

ОСВІТА І НАУКА - 2024

Матеріали звітної-наукової конференції
студентів та аспірантів
8-12 квітня 2024 року
(змішаний формат)

Київ - 2024

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова*

Редакційна рада:

Андрущенко В.П.	доктор філософських наук, професор, академік НАПН України, член-кореспондент НАН України, ректор УДУ імені Михайла Драгоманова (<i>голова Редакційної ради</i>)
Андрусин Б.І.	доктор історичних наук, професор
Булах І. С.	доктор психологічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України
Висоцький А.В.	доктор філологічних наук, професор, заслужений працівник освіти України
Золотаренко Т.О.	старший інспектор з розвитку НТТСМ УДУ імені Михайла Драгоманова
Євтух В.Б.	доктор історичних наук, професор, академік НАН України
Дробот І.І.	доктор історичних наук, професор
Корець М.С.	доктор педагогічних наук, професор, академік Академії наук вищої школи України, заслужений працівник освіти України
Кудін А.П.	доктор фізико-математичних наук, професор
Леміш Н.Є.	доктор філологічних наук, професор
Лукашенко К.В.	старший інспектор з розвитку НТТСМ УДУ імені Михайла Драгоманова
Мацько Л.І.	доктор філологічних наук, професор, академік НАПН України
Працьовитий М.В.	доктор фізико-математичних наук, професор, академік АН ВШ України
Синьов В.М.	доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України
Сергієнко В.П.	доктор педагогічних наук, професор, академік АНВО України, заслужений працівник освіти України
Тимошенко О.В.	доктор педагогічних наук, професор
Торбін Г.М.	доктор фізико-математичних наук, професор (<i>відповідальний редактор</i>)
Турчинова Г.В.	кандидат педагогічних наук, професор
Шут М.І.	доктор фізико-математичних наук, професор, академік НАПН України

Програмний комітет:

Бегека Д.А.	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри германських мов, заступник декана з наукової та міжнародної співпраці, вчений секретар Ради НТТСМ факультету іноземної філології
Вольнова Л.М.	кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психосоматики та психологічної реабілітації, заступник декана з наукової та міжнародної співпраці, вчений секретар Ради НТТСМ факультету психології
Гризоглазова Т.І.	кандидат педагогічних наук, професор фортепіанного виконавства і художньої культури, відповідальна особа за НТТСМ факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського
Глушко Т.П.	доктор філософських наук, доцент, професор, заступник директора з наукової та міжнародної співпраці, вчений секретар Ради НТТСМ навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики
Голубенко Т.О.	кандидат педагогічних наук, доцент, заступник директора з наукової та міжнародної співпраці, вчений секретар Ради НТТСМ навчально-наукового інституту молодіжної і сімейної політики і соціальної роботи
Деркачова Н.О.	старший викладач кафедри правознавства та галузевих юридичних дисциплін, заступник директора з наукової та міжнародної співпраці, вчений секретар Ради НТТСМ навчально-наукового інституту права
Ищенко С.М.	доктор PhD, доцент, вчений секретар Ради НТТСМ факультету технологій та дизайну
Карнаух А.А.	кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політичних наук, заступник декана з наукової та міжнародної співпраці, вчений секретар Ради НТТСМ навчально-наукового інституту права та політології
Коханко О.Г.	кандидат педагогічних наук, доцент, відповідальна особа за НТТСМ педагогічного факультету
Крохмаль Н.В.	кандидат філософських наук, доцент, професор кафедри управління, інформаційно-аналітичної діяльності та євроінтеграції, заступник директора з наукової та міжнародної співпраці, вчений секретар Ради НТТСМ навчально-науковий інститут публічного управління та адміністрування
Ліпницька І.М.	кандидат філологічних наук, професор кафедри української літератури, заступник декана з наукової та міжнародної співпраці, вчений секретар Ради НТТСМ факультету української філології та літературної творчості імені Андрія Малишка
Марченко Н.В.	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інноваційних технологій викладання загальноосвітніх дисциплін, заступник директора з наукової та міжнародної співпраці, вчений секретар Ради НТТСМ навчально-науковий інститут перепідготовки та підвищення кваліфікації
Масол В.В.	аспірантка, відповідальна особа НТТСМ факультету фізичного виховання спорту та здоров'я

Омельянович І.М.	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психокорекційної педагогіки та реабілітології, відповідальна особа Ради НТТСМ факультету спеціальної та інклюзивної освіти.
Перепелюк О. М.	доктор філософії, заступник декана з наукової та міжнародної співпраці, вчений секретар Ради НТТСМ історичного факультету
Щабельська В.Г.	кандидат географічних наук, доцент, заступник декана з навчально-методичної, наукової та міжнародної співпраці природничого факультету

УДК 001 + 371:005.745

Відповідальні секретарі:

Півень Мирослава Миколаївна

Освіта і наука – 2024. Зб. наукових праць. – К: УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. – 1431 с.

До збірника увійшли матеріали звітно-наукової конференції студентів та аспірантів «Освіта і наука - 2024», що відбулася 8-12 квітня 2024 року в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова.

©Автори тез, 2024

ЗМІСТ

Природничий факультет	7
Педагогічний факультет	155
Факультет української філології та літературної творчості імені Андрія Малишка	325
Факультет іноземної філології	433
Факультет спеціальної та інклюзивної освіти	806
Історичний факультет	877
Факультет фізичного виховання, спорту та здоров'я.....	966
Факультет технологій та дизайну.....	1020
Факультет соціології та соціальної політики.....	1081
Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики	1172
Навчально-науковий інститут права та політології	1237
Навчально-науковий інститут публічного управління та адміністрування	1327
Навчально-науковий інститут перепідготовки, підвищення кваліфікації	1375

Природничий факультет

Балицька Ірина Андріївна

*студентка III курсу
спеціальності «014.07 Середня освіта (Географія)»*

*Науковий керівник:
доцент, кандидат педагогічних наук
Смольнікова Олена Геннадіївна*

Innovations in English language teaching

Education, as the bedrock of advancement, relies on a delicate balance between honoring tradition and embracing change. While the fundamental tenets of imparting knowledge hold significance, the modalities of education must adapt to meet the demands of an ever-evolving landscape. This is where pioneering educational approaches come into play. These strategies not only enrich the learning journey but also empower learners with the tools vital for navigating the intricacies of the modern era.

The management of innovation is a critically important field because the development of education rests in its hands. The litany of failures of educational reforms indicates that an enhanced understanding and implementation of the principles and practice of the management of educational change would make a major contribution to the discipline. The wider field of applied linguistics needs to pay greater heed to the insights that innovation theory and practice can contribute [1].

The success of innovations should be gauged by the extent to which students are making more learning progress than before the innovation was implemented. The main barriers facing innovation can be broadly grouped into three categories:• Teacher-related: lack of teacher ownership or understanding of the innovation; change not congruent with existing teacher values and beliefs; negative attitudes, often engendered by the additional workload entailed; teachers are often emotionally bound up in existing practices; and change can be personally threatening. • System-related: poor communication and lack of mutual trust between change agents and frontline implementers; putting too much emphasis on the intricacies of the innovation itself and not enough on consideration of how it could be implemented; lack of appropriate resources to support the innovation; Insufficient professional development and support for teachers; failure to bridge the gap between rhetoric and reality; cynicism engendered by previous failed attempts at innovation; failure to align a pedagogic innovation with the requirements of high-stakes examinations. • School-related: lack of supportive culture for change; conservative forces within a school; lack of support or understanding from senior management; inadequate school-based resources; student difficulties in adapting to teacher change, particularly if the rationale has not been persuasively articulated [1].

The landscape of English Language Teaching (ELT) is undergoing a rapid transformation, spurred by the relentless march of technology, evolving learner preferences, and a surge in inventive teaching approaches. As stakeholders in education and ELT enthusiasts, it's imperative for us to not only keep pace with these shifts but also to proactively embrace the potential they offer. In the forthcoming discourse, we delve into the dynamic realm of ELT, examining its promising future and the burgeoning trends and breakthroughs in instructional materials.

Digital Transformation and Blended Learning:

The digital revolution has transformed the way we teach and learn languages. Blended learning, which combines traditional classroom instruction with online components, is gaining prominence. ELT materials are being adapted to facilitate seamless integration between face-to-face and digital learning experiences. The future of ELT will see more interactive online

platforms, mobile learning apps, and virtual classrooms that enhance learner engagement and provide personalized language instruction [2].

Adaptive Learning Technologies:

Adaptive learning technologies are revolutionizing language learning. These technologies use data-driven algorithms to personalize the learning experience based on individual learner needs and progress. Adaptive ELT materials can assess learners' strengths and weaknesses, provide targeted content, and dynamically adjust the level of difficulty. By tailoring instruction to each learner's abilities and learning style, adaptive learning technologies optimize language acquisition and foster learner autonomy [2].

Content Gamification:

Gamification is increasingly being utilized in ELT materials to enhance learner motivation and engagement. Game-based elements, such as badges, leaderboards, and rewards, are incorporated into language learning activities. By making language learning fun and immersive, gamified ELT materials transform the learning experience into an interactive and enjoyable journey. Gamification encourages healthy competition, collaboration, and a sense of achievement, thereby motivating learners to persist and succeed [2].

Authentic and Multimodal Content:

Authenticity is a growing trend in ELT materials. Learners are exposed to real-world language use through authentic texts, videos, and audio recordings. Authentic content not only exposes learners to natural language but also fosters cultural understanding and intercultural competence. Additionally, multimodal content, combining various forms of media, allows learners to engage with language through different senses, enhancing comprehension and language production [2].

Focus on Communicative Competence:

ELT materials are shifting towards a stronger focus on communicative competence. The emphasis is on developing learners' ability to use language effectively in real-life situations. Authentic dialogues, role-plays, and interactive activities are integrated into ELT materials to promote meaningful communication. The future of ELT materials will prioritize the development of speaking and listening skills, as well as fostering cultural awareness and intercultural communication [2].

Data-Driven Assessment and Feedback:

Advancements in educational technology enable data-driven assessment and feedback in ELT materials. Learner performance and progress can be tracked and analyzed, providing valuable insights for teachers and learners. Automated assessment tools, such as speech recognition software, can provide immediate feedback on pronunciation and oral fluency. Data-driven assessment and feedback facilitate personalized instruction, allowing learners to identify areas for improvement and monitor their language development effectively [2].

Without substantial alterations to public funding and the regulation of higher education, progress will remain stagnant. The remedy for enhancing innovation in higher education doesn't entail forsaking public funding or safeguards for consumers. Instead, it necessitates a redefinition of the state's involvement, geared towards crafting a regulatory framework fit for the 21st century. Such a framework should safeguard students while fostering the entry of new players into the market, enforcing a mission-oriented approach, offering systematic incentives for existing institutions to lower costs and develop high-quality scalable solutions, and reserving a federal role for research and development in instructional practices.

References:

1. The Encyclopedia of Applied Linguistics, Edited by Carol A. Chapelle. Online URL: https://www.researchgate.net/publication/316092924_Innovation_in_Language_Teaching_and_Learning

2. The Future of ELT: Trends and Innovations in English Language Teaching Materials. Online URL: <https://www.linkedin.com/pulse/future-elt-trends-innovations-english-language-teaching>
3. Motteram, G. (2013). Innovation in learning technologies for English language teaching. London, UK: British Council. Online URL: <https://www.just.edu.jo/FacultiesandDepartments/FacultyofScienceandArts/Departments/EnglishforAppliedStudies/Documents/ENG%20732.pdf>
4. Brewer, D., & Tierney, W. (2012). Barriers to Innovation in US Education, In R. Wildavsky, A. Kelly, K. Carey, (Eds.), *Reinventing higher education: The promise of innovation*. Cambridge, MA: Harvard Education Press. Online URL: https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/33981226/Barriers_to_innovation_in_U.S._higher_education-libre.pdf?1403101456=&response-content-disposition=inline%3B+filename%3DBarriers_to_innovation_in_U_S_higher_edu.pdf
5. O'Sullivan, D., & Dooley, L. (2009). Defining innovation. In *Applying innovation* (pp. 3–32). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc. Online URL: <https://doi.org/10.4135/9781452274898.n1>

Барибіна Лілія Олегівна
студентка VI курсу
спеціальності «014.06 Середня освіта (Хімія)»

Науковий керівник:
кандидат хімічних наук, доцент
Богатиренко Вікторія Альфредівна

Конверсія лігноцелюлозної сировини в товарні продукти

Одним із основних споживачів рослинної сировини сьогодні є целюлозно – паперова промисловість, яка використовує переважно деревину хвойних та листяних порід. Однак останнім часом увага науковців всього світу прикута до вивчення можливості застосування відходів рослинного недеревного походження. Зростаючий інтерес до конверсії лігноцелюлозної недеревної біомаси пов'язаний із розробкою технологій залучення її енергетичного та ресурсного потенціалу. З огляду на природне розмаїття рослинного світу, його хімічний склад, відтворюваність та можливість регулювання врожайності вибраного представника біомаси, відкриваються широкі можливості у напрямку використання цієї відновлюваної сировини для одержання базових компонентів тонкого органічного синтезу, товарів широкого споживання. Переробка рослинних відходів у волокнисту масу часто є більш економічною за досить простими, менш енергоємними та більш екологічно безпечними технологіями, які вимагають відносно невеликих капіталовкладень і значно меншої кількості сировини.

Крім того, в продовж останніх двох десятиліть проводяться інтенсивні дослідження у галузі використання недеревних відновлювальних матеріалів для біоенергетики [1-4]. Це може зменшити залежність людства від викопного палива – нафти та природного газу (таблиця).

Одержання біополімерних композитів з недеревної поновлюваної рослинної біомаси представляє особливий інтерес. Покращення механічних властивостей біокомпозитів є ключовою передумовою для підвищення потенціалу їх використання в кількох напрямках. Вони можуть бути утворені біополімерною матрицею, що вбудовується у рослинні волокна, перевагою яких над штучними є відновлюваність, здатність до біорозкладання, низька вартість, низька щільність та хороші механічні властивості. Наприклад, людство вже тисячі років застосовує целюлозу як важливий

матеріал для взуття та одягу. Проте застосування цього біополімеру як хімічної сировини почалося лише 170 років тому з одержанням у 1833 р. естеру целюлози – ацетату целюлози хіміком Генрі Браконот (Франція) [2, 5]. Модифікована целюлоза може бути використана, наприклад, як арматура для полімерного матеріалу [6].

Таблиця 1

Сучасні напрямки застосування недеревної рослинної біомаси

Біопаливо	Природні сполуки	Біоматеріали	Матеріали з целюлози	Матеріали з лігніну	Матеріали з біовугілля
Біо-олії Сингаз Біодизель	Ароматизатори Ароматичні сполуки Спирти	Біополімери Біопластики Біокомпозити	Біогелі Волокна Тканини Папір	Смоли Антиоксиданти Пластифікатори	Активоване вугілля Нанонитки Нановіксери

Ксилема трав'янистих рослин значно легше піддається фізичній та хімічній переробці порівняно з деревиною хвойних і листяних порід. Механічна міцність деревини *хвойних порід* на 90-95 % забезпечується товстостінними пізніми трахеїдами – довгими тонкими клітинами з плоскими або веретеноподібними закритими кінцями. У деревині *листяних порід* основна механічна тканина представлена волокнами лібриформу та волокнистими трахеїдами. Головними анатомічними елементами *трав'янистих рослин* є волокна, потім судини, паренхімні та епітеліальні клітини. Кількість і діаметр судин, кількість паренхімних клітин, а також товщина стінок волокон лібриформу чи трахеїд визначають щільність ксилеми рослин. Завдяки особливостям анатомічної будови ксилеми – більшій щільності клітин, що її утворюють, та меншій лігніфікованості, трав'яністі рослини легко піддаються фізико-хімічним впливам.

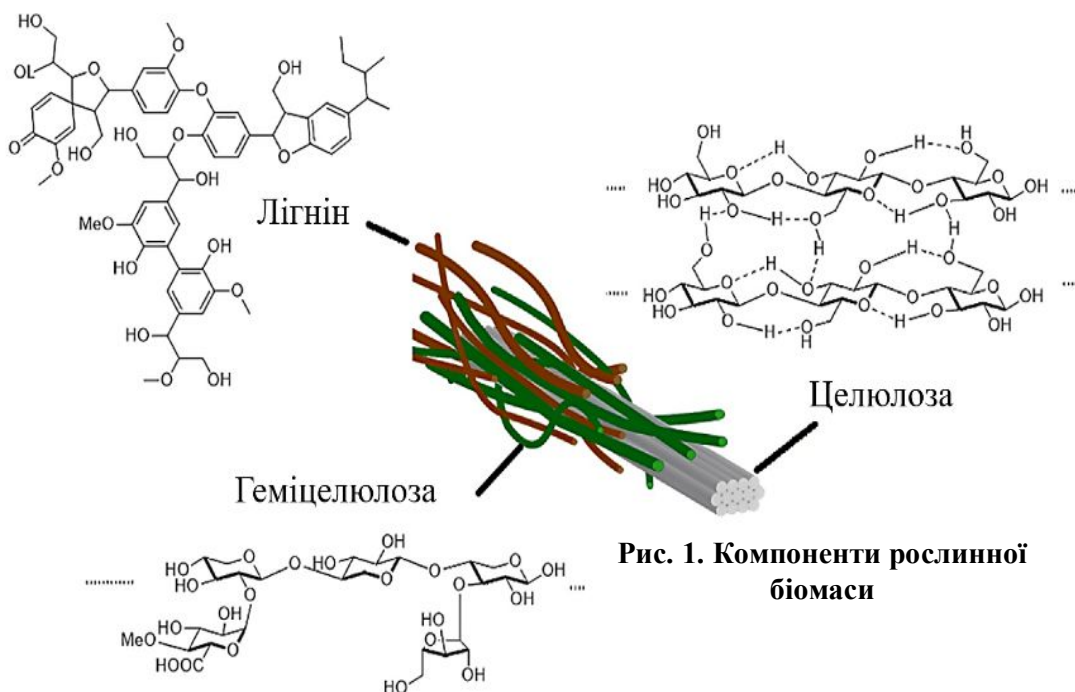

Рис. 1. Компоненти рослинної біомаси

Основні компоненти рослинних тканин – це поліцукри: геміцелюлоза: целюлоза і лігнін, рис. 1. Решту складають інші вуглеводи, зольні компоненти і екстрактивні речовини. Целюлоза рослинної біомаси є лінійним гомополісахаридом, побудованим з елементарних ланцюгів β -D-глюкопіранози. Лігнін міститься в клітинній стінці. Оскільки молекули лігніну не просто відкладаються по-між молекулами целюлози та геміцелюлози, а знаходяться в щільній асоціації з ними з утворенням лігнін-

вуглеводневого комплексу. Тому для пояснення механізмів хімічної трансформації рослинної тканини суттєве значення мають відмінності в хімічній будові лігнінів трав'янистих рослин.

Лігнін хвойних порід деревини переважно побудований з гваяцилпропанових одиниць. Лігнін листяних порід містить три типи структурних одиниць – гваяцилпропанові, сингилпропанові та *n*-кумарові. Хвойні та листяні лігніни характеризуються високим ступенем конденсації. Для лігніну трав'янистих рослин характерний більш високий вміст *n*-кумарових одиниць і наявність великої кількості естерних зв'язків, які легко гідролізують у кислому або лужному середовищах. Таким чином, особливості анатомічної і хімічної будови трав'янистих рослин пояснюють їх більш легку фізико-хімічну переробку порівняно з деревиною [6].

Україна, як держава з розвиненим сільським господарством, виробляє велику кількість зернових і технічних культур, у результаті переробки яких щорічно утворюється значна кількість побічних волокнистих продуктів, що можуть використовуватися для виробництва целюлози та біоматеріалів на її основі.

Список використаних джерел:

1. S. Kalia, B. Kaith, I. Kaur Cellulose Fibers: Bio- and Nano-polymer Composites: Green Chemistry and Technology // Springer Science & Business Media. – 2011. – 152 p.
2. Thakur V. K. Nanocellulose Polymer Nanocomposites: Fundamentals and Applications // John Wiley & Sons. – 2015. – 536 p.
3. Fernandes E. M., Pires R. A., Mano J. F., Reis R. L. Bionanocomposites from lignocellulosic resources: properties, applications and future trends for their use in the biomedical field // Prog. Polym. Sci. – 2013. – V. 38. – № 10. – P. 1415–1441.
4. Pappu A., Patil V., Jain S., Mahindrakar A., Haque R., Thakur V.K. Advances in industrial prospective of cellulosic macromolecules enriched banana biofibre resources: a review // Int. J. Biol. Macromol. – 2015. – V. 79. – P. 449–458.
5. Trache D., Khimeche K., Mezroua A., Benziane M. Physicochemical properties of microcrystalline nitrocellulose from Alfa grass fibres and its thermal stability // J. Therm. Anal. Calorim. – 2016. – V. 124. – № 3. – P. 1485–1496.

*Бельська Вікторія Ігорівна
студентка I курсу освітнього рівня «магістр»
спеціальності «014.07 Середня освіта (Географія)»*

*Науковий керівник:
кандидат географічних наук, доцент
Гринюк Тетяна Анатоліївна*

Волонтерство, як форма реалізації концепції національно-патріотичного виховання у школі

Сучасна освітня система ставить перед собою завдання формування активної та відповідальної громадянської позиції учнів, їх готовності до соціально-корисної діяльності й розвитку в суспільстві. Розвиток патріотичних цінностей та виховання національної ідентичності стає особливо важливим завданням освітніх установ. Волонтерство є однією з ключових форм реалізації національно-патріотичного виховання у школі, оскільки воно дозволяє учням бути активними учасниками життя своєї країни та допомагати громаді. Волонтерство сприяє формуванню національної свідомості, розвитку патріотичних цінностей та громадянської свідомості учнів. [1]

Найбільше впливу на формування патріотизму в учнів мають батьки та вчителі (навчальні заклади). Беручи до прикладу волонтерську діяльність педагогів та своїх батьків діти набувають шанобливе і відповідальне ставлення до своєї країни та її громадян. Від того, що бачить дитина, підліток чи вже молода особистість навколо себе залежить її ставлення до цих речей. Сухомлинський В.О. писав: «...усе, що відбувається в світі, стосується мене». Розуміння цих слів юним поколінням в теперішній час, в епоху політичних конфліктів та війни в Україні, світової екологічної катастрофи є надзвичайно важливим. Це розуміння приходить з працею та людськими відносинами. Щоб розвинути цю рису, кожен має дбати про живе і прекрасне. Громадянське та патріотичне почуття з'являється лише тоді, коли в роки дитинства в молодого покоління було почуття любові та відповідальності за найдорожче [1, с. 161].

Одним із головних переваг волонтерства є його здатність розширювати знання учнів про свою країну. Участь у волонтерських проектах дозволяє учням краще розуміти та усвідомлювати значення рідної мови, історії, культури та традицій. Воно допомагає учням активно підтримувати й використовувати національні скарби та цінності в своєму щоденному житті. Участь у волонтерських проектах сприяє зростанню в учня його відповідальності за долю своєї країни та співвітчизників, а також його активній участі в подіях, що відбуваються в Україні.

Добрі справи, які починаються зі шкільних років, виховують у дітях емпатію, здатність розуміти інших, дають змогу накопичувати досвід соціальної взаємодії та спілкування. Дітям та молоді необхідно займатися благодійністю, оскільки вона:

- допомагає бачити весь спектр добра. Дитина, яка робить хороші вчинки та вкладає в них свої старання, частіше бачитиме такі вчинки навколо;
- розвиває ціннісну сферу учнівства. Дитина гостріше відчуває добро – не лише те, що робить вона, але й те, що роблять для неї;
- дає змогу накопичувати досвід соціальної взаємодії та спілкування;
- сприяє формуванню ціннісних і моральних норм як особистості, так і соціуму загалом [2, с. 16]

Громадські проекти, спрямовані на підтримку військового протистояння агресору і участь у відновленні постраждалих територій, допомагають формувати в учнів багато важливих якостей і цінностей.

Участь у благодійних акціях, зборі засобів для воїнів, а також підтримка родин військовослужбовців, що загинули або отримали поранення, сприяє формуванню в учнів почуття відповідальності та приналежності до українського протистояння ворогу.

Крім того, добротність пов'язана з практичною діяльністю, що дозволяє учням пізнати справжню сутність війни та наслідки її впливу на суспільство. Волонтери живо переживають радість від допомоги та підтримки і трагедію війни. Це розвиває в них емпатію та соціальну свідомість. Учні отримують можливість активно вплинути на суспільство, що обурює їх, та брати участь у реалізації соціальних проектів для зміни ситуації у країні.

Волонтерство є цінним інструментом формування патріотичних цінностей, громадської свідомості та активної громадянської позиції серед молодого покоління, особливо в умовах сьогоденної війни. Допомога стимулює громадянську активність та патріотизм, що є особливо потрібними в часи війни. Досягненням цілісного та системного національно-патріотичного виховання у школі можна забезпечити через волонтерство і активне залучення молодих людей до важливих справ та проблем своєї країни. [3]

Список використаних джерел

1. Василь Сухомлинський [Текст]: наук. праці упоряд. та наук.ред. П. Сікорський, Д. Герцюк. Львів : Бадікова Н.О., 2018. 252 с.

2. Суспільне служіння. Навіщо дітям досвід волонтерства. URL: [URL:https://nus.org.ua/view/suspilne-sluzhinnya-navishhodityam-dosvid-volonterstva/](https://nus.org.ua/view/suspilne-sluzhinnya-navishhodityam-dosvid-volonterstva/)

3. Пахомова, О.А. (2021). Волонтерство як основа національно-патріотичного виховання молоді в умовах сучасного суспільства. Слов'янський науковий вісник. Вип. 2, 128-133.

**Брязун Анастасія Олександрівна,
Буян Юлія Анатоліївна
студентки III курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)»**

**Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент
Кустовська Алла Валентинівна**

Дослідження рослинної сировини лікарських рослин родини Глухокропивої (*Lamiaceae*) та Айстрові (*Asteraceae*) у складі нанокомпонентних сумішей

Новітні підходи у фітотерапії та біохімії, зокрема, створення композиційних наносумішей з рослинної сировини та глин, відкривають багато цікавих можливостей у пошуку ефективних лікувальних та доглядових препаратів та засобів [1-6].

Дослідження присвячене створенню композитних сумішей з жовтої та білої глин та сировини рослин родини Глухокропивої і Айстрові, культивованих на присадибній ділянці в умовах Київщини.

Об'єкти дослідження - штучно культивовані лікарські рослини родин *Lamiaceae* та *Asteraceae*: Базилік зелений - *Ocimum basilicum* L.; Шавлія лікарська - *Salvia officinalis* L.; Лаванда вузьколиста - *Lavandula angustifolia* Mill; Меліса лимонна - *Melissa officinalis* L.; Материнка звичайна - *Origanum vulgare* L.; Чебрець - *Thymus vulgaris* L.; М'ята перцева - *Mentha piperita* L.; Базилік синій - *Ocimum basilicum* var. *Purple Ball*; Ромашка лікарська - *Chamomilla recutita* L.; Календула лікарська - *Calendula officinalis* L.; Цмин пісковий - *Helichrysum arenarium* L.

Дослідження вивільнення хлорофілів здійснювали спектрофотометричним методом.

У складі наносумішей були використані матеріали: каолін, жовта глина, повітряно-суха рослинна сировина.

Результати дослідження кількості хлорофілів у складі різних нанокомпонентів наведено у таблиці 1 та таблиці 2.

Таблиця 1

Результати дослідження хлорофілів у сировині *Lamiaceae* та *Asteraceae*
з жовтою глиною

Назва рослини	λ665нм	λ649нм	Са	Св	Ctot
<i>Lavandula angustifolia</i>	0.129	0.088	1.26	1.29	2.55
<i>Melissa officinalis</i>	0.507	0.520	3.95	9.56	13.51
<i>Mentha piperita</i>	0.527	0.226	5.91	1.82	7.73
<i>Ocimum basilicum</i>	0.139	0.096	1.35	1.42	2.77
<i>Ocimum basilicum</i> var. <i>Purple</i>	0.770	0.554	7.35	8.44	15.79
<i>Origanum vulgare</i>	0.225	0.407	0.73	8.79	9.52

<i>Salvia officinalis</i>	0.621	0.491	5.67	7.94	13.61
<i>Thymus vulgaris</i>	0.674	0.540	6.12	8.80	14.92

продовження таблиці 1

<i>Chamomilla recutita</i>	0.218	0.115	2.32	1.31	3.63
<i>Calendula officinalis</i>	0.086	0.044	0.92	0.48	1.40
<i>Helichrysum arenarium</i>	0.084	0.152	0.27	1.01	3.55

Аналіз результатів дослідження показав, що залежно від мінерального носія вивільнення хлорофілів з рослинної сировини досліджених видів відрізняється: вища концентрація вивільненого хлорофілу (А+В) була відзначена для систем з додаванням жовтої глини.

Різне вивільнення сполук може бути пов'язане з різним складом і ступенем дисперсності компонентів композиту. Отримані композити потребують детальнішого вивчення та є перспективними для використання у косметології.

Таблиця 2

Результати дослідження хлорофілів у сировині *Lamiaceae* та *Asteraceae* з білою глиною

Назва рослини	λ665нм	λ649нм	Са	Св	Сtot
<i>Lavandula angustifolia</i>	0.062	0.037	0.63	0.48	1.11
<i>Melissa officinalis</i>	0.091	0.048	0.97	0.54	1.51
<i>Mentha piperita</i>	0.390	0.171	4.35	1.44	5.80
<i>Ocimum basilicum</i>	0.111	0.053	1.21	0.52	1.73
<i>Ocimum basilicum</i> var. Purple	0.257	0.132	2.76	1.45	4.21
<i>Origanum vulgare</i>	0.108	0.058	1.14	0.67	1.82
<i>Salvia officinalis</i>	0.215	0.097	2.38	0.86	3.25
<i>Thymus vulgaris</i>	0.026	0.016	0.26	0.21	0.47
<i>Chamomilla recutita</i>	0.020	0.011	0.21	0.13	0.34
<i>Calendula officinalis</i>	0.083	0.041	0.90	0.42	1.32
<i>Helichrysum</i> <i>arenarium</i>	0.021	0.015	0.20	0.22	0.42

Список використаних джерел

1. Дж. Ф. Г. М. Вінтерманс і А. Де Мотс Спектрофотометричні характеристики хлорофілів а і b та їх фенофітинів в етанолі. ВВА - Віophys. Incl. Photosynth., vol. 109, no. 2, 1965, doi: 10.1016/0926-6585(65)90170-6.
2. Josse R. How to use natural colors// Food Eng. 1987. vol. 12. № 10. p. 44-49.
3. Брязун А.О., Буян Ю.А., Кустовська А.В. Дослідження вивільнення антоціанів з сировини видів родини Lamiaceae спектрофотометричним методом / Лікарське рослинництво: від досвіду минулого до новітніх технологій: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції. Полтава: Видавництво ПП "Астрія", 2023. 134 с. doi:10.5281/zenodo.10433578
4. Protsak, V.V. Paientko, O.I. Oranska, Yu. I. Gornikov, P.A. Prokhnenko, S.A. Alekseev, L.M. Babenko, N.A. Liedienov, A.V. Pashchenko, G.G. Levchenko, V.M. Gun'ko, Interfacial phenomena in natural nanostructured materials based on kaolinite and calcite in blends with nanosilica and neem leaf powder, Colloids and Surfaces A: Physicochemical and Engineering Aspects, Volume 586, 2020, ISSN 0927-7757, <https://doi.org/10.1016/j.colsurfa.2019.124238>.
5. П. Матіле, Г. Стефан і Х. Томас, "Деградація хлорофілу," Annu. Rev. Plant Physiol. Plant Mol. Biol., vol. 50, 1999.
6. Назаревич Р.А. Глина - перші ліки землі / Р.А. Назаревич, А.І. Шалагін. Ялта - Запоріжжя: Друкенбург, 2007.160 с.

*Ванькіна Наталія Вікторівна
студентка 1 курсу освітнього рівня «магістр»
спеціальності «014.07 Середня освіта (Географія)»*

*Науковий керівник:
кандидат географічних наук, доцент
Охременко Ірина Вікторівна*

Особливості дистанційного навчання на уроках географії в умовах воєнного стану

Питання розвитку інформаційно-цифрового навчального середовища української школи є актуальним особливо в умовах воєнного стану. Дистанційне навчання стає необхідним і ефективним інструментом для забезпечення неперервності освіти, зокрема на уроках географії [3].

Дистанційне навчання є сукупністю сучасних інструментів роботи, що забезпечує швидкий обмін інформацією в інтерактивному режимі за сприяння використання інноваційних технологій між тими, хто навчає і тими, хто навчається [1].

Діджиталізація освітнього процесу є невід'ємною частиною у розвитку людської спільноти в цілому. Використання цифрових технологій та впровадження дистанційного навчання стали проблемами, які стоять перед навчальними закладами, учнями та їхніми батьками [2].

Вчителі грають ключову роль у забезпеченні ефективності дистанційного навчання під час воєнного стану. Вони повинні бути гнучкими та креативними, шукаючи шляхи досягнення учнів незалежно від обставин. Психологічна підтримка також є надзвичайно важливою, оскільки учні та вчителі можуть переживати стрес та тривогу через складну ситуацію. Завдяки наявності різних форм дистанційного здійснення навчального процесу педагоги можуть реалізувати особистісно-орієнтований підхід до учнів [6].

Зважаючи на воєнний стан, дистанційне навчання на уроках географії набуває особливого значення та має свої особливості [2]:

1) зменшення доступу до реальних географічних об'єктів. Учні можуть втратити можливість вивчати географічні об'єкти на місці через обмеження переміщень та закриття музеїв, парків і туристичних місць;

2) обмежені можливості для практичних занять. Відсутність доступу до лабораторного обладнання та матеріалів може ускладнити проведення практичних занять, таких як вивчення кліматичних карт або аналіз картографічних даних;

3) залежність від інтернет-з'єднання. Учні можуть стикатися з проблемами з доступом до інтернету через перебої в мережі або цензуру воєнного стану, що може ускладнити проведення відеоуроків та спілкування з вчителем та однокласниками;

4) підвищений рівень стресу та тривоги. Учні можуть переживати психологічний стрес через нестабільну ситуацію у країні та обмеження у вільних переміщеннях, що може негативно вплинути на їхню здатність до навчання;

5) потреба у вивченні геополітичних аспектів. Дистанційне навчання може стати можливістю для учнів досліджувати геополітичні аспекти сучасних конфліктів та їх вплив на географічні процеси та об'єкти.

Дистанційне навчання має ряд переваг, зокрема можливість використання інтерактивних онлайн-ресурсів, підвищення самостійності учнів, гнучкість навчального процесу та застосування інноваційних технологій. Особливою формою використання навчальних веб-технологій є організація дослідницької та проєктної діяльності школярів. При цьому діти отримують змогу здійснювати не лише самостійний пошук, добір і аналіз інформації в мережі Інтернет, а й зіставлення своїх результатів з висновками та даними проєктних робіт інших учнів [5].

Ефективним є використання веб-сервісів: Google Earth, Google Maps, Wikimapia, Yahoo! Maps, Geoguessr. Для закріплення навчального матеріалу найкраще підходять географічні ігри таких онлайн-сервісів: Seterra Online, World Map Quiz, Countries, Kahoot, Sheppard Software Geography; онлайн-тести: Online Test Pad, MERKATOR; онлайн-пазли Learningapps тощо [4].

Одним з найбільш корисних додатків для навчання є ті, які пов'язані зі штучним інтелектом. Зокрема, додатки, які використовують машинне навчання та нейромережі, можуть допомогти вчителю у проведенні оцінювання знань учнів.

Враховуючи практичний досвід, можна запропонувати такі заходи, що допоможуть забезпечити ефективне викладання географії навіть у складних умовах воєнного стану:

1) проведення інтерактивних уроків. Варто використовувати цифрові інструменти для створення віртуальних карт, географічних ігор та практичних завдань;

2) застосування засобів візуалізації. Можливо користуватись фотографіями, відео та тривимірними моделями для кращого уявлення географічних об'єктів та явищ;

3) забезпечення взаємодії. Варто використовувати можливості відеоконференцій для спілкування та обговорення матеріалу, що сприятиме збереженню соціального аспекту навчання;

4) забезпечення індивідуального підходу. Необхідно враховувати потреби кожного учня, надаючи можливість для індивідуальних консультацій та додаткових пояснень;

5) структурування матеріалів. Потрібно розділяти матеріал на логічні блоки та використовувати чіткі заголовки та графіки;

6) наявність зворотного зв'язку. Організація регулярних обговорень та опитувань, для переконання в тому, що учні розуміють матеріал;

7) стимулювання активності. Варто включати різноманітні завдання, які заохочуватимуть учнів до досліджень та самостійного опрацювання матеріалу;

8) гнучкість подачі матеріалу. У сучасного вчителя має бути готовність до змін у планах та методах навчання;

9) створення власних ресурсів. Підготовка навчальних матеріалів, які можна буде використовувати не тільки зараз, але й у майбутньому;

10) підтримка емоційного стану. Потрібно розуміти, що учні можуть переживати стрес та тривогу, тому їм потрібно надавати підтримку та виявляти розуміння.

Запропоновані рекомендації допоможуть у створенні стійкого та продуктивного навчального процесу навіть в умовах воєнного періоду, забезпечуючи учням якісну освіту та всебічний розвиток.

Незважаючи на виклики, досвід дистанційного навчання під час воєнного стану показав свою стійкість та ефективність. Він продемонстрував готовність освітньої системи до змін та адаптації до нових умов. Важливо використовувати цей досвід для подальшого розвитку та вдосконалення освіти, поєднуючи традиційні та інноваційні підходи. Це дозволить створити гнучку, доступну та якісну систему освіти, яка буде відповідати потребам сучасного світу.

Отже, дистанційне навчання на уроках географії під час воєнного стану представляє складну, але необхідну реальність. Воно вимагає від вчителів, учнів та освітньої системи гнучкості, творчості та відповідальності. Хоча воєнний стан може ставити під загрозу освітній процес, він також може стати підґрунтям для розвитку нових підходів та методів навчання, які сприятимуть покращенню якості освіти у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Дейнега І.О. Онлайн-освіта в умовах розвитку інформаційного суспільства. Причорноморські економічні студії, 2018. Вип. 30(1). С. 78-82.

2. Дистанційна освіта в сучасній освітній діяльності. Освітній портал. URL: <http://www.osvita.org.ua/articles/30.html/> (дата звернення: 04.04. 2024).
3. Екстрене дистанційне навчання в Україні: монографія; за ред. В.М. Кухаренка, В.В. Бондаренка. Харків: Вид-во КП «Міська друкарня», 2020. 409 с.
4. Лотоцька А., Пасічник О. Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації. К.: Смартосвіта, 2020. 71 с. URL: https://nus.org.ua/wpcontent/uploads/2020/06/GRYF_Metodychni_rekomendatsii-dystantsiy-na_osvita_razvoroty.pdf (дата звернення: 04.04.2024).
5. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність: Науково-методичний збірник/ за загальною ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці: Букрек, 2022. 140 с.
6. Сафранов Т.А., Лукашов Д.В., Шелест З.М., Владимірова Е.Г., Чугай А.В. Стандарти вищої екологічної освіти України: сучасний стан та проблеми реалізації. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Екологія», 2017. Вип. 16. С. 141-149.

*Виноградова Надія Сергіївна
студентка IV курсу
спеціальності «014.07 Середня освіта (Географія)»*

*Науковий керівник:
кандидат географічних наук, доцент
Охременко Ірина Вікторівна*

Формування знань про рельєф на уроках географії у 7 класі середньої загальноосвітньої школи

Вивчення рельєфу є невід'ємною частиною шкільного курсу географії. При цьому розвиваються пізнавальні навички, формується розуміння природних процесів та й у цілому свідомість учнів. Знання особливостей земної поверхні сприяє розумінню особливостей і закономірностей розподілу природних компонентів.

Аналіз навчальних програм, підручників щодо особливостей формування знань про рельєф, а також результати педагогічної практики показали наступне.

Тема «Рельєф» в Україні є частиною програми для загальноосвітніх закладів. Вона включає вивчення основних форм рельєфу, їх походження та ролі в житті людей. У темі охоплено наукові поняття і терміни. Учні навчаються користуватися мапами, щоб розуміти закономірності розподілу рельєфу. Деякі заклади відводять час на різні польові роботи та екскурсії для учнів, щоб розглядати не тільки теоретичний матеріал, а й розуміти його на практиці. Не так давно почали використовуватися новітні технології у вивченні рельєфу: геоінформаційні системи, 3D моделі та мапи, інтерактивні карти, додатки та симуляції. Важливе місце займає написання практичних робіт у класі, виконання досліджень за програмою [5].

При вивченні шкільного курсу географії учні послідовно ознайомлюються з вченням про рельєф Землі. Вступ до теми розпочинається з «Загальної географії» 6 класу [2] та поступово розвивається до 8 класу «Україна у світі: природа населення» [4]. З 9 по 10 класи акцент переходить на економічну географію, при цьому рельєф згадується опосередковано. У 11 класі йде повторення всіх вивчених у минулі роки тем.

Географія у 7 класі (Материки та океани) є продовженням матеріалу з 6 класу та в першій частині є певною мірою її повторенням. Учні розширюють свій кругозір щодо

географічної оболонки та формують знання про особливості кожного материка та океану. Вивчення рельєфу розпочинається з повторення та поглиблення знань з попереднього курсу. Учні мають змогу пригадати форму та рухи Землі, наслідки рухів літосферних плит, форми рельєфу Землі. На практиці вони починають простежувати закономірності розташування тектонічних структур та форм рельєфу, їх взаємозв'язок.

З другого по четвертий розділи розпочинається детальне вивчення кожного материка нашої планети. При цьому фізико-характеристика характеристика будь-якого регіону дається за типовим загальноприйнятим планом, одним із пунктів якого є аналіз рельєфу. Отже, вивченню підлягає сукупність нерівностей земної поверхні у розрізі Євразії, Африки, Північної Америки, Південної Америки, Антарктиди, Австралії.

У п'ятому розділі «Океани» акцентується увага на рельєфі дна Світового океану, зокрема Тихого, Атлантичного, Індійського й Північного Льодовитого океанів. Діти мають засвоїти особливості таких структурних складових, як шельф, материковий схил, ложе океану з підводними хребтами, глибоководними жолобами [3].

Результати проведеного нами детального аналізу вивчення рельєфу у 7 класі у розрізі конкретних тем зведено у таблицю 1.

Таблиця 1

Вивчення рельєфу на уроках географії у 7 класі (сформовано за [1])

7 клас «Материки та океани»	
Тема	Зміст навчального матеріалу з вивчення рельєфу
РОЗДІЛ I. Закономірності формування природи материків та океанів	
Тема 1. Форма і рухи Землі	Куляста форма Землі та її географічні наслідки. Рухи Землі, їх наслідки.
Тема 2. Материки та океани – великі природні комплекси географічної оболонки	Походження материків та океанічних западин унаслідок руху літосферних плит. Геологічні ери та епохи горотворення. Тектонічні структури: платформи та області складчастості. <i>Закономірності поширення основних форм рельєфу на материках і в океанах.</i> Кліматотвірні чинники. Розподіл сонячної енергії на Землі. Вплив підстильної поверхні на клімат
РОЗДІЛ II. Материки тропічних широт	
Тема 1. Африка Тема 2. Південна Америка Тема 3. Австралія.	Тектонічні структури, <i>рельєф</i> , корисні копалини материків.
РОЗДІЛ III. Полярний материк планети	
Тема 2. Природа материка	Тектонічна будова, <i>рельєф</i> , клімат, рослинність і тваринний світ Антарктиди.
РОЗДІЛ IV. Материки Північної півкулі	
Тема 1. Північна Америка Тема 2. Євразія	Тектонічні структури, <i>рельєф</i> , корисні копалини материків.
РОЗДІЛ V. Океани	
Тема 1. Тихий океан Тема 2. Атлантичний океан Тема 3. Індійський океан Тема 4. Північний Льодовитий океан	<i>Рельєф дна.</i>

Отже, формування знань про рельєф є важливою складовою шкільної географічної освіти. Основні теми та поняття, що вивчаються - форми рельєфу, вертикальне та горизонтальне розчленування поверхні Землі, внутрішні та зовнішні сили формування рельєфу, взаємозв'язок рельєфу з тектонічною будовою, закономірності поширення форм рельєфу, позначення рельєфу на карті. Курс «Материки та океани» у 7 класі спрямований на закріплення цих навичок через вивчення рельєфу кожного материка. Саме у 7 класі учні вперше знайомляться з

тектонічною картою та геохронологічною шкалою, вчать співставляти фізичну та тектонічну карти – встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. З 8 класу розпочинається вивчення рельєфу України, що дає змогу на конкретному прикладі застосувати всі набуті навички. Учні описують місцевість за топографічною картою, а також працюють з тектонічною. Пізнаються фактори рельєфоутворення, морфоструктури та морфоскульптури.

Список використаних джерел

1. Географія 6-9 класи. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти / наказ Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року № 698. 72 с.
2. Географія: підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2023. 271 с.
3. Географія: підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко. К.: Грамота, 2015. 288 с.
4. Географія підруч. для 8 кл. закл, заг, середньої освіти / В.М. Бойко, І.Л. Дігчук, Л.Б. Заставецька. 2-ге вид., перероб. Ірпінь: Перун, 2021. 288 с.
5. Мальчикова Д.С., Мезенцев К.В. Публічний імідж географії в контексті трансформації стандартів базової середньої освіти: досвід України і світу. Укр. геогр. журн. 2022. № 1. С. 53–63. URL: https://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/UGJ-1-2022_53-63.pdf (дата звернення: 05.04.2024).

*Гонкало Ірина Юріївна
студентка VI курсу
спеціальності «014.06 Середня освіта (Хімія)»*

*Науковий керівник:
кандидат хімічних наук, доцент
Богатиренко Вікторія Альфредівна*

Сучасні вуглецеві матеріали у складі композитів

Збільшення кількості твердих побутових відходів (ТПВ) стало серйозною екологічною проблемою та створило потребу у більш стійкому поводженні з відходами. Останні дані показують, що кількість ТПВ, створених в Україні, щороку становила близько 10-13 мільйонів тонн. Основним способом утилізації ТПВ є захоронення, на яке припадає 80 % побутових відходів, що утворюються в Україні. Проте звалища створюють вплив на навколишнє середовище, пов'язаний з вимиванням та викидами, економічними витратами тощо. Таким чином, необхідно створювати ефективні технології їх утилізації, щоб пом'якшити проблеми, пов'язані зі збільшенням рівня накопичення ТПВ [1].

Світовий попит на матеріали на основі Карбону, зокрема активоване вугілля та біовугілля, щорічно стрімко зростає приблизно на 10 % завдяки різноманітним сферам його застосування: для знезараження води, відділення газу, для систем накопичення енергії тощо. Крім того, завдяки високій питомій площі поверхні і добре розвиненій пористості з різною структурою, матеріали на основі Карбону становлять великий інтерес як для досліджень, так і для промислового застосування. Біовугілля розглядається як новий екоматеріал із високим потенціалом для різних сфер застосування через широку сировинну базу, відносно низьку вартість. Біовугілля може бути армувальним наповнювачем у композиційних матеріалах завдяки його підвищеній атмосферо- та біостійкості. Багате на Карбон біовугілля використовується також і для рекультивациі і меліорації ґрунтів. З 2006 року зростає інтерес до використання

біовугілля як альтернативного адсорбенту для видалення з водних розчинів різних видів забруднень – важких металів, токсичних речовин та фармацевтичних препаратів. Однак виявилось, що адсорбційна здатність первинного біовугілля загалом є низькою, не дивлячись на те, що залежно від природи сировини та умов проведення процесу фізико-хімічні властивості і відповідно функції та застосування біовугілля можуть відрізнятись.

Згідно з останніми науковими розробками одержувати активне біовугілля можна і з картонної паперової маси. Пошук альтернативних способів повторного використання цього легкодоступного ресурсу має вирішальне значення. Термічна конверсія (газифікація, окиснення, піроліз або торрефікація) є можливими технологіями переробки паперових продуктів. Піроліз привертає все більше уваги через його великий потенціал у використанні для перетворення багатих на Карбон відходів на цінні продукти, зокрема біовугілля, біонафту та біогаз. Піроліз лігноцелюлозних матеріалів і біомаси з отриманням палива (нафти і газу) та вугілля почали вивчати з середини 1970-х років. Біовугілля як побічний продукт піролізу знаходить комерційне застосування в сільському господарстві та цілях очищення води. Тому дослідження умов проведення піролізу паперових відходів – картону, паперу, пакувальних матеріалів тощо синтезу і синтез біовугілля сьогодні є актуальним питанням.

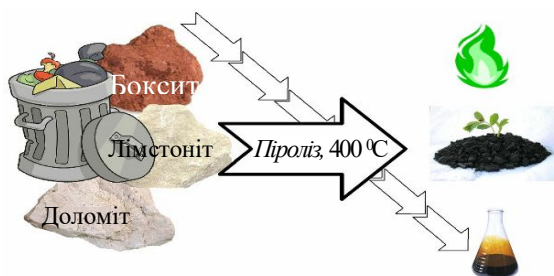

Рис.1. Біовугілля як компонент продуктів піролізу картону та ТБВ

Дослідження, в яких порівнювали властивості кількох типів біовугілля, отриманого за допомогою піролізу суміші відходів та картону, виявили, що температура піролізу, тиск, швидкість та тип вихідної сировини є важливими факторами для одержання найбільш прийнятної для застосування біовугілля, рис. 1. Каталізаторами (16,7% за масою) слугували мармур, вапняк, доломіт, боксит тощо. Було показано, що

повільний піроліз дозволяє одержати велику кількість біовугілля та біонафти, тоді як швидкий піроліз ($> 300 \text{ }^\circ\text{C/s}$) призводить до високого виходу біонафти та меншої кількості біовугілля. Нижчі температури, необхідні для піролізу (400–700 $^\circ\text{C}$), порівняно з газифікацією ($>700 \text{ }^\circ\text{C}$) і спалюванням ($>900 \text{ }^\circ\text{C}$), є значною перевагою процесу [2].

Авторами роботи [3] для утилізації шламу паперової фабрики було запропоновано новий метод швидкого піролізу біомаси – метод мікрохвильового піролізу. За цим методом з макулатури та силікагелю К-60 була одержана біонафта, яку далі використовували для синтезу мезопористих карбон–кремнеземних композитів з унікальними регульованими властивостями поверхні, де функціональність і структурні характеристики змінювались та навіть покращувались шляхом затвердіння за різних температур. Вивчення залежності від температури дозволило створити різні композити: від високонасичених киснем полімерних біо-олійних композитів за 300 $^\circ\text{C}$ до ароматичних карбонвмісних матеріалів, що покривають поверхню кремнезему за 800 $^\circ\text{C}$. Ці матеріали виявились ефективними для вилучення золота зі стічних шахтних вод.

Попереднє дослідження щодо виділення газових компонентів під час піролізу паперової маси, показало екологічну ефективність цієї технології. Так, з 1 тонни паперу під час піролізу/карбонізації виділяє лише 81,5 кг CO_2 , що становить 5% викидів CO_2 . У той

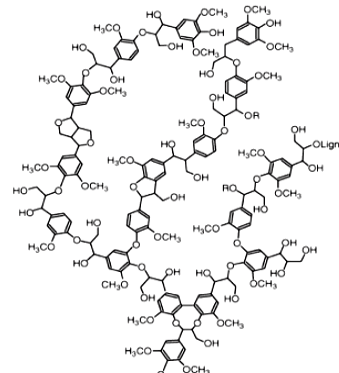

Рис. 2. Структура ароматичного скелету біовугілля

же час, під час спалювання 1 т паперу виділяється 1630 кг CO₂. Приблизно 54 % паперу під час піролізу можна перетворити на біопаливо, що компенсує частину енергії, необхідної під час піролізу.

Таким чином, піроліз картону дозволяє одержати композити на основі біовугілля. Різні умови проведення процесу та подальша хімічна модифікація біовугілля веде до формування адсорбційно і каталітично активної поверхні (рис. 2), полегшує одержання різних композитних матеріалів.

Список використаних джерел

1. Wang X., Sotoudehniakarani F., Yu Z., Morrell J. J., Cappellazzi J., McDonald A. G. Evaluation of corrugated cardboard biochar as reinforcing fiber on properties, biodegradability and weatherability of wood-plastic composites // Polymer Degradation and Stability. – 2019. – Vol.168. – P. 108955. URL: <https://doi.org/10.1016/j.polymdegradstab.2019.108955> .
2. Rijo, B.; Soares Dias, A.P.; de Jesus, N.; Pereira, M.F. Home Trash Biomass Valorization by Catalytic Pyrolysis. *Environments* 2023, 10, 186. URL: <https://doi.org/10.3390/environments10100186>
3. Abd El-Fatah Abomohra, Huda M.A. Sheikh, Amal H. El-Naggar, Qingyuan Wang. Microwave vacuum co-pyrolysis of waste plastic and seaweeds for enhanced crude bio-oil recovery: Experimental and feasibility study towards industrialization // Renewable and Sustainable Energy Reviews. 2021. V. 149. P. 111335. URL: <https://doi.org/10.1016/j.rser.2021.111335>.

*Григор'єв Олександр Олександрович
студент IV курсу
спеціальності «242 Туризм»*

*Науковий керівник:
кандидат географічних наук, доцент
Буличева Тамара Валентинівна*

Інтернет-технології та розвиток онлайн туризму в світі

Інтернет-технології стали необхідною складовою сучасного життя, а різні сфери діяльності піддаються їх впливу, включаючи туризм. Розвиток онлайн-туризму отримав потужний поштовх завдяки зростанню доступності Інтернету та впровадженню новітніх технологій. Актуальним є дослідження технологічних інновацій у сфері онлайн-туризму, роль онлайн-платформ та соціальних медіа в цьому процесі, а також викликів та перспектив розвитку цієї галузі.[1]

Віртуальна та розширена реальність дозволяють подорожувати навіть не покидаючи дому, відчуваючи атмосферу різних куточків світу. Мобільні додатки та платформи роблять планування подорожей легким та зручним, забезпечуючи широкий вибір маршрутів та послуг. Штучний інтелект використовується для персоналізації пропозицій та рекомендацій, що зробило подорожі більш індивідуалізованими та зручними для кожного туриста.

Тобто віртуальна реальність, скоро замінить наш світ, ми бачимо це вже протягом останніх років, коли з'являється все більше і більше віртуальної реальності в нашому житті, наприклад компанія APPLE випустила свої віртуальні окуляри під назвою VISION PRO, люди нібито йдуть по вулиці в окулярах, і спілкуються з вами, але вони почувають себе в іншому світі, в світі віртуальної реальності.

Онлайн-платформи стали невід'ємною частиною сучасного туризму, де туристи можуть порівнювати та обирати туристичні пропозиції, враховуючи їх відгуки та рейтинги [2]. Електронна комерція сприяє безпечним та зручним туристичним

транзакціям, забезпечуючи високий рівень довіри між туристами та постачальниками послуг.

Соціальні медіа впливають на формування туристичних трендів та вирішення місць для подорожей. Вони стали ефективним інструментом для просування туристичних послуг та залучення нових клієнтів, сприяючи популяризації різноманітних туристичних напрямків.

Соціальні медіа надають вам все за кілька хвилин, вам не потрібно їхати в туристичну агенцію, витратити час, ви можете сидючи на своєму дивані, замовити подорож куди завгодно, обираючи тури по фото, відео або через віртуальну реальність.

Попри значні досягнення, виникають питання безпеки та конфіденційності в онлайн-туризмі, а також виклики, пов'язані з постійними змінами технологій та вимогами клієнтів. Проте перспективи розвитку цієї галузі залишаються високими, оскільки інновації продовжують забезпечувати нові можливості для туристів та бізнесу.

Інтернет став потужним інструментом для туристів у пошуку інформації про місця, які вони мріють відвідати. Завдяки пошуковим системам, онлайн-платформам та спеціалізованим веб-сайтам, туристи можуть з легкістю знайти всю необхідну інформацію про готелі, ресторани, туристичні атракції та розваги у будь-якому куточку світу [3]. Вони можуть ознайомитися з відгуками та рейтингами інших подорожуючих, що допомагає їм зробити обдуманий вибір.

Більше того, інтернет дозволяє туристам здійснювати дистанційне бронювання готелів, квитків на транспорт, екскурсій та інших послуг. Вони можуть порівнювати ціни та умови, вибираючи найбільш вигідні варіанти для своїх подорожей. Це забезпечує їм гнучкість та зручність у плануванні своїх мандрівок, а також дозволяє заощадити час та гроші.

Інтернет є важливим джерелом інформації про культурні та природні особливості різних країн та регіонів. Туристи можуть дізнатися про історію, традиції, кухню та інші аспекти культури місця, куди вони планують поїхати, що дозволяє їм краще зрозуміти та оцінити нове місце [4].

В цілому, доступність та розмаїття інформації в Інтернеті робить процес планування відпочинку більш приємним та ефективним для туристів, допомагаючи їм зробити свої подорожі незабутніми та безпечними.

Розвиток інтернет-технологій суттєво вплинув на онлайн-туризм, зробивши його більш доступним, зручним та персоналізованим. Ця галузь продовжує активно розвиватися, пропонуючи нові можливості та вирішуючи виклики. Технології і туризм стають все більш взаємопов'язаними, відкриваючи нові перспективи для подорожей у сучасному світі.

Список використаних джерел

1. Мельниченко С. В. Інформаційні технології в туризмі: теорія, методологія, практика : монографія / С. В. Мельниченко. — К. : КНТЕУ, 2008. — 493 с.

2. Савіна Г.Г., Яковенко О.В. Сучасні технології забезпечення інформаційного потенціалу підприємства / Рушійні сили розвитку бізнесу в умовах ринкової взаємодії: Монографія. – Херсон. ХНТУ МОН України, Вид-во ПП Вишемирський В.С., 2014. – 232 с., С. 12-19. ISBN 978-617-7273-22-5

3. <https://www.youtube.com/watch?v=Fpwlil-JrNg>

4. Чеченко О.С., Ключівська Н.П., Ключівська Т.П. Інформаційні та інтернет-технології в туризмі: інноваційні аспекти. Матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. «Управління розвитком соціально-економічних систем» (м. Харків, 21-22 березня 2024 р.). Харків: ДБТУ, 2024. Ч.1. 694 с. С.659-661. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/Internet.htm

*Даценко Олександра Костянтинівна
студентка I курсу освітнього рівня «магістр»
спеціальності «014.07 Середня освіта (Географія)»*

*Науковий керівник:
кандидат географічних наук, доцент
Бикова Марія Дмитрівна*

Проблеми міграції населення в умовах глобалізації

У різні періоди часу спостерігалися зміни в популяціях різних країн світу. Ці варіації стосуються або збільшення кількості людей, які живуть на певній території, або її зменшення. Міграція – явище не нове, процес зміни місця проживання на постійне чи тимчасове відбувалася протягом усієї історії. Міграція показує тенденції соціальних змін, впливає на культуру, спосіб життя та політичну сферу. У процесі індустріалізації та економічного розвитку люди мігрують із сільських у промислові райони, із сіл до міст, з одного міста до іншого та між країнами.

Міграція є важливим чинником, що впливає на зміну чисельності населення, поряд з народжуваністю та смертністю. Порівняно з народжуваністю та смертністю, міграція по-різному впливає на чисельність населення, цей процес не є біологічним на відміну від народжуваності та смертності, на неї впливають соціальні, культурні, економічні та політичні чинники. Поняття міграції є багатоаспектним феноменом, що породжує різноманітність його дефініцій. У науковій літературі міграцію населення трактують, як будь-яке територіальне переміщення населення, пов'язане з перетином як зовнішніх, так і внутрішніх кордонів адміністративно-територіальних утворень із метою зміни постійного місця проживання чи тимчасового перебування на певній території [3]. Крім того, міграцію розглядають, як складний соціальний процес, що зачіпає низку сфер життєдіяльності суспільства, оскільки міграції відіграли важливу роль в історії людства, з ними пов'язані процеси розвитку соціальних відносин, освоєння земель, формування різних рас, культур, мов та народів. Нині спостерігається інтенсивне розширення міграційних потоків і разом з тим, процес міграції став складовим чинником усіх глобальних змін.

В умовах сьогодення міграція населення набуває глобального характеру і водночас є ознакою самої глобалізації. Процес глобалізації полегшує доступ людства до нових винаходів, технологій, знань, знімає заборони та обмеження для розвитку та творчості, отже, глобалізація має системний характер, що охоплює всі сфери життя суспільства. У світі глобалізація, охопивши як розвинені країни, так і країни третього світу, підняла міграцію на абсолютно новий рівень, зробивши її необхідною складовою будь-якої держави.

Підвищення інтенсивності різних видів міграції економічної, етнічної, трудової – характерна риса глобалізації, а частка мігрантів у постійному населенні країн відображає рівень їх залучення до глобалізаційних процесів. Водночас міграційні процеси мають як переваги, так і недоліки, стаючи джерелом суперечностей та конфліктів.

Швидке зростання населення в країнах, що розвиваються, зумовило там надлишок робочої сили, а розвиток освіти призвів до того, що значна частина молоді здатна адаптуватися до вимог ринку праці розвинених країн, до яких і спрямована її міграція. Переселення народів супроводжується деякими особливими явищами, пов'язаними із зіткненням та дифузією різних культур, релігійних та національних традицій, які чим далі, тим більше здійснюватимуть дестабілізуючу дію насамперед на країни-реципієнти [1].

У процесі глобалізації виявлено ще одну властивість міграції: міжнародні міграційні потоки продовжують формуватися переважно за рахунок населення країн, що розвиваються, основним мотивом переміщення якого є прагнення забезпечити собі та своїм близьким вищий рівень життя, який у провідних країнах світу в десятки разів вищий, ніж в інших країнах [2]. Імігранти все частіше не лише ухилиються від повернення на батьківщину, а й домагаються переселення до себе близьких родичів.

Міграція, як процес переміщення людей з одного регіону чи країни в інший, має як позитивні, так і негативні аспекти. Переваги міграції: економічні переваги (мігранти часто переїжджають у пошуках кращих можливостей заробітку, вони можуть знаходити роботу в країнах з вищою заробітною платою, що дозволяє їм підтримувати свої сім'ї та покращувати життєві умови), диверсифікація культур та знань (міграція сприяє збагаченню культурного різноманіття, обміну знаннями та досвідом між різними групами населення), демографічні вигоди (у країнах, де народжуваність низька, міграція може допомогти компенсувати недостатню кількість народжень, запобігаючи старінню населення та забезпечуючи економічний розвиток). Недоліки міграції: соціальні та економічні проблеми (міграція може викликати соціальні та економічні проблеми у країнах-донорах мігрантів, такі як втрата робочої сили), інтеграційні труднощі (мігранти часто зіштовхуються з труднощами інтеграції у новій культурі, включаючи недоступність мови, культурний шок та дискримінацію), ефект «відтоку мізків»: (у країнах-донорах мігрантів може відбуватися втрата висококваліфікованих працівників, що може негативно вплинути на економічний розвиток та інновації).

Таким чином, глобалізація міграційних процесів – це насамперед об'єктивне посилення та різке зростання швидкості та інтенсивності трансдержавних, транснаціональних потоків людських ресурсів. Наслідки міграції проявляються в різних сферах і можуть бути як позитивними, так і негативними. У зв'язку із цим одним з основних завдань, що стоять перед країнами в епоху глобалізації є розробка ефективної міграційної політики, що чітко регулює міграційні процеси, щоб забезпечити безконфліктний розвиток країн, їх подальше економічне, політичне, культурне та соціальне процвітання.

Список використаних джерел

1. Вишневська А. М., Петренко К. В. Вплив глобалізації на міграційні процеси у світі та Європі. *Економічний вісник НТУУ Київський політехнічний інститут*. 2022. № 23. С. 34–39.
2. Пріб К. А., Гуткевич С. О. Чинники міжнародних міграційних процесів. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2016. № 2. С. 12–17.
3. Юськів Б. М. Глобалізація і трудова міграція в Європі : монографія. Рівне : видавець О. М. Зень, 2009. 476 с.

*Деркач Юлія Вікторівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.07 Середня освіта (Географія)»*

*Науковий керівник:
кандидат географічних наук, доцент
Охременко Ірина Вікторівна*

Місце вивчення гірських порід у шкільному курсі географії

Вивчення та дослідження гірських порід у школі є важливим і актуальним питанням сьогодення, яке сприяє формуванню в учнів географічних і життєвих компетентностей, виховує дбайливих господарів країни, здатних зберегти природні ресурси не лише рідного краю, а й планети в цілому.

Геологічний матеріал займає важливе місце у шкільному курсі географії.

Так, у загальній географії 6 класу у темі «Літосфера» вивчаються мінерали, гірські породи, корисні копалини та їх значення у житті та діяльності людини [1, с. 20]. Учні навчаються розрізняти магматичні, осадові й метаморфічні гірські породи.

У курсі «Материки та океани» (географія 7 класу) під час вивчення кожного материка належне місце відведено аналізу особливостей розміщення корисних копалин та їх впливу на господарську діяльність людини [1, с. 34].

Географія 8 класу «Україна у світі: природа, населення» забезпечує вивчення корисних копалин України, їх класифікацію за використанням, закономірності поширення [1, с. 47]. Учні знаходять і показують на картах різного масштабу басейни і родовища корисних копалин; обґрунтовують необхідність раціонального використання природних ресурсів; оцінюють наслідки їх видобування; встановлюють взаємозв'язки між рельєфом, тектонічними структурами, корисними копалинами, геологічною будовою території [1, с. 47-48]; висловлюють судження щодо проведення заходів з метою раціонального використання та охорони природних ресурсів і покращення умов життя населення [1, с. 58]. У школярів формується громадянська відповідальність, підприємливість і фінансова грамотність, оскільки вони переконуються в необхідності раціонального використання мінеральних ресурсів та значенні корисних копалин для різних видів господарської діяльності людини.

На уроках географії (9 клас) у курсі «Україна і світове господарство введено вивчення класифікації мінеральних ресурсів за їх використанням. Учні виконують практичні роботи та проводять дослідження: позначають на контурній карті найбільші басейни видобування кам'яного вугілля, нафти і природного газу, розглядають проблеми й перспективи освоєння родовищ гірських порід [1, с. 64].

Тема нашого дослідження знаходить відображення у географії 10 класу під час вивчення особливостей країн Європи, Азії, Океанії, Америки, Африки, України. Учні знайомляться з басейнами видобутку нафти і природного газу, кам'яного вугілля, залізних, мідних, олов'яних, вольфрамових руд, золота, алмазів, фосфоритів, розташованих у різних країнах світу, доповнюють і розширюють геологічні знання, отримані в 6 – 9 класах.

У курсі географії «Географічний простір Землі» 11 класу під час вивчення теми «Геологічне середовище людства» учні опрацьовують ресурсні властивості літосфери; гірські породи та закономірності їх поширення; мінеральні ресурси. Школярі порівнюють корисні копалини материків, їх частин; характеризують процеси в надрах і на поверхні Землі. Вони роблять висновки про вплив геологічних процесів і рельєфу на розміщення населення, господарську діяльність; оцінюють наслідки загострення ресурсної проблеми на планеті [2, с. 19]. А під час вивчення теми «Гідросфера та системи Землі» старшокласники розглядають роль океанів у формуванні гірських порід і рельєфу узбережжя; знайомляться зі взаємозв'язком геологічної будови, рельєфу і річкової мережі територій; впливом геологічних процесів на формування озер, пластів підземних вод [2, с. 20].

Важлива роль у формуванні знань про гірські породи належить шкільним підручникам і посібникам із географії. Сучасні підручники є не лише джерелом здобуття інформації, а й практичним засобом навчання, адже містять матеріал для організації творчо-пошукової та дослідницької діяльності учнів, розвивають їх життєві компетентності.

У контексті нашого дослідження проведемо аналіз підручників із географії авторів Сергія Коберніка та Романа Коваленка [3, 4, 5, 6, 7], які, на нашу думку,

створили справжній дієвий методичний комплекс для навчання і розвитку учнів. У підручниках вміщено авторські тематичні картосхеми й структурні схеми. Аналіз кожної групи гірських порід під час вивчення теми супроводжується ілюстрованими малюнками високої якості й системою запитань або завдань до них, які, в свою чергу, спонукають учнів не лише до простого їх споглядання, але й до роздумів і пошуку відповідей, забезпечуючи проблемний метод навчання. У вигляді таблиць узагальнюється матеріал про гірські породи. Наведені діаграми, картосхеми і графіки не дублюють матеріал сучасних атласів. На форзацах розміщені якісні географічні карти корисних копалин. Представлені у підручниках рубрики розширюють світогляд учнів, розвивають мотивацію та пізнавальний інтерес, спонукають до творчої та дослідницької діяльності. Так, цікавою та корисною рубрикою підручників щодо теми нашого дослідження є гра «Вірю – не вірю». У ній школярам пропонується перевірити достовірність інформації про гірські породи. Це в свою чергу спонукає їх до дослідження і пошуку. А завдання на встановлення відповідності розвивають логічне мислення учнів і стимулюють їх до вивчення мінералів рідного краю. Крім того, матеріал підручників привертає увагу учнів до екологічних проблем, які виникають внаслідок господарської діяльності людини, пов'язаної з видобутком корисних копалин.

Підручники географії знайомлять учнів із геологічними картами. Матеріал тем описано легко і цікаво, їх зміст мотивує до вивчення гірських порід рідного краю. Наприклад: «За гірськими породами, як за сторінками книжки, можна прочитати історію кожної території, зазирнути на десятки і сотні мільйонів років назад. Гірські породи розкажуть, коли наступало та відступало море, формувалися гори й рівнини, сухим чи вологим був клімат, у який час і які живі істоти заселяли місцевість. Усе це не лише цікаво й пізнавально, а й у край необхідно для пошуків корисних копалин [5, с. 74].

Цікавою є рубрика «Проект для краєзнавця», де учням пропонується оцінити запаси паливних ресурсів своєї місцевості та історію їхнього дослідження; порівняти їх із запасами України; оформити результати власних досліджень у вигляді графіків, діаграм, таблиць [5, с. 85].

Також ми вважаємо, що велике значення для вивчення гірських порід рідного краю має представлена у підручниках рубрика «Для допитливих» [5, с. 90]. Це добірка цікавої пізнавальної інформації, яка мотивує школярів до нових досліджень і відкриттів таємниць надр Землі. Після рубрики окреслено теми для учнівських досліджень і мініпроектів.

Отже, проаналізувавши навчальні програми та підручники, зазначимо, що тема нашого дослідження займає важливе місце у шкільному курсі географії. Кожен наступний рік навчання доповнює і розширює вже здобуті учнями знання про гірські породи, особливості їх залягання в надрах Землі. Школярі розрізняють і знаходять мінерали, корисні копалини, проводять дослідницьку діяльність, створюють проекти, виконують практичні роботи за картами. На жаль, із теми нашого дослідження не спостерігаємо безпосередньої активної взаємодії учнів з гірськими породами у природі. На нашу думку, саме така взаємодія могла б стати потужним засобом отримання системних геологічних знань. Під час екскурсій чи туристичних мандрівок школярі мали б змогу конкретизувати теоретичні поняття у практичному житті, навчитися розпізнавати геологічні компоненти у природі, класифікувати гірські породи та мінерали, описувати, порівнювати їх, самостійно створювати колекції, фотоальбоми, робити звіти про докладені зусилля і проведену роботу. Тому ми пропонуємо за рахунок резервних програмових годин організувати години-подорожі, екскурсії в природу, де діти власноруч зможуть збирати зразки гірських порід, аналізуватимуть та досліджуватимуть місця їх розташування, адже практична діяльність у природі має не лише пізнавальні, а й важливі освітні наслідки.

Список використаних джерел

1. Географія 6 – 9 класи. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти / наказ Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року № 698; – 72с.
2. Географія 10 – 11 класи. Рівень стандарту. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти 2022 / наказ Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року № 698; – 25 с.
3. Кобернік С. Г. Географія: підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти / С. Г. Кобернік, Р. Р. Коваленко. – Кам'янець-Подільський : Видавництво Абетка, 2023. – 272 с.: іл.
4. Кобернік С.Г. Географія: підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. / С. Г. Кобернік, Р. Р. Коваленко. — К.: Грамота, 2015. — 288 с.: іл.
5. Кобернік С. Г. Географія: підручник для 8 класу закладів загальної середньої освіти / С. Г. Кобернік, Р. Р. Коваленко. – Київ: Літера ЛТД, 2021. – 294 с.
6. Кобернік С. Г. Географія: підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закладів / С. Г. Кобернік, Р. Р. Коваленко. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2017. – 288 с.: іл.
7. Кобернік С. Г. Географія (рівень стандарту): підруч. для 11 кл. закл. заг. серед. освіти / С. Г. Кобернік, Р. Р. Коваленко. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2019. – 176 с.: іл.

*Домська Валерія Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент
Пархоменко Олександр Вікторович*

Особливості дослідження популяції кажанів у Кіровоградській області

Кажани, або рукокрилі – це унікальна та загадкова група ссавців, широко поширених у Європі, зокрема й у населених пунктах. Це єдині ссавці, що здатні до активного польоту [1].

Кажани – своєрідна група ссавців, яка потребує спеціальних методів досліджень. Для з'ясування видової різноманітності та чисельного багатства кажанів на Кіровоградщині нами використовувалися сучасні методи дослідження, такі як: аналіз літературних джерел, список видів Червоної книги України, Інтернет та інформаційні джерела, анкетування, ультразвукові дослідження, обстеження сховищ у різні сезони, вилов за допомогою павутинних сіток, візуальні обстеження місць, придатних для поселення кажанів та ін.

Для пошуку місць оселення кажанів, було проведено анкетування та опитування вчителів біології шкіл міста Кропивницького і Кіровоградської області, на предмет наявності колоній кажанів у будівлях шкіл. Також було проведено опитування людей міста та вибірково області за допомогою сучасних засобів зв'язку на предмет наявності кажанів в будинках та наявність їх поселень в сакральних спорудах (церквах). Також за допомогою сучасних засобів зв'язку зв'язалися з єдиним в Україні «Центром реабілітації Рукокрилих» у місті Харків, для уточнення видового складу кажанів області [5].

Одним із сучасних методів досліджень рукокрилих є дослідження з використанням ультразвукового детектора. Такий метод ґрунтується на вловлюванні детектором ультразвуку і перетворення їх у звуки, чутні для вуха людини [2]. Під час детекторних досліджень використовувалися ультразвукові детектори, записи голосів кажанів здійснювалися стереофонічним або цифровим магнітофонами. Ультразвукові дослідження проводять переважно у вечірній та ранковий періоди. Вечірні обліки розпочинають із настанням сутінків і завершують здебільшого до опівночі або 02:00, ранкові - розпочинають за годину-півтори до світанку [3].

Вилів кажанів за допомогою павутинних сіток і визначення за морфологічними ознаками є одним із ефективних і надійніших методів видової ідентифікації. Для цього проводять вилів кажанів спеціальними сітками та іншими пристосуваннями.

Ці дослідження дозволили оцінити чисельність популяцій та різновиди кажанів Кіровоградщини. Було виявлено, що у Кіровоградській області зустрічаються такі види кажанів: вухань звичайний, вечірниця велетенська (або вечірниця велика), вечірниця мала, вечірниця дозріла (або вечірниця руда), пергач пізній (кажан пізній), лилик двоколірний (кажан двоколірний), нетопир звичайний, нетопир лісовий, нічниця водяна (або нічниця Добантона), широкоух звичайний, які всі занесені в Червону книгу України.

Список використаних джерел

1. Абеленцев В. І., Попов Б. М. Ряд рукокрилі, або кажани – Chiroptera. Фауна України. Київ: Вид-во АН УРСР, 1956. Том 1: Ссавці, випуск 1. С. 229-446.
2. Башта А.-Т. В. Коваль Н.П. Видова різноманітність, особливості поширення та проблеми охорони кажанів (Chiroptera) Ужанського НПП. *Наук. зап. Держ. природознав. музею*. 2012. Вип. 28. С. 85-108
3. Башта А.-Т., Біланич М. Вивчення, охорона та приваблення кажанів у сакральних спорудах. Методичні рекомендації / за ред. О. Бокотея. - Львів: Видавничо-виробниче підприємство «Місіонер», 2022. - 56 с.
4. Волошин Б., Башта А.-Т. Кажани Карпат. Польовий визначник. Краків-Львів: Platan Publ. House, 2001. 168 с.
5. Український центр реабілітації рукокрилих. URL: <https://batsukraine.org/> (дата звернення 6.11.2023р.).

*Дудяк Ірина Євгенівна
студентка III курсу
спеціальності «014.Середня освіта (Хімія)»*

*Науковий керівник:
кандидат хімічних наук, доцент
Богатиренко Вікторія Альфредівна*

Харчові добавки у складі косметичних засобів

Крім базових ліпідних та водорозчинних активних речовин у декларації INCI на косметичний продукт зазвичай перераховується безліч додаткових інгредієнтів. Їх можна віднести до категорії «добавки», які виконують різні функції.

Вони дозволяють одержувати продукцію різної структури: креми, гелі, пасти, лосьйони, розчини, лаки, порошки та аерозолі. Вони забезпечують стабільність продукції під час транспортування та зберігання, перешкоджають проростанню плісняви, дріжджів та бактерій, підвищують хімічну стабільність чутливих активних

речовин відносно атмосферного кисню та впливають на сенсорне сприйняття. Більшість з них відносяться до групи речовин, які називають харчовими добавками.

Барвники та пігменти іноді використовуються для освітлення кремів та паст і, таким чином, впливають на оптичне сприйняття. Неорганічні пігменти використовуються в області декоративної косметики для фарбування шкіри, вони додаються до камуфляжних виробів, які переважно виконують покривну функцію. Широко використовуються неорганічні пігменти та суміші їх продуктів, прикладами яких є титан діоксид, цинк оксид та оксиди Феруму (чорний оксид E172 (i), червоний - E172 (ii) та жовтий - E172 (iii)). Неорганічні пігменти TiO₂ (E171) та ZnO забезпечують функції УФ-фільтру, тому вони використовуються у сонцезахисних продуктах. У цій галузі також застосовуються органічні барвники, наприклад, куркуміни (E100), каротин (E160a), червоний буряковий (E162) тощо. Загалом органічні барвники групують за кольорами: 100 -109- жовті, 110 -119 – помаранчеві, 120 -129 – червоні, 130 -139 - фіолетові та сині, 149 -149 – зелені, 150 -159 - чорні та коричневі.

Однією з косметичних добавок, що найчастіше використовуються, є *вода* (INCI: aqua), яку іноді також називають «профітолом». Вода є важливим інгредієнтом емульсій і в поєднанні з емульгаторами сприяє диспергуванню ліпідних речовин з утворенням емульсій M/B, і тим самим суттєво полегшує їхнє нанесення на шкіру. Це також відноситься до емульсій вода/масло, коли краплі води включені у ліпідну фазу. Наше чуттєве сприйняття сприймає випаровування води як дуже приємний ефект, що охолоджує. Крім того, вода відіграє важливу роль як полярний розчинник для (гідрофільних) активних речовин і добавок. У поєднанні з активними речовинами, що утримують вологу, вміст води в продуктах збільшує вологість шкіри як на тимчасовій, так і на довготривалій основі.

Продукти, що містять водну фазу, сприйнятливі до мікроорганізмів, тоді як на продукти без води практично не впливають мікроби. Отже, до косметичних продуктів, що містять воду, для продовження терміну зберігання і підвищення безпеки за рахунок уповільнення псування під впливом бактерій зазвичай додають *консерванти* (E200-299). З одного боку, вони розчиняються у воді, з іншого – мають достатню спорідненість до крапель ліпідної фази, на поверхні яких осідають мікроорганізми. Хоча емульсії типу «B/M» через їх зовнішню ліпідну фазу менш чутливі, ніж емульсії «O/B», в них також вводять консерванти.

Консерванти можна застосовувати в невеликих та економічно ефективних концентраціях, що є перевагою, проте всі вони мають алергенний потенціал.

Альтернативою консервантам є речовини з низьким алергенним потенціалом, які можуть забезпечити достатню мікробіологічну стабільність. Це спирт або речовини, що утримують вологу, – гліцерин, гліколі, замінники цукру (сорбіт). Однак, високі концентрації алкоголю мають зневоднювальну дію.

З погляду фізико-хімічної стабільності косметичних емульсій значну роль відіграють *емульгатори* (E400-499) – певна група поверхнево-активних речовин. Для ефективного використання в конкретних продуктах, необхідно враховувати такі їх характеристики як молекулярна маса, критична концентрація міцелоутворення (ККМ), значення ГЛБ (гідрофільно-ліпофільний баланс), температура інверсії фази (РІТ) та молекулярна геометрія. Ці показники також важливі для оцінки дії емульгаторів на шкіру: чим нижче їх молекулярна маса і вище ККМ, тим більшою буде ймовірність подразнюючих побічних ефектів для чутливої шкіри. Більшість використовуваних нині емульгаторів не інтегруються у тканини шкіри. Зокрема використання емульгаторів типу «M/B» призводить до реактивації емульгаторів з шкіри після контакту з водою. Поступово це призведе до втрати природних ліпідних речовин шкіри, тому у разі тривалого застосування кремів певного складу у споживача буде враження, що його шкіра явно зневоднюється.

Альтернативою звичайним емульгаторам є такі речовини як керамід і фосфатидилхолін. Вони утворюють у кремах шаруваті пластинчасті структури, аналогічні бар'єрним шарам шкіри, не мають побічних ефектів і здатні інтегруватися у фізіологію шкіри.

Для контролю консистенції рецептур, крім емульгаторів, використовуються додаткові добавки. Це можуть бути *загусники*, зокрема полісахариди ксантан, карагінан, альгінат або хімічно модифікована целюлоза, які утворюють гелеподібні структури. Ксантан може діяти і як активна речовина: він впливає на гідратацію шкіри, оскільки має водоутримуючі властивості. Одночасно з тим невидима плівка, що утворюється ним на поверхні шкіри, зменшує трансепідермальну втрату води. Аналогічну дію демонструють і мучини алое. Серед синтетичних загусників отримали визнання поліакрилати, які позначаються терміном «карбомер». Після проникнення крему вони залишаються нейтральними на поверхні шкіри.

З консистенцією тісно пов'язане розтікання продукту по шкірі. З цієї метою часто використовуються добавки з властивостями розтікаються. Це речовини, які більш-менш автоматично розподіляються по шкірі, наприклад, естери ізопропілмірилат (ІРМ) або діізопропіладипат.

Група антиоксидантів (Е300-Е399) також одночасно забезпечує поєднання адитивних та активних властивостей. Так, вітаміни С та Е, а також їх похідні захищають чутливі інгредієнти косметичних продуктів від кисню повітря та вільних радикалів; з іншого боку, вони мають на шкіру специфічні ефекти. Навпаки, синтетично одержані фенольні антиоксиданти, такі як, наприклад, бутилгідрокситолуен (ВНТ, Е321, замінник вітаміну Е), слід класифікувати лише як добавки. Оскільки навіть невеликі сліди деяких важких металів викликають «прогоркання» чутливих до окислення природних речовин, разом з антиоксидантами необхідно використовувати додаткові комплексоутворювачі на основі етилендіамінтетраацетатної кислоти (ЕДТА), лимонної кислоти та солей ортофосфатної кислоти.

Для сенсорного сприйняття продукту аромат або запах препарату мають особливе значення. ЗВіддушки За різними даними, в косметичній індустрії використовуються близько 3000 віддушок, як синтетичних, так і натуральних. До натуральних належать ефірні олії, деякі з яких містять у своєму складі спирт ліналоол – найпоширеніший алерген. Ліналоол є у складі лавандової олії, олії чайного дерева, олії перцевої м'яти.

Список використаних джерел

1. Харчові добавки: тексти лекцій для студентів спеціальності 181 "Харчові технології" / Уклад.: Гуменюк О. Л. – Чернігів: ЧНТУ, 2019. – 177 с.
2. Допоміжні речовини у виробництві ліків : навч. посіб. для студентів вищ. фармацев. навч. закл. / О. А. Рубан та ін. ; за ред. І. М. Перцева. Харків : Золоті сторінки, 2016. 720 с.

*Жук Вікторія Костянтинівна
студентка І курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
викладач кафедри іноземних мов
Запара Валентина Миколаївна*

Ідіоми в англійській мові з назвами тварин

У мові є безліч виразів та фраз, які відображають загальні концепції та ідеї, які можуть бути спільними для різних культур. Порівняльний аналіз англійських та українських ідіом надає можливість розкрити ці подібності та спільні концепції.

Розглянемо деякі з цих фраз та їх значення, щоб краще зрозуміти, як вони відображають різні аспекти людського досвіду та менталітету. [2]

Українські і англійські ідіоми відображають загальні концепції сміливості та відданості, наприклад, **"as brave as a lion"** і **"хоробрий, як лев"**.

Вираз "хоробрий, як лев" використовується для опису особи, яка відзначається великою сміливістю, стійкістю та відвагою. Лев вважається символом мужності та сили в багатьох культурах, тому порівняння з ним надає людині враження надзвичайної сміливості та впевненості у власних силах. Особа, яка характеризується як "хоробрий, як лев", зазвичай не боїться стикатися з небезпекою або викликами. Вона готова вступити в боротьбу з будь-якими труднощами чи перешкодами, не втрачаючи відваги та рішучості. Такі люди здатні взяти на себе лідерську роль у складних ситуаціях та діяти ефективно навіть під час стресових обставин. Загальний образ лева, який виступає у вигляді метафори, надає цьому висловлюванню силу та вплив, що робить його потужним засобом опису особистості, що відзначається сміливістю та рішучістю. [1]

Деякі фрази стосуються працездатності і наполегливості, такі як **"be (as) busy as a bee"** і **"трудитися, як бджола"**. [1]

Фрази, що виражають відмінність чи незвичність, допомагають розкрити культурні особливості та уявлення. **"A different kettle of fish"** та **"абсолютно відрізнятиметься від того, про що говорилося раніше"** можуть відображати відмінності у підходах та уявленнях. [1]

Деякі вислови описують почуття невпевненості або незручності, як **"be like a fish out of water"** і **"бути не у своїй тарілці"**. [1]

Фраза **"beard the lion in his den"**, що виражає концепцію сміливого ставлення до небезпеки, в англійській мові має метафоричне значення. У цьому виразі **"beard"** означає "викликати" або "протистояти", **"lion"** - символ сили та небезпеки, а **"den"** - місце, де лев перебуває, як своєрідний "дім" або територія. Таким чином, вираз означає сміливо вступати в небезпечну ситуацію або протистояти потужному супротивнику прямо на його території. Ця фраза може використовуватися, щоб описати ситуацію, коли людина відважно або безстрашно стикається з небезпекою або викликом, навіть коли це дуже ризиковано. Наприклад, якщо хтось сміливо критикує впливову особу в її власному оточенні або протистоїть могутній силі або авторитету, то це можна порівняти з **"bearding the lion in his den"**.

Аналогом фрази **"beard the lion in his den"** в українській мові, може бути вираз "вступити до вовка в берлогу". Цей вираз також відображає ідею сміливості та відваги, оскільки він описує ситуацію, коли людина наважується вступити в небезпечне середовище або протистояти сильному та небезпечному супротивнику. Цей аналог також використовує метафору з тваринами, що робить його зрозумілим та ефективним у контексті висловлення сміливості та рішучості.

Отже, цей вираз використовується для вираження відваги, рішучості та готовності зіткнутися з небезпекою або викликом прямо на місці, де вона найбільш велика. [1]

Вираз **"big fish in a small pond"** і **"молодець серед овець"** використовуються для опису особи, яка має значний вплив або статус у невеликому або обмеженому середовищі. В обох випадках відбувається порівняння з великою рибою або молодцем, який виділяється серед оточуючих. Такий вислів може мати позитивне або негативне забарвлення, залежно від контексту. Позитивно – це може вказувати на успіх і визнання в оточенні, де особа виступає як лідер або видатна постать. Негативно – це може вказувати на обмеженість або недоліки цього оточення, де навіть невелика рибка або проста особа може вважатися "молодцем".

Отже, вирази передають ідею відмінності в статусі або впливі в рамках конкретного середовища, де одна особа виділяється серед інших. [1, 3]

Деякі фрази мають негативний відтінок, наприклад, **"birdbrain"** і **"курячі мізки"**.

Ці ідіоми використовуються для опису людини, яка розглядається як не високо інтелектуальна особистість. У фразі використовується метафора з птахом, яка асоціюється зі слабкими або непродуктивними мізками. Такий вираз може мати негативне забарвлення і використовується для позначення недооцінки інтелектуальних здібностей людини. Він може застосовуватися в різних ситуаціях, де особа вважається неспроможною або необдуманною у своїх діях чи висловлюваннях.

Отже, **"birdbrain"** або **"курячі мізки"** є метафоричним виразом, який передає ідею недооцінки інтелектуальних здібностей та може використовуватися для вираження негативного відношення до особи. [1]

Ідіоми в англійській та українській мовах використовуються для вираження схожих концепцій, наприклад, **"throw to the dogs"** і **"викинути до біса собачим"**.

"Take the bull by the horns" і **"взяти бика за роги"** відображають рішучість та готовність взяти на себе відповідальність.

"Society lion" і **"світський лев"** використовуються для опису видатної особи в суспільстві.

"Little bird told me" і **"сорока на хвості принесла"**. У цьому виразі **"little bird"** або **"сорока"** символізує особу, яка надає конфіденційну або таємну інформацію, а **"told me"** або **"принесла"** вказує на передачу цієї інформації. Він також може мати гумористичний аспект, особливо коли інформація не має підтвердження або є чутками.

Отже, **"little bird told me"** або **"сорока на хвості принесла"** використовується для підсилення важливості або надійності інформації, яка надійшла від невідомого джерела, та може мати гумористичне забарвлення. [1]

Порівнюючи англійські та українські фразеологізми, можна зробити висновок, що мовні вирази відображають спільні або подібні концепції, які є важливими для обох культур. Ці фрази не лише відображають спосіб мислення та поведінку людей, а й відтіняють особливості та цінності, що є важливими для кожної з цих культур. Використання таких фраз може збагатити мовлення, допомагаючи виразити складні ідеї та концепції шляхом коротких і яскравих висловів.

У зіставленні українських та англійських ідіом ключовим терміном, який переважає у виразах, є слово **"лев"**. Це відображає глибоко вкорінене в обох культурах уявлення про цю могутню тварину, як символ сили, сміливості та впливу. Вирази, де вжито це слово, передають не лише концепції сміливості та рішучості, а й відображають важливість мужності та впевненості у собі. Таким чином, аналіз ідіом з використанням слова **"лев"** підтверджує його значущість, як важливого елементу мовної та культурної спадщини.

Список використаних джерел

1. Englishdom. Онлайн-школа англійської URL:
<https://www.englishdom.com/ua/skills/phrasebook/wordset/o-zhivotnyx-i/>
2. Онлайн-школа англійської мови JustSchool. URL:
<https://justschool.me/uk/blog/shho-take-idiomy-v-anglijskij-movi/>
3. Що означає вираз "молодець проти овець"? веб-сайт. URL:
<https://zkan.com.ua/yak/shho-oznachae-viraz-molodec-proti-ovec.html>

*Кирильчук Наталія Миколаївна
студентка IV курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта*

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент
Пархоменко Олександр Вікторович

Особливості утримання в домашніх умовах тарантула південноруського (*Lycosa singoriensis*)

У світі відомо близько 35000 видів павуків. З них близько 1000 - це тарантули. Це рід великих отруйних аранеоморфних павуків з родини павуків-вовків (*Lycosidae*) [1].

Зазвичай домом для членистоногих в умовах приміщень служать невеликі тераріуми (рис. 1) [4]. Більшість зоомагазинів пропонують спеціалізовані резервуари зі скла або пластику для таких екзотичних тварин [1]. Для тарантула підійде тераріум розміром 30×30×30 см і більше. Житло павука має добре провітрюватися [2]. Також рекомендовано покласти в тераріум різні гілочки дерев, природні матеріали, щоб павук міг робити укриття та усамітнюватись [4].

На дно варто покласти субстрат, кращим з яких буде торф або пісок [2]. Для підстилки можна брати мох, пісок, землю та глину. Ми в нашому дослідженні використовували звичайний чорнозем з додаванням трохи піску і глини (рис. 3). Наземні види люблять власноруч будувати собі будиночки, тому шар покриття підлоги повинен бути до 20 см, щоб дозволяти мешканцеві тераріуму вирити для себе хоча б невелику нірку [4]. Ґрунт повинен бути обов'язково сирым, але не занадто мокрим [2]. Використовувати компост не бажано, так як його потрібно стерилізувати і часто міняти [1].

Рис. 1, 2, 3. *Lycosa singoriensis* Laxmann, 1770 в тераріумі.

Серед частих причин загибелі тарантулів в домашніх умовах є зневоднення. Тому в тераріум обов'язково треба ставити ємність з чистою водою, а також можна декілька разів на тиждень обприскувати його територію [4]. Рівень вологості в тераріумі має бути в ідеалі 50-60%. Вологість нижче 50% може виявитися фатальною для павука, особливо під час линьки [1].

Так як тарантули люблять температуру 25-27 °С, треба створювати їм обігрів. За допомогою лампочки потужністю до 25 Вт, можна зручно і обігрівати, і забезпечувати тепло [2]. Також існують такі пристрої, як гарячі камені, нагрівальні килимки, які можуть бути використані для обігріву тераріуму [1].

Живлення тарантула в домашніх умовах не відрізняється від цього процесу в умовах дикої природи. Таргани, цвіркуни, дрібні черв'яки і коники – типові приклади, чим можна годувати арахніда (рис. 4) [4]. Дорослих тарантулів можна годувати мишами і дрібними ящірками, але пам'ятати, що вони повинні бути менші за розміром, ніж сам павук (див. відео [5]) [1].

Регулярність живлення має варіюватися в залежності від віку членистоногого. Молоду особину слід годувати два рази на тиждень, а раз на 8 - 10 днів – дорослу.

Одразу необхідно прибирати залишки їжі з тераріуму. Можна час від часу підгодовувати тарантула різними вітамінними комплексами, що дуже позитивно позначиться на стані його здоров'я, і відповідно на тривалості його життєвого періоду [4].

Отже, за результатами дослідження, можна дійти висновку, що *Lycosa singoriensis* Laxmann, 1770 з легкістю переносить проживання в домашніх умовах і не

вимагає багато зусиль в догляді. Можна побудувати власноруч тераріум, використовуючи підручні матеріали. Для підстилки брати мох, пісок, землю та глину, а для конструювання місць для усамітнення тарантула використовувати природні матеріали, такі як: крона дерев та різні гілки. Треба обов'язково слідкувати за тепловим режимом, так як тарантули люблять температуру 25-27 °С, а також витримувати вологість повітря не менше 50%.

Рис. 4. *Lycosa singoriensis* поїдає жертву [3].

Список використаних джерел

1. Зміст тарантулів в домашніх умовах. URL: <https://jak.koshachek.com/articles/zmist-tarantuliv-v-domashnih-umovah.html>
2. Павук тарантул правила утримання. URL: <https://jak.koshachek.com/articles/pavuk-tarantul-pravila-utrimannja.html>
3. Південноросійський тарантул. URL: <https://www.zoopicture.ru/yuzhnorusskij-tarantul/>
4. Тарантул: правила вирощування павука в домашніх умовах. URL: <https://damporadu.ru/budinok-i-dacha/18338-tarantul-pravila-viroshhuvannja-pavuka-v-domashnih.html>
5. *Lycosa singoriensis* та *Gryllus campestris*. URL: <https://youtu.be/In1La5vjXMw>

*Коваль Анна Олексіївна,
Самкова Анастасія Миколаївна
студентка III курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
викладач кафедри іноземних мов
Запара Валентина Миколаївна*

Translation of neologisms from the Internet sphere

The rapid evolution of the internet has transformed the way we communicate, introducing a lot of neologisms and digital expressions that shape online discourse. As these digital lexicons continue to expand, the need for effective translation strategies becomes crucial for global communication and understanding. Neologisms, or newly coined words and expressions, often originate from the ever-changing nature of online interactions, memes, and emerging technologies. The challenge lies in translating these neologisms accurately while preserving their cultural and contextual nuances. [1]

Neologisms in the internet sphere encompass a wide range of linguistic innovations, including memes, hashtags, acronyms, and slang. They reflect the fast-paced nature of online communication, responding to emerging trends, viral content, and technological advancements. Examples include terms like selfie, troll, hashtag, and meme, which have become general in both online and offline communication. [1]

Internet neologisms can emerge and evolve at a staggering pace, making it challenging for traditional translation methods to keep up. Many neologisms carry cultural connotations that may not have direct equivalents in other languages. Translators must navigate these nuances to convey the intended meaning accurately. Internet neologisms often rely on context and shared experiences, making literal translations inadequate. Translators must consider the broader cultural and contextual elements to capture the intended meaning. Much of the language used in the internet sphere is informal and includes slang, making it difficult to find equivalent expressions in other languages without losing the intended tone. [2]

Rather than literal translation, adapting neologisms to reflect the target language's linguistic and cultural norms can enhance understanding without sacrificing authenticity. For example, the term "troll" in the context of online behavior may not have an exact equivalent in some languages. The translation strategy consists in adapting the term to convey the idea of intentionally disruptive or provocative online behavior. May be translated as "провокатор". [3]

In cases where a direct translation is not feasible, providing explanations or paraphrasing can help convey the meaning behind the neologism. For example, the concept of using a "#" symbol to categorize or emphasize content may require explanation. The translation strategy consists in explaining the function of a hashtag and adapting it to a culturally relevant symbol or term. [4]

Engaging with online communities and native speakers of the source language can offer valuable insights into the usage and meaning of neologisms, ensuring more accurate translations. For example, the acronym "YOLO" (You Only Live Once) expresses a philosophical outlook that may not have a direct counterpart in all languages. The translation strategy consists in conveying the idea of embracing life's opportunities and risks with an adapted expression. [5]

Emojis are universal, but their interpretations can vary across cultures. Translating visual expressions into words can be challenging. The translation strategy consists in providing a description of the emotional expression conveyed by the emoji or using culturally relevant equivalents. We can replace the word emoji with the word "смайлик", but "смайлик" just means a smiling face, and an emoji has a broader meaning. [6]

The translation of neologisms from the internet sphere is a complex and evolving task that requires a combination of linguistic expertise, cultural understanding, and adaptability. As online communication continues to shape the way we interact, the development of effective translation strategies becomes paramount for fostering global communication. Embracing the dynamic nature of internet language and exploring innovative translation approaches will be essential for ensuring accurate and meaningful cross-cultural communication in the digital age.

Список використаних джерел

1. Internet Neologisms As Youth Slang Supplementation: The Main Ways Of Formation. European Proceedings. URL: <https://www.europeanproceedings.com/article/10.15405/epsbs.2020.04.02.61>.
2. Translation of neologisms. prezi.com. URL: <https://prezi.com/jibcm-qtgpxw/translation-of-neologisms/>.
3. Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus. Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus. URL: <https://dictionary.cambridge.org/>.

4. Що таке хештег і як його використовувати? | Підвищення цифрової компетентності. Підвищення цифрової компетентності | інструменти для онлайн-навчання. URL: <https://cikt.kubg.edu.ua/що-таке-хештег-і-як-його-використовувати/>.

5. YOLO, FOMO, & the Consequences of Teen Slang. Newport Academy. URL: <https://www.newportacademy.com/resources/mental-health/yolo/>.

6. People & Smiley Face Emoji Meanings. Later: Top Social Media Management & Influencer Platform. URL: <https://later.com/emoji-meanings/people-and-smileys/>.

Колісник Вікторія Михайлівна
студентка III курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)»

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент
Пархоменко Олександр Вікторович

Горобцеподібні основних біоценозів села Віта-Поштова

Горобцеподібні (*Passeriformes*) – значний за кількістю ряд птахів, який нараховує близько 5000 видів. Вони поширені практично на усіх континентах Земної кулі, винятком є лише Антарктида. За розмірами, зовнішнім виглядом, екологічними особливостями Горобцеподібні (*Passeriformes*) – різні. Більшість видів даного ряду зустрічається у тропічних лісах [1, 2]. Проте питання поширеності Горобцеподібних (*Passeriformes*) на території села Віта-Поштова, яке знаходиться у Фастівському районі Київської області, розглядається вперше, тому метою нашого дослідження було з'ясувати видовий склад горобцеподібних основних біоценозів, виявлених на території села.

Під час нашого дослідження були використані методи спостереження, порівняння, фотофіксації та маршрутні дослідження [3]. Птахів під час спостереження визначали за допомогою польового визначника [5].

В результаті проведеного спостереження у селі Віта-Поштова було визначено 32 види горобцеподібних (*Passeriformes*), що належать до 14 родин цього ряду та 28 родів [4].

У ряді присутні птахи великих, середніх та дрібних розмірів. Серед досліджених горобцеподібних найбільшим представником даної місцевості є грак (*Corvus frugilegus*, L., 1758), маса якого близько 337 – 531 грами, а найменшим вважається ремез звичайний (*Remiz pendulinus*, L., 1758), з масою тіла всього лише 9,3 грами [1,2].

В селі Віта-Поштова поширені такі різноманітні природні угруповання – біоценози, як: природні (сосновий ліс, озеро, річка, луки); напівприродні (викошувані луки); штучні (сільськогосподарські угіддя, парки).

Під час спостереження у сосновому лісі були виявлені такі види як: шишкар ялиновий (*Loxia curvirostra*, L., 1758), щедрик лісовий (*Crithagra scotops*, P., 1811), жайворонок лісовий (*Lullua arborea*, L., 1758), шеврик лісовий (*Anthus campestris*, L., 1758), дрізд-омелюх (*Turdus viscivorus*, L., 1758), мухоловка строката (*Ficedula hypoleuca*, P., 1764), мухоловка сіра (*Muscicapa striata*, P., 1764).

На луках зустрічається чечітка звичайна (*Acanthis flammea*, L., 1758), сорокопуд сірий (*Lanius excubitor*, L., 1758), плиска біла (*Motacilla alba*, L., 1758), синиця велика (*Parus major*, L., 1758), очеретянка чагарникова (*Acrocephalus palustris*, B., 1798), очеретянка велика (*Acrocephalus arundinaceus*, L., 1758), ремез звичайний (*Remiz pendulinus*, L., 1758), кобилочка солов'їна (*Locustella luscinioides*, S., 1824).

В сільськогосподарських угіддях вдалося нам зафіксувати такі види горобцеподібних як: щиглик (*Carduelis carduelis*, L., 1758), посмітюха звичайна (*Galerida cristata*, L., 1758), плиска біла (*Motacilla alba*, L., 1758), вівсянка звичайна (*Emberiza citronella*, L., 1758), кропив'янка садова (*Sylvia borin*, B., 1783), вівчарик-жовтобровий (*Phylloscopus sibilatrix*, B., 1793), вівчарик-ковалик (*Phylloscopus collybita*, V., 1817).

У парках села зустрічаються наступні види: зяблик (*Fringilla coelebs*, L., 1758), снігур звичайний (*Pyrrhula pyrrhula*, L., 1758), ластівка міська (*Delichon urbica*, L., 1758), ластівка сільська (*Hirundo rustica*, L., 1758), шпак звичайний (*Sturnus vulgaris*, L., 1758), грак (*Corvus frugilegus*, L., 1758), галка звичайна (*Corvus monedula*, L., 1758), повзик звичайний (*Sitta europaea*, L., 1758), горобець хатній (*Passer domesticus*, L., 1758), чорний дрізд (*Turdus merula*, L., 1758) [5].

Отже, результати дослідження показують, що орнітофауна ряду Горобцеподібні (*Passeriformes*) у селі Віта-Поштова Фастівського району Київської області є різноманітною. Також, було виявлено основні біоценози села та видову різноманітність горобцеподібних у кожному природному угрупованні.

Список використаних джерел

1. Біологічне різноманіття України. Дніпропетровська область. Птахи: Горобцеподібні (*Aves: Passeriformes*) : моногр. / В. Л. Булахов, А. А. Губкін, О. Л. Пономаренко, О. Є. Пахомов; за заг. ред. проф. О. Є. Пахомова. – Д. : Вид-во ДНУ, 2015. – 522 с.
2. Біологія : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / З. М. Шелест, В. М. Войціцький, В. А. Гайченко, О.М. Байрак. – Київ: «Кондор», 2007. – 760 с.
3. Дендрофільні горобцеподібні (*Passeriformes*) як структурно-функціональний елемент антропогенно трансформованих лісових біогеоценозів північно-східної України: дисерт. / А. Б. Чаплигіна. – Харків, 2018. – 625 с.
4. Зоологія хордових : підруч. : [для студ. вищ. навч. закл.] / [Й. В. Царик, І. С. Хамар, І. В. Дикий та ін.]; за ред. проф. Й. В. Царика. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2013. – 356 с. – Серія «Біологічні Студії».
5. Птахи фауни України: польовий визначник / Г. В. Фесенко, А. А. Бокотей. – К., 2002. – 416 с.

Коняченко Надія Олексіївна
студентка IV курсу
спеціальності «014.06 Середня освіта (Хімія)»

Наукові керівники:
кандидат хімічних наук, доцент
Толмачова Валентина Сергіївна,
викладач
Карпенко Христина Андріївна

Формування компетентностей про хімічну зброю у змісті фахової підготовки майбутніх учителів хімії

Україна вже тривалий час бореться з окупаційними російськими військами, які впродовж більше десяти років активно застосовують отруйні хімічні речовини, що належать до хімічної зброї. На сьогодні зазначають чимало фактів про використання отруйних хімікатів невідомого походження на всіх напрямках фронту. Прикро те, що офіційно дуже важко довести наявність російської хімічної зброї, оскільки в цих місцях

ведуться бойові дії. Попри наголоси України про застосування подібного роду речовин провідні країни світу не квапляться проводити хоча б якісь санкційні заходи щодо агресора. На жаль, окупанти все частіше застосовують хімічну зброю у війні з Україною. Можливо вони перевіряють міжнародну реакцію, щоб з часом тільки розширити свій потенціал щодо цього типу озброєння.

Хімічна зброя була відома з стародавніх та середніх віків і використовувалася протягом багатьох століть не тільки під час воєнних дій, але і для вирішення різних протиріч між окремими особами або групами осіб.

У роки Першої світової війни французи вперше застосували як хімічну зброю сполуки сльозогінної дії (лакриматори) етилбromoацетат і хлороацетон. Крім того у цей час використовувалися смертоносні і добре відомі на сьогодні бойові отруйні речовини хлор, іприт, фосген, а також менш відомі токсичні речовини люїзит (β -хлоровінілдихлороарсин), адамсит (дифеніламінохлороарсин), кларк I (дифенілхлороарсин), кларк II (дифенілціаноарсин), діанізидин хлоросульфат, ксилілбромід. Це відбувалося, незважаючи на те, що ще з 1899 р. згідно з міжнародним правом заборонялося використання хімічної зброї відповідно до Гаазької конвенції (стаття 23).

Женевський Протокол (учасниками договору є 133 країни світу), який відомий як Протокол про заборону використання задушливих отруйних або інших газів, а також бактеріологічної зброї у міжнародних збройних конфліктах був підписаний у Женеві 17 червня 1925 р. і набув чинності 8 лютого 1928 р. Цей міжнародний договір забороняє використання хімічної та біологічної зброї, але він не стосується їх виробництва, зберігання чи передачі іншій стороні.

У 1993 р. було прийнято Конвенцію про хімічну зброю (192 країни-підписанти), заборону її розробки, виробництва, накопичення і використання та знищення, яку курує Організація із заборони хімічної зброї, що створена за підтримки Організації Об'єднаних Націй 29 квітня 1997 р.

З 13 січня 1993 р. Україна підписала Конвенцію про хімічну зброю, а з 7 серпня 2023 р. є учасником Женевського Протоколу. У законі України «Про хімічну безпеку та управління хімічною продукцією» (№8037) у статтях 4, 32, 82: зазначається про унеможливлення розроблення, виробництва, та використання, накопичення, імпорту хімічних речовин як хімічної зброї і речовин подвійного призначення; акцентується увага на запобіганні терористичних актів із застосуванням хімічної зброї. Таким чином, Україна, як учасник Конвенції про хімічну зброю, взяла на себе зобов'язання не розробляти, не виробляти, не накопичувати та не застосовувати хімічну зброю.

Незважаючи на міжнародні домовленості, окупанти використовують такі види хімічної зброї: хлорпикрин, білий фосфор, хлорацетофенон, що є грубим порушенням міжнародних прав.

У державному стандарті базової середньої освіти, концептуальних засадах реформування середньої освіти. Нова Українська Школа, навчальних програмах з хімії для загальноосвітніх навчальних закладів, у модельних навчальних програмах з хімії 7-9 класів для закладів загальної середньої освіти окреслені ключові компетентності, які спрямовані на формування дослідницьких умінь, розв'язання навчальних і життєвих проблем, опанування цілей сталого розвитку.

Хімія, як навчальний предмет, є важливим складником природничої освітньої галузі. Вивчення хімії дозволяє поглибити розуміння про хімічну зброю. Деякі ключові компетентності формують розуміння основних типів хімічної зброї, її вплив на здоров'я та довкілля, а також забезпечують здатність аналізувати та критично оцінювати інформацію про хімічну безпеку. Для здобувачів освіти у закладах загальної середньої освіти важливо розвивати навички безпечного поведіння та поведінки під час контакту з хімічними речовинами. Враховуючи складність теми, формування

компетентностей про хімічну зброю потребує відповідного структурування навчального матеріалу в контексті таких аспектів:

— вивчення основних класів хімічної зброї, таких як отруйні гази, отруйні речовини та інші хімічні агенти – *розуміння типів хімічної зброї*;

— освідомлення можливих наслідків використання хімічної зброї для здоров'я людей, навколишнього середовища та соціально-економічних і політичних систем – *наслідки використання хімічної зброї*;

— навчання безпечному поводженню з хімічними речовинами, розпізнавання ознак їх наявності та навички дій у випадку контакту з ними – *безпека та захист*;

— розвиток навичок аналізу та критичної оцінки інформації про хімічну зброю, її походження та наслідки – *критичне мислення*;

— розуміння етичних аспектів використання хімічної зброї та відповідальне ставлення до можливих наслідків – *етика та відповідальність*;

Ці аспекти можуть бути введені до освітнього процесу через різноманітні методи, такі як лекції, дискусії, практичні заняття та проекти, які допоможуть здобувачам освіти набути відповідних компетенцій щодо хімічної зброї.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 01.09.2020 р., № 898). URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>

2. Нова Українська Школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

3. Модельна навчальна програма «Хімія. 7 – 9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Лашевська Г.А.) «Рекомендовано МОН України» (Наказ МОН України від 16 серпня 2023 року). URL: <http://surl.li/swtgr>

4. Модельна навчальна програма «Хімія. 7 – 9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Григорович О.В.) «Рекомендовано МОН України» (Наказ МОН України від 27 грудня 2023 року). URL: <http://surl.li/qrdm>

*Костик Святослав Олександрович
студент III курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
викладач кафедри іноземних мов
Запара Валентина Миколаївна*

Translation of Audio-medial Texts (subs, dubbing, voice-over)

Audio-medial texts, as we noted above, do not represent the simple transcription of oral communications, but rather are more or less important components of a larger complex. They are distinctive in their dependence on non-linguistic (technical) media and on graphic, acoustic, and visual kinds of expression. It is only in combination with them that the whole complex literary form realizes its full potential.

What kinds of text belong to this type? Generally speaking, any text that requires the use of and a degree of accommodation to a non-linguistic medium in order to communicate with the hearer, whether in the source or in the target language. Primary examples would be

radio and television scripts, such as radio newscasts and reports, topical surveys and dramatic productions. In these not only grammar and elocution but also acoustics (as in “There is an amazing difference between a dialogue read silently and a dialogue dramatic productions) and visual aids (in television and films) play a significant role. An appreciation and mastery of these factors makes all the difference between success and failure, whether in the original form or in translation.

Also belonging here are all texts which combine words with music, from the most popular hits of the day to songs and hymns, to choral works and oratorios.

Audio-medial texts would also include all stage productions, from musicals to operettas and operas, comedies and tragedies. A basic distinction should be drawn, however, between translations of screen scripts, libretti and dramas for school or study editions on the one hand, where interest is focused on the language, and translations intended for stage production on the other, where the actor’s appearance and manners, the costumes, the scenery and acoustics, and for opera, operettas and musicals, the music all contribute to effectiveness.

Audio-medial texts could basically also be classified under other types, such as the content-focused type (radio addresses, documentary films), the form-focused type (topical surveys, dramas), or the appeal-focused type (comedies, tragedies). But for the concerns of the translator and the translation critic, this would be inadequate. It would be impractical to assimilate this fourth text type, where language is enhanced and complemented by other elements, among the three text types based on the functions of language. [1]

In a few words, subtitle translation is the translation of a video, which is in language “A”, into written subtitles, which are in language “B”. Those can come from dialogues, classes, or any type of video format there is. Afterward, the written subtitles are synchronized with the images, making it possible for a person who does not speak language “A” to understand the content. The best way to do this successfully is through a translator and linguist specialist who is fully fluent in language “A”. That way, the professional is capable of getting the nuances of the language into the written text.

A common mistake people make is assuming that anyone can do the work of a Subtitle Translator. This is because the translation of a video into subtitles is not a mere “copy and paste” (from Google Translate) of what was said, since jargon and idiomatic expressions may occur. Above all, a good Subtitle Translator will be an expert in both languages in question, as well as in localization. Thus, he will make the best possible adaptations so that all messages present in the video come through the audience, despite their mother tongue. More than that, a good Subtitle Translator is also familiar with the format (i.e. video) in which the work must be done. Since the written text varies plenty from the oral one, the translator must be an expert on that matter as well. [4]

When was the last time you had a long conversation with someone about dubbing? We’re going to go with probably never. And no, we’re not talking about the fly fishing material that people use to tie flies, nor are we discussing the act of name-giving. We are talking about real dubbing. But, what does dubbing mean? Is the process of providing films, video games, or other types of media with audio that’s different than the original language? Dubbing is a post-production process where the original language of recording is swapped with audio in a different language and is then mixed with the audio of the media to make it sound as natural as possible. It gets more complicated than that, but in a nutshell, that’s what dubbing is. Before we get into technicalities, it’s critical to know that there are a few different methods that are used to dub content. [2]

Ranging from Looping to ADR to voice-overs, it can get confusing pretty quickly. You’ll hear professional voice actors in animated movies lending their voice to a character to make it more compelling. You’ll hear creators adding voice-overs to drive a point home if you watch YouTube videos. So, what is a voice-over and what are some voice-over examples? A voice-over is a unique production technique where a person records a voice to narrate a story or add more information. We don’t see the voice actor but only hear [them](#)

[speak. A voice-over is used to provide more context or enhance an existing](#) narrative. Usually, a person has a script and reads the text in a recording studio. The voice-over industry welcomes voice artists of all ages and experiences. However, you don't need to be a professional voice actor to deliver great voice-over work. You're off to a good start if you have a great voice and know how to pace yourself. [3]

References

- 1.[Katharina Reiss] Translation Criticism - Potentials and Limitations. URL : <https://1library.net/article/audio-medial-text-text-typology-translators.y68l2v5z>
2. What is dubbing?/Bunny Studio. URL : <https://bunnystudio.com/blog/what-is-dubbing/>
3. What is voice-over? SPEECHIFY. Aivoice creator. URL : https://speechify.com/?landing_url=https%3A%2F%2Fspeechify.com%2Fblog%2Ftranslate-audio-to-english-2%2F
4. What is subtitle translation? Bureau Works of translating audio. URL : <https://www.bureauworks.com/blog/what-is-subtitle-translation>

*Котельнікова Вікторія Юрївна
студентка I курсу освітнього рівня «магістр»
спеціальності «014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент
Лебединець Наталія Віталіївна*

Особливості психофізіологічного розвитку дошкільників старшої групи різного віку

Психофізіологічний розвиток є складним процесом, що включає в себе як психічні, так і фізичні зміни організму дитини. Вивчення цього процесу у дошкільників старшої групи дозволяє краще зрозуміти перебудови в організмі дітей, що готуються до систематичного навчання в закладах загальної середньої освіти.

Дошкільнята, які відвідують старшу групу можуть незначно різнитися у віці, що суттєво для психофізіологічних проявів. Різний вік дошкільників старшої групи характеризується різними темпами і особливостями психофізіологічного розвитку. Дослідження показують, що зростання і розвиток психічних та фізичних функцій у цьому віковому періоді може мати значні відмінності. Важливо враховувати індивідуальні особливості дітей у процесі їхнього психофізіологічного розвитку, оскільки кожна дитина може мати свої темпи і шляхи розвитку. Здоров'я, дієвість нервової системи, емоційний стан та соціальне оточення дитини є важливими факторами, що впливають на її психофізіологічний розвиток у дошкільному віці [1].

Розуміння особливостей психофізіологічного розвитку дошкільників старшої групи різного віку має важливе значення для педагогічної практики, оскільки дозволяє вихователям, викладачам і батькам ефективніше працювати з дітьми, сприяючи їхньому гармонійному розвитку. Дослідження психофізіологічного розвитку дошкільників старшої групи дозволяє виявити особливості їхньої когнітивної, мовленнєвої, моторної та соціально-емоційної сфер. Фактори середовища, такі як доступ до стимулюючих ігор, ефективні методи навчання та підтримка родини, можуть сприяти оптимальному психофізіологічному розвитку дитини [4].

Вивчення особливостей психічного і фізіологічного розвитку дошкільнят дозволяє розробляти індивідуалізовані програми виховання та навчання, які враховують специфіку потреб кожної дитини. У вивченні дітей вихователь може скористатися можливостями методів науково-психологічного дослідження - спостереження, експерименту, вивчення продуктів діяльності, бесіди.

Фізичний розвиток у дітей старшого дошкільного віку визначається значними змінами у їх рухових можливостях, які проявляються у поліпшенні рухових навичок, загальному рівні фізичної активності та здоров'ї. Важливими показниками є будова тіла, розвиток рухових здібностей, стан здоров'я та підготовленість до рухової активності. Навчання дітей цього віку рухам пов'язане з організацією системи фізичного виховання, спрямоване на покращення морфології та функціональності їх організму, а також формування та вдосконалення ключових рухових навичок і знань, які необхідні для повсякденного життя [3].

Розвиток таких вищих психічних функцій, як пам'ять, увага, уява, волювї навички, сприйняття та обробка інформації, формування мислення та мовленнєвих навичок є ключовими аспектами психофізіологічного розвитку у дошкільному віці. Важливо розуміти, що розвиток дитини є неперервним процесом, і він продовжується із зростанням та дорослішанням дитини, відіграючи вирішальну роль у формуванні її особистості та життєвих успіхів [2].

Дослідження психофізіологічного розвитку дошкільників старшої групи різного віку може виявити ключові періоди чутливості для формування різних аспектів особистості, що сприятиме оптимізації виховних і навчальних практик. Розуміння впливу генетичних чинників та навколишнього середовища існування на психофізіологічний розвиток дітей допомагає в розробці індивідуалізованих підходів до виховання та навчання, що сприяє максимальному розкриттю потенціалу кожної дитини. Вивчення взаємозв'язків між психічним та фізичним розвитком у дошкільному віці дозволяє ідентифікувати фактори, які сприяють або перешкоджають гармонійному зростанню дитини. Саме для цього вікового періоду характерний подальший розвиток всіх видів внутрішнього гальмування, де динамічний стереотип продовжує виконувати провідну роль, з'являється можливість переробки сформованих стереотипів.

Особливості соціальної взаємодії та емоційного розвитку у дошкільників старшої групи різного віку мають важливе значення для формування їхньої психосоціальної адаптації та успішного вступу до шкільного життя [5]. Дослідження психофізіологічного розвитку дошкільників відкриває можливості для впровадження інноваційних методик та програм, спрямованих на покращення якості педагогічного процесу та підвищення ефективності розвитку дитини.

Аналіз індивідуальних відмінностей у психофізіологічному розвитку дозволяє виявити потенційні області ризику або недоліки, що можуть виникнути у конкретних дітей, та розробляти персоналізовані стратегії підтримки. Вивчення взаємозв'язку між фізичним здоров'ям та психічним благополуччям дитини в дошкільному віці має важливе значення для розробки програм з раннього втручання та профілактики проблем. Дослідження впливу різних форм активності та занять на психофізіологічний розвиток дітей може допомогти вдосконалити програми дошкільного виховання та навчання. Урахування індивідуальних особливостей та потреб кожної дитини у процесі педагогічної діяльності сприяє позитивному розвитку не лише психофізіологічних аспектів, але й загального самовизначення та самореалізації особистості.

Результати досліджень психофізіологічного розвитку дошкільників старшої групи можуть стати основою для розробки рекомендацій для педагогів, батьків та спеціалістів з раннього дитинства щодо оптимізації умов розвитку дитини на різних етапах її життя. Важливо розглядати психофізіологічний розвиток дошкільників старшої групи комплексно, враховуючи взаємозв'язок з іншими компонентами, такими як когнітивний, мовленнєвий, соціальний та емоційний.

Дослідження різних факторів, які впливають на психофізіологічний розвиток дошкільників старшої групи, допомагає розробляти комплексні програми підтримки та розвитку, спрямовані на забезпечення гармонійного зростання дитини. Врахування індивідуальних особливостей кожної дитини, таких як її темперамент, інтереси, схильності та потреби, є ключовими аспектами успішного психофізіологічного розвитку. Поглиблене дослідження вікових особливостей психічного і фізичного розвитку дозволяє розробляти індивідуалізовані стратегії розвитку, які максимально враховують потреби кожної дитини. Перспективною вбачається розробка стратегій розвитку дітей старшого дошкільного віку шляхом різних форм фізичного виховання. Результати таких досліджень можуть бути використані для підвищення ефективності педагогічної діяльності, розвитку нових педагогічних технологій та методик, а також для покращення програм дошкільної освіти в цілому.

Список використаних джерел

1. Дуткевич Т.В. Дошкільна психологія: навчальний посібник для вищих навчальних закладів. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 392с.
2. Вікова та педагогічна психологія: навчальний посібник / О.В. Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В.Огороднійчук та ін. – К.:Просвіта, 2001. (Дошкільний вік. Розвиток психічних функцій).
3. Вільчковський Е.С, Курок О.І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: Навч. посіб. - Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. (Глава VII. Розвиток рухових якостей у дітей дошкільного віку.)
4. Кочерга О.В. Психофізіологія творчості дітей / Олександр Кочерга. — К.: Шк.світ, 2011. 34с.
5. Розвиток старшого дошкільника в освітньому середовищі закладу дошкільної освіти: методичні рекомендації / О.Д. Рейпольська, І.М. Гудим, І.В. Луценко, В.О. Луценко, Г.Г. Цветкова ; за заг. ред. О.Д. Рейпольської. — Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. — 129с.

*Коцюба Марія Юрійвна
студентка IV курсу
спеціальності «014.07 Середня освіта (Географія)»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Коберник Сергій Георгійович*

Мотивація школярів до вивчення географії у 7 класі ЗЗСО

Сучасний освітній процес постійно змінюється, вимагаючи від педагогів нових підходів та стратегій для залучення учнів до навчання. Однією з ключових складових успішного вивчення географії є мотивація, яка впливає на активність та інтерес школярів до навчального процесу. У цьому контексті особливо важливо розглядати прийоми та стратегії мотивації у навчанні учнів 7 класу ЗЗСО у курсі «Материки та океани».

Вивчення материків і океанів має величезний потенціал для розвитку у школярів креативного і творчого мислення, пізнання навколишнього світу та формування географічних знань. Однак ефективність цього процесу значною мірою залежить від успішної мотивації учнів.

Мета даного дослідження полягає в аналізі сучасних підходів до мотивації навчання, вивченні специфіки мотивації у контексті змісту курсу «Материки та океани»

та аналізі методів та прийомів, які можуть сприяти підвищенню інтересу та активності учнів у процесі вивчення географії у 7 класі. Дослідження спрямоване на підвищення ефективності навчання, адаптацію до вимог нових модельних навчальних програм, формування педагогічної практики та підтримку індивідуального розвитку учнів. Навчання здійснюється в умовах НУШ з урахуванням важливості створення стимулів для школярів, які сприяють їхньому бажанню вивчати нові матеріали та розширювати свої знання. Наше дослідження є важливим кроком у напрямку до розуміння та покращення методів та прийомів навчання, що сприятиме формуванню мотивованих та навчених особистостей.

На основі здійсненого нами аналізу інформаційних джерел з окресленої проблеми, можна виділити наступні підходи до мотивації навчання – психологічний, соціокультурний, когнітивний, інтегративний, ситуаційний та фізіологічний. Розуміння різних підходів дозволяє отримати комплексний погляд і враховувати різнобічні аспекти в освітньому процесі [2].

Згідно завдань бакалаврського дослідження нами було розроблено анкети та проведено анкетування учнів 7 класу ОЗО «Синявський ліцей Рокитнянської селищної ради Білоцерківського району Київської області» та учнів Рокитнянського ЛПШГ №1, а також учителів та студентів-географів. Тематика анкет для школярів була пов'язана з чинниками, які впливають на їхню мотивацію; формами та методами навчання, які найбільше подобаються учням; способи та шляхи, які спрямовані покращити їх зацікавленість у вивченні географії.

Проаналізувавши анкети з відповідями учнів, можна виділити основні фактори, які впливають на мотивацію до вивчення географії: цікаві теми уроку, використання різноманітних форм і методів навчання, таких як екскурсії, віртуальні подорожі, ігри тощо та підтримка з боку вчителя. Серед форм навчання учні надають перевагу груповій роботі та колективному обговоренню, а також практичним та дослідницьким завданням. Учні також відповідали, що їх зацікавленість географією позитивно впливає на навчальні досягнення.

Анкетування вчителів та студентів-географів показало, що загальний інтерес учнів до вивчення географії – середній, лише деякі учні проявляють інтерес до вивчення предмету. Для підвищення мотивації школярів вони застосовують і комбінують різноманітні методи і форми навчання, особливо інтерактивні методи і прийоми, засоби унаочнення, практичні завдання та дослідження тощо і вказали, що вони є ефективними для мотивації учнів у вивченні географії. Учителі зазначали, що мотивація на успішність впливає лише частково, інші фактори теж мають свій вплив, зокрема форми і методи навчання та підтримка з боку вчителя.

Використання інтерактивних методів навчання, сучасних педагогічних технологій та практичних завдань є ключовими компонентами для успішного і цікавого проведення уроків географії у 7 класі. Дозволяючи учням постійно взаємодіяти з матеріалом, отримувати практичний досвід та використовувати сучасні технології навчання може стати більш ефективним та зацікавити школярів [1].

Практичні заняття та навчальні екскурсії виходять за межі класу, дозволяють учням отримувати реальний досвід та практичні навички. За змістом курсу «Материки та океани» для ЗЗСО м. Києва навчальні екскурсії доцільно організовувати, зокрема до «Національного науково-природничого музею НАН України», «Ботанічного саду імені академіка О.В. Фоміна», Київського зоопарку, «Музею зоології» та ін. Вони допоможуть сприймати й усвідомлювати географічні об'єкти і явища в реальних умовах та зроблять вивчення географічного матеріалу більш «живим» та пам'ятливим.

Дослідження мотивації учнів у процесі вивчення географії 7 класу вказує на те, що успішне засвоєння змісту курсу «Материки та океани» залежить від різноманітних умов і чинників, включаючи методи навчання, доступ до сучасних технологій, практичних занять, взаємодії учнів з учителем та однокласниками. Важливо

підкреслити, що підходи до навчання повинні бути адаптовані до індивідуальних потреб учнів [3]. Ретельне врахування індивідуальних особливостей школярів, їхніх інтересів та потреб, а також взаємодія з оточуючим середовищем, є ключовими аспектами успішного підвищення мотивації навчання в умовах розвитку НУШ.

Список використаних джерел

1. Свір Н.В. Розвиток пізнавальних інтересів на уроках географії у 6 та 7 класах: навчально-методичний посібник до курсу «Основи викладання географії» / Н.В. Свір, В.В. Нежалська – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010. 44 с.
2. Слюта А.М. Методика навчання географії. Навчально-методичний посібник для студентів ЗВО спеціальності 014 Середня освіта (Географія) / А.М. Слюта. – Чернігів: Десна Поліграф, 2021. 248 с.
3. Басок Т.Г. Формування мотивації та активізація навчальної діяльності / Т.Г. Басок // Географія, 2009. №24. С.14-16.

Кривошеєва Наталія Сергіївна
студентка I курсу освітнього рівня «магістр»
спеціальності 014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент
Пархоменко Олександр Вікторович

Дослідження внутрішньовидових форм веретінниці ламкої (*Anguis fragilis* Linnaeus, 1758) в межах України

Веретінниця ламка (*Anguis fragilis* Linnaeus, 1758) відноситься до групи безногих ящірок, яка має змієподібне тіло. Довжина тіла з хвостом від 23 до 50 см., проте в межах ареалу поширення розміри тіла коливаються. Хвіст відносно короткий (не довший за тулуб), дуже ламкий, що відображено у назві тварини. Луска тулуба гладенька, блискуча. Шия товста і у неї не помітний перехід від голови, до тіла. Молоді веретінниці зверху сріблясто-білого або блідо-кремового кольору з двома тісно розташованими темними смугами, які тягнуться від розташованої на потилиці трикутної плямки. Боки й черево чорного або чорно-бурого забарвлення, причому межа між світлою спинною і темною бічною частиною тіла виражена дуже різко. У дорослих ящірок спинна сторона тулуба поступово темнішає і набуває коричнево-бурого або темно-сірого кольору з характерним бронзовим відливом [6].

Ареал веретінниці ламкої ламка (*Anguis fragilis* L.) охоплює Північну Африку, більшу частину Європи, Західну Азію, включаючи Туреччину та Північний Іран. В Україні її ареал займає приблизно половину країни. Це Карпати, Полісся і Лісостеп [1].

Вид населяє ліси, луки, сади та компостні відвали. Веде досить прихований спосіб життя, активна в густій рослинності, в основному в сутінках і вночі при теплій погоді. Живиться веретінниця безхребетними, в основному земляними червами, слимаками, комахами [2, 3,4, 5].

Для дослідження внутрішньовидових форм використовують опис особливостей фолідозу (лускатий покрив рептилій). Нами були проаналізовано з колекції Національного науково-природничого музею НАН України 41 екземпляр веретінниці ламкої з восьми областей України: Київської, Сумської, Кіровоградської, Чернівецької, Івано-Франківської, Львівської, Житомирської та Закарпатської.

В результаті дослідження морфологічних ознак було визначено три форми веретінниці ламкої, які нерівномірно поширені на території України (табл.1).

Таблиця 1.

Співвідношення різних форм веретінниці ламкої на території України

Природна зона	Карпати	Полісся	Лісостеп
Форма 1	42,3%	42,9%	14,3%
Форма 2	38,5%	57,1%	71,4%
Форма 3	19,2%	-	14,3%

Отже, в результаті дослідження з'ясовано, що переважаючими формами в різних природних зонах України є: в Карпатах – форма 1, в Поліссі та Лісостепу – форма 2. Форма 3 складає найменший відсоток у таких природних зонах, як Карпати (19, 2%) та Лісостеп (14,3%). Загалом в Україні домінуючою є форма 2 (48, 8%).

Список використаних джерел

1. Загороднюк І.В. Земноводні та плазуни під охороною Бернської конвенції. – К.: Омега-Л, 1999. – С. 84, 102, 105.
2. Luiselli L. (1992): The diet of the slow worm, *Anguis fragilis* f. Linnaeus, 1758, in the Tarvisio Forest (Carnic Alps, NE Italy). *Herpetozoa* 5: 91-94.
3. Luiselli, L., Capula, M., Anibaldi, C. (1994): Food habits of the slow worm, *Anguis fragilis* (L.), in two contrasting alpine environments. *Bulletin de la Société Herpétologique de France* 71/72: 45–48.
4. Pedersen, I., Jensen, J., Toft, S. (2009): A method of obtaining dietary data for slow worms (*Anguis fragilis*) by means of non-harmful cooling and results from a Danish population. *Journal of Natural History* 43: 1011-1025.
5. Mollov, I. (2010): A contribution to the knowledge of the trophic spectrum of the Slow Worm (*Anguis fragilis* L., 1758) (Reptilia: Anguinae) from Bulgaria. *ZooNotes* 9: 1-4.
6. <https://www.zapovidnyk.org.ua/index.php?fn=3t&n=162376338713>

*Круглова Аліна Денисівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.07 Середня освіта (Географія)»*

*Науковий керівник:
кандидат географічних наук, доцент
Гринюк Тетяна Анатоліївна*

Розвиток літакобудування у Північноамериканському регіоні

Нині, особливо у випадку повномасштабного вторгнення РФ в Україну, значення військового авіабудування та досліджень у цій галузі промисловості є життєво важливим. Виробництво військових літаків безпосередньо впливає на хід війни, і навіть ті літаки, які вважаються проривом у військовому авіабудуванні, можуть втратити свою ефективність вже через кілька місяців використання на полі бою, тому існує необхідність постійного активного розвитку цієї галузі. Аналізуючи основні характеристики економіко-географічної сегментації на прикладі США як лідера розвитку світової авіабудівної промисловості, можна зрозуміти, що авіаційна промисловість має стратегічне значення не тільки для США, але і для всього світу. Це пов'язано з тим, що літаки слугують як для внутрішніх, так і для зовнішніх військових потреб і є високотехнологічним експортним продуктом. За даними Торгової палати США 2020 року, загальна вартість американського експорту авіаційної продукції перевищить 120 мільярдів доларів [1,2]. Економічні характеристики охоплюють такі

фактори, як обсяг інвестицій у дослідження і розробки в галузі авіаційних технологій, наявність фінансових ресурсів для виробництва літаків, а також рівень попиту на військову і цивільну авіацію. Наприклад, збільшення фінансування досліджень і розробок у секторі авіаційних технологій дасть змогу створювати інноваційні літаки та забезпечить конкурентоспроможність на ринку. Такі компанії, як Boeing і Lockheed Martin, постійно впроваджують нові технології у виробництво літаків. Наприклад, вуглецеве волокно використовується в конструкції Boeing 787 Dreamliner для зниження ваги і підвищення паливної ефективності [2].

Варто також зазначити, що авіакомпанії безпосередньо залежать від економічного фінансування з боку держави. Зокрема, програма винищувачів F-35 Lightning II компанії Lockheed Martin є одним з основних джерел доходу компанії. Приблизно 27% доходів Lockheed припадає на програму F-35, що робить її важливим джерелом доходу. Наразі Міністерство оборони США веде переговори з Lockheed Martin про укладення контракту на закупівлю приблизно 375 винищувачів F-35 протягом наступних трьох років [3]. Загальна вартість цього контракту оцінюється приблизно в 30 мільярдів доларів США.

Програма F-35 успішно пройшла різні міжнародні конкурси, і інтерес до неї виявили такі країни, як Фінляндія, Швейцарія, Німеччина, Греція та Чехія. У той час як авіаційна промисловість відновлюється від наслідків COVID-19, F-35 залишається важливою частиною глобальної оборони та військової авіації.

Географічні характеристики також відіграють важливу роль у промисловій сегментації авіаційної промисловості США. Наприклад, у Каліфорнії, Техасі та штаті Вашингтон розташовані великі кластери авіаційної промисловості з виробничими потужностями, дослідницькими центрами та інститутами, що спеціалізуються на розробленні та виробництві літаків. Така концентрація досвіду та інфраструктури сприяла розвитку та інноваціям в авіаційній промисловості. Зокрема, Вашингтон і Каліфорнія є центрами авіабудування, тут зосереджена значна частина виробничої та інженерної діяльності в галузі. За даними Бюро економічного аналізу США, 2020 року виробництво літаків та авіаційних компонентів у штаті Вашингтон становитиме близько 13% валового внутрішнього продукту (ВВП) штату.

Слід також додати, що штат Вашингтон уже понад століття є лідером у галузі авіації та аерокосмічних інновацій, розробляючи та виробляючи одні з найсучасніших і найуспішніших комерційних і військових літаків, безпілотних літальних апаратів (БПЛА) та космічних зондів, які коли-небудь бачив світ. Сьогодні аеронавтика та аерокосмічна промисловість штату спирається на щільну екосистему інновацій та співпраці, яка продовжує домінувати на світовому ринку [2,3].

Авіаційна промисловість США є важливою галуззю, яка впливає на національну економіку завдяки своїм високим технологіям, значному експортному потенціалу, залежності від державних контрактів, впливу на місцеву економіку та розвитку робочої сили.

Державна підтримка досліджень і розробок та державні замовлення на оборонні літаки можуть вплинути на напрямок і обсяг виробництва. Крім того, правила безпеки та сертифікація нових технологій важливі для забезпечення безпеки та надійності літаків. Загалом структура і динаміка розвитку авіаційної промисловості США визначаються сукупністю чинників, включно з технологічними інноваціями, економічними умовами, державною політикою та нормативними актами. У ХХ столітті США стали світовим лідером у виробництві літаків. У 1903 році брати Райт здійснили перший керований політ на літаку. У 1950-х та 1960-ті роки відбулася революція в авіабудуванні. Компанія Boeing випустила свій перший реактивний літак Boeing 707, поклавши початок ері пасажирських літаків. У цей період також було запущено програму "Аполлон", що сприяла розвитку аерокосмічної промисловості; 1969 року НАСА успішно висадило американця на Місяць [3,4].

У XXI столітті авіаційна промисловість США продовжує розвиватися. За даними Федерального управління цивільної авіації (FAA), 2020 року в США було вироблено понад 4100 комерційних літаків [4]. Крім того, за даними Торгової палати США, загальна вартість експорту авіаційної продукції зі США 2020 року перевищить 120 мільярдів доларів.

Список використаних джерел

1. What Are The Differences Between Wet Lease, Dry Lease, & Leaseback For Aircraft. 2019. URL: <https://www.aersale.com/media-center/what-are-the-differences-between-wet-lease-dry-lease-and-leaseback-for-aircraft>
2. Bednarsky L. Geopolitical disruptions in global supply chains: a state-of-the-art literature review. 2022. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09537287.2023.2286283>
3. The Age of Leasing. 2023. URL: <https://kpmg.com/ie/en/home/insights/2023/01/aviation-leaders-report-2023/the-age-of-leasing.html>
4. Washington State: the ultimate aerospace cluster. 2024. URL: <https://aviationbenefits.org/case-studies/washington-state-the-ultimate-aerospace-cluster/>

*Лагута Вадим Михайлович
студент IV курсу
спеціальності «242 Туризм»*

*Науковий керівник:
кандидат географічних наук, доцент
Ткаченко Тетяна Іванівна*

Гастрономічний туризм як перспективний напрям розвитку туристичної галузі Івано-Франківської області

Наразі сформувалися нові тренди споживчих переваг у національному туризмі, що пов'язано з персоніфікацією розвитку туристичної галузі й туристичного продукту, а також прагненням сучасного туриста отримати унікальний досвід місцевості, її звичаї, традиції, зокрема й гастрономії. Таким тенденціям розвитку попиту на вид подорожей, в яких турист набуває унікальний досвід, пізнаючи країни, регіони і народи через їх кухню, відповідає гастрономічний туризм.

Питання розвитку гастрономічного туризму, як одного з перспективних напрямів туристичної галузі, знаходять широке відображення в спеціальній літературі.

Зокрема, в наукових працях, як-то: В. Гармаш і В. Ковешніков (2017), О. Коркуна, О. Никига і О. Підвальна (2020), В. Корнілова і Н. Корнілова (2018), Т. Кукліна (2019), І. Нестерчук (2017), Г. Саркісян (2020) та багато інших, де зроблено спроби систематизувати не лише підходи до визначення поняття гастрономічного туризму, його різновидів та особливостей, а й звернено увагу на його історію, сучасні практики і тенденції розвитку, роль і значення стимулювання гастрономічного туризму в Україні тощо.

Гастрономічний туризм – один із найпопулярніших видів туризму, тісно «вплетених» у бізнес-тури. Під час ділових поїздок туристи відвідують не лише різноманітні підприємства, а й відомі кафе, бари і ресторани, щоб встигнути дізнатися гастрономічні традиції нового місця [1].

Метою гастрономічних турів є відвідання певної події, пов'язаної із приготуванням чи вживанням їжі, зокрема гастрономічного фестивалю, на якому

учасники ознайомлюються з новими містами шляхом занурення в особливості місцевої кухні.

Проте, в Україні гастротуризм набуває проблемних рис, зокрема, відсутністю єдиного термінологічного визначення, недостатністю гастро-маршрутів та співпраці ТО, ТА з туристичним бізнесом, недосконалою маркетинговою стратегією розвитку та підтримкою держави.

Так, Івано-Франківська область є однією з провідних, опираючись на багатий гастро-туристичний потенціал території. Враховуючи історичні та етнокультурні особливості регіону, на особливу увагу заслуговує галицька кухня, яка поєднує в собі українську, польську, єврейську та вірменську, в той же час має окремі етно-локальні традиції гуцульської, бойківської, покутської та опільської кухні. Тому, розгляд гастрономічних традицій та кулінарних звичаїв, що відображають культурний та історичний контекст регіону залишається актуальним [2, 3].

Наразі виділяють «структуровані елементи оцінки» гастрономічного потенціалу Івано-Франківської області:

- Вивчення місцевих продуктів, традиційних страв та місць харчування, які можуть привертати увагу туристів /Автентичні смаки Івано-Франківщини-гастропутівник;
- Вплив гастрономічного туризму на розвиток місцевої економіки громад/Смачна Яремчанщина, Косівщина, Соціальний кооператив «Файні ябка».
- Аналіз економічної користі, що можуть виникнути внаслідок розвитку гастрономічного туризму в області.
- Стратегії просування та маркетингу гастрономічних продуктів і послуг/Покутський Равлик
- Розробка маркетингових стратегій для просування місцевих продуктів та кулінарних традицій області як туристичного продукту/ Еко-тур по Коломийщині
- Роль держави та громадських організацій у розвитку гастрономічного туризму.
- Вивчення ролі державних та громадських організацій у підтримці та розвитку гастрономічного туризму в області/ Івано-Франківська обласна державна адміністрація
- Аналіз сучасних тенденцій та інновацій у гастрономічному туризмі/ Гастромаршрут «Смакуємо на Косівщині»
- Вивчення сучасних трендів у гастрономічному туризмі та можливостей їх впровадження в Івано-Франківській області рис.1.
- Підвищення якості та стандартів обслуговування у гастрономічному туризмі/ Смак Бойківщини
- Розробка методів та підходів до підвищення якості обслуговування та стандартів гастрономічного туризму [1,4].

Рис. 1. Приклад існуючих проектів та ініціатив з підтримки гастрономічного туризму в області та їх вплив на розвиток сфери [1, 4].

Таким чином, варто відзначити, що Івано-Франківська область має потенціал і передумови, щодо появи нового національного гастро-бренду. Цьому сприяє низка факторів, зокрема вигідне розташування, компактність міста, привітність його мешканців, історико-культурні пам'ятки, репутація та гастрономічна привабливість міста, розвиток закладів готельно-ресторанної сфери, фестивалі та мистецьке життя міста, проведення безкоштовних екскурсій містом.

Список використаних джерел

1. Гастрономічний туризм / Івано-Франківська обласна державна адміністрація. URL: <https://www.if.gov.ua/turizm/gastronomichnij-turizm>.
2. Жирак Л.М. Івано-Франківськ – туристичний бренд Прикарпаття // Причорноморські економічні студії. 2020. Вип.51. С.144-149.
3. Travel and Tourism Research Association. (2022, January 21). Top 5 Travel Trends for 2022. URL: <https://ttra.com/ttra-2022-year-in-review/>
4. World Food Travel Association. (n.d.). State of the Food Industry Report. Retrieved April 20, 2021. URL: <https://worldfoodtravel.org/annual-food-travel-industry-report>

*Левченко Олена Миколаївна
студентка I курсу освітнього рівня «магістр»
спеціальності «014.07 Середня освіта (Географія)»*

*Науковий керівник:
кандидат географічних наук, доцент
Гринюк Тетяна Анатоліївна*

Світовий ринок продукції текстильної промисловості як об'єкт дослідження економічної географії

Світовий ринок текстильної промисловості є важливим об'єктом дослідження економічної географії. Він включає в себе широкий асортимент продукції, такий як тканини, одяг, взуття, текстильні аксесуари, домашні текстильні вироби, інтер'єрні текстильні матеріали та інше. Тканини – це один з найбільш важливих продуктів текстильної промисловості. Вони виготовляються з різних матеріалів, таких як бавовна, шовк, вовна, лляна, поліестер, нейлон та інші. Цей сектор економіки постійно розвивається і включає в себе безліч інноваційних матеріалів та дизайнерських рішень. Глобальна текстильна промисловість є важливою складовою світових торговельних потоків, особливо для деяких країн, що розвиваються, і найменш розвинених країн, де одяг становить значну частку загального експорту. Ринок текстильної продукції вивчала велика кількість різних вчених, як вітчизняних так і іноземних. Українськими дослідниками цієї сфери є Притула Х.М., Максименко А.О., Шандрівська О.Є., Юнко І.Ю., Зінорук Л.В., Голда Виноградська, Петраченко Д.О., Бойко Г.А., Чурсіна Л.А., Кузьміна Т.О. та багато інших. Іноземними вченими, що цікавились та цікавляться цією сферою економіки є американці Вонсок Чой, Ненсі Б. Пауелл, Ненсі Л. Кассіл, Чаудері Мустансар Хусейн, Моса Селвакумар Паулраджд, Саміха Нужат, французи Мізна рехман, Антонелла Петрілло, Мігель Анхель Ортіс Барріос, Антоніо Форчіна, поляки Малгожата Кошевська, Томаш Чайковський та інші. Усі вчені вивчають ринок текстильної продукції в різних напрямках, наприклад, польські вчені з економічної точки зору, з метою реорганізувати та вдосконалити технології текстильного виробництва, французькі – географічно-екологічної, прагнучи зрозуміти наслідки виробництва текстилю та його вплив на навколишнє середовище, американці – і з економічної сторони і з екологічної, тобто модернізація промисловості та зменшення

відходів. Українські науковці досліджували світовий та вітчизняний ринок текстильної продукції, в основному, беручи до уваги економічну складову [1,2,3].

Кожна з груп факторів, що впливають на розміщення та розвиток текстильної промисловості включає ключові особливості. Сировинні фактори показують наявність та доступність ресурсів для виробництва, наприклад, таких як бавовна, льон, вовна, хімічні волокна, вода та ін., трудові фактори – наявність дешевої та кваліфікованої робочої сили, фактори споживання – розміри та структуру внутрішнього та зовнішнього ринків. Також, важливо зазначити про наявність ряду інших, не менш важливих, факторів, що впливають на даний сектор економіки, до яких відносяться транспортні витрати, політична стабільність, інвестиційний клімат тощо. Також можуть досліджуватись географічні аспекти торгівлі текстильною продукцією, логістика постачання та маршрутизація, роль різних країн і регіонів у глобальному текстильному ланцюжку постачання, відносини між розвиненими та країнами, що розвиваються у сфері текстильного виробництва тощо [3].

Ключовими країнами-виробниками текстильної продукції є Китай, Індія, Бангладеш, В'єтнам, Туреччина та інші. Китай є найбільшим світовим виробником текстильної продукції. Він спеціалізується на виробництві широкого асортименту текстильних виробів, Китай також відомий своєю великою промисловою базою та низькими витратами на виробництво. Індія є другим за величиною виробником текстильної продукції у світі. Країна відома виробництвом бавовняних тканин, шовку, вовни та інших природних волокон. Бангладеш також є одним з найбільших виробників текстильної продукції у світі. Країна має велику кількість текстильних фабрик і привабливі витрати на виробництво. В'єтнам стає все більш важливим гравцем на світовому ринку текстилю. Країна відома своєю досить низькою вартістю праці та добре розвинутою текстильною інфраструктурою. Туреччина є однією з провідних країн у виробництві текстильної продукції в Європі. Вона відома своїми високоякісними бавовняними тканинами, шовковими виробами, виробами з мережива та великим асортиментом іншої текстильної продукції. Споживачами текстилю є практично всі країни світу, що робить цей ринок вкрай глобальним.

На ринку текстильної промисловості значний вплив мають міжнародні торговельні угоди та співпраця між країнами, такі як Зона вільної торгівлі, Всесвітня торговельна організація (WTO), Європейський союз (EU), Трансатлантичне партнерство з торгівлі та інвестицій (ТТІР). Наприклад, спільна зона вільної торгівлі між США, Канадою та Мексикою (USMCA) має положення щодо торгівлі текстилем. WTO встановлює правила та стандарти для міжнародної торгівлі, включаючи текстильну продукцію. Угоди WTO також регулюють взаємодію країн у галузі тарифів, квот та інших торговельних обмежень. Ці торговельні угоди регулюють мита, квоти, стандарти якості та інші важливі аспекти, що впливають на міжнародну текстильну торгівлю.

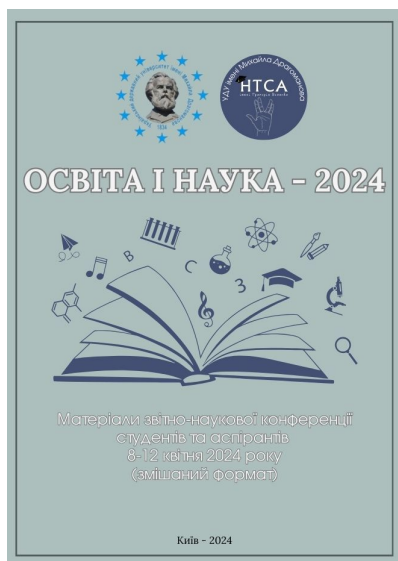
Сучасна текстильна промисловість використовує передові технології виробництва, такі як комп'ютерне в'язання, цифровий друк, автоматизоване виробництво, що дозволяє збільшити ефективність та якість продукції. Цифровий друк на текстильних матеріалах дозволяє створювати складні та деталізовані дизайни без потреби в шаблонах або кліше. Це дозволяє виробникам швидко реагувати на зміни в споживчих вимогах та знижує втрати на початкових етапах виробництва. 3D-друкування знаходить застосування в текстильній промисловості для створення інноваційних дизайнів та конструкцій. Також, важливо зазначити, що виробництво текстилю все більше автоматизується за допомогою роботизованих систем, які забезпечують швидке та точне виробництво, знижуючи при цьому витрати на працю та підвищуючи продуктивність. Використання нанотехнологій в текстильному виробництві дозволяє створювати матеріали з покращеними властивостями, такими як водовідштовхування, зносостійкість та антибактеріальні властивості. Розвиток смарт-

текстилю дозволяє вбудовувати в текстильні вироби різноманітні сенсори та електроніку, що відкриває нові можливості у сферах спортивного одягу, медичних текстильних виробів та інших секторах економіки.

Вивчення перспектив розвитку світового ринку текстильної продукції допомагає учасникам цієї сфери економіки адаптуватися до змін у глобальному середовищі, впроваджувати нові технології та підходи, підвищувати конкурентоспроможність та стійкість промисловості до економічних, соціальних та екологічних викликів[3,4]. Світовий ринок текстильної промисловості є одним із найбільш значущих та складних об'єктів дослідження в контексті економічної географії. Текстильна промисловість відіграє ключову роль у світовій економіці, забезпечуючи мільйони робочих місць і є важливим джерелом економічного зростання для багатьох країн. Загальною метою дослідження є розуміння географічних аспектів світового ринку текстильної промисловості та їх впливу на економіку, соціум та навколишнє середовище.

Список використаних джерел

1. Зінорук Л.В. Аналіз ефективності брендингу на підприємствах легкої промисловості України. *Young Scientist*. 2021. №10 (98). С. 147-150.
2. Сергійчук С.І., Іщенко О.А., Дубинська І.І. Стан і перспективи розвитку малих та середніх підприємств у легкій промисловості України. *Причорноморські економічні студії*. 2020. №54. С. 60-67.
3. Шандрівська О.Є., Юнко І.Ю. Дослідження цільових сегментів ринку легкої промисловості України в період пандемії COVID-19. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2021. №2(6). С. 338-352.
4. Що зараз відбувається в українській легкій промисловості та чи реально у ній заробити? *UA-retail.com* : веб-сайт. URL: <https://ua-retail.com/2021/03/shho-zaraz-vidbuvayetsya-v-ukra%D1%97nskij-legkij-promislovosti-ta-chi-realno-u-nij-zarobiti/> (дата звернення: 07.04.2024)

Македон Світлана Олегівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.07 Середня освіта (Географія)»

Науковий керівник:

Екологічні наслідки авіап перевезень в країнах ЄС

Повітряний транспорт — це популярна галузь, що характеризується швидким розвитком, забезпеченням широкого спектру важливих економічних і соціальних переваг та послуг, а також вагомим впливом на світову економіку. Тим не менш, зараз існує безпрецедентний рівень суспільної та наукової стурбованості щодо впливу польотів на навколишнє середовище. Викиди від літаків та аеропортів сприяють зміні клімату та локальному забрудненню повітря, а авіаційний шум різними способами впливає на людей поблизу аеропортів. Деякі впливи авіації на навколишнє середовище є локальними для аеропортів, тоді як інші мають глобальний вплив. Авіаційний шум вже давно є джерелом неприємностей для людей, які живуть поблизу аеропортів. Близько 130 глобальних аеропортів (105 з них європейських) в 27 країнах вжили технічні та/або економічні заходи для контролю цього ефекту. Літаки та аеропорти також забруднюють повітря, особливо через викиди оксидів азоту (NO) і їх частинок. Авіація виробляє лише 2% усього обсягу викиду CO₂, що спричинений діяльністю людини. Крім того, літаки створюють зворотні сліди (конденсаційні сліди) і перисті хмари, проте їх вплив на клімат ще не повністю вивчений. У Європі країнами, що є лідерами за обсягами викиду парникових газів, є Велика Британія – 501 077 тонн CO₂ у 2022 році – а також Франція та Італія, які викинули 383 061 тонни та 266 082 тонни парникових газів від приватних літаків відповідно [1].

На відміну від шуму, який є елементом діяльності лише літаків, викиди отруйних речовин зумовлені всією діяльністю повітряної галузі, а саме: літаків, аеропортів, допоміжного транспорту. Обсяги викидів регулюються загальними правилами кожної країни. Європейський Союз має загальний стандарт для країн-членів, але граничні значення можуть бути зменшені місцевою владою. Для забезпечення мінімального обсягу викидів країни-члени ЄС тестують нові моделі літаків перед початком експлуатації на кількість можливих викидів. Повітряний транспорт представлений як один із основних секторів, що сприяє глобальному потеплінню. Згідно з міжнародними звітами, частка викидів CO₂ повітряного транспорту становить 2%. Загалом вплив авіаційного транспорту та авіап перевезень на глобальне потепління становить близько 3%.

Ринок авіаційних перевезень є другим ринком у світі за завантаженістю, кількістю рейсів та обсягами перевезених пасажирів та вантажу. Велика завантаженість зумовлює велику концентрацію рейсів та, відповідно, літаків, модернізацію та укрупнення аеропортів, збільшення їх кількості. Загалом, авіаційна галузь була першою в структурі транспортної галузі, що представила готовий глобальний проект з озеленення та екологічної трансформації [1,2]. Європейський Союз є одним з передовиків щодо виконання такого плану з чіткими та вже частково проведеними реформами. Багато досліджень, що проводились на замовлення ЄС, показали, що негативний вплив авіап перевезень на клімат за останні роки подвоївся. Згідно висновків, авіаційний транспорт має значний вплив на озоновий шар, конденсаційний слід, що залишається літаком, має негативний вплив на зміни клімату та створює штучні хмари.

Проаналізувавши висновки та результати різних досліджень впливу всіх видів транспортне середовище, Європейська Комісія у грудні 2019 року прийняла повідомлення Європейської зеленої угоди. Європейська зелена угода передбачає скорочення викидів парникових газів (ПГ) на транспорті на 90%. Мета полягає в тому, щоб до 2050 року ЄС став кліматично нейтральною економікою, а також працював над досягненням позначки нульового забруднення. У грудні 2020 року Комісія ухвалила Стратегію стійкої та розумної мобільності [2]. Ця стратегія встановлює мету сприяти використанню екологічно чистого авіаційного палива. Для досягнення цієї мети

авіаційний сектор має зменшити свою нинішню виняткову залежність від викопного реактивного палива та прискорити перехід на інноваційні та стійкі види палива та технологій.

Європейська комісія (ЄК) схвалила новий проект, спрямований на пом'якшення впливу авіаційного сектора на навколишнє середовище. Проект hOListic Green Airport (OLGA) базується на комплексному підході та розпочався 1 жовтня 2021 року [2]. У проекті беруть участь чотири міжнародні аеропорти та їхні місцеві стейкхолдери: Париж-Шарль де Голль, Мілан Мальпенса, Загреб і Клуж. Подальше впровадження результатів проекту забезпечуватиме Рада регіонів аеропортів (ARC), яка є організацією міст і регіонів, на території яких є міжнародний аеропорт. Крім того, проект OLGA буде пов'язаний з іншими фінансованими ЄС проектами та ініціативами, спрямованими на зелену авіацію, сприяючи розвитку Європи як піонера в розумній та стійкій мобільності. Серед 8 найбільш екологічно чистих аеропортів світу три є Європейськими аеропортами і 1 аеропорт є аеропортом Європейського Союзу, а саме аеропорт столиці Швеції. Стокгольмський аеропорт Арланда став першим європейським аеропортом, який у 2009 році досяг вуглецевої нейтральності. Це єдиний аеропорт у світі, екологічні принципи та закони роботи якого обмежують викиди вуглекислого газу. В свою чергу, за даними The Airport Tracker, п'ять найбільших аеропортів Європи щорічно викидають більше CO₂, ніж вся Швеція. У сумі Лондон Хітроу, Париж Шарль де Голль, Франкфурт, Амстердам Схіпхол і Мадрид Барахас щороку створюють 53 мільйони тонн викидів, пов'язаних із пасажирами, у порівнянні з 45,4 мільйонами тонн у Швеції минулого року [1,3].

Можна зробити висновок, що Європейський Союз наразі є одним з найактивніших та найвпливовіших гравців на ринку надання «екологічних послуг». Країни-члени, використовуючи свої трудові, технічні та наукові ресурси, роблять один з найбільших вкладів у світовий екологічний рух за збереження навколишнього середовища, зменшення наслідків діяльності людини для природи, що має на меті подальші та вже впроваджені реформи в усіх галузях економіки, особливо транспортній для зменшення викидів CO₂, отруйних речовин, шуму, «озеленення» аеропортів тощо. Дані цілі Єврокомісія реалізує за допомогою відповідних реформ, законів та поправок, а також новітнім курсом «Європейський Зелений курс».

Список використаних джерел

1. International Aviation: an opportunity for growth and jobs in the EU aviation sector. European Commission: веб-сайт. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/et/MEMO_15_6145
2. OLGA. European Union Aviation Safety Agency: веб-сайт. URL: <https://www.casa.europa.eu/en/research-projects/olga>
3. Euronews Green. Change how you impact the world: веб-сайт. URL: <https://www.euronews.com/green/2024/02/09/why-its-not-just-taylor-swifts-private-jet-usage-under-scrutiny-this-super-bowl-weekend>

*Маркєлова Владислава Андріївна
студентка III курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент
Журавель Наталя Михайлівна*

Дослідження інвазійних рослин флори Дніпропетровщини

Інвазійні рослини – це чужорідні види рослини, завезені в Україну з інших частин світу. Вони акліматизувались і активно розмножуються, створюючи непосильні умови конкуренції для інших місцевих видів.

Найбільша кількість інвазійних рослин на території Дніпропетровської області походить із Західної Європи, Північної Америки, Середземномор'я, Кавказу та Середньої Азії. В області зафіксовано близько 44 видів інвазивних рослин; у спектрі домінують такі провідні родини як Айстрові (*Asteraceae*) 9 видів та Злакові (*Poaceae*) 5 видів. Розглянемо інвазійні рослини Дніпропетровщини на прикладі модельних видів.

Аморфа кушова, або крутик кущовий (*Amorpha fruticosa L.*) – листопадний кущ заввишки 1-3 м з родини бобових (*Fabaceae*). Походить з Північної Америки, є інтродукованою в Європі та Азії. Поширена по всій Україні, але переважно на півдні. Росте аморфа в культурі у зріджених мішаних і листяних лісах, на галявинах, відкритих освітлених схилах. Часто вирощують її у садах і парках, полезахисних лісосмугах, у лісокультурах протиерозійних насаджень, уздовж шосейних доріг і залізниць. Солевитривала, світлолюбна рослина. Аморфа кушова може використовуватись як лікарська. В оплоднях і насінні містяться таніди (5,7 %), також насіння, листки та молоді пагони містять ротеноїдний глікозид аморфін. Аморфін має кардіотонічну властивість, діє заспокійливо, виявляє позитивну інотропну та тонотропну і негативну хронотропну дію на серце [1, 2].

Ваточник сирійський (*Asclepias syriaca L.*) – багаторічна трав'яниста рослина родини барвінкових (*Apocynaceae*). Попри свою назву не походить з території Сирії, а є північноамериканським вселенцем. Ваточник сирійський легко освоює бідні піщані ґрунти, росте на узбіччях доріг, перелогох, а іноді на узліссях та степах. Активне кореневе розмноження допомагає рослинам першої хвилі вторгнення розширювати сферу свого впливу на 3 м в діаметрі за рік. Боротьбу з ваточником сирійським необхідно проводити – хімічним способом, оскільки механічне втручання (оранка, прополювання, зрізування та інше) призводить до появи нової великої кількості рослин, які з'являються із сплячих бруньок. При попаданні насіння в ґрунт воно швидко проростає і протягом вегетаційного сезону утворює «колонію» рослин. Якщо не проводити жодних заходів для знищення цієї рослини – то протягом 3-5 років поле перетвориться в суцільну колонію бур'яну Ваточника сирійського [3, 5].

Щириця загнута, або щириця звичайна (*Amaranthus retroflexus*) — рослина з роду щирицевих (*Amaranthus*). Характеризується надзвичайно величезною плодючістю – до 1 млн насінин. Сходи з'являються з квітня по серпень з глибини до 3 см. Росте на полях, в садах та городах, особливо численна на вологих місцях. Поширена повсюдно, в посівах ярих просапних культур, часто є переважаючим видом. Найчастіше зустрічається на виноградниках, овочевих культурах та кукурудзі. Щириця загнута вважається злісним бур'яном. Для боротьби використовують метод провокації насіння до проростання в післяжнивний період і знищення проростків наступними обробітками, досходове і післясходове боронування посівів пізніх ярих культур [4].

Отже, інвазійні види є серйозною загрозою для біорізноманіття, екології та здоров'я людей. Деякі такі види можуть мати корисний вплив проте, їх поширення часто призводить до зменшення популяцій місцевих видів. Тому необхідно вживати заходів для запобігання поширення інвазивних рослин та контролювати їх популяції.

Список використаних джерел

1. Аморфа кушова - що лікує рослина, де росте, як зібрати та приготувати. Енциклопедія лікарських рослин України PEN.COM.UA. URL: <https://www.pen.com.ua/herb-amorfa-kuschova.html>.

2. Аморфа кущова. Wikiwand. URL:
https://www.wikiwand.com/uk/Аморфа_кущова.
3. Вчасно знищуйте злісний бур'ян – Ваточник сирійський!. Головне управління Держпродспоживслужби в Полтавській області. URL:
<http://polvet.gov.ua/uk/news/vchasno-znyshhujte-zlisnyj-bur-yan-vatochnyk-syrijskyj/>.
4. Щириця загнута. Wikiwand. URL:
https://www.wikiwand.com/uk/Щириця_загнута.
2. 5 рослин-чужинців, які загрожують Україні. BBC News Україна. URL:
<https://www.bbc.com/ukrainian/features-57862394>.

*Мацапура Ольга Олегівна
студентка I курсу освітнього рівня «магістр»
спеціальності «014.07 Середня освіта (Географія)»*

*Науковий керівник:
кандидат географічних наук, доцент
Охременко Ірина Вікторівна*

Проблеми сучасних природно-господарських систем Житомирської області та перспективи їх вирішення

Сучасний етап розвитку українського суспільства супроводжується значними змінами в природному середовищі та господарській діяльності, що є результатом глобальних та регіональних викликів. У такому контексті особливо важливе дослідження природно-господарських систем, які відображають взаємодію природних компонентів і людської діяльності на регіональному рівні.

Теоретичну основу дослідження склала концепція природно-господарських територіальних систем (ПГТС) професора Г.І. Швєбса (1987). Природно-господарські територіальні системи – такий вид систем, у яких природна і господарська складові, накладаючись, інтенсивно впливають одна на одну, утворюючи якісно нову цілісність. При цьому господарська складова розглядається лише в тій мірі, у якій вона впливає на природну складову системи [1]. Є три типи ПГТС: 1) природні слабозмінні; 2) конструктивні; 3) похідні, у т.ч. деградовані.

До природних слабозмінених ПГТС відносять залишки природних та створені людиною за принципом природних комплекси. Вони є середовищеформуючими, сприяють очищенню середовища. До них належать заповідні території, водойми, ліси, луки тощо. Станом на 01.01.2022 р. до складу природно-заповідного фонду Житомирської області входить 263 об'єкти загальною площею 141606,9924 га, з них загальнодержавного значення – 20 об'єктів загальною площею 57940,04 га та місцевого значення – 243 об'єкти загальною площею 83666,9524 га. Відсоток заповідності становить 4,75 % [2].

Конструктивні ПГТС включають об'єкти, які цілеспрямовано (за певним планом) створені людиною з метою досягнення конкретних господарських цілей. Серед конструктивних ПГТС Житомирської області переважають сільськогосподарські підприємства, а саме ТОВ «БЕТЕК» Звягільського (Новоград-Волинського) району є

найбільшим українським експортером свіжих ягід в країни СНД та Європи. Житомирське підприємство ПП «СП «Гранд»(с. Рея) єдине в Україні, внесене в Державний реєстр суб'єктів насінництва та розсадництва 2021 року по культурі хміль [3]. Промисловий комплекс Житомирської області не відноситься до потужних. За обсягом реалізованої продукції його частка складає лише 1,6%. Основними підприємствами є: ПуАТ «Житомирський маслозавод» (виробництво морозива), ВАТ «Молочник» (м. Житомир), ЗАТ «Житомирський м'ясокомбінат», ТОВ «Житомирський птахокомбінат «Юлтіс», ТОВ «Брусилів'ясо»,ТДВ «Житомирські ласощі» (м. Житомир).

У Житомирській області мають місце й похідні, у т.ч. деградовані, ПГТС. Так, в області понад мільйон гектарів надмірно зволужених земель, сезонне перезволоження може відбуватися на 70% сільськогосподарських угідь. Саме тому, за рахунок державних капіталовкладень у свій час було побудовано 380 меліоративних систем, осушено 425,4 тисячі гектарів земель. Шість ділянок відповідають за технічне обслуговування інженерної інфраструктури в меліоративних системах, які належать до Басейнового управління водних ресурсів річки Прип'ять. Сьогодні меліоративні землі складають четверту частину сільськогосподарських угідь області [3].

Серед основних проблем сучасних ПГТС Житомирської області зазначимо наступні:

1) оптимізація белігеративних комплексів;

2) проблеми об'єктів природно-заповідного фонду (як недостатній відсоток заповідання задля забезпечення екологічної рівноваги території області, так і сучасний стан цих об'єктів);

3) зберігання, обробка та утилізація твердих побутових відходів, які негативно впливають на довкілля. Відходи є одним із найважливіших факторів забруднення навколишнього середовища і негативно впливають на всі його елементи. Станом на 01.01.2022 року в обласному реєстрі місць видалення відходів є 6 полігонів та 822 сміттєзвалищ. Площа, яку вони займають, становить приблизно 632 га [3].

4) утилізація, переробка та зберігання промислових відходів, а саме здійснення заходів, спрямованих на видалення та очищення промислових територій діючих та непрацюючих каменярських підприємств від твердих побутових відходів та транспортування, збирання та розміщення цих відходів у спеціальні полігони, а також надання інших послуг у цій сфері з використанням спеціального обладнання та переробних можливостей з метою вирішення проблем утилізації та використання в будівництві;

5) проблема самих полігонів побутових відходів (звалищ). Полігони побутових відходів у містах Житомир, Бердичів, Звягель, Коростишів, Малин експлуатуються з порушенням еколого-санітарних вимог;

6) проблема зберігання хімічних засобів захисту рослин. За даними комплексної інвентаризації місць зберігання непридатних хімічних засобів захисту рослин, проведеної районними державними установами спільно з органами місцевого самоврядування Житомирської області, на території зберігається 458,084 тон заборонених та непридатних хімічних засобів захисту рослин, які підлягають утилізації, і більшість з них знаходяться у вкрай незадовільному стані;

7) захоронення небезпечних відходів. За орієнтовними підрахунками, станом на 01.01.2022 для виконання всього комплексу робіт із захоронення небезпечних відходів у Житомирській області необхідно приблизно 54 млн грн [3].

Усвідомлення проблем природно-господарських систем Житомирської області та прийняття необхідних заходів для їх вирішення є важливим напрямком розвитку регіональної політики. Реалізація проектів, спрямованих на оптимізацію ПГТС,

відображає зусилля Департаменту екології та природних ресурсів Житомирської облдержадміністрації у цьому напрямку. Наприклад, будівництво сміттєпереробного заводу у місті Житомирі, яке передбачає переробку сміття з метою виробництва вторинної сировини та компосту. Також розширення території природно-заповідного фонду області та участь у глобальних екологічних ініціативах, таких як акція «Озеленимо планету», свідчать про зростаючу увагу до збереження природних ресурсів. Однак, вирішення зазначених вище проблем вимагає системного підходу, спільних зусиль усіх зацікавлених сторін та постійного моніторингу.

Список використаних джерел

1. Бовсунівська В. Концепція природно-господарських територіальних систем у ландшафтознавстві. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Теоретико-методологічні підходи до природокористування». Тернопіль: СМП «Тайп», 2010. № 1 (Вип. 27). С. 101-110.
2. Житомирська обласна адміністрація. Екологічний паспорт Житомирської області. URL: <https://eprdep.zht.gov.ua/Ecopasport%202022.pdf>. (дата звернення: 05.04.2024).
3. Регіональний план управління відходами на території Житомирської області до 2030 року. URL: <http://surl.li/sppwn>. (дата звернення: 05.04.2024).

*Могилко Олена Юрійвна
студентка I курсу освітнього рівня «магістр»
спеціальності «014.07 Середня освіта (Географія)»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Кобернік Сергій Георгійович*

Використання інтерактивних методів навчання на уроках географії у 10 класі ЗЗСО

Упродовж тривалого часу традиційною метою шкільного навчання було опанування системою знань. Сьогодні потрібні не самі знання, а знання про те, як і де їх застосовувати. Але ще важливішим є те, як здобувати, інтерпретувати чи створювати нову інформацію. І те, й інше є результатом діяльності, а діяльність – вирішенням завдання. Таким чином, ми починаємо усвідомлювати природу освітнього процесу, необхідність зміни способу діяльності учнів.

Реалізація освітніх стандартів нового покоління, що включає активне використання новітніх технологій та методик, зокрема інтерактивних, стає пріоритетом. За допомогою них формуються вміння самостійно набувати знання, аналізувати інформацію та розвивати комунікативні навички, що є ключовими для учасників сучасного освітнього процесу [2].

Ученими та практиками доведено й загально визнано, що інтерактивне навчання є ефективним методом стимулювання пізнавального інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності. Інтерактивні методи навчання – це способи цілеспрямованої посиленої міжсуб'єктної взаємодії педагога та учнів щодо створення оптимальних умов розвитку здобувачів освіти [1]. Ця методика сприяє опануванню етапами навчальної діяльності; розвитку критичного мислення; зростанню впевненості у власних силах; розвитку самостійності; формуванню позитивної «Я-концепції»;

розвитку креативності; формуванню організаторських та комунікативних здібностей; формуванню загальних та спеціальних компетенцій, зростанню успішності [3].

Метою роботи є дослідження особливостей застосування інтерактивних методів навчання в процесі вивчення географії в 10 класі задля підвищення пізнавальної активності та формування ключових компетенцій учнів.

Під час дослідження ми маємо розв'язати ряд завдань, серед яких, крім аналізу сутності інтерактивних методів навчання та визначення їх впливу на формування компетенцій школярів, є проведення констатувального етапу педагогічного експерименту та аналіз його результатів.

Проблемою освітнього процесу є необхідність оновлення методів та підходів у навчанні географії, забезпечення активної участі та підвищення пізнавальної активності учнів через застосування інтерактивних методів навчання. Гіпотеза дослідження полягає в тому, що впровадження інтерактивних методів значно покращує освітній процес, стимулює розвиток пізнавального інтересу та самостійності учнів, дозволяє ефективно застосувати здобуті знання у практичній діяльності.

На підставі аналізу наукових джерел вітчизняних та зарубіжних науковців (О. Пометун, Л. Пироженко, Т. Кравченко, А. Мартинець, М. Скрипник, Д. Дервіс, Д. Джонсон, М. Дойгем, М. Хантер, Ш. Шаран та ін.) щодо застосування на уроках інтерактивних методів навчання була виявлена потреба дослідити, як у середніх школах використовуються елементи інтерактивного навчання під час уроків географії.

Дослідження застосування інтерактивного навчання було проведено серед 20 вчителів географії та 50 учнів 10 класу в двох ліцеях Білоцерківської міської ради. Для проведення опитування було розроблено анкету, яка допомогла визначити відкритість вчителів до інноваційної діяльності та використання інноваційних технологій.

Проаналізувавши результати опитування, можна зробити висновок, що більша частина опитаних вчителів є відкритою до нововведень. Це демонструє їх позитивне ставлення до інноваційних методик у викладанні географії. Проте значна частина (25%) сумнівається у нововведеннях, а 5% опановують їх насамкінець, що вказує на потребу в додаткових заходах для підтримки та мотивації вчителів.

Більшість вчителів (50%) вважає, що інтерактивне навчання сприяє розвитку комунікативних навичок учнів та вміння працювати в команді. Результатами опитування також встановлено, що «Мікрофон» та «Асоціативний куш» є найпопулярнішими методами, які використовують вчителі.

75 % вчителів використовують інтерактивні методи лише на окремих уроках, що може свідчити про необхідність їх інтеграції на регулярній основі. Вчителі вказують на потребу заохочення оригінальних ідей (55%) та значну завантаженість іншими видами діяльності (60%) як перешкоди у їх застосуванні. Це підкреслює необхідність в адміністративній підтримці та ресурсах для ефективного впровадження інтерактивного навчання.

Що стосується результатів опитування учнів, більшість з них позитивно оцінюють інтерактивне навчання, відзначаючи його ефективність для кращого засвоєння матеріалу та розвитку активного мислення. Десятикласники надають перевагу роботі в групах, використанню гаджетів на уроці, квестам та рольовим іграм. Використання інтерактивних методів покращує засвоєння географічних знань серед учнів, дозволяючи їм зрозуміти та аналізувати навчальний матеріал. Учні ліцею «Вектор» № 18 позитивно сприймають інтерактивне навчання, відзначаючи його як захопливий та корисний спосіб навчання, тоді як частина учні з ліцею-гімназії № 12 зазначили, що для них цей підхід може бути складнішим чи не таким цікавим.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що ситуація наголошує на важливості посилення підтримки педагогів з боку управлінських структур, зокрема через забезпечення доступу до новітніх освітніх технологій, навчальних ресурсів та

методичного супроводу, спрямованого на поліпшення якості навчання географії. З іншого боку, результати опитування серед учнів показали високу оцінку ефективності інтерактивних методів навчання, особливо цінуються групові форми роботи та спільне розв'язання завдань. Такий підхід не тільки сприяє глибшому засвоєнню матеріалу, але й розвиває критичне мислення та вміння працювати в команді.

Інтерактивні методи відрізняються тим, що за їх використання кожен учень може мати свій погляд, висловлювати його та захищати, погоджуватися чи не погоджуватися з думкою своїх товаришів, висловлювати власне ставлення до явищ та процесів довкілля. Не менш важливо, що тут відбувається діалог між учителем та учнями, що говорить про їх вміння слухати та чути один одного, надавати один одному допомогу.

Вчитель, використовуючи інтерактивні методи, не надає учням готові знання, а організовує їх активну розумову та пізнавальну діяльність, даючи водночас можливість здійснити самоаналіз. Найголовніше те, що інтерактивні методи навчання розв'язують головне завдання, зазначене в Державному стандарті освіти – навчити учня вчитися [2].

Отже, ефективність інтерактивного навчання забезпечується через систему цілей, форм, методів та засобів навчання. Впровадження інтерактивних методів дозволяє представити програмовий матеріал у привабливій, цікавій та наочній формі, що сприяє кращому засвоєнню, підвищує інтерес до процесу навчання та активізує розвиток комунікативних, особистісних, соціальних, інтелектуальних компетентностей.

Список використаних джерел

1. Бабіля А. Інтерактивні методи як інноваційна діяльність сучасного вчителя початкової школи // *Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції*: збірник тез доповідей за матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції (Мукачево, 24-25 жовтня 2019 р.). Мукачево: МДУ, 2019. С. 29-30.

2. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti> (дата звернення: 09.04.2024).

3. Яковлева В., Проценко А. Інтерактивні методи та їх використання в процесі вивчення географії // *Theories of world science and technology implementation*. 2023. С. 197-200.

*Мороз Інна Андріївна
студентка IV курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент
Лебединець Наталія Віталіївна*

Профілактика гемблінгу та порушень когнітивних функцій у дітей і підлітків

У останні десятиріччя відеоігри ввійшли у побут суспільства, але хоч вік середнього гравця переступає межу 20 років – це хобі має дуже низький віковий поріг входу, тому є доцільним розглядати відеоігри в контексті молодших груп, а саме дітей та підлітків.

За результатами опитування, проведеного 2010-го року в Україні з'ясувалось, що більшість учнів 5–7 класів захоплюються комп'ютерними іграми – 80%. Слід зазначити, що вражаючим є той факт, що частина з 10–12-річних підлітків має ігровий досвід 4–6 років, тобто дехто з них захопився грою ще у дошкільний період. Науковці постійно відслідковують ситуацію, яка складається з різними типами залежності серед підлітків. Такі дослідження показують, що серед третини (30%) дітей і підлітків, які захоплюються комп'ютерними іграми та зловживають перебуванням у віртуальній реальності, 10% з них перебувають у стадії психологічної залежності від комп'ютера. [1]

Окрім позитивних якостей цього хобі існують і негативні, особливо для дітей, які ще не мають навичок тайм-менеджменту. Одним із таких є можлива адиктивна поведінка – руйнівна поведінка, що спрямована на нестримну і неконтрольовану жагу повторення дій, що призводять до стану ейфорії та емоційного збудження. Така штучна зміна свого стану завдяки іграм можлива через систему певних механізмів, що надалі будуть описані в статті. Така потреба в більших емоціях може призвести до ще однієї великої проблеми – гемблінгу, тобто азартної залежності. Багато ігор мають в собі азартні елементи чи певні системи донату (фінансових транзакцій в гру), а інколи й систему *pay-to-win* (дослівно: «плати-щоб-виграти» – система при якій всі потрібні ресурси, бонуси та інше, що допомагає ефективно виграти є платним і гравці, які багато платять – мають вищі рейтинги).

Кожна гра має свої «мотиваційні якорі», наприклад: можливість придбання персонажів, розвиток їх навичок та отримання нових ресурсів, можливість впливу на сюжетні події. Гравці мають бажання бути кращими за інших у володінні зброєю, а також вдосконалювати зовнішній вигляд свого персонажа. Крім того, гра приваблює за допомогою гарної графіки, сюжету та саундтреку. У багатьох іграх є власна валюта, яка дозволяє гравцям купувати різноманітні товари і послуги для просування в грі. Таким чином, в іграх відбуваються грошові відносини, що збільшує занурення та відчуття важливості, закриває потребу у фінансовій спроможності.

Як підкреслюють Т. Вашека та Н. Цвєрава, «незважаючи на те, що первинною «прив'язкою» людини до гри виступає механізм оперантного обумовлення («подарунок» у вигляді ігрової валюти або можливості поліпшити характеристики віртуального героя при входженні в гру, проходження будь-яких її етапів), подальше закріплення адикції відбувається іншими способами, що формує куди більш стійку ігрову поведінку» [2] Після вивчення правил і механіки гри гравець може зосередитися на спілкуванні з іншими учасниками, що може стати проблемою при адикції, коли він надає перевагу віртуальному спілкуванню над реальним.

Науковці виділяють первинну та вторинну профілактику адиктивної поведінки. О.А. Виходцева зазначає, що до основних задач первинної профілактики належать наступні заходи. Перше, важливо надати дитині підтримку у розумінні власних проблем та сприяти їх вирішенню, сприяючи формуванню у неї свідомого ставлення до власних прав і обов'язків у реальному суспільстві. Друге, щоб забезпечити більший комфорт для дитини, важливо психологічно прийняти її, що може зменшити психічне напруження та критичне ставлення до себе. Важливо розрізняти ставлення до особистості та до вчинків дитини, спрямовуючись на її позитивні якості, які важливі не тільки для ігрових сесій, а і в соціальному житті: креативність, уміння працювати в команді, здатність швидко реагувати, тощо. Третє, важливо надати розуміння, що є можливість протистояти реальності без використання захисних механізмів, таких як втеча у фантазії. Четверте, соціальному педагогу важливо розуміти, що дитина спостерігає за його поведінкою, тому він має демонструвати зразки самоконтролю та праці над собою, показуючи, як працювати над власними помилками та розвивати самоконтроль [3].

Щодо когнітивних порушень через відеогеймінг дослідження науковців показали неоднозначні результати. Тімоті Джордан і Мукеш Дамала вивчили дані функціональної магнітно-резонансної томографії (МРТ), проведеної 47-ми учасникам дослідження. 28-м із них регулярно грали в активні відеоігри: стратегії, шутери від першої особи. Інші 19 учасників дослідження не грали в них взагалі. В результаті геймери реагували швидше і точніше на завдання в тестуванні, а результати фМРТ показали, що в деяких частинах їхнього мозку спостерігалася підвищена активність: права язична звивина, лівий таламус і права додаткова моторна область — ті області мозку, які беруть участь у когнітивній обробці та виробленні рухових реакцій на зорові сигнали. Вчені пояснюють, що відеоігри потенційно можна використовувати як тренування [4]. Дослідники створили «карти активації» для всіх учасників з метою визначення часто активованих регіонів, як таких, що представляють інтерес для порівняльного аналізу відсоткової зміни сигналу та зв'язку на рівні групи. Три області, лівий таламус, права язикова звивина і права додаткова моторна область, в яких були виявлені значні регіональні відмінності у відсотковій зміні сигналу між групами, позначені синіми рисками (рис. 1).

Для профілактики когнітивних порушень у геймерів рекомендовано дотримування режиму сну, виконання аеробних вправ, які можуть активувати певні ділянки в мозку, які відповідають за пам'ять, тощо.

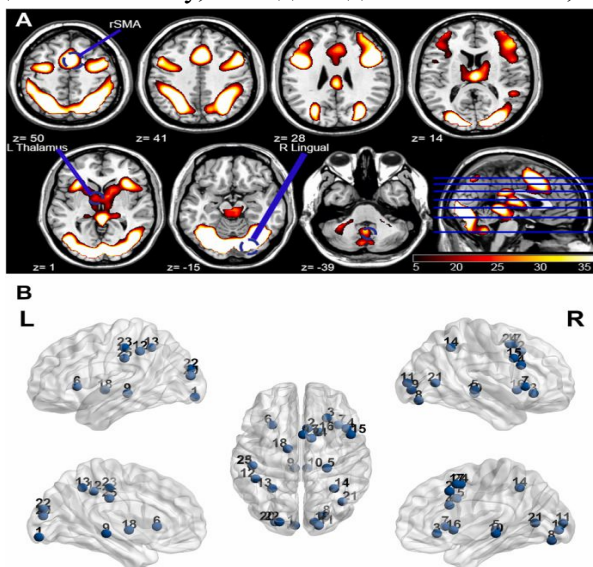

Рис.1 Карти активації часто активованих регіонів головного мозку.

А. Активації мозку та часто активовані вузли. В. Вигляд BrainNet часто активованих 25 вузлів (мозочок не відображається), за джерелом 4.

Ігри мають значний вплив на життя дітей завдяки своїм мотиваційним аспектам, але треба надавати гравцям розуміння, що вони важливі й у інших соціальних взаємодіях, за потреби надавати їм підтримку. Застосування ранньої профілактики адиктивної поведінки важливо для збереження психічного та фізичного здоров'я дітей та підлітків.

Список використаних джерел

1. Андріанова Н.С. Інтернет-комунікація – реальність чи стимулятор? Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Мовознавство» : зб. наук. праць / відп. ред. Пристайко Т.С. Дніпропетровськ : Вид-во ДНУ, 2010. Вип. 16. С. 3–8.
2. Вашека Т.В., Цвєрава Н.В. Рольові комп'ютерні on-line ігри як ознака сучасного інформаційного суспільства // Індивідуальність у психологічних вимірах спільнот та професій в умовах мережевого суспільства: монографія колективна / За ред. Л.Помиткіної, О.Хохліної. Київ: АльфаППК, 2019. С.238–248.
3. Виходцева О. Психолого-педагогічна допомога підліткам із адиктивною поведінкою. Психолог. Шкільний світ. 2007. № 37. С. 57–61.
4. Timothy Jordan, Mukesh Dhamala Video game players have improved decision-making abilities and enhanced brain activities / Neuroimage: Reports 2 (2022)

Теоретико-прикладні засади розвитку екстремального туризму

Наразі сучасний розвиток екстремального туризму потребує неабиякої уваги та досліджень. Екстремальний туризм є не лише одним із засобів відпочинку, але й важливим фактором розвитку туристичної галузі в будь-якій країні світу. У сучасному контексті розвитку креативних індустрій зростає потреба в отриманні нових форм досвіду та емоційно-духовного насичення особистості, екстремальний туризм розкриває це значення з максимальним акцентом.

Цікаво, що єдиного визначення екстремального туризму, у сучасних туризмознавчих школах не існує, його називають шоковим туризмом (shock tourism), пригодницьким, спортивним, активним, темним, крім наведених, відносять також різноманітні пригодницькі тури: подорожі, відвідування екзотичних місць, місць катастроф і людських трагедій, військових об'єктів, полювання, рибну ловлю тощо.

Так, О. Колотуха (2006р.) наводить тлумачення поняття пригодницький туризм, «.... вид активного туризму, пов'язаний з подорожами, походами, які проходять в складних природних умовах, або з участю в екстремальних видах спорту, часто пов'язані з ризиком для життя. Мета такого виду туризму – отримання нових відчуттів, вражень, поліпшення туристом фізичної форми і досягнення спортивних результатів [4]. Крім того, О. Шандор та М. Кляп (2013р.) вважають, «.... Ці подорожі, пов'язані з активними способами пересування і відпочинку на природі (альпінізм, скелелазіння, піший, водний, лижний, кінний туризм, каньйонінг, каякінг, дайвінг)». А з іншого боку, ці ж автори пишуть, що пригодницький вид є різновидом туризму, пов'язаного з фізичними навантаженнями та організацією нестандартних турів до екзотичних та екологічно чистих природних резервацій; включає незвичайні подорожі, нетрадиційні транспортні засоби, і відноситься до нього пішохідні експедиції, сафарі-тури (мисливство, риболовля, фотополування), навколосвітнє плавання (яхтинг) [4].

На думку П. Пуцентейло (2007р.), пригодницький туризм є видом специфічного відпочинку, який забезпечує туристів враженнями як від привабливого місця, так і нестандартного виду діяльності (як приклад наводиться «царське полювання», «пошуки піратських скарбів» тощо). Цей автор виділяє три види пригодницького туризму: похідні експедиції, сафарі-тури (полювання, риболовля, лов метеликів тощо) і морські подорожі (яхтинг) [5]. За Г. Андреевою та П. Коваль (2015р.) пригодницький туризм – це подорожі з метою отримання фізичного навантаження, адреналіну, унікальних, недоступних для більшості людей вражень. При цьому за технологічно-організаційними особливостями можна виділити такі його види: спортивний (водний, пішохідний, гірський, лижний, велосипедний); екстремальний (водний, повітряний, гірський, пішохідний, екзотичний); спелеотуризм; мисливство, сафарі; спортивна риболовля тощо [4].

Наприклад В. Казаков (2014р.) розглядає екстремальний туризм як «різновид туризму, який передбачає відвідування різноманітних природних або техногенних об'єктів, що несуть певний ризик для здоров'я людини». За С. Фокіним (2013р) екстремальний туризм – це види подорожей, що значно перевищують нормативні вимоги класифікатора спортивних подорожей, а також форми діяльності з підвищеним ризиком, які здійснюються під час спортивних походів або спеціалізованих змагань [3]. На думку В. Приткова та А. Жердьева, (2012р.) «екстремальний туризм – це вид

туризму, який об'єднує подорожі, що пов'язані з активними способами пересування і відпочинку на природі та найвищим ризиком для життя» [3].

На підставі вищезазначено стає зрозуміло, що сучасний екстремальний туризм відрізняється широким спектром можливостей для пошуку нових вражень та відчуттів. Тому велике значення приділяється виключно класифікації різновидів екстремального туризму, де дослідники по-різному класифікують його види: головним критерієм систематизації обирається місце проведення, згідно за яким екстремальний туризм поділяється на повітряний, водний, гірський, лижний та екзотичний (табл.1).

Екстремальний туризм є сучасним видом туризму, що спрямований на дослідження найважчих, найнебезпечніших та найбільш віддалених територій, де природа, висота, вода або інші природні умови створюють серйозні виклики для туристів. Цей вид туризму може включати в себе сплавлення на річках з великими порогами, сходження на вершини гір, підводний дайвінг у складних умовах, альпінізм у найвищих гірських хребтах тощо.

Таким чином, теоретико-прикладні засади розвитку екстремального туризму розкривають та поглиблюють основний зміст поняття екстремальний туризм, що є комплексним та різноступеневим й складається з відвідування небезпечних для життя місць та занять ризикованими видами активного відпочинку з метою відчуття емоційної насолоди, досягнення адреналінового сплеску та випробування власних сил.

Таблиця 1.

Класифікація екстремального туризму

Напрямок	Вид
Водний	Серфінг
	Дайвінг: дрифтдайвінг (дайвінг у течіях), dropoff (вертикальний обрив), wreckdiving (відвідування затонулих кораблів), night diving (нічний дайвінг)
	Серфінг: віндсерфінг, вейкбординг
	Каякінг
	Флайбординг
	Рафтинг
Наземний	Маунтинбайкінг
	Сафарі-тур: Короткострокове сафарі за кермом, короткострокове пасажирське сафарі, Мото-сафарі, мисливське сафарі
	Альпінізм
	Сноубординг та гірські лижі: frisking, або Freddie, ski touring, heliskiing, new school
	Спелеологія та спелестологія
Повітряний	Парашутний спорт: фрістайл, купольна акробатика, групова акробатика
	Скайсерфінг
	Банджі-джампінг
	Парапланеризм
	Дельтапланеризм
Екзотичний	Джайлоо-туризм
	Космічний туризм
	Кайтсерфінг

Авторська розробка Нагорна Д.В. за основу взято [2, 3, 4]

У світі екстремальний туризм стає все більш популярним, оскільки сучасна особистість шукає нові види вражень та викликів. Водночас, неоднозначність визначення поняття свідчить про різноманітність структури: для одних це небезпечні

випробування, для інших – шлях до самореалізації та відкриття себе. Таким чином, екстремальний туризм визнається як частина пригодницького туризму, яка привертає увагу та зацікавлення значної кількості людей у всьому світі.

Список використаних джерел

1. Кушнірук Г. Потенціал розвитку екстремального туризму в умовах глобалізації / Г. Кушнірук, О. Чичул. // Сучасні тенденції розвитку індустрії гостинності: зб. тез. II Міжнар. наук.- практ. конф. (7-8 жовт. 2021 р.).– 2022. – №2. – С. 179–190.
2. Нагернюк Д. В. Особливості розвитку екстремального туризму в Україні [Електронний ресурс] / Д. В. Нагернюк. 2022. URL: <https://Journal.udau.edu.ua/assets/files/96/12.pdf>.
3. Сокач К. О. Еволюція та сучасні тенденції розвитку екстремального туризму [Електронний ресурс] / К. О. Сокач. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/362648033>.
4. Петренко С. Поняття пригодницького туризму [Електронний ресурс] / С. Петренко. 2022. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/petrenko.htm.

*Наконецний Ярослав Васильович
студент I курсу освітнього рівня «магістр»
спеціальності «014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент
Журавель Наталія Михайлівна*

Вміст алкалоїдів і дубильних сполук у складі сировини Робінії звичайної (*Robinia pseudoacacia L.*)

Робінія звичайна (*Robinia pseudoacacia L.*), також відома як відома під такими назвами як: «робінія псевдо акація», «колюча акація» та «біла акація», причому остання назва превалює у вжитку та є популярнішою за наукову, отруйна багаторічна рослина, найбільш поширений вид роду *Robinia L.*, поширеним у багатьох частинах світу, включаючи Північну Америку, Європу та Азію. Ця рослина володіє широким спектром біологічної активності, і тому з давніх часів стала об'єктом використання у різних сферах життєдіяльності людини. Одним зі складників Робінії звичайної є різноманітні хімічні сполуки, які мають важливе значення для її фізіології та використання в різних галузях [1].

У складі сировини Робінії звичайної можна виділити різні групи хімічних сполук, які відіграють значну роль у її функціонуванні та застосуванні. До таких груп можуть належати алкалоїди, дубильні речовини, флавоноїди, ефірні олії та інші біологічно активні сполуки[2]. Розуміння складу та властивостей цих хімічних сполук може допомогти в дослідженні та використанні Робінії звичайної у різних галузях, від фармації до екології.

Акація містить різні алкалоїди, включаючи робінін та його похідні. Ці алкалоїди є вторинними метаболітами, які в основному зосереджені в корі, листі та насінні дерева[3]. Дослідження вмісту алкалоїдів в різних частинах рослини допоможе ідентифікувати та кількісно і якісно визначити присутність алкалоїдів в робінії, надаючи розуміння їх розподілу та потенційних ефектів.

Дубильні речовини – це ще одна група сполук, які містяться в акації. Ці поліфенольні сполуки відомі своїми в'язучими властивостями та відіграють важливу роль у захисних механізмах рослин. Акація біла містить конденсовані дубильні речовини, також відомі як проантоціанідини, які в основному присутні в корі,

серцевині та листі дерева [4]. Для дослідження вмісту таніну в сировині використовуються різні екстракційні методи, щоб визначити їх концентрацію та потенційне застосування.

Варто зазначити, що біохімічний склад акації може змінюватися залежно від різних факторів, таких як вік дерева, умови навколишнього середовища та генетична мінливість. У різних частинах дерева також може бути різний вміст алкалоїдів і танінів[5]. Тому дослідження часто враховують ці фактори, щоб зрозуміти загальний склад і мінливість алкалоїдів і дубильних речовин у акації.

Дослідження біохімічного складу сировини акації, зокрема з точки зору алкалоїдів і дубильних речовин, сприяє нашому розумінню хімічного профілю дерева та можливого застосування в різних галузях, включаючи медицину, сільське господарство та промисловість.

Для з'ясування вмісту вищезазначених речовин в сировині Робінії звичайної (*Robinia pseudoacacia* L.) було вирішено провести наочні експерименти в умовах лабораторії кафедри біології УДУ імені Михайла Драгоманова. Слід зазначити, що для проведення дослідження ми використовували декілька видів сировини акації, яка була зібрана на території смт Сосниця Корюківського району Чернігівської області, а саме: листки з гербарію (через те що період вегетації робінії ще не розпочався), шкірку плода, насіння, пагін 1-го року вегетації, пагін 2-го року вегетації, шипи (колючки), кора кілька річного пагону, акацієвий мед.

Оскільки дослідження кількісного і якісного вмісту речовин хімічного складу робінії вимагають складного обладнання, реактивів, спеціальної лабораторної і освітньої бази, ми зосередилися на дослідженні якісного вмісту біологічно активних речовин, зокрема алкалоїдів і дубильних речовин, які можна вивчати в умовах лабораторії кафедри. Кількісний вміст можна оцінити орієнтовно за візуальними показниками.

Дослідження вмісту дубильних речовин у сировину. Рослинний матеріал кожного виду ми розтирали у ступці до однорідної маси (по можливості) і кип'ятили його з 5-6 мл води, додавши 1-2 краплі хлориду заліза III ($FeCl_3$). Характерною реакцією на дубильні речовини являється почорніння приготованої суспензії під час її обробки слабким розчином ферум (III) хлориду (утворення чорнил). За інтенсивністю забарвлення можна зробити висновки, про кількість цих речовин у сировині акації.

Таблиця 1.

Наявність дубильних речовин у сировині Робінії звичайної (*Robinia pseudoacacia* L.)

№ п/п	Частина рослини	Ступінь почорніння		
		Слабо	Середньо	Сильно
1	Листок			+
2	Плід (оболонка)		+	
3	Насіння			+
4	Пагін I року		+	
5	Пагін II року	+		
6	Шипи		+	
7	Кора	+		
8	Мед	+		

Результати спостереження: у пробірках, що містили екстракт листка та насіння, спостерігалось значне почорніння, що свідчить про високий вміст в даних видах сировини дубильних речовин. Натомість більш світле забарвлення проявлялося у пробірках з екстрактами шкірки плода, пагонах першого року вегетації та шипах, що свідчить про меншу концентрацію дубильних речовин в даних знаках. Відповідно пагони другого року вегетації, кора та мед акації містять незначну кількість дубильних

речовин, бо при додавання в пробірки розчину FeCl₃ майже не спостерігалось зміни забарвлення готової суспензії.

Дослідження вмісту алкалоїдів у сировині. Аналогічний експеримент був проведений на визначення алкалоїдів в сировині, але замість FeCl₃, ми додали розчин йоду в йодистому калії (I₂ у KI) – так званий реактив Вагнера і спостерігали утворення осаду.

Характерною реакцією на алкалоїди є утворення червонувато-бурого осаду при їх обробці реактивом Вагнера. Червонувато-бурий колір свідчить про наявність в сировині робінії алкалоїдів.

Результати спостереження: характерне червонувато-буре забарвлення осаду спостерігалось при реакції з розчином йоду в йодистому калії в пробірках зі зразками насіння та шипів, що є позитивною реакцією на вміст в даній сировині алкалоїдів. Натомість у пробірках з сировинним матеріалом листка, плода та меду, утворення осаду практично відсутнє, що свідчить про незначну кількість алкалоїдів в даній сировині. В пробірках же з пагонами першого та другого року вегетації і корою акації спостерігалось випадіння темно-синього (майже чорного) осаду, що свідчить про наявність в даних видах сировини високої концентрації алкалоїдів та токсичних речовин.

Таблиця 2.

Наявність алакалоїдів у сировині Робінії звичайної (*Robinia pseudoacacia* L.)

№ п/п	Частина рослини	Кількість осаду		
		Багато	Середньо	Мало
1	Листок			+
2	Плід (оболонка)			+
3	Насіння		+	
4	Пагін I року	+		
5	Пагін II року	+		
6	Шипи		+	
7	Кора	+		
8	Мед			+

Отже, дослідження вмісту біологічноактивних речовин Р. звичайної, зокрема вмісту дубильних речовин та алкалоїдів, довело, що сировина досліджуваного об'єкта, а саме листок та насіння, містять високу концентрацію дубильних речовин. Порівняно не велика концентрація дубильних речовин знаходиться в сировині плодів, молодих пагонах та шипах робінії. Щодо вмісту алкалоїдів, то висока концентрація токсинів в сировині робінії присутня в пагонах та в корі рослини, менша токсичність у шипах та насінні. Листки, шкірка плоду та мед, майже не відреагували на додавання реактиву.

Список використаних джерел

1. Шевченко. Є. І. Народна деревообробка в Україні: слов. нар. термінології. Київ: Артанія, 1997. 312 с.
2. Кохно М. А. Інтродукція деревних рослин в Україні: здобутки й перспективи// Інтродукція рослин.К: 1999. № 1. С. 67.
3. Демешко, О. В. Ідентифікація та кількісне визначення робініну в листі акації білої / О. В. Демешко, С. В. Ковальов, С. М. Комісаренко // Журнал органічної та фармацевтичної хімії. - 2005. Т. 3, вип. 2. С. 58-60.
4. Richard W. Hemingway, Joseph J. Karchesy, Susan J. Branham. Chemistry and Significance of Condensed Tannins. Springer publishing, NY 2018. pp 553.
5. Moore R., Mann D. Classification of chemicals in black locust *Robinia pseudoacacia* wood and bark [Електронний ресурс] / Forest Products Laboratory. 2020. URL: <https://www.fs.usda.gov/research/treesearch/61074>.

Омецінська Анастасія Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)»

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент
Журавель Наталія Михайлівна

Дослідження біологічних особливостей представників роду **Подорожник (*Plantago L.*) флори Київської області**

Таксономічна історія роду *Plantago L.* показує, що цей рід має довгу і складну історію дослідження, починаючи від перших описів Карлом Ліннеєм до сучасних молекулярно-генетичних аналізів. Вивчення роду *Plantago* як вітчизняними, так і зарубіжними дослідниками виявило його багату таксономічну різноманітність та важливість в екосистемах по всьому світу. Співпраця між науковцями різних країн і використання новітніх технологій сприяли глибшому розумінню філогенетичних зв'язків між видами та їх адаптації до різноманітних умов середовища існування. Анотований список видів роду *Plantago L.* демонструє широке розмаїття форм, розмірів та екологічних адаптацій цих рослин. Від широколистоного подорожника великого, що широко відомий своїми лікувальними властивостями, до спеціалізованих видів, як-от подорожник степовий, пристосований до сухих умов, види роду *Plantago* показують велику здатність до адаптації. Їхнє вивчення не тільки розширює наше розуміння біологічної різноманітності, але й підкреслює потенціал подорожника в різних галузях, включаючи медицину та агрономію. Основою для лікарського використання подорожника великого здебільшого служать його листя, що застосовуються як ефективні засоби для зупинки крові та сприяння загоєнню ран, а також при ударах, різаних ранах, абсцесах, кровотечах з носа. Використання цілої рослини рекомендовано при лікуванні гастритів, діареї, виразкових захворювань, внутрішніх травм, а також при недугах нирок, серцево-судинних захворювань, високого кров'яного тиску, туберкульозу легенів, запаленнях бронхів, патологіях печінки та жовтяниці, проблемах з яснами, очима, зубним болем. Лікувальний ефект *Plantago major L.* зумовлений наявністю таких компонентів як флавоноїди, органічні кислоти, полісахариди (включно з маннітом та сорбітом), муцин, таніни та пектини, іридоїди, каротин, сапоніни, а також ферменти, вітаміни, сліди алкалоїдів, фітонциди, жирні кислоти, ефірні олії, білкові речовини; стероїдні компоненти, мінеральні солі [1, 3, 4].

В результаті застосування стандартної методики для визначення цитостатичної активності екстрактивних речовин водного екстракту *Plantago major L.*, отриманого з використанням сировини листя, було виявлено, що ці сполуки не мають властивостей онкопротекторів. Навпаки, їх можна характеризувати як стимулятори проліферації клітин. Екстрактивні речовини, робочі концентрації яких 50, 100, 150, 300 та 350 мг/мл, є сильними стимуляторами проліферації за показником кількості бічних коренів. Решта концентрацій екстракту діють як слабкі стимулятори приросту бічних коренів, або не відрізняються від контролю.

Дослідження антибактеріальної активності водного екстракту екстрактивних речовин з *Plantago major L.* показали, що він виявив слабку ефективність проти *Escherichia coli*, *Staphylococcus aureus* і *Sarcina lutea*, але проявив середню антибактеріальну активність проти *Proteus vulgaris*.

Історія використання представників роду *Plantago L.* свідчить про їх незамінну роль у житті людства протягом століть. Від античних часів до сучасності, подорожник був і залишається цінним ресурсом у традиційній медицині, а його лікувальні властивості підтверджуються сучасними науковими дослідженнями. Це підкреслює важливість збереження та сталого використання цього природного ресурсу, а також необхідність подальшого вивчення його потенціалу для розвитку нових лікарських препаратів та інших продуктів на основі подорожника [2].

Список використаних джерел

1. Державна Фармакопея України: 2-е вид. Доповнення 1. Харків : Державне підприємство «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів», 2016. 360 с.
2. Харченко М. С. Лікарські рослини і їх застосування в народній медицині / Харченко М. С., Сила В. І., Володарський Л. Й. – Київ : Вид-во Здоров'я, 1972. – 335 с.
3. Ковальов В. М. Фармакогнозії з основами біохімії рослин / Ковальов В. М., Павлій О. І., Ісакова Т.І. за ред. проф. В. М. Ковальова. – Харків : Прапор Вид-во НФАУ, 2000. – 704 с.
4. Подорожник великий. URL: <https://plants.land.kiev.ua/113.html> (дата звертання: 10.02.2024)

Останчук Анастасія Володимирівна
студентка I курсу освітнього рівня «магістр»
спеціальності «014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)»

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент
Кустовська Алла Валентинівна

Вплив сумісного пророщування рослин родини *Cucurbitaceae* на ріст *Triticum aestivum* та *Zea mays*

Вивчення алелопатичних взаємодій між видами родини *Poaceae* та *Cucurbitaceae* є важливим напрямом сучасних наукових досліджень і має значення з практичної точки зору для оптимізації методів вирощування сільськогосподарських культур. Це може сприяти збільшенню стабільності сільськогосподарських культур до стресових умов та сприятиме сталому та екологічно безпечному сільському господарству [1].

Сумісне пророщування з насінинами *Triticum aestivum.*, *Zea mays*, *Cucurbita pepo*, *Cucurbita pepo* var. *Giraumontia* та *Cucumis sativus* проводилося в чашках Петрі. Насінини тест-культури розклали у чашки Петрі на фільтрувальний папір, змочений дистильованою водою. При цьому в одну чашку викладали 10 насінин, по 5 кожного виду. У контролі окремо пророщувалось 30 насінин по 10 у кожній чашці. Оптимального зволоження досягали доливанням у чашку 5 мл води. Зразки пророщували при кімнатній температурі (+22 - +25 °C).

Для досягнення поставленої мети модельні досліди були проведені в чашках Петрі у чотирьохкратній повторності, окремо для сорту «Богдана» та окремо для сорту «Подоланка» за наступною схемою: 1) контроль (окремо *Triticum aestivum*); 2) дослід I (*Cucurbita pepo* + *Triticum aestivum*); 3) дослід II (*Cucurbita pepo* var. *Giraumontia* + *Triticum aestivum*); 4) дослід III (*Cucumis sativus* + *Triticum aestivum*).

Під час дослідження використано 3 показники - це кількість проростків *Glycine max*, довжина їхнього кореня та пагона [2-3].

За аналогічною схемою проводилося дослідження з *Zea mays*, окремо для сорту «Багратіон» та сорту «Дейнеріс» за схемою: 1) контроль (окремо *Zea mays*); 2) дослід I

(*Cucurbita pepo* + *Zea mays*); 3) дослід II (*Cucurbita pepo* var. *Giraumontia* + *Zea mays*); 4) дослід III (*Cucumis sativus* + *Zea mays*).

Довжина кореня при сумісному пророщуванні *Triticum aestivum* «Подольянка» з *Cucurbita pepo* в дистильованій воді в середньому становила 12,8 мм, з *Cucurbita pepo* var. *Giraumontia* – 14,2 мм, з *Cucumis sativus* - 18,1 мм, а довжина кореня *Triticum aestivum* «Богдана» з *Cucurbita pepo* в дистильованій воді в середньому становила 12,3 мм, з *Cucurbita pepo* var. *Giraumontia* – 16 мм, з *Cucumis sativus* - 11,6 мм, тоді як у контролі «Подольянка» - 6,1 мм, «Богдана» - 12,2 мм.

Довжина кореня при сумісному пророщуванні *Zea mays* «Дейнеріс» з *Cucurbita pepo* в дистильованій воді в середньому становила 10,2 мм, з *Cucurbita pepo* var. *Giraumontia* – 12,5 мм, з *Cucumis sativus* - 5 мм, а довжина кореня *Zea mays* «Багратіон» з *Cucurbita pepo* в дистильованій воді в середньому становила 14,2 мм, з *Cucurbita pepo* var. *Giraumontia* – 4,9 мм, з *Cucumis sativus* - 6,6 мм, тоді як у контролі «Дейнеріс» - 2,5 мм, «Богдана» - 3,2 мм.

Довжина пагона при сумісному пророщуванні *Triticum aestivum* «Подольянка» з *Cucurbita pepo* в дистильованій воді в середньому становила 5,5 мм, з *Cucurbita pepo* var. *Giraumontia* – 4,4 мм, з *Cucumis sativus* - 4,8 мм, а довжина кореня *Triticum aestivum* «Богдана» з *Cucurbita pepo* в дистильованій воді в середньому становила 4 мм, з *Cucurbita pepo* var. *Giraumontia* – 4,2 мм, з *Cucumis sativus* - 4,3 мм.

Довжина пагона при сумісному пророщуванні *Zea mays* «Дейнеріс» з *Cucurbita pepo* в дистильованій воді в середньому становила 4,5 мм, з *Cucurbita pepo* var. *Giraumontia* – 3,7 мм, з *Cucumis sativus* - 2,6 мм, а довжина кореня *Zea mays* «Багратіон» з *Cucurbita pepo* в дистильованій воді в середньому становила 3,4 мм, з *Cucurbita pepo* var. *Giraumontia* – 2 мм, з *Cucumis sativus* - 2,7 мм.

Порівнюючи показники з контролем, бачимо, що на ріст кореня та пагона *Triticum aestivum*, сорту «Подольянка», позитивну алелопатію мають *Cucurbita pepo*: середні показники становлять 18,3 мм, що на 8,2 мм більше, ніж у контролі, з *Cucurbita pepo* var. *Giraumontia*: середні показники становлять 18,6 мм, що на 8,5 мм більше, ніж у контролі та з *Cucumis sativus*: *pepo*: середні показники становлять 22,9 мм, що на 12,8 мм більше, ніж у контролі, для сорту «Богдана» позитивні результати отримали пророщуючи лише з *Cucurbita pepo*, де показники на 1,9 мм вищі, ніж у контролі. Тоді як з *Cucurbita pepo* var. *Giraumontia* на 2 мм, а з *Cucumis sativus* на 2,4 мм нижчі. Якщо порівнювати обидва сорти, то вищі показники разом з контролем у сорту «Богдани» на 0,8 мм. Але результати сумісного пророщування вищі у сорту «Подольянка», на 7,4 мм вищі.

Усі тест-культури родини *Cucurbitaceae* вплинули позитивно на обидва сорти *Zea mays*. Щодо сорту «Дейнеріс», то середні показники з *Cucurbita pepo* становлять 14,7 мм, що на 9,3 мм більше, ніж у контролі. З *Cucurbita pepo* var. *Giraumontia* найбільша різниця -10,8 мм, а з *Cucumis sativus* найменша - 2,2 мм. Найкращі показники сорту «Багратіон» з *Cucurbita pepo* - різниця з контролем 11,02 мм. З *Cucurbita pepo* var. *Giraumontia* різниця – 0,32 мм вищі, а з *Cucumis sativus* найменша – 2,77 мм. Порівнюючи обидва сорти, то кращі показники разом з контролем у сорту «Дейнеріс» на 3,6 мм.

З урахуванням результатів дослідження можна зробити висновок, що для пророщування *Triticum aestivum* сорту «Подольянка» та *Zea mays* сорту «Дейнеріс» найкраще використовувати *Cucurbita pepo* та *Cucumis sativus*. У випадку сорту *Triticum aestivum* «Богдана», найкращі результати спостерігаються при пророщуванні з *Cucurbita pepo*, хоча й інші рослини з цієї родини також показують позитивний вплив. Щодо сорту *Zea mays* «Багратіон», найкращі результати спостерігаються при пророщуванні з *Cucurbita pepo*, проте і решта рослин з цієї родини також показують позитивний ефект.

Список використаних джерел

1. Алелопатія та продуктивність рослин. К.: Наук. думка, 1990 С. 146
2. Гродзинський А.М., Експериментальна алелопатія. Київ: Наукова думка, 1887. 226 с.
3. Остапчук А.В., Ступак К.Р., Єжель І.М. Дослідження алелопатичного впливу *Triticum aestivum*, *Zea mays*, *Beta vulgaris* на розвиток *Glycine max* та впливу *Zea mays*, *Helianthus annuus*, *Glycine max* на пророщування *Triticum vulgare* // Освіта і наука – 2022. 36. наукових праць. К: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2022. С. 1260

Остапчук Владислава Володимирівна
студентка II курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)»

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент
Пархоменко Олександр Вікторович

Роль та вплив ентомопатогенних нематод і грегарин у регуляції популяцій тарганів

У біосфері можна спостерігати різноманітні взаємодії між сотнями тисяч видів паразитів та мільйонами видів хазяїв, які споживають різні типи їжі в різних середовищах. Ці взаємодії, помножені на мільйони поколінь спільної еволюції, можуть породжувати в біосфері приклади «управління» з боку паразитів за допомогою обміну речовин з хазяїном. Особливо ймовірним є виявлення несподіваних ефектів взаємодії в системі "паразити-господар", в організмів з широким спектром харчування, наприклад, у тарганів.

Серед біологічних засобів, що регулюють кількість шкідливих комах, важливу роль відіграють ентомопатогенні нематоди, розповсюдження яких допомагає зменшити залежність від хімічних пестицидів, зберігаючи екологічну стійкість та забезпечуючи безпечні умови для навколишнього середовища та здоров'я людей. Їх дослідження сприяє вдосконаленню методів біологічного захисту рослин, що є важливим аспектом сталого сільськогосподарського розвитку. Хоч грегарини не є важливими для господарської діяльності людини через їх паразитування у безхребетних, однак багато видів грегарин паразитують у комах, які мають велике значення для людини, такі як бджоли, джмелі та тутовий шовкопряд. Тому дослідження грегарин комах є важливим, оскільки їхній паразитарний вплив може значно шкодити і знижувати продуктивність цих комах (як запилювачів, виробників продукції бджільництва та шовківництва). Крім того, грегарини можуть бути використані для біологічного контролю шкідників сільського господарства, таких як комахи-фітофаги. Вважається, що кишкові паразити можуть пригнічувати ріст тварин-господарів, зменшуючи їхнє засвоєння корму, пошкоджуючи кишечник і наповнюючи його продуктами свого обміну речовин. Однак

у випадку тривалої коєволюції негативний вплив паразита на організм господаря повинен зменшуватися [2].

Дослідження ставить за мету аналіз різноманітних видів паразитів та їхніх взаємодій з господарями, а також визначення впливу цих взаємодій на продуктивність та екологічну стійкість природних та агроєкосистем.

Взаємодія між грегаринами та нематодами, що проживають у кишечнику тарганів *B. craniifer*, - це добре вивчені приклади паразитичних взаємовідносин. Паразитичні види грегаринів і нематод використовують кишечник тарганів як постійне місце проживання та джерело кормових ресурсів. Їжа, яку споживає господар, стає основним джерелом енергії для паразитів. Паразити використовують харчовий ресурс хазяїна в своїх інтересах, що може призводити до істотного впливу на організм хазяїна. Дослідження, проведені на інших членистоногих, зокрема на комах і диплоподах, показують, що негативного впливу грегарин не спостерігається. Наприклад, у тілі *Nauphoeta cinerea* усього було виявлено: *Gregarina ovata* Dufour, *Gregarina blattarum* Dufour, *Gregarina polymorpha* Dufour, *Stylocephalus oblongatus* та *Bulbocephalus wardi* [3].

Деякі види паразитичних нематод іноді інфікують окремих тарганів, наприклад, нематодами, виділеними з американських тарганів, які оселилися в кількох країнах, були *Thelastoma bulhoesi*, *T. periplaneticola*, *Hammerschmidtella diesingi*, *Leidynema appendiculata*. *Periplaneta fuliginosa*, який розповсюджується по всьому світу, зараз вважається одним з найбільш небажаних інвазивних іноземних шкідників у Японії, оскільки є господарем для паразита *Leidynema appendiculata*. Ця нематода розмножується за допомогою гапло-диплоїдії, і час її розвитку в різних умовах відрізняється. Дорослі самки *L. appendiculata* можуть містити велику кількість яєць з оболонкою в матці. Практично всі клітини яєць є одноклітинними [1].

Blatticola monandros зазвичай зустрічається у задній кишці *Parellipsidion pachycerum* Johns. На відміну від більшості паразитів, *B. monandros* виявляється в основному рівномірно (з однаковою частотою) серед більшості особин у личинковому стадії. У *B. Monandros* зазвичай спостерігається модальний тип популяції, який включає одного дорослого самця і одну дорослу самицю. Молоді самці зустрічаються рідко, і пуляції з двома молодими самцями є дуже рідкісними, не знайдено жодного випадку, коли на одного хазяїна припадало б два самці нематодів. Аналогічно, *Protrellus dixoni* у таргані *Drymaplaneta variegata* ніколи не зустрічається у числі більше одного дорослого самця та лише кількох дорослих самиць на одного хазяїна [4].

Отже, паразитичні взаємодії між грегаринами та нематодами, що інфікують тарганів та інших комах, відіграють важливу роль у регулюванні популяцій шкідливих комах. Дослідження вказує на складність цих взаємодій, де вплив паразитів на господарів може бути як позитивним, сприяючи біологічному контролю шкідників, так і негативним, знижуючи продуктивність комах-господарів. Розуміння цих взаємодій є ключовим для розвитку ефективних методів біологічного захисту рослин та збереження екологічної стійкості біосфери.

Список використаних джерел

1. Ozawa, S., Vicente, C., Sato, K., Yoshiga, T., Kanzaki, N., & Hasegawa, K. (2014). First report of the nematode *Leidynema appendiculata* from *Periplaneta fuliginosa*. *Acta Parasitologica*, 59(2), 219-228.
2. Parhomenko, OV, Lagutenko, OT, Lebedynets, NV, & Brygadyrenko, VV (2023). Body-weight gains in *Blaberus craniifer* cockroaches and the intensity of their infection with gregarines and nematodes. *Biosystems Diversity*, 31 (3), 368-375.
3. Svyrydchenko, A. O., & Brygadyrenko, V. V. (2014). Trophic preferences of *Rossiulus kessleri* (Diplopoda, Julidae) for the litter of various tree species. *Folia oecologica*, 41(2), 202-212.

4. Zervos, S. (1988). Population regulation in parasitic nematodes (Thelastomatidae) of cockroaches. *New Zealand journal of zoology*, 15(2), 333-338.

*Осташко Еліна Владіславівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.07 Середня освіта (Географія)»*

*Науковий керівник:
кандидат географічних наук, доцент
Бикова Марія Дмитрівна*

Нерівномірність соціально-економічного розвитку Республіки Кореї

Нерівномірність соціально-економічного розвитку є однією з найважливіших проблем сучасного світу. Вона проявляється в різних сферах суспільного життя, що призводить до суттєвих диспропорцій у розподілі доходів, освіти, охорони здоров'я та інших соціальних благ. Однією з країн, яка привертає увагу науковців, є Республіка Корея, яка має один з найвищих серед країн Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) рівнів доходів на душу населення. Водночас у країні спостерігається значна розбіжність у рівнях доходів між різними соціальними групами. Соціально-економічна нерівність – це стан суспільства, при якому розподіл доходів, багатства, освіти, охорони здоров'я та інших соціальних благ між різними соціальними групами є нерівномірним. Загалом, показники соціально-економічної нерівності – це кількісні характеристики, які використовуються для її вимірювання. Вони можуть бути поділені на дві основні групи:

— динамічні показники – характеризують зміни рівня нерівності в часі: динаміка рівня доходів населення, динаміка рівня власності населення, динаміка рівня соціального статусу населення.

— статичні показники – характеризують рівень нерівності в певний момент часу: індекс Джині або коефіцієнт Джині, коефіцієнт фондівдачі, коефіцієнт Палма, коефіцієнт Аткинсона [1, 2].

Специфічний контекст соціально-економічної нерівності в Республіці Кореї визначається низкою чинників, що супроводжують економічний та соціокультурний розвиток країни. Зокрема, за даними ОЕСР, в 2022 р. коефіцієнт Джині в Республіці Кореї становив 0,355, що є одним із найвищих показників у країнах ОЕСР. Це означає, що доходи найбагатших 20% населення Республіки Кореї перевищують доходи найбідніших 20% населення у 9,5 рази.

Існує низка причин, які сприяють зростанню соціально-економічної нерівності в Республіці Кореї, при чому вони також є багатограними та комплексними [3]:

1. *Економічні чинники* в Республіці Кореї є ключовими визначниками соціально-економічної нерівності, враховуючи швидкий розвиток та сталу модернізацію країни. Зокрема, працівники у високотехнологічних галузях мають тенденцію отримувати високі зарплати, що створює розрив у рівнях доходів між цими групами населення та іншими секторами економіки. Рівень освіти є одним з основних чинників, що впливають на рівень заробітної плати в Республіці Кореї. За даними Національного інституту статистики Південної Кореї у 2022 році працівники з вищою освітою отримували в середньому на 20% більше, ніж працівники без вищої освіти [7].

2. *Системні недоліки у розподілі ресурсів та податкова політика держави.* Зокрема, за даними Міністерства фінансів Республіки Кореї у 2022 році найбагатші 10% громадян країни сплатили 34,2% всіх податків, а найбідніші 10% громадян

сплатили лише 2,1% всіх податків. Це означає, що найбагатші 10% громадян країни сплатили в 16,8 рази більше податків, ніж найбідніші 10% громадян [6].

3. *Нерівність у доступі до освіти* – це також одна з основних причин соціально-економічної нерівності в Республіці Кореї. За даними ОЕСР у 2022 році 30% учнів з найбідніших сімей не навчалися в старшій школі, тоді як цей показник для учнів з найбагатших сімей становив лише 6% [4]. Це означає, що діти з бідних сімей мають удвічі менше шансів закінчити старшу школу, ніж діти з багатих сімей.

4. Також у Республіці Кореї існує значна *нерівність у доступі до охорони здоров'я*. За даними ОЕСР у 2022 році 20% населення Республіки Кореї не мало медичного страхування [4].

5. *Гендерна нерівність* також є суттєвим аспектом соціально-економічної дійсності Республіки Кореї, впливаючи на життя жінок і визначаючи їхні можливості у сфері праці та оплати праці, навіть за наявності високого рівня освіти серед жінок. За даними ОЕСР у 2022 р. частка жінок на ринку праці в Республіці Кореї складала 61%, проти 67% в інших країнах, що входять до цієї організації [4].

Розгляд соціально-економічної нерівності в Республіці Кореї визначається широким спектром тенденцій, що виникають внаслідок взаємодії економічних, соціальних та політичних чинників. Один із ключових аспектів цих тенденцій – економічні та дохідові розбіжності, які проявляються в нерівномірному розподілі добробуту.

Важливим аспектом дослідження є порівняння доходної нерівності Республіки Кореї з Японією та Китаєм. У всіх трьох країнах вона має тенденцію до зростання, що пов'язано з такими чинниками, як: швидке економічне зростання та недосконалість соціальної системи. Однак, між цими країнами існують певні відмінності в рівні соціально-економічної нерівності. У всіх трьох країнах існує розрив між заможними та бідними верствами населення. У Республіці Кореї та Японії соціально-економічна нерівність є відносно стабільно високою протягом останніх декількох десятиліть. У Китаї ж соціально-економічна нерівність зростає, що є наслідком швидкого розвитку економіки країни. Частка доходів 10% найбагатших людей у національному доході у Республіці Кореї, Японії та Китаї зросла протягом останніх 30 років. У всіх країнах частка доходів 10% найбагатших людей перевищила 30% [4, 5].

Системна соціально-економічна нерівність в Республіці Кореї викликає низку серйозних наслідків для суспільства та економіки. По-перше, вона призводить до зростання соціальної напруги та недовіри між верхнім та нижнім класами. Згідно з дослідженням Корейського інституту економічних та соціальних відносин, збільшення рівня нерівності призводить до зниження соціальної солідарності та загальної стабільності суспільства. Це викликає конфлікти, що загрожують соціальному порядку.

Зростання соціально-економічної нерівності в Республіці Кореї проявляється у зростанні таких форм соціальної напруженості та конфліктів, як соціальні протести. Спостерігається зростання політичної напруженості між різними політичними силами. Це може мати низку негативних наслідків для Республіки Кореї, що може призвести до дестабілізації політичної ситуації, зниження рівня добробуту населення та рівня довіри до інститутів влади. Це може ускладнити управління країною та впровадження реформ.

Отже, соціально-економічна нерівність у Республіці Кореї є серйозною проблемою, що викликає соціальну напругу та загрозу стабільності. Її вирішення потребує комплексних заходів для зменшення розбіжностей у розподілі ресурсів та підвищення соціальної справедливості.

Список використаних джерел

1. Дмитрук Д.А. Соціально-економічна нерівність: чинники формування та механізми закріплення. Ukr. socium, 2011, 1(36). С. 15-30. URL: <https://ukr->

socium.org.ua/archive/no-1-36-2011/social-and-economic-inequality-factors-and-mechanisms-of-support/

2. Опалько В.В. Діагностика соціально-економічної нерівності у глобальному вимірі. Вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка та суспільство». 2018. Вип. №17. С. 37-45.

3. Kwang-Yeong Shin, Ju Kong (2014). Why Does Inequality in South Korea Continue to Rise?. 한국사회학, 48(6), 31-48

4. OECD: The Organization for Economic Co-operation and Development. URL: <https://www.oecd.org/>

5. KOSIS 국가통계포털. Korean Statistical Information Service. URL: <https://kosis.kr/>

6. Ministry of Finance and Economy. URL: <https://web.archive.org/web/20060425033535/http://www.mofe.go.kr/>

7. 통계청. Korea National Statistical Office. URL: <https://kostat.go.kr/anse/>

*Павлик Тетяна Сергіївна,
Ковтун Уляна Ігорівна
студентки I курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
викладач кафедри іноземних мов
Запара Валентина Миколаївна*

Українська та англійська (британська) жестові мови

Жестова мова — це система знаків, яка використовується для передавання інформації як між чуючими так і між глухими/слабочуючими людьми. Знак – це усталена, тобто звична для людей, які використовують певну мову, форма для вираження конкретного значення. Система мови передбачає, що для передавання певної інформації знаки мови треба змінювати та розташовувати за певними правилами. [1, 3]

Граматику та синтаксис. Кожна мова має свою граматику. Наприклад, британська жестова мова (БЖМ) має граматику, яка керує тим, як підписуються фрази. БЖМ має особливий синтаксис.

Одним з важливих компонентів БЖМ є використання проформ. Проформа — це «...будь-яка форма, яка стоїть замість будь-якої іншої форми або виконує її функцію». Речення складаються з двох частин: підмета та присудка. Підмет є темою речення, тоді як присудок є коментарем до підмета. БЖМ використовує структуру «тема–коментар». Тема-коментар означає, що спочатку встановлюється тема підписаної розмови, після чого йде розробка теми, яка є компонентом «коментаря».

У БЖМ порядок слів звучить як (об'єкт–суб'єкт–дієслово). Тоді як порядок слів в УЖМ – це (підмет-присудок-означення), хоча також часто зустрічається порядок (означення-підмет-присудок). [7]

Міміка та жестові вирази. У мові жестів є фонологічні компоненти, які не мають значення поокремо, але працюють разом, щоб створити значення підписаного слова: форма руки, рух, розташування, орієнтація та вираз обличчя. Значення слів

відрізняються, якщо один із цих компонентів змінюється. Знаки можуть бути ідентичними в певних компонентах, але відрізнятися в інших, надаючи кожному різне значення. Вираз обличчя підпадає під немануальний компонент фонології. До них належать «висота брів, погляд очей, рот, рух голови та поворот тулуба». [7]

Лексика. УЖМ та БЖМ мають різну лексику та жестові символи для певних понять або слів. Наприклад, візьмемо слово «привіт», в УЖМ цей жест є більш м'якшим, коли в БЖМ цей же жест є різким та дуже чітким. [2]

Культурний вплив. Культурні впливи також можуть відображатися у жестовій мові. Наприклад, жест «Україна» промовляється як прокручування вусів. [2]

Дактиль – це допоміжна система на позначення літер, промовляння допоміжних слів, слів, у яких відсутнє жестове позначення (деяких топонімів та власних назв), а також у разі, якщо потрібно прояснити значення того чи іншого слова. Кожному жесту однієї руки (зазвичай нерухомою правою, зігнутою в лікті) відповідає літера мови. Часто багато дактилем (поєднання конфігурації та руху п'ястку руки) зовні схожі на відповідні літери абетки. [4] Промовляння ведеться за правилами орфографії усної мови. [4]

Люди, які володіють жестовою мовою, можуть працювати вчителями, інструкторами, реабілітологами для людей з вадами слуху, викладаючи жестову мову та надаючи підтримку у навчанні та адаптації до суспільства. Також вони працюють перекладачами на телебаченні. [5, 6]

Тут наведено лише деякі з можливих сфер діяльності для людей, які володіють жестовою мовою. Хоча УЖМ та БЖМ мають свої відмінності, обидві мови служать для спілкування людей з особливостями та є важливими засобами комунікації.

Список використаних джерел

1. Українська жестова мова: Міфи і реальність. URL: <https://utog.org/zhestova-mova/novini-pro-zhestovu-movu/ukrainska-zhestova-mova-mifi-i-realnist>
2. Spreadthesign. URL: <https://spreadthesign.com/uk.ua/search/>
3. Жестова мова. Вікіпедія. URL: https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Жестова_мова
4. Українська жестова мова. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Українська_жестова_мова
5. British Sign Language GCSE: Everything you need to know. URL: <https://educationhub.blog.gov.uk/2023/12/21/british-sign-language-gcse-everything-you-need-to-know/>
6. British Deaf Association. URL: <https://bda.org.uk/help-resources/#statistics>
7. https://books.google.com/books/about/The_Linguistics_of_British_Sign_Language.htmlhl=uk&id=IUsCbazTICIC#v=onepage&q&f=false

*Пашковська Марія Юріївна
студентка I курсу освітнього рівня «магістр»
спеціальності «014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент
Пархоменко Олександр Вікторович*

Особливості біотопічного розподілу жуків довгоносиків в околицях міста Києва

Жуки довгоносики є досить поширеною групою твердокрилих комах. Найбільша їх різноманітність спостерігається в тропічних областях. Жуки відіграють важливу роль у природних, вторинних біоценозах та агроценозах. Вони є фітофагами, деякі шкідниками сільськогосподарських культур, крім того вони можуть бути господарями різних паразитичних мікроорганізмів, грибів, а також є об'єктом живлення різних хребетних тварин [1, 2].

Дослідження жуків довгоносиків в різних біоценозах проводили використовуючи стандартні ентомологічні методи (косіння сачком, ручний збір, струшування з дерев).

В результаті дослідження ми з'ясували, що найбільшу щільність популяцій вони мають у мезофітних угрупованнях, як деревної, так і травянистої рослинності. Більшість жуків довгоносиків віддають перевагу мезофітним асоціаціям. За цими ознаками довгоносики поділяються на кілька екологічних груп.

До першої групи відносяться лісові мезофіли, які зустрічаються в листяних, хвойних, мішаних, букових та дубових лісах, а також в урбанізованих біотопах: парках, лісосмугах, дендропарках, зелених зонах навколо міста, вони трапляються в зволжених ддеревно-чагарникових угрупованнях. До такої групи відносяться Скосар шаровидний (*Otiorrhynchus rotundatus*), скосар одиночний (*O. singularis*), продовгуватий листовий довгоносик (*Phyllobius oblongus*), буковий листовий довгоносик (*Ph. viridicollis*), великий саговий довгоносик (*Hylobius abietis*), жолудевий довгоносик (*Curculio glandium*) [5].

До наступної групи відносяться види, які зустрічаються на відкритих ксерофітних суходільних луках, степових схилах, пустирях. Інколи вони в невеликій кількості зустрічаються і на залісених територіях. Це сім'яїд мишиногоранковий (*Apion craccae*), п'ятикрапковий довгоносик (*Tychius quinofuepunctatus*), одноплямистий маковий скритохоботник (*Ceutorrhynchus maculaalba*), цибулевий скритохоботник (*C. jakowlewi*), степовий люцерновий листовий довгоносик (*Phytonomus niriobilis*) [2].

До третьої групи відносяться мезогідрофільні види, які заселяють відкриті вологі ділянки, береги річок, стариці, канали, болота і вологі луки. Це такі види як: *Bagous subcarinatus*, *Litodatylylus lecogaster*, *Tanyssphrus lemnae*, що пов'язані трофікою з водними рослинами. Також є види, які розвиваються та живляться на болотній та гідрофітній прибережній рослинності: *Dorytamus affinis*, *D. dajeani*, *D. longimanus*, *D. melanophthalmus*, *D. suratus*, *D. taeniatus*, *D. tremulae*, *D. nordenskioldi*, *D. ictor*, *Ellescus infirmus*, *Hylobius transversovittatus*, *Lepurus palustris*, *Nanophyes brevis*, *N. hemisphaericus*, *N. marmoratus*, *Notaris acridulus*, *N. bimaculatus*, *N. scirpi*, *Thryogenesscirrhosus*, *Amaalorhynchus melanarius*, *Homorasoma varidirostre*, *Limnobaris dolorosa*, *L. T-album*, *Rhinoncus albicinctus*, *Rh. bruchoides*, *Rh. perpendicularis*, *Rh. gramineus*, *Tapinotus sellantus*. Річковий довгоносик (*Tanyssphyrus lemnae*) є одним з найпоширеніших видів з групи жуків, що трофічно пов'язані з водними рослинами у складі ентомофауни водойм міста. Жуки цього виду розвиваються у стеблах ряски і трапляються часто у великій кількості на поверхні води та у прибережній зоні, безпосередньо біля води. Цей вид є деякою мірою проміжним, оскільки перебуває переважно на поверхні води, але може також розвиватись на наземних рослинах за межами водойм. З групи жуків, що розвиваються на болотній та навколоводній рослинності, найпоширенішими є *Nanophyes marmoratus*, він розвивається на плакун-траві (*Lythrum salicari* L.) і трапляється у великій кількості на заболочених луках, болотах та узбережжях більшості водойм різного типу. Деякі види, як *Rhinoncus albicinctus*, *Rh. castor*, *Rh. bruchoides*, *Rh. gramineus*, *Rh. pericarpus*, *Rh. perpendicularis*, *Peletonus canaliculatus*, *P. waltoni*, розвиваються на шавлях та гірчаках, що ростуть у вологих місцях, в тому числі по берегах озер та ставків [2].

В четверта групу відносяться види, які зустрічаються як на залісених, так і на

відкритих ділянках. Наприклад, дроковий довгоносик (*Cneorrhinus albinus*), він зустрічається як на відкритих ділянках пирію, так і на дубі в залісених ділянках. Це також такі види, як: *Chlorophamus viridis*, *Bradybatus tomentosus*, *Rhynchaenus populi*, *Apion meliloti* [3].

П'яту групу складають види, які зустрічаються в агроценозах. На бобових рослинах (люцерні, конюшині), також на моркві, ревені, суницях зустрічаються такі види, як конюшиновий стебловий довгоносик (*Apion seniculus*), люцерновий стеблоїд (*Apion tenne*), стеблоїд алтейний (*Apion validum*), віковий сім'я'їд (*Apion vorax*). Рапсовий барид (*Baris chorirans*), пошкоджує капусту, рапс, брукву. Люцерновий листовий довгоносик (*Phytonomus transsylvanius*), конюшиновий листовий довгоносик (*Phytonomus meles*), люцерновий кореневий довгоносик (*Sitona longulus*) та конюшиновий кореневий довгоносик (*Sitona puncticollis*) [4].

Список використаних джерел

1. Бригадиренко В. В. Основи систематики комах: Навч. посіб. Д.: РВВ ДНУ, 2003. 204 с.
2. Назаренко В.Ю. Довгоносикоподібні жуки (Coleoptera, Curculionidae) деяких водойм м. Києва // Екологічний стан водойм м. Києва. К.: Фітоєкоцентр, 2005. С. 88-96.
3. Назаренко, В. Ю., Петренко А. А. 2003. К фауне жесткокрылых (Coleoptera) урочища Лысая гора (Киев). VI з'їзд Українського ентомологічного товариства. Тези доповідей, Біла Церква.: 83.
4. Назаренко, В. Ю. 2006. К фауне долгоносикообразных жуков (Coleoptera, Curculionoidea) урочища Горбачиха (г. Киев). Екологія і раціональне природокористування: збірник наукових праць Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка, Суми: 162-166.
5. Назаренко, В. Ю. 2007. Довгоносикоподібні жуки Голосіївського лісу / Nazarenko, V. Yu. Curculionoid beetles of Golosiiv forest. Екологія Голосіївського лісу. Монографія, Київ, Фенікс: 231-234.

Пилипенко Діана Сергіївна
студентка I курсу освітнього рівня «магістр»
спеціальності «242 Туризм»

Науковий керівник:
кандидат географічних наук, доцент
Буличева Тамара Валентинівна

Розвиток нових видів туризму в Україні у повоєнний час

Одним із ключових факторів розвитку туризму є політична стабільність у країні. Понад два роки триває повномасштабна збройна агресія РФ проти України, що стала не тільки величезною трагедією в житті українського народу, але й завдала значних збитків інфраструктурі та секторам економіки.

Станом на початок 2024 року втрати в секторі культури та туризму України, за оцінкою Світового банку, склали 19,6 мільярда доларів [2]. Зокрема, було знищено або пошкоджено 1804 об'єкти культури, 348 релігійних споруди, 164 об'єкти туризму. Окуповано 13 національних парків, вісім природних і два біосферні заповідники [3]. Туризм у центральній, східній та південній Україні повністю припинився. Подорожі з метою відпочинку, перетворилися на масовий виїзд громадян у пошуках безпечного для життя місця. Тим не менш саме туризм є тією галуззю, яка швидко адаптується до впливу різних факторів розвитку, тому питання його відновлення та поява нових

перспективних видів у повоєнний період, є особливо актуальним в умовах сьогодення і лежить в основі актуальності тематики представлених тез.

Повномасштабна війна в Україні привернула до себе увагу світової спільноти. Здавалося б війна та туризм є не сумісними, однак, любителі екстремального та темного видів туризму, більшість з яких до 24 лютого 2022 року навіть не знали про існування нашої держави, тепер з нетерпінням чекають завершення бойових дій аби приїхати та на власні очі побачити героїчні місця. Постійні згадки України в світових новинах та поширення культурного продукту на міжнародний ринок, лише підсилюють даний інтерес. Зараз вони слугують рекламою, що у повоєнний період може перетворитися на каталізатор збільшення туристичних потоків. Не зважаючи на те, що на сьогоднішній день значна частина територій України не придатна для туризму з причин руйнування, замінування або проведення активних бойових дій, вже зараз можна визначити нові перспективні напрямки для подальшого розвитку даної галузі.

Одним із них є ностальгічний туризм, в основу якого покладено подорожі людей, які вимушено покинули свої домівки під тиском певних подій, до рідних серцю місць. До таких місць належать: зниклі поселення; поселення, в яких відбулася заміна населення; поселення, в яких відбулася масова міграція; поселення, з якими пов'язані окремі події [1].

Наступним інструментом сталого розвитку може стати військовий туризм. Аналізуючи досвід країн, які пережили війну у ХХ ст., бачимо, що після закінчення військових дій, особливо актуальними стають маршрути, пов'язані з війною та історичними локаціями. Саме тури військового туризму дають можливість на власні очі побачити місця, де проходили битви та писалася історія, можливість відвідати військові музеї, історичні реконструкції та виставки.

Близьким до військового туризму є меморіальний туризм. Експерти запевняють, що вже зараз необхідно сформувати культуру відвідування місць пам'яті про злочини росії в Україні. До них належать локації, що перебували в окупації, місця, у яких відбувався справжній геноцид українського народу.

Ініціатором створення туристичних кластерів, розробки картимаршрутів пам'яті у нашій країні є Державне агентство розвитку туризму України (ДАРТ). Сьогодні головним завданням агентства є - допомога місцевим громадам по всій країні знайти свій власний, унікальний шлях туристичного розвитку. Варто також наголосити на тому, що активна робота ДАРТ зосереджена і на міжнародному співробітництві, яке відкриває нові можливості для обміну досвідом, дає змогу залучати більше інвестицій та створювати спільні проекти, спрямовані на відновлення та реконструкцію зруйнованої або пошкодженої внаслідок війни туристичної інфраструктури [4].

Підсумовуючи зазначене вище, доцільно відзначити, що новими перспективними напрямками повоєнного відновлення сфери туризму в Україні є: 1) розвиток ностальгічного, воєнного та меморіального туризму; 2) створення та реалізація програм підтримки суб'єктів туристичної діяльності; 3) створення туристичних фірм, що будуть спеціалізуватися на проведенні екскурсій у повоєнні місця, а також забезпечення їх висококваліфікованими кадрами; 4) впровадження активної маркетингової політики, для підвищення інтересу іноземних туристів до маршрутів пам'яті; 5) розробка стратегій сталого розвитку туризму і пошук нових способів реалізації туристичних послуг.

Список використаних джерел

1. Зубик. А. Проблеми та перспективи розвитку діаспорного туризму в Україні // Вісник Львівського університету. Серія географічна. 2013. Вип.42.С.128-135.

2. Інформаційний портал "UkrInform" URL: <https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-culture/3833916-vnaslidok-kulturi-ta-turizmu-sklali-196-milarda-smigal.html>

3. Інформаційний портал “InterFax - Україна”. URL : <https://interfax.com.ua/news/economic/965508-amp.html>
4. Інформаційний портал “InterFax - Україна”. URL : <https://interfax.com.ua/news/general/965638.html>

*Півень Мирослава Миколаївна
студентка II курсу
спеціальності «014.07 Середня освіта (Географія)»*

*Науковий керівник:
кандидат географічних наук, доцент
Щабельська Валентина Георгіївна*

Глобальна енергетична проблема: причини виникнення та шляхи вирішення

Енергетика має основне значення для економічного зростання та екологічної стійкості. Доступ до недорогої, надійної та стійкої енергії життєво важливий для ліквідації бідності та сприяє загальному прогресу. Однак у низці розвинених країн і країн, що розвиваються спостерігається, навпаки, надмірне споживання енергетичних ресурсів та енергії в цілому.

Близько 1,2 млрд. осіб у всьому світі досі не мають доступу до електроенергії — більшість із них в Африці та Азії. Це впливає на освіту дітей, громадську безпеку, надання послуг та створення нових робочих місць. Ще 2,8 млрд осіб використовують деревні насадження або біомасу для приготування їжі та обігріву, що призводить до забруднення повітря [1].

Локальні енергетичні кризи виникали ще в доіндустріальний період, наприклад в Англії XVIII ст. у зв'язку з вичерпанням лісових ресурсів та переходом на вугілля. Однак як глобальна проблема нестача енергоресурсів проявилася у 1970-х рр. у період першої енергетичної кризи. Вона проявилася у різкому підвищенні ціни на нафту. Це створило серйозні складнощі для світової економіки.

Енергетична проблема залишається однією з найгостріших у світі. Це обумовлено двома основними чинниками. По-перше, це зростаючий розрив між високими темпами розвитку енергоємних виробництв у розвинених і низці країн, що розвиваються, і запасами невідновлюваних енергоресурсів (нафта, газ, вугілля). По-друге, це зростання негативних екологічних наслідків розвитку енергетики за збереження традиційної структури паливно-енергетичного балансу та переважання у ній забруднюючих видів енергії.

Головною причиною виникнення глобальної енергетичної проблеми є швидке зростання споживання енергетичних ресурсів у XX ст. та обсягів їх вилучення із земних надр. Лише за період із початку XX ст. і до 1980-х рр. у світі було видобуто та спожито більше мінерального палива, ніж за всю попередню історію людства. З 1960 по 1980 р. з надр Землі було вилучено 40 % вугілля, майже 75 % нафти і близько 80 % газу від загальної кількості, видобутої на початку століття [2].

Зі сторони пропозиції енергетична проблема викликана відкриттям та експлуатацією величезних нафтогазових родовищ у Західному Сибіру, на Алясці, на шельфі Північного моря. З боку попиту проблема посилюється зростанням обсягів розвитку світового транспорту, промислових виробництв. Глобальна енергетична проблема полягає у необхідності забезпечення зростаючих потреб людства в енергетичних ресурсах.

Існує два **шляхи вирішення енергетичної проблеми**: екстенсивний та інтенсивний.

Екстенсивний шлях передбачає подальше нарощування видобутку традиційних енергоресурсів та абсолютне зростання енергоспоживання. Цей шлях був характерний для світу аж до середини 1990-х рр. Нині такий спосіб переважає в країнах, що розвиваються.

Внаслідок високих темпів зростання обсягів видобутку та споживання енергетичних ресурсів у деяких країнах у 1980-х роках почало спостерігатися виснаження їх запасів. Ця тенденція призвела до пошуків способів раціональнішого використання енергоресурсів, а саме — збільшення виробництва продукції на одиницю енергетичних витрат. Такий шлях почали називати *інтенсивним*.

Інтенсивний шлях вирішення енергетичної проблеми, який спочатку активно використовували в основному розвинені країни, дозволив значно пом'якшити наслідки енергетичної кризи 1970–1980-х років. У цих країнах відбулася перебудова економіки з метою скорочення енергоємності та енергоємних виробництв. Багато найбільш енергоємних виробництв почали переноситися в країни, що розвиваються. За період 1990–2020 рр. енергоємність ВВП у світі скоротилася на 1,5%, а у деяких країнах на – 2,5% (у Великій Британії, Китаї, Індії, Чехії). Країнами з найменшими обсягами енергоємності ВВП у світі, за даними за 2020 р., є Великобританія та Італія.

Об'єкти енергетичної галузі дуже істотно впливають на природне середовище, оскільки є джерелом різних видів забруднення повітря, водних ресурсів, земної поверхні та надр. Згідно з основними принципами концепції сталого розвитку, будь-яка дія, що знижує споживання ресурсів, у тому числі енергетичних, сприятливо впливає на стан навколишнього середовища.

Паливні (енергетичні) корисні копалини зосереджені, насамперед, у вугільних та нафтогазоносних басейнах, які мають осадове походження і зазвичай відповідають чохла стародавніх платформ та їх внутрішнім крайовим прогинам. Запаси енергоресурсів Землі досить великі. Однак, можливості їх використання визначаються технологічними та економічними можливостями, що обмежують видобуток запасів, що глибоко залягають. Великі витрати пов'язані з розробкою, транспортуванням вуглеводневих ресурсів, охороною праці та навколишнього середовища. Розподіл запасів органічних палив Землі дуже нерівномірний. Найбільші запаси зосереджені в країнах, що розвиваються.

Прогнозні запаси нафти і газу у світі оцінюються термінами, які можна порівняти з періодом життя одного-двох поколінь людей. Обмеженість легкодоступних запасів енергоресурсів викликає необхідність їх нарощування та збереження. Серед підходів до вирішення цих викликів розглядають:

- розвідку та освоєння нових родовищ;
- економію та раціональне використання паливних ресурсів та енергії;
- створення стратегічних запасів ресурсів;
- використання поновлюваних джерел енергії.

Згідно з прогнозом British Petroleum у 2020 р., світовий попит на енергоресурси зросте до 2040 р. на 20–35 % за різними сценаріями.

При **еволюційному розвитку** основними енергоносіями, що споживатимуться у 2040 р., як і раніше, залишаться вугілля, газ і нафта.

При **альтернативному розвитку** на тлі різкого зниження споживання вугілля на перший план виходять відновлювані джерела енергії та газ. Згідно з результатами аналізу, існує тісний зв'язок між зростанням добробуту та споживанням енергії. За даними індексу людського розвитку ООН (UN Human Development Index), нині душеве споживання енергії для 80% населення становить менше ніж 100 ГДж. Цей показник розглядається як рівень добробуту, який може бути досягнутий до 2040 р., за умови скорочення населення планети на третину. Інакше необхідно збільшити виробництво

енергії на 65% чи 25% у порівнянні з еволюційним сценарієм. Але в цьому випадку різко збільшуються викиди діоксиду вуглецю, який є одним із парникових газів, і робить значний внесок у проблему зміни клімату на планеті.

За альтернативного сценарію завдяки реалізації заходів щодо зниження викидів вуглекислого газу на міжнародному рівні, можливе скорочення рівня викидів на 45 % порівняно з поточним, що узгоджується з цілями Паризької угоди. Головна роль при цьому належить зниженню викидів в енергетичному секторі, що передбачає: абсолютну декарбонізацію енергетики за активного розвитку ВДЕ.

Список використаних джерел

1. Фортов В., Макаров А., Митрова Т. Глобальна енергетична безпека: проблеми і шляхи розв'язання загрози. Вісник НАН України. 2007. № 8. С. 40. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/539/a6-8.pdf?sequence=1>
2. Generating power. United Nations: веб-сайт. URL: <https://www.un.org/en/climatechange/climate-solutions/cities-pollution>

*Пільтяй Владислава Сергіївна
студентка IV курсу
спеціальності «242 Туризм»*

*Науковий керівник:
кандидат географічних наук, доцент
Ткаченко Тетяна Іванівна*

Історико-культурні ресурси Чернівецької області

Історико-культурні ресурси Чернівецької області відіграють надзвичайно важливу роль у розвитку національного туризму. Вони створюють унікальну атмосферу, сприяють збагаченню туристичного досвіду та привертають увагу туристів. Історико-культурні туристичні ресурси – це унікальне поєднання матеріальних і нематеріальних об'єктів культури, які історично збереглися на певній території й відображають унікальність цього місця, є мотивацією для подорожі. Історико-культурні ресурси Чернівецької області особливо різноманітні і багатогранні, виражаючи в собі багатонаціональну Буковинську культуру, що сформувалася через складну історію регіону. Численні пам'ятки історії та культури, традиційні ремесла та народні промисли – це лише частина того, що робить Чернівецьку область привабливою для туристів, які прагнуть відкрити для себе цю неповторну і культурно насичену територію [1].

Знаходячись на стику різних культурних традицій і впливів, ця область приваблює туристів своєю неповторною атмосферою та унікальними історико-культурними ресурсами. У Чернівецькій області на державний облік взято понад 1771 історико-культурних пам'яток у тому числі 241 об'єкт (або 11,6 %) – загальнодержавного значення. Кількісно переважають пам'ятки археології та пам'ятки архітектури й містобудування [2]. До їх складу входять: Чернівецька ратуша, Костел Найсвятішого Серця Ісуса, Хотинська фортеця, Чернівецький національний університет.

Археологічні місця є надзвичайно важливим ресурсом для вивчення історії Чернівецької області в минулому. Різноманітність та значущість об'єктів створюють позитивний вплив для розвитку археологічного туризму.

Пам'ятки архітектури Чернівецької області, є одними із найбільш цінних у туристичному відношенні. Вони створені румунськими, австрійськими та буковинськими майстрами, та є основою розвитку екскурсійного туризму, який має давню історію. У регіоні на державному обліку культурної спадщини знаходяться 765 пам'яток, з яких понад 200 загальнодержавного значення. Найвідоміші:

- середньовічна фортеця у м. Хотині, на базі якої створено єдиний в Чернівецькій області державний історико-архітектурний заповідник (входить до складу семи чудес України),
- муровані та дерев'яні храми «хатнього» типу (найдавніший – Миколаївська церква у Чернівцях, 1604 р.),
- комплекс резиденції митрополитів Буковини та Далмації (1864-1882), який занесено до Списку ЮНЕСКО та багато інших.

Варто зазначити про музейну діяльність у Чернівецькій області. Перші експонати музею було сформовано у 1863 році на базі Буковинського музею [3]. У Чернівецькій області наразі діє 8 державних музеїв, з них 4 є філіями Чернівецького обласного краєзнавчого музею, а також 2 муніципальні музеї, 1 приватний музей і 149 закладів, які працюють на громадських засадах.

Таким чином, історико-культурні ресурси Чернівецької області набувають все більшої популярності та значущості серед туристів, які бажають отримати унікальний досвід, відчути атмосферу минулих епох і вивчити культурний спадок націй та народів. Через унікальність буковинських традицій, належність історії та культури туризм, на основі історико-культурних об'єктів, на території області стає все більш популярним.

Список використаних джерел

1. Скутар Т. Історико-культурні туристичні ресурси як основа розвитку пізнавального туризму в Чернівецькій області. URL: <http://buk-visnyk.cv.ua/naukova-dumka/727/>.
2. Головне управління статистики Чернівецької області. URL: <http://www.cv.ukrstat.gov.ua/>.
3. Антонюк-Гаврищук Є. Діяльність меморіальних музеїв Буковини. Буковинський журнал. 2023. № 1. С. 214-220.

*Пінчук Олег Олександрович
студент III курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент
Кустовська Алла Валентинівна*

Сегетальні та рудеральні бур'яни лівобережжя лісостепової зони Київщини на прикладі Яготинської громади

Актуальною проблемою вітчизняного землеробства є забур'яненість сільськогосподарських угідь. Бур'яни споконвіку були і залишаються серйозним чинником, який викликає значні втрати продукції рослинництва. Існують загальні дані, що середньорічні світові втрати від бур'янів урожаю зерна пшениці озимої становлять 24 %, кукурудзи – 29 %, цукрових буряків – 37 % і картоплі – 23 %. Це, насамперед, результат гострої конкуренції бур'янів з культурними рослинами за життєво важливі

чинники [1]. Бур'яни разом з культурними рослинами утворюють єдину систему – агроценоз. Вони наносять суттєвої шкоди сільськогосподарським культурам, але є рівноправними членами агроценозу [4].

Метою досліджень було встановлення видового складу сегетальної і рудеральної бур'янової рослинності, біологічних особливостей найбільш поширених бур'янів для вдосконалення заходів боротьби з ними. Дослідження проводилися на полях компанії «Кернел» в межах Яготинської громади на околицях сіл Озерне, Супоївка, ТОВ «Баришівська зернова компанія» села Сотниківка та власній присадибній ділянці вул. Островського 25 села Озерне (Київська область). На власній присадибній ділянці вирощується озима пшениця (0,25 га), картопля (0,10 га), овочі (0,05 га) та сад (0,10 га). Під час дослідження використовувалися окомірний та кількісний методи визначення забур'яненості посівів.

В результаті досліджень було визначено частоту зустрічання бур'янів району дослідження.

– дуже мало поширені (0–25 %): волошка синя (*Centaurea cyanus All.*), зірочник середній (*Stellaria media L.*), підмаренник чіпкий (*Galium aparine L.*), талабан польовий (*Thlaspi arvense L.*), метлюг звичайний (*Apera spica-venti L.*), вівсюг звичайний (*Avena fatua L.*), портулак городній (*Portulaca oleracea L.*), спориш звичайний (*Polygonum aviculare L.*), калачики круглолисті (*Malva rotundifolia L.*), кульбаба лікарська (*Taraxacum officinale Wigg.*), деревій звичайний (*Achillea millefolium L.*), подорожник великий (*Plantago major L.*);

– мало поширені (26–50 %): мишій зелений (*Setaria viridis L.*), галінсога дрібноквіткова (*Galinsoga parviflora Cav.*), грицики звичайні (*Capsella bursa-pastoris L.*), смілка біла (*Silene alba Mill.*), мак дикий (*Papaver rhoeas L.*), латук дикий (*Lactuca serriola L.*);

– широко поширені (51–75 %): берізка польова (*Convolvulus arvensis L.*), пирій повзучий (*Elymus repens L.*), осот рожевий (*Cirsium arvense L.*);

– дуже широко поширені (76–100 %): плоскуха звичайна (*Echinochloa crus-galli L.*), лобода біла (*Chenopodium album L.*), щириця звичайна (*Amaranthus retroflexus L.*).

Обстеження показали, що бур'яни були представлені 13 родинами. Найбільшою частоту зустрічання (Ч) визначали по формулі: $Ч = (З : В) \cdot 100\%$, де З — число полів, де певний вид зустрівся при проведенні обстеження; В — загальна кількість обстежених полів. Використовувалася шкала визначення ступеня засміченості посівів бур'янами та методика гербологічного моніторингу полів [2, 3].

Таблиця 1

Результати обліку середньої кількості бур'янів на 1 м² (05.06.2023 р.)

Місце дослідження				Однодольні				Дводольні										Разом, к-ть шт.	Ступінь забур'янення		
Господарство	Населений пункт	№, площа поля, га	Культура	Мишій зелений	Плоскуха звичайна	Метлюг звичайний	Пирій повзучий	Волошка синя	Латук дикий	Галінсога дрібноквіткова	Зірочник середній	Смілка біла	Лобода біла	Грицики звичайні	Талабан польовий	Підмаренник чіпкий	Мак дикий			Осот рожевий	Берізка польова
Власне	Озерне	- 0,25	озима пшениця	3	13	3	8	2		2	2		6			2	1	1	2	45	середній

«Кернел»	Озерне	№8 100	сосяшник		7							6					1	14	слабкий		
«Кернел»	Сулоївка	№5 55	сося		14		11		1			2	5	3	2		2		40	середній	
«БЗК»	Сотниківка	№14 40	кукурудза	2	6		13		1	1		2	10	5			1	1	10	52	сильний

У Лівобережному Лісостепу Київщини на типових малогумусних чорноземах для отримання хорошої урожайності культур, збереження родючості ґрунту, зважаючи на одержані нами результати, потрібно: постійно проводити моніторинг агроценозів з метою вивчення видового складу та ступеня забур'яненості; у якості основного обробітку ґрунту проводити глибокий (25–27 см) полицевий обробіток (оранка); застосовувати гербіциди, що мають діючу речовину проти багатьох бур'янів.

Список використаних джерел

1. Бур'яни та заходи боротьби з ними / Ю. П. Манько, І. В. Веселовський, Л. В. Орел, С. П. Танчик. Київ : Учбово-метод. центр Мінагропрому України, 1998. 240 с.
2. Захист зернових культур від шкідників, хвороб і бур'янів при інтенсивних технологіях / Б. А. Арешніков, М. П. Гончаренко, М. Г. Костюковський та ін.; За ред. Б. А. Арешнікова. К.: Урожай, 1992. 224 с.
3. Зуза В.С., Гутянський Р.А. Геробологічний моніторинг полів сільськогосподарських підприємств. Харків: Інститут рослинництва ім. В.Я. Юр'єва НААН, 2012. 22 с.
4. Курдюкова О.М. Засміченість посівів сівозміни в залежності від обробітку ґрунту. Вісник Полтавської держ. аграр. академії. 2011. № 1. С. 51–54

*Пінчук Олег Александрович
студент III курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Яременко-Гасюк Олена Олександрівна*

Some Psychological Aspects of Translation Cognition

Recent advancements in cognitive science have led to innovative methodologies for studying translation cognition, which provide researchers with real-time data on translators' cognitive processes. By integrating findings from cognitive science with translation studies, scholars can develop a comprehensive understanding of the cognitive underpinnings of translation, informing pedagogical practices, professional training programs, and translation technologies [2]. Translation involves complex cognitive processes, including comprehension, analysis, synthesis, and decision-making. The cognitive aspect of translation encompasses various theoretical frameworks, including psycholinguistics, cognitive

psychology, and cognitive linguistics. This article delves into the psychological aspects of translation, shedding light on the *cognitive, emotional, and socio-cultural dimensions* that shape the translator's experience and output.

Translators must comprehend the source text thoroughly, analyze its structure and meaning, and synthesize an equivalent text in the target language. This process requires not only linguistic proficiency but also critical thinking, problem-solving skills, and working memory capacity. Moreover, translators often encounter lexical and syntactic ambiguities, requiring them to make strategic decisions based on context, intended meaning, and target audience expectations [5].

Psycholinguistic research examines how individuals comprehend and produce language, providing insights into the mental processes underlying translation. Cognitive psychology explores higher-order cognitive functions such as memory, attention, and problem-solving, elucidating how translators manage cognitive resources and overcome obstacles during the translation process. Cognitive linguistics investigates the relationship between language and cognition, offering perspectives on how linguistic structures shape thought and influence translation strategies [2].

Translation is not a mechanical task but a creative activity that often evokes emotional responses from translators. They may develop a deep connection with the source text, its themes and ideas, which can influence their translation choices. Furthermore, translators may experience a range of emotions, beginning from stress and anxiety to satisfaction of the work being done [3].

In this context, emotional intelligence, which is the ability to understand, manage, and express emotions effectively is a crucial factor in translation. It plays an important role in helping translators effectively manage their emotions, maintain focus and motivation throughout the translation process. Emotional intelligence also enables translators to understand the author's intentions, his or her expectations, and cultural nuances within the text [3]. By cultivating emotional intelligence, translators can produce translations that are not only linguistically accurate but also culturally sensitive, connecting, in this way, languages and cultures.

Language is deeply intertwined with culture, and translators must navigate socio-cultural differences to produce accurate and culturally appropriate translations. Understanding cultural norms, values, and socio-political contexts is essential for conveying the intended meaning and avoiding cultural misunderstandings. Translators often face challenges related to idiomatic expressions, humor, taboos, and sensitive topics that vary across cultures. Therefore, cultural competence and intercultural sensitivity are vital competencies for translators [4].

Translators must adopt a culturally informed approach to translation, taking into account not only linguistic differences but also socio-cultural conventions, historical contexts, and ideological perspectives. That is why, collaboration with experts in fields such as anthropology, sociology, and cultural studies can enrich translators' understanding of cultural dynamics and facilitate more nuanced translations [1].

In conclusion, translation is a multifaceted process that involves intricate psychological dynamics. Translators must engage in cognitive processes such as comprehension, analysis, and synthesis while navigating emotional involvement and socio-cultural complexities. By understanding these psychological aspects, translators can enhance the quality and effectiveness of their translations, ultimately facilitating cross-cultural communication and understanding.

Список використаних джерел

1. A. A. Semeniuk. Cultural aspect of communication and translation. *Філологічні трактати*. Том 9. № 1, 2017.

2. Deyan Zou, Jing Chen. Cognitive Process and Skill Training of Time-Limited Sight Translation. *Theory and Practice in Language Studies*. Vol. 13, No. 9, 2023.
3. Mohsen Varzande, Esmaeil Jadidi. The Effect of Translators' Emotional Intelligence on Their Translation Quality. *English Language Teaching*. Vol. 8, No. 8, 2015.
4. The Importance of Cultural Competence in Translation and Interpretation. Bureau Works. URL: <https://www.bureauworks.com/blog/the-importance-of-cultural-competence-in-translation-and-interpretation> (Last accessed: 25.03.2024).
5. Xu Yuemeng, Liu Yongjie. Research on Cognitive Translation Process: An Overview. *Education, Language and Sociology Research*. Vol. 4, No. 3, 2023.

*Портяник Анастасія Юріївна
студентка I курсу освітнього рівня «магістр»
спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія)*

*Науковий керівник:
кандидат географічних наук, доцент
Щабельська Валентина Георгіївна*

Роль транснаціональних корпорацій (ТНК) у формуванні глобальної економіки

Одним із найбільш актуальних процесів у світовій економіці є глобалізація, яка визначає тенденції її розвитку. Сучасна світова економіка характеризується стрімким процесом транснаціоналізації і тенденцією до інтеграції національних економік. Під терміном «транснаціоналізація» розуміють переміщення господарської діяльності фірми за межі національних кордонів, а саме: виготовлення товарів і послуг та їх продаж за межами національних кордонів; планування своїх операцій в глобальних масштабах, при цьому зберігаючи свій національний характер.

Головною рушійною силою в цьому процесі виступають **транснаціональні корпорації (ТНК)** - це компанії, які володіють та контролюють виробничі або сервісні потужності в двох або більше країнах. Їх діяльність поширюється на міжнародний рівень та має значний вплив на світову економіку [2].

Основні характеристики (ТНК):

— у ТНК є материнська компанія, яка зазвичай розташована в одній країні та володіє і контролює дочірні компанії в інших країнах;

— ТНК зазвичай мають єдину стратегію та політику для всіх своїх дочірніх компаній, яка може охоплювати такі аспекти, як маркетинг, виробництво та фінанси;

— ТНК можуть мати значний вплив на економіку країн, де вони працюють, можуть створювати робочі місця, стимулювати інвестиції та сприяти розвитку технологій.

Нині більшість науковців, як правило, виділяють *п'ять етапів (поколінь) розвитку ТНК*:

— ТНК 1-го покоління, які функціонували **з кінця XIX до початку XX ст.**, займалися видобутком сировини в колоніальних країнах Африки, Азії та Латинської Америки та її переробкою в метрополіях. За формою ТНК представляли собою синдикати і картелі.

— ТНК 2-го покоління розвивалися в період між Першою та Другою світовими війнами **(з 1918 по 1939 рр.)**. Їх виробничі потужності були зосереджені на виготовленні різної продукції, зокрема озброєння і військової техніки. Ринками збуту були США, Японія та країни Західної Європи. ТНК працювали за схемою трестів,

приєднуючи до себе національні фірми шляхом злиття і поглинання, утворюючи великі корпорації.

—ТНК 3-го покоління *функціонували з 1945 по 1970 рр.* На базі їх виробництв реалізовувалися науково-технічні проекти. ТНК діяли у вигляді конгломератів і концернів, які об'єднували стратегічні альянси з метою закріплення позицій на ринках збуту.

—ТНК 4-го покоління розвивалися *в період з 1970 по 2000 рр.*, що характеризувався підвищенням конкуренції між концернами і зростанням кількості поглинань.

—ТНК 5-го покоління почали розвиватися в умовах регіональної інтеграції на *початку ХХІ ст.*, що було пов'язано з функціонуванням таких об'єднань, як ЄС, НАФТА тощо. Створення інтеграційних об'єднань і єдиних економічних просторів надає сучасним ТНК можливості для ведення бізнесу в різних частинах світу [1].

ТНК відіграють значну роль у світовій економіці, і їхній вплив особливо відчутний у розвинених країнах. Ключовими аспектами ролі ТНК є інвестування коштів здебільшого в розвинені країни, стимулюючи створення нових робочих місць, розробку інновацій та сприяючи економічному зростанню. ТНК стають ще більш глобальними за своїм масштабом і впливом, функціонують у багатьох країнах світу та мають складні мережі взаємозв'язків.

В ХХ ст. провідні позиції в світовій економіці займали ТНК, які спеціалізувалися здебільшого на нафто-газовій, нафто-хімічній промисловості, машинобудуванні. Однак враховуючи умови сьогодення, лідируючі позиції займають компанії третинного сектору економіки, а саме роздрібною торгівлі та онлайн-торгівлі. Варто зауважити, що якщо спочатку ТНК мали тенденцію до поширення на території розвинених країн, то нині вони поширені і в країнах, що розвиваються (Китай, Саудівська Аравія). (табл.1).

Таблиця 1.

Топ -10 найбільших компаній світу Fortune Global 500 за 2023р.*

Місце	Компанія	Галузь	Країна	Прибуток (млрд дол. США)
1	Walmart	Роздрібна торгівля	США	611,3
2	Saudi Aramco	Нафта	Саудівська Аравія	603,7
3	State Grid	Енергетика	Китай	530,0
4	Amazon	Онлайн торгівля	США	514,0
5	China National Petroleum Corporation	Нафта і газ	Китай	483,1
6	Sinopec	Енергетична і хімічна компанія	Китай	471,2
7	Exxon Mobil Corporation	Нафтова корпорація	США	413,7
8	Apple	Побутова електроніка, ПЗ, онлайн-сервіси	США	394,3
9	Royal Dutch Shell	Нафта і газ	Велика Британія	386,2
10	UnitedHealth Group	Медичне страхування	США	324,2

*складено автором да даними [3]

Сучасні ТНК в світовій економіці виконують важливі функції, набір яких постійно розширюється. До напрямів їх діяльності відносяться:

— збільшення міжнародного процесу виробництва (ТНК є провідними інвесторами, у них не припиняється ріст промислового потенціалу, при цьому створюються нові продукти, розширюється ринок праці приймаючої держави і стимулюється зростання ВВП країни і всього світу);

— процеси глобалізації та інтеграції світової економіки (ТНК впливають на поглиблення процесів міжнародного поділу праці, залучаючи держави в світові економічні відносини);

— активізація науково-технічного прогресу (ТНК реалізують значну частину сучасних НДДКР, створюючи при цьому нові технології);

— розвиток конкуренції на світовому ринку (сфери електроніки, приладобудування, нафтопереробки, хімічної промисловості є найбільш перспективними для створення об'єднань міжнародного масштабу).

Список використаних джерел

1. Войтко С.В., Гавриш О.А., Корогодова О.О., Моїсеєнко Т.Є. Транснаціональні корпорації: навч. посіб. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2016. 208 с.

2. Сисоліна Н.П., Савеленко Г.В., Василенко Л.П. Економіка та організація діяльності об'єднань підприємств: Навчальний посібник. Кіровоград: КНТУ, 2015. 280 с.

3. Fortune Global 500: веб-сайт. URL: <https://fortune.com/ranking/global500/search/>

*Прядко Сергій Ігорович
студент I курсу освітнього рівня «магістр»
спеціальності «242 Туризм»*

*Науковий керівник
кандидат географічних наук, доцент
Буличева Тамара Валентинівна*

Формування пріоритетних напрямів розвитку реабілітаційно-інклюзивного туризму в Україні

У сучасному світі, де ідеали рівноправності та інклюзивності стають все більш актуальними через поетапну Євроінтеграцію, розвиток реабілітаційно-інклюзивного туризму набуває особливого значення. Це не лише про надання можливостей для комфортного відпочинку та співіснування у суспільстві людям з обмеженими фізичними можливостями, але й про повноцінну соціально-інклюзивну інтеграцію та участь у культурному та громадському житті України.

Станом на зараз, наша країна проходить важкий етап свого туристичного життя. Передумовою цьому став спалах пандемії COVID-19, який спричинив обмеження вільного переміщення по усьому світу через карантинні заходи не тільки звичайних людей без інвалідності, а також і осіб з особливими потребами, до речі які витрачають на подорожі 58,2 мільярди доларів на рік[1].

Але, на відміну від більшості світу, який після чотирирічного локдауну почав приходити до тями та повертатися до звичайного життя поступово збільшуючи рівень туристичних потоків до показників доковідних часів, Україна не змогла відновлюватися разом з багатьма іншими країнами через вторгнення росії 24 лютого 2022 року на

українські суверенні території. Це призвело до значного зниження туристичних та пасажирських потоків не тільки у нашій країні, а також Європі загалом на 30-40%, включно з межуючими поряд країнами[2,3].

Зважаючи на вищезазначену ситуацію з туристичною сферою, у країні доцільно розвивати напрям внутрішнього реабілітаційно-інклюзивного туризму через збільшення кількості осіб з інвалідністю за один тільки 2023 рік приблизно на 300 тисяч і загальною кількістю до 3 млн. осіб, згідно зі слів міністерки соціальної політики Оксани Жолнович [4].

Першим пріоритетним, соціальним напрямом з яким потрібно працювати це - організація освітньої роботи з громадськістю щодо емпатичного розвитку нашого соціуму та роз'яснення того, що реабілітаційний туризм та інклюзивність - це про людяне та співчутливе ставлення до інвалідів, які від незалежних від їх волі причин втратили спроможність чути, візуалізувати, мати нормальні когнітивні здібності, вільно перемішуватися від народження, або набули такі обмежені можливості протягом життя внаслідок нещасного випадку, важкої праці, воєнних дій. Зазвичай в Україні деякі вважають за краще ігнорувати цю соціально незахищену верству населення та їх потреби забуваючи про те, що у такій складній життєвій ситуації може опинитися кожен незалежно від віку, статі та стану у суспільстві. Місія нашого суспільства полягає у тому, щоб через сприйняття проблем та розуміння таких людей надавати пристосовані для них безбар'єрні туристичні продукти та послуги, в яких будуть враховані потреби у певному інфраструктурному обладнанні у місцях розміщення, відпочинку та реабілітації.

Саме тому з першого напрямку впливає другий, а саме - це потреба у сталому інклюзивному архітектурному плануванні з урахуванням інтересів людей з обмеженими можливостями при післявоєнному відновленні зруйнованого туристично-готельного та ресторанного фонду внаслідок бойових дій.

Не зважаючи на серйозні виклики, можна спостерігати позитивну динаміку реабілітації туристичної галузі внаслідок пристосування до воєнних реалій у країні завдяки переорієнтації від зовнішнього ринку, спрямованого на туристів з Європи та світу, на внутрішній який переважно зосереджений у Львівській, Київській, Івано-Франківській та Одеській областях. Як повідомляє голова Державного агентства з розвитку туризму (ДАРТ) Мар'яна Олеськів, показники сплати податків суб'єктів туристичної сфери за 2022-2023 роки зросли на 32%, але це все одно менше довоєнного показника 2021 року на 8%[5].

Позитивні зміни у фінансовому плані дають змогу впроваджувати українським суб'єктам туристичної діяльності пріоритетні для людей з обмеженими фізичними можливостями, відповідні інклюзивні номери з доступними душевими кабінами та ванними кімнатами, а також ліжками, якими зручно користуватися. Так в Україні існують облаштовані інклюзивні номери, але їх загальна кількість мала для 3 млн. інвалідів та потребуючих реабілітації, іноді навіть незручне та непродумане планування розташування меблів у номерах може стати на заваді відпочинку та реабілітації.

Ми вважаємо, що третім напрямом було б цікаво побачити реалізацію цифровізації у інклюзивності. Наприклад, можна створити додаток у якому були б зареєстровані суб'єкти туристичної діяльності з усієї України. Ці суб'єкти у своєму профілі зазначали б які в них є умови для обслуговування людей з інвалідністю та потребуючих реабілітації, на кшталт сходів, біля яких прилаштований спеціальний боковий підйомник легкий у використанні для підйому на верхні поверхи, якщо це бунгало у мальовничих Карпатах. Цей додаток може регулювати у своїй діяльності ДАРТ та відповідно до інклюзивних умов у кожного з зареєстрованих туристичних суб'єктів, буде присвоювати рейтинг інклюзивності від «А» до «D». Де «А» це найвища оцінка, дуже комфортний та облаштований, а «D» найгірша, інклюзивні умови відсутні, стан суб'єкта занедбаний, низька якість обслуговування. Також можна зробити у

кожного з профілів суб'єктів туристично-рекреаційного господарства відгуки користувачів, а також окрему секцію відгуків від інклюзивних користувачів, де б вони мали змогу висловити свої скарги та пропозиції.

Отже, розуміння та формування напрямів розвитку інклюзивності в туристичній галузі – це не просто модний тренд, а необхідність, що виходить з основних прав людини на вільний доступ та рівні можливості. Інвестиції в освітні програми та адаптація інфраструктури під потреби людей з обмеженими можливостями стануть кроком до створення інклюзивного суспільства, де кожна людина відчуває себе цінною та повноправною. Успішне впровадження таких заходів забезпечить не лише покращення якості життя осіб з інвалідністю, а й сприятиме економічному зростанню через розвиток внутрішнього туризму, відновлення та адаптацію туристичної інфраструктури після воєнних подій, що, в свою чергу, позитивно вплине на імідж країни на міжнародній арені та прискорить процес Євроінтеграції.

Список використаних джерел

1. Portrait of travelers with disabilities: mobility & accessibility - MMGY global. MMGY Global. URL: 22 (дата звернення: 20.03.2024)
2. Magennis C. 74+ canada travel & tourism statistics [fresh for 2024!]. Dream Big, Travel Far | Global Adventure Travel Blog. URL: <https://www.dreambigtravelfarblog.com/blog/canada-travel-tourism-statistics> (дата звернення: 20.03.2024)
3. UNWTO Tourism Market Intelligence and Competitiveness. Impact of the Russian offensive in Ukraine on international tourism. UN Tourism | Bringing the world closer. URL: <https://www.unwto.org/impact-russian-offensive-in-ukraine-on-tourism> (дата звернення: 20.03.2024)
4. Ukrinform. В Україні налічується 3 мільйони людей з інвалідністю - Жолнович. Укрінформ - актуальні новини України та світу. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3763345-v-ukraini-nalichuetsya-3-miljoni-ludej-z-invalidnistu-zolnovic.html?fbclid=IwAR10hQsNP_wKrm3BgQBJHmsChSIRirnvSMHxw5gnkpiwERS71xYrQT0Yaxg (дата звернення: 20.03.2024)
5. Олесків М. Ділюся даними щодо податкових надходжень від туристичної галузі за 2023 рік. Facebook. URL: https://www.facebook.com/m.oleskiv/posts/10163286061278776?ref=embed_post (дата звернення: 20.03.2024)

*Романенко Анастасія В'ячеславівна
студентка I курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Іваненко Світлана Мар'янівна*

Специфіка назв станцій метро Берліну і Києва

Метрополітени Берліну та Києва є ключовими складниками громадського транспорту та символами цих міст. Одним з національних аспектів їхньої ідентичності є назви станцій, які відображають історію, культуру та географію цих міст з багатомільйонним населенням.

Географічне положення:

«Зараз Берлінське метро налічує 9 основних ліній з численними відгалуженнями довжиною 145,5 кілометри зі 173 станціями. Найдовшою лінією є U7, її довжина становить 32 кілометри.» [1] Назви станцій у Берліні часто відображають важливі місця, пам'ятки або райони міста. Наприклад, станція «Alexanderplatz» відома своїм торговим центром та культурними об'єктами, розташованими на площі (телевежа, годинник, який показує час в усіх великих містах планети), за назвою якої названо і станцію метро.

«У Києві існує 3 діючі лінії метро, експлуатаційна довжина яких становить 69,648 кілометрів, 52 станції із трьома підземними вузлами пересадки в центрі міста.» [2] У Києві також є станції, які називаються за географічними орієнтирами, наприклад, «Майдан Незалежності» або «Контрактова площа». Вони популярні поміж туристів і мешканців столиці. Від них можна дійти або доїхати в більшість цікавих і захоплюючих місць. Наприклад з Контрактової площі можна дійти до Поштової де є два варіанти: перший – спуститись і пройтись вздовж Дніпра, або другий - піднятись на фунікулері і прогулятися парком. Є ще ті станції, що носять назви вулиць, районів або історичних об'єктів, наприклад, «Хрещатик» або «Золоті ворота»

Історичний та культурний аспекти:

Різниця у часі між заснуванням Берлінського і Київського метрополітену становить близько 58 років. «15 лютого 1902 року було відкрито першу лінію берлінського метро, яка була побудована повністю як надземна залізниця і проходила по естакадах, з'єднувала між собою Stralauer Tor і Bahnhof Berlin Zoologischer Garten, з невеликим відгалуженням на Potsdamer Platz.» [1]. «6 листопада 1960 року було відкрито першу чергу Київського метрополітену, її довжина на той час була 5,2 кілометри з п'ятьма станціями від «Вокзальна» до «Дніпра»» [2]

У метрополітені Берліна є кілька станцій, названі на честь історичних пам'яток або важливих місць в місті. Наприклад, одна з найвідоміших станцій «Brandenburger Tor» - названа на честь Брандебурської вежі, інша станція «Museumsinsel» знаходиться біля музейного острова, а «Checkpoint Charlie» відзначає історичний пункт пропуску між східним і західним Берліном під час холодної війни. Усього в Берліні близько 10 станцій, які можна віднести до історичних пам'яток, ще Bundestag, Rotes Rathaus [3] та інші.

У Києві є кілька станцій метрополітену, назви яких присвячені історичним пам'яткам. Наприклад, станція «Золоті ворота» носить назву однієї з найвизначніших історичних пам'яток міста – Золотим воротам, що були побудовані в XI столітті. Також, станція «Арсенальна» має назву на честь історичного Арсеналу, який виник у XVII столітті. А назва «Театральна» -відбиває багату театральну спадщину міста.

Мовні особливості:

У Берліні і Києві назви станцій, як правило, представлені національними мовами тобто німецькою та українською мовами, але також можуть мати відповідники англійською для зручності іноземних відвідувачів міст.

У Берлінському метрополітені є станції, назви яких складаються з композитів, де друга частина переважно вказує на те, що це вулиця, площа, алея, шлях, ворота. Ось декілька прикладів таких станцій: «Prinzenstraße» означає «вулиця принців», «Richard-Wagner-Platz» - «площа Ріхарда Вагнера», «Rosa-Luxemburg-Platz», площа названа на честь Розі Люксембург, Frankfurter Allee – Франкфуртська алея, алея яка проходить через район Фрідріхсгайн, Halemweg – названа на честь вулиці де знаходиться ця станція. Цікаво, що першу частину композита становить власна назва: прізвище борця проти фашизму, його повне ім'я було Nikolaus Christoph von Halem [3].

У наданні назв станціям Берлінського метро найбільш поширене використання вулиць, які лінії метро пов'язують одна з одною. Більш як 30% від усіх назв станцій метро становлять назви вулиць. Тут відбувається повторна номінація, бо є вже назва вулиці, а станція метро як інший матеріальний об'єкт отримує таку саму назву. При

цьому назви вулиць представлені, як уже було зазначено вище, композитами і словосполученнями. При цьому композити із злитним написанням і написанням через дефіс переважають (73%). Цю ж тенденцію спостерігаємо і в назвах площ. Переважають у кількісному вимірі назви площ із злитним написанням і написанням через дефіс (58%). Перевагу в кількісному відношенні стосовно композит – назв алей також фіксуємо, хоча тут перевага набагато менша, ніж стосовно назв вулиць.

Виключно словосполученнями представлені назви з однаковим елементом Tor (ворота): Frankfurter Tor, Schlesisches Tor, Oranienburger Tor [3] та інші.

Берлін розростався з часом і поглинав навколишні села та селища, тому у назвах станцій метро присутній також елемент –dorf, -Dorf (село) : Hellersdorf, Kaulsdorf-Nord, Dahlem-Dorf. Урбанізація як процес отримує своє підтвердження в таких композитах, які зазначають давність певної частини міста за використання компонента alt- (старий): Alt-Mariendorf, Alt-Tegel, Alt-Tempelhof, Altstadt Spandau. Мовні відбитки урбанізаційного процесу спостерігаємо також у використанні іменника Rathaus (ратуша) у словосполученнях, другу частину яких становлять географічні назви, а саме: власні назви сіл і селищ: Rathaus Reinikendorf, Rathaus Neukölln, Rathaus Schöneberg, Rathaus Spandau, Rathaus Steglitz. А географічне розташування Берліну на річці Шпрее і присутність безлічі озер в цій місцевості вимагали будівництва дамб, які не давали б воді річки з притоками і воді озер руйнувати будівлі міста, тому станції метро отримали в спадок від назв вулиць, розташованих поблизу дамб назви з компонентом –damm: Kaiserdamm, Kurfürstendamm, Mehringdamm, Rohrdamm, Siemensdamm [3].

Висновки:

Назви станцій метро в Берліні та Києві відображають багатогранність історії, культури та географії цих міст. Хоча вони мають спільні риси, такі як походження від географічних або історичних об'єктів, вони також відображають унікальні властивості кожного з них, такі як історичні події, архітектурні пам'ятки або політичні символи. Вони являють собою явище повторної номінації, бо перебирають на себе назви вже існуючих, назв вулиць, площ, місцин. Таким чином в них відбиваються процеси урбанізації місцевостей з поглинанням навколишніх сіл і містечок. У назвах станцій Берлінського метро переважає тенденція до використання композит, а українського – однієї лексеми і частково словосполучень.

Список використаних джерел

1. Берлінський метрополітен. Вікіпедія. URL: https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Берлінський_метрополітен
2. Київський метрополітен. Вікіпедія. URL: https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Київський_метрополітен
3. Liste der Berliner U-Bahnhöfe. URL: https://de.m.wikipedia.org/wiki/Liste_der_Berliner_U-Bahn%C3%B6fe

*Рудь Марія Сергіївна
студентка IV курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент
Кустовська Алла Валентинівна*

Дослідження вмісту аскорбінової кислоти у плодах різних сортів *Malus domestica* Borkh. (Rosaceae) методом Тільманса

Яблуна домашня (*Malus domestica* Borkh.) є класичною рослиною у садівництві. Її плоди є важливим джерелом поживних речовин, мікроелементів та вітамінів у раціоні людини. Яблуна належить до найбільш поширених у світі плодових дерев. У культурі світу налічується понад 10 000 видів яблуні, і їхній асортимент постійно розширюється. Більшість культурних сортів яблуні, які відомі у всесвітньому асортименті, належать до збірного комплексного виду – Яблуна домашня (*Malus domestica*), яка має складне гібридне походження [1,2].

Об'єктом нашого дослідження є вміст вітаміну С у плодах різних сортів яблуні домашньої.

Аскорбінова кислота яка міститься в плодах *Malus domestica* є одним із ключових вітамінів для здоров'я людини. Вона бере участь у окисно-відновних процесах, діє як донор водню для відновлення різних біологічних речовин, сприяє перетворенню дисульфідних зв'язків на сульфідні групи, активуючи в цьому процесі певні ферменти.

Метою нашої роботи було визначити кількісний склад вітаміну С в різних сортах плодів *Malus domestica* методом Тільманса, проаналізувати результати досліджень задля подальшого планування раціону харчування та порівняти отримані дані з результатами вимірювання вмісту вітаміну С йодометричним методом, проведеними у 2023 році [3]. Визначення кількісного вмісту вітаміну С модифікованим йодометричним методом [4] проводили з використанням свіжовиготовленого яблучного соку, крохмального клейстеру та 5%-го розчину йоду. Дослід повторювали по 3 рази з різними сортами яблук, маса яблучного пюре отриманого з плодів була в усіх випадках однаковою; вміст вітаміну С вираховували за допомогою пропорції відповідно до кількості розчину йоду, витраченого до появи стійкого синього кольору; визначали середнє арифметичне для кожного сорту. Одержані дані наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Вміст аскорбінової кислоти у плодах *Malus domestica*

№ п/п	Сорт яблук	Об'єм розчину I ² (мг)	Вміст аскорбінової кислоти у 100 мл розчину (мг)
1	Ренет Симиренка	1,7	2,4
2	Флорина	1,6	2,3
3	Ліза	1,7	2,4
4	Голден	1,6	2,3
5	Алкмене	1,5	2,1
6	Чемпіон	1,7	2,4

Цьогорічні дослідження проводились в 2 етапи на початку грудня 2023 року та в кінці січня 2024 року. Отримані результати наведені в табл. 2:

Таблиця 2

Сорт яблук	Вміст аскорбінової кислоти, мг/100 г (1 етап)	Вміст аскорбінової кислоти мг/100 г (2 етап)
Шафран Краснокутський	0,76	0,46
Росавка	0,76	0,76
Муцу	1,0	0,6
Айдаред	1,2	0,35
Флорина	0,5	0,3
Ятрань Сніжний	0,35	0,23

Одержані результати показали, що шафран краснокутський втратив - 0.3 мг аскорбінової кислоти, Сорт Росавка лишився без змін. Муцу втратив 0.4 мг вітаміну С, Айдаред - 0.85 мг, Флорина - 0.2 мг, а Ятрань сніжний - 0.12 мг.

За результатами дослідження вмісту вітаміну С методом Тільманса, виявлено, що найбільше вітаміну С міститься в плодах яблуні домашньої сортів Айдаред (1,2 мг) та Муцу (1 мг), проте в процесі зберігання плодів відбувається поступова втрата вітаміну С. Найбільшу кількість вітаміну С в процесі зберігання втрачають плоди *Malus domestica* сорту Айдаред (з 1,2 мг – 0,35 мг, втратив 0.85 мг).

Аналіз результатів досліджень вмісту вітаміну С в плодах яблуні домашньої йодометричним методом і методом Тільманса показав, що обидва методи є досить точними і надійними. Метод окиснення аскорбінової кислоти 2,6-дихлорфеноліндофенолом є більш точним чим йододометричний метод але другий є доступнішим та простішим у виконанні. Зафіксована втрата вітаміну С в процесі зберігання в плодах яблуні домашньої усіх досліджених сортів, тому при вживанні яблук в якості джерела вітаміну С для організму людини слід враховувати те, що чим коротший термін зберігання плодів, тим вищий вміст вітаміну С в них. Найбільше втрачають вітамін С в процесі зберігання плоди яблуні сорту Айдаред.

Список використаних джерел

1. Опалко А. І., Опалко О. А. Проблеми і перспективи селекційно-генетичного вдосконалення яблуні (*Malus Mill.*). Фактори експериментальної еволюції організмів. Том 16. Умань. 2016. С. 141-146
2. Нечитайло, Л.Ф. Кучерява, В.П. Погревенник: фітосоціоцентр. Київ: 2001. 456 с.
3. Гонський Я. І. Біохімія людини: підручник / Я. І. Гонський, Т. П. Максимчук. Тернопіль: Укрмедкнига, 2001. С. 139–140.
4. Харчова хімія: Методичні вказівки до виконання лабораторних робіт для студентів напряму підготовки 6.051701 "Харчові технології та інженерія" / Уклад.: Гуменюк О.Л. Чернігів: ЧДТУ, 2013. 151 с.

*Самкова Анастасія Миколаївна,
студентка III курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент
Кустовська Алла Валентинівна*

Сучасні підходи до вирощування мікрогрін у домашніх умовах

Мікрогрін – сучасний, екологічно чистий і 100% органічний продукт. За коротку стадію росту мікрозелень не встигає накопичити в собі шкідливих речовин. Рослина має три основні частини: центральне стебло, лист або листки сім'ядолі, і, як правило, перша пара дуже молодих справжніх листків. Поживна цінність набагато більша, ніж дорослих овочів, оскільки рослини знаходяться в стадії активного росту[1]. Крім того, мікрозелень стає важливим доповненням до збалансованого раціону та найпростішим і найбільш доступним способом компенсувати дефіцит вітамінів у будь-яку пору року.

Мета нашого дослідження полягає у визначенні оптимальних субстратів та температур для культивування мікрогрін пшениці м'якої м'якої (*Triticum aestivum*), гороху посівного (*Pisum sativum*), руколи посівної(*Eruca sativa*), соняшника однорічного (*Helianthus annuus*), гірчиці білої (*Sinapis alba*), крес-салату (хрінниці посівної) (*Lepidium sativum*), редьки посівної (*Raphanus sativus*).

Правильний вибір субстрату для мікрогрін є важливим для отримання смачної та якісної продукції [2]. Тест культурою було обрано Горох посівний (*Pisum sativum*). У контейнер, наповнений ґрунтом на 4-5 см, залишили бортики, які утримуватимуть проростки. У другий лоток вистелили шар вати товщиною 4 см. Розподілили насіння

рівномірно по поверхні ґрунту, злегка утрамбували. Накрили ємність. Насіння проросло через добу, на третю добу з'явилися пагони. Без ґрунту пророщували на вологій ваті. У кожен ємність висівалось по 60 насінин. Пророщували насіння при температурі 18-20°C. Схожість визначали на другий, третій, четвертий день. Результати підрахунків спостережень за сходами насіння показали, що у варіанті з ґрунтовим субстратом на першу добу спостерігається масове проростання насінин, на другий день – викидання сім'ядоль 46 (76%), третій день схожість складала 100%, тоді як на ваті вигонка сім'ядоль з'явилися на 4 день, проте рослини мали кволий вигляд. Крім того без субстрату сходи значно відставали у рості, проростки були тоншими і слабшими.

З метою дослідження кращого ґрунтового субстрату були проведені досліди з пророщування пшениці (*Triticum aestivum*). У кожен ємність висівали по 40 насінин. Пророщували насіння при температурі 18-20°C. Схожість визначали на третій, п'ятий, сьомий день. Результати підрахунків спостережень за сходами насіння показали, що у варіанті з біогумусом на п'ятий день зійшло 38 насінин, на сьомий – 100%, тоді як у контролі на п'ятий день схожість складала 17% і на сьомий – 72%. До того ж в контролі сходи значно відставали у рості, проростки були тоншими і слабшими. Схожість, ріст і розвиток проростків у варіанті з городнім ґрунтом займали проміжне місце.

Для визначення оптимального субстрату культивування руколи (*Eruca sativa*), соняшника (*Helianthus annuus*) та гірчиці білої (*Sinapis alba*), рівномірно розподілили насіння на лляному килимку та ваті. Потім насіння і субстрат добре зволожили *Helianthus annuus* з розпилювача. Після поливу накрили тару кришкою і поставили в тепле місце. У кожен ємність висівали по 60 насінин. Пророщували насіння при температурі 18-20°C. Схожість визначали на другий, третій, четвертий день. Результати підрахунків спостережень за сходами насіння показали, що у варіанті з лляним килимком на другу добу спостерігається масове проростання насінин, на третій день – викидання сім'ядоль 86%, четвертий день схожість складала 100%. На ваті вигонка сім'ядоль та проростання відбувалася повільніше, але на 4 день схожість складала 100%.

Для дослідження оптимальних температур пророщування мікрозелені обрано редьку посівну (*Raphanus sativus*). Попередньо замочене насіння висіяли у контейнери з підготовленим субстратом, які зверху накрили. Перший контейнер поставили на проростання при температурі +22°C, а другий +18°C. Наступного дня у першому контейнері спостерігалось масове проростання насіння, а на 3 день – вигонка зелені. У контейнері з температурою +18°C проростання відбулося на 4 день, зелень зростала без кришок і потребувала зволоження у вигляді обприскування.

Таким чином, результати дослідження показали, що мікрозелень швидко зростає і дає продукцію за короткий період часу. Якість продукту та тривалість зростання краща на ґрунтових субстратах у порівнянні з безґрунтовим середовищем. Для вирощування найкраще обирати збалансовану ґрунтосуміш, а також підійде компостний ґрунт власного виробництва, що забезпечить замкнутий цикл у виробництві мікрозелені та утилізації органічних відходів. Дослідження вказують на переваги компостного субстрату в порівнянні у схожості насіння *Triticum aestivum* з городнім ґрунтом на 4% кращі та на 28%, аніж на ґрунтовій суміші з магазину. Оптимальна температура на момент пророщування насіння має визначальне значення. Для теплолюбних культур вона має бути вищою, ніж температура норми отримання сходів чи температура вирощування. Підвищення середньоденної температури на 2°C показало суттєвий результат: пришвидшилась схожість на 3 дні, а в більш теплолюбних культур, як от рукола — на 8 днів. У рамках дослідження кращого субстрату для культивування мікрозелені, включаючи руколу (*Eruca sativa*), соняшник (*Helianthus*), та гірчицю білу (*Sinapis alba*), було встановлено, що кращі результати показали рослини, вирощені на лляних килимках. Незважаючи на це, експеримент також виявив, що ростова продуктивність на ватних основах була трохи меншою, проте відмінності були

незначні. Такі результати вказують на потенційну можливість використання як лляних килимків, так і ватних основ для вирощування мікрозелені, з урахуванням впливу на врожайність та ефективність культивування.

Список використаних джерел

1. Мікрогрін - тренд здорового харчування. *Блог викладача спеціалістичних дисциплін Кравченко Тетяни Феодосіївни*. URL: https://blogvsd.blogspot.com/2020/05/blog-post_84.html (дата звернення: 02.04.2024).

2. Особливості вирощування мікрозелені – журнал Пропозиція. *Пропозиція - Головний журнал з питань агробізнесу*. URL: <https://propozitsiya.com/ua/osoblyvosti-vyroshchuvannya-mikrozeleni> (дата звернення: 02.04.2024).

*Diana Sakharova,
third year student
speciality “GE”*

*Supervisor:
Candidate of pedagogical sciences, associate professor
Smolnikova Olena Hennadiivna*

The role of neologisms in reflecting social changes and trends

Neologisms are words that appeared relatively recently in society and have not yet acquired “official” status. Everyone knows that neologisms reflect changes in culture or the emergence of new trends in the society of one or another country. This is exactly what will be discussed in this article.

The term neologism is first attested in English in 1772, borrowed from French néologisme (1734) [4]. Usually, neologisms may come from a word used in the narrative of fiction such as novels and short stories.

Let's start with the fact that in the English language (and not only) neologisms play an extremely important role. What does it manifest itself in? First of all, it is a reflection of socio-cultural changes in the modern world. Let's consider specific examples.

At first, neologisms as a reaction to the appearance or exacerbation of certain social phenomena. For example, nowadays the number of divorces has increased [2]. As a result, words appeared, such as:

- tug-of-love (tug-of-war) – “child of divorced parents”;
- new familism – “the concept of new family values”.

Feminist movements can also be included here, thanks to which neologisms continue to appear. In particular, the following can be singled out among them:

- the Lib Movement – a feminist movement;
- libby libby is a member/supporter of the feminist movement;
- the disappearance of the particle -man in a number of profession names “cameraman – camera operator”, “policeman – police-officer” and etc.

Next, neologisms as a reaction to the technological process in society. Because many neologisms are formed to describe new technologies, innovations and Internet communications. For example, the prefix "e-" is particularly productive in creating new terms such as e-mail, e-commerce, e-solution, e-vite, e-newsletter, e-book, e-publishing, e-politics and e-government, these are just some of them [1]. We will give a few more interesting examples:

- “textrovert” is a person who feels very confident with other people when corresponding on social networks, but very shy when meeting in person;
- “megabyte” – the name of a special units;
- “doqusware” is a computer program designed to destroy programs computers;
- “to trouble-shoot” – to destroy part of the data in the computer memory, etc.

The next thing that is impossible not to mention is the youth as a real generator of neologisms. Not every day new words appear under the influence of various subcultures, social networks, etc. It is worth saying that such "network" neologisms of youth slang give the language its originality. In this way, words that were initially used by young Internet users are gradually entering common usage [2]. Let's consider specific examples:

- “netizen” – people whose lives are spent online;
- “cyberstalking” – online stalking;
- “surfen” – to surf the Internet;
- “sleepcast” – a podcast specially created for falling asleep quickly.

Let's recall the Covid-19 as a social phenomenon. Accordingly, the appearance of many new words, which people began to actively use during quarantines, is also associated with this. Here are some examples.

- “PPE” – personal protective equipment;
- “PUI” – person under investigation;
- “WFH” – working from home;
- coronavirus outbreak, surge of cases, masks, positive test, self-isolation, lockdown and etc.

Another aspect of the appearance of neologisms is military actions and wars, in particular, this applies to Ukraine. Against the background of these events, many new and quite interesting neologisms appeared. Their main source is social media. For example:

- “Banderomobil” – military machinery used by the Ukrainian Armed Forces against Russian troops;
- “Javelin” – portable missile system, the name that modern Ukrainian parents call their children;
- “Johnsoneyuk” – the suffix –yuk, showing the belonging to Ukrainian nationality, ‘cause Ukrainians consider Johnson the member of the Ukrainian society [5].

In summary, neologisms in the English language reflect not only linguistic trends, but also sociocultural changes in the modern world. Neologisms reflect cultural and social changes, reflecting new concepts, values and trends in society. In addition, they allow to improve understanding between people of different cultures and generations and contribute to the development of creative thinking and innovation. Science and technology are developing, new sociocultural phenomena and inventions and technologies are appearing. So, this tells us that more and more neologisms will appear. That is why, in our opinion, sufficient attention should be paid to the study of neologisms.

References:

1. Неологізми в англійській мові. Т1 - твій портал. URL: <https://t1.ua/special/76432-neolohizmy-v-anhliyskiy-movi.html>.
2. Chapter 61: Internet Neologisms As Youth Slang Supplementation: The Main Ways Of Formation. European Proceedings | Home. URL: <https://www.europeanproceedings.com/article/10.15405/epsbs.2020.04.02.61>.
3. Covocabulary | Fifteen Eighty Four | Cambridge University Press. Cambridge University Press. URL: <http://www.cambridgeblog.org/2020/05/covocabulary/>.
4. Neologism - Wikipedia. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Neologism>.
5. View of NEOLOGISMS UNDER THE INFLUENCE OF SOCIAL MEDIA – MORPHO-SEMANTIC ANALYSIS. ANGLISTICUM. Journal of the Association-Institute

*Середницька Яна Олександрівна
студентка III курсу
спеціальності «014.06 Середня освіта (Хімія)»*

*Науковий керівник:
кандидат хімічних наук, доцент
Богатиренко Вікторія Альфредівна*

Сучасні синтетичні дорогоцінні камені

Життя сучасних людей, сповнене безліччю речей, створених ними самими. Але склалась думка, що штучні, синтетичні матеріали відлякують нас. Ми надаємо перевагу, при покупках, таким фразам на етикетках як: «екологічний», «натуральний», «природний». Однак, спробуємо розібратись чи все, що є штучним, – це погано, і чи все, що ми вважаємо природним, таким і є, на прикладі мінералів, що використовуються в ювелірних виробках. Дорогоцінне каміння з давніх часів заворожує людину, засліплюючи її дивовижним блиском граней, грою кольору і неймовірними відтінками забарвлення. Особливого значимими і цінними деякі кристали стали тоді як людина навчилася їх обробляти, надавати їм складного і різноманітного огранення, підкреслюючи цим найкращі з тих властивостей, які їм дала природа. До теперішнього часу розроблено численні методи вирощування синтетичних дорогоцінних каменів, які за зовнішнім виглядом, хімічним складом і фізичними властивостями відповідають природним аналогам. Їх синтезують зазвичай з парів, розчинів, розплавів та із твердої фази. Процес їх кристалізації повторює ріст мінералів у природних умовах — звідси й вислів "штучно вирощені". Синтетичні дорогоцінні камені часто називають "занадто досконалими". Це пов'язано з тим, що в камінь не проникли жодні домішки, і в ньому набагато менше включень, ніж у природних дорогоцінних каменях. Не дивлячись на те, що штучні різновиди мінералів здебільшого мають ідеальну структуру, природні камені того ж типу, розміру та огранки все одно мають більший попит і коштують більш дорого – приблизно на 30-40 %.

Синтез дорогоцінного ювелірного і технічного каміння за способом М.А. Вернейля (метод «плавлення в полум'ї») вважається класичним і з 1910 року є першим промисловим методом вирощування синтетичних кристалів. У світі таким способом щорічно одержують, наприклад, біля 200 т синтетичного корунду і шпінелі.

Розпізнати "справжнє" дорогоцінне каміння, відрізнити його від грубих підробок або імітацій часто буває непросто навіть для фахівців. Для визначення виробу з погляду оброблення або походження потрібний лабораторний аналіз. Першим кроком у виявленні цінності дорогоцінного каменю є загальний огляд й оцінка прозорості, кольорових ефектів й відтінків, а також інших властивостей, які візуально можна виділити. Синтетичні камені зазвичай більш яскраві і прозорі. Для високої точності визначення потрібен нейтральний фон, хороше освітлення та лупа зі збільшенням 10.

Рис.1. Синтетичні діаманти

Так, синтетичний CVD алмаз (кристалізація з парової фази) вирощують у вакуумній камері реактора, куди вводять джерело Карбону – метан із воднем. Ідентифікація алмазів включає характеристику чистоти: присутність шматочків темного затверділого металевого флюсу у вигляді тонких стрижнів і частинок неправильної форми. Ці металеві включення (дефекти) можуть створювати магнітне притягання.

Природні алмази сильно різняться за якістю, тоді як вирощені в лабораторії діаманти мають постійні властивості, що налаштовуються, залежно від матеріалів і методу, використаних для їх створення. Більшість природних алмазів, на відміну від синтетичних, містять деяку кількість Нітрогену, а близько 30 % природних алмазів флуоресціюють під ультрафіолетовим світлом, зазвичай випромінюючи блакитне світіння. Однак, після УФ-опромінення і синтетичні алмази починають фосфоресціювати, випромінюючи бірюзове світло. Рідше діаманти світяться білим, червоним, фіолетовим, зеленим, помаранчевим або жовтим кольором, що визначається природою і кількістю домішок N, Al, B. Синтетичні алмази мають також меншу щільність, подвійне променезаломлення, тоді як для природних алмазів характерне однократне заломлення.

Протягом багатьох років як *імітатори алмазів* використовували скло, фіаніти, білі сапфіри, муассаніти і багато інших матеріалів. Усі вони мають властивості, абсолютно відмінні від природного алмазу і їх можна досить легко виявити. *Муассаніт* – силіцій карбід SiC може зустрічатися в природі, але майже всі муассаніти зараз створюються синтетично. Ці камені мають подвійне променезаломлення і не дають чіткого мерехтіння, мають тенденцію випромінювати більш кольорове світло (вогонь), ніж алмаз. *Кубічний цирконій* – цирконій оксид ZrO₂ набуває молочного, каламутного вигляду після деякого носіння. Його твердість 8,5 за шкалою Мооса (порівняно з діамантом з 10 балами), він має нижчий показник заломлення, ніж діамант. *Білий сапфір* – алюміній оксид Al₂O₃ має низький показник заломлення, що надає йому тьмяного світіння порівняно з діамантом. *Білий топаз* – алюміній флуоросилікат Al₂[SiO₄]F₂ схожий на білий сапфір, але навіть м'якший, тому внаслідок зносу на ньому з'являються подряпини і потертості. Ідеальною діамантовою імітацією є *фіаніти або циркони* – цирконій силікати Zr[SiO₄] з твердістю 7,5-8,5 за шкалою Мооса. Вони легко зігріваються у руці, на відміну від діаманту, не переносять хімічних мийних засобів – швидко тьмяніють і втрачають свою красу.

Наприкінці 1930-х років ученим вдалося синтезувати комерційно життєздатну версію темно-зеленого дорогоцінного каменю – смарагду Be₆[Si₆O₁₈] за допомогою процесу флюсування. Синтетичний смарагд для ювелірних виробів з'явився на ринку в 1960 році. Це один з найпоширеніших синтетичних дорогоцінних каменів, проте він також є одним з найскладніших у синтезі. Синтетичні смарагди створюються або в результаті флюсу, або в результаті гідротермальних процесів.

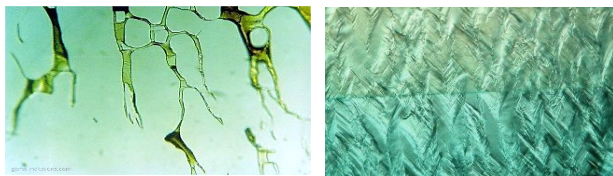

Рис. 2. Флюсові включення та шеврони в синтетичних смараглах

За методом флюсу компоненти, з яких складаються смарагди, розплавляються з флюсом у платиновому тиглі (тому тільки флюсові смарагди можуть містити платинові пластинки). Потім з розплаву в продовж місяців вирощують великі кристали. Вперше флюсовий процес для виготовлення смарагдів розробив французький хімік Жак Жозеф Ебельман у 1848 році. Однак синтезувати смарагди було дорожче, ніж видобувати їх, поки 100 років по тому, завдяки дослідженням Керролла Чатема, почали синтезувати смарагди Чатема. Гідротермальні смарагди вирощують в умовах, дуже схожих на температуру і тиск, за яких утворюються природні смарагди. Однак, за цим методом не ростуть вільно вирощені кристали, а натомість утворюється подовжений шестикутник, вирощений з безбарвного шматка берилу. Наріст утворює характерні морфологічні утворення, такі як спікули у вигляді капелюшків, нігтів і шеврони, а також смарагдові включення трубочок і відбитків пальців.

З рештою, слід відзначити, що знання щодо ідентифікації синтетичних і природних дорогоцінних каменів є необхідними з огляду на широке їх застосування у ювелірній справі.

Список використаних джерел

1. Артюх Т. М., Черняк Л. В., Марчук Н. Б., Піркович К. А. Експертиза дорогоцінних металів та коштовного каміння: Навчальний посібник. – К.: КНТЕУ, 2008. – 188 с.

*Середницька Яна Олександрівна,
Скрипка Анастасія Вікторівна
студентки III курсу
спеціальності «014.06 Середня освіта (Хімія та іноземна мова)»*

*Науковий керівник:
викладач кафедри іноземних мов
Запара Валентина Миколаївна*

Grammatical and Lexical Transformations in Translation

1. Lexical differences among languages. Languages differ in phonological, grammatical and system of meaning. Language reflects the outside world. The ways of expressing are different. *Example:* She is not out of school yet. - Вона ще не закінчила школу.

2. Twofold characters of translation transformations. Transformations have a twofold character, they are of a mixed character – both lexical and grammatical. *Example:* The vigil – неспання – цілодобова демонстрація.

3. Types of grammatical transformation: transpositions, substitutions (replacements of a sentence type), additions, omissions.

Transposition is a change in the order of linguistic elements: words, phrases, clauses and sentences. Their order in the target language text may not correspond to that in the source language text. This change of order is necessary to preserve fully the content of the sentence while observing the norms of the target language.[1] *Example:* The weather is nice today. - Сьогодні гарна погода.

Substitution is a change of parts of speech. *Example:* Editorially - редакційно - передова стаття.

Replacements of sentence types:

- Sentence partitioning (dividing the structure infinitive)
- Inner partitioning (simple complex)
- Outer partitioning

Sentence integration is combining two or three (SL) sentences into one sentence (TL).

- Addition: noun1 + noun2 = adjective + noun2 (Sandcastle - піщаний замок)
- Omission: trade and commerce – торгівля

Types of lexical transformations:

– Concretization - more general word is translated by more concrete. *Example:* The presidency - президентство - президентська влада.

– Generalization - concrete meaning is translated by more general. *Example:* Feet two inches - "конкретний зріст" - високий.

– Antonymic translation - affirmative construction is translated by a negative one or a negative construction - by an affirmative one. *Example:* Let a sleeping dog lie. - Не буди собаку, що спить.

– Metonymic translation is based on a contiguity of notions. *Example:* Coalfields go into action. - Шахтарі страйкують .

– Paraphrasing is used when all other kinds of lexical and grammatical transformation fail. *Example:* No parking - стоянка заборонена.

Translation transformations are indispensable tools for ensuring effective communication across linguistic and cultural boundaries. Through a combination of lexical and grammatical transformations, translators can accurately convey meaning while adapting to the nuances of the target language.

References

1. Сорока Т. В. Теорія і практика перекладу з англійської мови : Навч. посіб. Ізмаїл : ТОВ «Друк-Інформ», 2008. 90 с.

*Смілик Олексій Олексійович
студент IV курсу
спеціальності «014.07 Середня освіта (Географія)»*

*Науковий керівник:
кандидат географічних наук, доцент
Бикова Марія Дмитрівна*

Трансформація географії автомобільної промисловості світу

Автомобільна промисловість – це найбільша галузь транспортного машинобудування світу, яка забезпечує масштабне виробництво транспортних засобів. На продукцію автомобільної промисловості нині припадає близько 3% світового ВВП і ця частка ще більша на ринках країн, що розвиваються, зокрема Китаю та Індії, де аналогічний показник становить 7 % ВВП цих країн. Окрім цього галузь забезпечує робочими місцями близько 4 млн. осіб у світі.

Автомобіль – один з провідних експортних товарів машинобудування: за період 2000-2023 рр. випуск автомобілів збільшився у світі в 1,5 рази [4]. Загалом, до 35-40% автомобілів, виробляється для експорту. Зокрема, у країнах ЄС у 2022 р. цей показник становив 46% [3]. Ця роль галузі обумовлена багатofункціональними особливостями автомобіля як засобу особистого та громадського транспорту, засобу перевезення великої кількості вантажів тощо.

Автомобільна промисловість – одна з найбільш рентабельних галузей світового промислового виробництва. Досягнення науково-технічного прогресу забезпечили високу продуктивність праці в галузі: лише 120-130 люд. год витрачаються на виробництво одного автомобіля в Японії чи США. Враховуючи масове виробництво продукції, її невеликий життєвий цикл та часту заміну старих машин у розвинених країнах, щорічні прибутки компаній є досить стабільними та високими. Тому у десятку найбільших промислових корпорацій світу входять чотири автомобільні.

За останні 30 років відбулися значні зрушення у географії автомобільної промисловості світу. Частка таких регіонів як Західна Європа, Північна Америка, Латинська Америка, Східна та Південно-Східна Азія у виробництві автомобілів різко змінилася. Якщо у 2000 р. провідним світовим регіоном з виробництва автомобілів була Західна Європа із часткою ринку у 33%, то у 2022 р. цей показник скоротився до 15% [2]. Також частка Північної Америки за аналогічний період зменшилася більш, ніж удвічі. Виробництво автомобілів у Латинській Америці залишалося стабільним із часткою ринку у 8%. Східна та Південно-Східна Азія стали провідними регіонами світу з виробництва автомобілів. Зокрема, обсяги виробництва автомобілів у цих країнах перевищували середні показники зростання світового виробництва, і тому їх частка

зросла з 33% у 2000 р. до 56% у 2022 р. Таким чином, нині в Азії виробляється кожен другий автомобіль у світі [1] (рис 1).

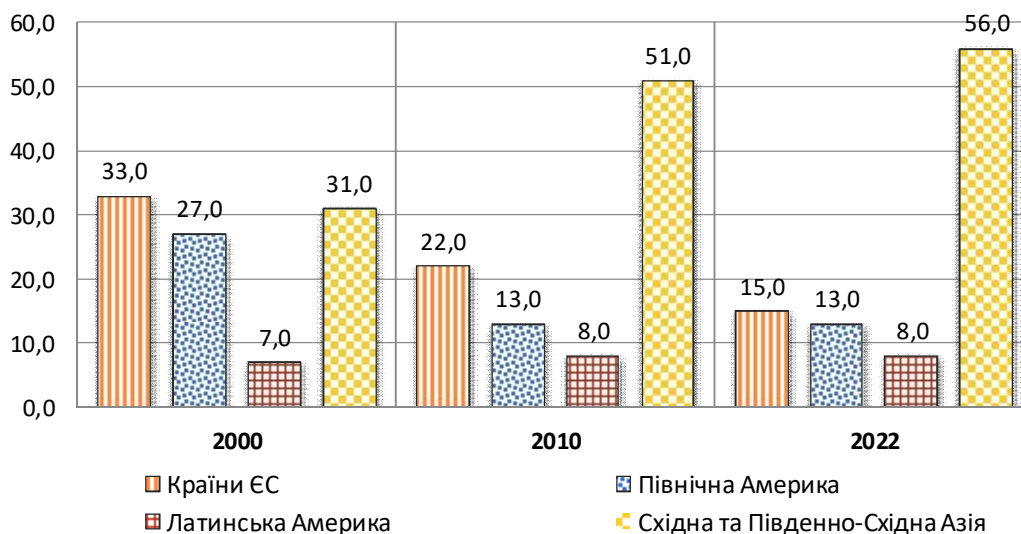

Рис. 1. Динаміка частки регіонів світу у виробництві автомобілів, %

складено автором за даними Міжнародної асоціації виробників автомобілів (ОІСА)

Останнім часом у країнах, що розвиваються, відбуваються стрімкі процеси інтеграції автовиробників у глобальну автомобільну промисловість. У зв'язку з цим актуальним є дослідження найважливіших тенденцій, які відбуваються у цьому секторі світового господарства, особливо у провідних країнах, що розвиваються.

На формування автомобільної промисловості в країнах, що розвиваються вплинули такі чинники:

–по-перше, незважаючи на те, що проектування нового автомобіля в розвинених країнах існує як основа ланцюжка доданої вартості, провідні автоскладальні корпорації отримують прибуток, прив'язуючи кінцеве виробництво до споживчих переваг на великих ринках. Зокрема, це стосується Китаю, Індії, Бразилії та невеликої кількості інших країн, де провідні автовиробники з розвинених країн організували центри проектування та дизайну, інжинірингу, відкрили свої регіональні штаб-квартири;

–по-друге, автомобільна промисловість сформувалася і в деяких другорядних країнах, що розвиваються, де держава надала підтримку з будівництва складальних потужностей. До таких країн належать Таїланд, Туреччина та Південна Африка, які стали своєрідними хабами кінцевого складання автомобілів для сусідніх країн та регіонів. Через високий агломераційний ефект автомобільної промисловості присутність виробництв кінцевої ланки сприяє розвитку місцевих постачальників, що виробляють відповідні компоненти;

–по-третє, досить висока динаміка розвитку спостерігалася у країнах, що розвиваються, які розташовані поблизу великих ринків збуту, що дозволило забезпечувати їх з урахуванням принципу «саме вчасно» (*англ. just-in-time, JIT*) у межах регіональних блоків. До таких країн належать Мексика в системі NAFTA, Чехія, Угорщина та Румунія у Європейському Союзі. Географічна близькість до великих існуючих ринків перетворює їх на складальні хаби, особливо з виробництва працездатних компонентів. Зі створенням заводів зі складання автомобілів у Мексиці та деяких країнах Східної Європи з'явилися й потужності з виробництва більш капіталомістких компонентів. Водночас подальший розвиток місцевих компаній-постачальників у цих країнах стримувався через близькість конкурентів із розвинутих країн;

–по-четверте, в країнах, що розвиваються, відбувалося формування національних автомобільних компаній, які зі зростанням їх конкурентоспроможності включалися в глобальні ланцюжки доданої вартості. Зокрема, китайська компанія Chery, яка за короткий час перетворилася з невеликої державної компанії в одну з провідних автомобільних корпорацій Китаю з власною широкою лінійкою автомобілів, які користуються попитом на місцевому ринку та в інших країнах, що розвиваються.

Зауважимо, що автомобілебудування є потужною галуззю, яка впливає на економічну ситуацію країни та світу в цілому. За останні 20 років сформувалися передумови, що кардинально змінили рейтинг країн та регіонів-лідерів з виробництва автомобілів, зокрема провідні місця почали займати країни, що розвиваються.

Список використаних джерел

1. Asia produces more than every second car in the world. Quest Trend Magazine: веб-сайт. URL: <https://www.quest-trendmagazine.com/en/automobile-industry/internationalization/%20world-regions-of-automobile-production.html>
2. International Organization of Motor Vehicle Manufacturers (OICA): веб-сайт. URL: <https://www.oica.net/>
3. International trade in cars. Eurostat. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=International_trade_in_cars
4. World Trade Statistical Review 2023. World Trade Organization. URL: www.wto.org/english/res_e/booksp_e/wtsr_2023_e.pdf

*Степаненко Анастасія Володимирівна,
Кушнір Дарина Олександрівна
студентки I курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
викладач кафедри іноземних мов
Запара Валентина Миколаївна*

Фантастичні звірі у творах Джоан Роулінг

Одне з найбільш дискутованих визначень у магозоології - поняття "звіра". Це викликає певне здивування серед учнів, але стає більш зрозумілим, коли розглядаються три основні види магічних істот. [1]

Вовкулаки проводять більшість часу в людській подобі (чаклунській або маглівській). Однак, раз на місяць вони перетворюються на диких чотирилапих звірів з кровожерливими намірами й відсутністю людського сумління.

Звички *кентаврів* різняться від людських: вони живуть на волі, не носять одягу, воліють триматися осторонь від маглів і чарівників, проте дорівнюють їм за своїм розумом.

Тролі зовні нагадують людей, ходять на двох ногах, їх можна навчити кільком простим словам, але вони тупіші за найтупішого єдинорога і не володіють жодними магічними якостями за винятком дивовижної й надприродної фізичної сили.

Відділ нагляду й контролю за магічними істотами надає класифікацію, яка допомагає оцінити рівень загрози кожної з істот. Ця класифікація має п'ять категорій:

XXXXX Прагне вбивати чаклунів /не піддається приборкуванню чи одомашненню.

XXXX небезпечний / потребує спеціалізованих знань / може бути контрольований висококваліфікованим чаклуном.

XXX Для контролю достатньо компетентного чаклуна.

XX Безпечний /піддається одомашненню.

X Нудний.

Магічних створінь багато і всі вони цікаві по-своєму, але ми розкажемо лише про деяких з них:

Гіпогриф (XXX) - має голову гігантського орла і тулуб коня. При наближенні до нього слід підтримувати з ним зоровий контакт. Ваш уклін свідчить про добрі наміри. Якщо гіпогриф відповість вам поклоном у відповідь, до нього можна підійти. Харчується земляними комахами, птахами та невеличкими ссавцями. Малі гіпогрифенята протягом тижня набувають навичок літання, але супроводжувати своїх батьків у довгих перельотах можуть лише через кілька місяців. Гіпогрифа ми зустрічаємо в третій книзі циклу «Гаррі Потер». Там він є об'єктом вивчення студентів. Потім гіпогрифа, на ім'я Дзьобокрил, хочуть стратити, але Гаррі і Герміона його рятують. Після чого він допомагає Сіріусу Блеку, хрещеному Гаррі, втекти з Гогвортсу. [2]

Ніфлери (XXX) - чорні довгорилі звірята, що мають схильність до всього блискучого. Ніфлерів часто використовують гобліни, щоб ті заривалися глибоко під землю у пошуках скарбів. Ніфлер – приємна і навіть лагідна істота, але він може пошкодити домашні речі. Ніфлери живуть у норах на глибині до шести метрів і народжують за один раз від шести до восьми малят. Роулінг представила цього пухнастика у серії книг «Фантастичні звірі», як домашнього улюбленця і вірного друга головного героя Ньюта Саламандера. [3]

Вовкулаки (XXXX) - походять з північної Європи. Люди обертаються на вовкулаків лише після укусу. Ця хвороба невиліковна, але певне зілля допомагає пом'якшити симптоми. Раз на місяць, коли місяць стає повним, особа перетворюється на звіра. Вовкулака практично єдиний із фантастичних істот, який активно полює на людей і віддає їм перевагу серед іншої здобичі. Представника вовкулак вперше ми знаходимо в книзі «Гаррі Потер і В'язень Азкабану». Це викладач ЗОТІ Ремус Люпін, а також один з так званих «мародерів», друг батька Гаррі Потера. [2]

Кентаври (XXXX) - мають людську голову, руки і торс та кінський тулуб. Мешкають у лісах, вважають Грецію своєю батьківщиною. Варто зауважити, що кентаври добре вміють ховатися від людей і не потребують особливого захисту від чаклунів. Насправді вони не довіряють ні чарівникам, ні маглам і, як видається, не роблять між ними великої різниці. Живуть вони табунами від десяти до півсотні членів. Відомо, що вони чудові цілювачі, віщуни, лучники та астрономи. З'являються у 5 книзі «Гаррі Потер і орден фенікса». У них забирають будь-які права, а конкретно Долорес Амбрідж. Згодом вони її схопили і віддали до суду для відновлення справедливості. [2]

Фенікс (XXXX) – величний яскраво-червоний птах завбільшки, як лебідь. Фенікс живе неймовірно довго завдяки своїй здатності відроджуватися: коли його тіло стає надто кволим, він вибухає полум'ям і постає з попелу малим пташам. Фенікс – лагідне створіння, що харчується лише травами. Спів фенікса – магічний; він здатен вселити відвагу в тих, у кого чисте серце, і сповнює жахом нечисті серця, а його сльози мають цілющі властивості. Його можна зустріти у всіх книгах серії «Гаррі Потер», він є твариною директора школи Альбуса Дамблдора. Особливу увагу йому приділено у

другій книзі «Гаррі Потер і таємна кімната», де він допомагав головному герою у двобої з Василіском. [2]

Акрмантула (XXXXX) - велика шестинога павучиха з Борнео, здатна розмовляти, має отруйні клешні і полює на велику здобич. Риси: шерсть на тілі, розмах лап до 4,5 метрів; отруйні виділення. Акрмантула – хижак. Плете павутиння у формі купола. Самиці більші за самців і можуть відкладати до сотні яєць одночасно. Яйця м'які й білі, завбільшки з великий м'яч. Її яйця мають категорію неринкового товару класу "А", що означає суворе покарання за їхнє імпортування та продаж. Зустрічається у другій книзі Джоан Роулінг «Гаррі Поттер і таємна кімната». Там лісничий Хагрід радить золотому тріо йти за павуками, де вони знаходять головного акрмантула на ім'я Арагог. [2]

Василіск (Змійний король) (XXXXX) – великий змій з ядучо-зеленою шкірою, досягає до п'ятнадцяти метрів завдовжки. Він виділяє смертельну отруту зі своїх зубів. Найстрашніша зброя - погляд його жовтих очей, який вбиває миттєво. Харчується всіма видами ссавців, птахів, більшістю плазунів. Василіск Герпа Смердючого проіснував, за переказами, майже дев'ятсот років. Виведення Василісків було оголошено незаконним ще в середньовіччі, хоч факт цієї процедури легко приховати – достатньо забрати куряче яйце з-під жаби, якщо Відділ нагляду й контролю за магічними істотами нагріє з перевіркою. Керувати ними можуть лише парселмовці. Василіска ми зустрічаємо в другій книзі циклу про Гаррі Поттера. Його хазяїном є Том Реддл (більш відомий як Волан-де-Морт) і з його допомогою він хоче вбити головного героя. [2]

Драconi (XXXXX) – самиці драконів переважно більші й агресивніші, але до будь-кого з них краще не наближатися нікому. Драконяча шкіра, кров, серце, печінка і ріг відомі своїми потужними магічними властивостями, однак їх яйця належать до категорії класу "А". Вони зустрічаються у 4 книзі «Гаррі Потер і келих вогню» і виступають у ролі першого випробування для учасників. Вони повинні забрати у нього яйце, яке звірі охороняють. [2]

Існує десять порід драконів, хоча в результаті схрещень утворюються рідкісні гібриди. До чистопородних належать: Гебридій чорний (Hebridean Black), Китайська метеорка (Chinese Fireball), Норвезький хребтоспин (Norwegian Ridgeback), Румунський довгоріг (Romanian Longhorn), Український залізопуз (Ukrainian Ironbelly) та інші. [1]

Химера (XXXXX) - належить до рідкісного виду грецьких чудовиськ з лев'ячою головою, тілом цапа і хвостом дракона. Химери дуже небезпечні. Відомий лише один випадок перемоги над химерою, але нещасний чаклун, який її умертвив, настільки виснажився, що невдовзі розбився насмерть, упавши зі свого крилатого коня. Яйця химери належать до товарів класу "А". [1]

У **висновку** можна підкреслити важливість ретельного вивчення та класифікації магічних створінь для забезпечення безпеки та збереження балансу у магічному світі. Розуміння їхніх особливостей дозволяє ефективно контролювати та взаємодіяти з ними, що є важливим аспектом для збереження гармонії у магічному і людському світі.

Список використаних джерел:

1. <https://litarchive.in.ua/fantastychni-zviri-i-de-ikh-shukaty-dzhoan-rouling>
2. <https://www.ukrlib.com.ua/world/author.php?id=442>
3. <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=3948>

*Федоричева Поліна Володимирівна
студентка IV курсу
спеціальності «242 Туризм»*

*Науковий керівник:
кандидат географічних наук, доцент
Ткаченко Тетяна Іванівна*

Історико-культурні ресурси Івано-Франківської області

Наразі тематика вивчення та дослідження історико-культурних ресурсів Івано-Франківської області є вкрай актуальною у сучасному контексті розвитку національного туризму. Перш за все, регіон володіє великим потенціалом культурного туризму завдяки своїй багатій історичній та культурній спадщині. Вивчення даної проблематики дозволить розкрити потенціал історико-культурних ресурсів Івано-Франківської області, а також забезпечити їх збереження та охорону. Крім того, це підвищить інтерес до регіону та сприятиме позитивному іміджу.

Історико-культурні ресурси – це сукупність об'єктів, що мають історичну та культурну цінність, та використовуються у туристичних маршрутах для задоволення духовних потреб. Вони відіграють особливу роль серед туристів, які цікавляться історією та культурою регіону.

Історико-культурні ресурси дослідженої території складають багатогранний та вражаючий аспект культурної спадщини України. Область відома своєю різноманітною архітектурною спадщиною, де представлені різні стилі та епохи. Так, серед ключових елементів архітектурної спадщини виділяють стародавні замки, як-то: Золочівський та Рожнятівський, що вражають своєю масштабністю та історичністю, церкви, храми, собори, монастирі, Галицька архикатедрна та Коломийський монастир, свідчать про величні архітектурні досягнення різних епох.

Міста та селища області особливо приваблюють туристів своєю автентичністю та збереженням традиційних архітектурних елементів. Унікальні етнографічні комплекси, як от Коломия та Яремче, дозволяють відвідувачам заглибитися у традиції та культуру Карпатського регіону.

Музеї та галереї області розкривають широкий спектр історичних та художніх артефактів. Наприклад, Національний музей Гуцульщини та Покуття в Яремче чудово відтворює життя та традиції етнічних груп.

Згідно з Законом України “Про охорону культурної спадщини”(№ 3136-ІХ від 30.05.2023) всі об'єкти культурної спадщини класифікуються за типами та видами (табл.1.).

Таблиця 1

Класифікація об'єктів культурної спадщини

Категорія	Види об'єктів
За типами об'єктів:	
<i>Споруди (витвори)</i>	Архітектурні твори, монументальні скульптури, археологічні об'єкти, печери зі свідченнями життєдіяльності людини, будівлі та приміщення з історичними асоціаціями
<i>Комплекси (ансамблі)</i>	Групи будівель, які мають визначену топографічну структуру
<i>Визначні місця</i>	Ландшафти та зони з природно-антропогенними витворами
За видами:	

Категорія	Види об'єктів
<i>Археологічні об'єкти</i>	Городища, кургани, стародавні поселення, іригаційні споруди, печери, наскальні малюнки
<i>Історичні об'єкти</i>	Будівлі, могили, місця бойових дій, військові кораблі
<i>Об'єкти монументального мистецтва</i>	Твори образотворчого мистецтва, пов'язані з архітектурними чи археологічними пам'ятками
<i>Об'єкти архітектури</i>	Окремі будівлі, споруди з великим культурним значенням
<i>Об'єкти містобудування</i>	Історично сформовані центри населених місць, вулиці, площі
<i>Об'єкти садово-паркового мистецтва</i>	Ландшафти з естетичним значенням
<i>Ландшафтні об'єкти</i>	Природні території з історичною цінністю
<i>Об'єкти науки і техніки</i>	Промислові, наукові та інженерні споруди, які свідчать про рівень розвитку науки та технологій

Джерело: сформовано автором на основі [1, 3].

Сучасний стан історико-культурних ресурсів Івано-Франківської області характеризується різноманітністю та величезним потенціалом для розвитку туризму. Область налічує 750 пам'яток архітектури, з них 6 пам'яток національного значення, включаючи стародавні замки, палаци, церкви та музеї, що свідчить про багату культурну спадщину регіону. Багатогранність архітектурних стилів та епох відображається в унікальності кожного об'єкта, надаючи області особливої привабливості для туристів. Такі ресурси створюють підґрунтя для розвитку різноманітних туристичних маршрутів та подій, які привертають увагу як місцевих жителів, так і гостей з усього світу [2].

Перспективи використання історико-культурних ресурсів Івано-Франківської області у туризмі є багатогранними. Створення та просування туристичних маршрутів, які об'єднують ключові історичні об'єкти та культурні центри області, сприятиме підвищенню привабливості регіону для відвідувачів.

Пропозиція різноманітних культурних програм, виставок, фестивалів та інших подій, які відображають місцеву історію, традиції та мистецтво, залучить до області більше культурно зацікавлених туристів.

Інвестування у реставрацію та підтримку історичних об'єктів, а також у розвиток туристичної інфраструктури, включаючи готелі, ресторани та транспорт, забезпечить комфортне перебування.

Розробка історичних і культурних експерієнцій, таких як майстер-класи з народних ремесел, кулінарні тури та етнографічні екскурсії, дозволить відвідувачам поглибити своє розуміння та відчуття місцевої культури.

У цілому, у 2023 році кількість туристів, що відвідали Івано-Франківську область перевищила 2,4 мільйона осіб. Цей показник на 17% більший, ніж у 2022 році [3].

Отже, вивчення та дослідження історико-культурних ресурсів Івано-Франківської області вказує на великий туристичний потенціал. Регіон має багату культурну спадщину, що є мотивом для уваги туристів з усього світу. Збереження історико-культурних ресурсів не лише сприяє збереженню культурної спадщини, а й збільшує привабливість регіону для подорожуючих. Інвестування у реставрацію,

розробка історичних та культурних експерієнцій є ключовими стратегіями успішного використання історико-культурних ресурсів у туристичній діяльності.

Список використаних джерел

1. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 30.05.2023 р. № 3136-IX: станом на 30 травня 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3136-20#n440>
2. Івано-Франківська обласна організація Національної спілки краєзнавців України. URL: <https://ifoonsku.ucoz.ua/>
3. Туризм Івано-Франківської області. URL: <https://speakerdeck.com/iftourism>

*Федорова Вікторія Миколаївна,
студентка II курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент
Журавель Наталія Михайлівна*

Вікові стани і бонітет інвазійного деревного інтродуцента

Amorpha fruticosa L. (*Fabaceae*)

Amorpha fruticosa L. - більш відома як аморфа кущова або лотос кущовий, це рід деревних і чагарникових рослин, є інвазійним видом деревного інтродуцента, що поширюється в багатьох регіонах світу. Цей вид, родом з Північної Америки, був завезений до Європи та Азії як декоративну рослину, але з часом він вийшов з-під контролю і зараз загрожує місцевим екосистемам, витісняючи або знищуючи аборигенні види.

Аморфа кущова - це дуже витривала рослина, яка може рости на різних типах ґрунтів, включаючи бідні та кислі ґрунти. Вона також стійка до посухи та солі. Ця рослина розповсюджується насінням, яке може переноситися вітром, водою та тваринами. Аморфа кущова також може розмножуватися вегетативно, за допомогою кореневих відростків.

Життєвий цикл *Amorpha fruticosa* чітко поділений на три стадії:

1. **Ювенільний стан:** Характеризується швидким ростом та розвитком кореневої системи. Молоді рослини *Amorpha fruticosa* мають тонкі стебла та невелике листя.
2. **Репродуктивний стан:** Досягнувши зрілості, *Amorpha fruticosa* цвіте та плодоносить. Квіти зазвичай сині або фіолетові, а плоди - боби з насінням.
3. **Старіння:** З часом рослини *Amorpha fruticosa* старіють, стаючи менш продуктивними. Стебла потовщуються та здерев'яніють, листя стає дрібнішим та блідішим. Зрештою, рослини *Amorpha fruticosa* вмирають.

Бонітет визначає якість середовища існування, ґрунтуючись на таких факторах, як родючість ґрунту, водний режим, освітлення та конкуренція з іншими видами. *Amorpha fruticosa* може рости в різних середовищах, але найкраще росте у родючому, вологому ґрунті з повним сонячним світлом. У сприятливих умовах *Amorpha fruticosa* може досягати 3 метрів у висоту. Аморфа кущова може витіснити місцеві рослини, конкуруючи з ними за світло, воду та поживні речовини. Вона також може змінювати ґрунтові умови, роблячи ґрунт більш кислим. Ця рослина може бути шкідливою для тварин, оскільки вона містить отруйні речовини, які можуть викликати проблеми з

травленням. Аморфа кущова також негативно впливає на екосистеми, сприяючи поширенню шкідників і хвороб.

Бонітет *Amorpha fruticosa* - це міра її загального стану здоров'я та життєздатності.

Вікові стани та бонітет аморфи кущової суттєво впливають на її інвазійний потенціал:

- Молоді рослини - зазвичай більш мобільні, ніж старі, й можуть поширюватися на більші відстані.
- Рослини в сприятливих умовах - більш продуктивні, здані швидше колонізувати нові середовища існування.

Важливо вживати заходів для запобігання поширення аморфи кущової, наприклад:

- 1) Не садити цю рослину в садах і на присадибних ділянках.
- 2) Знищувати дикі популяції рослини механічно або за допомогою гербіцидів.
- 3) Підвищувати обізнаність про проблему інвазивних видів.

Amorpha fruticosa - інвазивний вид деревного інтродуцента з чітко окресленим життєвим циклом. Її вікові стани та бонітет значно впливають на інвазійний потенціал. Молоді рослини більш мобільні, а рослини, що ростуть у сприятливих умовах, більш продуктивні. *Amorpha fruticosa* - це швидкозростаючий і стійкий інвазійний вид, який може негативно впливати на місцеві екосистеми. Розуміння вікових станів і бонітету цієї рослини є важливим для розробки ефективних стратегій контролю за її поширенням та захисту місцевих видів. Дослідження в цій галузі можуть допомогти:

- Ідентифікувати пріоритетні зони для контролю та моніторингу.
- Розробити методи цільового видалення та контролю.
- Сприяти відновленню місцевих екосистем.

Список використаних джерел:

1. Sun, Y., et al. (2008). "Invasion of *Amorpha fruticosa* L. (Fabaceae) in China: Distribution, ecological traits and potential impacts." *Biological Invasions*, 10
2. <https://www.invasivespeciesinfo.gov/>
3. <https://www.frontiersin.org/journals/pharmacology/articles/10.3389/fphar.2017.00333/full>
4. <https://link.springer.com/article/10.1007/s11756-023-01549-6>
5. Blagojević, M., Konstantinović, B., Samardžić, N., Kurjakov, A., & Orlović, S. (2015). Seed bank of *Amorpha fruticosa* L. on some ruderal sites in Serbia. *Journal of Agricultural Science and Technology B*, 122–128.
6. Boscutti, F., Pellegrini, E., Casolo, V., de Nobili, M., Buccheri, M., & Alberti, G. (2020). Cascading effects from plant to soil elucidate how the invasive *Amorpha fruticosa* L. impacts dry grasslands. *Journal of Vegetation Science*, 667–677.
7. <https://en.wikipedia.org/wiki/Amorpha>

Хомович Анна Андріївна
студентка II курсу
спеціальності «242 Туризм»

Науковий керівник:
кандидат географічних наук, доцент
Ткаченко Тетяна Іванівна

Особливості використання сучасних цифрових технологій під час проведення міжнародних туристичних виставок

Стрімкий розвиток сучасних цифрових технологій, зокрема віртуальної реальності, доповненої реальності та інтерактивних дисплеїв, революціонував спосіб організації міжнародних туристичних виставок та їх сприйняття відвідувачами. Як відомо, сучасні цифрові технології впливають на покращення досвіду відвідувачів на виставках з акцентом на особливості туристичних тематик у комплексних дослідженнях, найкращих практиках та інноваційних стратегіях інтеграції цих інструментів у дизайн та кураторство міжнародних виставок.

Створюючи захопливий та цікавий досвід, сучасні цифрові технології мають потенціал для посилення залучення відвідувачів та розуміння ними міжнародного виставкового контенту.

З появою інноваційних технологій, міжнародні туристичні виставки перетворилися на захопливий та цікавий досвід для відвідувачів. Сучасні цифрові інструменти здатні переносити відвідувачів у різні світи, часові періоди та контексти, забезпечуючи глибше розуміння та оцінку виставкового контенту.

Інтерактивні експозиції пропонують практичний підхід, дозволяючи відвідувачам взаємодіяти з експонатами і налаштовувати свій досвід відповідно до власних інтересів. Ці технології не лише підвищують освітню цінність виставок, але й задовольняють різноманітні стилі навчання та вподобання (рис.1).

Рис.1. Приклад сгенерованого контенту інформації за допомогою QR-кодів, виставкової екскурсії у форматі 3D

В міжнародному контексті інтеграція сучасних цифрових інструментів під час проведення туристичних виставок створює як виклики, так і можливості. Так, наприклад, фактори, як-то: доступність, залучення аудиторії та культурна ревалентність, мають бути ретельно розглянуті, щоб сучасні цифрові технології покращували, а не погіршували враження відвідувачів [2].

Враховуючи загальний науково-прикладний підхід, організатори міжнародних туристичних виставок можуть створювати інклюзивний та динамічний контент, який резонує з широкою аудиторією відвідувачів.

Цифрові технології у секторі туризму – це технології пошуку, збору, зберігання, обробки, передачі та представлення даних в електронному вигляді у туристичних бізнес-процесах. Це потребує необхідного формування єдиної системи цифрової економіки на рівні держави.

Пропонуємо кілька прикладів можливого використання сучасних цифрових технологій у межах туристичної виставкової діяльності:

1. *Тури у віртуальну реальність (VR)*: Відвідувачі можуть здійснити віртуальні тури популярними туристичними напрямками, історичними місцями або природними дивами за допомогою VR-гарнітур. Ця імерсивна технологія дозволяє відвідувачам досліджувати різні локації та визначні пам'ятки так, ніби вони насправді там перебувають (рис. 2.) [3].

Рис.2. Відвідувачі міжнародних туристичних виставок в окулярах віртуальної реальності під час здійснення турів (VR)

2. *Інтерактивні сенсорні екрани*: Інтерактивні сенсорні екрани можуть бути розміщені по всій туристичній виставці, щоб дозволити відвідувачам переглядати сучасні напрямки подорожей, дивитися відео, карти і планувати власні маршрути. Ці сенсорні екрани можуть надавати персоналізовані рекомендації на основі зацікавленості відвідувачів [3].

3. *Путівники з доповненою реальністю (AR)*: Технологія доповненої реальності може забезпечити інтерактивні путівники та інформаційні накладки на туристичній виставці. Відвідувачі можуть використовувати свої смартфони або окуляри доповненої реальності, щоб отримати доступ до додаткових деталей, історичних фактів або мультимедійного контенту, пов'язаного з експонатами [3].

Таким чином, використання сучасних цифрових технологій для створення захоплюючого та цікавого міжнародного виставкового досвіду має прекрасні перспективи для реалізації у межах національної галузі туризму. Інноваційне використання вже звичних технологій зачаровує відвідувачів і сприяє глибшому розумінню предмету туристичної виставки. Досліджуючи та вивчаючи тематичні дослідження та найкращі практики, організатори виставок можуть отримати уявлення про ефективні стратегії інтеграції цифрових інструментів у виставковий дизайн, що в кінцевому підсумку покращить загальний досвід відвідувачів і сприятиме розвитку культури інновацій у міжнародній туристичній виставковій індустрії.

Список використаних джерел

1. Скрипченко І. Т. Інноваційні технології в туризмі: навч. посіб. Дніпро: Журфонд, 2021. 137с.
2. Кіндрик Т. О., Головінов О. М. Інноваційна діяльність в туристичному господарстві України. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/kindryk.htm
3. How Virtual Reality (VR) Transforms the Travel Industry. VR travel. URL: <https://ardas-it.com/how-vr-transforms-the-travel-industry>
4. Давидова О. Особливості застосування інновацій у розвиток туристичної галузі України. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка. 2015. № 7 (172). С. 65-69.

*Храновська Тетяна Олександрівна,
Вдовенко Карина Андріївна
студентки II курсу
спеціальності «014.06 Середня освіта (Хімія)»*

*Наукові керівники:
кандидат хімічних наук, доцент
Толмачова Валентина Сергіївна,
викладач
Карпенко Христина Андріївна*

Дослідження властивостей ізомерних алкілбензенів складу C₁₀H₁₄

Для алкілбензенів складу C₁₀H₁₄ можливі структурні статичні ізомери будова яких обумовлена конституцією алкільного замісника C₄H₉ (бутилбензен, ізобутилбензен, *втор*-бутилбензен, *трет*-бутилбензен), а також різним взаємним розташуванням алкільних замісників з меншою кількістю атомів Карбону (1-метил-2-пропілбензен, 1-метил-3-пропілбензен, 1-метил-4-пропілбензен; 1-ізопропіл-2-метилбензен, 1-ізопропіл-3-метилбензен, 1-ізопропіл-4-метилбензен; 1,2-діетилбензен, 1,3-діетилбензен, 1,4-діетилбензен; 1-етил-2,3-диметилбензен, 4-етил-1,2-диметилбензен, 1-етил-2,4-диметилбензен, 1-етил-3,4-диметилбензен, 1-етил-3,5-диметилбензен, 2-етил-1,3-диметилбензен, 2-етил-1,4-диметилбензен; 1,2,3,4-тетраметилбензен, 1,2,4,5-тетраметилбензен, 1,2,3,5-тетраметилбензен). На відміну від інших ізомерів *втор*-бутилбензен існує у формі двох просторових (конфігураційних) ізомерів *R*- і *S*- енантіомерів, оскільки у його молекулі наявний асиметричний атом Карбону.

У контексті дослідження розглянемо властивості ізомерів на прикладі бутил-, ізобутил-, *втор*-бутил, *трет*-бутилбензенів. Ці сполуки відрізняються за фізичними і токсикологічними характеристиками. Всі ізомерні сполуки є рідинами з різними запахами. В межах вищенаведеного ряду ізомерів фізичні властивості змінюються наступним чином:

	T _{кип.}	T _{плав.}	T _{займання}	ρ	Розчинність у воді	Нижня/ верхня межа вибуховості
Бутилбензен	183°C	-88°C	410°C	0,86 г/см ³ (20°C)	0,014 г/л (25°C)	44 г/м ³ ; 0,8 % за об'ємом / 330 г/м ³ ; 5,8 % за об'ємом
Ізобутилбензен	173°C	-51°C	425°C	0,85 г/см ³ (20°C)	0,01 г/л (25°C)	44 г/м ³ ; 0,8 % за об'ємом / 335 г/м ³ ; 6 % за об'ємом
<i>втор</i> - Бутилбензен	173°C	-75°C	415°C	0,86 г/см ³ (20°C)	0,0176 г/л (25°C)	44 г/м ³ ; 0,8 % за об'ємом / 385 г/м ³ ; 6,9 % за об'ємом
<i>трет</i> - Бутилбензен	169°C	-58°C	445°C	0,87 г/см ³ (20°C)	0,03 г/л (25°C)	44 г/м ³ ; 0,8 % за об'ємом / 310 г/м ³ ; 5,6 % за об'ємом

Досліджено токсикологічні та екотоксикологічні характеристики ізомерних сполук, які спричиняють подразнення слизових оболонок і шкіри, а високі концентрації – розлади центральної нервової системи. Незважаючи на негативний вплив, одержані результати вказують на їхню низьку гостру і хронічну токсичності, але на разі відсутня інформація про репродуктивну токсичність, мутагенність і канцерогенність. Так, для *втор*-бутилбензену LD₅₀ (орально, щур) = 1930 мг/кг; LD₅₀ (дермально, кролик) > 13800 мг/кг. Для ізобутилбензену LD₅₀ (дермально, щур) > 2000 мг/кг; LD₅₀ (інгаляційно, щур) = 4600 мг/кг; LD₅₀ (перорально, щур) = 3321 мг/кг. Для *трет*-бутилбензену LD₅₀ (орально, щур) = 3050 мг/кг; LD₅₀ (інгаляційно, щур) = 4600 мг/кг. Для бутилбензену LD₅₀ (перорально, щур) = 5000 мг/кг.

Дослідження метаболізму ізомерних алкілбензенів свідчать, що вони метаболізуються переважно шляхом окиснювальних реакцій бічного ланцюга до спиртів і кетонів, які виводяться із сечею. Так, для бутилбензену 40-60% введеної дози було виявлено у сечі у вигляді глюкуронідних кон'югатів спиртів, 15-25% у вигляді

фенілацетилгліцину, 2% – гіпурової кислоти. Також можливе гідроксилювання ароматичного кільця.

Зазначається, що для алкілбензенів небезпечними хімічними реакціями є взаємодія із окисниками, озоном, нітрувальною сумішшю, олеумом. Визначено 3 клас зберігання цих ізомерів (займисті рідкі речовини). Їх забороняється розміщувати поруч з ліками, харчовими продуктами, кормами, інфекційними, радіоактивними та вибуховими речовинами, газами, вибуховими речовинами (клас зберігання 4.1A), легкозаймистими твердими речовинами або десенсибілізованими речовинами (клас зберігання 4.1B), пірофорними речовинами, речовинами, що виділяють легкозаймисті гази під час контакту з водою, речовинами з сильним окиснювальним ефектом (клас зберігання 5.1A і 5.1B), амоніачною селітрою, органічними пероксидами та самореактивними речовинами, горючими твердими речовинами (клас зберігання 11).

Згідно з системою GHS (Globally Harmonized System of Classification and Labelling of Chemicals, Узгоджена на глобальному рівні система класифікації та маркування хімічних речовин (УГС)) для всіх ізомерних C₄H₉-бензенів характерні піктограми, які означають належність до легкозаймистих рідин; вони є небезпечними для довкілля, а також для здоров'я людини, за винятком, ізобутилбутилбензену.

Легкозаймисті речовини	Небезпечно для навколишнього середовища та водних організмів	Небезпечно, обережно	Небезпечно для здоров'я людини
			
бутилбензен ізобутилбензен втор-бутилбензен трет-бутилбензен	бутилбензен ізобутилбензен втор-бутилбензен трет-бутилбензен	бутилбензен ізобутилбензен втор-бутилбензен трет-бутилбензен	бутилбензен втор-бутилбензен трет-бутилбензен

Сферами застосування ізомерних C₄H₉-бензенів є використання їх як розчинників для лаків, фарб, клеїв, добавок до палива, змащувальних присадок, сировини для виробництва синтетичних каучуків, смол, барвників. Ізобутилбензен використовують в промисловому виробництві лікарського засобу ібупрофену.

Список використаних джерел

- GESTIS-Stoffdatenbank <https://gestis.dguv.de/data?name=020300>
ChemSpiderSearch and share chemistry <https://www.chemspider.com/Chemical-Structure.10410.html>

Цицюра Анна Ярославівна
студентка I курсу освітнього рівня «магістр»
спеціальності «014.07 Середня освіта (Географія)»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Кобернік Сергій Георгійович

Застосування електронних ресурсів у курсі «Географія: регіони та країни» в 10 класі ЗЗСО

Перехід до високотехнологічного інформаційного суспільства має велике значення для економічного та соціального розвитку країни. Люди у сучасному світі повинні бути освічені та компетентні у багатьох сферах життя. Внаслідок цього в Україні почали активно проводити реформи в області освіти. У Національній доктрині розвитку освіти України XXI ст. йдеться про те, що «Реформування освіти має на меті зробити її більш якісною та доступною для учнів. Найширші можливості для цього має поступовий перехід до програмного комп'ютерного вивчення шкільних предметів» [2].

Реформи в області освіти та активний розвиток комп'ютерних технологій стали поштовхом до того, що останні роки на уроках учителі почали все частіше використовувати електронні ресурси. Вони допомагають модернізувати заняття з географії, відійти від традиційних методів навчання [3,4,5]. Їх використання значно розширює можливості навчально-виховного процесу, а також допомагає вчителю реалізувати власні ідеї та проєкти.

Мета нашого дослідження полягає у дослідженні методичних аспектів шкільної практики використання електронних ресурсів у процесі вивчення географії в 10 класі ЗЗСО.

Проблема використання електронних ресурсів є досить актуальною. Адже спочатку пандемія COVID-19, а потім повномасштабне вторгнення росії в Україну стало поштовхом до того, що використання електронних ресурсів в освіті почало значно зростати. Адже всі навчальні заклади були змушені перейти на дистанційне навчання. Таким чином почали проводитись онлайн уроки, онлайн тестування та багато іншого, що раніше не використовувалося, або використовувалося нечасто. Застосування електронних ресурсів допомагає продовжувати навчання навіть у складних умовах воєнного стану. Учні можуть отримувати якісну освіту, навіть якщо були змушені покинути свої домівки та переїхати в інші регіони чи країни.

Під час проведення дослідження ми поставили розв'язати такі завдання: 1) на основі аналізу фахових інформаційних джерел визначити дидактичні можливості електронних ресурсів для вивчення географії в основній школі та охарактеризувати деякі з них; 2) з'ясувати стан шкільної практики з використання електронних ресурсів у процесі вивчення курсу географії «Регіони та країни»; 3) розробити приклади використання електронних ресурсів для вивчення географії з тем «Загальна характеристика Америки», «Країни Америки», «Африка» в 10 класі та перевірити їх ефективність на практиці; 4) підготувати рекомендації щодо застосування електронних ресурсів в освітньому процесі з географії у старшій школі.

Наочність відіграє важливу роль в освітньому процесі. Жоден із шкільних предметів не потребує такої кількості наочності, як географія. Адже, географія – це предмет, який дає змогу використовувати на уроках найрізноманітніші методи і прийоми навчання. Крім того, великий обсяг матеріалу робить застосування електронних ресурсів на уроках географії більш ефективним. Саме тому електронні ресурси з кожним роком відіграють дедалі важливішу роль в сучасній географічній освіті. Важко уявити сучасний урок географії без використання електронних посібників, онлайн карт, електронних демонстраційних матеріалів чи засобів віртуальної та доповненої реальності. Ці електронні ресурси у XXI ст. стали невід'ємною частиною освітнього процесу географії. Вони допомагають учням краще засвоїти навчальний матеріал, мотивують їх до навчання та роблять навчальний процес значно цікавішим і інтерактивним [1].

Електронні ресурси у навчанні географії виконують різноманітні дидактичні функції залежно від конкретної ситуації. На основі аналізу інформаційних джерел було встановлено, що дидактичні завдання, які виконують електронні ресурси можуть залежати від їх типу, призначення та мети навчання. Наприклад, електронні підручники

можуть використовуватися для подання навчального матеріалу, організації практичних занять та оцінювання навчальних досягнень учнів. Віртуальні лабораторії – для організації практичних занять та розвитку пізнавальних здібностей учнів. Інтерактивні завдання можуть використовуватися для розвитку творчого потенціалу школярів та підвищення їхньої мотивації до навчання.

Під час проходження виробничої педагогічної практики нами було розроблено анкети і проведено анкетування учнів 10 класів та вчителів і студентів-географів. Мета анкетування для учнів полягала у тому, щоб з'ясувати чи використовуються електронні ресурси в освітньому процесі з географії та як вони впливають на якість навчального процесу. Загалом було отримано і проаналізовано 63 анкети учнів та 32 анкети вчителів та студентів-географів.

За даними анкетування можна зробити висновок, що в освітній процес з географії активно впроваджуються електронні освітні ресурси. Вчителі та студенти-географи добре знайомі з електронними ресурсами та досить часто використовують їх на уроках географії. Значна кількість опитаних має власні розробки освітніх ресурсів, зокрема це мультимедійні презентації, картографічні матеріали, тестові завдання на різних платформах, географічні ігри. Найчастіше вони використовують їх на етапі вивчення нового матеріалу. Більшість опитаних учителів та студентів-географів задоволені своїм рівнем обізнаності та практичної готовності до використання електронних ресурсів, проте не проти його покращити.

Електронні ресурси дають можливість вчителю підійти до організації освітнього процесу більш творчо та подати навчальний матеріал різними способами. Таким чином, учням буде цікавіше і вони зможуть краще засвоїти новий матеріал. Використання електронних освітніх ресурсів в процесі вивчення географії може значно покращити якість навчання. Електронні ресурси можуть використовуватись під час уроків різних типів та на будь-якому їх етапі. Кожен урок чи його етап потребує різних видів електронних ресурсів.

На основі аналізу анкет для учнів 10 класу можна сказати, що використання електронних ресурсів на уроках географії позитивно впливає на успішність школярів, а також робить навчальний процес цікавішим та ефективнішим. Також це сприяє мотивації старшокласників до вивчення географії, значно полегшують процес пізнання та запам'ятовування інформації.

Нами було розроблено та апробовано мультимедійні презентації до окремих уроків з теми «Америка» - «Країни Центральної Америки та Карибського басейну», «Мексика», «Країни Південної Америки. Загальна характеристика», «Бразилія», а також за допомогою платформи Google Classroom проведено контрольну роботу у Google Forms.

Проте, не дивлячись на всі переваги електронних ресурсів, варто зазначити, що для того щоб учні були сконцентровані на навчальному матеріалі та змогли краще його зрозуміти та засвоїти вчитель має правильно підібрати електронні ресурси та використовувати їх на уроці відповідно поставлених завдань. Вони мають бути інформативними, інтерактивними та доступними для сприйняття учнів. Також важливо враховувати вікові та індивідуальні особливості школярів, тоді електронні ресурси ефективно впливатимуть на сприйняття матеріалу всіх присутніх школярів.

Список використаних джерел

1. Биков В.Ю., Лапінський В.В. Методологічні та методичні основи створення і використання електронних засобів навчального призначення // Комп'ютер у школі та сім'ї №2 (98), 2012. С. 3-6.

2. Застосування методичних стратегій критичного мислення на уроках географії – Електронний ресурс. – Режим доступу до ресурсу: http://mayaromanova2013.blogspot.com/p/blog-page_19.html

3. Патрушева І. А. Мобільні технології в школі: посіб. для вчителів / І.А. Патрушева, О.М. Гера, Н.В. Діденко, Л.А. Павлюк, О.Л. Сафроненко. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2019. 175 с.

4. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. — Випуск 40 / Редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін. — Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2014. 491 с.

5. Учителю географії. Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 01. 07. 2019 р. № 1/11-5966. Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://shostka-osvita.gov.ua/uchitelju-geografii-19-56-32-29-01-2020/>

Черевик Михайло Вадимович
студент IV курсу
спеціальності «242 Туризм»

Науковий керівник:
кандидат географічних наук, доцент
Буличева Тамара Валентинівна

Сучасна війна та туризм в Україні

Воєнні дії на території України викликали значний негативний вплив на сферу туризму і на сектор економіки що охоплює туристичні послуги та дотичні до них галузі.

Як відомо, росія завдала значних руйнувань територіям на півночі країни у Київській, Чернігівській, Сумській областях. Зруйнувала та частково окупувала території Харківської, Донецької, Луганської, Запорізької, Херсонської та Миколаївської областей. А також повністю окупувала АР Крим.

Перебування на цих територіях та ведення там господарської діяльності, зокрема здійснення роботи туристичних підприємств є небезпечним для життя і здоров'я людей або ж і зовсім неможливим.

Іншою загрозою є далекобійне зброя, яку використовує росія для нанесення ударів по території України, зокрема по крупних містах, об'єктах інфраструктури, транспортних вузлах тощо.

В сукупності всі ці фактори формують вкрай негативний вплив на роботу третинного сектору економіки, зокрема туристичної галузі. Кількість в'їжджаючих до країни іноземців, що подорожують з туристичною метою, значно зменшилася, а велика кількість територій є непридатними для проведення туристичної діяльності. Іноземні туристи мають страх опинитися в небезпеці на території України через обстріли країни-агресора та інші військові ризики.

Внутрішній туризм має інші тенденції розвитку у воєнний час. На початку вторгнення внутрішній туризм зупинився повністю, але з часом почалася так звана "відлига" в туристичній сфері. З огляду на те, що величезна кількість дестинацій, що так користувалися популярністю серед українців, були знищені росією, українці обрали для себе шлях ре-локації, а саме перенесенні туристичного фокусу в безпечні зони для відпочинку та ведення туристичної діяльності.

Вся туристична зона Чорноморського та Азовського узбережжя Одеської, Миколаївської, Херсонської, Запорізької областей стали непридатними або недоступними для відпочинку, адже на цих територіях зберігається мінна загроза, загроза обстрілів або ж вони окуповані. Недоступні для українців також такі дестинації як: Грязевий курорт Гола Пристань, Олешківські піски, Асканія Нова, Святогірський туристичний район включно зі Святогірською Лаврою. Кримський півострів, що

окупований ще з 2014 року, має величезний туристичний потенціал, але є повністю недоступним вже ціле десятиліття.

У зв'язку з тим, що описані вище destinations більше недоступні, значна частина українців з середини-кінця 2022 року почала обирати інші напрямки для подорожей. Популярними стали більш безпечні регіони, а саме захід України. Найбільшу кількість відвідувачів приймають курорти Закарпаття: Мукачево, Косино, Берегово, Хуст, Ужгород, Свалява. Люди прагнуть знайти рівноцінну заміну морським курортам та обирають місця з термальними басейнами, розвиненою курортною інфраструктурою. Приємним бонусом є багата історія та культура регіону, старовинні міста, замки, палаці, музеї, пам'ятки архітектури тощо. Гірський відпочинок в Карпатах також набув популярності з початком війни. Люди стали більше дізнаватися про привабливі локації, цікавитися походами та екстремальним туризмом. Найбільш успішними в цьому плані стали Ворохта, Яремче, Татарів, Буковель, Микуличин, Верховина, Дземброня, Кваси, Рахів, Яблуниця, Пилипець, Воловець, Колочава, Синевир та велика кількість інших міст та селищ [1].

В моді серед українців увійшло сходження на різні хребти та гірські масиви, такі як Свидовець, Черногора, Горгани, Мармароси, Боржава, що також пов'язано з популяризацією здорового способу життя.

Окремою темою відпочинку на заході України є рекреаційний та реабілітаційний туризм для військових та осіб, що постраждали внаслідок бойових дій. Такий туризм передбачає розвиток санаторного лікування, впровадження роботи психологів, лікування пост-травматичних розладів, що зараз є надзвичайно важливим для нашого суспільства.

Популярності внаслідок зміни пріоритетів у туристів набули також міста, що раніше були невідомі багатьом. Подорожі до Чернівців, Кам'янця-Подільського, Хмельницького, Хотина, Тернополя, Рівного, Луцька, Дубно, Збаража та багатьох інших міст стали популярні через їх багату історію та потужну архітектурну спадщину. Подорожі замками Поділля, Буковини та Волині використовують в своїй роботі все більше туристичних операторів та агенцій.

З іншого боку існує певний потік іноземних туристів Україну, як вже було зазначено на початку. Ці туристи мають певні потреби під час подорожі і вони є набагато вищими ніж у подорожуючих українців. Найважливіша базова потреба – це потреба в безпеці. На ринку туристичних послуг не так багато пропозицій для іноземців, але ті, що представлені, сильно змінили свій вигляд з початком війни [2]. Закрилася Чорнобильська зона для відвідування з міркувань безпеки, а це був найпопулярніший туристичний об'єкт серед в'їзних туристів. В даний момент в «топі» серед відвідуваних міст України серед іноземців є Київ, Львів, Одеса. Громадяни високорозвинених країн зацікавлені в дослідженні історії та культури України, їм все більше і більше цікаво, хто ж такі українці і як вони живуть.

Кожен запропонований туроператором або турагентом тур для іноземця має підвищений рівень безпеки. Він включає в себе проживання в готелі з бомбосховищем, страхування від військових ризиків та послуги тільки професійних і досвідчених гідів, які можуть закрити базову потребу туриста – потребу в безпеці.

Після де-окупації значної частини території України популярності почав набирати так званий дарк-туризм. Сутність таких турів полягає у відвідуванні пам'ятних місць, ліній оборони, деокупованих територій та загалом проведення турів на тему сучасної війни в Україні [3].

Ця тема користується особливим попитом у іноземців та приносять неабиякі прибутки малому та середньому бізнесу. Значна частина компаній, що впроваджують темний туризм на де-окупованих територіях займаються благодійністю та перераховують значну частину коштів на відновлення цих же територій.

Туризм з початком війни хоч і зазнав серйозних труднощів, але він не помер. Туристична сфера пристосовується під умови сучасної війни та починає набирати все більших обертів, приносячи користь економіці країни та сприяючи позитивній інформаційній політиці на іноземну аудиторію через подорожі.

Список використаних джерел

1. Visit Ukraine.today. Discover Ukraine: An Amazing Country Awaits! URL: <https://visitukraine.today/tours>
2. Суспільне. Тернопіль. URL: <https://suspilne.media/ternopil/615749-vidpocivati-obovazkovo-potribno-ekspert-z-turizmu-sergij-pidmogilnij-pro-podorozi-pid-cas-vijni/>
3. Туризм під час війни. Як галузь виживає та готується до відновлення
Джерело: <https://hub.kyivstar.ua/articles/turyzm-pid-chas-vijny-yak-galuz-vyzhyvaye-ta-gotyetsya-do-vidnovlennya>. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/turyzm-pid-chas-vijny-yak-galuz-vyzhyvaye-ta-gotyetsya-do-vidnovlennya>

Чукардаш Аліна Андріївна
студентка III курсу
спеціальності «014.06 Середня освіта (Хімія)»

Науковий керівник:
кандидат хімічних наук, доцент
Богатиренко Вікторія Альфредівна

Пектини як компоненти сучасних лікарських засобів

Пектин – це високомолекулярний гетерополісахарид вищих рослин, який є лінійним полімером з молекулярною довжиною близько 10^4 мм. Його кількість в рослинах становить 0,5-4,0 % від загальної сирової маси рослин. Цей полімер є структурним волокном, що міститься в первинній клітинній стінці та внутрішньоклітинному матриксі рослинних клітин, особливо в таких фруктах, як яблука, апельсини та лимони.

Як гетерополісахарид пектин є родиною полісахаридів, основним компонентом яких є галактуронова кислота, представлена гомогалактураном (HG), рамногалактураном I (RG I), рамногалактураном II (RG-II) та ксилогалактураном (XGA).

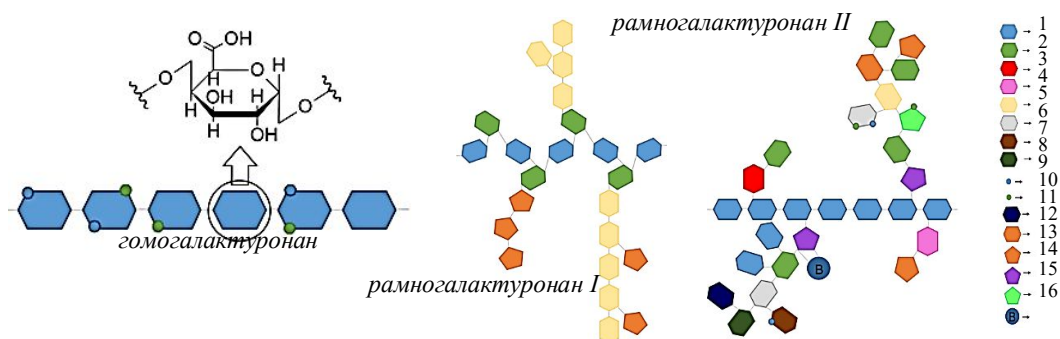

Рис. 1. Схематична будова пектинових полісахаридів:

1. D-галактуронова кислота; 2. L-рамноза; 3. КДО; 4. ДНА; 5. D-галактоза; 6. L-фукоза; 7. D-ксилоза; 8. D-глюкуронова кислота; 9. метокси-група; 10. ацетильна група; 11. L-галактоза; 12. L-арабінопіраноза; 13. L-арабінофураноза; 14. D-апіоза; 15. L-ацетатна кислота; 16. Бор

Лінійний основний ланцюг пектинів складається щонайменше з 65 % галактуранової кислоти (GalA), яка може бути метилетерифікована за карбоксильними групами, присутніми в положенні С-6, рис. 2.

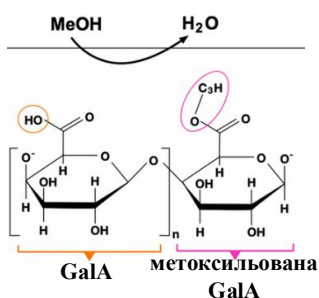

Рис. 2. Схема метилетерифікації GalA за карбоксильними групами в положенні С-6

Співвідношення етерифікованих і неетерифікованих груп GalA називається ступенем етерифікації (СЕ). Пектин класифікується як пектин із високим вмістом метоксигруп (НМР) з СЕ > 50 % або пектин із низьким вмістом метоксигруп (LMP) з СЕ < 50 %.

Залежно від джерела пектини можуть відрізнятися розмірами молекул, ступенем ацетилювання і метилування, а також вмістом галактуранової кислоти і залишків нейтральних цукрів. Таким чином, пектини мають універсальні желувальні властивості і здатні утворювати комплекси з іншими природними сполуками. Саме тому пектин має широкий спектр застосування. Крім того, він є

біорозкладним та біосумісним (таблиця 1).

Пектин та структурно модифікований пектин є найбільш перспективними для фармацевтичних, медичних застосувань та в системах доставки ліків (DDS). Фармакологічні властивості пектину та його модифікованих похідних включають протиракові, протидіабетичні, антиоксидантні, протизапальні, антибактеріальні, властивості, здатність зміцнювати імунну систему та регулювати рівень холестерину в крові.

Таблиця 1

Сучасні сфери застосування пектинів

Біомедичне застосування	Навколишнє середовище	Харчова промисловість
1. Пребіотичні властивості	1. Металева палітурка	1. Текстурактор
2. Загоєння ран	2. Біосорбенти важких металів	2. Гелеутворювач
3. Доставка ліків		3. Здатність до емульгування
4. Терапія раку		4. Харчова капсуляція
5. Біосенсиори		5. Харчове покриття

Дослідження показали, що розщеплений на фрагменти з нижчою молекулярною масою пектин запобігає метастазуванню. Високов'язкий пектин може впливати на інгібування рівня холестерину в крові, порушуючи утворення міцел, уповільнюючи дифузію жовчних кислот, блокуючи абсорбцію міцел, що несуть холестерин, і знижуючи швидкість дифузії жовчних кислот. Без будь-яких змін у раціоні споживання пектину в дозі не менше 6 г/день може знизити рівень холестерину у людей з нормальним або підвищеним рівнем ліпідів, знижуючи ризик ішемічної хвороби серця.

Вживання пектину може також впливати на рівень глюкози в крові і знижувати ризик захворювання на цукровий діабет. Цитрусовий пектин має потенційні протидіабетичні властивості при лікуванні цукрового діабету 2 типу. Високометоксильований яблучний пектин може використовуватися як функціональний інгредієнт для зниження резистентності до інсуліну. Соевий пектин покращує реакцію глюкози та інсуліну у людей з нормальною вагою.

Пектинові полісахариди виявляють хорошу протизапальну активність і можуть бути покращені для виробництва протизапальних засобів. Запалення кишечника можна зменшити за допомогою пектину з низьким вмістом метилових етерів, але системне та місцеве запалення лікують за допомогою пектину з високим вмістом метилових етерів.

Крім використання як активних терапевтичних засобів, нанокмозити на основі пектину використовуються в системах доставки ліків, включаючи доставку протиракових, протизапальних, протибольових, протиальцгеймерських, антибактеріальних препаратів, міорелаксантів тощо.

Отже, у найближчому майбутньому пектин та його модифіковані ПК можуть стати потенційними ефективними терапевтичними агентами в комбінації з функцією носіїв лікарських засобів

Список використаних джерел

1. Hainiuk, M. B., Gerush, O. V., Bogdan, N. S., Savokhina, M. V., & Khaliieva, O. L. (2023). Properties of apple pectin and its applications in medicine and pharmacy. *Likars'ka Sprava*, (2), 54–60. <https://doi.org/10.31640/LS-2023-2-06>
2. Стрижак Д. О. Використання пектину у медицині // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі» (XXIX КАРИШИНСЬКІ ЧИТАННЯ), присвяченої розробкам моделей підготовки майбутнього вчителя до педагогічної діяльності в Новій українській школі (м. Полтава, 26-27 травня 2022 р.) / За заг. ред. проф. М. В. Гриньової. Полтава : Астроя, 2022. С. 201-202. – Режим доступу: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/19798>

*Чукардаш Аліна Андріївна
студентка III курсу
спеціальності «014.06 Середня освіта (Хімія)»*

*Науковий керівник:
викладач кафедри іноземних мов
Запара Валентина Миколаївна*

Translation of Business Documentation

The most popular type of translation today is the translation of documents which are usually divided into the following groups - these are: documents of entrepreneurs and people who are not related to business. These can be passports, contracts, etc.

There are such features of translation as a special structure of sentences, specific vocabulary, which is very important for the performance of quality and correct translation. A translator of legal documents must understand the terms of the order, translation of the names of both parties to the agreement required, proper names, translation format and purpose. Legal translation documents requires taking into account the peculiarities of drafting legal texts and compliance with the established writing rules. It is important to save as much as possible syntactic structure of the original text.

When implementing translation, first of all, the main terms of style should be singled out and defined type of the given document, and only then do the translation itself. The final stage is text editing and consistency of terminology used in to the entire text. Translation requires not only understanding vocabulary and grammar features of sentence structure, but you also need to pay attention to the following details such as translation of company name, address and surname.

It is necessary to observe accuracy (that is, all provisions of the original of the text should be stated in the translation), brevity (i.e. exclusion auxiliary and unnecessary words, without which the text can exist), clarity (that is means of laconic translation) and literariness (the text of the translation should meet literary norms). When translating the title of the document, it is necessary to take into account that it has to be as close to the original title as possible. Abbreviation texts must be deciphered based on special common abbreviations. But those reductions that do not lend themselves transcripts remain in the original language.

Words and sentences not in the original language are not subject to change, abbreviation of brands of products and devices and names of foreign printed publications, and

there are the names of positions, proper names, names of departments and divisions, institutions and organizations need translation. The translated text must contain the transcription of foreign surnames, proper names and titles, taking into account the established spelling of popular surnames, names of international companies, joint-stock companies, corporations, monopolies, industrial associations, as well as car brands, devices, chemicals, products.

Nowadays, people learn language based on the relationship between language and culture and consider the translated text based on the culture of the language that accepts. Therefore, translation is seen as a mediator in the understanding of cultures, in implementation of contacts and intercultural communication. The problem of improving professional communication between languages is decided not only by the professionals themselves, but also by people (translators and theoreticians in translation activities) who need directly to ensure successful interlingual communication. This process is not excluded the field of jurisprudence. For the broad development of economic partnership, cultural cooperation should be laws and regulations, qualified assistance of lawyers and their participation in negotiations, business meetings and preparation documents. The analysis of the factors of text translation is based on the key peculiarities of culture and language. Legal language means a specialized vocabulary that covers legal industries and institutes. Translating texts from the field of jurisprudence should pay attention to existing differences between the legislation of different countries and peculiarities of legal discourse. Translators in the field of jurisprudence have problems with proper information transfer, therefore there is a need to use its translation transformations, because legal language is specific. In this field, it is important to have not only knowledge of legal norms, but also knowledge legal terminology (including the judicial system). It also contains personal qualities of translators, since the translation of any text involves interaction between language and cultural concepts of sovereign countries.

To translate is not just to replace one language with another, it means carry out a functional transformation of cultural elements. Nowadays language is learned based on the interaction between language and culture as well as the translated text is considered as a language culture. Translation of commercial documents is one of the most difficult types translation, as this requires knowledge of the translator, knowledge of theory discourse, semantics, extensive prior knowledge and professional translation capabilities. The translation of the contract can be done correctly only if the translator has knowledge in the field of law and economics. Each document written in an official business style has a purpose reaching a clear agreement on policy, trade, service products etc. The document must guarantee the clarity of the essence of the question in which the basic conditions that both parties must adhere to are laid out agreements.

References

1. Відмінність офіційного перекладу від звичайного. URL: <https://profpereklad.ua/vidminnost-Oficijnogo-perekladu-vid-zvichajnogo/>
2. Переклад документів: правила та особливості. URL: <https://translatorsauction.com/blog/uk/pereklad-dokumentiv/>
3. Правила оформлення перекладних документів. URL: <https://ntidea.com.ua/ua/novosti/pravila-oformleniya-perevedennykh-dokumentov>
4. Як правильно оформити переклад документів. URL: <https://pereklad.ua/ukr/blog/yak-pravylno-oformyty-pereklad>

*Шандрук Олександр Дмитрович
студент III курсу*

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент
Пархоменко Олександр Вікторович

Виготовлення природних чорнил з дубових гал в умовах лабораторії

Чорнила, виготовлені з дубових гал, мають багату історію та широке застосування в письмі і мистецтві. Ці гали раніше називалися чорнильними горішками і з них виготовлялося чорне якісне чорнило. Якщо ви назбираєте таких горішків (сухими вони зберігаються роками), то можете отримати міцний і насичений барвник. Ним і досі фарбують тканини ті, хто надає перевагу природним барвникам і відроджує традиції їхнього використання. Справжні умільці з фарбування природними барвниками тижнями вимочують і витримують тканини у цьому розчині, щоб отримати якісне фарбування [6].

Горіхотворки належить до ряду перетинчатокрылих і мають віддалену спорідненість з осадами, бджолами і мурашками, вони утворюють гали. Відомо близько 1900 видів, що поширені на всіх материках, крім Антарктиди. Для більшості видів горіхотворок характерне чергування двостатевого і одностатевого поколінь. Самки відкладають яйця в тканини рослин, де й розвиваються білі, червоподібні личинки, спричинюючи утворення галів у вигляді горішків (звідси й назва «Горіхотворка»). В дібровах України дуже поширені такі горіхотворки: яблукоподібна (*Cynips quercusfolii* Linnaeus, 1758), коренева (*Biorrhiza pallida* Olivier, 1791). Деякі види горіхотворки шкідливі, наприклад: плюскова горіхотворка (*Cynips quercuscalicis* Burgsdorff, 1783) ушкоджує жолуді, малинова горіхотворка (*Diastophus rubi* Bouché, 1834) - стебло малини, розанна горіхотворка (*Rhodites rosae* Linnaeus, 1758) [1, 2, 3, 4, 5].

Яблукоподібна горіхотворка (*Cynips quercusfolii* Linnaeus, 1758) - дрібна комаха (завдовжки до 4 мм), що широко розповсюджена у дубових лісах Європи. Дає два покоління на рік. Навесні самки, перезимувавши, відкладають яйця у бруньки дубових гілок. У результаті розвиваються маленькі бархатисті гали (назва новоутворень, які є результатом патологічного розростання тканини і листка фіолетового кольору, в яких росте літнє покоління як самців, так і самок. Цим викликається бурхливий ріст тканин, і на листкові утворюється «горішок». Цей гал служить притулком для зимуючого покоління горіхотворок. Зимуюче покоління представлене виключно самками. Самців там немає зовсім [7, 8].

Для приготування чорнил в умовах лабораторії нами були зібрані дубові гали, які потім розкришили у пластикову ванночку. Після цього пересипаємо крихти у колбу. Надалі ми заливаємо 100 мл. яблучного оцту у колбу, збовтуємо та залишаємо у теплому місці на 10-12 днів на бродіння. Після 12 днів бродіння, проціджуємо таніни у мірну склянку. Надалі додаємо залізний купорос, та збовтуємо. Фільтруємо вишневу камідь, і додаємо її до чорнил і таким чином отримуємо чорнило з дубових гал [7].

Отже, в ході дослідження ми провели експеримент з приготування чорнил з дубових гал, зібраних у лісі. Також вели ретельне спостереження за всіма стадіями розвитку горіхотворки (яйце, личинка, лялечка, імаго) та механізмом формування гал під її впливом.

Список використаних джерел

1. Бригадиренко В. В. Основи систематики комах: Навч. посіб. – Д.: РВВ ДНУ, 2003. – 204 с.

2. Капітоненко С. В. Видовий склад шкідників дуба звичайного *Quercus robur* L. в дендропарку «Асканія-Нова» / С. В. Капітоненко // Вісті Біосферного заповідника «Асканія-Нова». – 2001. – Т. 3. – С. 90-93.

3. Листопадська О. А. Мінуючі та галоутворюючі шкідники деревночагарникових порід дендропарку «Асканія-Нова» / О. А. Листопадська // Вісті Біосферного заповідника «Асканія-Нова». – 2008. – Т. 10. – С. 196-197.

4. Листопадська О. А., Івашов А. В. Дендрологічний парк «Асканія-Нова» як полігон з вивчення консортивних зв'язків комах-філофагів із представниками роду *Quercus* L. Ecology and noospherology. 2013. Vol. 24, no. 3–4. – С. 75-88.

5. Майкл Воган Брайан Production Ecology of Insects and Termites.

6. <https://m.day.kyiv.ua/article/naprykintsi-dnya/dubovi-yabluchka>

7. <http://igormelika.com.ua/moi-karpati/ukrainski-karpati/gal-dubovij-chornilnij-gorishok>

8. https://en.wikipedia.org/wiki/Oak_apple

Швадченко Аліна Юрійвна
студентка III курсу,
спеціальності «014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)»

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент
Кустовська Алла Валентинівна

Дослідження антибактеріальної активності нетрадиційних плодових культур колекції Відділу акліматизації плодових рослин НБС імені М.М. Гришка

Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України є одним з ботанічних садів на території міста Києва, що спеціалізується на культивуванні екзотичних видів рослин. У колекціях Відділу акліматизації плодових рослин НБС імені М.М. Гришка, культивуються такі нетрадиційні плодові культури, як хурма віргінська (*Diospyros virginiana*), азиміна трилопатева (*Asimina triloba*), цинкосилон японський (*Cynoxylon japonica*), жимолость синя (*Lonicera caerulea*), лох багатоквітковий (*Elaeagnus multiflora*) і зізіфус ююба (*Ziziphus jujuba*) та інші. Завдяки цінним плодам та декоративним якостям інтерес до цих культур постійно зростає, що потребує глибоких досліджень біологічних та біохімічних особливостей цих рослин в умовах культури в Україні [1-5].

Метою нашого дослідження є вивчення антибактеріальних властивостей водних витяжок з листків перерахованих видів екзотичних плодових культур з метою оцінки вмісту різних біологічно активних сполук які проявляють інгібувальну дію по відношенню до росту різних видів патогенних мікроорганізмів. Було досліджено антибактеріальний ефект витяжок з листків вищезазначених рослин по відношенню до таких видів мікроорганізмів, як *Proteus vulgaris*, *Bacillus megaterium*, *Pseudomonas aeruginosa*, *Bacillus pumilus* і *Bacillus subtilis*.

Дослідження проводили в чашках Петрі дифузійно-дисковим методом на поживному середовищі (дріжджовий агар). Першим етапом дослідження було приготування водних витяжок з листків *Diospyros virginiana*, *Asimina triloba*, *Cynoxylon japonica*, *Lonicera caerulea*, *Elaeagnus multiflora* та *Ziziphus jujuba*. Далі було визначено чутливість мікроорганізмів до антибактеріальних речовин у складі рослинної сировини методом паперових дисків, просочених рослинною сировиною: спочатку брали чисту культуру мікроорганізмів (*Proteusvulgaris*, *Bacillismegaterium*, *Pseudomonasaeruginosa*,

Bacillus pumilus, *Bacillus subtilis*), готували з неї інокулом, а саме 5–10 однорідних колоній суспензували у 2 мл фізіологічного розчину. Потім здійснювали посів у чашку Петрі з живильним середовищем. Зважаючи на те, що діаметр зон затримки росту мікроорганізмів навколо певного диску в межах однієї чашки Петрі виявлявся неоднаковим, для одержання достовірних результатів виводили середнє арифметичне.

Результати дослідження показали, що витяжка з листків азиміни трилопатевої (*Asimina triloba*) має найбільший антибактеріальний ефект по відношенню до чутливих до неї культур мікроорганізмів, що робить її доволі перспективним рослинним об'єктом для дослідження антибактеріальних властивостей рослинної сировини. Цікаво, що жодна із витяжок з тієї чи іншої рослини не показала антибактеріальний ефект по відношенню до одночасно усіх п'яти досліджуваних видів мікроорганізмів, що, можливо, вказує на різний генетичний апарат у цих мікроорганізмів, що може контролювати резистентність того чи іншого виду мікроорганізму по відношенню до тієї чи іншої антибактеріальної речовини у складі витяжок, а також пояснюється відмінним біохімічним складом рослинних об'єктів.

Два види мікроорганізмів, *Proteus vulgaris* і *Pseudomonas aeruginosa*, є чутливими у різну міру до дії одночасно усіх п'яти витяжок. Вид *Bacillus megaterium* є чутливим до дії витяжок з хурми віргінської (*Diospyros virginiana*), азиміни трилопатевої (*Asimina triloba*) і лоха багатоквіткового (*Elaeagnus multiflora*), тоді як *Bacillus pumilus* є чутливим до дії витяжок з азиміни трилопатевої (*Asiminatoriloba*), циноксилону японського (*Cynoxylon japonica*) і лоха багатоквіткового (*Elaeagnus multiflora*). На противагу цьому вид *Bacillus subtilis* є чутливим до дії витяжок з хурми вірджинської (*Diospyros virginiana*) і циноксилону японського (*Cynoxylon japonica*).

Отримані результати свідчать про наявність закономірності між хімічним складом тієї чи іншої рослини, що містить речовини з антибактеріальним ефектом, і видом мікроорганізмів, які в силу своїх генетичних особливостей здатні чи не здатні протистояти впливові певних антибактеріальних речовин у рослинній сировині. Проведене дослідження показало перспективність подальшого вивчення рослинної сировини *Diospyros virginiana*, *Asimina triloba*, *Cynoxylon japonica*, *Lonicera caerulea*, *Elaeagnus multiflora* та *Ziziphus jujuba* з метою використання в дієтичному харчуванні та в косметології.

Список використаних джерел

1. Григор'єва О. В. Морфологічні та біоекологічні особливості і репродукція хурми віргінської (*Diospyros virginiana* L.) в умовах Лісостепу України. Наукові доповіді НУБіП, 2011. 2. 24 с.
2. Грабовецька О. А. *Asimina triloba* (L.) Dunal. - цінна плодова, лікарська та декоративна рослина *Asimina triloba* (L.) Dunal.—valuable fruit, medicinal and ornamental plants. *Ethnobotanical traditions in agronomy, pharmacy and garden design*, 2021, 62 с.
3. Zhabrovets Yu., Kustovskiy Ye., Kustovska A., Grygorieva O., Schubertová Z. Amino acid composition of leaves, fruits, seeds and calyx of American Persimon (*Diospyros virginiana* L.) // *Book of abstracts of the 4th International Scientific Conference Agrobiodiversity for Improve the Nutrition, Health and Quality of Human and Bees Life*, September 11-13, 2019, Nitra, Slovakia – Nitra, 2019. P.189.
4. Zhabrovets Yu., Kustovska A., Grygorieva O. Phenological grows stages of the *Diospyros virginiana* L. // *Book of abstracts of the 4th International Scientific Conference Agrobiodiversity for Improve the Nutrition, Health and Quality of Human and Bees Life*, September 11-13, 2019, Nitra, Slovakia – Nitra, 2019. P.154.
5. Kustovska A., Kustovskiy Ye. Biologically active substances of *Cynoxylon japonicum* (Siebold & Zucc.) Nakai/ Kustovska A., Kustovskiy Ye. // *Book of Abstracts of the 5th International Scientific Conference Agrobiodiversity for Improving the Nutrition,*

*Швиденко Катерина Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «242 Туризм»*

*Науковий керівник
кандидат географічних наук., доцент
Буличева Тамара Валентинівна*

Тревел-блогінг як інноваційний інформаційний продукт в туризмі

Туризм є однією з галузей глобальної економіки, що найбільш динамічно розвиваються, а тревел-блогінг, в свою чергу, посідає важливе місце у формуванні та поширенні туристичної інформації.

Останніми роками туристичні блоги стають все більш популярними, де мандрівники документують свої пригоди та діляться ними зі світом. Ця форма ведення блогів дозволяє окремим особам демонструвати свій досвід подорожей, давати корисні поради та рекомендації та надихати інших досліджувати нові туристичні дестинації. Тревел-блогери часто діляться історіями, фотографіями та відео зі своїх подорожей, даючи читачам можливість зазирнути в різні культури, ландшафти та досвід. Незалежно від того, подорожуєш Європою, досліджуєш віддалені острови чи занурюєшся в місцеві традиції, туристичні блоги пропонують унікальний та особистий погляд на світ подорожей. Це цінний ресурс для тих, хто шукає натхнення та практичних порад для власних подорожей.

Однією з ключових причин дослідження теми є зростання впливу тревел-блогінгу на туристичну галузь. З появою соціальних мереж та платформ для створення контенту, тревел-блогерство стало потужним засобом впливу на туристичні уявлення та рішення. Подорожі більше не лише про відвідування нових місць, але і про створення контенту, який впливає на туристичні потоки та уподобання. У сучасному світі, де технології надають нам безліч можливостей для спілкування та впливу, туризм не лише залишається важливою галуззю, але й постійно змінюється під впливом інформаційних технологій.

Тревел-блогінг сьогодні став потужним засобом впливу на туристичну галузь. Популярність тревел-блогінгу зростає величезними темпами, забезпечуючи нові можливості для споживачів та туристичних компаній. Успішні тревел-блогери впливають на туристичні уявлення, визначаючи нові тренди та напрями подорожей, спонукаючи туроперейтинг до диверсифікації турпродукту. Тревел-блогінг створює нові можливості для туристичних компаній, дозволяючи їм просувати свої продукти та послуги через креативний та персоналізований підхід. Інноваційність у використанні тревел-блогінгу для маркетингу туристичних продуктів полягає в здатності створювати унікальний та привабливий контент, який залучає увагу аудиторії.

Розвиток технологій, таких як віртуальна реальність, сприяє появі нових форматів тревел-контенту, що робить дослідження цієї теми надзвичайно актуальним. Соціальні мережі виступають як потужна платформа для поширення тревел-контенту та взаємодії з аудиторією, перетворюючись на ключовий інструмент для тревел-блогерів.

Важливою частиною тревел-блогінгу є Інтернет. На сьогоднішній день масова інформація займає одну з найважливіших частин у всесвітній комп'ютерній мережі, а тревел-журналістика трансформувалась у тревел-блогерство. Сьогодні в мережі можна

виділити чотири головні типи контенту користувача, які дозволяють розміщувати різні матеріали в різних форматах :

1) Блоги або веб-сторінки, які включають пости на різні теми, що містять текст, ілюстрації, посилання на інші ресурси.

2) Вікіпедія або веб-сайти, що дозволяють користувачам легко додавати, редагувати або видаляти контент відповідно до свого бажання.

3) Підкасти або аудіо-блоги (зазвичай у mp3 форматі), доступні для скачування та прослуховування користувачами.

4) Соціальні мережі (наприклад, YouTube, Instagram, Facebook та ін.), що дозволяють користувачам спілкуватися та обмінюватися думками на певні теми у формі чату.

Важливе значення має виділення категорій тревел-блогосфери, кожна з яких має конкретну адресну комунікацію: споживач для споживача, або C2C (consumer to consumer); бізнес для бізнесу, або B2B (business to business); бізнес для споживача або B2C (business to consumer); держава для споживача, або G2C (government to Consumer).

Список використаних джерел

1. World Tourism Organization. (2023). Tourism Highlights.
2. Туризм та соціальні мережі: нові тренди. Інститут маркетингу, К.: 2022, С.128-135.
3. Салмін В.О. Тревел-блогінг як складова туризмології. URL: <https://fractus.com.ua/uk/blog/korysni-statti/prodazhi/osnovni-vydy-bizness-modelej-z-prykladamy/>

*Шевкопляс Наталія Вікторівна
студентка I курсу освітнього рівня «магістр»
спеціальності «014.07 Середня освіта (Географія)»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Кобернік Сергій Георгійович*

Використання мультимедійних засобів на уроках географії у 6 класі ЗЗСО

Сучасне суспільство, і освіта зокрема, нерозривно пов'язане з процесом діджиталізації. При цьому один із пріоритетних напрямів є впровадження діджиталізації у систему освіти, що реалізовано в Новій українській школі [1]. Сьогодні важко уявити роботу вчителя, зокрема – вчителя географії, без використання мультимедійних засобів навчання, що дозволяють за допомогою комп'ютера, периферійних пристроїв та різних інформаційних програм будувати уроки, проводити позакласні та позаурочні заходи.

Мультимедіа є ефективною освітньою технологією завдяки властивим їй якостям інтерактивності, гнучкості й інтеграції різних типів навчальної інформації. Так, відмінною рисою мультимедіа є навігаційна структура, що забезпечує інтерактивність – можливість безпосередньої взаємодії з програмним ресурсом [3].

Раніше інформацію з будь-якої теми учень міг отримати з різних паперових джерел: підручник, довідкова література, графічний конспект уроку. Наразі, сучасні школярі все більше часу проводять у пошуку потрібної інформації у глобальній мережі, у мережесних спільнотах, а не у традиційних підручниках. Мозок сучасної дитини, налаштований ще з дошкілля на отримання знань у формі розважальних відеоматеріалів, програм та застосунків, набагато легше сприймає запропоновану

вчителем інформацію, подану за допомогою мультимедійних засобів навчання. Нині вчителю географії необхідно володіти не тільки сучасними методиками, але й новими освітніми технологіями, мультимедійними засобами навчання, щоб спілкуватися однією мовою з школярами.

Мета нашого дослідження полягає у виявленні педагогічного потенціалу використання мультимедійних комп'ютерних технологій при формуванні географічної компетентності учнів 6 класу в умовах розвитку НУШ.

Під час дослідження ми маємо розв'язати такі завдання: розкрити зміст і сутність поняття мультимедійних засобів навчання та їх видів; дослідити місце мультимедійних засобів навчання і особливості їх застосування в освітньому процесі з географії у 6 класі ЗЗСО; з'ясувати сучасний стан практичного застосування мультимедійних засобів навчання на уроках географії; розробити приклади застосування мультимедійних засобів навчання під час вивчення географії у 6 класі; визначити особливості використання мультимедійних засобів навчання у позакласних заходах з географії у 6 класі; скласти методичні рекомендації щодо застосування мультимедійних засобів навчання на уроках географії в 6-х класах за модельними програмами НУШ.

На основі аналізу інформаційних джерел було встановлено, що комплексне використання мультимедійних засобів навчання на уроках географії у 6-х класах ЗЗСО дозволяє більш раціонально планувати та проводити уроки, ефективно впливає на сприйняття та засвоєння учнями програмного матеріалу, підвищує пізнавальний інтерес школярів до вивчення географії, розвиває творчі здібності учнів.

Мультимедійні засоби навчання дозволяють широко використовувати відео- та фотоматеріали, розвивають образне мислення, формують просторове мислення та географічні уявлення у школярів [2].

Під час проходження виробничої педагогічної практики нами було розроблено анкети і проведено анкетування учнів 6 класів та вчителів географії. Мета анкетування школярів та вчителів географії полягала у з'ясуванні рівня впровадження мультимедійних засобів в освітній процес та виявленні існуючих відмінностей у поглядах щодо використання засобів мультимедіа вчителів та учнів. Загалом було проаналізовано 64 анкети учнів та 38 анкет вчителів та студентів-географів.

За результатами анкетування ми визначили, що на сучасному етапі розвитку шкільної освіти засоби мультимедіа використовуються досить активно. Вчителі в більшості добре володіють уміньми й навичками, необхідними для застосування засобів мультимедіа і використовують різні види мультимедійних засобів навчання під час проведення уроків географії, але, на жаль, найчастіше – як доповнення словесного пояснення нового матеріалу і набагато рідше – для перевірки чи тестового контролю навчальних досягнень. Учні ж вдаються до мультимедіа значно ширше, використовуючи їх як для вивчення нового матеріалу, так і для презентації своїх творчих завдань й проєктів, для демонстрації динамічних віртуальних моделей і процесів, для вивчення та аналізу інтерактивних карт, при використанні геоінформаційних систем тощо.

На основі опрацьованих анкет слід зазначити, що цікавість до вивчення географії у школярів значно зростає при використанні засобів мультимедіа. Саме вони дозволяють вчителю перебувати у постійному контакті з класом, організувати роботу невимушено та привернути увагу всіх учнів. Відбувається підсилення сприйняття учнями інформації за рахунок збільшення кількості ілюстрованого матеріалу, широко використовуючи схеми, відеоматеріали, таблиці, презентації, опорні конспекти, тематичні онлайн-карти. Все це робить урок більш насиченим та цікавим.

Таким чином, аналізуючи все вище зазначене, можна дійти висновку, що, хоча можливості роботи із засобами мультимедіа практично безмежні, але значна частина вчителів стикаються з проблемою освоєння нових засобів мультимедіа, незважаючи на вміння працювати з комп'ютером. З іншого боку, вчителі, які мало знайомі з сучасними

дидактичними можливостями мультимедіа, сприймають їх як зайве навантаження та втрату часу. Тому, перш ніж використовувати засоби мультимедіа у навчальному процесі, вчитель має опанувати ними й знати їх можливості.

Щоб йти вперед разом з обізнаним поколінням наших учнів, педагогу необхідно освоювати нові мультимедійні засоби навчання, які нині з'являються. Тільки тоді навчання залишатиметься для них не лише цікавим, а й привабливим та розвиваючим. Згідно концепції НУШ учнів потрібно заохочувати виконувати практичні, дослідницькі та творчі роботи не тільки у вигляді рефератів, есе та проєктів, а й шляхом створення інтерактивних презентацій і відеороликів.

Список використаних джерел

1. Концепція Нової української школи: проєкт / М-во освіти і науки України. URL:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf20>

2. Кобернік С.Г. Сучасні електронні засоби для модернізації освітнього процесу з географії в школі / С.Г. Кобернік, В.В. Афанасьєва // Географія та економіка в рідній школі. – № 5, 2020. С. 21-26.

3. Шевчук Б.В. Цифрові технології в дистанційному навчанні: навчально-методичний посібник / Б.В. Шевчук. – Переяслав-Хмельницький: Домбровська Я.М., 2021.150 с.

*Ширанкова Олена Олексіївна
студентка IV курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент
Лебединець Наталія Віталіївна*

Наслідки контузії головного мозку в умовах сучасних бойових дій

Акуботравма або контузія є результатом ураження організму людини шляхом дії різких і потужних механічних впливів на кшталт повітряної, звукової, водяної хвилі або контакту з землею чи водою через сильний удар. До найбільш розповсюджених акуботравм відносять контузії головного мозку. Під час військових дій можливі контузії очних яблук прямого і непрямого характеру. За даними фахівців, перебіг черепно-мозкової травми, що обумовлена вибуховою хвилею при контузії, характеризується більш тяжкими симптомами, ніж черепно-мозкові травми отримані у побутових умовах. Травми середнього та важкого ступеню, що спричинені впливом вибухової хвилі, зазвичай включають струс головного мозку, акустичні травми та вібротравми, додаткове забиття голови, та інших органів і частин тіла. У момент травмування відмічається напруження вегетативних механізмів, що часто супроводжується вегетативними порушеннями перманентного характеру [1, 2].

Залежно від напрямку проходження хвилі, ушкоджені різного роду можуть зазнавати наступні структури та ділянки головного мозку: орбіто-фронтальна кора (поля Бродмана 10, 11, 47), гідродинамічний удар ліквору в III та IV шлуночках спричиняє тиск на вегетативні центри, розміщені на дні та стінках цих шлуночків, а також тиск на I, III, VIII черепно-мозкові нерви, забій медіобазальних відділів мозку, можливі також розриви дрібних кровоносних судин у паренхімі мозку, що виникають

внаслідок різкого підвищення тиску, значного приливу крові. Одним з найбільш критичних наслідків є виникнення дифузних аксональних уражень, що відмічаються переважно в зонах фіксації головного мозку: мозолисте тіло (*Corpus callosum*), стовбур головного мозку (*Truncus encerephali*). Саме дифузні аксональні ураження відповідальні за втрату свідомості після травмування, а також надалі можуть мати важкі наслідки [3]. При кожному наступному травмуванні збільшується ризик виникнення хронічної травматичної енцефалопатії, яка являє собою важке нейродегенеративне захворювання з ознаками деменції, що виникає через багаторазово повторювані черепно-мозкові травми. Дифузні аксональні ураження, пов'язані з впливом вибухової хвилі, корелюють з соматодендритичними змінами в гіпокампальній і кортикальній нейропатології та біохімією тау-білка і мікросудинною ультраструктурною патологією [4].

Навіть після одного епізоду травмування можуть відзначатися порушення функцій мовно-слухового апарату, що пов'язуються значною мірою з травмуванням структур скроневої ділянки мозкової кори. Через вплив вибухової хвилі на ядра кутів ромбовидної ямки, які входять до складу вестибулярної системи, можливим є виникнення порушень просторової орієнтації. Пошкодження зазначених вище названих відділів мозку супроводжується гальмуванням рухових та когнітивних функцій, загальною слабкістю. У результаті травмування можливе порушення забезпечення психічної діяльності та вегетативних функцій: астеничні прояви, представлені сповільненням когнітивної активності різного ступеня, нерівномірною продуктивністю та стійкістю уваги, виснаженістю, порушенням когнітивних і мовних програм, амнестичними розладами та особливо відзначаються порушеннями, залежних від гіпокампа процесів, а саме механізмів формування емоцій та переходу короткочасної пам'яті в довготривалу, так звана консолідація пам'яті [5].

Список використаних джерел

1. Григорова И. А. Актуальные аспекты черепно-мозговой травмы [Електронний ресурс] / И. А. Григорова // Тематичний номер «Неврологія, Психіатрія, Психотерапія». – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://health-ua.com/article/5136-aktualnye-aspekty-cherepnomozgovoј-travmy>.
2. ОСОБЛИВОСТІ БОЙОВОГО ТРАВМУВАННЯ, ЩО СУПРОВОДЖУВАЛОСЯ АКУБАРОТРАВМОЮ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ-УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ / А. М.Галушка, Ю. В. Подолян, А. В. Швець, О. О. Горшков. // Військова медицина України. – 2019. – №19. – С. 56–66.
3. Коршняк В. О. Клініко-неврологічні особливості гострого періоду легкої черепно-мозкової травми внаслідок дії вибухової хвилі [Електронний ресурс] / В. О. Коршняк, Б. А. Насібуллін, Ю. В. Бовт // Інститут неврології, психіатрії та наркології НАМН України. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.umj.com.ua/article/97065/kliniko-nevrologichni-osoblivosti-gostrogo-periodu-legkoyi-cherepno-mozkovoyi-travmi-vnaslidok-diјi-vibuhovoyi-hvili>.
4. Goldstein L. E. Chronic traumatic encephalopathy in blast-exposed military veterans and a blast neurotrauma mouse model [Електронний ресурс] / L. E. Goldstein, та ін. // Science translational medicine. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.science.org/doi/10.1126/scitranslmed.3003716>.
5. Швець А. В. Особливості відновлення постконтузійної симптоматики після черепно-мозкової травми у військовослужбовців / А. В. Швець, А. Ю. Кіх, І. А. Лук'янчук. // Запорізький медичний журнал. – 2019. – №5. – С. 618–624.

*Шуліка Аліна Вікторівна
студентка III курсу*

*Науковий керівник:
кандидат географічних наук, доцент
Ткаченко Тетяна Іванівна*

Короткий нарис світової історії виставково-ярмаркової діяльності (від середньовіччя до початку нового часу)

Виставково-ярмаркова діяльність є однією з най динамічніших сфер сучасної світової економіки. ВЯД спрямована на створення сприятливих умов для збільшення обсягів експорту конкурентоспроможної продукції та послуг, удосконалення технологій, залучення інвестицій і кредитів, науково-технічного і технологічного оновлення вітчизняного виробництва, зміцнення міжнародних зв'язків, підвищення міжнародного іміджу держави, розвитку ділового національного туризму, активізації інноваційного процесу та виробничої кооперації.

Розглянемо період **середньовіччя** – це період європейської історії від V століття (падіння Римської імперії і Велике переселення народів) до епохи Відродження та Реформації, кінець XV століття – початок XVI століття. Цей період відзначався значними змінами в політичній, соціальній, культурній та економічній сферах [1, 2].

Так, до основних рис середньовіччя відносимо:

1. **Падіння Римської імперії:** Середньовіччя розпочалося після розпаду Римської імперії. Це був час великих змін, коли багато регіонів переживали перебудову та формування нових держав.

2. **Феодалізм:** У середньовіччі виникла система феодалізму, де влада і власність були розділені між феодалами, васалами та кріпаками. Феодалізм визначав відносини в суспільстві та економіку.

3. **Релігія:** Релігія грала важливу роль у середньовічному суспільстві. Християнство було домінуючою релігією, і церква впливала на всі аспекти життя.

4. **Культура і мистецтво:** Середньовічна культура включала готичну архітектуру, рукописні книги, мініатюри, музику та літературу.

5. **Торгівля і міста:** Розвиток торгівлі сприяв зростанню міст. Міста стали центрами культури, ремесел та торгівлі.

В середньовіччі виставки та ярмарки відігравали важливу роль у торгівлі та обміні товарів. Ось деякі ключові моменти:

Стародавній світ:

- Виставки та ярмарки виникли в римській імперії та інших античних цивілізаціях.

- Вони були місцем обміну товарами, культурного обміну та спілкування між різними народами (рис. 1.)

Рис. 1. Ярмарок у Генті в середні віки
(<https://app.fta.art/artwork/91>)

Початок **Нового часу** почався з кінцем середньовіччя. Це був час великих географічних відкриттів, розвитку науки, мистецтва та реформації.

– Виставки та ярмарки стали регулярними подіями в середньовічній Європі.

– Вони відіграли важливу роль у розвитку торгівлі, культурного обміну та зближенні різних культур.

Виставково-ярмаркова діяльність наразі продовжує розвиватися, сприяючи обміну ідеями, товарів та культурних цінностей [1].

Виставки та ярмарки на початку нового часу були надзвичайно популярними з кількох причин:

1. Торгівельна можливість: виставки та ярмарки забезпечували можливість безпосереднього обміну товарами між продавцями та покупцями.

2. Культурний обмін: виставки та ярмарки були місцем зустрічі різних культур, обміну ідеями та технологіями. Це сприяло розвитку наук, мистецтва та ремесел.

3. Соціальний аспект: виставки та ярмарки були важливими подіями для спілкування, знайомства та розваг. Вони зближували людей з різних соціальних верств.

4. Економічний розвиток: крім того, виставки та ярмарки сприяли розвитку торгівлі, ремесел та промисловості. Вони стимулювали економічне зростання та інновації [4, 5] (рис. 2).

Рис 2. Ознаки класифікації ярмарок та виставок

(<https://svitppt.com.ua/rizne/yarmarkova-ta-vistavkova-diyalnist>)

Таким чином, встановлено, що виставково-ярмаркова діяльність є не тільки ключовим фактором комерційної сфери, а й платформа для обміну історичними (від середньовіччя до початку нового часу) культурними цінностями щодо зміцнення соціальних зв'язків та стимулювання світового економічного прогресу. ВЯД сприяють світовим інноваціям, дозволяють митцям, ремісникам та підприємцям демонструвати свої досягнення, що є важливим елементом економічного циклу світового розвитку глобальної економіки та культурного розмаїття держави.

Список використаних джерел

1. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/2596762>.
2. Середньовіччя. URL: <https://umity.in.ua/concept/?id=1580>.
3. Торгівля в середньовічній Європі URL: <https://www.worldhistory.org/trans/uk/2-1301/>.
4. Цілі організації виставок та ярмарків URL: <https://agroc.com.ua/dovidka/reference/tsili-orhanizatsii>.

5. Виставки та ярмарки – як одна із форм міжнародного співробітництва URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/684>.

*Юдицький Богдан Олександрович
студент IV курсу
спеціальності «014.07 Середня освіта (Географія)»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Кобернік Сергій Георгійович*

Діяльнісний підхід в освітньому процесі з географії у 6 класі як складова Нової української школи

Концепція Нової української школи (НУШ) почала застосовуватися на уроках географії у ЗЗСО з 2023/2024 навчального року у шостих класах відповідно. Це означає, що географія стала першою з предметів природничого циклу, де застосовується ця концепція.

НУШ базується на ключових компетентностях, а саме: уміння вчитися, спілкуватися державною, рідною та іноземними мовами, математична і базові компетентності в галузі природознавства і техніки, інформаційно-комунікаційна, соціальна, громадянська, загальнокультурна, підприємницька і здоров'язбережувальна компетентності, а серед предметних (галузевих) – комунікативна, літературна, мистецька, міжпредметна естетична, природничо-наукова і математична, проектно-технологічна та інформаційно-комунікаційна, суспільствознавча, історична і здоров'язбережувальна компетентності [1; 2]. Географія як шкільний предмет може забезпечити комплексний підхід до реалізації більшості з наведених компетенцій, оскільки являє собою комплексну науку, яка має відношення до переважної більшості сфер життєдіяльності людини.

Метою дослідження було визначення ролі діяльнісного і компетентнісного підходів у вивченні географії в шостих класах за стандартами НУШ. Нами були поставлені і виконані наступні завдання: на основі аналізу джерельної бази визначити загальні тенденції запропонованих у змісті модельних навчальних програм (МНП) спостережень, практичних робіт, досліджень, проектів для уроків географії у шостих класах; проаналізувати ставлення учнів до уроків із діяльнісним підходом та ставлення вчителів географії (розробку та використання) щодо діяльнісного підходу на уроках у 6 класі.

У ході дослідження було встановлено, що діяльнісний компонент ідеально підходить для реалізації більшості вказаних компетентностей і має значний вплив на навчання учнів, оскільки вони часто задаються питанням “Навіщо мені це вчити, якщо воно не знадобиться у житті?”.

Відповідно змісту нових МНП з географії, діяльнісний підхід використовується наскрізно під час вивчення курсу в 6 класі. До нього слід віднести такі види робіт, навчальної діяльності, вправ, завдань, як: аналіз та опрацювання інфографіки, таблиць, картосхем, картодіаграм, графіків, фрагментів карт та ін. [3].

Під час нашого дослідження було зроблено висновок, що використання цих елементів у процесі вивчення нового матеріалу, узагальнення й актуалізації знань та умінь, контролю навчальних досягнень, виконання групових завдань, практичних робіт, розв'язання географічних задач тощо, дає змогу учням отримати прямий зв'язок теоретичного матеріалу географії з реальним світом.

Також під час проходження виробничої педагогічної практики було розроблено та проведено анкетування учнів та вчителів і студентів-географів. Метою анкетування учнів було оцінити їх ставлення до різних видів робіт, які базуються на діяльнісному підході, і визначити залежність рівня засвоєння знань та умінь після виконання окремих їх видів. У цілому було проаналізовано 59 анкет учнів. Після аналізу відповідей встановлено, що застосування діяльнісного підходу та уроках географії є цілком доцільним і, як і будь-який інший підхід, він має вдосконалюватися і адаптуватися відповідно до можливостей конкретного класу.

Також нами було здійснено анкетування вчителів та студентів-географів (загальна кількість 21 особа). Мета – визначити їх ставлення до використання діяльнісного підходу на уроках географії. Після аналізу даних анкет було зроблено висновок, що учителі та студенти-географи позитивно ставляться до використання діяльнісного підходу на уроках географії і активно впроваджують його в освітній процес.

Нами встановлено, що завдяки діяльнісному підходу вчитель може оцінити окремі складові географічних компетентностей за категоріями, які педагог може визначати самостійно. Нами було виділено чотири такі категорії: теоретичні знання, практичні уміння і навички, картографічна грамотність, дослідницька діяльність.

Отже, використання діяльнісного підходу у навчанні географії включає у себе ряд методів і методичних прийомів, спрямованих на активну участь учнів у навчанні. Це може охоплювати вивчення нового матеріалу через практичні завдання та приклади з реального життя, узагальнення знань шляхом виконання інтерактивних вправ та обговорення результатів групової роботи, а також застосування отриманих знань для створення проблемних ситуацій та розв'язання географічних завдань. Цей підхід надає можливість викликати в учнів інтерес до вивчення географії через прямий зв'язок з реальними життєвими ситуаціями, що сприяє кращому засвоєнню програмного матеріалу та формуванню нових знань, умінь і навичок.

Список використаних джерел

1. Постанова Кабінету міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392 Київ “Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти” {Із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 538 від 07.08.2013, № 143 від 26.02.2020 р.}
2. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова Кабінету міністрів України № 898 від 30.09.2020 р.
3. Кобернік С.Г. Географія. Як організувати навчання учнів 6 класу в умовах НУШ. Методичний посібник для вчителя / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин Я.І., 2023. 84 с.

*Юрченко Єлизавета Юріївна
студентка IV курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент
Кустовська Алла Валентинівна*

Шляхи використання медоносних рослин родини Глухокропівові (*Lamiaceae*)

Використання рослин з родини *Lamiaceae* має стародавнє коріння. Ефірні олії з рослин даної родини широко використовуються в аюрведичній медицині, китайській

медицині та інших традиційних системах лікування по всьому світу вже століттями. Авіценна рекомендував траву меліси від багатьох захворювань. У свою чергу, власну ботанічну назву м'ята отримала на честь грецької німфи Мінти. Згідно з міфом, у Мінту закохався володар підземного царства мертвих Аїд та став її переслідувати. Вона не поділяла його почуттів, однак ревнива Персефона, дружина Аїда, все одно перетворила німфу на зелену траву і веліла їй рости всюди, щоб її топтали. Аїд міг лише дарувати траві запах, намагаючись зробити його настільки прекрасним, щоб люди почали вирощувати і берегти м'яту. Це свідчить про те, що родина *Lamiaceae* має давню історію і не припиняє бути актуальною й сьогодні. У Середземномор'ї та в областях із сухим і жарким кліматом кількість рослин найчисельніша. А в дикому стані в Україні росте 170 видів *Lamiaceae* [1].

Рослини родини *Lamiaceae* широко вирощують з медичною, парфумерною, кулінарною та декоративною метою. Лікарські складові включають таніни, сапоніни, органічні кислоти, вітамін С, флавоноїди, каротин та ін. Олію отримують за допомогою парової дистиляції. В ароматерапії використовують олію за її заспокійливі властивості [5]. Поряд із перспективою створення антимікробних лікарських засобів, у складі яких ароматичні масла досліджуваних рослин, можна рекомендувати, як діючі компоненти та застосовувати як консерванти в складі косметичних засобів [4].

Значний прогрес у розробці синтетичних препаратів не обмежує область використання лікарських засобів із рослин, більшість з яких є безпечними та економічно доступними. Вони містять у мезофілі листків або в спеціальних залозистих волосках різні ефірні олії, різноманітність біологічно активних сполук та мають антимікробні, протизапальні, антисептичні властивості. Лікарськими рослинами є чебрець, материнка, меліса, м'ята, васильки, шавлія, розмарин, тим'ян та ін., що активно застосовують для лікування застуди, грипу, проблем зі шлунково-кишковим трактом та інших захворювань. Сушені листки та квітки деяких медоносних рослин можуть використовуватися для приготування чаю або настоїв, які мають різноманітні корисні властивості. Таксономія Глухокропивових ускладнена через близькість багатьох родів між собою. Найчастіше в основу класифікації кладуть будову чашечки і віночка [1]. З метою розширення асортименту фітозасобів, важливим є застосування нових сировинних джерел ефірних олій і поліфенолів, визначених через фітохімічне вивчення видів рослин цієї підродина, не лише в народній медицині, а й в сучасній доказовій [6].

Лікування засобами рослинного походження є одним із безпечних, доступних та ефективних методів лікування, для поліпшення стану волосся, шкіри. Оскільки засоби догляду з додаванням даних рослин- натуральні, вони можуть бути використані при лікуванні алергічних висипів, бактеріальних та вірусних інфекцій, акне, алопеції, зменшувати ознаки старіння, боротися з грибками та ін. Звісно, позитивні результати після використання має мед, до складу якого входять рослини родини *Lamiaceae*. Він містить мінерали - кальцій, магній, фосфор, залізо, натрій та калій, що сприяють відновленню процесів синтезу та регенерації в шкірі [1]. Крім того, рослини даної родини вони виступають досить продуктивними медоносами, можуть мати активне застосування в косметичній сфері, зокрема у різних типах мила, креми для обличчя і тіла, тоніки, гелі для душу.

Таким чином, використання медоносних рослин родини Глухокропивові (*Lamiaceae*) в косметичних засобах є актуальним з екологічної, наукової, економічної та культурної точки зору. Ця тема має значний потенціал для розвитку натуральної косметичної промисловості в Україні, а також для збереження навколишнього середовища та культурної спадщини [2].

Список використаних джерел

1. Ботаніка з основами екології: навч. посіб. / М. М. Світельський, О. В. Ішук, М. І. Федючка [та ін.]; за заг. ред. М. М. Світельського. 3-тє вид., переробл. і допов. Херсон: Олді-плюс, 2019. 540 с. [Електронний ресурс]: <http://repozitory.zhatk.zt.ua/handle/123456789/159>
2. Котюк Л.А., Рахметов Д.Б., Іващенко І.В. Перспективи використання ароматичних рослин родини Lamiaceae Martinov. Екологічні науки, 2022. № 6(45). С.119–125. DOI <https://doi.org/10.32846/2306-9716/2022.есо.6-45.19>.
3. Пошук лікарських рослин для лікування алопеції / О. Єренко, Т. Хортецька, Г. Смойловська, О. Малюгіна // Запорізький фармацевтичний форум - 2022: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю 17-18 лист. 2022 р. - Запоріжжя: ЗДМУ, 2022. С. 43-44. [Електронний ресурс]: <http://dspace.zsmu.edu.ua/handle/123456789/18652>
4. Шанайда М.І. Антимікробна активність ефірних олій культивованих представників родини Lamiaceae Juss. / М.І. Шанайда, О.В. Покришко // Annals of Mechnikov Institute. – 2015. – № 4. – С. 66-69.
5. Raja RR. Medicinally potential plants of Labiatae (Lamiaceae) family: an overview. Res. J. Med. Plant. 6(3), 203–213 (2012). DOI:10.1155/2018/7801543
6. Shanaida M., Hudz N., Białoń M., Kryvtsowa M., Svydenko L., Filipiska A., Wiczorek P.P. 2021. Chromatographic profiles and antimicrobial activity of the essential oils obtained from some species and cultivars of the Menthae tribe (Lamiaceae). Saudi journal of biological sciences. 28(11): 6145-6152. DOI: 10.1016/j.sjbs.2021.06.068

*Айкало Марія Іванівна
студентка III курсу
спеціальності 111 «Математика»*

*науковий керівник:
доктор педагогічних наук, доцент
Панов Сергій Феофанович*

Престижна професія викладача

*"Вчителі відкривають двері. Входиш ти сам"
Китайська приказка*

Сьогодні професія вчителя стала особливою, престижною, вартою поваги з боку суспільства. Навчання стає культом, а його «проповідники» – невід’ємною частиною людського життя [1].

Професія вчителя одна з найшанованіших, найпочесніших та найвідповідальніших професій. Можна сказати, що вчитель створює майбутнє країни, тому що від його праці багато в чому залежить різнобічність розвитку знань молодого покоління, його переконання, світогляд, моральні якості. Педагогічна діяльність вимагає особливого покликання. Вихованням і навчанням можуть займатися люди зі схильністю і любов’ю до цієї справи. Учитель повинен любити і передавати свої знання іншим, захоплюватися самим процесом навчання і виховання людини. Успіх педагогічної діяльності багато в чому залежить від комунікативних здібностей вчителя, від його уміння налагодити правильні взаємини з дітьми.

Проте, людина, яка хоче бути вчителем, має бути готова навчати і навчатись водночас. Сьогодні діти стають добровільними «жертвами» нескінченного потоку інформації, тому іноді викладачі повинні визнавати і виправляти власні помилки, вдало помічені учнями. До того ж, основою для кар’єрного росту є мотивація до покращення своїх професійних навичок, яка виникає унаслідок інформаційної обізнаності педагога, визнання потенціальних можливостей особистого і фахового розвитку і вимагає вдосконалення бази знань, покращення організації часу.

Будучи провайдером наукових знань і навичок, вчитель має розглядати свою діяльність як наслідок ставлення до самого себе, своєї праці, колег, середовища, у якому він працює, своїх учнів. Повага до всіх представлених елементів зумовлює позитивний настрій, змушує робити більше для досягнення нових вершин і продовження роботи за покликанням.

Вчитель працює з усім класом, і йому необхідно тримати в полі зору багатьох учнів. Він повинен уміти помічати всі зміни в їхній поведінці. Таким чином, спостережливість, розподілення уваги є професійно важливими якостями. Педагогічна діяльність вимагає від людини і певних вольових якостей: витримки, терпіння, послідовності, наполегливості, самоволодіння. Він зобов’язаний контролювати свою поведінку, керувати нею. Дуже важливою у професії вчителя є мова, яка повинна відрізнятися виразністю, емоційністю, переконливістю. Вчитель повинен вміти висловлювати свої думки грамотно, ясно, просто, зрозуміло для дітей. Більшість фахівців, які отримали педагогічну освіту, працюють у середній загальноосвітній школі вчителями початкових класів, викладачами окремих дисциплін. Праця вчителя використовується також в школах-інтернатах, у школах робітничої молоді, ПТУ, технікумах, у дошкільних установах. Крім перерахованих професійних якостей вчитель-предметник повинен мати здібності до певної галузі науки (до математики, фізики, літератури і т.п.).

Іноді стає дивним, що так часто ми чуємо суперечки про те, чи є престижною професія вчителя [2]. В усі часи поважали тих, хто знає більше за інших та ще й ділиться тим, що знає, з іншими. У сучасному світі поважають тих, хто має владу та матеріальні цінності. Це один бік питання. А інший такий, що обирати професію тільки за рівнем її престижності мудра людина ніколи не буде. Хочете гармонії в житті - займайтеся улюбленою справою. Якщо мені подобається вчити дітей, то я їх навчаю, незважаючи на те, що хтось вважає мою професію неprestижною. Хоча не зрозуміло, якими ж критеріями керуються люди, вимірюючи престижність?

Високе покликання освітянина – вчити та виховувати. Адже люди довіряють їм найдорожчий скарб – своїх дітей. Професія вчителя поєднує інтелект, професіоналізм, людяність, щирість душі та безмежну любов до дитини. А скільки потрібно мати знань, доброти, любові! Їх працю неймовірно складно оцінити.

Звісно, в епоху цифрового буму та дистанційного навчання можна вважати, що самоосвіта стала конкурентом освіти традиційній. Але насправді, майбутнє – за

людьми, які можуть мислити критично, які вміють знаходити креативні рішення, аналізувати та обирати інформацію, працювати з командою та комунікувати на рівні президентів віце-компаній. Звучить занадто? Але вже сьогодні методи нової школи вчать дітей саме цьому. Сучасні вчителі використовують нові методики, розвивають в дітях допитливість, критичність, залучають технології до уроків та фантазують над домашніми завданнями.

Педагог або вчитель – це одна з найбільш шанованих, найбільш відповідальних та найбільш почесних професій у світі [3]. Разом з тим, професія педагог на сучасному ринку праці цінується досить високо та користується неабияким попитом. На сьогоднішній день цю професію освоюють тисячі студентів. Але, не зважаючи на велику кількість випускників педагогічних факультетів, талановиті випускники знаходять роботу у різноманітних галузях.

То чи варто дискутувати про престиж освітянської професії сьогодні – міф це чи реальність?

Список використаних джерел

1. URL: <https://ode.dcz.gov.ua/publikaciya/vchytel-ce-poklykannya>
2. URL: <https://kudapostupat.ua/profesiia-pedahoh/>
3. URL: <https://shatsk.rayon.in.ua/news/334406-chi-e-prestizhnoiu-profesiia-pedagoga-dumki-shatskih-ta-liubomskih-vchiteliv%5C>

*Базанова Ольга Олександрівна,
Трохимчук Максим Русланович
студенти I курсу
спеціальності 111 «Математика»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, доцент
Панов Сергій Феофанович*

Використання тестів з мистецтва запорожців, використовуючи англійську мову

Мистецтво війни для запорозьких козаків було не лише стратегічною діяльністю, а й справжнім мистецтвом, в якому вони виявляли свою винахідливість, відвагу та військову майстерність. У цьому контексті, іноземна мова відіграла значну роль, надаючи козакам доступ до нових технік, тактик та стратегій, а також сприяючи спілкуванню з представниками інших народів і отриманню важливої інформації. [1]

По-перше, іноземна мова була ключовим інструментом для збирання інформації про ворожі сили та їх стратегії. Запорозькі козаки активно використовували шпигунство та розвідку для отримання важливої інформації про місцезнаходження ворожих військ, їхні плани та наміри. Вміння розмовляти на іноземних мовах дозволяло їм проникати в тил ворога та здійснювати розвідку без ризику виявлення.

По-друге іноземна мова відіграла важливу роль у вивченні козаками різноманітних аспектів культури, науки та технологій інших народів. Козаки часто вивчали іноземні мови для спілкування з торговцями, місіонерами, вченими та військовими з інших країн, що дозволяло їм отримувати нові знання та навички. Завдяки іноземній мові козаки залучали іноземних спеціалістів для навчання новим технікам та методам у військовій справі, ремеслах та мистецтві.

І завжди іноземна мова допомагала коли Запорозькі козаки часто наймали іноземних вояків та військових радників для покращення своїх бойових можливостей.

Вміння розмовляти на мові своїх союзників допомагало встановлювати ефективну взаємодію та координацію дій на полі бою. [2-3]

Приклади всього вище пересказаного:

Вивчення військових стратегій:

Запорозькі козаки часто вивчали мову свого потенційного ворога для аналізу його військових доктрин та стратегій. Наприклад, вони активно вивчали турецьку мову для розуміння тактик і стратегій Османської імперії, яка була одним з основних ворогів у боротьбі за визволення України. Османські стратегії осади та ведення війни в гірських регіонах були важливими для козаків у формуванні власних військових стратегій.

Розвідка та шпигунство:

Щоб отримати важливу інформацію про рух ворожих військ та їх плани, козаки використовували свої вміння в іноземних мовах для проведення розвідки та шпигунства. Наприклад, у XVII столітті запорозькі козаки активно використовували польську мову для спілкування з місцевими мешканцями та отримання інформації про розташування польських військ.

Співпраця з іноземними союзниками та найманими вояками:

Запорозькі козаки часто наймали іноземних вояків та військових радників для підтримки своїх бойових операцій. Наприклад, вони наймали шведських офіцерів для організації та тренування своїх військ під час війни з Польщею та Московією. Володіння мовою цих союзників допомагало козакам забезпечувати ефективну комунікацію та координацію дій на полі бою.

Обмін військовим досвідом:

Іноземна мова також сприяла обміну військовим досвідом та інноваціями між різними культурами. Наприклад, запорозькі козаки, які брали участь у війнах у Європі, вивчали мови своїх союзників та ворогів, щоб засвоїти їхній військовий досвід та техніки боротьби. Це дозволяло їм покращувати свої власні стратегії та адаптувати їх до нових умов бойових дій. Усі ці приклади демонструють важливість іноземної мови в загальній концепції військового мистецтва запорозьких козаків. Вона не лише допомагала в розвідці та військових операціях, але й стимулювала обмін досвідом та співпрацю з іншими народами у веденні боротьби за свободу та незалежність.

Отже, іноземна мова відіграла визначну роль у військовій справі запорозьких козаків, сприяючи розвідці та розвитку військової техніки, сприяючи дипломатичним зусиллям та забезпечуючи ефективний обмін досвідом з іншими народами. Вона була не лише інструментом спілкування, але й ключовим елементом стратегічного планування та ведення війни для запорозьких козаків.

Test

Military art of the Cossacks

1) What is hopak?

- 1) Ukrainian national dance
- 2) Saddle for fast riding
- 3) The ancient martial art of Zaporozhian Cossacks
- 4) Element of the wedding ceremony

2) What did the Cossacks use to form a mobile fortress during a sudden attack from which they aimed fire?

- 1) Horses were tied next to each other, forming a circle
- 2) They connected carts wheel to wheel, forming a circle

3) What served as material for the rapid construction of a bridge, if during the campaign the Cossack troops came across a swampy place

- 1) carts
- 2) spear
- 3) clothes
- 4) shields

4) What kind of military actions did the Sichovites know well

- 1) Actions in the event of a sudden attack
- 2) Actions for the offensive
- 3) Actions of the infantry
- 4) Actions of cavalry
- 5) What was the name of the Cossacks who were engaged in reconnaissance?**
- 1) Mashtalir
- 2) Bunchuzhny
- 3) Serdyuk
- 4) Scout

Список використаних джерел

1. Гуржій, О. І. Історія козацтва [Текст] : держава-військо-битви / О. І. Гуржій, Т. В. Чухліб. – Київ : Арій, 2015. – 463 с.
2. Середюк, О. Енциклопедія козацтва. Лицарі Сонця [Текст] : Мала енциклопедія для молодих і дорослих про феномен українського козацтва / О. Середюк. – 3-тє вид., допов. і перероб. – Київ : ФОП Стебеляк, 2019. – 486 с.
3. Сушинський, Б. Козацькі вожді України [Текст] : іст. есе у 2 т. : історія України в образах її вождів та полководців XV-XIX століть. Т. 1,2 / Б. Сушинський. – 2-ге вид. – Одеса : ЯВФ, 2006. – 581 с.

*Белуха Віра Анатоліївна,
Дубинець Анастасія Сергіївна
студенти 1 курсу
спеціальності 111 «Математика»*

*Науковий керівник:
викладач кафедри іноземних мов
Запара Валентина Миколаївна*

Освітні програми з математики в Україні та США

З великими викликами і можливостями, пов'язаними зі світовою конкурентоспроможністю та технологічними інноваціями, освітні програми з математики в Україні та Сполучених Штатах Америки стають об'єктом вивчення та порівняння. Ця тема викликає пильний інтерес не лише серед освітян, а й серед учених, політиків та громадськості. Освітні програми з математики в обох країнах служать основою для розвитку критичного мислення, розуміння складних концепцій та підготовки нового покоління фахівців у сфері науки та технологій. Відповідно, дослідження їхніх особливостей, методів викладання та підходів до навчання математики є актуальним завданням, що сприяє вдосконаленню освітньої системи в цілому. У цьому контексті важливо розглянути як загальні тенденції, так і унікальні аспекти кожної країни, що впливають на формування математичної освіти та підготовку майбутніх поколінь.

Освітні програми з математики в Україні:

Україна має загальноосвітню систему, де математика є обов'язковим предметом протягом усіх років навчання в школі. Останніми роками відбуваються зміни в змісті та підходах до навчання математики, зокрема, акцентують на розвиток критичного мислення та розв'язання проблем.

Викладачі поєднують лекції, розв'язування проблем і групову роботу. Студенти оцінюються через іспити та проекти. Існують спеціалізовані програми для обдарованих

учнів. Метою є підготовка студентів до подальшої освіти та кар'єри в таких галузях, як наука, інженерія та фінанси. [1]

Освітні програми з математики в США:

У США кожний штат має власні стандарти з математики, які встановлюють мінімальні вимоги до знань учнів на різних ступенях навчання. Зазвичай ці стандарти акцентують на розвиток не лише обчислювальних навичок, а й на розумінні математичних концепцій та їх застосуванні у реальних ситуаціях.

Вивчений матеріал є максимально зрозумілим і доступним, а сам курс ширший і об'ємніший за український, але його об'ємність призводить до поверховості. Це особливо вірно для тих, хто вибрав звичайну, а не удосконалену програму з математики. Такі діти засвоюють лише базові, найпростіші завдання з усіх тем. Решта вчать більш інтенсивно, беруть участь в олімпіадах. Свій вибір учні роблять уже в шостому класі. Навчальний процес організований неформально, діти багато спілкуються з учителем і між собою, добре соціалізуються. [2]

Висновок

Обидві країни прагнуть до вдосконалення методів викладання та навчання математики з метою підвищення рівня математичної грамотності серед учнів. У той час як Україна акцентує на розвиток критичного мислення та проблемного підходу до вивчення математики, США вдаються до стандартів, які стимулюють розуміння та застосування математичних концепцій у практичних ситуаціях.

Список використаних джерел

1. [Як викладають математику в різних країнах \(miyklas.com.ua\)](http://miyklas.com.ua)
2. [Gemini \(google.com\)](http://gemini.google.com)

*Решетник Андрій Олегович
студент III курсу
спеціальності «Середня освіта (Математика)»
Луцак Єгор Олександрович
студент I курсу
Спеціальності III «Математика»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, доцент
Панов Сергій Феофанович*

Вибір професії сучасної молоді на основі анкетування

Сьогодні я хочу поділитися з вами результатами цікавого дослідження, яке стосується важливої теми - вибору професії сучасною молоддю. Під час моєї доповіді ми розглянемо результати анкетування, яке проводилося серед молоді, щоб розкрити їхні погляди, переваги та критерії при виборі майбутньої професійної сфери.

Ця тема є актуальною та важливою, оскільки вибір професії визначає нашу подальшу кар'єрну траєкторію, задоволення від роботи та особисте щастя. Проведене анкетування надає нам можливість краще зрозуміти мотивації та пріоритети молоді в процесі професійного самовизначення. [1-2]

Сучасний світ відкриває перед молоддю безліч можливостей та викликів у виборі професії. Проте, рано чи пізно, кожна людина стикається з важливим питанням: ким стати у майбутньому? Це рішення може виявитися складним і вимагати від нас глибокого осмислення, врахування індивідуальних талантів, інтересів та реалій ринку

праці. Тому розгляд та аналіз факторів, що впливають на процес вибору професії, є не лише актуальним, але й надзвичайно важливим для кожного з нас.

Тож, давайте перейдемо до деталей результатів дослідження.

Анкетування проводилося серед студентів ВНЗ 1-4 курсів. [3]

1) На перше питання, 80% респондентів надали відповідь що мають питання до вивчення конкретного фахового напрямку. Що є абсолютно логічним, так як під час навчання, постійно виникають питання, щодо практичного або теоритичного вмісту фахового напрямку, а саме дисциплін контрі вивчаються та розуміння того де і як це буде використовуватися на практиці

2) На друге питання, лише 17% респондентів зазначили, що не бажають отримувати другу вищу освіту. Це свідчить про рост зацікавленості молодих людей у розвитку своїх навичок та здобутті додаткового досвіду для успішного майбутнього. Це особливо важливо в сучасному світі, де конкуренція на ринку праці постійно зростає.

Окремо варто відзначити доступність другої вищої освіти в Україні. Державна підтримка програм студентських кредитів та стипендій, а також розвиток ініціатив з підвищення якості освіти роблять цей процес більш доступним і привабливим для багатьох.

Серед популярних напрямків, які здобувають популярність серед студентів, особливе місце займають психологія та юриспруденція. Ці напрямки привертають увагу через їхню потенційну корисність у будь-якій сфері життя, від кар'єри до особистого розвитку. Вони надають студентам широкий спектр знань та навичок, які можна успішно використовувати в різних професійних областях.

3) На третє питання, відповіли 75% респондентів, що навчаються за економічним розрахунком. Це не дивно, оскільки сучасна молодь добре орієнтується у заробітних платах і має чітке уявлення про те, як зарплатня відображається у виконаній роботі. Окремо варто відзначити, що цілих 8% опитаних навчаються за власним особистим досвідом роботи. Це свідчить про те, що для деяких людей власний практичний досвід є важливішим джерелом знань, ніж формальна освіта.

Для дослідження, використовувалася наступна форма

На яке теоретичне чи практичне запитання ви хотіли отримати відповідь у першу чергу, навчаючись у ВНЗ	Що не маю проблем Вивчення конкретного фахового напрямку
Як би у вас була можливість, крім вищої освіти, отримати ще одну вищу освіту, то яку б Ви обрали?	Немає бажання Є бажання Юридична, мовна (технічний перекладч), економічна, педагогічна (Викладач у ВНЗ), історична, фізико-математична, психологічна
Чи були у вашому житті які-небудь особисті, які значною мірою вплинули на ваш вибір освіти?	1)Сімейні традиції 2) Особистий досвід роботи 3) трагічні події в особистому житті 4) вплив змі 5) економічний розрахунок
Як Ви вважаєте, вивчення яких дисциплін шкільного курсу найбільше посприяло розвитку вашого внутрішнього (духовного) світу, гармонізації Вашої особистості і чому?	1)Література 2) Біологія 3) Історія 4)Фізика 5) Географія 6) Іноземна мова Чому? 1)Вплив особистості вчителя 2)Зміст предмета 3)Методики викладання дисципліни
Які дисципліни шкільного курсу, на	1)Математика 2) Фізика 3) Біологія

Вашу думку, більшою мірою сприяли розвитку Вашого інтелектуального рівня і чому?	4) Інформатика 5) Історія 6) Хімія 7) Іноземна мова Чому? 1) Вплив особистості вчителя 2) Зміст предмета 3) Методики викладання дисципліни
Хотіли б Ви, щоб протягом навчання у старших класах середньої школи у вас було право вибору обов'язкових для вивчення дисциплін?	1. Так 2. Ні 3. Не знаю
Якщо "Так", то які б дисципліни Ви обрали для себе в першу чергу?	1. Біологія 2. Фізика 3. Хімія 4. Іноземні мови 5. Математика 6. Література
Чи достатньою виявилася Ваша шкільна підготовка з дисциплін природничо-наукового циклу для початку навчання у ВНЗ?	1. Так 2. Ні 3. Не знаю
Що є головним фактором при виборі Вами даної вищої освіти	1. поради батьків 2. Події в особистому житті 3. Бажання робити щось добре для людей 4. Інтерес до майбутньої професії 5. Здійснення дитячої мрії 6. Вміння і бажання спілкуватися з людьми 7. Бажання полегшити страждання людей 8. Приклад батьків 9. Бажання отримати будь-яку освіту 10. Інтерес до науки 11. Економічна вигідність цієї професії 12. Престижність цієї професії 13. Розуміння суспільної користі професії 14. Престижність навчання 15. Можливість стати особистістю. 16. Складність і привабливість професії.

Також, лише 13% опитаних продовжують родинну мправу. Це може бути зв'язано з різними факторами, такими як готовність приймати ризики, відсутність бажання працювати у стандартній корпоративній або державній структурі, чи прагнення зберегти та розвивати сімейну спадщину.

Таким чином, дані результати показують різноманітність підходів до навчання та кар'єрних шляхів серед молоді, відображаючи різні соціальні, економічні та особисті фактори, що впливають на їхні вибори.

4) Закономірно, що 63% респондентів відповіли, що головним фактором, що вплинув на їх духовний розвиток, стала історія. Розглядаючи трагічну та складну історію України, не можна не помітити, як цей фактор мав вирішальне значення для формування світогляду багатьох людей. Переживання важливих історичних подій, боротьба за свободу, терпіння у страшних випробуваннях - все це не лише відбито в сторінках книг, але й занурено у саме серце нації.

З іншого боку, історія України - це не лише страждання, але й велична спадщина великих подвигів та досягнень. Розглядаючи минуле, люди здатні знайти вдихнення та силу для подальших зусиль. Саме тому, відповідаючи на питання "Чому?", більшість респондентів обрали відповідь про значення змісту предмету. Вивчення історії їхньої країни допомагає зрозуміти її сьогодення та плекати національну самосвідомість. Тому не дивно, що цей аспект вважається найважливішим для багатьох у формуванні їхнього духовного світу.

5) Логічним є те, що більшість респондентів відзначили, що головними елементами, які вплинули на їх інтелектуальний рівень, є математика, фізика та інформатика. Ці науки відіграють важливу роль у розвитку мислення, логічного та аналітичного мислення, а також у формуванні навичок розв'язання проблем. Математика, як мова науки, навчає точності та систематичного підходу до розв'язання завдань, фізика допомагає зрозуміти фундаментальні закони природи, а інформатика відкриває світ комп'ютерних технологій та розвиває навички алгоритмізації та програмування.

6) На питання про обов'язкові дисципліни в школі, 75% респондентів висловили думку, що учні мають мати право обирати обов'язкові предмети для вивчення. Серед найбільш виділяються іноземна мова, література та математика.

Ця позиція відображає важливість індивідуального підходу до освіти та визнання того, що кожен учень має унікальні здібності, інтереси та цілі. Іноземна мова допомагає розвивати комунікативні навички та розширює горизонти спілкування у світі, література викликає в учнів інтерес до культурного спадку та розвиває аналітичне мислення, а математика навчає систематичному підходу до розв'язання проблем та розвиває логічне мислення.

7) На останнє питання 63% респондентів висловили думку, що шкільна підготовка була достатньою для вступу до вищих навчальних закладів. Це не дивно, враховуючи, що багато шкіл орієнтовані на підготовку учнів до вступу до університетів.

Проте важливо підкреслити, що існує індивідуальний підхід до підготовки до вищої освіти, і для деяких студентів може знадобитися додаткова підготовка або вивчення додаткових предметів поза школою. Крім того, важливо також розвивати навички самостійності та самоорганізації, які є важливими для успішного навчання у вищому навчальному закладі.

8) Не дивно, що 48% респондентів зазначили економічну зацікавленість як головний мотиватор для обрання своєї професії. Однак, варто відзначити, що вони також враховували інші аспекти при виборі. Наприклад, близько половини з цих респондентів звертали увагу на поради своїх батьків.

Висновок. Аналізуючи отримані результати дослідження, можна зробити декілька висновків. По-перше, було виявлено, що значна частина респондентів має питання щодо практичного застосування знань у своєму фаховому напрямі, що відображає їхній інтерес та потребу в практичній освіті. По-друге, спостерігається зростання інтересу молодих людей до отримання другої вищої освіти, що свідчить про їхню мотивацію розвивати навички та здобувати додатковий досвід для успішного майбутнього. Це обумовлено як існуючою державною підтримкою програм ініціатив з підвищення якості освіти, так і ростом конкуренції на ринку праці.

Третім ключовим висновком є різноманітність підходів до навчання та кар'єрних шляхів серед молоді, що відображається у відповідях опитаних. Це обумовлено різними соціальними, економічними та особистими факторами, що впливають на їхні вибори. Крім того, значна частина респондентів підкреслила значення історії для свого духовного розвитку, а також визнала важливість математики, фізики та інформатики для свого інтелектуального розвитку.

На закінчення, результати свідчать про складний та індивідуалізований процес вибору освіти та кар'єрного шляху. Варто враховувати різноманітність факторів, що впливають на цей вибір, включаючи економічні, соціальні, особисті та сімейні аспекти.

Список використаних джерел

1. URL: <https://studies.in.ua/mpd-ekzamen/3167-procedura-skladannya-anketi-vimogido-formulyvannya-pitan-dlya-opituvannya.html>

2. URL: <https://qala-project-1.gitbook.io/vivchennya-potreb-u-navchann-ta-profes-jnomu-rozvi/anketuvannya-1/anketuvannya>
3. URL: <https://vue.gov.ua/Анкетування>

*Рябуха Софія Олександрівна,
Ткаченко Анна Євгенівна
студентки I курсу
спеціальності 014 «Середня освіта (Математика)»*

*Науковий керівник:
асистент кафедри іноземних мов
Ульянова Ірина Вікторівна*

Interaction during English lessons

Learning is an important part of life because with its help we develop and progress. Teachers help us with this. It is the teacher who helps us familiarize ourselves with the material and learn it well. In this report, we will consider the profession of a teacher (namely, an English teacher) and the information that s/he needs to familiarize himself with for high-quality and productive work.

1. Teacher's roles

✓ A resource/informer

It is a teacher who becomes the resource of information related to the development of knowledge and technology.

✓ A controller

The teacher as a controller is a teacher who controls the whole activity in the class during the teaching and learning activity, including the language and students' behavior which happened in the classroom.

✓ A facilitator

The teacher as a facilitator means that the teacher gives good services to the students such as giving the chance for each student in doing activities and also prepares facilities to support the teaching and learning activity. In other words, the teacher can ease the students to study.

✓ An assessor (or evaluator)

This role can be assumed formally - as when the teacher evaluates learners in a progress test - or informally - as when s/he responds to a learner's utterance with a "good" or a correction.[2]

2. Rapport

Rapport - a good understanding of someone and the ability to communicate with them (Cambridge Dictionary). In the classroom - relationships between the teacher and students, and among students. [3]

Strategies on how to establish and maintain rapport in class:

- ✓ calling students by name,
- ✓ having small talks with learners before/at the start of the lessons,
- ✓ expressing positivity and a good mood,
- ✓ showing attitude to students,
- ✓ maintaining eye contact,
- ✓ knowing students' personal interests and personalisation, choosing tasks based on the students' interests,
- ✓ asking students to share or express their opinions,

- ✓ making students work with as many classmates as possible from the very beginning of the course [1].

Interaction patterns — the different ways learners and the teacher can interact in the class, e.g. open class when a teacher talks to the whole class, individual work, pair and group work, and mingling, when students walk around the class and communicate with each other while completing a task.

Examples:

- **T - Ss:** Teacher talking to the whole class, such as in presenting a text, explaining grammar, giving instructions for an activity.
- **T - S:** Questions and answers (dialogues) between the teacher and a student, such as in demonstration, checking comprehension.
- **T - S - S:** Teacher initiated dialogues with more than one student, such as in role-playing demonstration and warm-up activities.
- **S - T:** Student initiated conversation between a student and the teacher, such as in asking questions about a rule or an assignment.
- **S - Ss:** One individual student talking to the whole class, such as in telling a story, reciting a poem.
- **Ss/Ss:** Students working in small groups, such as practicing conversation, role-playing.
- **S - S:** Two students work in pairs such as practicing a dialogue, carrying out an information gap activity.
- **SS:** Students doing their work individually such as reading, completing an exercise [4].

3. **Peer teaching**

Peer teaching - a learning method that involves students explaining the concepts to each other.

The benefits of peer teaching:

1. It gives the teacher more time to relax and observe instead of constantly trying to entertain students.
2. Once students have bonded through fun, engaging activities, it allows for a more relaxed atmosphere where students are more willing to take the lead in learning.
3. The smaller discourse between a couple of students as opposed to a larger group allows for greater understanding. This kind of smaller discourse is more comfortable for students which encourages more sharing with their peers.
4. Peer-to-peer education has been proven to show greater communication skills and higher self-esteem.
5. Students become more productive and produce greater results compared with teacher-led instruction.

Remember, the key is to create a supportive learning environment where students feel comfortable taking risks and gradually become more independent in their language acquisition.

Список використаних джерел

1. Harmer J. The Practice of English Language Teaching with DVD. 4th ed. Pearson Longman ELT, 2007. 448 p.
2. Scrivener J. Learning Teaching: The Essential Guide to English Language Teaching. Macmillan Publishers Limited, 2011.
3. Spratt M. The TKT course: Teaching knowledge test : modules 1, 2 and 3. 2nd ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2011. 255 p.

4. Superb EFL/ESL Classroom Management course by Grade University.[Електронний ресурс]
<https://book.talken.cloud/book/bcaa60ee65f15f17e31f7721da67b0befb042ae3/6d2e4ba9a5220d725cb62a819a714be5c290037f/365e920c6885bca3ef0d63a513889b33763d5985>

*Сергійко Дар'я Миколаївна
студентка III курсу
спеціальності 014 «Середня освіта (Математика)»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, доцент
Панов Сергій Феофанович*

Застосування принципів козацької педагогіки для перевірки знань учнів англійською мовою з історії України та української літератури

Козацька педагогіка відома своїм практичним підходом до навчання та виховання, акцентуючи увагу на відданості, самостійності та відповідальності, а також на таких важливих національних цінностях, як гідність, патріотизм, повага до свободи етносу та історична пам'ять народу. Застосування принципів козацької педагогіки для перевірки знань учнів англійською мовою з історії України та української літератури може бути досить цікавим і ефективним підходом, який міг би пов'язати одразу кілька основоположних гуманітарних дисциплін шкільного курсу. [1]

Є досить велика кількість можливих застосувань козацької педагогіки на уроках англійської мови. Розглянемо декілька з них.

Першим основоположним прикладом можна вважати форми постійних тестувань англійською мовою, які могли б контролювати рівень знань учнів з української мови та літератури насамперед на уроках іноземної мови. Подібна ідея відповідає концепціям Нової української школи. Наприклад, серед тестових питань можуть фігурувати такі:

1. On which island was the first Sich born?
 - a) Jan.
 - b) Khortytsya.
 - c) Dzharylgach.
 - d) Chortomlyk.
2. What did the Zaporozhians do after the destruction of Sich by Catherine II?
 - a) went for the Danube.
 - b) went for the Dnipro.
 - c) went to Tysa.
 - d) went to Desna.
3. What thing was valued in Sich on a par with a sharp saber and a good horse?
 - a) a cradle.
 - b) a bag.
 - c) bandura.
 - d) kobzu.

Наступним варіантом застосування козацької педагогіки на уроках англійської мови можна вважати організацію групових дискусій або дебатів. У принципі, подібний метод у навчальному процесі можна вважати цілком поширеним на уроках іноземної мови, оскільки комунікативні навички є одними з найбільш важливих у такій

дисципліні. Відповідно дискусії та дебати можна проводити на теми, насамперед пов'язані з історією України чи то українською літературою, як-то «The conflict between parents and children in the story "Taras Bulba"» або «At what point did the national liberation struggles of 1917-1921 become doomed to failure?». Також серед альтернативних заходів можна розглядати проєктну діяльність (як групову, так і індивідуальну), аби лише найсуттєвішою була демонстрація знань з англійською мови, історії чи літератури.

Відомо, що однією із найважливіших цінностей козацької педагогіки є патріотичне виховання. Тому одним із завдань для перевірки знань учнів можна зробити тест типу «Робота з текстом (аналіз тексту)» з історії України чи української літератури, де насамперед порушувалися б основні проблеми та аспекти українського менталітету.

Іншим варіантом, що міг би слугувати запорукою виконання відповідно іншого принципу козацької педагогіки – а саме «Самостійність і відповідальність», – є проведення відповідних бесід чи заходів, що могли б надихнути учнів до підготовки власних дослідницьких проєктів або презентацій англійською мовою з історії України або творів українських письменників. Враховуючи, що Нова українська школа передбачає в першу чергу ентузіазм з боку учнів, а також те, що тижні тої чи іншої шкільної дисципліни вже давно набули популярності, думаю, у вчителя не виникне проблем з подібною активністю.

Також є очевидним, що у концепції Нової української школі, де подання нових знань та закріплення старих навичок має бути забезпечено за рахунок найрізноманітніших інноваційних засобів, вчителі можуть використовувати різноманітні інтерактивні методи навчання, такі як рольові ігри, інтерв'ю, творчі завдання тощо, щоб перевірити розуміння інформації та вміння спілкуватися англійською мовою з приводу історії та літератури України.

І, наостанок, іншим цікавим варіантом розвитку творчих здібностей учнів на основі принципів козацької педагогіки можна вважати завдання зі створенням власних оповідань або поезій англійською мовою, які відображають історичні події українського минулого або перекликалися з творами української класики. Це може аналогічно стосуватися і музики. Наприклад, подібна практика була у моїх вчителів: так після вивчення твору «Чорна рада» Пантелеймона Куліша одним із творчих завдань для нас було написання історії про власного придуманого персонажа, який переживав би історичні події, що відповідали описаним у творі. Відповідно вибір героя цілковито покладався на фантазію учнів, так само як і сюжет. Думаю, що подібні завдання мають бути не лише вибірково у деяких вчителів з української літератури, але могли б стати і обов'язковою частиною у підручниках з англійської мови.

Наприкінці хочу додати, що застосування принципів козацької педагогіки для перевірки знань учнів англійською мовою з історії та української літератури є важливим кроком у збагаченні навчального процесу та формуванні патріотичного ставлення до держави та її культурних надбань.

Використання цих принципів сприяє активізації навчального процесу, залучає учнів до активної участі та сприяє розвитку їх критичного мислення та аналітичних здібностей. Враховуючи специфіку предметів – англійської мови, історії та української літератури, ці принципи дозволяють не лише перевірити знання, а й сприяють формуванню глибокого розуміння та відчуття поваги до власної культурної спадщини.

Ретельно продумані завдання, спрямовані на застосування англійської мови для аналізу історичних подій та творів українських письменників, не лише підвищують рівень володіння іноземною мовою, але й розвивають творче мислення та емпатію до історичних та культурних аспектів своєї країни.

Отже, використання принципів козацької педагогіки для перевірки знань з історії України та української літератури у поєднанні з англійською мовою не лише сприяє покращенню якості навчання, але й спонукає учнів до відчуття гордості за свою культурну спадщину та активної участі у її збереженні та вивченні.

Список використаних джерел

1. Берека В. Є., Гіджеліцький І. К., Орловська Н. М. Козацька педагогіка і навчально-виховний процес у закладах освіти. Збірник матеріалів науково-методичного забезпечення впровадження козацької педагогіки // Кам'янець-Подільський, 2018. 472 с.

*Сергійчук Андрій Миколайович
студент III курсу
спеціальності 014 «Середня освіта (Математика)»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, доцент
Панов Сергій Феофанович*

Процесуальні аспекти перекладу науково-технічних текстів

Переклад наукових і технічних текстів є складним завданням, яке поєднує лінгвістичні знання з професійною термінологією та розумінням контексту. Цей процес складається з багатьох етапів і вимагає від перекладача чіткої мови, уваги до деталей і знання специфіки даної галузі. [1-2]

1. Підготовчий етап.

Перший крок — уважно прочитати вихідний текст кілька разів. Перекладач повинен розуміти його структуру, термінологію та контекст. Для цього він може використовувати різноманітні джерела, такі як спеціальні словники, енциклопедії, глосарії, і навіть консультацію фахівця в тій чи іншій галузі [4].

2. Аналіз тексту.

На цьому етапі перекладач аналізує вихідний текст з погляду мови та змісту. Важливо визначити мовні труднощі, такі як незвичний словниковий запас, підрядні речення, граматичні структури та ідіоми. Слід також звернути увагу на специфіку науково-технічної мови, наприклад, на точність, об'єктивність і відсутність розмовних слів.

3. Вибір відповідної стратегії перекладу.

Залежно від типу тексту та його призначення перекладач може використовувати різні стратегії перекладу. Наприклад, переклад посібника користувача вимагатиме іншого підходу, ніж переклад наукової статті.

4. Переклад.

На цьому етапі перекладач перекладає вихідний текст на цільову мову, забезпечуючи точність повідомлення та зберігаючи точність мови. Важливо, щоб переклад був зрозумілим реципієнту та відповідав культурному контексту. Переклад має виглядати так, ніби текст написано безпосередньо мовою перекладу.

5. Вичитка та редагування.

Після завершення перекладу виконується уважна перевірка текст на наявність мовних, змістовних і стилістичних помилок. Також слід звернути увагу на оформлення тексту та узгодженість термінології, аббревіатурних скорочень.

6. Перевірка фахівцем.

У деяких випадках, наприклад, при перекладі медичних або юридичних текстів, необхідна перевірка перекладу експертом у певній галузі.

Аспекти, що впливають на процес перекладу [5]:

- Специфіка науково-технічної мови: ця мова характеризується точністю, об'єктивністю та відсутністю розмовних слів. Перекладач повинен знати та використовувати відповідну термінологію та фрази, характерні для даної галузі.
- Контекст: перекладач повинен враховувати культурний і мовний контекст вихідного тексту, щоб зробити переклад зрозумілим отримувачу.
- Термінологія: наукові та технічні тексти часто містять специфічну термінологію, яку потрібно перекладати точно й послідовно.
- Форматування: перекладач повинен підтримувати форматування вихідного тексту, наприклад, таблиць, діаграм, малюнків.
- Інструменти підтримки перекладу:
- Спеціалізовані словники: ці словники містять переклади термінів з різних галузей науки й техніки.
- Енциклопедії: енциклопедії можуть бути корисними для розуміння контексту та термінології наукових і технічних текстів.
- Глосарії: глосарії — це збірки термінів із певної галузі разом із їхніми перекладами.
- Програмне забезпечення CAT (комп'ютерний переклад): це програми, які підтримують переклад, зокрема: шляхом створення пам'яті перекладів і управління термінологією [3].

Підсумовуючи, можна сказати, що переклад науково-технічних текстів – складний процес, який вимагає від перекладача спеціальних знань і навичок. Перекладач повинен не тільки знати мови, але й мати знання в тій чи іншій галузі науки та техніки. Також важливо використовувати відповідні інструменти та стратегії перекладу, щоб отримати надійний, точний і зрозумілий переклад для одержувача.

Список використаних джерел

1. LISA QA: Quality focus - 4 corner stones to ensuring quality // Argos Translations - Translation Company. URL: <http://www.argostranslations.com/lqa>.
2. LISA QA Model // ProZ.com - The translation workplace. URL: http://rus.proz.com/forum/business_issues/40455-1_isaqamodel.htm
3. Schiaffino. R., Zearo F. Translation Quality Measurement in Practice. URL: http://www.translationquality.com/files/TQM_in_Practice.pdf
4. *Корунець І. В.* Вступ до перекладознавства. Підручник. Вінниця: Нова Книга, 2008. 512 с.
5. *Корунець І. В.* Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): підручник 5-те вид., виправ. і допов. – Вінниця: Нова Книга, 2017. 448 с.

*Сірук Дмитро Григорович
студент I курсу
спеціальності 014 «Середня освіта (Математика)»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, доцент
Панов Сергій Феофанович*

Візитна картка як елемент спілкування

Та це ж надгробна плита! - не зміг стримати емоцій шеф, побачивши візитну картку, вручену мені одним з високопоставлених чиновників. Справді, схоже: чорний фон, на якому золотими літерами не лише вказано ПІБ, а й скрупульозно перераховані всі його заслуги.

Не багато хто знає, що у справі виготовлення візиток існують певні правила, яких варто дотримуватись, якщо не хочете виявитися смішним, простивши візаві свою картку. Втім, навпаки, надто вже химерна візитка може зіпсувати вам набагато більше, ніж очікуєте. Наприклад, якщо ви приходите влаштовуватися на роботу або вести переговори з діловим партнером. Тому найкраще обмежитися прямокутником із щільного картону розміром 59 см, що відповідає стандартній візитниці. Колір може бути будь-яким але краще світліше, щоб людині не доводилося напружувати зір, читаний написаний на ній текст. У солідних організаціях візитки зазвичай корпоративні, виконані в єдиному стилі, тому, замовляючи їх, особливо напружуватися не треба, достатньо правильно вказати свої особисті дані та додати зразок. [1-2]

Зміст тексту: ім'я, прізвище, по-батькові при бажанні; максимально повно, посада, адреса та логотип фірми, номери телефонів. я факсу, e-mail. Маленька хитрість: по кількості телефонів іноземці часто судять про солідність компанії, тому не зайвим буде вказати ще й телефон своєї приймальної організації. У той же час, не рекомендується друкувати друкарським способом номер домашнього телефону, адже часто картку вручають незнайомим людям, яким його ні до чого знати. Тому, враховуючи теперішній розвиток мобільного зв'язку, простіше дати номер свого стільникового. Деякі люди розміщують на візитах ще й своє фото. Обходиться дорожче, але часом приносить користь: зорова пам'ять не у всіх добре розвинена. Як правило, на одному боці інформація надається українською або російською мовою, іншою (при необхідності) англійською або ж мовою країни, в яку ви збираєтесь їхати. Поганий тон пропонувати з вітчизняному візитівку лише з іноземним текстом чи навпаки.

Слід пам'ятати, що, крім іменних, існують карточки фірми, де вказано лише її назву та реквізити. Як правило, їх використовують для поздоровлень, і представницьких цілей. Але якщо вам дають таку візитку у відповідь на іменну означає, її власник не налаштований на продовження контакту. Для вручення дамам, з якими у вас немає ділових відносин, варто, щоб уникнути пересудів, мати «подвійні» візитки, де вказано імена та прізвища обох подружжя. Втім, в Україні таким тонкощам поки що мало хто надає значення. [3]

Але мало отримати такий атрибут респектабельності, як візитна картка, треба ще вміти правильно нею користуватися. Зазвичай обмін візитками відбувається відразу після знайомства. Беруть її великим і вказівним пальцями, за держав на пару секунд погляд і вникнувши у зміст візитку, кладуть у нагрудну кишеню. Жінки можуть сховати її в сумочку, Але якщо кілька співрозмовників, а пам'ять на імена у вас не найкраща, можна розкласти їх візитки перед собою в тому порядку, в якому сидять ваші партнери. Тоді, звертаючись до них, точно не переплутаєте, як кого звать. Якщо при зустрічі раптом не виявилось візитки не біда. У такій ситуації слід вибачитися і протягом 24 годин занести її особисто або отруїти поштою, або кур'єром. Правий верхній куток картки, що привозиться особисто, злегка загинається, це знаючи поваги. А ось передати, загнуту з кур'єром, навпаки, верх поваги. Візитки твердіше додають до подарунків, що пересилаються, книжки там, квитків у театр і т.д. Існує стандартна міжнародна символіка, що застосовується під час відправлення візиток замість листа, що несе коротку інформацію. У менш офіційних випадках допускаються й інші написи, обов'язкові у третій особі. Наприклад: «Вітає зі святом», «Дякує за вітання».

Список використаних джерел

1. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/dilovodstvo/24224/>
2. URL: https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/icgn/10prishak_etyka_dilovyh_stosunkiv/p6-1.html
3. URL: <https://www.kursak.com/vizytna-kartka-ii-istoriia-rol-funktsii-i-vydy-vizytnykh-kartok/>

*Тихоненко Ольга Юрійвна,
Підгородецька Анжеліка Анатоліївна,
Калюжний Богдан Сергійович
студенти 1 курсу
спеціальності 111 «Математика» та
014 «Математика (Середня освіта)»*

*Науковий керівник:
викладач кафедри іноземних мов
Запара Валентина Миколаївна*

My Attitude to Hybrid Learning

Hybrid learning is quite challenging for both teachers and students. This combination worsens the learning process, which sometimes affects students' performance. But it does enable teachers to use different methods and tools to better engage and educate students. For teachers, hybrid learning requires more flexibility and, unfortunately, simply transferring their usual teaching approaches from the classroom to online. [1]

Format does not work at all as there is not enough live interaction with the participants in the learning process. Old practices in the new format quickly show their limitations, as students realise that they have more freedom at a distance, and this affects the work of the teacher and the learning of students. Hybrid learning allows teachers to adapt lessons to the needs and learning styles of individual students.

Some teachers feel that they lack individual support from individual managers and colleagues.

For students, direct contact with peers and others is important for personal development, and hybrid learning cannot replace live communication, because due to the small number of offline classes, students do not have time to meet and make new acquaintances.

Another significant factor is that it is more difficult for teachers to control students' learning, as it is much easier to track down a student who is trying to cheat in the classroom.

Hybrid learning can exacerbate inequalities if students do not have access to the necessary technology or if they do not have support from their families or schools. [2]

For example, when all pairs of both the teacher and the student are held either online or offline, because it is quite difficult to organise learning when two pairs are remote and then two pairs are in the classroom at once.

But, as with anything, there are two sides to the coin, as this option is relatively good if it is well organised. Such learning will be good for students who combine work and study, because it is easier for them to organise their own time and keep up with everything, but this format can be implemented during senior years of study, when a person is already more or less formed as a person and has his or her own circle of friends, that is, does not close himself or herself and does not withdraw from social life. Also, some studies have shown that hybrid learning can increase student motivation. This may be because students have more control over their learning and can learn in a more interactive environment.

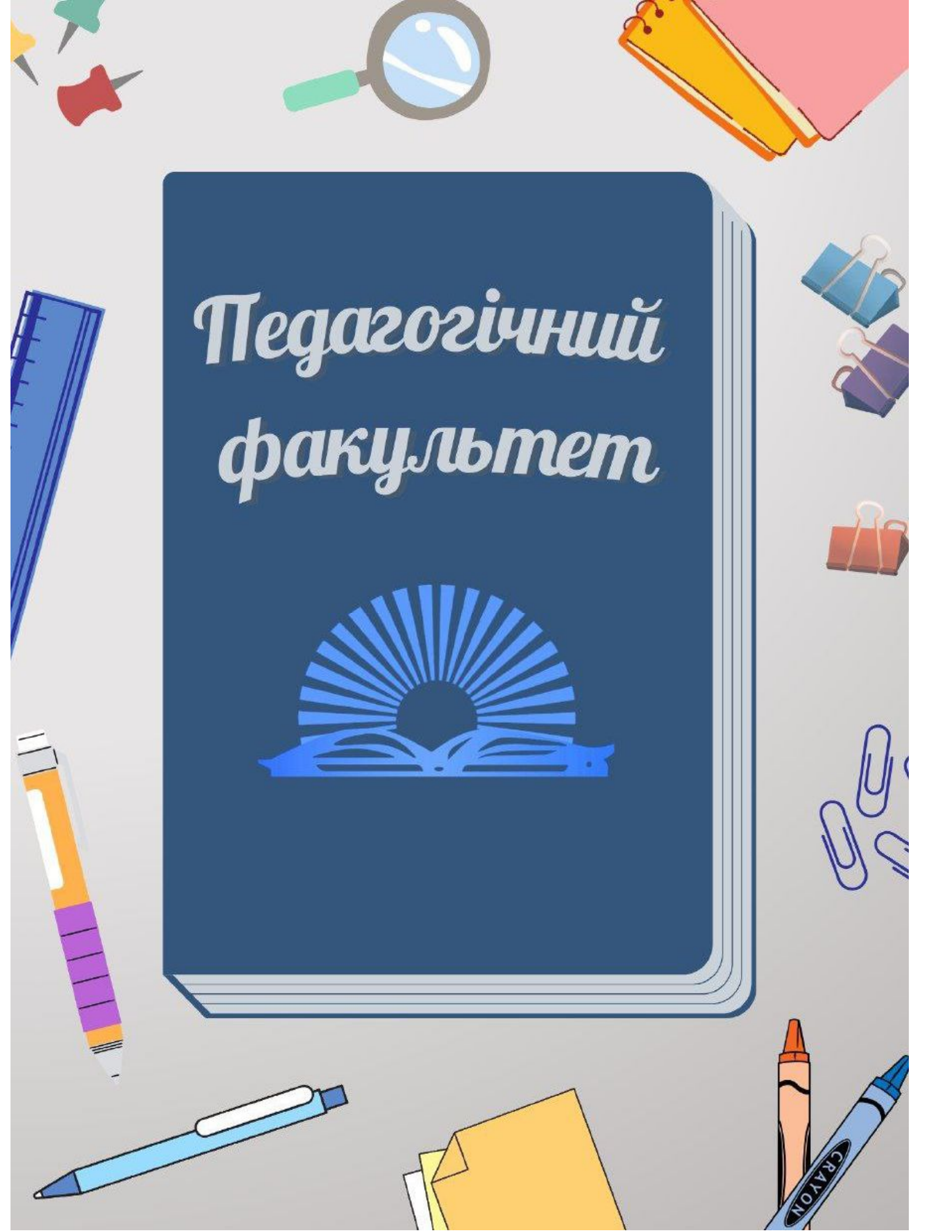
Hybrid learning can make education more accessible to students who live in rural areas or have other limitations that prevent them from attending traditional classroom-based classes.

Hybrid learning is an effective way to prepare students for the world of job opportunities. In many industries, workers need to be able to work independently, learn online, and use technology to communicate and collaborate with others. Hybrid learning can help students develop 21st century skills such as critical thinking, problem solving, communication and collaboration. In hybrid learning, daily in-person attendance is mandatory, with online material serving as supplementary support for in-class learning. Conversely, hybrid learning utilizes both online and in-person instruction, where online content is independent and substitutes in-person teaching. [3]

Список використаних джерел

1. URL: <https://gemini.google.com/app>
2. URL: <https://gemini.google.com/app>
3. URL: <https://claned.com/hybrid-learning-vs-blended-learning/>

*Педагогічний
факультет*

*Авдєєва Анастасія Ігорівна
студентка IV курсу
спеціальності «Практична психологія»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Каськов Ігор Васильович*

Психологічні особливості впливу самооцінки на поведінку у підлітковому віці

Самооцінка є важливим аспектом, який впливає на формування у кожної особистості індивідуальних рис. У осіб підліткового віку самооцінка впливає на їхні погляди на життя, амбіції та очікування. Вплив самооцінки на поведінку та стиль життя є очевидним. Сучасний період розвитку людства характеризується трансформаційними суспільними процесами, які визначають нові вимоги до особистості. Такі тенденції передбачають формування нового бачення благополуччя та самореалізації особистості у соціальному та психологічному розрізі. У наш час стрімкий розвиток подій спонукає кожного до активізації діяльності, а це у свою чергу обумовлює активізацію здібностей та реалізацію кожною особистістю власної компетенції у різних сферах діяльності та спілкуванні. Такі вимоги до особистості не можливо задовольнити без певного рівня самооцінки.

Становлення суспільно активної та гармонійно розвиненої особистості великою мірою залежить від особистих зусиль самої людини, орієнтованих на самовдосконалення та самореалізацію як неодмінну умову досягнення успіху у житті [1, с. 7]. Саме завдяки наявності певного рівня самооцінки особистість може досягнути значних життєвих успіхів. Формування самооцінки – характерна риса особистості підлітка. Особливості самооцінки впливають на всі сторони його життя: емоційне самопочуття і взаємини з оточуючими, розвиток творчих здібностей, і успіхи в навчанні. За низької самооцінки підліток недооцінює свої можливості і прагне до виконання тільки найпростіших завдань, що заважає його саморозвитку. Чим вищий ступінь самоприйняття, тим більше підліток вірить у свої власні можливості, успішне завершення починань і тим більших успіхів у підсумку досягає. Однак неадекватно завищена самооцінка також може служити джерелом особистісних проблем. Крім того, самооцінка виступає показником можливих психологічних проблем окремих учнів і взаємин у колективі. Оскільки для підлітка переважно референтною групою є шкільний колектив, проблеми в навчальній діяльності найчастіше виникають саме через невідповідний статус особи в групі в сукупності (а також через або внаслідок) з неадекватною самооцінкою [2, с. 244-246].

Динаміка оцінних суджень від підліткового віку до юнацького полягає в тому, що оцінні судження підлітків, обумовлені очікуваною оцінкою з боку однолітків, направлені, у першу чергу, на знаходження відповіді на питання: який серед інших, наскільки він схожий на них. У осіб юнацького віку оцінні судження, які визначаються власним ідеалом, спрямовані на знаходження відповіді на питання, який він в очах оточуючих, наскільки відрізняється від них і наскільки близький до свого ідеалу. Пізніше самооцінне судження молодих людей означене вже синтезом різних видів оцінок оточуючих, результатами діяльності і спрямовані на пошук своєї значущості для інших і для самого себе. Процеси, пов'язані з формуванням та розвитком самооцінки, визначають периметр взаємовідносин підлітка з навколишнім світом, сприяють розвитку його компетентності та якості виконуваної діяльності [3, с. 88].

У підлітків рівень самооцінки складається з двох рівнозначних оціночних суджень. Перше судження – це оцінка власної цінності, а друге – це оцінка якості соціальної підтримки, яку пропонує оточення. До соціально-психологічних чинників належать: оточення та його оцінка, власні навички, наявність досягнень та невдач, стан здоров'я, соціальний статус, ставлення до стереотипів, зовнішній вигляд. Із дорослішанням відбувається перехід від впливу соціальних чинників на психологічні. Чинники формування самооцінки змінюються: на передній план виходять особистий досвід, власна оцінка своїх учинків та особистісних якостей. Людина починає зіставляти своє реальне «Я» з тим, яким він внутрішньо прагне бути.

Список використаних джерел

1. Авер'янова А. Професійний успіх як основа самореалізації особистості. Науковий вісник МНУ Імені В. О. Сухомлинського. Серія: Психологічні науки. 2017. С. 7-12.
2. Щербан Т. Д. Психологічні особливості впливу самооцінки на навчально-професійну діяльність. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія : Педагогіка та психологія. 2018. Вип. 2. С. 244-246.
3. Спринська З.В., Сорочич Н. Соціально-психологічні чинники формування самооцінки у підлітковому віці. Габітус. Серія: Вікова та педагогічна психологія. 2023. Вип. 48. С. 87-91.

*Бевз Валентин Володимирович
студент IV курсу
спеціальності «Практична психологія»*

*Наукова керівниця:
кандидатка психологічних наук, доцентка
Дубініна Катерина Віталіївна*

Проблема прокрастинації особистості у психологічних джерелах

Сучасний етап розвитку суспільства вимагає від особистості ефективної самоорганізації, планування та вчасного виконання завдань. Прокрастинація стає все поширенішою серед молоді, що може мати негативні наслідки для їхнього навчання та майбутньої кар'єри.

Вивчення психологічних особливостей прокрастинації у молодих людей має велике значення для подальшого розвитку освітньої та психологічної практики. Це сприятиме формуванню адаптивних стратегій поведінки та підвищенню їхньої життєвої ефективності.

Прокрастинація була вивчена різними науковцями у галузі психології. Серед них можна виділити імена таких вчених, як П. Блах, Дж. Феррарі, Т. Піфф П. Стіл, Т. Моторук, Є. Базика, В. Лугова, О. Поліщук, К. Дубініна, Х. Хомик, Т. Яценко, Г. Рудь та інші, які присвятили свої дослідження цій проблемі.

Прокрастинація - це відкладання або затримка виконання завдань чи обов'язків, незважаючи на їхню важливість або терміновість. Це явище часто відображається у відсутності мотивації або в бажанні уникнути неприємних відчуттів, пов'язаних із виконанням завдання [2].

Зазвичай труднощі з контролем та відкладанням виконання завдань виникають тоді, коли маємо робити щось неприємне або малопривабливе, що викликає негативні

емоції. Прокрастинація може виступати як тимчасовий спосіб емоційної регуляції, спрямований на поліпшення нашого настрою [1].

Н. Мільграм, Д. Маурер, Г. Баторі говорять про такі типи прокрастинації [4]:

- Побутова прокрастинація: відкладання щоденних обов'язків, таких як прання, приготування їжі та інші домашні роботи.

- Прокрастинація у прийнятті рішень: постійне відкладання вибору в будь-яких питаннях, у тому числі й у випадках, коли всі умови для прийняття рішення вже наявні.

- Невротична прокрастинація: відкладання прийняття важливих життєвих рішень, які можуть мати довготривалі наслідки.

- Академічна прокрастинація: відтермінування виконання академічних завдань, таких як підготовка до іспитів, написання дипломної роботи та інше.

- Комппульсивна прокрастинація: комбінація відкладання прийняття рішень і відкладання справ, що призводить до формування стійких поведінкових моделей.

Кожен тип має свої унікальні особливості та механізми.

Прокрастинація може мати різні причини, серед яких можна виділити відсутність чіткої мети або цілей, страх невдачі, перфекціонізм, низька самооцінка, несприятлива робоча атмосфера, недостатня мотивація, відчуття перевантаження завданнями та інші фактори.

Нездатність до адекватної саморегуляції та самоконтролю через труднощі з управлінням емоціями є однією з причин прокрастинації [2].

За Т. Колтунович та О. Поліщук, прокрастинацію головним чином спонукає прагнення миттєвого задоволення та бажання уникнути дискомфорту. Вони розрізняють дві групи факторів, які визначають прокрастинацію: сталих, що є відносно стабільними та не зазнають принципових змін; ситуативних, що з'являються незаплановано та змінюються залежно від обставин. До них належать мотиваційні фактори (слабка мотивація тощо), часові умови (нестача часу, невизначені дедлайни тощо) емоційні чинники (тривожність, страх, фрустрація тощо), поведінкові, психофізіологічні аспекти (характер, темперамент тощо), ресурсні (здоров'я, матеріальне забезпечення тощо) [3].

Прокрастинація може мати негативні наслідки для особистості, включаючи стрес, погіршення самопочуття, зменшення продуктивності та досягнення цілей. Вона також може впливати на міжособистісні відносини та академічні досягнення.

Рудоманенко Ю. виділяє наступні категорії наслідків прокрастинації для особистості [5]:

- Міжособистісні наслідки: критика зі сторони керівництва, втрата довіри, розчарування оточуючих, втрата визнання, покращення взаємин.

- Особистісні наслідки: погіршення самооцінки, зменшення продуктивності, втрата можливостей для самовдосконалення, переосмислення ціннісних орієнтацій, винахід нових шляхів.

- Соціальні наслідки: втрата статусності, погіршення результатів, зміна рангу в професійному або академічному середовищі, зміна курсу дій.

Отже, проблема прокрастинації стає все більш актуальною в сучасному світі. Нерідко прокрастинація перешкоджає досягненню поставлених цілей та утруднює ефективне управління часом. Розуміння причин та механізмів прокрастинації є ключовим елементом для розробки ефективних стратегій подолання цього явища.

Дослідження проблеми прокрастинації не лише сприятиме розвитку освітньої та психологічної практики, але й сприятиме підвищенню життєвої ефективності та досягненню успіху у різних сферах життя.

Список використаних джерел

1. Kim, K. R., and Seo, E. H. (2015). The relationship between procrastination and academic performance: a meta-analysis. *Personal. Individ. Diff.* 82, 26–33. doi: 10.1016/j.paid.2015.02.038
2. Steel, P. (2007). The nature of procrastination: a meta-analytic and theoretical review of quintessential self-regulatory failure. *Psychol. Bull.* 133, 65–94. doi: 10.1037/0033-2909.133.1.65
3. Лугова В.М. Прокрастинація: основні причини, наслідки та шляхи подолання. 2018. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/18954/1/%d0%9b%d1%83%d0% b3%d0%be%d0%b2%d0%b0%20%d0%92.%d0%9c..pdf>
4. Назарук, Н. В. (2022). Прокрастинація як психологічний феномен. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*, (3), 66-70. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.3.13>
5. Рудоманенко Ю. Психологічні особливості прокрастинації особистості: позитивні та негативні прояви і наслідки : дис...на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія, 05 Соціальні і поведінкові науки / Юлія Рудоманенко; наук. кер. М. Й. Казанжи. Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2023. - 271 с.

*Бердій Марія Дмитрівна
студентка IV курсу,
спеціальності «Практична психологія»*

*Науковий керівник:
доктор філософії (PhD) з психології, доцент кафедри практичної психології,
Ортікова Наталія Володимирівна*

Особливості розвитку стресостійкості психолога

Щоденно кожна людина стикається з стресом – станом фізіологічної або психологічної напруги, зумовленим несприятливими чинниками, які спрямовані на порушення функцій організму [7].

Постійний стрес може відбитися на здоров'ї та психічному стані людини. Тут стає актуальним поняття стресостійкості, яка виявляється здібностями, уміннями та навичками адаптовано реагувати на тривалі навантаження, утримувати рівний, спокійний настрій. Психологічна стійкість допомагає вчасно реагувати на труднощі, знижуючи страх, тривогу та напруження у всіх сферах життя [1, С.167].

Адекватне оцінювання ситуації та власних ресурсів визначає інтенсивність реакцій, що відбуваються в особистості як відповідь на зміну компонентів стресової ситуації. У цьому процесі важливу роль відіграють когнітивно-феноменологічна перспектива, а також функції окремих структурних компонентів. Вони визначають рівень стресостійкості під час та після травматичних подій [2, С. 214-215].

Узагальнивши наукові підходи щодо детермінант стресостійкості, В. М. Корольчук робить висновок щодо зовнішніх і внутрішніх психологічних факторів стресостійкості особистості.

Зовнішні та внутрішні фактори взаємодіють для формування і розвитку стресостійкості особистості, що є ключовою властивістю в управлінні стресом та адаптації до складних ситуацій. Зовнішні фактори, такі як оцінка стресової ситуації, соціальна підтримка та професійний досвід, впливають на спосіб, яким особистість реагує на стрес. Внутрішніми факторами формування стресостійкості є: самооцінка, високий рівень інтернального локусу контролю, мотивація та комунікативність. Висока стресостійкість виявляється через упевненість, емоційну стабільність, здатність до самоконтролю та ефективність діяльності в стресових ситуаціях [3, С. 186-187].

Р.М. Шевченко окреслила структурні компоненти розвитку стресостійкості: мотиваційний (позитивне ставлення та вмотивованість), когнітивний (обізнаність і рефлексія), конативний (готовність до саморегуляції та розвитку стресостійкості), афективний (емоційна стійкість), психофізіологічний (енергетичний базис стресостійкості) [4,7].

Згідно з концепцією М. Е. Білової існує комплекс психологічних характеристик особистості, які впливають на формування високого рівня стресостійкості. Цей комплекс охоплює когнітивно-інтелектуальні та емоційно-особистісні аспекти.

До когнітивно-інтелектуальних особливостей, дослідниця відносить: гнучкість мислення яка виявляється у швидкій здатності перебудовувати звичне сприйняття у нових ситуаціях; абстрактне мислення, як здатність формувати нові ідеї, використовуючи минулий досвід у загальних, незалежних від конкретного контексту концепціях; полонезалежність, яка є показником особливого способу обробки інформації, що визначає характер інтелектуальної діяльності особистості; розвинені перцептивні здібності, включаючи уважність до сприйняття та спостережливості. До емоційно-особистісних властивостей авторка відносить: емоційну стійкість, оптимізм; середній(оптимальний) рівень особистісної тривожності; середній рівень агресивності, який є достатнім для ефективного функціонування і підтримки особистого психологічного і фізичного здоров'я в стресових умовах; високий рівень внутрішнього локусу контролю [5, С.275-277].

Розвиток стресостійкості вимагає активного пошуку різноманітних ресурсів, які сприяють подоланню негативних наслідків стресових ситуацій. Такими ресурсами можуть бути: соціальна підтримка; психологічна компетентність особистості, активна мотивація подолання, самоповага, позитивність і раціональність мислення, емоційна стійкість, здатність до самоконтролю та адаптивність у різних ситуаціях [6, С.108-109].

Розвиток стресостійкості – ключовий аспект для психологів, оскільки їхня робота пов'язана зі стресовими ситуаціями та емоційним навантаженням. Це включає розуміння та керування емоціями, відновлення після стресових ситуацій та підтримку здорового способу життя.

Список використаних джерел

1. Апанович О.О. Теоретико-методологічні особливості психологічної стійкості. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2011. № 8. С. 167-174. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apnvlop_2011_8_21 (дата звернення 07.04.2024)
2. Корольчук В.М. Обґрунтування організаційної моделі дослідження стресостійкості особистості *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2010. Вип. 7. С. 210–218.
3. Корольчук В. М. Психологічні засади дослідження стресостійкості особистості. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2011. Вип. 26. С. 183-192.
4. Шевченко Р. М. Психологічні умови розвитку стресостійкості жінок - державних службовців : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07; Національна академія педагогічних наук України, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна. Київ, 2020. 22 с.
5. Білова М.Е. Дослідження взаємозв'язку стратегій подолання стресу рівнем стресостійкості працівників недержавних підприємств безпеки *Вісник Одеського нац. ун-ту*. Сер.: Психологія. Т. 14. Вип. 17. С. 273-281.
6. Каськов І. Теоретичні аспекти формування стресостійкості студентів ВНЗ до негативних чинників навколишнього середовища. *Вісник Національного університету оборони України. Питання психології*. 2020. № 1. (54). С. 104-113.

7. Фармацевтична енциклопедія. URL:
<https://www.pharmacycyclopedia.com.ua/article/671/stres> (дата звернення 07.04.2024)

*Белкова Тетяна Олександрівна,
кандидат педагогічних наук,
докторант кафедри педагогіки,
педагогічного факультету
УДУ імені Михайла Драгоманова
спеціальності: «015 Професійна освіта»,
викладачка кафедри реабілітаційної та спортивної медицини
Донецького національного медичного університету*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри педагогіки
педагогічного факультету
УДУ імені Михайла Драгоманова
Кушнірук Світлана Анатоліївна*

Аналіз досвіду професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації у закладах вищої освіти в країнах Азії

Актуальність: Сьогодні свідомість про важливість фізичної реабілітації зростає, особливо в контексті демографічних тенденцій, військових конфліктів та збільшення кількості осіб з інвалідністю. Професійна підготовка кваліфікованих фахівців з фізичної реабілітації стає ключовим аспектом надання якісної медико-соціальної допомоги різним верствам і віковим групам населення. Вона повністю відповідає викликам, які стоять перед українською системою охорони здоров'я України є актуальною і своєчасною.

В країнах Європи та світу фізична (оздоровча) реабілітація розвивається у формі адаптивної фізичної культури та фізіотерапії, а в Україні використовується термін «фізична реабілітація», запроваджений Всесвітньою організацією охорони здоров'я. Єдиною міжнародною організацією, яка представляє фізіотерапевтів у всьому світі, є Всесвітня конфедерація фізичної терапії, яка була створена в 1951 році. Діяльність цієї організації спрямована на популяризацію професій та вдосконалення глобальної системи охорони здоров'я. Конфедерація фізичної терапії об'єднує 101 національну організацію та понад 350 000 фізичних терапевтів у всьому світі. Члени Конфедерації об'єднані в п'ять регіональних груп: Африка, Азія та Західна частина Тихого океану, Європа, Північна Америка та Карибський басейн і Південна Америка [5, с.79].

На нашу думку, великий інтерес серед членів Всесвітньої конфедерації фізичної терапії представляє група країн Азії та Західної частини Тихого океану, зокрема перевага надається закладам вищої освіти Японії, Китаю, Малайзії, Південної Кореї, Сінгапуру та Індії.

Тому вивчення кращого досвіду країн Азії провадження діяльності у сфері фізичної терапії (фізичної реабілітації) слугуватиме потребам розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації. Це дасть змогу використати досвід цих країн у вітчизняній підготовці майбутніх спеціалістів з фізичної реабілітації.

Мета: Основною метою даної роботи є ознайомлення з професійною підготовкою фахівців з фізичної реабілітації у закладах вищої освіти в Азіатських країнах світу. А саме: розуміння особливостей науково-дослідних програм, методики навчання та практичної підготовки студентів у цьому напрямі, а також на вивчення

сучасних тенденцій та проблем, які виникають у процесі професійної підготовки фахівців з фізичної реабілітації.

Фізична реабілітація потрактовується як система заходів, спрямованих на вироблення і застосування комплексів фізичних вправ на різних етапах лікування і реабілітації, що забезпечують функціональне відновлення особи, виявляють і розвивають резервні та компенсаторні можливості організму шляхом вироблення нових рухів, компенсаторних навичок, користування технічними та іншими засобами реабілітації, виробами медичного призначення [4, с. 117]. Саме тому процес професійної підготовки фахівців даного профілю набуває особливого значення.

Останнім часом наука в Азії стала більш популярною та привабливою. Багато азійських університетів, що входять до світових рейтингів, ні в чому не поступаються американським і європейським закладам освіти. Азійські вищі заклади освіти суворо дотримуються міжнародних освітніх стандартів. Деякі країни Азії мають спрощений візовий режим і досить прості правила імміграції. У фінансовому відношенні освіта в Азії є доступнішою, а вартість харчування та проживання значно нижча, ніж у Європі та Америці. Класичним прикладом східноазійської моделі інноваційного науково-технологічного розвитку вважається Японія, яка залишається світовим лідером у сфері високих технологій і розглядає інновації та технології як критично важливі елементи для розвитку економіки та національної безпеки [3, с. 74].

Якість китайської освіти цінують у всьому світі. З кожним роком бажаючих отримати вищу освіту в Китаї стає все більше. Навчаючись у вищій (4 роки) можливо отримати ступень бакалавра, магістра (2-3 роки) та аспірантури (3-4 роки). Національний іспит з вищої освіти (Gaokao) для вступу до вищого закладу освіти вважається найважливішим у житті студента, оскільки визначає, чи буде він навчатися в університеті [6]. Крім того, студенти-медики мають можливість отримати медичну підготовку, навіть ті з них, хто здобув ступінь бакалавра й магістра з медицини в інших країнах. Водночас вартість навчання в Китаї не є низькою [1, с. 22].

Сінгапур – країна з динамічними темпами економічного зростання та інновацій. Системою вищої освіти Сінгапуру керує Міністерство освіти. Основним принципом, на якому розвивається система вищої освіти Сінгапуру, є зв'язок освіти, знань і навичок, які студенти отримують і розвивають в університетах, з реальною індустрією. Завдяки цьому університети забезпечують студентам підготовку, яка робить їх конкурентоспроможними фахівцями не лише на місцевому, а й на міжнародному ринку праці [2].

Висновки. Отже, досвід професійної підготовки фахівців з фізичної реабілітації в Азійських країнах світу, наразі, неймовірно важливий в Україні: поліпшення якості послуг сфери вищої освіти, посилення конкурентоспроможності вітчизняних фахівців із вищою освітою поліпшення надання освітніх послуг шляхом модернізації освітнього процесу з урахуванням міжнародних стандартів сьогодні має стратегічне значення.

Список використаних джерел

1. Аналіз стану та основні підходи з оцінювання якості надання освітніх послуг закладами вищої освіти України : монографія / за ред. С. Л. Лондара ; ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Київ, 2021. 160 с.
2. Вища освіта в Сінгапурі. URL: <https://mudra.ua/ua/higher-education-programs-catalog/filter/&countries=singapore/>
3. Куркова К. М. Особливості державної науково-технологічної політики Японії на сучасному етапі розвитку. *Серія: Право*, 2020 р., № 3 (69) том 2. С. 73 – 79.
4. Савенко О., Драгальчук Н. Професійна підготовка фахівця з фізичної реабілітації. *Молода спортивна наука України*. 2020. Т.4. С. 117–118.

5. Фастівець А. В. Професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичної реабілітації у вітчизняній і зарубіжній педагогіці. *Педагогічні науки*. 2016. Вип. 66–67. С. 77–82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pena_2016_66-67_14

6. Higher Education in China. URL: <https://www.chinaeducer.com/en/cedu/hedu.php>.

*Білоброва Катерина Вікторівна,
студентка I курсу магістратури
спеціальності «011 Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Ремньова Анжеліка Григорівна*

Актуальність впровадження інтернет-технологій в освітній процес ЗВО в умовах воєнного стану

Протягом останнього десятиліття людство пережило значні соціальні, економічні та культурні зміни. Інтернет-технології суттєво вплинули на навчання людей і надали змогу адаптуватися їм до нової реальності. Пандемія та повномасштабна війна дали додатковий поштовх до використання цифрових технологій в Україні. Очевидно, що цифрова трансформація охопила й освітній процес, спричинивши широке впровадження нових технологій в освітній процес ЗВО.

Аналіз наукової літератури показує, що проблеми цифрової трансформації досліджувало багато науковців, зокрема В. Биков, С. Карплюк, С. Литвинова, О. Мельник, О. Соснін, П. Самуельсон, О. Співаковський, О. Спін та інші, які у своїх працях доводять, що удосконалення, впровадження і розвиток сучасних цифрових технологій істотно впливають як на характер наукових досліджень, так і на освіту загалом. Проблема впровадження Інтернет-технологій в освітній процес закладів середньої та вищої освіти відображена у працях вітчизняних науковців В. Гриценка, М. Жалдака, Н. Балик, Н. Дементієвської, П. Маланюка, С. Литвинової, С. Марченко, В. Алексюка, Г. Стеценка, Г. Шмигер.

Поняття «інтернет-технології» за визначенням науковців В. Юскович-Жуковської та О. Шпортько є комплексом взаємодіючих комунікаційних, інформаційних і комп'ютерних технологій та різноманітних сервісів, за допомогою яких здійснюється діяльність в Інтернеті, що дозволяє користувачам отримувати різноманітну інформацію з різних місць земної кулі. Здобувачі освіти можуть долучатися до відео-лекцій чи відео-конференцій провідних закладів освіти розвинених країн в режимі реального часу [3, с.101]. На нашу думку, інтернет-технології в освіті – це цілісний взаємопов'язаний процес використання інтернету та веб-засобів для покращення процесу навчання, сприяння доступності освіти та співпраці між учнями та педагогами. Він включає в себе використання онлайн-платформ для навчання, електронні ресурси, відеоуроки, веб-конференції, дистанційне навчання тощо. Інтернет-технології в освіті дозволяють створювати більш доступні та гнучкі умови для отримання знань та сприяють розвитку новітніх педагогічних підходів.

Інтернет-технології революціонізували доступ до наукової інформації ще до початку війни. Вчені, викладачі та студенти змогли швидко отримувати доступ до актуальних наукових публікацій, журналів, конференцій через онлайн-бібліотеки та наукові бази даних. Відкриті наукові форуми, соціальні мережі, онлайн-платформи як для вчених, так і для здобувачів освіти стимулювали обмін ідеями, дискусії та співпрацю над проектами. За останні роки стали популярними віртуальні конференції

та семінари, які дозволили вченим брати участь у подіях з будь-якої точки світу, що сприяло більш широкому обміну знаннями та досвідом.

Несподівані і тривалі обмеження у сфері освіти спіткали здобувачів освіти в Україні з початком пандемії та зі стрімким поширенням захворюваності на COVID-19. Проте після початку повномасштабної збройної агресії ситуація у вищій освіті України ще більше ускладнилася. Руйнація освітніх закладів, евакуація та внутрішні переміщення жителів України, міграція декількох мільйонів жителів у зарубіжні країни – все це призупинило освітній процес в освітніх закладах різного рівня у перший місяць війни, учасники якого опинилися в різних умовах, часто за межами України або в регіонах подалі від зони бойових дій; дехто продовжував перебувати на тимчасово окупованих територіях. Часткова адаптація українських ЗВО до освітнього процесу в умовах карантинних обмежень надала корисного досвіду для відновлення навчання [1, с.32]. Особлива роль у цьому процесі належала дистанційному навчанню та використанню інтернет-технологій.

У відповідь на виклики, спричинені пандемією, а потім повномасштабною військовою агресією росії проти України, адміністрації університетів збільшили ІТ-підтримку як студентів, так і своїх співробітників. Конференції та заняття перевели в онлайнформат за допомогою відповідного програмного забезпечення і запровадили гнучкість усіх процедур університетського життя, що врешті-решт мало привести до навчання за допомогою інтернет-технологій, а також гнучкості в реалізації дослідницьких проєктів. Збільшення використання дистанційних методів навчання та запровадження е-оцінювання у ЗВО зумовили впровадження змішаного навчання.

Після відновлення освітнього процесу у ЗВО в березні 2022 року головні зусилля були спрямовані на організацію освітнього процесу в умовах воєнного стану, створення безпечних умов, збереження академічної культури та якості освіти, а також реагування на події, пов'язані з військовими діями. Вирішувалися питання переміщення людей, інституцій, організація прийому внутрішньо переміщених осіб, надання гуманітарної допомоги та волонтерство. Але варто зазначити, що більшість українських ЗВО, як і в період пандемії, лише частково адаптували свій освітній процес до дистанційного формату.

Дистанційні заняття не завжди вдавалося адаптувати до нового формату, і вони часто проводилися як у традиційному очному форматі навчання. Не завжди враховувалися наявні напрацювання та рекомендації щодо дистанційного формату. Існували проблеми також із проведенням лабораторних занять [1, с.31]. Не відбулася зміна форматів занять, оцінювання, розкладу тощо. Війна і пандемія також посилили розшарування між українськими ЗВО залежно від можливостей та рівня сприйняття змін [1, с.36]. Тому вирішення цих проблем, в першу чергу пов'язано з необхідністю повноцінної організації дистанційного навчання в синхронному та асинхронному режимах із адаптацією викладацьких курсів, системи оцінювання та методів викладання.

Разом з тим, можна визнати, що хоч українська система вищої освіти і зазнала збитків та руйнівних втрат через збройне вторгнення (руйнування інфраструктури, втрати студентів та персоналу, проблеми в організації освітнього процесу), проте вистояла і отримала можливість вийти з кризи сильнішою, пристосованою до нових реалій сьогодення та врешті-решт реформованою [2]. Однією з таких можливостей є інтенсивне впровадження інформаційних технологій в освітній процес, підвищення професіоналізму викладачів, застосування технологій гнучкого навчання.

Список використаних джерел

1. Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт / Є. Ніколаєв, Г. Рій, І. Шемелинець. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с.

2. Шевчук І. Б., Шевчук А. В. Освітня аналітика крізь призму війни: виклики та можливості для вищої школи України. *Економіка та суспільство*. Вип. 39, 2022

3. Юскович-Жуковська В. І., Шпортко О. В. Застосування сучасних інтернет-технологій у вищій школі. *Дослідження інновацій та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (10 листоп. 2022 р., м. Рівне) / Міжнар. економ.-гуманіт. ун-т ім. акад. Степана Дем'янчука. Львів - Торунь : Liha-Pres, 2022. С. 101-104.

*Бількевич Т.П.,
студентка I курсу
Спеціальності 053 «Психологія»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Чанчиков Ілля Константинович*

Розвиток комунікативних компетентностей практичного психолога в процесі навчання

Сучасна системі освіти України продовжує шлях до європейської та світової інтеграції. Опанування загальних професійних знань, умінь і навичок виявилось не достатнім для успішної професійної діяльності. Одним з головних критеріїв якості освіти у вузі і показником професійного становлення студентів стало набуття у випускників вузу відповідних компетентностей. Компетентнісний підхід став основоположним в підготовці професіоналів кожної галузі народного господарства.

Поняття комунікативної компетенції ввійшло у науковий обіг у 1972 р. завдяки американському лінгвісту Д. Хаймзу [6]. Теорія була орієнтована на визначення того, що має знати мовець, аби бути компетентним у спілкуванні. Саме з 70-х рр. минулого сторіччя і розпочалися інтенсивні дослідження проблеми комунікативної компетенції.

Для сучасного практичного психолога розвиток комунікативних компетентностей має фундаментальне значення. Особливо зараз, коли в країні йде війна, і кожен українець вже «знайомий» з психологічними проблемами та травмами. Але нажаль, в навчальних планах національних ВНЗ не передбачається предметів, що спрямовані на формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю усунення суперечності між нагальною потребою вдосконалення процесу формування комунікативної компетентності у майбутніх фахівців в умовах ВНЗ і недостатнім рівнем розробки теоретико-методологічного й технологічного забезпечення зазначеного процесу. Тому розвитку комунікативної компетентності майбутнього психолога необхідно приділити особливу увагу.

Аналіз зарубіжних та вітчизняних досліджень показав, що поняття «комунікативної компетенції» напочатку досліджувалось більше вченими лінгвістами. У 1976 рік термін «комунікативна компетенція» уперше введений до наукового обігу III Конгресі Міжнародної Асоціації викладачів іноземної мови та літератури. Більш ґрунтовне визначення комунікативної компетенції було подане М. Вятютневим, який розглядав її як «вибір та реалізацію програм мовної поведінки залежно від здатності людини орієнтуватись у тій чи іншій ситуації спілкування». У 80-х роках XX ст. лінгвіст О. Василевич інтерпретує сутність комунікативної компетенції як сукупність конкретних умінь, необхідних членові мовної спільноти для мовленнєвих контактів з метою оволодіння мовою як навчальною дисципліною [3].

Поняття «комунікативна компетентність» як психологічна категорія одним із перших було використано російським психологом А.А. Бодальовим і трактувалося, як здатність встановлювати і підтримувати ефективні контакти з іншими людьми при наявності внутрішніх ресурсів (знань і вмінь). З погляду психології комунікативна компетентність є цілісним структурним утворенням, що втілює в собі когнітивні й поведінкові елементи. До перших відносять знання відповідних засобів та їх адекватне використання, до других - психологічну адаптацію до ситуації.

З часом значна кількість дослідників розглядатиме розвиток комунікативної компетентності вже як обов'язкову умову ефективності діяльності фахівців професій «людина-людина», в тому числі психологів [7].

Проведений аналіз наукової літератури з проблеми розвитку комунікативної компетентності практичного психолога, показав, що в сучасній літературі термін «комунікативна компетентність» є багатофакторним, включає в себе декілька компонентів та аспектів. Проте існуюче різноманіття визначень потребує конкретизації. Сформованість комунікативної компетентності фахівців забезпечить ефективність професійної діяльності. Тому проблема підвищення рівня комунікативної компетентності майбутніх фахівців, розробки ефективних форм і методів, спрямованих на її розвиток в умовах ВНЗ виходить на перший план.

Список використаних джерел

1. Гавриляк Л. С. Комунікативна компетентність як складова професійної підготовки сучасного фахівця - Науковий журнал «ЛОГОС. Мистецтво наукової думки» • №3 • Квітень, 2019
2. Грейліх О. Мовленнєвий етикет як складова професійно-педагогічної комунікації педагога. Psycholinguistics. Психолінгвістика. 2017. № 22 (1). С. 58–69.
3. К.В. Крилова, здобувач КЛА НАУ «Комунікативна компетентність як педагогічна категорія». УДК 658:37.013:629
4. Комунікативні особливості особистості. - Електронно навчально-методичний комплекс Основи комунікативної культури педагога. - <https://chertucourse.pp.ua/page11.html>
5. Корніяка О. Комунікативні чинники професійного самоздійснення викладача вищої школи. Psycholinguistics. Психолінгвістика. 2018. № 23 (1). С. 139–159.
6. Махінов В. М. Іншомовна комунікативна компетенція в контексті сучасних соціокультурних проблем навчання майбутніх вчителів.- Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 17.
7. Мусатов С.О. Особистість: комунікативно-психологічна концепція, Монографія. - 176 с.
8. Поперечна Л. Комунікативні здібності вчителя як одна з важливих складових його професіограми. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія «Педагогічні науки». 2012. № 1.
9. Соціально-психологічний тренінг і маніпуляція [Текст]: навч.-метод. посіб. / В. В. Балахтар. – Вижниц : Видавництво «Черемош», 2015. – 432 с.

***Бойко Софія Віталіївна,
студентки IV курсу
спеціальності «Початкова освіта»***

***Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Топіха Віра Андріївна***

Формування навчально-пізнавального інтересу молодших школярів засобами структурно-логічних схем на уроках читання

Пізнавальний інтерес – це ланка системи диспозиції особистості, одна з соціально значущих якостей, яка формується в школярів у процесі навчальної діяльності.

Сформованість у молодшого школяра пізнавального інтересу веде до виникнення внутрішньої мети діяльності самого учня, перетворюючи його в активний суб'єкт навчальної діяльності. І тоді час, що проводиться школярем на уроці, стає не підготовкою до життя, а власне життям, осмисленим і значущим для самого учня [3].

Сучасні уроки читання відзначаються різноманітністю структур їх побудови і методики організації навчальної взаємодії, що зумовлено широким діапазоном цілей цього предмета, необхідністю врахування вимог навчальних досягнень з кожної змістової лінії, особливостей конкретного тексту в поєднанні з рівнем готовності дітей, їх пізнавальних потреб, інтересу до читання.

Під час навчання в початковій школі потрібно формувати навичку читання, уміння працювати з посильним текстом, здатність вибирати і читати корисні книжки, усвідомити, що книжка є засобом духовного спілкування. Читання, як важливий засіб засвоєння життєво важливої інформації, є запорукою успішної інтеграції особистості у світову культуру, в систему суспільних цінностей, норм, традицій.

Актуальність дослідження обумовлена стратегічними цілями, які стоять перед педагогікою, а саме: урок читання не повинен плануватися за єдиним шаблоном; на уроках не можуть повністю повторюватися всі структурні компоненти і етапи роботи над художнім твором. Однак будь-який урок літературного читання має бути цілеспрямованим: відповідати основним дидактичним вимогам, вимогам програми, віковим особливостям учнів, що допомагають організувати повноцінне сприйняття твору. Обов'язковою умовою уроку має бути читання й активна робота учнів з текстом.[6]

Планування сучасного уроку має бути сконцентроване на прогнозуванні навчальної взаємодії вчителя й учнів в організації читацької діяльності. У побудові будь-якого типу слід враховувати, що основною одиницею навчального процесу є не окремий урок, а їх система, яка відповідає певній темі. Тому, перш ніж планувати зміст уроку, слід з'ясувати, яке його місце в системі уроків даної теми, як тема відображена у програмі, як визначено в ній державні вимоги до навчальних досягнень учнів.

Розглядаючи умови формування інтересу учнів до літературного читання та структурно-логічні схеми як засоби удосконалення навчально-пізнавального інтересу молодших школярів на уроках літературного читання, встановлено об'єктивну залежність їх впливу на навчальну діяльність учнів і на окремі сторони їхньої мотиваційної сфери. Процес і результат формування інтересів учнів пов'язані з активністю їхньої літературної діяльності, а діяльність, у свою чергу, зумовлена особистісними структурно-логічними схемами. Важливе значення для формування літературних інтересів має міжособистісне спілкування молодших школярів.[1]

Отже, актуальність застосування структурно-логічних схем на уроках читання незаперечна, так як в школу приходять вже не перше покоління дітей з кліповим мисленням, що краще сприймають нетекстову, наочно-образну інформацію, що зазнають труднощів в сприйнятті тривалої лінійної послідовності – однорідної і моностильної інформації, в тому числі і книжного тексту.

Підвищення мотивації учнів може бути досягнуто шляхом застосування різних видів діяльності в процесі викладання та чіткої організації навчального процесу. Організація навчального процесу відіграє важливу роль, але важливі також його характеристики: процес планування навчального процесу, форми групової взаємодії, якість викладання, застосування структурно-логічних схем, представлення навчання за

допомогою моделі та використання інформаційних технологій у навчальному процесі молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Вашуленко М. С. Українська мова і мовлення в початковій школі: методичний посібник / М. С. Вашуленко – К. : Освіта, 2016. – 268 с.
2. Карнаух Т. Впровадження інтерактивних методів навчання на уроках читання // Початкова школа / Т. Карнаух – 2005. - № 11. – С. 5 - 8.
3. Концепція нової школи України. URL: <http://stepnezosh.ucoz.ua/load/>.
4. Мартиненко В.О. Оновлення змісту літературного читання у контексті компетентнісного підходу / О.В. Мартиненко // Початкова школа. – 2012. - № 10.
5. Мартиненко В.О. Формування досвіду читацької діяльності третьокласників // Початкова школа / В.О. Мартиненко – 2014. - № 10. – С. 11-14.
6. Савченко О. Я. Формування в молодших школярів умінь працювати з підручником / О.Савченко. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ddpu.drohobych.net/pedagogics/arhiv/29_ch3_2014/20.pdf.
7. Савченко О.Я. Методика читання у початкових класах: Посіб. для вчителя / О. Я. Савченко. – К.: Освіта, 2007. – 334 с.

*Бугайов Олександр Михайлович
студент IV курсу
спеціальності «Практична психологія»*

*Науковий керівник: Каськов І. В.
кандидат психологічних наук, доцент*

Профілактика тривожності у старшому шкільному віці

Тема тривожності є однією з найбільш актуальних проблем. Життя в сучасний період набуло потрясінь, пов'язаних із війною на території України, економічними, соціальними та політичними трансформаціями та нестабільністю, які чинять негативний вплив на кожну особистість, а надто підлітків старшого шкільного віку. Саме у цей період відбувається формування психіки, її стійкості та здатності протистояти життєвим негараздам та незгодам; закладання стійких форм поведінки, рис характеру, способів емоційного реагування. Особливо гостро стоїть питання подолання тривожності старшого шкільного віку, оскільки, починаючи доросле життя, у них має формуватися свідома поведінка, уявлення про моральність та соціальні установки [1, с. 192].

Основна функція тривоги, за З. Фрейдом, – допомагати людині уникнути усвідомлення своїх негативних імпульсів і задовольняти їх прийнятним шляхом в потрібний час. Дослідники зазначають, що за З. Фрейдом тривожність виступає повторенням у фантазіях людини ситуацій, пов'язаних з випробуваннями, які були в минулому досвіді, переживаннями безпорадності. Прообразом таких ситуацій є травма народження. Ця ідея, до наших днів, активно розробляється. О. Ранк довів її до логічного завершення, запропонувавши розглядати акт народження як головну травму в житті людини й аналізуючи всяке нове переживання тривожності як спробу «усе повніше відреагувати на цю травму» [2].

Прояви тривожності у старшому шкільному віці мають певні особливості. Як і виражаються у соматичному та поведінковому аспектах. Соматичні прояви стосуються змін у внутрішніх органах, системах організму дитини: прискорене серцебиття, нерівне

дихання, тремтіння кінцівок, скутість рухів, може підвищуватися тиск, виникати розлади шлунка тощо. На поведінковому рівні прояви підвищеної тривожності ще більш різноманітні й непередбачувані. Вони можуть коливатись від повної апатії і безініціативності до демонстративної жорстокості [3, с. 41].

Тривожність підлітка часто порушує його нормальне життя, нерідко виступає причиною порушення соціальних зв'язків з навколишніми. Одним із частих проявів тривожності в підлітків – апатія, в'ялість, безініціативність. Саме внутрішній конфлікт, суперечливість прагнень дитини, коли одне її сильне бажання суперечить іншому, одна потреба заважає іншій, є причиною виникнення тривоги. Але щоб сформувалася тривожність як риса особистості, підліток повинен накопичити багаж неуспішних, неадекватних способів подолання стану тривоги [3, с. 42].

Стан тривожності – це наслідок підліткової кризи, що протікає по-різному й дезорганізує особистість підлітка, впливає на всі сторони його життя. Ці кризи можуть стати причиною тривожності [4, с. 2].

Головною ціллю психологічної профілактики є усунення факторів, які впливають на формування стану тривожності у підлітка та використання факторів позитивного впливу. Важливим аспектом психопрофілактики є здійснення раннього діагностування та лікування початкових форм психологічних негативних станів головним чином, навчаючи підлітка сублімації, тобто такому захисному механізму, який полягає у подоланні внутрішнього напруження через перенаправлення енергії на іншу, позитивну діяльність.

Список використаних джерел

1. Савчин М. В., Василенко П.П. Вікова психологія: Підручник. Київ: «Академвидав», 2005. 360 с.
2. Три теорії Зигмунда Фрейда про тривожність. BE CALM: сайт. 27.10.2020. URL: <https://becalm.com.ua/mind/try-teoriyi-zygmunda-frejda-pro-tryvozhnist/> (дата звернення: 01.03.2024).
3. Вереніч Н. Особливості тривожності сучасних підлітків. *Психолог*. 2004. № 23-24. С. 41-42.
4. Божик Л.М. Підліток на шляху до себе. *Шкільний світ*. 2000. № 5. С. 2-4

***Віценко Артем Геннадійович
студент I курсу магістратури
спеціальності «011 Освітні, педагогічні науки»***

***Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вишківська Ванда Болеславівна***

Особливості організації тьюторської взаємодії у ЗВО

Тьюторська взаємодія у ЗВО стає все більш актуальною та значущою в сучасному освітньому контексті. Зростаюча складність навчального процесу та різноманітні потреби студентів вимагають ефективних підходів до навчання та підтримки. Тьюторство, як форма особистісно орієнтованої підтримки та консультування, дозволяє індивідуалізувати навчальний процес та забезпечити студентам необхідну підтримку у їхньому навчанні та особистісному розвитку.

У контексті педагогічного спілкування у ЗВО досліджувалися проблеми рівнів спілкування викладача зі студентами, способів комунікативної взаємодії викладача і типологія його стосунків зі студентами, моделі поведінки викладача. Вітчизняні вчені

розробляють системний підхід до формування комунікативних умінь (Л. Савенкова). Натомість І.Андрощук розглядає взаємодію як педагогічну категорію [1]. О.Гончар розглядає педагогічну взаємодію учасників навчального процесу з позиції умов дистанційної освіти [2].

Оскільки освітні потреби у студентів є різноманітними, у ЗВО розвивається напрямок тьюторської взаємодії. Так, у взаємодії студента та тьютора лежить суб'єктна активність студентів, натомість на тьютора покладаються деякі аспекти відповідальності:

- визначення особистої участі студента в розробці індивідуальної освітньої програми;
- адаптація до нового освітнього середовища ЗВО;
- організація самостійної діяльності студента;
- засвоєння загально-професійних компетентностей;
- контроль за освітніми проектами, дослідженнями тощо;
- контроль за засвоєнням професійних навичок;
- у підготовці кваліфікаційної роботи.

На відміну від традиційної діяльності викладача ЗВО, діяльність тьютора більше пов'язана з цілеспрямованим розвитком пізнавальної самостійності студентів. Ця обставина вимагає виконання керівної функції, яка включає наступні конкретні дії:

- визначення мети власної діяльності та діяльності студентів;
- спостереження за ходом діяльності студентів;
- оцінку відповідності ходу пізнавальної діяльності студентів бажаному вигляду цієї діяльності;
- оцінку результатів взаємодії тьютор-студент і освітнього процесу в цілому;
- розробку рішень по зміні діяльності студентів;
- реалізацію рішень по зміні і стимулювання пізнавальної діяльності студентів;
- коригування власної діяльності, а також діяльності студентів шляхом здійснення необхідних регулятивних дій, здатних змінити ситуацію, ліквідувати небажані відхилення від напрямку навчання [3, с. 31-35].

Тьюторська взаємодія між викладачем та студентом має пройти певні етапи (фази), які розглянемо більш детально.

I етапом змісту тьюторської взаємодії у ЗВО є проектувальний етап, що зумовлений створенням педагогічних умов для успішного входження студентів в освітньо-науковий процес та їх адекватного самовизначення.

II етапом змісту тьюторської взаємодії у ЗВО є організаційно-діяльнісний етап, що передбачає створення умов для побудови студентами повної орієнтованої основи освітньо-наукової діяльності. Зокрема ця фаза передбачає створення відповідних умов для становлення студентів як суб'єктів освітньої діяльності. А також створення умов для становлення студентів як суб'єктів соціально-професійної діяльності та діяльності з розвитку особистісно-професійної компетентності.

III етапом змісту тьюторської взаємодії у ЗВО є діагностичний етап, що зумовлює здійснення оцінки результатів надання студентам освітньої послуги і діагностики досягнення цілей.

IV етапом змісту тьюторської взаємодії у ЗВО є підтримуючий етап, що передбачає створення відповідних умов для подальшого самовизначення студентів, здійснення підтримки та мотивації на подальший професійний і особистісний розвиток.

Таким чином, спектр обов'язків тьютора в умовах тьюторської взаємодії дуже широкий. При цьому варто пам'ятати, що основним завданням тьютора буде формування індивідуальної освітньої програми для студентів. Індивідуалізація такого плану передбачає закріплення головного вибору змісту освіти за студентом. Тьютор не

повинен вибирати цілі за студентів, він допомагає побачити альтернативні шляхи їх руху, надає допомогу в розвитку необхідних особистісних характеристик і компетентностей.

Відтак, тьюторська взаємодія у ЗВО обумовлює:

- гнучкість та індивідуалізацію освітнього процесу, де тьюторська взаємодія в ЗВО спрямована на створення гнучких навчальних середовищ, де кожен студент має можливість отримати індивідуальну підтримку та наставництво від тьютора. Це дозволить враховувати індивідуальні потреби та особливості кожного студента;

- застосування сучасних технологій (тьюторська взаємодія в ЗВО часто підтримується сучасними технологіями, такими як відеоконференції, платформи онлайн-навчання, спеціалізовані програми для спільної роботи тощо. Це дозволить забезпечити ефективну взаємодію між тьютором і студентами, незалежно від їх фізичного розташування;

- активну роль студентів (тьюторська взаємодія сприяє активній участі студентів у власному навчанні. Студенти мають можливість активно залучатися до дискусій, задавати питання та висловлювати свої думки, що сприяє їхньому академічному розвитку та саморозвитку;

- підтримку та співпрацю учасників освітнього процесу (тьютори у ЗВО часто виступають у ролі наставників, які не лише передають знання, а й підтримують студентів у їхньому академічному та особистісному розвитку. Вони стимулюють самостійність, навчають стратегіям саморегуляції та сприяють формуванню професійної самосвідомості).

Список використаних джерел

1. Андрощук І. В. Взаємодія як педагогічна категорія. *Педагогічний дискурс*, (14), 2013. С. 15-19.
2. Гончар О. Педагогічна взаємодія учасників навчального процесу в умовах дистанційної освіти. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*, (1), 2012. С. 58-65.
3. Децюк Т. М. Навички комунікації як важлива компонента компетенцій тьютора. *Вісник Національного університету "Чернігівський колегіум" імені Т.Г. Шевченка*, 179(23), 2023. С. 31-35.

*Владика Майя Леонідівна,
студентка II курсу, групи 22 ЗМГБППР
спеціальності «Практична психологія»*

*Науковий керівник:
доктор філософії (PhD) з психології, доцент кафедри практичної психології,
Ортікова Наталія Володимирівна*

Чинники впливу на відчуття самотності серед подружніх пар в умовах сьогодення

Тема самотності існувала завжди і її актуальність залишається і у сьогденні. Це пов'язано з тим, що даний феномен хоча й присутній у житті кожної людини, проте його форми і ступінь прояву досить різні.

У наукових роботах представників різних шкіл можна виділити два основних розуміння переживання самотності: з одного боку, це явище розуміється як деструктивне для особистості, з іншого – вважається необхідним етапом самопізнання, самовизначення (С.Л. Вербіцька, Д. Віннікотт, Ж.П. Вірна, О.Б. Долгінова, І.С. Кон, С.Г. Корчагіна, С.Д. Максименко, І.М. Слободчиков та ін.) в яких розглядається позитивний аспект феномену самотності, акцентується увага на необхідності зміни ставлення до самого феномену. [2]

Українські вчені до проблеми самотності зверталися рідко. Окремі публікації з'явилися лише в останні десятиліття ХХ сторіччя. Це праці І.Кона, Н.Хамітова, А.Хараша, Ю.Швалба, О.Данчевої, Ю.Кошелевої, Г.Тіхонова, І.Ачилдієва, Н.Харламенкової та інших. До цього часу проблема самотності “була просто перенесена в сферу прихованих духовних пошуків, релігійної свідомості, богобудівництва, а часом, і прямої церковної опіки”. [4]

Термін «самотність» в сучасній мові насамперед описує сприйнятливую невідповідність між бажаними та реально існуючими соціальними відносинами людини. Це суб'єктивне відчуття, що існуючі соціальні відносини та контакти не мають бажаної якості. [3]

Сучасне суспільство переживає період різких соціальних і економічних змін. В Україні часи повномасштабної війни, дистанційної форми навчання ускладнюють формування навичок відкритого спілкування. Тривале перебування в таких умовах породжує ряд психологічних проблем, більшість яких призводять до переживання власної самотності.

Людський досвід зазнає глибоких змін, наслідки яких поширюються на всі аспекти життя. Одним із таких аспектів, є переживання самотності у подружніх стосунках.

Серед хаосу та невизначеності подружні пари стикаються зі складним ландшафтом емоційних, психологічних та соціальних проблем. Самотність, яку традиційно вивчали як особистий і внутрішній досвід, набуває нового значення, якщо розглядати її в динаміці відносин у шлюбі під час війни.

Самотність у шлюбі відчувають мільйони подружніх пар у всьому світі. У більшості із наукових джерел увага, головним чином, акцентується на молодих сім'ях, які розглядаються як соціальний пріоритет у сучасному суспільстві. [1]

Самотність у шлюбі — це багатогранна проблема, яка має суттєві наслідки для окремих людей і стосунків. Це може виникати через низку взаємопов'язаних чинників, кожен з яких сприяє почуттю емоційної ізоляції, незважаючи на наявність відданих стосунків, а саме: **порушення спілкування** (можуть виникати непорозуміння, неправильне тлумачення та невирішені конфлікти, що призводить до емоційної дистанції та відчуття роз'єднаності), **незадоволені емоційні потреби** (кожна людина має унікальні емоційні потреби, включаючи потребу в любові, прихильності та розумінні. Через нехтування чи різницю в емоційному вираженні люди можуть відчувати глибоке почуття самотності та емоційної порожнечі), **фізична розлука** (тривалі періоди фізичної розлуки можуть напружити емоційний зв'язок між подружжям і сприяти почуттю ізоляції), **зміни в динаміці стосунків** (важливі життєві події, такі як народження дитини, зміна кар'єри, хвороба або старіння, можуть суттєво вплинути на динаміку шлюбу), **емоційна близькість і вразливість** (страх перед осудом, відкиданням або критикою може змушувати людей емоційно відсторонюватися та відчувати себе самотніми навіть у контексті шлюбу), **зовнішні стресові чинники**, а в умовах сьогодення, це вплив воєнного стану на почуття самотності серед подружніх пар, може бути глибоким і багатограним. До них відносять:

- обмеження пересування та спілкування: це може серйозно обмежити можливість подружніх пар проводити час разом, спілкуватися та шукати підтримки в друзів і сім'ї, що призводить до почуття ізоляції та самотності;

- розділення через громадянські заворушення: це може призвести до того, що один або обидва партнери будуть розлучені один з одним;
- підвищений стрес і занепокоєння: у подружжя може виникнути підвищена напруга та конфлікт, що ще більше сприяє почуттю самотності та емоційної дистанції;
- вплив на повсякденне життя та розпорядок дня: порушення звичного розпорядку дня та занять може призвести до того, що пари почуватимуться відчуженими та відірваними одне від одного;
- фінансова напруга: додаткове навантаження на подружні стосунки, що призводить до конфліктів, образи та почуття самотності, оскільки парам важко впоратися з труднощами зведення кінців з кінцями;
- втрата громадянських та особистих свобод: це може призвести до того, що люди почуватимуться безсилими та ізольованими;
- психологічна травма: подружні пари можуть страждати від психологічної травми, включаючи симптоми посттравматичного стресового розладу (ПТСР), які можуть проявлятися у дисоціації та труднощів у встановленні стосунків з іншими людьми. [5]

Таким чином, почуття самотності в шлюбі стало актуальним і широко поширеним явищем. Відчуття самотності в шлюбі може виникати через поєднання проблем у спілкуванні, незадоволених емоційних потреб, фізичної розлуки, змін у динаміці стосунків, розбіжностей інтересів, емоційних бар'єрів і зовнішніх стресових факторів.

Загалом, приділяти увагу почуттю самотності у подружніх пар під час війни має важливе значення. Визнаючи та підтверджуючи почуття самотності подружжя, суспільство може створити сприятливе середовище, де люди почуватимуться в безпеці, аби пережити свій досвід, шукати допомоги, коли це необхідно, і будувати своє життя заново після травми війни.

Список використаних джерел

1. Корчагіна С.Г. Виявлення самотності. Види самотності / С.Г. Корчагіна. – К. : «Прогрес», 2009. – 100 с
2. Довбій Т. Ю. Проблема самотності в західній психологічній науці. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2011. № 9
3. Н.І Хамітов. Самотність // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. — Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002.
4. Н.І. Хамітов. Філософія і психологія статті. – Київ; М., 2001.
5. Bhugra, D., & De Silva, P. (2000). Couple therapy across cultures. *Sexual and Relationship Therapy*, 15, 183–192.

*Вовканець Юлія Миколаївна
студентка III курсу
спеціальності «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
Кандидат педагогічних наук, доцент
Коханко Оксана Григорівна*

Аналіз проблеми формування громадянської компетентності молодших школярів НУШ у психолого-педагогічній літературі

Український народ переживає період інтенсивного державотворення. На сучасному етапі військової боротьби за збереження й захист кордонів незалежної держави необхідність формування громадянської компетентності молодого покоління є надзвичайно актуальною, оскільки підростаюче покоління має бути підготовлене до активної участі у процесі побудови нової України, бути справжнім громадянином своєї держави, який вболіває за її долю та докладає максимум зусиль для її розвитку. Для збереження та відродження української нації необхідним є спрямування діяльності закладів освіти та освітньо-виховних тенденцій на розвиток національної свідомості особистості.

Згідно Державного стандарту початкової освіти результати навчання учня Нової української школи визначаються на основі компетентнісного підходу до навчання. Важливе місце у структурі компетентностей молодших школярів займає *громадянська компетентність*. Саме вона, як ключова, має міждисциплінарний характер і спрямована на виховання громадянина-патріота своєї держави, формування у молоді національної самосвідомості, політичної культури, закладання основ правової освіти.

Проблема формування громадянської компетентності особистості завжди була і залишається у центрі пошуку вітчизняних науковців. Сутність патріотизму, психолого-педагогічні та вікові особливості формування патріотичних почуттів обґрунтовано з позицій сучасності у працях А. Авраменка, О. Киричука, В. Котило, І. Мар'єнка, які розглядають патріотизм як життєву позицію особистості. Різні аспекти громадянського виховання українців, його завдання розглядали у своїх працях І. Бойко, П.Кендзьора, О.Кучер, М. Михайліченко, С.Позняк, О.Пометун, О.Савченко, Т.Смагіної та ін. Принципи громадянської освіти обґрунтовано в наукових розвідках І. Жадан, Т.Клиниченко, Л.Мицик, І.Тараненко та ін. Питання патріотичного виховання дітей є сьогодні предметом досліджень І. Беха, О.Безверхого, М.Боришевського, О.Вишневецького, П.Ігнатенка, Н.Косаревої, Л.Крицької, І.Підласого, В.Поплужного, О.Сухомлинської та ін. Українськими вченими О. Пометун й І. Тараненко проаналізовано концепції і тенденції громадянського виховання. Ними схвалено загальноєвропейське бачення громадянськості та виділено шляхи її формування. Педагогічні основи громадянського виховання розроблені в дослідженнях І. Беха, Н. Бібік, М. Боришевського, В.Бурау, В. Кременя, І. Щербатюка, С. Якименко та ін.

Громадянськість – це готовність людини реалізувати свої права і обов'язки, поважати права та свободи інших громадян, розуміти відповідальність перед суспільством і країною за власні дії. Громадянська компетентність є інтегративною характеристикою людини, яка вміщає в собі певний рівень психологічної готовності до активного здійснення суспільного життя – громадянськості.

І. Жадан [1]: громадянську компетентність визначає як інтегративну характеристику особистості, що свідчить про ступінь її готовності до ефективного виконання ролі громадянина, і зумовлюється рівнем сформованості компетентностей (якостей, здатностей та готовностей). В структурі цілей виховання особистості дітей шкільного віку громадянська компетентність посідає одне з основних місць. Ключові компетентності є об'єктивними категоріями, що фіксують певний рівень розвитку в особистості суспільно визнаного комплексу знань, умінь, навичок, ставлень, орієнтацій. Саме тому громадянську компетентність учнів початкової школи ми можемо розуміти як сукупність освітніх елементів, що складається з системи знань, умінь, навичок, переживань, емоційно-ціннісних орієнтацій, переконань особистості, що допомагають їм усвідомити своє місце в державі, обов'язок і відповідальність перед суспільством та державою.

Сутність громадянської компетентності особистості можна виявляти за різними вимірами, а саме: за її природою, за функціональним призначенням, за структурою, за широтою дії. За природою громадянська компетентність особистості – це поняття, яке показує стан людини, громадянське буття якого є адекватним стану суспільства, в

якому вона живе. За функціональним призначенням громадянська компетентність особистості – це поняття, яке показує стан людини як громадянина, рівень громадянськості якого дає змогу йому реалізовувати свої права та свободи, і виконувати громадянські обов'язки. За структурою громадянська компетентність особистості – це поняття, яке показує здатність та готовність індивіда виявляти свій статус громадянина і рівень своєї громадянськості завдяки пізнавальним, діяльним, вольовим і цілепокладальним чеснотам.

У процесі роботи педагогів у дітей формуються такі складові громадянської компетентності людини: громадянські знання, через які формуються уявлення про форми та способи життя і втілення потреб і інтересів особистості у політичному, правовому, економічному, соціальному та культурному просторі демократичної держави; громадянські вміння і досвід участі в суспільному житті і застосування знань на практиці; громадянські чесноти – норми, установки, цінності і якості, які притаманні громадянам демократичного суспільства.

У розробках для вчителів нової української школи О. Боярчук, Н. Герасим, М. Рафальської та інших представлено структуру громадянської компетентності, яка включає наступні компоненти: цінності і ставлення, навички, знання. До структурних компонентів громадянської компетентності дослідники також відносять: когнітивний, ціннісний, мотиваційний, операційно-діяльний, та мотиваційний, ціннісний, когнітивний, операційно-поведінковий [3].

О. Пометун визначає складові в структурі громадянської компетентності школяра [2]: ціннісний (ставлення, ціннісні орієнтації, переживання і т. ін.), діяльний (уміння і навички) та процесуальний або особистісно-творчий (стосується сфери самореалізації), вважаємо, що кожен із цих компонентів може бути представлений як інтегрована якість особистості.

Список використаних джерел

1. Жадан І.В. Громадянська компетентність: соціальні очікування і реалії : монографія. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної соціальної та політичної психології. Кропивницький, 2022. 110 с.
2. Пометун О. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки. *Вісник програм шкільних обмінів*. 2005. №23. С.18–20.
3. Ремех Т.О. Сутність і структура громадянської компетентності учня Нової української школи. *Український педагогічний журнал*. 2018 . № 2. С. 34-41.
4. Формування громадянської компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів відповідно до вимог нових державних освітніх стандартів / укладач Степанова Н. М. Черкаси, 2014. 42 с.

*Гаврюк Лія Олексіївна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «011 Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вишківська Ванда Болеславівна*

Роль самоосвіти у підготовці майбутніх викладачів

Для нашої країни велике значення має забезпечення вищих навчальних закладів висококомпетентними фахівцями. Професія викладача регулюється українським законодавством. Серед нормативно-правових документів, які регулюють

роботу викладача варто зазначити Закон України «Про освіту», Закон України «Про вищу освіту», Кодекс законів про працю України, Постанова Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 року № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників». На підставі цих законів та підзаконних актів можна стверджувати, що професія викладача є важливою для українського суспільства, особливо в такий непростий період [5].

Нам імпонує думка С. С. Вітвицької, яка наголошує, що «нові типи суспільних відносин обумовлюють розроблення і впровадження інших підходів до професійної підготовки майбутніх фахівців, інших систем навчання, що визначаються у загальному контексті європейської інтеграції з орієнтації на фундаментальні цінності загальноосвітової культури» [2].

Проблему професійної підготовки викладачів до роботи в закладах вищої освіти також досліджували О.Є.Антонова, В.І.Бобрицька, О.І. Гура та ін. Зокрема, В.І Бобрицька в своїх працях акцентувала увагу на ролі самоосвіти у процесі професійної підготовки [1].

Поняття «самоосвіта» немає єдиного трактування: самоосвіта – це робота, здійснювана з ініціативи особистості; самоосвіта – це внутрішня обґрунтована діяльність; самоосвіта – це пізнавальна робота, що ґрунтується на попередніх формах вивчення і яка є її наслідком та діалектичним продовженням. Г.С. Сковорода свого часу наголошував, що «самопізнання духовно перевтілює людину із раба своїх звичок та пристрастей у «справжню», «духовну» людину».

У словнику С.У. Гончаренка самоосвіта трактується «як освіта, яка набувається у процесі самостійної роботи без проходження систематичного курсу навчання в стаціонарному навчальному закладі. Самоосвіта є невід'ємною частиною систематичного навчання, сприяючи поглибленню, розширенню і більш міцному засвоєнню знань» [3, с.296].

Своєю чергою, О.М. Отич зазначає, що «самоосвіта — це неперервний процес саморозвитку та самовдосконалення педагогів. Самоосвіта педагога є основною формою підвищення професійної педагогічної компетентності, яка полягає в удосконаленні знань та узагальненні педагогічного досвіду шляхом цілеспрямованої самоосвітньої роботи» [4, с.4-5].

Незважаючи на те, що визначень цього терміну досить багато, можна виділити щось спільне: – самоосвіта, насамперед, є пізнавальною діяльністю, яка здійснюється за рахунок ініціативності чи мотивованості людини та ґрунтується на знаннях, уміннях та навичках, набутих у процесі життєдіяльності людини

У педагогіці однією з фундаментальних проблем є готовність педагога до безперервної професійної самоосвіти. Її важливість характеризується роллю педагогічного професіоналізму в організації освітнього процесу. Розуміючи механізми, закономірності та всі тонкощі освітнього процесу, досвідчений педагог здатний своєчасно та якісно вирішувати виникаючі педагогічні проблеми, використовуючи свої навички, здібності, багатий досвід, широкий кругозір та комунікабельність.

Саморозвиток, самопізнання, самоконтроль та самовиховання є важливими способами самовдосконалення особистості майбутнього педагога. У цьому плані вища освіта не тільки формує фундамент, а й наділяє студента стимулом, мотивацією та напрямком для повноцінного розвитку. І.А. Зязюн зазначає, що досягнення висот педагогічного вміння, навіть у рамках ідеально створених умов неможливе без досягнення балансу між близькими по суті своєю процесами – освітою та самоосвітою.

Отже, самоосвіта є актуальною складовою самовдосконалення майбутнього педагога, акцентованою на власних зусиллях студента і прагненні особистого розвитку і самовдосконалення.

Список використаних джерел

1. Бобрицька В. І. Професійна підготовка магістрів у галузі освіти в Україні: сучасні виклики, проблеми, знахідки [Електронний ресурс] <file:///C:/Users/%D0%9B%D0%B8%D1%8F/Downloads/alex1,+%D0%91%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0.PDF-6.pdf>
2. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи. Київ : Центр навчальної літератури, 2011. 384 с.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. Київ: Либідь, 1997. 264 с.
4. Отич О. М. Майстерність вчителя гарантія якості освіти. Освіта. 2014. N 47. С. 4–5
5. Постанова № 800 від 21.08.2019 “Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників”

Гнатюк Юлія Володимирівна
магістрантка I курсу
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Шулигіна Раїса Андріївна

Місце проблеми формування культури взаємин з однолітками у дітей старшого дошкільного віку в науковому дискурсі

Формування культури взаємин з однолітками є надзвичайно важливим аспектом виховання молодого покоління, особливо в умовах складних соціальних ситуацій, зокрема воєнного стану. Такі ситуації створюють середовище, що є переважно напруженим й нестабільним та негативно впливає на загальний емоційний стан дітей, налагодження контактів з однолітками і на якість (культуру) формування міжособистісних взаємин. У таких умовах діти можуть зіткнутися з різноманітними труднощами у встановленні позитивних взаємин, розумінні одне одного, організації спільної праці, гри та інших видів спільної діяльності. Крім того, культура взаємин сприяє розвитку соціальних навичок у дітей, таких як вміння спілкуватися, вирішувати конфлікти, співпрацювати та розуміти почуття інших. Ці навички є важливими для успішної адаптації та інтеграції в соціум дитини як майбутнього члена суспільства.

Відзеркалення порушеної проблеми знайшло місце в законодавчих і нормативних документах: Законі України «Про освіту», Законі України «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної, освітній напрям – дитина в соціумі та інших програмних документах та постійно перебуває в полі зору вчених Л. Артемової, А. Богущ, Н. Гавриш, Р. Жуковської, О. Половіної, В. Котирло, Ю. Приходько та ін. Розвиток взаємин дітей старшого дошкільного віку з психолого-педагогічної позиції аналізували І. Бех, І. Біла, С. Ладивір, Т. Піроженко, Т. Поніманська, В. Сухомлинський, Р. Шулигіна та ін. Особлива увага питанням формування особистості дітей дошкільного віку, зокрема у грі, була приділена в працях В. Агіляр Туклер, Г. Беленької, С. Довбни, О. Ковшар, О. Рейпольської та ін. Окремі питання формування позитивних взаємин між дітьми дошкільного віку в умовах воєнного стану відображена в доробках Л. Врочинської, Т. Фасолько, І. Найдюк [1; 3, с. 216-227.].

Аналіз сучасних досліджень з вивчення стану проблеми формування культури взаємин з однолітками у дітей старшого дошкільного віку дає підстави переконатися в існуванні різних варіацій трактування понять «взаємини», «культура взаємин» та дотичних до їх змісту інших понять. Чимало авторів трактували поняття «взаємини». У нашому дослідженні ми послуговуємося змістом поняття «взаємини» згідно Словника

української мови за ред. І. К. Білодіда, яке тлумачиться як «взаємні стосунки між ким-, чим-небудь» [2, с. 345]. Точніше, поняття «взаємини», це – особисті зв'язки між людьми, наприклад, родинні взаємини, взаємини між однокласниками, одногрупниками та ін. Вони становлять внутрішній бік взаємодії, висловлюють потребнісно-мотиваційну сферу особистостей.

Заслужують на увагу дослідження, спрямовані на вивчення і формування культури взаємин дітей різного віку (О. Столяренко, Р. Шулигіна); формування культури взаємин батьків і дітей дошкільного і молодшого шкільного віку (І. Кулик, І. Сіданіч); культури взаємин між представниками різних статей (І. Мачуська, І. Мезеря) та ін. Р. Шулигіна уточнює сутність, дотичного до нашого дослідження, поняття «міжособистісна злагода» як узгоджена взаємодія між людьми, які мають схожі цінності, потреби, інтереси та цілі. Дослідниця переконана, що в дошкільній педагогіці поняття «міжособистісна злагода старших дошкільників» не визначено, тому можна трактувати його як процес особистісних контактів дітей дошкільного віку, в яких реалізуються знання, уміння, навички міжособистісного поведіння, емоційного сприйняття та ціннісного ставлення до іншого [4, с. 212].

В колективній монографічній праці Р. Шулигіної і І. Бондар «Психолого-педагогічний ландшафт проблеми формування ровесницьких стосунків дітей дошкільного віку в умовах освітніх змін» зазначається, що «група однолітків для дитини дошкільного віку є першою інстанцією, яка дозволяє їй формувати власні погляди поза сферою контролю дорослих і зіставляти соціальні орієнтири дорослих та однолітків. Це форма ігрової взаємодії, де дитина набуває форм солідарності та зразків партнерської взаємодії [5].

Варто відзначити, що трактування поняття «культура» вживається в різних контекстах, але завжди пов'язане з ціннісно-змістовим значенням. Як свідчить аналіз філософської літератури, термін «культура» (від лат. – cultura) означає «обробка», «опрацювання» людиною чогось природного. Культура – сфера життя суспільства, що охоплює систему виховання, освіти, духовної творчості, а також установи й організації, що забезпечують їх функціонування. Водночас під культурою розуміють освіченість людей, вихованість, вміння спілкуватися та їх діяльність. Саме філософський аналіз культури дозволяє пояснити процеси духовного (добро, зло, чесноти тощо) і соціального життя (повага до іншого, міжособистісні взаємини тощо), систематизувати та упорядкувати різноманітні форми людської діяльності.

Сучасні дослідники підкреслюють мультидискурсивність терміну «культура», набуття ним різних значень залежно від дискурсу, в якому термін використовується. Тому, за твердженням O'Sullivan T. та Hartley J. говорити про фіксовану (однозначну) дефініцію терміна «культура», яку можна використувати не йдеться [6, р. 68-69]. Звичайно, відповідно до кожного конкретного випадку можлива корекція у розумінні цього терміну.

Визначаючи поняття «культура взаємин», ми виходили з того, що воно містить певну сукупність моральних знань, ціннісних уявлень у сфері норм, принципів, правил взаємин, практичних умінь і навичок, застосування яких у міжособистісних взаєминах сприяє взаєморозумінню, емоційному благополуччю, забезпечує ефективне розв'язання завдань спілкування. На основі вивченого, можна планувати наступні кроки з визначення факторів, що впливають на формування культури взаємодії дітей старшого дошкільного віку, набуття ними відповідних компетентностей та основ культури спілкування.

Отже, вивчення проблеми формування культури взаємин з однолітками у дітей старшого дошкільного віку вказує на її важливе місце в науковому дискурсі та підтверджує актуальність. Варто взяти до уваги, що успішне формування культури взаємин у дітей старшого дошкільного віку залежить від індивідуальних особливостей кожної дитини та впливу зовнішніх чинників, зокрема сім'ї, закладу дошкільної освіти та середовища. Все зазначене вище вказує на необхідність проведення подальших

досліджень з пошуку і розробки ефективних інтерактивних засобів з формування культури взаємин дітей старшого дошкільного віку для набуття соціальних навичок та успішної адаптації в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Врочинська Л. І., Фасолько Т. С., Найдюк І. С. Формування позитивних взаємин між дітьми дошкільного віку в умовах воєнного стану. *Вісник науки та освіти*. Випуск 6, № 12, 2023. С. 306-317.
2. Словник української мови : в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970-1980. Т. 1. С. 345.
3. Шулигіна Р. А., Коваль С. С. Особливості соціалізації дітей дошкільного віку в середовищі однолітків в умовах воєнної агресії : аналіз педагогічних та психосоціальних чинників впливу. *Освітньо-науковий простір* : науковий журнал. Вип. 5 (2–2023) / Український державний університет імені Михайла Драгоманова [гол. ред. д-р пед. наук, проф. Матвієнко О. В.]. Київ : Видавництво Ліра-К, 2023. С. 216-227. URL: <https://ess.npu.edu.ua/index.php/ess/article/view/82/100>
4. Шулигіна Р. А. Формування міжособистісної злагоди у дітей дошкільного віку в контексті сучасних досліджень. *Педагогічна освіта: теорія і практика : Збірник наукових праць* / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В. М.]. Кам'янець-Подільський, 2017. Вип. 23 (2-2017). Ч. 2. С. 222-228. URL: <http://pedosv.kpnu.edu.ua/issue/view/11369>
5. Шулигіна Р. А., Бондар І. О. Психолого-педагогічний ландшафт проблеми формування ровесницьких стосунків дітей дошкільного віку в умовах освітніх змін. *Педагогіка і психологія постмодернізму : цінності, компетентності, діджиталізація: колективна монографія* / за наук. ред. проф. Цветкової Ганни. Aerzen : Heilberg IT Solutions UG (haftungsbeschränkt) InterGING Verlag, 2021. С. 155-175. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/37733/Tytul_2021.pdf?sequence=2
6. O'Sullivan T., Hartley J. e.a. Key Concepts on Communication and Cultural Studies. London : Routledge, 1994, P. 68-69.

*Гогуля Богдана Миколаївна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «011 Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вишківська Ванда Болеславівна*

Інтерактивні методи навчання як засіб формування особистості конкурентоспроможного фахівця

На сьогодні існує потреба не тільки висококваліфікованих працівників, а й таких, які здатні самостійно, критично і творчо мислити, відповідальних, мобільних, конкурентоспроможних і професійно компетентних фахівців, які здатні до саморозвитку і самореалізації. Нині роботодавці вимагають від працівників не лише високої професійності в певній сфері, а й володіння особистісними якостями та характеристиками. Тому освіта сьогодні є не тільки підготовкою фахівців різних спеціальностей, а важливий етап розвитку особистості. Задля цього доцільним у навчанні буде використання інтеракцій.

У психолого-педагогічній літературі неодноразово розглядалося питання про інтерактивні методи, попри це вони залишаються остаточно не визначеними і

потребують подальшого вивчення, адже й досі немає одностайності щодо їхньої інтерпретації та немає єдиної класифікації інтерактивних методів. Науковці об'єднують їх у різні групи.

П. Фендрих визначає таку класифікацію інтерактивних методів:

- передавання інформації;
- ведення дискусії;
- вдосконалення вмінь;
- засвоювання знань про процес, а саме інструкція “Крок за кроком”, списки завдань, плани дій, вказівки для планування;
- спостереження процесів;
- розв'язування процесів;
- імітації [1].

Мельник В.В. пропонує класифікувати інтеракції на три групи, а саме:

- превентивні інтеракції (консультації, розподіл ролей, репетиції);
- імітаційні інтеракції (мозковий штурм, диспут, інсценування, ділові ігри, колективне або групове проектування, дебати тощо);
- неімітаційні інтеракції (конференції, круглий стіл, проблемна лекція) [2].

Основним недоліком запропонованих класифікацій є те, що науковці беруть за основу лише один аспект для виокремлення інтеракцій, тобто є однофакторними, не включають усіх елементів.

В.В. Ревенко розглядає інтерактивні технології як багатоаспектне явище, тому систематизує їх за п'ятьма критеріями:

- за ступенем прояву самостійності учасників навчання: репродуктивні та творчі;
- за характером взаємодії: відповідно до суб'єктів взаємодії (викладач, учень, група учнів, комп'ютер);
- за формами організації навчальної діяльності: колективно-групове навчання; навчання у малих групах, індивідуальні;
- за цільовим призначенням: інструктивно-консультаційні, інформативні, мотиваційні, пізнавальні, контрольовальні;
- за характером діяльності: імітаційні та неімітаційні [4].

Методи є ефективними для розвитку навичок спілкування, критичного мислення, вмінь переконувати та вести дискусії, діяти в процесі співпраці, співтворчості.

Технології колективно-групового навчання включають спільну роботу в загальному колі. Кожен з учасників висловлює свою позицію у комфортних умовах, без осудження та неприйняття думки іншими, знімається нервово напруження. Найпоширенішими методами цієї технології є “мозковий штурм”, мікрофон, аналіз ситуації (кейс-метод), навчаючи -учусь, метод сторітелінгу [3, с.34]. Завдяки використанню таких методів здобувачі освіти навчаються виявляти, аналізувати, оцінювати головні та другорядні ситуації та моменти, передбачати різноманітні варіанти розвитку подій, обирати оптимальне рішення з кількох запропонованих, набувають практичний досвід поведінки в різних життєвих ситуаціях та реагування на їх [3, с.34].

Використання технологій колективно-групового навчання сприяє формуванню оцінних вмінь, толерантного ставлення в колективі, розвитку аналітичного мислення, комунікативних навичок, формує відповідальність, рішучість та самостійність у студентів, а також забезпечують формування у студентів впевненості у власних силах, прагнення до здобуття знань, активності позиції, творчої самовираженості, розвиненості емоційного інтелекту, рефлексії щодо власної діяльності, ступеня

відповідності попиту роботодавця критеріям та мінливим вимогам ринку праці стосовно професійно-освітнього рівня, кваліфікації майбутніх фахівців.

Інтерактивні технології опрацювання дискусійних питань мають на меті публічне вирішення дискусійних питань. До таких технологій відносять: дискусію, дебати, метод “Прес”, “займи позицію” тощо [3, с.49].

Студент отримує можливість реалізувати свою індивідуальну, особистісну позицію, з повагою ставиться до думки іншого, коригує власну позицію, що потребує ставлення до студента як до унікальної особистості, сприяє формуванню світогляду учасників як системи поглядів, переконань, їхньої комунікативної компетентності, студенти навчаються сперечатися, доводити, аргументувати, відстоювати свої погляди, адекватно оцінювати себе, поважати думки інших, розвиваються інтелектуальні здібності, організаційні та дослідницькі навички, навчається слухати та чути співрозмовника, здатність співпереживати та виявляти товариськість [3, с.51-60].

Лише за такого активного навчання можлива персоналізація фахової підготовки, моделювання майбутньої професійної діяльності студентів.

Отже, на цей час у закладі вищої освіти зазвичай користуються такими інтерактивними методами: круглі столи, тренінги, прес-конференції, ситуаційні

задачі, кейс-методи, майстер-класи, рольові ігри, дискусії, дебати, “мозковий штурм” тощо. Усі методи є доцільними та ефективними для використання у процесі підготовки конкурентоспроможних фахівців.

Список використаних джерел

1. Інтерактивні методи навчання: [навч. посібник] / За заг. ред. П. Шевчука і П. Фендриха. Щецін : Вид-во WSAP, 2005. 170 с.
2. Мельник В. В. Інтеракція в освітньому процесі: технологія організації. Управління школою. 2006. №23 (133). С. 15-35.
3. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посіб./О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. К.: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.
4. Ревенко В. В. До питання про суть та класифікацію інтерактивних технологій / В. В. Ревенко // Педагогіка вищої та середньої освіти: [збірник наукових праць] / гол. ред. — проф. Буряк В.К. Кривий Ріг: КДПУ, 2008. Вип. 21. С. 228 - 234.

*Головка Марія Олександрівна
студентка магістерського ступня
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»,*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, доцент,
Ступак Оксана Юріївна,*

Програма підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі

З позиції педагогічного підходу готовність дитини до школи є комплексною характеристикою дитини старшого дошкільного віку, що розкриває рівні сформованості знань, умінь та навичок, окремих способів розумових дій, які можуть забезпечити дитині повноцінну можливість продовжувати навчання в загальноосвітньому навчальному закладі, виступаючи однією з найважливіших передумов для гармонійного входження дитини до нового соціального середовища – школи.

На основі проведеного констатувального експерименту магістерського дослідження щодо визначення рівня готовності дітей старшого дошкільного віку до

навчання у школі було встановлено, що діти є недостатньо підготовленими в емоційному, комунікативному та особистісному планах. З огляду на це було встановлено, що доцільною є розробка та апробація програми підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі на засадах компетентнісного, діяльнісного та особистісно зорієнтованого підходів.

На етапі формувального експерименту магістерського дослідження (жовть 2023 р. - березень 2024 р.) була розроблена та апробована програма підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі в експериментальній групі.

Представимо запропоновану нами програму підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі більш детально.

Назва програми: «Розумашки – майбутні першоклашки».

Мета програми: підготовка дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі.

Цільова аудиторія: діти 5-6 (7) року життя.

Кількість занять: 25 занять, розподілених на 5 календарних місяців.

Тривалість заняття: 30-35 хвилин.

Ступінь підготовленості дитини: заняття можуть проводитись з дітьми будь-якого ступеня підготовленості до школи.

Форма організації занять: підгрупа дітей із 5-6 осіб.

Загальна мета всіх занять програми є забезпечення розвитку всіх компонентів психологічної готовності дитини старшого дошкільного віку до навчання у школі.

Структура програми включає дві частини:

1. Частина I «Розвиток психічних процесів дитини». Заняття цього блоку програми спрямовані на вирішення таких завдань:

- розвиток уваги, пам'яті, мислення, довільності поведінки, дрібної моторики, зорово-моторної координації;
- розвиток мовлення.

2. Частина II «Розвиток соціальної сфери дитини та мотивації до шкільного навчання». Заняття цього блоку програми спрямовані на розв'язання таких завдань:

- формування інтересу та позитивної мотивації до навчання;
- попередження та зняття страху перед школою;
- створення у дитини старшого дошкільного віку готовності до ухваленню нової соціальної позиції «школяра».

Технологія проведення заняття у Чащині II програми включає:

- ритуал привітання одне одного;
- подання історії (казки);
- проведення розвивальних ігор;
- малювання, організація рухливої гри;
- обговорення у колі;
- ритуал прощання один з одним та казкою.

Усі заняття мають гнучку структуру, наповнені різним змістом. Під час занять діти сидять у колі на стільчиках, або в колі на килимку, можуть сидіти за партами або пересуватися по кімнаті, залежно від ходу заняття.

У ході проведення циклу занять використовуються такі *методи та техніки*:

- елементи бібліотерапії (читання психологічних казок, віршів);
- елементи ігротерапії;
- елементи мнемотехніки (замальовка піктограм після прочитання тексту), використання схем;
- евристичні бесіди;
- малювання;
- рухливі, предметно-рухливі, дидактичні та розвивальні ігри.

Матеріали та обладнання: магнітна дошка або фланелеграф або мультимедійна дошка; знаки «Як вести себе на занятті»; ноутбук; спокійна інструментальна музика; аркуші паперу формату А4; набір кольорових олівців; простий олівець; гумка.

Місце проведення занять: кабінет психолога або групове приміщення.

Очікувані результати:

- формування у дітей старшого дошкільного віку вміння підпорядковувати свою діяльність правилам, обов'язкових для всіх;
- формування позитивної мотивації до навчання;
- готовність до ухвалення нової соціальної ролі «школяра»;
- знайомство зі школою, шкільними атрибутами, правилами поведінки у школі, роллю та значенням вчителя у школі тощо;
- розвиток дрібної моторики рук та пізнавальних процесів.

Отже, програма підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі передбачала проведення 17 тематичних занять, розподілених на два функціональних блоки (частини): 1) Частина I «Розвиток психічних процесів дитини» (11 занять) та Частина II «Розвиток соціальної сфери дитини та мотивації до шкільного навчання» (6 занять).

Проаналізувавши рівень готовності дітей старшого дошкільного віку після впровадження програми були виявлено, що загальний рівень готовності до навчання у школі зріс в середньому на 20%. Це свідчить про доцільність впровадження даної програми в закладах дошкільної освіти.

***Гончарук Анна Володимирівна,
студентка I курсу
спеціальності «Дошкільна освіта»***

***Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Гальченко Вікторія Миколаївна***

Формування медіаграмотності у дітей старшого дошкільного віку

У сучасному суспільстві світ «інтернету» займає значну частину життя кожної людини, тому варто навчити підростаюче покоління правильно користуватись медіаресурсами. Сучасні медіа в цьому питанні мають, як однозначні переваги так і великі недоліки. Соціальні мережі, пошукові системи, різноманітні програми забезпечують для людини швидкий пошук будь-якої інформації та задовольняють потреби в спілкуванні. Проте активне використання медіаресурсів призводить до поширення медійних загроз у сучасному українському суспільстві, таких, як маніпуляції свідомістю, поширення фейкових повідомлень, небезпечні знайомства, шахрайство. Зазначені негативні явища та необхідність розумного використання медіаресурсів підкреслюють важливість впровадження медіаосвіти, перш за все, для дітей, оскільки вік першого контакту з засобами масової комунікації постійно знижується.

Зважаючи на вищезазначене, вважаємо, що формування медіаграмотності повинно розпочинатись ще у дошкільному віці. Реалізація медіаосвіти є одним з важливих завдань сучасного закладу дошкільної освіти. Такі вчені, як К. Біницька, О. Голюк, Т. Ковбасюк, К. Кругій, Ю.Семеняко, О. Янкович та інші доводять, що її необхідно здійснювати на основі партнерських стосунків із родиною.

В Концепції впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) зазначено, що особливу увагу слід приділяти медіаграмотності дітей в закладах дошкільної освіти,

оскільки це сприяє інтегрованому, всебічному розвитку дитини. Ця концепція враховує різні форми інтелекту, такі як емоційний, соціальний і практичний, забезпечуючи захист від агресивного медіасередовища, таких як: спам, контент невідповідний віковим можливостям психіки дитини, який може містити в собі елементи насильства, жахів та еротики. Таким чином, у дошкільних закладах стає актуальною реалізація медіаосвіти та формування медіаграмотності [3].

Мета цього дослідження полягає у здійсненні теоретичного аналізу проблеми формування медіаграмотності у дітей дошкільного віку.

У Базовому компоненті, в освітньому напрямку «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі. Комп'ютерна грамота», визначено такі навички: «... дитина здатна самостійно або з частковою допомогою дорослого вмикати комп'ютерну техніку та використовувати під час гри, малювання, конструювання, моделювання. Уміє здобувати необхідну інформацію, свідомо споживати медіапродукцію, здатна до перенесення активного практичного пізнання у площину поширення досвіду. Дотримується правил безпеки щодо застосування комп'ютерної техніки. Управляє собою під час спілкування в інтернеті та комп'ютерних іграх, виявляє вміння поводитися безпечно із незнайомими в мережі. Проявляє відповідальність щодо бережного ставлення до комп'ютерної техніки. Може свідомо диференціювати та вибирати пізнавальний та ігровий контент, характеризує його зміст. Виявляє вміння вчасно завершити заняття за пристроєм (комп'ютер, планшет)» [1]. Тобто, окрім елементарних навичок користування комп'ютером, дитина повинна свідомо вміти споживати медіапродукцію. При цьому варто зазначити, що батьківський контроль є необхідним, оскільки мислення дошкільника та його здатність самостійно аналізувати інформацію знаходиться на недостатньому рівні через відсутність життєвого досвіду.

Цікавим для нашого дослідження виявилось опитування, яке провело видавництво «4Momas» серед батьків в Україні на тему «Новітніх технічних засобів». Результати опитування показали, що 40% батьків, дозволяють користуватись телефоном з виходом в інтернет, 64% батьків дозволяють користуватись дитині гаджетом від 1 до 3 годин на день. 48% батьків вважають, що гаджет вперше варто давати близько 5-7 років. 94% батьків контролюють, контент, який переглядає їхня дитина. 32% дітей використовують гаджет в цілях перегляду мультфільмів та фільмів [4]. Отже, результати опитування вказують на широке використання технологій серед дітей, а також на те, що батьки усвідомлюють важливість контролю та обмежень щодо використання гаджетів своїми дітьми.

Зазначено кілька способів, які можуть допомогти у формуванні медіаграмотності в дітей дошкільного віку.

- *Розуміння медіа:* вчити дітей розрізняти різні види медіа (книги, телевізійні програми, ігри, інтернет), їх функції та вплив на людей. Пояснювати різницю між реальним та вигаданим в медіа.

- *Критичне мислення:* розвивати у дітей здатність ставити запитання про те, що вони бачать або слухають у медіа. Вчити дітей аналізувати інформацію та розуміти, що може бути прихованою метою за інформаційними повідомленнями.

- *Етика та безпека:* навчати дітей основним принципам етичного поведіння в мережі та інших медіа, таких як повага до інших, конфіденційність та толерантність. Пояснювати загрози та ризики, пов'язані з використанням інтернету, вчити дітей правилам безпечної поведінки в мережі.

- *Активна участь:* залучати дітей до творчих проєктів, які спрямовані на використання медіа, таких як малювання, створення історій або мультфільмів. Розвивати у них навички вираження власної думки та ідеї через медіа, зокрема, розповідь або малювання.

- *Партнерство з батьками*: використовувати спільні моменти з батьками для обговорення медіа та викликів, пов'язаних з його використанням. Надавати батькам поради та ресурси для розвитку медіаграмотності вдома.

Отже, формування медіаграмотності серед дітей необхідно почати ще у дошкільному віці. У сучасному суспільстві використання медіа займає велику частину життя, що вимагає від батьків та педагогів усвідомлення важливості навчання дітей правильному користуванню медіаресурсами. При цьому варто звернути увагу на різноманітність переваг та недоліків сучасних медіа, які можуть вплинути на розвиток дітей. Також, вважаємо, що формування медіаграмотності у дітей дошкільного віку вимагає комплексного підходу, який враховує особливості дитячого розвитку, потреби, можливості, та залучає як педагогічні, так і психологічні аспекти.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти України. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (Дата звернення: 03.04.2024)
2. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). URL: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya/ (Дата звернення: 03.04.2024)
3. Видавництво «4Mamas». Тернопільський сайт для батьків Dity.te.ua. URL: https://dity.te.ua/kids_and_gadgets (Дата звернення: 03.04.2024)

*Гроссу Катерина Сергіївна
студентка II курсу магістратури
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, доцент
Ступак Оксана Юріївна*

Психолого-педагогічні особливості патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку

Старший дошкільний вік є вирішальним у процесі становлення особистості, адже саме у віці 5-6 (7) років відбувається формування дитячої компетентності за рахунок удосконалення та розвитку всіх особистісних новоутворень дитини, збагачення індивідуальних параметрів дитини, наповнення її домінуючими ціннісними установками, зміни характеру взаємовідносин з однолітками та дорослими, здатності до самооцінювання стосовно навколишнього світу у відповідності до встановлених у суспільстві норм та правил. Як зазначає І. Бех, основними особистісними новоутвореннями дітей старшого дошкільного віку виступають довільність, креативність, становлення моральної позиції та виникнення узагальнено-інтелектуального переживання, а також формування такої особистісної якості, як почуття патріотизму [1].

Патріотизм являє собою структурне явище, компоненти якого знаходять своє втілення у сфері соціуму та природи [3]. Основними компонентами патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку є такі:

- 1) *Когнітивний компонент* – полягає в пізнанні дітьми старшого дошкільного віку доступного їх віку обсягу уявлень та понять про Батьківщину. Багато в чому це можливо завдяки вдосконаленню та формуванню у віці 5-6 років пріоритетних пізнавальних процесів психіки – сприйняття, мислення, уяви, уваги.

Когнітивний компонент у вихованні патріотизму дитини старшого дошкільного віку ґрунтується, насамперед, на пізнавальних функціях психіки дитини, багато з яких ще не сформовані. Цим зумовлені труднощі у пізнанні поглядів на поняття «Батьківщина», «патріот», «патріотизм», «громадянство». Спілкування з дорослим сприяє розвитку у дітей пізнавальних інтересів, що підтверджують дитячі запитання, тематика розмов, ігор та малюнків. У цьому контексті дорослий (вихователь або один із батьків) хіба що піднімає дитину на новий, ще доступний їй рівень пізнавальної діяльності, створюючи «зону найближчого розвитку» [2; 3].

2) *Емоційний компонент* – спирається на те що, патріотизм у дошкільному віці представлений сукупністю виражених у дитини яскравих переживань та емоцій. Як зазначає С. Тесленко, емоції для дитини виявляються матеріалом для узагальнення уявлень про Батьківщину та створення на їх основі патріотичних почуттів [2]. При цьому головною особливістю для віку 5-6-ти років є створення внутрішньої особистісної позиції дитини, вона починає прагнути бути «відповідальною» за доручення, «серйозною» до занять, самостійною, тобто з'являється бажання зайняти нову соціальну позицію.

Однією з найважливіших умов становлення людини як особистості, на думку багатьох відомих педагогів та психологів, є формування її емоційної сфери. Так, І. Бех зазначає, що емоційний образ виявляється першою частиною у структурі поведінки [1]. Дитина радіє і засмучується не тільки через дії, що відбуваються в даний момент, але й через те, що вона має зробити. Відповідно результатом спілкування та діяльності виступає виникнення співчуттів та співпереживань, інтелектуальних та естетичних почуттів, а також почуття обов'язку, честі, патріотизму.

3) *Мотиваційний компонент* – передбачає, що обов'язковою умовою для успішного патріотичного виховання дитини старшого дошкільного віку виступає високий рівень взаємовідносин між дорослими та дітьми, ставлення старшого покоління до молодшого [2]. Вони повинні ґрунтуватися на повазі до особистості підростаючого члена суспільства, на знаннях законів психічного і фізичного розвитку, а так само на любові до нього.

У формуванні особистості дитини дошкільного віку важливе значення мають мотиви, які спонукають до певної поведінки, до діяльності (наприклад, виготовляти дитячі поробки з метою допомоги Збройним Силам України; брати участь у благодійних ярмарках; тощо). Вони набувають різної сили та значущості. Найбільш сильним є винагорода, отримання нагороди, похвали, схвалення, слабшим – покарання, ще слабше – власна обіцянка дитини. Одним із найслабших мотивів є пряма заборона певних дій дитини, не доповнена іншими додатковими мотивами.

У період 5-6 років у дитини формується індивідуальна мотиваційна система. Так, різні мотиви, які їй характерні, приймають відносну стійкість. Серед тих, що мають різну значущість та силу для дитини, відрізняються домінуючі мотиви – основні у мотиваційній ієрархії. У дітей з ієрархічною системою мотивів домінування ще не завжди сформоване, тому воно може виражатися по-різному та залежати від умов [2].

Для дітей старшого дошкільного віку успіх є вагомим стимулом. Але багатьох дітей підштовхує до дій і невдача. Після неї вони прагнуть впоратися з труднощами, що з'явилися в їхньому житті, і досягти необхідного їм результату.

4) *Діяльнісний компонент* – має на увазі виконання емоційно прониклих і зрозумілих дитині старшого дошкільного віку знань у діяльності, а також наявність набору морально-вольових якостей [3]. У цьому віці діяльність дитини вже не співвідноситься безпосередньо з привабливим предметом, а ґрунтується на уявленні про певну мету, про бажаний результат, про реальність її досягнення в найближчому майбутньому (наприклад, приближення перемоги у війні). Поява уявлень дозволяє дитині старшого дошкільного віку відхилитися від безпосередньої ситуації, в неї

виникають переживання і хвилювання, які з нею пов'язані, а також постійні проблеми та негаразди усвідомлюються дитиною гостро.

Таким чином, патріотичне виховання являє собою складний педагогічний процес, в основу якого покладено розвиток всього спектра патріотичних почуттів особистості дитини старшого дошкільного віку. Патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку включає в себе чотири основних компоненти: когнітивний, мотиваційний, емоційний та діяльнісний.

Список використаних джерел

1. Бех І. Виховання особистості. Київ: Астрада, 2016. 216 с.
2. Тесленко С.О. Педагогіка партнерства у національно-патріотичному вихованні дитини старшого дошкільного віку // Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія «Педагогічні науки»: зб. наук. пр. Ізмаїл : РВВ ІДГУ, 2020. Вип. 49. С. 135–141.
3. Титаренко С.А. Особливості виховання патріотизму в дітей старшого дошкільного віку. *Науково-методична робота.* 2018. URL: <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/87-natsionalno-patriotychne-vykhovannia-ditei-ta-uchnivskoi-molodi-v-umovakh-modernizatsiinykh-suspilnykh-zmin-15-travnia-2018-r/114-osoblivosti-vikhovannya-patriotizmu-v-ditej-starshogo-doshkilnogo-viku>

*Дейкун Анастасія Анатоліївна,
студентка IV курсу,
спеціальності «Практична психологія»*

*Науковий керівник:
доктор філософії (PhD) з психології, доцент кафедри практичної психології,
Ортікова Наталія Володимирівна*

Соціально-психологічні особливості адаптації молодшого школяра до навчання

Початок навчання в школі - один з найбільш складних і відповідальних моментів в житті дітей, як в соціально - педагогічному, психологічному, так і фізичному плані.

Проблема адаптації до нових умов навчання періодично постає перед кожною дитиною. Вона виникає зазвичай на початку навчання у школі, при переході до основної та старшої школи, при вступі у професійні навчальні заклади. На кожному з цих етапів дитина потребує особливої уваги та підтримки з боку педагогів, шкільних психологів та батьків. Від їх професіоналізму та обізнаності в цій сфері багато в чому залежить подальший всебічний розвиток дитини, розкриття її нахилів, здібностей, успішність навчання, становлення її як особистості [1, с. 1]

Поступивши в школу, дитина стає школярем далеко не відразу. Це становлення, входження, в шкільне життя відбувається впродовж початкової школи, і поєднання рис дошкільного дитинства з особливостями школяра характеризуватиме важкий період молодшого шкільного віку. Всі діти, початківці навчання в школі, стикаються з тими або іншими труднощами.

Адаптацію визначають не лише як процес пристосування до успішного функціонування в даному середовищі, але й як здатність до подальшого психологічного, особистісного, соціального розвитку людини [2]

Адаптація молодшого школяра до навчального середовища є складним та важливим етапом в його розвитку. Цей процес включає в себе низку соціальних та психологічних аспектів, які впливають на успішність і комфортність навчання дитини.

Розглянемо деякі з них:

- **Сімейне середовище та підтримка.** Сім'я відіграє ключову роль у формуванні адаптаційних навичок молодшого школяра. Підтримка, яку вони отримують від батьків у період переходу до шкільного життя, визначає їх впевненість та готовність до нового середовища. Батьки мають створити сприятливу атмосферу для вивчення, підтримуючи і мотивуючи дитину, а також допомагаючи вирішувати будь-які труднощі, з якими вони можуть зіткнутися.
- **Спілкування та соціальна інтеракція.** У школі дитина стикається з новими однолітками, вчителями та соціальними нормами. Здатність встановлювати стосунки з іншими дітьми, розвивати співробітництво та розуміти соціальні вимоги грають важливу роль у процесі адаптації. Для молодших школярів важливо вивчати навички спілкування, вирішування конфліктів та розвиток емпатії.
- **Самооцінка та мотивація.** Впевненість у власних здібностях та мотивація до навчання грають вирішальну роль у процесі адаптації молодшого школяра. Дитина, яка вірить у себе та свої можливості, більш відкрита до навчання та готова до подолання труднощів. Важливо підтримувати позитивну самооцінку та розвивати внутрішню мотивацію, стимулюючи інтерес до знань та досягнень.
- **Психологічний комфорт.** Комфортна атмосфера в класі та взаємодія з учителями мають велике значення для успішної адаптації. Учителі мають створювати довірливі та підтримуючі відносини з учнями, сприяючи їхньому психологічному комфорту та відчуттю безпеки.

В біологічній (фізіологічній) адаптації першокласника виділяють декілька етапів:

- гостра адаптація (перші 2-3 тижні). Найважчий час для дитини. В даний період на всі нові впливи організм дитини відповідає значною напругою практично всіх своїх систем, і як результат – багато першокласників у вересні хворіє;
- нестійке пристосування – організм дитини знаходить адекватні, близькі до оптимальних варіантів реакцій на нові умови;
- період відносно стійкого пристосування – організм реагує на навантаження з меншою напругою [3, с. 162].

Сьогодні серед численних методів соціально-психологічної адаптації молодших школярів найбільш ефективним визнані – арт-терапевтичні. Привабливість методу арт-терапії полягає для сучасної людини в тому, що цей метод в основному використовує невербальні способи самовираження та спілкування.

Арт-терапія – це спеціалізована форма психотерапії заснована на заняттях мистецтвом і творчою діяльністю, мета якої полягає розвиток самовираження і самопізнання особистості через мистецтво та розвиток здібностей з навколишнім світом [4, с. 270]

Загалом, адаптація молодшого школяра до навчання - це комплексний процес, який включає в себе соціальні та психологічні аспекти. Підтримка з боку сім'ї, розвиток соціальних навичок, позитивна самооцінка та психологічний комфорт у шкільному середовищі є ключовими факторами, які сприяють успішній адаптації та розвитку молодшого школяра.

Отже, адаптація молодшого школяра до навчання - це складний процес, який вимагає уваги до різноманітних соціальних та психологічних аспектів. Успішна адаптація залежить від підтримки сім'ї, сприятливої атмосфери в класі, розвитку соціальних навичок та позитивної самооцінки. Вчителі та батьки мають спільно працювати над створенням оптимальних умов для навчання та розвитку дитини.

Зрозуміння та увага до індивідуальних потреб кожної дитини допомагають побудувати ефективну стратегію адаптації, яка сприяє їхньому успіхові та самореалізації. Розвиток навичок саморегуляції, співпраці та впевненості у власних силах стає основою для подальшого навчання та особистісного зростання.

Таким чином, розуміння та врахування соціально-психологічних аспектів адаптації молодшого школяра до навчання є важливими для підтримки їхнього успіху та гармонійного розвитку у шкільному середовищі.

Список використаних джерел

1. Татьянчиков А.О. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ПІДЛІТКІВ ДО НАВЧАННЯ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ. С. 6. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/4984/1/Article2.pdf>.
2. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/0100cuy9-18ef.doc.html>.
3. Березовська Л.І., Смоляк М. А. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ШКОЛЯРІВ ДО НАВЧАННЯ. *Вісник*. 2024. 11 квіт. С. 162–167. URL: http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/279/1/Березовська+Смоляк_Психологічні%20особливості%20адаптації%20школярів%20до%20навчання.pdf.
4. Прокоф'єва О.О., Аносова Д.І. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО НАВЧАННЯ У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ. *«Молодий вчений»*. 2016. Т. 12, № 39. С. 268–272. URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/3569/1/Прокофьева.Аносова.pdf>.

*Денисюк Мирослава Миколаївна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «011 Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вишківська Ванда Болеславівна*

Структурні компоненти готовності майбутніх андрагогів до реалізації інформаційно-комунікаційних технологій у закладі вищої освіти

Розвиток технологій має значний вплив на сферу освіти, що змушує викладачів адаптуватися та інтегрувати інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) у свої методики навчання. Обговорення цього питання включає важливість ІКТ в освіті дорослих, виклики, з якими стикаються андрагоги під час впровадження технологій, а також стратегії підвищення їхньої готовності. У наш час цифрової ери, освіта зазнала зміни, створивши нові можливості та виклики.

Швидкий розвиток технологій суттєво вплинув на сектор освіти, викликавши зміну парадигми методології навчання. У контексті освіти дорослих, або андрагогіки, інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій має вирішальне значення для задоволення різноманітних потреб дорослих учнів. Ця композиція досліджує готовність майбутніх андрагогів до впровадження ІКТ, розглядаючи це як показник їхньої професійної компетентності.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що особливості підготовки майбутніх фахівців для освіти дорослих висвітлено в науковому доробку дослідників з країн пострадянського простору (Г.Веремейчик, С.Вершловський, Л. Jogi, Н.Кошель, А. Jakobson та ін.), науковців ближнього й далекого зарубіжжя (Т. Aleksander, S. Brookfield, Т. Kloubert, М. Knowles, С. Houle та ін.). Численні праці вчених присвячено,

зокрема, висвітленню особливостей формування й розвитку андрагогічної компетентності майбутніх педагогів.

Теоретичні основи процесу формування готовності як складної психологічної проблеми розкрито в роботах К.Ангеловського, Ю.Бажала, В.Гусева, О.Лапка та інші. Численні дослідження присвячено формуванню готовності майбутніх фахівців до інноваційної діяльності під час навчання в педагогічних закладах вищої освіти (М.Анісімов, Л.Базиль, В.Борисов, І.Богданова, Ю.Будас, Р.Ткачук, О.Шапран та інші).

У сучасних умовах освіти в галузі інформаційних технологій визнається необхідність підготовки андрагогів до ефективного використання ІТ у професійній діяльності. Це підтверджується результатами останніх досліджень. З цього погляду майбутній андрагог повинен мати ряд ключових навичок. По-перше, він повинен володіти компетентністю у використанні комп'ютерної техніки на рівні кваліфікованого користувача. По-друге, він повинен мати знання про особливості використання ІТ у закладах вищої освіти. По-третє, він повинен володіти методикою проведення занять з використанням засобів ІТ. По-четверте, він повинен мати вміння ефективно використовувати ці технології під час освітньо-наукового процесу, включаючи пошук інформації, отримання нових знань, самостійну освіту за допомогою ІТ, а також створення власних освітніх матеріалів.

Сучасному андрагогу важливо володіти знаннями з інформаційних технологій та розуміти їх потенціал для вирішення завдань у навчанні. Також важливо вміти використовувати програмне та апаратне забезпечення на рівні кваліфікованого користувача для швидкої обробки документів, автоматизації робочого місця. Андрагог повинен мати навички проведення операцій (аналіз, обробка, збереження, представлення, обмін) з великими обсягами економічної інформації. Крім того, важливо мати прагнення до саморозвитку та постійно працювати над власними навичками в галузі ІТ.

За словами Г.Генсерука, готовність андрагога до використання інформаційних технологій у професійній діяльності визначається його здатністю застосовувати компоненти інформаційних технологій у навчальному процесі та проводити аналіз результатів завдяки «відібраному та дидактично обробленому за допомогою інформаційних технологій навчальному матеріалу» [1].

У своєму дослідженні Т. Гудкова розглядала інформаційну компетентність майбутнього фахівця як єдиний комплекс, включаючи когнітивний (знання для розв'язання професійних ситуацій), мотиваційно-ціннісний (зацікавлення та формування ціннісних мотивів до використання ІТ), техніко-технологічний (ефективне поєднання інформаційних та педагогічних технологій), комунікативний (побудова продуктивного спілкування), та рефлексивний (адекватна самооцінка участі у спільній діяльності з учнями) компоненти [2].

Готовність андрагогів до використання ІТ слід розглядати з точки зору сформованості різних умінь, таких як розв'язування педагогічно-андрагогічних завдань, вибір програмних засобів, пошук і обробка інформації, застосування засобів захисту інформації, та використання ІТ для пізнання об'єктів інформаційно-правового простору [3].

Отже, проаналізувавши різні погляди науковців, ми виділяємо такі компоненти готовності майбутніх андрагогів до реалізації інформаційно-комунікаційних технологій у закладі вищої освіти:

➤ мотиваційна складова готовності, що відображає мотив та інтерес майбутнього андрагога до виконання певної діяльності або завдання. Цей структурний компонент включає в себе внутрішні мотиви, такі як особливості цілі, цінності та потреби, а також зовнішні мотиватори, такі як винагорода або визнання;

➤ когнітивно-процесуальна складова готовності, що передбачає наявність когнітивних та процесуальних навичок та знання, необхідні для виконання завдання або діяльності. Включає в себе розумові процеси, такі як сприйняття, увага, пам'ять, мислення та розв'язання проблем. Андрагоги ознайомлюються з широким спектром методів та технологій, вивчають шляхи та способи використання цих технологій у ЗВО;

➤ рефлексивна складова готовності, що показує здатність майбутнього андрагога до самоаналізу та саморегуляції. Включає в себе вміння розуміти свої сильні та слабкі сторони, виявляти помилки, вчитися на них та вносити корективи у свою діяльність. Рефлексивна складова також включає в себе здатність до самооцінки та розвитку особистості.

Отже, запропоновані структурні компоненти готовності майбутніх андрагогів до реалізації інформаційно-комунікаційних технологій у закладі вищої освіти (мотиваційний, когнітивно-операційний та рефлексивний) разом формують глибоку готовність майбутніх андрагогів до ефективної реалізації інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі ЗВО.

Список використаних джерел

1. Генсерук Г. *Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до застосування інформаційних технологій у професійній діяльності*: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Тернопіль, 2005. 20с.

2. Лук'янова Л.Б. Андрагогіка: ретроспективний аналіз походження терміну та особливості сучасного змістового наповнення. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2014. Вип. 2. С. 107-116.

3. Психологія людей літнього віку : *навч. посіб.* / Коваленко О. та ін. К. : Вид-во ТОВ «Геопринт». 2021. 288 с .

Деніс Віталія
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова м. Київ

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
Янковська Інна Миколаївна

Розвиток уяви молодших школярів

Анотація. В статті акцентується увага на актуальність та важливість розвитку уяви молодшого школяра; залежність розвитку уяви учнів від їхнього життєвого досвіду, від інших психічних функцій, а також, від методів навчання і виховання.

Ключові слова: уява, репродуктивна та творча уява, фантазія, молодші школярі, творча особистість.

Стратегічні цілі реформи української освіти окреслені в нормативних освітніх документах, зокрема в Законі України «Про освіту», «Законі про загальну середню освіту», Концепції «Нової української школи», а також в Державному стандарті початкової школи, які направлені на розвиток особистості молодого покоління та творчу самореалізація.

Реалізація завдань початкової школи може здійснюватися за умов продуктивного використання в навчальній діяльності психологічних досягнень дітей дошкільного віку,

які формують внутрішні ресурси для подальшого особистісного розвитку дітей молодшого шкільного віку. Одним з основних новоутворень дітей дошкільного віку є уява, яка є основною характеристикою творчої особистості, та її діяльності (Л. Божович, Л. Виготський, В. Давидов, О. Дудецький, С. Ігнат'єв, Е. Ільєнков, В. Клименко, Г. Костюк, В. Кудрявцев, В. Моляко, А. Петровський, В. Рибалка, В. Роменець, С. Рубінштейн).

Сензитивним періодом для розвитку уяви, за визначенням психологів (Л. Виготський, В. Давидов, Д. Ельконін, Г. Костюк, О. Леонт'єв), є як дошкільний, так і молодший шкільний вік. Тому, важливо врахувати та використовувати даний сприятливий період для розвитку уяви молодших школярів.

Найбільш успішно становлення уяви відбувається в грі, образотворчій та театральній діяльності і декоративно-прикладній творчості, а також коли учні поєднують реальне з уявним. Важливо відзначити, що це становлення відбувається не саме по собі, а в процесі цілеспрямованого навчання і виховання. Як показує практика, коли в освітньому навчальному закладі значна увага приділяється сюжетно-рольовим іграм, конструюванню, ліпленню, художній діяльності, що вимагають від учнів самостійного відтворення і створення нових образів і ситуацій, їх уява виявляється на більш високому рівні розвитку.

У працях видатних учених, як Л. Виготського, О. Дьяченко, А. Матюшкіна, С. Рубінштейна, Б. Теплова, Л. Шрагіної та ін. висвітлені погляди на розвиток уяви як психологічної основи творчості так і креативності. Аналіз стану досліджень з даної теми виступає свідченням її актуальності та практичної значущості. Це можна простежити в роботах таких науковців як І. Волощук, В. Клименко, А. Машталір, О. Савченко, Г. Тарасенко, О. Філіпчук та ін., які аналізували основні проблеми розвитку уяви молодших школярів. На сучасному етапі психологи приділяють увагу вивченню окремих аспектів окресленої проблеми, зокрема формуванню фантазії на ранніх стадіях онтогенезу, психологічних механізмів її функціонування (О. Голюк, І. Грузинська, В. Іванова, В. Кудрявцев, Н. Мацько, Н. Палагіна, Н. Пахальчук, Л. Подоляк, О. Рослякова), розвитку фантазії обдарованих дітей дошкільного та молодшого шкільного віку (І. Карабаєва, М. Коновальчук, Т. Яценко), розвитку фантазії дітей із особливими потребами (К. Речицька, К. Сошина), розвитку фантазії як компонента становлення суб'єктності молодших школярів (І. Тітов), технологій розвитку фантазії у молодших школярів (І. Барташнікова, О. Барташніков, С. Гін, Л. Макрідіна, Є. Сапогова, Л. Субботіна, О. Тетеріна, Л. Ткач, Л. Шрагіна). Особлива роль у розвитку уяви молодших школярів належить початковій ланці освіти, оскільки саме в молодшому шкільному віці виявляються і розвиваються здібності дитини, створюються умови для її самовираження в різних видах діяльності.

Для того щоб розкрити психологічні особливості уяви в молодшому шкільному віці необхідно з'ясувати суттєві загальні закономірності уяви, розкрити як пов'язана уява з іншими пізнавальними процесами, визначити місце уяви в навчальній та різних видах творчої діяльності дітей в контексті психічного розвитку дітей молодшого шкільного віку, та на цій основі оцінити вплив уяви на інтелектуальний, творчий та соціальний потенціал учня.

Уява – це пізнавальний психічний процес, який спрямований на створення людиною нових образів на основі образів предметів і явищ із попереднього досвіду сприйняття. Головною стимулюючою передумовою виникнення і розвитку уяви є необхідність в передбаченні своїх дій, яка виникає у людини в процесі діяльності. Уява забезпечує усвідомлювану людську діяльність. Підставою для функціонування уяви слугують образи, добуті у минулому досвіді людини (досвід її минулого сприйняття) [1].

Образи, які виникають у уяві людини регулюють її діяльність, відображають її мотивацію, емоційні переживання та специфічне бачення світу. Уява реалізується через

здатність відтворювати образи сприйняття в їх динамічній та постійній трансформації і особливою феноменологією появи нових образів, їх унікальних комбінацій, що є результатом психічної активності, так і моментом посилення діяльності людини. Викликаючи цікавість самої особи суб'єкта уяви, цей особливий психічний процес дозволяє людині розглядати себе та інших у минулому, майбутньому, надає людині можливість усвідомити себе в межах часу, в різних часових трансформаціях і відповідних їм контекстах, емоційно захоплює і вражає людину, і водночас забезпечує нерозривність та плинність існування особистості, її діяльності, розвитку та стосунків [2].

Таким чином, без уяви людина мала б можливість лише безпосередньо сприймати тільки ту інформацію, яка надходить до органів чуттів саме зараз, не могла б оперувати складними поняттями, формувати та досліджувати їх. Образ, який існує окремо від теперішньої актуальної дійсності і є тим образом, який складає основу уяви людини і її змістовну предметну наповнюваність. Уява існує, функціонує та розвивається в контексті взаємодії людини зі світом. Виникаючи у відповідь на вплив об'єктивної реальності на людину, уява не тільки відображає дійсність а й доповнює її, надає можливість змінювати дійсність, випереджаючи її діяльність в образах майбутнього [3].

Коли мова іде про уяву молодших школярів, то варто вказати на тенденцію розвитку даного психічного процесу, що полягає в переходах від репродуктивних його форм до творчої переробки уявлень, від простого їх комбінування до логічно обґрунтованої побудови нових образів. Розвитку репродуктивної уяви у дітей молодшого шкільного віку слід надавати достатньої значення. Адже, розвиваючи відтворювальну уяву у молодшому шкільному віці можна досягти досить високого рівня розвитку художнього сприймання не лише на актуальному етапі розвитку дитини, а, й на наступних етапах розвитку особистості.

Розглядаючи уяву і фантазію, ми бачимо види мислення, це вміння подумки уявляти те, чого немає з того, що є в пам'яті. Інакше кажучи, уява – це активний творчий процес створення нового знання (нових ідей) зі старого знання. Якщо *уява* – це вміння подумки створювати нові ідеї та образи можливих та неможливих об'єктів на підґрунті реальних знань, то *фантазія* – це створення також нових, але нереальних, казкових поки що неможливих ситуацій і об'єктів, але також на основі реальних знань.

Розвиваючи у молодших школярів уяву, ми звертаємо увагу на два її види : відтворювальну (репродуктивну) – це уявлення образів за задалегідь складеним описом, наприклад під час читання оповідань, віршів, креслень, схем, а також творчу – це самостійне створення нових образів за власним задумом.

Під час своєї практичної діяльності ми намагалися сприяти накопиченню в учнів життєвого досвіду через художні образи, твори мистецтва, з метою розвивати творчість у учнів. Уява будується з реальних елементів, чим багатший досвід, тим багатша уява.

Тому, як показує наш педагогічний досвід, фантазування впливає на наші почуття і навпаки, наші емоції в момент фантазування впливають на образи, які виникають в нашій уяві. Розповіді учнів різних казок чи чарівних розповідей зі своєю участю в них, говорять нам про їх міркування, творчість. А насправді не важливо реально це чи нереально, головне, що мозок дитини працює і генерує ідеї. Для пробудження уяви у молодших школярів варто мотивувати до діяльності переконуючи, що фантазувати не соромно, а престижно і корисно. Гра і яскраві емоції сприяють фантазуванню. Оскільки, учні отримують задоволення, на основі якого швидко опановують умінням фантазувати, а потім вмінням уявляти, і нарешті раціонально мислити.

Список використаних джерел

1. Немов Р. С. Психологія: Підручник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів: У 3кн. - 4е. видання - М.: Гуманітарний видавничий центр Владос, 2001. - Кн. 1: Загальні основи психології / Уява. С. 260-271.
2. Титов І.Г. Творча уява молодшого школяра // Практична психологія та соціальна робота. – 2016. – №4. С. 72–76.
3. Чорна О. М. Психолого-педагогічні умови розвитку фантазії молодших школярів у навчальній діяльності. Наукові записки: зб. матеріалів наук.- практич. конф. викладачів і студентів Ін-ту педагогіки і психології. Серія «Психологія». Випуск 7. Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2016. С. 69-71.

*Дєдова Оксана Ігорівна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «053 Психологія»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Саюк Валентина Іванівна*

Розвиток критичного мислення студентів як наукова проблема

Сучасна дійсність яскраво демонструє вплив інформації на свідомість людей. З одного боку, ми маємо безліч джерел інформації, а з іншого - збільшується кількість випадків маніпулювання нею, що призводить до формування хибних уявлень та спотвореного сприйняття дійсності. Фрагментарність, суб'єктивне тлумачення, недобросовісна подача інформації та умисне перекручування фактів - лише деякі приклади, які створюють сприятливе середовище для маніпуляцій. Ми вважаємо, що одним із реальних шляхів вирішення цієї проблеми є розвиток критичного мислення. Проблема розвитку критичного мислення завжди привертала увагу багатьох іноземних і вітчизняних учених, таких як Д. Клустер, А. Кроуфорд, К. Мередіт, С. Метьюз, Р. Пауль, Д. Стіл, З. Стенберг, Ч. Темпл, Д. Халперн, О. Тягло, С. Терно, О. Пометун та інші. Основу вивчення цього питання становлять твори великих філософів, таких як Аристотель, Платон, Сократ, Іммануїл Кант. Термін "критичне мислення" вперше був вжитий американським філософом Джоном Дьюї в його праці "Як ми думаємо" на початку ХХ століття [3].

На сучасному етапі історії, проблема критичного мислення викликає значний інтерес як серед іноземних, так і українських дослідників. Важливо відзначити, що О. Тягло вперше в Україні звернув увагу на проблему критичного мислення [4]. Існують два основних підходи до розуміння критичного мислення: філософський, який підкреслює його роль у виявленні істини та навчанні методам раціонального мислення, і педагогічний, що вбачає його як прояв особистісних якостей та наголошує на формуванні відповідних характеристик. Це пояснює відсутність одного загального визначення терміну "критичне мислення". М. Ліпман, засновник Інституту Критичного Мислення, визначав його як компетентне, відповідальне мислення, що здатне до обґрунтованих суджень, здатне коригувати себе та враховувати контекст [1]. Дослідники зауважують, що критичне мислення може бути спрямоване на виявлення як логічних помилок, так і помилок у змісті, наприклад, пов'язаних з недостовірною інформацією свідків або незнанням фундаментальних законів природничих наук [3]. Вони також вказують, що для розвитку стійких навичок критичного мислення необхідно систематично практикувати їх застосування, спочатку на навчальних прикладах, а потім на все складніших самостійних завданнях з виявлення й подолання логічних помилок та маніпулятивних прийомів.

У науковому дослідженні ми використовуємо визначення критичного мислення, запропоноване українськими вченими, які розглядають його як сукупність якостей,

необхідних для соціально активної особистості, яка приймає рішення, спроможна вирішувати проблеми та впливати на позитивні суспільні результати. Дослідник Д. Халперн виокремлює ключові якості людини, які пов'язані з критичним мисленням: готовність до планування, гнучкість, наполегливість, здатність виправляти помилки, усвідомлення та позитивна установка на критичне мислення [2]. Т. Хачумян пропонує інший підхід, визначаючи компоненти критичного мислення: мотиваційний, змістовий, інтелектуально-процесуальний, емоційно-вольовий, при цьому розвиток кожного з них визначає загальний рівень критичного мислення. Досліджено, що ключовим у структурі критичного мислення є інтелектуально-процесуальний компонент. Цей компонент включає найважливіші навички критичного мислення, які можна об'єднати у такі групи: інформаційно-пізнавальні, контрольні-рефлексивні та дослідницькі навички [1]. Американський філософ і педагог Джон Дьюї стверджував, що основна мета сучасної освіти полягає не лише в передачі знань, а й у формуванні в учнів та студентів критичного способу мислення. Дослідники Н. Браун і С. Келлі [5] запропонували алгоритм розвитку критичного мислення, який складається з таких етапів: аналіз проблемних міркувань, розуміння цих міркувань, оцінка їх обґрунтованості та критичний аналіз аргументів.

Базовими інструментами розвитку критичного мислення є: запитання, реальні сценарії та вирішення проблем, дебати, рефлексія.

I. Запитання. Запитання є базою критичного мислення, оскільки людина, яка не ставить запитань, не може розвинути навички критичного мислення. Відповідно питання є одним з найбільш цінних інструментів в арсеналі викладачів. Формулюючи запитання, що примушують до роздумів, викладачі сприяють формуванню у студентів критичного мислення.

II. Реальні сценарії та вирішення проблем. Студенти повинні застосувати отримані знання для вирішення практичних проблем. Необхідно надати студентам можливість вирішити реальні проблеми та здобути практичний досвід аудиторії. При цьому ідеями для формулювання теми можуть слугувати: новини; актуальні дослідження; регіональні проблеми; інші проблеми, що цікавлять студентів.

3. Дебати та критичне мислення. Залучення студентів до дебатів допомагає розвивати їх критичне мислення. Дебати включають: аналіз інформації, оцінювання аргументів, попередні висновки, надання доказів. Головною цінністю дебатів є можливість їх використання на всіх дисциплінах [1].

Таким чином, проблема розвитку критичного мислення є надзвичайно важливою в сучасному світі, яка вимагає системного підходу та комплексу заходів. Сучасний світ, насичений інформацією, потребує від людей не лише здатності сприймати інформацію, але й критично аналізувати, оцінювати та застосовувати її. Розвиток критичного мислення є ключовим елементом освіти, оскільки він формує здатність до самостійного мислення, аналізу і прийняття обґрунтованих рішень. Ця проблема активно досліджується як в українському, так і в світовому науковому середовищі, що вказує на її важливість та актуальність. Для ефективного розвитку критичного мислення серед студентів необхідно використовувати різноманітні методи та інструменти, такі як запитання, реальні сценарії та вирішення проблем, дебати.

Список використаних джерел

1. Васенко О. В., Різник В. В. Сутність та перспективи розвитку критичного мислення студентів у середовищі інтерактивних медіа. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 17, 2021 с. 3441.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
3. Драгієва Л. Розвиток критичного та творчого мислення студентів ВНЗ в умовах педагогічної взаємодії. *EUROPEAN HUMANITIES STUDIES: State and Society*

2019. URL: http://dspace.idgu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1219/%D0%94%D1%80%D0%B0%D0%B3%D1%96%D1%94%D0%B2%D0%B0_%D0%9B_EUROPEJSKI_E_STUDIA_HUMANISTYCZNE_2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y

4. Семиченко В. Формування критичного мислення майбутніх психологів засобами аналізу наукових текстів, 2019. с. 23. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/%D0%A1%D0%B5%D0%BC%D0%B8%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.PDF%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/%D0%A1%D0%B5%D0%BC%D0%B8%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.PDF%20(1).pdf)

5. Терно С. О. Теорія розвитку критичного мислення (на прикладі навчання історії). Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2011. 105 с.

*Дорофєєва Катерина Валеріївна
магістрантка I курсу
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Шулигіна Раїса Андріївна*

Моральне виховання дітей старшого дошкільного віку: психолого-педагогічний дискурс

Відомо, що моральне виховання підростаючого покоління є актуальною проблемою сьогодення, яке бере початок з дошкільного дитинства. Наскільки успішно здійснюється цей процес, багато в чому залежить повноцінний моральний розвиток особистості дитини і, відповідно, усього морального виховання. Вкрай важливі для подальшого життя і співіснування в суспільстві набуття дітьми моральних якостей, розуміння моральних принципів, формування морально-духовних почуттів, уявлень, понять і на їх основі вчинків, які відповідають моральним нормам поведінки.

На цих важливих аспектах наголошується в базових документах, що забезпечують функціонування галузі дошкільної освіти, зокрема Законі України «Про дошкільну освіту», Державному стандарті дошкільної освіти (БКДО, 2021), напрям – «дитина в соціумі» та програмах, за якими здійснює освітній процес закладах дошкільної освіти. Окреслена проблема має відображення у доробках філософів минулого – етичній концепції моральності І. Канта, трактатах Аристотеля, Г.-В.-Ф. Гегеля, Сократа та ін. Моральність як філософська категорії, визначає оду з форм суспільної свідомості й виконує функцію регулювання поведінки особистості у всіх без винятку галузях суспільного життя [4; 5, с. 79].

Також висвітлена у працях багатьох вітчизняних дослідників, зокрема пов'язаних із: загальним розвитком особистості – І. Бех, О. Кононко, С. Ладивир та ін.; формуванням моральних почуттів – О. Кульчицька; вивченням підґрунтя і передумов морального вчинку дитини – Т. Титаренко; загальними підходами і методами морального виховання дитини – І. Дичківська, Т. Поніманська, Р. Шулигіна; питаннями засвоєння дитиною моральних еталонів поведінки – В. Котирло, Ю. Приходько; психологічними детермінантами морального виховання дітей в дошкільному періоді життя – С. Кулачківська, Л. Лохвицька та ін. Зарубіжні дослідники А. Адлер, Т. Гордон, Р. Дрейкурс, Я. Хамяляйнен вивчали підходи до організації морального виховання дітей дошкільного віку.

Моральне виховання (за Т. Поніманською та І. Дичківською) – це цілеспрямована взаємодія дорослого і дитини з метою формування моральних почуттів

і якостей, засвоєння моральних норм і правил, розвитку моральних мотивів і навичок поведінки [3, с. 111].

Дошкільний вік характеризується великими можливостями для якісного морального виховання дітей, зокрема в різних видах активностей успішно формуються певні способи свідомого управління своєю поведінкою, проявами активності й самостійності, інтересом до суспільного оточення тощо. В дитячому колективі між однолітками встановлюються доброзичливі взаємини, викають спільні інтереси, почуття товарищескості та ін. цілеспрямоване виховання сприяє упереджує накопичення дитиною негативного досвіду, перешкоджає перейняттю негативних прикладів і досвіду, перешкоджає розвитку небажаних навичок і звичок поведінки. Що може несприятливо позначитись на подальшому моральному вихованні. Педагоги і психологи переконані, що на етапі дошкільного дитинства закладаються основи моральної вихованості особистості. Відтак виникає потреба у забезпеченні результативного процесу морального виховання особистості [2, с. 421].

З перших років життя дитини, моральне виховання має бути спрямоване на формування моральної позиції особистості, її ціннісних орієнтирів, інтересів і потреб. Особливу увагу варто приділяти змінам в мотиваційній сфері дитини, що виявляються у розвитку моральних мотивів поведінки, які стають більш значними у старшому дошкільному віці [4, с. 230-231].

Вітчизняний психолог І. Бех переконаний, що «...дитина відповідним чином розвивається, розвиває себе сама, оскільки здійснює внутрішню діяльність, спрямовану на моральне самовдосконалення» [1, с. 609], що забезпечується внутрішнім мотиваційним узгодженням (спонуками) і проявами зовнішньої поведінки. Тобто, за твердженням Л. Лохвицької, моральне виховання дитини-дошкільника ґрунтується на сприйнятті й опанування ним моральних уявлень (знань про моральні норми) та їх усвідомлення [2, с. 421]. Виходячи з цього, моральне виховання передбачає різноманітні впливи на думки, почуття, соціальну практику зростаючого індивіда, його самовдосконалення тощо. Цей процес має певні особливості, а саме:

- цілеспрямованість, яка полягає в чіткій окресленості мети щодо педагогічних впливів на дітей;
- багатофакторність, передбачає врахування усіх чинників, які відіграють суттєву роль у процесі виховання;
- віддаленість у часі результатів педагогічної взаємодії вихователя і дітей, оскільки виховання – тривалий процес, результати якого не можуть бути досягнуті відразу;
- неперервність полягає в систематичності взаємодії, взаємовпливів вихователя і вихованців;
- авторитетна роль педагога, який має бути взірцем для дитини і для дорослого;
- цілісність – передбачає внутрішню єдність усіх виховних засобів і впливів для реалізації морального виховання.

Таким чином, можемо переконливо стверджувати, що попри високу значущість та інтерес вітчизняних і зарубіжних вчених до порушеної проблеми, сучасна дошкільна освіта потребує універсальної системи морального виховання дітей дошкільного віку, а саме: оновленні низки існуючих педагогічних підходів, шляхів, технологій, методів і засобів морального виховання, що складає перспективу подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості : [підруч.]. Київ : Либідь. 2008. 848 с.
2. Лохвицька Л. В. Психологічні детермінанти морального виховання дошкільників : теоретичний аспект. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб.наук. праць. Кіровоград : Імекс-ЛТД. 2013. Вип. 17, кн. 1. 500 с.

3. Поніманська Т. І., Дичківська І. М. Дошкільна педагогіка. Практикум. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів, спеціальність «Дошкільне виховання». Іїв : Видавничий дім «Слово». 2007. 357 с.

4. Шулигіна Р. А., Довбня С. О. Педагогічне стимулювання відповідальної поведінки дітей дошкільного віку в ситуаціях морального вибору: наукові теорії та перспективи. «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка» Випуск № 41, 2021. С. 298-304.

5. Шулигіна Р. А. Морально-естетичне виховання особистості у вимірі його вартостей. Зб. наук. праць (за матер. Всеукр. наук.-практ. конф. 23-28 січня 2007 р.) / За заг. ред. проф. О.М. Коханка. Хмельницький : Подільський культ.-просвіт. центр ім. М.К. Реріха, Хмельн. нац. у-т., 2007. С. 79.

*Дудник Наталія Сергіївна
студентка III курсу
спеціальності «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
Кандидат педагогічних наук, доцент
Коханко Оксана Григорівна*

Аналіз проблема естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку у позакласній виховній роботі у педагогічних наукових джерелах

На сучасному етапі розвитку України, враховуючи глобальні зміни у суспільстві в умовах зовнішньої агресії з боку нетолерантної сусідньої держави, з метою збереження емоційного і ментального здоров'я молодого покоління українців потрібно приділяти особливу увагу формуванню естетичних цінностей.

Проблема естетичного виховання у педагогічному аспекті широко репрезентована у спадщині таких видатних зарубіжних та українських педагогів і діячів освіти. Серед них Д. Джола, Д. Кабалевський, Б. Ліхачов, А. Макаренко, Б. Неменський, В. Сухомлинський, М. Таборідзе, У наукових працях окремих вчених, таких як О. Абдулліна, Л. Ахмедзянова, А. Верхова, А. Зімічев, О. Купрін, А. Шевченко, А. Ліненко, Г. Нагорна, Л. Нечипоренко, В. Семиченко, Р. Хмелюк, О. Цокур, висвітлюються загальні проблеми естетичного виховання молодших школярів.

Досліджено своєрідність процесу формування естетичної особистості школяра в умовах загальноосвітньої школи (О. Берак, Е. Карпова, Н. Кічук, З. Курлянд, Н. Мартинович, О. Саган, В. Сластьонін), естетичної культури (Л. Гарбузенко, С. Гармаш, П. Кравчук, Г. Кутузова, С. Мельничук, М. Пічкур).

Проблема розвитку особистості та її творчих здібностей завжди була у полі зору вчених. Психологічні основи розвитку школярів вивчали Д. Богоявленська, Л. Божович, Л. Виготський, П. Гальперін, В. Давидов, Д. Ельконін, Г. Костюк, О. Леонт'єв, Н. Талізін, С. Рубінштейн та ін. Педагогічний аспект зазначеної проблеми досліджували Л. Аристова, В. Андреев, І. Лернер, В. Паламарчук, О. Савченко, М. Скаткин, Т. Шамова, Г. Щукін.

Гурткова робота як педагогічна проблема розроблялася сучасниками Л. Андріановою, В. Гороль, В. Горським, Б. Друзьом, І. Дубинським, О. Журавльовим, Г. Казанцевою, Г. Костомаровим, Т. Кудрявцевим, О. Линдою, Г. Перевертнем, Є. Проскурою, Я. Рожньовим, М. Галазуговим, Д. Тарнопольським, Ю. Столяровим, Д. Комським, тощо.

О. Власенко під естетичним вихованням розуміє цілий комплекс заходів, які спираються на глибоко наукову основу і здійснюються систематично і цілеспрямовано визначену політику в розвитку естетичної, художньої культури [1].

Поняття «естетичне виховання школярів» у педагогічній літературі розкладається як невід'ємна складова ідейного, трудового, морального, фізичного виховання, як систематичне, науково умотивоване звертання до дитячих емоцій, які розвивають у школярів такі здібності, що сприяють не тільки естетичному сприйняттю прекрасного у житті і мистецтві, а й роблять кожного з них творцем естетичних цінностей.

Д. Джола визначає, що естетичне виховання дітей шкільного віку – це цілеспрямований процес формування у них естетичних якостей (здібностей до пасивної і активної естетичної діяльності, інтересів, потреб, умінь, навичок, художнього смаку) і є важливою складовою процесу загального розвитку сутнісних якостей особистості [2].

Н. Яновська зазначає, що в широкому значенні під естетичним вихованням розуміють цілеспрямоване формування в людини її естетичного ставлення до дійсності. Естетичне виховання школярів – це специфічний вид суспільно значимої діяльності, що здійснюється суб'єктом (суспільство і його спеціалізовані інститути) по відношенню до об'єкта (індивід, особистість, група, колектив) з метою вироблення в останнього системи орієнтації в світі естетичних і художніх цінностей у відповідності з уявленнями про їхній характер і призначення. У процесі виховання відбувається залучення дітей до цінностей, переведення їх у внутрішній духовний зміст шляхом інтеріоризації. На цій основі формується і розвивається здатність людини до естетичного сприйняття і переживання, її естетичний смак і уявлення про ідеал. Виховання красою і через красу формує не лише естетико-ціннісну орієнтацію особистості, але й розвиває здатність до творчості, до створення естетичних цінностей в сфері трудової діяльності, в побуті у вчинках і поведінці і, звичайно, в мистецтві [5].

Ці думки науковців демонструють значущість естетичного виховання для розвитку молодших школярів та підкреслюють, що воно має бути не менш важливим інструментом виховання, ніж інші аспекти.

Отже, естетичне виховання молодших школярів є важливим елементом сучасної освіти, який сприяє розвитку креативності, індивідуальності та формуванню ціннісних орієнтирів у дітей нового покоління.

Список використаних джерел

1. Власенко О. Роль музики у формуванні духовності особистості. *Науково-методичний журнал*. 2008. №5. С.224-230.
2. Джола Д. Теорія і методика естетичного виховання школярів: навч. пос. К.: ІЗМН, 1998. 392с.
3. Снігир Н., Коханко О. Теоретичний аналіз проблеми формування естетичних цінностей молодших школярів засобами мас-медіа. *Науковий простір студента: пошуки і знахідки: матеріали X Всеукраїнської науково-практичної студентської інтернет-конференції (31 березня 2023 року): збірник тез*. Київ: УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. С. 547-550.
4. Турчин Т. Естетичне виховання молодших школярів у позакласній роботі. *Початкова школа*. 2008. № 5. С. 16-17.
5. Яновська Н. Мистецтво навчання або навчання через мистецтво. *Початкова школа*. 2005. -№ 9. С. 47 –49

*Заболотна Світлана Олександрівна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «011 Освітні педагогічні науки»*

Науковий керівник:

Психолого-педагогічні особливості самоосвіти, саморозвитку та самовдосконалення майбутніх викладачів

Метою професійно-педагогічної підготовки педагогів в сучасному світі є потреби суспільства, яке вимагає творчих, компетентних, професійних фахівців, підготовлених та соціально адаптованих до професійної діяльності. Саморозвиток, самовиховання та самоосвіта майбутніх викладачів тісно пов'язані зі свободою особистості та свободою вибору, які є необхідними атрибутами кожної відкритої системи. Самостійний вибір людиною свого життєвого шляху, цінностей і майбутньої професії здійснюється за допомогою пізнання, аналізу своїх можливостей, здібностей та інтересів.

Проблеми самоосвіти та саморозвитку педагогів досліджували такі українські науковці як Н. Салига, О. Павленко, Н. Білоусова, О. Євсюков, Т. Максименко, О. Власій, Т. Гордієнко, А. Плаксін. Вони присвятили свої дослідження проблемам формування методичної культури майбутніх викладачів ЗВО, розглядали питання діяльнісного підходу та формування компетентностей, досліджували питання професійної компетентності магістра як майбутнього викладача, підкреслили важливість цифрової компетентності для педагогів.

Самовдосконалення - це діяльність людини, що реалізується добровільно, керується самою людиною і необхідна для вдосконалення будь-яких якостей людини, яка сама усвідомлює таку потребу. Самонавчання є першим кроком, що спонукає індивіда до глибокого розуміння реальності, до самоаналізу, самостійності та визначення власного шляху в житті, що є ознаками зрілої особистості. А самовиховання полягає у цілеспрямованій роботі над собою для розвитку позитивних якостей та подолання слабкостей [3, с.4-5].

Процеси самоосвіти, саморозвитку та самовдосконалення в психологічному та педагогічному аспектах мають багато спільних ознак. По-перше, це елемент творчості, який може ефективно використовуватися під час самоосвіти. По-друге, це елемент цікавості, який може пронизувати усі етапи самовдосконалення, такі як: вибір цікавого матеріалу для вивчення саме суб'єктом, вибір цікавої форми навчання, взаємодія з цікавими людьми. Даний елемент прискорює прогрес в саморозвитку, людина краще усвідомлює та осмислює цінність реальності. По третє, це елемент казкотерапії, який використовується як в психології так і в педагогіці. Особистість може зростати й розвиватися через казку, головне знайти свою власну казку. Таке завдання вимагає дуже детального аналізу власного внутрішнього світу, мінімізує протиріччя та супротив, активізує уяву й творчі здібності.

Самоосвіта педагога буде ефективною, якщо викладач має бажання до самовдосконалення, є готовим до новаторства, розвиває в себе як особистісні, так і професійні якості, має здатність до критичного осмислення, відкритий до нових ідей та змін [1, с.6]. У психологічному аспекті педагог виконує різні професійні ролі. Застосування казкотерапії вимагає від нього виконання різних завдань, а основна мета викладача при використанні казкотерапії полягає у наданні допомоги та підтримки, що сприяє психологічному благополуччю людини та усуненні шкідливого впливу зовнішнього середовища [5, с. 96-97].

Самоосвіта є унікальним процесом, що включає в себе наступні ключові особливості: незалежність і самостійність на обраному шляху навчання; гнучкість, яка визначає і надає свободу вибору у створенні власних графіку, тем і темпу вивчення; персоналізація, що надає можливість налаштувати процес навчання під свої індивідуальні потреби; широкий спектр ресурсів – різноманітні джерела інформації на

вибір (книги, періодика, відео, курси); довготривалість – процес самоосвіти може тривати усе життя, допомагаючи постійно розвиватися; адаптивність – швидка адаптація до нових обставин, технологій, робочих вимог; економічність – можна вивчати безкоштовні ресурси або використовувати більш доступні матеріали. Самоосвіта також вимагає активної участі та самомотивації для досягнення освітніх цілей та сприяє постійному особистісному розвитку та самовдосконаленню, вимагає дисципліни та вміння планувати свій час. Ці особливості допомагають формувати ефективний процес самоосвіти та досягнення освітніх цілей.

Саморозвиток сприяє кращому розумінню своїх потреб та бажань. До основних особливостей саморозвитку відносяться самореалізація, самоконтроль, самомотивація та самодисципліна. Хоча саморозвиток залежить від соціальних факторів, він залишається дуже особистісним і залежить від внутрішньої мотивації та готовності до змін [2, с.37]. Розвиток власної особистості є ключовим соціальним завданням, яке потребує глибокого розуміння. Це стосується того, чи суспільство надає достатньо можливостей для того, щоб люди могли реалізувати себе, чи сприяє їхньому особистісному зростанню, або ж перешкоджає цьому, що може призвести до негативних наслідків у поведінці [4, с. 9].

Самовдосконалення веде до глибокого розуміння себе та світу і починається з самоаналізу, коли вивчаються власні сильні сторони, слабкі місця та визначаються області, які потребують покращення. Самовдосконалення – постійний процес, який вимагає зусиль у особистісному і професійному зростанні. Ефективне самовдосконалення можливе, коли людина має глибоке розуміння своєї особистості, включаючи як сильні, так і слабкі сторони. Воля відіграє ключову роль у самовдосконаленні: вольові особистості рішучі та стійкі, здатні долати труднощі та досягати поставлених цілей [3, с.28].

Отже, для майбутніх викладачів найважливішими психолого-педагогічними особливостями самоосвіти, саморозвитку та самовдосконалення є: творчість, бажання розвиватися та змінюватися, здібність до рефлексії, здатність до самоаналізу й самодіагностики, самостійний вибір моделей саморозвитку, вибір цікавого матеріалу та контенту для самоосвіти, функціонально-рольове навантаження тощо.

Список використаних джерел

1. Вознюк О. В. Самоосвіта і самовиховання педагога як основа його професійного розвитку: матеріали конференції. Київ-Вінниця, Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки, 2010. с. 18-21.
2. Гергуль С. М. В. О. Сухомлинський про професійний саморозвиток майбутніх вчителів. *Вісник. Педагогічні науки.* №131, 2015. с. 36-40.
3. Грищенко С. В. Самовдосконалення особистості: монографія / за заг. наук. ред. Курлянд З. Н., Бужиної І. В. Чернігів: НУЧК імені Т.Г. Шевченка, 2019. 188 с.
4. Лозовой В. О., Сідак Л. М. Саморозвиток особистості у філософській рефлексії та соціальній практиці: монографія. Харків: Право, 2006. 256 с.
5. Локарева Г. В., Філь О. В. Казкотерапія в підготовці соціальних педагогів до професійної діяльності: монографія. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2016. 416 с.

*Забутна Катерина Олексіївна
магістранта I курсу
спеціальності «Початкова освіта»*

Науковий керівник:

Проблема формування у молодших школярів здатності розв'язувати конфлікти в освітньому процесі НУШ у психолого-педагогічній літературі

У сучасному світі успіх в будь якій справі означає вдосконалення навичок міжособистісного спілкування, таких як спілкування та співпраця. Концепція нової української школи окреслює новий зміст освіти, що базується на розвитку компетентностей і комплексних умінь, необхідних для успішної самореалізації в суспільстві, серед яких можна виділити вміння розв'язувати проблеми та конфлікти та уміння співпрацювати [4].

Проблема формування умінь розв'язувати проблеми та конфлікти розглядається науковцями в аспекті розробки теорії й практики ідеї співробітництва, суб'єктної взаємодії в освітньому процесі, зокрема в працях Н.В. Репіна, Г.А. Цукермана, Ш.А. Амонашвілі, Д.Б. Ельконіна, В.О. Сухомлинського, О.В. Матвієнко та ін.

У сучасній педагогічній науці та освітній діяльності вчителя початкової школи розробляється система технологій і стратегій, спрямованих на формування в учнів навичок розв'язувати проблеми та конфлікти, співпрацювати у команді. Ми вважаємо, що необхідно зосередитися на ефективності освітньої співпраці засобами педагогіки партнерства: інтерактивні методи взаємодії, ігрове моделювання, діалогові методи співпраці тощо.

Віолета Петроска-Бешка, керівник програми вирішення етнічних конфліктів на факультеті філософії Університету Кирила і Мефодія (Македонія), виступила з цікавою програмою «Ігри для вирішення конфліктів» [1]. Її програми базуються на необхідності розвитку культури миру та конструктивного вирішення конфліктів. «Гра у розв'язання конфліктів» – це цикл навчальних семінарів, який запроваджується як елемент навчального процесу з періодичністю одна навчальна година на тиждень.

Український центр порозуміння розробив «Методику корекції стосунків у дитячому колективі «Безлюдний острів» Віктора Яцека [2]. Її мета – формування умінь ведення переговорів, прийняття колективних рішень і співпраці. За формою проведення ця методика є багатоетапною рольовою грою.

Одним із шляхів розвитку вміння вирішувати проблеми та конфлікти з іншими є впровадження в процес початкової освіти інтерактивних методів навчання. Це взаємодія всіх учасників навчально-виховного процесу, в якій учень відіграє вже не пасивну роль, а активно бере участь у роботі. Вони орієнтовані на реалізацію індивідуальних пізнавальних інтересів і потреб, тому особливу увагу приділяють організації ефективних комунікаційних процесів, щоб учасники процесу взаємодії були більш плинними, відкритими та активними. Слід зазначити, що така навчальна спрямованість дозволяє виявити та створити цікаві правила, з якими багато школярів раніше не були знайомі. Наприклад: «кожна думка має значення; не бійтеся говорити; ми всі партнери; думайте, формулюйте, висловлюйте; слухайте, говоріть, слухайте; наводьте лише переконливі докази; вмійте погоджуватися і не погоджуватися; кожна роль має значення» [3, с. 6].

У будь-якій груповій діяльності важливо враховувати, що деякі діти не готові до вирішення проблем чи конфліктів. Особливо важко учням, які є єдиною дитиною в сім'ї. Їм потрібно більше часу, щоб адаптуватися, а проблеми, з якими вони стикаються, постійно обговорювати. Слід завжди пояснювати дітям, чому деякі проблеми краще вирішувати в групах. Використовувати приклади з реального життя, щоб проілюструвати, чому важлива робота в команді [5].

Звичайно, таке легко сказати, але важко реалізувати самому, а ще важливіше, щоб учні звикли до нього. Вирішенню цього завдання, як завжди, сприяє відкритість

педагогів до пошуку новітніх методик соціального навчання, які довели свою ефективність у освітній практиці інших навчальних закладів.

Пошуки ефективних форм і методів вирішення конфліктних ситуацій привели нас до висновку, що основним напрямком вирішення цих проблем є формування у молодших школярів умінь співпраці та вирішення протиріч.

Тому освітнє середовище НУШ сьогодні спрямоване на формування наскрізних умінь та допомагає молодшим школярам навчитися вирішувати конфлікти та проблеми з однолітками, поважати їх, працювати в команді та приймати самостійні рішення в різних життєвих ситуаціях. Таким чином, у процесі активної групової і колективної освітньої діяльності, взаємодії та партнерства, співпраці та спілкування у молодшого школяра формується соціальна компетентність, що включає певну систему знань, умінь і навичок індивідуальної та групової взаємодії та здатність моделювати й оцінювати свою поведінку відповідно до соціальних норм і правил та наскрізне уміння вирішувати проблеми та конфлікти.

Список використаних джерел

1. Дівакова І.І. Інтерактивні технології навчання у початкових класах. Т.: Мандрівець, 2012, 64 с.
2. Вахоцька І.О. Психологічні особливості міжособистісного взаєморозуміння в системі «вчитель – учень» як умова попередження конфліктів: дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.07. К., 2002. 243 с.
3. Волченко Л.П. Створення шкільного центру порозуміння «Ти не один». Директор школи. ПП «Житомироблдрукарня», 2018. № 13-14 (829-830). С. 83-92.
4. Концепція Нової української школи. 2016. 40 с. URL : <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення: 27.02.2023).
5. Пометун О., Пироженко Л. Застосування інтерактивних технологій у навчанні молодших школярів: Методичний посібник для вчителів початкової школи Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2011.304 с.

***Заречна Лілія Володимирівна
здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності 012 «Дошкільна освіта»***

***Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Довбня Софія Олегівна***

Особливості розвитку комунікативних здібностей дітей старшого дошкільного віку

Розвиток комунікативних здібностей дітей дошкільного віку є складним, багатокомпонентним освітнім процесом, що розпочинається в період дошкільного дитинства. У дошкільному віці набуває великого значення розвиток особистості, її базисних якостей: комунікабельності, креативності, ініціативності, активності та самостійності. Добре розвинені навички комунікації закладають міцні підвалини подальшого особистісного розвитку дитини, є неодмінною умовою її нормального психічного розвитку, а також одним з основних завдань її підготовки до навчання у школі.

У зв'язку з цим проблема розвитку комунікативних здібностей дітей старшого дошкільного віку стає особливо актуальною на сучасному етапі.

Під час вивчення процесів спілкування зарубіжні дослідники К. Менг, Б. Крафт

та ін., почали використовувати термін «комунікація». Цей термін пізніше був прийнятий і вітчизняними вченими. В науковій літературі термін «комунікація» розуміється як обмін думками та інформацією у формі мовних чи письмових сигналів.

Теоретичні та методичні основи розвитку комунікативних здібностей в дітей старшого дошкільного віку розкриті в працях вітчизняних дослідників А. Богуш [1], Н. Бібік, М. Вашуленка [3], Т. Піроженко [5], Т. Поніманської [6; 7] та ін.

На думку А. Богуш, вагомою умовою розвитку комунікативних здібностей у дошкільнят є створення розвивального мовленнєвого середовища, ефективність якого можлива за умови активного використання педагогами та батьками української мови в процесі спілкування. Дорослі сприяють розвитку мовлення в усіх формах активності дитини: вони привітно звертаються до неї, пропонують поміркувати про різні події, плани, стимулюють бажання вербалізувати свої життєві враження в різних видах діяльності [1, с.74].

Зі свого боку дослідниця Т. Піроженко, думку якої ми поділяємо, вважає, що у дітей старшого дошкільного віку спостерігається прогресивна динаміка в мовленнєвій поведінці, що пов'язана з певними змінами комунікативного характеру, розвитком комунікативних потреб, форм спілкування [5, с. 108].

Розвиток комунікативних здібностей у дітей старшого дошкільного віку, з одного боку розглянуто як, активне включення дитини в комунікативну взаємодію з однолітками, а з іншого – збагаченням досвіду дитини в процесі спілкування з дорослим, котрий сприяє формуванню комунікативної готовності до подальшої її соціалізації.

Задля реалізації поставленої мети щодо розвитку комунікативних здібностей у дітей старшого дошкільного віку важливо дотримуватися певних умов: створення позитивного настрою, відчуття його причетності до тієї чи іншої діяльності, задоволення від процесу комунікації. Зі свого боку вихователь має здебільшого виступати організатором та ініціатором такого процесу, створюючи при цьому особливі умови для ініціативи старшого дошкільника [6, с. 272].

Найкраще комунікативні здібності розвиваються у дітей старшого дошкільного віку за допомогою гри. Адже саме гра є провідним видом діяльності й водночас важливим і ефективним способом розвитку комунікативних здібностей у дітей старшого дошкільного віку. Під час ігрової діяльності діти старшого дошкільного віку оволодівають непростим мистецтвом взаємодії одне з одним, вчаться спілкуватися з дорослими і зі своїми однолітками, відстоювати свою думку, поважати однолітків та дорослих, бути коректним, доброзичливим.

Гра – це модель життєвої ситуації, зокрема спілкування, під час якої діти старшого дошкільного віку набуває певного досвіду. Позитивним моментом гри є можливість скоригувати своє спілкування в майбутніх реальних ситуаціях. Наведемо кілька вправ та ігор для дітей старшого дошкільного віку на розвиток комунікативних здібностей:

1. «Закінчи історію». Ця вправа допоможе не тільки розвинути комунікативні навички у дітей, а й підніме їм настрій. Вихователю варто розпочати розповідь, а потім запропонувати дитині закінчити її.

2. «Що відбувається на малюнку?» – одна з тих вправ, які дозволяють грамотно висловлювати власні думки, структурувати розповідь і бути гарним співрозмовником.

3. «Вгадай емоції» – вихователь обирає казку або історію з емоційним змістом, відповідно до віку дитини, й починає читати її, ставлячи при цьому такі запитання: чому головний герой розсердився? Що відчуває зараз цей персонаж? Чому? Підвищення емоційного інтелекту навчить дитину зчитувати емоції інших людей і реагувати відповідно. Найкращі співрозмовники – саме ті, які розуміють почуття інших.

4. «Імпровізація» – ця вправа чудово підійде для дітей різного віку. Вихователь

обирає тему, з якою дитина знайома або просто їй цікаво, і просить її розповісти з огляду на своє бачення. Після цього ускладнює завдання, ставлячи прямі запитання.

Досить ефективними для розвитку комунікативних здібностей старшого дошкільного віку є різноманітні дидактичні ігри. Наведемо кілька з них.

Дидактична гра «Телефон». Можна використати для гри надувний, пластмасовий чи справжній телефон. Запропонуйте дитині взяти слухавку й поговорити з тим, хто зателефонував (роль того, хто телефонує, візьміть на себе). Під час розмови «по телефону» ви з дитиною можете перебувати в різних кімнатах, тоді вам доведеться говорити досить голосно, або стати одне до одного спиною.

Дидактична гра «Спина до спиною». Учасники гри сідають на стільці спиною один до одного. Їх завдання - вести діалог на будь-яку цікаву для обох тему протягом 3-5 хвилин. Інші учасники грають роль мовчазних глядачів. Діти діляться своїми відчуттями. Чи Легко було вести розмову? У чому були труднощі? Чи є задоволення від розмови? Глядачі висловлюють свої спостереження. Можна повторити гри ще з однією парою учасників. Мета: розвивавати комунікаційну взаємодію.

Дидактична гра «Компліменти». Цю гру слід проводити з групою дітей (від 6 осіб) під веселу музику. Якщо цю гру проводити з групою дітей, їх треба посадити в коло. Якщо з одним чи двома – варто запропонувати їм стати обличчям одне до одного на відстані 5-6 кроків. Кожен гравець, дивлячись іншому в очі, має сказати йому комплімент (добрі слова, за щось похвалити). Той, хто слухав комплімент, дякує і дарує комплімент своєму сусідові – наступному гравцеві. Дорослі мають бути готові до того, що не всі діти одразу зможуть сказати приємні слова. Тож їм знадобиться ваша підказка.

Отже, аналіз наукового доробку вітчизняних та зарубіжних досліджень, дозволив розкрити особливості розвитку комунікативних здібностей дітей дошкільного віку, які проявляються у готовності дитини ефективно взаємодіяти з оточуючими в системі міжособистісних стосунків; уміння орієнтуватися в соціальних ситуаціях, визначати особливості емоційного стану себе та інших людей та вибирати адекватні способи спілкування з оточуючими і реалізувати їх у процесі взаємодії. Розвиток комунікативних здібностей у дітей старшого дошкільного віку найкраще відбувається у процесі гри. У дітей під час такої діяльності покращується емоційно-ціннісне ставлення до процесу спілкування, формуються знання та навички правильного ведення розмови з використанням вербальних та невербальних засобів мовлення. Також гра сприяє виникненню ініціативи до вступу у розмову та зменшує емоційне напруження усіх учасників комунікаційного процесу тощо.

Список використаних джерел

1. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і практика. Запоріжжя: Просвіта, 2000. 216 с.
2. Васьківська Г. Формування комунікативної компетентності особистості як основна проблема сучасної лінгводидактики. РОЗДІЛ II. Теорія навчання. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*, 2016. С.33-38. 17.
3. Вашуленко М. Мовленнєвий розвиток дошкільників – запорука їхньої наступної успішності. *Дитячий садок*. 2007. № 20. С. 10-13
4. Луценко І. Спілкуємося на рівних. Організація комунікативно-мовленнєвої діяльності дошкільнят на засадах дитиноцентризму. *Дошкільне виховання*. 2017. №1. С.5-10.
5. Піроженко Т.О. Психічний розвиток дитини дошкільного віку: досвід роботи сучасного дошкільного навчального закладу.-2-е вид.,стереот. Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2010. 168 с.

6. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Академвидав, 2006. 456 с.
7. Поніманська Т. І. Теоретико-методичні засади гуманістичного виховання дітей дошкільного віку. Рівне : РДГУ, 2006. 364 с.

*Золотаренко Тетяна Олександрівна,
аспірантка II року навчання,
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Васютина Тетяна Миколаївна*

Особливості інтеграції громадянської освіти у навчальні програми підготовки майбутніх учителів початкової школи у Королівстві Норвегія

Громадянська освіта є одним з ключових елементів підготовки майбутніх вчителів початкової школи в Королівстві Норвегія. Це обумовлено тим, що формування у здобувачів освіти активної громадянської позиції, яка на практиці виражається у якості потреби брати участь в суспільному житті держави, є важливим компонентом норвезького навчального процесу. Інтеграція громадянської освіти у навчальні програми підготовки вчителів початкової освіти сприяє розвитку у здобувачів вищої освіти критичного мислення та уміння аналізувати соціальні проблеми.

Програми підготовки вчителів початкової школи в Королівстві Норвегія обов'язково включають практичні аспекти опанування громадянської освіти, такі як: участь у громадських ініціативах, волонтерській діяльності та проєктах, які пов'язані з розвитком демократичного суспільства. Наскрізне впровадження громадянської освіти у навчальні програми сприяє формуванню у студентів здатності до співпраці, взаємодії та розв'язання конфліктів, що є важливими аспектами професійної діяльності вчителя початкової освіти.

Університет Осло [1] відомий своїми передовими підходами до навчання, і громадянська освіта не є винятком. У навчальних програмах для майбутніх учителів початкової школи, в цьому ЗВО, громадянська освіта відіграє важливу роль у формуванні компетентностей та цінностей.

Навчання майбутніх учителів початкової школи в Університеті Осло базується на інноваційних підходах та передових методиках, які сприяють формуванню компетентних педагогів. Здобувачі вищої педагогічної освіти отримують теоретичні знання з основ педагогіки, психології дитини, методик навчання різних предметів та інших професійно важливих аспектів. Ці знання базуються на актуальних дослідженнях та передових підходах до навчання та виховання. Навчальні програми включають в себе значну кількість практичних занять та практики у школах. Майбутні вчителі початкової школи отримують можливість застосовувати свої знання на практиці, спостерігати за роботою досвідчених педагогів, а також відпрацьовувати власні навички в умовах реального освітнього процесу. Університет Осло прагне надати студентам можливість розвивати свої індивідуальні інтереси та потенціал. На практиці це реалізується за рахунок можливості вибору спеціалізації або додаткових курсів, які відповідають їхнім цілям та інтересам у професійній діяльності. Університет стимулює розвиток критичного мислення, аналітичних здібностей та творчого підходу до вирішення педагогічних завдань. Студенти мають можливість брати участь у дискусіях, проєктах та наукових дослідженнях, що сприяє їхньому професійному зростанню. Здобувачі вищої освіти отримують підтримку та наставництво з боку досвідчених

викладачів та практикуючих вчителів. Це допомагає їм успішно впроваджувати отримані знання та навички в професійну практику.

Університет Осло надає широкий вибір педагогічних навчальних програм серед яких: Assessment, Measurement and Evaluation (master – to år) (Оцінювання, вимірювання та аналіз), Barn og unges læring og utvikling (årsenhet) (Навчання та розвиток дітей і молоді (річна програма)), Education (master's two years) (Освіта (магістратура два роки)), Forskerutdanning: ph.d. i utdanningsvitenskapelige fag (Науковий ступінь: кандидат педагогічних наук), Lektorprogrammet (master – 5 år) (Лекторська програма (магістр – 5 років)), Lærevansker og særskilte behov i et system- og individperspektiv - påbygningsenhet (årsenhet) (Труднощі у навчанні та особливі потреби в системній та індивідуальній перспективі – група продовженого дня (річна група)), Pedagogikk (bachelor) (Педагогіка (бакалаврський рівень)), Pedagogikk (master – to år) (Педагогіка (магістерський рівень)), Praktisk-pedagogisk utdanning (årsenhet) (Практична педагогічна освіта (річна програма)), Praktisk-pedagogisk utdanning på deltid (årsenhet) (Заочна практична педагогічна програма (річна програма)), Research in Special Needs Education (master's two years) (Дослідження в галузі освіти дітей з особливими потребами (магістратура, два роки)), Sosialt entreprenørskap (halvårsenhet) (Соціальне підприємництво (піврічний модуль)), Spesialpedagogikk (bachelor) (Спеціальна освіта (бакалавр)), Spesialpedagogikk (master – to år) (Освіта для осіб з особливими потребами (магістратура – два роки)), Utdanningsledelse (master - erfaringsbasert) (Управління освітою (магістр – з відривом від виробництва))[2].

Загалом, навчання майбутніх учителів початкової школи в Університеті Осло спрямоване на підготовку компетентних, відповідальних та креативних педагогів, які здатні ефективно працювати в сучасному освітньому середовищі. Основні аспекти громадянської освіти у навчальних програмах університету Осло щодо підготовки майбутніх вчителів початкової школи включають такі напрями її втілення як: теоретичні основи, практична підготовка, інтеграція у зміст інших дисциплін та практика в реальних умовах.

Так, блок теоретичні основи передбачає, що здобувачі вищої освіти отримають фундаментальні знання про зміст та цінність громадянської освіти. Це включає вивчення концепцій громадянства, прав людини, демократії та соціальної справедливості.

Щодо практичної підготовки, то здобувачі вищої освіти беруть участь у практичних заняттях та проектах, спрямованих на розвиток їхніх навичок співпраці, комунікації, толерантності та розв'язання конфліктів. Ці заняття можуть включати в себе рольові ігри, дебати, спільні діяльності у громаді тощо.

Описуючи реалізацію у напрямі інтеграція в зміст інших дисциплін можемо констатувати, що Університет Осло ставить акцент на інтеграції громадянської освіти в інші предмети навчального плану. Наприклад, у процесі вивчення мови чи природничих наук, здобувачі вищої освіти можуть аналізувати тексти або ситуації, пов'язані зі справедливістю, рівністю, екологічними проблемами тощо. Окрім цього широко застосовується практика проведення проєкної діяльності, яка спрямована на пошук шляхів вирішення соціальних проблем та вивчення теоретичних аспектів становлення демократичного суспільства.

Практика в реальних умовах проводиться за рахунок надання майбутнім учителям початкової школи можливості отримати практичний досвід роботи з дітьми та громадою ще під час навчання. Це може включати стажування в місцевих школах, участь у волонтерських проєктах або співпрацю з місцевими громадськими організаціями.

Таким чином, Університет Осло прагне не лише надати студентам теоретичні знання, а й підготувати їх до реальних викликів та завдань, які вони зустрінуть у своїй

майбутній професійній діяльності, враховуючи важливість громадянської освіти для сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Home - University of Oslo. URL: <https://www.uio.no/english/>
2. Studieprogrammer. Pedagogiske fag. URL: <https://www.uio.no/studier/program/#topic=pedagogiske-fag&type=>

*Іваннікова Вікторія Андріївна,
студентка I курсу магістратури
спеціальності «053 Практична психологія»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Саюк Валентина Іванівна*

Психологічні чинники впливу на самореалізацію студентської молоді

Самореалізація, будучи одним із ключових понять у психології, означає досягнення індивідом свого максимального потенціалу у різних сферах життя. Для студентської молоді цей шлях є особливо складним, оскільки формується під впливом цілої низки психологічних факторів, які впливають на їхнє академічне, соціальне та особисте життя.

Теорія психосоціального розвитку Е. Еріксона підкреслює важливість формування ідентичності в підлітковому та юнацькому віці. Нещодавні дослідження розширюють цю тезу, показуючи роль дослідження і прихильності у розвитку цілісного відчуття себе, що є фундаментальним для самореалізації.

Мотивація, як внутрішня, так і зовнішня, відіграє фундаментальну роль у процесі самореалізації. Теорія самодетермінації Е. Десі та Р. Райана (SDT) стверджує, що внутрішня мотивація, яка зумовлена особистим інтересом і задоволенням, пов'язана з більшою залученістю та наполегливістю у виконанні складних завдань [5]. Зовнішня мотивація, зумовлена зовнішніми винагородами, також може сприяти досягненню цілей, але не може підтримувати довготривалу залученість. Самоефективність, або віра у власну здатність досягти успіху, ще більше підживлює мотивацію і є вирішальним чинником академічної успішності та особистісного зростання.

А. Бандура підкреслює важливість самоефективності у подоланні труднощів і досягненні особистих цілей. Студенти з високою самоефективністю частіше ставлять перед собою амбітні цілі, наполегливо долають труднощі та досягають вищих рівнів самореалізації [1].

Студентство є критичним періодом для дослідження ідентичності, оскільки студентська молодь прагне зрозуміти, ким вона є і яке місце займає у світі. Цей процес включає експерименти з різними ролями, переконаннями та стосунками і є важливим для самореалізації. Теорія статусу ідентичності Дж. Марсія забезпечує основу для розуміння того, як дослідження ідентичності та прихильність до неї впливають на особистісний розвиток [3].

Соціальна підтримка з боку сім'ї, друзів та наставників є критично важливим фактором, що впливає на самореалізацію студентів. Дослідження показали, що сприятливе соціальне середовище може посилити мотивацію, зменшити стрес і надати ресурси, які є важливими для досягнення особистих цілей [8]. Емоційна, інформаційна та практична підтримка може допомогти студентам зорієнтуватися в складнощах, що виникають на їхньому шляху розвитку, а також підвищують самооцінку і створюють основу для вивчення та реалізації потенціалу.

Психічне здоров'я нерозривно пов'язане з самореалізацією. Психологічне благополуччя сприяє більшій зосередженості, стійкості та креативності, що є важливими для особистісного розвитку. І навпаки, проблеми з психічним здоров'ям можуть перешкоджати самореалізації, що підкреслює важливість доступних та ефективних послуг з охорони психічного здоров'я для студентської молоді [2].

На шляху до самореалізації студенти стикаються з численними перешкодами, серед яких академічний тиск, фінансові обмеження та соціальні виклики. Усвідомленість, методи управління стресом і пошук підтримки можуть допомогти студентам ефективно долати ці виклики. Те, як студенти справляються з цим стресом, впливає на їхній шлях до самореалізації. Позитивні стратегії подолання, такі як вирішення проблем і пошук соціальної підтримки, сприяють зростанню, тоді як дезадаптивні стратегії можуть перешкоджати прогресу [7].

Наразі актуальним є питання впливу цифрових технологій та соціальних мереж на самореалізацію студентської молоді. Вони пропонують платформи для досліджень і самовираження, але також можуть призвести до порівнянь, кібербулінгу та відволікання уваги, що може перешкоджати самореалізації [4].

Шлях до самореалізації студентської молоді залежить від складної взаємодії психологічних факторів. Мотивація, самоефективність, психічне здоров'я, соціальна підтримка та дослідження ідентичності стають ключовими факторами, що впливають на цей процес. Врахування цих елементів за допомогою комплексних систем підтримки та втручань може значно підвищити здатність студентів до повного розкриття їхнього потенціалу.

Список використаних джерел

1. Bandura A. On the functional properties of perceived self-efficacy revisited. *Journal of Management*. 2012. 38(1), 9-44. DOI: 10.1177/0149206311410606
2. Keyes C. The mental health continuum: From languishing to flourishing in life. *Journal of Health and Social Behavior*, 43(2), 207-222. 2002. DOI: 10.2307/3090197
3. Marcia J. E. Development and validation of ego-identity status. *Journal of Personality and Social Psychology* 3(5):551-8. 1966. DOI: 10.1037/h0023281
4. Ostic D, Qalati S., Effects of social media use on psychological well-being: A mediated model. *Front Psychol*. 2021. DOI: 10.3389/fpsyg.2021.678766
5. Ryan R., Deci E. Intrinsic and extrinsic motivation from a self-determination theory perspective: Definitions, theory, practices, and future directions. *Contemporary Educational Psychology*. 2020. V.61. DOI: 10.1016/j.cedpsych.2020.101860
6. Ryan R., Deci E. *Self-determination theory: Basic psychological needs in motivation, development, and wellness*. New York: Guilford Publications. 2017. 755 p.
7. Smith M., Renk, K. Predictors of academic-related stress in college students: An examination of coping, social support, parenting, and anxiety. *NASPA Journal*, 49(3), 430-448. 2012. DOI:10.2202/1949-6605.1829
8. Taylor S. *Social support: a review*. New York: Oxford University Press; 2011. p. 189–214.

*Ісаєва Баджиханум Фізулі Кизи
здобувачка II (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності « Початкова освіта »*

Науковий керівник:

Формування пізнавального інтересу молодших школярів засобами проектних технологій навчання

Формування пізнавального інтересу у молодших школярів є однією з ключових задач сучасної освіти. Цей інтерес є важливим фактором, що впливає на активність та результативність навчального процесу. Засоби проектних технологій навчання стали одним з ефективних інструментів для досягнення цієї мети, сприяючи розвитку пізнавальної активності, самостійності та творчості учнів.

Пізнавальний інтерес - це внутрішня мотивація, яка визначається бажанням отримати нові знання, розуміння, вирішити проблеми або здійснити дослідження. Він виявляється у прагненні вивчати нові області знань, задавати питання, шукати відповіді та активно залучатися до навчальних процесів. Пізнавальний інтерес впливає на увагу, зосередженість, ініціативу та результативність навчання, сприяючи розвитку самостійності, творчого мислення та пошуку нових знань.

В Україні зараз відбуваються значні зміни на різних рівнях, зокрема в освіті, де відбувається становлення нової системи, змінюються цінності та пріоритети. Однією з головних причин поширення проектної діяльності стала необхідність навчати учнів самостійно працювати та застосовувати свої знання та навички в реальній діяльності вже на початковому етапі навчання. Це сприяє підготовці нового покоління українців, які вміють знаходити рішення для будь-яких завдань.

Як відомо, метод проектів був створений американським вченим Дж. Дьюї на початку ХХ століття. Проте одним із перших в українській педагогіці, хто розглянув актуальність цієї проблеми, був сам В. О. Сухомлинський. У результаті своєї новаторської педагогічної діяльності він розробив цілісну концепцію, яка пропонує ідею проектування особистості як суб'єкта навчально-виховного процесу [2].

У педагогічних працях метод проектів розглядається як спосіб організації навчально-пізнавальної діяльності для розв'язання конкретних проблем. Він передбачає ретельне планування дій, використання різноманітних засобів навчання, інтеграцію знань, умінь та навичок з різних навчальних предметів та наукових галузей з метою отримання нових знань та їх практичного застосування для досягнення конкретного результату [1].

З метою формування пізнавального інтересу у молодших школярів через проектні технології навчання необхідно враховувати наступні аспекти:

1. Проектне навчання дає можливість обирати теми, що цікавлять саме учнів. Це можуть бути проекти з природничих наук, історії, мистецтва, тощо. Чим більше тем, що відповідають інтересам учнів, тим більше вони будуть мотивовані досліджувати та вчитися.

2. Дуже важливо, щоб проекти були пов'язані з реальним життям. Наприклад, дослідження екологічних проблем у їхньому місті або розробка культурного заходу для шкільного свята. Коли учні бачать, як їхні знання і навички можуть бути використані на практиці, вони стають більш зацікавленими в навчанні.

3. Проектне навчання часто включає роботу в групах. Це розвиває навички співпраці, комунікації та лідерства, а також створює атмосферу взаємодопомоги. Учні навчаються від одне одного і використовують свої індивідуальні сильні сторони для досягнення загальної мети.

4. Проектне навчання дає можливість експериментувати. Важливо, щоб учні розуміли, що навіть помилки можуть бути корисними уроками. Сприймайте помилки

як частину процесу навчання та надихайте учнів на творчий підхід до вирішення проблем.

5. Сучасні технології можуть допомогти учням збирати та аналізувати дані, створювати презентації, ділитися результатами своїх досліджень. Використання цифрових інструментів, таких як відео, веб-сайти, анімація тощо, може робити навчання більш захопливим та ефективним для молодших школярів.

6. Дуже важливо забезпечити зворотний зв'язок під час проектної роботи. Дізнайтеся, що саме викликало інтерес учнів, які проблеми виникали, і як можна покращити процес. Також важливо оцінювати не лише результат, але й сам процес роботи, навички, отримані дітьми під час проекту [3].

Формування пізнавального інтересу молодших школярів засобами проектних технологій навчання виявляється дієвим і ефективним підходом до навчання та розвитку учнів. Проектні технології стимулюють активну участь учнів у навчальному процесі, розвивають їхні пізнавальні здібності та вміння. Вони дозволяють створювати ситуації, що цікавлять та мотивують учнів, а також сприяють формуванню навичок роботи з інформацією, творчого мислення, співпраці та самостійності.

Через використання різноманітних проектів у навчанні, молодші школярі мають можливість виявити свої інтереси, розвинути критичне мислення, вчитися працювати в команді та вирішувати реальні проблеми. Такий підхід до навчання не лише робить процес цікавішим та змістовнішим для учнів, але й готує їх до активного участі у сучасному світі, де вміння працювати з інформацією та розв'язувати складні завдання стає все важливішим. Таким чином, проектні технології в навчанні молодших школярів є ключовим інструментом для формування пізнавального інтересу та активної готовності до навчання.

Список високристаних джерел

1. Голубенко М. Проектна діяльність у школі / М. Голубенко. – К. : Шкільний світ, 2007. 128 с.
2. Зеленська О. Практичне застосування інтерактивних методів навчання / О. Зеленська // Початкова школа- 2009. №12. С. 22-25.
3. Комар О. А. Інтерактивні технології: теорія та методика / О. А. Комар, О. І. Пометун, Н. С. Побірченко, Г.І. Коберник, Т. А. Торчинська. – Умань-Київ, 2008. 94 с.

*Кавецька Ярослава Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «Практична психологія»*

*Науковий керівник: доктор філософії (PhD) з психології,
доцент кафедри практичної психології
Ортікова Наталія Володимирівна*

Професійна спрямованість майбутніх психологів

Особистість – це особлива невід’ємна характерологічної якості людини, придбаної нею у соціокультурному середовищі в процесі спільної діяльності та спілкування з іншими людьми [1]. Однією з головних психосоціальних компонентів особистості є її спрямованість.

У науковій літературі існують різні підходи до визначення концепції «спрямованість особистості». Слід зазначити, що в більшості понять спрямованість розглядається як центральна ланка, без якої професійне утворення людини неможливо.

Термін «спрямованість» в психологічній науці був введений В. Штерном, який вважав цю концепцію тенденцією до будь-якої діяльності [6].

Професійна спрямованість – це невід’ємне утворення і характеризується предметом професійної спрямованості, в якості якого виступає професія (тип діяльності); типи мотивів професійної діяльності; сила (рівень) спрямованості, що проявляється у ступені тяжкості бажання оволодіти професією та працювати над нею; знак, який виражається в задоволенні – невдоволенні людини своєю професією [5].

Професійна спрямованість має власну структуру та ієрархію та виконує різноманітні функції протягом усього життя. Виходячи з суджень вчених, які вивчали проблему професійної спрямованості на різних етапах історичного розвитку суспільства, ми прийшли до висновку, що структура професійної спрямованості може включати кілька компонентів. До них належать: здатність до певного типу професійної діяльності, індивідуальні якості теми, світогляд, включаючи систему цінностей та ідеалів, домінуючі мотиви, заохочені різноманітністю потреб, наявності гігієнічних факторів, які забезпечать успішне функціонування в певній сфері діяльності.

У ряді досліджень зазначається, що професійна спрямованість може бути пов’язана з ціннісними орієнтаціями особистості. Орієнтації на цінність, з одного боку, є зв’язком між суспільством та предметом, а з іншого – регуляторного фактора поведінки особистості. Відповідно до асимільованої ціннісної орієнтації, особистість вибирає певні соціальні ставлення: як цілі чи мотиви конкретної (зокрема, професійної) діяльності у зв’язку з особливостями конкретних ситуацій. Таким чином, в ході формування, психологічний зміст ціннісних спрямованостей тісно взаємопов’язаний із мотиваційною сферою особистості [3].

Особливо актуальним у студентському віці є формування загальної спрямованості особистості. У цьому віці продовжується формування стійкого кола інтересів, яке є психологічною основою спрямованості особистості. Розвивається інтерес до власних психологічних переживань і досвіду інших людей.

Професійна спрямованість виступає фактором формування образу майбутньої професійної діяльності людини, оскільки є основою, на якій базується професійний розвиток і формування особистості.

Розвиток і формування професійної спрямованості майбутнього психолога в студентському середовищі – процес складний, не позбавлений протиріч і своєрідності.

У період професійного навчання відбувається не тільки накопичення знань і розвиток умінь студентів з обраної спеціальності, а й посилюється інтерес до майбутньої професії, формується уявлення про професійно значущі якості, необхідні для майбутньої діяльності, формується особистість, розвивається професійна спрямованість [2].

Формування готовності психологів до професійної діяльності є багатогранною, логічно перевіреною структурою, однією з основних компонентів якої є психологічні механізми формування професійної орієнтації людини для певного типу діяльності [4].

Готовність студентів-психологів працювати за спеціальністю пов’язана зі складним комплексом психологічних характеристик особистості – сенсожиттєвими орієнтаціями особистості, інтелектуальним аспектом особистості, креативно-пізнавальними аспектами, мотивації до роботи за спеціальністю, готовності до особистого розвитку, ступені усвідомлення результату своєї подальшої професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Бабіна В.В. Деякі питання щодо формування професійної спрямованості. URL: <https://eprints.kname.edu.ua/31770/1/2.pdf> (дата звернення 14.01.2024).
2. Іванцова Н.Б. Дослідження професійної спрямованості як умова розвитку особистості у ВНЗ. URL: <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v7/i42/12.pdf> (дата звернення 14.01.2024).
3. Кокун О.М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: монографія. Київ: ДП «Інформ.-аналіт. Агентство», 2012. 200 с.
4. Метельська Н.Й. Розвиток професійно важливих якостей майбутніх психологів як чинник формування їх професійної самосвідомості. *Психологічні науки*. 2017. Вип. 3. С. 58-62.
5. Тихолаз С.І. Професійна спрямованість як психолого-педагогічне поняття. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М.Коцюбинського*. 2007. Вип. 21. С. 265–269.
6. Шевченко Л.М. Професійна спрямованість: методологічний аспект. *Науковий вісник*. Київ, 2005. Вип. 88. С. 204–215.

*Камінська Тетяна Вікторівна
магістрантка І курсу
спеціальності «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Коханко Оксана Григорівна*

Проблема формування у молодших школярів наскрізного вміння до співпраці у психолого-педагогічній літературі

Важливим елементом людських взаємин є психічні контакти і спілкування. Потреба у контакті з подібними до себе існує і у тваринному світі, однак спілкування – це величезний дар, здобуток суспільного буття людини. Завдяки спілкуванню, співпраці молодші школярі пізнають світ, власну духовність, підтримують психологічний зв'язок з іншими людьми.

В Концепції «Нова українська школа» [2] співпраця визначена як одне з наскрізних умінь у розвитку особистості. Це означає, що здатність співпрацювати в команді має формуватися в рамках кожної освітньої галузі. Реалізувати зазначене вміння можна за умов постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове навчання в співпраці), що базуються на взаємопорозумінні та взаємодії. Вивченням цього питання займалися відомі психологи та педагоги (О. Артемчук, І. Булах, Л. Василенко, Л. Долинська, Т. Зелінська, Л.Зінченко, Н. Зубалій, Т. Лисянська, З. Огороднійчук, М. Савчин, О. Скрипченко та багато інших).

Дослідженням колективу займалися такі видатні педагоги як Н. Аникеева, Й. Аркін, П. Блонський, І. Іванов, Т. Коннікова, М. Красовицький, А. Куракін, А. Макаренко, А. Мудрик, Л.Новікова, В. Сухомлинський, С. Шацький та ін.

У роботах Л. Новікової і її співробітників були розглянуті шляхи управління дитячим колективом як інструментом всебічного розвитку дитини. Дитячий колектив правильно функціонує при умові цілеспрямованого керівництва педагогом, який проектує його структуру, організовує змістовне життя дітей і впливає на стосунки в дитячому колективі.

Педагог Г. Фортунів [4], розглядав та вивчав проблему дитячих колективів та їх взаємостосунків. Автор висвітлював важливість та самостійність проблеми дитячих колективів. Він першим намагався класифікувати типи колективів.

Характеризуючи особливості дитячого колективу на різних вікових етапах, можна виділити деякі загальні моменти, пов'язані з входженням особистості в соціум. Цей процес, на думку відомого вітчизняного психолога Т.Петровського, включає в себе декілька фаз, які послідовно змінюються: адаптація особистості в колективі; індивідуалізація; інтеграція особистості в колективі.

Процес міжособистісної взаємодії впливає на багато явищ. Міжособистісна взаємодія є однією з умов розвитку самооцінки особистості. Завдяки йому засвоюються способи оцінювання, форми і критерії оцінок. Кожен член групи, ґрунтуючись на власній оцінці себе, прагне зайняти певне місце в системі міжособистісних відносин. Міжособистісна взаємодія має суттєвий і різнобічний вплив на всю життєдіяльність особистості в молодшому шкільному віці.

Переконалим доказом є думки тих, хто протягом цілих століть творили педагогічну практику навчання і виховання особистості як педагогіку співробітництва.

Навчальне співробітництво повинно зайняти чільне місце в сучасному освітньому процесі. Основна мета сучасного вчителя – створити умови для активної спільної навчальної діяльності учнів у різних навчальних ситуаціях та сформувати у молодших школярів здатність працювати в команді і співпрацювати з іншими. Це базується на ідеї взаємодії учнів у групі, ідеї взаємного навчання, при організації якого учні беруть на себе не тільки індивідуальну, але й колективну відповідальність за вирішення навчальних задач, допомагають один одному, несуть колективну відповідальність за результат.

В додатку до Державного стандарту початкової освіти здатність співпрацювати в команді формується в 1-2 класах через уміння: «Пояснюю, чому важливо працювати гуртом», «Разом з іншими встановлюю для групи послідовність виконання дій», «Виконую різні ролі в групі», «Висловлюю свої думки, даю змогу висловитися іншим», «Уважно слухаю співрозмовника. Ставлю запитання за змістом розмови», а в 3-4 класах: «Окреслюю мету спільної роботи», «Разом з іншими планую виконання завдань», «Зголошуюся до тієї ролі, яку здатний виконати найкраще», «Беру участь в обговоренні, висловлюючи свою позицію й поважаючи позицію співрозмовника. Розсудливо реаую на думки інших» [1].

Отже, працюючи в колективі однокласників молодший школяр може включатися в різні види командної роботи на уроках і в позаурочний час. Командна робота надає можливість працювати в колективі, співпрацювати, також формує самостійність мислення, розвиває індивідуальні особливості учнів, а головне формує досвід працювати в групі для розв'язання спільних та особистісних завдань.

Список використаних джерел

1. Додаток 2 до Державного стандарту початкової освіти / затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <http://newstandard.nus.org.ua/dodatok-2-pokazhchyk-naskriznyh-umin/>
2. Концепція Нової української школи. 2016. 40 с. URL : <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
3. Фіцула М. Педагогіка: Навчальний посібник: 2-ге вид., виправлене, доповнене. К.: Академвидав, 2005. 559 с.
4. Формування міжособистісних взаємин дітей на етапі переходу від старшого дошкільного до молодшого шкільного віку. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.freepapers.ru/18/formuvannya-mzhosobistsnih-vzamin-dtej-na-301771.2308455.list2.htm>

*Кащен Світлана Андріївна
Студентка IV курсу
Спеціальності «практична психологія»*

*Науковий керівник:
доктор психологічних наук
Яценко Тамара Семенівна*

Глибинно-психологічні витоки деструктивної поведінки особистості юнацького віку

Анотація: Ця стаття присвячена вивченню глибинно-психологічних витоків деструктивної поведінки особистості юнацького віку. Вона аналізує різноманітні аспекти деструктивної поведінки, її вплив на психічний стан та соціальні взаємини людей юнацького віку. В статті розглядаються основні психологічні механізми, які лежать в основі деструктивної поведінки, такі як низька самооцінка, емоційний стрес, відсутність самоконтролю та низька саморегуляція. Також розглядаються індивідуальні особливості та фактори, які сприяють розвитку деструктивної поведінки в юнацькому віці. На основі отриманих даних робляться висновки про важливість розуміння глибинно-психологічних аспектів деструктивної поведінки для ефективної психологічної допомоги та розвитку психологічного здоров'я.

Ключові слова: деструктивна поведінка, особистість, юнацький вік, психологічні механізми, психологічні витоки, саморегуляція, самоконтроль, емоційний стрес, самооцінка.

У віці переходу від дитинства до дорослості, молоді люди зіштовхуються зі складними внутрішніми бурями, які впливають на їхню поведінку, мислення та сприйняття світу. Глибинно-психологічні аспекти деструктивної поведінки особистості юнацького віку є предметом дослідження у сучасній психології. Ця тема відкриває широкий простір для розуміння внутрішніх механізмів, які керують поведінкою та впливають на формування їхньої особистості.

Одним із ключових аспектів є роль формування ідентичності особистості в юнацькому віці. В цей період особистість активно впливає на пошук власного "я" та визначення місця в суспільстві. Невизначеність у власних цінностях та переживання внутрішнього конфлікту можуть спонукати юнаків до деструктивних дій як спробу знайти вихід з цієї ситуації.

Деструктивна поведінка – це широкий спектр дій, які шкодять особистості, її стосункам або оточенню. У юнацькому віці деструктивна поведінка може проявлятися в різних формах, таких як:

- **Самопошкодження:** самотравмування, ризикована поведінка, зловживання психоактивними речовинами, розлади харчової поведінки.
- **Агресія:** ворожість, жорстокість, булінг.
- **Антисоціальна поведінка:** крадіжки, брехня, втечі з дому, вандалізм.

Психологічні витоки деструктивної поведінки особистості юнацького віку також пов'язані із внутрішнім емоційним станом. Юнацький вік характеризується інтенсивними емоційними переживаннями, і часто саме вони можуть викликати агресивну або саморуйнівну поведінку. Стресові ситуації в сім'ї, школі або серед оточуючих можуть підштовхнути юнаків до вибору деструктивних способів реагування.

Однак, слід враховувати, що деструктивна поведінка не завжди є простою реакцією на негативні події. Вона також може впливати з психологічних потреб, таких як прагнення отримати увагу, визнання або контроль над ситуацією. Деякі особистості

можуть використовувати деструктивну поведінку як засіб виявлення своєї сили чи влади над іншими.

Існує ряд глибинно-психологічних факторів, які можуть сприяти розвитку деструктивної поведінки в юнацькому віці:

– **Пошук ідентичності:** Юність – це час, коли людина формує свою ідентичність, свою унікальну особистість. Деструктивна поведінка може бути способом експериментування з різними ролями та поведінковими паттернами.

– **Внутрішньоособистісний конфлікт:** Юнаки можуть стикатися з внутрішньоособистими конфліктами, пов'язаними з протиріччями між своїми бажаннями та потребами, очікуваннями суспільства та близьких. Деструктивна поведінка може бути способом вираження цих конфліктів.

– **Психологічні травми:** Юнаки, які пережили психологічні травми, наприклад, жорстоке поводження або нехтування, мають підвищений ризик деструктивної поведінки.

– **Проблеми в сім'ї:** Неблагополучні сімейні стосунки, такі як конфлікти між батьками, розлучення або втрата близьких, можуть сприяти розвитку деструктивної поведінки.

– **Вплив однолітків:** Юнаки дуже вразливі до впливу однолітків. Якщо друзі юнака вживають психоактивні речовини, вчиняють антисоціальні дії або завдають собі шкоди

Важливо зазначити, що деструктивна поведінка не завжди є простою реакцією на негативні події, а часто є наслідком прагнення отримати увагу, визнання або контроль над ситуацією. Розуміння цих глибинно-психологічних механізмів є ключовим для розробки ефективних стратегій протидії деструктивній поведінці серед осіб юнацького віку. Психологічна підтримка та допомога можуть сприяти побудові позитивних механізмів адаптації та забезпечити молодим поколінням необхідними навичками та ресурсами для подолання життєвих труднощів.

Таким чином, глибинно-психологічні витoki деструктивної поведінки особистості юнацького віку є складною мозаїкою внутрішніх механізмів, які включають у себе формування ідентичності, емоційний стан, психологічні потреби та взаємодію з оточуючим середовищем. Для ефективного розуміння та протидії деструктивній поведінці важливо враховувати ці аспекти та надавати юнакам відповідну психологічну підтримку та допомогу.

Список використаних джерел

1. Рудик, С. В. Деструктивні стани особистості як детермінанта психологічного симбіозу в юнацькому віці. К: 2020. 18-22 С.
2. Маликіна, Н. І. Психологічні чинники виникнення агресивної поведінки у осіб юнацького віку. *Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій*. К: 2022. 28-29 С.
3. Гудим, А. В., **ДЕСТРУКТИВНА ПОВЕДІНКА СУЧАСНИХ ПІДЛІТКІВ ЯК НАСЛІДОК ВНУТРІШНІХ КОНФЛІКТІВ.** "EDITORIAL BOARD". К: 2020. 267 С.
4. Журавель, Т. В. Профілактика деструктивної поведінки підлітків: навчально-методичний посібник. Л: 2022. 56-58 С.

*Козенко Софія Максимівна
Студентка 4 курсу
Спеціальності «Практична психологія»*

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Митник Олександр Якович

**Рекомендації вчителю початкових класів щодо розвитку логічного
мислення молодшого школяра у процесі навчання**

Анотація. У статті досліджується сутність мислення людини, в якій розкриваються специфічні особливості цього процесу як основної форми пізнавальної діяльності. Також розглядаються відмінності між абстрактним і чуттєвим способами пізнання дійсності. У статті описуються різновиди та форми мислення, основні мислительні операції і їх розвиток в молодшому шкільному віці. Також даються поради вчителям щодо урахування індивідуальних особливостей мислення молодших школярів у процесі організації їх навчальної діяльності.

Ключові слова:

мислення, види мислення, форми мислення, мислительні операції, аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, класифікація, індивідуальні особливості мислення, молодший школяр, учитель, навчальна діяльність.

Мислення вважається ключовим психічним процесом, який значно впливає на успіхи людини у різних сферах діяльності. Особливо важливим є високий рівень розвитку мислення в шкільному віці, коли основною діяльністю є навчання. Згідно з концепцією видатного вітчизняного психолога Л.С. Виготського, коли дитина починає систематично вивчати різні предмети, мислення стає центральним елементом її психічного розвитку. Воно стає ключовим для інших психічних функцій, які під впливом мислення інтелектуалізуються та набувають свідомого характеру [3, с. 46].

Для докладного розгляду особливостей розвитку мислення у дітей молодшого шкільного віку важливо коротко охарактеризувати мислення як процес пізнання у психіці. У психології мислення визначається як когнітивний процес, що включає опосередковане та узагальнене уявлення людиною про предмети та явища дійсності, зокрема їхні властивості, зв'язки та відношення [1]. З цього визначення випливає, що мислення відрізняється від безпосереднього чуттєвого сприйняття, оскільки воно ґрунтується на опосередкованих засобах: одні характеристики предметів розуміються через інші, невідоме вивчається через вже відоме.

Л.С. Виготський стверджував, що у старшому дошкільному віці дитина проявляє значну зрілість у сприйнятті та пам'яті, які виступають основними психічними функціями і передумовою для подальшого психічного розвитку. Проте, в молодшому шкільному віці він вважав, що основним фокусом стає розвиток інтелекту, з мисленням у центрі уваги. Це сприяє якісній перетворчості сприйняття та пам'яті, які вже інтенсивно розвивалися на попередніх етапах. Виготський стверджував, що саме у молодшому шкільному віці відбувається найінтенсивніший розвиток інтелекту, що не відбувається більше зі сприйняттям та пам'яттю. Кожна з цих функцій інтелекту відбуває процес інтелектуалізації, змінюючись під впливом інтелектуальної діяльності. Зміни, які відбуваються зі сприйняттям та пам'яттю протягом молодшого шкільного віку, на думку Виготського, є наслідком розвитку інтелекту, зокрема мислення. Він вважав, що саме молодший шкільний вік є періодом активного розвитку мислення, особливість якого полягає у виникненні внутрішньої, незалежної від зовнішньої діяльності інтелектуальної діяльності [5, с. 268].

Протягом молодшого шкільного віку діти розвивають мислительну операцію абстрагування, яка є важливою для їхньої інтелектуальної діяльності, особливо для узагальнення та формування понять. Дослідження показують, що однією з особливостей абстрагування у молодших школярів є їхня тенденція приділяти увагу зовнішнім, яскравим ознакам предметів, хоча вони часто не є суттєвими. Діти цього

віку легше абстрагують властивості предметів, ніж їх зв'язки та відношення. Розвитку абстрагування сприяє використання схем у навчальному процесі, особливо на уроках математики [6]. Ці схеми допомагають учням узагальнювати кількісні залежності від конкретного змісту задач. Така підтримка є особливо ефективною, якщо учні можуть самостійно креслити схеми, порівнювати їх з умовами задач та встановлювати математичні залежності. Вчителів важливо враховувати цю особливість розвитку абстрагування у молодших школярів при організації їх навчальної діяльності. Поступово молодші школярі стають свідомими щодо власних мислительних процесів, що сприяє розвитку рефлексії. Ця здатність допомагає їм контролювати свої думки та дії під час навчання та спілкування з іншими людьми [2, с.3]. Через навчальну діяльність молодші школярі оволодівають науковими поняттями, що має значний вплив на розвиток їх словесно-логічного мислення. Для успішного засвоєння цих наукових термінів важливо, щоб діти спочатку мали достатню розуміння повсякденних понять, які є базовим рівнем у формуванні понять [4].

Важливо пам'ятати, що роль педагога полягає не лише в тому, щоб передавати знання учням, але й у розвитку їхнього мислення та навчанні їх самостійно мислити. Активізація та розвиток мислення є ключовими для успішного засвоєння знань, формування вмій та підготовки до майбутньої складнішої пізнавальної та практичної діяльності. Спрямований на це вплив вчителя через навчання та виховання є гарантією розвитку мислення молодшого школяра.

Список використаних джерел

1. Алексєєва Ю.А., Смольнікова Г.В. Навчальна психодіагностична практика: методичні рекомендації. 2-е допов. – Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. – 46 с.
2. Білокобильська Н. Розвиток логічного мислення // Початкова освіта. – 2000. – № 41. – С. 3.
3. Використання інноваційних освітніх технологій для підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів: Навч.-метод. посіб./ Під. заг. ред. М.Машовець. – Київ, 2010. – С.45–48
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене і виправлене / С. У. Гончаренко. – Рівне : Волинські обереги, 2011. – 522 с.
5. Загальна психологія. / За загальною редакцією академіка С. Д. Максименка. Підручник. – 2-ге вид., переробл. і доп. - Вінниця. Нова Книга, 2004. – 704с.
6. Сучасні технології формування логіко-математичної компетентності в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / за заг. ред. Н.П. Тарнавської., Н. Ю. Рудницької, Ю. М. Мурашевич – Житомир: ФОП «Левковець», 2015. – 430 с.

*Кислиця Марія Сергіївна,
магістрантка I курсу
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент*

Стимулювання пізнавальної активності дітей середнього дошкільного віку шляхом нескладних дослідів

У часи змінного суспільства, інформаційних та технологічних інновацій, уміння швидко орієнтуватися та адаптуватися в освітньому середовищі стає критично важливим і вкрай актуальним. Зростаюча кількість досліджень, спрямованих на формування особистості дитини підкреслює важливість стимулювання пізнавальної активності. Сучасні тенденції освітньої педагогічної практики висвітлюють нові ракурси прояву індивідуальності дитини через пізнання і творчу активність. При цьому дитина не повинна пасивно спостерігати світ довкола неї, споживати готову інформацію і репродукувати чи копіювати пропоновані їй готові моделі, алгоритми дій тощо [5, с. 328].

Будь-яка особистість за своєю природою – дослідник. Особливо яскраво пошукова пізнавальна активність проявляється в дошкільний період життя, коли невеликий життєвий досвід дитини не дає можливості отримати відповіді на всі питання. Педагог може використовувати це природне прагнення до пошуку в освітній діяльності, спрямованій на кожну особистість. Безпосередньо в середньому дошкільному віці пізнавальна активність виявляється як складний та комплексний феномен, що включає в себе різноманітні пізнавальні процеси, такі як сприйняття, мислення, пам'ять, увага та уява. Ці процеси спрямовані на орієнтацію дитини в навколишньому світі та регулювання її діяльності. Важливою ознакою цього віку є постійно зростаюча ініціативність та активність дитини у власному пізнанні.

У віці 4-5 років (середній дошкільний вік) виникає пізнавальна потреба, яка знаходить вираження у формі пошукової та дослідницької активності. Діти починають задавати питання «Чому?», «Навіщо?», «Як?», а також намагаються самостійно знаходити відповіді на них, навіть проводячи невеличкі «експерименти» та проявляючи пізнавальну активність.

Поняття «*пізнавальна активність*» у сучасній педагогічній теорії й практиці розглядається різними вченими, зокрема як: *інтегративну якість* особистості, яка виявляється у її ставленні до пізнавальної діяльності, що передбачає прагнення до самостійності в засвоєнні знань, спеціальних умінь і навичок (О. Федик); *соціальну властивість* людини, що має природні передумови; складне особистісне утворення, яке виявляється у ставленні суб'єкта до пізнання навколишнього світу і себе у світі; якість, що втілюється через готовність та прагнення людини досягнути невідоме і найбільш повно реалізується у пізнавальній діяльності (С. Козачук); *якість особистості*, що розвивається упродовж життя за наявності інтелектуальних здібностей, готовності та прагнень людини власними силами, долаючи труднощі, рухатися до опанування нових знань (В. Тесленко); *соціальне утворення в діяльності*, що дозволяє бачити і планувати процеси формування, які забезпечують становлення, реалізацію, розвиток і видозміну діяльності (В. Поветкін) та ін.

Енциклопедія освіти пропонує розглядати пізнавальну активність, як «рису особистості, яка виявляється в її ставленні до процесу пізнання, що передбачає стан готовності, прагнення до самостійної пізнавальної діяльності, спрямованої на оволодіння індивідом соціального досвіду, накопичених людством знань, способів діяльності, а також в її якості» [1, с. 678].

В контексті дошкільної педагогіки, Т. Ткачук пропонує таке тлумачення пізнавальної активності як самостійну ініціативну діяльність дитини, спрямовану на пізнання навколишньої дійсності (як прояв допитливості) й зумовлену необхідністю розв'язання пізнавальних завдань, що постають перед нею в конкретних ситуаціях [4, с. 7]. В розвитку критичного, проблемного й творчого мислення дітей дошкільного віку

одну з ключових ролей відіграють нескладні досліди. Дослідно-пошукова діяльність допомагає дітям відкривати нові обрії знань, акумулювати власні бачення, формулювати та висловлювати свої думки тощо. Так, на думку С. Ладивір, пізнавальну активність можна виокремити як «якісну ознаку діяльності дошкільника, властивість особистості, стан її готовності до пізнавальної діяльності» [2, с. 3-4].

Варто зазначити, що пізнання дитиною навколишнього світу відбувається через сенсорне сприйняття інформації за допомогою різних органів чуття, таких як зір, слух, дотик, нюх, смак, яку дитина сприймає і перетворює із зовнішнього світу у власний ментальний образ. Саме дослідницька діяльність може мати значний вплив на розвиток сенсорних відчуттів сучасних дітей у багатьох аспектах:

1. *Розвиток критичного мислення.* Проведення дослідів стимулює у дітей розвиток критичного мислення, дозволяючи їм аналізувати інформацію, робити висновки і приймати обґрунтовані рішення. Це навичка, яка є вельми цінною в сучасному інформаційному суспільстві.

2. *Залучення до навчання.* Дослідницька діяльність може зробити навчання цікавішим та змістовнішим для дітей, адже вона дозволяє їм власноруч створювати знання, відкривати нові факти та закономірності.

3. *Розвиток самостійності.* Проведення досліджень вимагає від дітей самостійності в роботі, вміння самостійно формулювати запитання, шукати відповіді та вирішувати проблеми. Це розвиває їхню впевненість у власних силах та навички саморегуляції.

4. *Стимулювання творчості.* Дослідницька діяльність відкриває перед дітьми можливості для творчого самовираження та пошуку нових рішень. Вони можуть експериментувати, пробувати нові ідеї та дійсно бачити результати своєї роботи.

5. *Підготовка до майбутнього.* У сучасному світі, де швидко розвиваються технології та наука, важливо навчити дітей не лише засвоювати готові знання, але й вміти досліджувати світ навколо себе. Дослідницька діяльність готує дітей до майбутнього, де вони зможуть успішно адаптуватися до змін [3, с. 18-22].

Особливостями середнього дошкільного віку є поява пізнавальної активності, що проявляється у вивченні навколишнього середовища, самостійному пошуку інформації, бажанні дізнатися більше від дорослих. Діти проявляють ініціативу в спостереженні за природою та світом навколо, цікавляться явищами живої та неживої природи, прагнуть дізнатися, як все функціонує та взаємодіє. Результатом активної пізнавальної діяльності дітей цього віку є накопичення знань, вони вже здатні систематизувати та групувати об'єкти навколишнього світу, розпізнавати їх за зовнішніми ознаками та ознаками середовища, поступово до них приходить розуміння про закономірності природи та їхній вплив на життя людини. Вони охоче перевіряють свої знання про навколишній світ та ставлення до нього через взаємодію з дорослими, яких вони вважають джерелом цікавої та нової інформації.

Середній дошкільний вік важливий для стимулювання пізнавальної активності та формування позитивного ставлення дітей до навколишнього світу, а відтак потребує подальших різнобічних досліджень.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія освіти / [за ред. В. Г. Кременя]. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
2. Ладивір С. Пізнавальна активність старших дошкільнят : індивідуальні особливості. *Дошкільне виховання*. 2006. № 11. С. 3-4.
3. Плохій З. П. Формування екологічно мотивованої діяльності дошкільнят. *Дошкільне виховання*. 2005. С. 18-22.

4. Ткачук Т. А. Розвиток пізнавальної активності дітей дошкільного віку у спілкуванні з вихователем. Київ 2004. С.7

5. Шулигіна Р. А. Особливості розвитку уяви в контексті пізнання і творчої активності дітей дошкільного віку. *Наукові та освітні трансформації в сучасному світі*: збірник матеріалів Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 15 липня 2021 року) / Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій, м. Чернігів. Суми : ТОВ НВП «Росток А.В.Т.», 2021. С. 328-331. URL: https://reicst.com.ua/asp/article/view/19/pc_2021_15_07

*Коломісць Катерина Андріївна
студентка IV курсу
спеціальності «Практична психологія»*

*Науковий керівник: доктор філософії (PhD) з психології,
доцент кафедри практичної психології,
Ортікова Наталія Володимирівна*

Поняття професійного самовизначення майбутніх психологів: теоретичний аспект

Самовизначення – це не одномоментний акт, а діяльність людини, що приймає той чи інший зміст залежно від етапу її розвитку як суб'єкта діяльності, «процес низки виборів, кожен з яких розглядається як важлива життєва подія, що визначає подальші кроки на шляху професійного розвитку особистості» [1].

Майбутні психологи виявляють все більше зацікавленість у глибинних аспектах своєї професії, а саме своєму самовизначенню. Актуальність цієї професії виявляється в безперервній потребі в розумінні та підтримці психічного здоров'я особистості і суспільства в цілому в умовах стрімкого розвитку технологій та соціальних змін.

«Особистісне самовизначення – це феномен суспільного індивіда, пов'язаний з формуванням розгорнутої соціальної позиції людини відносно інших, із ступенем бачення себе в інших людях, із готовністю особистості до відповідальних дій у світі. Це – суб'єктивне усвідомлення себе самостійним членом суспільства, розуміння свого місця і призначення в ньому, що обумовлене певним рівнем самосвідомості, соціальної відповідальності, потреба в самореалізації своїх можливостей» [2].

Самовизначення, на думку Л. Орбан-Лембрик, є психологічним механізмом, що дає змогу бачити спонукальний вплив осмисленості людського буття, переведення зовнішніх регулюючих впливів у внутрішні регулятори поведінки [3].

У світлі сучасних викликів та потреб суспільства, майбутні психологи відчують себе невід'ємною ланкою у забезпеченні психічного благополуччя та стабільності.

Життєстійкість – це властивість особистості або організму продовжувати функціонування та розвиватися незважаючи на важкі обставини, стресові ситуації або перешкоди. Це виявлення внутрішньої міцності, допомагаючи зберігати психічне, емоційне та фізичне здоров'я в умовах випробувань. Життєстійкість включає в себе такі риси, як допитливість, вольова сила, гнучкість у мисленні та діях, а також здатність до адаптації та вирішення проблем. Вона є ключовим чинником успіху і відображається у здатності особистості подолати труднощі та досягти своїх цілей.

Перший, хто висловив ідеї щодо життєстійкості та її важливості для людини, був американський психолог С. Мадді, з точки зору якого поняття «життєстійкість»

відображає психологічну живучість і розширену ефективність людини, пов'язану з її мотивацією до подолання стресогенних життєвих ситуацій [5].

Згідно з дослідженням С. Мадді, життєстійкість складається з трьох основних складових: залученість, контроль та готовність до ризику. Перша складова життєстійкості «залученість» – важлива характеристика ставлення людини до себе, оточуючого світу та характеру взаємодії з ним, яка дає сили та мотивує її до самореалізації, лідерства, здорового способу думок та поведінки; дає можливість відчувати себе значущою і достатньо цінною, щоб повністю включитися в розв'язання життєвих завдань, не звертаючи увагу на наявність стресогенних факторів та змін.

Другий компонент життєстійкості – «контроль». Контроль за обставинами організує пошук шляхів впливу на результати стресогенних змін, в протипагу випаданню в стан безпорадності та пасивності.

Третя складова життєстійкості – «прийняття ризику» допомагає людині бути відкритою до оточуючого світу, інших людей, суспільства. Суть її полягає в сприйнятті особистістю життєвих подій та проблем як виклику і випробування особисто для себе.

С. Мадді наголошує на тому, що вираження всіх трьох складових є важливим для підтримки здоров'я, оптимальної працездатності та активності під час стресових ситуацій [5 ; 6].

Професійне становлення особистості – це процес розвитку навичок та ідентичності, необхідних для успішної кар'єри. Його важливість полягає у забезпеченні ефективності та задоволення від роботи, а актуальність – у контексті постійних змін у суспільстві та ринку праці.

Т. Кудрявцев визначає поняття «професійне становлення» як «тривалий, динамічний, багаторівневий процес, що охоплює кілька основних стадій: формування професійних намірів, професійне навчання, професійну адаптацію, часткову або повну реалізацію особистості в професійній діяльності» [4, с. 51–59].

За висновками А. Сейтешева, професійна спрямованість виступає як важлива складова загальної орієнтації особистості, яка включає собою різноманітні психологічні аспекти, такі як потреби, інтереси, цілі, переконання тощо. Вона визначає вибір індивідом життєвого шляху [4].

Висновок: Самовизначення грає важливу роль у формуванні професійного становлення особистості, зокрема в контексті майбутніх психологів. Це підтверджується тим, що самовизначення визначається як процес низки виборів у житті, що включає у себе формування розгорнутої соціальної позиції та готовність до відповідальних дій у світі.

Успішне професійне становлення майбутніх психологів потребує не лише волі та наполегливості, але й вміння виявляти життєстійкість у різних життєвих ситуаціях, що сприяє досягненню їхніх професійних цілей та успіху у практиці.

Враховуючи це, самовизначення стає ключовим аспектом формування професійного становлення майбутніх психологів, визначаючи їхню здатність до подолання життєвих викликів та досягнення успіху у професійній сфері.

Список використаних джерел

1. Клепікова О.В. Характерологічні особливості толерантності до невизначеності в системі особистісного благополуччя студентів психологів. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки». 2021. №3. С. 13–19.
2. Ничкало Н. Проблеми підготовки виробничого персоналу у ХХІ столітті: концептуальний аспект. *Професійна освіта : педагогіка і психологія. Польсько-український журнал* /Т. Левовицього, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало. Ченстохова, 2004. Вип. VI. С. 123–128.

3. Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посіб. / за ред. А.Є. Конверського. К.: Центр учбової літератури, 2019. 352 с.
4. Собчук Я. В. Психологічні чинники професійного самовизначення майбутніх психологів : кваліфікаційна робота магістра : 053 Психологія ; Хмельниц. нац. ун-т. Хмельницький, 2021. 62 с.
5. Maddi S. Hardiness: An operationalization of existential courage. Journal of Humanistic Psychology. 2004. Apr. 44. P. 279-298.
6. Maddi S. The personality construct of hardiness / R. Harvey, D. Khoshaba, J. Lu, M. Persico // Journal of Research in Personality. 2002. №36. 72-85.

Коптіль Світлана Іванівна
студентка IV курсу
спеціальності «Практична психологія»

Науковий керівник:
доктор психологічних наук
Яценко Тамара Семенівна

Пізнання едіпальної залежності методом аналізу комплексу тематичних психомалюнків

Анотація: Дослідження едіпальної залежності є актуальною проблемою в сучасній психології. Метод аналізу комплексу тематичних психомалюнків відкриває можливість розкрити внутрішні конфлікти та психологічні механізми, що лежать в основі едіпального комплексу. Ця робота розглядає ефективність цього методу для вивчення психічного стану особистості та підвищення рівня самопізнання та психологічного розвитку.

Ключові слова: едіпальна залежність, тематичні психомалюнки, аналіз, психологічний розвиток, самопізнання.

Едіпальний комплекс, відомий також як едіповський комплекс, у теорії Зигмунда Фрейда вказує на важливий етап розвитку особистості. Цей термін походить від грецького міфу про Едіпа, який несвідомо вбив свого батька та одружився зі своєю матір'ю. У розвитку психіки дитини в едіпальному періоді (приблизно від 3 до 6 років) відбувається формування комплексу, який відображається у внутрішньому конфлікті та сексуальних бажаннях.

У цей період дитина відчуває прив'язаність до батька або матері, що є природним і бажаним явищем, відомим як ідентифікація. Однак це також супроводжується відчуттями ревності та ворожнечі до того самого статевого родича, якого дитина розглядає як конкурента. Цей внутрішній конфлікт може мати великий вплив на емоційний стан та поведінку дитини [2].

Едіпальний комплекс відіграє важливу роль у формуванні особистості та розвитку особистісних відносин. Цей етап визначає пізніші стосунки з батьками, партнерами та соціумом загалом. Крім того, він може вплинути на прояв емоцій та ставлення до сексуальності [4].

Розуміння едіпального комплексу допомагає враховувати важливі аспекти виховання та психічного розвитку дитини. Цей феномен вивчається в рамках психоаналітичної теорії та психологічних досліджень, щоб краще зрозуміти особистісний розвиток та взаємовідносини в суспільстві.

Тематичні психомалюнки представляють собою метод проєктивного тестування, який широко використовується в психології для аналізу психічних процесів та внутрішніх конфліктів особистості. У рамках цього методу досліджувана людина

запрошується намалювати картинку на певну задану тему, при цьому немає обмежень щодо форми або стилю малюнку.

Особливість полягає в тому, що малюнок створюється безпосередньо досліджуваною особою, що дозволяє вивчити її свідомі та підсвідомі емоції, страхи, бажання та конфлікти.

Аналіз тематичних психомалюнків охоплює не лише те, що зображено на малюнку, але і сам процес малювання, вибір використаних кольорів, деталей та образів. Малюнок може відобразити різноманітні аспекти психічного стану, такі як емоційний настрій, відношення до себе та інших, переживання та внутрішні конфлікти. Аналіз тематичних психомалюнків допомагає виявити приховані аспекти особистості, що сприяє кращому розумінню її внутрішнього світу та вирішенню психологічних проблем [3].

Пізнання едіпальної залежності через аналіз психомалюнків є складним, але важливим психологічним інструментом для розуміння внутрішніх конфліктів та динаміки особистості. Шляхом дослідження та інтерпретації тематичних психомалюнків можна виявити символічні зображення, що вказують на присутність едіпального комплексу та допомагають розкрити та вирішити психологічні конфлікти та проблеми.

Під час аналізу психомалюнків звертають увагу на образи та сцени, що зображені на малюнках, а також на емоційний відтінок, колір, деталі та спосіб їх виконання. Символічні образи, такі як родинні взаємини, сексуальні аспекти, ставлення до авторитетів тощо, можуть бути інтерпретовані як вияви едіпального комплексу.

Аналіз психомалюнків дозволяє виявити характерні патерни та тенденції у взаємодії з різними членами сім'ї та авторитетними особами. Цей процес допомагає психологові краще зрозуміти внутрішні конфлікти та потреби особистості, а також розробити індивідуальний психотерапевтичний план для розв'язання цих проблем. Він може сприяти покращенню саморозуміння та психологічного благополуччя пацієнта, а також сприяти ефективнішому процесу психотерапії [1].

Пізнання едіпальної залежності методом аналізу комплексу тематичних психомалюнків є важливим кроком у розумінні психічного стану та внутрішніх конфліктів особистості. Здійснюючи аналіз малюнків, ми відкриваємо двері до її внутрішнього світу, де можуть бути заховані найбільш суттєві страхи, бажання та емоції.

Використання цього методу дозволяє нам краще зрозуміти психологічні механізми, що лежать в основі едіпального комплексу, і сприяє виявленню ключових аспектів психічного розвитку. Він дозволяє нам побачити, які внутрішні конфлікти впливають на поведінку та міжособистісні відносини особистості.

Список використаних джерел

1. Галушко, Л. Я. "Глибинно-психологічні чинники співзалежних стосунків суб'єкта. *Наукові записки. Серія: Психологія* 1. К: 2023. 14-21 С.
2. Гриньова, Н. В. Роль психокорекційного діалогу в психоаналітичній інтерпретації комплексу тематичних психомалюнків. К: 2012. 45-47 С.
3. Камінська, А. В. Використання художніх творів за темами комплексу психомалюнків у процесі глибинного пізнання психіки суб'єкта. *Габітус* 19. К: 2020. 117-122 С.
4. Яценко, Т. О. Особливості пізнання прагматичного мислення у процесі психоаналізу візуальних презентантів психіки суб'єкта. *Психологія і суспільство* 2. Л: 2022. 113-134 С.

Кравчук Марія Миколаївна,

*студент IV курсу,
спеціальності «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Тоніха Віра Андріївна*

Формування аудіативних умінь учнів перших класів засобами інформаційних технологій

У сучасному світі інформаційних технологій роль цифрових інструментів у навчальному процесі стає все більш суттєвою, особливо в контексті формування навичок учнів початкових класів. Однією з ключових складових успішної освіти є аудіативні уміння, які визначають здатність розуміти, аналізувати та інтерпретувати аудіоінформацію. Зростання інтересу до використання інформаційних технологій у навчанні відкриває нові перспективи для ефективного формування цих умінь учнів перших класів.

Згідно з результатами проведених наукових досліджень, близько 70% часу людини витрачається на мовленнєве спілкування, причому приблизно 45% цього часу припадає на аудіювання серед інших видів мовленнєвої активності [1, с.4]. Отже, в навчальному процесі аудіювання вважається "основним засобом отримання усної інформації учнями"[4, с.92] або найбільш важливим методом її засвоєння. Крім того, аудіювання розглядається як "додатковий інструмент для формування навичок усного мовлення, читання та письма"[4, с.24]. Таким чином, вміння слухати й розуміти усне мовлення є передумовою для формування навичок і вмінь у інших видів мовленнєвої діяльності. Вчені підкреслюють, що слухання розвиває увагу дітей та сприяє розвитку їхньої пам'яті. Саме тому проблемі формування аудіативних навичок і вмінь приділяли значну увагу у своїх дослідженнях психологи, психолінгвісти, а також методисти й лінгводидакти (В. Заєць, О. Білан, Л. Кубайчук, П. Волгін, Г. Іваницька, С. Цінько та ін.) [7]

У працях учених-методистів і психологів (В.Артемов, Б.Беляєв, І.Гудзик, І.Зимня, Т.Ладиженська, І.Синиця та інші) наголошується, що успішне оволодіння учнями говорінням, читанням і письмом значною мірою залежить від рівня опанування ними вмінь та навичками слухання і розуміння усного мовлення. Зокрема, І. Гудзик зауважує, що говорити, читати і писати можна навчити тільки того, хто вміє слухати.

Велика увага приділяється розвитку аудіативних навичок саме у першокласників з кількох причин [2, с. 1-8]:

- *Стартова точка навчання:* Перший клас є початковим етапом навчання, де відбувається активне формування основних навичок та засвоєння основ мови. Розвиток аудіативних навичок в цей період є критично важливим, оскільки вони становлять основу для подальшого успішного навчання усіх інших предметів.

- *Мовленнєва активність:* У перші роки навчання учні активно вивчають мову, розвивають вміння слухати, розуміти та використовувати мовленнєву інформацію. Це час, коли формуються основи мовленнєвої компетенції, тому розвиток аудіативних навичок в цьому віці має велике значення.

- *Психологічні особливості:* У першокласників відбуваються значні зміни у психологічному розвитку, включаючи розвиток уваги, концентрації та сприйняття інформації. З цього погляду, цей віковий період є оптимальним для активного розвитку аудіативних навичок.

- *Особливості навчального процесу:* Першокласники ще не мають великого досвіду у навчанні, тому важливо створити для них сприятливі умови для розвитку

аудіативних навичок. Використання інформаційних технологій може зробити навчання цікавим та ефективним для цієї вікової групи.

Таким чином, велика увага до розвитку аудіативних навичок у першокласників є обґрунтованою з педагогічної, психологічної та методологічної точок зору, оскільки цей віковий період є критичним для формування основних мовленнєвих умінь та навичок.

Вчитель може розвивати аудіативні навички учнів перших класів за допомогою різних інформаційних технологій. Ось кілька методів [9]:

- Використання аудіо- та відеоматеріалів: Вчитель може використовувати аудіозаписи та відеоматеріали з різних джерел, таких як інтерактивні дитячі програми, аудіокниги для дітей або навчальні відеоролики. Учні можуть слухати або дивитися ці матеріали, щоб покращити свої навички розуміння та сприйняття усного мовлення.

- Інтерактивні вправи на комп'ютері або планшеті: Вчителі можуть використовувати спеціальні програми та вебсайти з інтерактивними вправами для розвитку аудіативних навичок. Наприклад, вправи на визначення звуків, розпізнавання мелодій, розв'язання аудіопузлів тощо.

- Аудіоісторії та радіопередачі: Вчитель може створювати або використовувати доступні аудіоісторії та радіопередачі для дітей. Учні можуть слухати ці історії та обговорювати їх з педагогом або один з одним, що сприяє розвитку навичок розуміння та аналізу аудіотекстів.

- Графічні організатори та інтерактивні картки звуків: Вчителі можуть використовувати інтерактивні ігри або графічні організатори для навчання учнів розпізнавання звуків та їх зв'язку з буквами чи словами.

- Ігри та конкурси: Вчитель може організовувати аудіативні ігри та конкурси, де учні мають виконувати завдання на основі того, що вони чувають. Наприклад, ігри на визначення звуків, упізнавання мелодій чи звуків природи.

Існують дослідження та практичний досвід, які підтверджують ефективність використання інформаційних технологій для розвитку аудіативних навичок учнів. Одним з прикладів є дослідження Н. С. Гузинця, де автор досліджував вплив мультимедійних засобів на стимулювання активності слухання та покращення розуміння аудіотекстів у дітей. Результати цього дослідження показали, що використання мультимедійних засобів сприяло підвищенню рівня уваги та покращенню розуміння мовлення учнів [8].

У світі, де інформаційні технології набувають все більшого значення, роль їх використання в освіті стає надзвичайно важливою. З огляду на зростання впливу цифрових засобів на різні аспекти нашого життя, використання їх для розвитку аудіативних навичок учнів перших класів виявляється дуже перспективним.

Використання цифрових інструментів у навчальному процесі може не лише зробити навчання більш цікавим та захоплюючим для учнів, але й покращити їхню увагу, концентрацію та розуміння аудіоінформації. Це може мати значний вплив на подальший успіх учнів у навчанні та їх загальний розвиток.

Отже, розвиток аудіативних навичок засобами інформаційних технологій є актуальним та перспективним напрямком в сучасній освіті. Ця область потребує подальших досліджень та розробки інноваційних педагогічних підходів для максимальної ефективності використання цифрових засобів у процесі навчання.

Список використаних джерел

1. Беляєва О.В. Навчання аудіювання на початковому етапі // Початкове навчання та виховання.- Харків, 2004.- №13.- С.1-8.

2. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. — К. : Літера ЛТД, 2011. — 364 с.

3. Цінько С. Аудіювання в навчально-виховному процесі // Педагогіка і психологія.-1999.-№2.-С. 10-16
4. "Інтерактивні методи як засіб організації навчальної діяльності молодших школярів". [Електронний ресурс]. URL: <https://naurok.com.ua/interaktivni-metodi-yak-zasib-organizaci-navchalno-diyalnosti-molodshih-shkolyariv-210056.html>
5. "Організація навчання грамоти першокласників на засадах компетентнісного підходу". [Електронний ресурс]. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/0100a5m1-9930.docx.html>

Кривошей Дар'я Олександрівна
здобувач другого(магістерського) ступеня вищої освіти
спеціальності 012 Дошкільна освіта

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри дошкільної освіти
Корх Віра Михайлівна

Розвивально-ігрове середовище як психолого-педагогічна умова розвитку пізнавальної активності дітей раннього віку

Розвивально-ігрове середовище — це сукупність умов, які забезпечують різнобічний розвиток дітей; це система матеріальних об'єктів їхньої діяльності. Створення в дошкільному закладі повноцінного розвивального предметно-ігрового середовища та забезпечення відповідної позиції вихователя в організації діяльності дітей — провідний засіб реалізації завдань сучасного реформування освіти. Адже правильно організоване розвивальне середовище сприяє соціалізації дитини, впливає на всі аспекти її розвитку.

Ідея створення середовища, яке б забезпечувало навчання, виховання і розвиток дитини, присутня в творчій спадщині відомих педагогів. Так, її пропагували у свій час Ж.-Ж. Руссо, Ф. Фребель, С. Френе, М. Монтесорі, А. Макаренко, С. Шацький, В. Сухомлинський, вона декларується і нині як один із пріоритетів у роботі з дітьми (А. Богуш, Н. Гавриш, О. Кононко, К. Крутій, Л. Лохвицька, Т. Поніманська та ін.). [5, с.219-222].

Однією з перших звернула увагу на проблему розвитку пізнавальної активності дітей раннього віку в умовах розвивально-ігрового середовища італійська педагогиня М. Монтесорі, яка найважливішою передумовою розкриття дитиною внутрішнього потенціалу вважала вільну самостійну діяльність у створеному педагогом просторово-предметному середовищі. Тому, на її думку, завдання педагога полягає насамперед у наданні дитині засобів саморозвитку й ознайомленні її з правилами користування ними. Збагачене середовище передбачає єдність соціальних і природних засобів забезпечення повноцінної життєдіяльності дитини. Сюди відносять архітектурно-ландшафтні та природничо-екологічні об'єкти; художні студії; ігрові та спортивні майданчики; конструктори; тематичні набори іграшок, посібників; аудіовізуальні та інформаційні засоби виховання і навчання.

Ранній вік — це своєрідний і неповторний етап у житті особистості, коли закладаються основи всього подальшого розвитку. Цей період є унікальним для розвитку мовлення. Становлення і розвиток мовлення впродовж перших трьох років життя нерозривно пов'язується з розвитком усіх психічних процесів і водночас слугує основою цілеспрямованої діяльності дитини.

Правильно організоване розвивальне середовище та емоційне спілкування сприяють соціалізації дитини, впливає на всі аспекти її психічного розвитку. Від того,

чи зможуть дорослі, які перебувають поряд, оточити дитину увагою, турботою та любов'ю, створити необхідні для розвитку психолого-педагогічні умови, залежить її подальше життя. Приваблюють дітей, підказують їм творчі задуми, допомагають елементарно зорієнтуватися у ситуації вибору і викликають прагнення до змістовної зайнятості такі елементи предметно-ігрового середовища, як: відповідні віку іграшки; ігрове та фізкультурне обладнання, спортивний інвентар; матеріал для дитячої праці; приладдя та матеріал для ліплення, малювання, аплікації, конструювання, дизайну; атрибути для рухливих і творчих ігор.

Дані елементи розвивально-ігрового середовища ефективно виконують функцію за умов зручного розміщення у доступних місцях, на достатніх площах групових приміщень, ігрових майданчиків і ділянок. Створення розвивально-ігрового середовища в закладах дошкільної освіти є важливим напрямком реформи дошкільної освіти. Розвивально-ігрове середовище має відповідати віковим особливостям дітей.

Розвивально-ігрове середовище визначається взаємозв'язком таких компонентів:

- продукти діяльності фахівців - художників, проєктувальників, конструкторів, майстрів-оздоблювачів (твори мистецтва, меблі, інструменти, предмети, вироби прикладного мистецтва, посібники, іграшки);

- результати діяльності персоналу дошкільного закладу і батьків з організації та оформлення побуту (облаштування зон, виставок, виготовлення посібників та іграшок-саморобок, декоративне оформлення кімнат до свят тощо);

- результати участі дітей у створенні інтер'єру під керівництвом вихователя [4, с. 408].

Особливо ефективним є модульне розвивально-ігрове середовище. Прикладами предметів-модулів можуть слугувати легкі куби різного розміру, виготовлені за типом вкладишів, і середні за розміром модулі – «меблі-іграшки». Дитина може перетворювати модулі на корабель, будиночок, казкову печеру тощо. Предметне оточення є тим стимулом, який спонукає дитину в різних видах діяльності застосовувати набуті знання, збагачуючи при цьому особистий досвід. Саме за таких умов формується життєва компетентність дошкільника.

Створення розвивального предметно-ігрового середовища — складний багаторівневий процес. Розвивальне середовище об'єднує на окремих чи комбінованих локаціях різноманітні матеріальні засоби, які містять дидактико-психологічні стимули й функціонально-моделюючий зміст для повноцінного розвитку особистості. Вони необхідні для забезпечення дитячої життєдіяльності [6, с. 280].

Отже, розвивально-ігрове середовище — це сукупність умов, які забезпечують різнобічний розвиток дітей; це система матеріальних об'єктів їхньої діяльності. Створення в дошкільному закладі повноцінного розвивального середовища та забезпечення відповідної позиції вихователя в організації діяльності дітей раннього віку – провідний засіб реалізації завдань сучасного реформування освіти. Адже правильно організоване розвивальне середовище сприяє соціалізації дитини, впливає на всі аспекти її розвитку. Однією з основних умов створення в дошкільних навчальних закладах розвивального довкілля для дітей раннього віку є опора на особистісно орієнтовану модель взаємодії між педагогом і дітьми. Це означає, що пріоритетною метою виховання є формування гармонійної та всебічно розвиненої особистості. Завдання педагога полягає у забезпеченні інтересів дитини у задоволенні її природних нахилів і потреб. Дорослий у своїй педагогічній діяльності має керуватися положенням: «Не поруч, не над, а разом».

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyiosviti-v-ukrayini> (дата звернення: 11.04.2024).
2. Закон України «Про дошкільну освіту», (нова редакція) від 02.04.2022р. ст.18. URL: https://kodeksy.com.ua/pro_doshkilnu_osvitu/18.htm#google_vignette
3. Положення про дошкільний навчальний заклад. Постанова Каб. Мін. України від 12. № 000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2003-%D0%BF#Text>
4. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2008. 408 с.
5. Лохвицька Л. В. Створення навчально-ігрового довкілля для пізнавального розвитку дошкільника. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: наук.-метод. зб. Київ: Контекст, 2000. С. 219–222.
6. Романюк І. А. Аналіз, планування, контроль як функція управлінської діяльності керівника дошкільного навчального закладу. Тернопіль : Мандрівець, 2011. 280 с.

*Куліда Анастасія Ігорівна
студентка IV курсу
спеціальності «Практична психологія»*

*Науковий керівник: доктор філософії (PhD) з психології,
доцент кафедри практичної психології,
Ортікова Наталія Володимирівна*

Особливості прояву професійного вигорання у психологів

У сучасному світі психологія виступає як ключова складова в гармонійному розвитку індивідуума та суспільства загалом. Проте, під впливом надмірного робочого навантаження, непередбачених ситуацій та інших факторів, професійні психологи стикаються із викликом професійного вигорання. Цей твір спрямований на аналіз соціально-психологічних особливостей, що сприяють процесу професійного вигорання серед психологів у сучасному світі [4].

Сучасна практика психологічної діяльності зазнає значних труднощів через високий рівень емоційного навантаження, який виникає у зв'язку з постійним спілкуванням з клієнтами, їхніми проблемами та стражданнями. Надмірне емоційне виснаження може вести до втрати енергії, мотивації та інтересу до професійної діяльності. Додатковим чинником, що сприяє професійному вигоранню, є відчуття невдачі в роботі, особливо коли очікувані результати не досягаються [1].

Професійне вигорання – це серйозна проблема, яка стосується багатьох фахівців, зокрема психологів. Це явище характеризується емоційним виснаженням, деперсоналізацією та зниженням професійної ефективності.

Іншим важливим аспектом є відчуття ізоляції та невідтримки у робочому колективі. Часто психологи працюють із важкими випадками, і відсутність можливості поділитися своїми емоціями та досвідом з колегами може спричинити почуття самотності та відчуження [2].

Організаційна культура також грає важливу роль у запобіганні професійного вигорання серед психологів. Недостатнє визнання їхньої праці, невідповідність матеріального винагородження зусиллям та енергії, витраченим на роботу, може спричинити почуття розчарування та втрати мотивації.

Для запобігання професійного вигорання серед психологів в сьогоднішні

необхідно вдосконалювати систему підтримки та супроводу на робочому місці. Регулярні тренінги з релаксації та стресоустойчивості, можливість консультацій та психологічної підтримки, а також створення сприятливої організаційної культури можуть допомогти зменшити ризик виникнення професійного вигорання серед психологів.

Соціальні та психологічні фактори, що сприяють вигоранню психологів:

- специфіка роботи: психологи постійно стикаються з емоційно напруженими ситуаціями, що призводить до емоційного виснаження.
- відсутність емоційної підтримки: психологи часто не мають можливості отримати емоційну підтримку від колег.
- висока відповідальність: психологи відчувають високу відповідальність за психічне здоров'я своїх клієнтів, що може призвести до емоційного виснаження.
- ненормований робочий день: психологи часто вимушені працювати понад норму, що призводить до емоційного виснаження.

Наслідки вигорання психологів:

- зниження професійної ефективності: вигорання може призвести до помилок в роботі психолога.
- погіршення психічного здоров'я: вигорання може призвести до депресії, тривожності та інших психічних розладів.
- проблеми в особистому житті: вигорання може призвести до конфліктів в сім'ї та з друзями [3].

Отже, сучасний світ вимагає вдосконалення підходів до підтримки та збереження психічного здоров'я професійних психологів. Лише за умови врахування соціально-психологічних особливостей професійної діяльності можна досягти успіху в запобіганні професійного вигорання та забезпеченні стабільної та продуктивної роботи психологів у сьогоденні.

Список використаних джерел

1. Теренда, Н. О. Професійне вигорання—одна з невирішених проблем системи охорони здоров'я. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. Київ : 2021. 29-33 С.
2. Жарова, М.С. Проблема професійного вигорання практичних психологів інклюзивно-ресурсних центрів. Київ : 2024. С. 56-59.
3. Чернякова О. В. Засоби профілактики професійного вигорання майбутніх психологів. *Scientific Collection «InterConf»* Київ: 2023. С. 137-142
4. Величко А. М. Основні детермінанти емоційного вигорання особистості. *Вісник Київського Ін-ту бізнесу та технологій*. Київ: 2012, 89 с.

Кушнір Вікторія
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
м.Київ

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Матвієнко Олена Валеріївна

Поняття та сутність інклюзивного навчання у сучасній педагогічній теорії

Сучасний світ постійно змінюється і розвивається, і кожна людина має свої унікальні погляди, потреби і шляхи розвитку. Освіта, є універсальним правом кожної

людини, яке визначається не тільки важливістю, але й необхідністю. Ще змалечку ми починаємо свій шлях навчання, але кожен з нас має власну мету. Однак, незважаючи на це різноманіття, об'єднує нас одне - право на освіту. Сучасна освіта вимагає інклюзивного підходу, що означає забезпечення доступності навчання для всіх.

1 жовтня 2010 року Міністерство освіти і науки України започаткувало Концепцію розвитку інклюзивної освіти. За статистичними даними 2023-2024 рр. Міністерства освіти і науки України, кількість інклюзивних груп у дошкільних закладах становить 6158, де навчаються 11285 дітей з особливими освітніми потребами. Крім того, кількість інклюзивних класів у закладах загальної середньої освіти складає 29321, де навчається 40354 учнів з особливими освітніми потребами. У спеціальних класах ЗЗСО, кількість яких становить 807, навчається 7044 учнів з особливими освітніми потребами. Протягом останніх п'яти років кількість учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивних класах ЗЗСО збільшилась більш ніж удвічі [3]

Інклюзивне навчання - це система освіти, яка гарантує рівний доступ до якісного навчання для всіх дітей, незалежно від їхніх особливостей. Це означає, що кожна дитина має право на освіту, а школи повинні створювати таке середовище, де кожен учень може навчатись і розвиватись на рівних умовах.

ЮНЕСКО визначає інклюзивну освіту як цілісне явище, яке передбачає доступ до якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх можливостей та обставин. Це означає створення освітнього середовища, яке враховує потреби кожного учня і дозволяє їм розвиватись і навчатись разом з іншими.

Основні принципи інклюзивної освіти базуються на міжнародних стандартах, таких як Стандартні правила урівняння можливостей інвалідів ООН, Декларація прав дитини ООН і Саламанська декларація. Ці документи закликають до створення гнучких, індивідуальних підходів до освіти, що дозволяють кожній дитині розвиватись на своєму рівні та з урахуванням її потреб.

Наприклад, Саламанська декларація, наголошує на необхідності створення освітнього середовища, яке враховує і підтримує різноманіття потреб кожної дитини. Тобто, інклюзивне навчання передбачає індивідуальні підходи до навчання, які забезпечують повноцінний розвиток кожного учня та враховують їхні унікальні особливості.

Здійснення інклюзивного навчання - це як відкриття дверей до освіти для кожної дитини, незалежно від її особливостей. Давайте розглянемо це на прикладі.

Уявіть школу, де діти з різними потребами навчаються разом і діляться своїми унікальними історіями та досвідом. Наприклад, у класі Марії є хлопчик Максимко, який використовує крісло-коляску. Замість того, щоб стояти осторонь, учні школи долучають його до спільних занять і ігор.

В цьому класі вчителі використовують різні методи навчання, такі як візуальні матеріали, інтерактивні ігри та аудіозаписи, щоб кожен учень міг засвоїти матеріал на своєму рівні. Це не лише принцип індивідуалізації підходів, а й рівності та доступності. Якщо говорити про співпрацю і взаємодію, то ми використовуємо не лише «трикутник» НУШ – батьки, вчитель, дитина. А й залучаємо інших фахівців до співпраці. Зокрема, включає керівника закладу або його/її заступника з навчально-виховної роботи, вчителя і асистента вчителя, вчителів-предметників, батьків дітей, практичного психолога, соціального педагога, вчителя-дифектолога (з урахуванням освітніх потреб дитини), вчителя-реабілітолога. Також варто залучати таких фахівців: медичний працівник школи, лікар, спеціалісти системи соціального захисту населення, спеціалістів служби у справах дітей та фахівців з ІРЦ, відіграє важливу роль у забезпеченні інклюзивної освіти

Отже, інклюзивне навчання - це не лише про забезпечення доступу до освіти, але і про створення спільноти, де кожна дитина має можливість розвиватися, вчиться і відчуває себе повноцінною учасницею освітнього процесу.

У світі, де кожна людина має унікальні потреби, погляди та шляхи розвитку, інклюзивне навчання виявляється не лише необхідністю, а й справжнім засобом розвитку сучасного суспільства. Забезпечуючи рівний доступ до якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх можливостей та обставин, інклюзивна освіта формує сприятливе середовище для розвитку толерантності, емпатії та поваги до різноманітності.

Реалізація принципів інклюзивного навчання дозволяє кожній дитині відчувати себе повноцінним учасником освітнього процесу, розвиватися на своєму рівні та здобувати необхідні знання та навички. Саме такий підхід сприяє формуванню гармонійного суспільства, де кожна особа має можливість реалізувати свій потенціал та сприймати інших такими, які вони є.

Отже, інклюзивне навчання не лише змінює парадигму освіти, відкриваючи її для всіх без винятку, а й сприяє побудові більш справедливого, рівноправного та розуміючого світу. Цей підхід вимагає зусиль усіх учасників освітнього процесу - вчителів, батьків, учнів та суспільства в цілому. Тільки разом ми зможемо створити середовище, де кожна дитина матиме право на освіту та можливість здійснювати свої мрії.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214519#Text>
2. Концепція розвитку інклюзивної освіти // Наказ МОН України від 01.10.2010 р. № 912 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://firstedu.org.ua/index.php>.
3. Міністерство освіти і науки України URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani>
4. Вітюк, Інна. Освіта для всіх - школа для кожного : прийоми соціалізації дітей з особливими освітніми потребами / І. Вітюк, Л. Лепетун // Учитель початкової школи. - 2020. - N 2. - С. 41-43.
5. Гриньова, Марина. Підготовка педагогічних працівників до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання / М.Гриньова, І. Калініченко // Рідна школа. - 2018. - N 5/8. - С. 39-43.
6. Даніелс Е. Залучення дітей з особливими потребами до загальноосвітніх класів / Е. Даніелс, К. Стаффорд. – Львів : Т-во «Надія», 2000. – 255 с.
7. Інклюзивна школа: особливості організації та управління : навч.-метод, посіб. / кол. авторів: А.А. Колупаєва, Ю.М. Найда, Н.З. Софій та ін. ; за заг. ред. Л.І. Даниленко. Київ, 2007. 128 с.
8. Інклюзивне навчання: досвід упровадження / [упоряд. А. А. Колупаєва]. - Київ : Шкільний світ, 2015. - 200 с.
9. Основи інклюзивної освіти : навч.-метод, посіб. / А.А. Колупаєва, О.М. Таранченко, І.О. Білозерська та ін. ; за заг. ред. А.А. Колупаєвої. Київ : А.С.К., 2012.308 с.
10. Пацай Т. В. Сходинки інклюзії. Крокуємо разом : Методичні рекомендації для педагогів та батьків / Т. В. Пацай // Дитина з особливими потребами.
11. Інклюзивна освіта. Дефектологія. Корекційна педагогіка. - 2020. - N 11. - С. 5-7.
12. Шевців, Зоя Михайлівна. Основи інклюзивної педагогіки : підручник / З. М. Шевців. - [Видання 2-ге, виправлене, доповнене]. - Львів : Новий Світ-2000, 2020. - 264 с.

*Лавренова Ірина Олегівна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «011 Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Дем'яненко Наталія Миколаївна*

Використання технологій контекстного навчання у професійній підготовці майбутніх викладачів

У сучасних умовах реформування та впровадження інноваційних технологій в систему вищої освіти України, враховуючи зосередженість на особистості, все більшої уваги набувають практико орієнтовані системи освіти, що мають на меті організувати освітній процес так, щоб студент зміг застосувати отримані компетентності в конкретній практичній діяльності, враховуючи специфіку здобутої професії.

Найбільш удалий напрям організації освітнього процесу, спрямованого на фахову та підготовку та соціальну адаптацію майбутніх викладачів для успішної реалізації в професійній діяльності - це контекстне навчання. Важливо підкреслити, що в межах саме контекстного навчання можлива реалізація переходу від теоретичних знань до практичного їх застосування, внаслідок чого відбувається формування активної позиції, безперервний саморозвиток майбутнього викладача. Отже, маємо на меті зміну в пріоритетах наряду з підготовки викладача як такого, що зможе будувати власну модель професійної діяльності з оперттям на контекстне навчання.

Аналіз наукової літератури дає можливість підкреслити, що використання технологій контекстного навчання в професійній підготовці майбутніх викладачів висвітлюється різноаспектно: науковці Н. Бібік, І. Богданов, В. Бондар, Н. Дем'яненко, О. Гуренко, Я. Кодлюк, А. Крамаренко, М. Марусинець, О. Матвієнко, О. Онопрієнко, О. Савченко, О. Федій спрямовуються на процеси вдосконалення підготовки фахівців; теоретичні та практичні засади підготовки майбутніх викладачів вищої школи з орієнтуванням на європейський вектор розвитку педагогічної освіти досліджуються в працях В. Бобрицької, С. Вітвицької, В. Гриньової, Н. Гузій, О. Гура, О. Дубанесюк, В. Жигірь, В. Кравченко, В. Лозової, С. Сисоєвої, Л. Хоружої; технологія контекстного навчання в практиці професійної підготовки фахівців (Н. Бакшаєва, В. Желанова, І. Іщук, С. Качалова, О. Кіліченко, І. Марчук, О. Цюняк та ін.); застосування технологій контекстного навчання в магістратурі (Н. Бекузарова, Н. Дем'яненко, Т. Дубовицька, В. Калашников, М. Левківський, О. Ткаченко та ін.) тощо.

Провідна ідея контекстного навчання полягає в тому, що вся інформація, яку здобуває студент під час навчання, засвоюється ним у максимальному наближенні до професійної праці. Це значно впливає на розуміння та сприйняття ним конкретної професійної ситуації. Контекстне навчання слід відносити до активно використовуваних педагогічних технологій. Його головне завдання полягає в оптимізації викладання і навчання з опорою не тільки на процеси сприйняття або пам'яті тих, хто навчається, а передусім на творче або креативне, продуктивне їх мислення, поведінку, спілкування [4, с. 166].

Не менш важливим є той факт, що в технології контекстного навчання особливу роль та значення відіграють методи, форми навчання, що забезпечують інтенсивний особистісний розвиток студента та сприяють його професійній підготовці. Адже відбувається зміна фокусу із засвоєння та використання минулого досвіду на зосередження на майбутній професійній діяльності. Організація навчальної діяльності студентів, відповідно до етапів переходу від навчальних матеріалів до професійної практики, є основою знаково-контекстного (контекстного) навчання.

У концепції контекстного навчання розрізняють три базові форми діяльності і низку проміжних. Базовими є власне навчальна (лекція, семінар), квазіпрофесійна

(аналіз конкретних ситуацій, ділова гра та інші ігрові форми) і навчально-професійна (науково-дослідна робота, практика, підготовка кваліфікаційної праці) діяльності. У формах навчальної діяльності здійснюється передавання і засвоєння інформації; у формах квазіпрофесійної - моделюються цілісні фрагменти майбутньої професійної діяльності, її соціально-рольовий і предметний зміст; у формах навчально-професійної діяльності студенти проявляються дії і вчинки, які відповідають нормам майбутньої професійної діяльності. [1, с. 77]

Важливим елементом контекстного навчання є проблемна лекція, що відтворює умови теоретичної роботи вченого даної галузі знань. У вигляді навчальних проблем подається суперечливий рух змісту наукового знання (наочний контекст), що розгортається, як боротьба думок, позицій, наукових шкіл або окремих учених в історії науки, як їх діалог (соціальний контекст). За допомогою моделювання цих контекстів студент залучається до об'єктивних суперечностей науки, розвивається теоретично і виховується як фахівець.

Найважливіший психологічний чинник, на який спирається концепція контекстного навчання, полягає в тому, що засвоєні в навчанні знання і уміння виступають у професійній діяльності вже не як той предмет, на який спрямована активність студента, а як засіб вирішення завдань діяльності фахівця. З цим пов'язано і перетворення суб'єкта навчання – студента в суб'єкт професійної діяльності – у фахівця.

В контекстній технології забезпечується безперервна професійно-практична підготовка, де студенти мають нагоду ставити і розв'язувати певні професійні завдання; науково-дослідна робота студентів стає складовою освітнього процесу, в рамках якого розв'язуються творчі професійні завдання. В освітньому проектуванні актуальності набувають методи розгляду конкретних виробничих ситуацій і ситуаційних задач, ділові ігри, проблемні методи, орієнтовані на типові завдання діяльності і виробничі функції майбутнього фахівця. [3, с. 238]

Технологія контекстного навчання відіграє важливу роль у формуванні професійної підготовки майбутнього викладача. У контекстному навчанні створюється певна система зовнішніх і внутрішніх факторів поведінки і діяльності особистості, яка має безпосередній вплив на усвідомлення та прийняття конкретної ситуації, надає їй сенсу. Найбільш доцільно використовувати цю модель навчання, як один із засобів засвоєння інформації студентами, на самому початку їхньої самостійно-пошукової діяльності, роботи над практичними завданнями. Адже саме в ході індивідуального аналізу та спільного вирішення професійних ситуацій відбувається розвиток майбутнього фахівця.

Список використаних джерел

1. Кожухар О., Матвієнко І. Технології контекстного навчання іноземної мови у професійному розвитку особистості майбутнього фахівця. *ЛЮГОС. Мистецтво наукової думки*. 2020. №. 10. С. 76-78.

2. Педагогіка вищої школи [Електронний ресурс] : підручник / В. П. Головенкін ; КПШ ім. Ігоря Сікорського. 2-ге вид., переробл. і доповн. Електронні текстові дані (1 файл: 3,6 Мбайт). Київ: НТУ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/dca98cbd-487b-43eb-86ef-d5c4634bf16c/content>

3. Юденкова О. П. Контекстне навчання як форма оволодіння професійними компетентностями у закладах професійної освіти. https://lib.iitta.gov.ua/735714/1/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%D0%BD%D0%B5%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf

*Лихкун Уляна Русланівна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «011 Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вишківська Ванда Болеславівна*

Професійна культура майбутнього викладача як наукова проблема

Професійна культура майбутнього викладача є важливою науковою проблемою, оскільки вона визначає якість освіти та впливає на успішність навчання студентів. Дослідження в цій області допомагають розуміти, які навички, знання та цінності повинен мати викладач для ефективного викладання. Вивчення професійної культури також допомагає виявити проблеми, з якими стикаються викладачі, і розробляти стратегії для їх вирішення. Таким чином, дослідження в цій області сприяють покращенню якості освіти та підвищенню професійного рівня викладачів. Також освіта є духовною ланкою культури нашого суспільства, де виховується людина з прагненням до самореалізації, з почуттям професійної відповідальності, діалектичним мисленням, вмінням цінувати духовні багатства, потягом до естетичного збагачення світу.

С.В. Пінігіна підкреслює, що «не дивлячись на свою універсальну, загальнолюдську сутність, культура не може існувати без конкретного суб'єкта, який може бути групою, нацією, етносом, окремою особою тощо» [2]. В. М. Гусак, своєю чергою, додає, що культура особистості може бути розглянута як рівень оволодіння певною галуззю знань чи діяльності в суб'єктивному розумінні, тобто як система норм і цінностей, спосіб життя, рівень досягнень у відповідній професійній діяльності конкретної особистості.

На мою думку, професійна культура майбутнього викладача як наукова проблема лишається сьогодні актуальною. Як зауважував Джон Локк, "робота педагога полягає не стільки в навчанні всьому, чому можна навчитися, а у вихованні любові і поваги до знань". Майбутній викладач є відображенням свого студента! Всі помилки, які робить учень, студент під керівництвом викладача є навчанням, яке супроводжується співпрацею між двома особами. Нам говорить Біблія: "Якщо вчитель немає учнів, хіба ж це вчитель!" Викладач повинен вчитися разом з своїми студентами, йти в одну ногу, адже наш світ стрімко розвивається та не може стояти на місці.

Професійна культура – зароджується на початку процесу професійного становлення. Обираючи свій шлях, майбутній викладач знає, на яку стежку стає. А якщо вибір робиться не за покликом серця, то навряд чи ця стежина буде щасливою. Не даремно народна мудрість говорить: щастя – це коли тобі рано хочеться йти на роботу, а ввечері йти додому.

Професійна культура викладача, насамперед, залежить від самого викладача, адже наш вклад в своє «Я» багатозначний. Все починається з перебудови стилю мислення, творчого розвитку, розвитку духовної культури. Неабиякий вплив має і соціально-політичний стан в країні. Сучасне життя молоді характеризується явним дисбалансом. Різним є і розуміння того, яким має бути викладач: ввічливим, добрим, з посмішкою.. Або ж, передусім, вимогливим.

Кожен викладач, обираючи професію та стаючи на стежку життя, сам для себе обирає варіант свого ідеалу.

М. Бабич та С. Литвинська зазначають, що "педагогічна культура є особливим утворенням, діалектичною інтегрованою єдністю педагогічних цінностей, між якими існують певні зв'язки і відношення, що формуються, реалізуються і вдосконалюються в різноманітних видах професійно-педагогічної діяльності й спілкування, визначаючи характер і рівень останніх» [1, с.79].

Ми погоджуємося з такою думкою науковців, адже впродовж життя людина засвоює різні пласти культури, бо вона володіє високим виховним і освітнім потенціалом та потужним фактором розвитку особистості, що визначає динаміку взаємовідношень культури і людини.

Також М.Бабич та С.Литвинська додають, що «сформованість у викладача педагогічної культури передбачає: усвідомлення своєї неповторності, унікальності в порівнянні себе з іншими індивідуальностями; чіткі цілі й мотиви власного саморозвитку; самоствердження й усвідомлення рівня сформованості власної компетентності, яку забезпечує система знань і вмінь, переконань, самореалізація у певних видах діяльності; цінність і гармонійна єдність індивідуальних властивостей, у тому числі креативних; динамічність і неперервність саморозвитку, постійну роботу над собою з метою зростання рівня власної культури, зокрема педагогічної; усвідомлення власної значущості в особистому, професійному і соціальному аспектах з метою самоствердження в суспільстві» [1, с.79]

Культура майбутнього викладача включає культуру самопізнання, проявляється в усіх сферах життєдіяльності людини і представлена культурами спілкування, світосприйняття та самовираження, професійної праці та її організації. Світ культури професійної праці є величезним.

Перш за все, майбутній спеціаліст повинен бути включеним у соціально значущу діяльність, способи якої він засвоює упродовж життя.

Отже, професійна культура викладача включає в себе сукупність цінностей, норм, знань, навичок і практик, які визначають його професійну ідентичність та спосіб взаємодії зі студентами, колегами та іншими учасниками освітнього процесу. Це охоплює такі аспекти, як педагогічна майстерність, вміння спілкуватися та встановлювати відносини зі студентами, гнучкість у використанні різних методів навчання, вміння працювати в команді та багато інших аспектів, які впливають на якість навчання та виховання. Розвиток професійної культури викладача є важливим для підвищення його ефективності та впливу на студентів.

Список використаних джерел

1. Бабич М., Вітвицька С.С. Педагогічна культура викладача вищого навчального закладу // Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном : збірник наукових праць / за заг. ред. д.п.н., проф. С. С. Вітвицької, к.п.н., доц. Н. М. Мирончук. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 77-80.

2. Професійна культура: сутність, фахові особливості, розвиток", кол. авт.; відп. ред. Г. Є. Улунова. Суми : Вид-во Сум ДПУ імені А.С. Макаренка, 2016. 300 с.

*Лідіч Альона В'ячеславівна
студентка IV курсу
спеціальності «Початкова освіта»*

Формування у молодших школярів уміння порівнювати інформацію засобом Chat GPT

У сучасному цифровому суспільстві доступ до інформації став надзвичайно простим і широким. Завдяки Інтернету та іншим технологічним засобам, люди зіштовхуються з безліччю даних щодня. Це відкриває широкі можливості, але й також збільшує обсяг відповідальності, адже вміння аналізувати, порівнювати, робити обґрунтовані висновки і приймати свідомі рішення стають ключовими. Особливо це стосується молодших школярів, у яких саме розпочинається процес формування критичного мислення та аналітичних здібностей. У зв'язку з цим, застосування інноваційних технологій, таких як штучний інтелект, може виявитися дієвим методом розвитку цих навичок.

Як зазначають Т. Гільберг, С. Тарнавська, Н. Павич, «порівняння визначено як вид мислення, у процесі якого виникає судження про спільні й відмінні властивості двох або кількох пізнавальних феноменів. Впродовж навчання прийому порівняння учні мають оволодіти такими вміннями: виділення ознак; встановлення спільних ознак; виділення аргументу (підстави) для порівняння; зіставлення за поданим аргументом»[2, с.60]

Використання систем штучного інтелекту, таких як Chat GPT, може виявитися корисним для формування вміння порівнювати інформацію у молодших школярів. Розглянемо декілька способів можливого застосування даного ресурсу.

Chat GPT може допомогти учням порівнювати різні об'єкти, явища або концепції, надавати відповіді на їх запитання та контекстуальну інформацію для порівняння; може сприяти розвитку критичного мислення шляхом стимулювання учнів до аналізу інформації, виявлення спільних та відмінних ознак, а також формулювання обґрунтованих висновків; також може бути використаний для створення інтерактивних завдань, де учні можуть порівнювати різні варіанти відповідей та обговорювати їх переваги та недоліки [1; 4].

На уроці ЯДС під час вивчення теми “Материки Землі. Особливості природи материка Африка” ми формували в учнів 4-го класу уміння порівнювати інформацію, працювати з таблицями через вправу на розвиток критичного мислення «Порівняльна (концептуальна) таблиця» [3]. Зокрема, їм було запропоновано завдання на знаходження цікавих фактів про даний материк, використовуючи чат та оцінюючи достовірність фактичного матеріалу за допомогою книг та інтернету. Таким чином у процесі роботи школярі виявили декілька хибних фактів, які згенерував чат: англійська – єдина офіційна мова в Південній Африці (насправді, тут існують кілька офіційних мов, включаючи африкаанс та зулу); у Південній Африці брак рослинності; у Південній Африці панує постійна спека). Також для перевірки знань про материк учням було запропоновано створити таблицю про особливості певного материка.

Результативним, на нашу думку, для формування в учнів 4-го класу уміння порівнювати інформацію було завдання на порівняння глобуса та карти, опис спільних та відмінних рис, переваг та недоліків їхнього використання. Також для закріплення даного матеріалу учням було запропоновано розіграти діалог між глобусом та картою, використовуючи Chat GPT.

Так, на уроці української мови, вивчаючи фразеологізми, учні повинні обрати 10 фразеологізмів та описати їх значення, а потім звернутися до чату і запитати в нього тлумачення цих висловів. За допомогою вправи на розвиток критичного мислення

«Вірю-не вірю» [3] учням потрібно порівняти власне розуміння з відповідями, які надав Chat GPT. (рис . 1).

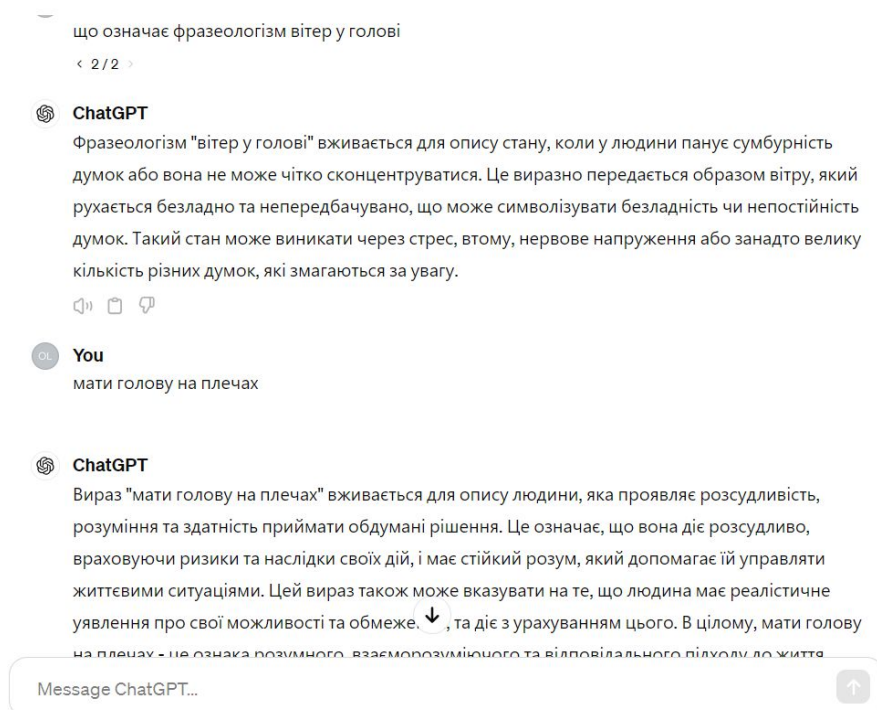

Рис. 1. Приклад використання Chat GPT для формування вміння порівнювати інформацію в учнів 4-го класу.

Отже, використання штучного інтелекту для формування вміння порівнювати інформацію у молодших школярів може мати значний потенціал у покращенні якості освіти. Завдяки індивідуальному підходу, інтерактивності та можливостям адаптивного навчання, системи ШІ можуть ефективно підтримати учнів у розвитку критичного мислення та аналітичних здібностей. Це відкриває нові перспективи для навчання в цифрову епоху та сприяє підготовці молодого покоління до складних вимог сучасного світу.

Список використаних джерел

1. Гайд із Chat-GPT – промптами для вчителів. URL: https://znayshov.com/News/Details/gaid_iz_chat-gpt_promptamy_dlja_vchyteliv
2. Гільберг Т.Г., Тарнавська С.С., Хитра З.М., Павич Н.М. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 3-4 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу». Київ. Генеза, 2020. 240 с. URL: <https://bit.ly/3QnJSp2>
3. Пометун О. І. Урок, що розвиває критичне мислення. 70 методів в одній книзі : навч.- метод. посіб. / О. І. Пометун. К., 2020. 104 с.
4. Chat GPT. URL: <https://chat.openai.com/>

*Мальцева Ангеліна Олексіївна
студентка IV курсу
спеціальності «Початкова освіта»*

Науковий керівник:

Розвиток мовлення молодших школярів засобами діалогічних методів навчання

У сучасному світі успіх людини багато в чому залежить від її комунікативних навичок. Це стосується не тільки усного мовлення, а й письмового. Уміння чітко та лаконічно формулювати свої думки, вести конструктивний діалог, висловлювати власну позицію – усе це необхідні умови для успішної кар'єри та самореалізації людини. Комунікативні навички треба розвивати з дитинства, оскільки мовлення є важливою складовою загального розвитку особистості і сприяє формуванню таких важливих якостей, як комунікативність, пізнавальна активність, критичне мислення, уміння працювати в колективі [1, с. 98].

Фактор, що впливає на мовленнєвий розвиток учнів, – потреба у спілкуванні, комунікації, тому в методиці розвитку мовлення мають бути передбачені ситуації, які визначають мотивацію мовлення, ставлять школяра перед необхідністю правильно висловлюватися, пробуджують у нього інтерес і бажання чимось поділитися, про щось розповісти [2, с.312 – 313]. Рівень засвоєних знань з мови й мовлення, формування комунікативних умінь і навичок залежать від правильно обраних і застосованих методів і прийомів як важливих компонентів системи розвитку усного й писемного мовлення.

Діалогічні методи навчання вбирають в себе низку базових методів, серед яких є коментування тексту, бесіда, дискусія, диспут, дидактична гра.

Коментування тексту – це форма аналізу тексту, у якій автор або інша особа надає пояснення, інтерпретацію або критичну оцінку тексту. Коментування може бути формальним або неформальним залежно від цілей та аудиторії, включати такі елементи: загальний огляд тексту, аналіз його структури, змісту, мови та стилістики, порівняння тексту з іншими, критична оцінка написаного.

Бесіда – метод навчання, що передбачає запитання, відповіді. За призначенням у навчальному процесі розрізняють бесіду вступну, повідомлення, повторення, контрольну. За характером діяльності учнів у процесі бесіди виділяють такі основні види: репродуктивна, евристична, катехізісна.

Дискусія – це форма колективного обговорення, мета якого – виявити істину або знайти правильну відповідь через висловлення власних міркувань та зіставлення поглядів опонентів на проблему. Під час такого обговорення виявляються різні позиції, озвучуються протилежні думки, а емоційно-інтелектуальний стимул підштовхує до активного мислення.

Диспут – це форма дискусії, у якій учасники обговорюють певну тему з метою переконання один одного, тому розрізняють формальний і неформальний залежно від цілей та аудиторії.

Дидактична гра – це практична групова вправа з вироблення оптимальних рішень, застосування прийомів у штучно створених умовах, що відтворюють реальну атмосферу [3, 177 – 184].

Методи, спрямовані на розвиток мовлення, повинні відповідати меті і змісту сучасної освіти та комунікативно-діяльнісному підходу до навчання, сприяти позитивному спілкуванню, стимулювати мовленнєву і творчу діяльність учнів. Це і є запорукою формування загально-мовленнєвих умінь і навичок, адже важливо, щоб учні розуміли, що вони просуваються вперед, відчували задоволення від власного успіху й успіху тих, хто поруч [4, с.117].

Критерії розвитку діалогічного мовлення визначають його якісний стан, до таких критеріїв належать:

– Відповідність висловлювання темі та завданню спілкування. Дитина повинна усвідомлювати мету спілкування та вміти висловлювати власну думку з урахуванням ситуації.

– Достатня повнота та змістовність висловлювання. Дитина повинна вміти передавати основну думку висловлювання, використовуючи різноманітні мовні засоби.

– Логічність і послідовність висловлювання. Дитина повинна вміти послідовно викладати свої думки, дотримуючись логічного зв'язку між ними.

– Чіткість і правильність мовлення. Дитина повинна вміти чітко і правильно вимовляти слова, дотримуватися граматичних норм.

– Використання мовних засобів виразності. Дитина повинна вміти використовувати різноманітні мовні засоби виразності, щоб зробити своє висловлювання більш яскравим і образним [5, с. 15 – 17].

Розвиток діалогічного мовлення молодших школярів є важливою складовою їхнього мовленнєвого розвитку. Для ефективного розвитку мовлення необхідно використовувати різноманітні методи та прийоми, що відповідають віковим особливостям дітей. Діалогічні методи навчання є ефективним інструментом розвитку мовлення, їх застосування сприяє формуванню комунікативних компетентностей учнів, уміння вести бесіду, формулювати думки, аргументувати свою позицію.

Список використаних джерел

1. Каніщенко А. П. Методика навчання української мови в початковій школі / А. П. Каніщенко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан – 2016. – 174 с..
2. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. Ред. М. С. Вашуленка. – К.: Літера ЛТД, 2011. – 364 с..
3. Фіцула М. М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – К.: «Академія», 2002. – 528 с. (Альма-матер).
4. Вашуленко М. С. Українська мова і мовлення в початковій школі: навч. – метод. Посібник / М. С. Вашуленко. – К.: Освіта – 2006. – 268 с..
5. Варзацька Л. Особистісно зорієнтована модель мовленнєвого розвитку особистості / Л. Варзацька, О. Янчук // УМЛШ. – 2007. – № 2. – С. 13 – 19.

*Мащенко Юлія Миколаївна
студентка 1 курсу
спеціальності «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Цибін Станіслав Григорович*

Формування самооцінки молодших школярів в умовах навчальної діяльності

Ключовим завданням концепції Нової Української школи в наш час є забезпечення умов для всестороннього зростання учня, його усвідомлення власних потреб, розвиток внутрішніх талантів і винахідливості, формування нових, нестандартних способів мислення для вирішення життєвих ситуацій. Сучасний учень має розуміти свою унікальність, бути достойним членом суспільства, який досягає поставлених цілей самостійно, продумуючи різні варіанти вирішення ситуацій, а також несе відповідальність за власні вчинки, здатен до оцінки і самооцінки.

Відповідно до Державного стандарту початкової освіти фундаментом для організації процесу навчання повинні слугувати ключові компетентності, яких дитина повинна набути впродовж визначеного терміну навчання. Однією з головних таких компетентностей – вміння вчитися та здатність до саморозвитку. Відтак ці компетентності дають дитині поштовх до усвідомлення себе і своїх вчинків, вміння справедливо оцінювати себе і продукти своєї діяльності, вдало будувати стосунки з однолітками та іншими учасниками освітнього процесу. Інакше, мова йде про формування в учнів самооцінки. Сучасний вчитель сьогодні, має допомогти дитині здобути не лише академічні знання з кожної галузі, а й розвинути навички критичного ставлення самих до себе, своїх можливостей, успіхів, навчити сприймати невдачі, тобто формувати адекватну самооцінку особистості.

Проблему розвитку самооцінки молодших школярів досліджували закордонні науковці (Бернс Р., Маслоу А., Роджерс К., Фройд З., Фромм Е.) та вітчизняні дослідники (Л.Виготський, І.Кон, В.Столін, І.Чеснокова), які зазначали, що самооцінка – це внутрішнє ядро людини, елемент самосвідомості та самоусвідомлення особистості. Ряд досліджень також присвячені розкриттю ролі самооцінки у навчальній діяльності та її взаємозв'язок з рівнем домагань (Андрєєва М., Ліпкіна Г., Цукерман Г.); зі способами формування самооцінки в умовах освітньої діяльності (Костюк Г., Столін В. та ін..).

Відомо, що саме в молодшому шкільному віці у дітей розпочинається формуватися самооцінка під впливом навчальної діяльності, порівнянь себе з іншими, від оцінок вчителя, а також, в більшій мірі, від схвальних або осудливих суджень батьків. Саме тому, вчитель повинен гуманно допомогти учневі сформуванню власне «Я», пізнати себе, плекати ціннісне відношення до себе та інших.

Самооцінка – це психічна система, що функціонує на різних рівнях. Людина виступає для самої себе як особливий об'єкт пізнання. Пізнання себе включене в ще більш широкий процес пізнання зовнішнього світу і здійснюється в безупинній взаємодії людини зі світом. Як складне психологічне явище самооцінка не може бути ізольованою від усіх інших проявів психічного життя людини: вона пов'язана з її мисленням, пам'яттю тощо [1].

Самооцінка дитини є важливим механізмом врегулювання її поведінки, а також має глибоке значення для навчальної діяльності, допомагає дитині показати її здібності та проявити себе, розширити коло спілкування з однолітками. Зі зміною виду діяльності з ігрового на навчальний у житті дитини розпочинається новий період, з його особливим режимом, вимогами і складностями.

Школяру, під час навчальної діяльності, потрібно ставити мету, контролювати свою поведінку, керувати собою самостійно. Щоб здійснювати це, учневі необхідно мати уявлення про себе. Процес формування самоконтролю залежить від рівня самооцінки особистості. Вчитель є потужним чинником, що впливає на вміння дитини оцінювати себе, адже даючи оцінку знанням, педагог одночасно оцінює особистість та її здібності і місце у суспільстві серед інших.

У зв'язку з цим, у школяра може формуватися адекватна і неадекватна (завищена або занижена) самооцінка. Адекватна самооцінка є основою впевненості дитини у собі, дозволяє дитині поставитися до себе критично, а також сприяє вмінню правильно співвіднести свої можливості із завданнями різної складності. Неадекватна самооцінка, як завищена так і занижена, призводить до невдалого розвитку особистості, адже вона постійно порівнює себе з іншими, що породжує внутрішній конфлікт, складно виконують завдання, що перешкоджає реалізації можливостей учня.

Дослідження, самооцінки молодших школярів проводилося на базі Спеціалізованої школи №65 м. Києва в 2-А та 2-Б класі. Кількість учнів, які взяли участь у дослідження 37. У ході дослідження було виявлено, що 47, 4% учнів мають адекватно сформовану самооцінку. 42,1% школярів мають неадекватну завищену самооцінку та 10,5 % учнів мають неадекватну занижену самооцінку.

Подальші перспективи нашого дослідження вбачаються у створенні умов та виявленні чинників для формування адекватної самооцінки в усіх учнів.

Отже, формування самооцінки молодших школярів є важливим етапом у початковій школі, що допоможе в майбутньому житті учням бути впевненими у собі, раціонально використовувати ресурс і досягати поставлений цілей використовуючи всі свої здібності.

Список використаних джерел

1. Рябчикова Олена. Формування самооцінки у дітей / Олена Рябчикова // Психологічна служба школи. – 2012. – №3. – С. 50–57.

*Мельник Марія Миколаївна
здобувачка другого (магістерського) рівня
вищої освіти
спеціальності «Психологія»*

Науковий керівник:

Теоретичні засади дослідження проблеми самооцінки підлітків, схильних до інтернет-залежності

Проблема самооцінки підлітків завжди була і нині залишається актуальною як в теоретичному, так і в практичному аспекті.

Великий вплив на всі аспекти життєдіяльності та поведінку людини має така якість особистості, як самооцінка. Протягом усього життя у індивіда відбувається соціальне становлення в різних соціальних групах, що призводить до формування самооцінки.

Самооцінка - оцінка себе, своєї діяльності, свого становища в певній групі, а також ставлення до оточуючих; не менш важливим є критичне ставлення до своїх здібностей і можливостей. Самооцінка показує, як людина оцінює себе щодо окремої властивості. Термін «самооцінка» прирівнюють до терміну «самоповага». Самооцінка показує, як людина оцінює себе щодо окремої властивості, а самоповага – загальна оцінка.

Самооцінка формується з дитинства в процесі спілкування. Факторами її розвитку є: увага з боку дорослих; співробітництво з ними; відчуття поваги з боку дорослих; взаєморозуміння [1, с.63].

Багато авторів в контексті широких теорій підкреслюють центральний характер таких структурних компонентів індивіда, як самооцінка, самоповага, уявлення про себе.

У вітчизняній психології проблематика самооцінки розробляється переважно в контексті вікової психології. Предметом її вивчення та аналізу виявляється процес формування, становлення самооцінки, динаміка її властивостей в онтогенезі. При цьому самооцінка розглядається як один із компонентів, які складають самосвідомість. Досить яскравим прикладом такого підходу до аналізу самооцінки є дослідження І. Чеснокової, яке присвячене вивченню змін особливостей самооцінки як одного з компонентів самосвідомості, зокрема залежності самооцінки особистості від зовнішньої оцінки [2, 3].

Підліткові роки є важливим періодом у формуванні ціннісної системи орієнтацій, що має значний вплив на особистість та її самооцінку. Підлітковий вік – це період інтенсивного формування самооцінки, бурхливого розвитку самосвідомості як здатності спрямовувати свідомість на власні психічні процеси, включаючи і складний світ своїх переживань, потреби пізнати себе як особистість. Це період змін, нестабільності, чутливого сприйняття оцінювання себе. Підліткові досягнення пов'язані із швидким набуттям нових знань, становлення моральності, відкриттям власного «Я», опануванням нової соціальної ролі. Тільки у підлітковому віці починає формуватися справжня самооцінка – оцінка людиною самого себе з переважною опорою на критерії свого внутрішнього світу, обумовлені власним «Я». Це не означає, що оцінка оточуючих тепер не є значимою: вона просто в нормі перестає відігравати провідну роль.

Д. Ельконін відзначав, що центральним новоутворенням підліткового віку є прагнення бути дорослим. Більшість українських психологів, таких як Г. Костюк, М. Боришевський, О. Проскура, схилиються до думки, що почуття дорослості виступає специфічним новоутворенням самосвідомості підлітка. Почуття дорослості – це перш за все ставлення підлітка до себе як до дорослого. Підлітки копіюють поведінку дорослих, прагнуть до визнання власної самостійності.

Суттєво впливають на поведінку підлітка виконання обов'язків і доручень, очікуване ним ставлення до себе. Спираючись на самооцінку, очікування опосередковуються емоційно-оцінним ставленням до групових норм, вимог і

цінностей. Підліток відчуває підвищену потребу у схваленні і визнанні друзями. Тому він активно шукає таке оточення, в якому відчуває позитивне ставлення до себе, своїх вчинків, має змогу переконатися, що він доросла, самостійна людина.

Інтенсивний розвиток сучасних інтернет технологій зумовив появу нової для нашого суспільства проблеми - залежність від Інтернету. Це може бути залежність від соціальних мереж, онлайн ігор, віртуального спілкування, перегляду якогось контенту. Інтернет став привабливим і простим способом відходу від реальності, дає можливість сховатися від якихось проблем у житті, зробити своє життя «цікавішим» в очах суспільства та й своїх. Деякі вчені-психіатри вважають, що це схоже на потяг до алкоголю або азартних ігор і спричиняє не тільки те, що людина відкладає прийняття важливих рішень, але і до змін в її особистості.

Прагнення до занурення у віртуальне середовище може бути зумовлено низкою причин як психологічного, так і соціального характеру. Користувач, що має проблеми в реальному світі, поринаючи у віртуальне середовище, намагається сховатися від психотравмуючих ситуацій і компенсувати невдачі, які присутні у реальному житті.

Значного поширення ця проблема набула серед підліткової групи користувачів мережею. Як наслідок - зниження психологічної стійкості особистості підлітка, що призводить до дезінтеграції, порушення регуляції поведінки та діяльності, розпаду системи життєвих цінностей, мотивів, цілей, самоствавлення, збільшуючи ризик виникнення залежності [4]. Саме тому гостро постає питання подальшого дослідження самооцінки схильних до інтернет-залежності підлітків.

Список використаних джерел

1. Доній В.М., Несен Г.М., Сохань Л.В., Єрмаков І.Г. та ін. Життєві кризи особистості: науково-методичний посібник: у 2 ч. К.: ІЗМН, 1998. Ч. 1: Психологія життєвих криз особистості. 359 с.
2. Просандеєва Л.Є. Типологічний аналіз самоцінності особистості підлітка. Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць. Вип. 14. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2011. С. 665–674.
3. Основи психології. За ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця. К., 1997. С. 19 – 76.
4. Янг К.С. Діагноз - Інтернет-залежність. World Internet, 2000. № 2. С. 24 – 49.

*Мельник Анна Петрівна
здобувач другого (магістерського) ступеня
вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук,*

Психолого-педагогічні умови адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти

Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базовий компонент дошкільної освіти в Україні утверджують дитину як найвищу цінність, а як один із головних напрямів освітянської діяльності визначають стратегію на забезпечення життєздатності дитини, що передбачає її гармонійну адаптацію та функціонування в соціальному середовищі.

Проблему адаптації дітей до умов закладу дошкільної освіти (ЗДО) досліджували науковці, педагоги, психологи: Н. Найдюк, О. Науменко, Л. Стреж, О. Циганенко, Н. Чуб та інші) [2; 5].

Несприятливі умови оточуючого середовища, пов'язані з погіршенням соціально-економічних та екологічних умов, зумовлюють послаблення здоров'я, появу небажаних тенденцій у міжособистісній взаємодії дошкільників, гальмують процес пристосування до закладу дошкільної освіти (Д. Дзюбка, С. Нечай, Т. Науменко, З. Плохій, О. Проскурняк) [2; 4, с. 3-5].

У наших воєнних реаліях в Україні ще додаються чинники дезадаптації: стресові умови для життя, вимушене переміщення внаслідок військових конфліктів, часта зміна місця проживання та ЗДО тощо.

Діти раннього віку – чуттєві, тендітні істоти. Вони діяльні, допитливі, щирі, кумедні. Спостерігати за ними – одне задоволення. Коли дитині добре і спокійно, вона швидко розвивається. З метою цілісного розвитку особистості дитини потрібно забезпечити її внутрішнє психоемоційне благополуччя.

Однак, при вступі у заклад дошкільної освіти у дітей раннього віку відбувається трансформація стереотипів: зі знайомої сімейної обстановки дитина потрапляє в незвичне середовище ЗДО. Чіткий режим дня, нові вимоги, інший стиль спілкування, постійний контакт з однолітками створюють для дитини стресову ситуацію. Вікова незрілість системи адаптаційних механізмів призводить до психічного напруження, в результаті виявляються порушення в поведінці, емоційному стані, фізіологічних процесах, що може призвести до психосоматичних розладів. Дитячий сад – це новий період у житті дитини. Для дитини це, насамперед перший досвід колективного спілкування. Нову обстановку, незнайомих людей не всі діти приймають відразу і без проблем.

Адаптація – це пристосування організму до нової ситуації, а для дитини заклад дошкільної освіти є новим, ще невідомим простором, із новим оточенням і стосунками [1, с. 492].

У науковій літературі виділяють такі *причини ускладненої адаптації*:

- відсутність в родині режиму, що збігається з режимом закладу дошкільної освіти;
- наявність негативних звичок (смоктання соски при укладанні спати тощо);
- невміння зайняти себе іграшкою;
- несформованість необхідних культурно-гігієнічних навичок та інші.

Основною причиною дезадаптивної поведінки є відсутність у дитини досвіду спілкування з дорослими і дітьми. Навчити дитину вступати у комунікацію та налагоджувати міжособистісну взаємодію з дорослими і ровесниками є важливим завданням в процесі адаптації до закладу дошкільної освіти.

У рамках організації і створення оптимальних психолого-педагогічних умов для успішної адаптації дітей раннього віку до умов ЗДО, розроблено цикл ігор – занять, спрямований на підвищення адаптаційних можливостей дитини шляхом формування навичок спілкування з дорослими і однолітками. Значну роль відіграє й увага, дорослий може підвищити стійкість уваги, підказуючи дитині новий розвиток гри, допомагаючи розгорнути сюжет [3].

Дошкільник у грі, яка для нього є провідним видом діяльності, оволодіває людською діяльністю, його ігрові дії завжди реальні та соціальні, бо спрямовані на реалізацію узагальненої соціальної функції дорослих, набуття досвіду, який трансформується із зовнішнього у внутрішній план психічної діяльності, визначає його розвиток як суб'єкта предметної діяльності [3].

Основне завдання ігор з дітьми в адаптаційний період – налагодити довірчу взаємодію з кожною дитиною. Подарувати малюкам хвилини радості, спробувати викликати в них позитивне ставлення. Щоб вирішити це завдання, вихователь повинен в ігровій формі висловити кожній дитині своє доброзичливе ставлення.

Тому основною ігровою метою, яку вихователь ставить перед собою, є прояв турботи, доброзичливості і уваги до кожного вихованця («Я вас усіх сховаю від дощу», «Я вас у гості запрошу»).

Упроваджуються ігрові техніки блоками: ознайомлювальним, реконструктивно-формульвальним, закріплювальним. Наприклад: гра «А мене звати...»; гра «Нехай наші пальчики стануть друзями»; гра «Телефон»; гра «Потяг»; гра «Телефон довіри». Значною мірою допоможуть адаптуватися ігри, що розвивають навички виконання повсякденних обов'язків.

Рекомендації для оптимізації процесу адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти:

- давати позитивні настанови, підтримувати бажання дитини відвідувати ЗДО;
- дитина має відчувати повне розуміння між батьками та вихователями, тоді вона швидше звикає;
- у перші дні – короткочасне перебування у групі – 1-2 години;
- наблизити домашній режим до садкового;
- утримуватися від шумних масових вистав, або зменшити емоційне та сенсорне навантаження;
- навчати навичок самообслуговування (одягання, умивання, складання іграшок тощо).

Коректна поведінка рідних у період адаптації дуже важлива, педагоги повинні надати рекомендації батькам: дитині потрібно говорити, що вона вже доросла; не залишати дитину на цілий день у групі; гуляти на майданчику після відвідування садочку; давати із собою улюблені домашні іграшки, щоб дитина відчувала емоційний місточок з домом та підтримку; повідомляти вихователя про особливі звички дитини; придумати ритуал «прощання» й обіграти його вдома; зустрічати дитину з посмішкою; розповідати якомога більше позитивного про садок; підтримувати самостійність дитини вдома.

Отже, протягом перших трьох років життя дитини відбуваються якісні зміни, які забезпечують поступове перетворення дитини з безпомічної істоти на активного діяча в найближчому суспільному середовищі. Заклад дошкільної освіти – це новий період у житті дитини. Для неї це, насамперед перший досвід колективного спілкування. Нову обстановку, незнайомих людей не всі діти приймають відразу і без проблем. Соціально-психологічна адаптація до умов ЗДО відбувається неоднаково у різних дітей, відповідно до віку, типу вищої нервової системи, темпераменту, стану здоров'я, стилю виховання в сім'ї, родинних взаємин, рівня розвитку в дитини ігрових

навичок, її контактності, доброзичливості, емоційної залежності від матері. Головною психолого-педагогічною умовою успішної адаптації дитини до ЗДО є єдність вимог до дитини в сім'ї та в закладі дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Дитина: Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту: О. В. Огнев'юк, К. І. Волинець; наук. кер. програмою: О. В. Проскура, Л. П. Кочина, В. У. Кузьменко, Н. В. Кудикіна ; авт. кол.: Г. В. Беленька, Е. В. Белкіна, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець-Білоskalенко, С. А. Васильєва, М. С. Вашуленко та ін. / Мін. осв. і наук., мол. та спорту України, Головн. упр. осв. і наук. викон. орг. Київміськради (КМДА), Київ, ун-т ім. Б. Грінченка. 3-є вид., доопр. та доп. Київ: Київський університет ім. Б. Грінченка, 2012. С. 492 .
2. Науменко О. М. Адаптація малюків до умов дошкільного закладу *Психологічна газета*. 2010. №13. С. 3-5.
3. Новікова В. В. Адаптація дітей в дошкільному закладі. Практичний психолог, дошкільного навчального закладу (ясла-садок) № 418 компенсуючого типу Харківської міської ради URL: http://dnz418.edu.kh.ua/psihologichna_sluzhba_dnz/poradi_psihologa
4. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ: Академвидав, 2010. 432 с (Серія «Альма-матер»).
5. Стреж Л. В. Адаптація дітей раннього віку до умов ДНЗ: семінар-практикум для психологів ДНЗ. *Психолог*. Київ: «Шкільний світ». 2007. № 43. С. 10-15.

*Мішина Алла Семенівна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Терещенко Марина Миколаївна*

Інклюзивне навчання молодших школярів з мовленнєвими порушеннями

У нашому сучасному суспільстві надзвичайно важливою постає проблема інклюзивного навчання. З кожним роком все більша кількість дітей потребує допомоги спеціалістів у навчанні: дефектолога, логопеда, асистента вчителя, психолога тощо. Проблема розвитку мовлення у молодших школярів пов'язане не лише з тим, що народжуваність дітей зменшилась, але й зі збільшенням відсотку народжуваності фізіологічно незрілих дітей.

Мовлення – це один із значущих аспектів у процесі пізнання та комунікації. За допомогою мовлення відбувається соціалізація дитини, його сформованість також впливає на успішність навчання. Науковці вважають, що мовлення - достатньо складна та цілеспрямована діяльність. Педагогу слід розробляти, запроваджувати та використовувати різні методики з метою розвитку усного мовлення у молодших школярів. Важливо розуміти, що для дітей з особливими освітніми потребами не завжди годяться методики, які використовуються під час навчання звичайних дітей. Залежно від рівня психофізичного порушення, мають підбиратися більш детальні та прості інструкції.

У Державному стандарті початкової освіти велику роль приділено формуванню ключових компетентностей та розвитку комунікативних умінь та навичок. У Державному стандарті зазначається: «спільними для всіх ключових компетентностей є

такі вміння, як читання з розумінням, уміння висловлювати свою думку усно і письмово, критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, здатність логічно обґрунтовувати позицію, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами» [1].

Дослідження проблеми розвитку усного мовлення молодших школярів зумовлюється необхідністю своєчасно сформувати у дітей базові навички та уміння, здатність до засвоєння знань під час взаємодії та комунікації з однолітками.

Одними із визначальних універсальних навчальних умінь є уміння комунікативного характеру. Такі вміння найкраще удосконалюються під час роботи у парах, групової, фронтальної, індивідуальної робіт між учнями на уроці. Учень розвиває свої навички у процесі діяльності під час позаурочної та позакласної діяльності. Практичний досвід показує, що знання з будь-якого предмета стають міцнішими, якщо предмет засвоюється через спілкування. На сучасному етапі успішно впроваджується модель інклюзивного навчання, в умовах якої всі учасники процесу мають змогу разом отримувати знання, незалежно від наявності психофізичних порушень. Тому важливого значення набуває розвиток комунікативних навичок дітей з особливими освітніми потребами, а саме дітей з інтелектуальними порушеннями різного ступеня тяжкості.

Недостатній розвиток усного мовлення може впливати значною мірою на подальше навчання та виконання окремих завдань на розвиток зв'язного мовлення (складання речень за малюнками, опис малюнка, переказування творів, порівняння об'єктів та явищ, визначення понять, участь у діалогах, робота в парах, групах тощо). Ефективним методом корекційної роботи з дітьми може бути підкріплення вербального матеріалу наочністю, ілюстративним матеріалом.

Мовлення необхідне для розвитку мислення. Як раніше було сказано, головна функція мовлення – слугувати засобом спілкування. Одна із найважливіших проблем у сучасності у психології - проблема розвитку мовлення. У дітей з особливими освітніми потребами, залежно від характеру порушення, розвиток усного мовлення відбуваються з різною швидкістю і зі своїми особливостями [2]. Так, мовлення учнів з легкою розумовою відсталістю зазвичай формується на уроках української мови та літературного читання, уроках розвитку зв'язного мовлення, але треба зважати на те, що мовлення є не лише засобом спілкування, а й засобом перевтоми. При навчанні таких дітей, слід враховувати особливості їхнього порушення. Для дітей з легкою розумовою відсталістю характерна малорухливість нервових процесів, через що відбувається уповільнення психічних процесів (пам'ять, уява, увага, мислення, відтворення, сприймання, практична діяльність) [3].

Під час розвитку усного мовлення у дітей з розумовою відсталістю варто використовувати такі поради [4]:

1. Варто звертати увагу більше на старання дитини, яких вона докладає, аніж результат, який вийшов. Навчання таких дітей варто здійснювати у повільному темпі з багаторазовим повторення, уникати механічного запам'ятовування та відтворення інформації без розуміння.

2. Давати чіткі вказівки. Діти з розумовою відсталістю не сприймають на слух речення, в яких більше 5 слів, в них розсіюється увага дуже швидко. Тому варто давати вказівки типу «Напиши слово краса», «Відкрий підручник з української мови», «Давай прочитаємо ці буквосполучення», «Хто зображений на малюнку?»

3. Надавати можливість дитині працювати самостійно, лише координуючи дії, направляючи у потрібному напрямку. звертати більше уваги на старання дитини, аніж на результат давати чіткі вказівки дати можливість працювати самостійно використовувати індивідуальний та творчий підходи у роботі використовувати морально позитивне підкріплення. Головне завдання - навчити таких дітей самостійно

виконувати завдання. Якщо вчитель або асистент вчителя постійно буде виконувати завдання за дитину, то ніякого прогресу у розвитку не буде.

4. Використовувати творчий та індивідуальний підходи до виконання завдань. Потрібно розуміти, що таких дітей легше зацікавити та замотивувати, використовуючи різноманітні цікаві завдання з наочністю, щоб довше утримувати увагу дитини.

5. Використовувати морально позитивне підкріплення. У дитини будується асоціація з цим матеріалом, як щось позитивне, радісне, цікаве і воно залишиться в пам'яті. Необхідно враховувати таку анатомічну особливість, що мовні зони розташовані найчастіше у лівій півкулі головного мозку. Але це діти, які пишуть та виконують будь-яку діяльність правою рукою, у дітей, які пишуть лівою рукою, навпаки - у правій півкулі.

Таким чином, дітям з ООП набагато легше сприйняти, опрацювати та запам'ятати матеріал. Водночас задля кращого розвитку усного мовлення доцільно впроваджувати та використовувати дидактичні ігри. На практиці помітно, що через гру діти краще сприймають та запам'ятовують матеріал. Творчі методи допомагають реалізувати диференційований та особистісно-орієнтований підходи. Важливо не тільки знати про розвиток та особливості психічних функцій, але й треба знати, що вони не можуть розвиватися окремо. Лише організовуючу роботу на розвиток всіх функцій одразу можна досягти результату.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти (затверджений 21.02.2018 р. Постановою №87 Кабінету Міністрів України) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>.

2. Інклюзивна освіта: теорія та практика: навчально-методичний посібник / [М. Г. Буйняк, І. В. Возняк, Л. В. Годовнікова, О. І. Дмитрієва, А. М. Змужко; за заг. Ред. С. П. Миронової]. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. Нац. Ун-т ім. Івана Огієнка, 2014. – Ч. 2. 184 с.

3. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими потребами та організація їх навчання: навчально-методичний посібник. К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. 273 с. URL : <http://www.ussf.kiev.ua/ieeditions/22/>

4. Стаття на тему «Пізнавальна діяльність дітей із затримкою психічного розвитку». URL: <https://naurok.com.ua/rekomendaci-osoblivosti-navchannyaditey-z-oor-246657.html>

*Недашківська Аліна Вікторівна
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності «Психологія»*

Науковий керівник:

Психокорекційна програма розвитку пам'яті дошкільників технологіями мульт-терапії

Проблема пам'яті перебуває в центрі уваги вітчизняних і закордонних психологів. Природу та закономірності пам'яті пояснюють з позицій асоціативної теорії пам'яті, гештальтпсихології, біхевіоризму, когнітивної теорії та теорії діяльності. Різні погляди на пам'ять зумовлені різним розумінням її природи. Вітчизняні дослідники визначають пам'ять як процес запам'ятовування, зберігання, відтворення та забування різноманітного досвіду.

У дошкільному віці переважає мимовільна образна пам'ять. Пам'ять поступово пов'язується з мисленням та набуває інтелектуального характеру. Формується елемент мимовільної пам'яті як здатність координувати цей процес спочатку дорослими, а згодом і самою дитиною. Психологи також відзначають, що формуються передумови для перетворення процесу запам'ятовування в спеціальну розумову діяльність для набуття навичок логічного запам'ятовування. Завдяки накопиченню та узагальненню досвіду поведінки й спілкування з дорослими та однолітками, розвиток пам'яті у дітей дошкільного віку є частиною розвитку їхньої особистості.

Здатність дітей дошкільного віку запам'ятовувати значною мірою залежить від конкретного контексту тестування пам'яті, зокрема від присутності знайомого. Присутність іншої людини сприяє реалізації поведінкової установки дитини стосовно неї, що впливає на процес запам'ятовування і тим самим визначає кінцевий результат.

Важливу роль у формуванні пам'яті у дітей дошкільного віку відіграє правильна організація освітнього процесу в цілому та організація діяльності дітей вихователем.

Сприятливі умови для розвитку довільного та осмисленого запам'ятовування і відтворення створюють спеціальні види дитячої діяльності, організовані дорослими - дидактичні ігри, малювання, аплікації, заняття з розвитку мовлення тощо. Оскільки діяльність дітей дошкільного віку спрямована на досягнення найближчих цілей, зміст матеріалу, що пропонується дорослими для запам'ятовування, має бути відповідним і цікавим для них [3].

Мульт-терапія – це один з методів психотерапії мистецтвом. Її також розглядають як один з напрямів арт-терапії. У мульт-терапії можна виділити активну (створення мультфільмів) та пасивну (перегляд мультфільмів).

Мульт-терапія - це інший вид арт-терапії, відмінний від прямої психотерапії, це терапія через творчість. Як універсальний метод арт-терапія, мультиплікаційна терапія охоплює елементи візуальної, слухової, танцювально-рухової, драмотерапії та казкотерапії [1].

Мульт-терапія має такі переваги: - полегшує психологічний стан дитини, привертає увагу до естетики й творчості, покращує настрій і мотивацію - розвиває творчу активність і творчі здібності - допомагає дитині засвоїти нові навички - розвиває пам'ять, увагу, мислення (метафоричне і логічне), дрібну моторику і мовні навички розвиває загальнокультурні, організаторські, комунікативні та пізнавальні навички - знаходить і конструює особистісні смисли - долає страхи, внутрішні комплекси та невпевненість.

Структура психокорекційного сеансу мульттерапії включає: 1)Привітання. 2) Перегляд мультфільму. 3)Обговорення. 4)Творче завдання. 5) Гра на розвиток пам'яті. 6) Гра на розвиток зорової пам'яті. 7) Підсумок заняття.

Програма із 5-ти занять орієнтована на дітей старшого дошкільного віку, час проведення занять в межах 25-30 хв. Найкоротшими етапами є «Привітання» та «Підсумок» заняття, тривалістю разом до 6 хв. Основна частина, яка включає перегляд мультфільму, його обговорення та виконання додаткових вправ 19-24хв. Час залежить

від багатьох факторів, серед них кількість учасників, тривалість мультфільму, особливості виконуваних завдань(групою чи індивідуально). Їх метою є розвиток зорової та слухової пам'яті, разом з тим діти вчаться відтворювати побачене і почуте, взаємодіяти в команді. Дошкільники тренують спостережливість, концентрацію уваги, творче мислення; виховують емоційну чуйність та збагачують словниковий запас.

Працюючи в групах, діти розвивають вміння спілкуватися, домовлятися, розуміти, віддавати, ефективно взаємодіяти, підтримувати, грати різні соціальні ролі, розвивають лідерські якості та беруть на себе відповідальність за власну ділянку роботи. Діти можуть експериментувати з собою як художники, сценаристи, композитори, техніки, актори тощо.

Методика мульт-терапії може бути ефективно використана в різних аспектах: як терапевтична психологічна корекція, як техніка творчого розвитку, як інструмент виховання (естетичного, морального, соціального тощо) та як комунікативна техніка. Мульт-терапія може застосовуватися в різних формах, в домашніх умовах, в освітньому процесі та в дитячих творчих гуртках [2].

Створення сприятливих умов для розвитку осмисленого запам'ятовування та формування елементів мимовільної пам'яті в дошкільному віці має важливе значення для подальшого психічного розвитку. Розвиток елементів мимовільної пам'яті у дітей дошкільного віку, формування у них уміння свідомо ставити та пригадувати мету, яку потрібно запам'ятати, та використовувати необхідні для цього способи є передумовою успішного навчання дітей у школі.

Список використаних джерел

1. Дишель К. А. Теоретична модель дослідження мультиплікаційних засобів як чинника емоційного розвитку молодших школярів. Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. 2014. Т. 11. Вип. 13. С. 190-197.
2. Силко Р. М. Мульт-терапія як технологія виховання дітей. Активна мульт-терапія. Серія: Педагогічні науки, 2014. № 120, С. 188-190.
3. Харченко А. С. Психологічні особливості пам'яті дошкільників. А. С. Харченко Сучасні тенденції розвитку теорії і практики дошкільної освіти: зб. наук. праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції, 19- 20 травня 2010 р. М-во освіти і науки України, Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка [та ін.]. Полтава, 2010. С. 180-184.

*Ніколаєва Юлія Валентинівна
студентка I курсу
спеціальності «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Тесленко Тетяна Василівна*

Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами проектних технологій

На сьогоднішній день освітяни України акцентують увагу на комплексному розвитку особистості учнів, що включає не лише набуття базових знань та вмінь, але й розвиток творчих здібностей [1, 4]. У "Державному стандарті початкової освіти" та інших документах можна знайти наступні положення щодо розвитку творчості. Рекомендується використовувати різноманітні педагогічні техніки та методики, такі як метод проектів, групова робота, ігрові технології, творчі завдання тощо для розвитку творчого потенціалу учнів [1, 29]. Держстандарт підкреслює важливість інтеграції навчальних дисциплін та застосування проектного навчання як засобу стимуляції творчого мислення. Проектні технології легко застосовувати на різних уроках – і читанні, і математиці, і ЯДС тощо [6]. Найяскравіше це можна помітити у вальдорфській школі [5]. Викладачам цього напрямку доволі успішно вдається формувати у дітей вміння генерувати нові ідеї, шукати альтернативні рішення та застосовувати інноваційні підходи, навіть не дивлячись на використання лише природних матеріалів. Недарма Міністерство освіти України надало статус офіційної вальдорфській педагогіці [4]. Проектне навчання допомагає учням вирішувати реальні проблеми, працювати в команді, розвивати критичне мислення та самостійність. Лише уявіть, на скільки ефективних результатів можна досягнути засобом проектів, не обмежуючись тільки натуральними матеріалами. Неабияку роль у цьому процесі відіграє педагог. Щоб розвинути творчі здібності у молодших школярів, вчителю потрібно створювати сприятливі умови в освітньому середовищі. Це стимулюватиме до появи нових ідей та підходів, полегшить процес пошуку та створення нових ракурсів творчості [2, 51; 6].

Все це вимагає нових підходів до методики навчання, яка повинна забезпечувати підготовку учнів до діяльності у різних сферах, давати школярам загальні відомості про основи виробництва, сучасну техніку, технології, процеси управління, основні групи професій та вимоги професій до людини; залучати учнів до творчих і технологічних робіт. Одним із основних напрямків реалізації цих завдань є запровадження в освітній процес проектно-технологічної діяльності, яка інтегрує всі види сучасної діяльності людини: від появи творчого задуму до реалізації готового продукту. Необхідність застосування проектної діяльності у сучасній шкільній освіті зумовлена очевидними тенденціями в освітній системі до повноцінного розвитку особистості учня, його підготовки до реальної діяльності [3].

Результати впровадження проектних технологій повинні бути відчутні: якщо це теоретична проблема, то конкретне її розв'язання, якщо практична – конкретний результат, готовий до впровадження. Проектна технологія передбачає використання педагогом сукупності дослідницьких, пошукових, творчих за своєю суттю методів, прийомів, засобів.

Таким чином, згідно з усім вищесказаним, розвиток творчих здібностей молодших школярів є однією з ключових задач освітньої системи, і він здійснюється за допомогою інтеграції навчальних дисциплін, застосування проектного навчання та використання різноманітних творчих педагогічних методів. Отже, особливу увагу вчителів початкової школи хочемо звернути до методу проектних технологій як одному з найоптимальніших під час інтеграції дисциплін та найефективніших для розвитку творчих здібностей учнів.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 87 від 21.02.2018 р. із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ №688 від 24.07.2019 р., №898 від 30.09.2020 р.
2. Коновалова М.В. Педагогічні умови розвитку творчих здібностей учнів молодшої школи. Київ: Видавництво "Міленіум", 2009. 198с.
3. Концепція НУШ. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>. (дата звернення 23.03.2024р.).
4. Наказ міністерства освіти України про поширення досвіду вальдорфської педагогіки в освітянську практику України. <https://7promeniv.com.ua/rozvytok-dytyny/alternatyvna-osvita/valdorfska-osvita-u-lvovi/2146-valdorfska-pedahohika-i-ministerstvo-osvity-ukoainy.html> (дата звернення 23.03.2024р.).
5. Партола В.В. Використання методу проєктів як засобу формування інтелектуальних умінь молодших школярів у вальдорфській школі. Педагогіка формування творчої особистості у вищих і загальноосвітніх школах. — Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2011. — Вип.11 (64). — С. 38-43.
6. Проєкти типової навчальної програми початкової школи 2017. URL: <https://nus.org.ua/news/mon-vyneslo-na-gromadske-obgovorennya-proekty-typovoyi-navchalnoyi-programy-pochatkovoyi-shkoly/> (дата звернення 24.03.2024).

*Носенко Олена Володимирівна
студентка I курсу
спеціальності «Практична психологія»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук,
кандидат психологічних наук, професор,
Митник Олександр Якович*

Формування готовності практичного психолога до професійної діяльності у процесі навчання у ЗВО.

Сьогодні українське суспільство переживає швидкоплинні соціально-економічні та політичні трансформації. Молодий спеціаліст після закінчення вищого навчального закладу повинен ефективно адаптуватись до професійної діяльності, тому він повинен бути готовим до сучасних вимог професії. На основі досвіду педагогічної діяльності можемо з впевненістю констатувати, щоб успішно адаптуватися до діяльності, фахова підготовка практичних психологів має включати не тільки оволодіння знаннями, вміннями, які стосуються професійної сфери, а й активізувати особистісний розвиток та самореалізацію майбутніх фахівців.

Для професійного та ефективного виконання діагностики, корекції та консультування практичному психологу необхідна спеціальна якісна підготовка в умовах навчання у ВНЗ. Досвід показує, що не завжди випускники ВНЗ готові до роботи практичними психологами, ця проблема знаходить місце у появі емоційного вигорання, психосоматичних розладів, неврастеній та різних видів неврозів.

Теоретико-методологічним підґрунтям фахової професійної підготовки практичних психологів на сучасному етапі виступають концепції таких дослідників, як Д. Богоявленська, О. Бондаренко, В. Панок, Є. Пряжнікова, Л. Уманець, Н. Чепелева та інші. Дослідженням готовності психолога до професійної діяльності займалися такі вчені, як Н. Берегова, О. Бондаренко, А. Руденок, І. Томаржевська, І. Солійчук, В. Панок, Я. Чаплак, Б. Якимчук та практично зорієнтованими навчальними курсами

Аналізуючи існуючу систему підготовки майбутніх фахівців – практичних психологів до професійної діяльності в системі вищої школи, ми виявили низку її особливостей: психологічна освіта найчастіше вибудовується по парадигмі репродуктивного засвоєння теоретичних знань. Об'єктно-орієнтовані знання з різних розділів фундаментальної психологічної науки не дозволяють студентам сформувати цілісне уявлення про виникаючі психологічні проблеми особистості і способи їх вирішення. Спостерігається «відірваність» теорії від практики, існує репродуктивно-пасивний характер засвоєння знань у готовому вигляді, дисципліни психолого-педагогічного циклу не забезпечують належним чином формування професійних умінь. У майбутніх практичних психологів відсутній досвід творчого застосування отриманих знань в умовах реальної практики. Саме через це майбутні фахівці опиняються неготовими до професійної діяльності.

До цінностей професії психолога науковці відносять: спрямованість на допомогу клієнту; віра в людей, позитивна установка щодо них (Л. Враммер, М. Еріксон, Р. Мей), віра у здатність клієнта долати життєві труднощі (В. Панок, Н. Чепелева), до позитивних змін і розвитку; уміння зберігати таємницю; готовність до співпраці та спрямованість на позитивний результат діяльності та ін.

Отже, психологічна готовність студентів-психологів до професійної кар'єри – це цілеспрямований вияв потенціалу особистості, що включає їх переконання, мотиви, погляди, почуття, якості характеру, знання, уміння, навички. Готовність досягається в процесі професійної фахової підготовки і є результатом всебічного особистісного розвитку особистості майбутніх психологів з урахуванням вимог професійної психологічної діяльності.

Список використаних джерел

1. Антонова Н.О. Проблеми діагностики психологічної готовності до професійної діяльності у випускників психологічного факультету / Н.О. Антонова // Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць. – 2009. – Том X. – Ч. 11. – С. 43–52.
2. Канівець Т.М. Формування психологічної готовності студентів до здійснення майбутньої професійної кар'єри : автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.10 / Тетяна Миколаївна Канівець . – Київ, 2013. – 20 с
3. Матійків І. М., Ковальчук З. Я. Основи професійної майстерності психолога: навч.-метод. посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. 340 с.

*Олійник Інна Андріївна,
магістрантка 1-го року навчання
спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Гальченко Вікторія Миколаївна*

Виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобами художньої літератури

Виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку за допомогою художньої літератури є ключовим аспектом формування свідомої

особистості. Художня література має унікальну здатність впливати на емоційні та моральні почуття людини, роблячи її більш освіченою й культурно збагаченою.

Головне завдання патріотичного виховання передбачає формування патріотизму на сучасному етапі становлення української державності. Дана проблема відіграє важливу роль у житті кожної людини, про що свідчать такі державні документи, як Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української держави (2015), Указ Президента «Про заходи щодо розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя громадян» (1999), Базовий компонент дошкільної освіти (2021) тощо.

Вивчення проблеми патріотичного виховання дошкільників ґрунтується на фундаментальних працях у галузі національної системи виховання, концептуальних положеннях національної освіти та виховання (А. Алексюк, І. Бех, О. Вишневський, Т. Усатенко). Історико-педагогічні дослідження, у яких охарактеризовано аспекти організації та здійснення краєзнавчої роботи, активізації творчого потенціалу дитини у процесі практичної діяльності в довіллі, напрями та зміст у закладах освіти України в різні історичні періоди, знайшли своє відображення в дослідженнях науковців (Л. Бабенко, В. Бенедюк, Г. Гуменюк, М. Костриця, Т. Міщенко, В. Прокопчук, Т. Самоплавська, П. Тронько та ін.).

Метою цієї статті є теоретичний аналіз проблеми виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку.

Розглянемо основні аспекти цієї важливої проблеми далі.

1. Значення художньої літератури у формуванні ідентичності дитини:

- Художня література сприяє розширенню світогляду дитини, поглибленню її національної самосвідомості та формуванню патріотичних почуттів.

- Через персонажів та сюжети дитя навчається емпатії, розумінню історії та культури свого народу.

2. Вибір літературних творів для дошкільників:

- Значущість обрання літературних джерел, що відображають історичні, культурні та моральні цінності нації.

- Список рекомендованих творів для дітей старшого дошкільного віку, які відповідають цілям патріотичного виховання.

3. Методи впровадження патріотичного виховання через художню літературу:

- Розгляд інтерактивних методів читання та обговорення творів, які стимулюють критичне мислення та емоційне сприйняття.

- Застосування творчих завдань (малювання, постановка міні-вистав, творчі проекти), щоб діти могли виразити своє розуміння патріотичних ідей.

4. Роль батьків і вихователів у патріотичному вихованні через літературу:

- Ефективність спільних читань та обговорень між дітьми та дорослими у розвитку патріотичних цінностей.

- Методи навчання батьків та вихователів ефективним стратегіям використання літератури для патріотичного виховання.

Цей підхід не тільки сприяє розвитку моральних та етичних цінностей у дітей, але й поглиблює їхнє розуміння та любов до власної культури та історії.

У дослідженнях багатьох вчених патріотичне виховання подане через процес взаємодії вихователів і вихованців, спрямований на розвиток патріотичних почуттів, формування патріотичних переконань і стійких норм патріотичної поведінки. Формування національної культури через історію рідного краю представлено у працях В. Сухомлинського. Видатний педагог говорив про необхідність ознайомлювати дітей з рідним краєм, його традиціями та героїчним минулим. Він доводив, що дитина постійно відкриває світ, і тому слід виховувати її таким чином, щоб прищепити любов до Вітчизни, її краси і величності [3].

Любов до Вітчизни починається з любові до своєї малої батьківщини – місця, де народилася людина. Сучасні науковці (А. Богуш, Л. Калуська, Т. Комарова, Т. Ротанова, В. Цимбалюк) підтверджують, що саме в дошкільному віці в результаті систематичного виховання в дитини закладаються елементи усвідомлення громадянства. Дошкільник вже знає та правильно вживає терміни «Україна», «Батьківщина», «країна», «рідне місто», «вулиця» (їхні назви).

Погоджуємо з думкою науковців, які вважають, що у дітей дошкільного віку інтенсивно формуються ціннісно-культурні та патріотично-моральні основи особистості; розвиваються їхні емоційна, чуттєва сфери, психічні процеси (мислення, пам'ять, увага); проходить соціальна адаптація до вимог суспільства; розпочинається процес культурно-національної ідентифікації, усвідомлення себе як частини навколишнього світу [1].

Сучасні психологи та педагоги вважають, що патріотичні почуття не обмежуються ставленням до батьків і ровесників. Діти старшого дошкільного віку відтворюють відомості про історію нашої країни, основні суспільні події. Почуття любові до Батьківщини відбувається під впливом виховання; накопичуються враження, знання, які в подальшому є основою виховання патріотичних почуттів [2].

Варто підкреслити, що серед засобів патріотичного виховання Л. Шкрєбтєнко виділяє художню літературу. Дослідниця переконана, що саме в літературі відображаються прагнення та ідеали народу, викладаються героїчні вчинки, а також зображуються картини народного побуту та праці. Все це може бути взірцем для наслідування та втілення у практичне життя дітьми дошкільного віку [4, с. 88].

Отже, сьогодні перед нами постає завдання – виховати дітей громадянами, які люблять свою Батьківщину, народ, мають національну самосвідомість, гуманістичну мораль, знають свої права і свободи. Виховання маленького громадянина необхідно спрямувати, насамперед, на розвиток його гуманістичних почуттів; формувати національні і загально людські цінності, доброту, увагу, милосердя, чесність, правдивість, гідність, любов і повагу до рідних. Великий потенціал у цьому питанні належить художній літературі.

Список використаних джерел

1. Богуш, А. М., Гавриш, Н. В., Котик, Т. М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності у ДНЗ. Київ: Слово, 2010. 304 с.
2. Міщенко Н. Який же проросте патріотизм? Рідна школа. 2009. С. 1-8.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. Київ : Радянська школа, 1977. Т. 5. 639 с.
4. Шкрєбтєнко Л. П. Виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобами художньої літератури : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Одеса, 2019. 298 с.

*Олійник Вікторія Анатоліївна
студентка магістратури 1 курсу
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Саяк Валентина Іванівна*

**Тренінгова діяльність як основа формування фахових компетентностей
майбутніх викладачів закладів вищої освіти**

Тренінгова діяльність у закладах вищої (ЗВО) освіти набуває все більшого значення у професійній підготовці майбутніх викладачів. Вона є ефективним засобом у розвитку фахових компетентностей студентів та створює сприятливі міжособистісні відносини між викладачами і студентами для їхнього професійного розвитку.

Для підготовки майбутніх викладачів ЗВО необхідний комплексний підхід, що включає набуття базових педагогічних знань із тренінгової діяльності, розвиток умінь і навичок управління групами, підвищення мотивації та стимулювання навчальної діяльності студентів. Основною метою підготовки майбутніх викладачів до тренінгової діяльності є забезпечення їхньої готовності до використання інтерактивних методів і прийомів проведення тренінгу, вміння фасилітувати діалог, модерувати дискусії та працювати з різними групами здобувачів освіти; володіти високим рівнем емпатії, толерантності та вміння слухати і сприймати думки, ідеї та погляди інших.

Для формування фахових компетентностей майбутніх викладачів шляхом тренінгової діяльності важливе значення має практична підготовка, яка включає такі етапи як: створення тренінгових вправ і завдань; розробка та планування тренінгів; відвідування майстер-класів та участь у тренінгах і семінарах з педагогіки [1]. Завдяки тренінговій діяльності у майбутніх викладачів відбувається розвиток таких ключових компетенцій, як професійна етика, робота в команді, адаптивність до змін, креативність та інноваційність у методах викладання тощо. Це також дає можливість розвинути навички міжособистісного спілкування, лідерства, ефективного управління групами та вирішення конфліктів.

Основні принципи та методи тренінгової діяльності використовуються як ефективні інструменти для підготовки майбутніх викладачів ЗВО до ефективного викладання. До них належать:

- заохочення учасників тренінгів до активної участі в освітньому процесі через дискусії, вправи, роботу в групах та симулятивні ігри;
- сприяння взаємодії між учасниками тренінгу, а також між тренерами та учасниками з метою обміну досвідом та взаємного навчання;
- наголос на практичному застосуванні знань і навичок у реальних життєвих ситуаціях, в яких учасники тренінгів будуть мати можливість перевірити теоретичні концепції в умовах практичного застосування;
- заохочення учасників до критичного мислення, аналізу та самостійного пошуку рішень сприяє розвитку творчості та ініціативи;
- ефективність навчання забезпечується використанням різноманітних методів викладання, зокрема дискусії, аналізу конкретних ситуацій, рольових ігор та симуляції;
- надання учасникам зворотного зв'язку, що сприяє процесу формування навичок об'єктивізму при оцінюванні своїх сильних та слабких сторін та вдосконаленню набутих навичок;
- урахування індивідуальних потреб і особливостей учасників тренінгів, щоб максимізувати результати навчання [2].

Отже, використовуючи зазначені принципи та методи, майбутні викладачі ЗВО можуть не лише здобути нові знання і навички, а й розвинути свою професійну компетентність, підвищити якість викладацької діяльності.

Сучасні тренінгові технології надають викладачам нові можливості для вдосконалення процесу навчання та підвищення його ефективності. Інтеграція в тренінгову діяльність відеолекцій, онлайн-курсів та вебінарів дає майбутнім викладачам ЗВО можливість використання доступу до новітніх інформаційних ресурсів та найкращих практик в освітній галузі. Використання віртуальних навчальних платформ заохочує активну участь і співпрацю студентів та полегшує побудову інтерактивних навчальних занять. Технологія віртуальної реальності може бути використана для моделювання різних навчальних ситуацій у процесі проведення

тренінгу, надаючи майбутнім викладачам ЗВО досвід організації оптимальної роботи у навчальних групах.

Блоги, соціальні мережі та форуми слугують для майбутніх викладачів ЗВО платформами для обміну досвідом та взаємопідтримки, допомагаючи їм розвивати свої професійні навички та адаптуватися до нових викликів у галузі освіти. Для безпеки та конфіденційності всіх учасників навчання особливу увагу слід приділяти кібербезпеці та етичним питанням використання інформаційних технологій в освітньому процесі.

У підготовці майбутніх викладачів до тренінгової діяльності важливе значення має саморозвиток і професійна рефлексія. Саморозвиток дає змогу майбутнім викладачам удосконалити свої знання, уміння і навички, а також ефективніше працювати зі здобувачами освіти як учасниками тренінгів.

Важливою складовою саморозвитку є професійна рефлексія. Це процес аналізу власної діяльності з метою пошуку шляхів вдосконалення. Завдяки рефлексії майбутні викладачі ЗВО можуть визначити свої сильні та слабкі сторони, зрозуміти, що працює добре, а що потребує вдосконалення. Цей процес заохочує до постійного самовдосконалення та професійного розвитку. Самовдосконалення та професійна рефлексія допомагають викладачам ЗВО підтримувати вмотивоване та позитивне ставлення до викладання. Завдяки постійному вдосконаленню і професійному зростанню вони можуть залишатися зацікавленими і вмотивованими у своїй діяльності та передавати цю енергію здобувачам освіти [3].

Отже, тренінгова діяльність у підготовці майбутніх викладачів ЗВО може принести велику користь в організації освітнього процесу. У моделях системної співпраці викладача і студента створюється більш ефективне і цікаве навчання та можливість для практичного застосування отриманих знань. Освітній простір тренінгової діяльності з можливостями створення симуляційного навчального середовища уможливорює процес відпрацювання реальних життєвих ситуації в умовах, що відтворюють дійсність.

Список використаних джерел

1. Аніщенко О. Методика організації і проведення тренінгів з розвитку особистісних і професійних якостей дорослих. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2015. 2 (11). С. 154-161.

2. Афанасьєва Н. Є., Перелигіна Л. А. Теоретико-методологічні основи соціально-психологічного тренінгу: навч. посібник, 2016. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/4053> (дата звернення 03.04.2024 р.).

3. Тренінги з розвитку професійної компетентності андрагогів: практичний посібник / Авт. кол.: Баніт О. В., Коваленко О. Г., Котирло Т. В., Піддячий В. М., Самко А. М., Шарошкіна Н. Г. Київ : ІНУОД імені Івана Зязюна НАПН України, 2021. 407 с.

*Олійник Юлія Вікторівна,
студент 1 курсу,
спеціальності «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Мартиненко Світлана Миколаївна*

Теоретичні основи застосування інноваційних методів роботи над елементами синтаксису в початковій школі

Проблема викладання елементів синтаксису в початковій школі є надзвичайно актуальною темою в сучасній освіті. Особливу увагу привертають питання динаміки розвитку синтаксичних навичок, розвитку лінгвістичної компетенції та методики ефективного навчання.

Синтаксис є важливою частиною мовленнєвої компетенції, яка формується вже на ранніх етапах освітнього процесу. В початковій школі діти зіштовхуються з основними правилами побудови речень, які є фундаментом для їхнього майбутнього мовлення. Тому розробка та впровадження інноваційних методів навчання, які можуть поліпшити засвоєння цих правил, є критично важливою.

Інноваційні методи навчання синтаксису включають використання інтерактивних ігор, мультимедійних презентацій, а також веббазованих додатків, які сприяють більш ефективному залученню учнів. Ці підходи дозволяють дітям не тільки пасивно сприймати інформацію, а й активно її осмислювати та застосовувати в практиці.

Вивченням інноваційних методів роботи над синтаксисом займалися багато вчених, які вказують на високу ефективність використання інтерактивних технологій в освіті. Ці методи не тільки сприяють кращому розумінню матеріалу, але й мотивують учнів до навчання, роблять процес більш захоплюючим та інтерактивним.

Вивченням інноваційних методів роботи над синтаксисом займалися багато вчених у галузі педагогіки та лінгвістики. Серед них можна виділити дослідження використання мультимедіа у навчанні, роль ігрових технологій та інших сучасних підходів, які сприяють кращому засвоєнню мовних структур.

Основними вченими, які досліджували цю проблематику, є такі особистості, як: Л. Варзацька, Н. Грипас, С. Єрмоленко, Б. Кулик, Л. Мацько, М. Плющ, О. Пономарьова, С. Шевчук, Н. Шкуратяна та ін. Їхні роботи підкреслюють значення інновацій у викладанні мови та способи їх застосування в шкільній практиці.

Інтеграція інноваційних методів у викладання елементів синтаксису в початкових школах є прогресивним підходом, що відповідає еволюції освітніх потреб та узгоджується з сучасними педагогічними тенденціями. Цей підхід використовує динамічні та інтерактивні стратегії для підвищення залучення та розуміння молодими учнями складнощів синтаксису.

Одним з основних методів у цьому інноваційному педагогічному підході є використання нетрадиційних методів навчання, які відходять від звичайних лекційних занять до більш інтерактивних та орієнтованих на студента заходів. Ці методи розроблені для розвитку критичного мислення, ефективних навичок комунікації та творчих робочих здібностей серед учнів. Вчителям рекомендується використовувати ігрові методи, проектні методи, мозкові штурми та використання інтелект-карт для створення більш захоплюючого навчального середовища. Ці заходи не лише роблять процес навчання цікавішим та менш складним для учнів, а й допомагають у практичному застосуванні синтаксису в повсякденному спілкуванні.

Окрім того, включення інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у викладання синтаксису виділено як особливо ефективний метод. Інструменти ІКТ, такі як планшети та інтерактивне програмне забезпечення, можуть надавати учням негайний зворотний зв'язок та дозволяють їм практикувати синтаксис в різноманітних та збагачених мультимедіа контекстах. Цей метод підтримує візуальні та інтерактивні стилі навчання учнів, роблячи складні синтаксичні концепції більш доступними та легшими для розуміння.

Включення діалогічного навчання в уроки синтаксису є іншим інноваційним підходом. Цей метод залучає студентів до високого рівня діалогу, запитань та взаємного навчання, де вони не лише споживачі знань, а й їх продуценти. Наголос

робиться на активній участі студентів, де їх заохочують думати про синтаксичні правила, обговорювати їх та застосовувати у конструктивних діалогах з однолітками.

Крім того, використання розповідей та рольових ігор може значно допомогти у викладанні синтаксису. Включаючи уроки синтаксису в розповіді або сценарії, де діти приймають ролі та використовують відповідний синтаксис, вчителі можуть забезпечити контекстуальне навчання, яке покращує розуміння та запам'ятовування синтаксичних правил.

Ці інноваційні методи колективно сприяють більш цілісному та ефективному досвіду навчання. Вони враховують різні стилі навчання та інтелект, роблячи засвоєння синтаксичних знань більш всебічним, захоплюючим і відповідним до сучасних освітніх практик. Впровадження цих методів вимагає переходу від традиційних педагогічних стратегій до більш динамічних, орієнтованих на студента підходів до навчання, які реагують на різноманітні потреби сучасних учнів.

Застосування цих інноваційних методів дозволяє освітянам значно покращити досвід навчання синтаксису в початкових школах, роблячи його більш відповідним до цифрової та інтерактивної епохи. Цей зсув не лише підвищує ефективність викладання синтаксису, але й готує учнів до критичного мислення та комунікативних навичок, необхідних для майбутніх академічних та життєвих викликів.

Отже, інтеграція інноваційних методів у процес викладання синтаксису в початковій школі відкриває значні перспективи для підвищення ефективності освітнього процесу. Застосування інтерактивних технологій, ігрових методів, діалогічного навчання та інших сучасних підходів сприяє глибшому розумінню та засвоєнню синтаксичних правил учнями. Ці методи роблять навчання більш захоплюючим, доступним та ефективним, відповідаючи на потреби різних стилів навчання та інтелекту учнів.

Сучасні інновації у викладанні мови не тільки сприяють активнішому залученню учнів у навчальний процес, але й підтримують індивідуальний підхід, дозволяючи адаптувати матеріал під конкретного учня. В результаті, це веде до формування міцнішої мовної основи, що є важливим для подальшого навчального та особистісного розвитку дітей.

Таким чином, удосконалення підходів до викладання синтаксису в початкових класах за допомогою інновацій є важливим кроком на шляху до створення більш ефективної та адаптивної освітньої системи, що здатна задовольнити потреби сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Андрієвський Б. Педагогічні аспекти сучасної початкової школи. Початкова школа. 2017. №4. – С. 3-4.
2. Гудима Н.В. Інноваційні технології навчання української мови та літературного читання в початковій школі: навч. посіб. Кам'янець-Подільський : Друк-сервіс, 2018. – С. 168.
3. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н.М. – К.: ТОВ “Видавничий дім “Плеяди”, 2017. – С. 206.

*Онищенко Катерина Сергіївна
студентка II курсу магістратури
спеціальності 013 «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Верьовкіна Жанна Леонідівна*

Особливості роботи асистента вчителя загальноосвітнього закладу з інклюзивним навчанням

В умовах сьогодення однією ключових проблем, що гостро стоять на порядку денному української сфери освіти, є забезпечення реалізації концепції інклюзивної освіти дітей з особливими освітніми потребами (далі – ООП). Це стратегічне завдання знаходить своє відображення в положеннях Законів України «Про освіту» [2], «Про повну загальну середню освіту» [1], Концепції розвитку інклюзивного навчання, затвердженої Наказом МОН України від 1 жовтня 2010 р. №912 [3], та інших нормативних правових актах. При цьому його реалізація вимагає створення в сучасних масових школах необхідних додаткових умов для розвитку, навчання та виховання здобувачів освіти з ООП, серед яких особливе місце посідає цілеспрямована, якісна та наполеглива робота висококваліфікованих фахівців-освітян, зокрема асистентів вчителів.

Асистент учителя є рівноправним членом педагогічного колективу закладу освіти, який бере активну участь в освітньому процесі у відповідності до своїх посадових обов'язків.

На сьогодні основними завданнями асистента вчителя в масовій школі з інклюзивною формою навчання є такі: 1) здійснення адаптації змісту та методів навчання у відповідності до освітніх можливостей та потреб учня з ООП; 2) застосування в освітньому процесі комплексу додаткових заходів, спрямованістю яких є опанування навчального матеріалу; 3) організація та проведення додаткових занять з учнями з ООП та з тими, які мають труднощі у засвоєнні змісту навчального матеріалу; 4) доповнення навчальної програми матеріалами, засвоєння яких є необхідним учням з ООП для повноцінного життя в учнівському колективі на рівні класу/школи/суспільства у цілому, попередньо узгодженого та затвердженого вчителем; 5) взяття участі в процесі розробки та практичній реалізації індивідуальних навчальних планів на кожному етапі навчання учня з ООП; 6) забезпечення індивідуального та диференційованого підходу до учнів з ООП під час уроків та в позакласний час.

Проведений аналіз зарубіжного (Канада, США, Німеччина) та українського досвіду дає змогу визначити низку ключових особливостей в процесі організації роботи асистента вчителя в загальноосвітніх навчальних закладах:

- *по-перше*, забезпечення індивідуального підходу у роботі асистента вчителя, сутність якого полягає у відсутності чітко визначеного переліку обов'язків, а також організацію психолого-педагогічного супроводу учнів з ООП у відповідності до їх індивідуальних потреб;

- *по-друге*, у випадку необхідності надання асистентом учителя допомоги всім учням класу, в яких виникають труднощі у процесі навчання та/або в учнівському колективі;

- *по-третє*, володіння принципами роботи в загальноосвітньому навчальному закладі з інклюзивним навчанням;

- *по-четверте*, диференціація асистента вчителя від фахівця у сфері спеціальної та інклюзивної (дефектологічної/ логопедичної/ реабілітаційної) освіти [4].

Одним із найважливіших напрямків діяльності асистента вчителя є здійснення систематичного вивчення та аналізу можливостей та потреб учнів з ООП, проведення оцінки динаміки їх розвитку. Так, перебуваючи поряд із дітьми протягом тривалого часу, асистент учителя має змогу проводити постійні спостереження та аналіз їх діяльності в освітньому процесі та в позакласний час, а також належним чином фіксувати такі дані, вести щоденник спостережень задля презентації результатів під час

ради команди психолого-педагогічного супроводу, а також під час планування уроків та додаткових занять з учителем тощо.

Крім того, серед важливих умов упровадження моделі інклюзивного навчання в закладі освіти є забезпечення організації професійної співпраці асистента вчителя з іншими фахівцями за такими напрямками:

– *співпраця асистента вчителя та інших фахівців команди психолого-педагогічного супроводу з батьками*: перебуваючи поряд з учнем з ООП під час освітнього процесу, позакласних заходів та супроводжуючи його на додаткових та корекційно-розвиткових заняттях, асистент учителя здійснює спостереження за заняттями, контактує з фахівцями з команди психолого-педагогічного супроводу, вислуховує поради фахівців щодо подальшої траєкторії розвитку дитини, спілкується з батьками про учня та його успіхи, а також активно долучає до планування та реалізації навчальної програми;

– *співпраця асистента вчителя з класоводом*: передбачає забезпечення єдності між учителем та асистентом вчителя в роботі з учнем з ООП як найважливішої умови ефективності освітнього процесу в закладі освіти з інклюзивним навчанням, за якої вчитель є відповідальним за керівництво роботи класу, а асистент учителя – за здійснення належного супроводу учнів з ООП, які мають труднощі у навчанні та засвоєнні навчального матеріалу.

Таким чином, асистент учителя є членом команди психолого-педагогічного супроводу, діяльність якого має надзвичайно важливу роль в освіті та забезпеченні процесу соціалізації учнів з ООП на засадах індивідуального та особистісно зорієнтованого підходів в освітньому процесі.

На сьогодні серед актуальних проблем у роботі асистента вчителя визначені такі: забезпечення нормативного врегулювання роботи асистента вчителя стосовно визначення кількості посад у закладі освіти, норм навантаження тощо; розробка та впровадження системи якісної підготовки осіб, які мають намір працювати асистентом учителя, їх мотивації та престижності професії; розробка методичних рекомендацій щодо практичного використання різних технологій адаптації та модифікації навчальних завдань для учнів з різним рівнем підтримки та різними нозологіями та патологічними станами.

Список використаних джерел

1. Про організацію освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2023/2024 навчальному році: Лист Міністерства освіти і науки України від 31 серпня 2023 р. №1/13094-23.
2. Про освіту: Закон України від 05 вересня 2017 р. №2145-VIII. Офіційний вісник України. 2017. №78. Ст. 2392.
3. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16 січня 2020 р. №463-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. №31. Ст. 226.
4. Five Reasons to Become a Tutor in a DC School. 2021. URL: https://citytutordc.org/5-reasons-to-tutor/?gad_source=1&gclid=CjwKCAjwoa2xBhACEiwA1sb1BHelBU338bDx7XOCSgB3w-wMsjG_feZyM5xBMiZRotxdGT3MGxKAHRoCd1UQAvD_BwE (accessed on: 20.04.2024)

Охрей Юлія Сергіївна
студентка I курсу
спеціальності «053 психологія, практична психологія»

Науковий керівник:

НУШ: теоретичне осмислення нової освітньої філософії як дієвого інструменту в подоланні емоційного вигорання працівників освітньої сфери

Сучасна українська освіта перебуває в стані динаміки. Цей процес пов'язаний з переходом до нової освітньої системи, що означає ґрунтовні концептуальні зміни в усіх складових системи державної освіти, переосмислення всієї освітньої філософії. В умовах реформування та синтезу нової системи освіти вагомим чинником є продуктивний та ефективний працівник, який буде впроваджувати ці зміни.

Працівники освіти належать до категорії, що зазнає потужного впливу в системі «людина-людина». Стан «хронічної втоми» з часом трансформується в синдром емоційного вигорання. Найвагоміші стресогенні фактори, що спричиняють вигорання: емоційна складова, відповідальність за здоров'я та успішність учнів, перебування в стані напруги від вимог адміністрації закладу освіти, батьків, бюрократичне навантаження, деморалізуючий вплив низького соціального статусу професії та рівень оплати праці, конфліктні ситуації, підвищений рівень тривожності, необхідність безперервної уваги та аналізу ситуацій, а з 2022 року - повномасштабне вторгнення. Як будь-яку хворобу, синдром вигорання важливо вчасно попереджати. Аналіз складових нової системи освіти дасть змогу з'ясувати можливий вплив на мінімізацію рівня емоційного вигорання освітян.

Емоційне, фізичне та когнітивне виснаження працівників не сприяє успішній реалізації освітньої реформи. Мотиваційна сфера зазнає негативного впливу, що не спонукає до особистісного та професійного зростання. Нова освітня концепція може бути розглянута як система профілактики емоційного вигорання працівників освітньої сфери.

Впровадження педагогіки партнерства та надання батькам статусу учасників освітнього процесу знімають певний об'єм відповідальності з учителя, а відповідно і знижується тиск з боку батьків. Плідна співпраця передбачає взаємодію трьох сторін: дитина - педагог- батьки, де кожен з учасників несе відповідальність за кінцевий результат. Таким чином можемо стверджувати, що ця модель мінімізує вплив певних факторів, провокуючих виникнення стресу, емоційного виснаження, деперсоналізації і редукції особистих досягнень.

Новий зміст освіти заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної подальшої самореалізації учнів в суспільстві.[8] Це означає, що вчителі мають володіти як ключовими компетентностями, так і наскрізними уміньми. Зазначимо, що застарілі дидактичні методи не спроможні реалізувати нові цілі. Отже маємо принципово новий підхід до питання підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Оскільки одним з факторів виникнення емоційного вигорання є відсутність можливості та мотивації до саморозвитку, підвищення свого професійного рівня, можемо стверджувати, що нова, зручна, доступна та насичена оновленим змістом державна система професійного розвитку може слугувати потужним мотиваційним аспектом.

Освітня реформа передбачає низку стимулів для особистого і професійного зростання з метою залучення до професії найкращих.[9]

Надання учителю академічної свободи та зняття бюрократичного навантаження, впровадження електронної автоматизованої системи документообігу має позитивний вплив, збільшує можливості учителя для творчого пошуку, знижує рівень стресу.

Результати досліджень показали, що привабливість організаційної культури та роботи в організації стримують розвиток процесів вигорання. А. М. Гірник та колеги

зробили висновок, що причиною професійного стресу та подальшого емоційного вигорання є надмірне навантаження та погано організовані робочі умови.[3]

Створення зручного освітнього середовища, що дарує психологічний комфорт та емоційний затишок має позитивний вплив не тільки на учнів, а й на педагогів. Забезпечення сучасними дидактичними матеріалами та засобами ІТ- технологій, нових мультимедійних засобів навчання, оновлення лабораторної бази для вивчення предметів природничо-математичного циклу суттєво розширюють можливості учителя, оптимізують управлінські процеси.

Впровадження добровільної державної сертифікації педагогічних працівників дає можливість отримати надбавку. Можемо стверджувати, що дана законодавча ініціатива має сприяти підвищенню мотивації, створювати умови для професійного зростання.

Розглянувши складові нової освітньої системи можемо стверджувати про її потенційний позитивний вплив на зменшення ризику виникнення стресів та подальшого емоційного вигорання працівників сфери освіти.

Список використаних джерел

1. Боднар А. Я. Емоційне вигорання як внутрішньоособистісний конфлікт [Електронний ресурс] / Алла Яківна Боднар // Науково-практична конференція НаУКМА «Конфліктологічна експертиза : теорія та методика». – 2019.
2. Бойко В. В. Синдром емоційного вигорання в професійному спілкуванні. - СПб., Добродійко, 1999.
3. Гірник А. М. Основи конфліктології / А. М. Гірник. – Київ: Києво-Могилянська академія, 2010. – 80 с. 22 Циганчук Т. В. Стрес у професійній діяльності / Т. В. Циганчук. // Проблеми сучасної психології. – 2015. – №30. – С. 669.
4. Емоційне вигорання / Упоряд. В. Дудяк.- К.: Главник, 2007. – 128 с. (Серія «Психологічний інструментарій»)
5. Мазур П.І. Роздуми про сучасного вчителя. – К., 1991. – 131 с.
6. Мешко Г., Мешко О. Професійне здоров'я педагога як об'єкт діяльності шкільної психологічної служби//Психолог. - №36 (276) 2007.
7. Синдром «професійного вигорання» та професійна кар'єра працівників освітніх організацій: гендерні аспекти./За ред..С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки, Т.В. Зайчикової та ін..-К.,2006. – 365с.
8. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
9. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20srednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

*Паламарчук Тетяна Володимирівна,
студентка І курсу магістратури
спеціальності «053 Психологія»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Саюк Валентина Іванівна*

Психологічні особливості студентського віку

Студентський вік - це період розвитку і становлення людини, який припадає на період пізньої юності або ранньої дорослості, тому в середньому охоплює вік від 17 до 23 років життя людини. Це період життя людини, коли вона може пройти шлях від невпевненого в собі підлітка, який бажає виглядати дорослішим, до особистості, яка дійсно отримала дорослість [2]. Отже, даний етап розвитку людини є важливим, потребує вивчення, зокрема, з точки зору пізнання психологічних особливостей студентського віку.

Психічні особливості студентського віку включають в себе вивчення закономірностей розвитку людини у наступних напрямках:

- розвиток самосвідомості,
- період інтенсивного інтелектуального розвитку,
- формування навчально-професійної діяльності,
- засвоєння ролі студента,
- входження в доросле життя,
- становлення громадянсько-суспільної позиції,
- розвиток особистих та інтимних стосунків [3, с.28].

Основною складовою розвитку психологічних особливостей студентського віку є розвиток самосвідомості. Особистість в даний період життя формує цілісне уявлення про себе, свій внутрішній світ, знаходиться в пошуках себе [2]. Молода людина постає перед вибором у досить глобальних для неї питаннях. Зокрема, виникають запитання "Хто Я?", "Який Я?", відбувається формування внутрішньої життєвої позиції щодо сприйняття себе та інших людей.

Період, який припадає на студентський вік, є найбільш сприятливим для отримання нових знань та розвитку професійної діяльності. Це пов'язано з тим, що досягають апогею у розвитку психічні процеси та властивості. Людина легко засвоює та запам'ятовує нову інформацію, добре розвинені концентрація та увага, чітко функціонує мислення, мовлення. На активний розвиток інтелектуальних здібностей у даний період також має вплив завершення формування неокортексту людини, яке відбувається у віці 25 років.

Високий освітній рівень притаманний саме студентам порівняно з іншими групами населення. Не даремно на даний час життя людини припадає вивчення великої кількості нових дисциплін, отримання наукової інформації, опанування майбутньої професії. У людини в цей час формуються професійні навички, підвищується рівень професійної майстерності, студент починає володіти знаннями, вчиться використовувати їх на практиці.

Крім високого освітнього рівня у студентському віці розвинена пізнавальна мотивація. Людині цікаві різні сфери знань, вона розширює свій кругозір, знаходиться в пошуках себе, своїх цілей, сфери, де може проявляти себе і відчувати свою корисність і важливість. Особистість експериментує, задіює різні методи пізнання та отримання інформації.

Важливим аспектом є те, що даний віковий період включає в себе початок економічної діяльності людини. Тобто, студент вступаючи у доросле життя, починає більш самостійно діяти в соціумі, у фінансовій сфері, розпочинає свою трудову діяльність [1].

Оскільки на студентський вік припадає найвища соціальна активність, можна стверджувати, що даний період є гармонійним поєднанням інтелектуальної та соціальної зрілості.

Також у студентському віці у людини стабілізується характер, завершується формування морально-етичної сфери. Якщо порівнювати людину у старших класах школи і в студентському віці, то варто зауважити, що мова буде йти про особистість, яка уже є більш самостійною, цілеспрямованою, наполегливою. Студент проявляє рішучість та ініціативу у виникаючих питаннях як в процесі

навчання, так і загалом в життєвих та побутових ситуаціях. Студент у більшій мірі володіє собою, отримує і задіює навички контролю власних емоцій. У студентському віці постає питання постановки цілей та способів їх досягнення, з'являється зацікавленість до таких моральних аспектів як вірність, кохання, обов'язки [1, с. 34].

Суттєвою психологічною особливістю студентського віку є бажання створення особистих стосунків, пошук своєї пари, створення власної сім'ї, а також формування дружніх стосунків між людьми. Дане явище може як негативно впливати на навчання, оскільки увага молодої людини зосереджується на почуттях, загострюється емоційний стан, так і позитивно, адже досить часто близькі стосунки з протилежною статтю сприяють покращенню настрою, творчій діяльності і бажанню навчатися. Інтерес до протилежної статі відіграє важливу роль у думках, поглядах і поведінці студентів.

Отже, можна зробити висновок, що у загальнопсихічному розвитку студентство є періодом інтенсивної соціалізації людини, розвитку вищих психічних функцій, становлення всієї інтелектуальної системи і особистості загалом. Тому, на нашу думку, дана тема є важливою, актуальною і обов'язковою для вивчення.

Список використаних джерел

1. Артюшина М. В. Психологія діяльності та навчальний менеджмент. URL: <https://posibniki.com.ua/post-studentskiy-vik> (дата звернення 01.04.2024 р.).
2. Жданюк Л. О. Соціально-психологічні особливості студентського віку. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://umo.edu.ua/images/_content/nashi_vydanya/visnyk_PO/4_5_33_34_s/Bulletin4_5_33_34_2017_Lyudmila_Zhdanyuk.pdf (дата звернення 01.04.2024 р.).
3. Венгер О. П. Психолого-педагогічні особливості розвитку пізнавальної діяльності студентів вищого навчального закладу : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Острог, 2014. 225 с.

*Петренко Юрій Миколайович
студент I курсу магістратури
спеціальності «011 Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вишківська Ванда Болеславівна*

**Проектування змісту професійно-педагогічної підготовки майбутніх
викладачів як наукова проблема**

Проектування змісту професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів у закладі вищої освіти (надалі – ЗВО) на сьогодні постає ключовою науково-педагогічною проблемою у галузі освіти, що зумовлено стрімким розвитком суспільства, зростанням вимог до якості освіти та трансформацією потреб ринку освіти з необхідністю адаптації майбутніх викладачів.

Актуальність даної проблеми зумовлено рядом факторів, де, по-перше, відбувається зміна соціально-економічних умови та технологічних прогресів, що вимагає від викладачів набуття нових компетентностей та професійних навичок для успішного супроводу студентів у процесі навчання. По-друге, на сьогодні зростає міжнародна конкуренція на ринку праці, що викликає потребу у висококваліфікованих фахівцях, що здатні не лише передавати знання, але й створювати творчий розвиток для студентів. По-третє, наукова проблема пов'язана із активізацією міжкультурного та міждисциплінарного обміну, що зумовлює необхідність адаптації освітніх програм та методик викладання до міжнародних стандартів.

Проектування змісту професійної підготовки майбутніх викладачів ЗВО розглядається у працях Н.Дем'яненко, Л.Бережної, І.Зязюна, О.Ігнатюка, О.Коберника, О.Набока тощо.

На сьогодні педагогічне проектування по різному трактується у підходах науковців, навіть спостерігається певна хаотичність у термінології.

Під поняттям педагогічне проектування розуміємо творчість та реалізацію педагогічних задумів, що спрямовані на удосконалення, розвиток, перетворення освіти. Відтак, проектування можна окреслити як особливий вид діяльності педагога.

Натомість авторками Т.Мачаю та Г.Галамбош визначаються рівні, на яких реалізується зміст проектування. Такими рівнями окреслено – рівень загального уявлення; рівень навчального предмета; рівень навчального матеріалу; рівень реалізації педагогічного змісту; рівень педагогічної дійсності; рівень структури особистості [4].

Слід зазначити, що особливу увагу науковців прикуто до розмежування принципів, технологій, методів проектування змісту професійної підготовки. А відтак, актуальності набуває розгляд поняття зміст освіти, де за позицією С.Гончаренка та Р.Гуревича, зміст освіти розглядається як високий рівень наукових знань та технологій фахівцем у відповідності до обраної професії, що зумовлює формування необхідно-професійних навичок та умінь, а також професійно-важливих особистісних якостей [2-3].

Н.Щубелка виділяє такі види педагогічного проектування змісту, як: адаптацію змісту освіти до соціального середовища та його умов реалізації; удосконалення чи перетворення змісту у відповідності до освітніх цінностей, цілей та переконань [6].

Л.Онищук виділяє п'ять рівнів проектування змісту освіти: рівень загального теоретичного уявлення; рівень навчального предмета; рівень навчального змісту; рівень взаємодії суб'єктів освітнього процесу; рівень особистісного надбання. Дослідниця визначає, що у структурі змісту освіти є такі взаємопов'язані компоненти, як досвід пізнавальної діяльності; досвід здійснення способів діяльності; досвід творчої діяльності; досвід здійснення емоційно-ціннісного ставлення [5].

Способами проектування змісту професійно-педагогічної діяльності можуть бути – лінійний, де навчальний матеріал викладається поступово, цілісною системою; концентричною; спіралеподібною; модульною; змістово-описовою; операційно-діяльнісною; контрольно-перевіряючою (за дослідженням) (за дослідженням М.Артюшина та В.Бегняк).

Отже, проектування змісту професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів ЗВО передбачає процес створення та організації освітніх програм, курсів, модулів чи інших форм навчання, що спрямовані на підготовку майбутнього викладача. Основна мета цього процесу полягає у забезпеченні якісної підготовки фахівців, які

мають не лише знання у своїй предметній галузі, а й високі педагогічні компетенції для успішної роботи в освітньому середовищі.

Список використаних джерел

1. Артюшина М., Котикова О. Романова Г. Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у вищій школі. Київ: КНЕУ. 2007.
2. Гончаренко С. Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення. Рівне: Волинські обереги. 2012
3. Гуревич Р. Інтеграція наукових знань у підготовці майбутнього вчителя технологій. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*, 51, 2015. С.97-103.
4. Мачача Т. Теоретико-методологічні засади проектування змісту технологічної освіти учнів середньої загальноосвітньої школи. *Український педагогічний журнал*, 3, 2016. С.105-114.
5. Онищук Л.А. Теоретико-методологічні засади конструювання та реалізації змісту освіти. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2016. Вип. 1 (12). С. 45-52.
6. Щубелка Н. Зміст та методи освіти в контексті проблем сучасної освітньо-педагогічної діяльності. *Проблеми освіти*, 27, 2002. С. 9-14.

Покрова Єлизавета Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «013 Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Волошина Вікторія Валентинівна

Усні та письмові перекази як засіб формування мовленнєвої компетентності молодших школярів

Ідея про людську природу як про сутність, глибоко вкорінену в соціальному середовищі, є визнаною істинною, що не вимагає додаткових доказів. Людина існує у суспільстві та тісно пов'язана з ним, а її соціальну сутність найкраще виявляє здатність до комунікації. Комунікація охоплює обмін інформацією, яка є життєво важливою, а також забезпечує задоволення духовних та естетичних потреб особистості. Ефективність комунікації значною мірою залежить від того, наскільки чітко, точно та свідомо висловлюється думка відповідно до контексту та логіки.

У контексті початкової освіти мовленнєвий розвиток дитини є неподільним з її повсякденним життям, відіграючи ключову роль у засвоєнні навчального матеріалу, соціалізації в новому освітньому середовищі та саморозвитку [4, с.332].

В умовах новітніх освітніх викликів, коли пріоритет зсувається від запам'ятовування до культивування креативності та здатності до самостійного аналітичного мислення, переказ перетворюється на важливий засіб, що допомагає вчителям підвищувати пізнавальну активність учнів та відкривати їхній мовленнєвий потенціал. Ця методика не тільки активізує використання мовленнєвих засобів, але й сприяє досягненню високого рівня мовленнєвої майстерності. Потреба в розвитку мовленнєвих навичок у молодших школярів обумовлена не тільки суспільними очікуваннями, а й педагогічною важливістю забезпечення гармонійного розвитку індивідуальності в рамках освітньої діяльності. З урахуванням індивідуальних потреб

учнів та сучасних освітніх підходів, усні та письмові перекази стають незамінними засобами для формування вдосконаленої мовленнєвої компетенції [5, с.76].

Усні та письмові перекази вважаються неодмінною та результативною частиною процесу формування мовленнєвої компетентності молодших школярів та сприяють не лише розвитку вміння висловлювати думки, але й мають глибокий вплив на різні аспекти мовленнєвої підготовки. Усні перекази дають можливість вільно висловлювати свої думки та перетворювати інформацію у слова, що сприяє розвитку усного мовлення. Письмові перекази сприяють усвідомленню літературних норм, розвивають навички письма, логічного мислення та структурування тексту, навчають точно та лаконічно висловлювати думки, а також виявляти креативність у використанні мовленнєвих засобів [1, с.799].

Тексти, обрані для переказів, повинні підпорядковуватися таким вимогам:

- матеріал має сприяти формуванню світогляду учнів, збагачувати їх морально та естетично;
- зміст повинен бути пристосований до рівня життєвого досвіду учнів, щоб їм було легше зрозуміти та відтворити інформацію;
- величина тексту має бути адаптованою до вміння дитини концентрувати увагу на певному виді роботи, урахувати, скільки інформації може засвоїти учень;
- текст має бути написаний простою мовою без обтяжливих фраз та складних синтаксичних конструкцій;
- використання наочних образів, діалогів та монологів, що допомагає збагатити текст;
- матеріал повинен бути наповнений динамікою, мати чітку структуру та логічну послідовність подій [3, с.34].

Самостійний переказ – це вид письмової або усної роботи, у якій особа викладає інформацію з тексту чи іншого джерела своїми словами, зберігаючи при цьому основний зміст та ідеї. На відміну від переписування, самостійний переказ передбачає не лише повторення слів автора, але і розуміння та переосмислення інформації. Це важливий метод для розвитку навичок усвідомлення прочитаного тексту, здатності виділяти головне та висловлювати це своїми словами. Цей процес також допомагає вдосконалити мовленнєві та аналітичні навички. Композиційна схема переказу-міркування є структурною організацією тексту, що визначає послідовність та зв'язок його елементів. Ця схема є орієнтованим на логіку інструментом, що допомагає систематизувати ідеї та думки, виокремлюючи основні частини тексту та їхні зв'язки [2, с.137].

Аналіз вихідного тексту під час підготовки до переказу має свої особливості залежно від типу переказу. При створенні переказу, який залишається вірним оригіналу, ключове завдання аналізу полягає в розумінні, які мовленнєві елементи використав автор та з якою метою? У ситуаціях, коли переказ включає додаткові завдання, важливо врахувати, як стилістичні нюанси цих доповнень можуть вплинути на цілісність твору. При створенні стислих переказів акцентується увага на виборі ключових елементів мови, що дозволяє ефективно узагальнити зміст. У роботі над вибірконими переказами концентруємося на сегментах тексту, важливих для висвітлення вибраної теми [4, с.334].

Усні та письмові перекази взаємодіють, створюючи комплексний підхід до розвитку мовленнєвої компетентності, є необхідними для формування мовленнєвої грамотності, глибокого розуміння структури тексту та активного володіння навичками висловлювати думку. Використання в молодшому віці усних та письмових переказів створює міцну основу для подальшого успішного вивчення мови та розвитку комунікаційних здібностей.

1. Андрущенко В. П. Світанок Європи: Проблема формування нового вчителя для об'єднаної Європи ХХІ століття. 3-тє вид. Київ: Знання України, 2015. 1099 с..
2. Вашуленко О. В. Формування комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів на уроках літературного читання. Освіта ХХІ століття: теорія, практика, перспективи: матеріали Першої міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, м. Київ, 18 квіт. 2019 р. / Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць. Київ : Фенікс, 2019. С. 137 – 139.
3. Котик Т.М. Методика літературної освіти молодших школярів. Опорні конспекти лекцій для студентів заочної форми навчання спеціальності «Початкова освіта». Івано-Франківськ, 2014. 73 с..
4. Мартиненко В. О. Смісловє читання молодшими школярами науково-художніх текстів. Педагогічна освіта: теорія і практика: збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський, 2019. Вип. 26. С. 332-340.
5. Лещенко Г. П., Іванова Л.І. Комунікативні завдання на уроках мови. 4 клас. Київ: Шк. світ, 2009. 128 с..

*Прищепта Наталія Олександрівна
здобувачка другого (магістерського) рівня
вищої освіти
спеціальності «Психологія»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Дубініна Катерина Віталіївна*

Саморегуляція та релаксація як засіб подолання стресу в дорослому віці

Сучасне суспільство має велику кількість викликів в житті, які можуть створювати стресові ситуації та порушувати емоційну стабільність.

Стрес дійсно може бути серйозною проблемою для сучасного українського дорослого населення, особливо з урахуванням викликів, з якими стикається людство в сучасному світі. Основними факторами, що можуть призводити до стресу серед дорослих в Україні є: економічні труднощі – низькі заробітні плати, високі витрати на життя та нестабільність на ринку праці можуть створювати фінансовий стрес для багатьох людей; політичні нестабільності – політична ситуація та конфлікти в країні можуть спричинити емоційний стрес та невизначеність стосовно майбутнього; соціальні проблеми – проблеми з доступом до якісної медичної допомоги, освіти та інших соціальних послуг можуть викликати стрес серед населення; сімейні труднощі – конфлікти в родині, проблеми з дітьми або подружжям також можуть призводити до стресу; здоров'я – проблеми зі здоров'ям, як фізичним, так і психічним, можуть бути джерелом стресу для багатьох людей; події глобального масштабу – наприклад, пандемія COVID-19, війна в Україні та інші події можуть створювати додатковий стрес та невизначеність.

У зв'язку з цим важливо розвивати здатність до саморегуляції, використовувати стратегії подолання стресу та звертатися за підтримкою до професіоналів у разі необхідності. В дорослому віці саморегуляція може виявитися ключовим інструментом для подолання стресу та збереження емоційного благополуччя. Це процес контролю за власними думками, емоціями та поведінкою з метою досягнення певних цілей або подолання стресу.

Засоби, які можна використовувати в процесі саморегуляції:

- Свідомість та увага – бути свідомим своїх внутрішніх процесів, таких як думки, емоції та реакції, може допомогти виявити та змінити стресогенні впливи. Розвиток навичок управління власними емоціями, включаючи відповідну емоційну реакцію на стресові ситуації, може допомогти зменшити вплив стресу на психічне здоров'я.

- Планування часу та пріоритизація завдань – створення чіткого розкладу та пріоритизація завдань допомагає зменшити відчуття надмірної напруги та стресу в повсякденному житті. Важливо встановлювати здорові границі в роботі, взаємодії з іншими людьми та в особистому житті, щоб зберегти баланс і уникнути перевантаження.

- Соціальна підтримка – підтримка від друзів, родини та колег може бути важливою для подолання стресу. Здатність поділитися своїми почуттями та отримати підтримку важлива для здоров'я і психічного благополуччя.

- Фізична активність – регулярна фізична активність може допомогти знизити рівень стресу та покращити настрій шляхом вироблення ендорфінів, які викликають відчуття задоволення та щастя.

- Самопізнання – розвиток усвідомленості про власні потреби, цінності та мети може допомогти людині легше реагувати на стресові ситуації та приймати більш ефективні рішення. Зайняття творчою діяльністю або хобі може бути ефективним способом розвантажити розум та знизити рівень стресу.

Ці стратегії саморегуляції можуть допомогти знизити рівень стресу та підтримати психічне та емоційне благополуччя.

Релаксація також може бути дуже ефективним засобом подолання стресу. Це процес зниження фізичної та психологічної напруги, що допомагає повернутися до стану спокою та розслаблення. Як досліджувала Келлі МакГонігал, доктор філософії у галузі психології в Стенфордському університеті – залучення до регулярної практики релаксаційних технік може допомогти знизити рівень стресу та покращити загальний стан здоров'я.

Методи релаксації:

- Медитація та глибоке дихання – регулярна медитація сприяє зосередженню та спокою розуму, допомагаючи подолати стрес та відчуті емоційний комфорт. Використання ефірних олій або ароматерапевтичних засобів може мати релаксуючий ефект на організм. Практика медитативного дихання, коли ви усвідомлюєте та контролюєте свій вдих і видих, може зменшити напругу та стрес [1, ст. 46].

- Прогресивна м'язова релаксація – це техніка, при якій ви по черзі напружуєте та розслабляєте м'язи різних частин тіла, що сприяє загальному розслабленню[2].

- Йога – практика йоги поєднує в собі фізичні вправи з дихальними техніками та медитацією, сприяючи розслабленню тіла та розуму.

- Техніки візуалізації – уявлення приємних образів або сцен може допомогти створити розслаблену атмосферу та знизити рівень стресу.

- Слухання музики або звуків природи – приємна музика або звуки природи можуть створити релаксуючу атмосферу та допомогти знизити стрес, а проведення часу на свіжому повітрі та контакт з природою може сприяти відновленню енергії.

Важливо знайти ті методи релаксації, які найкраще підходять саме вам, і включати їх у своє щоденне життя для підтримки психічного та емоційного благополуччя. Шлях до здорового життя та емоційного благополуччя може включати в себе поєднання різних стратегій та постійне вдосконалення вмінь управління стресом.

Список використаних джерел

1. Всесвітня організація охорони здоров'я. (2021). Важливі навички в періоди стресу: ілюстроване керівництво. Європейський регіональний офіс Всесвітньої організації охорони здоров'я. URL: <https://iris.who.int/handle/10665/339150>
2. Рекомендації з психічної допомоги. URL: <https://moz.gov.ua/article/news/rekomendacii-z-psiologichnoi-dopomogi>

*Пшенична Наталя Владиславівна,
студентка I курсу магістратури,
спеціальності 011 «Освітні педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки
Ремньова Анжеліка Григорівна*

Тьюторство як технологія сучасної освіти

Тьюторство відіграє важливу роль у сучасному освітньому процесі, оскільки дозволяє студентам отримати індивідуальний підхід до навчання, зосереджуючись на їхніх потребах і здібностях. Тьютор може допомогти у засвоєнні складних тем, вирішенні проблемних ситуацій, а також надати додаткові матеріали і ресурси для самостійного вивчення.

Особливо зросла роль тьюторства в умовах онлайн-освіти. Завдяки віддаленим технологіям студенти можуть отримувати якісну освіту незалежно від місця проживання чи географічного розташування навчального закладу, а тьюторство в онлайн-форматі дозволяє ефективно використовувати різноманітні інтерактивні інструменти для навчання, що полегшує процес засвоєння матеріалу та підвищує мотивацію студентів.

Крім того, тьюторство сприяє розвитку ключових навичок, таких як критичне мислення, вирішення проблемних ситуацій, комунікаційні вміння. Ці навички є надзвичайно важливими в сучасному світі і допомагають студентам успішно адаптуватися до змін та досягати високих результатів у навчанні і, в цілому, у житті.

Однією з переваг тьюторства є його спрямованість на індивідуальні потреби кожного учня, що сприяє активізації та мотивації у навчальному процесі. Тьюторство також забезпечує підтримку та стимулює розвиток особистості учня, його самосвідомості та самореалізації. Тьюторство – це динамічна та ефективна технологія навчання, що ґрунтується на персоналізованому підході до освітнього процесу. У сучасному освітньому просторі, де існують різноманітність освітніх потреб та стилів навчання, тьюторство також відіграє важливу роль у забезпеченні ефективної інклюзивної освіти [3].

Для України тьюторство довгий час було (а частково й залишається сьогодні) неформальною або інноваційною практикою. На думку ряду вчених, витоки українського тьюторства потрібно шукати в ідеях О. Духновича, К. Ушинського, І. Франка, С. Русової, Б. Грінченка, І. Огієнка, В. Сухомлинського, Г. Ващенко, інноваціях та напрацюваннях В. Шаталова, А. Резника, О. Захаренка, Н. Гузика.

Головну мету тьюторства можна розглядати умовно у чотирьох аспектах. По-перше – це підвищення мотивації та зацікавленості учня в навчанні. Тьюторство допомагає учням знайти сенс у навчанні, роблячи його більш особистісно значущим. Друга ціль – розвиток самостійності та відповідальності. Тьюторство сприяє

формуванню в учнів навичок самоорганізації, тайм-менеджменту та самостійного дослідження. Третя ціль – підвищення академічної успішності. Тьюторство допомагає учням покращити свої знання та навички, а також підготуватися до іспитів та інших викликів. Четверта ціль – розвиток особистих та соціальних навичок. Тьюторство може допомогти учням розвинути комунікативні навички, критичне мислення, креативність, емпатію та інші важливі для життя компетенції [1, с. 26–31].

Тьюторство може застосовуватися в різних контекстах. Наприклад, у шкільній освіті воно може бути додатковою формою підтримки для учнів, які потребують допомоги або бажають поглибити свої знання. У вищій освіті тьюторство допомагає студентам адаптуватися до навчального середовища, вибрати спеціалізацію та підготуватися до випуску. Також воно застосовується у професійній освіті для підвищення кваліфікації та освоєння нових навичок. Не менш важливим є його вплив на особистий розвиток, де тьюторство допомагає досягти особистих цілей та розвинути нові навички.

Академічне тьюторство є однією з ключових моделей, у якій тьютор спрямовує свої зусилля на допомогу учневі з розумінням матеріалу, виконанням домашніх завдань та підготовкою до іспитів. Це особливо корисно для учнів з труднощами в певних предметах, де вони можуть отримати індивідуальну увагу та підтримку.

Рівноправне тьюторство є іншою важливою моделлю, де акцент робиться на партнерських стосунках між тьютором і учнем. Тут важливою є взаємодія, спрямована на розвиток особистих та академічних навичок учня, таких як самоорганізація, тайм-менеджмент, критичне мислення та навички спілкування.

Професійне тьюторство зосереджується на допомозі учням у виборі кар'єри та розвитку їхніх професійних навичок. Ця модель допомагає учням з'ясувати свої цілі, дослідити кар'єрні можливості та підготуватися до пошуку роботи, включаючи написання резюме, підготовку до співбесіди та розвиток мережі контактів [4, с. 82–86].

Соціальне тьюторство має на меті допомогти учням у подоланні соціальних труднощів та розвинути їхні соціальні навички. Ця модель включає в себе роботу над спілкуванням, вирішенням конфліктів та розвитком емоційного інтелекту.

Тьюторство, як технологія сучасної освіти, має значний вплив на розвиток учнів у багатьох аспектах їхнього життя. Вибір моделі тьюторства повинен базуватися на потребах учня, його віку та доступних ресурсах, з метою забезпечення максимальної користі та підтримки для навчання та розвитку. Тьюторство може мати значний вплив на індивідуальний та колективний навчальний процес. Цей підхід допомагає учням будь-якого віку та етапу навчання досягати успіху у навчанні та розвивати необхідні навички для подальшого особистісного й професійного зростання [2, с. 5–11].

Таким чином, тьюторство є потужним інструментом в сучасній освіті, що сприяє ефективному навчанню та особистісному розвитку здобувачів освіти. Його принципи, цілі та контекст застосування роблять його невід'ємною складовою сучасної педагогічної практики. Технологія тьюторства базується на індивідуальній підтримці учня тьютором, що має великий досвід та знання у певній галузі. Цей підхід дозволяє зосередитися на індивідуальних потребах учня чи студента, створюючи комфортне та ефективно освітнє середовище.

Список використаних джерел

1. Гармаш О. М. Тьюторська компетентність як феномен теорії та практики професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. Вип. 65. С. 26–31.
2. Дем'яненко Н. М. Тьюторство як професія та інструмент індивідуального супроводу в освіті. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2018. Вип. 11–12. С. 5–11.

3. Осадча К. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів до тьюторської діяльності. Мелітополь. 2020. 705 с.

4. Осадчий В. В. Методи, форми та засоби професійної підготовки учителів-тьюторів в умовах дистанційної форми навчання. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2010. Вип. 6. С.82-86

*Радченко Анастасія Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «Практична психологія»*

*Науковий керівник: доктор філософії (PhD) з психології,
доцент кафедри практичної психології,
Ортікова Наталія Володимирівна*

Особливості прояву особистісної тривожності в юнацькому віці: теоретичний аспект

Особистісна тривожність – це стан, коли людина постійно відчуває тривогу, яка є більш специфічною та пов’язаною з її особистістю. У юнаків цей тип тривожності може проявлятися в різних сферах життя. Наприклад, вони можуть почувати себе незручно в соціальних ситуаціях, особливо коли йдеться про взаємодію з однолітками або виступи перед групою. Такі юнаки можуть бути особливо чутливими до критики та стурбованими щодо того, як їх сприймають інші люди. Нові ситуації також можуть бути джерелом стресу, оскільки вони можуть відчувати невпевненість та невизначеність.

Особистісна тривожність у юнацькому віці – це стан тривоги, що виникає внаслідок внутрішніх особистісних конфліктів та невизначеності щодо власної особистості та майбутнього. Цей період розвитку часто супроводжується пошуком власної ідентичності, стилю життя та місця в суспільстві, що може призвести до появи тривожності.

У юнацькому віці особистісна тривожність може проявлятися різними способами. Наприклад, деякі юнаки можуть відчувати тривогу у взаємодії з однолітками, стурбованістю щодо свого вигляду, успішності в навчанні чи відсутності рішучості щодо майбутньої кар’єри. Вони можуть переживати тривогу через невизначеність щодо своїх інтересів та цілей у житті, а також через надмірне порівняння себе з іншими.

Юнаки можуть переживати тривожність через різні фактори, такі як соціальний тиск, навчальні навантаження, проблеми з ідентичністю тощо. Для багатьох з них це може бути часом навчання та адаптації до нового оточення. Школа може мати великий вплив на тривожність юнаків. Важливо розглядати, які чинники в школі можуть сприяти або погіршувати тривожність, такі як навчальні тиски, соціальні відносини і підтримка вчителів [6].

Юнацький вік характеризується інтенсивними змінами, що можуть бути особливо складними. Юнаки часто переживають тривожність, пов’язану зі своєю зовнішністю, сприйняттям однолітками та страхами перед спілкуванням з батьками та іншими аспектами життя [5].

Гормональна структура організму часто викликає дискомфорт, це проявляється у вигляді негативних реакцій, що викликає занепокоєння. Багато юнаків не справляються з навантаженням і обирають протест, причиною чого є послідовний ряд дій, що відхиляються від суспільних норм і правил, а причиною – порушення процесу соціалізації особистості [7].

Найпоширенішою діяльністю в юнацькому віці є спілкування. Як правило, юнаки формують кластери, в яких вони навчаються бути відповідальними дорослими. Інструмент для навчання обов'язкам дорослого життя сприяє засвоєнню гендерно пов'язаних ролей, поведінки, соціальних правил і цінностей, пов'язаних із цими ролями, а також навчає, як справлятися з конфліктними ситуаціями. [6].

У систематиці тривожні розлади вважаються формою розладів і відрізняються усвідомленням хвороби та відсутністю змін у самооцінці. Тривожний розлад особистості посилює і без того спустошений тривогою стан юнаків щодо їхньої непопулярності, оскільки вони покладаються на довіру своїх друзів, щоб відчути себе прийнятими. Відмова посилює його страждання, тоді юнак приймає рішення щодо напрямку самотності [1; 2].

Самооцінка базується на порівнянні свого «Я-ідеалу» зі своїм «Нереальним». На цьому етапі формуються лише хибні уявлення про самооцінку обох, «ідеальне Я» здебільшого випадкове, тимчасове, неперевірене та позбавлене підтримки, а «справжнє Я» не повністю реалізується в самій особистості. Непослідовність цієї мети у формуванні особистості юнака викликає внутрішні сумніви, що іноді супроводжується зовнішньою агресивністю, догматизмом, бездумністю, замкнутістю [3].

Е. Еріксон вважає, що юнацький вік – це криза ідентичності, яка складається з багатьох соціальних та індивідуальних рішень, визначень і проблем. Якщо ці проблеми, що виникають у юнацькому віці, не вирішуються успішно, формується неадекватна ідентичність, розвитку якої сприяють насамперед чотири основні вектори:

1. Усунення від психологічної дистанції та уникнення інтимних особистих стосунків.
2. Відсутність чіткого відчуття часу, нездатність планувати наперед, страх зростання або змін, байдужа чи холодна поведінка.
3. Низьке розуміння виробничо-творчих здібностей, відсутність внутрішніх ресурсів і орієнтація на конкретні види діяльності.
4. Розвиток «негативної ідентичності», відмова від автономії та вибір негативних моделей для наслідування [4].

Отже, загальна модель тривожності юнаків під час навчання характеризується високою ситуативною тривожністю та низькою особистісною тривожністю. Причинами високої тривожності в ситуаціях є соціальні зміни і перехід до нового етапу життя. Юнаки потрапляють до нового соціального середовища (одногогрупники, викладачі та професійне представництво) і отримують багато нових типів проектів (колоквіуми, тести та іспити).

Список використаних джерел

1. Алексеєнко Т. Ф. Концепції та моделі соціально-педагогічної підтримки учнівської молоді у зарубіжному досвіді. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук. праць. Інститут проблем виховання НАПН України. Київ, 2017. Вип. 21. С. 39-40.
2. Булах І. С., Лук'янов А. О. Специфіка становлення самоствердження особистості підліткового віку. Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. 2013. № 13. С. 154–163.
3. Бутенко Н. Ю. Комунікативні процеси у навчанні : підручник. Київ : КНЕУ, 2004. 383 с.
4. Долинська Л. В. Психологія конфлікту: Навчальний посібник. Київ : Каравела, 2011. 304 с.
5. Журавльова Л.П., Коломієць Т.В. Структурно-динамічна модель міжособистісної взаємодії. *Вісник Одеського національного університету. Психологія*. 2013. Т. 18, Вип. 22(2). С. 17-24.

6. Корольчук М. С. Психологічне забезпечення психічного і фізичного здоров'я. Київ.: Фірма «Інкос», 2002. 272 с.
7. Максименко С. Д. Психічне здоров'я дітей. *Психолог.* 2002. № 1. С. 4.

*Ратушко Марина Іванівна,
студентка I курсу магістратури
спеціальності «011 Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Ремньова Анжеліка Григорівна*

Підготовка майбутніх андрагогів до проєктування освітнього середовища для дорослих

Формування сприятливого освітнього середовища дорослої людини сприяє гуманізації сучасної освіти, гарантує дотримання прав людини, задовольняє індивідуальні потреби старшої вікової категорії. Андрагог є ключовою фігурою проєктування освітнього середовища, створюючи належні умови для досягнення освітніх цілей дорослої людини, сприяючи її саморозвитку та самовдосконаленню.

У педагогічних дослідженнях А. Новікова [2], М. Братко [1], А. Цимбалару [6] та ін. обґрунтовується поняття освітнього середовища. Погляди науковців сходяться у визначенні, що освітнє середовище – це природне або штучно створене оточення учасників освітнього процесу в просторі освіти, що включає зміст і засоби освіти, спрямовані на забезпечення продуктивної творчої діяльності особистості, її освітній розвиток, педагогічні умови, ситуації, систему взаємин між людьми, які поєднані спільною педагогічною та навчальною діяльністю. Тобто освітнє середовище є частиною загальної системи соціального середовища.

Знаходячись в комфортному освітньому середовищі, доросла людина отримує: здатність самостійно формувати інформаційний запит; можливість обирати модель навчання; здатність до емоційно-вольової, фізіологічної, мотиваційної саморегуляції в освіті; прагнення і можливості вносити зміст свого життєвого досвіду у зміст навчання [4, с. 62]. Теоретичні основи підготовки майбутніх андрагогів до проєктування освітнього середовища для дорослих передбачають розуміння теорій навчання дорослих, зокрема когнітивізму, конструктивізму та самої андрагогіки. Андрагогіка, розроблена М. Ноулзом, підкреслює самостійний характер навчання дорослих і важливість залучення учнів до розробки та реалізації власного навчального досвіду [7, с.25].

Розвиток сучасної андрагогіки вимагає переосмислення досягнень у галузі педагогічного проєктування та оптимального використання освітніх нововведень у системі підготовки майбутніх андрагогів. Дослідники А. Ткачук, В. Єрмоленко, О. Коберник, Н. Кузьміна за основою проєктування педагогічного середовища вважають реалізацію спланованих послідовних дій, спрямованих на досягнення передбаченого результату. Проєктування функціонального освітнього середовища для дорослих можна розділити на такі етапи: визначення освітніх завдань та об'єднання ресурсів в освітньо-середовищні комплекси [3].

Основними педагогічними умовами підготовки майбутніх андрагогів до проєктування освітнього середовища дорослих людей визначено:

- розуміння принципів навчання дорослих: майбутні андрагоги повинні бути знайомі з характеристиками дорослих учнів, такими як самоспрямування, мотивація та попередній досвід, які формують їхні навчальні потреби;

- практичний досвід: надання майбутнім андрагогам можливостей брати участь у роботі, пов'язаній із проектуванням освітнього середовища для дорослих, що має покращити їхні навички та розуміння;

- спільне навчання: заохочення майбутніх андрагогів до роботи в групах та участі в дискусіях і семінарах може допомогти їм отримати перспективи та ідеї від своїх однолітків;

- наставництво: наявність досвідчених андрагогів або викладачів, які наставлятимуть майбутніх андрагогів, може надати цінні вказівки та підтримку в підготовці їх до викликів проектування освітнього середовища для дорослих учнів;

- безперервний професійний розвиток може допомогти їм бути в курсі сучасних тенденцій, досліджень і передового досвіду в освіті дорослих.

Впроваджуючи вказані педагогічні умови, майбутні андрагоги можуть бути належним чином підготовлені для створення ефективного та привабливого освітнього середовища для дорослих людей.

До критеріїв та показників готовності майбутніх андрагогів до проектування освітнього середовища дорослої людини можна віднести: *когнітивний* критерій вказує на здатність андрагога використовувати систему кількісних та якісних знань, необхідних для успішного проектування освітнього середовища, як складової професійної компетентності [8, с.12]; *операційно-технологічний* критерій дозволяє оцінити вміння майбутнього андрагога організувати реалізацію в освітньому середовищі дидактичних принципів, сучасних форм, методів і засобів навчання дорослих людей [5, с.19]; *особистісний* критерій оцінює усвідомлення майбутнім андрагогом власного потенціалу у проектування освітнього середовища; *індивідуальний* критерій дозволяє оцінювати вміння майбутнього андрагога проявляти свої індивідуальні мотиви і потреби, цінності, які у процесі професійної діяльності стають значимими, тобто його здатність до самореалізації [9, с.35].

Критерії готовності майбутніх андрагогів до створення освітнього середовища дорослої людини, є виявом результатів їх андрагогічної підготовки, зокрема ступеня розвиненості андрагогічної компетентності.

Таким чином, підготовка майбутніх андрагогів до проектування освітнього середовища дорослої людини – це тривалий та багатоплановий процес, який потребує створення належних умов, які б давали можливість майбутнім фахівцям досліджувати стан та зміни, що відбуваються у сфері освіти дорослих, допомагали планувати, організовувати й просувати просвітницьку діяльність для дорослих відповідно до соціальних, професійних і освітніх стандартів.

Список використаних джерел

1. Братко М. В. Управління професійною підготовкою фахівців в умовах Університетського коледжу: теоретичний аспект. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2016. No 7 (3). С.9-16.

2. Новіков А. М. Педагогіка. Луцьк, 2013. 356 с.

3. Радванська Д. Ю. Сучасні технології навчання дорослих: навчально-методичний посібник. Харків, 2018. 380 с.

4. Хейдметс М. Суб'єкт, середовище та кордони між ними. Психологія та архітектура: тези конференції в Лохусалу (ЕСРР). Таллінн, С. 61 – 63.

5. Царюк В. Критерії готовності майбутніх андрагогів до здійснення професійної діяльності. К. : Наукова думка, 2017. 161 с.

6. Цимбалару А. Д. Моделювання інноваційного освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу: наукові підходи. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2007. № 4.

7. Яновська О. Ю. Андрагогічні принципи освіти. Київ, 2020. 143 с.

8. Henschke J. A. Modeling the Preparation of Adult Educators . *Adult Learning*. № 3, 2018. pp.11 – 13.

9. Zelman A. Fundamentals of the educational environment of an adult. Prospects for education. №. 9, 2021.184 p.

*Ревіна Юлія Сергіївна
студентка IV курсу,
спеціальності «Практична психологія»*

*Науковий керівник: доктор філософії (PhD) з психології
доцент кафедри практичної психології
Ортікова Наталія Володимирівна*

Особливості впливу соціального середовища на розвиток емоційного інтелекту у осіб юнацького віку

Емоційний інтелект, визначений як здатність розуміти і керувати власними емоціями та емоціями оточуючих, є ключовим для адаптації в сучасному світі. У період юності, коли особистість зустрічається з новими викликами, розвиток емоційного інтелекту набуває особливої актуальності [1, с. 20].

Соціальне середовище у психології описує комплекс взаємодій між індивідами та групами, які включають у себе міжособистісні відносини, соціальний вплив, культурні норми, соціальну підтримку, групову приналежність, соціальну ізоляцію, статус та роль, а також соціальну компарацію.

Д. Гоулман вказує на важливість соціальних стереотипів у формуванні емоційної реакції. Він аргументує, що суспільні очікування впливають на способи вираження емоцій, що може обмежувати емоційну щирість та спричиняти стрес [2, с. 42]. Наприклад, у мексиканській культурі важливо зберігати гідність і честь, тому вираження гніву або смутку публічно може розглядатися як ознака слабкості. Це може призвести до того, що люди придушуватимуть ці емоції, що може мати негативний вплив на психічне здоров'я.

Ми пам'ятаємо із вікової психології, що юнаки опановують навички через спостереження, наслідування та моделювання. Родинне середовище стає першим та основним для вивчення моделей емоційного сприйняття та вираження, тому забезпечення підтримки в сімейному оточенні та можливість вільно виражати свої почуття сприяє розвитку емоційної виразності та вмінню адекватно реагувати на різноманітні ситуації [3].

Дослідження показують, що теплота та підтримка з боку батьків, чітка та послідовна дисципліна, відкрите спілкування про емоції, вміння батьків регулювати власні емоції – сприяють розвитку емоційного інтелекту у молодих людей. Юнаки, які виростили з підтримуючими стосунками, мали більш високий рівень емоційного інтелекту, ніж ті, що виростили у сім'ях з конфліктними відносинами. В підтвердження, психолог Дж. Готтман висловлює ідею, що батьки відіграє ключову роль у формуванні навичок розуміння та контролю емоцій. Навпаки, юнаки, які виростають у сім'ях з конфліктними чи дисфункціональними відносинами, з більшою ймовірністю матимуть проблеми з емоційним регулюванням.

Також взаємодія з ровесниками впливає на розвиток емоційного інтелекту, адже вона забезпечує практичний контекст для формування соціальних умінь. Через спілкування юнаки навчаються ідентифікувати емоції, розуміти чужі почуття та адекватно реагувати на них. Конфліктні моменти стають важливими уроками в

управлінні емоціями та стресом, допомагаючи молодим людям виробляти стратегії для ефективної взаємодії.

Дж. Майер у своїх дослідженнях акцентував увагу на тому, що спільні здобутки та досягнення з ровесниками сприяють розвитку відчуття співпраці та емпатії, ключових компонентів емоційного інтелекту. Юнаки, які мають близькі та підтримуючі стосунки з ровесниками, з великою ймовірністю відчують себе щасливими та задоволеними, мають вищу самооцінку, відчують себе більш стійкими до стресу та мають кращі навички спілкування [4].

Водночас, відчуття відокремленості та відсутність соціальної взаємодії негативно впливають на розвиток емоційного інтелекту. Юнаки, які переживають таке відокремлення, з більшою ймовірністю стикаються з труднощами у розумінні, вираженні та регулюванні своїх емоцій. Дж. Готтман, у своїх дослідницьких роботах відзначає, що соціальна взаємодія є необхідною для повноцінного розвитку емоційного інтелекту. [5, 246]

І, звісно, найбільш актуальним аспектом у сучасному світі є вплив використання соціальних мереж на емоційний інтелект у молоді. Це складне та багатогранне питання, оскільки платформи для віртуального спілкування можуть допомагати підтримувати зв'язок зі знайомими, а також відкривати можливість познайомитися з новими людьми та мати вільний доступ до інформації та ресурсів. Проте, з іншого боку, вони можуть призвести до порівняння себе з іншими, сприяти кібербулінгу та підвищити ризик розвитку депресії та тривоги. Дослідження показують, що 69% юнаків вважають, що соціальні мережі роблять їх більш тривожними, і 58% зауважили, що вони роблять їх більш самотніми [7].

Дослідник Є. Меттьюз виявив, що в контексті впливу соціального середовища на розвиток емоційного інтелекту важливо пам'ятати про соціально-економічний статус. Юнаки з низьким статусом частіше відчують емоційний стрес, що негативно впливає на когнітивні здібності та емоційний розвиток. Із можливих причин це може бути, по-перше, хронічний стрес через фінансову нестабільність та небезпечне оточення; по-друге, обмежений доступ до ресурсів, таких як освіта, психологічна допомога, програми розвитку емоційного інтелекту; по-третє, негативний соціальний досвід, оскільки юнаки з низьким соціально-економічним статусом найчастіше стикаються з дискримінацією, знущаннями чи іншими формами негативного соціального досвіду. Важливо зауважити, що цей вплив не є фатальним. Молодь може розвинути високий емоційний інтелект за допомогою відповідних програм та підтримки [6].

Отже, спрямованість на розвиток емоційних навичок у період юнацького віку допомагає побудувати стійкі та здорові міжособистісні відносини, а також підготувати молодь до подальших викликів дорослого життя. Розуміння впливу соціального середовища на емоційний інтелект є ключовим аспектом для вихованців, батьків, педагогів та інших учасників процесу виховання.

Список використаних джерел

1. Опанасюк І. В. Психологічні особливості розвитку емоційного інтелекту старшокласників засобами арт-терапії. Івано-Франківськ, 2017. 333 с.
2. Goleman D. Emotional Intelligence, Why It Can Matter More Than IQ. Publ. Bantam, 2005. 352 с.
3. Gottman John. Emotional Intelligence 2.0. 2009. 400 с.
4. Heaven PCL. The social psychology of adolescence. Palgrave Macmillan; New York City: 2001. 97-116 с.
5. Mayer J.D., Salovey P. The Intelligence of emotional intelligence. Intelligence. 1993. V.17. № 4. 433-442 с.

6. Roberts R. D., Matthews J., Seidner M., & Lucin D. V. (2004). Emotional intelligence: Problems of theory, measurement, and application in practice. Psychology. Journal of Higher School of Economics. 3-26 с.

7. Using lots of social media sites raises depression risk URL: <https://www.braininstitute.pitt.edu/using-lots-social-media-sites-raises-depression-risk> (дата звернення 02.04.2024 року).

*Реутова Антоніна Сергіївна,
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти 1 курсу
спеціальності 013 «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Чабайовська Марія Іванівна*

Формування орфографічної компетентності здобувачів початкової освіти засобами інформаційних технологій

***Анотація.** У тезах визначено актуальність наукової проблеми, проведено аналіз рівня її дослідження в психолого-педагогічній та методичній літературі, подано теоретичне обґрунтування доцільності використання інформаційних технологій на уроках української мови з метою формування орфографічної компетентності здобувачів початкової освіти.*

***Ключові слова:** Державний стандарт початкової освіти, орфографія, інформаційні технології, українська мова, здобувачі початкової освіти.*

У сучасних умовах реалізації вимог Державного освітнього стандарту початкової освіти питання формування орфографічних навичок в учнів початкових класів засобами інформаційних технологій набувають особливої актуальності та значущості. Проблема формування навичок правопису молодших школярів протягом багатьох років перебуває в центрі уваги педагогів, психологів. Інтерес до формування навичок грамотного письма в учнів 1-4 класів із використанням інформаційних технологій є одним з актуальних завдань Нової української школи. На сьогодні зміст освіти спрямований на формування функціонально грамотної особистості, що передбачає оволодіння учнями різними компетентностями.

Аналіз досліджень проблеми. Спираючись на праці відомих науковців та методистів – М. Вашуленка, В. Вітюк, А. Віцюк, О. Горошкіної, А. Каніщенко, К. Пономарьової, М. Чабайовської та багатьох інших – зазначимо, що одними з ефективних гуманітарних освітніх технологій є сучасні інформаційні технології. Проведений аналіз методичної літератури дає змогу констатувати, що питання використання інформаційних технологій для формування орфографічної компетентності здобувачів освіти початкової школи на уроках української мови перебуває в стадії розробки [2, 191].

Як стверджував О. Антончук, у формування грамотності найважливіше значення має вироблення орфографічних навичок. Учений наголошував, що ці навички мають бути засновані на свідомому використанні граматичного матеріалу, що потрібна активна розумова діяльність учнів для застосування правил орфографії. Орфографічна навичка повинна зупинити учнів, щоб замислитися, перевірити себе, коли в цьому є необхідність [1, 160].

Мета публікації полягає в теоретичному вивченні проблеми засвоєння орфографічних норм української мови здобувачами початкової освіти за допомогою засобів інформаційних технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під час оволодіння навичками письма спочатку вся увага дитини зосереджена на техніці письма та дотриманні правил посадки. Коли перед учнями ставиться орфографічне завдання, їхня каліграфія погіршується, оскільки вони цілеспрямовані на дотримання правил орфографії.

Методика навчання української мови має великий арсенал прийомів, вкладених у формування орфографічного досвіду учнів, проте навички правопису їх не відповідають повною мірою вимогам, що висуваються державними стандартами й програмами. Інформаційні технології є одним із засобів, який не лише зможе зацікавити молодших школярів, а й буде спрямований на розвиток їхньої орфографічної компетентності.

Під інформаційними технологіями розуміється «сукупність засобів, методів та способів автоматизованого збору, обробки, зберігання, передачі, використання, продукування інформації для отримання певних результатів» [3,15]. Використання цих технологій має особливі можливості дидактичної спрямованості: включення в діяльність інтерактивних діалогів, візуалізація явищ і закономірностей, що вивчаються, складання та подання інформації у вигляді моделі чогось, поява автоматизації педагогічного процесу.

Інформаційні технології – це сукупність методів, пристроїв і виробничих процесів, які використовуються суспільством для збирання, зберігання, обробки та розподілу інформації [4, 1].

У Державному стандарті початкової освіти закріплено рекомендації щодо використання інформаційних технологій у викладанні в умовах початкової школи [3, 24]. Перехід на державний стандарт нового покоління вимагає оновлення професійно-педагогічної підготовки вчителів та підвищення їхнього рівня роботи з інформаційними технологіями.

Поетапне вивчення норм правильного правопису проводиться за різними програмами, у різний навчальний час, у різних обсягах вивчення та в певній послідовності, поступово формуючи рівень орфографічної компетентності молодших школярів.

Застосування нових інформаційних технологій у традиційній початковій освіті допомагає диференціювати процес навчання молодших школярів з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей, дає змогу вчителю, який творчо працює, розширити спектр способів пред'явлення навчальної інформації, здійснювати гнучке управління освітнім процесом, що є соціально значущим і актуальним [6, 1].

Висновки. Використання інформаційних технологій на всіх уроках української мови доречне і корисне. Комп'ютерні технології в цьому випадку є інтерактивним, інноваційним засобом навчання. Таке застосування впливає на якість сформованості орфографічної компетентності здобувачів початкової освіти.

Список використаних джерел

1. Антончук О. М. Експериментально-дослідне навчання орфографії української мови. *Вісник Львів. ун-ту. Серія філол.* 2010. Вип. 50. С. 157-164.
2. Віцок А. А. Тенденції розвитку методики навчання орфографії української мови. *Педагогічна освіта: теорія і практика.* 2011. Вип. 8. С. 188- 195.
3. Державний стандарт початкової освіти // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.02.2024).
4. Інформаційні технології // URL: <https://apeps.kpi.ua/shcho-take-informatsiini-technologii/en>.

5. Словник понять і термінів.
URL: https://pidru4niki.com/88574/pedagogika/slovník_ponyat_terminiv (дата звернення: 22.03.2024).

6. Старікова Н. А. Інформаційні технології в практиці початкової школи // URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/001ley-cd34.docx.html>

*Ромащенко Інна Василівна,
студентка I курсу магістратури
спеціальності «053 Психологія, практична психологія»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Саюк Валентина Іванівна*

Уплив гаджетів на психічний розвиток підлітків

Дуже важко сьогодні уявити світ без електронних гаджетів. Комп'ютери, планшети, смартфони, електронні книги та інші цифрові пристрої є сьогодні практично у кожної людини. Вони спрощують наше життя та допомагають економити час. У багатьох сім'ях батьки за допомогою гаджетів відвертають увагу дітей, щоб зайнятися побутовими справами. Безперечно, це дуже зручно, але надмірне захоплення цифровими пристроями шкодить, насамперед, психічному здоров'ю дитини.

У сучасних умовах дорослим важко визначити, де проходить межа між безпечним, корисним і надмірним використанням гаджетів. Батьки побоюються, що ця «одержимість» може бути шкідливою, особливо для психічного здоров'я тінейджерів. І таке побоювання цілком виправдано, адже іноді здається, що підлітки безперервно використовують гаджети упродовж усього дня.

Дослідження психологів переконливо доводять, що надмірне використання гаджетів не розвиває інтелект підлітків, логіку, фантазію та уяву, а концентрація уваги йде на спад; фізично ростуть повільніше, оскільки тривалий час перебувають сидячій позі. У підлітків виникають проблеми міжособистісного спілкування, їм важко висловлювати свої думки, ділитися почуттями, переживаннями [2].

Подібні негативні тенденції безперервного використання гаджетів можуть призвести до [1; 3; 4]:

1) *залежності від гаджетів*. Чим більше батьки і підлітки перевіряють пошту, прокручують стрічку новин, «стріляють в монстрів» і дивляться серіали, тим більше вони віддаляються один від одного. Брак уваги дорослих часто компенсується підлітками все тими ж гаджетами і цифровими технологіями. Кожна одинадцята дитина у віці 8-18 років – «цифровий наркоман»;

2) *шкідливого випромінювання*. У 2011 році Всесвітня організація охорони здоров'я та Міжнародне агентство з вивчення раку класифікували радіовипромінювання стільникових телефонів та інших бездротових пристроїв як потенційний канцероген, визначивши в групу 2В («можливо, канцерогенних для людини») факторів);

3) *впливу на розвиток мозку і відставання в розвитку*. Сидіння за планшетом або телефоном, а значить, нестача руху може призвести до затримки фізичного і розумового розвитку. Ця проблема стала очевидна в США, де кожна третя дитина вступає до школи, маючи відставання в розвитку, що відображається на її успішності [];

4) *ожиріння*. Захоплення переглядом телевізора і комп'ютерні ігри – приклади нехарчових звичок, які безпосередньо пов'язані з епідемією зайвої ваги. Серед дітей,

які неконтрольовано і постійно користуються портативними електронними пристроями, ожиріння зустрічається на 30% частіше;

5) *проблеми зі сном*. Синє світіння екранів телефонів, планшетів і ноутбуків перешкоджає нормальному засинанню, що призводить до скорочення часу відпочинку і недосипу. Вчені по шкідливості для організму порівнюють нестачу сну з недоїданням: і те, і інше виснажує організм, а відповідно, негативно позначається на успіхах в школі;

6) *агресивності*. Жорстокість на телебаченні і в комп'ютерних іграх знаходить своє відображення в реальному житті. Дитина отримує готову схему поведінки, яку вона може реалізувати у навколишньому середовищі;

7) *психічних розладів*. Зависання інтернет часто призводить до замкнутості і розвитку фобій. Цей список можна сміливо доповнити біполярним розладом, психозом, поведінковими відхиленнями, аутизмом і розладом прихильності (тобто порушенням тісного емоційного контакту з батьками);

8) *віддалення від реальності*. Час, проведений у віртуальному світі, часто не вчить підлітків чомусь корисного, а знання електронних пристроїв не забезпечує успіх у майбутньому, тому що технології постійно вдосконалюються, і встигати за ними буде все складніше.

Отже, використання підлітками гаджетів повинно бути збалансоване. Адже у сучасних умовах гаджети можуть як розвивати здібності підлітка, так і деструктувати його. Тому, батькам важливо ретельно стежити за поведінковими особливостями своєї дитини, і, в разі необхідності, звернутися до фахівця.

Список використаних джерел

1. Вінтюк Ю. Психологічні закономірності виникнення uzалежнень у шкільному віці та способи протидії їм. *Здоровий спосіб життя*. 2008. №34. С. 13-20.

2. Дідок О. Інтернет-залежні...: «за» і «проти» користування соціальними мережами. *День*. 2010. 29 черв. С. 8.

3. Камінська О. Вплив інтернет-залежності як актуальна проблема сьогодення. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Психологія і педагогіка*. 2013. Вип. 22. С. 41-45.

4. Карпук Ю. Я., Гошовська Д. Т. Проблема гаджет-залежності у сучасному світі. *Особистість і суспільство: методологія та практика сучасної психології: матеріали VI Міжнар. наук. – практ. інтернет-конф. (13 травня 2019 р., м. Луцьк)*. С. 42-44.

Сар'ян Дмитро Арсенович
студент I курсу магістерської програми
спеціальності «Практична психологія»

Наукова керівниця:
кандидатка педагогічних наук, доцентка

Перспективи застосування прийомів проведення дискусії у медіативних практиках під час надання психологічної допомоги

З 2022 року триває повномасштабна війна росії проти України, коли все населення території останньої кожного дня перебуває у безпосередній небезпеці для життя. За два останні роки величезна кількість родин зазнала горя й через вимушену міграцію, як внутрішню так і зовнішню, коли безліч родин змушені бути розділеними відстанню на не визначений час. Окрім того, ще більше родин мають у своєму складі військовослужбовців або тих, хто збирається стати до лав Збройних Сил України [1]. Відповідно, надання висококваліфікованої психологічної допомоги й зараз, й по досягненню перемоги України є та буде актуальним.

Проблематика надання висококваліфікованої психологічної допомоги різним верствам населення України загострюється не лише відсутністю традиції звернень по неї у суспільстві, але й широким розповсюдженням гендерних стереотипів у ньому. Зокрема, психологічна допомога є вкрай необхідною не лише для військовослужбовців та осіб, що безпосередньо постраждали від російської агресії, але й особам, чиї рідні були змушені виїхати за кордон, рятуючи життя дітей. Відповідно, найбільш чисельною групою, яка потребує та буде потребувати надання психологічної допомоги є чоловіки. Водночас, саме щодо їх поведінки, насамперед — психологічної, в суспільстві панують найбільш архаїчні гендерні стереотипи. Дисонанс, що виникає між внутрішнім психоемоційним станом, зовнішніми очікуваннями, сформованими соціальними ролями та статусом вимогами до себе й реаліями війни навколо здебільшого завершується агресією [2].

Агресія повсюдно посилюється вживанням алкоголю та переглядом інформації з не добросовісних джерел, що користуються т.зв. «мовою ворожнечі» й посилюють негативні відчуття. В умовах військового стану, для раціонального перетворення та осмислення останніх кількість шляхів все більше скорочується. Відбувається акумуляція агресії й намагання її приховати. Відповідно, у геометричній прогресії зростає чисельність випадків ауто-агресії, що тісно пов'язана з суїцидальною та іншими проявами девіантної поведінки. У свою чергу, девіантна поведінка руйнує суспільство на всіх щаблях його організації та сприяє стану аномії в ньому, що було вперше описано ще у минулих століттях видатними вченими — французьким соціологом й філософом Е. Дюркгаймом (1858–1917 рр.) та американським соціологом Р. К. Мертоном (1910–2003 рр.) [3, 4].

З 2022 року в Україні, за ініціативи першої леді Олени Зеленської діє Всеукраїнська програма ментального здоров'я «Ти як?» — ініціатива, спрямована на розбудову якісної системи надання послуг у сфері психосоціальної підтримки та розвиток культури піклування про ментальне здоров'я. Залучення Агентству Сполучених Штатів Америки з міжнародного розвитку (USAID), фондів Організації Об'єднаних Націй з питань дитинства (ЮНІСЕФ) та народонаселення (UNFPA), Міжнародної організації з міграції та ЮНЕСКО й інших міжнародних організацій надає можливість прогнозувати зростання звернень, насамперед — чоловіків по психологічну допомогу [5].

Ефективність психологічної допомоги насамперед визначається її можливістю надати вирішення внутрішнім та, ініційованим ними, зовнішнім конфліктам. Більшість з них, у сучасних реаліях України, виникають як раз через вищезгаданий підвищений рівень ауто-агресії у чоловіків. Відповідно, перед психологом постає завдання виявити та принаймні каналізувати конфлікти у конструктивну площину. В цьому велику підтримку здатне забезпечити застосування медіативних практик, що упродовж останніх років знаходять широкого застосування у різних соціально-психологічних

інтера́кціях на теренах України [6, 7].

Проведення дискусії є добре зною практикою у педагогіці та медіації. Воно ж може бути використане під час роботи з конфліктами, починаючи з перших етапів надання психологічної допомоги. Насамперед, коли потрібно подолати гендерні стереотипи, що лише посилюють конфліктну площину та загострюють ауто-агресивні стани.

Одним з найбільш ефективних видів дискусії, що здатне привнести медіативні практики у надання психологічної допомоги є т. зв. «вільна» або «побіжна», за класифікацією всесвітньо-відомого польського педагога та психолога В. Оконя (1914–2011 рр.). Вона ініціюється психологом-медіатором ніби спонтанно, в ній відсутній жорсткий регламент та створюються всі умови, щоб посприяти підвищенню активності й розкнутості учасників. Логічно, що найбільшими ризиками під час її проведення є втрата поставленої мети через хаос, що виникає внаслідок сварки між учасниками. Саме тому, застосування прийомів дискусій вимагає від психолога відповідної кваліфікації. Однак, поєднання прийомів дискусій та медіативних практик є найбільш раціональним для вирішення конфліктів, що виникають в родинних та колективних, або із залученням інших осіб. Необхідно зауважити, що лише після переведення конфліктів, обумовлених агресією у поле дискусії, тобто раціональну площину можливе подальше надання психологічної допомоги. Окрім того, саме під час проведення цього типу дискусій найбільш швидко можливо досягти руйнації гендерних стереотипів їх же носіями й ретрансляторами [8–10].

Таким чином, застосування мультидисциплінарного підходу у підготовці психологів високої кваліфікації може знайти підтримку на державному рівні та забезпечити зниження рівня конфліктогенності й аномії у суспільстві. Саме тому, психологічна освіта високої якості можлива лише із залученням останніх здобутків не лише педагогічних та психологічних наук, але й соціально-поведінкових. Зокрема — конфліктології, соціології та медіації. Особливої актуальності застосуванню прийомів дискусії є їх широка аплікативність у кожній з вищезгаданих дисциплін.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. Взято з: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Волосевич І., Прочуханова О., Стрельник О. Гендерні стереотипи та ролі очима молоді: до і після початку повномасштабної російської агресії. Київ: ГО «Інсайт», 2022. 88 с.
3. Durkheim E. Suicide: A Study in Sociology. UK, London: Routledge, 2005. 432 p.
4. Merton R. K. Social Theory And Social Structure. USA, New York: 1968. 720 p.
5. Всеукраїнська програма ментального здоров'я «Ти як?». Взято з: <https://howareu.com/>
6. Верховна Рада України. (2020). Закон України «Про медіацію Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
7. Кодекс етики медіаторів Національної асоціації медіаторів України, затверджений рішенням Загальних зборів ГО «Національна асоціація медіаторів України» від 7 грудня 2017 р., протокол №1. Взято з <http://namu.com.ua/ua/info/mediators/nseyenf-yekhyny-pyeeekakhsua/>
8. Волкова Н. П. Педагогіка. Київ: Академія, 2001. 576 с.
9. Ягупов В.В. Педагогіка. Київ: Либідь, 2002. 506 с.
10. Міністерство соціальної політики України. Взято з: <https://www.msp.gov.ua>

*Сергієнко-Макєєва Любов Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «Практична психологія»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Каськов Ігор Васильович*

Соціально-психологічний вплив засобів масової інформації на агресивну поведінку підлітків

У сучасному інформаційному суспільстві, де доступ до засобів масової інформації є широким та безперервним, дослідження впливу цих засобів на психічний стан та поведінку підлітків стає дефіцитною та важливою задачею.

Агресивна поведінка серед молоді викликає серйозні соціальні та психологічні проблеми, такі як насильство в школах, домашні конфлікти, антигромадянська активність та інші негативні явища. Розгляд агресивної поведінки підлітків в контексті впливу засобів масової інформації важливий, оскільки саме в юнацькому віці формуються основи особистості та соціальної взаємодії. Медійні ресурси, такі як телебачення, інтернет, соціальні мережі, мають потенціал впливати на формування цінностей, стереотипів та моральних уявлень підлітків [2, 3].

Дослідження соціально-психологічного впливу засобів масової інформації на агресивну поведінку підлітків має важливий практичний вимір, оскільки може вказати на можливі шляхи протидії агресивності серед молоді та розробити рекомендації для родин, педагогічних закладів та громадськості щодо збалансованого та позитивного використання медійних ресурсів для формування позитивної соціальної адаптації підлітків.

Засоби масової інформації, такі як телебачення, інтернет та соціальні мережі, мають величезний вплив на сучасне суспільство, зокрема на його наймолодший шар – підлітків. Своім різноманітним контентом вони впливають не лише на знання та світогляд, але і на поведінку та емоційний стан цієї категорії населення [4].

Розглянемо Андрія, 15-річного хлопця, який, як і більшість його однолітків, проводить багато часу перед екраном свого смартфона. Він відчуває себе зачарованим світом інтернету, де може знайти відповіді на будь-які питання та спілкуватися з друзями через соціальні мережі. Проте, разом з цим, він постійно зазнає впливу різноманітних відео, фотографій та новин, які часто містять насильство та агресію.

Цей постійний потік інформації змінює сприйняття світу Андрієм. Він починає відчувати, що агресивна поведінка, яку він спостерігає у відеоіграх чи фільмах, є нормою, адже вона поширена та часто показується без належного контексту. Його власна поведінка починає змінюватися: він стає більш роздратованим, агресивним та неспокойним [1].

Що ж робити в такій ситуації? По-перше, важливо забезпечити підлітка правильним розумінням того, що бачить у медіа. Він має розуміти, що багато з того, що показують у відеоіграх чи фільмах, є не реальним та не відповідає нормам суспільства.

По-друге, важливо розвивати критичне мислення та аналітичні здібності, щоб він міг адекватно оцінювати та фільтрувати інформацію, яку він сприймає.

І, нарешті, важливо створити сприятливе соціальне середовище, де підліток буде мати можливість спілкуватися та обговорювати свої враження та почуття з дорослими.

Отже, соціально-психологічний вплив засобів масової інформації на агресивну поведінку підлітків великий, але за правильного підходу можливо зменшити його негативний вплив та сприяти формуванню здорового соціального середовища для молоді.

Список використаних джерел

1. Ісаков, Р. І. Вплив засобів масової інформації на делінквентну поведінку підлітків. Київ: 2022. 88-93 с.
2. Козак, М. В. Агресивна поведінка в підлітків. Збірник тез Міжнародної студентської науково-технічної конференції Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання. Київ: 2018. 101-102 с.
3. Кононова, М. М. Психологічні чинники кібербулінгу серед підлітків. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія 4. Ужгород: 2022. 29-32 с.
4. Кушнар'ов, С. В. Вплив засобів масової інформації на формування правосвідомості неповнолітніх: зарубіжний та вітчизняний досвід. Соціальна педагогіка: теорія та практика 2. Київ: 2009 24-31 с.

*Смілянська Юлія Олександрівна
Рогоза Варвара Олександрівна
студентки І курсу
спеціальності «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Волошина Вікторія Валентинівна*

Життєвий і творчий шлях поета-символіста Олександра Олеся – засіб формування молодших школярів як особистостей

Творчість Олександра Олеся відома високою поетичною майстерністю. Його вірші мають легку, доступну дитячому розуму мову, що привертає увагу та спонукає до читання. Дитяча поезія наповнена казковими образами та фантастичними пригодами. Пейзажна лірика – це змаловання краси рідного краю у поєднанні з музичними етномотивами. Читання творів Олександра Олеся є важливим для дітей, оскільки вони формують моральні цінності, розширюють уявлення про світ та розвивають естетичний смак, тому тема нашої роботи є актуальною.

Мета дослідження – ознайомлення з творчим внеском Олександра Олеся в дитячу літературу та дослідження його впливу на культурний розвиток учнів початкових класів.

Об'єкт дослідження – поетична творчість Олександра Олеся.

Предмет дослідження – вплив поетичної творчості Олександра Олеся на культурний розвиток учнів початкових класів.

Олександр Олесь – видатний український письменник, який зробив вагомий внесок в українську літературу. Усе почалося з дитинства, бо Олександрові було до вподоби описувати красу рідного краю у поетичній формі. З 17 років видавав вірші в рукописному журналі «Комета». Першу збірку «З журбою радість обнялась» опубліковано в 1907 році. Згодом поету довелось емігрувати, проте на чужині він марив рідною землею. У закордонний період письменник видав п'ять поетичних книг, писав п'єси для дорослих, вірші, казки. Зробив значний внесок у дитячу драматургію оригінальними п'єсами та переробками народних і літературних казок, звертався до

історичних тем та видав збірку «Княжна Україна». Олександр Олесь помер на 66 році життя у Празі, його прах був перепохований у Києві в 2017 році.

Його поезія вражає глибиною та ширістю, драматургія зачаровує ліричністю. Наприклад, вірш «Все навколо зеленіє» відображає красу весняної природи та вчить єдності з нею. Поезія «Степ» відображає неповторність кожної пори року степової частини України, читаючи її, діти пізнають красу рідної землі, розширюють знання про природу Вітчизни. Олександр Олесь – автор багатьох колискових пісень. «Над колискою» зачаровує мелодійністю та ніжністю, створюючи образи турботливої матері та природи.

У віршах використано такі художні засоби, як епітети, метафори, уособлення, що додали їм виразності, символічності образам природи та почуттям героїв.

Олександр Олесь був майстром слова, про це свідчить збірка «Княжна Україна», у якій йдеться про минуле українського народу, князів Київської Русі. Поет прагнув, щоб книга стала підручником з історії у віршах, і йому це вдалося. Одна з поем – «Наші предки слов'яни» – знайомить дітей з життям племен, як вони оселились на цих землях, розбудовували міста, захищали їх. Поема «Ярослав Мудрий» розповідає про період правління князя Ярослава, його піклування про народ та Батьківщину. Автор закликає наслідувати заповіт Ярослава Мудрого, вірити в згуртованість народу, мати активну життєву позицію.

Олександр Олесь не лише писав казки, але й інсценізував народні. Він казав: «Я в казку дивную свою усю фантазію ввіллю. Зроблю усе живим, чудовим, таємності, розкошів повним, – і в казці дійсність відіб'ю». Аналіз інсценівок Олександром Олесем фольклорних казок показує, що авторська віршована версія близька до першотексту, але не ідентична йому. Для дитячої аудиторії він інсценізував такі казки: «Івасик Телесик», «Солом'яний бичок», «Злидні», «Лисичка, Котик і Півник», «Микита Кожум'яка», «Лісовий цар Ох», «Пан Коцький» та багато інших.

У казці «Солом'яний бичок» автор зосередився на соціальних аспектах, використав яскраву музичну складову, мотиви народних казок, розширив систему персонажів та додав нові епізоди.

П'єса «Микита Кожум'яка» на основі казки «Кирило Кожум'яка» зберегла символіку чисел та героїчну тематику.

Отже, твори Олександра Олеся мають вагомий вплив на культурний розвиток учнів початкової школи, сповнені природної краси, народних образів та патріотичних мотивів, емоції ліричного героя та фольклорні джерела доповнені музичною мелодійністю. Колискові пісні передають почуття материнства, ніжності та турботи. Поеми «Ярослав Мудрий» та «Наші предки слов'яни» важливі для передачі цінностей та уроків історії, звичаїв та традицій українського народу. «Княжна Україна» викликає гордість за предків та підтримує національну ідентичність. Казки зберігають загальний настрій народних казок, але додають авторство, що робить їх унікальними та цікавими для читачів.

Список використаних джерел

1. Зеров М. Поезія Олеся і спроба нового її трактування // Зеров М.К. Твори: В 2 т. – К.: Дніпро, 1990. – Т. 2: Історико-літературні та літературознавчі праці. / Упоряд. Г.П.Кочура, Д.В.Павличка. – К.: Дніпро, 1990. – С. 537– 547.
2. Камінчук О. Неоромантик, символіст чи романтик? (Естетичні тенденції творчості Олександра Олеся) // Дивослово. – 2004. – № 12. – С. 46 – 49.
3. Олесь О. Твори: в 2 т. Київ: Дніпро, 1990. Т.2. Драматичні твори. Проза. Переклади. / упоряд. та авт. приміток Р.П. Радішевський. 683 с..
4. Радішевський Р. Журба і радість Олександра Олеся // Олесь О. Твори: В 2 т. Т. 1: Поетичні твори. Лірика. Поза збірками. З неопублікованого. Сатира. – К.: Дніпро, 1990. – С. 5– 47.

*Сугак Наталія Сергіївна,
магістрантка I курсу
спеціальності 012 Дошкільна освіта*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Шулигіна Раїса Андріївна*

Психолого-педагогічні аспекти формування культури спілкування дітей середнього дошкільного віку

В сучасних реаліях розвитку комунікаційних технологій, інформаційної мережі Інтернет, яка породжує «мережеве покоління», «мережеву мову», важливо, щоб суспільство не втратило морально-етичні цінності живого, безпосереднього спілкування, емоційного контакту між людьми. Мобільні телефони, різні гаджети з раннього дитинства почали замінювати живе спілкування в сім'ї, з однолітками, теплі зустрічі з рідними. А тому, перед закладами дошкільної освіти в сучасному світі постає питання формування культури спілкування у дітей середнього дошкільного віку, враховуючи їх темперамент, здібності та інші сфери життєдіяльності.

Проблему культури спілкування дітей дошкільного віку, їх вміння комунікувати з однолітками та дорослими досліджували такі вчені, як: І. Бех, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Даниленко, О. Дуброва, І. Зязюн, Г. Єрмак, О. Пісарєва, А. Рузьська, Є. Смирнова, Г. Смольникова, Р. Шулигіна та ін.

Науковцями доведено, що дошкільний період є найбільш сенситивним періодом для започаткування формування тих чи інших якостей особистості. Він визначається пластичністю дитячої психіки, загостреною емоційністю, що сприяє вихованню моральних якостей, формуванню усвідомлених мотив, дотримання етичних принципів поведінки. Тому в закладах дошкільної освіти особлива увага приділяється мовленнєвій діяльності та міжособистісній взаємодії дитини. Дослідженням доведено, що «...у два-три роки за допомогою мовлення здійснюється лише 5 % усіх контактів з ровесниками, у три-чотири – 75 %, то у чотири-п'ять років мовлення вже забезпечує 85 % контактів» [1, с. 86]. В умовах закладу дошкільної освіти дитина завжди прагне відчувати себе об'єктом зацікавлення й симпатії, прагне до позитивного спілкування і порозуміння.

Вивчаючи особливості мовлення і спілкування дітей дошкільного віку вітчизняні педагоги-практики А. Богуш, Н. Гавриш визначили основні параметри форм спілкування:

1. головний зміст потреби, що задовольняється під час спілкування дітей певного віку;
2. провідні мотиви, які спонукають дитину до спілкування;
3. основні засоби, завдяки яким здійснюється спілкування з іншими людьми.

В залежності від потребово-емоційної сфери особистості розвиваються чотири форми спілкування дитини з дорослими: ситуативно-особистісна, ситуативно-ділова, позаситуативно-пізнавальна, позаситуативно-особистісна. Вищою формою спілкування дітей 5-6 років є позаситуативно-особистісна, оскільки дитина «зосереджується на соціальному оточенні, світ людських проблем починає приваблювати її більше, ніж навколишній світ. Провідним мотивом спілкування стає особистісний. У дітей старшого дошкільного віку виникають різні мотиви спілкування: від ситуативно-ділових до найскладніших пізнавальних і особистісних» [1, с. 85].

Комунікативний процес у дітей середнього дошкільного віку характеризується тим, що вони сприймають дорослого, зокрема вихователя, як людину з певним

досвідом, моральними якостями, що може допомогти, підтримати, оцінити. Вчені О. Пісарєва і Г. Смольникова вважають, що в цей період діти вже вміють передбачати і враховувати можливу реакцію партнерів зі спілкування, вміють привертати увагу, здатні обґрунтовувати свої думки та висловлювати прохання, побажання, оцінку, доручення та ін. [4; 5]. А тому в закладі дошкільної освіти першочергова роль відводиться вихователю, який має досконало володіти компонентами педагогічного спілкування, а саме: мотиваційним, творчим та комунікативним, який «включає здібності... вихователя, що характеризують його як гарного мовника, як культурну особистість та виражаються у таких характеристиках, як комунікативно-змістовні (зміст мовлення), формально-мовні (якість мовлення) та прагматичні (уміння та навички, якими досягається вплив на аудиторію), що сприятиме реалізації набутих компетентностей для здійснення освітнього процесу» [6, с. 490] з метою ефективної комунікативної взаємодії з дитиною. Адже культура спілкування дитини, на думку О. Дубрової «... охоплює знання етичних норм і правил міжособистісної взаємодії та спілкування, позитивне емоційне ставлення до цих процесів і вміння їх самостійно конструктивно долучати, бути їх учасниками» і характеризується сформованістю таких особистісних якостей, як: «ввічливість..., уміння володіти емоціями та адекватно реагувати на емоційні стани іншого, передавати свої емоції (вербальними і невербальними засобами), не лише слухати, а й чути співрозмовника, доброзичливість, товариськість» [2, с. 8]. Отже, культура спілкування передбачає виконання дитиною норм і правил спілкування з дорослими і однолітками, заснованими на повазі й доброзичливості, а також ввічливе поведіння в громадських містах та у побуті.

Наукові дослідження, здійснені у сфері спілкування дітей дошкільного віку, дали можливість визначити механізм формування у них (дітей) моральних уявлень, цінностей у такій логічній послідовності: «висування зразка дії; дотримання дії в організованій діяльності; стан емоційного комфорту; тренування у моральній поведінці; відчуття соціальної значущості своїх дій; виникнення потреби спиратися на них в подібних ситуаціях. Зазначені складові утворюють поведінковий ланцюжок» [3, с. 59].

Отже, на основі викладеного вище, можна зосередитися на важливій для нашого дослідження дефініції – *культура спілкування дітей середнього дошкільного віку*, яку ми розглядаємо через мовленнєву діяльність, що орієнтується на сприймання, розуміння і відтворення дітьми інформації і відповідної поведінки. Проте кожна дитина індивідуальна, потребує особливого підходу і має різний рівень комунікативного розвитку. Перед вихователями постають завдання, серед яких: «1) визначати рівень сформованості комунікативної діяльності; 2) робити висновки про напрямок і особливості розвивальних впливів в закладі дошкільної освіти; 3) спостерігати за змінами в розвитку форм і засобів спілкування під час виконання спеціальних формуючих завдань; 4) здійснювати порівняльний аналіз індивідуальних відмінностей у розвитку комунікативної діяльності дитини, з метою покращення якості комунікації» [4, с. 236].

Таким чином, культура спілкування дітей дошкільного віку формується у процесі цілеспрямованих педагогічних дій і впливів, які передбачають створення таких умов, які найбільшою мірою забезпечують набуття дитиною відповідних компетентностей, знань, емоційних проявів, умінь і навичок комунікації, взаємодії, зважаючи на її вікові та індивідуальні особливості. Перелічені аспекти слугують підмурком для розширення подальшої дослідницько-пошукової діяльності.

Список використаних джерел

1. Дошкільна лінгводидактика : Теорія і методика навчання дітей рідної мови : Підручник / За ред. А. М. Богущ. Київ : Вища шк., 2007. 542 с.

2. Дуброва О. Формування основ культури спілкування у дітей 5-7 років в умовах навчально-вихованого комплексу «дошкільний навчальний заклад-початкова школа»: автореф. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Умань, 2014. 19 с.
3. Єрмак Г. Психолого-педагогічні аспекти формування культури мовленнєвого спілкування дітей дошкільного віку. *Психологія та педагогіка: методика та проблеми практичного застосування*. 2019. Том 1. С. 57-61.
4. Пісарєва О. Особливості взаємодії дитини-дошкільника з однолітками. *Зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України*. 2011. № 1 (7). С. 231-240.
5. Смольникова Г. Особливості спілкування дошкільників з дорослими і дітьми. *Дошкільне виховання*. 2006. № 11. С. 14-15.
6. Шулигіна Р. Індивідуальний стиль педагогічного спілкування майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти: особливості та умови формування. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 10(12). С. 484-497.

Тимошенко Ганна Миколаївна
студентка I курсу
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»

Науковий керівник:
доктор пед. наук, професор
Цвєткова Ганна Георгіївна

Формування ціннісного ставлення до матері у дітей старшого дошкільного віку засобом гуманістичної педагогіки В.О. Сухомлинського

Реалії сьогодення свідчать про підвищення актуальності такої складної і багатовимірної проблеми, як моральне виховання молодого покоління. Зважаючи на це, система дошкільної освіти вимагає оновлення змісту та формування нових освітніх технологій, які були б орієнтовані на соціалізацію дитини і її становлення як особистості. Наголошуючи на важливій ролі сім'ї у навчанні та вихованні дітей, Базовий компонент дошкільної освіти передбачає, що в структурі формування особистісних компетентностей дошкільника важливим є забезпечення виховання в дітей поваги до родини. Як наслідок важливості окресленої проблеми, особливого значення набуває творча спадщина В.О. Сухомлинського, який надавав великого значення всебічному розвитку дітей, особливо вихованню в них шанобливого ставлення до батьків. У педагогіці «ставлення» розуміється, як вираження певних зв'язків та взаємодій, що встановлюються між особистістю та іншими людьми, різними аспектами оточуючого середовища. Ці зв'язки, охоплюючи всі сектори сфери знань, потреб, переконань, вольових проявів та вчинків особистості, так чи інакше позначаються на поведінці та розвитку особистості [1, с.122]. Ціннісне ставлення до матері є важливою властивістю гуманної особистості, яка виявляється у ставленні до матері як до цінності та означає прагнення зрозуміти її, співпереживати, проявляти посильну турботу про неї. Це наголошується у межах концепції гуманістичної педагогіки В.О. Сухомлинського. Проте слід наголосити, що наразі в освітній системі впроваджуються інноваційні педагогічні практики і на другий план виходять дослідження та здобутки педагогів – новаторів, таких як В.О. Сухомлинський. Хочемо наголосити, що важливо поєднувати класичні та сучасні моделі виховання та навчання, що дозволить досягнути найвищої ефективності освітніх процесів. Це робить особливий наголос на важливості вивчення проблематики формування ціннісного

ставлення до матері у дітей старшого дошкільного віку засобом гуманістичної педагогіки В.О. Сухомлинського [2].

Ціннісне ставлення до матері у дошкільному віці можна сформувати за умов відсутності дефіциту спілкування в родині: діти турбуються про близьких, не втрачають почуттів щирості, поділяють разом з батьками прикрощі і радощі. Формування ціннісного ставлення до матері у дітей ефективним буде у випадку реалізації в роботі закладу дошкільної освіти таких педагогічних умов, як: інтеграція суспільного та сімейного виховання в процесі формування ціннісного ставлення до матері; формування сприятливого психологічного клімату в закладі дошкільної освіти і сім'ї; суб'єкт-суб'єктна зорієнтованість відносин у системі «дорослий-дитина».

Ціннісне ставлення до матері у дітей включає наступні ознаки: допомога, доброзичливість, слухняність, співпереживання стану матері (емпатія). Процес виховання ціннісного ставлення дитини до матері має балансувати єдність трьох компонентів, які взаємозв'язані між собою: когнітивний – існування знань про сутність поняття «ціннісне ставлення»; емоційний – вміння розрізняти емоційний стан матері та адекватно реагувати на нього; діяльнісний – встановлення пріоритетів співпраці в процесі взаємодії з матір'ю. Під час формування ціннісного ставлення до матері у дітей старшого дошкільного віку можна використовувати педагогічну спадщину В.О. Сухомлинського, яку пронизує ідея цілісного формування особистості дитини. За переконанням В.О. Сухомлинського, всі аспекти виховання дитини (розумовий, естетичний, моральний, трудовий, фізичний), становлять нерозривну єдність її духовного стану. Батьківська педагогіка В.О.Сухомлинського орієнтована на виховання у дітей почуття любові до батька та матері, поваги до старших. В.О. Сухомлинський у ціннісній поведінці дітей старшого дошкільного віку виокремлював такі складники, як ціннісна поведінка відносно себе та відносно інших людей, ціннісна поведінка відносно природи (ресурси, тварини, рослини тощо) [3, с. 10].

У процесі формування ціннісного ставлення до матері у дітей старшого дошкільного віку заклади дошкільної освіти можуть використовувати такі літературні твори В.О. Сухомлинського, як «Образливе слово», «Сива волосина», «Сьома дочка» [8]. Ці твори викликають бажання розуміти та бажання формування відчуттів у дитини старшого дошкільного віку до розгляду дій та вчинків літературних героїв, викликають бажання використовувати їх як приклад, або ж, навпаки, по-іншому себе поводити, спонукають дитину до самостійного мислення і висловлення власної думки. У цих творах автор акцентував увагу на відносинах з матір'ю, підштовхував своїх читачів, за допомогою слова, до шанобливого ставлення до своїх батьків. Автор наголошує на тому, що мати є найріднішою дитині, і дитина повинна її поважати і в майбутньому у цій парадигмі виховувати і своїх майбутніх дітей, формуючи ціннісне та шанобливе ставлення до матері.

Наприклад, вихователі закладів дошкільної освіти на прикладі твору В.О. Сухомлинського «Образливе слово» прагнуть розширити і уточнити уявлення дітей старшого дошкільного віку про шанобливе ставлення до своєї матері. Довести до дітей думку, що всі образливі слова, сказані ними матері, залишає у її серці «глибокий слід»; активізувати словник дітей прислів'ями, виховувати повагу до матері. А на прикладі іншого твору В.О.Сухомлинського «Сива волосинка» можна розвивати у дітей старшого дошкільного віку здатність до відчуття і розуміння емоційного стану матері, причин, що можуть викликати його, відчуття дитиною емоційно-почуттєвої єдності зі своєю матір'ю, здатністю до емоційного співпереживання їй [5].

Таким чином, ціннісне ставлення до матері є важливим компонентом структури моральної вихованості дитини, яке проявляється в її позитивному сприйнятті психологічного, емоційного та фізичного образу матері, її статусу в сім'ї та сімейних відносинах. Ціннісне ставлення до матері базується на моральних знаннях та досвіді дитини і відображається в її моральних вчинках щодо матері, повазі, доброзичливості,

турботі, гуманності, довірі та допомозі. В.О. Сухомлинський у своїх творах підводить дітей до висновку, що свою матір потрібно шанувати, турбуватися про неї так само, як і вона турбується про свою дитину.

Список використаних джерел

1. Бутенко О.Г. Виховання у старших дошкільників шанобливого ставлення до матері: понятійно-категоріальний апарат. *Імідж сучасного педагога*. № 6–7 (105–106). 2010. С. 121–124.
2. Ковалик І., Глушко А. Ідеї В.О. Сухомлинського про педагогічне спілкування в контексті нової української школи. URL: <https://cusu.edu.ua/ua/arhiv-konf-20-21/vyvchennya-i-vprovadzhennya-idey-vasylya-sukhomlynskoho-v-praktyku-sohodennya-2020-rik/seksiia-5-vprovadzhennia-idei-vasylya-sukhomlynskoho-v-upravlinni-suchasnym-navchalnym-zakladom/11429-ideyi-vo-sukhomlynskoho-pro-pedahohichne-spilkuvannya-v-konteksti-novoyi-ukrayinskoji-shkoly>
3. Лавриненко О. Гуманізм В.О. Сухомлинського. *Рідна школа*. №1. 2005. С. 9-11
4. Луцюк А.М. Василь Сухомлинський про сутність педагогічної майстерності. *Академічна студія*. №2. 2021. С. 74-78.
5. Педагогічна діяльність В.О. Сухомлинського у дзеркалі сучасної психології. URL: <https://psychologist.net.ua/pedagogichna-diyalnist-v-o-sukhomlynskogo-u-dzerkali-suchasnoyi-psyhologiyi/>
6. Попадич О. О. Використання педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського в умовах дистанційного проходження педагогічної практики майбутніми вчителями початкової школи. *Педагогічні інновації у фаховій освіті*. Вип. 1(127). 2022. С. 62-57.
7. Сухомлинська О.. Педагогічний досвід крізь призму ідей і практики Василя Сухомлинського в ретроперспективі. *Науково-педагогічні студії*. Випуск 4. 2020. С. 64-74.
8. Сухомлинський В.О. Вибрані твори [Текст] : в 5-ти т. В. О. Сухомлинський. К. : Радянська школа, 1976–1977. Т. 5: Бачити себе. 1977. 639 с.

*Тимошук Іванна Михайлівна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «011 Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Дем'яненко Наталія Миколаївна*

Практичне спрямування професійної підготовки майбутніх викладачів- тьюторів

Сучасні виклики освітньої галузі ставлять перед педагогічною наукою та практикою нові завдання, пов'язані з підготовкою кваліфікованих викладачів-тьюторів. Їхня діяльність набуває все більшого значення, адже тьюторинг стає одним із ефективних інструментів особистісно-професійного становлення майбутніх фахівців. Професійно-педагогічна підготовка викладачів, що володіють тьюторською майстерністю та навичками фасилітації в майбутньому створить підґрунтя для "переорієнтації освіти на інноваційні технології"[2, с. 173]. У зв'язку з цим виникає потреба у перегляді підходів до професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів-тьюторів ЗВО.

Новим Професійним стандартом групи професій «Викладачі закладів вищої освіти» (2021) визначено діапазон трудових обов'язків викладачів закладів вищої освіти (зокрема асистентів, старших викладачів, доцентів і професорів), визначено професійні компетенції, якими повинні володіти сучасні викладачі вищої школи, подано характеристику обов'язків та проаналізовано професійну кваліфікацію викладачів. Тому викладачі та викладачі-тьютори мають розвиватися як висококваліфіковані освітяни, здатні впроваджувати та поширювати інновації у сфері освіти. Ці якості формуються під час виробничої практики в рамках освітньо-професійних та освітньо-наукових програм [5].

З 2019 року стандарти вищої освіти визначають спектр професійних вимог, компетентностей та предметних результатів для освітніх програм бакалаврату та магістратури. Важливими компетентностями викладачів, зокрема й викладачів-тьюторів є: **фахові компетентності** (глибоке знання предмета, методична майстерність, здатність до самоосвіти); **педагогічні компетентності** (здатність розуміти потреби та можливості студентів, вміння мотивувати та зацікавлювати, здатність до комунікації та співпраці); **особисті компетентності** (відповідальність, пунктуальність, емоційна стійкість, толерантність, творчість).

Характерною особливістю магістерської підготовки викладачів-тьюторів є більший акцент на основні й професійні знання, спрямованість на розвиток навичок самостійного проведення наукових досліджень, прийняття обґрунтованих професійних рішень та здобуття знань. Для магістрантів практичний досвід слугує засобом закріплення теоретичних знань з методики викладання предметів, загальної педагогіки та професійної практики.

Для того, щоб майбутній викладач-тьютор, надаючи тьюторську підтримку студентам, мав належний інструментарій компетентностей з індивідуалізації навчання, необхідна інтеграція фахових (спеціальних), педагогіко-психологічних і методичних знань та вмінь. Одним зі способів досягнення цієї мети є вивчення в рамках дисциплін, які формують ключові компетентності викладача-тьютора, окремих тем, що стосуються індивідуалізації, а також практичного відпрацювання різних аспектів на лабораторних заняттях, під час педагогічної практики та спеціально організованих тренінгів [1, с. 80].

Кафедра педагогіки УДУ імені Михайла Драгоманова розробила магістерську програму підготовки викладача-тьютора, а також програми організації вибіркового дисциплін з метою залучення тьюторів до процесу тьюторського супроводу студентів, за допомогою методів дослідження індивідуальних особливостей і створення ефективної особистісно-професійної траєкторії розвитку кожного студента [6, с. 11].

В УДУ імені Михайла Драгоманова студенти магістерського рівня підготовки ОПП 011 «Педагогіка вищої школи» проходять багаторівневу практичну підготовку, а саме виробничу науково-дослідницьку, виробничу науково-педагогічну та виробничу переддипломну практику. Така організація практичної підготовки дає можливість формувати практичні навички організації та проведення досліджень, асистування викладачам у проведенні занять у вищій школі, а також розвиток дослідницьких, комунікативних та методичних компетентностей.

Серед основних компонентів практичного спрямування професійно-педагогічної підготовки викладачів-тьюторів в УДУ імені Михайла Драгоманова можна назвати:

- ОК "Тьюторинг у системі неперервної професійної освіти", в ході якого студентів готують до впровадження тьюторської технології за рахунок обґрунтування технології та концепції тьюторингу.

- Науково-дослідна і науково-педагогічна практика, що дає можливість застосувати свої знання та навички в реальному навчальному середовищі. Практиканти можуть працювати з різними групами студентів та спостерігати за досвідченими тьюторами [3, с.6].

- Майстер-класи та тренінги. Ці заходи дають можливість поглибити свої знання та навички з конкретних тем, таких як активізація пізнавальної діяльності студентів, мотивація до навчання, або робота з студентами з особливими освітніми потребами.

- Створення портфоліо. Портфоліо може включати приклади курсових робіт, дослідницьких проєктів, рекомендації від викладачів та, за наявності, роботодавців, а також перелік *academic achievements and honors*.

Використання активних методів навчання, розширення педагогічної практики та залучення студентів до вирішення реальних професійних ситуацій сприяє глибшому засвоєнню матеріалу та розвитку в них необхідних професійних компетентностей. Такий підхід сприяє підготовці кваліфікованих та компетентних фахівців, здатних ефективно працювати в освітній сфері, проєктувати і впроваджувати інноваційні педагогічні технології, актуалізує потребу в постійному оновленні знань та вмінь майбутніх викладачів-тьюторів, їх відповідності вимогам сучасного освітнього середовища.

Список використаних джерел

1. Гармаш О. Підготовка вчителя-тьютора до застосування технології ідентифікації навчання. *Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції*: зб. тез доп. II Міжнар. науково-практ. конф., м. Мукачево, 25–26 жовт. 2018 р. С. 80–81.

2. Меркулова Н. Професійна підготовка тьюторів у вищих навчальних закладах. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2017. № 54(107). С. 173–177.

3. Практична підготовка майбутніх педагогів у закладах вищої педагогічної освіти: українські реалії і перспективи : Науково-аналіт. доп. / ред. Н. Ничкало. Київ – Чернівці : Букрек, 2023. 80 с.

4. Про затвердження Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України : Наказ М-ва освіти України від 08.04.1993 р. № 93 : станом на 20 груд. 1994 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-93#Text> (дата звернення: 14.03.2024).

5. Професійний стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти»: Наказ від 23.03.2021 р. № 610. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/standarty/2021/03/25/Standart%20na%20hrupu%20profesiy_Vykladachi%20zakladiv%20vyshchoyi%20osvity_25.03.pdf.

6. Chaun N. Tutoring: essential fundamentals, practice, perspectives. *"Scientific notes of the University"KROK"*. 2020. P. 8–19. URL: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2020-58-8-19>.

Товста Ангеліна
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
м. Київ

Науковий керівник:
Янковська І. М., кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки

Розвиток творчої яви молодших школярів

Анотація. В статті акцентується увага на актуальність та важливість розвитку творчої уяви молодшого школяра. Зазначенні прийоми виникнення нових образів. Визначена найважливіша сторона життя дитини – це уява і фантазія. Театралізована діяльність сприяє визначенню в дитині творчих задатків, розкриттю потенціалу особистості. Театралізована гра в школі – один із дієвих засобів формування творчої уяви, фантазії.

Ключові слова : репродуктивна та творча уява, фантазія, молодші школярі, творчість, театралізована діяльність.

Розвиток особистості молодшого школяра належить до найважливіших проблем психології, набуваючи в сучасних умовах все більшої актуальності. У Державному стандарті початкової освіти зазначено, що мета початкової освіти направлена на всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості [1].

Основою творчості з психологічної точки зору є уява. Л. Виготський, у своїй праці «Уява і творчість в дитячому віці» підтверджує, що власне уява являється основою творчості. Творчу діяльність, яку застосовують у комбінуючій здатності нашого мозку, психологія називає уявою або фантазією [1].

Уява як основа будь-якої творчої діяльності виявляється у сферах культурного життя, роблячи можливим художню, наукову та технічну творчість. На думку С. Рубінштейна «все, що оточує нас і що зроблено руками людини, весь світ культури, на відміну від світу природи, – це продукт людської уяви та творчості, що заснована на цій уяві» [2, 8]. Дослідник установлено взаємозв'язок уяви та творчої діяльності, на його думку «уявляти – це перетворювати», а уява – «це відліт від минулого досвіду, це перетворення даного та породження на цій основі нових образів, що є продуктами творчої діяльності людини і прообразами для неї» [2, 9]. Науковець переконаний, що «уява відіграє значну роль в кожному творчому процесі» [2, 10]. Саме уява дає змогу людині здобути свободу від оточуючої реальності.

Уяву і фантазію як процес створення образів та сприйнятих предметів описував Г. Ердман. Але тлумачення його понять «предмет» і «зображення» не дозволяє підвести до нього відношення речей та їх розуміння, що є важливим для уяви. З точки зору З. Сегала під фантазією розуміє наявність будь-якої ситуації у формі уявлень [3]. Отже, під уявою зазвичай розуміють процес побудови образів предметів і явищ на основі минулого досвіду. Різниця між образом, створеним уявою, і образом пам'яті полягає в тому, що вони ніколи не помічалися раніше. Образи уяви проявляються в процесі побудови раніше сприйнятих зображень або їх фрагментів. На основі результатів попереднього людського досвіду виникають нові образи. Все це здійснюється завдяки таким прийомам: 1. Прийом змін предмета в якесь нове явище називається склеюванням або аглютинацією. Це найпростіший прийом, на основі якого були створені різні герої міфів (дракон, русалочка). Художник Леонардо да Вінчі даний прийом розглядав як перетворення фантастичної тварина у реальну через зміщення частин тіла під час малювання змії з головою собаки, очі кішки, вуха пугача, шию черепахи. 2. Прийоми перебільшення (гіперболізації) і применшення (літоти). Розглядаючи гіперболізацію можна відзначити, що вона досягається за рахунок збільшення кількості частин предмета (триголовий змій), а літота - за рахунок зменшення кількості частин предмета (одне око у циклопа). 3. Прийом акцентування уваги на частини предмета, його виділення із загального. Дуже часто цей прийом використовують, при створенні карикатури (ненажеру зображують з великим животом, базіки - з довгим язиком). 4. Ще один прийом творчої уяви - це схематизація. Використовуючи цей прийом, відбувається виділення рис подібності та відмінності.

При цьому одні риси випадають з уваги або спрощуються, зате інші посилюються. При схематизації відбувається повна трансформація всього образу. 5. Прийом виділення схожих рис з декількох образів, об'єднання їх в щось нове, що містить хоча б частину кожного об'єкта. Цей прийом називається типізація. Можна сказати, що це найскладніший прийом. Його майже ніколи не використовують в техніці, зате в художній творчості він є основним. Якщо предмети не мають певної форми (хмари, тіні від предметів), то в свідомості людини вони можуть асоціюватися з реальними предметами, схожими з вихідними по формі. Цей прийом в науковій літературі названий аналогією. За допомогою мисленневих операцій людина характеризується своєю здатністю створювати та модифікувати образи реальних та вигаданих об'єктів та ситуацій.

Творча уява – полягає в створенні нових образів без опори на готове або умовне зображення. А також в самостійному створенні нових образів. Дуже важливо розвивати творчу уяву з дитинства, адже в майбутньому це розвине творчо мислячих людей у різних видах професійної діяльності. Тому у всіх школах вчителі звертають увагу на максимальну стимуляцію стійких творчих інтересів, цілеспрямованості творчих пошуків, наполегливості у вирішенні творчих завдань. Особливо це набуває актуальності саме у дитячому віці, коли існують сприятливі умови для розвитку творчої уяви, адже в майбутньому це розвине творчо мислячих людей у різних видах професійної діяльності. Стимуляція стійких творчих інтересів, цілеспрямованості творчих пошуків, наполегливості у вирішенні творчих завдань відображено у працях таких вчених як Л. Виготського, В. Мухіної, Р. Немова, В. Петровського, О. Скрипченко, К. Ушинського та ін, які займалися дослідженням формування та розвитку уяви молодших школярів [4].

Процес побудови образу продукту діяльності ще до його виникнення – це уява, а також створення програми поведінки у тих випадках, коли проблемна ситуація характеризується невизначеністю. Це процес творення людиною образів, об'єктів на основі попереднього досвіду. У психології розрізняють пасивну та активну уяву. Пасивною називають уяву, що виникає «сама по собі», без встановлення спеціальної мети [1]. Активна уява спрямована на розв'язання певних завдань. Залежно від характеру цих завдань вона поділяється на репродуктивну (або відтворювальну) і продуктивну (або творчу). Репродуктивна уява характеризується тим, що створює образи, які відповідають опису. Коли відтворюються образи об'єктів, для яких важливе значення мають просторові характеристики, говорять про просторову уяву. Творча уява, на відміну від відтворювальної, передбачає самостійне створення нових образів, що реалізуються в оригінальних та вартісних продуктах діяльності.

Уява і фантазія – це найважливіша сторона життя дитини. Засвоїти якусь програму без уяви неможливо. Вона є найвищою й необхідною здатністю людини. Разом з тим ця здатність потребує особливого підходу стосовно розвитку. А розвивається уява з особливою інтенсивністю віком від 5 до 15 років. І якщо в цей період уяву спеціально не розвивати, то настає швидке зниження активності цієї функції. Практичний наш досвід підказує, що введення в урок елементів театралізованої діяльності сприяє розвитку творчої уяви.

Тому, нетрадиційні форми уроків – це введення в навчальний процес елементів театралізації, тобто всього того, що впливає на емоційну сферу учня, активізує його увагу, уяву, фантазію. Театралізована діяльність – це діяльність, яка допомагає найкращим чином знайти в дитині творчі задатки, розкрити потенціал, а також виховати гармонійну та всебічно розвинену особистість. Театральне мистецтво не є складною наукою, його можна осягнути і дітям, і дорослим. Причиною тому є те, що в основу театрального мистецтва покладено гру. Театралізована гра в школі – один із дієвих засобів формування творчої уяви, фантазії, естетичного смаку, розвитку пізнавального інтересу учнів до навколишньої дійсності.

Отже, розвиток уяви в молодшому шкільному віці тісно пов'язаний із формуванням пізнавальних здібностей дитини, з розвитком інтелекту, мовлення; допомагає формуванню таких морально-психічних якостей, як чуттєвість, гуманність, цілеспрямованість, наполегливість тощо. Виникнення творчої уяви не лише є важливим показником розвитку пізнавальної сфери дитини, а й тісно пов'язане з становленням її особистості загалом.

В свою чергу театральна творчість активує мисленнєві, оцінні функції молодших школярів, сприяє творчому мисленню, аналізуванню, допомагає учням активно пізнавати навколишні процеси, знаходити щось нове в собі і у своєму оточенні. Театральне мистецтво слугує засобом формування важливих життєвих цінностей у молодших школярів, дає можливість не тільки для естетичного сприймання, оцінки прекрасного, але, перш за все, активної естетичної діяльності, яка створює творця, енергійну, старанну особистість, сповнену оптимізму та натхнення. Театральна творчість – це засіб розвитку особистості школяра за допомогою розкриття особистих якостей та здібностей, різноманітних естетичних потреб і вподобань. Слід додати, що для вчителя важливим є вивчення попередньої практики застосування театрального мистецтва на уроках з молодшими школярами.

Список використаних джерел

1. Гордійчук О. Є. Екранне та сценічне мистецтво в початковій школі: теорія і практика: навч. посіб. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2017. 180 с.
2. Титов І.Г. Творча уява молодшого школяра // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – №4. С. 72–76.
3. Чорна Л. О. Роль шкільного психолога у розвитку творчої уяви молодших школярів // Л. О. Чорна // Обдарована дитина. – 2004. – № 9. С. 24-29.
4. Явовенко М. Розвиток уяви та літературних здібностей молодших школярів / М. Явовенко // Початкова школа. – 2003. – № 3. С. 14-17.

*Хамула Дарія Сергіївна
студентка IV курсу
спеціальності «Практична психологія»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Каськов Ігор Васильович*

Психокорекція проявів агресивної поведінки молодшого підлітка

У сучасній психології однією з основних проблем є агресивність. Особливе занепокоєння викликає те, що з кожним роком кількість людей, здатних виявляти агресивність, стає дедалі більше [1]. Агресивність формується, в основному, в дитячому та підлітковому віці. Але підлітковий вік є найбільш важким у контексті виховання через різкі зміни в організмі (прагнення прояву дорослості, розвиток самооцінки, інтерес до власних можливостей). Тривожним симптомом є зростання кількості підлітків з проблемною поведінкою, що виявляється в агресивних та конфліктних діях. Саме у підлітковому середовищі агресивність відбиває одну з найгостріших соціальних проблем нашого суспільства.

Прояв агресії – це бажання привернути до себе увагу, прагнення відповідати очікуванням інших [2, с. 38]. Це своєрідний крик про допомогу, який не варто ігнорувати задля позитивного розв'язання проблеми. М. Рева зазначає, що підлітковий вік – це дуже крихкий вік і в той же час прекрасний, оскільки підліток реагує на все позитивне, що для нього роблять. Дослідник дає цінну пораду: «Намагайтеся підійняти їх у своїх очах, продовжуйте це робити навіть тоді, коли вам здається, що ви, як кажуть, б'єтесь у зачинені двері» [3, с. 23]. Встановлено, що жорстоке ставлення до дитини призводить до дій агресивного характеру, скоєних тією ж дитиною, а далі відбувається прояв жорстокості і насилля вже у зрілому віці, і перехід від фізичної агресії до стилю життя особистості.

Молодші підлітки є фізично активною соціальною групою, яка, при вираженні агресії, може завдавати матеріальних збитків майну та фізичних і моральних збитків оточуючим людям. Їх агресивність також може полягати у різких та грубих висловлюваннях, які можуть переростати у фізичні дії як до дітей, так і до дорослих.

Існує багато досліджень, пов'язаних із психологічною корекцією агресивної поведінки дітей [1, 3, 4, 5]. Дослідженням агресивного стану дітей, а також психологічною корекцією цього стану займалися різні вчені та дослідники сучасності з різних галузей наук з урахуванням застосування знань із суміжних областей. У цілому нині, дослідження свідчать, що ефективність психологічної корекції агресивного поведінки дітей залежить від індивідуальних потреб конкретної дитини. Крім того, робота з батьками та навчання їх способам поліпшення комунікації та реагування на конфлікти є важливою складовою роботи з дітьми, які виявляють агресивну поведінку. Загалом корекція агресивної поведінки дітей потребує індивідуального підходу і ґрунтується на потребах кожного конкретного підлітка. Хоча багато терапевтичних методів можуть бути ефективними, важливо, щоб батьки та терапевти працювали разом, щоб знайти найкращий спосіб допомогти дитині перестати виявляти агресивність і навчитися регулювати свої емоції та поведінку [1, с. 16].

Нижче представлені результати практичних досліджень, пов'язаних із психологічною корекцією агресивної поведінки дітей:

Дослідження, проведене у 2020 році, показало, що терапія ігрового підходу була ефективною для молодших підлітків віком від 10 до 12 років, які мають проблеми з поведінкою, включаючи агресивну поведінку. Після терапії діти стали краще керувати своїми емоціями, розвивати соціальні навички та брати участь у різноманітних активностях [4].

Дослідження, проведене у 2021 році, показало, що терапія когнітивно-поведінкового підходу допомогла дітям з агресивною поведінкою покращити свою здатність контролювати свої емоції та поведінку, а також покращити якість стосунків з батьками та однолітками. Після цілеспрямованої роботи з батьками дітей, які виявляють агресивну поведінку, стосунки у сім'ї стали більш позитивними, і батьки стали краще відповідати на потреби своїх дітей. Це призвело до зменшення агресивної поведінки дітей [5].

Загалом, результати досліджень показують, що психологічна корекція агресивної поведінки дітей може бути ефективною за правильного підходу та

індивідуального кейс-методу. Робота з батьками, використання різних терапевтичних підходів, включаючи когнітивно-поведінковий та ігровий підходи, можуть допомогти батькам та спеціалістам у роботі з підлітками, які виявляють агресивну поведінку [6].

Висновок. Молодшому підлітковому віку притаманні різні типи порушеної поведінки, серед яких – агресія. Рівень агресивності дітей може змінюватись в залежності від ситуації, формуванню дитячої агресивності сприяє і неприйняття з боку дорослих – байдужість, усунення від спілкування з ним, сучасне оточення дітей та ЗМІ. Часто причиною дитячої агресивності є сім'я. Психологічна корекція агресивного стану у дітей у ракурсі взаємодії з батьками полягає в тому, що батькам необхідно акуратно встановити причини подібно до девіантної поведінки дітей. Важливо, щоб батьки приймали вибір дитини і розуміли її у будь-якій ситуації.

Правильна психологічна корекція агресивної поведінки тісно пов'язана із визначенням причин цієї поведінки. Важливо індивідуально підібрати саме ті методи, які знижуватимуть тривожність та гнів, поступово розкриваючи внутрішній світ підлітка.

Таким чином, можна сказати про те, що психологічна корекція агресивного стану дітей спрямована на роботу з внутрішнім світом підлітка, його почуттями та переживаннями. Для того, щоб ця робота була ефективною, потрібна згуртована робота всіх учасників освітніх відносин.

Список використаних джерел

1. Афанасьєва В.В. Соціально-педагогічна профілактика девіантної поведінки підлітків у діяльності загальноосвітньої школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.05 Соціальна педагогіка. Луганськ, 2011. 22 с.
2. Атемасова О.А. Агресивна дитина : як їй допомогти. Х., 2010. 176 с.
3. Рева М. М. Особливості життєвої перспективи в підлітковому та юнацькому віці. Психологія і особистість. 2015. № 2. Ч 1. 185 с.
4. Khaliq A. A., Fatima I., Iftikhar M. Loneliness and Aggression in Adolescents Living in Institutionalized Care. Pakistan Journal of Professional Psychology: Research and Practice. Vol. 11, No. 2, 2020, pp. 69-83.
5. Ricoy Pérez C. L., & Suárez Cedeño M. Prevention of aggressive behaviors from the educational process. Revista Sociedad & Tecnología, 2021. 4(2), pp. 265-281.
6. Popovych, I., Blynova, O. Zhuravlova, A., Toba, M., Tkach, T., Zavatska, N. Optimization of development and psycho-correction of social expectations of students of foreign philology. Revista Inclusiones, 7(Especial), 2020. P. 82-94.

*Химич Марта Андріївна,
студентка 4 курсу,
спеціальності 013 Початкова освіта*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Матвієнко Олена Валеріївна*

**Нестандартні та цікаві завдання на уроках математики в початковій школі
як шлях до стимулювання пізнавальних інтересів школярів**

Сучасний світ потребує освітніх систем, які знаходять нові, творчі методи викладання предметів, особливо математики, яку часто вважають «важким» або «нудним» предметом. Щоб забезпечити повноцінний і цікавий розвиток молодших школярів, вкрай важливо створити клімат, який сприятиме уявленню про те, що математика — це не лише складний набір правил, а й захоплююча пригода, яка передбачає вивчення математики.

У зв'язку з цим вважаємо, що дослідження та виконання нестандартних, цікавих завдань на уроках математики в початкових класах є корисним для активізації пізнавальних інтересів учнів. Ми повинні спробувати розглянути, як ці завдання можуть змінити уявлення дітей про вивчення математики, підвищити їхню креативність і допомогти їм зрозуміти природу чисел і взаємозв'язки між математикою.

Нестандартні методи навчання математики, які враховують індивідуальні особливості учня, дозволяють учневі сприймати поняття математики як калейдоскоп цікавого, а не як набір сухих правил. Впроваджуючи навчальний процес, який спрямований на підвищення інтересу до математики, ми можемо сприяти творчому мисленню та розвивати здібності учнів до логічного вивчення світу, обидва важливі аспекти інформаційного суспільства сьогодні.

Зацікавити учнів математикою, показати її могутність і красу, допомогти полюбити її — завдання кожного вчителя. Проте учні зазвичай розуміють, що математика – важкий предмет. Можна навіть простежити, як змінилося їхнє ставлення до цього проєкту в процесі навчання. У першому класі уроки математики проходять у цікавій формі, а швидкий перехід від одного виду діяльності учнів до іншого та наочне зображення цифр дозволяє урізноманітнити заняття та запобігає перетренованості учнів.

Але минає час, і замість сухих умовних схем приходять яскраві наочні посібники, з часом цих схем стає менше. Інакше високий рівень абстракції в математиці був би неможливий, оскільки цього вимагає складний характер самої математики. Тим часом обов'язки зростають, кожна потребує більше часу та зусиль. Уроки математики стають рутиною. Проте любові до математики дітям ще не вистачає.

Стикаючись з першими перешкодами, діти втрачають здатність сприймати матеріал. Однією з першочергових причин є невміння вирішувати текстові проблеми. Маленьким учням не вистачає логічних міркувань, необхідних для розуміння, і всі майбутні проблеми виникають через це, а також нездатність дітей добре розуміти математику. Щоб цього не сталося, учні повинні займатися розумовою діяльністю.

Розумові здібності дитини розвиваються так само, як розвиваються її здібності до читання, математики, письма тощо.

Костянтин Дмитрович Ушинський – основоположник педагогічної науки, він заклав основи методики викладання початкової математики.

К.Д.Ушинський був прихильником формування в учнів здатності до розумових операцій, таких як аналіз, порівняння, синтез, узагальнення, усвідомлення та систематизація інформації, а також критичне мислення.

Розв'язування цікавих завдань розвиває в учнів ці розумові дії, крім того, вимагає від них певної самостійності мислення, творчого підходу, кмітливості, критичного ставлення до своєї роботи.

Важливим показником інтелектуального розвитку дитини вважається об'єкт пізнання, яким дитина володіє в розумі і необхідний для виконання дій у розумінні. Так само важливою є здатність дитини вирішувати проблеми, не покладаючись на одну зовнішню сторону для тлумачення їхніх умов чи обставин. Виявилось, що більшість дітей цього віку здатні вирішувати проблеми за допомогою внутрішнього плану дій.

Крім того, цей вид діяльності має вагомий результат у створенні головної інновації цього віку: розвитку рефлексивного мислення, тобто здатності розуміти хід своїх думок, оцінювати допущені помилки та знаходити їх причину.

Обов'язкова умова засвоєння знань – увага. К. Д. Ушинський порівнював увагу з дверима, які повинні бути обов'язково відчиненими, щоб передати знання дитячому розуму.

Розв'язання цікавих задач значно впливає на розвиток уваги та пам'яті учнів, самостійності мислення, стислої математичної мови, уяви, волі.

Здавню відомо, що певні вправи в цікавій математиці, як і математичні ігри, можуть приносити дітям таке ж задоволення і служити засобом розумного відпочинку, вони також пов'язані зі спортом, літературою та іншими галузями науки і мистецтва.

Треба лише вміло добирати математичні завдання, щоб зацікавити молодших школярів, оскільки стимулювання інтересу до математики є найважливішою метою вчителя в його справі підвищення рівня процесу навчання математики. Для вирішення цієї задачі пропонується хвилинка веселої математики. Звісно, від них народжується інтерес дітей до позакласної математичної діяльності, бажання брати участь у гуртковій роботі, виданні газет та іншій математичній роботі.

Важливо враховувати індивідуальні особливості кожного учня, надаючи завдання, які сприяють розвитку творчого мислення та позитивного ставлення до математики. Використання нестандартних завдань може розширити уявлення учнів про математику у форматі, який виглядає захоплюючим і легким для розуміння. У той же час розвиваються такі важливі навички, як аналітичне мислення, логічний інтелект і акцент на вивченні творчої складової предмета.

Отже, можна зробити висновок, що використання нестандартних і цікавих завдань на уроках математики є не тільки засобом підвищення рівня знань учнів, а й суттєвою складовою, яка сприяє розвитку творчості учнів і створює позитивне враження про предмет.

Список використаних джерел

1. Баєва Т.Ф., Руденко В.М., Мудрик О.І. Уроки розвитку логічного мислення у початкових класах. — Кам'янець-Подільський: Абетка, 2001.
2. Беденко М.В. Математика — це справді цікаво!: Збірник задач для учнів початкових класів. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2007.
3. Захарова А.М. Розвивальне навчання математики в початковій школі // Педагогіка і психологія.-2000.-№ 1
4. Фадєєва Т. О. Технологія складання нестандартних задач з математики // Початкова школа. – № 1. – 2009. – С. 23 – 28.
5. Якименко С.І. Абетка. Логіка. Математика. Методичний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. – 176 с.

*Хілобок Катерина Валеріївна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «011 Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Саюк Валентина Іванівна*

**Поняття та зміст індивідуального стилю педагогічної діяльності
майбутнього викладача закладу вищої освіти**

Індивідуальний стиль педагогічної діяльності викладача закладу вищої (ЗВО) освіти є ключовим елементом його успішної та ефективної роботи. Він є відображенням унікальних особистісних, професійних та педагогічних характеристик викладача, які визначаються його індивідуальною особистістю, професійним досвідом, ціннісними орієнтаціями, оригінальними підходами до організації освітнього процесу та методами роботи зі студентами. Розуміння поняття та змісту індивідуального стилю педагогічної діяльності є важливим аспектом підготовки висококваліфікованих майбутніх викладачів, як особистостей, здатних адаптуватися до змінюваних умов сучасної освіти і науки та до потреб індивідуального розвитку студентів.

Охарактеризуємо складові індивідуального стилю педагогічної діяльності майбутнього викладача ЗВО. *Цінності та педагогічні погляди.* Стиль педагогічної діяльності визначається особистісними і загальнокультурними цінностями та педагогічними переконаннями майбутнього викладача. Вони складають аксіологічну основу до навчання та виховання студентів, визначають його ставлення до організації освітнього процесу, наприклад, зосереджуючи увагу на індивідуальному розвитку студентів та важливості безперервного здобуття знань [1].

Методичні підходи та прийоми використовуються для досягнення освітніх цілей. Вони передбачають застосування різноманітних активних та інтерактивних методів навчання, рольових ігор, дебатів, проектну роботу тощо.

Комунікаційна міжособистісна взаємодія. Спосіб комунікації зі студентами є також однією із важливих характеристик індивідуального стилю педагогічної діяльності викладача. Він включає в себе особливості спілкування, використання мовних та немовних засобів передачі інформації, підходи до вирішення конфліктних ситуацій тощо [1].

Організаційні навички. Ефективне керування часом, групова організація роботи, планування та оцінювання освітнього процесу також є невід'ємною складовою індивідуального стилю педагогічної діяльності майбутнього викладача.

На формування індивідуального стилю викладача також мають вплив різні види професійної педагогічної діяльності (наукова, педагогічна, інноваційна тощо). Так, *науково-педагогічна діяльність* майбутнього викладача є важливим елементом його професійного зростання та розвитку. Вона передбачає поєднання наукових досліджень з педагогічною практикою з метою вдосконалення освітнього процесу та підвищення якості освіти студентів. Цей вид діяльності викладача сприяє розвитку його аналітичного мислення, поглибленню професійних знань і умінь [2].

Інноваційна педагогічна діяльність майбутнього викладача передбачає впровадження новаторських підходів, методів та технологій в освітній процес із метою забезпечення більш ефективного навчання студентів. Вона передбачає застосування інтерактивних методів навчання, використання інноваційних технологій і засобів навчання, здійснення проектної та дослідницької діяльності. Інноваційна діяльність сприяє підвищенню якості й ефективності навчання здобувачів освіти, їх адаптації до змінюваних умов [3].

Професійна педагогічна діяльність викладача визначається його особистісними якостями та професійними компетенціями. Вона передбачає усвідомлення власних цінностей, моральних принципів та педагогічних поглядів, а також їх впровадження в педагогічну практику. Професійна педагогічна діяльність викладача спрямовується на розвиток особистості студента, його творчого потенціалу та професійних якостей [4].

Для успішного формування індивідуального стилю педагогічної діяльності майбутнього викладача рекомендується дотримуватися наступних порад. По-перше, важливо провести глибокий аналіз своїх особистих цінностей, моральних переконань та педагогічних поглядів. Це допоможе визначити, які принципи і цінності будуть лежати в основі вашої педагогічної практики. По-друге, для ефективного формування

індивідуального стилю викладач повинен бути ознайомлений з останніми тенденціями в розвитку освіти та новаторськими методами навчання. Це допоможе впроваджувати інноваційні підходи та ефективні методи у власну педагогічну практику. По-третє, необхідно постійно вдосконалювати свої професійні знання і навички шляхом участі у тренінгах, семінарах, конференціях та читанні наукової літератури, що дозволить розширити світогляд і збагатити педагогічний арсенал знань. По-четверте, активна участь у професійних об'єднаннях, спілкування з колегами та обмін досвідом є важливими елементами формування індивідуального стилю. Відкритість до нових ідей і здатність вчитися від інших допоможе вдосконалити власну педагогічну практику. Систематичне проведення рефлексії над власною педагогічною діяльністю допомагає виявити сильні та слабкі сторони, визначити пріоритетні напрямки розвитку та вдосконалення. Самоаналіз сприяє постійному покращанню викладацької майстерності.

Формування індивідуального стилю педагогічної діяльності є постійним процесом, який вимагає від викладача відкритості до нових ідей, готовності до саморозвитку та постійного підвищення кваліфікації.

Отже, формування індивідуального стилю педагогічної діяльності є важливим фактором у підготовці майбутніх викладачів ЗВО. Розуміння й усвідомлення індивідуального стилю дозволяє викладачам професійно зростати, удосконалювати методи і підходи до організації освітнього процесу та створювати невід'ємну частину унікального педагогічного образу.

Список використаних джерел

1. Криштанович М. Професійно-педагогічна компетентність сучасного викладача як предмет наукового дослідження. *Humanities science current issues*. 2019. № 20, Т. 2. С. 125–132. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/20.167469> (дата звернення: 04.04.2024).

2. Маслюк О. Науково–педагогічна діяльність викладача хімічних дисциплін ЗВМ(Ф)О. *Grail of Science*. 2023. № 27. С. 496–498. URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.12.05.2023.082> (дата звернення: 04.04.2024).

3. Муращенко О. В. Інноваційна педагогічна діяльність майбутніх учителів початкових класів. *Collection of Research Papers Pedagogical sciences*. 2023. № 104. С. 43–49. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2023-104-7> (дата звернення: 04.04.2024).

4. Шарлай Н., Соколенко В., Весніна Л. Особистісно-професійна педагогічна діяльність викладача у вищій школі. *Вісник науки та освіти*. 2024. № 2(20). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-2\(20\)-1307-1316](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-2(20)-1307-1316) (дата звернення: 04.04.2024).

Хмара Тетяна Сергіївна
студентка I курсу магістратури
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Ремньова Анжеліка Григорівна

Формування готовності викладачів вищої школи до впровадження інноваційних технологій у професійну діяльність

Однією з пріоритетних сфер розвитку суспільства є освіта. Реформи в системі освіти сьогодні визначають головні підходи до професійної діяльності викладача. Інноваційні процеси, що спостерігаються в освіті, вимагають від викладачів вищої школи відповідних змін у професійній діяльності – якісної підготовки фахівця, здатного до сприймання нововведень в педагогіці, до зміни власного «я».

Сучасний студент належить за характером до нового соціуму людини – людини інформаційної, тому і спостерігаємо сьогодні зміни в системі освіти. Інноваційні технології навчання дають можливість формувати компетентності, необхідні для виховання свідомих, з активною життєвою позицією, громадян, які мають систему цінностей і здатні адаптуватися та реалізуватися у сучасному суспільстві.

Значна увага приділяється фахівцю, у якого сформовані особистісно-професійні компетентності в інноваційному просторі: свідомо сприймати і реагувати на зміни, вільно та легко володіти інноваційною ситуацією навколо. Замало лише працювати по-новому, потрібно бути достатньо вмотивованим до інноваційної діяльності, бути ініціатором, засновником, інноватором.

За І. Дідківською, інновації є процесом і результатом наукових пошуків, передового педагогічного досвіду [3, с.13]. На практиці інноваційна діяльність розглядається, як цілеспрямована та систематична робота, що ґрунтується на свідомому самоаналізі власного педагогічного досвіду, використовуючи порівняння та вивчення, зміни та розвиток викладацької діяльності, щоб досягнути кращих результатів або ж здобути нові знання.

Поняття «технологія» має грецьке походження і означає «майстерність, мистецтво і наука, закон, знання». Відповідно, технологія – це знання, наука про майстерність. Підходи дослідників до визначення поняття «педагогічні технології» є різними, але більшість з них вважає, що це складна система дій вчителя, умов, форм, методів, прийомів, засобів навчання для досягнення запланованого результату. Поява інноваційних технологій - це відповідь на виклики та динамічні зміни у суспільстві. Вони спираються на розвиток різноманітних форм мислення, розкриття творчого потенціалу та індивідуальних можливостей особистості [2, с.5].

Готовність до впровадження інноваційних технологій у педагогічну діяльність вимагає наявності у майбутнього викладача мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення власних цілей, здатності до творчості і рефлексії [4, с.13]. Готовність педагога постає як закономірний та очікуваний результат освіти і самоосвіти, професійної підготовки, виховання та самовиховання.

Формування такої готовності у майбутніх викладачів ЗВО в умовах магістратури вимагає високого рівня теоретичних знань та практичної підготовки до професійної діяльності. У формуванні готовності майбутніх викладачів до впровадження інноваційних технологій особливу роль відіграє мотиваційно-ціннісний критерій, який є базою для побудови основних професійних якостей педагога [1, с. 109]. Важливо, щоб готовність до інноваційної діяльності становила внутрішню потребу, формувала інноваційні позиції педагога як важливий компонент професійної реалізації його можливостей.

Однією із складових готовності майбутніх викладачів до впровадження інноваційних технологій є інноваційна компетентність, яка включає мотиви, знання, уміння, навички та особистісні якості студента і здатна забезпечити ефективність використання нових педагогічних технологій у професійній діяльності. Компонентами інноваційної компетентності є поінформованість про інноваційні педагогічні технології, належне володіння її змістом і методикою, висока культура використання інновацій у навчально-виховній роботі.

Майбутньому викладачу з інноваційним стилем викладання необхідно знати і впроваджувати у власну діяльність такі принципи:

- принцип педагогічного гуманізму, який базується на довірі та повазі до особистості здобувача освіти, впевненості у його здібностях та можливостях; передбачає сформовану емпатію – вміння відчувати іншу людину як себе самого, розуміти внутрішній світ здобувачів освіти через сприймання і прийняття їх позиції;
- принцип співробітництва, який дозволяє поступово перетворити всіх учасників освітнього процесу на співтворців;
- принцип діалогізму, що сприяє розвитку вміння викладача слухати студента, цікавитися його думкою, розвивати міжособистісний діалог на основі рівності, взаємного розуміння і співтворчості.

Майбутньому викладачу слід також мати особистісну позицію, що ґрунтується на творчому самовираженні, де він постає перед здобувачами освіти, як особистість, котра має свою думку, відкрита у вираженні своїх почуттів, емоцій та відчуттів [4].

Реалізація цих принципів дозволить всім учасникам освітнього процесу перейти від традиційної до інноваційної, творчої діяльності, що змінить характер системи освіти, змісту, методів, форм, технологій навчання й виховання.

Отже, важливою особистісною характеристикою майбутнього викладача, необхідною умовою успішності його як професіонала є готовність до впровадження інноваційних технологій, яка є закономірним результатом професійної підготовки, самовизначення, освіти й самоосвіти, виховання й самовиховання.

Список використаних джерел

1. Інноваційні освітні технології: навчально - методичний посібник / упорядник Л. М. Прокопів. Івано - Франківськ. 2020. 172 с.
2. Колісник-Гуменюк Ю. І. Методичні вказівки до вивчення модуля «Інноваційні та інтерактивні технології навчання»: наук. метод. розробка Ю. І. Колісник-Гуменюк. Львів. ЛННЦПО, 2018. 24 с.
3. Мельничук Л. Б., Шкабаріна М. А. Діагностика готовності майбутніх педагогів до інноваційної діяльності за мотиваційно-ціннісним критерієм. Рівне. 2019. 48 с.
4. Михайлишин Р. Професійна готовність педагога до інноваційної діяльності: якісний аспект. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2016. Випуск 31. С.11-18

Чайка Оксана Валеріївна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «011 Освітні, педагогічні науки»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Дем'яненко Наталія Миколаївна

Теоретичні основи використання медіа-технологій в освіті

На сучасному етапі розвитку суспільства, де стрімко змінюються усі сфери життя, освіта не може залишатися осторонь цього процесу. На противагу змінам в суспільстві, освітній сектор змушений активно адаптуватися та реагувати на нові виклики. Застосування інноваційних підходів до навчання та використання сучасних технологій стає невід'ємною частиною цього адаптаційного процесу. Особливою актуальністю відрізняється активне впровадження медіа-технологій в освітній процес закладів вищої освіти.

Одним із ключових стратегічних напрямів у досягненні нової якості освіти є трансформація традиційної моделі навчання. Зокрема, це означає зміщення фокусу уваги від просторово-часових обмежень навчання до розширення можливостей індивідуального освітнього шляху кожного студента. Використання медіа-технологій дає змогу забезпечити таку індивідуалізацію шляху навчання, дозволяючи студентам вибирати оптимальний для себе режим та темп навчання, а також мати доступ до навчальних ресурсів у будь-який час і з будь-якого місця [1, 24].

Оскільки цифрова реальність домінує, роль інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у досягненні освітніх цілей набуває особливого значення. Тенденції розвитку освіти визначають важливість використання цифрових освітніх технологій, що включає в себе цифрове навчання, розвиток цифрової грамотності та формування цифрових навичок. Ці аспекти стають ключовими відмітниками якості освітнього процесу.

Впровадження цифрових технологій в освіту також дозволяє здійснити перехід від традиційних паперових методик до цифрового освітнього середовища. Цифрова трансформація, що є сьогоднішнім головним трендом, розширює можливості освіти та підвищує її якість.

Кожна людина, яка взаємодіє з сучасним світом, невід'ємно пов'язана з цифровими технологіями, оскільки вони стали не тільки важливим елементом повсякденного життя, а й ключовою складовою соціальної взаємодії. Відмова від участі в цифровому процесі означає відсторонення від реальності. Якщо викладачі мають компетентність у використанні цифрових технологій, вони можуть бачити їх як потужний ресурс для розвитку творчого потенціалу. Цифрова грамотність відкриває перед ними безліч нових можливостей у сфері навчання, дозволяючи залучати студентів до процесу навчання за допомогою цікавих та ефективних методик [2, 116].

Зокрема, застосування медіа-технологій у навчанні дозволяє задовольнити потреби різних типів студентів: аудіалів, візуалів та кінестетиків. Наприклад, відеоуроки, аудіозаписи лекцій, інтерактивні вправи та віртуальні експерименти можуть бути корисними для студентів-аудіалів. Водночас використання візуальних матеріалів, таких як ілюстрації, діаграми, відеоролики та інфографіка, може сприяти кращому розумінню матеріалу візуально нахиленими студентами. Для кінестетично нахилених студентів можуть бути корисними інтерактивні симуляції, вправи з використанням віртуальної реальності та інші методи, що залучають до дії.

Розвиток цифрових навичок у всіх учасників освітнього процесу - викладачів і студентів - має велике значення. Це дозволить їм ефективно використовувати цифрові технології для поліпшення навчання, розвитку творчих здібностей та досягнення кращих результатів. Володіння навичками роботи з цифровими інструментами стає ключовим елементом в сучасній освіті та успіху в цифровому суспільстві. Оскільки цифрова трансформація освіти передбачає не лише впровадження цифрових технологій, зокрема медіа, але й реальне перетворення системи освіти з метою розширення можливостей та підвищення якості освітніх послуг, важливо впроваджувати комплексні стратегії, що охоплюють різні аспекти освітнього процесу. Навички роботи з цифровими інструментами допомагають викладачам та здобувачам освіти ефективно користуватися цифровими ресурсами для навчання та досягнення навчальних цілей. Такий комплексний підхід допомагає створити освітню екосистему,

що підвищує якість навчання та розвиток всіх учасників освітнього процесу. Також важливо відзначити, що цифрові технології не лише представляють собою нові інструменти інформаційної обробки, які дозволяють вирішувати традиційні завдання. Вони також створюють нове середовище та спонукають до нових підходів у мисленні. Одним із результатів цифрової трансформації є формування цифрового освітнього простору, в якому медіа-технології охоплюють широкий спектр інструментів та методів і спрямовані на покращення якості навчання та збагачення освітнього процесу. Це включає в себе використання відео, аудіо, веб-сайтів, мультимедійних презентацій, вебінарів тощо.

Підготовка майбутніх викладачів вищої школи є складним та відповідальним процесом, що вимагає не лише передачі знань, але й формування високих професійних компетентностей. Використання медіа-освітніх технологій у цьому процесі відіграє значну роль та має декілька важливих аспектів. По-перше, використання медіа-технологій дозволяє зробити навчання більш доступним та цікавим для студентів. Інтерактивність, яку надають відео, аудіо та інші медіа-ресурси, стимулює активну участь студентів у процесі навчання та сприяє засвоєнню матеріалу. По-друге, медіа-технології дозволяють збагачувати освітній процес різноманітними дидактичними матеріалами. Використання відеоуроків, інтерактивних вправ, аудіо-та графічних матеріалів допомагає створити стимулююче навчальне середовище, яке сприяє зростанню мотивації до навчання. По-третє, медіа-технології дозволяють ефективно моделювати педагогічні ситуації та сприяють розвитку професійних вмінь та навичок майбутніх викладачів. Використання відеоспостережень, симуляційних ігор та інших медіа-інструментів дозволяє студентам отримати практичний досвід та вміння, які є ключовими для успішної роботи у сучасному освітньому середовищі.

Висновуючи вищенаведене, зазначимо, що медіа-технології відіграють важливу роль у підготовці майбутніх викладачів ЗВО, сприяючи збагаченню освітнього процесу, підвищенню якості навчання та формуванню високих професійних компетентностей. Важливою умовою успішного впровадження медіа-технологій в освітній процес є комплексний підхід до їх використання, адаптація до потреб студентів та викладачів, а також постійне оновлення і вдосконалення інструментів, методів.

Список використаних джерел

1. Кухта М. І. Трансформація традиційної моделі навчання в контексті освітньої реформи. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»*. 2017. Випуск 1 (5). С. 23–25. Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/47906>
2. Наконечна О. Основні підходи до формування цифрових навичок в процесі навчання. *Секція і. Гуманітарні науки та мистецтво*. 2023. С. 115–127. Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/37577/1/1.pdf#page=115>

*Чайчук Дана Дмитрівна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «011 Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Дем'яненко Наталія Миколаївна*

Значення позааудиторної діяльності у розвитку креативного мислення і творчості магістрантів

Значні можливості щодо формування творчості студентів має позааудиторна діяльність.

Дослідниця С. Вітвицька стверджує, що значення позааудиторної діяльності полягає в «стимулюванні формування особистості майбутнього фахівця в контексті професіоналізації виховних впливів на студентів» [7, 122]. Дослідник, О. Казьмерчук розглядає організацію позааудиторної діяльності як педагогічно обґрунтовану форму активної участі студентів, яка сприяє не лише засвоєнню ними спеціалізованих знань, умінь і навичок, необхідних для майбутньої професії, але й стимулює розвиток їх особистісних якостей [3].

Характерними особливостями позааудиторної діяльності є: зв'язок з аудиторною роботою; відсутність регулювання навчальними програмами; відмінності в змісті та організаційних принципах порівняно з аудиторною роботою; варіативність залежно від інтересів студентів та можливостей навчального закладу; передача та утримання суспільних цінностей; мотивація до навчання; сприяння саморозвитку та творчому самовираженню студентів; розвиток творчих здібностей.

У своїх дослідженнях проблем організації позааудиторної діяльності студентської молоді в закладах освіти, науковці С. Гвоздій [1, 12–17], М. Донченко [2, 20], Н. Скрипник [4, 127–130], О. Смалько [5, 76–80], О. Щукіна [7, 20–30] визначають такі принципи організації позааудиторної діяльності: добровільності (задоволення морально-естетичних потреб студентів); демократизації (співробітництво педагогів і студентів, повага особистісної гідності студента); науковості (побудова системи позааудиторної діяльності на сучасних досягненнях психолого-педагогічної науки); варіативності (охоплення широкого спектру змісту, форм і методів формування у позааудиторній діяльності); доцільності (залучення студентської молоді до різноманітних видів позааудиторної діяльності з урахуванням їхніх інтересів, нахилів та здібностей, сприяння посиленню інтересу до майбутньої професії); комунікативної активності; поєднання колективних та індивідуальних форм роботи; диференціація та індивідуалізація освітнього процесу; культуру відповідності [7, 208].

Аналіз досліджень розкриває наступні функції позааудиторної діяльності:

- пізнавально-культуротворча: розширення знань, умінь та навичок студентів, набуття нових знань та культурних цінностей;
- самореалізаційна: розвиток потенційних можливостей та здібностей до саморозвитку;
- комунікативно-корекційна: сприяння встановленню контактів між учасниками, розвиток комунікативних здібностей та просвіта;
- мотиваційно-ціннісна: розвиток стійкого мотиву діяльності та ціннісних орієнтацій;
- компенсаторна: компенсація нереалізованих потреб через різноманітні форми діяльності та формування віри у свої можливості;
- корекційна: спрямована на формування позитивної самосвідомості, готовності до самореалізації та саморегуляції, а також розвиток духовно-моральної сфери студентів [6, с. 129].

Науковець О. Стоян розробив структуру позааудиторної діяльності, що складається з наступних елементів:

1. Самостійна робота з підвищення професійного рівня (анотування первинних джерел, підготовка до лекцій і семінарів, виконання курсових робіт, читання спеціальної літератури).

2. Участь у створенні культурних цінностей (суспільна робота, заняття на факультеті суспільних професій, науково-дослідницька діяльність, участь у художній самодіяльності, любительські й творчі заняття).

3. Засвоєння культурних цінностей (читання художньої, документальної і науково-технічної літератури, перегляд фільмів і концертів, відвідування музеїв, виставок, лекцій, зустрічі з авторами, артистами, художниками).

4. Відпочинок і розваги (спортивні заняття, зустрічі з друзями та родиною, відвідування розважальних закладів, прогулянки, проведення часу з коханою людиною тощо).

Отже, позааудиторна діяльність (участь у мистецьких гуртках, малюванні, танцях, музиці – це сприяє розвитку креативних навичок; робота з громадськими організаціями, волонтерство; залучення до дослідницької роботи, участь у наукових конференціях тощо) є ефективним засобом розвитку креативного мислення майбутніх викладачів.

Список використаних джерел

1. Гвоздїй С. П. Організація позааудиторної діяльності студентів з дисципліни про безпеку життя. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського*. 2015. № 3(10).

2. Донченко М. С. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів у позааудиторній діяльності у вищих навчальних закладах України (друга половина ХХ століття): автореф. дис. канд. пед. наук. Харків, 2004.

3. Казьмерчук, А. В. Формування професійної культури майбутніх менеджерів туризму в позааудиторній діяльності вищого навчального закладу (Doctoral dissertation, Житомирський державний університет. 2017).

4. Скрипник Н. С. Можливості позааудиторної діяльності студентів у формуванні їхньої суб'єктної позиції. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. 2014. Вип. 41. С. 127–130.

5. Смалько О. Позааудиторна робота як чинник професійно-особистісного становлення майбутніх фахівців. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Педагогічні науки*. 2014. № 8. С. 76–80.

6. Таргоній І. В. Формування толерантності студентів педагогічних коледжів у позааудиторній діяльності: дис. ... канд. пед. наук. Рівне, 2020. 233 с.

7. Щукіна О. В. Особливості позааудиторної діяльності студентів ВНЗ. *Імідж сучасного педагога*. 2016. Вип. 6. С. 20–30.

Швець Аліна Олександрівна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «011 Освітні, педагогічні науки»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вишківська Ванда Болеславівна

Контекстне навчання як предмет психолого-педагогічних досліджень

Вивчення проблеми підготовки майбутніх викладачів до застосування технології контекстного навчання передбачає визначення термінологічного поля дослідження, зважаючи на його комплексний і міждисциплінарний характер. Відповідно, тезаурус роботи складають поняття, які пов'язані з проблематикою контекстного навчання майбутніх викладачів: контекст, професійний контекст, освітнє середовище контекстного типу, квазіпрофесійна діяльність.

Аналіз та осмислення процесу підготовки майбутніх викладачів дозволив констатувати доцільність застосування інноваційних технологій, серед яких чільне місце відведено контекстному навчанню. Для більш глибокого розуміння цього терміну вважаємо за необхідне подати тлумачення поняття «контекст». У Великому тлумачному словнику під контекстом (від лат. – з'єднання, зв'язок) розуміють відносно закінчений уривок письмової або усної мови (тексту), у межах якого найбільш точно виявляється значення окремих слів, які входять до його складу, висловів тощо [2, с. 514]. В Українському педагогічному словнику контекст визначено як форму семантичного поєднання елементів тексту, а також позатекстових смислових відношень, що утворюються в процесі духовної та практичної діяльності людини [3, с. 217].

Освітнє середовище контекстного типу, яке створюється за допомогою професійного контексту, підручників контекстного типу, забезпечує формування цілісної моделі майбутньої професійної діяльності майбутнього викладача та відтворюється за допомогою педагогічних ситуацій, що моделюють процес квазіпрофесійної діяльності. Тому квазіпрофесійна діяльність – це уявна імітація професійної діяльності. Квазіпрофесійне навчання - таке практико-орієнтоване навчання, яке здійснюється шляхом моделювання цілісних фрагментів педагогічної діяльності, оволодіння вміннями розв'язувати професійні задачі в реальному освітньому процесі закладів вищої освіти, передбачає створення контексту майбутньої педагогічної праці. Загалом квазіпрофесійна діяльність спрямовує майбутніх викладачів на цілеутворення, аналіз і оцінювання проблемних ситуацій, самооцінювання у професійній діяльності, конструювання моделей взаємодії, осмислення змісту діяльності в умовах варіативності педагогічної освіти, пошук оптимальних рішень для досягнення успіху у професійній сфері [5, с. 114].

Квазіпрофесійна діяльність магістрів реалізується через рольові та проектні методики моделювання педагогічних ситуацій, що формує методичні вміння і стимулює до самоаналізу та професійного самовдосконалення. Квазіпрофесійна діяльність реалізується на основі комплексу методів і методик у процесі створення освітнього середовища контекстного типу. Перевага зазвичай надається змішаному навчанню («blended learning») – поєднанню актуальних для сучасного суспільства дидактичних засобів, форм і методів. У зарубіжних освітніх практиках цей термін вживається для визначення освітньої програми, яка охоплює декілька методів подання матеріалу, а також для опису навчального процесу, де комплексно застосовуються різні методики, наприклад електронні навчальні програми, елементи індивідуальних занять викладача зі студентом, індивідуальні магістерські програми із самостійним встановленням та регулюванням оптимальної швидкості й інтенсивності процесу навчання. Головна мета «blended learning» – надати інструменти навчання, відтворити ситуації, завдяки яким майбутні викладачі можуть набути різнобічного досвіду, що в цілому дає змогу віднайти найоптимальніший стиль навчання, прийнятний для всіх учасників педагогічного процесу [1].

Як пише Г. Барська, різноманітність елементів навчання гарантує високу вмотивованість учасників. Вона виділяє такі моделі змішаного навчання:

1) спрямована на знання – передбачає поєднання взаємодії з консультантом за допомогою електронної пошти, дискусій у форумах, безпосередніх консультативних зустрічей із самонавчанням, наприклад веб-курсами;

2) орієнтована на співробітника – передбачає поєднання традиційного навчання в аудиторній формі з онлайн-навчальними заходами, використовується для освоєння контенту, який спрямований на застосування магістрантами нових способів поведінки у середовищі (за допомогою форумів, вебінарів, групових проєктів, онлайн-обговорення з використанням чат-модулів); 3) орієнтована на компетентності – передбачає поєднання онлайн-засобів із «живим» наставництвом, оскільки оволодіння компетентностями відбувається швидше у спостереженні та співробітництві з експертами під час виконання безпосередньої роботи [1].

С. Вітвицька пише, що квазіпрофесійна діяльність спрямовує майбутніх викладачів на цілеутворення, аналіз і оцінювання проблемних ситуацій, самооцінювання у професійній діяльності, конструювання моделей взаємодії, осмислення багатоманітності варіантів, проблематизацію освітнього процесу та пошук оптимальних рішень для досягнення успіху у професійній діяльності [4].

Отже, наведений тезаурус і коротка характеристика змісту й структури основних дефініцій (контекст, освітнє середовище контекстного типу, квазі-професійна діяльність) дали можливість структурувати теорію та перейти до узагальнених понять, якими є технологія контекстного навчання й підготовка майбутніх викладачів до застосування технології контекстного навчання.

Список використаних джерел

1. Барська Г. Аналіз стану проблеми застосування контекстного навчання у професійній підготовці майбутніх правознавців на сучасному етапі розвитку освіти. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2019. № 2. С. 1-7.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне: Волинські обереги, 2011. 552 с.
4. Інноваційні педагогічні технології у системі неперервної професійної освіти : монографія / за ред. С. С. Вітвицької. Житомир: Полісся, 2015. 368 с.
5. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: навч. посіб. / за ред. І. А. Зязюна, О. М. Пехоти. Київ : А.С.К., 2003. 240 с.

*Шермет Катерина
студентка II курсу
спеціальності «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Олефіренко Тарас Олексійович*

Інформаційно-комп'ютерні технології навчального процесу як засіб формування пізнавального інтересу учнів початкової школи

Стрімкий розвиток програмного та апаратного забезпечення змінює сучасне суспільство, впливаючи на всі сфери діяльності, зокрема на освіту. Сучасні школи використовують комп'ютерні технології як потужний інструмент навчання, що допомагає підтримувати інтерес учнів до навчання, розвивати їх креативність і формувати пізнавальний інтерес.

Використання різноманітних ІКТ та мобільних технологій у навчанні учнів стає все більш поширеним. Модель BYOD (Bring Your Own Device) дозволяє учням використовувати власні мобільні пристрої в навчанні, сприяючи ефективній роботі без необхідності централізованого придбання пристроїв школою. Мобільне навчання дозволяє оптимально використовувати вільний час учнів для опанування навчального матеріалу та працювати над завданнями навчання як офлайн, так і онлайн. Використання мобільних засобів у навчальному процесі сприяє подоланню комунікативного бар'єру, розвитку дослідницьких навичок, підвищенню мотивації та розвитку мислення учнів [2].

Переваги впровадження мобільних технологій в навчальний процес:

1. Інноваційний характер
2. Зручність використання переносних пристроїв для навчання
3. Застосування технології як додаткового засобу навчання
4. Підвищена ефективність для осіб із обмеженнями здоров'я
5. Можливість взаємодії з однією особою чи групою одночасно
6. Відсутність обмежень за часом, місцем та розкладом навчання
7. Відсутність обмежень за віком [3].

ІКТ сприяють покращенню навчання та мотивації учнів. Вони дозволяють розширити знання, стимулюють творчість, розвивають критичне мислення та забезпечують доступ до навчальних ресурсів у будь-який час і місце [1].

Для дослідження формування пізнавального інтересу учнів початкової школи засобами ІКТ та їх рівня розвитку були обрані наступні методи: 1) бесіда з педагогічними працівниками щодо готовності до використання ІКТ у роботі з дітьми; 2) педагогічний експеримент для визначення ефективності застосування ІКТ у роботі з учнями та їх впливу на розвиток пізнавального інтересу.

З метою визначення особливостей реальної пізнавальної активності дитини, проявленої під час виконання практичних завдань пізнавального характеру було використано два методи – спостереження та проєктивний метод. Що стосується методу спостереження, то за кожною дитиною було здійснено по 3 сеанси спостережень в процесі занять практичного характеру. Усього отримано та оброблено 60 протоколів спостережень. Загалом у дослідженні взяли участь 20 дітей молодшого шкільного віку.

Педагогічний експеримент складався з двох етапів:

1. Констатувальний етап, під час якого визначався рівень розвитку пізнавального інтересу дітей без використання ІКТ.
2. Формувальний етап, під час якого розроблялися та впроваджувалися методичні рекомендації щодо використання ІКТ у навчанні для розвитку пізнавального інтересу учнів.

На етапі констатувального експерименту отримано наступні результати щодо рівня розвитку пізнавального інтересу учнів початкової школи до впровадження ІКТ: 1) високий рівень розвитку пізнавального інтересу спостерігається у 20% учнів; 2) середній та низький рівень розвитку пізнавального інтересу зафіксовано у 40% учнів кожного показника.

Таким чином, є необхідність у впровадженні ефективних педагогічних технологій, зокрема інформаційно-комп'ютерних технологій, для підвищення рівня пізнавального інтересу учнів початкової школи.

Серед розмаїття засобів освітніх інформаційно-комп'ютерних технологій нами було обрано наступні: інтерактивні онлайн дошки та інтерактивні навчальні посібники,

нижче наведено рекомендації щодо особливостей застосування зазначених засобів у навчальному процесі та методичні розробки із застосуванням зазначених засобів ІКТ на уроках математики та української мови для учнів 3 класу.

У межах дослідження запропоновано методичну розробку навчального заходу з математики для учнів початкової школи з використанням інтерактивної дошки Padlet. Використання запропонованих засобів ІКТ у навчальному процесі учнів початкової школи має на меті виявити ефективність впровадження в освітньо-виховний процес дітей молодшого шкільного віку ІКТ з метою розвитку їх пізнавального інтересу.

У результаті дослідження ефективності використання ІКТ у навчально-виховному процесі молодших школярів було виявлено позитивний вплив цих засобів на розвиток їх пізнавального інтересу. Після впровадження ІКТ значно зросла швидкість включення учнів у діяльність (з 20% до 50%), емоційна активність (з 20% до 70%) та мотивація досягнень (з 30% до 70%). Діти проявляли більше зацікавлення та бажання навчатися, коли використовували комп'ютерні засоби на уроках.

Загальний рівень розвитку пізнавального інтересу зріс з 30% до 55%, при цьому зменшилася частка дітей з низьким рівнем пізнавального інтересу (з 30% до 15%). Використання ІКТ також позитивно вплинуло на інші аспекти пізнавального інтересу, такі як вміння виокремлювати пізнавальні задачі, творча ініціатива та самостійність.

Порівнюючи поведінку дітей на констатувальному та формуальному етапах педагогічного експерименту, можна зазначити, що використання засобів ІКТ у навчанні сприяло більш емоційному та активному включенню учнів у процес виконання завдань на комп'ютері порівняно з виконанням завдань на папері. Це свідчить про збільшення зацікавленості та уваги дітей під час використання ІКТ.

Рекомендації для вчителів полягають у подальшому використанні ІКТ у навчальному процесі з урахуванням їх позитивного впливу на пізнавальний інтерес учнів. Важливо створювати стимулююче навчальне середовище, використовуючи інтерактивні методи та інструменти, що сприяють активній участі учнів у навчальних процесах.

Отже, використання інформаційно-комп'ютерних технологій в освітньо-виховному процесі молодших школярів має позитивний вплив на розвиток їх пізнавального інтересу. Це підтверджує ефективність використання ІКТ як освітнього інструменту в шкільному навчанні.

Список використаних джерел

1. Бойко О.О. Формування пізнавального інтересу учнів початкової школи. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. 2012. Т. 131. С. 25-31.
2. Житник Б. О. Методи навчання та активізації пізнавальної діяльності учнів. *Управління школою*. 2005. №15. С. 9 -28.
3. Триус Ю. В., Франчук В. М., Франчук Н. П. Організаційні й технічні аспекти використання систем мобільного навчання. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 2 : Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. 2012. №. 12. С. 53-62.

Шкарбань Анна
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
м.Київ

Науковий керівник: Янковська І. М.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки

Розвиток індивідуальності молодшого школяра

***Анотація.** В статті акцентується увага на важливість розвитку індивідуальності молодшого школяра; на взаємозв'язок поняття індивід, індивідуальність, особистість, на взаємну допомогу батьків, учителів у розвитку індивідуальності молодших школярів.*

Ключові слова: індивідуальність, особистість, інтелект, сильні та слабкі сторони особистості, молодші школярі.

Наш час характеризується докорінними змінами, які зумовлюють трансформацію свідомості людей, їх ставлення до держави, суспільного та власного життя, культури, науки і освіти. Підвищується роль і значущість кожної особистості у внесенні та підтримці нових або реконструюванні старих цінностей, створенні матеріальної та духовної бази громадянського суспільства. Державна національна програма “Освіта (Україна ХХІ століття)”, Закон України “Про освіту”, визначають пріоритети розвитку сучасної освітньої системи. Складниками цієї системи є гуманізація, демократизація, національна спрямованість освіти та індивідуалізація виховання й навчання.

Дитина народжується як індивід. Завдяки спілкуванню з дорослими вона поступово засвоює соціальний досвід людства і включається в систему суспільних відносин, що формують її потреби, зацікавлення, світогляд, переконання, – тобто розвивають її як особистість.

Як індивід людина має такі ознаки: вік, стать, професія, інтереси. Але особистістю вона стає в системі відносин з іншими людьми. Людина поза межами людського спілкування стати особистістю не зможе. Кожна особистість має унікальний, тільки їй властивий набір характеристик та особливостей, який визначає її індивідуальність. Її оригінальність, самобутність її психічного складу, яка проявляється в рисах темпераменту, характеру, здібностях, особливостях і якостях психічних процесів, а також у звичках. Не кожен індивід є індивідуальністю. Для цього треба спершу стати особистістю.

Особистість молодшого школяра відзначається системою властивостей, яких не було у дошкільника. Ці властивості належать до новоутворень особистості молодшого школяра. Ними виступають довільність, внутрішній план дій та рефлексія. На їх основі розвивається теоретичне мислення, без якого подальше навчання буде утрудненим (В. В. Давидов, Д. Б. Ельконін).

Довільність полягає у саморегуляції поведінки відповідно до вимог дорослих. Вона забезпечує постановку цілей діяльності, пошук засобів їх досягнення з подоланням перешкод на цьому шляху. Довільність молодшого школяра найбільшою мірою виявляється у сфері навчання.

Внутрішній план дій дозволяє планувати й продумувати наперед хід виконання діяльності й підбирати все необхідне для цього; усно розв'язувати задачі; давати словесні звіти про виконане. Наприклад, на уроках праці після повідомлення теми вчитель просить учнів розкласти на парті необхідні матеріали, потім діти прослуховують порядок наступної роботи і тільки тепер розпочинають виготовлення виробу. Такий порядок роботи привчає дітей продумувати наперед усі умови виконання діяльності.

Уміння пояснити свої дії, аргументувати їх, знайти й виправити помилки лежать в основі рефлексії - здатності до об'єктивного аналізу власної поведінки відповідно до вимог діяльності.

Розвиток особистості молодшого школяра відбувається у складній системі його взаємин з батьками, вчителем, ровесниками та іншими дітьми.

Найавторитетнішою особою для молодшого школяра є вчитель. Тому взаємини з ровесниками опосередковані ставленням вчителя. Найбільшою популярністю у класі користуються відмінники, учні з високою навчальною успішністю і - навпаки (О. В. Киричук). У класі з'являються окремі мікрогрупи, об'єднані взаємними симпатіями. У процесі взаємин ускладнюється моральна поведінка: учень засвоює систему моральних норм, по-різному будуючи свою поведінку в різних напрямках взаємин. Це свідчить про достатню керованість і контрольованість моральної поведінки молодшого школяра. Деякі нові моральні норми молодший школяр розуміє формально, тому вчителю необхідно добиватись, щоб учень не просто знав цю норму, але й користувався нею у відповідних ситуаціях. Тому, для молодшого школяра пізнавальна діяльність стає провідною потребою.

У усьому світі сучасна освіта розглядається як вагомий чинник становлення й розвитку особистості, як невід'ємна частина соціально-культурного середовища, у якому живе людина.

Саме, роль школи в розвитку індивідуальності є однією з ключових. В більшій мірі вчителі акцентують увагу на тому, що дитині не вдається, що треба "підтягнути", але мало хто звертає увагу на потребу розвивати сильні сторони. Розвинені сильні сторони ніколи не применшать слабкі. Американський освітянин, письменник та підприємець Стівен Кові наголошує, що індустріальна епоха, коли ти гвинтик великої системи й від тебе мало що залежить, минула. Її замінила епоха знань, коли ти – унікальна особистість, і твій внесок є унікальний, а базується він саме на твоїх сильних сторонах.

Водночас, докладаючи зусиль для розвитку своїх сильних сторін, людина отримує неперевершені результати. Саме на цьому школа має акцентувати увагу, бо це і є шлях до справжнього успіху.

Працювати на результат допомагає педагогіка партнерства, тобто співпраця між вчителем, учнем та батьками, оскільки всі вони є рівноправними учасниками освітнього процесу, добровільними та зацікавленими односторонніми, які мають спільні мету та прагнення. Такий підхід здійснюється за основними принципами: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у взаєминах; діалог, взаємодія, взаємоповага; соціальне партнерство (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, виконання домовленостей); розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків).

Наприклад, для кожного учня у Швеції створюється індивідуальний навчальний план, який спрямований на розвиток сильних сторін і задіює всіх учасників освітнього процесу. При цьому неформальні, дружні стосунки між учителями, дітьми та батьками дуже сильно впливають на результативність учнів.

В Австралії є своєрідний путівник для учасників освітнього процесу, який роз'яснює, як розвивати педагогіку партнерства і працювати з батьками.

В Іспанії особливу увагу приділяють навчальним програмам, які спрямовані на підготовку до продуктивної взаємодії всіх сторін.

Отже, серед найважливіших завдань сучасної школи: розвиток індивідуальних сторін та пізнавальних здібностей кожного учня; виявлення сильних сторін дитини, їх розкриття та спонукання до використання; допомога особистості в пізнанні себе, самовизначенні та самореалізації.

Можна також працювати й над слабкими сторонами, але потрібно розуміти, що вони ніколи не стануть такими ж сильними. Водночас, не розвиваючи сильні сторони, дитина зменшує свої шанси на успіх.

Найчастіше самооцінка молодших школярів відзначається зниженою стабільністю; вона конкретна, ситуативна, залежить від оцінок учителя. Самооцінка

молодшого школяра включає такі її різновиди: ретроспективна (об'єктом є поведінка у минулому), актуальна (теперішня поведінка), перспективна (уявлення про можливості). За мірою адекватності самооцінка буває завищеною, адекватною і заниженою. За мірою стабільності - стабільною та нестабільною (А. І. Ліпкіна, А. В. Захарова).

Рівень самооцінки формується, насамперед, на основі досягнутих успіхів і невдач у попередній діяльності. Стійкий неуспіх у навчанні призводить до втрати дитиною віри у свої сили, впевненості, швидко виникають небажані деформації особистості. Тому, вчителю початкової школи необхідно працювати над створенням для всіх учнів ситуацій успіху.

У молодшого школяра характер знаходиться на етапі індивідуальної невизначеності. Так, більшість учнів мають однотипні прояви характеру: життєрадісність, доброзичливість, допитливість та безпосередність вираження своїх почуттів та ставлень. У негативному варіанті спостерігається вередливість, імпульсивність, упертість. Більш чітко у поведінці дітей виявляються особливості їхнього темпераменту, зумовлені властивостями нервової системи.

У сучасному суспільстві досі прийнято вважати, що успішність дитини в школі є єдиним показником, який визначає її потенціал. Однак, вченими визначено 8 типів інтелекту: тілесно-кінестетичний, лінгвістичний, візуально-просторовий, натуралістичний, музичний, логіко-математичний, міжособистісний та екзистенціальний. Вчені стверджують, що у кожної дитини домінують один або два з них.

Тому, важливим завданням як батьків, так і вчителів – розпізнати, який саме тип інтелекту має дитина, щоби розвивати його з раннього віку, добирати такі завдання, які розвиватимуть сильні сторони, будувати відповідний індивідуальний план та навчальну програму.

Список використаних джерел

1. Бех. І. Д. Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади / І. Д. Бех. - К. : Либідь, 2003. - 344 с.
2. Вітенко І. С. Основи психології: підручник / І. С. Вітенко, Т. І. Вітенко. Вінниця, 2008. 256 с.
3. Чернеча К. Індивідуальні особливості мислення учнів у процесі навчання / К. Чернеча // Рідна школа. – 2001. – № 11. – С. 33–34.

*Шматко Марина Вікторівна
студентка 1 курсу магістратури
спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Комагорова Марина Ігорівна*

Особливості патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку

Дошкільний вік як період активного зростання дитини та становлення її особистості є сенситивним для формування вищих моральних почуттів, до яких відноситься й почуття патріотизму. Крім того, дошкільний вік є дуже важливим етапом у формування патріотичної свідомості людини. Саме в цей період закладаються основи для розуміння власної приналежності до народу, для виховання любові до рідної землі, до Батьківщини. Все це відіграє значущу роль на фоні сучасних подій, що

розгортаються в Україні. Саме тому важливу роль у дошкільному дитинстві відіграє виховання та розвиток патріотичних цінностей.

На наше переконання, патріотизм – це любов і відданість рідній державі, прагнення відстоювати свої інтереси через свої дії. Вважаємо, що виховання патріотичних почуттів у дітей будується на основі розвитку тісних зв'язків із місцем народження, рідною мовою, народними традиціями, звичаями та культурою.

У праці С. Матвієнко подається детальний опис патріотичних почуттів як результату патріотичного виховання старших дошкільників із поділом їх на прояви за когнітивним, емоційно-ціннісним та поведінковим критеріями:

1. Когнітивний: знання і розуміння основних понять щодо патріотизму; знання про свою родину та її традиції; уявлення про рідний край; знання державних символів; обізнаність з народними традиціями, звичаями.

2. Емоційно-ціннісний: інтерес і позитивне ставлення до знань про свою родину, народ, культуру, історію; інтерес до взаємодії з елементами культури; гордість за свою сім'ю, Батьківщину, бажання підтримувати сімейні традиції; прагнення жити за нормами суспільної моралі, бажання до участі в суспільно корисних заходах.

3. Поведінковий: вміння дбайливо ставитися і турбуватися про людей, надавати їм необхідну допомогу; досвід колективної суспільно корисної діяльності; вияв любові до членів своєї родини; дбайливе ставлення до культурної спадщини народу [5, с. 290].

Варто відзначити, що патріотизм у дошкільників формується поступово, під впливом оточуючого середовища, батьків, педагогів та інших виховних чинників. Як відмічає Л. Гуцал, виховання патріотичних почуттів починається із формування прихильності до традицій свого народу, до землі, де народився, до мови Батьківщини, до національної культури. На його думку, змістом патріотичних почуттів є любов до Батьківщини, відданість своєму народу, почуття гордості за приналежність до своєї землі, роду, народу, знання національної культури [2, с. 6-9].

На думку В. Якубенка, виховання первинних патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку опирається на яскравий взірець для наслідування, який пропонують їм дорослі (батьки, старші члени сім'ї, педагоги ЗДО). Такий приклад є дуже важливим, оскільки емоційно-позитивне ставлення дошкільнята засвоюють значно раніше та міцніше, ніж сприймають знання та формують свідоме ставлення до цих знань [7, с. 12-13].

Наступним чинником виховання патріотичних почуттів дітей є «систематичне включення психологічних емоцій». За переконанням Н. Бабій, «емоційний компонент в структурі патріотизму дошкільників є провідним, оскільки впродовж дитинства емоції залишаються генетичними формами регуляції поведінки й формування інтелектуальної сфери» [1, с. 253].

Наступним важливим чинником виховання патріотичних почуттів у дошкільників є механізм щоденного регулювання психіки і поведінки дитини. Тому необхідно щодня пропонувати дітям ігри з елементами національно-патріотичного виховання, залучати їх до участі в народних рухливих іграх, розучувати народознавчий матеріал (читати народні казки, вивчати українські лічилки, скоромовки та ін.) [3, с. 17].

Аналізуючи напрацювання українських фахівців (О. Каплуновської, І. Кичати, В. Мусієнко), можемо виділити найбільш ефективні методи національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку, що сприяють вихованню патріотичних почуттів:

1) спостереження, вміло поєднане із читанням народних творів, слуханням музики, малюванням, розгляданням репродукцій картин про природу рідного краю, його історію;

2) екскурсії до видатних місць рідного краю, відвідування музеїв;

3) бесіди про народну культуру, історію, традиції і обряди; про дотримання дітьми сімейних звичаїв; звернення до досвіду дітей;

4) участь дітей у практичній роботі на території дитсадка; залучення дітей до участі в народних святах;

5) різноманітне використання фольклору (казки, загадки, прислів'я, приказки, міфи, легенди), народної пісенної творчості (колискові, народні пісні й танці, народні рухливі ігри, хороводні ігри) тощо [4; 6].

Отже, патріотичні почуття дітей дошкільного віку охоплюють любов до рідного краю та України загалом, шанування традицій та звичаїв, гордість і захоплення своїм народом, бажання наслідувати кращих його представників. Все це становить основу для виховання свідомої відповідальності особистості за долю Батьківщини в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Бабій Н. Особливості етнопсихологічних уявлень дітей старшого дошкільного віку. *Освіта регіону*. 2011. № 2. С. 253–257.

2. Гуцан Л. А. Етнодизайн українських трудових традицій і звичаїв. *Початкова школа*. 2018. № 6. С. 6–9.

3. Дем'янчук А. С., Марчук О. О. Психолого-педагогічні особливості формування патріотизму у старших дошкільників. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ*. 2019. Вип. 1. С. 13–20.

4. Каплуновська О. М., Кичата І. І., Палець Ю. М. «Україна – моя Батьківщина». Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку. Тернопіль : Мандрівець, 2016. 72 с.

5. Матвієнко С. І. Методичні основи патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку. *Соціально-моральне виховання: дослідно-технологічні аспекти: навчально-методичний посібник для студентів педагогічних спец. / укл.: О. Л. Кононко, С. І. Матвієнко, Н. П. Пихтіна, та ін.; за заг. ред. О. Л. Кононко*. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя. 2020. С. 249–310.

6. Мусієнко В. С. Формування почуття патріотизму в дітей у дошкільних навчальних закладах України : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 : загальна педагогіка та історія педагогіки. Тернопіль, 2018. 24 с.

7. Якубенко В. Від народознавства – до свідомого патріотизму. *Дошкільне виховання*. 2020. № 8. С.

*Шмирко Ольга Володимирівна,
студентка I курсу магістратури
спеціальності «053 Психологія»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Саюк Валентина Іванівна*

Готовність майбутніх практичних психологів до професійної діяльності в контексті сучасних наукових досліджень

У сучасному суспільстві зростає попит на психологічну допомогу з боку кваліфікованих практичних психологів. Тож тема готовності майбутніх практичних психологів до професійної діяльності є дуже актуальною з декількох причин:

- вимог сучасного суспільства (зростання різних психологічних проблем, пов'язаних із стресом, депресією, різними залежностями тощо. Тому важливо мати кваліфікованих практичних психологів, які можуть надавати підтримку та допомогу);
- швидка зміна технологій (технологічний прогрес швидко змінює способи, якими люди взаємодіють між собою і з технологіями. Це може створювати нові психологічні виклики, такі як віртуальна реальність, соціальні мережі тощо. Практичні психологи повинні бути готові працювати з такими новаторськими технологіями);
- міжкультурна різноманітність (глобалізація призводить до зростання міжкультурної взаємодії, що може створювати нові виклики у взаєморозумінні та адаптації. Майбутні практичні психологи повинні бути готові працювати з різноманітними культурами та соціальними контекстами);
- постійний стрімкий розвиток науки (психологія як наука постійно розвивається, тому важливо, щоб майбутні практичні психологи були ознайомлені з новітніми дослідженнями та методиками лікування);
- зростання потреби в ментальному здоров'ї (за останні роки світове співтовариство стає більш освіченим щодо ментального здоров'я, і зростає попит на психологічні послуги. Це створює потребу в більшій кількості та кваліфікованих практичних психологів).

Підготовка майбутнього практичного психолога до професійної діяльності охоплює не лише знання теорії і методів психології, але й практичні навички, емоційну стабільність, психологічну готовність, етичність і здатність адаптуватися до різних ситуацій. Готовність до професійної діяльності практичного психолога може бути визначена шляхом оцінки його знань, навичок і вмінь, емпатії та спілкування, здатності до саморефлексії і саморозвитку, а також готовності до вирішення етичних та професійних питань, які виникають у навчанні. Особливе значення має особистісна готовність до професійної діяльності майбутніх психологів як фахівців, покликаних надавати психологічну допомогу особистості в складних умовах життя [4].

Проблема становлення та розвитку особистості у процесі підготовки до професійної діяльності представлені в дослідженнях О. Бондарчук, Б. Братуся, Н. Волянчук, В. Гордієнко, Л. Карамушки, О. Киричука, Г. Ложкіна, П. Лушина, С. Максименка, В. Семиченко, Т. Яценко та інших науковців. Водночас, формування особистісної готовності майбутніх психологів до професійної діяльності в умовах сучасних соціальних трансформацій, на наш погляд, висвітлені недостатньо.

У сучасних умовах гострою є потреба у психологу-професіоналу, який компетентний у вирішенні складних завдань на високому фаховому рівні. Соціальна значущість його професії, підвищення впливу психологічної освіти на розвиток самосвідомості конкретної особистості й суспільства загалом зумовлює необхідність аналізу наявного практичного досвіду та вивчення теоретичних і прикладних основ професійного становлення майбутніх фахівців з психології [5].

Наукові дослідження готовності майбутніх практичних психологів до професійної діяльності активно розвиваються у психології. Вони спрямовані на:

- оцінку якості академічної підготовки майбутніх практичних психологів, їхню здатність до адаптації до різноманітних ситуацій у практичній діяльності, а також визначення необхідних компетенцій та навичок для успішної психологічної практики [4];
- оцінку ефективності програм підготовки практичних психологів, включаючи клінічні стажування, практикумів та інші форми практичного досвіду. Вони досліджують, як ці програми впливають на розвиток навичок, самооцінку та впевненість майбутніх практикуючих психологів [2];
- вивчення моральних та етичних аспектів психологічної практики, включаючи відносини з клієнтами, проблеми конфіденційності, а також професійну ідентичність психолога [6];

- ідентифікацію стресорів, які виникають у процесі психологічної роботи, та розробка стратегій саморегуляції для підтримки психологів у професійній діяльності [1];

- ефективність супервізійних програм та інших форм підтримки для практикуючих психологів, спрямованих на покращення їхньої компетентності та добробуту [3].

Отже, дослідження готовності майбутніх практичних психологів до професійної діяльності дозволяє виявити потреби та недоліки в їхній підготовці та розвитку та є важливим для забезпечення високого рівня якості психологічної допомоги та відповіді на сучасні психологічні виклики.

Список використаних джерел

1. Гринців М. В. Психічна саморегуляція як умова особистісного зростання студентів. *Збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Психологія»*, 2015. №3, С.11.

2. Губар Д. Є., Непомняца Т. В. Інтерактивне навчання як основа підготовки майбутнього фахівця до ефективної професійної діяльності. *Науковий вісник Донбасу*. 2011. №1. С. 13-18.

3. Мушкевич М. І. Супервізія. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 188 с.

4. Сірко Р. І. Оцінка рівня підготовленості психологів у вищих навчальних закладах до діяльності в особливих умовах. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи*, 2017. Вип. 5. С. 65.

5. Черепехіна О.А. Авторське бачення педагогічного процесу, спрямованого на формування професіоналізму майбутніх психологів у ВНЗ. *Історія педагогіки: Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*, 2011. Вип. 15. С. 373-380.

6. Щербан Т. Д., Гоблик В. В. Деякі психологічні особливості підготовки успішного фахівця. *Проблеми сучасної психології: зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка*, 2016. №2. С. 24.

**Шокало Олена Іванівна,
студентка I курсу магістратури
спеціальності «011 Освітні, педагогічні науки»**

**Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Саюк Валентина Іванівна**

Освітнє середовище закладу вищої освіти як засіб формування професійної компетентності майбутніх викладачів

Проблема формування професійної компетентності майбутніх викладачів закладів вищої освіти (ЗВО) є актуальною та надзвичайно важливою в контексті сучасних вимог до підготовки майбутніх фахівців. У цьому процесі освітнє середовище ЗВО відіграє важливу роль, оскільки майбутні викладачі не тільки здобувають фахові

знання, але й розвивають необхідні професійні вміння, навички та якості, які визначають їхню професійну готовність педагогічної діяльності. З огляду на це, освітнє середовище ЗВО ми можемо розглядати як систему, що включає в себе не тільки академічні програми та курси, але й соціальне, культурне, психологічне та фізичне середовище, які разом утворюють унікальний освітній простір. Від якості цього середовища залежить, наскільки ефективно майбутні викладачі зможуть адаптуватися до професійної науково-педагогічної діяльності, реагувати на зміни в освітніх тенденціях та потребах студентів, а також розвивати свої професійні та індивідуальні якості.

Як зауважує В. Кремень, освітнє середовище ЗВО повинно сприяти розвитку майбутніх викладачів у розуміння науково-педагогічної діяльності, а не обмежуватися лише академічними знаннями. Освітнє середовище, на його думку, має сприяти формуванню критичного мислення, самостійності, творчих здібностей та соціальної відповідальності. Він зазначає, що у сучасних умовах заклади вищої освіти повинні активно взаємодіяти з соціальними інституціями, індустрією, бізнесом, громадськими та волонтерськими організаціями, щоб забезпечити якість та практичну значущість здобутої освіти [2].

Питанням удосконалення педагогічного процесу в освітньому середовищі ЗВО для підготовки майбутніх викладачів приділяла увагу Т. Сущенко. Так, на думку вченої, магістерський педагогічний процес потребує певних змін, у якому майбутній викладач у процесі навчання міг би відчувати себе повноцінним педагогом, був зацікавлений у професійному зростанні та впевнений у тому, що за успішної професійної діяльності він може зростати у професійній кар'єрі [4].

Учений В. Левін виокремлює такі компоненти освітнього середовища:

- соціальний (спрямований на забезпечення можливостей задовольняти та розвивати потребу суб'єктів освітнього процесу у відчутті безпеки, в підтримці та покращенні самооцінки, у визнанні особистості суспільством та в самореалізації);
- просторово-предметний (забезпечує організацію просторової структури освітнього середовища, включає неоднорідність і комплексність середовища, взаємозв'язок різноманітних функціональних зон, гнучкість і маневреність середовища як засобу символічного спілкування);
- психолого-педагогічний (включає педагогічне забезпечення можливостей розвитку, що полягає в оптимальній організації системи зв'язків між елементами освітнього середовища) [3, с.234].

Як зазначає вчена М. Братко, освітнє середовище ЗВО є певною системою, яка включає взаємопов'язані підсистеми: аксіологічно-сміслову, особистісну, просторово-предметну, організаційно-діяльнісну та інформаційно-змістову [1].

На нашу думку, освітнє середовище ЗВО є цілісною системою, в якій через взаємодію її структурних компонентів стає можливим встановлення зв'язків між зовнішніми й внутрішніми чинниками впливу на особистість майбутнього викладача, що в свою чергу сприяє особистісному розвитку та формуванню необхідних професійних компетенцій для ефективно професійної діяльності. Отже, освітнє середовище закладу вищої освіти відіграє провідну роль у формуванні професійної компетентності майбутніх викладачів. Цей процес включає розвиток різних фахових умінь, навичок та особистісних якостей студентів, які є важливими для ефективно педагогічної діяльності та допомагає майбутнім викладачам набувати практичного досвіду.

Список використаних джерел

1. Братко М. В. Освітнє середовище вищого навчального закладу: функціональний аспект. *Педагогічний процес: теорія і практика* : зб. наук. праць. Київ : Едельвейс, 2013. Вип. 1–2. С. 11-17.

2. Кремень В. Г. Проблеми якості української освіти в контексті сучасних цивілізаційних змін. *УПЖ*. 2015. № 1. С. 8-15.

3. Макар Л. М. Сутність освітнього середовища в педагогічному процесі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013, Вип.30 (83). С. 229–235.

4. Сущенко Т. І. Педагогічний процес, стимулюючий магістерську підготовку викладачів ВНЗ. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2016. № 4. С. 13-25.

*Ярмолюк Юлія Ярославівна
студентка IV курсу
спеціальності «Практична психологія»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Дубініна Катерина Віталіївна*

Засоби профілактики агресивної поведінки підлітків

Проблема агресивної поведінки підлітків та засоби її профілактики завжди є актуальною і практично спрямованою.

Вивченню агресії та агресивної поведінки приділяли увагу такі видатні вчені, як А. Басс, А. Бандура, С. Берковіц, К. Лоренц, З. Фрейд та інші.

Агресивна поведінка у підлітка визначається багатьма факторами. Вона формується під впливом сім'ї, однолітків, соціальних мереж. Підлітки набувають агресивної поведінки як за допомогою прямих підкріплень, так і шляхом спостереження за агресивними діями [1].

Прояв агресивності у підлітків негативно впливає і на навчальну діяльність, на взаємини з однолітками, батьками та друзями та на успішність виконання діяльності підлітка. Тому в сьогоdnішніх умовах соціально-педагогічна профілактика стає невід'ємною частиною навчально-виховного процесу закладів загальної середньої освіти[2].

У підлітків агресивна поведінка може проявлятися у різних формах, таких як фізична агресія (бійки, штовхання), вербальна агресія (образи, погрози), або невербальна агресія (знуцання, ігнорування).

У наш час впровадження комплексних програм профілактики та корекції агресивної поведінки є актуальним питанням як за кордоном, так і в нашій країні. Дослідженням поняття «психопрофілактика» займалися такі вчені як А. Капська, М. Галагузова, Н. Жигайло, В. Курбатов, Р. Овчарова, О. Безпалько, Т. Веретенко.

Психопрофілактика – це розділ загальної профілактики, що включає сукупність заходів, які забезпечують психічне здоров'я, охоплює профілактику особистих і професійних криз, попередження, виникнення і поширення нервово-психічних захворювань. По термінології ВООЗ, профілактика ділиться на первинну, вторинну і третинну. Первинна профілактика агресивної поведінки полягає в інформаційно-роз'яснювальній роботі, яка допомагає підліткам з розвитком особистісних якостей і навичок, які в подальшому можуть допомогти відмовитися від деструктивної поведінки та поганих звичок. Під час вторинної профілактики проводяться дії задля обмеження поширення негативних явищ, які можуть стати причиною агресивної поведінки. Це як і зміна власної поведінки підлітка, так і зовнішні фактори. Третинна профілактика спрямована на запобігання рецидивам агресивної поведінки осіб, для яких вона була

властива раніше, а також на відновлення особистісного і соціального статусу підлітка [3].

Профілактика агресивної поведінки у підлітків має бути комплексною та включати в себе такі ключові моменти як: роботу з батьками, з навчальними закладами та самим підлітком.

Батьки відіграють ключову роль у вихованні та розвитку своїх дітей, а їхні дії та ставлення мають суттєвий вплив на поведінку підлітків. Ефективна профілактика агресивної поведінки у підлітків неможлива без залучення та активної участі батьків. А. Бандура, в своїй теорії соціального научіння, писав, що люди засвоюють навички агресивної поведінки шляхом спостереження та імітації за поведінкою інших, зокрема під впливом нагород та покарань. На думку вченого, сім'я може «навчити» агресивній поведінці дітей [4].

Робота з батьками полягає в залученні їх до програм психолого-педагогічної допомоги, підвищення їх рівня обізнаності. Також для попередження агресивної поведінки у підлітків, необхідно допомогти батькам у навчанні ефективним методам виховання, таким як: позитивне підкріплення, чіткі правила, конструктивне вирішення конфліктів, ненасильницьке спілкування.

Школа – це місце, де підлітки проводять значну частину свого часу, тому вона може суттєво впливати на їхню поведінку. Педагоги мають можливість на ранньому етапі виявити ознаки агресії та вжити заходів для її попередження. Тому необхідно підвищувати їх рівень обізнаності за допомогою семінарів, тренінгів, курсів з підвищення кваліфікації, тощо.

Під час проведення роботи з підлітками з метою попередження важливим аспектом є підвищення їх знань про можливі негативні наслідки агресивної поведінки та альтернативні способи вираження негативних емоцій та переживань. Необхідно також навчити їх ефективним способам вирішення конфліктів, розвивати уміння справлятися з гнівом та агресією. Особливу увагу необхідно приділяти формуванню у підлітків почуття емпатії, доброзичливості, толерантності, поваги, стриманості, навичок самоконтролю і самоаналізу.

Отже, підсумовуючи можна сказати, що профілактика агресивної поведінки підлітків є важливим напрямом психологічних досліджень, адже проблема прояву такої поведінки є вельми актуальною. Тому необхідно проводити заходи з метою раннього попередження та подальшого запобігання випадків прояву агресивної поведінки, щоб уникнути негативних наслідків як для самого підлітка, так і для суспільства.

Список використаних джерел

1. Волянська О. В. Проблема агресивної поведінки підлітків: фактори та механізми соціалізації. *Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого". Серія : Соціологія.* 2016. № 3. С. 117-134. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnyuac_2016_3_13.
2. Гулаєвич Ю., Міхеєва О. Соціально-педагогічна профілактика агресивної поведінки у підлітків. *Актуальні проблеми соціальної роботи та інклюзивної освіти в сучасних умовах* : матеріали I Всеукраїнської наук.-практ. конф. (Дрогобич, 4-5 травня 2023 р.), С. 24–26.
3. Никоненко Ю. Клінічна психологія : Навчальний посібник. Київ : ТОВ «КНТ», 2016. 369 с.
4. Христюк О. Л. Психологія девіантної поведінки: навчально-методичний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2014. 192 с.

*Факультет української
філології та літературної
творчості
імені Андрія Малишка*

*Балита Ольга Вікторівна
студентка II курсу
спеціальності «Середня освіта»
(Українська мова і література)*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Александренко Вікторія Вікторівна*

Образ Срібної Землі В. Гренджі-Донського мовою фактів і цифр

Образ Срібної Землі В. Гренджі-Донського є художнім втіленням нового періоду в історії Закарпаття – встановлення української державності. Карпатська Україна зі щоденника «Щастя і горе Карпатської України» стала не об'єктом, а суб'єктом історичного процесу, продемонструвавши здатність діяти самостійно, за межами міжнародних коаліцій. Вона зуміла підкреслити факт існування карпатоукраїнського народу в умовах іноземного панування, здатність чинити героїчний опір диктаторським режимам, змусила інші держави поважати свої права.

Часові межі твору 7.X.1938 – 15.III.1939 - 8.VIII.1939 [1] визначили початок національного відродження народу завдяки його відданій праці і високому рівню самосвідомості.

Звернемо увагу, що при створенні щоденникових записів В. Гренджа-Донський вдається до використання фактичного і цифрового матеріалу як змістової основи твору. Вимоги до фактичного матеріалу стали предметом наукових розвідок як зарубіжних, так і вітчизняних учених, так як утворення фактологічної системи дає можливість повноцінно розкрити тему, ідею та загальну концепцію будь-якого твору.

Метою нашого дослідження є проаналізувати якісні та кількісні характеристики фактичного матеріалу, використаного В. Гренджею-Донським у щоденнику «Щастя і горе Карпатської України».

Предметом дослідження є узагальнені дослідниками оціночні критерії фактажу: доцільність, повнота і достовірність, а також ідейність, точність, типовість і соціально-політична значимість [3]. При цьому кількість фактів повинна бути оптимальною, щоб повністю розкрити тему художнього твору.

Враховуємо, що цифри у щоденникових записах є повноправною символікою, яка використовується, щоб підкреслити особливе значення відтворених подій. Ця числова символіка має сильне змістове навантаження і може сприйматися навіть на підсвідомому рівні.

Одним із рушійних факторів творення образу Карпатської України В. Гренджі-Донського виступає заклик «До праці!» [1, с. 373] на сторінках його щоденника.

Виконання положень жовтневого маніфесту, що був опублікований у «Новій Свободі» [2, с. 195], постійно перебуває в центрі уваги письменника при висвітленні подій. За пунктами цього документу знаходимо відомості про здобутки Карпатської України.

Зовнішніми факторами утвердження молодого держави маємо підстави вважати: 1) міжнародне визнання; 2) зовнішні інвестиції; 3) візити зарубіжних журналістів та іноземних делегацій; 4) створення спільних підприємств; 5) отримання міжнародної допомоги; 6) укладання зовнішньоекономічних договорів.

Співвіднесемо даний перелік із фактичним матеріалом щоденника: 1) „Про нашу малу країнку більше тепер пишуть, як про цілу Чехословаччину” [1, с. 82]; 2) „Прибуло багато підприємців із-за кордону і шукають можливості рентабельного уложення свого капіталу” [1, с. 168]; 3) „Від евакуації дотепер Хуст відвідало 24 журналісти, з того 12 німців, один швайцарець, два французи, один американець, чотири англійці, два

італійці і два румуни” [1, с. 82], „Засіданням Союму зацікавилась заграниця... Журились ми, де примістити тисячі заграничних гостей...” [1, с. 213]; 4) „Професор міннесотського (Америка) університету, українець Олександр Неприцький-Грановський купив у Хусті гарний партеровий дім для американсько-українського товариства” [1, с. 136]; 5) „Посилку заадресовану на ім'я прем'єра Волошина посилають при посередництві міжнародного Червоного Хреста. Це значить, що майже на кожного українця в Карпатській Україні припадає по одному одягові...” [1, с. 136]; 6) „3 Англії, з Голландії приходять купці, наспіває громадне замовлення” [1, с. 158].

Внутрішніми факторами утвердження молоді держави маємо підстави вважати: 1) сприятливі умови для затвердження Української Православної Церкви; 2) прийняття парламентом конституційного закону; 3) засідання крайового парламенту; 4) поширення друкованої періодики; 5) обмін досвідом; 6) реалізацію творчого потенціалу; 7) появу власних соціальних інститутів; 8) готовність до боротьби з агресором.

Співвіднесемо даний перелік із фактичним матеріалом щоденника: 1) „Фатальною помилкою було перед двадцяти роками легковажити собі православний рух, ... сьогодні третина населення (точно 136000 душ) була б найкращими борцями...” [1, с. 75]; 2) „... конституційний закон Карпатської України прийняв парламент в першому читанні 147 голосами проти 23, в другому читанні 146 проти 23” [1, с. 74]; 3) „... народ 93-ма відсотками голосування через свій легальний, законний Союм опечатав, ухвалив те, про що мріяв віками” [1, с. 226], „На ім'я д-ра Августина Волошина віддано всі 22 голоси” [1, с. 224]; 4) „... наша «Нова Свобода» виходить у звичайний день у 8500 примірниках, а в неділю часом і 16000 замало” [1, с. 175]; 5) „Сьогодні вітали ми в Хусті славного українського письменника О. Олесья. «Нова Сцена» в його честь приготувала «Над Дніпром»” [1, с. 98]; 6) „ інж. Коллард виробив план дерев'яних будов в українському стилі...” [1, с. 176]; 7) „Окружні уряди, суди будуть зорганізовані наново, щоб відповідали теперішньому територіальному положенню країни” [1, с. 141]; 8) „Вона (Карпатська Україна. – О.Б.)... присягає на могили Батьків, що свою волю оборонить перед кожним... Сьогодні дзвони гудуть: Воля... Воля... Воля!...” [1, с. 145].

Примітним є те, що трагедію Карпатської України В. Гренджа-Донський пов'язує виключно з внутрішніми державними прорахунками, як от: 1) вірою в допомогу Німеччини (А. Гітлера); 2) непродуманим добором кандидатів у послы Союму Карпатської України; 3) відсутністю галузевих спеціалістів; 4) нераціональною кількістю послів, які представляють відповідні групи населення; 5) поширенням конфліктів усередині політичних сил; 6) діяльністю провокаторів усупереч інтересам держави.

Відповідний фактичний матеріал зі щоденника: 1) „... якось ще все блимала надія і віра в чужі сили... Німці не числилися з великим, сорокмільйоновим народом, який ще все має вагу і колись може пригадати” [1, с. 231]; 2) „Бралось огляд на приятельство, на рідню, на кума чи свата, а це завжди було нашим нещастям” [1, с. 123]; 3) „А не буде тут не то що порядної комісії, але не знайдеться навіть один фаховий референт між панами послами” [1, с. 124]; 4) „... вчительство (якого є всього-навсього біля двох тисяч на півмільйона населення) заступлено аж шістьома послами!” [1, с. 124]; 5) „Шепотіння про якісь конфлікти в «Карпатській Січі» продовжуються, але це не відповідає дійсності” [1, с. 167]; 6) „Майже щотижня приходять вісті з Польщі, і ми під час кожної промови галичан дрижимо, боїмось, щоб не спровокували польську інтервенцію” [1, с. 167].

Наведені історичні факти і цифри спонукають до повного усвідомлення й належної оцінки створеного письменником образу Срібної Землі, осмислення масштабів трагедії Карпатської України: „Тоді, в березні 1939 року, мадяри втопили в

крові країну... З невеликого Закарпаття мадяри відвели в концентраційні табори і в тюрми 385000 людей, з яких 315000 не вернулося додому" [2, с. 247].

Отже, фактологічне забезпечення щоденника В. Гренджі-Донського «Щастя і горе Карпатської України» повністю відповідає визначеним оціночним критеріям, розкриває досліджуване поняття, аргументує думку та є гармонійно упорядкованим.

Список використаних джерел

1. Гренджа-Донський В. Щастя і горе Карпатської України. Щоденник 7. X.1938 – 8. VIII. 1939. – Ужгород: Видавництво «Гражда», 2019. - 391 с.

2. Твори: в 12-ти т. Т. IX: Публіцистика / В. Гренджа-Донський; літ. ред. проф. д-р В. Лев. – Вашингтон: Вид. Карпат. Союзу, Інк. Від. у Вашингтоні, Д. К., 1989. – 502 с.

3. Борисенко Катерина. Вимоги до фактичного матеріалу як до змістової основи твору. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/>

*Барабаш Богдана Володимирівна
студентка ІМЗФІЛ групи
спеціальності «Філологія»*

*Науковий керівник:
канд. філологічних наук, доцент
Савченко Ірина Віталіївна*

Флористичні образи у баладній творчості Т.Шевченка

У своїй літературній діяльності Тарас Шевченко як поет епохи романтизму використовує баладну форму. Його балади відзначаються не лише майстерністю мовної форми, але й глибоким емоційним змістом, який відтворює образні форми, що увиразнюють ідейний потенціал творів. Особливої уваги заслуговують флористичні образи, вони вирізняються своєю багатогранністю трактування їх значень та особливостей.

Різноманітні образи рослин увиразнюють емоційну наснаженість творів, створюють атмосферу, символізують певні ідеї або відтворюють настрої історії. У баладах "Тополя", "Утоплена", "Лілея", "Причинна", "Коло гаю в чистім полі", "Русалка", "У тієї Катерини" проявляється виразна флористична естетика, що втілює його художню думку. В образному уявленні поета відображено розкутість, грацію, ритмо-інтонаційне розмаїття образів.

Ідентифікуючи індивідуальний стиль Т.Шевченка як ознаку авторського романтичного, баладного стилю, можна виділити такі флористичні образи: тополя висока, дуб кучерявий, верби високі, червона калина - усі ці флористичні образи тісно пов'язані між собою та здатні утворювати образні картини.

Одним з найвідоміших флористичних образів у творчості Т.Шевченка є тополя. Вона символ життя та смерті, коли тополя гнеться до самого долу, це може вказувати на важкість, яку переживає головна героїня, та на її втрату чи відчай. У баладі «Тополя» втілюються різні почуття - туга, сум або надія. Наприклад, вітер, що гуляє по полю, може символізувати невпевненість та непостійність долі. «Край дороги гне тополлю / До самого долу.»

Флористичні образи в цьому тексті сприймаються як частина природи, яка відображає внутрішні стани та почуття самотньої, дезорієнтованої особистості. Вони надають текстові і домівки. "Защечебче соловейко в лузі на калині".

У баладі «Утоплена» осока символізує тихість і спокій. У нічний час, коли вітер спочиває, осока стає місцем для роздумів і зіткнення долі персонажів.

Тільки вітер з осокою
Шепче: «Хто се, хто се
Сидить сумно над водою,
Чеше довгі коси?» [1, 136]

У баладі «Лілея» флористичні образи допомагають відтворити атмосферу життєвої історії та розширюють її змістовний спектр, акцентуючи на несумісності духовної краси з нелюдською життєвою реальністю.

Схилив свою головоньку
Червоно-рожеву
До білого пониклого
Личенька Лілеї.
І заплакала Лілея
Росою-сльозою... [1, 292]

У баладі «Причинна», опрідметнюючи трагічну подію в флористичних образах, ліричний герой через випробовування нею, через глибокі страждання “проходить певний шлях», від возвеличення щирого почуття кохання до засудження жорстокого світу, де неможливо зберегти чисті, справжні почуття.

«Ось і дуб той кучерявий...
Вона! Боже милий!
Бач, заснула, виглядавши,
Моя сизокрила!»
Кинув коня та до неї:
«Боже ти мій, Боже!» [1, 18]

У баладі "Коло гаю в чистім полі" автор традиційно повертається до мотиву метаморфози - перетворення дівчини у тополю, змальовує історію нещасливого кохання. Сам текст написаний в стилі епічної оповіді. Сюжет дуже близький до народної пісні: любов двох дівчат до Івана, який не міг вибрати одну з них. За зраду і брехню кара одна – смерть. У народних уявленнях отруєння за такий вчинок не вважається як гріховний, а як щось належне, заслужене.

Крім того, у творчості Шевченка поширені образи інших квітів та рослин, таких як калина, полин, ромашка, лілея. Вони також вконують певну символічну функцію і допомагають підкреслити ідеї поетичних творів.

Загалом, флористичні образи у баладній творчості Тараса Шевченка відображають його глибоке сприйняття природи, увиразнюють важливі теми з життя українського народу та виражають поетичні ідеї та емоції. Ці образи створюють живу картину уявлення, яка допомагає читачеві краще розуміти поетичний світ поета.

Список використаних джерел

1. Шевченко Т. Кобзар. – К.: Дніпро, 1984. – 606 с.
2. Єрмоленко С.Я. Фольклор і літературна мова. – К.: Наукова думка, 1987. – 245 с.
2. Літературознавчий словник-довідник/ Р.Т. Гром'як, Ю.І. Ковалів та ін. – К.: ВЦ "Академія", 1997. – 752 с.
3. Кравченко В. Балади Тараса Шевченка. Інтерпретація. Навчальний посібник-хрестоматія. – Запоріжжя: Просвіта, 1999. – 84 с.
4. Історія української літератури / Н. С. Поляруш, А. П. Віннічук, В. П. Крупка, В. І. Ткаченко, О. М. Вешелені. Вінниця, 2017. 178 с.

Бикова Олександра Олександрівна,

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, професор,
професор кафедри української літератури
Осьмак Ніна Дмитрівна

Сакральність символіки птаха в українському фольклорі

Символ птаха у традиційній культурі наших предків завжди наділявся сакральним змістом. Насамперед, як і у міфологіях інших народів, він поставав творцем Всесвіту, тією істотою, що існувала завжди, коли навіть не було землі, неба, а було «широке море». Існує багато легенд про народження Всесвіту, у яких завжди присутній птах у різних інтепретаціях як Першоптах і Першобог – птах Сокіл, або Світове яйце як першоелемент виникнення Всесвіту [3, с. 54]. Тому образ птаха стосується окрім традиційно небесного світу, ще й земної стихії, а також водної. Він є одним із найпоширеніших сакральних символів українського фольклору, як збірний або узагальнений образ, так і конкретизований: найпоширеніші серед яких сокіл, качка, ластівка, жайворонок, лелека, півень, курка та ін. як символи чистого небесного світу, так і сова, ворон, сорока, пугач як представники нечистого, темного потойбіччя.

Залишки світового міфу про створення Всесвіту присутні у одній із перших українських народних казок «Про Курочку Рябу», у короткому варіанті відому змалку всім, а повний варіант містить якраз пояснення причин великої трагедії у родині Дідуся і Бабусі: «Бо то була перша курка і перше яйце у світі» [2, с. 98]. Щодо сакрального значення яйця і його місця у створенні Сонця існує народна казка «Красноцвіт», де Сонце сприймається у вигляді ячного жовтка, оточене водою, воно рухається по небу і на ніч ховається у морські глибини. Воно у вигляді парубка Красноцвіта не може жити без «шкарлупки», а коли царівна її знищує, він безслідно зникає. У цій казці також присутній образ птаха – золотої качки (сакральність її символіки полягає у тому, що саме цей водоплавний птах допомагає сонцеві під землею, коли його не видно на небі).

Птах як космогонічний сакральний образ зустрічається також у народних загадках. Чимала кількість їх асоціюється із Сонцем. Так, Сонце у загадках асоціюється із півнем або якимсь чарівним птахом, що неможна роздивитися.

Образ птаха незмінно пов'язаний із образом світового дерева, або дерева життя, на верхівці якого сидять двоє або троє пташок. В українському фольклорі існує багато варіантів колядок, у яких якраз і розповідається про сакральний зміст цих образів. Наприклад, колядка «Ой як то ще було із нащадасвіта» містить найдавнішу українську версію про створення світу: три пташки пірнають у воду, дістають Жовтий Красен Камінь, Злоту Павутинку, Срібен Камінь, Золотий Пісочок і Темний Мул і таким чином створюють цей світ: Сонце, небо, Місяць, зірки та землю. Саме тому у вдячність за створення світу вони й зображені разом зі світовим деревом. З фольклору ці сакральні символи перейшли у традиційну українську культуру і їх можна побачити у народному малярстві, на рушниках, писанках, килимах тощо.

Сакральний образ птаха присутній і у інших обрядових піснях – веснянках. Це пов'язано з тим, що пташки стають ритуальними провідниками душ померлих людей, поєднують потойбічний світ із реальним життям. Вони вилітають у вирій, який асоціюється з іншим неземним світом, щоб повернутися назад на ритуальне запрошення роду (у вигляді веснянок, закличок). Спостерігаючи за сезонною міграцією птахів, предки сприймали вирій як сакральну зону високих рівнів святості [3]. Саме тому з такою надією вони зустрічали птахів із вирію як тих, що повертаються додому, несуть вісточку із того світу, повертаються у світ життя і символізують його

відродження і перемогу. Щоб прикликати цих сакральних пташок, пекли спеціальні печива – жайворонки, з якими дітки виходили на пагорби у сонячні дні, простягали їх до неба і співали закличні пісні: «Пташок викликаю з теплого краю, / Летіть, соловейки, на нашу земельку, / Спішіть, ластівоньки, пасти корівоньки! / Летіть, жайворонки, / До нашої сторонки, / Спішіть, ластів'ята, / До нашої хати – / Весну зустрічати, / Зиму проводити!». Інколи замість спечених жайворонків у долонях тримали суху траву і підкидували до птахів, які пролітали над угіддям з вирію, промовляючи: «Даю травичку вам на гніздечко, а мені дайте здоров'ячко», сподіваючись якомога довше жити. Пролітаючи над головами, птахи символічно втілювалися у сакральних істот і тим самим освячували всіх, хто їх бачив, зустрічав. Натомість останній птах, який прилітав із вирію також символізував і смерть. Це – зозуля, яка наділена найвищим правом: відкривати ключами вирій, щоб птахи летіли на цей світ і закривати на зиму царство мертвих, після їх повернення, а її спів символізує кількість років, яких залишилося прожити у цьому світі людині. Ця якість птаха відображена у численних закличках, наприклад: «Зозуле рябая, / Сім літ не кувала, / Закуй мені в цьому літі, / Скільки житиму на світі».

Часто у фольклорі, зокрема у народних казках, птахи зазнавали метаморфозів: перетворювалися або на неживі предмети, або на живі, найчастіше на дівчат, які «перекидалися» на птаха за цілих ряд причин. Наприклад, це казки «Кривенька качечка», «Про царенка Івана і чортову дочку», «Царівна-жаба», «Яйце-райце» та ін. Сакралізований образ птаха-качки присутній у казці «Кривенька качечка». Будучи символічною посередницею між світом живих і мертвих, качечка у казці асоціюється зі світом померлих – вона кривенька (а це здавна вважалась ознака, що символізувала причетність до світу потойбіччя), знайдена у лісі (в іншому світі, наповненому злими духами – за уявленнями предків), здатна у цьому світі перекидатися на гарну дівчину тільки до того часу, поки дід та баба не сплять пір'ячко, прагнучи, щоб вона залишилась з ними, тобто у світі живих. Однак це стає незворотнім вчинком щодо її знаходження у цьому світі – відбувається обряд ініціації, коли дівчина назад убирається у пір'я і відлітає у вирій (у небесний світ) із іншими качками, перед яким відбувається символічне прядіння, обряд поєднання неба і землі, землі і світу потойбіччя. Щасливого кінця казка не має, бо баба і дід підгляданням за качечкою порушили світопорядок, тому що нікому із живих не можна спостерігати за світом потойбічного.

Таким чином птах в українському фольклорі сповнений сакральної символіки і є символом поєднання трьох світів, птах належить відразу і до трьох часових вимірів – минулого, теперішнього та майбутнього. Тому саме у фольклорі – казках, легендах, загадках, колядках, веснянках, піснях – використання цього образу сакралізоване і наповнене багатьох смислових характеристик.

Список використаних джерел

1. Верговська М.С. Сакральна постать пташки у традиційній культурі. URL:<https://newacropolis.org.ua/theses/sakralna-postat-ptashky-u-tradytsiinii-kulturi-1500792592>.
2. Давидюк В. Первісна міфологія українського фольклору. Луцьк: Вежа, 1997. 296 с.
3. Плачинда С. Словник давньоукраїнської міфології. К.: Український письменник, 1993. 63 с.

*Богданець Ольга Олександрівна,
студентка ІмСо,
спеціальність «Середня освіта (Українська мова та література)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, професор
Осьмак Ніна Дмитрівна*

Міфопоетика роману Дари Корній «Гонихмарник»

Міфопоетика роману Дари Корній «Гонихмарник» – це багатогранний феномен, що поєднує елементи міфології, фольклору та сучасної літератури. Твір є яскравим прикладом синтезу архетипів, символів та мотивів, які формують глибинний пласт авторського нарративу. Як зазначає літературознавець І. Бондар-Терещенко, «у романі "Гонихмарник" Дара Корній створює власний міфологічний всесвіт, в якому переплітаються різні культурні коди та традиції» [1]. Дослідження міфопоетичних елементів у романі відкриває нові горизонти для осмислення творчості Дари Корній та її місця в українській літературі.

Центральним міфопоетичним мотивом роману «Гонихмарник» є образ Велеса – слов'янського божества, покровителя мандрівників, торгівлі та багатства. Авторка майстерно інтегрує архетип у сюжетну канву, надаючи йому нового звучання та глибини. Як зазначає дослідниця О. Василенко, «образ Велеса у творі Корній постає як провідник між світами, що супроводжує головного героя в його духовній мандрівці» [2]. Його присутність відчувається у символічних образах та подіях, які відсилають до слов'янського фольклору та язичницьких вірувань. Наприклад, у романі зустрічаємо такі рядки: «Він був Велесом, богом торгівлі та мандрівників, що приходив у світ людей, аби навчити їх премудрості та розповісти про далекі краї» [5, с. 127].

Паралельно з образом Велеса у творі присутні й інші міфопоетичні елементи, запозичені з різних культурних традицій. Авторка вдало поєднує їх, створюючи багатшарову символічну реальність, в якій перепліталися різні часові та просторові виміри. Як зауважує літературознавець М. Гончарук, "у романі «Гонихмарник» Корній використовує архетипні образи, мотиви та символи, які є універсальними для багатьох культур світу" [3]. Наприклад, мотив кола, що символізує вічний рух та циклічність буття, проявляється в описах природних явищ, архітектурних форм та символічних образах. Зокрема, в одному з епізодів зустрічаємо такий опис: «Небо було круглим, наче величезне коло, що обертало все навколо себе в безкінечному танці життя» [5, с. 89].

Варто відзначити використання авторкою архетипних персонажів, які є втіленням певних mythological архетипів. Дослідник В. Іванишин, «образи Берегині та Блудниці у творі Корній символізують протистояння між світлом і темрявою, добром і злом» [4]. Так, образ Берегині, що охороняє домашнє вогнище та сімейні цінності, протиставляється постаті Блудниці, що уособлює спокусу та гріховність. Це протистояння формує ще один рівень міфологічної реальності, в якій відбувається боротьба між протилежними силами. Наприклад, в одному з епізодів Берегиня звертається до героя зі словами: «Я оберігаю твій дім від зла та спокусу, що чигають на кожному кроці» [5, с. 195].

Окремої уваги заслуговує використання Дарою Корній української міфології та фольклору. Вона вміло вплітає в текст елементи народних легенд, повір'їв та обрядів, надаючи їм нового звучання в контексті сучасності. Дослідниця Н. Кривенко зазначає, «Корній звертається до глибинних пластів української культури, відроджуючи та переосмислюючи архетипні образи й мотиви» [6]. Наприклад, образ Мавки, лісової істоти, що охороняє природу, набуває особливого символічного значення в умовах екологічних проблем та урбанізації. «Її зелений погляд зустрівся з його очима, і він відчув, як кризь нього проростає коріння, а в грудях розквітають квіти» [5, с. 211]. Цей образ є відсиланням до давніх слов'янських вірувань про духів природи та їх зв'язок із людським світом.

Крім того, авторка звертається до українських обрядів та народних звичаїв, інтегруючи їх у сюжетну канву твору. Так, у романі описується традиційне святкування Купала, під час якого герої проходять ритуальне очищення вогнем та водою. «Вони пливли в човні понад гладінню озера, розсипаючи навколо пелюстки калини та маку.

Потім запалили вогнище на березі і перестрибували через його язика, очищаючись від гріхів та негараздів» [5, с. 163]. Такі елементи фольклору надають роману автентичності та укорінюють його в національній культурній традиції.

Водночас авторка не обмежується лише запозиченнями з міфології та фольклору. Як зауважує літературознавець І. Федорів, «Дара Корній створює власну міфопоетичну реальність, в якій переплітаються реальне та ірреальне, минуле та майбутнє, сакральне та профанне» [8]. Ця реальність постає як своєрідний палімпсест, в якому прочитуються різні культурні коди та традиції. Наприклад, у романі зустрічаємо образ Химерника – фантастичної істоти, що поєднує в собі риси різних міфологічних створінь. «Він був схожий на людину, проте мав крила, як у птаха, та роги, наче в козла. Його тіло вкривала луска, а з пащі визирали гострі ікла» [5, с. 87]. Образ є авторським винаходом, що поєднує елементи різних культурних традицій та символізує синтез реального та ірреального у творі.

Така багатошаровість та синтез різноманітних міфопоетичних елементів є однією з визначальних рис роману «Гонихмарник». Як зазначає І. Бондар-Терещенко, «твір Корній є яскравим прикладом постмодерністської гри з культурними кодами та традиціями, що відкриває нові горизонти для інтерпретації» [1]. Авторка майстерно поєднує архетипні образи, мотиви та сюжетні лінії, створюючи багатовимірну міфологічну реальність, в якій відбувається духовна мандрівка головного героя.

Міфопоетика у романі «Гонихмарник» не є самоціллю, а слугує для розкриття глибинних екзистенційних питань та роздумів про сенс людського буття. М. Гончарук зазначає, «використання міфологічних образів та мотивів дозволяє Корній торкнутися вічних тем людського існування, таких як пошук гармонії, боротьба добра і зла, зв'язок людини з природою» [3]. Таким чином, міфопоетика стає потужним інструментом для осмислення фундаментальних проблем людського буття та його місця у Всесвіті.

Список використаних джерел

1. Бондар-Терещенко І. Міфопоетика сучасної української прози: монографія. Київ: Академвидав, 2019. 256 с.
2. Василенко О. Образ Велеса в українській міфопоетичній традиції. *Фольклорні студії*: збірник наукових праць. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2017. Вип. 9. С. 145-157.
3. Гончарук М. Архетипні мотиви та образи у творчості сучасних українських письменників. *Науковий вісник Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського*. Серія: Філологічні науки. 2020. № 2(28). С. 65-72.
4. Іванишин В. Міфологічні архетипи в українській жіночій прозі початку ХХІ ст. *Літературознавчі студії*: збірник наукових праць. Київ: ВЦ «Київський університет», 2018. Вип. 53. С. 108-118.
5. Корній Д. *Гонихмарник*: роман. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2021. 320 с.
6. Кривенко Н.В. *Фольклорні мотиви у сучасній українській прозі*: монографія. Київ: Академперіодика, 2021. 328 с.
7. Наєнко М.К. *Художня література України: Від міфів до модерної реальності*. Харків: Рух, 2018. 320 с.
8. Федорів І.О. *Міфопоетика як засіб художнього моделювання реальності в українській літературі ХХІ ст.* Львів: Видавництво Львівського університету, 2020. 196 с.

Волочнюк Катерина Михайлівна
студентка IV курсу
спеціальності 035 «Філологія»

Науковий керівник:

Евфемізм як засіб маніпулювання конотацією та проблема підміни понять

Тенденції до утворення мультикультурного світу та мультинаціональних середовищ у країнах Європи тісно пов'язані з аспектом толерантності, зокрема мовної. Причинами глобалізації цього аспекту в Україні є курс на євроінтеграцію і життя в умовах війни: коли градус емоційності, зокрема і ненависті, зростає, інформація часто потребує зваженого вираження та поміркованості, коли мовцеві необхідно підбирати слова та фрази, які сприятимуть встановленню позитивних стосунків між членами нашого суспільства. Природа толерування мовлення – дуалістична: воно може не лише сприяти формуванню такої моделі стосунків, а й зашкодити успішній реалізації цього процесу. На прикладі дослідження медіадискурсу було розглянуто мовні засоби, за допомогою яких може бути реалізовано толерантне мовлення, і зроблено спробу спрогнозувати, як вони впливають на реципієнтів.

Толерантне спілкування – один із засобів репрезентації комунікативних інтенцій мовців, який виявляється у процесі комунікативної діяльності в емоційно виваженій інтеракції [3]. Залежно від умов та способу комунікації, мети та соціального статусу комунікантів з'являються нові лексико-семантичні одиниці та неосеманти, за допомогою яких приховують негативні аспекти певного явища, і, водночас, зберігаються семантичні аспекти цільових доменів. Заміна фраз чи слів, які мовець вважає нетактовними, грубими або неввічливими, на стилістично нейтральні їх відповідники, характеризує процес евфемізації.

«Евфемізми – це слова або вислови, які вживають для непрямиго, прихованого, пом'якшеного чи ввічливого позначення певних предметів, явищ або дій замість їх прямої назви» [1]. Мімікруються лексеми з найрізноманітнішими значеннями: «Можуть наробити капостей». В якому стані буде Запорізька АЕС після деокупації?» [Радіо Свобода, 03.02.2023] - маскуванню лексем **пошкодити, зруйнувати, знищити**; «Влада працює над підтримкою регіонів, які опинилися у важкій ситуації через російське вторгнення – Андрій Єрмак» [Вінницька обласна військова адміністрація, 27.04.2022] – прийомом генералізації маскують **деструктивні наслідки війни** тощо.

У контексті медіадискурсу періоду війни евфемізми можуть виконувати різноманітні функції. Насамперед, мова йде про функції вуалювання і табування [2]: використання лексем **летальний** замість **смертельний**: «Шойгу заявив про найнижчу летальність» у війні проти України за всю історію військової медицини» [Інформаційний блог TSN.UA, 21.12.2022]; **покласти голову** замість **загинути**: «Ще двоє волинян поклали голову за Україну» [Газета «Вісник+К», 12.05.2022]; **ліквідувати, нейтралізувати, знешкодити** замість **убити**: «Станом на 1 листопада 2023 року ЗСУ знищили 304 100 солдатів армії Російської Федерації. За минулу добу було ліквідовано ще 830 військових. Дані уточнюються» [Інформаційний блог TSN.UA, 04.11.2023] тощо.

Деякі евфемістичні зміни можуть призводити до погіршення комунікативної ясності: з'являються псевдоевфемізми, які співвіднесені з явищем підміни понять. Прикладами їх реалізації у контексті медіадискурсу є використання таких номінативів: **воз'єднання** замість **анексія**: «[...] цінічно виглядають масштабні святкування по всій території російської федерації (концерти, мітинги, урочистості тощо), приурочені до дня так званого «воз'єднання Криму та Севастополя з росією» [Газета ВРУ «Голос України», 18.03.2022]; **перегрупування військ** замість **втеча, спеціальна військова операція** замість **війна**: «Для досягнення заявлених цілей спеціальної військової операції зі звільнення Донбасу ухвалено рішення перегрупувати російські війська, що знаходяться в районах Балаклії та Ізюму для нарощування зусиль на Донецькому

напрямку [...] » [Інтернет-ЗМІ «Суспільне новини»: 10.09.2022]; *жест доброї волі* замість **вимушеного виведення військ**: «Щоб створити сприятливі умови для переговорів, ми хотіли зробити жест доброї волі. Ми можемо приймати серйозні рішення під час переговорів, тому президент Путін наказав вивести наші війська з регіону (Київської області. – Ред.)», – сказав Песков» [LB.ua, 06.04.2022]. Наприклад, спеціальна воєнна операція – надбання тактики підміни понять, адже цим сполученням слів маскується реальний характер воєнних дій, який призводить до створення ілюзії про те, що військові дії не мають агресивного характеру і мова йде про «визвольну операцію». Внаслідок цього реципієнти, отримавши неправильну інформацію про причини, мету та наслідки конфлікту, поширюють її, підтримують агресію та сприяють подальшому загостренню ситуації.

Отже, за допомогою евфемізмів у необразливій формі можна говорити про різноманітні явища, події чи осіб не вкладаючи негативного контексту в лексему, уникаючи комунікативного дискомфорту, але залежно від контексту оцінний їх маркер може змінюватися. В умовах війни, **евфемізм – політичний інструмент для маніпуляцій**: істинне камуфлюється (злочини маскують пом'якшувальними словами), тому евфемізація – засіб маніпулювання не лише конотацією, а й свідомістю. Отже, спроби толерування певних фактів задля зниження загального рівня суспільного напруження іноді призводять до зворотного ефекту.

Надмірне використання позитивних чи негативних оцінних лексем може мати негативні наслідки та спотворювати зміст повідомлення, тому важливо зберігати баланс між комунікативною експресією та об'єктивністю, послуговуватись точною термінологією, уникаючи надмірної і невмотивованої логікою евфемізації і, навпаки, мови агресії.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія сучасної України. Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-18587>.
2. Корнелаєва Є. В. Лінгвістична природа евфемізмів. Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис». № 5, 2019. С. 73. Режим доступу: <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2019-5-12>.
3. Шабат-Савка С.Т. Толерантне спілкування як спосіб вираження комунікативних інтенцій. Мандрівець. 2010. № 6 (90) листопад – грудень. С. 59–63. Режим доступу: https://www.libr.dp.ua/text/mandr_2010_6_4.pdf.

*Гайдаєнко Христина Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта
(українська мова та література)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Бледних Тетяна Юрійвна*

Політичні та соціальні проблеми в сатиричному творі Володимира Самійленка «У Гайхан-бея»

Твір «У Гайхан-бея» Володимира Самійленка за жанром – фантазія-сатира, адже поєднує в собі елементи умовної фантастики та гумору з критикою суспільства та тогочасної політики. У такому жанрі часто зображаються вигадані світи чи персонажі, але з гострим сатиричним підтекстом.

Сатира – вид комічного, яка полягає у викритті й гострому висміюванні негативних аспектів буття. Основним засобом сатири є сміх, котрий виявляє свою агресивність і непримиренну гостроту через іронію, сарказм та гротеск [3, с. 653]. Наприклад, коли проводять слухання справи Селіма, то перед нами відкривається картина: *«Бей і Осман виходять і сідають за стіл. Потім Селім між двома поліцаями, далі Мордан увозить тачку, на якій величезна й товстезна книга, вздовж спинки якої можна прочитати напис: «Статур карний»»* [2, с.463].

У п'єсі "У Гайхан-бея" автор застосовує сатиру як інструмент критики політичних і соціальних недоліків, що існували в імперії наприкінці XIX ст. Автор гумористично зображує самодержавство та чиновництво у своїй фантастичній сатири, де під вигаданими іменами персонажів Гайхан-бей, Осман, Мордан, Трубай та інші, він виводить гумористично-сатиричні образи можновладців та їхніх прихильників. Самійленко висміює їхню обмеженість, схильність до насилля, свавілля та жорстокість через їхні дії, вчинки, висловлювання: *«Зоя. А ти ж знаєш, що по статуту «Товариства піддержування державних підвалин» кожна істинно правовірна людина повинна вбити гяура, коли мріє про сепаратизм»* [2, с.444].

"У Гайхан-бея" є гротескною історією про правителя вигаданої країни і його сім'ю, де правитель дуже примітивна і пихата людина, для якого простіше покарати або повісити "революціонера", ніж зрозуміти основи граматики. Вся його сім'я живе в страху перед ним і не здатна йому опиратися. Він видає безліч безглузвих та марних законів і статутів, які не в змозі скасувати, боячись втратити довіру народу. Самійленко доводить ситуацію до абсурду, коли Бей перевіряє коханого своєї дочки до Селіма, знаходячи нісенітні "докази": *«Селім. П'ятнадцятого серпня я ще не був у цьому місці, бо перебував у Європі весь серпень і половину вересня, то й не міг тут давати нікому нічого... Бей. Затриманий тоді ж невідомий признався, що гроші одержав у тому помешканні, яке ви займали... Значить, коли ви не самі давали гроші, то через якусь довірену особу.»* [2, с.464].

Автор вдало зображує Гайхан-Бея як типового корумпованого чиновника, який використовує свою владу для особистої користі та ігнорує потреби простого народу. Цей сатиричний образ стає яскравим узагальненням недоліків тодішнього управлінця, в якого особисті інтереси переважають інтереси громади. Дружина бея нічим не краща за нього. Так, на прохання вдови допомогти виплатити борги її померлого чоловіка, Зоя відповідає, що дасть гроші на вінок: *«Бідолашний, він умер від натуги, бажаючи розплутати свої рахунки...А їх і ревізія не могла розплутати... Що ж, видайте їм тим часом сот п'ять; вистачить поки що на вінок, а там на засіданні ми поміркуємо...»* [2, с.453].

Письменник показує, як високопосадовці, такі як Гайхан-бей, переслідують та піддають репресіям тих сміливців, які наважуються виступати проти владної системи. Навіть невинні танці в уяві таких чиновників виглядають підозріло. Саркастичним є епізод, коли група гяурів танцювала, а Гайхан-бей наказав їх арештувати, стверджуючи, що танці можуть бути прихованими воєнними методами навчання: *«По статуту вони мають право танцювати всякі танці, але це не значить, що й такі, в яких можна бачити чужоземну або інородчеську інтригу. Кадриль – французький танець, а всі французи – республіканці. Сама назва «полька» тхне революцією, а від комаринського в нас іще октябристи заведуться»* [2, с.451].

У п'єсі Самійленко витончено висвітлює низку політичних проблем імперії, зокрема питання авторитаризму, корупції урядового апарату, використання державних посад для особистого збагачення замість служіння громаді. Автор також критикує відсутність свободи слова та політичних партій, показуючи, як владні структури прагнуть придушити будь-які прояви опозиції чи незгоди. У творі чітко простежується критика авторитарного політичного устрою, де думка загалу ігнорується, а влада зосереджена в руках обмеженого та ментально вбогого кола осіб. Коли Галіма запитала

у свого батька навіщо знищувати гяурів, то він відповів: «*За те, що вони інородці й говорять недозволеними мовами, які противні аллахові й міністерським циркулярам. Аллах на небі один, і мова на землі повинна бути одна*» [2, с.445].

Крім політичних аспектів, Самійленко також порушує гострі соціальні питання, що турбували тогочасне суспільство, викриває соціальну нерівність, показує, як чиновники та багатії використовують свої посади для збагачення та придушення живої думки. Образи Гайхан-бея та його оточення стають символами системи, яка тримається завдяки насильству, тиранії та обману, вважаючи при цьому, що правда за ними, бо : «*Найперший догмат державної мудрості: офіціальні урядові особи помиляться не можуть*» [2, с.457].

Отже, за допомогою іронії, сарказму та гротеску автор надає сатиричного колориту вигаданій імперії, де ментально вбога та недолуга правляча верхівка свято вірить у власну правоту і непогрішимість.

Список використаних джерел

1. Мартинюк М. І. Національна ідея в життєтворчості Володимира Самійленка : монографія. URL: http://lpc-dspace.org.ua/bitstream/123456789/433/1/Martyniuk_M_Samiylenko_mono_2009.pdf;
2. Самійленко В. І. Поетичні твори. Прозові твори. Драматичні твори. Переспіви та переклади. Статті та спогади. – 443-468 с.;
3. Шевченківська енциклопедія : у 6 т. / Гол. ред. М. Г. Жулинський. — Київ : Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка, 2015. — Т. 5 : Пе - С. — с. 653-658.

*Горай Каріна Володимирівна
студентка ІмФІЛ групи
спеціальності «Філологія»*

*Науковий керівник:
канд. філологічних наук, доцент
Савченко Ірина Віталіївна*

Ідеї фемінізму та націоналізму в творчості Лесі Українки (на прикладі поеми «Грішниця»)

Фемінізм як політичний, соціальний, інтелектуальний і культурний рух спрямований на досягнення рівності між жінками й чоловіками в усіх сферах діяльності людини (політиці, науці, війську, освіті, культурі і т.д.). Він зосереджений переважно на правах жінок, які перебувають у заручниках патріархальної системи, що нав'язує їм виконання обмежених гендерних ролей. Зважаючи на наявні проблеми/упередження/стереотипи, які висвітлюють і піднімають активістки фемінізму, з цього унаочнюються такі феміністичні ідеї як право жінки на самовираження, вивільнення жінки від патріархальної системи, рівність прав і можливостей з чоловіками у будь-якій людській діяльності, право брати участь у громадському житті й вирішувати разом з чоловіками подальшу долю своєї країни, право позбутися стереотипів, мітів та будь-яких негативних тверджень, що таврують жінку як особистість, припинення дискримінації та насильства над жінками і т.д. [1, 664]

Фемінізм позитивно взаємодіє і гармонізує з націоналізмом.

Будь-яка національна ідея має бути спрямована на благо нації. І тут фемінізм допомагає сформувати розуміння щодо цих ідей.

До державної справи має бути долучений кожен громадянин своєї країни, зокрема і жінки. Микола Міхновський зауважив це у своєму проєкті «Основний Закон Самостійної України — Співки народу українського» у статтях 11 і 51, де говориться:

«Всі українці, як чоловіцтво, так і жіноцтво, рівноправні і тільки вони можуть бути допущені до виконання офіційних обов'язків на Україні» (ст.11), «... право вибирати належиться кожному громадянину чи громадянці, які мають 25 років сповна і живуть у тій самій громаді не менше року» (ст.51). [4]

Тут було б доречно згадати і висловлення щодо повноцінності України Соломії Павличко, яка доволі слушно зауважила, що: *«Суспільство, в якому відсутня рівність чоловіків і жінок, інакше, як хворим чи недорозвинутим не назвеш... просто інакше — при консервації існуючого стану справ — наша культура ніколи не стане нормальною, європейською чи, керуючись нейтральним терміном Дмитра Чижевського, “повною”».* [6, 28]

Роль жінок в українській історії залишається у тіні, не до кінця усвідомленою та визнаною.

Ще з раннього дитинства Леся Українка усвідомлювала факт негативного ставлення до жінок, применшування цінності їхнього існування та ролі в історії, культурі, громадському житті та недооцінювання їхніх можливостей, яких патріархальне суспільство применшувало, приховувало й винищувало.

У власній творчості письменниця неодноразово порушувала проблеми боротьби свого народу, занепаду українського духу, відчайдушного супротиву тим, хто прийшов їх поневолювати, та показувала, що люди не до кінця усвідомлюють, яку особливу роль у цих подіях відіграють жінки, що вони можуть бути пропагандистками й спадкоємицями народних ідей, на рівні з чоловіками відстоювати людські права, разом з ними боротися за майбутню долю Батьківщини, відстоювати незалежність своєї країни та захищати її національні цінності.

У драматичній поемі «Грішниця» Леся Українка висловила ідеї, які можна назвати надважливими для її світобачення як письменниці й громадянки: 1) возвеличення боротьби за національну свободу і показ війни та поразки очима жінки, жінки-патріотки, чию волелюбність авторка теж возвеличує, підносить, і не тільки через її героїчний вчинок та самопожертву во ім'я ідеї вільної країни, героїня не боїться суду, знає, що її повісять, однак вона не боїться цього — її страхає лиш те, що помре даремно, що їй так і не вдалося здолати ворогів, яких мала б підірвати, однак сама вціліла: *«не жаль мені, що молодою згину, а жаль — о лютий жаль, що пропаду даремне»* [8]; 2) заперечення того, що ворогів потрібно любити та пробачати, що якраз-таки суперечить християнським засадам. Героїня ненавидить тих, хто нищить її країну, поневолює народ, знущається над її рідними: *«в подоланнімі місті немає щастя і не може бути!.. я бачила, як гинуло найкраще, як родичі мої гнили по тюрмах і як високе низько упало. Тоді в мені спалахнула ненависть до тих, що нищили мою любов»* [8]. Вороги відбирають у дівчини те, що й кого любить, саме тому *«мене любов ненависті навчила»* [8] Вона не може прийняти те, що ворогів не потрібно ненавидіти.

Завдяки визначенню специфіки націоналізму та фемінізму і їхньої взаємодії між собою, були проаналізовані ідейні засади твору Лесі Українки «Грішниця», де авторка возвеличує ідею боротьби за свободу своєї держави та самовідданість героїні, яка готова на жертву задля доброї мети і не схильна до того, що потрібно бути лояльною та милосердною до ворогів, які прийшли знищувати те, що для неї дороге.

Список використаних джерел

1. Філософський-енциклопедичний словник. Гол.редколег. В.І. Шинкарук. Київ: Видавництво гуманітарної літератури “Абрис”, 2002. 742 с.
2. Енциклопедія політичної думки. За редакцією Девіда Міллера. Київ: Вид. Дух і літера, 200. 474 с.
3. Жінка на сторожі! (Завдання жінки в ділянці культури). Жіноча Доля, 1934. Ч.20. С.6.

4. Яна Лис. Націоналізм і фемінізм в Україні: з імперій на волю! 2020 Гендер в деталях.
5. Рудницька М. Жінка і нація. Жінка. 1935. Ч.1. С.1.
6. Павличко С.Д. Фемінізм. К.: Видавництво "Основи", 2002. 322 с.
7. Косач-Кривнюк О.П. Леся Українка: хронологія життя і творчості. Нью-Йорк. Вид. Спілки "Гомін України", 1970. 923 с.
8. Леся Українка. Грішниця. Укрліб. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=13102> (дата звернення: 22.11.2023)

*Григоренко Крістіна Сергіївна
студент IV курсу
спеціальності « Філологія(Українська мова та література)»*

*науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Погребенник Володимир Федорович*

Модерністський психологізм повісті «Земля» Ольги Кобилянської

Земля як невіддільна субстанція людського існування здавна була невичерпним джерелом духовного натхнення. Мистецьким вираженням перехідної духовної ситуації став ранній модернізм, забарвлений декадентським умонастроєм. Декадентство, яке виникло в кінці XIX століття, було реакцією на загальну кризу духовності та моралі в європейському суспільстві.

Ранньомодерністська література послідовно відштовхувалася від міметичної поетики, характерної для реалізму та натуралізму, шукаючи нових художніх способів зображення світу і осмислення людського буття. С.Павличко зазначає, що нове мистецтво „було засадничо неміметичним”, „нарративні й логічні моделі поезії змінилися сугестивними, амбівалентними образами й символами. традиційні нарративні структури й причинно-наслідкові моделі оповіді у прозі відступили перед зображенням хаотичної й проблематичної природи суб'єктивного досвіду.”

Художні зрушення відчувалися і в українському письменстві зламу століть, точилася постійна дискусія про шляхи розвитку вітчизняної літератури, про природу „нової краси”.

Неоромантичні тенденції позначають творчість таких самобутніх письменників, як Леся Українка (яка, до того ж, виступила і теоретиком „новоромантизму”), О.Олесь, поети-„молодомузівці”, М.Вороний, О.Кобилянська. Їхні художні пошуки засвідчують органічну єдність українського літературного процесу із загальноєвропейським.

Творчість письменниці є важливою складовою української літературної спадщини. Вивчення її творів допомагає зберегти та відновити національну культурну пам'ять, розкриваючи унікальні аспекти українського літературного розвитку. Теми, які піднімала Кобилянська в своїх творах, такі як соціальні нерівності, емансипація жінок, психологічні труднощі, залишаються актуальними й сьогодні.

Модерністський психологізм повісті "Земля" Ольги Кобилянської є однією з важливих тем у вивченні української літератури. Ця модерна повістєва проза відображає глибинні психологічні процеси та емоційний світ героїв, а також ставить актуальні питання про індивідуальність, самоусвідомлення та пошук істини у сучасному світі.

Кобилянська вміло відтворювала внутрішній світ своїх героїв, їхні психологічні стани та емоційні переживання. Вона вивчала теми, пов'язані з психологічними конфліктами, нервовими розладами та душевними стражданнями.

Повість „Земля”, особливо показова щодо дискурсу ірраціоналізму, посідає особливе місце у прозі О.Кобилянської: за словами Т.Гундорової, твір „став тим смисловим центром, навколо якого утворювалося актуальне смислове поле української літератури. В найзагальнішому сенсі, мова йде про формування такого українського міфу, який би конституював цілісність нації, культури, індивідуума в новій, модерній епосі ХХ віку”

Метою цієї роботи є вивчення модерністського психологізму в повісті "Земля" Ольги Кобилянської, а також виявлення його впливу на розвиток української літератури. Дослідження спрямоване на аналіз структури твору, глибину психологічного розкриття героїв та розкриття тематичних аспектів, новаторства в українській літературі пов'язаних з індивідуальністю, самоусвідомленням та пошуком істини.

Предметом дослідження є художній світ прози повісті "Земля" Ольги Кобилянської та її модерністський психологізм. Вивчення цього художнього світу дозволяє розкрити широкий спектр літературних, естетичних та ідеологічних аспектів твору, а також його взаємозв'язок з історичним та соціокультурним контекстом. Дослідження охоплює аналіз художньої концепції, образотворчих засобів, стилістичних рішень та психологічної глибини персонажів, які відображаються в повісті та значення психологічних повістей Ольги Кобилянської для розвитку вітчизняної прози.

Список використаних джерел

1. Бабишкін О. К. Ольга Кобилянська. Нарис про життя і творчість. - Львів: Кн.-журн. вид-во, 1963. - 192 с.
2. Ольга Кобилянська в критиці та спогадах. — Київ: Державне видавництво художньої літератури, 1963. — 559 с.
3. Гундорова Т. Жінка і Дзеркало [Електронний ресурс] / Т. Гундорова // Культурологічний часо-пис «І». — Ч. 7. — 2000. — Режим доступу :
4. Кононенко П. М. Коцюбинський і тема землі й селянства в літературі // У вінок Михайлу Коцюбинському. - К., 1967. - С. 47
5. Кобилецький Ю. Буковинська краса: (літ.-біогр. нарис про О. Кобилянську) [Архівовано 3 Серпня 2018 у Wayback Machine.] / Юрій Кобилецький. — Київ; Харків: Укр. держ. вид-во, 1944. — 31 с.

*Дригваль Юлія Миколаївна
студентка II курсу
спеціальності 014 «Українська мова і література»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української літератури
Галак Інна Петрівна*

Демонологічна образність збірки казок Василя Короліва-Старого «Нечиста сила»

Збірка казок Василя Короліва-Старого «Нечиста сила» багата демонологічними образами, такими як: вій, чорт, хуха, потерчата, злидні, мавка, мара, перелесник, потороча, русалка, домовик та іншими. Всіх їх ми звикли називати «нечистою силою». А також звичним для нас є те, що ці істоти являються негативними персонажами. Вони лякають людей, але тільки не у казках Короліва-Старого. Адже завданням автора цієї збірки є облагородження «нечистої сили». В. Королів-Старий зобразив

демонологічних істот дуже добрими, чуйними, мудрими, щирими, безкорисними та відважними, такими, що приходять на допомогу людям і тваринам.

Найголовнішим демонологічним образом в українській міфології вважається Вій. Його завжди боялись, адже він найстрашніший представник «нечистої сили», який тільки одним своїм поглядом може знищити ціле місто чи село. У казках В. Короліва-Старого цей образ найповажніший і найстарший, але зовсім нестрашний. Автор наділив його чистим, молодим голосом, мудрістю та добрим серцем. У казці «Перелесник» Вій дізнавшись про загибель дівчини, не зміг стримати свої емоції і пустив сльозу [6,с.80].

Найпопулярнішим демонологічним образом є чорт. З нього почалась вся «нечиста сила» в літературі. Цей образ згадується в багатьох творах українських письменників: «Ось тобі й скарб» Г. Квітки-Основ'яненка, «Ніч перед Різдом» М. Гоголя «Чортова корчма», «Закоханий чорт» О. Стороженка, «Лісова пісня» Лесі Українки, «Ніч на полонині» О. Олеса багато інших [1, с.12].

У казках В. Короліва-Старого чорт виконує важливі завдання. Чорт Хапун, проявивши доброту і жалість до людини, приніс її на збори усієї Нечистої сили. А ще цій демонологічній істоті присвячена казка «Чортова перечниця», в якій чорт Гірчило за допомогою своєї перечниці змінював злі, заздрісні думки та слова на добрі, позитивні і привітні. Гірчило виглядав охайно: був чисто виголений, мив з милом свої вухка, щіточкою чистив пазурі, був цілком приправлений, зачесаний, свіжий і трошки напарфумований[6, с. 109]. Ця демонологічна істота своєю охайністю і добротою стає прикладом для дітей. Можливо традиції Чехії, в якій так довго прожив і помер В. Королів-Старий теж вплинули на його доброзичливе ставлення до такої демонологічної істоти, як чорт. Адже в цій країні чорт разом з ангелом супроводжує Святого Мікулаша і допомагає йому[5].

Хуха – маленька демонологічна істота з великим, добрим серцем. Про Хух автор згадує в багатьох казках зі збірки, але найяскравіше цей образ Королів-Старий розкрив в казці «Хуха-Мохавинка», в якій читач відчуває біль письменника за рідною землею. Автор описує з якими труднощами та випробовуваннями зіткнулась маленька Хуха втративши свою рідну домівку. Та незважаючи на це, вона не тільки не перестала пробачати і довіряти, а і змогла цьому навчити інших. За сучасною енциклопедією хухи – це малесенькі істоти духу лісу, які можуть змінювати свій колір [2].

Діти знайомляться з цією демонологічною істотою у 5-му класі. Адже казка «Хуха Мохавинка» входить до шкільної програми. У своїй праці «Готичні мотиви у творчості українських письменників як об'єкт вивчення ЗЗСО» Ю. Сагайда присвячує цій казці підрозділ «Про вивчення «Хухи-Мохавинки» Василя Короліва-Старого» і приходить до висновку: «Твір дуже актуальний для п'ятикласників, адже це діти того віку, які активно продовжують засвоювати концепцію добра і зла, обдумують правильність вчинків Хухи та аморальність поведінки Діда-антагоніста [4, с. 12].

Потерчата – ще один демонологічний образ про який пише Королів-Старий у своїй казці «Потерчата». В українській міфології потерчата – це малесенькі діти, що померли ще нехрещеними і таким чином стали демонологічною істотою потойбічного світу. За силою магії і незлобністю вони схожі на русалок. До людей вони звертаються звуком, який схожий на кумкання жаб [3, с. 388]. Королів-Старий порівнює їхній спів з шелестінням сухого очерету [6,с. 32], а їхній голос з жаб'ячими голосами [6, с. 76].

Потерчата, як і всі інші демонологічні істоти зі збірки «Нечиста сила», позитивні персонажі. Про їх автор пише: «Потерчата були малесенькі, зовсім голі, з великими блискучими очима й сторчоватими синенькими чубиками на голівках. Бігли вони жваво, тільки ж їхні малесенькі криві ніжки не могли широко ступати, а через те вони посувалися вперед дуже повільно»[6, с. 30]. Вони могли світитись зеленкуватими вогниками[6,с.30], які допомагали рятували людей, не давали їм збитися з дороги і потрапити в біду.

Ще багато демонологічних образів зображено у збірці казок «Нечиста сила. Всіх їх поєднує доброта, щирість та співчуття до чужого горя. Цікавим і мудрим є порівняння В. Короліва-Старого Невидимої Сили з електрикою. Про це він пише на початку своєї збірки : «Я думаю, мої панове, що жива Нечиста Сила, котра населяє землю, воду й повітря, мабуть, подібна на електрику, що ми, люди, звемо громовиною. Ніхто з нас не бачив самої електрики, але всі знають її властивості: блискавицю, грім, світло, силу. Для всіх, хто вміє з нею як слід поводитись, вона пожиточна. Хто ж не знає, як нею користуватись, той має тільки шкоду. Так я міркую й про Невидиму Силу»[6, с. 13].

Отже, ця стаття– це тільки спроба розкрити демонологічну образність збірки казок Василя Короліва-Старого «Нечиста сила», тому ця тема потребує подальшого дослідження.

Список використаних джерел

1. Винничук Ю. Чорт зна що / Ю. Винничук. – Львів : ЛА “ПІРАМІДА”, 2004. – 792 с.
2. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. [електронний ресурс] <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D0%BC%D0%BE%D0%BD>(дата звернення 18.02.2024)
3. Войтович В. Українська міфологія. – Вид.2-ге, стереотип.-К.:Либідь, 2005.-664 с.
4. Готичні мотиви у творчості українських письменників як об’єкт вивчення в ЗЗСО. [електронний ресурс] <https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6626/%D0%A1%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%B9%D0%B4%D0%B0%20%D0%AE.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення 18.02.2024)
5. День Святого Миколая. Як святкує увесь світ. [електронний ресурс] https://glavcom.ua/world/observe/den-svjatoho-mikolaja-jak-svjatkuje-uves-svit-972785.html#google_vignette(дата звернення 25.02.2024)
6. Королів-Старий В. Нечиста сила / Харків. Vivat. 2008. 127 с.

*Дубова ЄвгеніяЮріївна,
студентка 1 курсу магістратури
спеціальності “Середня освіта (українська мова та література)”*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, професор
Осьмак Ніна Дмитрівна*

Антиномія «свій – чужий» у романі «Оголений нерв» Світлани Талан

Світлана Талан – українська письменниця, яка працює в жанрі «реальної історії». Романи авторки викликають у читачів почуття схвильованості, жалю, співчуття, розчуленості, ніжності й т. ін. Кожен з головних героїв ітворює складний життєвий шлях, проте не зраджує власні принципи. Твори С. Талан відомі широкому колу читачів. За ними стежать та обговорюють. У цьому контексті наше дослідження є актуальним і важливим для осмислення світогляду авторки, чинників, які можуть бути основоположними для його формування і, як наслідок, – відображення у художніх текстах жорстокої, але реальної історії.

Визначальною рисою прози С. Талан є сюжети, що відображають факти, типові або непересічні життєві ситуації. Роман «Оголений нерв» – своєрідний крик

душавторки. Перед читачем постають рідне місто, родина, друзі і, раптом, темнота – війна, яка розділила життя на «до» та «після» і показала, хто «свій», а хто «чужий».

У тексті читаємо: *«Зараз Донбас для всієї України – як болюча незагойна рана, а сама населення хворе»* [2, с.364]. Війна приносить сварки в родину, розбрат між давніми друзями, роздирає країну. Читач (як елемент триади автор – текст – читач) у творі постає спостерігачем подій, аботією особою, крізь призму якої відбувається водночас рефлексія, переосмислення та самопізнання.

Наскрізною в «Оголошеному нерві» є антиномія «свій – чужий». Стосовно такого протиставлення Заміна Алієва зазначає: *«“Я” / Інший – це бінарна ідеологічна, мовна, філософська, психоаналітична й соціальна конструкція, що постулює стан ідеальної існування проти стану неіснування. Із приходом постмодерності Я / Інший дедалі частіше репрезентує винятковість суспільствами, які займають протилежні позиції в моделях раси, гендеру, та політичних владних відносин на зразок центр / околиці. «Я» характеризується як усепозитивне; Інший – як його протилежність – негативне, означає неіснування, порожнечу й нестачу, а тому він перебуває поза центром ідентичності та авторитету»* [1, с.4]. Така позиція відносно центрального та маргінального сприяє зосередженню уваги читача на характерних рисах персонажів і різному сприйняттю зображеного.

Головна героїня роману С. Талан «Оголений нерв» – Настя, яка має міцну сім'ю, роботу та впевненість у завтрашньому дні. Проте, у її рідному місті розпочинається війна. Родина розділилася навпіл. З одного боку опиняється Настя, що попри все любить свою Батьківщину, радіє звільненню міста, мріє придбати вишиванку та бачити довкола українські прапори. Разом із нею залишається Геннадій – патріот своєї країни, прихильник й учасник Майдану. Опозицію до Насті та Геннадія становлять палка любителька руского міра, яка приєдналася до ополченців, донька Іванна і байдужий до всього чоловік Валерій. Підставою для розколу сім'ї є протилежні політичні погляди і моральні принципи персонажів.

Настя – любляча мати, вірна дружина та патріотка своєї держави зазнає зради від багатьох близьких. Так, наприклад, її чоловік у небезпечних обставинах, так званій межовій ситуації, проявляє апатію до членів своєї родини. У цей момент героїня розуміє, що не кохає Валерія. Врешті, попри всі намагання рятувати сім'ю, жінка розуміє: він – не та людина, яку вона хоче бачити біля себе. До категорії «чужий» з погляду Насті зараховуємо її доньку, що стає на бік ополченців і робить матері боляче, але говорить своєю найголовніше та останнє «пробач».

Головна героїня роману терпить побої й погрози від жителів міста, які чекають «визволителів», а сама мріє про піднятий український прапор і вільне «Слава Україні». Настя постає як сильний персонаж, який демонструє любов до своїх дітей попри будь-які обставини, любов до батьківщини і знаходить себе. У такому контексті антиномія «свій – чужий» модифікується у свідомості героїні. Валерій та Іванна, на противагу, проявляють слабкість і шукають кращого, легшого життя, зраджують свою країну, чим демонструють скравий приклад «чужого» – не лише члена сім'ї, а й громадянина держави.

«Лугандія»: Ляончик, Уляна, Генка, Антон, Нік, Іван, Яшка – компанія друзів, які пройшли випробування роками, проте не пройшли війною. У романі зображені різні політичні світогляди цих персонажів, що й розводять їх на різні сторони барикад. Коли описані події набувають державного масштабу, оскільки пропаганда росії зомбує усе більше людей, зв'язка «друг-товариш-брат-визволитель» відіграє роль лише ілюзорної підтримки. Тому члени однієї спільноти насправді виявляються чужими одне одному. Навіть маючи змогу допомогти, дехто з колись друзів бірають простішу позицію, ту, яку

для них обрала і нав'ялаїм пропаганда. Хтосьтікає,хтосьстає на бік ворога, а хтосьробить все задля того, щобзмінитисвідомістьнаселення. Своїстають чужими іншими.

Отже, уромані С. Талан «Оголений нерв» простежуємоознакиавтобіографії, виразнепротиставлення та зіставлення понять і явищ, якіскравопроявляються у межовихситуаціях.

Письменницяпорушуєактуальніпитання, демонструєісторичніаспекти й залучаєсисловуградацію (особисте – родинне – національне – загальнонародське). Зображуючихарактери, події, досліджуючивнутрішніпереживаннягероїв, вона відтворюєнасампередчуттєвийрівеньсприйняттячитача, якийувиразноєзміниперсонажівчирозкриваєїхнюсутність. Наприкладісім'їавторкадемонструє,наскількирізнимиможуть бути свідомість та сприйняття понять «родина», «дружба», «держава» у представників колись однієїспільноти.

Список використанихджерел

1. Алієва З. Образ «Я» / Інший як проблема імагології.*НауковийвісникСхідноєвропейськогонаціональногоуніверситету. Сер. «Філологічні науки. Літературознавство».* 2013. № 13 (262). С. 3-6.
2. Талан С. Оголений нерв: роман; передм. О. Хвостової. 2-ге вид. Харків: Книжковий клуб «КлубСімейногодозвілля», 2017. 544 с.

*Качколя Марія Євгенівна
Студентка IV курсу
спеціальності
«Серелня освіта
(Українська мова і література)»*

*Науковий керівник
кандидат філологічних наук,
доцент
Александренко Вікторія Вікторівна*

Актуальність збірки «Франко для фронту»

12 березня 2023 року члени Правління Міжнародного фонду Івана Франка зустрілися зі студентами Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного. Члени Правління презентували збірку «Франко для фронту» та подарували книгу майбутнім офіцерам Збройних Сил України.

У вступному слові професор Ярослав Гарасим розповів про історію становлення Міжнародного фонду Івана Франка та його діяльність. Зокрема, він детально зупинився на участі Фонду у різноманітних проектах, спрямованих на популяризацію надбань Івана Франка та розвиток україністики у світі. Ярослав Гарасим наголосив, що Франкове слово є надійним духовним бронезилетом для всіх українців, а особливо для воїнів славного українського війська.

Професор Тамара Смовженко, директор Фонду та голова Львівського товариства у Києві, розповіла про шлях від ідеї підготовки збірки «Франко для фронту» до її практичної реалізації. Професорка зазначила, наскільки багатогранною є творчість Івана Франка та підкреслила, наскільки ідеї українського генія співзвучні з реаліями війни. За словами Тамари Смовженко,

волонтерська робота на нашому культурному фронті має вирішальне значення для наближення великої перемоги.

Святослав Пилипчук, президент Міжнародного фонду Івана Франка, пославшись на Ігоря Крузя, директора Фонду, ініціатора проєкту "Франко для фронту", зазначив, що потужна духовна та інтелектуальна сила поезії Івана Франка перебуває "на передовій" завдяки його активній участі. Святослав Пилипчук коротко пояснив концепцію видання.

Зокрема він зазначив, що поезії згруповано у п'ять циклів («Непобіджена злими ворогами Україна встане...», «Се любов моя плаче так гірко...», «І сила, й м'якість, дотеп і потуга...», «Сходить між людей Христос...» та «Немає друга понад мудрість»), які творять символічний «ударний кулак» Франкової «сили духу». Далі Святослав Пилипчук, коротко охарактеризувавши ідейно-тематичне наповнення збірки, висловив переконаність у потужній енергетиці поезій великого Українця, у її здатності «вздоровлювати» і надихати на боротьбу.

«Потужна духовна та інтелектуальна енергія поезії Івана Франка зараз «прямує» на фронт, - каже Святослав Пилипчук. Під час короткого перепочинку кожен український воїн потребує духовного підживлення та утвердження у генії нації». Мудра порада Івана Франка міститься у пропонованому виданні. Ця збірка поезій «Франко для фронту» містить невелику добірку віршів з величезної спадщини Франка. Вірші згруповані у п'ять циклів, що утворюють «ударний кулак», який символізує «силу духу» Франка.

Збірка була видана Міжнародним фондом Івана Франка у видавництві «Посвіт» накладом в 1 тисячу примірників. Мотиваційну збірку передаватимуть на фронт через волонтерів, а також поширюватимуть серед бійців, які вирушатимуть на передову. Електронний варіант збірки буде доступним на сайті Фонду.

«Якби Фонд міг виготовляти для війська Хаймарси чи танки – ми б це робили. Але поки ми приватно донатимо на ЗСУ та допомагаємо нашим захисникам. Знаємо, що слово інколи дуже важливе. Тому й виникла ідея видати твори Івана Франка окремою збіркою, яка могла б бути під рукою в момент, коли потрібно підтримати «дух, що тіло рве до бою»», – зазначив директор Фонду Ігор Курус, відкриваючи презентацію у Медіацентрі Україна.

Він також підкреслив, що слова Івана Франка є надзвичайно актуальними і сьогодні. «Якщо ви хочете знати, що станеться на росії найближчим часом, прочитайте «Подуви весни в росії», написаний у 1905 році. Замініть «Японію» на «Україну», і ви будете здивовані, наскільки точно Іван Франко описує сучасні події».

Тамара Смовженко, голова Львівського товариства у Києві, розповіла, що коли ознайомила зі змістом збірки, то зрозуміла, що ці слова мають прочитати всі українці - і на передовій, і в глибокому тилу.

Слова Івана Франка протягом багатьох років надають підтримку, вселяють віру, допомагають долати труднощі, втрату близьких, надихають на дії, вказують на роль і становище громадянина в державі та роль кожного у розбудові держави, зміцнюють віру в доброту і порядність людей, - зазначає Тамара Смовженко.

На думку Смовженко, збірка «Франко для фронту» допоможе кожному з нас знайти слова, які надихають на боротьбу, повірити в те, що ми сильні, ми вистоїмо і ми переможемо. Адже, для нас фронт - це не тільки передова. Це всі українці в тилу, які працюють на спільну перемогу.

Список використаних джерел :

1. <https://frankoprize.com.ua/index.php/uk/2023/02/22/zbirka-franko-dlya-frontu/>
2. <https://youtu.be/WvowiXsDI0I>
3. <https://www.istpravda.com.ua/short/2023/02/21/162413/>
4. <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3673048-u-kievi-prezentuvali-zbirku-franko-dla-frontu.html>

Кейкеші Імре
студент-випускник бакалаврату
спеціальності «Славістика (українська мова)»,
Сегедський університет (Угорщина)

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Багмут Ірина Віталіївна

Українсько-угорські та угорсько-українські лексикографічні джерела

Актуальність дослідження полягає у важливості перекладних лексикографічних джерел для прикладної лінгвістики. Почасти навіть лінгвісти не знають повноти представлених у бібліотечних каталогах перекладних словників. Тож нам було важливо зібрати та опрацювати усі наявні в бібліотечних каталогах українсько-угорські та угорсько-українські словники, щоб показати наявний (чи відсутній) потенціал перекладних джерел в обох мовах.

Метою пропонованого дослідження було зібрати та проаналізувати українсько-угорські та угорсько-українські лексикографічні джерела відповідно до особливостей їхнього змісту та структури.

Лексикографічні джерела можемо класифікувати за такими критеріями: 1) об'єкт словникового опису; 2) спосіб організації лексики; 3) кількісний склад лексикографічного джерела і обсяг лексикографічної інформації; 4) спосіб представлення лексичного значення слова; 5) функції, цілі, призначення та параметри опису лексикографічної одиниці [1, с. 188].

Залежно від призначення та характеру пояснення словникового матеріалу лексикографічні джерела поділяємо на такі типи: енциклопедичні, лінгвістичні / філологічні, енциклопедично-лінгвістичні / енциклопедично-філологічні. Також серед енциклопедичних лексикографічних джерел можемо виокремити загальні / універсальні, спеціальні (галузеві, вузькогалузеві, багатогалузеві). Лексикографічні джерела також можна розподілити за такими типами: великі, середні, малі / короткі (кишенькові), також лексикографічні джерела можемо поділити на: одномовні та багатомовні. Лінгвістичні / філологічні лексикографічні джерела класифікують за такими типами: системні (тлумачні, власне системні та професійні) та довідникові (науково-довідникові та практично-довідникові) [1, с. 188-191].

Словник – це лексикографічне джерело, у якому перелік слів або інших мовних одиниць, розташований частіше за алфавітним порядком. Словники за побудовою поділяються за такими критеріями: алфавітні, частотні та смислові [2, с. 152].

Словники залежно від адресата можемо поділити на академічні та навчальні, також усі словники поділяються на енциклопедичні та лінгвістичні. Зокрема, словники поділяють за такими критеріями: тлумачення слів, лексико-семантичні відношення, лексика з погляду походження, функціонування, територіального та соціального

використання, активного та пасивного складу, частотності вживання, правописних, орфоепічних, граматичних норм, ідеографічних особливостей, авторської мови тощо.

Під час нашого дослідження проаналізовано такі електронні каталоги бібліотек: SZTE Klebelsberg Könyvtár (Бібліотека Сегедського університету, Сегед, Угорщина), ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár (Бібліотека та архів Будапештського університету, Будапешт, Угорщина), II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Könyvtár (Бібліотека Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II, Берегове, Україна), Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського (Київ, Україна) і виявили 25 лексикографічних перекладних джерел у межах визначених мов.

Зібравши та опрацювавши джерела ми їх розподілили на такі типи: академічні перекладні словники, перекладні словники скороченого типу, перекладні словники сталих словосполучень і виразів, перекладні термінологічні словники, перекладні навчальні словники, перекладні тематичні словники, словники спеціальної лексики (ділової).

Слід зазначити, що під час зібрання і аналізу в нас виникли певні труднощі, адже декілька словників немає онлайн. Під час нашого аналізу здійснено невелике дослідження щодо якості онлайн-перекладу засобами онлайн-ресурсів із української на угорську і *vice versa*. Нами було взято декілька ресурсів для онлайн-перекладу (Google Translate, Lingvanex, Glosbe, Webtran), щоб відстежити якість перекладу і продемонструвати важливість друкованих перекладних словників на сучасному етапі. Адже результат засвідчив, що українсько-угорський онлайн-переклад потребує серйозної корекції, містить помилки і може ввести «новачків» в оману.

Після аналізу та класифікації можемо сказати, що академічних перекладних словників значно більше, аніж, наприклад, перекладних навчальних словників чи перекладних словників спеціальної лексики (ділової). Слід зазначити, що є і такі академічні перекладні словники знайдені нами, які вже застарілі, наприклад, «Угорсько-український словник», редакторами якого є Чучка – Рот – Сак [3], «Українсько-угорський словник» [4], автором якого є Л. Катона. Наголосимо також на тому, що «Угорсько-український словник» і «База даних українсько-угорського словника», редактором яких є І. Удварі [5; 6], є перлинами українсько-угорського та угорсько-українського лексикографування. Нині вже з'явилася низка галузевих словників, але жоден із них не відповідає сучасним вимогам ні за якісними, ні за кількісними параметрами.

У процесі аналізу було з'ясовано, що серед наявних перекладних словників у межах української та угорської мов бракує спеціальних тематичних словників з економіки, юриспруденції, мистецтва. Це ті галузі, у яких відбувається активна взаємодія між країнами. Також корисними були б навчальні перекладні словники з точних і природничих наук, що надзвичайно важливо стало після початку повномасштабного вторгнення Росії до України, коли частина українських школярів опинилася в Угорщині, де почала вивчати угорську мову і навчатися в угорських школах.

Список використаних джерел

1. Капранов Я. В. Типологічна класо-видова організація лексикографічних джерел. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2014. Вип. 25, С. 183-198.
2. Сидоренко О. М., Мойсієнко А. К., Мосенкіс Ю. Л., Бас-Кононенко О. В. та ін. Сучасна українська літературна мова: підручник. Київ : Знання, 2010, С. 146-165.
3. Чучка П., Рот О., Сак Ю. Угорсько-український словник. Будапешт – Ужгород : Вид-во Угорської академії наук – Закарпатське обласне вид-во, 1961. 909 с.
4. Katona L. *Ukrán-magyar szótár / Українсько-угорський словник*. Будапешт–Ужгород : Вид-во Угорської академії наук – Закарпатське обласне вид-во, 1963. 463 с.

5. Udvari I. Magyar-ukrán szótár I-II. Nyiregyháza : Nyiregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszéke, 2005-2006 (Glossarium Ukrainicum 8.).
6. Udvari I. Ukrán-magyar szótári adatbázis I-VI. Nyiregyháza : Nyiregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszéke, 2000–2003. (Glossarium Ukrainicum 2–7.).

*Кирилюк Інна Анатоліївна,
студентка 2-го курсу групи 21 УММЗ
спеціальності «Українська мова і література»
Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української літератури
Галак Інна Петрівна*

Проблема інакшості у драмі Лесі Українки «Блакитна троянда»

У кінці XIX століття психологічна драма шукала способу осмислення людини як члена суспільства, її спілкування, самопізнання, самовдосконалення. Проблеми, підняті драматургами «нової європейської драми», є не менш актуальними і в наш час: душевні переживання людини, зображення трагедії буття, духовні суперечності героїв, зіткнення різних ідей. «Представники західноєвропейської «нової драми» – а саме так охрестили літературознавці всю сукупність новаторських тенденцій у творчості найрізноманітніших драматургів того часу – підхопили ці художні відкриття, значно поглибили їх розуміння і, виступивши проти всіх історичних театральних систем, починаючи від античності й до романтизму включно, поставили собі за мету створити сучасний, абсолютно оригінальний театр» [3, с. 6 – 7]. «Нова драма» виникла в перехідний період. У ній поєдналися і зв'язок із багатовіковою літературною спадщиною, театральною традицією, і розрив з нею; «нова драма» шукала нові художні засоби, методи впливу на глядача, які відповідали б запитам становлення нової епохи. «Запевне, елементи такої драми можна дослідити і в літературі давніших часів, надто в комедії. Натяки на суспільну боротьбу ми бачимо в Арістофана, далі в середньовічних містерях, власне в світській їх частині — інтермедіях та інтерлюдіях, звідки пішов так званий «народний театр»», – пише у своїй критичній статті Леся Українка [4, с. 226].

Українська модерна драма – це один із важливих етапів розвитку української літератури, який народився наприкінці XIX та на початку XX століття. Вона представляє собою перехід від класичної літератури до нових, експериментальних форм і змінює традиційні підходи до створення драматичних творів. Оскільки драматургія Лесі Українки відзначається глибоким філософським змістом, можна дослідити, як письменниця розглядає питання людської свободи, відповідальності, моралі, любові, смерті та інших філософських проблем у своїх драматичних творах.

П'єса «Блакитна троянда» є перехідною у світогляді письменниці, через декілька років своєї творчості вона знайде авторську, національну версію символістської драми. Але саме ця п'єса зіграла у цьому плані дуже важливу роль. І не тільки тому, що вона була першою, а ще й тому, що створена на сучасному для авторки матеріалі.

Головна героїня п'єси Лесі Українки Любов Гощинська та інші персонажі стикаються з проблемою самоідентифікації та пошуку місця у світі, що постає перед ними у формі вибору між реальністю та ідеалом, матеріальним та духовним. У той же час «зовнішній конфлікт» між персонажам виявляється у різному баченні щастя та реалізації особистих прагнень. «Внутрішній конфлікт» розкривається через моральні та етичні вибори, перед якими постають персонажі.

Любов Гощинська не просто освічена і неординарна, талановита особистість, вона має свою позицію і погляди на життя, не боїться висловлювати їх вголос, зазначає

критик І. Ніколайчук. Люба веде розмови про кохання та шлюб, роздумує над самим поняттям, що таке любов і приходиться до висновку, що ідея шлюбу не для неї [2, с. 2].

Головна героїня п'єси – розумна, гарна, начитана молода особа, наділена безліччю талантів. У своїй статті Л. Зелінська констатує: «Від кого успадкувала Любов Гощинська талант до музики і малярства? Від батька чи матері? Згідно з домінуючою думкою про хворобливу спадковість таланту, – від матері» [4, с.68]. «Блакитна троянда» цікав модерністською колізією: екзистенційний конфлікт між людським щастям, гармонійним подружнім життям, мистецьким покликанням тощо та тим, що унеможливило досягнення мети, – непереборними перешкодами, часто не залежними від волі людини, як-от спадкова хвороба, – улюблені теми пізнього європейського натуралізму, раннього модернізму, зокрема тема «Привидів» Г. Ібсена.

Мотив хвороби споріднює драматургиню та героїню п'єси. Любов Гощинська страждає на спадкову хворобу, і це стає завадою до її щастя у майбутньому. «Особисту травму Леся Українка переносить на героїню і заміщає її „книжною” ідеєю спадковості божевілля, яка суперечливо переплітається в драмі з ідеєю спадковості талантів. Адже в суспільній думці кінця ХІХ ст. талант – це хвороба», – пише критик Л.Зелінська [1, с.69].

Багато хто із критиків говорить, що у «Блакитній троянді» чути автобіографічні нотки. Любові Гощинській, головній героїні, як і авторці, двадцять п'ять років, вона художниця, мріє про мистецьку кар'єру. Але вона каже, що її не виховували, а лише пестили, і в неї немає витривалості, щоб реалізувати себе. Героїня п'єси Любов Гощинська, як та «блакитна троянда», здатна кохати та дарувати кохання, тому що немає нічого прекраснішого, як бути щасливим і дати щастя іншому. Проте, коли звичайне кохання неможливе, то можна мріяти хоча б про таке, яке було у Данте з Біатріче. Автобіографічні збіги ще не дають підстав ототожнювати драматурга і героїню, адже у творі мова йде про ціле коло проблем, увагу до яких хоче повернути Леся Українка. Однією з центральних є проблема інакшості і прийняття Іншого традиційним суспільством. У тексті є багато цікавих епізодів, які трактують поведінку жінки того часу, відображаючи обмеженість середовища її існування. Прийшла доба модернізму, стосунки між статями міняються, звичайні патріархальні межі руйнуються, і ті, хто їх надто активно руйнує, видаються хворими, обтяженими якоюсь недугою, і їх, вочевидь, потрібно ізолювати. У цьому і полягає драма Любові Гощинської, у якій не вистачає ні фізичних сил, ні душевної міцності протистояти стереотипам. Мотив інакшості і конфлікту з оточенням, що не сприймає і не розуміє, розвинеться у наступних драматичних творах Лесі Українки, зокрема «Одержима», «Кассандра», «Лісова пісня» та ін.

Список використаних джерел

1. Зелінська Л. «Блакитна троянда» Лесі Українки: проблема дискурсу і методу. Леся Українка і сучасність: збірник наукових праць. Луцьк : РВВ «Вежа» Волинського національного ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. Т.4, кн.1. С. 59-72. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/17764/04-Zelinska.pdf?sequence=1> (дата звернення: 15.02.2023).
2. Ніколайчук І. Ненормальні створіння хворої культури (драма "Блакитна троянда" Лесі Українки). Журнал Гендер в деталях, 2018. URL: <https://genderindetail.org.ua/spetsialni-rubriki/literatura/nenormalni-stvorinnya-hvoroi-kulturi-drama-blakitna-troyanda-lesi-ukrainki-134343.html> (дата звернення: 18.02.2023).
3. Пронкевич О. В. «Нова драма» кінця ХІХ – початку ХХ ст. : [навчальний посібник для студентів філологічних факультетів] / О. В. Пронкевич. –Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013.140 с.
4. Українка Леся. Європейська соціальна драма в кінці ХІХ століття. URL: https://zarlit.com/textbook/10klas_3/48.html

*Коваль Аліна Володимирівна
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта
(Українська мова і література)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Куц Олена Володимирівна*

Особливості використання англійзмів в українських мас-медіа

Актуальність дослідження полягає в окресленні особливостей використання англійзмів у мас-медіа, що обумовлена сучасними тенденціями глобалізації у світі. За останні роки спостерігаємо зростання впливу англійської мови в медійному просторі, що відбивається на кількості та ролі англійзмів у мас-медіа. Виникає потреба в дослідженні процесу запозичення англійзмів у сучасних українських мас-медіа як одного з основних джерел поповнення лексики української мови. Проблема засвоєння та функціонування англійзмів у мас-медіа присвячено праці: *М. П. Баган [2], Л. П. Кислюк [3], Н. О. Попової [4], Л. Ю. Прийми [5] та інші.*

Поняття «англійзм» витлумачують як: «Англійзм – слово, його окремі значення, вислів тощо, які запозичені з англійської мови або перекладені з неї чи утворені за її зразком» [8, с. 25]. Наразі для української мови характерний високий рівень запозичення англійзмів, особливо у мас-медіа. Визначення, на яке спираємося при окресленні поняття «мас-медіа», наведено в «Енциклопедії Сучасної України»: 1) «Мас-медіа – це особлива соціальна система, призначена для регулярного виробництва, тиражування і розповсюдження інформації в суспільстві»; це засоби одночасної передачі інформації групі людей» [6].

Класифікації англійзмів подано в працях: Л. Прийми[5], Н. Попової [4] та інших. У роботі послуговуємося класифікаціями Л. Прийми – структурною та семантичною.

Структурні типи англійзмів:

1) Слова власне англійського походження: сюди відносять слова англійського походження. У мережевих виданнях наразі можна помітити активне використання нових англійзмів, які ще не сприймають реципієнти як загальноновживані, напр.: *бекпекерство, блюмінг, брейкап, вайб, віндсерфінг, вішліст, грейд, зум, івент й інші.*

Флешбек - це візуальний, звуковий або сенсорний спогад, що раптово виникає в свідомості людини [1].

«Але усе це виглядає нині, як якийсь флешбек з минулого» (7, 19.12.2023).

2) Слова іншомовного походження, запозичені спочатку до англійської, а потім із неї – до української мови. Українські інтернет-медіа, такі як ТСН та УНІАН, активно використовують слова іншомовного походження, які спочатку були запозичені до англійської мови, а потім з неї перейшли до української, напр.: *міленіал, оферта, зомбі, міленіал, денім, мем та інші.*

Мем (грец. «спогад») – це лаконічна змістовна фраза, яка має іронічно-гумористичний відтінок та вживається у нетипових, жартівливих ситуаціях в житті [1].

«Мережа вибухнула мемами на атаку БПЛА по Татарстану» (7, 02.04.2024).

3) Слова, штучно створені в англійській мові з елементів інших мов / на ґрунті з використанням іншомовної й англомовної частини: *бета-версія, мікроблог тощо.*

Бета-версія (грец. «бета» та лат. «versios») – це версія продукта, яка вже пройшла тестовий етап і тепер потребує більш ширшого тестування вже серед користувачів [1].

«Бета-версія Android 15 вже доступна на смартфонах Google» (9, 18.02.2024).

Семантична класифікація англiзмiв

Англомовні запозичення часто використовують для позначення нових iдей та явищ, що виникли внаслідок прогресу технологiй та процесiв глобалiзацiї Основні семантичні групи англiцизмiв:

- **технологiчні й iнтернет-термiни:** *маркетинг, Смарт-ТБ, вебсайт, фiдбек* та iнші, напр.: *«Телеграми свiдомо використовують згадку про компанiю як клікбейт у рекламі» (7, 07.12.2023);*

- **бiзнес та фiнанси:** *бренд, кешбек, демпiнг, iнфляцiя, криптовалюта* тощо, напр.: *«iнтеграцiя України до ЄС завдасть шкоди нашому сiльському господарству та нашiй промисловостi, спричинивши соцiальний демпiнг...» (9, 13.03.2024);*

- **наука й технiка:** *бенчмаркiнг, скринiнг, робот, колайдер* та iнші, напр.: *«Професор Джон Баттерворт з Унiверситетського коледжу Лондона, який працює над експериментом Atlas на Великому адронному колайдері» (9, 15.08.2023);*

- **культура та розваги:** *дiджей, сиквел, мюзик-хол, перформанс, фiср-шоу* тощо, напр.: *«Це сталося через перформанс актора Раяна Гослiнга» (7, 11.03.2024);*

- **психологiчні реалiї:** *френдлi, шеймiнг, тазлайтiнг, гостинг, дейтiнг* тощо, напр.: *«Глядачi звинуватили творцiв серiалу в фет-шеймiнгу» (9, 17.02.2020).*

Отже, англiзми є невід’ємною частиною сучасного українського медiапростору. Це пов’язано з такими причинами: процеси глобалiзацiї, спроба уникнути навантаженостi у тексті; вiдсутнiсть українського вiдповiдника; створення враження сучасностi в медiйному тексті.

iснують рiзні класифікацiї англомовних запозичень: морфологiчна, семантична, структурна, тематична, хронологiчна, стилістична та iнші. Структурні типи англiзмiв подiляють на: власне слова англiйського походження, слова iншомовного походження, запозиченi спочатку до англiйської, а потiм iз неї – до української мови, слова, штучно створенi в англiйській мові з елементiв iнших мов / на ґрунті з використанням iншомовної й англомовної частини. Такий пiдхiд уможливорює з’ясування iсторiї походження слова та особливостей його лексичного значення. Семантична класифікацiя англiзмiв у мас-медiа найчастiше охоплює iнтернет-реалiї, бiзнес i маркетинг, науку й технiку, культуру та розваги, психологiчні реалiї. Систематизацiя англiзмiв за семантичним критерієм допомагає у вивченні їх адаптацiї до лексичної системи української мови.

Список використаних джерел:

1. The Cambridge Dictionary DOI: <https://dictionary.cambridge.org/> (дата звернення: 06.04.2024)
2. Баган М. П. Англiзацiя сучасного українськомовного комунікативного простору: причини, основні вияви та наслідки. Українська мова. 2020. № 1 (73). С. 38–53
3. Кислюк Л. П. Сучасна українська словотвірна номінація: ресурси та тенденції розвитку: Монографія. Київ : ВД Дмитра Бураго, 2017. 424 с.
4. Попова Н. О., Петрова О. Б. Аспекти засвоєння англiцизмiв у сучасній українській мові новiтнього перiоду. Лiнгвiстичні дослідження. 2013. Вип. 35. С. 44–48.
5. Прийма Л. Ю. Граматичне освоєння англiйських запозичення в українську мову ХХІ століття: дис. ... канд. фiл. наук: 10.11.2023. Полтава, 2023. 410 с.
6. Савченко О. В. Мас-медiа // Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [веб-сайт] / гол. редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та iн.;

НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006
URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=64254 (дата звернення: 06.04.2024)

7. TCH URL: <https://tsn.ua/> (дата звернення: 06.04.2024)

8. Українська мова : енциклопедія / О. О. Тараненко, В. М. Русанівський (співголови), М. П. Зяблюк та ін., вид. 2-ге, випр. і доп. Київ : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2004. 820 с.

9. УНІАН URL: <https://www.unian.ua/> (дата звернення: 06.04.2024)

*Колодич Іванна Вадимівна,
студентка 3 курсу
спеціальності 061 «Журналістика»*

*Науковий керівник:
канд. філол. наук, доцент
Харитоненко Олена Іванівна*

Особливості роботи медіаредакції під час війни: підходи до створення контенту і його поширення

Актуальність теми. Одним із найважливіших випробувань для медіа та журналістів є здатність адаптуватися до непередбачуваних ситуацій, зокрема під час війни. Военний конфлікт змушує медіаредакції шукати нові умови та змінювати свій підхід до висвітлення подій.

Мета дослідження – проаналізувати зміни, які відбулися в роботі медіаредакції «Букви» після повномасштабного вторгнення РФ на територію України в 2022 році.

Об'єкт дослідження: онлайнове видання «Букви» і його соціальні мережі Instagram, Facebook, Twitter, Tik-Tok, Telegram, Viber.

Предмет дослідження: принципи опрацювання і поширення контенту.

Методи дослідження: контент-аналізу і глибинне інтерв'ю із засновницею видання Катериною Рошук.

Результати дослідження. Повномасштабна війна внесла суттєві корективи в роботу медіа, зокрема, журналісти зіткнулися з об'єктивними факторами обмежень на оприлюднення тієї чи іншої інформації, що зафіксовано нині вже на законодавчому рівні в Законі України «Про медіа» [2; 4; 5]. Медійники усвідомили, що існує потреба в напрацюванні методик роботи з трагічними і чутливими темами [6], а також треба звикати до правил поведінки кореспондентів і репортерів в умовах бойових дій [7].

Це кардинальні зміни, які ми фіксуємо. Однак є і суто фахові тренди, на які редактори повинні реагувати. Наприклад, такий: більшість аудиторії після повномасштабного вторгнення почала сприймати з соціальних мереж, зокрема, з телеграм-каналів [3]. Ці фактори також змушують редакції шукати нові підходи до роботи з контентом.

Контент-аналіз сайту «Букв» і розмова з засновницею видання Катериною Рошук засвідчили низку змін, які відбулися в цьому медіа.

1. «Букви» одними з перших відмовилися від російськомовної версії сайту, ще задовго до великої війни. Повномасштабне вторгнення тільки підтвердило правильність цього вчинку.

2. «Букви» активно співпрацюють із усіма соціальними мережами і за два роки змогли суттєво збільшити і аудиторію підписників, і охоплення, і кількість лайків на пост. Для кожного типу мереж пропонується свій контент залежно від характеру аудиторії.

3. Читачі видання часто виступають також інсайдерами новин: будь-хто з читачів може надіслати фото та історію свого друга чи близької людини, яка загинула на фронті. Цей матеріал з'явиться в соціальних мережах. Герої мають бути упізнаними. Першим дописом, який трансформував повністю стратегію медіа, був допис журналістки Obozrevatel «Я вдова в 25», яка втратила чоловіка у ППО. Вона дуже чуттєво описала історію життя чоловіка, те як він любив свою роботу, країну, і опублікувала фото у своїй весільній сукні. Матеріал викликав хвилю відгуків та емоцій. З того часу редакція усвідомила, що видання має ставати «народним» у цьому сенсі.

4. «Букви» мають свої принципи взаємодії з читачами: активне коментування, полеміки (для резонансними матеріалами), вибачення за потреби. Одним словом, максимальна увага до своєї аудиторії.

5. Особливо ретельна перевірка інформації в умовах поширення російської дезінформації та фейків. З 2021 року видання в «білому списку» медіа від ІМІ.

6. Змінився і контент медіа. Часто можна побачити розповіді та історії їхніх співвітчизників, які віддали життя за Україну, або які борються за її перемогу. Також вони вшановують пам'ять загиблих за перемогу захисників та захисниць. Часто можна помітити як з'являються публікації із закликом підписати петицію для присвоєння загиблим звання «Героя України». В умовах війни особливої уваги набуває єдність та цілісність суспільства. Для того, щоб не було внутрішніх конфліктів, піднімаються чутливі теми (наприклад, цикл публікацій був присвячений історіям представників ЛГБТ+, які віддали своє життя в гарячих точках).

Список використаних джерел

1. Букви – URL: <https://bukvy.org/>
2. Золотухін Д. Що конкретно (і чому) не можна повідомляти і показувати в медіа під час війни. Detector.media. URL: <http://surl.li/sxrgg>
3. Мельник Р. Майже половина українців вважають, що Telegram-канали публікують лише перевірену інформацію, – опитування КМІС. Detector.media. URL: <http://surl.li/ggurm>
4. Перелік інформації, яку не можна публікувати ЗМІ. – Платформа прав людини. Платформа прав людини. URL: <http://surl.li/sxrh1>
5. Закон України «Про медіа» Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20>
6. «Робота з болем»: як журналістам правильно спілкуватися з постраждалими | НСЖУ. НСЖУ. URL: <http://surl.li/sxrhw>
7. Рябоштан І. Як журналістам працювати на війні. 15 порад про підготовку, поведінку, комунікацію та блокпости. detector.media. URL: <http://surl.li/sxrid>

*Колодій Христина Олегівна
студентка IV курсу
спеціальності
«Середня освіта
(Українська мова і література)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Александренко Вікторія Вікторівна*

Специфіка гумору в сучасній романістиці (на прикладі творів Наталки Сняданко «Колекція пристрастей, або Пригоди молодої українки» та Максима Кідрука «Навіжені в Мексиці»)

В українській культурі значення гумору завжди було очевидним, він здавна був невід'ємною частиною нашого народу, що й вплинуло на формування літературної сміхової традиції. Джерельна основа українського гумору складається з різноманітних елементів, що відображають багатогранність та багатовікову історію національної культури. Серед основних джерел сміхової традиції виділяють фольклор, творчість мандрівних дяків та творчість І. Котляревського. Саме вони заклали фундамент для розвитку гумористичної, сатиричної та іронічної оповіді на який в подальшому спиралась письменники. Гумористична традиція яскраво та різноманітно представлена в творчості українських письменників протягом всієї історії і активно розвивається у період постмодернізму [2]. Сміхова культура українців і дотепер зберігає народний характер та в той же час сучасні автори стежать за світовими тенденціями та поповнюють українську літературу новими комічними способами зображення дійсності [4, с.86].

Значний інтерес викликають твори, що володіють унікальною комічністю та майстерно відтворюють особливості культури, національного характеру та менталітету. Саме в цьому контексті особливе місце займають роман «Колекція пристрастей, або Пригоди молоді українки» Наталки Сняданко та тревелог «Навіжені в Мексиці» Максима Кідрука.

У романі Наталки Сняданко гумор використовується як ефективний засіб для висміювання та коментування різних аспектів життя. За допомогою дотепних образів, описів та ситуацій письменниця вдало створює комічну картину дійсності та перетворює навіть звичайні речі в джерело сміху. Наприклад, гумористично письменниця розповідає про поведінку підлітків, їхні невдачі та спроби копіювати моду та тренди, про епідемію закоханості в різних знаменитостей.

Авторка використовує іронічний стиль, щоб розкрити особливості життя української молоді у пострадянський період. Зокрема, наводяться приклади послуг, товарів, американських організацій, які недосяжні або нереалізовані для українців:

«Якщо в тебе виникли сумніви, чи ти часом не вагітна, в першу чергу зроби тест». Усе логічно, правда, не зовсім зрозуміло, де взяти такий тест на пострадянському просторі кінця 80-х, не кажучи вже про те, як ним користуватися» [3, с.23]. В комічній манері підкреслюється відмінність та відсталість українського суспільства від європейського та американського, неспроможність молоді зрозуміти чи сприймати серйозно те, що стосується важливих аспектів дорослого життя.

Гумор також вбудований у стереотипи та упередження. Так, наприклад, піддається висміюванню уявлення суспільства про те, коли дівчина повинна виходити заміж: *«...панночці вже на початку цієї розповіді виповнилося 25 років, а заміж вона ще так і не вийшла. Із такою, відверто кажучи, неприємною ситуацією терміново потрібно щось робити, бо й перед сусідами встидко...»* [3, с.258].

Письменниця вдало використовує гумор для створення легкого та веселого настрою при цьому висміюючи риси та поведінку людей, наявність застарілих стереотипів тощо.

Пригодницький роман «Навіжені в Мексиці» Макса Кідрука – це розповідь про двох друзів Мкса і Тьомика, які вирушили в далеку

Мексика, щоб швидко розбагатіти, займаючись махінаціями.

Сюжет твору розвивається на основі комічних та абсурдних ситуацій в які потрапляють хлопці. Із доброзичливим гумором автор демонструє легковажність своїх персонажів. Так, наприклад, усі їхні пригоди розпочинались із необдуманих рішень або з дивних причин. Опираючись лише на те, що один з них непогано знає іспанську вони не задумуючись відправились в Мексику - на інший континент, в іншу культуру, в країну з іншими правилами та умовами життя, щоб вести там бізнес [1, с.15]. Або ж показовим є епізод, коли Тьомик прочитавши сумнівну статтю в журналі 1957 року про чарівні гриби вирішив, що він обов'язково має їх знайти. В результаті хлопець витратив більше місяця пересуваючись по джунглях у пошуку цих екзотичних грибів, навіть не знаючи де саме їх шукати, чи справді вони існують і навіть не розуміючи навіщо вони йому [1, с.56-58]. Рішення та дії хлопців викликають сміх своєю незвичністю та несподіваністю. І подібних ситуацій у творі описано безліч.

Кідрук використовує гумор, щоб створити гарний настрій у читачів, але також письменник не боїться гумористично зображувати смерть, проблеми та невдачі.

Письменник не лише гумористично показує своїх персонажів, а й в цих образах викриває негативні риси, наприклад, любов до грошей, жадібність, нечесність. Показово, що герої самі вказують на свої недоліки:

Зображуючи героїв письменник використовує прийом самоіронії, вони самі висміюють свої недоліки: «...однак дуже скоро зрозумів, що чесним шляхом у нашій країні можна заробити тільки грижу або невроз, а тому почав грати по-крупному і... не завжди, як би то сказати, чесно й правильно» [1, с.10]. Макс розповідаючи про свій бізнес гумористично зазначає, що схильний до махінацій й обману. Також у зазначеному фрагменті із сатиричним відтінком автор розкриває особливості ведення бізнесу в Україні, зазначаючи, що чесна людина для українського бізнесу не створена, тут, щоб заробити гроші потрібні хитрощі.

Отож, обидва твори надають читачеві можливість не лише насолоджуватися гумором, але й задуматися над різними аспектами сучасного життя та людської природи через призму комедійного погляду на світ.

Список використаної літератури:

1. Кідрук М. Навіжені в Мексиці. Харків : Клуб Сімейн. Дозвілля, 2011. 287 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Kidruk_Maksym/Navizheni_v_Meksytsi/.
2. Семків Р. Гумор та сатира в українській літературі дев'ятнадцятого-двадцятого століть: Спроба постколоніального прочитання. С. 572–581. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f659f548-7ee7-4793-9932-af19df8d6ebc/content>.

3. Сняданко Н. Колекція пристрастей, або пригоди молодої українки. Харків : Фоліо, 2013. 288 с.
4. Столяр М. Б. Сучасна українська сміхова культура: традиції та інновації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2020. № 62. С. 86–92.

*Корган Марія Костянтинівна
Студентка 2 курсу
Спеціальності 061 «Журналістика»*

*Науковий керівник:
канд. філол. наук, доцент
Харитоненко Олена Іванівна*

Етичні норми комунікації в медійному просторі: правильне і помилкове зазначення діагнозу ПТСР в медіа

Актуальність. Слововживання, пов'язане з медичними діагнозами, завжди регламентується. Редактори керуються етичними нормами вербальної поведінки і дуже уважні щодо того, як можна чи не можна називати людей, які страждають на ті чи інші хвороби. Наприклад: не «сліпий», а людина з порушенням зору. Журналісти не повинні принижувати людську гідність. Війна принесла в наше життя, на жаль, багато нових слів, пов'язаних із хворобами. Наприклад, ПТСР. Дедалі частіше ми почали спостерігати: «ПТСРник», «ПТСРка», «ПТСРчик». Тому журналісти, редактори, громадські активісти напрацьовують рекомендації зі слововживання.

Мета цього дослідження – узагальнити наукові й фахові рекомендації щодо особливостей слововживання, пов'язаного із неймінгом хвороб, у медіа; простежити в текстах онлайн-медіа тенденції найменування людей із діагнозом ПТСР, оскільки останній під час війни згадується дедалі частіше.

Джерельна база. Одним із важливих документів є рекомендації Українського ветеранського фонду, яким повинен послуговуватися кожен журналіст [9]. У цих рекомендаціях громадські активісти зазначають, що вживання слова «ПТСРник» псувало життя великій кількості військових. Через такі формулювання їм було важко адаптуватись у цивільному житті, складно знайти роботу. Це упередження характеризує хворобу людини, а не її саму. Загалом це лікарська таємниця й тільки за бажанням людини вона може бути розголошена.

Тетяна Касьян [5] також стверджує, що вживанням у мовленні слова «ПТСРник» ми зводимо людину до однієї характеристики, однієї ознаки. Тоді як кожна людина є багатогранною особистістю з унікальними, притаманними тільки їй, рисами.

Важливою підказкою для редакторів та журналістів буде словник безбар'єрності [2], який покликає фіксувати нові норми безбар'єрної мови та доступною мовою розкрити, що таке стереотипи, інклюзія, недискримінація, толерантність, гендерна рівність. Наприклад, довідник уточнює, що стереотипи є дуже небезпечним явищем, адже вони принижують людей через їхні характерні ознаки. Також довідник рекомендує використовувати нейтральну термінологію без зайвого емоційного забарвлення. Поширені випадки, коли вживають фразу «людина, яка “страждає” на...», тому замість «страждає» доречно говорити «має» або «живе».

Результати дослідження. Огляд публікацій в онлайн-медіа доводить, що більшість журналістів все-таки дотримуються рекомендацій і найуживанішою формою слововживання є «людина з ПТСР». Однак є й протилежні кейси. Наприклад, ветерани у діалозі, зокрема, в інтерв'ю використовують слово «ПТСРник» стосовно себе самих. Так, даючи інтерв'ю редакції "ФАКТАМ ICTV", волонтерка, членкиня Громадської антикорупційної ради при Міністерстві оборони України Дана Ярова, використала це формулювання: «Як старий ПТСРник, можу проспойлерити, що нас це наздожене не одразу, а тоді, коли нам здаватиметься, що все, війна закінчилася. І тоді почнуться ці флешбеки, те, що ти пережив» [3]. Також це трактування зустрічається і в матеріалі інтернет-порталу «Інтерв'ю з України». Зокрема, викладено текст інтерв'ю з активістом Олегом Симорозом, який втратив ноги на фронті: «Намагались зробити з мене такого, трошки дурника, котрий не знає, про що він пише і, мабуть, думали, що там лежить складний ПТСРник, який не знає, про що він пише» [7]. Можна простежити ще порушення вищезазначеного правила у інтерв'ю на інтернет-порталі «24 каналу». Військовий фоторепортер Андрій Дубчак розповідає про реалії війни й вдається до використання у своїй розповіді слова «ПТСРчик»: «Там я вхопив маленький ПТСРчик. Мені певний час було досить важко» [6].

Журналісти здебільшого притримуються правил й не вживають подібні слова, але не без винятків. До прикладу, бізнесмен та волонтер Олександр Карпюк у своїй статті, яка називається «Чому не варто дратувати військових» пише: «Це важливо, бо багатьом «птерникам...» [4]. На медіаресурсі «UA. News» теж трапляється це слово. Зокрема, у матеріалі, який називається «Топ-9 мілітарних ютуб каналів України» журналіст припускається порушення у цих рядках: «Якось у 2018 році вони разом із побратимами-ПТСРниками проходили вишкіл у зимових Карпатах» [8]. Також у статті інтернет-порталу «Укрінформ» згадується ПТСР у контексті опису росіян: «Озброєних російських ПТСРників знешкоджувати доведеться іншим озброєним людям» [1].

Висновки.

1. У медіа дуже рідко трапляється вживання слова «ПТСРник», «ПТСРчик» тощо, але й журналістам та редакторам не завжди вдається уникнути помилок.

2. Дуже часто самі військовослужбовці, громадські активісти та волонтери називають себе «ПТСРниками». Редактори не можуть усунути це з тексту, оскільки маємо справу з цитатами, прямою мовою. Цілком можливо, варто було б додавати примітку редактора в дужках щодо неправильності такого слововживання, щоб не популяризувати його. Ще один варіант – у межах інтерв'ю проговорити із самим героєм ставлення до цього найменування і чітко при цьому окреслити ставлення медіа до цього.

3. Не слід використовувати форми «ПТСРник», «ПТСРчик» і щодо ворогів. Етичні норми комунікації універсальні й не мають винятків.

4. Оскільки ПТСР діагноз, не варто бездумно і безпідставно згадувати його в будь-яких контекстах емоційного сприйняття війни.

Список використаних джерел

1. Вантаж «200» вже їде по федеральних трасах: дайджест пропаганди за 2 серпня 2023 року. Укрінформ. 03 серпня 2023. <http://surl.li/sxtuy>
2. Довідник безбар'єрності. URL: <https://bf.in.ua/>
3. Захарченко Ю. Міжнародний день волонтера: які труднощі з цим в Україні та чим може допомогти держава. *Факти*. 5 грудня 2023. URL: <http://surl.li/sxsws>
4. Карпюк О. Чому не варто дратувати військових. *Главком*. 2 серпня 2023. URL: <http://surl.li/sxsqt>
5. Касьян Т. Без стереотипів: 10 принципів безбар'єрної мови. *Гендер в деталях*. 23 січня 2023. URL : <http://surl.li/sxspm>

6. Кривішин Т. Герої вмирають, і дуже швидко: історія війни у фото репортера Андрія Дубчака. *24 канал*. 7 жовтня 2021. URL: <http://surl.li/sxtav>
7. Ніколаєнко Н. Активіст, який втратив ноги на фронті, Олег Симороз: «Закликаю президента ветувати законопроект 5655, котрий писався менеджерами будівельної мафії». *Інтерв'ю з України* (блог). URL: <http://surl.li/sxsri>
8. Топ-9 мілітарних ютуб каналів України. *UA. News*. 11 квітня 2022. URL: <http://surl.li/sxtgk>
9. Як писати про ветеранів. Рекомендації для журналістів від Українського ветеранського фрнду. URL: <http://surl.li/sxtff>

*Котул Ярослава Олегівна
студентка 3 курсу
Спеціальності 061 «Журналістика»*

*Науковий керівник:
канд. філол. Наук, доцент
Харитоненко Олена Іванівна*

Рейтинги медіа за критерієм дотримання професійних стандартів

Актуальність теми. Дотримання журналістських стандартів та етичних принципів є критичним для збереження та підвищення довіри споживачів медіа. Суспільство втрачає довіру до медіа, особливо під час війни, з її фейками, російськими пропагандистськими наративами, маніпулятивними заголовками тощо, тому дуже важливо моніторити якість медіа.

Мета дослідження – дослідити та проаналізувати динаміку змін рейтингів українських медіа в «білих списках» Інституту масової інформації.

Об'єкт дослідження: опубліковані на сайті Інституту масової інформації рейтинги українських медіа в «білих списках» за 2019-2023 рр.

Методи дослідження: спостереження, контент-аналіз, узагальнення, опис.

Джерельна база. Журналістські стандарти існують у всьому світі. В Україні за дотриманням професійних і етичних стандартів стежать Комісія з журналістської етики (КЖЕ), Інститут масової інформації (ІМІ), Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, «Детектор медіа» (ДМ), «Вокс Чек» та ін. У своїх висновках вони керуються Кодексом етики українського журналіста [2], а також визнаними в демократичних країнах такими стандартами: баланс думок і точок зору, достовірність, відокремлення фактів від коментарів, точність, повнота, оперативність.

Процеси саморегулювання в медіа актуалізовані в Україні вже понад десять років. Особливої ваги вони набули після набуття чинності Закону України «Про медіа» [4]. У ньому вживається термін «спільне регулювання», який визначається так (стаття 92, п.1): «Спільне регулювання у сфері медіа – це поєднання функцій та засобів державного регулювання та галузевого саморегулювання з метою забезпечення участі суб'єктів у сфері медіа у розробці та визначенні вимог до змісту інформації, яка поширюється медіа, та недопущення цензури і зловживання свободою слова» [4]. Саморегулювання, чи спільне регулювання, дає можливість журналістам відстежувати факти поширення неправдивої інформації, мови ворожнечі, замовних матеріалів тощо, але виправляти помилки не шляхом державної цензури (у демократичній державі вона недопустима), а за допомогою авторитету самої професійної спільноти.

Результати дослідження. ІМІ постійно проводить моніторинг онлайн-медіа (від 1 млн. аудиторії) на дотримання ними професійних стандартів і створює так звані «білі списки», тобто списки видань, які дотримуються стандартів і яким варто довіряти. Це важливий дороговказ для читачів. На першому етапі видання оцінюються на

предмет наявності маніпуляцій, фейків, мови ворожнечі, чорного піару, порушень етики, наявності матеріалів з ознаками замовлення. На другому етапі онлайнві медіа аналізуються за критеріями дотримання стандартів балансу, достовірності та відокремлення фактів від коментарів, а також на предмет прозорості – наявності на сайті контактів, редакційної політики, даних про власника, інформації про людей, відповідальних за контент тощо. Сьогодні з'являється нова вимога: маркувати новини, створені за допомогою штучного інтелекту. Незабаром ми, очевидно, матимемо звіти, які стосуються дотримання цієї вимоги. Загалом, методики моніторингів детально прописані не тільки в звітах ІМІ [5], а також детально розкриті у відеолекції очільниці ІМІ Оксани Романюк [1].

Ми проаналізували результати моніторингів ІМІ з 2019 року до 2023.

Ситуація в рейтингових таблицях змінюється не кардинально, але певні зміни є. Так, можемо відзначити видання, які постійно займають провідні позиції: «Ліга», «Укрінформ», «Укрправа», «Дзеркало тижня», «Суспільне» (з 2020), «Громадське» (з 2021). Або ж видання, які систематично внизу списків, наприклад: «Обозреватель», «Страна.ua». Змінювали місце в рейтингу «Букви», «Гордон». Список також постійно оновлюється, тобто в нього потрапляють нові видання або ж ті, які раніше не аналізувалися: «Громадське (з 2021), «Бабель (з 2021), «Українські національні новини» (з 2021). Все це свідчить про об'єктивність аналізу і про те, що медіаредакції зважають на оцінки своєї діяльності в медійному просторі, а інститут дбає про те, щоб ситуація з дотриманням професійних стандартів висвітлювалася якомога більш об'єктивно.

Важливими також є показники коливання в дотриманнях стандартів серед лідерів. Найпоказовішими критеріями для оцінювання професійних стандартів є дотримання балансу думок, достовірність, відокремлення фактів від коментарів. Якщо ситуація з першими двома доволі стабільна, то за останнім критерієм спостерігаємо найбільше коливань і змін (зниження 87,9 % у 2023 році). На це впливають яскраві емоційні цитати, клікбейтні заголовки, якими медіа намагаються привернути увагу читачів, що також потрібно робити в умовах конкуренції з новинними телеграм-каналами. Крім того, час війни, вочевидь, стимулює до прояву емоцій і зменшує тим самим частку об'єктивності.

Висновки.

1. Рух саморегуляції (спільного регулювання) в медіа уже ствердився в Україні, а тепер ще й простимульований вимогами Закону України «Про медіа», який набув чинності в 2023 році.

2. В Україні велику роль у справі саморегулювання відіграють КЖЕ, ІМІ, Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, Детектор медіа, Вокс Чек, формуючи національні професійні стандарти і здійснюючи моніторинг за їх дотриманням. Основний перелік діяльності цих інтернет-видань полягає в: моніторингу медіа, публікації «білих списків», підтримці етичних стандартів, взаємодії з суспільством, навчанні медіаграмотності тощо.

3. Дослідження не формальні, вони змушують медіа боротися за якість своїх видань і за дотримання професійних стандартів. У журналістів завдяки цим спискам є стимул до покращення своєї професійної діяльності.

4. Серед критеріїв балансу думок, достовірності, відокремлення фактів від коментарів найменш дотримуваним є останній. Це пов'язано з боротьбою редакцій за читачий інтерес завдяки клікбейтним заголовкам, конкуренцією з телеграм-каналами і, очевидно, станом загальної емоційної і психологічної напруги під час війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Як потрапити до списку якісних українських медіа? Вебінар із очільницею ІМІ Оксаною Романюк: веб-сайт [Електронний ресурс] URL: <https://www.youtube.com/watch?v=IRC4RO6UJnU>

2. Кодекс етики: веб-сайт [Електронний ресурс] URL: <https://cje.org.ua/ethics-codex/>
3. Саморегуляція в українських медіа: як це працює? Із досвіду роботи Комісії з журналістської етики: аналітично-довідковий збірник / за заг. ред. Л. Кузьменко, Л. Куш, О. Погорелова. – Київ : Комісія з журналістської етики, 2021. – 93 с.
4. Про медіа: Закон України. № 2849-IX. Редакція станом від 01.01.2024. Розділ VII. *Спільне регулювання у сфері медіа*. Стаття 92. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text> (дата звернення 11.01.2024)
5. Звіти з моніторингу дотримання профстандартів в онлайн-медіа. ІМІ: <https://imi.org.ua/monitorings>

*Кошелєва Олександра Володимирівна,
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта
(Українська мова і література)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, професор
Осьмак Ніна Дмитрівна*

«Біблійні мотиви в романі «Сад Гетсиманський» І. Багряного»

Святе Письмо має значний вплив на літературу, а Біблію не дарма називають Книгою Книг, адже вона є фундаментом для текстів, які збереглися до нашого сьогодення та для тих, які творяться в сучасному світі. Для багатьох творців, незалежно від релігійних переконань, це джерело є натхненням для сюжетів, мотивів та образів. Біблійна мудрість, глибокі теми та різноманітні персонажі надихають на створення літературних творів, особливо, якщо за їх допомогою ввести метафоричні та алегоричні зображення. Можемо простежити, що І. Багряний доволі часто накладає біблійний мотив на твори, а його алюзії зображено на зламі долі головних героїв, у найскладніші моменти, коли вони потерпають від життєвих випробувань. Персонажі І. Багряного постають перед нами оголеними, де фізичне не має значення, проте є сили втримати й навіть пізнати духовне.

М. Балаклицький вважає, що «епістема «нової релігійності» письменника та інших діаспорних літераторів 1940-1950-х рр. уключає «комплекс уцілілого» й сакралізацію страждання. Біблія впливає на ідеологію творів: на стратегію ліричного героя, образ Бога та художній стиль». У приклад дослідник наводить роман «Сад Гетсиманський» [2, с. 72].

Літературознавець І. Качуровський наголошував, що змаловання біблійних образів І. Багряним мало два характери: відкритий, де автор прямо вказує на персонажа або сюжет, та прихований, де читач має самостійно впізнати релігійний натяк з контексту [3, с. 6].

Цікавим для дослідження на сторінках «Саду Гетсиманського» є мотив Таємної вечері, який розгортається на початку роману. Саме цей сюжет стає поштовхом для інших подій, які також будуть суголосні з текстом Біблії. На думку науковиці Т. Литвиненко «вечера в рідній хаті Чумаків викликає аналогію з Тайною вечерею перед арештом і подальшим розп'яттям Месії» [4, с. 43]. Щоб підтвердити цю думку звернімося до атмосфери, яка панувала в хаті Чумаків. Сама поява наймолодшого сина, Андрія Чумака, мала таємний характер, адже він втік від ув'язнення. Через таку раптову появу Андрій наражав своїх братів на небезпеку. Згадаємо, що Ісус казав своїм апостолам: «Стережіться за самих себе! За те, щовийшли за Мною, люди арештовуватимуть вас й кидатимуть до суддів, битимуть у синагогах» [Мк. 13:9-13].

Один із середульших братів сказав на цій вечері: «Та чи ви знаєте, мамо? Чи ж ви знаєте, чого нам це може коштувати?! Служби!!! І всього» [1, с. 9]. Якщо звертатись до подальшого сюжету, то знаємо, що братам це коштувати не просто служби, а також ув'язнення: «І сиділи по блідлих три брати – земля під ними горіла, для них це справді стан аварійний, страшний іспит – вони сиділи поруч та ще й випивали з братом, утікачем з каторги, державним «злочинцем». І хоч він для них не був злочинцем, знали, але ж...» [1, с. 9].

Повернімось до сюжету Таємної вечері, коли найменша донька готувалася до поминального обіду, то на стіл вона поставила вино: «Та це ж я, мамо, Андрієві... Це вино тут... З дороги щоб... Він любив» [1, с.2]. Згадаємо, що за Біблією на вечері Господній Ісус звернувся до апостолів: «Я дуже хотів спожити разом з вами Пасхальну вечерю перш, ніж прийму страждання» [Лк. 22:15]. Андрій приїздив до своєї родини, попри вс іризика бути знов ув'язненим. І ця вечеря дійсно стала останньою перед його подальшими тортурами.

І.Багрянний майстерно вводить у роман «Сад Гетсиманський» мотив зради. Вбачаємо приховані підозри щодо брата Миколи, на які натякає сам автор, щоб збити читача від справжнього відступника. Після того, як родина дізналась приголомшливу правду про втечу Андрія, то Микола Чумак відреагував на це так: «Микола довго дивився усторч на Андрія мовчки... Потім обняв його і поцілував» [1, с. 9]. Цей епізод змушує нас згадати біблійний сюжет зради Юди: «Той, кого я поцілую, і є Ісус. Заарештуйте Його». [Мт. 26:48]. Після арешту Андрій починає роздумувати над тим, хто його зрадив, і підозри падають на братів, бо «Лиш Микола спитав Андрія, чи ніхто не бачив його, як він прибув, чи нічого такого підозрілого?» [1, с. 10].

Вже ув'язненим головний герой відсилає нас до образів Каїна та Авеля: «На щиті вогненному, на щиті золотому Каїн підняв Авеля на вила і так держить його. (...) «Навіщо?! Навіщо ж брат підняв брата на вила?!» [1, с. 12]. Пам'ятаємо біблійний сюжет, де Каїн постав проти свого брата Авеля через заздрість. Про це починає думати Андрій, але внутрішні сумніви не змогли перебороти стійкі сімейні цінності, тому головний герой залишився вірним своїм братам і відкинув думки щодо їхнього відступництва.

Якщо ж повертатись до епізоду зради Юдою перед останньою молитвою Христа в саду Гетсиманському, то саме цей мотив стає епіграфом до першої частини роману: «Отче мій! Коли можна, нехай мимо йде від мене чаша ця!..»Ще він говорив, коли се Юда, один з дванадцяти, приходить, а з ним багато народу з мечами й дрюччям од архієреїв та старших людських ... Та й узяли його» [1, с. 1]. На думку З. Савченко «зрадництво – головна лінія в романі, де автор безпосередньо звертається до Біблії, використовує її легенди, вплітаючи їх у тканину твору» [5, с. 57].

У самому ж творі образом зрадника став священник Яков, який після смерті старого Чумака, щоденно навідувався до хати вдови та читав їй легенду про «Сад Гетсиманський». Одна з причин чому письменник зробив з отця Якова зрадника, бо священник – це остання людина, на яку падає підозра. Так само як і учні Христа не вбачали в Юді відступника, зокрема на останній трапезі перед розп'яттям Ісуса.

У цілісному сприйнятті роману шлях Андрія Чумака можна порівняти з хресною ходою Ісуса на Голгофу. Про це також зазначає М. Балаклицький: «Є алюзія з очевидною дотичністю до історії Христа. У «Саду Гетсиманському» уличани проводжають Андрія Чумака у страдницький шлях, як жінки Єрусалиму Христа на Голгофу» [2, с. 131]. Все його перебування за ґратами є великим випробуванням, попри всі виклики долі, внутрішні сумніви й карбування духовного стрижня «Андрій лишився жити. Лишився нести свій тяжкий хрест до кінця. Поки впаде» [1, с. 357]. То ж на думку І. Качуровського «згідно з євангельською розповіддю, у Гетсиманському — чи Гефсиманському за іншою вимовою – саду сталася Юдина зрада, коли Юда,

поцілувавши Христа, видав його слугам первосвященника. Отже, «Сад Гетсиманський» – це книга про зраду. А також про вірність»[6 с. 631].

І.Багряний у романі «Сад Гетсиманський» відсилає нас не лише до Біблії, а й до українського народу. Ці дві історії йдуть паралельно протягом усього роману. Можемо стверджувати, що письменник вбачав мученицький шлях українців, для яких відмовав від себе самих була неприйнятною, адже вони залишались вірними собі, за що спокутували важкі випробування.

Список використаних джерел

1. Багряний Іван. «Сад Гетсиманський». Львів : «Апріорі», 2023. 368 с.
2. Балаклицький М. А. «Нова релігійність» Івана Багряного. Київ :«Смолоскип», 2005.193 с.URL: https://www.researchgate.net/publication/310649506_Nova_relijijni_st_Ivana_Bagranogo.
3. Качуровський І. «І четвертий вимір сюжету: Про творчість Івана Багряного. *Літературна Україна*. 1995. С. 6.
4. Литвиненко Т. «Сад Гетсиманський» Івана Багряного як твір доби неоміфологізму .*Українська література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2002. № 5. С. 39–46.
5. Савченко З. Біблійно-християнські мотиви та образи в романі «Сад Гетсиманський». *Слово і Час*. 1996. № 10. С. 57 – 61.
6. Шугай О. «Іван Багряний: Нове й маловідоме». Качуровський І. «Проза Івана Багряного». Київ: «Смолоскип», 2013. 960 с.

*Кривобок Дарина Петрівна
студентка IV курсу
спеціальності 035 «Філологія
(українська мова та література)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
завідувачка кафедри української літератури
Ліпницька Інна Миколаївна*

Типологія конфлікту драм Любові Яновської як відображення шляхів модернізації “старої драми”

У творчості Л. Яновської відчутно відбивається напружений період історії України, що відзначався значними трансформаціями у суспільстві. Її драматургічні твори не лише відображають складні соціокультурні реалії свого часу, але й сприяють модернізації традиційного жанру драми. Цю еволюцію творчості мисткині слушно підкреслив Ю. Ковалів: «Любов Яновська поступово наближалася до естетики нового конкретноісторичного напрямку, що поглиблювало напругу сецесійної вдачі письменниці» [1, 75]

Вміло оперуючи традиційними конфліктами, вже апробованими в українській літературі (соціальні, побутові, соціально-психологічні) Яновська розвиває нові, акцентуючи на актуальних реаліях навколишньої дійсності та відгукуючись на координовані новою європейською драмою - особистісних проблемах існування індивіда. З цією метою вона вводить систему нових образів та ідей, відтворюючи процеси духовного перетворення українського суспільства.

Для ранньої реалістичної естетики Л. Яновської характерним є традиційне для реалістичної поетики подієве розгортання конфлікту, через дії та вчинки дійових осіб, з відсутністю внутрішньо-психологічного конфлікту. Проте драми другого періоду творчості насичуються елементами модерної, нової драми, які виявляються у акцентованих внутрішніх монологів героїв.

На початку драматургічної творчості Л. Яновська зверталася до конфліктів, які були вже знайомі в українській літературі. Сюжети її перших драматичних творів базувалися на селянському побуті, де зіткнення двох світів відбувалося не лише на матеріальному, а й на духовному рівні. У її перших п'єсах, можна відзначити широке використання елементів народної поезії та етнографічних деталей, які були засобом національної самоідентифікації. Не випадково Л. Яновська пише на основі мотивів народних пісень декілька драматичних творів.

Драматургія письменниці вирізняється складним мелодраматичним конфліктом, що перетинається з психологічними колізіями, що є важливою перехідною ланкою до «нової» драми. У п'єсах авторки подвійний конфлікт проявляється через дисгармонію душевних переживань та зовнішніх факторів, що спонукають до зіткнення сподівань з реальністю. Новою темою її творів стає буденність, повсякденність життя міських жителів. У таких творах, як «Блискавиця», вона звертається до атмосфери провінційного містечка та акцентує на проблемах моральності та амбіцій героїв.

Структура творів Л. Яновської вражає послідовністю та динамічністю, де образи ретельно продумані, а діалоги відтворюють життєві ситуації. Її герої не шаржуються, а натомість є реалістичними відтвореннями реальних осіб.

Традиційна мелодрама, яка мала романтичний забарвлення, поступово втрачала глядацький інтерес. Натомість посилювалася тенденція психологізації, характерна для нової драми, де увага художника фокусувалася на психологічних аспектах душевного стану, віддаючи менше уваги зовнішнім обставинам і інтригам.

Тепер Л. Яновська відмовилася від типово мелодраматичних конфліктів, а намагалася перенести мелодраматичний сюжет у сферу психологічної драми. Проте їй не завжди вдавалося досягти глибини психологічної мотивації існування героя через авторську тенденційність.

П'єса «Повернувся із Сибіру» є прикладом такого підходу. Вона містить етнографічний фактаж, мелодраматичну історію нещасливого кохання, де основний мотив - подолання перешкод на шляху до щастя героїв. Авторка створює типову історію, засновану на любовному трикутнику. Водночас драма наповнюється філософським звучанням, де кризовий стан людини змушує її робити складний моральний вибір, вийшовши за межі звичайного існування.

П'єса «Олена» Л. Яновської відзначається натуралістичними рисами мелодрами з етнографічно-побутовим елементом, який поєднується з соціальною проблематикою. Хоча інтрига мелодраматична, авторка спрямовує конфлікт у соціально-психологічне русло. Композиція твору вказує на тяжіння до «нової» драми, зокрема, висвітлює процес усвідомлення героями аморальності вчинку: крадіжки грошей, використанні у третій та четвертій діях внутрішніх монологів та діалогів з метою психологізації персонажів. У п'єсі особлива увага приділяється внутрішнім колізіям героїні, які передаються через екзистенційні переживання та особистісну невизначеність.

Л. Яновська, розвиваючи психологічний реалізм, намагається піднятися над традиційними натуралістичними уявленнями, щоб проникнути в глибини особистості та подолати мелодраматичні стереотипи в українській літературі.

Отже, у драматургії Л. Яновської виділяються різноманітні типи конфліктів, що відображають різні аспекти суспільного життя та внутрішню боротьбу людської душі. Ці конфлікти еволюціонують від етнографічно-побутових до більш складних соціально-психологічних та філософсько-психологічних. У ранній творчості Л.

Яновської переважають події конфлікти, засновані на зіткненнях груп персонажів з чітко окресленими характерами. У другому періоді творчості драматургія письменниці еволюціонує: акцент на внутрішніх колізіях і конфліктах, що відбивають конфлікти між ідеалами людини і реальним життям у дисгармонійному суспільстві. Драматургія Л. Яновської відображає внутрішні зміни людської душі, розкриваючи складність і багатогранність людського існування, що було притаманно новітній модерній драмі.

Список використаної літератури

1. Ковалів Ю. Любов Яновська // Слово і час. – 2019 - № 7. - С. 73-76.
2. Яновська Л. Твори: В 2-х т. – Т. 2. – К.: Дніпро, 1991. – 712 с.

*Крикун Вікторія Анатоліївна,
студентка I курсу магістратури
спеціальності «Середня освіта
(Українська мова та література)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Урись Тетяна Юріївна*

Особливості ідіостилю Юрія Винничука

Юрій Винничук – сучасний український письменник, перекладач, журналіст, редактор, містифікатор, упорядник антологій, політичний оглядач та громадський діяч. Митець зумів реалізувати себе в багатьох жанрах. Його творчість активно збагачує нашу літературну спадщину. У творах Ю. Винничука є щось особливе, неповторне, те, що відрізняє їх від інших. Це власне і є індивідуальний стиль митця.

Літературознавці по-різному визначають поняття «індивідуальний стиль», зокрема Ю. Ковалів вважає його способом здійснення художньої творчості, що передбачає наявність у автора особливої манери, таланту [3, с. 433]. Стиль письменника виражається в провідних мотивах творчості, темах, ідеях, проблемах, специфіці творення образів, використаних мовних засобах.

Сам автор зауважує, що на формування його ідіостилю вплинули українські перекладачі зарубіжної літератури: «Коли я почав читати ті книжки, я був захоплений високим рівнем української мови» [2, с. 272].

Однією з провідних рис ідіостилю Ю. Винничука є особлива увага до Львова. Це місто є центральним образом більшості його творів («Груші в тісті», «Мальва Ланда», «Танго смерті», «Аптекарь» та інші). Львів зображується живим, з особливою точністю автор переносить читача до його вулиць, парків та пекарень. Концепт львоцентризму у творчості автора ґрунтується на історичній ретроспекції.

Індивідуальний стиль письменника характеризується містифікацією та фантазмагоризмом. Р. Семків зазначає: «Прихована стилізація містить не лише насмішку над довірливим читачем, але й, рівночасно, виклик – сигнал більш кваліфікованому читачеві, котрий може і повинен розгадати закладену в тексті таємницю його походження» [4]. Фантазмагоризація є одним з основних елементів творення віртуального історизму у текстах митця. Власне, автор в одному з інтерв'ю говорить: «Море, значить, яке хлюпає під Оссолінеумом, в неї не викликало заперечень, книжки, що повзають і літають, не викликали, а рожевий цвіт омели обурило! Та я міг написати хоч «фіолетовий»! Яка різниця, це є фантазмагоричний елемент» [7]. Митець вдало балансує на межі вигадки та історичної правди, реального факту та фантазмагорії, це не заважає його творам бути інтелектуально вартісними.

Готичні мотиви простежуються від ранніх оповідань до сучасних його творів. У романі «Танго смерті» готика зустрічається епізодично, а в «Мальві Ланді» ледь не наскрізна. До того ж ці мотиви у нього гротескні, співмежують з еротикою й бурлеском.

У своїй творчості митець не може обійти без еротичних елементів. Я. Голобородько називає письменника «Вагнером сексу», зазначаючи, що він «беззаперечно є міфологом і культурологом секс буття» [1, с. 110]. Ю. Винничук зазначає, що всі сексуальні сцени він пише з власного досвіду.

Лексика письменника багата і різнопланова. Часто він буває різким та агресивним у своїх публіцистичних працях, адже пише критичні тексти. Статті автор пише динамічно, без перевантажень іншомовними термінами, використовує прислів'я, приказки, окремі діалектизми, такі як: *хлопаки, загапилася, ціхоша сидить, дзигар, все на буцім, бігме, ліпше ніц не знати, дайте сі на стримане, опозиціоньор* та ін.

Однією з головних особливостей стилю Ю. Винничука є використання галицької говірки. Наприклад: *либонь, сливе, даймо на те, еркер, блават, куртина, мосяжний, грубас, тузінь, мацьопик, кунитовний, порохняр, готеляр*. Митець виступає за рівноправне використання галицизмів на рівні з іншими словами української мови. Провівши власне дослідження, автор зазначає, що «галицька мова – то літературна мова, що мусіла поступитися українській літературній мові» [2, с. 275]. Галицизми – це важливий компонент художньої та мовної організації творів митця.

Примітною особливістю його ідіостилу також є гумор, наявний навіть у тих епізодах, де має бути сумно чи страшно. «Автор, схоже, сам не проти, аби його вважали легковажним і галантним "пройдисвітом" чи "гульвісою" – це такий собі автомат, який органічно накладається і на більшість Винничукових персонажів, і на особу самого письменника» [5], – зауважує Р. Семків. Ю. Винничук використовує форми комізму, такі, як іронія, сарказм, сатира, гротеск та бурлеск. Для висміювання певних груп застосовує різноманітні епітети, метафори, порівняння, якими саркастично забарвлює текст. Також доволі часто митець вживає ненормативну лексику, особливо у публіцистиці.

Р. Семків у своїх працях аналізує прояви національної ідентичності, містифікації, маскулінності та готику у творах письменника через бурлескно-пародійні засоби, описує генезу ідіостилу митця, як «таку, що розвивається від готичних, романтичних та ранньомодерних засновків до стилізацій та містифікацій цілком постмодерного світогляду» [6].

Отже, індивідуальний стиль Ю. Винничука сформувався під впливом зарубіжної літератури та перекладів іноземних книг. Основними ознаками ідіостилу митця є наявність галицизмів, містифікацій, фантазмагорій, еротичних елементів, використання гумористичних прийомів (іронії, сатири, гротеску, бурлеску), особлива увага до Львова. Саме ці риси роблять його стиль виразним, впізнаваним, неповторним та самотутнім.

Список використаних джерел

1. Голобородько Я. Інтертекстуальність й ультрасексуальність. Синекура Юрія Винничука. *Артеграунд. Український літературний істеблішмент* : зб. ст. Київ: Факт, 2006. С. 101-118.
2. Ліс-Маркієвич П. Філософсько-мистецький портрет Юрія Винничука (на основі проведеного у Львові інтерв'ю з письменником від 13 серпня 2018 р.). *Studia Ukrainica Posnaniensia*. 2020. № 8/1. С. 267-279.
3. Літературознавча енциклопедія: У 2-х томах. Т. 2./Авт.-уклад. Ю. Ковалів. К., ВЦ «Академія», 2007. С. 433.

4. Семків Р. Бурлеск і пародія у творчості Юрія Винничука. *Наукові записки НаУКМА*. 2015. Т. 176 : Філологічні науки: (літературознавство). С. 52-56. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/8354>
5. Семків Р. Тиха перемога Юрія Винничука. *Дзеркало тижня*. 2002. URL: https://zn.ua/ukr/ART/tiha_peremoga_yuriya_vinnichuka.html
6. Семків Р. Юрій Винничук як центральна постать галицької бурлескної літератури. *Після постмодернізму?* 2012. С. 83-98. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/1093035>
7. Юрій Винничук: Реалізм у літературі – це часто страшенно нудно [бесіду вів Станісевиц Є.]. *Інтерв'ю з України*. URL: <https://rozmova.wordpress.com/2015/10/08/urij-vynnychuk/>

*Кузнєцова Ольга Анатоліївна,
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта
(Українська мова і література)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, професор
Осьмак Ніна Дмитрівна*

Своєрідність жанру фентезі в романі Валерія Шевчука «Рутенія. Повернення відьми»

У сучасному світі фентезі набуває великої популярності. Цьому сприяють кілька факторів. По-перше, швидкий розвиток цифрових технологій дозволяє створювати яскраві візуальні ефекти, що оживляють казкові світи та міфічних істот. По-друге, кінематограф активно шукає свіжі, незвичні сюжетні лінії, аби зацікавити вибагливу аудиторію. Твори фентезі знаходять натхнення в культурній спадщині різних епох і цивілізацій. Деякі романи ґрунтуються на філософських трактатах Стародавнього Єгипту, Індії чи Китаю, пересмислюючи архаїчні міфи та легенди. Фентезійні історії захоплюють читачів та глядачів можливістю поринути у світи, де діють інші закони реальності, існують дивовижні створіння та магічні сили.

Сформулювати визначення жанру фентезі досить складно через суб'єктивність сприйняття, що базується на індивідуальному досвіді кожної людини. Для створення загальноприйнятого тлумачення необхідно врахувати різноманітні погляди науковців, учителів, учнів та прихильників цього жанру. Адже сприйняття фентезі унікальне для кожного і залежить від багатьох чинників, зокрема світогляду, віку, освіти тощо. Лише об'єднавши ці різні бачення, можна сформулювати визначення.

Термін «фентезі» походить із грецької мови (phantasia) і перекладається як «робити видимим». Як зазначає О. Чернявська, література фентезі відображає наші особисті потреби та вічний пошук істини. Целітературауяви, яка дозволяє без обмежень в часі та просторі знаходити відповіді на загадки історії та світу [4].

У словнику літературознавчих термінів Школиці сучасних знань поняття трактується так: «Фентезі (англ. fantasy – фантазія) – літературний жанр фантастичної літератури, дія якого відбувається у вигаданому світі, де чудеса і вигадка нашого світу є реальністю» [3].

Вчені вважають, що одна з головних ознак фентезі – протистояння добра і зла, спрямовані на осмислення суті цієї боротьби. Звідси походить канон жанру: група істот на чолі з протагоністом протистоїть могутньому антагоністу, метою якого є світове панування та встановлення власного «ідеального» порядку. Ця вічна боротьба, як

засіб підтримання гармонії, віддзеркалена в стародавній міфології різних народів: Ра проти Апофіса, Зевс проти Кроноса і навіть у слов'янській міфології – Білобог (світло, добро) проти Чорнобога (морок, зло).

Отже, фентезі, зображаючи боротьбу добрих і злих сил, дозволяє краще зрозуміти природу протистояння, закладену в підсвідомості людства через міфологію та вічний пошук гармонії і справедливості.

У праці «Жанрові особливості творів фентезі (на матеріалі романів Урсулі ЛеГуїн)» В. Борова, з огляду на давньогрецькі міфи, зазначає, що фентезі має такі ознаки:

– наявність Богів (або будь-яких інших надприродних вигаданих істот і знадприродних здібностей), які стежать за життям людей (до прикладу, як Зевс або інші давньогрецькі боги з міфів);

– сюжет базується на історії людини з певними надзвичайними вміннями (тобто виділяється серед усіх: до прикладу, Геракл з його силою, завзятістю, кмітливістю й сміливістю);

– є фантастичні істоти- мешканці вигаданого світу у творі;

– є певне завдання чи випробування, котре має різну мету, і яке повинен виконати герой чи герої (аргонавти здобувають золоте руно; Геракл здійснює 12 подвигів тощо) [1, с. 26]

Ці всі риси можна спостерегти і у фентезійному романі Віталія Климчука «Рутенія. Повернення відьми». По-перше, у творі присутні боги: коли гурт друзів, об'єднаний проти злого Ахрумана, проходить в інший світ Наву до Світового Древа й зустрічає його охоронців – богинь Громолицю і Матір Змій. Протягом сюжету автор нерідко згадує інших слов'янських Богів переважно в піснях та заклинаннях: Перун, Сварог, Дажбог, Дан, Прабог, Лютибор, Семаргл тощо.

По-друге, звісно ж, сюжет ґрунтується на історії людини з магичними вміннями. Рутенія – відьма, котра разом із товаришами проходить випробування: допомогти не лише собі згадати все про власну сутність, але й супутникам, котрі трапляються на шляху, дійти до істини, покопатися в собі, і нарешті врятувати весь світ від суцільної темряви.

Твір рясніє розмаїттям фантастичних істот-жителів вигаданого світу: Чугайстер Віт, русалка Дзеванна, рахмани, злидні, мамуни, великі змії із печер тощо.

Провідними рисами сучасного українського фентезі є єдність реального й фантастичного світів, де поруч із людьми постають міфічні фольклорні створіння – духовні сили (лісовики, русалки, вовкулаки тощо) і язичницькі боги. Кожен з них наче живе у своєму світі, має власні інтереси, які тісно змішуються з інтересами і життям людей.

Важливо додати, що архетипний сюжет випробування передбачає у творі В. Климчука «Рутенія. Повернення відьми» актуалізацію мотиву дороги, адже всю фантастичну магичну історію супроводжує шлях – герої постійно йдуть, поступово долаючи перешкоди, навіть потрапляючи в той «іншосвіт». Вагомою є і психологічна функція дороги, тому що кожен герой, занурюється у свої думки й переживання, ділиться ними з супутниками і роблять вибір. У романі В. Климчука головна героїня Рутенія під час вимушеної подорожі стикається з багатьма випробуваннями, які успішно перемагає разом із друзями, а заодно – копирсається в душі, стає кращою, більше розуміє себе, свої почуття, шукає власну ідентичність, тобто ніби просвітлюється, росте духовно.

Список використаних джерел

1. Борова В. Д. Жанрові особливості творів фентезі (на матеріалах романів Урсулі ЛеГуїн). URL: <http://eprints.zu.edu.ua/35249/1/V.%20Д.%20Борова%20ЖАНРОВІ%20ОСОБЛИВ>

[ОСТІ%20ТВОРІВ%20ФЕНТЕЗІ%20%28НА%20МАТЕРІАЛАХ%20РОМАНІВ%20УРСУЛІ%20ЛЕ%20ГУЇН%29.pdf](#)

2. Климчук Віталій. «Рутенія. Повернення відьми», 2-е видання, стереотипне. Харків: «Теза», 2011. 376 с.
3. Словник літературознавчих термінів Школи сучасних знань. URL: http://www.zhu.edu.ua/mk_school/
4. Чернявська О. С. До питання класифікації жанру фентезі. К., 2015. С. 323-330.

*Кулешова Любов Василівна
магістрантка II курсу
спеціальності «014 Українська мова
і література освітньо-професійної
програми «Українська мова і література
та зарубіжна література
(заочна форма навчання 1.10)»»
група 21 УММЗ*

*Науковий керівник:
канд. філолог. наук, професор
Осьмак Ніна Дмитрівна*

Жанрові особливості роману-панорами Марії Матіос «Букова земля»

Роман Марії Матіос «Букова земля» вважається одним з найяскравіших творів сучасної української літератури. У ньому відображено перехрестя історій п'яти родин різного суспільного рівня і статусу на тлі суспільних подій, а також історичних персонажів, пов'язаних з Буковиною. Землероби, скотарі, воїни, послы і міністри є повноправними творцями не лише приватної, а й загальноєвропейської історії. Письменниця зображує події, які відбуваються в основному на Буковині, але, разом з тим, зуміла вдало передати атмосферу, яка стосується не лише України, а й багатьох європейських країн, описуючи конкретних людей, які творять історію власної нації та інших народів.

Роман «Букова земля» Марії Матіос має цікаву будову: пролог, книга перша, книги друга та епілог. Кожна книга складається з окремих оповідей, новел, що розповідає про конкретну людину, місце, історичну подію. Авторка додає до кожного розділу назву, яка вказує на ім'я персонажа, його дату народження і, іноді, смерті, місце дії та час. Це підкреслює важливість кожного елемента сюжету. Крім того, в творі є розділи-межі, такі як «Безконечник на всі часи», які відокремлюють групи подій і мають значення для розуміння кожного періоду, що описується та надають сенсу кожному циклу роману.

Роман «Букова земля» Марія Матіос визначила як «роман-панорама» завдовжки у 225 років. Цей твір вирізняється філософським змалюванням історії нашого народу від Першої світової війни до сьогодення, проникає у внутрішній світ людини. Письменниця синтезувала існуючі різновиди жанру роману, створивши нове явище в українській сучасній літературі – роман-панораму. Роман відрізняється описом подій не тільки на земній території, але і на території, що перевищує межі природного світу, що спонукає до подальших роздумів про реальне і потайбичне. Варто зауважити, що всі ці події відбуваються на землі. Читач спостерігає за ними зблизька, не охоплюючи всю

картину одразу. Панорама розкривається з висоти, навіть, не пташиного польоту, і не просто людське око спостерігає за подіями упродовж 225 років. Букова земля – це Богом обране місце.

Авторка вдало поєднала реалістичне відтворення історичних подій з ліричністю та психологічними портретами героїв, що робить читання роману цікавим та захоплюючим. Книга спонукає до роздумів про важливість збереження культури та традицій, про боротьбу за власне майбутнє та майбутнє країни. М. Матіос гармонічно поєднує елементи психологічної драми та соціальної прози для художнього втілення особистих поглядів, що додало твору нових нюансів. Ретельно промальована історична картина, опис соціальних змін, стосунків між родинами та їх перебіг, а також широкий спектр топосів створюють панораму життя. Письменниця відтворює народну свідомість, буття в часи перемін, режимів і державних кордонів, торкається новітніх тем, які раніше були під забороною: ЧК, ВЧК, НКВД, МГБ, КГБ. Вона розкриває психологію вільного буковинця, який змушений був контактувати із тотальними режимами. Таким чином твір виходить за рамки суто історичного, соціально-побутового роману або роману-хроніки.

Важливим елементом роману є мова, яка прекрасно передає гуцульський колорит і внесок Буковини в українську культуру. М. Матіос вдало передає місцеву говірку, зберігаючи аутентичний колорит розповіді. М. Максименко зазначає, що її романи і повісті мають реальних прототипів, тож доводиться сильно маскувати реальні події, щоб робити невпізнаними конкретних мешканців рідної для авторки Буковини [4, с.3]. Мова багата і витончена, що змушує читача зосередитись на кожному слові та фразі. Л. Генералюк зазначає: «Її письмо наскрізь постмодерне – це розкритий, розкутий безмір, вибух, катапультивання душі. Це щось середнє між віршем, мелодією й сповіддю – шмат ества, вирваний на осуд» [1, с. 2]. Творчість характеризується глибоким підходом до тем, високим стильовим рівнем та важливими суспільними рефлексіями.

Дослідження роману М. Матіос «Букова земля» дає можливість розкрити специфіку панорамного жанру, визначити особливості композиції, проаналізувати художній світ твору та погляди письменниці на історію буковинського краю, історичні події та сучасність.

Список використаних джерел

1. Генералюк Л. З погляду вічності. *Літературний плюс*. 2001. № 5930 Липень. С. 2-3.
2. Косинська Н. Топос пограниччя у прозі Марії Матіос: міфопоетичний аспект. *Вісник Львівського університету*. Сер.: Філологічна. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка. 2014. Вип. 60. Ч.2.С. 309-315.
3. Крупка М. «Людина на війні» як герой роману Марії Матіос «Букова земля». *Національна ідентичність в мові і культурі: збірник наукових праць / за заг. Ред. О. Г. Шостак*. Київ: Талком. 2021. С. 71-76.
4. Матіос Марія. Букова земля. Роман-панорама завдовжки у 225 років. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2020. 928 С.
5. Павлишин Г. Я. Дискурс прози Марії Матіос: автореф. дис. канд. філол. наук: 10.01.01; Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Чернівці. 2012. 20 с.

*Лігай Владислава Михайлівна
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта*

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Гаврилюк Оксана Романівна

Семантико-дериваційні та функційно-стилістичні параметри експресивів у творах для дітей Сашка Дерманського та Івана Андрусяка

Актуальність дослідження полягає в окресленні особливостей використання експресивів у дитячих текстах, що зумовлено антропоцентричною парадигмою експресивного слова в поєднанні двох основних аспектів – ономасіологічного (від плану змісту до плану вираження) та семасіологічного (від плану вираження до плану змісту) як одного з основних джерел поповнення лексичної семантики української мови.

Вагомий внесок у розробку питань з експресології зробили такі мовознавці: Н.І. Бойко [1], Т.Л. Коваль [2], Т.Л. Хомич [3], В.А. Чабаненко [4] та інші.

У сучасній українській літературній мові поняття «експресив» витлумачують так: «експресив – це мовна (мовленнева) одиниця з доміантною експресивною функцією, яка може реалізуватися за рахунок денотативних («інтенсивність», «параметричність»), конотативних («емотивність», «оцінність») та образних сем» [1, с. 74].

Експресивна лексика української літературної мови – об'єкт більшості наукових досліджень Н.І. Бойко, що дозволило мовознавиці виокремити найбільш ґрунтовну семантико-типологічну класифікацію експресивних лексем [1, с.76-102].

Дитячі тексти Сашка Дерманського та Івана Андрусяка вирізняються гнучкістю літературної мови. Виявлено, що експресивізація художнього тексту найбільше ґрунтується на словотвірних та семантичних контрастах.

Засобами суб'єктивного увиразнення художньої мови є **емотиви-афективи**, емоційно-оцінного ефекту яким на словотвірному рівні надають демінутивно-меліоративні суфікси **-очк-, -ечк-, -еньк-, -чик-**: *квіточко, душечка, рідненька, голубчики*. Водночас із позитивними емоціями демінутивно-меліоративні суфікси в контекстуальних умовах відтворюють емотивність, що реалізується в семах «іронія», «насмішка», наприклад: — *Е, теж мені дружочок* (6, с. 163). — *Гардероб у нашій школі лише для старшокласників, а ми «середнячки»* (8, с.44).

Наступний клас репрезентують **емотиви-оцінки**. Завдяки експресивним семам аномальні за природою явища мають особливе вербальне вираження в позитивному чи негативному значенні «дуже» та викликають емотивно-оцінну реакцію суб'єкта мовлення, локалізуючись у конотативному макрокомпоненті. До прикладу: — *На таке барахло* (старі, непотрібні речі)? — *вів своєї покупець* (6, с. 115). — *А тоді на горішці такий страшний рейвах* (безладно розкидані предмети, речі) (8, с.23).

У художніх текстах наявні **конотативи-оцінки** відразу з експресивною твірною основою (*паскуда, йолоп, гад* – у Сашка Дерманського та *нездара, вереда, зануда, ідіот, салага, ябеда* тощо – в Івана Андрусяка), проте лексем, що транслюють переважно негативні суб'єктивні емоції за допомогою аугментативних суфіксів **-юга-, -юк-, -ун-, -ище-, -ій-, -ник-, -уд-**, значно більше, до прикладу: *жаднюга, падлюка, брехун, утрище, плаксійка, капосник, зануда* та інші.

Наступну категорію представляють **інтенсиви-емотиви**, що продукують семантику емотивної оцінності за допомогою експресивних афіксів меліоративності та пейоративності. Переважно це лексеми з якісними характеристиками розміру: *Геть дрібонькі* (про потерчат), *здавалося, ще менші, ніж були свого часу Семен та Одарочка* (5, с. 48). *На Стефу дивився височенний дядько з довгообразим обличчям...* (7, с.263).

Інтенсиви-оцінки надають переважно стилістично нейтральним словам первинної інтенсифікованої виразності: — *Це класнучий здоровенний слоняра!* (6, с.106). — *Краще вже не лось, а кабаняра, такий як ти!* – обурилася Ліза... (7, с.83).

Продуктивним засобом вираження експресивності лексичних одиниць на словотвірному рівні є також **осново-** і **словоскладання**. Такі експресиви виявляють одночасно стислість емотивно-оцінних висновків і семантичну багатоплановість. **Емотиви-образи** мають метафоричну мотивованість та репрезентують експресивно-характерологічні функції. Найбільш плідно автори дитячих творів попрацювали над антропонімами, що мають домінують емоційно-образну насичену рису (негативну або позитивну). У Сашка Дерманського: *Страхополох, Реп'яхокрил, Свинобій, Скоцезмія, Слонопир, Спиноок*; в Івана Андрусяка: *Задерихвістка, Жерикізяк, Куслапка, Сорокопуд, Шибайголова, Анциболоти*.

Емоційно-експресивного впливу лексики дитячих творів Сашка Дерманського надають два найбільш виразні мовностилістичні прийоми – синонімія та порівняння. Виразність синонічного ряду досягається за допомогою ампліфікованого використання денотативно експресивних лексичних одиниць: *Костур влади означав верховенство над усенькими чудовиськами, почварами, примарами, страховиддями, проявами, монстрами, страхопудами, химерами, чуперадами...* (5, с.85). В Івана Андрусяка значно виразніше: *Насамперед те, що всі вони «...» – виявляється, несусвітенні йолопи, бевзі, дурбецали, недоумки, тупаки, кретини, ідіоти, записні дурні, малоумні теленні, недотепи, слудваки, лупаки, осли, барани...*(7, с.72).

Найбільш виражально-зображального значення досягнуто за допомогою фразеологічних художніх зіставлень, що постають інтенсифікаторами експресивності порівняльної частини: *Ти в тому все одно, як віця в Біблії* (погано розбиратися в чомусь) (6, с. 61). *Тим паче, що зібралися за столом лише бувалі в бувальцях* (багато зазнавати в житті) *страховидла* (7, с.72).

Отож, у дитячих творах Сашка Дерманського та Івана Андрусяка ідентифіковано шість семантичних класів експресивів, конотації яких реалізуються за допомогою емоційно-оцінних, інтенсивно-параметричних та образних складників. Формантами суб'єктивної оцінки лексем є експресивна твірна основа, демінутивно-меліоративні та аугментитивно-пейоративні афікси, слово- та основоскладання.

У художньому контексті лексика набуває додаткових, вторинних семантичних відтінків, що збагачують її експресивне забарвлення. Збільшення виражальних можливостей експресивної лексики позитивно впливає на почуттєві інтенції юних читачів дитячої літератури.

Список використаних джерел

1. Бойко Н.І. Українська експресивна лексика в словнику, мові та мовленні. Ніжин : Вид-во Ніжинського ун-ту, 2002. 217 с.
2. Коваль Т.Л. Експресиви як безпосередній засіб репрезентації експресивної функції мови. URL: <http://surl.li/sxhna>
3. Бойко Н.І., Хомич Т.Л. «Експресивна семантика: дискурсивна інтерпретація» URL: <http://surl.li/sxhmg>
4. Чабаненко В.А. Стилїстика експресивних засобів української мови: Монографія. Запоріжжя: ЗДУ, 2002. 351 с.
5. Дерманський С. Чудове Чудовисько і Погане Поганисько. Казкова повість. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2014. 288 с.
6. Дерманський С. Чудове Чудовисько в Країні Жаховиськ. Казкова повість. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2011. 289 с.
7. Андрусяк І.М. Усі пригоди Стефи і Чакалки : казки / Іван Андрусяк ; худож. Наталка Гайда. Х.: Віват, 2023. 320 с.

8. Андрусак І.М. Усі пригоди Бурундука : повісті та оповідання. Х. : Віват, 2023. 176 с.

*Лігай Владислава Михайлівна
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта
(Українська мова і література)»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Строганова Ганна Миколаївна*

Формування лексичної компетентності учнів у процесі навчання української мови з використанням творчих вправ

Актуальність дослідження полягає в окресленні важливості формування лексичної компетентності учнів, що зумовлено рухливістю лексичного рівня української мови, а відтак постійним оновленням лексем, пластикою граматичних форм та строкатістю стилістичних засобів. Важливим завданням сьогодення є активізувати мислення учнів, пробудити в них інтерес до навчання та практичного використання лексикологічних понять. У сучасній методиці викладання української мови важливу роль в активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів відіграють творчі вправи, що не тільки виступають засобом урізноманітнення освітнього процесу, але й сприяють розвитку мовлення, а отже, й мислення, емоційної складової, мовного чуття, розуміння багатства виражальних можливостей української мови.

Лінгводидакти такі, як: А. Курінна [1], О. А. Кучерук [2], В. Я. Мельничайко, М. І. Пентилок, Л. П. Рожило [3], В. І. Новосолова [4], Л. Рускуліс [5], О. М. Семенов [6] зробили значний внесок у методику вивчення лексикології загалом. Проте питання комплексного дослідження щодо застосування творчих вправ в основній школі ще недостатньо висвітлено, що й зумовлює актуальність обраної теми.

Мета дослідження – виявити ефективні творчі вправи у процесі формування лексичної компетентності учнів основної школи на уроках української мови.

Уроки з лексикології визначаються як форма навчання та виховання мовної особистості. Л. Рускуліс наголошує на важливості формування лексичної компетентності сучасного учня, аргументовуючи, що це *«рівень оволодіння лексичними засобами української мови відповідно до ситуації мовлення, дотримання лексичних норм української мови, глибоке розуміння семантики слів, усвідомлене збагачення словникового складу й уміння застосовувати отримані знання на практиці відповідно до ситуації спілкування, глибока повага до українського слова й вільне володіння власне українською лексикою»* [5, с.170-171]. Оскільки лексикологія є наукою про лексичну систему загалом, а не про окремі слова, потрібно дотримуватись компетентісного підходу та враховувати зв'язки між лексикою й іншими рівнями мови (фонетикою, словотвором, морфологією, синтаксисом, стилістикою) для того, щоб учні сприймали мову як систему знань.

На основі вивчення практичного досвіду вчителів-словесників здійснено спробу розробки власної системи творчих вправ щодо вивчення лексикології в основній школі. Враховувано й психоло-педагогічні засади засвоєння лексикологічних понять учнів підліткового віку, тому серед вправ переважають групові та парні види робіт. Загалом відповідні завдання сприяють удосконаленню лексичної компетентності, що дозволить вдало використовувати групи лексики в усному та писемному мовленні. Також дотримано взаємодії міжпредметних зв'язків, що є одним із головних завдань компетентісного підходу у вивченні лексикології.

У процесі вивчення теми «Групи слів за походженням: власне українські слова та слова іншомовного походження» можна використовувати творчу вправу «**Етимологічний детектив**». Завдання: *Творців питомих слів української мови важко знайти. Проте є деякі відомі автори власне українських слів. До прикладу, талановита родина Косачів: Олена Пчілка вигадала слово мистецтво, а Леся Українка найпершою вжила слово промінь. Отож, спробуйте дослідити історію мовознавчих власне питомих слів та віднайти їх первинних авторів. Скористайтеся етимологічним словником. Підказка: варто звернути увагу на творчість Івана Котляревського та Івана Нечуй-Левицького.*

В опануванні теми «Активна та пасивна лексика: застарілі слова (архаїзми й історизми), неологізми» доцільно використати творчий прийом створення мовознавчого художнього образу. **Завдання:** *Проілюструйте архаїзми, історизми та неологізми з притаманними їм характеристиками у людській подобі. Усі в класі спочатку мають спробувати відгадати, який образ належить тій чи іншій лексичній одиниці, а потім описати його, використовуючи якомога більше лексичних одиниць з певної теми, що вивчається.*

Щодо тем «Загальноновживані та стилістично забарвлені слова» можна виконати такі творчі завдання:

«**Творче інтерв'ю**». Складіть орієнтовні питання до української зірки, замінюючи, де можливо, загальноновживані слова на діалектизми. До прикладу: *Тарасе Тополе, ваші **мешти** блищать, а **каптур** завжди чистий, це ваша **кобета** так старається чи ви самі?*

«**Сенкан**». Оберіть територію України, яка вам подобається найбільше, та створіть сенкан з притаманними їй діалектизмами. За допомогою тлумачного словника поясніть лексичне значення слів. До прикладу:

Заголовок (подушка)
Агац (акація)
Колиба (житло лісорубів)
Амбрела (парасолька)
Реклик (піджак)
Пасуля (квасоля)
Анцук (чоловічий костюм)
Трафити (потрапити)
Танір (тарілка)
Яфини (чорниці)

Після завершення теми «Професійні слова й терміни. Жаргонізми» можна надати можливість учням уявити себе **сценаристами-театралами** та запропонувати виконати творче завдання: *Правильно згрупуйте усі жаргонізми, а потім поділіться на пари та зіграйте ролі осіб з відповідним різновидом соціального діалекту (студентський, друкарський, журналістський, льотчицький, молодіжний, водійський жаргон). Слова: шибонутися, юзер, зависати, зарубіжка, глючити, залізо (апаратна частина комп.), гоблін (агресивний підліток), хвіст, гума (покришка), боковик (підзаголовок на полях), пробка, хвіст (нижній кінець сторінки), джинса (пропаланий матеріал), вінда, кінь (авто), чайник, гальмо (людина з повільною реакцією), ляп (помилка).*

Цікаво вивчати теми «Синоніми. Антоніми» за допомогою такого творчого завдання «**Лексичне ехо**»: вчитель називає синонім, а учні почергово повторюють його, даючи новий синонім або антонім до першого слова. До прикладу: говорити - говорити, базікати - говорити, базікати, теревенити тощо або сміятися - сміятися, плакати - сміятися, плакати, реготати - сміятися, плакати, реготати, рюмсати тощо.

Відеоматеріали у ТікТок можуть стати чудовим засобом для кращого засвоєння таких тем, як «Омоніми. Пароніми», оскільки для того, щоби розповісти про

особливості відповідних лексичних одиниць, потрібно попередньо врахувати всю складність вдалого komponування навчального матеріалу. У застосунку також є обмеження в часі, тому презентувати інформацію потрібно лаконічно, змістовно, а, головне, цікаво. Завдяки творчому завданню, що поєднує інтерактивність, структурування та візуалізацію інформації, посилюється мотивація та активізація учнівської пізнавальної діяльності.

Отже, для успішного формування лексичної компетентності учнів у процесі навчання української мови необхідно методично доцільно використовувати пізнавальні вправи, що впливають на творчий потенціал учнів. Урізноманітнення програмових тем творчими видами робіт сприятиме вдалому виробленню вмінь та навичок послугоування мовним лексичним матеріалом. Творчі завдання впливають на критичне мислення, пам'ять, розвиток самостійності, увагу, сприйняття. Крім того, вони містять розважальну складову, що сприяє розвитку мотивації.

Перспектива дослідження полягає у ще більшому доборі творчих завдань на уроках української мови в основній школі, яким, у порівнянні з методичними доробками молодших класів, приділено недостатню кількість уваги лінгводидактів.

Список використаних джерел:

1. Курінна А. Словоцентрична робота в основній школі: психолінгвістичний аспект // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. - 2012. - № 24(2). - С. 22-31. URL: [vlup_2012_24\(2\)_5.pdf](http://vlup.2012.24(2).5.pdf)
2. Кучерук О. А. Формування лексичної компетентності учнів засобами комп'ютерних ігор у навчанні української мови / О. А. Кучерук // Інформаційні технології і засоби навчання. - 2018. - Т. 63, № 1. - С. 47-55. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/admin,+1994-8093-1-CE%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/admin,+1994-8093-1-CE%20(1).pdf)
3. Мельничайко В. Я., Пентилюк М. І., Рожило Л. П. Удосконалення змісту методів і навчання української мови: Навчально-методичний посібник. – К.: Радянська школа, 1982. – 216 с.
4. Новосьолова В. І. Робота над збагаченням словникового запасу учнів у підручнику української мови для 8-го класу / В. І. Новосьолова // Проблеми сучасного підручника. - 2017. - Вип. 19. - С. 222-231. URL: <http://surl.li/tdqks>
5. Рускуліс Л. Формування лексичної компетентності учнів закладів загальної середньої освіти на уроках української мови: лінгводидактичний аспект. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський зб. наук. праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря]. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 39. Т.З.С. 169-174. URL: http://aphn-journal.in.ua/archive/39_2021/part_3/29.pdf
6. Семенов О. М. Навчання української мови і літератури у вимірах ключових компетентностей: методичний посібник. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2023. 212 с. URL: <http://surl.li/njqqi>

*Маріцька Анна Юрійвна
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта
(Українська мова і література)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Александренко Вікторія Вікторівна*

Трансформація лемківської міфології в модерній поезії Б. - І. Антонича

Пізнати таємниці цього світу з самого його зародження, знайти відповідь на безліч одвічних питань людського буття, усвідомити роль людини у світі допомагають міфологічні джерела, які є мостом «вічності», адже поєднують сучасне із минулим. *«Щоб зрозуміти і дослідити міф, варто пам'ятати насамперед те, що для міфологічної свідомості ... він є реальністю, яку переживає людина. Міфологічна свідомість абсолютна, безпосередня і наївна, загальнозрозуміла. Міф завжди життєвий і складається з живих особливостей, він насичений емоціями і реальними життєвими переживаннями...»* [1, с. 9]. Саме тому цю тему активно досліджували, обговорювали, використовували у своїх текстах письменники та науковці різних епох і різних куточків світу – Дж. Бокаччо, Дж. Віко, Фр. Ніцше, брати Грімм, П. Рікер, Р. Барт, В. Войтович, В. Давидюк, Н. Хобзей та інші.

Богдан - Ігор Антонич, український поет, теж звертався у своїй творчості до міфології. Митець народився на Лемківщині, де й формувався його світогляд під впливом українського фольклору. Для Б. - І. Антонича дуже важливим було вільне самовираження як поета, а тому йому й вдалося створити неповторну, оригінальну поезію, яка захоплює читачів крізь віки. Його особливість – це сповідування неподільності людини й природи, людини й космосу, передавання навколишнього світу таким, яким його відчуває поетична душа.

У своїх віршах Антонич часто оспівує природу рідної Лемківщини, її мешканців, пісні, повір'я: *«Снівучі двері, сивий явір, старий, мальований поріг. Так залишилися в уяві місця дитячих мрій моїх ... такий обмежений став обсяг тієї пісні, що дрижить, яка зворушенням хвилює та все ж без зайвої сльози пейзажі споминів малює»* [2, с. 7]. І взагалі природа була одним із основних джерел натхнення письменника, відправною точкою усього суцього.

Найважливішою рисою поезики Б. - І. Антонича є злиття української космогонічної символіки із хтонічними мотивами, з яких проростає творчо переосмислений ліричний світ митця. Зокрема астральна символіка (сонце, місяць, зорі) у різних поезіях збірок «Привітання життя», «Три перстені», «Книга Лева», «Зелена Євангелія» несе власний сенс, який проявляється в аморфних, зооморфних, ботаноморфних, антропоморфних образах. Наприклад, в одному із найвідоміших творів «Різдво» місяць є символом Батьківщини: *«Прийшли лемки у крисанях і принесли місяць круглий»* [2, с. 47]. У «Фіялках» міфологема місяця передає закінчення дня, його сила та функціональність підкреслюється червоним кольором: *«Фіялки й тедефонна трубка заворожливим сявом кличе, і місяць, мов червона губка, змиває попіл дня з обличчя»* [1, с. 22].

Отже, Богдан - Ігор Антонич у своїй творчості трансформував лемківську міфологію та наповнив її авторським змістом, надаючи кожній деталі власний сенс.

Список використаних джерел

1. Антонич Б. - І. Книга Лева – Л., 1936. URL: <https://libruk.com.ua/reader/antonych-bohdan-ihor/knyha-leva/>
2. Антонич Б. - І. Три перстені – Л., 1934. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Antonych_Bohdan-Ihor/Try_persteni/
3. Дарморіз О. Міфологія : навч. посібник / Оксана Дарморіз. - Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2010. - 248 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Darmoriz_Oksana/Mifolohiia.pdf
4. Пономаренко О. Астральна символіка у поезії Б. - І. Антонича – Слово і час, 2004. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/172579/06-Ponomarenko.pdf?sequence=1>

*Марущенко Діана Денисівна,
студентка 3 курсу
спеціальності 061 «Журналістика»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Марків Олександра Тимофіївна*

Ставлення до журналістики в суспільстві (на основі опитування студентської молоді)

Актуальність. Суспільство залежить від міфів, стереотипів та навішених ярликів. У медіаіндустрії такі явища спостерігаються також.

Мета дослідження – показати, як стереотипні уявлення про журналіста впливають на формування довіри до його роботи.

Об'єктом наукової роботи є журналістська діяльність у професійних та соціальних медіа, а *предметом* – репутація та суспільна роль журналіста на основі оцінювання його роботи студентською молоддю.

Який стереотипний образ журналіста нам транслиують медіа та оточення? Хитрий та пронирливий, корисливий, безтактовний, брехливий, продажний.

У чому полягає шкода подібних уявлень? Медіа посіли ключову роль у формуванні особистої думки, цінностей, світогляду індивіда та суспільних настроїв загалом [2]. Журналіст виступає проміжною ланкою між джерелом інформації та аудиторією. Саме від довіри до нього, від уявлень про його роботу та наміри залежить здатність людей сприйняти матеріал.

Тема довіри українців до різних медіа та журналістики зокрема неодноразово досліджувалася [1, 3, 4]. Наприклад, Н. Панасенко демонструє високий рівень вимог до особистих якостей та соціальних навичок професійного журналіста, серед найважливіших – чесність і невідкупність [5]. У дослідженні *Київського міжнародного інституту соціології* основними критеріями професійності журналіста респонденти називають репутацію журналіста – 55% і якість самого матеріалу – 54%, а ось щодо довіри, то «скоріше довіряють медіа, де працюють професійні журналісти, – 40%, або ж окремим журналістам, які довели якість своїх матеріалів, – 30%. 12% віддають перевагу дописам блогерів та постам відомих людей у соцмережах» [1]. Розуміємо, що висновки акцентують на конкуренції професійної журналістики з соціальними мережами.

Результати проведеного нами опитування показують, що більшість респондентів підтверджують важливість медіа для суспільства. Молодь одностайна в позиції – сучасне суспільство не може обійтися без професійних медіа. Журналісти повинні відчувати високий рівень відповідальності у творенні контенту, а люди – у його споживанні.

Наведемо ключові узагальнення.

1. Щодо стереотипного уявлення про «продажного» журналіста та його сильної залежності від позиції ресурсу, на якому він працює, студенти висловилися однозначно: вони здатні розпізнавати позицію журналіста, але також визнають його вплив на особисту думку, через що часто звертаються до професіоналів за критичною оцінкою ситуації. Найкращим способом подачі інформації молодь визначає грамотне поєднання фактів із власною позицією журналіста, а тому журналіст повинен думати про наслідки, які можуть виникнути після опублікування маніпулятивної, наперед продуманої, тенденційної інформації.

2. Сучасний журналіст повинен мати власну, «некуплену» думку. У її пошуках студентство звертається до неофіційних каналів інформації: особистих Telegram

каналів, YouTube каналів та соціальних мереж журналістів.

3. Журналіст несе відповідальність за свою позицію, адже має силу частково регулювати дії влади. Особливо це стосується болючої теми українського суспільства – корупції. Журналістські розслідування та активна соціальна позиція відіграють важливу роль у боротьбі з цією проблемою.

4. Молодь має багато вимог до професійного журналіста, якому можна довіряти. Більшості вдалося знайти кілька джерел, що відповідають їх очікуванням. Серед них найпопулярніші постаті: Ігор Лачен, Сергій Іванов, Марічка Падалко, Михайло Ткач.

5. Повномасштабна війна в Україні принесла за собою нескінченний потік новин, що докорінно змінив роботу журналістів. Деякі респонденти зазначають недовірливе ставлення до «Єдиного Марафону».

Як бачимо, опитування демонструє загалом позитивне ставлення молоді до професійної журналістики, схильність довіряти їй. Негативне – викликане явищем так званої «журналістики відданості», що виражається у формулі: «журналіст змушений сповідувати позицію медіа, де він працює». Саме це зумовлює необ'єктивність у висвітленні подій, підтасовку фактів, правду наполовину та інші маніпулятивні прийоми.

Підтримка та популяризація незалежної української журналістики можуть стати основним рішенням проблеми.

Хочеться зауважити, що українська журналістика попри все має авторитет і продовжує розвиватися, реагуючи на медійні тренди і запити аудиторії.

Список використаних джерел:

1. Київський міжнародний інститут соціології. Соціологічне дослідження "Демократія, права і свободи громадян та медіаспоживання в умовах війни". 2022. 59 с. URL: <http://surl.li/teyeq> (дата звернення: 11.12.2023).
2. Кирилів О. Вплив цінностей журналіста на формування суспільних процесів. С. 62–63. URL: <http://surl.li/tycyp>
3. Опитування від 26-30 липня 2022 "Інформації з яких джерел більше довіряють українці і якими, на їхню думку, є критерії професійності журналістів". Київ : Київ. міжнар. ін-т соціологі, 2022. 6 с. URL: <http://surl.li/tycyn> (дата звернення: 11.12.2023).
4. Опитування USAID/Internews «Українські медіа, ставлення та довіра у 2022р.». 2022. URL: <http://surl.li/tycih> (дата звернення: 11.12.2023).
5. Панасенко Н.М. Професія – журналіст: професійно-важливі якості та психологічні особливості. *Актуальні проблеми психології*. 2019. Т. 5, № 19. С. 177–184. URL: <http://surl.li/tycjq> (дата звернення: 11.12.2023).

*Олефиренко Марина Володимирівна
студентка III курсу
історичного факультету
спеціальності «Середня освіта (Історія)»*

*Науковий керівник:
старший викладач кафедри стилістики української мови
Підкамінна Людмила Василівна*

Історичний сторителінг у публічному мовленні

У часи, коли інформація надходить звідусіль, увага людей стає все більш мінливою. Щоб зацікавити аудиторію та донести свою думку, ораторам потрібні нові ефективні інструменти. Одним із таких інструментів є історичний сторителінг, або використання історичних оповідань у публічних виступах.

Стан наукової розробки проблеми. Нині історичний сторителінг у публічному мовленні є активно досліджуваною темою, особливо в галузях комунікацій, медіа, культурології та історії. Дослідницькі роботи в цій царині спрямовані на розуміння ролі історичного сторителінгу у формуванні суспільної свідомості, переосмислення історичних наративів та вивчення його впливу на аудиторію.

Дослідниками, які намагаються визначити мету сторителінгу, класифікувати види та типи історій, а також описати, що таке гарна історія, є: М. Вест, К. Гопіус, Н. Дуарте, Р. Йенсен, Дж. Кемпбел, Р. Маккі, Н. Малік, М. Сайкс, Л. Сегер, А. Сіммонс, П. Сміт, Дж. Трубі, Хатченс. Також чимало рекомендацій, вправ зі сторителінгу окреслили у своїх роботах П. Воловік, С. Крутько, Л. Василик, С. Калінін, Д. Тамашина та ін [1].

Метою дослідження є особливості використання історичного сторителінгу в публічному мовленні для досягнення комунікативних цілей.

Виклад основного матеріалу. Сторителінг (у перекладі з англійської story означає історія, а telling – розповідати; отже, сторителінг – це розповідь історій) – це мистецтво захопливої розповіді та передавання за її допомогою необхідної інформації з метою впливу на емоційну, мотиваційну, когнітивну сфери слухача. Ця методика була розроблена Девідом Армстронгом, головою міжнародної компанії Armstrong International та успішно випробувана на особистому досвіді.

У процесі створення сторителінгу Девід Армстронг врахував відомий психологічний чинник: історії значно легше сприймаються, вони більш захопливі та цікаві, ніж правила або директиви. Після того, як людина вислухала вас, вона починає вам довіряти. Вам же стає значно простіше переконати її у чомусь та мотивувати [2].

Історичний сторителінг, у свою чергу, – це використання історичних фактів і подій у вигляді життєвих історій, що значно зацікавлює аудиторію, привертає її увагу.

Історичні розповіді про добре відомі події надихають людей, дають відчуття причетності до них та гордості [3].

Використання історичного сторителінгу допомагає підвищити інтерес до виступу, поглибити розуміння минулого та його впливу на сучасність, а також стати гарним аргументом для розкриття теми доповіді.

Переваги сторителінгу:

- історії зачіпають емоції людей, роблячи інформацію більш доступною та сприятливою для запам'ятовування;
- історії можуть надихати людей на дії, показуючи приклади успішної боротьби за справедливість, свободу або інші важливі цінності;
- історії допомагають людям краще зрозуміти складні питання, такі як політичні системи, соціальні проблеми або економічні явища;
- історії можуть об'єднувати людей, даючи їм спільне розуміння та спільні цінності.

Також важливо зазначити, що демонстрація знання історії та вміння використовувати її у своїх виступах робить вас більш авторитетним в очах аудиторії, а посилання на історичні джерела посилять ваші аргументи.

Основний матеріал історичного сторителінгу може бути розділений на кілька ключових аспектів:

1. Вибір теми та матеріалу. Це може бути ключова історична подія, біографія визначної особи, або певний період чи аспект історії. Головне, ретельно досліджувати та перевіряти факти, які використовуєте.

2. Розкриття контексту: перед початком розповіді про конкретну подію або постать важливо надати аудиторії контекст для розуміння історичного фону.

3. Використання нарративу: історичний сторітелінг часто базується на створенні нарративу – живої та захопливої розповіді, яка привертає увагу слухачів та спонукає їх співчувати, розуміти та відчувати емоції.

4. Використання візуальних засобів.

5. Закріплення основного повідомлення: важливо, щоб історичний сторітелінг мав чітке основне повідомлення або основну ідею, яку запам'ятають слухачі після завершення виступу або презентації.

Слід зазначити, що історичний сторітелінг – це ефективний спосіб впливу на слухачів, але він також може бути використаний в негативному напрямку: маніпулювання аудиторією, поширення ненависті та розпалювання насильства. Такими були, наприклад, публічні виступи Адольфа Гітлера, який використовував історичний сторітелінг для пропаганди.

Висновки. Отже, історичний сторітелінг у публічному мовленні – це потужний інструмент, який може допомогти зробити ваш виступ більш емоційним та цікавим. Також він сприяє підвищенню інтересу до історії та покращенню розуміння минулого. Проте для його успішного використання необхідно уважно вивчати історичні факти, правильно їх тлумачити, обирати відповідний матеріал. Це забезпечить інтерес аудиторії та дотримання культурних та етичних норм.

Список використаних джерел

1. Сторітелінг: ознаки "гарної" історії / І. Л. Побідаш // Обрії друкарства. - 2019. - № 1. - С. 144-150.
2. КМДШ. Сторітелінг як метод навчання. URL: <https://www.creativeschool.com.ua/blog/storitelling-yak-metod-navchannya/>
3. ШКОЛА КРАСНОМОВЕЦЬ. Що таке сторітелінг? Руслан Ружицький. URL: <https://krasnomovec.club/uspishnyj-storiteling-u-publichnomu-vystupi/>
4. Майстерня Лева. Сторітелінг. Сторітелінг або чому вам терміново необхідно навчитися розповідати історії. Адрій Степура. URL: <https://masterlev.com.ua/storitelling-abo-prodam-dorogo/>
5. Storytelling: велика сила маленьких історій: Консультація методиста / уклад. Т. М. Кириленко. — Краматорськ: ЦМПБ, 2020. — 20 с.
6. Marketer. Сторітелінг – основні правила створення цікавої історії. URL: <https://marketer.ua/ua/storytelling-basic-rules-for-creating-an-interesting-story/>
7. Пастушенко Т. Тетяна Метод усної історії та усноісторичні дослідження в Україні / Тетяна Пастушенко. // Історія України. – 2010. – №17. – С. 10–15.
National Storytelling Network. What Is Storytelling? URL: <https://web.archive.org/web/20220817052212/https://storynet.org/what-is-storytelling/>

*Омельченко Дарина Вікторівна,
магістратка
спеціальності «Середня освіта
(Українська мова і література)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, професор
Осьмак Ніна Дмитрівна*

*Образ мандрівника шукача істини барокового характеру у романі
«Срібне молоко» Валерія Шевчука*

Особливе місце у творчих дорадах Валерія Шевчука займають образи духовенства. Значущим типом є саме образ мандрівника, шукача істини. Використання таких образів надає роману барокового характеру. Як зазначає дослідниця І. Приліпко, що персонажам барокового характеру «властива внутрішня амбівалентність, переживання складних, суперечливих почуттів, сумніви, страх, сум'яття» [3]. Ці персонажі, які створює й реалізує у творах письменник, мають прототипів, що належать до епохи Бароко.

Унікальність таких персонажів полягає у тому, що вони є шукачами сенсу життя та свого існування, вони здатні до філософських роздумів про вічні проблеми, часто є ініціаторами власних мандрівних пригод, вирізняються інтелектуальним рівнем розвитку та любов'ю до життєвих перипетій.

Образ мандрівника-шукача істини представляє собою людину, яка відчуває потребу відкрити для себе нові горизонти та знання, вийти за межі й пізнати істину. Така людина завжди перебуває в русі, постійно досліджує й аналізує особливості довколишнього світу, шукає відповіді на складні філософські питання, прагне обороти внутрішньо-особистісного конфлікту шляхом досягнення внутрішнього спокою та гармонії.

Основною рисою, що наділяє героїв бароковим характером – це життєвий шлях, присвячений філософським або релігійним пошукам, вони прагнуть віднайти відповіді на глибокі питання сутності людського буття, можуть бути експресивними у своїх діях та вчинках.

Головний персонаж роману «Срібне молоко» тяжіє до образу барокової трагікомедії. Мандрівний дяк, відомий як «... автор славетної пісні про комара, котрий оженився на мусі, а щечудових, непорівняних нищинських віршів...» [4, с. 21]. Будучи представником барокового характеру Григорій Комарницький перебуває у стані самотності, туги, невизначеності. Особливістю психоемоційного стану дяка є роздвоєність його натури, внаслідок чого він втрачає з поля зору межу між реальністю та ірреальністю. Часто сприймає за реальність видіння та образи, що постають у його свідомості та творчій уяві: «... побачив перед собою червоного сутерена, до якого вступив, будучи сам розпечений до червоного, ізнапрочуд порожньою головою і гостро наструнченим тілом», «... пішов блукати сутереном, аж доки не змудило, тоді стало зле, і він виблював із себе отевипите ізбіліхя блук молоко, відтак рвонувся із червоного полону...» [4, с. 15].

Григорій Комарницький ніколи не брав на себе відповідальності за власні бажання та вчинки і реалізації. Він запевняв сам себе, що не може стояти перед магічними впливами жінок та інших природних явищ, як, наприклад, місячний сяйво. Тож у любовних пригодах він завжди перебував у позиції жертви, від якої розвиток дій не залежить: «... зараз ізсутіні виступить щось чихтось, і щось чихтось зневолить його, як це бувало, зрештою, завжди...» [4, с. 33].

Образ Григорія Комарницького є прототипом мандрівників та шукачів істини барокового характеру. Дяка манить дорога. Він перебуває у пошуку свого місця у цьому світі. Мандривід одного до іншого села є вимушеною дією через постійні вигнання. Дяк виявляється слабкою людиною й ліричною натурою, якій не сила встояти перед жіночими чарами. До гріховних дій його також веде срібна дорога місячного сяйва.

Під час тілесних пристрастей Григорій Комарницький втрачає відчуття реальності, його ніби поглинає якась невідома сила. Мандруючи у пошуках свого призначення, дяк продовжує підтримувати зв'язки з Явдохою, яку він покохав. Остання таємна зустріч коханців стала часом розплати за гріхи. Тепер шлях Григорія Комарницького мавдещо інший сенс. Він перебував у пошуку свого дитяти, голос якого постійно кликав. Дяку довелось повернутися у кожне місце, де він точно

мавсексуальністосунки з жінками. Шлях у пошукахжиттєвоїістинивиявився для ньоговічним. Тепер, знаючиістинужиття, маючисенссьогобуття, він просто втрачаєсвоєжиття. Дорога відібрала у ньогожиття. Вінзнайшовсвійсенс, але так і не змігпочуватийого наяву.

Список використаних джерел

1. Бондаренко А. Інтерсеміотичні грані дискурсивного простору роману Валерія Шевчука «Срібне молоко». *Волинь-Житомирищина*. 2010. № 20. С. 36–46.
2. Приліпко І. Ремінісценції та алюзії у творах Валерія Шевчука. *Слово і Час*. 2009. № 7. С.33–37.
3. Приліпко І. Образ священнослужителя-мандрівника, шукача істини у прозі Валерія Шевчука. *Слово і Час*. 2013. №210. С. 85 – 89.
4. Шевчук В.О. Срібне молоко. Львів: Кальварія, 2002. 192 с.
5. Юрчук О. Житомирська прозова школа: нативізм (В. Шевчук) і контракультурація (В. Даниленко). *Волинь-Житомирищина.Історико-філологічний збірник з регіональних проблем*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. № 20. С. 218–232.
6. Яковенко С. Гендерна проблематика в прозі Валерія Шевчука. Житомир: *Волинь-Житомирищина*. 2007. № 17. С.39–48.

*Онацька Олена Вячеславівна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «Середня освіта
(українська мова і література)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Урись Тетяна Юрійвна*

Авторський задум і його текстуальне втілення у збірці «Мисливські усмішки» Остапа Вишні

Збірка відомого письменника Остапа Вишні «Мисливські усмішки» вирізняється своєю унікальною та оригінальною концепцією. Недаремно М. Рильський зазначав: «Остап Вишня – справжній мисливець і при тому поет полювання» [6, с. 4-5].

У своїх дослідженнях, присвячених творчості відомого гумориста, Ю. Бурляй, І. Дзевєрін та В. Дорошенко зосередили увагу на розгляді ідейної концепції. Б. Пришва проаналізував комічні прийоми, якими користувався митець, виявивши на конкретних прикладах характерні контрастності і сутність кожного з них. Метою цієї розвідки є аналіз авторської концепції та її текстуального втілення у збірці «Мисливські усмішки» Остапа Вишні, висвітлення основних рис та унікальних аспектів його майстерності. Дослідження спрямоване на визначення факторів та умов, що спонукали до створення усмішок, а також конкретних творчих методів та прийомів, які використовував письменник для розбудови художнього світу збірки.

«Мисливські усмішки» – це серія коротких гумористичних оповідань, що розповідають історії із мисливських полювань, короткі настанови та своєрідні традиції. Ці оповідання мають пейзажний ліризм та народний гумор, які у поєднанні можуть викликати у читача усмішку своєю простотою та легкістю [4]. Ю. Цеков стосовно цієї збірки зазначив, що це «своєрідний синтез народного анекдоту з пейзажною лірикою в прозі,... в якому на крилі непідробного гумору тримається надійно читацька

зацікавленість... та на крилах ліризму підноситься в духовну вись те, що складає особистісну суть людини – її любов до рідної землі, до свого народу, до його мови, культури» [7, с. 38].

У циклі зібрано твори, написані протягом п'яти років – в період з 1945 до 1950 рр. Але варто відзначити, що тема полювання в житті письменника була актуальною завжди – Остап Вишня сам був завзятим мисливцем. У своїх мемуарах він вказував, що полювання чи риболовля були своєрідним способом відпочинку, де можна було відчувати себе вільним. І, як підкреслив С. Олійник, це було традиційною метою його колеги-мисливця: «...Любив Вишня поїхати в неділю на полювання. Мав він рушницю добру, і їздити мав чим. В понеділок приходив в редакцію.

– Ну як полювання, Павле Михайловичу? Вбили зайчика?

– Та що ви! Щоб я ото вбивав те, що так люблю!

І додав, пам'ятаю: – Вишня завжди летить на полювання з гаслом: "Хай живуть зайці! "» [3, с. 29].

Перше систематизоване й повне видання збірки світ побачив у 1958 р., вже після смерті письменника. Передмова містить слова Остапа Вишні, які самі собою окреслили ідейний зміст циклу: «Мисливський і рибальський спорт дає нам фізичну силу, розвиває в нас любов до рідної природи, учить нас любити і пташку, і звірятко, і деревце, і квіточку. Любіть, дорогі друзі, охоту, а ще більше любіть природу, бережіть її, охороняйте її» [5, с. 390].

Збірка складається з 25-ти творів, а центральним персонажем є мисливець, для якого мета полювання не вбити щось, а навпаки – «уникнути насильства над природою» [5, с. 390]. Інколи героями постають мисливці-невдахи та мисливці-фантазери. Вони розповідають історії, що непідвладні законам логіки, але точно зацікавлюють та переконують слухача. Основною ж метою полювання для всіх мисливців є привід зібратися та поспілкуватися.

У творі «Як варити і їсти суп із дикої качки» яскраво зображена ціль мисливської подорожі, і автор пояснює її так: «Їдете ви компанією, тобто колективом, так – чоловіка з п'ять, бо дика качка любить їти у супову каструлю з-під колективної праці. Дика качка любить убиватись тихими-тихими вечорами, коли сонце вже сковзнуло з вечірнього пруга, минуло криваво-багряний горизонт, послало вам останній золотий привіт і пішло спати... А вранці дика качка зривається шукати вашого пострілу рано-рано, тільки-но починає на світ благословлятися» [5, с. 211].

Однією з найважливіших умов успішного полювання, мабуть, є систематизованість у підготовці необхідного обладнання: збір рушниць, продуктів харчування, необхідних інструментів: «...коли в качачому полюванні більшу вагу мали помідори й огірки, то тут їх замінюють сало й ковбаса. Незмінною залишається стопка. При полюванні на качки стопку, як ми знаємо беруть, щоб вихлюпувати воду з човна, а при полюванні на зайця з неї, при певному досвіді, дуже добре оглядати обрій: коли дивитися крізь дно, – місцевість рельєфніша» [5, с. 223].

Цей цикл пронизаний захоплюючими мистецькими пейзажами, які свідчать про витончений естетичний смак автора, його здатність не лише сприймати, а й вдало відтворювати красу природи, розписуючи її вражаючими зоровими та звуковими образами. Ці образи розкривають перед читачем великий талант письменника-імпресіоніста: «Ранок. Морозець. Порипує сніжок...Визирнуло сонце. Застрибали на сліпучо-білій, що й оком її не охопиш, ковдрі мільярди діамантів» («Лисиця») [5, с. 216].

У збірці авторський задум втілений у створенні гумористичних оповідань, які розкривають не лише процес полювання, а й філософські, екологічні та соціокультурні аспекти цієї діяльності. Письменник не лише показує читачам веселі пригоди мисливців, а й спонукає до роздумів про взаємозв'язок людини з природою, важливість її бережливого ставлення та необхідність врегулювання взаємин між людиною та

навколишнім середовищем. Авторський задум полягає в тому, щоб підвищити екологічну свідомість читачів та спонукати їх поважати природу через гумористичний погляд на мисливські сюжети.

Отже, збірка «Мисливські усмішки» Остапа Вишні пропонує оригінальний погляд на мисливство як засіб для досягнення гармонії в душі людини з природою, що відображає певну індивідуальну світоглядну концепцію. Часто оповіді про полювання закінчуються позитивними сценами, де мисливець повертається додому без здобичі або з «альтернативною» (купленою в магазині) здобиччю. Для автора головне у полюванні – уникнути вбивства, провести з друзями сердечні бесіди, розповісти кумедні історії, разом заспівати та згадати молодість.

Список використаних джерел

1. Бурляй Ю. Основи літературно-художньої критики. К.: Вища школа, 1985. 247 с.
2. Дорошенко В. Вишкільний курс. Матеріали до історії розвитку суспільно-політичної думки в Україні ХІХ-ХХ стол. / уложив Г. Васькович; Київ, 1976 - 1977.
3. Олійник С. Поезії. / Упоряд. О.Олійник, М. Бажан. Київ : Рад. письменник, 1984. 225 с.
4. Онацька О. Система творчих принципів у творенні «Мисливських усмішок» Остапа Вишні. *Матеріали звітно-наукової конференції студентів та аспірантів Українського державного університету імені Михайла Драгоманова «Освіта та наука 2023»*. Київ, 2023.
5. Остап Вишня (Губенко Павло Михайлович). Твори В 4 т. / Редкол : О. І. Дзеверін (голова) та ін. Київ : Дніпро, 1989. Т. 3. Усмішки, фейлетони, гуморески, 1944-1950. 398 с.
6. Рильський М. ...І ласкава усмішка. *Про Остапа Вишню: Спогади* / Упоряд. В. О. Губенко-Маслюченко, А. Ф. Журавський. Київ: Радянський письменник, 1989. С. 7-9.
7. Цеков Ю. «Мою роботу рецензував народ!». *Остап Вишня (Губенко Павло Михайлович). Твори В 4 т.* / Редкол: О. І. Дзеверін (голова) та ін. Київ: Дніпро, 1988. Т. 1: Усмішки, фейлетони, гуморески, 1919-1925. С. 6-42

*Орбець Ольга Теодорівна
Студентка 3 курсу
Спеціальності «Українська філологія»*

*Науковий керівник:
Зінченко Надія Миколаївна*

Стратегії впливу в політичних промовах Володимира Зеленського

У статті розкрито зміни в політичному мовленні Володимира Зеленського на прикладі порівняння промов і прес-конференцій VI Президента України на початку каденції у 2019 та 2023 роках. Ретрансльовано диференціацію в інтонації, впевненості в собі під час мовлення, використані найчастіше вживаних слів, конструкцій речень.

Постановка проблеми: Володимир Зеленський – один із найвпливовіших офіційних представників нашої держави як внутрішньо в країні, так і на світовій політичній арені. Відстеження його поведінки через прес-конференції з представниками ЗМІ та щоденними зверненнями до громадян неабияк затребуване для визначення загальної зміни політичного дискурсу України. Саме це розкриває більше розуміння зміни особистості та меседжів, у яких читається найближче майбутнє країни.

Кожна промова чи діалог – це маніпуляція, вплив на співрозмовника чи будь-якого іншого реципієнта. Безумовно, слова Президента України – першої особи країни, Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, мають неабиякий вплив на багатомільйонну аудиторію – громадян. Тож актуальність проблеми дослідження полягає у:

- 1) визначенні вдосконаленості публічних виступів VI президента через призму семантики та синтаксису;
- 2) зміни риторики й, відповідно, поведінки;
- 3) збагачення дослідницької бази щодо політичних комунікацій та їхнього впливу на адресатів.

Мета статті – дослідження зміни мовлення Володимира Зеленського на рівні побудови реченнєвих конструкцій, поведінки та загальної риторики його політичного дискурсу.

Виклад основного матеріалу: У час активної повномасштабної війни український політичний простір переповнюється емоціями і яскравіше впливає на слухачів і споживачів політичних заяв, промов тощо у силу більшої чутливості та вразливості суспільства. Персуазивність (з англ. *persuasion* – умовляння, переконання) передбачає розгляд лінгвістичного, соціологічного, культурологічного та інших аспектів, тому він має міждисциплінарне спрямування. [2] У цьому дослідженні буде висвітлено лінгвостилістичний та соціологічний аспекти.

Пересічний громадянин знає, що промови Володимира Зеленського надзвичайно потужно впливають на народну масу – колективного реципієнта. Семантика та стилістичні забарвлення у промовах 2019 року дещо відрізняються своєю більшою досконалістю та порівняним вираженням більш стійкої громадянської позиції. Проте база спільності з народом – простий громадянин, що не має політичної кар'єри в минулому до балотування на пост Президента України. Яскраво відображено ці аспекти в наведених нижче прикладах:

«... президенти розповідають **нам** [...] дуже часто [...] **ми** вимикаємо звук.» [4] [не відділяє себе від народу, до якого звертається, підтримує імідж «людини з народу», не відносить себе до «тих президентів-злюдюг», показує свою іншість]. У наведеній цитаті з новорічного привітання президента України (31 грудня 2019) використана маніпулятивна тактика солідаризації задля позитивного впливу на адресата. Це часто супроводжується прийомом протиставлення МІ-інклюзивного третім особам, на позначення яких використовуються слова з пейоративним значенням.

«... Президент України, звичайна домогосподарка [...] Це кожен з нас. Це українці. Такі як є [ставить кожного з переліку на рівні, наголошує на своїй приналежності до простих громадян]. [...] Ми з вами дуже різні. Так хто ж ми?» [4] [протилежною думкою «різні» Володимир Зеленський висвітлює найголовнішу близькість і подібність до кожного українця, незважаючи на розбіжності. Він позиціонує себе як людина близька кожному, у кожного є щось спільне із Президентом, а в нього зі слухачами.].

Мовець користується маркуванням позиції приналежності до всіх слухачів. Крім того, він апелює до цінностей різних груп, зокрема, за мовою, національністю, релігією. Таким чином постає висловлення свого розуміння, близькості цих груп для спікера та, відповідно, їх несвідома прихильність зростає. Зеленський номінує слухача і глядача як близьку людину. Проте ефект однаковий, тактика одна і та ж. «Для цієї тактики притаманним є вживання лексики, яка функціонує лише у вузьких колах, що дозволяє бути ближчим до адресата, говорити його мовою.» - стосується звертання до нацменшин, аби завоювати їх прихильність, адже про них пам'ятають і ставляться з повагою, говорять їхньою мовою [8].

У публічному мовленні Володимира Зеленського нерідко зустрічаються повторювальні конструкції задля підсилення змісту: «Заради однієї мети, заради однієї миті – першої секунди перемоги. І заради однієї епохи – епохи, де панує мир» [1]; «За ці шість місяців ми змінили історію, змінили світ і змінилися самі» [7]; «Ми зробили вибір. Для когось – це Маріуполь. Для когось – Монако» [7]. Також такий прийом використовується мовцем і для увиразнення бажаності повідомлюваного та його результату: «За слова, які ми чуємо. За дії, які ми бачимо...» [1].

Часто для реалізації мовлення та донесення своїх ідей та думок адресант використовує короткі речення. Саме це значно спрощує сприйняття адресатом інформації саме так, як насамперед було заплановано, і реалізує поставлені завдання: «Це терор, якого Європа не бачила. Не бачила вже 80 років! І ми просимо про відповідь. Про відповідь від світу. Про відповідь на терор» [3].

Варто звернути увагу і на еволюцію загальної впевненості в собі наживо перед десятками журналістів. Також на прикладі першої та крайньої прес-конференції президента варто висвітлити питання мови. На першому великому 14-годинному прес-марафоні (11 жовтня 2019) мовець давав відповіді як українською, так і російською: «Стот звонок влияет только на одно... [про дзвінок із Дональдом Трампом]» [6]. Тоді як на крайній прес-конференції (25 лютого 2024) пан Зеленський на запитання будь-якою мовою відповідав державною мовою. Інтонаційно мовець намагається звучати проникливо, стримано, переконливо та при тому всьому приязно до реципієнта, як у 2019 році, так і у 2024 році. Проте при незручних питаннях мовець стає більш емоційним та важче контролює їх.

Висновки: Отже, політичний дискурс – це система аудіальних і візуальних знаків, що його формують. Залежно від рівня досвідченості у політичному мовленні, політичної ситуації в країні та чіткості політичної позиції. Перші й останні публічні виступи Володимира Зеленського суттєво відрізняються впевненістю в собі, більш чіткою позицією та суто проукраїнською риторикою. Та однаково у будь-який час успішно реалізується з допомогою повторюваних конструкцій й різних маніпулятивних стратегій, зокрема тактики «МИ-інклюзивності». Риторика стала більш стійкою, та ідеологія з основою «людина з народом» незмінна.

Список використаних джерел

1. Виступ Президента України Володимира Зеленського у Верховній Раді. URL: <https://www.president.gov.ua/news/vistup-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-u-verhovnij-74737>
2. Гурко О.В. Журналістика/ лінгвостилістична специфіка політичних промов В. Зеленського // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського/ Серія: Філологія. – Дніпро, 2022 – Т. 33 (72) № 4. - Ч. 1.
3. Звернення Президента України до учасників благодійного вечора Brave народу України і Великобританії. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3476124-zelenskij-zvernuvsja-do-narodiv-ukraini-tabritanii-mi-dijsno-potuzno-zahisaemo-svobodu-v-evropi.ht>
4. Зеленський привітав українців з Новим роком (31.12.2019) URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/noviy-rik-2020-zelenskiy-privitav-ukrajinciv-z-novim-rokom-tekst-ta-video-novini-ukrajini-50062245.html>
5. Інавгураційна промова Президента України Володимира Зеленського (20.05.2019) URL: <https://www.president.gov.ua/news/inavguracijna-promova-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelensk-55489>
6. Пресмарафон Зеленського. Головне URL: <https://youtu.be/0wGNasEOnUA?si=aAOJhp00pZGesu2w>

7. Привітання Президента Володимира Зеленського з нагоди Дня Незалежності України (24.08.2022) URL: <https://www.president.gov.ua/news/privitannya-prezidenta-volodimira-zelenskogo-z-nagodi-dnya-n-77265>
8. Промова Президента України Володимира Зеленського перед конгресом США. URL: <https://www.mil.gov.ua/special/news.html?article=66920>
9. Шкіцька, І. Ю. Маніпулятивна стратегія позитиву в українській мові [Текст] : дис. д-ра філол. наук / Шкіцька Ірина Юріївна ; Терноп. нац. екон. ун-т. - Т., 2012. - 484 с.

*Пастушок Анна Вікторівна,
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта
(Українська мова і література)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, професор
Осьмак Ніна Дмитрівна*

Художня інтерпретація жіночності в романі «Графиня» Володимира Лиса

Володимир Лис – це справжній феномен сучасності. Романи письменника – експериментальні, оскільки творчо видозмінюють мистецькі надбання попередників та інтенсивно засвоюють жанрово-стильові новації. Тема жінки як зовнішній об'єкт, що дистанціюється від чоловічого сприйняття, опиняється в центрі твору «Графиня» В. Лиса.

Різноманіття рис засвідчує багатогранність жіночих образів відповідно до індивідуального бачення жінки кожним творцем.

У романі «Графиня» автор змальовує жіночність різноманітними художніми засобами й надає авторську інтерпретацію образу жінки. У творі жінка постає з виразними жанровими ознаками нуару: фатальна жінка, підступна спокусниця. Така жінка – багатогранна, незалежна й може відкрито протистояти набагато сильнішим чоловікам. Це вдалий приклад сильної жінки, за якою не стоїть використання стереотипів.

Головна героїня, Люба Смажук, позбавлена рис, приписуваних жінці згідно з традиційними (патріархальними) уявленнями про гендерні ролі. Вона уособлює собою «темний бік» фемінності, адже наділена красою, сексуальністю та здатністю звабити практично будь-якого чоловіка. Люба загадкова, непередбачувана і, найважливіше, становить небезпеку для чоловіків, розглядаючи їх як засіб для втілення своїх ідей і бажань.

Насправді фатальна жінка є важливою ознакою появи нового жіночого образу, починаючи з 1850-х років унаслідок соціальних, політичних та культурних обставин. І взагалі вся гендерна проблематика пов'язана з образом фатальної жінки.

Образ «фатальної жінки» несе в собі те, що зазвичай люди не показують, ту темну, небезпечну, руйнівну сторону особистості. Це помітно і в образі Люби, яка була надзвичайно захоплена графинею Венцеславою, згодом ця захопленість переросла у переконання, що вона повинна спробувати відтворити у своєму житті те, що вже прожила колись реальна Венцеслава-Ловига. Героїня повторювала безумні події. Наприклад, паралізування собак. Вона відшукала рецепт суміші і залишалось знайти лише вбивцю. І вона його знайшла, закохала в себе і божевільний план здійснювався.

Автору роману вдалося вдало показати як така жінка здатна змінювати життя і долю чоловіка взагалі. У романі «Графиня» бачимо прагнення героїні перевершити у

творчому й кар'єрному зростанні свого вчителя. Люба стає домінантною над Платоном. Вона вміло керує чоловіком. Змушує його вірити у надзвичайні речі та навіть брати в цьому участь. Божевілля яке відбувається у Густому Лузі зводить з розуму вчителя малювання. І що важливо, всі ці події створює саме Люба.

Образ жінки в літературі все більше відмежовується від нашарувань минулих століть. Проаналізувавши образ Люби Смажук, можна виділити типові риси фатальної жінки: загадкова, приваблива, має подвійні мотиви, небезпечна, маніпулятивна. У творі героїня зображується як надзвичайно гарна та талановита жінка зі звабливою зовнішністю та складним характером. Свою сексуальність використовує як зброю. Популярність образу серед авторів-чоловіків залишається прикладом жіночої незалежності, є виявом водночас бажання такої жінки та страху чоловіків перед сильною жіночою особистістю. Авторська інтерпретація жіночності в романі представлена у взаєминах між чоловіком і жінкою; протистоянні патріархату; наявності контрастів.

Список використаних джерел

1. Бородіца С. Проза Володимира Лиса в сучасному українському літературному дискурсі. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Літературознавство. 2015. № 43. С. 62-70.
2. Бородіца С. Рецепція прози Володимира Лиса в сучасному українському літературознавстві. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Філологічні науки. Літературознавство. 2016. № 1. С. 80-85.
3. Білоус Н. В. Сильові особливості моделювання жіночих характерів в українській літературі другої половини ХІХ – початку ХХ століття: автореф. дис. ... кандидата філол. наук : спец. 10.01.01 «Українська література. К., 2005. 17 с.
4. Павличко С. Теорія літератури. Упоряд. В.Агеєва, Б.Кравченко. К. : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2002. 679с.

*Пельцер Анастасія Михайлівна
студентка III курсу
спеціальності «Журналістика»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Урись Тетяна Юрївна*

Образ козака Михася у п'єсі «Чарований Запорожець» Богдана Жолдака

Останні роки показали, що в сучасній українській драматургії спостерігається беззаперечне відродження, і навіть найсвіжіші публікації представляють нову плеяду драматургів, які свідчать про очевидну художню динаміку жанру. Одними з найкращих творів сучасної драми є «Хлібне перемир'я» С. Жадана, «Мобільні хвили буття» В. Рафеєнка, «Чарований запорожець» Б. Жолдака та ін.

Б. Жолдак – український письменник, сценарист, драматург, який доклав чимало сил для розвитку драматургії [2]. У своєму арсеналі він має кілька драматичних робіт, які розкривають його як цікаву постать, зокрема п'єси «Закоханий чорт» (1986), «Глина» (1993). Його руками були створені сценарій до кінофільму «Запорожець за Дунаєм» та постановка гопак-опери «Конотопська відьма». Дослідженням творчості автора

займалися Н. Мірошниченко («Богдан Жолдак – міф чи реальність?»), Т. Головань («Оповідання Б.Жолдака: структура хаосу»), О. Когут («Політеїзм у сюжетній матриці сучасної української драматургії»). До аналізу п'єси «Чарований запорожець» зверталися у своїх працях О. Когут, О. Галич та Ю. Вишницька. Метою цієї розвідки є аналіз образу козака Михася в п'єсі та його порівняння зі схожими образами в літературі.

За жанром Б. Жолдак визначив п'єсу як «химерну феєрію на дві дії...» [3]. В сюжеті фігурує багато істот міфологічного характеру: русалки (Роксана, Руся, Русава, Русана); водяний (Синько); Подобизна. Це формує у читача певну візуалізацію ситуацій, в які так чи інакше потрапляє герой, а також додає історії емоційності та колориту. Як звернення до історичного, головним героєм постає молодий козак Михась. На початку твору він постає самолюбною особистістю: «Ох, і гарний же я, нівроку. Йї-право. От бий мене сила Божа, коли се не так...» [3]. Та не варто відкидати й інші характерні молодому козаку риси, зокрема хоробрість та неабияку рішучість: «Йти чи не йти – хіба це питання для справжнього козака? Кого це я маю боятися, нехай усі інші мене бояться!» [3].

За сюжетом русалка Роксана викрала відображення хлопця. Його реакція була логічною – подив та бажання повернути втрачене. Проте перед ним виник вибір: служба чи власне відображення. І Михась вчиняє відповідно до козацької манери – обирає службу: «Та й Бог з нею, з вродою, раз вона така неслухняна. Не велика біда, йди собі, куди хоч! Живуть же люди без вроди, і нічого, добре живуть. Врода! Оно коли що затівається» [3]. Важливою ремаркою є згадка про його вірних побратимів: Сучинога та Нероздайтютюн, які своїм існуванням додають історії гумористичного змісту, а також виділяють Михася на своєму фоні.

Образ Михася можна порівняти з відомим міфологічним образом Нарциса. Чимала кількість письменників зверталася саме до цього образу в своїх роботах. Серед найвідоміших –Персі Біші Шеллі (вірш «Адонаїс»), Андре Жід («Трактат про Нарциса»), Оскар Вайлд (роман «Портрет Доріана Грея»), Публій Овідій Назон («Метаморфози»). Сюжет міфу про прекрасного хлопця доволі відомий – німфа Ехо закохалася в Нарциса, але хлопець був байдужий до неї і до інших залицяльників. Немезида, богиня правосуддя, вирішила покарати його за надмірну жорстокість до почуттів інших людей. Юнак побачив своє відображення у воді під час полювання, закохався і загинув, так і не зумівши відірватися. На місці його загибелі розквітли квіти.

Незважаючи на певну схожість образів Михася та Нарциса, вони є протилежностями. Михась був готовий забути про Подобизну і продовжувати нести службу як козак. Нарцис не був спроможний відірватися від власного відображення. Михась відкрив своє серце для Роксани, а Нарцис в той же час не мав почуттів до дівчини, що була в нього закохана. Образ Михася – це про силу та мужність у всіх її проявах, образ Нарциса – це про

негативний вплив самолюбства на особистість та власну слабкість.

Список використаних джерел

1. Бондарева О. Сучасна українська драматургія – «Діагностична модель» суспільства. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету «Південний архів. Філологічні науки»*. 2005. Вип. 31. С. 5-11.
2. Васильєв С. Жолдак Андрій Валерійович. *Енциклопедія Сучасної України* [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009.
3. Жолдак Б. Чарований Запорожець. *Страйк ілюзій: антологія сучасної української драматургії* / авт. проекту й упоряд. Н. Мірошніченко. Київ: Основи, 2004.
4. Гладка Н. Образ Нарциса і нарцисизм у творчості Овідія та Оскара Вайлда. *Літературознавчі обрії. Праці молодих учених*. 2010. Вип. 16. С. 225-229.
5. Гладка Н. Інтерпретація міфу про нарциса та нарцисизму в "Метаморфозах" Публія Овідія Назона. *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Сер.: Літературознавство*. 2013. Вип. 1(2). С. 11-17.

*Перцюк Вероніка Вікторівна
студентка 1 курсу магістратури
спеціальності «Середня освіта
(Українська мова і література)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Урись Тетяна Юрійвна*

Авторська інтерпретація сюжету про Марусю Чурай в однойменному романі у віршах Ліни Костенко

Більшість знають Ліну Костенко як талановиту поетесу, спадщина якої є неоціненним інтелектуальним надбанням української літератури, проте її творчий доробок містить не тільки поезії, але й цікаві ліро-епічні твори, в яких порушено важливі культурно-історичні та соціально-політичні проблеми.

Письменниця як справжній борець за відродження національної свідомості, продемонструвала неабияку майстерність та сумлінний підхід у відтворенні історичної епохи XVII століття. У цьому контексті привертає увагу роман у віршах «Маруся Чурай», у якому авторка змогла не тільки висвітлити основні події часів Хмельниччини, але й подала власне бачення легенди про українську піснетворку – Марусю Чурай.

Хоч за основу Ліна Костенко взяла народну баладу «Ой не ходи, Грицю...», провідним мотивом якої є помста дівчини за зраду, проте вона не тільки доповнює та поглиблює зміст, модифікує форму, але й переосмислює значення легендарної постаті. Письменниця через образ Марусі Чурай демонструє одвічне протистояння митця та суспільства, у якому живе та творить особистість. Більшість захоплюється талантом дівчини, наприклад, козаки, які намагались врятувати її від смертної кари, виголошували своє обурення щодо того, як можна знищити голос народу та джерело натхнення у складні часи: «Що нам було потрібно на війні, // Шаблі, знамена і її пісні. // Звитяги наші, муки і руїни / безсмертні будуть у її словах. // Вона ж була як голос України, // що клеветів у наших корогах!» [2, с. 32 – 33]. Проте Р. Мариняк слушно

зауважує про Чураївну, створену Ліною Василівною: «Маруся Чурай – це не романтична героїня, яка за законами концепції «герої і натовп» гине, виконуючи свою місію перед народом, якому палко віддана і чесно служить. Маруся Чурай – геній, сила талану якого, підрубана під корінь, пішла в небуття, не сотворивши слави Україні у світовому універсумі» [3, с.104].

Авторка демонструє те, як нестерпно реалізовувати свій творчий потенціал у середовищі, яке не розуміє та належно не оцінює твій талант. Цікавим є те, що у романі можна простежити переплетіння голосів самої письменниці та героїні. Як і Ліні Костенко, так і Марусі Чурай довелося жити у непростий час, проте вони не зупинялись, продовжували творити, і їхні мистецькі надбання були втіхою не лише для народу, але й для них самих: «Тим паче зараз, як така розруха. // Тим паче зараз, при такій війні, – // що помагає не вгашати духа, // як не співцями створені пісні?» [2, с. 112].

По-новому Л. Костенко інтерпретує пісенний матеріал у написанні епізоду отруєння Гриця. Насамперед слід зазначити те, що Маруся звинувачувала себе у тому, що вона нерівня парубку: «*Чи він мені, чи я йому – нерівня./Нерівня души – це гірше, ніж майна!*» [2, с. 65], дівчина не заздрить своїй суперниці, не бажає зла ні Галі, ні хлопцю: «*...Не маю зла на тебе і на неї. /Так сталося, і я тепер одна*» [2, с. 60], тому цілком логічним є те, що Чураївна вирішує отруїти себе, а не коханого: «*Я не труїла. Те прокляте зілля він випив сам. Воно було моє*» [2, с.86] – усе це кардинально відрізняється від традиційного сюжету балади «Ой не ходи, Грицю...».

Дослідники звертають увагу на оригінальну композицію роману. Так, О. Гриньків зазначає, що «перший розділ роману закінчується винесенням героїні смертного вироку. Після напруженої картини суду описано сцену виступу Полтавського полку в похід. Ця перестановка сюжетних елементів цілком закономірна з огляду на закони побутування усталеного сюжету в новій естетичній системі» [1, с.99]. У такий спосіб Ліна Костенко не тільки по-своєму трансформує сюжет, але й спонукає замислитись, змушує реципієнта відразу співпереживати героїні.

Фінал же твору викликає доволі позитивні відчуття, адже пісні Марусі лунають звідусіль: «*Моя душа здригнулася словами./ Співають пісню, боже мій, мою!*» [2, с.188]. О. Гриньків вказує на те, що «в акцентуванні цієї незавершеності, відкритості в майбутнє та водночас оптимістичності фіналу полягає новаторство авторки, що по-новому переосмислює пісенно-легендарний матеріал. Крім того, таке художнє рішення пов'язане з романністю як жанровою якістю» [1, с. 100].

Маруся Чурай – це образ, в якому Ліна Костенко втілила надзвичайну силу духу, внутрішню красу, загальнолюдські цінності. Письменниця, створюючи цей образ, спрямувала свій талант, аби продемонструвати складну долю геніального митця в непростих умовах. Неможливо не погодитися зі словами Л. Тарнашинської: «Тепер важко навіть уявити нашу літературу без цього вершинного твору Ліни Костенко, де на повну силу виявився її талант ліро-епічної поетеси, котра вміє концентрувати в слові духовну міць і велич свого народу, передати в образах одвічні пошуки людиною свого щастя, усвідомлення власного призначення на землі» [4, с. 32].

Список використаних джерел

1. Гриньків О. Прецедентний текст у жанровій структурі історичного роману Ліни Костенко «Маруся Чурай». *Проблема сучасного літературознавства*. 2019. Вип. 29. С. 95 – 101.
2. Костенко Л. Маруся Чурай. К.: «Радянський письменник», 1979. 189 с.
3. Мариняк Р. «Маруся Чурай» Л. Костенко в контексті інтерпретацій легенди про піснетворку-отруйницю. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки»*. 2013. Вип. 17. С. 97–104.

4. Тарнашинська Л. Українське шістдесятництво: профілі на тлі покоління (історико-літературний та поетикальний аспекти). К.: Смолоскип, 2010. 632 с.

*Пілявська Тетяна Сергіївна
студентка III курсу
спеціальності «Журналістика
(Видавнича справа і редагування)»*

*Науковий керівник:
Білуруцева Тетяна Миколаївна*

Дизайнерські шрифти - імітатори слів та силуетів: створення та використання

Вступ. Слово, як невід'ємна складова і водночас цілком самостійний елемент витвору мистецтва, з'явилося в образотворчому мистецтві початку 20-х рр. ХХ ст. [2]. Зв'язок між словом і візуальним сприйняттям твору образотворчого мистецтва існував ще з античних часів, коли без назви або етикетки розуміння твору було б ускладнене [4]. З плином часу взаємозв'язок тексту і графіки ставав тіснішим, що спричинило появу різноманітних дизайнерських шрифтів, де слово і силует зливаються воедино, де шрифти створюють цілі ілюстрації. У цій роботі поняття «word art», «каліграма» та «хмара слів» будуть розглянуті як одні з представників сучасних дизайнерських шрифтів.

Актуальність теми. Шрифти залишаються невід'ємною складовою багатьох сфер людського життя: вони використовуються в дизайні, поліграфії, видавничій сфері, ІТ-сфері тощо. Такі сучасні прояви, як «word art», розглянуті однобічно, а історія каліграм починається раніше Гійома Аполлінера і сягає українського бароко.

Результати дослідження. Явище «word art» переросло з витворів мистецтва, де текст і був ключовим елементом твору, у мистецькі роботи, де слово й ілюстрація сплітаються і представляють собою одне ціле, де одне не може існувати без іншого. У таких роботах кожна літера окремого слова є компонентом ілюстрації [6]. Таким чином, слово виконує функцію візуальну і декоративну, а також безпосередньо інформаційну, бо глядач досі здатен прочитати слово і зрозуміти його значення. Найпростіший варіант твору «word art» створюється шляхом припасування літер до силуету фігури, у формі якої має бути це слово. Це можливо як вручну, так і за допомогою програмного забезпечення, наприклад, Adobe Illustrator або Cameo. Цей вид дизайнерських шрифтів застосовується в мистецтві, поліграфії (друк на одязі або чашках, виготовлення постерів), маркетингу (слогани для політичних кампаній), дизайні.

Каліграма – це набір слів, розташованих таким чином, що вони утворюють тематично пов'язане зображення. Ілюстрація візуально виражає те, про що в ній йдеться, або щось тісно пов'язане з нею. Приклади таких поєднань ілюстрації та тексту існували ще в XVII ст., коли Іван Величковський у своїй збірці «Млеко» (1691 р.) [1] створив фігурні вірші, які ще називають «курйозними». Наступниками фігурних віршів стали твори Гійома Аполлінера зі збірки «Каліграми. Вірші Миру і Війни» (1918 р.) [5]. Поет створював свої вірші-малюнки у два способи: або він заповнював текстом силует, або ж він вів лінію тексту замість лінії контуру силуету. На відміну від "word art", каліграми не створюють за допомогою комп'ютерних технологій, а лише вручну. Створення каліграм вимагає певної вправності і ретельного планування.

Технологія «хмара слів» – сучасник каліграм. Хмара слів – це візуальне подання ключових слів (або тегів). Ключові слова найчастіше являють собою окремі слова, і важливість кожного ключового слова позначається розміром шрифту або кольором. Наразі хмари слів можуть існувати в абсолютно різних формах і зображувати

різноманітні предмети, або навіть композиції [3]. Хмари слів створюють за допомогою комп'ютерних технологій. Наразі існує багато онлайн-сервісів, за допомогою яких користувачі можуть створити власну хмару слів. Серед популярних – «Word It Out», «Word Cloud Generation» та «Word Art». Поняття «хмара слів» знають багато людей з абсолютно різних сфер життя: як викладачі, так і працівники сфери ІТ. У сфері освіти за допомогою хмар слів можна візуалізувати термінологію з певної теми у більш наочний спосіб. Це сприяє швидкому запам'ятовуванню інформації. У сфері ІТ хмари слів використовують з метою навігації, де кожне слово має гіперпосилання на окрему сторінку, пов'язану безпосередньо зі словом у хмарі.

Висновки. Отже, виявлено, що розвиток дизайнерських шрифтів безперервно триває ще з XVII ст., і нові різновиди потребують подальшої класифікації. Застосування шрифтів зустрічається в різноманітних сферах, здебільшого – дизайн та поліграфія.

Список використаних джерел

1. Величковський, І. Млеко, од овці пастиру належное, або труди поетицькіі, во честь преблагословенної діви Марії составленні. (1691). [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://litopys.org.ua/velych/vel06.htm>
2. Johnston, J., & Gardner, I. Relations of Image, Text and Design Elements in Selected Amulets and Spells of the Heidelberg Papyri Collection. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://opac.tib.eu/DB=4/LNG=DU/>
3. Kaser, O., & Lemire, D. (2007). Tag-Cloud Drawing: Algorithms for Cloud Visualization CoRR. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://opac.tib.eu/DB=4/LNG=DU/>
4. Lorenz, K. . Bild und Schrift auf dem Weg zur Transmedialität. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://opac.tib.eu/DB=4/LNG=DU/>
5. Violity. (б.р.). Життя і каліграми Гійома Аполлінера. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://violity.com/ua/new/4298-zhittya-i-kaligrami-gijoma-apollinera>
6. Visual Arts Cork. Word Art. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.visual-arts-cork.com/definitions/word-art.htm>

*Плигань Руслана Володимирівна
Студентка IV курсу
Спеціальності «Середня освіта
(українська мова і література)»*

*Науковий керівник:
доцент кафедри
української літератури
Бледних Тетяна Юрївна*

Мотиви збірки Сергія Жадана "Скрипниківка"

«Скрипниківка» – нова збірка українського поета та прозаїка Сергія Жадана, опублікована в 2023 році, яка, за словами автора, «...написана на зламі епох...» [6]. Своєрідність її в тому, що поезії розташовані у хронологічній послідовності, як авторський щоденник, де відображено думки С.Жадана про важливість збереження рідної мови, складні життєві випробування, що випали на долю українців, безпорадність та внутрішню міць кожного з нас, про мовчання і силу голосу, власне, про нашу Батьківщину – Україну. Збірка вміщує 51 вірш (період написання: від весни 2021 та після 24 лютого 2022 року). Автор обрав таку назву збірки не випадково, і вона напряму перегукується із мотивами поезій, адже «Скрипниківка» – це назва правопису

української мови, складеного упродовж 1925-1928 років, його ще називають «харківський». Створення цього правопису стала доленосною подією для історії української мови та культури. Трагічна доля спіткала «скрипниківку», на офіційному рівні правопис протримався всього 4 роки, а потім, як зазначає у своїй статті Ольга Бомко, «у квітні 1933 року було скликано нову правописну комісію, де переглянули норми «скрипниківки», правопис спростили та забрали виняткові риси української мови...» [8].

Цитуючи інтерв'ю Сергія Жадана на презентації збірки, варто зауважити, що сьогодні «...усі потребують допомоги, співучасті. Поезія і надалі лишається медициною. Ні, вона не здатна вилікувати, проте здатна повернути надію»:

...І коли тебе запитають: навіщо? –

Не матимеш відповіді. А одначе

час писати нові вірші:

від старих уже ніхто не плаче... [6]

Уся збірка приурочена питанням мови, тому, який опір здатна чинити вона, як об'єднує навколо себе та яких утисків зазнає, бо, як зазначив Юрій Шевельов у статті «Про критерії в питаннях українського офіційного правопису»: «Обізнаність пересічного українського інтелігента в справах мовознавства мала і чим вона менша, тим палкіше дискусії в справах правопису. Здебільшого це виступи в обороні того, до чого дана особа звикла і що їй до вподоби. Почнімо з мимобіжної пригадки про історію регулювання орфографії за останні яких півтораєста років» [7]. То ж провідним мотивом збірки є заклик до роботи над собою, до плекання слова, вивчення української мови:

...Я знав у цьому місті

тисячу книжників,

що носили в кишенях рештки

свинцевого шрифту, розсипану мудрість міста;

міста з поганим опаленням, ніби з поганим зором,

зі слабкими легенями порожніх дворів ... [6]

Розсипана мудрість міста – це та мова, яку ми втратили і тому отримали буквально фізичні вади, а відтворення мови, вивчення її – це збирання по крихтах дорогоцінних знань. Рядки поезії Сергія Жадана демонструють унікальну лексику української мови, яку потрібно впроваджувати в усі сфери нашого життя. Рідне слово для кожного є маркером самоідентифікації, можливістю не втратити себе.

Не бійся, мова не зрадить тебе,

коли ти захочеш пояснити... [6]

Сергій Жадан використовує слова різні слова, уживаючи їх у значенні «мова»: рідне слово; голос; звук; звучання; літера; буква; вихоплена з темряви гілка світла тощо.

Мова втілюється в унікальний витончений філософський образ – своєрідне риторичне питання: яке значення мови? І ми відразу отримуємо відповідь, що знаходить відлуння в серці, мова в колисковій матері та в рідному слові.

Щоб краще дослідити мотиви збірки повернімося до її назви. «Скрипниківка» не містить у собі відомостей про часи формування правопису. Це своєрідна метафора – ті зміни, яких набула наша мова: її статус на світовій арені, використання у побуті. Мова для кожного з нас – це, передусім, щось особисте та приватне. Зараз це особливо помітно, українською почали говорити скрізь, мова стає синонімом любові: «Сила в любові. Коли ти любиш країну, у якій живеш; людей, з якими разом живеш у країні, – це дає силу та енергію» [2].

Важливим елементом збірки є авторські світлини, вони підсилюють сприйняття віршів: «Сила духу українського народу демонтує силу міжнародним культурним діячам, і, можливо, у них зникає страх приїжджати до України... І дуже важливо

використовувати можливості культури для того, щоб фіксувати ті речі, які у нас відбуваються» [2].

Аналізуючи мотиви збірки Сергія Жадана «Скрипниківка», можна зробити висновок, що мова – не лише обрамлення поезій, вона стала душею ліричного героя.

... Бо сходить світло на тихих і непокірних,
на зламаних криком, на ошалілих від мороку,
і мова, наче легеня, спалена болем,
оживає відлунює, творить свою роботу,
наповнює нас звучанням, ніби вином,
наче світінням. [6]

Характерною тут є згадка про мову, для С. Жадана цей мотив залишився провідним у збірці, навіть створюючи післямову, так званий 50 і 1 вірш автор стверджує: «...Ми пов'язані мовою, ми нею мічені. Ми залежні від неї. Вона заповнює глибину нашого дихання сенсом та значенням. Це варте присвят і освідчень. Власне, ця збірка і є освідченням мові, її запаморочливій здатності піднімати нас із сутені й виводити з мовчанки, її карколомним маршрутам, її тонким болючим граням, які все поміж собою поєднують» [6].

Сьогодні мова стала нашим оберегом, це живий організм – символ вічного життя. Важливо зазначити, що у 2019 році в Україні затвердили нову редакцію правопису, який є чинним і сьогодні. У ньому національна комісія з питань правопису відтворила деякі особливості «скрипниківки» [8].

Таким чином, можна зробити висновок, що серед розмаїття поезій чітко простежується наскрізний мотив збірки Сергія Жадана «Скрипниківка» – мова. «Отже, що можна знайти в цьому щоденнику? 50 і 1 вірш... поєднані відчуттям мови... наповнені снігом, співом, правописом, любов'ю» [6].

Список використаних джерел

1. Березовчук Л. Творчий портрет Сергія Жадана [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.liter.net/=/Zhadan/bereza.html>.
2. Ірина Сорока "Скрипниківка" — метафора змін, яких набуває наша мова: інтерв'ю Сергія Жадана про нову збірку поезії [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://suspilne.media/culture/561757-skripnikivka-metafora-zmin-akih-nabuvae-nasa-mova-intervu-sergia-zadana-pro-novu-zbirku-poezii>
3. Л. І. Коткова Мова як ключовий лінгвоментальний образ поетичної картини світу Сергія Жадана
4. Література та культура Полісся. Вип. 109. Серія «Філологічні науки». № 23 / відп. ред. і упоряд. Г. В. Самойленко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя. – 2023. – 353 с.
5. Про збірку Сергія Жадана Скрипниківка [Електронний ресурс] – <https://laboratoria.pro/products/skrypnykivka>
6. Сергій Жадан. Скрипниківка. Чернівці: Видавець Померанцев Святослав, 2023. 144 с.
7. Юрій Шевельов «Про критерії в питаннях українського офіційного правопису» [Електронний ресурс] – <https://zbruc.eu/node/83306>
8. Як 95 років тому затвердили український правопис [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://dyvys.info/2023/09/06/yak-uhvalyly-skrypnykivskyj-pravopys-u-1928/>

Самойлюк Маргарита Сергіївна
студентка III курсу
спеціальності «035 Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Гаврилюк Оксана Романівна

**«Мотиви і чинники зміни мовної свідомості й поведінки в умовах
повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну:
досвід учасників проєкту «Єдині»»**

«Мова – найважливіший засіб людського спілкування; система конвенціоналізованих мовних знаків, які служать засобом комунікації членів певної національної лінгвокультурної спільноти. Мова реалізується у двох субстанціональних виявах: усному й писемному, до котрих звертаються залежно від умов спілкування» [1, с.107].

Мовна свідомість є складним механізмом, який виникає внаслідок взаємодії між знаннями мови та знаннями про світ. Мовознавець Флорій Бацевич визначає мовну свідомість як «рівень свідомості учасників міжособистісної і міжкультурної комунікації, на якому образи, уявлення, мисленнєві структури отримують мовне оформлення, тобто поєднуються з елементами мовного коду» [1, с.151].

Визначити тлумачення поняття «мовна поведінка» складніше, оскільки воно є «одним із не уніфікованих, попри те що це поняття увійшло до наукової мови і його вивчають у соціології, психології та в лінгвістиці (зокрема психо-, соціо-, етно- чи нейролінгвістиці)» [3, с.28].

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну в 2022 році спричинило серед громадян України загострену увагу до мовного питання. Мова стала головною ознакою національної ідентифікації, тому активно розпочалася українізація. Задля вирішення мовного питання, популяризації української та вирішення суперечок між громадянами України з'явилася значна кількість мовних курсів та розмовних клубів. Одним із таких є Всеукраїнський Рух «Єдині» – масштабний мотиваційний багатокомпонентний проєкт, завданням якого є освітня та психологічна підтримка українців, які наразі послуговуються російською, у переході на українську мову, створений у квітні 2022 року за участі Ініціативи «Навчай українською» та за підтримки ГО «Українська гуманітарна платформа» [4].

Програмою одного курсу цього Руху передбачено проведення чотирьох занять у розмовному клубі. Під час першої зустрічі учасники знайомляться, модератори визначають індивідуальні мотиваційні чинники, що зумовлюють бажання кожної людини вивчати українську мову, створюють комфортне середовище підтримки.

На основі відповідей учасників, зібраних методом анкетування у розмовних клубах, чатах підтримки та аналізу інтерв'ю з тими, хто переходить з російської на українську мову, було створено класифікацію мотивів і чинників зміни мовної свідомості.

1. Внутрішні мотиви і чинники

36.9% опитаних учасників висловлюють бажання спілкуватися українською мовою, оскільки так виражають свою національну приналежність та ідентичність, що свідчить про бажання визначення їх як частини українського суспільства, убачають у цьому активну громадянську позицію, їх мотивує відчуття гордості за свою країну. 7.3% вважають головною причиною зміни мовної свідомості в прагненні повернення до свого коріння, вони відчують важливість української мови як національної спадщини та зв'язок зі своїми предками.

2. Зовнішньо-внутрішні мотиви і чинники

2.1 Зовнішньо-внутрішні мотиви і чинники, що мають позитивне підтримтя

8.3% учасників проєкту «Єдині» розповіли про людей, які є для них важливими, натхненниками, яких вони поважають. Саме ці люди, наприклад, друзі, знайомі, діти, рідні, лідери думок тощо, стали позитивним чинником для внутрішньої мотивації в переході на українську мову.

2.2 Зовнішньо-внутрішні мотиви і чинники, що мають негативне підґрунтя

41.3% опитаних учасників вирішили послуговатися в повсякденному спілкуванні українською мовою, а не російською, після зіткнення з негативними зовнішніми чинниками – злочинними діями російської федерації проти України.

3. Зовнішні мотиви і чинники

До зовнішніх чинників належать такі, які змушують громадян України вчити та знати державну мову навіть за умови небажання цього. Це може бути зумовлено потребою знання української мови на роботі, оскільки діє закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної», зокрема стаття 30 «Державна мова у сфері обслуговування споживачів» [2]. Згідно з проведеним опитуванням, кількість людей із такою мотивацією зміни мовної свідомості найменша й складає 6.3%.

При переході в повсякденному спілкуванні з російської на українську мову громадяни України зіткнулися з численними проблемами, що стали перешкодою на шляху до вільного володіння державною мовою. Під час реєстрації на курс проєкту «Єдині» кожен з учасників відповідав на запитання «Що вас зупиняє перейти на українську мову?». На основі відповідей учасників було створено відповідну класифікацію: нічого не зупиняє, вдосконалюю свою українську мову (19%); російськомовне оточення (15%); звичка розмовляти російською (10.5%); обмежений словниковий запас (8.8%); низький рівень володіння українською мовою (8.5%); відсутність практики (8.3%); мовний/психологічний бар'єр (8.1%); суржик (5.9%); тотальне незнання української мови (4.2%); вимова (3.6%); неспроможність вільно висловлювати думки українською мовою (2.4%); думаю російською (2.2%); розумію українську мову, але говорити не можу (1.9%); незнання правил граматики (0.8%); не маю часу на вивчення мови (0.4%); лінь (0.3%).

Отже, проведене анкетування демонструє тенденції щодо зміни мовної свідомості і поведінки в різних соціальних групах українців, що відбувається під впливом різних екстралінгвальних чинників. Хоча процес переходу з російської на українську відбувається неоднорідно, оскільки варто враховувати і вікові особливості учасників, і регіон проживання, однак кінцева мета одна – оволодіти українською. Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну стало поштовхом до українізації жителів України, що в спілкуванні послуговуються російською мовою. Цей процес охопив різні сфери мовної поведінки, зокрема офіційне спілкування та комунікацію в побуті. Мовна ситуація в Україні під час російсько-української війни потребує подальших ґрунтовних досліджень.

Список використаних джерел

1. Бацивнич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ: Довіра, 2007. 205 с.
2. Закон України про забезпечення функціонування української мови як державної. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>
3. Михальчук О. “Мовна поведінка” як категорія української соціолінгвістики. Мова і суспільство. 2014. Випуск 5. С.28–34.
4. Офіційний сайт руху “Єдині”. URL: <https://yedyni.org/>

*Семенюк Анастасія Вікторівна,
студентка I курсу магістратури
спеціальності 061 «Журналістика»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Марків Олександра Тимофіївна*

Ефективні інструменти роботи у видавничому бізнесі під час війни

Актуальність. Український бізнес опинився у складному становищі через початок повномасштабного вторгнення, і видавнича сфера – не виняток.

Мета дослідження – проаналізувати найефективніші механізми життєдіяльності видавництв в умовах війни.

Об'єктом наукової розвідки є власне український видавничий ринок після лютого 2022 року до сьогодні, а *предметом* – сучасні інструменти, якими користуються видавці для подолання викликів війни.

Події після лютого 2022 року призвели до знищення або пошкодження офісів, складів, друкарень українських видавництв, дефіциту матеріалів та поліграфічної сировини, порушення логістики та втрати кадрів. Це зі свого боку стало причиною призупинення діяльності більшості видавців. За даними «Читомо», на квітень 2022 року лише 39% видавництв продовжували свою роботу, 22% мали пошкоджені логістичні центри. Водночас 95% видавців відзначили, що продажі критично знизилися [5]. Так само скоротився й обсяг виробництва: за 2022 рік українські видавці видали лише 9 691 назву видань [3], тоді як у 2021 році – 21 095 назв [2]. Унаслідок повномасштабного вторгнення видавництва зазнали суттєвих економічних збитків. Наприклад, «Ранок» через руйнацію свого харківського складу площею 15 тис. м² у березні 2022 року зазнав збитків на 16 мільйонів гривень [9].

Однак уже з 2023 року можна спостерігати поживлення українського книжкового ринку. За даними Книжкової палати України, торік видавці випустили 15 187 назв видань, а лише за перші два місяці 2024 року – 2 428 назв. Окрім кількості видань, зросли і самі накладі: 24 664 000 книжок у 2023-му проти 11 704 000 у 2022-му [4]. Значно більшими стали й доходи видавців: чистий прибуток видавництва «Ранок» у 2023 році склав 9 371 000 грн (проти 2 201 000 грн у 2022 році) [12], видавництва «Віват» – 3 847 100 грн (проти 832 600 грн) [11], «Видавництва Старого Лева» – 4 420 600 грн (проти 1 882 500 грн) [13]. Звісно, тут причинами є інфляція та здорожчання книг, але це й свідчить про поживлення ринку.

Серед вагомих причин, що вплинули на такі позитивні зміни навіть в умовах війни, можна назвати ухвалення Закону 2309-ІХ, що заборонив імпорт і продаж російської книги в Україні, а відтак дав змогу заповнювати український ринок вітчизняною видавничою продукцією. Друга причина – консолідація книжкового бізнесу та впровадження ефективних інструментів діяльності.

Першим ефективним заходом став перехід на дистанційний, гнучкий формат роботи та зміни в логістиці. Наприклад, видавництво «Ранок» у перші ж дні повномасштабного вторгнення перевело всю свою документацію та робочі файли у хмарне середовище, а також зв'язалося з друкарнями за кордоном (Польща, Румунія, Велика Британія) для продовження друку українських підручників тоді, коли власні друкарні призупинили роботу [1]. Тим видавництвам, які опинилися в зоні проведення бойових дій, довелося швидко евакуювати свої логістичні центри в інші області. Видавництво «Віват», наприклад, вивезло книги з харківського складу до Рівного [8].

Інший дієвий крок – аналіз читацьких запитів та оперативне реагування на них. Це і збільшення кількості українських авторів у видавничих портфелях, і більша увага до книг в електронному та аудіоформатах, і зростання експорту української книги.

Після лютого 2022 року більше почали цікавитися своєю культурою, історією, творчістю своїх авторів. Відповідно видавці почали видавати більше книжок українських письменників. Для цього достатньо порівняти такі дані: частка вітчизняних

авторів у видавництві «Ранок» у 2020 році становила 2,5%, а у 2023 – 11% (до того ж дохід видавництва від продажу цих книг склав 49% від загального доходу); у «Віваті» – 22% проти 48% (у 2021 і 2023 роках відповідно); у «Фабулі» — 8% проти 35% (так само). Водночас зросли й накладі книжок: якщо до 2022 середній наклад коливався в межах 1500–3000 примірників, то нині –10–15 тисяч або й більше [7].

Так само зросла кількість електронних і аудіокниг у портфелях видавців. У мережі Yakaboo продаж цифрових книг за час війни зріс на 10%, у платформи «Букнет» – у 1,5 раза. Як зазначає СЕО «Лабораторії» та бібліотеки Librarius Антон Мартинов, зараз частка електронних книг у продажі видавців становить 8–15% проти 2–5% у попередні роки [10].

Війна спричинила і зростання інтересу до української книги за кордоном. Більшість великих видавництв України налагодили зв'язки з іноземними партнерами.

Ще один дієвий інструмент розвитку видавництва в умовах війни – ефективні маркетингові стратегії. Сюди можна віднести онлайніві й офлайніві презентації книг, книжкові обговорення, участь у виставках та літературних ярмарках, взаємодія з книжковими блогерами, клубами, активна промоція книг через соцмережі. Як приклад можна навести кейс із виходом книги Ребекки Яррос «Четверте крило» у видавництві КСД: просування книги та взаємодія з блогерами допомогла продати 10 тисяч примірників книжки лише за 2 дні [6].

Наостанок: попри війну й низку пов'язаних із нею викликів видавництва відкривають власні книгарні: за 2023 рік «Віват» відкрив 4 нові книгарні, ВСЛ – 3, КСД – 6 [14]. Загалом в Україні нині налічується понад 400 книжкових магазинів, що значно більше, ніж до початку повномасштабного вторгнення.

Тож попри повномасштабне вторгнення нині книжковий ринок активно розвивається. Цьому посприяли законодавча підтримка, зростання популярності української культури, швидке переведення бізнесу в новий формат роботи відповідно до умов воєнного стану, реагування на запити читачів (акцент на українській культурі та літературі, збільшення кількості електронних книг у каталогах, налагодження доставки книжок за кордон), вихід на закордонний ринок, використання нових дієвих маркетингових інструментів та відкриття власних книгарень.

Список використаних джерел

1. 730 днів повномасштабної війни *Блог видавництва «Ранок»*. URL: <http://surl.li/tcyoj> (дата звернення: 19.03.2024).
2. Випуск книжкової продукції в Україні в 2021 році. *Книжкова палата України*. URL: <http://surl.li/tcypq> (дата звернення: 18.03.2024).
3. Випуск книжкової продукції в Україні в 2022 році. *Книжкова палата України*. URL: <http://surl.li/tcyqn> (дата звернення: 18.03.2024).
4. Відомості бібліографічного реєстру книжкової продукції. *Книжкова палата України*. URL: <http://surl.li/tcyrk> (дата звернення: 18.03.2024).
5. Загоруй А. Як працюють українські видавці в умовах війни – опитування. *Читомо*. URL: <http://surl.li/tcysj/> (дата звернення: 18.03.2024).
6. Карманська Ю. 10 000 примірників фентезі «Четверте крило» розкупили за дві доби. Це найшвидший продаж книги в історії видавництва КСД. *Forbes Ukraine*. URL: <http://surl.li/tcyto> (дата звернення: 20.03.2024).
7. Карманська Ю. Наклади зросли вдвічі. *Forbes Ukraine*. URL: <http://surl.li/tcyup> (дата звернення: 20.03.2024).
8. Литвиненко К. Ну, наші: як видавництво Vivat адаптувалося до війни і які книги готує до друку. *Люк*. URL: <http://surl.li/tcyvi> (дата звернення: 19.03.2024).
9. Макаренко А. Як працюють українські видавництва в умовах війни. URL: <http://surl.li/tcywc> (дата звернення: 18.03.2024).

10. Мельник Т. Дешеві й у вогні не горять. В Україні нарешті бум електронних книжок. Як цим хоче скористатися найбільший ритейлер Yakaboo. *Forbes Ukraine*. URL: <http://surl.li/rlmgu> (дата звернення: 20.03.2024).
11. ТОВ Видавництво «Віват». *Opendatobot*. URL: <http://surl.li/tcyzo> (дата звернення: 19.03.2024).
12. ТОВ Видавництво «Ранок». *Opendatobot*. URL: <http://surl.li/tczaj> (дата звернення: 19.03.2024).
13. ТОВ «Видавництво Старого Лева». *Opendatobot*. URL: <http://surl.li/tczbh> (дата звернення: 19.03.2024).
14. Чи українці читають — версія 2023 року: висновки робили видавництва... *Суспільне Культура*. URL: <http://surl.li/tczcm> (дата звернення: 20.03.2024).

Смирнова Тетяна Іванівна
студентка 2-го курсу групи 21 УММЗ
спеціальності «Українська мова і література»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української літератури
Галак Інна Петрівна

Концепт «воля» та його конотації в поетичній картині світу Тараса Шевченка

Поетичний спадок Тараса Шевченка пронизаний лейтмотивом волі, прагненням до свободи та боротьби за неї. Цей мотив знаходить своє вираження на тематичному та лексичному рівнях, що підкреслює його глибинне значення для світогляду поета. Виникає потреба дослідити художньо-образну інтерпретацію поняття «воля», його зв'язок з іншими концептуальними категоріями в поезії Тараса Шевченка.

Образ волі в творчості Т. Шевченка досліджували І. Дзюба, В. Остапчук, Ю. Арешенков, А. Манько, Л. Шаповалова, Г. Добролюжа, Л. Кравець, Б. Лепкий, Н. Єщенко, С. Ющенко, Є. Симоненко тощо.

У поетичних творах Т. Шевченка поняття «воля» розкривається через контекстуальне вживання, а його смисловий потенціал виявляється через відомі визначення слова «воля» та авторські еквіваленти. У більшості випадків лексема «воля» вживається у прямому значенні – свободи, найбільшої цінності людини. Як зазначено у науковій праці «Конкорданція поетичних творів Т. Шевченка», воля у творах поета згадується 124 рази, до цього ж декілька разів бачимо слово «воленька» [7].

У Івана Дзюби знаходимо підтвердження того, що концепт «воля» є одним із найуживаніших у поетичній творчості Т. Шевченка та «має багато аспектів значення, постійно вступає у зв'язок з іншими універсальними категоріями і, звісно ж, у динаміці творчості наповнюється дедалі багатшим змістом» [1, с. 651]. Автор виокремлює єдину екзистенційну ланку, до якої входять поняття *воля, доля, слово, правда, слава, щастя*, де саме «*воля* є першостимулом, даючи життя всій системі цінностей». До цього ж І. Дзюба зазначає, що «Воля або тотожня долі, або є її умовою...» [1, с. 651].

Одне із найперших вживань поняття *воля* винаходимо у «Катерині», знову ж таки, суттєво й емоційно пов'язане з поняттям «доля», зумовлюючи одне одного.

*Єсть на світі доля,
А хто її знає?
Єсть на світі воля,
А хто її має?
Єсть люде на світі —*

*Сріблом-злотом сяють,
Здається, панують,
А долі не знають —
Ні долі, ні волі!* [6, с. 100].

Більшість Шевченкових поезій ілюструють поняття волі, наголошуючи на його важливості та цінності. У творах митця концепція «воля» включає компоненти «духовна сила», «нескореність», «боротьба».

*Не вмирає душа наша,
Не вмирає воля;
«Встане правда! Встане воля!»* [6, с. 344].;

*Борітеся — поборете,
Вам Бог помагає!* [6, с. 345].

Важливою характеристикою концепту волі у Шевченка є його тісний зв'язок з простором. Поет асоціює волю з різноманітними просторовими образами:

- **Поле:** *«Там в широкому полі воля,
Там синєє море»* («Н. Маркевичу») [6, с. 127];
*«Сини мої, гайдамаки!
Світ широкий, воля —
Ідіть, сини, погуляйте...»* («Гайдамаки») [6, с. 130];
«І я ніби оживаю / На полі, на волі» («А. О. Козачковському») [7, с. 59];
*«І пташкам воля, в чистому полі
І пташкам весело літати»* («Марина») [5, с. 289].
- **Море:** *«Широке... широке!..
Як та воля...»* («Меж складами, неначе злодій») [7, с. 112];
*«Сон мені приснився!
Ніби знову я на волю,
На світ народився»* («Сон» («Гори мої високії»)) [7, с. 43];
- **Степ:** *«Талами вийду понад Уралом
На степ широкий, мов на волю»...* [7, с. 60].

Разом із концептом *воля* у поета нерідко з'являється його антитеза – поняття *неволя*, яке також має широку семантику. *«Страшно впасти в кайдани, / Умирати в неволі, / А ще гірше – спати, спати / І спати на волі»* («Минають дні, минають ночі...») [6, с. 367].

Безумовно, поняття *неволя* у всіх контекстах має негативне забарвлення, але вживаючи прикметники *вража, люта, далека*, Шевченко в рази посилює трагізм цього поняття.

Поняття «воля» виступає як головний мотив, який визначає життєві цінності та принципи в уявленні Тараса Шевченка. Своєю творчістю поет являє ідею свободи та закликає до боротьби. Попереду поет бачить неодмінно вільне суспільство, де «врага не буде, супостата, / А буде син, і буде мати, / І будуть люде на землі» [7, с. 353].

У контексті нашого дослідження помітним та актуальним є те, що концепти *воля* і *доля* в окремих поезіях настільки поєднані між собою, що навіть утворюють єдиний образ.

Список використаних джерел

1. Дзюба І. Тарас Шевченко. Життя і творчість. Київ: Києво-Могилянська академія, 2008. 651 с.
2. Мойсієнко А. К. Слово в аперцепційній системі поетичного тексту. Декодування Шевченкового вірша. К., 1997. 199 с.
3. Шаповалова А. Концепт свободи як волі у поетичній творчості Тараса Шевченка. Шевченкознавчі студії. 2012. Вип. 15. С. 44-57

4. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів: У 12-ти т. / редкол.: М. Г. Жулинський (голова) та ін. К., 2001. Т. 2: Поезія 1847-1861. 784 с.
5. Шевченко Тарас. Зібрання творів: У 6 т. Київ, 2003. Т. 1: Поезія 1837-1847. 367 с.
6. Шевченко Тарас. Зібрання творів: У 6 т. – Київ, 2003. – Т. 2: Поезія 1847-1861. 367 с.
7. A Concordance to the Poetic of Taras Shevchenko / Конкорданція поетичних творів Тараса Шевченка / Ред. й упорядк. Олега Ільницького, Юрія Гавриша: У 4-х т. Нью-Йорк; Едмонтон; Торонто, 2001. Т. 1. 809 с.

*Старошук Юлія Миколаївна
студентка II курсу магістратури
спеціальності «Українська мова і література»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Урись Тетяна Юріївна*

Безталанне життя дівчини-сироти у поетичних творах Т. Шевченка

Життя Т. Шевченка – це трагічна доля таланта-самородка, який вийшов із самих глибин народу і піднявся до висот культури свого часу [1, с. 111]. Слава, яку він сьогодні має у всьому світі, далася йому не легкою ціною. Вся його творчість пронизана трагедією власного життя. Спочатку смерть його матері Катерини, раннє сирітство та перші сльози безвиході й самотності. Саме смерть неньки і стала першою болочою раною в його серці. У повісті «Близнята» він згадує: «Я пам'ятаю один зворушливий Святий Вечір в моєму житті. Восени поховали ми свою матір, а на Святий Вечір понесли вечерю до діда і, сказавши: "Святий Вечір! прислали нас, діду, батько й ...", всі троє заридали: нам не можна було сказати: "і мати"» [2, с. 307-308]. Тож біль у душі малого Тараса не залишилася не поміченою. Він відгукнувся чи не у всіх жіночих образах його поетичних творів. Та чи не найсильнішим серед них став образ дівчини-сироти.

В «Думці» («Нащо мені чорні брови...») Т. Шевченко знайомить нас з дівчиною, що перебуває в роздумах над своїм життям. Це чорноброва красуня, в якій все життя попереду, і їй би з цього радіти, та є одна перепона цим радощам:

Нащо ж мені краса моя,
Коли нема долі?
Тяжко мені сиротою
На сім світі жити [3, с.12].

Життя цієї юної дівчини нелегке, бо вона сирота, і свої біль та переживання їй ні з ким розділити. Трагедія сироти в тому, що вона нікому не потрібна і всім до неї байдуже:

Свої люде – як чужії,
Ні з ким говорити;
Нема кому розпитати,
Чого плачуть очі;
Нема кому розказати,
Чого серце хоче,
Чого серце, як голубка,
День і ніч воркує;
Ніхто його не питає,

Не знає, не чує.
Чужі люди не питають –
Та й нащо питати? [3, с.12]

В такій самій ситуації був і малий Тарас, ховаючись у високій траві чи на полі за селом, щоб вилити свій біль Богу. Порожнеча від втрати батьків поселилася в його серці. Поету було шкода не тільки своєї безталанної долі, а й загалом життя обездоленої сироти, доля і виживання якої лежали лише на ній: хто замерзав взимку в сильні морози, хто помирав від голоду, бо був ще дуже малим, аби себе прогодувати, а хто не витримував знущань злого пана («Якби мені довелось»).

У своїй творчості Т. Шевченко використовує термін «безталанна» до дівчини, яка залишилася без батьків. Воно означає «ту, яка не має талану, щастя; нещасна» [78]. І це відповідало дійсності. Майбутнє сироти було передбачуваним: чужина, найми:

Недовгий шлях – як човнові
До синього моря –
Сиротині на чужину,
А там і до горя [8, с.114].

Тарас-сирота, який прагнув змінити своє життя, а потім і життя своїх сестер та братів, зробив рішучі кроки зі свого рідного села у невідоме майбутнє. Життя давало йому свої уроки, вчило нових манер, звичок, відкривало двері у світ мистецтва, зводило з новими людьми, які пізніше ставали його вірними друзями. Пошуки себе та можливості стати щасливим не припинялися. Він, як і дитина-сирота з його поезії, шукає своєї щасливої долі:

Та не щаслива доля спіткала сироту:
Та і там доленька їй не всміхається:
Пограються добрі люди,
Як холодні хвилі,
Потім собі подивляться,
Як сирота плаче,
Потім спитай, де сирота, –
Не чув і не бачив [8, с.114].

У вірші «На вічну пам'ять Котляревському» сирота змушена працювати від рання, щоб прогодувати себе. Єдине, що її тримає це можливість почути своїх тата та маму, згадати їхній голос:

Чи сирота, що до світа
Встає працювати,
Опиниться, послухає;
Мов батько та мати
Розпитують, розмовляють, –
Серце б'ється, любо [3, с.13] ...

Письменник мріяв все своє життя про родину, в якій буде багато сміху та спілкування. Цих речей йому завжди бракувало. Навіть будучи вже дорослим, залишивши роки дитинства, він не зміг позбавитися відчуття самотності. Перебуваючи на засланні він особливо гостро відчув це відчуття. Він написав вірш-мрію «Садок вишневий коло хати», яка так ніколи і не здійснилася. Це той рай, якого так прагнув поет. Його душа шукала місця, де б він не відчував себе самотнім та залишеним.

Митець не здійснив свою мрію про родину, власний будинок в Україні. Та образ дівчини-сироти, який він створив у своїй творчості, розкрив біль усіх українських сиріт, їх безвихідь, відчуття самотності та безцільності життя, пробуджуючи в нас людяність, милосердя та співпереживання.

Т. Шевченко – це людина, яка своєю поезією досягає глибини душі, налаштовує на роздуми над високими людськими цінностями, вчить бути чуйним до болу інших.

Список використаних джерел

1. Симоненко Р., Берестенко В. Тарас Шевченко та його доба: док. - хрестом. висвітлення життя й діяльності видат. сина України та найближ. у часі спадкоємців і продовжувачів його справи І. Я. Франка, Лесі Українки, М. П. Драгоманова. У 3 т. Т. 1 / Р. Г. Симоненко, В. А. Берестенко. Харків: Фоліо, 2013. с. 495.
2. Іваненко О. Тарасові шляхи: повість. К. Видавництво ЦК ЛКСМУ «Молодь», 1954. С. 508.
3. Тарас Шевченко. Кобзар. Сімферополь: Видавництво «Крим». 1969. 622 с.

*Стеценко Ірина Володимирівна,
студентка І курсу магістратури
спеціальності «014 Середня освіта»
(Українська мова та література)*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Галак Інна Петрівна*

Новаторське трактування морально-етичної проблематики балад Тараса Шевченка «У тієї Катерини» та «Утоплена»

Жанр балади привернув увагу Тараса Шевченка ще в часи його ранньої творчості, адже саме ці твори ліро-епічної поезії найбільше відповідали власне романтичному світобаченню поета. У баладах Кобзар виявив себе як глибокий лірик, тонкий знавець людської душі, фольклорист та дослідник. Т. Шевченко зумів не лише скористатися кращими романтичними надбаннями своїх попередників у жанрі балади, зокрема зверненням до фольклору, як до одного з джерел баладних сюжетів, а й виявив інноваційну мистецьку індивідуальність: перетворив фантастику й казковість на поетичний засіб, завдяки якому в його творах можна зазирнути в життєві реалії. «Світ фантастики, — говорив Г.Нудьга, — стає ніби екраном, на якому фіксується і відповідно освітлюється художником реальне, соціально обумовлене життя особи на землі, між людьми» [1, с. 95]. Кобзаря цікавили справжні людські почуття, життя та щастя людини, болі та душевні переживання, боротьба за власну волю та гідність, а не жахи та кістлявий образ смерті й потойбічних страждань. Можливо, саме завдяки цьому М. Драгоманов, аналізуючи творчість Тараса Григоровича Шевченка, поставив балади поета на щабель вище за всі його твори інших жанрів.

Метою дослідження є виявлення новаторського трактування морально-етичної проблематики балад Тараса Шевченка «У тієї Катерини» та «Утоплена». В основу балади «У тієї Катерини» поет поклав народну пісню «Тройзілля» та однойменну їй народну баладу. Він істотно змінив сюжетну канву цих фольклорних творів та ввів абсолютно нову лінію: головна героїня балади Катерина забажала, аби козаки звільнили з турецької неволі її брата, який насправді виявився коханим дівчини. Козаки, не замислюючись, вирушають у небезпечну подорож, аби догодити коханій дівчині. Автор у цій частині балади акцентує увагу на мужності та відповідальності запорожців, які здатні пожертвувати собою, щоб дотримати дане слово, виконати свою обіцянку. На жаль, двоє з них гинуть: один козак утопився в Дніпрі, іншого — вороги на кіл посадили. Третьому козакові, Іванові Ярошенкові, вдалося визволити Катриного брата із неволі з Бахчисараю. Він, сповнений гордості та надії, привозить звільненого брата своїй коханій. У кульмінаційному моменті балади Т. Шевченко підготував читачам несподіванку: брат, визволений Іваном, виявляється коханим Катерини. Дівчина хитрістю змусила козаків, які ризикували своїм життям заради примарного кохання, розшукати та привезти до неї милого. Поет яскраво підкреслює, що Катерина

«одурила» козаків, скориставшись їхньою закоханістю та шляхетністю. Такого славні лицарі не могли пробачити, тим більше, що через цей обман двоє запорожців віддали Богові душу. Честь та справедливість, братерство та вірність обов'язку — саме ці шляхетні риси завжди стояли у козаків на першому місці. Тому фінал балади містить розплату за гріх брехні та омани: «Це не брат мій, це мій милий, / Я тебе дурила...» / «Одурила!..» — і Катрина / Додолу скотилась / Головонька... [3, с. 42]. Т. Шевченко змалював у баладі «У тієї Катерини» соціальні реалії доби козаччини, підкреслив нечестиву натуру дівчини та благородство козаків, які завжди тримали дане комусь слово і ніколи не порушували братерської клятви. Поет також підкреслив, що таким, як головна героїня, навіть після смерті не знайдеться місця на цвинтарі: Катерину ховають у чистому полі як самовбивцю. А Іван та коханий дівчини стають друзями-побратимами. У баладі «У тієї Катерини» в єдине ціле автор зумів поєднати лірику й героїку, епос і драму, щоб, як говорив І.Франко «схарактеризувати і глибину козацького почуття, козацьке завзяття для досягнення взятої на себе мети, і, зрештою, козацьку гордість, що не терпить ані тіні брехні» [2, с. 79].

Кардинально іншою за усіма ознаками є балада «Утоплена» з глибокою морально-етичною проблематикою, якої раніше не було ні в усній народній творчості, ні в попередніх творах автора. Першоджерелом її стали живі спостереження поета, народні перекази та вірування. У народі завжди засуджувалися почуття заздрості, досади, підступності, роздратування, що були викликані якоюсь перевагою, вищістю іншої людини. А тим паче, якщо мова йшла про заздрощі до близької чи рідної людини.

У центр сюжету балади «Утоплена» Кобзар поклав незвичайний реальний випадок: мати-вдова, яка за гульнею не помітила, «як минули літа молодії», втопила свою дочку від заздрощів до її краси й молодості, а потім і сама загинула. Автор змалював нетрадиційний образ матері, який більше в жодному зі своїх творів не використав: вдова не мала материнського серця і сприймала нелюбу дочку, як суперницю в боротьбі за чоловічу увагу. Т. Шевченко виступає у цій баладі глибоким знавцем людської душі, аналізує всі деталі, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між подіями.

У першій частині балади Т. Шевченко подає розгортання подій в реалістичному плані. Автор розповідає історію життя розгульної вдови, яке є доволі незвичною для зображуваної доби. Мати не може спокійно спостерігати за тим, як росте та з кожним днем стає все красивішою та привабливішою її дочка, «байстря необуте». Автор подає душевні муки зрілої героїні та її нездорове прагнення покарати дочку, знищити її красу та привабливість. Умовно друга частина балади — це площина романтичного зображення. Відповідно до народних уявлень та міфології, кожна з героїнь після смерті перетворюється на русалку та ніби продовжує своє земне буття: вночі мати впливає з води на одному боці ставка «страшна, синя, розхристана.... рве на собі коси», а красуню Ганнусю на іншому боці «синя хвиля» виносить у незайманій дівочій красі та неповторності. Поруч з Ганною — її вірний коханий рибалонька, який «несе на сорочку баговиння зеленого та цілує в очі дівчину». Автор ніби підкреслює, що по смерті кожен з персонажів виглядає так, як за життя виглядала його душа, без жодних прикрас. Символічного значення у баладі «Утоплена» автор надає міфологемі «вода», яка стає спочатку перепоною між Ганнусею і закоханим рибалонькою, а далі між матір'ю та донькою (як між добром і злом) після їхньої фізичної смерті. Отже, у баладі «Утоплена» автор зобразив гостру морально-етичну проблему ставлення матері до своєї позашлюбної дитини, зародження почуттів заздрості та егоїзму, бездушності та лицемірства, що призвели до страшної трагедії. Нетрадиційний та нетиповий для шевченківських творів образ матері подано в баладі як засторогу усім жінкам, що ведуть розгульний спосіб життя та не піклуються про долю своїх дітей. Осуд та зневага, забуття та справедливе покарання чекає на таких жінок — ось на чому зробив акцент поет. Таким чином, Тарас Шевченко у своїх баладах зображував різні морально-етичні

та гостро соціальні проблеми, які, пропускаючи через призму світобачення свого ліричного героя, зумів донести до читача у вигляді творів, що поєднали фантастику й реальність, закон і злочин, засторогу й науку для прийдешніх поколінь.

Список використаних джерел

1. Нудьга Г. А. Українська балада (З теорії та історії жанру). Київ: Дніпро, 1970. 257 с.
2. Франко І.Я. Из секретів поетичної творчості: Повне зібрання творів. У 50-ти томах. Т. 31: Літературно-критичні праці (1897-1899). Київ: Наукова думка, 1981. 460 с.
3. Шевченко Т. Кобзар. Київ: Веселка, 1987. 607 с.

*Ткаченко Анна Олександрівна,
студентка 1 курсу магістратури,
спеціальність 035 Філологія (Українська мова і література)*

*Науковий керівник:
Ліпницька Інна Миколаївна,
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувачка кафедри української літератури*

Ідейно-тематичне спрямування

драми «Домаха» Людмили Коваленко

Питання національної ідентичності та цінностей є одним із центральних для українського суспільства впродовж багатьох століть. Провідну функцію націософського дискурсу в суспільстві, починаючи з кінця ХУІІІ ст., в українському суспільстві виконує вітчизняне мистецтво слова. Особливо чутливими до питань націотворення були письменники, змушені покинути батьківщину через політичні переслідування. Важливу роль у формуванні націоцентризму як стрижневої вісі української літератури відіграли письменники літературно-мистецької організації МУР (1945-1948), до якої входила і емігрантка з України Людмила Коваленко. Драматургія Л. Коваленко, української письменниці, драматургині, перекладачки та активної громадської діячки діаспори, членкині МУРу та ОУП «Слово», дружини розстріляного письменника М. Івченка, яка змушена була покинути батьківщину, щоб уникнути політичних переслідувань, сьогодні не лише маловідома широкому загалові, але й маловивчена в літературознавчій науці. Українські учені, серед яких Ю. Шерех, Р. Василенко, Л. Залеська-Онишкевич, Г. Костюк, Н. Малютіна, В. Мацька, Л. Скорина, С. Хороб, присвятили декілька розвідок літературній спадщині письменниці. Однак творчість письменниці й досі потребує глибокого наукового осмислення, що і визначає актуальність дослідження.

Мета статті: ідейно-тематичний аналіз драми «Домаха» Людмили Коваленко.

Інтерес до драматургії Л. Коваленко виявляла впродовж всього літературного життя, відчуваючи недостатність вітчизняних драм для сучасного театру, а водночас проблеми з осмисленням в українській драматургії важливих сучасних питань, освоєння українською драмою новітніх естетичних парадигм. Найбільшого прогресу її творчість досягла в еміграції, коли письменниця стала членкинею МУРу. Л. Коваленко приваблювали ідеї оновлення літератури, викладені У. Самчуком, який уважав, що національне слово має сягнути найвищих європейських зразків. Діяльність МУРу була безпосередньо пов'язана і з політичними викликами часу. Так, Ю. Шерех слушно зауважив: «Якщо не могло бути батьківщини на географічній мапі, ми могли збудувати батьківщину в наших душах. Літературні, мистецькі твори... будитимуть душі, свої й чужі. Поновна будова України почнеться з таких творів» [3, с. 299]. Отже, мурівці

демонстрували відкритість до новаторських ідей європейського зразка, але водночас зберігали зв'язок з національним культурним ґрунтом.

У європейському літературно-драматургічному дискурсі першої половини ХХ ст. актуалізується новий естетичний феномен, який замінив драму характерів драмою ідей. Письменники зосереджувалися на ідейних конфліктах і соціальних підтекстах, орієнтуючись на ідею сильної особистості та свідомого індивідуального вибору, що сформувалися в філософії та літературі першої половини минулого століття (Ф. Ніцше, М. Хайдеггер, А. Камю, К. Ясперс, Ж.П. Сартр). Основною домінантою драми ідей стає екзистенційне підґрунтя. В активі письменників питання свободи, вини та страху, а також пошуки сенсу життя, які особливо пошвавилися після подій Першої світової війни. У драматургії українців-емігрантів, які пережили складні історичні випробування, ідеї екзистенціалізму проявилися у двох аспектах: 1) власний екзистенціалізм; 2) «національний екзистенціалізм» або як визначає Юрій Шерех – «антеїзм» (єдність людини з «рідною землею»), що конвертувався у філософію української ідеї [2, с. 12].

Л. Коваленко у власній драматургії чітко окреслила два тематичні вектори: у часі – Жінка, у просторі – Україна. Отже, літературна творчість драматургині присвячена не тільки проблемам буття українського народу, а й сучасним феміністичним питанням. Акцентуючи увагу на фемінній проблематиці, письменниця звернулася до руйнування традиційного трактування жінки в українській літературі лише як «берегині роду». Така концепція цілком пов'язана з культурними цінностями українців щодо ролі жінки-матері та захисниці дому. У п'єсі «Домаха», присвяченій трагічним подіям в українській історії першої третини ХХ ст., драматургиня демонструє власні погляди сутність і значення жінки в суспільному та сімейному житті. Вона одна із перших акцентувала на еволюції жінки у ставленні до власної ідентичності, її прагненні брати участь у важливих суспільних та історичних подіях. У п'єсі відтворено шлях героїні Домахи до усвідомленої самоідентифікації як представниці української нації.

У першій дії драми перед реципієнтом постає жінка з традиційним колом інтересів та функцій, які обмежуються домашніми клопатами: «То ви за Україну (до сина Миколи)? Мало я сліз за тую Україну пролила, як ти бозна-де пропадав, - і знову вона тут. І нащо вона тобі синку?» [1, с. 16]; «... краще було їм при батьках робити, як тепер у землі лежати за ту Україну!» [1, с. 17]. Однак після втрати сім'ї та господарства, Домаха кардинально переосмислює власну позицію щодо суспільних проблем, адже зрозуміла, що саме вони визначають її життя. Так, героїня поступово починає усвідомлює, що таке «советська власть» і яке лихо вона несе українцям, тому й називає свого онука іменем сина, вбитого більшовицькою владою: «Миколою і буде як дядько. Ех, не дожив той Микола, ну я замість нього цього виховаю. Вже він знатиме, що таке советська власть, а що таке Україна, Не буде дурний та темний, як його баба [1, с. 37].

Важливим у драмі є час дії. Авторка одразу зазначає, що «між першою і другою дією віддаль у часі років 5 – приблизно роки 1924 – 1929» [1, с. 7]. Саме в цей час в історії підрадянської України був періодом тотального нищення національної ідентичності. Прискорена колективізація та реквізиція зерна стали катастрофічними для селянства, призвівши до масового голоду й гуманітарної катастрофи. Колективізація в УРСР у 20-30-х роках фокусується на політичному терорі проти селян, зокрема політиці розкуркулення. Ця проблема досі залишається актуальною як і в українському, так і в закордонній науковому просторі. Іноземні вчені здебільшого аналізують соціально-політичні та економічні передумови катастрофи. Однак згоди щодо насильницького характеру колективізації та розкуркулення та їх руйнівних наслідків серед європейських та американських дослідників досі немає. У цьому сенсі драма «Домаха» є важливим кроком у висвітленні становища українського селянства в один із найтрагічніших періодів української історії. Л. Коваленко створює простір, з

чіткими оцінками передумов та наслідків голокосту крізь призму його сприйняття селянством.

Величезний вплив на ставлення селянства до радянських ідей мала пропаганда, яка цілеспрямовано втручалася у всі сфери життя громадян, включаючи сімейні відносини, процес виховання дітей, міжособистісні взаємини в робочих колективах, а також уявлення про працю та її значення. Комуністична пропаганда здобула успіх завдяки своїй лаконічності та зігравши на підвищеній емоційності селян, скерувавши їхні почуття вікового приниження через бідність на більш заможних. Влада використовувала зрозумілі форми подачі інформації, що сприяло руйнуванню внутрішніх стосунків в українській громаді та протистояння між соціальними групами. Така стратегія полегшила просування ідеї колективізації сільського господарства, створюючи водночас почуття страху перед маргіналізацією селянина через відхід колективу, адже влада страшно карала неслухняних одноосібників, які прагнули вести самостійне господарство. Як невіддільна частина державної політики, пропаганда сприяла переформатуванню свідомості українців з метою безапеляційної згоди з усіма рішеннями влади. Авторка звертає увагу на використання більшовиками люмпенізованої психології незаможних селян задля досягнення успіхів у здійсненні радянської політики на селі. Л. Коваленко показала, як радянська політика зсередини руйнує українське селянство, батоном і пряником заганяючи його в стойло колективізації, використовуючи його малоосвіченість та байдужість до питань, які не стосуються землі. «Господар і наймит у першій дії міняються місцями на комнезема і куркуля у другій, щоб у третій зіткнулися одверто, як дві ворожі сили», - зазначає у розгорнутій ремарці драматургиня [1, с. 7]

Антиселянська, антиукраїнська політика влади вплинула і на моральні цінності селян. Повіривши у нав'язану зовні вину куркулів за власне безпросвітне існування, бідняки визнали ворогами розкуркулених односельців, навіть тих, з ким до приходу радянської влади були у дружніх стосунках. Водночас письменниця вказала на цілу низку негативних явищ, які заохочувала ця людиноненависницька влада – заздрість, лицемірство, захоплення чужого майна.

Усі маніпуляції влади, і в соціальному, і в політичному, і в моральному житті народу, на думку авторки, можливі через невирішене питання самоідентифікації селянства, упевнена авторка, а це породжує схильність до національної зради: Свирид: «Видумали собі Україну, та й з цим баламутять людей. Не було її й не буде. І не треба. [1, с. 16]; «За Україну я з ним бився. Начепив дурило золоті пагони та й пішов за белую Росію воювати. А в Одесі ловив наших та й стріляв. Таку гниду хіба милувати?! ... Земляк!» [1, с. 16].

Кожна з трьох дій – це етап зростання свідомості героїні, крок до усвідомлення власної ідентифікації. Використовуючи прийом контрасту, Л. Коваленко демонструє глибокий гнів і обурення головної героїні до тих, хто віддає перевагу власницьким інтересам. Утверджує свою і позицію героїні письменниця піснею, яка звучить у фіналі п'єси: «А вже мому род-у / Нема перево-о-ду. Та нем-а пе-ре-во-ду» [1, с. 37].

Отже, у драмі «Домаха» Л. Коваленко не тільки актуалізувала важливі соціальні проблеми, але й порушила низку соціокультурних питань, зокрема вплив тоталітаризму на особистість, роль жінки в суспільстві та пошук свободи індивіда в умовах соціального, політичного та морального тиску. Її твори відзначаються глибоким психологізмом, увагою до проблем жінки та її ролі у суспільних процесах.

Список використаної літератури

1. Коваленко Л. В часі і просторі : [п'єси] / Л. Коваленко. – Париж – Торонто – Нью-Йорк : Ми і світ, 1956. – 215 с.

2. Шевельов Ю. Українська еміграційна література в Європі 1945–1949 // Вибрані праці : [у 2 кн.] / Ю. Шевельов. – К. : Видавничий дім “Києво-Могилянська академія”, 2009. – Кн. 2. – С.633–678.
3. Шерех Ю. Третя сторожа : Література. Мистецтво. Ідеології / Ю. Шерех. – К. : Дніпро, 1993. – 590 с.

*Ткачук Людмила Володимирівна,
студентка II курсу 21 УММЗ групи
спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література)*

*Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор кафедри української мови
Плющ Марія Яківна,*

Оказіональна деривація: теоретичний та функційно-прагматичний аспекти

Актуальність проблеми. Лексика української мови – це відкрита система, яка постійно зазнає змін, поповнюючись новими словами для номінації, опису й характеристики предметів, процесів, явищ, понять, властивостей тощо. Унаслідок цього на кожному етапі наукового пізнання та вивчення мови виникають нові питання щодо потреби та доцільності вживання новотворів, зокрема і структурно-семантичного та функційно-стилістичного аспектів okazіоналізмів.

Ступінь розроблення проблеми. Okazіоналізми досліджували Д. Гайданка, І. Денисова, Ж. Колоїз, О. Стишов, Т. Ткаченко, О. Турчак, М. Федурко, Т. Шинкар, А. Янков та ін. Представлено низку наукових розвідок, у яких описано особливості функціонування цих лексем. Зокрема, функційний аспект okazіоналізмів розглядається в роботах С. Бузько, С. Воропай, Д. Мазурик, О. Попової, А. Приймак та ін. Мовознавцями досліджуються функції новостворених слів у художніх текстах різних жанрів, їх взаємодія з контекстом, співвідношення з іншими елементами тексту тощо. Водночас okazіональна деривація наразі залишається малодослідженою з погляду широти можливостей словотвірних процесів.

Виклад основного матеріалу. Okazіональну деривацію Ж. Колоїз називає процесом своєрідної матеріалізації, внаслідок якої відбувається актуалізація мовних потенцій та утворюються нові номінативні одиниці, в основу яких покладено «відпрацьований», адаптований у «мовному просторі» матеріал [5, с. 5]. Натомість Д. Мазурик наводить дещо вужче тлумачення okazіональної деривації, зауважуючи, що «процес утворення okazіоналізму виходить за межі наявних у словотвірній системі української мови способів, моделей чи типів і який має ознаки випадковості, «словотвірної гри», тобто сам спосіб словотворення є відповідним okazіоналізму, «ненормативним», проте водночас він з часом може трансформуватися у повноцінний новий спосіб творення узуальних одиниць» [6, с. 104].

У процесі створення okazіоналізмів розрізняють два основних підходи: 1) створення okazіоналізмів із використанням встановлених мовних засобів відповідно до широко використовуваних моделей словотворення; 2) створення нетрадиційними, незвичними та «специфічними» способами [1, с. 156].

Функційні можливості okazіональних дериватів залежать від низки таких чинників, як: психолінгвістичні/когнітивні (втілення авторського задуму; передання художньо-образних аспектів твору, його жанру); прагматичні (особливості відношень між okazіональною одиницею і позначуваним явищем, здійснення взаємовпливу, «інтенційність»); соціальні (втілення нових форм, обумовлених необхідністю

відобразити суспільно-політичні та культурні зміни; наявність контекстуальних зв'язків з урахуванням асоціативного фону); комунікативні (наявність комунікативної ніші, яка формує потребу для появи нового слова, створення як еквівалента ще невідомого відповідника) [2, с. 4-6].

Згруповуючи функції okazіоналізмів, можна диференціювати їх, виділивши: номінативну функцію, яка розмежується на номінативно-оцінну та функцію образності; стилістичну; експресивно-оцінну функцію, яка розгалужується на суто експресивно-оцінну, а також експресивно-оцінну з акцентом саме на експресивності; поетичну функцію, головна сутність якої полягає в художньо-виражальній здатності для створення тропів, слів-образів; текстотвірну функцію (оказіоналізми згортають в однослівне найменування нашаровані деталі опису з метою синтаксичної стислості, раціоналізації побудови тексту, формування його структурної цілісності на мікро- та макрорівні) [4, с. 67].

О. Дюндик зауважує ще одну важливу функцію okazіональних одиниць – реалізації потенційних можливостей мови, які не були використані до цього часу. Вчена наголошує, що творення нових слів корисне для мовної системи. Наприклад, одним зі способів створення okazіонального слова є редукування наявних у мові словосполучень до слів. Отже, деякі okazіоналізми дуже влучно окреслюють однією лексемою те, що можна було б описати і наявними лексичними одиницями, але декількома. Такі okazіоналізми можуть бути включені у словники та стати частиною загальноновживаного мовного фонду, якщо їм вдасться реалізуватися в мовленні [4, с. 69].

Також можна доповнити функційний ряд okazіональних лексем вужчими текстуально-стилістичними функціями, а саме: створення ефекту зв'язності та аргументації; утворення текстуально-уявних світів (з метою ілюзії вірогідності та відчуження в жанрі наукової фантастики); виконання ігрової функції (маніпуляції на рівні фонології) [3, с. 33].

Висновки. Отже, okazіональна деривація є процесом утворення okazіоналізму, який виходить за межі наявних у словотвірній системі української мови моделей, типів чи способів і який має ознаки випадковості, певної «словотвірної гри». Це результат індивідуального мовного креативу, що сприяє збагаченню номінативних і значною мірою аксіологічних, емоційних, експресивних, образотворчих засобів мови, обумовлює її динамічний розвиток. Okазіональні деривати багатофункціональні. Виокремлюють загальні (номінативну, текстуально-стилістичну/креативну, експресивно-оцінну, естетичну, зображальну, текстотвірну та інші) та метакомунікативні функції, зумовлені низкою екстралінгвальних чинників.

Список використаних джерел

1. Бузько С. А. Okазіональні фразеологізми в текстах сучасної української прози. *Філологічні студії. Лінгвістика і поетика тексту*. 2014. Вип. 11. С. 152–157.
2. Воропай С., Ковальов О. Okазіональна деривація як засіб увиразнення медіатексту. *Журналістська освіта на Сумщині: набутки й проблеми*: матеріали Десятої Міжнародної науково-практичної конференції (Суми, 14-15 травня 2014 р.). Суми: СумДУ, 2014. С. 3–8.
3. Гайданка Д. В. Функціонально-прагматичний аспект okazіонального словотворення. *Сучасні дослідження з іноземної філології* : Збірник наукових праць. Ужгород: ПП «Аутдор-Шарк», 2015. Випуск 13. С. 29–35.
4. Дюндик О. Okазіоналізми як джерело збагачення сучасної української літературної мови (на матеріалі романів Є. Пашковського). *Лексикографічний бюлетень*. 2012. Вип. 21. С. 65–71.

5. Колоїз Ж. В. Оказіональна деривація: теоретичний та функціонально-прагматичний аспекти : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Київ, 2007. 40 с.

6. Мазурик Д. В. Оказіональна деривація як засіб сучасного українського новотворення. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2017. Вип. 64(1). С. 102–108.

*Тужилова Тетяна Володимирівна,
студентка III курсу 304 СОУП групи,
спеціальності 014 Середня освіта
(Українська мова і література)*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Строганова Ганна Миколаївна*

Актуальні проблеми мовленнєвого розвитку учнів основної школи на уроках української мови

У сучасному світі, де комунікація відіграє ключову роль, мовленнєвий розвиток учнів є надзвичайно важливим. Система освіти стикається з викликами, пов'язаними зі змінами в способах спілкування, впливом технологій та зростаючими вимогами до мовних та мовленнєвих навичок. Українська мова є не лише навчальним предметом, але й ключовим засобом навчання, виховання та розвитку особистості. Формування мовленнєвої компетентності є важливим завданням, яке допомагає учням адаптуватися до соціального середовища та розвивати комунікативні навички. Дослідження проблеми мовленнєвого розвитку учнів основної школи є актуальним та важливим завданням, адже новаторський підхід до розв'язання цієї проблеми може сприяти покращенню якості освіти та розвитку комунікативних навичок молодого покоління.

Дослідженням означеного питання займалися багато лінгвістів, психологів та психолінгвістів, кожен з них зробив важливий внесок у розвиток цього напрямку. І. Білодід, В. Ващенко, А. Коваль та Є. Чак та ін. наголошували на підвищенні мовленнєвої культури учнів. Б. Баєв, Г. Костюк, І. Синиця та ін. обґрунтували психологічні основи розвитку мовлення. Дослідження О. Біляєва, Н. Голуб, С. Карамана та М. Пентилюк та ін. звертають увагу на розвиток мовлення учнів середнього шкільного віку. М. Кочерган, В. Русанівський та ін. обґрунтували лінгвістичні основи розвитку мовлення учнів. Розв'язанням комунікативних завдань у процесі оволодіння мовним матеріалом займалися В. Мельничайко, І. Синиця, Л. Скуратівський, М. Стельмахович, Г. Шелехова та ін.

Метою дослідження є аналіз проблем, які виникають у процесі мовленнєвого розвитку учнів основної школи під час уроків української мови. Визначити фактори, що впливають на якість мовлення, та запропонувати ефективні стратегії.

Зараз учні стикаються з низкою проблем, що впливають на їхній мовленнєвий розвиток. Передусім загальний рівень мовленнєвої компетентності знижується через:

Вплив сучасних технологій, зокрема соціальних мереж та месенджерів. Діти проводять більше часу перед екранами, що може призвести до недостатньої практики усного та писемного мовлення.

Недостатній рівень читацької культури також впливає на якість мовлення. Учні менше читають книги, а це обмежує їхній словниковий запас.

Дистанційне навчання: відсутність живого спілкування в класі може обмежити можливості дітей вдосконалювати мовленнєві навички. Адже дистанційні уроки не завжди забезпечують такий же рівень активності, як у класі.

Обмеження в живому спілкуванні: відсутність можливості спілкуватися з ровесниками та іншими людьми обмежує практику мовлення. Інтерактивність та обмін думками в реальному часі важливі для розвитку мовлення.

Мовне середовище: відсутність спілкування рідною мовою може обмежити розвиток мовлення.

Психологічний стрес: війна та інші стресові ситуації можуть викликати стрес, що впливає на розвиток мовлення дітей.

Необхідно звернути увагу на ці проблеми та розробити ефективні стратегії для покращення мовленнєвого розвитку учнів.

Розв'язання проблем мовленнєвого розвитку учнів основної школи на уроках української мови є важливим завданням для вчителів-словесників. Ось деякі кроки, які можуть допомогти покращити ситуацію:

1. *Систематизація вправ:* розробити план з різними типами вправ: лексичні, граматичні, аудіювання, говоріння, письмо. Використовувати різні матеріали: тексти, аудіо, відео, картинки. Використання аудіо- та відеоматеріалів допоможе учням краще розуміти мовлення, вимову та інтонацію.

2. *Інноваційні технології:* використовувати хмарні технології для доступу до різних ресурсів та спільної роботи над проектами. Можливості віртуальної реальності та інтерактивних додатків можуть зробити навчання цікавішим.

3. *Розвиток критичного мислення:* запитувати учнів, що вони думають про певний текст, відео чи ситуацію. Вчити аналізувати інформацію, робити висновки та аргументувати свою думку

4. *Особистісно орієнтоване навчання:* враховувати індивідуальні особливості кожного учня. Співпрацювати з батьками для визначення потреб учнів.

5. *Діяльнісне навчання:* організувати проекти, де учні можуть застосовувати мовленнєві навички на практиці. Рольові ігри, дебати, театралізовані вистави допоможуть розвивати мовлення.

6. *Постійне поповнення словникового запасу:* потрібно активно працювати над розширенням словникового запасу учнів. Використання різноманітних текстів, словникових вправ та ігор може допомогти.

7. *Застосовувати нові методи:* «фразеологічні хвилинки», «Словесне малювання», «Життєві ситуації», «Пізнавальні ігри», «Вільна імпровізація», «Складання синонімічних рядів» та ін.

Отже, ці кроки допоможуть учням рухатися вперед, розвивати власне мовлення та залишати нові слова в активному словниковому запасі. Адже мовленнєвий розвиток є важливим у навчанні, він вимагає системної роботи як з боку вчителів, так і з боку учнів.

Список використаних джерел

1. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Голуб Н.Б., Горошкіна О.М.). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2023/Model.navch.prohr.5-9.klas/Movno-literat.osv.hal/27.11.2023/Ukr.mova.5-6-kl.Holub.Horoshkina.27.11.2023.pdf>
2. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Заболотний О.В., Заболотний В.В., Лавринчук В.П., Плівачук К.В., Попова Т.Д.). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Zabolotnyy.ta.in.14.07.21.pdf>
3. Модельна навчальна програма «Українська мова. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Голуб Н.Б., Горошкіна О.М.). URL: <https://mon.gov>

[ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2023/Model.navch.prohr.5-9.klas/Movno-literat.osv.hal/Ukrayinska.mova.7-9%20klas.Holub.ta.in.26.07.2023.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2023/Model.navch.prohr.5-9.klas/Movno-literat.osv.hal/Ukrayinska.mova.7-9%20klas.Holub.ta.in.26.07.2023.pdf)

4. Модельна навчальна програма «Українська мова. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Заболотний О.В., Заболотний В.В., Лавринчук В.П., Плівачук К.В., Попова Т.Д.). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2023/Model.navch.prohr.5-9.klas/Movno-literat.osv.hal/Ukrayinska.mova.7-9.klas.Zabolotnyy.ta.in.02.08.2023.pdf>

Федорова Анна Петрівна
аспірантка кафедри української мови

науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
професор Дудко Ірина Володимирівна

Стратегія єдності у мовленні сучасних політичних експертів і технологів

Вербальні засоби, що втілено у політичному дискурсі, найбільш чітко репрезентують функцію впливу, адже саме прямий і опосередкований її вияви є одним із чинників мови. Основною метою всіх учасників політичного дискурсу, зокрема політичних експертів і технологів, є висвітлення, обговорення актуальних подій в Україні та світі. Мовленнєвий вплив здійснюється завдяки добре вибудованим комунікативним стратегіям і тактикам. Кожна стратегія – це певний намір мовця, що реалізує, втілює його мету, а тактика – це шляхи, способи, методи, детальні кроки до її реалізації.

Вивчення специфіки впливу комунікативних стратегій, зокрема стратегії єдності, є важливим аспектом лінгвістики, проте малодослідженим в українському мовознавстві, що зумовлює актуальність обраної теми.

Вивченню комунікативних стратегій і тактик присвячені роботи таких науковців, як: Ф. Бацевич, Т. ван Дейк, О. Паршина, О. Дмитрук, Н. Кондратенко, М. Мозер, О. Яшенкова та інших.

Мета роботи – дослідити специфіку використання та засоби втілення стратегії єдності у мовленні сучасних політичних експертів і технологів.

Матеріалом дослідження обрано блоги, інтерв'ю, дописи сучасних політичних експертів і технологів України.

Характерною ознакою політичного дискурсу є вербальний вплив, що реалізується разом із паралінгвальними засобами. Таким способом відбувається не просто вплив на свідомість, а здійснюється вплив на підсвідомість людини, що в подальшому може змінювати хід її думок, рішень, світогляд.

Комунікативна стратегія – це сукупність вербальних засобів, метою яких є прямий і опосередкований впливи на реципієнта. Засобом втілення стратегій виступає комунікативна тактика, що є сукупністю прийомів, які визначають мовні засоби. Кожна комунікативна стратегія реалізується через комунікативну тактику. «Кінцева мета використання комунікативних стратегій адресантом – це зміна свідомості адресата на користь адресанта або взаємну користь. Інструментом реалізації тактик виступають чітко визначені адресантом комунікативні дії, що мають знакову репрезентацію. На лексико-граматичному рівні вони можуть бути представлені через уживання відповідних синтаксичних стилістичних фігур (епіфора, анафора, паралелізм, риторичне запитання, тощо), певних синтаксичних конструкцій, синтаксичних синонімів тощо» [7, 275].

Однією зі стратегій, притаманних політичному дискурсу, є стратегія єдності. Ця стратегія і відповідні тактики (на німецькомовному матеріалі) репрезентовані у

дисертаційній праці І. Юшковець. Дослідниця зазначає, що ця стратегія є засобом втілення інформації, яка вже є відомою більшості, вона не містить полемічних висловлювань, часто базується на повторювальних конструкціях [7].

Стратегія єдності реалізується за допомогою двох тактик, а саме: тактики «втішання» і тактики «вказівки на перспективу» [7]. Подібну тактику (тактика «вказування на шлях розв'язання проблеми») висвітлено у працях О. Яшенкової [8, 169].

За словами І. Юшковець, тактика «втішання» полягає у демонстрації особливої форми гострого особистого переживання, що втілюється завдяки емоційно забарвленій лексиці, надання емоційної оцінки описуваним подіям, послуговуючись прикметниками, іменниками, вживання особових і присвійних займенників. Використання конструкцій майбутнього часу та наказового способу дієслова [7].

Тактика «вказівки на перспективу» теж характеризується вживанням особових і присвійних займенників, іменниками з позитивною конотацією тощо [7].

Беручи до уваги результати дослідження І. Юшковець на німецькомовному матеріалі та спираючись на власний аналіз фактичного україномовного матеріалу, вважаємо, що стратегія єдності використовується і в українському політичному дискурсі, маючи свої характерні особливості.

У сучасному українському політичному дискурсі експерти й технологи також використовують у своєму мовленні стратегію єдності, зокрема зараз, у час повномасштабної війни, розв'язаної сусідньою державою.

Одним із способів вербалізації стратегії єдності виступають особові займенники та вживання форм дієслів майбутнього часу: *Ми не дозволимо Україні пережити суверенний дефолт (3)*. Умовою єдності є процес захисту та запобігання погіршенню економічної ситуації в Україні.

Реалізація тактики «вказівки на перспективу» за допомогою лексики з позитивною конотацією з позитивною конотацією має вияв у таких прикладах: *Ряд нещодавніх подій може свідчити про бажання Заходу зупинити війну в Україні (2)*; *Звідси роблю висновок, що оборона України та зміцнення власної обороноздатності стає важливим пріоритетом Європейського Союзу (1)*.

Зіставлення фактів, що втілюються у синтаксичних конструкціях, у яких поєднуються відповідні лексичні одиниці. Наприклад, лексеми, що позначають однозначне заперечення негативного явища для України: *Попри певні неприємності, немає причин для песимізму. Заяви Білого дому доволі обнадійливі. Швидше за все, після 1 січня Конгрес об'єднає два питання в одне та одночасно проголосує за бюджет США і виділення допомоги Україні, Ізраїлю і Тайваню. Також до лютого варто очікувати затвердження Євросоюзом чотирирічної програми підтримки для України на €50 млрд (4)*.

Окремим засобом реалізації тактики «втішання» є інформування про дії ворога, зокрема хибні, та невдачі, уживаючи насамперед заперечні конструкції: *росія зараз має і в найближчі місяці буде мати тактичні успіхи, зважаючи на сили, які вона вкладає у наступальні дії. Але ці успіхи не будуть значними. Головне, що росіянам не вдасться здійснити оперативно-стратегічний прорив і обвалити фронт на півдні чи сході України (4)*. Такі лексеми часто використовують у політичному дискурсі для саркастичних виразів, іронізування дій ворога, поєднуючи висловлювання з інвективною лексикою, заперечення, дисфемізації тощо.

Отже, стратегія єдності в мовленні сучасних політичних експертів і технологів вербалізована за допомогою різнорівневих засобів, серед яких особливе місце посідають лексичні, а також морфолого-синтаксичні.

Список використаних джерел

1. ЄС суттєво змінив ставлення до України. *Сайт «ВЕЖА. Центр громадської аналітики»*. URL: <https://vezha.com.ua/mizhnarodna-polityka/yes-suttyevo-zminyuv-stavlennya-do-ukrayiny/> (дата звернення: 06. 04. 2024).
2. Захід спробує припинити війну в Україні. *Сайт «ВЕЖА. Центр громадської аналітики»*. URL: <https://vezha.com.ua/viyna/zahid-sprobuje-prypynyty-vijnu-v-ukrayini/> (дата звернення: 05. 04. 2024).
3. «Ми не дозволимо Україні пережити суверенний дефолт». *Сайт «ВЕЖА. Центр громадської аналітики»*. URL: <https://vezha.com.ua/mizhnarodna-polityka/my-ne-dozvolymo-ukrayini-perezhyty-suverennyj-defolt/> (дата звернення: 03. 04. 2024).
4. Проблеми з продовженням допомоги відкрили для України нове вікно можливостей. *Сайт «ВЕЖА. Центр громадської аналітики»*. URL: <https://vezha.com.ua/mizhnarodna-polityka/valerij-klochok-problemy-z-prodovzhennyam-dopomogy-vidkryly-dlya-ukrayiny-nove-vikno-mozhlyvostej/> (дата звернення: 07. 04. 2024).
5. росія не зможе обвалити фронт на сході та півдні України. *Сайт «ВЕЖА. Центр громадської аналітики»*. URL: <https://vezha.com.ua/viyna/rosiya-ne-zmozhe-obvalyty-front-na-shodi-ta-pivdni-ukrayiny/> (дата звернення: 07. 04. 2024).
6. Чепіль О. Я. Особливості реалізації комунікативних стратегій у політичному дискурсі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна.* 2015. Вип. 52. С. 274 – 276. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2015_52_94 (дата звернення: 08. 04. 2024).
7. Юшковець І. А. Комунікативні стратегії і тактики в політичному дискурсі канцлерів ФРН (на матеріалі урядових заяв і політичних виступів). Автореф. дис. канд. філол. наук: спец. 10.02.04 – германські мови. Донецьк, 2008. 20 с.
8. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації. Київ : Видавничий центр «Академія», 2010. 312 с.

Фоя Яна
студентка 2-го курсу групи 21 УММЗ
спеціальності «Українська мова і література»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української літератури
Галак Інна Петрівна

Проблема етично-естетичних компромісів у драматичній поемі Ліни Костенко «Сніг у Флоренції»

Актуальність дослідження проблематики та поетики драматичних поем Ліни Костенко обумовлюється важливістю правильного розуміння історико-літературних та ідейно-естетичних процесів того часу, в якому ці твори були написані. Крім того, феномен цих драматичних поем полягає і в їх ідейній позачасовості, оскільки висвітлюють у них явища і характери через призму одвічних естетичних і етичних цивілізаційних цінностей.

Драматична поема "Сніг у Флоренції" не лише відкриває широкий спектр запитань про природу митця у світі людей, його ставлення до власного таланту та розуміння своєї місії в житті, але й є вершинним твором, який підсумовує роздуми Ліни Костенко про сутність мистецтва та митця.

У поемі "Сніг у Флоренції" авторка досліджує складні відносини між художником і суспільством, покликанням та моральними зобов'язаннями, індивідуальним талантом та історичною спадщиною. Вона залишає відкритими питання про те, як митець може

знайти своє місце в суспільстві, як зберегти свою автентичність у світі, де часом нав'язуються компроміси та відступлення від власних ідеалів.

Поема є важливим внеском у літературний дискурс про роль митця, його відповідальність перед суспільством та перед історією. Вона спонукає читача до глибоких роздумів про сенс і значення мистецтва, про його відображення в сучасному світі та про те, як талановита людина може знайти своє місце та зберегти вірність своїм переконанням у буденному житті.

У драматичній поемі "Сніг у Флоренції" Ліни Костенко важливим є конфлікт між ідеєю служіння мистецтву та моралю, який динамічно показується через внутрішній розпад головного героя-художника. Джованфранческо Рустічі, який намагається створити шедевр у світі мистецтва, зіштовхується з етичними проблемами та моральними дилемами. Прийняті рішення виявляються помилковими, однак розуміння цього прийде на схилі віку. А звідси випливає мотив відповідальності і спокути.

Художник відчуває приступи внутрішньої боротьби між своїм творчим прагненням до краси та ідеалів і моральними обов'язками перед суспільством та сім'єю. Він стикається з питанням, чи може він зберегти свою творчість інтегрованою та неskomпрометованою в світі, де цінності змінюються, а моральні норми стають розмитими.

Конфлікт між мистецтвом та моралю виявляється у внутрішньому протистоянні героя, який змушений зробити важкий вибір між своїми творчими амбіціями та етичними зобов'язаннями. Ця тема розкривається через внутрішній монолог героя, його внутрішній конфлікт і діалог із самим собою, що робить поему "Сніг у Флоренції" важливим літературним твором, що відображає глибокі етичні та моральні питання.

У драматичній поемі "Сніг у Флоренції" Ліни Костенко зображується складне співвідношення між ідеалами та реальністю через внутрішній конфлікт головного героя-художника. Герой, прагнучи до втілення своїх ідеалів у мистецтві, зіштовхується з жорсткою реальністю суспільства та життя, яке не завжди відповідає його очікуванням.

Художник мріє створити шедевр, що відобразить його власні ідеали краси та досконалості. Однак реальність суспільства, з його корупцією, бюрократією та безправ'ям, стає перешкодою на шляху до його мрії. Герой стикається з відчуттям безсилля перед суспільними обставинами, які не дають йому можливості повністю втілити свої ідеали в реальному житті [2].

Співвідношення ідеалів та реальності відображається у внутрішньому конфлікті героя, його зусиллях злагодити свої мрії з навколишнім світом. Цей конфлікт викликає роздуми про природу істинної краси та досконалості, а також про можливість зміни суспільства через мистецтво. Отож співвідношення ідеалів та реальності в поемі Ліни Костенко спонукає читача до важливих рефлексій про природу людської дійсності та місце мистецтва в ній.

У цій поемі Ліна Костенко вдало висвітлює тонкі моменти взаємозв'язку між естетикою та етикою, ставлячи під сумнів традиційні уявлення про мистецтво та його місце у світі.

Такі моральні дилеми та вибори роблять героя поєми "Сніг у Флоренції" важливим символом етичних та моральних розмірів сучасного життя. Його внутрішній конфлікт і вибори створюють глибоку напругу та змушують читача розмірковувати про природу моралі та власних цінностей. Ліна Костенко в драматичній поемі "Сніг у Флоренції" дарує нам глибоке відчуття корозії душі головного героя, який відчужується від своїх внутрішніх потуг під тиском зовнішніх обставин, спокус і власних слабкостей.

Ця поема є спробою виправдати себе перед внутрішнім бунтом та перед світом, який вимагає від митця компромісів та зради його власним ідеалам. Костенко транслює філософську істину про призначення людини та необхідність збереження високої мети

навіть у найскладніших обставинах. Вона показує, що тільки через вдосконалення самого себе митець може зберегти свій талант і принести користь своєму народові та нації [3].

Таким чином, авторка закликає до саморефлексії і пошуку істини в творчості, нагадуючи, що часи обирають нас, а не ми їх. Поема пропонує осмислення вічних питань творчості через призму боротьби з несправедливістю, зрадою і прагненням до власної самовиправданості перед світом.

Список використаних джерел

1. Барабаш С. Проблема мистецького вибору: психологічний аспект: (на матеріалі драматичної поеми Ліни Костенко «Сніг у Флоренції»). Наукові записки Кіровоградський державний педагогічний університет ім. В. Винниченка. Кіровоград, 2004. Вип. 56: Серія: Філологічні науки (літературознавство). С. 25-38.
2. Башкирова О. Статуя в художній системі драматичної поеми Ліни Костенко «Сніг у Флоренції». Слово і Час. 2006. № 11. С. 20-25.
3. Саєнко В. Поетична культурологія Ліни Костенко. Матеріали до курсу «Історія української літератури ХХ ст.». 152 Вид. 2-е, доповн. й удосконал. Одеса : Астропринт, 2004.

*Чеберяк Вікторія Михайлівна,
студентка IV курсу
спеціальності 035 «Філологія
(українська мова та література)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
завідувачка кафедри української літератури
Ліпницька Інна Миколаївна*

Трагізм образу творця у збірці Валерія Шевчука «У череві апокаліптичного звіра»

Тема ролі творця в літературі завжди залишалася актуальною й контроверсійною. Творець виступає не лише як обдарована особистість, але й як символ мудрості, чесності, моральної відповідальності перед суспільством. Його слово вважається авторитетним, його дії та погляди є прикладом для інших. Отже, творець несе на собі надзвичайний тягар відповідальності за свої вчинки, погляди тощо. Його роль полягає не лише у творенні цілісного художнього твору, але часто – у формуванні чи перевірці на стійкість моральних цінностей суспільства. У творах В. Шевчука образ творця постає як багатогранне і складне явище. Це не лише талановиті люди, які володіють даром слова, але й особистості, які глибоко переживають за долю свого народу.

Кожному культурно-історичному етапові розвитку суспільства притаманний окремий тип творця, який уособлював естетичні вподобання та очікування своєї епохи. У добу модернізації художньої системи українського мистецтва, утвердження права на суб'єктивізм, елітарність, артистизм, повну свободу творчості, митець бачиться своєрідним деміургом (Всевишнім творцем), який наділяє красою навколишній світ, котра разом із логікою, структурою, мудрістю приносить у хаотичний світ порядок і гармонію. Митець або ж філософ у пошуку істини набували статусу «надлюдини».

Образ творця в прихильника «фантазійної естетичної гри» В.Шевчука – це найперше філософ. Він може сумувати, медитувати, тішитися найдрібнішим виявам життя, однак автор завжди підкреслює такі наскрізні його якості, як стремління та

мудрість. Художнє моделювання такого образу дозволяє авторові досліджувати важливі питання буття, людської природи, суспільного руху та історії крізь призму індивідуального досвіду та творчого потенціалу митця.

В. Шевчук не лише ставить перед собою завдання розкрити глибини людської екзистенції через свої тексти, але й активно використовує культурні та філософські концепції для втілення своєї художньої візії.

Дослідниця творчості В. Шевчука В. Саєнко слушно підкреслила, що автор приходиться до «розуміння проблеми розчакнутого світу... І книжка ця не данина моді, бо митець давно трактує екзистенційні проблеми, літературно осмислюючи буття нації крізь призму історичних ремінісценцій.» [2, с. 20]. В. Шевчук глибоко досліджує проблему роз'єднаності світу, він шукає способи відтворення глобальних, внутрішніх проблем суспільства, механізмів його руху. Особистістю, яка утілює ці авторські роздуми є герой його творів – інтелектуал, здатний до творчості, особистість, яка знаходиться в межовій ситуації, здатна на самостійне вирішення проблем. Автор розкриває мотивацію вчинків, систему поглядів творчої особистості, яка стає винятково інакшою, такою, яка не йде за сірою масою, а має власні роздуми над вічними питаннями буття. У цій самотності – дуалізм героя: радість пізнання і драматизм буття.

Оповідання В. Шевчука змушують читача задуматися над складними питаннями буття, сенсом життя, місцем людини у світі. Автор не дає готових відповідей, але пропонує разом з героями пройти шлях самопізнання та пошуку сенсу життя.

Екзистенційність буття пронизує сюжетно-змістову цілісність творів. Можна виокремити такі провідні екзистенційні мотиви: апокаліптичність, що підкреслює трагічність буття та кризу людських цінностей; вибір людини і чи є її життя лише ланцюгом причинно-наслідкових зв'язків; філософські роздуми над вічними питаннями буття, життя та смерті, добра і зла, віри та атеїзму; роль мистецтва, що дає можливість виразити свої думки та почуття, осмислити свій досвід.

У просторі екзистенціалізму розкриваються смисли буття митця-філософа в оповіданні В. Шевчука «Початок жаху». Головний герой – Михайло Вовчанський, ієрей з містечка Жданівка, що у своїх намаганнях проповідувати, нести віру в маси, зрештою, потрапляє у надскладні життєві ситуації, які впливали на формування його особистості. Він став відлюдником, що не знаходить свого місця у світі та шукає причини тільки в собі. У творі репрезентовано духовний шлях людини-митця, що йде до самопізнання через духовне очищення, але так і не віднаходить істину в своїх намаганнях. Цей шлях для неї є суперечливим та складним, звертаючись до сюжетно-змістових колізій, можемо прослідкувати обмеженість в діях героя через негативний вплив суспільства, абсурдність якого вражає. Ще на початку твору автор висвітлює скрутне становище Михайла, адже при катуванні плітцям, він, читаючи «Отче наш», звертаючись до патрона архангела Михайла, входить у своєрідний транс, тому не відчуває болю. Варто акцентувати увагу, що твір має інверсійну побудову – починається з фіналу життя головного героя, використовуючи кіноприйоми, зокрема монтаж, автор повертається у його минуле, відтворюючи події, які й призвели до трагедії. Найголовнішим ворогом для Михайла стає Іоан Москівський, образ якого інтерпретується як «початок жаху», має негативний моральний та духовний вплив на головного героя. Він стає причиною морального падіння головного героя.

Світосприйняття Михайла Вовчанського наочно відображає основні складові екзистенційної моделі – він осмислює абсурдність існування, відчуває відчуження та самотність всередині людської маси, сприймає життя як сценарій, написаний кимось: «... жити без зла чи без диявола – то не жити, а йти у смерть. Це значить утратити в собі віру й можливість покаяння.» [5, с. 110]; «... його образ був зв'язаний саме з тим, що я називаю «початок жаху», - саме він уперше нав'яз на мене жах, отожд, вважалось мені, той жах утілювався у певний спосіб в мені...» [5, с. 123].

У такий спосіб в оповіданні «Початок жаху» інтерпретуються проблеми самотності та відчуження, страху та жаху, пошуку сенсу життя. Він оточений людьми, але не відчуває з ними зв'язку. Оповідання пронизане атмосферою страху. Цей страх має як зовнішні, так і внутрішні джерела. Зовнішній страх пов'язаний з атмосферою, що панує навколо. Внутрішній пов'язаний з екзистенційною кризою героя, його страхом перед життям та смертю.

Зауважимо, що творчість не тільки охоплює сферу людської діяльності, але і становить невід'ємну частину повного життя людини та перспектив усього людства. Важливим є й те, що сам творчий процес залежить від значної кількості зовнішніх факторів-подразників, які можуть або сприяти мистецькому задуму, або навпаки – заважати образно-художньому мисленню.

Отже, шевчуковий образ митця в прагненні зберегти внутрішню свободу часто розриває зв'язки з ворожим суспільством. Він здатний на протест проти абсурдності, навіть коли відчуває, що це марно. Екзистенціалізм наголошує на тому, що людина не може змінити світ, тобто «чорне» так і залишиться «чорним»; але має діяти, щоб реалізувати себе і не стати рабом буття.

Список використаної літератури:

1. Літературознавча енциклопедія: у двох томах / Авт.-уклад. Ю. Ковалів. Т.2. Київ: Академія, 2007. С. 347.
2. Саєнко В. П. Апокаліптичний звір ізсередини. Поетика збірки «У череві апокаліптичного звіра». Українська мова та література. 2004. С. 19–26. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/22277/1/19-28.pdf> (дата звернення: 23.02.2024).
3. Тарнашинська Л. Свобода вибору - єдина форма самореалізації в абсурдному світі (Проза Валерія Шевчука як віддзеркалення екзистенціалізму) // Сучасність. 1995. № 3. С. 117-128
4. *Літературна енциклопедія*. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/dic/show.php?w=59>
5. Шевчук В. О. У череві апокаліптичного звіра: Історичні повісті та оповідання / Валерій Шевчук. К. : Укр. письменник, 1995. 205 с.

*Чмихова Анастасія Олександрівна
студентка III курсу
історичного факультету
спеціальності «Середня освіта (Історія)»*

*Науковий керівник:
старший викладач кафедри стилістики української мови
Підкамінна Людмила Василівна*

Особливості публічного мовлення вчителя історії

Кожен учитель прагне доступно та зрозуміло доносити до своєї аудиторії всю інформацію та суть теми уроку, для цього йому потрібно мати бездоганні мовленнєві навички та вміти їх використовувати в публічному просторі.

Стан наукової розробки проблеми. Нині багато науковців досліджують проблеми комунікації вчителя. Наприклад, у посібнику Волкова Н.П. розкрила сутність, зміст, функції професійно-педагогічної комунікації відповідно до вимог сучасного інформаційного суспільства й української школи. Гарькавець С. О., Волченко Л. П. спрямували свої дослідження на формування комунікативних навичок педагога. Також проблемі комунікації вчителя присвятили свої праці Бакуменко В.,

Бондар І., Шпачук В. та Красницька О. Однак науковці не достатньо звертали увагу на особливості саме публічного мовлення вчителя, його мовленнєві навички та вміння їх застосовувати для досягнення педагогічної мети.

Метою дослідження є спроба виявити особливості публічного мовлення вчителя історії для формування практичних рекомендацій щодо покращення якості викладання в школах.

Виклад основного матеріалу. Мовлення — це спосіб передавання думок за допомогою мови, яка є системою звукових, вербальних і письмових граматичних засобів, що забезпечує обмін думками між людьми [5]. Вивчення історії — це не просто виклад фактів, але й історичний наратив, який вимагає від учителя певної глибини знань та вміння цікаво та доступно розповідати про минуле.

Одна з ключових вимог до публічного мовлення вчителя історії — це чіткість та лаконічність. Він повинен уміти сформулювати історичні концепції так, щоб учні з різними рівнями знань могли все зрозуміти та засвоїти матеріал. Для увиразнення мовлення можна використовувати риторичні запитання «Чи повторить людство помилки минулого, якщо не вчить історію?», порівняння «Подорож Магеллана навколо світу може бути порівняна з подорожжю космічних дослідників, які вирушають в пошуках нових світів», цитати відомих історичних особистостей «Україна починається з тебе» (В'ячеслав Чорновіл) тощо.

Учитель, який тільки прийшов у новий клас, має майстерно показати своє вміння представитися та сформулювати про себе перше враження, це є однією з вимог мовленнєвого етикету. Найперше, що помічають діти у промові, це вступні слова та інтонацію, з якою їх було сказано. Тому для початку важливо створити атмосферу довіри, зняти напругу і незручність. Для знайомства з учнями можна запропонувати зробити мініпрезентацію, де кожен розкаже про себе три факти, а почати можна із себе.

Отже, на початку уроку вчитель історії має звернути увагу дітей на себе та на матеріал, який є темою уроку. Перед початком викладу основної теми можна розказати про невідомий факт. Наприклад, перед вивченням історичних подій, пов'язаних із Богданом Хмельницьким, можна розпочати з цікавого факту: «При народженні ім'я хлопчика було Зиновій. Тільки у зрілому віці він отримав ім'я Богдан». Спираючись на цю подію, можна почати свій екскурс про цього видатного історичного діяча, згодом спростувавши або підтвердивши певні факти. У старших класах для кращого запам'ятовування матеріалу можна використати відому цитату, наприклад: «Велике щастя згинути так, в боротьбі, а не дезертирами, не нейтральними, не замішаними в юрбі страхополохами...», та попросити дітей визначити, про що вона та хто її виголошував.

Ще одним важливим аспектом мовленнєвої майстерності вчителя історії є емоційність і виразність, бо це допомагає створити в класі захопливу та пізнавальну атмосферу під час уроку. Виразне, зрозуміле і зв'язне публічне мовлення вчителя допомагає учням краще зрозуміти складні історичні концепції та події. Емоційність також допомагає мотивувати учнів до навчання. Коли вони бачать, що вчитель «горить» своєю справою, формулює думки чітко, без запинок, вони краще засвоюють навчальний матеріал і стають більш зацікавленими у вивченні історії.

Щоб ефективно втілювати свої ідеї, вчителю історії потрібно не лише чітко і ясно викладати свої думки, а й активно дослухатися до думки учнів. Вислуховування думок і запитань учнів, аналіз їх відповідей можуть сприяти проведенню захопливих дискусій на історичні теми. Наприклад, актуальною темою для дискусії в старших класах може бути «Україна в геополітичному контексті регіону, Європи, світу. Наше місце в сучасному світі». Потрібно обов'язково запитувати в учнів про їхній погляд на ту чи іншу історичну ситуацію, що вчинили б вони за таких обставин, чи можна було знайти інші варіанти виходу з тієї чи іншої проблеми. При цьому учні можуть розвинути здатність самостійно шукати інформацію, аналізувати та робити висновки.

Сучасні вчителі — це не лише передавачі знань, а й професіонали, які мають ефективно та чітко висловлювати свої думки перед аудиторією[2]. Підвищення мовленнєвої культури вчителів історії — важливий аспект їхнього професійного розвитку, оскільки від цього залежить якість їхнього спілкування з учнями. Уміння ясно висловлювати свої думки, ефективно використовувати мову та мовні ресурси дає змогу вчителю ефективніше залучати учнів до процесу навчання та сприяти їхньому успіху.

Висновок. Отже, чіткість та лаконічність мовлення, емоційність, застосування риторичних засобів є визначальними вимогами до мовлення вчителя історії. Завдяки високому рівню мовленнєвої компетентності в публічному просторі вчителі історії можуть досягти максимального ефекту в навчанні та вихованні учнів.

Список використаних джерел

1. Бакуменко В., Бондарь І., Шпачук В. Особливості публічного управління та адміністрування : навчальний посібник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 256 с.
2. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: навчальний посібник. Київ: ВЦ «Академія», 2006. 256 с.
3. Гарькавець С. О., Волченко Л. П. Спілкування в педагогічному процесі : навчальний посібник. Житомир : ТОВ «Видавничий дім “Бук-Друк”», 2021. 100 с.
4. Красницька О. Педагогічна майстерність викладача вищої військової школи : підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор». 2020. 528 с.
5. Штафірна Л. О. Теоретичні мовно-мовленнєві особливості формування публічного мовлення майбутніх учителів української мови // Стратегічні напрями розвитку сучасної української лінгводидактики: колективна монографія. Тернопіль : Підручники і посібники, 2021. 266-275 с.

*Чуткова Тетяна Андріївна
студентка 4 курсу
спеціальності «Середня освіта
(Українська мова і література)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Гаврилюк Оксана Романівна*

Рідна мова як соціолінгвістичний і лінгвофілософський феномен: український контекст (досвід проєкту «Єдині»)

Мета роботи полягає в комплексному аналізі поняття рідної мови, її місця в суспільстві та національній культурі.

Рідна мова – одне з основних та найважливіших понять у соціолінгвістиці, а також у етнолінгвістиці, лінгвокультурології, лінгвофілософії тощо.

Соціолінгвістика розглядає соціальну природу рідної мови, її функції в суспільстві, а також як суспільно-історичні події впливають на її розвиток. Лінгвофілософія ж бере до уваги зв'язок рідної мови зі свідомістю людини. Насправді важко розмежувати ці дві науки, адже вони мають один предмет вивчення. З огляду на це всі дослідження цих двох галузей мовознавства сплітаються воедино.

Бацевич Ф.С. тлумачить поняття «рідна мова» так:

- 1) це мова нації, мова предків, що пов'язує людину з її етносом, попередніми поколіннями, їхнім духовним світом;

- 2) це перша мова, яку засвоїла людина з дитинства в процесі соціалізації («материнська мова»);
- 3) це мова, якою людина володіє з максимальною глибиною і повнотою, на якій їй легше, простіше, швидше мислиться («функціонально перша мова») [1, с. 114].

Отже, рідною в соціолінгвістичному сенсі вважаємо мову, засвоєну людиною в ранньому дитинстві в процесі соціалізації, яка в ідеальному вияві поєднує аспекти середовища проживання, етнічної приналежності та є функційно першою. У лінгвофілософському розумінні рідна мова є активним чинником, що формує світогляд людини, її ціннісні орієнтири, мислення та поведінку.

Мова і культура тісно взаємопов'язані та взаємозумовлені. З одного боку, рідна мова є дзеркалом, скарбницею, носієм і інструментом культури. Вона фіксує та відтворює культурні надбання народу, його світогляд, традиції, норми поведінки від покоління до покоління. З іншого боку, саме культурне середовище значною мірою визначає розвиток мови.

Впливаючи на світогляд, рідна мова є потужним чинником усвідомлення власної ідентичності. Для знищення рідної мови українців як чинника національної самобутності країна агресор застосовує цілеспрямовані інформаційні атаки, спрямовані на дискредитацію української мови, поширення стереотипів про «неповноцінність» тощо. Насильницька русифікація на тимчасово окупованих територіях, заборона українського культурного життя, медіа, освіти, знищення мережі освітніх закладів, бібліотек, музеїв – жорстокі й такі властиві росіянам заходи. Однак, попри загрози, спостерігаємо й певні позитивні тенденції в усвідомленні ролі української мови як націєтворного чинника. Передовсім суттєво зростає рівень мовної свідомості та стійкості, прихильності до рідної мови. Війна радикально змінила уявлення багатьох українців про те, хто є «свій», а хто «чужий», яка мова «своя», а яка «чужа».

Допомогти з переходом на спілкування рідною мовою громадянам, для яких назавжди змінилися мовні орієнтири, допомагає мовний проект «Єдині». Для цього передбачено проведення розмовних клубів наживо та онлайн, а також виконання мотиваційних завдань. У численних інтерв'ю учасники курсів розповідають, що повномасштабне вторгнення стало межовим у бажанні перейти на українську. Олена Бондаренко для Суспільного розповіла: «Після Бучі, Бородянки, Гостомеля, я зрозуміла, що не можу розмовляти російською мовою. Фізично не можу. І я почала говорити українською» [4, 12:55]. Людмила Форостенко, учасниця одеських розмовних клубів, розповіла, що причиною її звернення до проекту стало усвідомлення того, що вона не хоче говорити мовою ворога, але й не може говорити рідною [2, 1:10]. Про суттєвий зріст мовної свідомості свідчить кількість учасників: понад 100 000 людей за два роки функціонування проекту. Але вплив проекту значно ширший: вдалося запустити «ланцюговий ефект». Було проведено опитування, згідно з результатами якого «700 учасників, які взяли участь у опитуванні, мотивували опанувати українську та перейти на неї понад 2000 людей. Якщо спиратися на такий середній показник впливу, то з квітня 2022 року ми допомогли перейти на українську не 110 000 людей, а 440 000!» [3].

Проект «Єдині» на Форумі 2023 «Українська – мова перемоги» в ході панельної дискусії створив своєрідну дорожню мапу дій із якомога ширшого вкраплення рідної мови в життя пересічних українців [5]. Фахові спеціалісти разом із чинним міністром освіти й науки пропонували заходи для підвищення кількості свідомих українськомовних людей. Серед переліченого, основними напрямками роботи є створення якісного українськомовного контенту та забезпечення його доступності для різних вікових груп. О. Суханов, учасник форуму, алегорично вважає, що ми маємо бути рибалками. «Підсаджувати» наших діточок на гачок української мови. Примножувати медійний продукт українською для дітей. Важливо фінансувати створення розважального та освітнього контенту українською мовою, починаючи від

мультфільмів і комп'ютерних ігор для дітей до науково-популярних і художніх творів для дорослих. Тільки завдяки розвитку українськомовних медіа та поширення за межі України буде створена повноцінна українськомовна інформаційно – культурна сфера, яка конкуруватиме з російськомовною.

Іншою низкою базових заходів є робота з дітьми та молоддю через систему освіти. Варто вести позашкільну роботу, впроваджувати інноваційні підходи до навчання мови. Також важливо проводити роз'яснювальну роботу з батьками, заохочувати їх розмовляти вдома з дітьми українською. А. Шимановський, учасник форуму, наголошує на тому, що потрібно скасувати канонізацію української мови, щоби більше дітей нею користувалося.

Окремої стратегії потребує ситуація із вимушеним виїздом дітей закордон. Важливо щоб діти, вивчаючи мову країни, у якій перебувають, не забували рідної. Для цього «Єдині» пропонують створювати дистанційні класи, які працюватимуть саме на український компонент (мова, література), будуть сприяти та заохочувати дітей обирати в пріоритеті українську школу і спрямовувати сили на повернення школярів додому, адже українську сприймати за рідну легше тоді, коли вона є не тільки першою засвоєною, але й мовою суспільства.

За умови реалізації таких заходів українська мова має значний потенціал до утвердження в статусі єдиної рідної мови для більшості громадян України, а відповідно, концепт «українська мова як рідна» набуде остаточного закріплення в суспільній свідомості.

Отже, дослідження феномену рідної мови в соціолінгвістичному та лінгвофілософському аспектах засвідчує її провідну роль у формуванні національної ідентичності, культури та світогляду нації. В українському контексті спостерігаємо виклики та загрози для розвитку і поширення рідної мови, спричинені і внутрішніми, і зовнішніми чинниками, зокрема агресивною політикою російської федерації. Втім, повномасштабне вторгнення 2022 року радикально змінило мовні орієнтири багатьох українців, сприяючи переходу на українську та зміцненню мовної свідомості. Вагомий внесок у цей процес робить проєкт «Єдині», діяльність якого сприяє утвердженню концепту української як рідної мови в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф.С. Лінгвофілософія // Енциклопедія Сучасної України. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. Режим доступу : <https://esu.com.ua/article-55511>
2. ГРАД. Безкоштовний курс української мови одеситам пропонує проєкт «Єдині», 2023. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=B2BkRAGA1S4>
3. Кожен, хто переходить на українську, сприяє вибору української ще трьома іншими людьми. *Мовний курс «Єдині». Підтримка переходу на українську мову*. URL: <https://yedyni.org/kozhen-hto-perehodyt->
4. Суспільне Новини. Проєкт «Єдині». 5 квітня, 2023. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=be8TAJ792qs>
5. Форум 2023 «Українська- мова перемоги». Дорожня карта. *Мовний курс «Єдині»*. URL: <https://yedyni.org/dokumentuyemo-pidsumky-pershoyi-diskusijnoyi-paneli-yak-chastynu-majbutnoyi-dorozhnoyi-mapy-dij-na-rik/>

Швець Тетяна Олексіївна
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта
(українська мова і література)»

Психологічні портрети героїв та антигероїв роману «Сад Гетсиманський»

Герої та антигерої — це два типи персонажів, які відіграють ключову роль у художній літературі. Їхні образи слугують потужним інструментом для розкриття авторського задуму, глибинних тем та соціокультурних контекстів твору.

Метою нашого дослідження є детальний аналіз психологічних портретів героїв та антигероїв роману Івана Багряного «Сад Гетсиманський».

Важливість героїв та антигероїв полягає у тому, що вони розкривають сюжет, їхні дії та протистояння рухають сюжетну лінію, створюють напругу та розв'язку, а характери відображають цінності, пріоритети та проблеми суспільства, в якому розгортається дія. Герой І. Багряного — втілення стійкості, саморефлексії та прагнення до кращого, фігура, яка має внутрішній дороговказ, лідерські якості, а його здатність розв'язувати проблеми гуртують навколо нього інших персонажів [3]. Антигерої І. Багряного є рупором сумнівів, амбівалентності та внутрішніх конфліктів. Він не лише відображає темну сторону людської природи, але й виражає складні та суперечливі емоції, які переживають люди[4].

Головний герой панорамного центрогеройного роману «Сад Гетсиманський» чоловік на ім'я Андрій Чумак, який є автобіографічним персонажем і несе в собі такі гарні українські риси, як: мужність, чесність, вірність Богові, любов до своєї сім'ї та Батьківщини. Але він потрапляє у жорно диявольської машини під назвою «репресивний апарат НКВС» тодішнього наркома Миколи Єжова. Це були часи, так званих, «Єжових рукавиць» — наймасштабніших масових репресій супроти людини.

Андрій Чумак — мужня особистість, яка демонструє приклад боротьби із радянським світом «правосуддя». Іван Багряний підкреслює винятковість свого персонажа на тлі інших: *«Він вирішив захищатися до останку. Склав руки на своїх могутніх грудях, обіперся спиною об двері, забезпечивши таким чином «тил», нагнув голову, як тур, і чекав...»* [1, с. 47]. Атлетична статура Чумака демонструє його фізичну виправку та увиразнює вплив жорстокого тоталітарного режиму: *«Литвинов мацав Андрієві груди, слухав клеїт у них — і тільки зітхав. Щоб повергнути такого атлета в гарячку, треба було піднести великий, дуже великий келех гіркої! Могутня порода й твариняча живучість брали гору...»* [1, с. 201].

Багряний наділив Чумака неабиякими лідерськими якостями. Він «задавав тон» у камері та був авторитетом для інших в'язнів: *«...і був уже в камері старостою... Всі його слухали, він складав заяви черговим за всіх, мав діло з наглядачами, полагоджував камерні конфлікти, словом — задавав тон»* [1, с. 213].

Андрій мислячий персонаж, він внутрішньо переживає через своє становище, однак добре маскує та не показує своєї печалі, імітує байдужість: *«Андрій насторожився і, хоч назовні був такий же байдужий і іронічний, в дійсності пильно слухав. А начальник продовжував, либонь, щирим голосом, якщо ж то був голос не щирий, то тоді він великий актор»* [1, с. 21].

Він не приховує своєї зневаги та огиди до тюремного світу, а його внутрішня свобода та незламність є незвичною для оточення, в якому він перебуває: *«— Будь ласка — миску, ложку й мій хліб! — це було сказано спокійно, офіційним тоном»* [1, с. 57].

Антигерої роману слідчий Донець є негативним персонажем, який привертає увагу своєю складністю та неоднозначністю, адже його психологічний портрет може допомогти краще пізнати негативні образи у творчості письменника.

Висміювання головного героя слідчим Донцем, зневажливе найменування Чумака «революціонером» та «смішним романтиком», вказує на зневажливе ставлення слідчим до ідеалізму та романтизму. «– *Революціонера з себе корчии... Наївний, смішний і жалюгідний романтик*» [1, с. 210]. Його тваринна натура, жорстокі дії, вбивства демонструють абсолютну байдужість до чужого життя: «*Герої! А ми от, большевики, не боялися пиляти грати й стрибати на багнети... Вбивати варту...*» [1, с. 313].

Донець вміло грає свою роль у жорстокому дійстві НКВС. «*Той тон ліз в саму душу. Ні, якщо він актор, то геніальний, чорт!*» [1, с. 312]. Він використовує лиховісну гру, щоб впливати на емоції підсудних, збуджувати страх, розчарування, зневіру. Гіркою іронією може видатися те, що слідчий стає жертвою, але так працює маховик репресій в СРСР. Слідчий опиняється за ґратами, зло пожирає своїх служок. «*І от за ту загорожу завели другу групу з кількох чоловік. А в тій групі був Донець*» [1, с. 323]. Понурий настрій та відчуженість колишнього слідчого підкреслюють його приреченість та безвихідь.

Донець не просто антигерой. Це багатогранний, неоднозначний персонаж, який розширює межі традиційного розуміння добра та зла. Він кидає читачам виклик, змушуючи зануритися в глибини людської природи, поміркувати над складністю моральних дилем та природою зла. Андрій Чумак уособлює трагізм людини, яка змушена боротися за свої переконання в жорстоких умовах тоталітарного режиму.

У протистоянні героїв та антигероїв творів Івана Багряного бачимо чітку позицію їх творця: вибір за людиною, ніхто і ніщо не може завадити їй прийняти виважене рішення.

Список використаних джерел

1. Іван Багряний, «Сад гетсиманський» — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrlib.com.ua/books/printitzip.php?tid=29>
2. Романова І. В. Герой у протистоянні зі світом (на матеріалі роману І. Багряного «Тигролови») / І. В. Романова // Наукові записки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Сер. : Літературознавство. — 2014. — Вип. 3(2). — С. 192-200. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzl_2014_3%282%29_20
3. Козубенко Л. М. Концепція психологізму у художньому творі як літературознавча проблема. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. 2022. Т. 33, № 1. С. 172–176. — Режим доступу: <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.1-2/29>.

*Шморлівська Яна Степанівна
студентка IV курсу
спеціальності «Журналістика»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Урись Тетяна Юрївна*

Художній світ поета-дисидента Івана Коваленка

Коваленко Іван Юхимович – шістдесятник, поет-дисидент, учитель, політ'язень, борець за повагу до всього українського, безкомпромісний письменник, що принципово не друкувався на Батьківщині за радянських часів. Закінчивши Київський національний університет ім. Т. Г. Шевченка, все життя працював учителем іноземних мов. Свою творчість розпочав ще у школі, хоч дуже шкодував, що писав нерідною: «Починав, як і

всі дурні, російською мовою. Потім під впливом учителя Рубана, який учився разом з Малишком, почав писати українською мовою» [4]. «Коваленкові були притаманні надзвичайна внутрішня незалежність, загострене відчуття справедливості, безкомпромісність, порядність, нехтування матеріальним на користь духовного, постійне тяжіння до правди» [3, с.3], – таким його згадує донька Марія Кириленко.

Поетичний доробок дисидента вміщує 5 збірок: «Недокошений луг» (1995), «Джерело» (1999), «Перлини» (2006), «Учитель» (2009), «Порив до небес» (2012). Його лірика порушує ідеї громадянського та патріотичного характеру, містить заклик до моральної відваги, міркування над сенсом життя в умовах тоталітарного режиму, торкається одвічних філософських питань.

Як зазначає донька у передмові до збірки «Порив до небес»: «За радянських часів вірші І. Коваленка друкувалися у Чехословаччині та Канаді. Але про що б не писав Іван Коваленко, у кожному вірші звучать високі поривання, віра в Бога та ідеал...» [3, с. 6]. У цій же збірці І. Коваленко пише про повагу до людської особистості, сенс життя, моральність та духовні цінності, любов до України, репресованих українців, роль поета та поезію, пори року, Тараса Шевченка, рідну мову та силу слова, ліричні описи Чернігова (звідки родом його дружина) та Боярки (куди вони ще молодим подружжям переїхали); містить сонети та любовну лірику, невольничі вірші та присвяти. У поезії «Це все життя!», що входить до цієї збірки, оспівано простоту буденного світу, замилювання природою, що навколо нас. Автор повчає любити її, помічати ті мікроскопічні процеси, що в ній відбуваються, бо людина – також органічна частина цієї природи: «Маленький жук повзе у нору,/ Мурашки свій ладнають дім.// Бджола дзвінка злітає вгору / В промінні сонця золотім» [3, с.10].

Чистота цих рядків детально вимальовує душевний спокій та рівновагу. Скорочені форми дієслів створюють ритміку та мелодійність, надаючи пейзажному опису певної інтриги: «Там заєць слуха шум вільшини,/ В деревах чуть пташок пісні...» [3, с.10]

Іван Юхимович безмежно й самовіддано кохав дружину Ірину, з якою познайомився у студентські роки. Його інтимна лірика присвячена саме їй. У 1957 р. у них з'явилася донька Марія, якій він присвятить вірш «Доньці», де спробував дати життєві поради. Поет-батько обіцяє берегти та підтримувати свою доню, але вибір вона повинна зробити самостійно. Звісно, що через призму власного досвіду автор наголошує, що в будь-якій ситуації варто слухати насамперед себе: «В своїй душі шукай підмоги/ Як в дві зіллються всі дороги» [3, с.17].

За любов до Батьківщини поет заплатить велику ціну. Антирадянська несправедливість придушуватиме його норавливе нутро, що пробивалось крізь зарослі тоталітарної ідеології. У вірші «На могилі моїй» автор вилле душевне тяготіння та опише умови існування поета-правоборця:

Ой, як тяжко я жив,
Не зустрів ані слави, ні долі,
Обминули мене,
Не війнули хоч стиха крильми...
Була праця тяжка,
І наруга, і кривда в неволі,
Були муки-пісні
Й самота між лихими людьми [3, с.71].

У 1972 р. І.Коваленка заарештують та відправлять у табір суворого режиму у Пермській області: «...на момент арешту був уже немолодим і геть хворим, карався у таборі суворого режиму для політв'язнів ВС-389/35 (ст. Всесвятська). Вийшов через 5 років із 2-ю групою інвалідності. Йому інкримінували антирадянську діяльність, виготовлення, зберігання та розповсюдження самвидаву, а головне – вірші "антирадянського, націоналістичного та наклепницького спрямування"» [1]. Саме там

він зустріне побратимів: І. Світличного, М. Коца, І. Калинця, Т. Мельничука, С. Глузанова, В. Буковського, В. Марченка та ін. Боровся дисидент проти деспотів та тиранії тією зброєю, що мав – словом, бо

У поета тільки слово,
Тільки слово, більш нічого –
Слово правди і свободи,
Слово гідності і честі,
Слово мужності і віри,
І любові, і надії,
І покари грізне слово [3, с. 92].

Саме словом він намагався розпалити правди полум'я у суспільстві «затурканих і нищих», що досі чекають на свого Месію, який «душі знов зерном засіє, / І буде добрий урожай!». Поет черпає свій ентузіазм до писання та жагу до боротьби з Шевченкових віршів. У збірці «Порив до небес» вміщено поезію «Не став би зроду віршувать» з підзаголовком «наслідування Шевченку». Ліричний герой тут перебуває у пошуках відповідей на запитання: «Кому ж вогонь він свій віддав?», «Хто прийме в серце його біль? // І слово праведне посіє?», «А як не ти? Не я? Не він? // То хто ж коли ударить в дзвін? // Запалить перші хто вогні? [3, с.107].

Він усвідомлює, що пише і мусить «день і ніч терзати душу», «папір і час свій марнують!», бо «дітись нікуди!», бо

... зараз пустка!.. Не шукай
Добра і правди... А слова
Дістань із серця, з глибини,
На них чека душа жива!...

Хай будуть кволими вони,
А ти склади з них пісню-вірш!
Вона засяє!.. І світліш,
Тепліше людям стане жити,
І стане сходить наше жито! [3, с.107]

Іван Юхимович Коваленко боровся за ідеї громадянського та патріотичного характеру, моральної відваги, поваги до людської особистості. Дисидент протистояв радянському режиму, який пригнічував творчу свободу та права людини, знищуючи її морально і фізично. Попри те, що особистість цього поета все ще залишається малодослідженою, проте його творчість заслуговує на особливу увагу літературознавців, адже він залишається символом боротьби за ідеали свободи та правди.

Список використаних джерел

1. Кириленко М. 50-ті роковини з дня арешту поета-дисидента Івана Коваленка та початку репресій проти української творчої інтелігенції 1972 року. *Іван Коваленко. Учитель. Поет. Дисидент*. URL: <http://ivan-kovalenko.info/pro-ivana-kovalenka/publikacii/1098-50-ti-rokovini-z-dnja-areshtu-poeta-disidenta-ivana-kovalenka-ta-rochatku-represij-proti-ukrajinskoji-tvorchoji-inteligenciji-1972-roku.html>
2. Клименко О. Ноосферно-космічний напрямок розвитку України та світу. *Сучасне мистецтво*. 2021. № 17. 157–174. URL: <https://doi.org/10.31500/2309-8813.17.2021.248441>
3. Коваленко І. Порив до небес. Збірник поезій. Київ. Видавництво «Стікс», 2012. 288 с.
4. Мороз С. Іван Коваленко. Поезії для дітей та дорослих. Інтерв'ю із Коваленком Іваном Юхимовичем та Іриною Павлівною Коваленко. URL: <https://mala.storinka.org/%D0%B2%D1%96%D1%80%D1%88%D1%96-%D1%96%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B0-%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%B0.html>

*Шур Оксана Валеріївна
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта
(Українська мова і література)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Гаврилюк Оксана Романівна*

Мовна поведінка та мовна стійкість українців в умовах російсько-української війни: досвід учасників проєкту «Єдині»

Актуальність. Питання мовної поведінки та мовної стійкості українців заслуговує на особливу увагу науковців, оскільки сьогодні українська мова є одкровенням для міжнародної арени, протестуючи супроти асиміляційної політики росії. Змовковщення є яскравим чинником для формування мовної стійкості як безпекового складника мови під час повномасштабного вторгнення задля збереження національної ідентичності. Мовна ситуація воєнної України потребує подальших широких досліджень.

Проблемі з'ясування понять «мовна поведінка» та «мовна стійкість», пов'язаних з практикою мовного вибору, присвячено праці *Л. Бедея [1], О. Вишняка [2], О. Михальчук [4], Т. Симоненко [5], О. Ткаченка [6] та інших.*

О. Михальчук окреслює термін «**мовна поведінка**» як «вибір мовного коду, що виявляється через мовну діяльність або соціально вмотивовані зміни в мовній свідомості окремого носія чи мовної групи і зумовлений системою взаємопов'язаних соціальних, правових, психологічних і соціокультурних чинників, які є визначальними у стосунках мова і людина, мова і спільнота, мова і суспільство» [4. с.37].

Поняття «**мовна стійкість**» Т. Симоненко потрактовує як «якість, намір, психологічний орієнтир індивіда непохитно користуватися у щоденному спілкуванні певною мовою, мовними засобами, які є для людини природовідповідними та близькими з погляду її виховання та освіти» [5, с.46].

Проект «Єдині» – передвісник значущих позитивних змін в українському свідомому суспільстві, адже протягом 2022-2024 рр. зумів деконструювати мовну поведінку понад 113 тисяч осіб. Всеукраїнський рух також формує мовну стійкість, адже 92,9 % людей після проходження курсів продовжують спілкуватися українською мовою (3, 30.03.2023).

Анкетування з назвою «Опитувальник для учасників за результатами відвідування курсу розмовних клубів (8 зустрічей)», створене у Google Form, учасники заповнювали одноразово після відвідування курсу розмовних клубів. Усього зафіксовано 191 відповідь.

Після вторгнення використання російської мови істотно зменшилося в житті учасників Руху «Єдині», адже 98,4% респондентів указують позитивну відповідь на питання про те, чи почали вони частіше або якісніше спілкуватися українською мовою після відвідування зустрічей розмовних клубів (Рис. 1).

Чи почали Ви частіше або якісніше спілкуватися українською мовою після відвідування зустрічей розмовних клубів?

191 відповідь

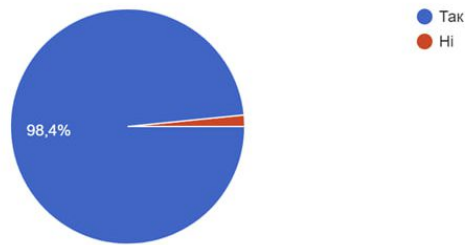

Рис. 1. Скриншот анкети з онлайн-ресурсу Google Form

Наступне запитання стосувалося реакції оточення на зміну мовної поведінки респондентів (Рис. 2). Оточення респондентів переважно позитивно відреагувало на зміни: 78,5 % респондентів відзначили, що після повномасштабного вторгнення їхнє найближче оточення почало цікавитися українською мовою більше або переходити на українську мову.

Чи Ваше найближче оточення почало цікавитися українською мовою більше або переходити на українську мову?

191 відповідь

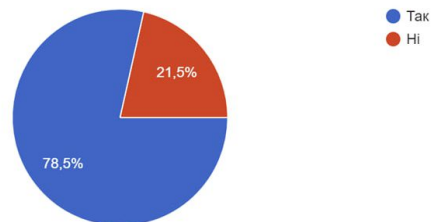

Рис. 2. Скриншот анкети з онлайн-ресурсу Google Form

«Єдині» повідомляють, що «700 учасників, які пройшли опитування, мотивували перейти на українську понад 2000 людей. Відповідно до цього, кожен учасник мотивує перейти на українську принаймні 3 людини. Тобто у нас ще 330 тисяч потенційно охоплених» (3, 30.03.2024).

Результати дослідження опитувальників учасників проекту «Єдині» дають змогу зробити висновок про зміну мовної поведінки та формування мовної стійкості в умовах російсько-української війни. Мотивами мовної поведінки наразі є постулати бути свідомими громадянами, адже мова – це збірний образ народу та доказ міцності національної держави, опора мислення. Повномасштабна фаза російсько-української війни стала перевіркою на стійкість і української нації, і російського імперського проекту змосковщення. Спільнота проекту «Єдині» – приклад суспільства, який показує шлях формування мовної свідомості, витлумачує мовну поведінку українців характерними позитивними змінами.

Список використаних джерел

1. Белей Л., Ровняк О. Зміна мовної поведінки українців унаслідок повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Мовознавство. 2023. № 5 URL: <http://surl.li/syblc> (дата звернення: 02.04.2024)
2. Вишняк О. Мовна ситуація та статус мов в Україні: динаміка, проблеми, перспективи (соціологічний аналіз) : [монографія]. НАН України, Ін-т соціології. – Київ: Ін-т соціології НАН України, 2009. 175 с.: табл. URL: <http://surl.li/syblk> (дата звернення: 02.04.2024)
3. Єдині URL: <https://yedyni.org/> (дата звернення: 30.03.2024)

4. Михальчук О. Мовна поведінка як категорія української соціолінгвістики // Мова і суспільство. В. 5. ЛНУ ім. Івана Франка, 2014. 38 с. URL: <http://surl.li/syblc> (дата звернення: 02.04.2024)
5. Симоненко Т. Стимулювання студентів до українськомовної стійкості. Українська мова і література в школі. 2004. № 1.
6. Ткаченко О. Проблема мовної стійкості та її джерел // Мовознавство. 1990. № 4.

Ярмак Софія Сергіївна
студентка I курсу
спеціальності «Філологія (українська
мова та література)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
професор
Шевчук Світлана Володимирівна

Називання осіб у офіційно-діловому спілкуванні

Основою будь-яких взаємин є спілкування, під час якого обмінюємося інформацією: думками, почуттями, волевиявленнями. Конкретну професійну діяльність реалізують в процесі ділового спілкування. Ділове спілкування — це цілеспрямований процес, головна мета якого є встановлення контактів, узгодженості у сферах підприємницької, професійної, суспільної діяльності, кооперації, співпраці. Воно має індивідуальний характер, є чинником етнічної ідентифікації. У певній мовній спільноті узвичаєний спілкувальний етикет, якому властива національна своєрідність. Етикет ділового спілкування — це набір правил поведінки, звичаїв та соціальних норм, потрібних у професійних стосунках і особистому спілкуванні, кодекс, який регулює взаємостосунки між партнерами, колегами, підлеглими й начальником у різних ситуаціях. Важливим елементом спілкувального етикету є правильне використання звертань, які репрезентують повагу та ввічливість у спілкуванні. Найчастіше послуговуємося іменниками-звертаннями, що називають особу, до якої звертаємося.

Звертання є загальноприйнятою формою ввічливості. В українській мові звертання вживають у формі кличного відмінка, заміна якого формою називного відмінка, на зразок: *Олена Василівна, Іван Дмитрович* є ненормативною і порушує норми української літературної мови. Відсутність звертання до співрозмовника може бути витлумачено як зневагу і порушення етикету ділового спілкування [3, с.337].

Загальні іменники, які вживали для звернення до людей *пан, пані, добродій, добродійка*, в українському суспільстві не мали виразного стилістичного маркування. За допомоги них зверталися до будь-якої шанованої людини. Вперше подибуємо слово *пан* у препозиції до особової назви в давньоукраїнських текстах галицько-волинської землі 14 ст.: *пан Микола, пан Голота*. Згодом набуло поширення по всій території України, про що свідчить фольклор та творчість письменників: *Добрий вечір тобі, Пане господарю! Пане сотнику, пане Возний*.

Отже, слово з часом втратило свою соціальну обмеженість (у розумінні належності до привілейованого стану). Позаяк воно засвідчує пошану до адресата, в офіційних документах форму *пан* сполучаємо з номенклатурними назвами: *пане прокуроре, пане Президенте, пане міністре, пане голово*. З іменем особи-посадовця, зокрема президента, міністра, слово *пан* сполучати не можна [2, с.216]. Загальноприйнятими звертаннями до Президента держави є такі: *Ваша Високодостоїнсте Пане Президенте! Вельмишановний Пане Президенте! Високоповажний Пане Президенте! Пане Президенте!* Поєднання імені та по батькові

зі словом пан є теж помилкою (*пані Надіє Григорівно* - неправильно, потрібно вживати *пані Надіє* або *Надіє Григорівно*). Називаючи особу, слово *пан* поєднуємо з її званням: *Пане професоре! Пане академіку!* Всі ці звертання можуть супроводжуватися означеннями *шановний, вельмишановний, глибокоповажний, високошановний: Шановні панове! Вельмишановний консуле!*

Слово *добродій* не вживають в офіційно-ділових ситуаціях. Хоча нині відроджуємо традицію вживати це слово як прикладку до слів пан і пані: *пане добродію! пані добродійко!*

Слово *товариш* має семантичне навантаження з радянських часів (хоча й було широко вживане серед козацтва *пане товаришу!*) Провідник ОУН Є. Коновалець звертався до молодих людей - товаришу, а слово друг у цій організації символізувало належність до рядів ОУН: *подруга Олена Теліга* [2, с.217]. Нині у війську, згідно із законом, який прийняла Верховна Рада 2004 року, єдиною формою звертання є *пане: Пане генерале! Пане полковнику!*

Звертання *колего, колеги* означає спільність праці: *Шановні колеги! Колего Михайле!* Безкультурною є форма звертання за статевою ознакою (*жінко, чоловіко, "жіночко"*), такі форми були запозичені з російської мови. У звертаннях, що містять дві загальні назви або загальну назву та ім'я, форму кличного відмінка мають обидва слова: *пане лейтенанте, пане Ілле*. Чинним правописом та орфографічними словниками закріплена варіативність форм кличного відмінка деяких імен: *Олегу - Олеже* [1, с.123, 124].

В офіційно-діловому спілкуванні також поширена трикомпонентна формула звертання до людини: на ім'я по батькові та прізвище. Історичний розвиток засвідчує, що впродовж 14-18 ст. найпоширенішим було двокомпонентне називання: особове ім'я + патронім (називання за батьком за допомоги суфіксів -ук, -чук, -ак, -як, -енко, -ів, -ич, -ович: *Микита Петренко і особове ім'я + прізвище Василь Продан*) [33, с.218].

В цю пору (XVI -XVII ст.) серед знаті поширилася практика тричленного називання (з суфіксом -ич, що не мало обмежень соціального характеру): *Григорій Мискевич Крупчанка*. Але такий спосіб залишається невластивим народному населенню, що сприймає його як панську чужу форму.

Використання такого типу найменувань не є російськомовним впливом, тому що походить із територій, які перебували під польською зверхністю, також традиція трикомпонентного способу називання людини не переривалася від XVIII ст.. У XIX ст. цей спосіб розширює коло свого побутування.

Основна форма сучасного називання осіб в офіційно-діловому спілкуванні – це послоговування дво- і трикомпонентною формулою. Нині переважне вживання має двокомпонентна форма.

Список використаних джерел

1. Український правопис/ Національна академія наук України. Київ: НВП «Видавництво «Наукова думка» НАН України, 2019. 391с.
2. Фаріон І.Д. Мовна норма: знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей) : монографія. 3-тє вид., допов. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. 331 с.
3. Шевчук С. Українська мова за професійним спрямуванням: підручник. Київ: Алерта, 2023. 536 с.

*Яснолобова Анна Андріївна
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта
(українська мова та література)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Урись Тетяна Юрївна*

Образ міфологічної героїні в «Лісовій пісні»: духовне багатство й безсмертність душі

Драма-феєрія Лесі Українки «Лісова пісня» визнана шедевром світової літератури завдяки своїй глибині та багатству образів. Її міфологічна основа глибоко коріниться в українських народних казках та легендах про лісових істот – мавок, русалок, водяників. Леся Українка як майстер слова використала фольклор, щоб створити унікальний образ Мавки, який не лише відтіняє красу природи, але й втілює духовне багатство української душі.

Головна героїня драматичного твору уособлює загадковість і привабливість лісових істот, утілює глибокі смисли та символіку, що допомагає читачеві зрозуміти та співпереживати їй. Це образ складний та багатогранний, що відображає як ніжність та красу, так і силу волі та стійкість духу. Такий підхід дозволяє письменниці відтворити глибину української культури та природи через призму своєї творчості [3].

Образ Мавки є центральним у творі. Це міфологічна істота, що є водночас живою, щирою та емоційною особистістю, яка прагне кохання, щастя та свободи. Цей персонаж відзначається надзвичайною глибиною душі та внутрішніми протиріччями, що робить її більш реалістичною та захопливою для читачів. Мавка пронизана бажанням вільно жити у світі природи, відчувати всі емоції та віддаватися коханням без обмежень і страхів. Її воля та внутрішня сила духу дозволяють боротися за свої ідеали та переконання навіть у найважчих ситуаціях.

Дівчина має глибокий зв'язок з природою, розуміє її мову та таємниці, знає всі трави та квіти, може спілкуватися з тваринами та птахами. Цей особливий зв'язок робить її мудрою та духовно багатою. Вона не лише сприймає навколишній світ, але й відчуває його глибоко в серці, що допомагає краще розуміти сутність природних явищ, але водночас і відчуває велику відповідальність за збереження природного балансу та гармонії.

У неї творча натура. Вона любить співати, танцювати та створювати пісні. Вони є вираженням її душі, почуттів та переживань. Кожна нота, кожен рух танцю – це спроба передати свої емоції та почуття всьому світу. Вона використовує свою творчість як засіб виразу свого внутрішнього ества, а також як спосіб спілкування з іншими лісовими істотами та людьми. Її пісні й танці завжди мають велику силу і вплив на тих, хто має щастя почути чи побачити їх.

Перед читачем постає образ щирої й відданої у своїх почуттях дівчини. Вона кохає Лукаша і готова на все заради нього. Її кохання є найглибшим та найсильнішим виявом емоційної прив'язаності. Героїня готова змінити своє життя, відмовитися від своєї природи заради коханого. Вона віддана і готова на жертви, щоб бути поруч із тим, кого кохає. Міфологічна героїня прагне до свободи та особистого щастя і не хоче жити за правилами, які їй нав'язують, бо для неї важлива власна воля та можливість жити за власними переконаннями. Мавка не хоче обмежувати себе рамками суспільства чи природних законів, вона прагне знайти свій власний шлях до щастя та вільного життя, тому бажання досягти свободи та самовираження стає ключовим моментом у її розвитку та долі [4].

Після смерті Мавка не зникає безслідно. Вона перетворюється на вербу, яка символізує вічне життя та зв'язок з природою. Цей процес є виявом вічного циклу життя та смерті, де життя постійно перетворюється і переходить в нові форми, існує у вічному колообігу природи. Її душа й далі живе в серцях Лукаша та інших людей, а кохання та вірність і досі надихають. Спогади про неї зберігаються як важливий

елемент спадщини, нагадуючи про силу кохання, вірності та вічності, її духовна спадщина проникає крізь покоління [5].

Образ головної героїні драми-феєрії Лесі Українки – це втілення кращих рис українського народу: духовності, щирості, любові до природи та прагнення до свободи. У ній зливаються міфологічний образ та реальність, створюючи символ, який відображає глибокі цінності та прагнення українського народу.

«Лісова пісня» – це гімн українській душі та її безсмертності. Твір Лесі Українки сповнений духовної глибини, що відзеркалює душу українського народу і його зв'язок з природою. Через образ Мавки та її долю автор висловлює віру у вічні цінності, незнищенність духу та вічний колообіг життя. Драма стала не лише визначним твором української літератури, але й символом національної самосвідомості, що вкоренився в серцях українців і відображає найглибші переживання та сподівання народу.

Список використаних джерел

1. Кордун В. Фольклорно-міфологічна образність у структурі «Лісової пісні» Лесі Українки. *Народна творчість та етнографія*. 1983. №3. С.60-66.
2. Бойко М.Ф. Мовні особливості «Лісової пісні» Лесі Українки. *Наукові записки Чернігівського педагогічного інституту*. Чернігів, 1961. Т. 5, Вип. 1. С. 110-187.
3. Прокіп В. «Лісова пісня» Лесі Українки: у пошуках джерел і прототипів. *Дивослово*. 2016. № 2. С. 18-21.
4. Розвозчик М. Мавка – новий тип особистості у драмі-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня». *Всесвітня література та культура в навчальних закладах України*. 2000. № 3. С. 33-35.
5. Хороб М. Фольклорно-міфологічна основа драми «Лісова пісня» Лесі Українки. *Зарубіжна література в навчальних закладах*. 2002. № 2. С. 33-38.

Факультет іноземної філології

*Аліпова Дар'я Сергіївна
студентка 4 курсу
Спеціальності «035 Філологія»*

*Науковий керівник
доктор філологічних наук, професор
Анненкова Олена Сергіївна*

Глобальне й локальне в літературі (на прикладі п'єс С. Беккета і В. Гавела)

В сприйнятті літератури як пересічними читачами, так і літературознавцями існує тенденція знецінювати такі собі «локальні теми» (адже глобальне відгукується більшій кількості людей та є універсальним – будь-хто може зрозуміти так звані вічні теми: кохання, війна, самопожертва тощо). Проте чи можна говорити про тексти, які описують людський досвід (навіть у конкретних контекстах), але які не здатні зрозуміти інші люди? Можна спробувати дати відповідь на це запитання, порівнявши п'єси Семюеля Беккета та Вацлава Гавела.

Драматургічний доробок обох драматургів відносять до театру абсурду, який, за словами британського дослідника Мартіна Еслліна, «за самою своєю природою театр абсурду не є – й ніколи не може бути – літературним напрямом чи школою» в повному розумінні слова, адже в основі театру абсурду лежить «дослідження кожним із авторів свого індивідуального бачення» [2, с. 265]. Тим не менш, спробувати окреслити проблематику, яка хвилювала абсурдистських драматургів, усе ж варто, і в цьому можуть допомогти слова одного з основоположників даного літературного не-напрямку, Ежена Йонеско: «Жодному суспільству не вдалося скасувати людську тугу, жодна політична система не може визволити нас від болю існування, від нашого страху смерті, нашої жаги абсолюту; це людське становище керує становищем соціальним, не навпаки.» [4] Отже, п'єси театру абсурду є дослідженням цього «людського становища», що робить кожну абсурдну драму водночас і глибоко індивідуальною, і універсальною, і актуальною будь-де й у всі часи.

Нам ідеться про двох авторів, Семюеля Беккета та Вацлава Гавела, які – хоча обидва писали абсурдні п'єси – здаються зовсім різними: один – Нобелівський лауреат, що заслужив прихильність публіки ще першими своїми п'єсами, інший – політичний в'язень, що довго не мав можливості публікувати свої твори; один – космополит (ірландець, який більшу частину життя прожив у Франції й писав переважно французькою), інший – чеський дисидент та в подальшому президент, людина, відома передусім своєю політичною діяльністю; Беккет пише про абсурд людського існування як такого, а Гавел – про абсурд життя людини в умовах тоталітарного режиму...

Принаймні так здається. А як є насправді, зможемо побачити, лише порівнявши драми обох авторів.

«Endgame» [1] можна назвати п'єсою про безвихідь: дійові особи перебувають у світі, в якому не лишилось майже нічого, зокрема й надії. Цитування всіх фрагментів драми, які демонструють депресивність світу, в якому відбувається дія, – невдячна справа, це може затягнутись на години, проте слова одного з головних героїв, Гемма: «You're on earth, there's no cure for that» [1, с. 118] – можуть принаймні певною мірою продемонструвати, наскільки все безнадійно. Протягом всієї п'єси Клов, який ще принаймні може ходити, погрожує залишити Гемма (який не може сам доглядати за собою), і видно, що Гемм цього боїться і чекає; Клов врешті-решт все ж вирішує піти, хоча фінал лишається відкритим: коли падає завіса, він усе ще стоїть у дверях. Так само нам невідомо, як для Клова буде краще: будь-який варіант розв'язки не можна назвати щасливим.

«Endgame» здається одним із тих текстів, які створили Беккету репутацію «аполітичного» письменника: персонажі мають дивні імена, які важко віднести до конкретної національності; відбувається дія в світі, в якому, навіть якщо колись і були країни, зараз їх уже не існує. Ця п'єса справді здається дослідженням загальнолюдського становища, людської природи, якщо хочете. Проте Беккет усе ж мав певний досвід, у світлі якого можна розглядати цю п'єсу під іншим кутом: він був ірландцем, і, хоча, як зазначає Майкл Сміт, «на це не надто зважають, так, ніби ірландскість Беккета не має великого значення» [5, с. 137], якщо все ж узяти це до уваги, то легко порівняти бажання Клова піти від Гемма – хоча це рішення не обов'язково покращить його життя – з тим, як колонія прагне відділитись від метрополії, навіть попри ту нав'язану колонізаторами ідею про те, що з ними краще.

«Protest» [3] Гавела – безумовно, про тогочасну чеську реальність – про вибір, який мала зробити так чи інакше кожна людина (а надто митець) в умовах тоталітарного режиму. Конформіст Станек, який стикається з вибором: підписати петицію в підтримку співака, від якого вагітна його дочка, чи не підписувати, не наражаючи себе та своїх близьких на ризик, у «Protestě» не демонізований, так само як не героїзований дисидент Ванек, адже вони обидва – просто люди. Вацлав Гавел справді демонструє абсурдність, безвихідність ситуації, в якій обирати потрібно менше з двох зол – і кожен вирішує для себе, що саме це для нього означає. Ця п'єса демонструє також універсальну етичну дилему, яка, втім, могла бути реалізована так яскраво завдяки контексту, в який Гавел її помістив (або, радше, контекст зумовив вибір теми). «Локальні» теми й проблеми не обов'язково виносити за дужки для того, аби знайти на

тому ж місці проблеми глобальні: ця п'єса має дуже виразний контекст, про дію в ній не можна сказати, що вона відбувається на нічийй землі, так само як не можна помилитися щодо національності персонажів. Проте саме тому вона може відгукнутись людям у будь-якому куточку світу – у ній ідеться про вибір, який має силу змінити докорінно не лише твоє життя, а й людей навколо; про вибір, який важко зробити, адже доводиться обирати між двома неможливими варіантами – обидва пророкують тяжке протистояння (в одному випадку з більшістю та системою, в іншому – зі своїм сумлінням).

Отже, «Endgame» Семюеля Беккета та «Protest» Вацлава Гавела – дві п'єси, написані авторами із зовсім різними досвідами, із зовсім різних країн із різними політичними режимами – і все ж вони говорять про одне й те саме: обидві п'єси розглядають проблему свободи – проблему кожної людини, адже будь-хто так чи інакше стикається з таким вибором, в якому нема ані універсально правильної відповіді, ані легкої: в будь-якому разі потрібно чимось жертвувати, і такі вибори постають перед нами частіше, ніж може здаватися. Окрім того, обидві п'єси можна розглядати як в контексті універсального людського досвіду, так і кризь призму досвіду конкретних суспільств.

Список використаних джерел:

1. Beckett S. *Endgame*. *The Complete Dramatic Works*. London : Faber and Faber, 2006. Pp. 89-134.
2. Esslin M. *The Theatre of the Absurd*. New York : Vintage Books, 2001. 480 p.
3. Havel V. *Protest*. URL: <https://archive.vaclavhavel-library.org/File/Show/156876> (datum poslední přihlášky: 29.03.2024).
4. Ionesco E. The playwright's role. *Observer*. 29.06.1958. URL: https://www.newspapers.com/image/257879473/?clipping_id=34925729&fcfToken=eyJhbGciOiJIUzI1NiIsInR5cCI6IkpXVCJ9.eyJmcmVudCI6IjE3OTQ3MywiaWF0IjoxNzEwMTYzMjc0LCJleHAiOjE3MTAyNDk2NzR9.4OD1XSpsyoZzyEA_jRt3nUnDAiXU-1rw4BSJK8BYzmg (Last accessed: 29.03.2024).
5. Smith M. *The Irishness of Samuel Beckett*. Dublin : Trinity College, 1984. 155 p.

*Альо́хін Ва́дим Олекса́ндрович
студент IV курсу
спеціальності «Філологія»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук
Нікітська Катерина Ігорівна*

Вплив роману Б.І. Елліса «Американський психопат» на сучасну культуру та кінематограф

Не дивлячись на те, що екранізації роману Брета Істона Елліса «Американський психопат» зовсім скоро виповниться двадцять чотири роки, фільм Мері Гаррон і Гвіневри Тернер є ідеальним поєднанням гумору, жаху і сатири. Картину справедливо можна назвати як кінематографічна досконалість, що є настільки хворобливою й жахливою, наскільки й веселою.

Як нещодавно пояснила сама режисер Мері Гаррон в інтерв'ю виданню «AV Club»: «Бейтмен — це втілення всього, що не так з американським капіталізмом, усіх найгірших і найбожевільніших сил — одержимість поверхневостю, одержимість статусом, одержимість придбанням. А потім йде — розчарування та насильство». Далі вона заявляє, що хоча ці тенденції зараз асоціюються з 1980-ми роками, завдяки правлінню зі сучасними політиками, — «ми [американці] насправді ніколи не залишали цю епоху». Дивлячись правді в очі, це важко заперечити. Зрештою, Бейтмена переслідують реальні персонажі, такі як Дональд Трамп і Том Круз, які на момент написання роману були лише знаменитостями зі списку А, і ще не були президентами вільного світу. [1]

Говорячи про вплив на світ кінематографії, думки критиків і глядачів щодо цього розділилися, але неможливо заперечити, що «Американський психопат» представлений на багатьох рівнях. Це відверто смішний, у похмурій іронії, уїдливо сатиричний, напружений і часом моторошний фільм.

Тим не менш, «Американський психопат» — не найлегша для сприйняття стрічка. Наприкінці сюжету нам, як глядачам, залишається гадати, чи були вчинки Бейтмена справжніми чи ні, чи, мабуть, усі вони були продуктом його божевільного розуму. Фільм не про психічного вбивцю, який блукає вулицями Нью-Йорка, а про капіталістичну культуру та ідею щирого бажання виділитися, коли всі однакові.

Кого б ви не запитали, він матиме іншу інтерпретацію фільму, однак, як підтримує режисер Мері Гаррон, усе, що ми бачимо, і все, що Бейтмен робить у фільмі, усе насправді відбувається та діє, щоб показати, як «гіперкапіталістична» версія Нью-Йорка цінує матеріалізм над мораллю.

Слід пам'ятати, що роман представлено як розповідь від першої особи, в якій у диявольському стилі ми маємо першокласні місця для перегляду внутрішньої роботи розуму інвестиційного банкіра з Уолл-стріт кінця 1980-х років, який також, можливо, серійний вбивця. Ми можемо побачити всі його пристрасі, ненависть і одержимість: костюми Armani, кокаїн, взуття Brooks Brothers, шикарні візитні картки, модні ресторани, його щоденну рутину краси та групу Х'юї Льюїса.

Той факт, що світ навколо нього сміється або навіть діє як співучасник, коли головний герой зізнається у своїх злочинах, робить цю історію однією з найкращих критик зіпсованості ділового світу. Тому що саме так Брет Істон Елліс хотів зрозуміти свою книгу: як велику метафору.

Отож, метафора у вигляді цілого роману Брета Істона Елліса про матеріалістичну, самозакохану культуру еліти вищого класу Нью-Йорка 1980-х так само чудова, як і жахлива. Проте, фільм є коментарем до того, як ми всі прагнемо схвалення інших замість нашого власного щастя, що призводить до найвищої іронії стрічки. Патрік Бейтмен вбиває заради схвалення та уваги оточуючих, однак йому відмовляють навіть у цьому. Зрештою, всі вбивства так само могли бути фантазією, як і його ілюзія про важливість стороннього визнання.

Стосовно впливу роману на сьогоднішній день влучно висловились редактори «The Guardian», опублікувавши статтю Лео Бенедіктуса про те, як шокуючі книги та їх привабливість змінюються з часом. Це не одна з можливих статей-приманок, які намагаються стверджувати, що «мистецтво мертве» чи «ніхто не сприймає жартів» і «культуру ПК». Він слушно цитує самого Брета Істона Елліса, який сказав: «Це прийшло з того часу та місця». Іншими словами, ні, звичайно, «Американський психопат» не вийшов би сьогодні. Роман був написаний у 1980-х роках про 1980-ті і є продуктом свого часу. [2]

Слід відзначити, що версію «Американського психопату» можна було б написати сьогодні. Останні кілька років навчили нас темряві всередині впливових людей. Що ще гірше, вони часто є продуктом суспільства, яке їх визнає, підносить і вибачається за них. Це можна побачити в русі #MeToo, який зараз зростає в суспільстві. Це може нам нагадати рух Black Lives Matter. Не слід також забувати, про радикально налаштованих громадян, які всіма можливими методами пригнічують права жінок,

ЛГБТК+ спільноти та людей різних рас, походжень та вірувань. У романі ми можемо зустріти багато натяків на те, що нагадує про несправедливу зверхність одних над іншими, яку прикриває отриманий «статус» або ж «клас».

Зовні Патрік чарівний і успішний. Але нас, як читачів, повільно впускають у його внутрішнє життя, де він чинить жорстокості над жінками та чоловіками, незалежно від їх статусу чи походження. Зрештою, ми не впевнені, чи вчиняє він ці дії в реальному житті, але мерзенних думок, які він викидає нам на роздуми, достатньо, щоб зрозуміти потік його розуму. Це змушує прийти до висновку, що незважаючи на назву, що це не «американська» проблема, і вона не є унікальною для Уолл-стріт у 1980-х роках, а глобальна, адже існує в кожному кутку нашого світу.

Список використаних джерел

1. Katie Rife. American Psycho director Mary Harron: “We’ve never really left” the era of Patrick Bateman / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.avclub.com/american-psycho-director-mary-harron-we-ve-never-real-1842839329> (дата останнього звернення: 14.04.2020)
2. Leo Benedictus. Would American Psycho be published today? How shocking books have changed with their readers / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.theguardian.com/books/2019/may/02/has-fiction-lost-its-edge-american-psycho-bret-easton-ellis-leila-slimani>

*Барабаш Дарина Сергіївна,
студентка ОР магістр
спеціальності «Мова і література
(англійська, німецька)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Балабан Олена Олександрівна*

**«Когнітивна теорія дослідження метафори
як кордова теорія сучасної лінгвістики»**

Сутність проблеми. З кожним роком інтерес до вивчення метафори зростає, і це проявляється не лише в рамках лінгвістики, а й у багатьох галузях суміжних гуманітарних наук. Ми спостерігаємо, як поширюється проблема вивчення метафори, вона стає для лінгвістики певним об'єднуючим феноменом, дослідження якого кладе початок розвитку когнітивної науки.

Однак проблема статусу метафори в концептуальній теорії почала привертати особливу увагу лінгвістів, дослідження з цього приводу мали випадковий характер і не виокремлювалися в окремі обґрунтовані теорії.

Виклад основного матеріалу. Центральне місце в когнітивній лінгвістиці посідає проблема категоризації навколишньої дійсності, важливу роль у якій відіграє метафора як прояв аналогових можливостей людського розуму.

Метою когнітивної лінгвістики є дослідження та пояснення проблем співвідношень, що виникають між структурами мови та структурами нашої свідомості.

Основними передумовами когнітивного підходу до дослідження метафори стали положення про її ментальний характер і пізнавальний потенціал. На феномен метафоричності мислення звертали увагу Е. Кассіерер, П. Рікер, Д. Віко, Ф. Ніцше, А. Річардс, М. Бірдслі, Х. Ортега-Гассет, Е. МакКормак, М. Блек, М. Еріксон та інші дослідники.

У книзі Дж. Джейнса «Походження свідомості в розпаді двокамерного розуму» («The Origin of Consciousness in the Breakdown of the Bicameral Mind»), є розділ присвячений метафорам, що відображає ту роль, яку вчений надавав метафорі у формуванні когнітивної системи людини. [1].

У праці М. Джонсона та Дж. Лакоффа «Метафори, якими ми живемо» (*Metaphors We Live by*) було розроблено теорію, що внесла системність в опис метафори як когнітивного механізму та продемонструвала великий потенціал

застосування теорії в практичному дослідженні. Автори стверджують, що метафора не обмежується лише сферою мови, що самі процеси мислення людини значною мірою метафоричні. [2]

У ХХ ст розвивається альтернативний підхід до аналізу когнітивної метафори, відомий як теорія концептуальної інтеграції (Дж. Барнден, С. ван Петтен, Т. Віл, Дж. Греді, М. Тернер, С. Коулсон, Т. Оуклі, Ж. Фо Конье та ін).

Детальний розгляд метафори як способу мислення в рамках когнітивної лінгвістики представлений у праці Е. Маккормака «Когнітивна теорія метафори» (A Cognitive Theory of Metaphor), в якій він описує метафору як специфічний когнітивний процес. Згідно з Е. Маккормаком, метафори виникають тому, що людський розум зіставляє здебільшого неprisвоєні семантичні концепти за допомогою певних організованих процесів. [3]

Висновки. Як показує представлений огляд, когнітивний підхід до аналізу метафори займає провідне положення в сучасній метафорології, але дуже багато аспектів когнітивної теорії, як і раніше, залишаються дискусійними. Запропонована Дж. Лакоффом і М. Джонсоном теорія здобула широке визнання у світовій науці і знайшла багатостороннє застосування в практичних дослідженнях, водночас ця теорія активно розвивається та інтерпретується у багатьох на наукових школах та напрямках, отримуючи нові імпульси до еволюції. у межах різних методологічних установок.

Список використаної літератури:

1. Jaynes J. The Origin of Consciousness in the Breakdown of the Bicameral Mind. Boston: Houghton Mifflin, 1976
2. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live by. Chicago, 1980
3. Mac Cormac, E. R. 1985. A Cognitive Theory of Metaphor. Cambridge, Mass.:The MIT Press.

*Бесага Мирослава Вадимівна
студентка II курсу
спеціальності «Середня освіта (англійська і світова література
та друга мова)»*

*Науковий керівник:
старший викладач
Вдовиченко Лілія Федорівна*

Французькі запозичення в українській термінології моди

Запозичення – це іншомовні слова, цілком засвоєні мовою, що їх запозичила. Запозичені слова не сприймаються мовцями як сторонній елемент і не потребують пояснень щодо форми і значення. На відміну від іншомовних слів, які розглядаються у спеціальних словниках, запозичені слова подаються у загальних словниках разом з питомою лексикою [6].

Слова, що запозичені з французької мови, називаються галліцизмами. Отже, **галліцизм** – слово, зворот, запозичені з французької мови, або зворот, складений на зразок французького [5]. Галліцизм походить від слова **Галлія** – назви давньої країни, яка включала територію Франції, Північної Італії, Люксембургу, Швейцарії, Бельгії і частини Нідерландів. Галлія походить від слова **галли** – назви давнього кельтського племені, яке населяло територію сучасної Франції.

Блуза – це, як правило, жіноча приталена сорочка з рукавами та комірцями. Це слово запозичене з французького слова **blouse**. В свою чергу слово blouse походить від середньолатинського слова **pelusia**, що означає «пелузький одяг», утвореного від назви єгипетського міста Pelusium [1]. Українським аналогом слова може бути сорочка.

Невід’ємною частиною осіннього та весняного гардеробу є пальто. **Пальто** – запозичення з французького слова **paletot**. В свою чергу слово paletot походить від іспанського слова palleteque «плащ з капюшоном», яке зводиться до латинського слова palla, що означає довгий верхній одяг давніх римлян [4]. В українській мові можна дібрати відповідниками слова жупан та свитка.

Гардероб – запозичення з французького слова **garderobe**. Це слово утворене від основ дієслова **garder**, «зберігати» і **robe** «плаття» [1]. В українській мові немає чіткого відповідника, оскільки в давні часи наші предки не мали шаф для одягу, натомість для його збереження використовували скрині.

Невід’ємною частиною ранкової рутини сучасних дівчат стало нанесення косметики. **Косметика** – запозичення з французького слова **cosmétique**, що походить

від грецького κοσμητική «мистецтво прикрашати» [3]. В Україні немає відповідників цього слова.

Браслет – запозичення з французького слова **bracelet** «браслет» виводиться від латинського слова **brachiale** «браслет» похідного від **brac(c)hium** «рука», або від французького **bras** «рука» [1]. В українській мові є чимало слів, які є аналогами слова браслет: зап'ястки, поручі, нарукавці та нараквиці.

Парфуми – запозичення з французького слова **parfum** «пахощі, духи» пов'язане з **parfumer** «сповнювати пахоцями, насичувати духами», спорідненими з італійським застарілим словом **parfumare** (тепер **parofumare**), що походить з середньолатинського **parfumare**, утвореного від префікса **per-**, що означає посилення, завершення; дію, спрямовану через щось спорідненого з українською пере-, та **fūmāre** «диміти, парувати», утвореного від **fūmus** «дим» [4]. В українській мові є слово відповідник духи.

Декольте – запозичення з французького слова **décolleté** «декольте» пов'язане з **décolleter** «декольтувати; або по старому знімати з шиї хусточку», утвореним за допомогою заперечного префікса **dé-** від **collet** «комірець» – демінутивної форми від **col** «комір», пов'язаного з **cou** «шия», що подовжує латинське слово **collum** «шия» [2]. Українським відповідником є слово вирізі.

Вуаль – запозичене з французького слова **voile** «вуаль, покривало» походить від латинського **vēlum** «вітрило, покривало», що задовільної етимології не має [1]. Українським відповідником може слугувати слово серпанок.

Велюр – запозичення з французького слова **velours**< по старому **velous**< провансальською старе слово **velos** відповідає латинському **vllōsus** «покритий вовною, кошлатий», похідному від **villus** «вовна, руно, ворса», що є результатом видозміни **vellus** «руно, вовняна пряжа», пов'язаного з **lāna** «вовна» [1]. Українського незапозиченого відповідника цього слова немає, проте є інше запозичене українською мовою слово оксамит.

Бордо – цей колір отримав назву завдяки французькому виду вина, тому це слово є запозиченням з французької. Вино було названо на честь виноградного регіону **Бордо (Bordeaux)** походить від латинського слова «**burdigala**». Так гельське плем'я **Bituriges Vivisci** назвало територію поблизу сучасного Бордо, де воно мешкало у римський період. «**Bituriges**» перекладається з пракельтської мови, як «королі світу» [7]. В українській мові відповідником цього слова може бути слово темно-червоний.

Отже, можна зробити висновок, що слова, які ми вживаємо кожного дня, мають іншомовне походження, проте ми вже настільки звикли до цих слів, що вони стали невід'ємною частиною української мови та нашого життя.

Список використаних джерел

1. Етимологічний словник української мови: В 7 т. Т. 1: А–Г / Ред. кол.: О. С. Мельничук (гол. ред.), І. К. Білодід, В. Т. Коломієць, О. Б. Ткаченко. АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. К.: Наукова думка, 1982. 632 с.
2. Етимологічний словник української мови: В 7 т. Т. 2: Д–Копці / Ред. кол.: О. С. Мельничук (гол. ред.), В. Т. Коломієць, О. Б. Ткаченко. АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. К.: Наукова думка, 1985. 572 с.
3. Етимологічний словник української мови: В 7 т. Т. 3: Кора–М / Ред. кол.: О. С. Мельничук (гол. ред.), В. Т. Коломієць, Т. Б. Лукінова, В. Г. Складенко, О. Б. Ткаченко; Укладачі: Р. В. Болдирєв, В. Т. Коломієць, Т. Б. Лукінова, О. С. Мельничук, Г. П. Півторак, А. Д. Пономарів, Н. С. Родзевич, В. Г. Складенко, І. А. Стоянов, А. М. Шамота. АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. К.: Наукова думка, 1989. 553 с.
4. Етимологічний словник української мови: В 7 т. – Т. 4: Н–П / Ред. кол.: О. С. Мельничук (гол. ред.), В. Т. Коломієць, Т. Б. Лукінова, Г. П. Півторак, В. Г. Складенко, О. Б. Ткаченко; Укладачі: Р. В. Болдирєв, В. Т. Коломієць, А. П. Критенко, О. С. Мельничук, Г. П. Півторак, А. Д. Пономарів, В. Г. Складенко, І. А. Стоянов, В. А. Ткаченко, О. Б. Ткаченко, А. М. Шамота. НАН України. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. К.: Наукова думка, 2003. 657 с.
5. Словопедія (електронний тлумачний словник) URL: <http://slovopedia.org.ua/32/53395/30439.html>
6. Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана / Ред. кол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк. К.: Українська енциклопедія, 2000. 752 с. URL: <http://litopys.org.ua/ukrmova/um190.htm>
7. JIT. Academy. In vino veritas: секрети вина англійською і не тільки, 2021. URL: <https://www.jit.academy/in-vino-veritas-sekrety-vyna-anglijskoyu-i-ne-tilky/>

*Білоконь Аліна Русланівна
студентка V курсу
спеціальності «014. Сердня освіта. Мова і література»*

*Науковий керівник:
канд. пед. наук, доцент
Вітченко Анастасія Юхимівна*

Методика формування англомовної компетентності у читанні майбутніх вчителів з використанням мовного портфеля

Ключові слова: *мовний портфель, англомовна компетентність*

Мовний портфель активно використовується за кордоном як засіб оцінювання. Іноземні методисти дають портфелю такі визначення: мовне портфоліо являє собою набір робіт, виконаними студентами протягом певного періоду часу. Ці набори робіт можуть включати письмові роботи, креслення, проекти, записи про прочитані книги, записи (аудіо та відео), результати контрольних робіт, листи самооцінювання, а також коментарі вчителів та батьків. Мовний портфель корисний для проведення самооцінювання та профілювання, тому що він пропонує повніше уявлення про роботу та розвиток дитини, ніж будь-який інший спосіб оцінювання.

Мета роботи полягає в дослідженні методики формування англомовної компетентності у читанні майбутніх вчителів з використанням мовного портфеля.

Завдання роботи: розглянути сутність англомовної компетентності студентів, описати поняття та види мовного портфелю, визначити особливості формування англомовної читацької компетентності у майбутніх вчителів, дослідити методичні рекомендації щодо формування англомовної компетентності у читанні майбутніх вчителів з використанням мовного портфеля.

Вчені-фундатори, які розробили загальні положення цієї технології: Ніколаєва С. Ю, Бігич О. Б..

Виклад основного матеріалу дослідження. Мовний портфель це сучасна система оцінювання за якої студентів самі визначають цілі та результати своєї комунікативної діяльності. Мовний портфель - це пакет робочих матеріалів, які представляють той чи інший досвід/результат навчальної діяльності студента з опанування іноземної мови. Такий набір матеріалів дає студенту та вчителю можливість за результатом навчальної діяльності, представленим в мовному портфелі, самостійно або спільно аналізувати обсяг роботи та досягнення студента в галузі вивчення мови та культури, динаміку опанування мови, що вивчається, а також досвід навчальної діяльності в даній галузі. Однією з найголовніших і найважливіших переваг мовного портфеля в порівнянні зі стандартизованими тестами, що дають «разову оцінку» є можливість самостійно простежити за допомогою мовного портфеля динаміку рівня володіння мовою, що вивчається, протягом певного часу та описати біографію свого мовного та розмовного розвитку.

Зміст та структура кожного виду мовного портфеля залежить від його основної функції та мети. Наприклад, Language Learning Portfolio. Даний тип мовного портфоліо містить матеріали, які представляють для студента певні рекомендації щодо самостійної роботи над різними аспектами мови, що вивчається. За допомогою таких матеріалів учень може вдосконалювати окремі чи інтегративні вміння іншомовного спілкування, використовуючи різні тексти, завдання, підібрані самостійно або вчителем. Одна з основних функцій даного виду мовного портфеля - педагогічна, яка полягає у розвитку студента здатності та готовності до самостійного вивчення іноземної мови та іншомовної культури.

У мовному портфелі типу Language Learning Portfolio студенти також можуть знайти завдання на рефлексію та корекцію стратегій та прийомів навчальної діяльності. Ця самооцінка здійснюється за допомогою анкет, контрольних листів, наприклад, «Наскільки ефективно я зробив цю роботу?», «Що я вивчив?», «Як можна виконати завдання типу...?».

Висновок. Мовний портфель є ефективним засобом оцінювання, оскільки він має автентичний характер оцінки та самооцінки в порівнянні з іншими засобами оцінювання, що використовуються в галузі іноземної мови. Це забезпечується за допомогою реальних навчальних завдань та продуктів креативної навчальної діяльності, чіткими критеріями оцінки, які представлені в мовному портфелі. Однією з найголовніших і найважливіших переваг мовного портфеля в порівнянні зі стандартизованими тестами, що дають «разову оцінку» є можливість самостійно простежити за допомогою мовного портфеля динаміку рівня володіння мовою, що вивчається, протягом певного часу та описати біографію свого мовного та розмовного розвитку.

Список використаних джерел

1. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. [за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої]. Київ: Ленвіт, 2013. 590 с.
2. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник / Ніколаєва С. Ю., Бігич О. Б., Бражник Н. О. та ін. Київ: Ленвіт, 1999. 320 с.

*Бобошко Альона Олександрівна
студентка V курсу
спеціальності «014 Середня освіта. Мова і література»
Науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент
Давидюк Людмила Володимирівна*

Використання театральних афіш при вивченні драматичних творів на уроках зарубіжної літератури

Важливою умовою успішного викладання літератури в школі є врахування психологічних особливостей сприйняття учнями художнього тексту. За останні десятиліття психолого-педагогічна наука зробила вагомі кроки в цьому напрямку. Відома дослідниця читацького і, зокрема, учнівського сприйняття художнього твору Н. Молдавська так визначила його головну особливість: «...перші ворота, через які читач входить у художній світ твору, – це літературний рід... на читача спочатку впливають загальні закони літературного роду, жанру, а індивідуальні особливості твору сприймаються пізніше» [1].

Отже, перше, що має врахувати словесник, готуючись до вивчення художнього тексту, – це його родові, жанрові особливості. Кожний літературний рід має свої специфічні риси, які зумовлюють відповідні прийоми викладання. У методиці нараховується значна кількість праць, присвячених вивченню творів окремих літературних родів. На жаль, серед них досліджень щодо опрацювання драматичних творів найменше. До цієї проблеми зверталися Т. і Ф. Бугайки, В. Неділько, Н. Падалка, Є. Пасічник, В. Цимбалюк та ін. Серед останніх публікацій варто виділити статтю А. Ситченка, у якій дослідник головну увагу приділяє вибору алгоритму аналізу драматичного твору [2].

Мета даної статті – розкрити місце і роль використання театральних афіш при вивченні драматичних творів у системі сучасної літературної освіти, дослідити методичні підходи до використання театральних матеріалів у процесі вивчення зарубіжної драматургії.

Уроки літератури є найважливішим чинником в організації читання, розуміння та інтерпретації учнями творів класичної драматургії, у розвитку інтересу до читання п'єс, перегляду їхніх театральних інтерпретацій. Чи викличуть драматичні твори зацікавленість в учня, чи знайдуть відгук у душі учня – великою мірою залежить від рівня розвитку пізнавальних процесів, процесу сприймання твору, від методів і прийомів, які використовують при вивченні драми в школі, від ступеня зацікавленості самого вчителя у тому, щоб діалог учня та художнього тексту відбувся. Психологічні дослідження підтверджують, що під час читання п'єси в учнів гірше працює відтворююча уява, ніж, скажімо, під час читання творів епічних [5]. Це пояснюється відсутністю розгорнутої авторської мови. Специфіка драматичного твору вимагає від учителя застосовувати насамперед такі методичні прийоми, які сприяють розвитку дітей. У цьому полягає певна своєрідність роботи над вивченням драми.

У сучасній освітній практиці велику увагу приділяють використанню різноманітних методів та прийомів, спрямованих на підвищення ефективності навчання та розвитку критичного мислення учнів. Один з таких методів – використання театральних афіш при вивченні драматичних творів на уроках зарубіжної літератури. Такий підхід дозволяє створити атмосферу участі та зацікавленості учнів у процесі вивчення та сприяє більш глибокому розумінню та аналізу літературних творів. Мета використання театральних афіш залежить від того, на якому етапі вивчення драматичного твору застосовується афіша [3].

Розглянемо спосіб використання театральних афіш при вивченні драматичних творів на прикладі афіші п'єси Джорджа Бернарда Шоу "Пігмаліон" Національного академічного драматичного театру імені Івана Франка (2000 р.).

На етапі підготовки до сприйняття драматичного твору афіша може бути застосована з метою мотивації учнів до прочитання. Після уважного розгляду афіші вчитель може запропонувати питання:

- *Як ви думаєте, у якому столітті відбуваються події, зображені в п'єсі?*
Чому?

- *До якої верстви суспільства належать герої? Чому?*

- *Яка інформація про п'єсу представлена на афіші?*

- *Про що, на вашу думку, може бути ця п'єса?*

На цьому етапі афіша допомагає учням уявити собі сцени, образи героїв та атмосферу твору, що стимулює їхнє бажання дізнатися більше про те, як ці образи втілені в п'єсі.

На етапі аналізу театральна афіша може бути використана для аналізу персонажів у творі та обговорення розвитку подій. Учні можуть порівняти образи героїв з афіші із власними уявленнями та розумінням після прочитання, що дозволить їм краще зрозуміти дійсні мотивації та почуття персонажів. Учні можуть обговорити, наскільки схожі або відмінні образи героїв, та як це впливає на їхнє розуміння та сприйняття твору. Під час бесіди вчителем можуть бути використані такі питання:

- *Пригадайте ситуацію щодо цитати, використаної для афіші.*

- *Назвіть персонажів, яких зображено на афіші.*

- *Чи передають образи, зображені на афіші, характер персонажів п'єси?*

Після завершення вивчення твору вчителі можуть провести з учнями рефлексію, використовуючи театральну афішу як основу для обговорення власних вражень та інтерпретацій [4]. Це дозволить учням більш глибоко зануритися в світ твору та висловити свої власні думки та враження від прочитаного. Під час бесіди вчитель може поставити учням такі питання:

- *Чи такими ви уявляли персонажів твору?*

- *Чи вдало підібрані костюми персонажів п'єси, чи відображають вони їхнє соціальне становище?*

- *Чи вдало дібрані костюми героїв твору?*

- *Чи хотіли би ви переглянути виставу в театрі?*

Отже, використання театральних афіш при вивченні драматичних творів на уроках зарубіжної літератури є важливим інструментом, який допомагає створити цікаву та пізнавальну атмосферу в класі, сприяючи більш глибокому розумінню та аналізу літературних творів учнями.

Список використаних джерел

1. Падалка Н. І., Цимбалюк В. І. Вивчення драматичних творів : посібник для вчителів. К., 1984. 160 с.
2. Ситченко А.Л. Особливості аналізу драматичного твору в школі // *Українська мова і література в школі*. 2004. № 5. С. 24-26.
3. Жила С.О. Теорія і практика вивчення української літератури у взаємозв'язках із різними видами мистецтв у старших класах загальноосвітньої школи: Монографія. Чернігів, 2004. 360 с.
4. Жила С.О. Театр і література: мистецтвознавчі і педагогічні проблеми взаємин: Посібник для вчителя. Чернігів, 2001. 124 с.
5. Пасічник Є.А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах. К., 2000. 384 с.

*Богущ Софія Романівна
студентка III курсу
спеціальності «Українська мова та література, англійська мова»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Давиденко Вікторія Іванівна*

Типи запозичень у сучасній англійській мові

Запозичення – це слово чи словосполучення, що, як мінімум частково, було засвоєне з іншої мови (донора). Мова-донор передає отримувачу (реципієнту) фонему, морфему, лексему чи фразеологізм в певний момент часу в минулому. Далі цей елемент адаптується у реципієнті та через певний період може сприйматися носіями мови як питомо автентичний. Лексика сучасної англійської мови містить найбільше запозичень з латині та французької мови [3, с. 350].

Словник англійської мови, що є одним із найбільших серед світових мов, включає величезне число слів іноземного походження. Поясненням може слугувати історія становлення англійської мови, яка тісно взаємодіяла з іншими народами і відображала історію нації.

Запозичені слова віддзеркалюють різноманітні типи культурних контактів, слова часто ставали найменуванням лексичних лакун для номінації.

Вважають, що англійська мова до свого лексикону запозичила слова більше ніж із 120 світових мов.

Так, з японської мови увійшли *karate, judo, kimono*; з арабської – *algebra, algorithm, fakir, giraffe, sultan*; з турецької – *yogurt, kiosk, tulip*; з фарсі – *caravan, shawl, bazaar, sherbet*. З італійської мови були запозичені слова, пов'язані з музикою, мистецтвом, такі як *piano, alto, incognito, bravo, ballerina*, а також *motto, casino, mafia, artichoke, etc.* З німецької – *kindergarten, blitz, hamburger, pretzel, delicatessen, poodle, waltz, seminar*.

Англійські запозичення також корелювали з явищами, предметами, з якими носії англійської мови вперше зустрічалися за кордоном. Наприклад, з португальської мови увійшли *marmalade, cobra*; з іспанської – *junta, siesta, patio, mosquito, comrade, tornado, banana, guitar*; голландської – *dock, leak, pump, yacht, easel, cruise, cole slaw, smuggle, gin, cookie, boom* тощо.

Запозичення доречно класифікувати на наступні категорії залежно від рівня впливу на англійську мову:

1. На рівні фонетики. Для англійської типовим є наголос на першому складі: *PREsent, EXport, TAbLe, CRItical, SUBstitute*. У французькій зазвичай наголос ставиться на останньому складі. Інколи при запозиченні слова з французької трапляється фонетичне запозичення – наголос не змінюється на типовий для англійської. Отже, прикладами фонетичного запозичення є наголоси у таких словах, які були запозичені з французької: *cigaretTE, gazelLE, suSPENSE, legionNAIRE*.

2. На рівні морфології. Дуже поширений випадок, коли запозичується лише корінь або афікс. Наприклад, англійський корінь *opt* запозичився з грецького *opsis*, який означає «око» або «зір». В результаті англійські слова з коренем *opt* є запозиченням з грецької на рівні формування слова: *optics, optometrist, hyperopia*.

3. На рівні семантики. Результатом процесу запозичення може стати формування понять, які можуть виражатися кількома словами, в яких різне походження. Наприклад, «ерудований» можна виразити як словом “*learned – lerned – (ge)lāred*” з давньоанглійської мови, так і запозиченням з французької словом “*erudite*” [4].

Залежно від того, наскільки сильно запозичене слово адаптувалося у мові-реципієнті, запозичення можна класифікувати на:

- повністю засвоєні – на всіх рівнях запозиченням відповідає усталеним нормам мови-реципієнта;
- частково засвоєні – на одному, кількох чи всіх рівнях запозичення не відповідає наявним нормам мови-реципієнта [2].

Питання класифікації є доволі творчим завданням, у якому неможливо виділити універсальні критерії поділу типів запозичення. У тезах наведені найбільш загальні можливі методи поділу, в яких не виділяються окремо специфічні типи на кшталт інтернаціоналізми, варваризми, екзотизми тощо. Сфера дослідження етимології (як поняття, що вміщує в собі запозичення) є дійсно безмежною, а технічні можливості сьогодення лише сприяють аналізу величезних масивів даних для встановлення і статистичної перевірки нових лінгвістичних гіпотез.

Список використаних джерел

1. Есенова Е. Й. Лексичне запозичення як засіб збагачення словникового складу мови. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород, 2023.
URL:

<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/52930/1/%d0%9b%d0%95%d0%9a%d0%a1%d0%98%d0%a7%d0%9d%d0%95%20%d0%97%d0%90%d0%9f%d0%9e%d0%97%d0%98%d0%a7%d0%95%d0%9d%d0%9d%d0%af.pdf>

2. Луцик Н. З. Запозичення як один із найбільш продуктивних шляхів збагачення словникового складу англійської мови. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки / Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки* ; [редкол.: Г. Л. Аркушин та ін.]. – Луцьк, 2011. – № 3 : Філологічні науки. Мовознавство, Ч. 2. – С. 206–211. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/4046/1/Lutsyk.pdf>

3. Durkin Philip. Borrowed words: A history of loanwords in English. Oxford, Oxford University Press, 2014. URL: <http://library.lol/main/960485600B2E555E592D11B2524E66FD>

4. Xiao X. The study of loanwords in English. *Journal of Contemporary Educational Research*. Beijing, 2020, №4, pp. 36–43. URL: <https://scholar.archive.org/work/p2ra4pcggfedxonfrdwlptz2ju/access/wayback/http://ojs.bbwpublisher.com/index.php/JCER/article/download/1695/1483>

*Бондар Вікторія Іванівна
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук
Нікітська Катерина Ігорівна*

Готичний роман: історико-літературний контекст виникнення та жанрові особливості

Часові межі готичного роману у науці визначаються кінцем XVIII – початком XIX століть [3, с. 99]. Становлення жанру відбувається в Англії, яку називають батьківщиною сатанізму, без якого важко уявити автентичну готику [7, с. 321]. Сам же термін «готика» використовувався в епоху Відродження для зневажливого позначення всього середньовічного мистецтва, що вважалося «варварським» [1, с. 35]. Однак на фоні підвищеної зацікавленості англійських передромантиків старовиною та лицарською культурою Середньовіччя набуває романтичних ознак та привабливості для читача. Відбувається так званий «ренесанс готики», у процесі чого і постає готичний роман. Історичними попередниками готичного роману були лицарський роман та роман бароко.

Вважається, що історично першим дійсно готичним романом та класичним зразком даного жанру є роман англійського письменника Горація Уолпола «Замок Орранто» (1765). Г. Уолпола називають творцем готичного роману як жанру: він запровадив більшість стандартних умовностей жанру: заплутаний сюжет, підземні лабіринти, зруйновані замки та надприродні явища.

Літературознавча характеристика готики враховує різні смислові блоки цього багатозначного явища та базується на його художніх ознаках [4, с. 13]. Т. Голованчик серед ключових ознак готичного роману виділяє: побудову сюжету навколо таємниці, охоплення оповіді атмосферою жаху, похмура та зловісна сцена, наявність дівчини як центрального персонажа, присутність героя-негідника та привида, який наділений усіма можливими надприродними атрибутами [5, с. 130].

Визначальною «естетичною засадою» готичного роману науковці вважають екзистенціал жаху та пов'язують це із характерним для епохи бароко загостренням тем смерті, влади надприродних та демонічних сил, відчуття плинності та беззмістовності

буття [4, с. 33]. О. Матвієнко вказує на атмосферу таємничості, остраху, напруженого очкування та визначає їх катарсичними чинниками готичної літератури у відкритті незнаних або заповітних сфер людської свідомості [6, с. 73]. Автор створює відчуття *емоційного занурення в атмосферу жаху, напруженості та страху* через опис жахливих подій: смерть, вбивство, насильство та жорстокість тощо. Не менш жахливий ефект на читача справляють описи містичних образів, персонажів та явищ, сюжетних подій, які несуть загрозу життю, здоров'ю, безпеці, спокою, або ж честі героїв.

Не менш важливим засобом створення атмосфери жаху є *місце дії (топос)*. У більшості готичних романів центральним місцем усіх подій стає замок з численними баштами, підземеллями та лабіринтами та великою кількістю кімнат. Типові місця дії готичного роману виступають символами смертності, кінця усього живого та світу в цілому. Ключовим для опису місця події є зображення його як замкнутого простору, де головний герой ніби попадає в пастку фатуму та надприродних сил.

Відчуття пастки чи полону створюється також за допомогою *часових характеристик* готичного роману як жанру. Часовий простір у ньому поділяється на три пласти: минуле, теперішнє та майбутнє з привалюванням першого, яке ніби влітається й у інші пласти, впливає на них. Додатковим елементом обстановки є поява так званих демонічних тварин, які у народній творчості та віруваннях асоціюються з надприродними та магічними силами. Це у свою чергу вказує на ще одну ознаку готичного роману – *опис надприродних явищ, використання містичних елементів та образів у сюжеті*.

Потреба у створенні емоційного напруження зумовлює *побудову сюжету готичного роману навколо таємниці*. Спектр таких таємниць може бути різним: від надприродної першопричини подій та явищ до буденної події в минулому, яка зумовила те чи інше поведження чи особливості основного героя, наприклад, злочин чи травма. Рушієм сюжетних подій у готичних романах, а також утворення та розгадки ключової таємниці, є фатальні випадковості, *мотив Фатуму (долі)*, який поєднується з елементами жахливого (є таємною грою надприродних сил), невизначеного та невідворотного, тим самим розум, волю та почуття людини.

Центральним персонажем готичних романів стає красива, мила, стримана *дівчина*, яка, подолавши всі жахи, у фіналі роману все ж отримує свою винагороду у вигляді подружнього щастя, визнання чи багатства. Поряд з нею – *ідеалізований образ юнака*, подібного до неї, борця за правду та свободу, або ж – *чоловік-лиходій*, що

отрує життя, тиран і деспот. До архетипів готичного роману О. Білоус відносить образ дому, мотив руйнації, втечі, мрії [2, с. 197].

Отже, літературознавча характеристика готики враховує різні смислові блоки цього явища та залишається незмінною для більшості творів цього жанру.

Список використаних джерел

1. Белікова А. О. Жанрові особливості «готичного» або «чорного роману» кінця XVIII століття // «Перспективи розвитку філологічних наук». Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2016.
2. Білоус О. Архетипи готичного роману (спроба семіотичного аналізу готичної прози) / О. Білоус // Американська література на рубежі XX–XXI століть : матеріали II Міжнародної конференції з літератури США (Київ, 24–26 вересня 2002 р.) / Укл. Т. Н.Денисова. – К.: ІМВ, 2004. – С. 191–197.
3. Єфименко, Т. Жанрова традиція готичного роману в гендерній перспективі / Тетяна Єфименко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. «Лінгвістика»: зб. наук. праць. – Херсон: ХДУ, 2011. – Випуск 14. – С. 99-101.
4. Букіна Н. Модифікації готичного в сучасній українській прозі: дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка. Київ, 2016. 192 с.
5. Голованчик Т. Готична література: еволюція та жанрова специфіка. Маріупольський молодіжний науковий форум: традиційні й новітні аспекти дослідження і викладання іноземних мов і літератури : Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції студентів, аспірантів і молодих учених (29 березня 2017 р.) / за заг. ред. к.п.н., доцента Кажан Ю. М. – Маріуполь: МДУ, 2017. – С. 129-131.
6. Матвієнко О. Готическая традиция: век нынешний и век минувший / по материалам повести Г. Джеймса «Поворот винта» / О. Матвієнко // Античность – XX век : проблемы литературы и языка. – МО Украины, Донецк, 1996. – С. 72–81.
7. Junion M. Goraczka romantyczna. – Warszawa, PIW, 1975.

*Бондар Жанна Романівна,
студентка IV курсу,
Спеціальності «035 Філологія»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Клименко Жанна Валентинівна*

Використання казкотерапії в методиці викладання літератури

Нині все більшої популярності серед освітян набуває казкотерапія. Під казкотерапією розуміють «психологічний метод, який використовує казкову форму для інтеграції особистості, розвитку творчих здібностей, розширення свідомості, удосконалення взаємодії з навколишнім світом» [2, с.164]. Зокрема О. Колпакчи стверджує, що казкотерапія має на меті створити унікальне середовище, яке перетворює дитячі прагнення на реальність, допомагає подолати страхи, прищеплює універсальні принципи, розкриває творчий потенціал та сприяє збалансованому розвитку [6, с.322].

Водночас бракує спеціальних науково-методичних досліджень, присвячених використанню казкотерапевтичного підходу в літературній освіті. У деяких статтях цей підхід опосередковано згадується як «елементи казкотерапії». Казки завжди були важливими для розвитку навичок читання у школярів і часто асоціюються з епізодами, які висвітлюють позитивні людські якості, такі як щирість, доброта, співчуття тощо. Ці якості є особливо важливими з огляду на їх потенційний дефіцит у деяких сім'ях [1].

Ж. Клименко рекомендує використовувати під час вивчення зарубіжної літератури арттерапевтичну методику «Я – книга», запропоновану Н. Мракою [7, с. 70 – 72]. Ця методика може допомогти зрозуміти психоемоційний стан учнів і видається нам цікавою зокрема і в розрізі казкотерапії [4].

Отже, у ході практики в Коростенській міській гімназії під час позакласного заходу на тему «Подолання страхів за допомогою казки» в 5 класі нами було застосовано саме цю методику. Зокрема запропонували учням пофантазувати на тему «Я – казка» і поміркувати над такими запитаннями:

- З якою казкою ви себе асоціюєте і чому?
- Які саме моменти казки вас захоплюють і чому?
- Як обрана вами казка відображає ваші цінності, переконання чи підхід до життя?
- Які ситуації з вашого життя мають зв'язок з сюжетом або героями в цих казках?

За результатами її застосування були отримані такі відповіді:

Учень 1: Я – «Лісова казка», тому що вона асоціюється у мене з сильним зв'язком з природою та захоплюючими і повчальними історіями про життя лісу.

Учень 2: Я – казка «Подорож до країни чудес», тому що моє життя – це незвичайна подорож, яке наповнене різноманітними враженнями та пригодами.

Учень 3: Я – «Сонячна казка», тому що вона відображає мою життєву енергію та вічний оптимізм.

Таке завдання допомогло зрозуміти емоційний стан дітей та глибше зрозуміти їхні особистості.

О. Ісаєва підкреслює важливість стратегії самоаналізу емоцій і почуттів, які виникають під час читання як ключового компонента шкільної літературної освіти [4]. Дослідниця припускає, що проведення евристичних бесід за художніми творами може бути ефективним способом осмислення учнями свого травматичного досвіду [4, с.109]. Яскравими прикладами реалізації такої методики є створення галереї почуттів, які

виникли у процесі читання твору, а також театральні постановки-перенесення відчуттів і переживань головних героїв на читців [3].

Під час уроку в 5-му класі на тему «Німецька народна казка «Пані Метелиця» була проведена *евристична бесіда з використанням елементів казкотерапії у формі гри*, яка мала назву «На прийомі у казкового лікаря»:

Вчитель: у казці ми можемо простежити, що рідна донька та сама мачуха заздять падчериці. Хто може детально описати, як це відбувається?

- Яку пораду можна дати цим героїням, щоб вони не заздрили?
- Які ще негативні сторони характеру показано в казці? Чи можна їх якось виправити?
- Чи буває таке, що ви лінуєтесь? Якщо так, то як ви мотивуєте себе щось робити?

Таким чином, ми обговорювали негативні сторони героїв казки та ніби лікували їх. У деяких моментах учні впізнали себе та на основі прочитаного твору міркували, як долати певні проблеми у власному житті.

Крім того, у 5-му класі під час позакласного заходу школярам була надана можливість створити свої власні казки, а також малюнок до них та приміряти на себе образи головних героїв. Вчитель створював атмосферу казки, а діти за допомогою власної уяви і підручних матеріалів переносили казкову картинку на папір. Така навчальна казкотерапевтична ситуація сприяла тому, що педагог зміг ясніше і чіткіше зрозуміти емоційний стан дітей без тиску на них, а спираючись на літературно-ігрову основу.

Отже, спеціальні творчі завдання, які базуються на прочитаному та використанні казкотерапії, є ефективною стратегією в допомозі вчителям зрозуміти стан учнів і сприяти психо-емоційній підтримці школярів.

Список використаних джерел

1. Вітківська Н.С. Зорька Н.М. Педагогічні аспекти роботи над прислів'ями з молодшими школярами // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. 2007. № 21. С. 33-37.
2. Данилюк І. В., Зольникова С.В. Казкотерапія як метод психологічного впливу на особистість // Психологічний часопис. 2019. Т. 5, № 6. С. 161-173.
3. Ісаєва О.О. «Читання як шлях до посттравматичного зростання особистості (На прикладі книги Едіт Єви Егер «Вибір. Прийняти можливо» Міжнародний науковий журнал «Грааль науки» № 32 (жовтень, 2023). С. 322-325.
4. Ісаєва О.О. Стратегії і тактики шкільної літературної освіти крізь призму подолання психотравми свідка війни. Шкільна літературна освіта: традиції і новаторство. XI Волошинські читання: зб. матеріалів всеукраїнської науковопрактичної конференції / за заг. ред. Т. О. Яценко. Київ : Інститут педагогіки НАПН України, 2023, С. 109 - 114.
5. Клименко Ж. В. Як запобігти ретравматизації школярів, викладаючи літературу? Тенденції і перспективи вивчення літератури у середній і вищій школах: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. м. Тернопіль, 15 грудня 2022 р. / За заг. ред. Н. Р. Грицак. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2022. С. 11-18. URL: <https://cutt.ly/K3F5Cl> (дата звернення: 4.04.2024)
6. Колпакчи О. С. Арт-терапія: курс лекцій: навч. посіб. Бердянськ, 2016. 322 с.
7. Мрака Н. Відкрити себе як книгу: бібліотерапія і наратив. Простір арттерапії: творчість як задзеркалля реальності: м-ли XVII Міжнародної міждисциплінарної

науково-практичної конференції (м. Київ, 27–29 лютого 2020 р.) / [за наук. ред. Л.А. Найдьонові, О.Л. Вознесенської, О.М. Скнар]. Київ: ФОП Назаренко Т.В, 2020. С. 70–72.

Бондар Ксенія Олегівна
студентка IV курсу
спеціальності « 035 Філологія»

Науковий керівник:
старший викладач
Мельник Павло Юрійович

Формування іншомовної лексичної компетентності з використанням інтелект-карт в учнів початкової школи

Ключові слова: *лексична компетентність,, інтелект-карта.*

Сутність проблеми. Формування іншомовної лексичної компетентності з використанням візуалізації є ефективним підходом, який допомагає учням додатково створити візуальний контекст для нових слів. Одним з таких інструментів, який може значно полегшити процес навчання, є інтелект-карта. Вона допомагає організувати та структурувати інформацію шляхом використання ключових слів, зображень, асоціацій та зв'язків між ними.

Актуальність дослідження. Формування лексичної компетентності учнів початкової школи з використанням інтелект-карт є важливим з точки зору розвитку й вдосконалення мовних навичок та підвищення мотивації до вивчення англійської мови.

Метою дослідження є вивчення можливостей формування англійської мовної лексичної компетентності учнів початкової школи за допомогою інтелект-карт.

Виклад основного матеріалу. Перш за все, доречним є розглянути питання, що ж таке лексична компетентність. Безумовно, це здатність людини до коректного оформлення своїх висловлювань та розуміння мовлення інших, яка базується на складній динамічній взаємодії відповідних навичок, знань і лексичної усвідомленості. Успішність формування лексичної компетентності залежить від рівня сформованості лексичних навичок, обсягу отриманих і засвоєних знань про лексичну сторону мовлення та динамічної взаємодії цих складових на основі загальної мовної лексичної усвідомленості. [2, с. 16].

Для досягнення бажаних результатів, важливо правильно стимулювати активний словниковий запас, дотримуючись усіх етапів формування лексичної компетентності.

У процесі оволодіння іншомовною лексичною компетентністю можна традиційно виділити такі етапи:

- 1) ознайомлення;
- 2) первинне закріплення;
- 3) розвиток умінь використання лексичних одиниць у різних видах мовленнєвої діяльності. [1, с. 45]

Метою першого етапу є активізація лексичних одиниць та створення асоціативних зв'язків між словами. Розглянемо декілька технік використання інтелект-карт на цьому етапі:

1. Вчитель демонструє учням малюнок та вимовляє нову лексичну одиницю, на яку учні реагують, повторюючи її групою або індивідуально за необхідністю.
2. Діти описують, доторкаються або ж демонструють зображення, що відповідає лексичній одиниці, на яку вказує вчитель.
3. Вчитель використовує малюнки на інтелект-карті, щоб ознайомити учнів з новими словами або виразами, після звертає їх увагу на написані поряд лексичні одиниці, які відповідають цим зображенням.

4. Учні за допомогою вчителя ознайомлюються з картою та переносять нові ЛО на власну карту.

Наступним етапом є первинне закріплення, мета якого –забезпечення стійкого запам'ятовування нових лексичних одиниць та їх активного використання у комунікативних ситуаціях. Наведемо приклади застосування інтелект-карт вчителем на даному етапі:

1. Учні повинні знайти зв'язки між словами на інтелект-карті, з'єднуючи їх лініями або стрілками. При застосуванні даної вправи в групах, доречним є використання фломастерів різних кольорів для кожного учасника.
2. Складання речення, використовуючи слова з інтелект-карти. Учні можуть виконувати це індивідуально або в парах.
3. Доповнення інтелект-карти відсутніми словами або виразами на відповідних відгалуженнях.
4. виправлення помилок в ЛО, знайдених учнями.
5. Розшифрування нових вивчених ЛО в словах, в яких перемішані літери.
6. Вчитель диктує задом наперед нову лексику, учні намагаються розпізнати її.
7. Написання лексичних одиниць за алфавітним порядком.
8. Учні читають без зупинки нові слова або вирази, вчитель з кожним кругом замальовує по одній позиції на гілці інтелект-карти.

Завершальним етапом є розвиток умінь використання ЛО у різних видах мовленнєвої діяльності. Метою є поглиблення та розширення навичок використання лексичного матеріалу учнями. На цьому етапі можемо використати інтелект-карту такими способами:

1. Використання інтелект-карти зі словами або фразами, щоб створити понадфразові єдності на певну тему.
2. Учні отримують інтелект-карту, яка представляє тему для обговорення. Вони мають використовувати лексичні одиниці з карти, щоб висловити свої думки.
3. Отримання уже готової інтелект-карти з ключовими словами або фразами, які діти мають використати в своєму письмовому творі.
4. Створення ментальної карти учнями самостійно за допомогою підготовлених картинок, наклейок, слів та кольорових маркерів.

Висновки. Формування англомовної лексичної компетентності учнів початкових класів відіграє важливу роль в подальшій комунікації. Вище розглянуто основні її етапи, мету та наведено варіанти використання інтелект-карт у процесі навчання англійської мови для учнів початкової школи з метою підвищення рівня лексичної компетентності.

Список використаних джерел

1. Назарчук А., Желікхівська Т. Формування мотивації та інтересу до вивчення англійської мови на початковому етапі навчання//Педагогічний дискурс. 2012. С. 202–206.
2. Смоліна С. В. Методика формування іншомовної лексичної компетенції//Іноземні мови. 2010. №4. С. 16–23.

*Боровський Микола Сергійович
студент IV курсу
спеціальності «014. Середня освіта.
Мова і література (англійська)»*

*Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Корнієнко Оксана Олександрівна*

Вплив художнього світу В. Шекспіра на поезію Т. Гарді

Англійський письменник Томас Гарді з пошаною ставився до поетів минулого і особливо Вільяма Шекспіра. П'єси великого драматурга супроводжували Гарді протягом усього життя, але в різні періоди митець по-різному прочитував їх. У більш юному віці Гарді звертав увагу на побудову сюжетів, пізніше – більш зосереджувався на ідеях та думках персонажів.

Багато хто з літературознавців відзначають вплив художнього світу Шекспіра на прозу Гарді – його романи та новели (*Johnson, Taylor, Willis, Paulin, Dahl*). Оскільки художній простір прозових і поетичних творів Т. Гарді («Уессекс») збігається, багато висловлювань про «шекспіризм» романів Гарді можна поширити і на поезію. Друг Гарді і критик його творів Д. Г. Лоуренс вважав, що створення великого фону, життєвого і живого (“*great background, vital and vivid*”), який означає більше, ніж люди, ріднить таких великих художників, як Шекспір і Гарді. Різниця ж між ними полягає в тому, що у Шекспіра героїв судить найвища сила, яка несе у собі моральний закон; а у Гарді герої включені в механічно діючу систему (суспільство), яка і карає їх за порушення її правил [2, с. 17]. Поняття Рока, зумовленості всього, що відбувається, масштабність драматичного конфлікту у творах Гарді, його концепція часу багато в чому запозичені з творів Шекспіра [4, с. 192].

Тема сільського життя та яскраві образи сільських жителів у творах Гарді порівнюються з яскравими характеристиками комедій Шекспіра [6, с. 175]. Айрін Купер Вілліс пише про те, що сільські сцени та діалоги, які вважають шедеврами Гарді, «виросли» з довгого досвіду знайомства з селом та сільськими жителями. Оригінальність та реалістична образність дозволяють назвати їх «шекспірівськими» [6, с. 19]. Вдаючись до експериментів з формою віршів у своїй третій збірці поезій «Жарти часу» (“*Time's Laughingstocks and Other Verses*”), Гарді включає до розділу любовних віршів п'ять сонетів: «Від неї з села» (“*From Her in the Country*”), «Її зізнання» (“*Her Confession*”), «Тій, що втілила Розалінду» (“*To an Impersonator of Rosalind*”), «Актрисі» (“*To an Actress*”), «За хвилину до зустрічі» (“*The Minute before Meeting*”), зразком для яких послужили сонети Шекспіра.

Незважаючи на те, що Гарді захоплювався генієм Шекспіра, англійський класик завжди залишався загадкою для нього: «Герої Шекспіра поводяться так, ніби не замислюються над тим, що вони роблять, але при цьому вони – великі філософи, які присвячують думки загальнолюдським питанням» [3, с. 18].

У 1916 р. до трьохсотріччя від дня смерті Шекспіра, Гарді написав вірш «Шекспіру» (“*To Shakespeare*”). Як і Дж. Кітс у вірші Гарді «Лалворт Коув сторіччя тому» (“*At Lulworth Cove a Century Back*”), Шекспір постає перед читачем простою людиною, Гарді не згадує ні п'єс, ні героїв драматурга, Шекспір цікавить його з погляду його звичайності, непомітності [5, с. 439].

На думку критиків, звернення до стихії народної творчості, народного гумору, використання сільської говірки в романах та у віршах, значення простору та трактування часу поєднують творчість Шекспіра та поезію Гарді. Автор «Гамлета» та «Ромео та Джульєтти» був для Гарді незабутнім надихаючим прикладом.

Висновки. Вплив художнього світу Вільяма Шекспіра на поезію Томаса Гарді простежується на різних ідейно-змістових і формальних рівнях: в концепції часу, типу драматичного конфлікту, особливостях образів, художнього простору, сонетній

«шекспірівській» формі тощо). Унікальна поезія Томаса Гарді творчо продовжує «шекспірівську» традицію в англійській поезії XIX – початку XX ст.

Список використаних джерел

1. Hardy Thomas. The Complete Poems. Houndsmills, Basingstoke, Hampshire, NY, 2001. 1003 p.
2. Lawrence on Hardy and Painting Ed. by J.V. Davies. L.: Heinemann, 1973.168 p.
3. Literary Notebooks of Thomas Hardy. Ed. By Lennart Bjork. Vo. 1. London, 1985. 428 p. Vo. 2. London, 1985. 591 p.
4. Paulin Tom. Time and Sense Experience: Hardy and T.S. Eliot. *Budmouth Essays on Thomas Hardy*. Broadoak, Bridport, 1976. 204 p.
5. Victorian Literature. Modern Essays in Criticism. Ed. by Austin Wright. NY, 1961. 377 p.
6. Willis Irene Cooper. An Essay on Thomas Hardy. Langport, Somerset, 1981. 22 p.

*Бородіна Ольга Валер'янівна
студентка IV курсу,
спеціальності «035 Філологія»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Клименко Жанна Валентинівна*

Використання інфографіки в процесі вивчення дев'ятикласниками драматичних творів (на прикладі п'єси Дж. Б. Шоу «Пігмаліон»)

Інфографіка сьогодні зустрічається у багатьох галузях людської діяльності. Її починають активніше використовувати і в освіті. Узагальнюючи напрацювання таких вітчизняних та зарубіжних дослідників, як-от Л. Бондаренко, Ж. Клименко, О. Швед, Е. Келідоу, Ф. Оздамли та К. Сіоунтрі [2; 3; 7; 9; 10], можна дати їй таке визначення: це спосіб візуалізації інформації, що відповідає такій меті – проілюструвати її великий обсяг у спрощеному та компактному вигляді. До мети літературної інфографіки додається виховання компетентного читача [4]. Складники інфографіки варіюються. До обов'язкових її елементів належать такі: заголовок, візуальний матеріал, стисла інформація, гармонійний дизайн. Формат інфографіки наразі, зазвичай, цифровий та статичний. Її можна розробити на таких платформах як Canva, Google Developers, Piktochart, Draw.io, Easel.ly, Infogr.am [4, с. 6].

Дослідження поколіннєвих та вікових особливостей поколінь «змерів» та «Альфа», показали, що ці учні готові до сприйняття інфографіки. Завдяки їй вони можуть не лише здобувати знання, але самостійно ділитися ними, а також самовиражатися [1]. Інфографіка рекомендована для покоління Альфа у зв'язку з активним використанням цифрових технологій та значно відмінним сприйняттям інформації [1; 11]. Літературна інфографіка має сприяти зацікавленню школярів роботою над художнім твором, урізноманітненню їхньої навчальної діяльності. Вона також може розроблятися для полегшення вивчення художніх творів у зв'язку зі складними умовами під час повномасштабної війни в Україні [6]. Також використання інфографіки зумовлене тим, що, як зазначає Ф. Штейнбук, у драматичних творах не одразу можна розглядіти і зрозуміти авторський посыл, їх важко сприймати цілісно [8]. Ж. Клименко наводить приклади того, як можна розробити інфографіку для вивчення епічних творів – «Одіссеї» Гомера (містить ключові факти та події) та «Малюка Цахеса» Е.Т.А. Гофмана (плакат для дешифрування його елементів) [4].

Щодо особливостей вивчення «Пігмаліона» Дж. Б. Шоу, О. Пронкевич, зазначає: «Б. Шоу лише поверхнево дотримується сюжету згаданого міфу: він трансформує його наділяючи парадоксами, власною філософією, та гострими соціально-моральними конфліктами» [5, с. 41]. Інфографіка була б доречною, наприклад, для узагальнення теоретичного матеріалу. Наприклад, у підручнику «Зарубіжна література» для 9-го класу Ж. Клименко під час вивчення «нової драми» пропонує учням опрацювати інфографіку, що пов'язана з розділом, присвяченим творчості Б. Шоу [3, с. 258]. Серед видів роботи виділяються такі: коментування елементів інфографіки, висловлення своїх асоціацій й вигадування власної назви для неї.

Проте, враховуючи жанрові й стилістичні особливості Б. Шоу, інфографіка може бути розроблена самостійно як вчителем, так й учнями. Її, на нашу думку, можна створити за мотивами тематики й проблематики художнього твору, наповнювати елементами літературознавчої теорії, пов'язаних видів мистецтва; її також можна присвятити біографії автора. Доцільним буде додати цитати чи епітети до уроків, також

основних дійових осіб «Пігмаліону». Інфографіка може бути використана на різних етапах роботи над твором. Проте не варто ігнорувати таку вимогу до інфографіки, як шаблонізація: це дасть учням змогу її доповнити, або видозмінити, а також не дасть прямих підказок, чим стимулюватиме активну й самостійну роботу на заняттях.

Отже, інфографіка може бути рекомендована до опрацювання на заняттях зарубіжної літератури. Вона відповідає поколіннєвим та віковим особливостям сучасних двох наймолодших поколінь за рахунок стислості, естетичної привабливості, шаблонності й практичності. Гарно підготовлена інфографіка сприяє підвищенню рівня довіри учнів учителеві, розвитку їхніх аналітичних здібностей і креативності, а також стимулює до створення персональних аналогів. Специфіка використання інфографіки в цьому випадку полягатиме в тому, що її рекомендовано подавати в цифровому форматі, зокрема робити інтерактивною задля залучення усього класного колективу в процес роботи.

Список використаних джерел

1. Блинова Т. С. Літературна інфографіка як ефективний візуалізаційний засіб. Креативний простір: електрон. наук. журн. № 3. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2021. 103 с.
2. Бондаренко, Л. Г. Вивчення теоретико-літературних понять в основній школі з використанням інфографіки // Матеріали XIV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії»: збірник наукових праць. Переяслав-Хмельницький, 2019. С. 127-130.
3. Клименко Ж. В. Бернгард Шоу // Ісаєва О. О., Клименко Ж. В., Мельник А. О., Бицько О. К. Зарубіжна література. Підручник для 9 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Оріон, 2022. 304 с.
4. Клименко Ж. В. Літературна інфографіка як засіб розвитку читацької компетентності учнів// Всесвітня література в школах України. 2020. № 1-2 (463-464). С. 2 – 9.
5. Пронкевич О. В. «Нова драма» кінця XIX – початку XX ст. : [навчальний посібник для студентів філологічних факультетів] / О. В. Пронкевич. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 140 с.
6. Станішевська В.І. «Вплив тривожності на виникнення внутрішньоособистісного конфлікту у підлітковому віці» у фаховому журналі Вчені записки Таврійського національного університету імені І. В. Вернадського. Серія: Психологія. 2023, Том 34 (73) № 2. С. 65-69.
7. Швед О. В. Інфографіка як засіб візуальної комунікації в сучасній журналістиці // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах: зб. наук. праць. К.: Університет «Україна», 2014. Вип. 30. С. 305-313.
8. Штейнбук Ф. М. Методика викладання зарубіжної літератури в школі : Навчальний посібник. 2-ге вид., випр. та уточн. Тернопіль : Мандривець, 2009. 280 с.
9. Kelidou, E. & Siountri, K. The use of Infographics as an educational tool for the upcoming digital transition. International Conference on Cultural Informatics, Communication & Media Studies, 2020.
10. Ozdamli F, Ozdal H. Developing an Instructional Design for the Design of Infographics and the Evaluation of Infographic Usage in Teaching Based on Teacher and Student Opinions. EURASIA J Math Sci Tech Ed. – vol. 14, no. 4, 2018, pp. 1197-1219.
11. Ziatdinov, R. & Cilliers, J. Generation Alpha: Understanding the Next Cohort of University Students, European Journal of Contemporary Education vol. 10, no. 3, 2021, pp. 783-789.

*студентка III курсу
спеціальності «Українська мова та література, англійська мова»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Артьомова Євгенія Олександрівна*

Роль та значення електронних словників при вивченні англійської мови

На сьогоднішній день прогресивний розвиток інформаційних технологій та розширення можливостей доступу до них, відбувається з такою неймовірною швидкістю, що іноді не встигаєш помічати ці зміни та миттєво пристосуватись до нових реалій. Такий перехід нашого життя в онлайн дав великий поштовх для розвитку і вдосконалення, так званого, безконтактного світу. Зараз просто неможливо уявити вивчення іноземних мов без використання сучасних інноваційних освітніх технологій. Електронні словники стали невід'ємною частиною культури письма та читання, особливо для тих, хто прагне вивчати англійську мову.

З технічної точки зору, електронний словник – комп'ютерна база даних, що містить особливим чином закодовані словникові статті, що дають змогу здійснювати швидкий пошук потрібних слів, часто з урахуванням морфологічних форм і з можливістю пошуку словосполучень (прикладів вживання), а також з можливістю зміни напряму перекладу (наприклад, українсько-англійська або англійсько-український) [1, с. 4]. Більшість людей у світі надають перевагу саме онлайн-словникам, адже там можна чітко та зрозуміло отримати уявлення про значення тих чи інших слів, з якими вони зустрічаються під час читання або спілкування. По своїй функціональності, вони мають велику кількість переваг: використання засобів, актуальність і динамічність, великий обсяг словникової бази, варіативність у використанні, універсальність. Одна із важливих та цінних переваг – швидкий пошук. Для того, щоб знайти слово в друкованому словнику необхідно пройти дуже довгий шлях: спочатку потрібно орієнтуватися на його першу букву, після того, як ти знайдеш розділ, у якому розміщені слова, що починаються на потрібну букву, треба по чергову брати до уваги наступні букви слова. Саме тому, переваги електронних словників над друкованими є дуже очевидними, плюс до всього, ці словники доступні завжди, адже можна взяти з собою величезний обсяг інформації у будь-який куточок світу та скористатися нею у будь-який час доби коли необхідно з гаджета, ноутбука чи комп'ютера. Електронний словник, не тільки збірник слів та їх транскрипція, але й: граматична структура слів і їх вживання в реченнях, можливість ознайомлення з вживанням одного слова в різних контекстах, про вирази та фразеологізми. Інтернет

пропонує нескінченну кількість та велике різноманіття словників, кожен з яких відрізняється за своїм наповненням, тому пропоную розглянути декілька найякісніших та найвідоміших з них:

Macmillan Online Dictionary – це надзвичайне та чудове місце для здобуття чогось нового та цікавого. Він повністю інтегрований з тезаурусом, а також містить синоніми та безліч пов'язаних з ними інших термінів. Він є одним з кращих словників для англомовних користувачів, не тільки з України, а усього світу. У ньому переставлений рейтинг у вигляді зірок, аби показати, як часто слова використовуються в англійській мові. Важливим є те, що в цьому словнику щодня з'являються нові слова, які допомагають поліпшувати та вдосконалювати граматику.

Collins Dictionary – одна з найкращих платформ для учнів, перекладачів і викладачів. Саме завдяки наявності більш ніж 4,5 мільярдами слів, Collins є показником та втіленням платформи вищого рівня. Він володіє унікальними та новітніми опціями (тезаурус, відео, перекладач і скребл), які можуть допомогти поліпшити, вдосконалити граматику та вільно спілкуватися англійською мовою. Важливо наголосити про те, що словник має як аудіо, так і відео вимови. Його пошукова система має функцію автоматизованого радника, цим самим, дозволяючи вибрати потрібне слово, для цього потрібно лише набрати кілька букв.

Oxford Dictionary (Оксфордський онлайн-словник) – один із найстаріших та найбільш надійних онлайн-словників, відомий як найкращий інструмент для студентів. Він є надійною платформою, яка допомагає визначати слова як британською, так і американською. Якщо говорити детальніше, то Оксфордський словник містить, зокрема, картинки, приклади пропозицій, синоніми і звукову вимову. Він також має важливі символи, які допомагають показати, яку цінність та значення має обране слово для англійської мови. Такий словник є дуже влучним та ідеальним вибором для використання при написанні дисертації або дослідницької роботи.

Маючи завжди під рукою перекладач чи електронний словник, це дає нам змогу спілкуватися з людьми із різних країн у будь-який час та у будь-якому місці. Встановлювати ділові й особисті контакти, брати участь у програмах міжнародної мобільності, при цьому дуже швидко та оперативно знаходити потрібні слова. Значення електронних словників у житті кожної людини дуже важко переоцінити. Вони сприяють підвищенню рівня мовної культури, застерігають від неправильного вживання слів та їхніх граматичних форм. Словники розширюють, поглиблюють розуміння слова, сприяють розвитку логічного мислення. Підвищують мотивацію, додають легкості та зручності, збільшують цілеспрямованість до оволодіння

англійською мовою, мають пріоритетність розвитку умінь спілкування, розширюють та збагачують індивідуальний словниковий запас.

Список використаних джерел

1. Короленківські читання, 2016. URL:
<https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/9ebc4056-9b88-4fa3-87c6-8424fb590f9a/content>
2. Найкращі англійські онлайн-словники. URL:
<https://buki.com.ua/blogs/naykrashchi-anhliyski-onlayn-slovnyku/>
3. Основи інформаційних технологій: навч. посіб. [для студентів ВНЗ, які хочуть підвищити свої знання в галузі інформ. технологій згідно із стандартом European Computer Driving Licence] / Т. М. Басюк, Н. О. Думанський, О. В. Пасічник; за наук. ред. В. В. Пасічника; М-во освіти і науки України. [Нове вид.]. Львів: Новий Світ-2000, 2011. 390 с.
4. Словник з англійської, як основний інструмент для вивчення мови. URL:
<https://shepetivka.com.ua/statti/rekla/tsikavynky/5011-slovnyk-z-anhliiskoi-iak-osnovnyi-instrument-dlia-vyvchennia-movy.html>

*Бурмай Ольга Володимирівна
студентка IV курсу,
спеціальності «035.Філологія.
Мова і література (англійська)».*

*Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Корнієнко Оксана Олександрівна*

ІНТЕРМЕДІАЛЬНІ АСПЕКТИ ТВОРУ Ж. ВЕРНА «НАВКОЛО СВІТУ ЗА 80 ДНІВ»

Теорія інтермедіальності активно розвивається в Німеччині, Італії, Польщі, Україні та ін. країнах. Питання інтертекстуального підходу до кіномистецтва досліджено в роботах вітчизняних вчених Л.Волощук [1], І.Заярної [3; 4], О.Корнієнко [5], В.Просалової [7], Л.Генералюк [2], А.Покулевської [6], Е.Циховської [8] та ін.

Поняття інтермедіальності зосереджене на вивченні каналів (медіа) художньої комунікації між системами різних мистецтв, які суттєво відрізняються своєю структурою і кодами. Більшість вітчизняних дослідників, які працюють над питанням інтермедіального аналізу, зазначають, що доцільно говорити про аналіз структури та особливостей конкретних творів, про «переклад», «перекодування» прийомів того чи іншого виду мистецтва в певному літературному творі, про взаємодію на рівні жанрових форм або техніки виконання (і стилю) творів. Вітчизняними науковцями запропонована загальна модель інтермедіального простору художніх творів [3; 4; 8].

Відсутність наукових праць, пов'язаних з питанням інтермедіальних аспектів творів Ж. Верна, їх кінематографічних інтерпретацій, обумовлює актуальність цього дослідження. На сьогоднішній час існує більше 200 екранізацій різних творів Ж. Верна, серед них – 6 екранізацій роману «Навколо світу за 80 днів» (1873).

В аналізованому творі Ж. Верна наявні: динаміка сюжету, використання прийому монтажу сцен, вільне поводження з простором (багатовимірність простору і зміна планів). Наприклад, у перших розділах роману детально описується звичайний маршрут Філеаса Фогга в Лондоні (один і той самий маршрут кожного дня), а потім відбувається стрімка зміна простору. Поява Філеаса «в кадрі»: Реформ Клубі, Червоному морі, Суецькому каналі та ін. місцях. При тому художній час то прискорюється, то сповільнюється, а іноді й зовсім зупиняється. Насичений «ритм» художнього часу створюється завдяки хронометражу у творі розпорядку подорожі з першого дня в Лондоні з подальшою деталізацією дат, часу, годин, навіть хвилин прибуття та виїзду з різноманітних міст і місць. У романі-подорожі неабияку роль відіграє зоровий ряд, спостерігається візуальна динаміка (яка наближається до зміни кадрів). Також наявна складна оптика: наприклад, пригоди в Йокогамі описуються то у сприйнятті Паспарту, то Філеаса Фогга. Прикладами посилення ролі звуку та багатомірності кольорів є численні описи природи і міст до яких прямують герої: Париж, Бриндизи, Суец, Бомбей, Калькутта, Сінгапур, Гонконг, Йокогама, Сан-Франциско, Нью-Йорк, Ліверпуль, Лондон. Все це дає підстави говорити про насичене поле інтермедіальності літературного твору, продуктивного для різноманітних кінематографічних інтерпретацій.

Фільм «Навколо світу за 80 днів» (США) 1956 року (реж. Майк Андерсен) вважається класичною екранізацією роману Верна із збереженням авторського тексту. Він близький до сюжету за винятком деяких монологів та невеликих сцен. Фільм отримав Оскар 1957 року за найкращий адаптований сценарій (Джеймс По, Джон

Ферроу, Сідні Перельман). Міні-серіал «Навколо світу за 80 днів» (США) 1989 року (реж. Базз Кюлік) також в основному співпадає з оригінальним сюжетом роману Верна.

Проте подальші екранізації роману порушують глядацькі очікування про неконвенційні форми та композиції. Екранізація 2004 року (США, реж. Френк Корачі) за жанровою формою - бойовик. Містить у собі безліч бійок, як і всі фільми з Джекі Чаном. Діалоги героїв суттєво скорочені, стилістично відходять від оригіналу.

Ще більший відхід від першоджерела спостерігається у телесеріалі 2021 року (Німеччина, Франція, Італія). Навмисна модернізація першоджерела робить цю екранізацію цікавішим об'єктом інтертекстуального аналізу.

Новаторство Жуля Верна полягає у створенні різних типів вчених: трохи ідеалізованих, трохи приземлених, але в будь-якому разі цікавих і незабутніх. Всі численні герої-вчені Верна, чи то пристрасний мандрівник чи геніальний винахідник, допитливий географ чи талановитий дослідник природи, ведуть активну діяльність у передовому краї науки, залишивши тісні кабінети та задушливі лабораторії і роблять свої відкриття та винаходи світовим надбанням.

З'ясовано, що в екранізації роману 2021 року найбільш реалізована ідея Ж. Верна про загадковість образу вченого Філеаса Фогга. Його не можна конкретизувати і віднести до певної групи вчених, які функціонують в інших романах письменника, бо цей образ містить ознаки кожної з них. У фільмі розкривається окремими штрихами загадковість його образу: він – пристрасний мандрівник-вчений, що за допомогою своєї винахідливості, вмінню розпоряджатися часом та ґрунтовним географічним знанням здійснив подорож навколо світу за 80 днів. Герой Верна Філеас Фогг виявляється не таким холодним, недоступним, відлюдним та самотнім як інші, а в силу різних причин (в кінематографії за допомогою підбору акторів, гриму, подій сюжету) – стає певною мірою впізнаваним.

Висновки. Особливості аналізованого роману: прогностичність і фантастичне допущення, жанрова пригодницька форма подорожей, динамізм сюжету, специфіка композиції, художнього простору і часу, наявність елементів монтажної структури, візуальна складова, багата кольорова палітра, насичена звукова організація, унікальність персонажів тощо створюють продуктивне інтермедіальне поле для різноманітних кіноверсій та кіноінтерпретацій як розглянутого твору, так – і ширше – у дослідницькій перспективі – творчості Жуля Верна взагалі.

Список використаних джерел

1. Волощук Л. «Інтермедіальність як прояв міжмистецької поліфонії у новелах Ольги Кобилянської». *Синопсис: текст, контекст, медіа*, №1 (17), 2017.
2. Генералюк Л. Універсалізм Шевченка: взаємодія літератури і мистецтва. Київ: Наукова думка, 2008. 544 с.
3. Заярна І.С. Інтермедіальність у художньому просторі літературного твору: навч. посіб. Київ: Юстон, 2023. 159 с.
4. Заярна І. С. Проблеми інтермедіальності в літературі в сучасній науковій рецепції. *Norwegian Journal of development of the International Science* № 54 (4) /2021. Р.39 – 43.
5. Корнієнко О. О. Особливості Digital / Electronic Literature як нової моделі сучасного мистецтва. *Мова і культура*. 2020. Т. 6, № 22. С. 70–75.
6. Покулевська А. Активізація інтермедіальних процесів у сучасній літературі: головні чинники. *Філологічні семінари. Інтермедіальність: теорія і практика*. Київ: Логос, 2016. С. 16 – 24.
7. Просалова В. А. Інтермедіальні аспекти української літератури. Донецьк – Вінниця: Донну, 2015. 153 с.

8. Циховська Е. Теоретичні дилеми поняття інтермедіальності. *Слово і час*. 2014. № 11. С. 49–60.

*Буйницька Юлія Олегівна
студентка IV курсу
спеціальності «035 Філологія»*

*Науковий керівник:
канд. філол. наук., доцент
Семененко Галина Миколаївна*

Сторітелінг як інноваційний метод формування іншомовної комунікативної компетентності учнів основної школи

У сучасному освітньому процесі важливо забезпечити учнів не лише знаннями, але й навичками, які допоможуть їм успішно функціонувати у суспільстві. Однією з ключових компетенцій, яка набуває все більшого значення, є іншомовна комунікативна компетентність. Здатність ефективно спілкуватися, володіти іноземною мовою та розуміти культурний контекст іншомовного середовища стає важливим елементом успішної адаптації в глобалізованому світі.

Іншомовна комунікативна компетентність – це здатність володіти мовою на рівні, що дозволяє ефективно спілкуватися, розуміти, використовувати правильну граматику, лексику та мовні конструкції для успішного спілкування в мовній спільноті. Вона включає в себе розуміння культурних контекстів та правильного використання мовленнєвих засобів у відповідних ситуаціях [2, с. 10].

Основними характеристиками у процесі формування іншомовної комунікативної компетентності учнів основної школи в говорінні є: використання мови з урахуванням конкретного соціально-орієнтованого контексту; включення учнів у ситуативне спілкування, яке максимально наближене до реальних життєвих ситуацій; зміна ролі викладача, який перетворюється на активного координатора навчального процесу для учнів, їх порадирика, співрозмовника та активного учасника навчання а також використання різноманітних навчальних форм, таких як групова робота, рольові ігри, проектні та проблемні завдання; інтенсивне використання автентичних матеріалів.

Сторітелінг – це мистецтво розповіді історій, яке використовується для передачі певної інформації, емоційних вражень чи ідей через деталізовані історії. Він включає в себе використання наративів, персонажів, конфліктів та емоцій, щоб зацікавити, захопити та спільно пережити інформацію чи ідеї [3].

Використання цього методу дозволяє стимулювати, аналізувати, порівнювати, осмислювати та передавати знання, ефективно комунікувати інформацію, висловлювати власні думки, візуалізувати, деталізувати, розширювати мовленнєві навички, творчість та уяву, виражати емоції, досягати високих результатів; уникати конфліктів та зменшувати їх, сприяючи взаєморозумінню та самопізнанню. Ключові складові успіху – правдивість історії, її деталізованість та конкретність.

Основними функціями сторітелінгу є: мотиваційна, об'єднувальна, мотиваційна, практична або угилітарна [4].

У навчальному процесі використовують два підходи до сторітелінгу: класичний, який передбачає пасивну трансляцію матеріалу викладачем через захопливі історії, та активний, спрямований на залучення слухачів до творення власних сюжетів.

Використовуючи метод сторітелінгу, важливо вчителю враховувати вікові особливості учнів [1]. Наприклад, заняття з початковою школою краще починати короткими історіями, які мають позитивний моральний зміст у персонажів, обговорюючи їхні вчинки та дії.

На практиці метод сторітелінгу є ефективним у формуванні іншомовної комунікативної компетентності учнів основної школи, адже молодші та середні

школярі люблять розповідати сімейні або особисті пригоди, а також історії про прочитані книги, а отже, можна проводити спільне фантазування історій або створення розповідей за ілюстраціями.

Старшокласникам можна запропонувати розповідати власні цікаві історії, які зацікавлять усіх присутніх. Крім цього, існує безліч ідей використання сторітелінгу на уроках, таких як розповідь історії за допомогою картинок, заповнення пропусків у історії, опис персонажів та створення кінцівки самостійно.

Використання сторітелінгу під час занять іноземною мовою оживлює процес навчання, робить його захопливим, розширює навчальну програму, стимулює студентів до обговорення різних етичних тем, сприяє розвитку емпатії та емоційного інтелекту.

У процесі навчання мови сторітелінг включає дві складові – вибір історії та її викладання. А для їх створення педагог може скористатися такими програмами як: ZooBurst, Narrable, Storify, Metta, PowToon, Moovly, Wideo і GoAnimate, Pixton, Chogger і ToonDoo [4].

Отже, дослідження ролі сторітелінгу підтверджує, що варто підтримувати та пропагувати цей метод навчання, оскільки він сприяє не лише запам'ятовуванню матеріалу, але й збагаченню усного мовлення. Головним чинником успішного використання цього інструменту є відбір та належний час подання історій. У форматі загальної середньої освіти сторітелінг є досить корисним, оскільки це сприяє легкому засвоєнню навчального матеріалу, розвитку уяви, подоланню страху перед публічним виступом та установленню взаємин з іншими учнями. Таким чином, не дивно, що кожного року цей метод освіти стає все більш популярним.

Список використаних джерел

1. Bryant S. C. How to Tell Stories to Children: And Some Stories to Tell. 1985
2. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції: Курс лекцій / за ред. С.Ю. Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 2011. 344 с.
3. Сторітелінг у навчанні: його переваги для вчителів і учнів. Освіта нова: вебпортал. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/3837-storitelinh-u-navchanniioh-perevahy-dlia-vchyteliv-i-uchniv>
4. Сторітелінг як метод навчання URL: <https://www.creativeschool.com.ua/storytelling/>

*Бушмін Георгій-Анатолій Юрійович,
студент ОР магістр
спеціальності «Мова і література
(англійська, польська)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Балабан Олена Олександрівна*

**«Порівняльна характеристика лексичних засобів вираження кохання в творчості
музичних гуртів в об'єднаному королівстві 1950-х та 1960-х років»**

Зазвичай, термін «кохання» нерозривно асоціюють з мовою фізичних відчуттів. Однак, трактування слова як відображення виключно фізичних проявів емоцій є хибним, адже поза завісою поверхневого сприйняття цього слова розташована безмежно широка палітра нюансу, виражена лексичними засобами.

З найбільш яскравих та містких зразків є любовні пісні та балади, які у вдалому поєднанні з ніжними мелодіями, впродовж століть не зраджували охочим висловити власні почуття в найбільш привабливий спосіб. Завдяки своїй ефективності, музичні твори та поезії з вище окресленою метою набули широкого вжитку, і до сьогодення безперервно вдосконалювались за допомоги хисту талановитих поетів та музик. Перевірені часом, серенади - найуспішніші твори цього жанру, завдяки своїм якісним характеристикам досі можна почути на фізичних носіях та серед соціальних мереж Інтернету, де пісні, трактовані як «старовинні» чи «вінтажні» спіткають славу серед нових аудиторій, та нових інтерпретацій тексту сьогодення. Серед розглянутих витворів буде висвітлено творчість британських гуртів, як представників однієї з батьківщин сучасної романтичної поезії та порівняно часові періоди творчості 1950-х та 1960-х років із метою розгляду еволюції вжитку лексичних засобів вираження кохання, які передували елоквенції, із якою учасники групи "The Beatles" увійшли в історію музики та романтичних композицій зокрема.

1950-ті роки в Сполученому королівстві загалом характеризовані ліквідацією наслідків руйнувань, які були спричинені II Світовою війною. Цей факт дозволяє надати цим рокам, як періоду музичного розвитку в Великобританії контекст початкового етапу через кардинальну зміну світогляду. Саме через це можна спостерігати непевне панування окремих жанрів музики - через брак ресурсів, стагнацію. Деякі митці спирались на довоєнний період благополуччя, про що свідчать

деякі композиції з яскравими музичним супроводом, що нагадують джазові композиції 1920-х років зі Сполучених Штатів, а саме НовоОрлеанського джазу, який можна почути в пісні британського гурту The Stargazers “Somebody” 1954 року.

Палітра лексичних засобів вираження цієї пісні включає використання звуконаслідування (For someone like you, boo-boo-be doo) та вигуків (oory-doo-oo, oh), характерну цьому жанру та періоду музики. Також в цьому творі можна побачити зразок перифрази (Somebody is waiting patiently, For someone like you!). Загальна характеристика лексичних засобів вираження кохання цієї пісні не є надто насиченою через вимоги жанру «поп», які стимулюють тексти пісень до максимального спрощення, в той час, як більшість уваги забирає аранжування, багатоголосся та загальна гучність виконання твору. У 1955 році група створює новий хіт «Twenty tiny fingers» - яскраве відображення бебі-буму післявоєнної відбудови. У пісні оспівано щастя та тонкощі батьківських турбот. Порівняно із попереднім зразком, композиція містить більший асортимент таких лексичних засобів, як порівняння (*One looks like Mommy, with a cute little curl on top, And another ones got, A big bald spot, exactly like his Pop*), фігуративні вирази (*He got me there with time to spare, and then he sat on pins*). Також в пісні присутні звуконаслідування, вигуки (Pop Pop Pop, Pop a da Pop Pop, Pop Pop) і перифраза - в назві пісні йдеться про народження двійнят. Крім наявних, композиція також містить епітети (*Each with a turned up nose*) та симфору (*Two angel faces*). Загальний опис цієї пісні свідчить про належність до жанру попереднього твору. Хоч і за більшої кількості лексичних засобів вираження. Пізніше композиції із багатьма спільними рисами цього прикладу будуть зачислені до списку творів жанру «Doo-Wop», а саме через характерні особливості аранжування, які свідчать про належність до часового періоду 1950-х років та загальну комерційну складову.

Пісня «Hot Diggity» також не є прикладом широкого спектру палітри використання лексичних засобів, хоча в пісні описано почуття кохання. Трактуювання цього явища в цьому творі передано радше шляхом аранжування та багатоголосся, на кшталт вище описаної композиції «Somebody». В пісні спостерігається чимала кількість використання звуконаслідування та вигуків та загальна гіперболізована екзальтація щастя при перебування із коханим.

У вимірі лексичних засобів твір групи «The Stargazers» «I see the Moon» поступається, але не значно «Twenty tiny fingers» - присутні випадки використання персоніфікацій (1, 3 куплет, приспів), порівняння (3 куплет). Загальне враження, яке справляє пісня- лірична та романтична. Композиція «I see the Moon» є більш витонченою у виконанні - елементи музичного оформлення, присутні у цій пісні

можна буде побачити згодом у виконанні, за думкою більшості музичних експертів, найуспішнішого музичного гурту «The Beatles».

Крім музики жанру свінг, джаз та поп, яка, як явище мала міжконтинентальний характер популярності, задля одержання об'єктивної думки щодо лексичних засобів 1950-х років в гуртах Сполученого королівства, слід звернути увагу на жанр музики, який набув локального поширення в 1950-х роках. За попередньою згадкою, деякі митці звертались до трендів, які були популярні у роки благополуччя. Саме завдяки такому процесу утворився рух «British skiffle revival». Жанр «Skiffle» зачинався на початку 1900-х років в штаті Кентукі за ініціативи місцевих виконавців із мінімальним набором музичного обладнання та згодом популяризований в штаті Тенессі (1920-1930pp.) Провідними митцями цього жанру були виконавці Lead Belly та Woody Guthrie.

Каталізатором ревіталізації цього жанру став запис гравцем на банджо Лонні Доннеганом нової версії пісні Lead Belly «Rock Island Line». Цим хітом було закладено підвалини британської класики 1960-х років - музикою Лонні Доннегана захоплювалися Джон Леннон та Пол МакКартні. Саме внаслідок прослуховування творів Лонні було у 1958 році створено гурт «The Quarrymen», який у 1960 році дістане назву «The Beatles». З огляду на творчість Лонні Доннегана, як на ключовий етап у розвитку британської музики, варто виділити основні компоненти як лексичного, так і мелодійного аспектів. Текстова композиція твору 1956 року «When the sun goes down» в більшості є вельми буквальною, але стилістика музичного оформлення кардинально відрізняється від творчості «The Stargazers». Комерційне звучання поступається розлогим програшам на гітарі та звучанню губної гармонії. За відповідного музичного супроводу, трактування скупого набору лексичних засобів вираження, що складається із декількох епітетів стає зовсім інакшим. Митець бажає ввести глядача у курс подій з позиції оспівуваного героя в період депресії 30-х років - в репертуарі Лонні Доннегана 1950-х років зазвичай зустрічається мотив подорожі, бідності, розлуки та зради («Alabama Bound», «Goodnight Irene», «Frankie and Johnny»). Саме тому можна спостерігати в більшості його музичних творів цього часу, як він вдається до буквральності. Також до кола романтичних творів Лонні Доннегана можна віднести його композицію «It was a very good year», яка дуже вирізняється незвичайним помірним музичним супроводом з нотками іспанських та далекосхідних мотивів, однак необхідно відзначити примітивність лексичних засобів, використаних у написанні цієї пісні. Незважаючи на вищеописану буквральність, митець передає в цьому творі своє життя

через відносини з жінками. На завершення музики, він ототожнює свій шлях із бочкою настоящего вина, як алегорію на сукупність своїх пригод «від вінець до гуші на дні».

Також варто згадати, як про представника романтичної лірики 1950-х та руху «British skiffle revival» гурт «The Vipers Skiffle Group», але в контексті цієї групи релевантним є лише твір «Maggie May» 1957 року, де стосовно лексичних засобів вираження можна віднайти декілька епітетів та фігуральний вираз «Being a sailor, I gave chase». 1960 рік став переламним для Великобританської музики, адже це стає початком декади явища «British Invasion» - появи митців зі Сполученого Королівства в списках найбільш прослуховуваних виконавців Сполучених Штатів. Комерціалізований джаз та поп-музика відходять з головного плану, відколи за ініціативи молодих виконавців під враженням Лонні Доннегана та Елвіса Преслі починається панування британського рок-н-ролла. Музика набуває нюансу, лірицизму, стає більш запальною та емоційною. Рамки формальності, що обмежували музику урочистістю, поступово зникали під натугою нового періоду благополуччя, який приніс розкутість на терени Великобританії. Надзвичайно популярними стали хіти групи «The Animals», «The Seekers», «The Beatles», «The Shadows», У творі останньої групи, на чолі із Кліффом Річардсом, оспівується плин часу та своєчасність кохання та розваг молоді. У творі присутні такі лексичні засоби, як алегорія - «While the flame is strong» та алегорії на завтрашній день, якого можна й не очікувати - на час, на котрий ми відкладаємо нагоди насолодитися, представлені нам молодим віком «Cause tomorrow sometimes never comes». Пісня «The Beatles» «Can I hold your hand» (1965) відкриває нові простори інтимності - дрібниці, на які в піснях 1950-х років не звертали увагу. Асортимент лексичних засобів цього твору дозволяє насолодитися найніжнішими деталями такого простого жесту, як тримання рук з позиції молодої людини. Текст не позбавлений буквальності, яку можна побачити в ліриці Лонні Доннегана, але вжиток епітету «And when I touch you, I feel happy inside» дозволяє відчути контекст, в якому оспівана ця пісня. Репетитивний характер лексичної складової тексту вкотре вертає подумки слухача та читача до 1950-х років, так як і простота тексту - невід'ємні характеристики поп-музики 1950-х в даному контексті. Інакшим прикладом романтичної лірики є пісня групи «The Seekers» «I'll Never Find Another You», співана як обіцянку про вірність партнерові. Лексичні засоби цієї пісні насичені алегоріями :

*«There Is a world somewhere
They call the promised land
And Ill be there someday
If you could hold my hand*

*I still need you there beside me
No matter what I do
For I know I'll never find another you»*

У цьому куплеті оспівується любов до партнера до і після смерті, і незамінність партнера з огляду на риси, що роблять його унікальним. Весь текст пісні відспіваний ніжними алегоріями в сполучі із застосуванням синекдох та евфемізмів.

Загальна порівняльна характеристика творів британських гуртів 1950-х та 1960-х років, хоч і невеликого масштабу, свідчить про більшу емоційність та зменшення формальних обмежень на прикладах лексичних засобів вираження груп 1960-х років у порівнянні із гуртами 1950-х років. Також можна припускати гомогенізацію звучання творів американських та британських гуртів на перетині 1950-х та 1960-х років з огляду на взаємне поширення творів як британського так і американського походження.

Список використаної літератури:

1. Encyclopedia Britannica - Skiffle, british folk, jazz <https://www.britannica.com/art/skiffle>
2. Skiffle in Britain: <https://acousticmusic.org/research/history/musical-styles-and-venues-in-america/skiffle-in-britain/>
3. Skiffle: The Most Influential Music You've Never Heard Of <https://indypendent.org/2017/09/skiffle-the-most-influential-music-youve-never-heard-of/>

*Веремійчук Анастасія Ігорівна
студентка IV курсу,
Спеціальності «035 Філологія»*

*Науковий керівник-
канд. пед. наук, доцент
Ніколаєнко Віта Валентинівна*

Етапи формування англомовної граматичної компетентності учнів основної школи із застосуванням інтерактивних платформ

Ключові слова: граматична компетентність, інформаційно-комунікаційні технології навчання, інтерактивні платформи, етапи формування граматичної компетентності, навчання іноземних мов

Стрімкий розвиток інформаційних технологій, потреба в удосконаленні методики навчання іноземних мов в умовах дистанційного та віддаленого навчання зумовлюють необхідність вивчення особливостей формування іншомовної граматичної компетентності учнів основної школи із застосуванням інтерактивних платформ. У процесі розробки комплексу вправ невід'ємним аспектом є урахування етапів формування граматичної компетентності школярів.

Питання особливостей формування іншомовної граматичної компетентності досліджуються у наукових розвідках багатьох учених, зокрема Н. І. Корінчук, І. В. Мірошник, В. В. Осідак, І. П. Тригуб та інших. Проблематиці методики формування компетентностей у процесі навчання за допомогою застосування інноваційних технологій та інтерактивних засобів присвячені роботи О. А. Чернухи, Є. С. Матвєєвої, В. А. Редько, Т. М. Бичківської, А. В. Буранової та інших.

Мета роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні етапів формування англомовної граматичної компетентності та їх практичне застосування у процесі розробки комплексу вправ.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**: обґрунтувати поняття інформаційно-комунікаційних технологій навчання, розглянути етапи формування англомовної граматичної компетентності, розробити комплекс вправ на формування граматичної компетентності учнів середньої школи із застосуванням інтерактивних платформ.

Виклад основного матеріалу. Поняття граматичної компетентності тлумачиться як здатність школяра до коректного граматичного оформлення своїх усних і писемних висловлювань і розуміння граматичного оформлення мовлення інших, яка ґрунтується на складній і динамічній взаємодії відповідних знань, навичок та граматичної усвідомленості [1, с. 100]. Беручи до уваги сучасні інноваційні технології, психолого-вікові особливості школярів, навчання граматики в середній школі за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій набуває неабиякої актуальності [3]. Навчання із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій полягає у застосуванні методів, спрямованих на розвиток творчих здібностей, застосування ефективних засобів, зокрема інтерактивних платформ для оволодіння навичками іноземної мови, вирішення освітніх проблем [4].

Важливо зазначити, що у процесі формування англомовної граматичної компетентності поетапність відіграє значущу роль. Розгляньмо етапи, розроблені науковцями, а також відповідні вправи, релевантні кожному з них.

Орієнтовно-підготовчий етап передбачає ознайомлення учнів з новими граматичними структурами у ситуації мовлення [2]. На зазначеному етапі доцільно застосовувати можливості інтерактивної платформи wizer.me. Метою вправи є

ознайомити учнів з темою Present Simple Present Continuous. У цьому разі на платформі розташовується малюнок зі звичками дітей зі зазначенням частотності: *usually, every day, sometimes, now* та реченнями англійською. Учитель запитує учнів: *'Could you find the difference between the pictures?'* / *'What is the difference in structures of these sentences?'*. За допомогою такої візуальної демонстрації учні ознайомлюються з новою граматичною структурою.

Другий етап – автоматизація дій з новими граматичними структурами на рівні слова, словосполучення, речення передбачає застосування вправ, за допомогою яких учні можуть самостійно застосовувати зазначені часові форми [2]. Відтак, у цьому разі доцільно застосовувати інтерактивну платформу wordwall. Пропонуємо вправу на підстановку, а саме вибір правильної структури. У цьому разі розміщуємо на платформі тестові завдання, підкріплюючи їх відповідним малюнком, що містить слово, характерне для певної часової форми. Таким чином учні запам'ятовують структуру Present Simple та Present Continuous.

На третьому етапі відбувається автоматизація дій учнів з новими граматичними структурами на рівні понадфразової єдності та тексту [2]. У цьому разі доцільно застосовувати платформу wordwall, а саме функцію "Spin the Wheel". Учитель пропонує учням по черзі 'крутити колесо', на якому зображені речення зі словами, з яких потрібно скласти запитання. Така вправа передбачає роботу в парі: один учень створює питання, а інший відповідає на нього. Наприклад: *'what / you / usually / have for breakfast?'* або *'what / you / read / now?'*.

Висновок. Таким чином, розробка вправ на формування англомовної граматичної компетентності учнів середньої школи із застосуванням інтерактивних платформ повинна базуватись на урахуванні відповідних етапів, що забезпечує ефективність навчання та засвоєння матеріалу учнями. Використання інтерактивних платформ у цьому разі можливе на кожному з розглянутих етапів, що є актуальним, оскільки підвищує мотивацію учнів, розвиває їх креативне мислення, заохочує до вивчення граматики іноземної мови.

Список використаних джерел

1. Мірошник І. В. Поняття іншомовної граматичної компетентності та особливості її реалізації в молодшій школі. Науковий журнал «Молодий вчений». 2018. № 2.1. С. 99–103.
2. Ніколаєва С. Ю., Борецька Г. Е., Майер Н. В., Устименко О. М., Черниш В. В. Сучасні технології навчання іноземних мов і культур у загальноосвітніх і вищих навчальних закладах: Колективна монографія / за ред. С.Ю. Ніколаєвої; техн. ред. І.Ф. Соболевої. Київ : Ленвіт. 2015. 444 с.
3. Редько В. Г. Інтерактивні технології навчання іноземної мови. *Рідна школа*. 2011. №8–9. С. 28–36.
4. Implementing tasks with interactive technologies in classroom assisted language learning. Canadian Network for Innovation in Education. 2014. V. 14. No. 1. URL : <https://www.learntechlib.org/p/153321/> (Last accessed: 25.03.2024).

*Вечірко Юлія Павлівна,
студентка IV курсу
спеціальності «014 Середня освіта. Мова і література»*

*Науковий керівник:
старший викладач
Бицько Оксана Костянтинівна*

Специфіка використання фонових знань у процесі вивчення повісті Ясунарі Кавабати «Тисяча журавлів» (11 клас)

Актуальність проблеми. Предмет «Зарубіжна література» унікальний тим, що представлені в ньому твори вивчаються в перекладах та мають інокультурне походження. Вони репрезентують культури різних народів, представляють закарбовані в текстах цих культур *національні картини світу*. Необхідною складовою такої картини світу є *фонові знання*, без розуміння яких інокультурний твір залишиться закритим для українського читача (*читача-інофона*) [4, с. 24-25, 65-89].

Учні 11-х класів вивчають повість японського письменника Ясунарі Кавабати «Тисяча журавлів» [2; 3], за яку автор першим зі своїх співвітчизників отримав Нобелівську премію з літератури (1968 р.) [1]. Через те що цей твір – яскраве відображення традиційної японської культури, його вивчення в школі потребує спеціальної роботи із засвоєння фонових знань, що слугуватиме глибшому і адекватнішому сприйняттю повісті учнями.

Стан вирішення проблеми. Проблему використання фонових знань у методиці викладання зарубіжної літератури досліджували С. Сафарян [6], Ж. Клименко [4] та ін. Однак питання роботи з фоновою інформацією в процесі вивчення повісті «Тисяча журавлів» Ясунарі Кавабати все ще не повністю розкрито і потребує подальшого дослідження.

Мета доповіді – окреслити сутність фонових знань та надати методичні рекомендації до їх використання під час вивчення зазначеного вище твору.

Основні положення. Існують різні тлумачення взаємопов'язаних понять «фонові знання» та «фонова інформація». У посібнику Д. Гайдар представлено таке: «*Фонова інформація* – це соціокультурні знання, характерні лише для певної нації або національності, засвоєні масою їх представників та відбиті в картині світу певної національної спільноти» [5, с. 6]. Під *національною картиною (образом) світу* дослідники розуміють систему «поглядів і уявлень, відношень і оцінок, у яких народ та окремі індивіди як активний суб'єкт його життєдіяльності відображає дійсність» [4, с. 65]. Образ світу певного народу закарбовується не лише в національному способі мислення, але й в творах мистецтва, зокрема художній літературі [4, с. 65]. Отже, твори художньої літератури є джерелом фонових знань певного народу. Учена-методистка С. Сафарян зазначає, що *фонові знання* – це «наукові систематичні знання, що мають інформаційно-культурологічний характер, не завжди прямо зв'язані з художнім текстом, проте без них його розуміння неможливе» [11, с. 189].

Для того щоб використання фонових знань у процесі вивчення повісті Кавабати «Тисяча журавлів» було ефективним, учитель має спиратися на вікові особливості школярів *раннього юнацького віку* (9-11 класи) [4]. Їхнє врахування вимагає широкого застосування *дослідницької та групової роботи*. Наприклад, учні за наданими вчителем запитаннями готують у *групах* довідкову інформацію про життя й творчість Ясунарі Кавабати, особливості японського менталітету та культури (у вигляді *презентації, плакату чи соціальної сторінки*). Корисною буде й *дослідницька робота*, спрямована на виявлення фонові інформації до твору та «добування» її з твору тощо.

Використання фонових знань у процесі вивчення повісті Кавабати «Тисяча журавлів» не є самоціллю, воно має спрямовуватися, в першу чергу, на поглиблення розуміння учнями твору японського письменника, а в другу – на розвиток загальнокультурної компетентності учнів. Вирішенню мети сприятиме робота з фоновією інформацією на різних етапах вивчення художнього твору. Так, на етапі підготовки до читання доцільними будуть *коментар учителя* (словесний, ілюстративний) та *виступи учнів про Я. Кавабату, наведення цікавих фактів про Країну вранішнього сонця* та ін. Етап сприйняття твору триватиме в ході індивідуального домашнього читання повісті учнями. На цьому етапі старшокласники можуть *читати виноски та інші коментарі* до твору, наявні в підручнику, чи самостійно *шукати матеріал в Інтернеті та паперових джерелах*. На етапі підготовки до аналізу доречно застосувати такі прийоми та види робіт: *словникова робота, складання портрету типового японця*. На етапі аналізу твору рекомендуємо використати *етнокультурологічний шлях аналізу* (за методикою Ж. Клименко) [4, с. 232], *різні види коментарів* (до окремих слів чи фрагментів твору), поставити кілька *проблемних запитань* (на основі фоновієї інформації), залучити учнів до *пошукової (дослідницької) діяльності* тощо. На підсумковому етапі можна провести *роботу з коментарем* (для уточнення окремої фоновієї інформації), *роботу з «хмаринками слів»*, *узагальнювальну бесіду* або *дидактичну гру* (з виявленням фонових знань старшокласників). На етапі творчих робіт доцільно залучити учнів до *розробки презентації-екскурсії* по основних «локаціях» повісті Кавабати «Тисяча журавлів» чи *написання твору* на тему «Що було б, якби...» (на основі твору та отриманих в ході роботи з ним фонових знань).

Висновки. Робота з фоновими знаннями у процесі вивчення повісті Кавабати «Тисяча журавлів» має спрямовуватися на поглиблення розуміння твору учнями й розвиток їхньої загальнокультурної компетентності, враховувати вікові особливості старшокласників та використовуватися на різних етапах вивчення художнього твору.

Перспективи дослідження вбачаємо в розробці методичних рекомендацій до використання фонових знань у ході вивчення в школі інших програмових творів японської літератури.

Список використаних джерел

1. Дзюб І. Ясунарі Кавабата. Країна снігу; Тисяча журавлів : повісті. Київ, 2003. С. 257–261.
2. Зарубіжна література. 10-11 класи. Профільний рівень: Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. 2022. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення: 14.01.2024).
3. Зарубіжна література. 10-11 класи. Рівень стандарту: Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. 2022. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення: 14.01.2024).
4. Клименко Ж. В. Теорія і технологія вивчення перекладних художніх творів у старших класах загальноосвітньої школи : монографія. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2006. 340 с.
5. Методичні рекомендації до написання кваліфікаційних робіт за спеціальністю «Переклад»: базові теоретичні поняття / ред. О. В. Ребрій ; уклад. Д. О. Гайдар. Харків, 2015. 67 с.
6. Сафарян С. І. Фонові знання як засіб поглибленого вивчення художнього твору в шкільному курсі зарубіжної літератури : автореф. дис. канд. пед. наук. 2003. 20 с.

*Волошина Діана Григорівна
студентка III курсу
спеціальності «Середня освіта. Українська мова та література»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Бреславець Надія Олександрівна*

Метафора як репрезентант образності та символізму в англомовній прозі

Сучасна лінгвістична парадигма характеризується підвищеним інтересом до механізмів продукування й інтерпретації метафори як універсального знаряддя концептуалізації дійсності та вербалізації знань про світ.

Починаючи з праці Дж. Лакоффа і М. Джонсона «Метафори, якими ми живемо», яка поклала початок когнітивного дослідження метафори, наукова спільнота значно розширила розуміння метафоричної концепції в лінгвістичних, психологічних та міждисциплінарних контекстах. Троп опинився в центрі уваги представників найрізноманітніших наукових галузей – лінгвістики, літературознавства, філософії мови, психології, антропології, когнітивної науки тощо. Міждисциплінарна оптика сучасної метафорології уможливорює всебічне висвітлення метафори як багатовимірного феномену, що інтегрує мисленнєві, мовні, комунікативні, культурні і творчі аспекти когніції [4].

Метафора є одним із найпотужніших і найпоширеніших засобів художньої виразності в літературі, зокрема в англомовній прозі. Вона слугує для створення яскравих, символічних образів, передачі глибоких смислів та емоцій, збагачення мови твору. Метафора дозволяє розкрити внутрішній світ персонажів, показати особливості авторського світобачення, зробити прозовий текст більш емоційно насиченим та естетично привабливим для читача [1, с. 15].

В основі метафори лежить перенесення властивостей одного предмета чи явища на інший на основі подібності. Метафора встановлює несподівані, часом парадоксальні зв'язки між різними поняттями, дозволяє поглянути на звичні речі під новим кутом зору. Саме тому метафора є потужним інструментом образотворення в літературі. За допомогою метафор письменники можуть візуалізувати абстрактні поняття, передати складні психологічні стани персонажів, створити символічні образи, що несуть глибокий філософський зміст.

Англомовна проза надзвичайно багата на метафори. Класики англійської та американської літератури, такі як В. Шекспір, Дж. Мільтон, Дж. Свіфт, Ч. Діккенс, Е. Дікінсон, В. Вулф, Дж. Джойс та багато інших, активно використовували метафори у

своїх творах. У їхніх текстах метафора часто виконує текстотвірну функцію, організовуючи смислову структуру твору навколо центрального образу чи системи образів-символів.

Наприклад, у романі Ч. Діккенса «Великі сподівання» наскрізною є метафора туману, який символізує невизначеність, розгубленість головного героя Піпа на життєвому шляху. У «Мобі Діку» Г. Мелвілла образ білого кита стає багатозначним символом, метафорою невловимого сенсу буття, боротьби людини зі стихіями світу і власними пристрастями. У В. Вулф у романі «Місіс Делловей» метафора ріки часу пронизує оповідь, передаючи плинність і мінливість людського життя.

Значну роль відіграє метафора в поезії в прозі, притчах, фантастиці – жанрах, для яких характерна підвищена образність і символічність. Американські письменники-романтики, такі як Е. По та Н. Готорн, за допомогою розгорнутих метафор створювали у своїх новелах і повістях загадкову, моторошну атмосферу, передавали ірраціональні стани своїх героїв. Метафори є невід'ємною складовою стилу письменників-модерністів В. Фолкнера, Е. Хемінгуей, Ф. С. Фіцджеральда, що прагнули до ущільнення смислів, багатозначності образів, психологізму. Постмодерністська проза також активно послуговується метафорою, часто в іронічному, пародійному ключі, граючи смислами й асоціаціями [3, с. 140].

Палітра метафор в англійській прозі надзвичайно різноманітна. Поширеними є зооморфні й антропоморфні метафори, які наділяють тварин людськими рисами або навпаки. Часто зустрічаються синестетичні метафори, що поєднують враження різних органів чуттів. Розгорнуті метафори можуть будуватися на основі біблійних, міфологічних образів, алюзій до відомих літературних творів.

Символіка метафор в англійській прозі сягає корінням в багату культурну традицію – фольклор, міфологію, Біблію, історію. Такі усталені метафоричні образи, як подорож по морю життя, світло і темрява як символи добра і зла, серце як осередок почуттів тощо, складають фонд традиційних поетичних засобів англійської мови. Водночас кожен визначний письменник створює власну систему метафоричних образів, що стають візитівкою його неповторного стилу.

Цікаво простежити еволюцію метафори в англійській прозі в діахронії. У ранньомодерній англійській прозі метафори часто мали орнаментальний, декоративний характер, були покликані прикрасити текст відповідно до риторичних приписів. У романах XVIII – XIX ст. метафора поступово перетворюється на засіб психологічної характеристики персонажів, філософського осмислення дійсності. Модерністи і постмодерністи XX ст. руйнують традиційні метафоричні схеми, створюють химерні,

шокуючі, індивідуально-авторські образи. У сучасній літературі метафора залишається гнучким і продуктивним художнім засобом [2].

Майстерність автора у використанні метафор великою мірою визначає оригінальність його творчої манери, впізнаваність стилю. Такі визначні майстри метафори, як В. Шекспір, Дж. Донн, Е. Дікінсон, В. Фолкнер, Дж. Джойс, збагатили англійську мову яскравими поетичними образами, які ввійшли до скарбниці світової літератури. Їхні метафори водночас глибоко вкорінені в мовну і культурну традицію, і сміливо новаторські, часом експериментальні.

Розгадування метафор вимагає від читача активної співтворчості, уяви, асоціативного мислення, естетичного чуття. Складні метафоричні образи часто стають предметом літературознавчого аналізу, по-різному інтерпретуються дослідниками і критиками.

Дослідження метафори як лінгвістичного і літературного явища має давні традиції, від античних риторик до сучасної когнітивної поетики. Арістотель вбачав у метафорі головну ознаку поетичного генія. Романтики цінували метафору за її символічну природу, здатність передавати невимовне. Представники Нової критики розглядали метафору як місткий згусток смислу, квінтесенцію поетичного тексту.

У сучасній науці метафора вивчається в руслі різних методологічних підходів. Лінгвістична теорія метафори аналізує семантичні механізми метафоротворення, взаємодію буквальних і фігуральних значень, функціонування метафори в різних функціональних стилях і дискурсах. Когнітивна лінгвістика трактує метафору як засіб пізнання і концептуалізації світу, досліджує метафоричні моделі, що структурують мислення і мову. Психолінгвістика вивчає особливості породження і сприйняття метафор. Літературознавчі дослідження фокусуються на естетичних функціях метафори, її ролі в структурі художнього тексту, авторській поетиці.

Метафора є предметом численних інтерпретацій у творчості самих письменників. Вони часто рефлексують над природою метафоричного мислення і мовлення, обговорюють прийоми творення метафор, доцільність їх використання. Знамените гамлетівське «бути чи не бути» можна розглядати як роздуми над екзистенційною метафорою буття-небуття. Дж. Фаулз у романі «Маг» устами свого героя розмірковує про магічну силу метафор, що змінюють сприйняття реальності. У романі-антиутопії Дж. Орвелла «1984» метафори новомови слугують засобом маніпуляції суспільною свідомістю, спотворюють дійсність [4].

Метафора виступає фундаментальним інструментом побудови фікційного наративу, уможлиблює конструювання відношень аналогії і паралелізму між

різнопорядковими елементами – подіями, ситуаціями, образами персонажів тощо. Метафора відіграє ключову роль у формуванні композиційно-архітектонічної цілісності твору, забезпечує інтеграцію мікро- і макроструктур тексту в єдиний художній універсум.

Список використаних джерел

1. Зозуля М. О. Метафора-персоніфікація «Явище природи є жива істота» в романах У. Голдінга. *Studia Germanica et Romanica; Іноземні мови. Зарубіжна література. Методика викладання*. Т.7. №3 (23). 2010. С. 13–21.
2. Качур І. В. Метонімія у публіцистичному дискурсі: лінгвокогнітивний і дискурсивний аспекти (на матеріалі британської кінокритики): дис. ... канд. філ. наук: 10.02.04 – германські мови / Ірина Валентинівна Качур. Київ – Запоріжжя. 2020. 235 с.
3. Шепель Ю. О. Структурні та методологічні підстави лінгвокогнітивних особливостей метафоричних моделей цільового шару «ЛЮДИНА» в англійській мові. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. Том 33 (72). №3. 2022. С. 140–146.
4. Lakoff G. and Johnson M. *Metaphors we live by*. University of Chicago Press, 2008. 242 p.

*Галавай Анна Миколаївна
студентка III курсу
спеціальності «Середня освіта. Українська мова та література.
Зарубіжна література»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Бреславець Надія Олександрівна*

Англійський сленг як явище молодіжної культури

Мова є ключовим інструментом спілкування для людей. Вона дозволяє кожній культурі виражати свою унікальність. Через мову відбивається культурний та історичний контекст кожного народу. Саме завдяки таким змінам до мови приходять сленг.

Сленг пронизує всі сфери людської діяльності, піддаючись змінам у часі та просторі. Вплив на сленг мають усі зміни в суспільстві, а також важливу роль у його формуванні відіграє все, що характерне для певної групи людей – їхні інтереси, теми спілкування та вид діяльності. Сленгові вирази часто взяті з інших мов або соціальних верств населення.

Попри інтерес науковців до сленгових виразів, особливо тих, що використовуються в американському варіанті англійської мови, який наразі є домінуючим, ці сленгізми можна вважати недостатньо дослідженими. Варто зазначити, що одним із перших наукових творів, що досліджував сленг, у тому числі американський, є книга “Slang Today and Yesterday” британського лексиколога Еріка Патриджа, в якій описані цікаві й навіть екзотичні приклади використання сленгу [4].

Незважаючи на те, що сучасні лінгвісти виявляють значний інтерес до англійського сленгу, є думка, що він ще є недостатньо вивченою частиною англійської мови. Це пояснюється його різноманітністю та швидким поширенням. Хоча сучасні дослідники активно досліджують сфери, де цей процес відбувається, і проводять лексикографічний аналіз, але це ще не відображає всю глибину вивчення цих виразів [2].

Зазвичай досить складно знайти одне загальноприйняте визначення поняття «сленг». У вчених і дослідників, які займалися проблемами сленгу, існують різні точки зору на сутність сленгу та його роль у повсякденному житті людини. Oxford English Dictionary містить таке визначення поняття сленг: “language of a highly colloquial type, considered as below the level of educated standard speech, and consisting either of new words or of current words employed in some special sense” [3]. Іншими словами, сленг – це

певний варіант розмовної мови, який вважається менш високим за стандартне мовлення освіченої людини і складається з нових слів або слів, які вживаються у певному контексті. В цьому визначенні слід акцентувати увагу на слові “highly” (високо), оскільки воно є важливим елементом характеристики сленгу і розрізняє його від звичайної розмовної лексики. На мою думку, сленг – це «особлива» мова, здатна передавати думку доречніше, доцільніше та емоційніше, аніж стандартні сталі літературні вирази.

Початково термін «сленг» був описаний як «мова вулиці». У сучасному розумінні, сленг є специфічною формою комунікації, що характеризується використанням в певних професійних та вікових групах. Мова, як система, залишається динамічною, а саме використання сленгу відіграє активну роль у збагаченні розмовної мови.

Інтернет-сленг, яким користується молодь, з'явився одночасно з розширенням Інтернет-спілкування, яке набуло популярності завдяки чатам, форумам і соціальним мережам. Цей процес відбувався ще недавно, близько наприкінці 90-х та на початку 2000-х років.

З міркувань про широке поширення сленгу, дослідники збігаються до висновку, що основним фактором, який призводить до зростання популярності сленгової лексики, є ЗМІ. Зокрема, спостерігається нове явище вільного використання сленгу не лише табloidною пресою, але й загальнонаціональною пресою. Важливо також зауважити, що цей процес є усвідомленим та спрямованим на перетворення матеріалу більш живим, наочним, емоційним, яскравим та ближчим до звичайної людини. Для такої людини, для якої використання сленгу є природним та буденним [1].

Молодь використовує вирази сленгу в своєму мовленні, щоб виглядати сучасно. По-перше, вони використовують сленгізми не лише для передачі інформації, а й для вираження свого світогляду, ідей, особистості та того, щоб не поступатися іншим у цьому відношенні. По-друге, сленгова лексика слугує способом залучення в колектив та є засобом взаєморозуміння з групою людей за інтересами, з якою люди спілкуються. Оскільки студенти не постійно користуються сленгом у своєму мовленні, вони використовують його лише у ситуаціях, коли хочуть бути почутими зрозумілою мовою. Часто молодь заперечує, що свідомо використовує сленгову лексику, наголошуючи на тому, що це відбувається на підсвідомому рівні.

Використання сленгових виразів збагачує англійську мову різноманіттям і додає вільності, а навіть робить розмову більш цікавою і динамічною. Зрозуміло, що спілкуватися сталими літературними виразами буде правильно з точки зору мовлення,

проте «живим» спілкування робить якраз-таки сленгізми. Тому зараз я наведу приклади найпопулярніших сленгових виразів, що використовує молодь: dawg (друг, до якого мають прихильність), gutted (бути пригніченим), ace (мати успіх/отримати блискучий результат), scrummy (дивитися щось настільки смачне, щоб текла слина), suppa (те саме, що і cup of tea), doofer (позначає назву речі, назву якої не можуть пригадати).

Сленгова лексика сприяє створенню близькості. Часто сленг виконує важливу соціальну роль, визначаючи, чи може людина бути прийнятою в своєму оточенні, через використання мови, яка є прийнятною в конкретному колі людей або в конкретній професії. Сленгові вирази є своєрідною лексичною інновацією в певному культурному контексті. Частіше за все, молодь використовує сленгові вирази як спосіб виразити незгоду з встановленим статусом чи правилами, що є безпечним методом протесту, особливо у лінгвістичному аспекті.

Отже, сленг відіграє важливу роль у житті молоді. Сучасне життя молоді неможливо уявити без використання сленгу, який сприяє не лише спілкуванню між молодими людьми, а й полегшує процес вивчення нової іноземної лексики, розширюючи їх словниковий запас.

Список використаних джерел

1. Вороніна В. О. Американський молодіжний сленг. *Мови та літератури у полікультурному суспільстві: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* / за заг. ред. Ю. Г. Федорової. Маріуполь: МДУ, 2017. С. 17.
2. Денисюк Л. В., Данілова Н. Р. Англійський молодіжний сленг як засіб самовираження та відображення світогляду тінейджерів. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2014. № 74. Рр. 205–208.
3. Oxford English Dictionary Online. URL: <https://www.oed.com/?tl=true>
4. Partridge E. *Slang Today and Yesterday* / 4-th ed. L. : Routledge, 2017. 488 p.

*Галена Орина Русланівна,
студентка 41зануфінСО групи
спеціальності
014 Середня освіта. Мова і література*

*Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Пахарєва Тетяна Анатоліївна*

Жанрові особливості літературної казки (на матеріалі казок братів Грімм)

В літературі казка займає окреме, особливе місце, відіграючи роль наставника для передачі читачу моральних цінностей та культурного досвіду. Дослідження жанрових особливостей літературної казки дозволяє розкрити сутність казкового світу, заглибитися в розуміння конкретної казки та усвідомити її культурну та мистецьку цінність. У цьому контексті, було досліджено казки Братів Грімм, оскільки їхні твори стали іконічними представниками світової казкової спадщини.

Актуальність дослідження: вчені А. Цапів досліджував жанрові особливості казки як літератури для дітей [А. Цапів, 2018]; О. Задорожна досліджувала казку як своєрідний жанр народної творчості [О. Задорожна 2012]; У. Добрянська розглядала культурні концепти у казках Братів Грімм [Добрянська, 2021]; М. Реуцька розглядала казки Братів Грімм у контексті світової літературної спадщини [Реуцька, 2017]; Джеймс МакГлезері (James McGlathery) у своїй роботі «The Brothers Grimm and Folktale» розкривав збірні образи «принцес» та «чудовиськ» у казках Братів Грімм, пояснював важливість та цінність казок, через висвітлення в них традицій та побуту германських народів [James M. McGlathery, 1991]; Джек Зіпес (Jack Zipes) у своїй роботі «The Great Fairy Tale Tradition: From Straparola and Basile to the Brothers Grimm» аналізує розвиток казкового жанру та його вплив на творчість братів Грімм [Jack Zipes, 2000]. Обрана тема дослідження є багатогранною, невичерпною, проблема потребує подальшого поглиблення, усвідомлення і вивчення, що і зумовлює актуальність даної роботи.

Метою роботи є вивчення жанрової специфіки літературної казки та з'ясування жанрових особливостей у казках Братів Грімм. Ця мета розв'язувалася за допомогою вирішення таких **завдань:** представити та узагальнити стан вивчення жанрових особливостей літературної казки у сучасній науковій рефлексії; простежити як дається визначення поняттям «казка» та «літературна казка»; розглянути основні жанрові ознаки, притаманні літературній казці; дослідити творчу діяльність Братів Грімм; дослідити специфіку фольклорного підходу цих авторів у написанні авторських казок;

визначити жанрові особливості казок Братів Грімм; підсумувати власні результати дослідження і намітити перспективи їх подальшого наукового вивчення.

Об'єктом дослідження є твори «Пані Метелиця» та «Бременські музики» Братів Грімм, а **предметом дослідження** є жанрові особливості літературних казок Братів Грімм та їхній вплив на розвиток казкового жанру в літературі.

Теоретико-методологічну базу дослідження становлять праці українських та зарубіжних учених, зокрема: роботи С. Єфремова з аналізу розвитку літератури від найдавніших часів до першої чверті ХХ століття [С. Єфремов, 1924]; праці М. Татар у галузі німецької літератури та фольклору [М. Татар, 2015]; роботи М. Грушевського з дослідження історії літератури [М. Грушевський, 1923]; праці І. Франка у сфері фольклористики та культурології [І. Франко, 1909], роботи А. Арне (A. Aarne) та С. Томпсона (S. Thompson) з класифікації казок [А. Арне, С. Томпсон, 1928].

У даній роботі висвітлено вивчення жанрової специфіки літературної казки та з'ясування жанрових особливостей у казках Братів Грімм. Такі сформульовані особливості проаналізовано детальніше, на прикладі конкретних казок Братів Грімм – «Пані Метелиця» та «Бременські музики».

Теоретичне дослідження дало змогу: визначити такі поняття як «казка», «літературна казка», «епос», «література»; розрізнити казку від міфу та легенди; представити та узагальнити стан вивчення жанрових особливостей літературної казки у сучасній науковій рефлексії, розглянути основні жанрові ознаки, притаманні літературній казці. В ході дослідження було виявлено розбіжність поглядів науковців щодо класифікації казок як епічного жанру: вітчизняний науковець і М. Грушевський критикував просту класифікацію І. Франка; на Заході літературознавці керуються іншою, складнішою класифікацією, яку створив А. Арне. Для виявлення жанрових ознак, в даній роботі було використано класифікацію І. Франка, за якою встановлено жанрові ознаки літературної казки: різноманітність художніх образів, нереальність місця подій, нетотожність героїв з реальними людьми, наявність моралі, завершений сюжет та щаслива кінцівка, елемент магичності, власне авторський стиль написання.

Практична частина даної роботи представлена: дослідженням творчої діяльності Братів Грімм, яка складається з багатого досвіду літературної, наукової, фольклорної та політичної діяльності авторів; дослідженням специфіки фольклорного підходу Грімм у написанні авторських казок; визначенням жанрових особливостей казок Братів Грімм – «Пані Метелиця», «Бременські музики». В роботі були досліджені характерні риси авторського стилю Братів Грімм, такі як: багате використання засобів художньої виразності, зрозумілість викладу та простота мови, передача моралі та ідеї твору

правильно створеними художніми образами, наявність приміток з науковим поясненням до слів персонажів.

Результати даного дослідження можуть бути використані у науковій перспективі вивчення казок, фольклористики, літератури.

Список використаних джерел

1. Горлова, О. В. "Жанрові особливості авторської казки." Східнослов'янська філологія. Літературознавство 28 (2015): 10-17;
2. Грищук, В. В. "Літературна казка: становлення і розвиток жанру." Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. ГС Сковороди. Сер.: Літературознавство 1 (1) (2013): 22-27;
3. Задорожна О. "Характеристики казки як своєрідного жанру народної творчості." Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Серія «Філологія» 1.27 (2012): 172-174;
4. Коробенко, Г. Я. "ТВОРЧИЙ ШЛЯХ БРАТІВ ГРИММ." Мови та літератури у полікультурному суспільстві: Матеріали (2016): 80.

*Галузинська Ірина Сергіївна
студентка IV курсу
спеціальності «014 Середня освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Костюк Олена Миколаївна*

**Гротеск у репліках і ремарках п'єс Ежена Йонеско “Убивця ні за що” та
“Майбутнє - в яйцях, або Кожному - своє”**

Творчість Ежена Йонеско, французького драматурга румунського походження, посідає особливе місце як у національному, так і світовому літературному дискурсі. Його літературний доробок, що ґрунтується на принципах гротеску та абсурду, мав значний вплив на розвиток театру ХХ століття.

Творчість Йонеско приваблювала як вітчизняних, так і західних літературознавців. Серед українських дослідників – М. Абрамова, Т. Бойко, В. Діброва, В. Зубашевський, Ю. Ковалів, Т. Конєва, Н. Михальська, Н. Тарасова, П. Тарашук та ін. Щодо західних дослідників маємо назвати численні праці Г. Бояджієва, Е. Братера, Д. Еднея, Ю. Ельські, М. Есліна, Е. Крадока, Б. Крафта, М. Спінглера, М. Фрідмана та ін.

Ці літературознавці розглядали творчість Йонеско в контексті світової літератури, театру абсурду, екзистенціалізму, гуманізму та інших літературних течій. Зокрема, Мартін Есслін став одним з перших, хто проаналізував театр абсурду крізь призму творів Йонеско. Тему естетики абсурду серед вітчизняних літературознавців продовжив досліджувати Василь Зубашевський. Марсель Марешаль досліджував його твори як реакцію на Другу світову війну та її наслідки, а Клод Фрішель – як критику комунізму. Серед дослідників досі тривають дискусії, зокрема щодо змісту його п'єс, політичних підтекстів, трактування мовних форм тощо. Більшість дослідників у своїх працях згадують про гротескність образів в творах Йонеско, але відсутнє окреме дослідження, присвячене її специфіці. Окрім того, більшість п'єс Йонеско, серед яких “Убивця ні за що” та “Майбутнє – в яйцях, або Кожному – своє” з'явилися в українському перекладі лише у 2019 р., що й додає актуальності нашому дослідженню.

Метою його – з'ясувати специфіку художньої функції гротеску у п'єсах Ежена Йонеско. **Об'єктом дослідження** є п'єси Ежена Йонеско “Убивця ні за що” та “Майбутнє – в яйцях, або Кожному – своє” в українському перекладі М. Абрамової.

Предметом дослідження є специфіка гротеску Ежена Йонеско та його втілення в репліках і ремарках творів.

Як відомо, гротеск – художній засіб, заснований на фантастично-карикатурному перетворенні реальних співвідношень і контрастів, різкій деформації зовнішній правдоподібності речей і явищ, поєднанні фантастичного з реальним, трагічного з комічним тощо [2]. Ще Ф. Шлегель та пізніше В. Кайзер виділяють наступні ознаки гротеску: динамічність, здатність пристосовуватися до епохи, виражати її інтереси; зближення та взаємозв'язок протилежностей, довільність, комізм, фантастичність, гіперболізація [4]. Гротеск може спостерігатися на різних рівнях структури тексту, зауважує О. Євланова, а саме: на рівні художніх образів, сюжетно-композиційному, мотивно-тематичному, просторовому, темпоральному, жанровому, а також рівнях стилю та мови.

У п'єсі “Майбутнє – в яйцях, або Кожному – своє” драматург застосовує гротеск при створенні образу Жака-Діда, поєднуючи в ньому несумісні елементи життя і смерті. Жак-Дід, будучи померлим, з'являється на сцені у вигляді портрету: “Мертвий Дід приязно киває, всміхаючись із рамки” [1, с.97]. Дід спілкується з іншими персонажами, пишається увагою до себе: Він розмовляє трохи краще, відтоді як помер” [1, с.102]. Хоч на його скін вказує ще й імовірно трупний запах: “Шаноблива тиша. Коли дідусь підходить, всі затуляють носа” [1, с.102].

Гротеск як деформація правдоподібності явища репродукції розкривається в репліках щодо перших потомків подружжя – яєць, що з'явилися замість дітей:

“РОБЕР-МАТИ: Перші яйка моєї донечки! Вони на неї схожі!

ЖАК-БАБЦЯ: Та де! Це ж викапаний Жак. (...)

ЖАК-МАТИ: У них не три носи!

РОБЕР-МАТИ: Пізніше відростуть - ще замалі.“ [1, с.109].

Батьки захоплені своїми мріями про виробництво вищої білої раси. Йонеско за допомогою гротеску й сатири проводить паралель до гітлерівських програм заохочення багатодітності для виведення “чистої арійської раси”.

У п'єсі “Убивця ні за що” переплетені такі проблеми, як ілюзія ідеального суспільства, втрата ідентичності та пошук істини. Гротеск спостерігається в образах поліцейських, які своїм зростом сягають неба, окрім того один з них безупину свистить. Однак найяскравіше гротеск втілений в монологах Беранже, зокрема останньому. Слово «гротеск» присутнє у самій ремарці: “гротескна й щира, жалюгідна й водночас піднесена. Надмірне красномовство тільки підкреслює невтішну безпорадність його віджилих поглядів” [1, с.335]. За ремаркою, душоуб, якого зустрічає герой, насправді

низький, хирлявий та вдвічі слабший за Беранже проте, ні наявність двох пістолетів, ні фізична перевага не врятували його.

Отже, гротеск — влучний художній засіб театру абсурду для актуалізації різноманітних суспільних проблем. Він виявляється на різних рівнях структури тексту п'єс Йонеско. Гротеск має свої шляхи художнього втілення як у літературі, так і в театральному мистецтві. За допомогою них з'являється можливість сконцентрувати увагу на тому чи іншому гострому аспекті людського життя, що й робить його актуальність невичерпною.

Список використаних джерел

1. Йонеско Е. Антологія театру. Вибрані п'єси / пер. з франц. М.Абрамової. — К.: Дух і літера, 2019. - 544 с.
2. Ковалів Ю.І. Гротеск / Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т. 1, 2007 с. 244–245. / [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://archive.org/details/literaturoznavchat1> (дата останнього звернення: 07.04.2024).
3. Євланова О. Категорія “Гротеск” у сучасному літературознавчому дискурсі, 2014. - 30-34 с.
4. Іщенко Н.А. Ізмайлов А. Р. Поняття “Гротеск” та його проблематика у літературознавстві, 2021 с. 148-151.

*Гасюк Каміла Віталіївна
студентка IV курсу
спеціальності «035 Філологія»*

*Науковий керівник:
старший викладач
Мельник Павло Юрійович*

Комплекс вправ для формування англомовної граматичної компетентності учнів старших класів із застосуванням онлайн-дошок

Ключові слова: граматична компетентність, онлайн-дошка.

Актуальність дослідження. Сучасні тенденції в галузі освіти передбачають використання інтерактивних технологій для поліпшення навчального процесу. Використання онлайн-дошок у формуванні граматичної компетентності відповідає потребам сучасних учнів, адже вони активно користуються смартфонами, планшетами та комп'ютерами, тому використання інтерактивних технологій у навчальному процесі може значно покращити його результати. Такий підхід сприяє підвищенню мотивації учнів та забезпечує їх активну участь у процесі навчання.

Мета дослідження: створення комплексу вправ з використанням онлайн-дошок, спрямованих на ефективне формування граматичної компетентності учнів старшої школи.

Виклад основного матеріалу. Граматична компетентність (ГК) – це здатність людини до коректного граматичного оформлення своїх усних і писемних висловлювань та розуміння граматичного оформлення мовлення інших, яка базується на складній і динамічній взаємодії відповідних навичок і знань та граматичної усвідомленості. Основними компонентами ГК виступають, таким чином, граматичні навички, граматичні знання і граматична усвідомленість. [2, 234]

Застосування сучасних технологій, таких як комп'ютерні програми, мобільні додатки та інтерактивні дошки, може значно покращити процес формування граматичної компетентності. Вони надають учням можливість взаємодіяти з мовним матеріалом, виконувати вправи та отримувати миттєвий зворотний зв'язок. Використання сучасних технологій також дозволяє індивідуалізувати навчання, адаптувати матеріал до потреб учнів та створювати сприятливі умови для активної практики граматичних структур. [1, 44-47]

Використання онлайн-дошок дозволяє працювати з різноманітними мультимедійними ресурсами: відео, зображеннями та аудіофайлами. Вчителі можуть показувати приклади речень, ситуації або відеоуроки, що сприяють кращому засвоєнню та застосуванню правил граматики у реальних умовах. Крім цього, робота на онлайн-дошках сприяє співпраці між учнями, які можуть разом працювати над завданнями та ділитись своїми міркуваннями у письмовій чи усній формах. Спільне виконання завдань сприяє розвитку комунікативних навичок учнів.

Онлайн-дошки доступні для використання з будь-якого пристрою з Інтернет-підключенням та забезпечують учням доступ до навчального матеріалу з будь-якого місця, що робить їх надзвичайно корисними, особливо при дистанційному форматі навчання. Цікаві та інтерактивні уроки з використанням онлайн-дошок можуть підвищити мотивацію учнів до вивчення граматики та активної участі у навчальному процесі.

Онлайн-дошки дозволяють виконувати різні вправи:

- вправи на коректне використання граматичних конструкцій, наприклад, вправи на правильне вживання часів: учні виконують завдання, які

допомагають їм розрізняти і доцільно використовувати часові форми в англійській мові;

- вправи на побудову речень: учні мають складати речення, використовуючи певні граматичні структури або слова, які вони вивчають;
- вправи на виправлення помилок;
- вправи на переклад;
- вправи спрямовані на збагачення словникового запасу.

Одним з ключових компонентів розвитку граматичної компетентності є систематична практика використання граматичних конструкцій у мовленні. Для розвитку комунікативних навичок на онлайн-дошках можна розмістити такі типи завдань:

- дискусійні теми: учні обговорюють певну тему, висловлюють свої думки, аргументуючи їх шляхом письмового або усного спілкування;
- завдання на спільне написання текстів: учні спільно створюють діалоги де вони використовують вивчені граматичні конструкції;
- відповіді на запитання: учні відповідають на розміщені на онлайн-дошці запитання, використовуючи потрібну граматику.

В ході дослідження розроблено комплекс вправ, кожна з яких виконує певну функцію та сприяє закріпленню теми узгодження часів у англійській мові. Комплекс включає вправи різних типів.

Висновки. Результати дослідження показують, що використання онлайн-дошок для формування граматичної компетентності учнів старшої школи на уроках англійської мови значно покращило рівень засвоєння граматичних структур та сприяло більш активній участі учнів у навчальному процесі.

Список використаних джерел

1. Ефендієва С. М. Інноваційні педагогічні технології як засіб викладання іноземних мов / С. М. Ефендієва, І. В. Роженко // Інноваційні технології у контексті іншомовної підготовки фахівця: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Полтава, 2 квітня 2015 р. – Полтава: Вид. відділу ПНТУ імені Ю. Кондратюка, 2015. – С. 44—47.
2. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник / Кол. авторів під керівн. С.Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. – 328с.

*Гелескул Аліна Володимирівна
студентка V курсу
спеціальності «014 Середня освіта. Мова і література»*

*Науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент
Давидюк Людмила Володимирівна*

Використання методу проєктів в шкільній практиці: історичний аспект

Актуальність. Необхідність використання у школі інноваційних технологій є вимогою сучасного суспільства. Сьогодні перед школою стоїть завдання підготувати випускників, здатних адаптуватися до життя, користуватися набутими знаннями на практиці, спроможних самостійно набувати знання і генерувати нові ідеї, творчо мислити і грамотно працювати з інформацією; ефективно спілкуватися, працювати самостійно і в колективі, здатних до самовдосконалення. Для вирішення цих завдань у сучасній освітній практиці особливо продуктивним є метод проєктів.

Стан проблеми та мета дослідження. Широкоаспектний аналіз методу проєктів проведено у наукових працях О. Пехоти, Е. Арвантіпуло, О. Тадеуш та ін. Методу проєктів в історії української освіти присвячені такі фундаментальні науково-педагогічні праці О. Сухомлинської як навчальний посібник «Нариси історії українського шкільництва (1905–1933)» та стаття «Комплексність як провідний принцип організації і діяльності шкільної освіти (1920-і роки)». У своїх працях О. Сухомлинська розкриває поєднання національних та зарубіжних інноваційних ідей у шкільній освіті, та наголошує на тому, що українські педагоги 1920-х рр. орієнтувалися на передові ідеї Заходу, та прагнули адаптувати їх до реалій і потреб українського шкільництва.

Але вплив та взаємовідносини історії розвитку методу проєктів на втілення цього методу у сучасну освітню практику у школі, особливо у вивчення зарубіжної літератури, висвітлено недостатньо. Опис педагогічного історичного досвіду використання методу проєктів та аналіз впливу історичного досвіду на втілення методу проєктів у шкільну освіту, в цілому, та у вивчення предмету зарубіжної літератури, безпосередньо, є метою цього дослідження.

Виклад основного матеріалу. Метод проєктів створено на початку ХХ століття у Сполучених штатах Америки. Спочатку метод називали «методом проблем». Ідеї гуманістичного напрямку філософії сформували цей метод. Педагогіка прагматизму є основою методу проєктів, представники якої Дж. Дьюї і В. Кілпатрік запровадили принцип «навчання як діяльність». Дж. Дьюї вважав, що метод проєктів є спільною діяльністю вчителя та учнів, де учень є активним учасником процесу навчання.

Система проєктного навчання у школі була розроблена у 60-х роках ХХ століття професором педагогіки з США Лл. Трампом. Понад тридцять років ця система навчання використовувалася у школах Америки. У 80-х роках «план Трампа» був удосконалений і дотепер використовується у школах, особливо під час вивчення гуманітарних і природничо-наукових дисциплін, у вигляді лекційно-семінарської системи навчання.

Ідеї проєктного навчання виникли в Україні на початку ХХ сторіччя, паралельно з розробками американських педагогів. Метод проєктів використовувався у навчальних закладах України в другій половині 1920-х та на початку 1930-х рр. У тридцятих роках

метод проєктів було заборонено для викладання у навчальних програмах в усіх республіках радянського простору.

У 1990-х рр., з відновленням незалежності України, цей метод повернувся в українську школу і активно втілюється сучасними вчителями.

В учбових закладах Європи метод проєктів використовується у навчанні вже протягом багатьох десятиліть. Популярність цього методу пояснюється раціональним поєднанням теоретичних знань і їхнього практичного використання для вирішення нагальних проблем сьогодення у співпраці школярів. «Все що я пізнаю, я знаю, для чого це мені потрібно і де я можу ці знання використати» – це основна думка сучасного розуміння методу проєктів.

За останні роки проєктна діяльність у школі набула популярності і в системі освіти України. Педагог О. Войний визначає, що активні методи навчання, до яких належить і метод проєктів, – це група методів, які сприяють посиленню розвитку здібностей учнів у процесі навчання і наближають їх до практичного життя. В умовах активного пошуку на перший план виступає розвиток особистості, формування творчого підходу у учнів, які організовують свою діяльність [1, с. 7].

Використання методу проєктів на уроках зарубіжної літератури спрямоване на активізацію пізнавальних інтересів учнів, розвиток їх комунікативних і творчих здібностей, на формування аналітичного мислення школярів. Ефективність використання методу проєктів на уроках зарубіжної літератури залежить від наступних факторів: місця уроку в темі, опанування учнями літературного твору, загального рівня підготовки школярів, ставлення учнів до виконання творчих завдань, «психологічного клімату» у класі, майстерності педагога та його вміння чітко формулювати запитання, мету, надавати інструкції [3, с. 2].

Висновки. Історичний досвід підтверджує необхідність застосування методу проєктів у шкільному навчальному процесі. Україна має враховувати накопичений країнами Європи та США досвід з використання методу проєктів у шкільній практиці, а також свій особистий досвід втілення цього методу у школі. Ефективне використання методу проєктів у шкільній освіті, в цілому, та у вивченні предмету зарубіжної літератури, безпосередньо, буде сприяти розповсюдженню цього методу в сучасній українській школі. Уміння користуватися методом проєктів є показником прогресивної методики навчання і розвитку учнів та високої кваліфікації викладача. Ось чому «метод проєктів» відносять до навчальних технологій ХХІ сторіччя, що передбачає уміння адаптуватися до життєвих умов сучасності.

Список використаних джерел

1. Войний О. Зміст проєктної діяльності учнів. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2007. № 4. С.7-9.
2. Метод проєктів в українській школі 1920–1930-х років. *Педагогічний музей України*; укладачі: В. О. Гайдей, О. П. Міхно ; наук.консультант О. В. Сухомлинська. Вінниця, 2019. вип. 7. С. 3-4.
3. Серіда О. Метод проєктів на уроках літератури. *Зарубіжна література у школі*. 2016. № 5-6. С.2-4.

*Голобор Дарина Олегівна
студентка III курсу
спеціальності «Українська мова та література, англійська мова»*

Науковий керівник:

Значення слова як одиниця семантичного модуля ментального лексикону

Значення – це об'єкт лінгвістичної семантики й суміжних із нею галузей мовознавства, а також логіки, філософії, психології, соціології і т. ін. [1, с. 169].

Значення слова багатогранне і залежить від контексту. Значення слова в ментальному лексиконі – це не статична сутність, а радше динамічна конструкція, на яку впливають різноманітні фактори, такі як контекст, використання та індивідуальний досвід [3].

Термін до сьогодні не отримав сталої й вичерпної дефініції через суб'єктивне трактування змісту, поняття, багатогранність, підходи до визначення тощо. А отже, наразі залишається дискусійною проблемою типологія значення.

У лінгвістиці розрізняють такі типи значень: лексичне, лексико-семантичне (або частиномовне) і граматичне значення.

Мета нашої роботи полягає у вивченні лексичної семантики і пов'язаних з нею явищ і процесів.

Слід зазначити, що важливим поняттям, що стосується лексичного значення, є *сема* – від гр. *sema* – знак) – елементарний компонент значення як найменша розрізнявальна риса, яка об'єктивно притаманна денотату, а на думку деяких дослідників, і конотату [1, с. 525]. Наприклад: *A book – set of printed pages that are held together in a cover so that you can read them* [1, с. 161]. Словник надає також більше інформації про зазначену лексичну одиницю: *A book about imaginary events: novel, thriller, mystery horror story, love story, detective story. A book about imaginary events in general: fiction, scientific fiction, romantic fiction, crime fiction. A book that gives information: reference book, encyclopedia, textbook. A book about someone life: biography, autobiography, journal, diary etc.* [1, с. 161].

Значення слова може бути: прямим або переносним, основним або похідним, первинним або вторинним, конкретним або абстрактним, загальним або спеціальним, вузьким або широким тощо.

Існує дві найважливіші семантичні структури слова – моносемія і полісемія.

Полісемія стосується існування кількох пов'язаних значень для одного слова, тоді як омонімія включає різні слова, що мають однакову форму, але мають непов'язані значення. Так, слово *star* у словнику має значення: 1. *In the sky*; 2. *Famous*

performer/player; 3. Main person in a film/play etc. 4. Best/Most successful person. 5. Shape. 6. About hotels/restaurants etc. [1, с. 1616].

Словник наводить такі значення іменника *challenge*: 1. *Sth. difficult*; 2. *Question sth.*; 3. *Competition*; 4. *Stop*; 5. *In law* [1, с. 242]. Іменник *challenge* й дієслово *challenge* будуть омонімами.

Омонімами також будуть слова, що відносяться до різних частин мови. Наприклад: **Right 1 adj.** – 1. *True/correct*, 2. *Suitable*, 3. *Side*, 4. *Problems*, 5. *Morally*, 6. *Emphasis*, 7. *Health*, 8. *Socially*. **Right 2 interj.** **Right 3 adv.** – 1. *Exactly*, 2. *Immediately*, 3. *Correctly*, 4. *Well*, 5. *Direction/side*. **Right 4 n** – 1. *Allowed*, 2. *Side*, 3. *Politics*, 4. *Correct behaviour*, 5. *Books/TV etc.* **Right 5 v** – 1. *Right a wrong to do something to prevent a bad situation from continuing*; 2. *To put something back into the state or situation that it should be in*; 3. *To put something, especially a boat, back into the correct upright position* [2, с. 1416–1417].

Отже, переважна більшість слів демонструє семантичну неоднозначність, маючи багато тлумачень або значень. Ця двозначність підкреслює складність значення слова в ментальному лексиконі.

Аспектами лексичного значення виступають денотативний, конотативний і прагматичний.

Значення слова включає семантичні мережі та асоціації. Ментальний лексикон організовує слова не ізольовано, а в межах семантичних мереж, де слова пов'язані між собою на основі семантичних асоціацій. Ці асоціації полегшують ефективний пошук і розуміння значень слів, дозволяючи людям плавно орієнтуватися в мові.

Культурні та індивідуальні фактори впливають на здобуття та репрезентацію значення слова. На засвоєння та представлення значень слів у ментальному лексиконі впливають культурні та індивідуальні фактори. Культурний досвід формує асоціації та конотації, пов'язані зі словами, тоді як індивідуальний досвід сприяє ідіосинкратичному розумінню значень слів. Наприклад, слово “mother” має багате культурне та емоційне значення, викликаючи різні значення та асоціації для людей на основі їхнього особистого досвіду та культурного походження. Розуміння взаємодії між культурними та індивідуальними факторами збагачує наше розуміння значення слова в розумовому лексиконі.

Список використаних джерел

1. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.

2. Longman Dictionary of Contemporary English: the Living Dictionary with Longman Writing Assistant. L., 2005. 1950 p.

3. Stanford Encyclopedia of Philosophy (SEP). URL: <https://plato.stanford.edu/entries/word-meaning/>

*Грицик Єлизавета Василівна
студентка IV курсу
спеціальності «014. Середня освіта. Мова і література»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Ісаєва Олена Олександрівна*

Формування критичного мислення учнів на уроках зарубіжної літератури (на прикладі вивчення повісті Дж. Орвелла "Колгосп тварин")

Сутність проблеми. Сучасне освітнє середовище вимагає від учнів більше, ніж просто засвоєння фактів та інформації. Воно вимагає розвитку критичного мислення, аналітичних та інтерпретаційних навичок, які дозволяють учням бачити світ навколо себе з різних кутів зору, а не лише беззаперечно приймати все нав'язане. Цей аспект освіти набуває особливого значення у контексті вивчення зарубіжної літератури, яка часто пропонує читачеві складні та суперечливі ідеї, які вимагають критичного розгляду та обґрунтування.

Актуальність даної теми зумовлена тим, що сучасна освіта повинна готувати молодь до подолання викликів і труднощів, які виникають у глобальному суспільстві. Розвиток критичного мислення допомагає учням не лише збагачувати свій інтелектуальний потенціал, але і ставити запитання, виявляти протиріччя, та робити обґрунтовані висновки, що є важливими навичками в будь-якій сфері життя.

Виклад основного матеріалу.

На сьогоднішній день в різних наукових дослідженнях можна знайти абсолютно різні визначення терміну «критичне мислення». Згідно з Дж. А. Браусом і Д. Вудом, критичне мислення представляє собою пошук розумного підходу та навичку відмовлятися від власних упереджень [1, с. 4]. За Д. Халперном, критичне мислення – це спрямоване мислення, що характеризується логічністю, цілеспрямованістю та обережністю, використанням когнітивних стратегій та навичок для максимізації ймовірності досягнення бажаного результату [1, с. 4].

Навіть при різноманітності визначень критичного мислення можна виявити їхню подібність, що відображає оціночні та рефлексивні аспекти мислення. Це відкрите мислення, яке уникає прийняття догм і еволюціонує через врахування нової інформації в контексті особистого життєвого досвіду. У цьому полягає його відмінність від творчого мислення. Критичне мислення слугує вихідною точкою для розвитку творчого мислення, обидва ці аспекти розвиваються взаємозв'язано і в синтезі.

Про необхідність розвивати критичне мислення висловлювались різні відомі педагоги та психологи протягом різних періодів. Американський філософ Д. Дьюї стверджував, що основна мета сучасної освіти полягає не лише в передачі учням інформації, а в розвитку їхнього критичного мислення [2, с. 99]. В. Сухомлинський у своїх працях, рекомендував виховувати в учнів цікавість до дослідження оточуючого світу, залучати їх до виконання складних розумових операцій, таких як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, і вчити дітей спостерігати, досліджувати та робити власні висновки [4, с. 63].

Завдання вчителя – створити таке навчальне середовище, де навчання відбувається через діяльність. Ще у 14 столітті В. Вундт довів, що при пасивному сприйнятті готових концепцій виникає фізіологічне відчуття страждань, а при активному напруженні, прагненні до певної мети, з'являється відчуття задоволення [3, с. 73]. Тому важливо, щоб дитина на уроці була активною, розвивалася, творила, самостійно конструювала свої знання.

Одним із способів розвитку критичного мислення є використання творчих завдань під час вивчення художніх творів. Ці завдання дозволяють учням проявити свою творчість, уяву та аналітичні здібності через різноманітні форми: письмові творчі роботи, малюнки, ілюстрації, драматичні постановки тощо. Вони сприяють глибшому розумінню тексту, розвитку мовленнєвих навичок, а також формуванню власної думки та креативності.

Наприклад, на етапі підготовки до аналізу художнього тексту під час вивчення повісті «Колгосп тварин» Дж. Орвелла можна запропонувати учням такі завдання: 1. Дослідити історичний контекст написання повісті та життєві обставини автора, що сприяли написанню твору. Розглянути, як це може впливати на тлумачення твору та відображення його ідей. Окрім того, розглянути взаємодію подій у повісті з реальними історичними фактами. Це допоможе учням краще зрозуміти мотиви дій персонажів та визначити цінності, що увиразнюються автором. 2. Попросити записати свої перші враження та асоціації, коли вони читають або думають про «Колгосп тварин». Це допоможе виявити їхні власні перцепції і реакції.

На етапі аналізу художнього твору можна запропонувати учням такі завдання: 1.

Розглянути символічний зміст твору і створити ілюстрації або колажі, що відображають різні символи та їхнє значення. Обрати один із символічних образів твору (наприклад, свиню Наполеона) та охарактеризувати його. Спробувати змінити символіку та визначити, як це вплине на розуміння твору. 2. Створити карту світу твору «Колгосп тварин», вказуючи ключові місця подій та розташування головних персонажів. Варто використовувати текст для точного відображення деталей.

На підсумковому етапі вивчення повісті можна запропонувати такі завдання: 1. Учні розігрують роль суддів, адвокатів та свідків у судовому процесі над одним із персонажів твору. Докладний аналіз дозволяє учням осмислити моральні аспекти та питання справедливості. Наприклад, можна влаштувати суд над свинею Наполеоном. 2. Учні аналізують вплив твору на свідомість читача, враховуючи його соціальний і політичний контекст. Розмірковують, як твір може вплинути на сприйняття сучасних проблем, які аспекти «Колгоспу тварин» відображають сучасну реальність і порівнюють твір з реальними прикладами з сучасної політики, економіки або суспільства.

Під час розвитку критичного мислення варто стимулювати учнів до самостійності, вільного вираження своїх ідей та думок. Учителі можуть пропонувати учням завдання, що вимагають власної творчої інтерпретації, дозволяти висловлювати різноманітні погляди та допомагати в розвитку їхніх талантів.

Висновки. У процесі вивчення «Колгоспу тварин» учні досліджують не лише літературний твір, а й навчаються читати між рядками, розуміти алегорії та символіку, аналізувати ідеї та концепції, які стоять за сюжетом. Це сприяє формуванню критичного погляду на суспільство та стимулює роздуми над актуальними питаннями сьогодення. Важливим аспектом є проведення обговорень та дискусій, що розвивають учнівську здатність висловлювати свої думки, аргументувати їх та слухати погляди інших. Уроки зарубіжної літератури стають ареною, де учні вчаться взаємодіяти, обмінюватися думками та розширювати свій світогляд.

Список використаних джерел

1. Критичне мислення як провідна технологія в НУШ. URL: <https://naurok.com.ua/kritichne-mislennya-yak-providna-tehnologiya-v-nush-344672.html> (дата звернення – 10.04.2024).
2. Марченко О.Г. Формування критичного мислення школярів. – Х.: ВГ «Основа», 2007. 160 с.
3. Пироженко Л.В. Сучасний урок [науково-методичний посібник] / Л.В. Пироженко., О. І. Пометун. – К.: Видавництво А.С.К., 2017. 214 с.
4. Сухомлинский В.А. Сто советов учителю. К., 1984. 254 с.

*Грищенко Анна Олександрівна
студентка 1(5) курсу
спеціальності «035.041 Філологія (германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент кафедри германських мов
Зайцева Наталія Петрівна*

ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОГО МОДЕЛЮВАННЯ ЖІНОЧИХ ОБРАЗІВ

Стаття розглядає актуальну проблему художнього моделювання жіночих образів у світовій літературі. Розглянуто різні художні засоби виразності, які використовують для формування живих та багатогранних жіночих образів.

Ключові слова: *жінка, персонаж, література, художній образ, моделювання.*

Постановка проблеми. З давніх часів образ жінки був центральним у світовій літературі, а його еволюція відображає загальні тенденції суспільства. Однак, дослідження особливостей художнього моделювання жіночих образів ще потребує детального аналізу, що і визначає **актуальність** теми статті.

Мета дослідження полягає у розгляді особливостей художнього моделювання жіночих образів.

Виклад основного матеріалу дослідження. В художньому тексті головною темою є людина, яка втілює ідеї та інтереси суспільства. Для акценту на особистості важливо розуміти її роль у передачі реальності, виділяти її характерні риси та специфіку взаємодії з оточуючим світом, дотримуючись певних принципів утворення образів. У літературознавстві існують категорії, що описують створення образів людей у художніх творах, такі як персонаж, герой, художній образ, образ-характер та тип персонажа.

Художній образ має свої унікальні особливості, він відіграє важливу роль та має певне значення для розуміння тексту. Літературні дослідники аналізують різні аспекти образу, щоб надати повну картину його сутності та впливу на твір. Наприклад, І. Безпечний детально вивчає образ у його широкому та вузькому розумінні, враховуючи його естетичне значення та конкретність [1, с. 12].

Р. Гром'як визначає кілька ключових концепцій для пояснення літературно-художнього образу:

1) «Естетична категорія, що описує унікальний спосіб створення уявного світу, який є характерним для мистецтва»;

2) «Будь-яке уявлення у світі фантазії, яке через художню діяльність автора сприймається читачем як цілісний, завершений та візуально яскравий образ»;

3) «Трансформація смислового змісту слів у тексті, що має художню вагу» [4, с. 416].

Р. Гром'як також класифікує шари художнього образу за «предметним принципом»: статичні образи-деталі, динамічні образи-персонажі та уявний світ, який переходить за межі самого твору [4, с. 417].

За «смисловим значенням» він розрізняє художні образи на «індивідуальні», «типові», «образи-мотиви» та «архетипи». [4, с. 417]. Ця чітка та детальна класифікація має велике значення для розуміння персонажів, художнього світу та задуму автора.

Згідно з визначенням Ю. Коваліва, широкий контекст художнього образу відображає «особливу форму організації реальності у мистецтві, що характеризується виразною чуттєвістю до предметів» [3, с. 139]. За словами В. Пахаренка, художній образ представляє собою «суб'єктивне, конкретно-чуттєве, емоційне та естетичне відображення узагальнених аспектів світового порядку, характеристик людської психології, явищ природи та інше» [5, с. 20].

Естетика утворення образів в літературі постійно змінюється. Вона еволюціонує разом із розвитком літературних напрямів, стилів, концепцій та ідей. Спосіб, яким автор відтворює естетичне зображення об'єкта, також залежить від його особистих характеристик [6, с. 19]. Література – як художнє відображення реальності – показує соціальну роль жінки в різні часи. Процес створення образів жінок у літературі визначається загальними літературними та естетично-світоглядними поглядами автора. Найпоширеніші прийоми створення образу жінки включають у себе протиставлення чоловічого та жіночого начал, зміну ролей головних та другорядних персонажів, позиціонування героїв як позитивних або негативних, а також використання символіки та імен для підсилення певних характеристик образу [7, с. 253].

До художніх засобів, які використовуються для виразності жіночих образів у літературі, належать такі [2, с. 96-97]:

– епітети, які використовуються з урахуванням їхньої семантики та структури, а також з урахуванням ступеня узгодження зі значенням визначного слова та відображенням метафор, метонімії та синестезій;

– порівняння, які структурно відображаються з урахуванням лексичного стилістичного спектру, що використовується в них;

– метафори, які використовуються з урахуванням їхньої структури та семантичних відносин між образним та предметним планом;

– авторські неологізми, які переносяться з урахуванням перекладу за збереженням семантичних компонентів та стилістичного відтінку, що використовувався автором;

– повтори різних видів, такі як фонетичні, морфемні, лексичні, синтаксичні, лейтмотивні, які передаються з урахуванням кількості компонентів та принципу повтору на мовному рівні;

– іронія, яка передається через контрастне зіткнення та зіставлення протилежних концепцій;

– особливості синтаксичної структури оригінального тексту, такі як короткі та довгі речення, ритм, підрядний зв'язок тощо, що відтворюються через відповідні граматичні відповідності;

– використання діалектизмів, які зазвичай компенсуються просторічною лексикою, а також вирази жаргону та лайки, які передаються за допомогою відповідної стилістичної лексики.

Усі ці елементи спільно створюють живі та багатогранні образи жіночих персонажів через описи їхньої зовнішності, внутрішніх станів, оточення та використання образності, таких як метафори, епітети, метонімія, іронія та інші.

Висновки. Отже, в контексті художнього моделювання жіночих образів важливо враховувати різноманітність засобів виразності, що використовуються для їхнього розкриття. Від повторів до іронії, від синтаксичних особливостей до використання діалектизмів та жаргонізмів, кожен засіб має свою роль у створенні яскравих образів.

Список використаних джерел

1. Безпечний І. Теорія літератури. Торонто. Канада: Молода Україна, 1984. 304 с.
2. Даниленко Л., Кравченко В. Міфопоетична семантика образу жінки в історичних романах 50-60-х рр. ХХ ст. Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2013. № 2. С. 25–29.
3. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: Академія, 2007. Т. 2.: М – Я. 624 с.
4. Літературознавчий словник-довідник за ред. Гром'як Р. та ін. 2-ге вид., виправл., доповн. Київ: Академвидав, 1997. 752 с.

5. Пахаренко В. Українська поетика. Черкаси: Відлуння–Плюс, 2009. 416 с.
6. Поліщук Я. Реактивність літератури. Київ: Академвидав, 2016. 192 с.
7. Stubbs P. Women and fiction: Feminism and the novel, 1880-1920. Brighton (Sussex): The Harvester Press; New York: Barnes and Noble, 1979. 263 p.

*Грищенко Вікторія Ігорівна,
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта. Мова і література»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Костюк Олена Миколаївна*

Жанрові та структурні особливості творів Несбо про Харрі Холе на прикладі роману «Нетопир»

Станом на сьогодні твори норвезького письменника Ю Несбо перекладені 50-ма мовами, продані багатомільйонними тиражами по всьому світу, різні авторитетні ЗМІ охрестили його справжньою рок-зіркою кримінального жанру. І не даремно, адже романи Несбо є надзвичайно цікавими та новаторськими, автор використовує оригінальні сюжети, в основі яких лежить пошук особливо жорстоких серійних вбивць в різних країнах світу, так і на батьківщині автора – у Норвегії. Наприклад, у «Нетопирі»: вбивають громадянку Норвегії Інгер Холтер в столиці Австралії. Слідчий Харрі Холе прилітає до Сіднея, щоб допомогти в розслідуванні цього звірячого вбивства. Австралійська поліція не сприймає його всерйоз, а тим часом справа набагато складніша, ніж може здатися на перший погляд. Незабаром з'ясовується, що злочинець вбиває саме дівчат-блондинок. Стародавні легенди аборигенів оживають, дух смерті розкриває над землею чорні крила кажана, і Харрі, як і герой, що переміг страшного змія Буббура, має вступити в сутичку з підступним ворогом, щоб здолати зло і помститися за смерть коханої.

У нашому дослідженні спираємося на теоретичні дослідження жанрових особливостей детективу та кримінального роману таких зарубіжних вчених як: Рейчел Френкс, Грей Кавендер, Ненсі Джурик, Реймонд Чандлер, Стівен Ван Дайн та вітчизняних дослідників – Ю. Кузнецова, О. Іванова, Д. Реги, У. Юркевич. Оскільки

творчість Ю Несбо є достатньо новою, а перший роман «Нетопир» вийшов в 1997 році, його праці є малодослідженими: серед зарубіжних його вивчали польська вчена Моніка Самсел-Хойнацька, італійська вчена Лоредана Терезі, шведська вчена Беріт Острем, а серед вітчизняних – Г. Кукса, Т. Бовсунівська, І. Шпак.

Мета дослідження – проаналізувати жанрові та структурні особливості творів Несбо про Харрі Холе на прикладі першого роману «Нетопир». **Об'єкт дослідження** - роман «Нетопир» в українському перекладі В. М. Верховні. **Предмет дослідження** - жанрові та структурні особливості творів Несбо.

Було виявлено, що твори Ю Несбо, зокрема роман «Нетопир», мають декілька жанрових та структурних особливостей, які свідчать про трансформацію жанру соціально-кримінального роману. По-перше, це жанровий синтез: романи поєднують в собі елементи кримінального детективу (Харрі шукає вбивцю Інгер Холтер, всі деталі в сюжеті працюють на основну інтригу, присутня система доказів, розкриття злочину та аналіз того, як детектив прийшов до розв'язки), соціально-побутового роману (проблема колонізації, генетичної пам'яті народів драматизується через її вплив на вбивцю, це було його основною мотивацією до вбивств), психологічного трилеру (закручений динамічний сюжет, глибокі роздуми персонажів, наявність таємниці, драматизму та атмосфери страху) створюючи самотутній, оригінальний жанр, що привертає велику увагу сучасних читачів.

По-друге, структура роману: «Нетопир», як і кожен роман з циклу, побудований як переплетення кількох сюжетних ліній: лінія кохання Харрі з Біргіттою; лінія пошуку вбивці Інгер Холтер; лінія внутрішньої боротьби Харрі з алкогольною залежністю; лінія дружби та співпраці з Ендрю Кенсінгтоном; лінія психологічних пошуків головного героя (Харрі постійно повертається до минулого у вигляді флешбеків). Вони є головною канвою твору. Саме створення такого динамічного сюжету з численними поворотами та неочікуваними витками подій утримують читача в постійній напрузі. У романі присутня ретроспекція: Харрі часто згадує минуле, у кожному з романів – певні події або персонажів з попереднього роману, що додатково циклізує історії між собою у таку собі «спіраль»: події повторюються, але історія Харрі розвивається. Також у творі наявні відступи: у «Нетопирі» вони стосуються або роздумів Харрі, або легенд, які розповідають герої твору.

По-третє, глибока характеристика головного героя: це і є однією з основних елементів привабливості творів Несбо, а саме, детальна, виразна, багатогранна характеристика детектива Харрі Холе. Розглянемо, якими художніми засобами вона створюється: автор змальовує Харрі Холе як типового норвежця: це блондин високого

росту, у нього блакитні очі, але цікавим є те, що на початку «Нетопира» австралійці плугали прізвище Харрі – Холе, і вимовляли його здебільшого як Хоул (з англ. «діра»), сам Несбо коментував, що це неправильне прочитання підсилює ідею зростаючого етичного вакууму, своєрідної духовної прірви всередині персонажа. Він – поліцейський, який через свою працю отримує не тільки рани фізичні (яких з кожним твором більшатиме), а й душевні. Харрі Холе представлений як складний герой з численними внутрішніми конфліктами та соціальними протиріччями. Його образ виконує циклотвірну функцію і є дотичним до широкого кола соціальних проблем – таких, як історична пам'ять та співіснування народів, корупція, кругова порука в правоохоронній системі, насильство зі сторони представників поліції та їх безкарність, а також проблема залежності від алкоголю та іншого.

Багатогранна характеристика детектива створюється і за допомогою психологічного портрету Харрі: читач розуміє, з яким трепетом Харрі ставиться до своєї сім'ї: «...мати була добра і розумна жінка...батько читає лекції в університеті і, хоча йому не подобається, чим ти займаєшся, ніколи тобі про це не говорить. І що людина, яку ти кохаєш над усе на світі — твоя сестра...» [1; с.102], який він романтичний та щирий до коханих жінок: «Харрі піймав себе на думці, що тепер кожне прощання з нею стає для нього «розставанням...» [1; с.141], як важлива для Харрі дружба: «...чому після смерті людини, яку я знаю без року тиждень, я плачу як дитя» [1; с.219], наскільки сильно його захоплює робота: «Мій товариш хотів був сам сісти за кермо. Але я був такий захоплений переслідуванням, що тільки відмахувався...» [1; с.103] та як важко йому не пити: «(Харрі) геть змок, як миша, і йому страшенно хотілося випити» [1; с.288]. Харрі не є ідеальним, він робить помилки, має свої переваги та недоліки, що наближує його до реальності, саме ця суперечливість підштовхує читача співчувати йому; за допомогою прийомів ретроспекції та відступів читачі дізнаються про минуле Харрі та його вплив на теперішнє, що дає змогу зрозуміти глибинні мотиви героя та його переживання.

Важливим художнім елементом цього роману є також застосування символів та міфологічних мотивів: у «Нетопирі» це чорний кажан (нетопир), який у аборигенів символізує смерть, та міфологічні мотиви: австралійську легенду про змія Буббура, яка підсилює мотив боротьби зі злом у творі і надає сакрального сенсу боротьбі Харрі.

Отже, на основі аналізу творів Ю Несбо з циклу про Харрі Холе, зокрема роману «Нетопир», було виокремлено такі художні особливості, як поєднання елементів жанрів (кримінального детективу, соціально-побутового роману, психологічного трилеру та народної міфології), присутність складної, багаторівневої сюжетної структури, глибока

характеристика персонажів, напружена динаміка сюжету, застосування міфологічних мотивів та символів.

Список використаних джерел

1. Несбо Ю. Нетопир. (пер. В. М. Верховня). Видавництво Фоліо, 2011. 388 с.

*Громадська Віта Вікторівна
студентка IV курсу
спеціальності «035.Філологія»*

*Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Пахарєва Тетяна Анатоліївна
м. Київ. Україна*

Джен Ейр як нове втілення жіночого образу в літературі XIX ст.

Новаторство в літературі періоду XIX ст. виразно простежується також у літературній спадщині Ш. Бронте, а саме в романі «Джен Ейр», який було написано в 1847 році. Проте, для його чіткішого бачення, на нашу думку спочатку необхідно звернутися до усталених традицій чи норм цієї епохи, яка йменується Вікторіанством. Тодішні норми моралі й правила етикету, суспільні норми часто стають предметом дослідження науковців. Літературні шедеври цього періоду є важливим джерелом з дослідження культурного аспекту епохи. Роман Ш. Бронте «Джейн Ейр» прекрасно зображує буденність Вікторіанства, особливо статусу жінки в тодішньому суспільстві, стосунки з протилежною статтю та життя взагалі. Характерними рисами Вікторіанства були соціальна нерівність чоловіка ті жінки, гендерна нерівність, та в інших сферах життєдіяльності. У тодішньому суспільстві верховенства чоловіка над жінкою остання вважалась залежною від чоловіка. Так, у романі, містер Рочестер у наказовому тоні спілкується з Джейн Ейр: «Ні! Ви залишитесь! Даю вам слово. І дотримаю його», на що отримує ствердну відповідь: «<...>А я кажу, що мушу виїхати! заперечила я збуджено, аж сердито.<...>Чи ви гадаєте, що я автомат? Машина без почуттів?! Ви помиляєтесь! Я маю таку саму душу, як і ви... і таке саме серце!» [Бронте 1971, с. 261]. Хоча розмова мала досить люб'язне забарвлення, проте в цій ситуації бачимо чергову спробу прояву лідерства з боку чоловіка, але Ш. Бронте внесла свою новизну, яка віднайшла своє відображення у заперечній відповіді Джейн Рочестерові. Таке ієрархічне становище першості маскуліності породило стереотип про те, що чоловікам

більш властивий розум, поміркованість, суспільно-політична діяльність, науково-інтелектуальна властивість тощо. Тоді як діяльність жінки була агресивно обмежена і визначена домашніми, побутовими, господарськими справами. Можна сказати, що жінка сприймалася як істота емоційна, котра мала у власних основах опертя на чуттєві якості, що зумовлювало до неї вибачливе ставлення [Берко 2018, с. 169].

На тлі великої кількості героїнь згаданої формації, яка була панівною в час Вікторіанства, Ш. Бронте формує і створює новий, відмінний образ жіночої особистості. Письменниця творить тип героїні з невластивими для тогочасної культури та суспільства рисами характеру і вдачі, вдачі яка здатна проявити цей характер і не погодитись на усталені правила й норми, що втілювалось у Джейн Ейр. Героїні властиві розум, освіченість, жага до змін та знань і що найважливіше сміливість проявляти такі властивості. Жінка у романі Ш. Бронте знає і ратоборствує за власні права, самостійно звершує вибір спираючись на власні аргументи й поміркованість, врешті працю й забезпечує свою стабільність і фінансову незалежність [Бесараб 2021, с. 28]. Джейн хоробра і запальна особистість з властивим їй непередбачуваним і непрогнозованим протестом проти всілякої несправедливості й утисків що спостерігається з ранніх років героїні, яка просто бунтує проти виховательки. Особливістю образу Джейн є також те, що вона не вирізняється надзвичайною вродою, це також є своєрідним нововведенням, оскільки до цього моменту, жінки-героїні зображувались вродливими. Сестри Ш. Бронте стверджували їй, що найправильніше зробити героїню цікавою – зобразити її вродливою, інакше ніяк. Проте Ш. Бронте відповіла: «ви побачите, що ви помиляєтесь: я покажу вам героїню таку саму негарну й маленьку, як я сама, і вона буде такою ж цікавою для читача, як ваша» [Гаскелл 2016, с. 53]. І не помилилася.

Підсумовуючи, можна ствердити, що Ш. Бронте зруйнувала стереотипи про чоловіка як протагоніста в житті й вивела на перші щаблі подій нову жінку, яка, долаючи життєві труднощі й негаразди, здобуває бажане та обстоює власні права в світі, де чоловік займає верхнє положення в ієрархії. Концепція жінки епохи Вікторіанства зазнає незворотних трансформацій. Жінка з наївної та простодушної господарки змінюється на сильну, вольову особистість, яка не поступається чоловікові ні інтелектом, ані життєвим досвідом.

Список використаних джерел

1. Берко К. Г. Становище жінки у вікторіанському суспільстві за романами Шарлотти Бронте. Україна у світовому історичному просторі: зб. матеріалів Всеукр.

наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 20 квітня 2018 р. Маріуполь: МДУ, 2018. – С. 169–170

2. Бронте Ш. Джен Ейр / пер. з англ. П. Соколовський. – К: Видавництво «Дніпро», 1971. – 463 с.

3. Бесараб О. Жіночі образи творів Ш. Бронте: типологічний аспект. Journal «Ukrainian sense». 2021. № 1. С. 22–33

4. Гаскелл Е. Життя Шарлотти Бронте. – М.: «Ексмо», 2016. – 167 с.

*Гумен Олена Миколаївна
студентка V курсу
спеціальності «014. Середня освіта. Мова і література»*

*Науковий керівник:
доцент
Александрова Лорина Галіківна*

Сучасні технології кооперованого навчання майбутніх вчителів англійської мови

Сьогодні надзвичайної актуальності набуває використання технологій кооперованого навчання. Вимушена ізоляція населення протягом останніх років – епідемія Ковід, безпекові загрози під час воєнного стану, умови життя вимушених переселенців – по-новому розкриває необхідність отримати знання і набути уміння навчання у парі, у групі та у колективі. Модернізація освітніх процесів вимагає високого рівня професіоналізму педагогів, здатних до саморозвитку та фахового зростання в руслі застосування сучасних технологій навчання.

Метою роботи є розглянути особливості сучасних технологій кооперованого навчання як засобу навчання майбутніх вчителів англійської мови.

Коопероване навчання – це метод навчання, що оснований на співробітництві учнів та студентів у групах [1]. Цей метод допускає багато варіантів, а саме: освоюючи академічний матеріал, треба працювати групою. Кожна група повинна мати в своєму складі осіб з різним рівнем знань, і тих, що добре знають матеріал, і тих, що відстають. Групи повинні бути різномірними за статевою ознакою, повинна бути передбачена система заохочень як для всієї групи, так і для окремих її членів. Коопероване навчання забезпечує більш високу результативність при вивченні математики, суспільних наук, іноземних мов. Така технологія ефективна як для обдарованих дітей, так і для школярів, що мають більш скромні здібності як в молодших, так і в старших класах, а також для студентів закладів вищої освіти.

Кооперована технологія навчання має свої корені у педагогічній теорії та практиці. Історія її виникнення і розвитку може бути відстежена до різних педагогічних шкіл та досліджень, що активно проводилися протягом останніх десятиліть. Використання інноваційних технологій кооперованого навчання в системі професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови є предметом наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців. Цими питаннями займалися С. Вітвицька, О. Дубасенюк, Л. Калініна, О. Місечко, І. Самойлокевич, В. Баркасі, Д. Джонсон (D. Johnson), Р. Джонсон (R. Johnson), М. Дойч (M. Deutsch), К. Коффка (K. Koffka), О.

Мазко, Л. Пироженко, М. Сідун [2, 3]. Проте при значній кількості праць, присвячених розгляду різних аспектів підготовки майбутніх учителів англійської мови, зокрема кооперованого навчання як інтерактивної форми навчальної взаємодії, недостатньо розробленою в українському освітньому просторі залишається проблема комплексного аналізу та наукового обґрунтування моделі підготовки майбутніх учителів англійської мови до реалізації технологій кооперованого навчання в професійній діяльності.

Щоб коопероване навчання давало бажаний ефект, необхідна наявність ще двох компонентів: системи групового заохочення і механізму стимулювання особистої відповідальності. Заохочення всієї групи сприяє тому, що її члени допомагають один одному засвоювати матеріал. Однак якщо групі винагороди недостатньо вагомими, то члени групи менш уважно ставляться до пізнавальних потреб своїх товаришів.

Існує кілька варіантів моделі кооперованого навчання. Одна з них отримала назву STAD (Student Teams – Achievement Divisions, тобто команди – бригади для підвищення результатів). Відповідно до цієї моделі шкільний клас, наприклад, поділяється на групи по чотири учні в кожній. Всі групи мають змішаний склад – кожна складається з хлопців і дівчат з різними здібностями. Спочатку вчитель пояснює матеріал, а потім діти приступають до роботи, прагнучи зробити так, щоб матеріал був зрозумілий і засвоєний усіма членами їхньої групи. Контрольну роботу з вивченого матеріалу всі учні виконують індивідуально. Результат, показаний кожним учнем, порівнюється з його ж власним попереднім середнім результатом, і отримана різниця оцінюється в балах. Особисті бали підсумовуються для підрахунку командного результату. Команди, яким вдається набрати необхідну (згідно з установленими критеріями) кількість балів, отримують якусь винагороду.

Наступна модель називається TGT (Teams – Games – Tournament, тобто команда – гра – турнір). Створення команд здійснюється на тих же принципах, що і при використанні моделі STAD. За тією ж схемою відбуваються пояснення вчителя чи викладача і командна робота для забезпечення засвоєння матеріалу, проте замість контрольної роботи проводиться турнір, у ході якого учні або студенти змагаються з членами інших команд і заробляють очки для командної скарбнички.

Третя модель – метод Jigsaw, тобто американської мозаїки. При цьому підході клас або навчальна група поділяються на команди по шість осіб. Кожна команда отримує завдання вивчити певний матеріал, що складається з шести розділів. Кожен член команди призначається відповідальним за вивчення якого-небудь одного розділу. Члени різних команд, які отримали той самий розділ, збираються разом і працюють в так званих експертних групах, розбираючи детально свою частину завдання. Потім вони повертаються з експертних груп у свої команди і по черзі вчать своїх товаришів того, що вивчили самі. Мотивація, щоб уважно слухати і підтримувати членів своєї команди, створюється за рахунок того, що повідомлення товариша по команді – єдиний доступ до навчального матеріалу. Крім того, у будь-якого учасника є власний стимул для того, щоб точно і детально представляти свій матеріал, оскільки він несе відповідальність за те, як цей матеріал засвоять його товариші по команді.

Ще один різновид кооперованого навчання – модель Learning Together, тобто вчимося разом. Відповідно до цієї моделі учасники повинні заповнити робочі аркуші, об'єднавшись у групи по чотири-п'ять чоловік. Від групи подається один заповнений тест, за яким оцінюється загальний результат. Ця модель спрямована на створення сприятливого навчального середовища, в якому учні чи студенти співпрацюють між собою для спільного досягнення академічних цілей та розвитку особистості.

Коопероване навчання передбачає широку різноманітність видів діяльності, які застосовуються на заняттях з метою іншомовної взаємодії та співробітництва між учнями та студентами. Використання сучасних педагогічних технологій, а саме технологій кооперованого навчання, сприятиме формуванню компетентності в професійно-орієнтованому говорінні; загальному розвитку особистості, оскільки

розвиватиметься творче та аналітичне мислення, психологічна гнучкість, позитивна мотивація до неперервної самоосвіти; вироблятимуться навички самостійного наукового пошуку, вміння оновлювати та примножувати знання.

Список використаних джерел

1. Присяжнюк, О. (2014). Коопероване навчання. *Школа*, 3, 56–57.
2. Johnson, R. (1993). *Leading the Cooperative School*. Edina. MN: Interaction Book Company, 315–342.
3. Slavin, R. E. (1989). Research on Cooperative Learning: an international perspective. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 33(4), 9–15.

*Гурин Марина Миколаївна
студентка III курсу
спеціальності «Філологія (Українська мова та література)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Хижун Ярослава Володимирівна*

Перекладацькі трансформації при відтворенні англійської лексики фешн-індустрії

Метою нашого дослідження було вивчити та проаналізувати перекладацькі трансформації, які відбуваються при відтворенні англійської лексики в сфері моди. Це дозволить нам краще розуміти специфіку перекладу термінів та виразів, пов'язаних із модою, зокрема, українською мовою. Такий аналіз допоможе вдосконалити якість перекладу текстів та забезпечити їх належне розуміння та сприйняття аудиторією.

Головна тема дослідження полягає у вивченні та аналізі специфічних методів перекладу термінів, виразів та концептів, які використовуються в сфері моди. Це включає в себе дослідження не лише лінгвістичних аспектів перекладу, а й культурних та соціальних відтінків, що впливають на сприйняття та розуміння модних термінів в різних мовних та культурних контекстах. Дослідження спрямоване на виявлення особливостей перекладу в цій галузі, розкриття потенційних проблем та знаходження оптимальних стратегій для ефективного відтворення англійської лексики фешн-індустрії на інші мови. Його результати можуть бути корисними для перекладачів, лінгвістів, а також фахівців у сфері моди та культурного дослідження.

Тема перекладацьких трансформацій у сфері моди є дуже актуальною і важливою в сучасному світі. Зростання глобалізації призвело до того, що модна індустрія стала ще більш міжнародною, а термінологія та тренди швидко поширюються між країнами та культурами. У зв'язку з цим, перекладачам часто доводиться стикатися з викликом відтворення модних термінів та концепцій, які можуть мати унікальні відтінки значень в різних мовних середовищах.

Оскільки мода відіграє значну роль у культурному житті суспільства, правильний та точний переклад модної лексики є важливим елементом забезпечення взаєморозуміння та ефективного сприйняття модних трендів іншими мовами. Тому актуальність дослідження перекладацьких трансформацій у сфері моди беззаперечна.

Виклад основного матеріалу. У сучасному мовознавстві термін «дискурс» використовується неоднозначно, що зумовлено багатовимірністю дискурсу та його численними інтерпретаціями. Кожен дискурс є суспільним інститутом і має свої особливості. Дискурс індустрії моди це продукт свідомої творчості людей світу моди, він включає в себе сукупність опозицій і правил поєднання елементів одягу. Метою дискурсу індустрії моди є опис і презентація моделей одягу. Учасниками дискурсу індустрії моди є адресанти (редактори, стилісти, модельєри, фотографи, манекенники, постачальники модного одягу) і адресати (клієнти, читачі, замовники). Не слід забувати тут і про лінгвістичну експресію, експресивна функція набуває певної лінгвістичної форми завдяки посиленню мовлення з використанням певної інтонації, порядку вживання слів, емфатичним конструкціям з метою найбільш вдалої передачі важливої думки [5].

Під час дослідження було виявлено декілька кліше. Наприклад, Last collection influenced on fashion Остання колекція вплинула на світ моди, *Fashion House Дім моди, Design agency showed* Креативні агенції представили, *(name) presented his / her new collection* (Ім'я) представив свою нову колекцію. *Інколи статті навмисне починають цитатою одного з дизайнерів чи критиків моди, а потім або аргументують свою точку зору, або розповідають про подію. Наприклад, "I feel like brushing them a bit! I'm dying to take out my little hairbrush" Charlotte Olympia Dellal exclaimed at the Emilio de la Morena show in London. «Я відчуваю велике бажання трохи їх зачесати! Я ледве тримаю себе в руках, щоб не дістати свою маленьку щітку для волосся», заявила Шарлота Олімпія Деллал на показі Еміліо де ла Морена в Лондоні.*

Цікавим фактом є переклад та відповідність цих написів в українських та англійських виданнях, наприклад: *Styling and photography стиль та фотографія, Make-up візажист, Hair перукар, Styling assistance помічник стиліста, Model модель.* Залежно від журналу вони можуть варіюватися. Зазвичай ці відомості вказуються в правому верхньому куті сторінки, а в лівому нижньому куті розміщують список назв одягу, які зображуються на фотографії, їх ціну, назви колекцій та назву будинку мод.

Лексичний склад англійської мови завжди активно поповнювався, оскільки існувала необхідність номінації нових явищ, які виникали внаслідок розвитку промисловості, інформаційних технологій, систем комунікації, глобалізації у світовій

економіці, уніфікації та взаємного збагачення культур [2, с. 88]. Але незважаючи на важливість дослідження даної теми та значні перспективи її розширення це питання досліджували не так багато науковців. Так науковиця Коваленко Г. М. досліджувала безпосередньо англійську лексику моди та словотворчі процеси, пов'язані з нею. Дослідниця Вердієва З. С. дослідила лексико-семантичні поля, не оминувши увагою і лексику моди.

В лексиці моди представлені всі засоби словотвірної номінації, притаманні сучасній англійській мові: лінійні (наприклад, слово **streetwear** утворилося шляхом додавання афіксу *-wear* до *street*, що вказує на модний стиль одягу); Словоскладання, наприклад, **athleisure** (з'єднання *athletic* та *leisure*), що описує стиль одягу, який комбінує елементи спортивного одягу та повсякденного. Утворення акронімів: **YOLO** (You Only Live Once), що використовується для вираження настрою або підтримки ризикованих рішень (афіксація, усічення основи, словоскладання, утворення акронімів, телескопія, редуплікація, іконічний словотвір), нелінійні, такі як переосмислення лексичних значень слів, до прикладу, слово **sneakers** раніше асоціювалося з тихим кроком, але тепер вживається для опису спортивного взуття (конверсія, компресія, переосмислення лексичних значень слів, міжкатегоріальний перехід), а також оказіональна номінація. Наприклад, **Insta-worthy** чи **instagrammable**, слова, які використовуються для опису чогось, що підходить для публікації в Instagram, виражають модність та відповідність сучасним трендам. **Quarantine chic** – це новий стиль одягу або зачіски, які виникли під час карантину через пандемію COVID-19. Номінація в лексиці моди відбувається також через запозичення та шляхом утворення словосполучень. Важливу роль у цьому процесі відіграють соціокультурні чинники [3, с. 183].

Лексичні одиниці на позначення видів одягу та елементів одягу з домінуванням фонологічного складника поділяються на запозичення, варваризми, ксенізми – слово або вираз, що не є асимільованим для мови, котра запозичила їх. Ксенізми зберігають оригінальну структуру слова або виразу. Наприклад: пап'є-маше, шаланда, гротеск, авеню) та калькування [4].

Шляхом запозичення утворилась більша частина лексики дискурсу індустрії моди, наприклад, *aca* (*Arabie верхній одяг без рукавів*), *acetate* (*French*) *синтетична тканина з блиском*, *batic* (*Javanese*) *тканина зі спеціальним індонезійським способом нанесення малюнку на тканину*. Варваризми не є численними, наприклад, *crêpe-de-Chine* *китайський крен*, *décolletage* *декольтований ліф*. До ксенізмів автори відносять слова, які виражають специфіку побуту, країни, а також реалії, наприклад, *aloha shirt*

гавайська сорочка, angrakha довга чоловіча сукня в Індії. Калькування є особливим типом запозичень іноземних слів, словосполучень, виразів, наприклад, *haute couture* (French) = *high fashion висока мода, haut ton* (French) = *high style високий стиль.*

Морфологічні таксони індустрії моди визначаються за допомогою морфем – найменших значущих одиниць мови, які несуть граматичне або семантичне навантаження. Ці морфеми можуть бути афіксами (приставками та суфіксами), які додаються до основи слова для утворення нових слів. Лексичні одиниці, утворені морфологічним способом, поділяються на кілька груп. Моделі термінотворення за допомогою афіксів, в свою чергу, традиційно поділяють на суфіксальні, наприклад: *designing проектування, weaver ткач, fashionable модний; префіксальні*, наприклад: *undergarment спідня білизна, underskirt нижня спідниця, semi-sheer напівпрозорий та префіксально-суфіксальні* (або змішані), наприклад: *unwrinkable той, що не мнеться, unlined без підкладки.*

До морфолого-синтаксичного способу автори відносять **словоскладання** (наприклад, *tie-rip шпилька для краватки, tailcoat фрак, armhole пройма, shoulder-strap бретелька*), **конверсію** (наприклад, *to iron прасувати, to button застібати на гудзик*) та **скорочення**, що в свою чергу поділяються на **абрєвіацію** (CFD a Council of Fashion Designers Європейська Рада Дизайнерів), **усічення** (*mac/mack mackintosh непромокальний плащ*), **стяжіння** (*high-heels від high-heeled shoes туфлі на високих підборах*), **еліпсис** (*Raglan (sleeve) рукав реглана*).

На основі семантичного аналізу можна побачити, що у визначеннях моди найчастіше траплялися семантичні компоненти такі, як *style, dress та clothes*. Тому, ми можемо визначити моду як соціокультурне явище, в основі якого лежить сприйняття певних стилів убрання актуальних на певний момент [1, с. 2].

Висновки і перспективи подальших досліджень. У результаті дослідження було виявлено, що важливо перекладати слова терміном, що пояснюється не тільки адекватністю перекладу, а й чіткістю передачі інформації, яку повинен зрозуміти читач. Виходячи з вище сказаного, при перекладі термінів даної індустрії, що не мають відповідників у мові перекладу, перекладачі зазвичай вважають коректним використання описового та контекстуального способів перекладу.

Оскільки дискурс індустрії моди постійно еволюціонує через появу нових артефактів, а отже і нових лексичних одиниць та їх позначення, а також через розвиток комунікативних технологій дискурсу, подальше дослідження в обраному напрямі є, на нашу думку, перспективним. Зокрема з'ясування ступеня взаємного впливу європейських мов у галузі моди, пошук перекладацьких еквівалентів реалій мови та

дослідження специфіки асиміляції іншомовних лексичних одиниць є, на нашу думку, на часі.

Список використаних джерел

1. Дихнич Л. П. Феномен моди в соціокультурних процесах ХХ століття: Автореф. дис. канд. іст. наук: 17.00.01 / Л. П. Дихнич; Київ. нац. ун-т культури і мистец. К., 2002. 20 с.
2. Коваленко Г. М. Особливості використання слова fashion та похідних, утворених із його участю, у сучасній англійській мові. *Проблеми романо-германської філології*: Збірник наукових праць. Ужгород: «Патент», 2002. 94 с.
3. Коваленко Г. М. Словотвірні типи в англійській лексиці моди ХХ століття. *Сучасні дослідження з іноземної філології*: Збірник наукових статей. Ужгород: ТОВ «Борнео», 2004. Випуск 2. С. 183–187.
4. Тодор О. Г. Французькі запозичення. *Культура слова*. 2002. № 60. С. 11–15.
5. Vasylenko O., Khyzhun Ya. Translation strategies in reproducing the expressive means of public political speech: peculiarities and techniques. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 9. Сучасні тенденції розвитку мов. Випуск 21. Київ, 2021. С. 32–46.

*Гуцева Вероніка Андріївна
студентка I курсу
спеціальності «Прикладна лінгвістика»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Василенко Оксана Миколаївна*

The Use of the Phrasal verbs with GET

Phrasal verbs are an important part of the English language, they are used to express various actions, processes and states. One of the most frequently used phrasal verbs is *get*. Many scholars and linguists have studied the use of phrasal verbs with *get* and their influence on the English language. One of the leading researchers in this area was Professor Randy Gallagher, who studied the semantic and syntactic aspects of the use of phrasal verbs in speech. Another scientist is David Crystal, a well-known English linguist and author of numerous books and articles on linguistics. Research by Gallagher has highlighted the variety of use of phrasal verbs with *get* in the English language. These constructions were classified according to semantic and syntactic features, which helps to better understand their meaning and usage.

Lexical usage of the verb “TO GET”

1. GET + noun/pronoun

When *get* is followed by a noun or pronoun, it usually means to obtain, to receive, to buy:

I got (=received) a postcard from Darren yesterday; She got (=bought) a new coat from Zappaloni in Rome.

It can also be used instead of to earn:

I get (=earn) \$7 an hour.

In the next example we can also use it in the sense of to catch (an illness, a bus, a criminal):

Wrap up warmly so you don't get (=catch) a cold; The police got (=caught) him in the end.

Actually this list seems to be endless. You can get somebody by phone (=communicate with them) as well as you may get this lesson (=understand it) or some film or book can get you (=have a strong effect on you, impress you very much).

2. GET + adjective

When get is followed by an adjective, it usually means become, but most people will use GET...

Turn that radiator on so you can get (= become) warm.

3. GET + past participle

Get is often used for expressions where other European languages use reflexive verbs (зворотні дієслова: одягтися, одружитись...). We use this to talk about something we do to ourselves: get dressed, get married, get divorced, get confused, get lost, get engaged

4. GET + place expression

In this case GET means to reach, arrive at a place:

We got to (=arrived in) London around 6 p.m.; What time will we get (=arrive) there?

5. GET + preposition

When GET is followed by a preposition it forms various phrasal verbs and usually implies some kind of change or movement. Here are some of the most common ones:

To get away = to escape

The thief got away from the police;

To get out = to leave

I got out of class at 3.30;

To get over = to recover from an illness or bad occurrence

He got over his operation very quickly.

Grammatical usage of the verb "TO GET"

1. The verb GET is sometimes used instead of BE in forming the Passive Voice:

The thief got caught (= was caught) when he used a stolen credit card.

I got invited (= was invited) to Terry's wedding.

2. "get used to" indicates that you have adapted or become accustomed to something you may or may not like. At first you don't like something, then you "get used to it." It becomes a part of your life.

I got used (=звик) to this noise.

If you want to say that you got used to some action use GERUND, not infinitive!

I got used to sleeping in this room.

3. The structure GET + OBJECT + PAST PARTICIPLE can be used in 2 cases:

a) it can mean to finish doing something...

It has been so humid lately that it takes days to get the washing dried.

b) it can be used to talk about arranging for something to be done by somebody else.

Peter has gone to the garage to ask about getting the car fixed. (Somebody else will probably fix his car).

5. The construction “to get somebody to do something” usually means “to convince somebody to do something” or “to trick someone into doing something.”

The government TV commercials are trying to get people to stop smoking; How can parents get their children to read more?

Therefore, the study of phrasal verbs with *get* is an important aspect of learning the English language and its use in various communication situations. They expand the possibilities of expressiveness and accuracy of speech, allowing us to express various ideas and shades of meanings. Such studies not only deepen our understanding of the language system, but also contribute to the improvement of communication skills with English-speaking interlocutors.

Список використаних джерел

1. David Crystal. The English language. Cambridge University Press, 2002.
2. Cambridge Phrasal Verbs Dictionary Second Edition. Cambridge University Press, 2006.
3. Steven Collins. Practical Everyday English: A Self-Study Method of Spoken English for Upper Intermediate and Advanced Students. Montserrat Publishing, 2009.

*Давідчик Яна Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта»*

*Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Пахарєва Тетяна Анатоліївна
м. Київ, Україна*

Мультикультурність Індії та її вплив на С. Рушді

У романі "Опівнічні діти" Салман Рушді демонструє інноваційний підхід до наративної техніки, який маркує значний відхід від традиційних методів оповіді. Рушді не лише експериментує з технікою розповіді та мовою, але й відкриває новий вимір у використанні англійської мови в індійській літературі. Вільям Уолш відзначає цю техніку як унікальне поєднання магічного реалізму, екстравагантної сили та символічної структури, що відображає енергію роману на безпрецедентному масштабі, продовжуючи сторічну традицію індійської літератури англійською мовою.

Особливо Рушді застосовує техніку оповіді від першої особи, яка дозволяє персонажам бути представленими задовго до їх безпосередньої появи в наративі, створюючи таким чином очікування та напругу у читача. Роман охоплює сімдесят п'ять років історії Індостану, з головним персонажем, Салімом Сінаєм, який розповідає історію свого народження паралельно з народженням індійського субконтиненту. У цьому наративі хронологічні рамки втрачають свою визначеність, а Салім, подібно до персонажа "Махабхарати" Санджаї, має магічну здатність бачити на відстані та читати думки, що збагачує оповідь метафоричним змістом [1].

Рушді вправно використовує елементи як східної, так і західної літературних традицій, створюючи багатовимірний текст, що віддзеркалює глобальні культурні зв'язки. Він посилається на твори таких авторів, як Лоуренс Стерн, Гюнтер Грасс, Габріель Гарсія Маркес, Редьярд Кіплінг, демонструючи свій космополітичний підхід. Головний герой, Салім, є символом культурного злиття, що відображає різноманіття Індії через свою мультирелігійну ідентичність.

У романі "Опівнічні діти" Салмана Рушді застосовано прийом магічного реалізму, що являє собою інноваційний метод оповіді, відмінний від традиційних наративних технік. Термін "магічний реалізм" було введено в обіг німецьким критиком

Францом Рохом у 1925 році для опису художніх тенденцій у творчості деяких німецьких митців початку XX століття, але застосовано до літератури Алехо Карпентьєром у кінці 1940-х років, ставши згодом характерним для латиноамериканської літературної традиції. Магічний реалізм характеризується вплетенням елементів магії та фентезі у реалістичну оповідь, що включає змішування реального та надприродного, маніпуляції з часом, а також використання снів, міфів та фольклору [3].

Салман Рушді, включаючи до своїх творів техніку магічного реалізму, вніс значний вклад у розвиток індійської літератури англійською мовою, як визнано критиками. "Опівнічні діти", наряду з "Соромом" та "Сатанинськими віршами", демонструють унікальне поєднання реальності та уяви, розкриваючи глибинний зміст і виражаючи культурні та історичні особливості через призму магічного реалізму.

В "Опівнічних дітях" зокрема, головний герой Салім Сінай володіє незвичайним даром нюху, який дозволяє йому відчувати думки та емоції інших людей, символічно пов'язуючи цей дар із магічною спадщиною його діда Адама Азіза. Цей аспект слугує прикладом використання магічного реалізму Рушді для створення багатовимірного нарративу, що одночасно відображає індивідуальний досвід та ширші соціокультурні контексти.

Аналізуючи роман Салмана Рушді "Опівнічні діти", можна ідентифікувати значний вплив бомбейської кіноіндустрії на його нарративну структуру. Рушді інтегрує елементи кінематографії, характерні для бомбейських кінопродукцій, що робить текст візуально багатим та динамічним, схожим на сценарій фільму. Це виявляється у стандартних сюжетних розв'язках та типових персонажах, як-от добра няня Мері Перейра, що відтворює стереотипні образи, знайомі глядачам бомбейських фільмів.

Обмін місцями Шиви та Саліма в момент народження є одним із найбільш обговорюваних елементів кінематографічного характеру у "Опівнічні діти". Сам Рушді у своєму есе "Опівнічні діти та ганьба" робить коментар, в якому визнає, що цей мелодраматичний прийом є характерним для кінематографії Bombay Talkies і фільмів категорії B, підкреслюючи ідею, що такі нарративні техніки є відображенням кіноміста, яке має вміщати подібні концепції. Рушді вважає, що персонажі роману є не стільки дітьми своїх батьків, скільки дітьми епохи та історії.

Крім того, роман включає інші кінематографічні елементи, такі як образи природних матерів, протиставлених злим мачухам, та добродішних героїв-чоловіків, протиставлених їхнім злим антагоністам. Шива, альтер-его Саліма, втілює в собі як роль повстанського героя, так і лиходія, характерного для бомбейського кіно. Таке

зображення відображає кінематографічний вплив на індійську культурну свідомість 1970-х та 1980-х років, демонструючи масштаб і важливість бомбейської кіноіндустрії у формуванні наративів.

Один із виразних аспектів наративу Салмана Рушді полягає у залученні англійської мови, через інтеграцію слів хінді та урду, що забезпечує твору особливий східний колорит. Автор вдається до такого лінгвістичного злиття, яке можна охарактеризувати як чатніфікацію мов, де слова з хінді та урду використовуються у контексті англійської мови з неперевершеною майстерністю. Серед цих слів виявляються «ekdum», «angrez», «nasbandi», «dhoban», «firangee», «takshasas», «garam masala», «baba», «badmash», «goondas», «sarpanch», «raan», «khichari», «gur» та інші, що вписуються в текст з незаперечною природністю. Рушді також включає у свій роман використання виразів та фраз, як-от «баап-ре-баап», «хай-хай», «саб куч», «чи-чи», «пяр кия дарна кя», «оопер-ніше», «bhai-bhai», «nimbu-rani», демонструючи тонке розуміння мовної ігровості [2].

Крім того, Рушді вдається до креативного поєднання слів і фраз, створюючи композити як «overandover», «suchandsuch», «birthanddeath», «updownup», «blackasnight», що свідчить про його інноваційний підхід та глибоке володіння англійською мовою [2]. Ці лінгвістичні експерименти збагачують текст «Опівнічні діти», роблячи його предметом зацікавлення для аналізу. Водночас, використання таких неправильних форм, як «unquestionabel», «straaange», «ees», «existence», а також граматично некоректних слів, як «mens», «informations», «lifeliness», підкреслює аспекти вживання англійської мови в індійському контексті, відображаючи її адаптацію та варіації у повсякденному спілкуванні.

Загалом, інноваційна наративна стратегія Салмана Рушді в «Опівнічні діти» представляє собою комплексне та глибоко мистецьке творіння, що відрізняється не тільки змістом та витонченою обробкою, але й новаторською технікою оповіді. Ця техніка, поєднуючи лінгвістичні експерименти з багатозаровістю сюжету, дозволила Рушді зайняти видатне місце серед лауреатів Букерівської премії останніх двадцяти п'яти років, наголошуючи на його здатності переосмислити традиційні підходи до романного жанру.

Література

1. *Hutcheon, 1989 – Hutcheon, Linda. Historiographic Metafiction Parody and the Intertextuality of History. Intertextuality and Contemporary American*

Fiction. Ed. O'Donnell, P., and Robert Con Davis. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1989. P. 3-32.

2. *Rushdie S. Midnight's Children / S. Rushdie. — London: Vintage, 1995. — 463 p.*

3. *Waugh, 1984 – Waugh, Patricia. Metafiction. The theory and Practice of Selfconscious Novel. L., NY : Methuen, 1984. 176 p.*

Данилова Юлія Миколаївна
студентка 4 курсу
спеціальності «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Бегека Д.А
м. Київ. Україна

Використання метафор у сучасних засобах масової комунікації.

У сучасному світі, де інформація є ключовим ресурсом, велику роль відіграє масова комунікація. Її системи не лише відображають, а й активно формують суспільний прогрес, впливаючи на становлення політичних, правових та етичних стандартів.

Політична риторика набуває особливої актуальності у сучасному політичному житті, що ставить нові вимоги до політиків і кожного члена суспільства. Політичні ідеї та владні взаємодії знаходять своє вираження в мові, визначаючи можливі шляхи політичної діяльності. Засоби масової інформації, будучи основним майданчиком для політичного дискурсу, слугують індикатором демократії в суспільстві, демонструючи головні принципи демократично організованої спільноти.

Сьогодні метафора широко застосовується в публіцистиці, як українською, так і англійською мовами, проте її роль і місце в політичному мовленні потребують додаткового вивчення. Це призводить до необхідності порівняльного дослідження використання політичних метафор у сучасних медіа.

Метафори відіграють важливу роль у формуванні людського сприйняття, будучи вбудованими в структуру мислення та сприяючи розумінню соціальної реальності. У медійному просторі концептуальна метафора наділяє текст експресивністю, сприяючи поширенню політичних ідей.

Засоби масової інформації використовують різноманітні типи метафор, включаючи антропоморфні, що пов'язують явища з людськими характеристиками, мілітарні, що порівнюють події з воєнними діями, природоморфні, що асоціюють ситуації з природними феноменами, та артефактні, які використовують предмети для опису явищ. Це відкриває широкі можливості для впливу на аудиторію та формування громадської думки через мову ЗМІ [4, с. 126-163].

Класифікація метафор за А. П. Чудіновим виокремлює основні категорії за сферами життя: індивід, суспільство, природа та виробнича людина. Він вказує на такі категорії як фізіологічні, морбідні, сексуальні та метафори, пов'язані з сімейними зв'язками в рамках людської сфери; кримінальні, воєнні, театральні, спортивні та ігрові у сфері суспільства; зооморфні та фітоморфні у природній сфері; а також метафори, пов'язані з будівлями та механізмами у сфері артефактів [2].

В масовій комунікації найбільш ефективним видом метафор виявляється соціоморфна, яка представляє світ через призму соціальних взаємодій та активностей [1, с. 545]. Це підкреслює, як політичні події та взаємини відображаються і впливають на суспільство через мову медіа.

Соціально-політичні зміни в країні часто супроводжуються появою нових метафор, що допомагають характеризувати ці події. Журналісти та публіцисти використовують метафоричні образи для опису політичних фігур та процесів, зокрема, порівнюючи політику з театром, політиків з акторами чи спортсменами, політичні дії зі спортивними змаганнями або іграми, а також вдаючись до образів стихійних лих, казок чи тварин для опису політичної атмосфери.

Такі метафори в мас-медіа виступають як засоби впливу на громадську думку, формуючи уявлення про політичні процеси та їх учасників. Вони дозволяють журналістам і аналітикам створювати більш зрозумілі та запам'ятовувані образи, що сприяє залученню уваги аудиторії та кращому розумінню політичних подій [1, с. 545; 33].

Соціоморфна метафора в медійному мовленні виявляється через різноманітні метафоричні образи, що дозволяють представити політичні процеси під різними кутами зору. Порівнюючи політику з театром, журналісти намагаються сформувані уявлення про політичні події як про добре поставлений спектакль, де кожен елемент є частиною великого шоу. Це створює у глядачів враження, що політика — це не що інше, як розвага. Гральна метафора підкреслює непостійність і непередбачуваність політичного життя, де кожен хід може призвести до непередбачених наслідків. Спортивна метафора, в свою чергу, асоціює політику зі спортивними змаганнями, підкреслюючи конкуренцію, наполегливість та прагнення до перемоги.

Використання різноманітних метафор у медійному просторі відіграє ключову роль у формуванні громадської думки. Журналісти, застосовуючи концептуальні метафори, не лише інформують аудиторію, а й впливають на її сприйняття подій, допомагають структурувати мислення та надають інструменти для аналізу та розуміння суспільно-політичних процесів [3, 39-40].

Метафора, таким чином, є важливим інструментом в руках ЗМІ, дозволяючи збагатити текст емоційною виразністю та глибиною змісту. Через метафоричні образи журналісти можуть спонукати аудиторію до роздумів над важливими питаннями сучасності, формувати у свідомості читачів певні ціннісні орієнтири.

Список використаних джерел

1. Єгорова, Т. Р. (2023). *Метафорика протистояння в англомовній політичній риторичі і її переклад українською мовою.*
2. Єценко, Т. (2010). *Семантико-стилістичні типи метафор: теоретичний аспект.* Дон. вісн. НТШ. С. 224 – 230.
3. Житарюк М. Г. *Теорії та моделі масової інформації (масова комунікація).* Львів, 2015. 220с
4. *Маніпуляції в ЗМІ - Основи медіаграмотності (теорія).* [Стаття]. URL: [http://zps19.at.ua/publ/mediateksti_vid_ekspertiv/manipuljaciji_v_zmi_osnovi_me di_agramotnosti_teorija/15-1-0-194](http://zps19.at.ua/publ/mediateksti_vid_ekspertiv/manipuljaciji_v_zmi_osnovi_me_di_agramotnosti_teorija/15-1-0-194).

*Демянчук Анастасія Миколаївна
студентка III курсу
спеціальності «Українська мова та література, англійська мова»*

Аналіз лінгвостилістичних засобів лексико-семантичного та синтаксичного рівнів промов політика Джо Байдена за 2023 рік

Промова ще з давніх часів і до сьогодні є одним з найбільш впливових видів публічного виступу. У політичному дискурсі її використовують як засіб впливу на велику кількість людей. М. О. Діденко у своєму дослідженні про політичний виступ як тип тексту зазначає, що «політична комунікація спрямована на досягнення перлокутивного ефекту, а саме на отримання від аудиторії суспільно-політичної реакції; при цьому комунікативний процес між учасниками політичної комунікації, як правило, має інтенціональний характер, адже обмін інформацією здійснюється з прагматичним спрямуванням» [1, с. 5]. За допомогою промов можна впливати на формування думок та поглядів маси, та як результат одержати владу над нею. Цей факт пояснює популярність такої форми виступу у сучасних політиків.

Зокрема до промов звертається й президент США Джо Байден. За 2023 рік у нього їх нараховується близько сотні. Одними з найбільш популярних є промова за 19 жовтня на підтримку України та Ізраїлю, яка зібрала понад 20,3 мільйона переглядів на 10 американських ефірних та кабельних мережах включно з *ABC, CBS, CNN, Fox News* і *NBC* [4], та «Про стан держави» на спільному засіданні Конгресу 7 лютого [5].

Успіх поданих вище промов пояснюється сукупністю багатьох факторів. Перш за все, це увага до подій міжнародної політики та часте використання слів-маркерів, які привертають увагу аудиторії. Це такі слова, як: *conflict, war, attack, hostage, terrorist group, pain, tragedy, threats, weapon, national security, terror, dictators, aggression* [4; 5]. Вони мають переважно негативну конотацію та змушують слухачів підсвідомо відчувати тривогу та занепокоєння, тим самим привертають увагу до висловленого.

Лексика промов Джо Байдена багата на епітети та метафори, що, в свою чергу, додають його виступам більшої експресивності та виразності. Наприклад, у жовтневій промові президента Америки на підтримку України та Ізраїлю ми натрапляємо на такі епітети як *unleashed pure, unadulterated evil; human shields; deep scars; terrible memories*: “*The terrorist group Hamas unleashed pure, unadulterated evil in the world*”; “*Hamas uses Palestinian civilians as human shields, and innocent Palestinian families are suffering greatly because of them*”; “*On October 7th, terror attacks have triggered deep scars and terrible memories in the Jewish community*” [4].

Однак у виступі президента не менш яскравими є й метафори, які, окрім стилістичної, виконують інформативну функцію. У своєму дослідженні метафор в англійській мові І. О. Хрін звертає увагу, що «першою особливістю інформації, переданої у вигляді метафор, є цілісність, панорамність образу» [3, с. 22]. За допомогою метафор у промові спікер наголошує на важливості досягнення та збереження миру і застерігає від необережних рішень, які можуть погіршити ситуацію: *“And as I said in Israel: As hard as it is, we cannot give up on peace”; “So, I cautioned the government of Israel not to be blinded by rage”; “And if we walk away and let Putin erase Ukraine’s independence, would-be aggressors around the world would be emboldened to try the same”* [4].

Описуючи політичну ситуацію у світі, окрім метафор та епітетів Джо Байден використовує фразеологічні сполучення/ідіоми: *“To put all that at risk if we walk away from Ukraine, if we turn our backs on Israel, it’s just not worth it”; “It’s also intensified in the wake of recent events that led to the horrific threats and attacks that both shock us and break our hearts”; “We can’t stand by and stand silent when this happens”* [4].

Евфемізми є невід’ємною частиною всіх політичних виступів, оскільки дають змогу натякнути на щось, не говорячи про це прямо і не заглиблюючись у «гострі» теми. У своїй промові Джо Байден активно послуговується такими сполуками слів як *our adversaries, our competitors, hostile actors, critical partners*: *“Beyond Europe, we know that our allies and, maybe most importantly, our adversaries and competitors are watching”; “We’re going to make sure other hostile actors in the region know that Israel is stronger than ever and prevent this conflict from spreading”; “That’s why, tomorrow, I’m going to send to Congress an urgent budget request to fund America’s national security needs, to support our critical partners, including Israel and Ukraine”* [4].

Щодо порівнянь, то ми можемо спостерігати той факт, що Джо Байден активно послуговується ними у своїй промові. Мовець використовує їх як для підкреслення негативної характеристики тих чи інших політичних фігур, так і для виокремлення позитивних рис громадян Америки: *“We cannot and will not let terrorists like Hamas and tyrants like Putin win”; “We can’t let petty, partisan, angry politics get in the way of our responsibilities as a great nation”; “America is a beacon to the world still”; “You know, just as in World War Two, today, patriotic American workers are building the arsenal of democracy and serving the cause of freedom”* [4].

Аналізуючи мовні одиниці у промові президента Америки, ми виявили, що на лексико-семантичному рівні найбільш використовуваним є займенник “we” (57 разів), натомість займенник “I” вжито 37 разів, вповоловину менше. Питання про використання

особових займенників у політичних промовах досліджувала мовознавиця І. О. Кухарчук. Вона стверджує, що займенник «я» використовується з метою акцентуації на адресантові: він виступає тим самим маркером, який виокремлює його серед інших осіб. У той час як займенник «ми» навпаки зближує спікера з аудиторією, формулює ідею, і вони стають єдиним цілим [2, с. 46].

Показовим при вивченні особливостей стилю політика є також синтаксичний рівень. Неабияку роль у промові Джо Байдена відіграють такі стилістичні засоби як різного роду повтори та паралельні конструкції. Вони підсилюють зміст сказаного та змушують реципієнтів акцентувати увагу на тих чи інших речах: *“We must, without equivocation, denounce antisemitism. We must also, without equivocation, denounce Islamophobia”*; *“And I want to say this to you: You’re all America. You’re all America”*; *“It benefits the people – it would benefit the people of the Middle East, and it would benefit us”* [4].

Також фіксуємо риторичні запитання у промові. Президент використовує цей прийом, коли звертається до аудиторії з важливим питанням, яке не вимагає негайної відповіді, однак змушує задуматися: *“And it’s natural to ask: Why does this matter to America?”*; *“What would happen if we walked away?”* [4].

Не останню роль у промові Джо Байдена відіграють і риторичні звертання, які він постійно використовує, таким чином ніби залучаючи слухачів не лише до промови, але й до тих чи інших подій, роблячи акцент на залучення всіх громадян Америки: *“And I want to say this to you: You’re all America”* [4]. Звертаючись до своїх громадян президент найчастіше вживає словосполучення *“My fellow Americans”*, яке у ході промови використовується як порівняння: *“And we must renounce violence and vitriol, see each other not as enemies but as fellow Americans”* [4].

Отже, беручи до уваги все вищезазначене, можемо дійти висновку, що текст промови Джо Байдена на підтримку України та Ізраїлю попри свою конструктивність та лаконічність багатий на лінгвостилістичні засоби. Зокрема це епітети, метафори, порівняння, евфемізми, звертання, риторичні запитання та повтори. Усі вони гармонійно вписуються в загальну канву промови та допомагають глибше розкрити ті чи інші моменти, зацентувати увагу на певних фактах та додати мові спікера більшої емоційності та виразності.

Список використаних джерел

1. Діденко М. О. Політичний виступ як тип тексту (на матеріалі виступів німецьких політичних діячів кінця 20 століття): Автореф. дис. ... канд. філол. наук. Одеса, 2001. 19 с.

2. Кухарчук І. О. Мовні особливості сучасного політичного дискурсу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. 2018. Вип. 33(1). С. 45–47.

3. Хрін І. О. Метафора в англійській мові. *Science and Education a New Dimension. Philology*. VI (53), Вип. 182. 2018. С. 22–24. URL: <https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/04/Metaphor-in-English-I.-V.-Khrin.pdf>

4. Remarks by President Biden on the United States' Response to Hamas's Terrorist Attacks Against Israel and Russia's Ongoing Brutal War Against Ukraine / The White House. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2023/10/20/remarks-by-president-biden-on-the-united-states-response-to-hamass-terrorist-attacks-against-israel-and-russias-ongoing-brutal-war-against-ukraine/>

5. Remarks of President Joe Biden – State of the Union Address as Prepared for Delivery. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2023/02/07/remarks-of-president-joe-biden-state-of-the-union-address-as-prepared-for-delivery/>

*Деркач Анна Віталіївна
студентка 4 курсу
Спеціальності «035 Філологія»*

*Науковий керівник
доктор філологічних наук, професор
Анненкова Олена Сергіївна*

Жіноча ідентичність у творі В. Вулф «Місіс Деллоуей»

Мотив жіночої ідентичності в світовій літературі стає все більш значущим у контексті глибинних пошуків щодо ролі та місця жінки у суспільстві. Творчість В. Вулф визначається своєрідністю підходу до питань гендерної ідентичності. У романі «Місіс Деллоуей» В. Вулф розкриває складні психологічні та соціальні аспекти жіночої ідентичності. Особлива увага до міжособистісних взаємовідносини жіночих персонажів, а також до уявлень про шлюб та його роль у формуванні жіночої ідентичності, розкриває складність та багатовимірність цієї теми. Аналізуючи ці аспекти, ми можемо отримати глибше розуміння загальних суспільних норм та цінностей, що впливають на формування ідентичності жінок у сучасному світі.

Особливості жіночих образів твору «Місіс Деллоуей» досліджувався у роботах таких науковців як: А. Едмондсон (A. Edmondson), А. Рончетті (A. Ronchetti), М. Хофф (M. Hoff), Т. Гундорової та ін. Проблема жіночої ідентичності у творі В. Вулф «Місіс Деллоуей» в гендерному аспекті здебільшого аналізується у дослідженнях зарубіжних літературознавців, в той час як у вітчизняному мовознавстві ця проблема досліджена недостатньо. Тому проблема жіночої ідентичності у «Місіс Деллоуей» Вулф в гендерному контексті вимагає більш детального та систематичного дослідження для повного розкриття її потенціалу що є важливим кроком у розширенні розуміння гендерних аспектів в літературі та культурі загалом.

Метою тез є виявлення особливості жіночої ідентичності у творі В. Вулф «Місіс Деллоуей» в гендерному аспекті, що ґрунтується на здобутках антропоцентричної парадигми сучасного мовознавства.

Гендер, що набуває дедалі більшої актуальності, об'єднує різні міждисциплінарні знання про людину, охоплюючи її біологічні, соціальні та культурні особливості [1]. Мужність і жіночність є ключовими концептами суспільної свідомості, які несуть у собі певні культурні особливості, притаманні даному суспільству. На

думку Т. Гундурової, «мужність і жіночність як культурні концепти суспільної свідомості є частиною концептуальної структури особистості» [3].

В. Вулф відносять до числа письменниць, які у своїй творчості демонструють руйнування стандартних стереотипів у різних галузях, в тому числі стосовно гендеру, що корелює з її впливом на феміністичний рух. Деякі науковці характеризують В. Вулф як феміністку [1; 4; 5]. Згідно з думкою Т. Дороніної, «у сутність понять «чоловік» і «жінка» В. Вулф вклала набагато ширший та об'ємніший зміст. Вона вважала, що жінка може бути так само мудрою і вільною у висловлюваннях, як чоловік, а той у свою чергу здатний бути таким же загадковим і витонченим, як жінка» [4, с. 286]. В. Вулф закликала жінок до глибокого дослідження своєї психіки, для того щоб переосмислити позицію «жінки для чоловічого світу» [4, с. 286].

У романі «Місіс Деллоуей» В. Вулф розкриває наслідки патріархального суспільства для життя англійських жінок. Розглядаючи шлюб Клариси та Річарда, необхідно зазначити, що В. Вулф хотіла показати, що шлюб не є гарантією щасливих стосунків та взаєморозуміння між подружжям: *"Кожен відмовляється від чогось, коли одружується"* [2]. Клариса неспроможна вимагати гарного ставлення до себе, але й не здатна запропонувати чоловікові романтику і пристрасть, властиві шлюбу.

Розглядаючи ставлення Клариси до Саллі в романі «Місіс Деллоуей», зазначимо, що саме в розмовах із Саллі головна героїня приділяє найпильнішу увагу суспільному життю жінок. Міжособистісні статуси жінок рівні: вони друзі. *«Вони ж годинами сиділи, розмовляючи в спальні, у мансарді, говорили про життя, про те, як змінили би світ. Мали намір створити товариство зі скасування приватної власності і навіть написали якогось листа, хоча й не надіслали»* [2]. В. Вулф показує через дискусії Клариси та Саллі, що жінки здатні вступати в серйозні та логічні дискусії, як будь-які інші.

Ставлення Клариси до Елізабет, своєї доньки, наочно демонструє те, що статуси персонажів є рівними в межах сім'ї. Проте, мати вважала Елізабет «жахливо незрілою» [2] (дівчині було вісімнадцять), та водночас розглядала це як позитивну рису, що додає Елізабет чарівності: *«вона нітрохи не зріла, усе ще дитя, прив'язане до ляльок і старих капців, таке собі досконале немовля; і це дуже добре»* [2]. Але все це лише на думку матері. Насправді ж, Елізабет Деллоуей представляє альтернативний образ жінки, що виступає з амбіціями і мріє про кар'єру у сфері медицини, фермерства чи навіть політики. Проте вона не знаходить підтримки від своєї родини, особливо від Клариси, її матері, яка стурбована її незвичайною поведінкою. Елізабет стикається з вибором між традиційним світом матері та світом, де чоловіки домінують і де жінці доводиться

боротися за свої права. Цей вибір визначає її як нову жінку, рівну з чоловічими стандартами. Можливо, Клариса, в серці, підтримує ідею "нової жінки", але вона занадто зав'язнула у своєму звичному світі.

Елізабет, на думку Клариси, абсолютно не важливі манери поведінки і всі інші умовності. Вона одержима *«релігійним екстазом»* [2], який вона перейняла у міс Кілман. Розмірковуючи про вплив міс Кілман на Елізабет, Клариса не вважала такий вибір зразка для наслідування дочкою вдалим.

Розглянемо ситуацію з погляду іншого її боку: через сприйняття міс Кілман В. Вулф показує негативне ставлення самої викладачки до Клариси. Певна частка презирства виражена у зверненні міс Кілман: *«ця дамочка нічогосінько не робить, ні в що не вірить...»* [2]. Міс Кілман здається відданою ідеї, проте вражає своєю безжалісністю, особливо у відношенні до Клариси. Міс Кілман намагається виразити своє невдоволення жорстокістю світу, який, на її думку, ігнорує її страждання. Вона шукає втіху у релігії як спосіб подолати безнадію. Хоча вона не вважається злою, її вчинки викликають неприязнь до Клариси через її переконання, що вона жертвою патріархального суспільства, жертвою якого була міс Кілман: *"Якби міс Кілман вдалося підрубати й повалити свою опонентку, то вмить би їй попустило. Але тут річ не в тілі, хотіла підім'яти її душу і ту її насмішуватість, аби вона відчула над собою її вищість. Якби тільки змусити її заплакати, якби зруйнувати її, принизити, змусити її вклякнуту і, плачучи, сказати: «Твоя правда! Твоя правда!»*" [2]. Такі роздуми змушують її пригнічувати свою жіночність: вона обирає одягатися у чоловічому стилі і вести себе жорстко.

Клариса виховала доньку: у цьому виявляється дотримання архетипових ролей. У міс Кілман немає дітей, її спробу посісти місце Клариси щодо Елізабет можна розглянути як спробу повернутися до свого коріння, до архетипу матері. Не зважаючи на різницю в соціальному статусі міс Кілман до Елізабет ставиться вельми позитивно, оцінюючи її: *«хороша дівчинка»* [2].

Простежимо ставлення тітки Гелен і покоївки Еллен Еткінс до Саллі через сприйняття Клариси. При цьому становище Саллі нижче, ніж у перших двох жінок, унаслідок двох чинників: по-перше, її віку, оскільки вона молодша за них, а по-друге, її становища гості в домі Клариси, що не мала й гроша в кишені та аби доїхати *«мусила закласти брошку»* [2]. Ставлення літніх дам до Саллі різко негативне. Невдоволення було виражено через скарги на порушення моральних норм суспільства, коли Саллі палила. Шокувати навіть підбором квітів означає порушити закони композиції квітів,

прийняті в суспільстві. Отже, ми можемо зробити висновок про те, що Саллі прагнула ігнорувати суспільство.

Також, бачимо незадоволеність місіс Берджісс, яка негативно ставиться до Дейзі, майбутньої нареченої свого друга, внаслідок її віку, низького соціального статусу. Ця думка виражається через зовнішність Дейзі: «*ви знаєте, як живуть жінки, що люблять фарбуватися*» [2]. Велика кількість косметики, на думку Берджісс, свідчить про асоціальну поведінку Дейзі, тим самим місіс Берджісс ставить Дейзі нижче себе.

Підбиваючи загальний підсумок, підкреслимо, що у В. Вулф жіночі персонажі позитивно ставляться до рівних собі за статусом і віком жінок і негативно до тих, чий статус є низьким, а вік молодшим. Певне місце посідає повернення до архетипної ролі матері (Клариса), а також спроба випробувати материнські почуття (на прикладі міс Кілман). Важливими нам видаються і спроби міс Кілман та Саллі порушити суспільні норми. У творчості В. Вулф зійшлося безліч характерних рис цілої літературної епохи. Завдяки своїм літературним пошукам і відкриттям В. Вулф збагатила прозу свого часу, створивши неповторну спадщину в англійській літературі ХХ століття.

Список використаної літератури

1. Агеєва В. Жіночий простір / Магістеріум. Вип. 8, Літературознавчі студії / НУ «Києво-Могилянська академія». К.: Stylos, 2002. URL: http://elib.ukma.edu.ua/Mahisterium/MAG_ISSUE8_2002_literaturozn/01_ageeva_v p.pdf (дата звернення: 01.02.2024).
2. Вулф В. Місіс Деллоуей. Київ: Комубук, 2014. URL : <http://flibusta.site/b/738725/read> (дата звернення : 01. 03. 2024).
3. Гундорова Т. Жінка і дзеркало / Т. Гундорова // Часопис «Ї». 2000. № 17. С. 87-95.
4. Дороніна Т.О. Гендерний напрямок у літературознавстві: теоретико-методологічні основи та практика інтерпретацій. Гендерний розвиток у суспільстві: конспекти лекцій / відп. ред. К.М. Левковський; наук. ред.-упор. С.П. Юдіна. Київ, 2005. С. 283–351.
5. Papp O. Virginia Woolf's Legacy of Gender Equality and Activism. *The Student Newspaper at Trinity College in Hartford, Connecticut*. Hartford, 2023. URL :

<https://trinitytripod.com/arts/virginia-woolfs-legacy-of-gender-equality-and-activism/> (дата звернення: 01.03.2024).

*Дідюк Юлія Олегівна
студентка III курсу
спеціальності «Середня освіта. Українська мова та література»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Бреславець Надія Олександрівна*

Використання англійських скорочень (аббревіації) в інтернет-просторі та мобільних текстових повідомленнях

У постійно мінливому ландшафті цифрової комунікації використання англійських аббревіатур та акронімів в інтернет-просторі та мобільних текстових повідомленнях стало надзвичайно розповсюдженим явищем. Ми маємо на меті дослідити тонкощі цієї лінгвістичної тенденції, вивчити її вплив на ефективність мови, її еволюцію та ширший соціокультурний контекст.

Актуальність цієї теми є багатогранною. Перш за все, вона відображає динамічну природу мови та її адаптивність до нових форм медіа. По-друге, поширення акронімів та аббревіатур сигналізує про зміну моделей комунікації, що потенційно може вплинути на грамотність та вивчення мови. Нарешті, розуміння цієї тенденції має вирішальне значення для таких галузей, як комп'ютерна лінгвістика та штучний інтелект, де обробка природної мови повинна адаптуватися для точної інтерпретації цих скорочених форм.

Заглиблюючись у моделі використання, походження та сприйняття англійських аббревіатур у цифровій комунікації, дана робота сприятиме глибшому розумінню сучасних мовних практик та їхнього впливу на суспільство.

Дослідження англійських аббревіатур та акронімів у цифровій комунікації було предметом багатьох наукових праць. Серед них можна виділити праці Farukh Gill [10], Кириченко О. А. [2], Медвідь О. М. [5], Чумак Л. М. [7] та ін.

Абревіатура являє собою лінгвістичний феномен, що виник у результаті потреби в економії мовного простору та часу. Цей термін походить від латинського слова *abbreviare*, що означає «скорочувати». Відповідно до етимологічного словника,

аббревіатура вперше була запозичена з італійської мови в XVIII столітті і походить від *abbreviatura*. Це слово, в свою чергу, утворене від латинського прикметника *brevis*, що означає «короткий».

У сучасному вжитку аббревіатура використовується для позначення скорочених форм слів або фраз, які складаються з початкових букв словосполучення. Наприклад, фраза “BTW” означає «до речі» та розшифровується як “by the way”. Також аббревіатура використовується для створення скорочених слів, таких як “B2B” (Business-to-business) або “CRM” (Customer Relationship Management) [11].

Цікаво, те, що скорочення можуть складатися не тільки з букв, а й з комбінації букв і чисел, тобто так званої алфавітно-числової аббревіації. Наприклад, B4 (Before) – перш ніж, GR8 (Great) – чудово, L8R (Later) – пізніше, 2DAY (Today) – сьогодні, 4U (For You) – для тебе та ін.

У Словнику бізнес-термінів аббревіатура визначається як назва або позначення, що складається з перших букв або цифр словосполучення, використовуване для скорочення тексту та прискорення передачі інформації. Це визначення підкреслює практичну функцію аббревіатур у спрощенні комунікації та оптимізації інформаційних процесів [6, с. 149].

Також розрізняють, ініціаліزمи – це тип аббревіатури, який утворюється з початкових літер багатослівних назв або фраз. Вони часто використовуються для спрощення довгих або складних термінів, роблячи їх легшими для запам’ятовування та використання в повсякденному мовленні [1]. Літери вимовляються окремо; наприклад, США є ініціалізмом, тому що ми вимовляємо його “yoо–ess–a”, а не “yoosa”, іншими прикладами ініціалізмів є:

- ❖ FAQ (frequently asked questions) – часті запитання;
- ❖ CNN (Cable News Network) – кабельна мережа новин;
- ❖ FBI (Federal Bureau of Investigation) – федеральне бюро розслідувань.

З іншого боку, термін акронім визначають як спеціалізований тип аббревіатури, який виникає з потреби у стислому представленні довгих назв або фраз. Відмінною рисою акронімів є їх здатність до вимови як окремих слів, що відрізняє їх від звичайних аббревіатур, які часто складаються з набору букв, що не утворюють слово. Наприклад, акроніми, такі як NATO (North Atlantic Treaty Organization), читаються за правилами орфоєпії, тоді як аббревіатури, такі як V.I.P. (Very Important Person), часто включають крапки і не вимовляються як слова.

Акроніми можуть складатися не тільки з перших літер слів, а й з їх частин, а іноді навіть з цілих слів, що робить їх більш гнучкими у використанні. Вони відіграють

важливу роль у спрощенні мовного спілкування, дозволяючи коротко і ефективно передавати складні ідеї або назви. Акронім є середньою ланкою між словоскладанням і аббревіацією, що відкриває широкі можливості для аналізу та вивчення їх впливу на мову [4, с. 134].

Абревіатури, скорочення та акроніми використовуються в англійській мові, щоб ефективно скоротити обсяг тексту, полегшити запам'ятовування і спростити спілкування. Деякі аббревіатури використовуються для створення брендингу та жаргону.

Наприклад, в сучасному онлайн-спілкуванні часто використовуються такі акроніми-скорочення:

- ❖ OMG (Oh my God) – використовується для вираження здивування або шоку.
- ❖ LOL (Laugh out loud) – вживається для позначення гучного сміху чи жарту.
- ❖ YOLO (You only live once) – використовується для підкреслення ідеї, що життя одне і треба жити на повну.
- ❖ ASAP (As soon as possible) – вживається для позначення необхідності виконання чого-небудь якомога швидше [8; 9].

Використання англійських аббревіатур у текстових повідомленнях також є досить поширеною практикою вони, як правило, використовуються в неформальному спілкуванні, такому як SMS (що також є аббревіатурою від Short Message Service), чати на платформах соціальних мереж та ін.

Деякі з найпоширеніших аббревіатур в даному просторі включають “BRB” (Be Right Back), що означає «Повернусь зараз», “IDK” (I Don’t Know) – «Я не знаю», “TTYL” (Talk To You Later) – «Поговоримо пізніше», “NVM” (Nevermind) – «Не звертай уваги» та ін.

Як вже було зазначено, сучасні онлайн-користувачі спілкуються саме за допомогою подібних вищевказаних коротких фраз, яскравих виразів і піктограм, створюючи нову мову, що поєднує графічні символи і слова. Ця мова швидко поширюється і стає майже універсальним інтернет-сленгом.

Загалом, процес виникнення певної аббревіатури в сучасному Інтернет просторі чи для мобільних текстових повідомлень відзначається певними послідовними етапами, що включають створення, прийняття, нормалізацію, інтеграцію та інституціоналізацію.

Перший етап передбачає появу аббревіатури у зв'язку з необхідністю, зручністю або внаслідок обмежень технологій. Далі відбувається прийняття аббревіатури спільнотою або в певному контексті, що часто обумовлене емоційним впливом або

потребою вираження, яку аббревіатура задовольняє.

Проте згодом, слова втрачають емоційне забарвлення, переходячи до розряду повсякденної лексики та використовуються в різних контекстах та спільнотах, а не лише у тих, де вона виникла. Нарешті, аббревіатура інституціоналізується, приймаючись в офіційну мову та включаючись до словників як стандартна частина лексики.

Тенденція скорочення слів у мережевому спілкуванні є частиною ширшого явища, відомого як «інтернет-сленг» або «мова месенджерів». Це нова мова, яка використовується мілленіалами та поколінням Z у неформальних розмовах у соціальних мережах [14].

Використання інтернет-сленг передбачає не тільки скорочення слів повністю або ж скорочення шляхом поєднання букв та цифр, а й неповне скорочення «довгих слів», наприклад, add – address; broom – bathroom; ez – easy; f – female; grl – girl та ін.

Характерною особливістю використання аббревіацій у текстах, що обмінюються через Інтернет, є тенденція до стиснення не тільки слів та словосполучень, а й цілих фраз, які часто зустрічаються у повсякденному спілкуванні (ATOY – Always Thinking of you; Sounds legit (legitimate), ROFL – rolling on the floor laughing).

Також під час скорочень може зустрічатись використання різноманітних символів (?4U – question for you; T%k – took) або ж самі символи можуть бути скороченням, що несе в собі певне значення (<3 – symbolizes a heart or “love”;& – known as an ampersand, it represents the word “and”).

Підсумовуючи вищесказане, скорочення в тексті можуть бути класифіковані за різними категоріями. Однією з таких категорій є лексичні скорочення, які часто використовуються для вступних слів, що вказують на логічний порядок або зв'язок між думками, а також для вказівки на джерело інформації чи спосіб її подачі. Наприклад, BTW (by the way).

Абревіації, що містять головне слово-дієслово у формі наказового способу, також є поширеними (RBTL – read between the lines; GA – go away).

Стійкі словосполучення, які часто використовуються у повсякденному спілкуванні, також можуть бути скорочені (TIE – take it easy). Часто вживані слова та фрази, які використовуються для вираження побажань чи надання інформації, також можуть бути скорочені (HTH – hope this helps).

Коментарі стану учасника чату, які використовуються для вираження тимчасової відсутності або інших станів, також можуть бути представлені у вигляді скорочень. (BRB–be right back). Словосполучення використовуються для вираження емоцій чи ставлення до ситуації, але не несуть змістового навантаження, також можуть бути

скорочені (OMG – oh my God; ONNA – oh no, not again).

Усікання, які є одним з типів лексичних скорочень, також використовуються для спрощення довгих слів або ж фраз (phn – phone; ppl – people) [6, с. 297–298].

Отже, використання аббревіатур сприяє ефективній і швидкій комунікації та віддзеркалює гнучкість мови в мінливому технологічному та культурному середовищі.

Вони дозволяють користувачам швидко передавати інформацію, зокрема в умовах обмеження кількості символів, наприклад, у твітах чи SMS. Такі скорочення, як “LOL” (laughing out loud), “BRB” (be right back) та “FYI” (for your information), стали невід’ємною частиною онлайн-сленгу.

Ці аббревіації не лише відображають культурні та соціальні тенденції, але й впливають на розвиток мови. Однак, використання аббревіацій може також призвести до непорозумінь, особливо серед людей, які не знайомі з конкретними скороченнями.

Продовжуючи аналіз, варто зазначити, що аббревіації також відіграють важливу роль у формуванні ідентичності спільнот. Вони можуть слугувати як засіб визначення приналежності до певної групи або професійного співтовариства. Наприклад, у медицині аббревіації використовуються для ефективного обміну інформацією.

У освітньому контексті, використання аббревіацій може вплинути на грамотність та письмові навички. Важливо забезпечити, щоб учні та студенти розуміли, коли і де доречно використовувати такі скорочення, а коли варто дотримуватися традиційних правил мови.

Враховуючи широке поширення англійської мови як глобального засобу комунікації, аббревіації стають все більш важливими у міжнародному спілкуванні. Тому подальше дослідження їх впливу на міжкультурне спілкування є необхідним для розуміння сучасних мовних процесів.

Список використаних джерел

1. Дюканова Н. М., Загородня О. Ф. Поширення аббревіатур в англійській економічній терміносистемі та їх структурна класифікація. *Термінознавство*. 2012. № 22. С. 203–204.
2. Кириченко О. А. Новації у мові комп’ютерних користувачів. *Філологічні трактати*. 2010. Т. 2, № 3. С. 51–55.
3. Кукаріна А. Д. Історія виникнення та функціонування терміна аббревіатура. *Вісник Донецького Національного Університету*. 2014. № 1–2. С. 149.
4. Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах

СНД». *Збірник наукових праць*. Переяслав-Хмельницький, 2013. 174 с. URL: http://neasmo.org.ua/zbirnuk_final_07_2013.pdf#page=134

5. Медвідь О. М. Комп'ютерний сленг. *Вісник СумДУ*. 2005. Т. 78, № 6. С. 50–56.
6. Сидорук Г. І. Інтернет-скорочення як засіб мовної економії. *Лінгвістика і поетика тексту*. 2016. № 14. С. 297–298.
7. Чумак Л. М. Складноскорочені слова як особливий клас слів у сучасній англійській мові. *Вісник Житомирського державного університету*. 2008. С. 212–215.
8. Acronym: Meaning, Definition and Examples List. BYJUS. URL: <https://byjus.com/english/acronym/>
9. Common Acronyms. ASPE. URL: <https://aspe.hhs.gov/common-acronyms>
10. Gill F. Inclusion of Social Media Abbreviations in Communicative Language Testing. *Linguistic Forum*. 2019. Vol. 1, no. 2. P. 42–53.
11. Kevan Lee. The Definitive List of Social Media Acronyms and Abbreviations, Defined. URL: <https://buffer.com/library/social-media-acronyms-abbreviations/>
12. Milton P. Huang, M.D., Norman E. Alessi, M.D. The Internet and the Future of Psychiatry. *American Journal of Psychiatry*. 1996. No. 153. P. 861–869.
13. Raviilovich Khairutdinov R., Gabdulbarovna Mukhametzyanova F., Rustemovna Gaysina A. Socio-psychological characteristics of the subject use of slang and abbreviations in english-speaking social networks. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*. 2017. P. 837–838.
14. 2024's most used internet abbreviations for tweeting and texting. URL: <https://preply.com/en/blog/the-most-used-internet-abbreviations-for-texting-and-tweeting/>

*Дмитрук Ольга Миколаївна
студентка IV курсу
спеціальності «Філологія»*

*Науковий керівник:
доктор філол. наук, професор
Юдін Олександр Анатолійович*

ОБРАЗ ЖІНКИ В РОМАНАХ МОПАССАНА

Романи Мопассана дозволяють отримати досить точне уявлення про французьке суспільство кінця 19 століття і особливо про його сприйняття жіночого стану, детермінованого серією гендерних кодів, які протягом історії визначали соціальні ролі чоловіка та жінки. Письменник з великою прозорістю розглядає це нерівне суспільство кінця століття, стаючи іронічним спостерігачем людської посередності та приділяючи особливу увагу жіночому характеру, який є всюдисущим у його творчості.

У своїх романах Гі де Мопассан переконливо відобразив життя різних соціальних шарів, зокрема заможних буржуазії та дворянства. У вибраних творах автор виводить жіночі персонажі на передній план, демонструючи їхню еволюцію у різних соціальних просторах: «Життя» відбувається в сільській місцевості, у «Любий друг» рухаємося на паризькі бульвари, і, нарешті, «Сильна як смерть» переносить нас у інтимність кімнати. Ці романи показують хроніку прогресивного та повного розпаду соціального класу, нижчого дворянства сільської місцевості, чиї жінки страждають від екзистенційної невдачі через отриману освіту («Життя»), грубої сили грошей у суспільстві, одержимим успіхом («Любий друг») або жахливе і відчайдушне бачення життя, руйнівних наслідків плину часу («Сильна як смерть»). Ці теми залишаються надзвичайно актуальними й сьогодні, нагадуючи нам про складні соціальні та емоційні аспекти життя жінок у будь-яку епоху.

Культурне життя обертається навколо Парижа, простору, де сходяться відповідні мистецькі прояви: театр, опера, виставки... Тому це місто буде справляти величезну привабливість для Мопассана [1, с. 53]. Це осередок мирського життя, літературних салонів, де спілкуються художники, письменники та музиканти, чергуючись із заможним та освіченим суспільством того часу. Преса набуває значної влади, як ми бачимо в «Любому другові», а журналістика користується великим престижем. Проте жінок продовжують утримувати від усієї цієї інтелектуальної та культурної діяльності, і ми маємо приклад цього у Мадам Форестьє.

Початок фемінізму як колективного руху відбувається в першій половині XIX століття, але його коріння можна віднайти ще в останній третині XVIII століття. Жінки в Європі того часу не мали політичної рівності, але були виховані для світського життя. Їхнє освічення відбувалося в монастирях, де вони вивчали мистецтво розмови та виконання соціальних обов'язків. Шлюби, як правило, укладалися з метою створення стратегічних союзів між родинами для передачі майна та інтересів сім'ї. Обговорення проходили між батьками нареченої, церковними представниками та сім'ями того самого соціального середовища, часто в межах одного географічного району [2, с. 492].

Три романи, які досліджуються, добре відображають цю авторитарну концепцію шлюбу, що базується на фізичному та моральному придушенні жінок, хоча з деякими відмінностями [3, с. 267]. Батьки Жанни не лише організовують шлюб для своєї доньки, а й для їхньої служниці, щоб приховати зраду чоловіка та не визнавати його сина, що є лицемірством. Щодо Сюзанни, вона змушена змінити рішення батьків шляхом хитрості та обману, проте в будь-якому випадку потребує їхньої згоди, щоб одружитися. А Аннет, що отримала освіту в сільській місцевості разом із своєю бабусею, здається,

більш насолоджується банальностями та задоволеннями, які оточують життя у вищому суспільстві – пані де Гіллерау для неї є моделлю, яку вона наслідує – і вона, здається, не турбується так вибором чоловіка, ніж його майбутнім місцем проживання, вітальною якою вона керуватиме з великою майстерністю, як і слід очікувати.

Навіть за такої шлюбної політики заміжня жінка, здається, користується великою свободою пересування – героїні романів "Любий друг" та "Сильна як смерть" більше, ніж героїня "Життя" – і певною рівністю по відношенню до свого чоловіка. Коли спадкоємство забезпечено, єдиною умовою для сексуальної свободи, якою вони користуються, є розсуд. Сам Дюруа виступає в романі "Любий друг" на захист цього.

У вигаданому всесвіті Мопассана зображення жінок відповідає концепціям того часу [2, с. 493]. Здається беззаперечним, що його романи достовірно відтворюють час, у якому він жив, але жодна історія не є абсолютно невинною, тому виправдано шукати в цих творах відображення власного уявлення автора про жінку, а також вплив його життєвого шляху. Переконавання Мопассана в тому, що жінки – фальшиві, легкі й мерзенні істоти, очевидно в романі «Любий друг», де він передає Жоржу Дюруа свою хворобливу пристрасть до жінок.

Песимізм переповнює його романи, однак його герої розвиваються і наповнюються нюансами, що також є відображенням власної трансформації автора.

*Дмитрук Роман Миколайович
студент IV курсу
спеціальності «035 Філологія»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Боровська Олена Миколаївна*

Романтизм комедії Людвіга Тіка «Кіт у чоботях»

Літературна спадщина Л. Тіка величезна. Це романи, повісті, казки та п'єси, безліч статей про мистецтво. Про драматургію Л. Тіка в цілому, і про кожну його п'єсу може бути написана окрема робота. Однак, для дослідження театральної творчості Л. Тіка, з усієї драматургічної спадщини цього автора найбільший інтерес для нас представляє його найвідоміша комедія-казка «Кіт у чоботях» («*Der gestiefelte Kater*»). Театр у комедіях Л. Тіка – місце дії та головний герой, він – джерело натхнення та предмет конфлікту [2, с. 32].

У «Коті в чоботях» Л. Тік до самої казки та ситуації театру в театрі додає світ глядача-обивателя, який зовсім не перебуває в єдності з тим, що відбувається на сцені. Нерозуміння персонажем-глядачем того, що відбувається, виключає політ фантазії, але народжує нову зброю проти обивательських вимог – іронію.

В основі сюжетної лінії п'єси Л. Тіка – представлення казки «Кіт у чоботях» як п'єси молодого Автора, яка є пародією на штампи драматургії Просвітництва та на

сучасне життя Німеччини. Сюжет «Кота в чоботях» Шарля Перро зберігається повністю, й автор від нього не відходить. Але вигадані персонажі набувають цілком певних рис, а ситуації, що розігруються ними, характеризують не стільки казкових героїв, скільки героїв мелодрам Іффланда та Коцебу [1].

Діючих осіб комедії можна поділити на три групи: а) актори на сцені; б) глядачі у партері; в) закулісні персонажі. Але така класифікація в той же час і умовна, оскільки під час п'єси ми стаємо свідками то змішання ролей, то випадання окремих героїв із ролі, а то й повного хаосу, де важко розібратися, хто є хто [3, с. 134].

Отже, комедія «Кіт у чоботях» Людвіга Тіка, опублікована у 1797 році, є унікальним і піонерським твором романтичної літератури, який переосмислює класичну казку з самоусвідомленим, іронічним відтінком, втілюючи основні принципи романтизму та його особливості:

- Акцент на уяві та фантазії. Адаптація традиційної казки Л. Тіком робить сильний акцент на уяві та фантастичних, основних аспектах романтизму. Перетворюючи відому історію на метатеатральну п'єсу, яка водночас визнає власну вигадану природу та грає з нею, Л. Тік відзначає силу уяви.

- Сатира та іронія. П'єса є сатиричною, висміює жорсткі структури класичної драми та суспільні норми часів Л. Тіка. Таке використання сатири та іронії для критики суспільства узгоджується з романтичним духом сумнівів щодо традиційних, усталених норм і цінності індивідуальної точки зору.

- Руйнування «четвертої стіни». Одним із найбільш інноваційних аспектів «Кота в чоботях» є його метатеатральність, зокрема те, як персонажі часто ламають «четверту стіну», щоб звернутися безпосередньо до аудиторії. Ця техніка руйнує традиційні межі між виставою та глядачем, підкреслюючи створення мистецтва як акт уяви та відображаючи романтичне захоплення природою сприйняття та реальністю.

- Гра із жанром і формою. Комедія Л. Тіка відрізняється своїм ігровим підходом до жанру та форми, змішуючи елементи казки з комедією, сатирою та драмою. Це відображає романтичну схильність до експериментування та змішування жанрів для створення нових форм вираження.

- Критика просвітницької раціональності. Період Просвітництва, що передував романтизму, наголошував на розумі, логіці та емпіричних доказах. На відміну від цього, «Кіт у чоботях» Л. Тіка прославляє ірраціональне, емоційне та образне, критикуючи відкидання Просвітництвом цих аспектів людського досвіду. Абсурдні та фантастичні елементи п'єси слугують для того, щоб піднести уяву та емоційність над суто раціональним.

- Зосередженість на митці та творчості. Виставу можна розглядати як оспівування творчої сили митця. Розумного Кота-маніпулятора, який будує сценарії на благо свого господаря, можна інтерпретувати як метафору самого митця, який формує свій наратив і маніпулює «реальністю» у п'єсі для досягнення бажаних результатів.

- Природа і пастораль. Хоча «Кіт у чоботях» менш зосереджений на природі, ніж багато інших романтичних творів, його дія у фантастичному пасторальному світі відображає романтичну ідеалізацію природи та простіші, доіндустріальні часи. Це налаштування слугує тлом для дослідження таких тем, як уява, свобода та критика соціальних норм [14, с. 153].

Підсумовуючи, зазначимо, що «Кіт у чоботях» Людвіга Тіка є складним твором, який втілює сутність романтизму через його інноваційне використання форми, грайливу та творчу переробку традиційних наративів і критику суспільних і літературних умовностей. Поєднання сатири, фентезі та метатеатральності робить цю казку видатним твором романтичного літературного канону.

Список використаних джерел

1. Васильєв Є. М. Сучасна драматургія : жанрові трансформації, модифікації, новації : монографія. Луцьк : Твердиня, 2017. 532 с. URL: www.ilnan.gov.ua
2. Давиденко Г. Й. Історія зарубіжної літератури XIX – поч. XX ст. К. : Центр учбової л-ри, 2007. С. 32-39
3. Закалюжний Л. В. Новітня театрознавча парадигма та родо-жанрові трансформації в сучасній драматургії. Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. № 32. Київ, 2015. С. 134–144.
4. *Tieck L. Der gestiefelte Kater* // *Kozielek G., Urbanowicz M. Das deutsche Drama bis zur Mitte des 19. Jahrhunderts. Warszawa; Wroclaw: Panstwowe wydawnictwo naukowe, 1984. S. 153–191.*

*Драпайло Олександра Романівна
студентка III курсу
спеціальності «Середня освіта (українська мова та література, англійська мова)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Давиденко Вікторія Іванівна*

Афіксація, конверсія, субстантивізація, скорочення як засоби сучасного англійського словотворення

Афіксація – морфологічний спосіб творення слів за допомогою афіксів. До афіксації належать префіксальний, суфіксальний, постфіксальний, конфіксальний, інфіксальний і безсуфіксний (флексійний) способи (за умови невизнання нульових суфіксів) [3, с. 49].

У сучасній англійській мові широко представлені такі способи як:

- суфіксальний: *beautify, intensify, classify, broaden, shorten, tasty, funny*;
- префіксальний: *decode, demilitarize, disagree, disappear, disorganize, unable, unequal*;
- суфіксально-префіксальний: *disagreeable, inability, inaccuracy, inequality, injustice, inaction, impractical, impossibility, unhappiness, uninteresting*, etc.

Конверсія (від лат. *conversio* – перетворення, зміна) – неморфологічний, морфологічно-синтаксичний спосіб творення слів як перехід однієї частини мови до іншої без участі афіксів. Результатом конверсії є зміна граматичної парадигми, синтаксичних ознак і загального категорійного значення при збереженні чи зміні понятійного змісту (напр. англ. *to jump* – дієслово і *a jump* – іменник, *early* – прислівник і *early* – прикметник; укр. *молодий* – прикметник і *молодий* – іменник. Типами конверсії є субстантивізація, ад’єктивізація, прономіналізація, вербалізація, нумералізація, адвербіалізація, предикативізація, модалізація, перехід повнозначних частин мови у службові (препозитивізація, кон’юнкціоналізація, партикуляція), перехід у вигуки (інтер’єктивізація) [3, с. 247].

Іншими словами, конверсія у семантиці – перемінне відображення кожного з двох протилежних сторін мовного вираження позамовної ситуації. Може бути лексичною, лексико-семантичною та словотвірною [2, с. 512–513].

Основні різновиди конверсії в англійській мові:

Вербалізація (утворення дієслів): *a bill: to bill* – рахунок – виставляти рахунок, *a garage: to garage* – гараж – ставити машину в гараж.

Субстантивізація (утворення іменників): *newly marrieds* – наречені, *a beloved* – коханий, *a female* – жінка.

Ад’єктивізація (утворення прикметників): *a walking man* – чоловік, який йде, *running water* – вода, що тече.

Адвербіалізація (утворення прислівників): *annually* – щороку, *weekly* – щотижня.

Отже, субстантивація – різновид конверсії, морфологічно-синтаксичного неморфологічного способу творення іменників як перехід до інших частин мови чи інших частин мови чи інших словоформ. Найчастіше субстантивуються іменні частини мови та дієприкметники [4, с. 590].

Абревіація (від лат. *abbreviatio* – скорочення) – спосіб словотворення, за якого нові слова утворюються поєднанням частин кількох твірних слів; утворення похідних одним із різновидів скорочення твірних слів. Мовознавці стверджують, що «ще об'єднання скорочених основ, скорочених і повних основ, а також утворення простого похідного слова шляхом довільного скорочення твірної одиниці» [1, с. 20].

Повсякденні скорочення: *Dr* – doctor (доктор), *Ca./c.* – circa (приблизно), *etc.* – etcetera (і так далі).

Географічні назви: *USA* – United States of America, *NYC* – New York City, *LA* – Los Angeles.

Інтернет-сленг: *LOL* – *laugh out loud* – голосно сміятися вголос, *BRB* – *be right back* – зараз повернуся, *G2G* – *got to go* – маю йти [4].

Отже, афіксація, конверсія, субстантивація, скорочення в англійській мові є свідченням того, що мова реагує на зміни в суспільстві, сучасні процеси, активно бере участь у формуванні нових способів вираження думок та ідей. Від глибоко укорінених традицій до новітніх тенденцій, англійська мова продовжує вражати своєю здатністю до інновацій та адаптації.

Список використаних джерел

1. Горпинич В. О. Українська словотвірна дериватологія. Дніпропетровськ, 1998. С. 20.
2. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т. 1. А–М. С. 512–513.
3. Селіванова Олена. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
4. Скорочення в англійській мові. URL: <https://zakarpattya.net.ua/News/231840-Skorochennia-v-anhliiskii-movi>

Друзенко Аліна Олегівна
студентка IV курсу
спеціальності «Філологія. Романські мови та література»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Костюк Олена Миколаївна

Історичний та культурний контекст формування концепції людини у циклі новел Джованні Бокаччо «Декамерон»

Актуальність роботи. Проблема концепції людини розглядається в гуманітаристиці, зокрема у філософських, психологічних та соціальних дослідженнях. У Середньовіччі та у добу Відродженні також були проведені важливі філософські та теологічні роздуми щодо цього питання. З розвитком наукових дисциплін, таких як психологія, соціологія та антропологія, концепція людини розглядалася з різних перспектив і в контексті наукових досліджень.

Мета роботи – узагальнити відомості про історичний та культурний контекст, в якому тбув створений "Декамерон" та визначити, як ці фактори вплинули на формування концепції людини у творі.

Німецький філософ Іммануїл Кант у своїх працях ретельно вивчав різні аспекти концепції людини. У своїх роботах "Критика практичного розуму" та "Основи метафізики моральності" він надав наступне визначення концепції людини:

- людина – моральна особа, наділена гідністю, незалежністю і автономією [2];
- людина є законодавець теоретичної та практичної діяльності;
- все у світі має значення лише як засіб і тільки людина – мета сама в собі [3];
- людина представлена як приналежна водночас двом світам – світу природи, з його причинністю, необхідністю та світу соціуму, з такими виявами, як свобода та мораль.

Протягом XIV століття в Італії відбулися великі перетворення, такі як занепад феодалізму, розвиток міст і створення нового суспільного ладу. Наступна Чорна Смерть, дуже важка епідемія, надто негативно вплинула на мислення та моральні аспекти. Бокаччо відтворює реалії свого часу, критикує моральну деградацію церкви та суспільства, а також підносить гуманізм, індивідуалізм та любов до життя. Його творчість відіграла важливу роль у формуванні італійської літературної мови та вплинула на розвиток європейської літератури. Франческо Петрарка, видатний італійський поет епохи Відродження та сучасник Бокаччо, високо оцінив його творчість і відзначив його як одного зі своїх сучасників, що вносив важливий внесок у літературу. Вільям Шекспір також вважав Бокаччо великим майстром слова. Мотиви "Декамерону" можна побачити у деяких творах Шекспіра, а його вплив на англійську літературу загалом був величезним.

У «Декамероні» Боккаччо створив ряд новел, які розкривають погляд на людську природу як багатовимірну. Теми кохання, моралі, чесноти та соціального становища дуже переплітаються в оповіданнях, а також зображують особистості та лицемірство людей із середньовічної Італії. Численні постаті та пригоди зображують людську силу і слабкість. П'єтро де Вінчьола втікає від своїх сімейних обов'язків та зобов'язань у шлюбі, щоб насолоджуватися життям без будь-яких обмежень [1, с. 318]. У той час як його дружина заводить собі багаточисельних коханців, бо її чоловікові всі жінки противні. Ця новела висвітлює індивідуалістичні тенденції та прагнення до особистої свободи, які були характерні для епохи Відродження. П'єтро відмовляється від традиційних сімейних цінностей та надає перевагу задоволенню власних бажань.

У добу Відродження жінка була обмежена у правах у релігійній, політичній, соціальній, економічній, судовій сферах. Найбільше проявлялися свобода та правова захищеність жінок із вищих верств населення. Головна героїня десятої новели десятого дня, Грізельда, може бути описана як символ покірності та вірності. Вона втілює ідею того, як дружина може абсолютно підкоритися волі свого чоловіка. Для перевірки її вірності маркіз Салуцький піддав Грізельду тяжким випробуванням, включаючи віддалення від дому, відмову від дітей та навіть влаштування фальшивого похорону їх дітей [1, с. 581]. Але Грізельда проходить ці випробування з великою гідністю і без нарікань. Вона готова пожертвувати чим завгодно, щоб зберегти свій шлюб і вірність. У цій новелі Боккаччо показує, які були традиційні гендерні ролі в минулому, і як жінка повинна була підкорятися своєму чоловікові в тогочасному суспільстві. Грізельда стає прикладом того, як жінка могла віддати себе повністю волі свого чоловіка, незалежно від випробувань, які він ставив перед нею [4].

Висновки. "Декамерон" зробив важливий історичний і культурний внесок у розуміння людської природи. І хоча багато елементів цього твору можуть здатися застарілими в сучасному світі, провідні елементи концепції – індивідуальність, вільний дух та спроможність до самостійного мислення – все ще актуальні й нині. Цей твір пронизаний глибоким розумінням соціальних, економічних та політичних умов часу, що позначилося на зображенні різноманітних персонажів і сюжетів.

Список використаних джерел

1. Боккаччо Дж. Декамерон / пер. М. Лукаш. Folio, 2024. 656 с.
2. Kant I. Critique of practical reason. Indianapolis, IN : Bobbs-Merrill, 1956. 168 p.
3. Kant I. Groundwork of the metaphysic of morals. New York : Harper & Row, 1964. 148 p.

4. Shirley S A. The Griselda Tale and the Portrayal of Women in the "Decameron".
Scholarly Journal.
5. Панофський Е. Ренесанс та "ренесанси" у мистецтві Заходу. 2006. 632 с.
6. Історія європейської ментальності / за ред. Пітера Дінцельбахера. Львів, 2004.

*Євтушенко Ілона Володимирівна
студентка 1 курсу
спеціальності «Філологія. Англійська та українська мови. Переклад включно»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент кафедри германських мов
Зайцева Наталія Петрівна*

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ МЕТАФОРИЧНИХ ПОРІВНЯНЬ У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ

Стаття присвячена дослідженню метафоричного порівняння й особливостей його відтворення в художніх творах. Розглянуто роль метафоричних порівнянь у художньому тексті, структуру порівняння у англійській мові та особливості їх відтворення.

***Ключові слова:** художнє порівняння, образність, експресивність, ідіостиль автора.*

Постановка проблеми. Художній текст відтворює світ через складну мережу змістовних та структуро-утворюючих кодів. Його унікальність полягає у тому, що він перетворює реальну дійсність за допомогою мистецької обробки, що наповнюється естетичним змістом. Художній текст володіє здатністю впливати на читача раціонально-емоційно, поєднуючи правду з вигадкою для виклику почуттів та асоціацій. Його ефективність полягає у використанні різноманітних засобів виразності, серед яких особливе місце належить порівнянням, зокрема метафорам. Метафоричне порівняння, як переосмислення значення слів на основі подібності явищ або їх ознак у формі порівняльного звороту, є одним із засобів зображення в художній мові.

Вивчення особливостей використання метафоричних порівнянь в рамках ідіостилу одного письменника полягає у розкритті образної інформації, закладеної в метафорах, відтворенні задуму автора та створенні єдиної стилістичної гармонії оригіналу і є тим, що визначає **актуальність** теми статті.

Мета дослідження полягає у розгляді метафоричних порівнянь у художніх творах та вивченні особливостей їх відтворення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Художня мова виділяється серед інших форм мовлення перш за все тим, що її основна функція – естетична. Ця функція полягає у відтворенні реальності через образну, конкретно-почуттєву форму. Для підвищення виразності мовлення використовуються різноманітні засоби, переважно тропи, що створюють образність у мові. Одним із найпоширеніших тропів є метафора.

Проблема метафори цікавить таких дослідників, як О. Антонюк [1], В. Жовтянська [3], Г. Шиманович [7] та ін.

Г. Шиманович зазначає, що аспекти метафори розглядаються з різних позицій, включаючи стилістичний або художній прийом, що створює мовну картину світу та використовується як засіб номінації [7]. Порівняння як фігура мови визначається тим, що воно робить уподібнення одного предмета до іншого на основі загальних ознак. Крім того, порівняння характеризується специфічними методами організації висловлювань, має чітку граматичну структуру і встановлює зв'язок з порівнюваним предметом або явищем, а також об'єднує їх конструкцією [1, с. 91].

Особливістю використання порівнянь у англійській мові є те, що структура кожного порівняння схожа на рівняння з двох частин. У першій частині знаходиться об'єкт або ознака, що порівнюється, а у другій – еталон. Ліва частина порівняння – це може бути властивість, стан, дія або уподібнення. Права частина – це той об'єкт, з яким порівнюється перший об'єкт або ознака [6, с. 137].

Метафоричне порівняння відіграє важливу роль у формуванні мовної структури тексту. Це форма вторинної номінації, де значення переносяться на основі подібності між об'єктами номінації та об'єктами, на які ці значення переносяться. У метафоричних порівняннях поняття, які не мають прямого зв'язку у реальності, зближуються та заміщують одне одне. О. Іванова, А. Тилько, О. Соломчук наводять наступні ролі метафоричних порівнянь у художньому тексті: функція утворення естетичного простору тексту; висловлення позитивної або негативної оцінки; психологічна функція [5, с. 57].

Основними методами відтворення метафоричних порівнянь є метафоричний та неметафоричний переклад. Метафоричний переклад передбачає використання у тексті перекладу метафор з різним ступенем відповідності між одиницями вихідної мови та відповідними одиницями мови перекладу – від повного еквіваленту до приблизної відповідності [4, с. 317]. Другий вид метафоричних відповідностей описується як метафоричні аналоги. Якщо відсутній точний метафоричний еквівалент, в перекладі обирається метафора з подібним метафоричним значенням, але базована на іншому образі [2, с. 57]. Лексичний переклад використовується, коли в одній мові поняття або об'єкт описуються через метафори або художні порівняння, а в іншій мові використовується просто слово. Калькування, або дослівний переклад, використовується тоді, коли іншими методами. Цей метод застосовується у випадках, коли необхідно передати словесну гру оригіналу [4, с. 318]. Описовий переклад полягає у поясненні значення одиниць мовного виразу, які мають метафоричне або образне

походження, або поясненні художніх порівнянь, шляхом використання вільного поєднання слів.

Висновки. Отже, метафоричні порівняння становлять потужний засіб для опису явищ та предметів реальності, що значною мірою сприяють розкриттю світогляду автора, відображаючи його особисту оцінку фактів об'єктивної дійсності. Відтворення метафоричних порівнянь складний процес через їх виразність, стилістичну специфіку та особливості, пов'язані з національно-культурним контекстом. При відтворенні метафор або художніх порівнянь важливо враховувати їхню багатозначність та особливості контексту, в якому вони використовуються.

Список використаних джерел

1. Антонюк М. О. Метафора та її роль в мовній картині світу. Мовні і концептуальні картини світу: Збірник наукових праць. К., 2002. № 7. С. 15–19.
2. Дячук Н. В., Криворучко Т. В. Способи перекладу метафор художнього спрямування. Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2022. С. 56-60.
3. Жовтянська В. Психологічний механізм функціонування метафори. URL: <http://journals.uran.ua/index.php/1810-2131/article/view/122407> (дата звернення: 02.04.2024).
4. Зубрик А. Р. Особливості та труднощі перекладу англійських фразеологізмів. Наукові записки. Серія «Філологічна». Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2013. Випуск 36. С. 317-319.
5. Іванова О., Тилько А., Соломчук О. Загальна теоретична характеристика семантичної основи метафори. Збірник наукових тез. Національний університет «Острозька академія», 2017. Випуск 4. С. 56-60.
6. Кучеренко І. К. Синтаксичні функції порівняльних конструкцій. Актуальні проблеми граматики: Збірник наук. праць. Львів: Світ, 2003. С. 136-139.
7. Шиманович Г. М. Метафора як когнітивний механізм номінації та її роль у мовній картині світу. Культура народів Причорномор'я. 2007. № 107. С. 35-38. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/54447>. (дата звернення: 02.04.2024).

*Єрмолаєва Діана Сергіївна
студентка I курсу
спеціальності «Психологія»*

*Науковий керівник:
старший викладач
Вознюк Людмила Анатоліївна*

Оптимізація навчання англійської мови: сучасні методи та акценти

Сучасні методи викладання англійської мови враховують різні підходи та техніки, спрямовані на досягнення найкращих результатів здобувачів освіти. Основу вивчення мови складає **комунікативний підхід**, який сприяє взаємодії та спілкуванню англійською мовою в реальних ситуаціях. На жаль, так було не завжди. Донедавна фраза «урок англійської мови» викликала асоціацію нудного тексту в старих шкільних підручниках, дивних, абсолютно неприродних діалогів, які не знаходили місце в реальному житті. Це була поширена проблема, через яку багато школярів та студентів втрачали можливість проявити себе в навчанні на всі 100%.

Ця проблема стимулює пошук нових та ефективних методів навчання англійської мови, які б не лише зробили процес вивчення цієї мови більш захоплюючим, а й допомогли б уникнути дискомфорту та зберегти інтерес до навчання. Сьогодні ми маємо безліч можливостей оптимізувати процес навчання англійської мови завдяки сучасним технологіям та підходам.

Метою цих тез є виявлення проблеми недостатнього інтересу учнівської молоді до вивчення англійської мови та пропозиція ефективних методів її оптимізації.

Одним із ключових напрямів удосконалення навчання англійської мови є використання інтерактивних технологій та онлайн-ресурсів. Інтерактивні методи навчання – це форма педагогічного процесу, у якій учасники, як учителі, так і учні, взаємодіють один з одним у режимі активного спілкування та обміну думками. Це спільна робота, де кожен учасник відіграє рівноправну роль у процесі навчання. Інтерактивна взаємодія передбачає вивчення та обмін знаннями як між учителем і учнем, так і між учнями. Під час цього спілкування учні вчаться бути демократичними, уміти спілкуватися з іншими людьми, розвивають критичне мислення та навички прийняття обґрунтованих рішень [2]. Інтерактивні вправи, мультимедійні матеріали та веб-платформи для самостійного вивчення дозволяють створити привабливе та ефективне середовище для засвоєння мовних навичок. Такий підхід дозволяє учням вивчати мову в комфортний для них спосіб та у своєму темпі.

Крім того, важливим елементом оптимізації навчання є індивідуалізація підходу до кожного учня. Застосування методик та програм, які враховують індивідуальні особливості та потреби кожного студента, дозволяє досягти кращих результатів навчання та підвищити мотивацію до саморозвитку.

Наприклад, використання гейміфікації – методу активного навчання, що базується на грі та співпраці, дозволяє створити стимулюючу атмосферу в класі та підвищити зацікавленість учнів у вивченні мови. Такі підходи відкривають нові можливості для ефективного та цікавого навчання англійської мови. Ігрове навчання має численні переваги. Воно сприяє більш ефективному вивченню англійської мови з кількох причин. По-перше, воно стимулює мотивацію до навчання. Ігри та відчуття конкуренції під час навчання викликають інтерес, який сприяє кращому запам'ятовуванню, засвоєнню матеріалу та допомагає концентрувати увагу. По-друге, ігри допомагають розвивати комунікативні навички. Багато ігор передбачає спілкування та взаємодію між учасниками, що допомагає у вивченні граматики, лексики та вдосконаленні вимови. По-третє, ігрове навчання сприяє розвитку критичного мислення та рішення. Учасники повинні аналізувати ситуації, приймати рішення та розв'язувати завдання, що сприяє активному використанню мовних навичок. Нарешті, ігрове навчання створює навколишнє середовище, де страх перед помилками зменшується. Учні вільно експериментують та вправляються у вживанні мови без обмежень, що сприяє їхньому швидшому та більш ефективному навчанню [1].

Висновок. Упровадження таких підходів у навчальний процес дозволяє створити учнівсько-центроване середовище, де кожен учень може розвивати свої навички у звичному для нього темпі. Отже, сучасні методи навчання англійської мови відкривають нові можливості для успішного вивчення мови, підвищуючи мотивацію до навчання.

Список використаних джерел

1. Гейміфікація та ігрове навчання: у чому різниця та як використовувати? URL: <https://budni.robota.ua/ru/expert-thoughts/geymifikatsiya-ta-igrove-navchannya-u-chomu-riznitsya-ta-yak-vikoristovuvati>
2. Основи здоров'я збереженої компетентності. Кус підготовки вчителів: 4.4. Огляд інтерактивних методів. URL: <http://surl.li/sqqu>

*Забокрицька Альона Василівна
студентка III курсу
спеціальності «Середня освіта. Українська мова та література.
Зарубіжна література»*

*Науковий керівник:
доцент, кандидат педагогічних наук
Бреславець Надія Олександрівна*

Вплив англiцизмiв на сучасну українську мову та культуру

У нашому сьогоденні англійська мова відіграє надзвичайно велику роль як засіб міжнародного спілкування, наукова мова та мова для міжнародних ділових контактів. Процес переходу англійських слів до української мови почався у другій половині ХХ століття, але він набув підсилення з початку 1990-х років: Наприклад, «Словник чужомовних слів», що був виданий ще у 1932 році І. Бойківим та О. Ізюмовим, містить близько 500 англіцизмів серед 23 тисяч загальної кількості слів. Цей період співпадає з отриманням Україною незалежності у 1991 році та відкриттям країни для світової спільноти. Саме політичні, економічні та культурні зв'язки з іншими країнами, зокрема з англomовними, сприяли включенню значної кількості англіцизмів у українську мову.

Англіцизми – це «слова чи мовні звороти будь-якої мови, запозичені з англійської, або створені за їх прикладом слова чи словосполучення» (Стадній, Зозуля, 2022). В українському мовознавстві часто вживаються терміни «англійська лексема» або «англійське запозичення» як синоніми. Головною причиною включення англіцизмів до української мови є те, що в ній немає відповідних термінів для опису нових концепцій, об'єктів та процесів, які з'явилися в англійській мові. Використання іноземних слів та виразів може впливати на стильові відтінки тексту, що сприяє розвитку стилістичних особливостей сучасної української мови через використання англіцизмів. Ці слова можуть зробити текст більш сучасним та міжнародним або використовуватися для акцентування модних та трендових аспектів мовлення. Використання іноземних запозичень також залежить від бажання мовця виділитися, продемонструвати свою ерудицію та вміння володіти іноземною мовою.

Зараз українська мова все швидше насичується англіцизмами, що зумовлено політичними та соціально-економічними чинниками. Сьогодні англійська мова стала провідним засобом міжнародної комунікації, зокрема, вона використовується як мова ведучих засобів масової інформації, таких як великі радіо та телекомпанії, світова мережа Інтернет, а також багато газет та журналів. Велика кількість іншомовних слів

призводить до потреби в класифікації цих слів для кращого розуміння того, як вони впливають на нашу мову.

Англомовні терміни, що запозичені до української мови, можна розділити на кілька типів:

1. *Досить старі запозичення*. Вони широко вживаються і мають багато похідних (наприклад, «реальний», «партнерство»).

2. Слова, які *походять безпосередньо з англійської мови*, часто вживаються в мовленні та поступово стають загальнозживаними термінами, як, наприклад, «супермаркет», «дилер», «спонсор», «бренд».

3. *Варваризми* – це іншомовні слова, які рідко вживаються та можуть бути легко замінені вітчизняними виразами. Вони переважно застосовуються у спеціалізованому мовленні. Наприклад: «дисперсія» – відхилення, «ажіо» – премія, «ануїтет» – щорічний дохід.

4. *Інтернаціоналізми* – такі терміни, які використовуються у трьох і більше мовах і мають однакове значення. Наприклад: «мікроскоп», «телефон», «супутник», «Інтернет», «поліція», «академія».

Англіцизми набувають все більшого поширення в різних сферах суспільного життя. Отже, подамо приклади їх використання у ключових галузях української мови:

1. *Сфера технологій та комп'ютерного світу* охоплює слова та терміни, що відносяться до комп'ютерів, програмування, програмного забезпечення, Інтернету та іншого. Використання англіцизмів у цій галузі стало нормою, оскільки багато нових технічних термінів та концепцій походять з англомовних країн. Ось кілька прикладів англіцизмів з інформаційно-технологічної сфери, які широко вживаються в сучасній українській мові: «Хард скіли» (від англ. “Hard skills”), «веб-сайт» (website), «Дедлайн» (від англ. “Deadline”), «Фідбек» (від англ. “Feedback”), «блог» (blog), «хакер» (hacker), «код» (code).

2. У сфері *бізнесу та маркетингу* використовуються терміни, які описують різні аспекти підприємницької діяльності, включаючи бізнес-процеси, управління, маркетингові стратегії, фінансову сферу та інші. Англіцизми, які часто зустрічаються в цій галузі, відображають глобальний характер діяльності та міжнародну спрямованість. Українська бізнес-лексика досить насичена англомовними неологізмами, що відіграють важливу роль у сприйнятті та розумінні понять в цій сфері. Однією з головних причин їх використання є наявність сформованих систем міжнародних термінів, заснованих на англійській мові. Серед цих міжнародних термінів можна відзначити такі слова, як «стартап» (startup), «фрілансер» (freelancer), «коуч» (coach), «фідбек» (feedback),

«бренд» (brand), «аутсорсинг» (outsourcing), «брокер» (broker), «менеджер» (manager), «лідер» (leader), «маркетинг» (marketing), «інвестиції» (investments), «бюджет» (budget), «аналітика» (analytics), «стратегія» (strategy) та інші.

3. *Сфера культури.* Сучасна масова культура, яка включає музику, кіно, телебачення, моду та інші популярні галузі, має значний вплив на суспільство. Англіцизми, що вживаються у цій сфері, відображають поняття, стилі та тенденції, що є популярними, і віддзеркалюють вплив американської та англійської культур на глобальну медіа-індустрію. Ось деякі приклади англійських слів та виразів, які стали загальноприйнятними в українській мові:

- «Блокбастер» (blockbuster) – успішний фільм або інший вид розважального продукту, що приносить величезні прибутки.
- «Стрімінг» (streaming) – спосіб передачі відео- або аудіоматеріалів через Інтернет без необхідності завантаження файлу.
- «Фешн» (fashion) – мода, стиль або тенденції в одязі та вигляді, які стають популярними серед широкої аудиторії.
- «Хіт» (hit) – популярний твір мистецтва, такий як пісня, фільм або книга, що набирає велику популярність серед глядачів або слухачів.

4. *Наука.* Англіцизми в науці сприяють зрозумілому обміну інформацією в міжнародному науковому середовищі, роблячи її більш доступною та зрозумілою. Використання англійських термінів дозволяє вченим висловлювати нові ідеї та концепції, які можуть бути унікальними та специфічними для певної наукової галузі. Наприклад: ДНК-секвенція (DNA sequence), Екосистема (Ecosystem), Еволюція (Evolution), Генетичний код (Genetic code), Біомедицина (Biomedicine), Генетичний вірус (Genetic virus), Нейробіологія (Neurobiology), Геноміка (Genomics).

Англіцизми зазвичай використовуються частіше, ніж відповідні українські терміни. Соціально-психологічні мотиви грають важливу роль у цьому процесі: мовці часто віддають перевагу іншомовним словам як з більшим престижем або модністю, так і з метою економії мовних засобів, оскільки запозичення може бути більш компактним.

Використання англіцизмів в українській мові має свої позитивні та негативні наслідки. З однієї сторони, використання цих слів може розширити лексичний арсенал мови, внести нові концепції та полегшити спілкування з іноземцями. З іншої сторони, надмірне використання англіцизмів може призвести до заміщення власних українських слів і втрати унікальності мови. Також використання англійських конструкцій та

граматичних особливостей може порушити синтаксичну коректність речень і викликати нерозуміння при сприйнятті текстів.

Ефект використання англіцизмів на українську культуру також може бути відчутним як на позитивному, так і на негативному рівні. Із позитиву, вони можуть внести різноманітність та сучасність у мову і культурне середовище, збагативши їх новими концепціями і ідеями, а також сприяти глобалізації та міжкультурному розумінню. Із негативу, надмірне використання англійських фраз та слів може призвести до втрати унікальності української культури та її ідентичності, а також спричинити зменшення використання рідних слів і термінів. Такий вплив може мати істотні наслідки для збереження й розвитку культурного спадку України.

Вплив використання чужомовних слів на розвиток нашої мови має двозначний характер. З одного боку, відбувається збагачення лексики, але, з іншого боку, спостерігається явище дублювання слів, що може призвести до нестабільності мовної норми, оскільки власні елементи витісняються словами іншомовного походження з аналогічним значенням.

Процес використання чужомовних слів постійно відбувається, відображаючи нові аспекти життя та вводячи їх під новими назвами. Проте, важливо не допустити, щоб ці процеси відбувалися безпорадно, без належного обґрунтування, оскільки часто привабливі чужомовні вирази можуть бути неефективними в межах української мови.

Список використаних джерел

1. Ажнюк Б. М. Англіцизми в сучасній українській, російській і чеській мовах. *Мовознавство*. 2008. № 2–3. С. 191–197.
2. Барнич І. І. Англійські запозичення в комп'ютерній термінології німецької та української мов. *Львівський філологічний часопис*. 2020. № 7. С. 13–18.
3. Марченко А. М. Англіцизми в українській мові. *Національна ідентичність в мові і культурі*: зб. наук. пр. Київ: Талком, 2021. С. 177–180.
4. Стадній А. С., Зозуля І. Є. Неоангліцизми в сучасній українській літературній мові. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. С. 29–33. URL: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.22.2.5>
5. Шинкар Т. С., Левченко Т. М., Чубань Т. В. Функціонування англіцизмів у мові сучасних українських масмедіа: лінгвоекотологічний аспект. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 25. Т. 1. С. 66–71. URL: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.25.1.12>

Теоретичні засади використання інтернет-ресурсів для формування лексичної компетентності учнів 7 класу

Сутність проблеми у сучасному світі вивчення мови та розвиток лексичної компетентності для учнів 7 класу часто може стати викликом. Формування багатого словникового запасу важливе для розвитку мовленнєвих навичок, але традиційні методи вивчення мови часом не забезпечують достатньої мотивації для учнів, щоб активно розширювати свій словниковий запас.

Актуальність проблеми полягає у необхідності адаптації освітнього процесу до вимог сучасності. Використання інтернет-ресурсів дозволяє створити умови для більш ефективного засвоєння нової лексики, розвитку мовленнєвих навичок та підвищення мотивації учнів до вивчення мови.

Метою використання інтернет-ресурсів для формування лексичної компетентності учнів 7 класу є забезпечення їхнього доступу до різноманітних мовних матеріалів, стимулювання інтересу до вивчення мови та підвищення мотивації до самостійного опанування лексики. Такий підхід сприяє не лише покращенню знань учнів, а й розвитку їхніх креативних здібностей та критичного мислення.

Сьогодні Інтернет - невід'ємна частина нашого життя, служить не лише сховищем інформації, а й освітнім інструментом, особливо в класах. Це потужне джерело надає велику різноманітність інформації та автентичних матеріалів, але вимагає вміння шукати необхідну інформацію.

Освітня галузь є одним із найактивніших прихильників цього формату, оскільки сучасні інтернет-ресурси пропонують інтерактивні та мультимедійні елементи для підтримки навчання, а також інструменти для оцінювання пізнавальної діяльності. [2, с. 49].

Інтернет-ресурси для вивчення дослідники поділяють на такі групи [3, с. 29]:

1. Мобільні додатки для вивчення мови. (**Duolingo**)
2. Безплатні онлайн-курси. (**deutsch-online.com.ua**)
3. Інтернет-платформи. (**ISL COLLECTIVE**)
4. Сайти. (**Anton**)
5. Ютуб-канали. (**Hallo Deutschschule**)
6. Сторінки в соціальних мережах. (Instagram: **hhdeutsch_ua**)
7. Інтернет-форуми. (**HiNative**)

Лексична компетенція, найважливіший елемент володіння мовою, суттєво впливає на те, як мову розуміють і використовують. Вона охоплює вміння правильно використовувати слова та фрази відповідно до правил мови та контексту. Словниковий запас, будучи фундаментальним для спілкування, дозволяє нам ефективно формулювати наші думки, емоції та концепції.

За О.Б. Бігич формування лексичної компетентності відбувається у три етапи:

Етап ознайомлення: введення нових слів без надання чітких визначень, натомість зосередження на відображенні їхнього написання на дошці чи плакаті.

Етап автоматизації: дії учнів з новими лексичними одиницями (формування навичок) відбувається на двох рівнях:

- а) на рівні словоформ, вільних словосполучень, фраз і речень;
- б) на рівні вивчення фраз, які включають в себе діалогічні або монологічні єдності, а також мінітексти [1, с. 223].

Набуваючи лексичної компетенції, дуже важливо розпізнавати значення слів і правильно застосовувати їх у граматиці та контексті. Цей процес розвитку починається у дітей з раннього дитинства і розвивається безперервно, з часом розширюючи їхній словниковий запас і вербальні навички. Успішне засвоєння навчальної програми, зокрема лексики, залежить не лише від використання сучасних та ефективних методик викладання, а й від врахування психологічних та вікових особливостей учнів.

У 7-8 класах в учнів часто спостерігається зниження мотивації та ентузіазму до вивчення іноземної мови. Оскільки успішність виконання завдань тісно пов'язана з мотивацією учнів, вчителі повинні враховувати ці елементи при плануванні уроків і виборі методів.

Учні сьомого класу, зважаючи на їхній специфічний вік та психологічний розвиток, мають особливі вимоги до навчання. На щастя, Інтернет пропонує численні ресурси, які можуть значно покращити засвоєння ними словникового запасу. Величезна кількість онлайн-матеріалів є ключовою перевагою. Стимулювати ефективний розвиток словникового запасу допомагають цікаві відео, аудіо кліпи, інтерактивні ігри та захоплюючі тексти.

Крім того, вчителі можуть використовувати онлайн-ресурси, щоб адаптувати навчальні завдання відповідно до індивідуальних інтересів та потреб учнів. Такий персоналізований підхід сприяє більшому залученню та збагачує навчальний процес. Використання онлайн-ресурсів для вивчення лексики відкриває численні можливості, які допомагають учням не лише ефективно засвоювати нові слова, але й включати їх у свій словниковий запас. Нижче наведені деякі з методів і прийомів, які можна використовувати:

- Онлайн словники та тлумачні словники
- Відео та аудіо матеріали
- Інтерактивні вправи та ігри
- Робота з онлайн тексти

Висновки. Інтернет пропонує безліч ресурсів, які можуть значно покращити лексичні навички учнів сьомого класу. Його широкий спектр можливостей дозволяє створювати цікаві та продуктивні уроки, які заохочують до активного навчання та сприяють засвоєнню нових слів і фраз. Завдяки різноманітним онлайн-матеріалам, таким як відео, аудіофайли, інтерактивні ігри та цікаві тексти, учні можуть ефективніше розширювати свій словниковий запас та розвивати мовленнєві навички. Більше того, викладачі можуть використовувати ці ресурси для індивідуалізації навчального процесу та адаптації завдань до конкретних потреб та інтересів окремих учнів. Такий підхід не лише підвищує мотивацію, але й сприяє більшому залученню до вивчення мови. Таким чином, інтеграція інтернет-ресурсів у практику викладання має важливе значення в сучасній освіті і є значним кроком на шляху до покращення лексичної компетенції студентів.

Список використаних джерел

1. Бігич О.Б. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін. // за загальн. ред. С.Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013. 590 с.
2. Британ Ю.В. Лінгво-дидактичні передумови застосування веб-ресурсів на уроках іноземної мови в профільній школі // Педагогічні обрії № 5-101, 2018. С. 49-52.

3. Вдовіна О.О. Аналіз інтернет-ресурсів для вивчення української мови як іноземної. Молодий вчений. 2020. № 7.1 (83.1). С. 28–31.

*Зубик Анастасія Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «035 Філологія»*

*Науковий керівник:
старший викладач
Мельник Павло Юрійович*

Класифікація та опис популярних онлайн-дошок, які використовуються у навчанні іноземних мов

Онлайн-дошки набувають все більшої популярності в освітньому процесі. Їх використання дозволяє підвищити ефективність навчання, зробити його більш інтерактивним.

В умовах воєнного стану в Україні дистанційне навчання набуло особливої актуальності. Забезпечення безперервності освітнього процесу стало нагальним викликом, що вимагає активного використання сучасних технологій для організації ефективного навчання на відстані. У цьому контексті інтеграція онлайн інструментів, які підвищують мотивацію та залученість учнів, набуває критичного значення. Використання інноваційних підходів, таких як онлайн-дошки, не лише забезпечує інтерактивну взаємодію між викладачами та учнями, але й допомагає створити захопливе й стимулююче середовище для вивчення іноземних мов. [1, 2]

Існує велика кількість різних сервісів онлайн-дошок, які відрізняються за функціональними можливостями. У даній роботі проведена класифікація популярних онлайн-дошок за їх функціями.

До першої групи віднесено універсальні онлайн-дошки з широким спектром функціональних можливостей. Сюди увійшли Miro, Conceptboard, Stormboard. Головним критерієм для цієї категорії є наявність розвинених інструментів для створення складних схем, діаграм, інфографіки, презентацій. Ці сервіси мають зручний інтуїтивний інтерфейс, велику кількість «цифрових полотен» для структурування інформації, бібліотеки шаблонів та піктограм. [3]

Також важливою ознакою є підтримка додавання різноманітного мультимедійного контенту – тексту, графіки, відео, аудіо, PDF, презентацій, посилань, документів. Ці онлайн-дошки надають можливості для спільної роботи в реальному часі, комунікації за допомогою чатів, аудіо- та відеоконференцій. Такий потужний функціонал робить дошки цієї групи придатними для реалізації складних навчальних та творчих проєктів, організації командної роботи.

Другу групу складають прості у використанні онлайн-дошки з базовим набором функцій. Сюди увійшли Padlet, Twiddla, NoteBookCast. Головним критерієм віднесення до цієї категорії є наявність обмеженого інструментарію: можливості додавати текст, малюнки, зображення, посилання.

Такі дошки не мають розвинених функцій для створення складних схем чи інфографіки. Але вони прості у використанні, мають зрозумілий інтерфейс. Тому їх зручно застосовувати для швидкого створення нотаток, проведення опитувань, мозкових штурмів, колективного збору ідей. [3]

Третю групу складають спеціалізовані онлайн-дошки з певними унікальними функціями. Сюди потрапили Classroomscreen, Ziteboard, Drawchat, Jamboard. Критерієм віднесення є наявність ексклюзивних можливостей, що вирізняють ці сервіси.

Наприклад, Classroomscreen має корисні освітні інструменти: таймер, візуальну сигналізацію, режими індивідуальної та групової роботи. Ziteboard надає функції для створення акуратних креслень та малюнків. Jamboard повністю інтегрована з

екосистемою сервісів Google. Drawchat підтримує поширення контенту у соцмережах. [3, 4]

Проведена класифікація дозволяє виділити онлайн-дошки з універсальним та спеціалізованим функціоналом. Вибір конкретного сервісу залежить від навчальних цілей та задач, що планується реалізувати за допомогою онлайн-дошки. Універсальні дошки підійдуть для складних проєктів, спеціалізовані – для вирішення конкретних освітніх завдань, прості – для оперативної колективної роботи.

Проаналізовані дошки мають схожий базовий функціонал, але відрізняються за додатковими можливостями. Для вибору оптимальної з них слід враховувати потреби конкретного навчального процесу.

Онлайн-дошки як засіб навчання відкривають широкі перспективи для розвитку продуктивних видів мовленнєвої діяльності – говоріння та письма. Окрім того, вони створюють середовище для творчої взаємодії, дозволяють учням бути активними учасниками навчального процесу. Відповідне використання функціоналу онлайн-дошок дозволяє ефективно організувати процес формування необхідних навичок та вмінь.

Список використаних джерел

1. Ганашок А.І. Інтерактивна дошка як засіб підвищення пізнавальної активності й ефективності навчання на уроках інформатики. Інформаційні технології і засоби навчання. [Електронний ресурс] / Ганашок А.І. // Том 51. №1. С. 21-35.. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1331/1004>.
2. Про затвердження Положення про дистанційне навчання: Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 № 466 (зі змінами та доповненнями). [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#top>.
3. 12 інтерактивних онлайн-дошок для дистанційного навчання та спільної роботи. Освіта нова: веб-сайт. – Режим доступу до ресурсу: <https://osvitanova.com.ua/posts/4181-12-interaktyvnykh-onlain-doshok-dlia-dystantsiinoho-navchannia-ta-spilnoi-roboty>
4. Google Jamboard: можливості для дистанційного навчання. Всеосвіта: веб-сайт. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://vseosvita.ua/news/google-jamboard-mozhlyvosti-dlia-dystantsiinoho-navchannia-36229.html>.

*Кадькаленко Ольга Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «014. Середня освіта. Мова і література»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Чепурко Олена Михайлівна*

Використання інтерактивних технологій при вивченні казки Г.К. Андерсена "Снігова Королева"

Літературна казка «Снігова Королева» Г.К. Андерсена вивчається у 5 класі. Це учні покоління Альфа, яке росте в епоху нових технологій. Використання інтерактивних технологій при вивченні літературної казки дозволяє активно залучити учнів до глибокого вивчення художнього твору.

Урок, на якому вивчається літературна казка, має бути добре продуманим. Матеріал повинен зацікавити учнів до прочитання літературних творів. Цікаво та насичено розроблений урок дасть можливість добре засвоїти знання. Дослідивши роботи таких науковців, як О. Шаповалов, О. Пометун і Л. Пироженко, Л. Занічковська [2; 4; 5; 7], можна сказати, що інтерактивні методи мають психологічне підґрунтя. Вони спрямовані на глибоке розуміння художнього твору. Використання інтерактивних технологій забезпечує ефективність роботи з новим матеріалом. Інтерактивні технології допоможуть провести урок із максимальним залученням учнів у процес навчання.

На етапі підготовки до сприйняття та читання казки «Снігова Королева» Г. К. Андерсена ми пропонуємо використовувати такі інтерактивні методи: «Дерево передбачень», «Прийми запрошення», «Буктрейлер», «Припущення на основі запропонованих слів або термінів», «Вірю/не вірю». Після знайомства з відомостями про автора ми пропонуємо виконати такі інтерактивні методи: «Заповни анкету», «Кошик слів», «Кросенс».

Розглянемо приклад використання інтерактивної гри «Вірю-не вірю»:

1. Чи вірите в те, що серце може замерзнути від холоду злого чародійника? 2. Вірите в те, що добро перемагає зло? 3. Чи вірите в те, що рідні та друзі зробилять все, що б врятувати одне одного? 4. Чи вірите в те, що можливо повернути втрачену пам'ять?. Слід формувати запитання так, щоб відповідь була «вірю» або «не вірю». Обирайте цікаві запитання, на які учні зможуть відповісти перед читанням. Такий метод допоможе вчителю акцентувати увагу на головних моментах твору. «Вірю- не вірю» є чудовим інструментом зацікавлення учнів на етапі підготовки до сприймання художнього твору.

Після роботи з інтерактивними технологіями на підготовчому етапі слід прочитати фрагменти казки на уроці. Читання є важливим етапом уроку зарубіжної літератури.

На етапі підготовки до аналізу казки «Снігова Королева» Г.К. Андерсена ми пропонуємо такі інтерактивні методи: «Хмара слів», «Намалюй або опиши». На етапі аналізу: «Кола Вена», «Ромашка запитань або квітка Блума», «Кластер», «Прес», «Шість Why/Чому», «Фішбоун».

«Намалюй або опиши» - метод, який дозволить учням висловити свої відчуття після прочитання художнього твору або під час. У свою чергу, вчитель зможе визначити хід думок учнів. Це дасть можливість побудувати урок ефективніше. Вчитель повинен запропонувати учням намалювати або словесно/письмово поділитися враженнями.

Приклади запитань: Намалюйте або опишіть, які емоції у вас викликав образ Снігової Королеви? Намалюйте або опишіть, які емоції у вас викликав образ Герди?

Який сюжет вам сподобався найбільше? З якими кольорами у вас асоціюється казка «Снігова Королева» Г. К. Андерсена?

«Шість Why/ Чому?»- цей інтерактивний метод дасть змогу відповісти на важливі питання казки. Учні навчаться ставити запитання та шукати відповіді в тексті. Для роботи з казкою «Снігова Королева» Г. К. Андерсена запитання допоможуть краще зрозуміти мораль та головних героїв казки. Побудова запитань може бути націлена на головну думку, на персонажів або на враження учнів. Важливо вказати напрям запитань. Наприклад: запитання до головної ідеї казки: Чому доброта і любов перемогли? Чому важливо вірити в себе? Чому Герда виявилася сильнішою за Снігову Королеву? Чому важливо мати добре серце?. Запитання до вчинків головних героїв: чому Кай став жорстоким? Чому Герда вирушила у подорож? Чому Герді допомагали інші під час подорожі?

На етапі підсумків доцільно використовувати такі методи: «Незакінчене речення», «Обговорення питання в загальному колі», «Мікрофон», «Кошик слів», «Вгадай персонажа», «Знайди помилку». Для творчих робіт ми пропонуємо такі справи: «Я- маркетолог», «Дай пораду», «Створи обкладинку».

«Знайди помилку». Цей метод допоможе вчителю перевірити, чи добре учні засвоїли вивчений матеріал. Для роботи вчителю потрібно підготувати речення, у якому буде помилка, а учням слід її знайти. Приклади речень з помилкою: Кай був злим хлопцем, який ображав інших. Правильний варіант: Кай був добрим хлопчиком, любив тварин і птахів. Помилка: Герда знайшла Кая в палаці Снігової Королеви і розтопила його серце обіймами. Правильний варіант: Герда знайшла Кая в палаці Снігової Королеви і розтопила його серце власними сльозами.

Приклад творчої роботи «Я- маркетолог». Учні стають маркетологами, рекламуючи літературну казку за допомогою рекламних матеріалів. Головне завдання роботи – зацікавити через рекламу прочитати твір. Така творча робота буде розвивати креативність та творчі здібностей учнів.

Отже, використання інтерактивних технологій на уроці зарубіжної літератури є невід'ємною частиною сучасного успішного уроку. На кожному з етапів уроку інтерактив зробить навчання цікавим та результативним. Тому можна сказати, що під час вивчення літературної казки в 5 класі, інтерактивні методи та прийоми стануть гарним помічником.

Список використаних джерел

1. Грищук В.В. Літературна казка: становлення і розвиток жанру. Буковинський державний фінансово-економічний університет. 2013.
2. Занічковська Л.М. Використання інтерактивних технологій на уроках світової літератури. Нововолинськ. 2014. № 4. С. 9
3. Овдійчук Л.М., Примич Г.М. Сучасна авторська казка як жанр у контексті шкільної літературної освіти. Переяслав-Хмельницький державний університет ім. Григорія Сковороди. 2015.
4. Пометун О.В. Урок, що розвиває критичне мислення. Київ, 2020. 42, 79 с.
5. Пометун О.І. Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. – К.: Видавництво А.С.К., 2004 – 7 с.
6. Сабат Г.П. Франко і дитяча література: проблеми функціонування та рецепції казок про тварин. УДК 811.1612. 2013. № 4. С. 395.
7. Шаповалов О.В. Технологія впровадження методів інтерактивного навчання в освітній процес. Київ. 2018. С. 4-5.

*Калитка Софія Богданівна
студентка I курсу
спеціальності «Іноземна філологія»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германських мов
факультету іноземної філології
УДУ імені Михайла Драгоманова
Зайцева Наталія Петрівна*

Функціонування та роль модальних дієслів в англійській мові

Модальні дієслова – це важливий компонент англійської мови, за допомогою яких можна виразити не тільки основні думки та ідеї, а також міркування про можливі дії та наслідки. Крім того, модальні дієслова відрізняються від основних дієслів в граматичному плані, бо вони не мають форми інфінітива, не мають закінчень в множині та завжди вживаються з іншими дієсловами. Кожне модальне дієслово має свою власну семантику та використання, яке змінюється залежно від контексту та наміру мовця.

Модальні дієслова - це один з видів дієслів, вживання яких допускається тільки разом з іншими основними дієсловами, адже модальні виражають не дію, а ставлення мовця. Зазвичай це демонстрація наміру, необхідності або здатності до певної дії.

В англійській мові виділяються такі групи модальних дієслів:

- 1) Повні модальні дієслова: *can, could, should, must, will, would, may, might, shall;*
- 2) Напів модальні: *dare, need, ought to;*
- 3) Дієслова з модальними значеннями (аналогі модальних дієслів): *to be to, have to.*

У реченні дієслова з модальним значенням втрачають самостійність, властиву звичайним дієсловам. Якщо модальні дієслова вживають окремо від фрази, до якої вони включені, то вони не можуть виконувати функції присудка.

Граматика та правильна побудова речень важливі в англійській мові, тому необхідно пам'ятати, наскільки важливі є правила вживання модальних дієслів:

- 1) Модальні дієслова завжди стоять перед інфінітивом без частки *to* (окрім таких фраз як *ought to, have to, need to*);
- 2) Після модальних дієслів завжди стоять дієслова дії;

- 3) Модальні дієслова в англійській мові вживаються в теперішньому часі, часто навіть із натяком на майбутню дію. Модальні дієслова не мають закінчення -ed у минулому часі або слово «will» у майбутньому часі. Однак є винятки, коли «will» використовується для утворення майбутнього часу, а форма дієслова змінюється на минулий час. Наприклад, «will be able to», «can-could» тощо;
- 4) Модальні дієслова вживаються в однаковій формі для будь-якого числа і роду. Винятками є дієслова «have to» і «have got to», «be to» і «be going to», «be able to» і «be allowed to», «be used to»;
- 5) Ми ніколи не вживаємо «do» з модальними дієсловами для формування заперечних або питальних речень. Для формування негативної форми речення ми додаємо «not» після модального слова перед інфінітивом.

Кожне модальне дієслово має свої особливості у вживанні та значенні, але у багатьох є і спільні ознаки.

Оскільки модальні дієслова не мають закінчень, коли вони використовуються в Past Tenses, модальне дієслово «can» має власну форму минулого часу — «could». У майбутньому часі замість цього модального дієслова використовується аналог, або еквівалент «will be able to». «Can» може виражати: фізичну та розумову здатність (physical ability and mental capacity); здатність, яка залежить від обставин (ability, depending on the circumstances); сумнів, невпевненість (doubt, uncertainty); дозвіл (permission); дія, яку необхідно виконати в майбутньому (an action to be taken in the future).

«May» так само як і «can» може мати форму минулого часу – «might». У майбутньому часі вони замінюються модальним дієсловом «will be allowed to». Крім того, «might» є більш ввічливою формою «may» і, здебільшого, вони можуть вільно замінювати один одного. Дані модальні дієслова використовують, щоб виразити: дозвіл (у негативній формі - заборону) та запит (permission prohibition, request); відсутність перешкоди для вчинення дії (the absence of an obstacle to the performance of an action); припущення або сумнів (assumption or doubt); дорікання (reproach) вживається лише з модальним дієсловом «might»; вітання та побажання (congratulations and wishes) лише з модальним дієсловом «may».

Модальне дієслово “must” використовується лише в Present Tenses і вказує лише на дію в теперішньому часі. Для формування минулого і майбутнього часу форми дієслова з модальним значенням «have to» вживаються «had to» і «will have to», що може повністю замінити «must». «Must» виражає зобов'язання або впевненість у

теперішньому та минулому часі і використовується для позначення: зобов'язання, тягару, боргу, необхідності (obligation, burden, duty, necessity); заборони (prohibition); впевненого припущення (a confident assumption); сильної поради (strong advice); прикрого випадку (an uncertain (unfortunate) accident); небажаної дії (undesirable action); припущення тільки в стверджуваних реченнях (assumption (only in affirmative sentences)); нереалізована можливість (з простим інфінітивом - теперішній час; з перфектним інфінітивом - минулий час).

Модальне дієслово «should» має лише одну форму вираження часів. В залежності від часу «should» може використовуватися з дієсловами в усіх формах інфінітива: Simple Infinitive, Continuous Infinitive, Perfect Infinitive, Perfect Continuous Infinitive. Це модальне дієслово використовується, коли ми виражаємо: поради, рекомендації, побажання, заклики (advice, recommendations, wishes, exhortations); докір та жаль (reproach, regret); необхідність (necessity); дію, яка б мала відбутися, але цього не сталося; дію, яка не мала б відбутися, але це сталося. «Should» має еквівалент «ought to», і вони вільно заміняють один одного. Однак у сучасній англійській мові частіше вживається слово «should», адже воно є більш універсальним за значенням і використанням.

Саме модальне дієслово «ought to» не змінюється, щоб утворити минулий та майбутній часи, але залежно від ознак і часу дії вживаються дієслова у всіх формах інфінітива після «ought to», тобто Simple Infinitive, Continuous Infinitive, Perfect Infinitive, Perfect Continuous Infinitive. Модальне дієслово «ought to» означає: зобов'язання, доцільність та бажаність (obligation, expediency, desirability); припущення з високим ступенем ймовірності (assumptions with a high degree of probability); осуд, докір, жаль (вживається переважно з Perfect Infinitive, який вказує на те, що вираз стосується минулого часу); захоплення та задоволення (admiration, pleasure).

Модальні дієслова мають важливу роль у становленні англійської мови. Вони виражають різні відтінки значення, пов'язані з можливістю, здатністю, дозволом, зобов'язанням, наміром, бажанням тощо. Розуміння та ефективне використання модальних дієслів сприяє поліпшенню ясності та точності в мовленні, що робить їх ключовим елементом для успішної комунікації в англійській мові.

Список використаних джерел

1. Usmonova, R. B. (2021). Semantic features of modal verbs in English grammar. Scientific Progress.

2. Goddard, C. (2014). Have to, have got to, and must: NSM analyses of English modal verbs of 'necessity'. In E. McCready & S. Y. Park (Eds.), *Nonveridicality and evaluation*.

3. Методичні рекомендації з курсу практичної граматики англійської мови за темою "Модальні дієслова англійської мови в активному вживанні" для студентів 2 курсу мовних факультетів / ПДПУ імені К. Д. Ушинського ; уклад. М. М. Єнакій. – Одеса : ПДПУ імені К. Д. Ушинського, 2007. – 21 с.

*Карван Ольга
студентка 4 курсу
спеціальності «Філологія»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Бежека Дмитро Анатолійович
Київ, Україна*

Використання мовних засобів для мотивації до екологічно свідомого споживання

Екологічно свідоме споживання є актуальним питанням сучасності та йому приділяється все більше уваги суспільством. Із розвитком технологій та змінами в актуальності засобів масової інформації, можна дійти до висновку що наразі увага сконцентрована на інтернет ресурсах, зокрема веб-сторінках. Основним призначенням цих веб-сторінок, зокрема англомовних, є заклик людства до допомоги навколишньому середовищу тим чи іншим чином.

Оскільки веб-сторінка це сучасний засіб масової інформації, їй притаманний публіцистичний стиль. В свою чергу його метою є переконання слухачів задля розвитку, або ж, як конкретно в цьому випадку, заклик та мотивація до екологічно свідомого споживання.

Заклики до дії - це спосіб стимулювати людей до конкретних кроків. Він використовується для мотивації та надання інструкцій, щоб люди брали участь у певних ініціативах або робили певні зміни у своєму житті. Ці заклики до дії мають бути конкретними, стимулюючими та легкими для реалізації, щоб максимально мобілізувати аудиторію до екологічних змін у своєму повсякденному житті.

Один із найрозповсюдженіших засобів для мотивації це вживання спонукальних речень для заклику до дії. На головній сторінці Reserva.org, що є сторінкою організації, місія якої полягає в тому щоб запобігти зникненню різних видів та середовищ

існування, які вже є під загрозою, присутній саме такий заклик. Для привернення уваги та мотивації читача на головній сторінці було розміщено текст :

“Write a letter, save the rainforest.”-Напиши листа, врятуй тропічний ліс.

Це речення є імперативним, тобто в ньому присутній наказовий спосіб, який дає читачеві чіткі вказівки до дії, відповідно воно є спонукальним.

Схожий вираз можна побачити на сторінці The Boucher Legacy, на якій виступають за збереження життя носорогів і закликають до свідомого ставлення до них. Це спонукальне речення відрізняється від попереднього. Воно містить в собі перифраз, який увиразнює думку та виділяє її певні характерні риси.

“Protect the future, protect our home”-Захисти майбутнє, захисти наш дім.

Слово home (дім) використовується замість інших загальних термінів, наприклад the Earth або the planet, для того щоб нагадати читачеві, що іншої домівки у нього немає і слід захистити своє теперішнє, а не лише майбутнє (про яке мова йде на початку речення).

Крім спонукальних речень використовуються також питальні. Вони можуть виглядати як повноцінні речення з усіма частинами мови, або ж звучати досить просто і лаконічно. Ці речення створюють інтригу та залучають увагу аудиторії, спонукаючи її розглянути певні аспекти екологічного споживання та шукати відповіді.

На сторінці організації D'BRIS, яка піклується про довкілля шляхом перероблення мікро пластику виловленого з океану на взуття, можна побачити просте запитання:

“Why?”-Чому?/Навіщо?

Це запитання створене для того щоб пояснити причину чому ця організація була створена та надати можливість читачу задуматись з приводу їхніх можливих підстав долучитися до діяльності цієї організації.

Також, у відповіді знову присутнє прирівняння нашої планети до домівки:

“Our consumerist society has led us down a path that has collectively caused harm to our planet - the only home we have.”-Наше споживацьке суспільство привело нас на шлях, який колективно завдав шкоди нашій планеті — єдиному дому, який у нас є.

Це прирівняння викликає емоційність у читача. Емоційний зв'язок може змусити людей переосмислити свої звички і змінити їх на більш екологічно чисті.

У сучасному світі екологічно свідоме споживання стає все більш актуальним питанням, і суспільство звертає на це увагу більше ніж коли-небудь. З розвитком технологій та змінами в актуальності засобів масової інформації, інтернет-ресурси, зокрема веб-сторінки, стають одним з головних інструментів для поширення

інформації та мотивації до дій для збереження навколишнього середовища. Питальні речення та перифрази є ефективними мовними засобами, що стимулюють людей до конкретних кроків та розвивають у них свідомість про екологічні проблеми.

Зазначені приклади веб-сторінок Reserva.org, The Boucher Legacy та D'BRIS ілюструють використання мовних засобів для мотивації до екологічно свідомого споживання. Ці сторінки успішно використовують імперативні та питальні речення, щоб залучити увагу аудиторії, надихнути її на дію та викликати емоційний зв'язок із питаннями охорони довкілля.

Список використаних джерел

1. *D'BRIS.org*.(2024).

https://dbris.org/?gad_source=1&gclid=Cj0KCQjw5cOwBhCiARIsAJ5njuYXhX_KB1brjMqORobjQz9vWuu8XF4Nb9qrLxTGmQ76zI__urexFzwaAsA9EALw_wcB

2. *The Boucher Legacy Asks You To Get Involved With Rhino Conservation*. (2024).

Boucher Legacy.

https://boucherlegacy.co.za/?utm_source=google&utm_medium=paid%20search&utm_campaign=ao&gad_source=1&gclid=Cj0KCQjw5cOwBhCiARIsAJ5njuYYpLpdqGV8Duh6WDYPPpTdc1W29PjG9kfBHI54UDGwTJZiqWfbYR0aAi7SEALw_wcB

3. *1 Million Letters Campaign — Reserva: The Youth Land Trust*. (2024). Reserva: The

Youth Land Trust. [https://reservaylt.org/1-million-](https://reservaylt.org/1-million-letters?gad_source=1&gclid=Cj0KCQjw5cOwBhCiARIsAJ5njua7vjHfSts9uhps2WZOnJIoBO2JZhNEWwcTqx9DV1MMx4GF_vDtD3YaAs0CEALw_wcB)

[letters?gad_source=1&gclid=Cj0KCQjw5cOwBhCiARIsAJ5njua7vjHfSts9uhps2WZOnJIoBO2JZhNEWwcTqx9DV1MMx4GF_vDtD3YaAs0CEALw_wcB](https://reservaylt.org/1-million-letters?gad_source=1&gclid=Cj0KCQjw5cOwBhCiARIsAJ5njua7vjHfSts9uhps2WZOnJIoBO2JZhNEWwcTqx9DV1MMx4GF_vDtD3YaAs0CEALw_wcB)

Кацан Вероніка Вікторівна
Студентка IV курсу
Спеціальності «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук
Нікітська Катерина Ігорівна

Автобіографізм роману С. Плат «Під скляним ковпаком»

Творча спадщина американської письменниці Сільвії Плат налічує п'ять поетичних збірок, з котрих за життя письменниці вийшла лише одна – «Колос та інші поезії». Письменниця мала значний успіх в ліричній творчості, але її доробок також налічує есеї, оповідання (в тому числі дитячі), та інші малі прозові твори. Щоденники С. Плат неодноразово видавались після її смерті [1, с. 344].

Єдиним романом письменниці є «Під скляним ковпаком», що був вперше виданий 14 січня 1963 року, під псевдонімом Вікторія Лукас, за місяць до того, як Плат покінчила життя самогубством. Значного успіху твір набув після трагічної смерті авторки [2].

«Під скляним ковпаком» – історія 19-річної Естер Грінвуд, що розповідає про її непростий шлях дорослішання, внутрішні переживання, досвід депресії та складнощі існування жінки в американському суспільстві 50-х років.

Дослідники творчості С. Плат вважають роман напівавтобіографічним (*semi-autobiographical*), тобто таким, що описує реальні події з життя автора, але зазнає різноманітних художніх змін. Для напівавтобіографічного роману характерні певні особливості: зміна реальних імен/місць на вигадані, художнє переосмислення, наявність художнього вимислу [5].

Вважається, що події описані в романі відбувались з письменницею в 1953 і наступних роках. Р. Тапа, досліджуючи автобіографічні зв'язки між головною героїнею і самою Плат, наводить в своїй роботі «Fictionalizing Self: Reading Plath's *The Bell Jar* as an Autobiography» найбільш очевидні приклади автобіографізму роману. Як і в романі, Плат проходила стажування в нью-йоркському журналі «Mademoiselle». Жінка, котра проходила стажування разом з нею зазначала, що та «описала в романі стільки деталей з життя студенток, що вони більше ніколи не зможуть дивитись одна одній в очі» [3].

Плат ідентично до Естер, не пройшла відбір на курс літератури в Гарварді, який викладав Френк О'Коннор. Персонажка Філомена Гінея заснована на покровительці Плат, письменниці Олів Хіггінс Праугі, яка фінансувала її навчання в коледжі Сміт. Рут Бойшер, терапевтка Плат, до якої вона продовжувала звертатися після виписки з лікарні, вважається прототипом доктора Нолан.

Головна героїня роману Естер розповідає історію подій, які відбулися до і після її спроби самогубства, відповідно до тієї, що вчинила Сильвія у 1950 році. Плат проходила лікування в госпіталі Маклін, тому вона описує процедури госпіталізації своєї головної героїні такими, як її власні. В романі детально описано як лікували пацієнтів з депресією та іншими психічними розладами в 50-х роках минулого століття. Плат, як і Естер, отримувала лікування електросудомною терапією (ЕСТ), що стало для неї неабиякою травмою.

Головну героїню можна сприймати як оповідача від імені Плат. І Плат, і Естер хочуть вести життя мисткині та бути відомою письменницею. Та від них очікується бути дружиною і не проявляти більших амбіцій, ніж материнство та обслуга чоловіка. Плат хоче бути незалежною жінкою з кар'єрою, а її родина та суспільство наполягають, щоб вона вийшла заміж і доглядала дітей, а також відмовилась від ідеї бути письменницею [5, с. 22-25], [2].

Як і більшість творів Сільвії Плат, «Під скляним ковпаком» є рефлексією, оформленою на папері. Вона так пише про свій твір: «Під скляним ковпаком – автобіографічна проба пера, яку мені довелося написати, щоб звільнитися від минулого» («*The Bell Jar — an autobiographical apprentice work which I had to write in order to free myself from the past*») [4, с. 8].

Список використаних джерел

1. Плат Сільвія // Зарубіжні письменники. Енциклопедичний довідник : у 2 т. / за ред. Н. Михальської та Б. Щавурського. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2006. — С. 344.
2. Brown, Sally; Taylor, Clare L. (2017). "Plath [married name Hughes], Sylvia". Oxford University Press.
3. Claudia Cragg. Boulder, Colorado: KGNU. Retrieved July 6, 2010. 'Appearances' in a 'Rose Garden'? Author Joanne Greenberg on her writing, her life, and mental illness (Radio broadcast).

4. Lowell, Robert. (1966) Foreword to Ariel, New York: The Dial Press
New York
5. Thapa, Radha. (2017). Fictionalizing Self: Reading Plath's The Bell Jar as an Autobiography. Central Department of English Kirtipur, Kathmandu.

Кацій Тетяна Володимирівна
студентка V курсу
спеціальності «014 Середня освіта. Мова і література»

Науковий керівник:
канд. пед. наук, доцент
Вітченко Анастасія Юхимівна

Роль навчальних інтернет-ресурсів у формуванні англомовної компетентності в аудіюванні студентів-філологів 2 курсу

Ключові слова: англомовна компетентність, аудіювання, аудіотекст, рецепція, ефективність, інтернет – ресурси, подкасти, інтенсифікація, чинники інтенсифікації, етапи аудіювання, міжкультурна взаємодія.

Сутність проблеми: необхідність розширення кордонів інтеракції у сучасному суспільстві зумовлюється ефективним сприйняттям почутої інформації. Саме тому формування англомовної компетентності в аудіюванні є критичним чинником у подоланні труднощів міжкультурної взаємодії. Важливо зазначити, що такими фосилізаторами для формування компетентності в аудіюванні студентів є навчальні інтернет ресурси як сайти, програми, платформи, зокрема подкасти.

Мета: практично дослідити ефективність застосування інтернет – ресурсів у формуванні англомовної компетентності в аудіюванні студентів 2 курсу на практичних заняттях з іноземної мови.

Завдання: визначити особливості формування англомовної компетентності в аудіюванні та динаміку навчального процесу під час застосування навчальних інтернет – ресурсів для формування згаданої компетентності, визначити психолінгвістичні чинники та розробити комплекси вправ для визначення характеру та особливостей застосування навчальних платформ.

Виклад основного матеріалу. Дослідженням різних теоретичних засад щодо формування компетентності в аудіюванні були присвячені роботи таких науковців як О. Голотюк, Н. Проценко, С. Ніколаєва, О. Тарнопольський, а також такі зарубіжні дослідники - Дж. Вільсон, С. Браун, М. Крейвен та інші. У контексті розгляду основних особливостей аудіювання важливо зазначити наступне: у своїх роботах О. Тарнопольський визначає наявність мовленнєвих кліше, фраз, що є відповідними певній ситуації, а також певний тип аудіотексту, наприклад фабульні або аудіотексти – описи тощо [3].

Для інтенсифікації навчання студентів важливе практичне та методичне значення мають навчальні інтернет – ресурси, зокрема найпоширенішими є наступні: BBC Learning English 6 MINUTES English, ELLLO Lessons, English podcasts, English Listening Resources, ElsLab, Spotify Podcasts, TalkEnglish та інші, зокрема для інтеграції та виконання додаткових інтерактивних завдань за змістом прослуханого – WordWall, LearningApps, Classtime. У контексті розгляду даної теми, варто зазначити, що серед типів навчальних інтернет - ресурсів вирізняють подкасти. Н. Кардашова у своїх дослідженнях визначає дидактичні можливості: автентичність, актуальність,

компетентність, автономність, багатоканальне сприйняття тощо [3]. У світлі розглянутого, дані аспекти підтверджують факт того, що ці фактори є каталізаторами як і мотиваційного, так і навчального доміант. Основними методичними рекомендаціями щодо впровадження навчальних інтернет – ресурсів є дотримання етапів, а саме – дотекстовий (pre – listening), текстовий - слухання (listening) та післятекстовий (post - listening).

У контексті практичного розгляду даної теми, наводимо приклад частини комплексу вправ із формування англомовної компетентності в аудіюванні студентів – філологів 2 курсу із використанням онлайн ресурсу PodcastEnglish теми «Medicines cure diseases, doctors cure patients» на основі підручника «Way to success. Year 2».

1. Pre – Listening Stage

Вправа 1

Тип: некомунікативна, рецептивно – репродуктивна.

Мета: усунути мовні труднощі аудіювання, розвивати мовну здогадку, з спеціально – створеними опорами на рівні мікроаудіотекстів.

Інструкція: *Now you will hear microdescriptions from the audio podcast. The last sentence of which is incomplete. You need to complete these sentences with a logical thought. You will hear a pause and you need to write down your ideas.*

2. Post – Listening

Вправа 2

Тип: некомунікативна, рецептивно - репродуктивна

Мета: контроль розуміння прослуханого аудіоподкасту.

Інструкція: *Now you are going to listen to a podcast called «The New Normal». After listening, define whether the following facts are true or false. Correct the incorrect facts.*

1. *The Premier League wanted to protect their players from COVID, so many matches were cancelled.*

Вправа 3

Тип: комунікативна, продуктивна, із використанням опори.

Мета: активізувати діяльність студентів після слухання, проєкція ситуацій усного спілкування.

Інструкція: *Divide into pairs and act out a dialogue in which student 1 is the reporter and student 2 is the respondent. Use the outline to make a list of facts in chronological order.*

Висновки. Отже, проаналізувавши основні теоретичні концепції, що визначили подальше практичне використання онлайн – ресурсів для формування компетентності в аудіюванні можна стверджувати, що це безпосередньо не лише активізує увагу, навички та знання студентів, але і підвищує мотиваційний рівень та динаміку навчального процесу. Онлайн – ресурси є методично - цінним каталізатором створення практичних занять з іноземної мови для студентів – філологів 2 курсу, оскільки вони містять актуальні тематики, чітку навігацію, додаткові завдання, а також швидку перевірку у ході фронтального контролю. Враховуючи активний розвиток технологій, використання навчальних Інтернет-ресурсів визнається необхідною складовою для успішного формування англомовної компетентності студентів-філологів, сприяючи їхній подальшій професійній підготовці та комунікації в міжнародному середовищі.

Список використаних джерел

1. Голотюк О. В. Особливості аудіювання у ВНЗ. Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки. 2013. Вип. 64. С. 220-225. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2013_64_47

2. Кардашова Н. В.. Англомовний подкаст як засіб формування компетентності в аудіюванні студентів мовних спеціальностей. Вісник КНЛУ. Серія Педагогіка та психологія. Вип. 24, С. 176. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjox->

LO65mDAxVAXvEDHWqfAcQQFnoECAwQAO&url=http%3A%2F%2Fvisnyk-pedagogy.knlu.edu.ua%2Farticle%2Fview%2F69621%2F64877&usg=AOvVaw2BV6W-RAHOHszEDMdNPw20&opi=89978449

3. Методика викладання іноземних мов та їх аспектів у вищій школі: підручник / О.Б. Тарнопольський, М.Р. Кабанова. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. 256 с.

4. Brown S. Teaching Listening. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. P. 65 – 78.

5. Craven M. Listening Extra. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. P. 110 – 156. DOI: https://www.at.alleng.org/d/engl_en/eng421.html

*Кириченко Еліна Сергіївна
студентка IV курсу,
Спеціальності «035 Філологія»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Клименко Жанна Валентинівна*

Методика вивчення поеми Гомера «Одіссея» в 10 класі

«Одіссея» Гомера є однією з найвизначніших епічних поем світової літератури. Її ідейно-тематична сутність, проблематика, система образів та особливості поетики привернули увагу багатьох науковців, які досліджували твір із різних кутів зору. Ми керувались науковими розробками насамперед таких дослідників, як В. Пащенко, Н. Пащенко, Г. Підлісна, Б. Шалагінов, Ю. Ковбасенко, О. Гальчук [8; 9; 11; 6; 2]. Забарило К. зазначає, що важливість вивчення «Одіссеї» підкреслює її значення та вплив на світову культуру, адже поема є основою поезії, науки, філософії та літературної мови греків. Твір значною мірою вплинув не лише на розвиток грецької, а й європейської культури [4]. Також вивчення поеми «Одіссея» є одним із важливих чинників патріотичного виховання учнів, формування їхньої національної свідомості. Одісей – патріот, який глибоко прив'язаний до своєї батьківщини, острова Ітака. Весь його подвиг у поемі полягає в тому, щоб долати перешкоди, повернутися додому та відновити свою владу. Таким чином, можна простежити паралель з подіями, які відбуваються зараз в Україні, адже українці також борються за свободу, відстоюють від загарбників свої цінності та землю. «Одіссея» може надихнути учнів на розвиток сили духу та життєстійкості в цей надзвичайно складний час.

При вивченні «Одіссеї» вчитель має спиратись на історичний контекст, ідейно-тематичний зміст, систему образів, художні особливості та культурне значення поеми, щоб зуміти краще донести до учнів важливу інформацію, допомогти їм розібратись в особливостях поеми та сформуванню нові знання та власні цінності. Важливим у вивченні поеми є саме врахування психологічних особливостей десятикласників. В. Вембер, Д. Бучинська та Л. Процай звертають увагу на те, що сучасним учням властиве перемикання уваги, кліпове мислення, онлайн-існування, швидка зміна вподобань, відсутність безумовного авторитету, знижений рівень відповідальності, толерантність, інфантильність, мережеве спілкування та публічність [1; 10]. Всі ці властивості варто враховувати вчителю в роботі.

Значний внесок в методику викладання «Одіссеї» зробили зокрема О. Куцевол (розробка ефективного розгорнутого планування двох уроків); О. Ніколенко, яка створила експрес-урок для онлайн-навчання та співавторка підручника зарубіжної літератури 2023 року рівня стандарт Ж. Клименко, яка підготувала не лише цікавий інформаційний компонент підручника, але й ефективні візуалізаційні засоби для залучення уваги учнів-центеніалів та продуктивного вивчення ними поеми [3; 5; 7].

Проаналізувавши зазначене вище, ми розробили методичні рекомендації щодо шкільного вивчення поеми «Одіссея». Вважаємо, що на *початковому етапі* ефективними будуть такі **види навчальної діяльності**, як робота з темою уроку за допомогою постерів, загальне ознайомлення з античністю, Гомером, поемою, її структурою та героями, а також визначення впливу «Одіссеї» на культуру. Доцільним буде використання буктрейлерів, карт зі шляхом головного героя та ознайомлення з крилатими фразами та складними словами, які можуть викликати труднощі в розумінні учнів через переклад із давньогрецької. На *етапі читання поеми та підготовки до аналізу* пропонуємо ознайомити учнів з коротким змістом обраного уривка та

використати прийом коментованого читання, після чого провести бесіду за прочитаним. На *етапі аналізу твору* можна використовувати різноманітні методи та прийоми, такі як порівняльні таблиці, діаграми Венна, хмари слів, заповнення анкет, розробка сторінок героїв у соціальних мережах, порівняння поеми з різними видами мистецтва та застосування методу ПРЕС. Різноманітні ігри, такі як «правда чи брехня», «знайдіть помилку в твердженні», робота з коміксами, розв'язання кроссенсів та інші можуть бути використані *на підсумковому етапі*.

Під час вивчення поеми «Одіссея» в ході практики в Боярському академічному ліцеї «Престиж» на підсумковому етапі запропонували учням роботу з коміксами. Десятикласники мали, об'єднавшись у команди, відновити сюжет та послідовність подій за допомогою коміксів. Школярі мали спільно працювати та дискутувати, щоб правильно визначити, яку подію відображено на кожному малюнку, і як це пов'язано із загальним сюжетом поеми. Залучення цього прийому продемонструвало, що використання інтерактивних прийомів навчання позитивно впливає на інтерес учнів до поеми Гомера. За допомогою роботи з коміксами, учні можуть розвинути критичне та логічне мислення, увагу, пам'ять, комунікативні та аналітичні навички. Ще одним зразком цікавого інтерактивного завдання на уроці стало розв'язання школярами кроссенса, на якому було зображено Одіссея, основні епізоди сюжету та обкладинку поеми. Таке завдання може бути корисним для учнів, спонукаючи їх не лише згадати події, а й встановити зв'язки між елементами твору та стимулювати їхню креативність.

Загалом, складну через віддаленість за часом і культурою, проте важливу для старшокласників поему «Одіссея» можна піднести їм цікаво та ефективно. Цьому сприятиме використання різних візуалізаційних засобів та інтерактивних видів навчальної діяльності.

Список використаних джерел

1. Вембер В.П., Бучинська Д.Л. Центеніали: покоління, яке потребує нових підходів у навчанні. Тези доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційні технології в освіті, науці і техніці» (ІТОНТ-2018). С. 187-189.
2. Гальчук О. Антична література: Навчальний посібник для студентів заочної форми навчання. К.: Вид-во Київського славистичного університету, 2008. – 210 с.
3. Експрес-урок О. Ніколенко: "Одіссея" Гомера. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=FNxF57ibL5E> (дата звернення: 9.04.2024 р.).
4. Забарилло К. С. Гомерова «Одіссея» та її місце у світовій літературі // Гомер. Одіссея. Х.: Фоліо, 2001. С. 3-29.
5. Клименко Ж.В. Гомер. Легендарний пророк Еллади // Ісаєва О.О., Клименко Ж.В., Мельник А.О. Зарубіжна література (рівень стандарту): підруч. для 10 кл. зсо. К.: УОВЦ «Оріон», 2018. С. 18-30. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1143-zarubizhna-10-klas-isaeva-standart.html> (дата звернення: 9.04.2024 р.).
6. Ковбасенко Ю. Антична література: навч. посіб. К.: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2012. 248 с.
7. Куцевол О. М. Зарубіжна література: розгорнуте планування уроків за програмою 2001 р. : посіб. для вчителя. Харків: Веста ; Вид-во «Ранок», 2003. С. 28-33.
8. Пашенко В.І., Пашенко Н.І. Антична література. К.: Либідь, 2004. 718 с.
9. Підлісна, Галина Натанівна. Антична література для всіх і кожного. К. : Техніка, 2003. 382 с.
10. Процай Л. П. Особливості навчання та виховання дітей-центеніалів. Інновації в початковій освіті: проблеми, перспективи, відповіді на виклики сьогодення: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. – Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка,

2019. – С. 25-28. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/12249/1/7.pdf>
(дата звернення: 9.04.2024 р.).

11. Шалагінов Б. Гомерів епос // Зарубіжна література в навчальних закладах. 2002. № 4. С. 38-46.

*Кичко Владислава Ігорівна
студентка 5 курсу
спеціальності «035.Філологія»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент кафедри германських мов
Зайцева Наталія Петрівна*

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ЗАСОБИ ЗАХОПЛЕННЯ УВАГИ У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ РЕКЛАМНОМУ ДИСКУРСІ

Стаття присвячена дослідженню лексико-граматичних засобів, які використовуються у сучасній англomовній рекламі. Розглянуто сутність поняття рекламний дискурс, складові рекламного тексту та основні методи захоплення уваги потенційних споживачів..

***Ключові слова:** реклама, дискурс, споживач, захоплення уваги, лексико-граматичні засоби.*

Постановка проблеми. Рекламний дискурс є важливим у філологічній науці як у теоретичному, так і у практичному плані через його вплив на споживачів. Ефективність рекламних текстів часто залежить від того, наскільки вдало використовуються мовні норми, критерії та лаконічність фраз, які виступають ключовими елементами успішного позиціонування бренду або продукту.

Актуальність теми статті визначається перш за все швидким розширенням впливу сфери реклами, що призводить до встановлення нових стандартів для аудіовізуальних компонентів цієї галузі. Оскільки дизайн та структура рекламних текстів постійно розвиваються у цьому контексті, виникає потреба у більш детальному аналізі коротких текстів та способів їх вираження, що є стратегічними для впливу на сучасного споживача.

Мета дослідження полягає у розгляді лексико-граматичних засобів захоплення уваги у сучасних рекламних англomовних текстах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідженням явища реклами та особливостей рекламного дискурсу займалися безліч науковців. Зокрема Г. Кук пояснює, що рекламний дискурс – це мовленнєва практика, що використовується в рекламі для створення повідомлень з метою залучення уваги споживачів до конкретного продукту чи послуги, а також для підвищення його популярності та продажів [1, с. 3-6]. Англomовний рекламний дискурс використовується у рекламі англomовних країн і може містити різні мовні засоби та стратегії, спрямовані на

привертання уваги та зацікавлення споживачів. А. Поп доводить, що реклама та рекламний дискурс зазвичай включають заголовок, основний текст, слоган, ілюстрації та кольори, торгову марку та назву бренду [4, с. 4].

За С. Коробкіною, стандартною структурою словесної складової рекламного тексту є такі основні складові: заголовок, основне повідомлення, інформація для звернення (у тому числі адреса, контактні дані для зв'язку, умови купівлі і т. д.). Заголовок виступає як ключова словесна частина, оскільки він передає основний зміст реклами і має за мету привернути увагу потенційного споживача товару чи послуги. Функція заголовка полягає у висвітленні основної ідеї рекламного повідомлення, зацікавленні аудиторії та поясненні переваг та практичної користі у покупця. Основна частина рекламного тексту складається з аргументів, що переконують у необхідності придбання рекламованого продукту. Завершальною складовою тексту є додаткова інформація, яка має характер довідкових відомостей [3, с. 254].

Методи захоплення уваги в англійській рекламі є досить різноманітними, оскільки рекламодавці постійно експериментують з новими підходами для залучення уваги цільової аудиторії. До популярних лексико-граматичних засобів, що допомагають досягти цієї мети, належать:

1. Використання емоційно-заряджених фраз, наприклад: «*Help beat more than heart disease*» від соціальної організації British Heart Foundation;

2. Гумористичний контент для позитивних асоціацій, наприклад: «*Tastes so good, cats ask for it by name*» від виробника корму для тварин Meow Mix;

3. Емоційно-заряджений контент для виклику сильних емоцій та спонукання до дії, наприклад: «*Just do it*» від відомого бренду одягу та взуття Nike.

4. Використання метафор для створення образів і конотацій, наприклад: «*Think outside the bun*» мережа ресторанів Taco Bell,

5. Гіпербола для перебільшення характеристик продукту, наприклад: «*Nothing runs like a Deere*» від компанії фермерської техніки John Deere;

6. Індивідуалізація через використання спеціально адаптованих форм звертання та пропозицій, наприклад: «*Because you worth it*» компанії L'oreal,

За Ф. Генсенном, мовні засоби також впливають на те, наскільки запам'ятовуваною є реклама, використовуючи різні стилістичні та лексичні методи, які полегшують її сприйняття аудиторією [3, с. 56-70]:

1. Гумор – застосування гумористичних елементів та жартів у рекламі може зробити її більш запам'ятовуваною. Це добре видно у рекламі, наприклад «*Eat and get the hell out!*» ресторану швидкого харчування Bob's grill;

2. Соціальні аспекти – використання елементів, які демонструють, що продукт або послуга допомагає вирішувати соціальні проблеми. Наприклад як в рекламі «*All the news that's fit to print*» від The New York Times;

3. Соціальні докази – включення в рекламу доказів соціальної відповідальності продукту або послуги, таких як відгуки клієнтів, рейтинги, нагороди та інші. Однією з особливостей реклами Kotex є використання фрази «*Still setting for only leakage control? Kotex, recommended by 9/10 girls*».

Отже, у англомовних рекламних текстах використовуються різноманітні лексико-граматичні прийоми для того, щоб зацікавити, вплинути та спонукати споживача до бажання придбати певний товар або послугу.

Висновки. Вивчення лексико-граматичних засобів захоплення уваги у сучасному англомовному рекламному дискурсі підкреслює важливість використання ефективних мовних прийомів для досягнення комунікаційних цілей. Поширеним засобом захоплення уваги адресата в англомовній рекламі є використання різноманітних тропів та стилістичних прийомів є надзвичайно ефективним способом, а також застосування метафор, порівнянь та інших образних засобів, які підвищують емоційну насиченість та зацікавлення потенційного споживача.

Список використаних джерел

1. Cook G. The Discourse of Advertising (2nd ed.). Routledge, 2006. 202 p.
2. Hansen F., & Christensen, L. B. Language use in advertising: A review of literature. *Journal of Advertising Research*, 59(1), 2019. С. 56-70
3. Korobkina S. V. Syntactic Features and Structure of Advertising Text. *Science and Education*, 2(3), 2021. С. 252-255.
4. Pop M. A. The stylistics of advertising. *Fascicle of Management and Technological Engineering*. Volume IX (XIX) 2016. 184 p.

*Клименко Маргарита Сергіївна
студентка IV курсу
спеціальності «Германські мови та літератури (переклад включно)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Маштакова Наталія Валентинівна*

Особливості перекладу категорії *Pluralia Tantum* в компаративному аспекті

При перекладі художньої літератури виникають унікальні труднощі, не характерні для будь-якого іншого виду перекладу. Не враховуючи переклад окремих лексичних і граматичних елементів, як частин цілого, є потреба у передачі оригінальних образів створених автором за допомогою вже еквівалентно встановлених мовних одиниць. Їх вибір і є першопричиною використання перекладацьких трансформацій, що в свою чергу можуть бути підібрані як інтуїтивно, так і свідомо. (Гумений, 2018) Тим не менш, їх селекція має бути вмотивованою певними факторами, зокрема морфологічними, лексичними, стилістичними та в деяких випадках етимологічними. Дана необхідність зумовила нас до вибору відповідних класифікацій перекладацьких трансформацій – С.Є. Максимова і Л.Є. Науменко та А.Й. Гордєєвої.

На основі встановлених категорій числа виявлених лексичних одиниць в мові оригіналу, так і в мові перекладу, було поглиблено проаналізовано перекладацькі трансформації за корпусною системою роману «Гаррі Поттер та Смертельні реліквії». Слід зауважити, що в художніх текстах важливою є не тільки точна передача відповідника згідно до його якостей, якими він наділений, а й врахування типу дискурсу, що формується центральним мовленнєвим знаком (макроструктурою). (Максимов, 2017) Частіше за все у процесі аналізу довелося стикатися з випадком незіставності чисел у одиницях певної лексичної групи. Через таку морфологічну аломорфність, довелось розглядати всі можливі еквіваленти для отримання максимально точних результатів при аналізі перекладу. Вибір відповідника при встановленні числа і при здійсненні перекладу звичайно значно відрізняється. Спираючись на класифікації окремих іменникових груп категорії *Pluralia Tantum* – Cambridge Grammar of the English language аналіз було здійснено одинично та контекстуально – з урахуванням впливу на лексему. (Huddleston., Pullum, 2002)

Біпартичні іменники на позначення двоскладових предметів одягу та оптичних предметів перекладені в більшості за вибором варіантного відповідника через відповідність числових форм *Pluralia Tantum*: *breeches* – панталони, *pants* – штани,

glasses – окуляри. При перекладі *jeans* - джинси застосовано адаптивне транскодування з додаванням закінчення -и. Плюратив *pants* перекладено декількома способами: *джинси* (експресивація), *штани* (вибір вар. відп.), *кальсони* (контекстуальна заміна). Прийом експресивації відбувається за рахунок зведення іменника штани з загальною семантикою до конкретного виду одягу. Контекстуально замінено варіантний відповідник на кальсони у текстовому сегменті: «*Snape in Dumbledore's study – Merlin's pants!*» «Снейп у Дамблдоровому кабінеті... Мерлінові **кальсони!**» Необхідність застосування такої лексико-семантичної трансформації – з метою вираження подиву, так як це вважається менш поширеним пустотливим сленговим вигуком ніж «Мерлінова борода» Плюратив *rajamas* – піжама, одинично перекладено через мішане транскодування. Таку особливість можна обґрунтувати через збережену в мові оригіналу форму іншомовного походження, яку адаптували в українській мові. Форма однини відповідника зумовлена сприйняттям лексеми в мові перекладу як одне ціле, на кшталт слів костюм або кімоно. Варіант перекладу іменників *spectacles* та *goggles* – окуляри, перші з яких було семантично генералізовано через їх конотацію, а другі перекладено описово. *Spectacles* є давньою формою *glasses*, і авторка ілюструє за його допомогою доросліших за віковою категорією персонажів – Албуса Дамблдора і Артура та Моллі Уізлі: «*Dumbledore was wearing his familiar, kindly smile, but as he peered over the top of his half-moon spectacles, he gave the impression...*». *Goggles* позначають тип окулярів спеціально призначених для захисту від зовнішніх явищ і через відсутність еквіваленту семи вдалися до описового перекладу: *Dominating the scene was Hagrid, wearing a helmet and goggles. Найбільше вирізнявся Гегрід у шоломі й захисних окулярах.*

Аналізуючи перекладацькі трансформації лексичної групи сукупної збірності об'єктів, було виявлено, що при перекладі більшість не зберігає форму *Pluralia Tantum*. Це спричинило необхідність застосування граматичної заміни у іменниках: *clothes* – одяг, речі (вибір вар. відп.); *contents* – об'єкти (контекст. відп.), вміст (вар.відп), усе (генералізація); *covers* – покривала (вар.відп.); *arms* – зброя (вар.відп.); *supplies* – запаси (вар.відп) та *valuables* – коштовності (вар.відп.); Тільки лексема *remains*, перекладена як «рештки» зберегла свою форму, утворюючи контекстуальний відповідник: *The empty words could not disguise the fact that his parents' moldering remains lay beneath snow and stone, indifferent, unknowing. Порожні слова не могли приховати того факту, що тлінні останки його батьків лежать отут, під снігом і каменем, байдужі й невідомі.* Серед згаданих лексем, трансформації іменника *contents* досить варіюються. Їх специфіка в деяких значеннях є позбавленою конкретності, закладеної в оригіналі. Наприклад: «*The*

drawers' contents had been turned over recently...» Усе в шухлядах було розкидане. Одинично, сему «усе» не можна пов'язати з кожним предметом, що міститься у шухляді. Через це, можна визначити трансформацію як генералізацію відповідника; в рамках сегменту – транспозицію.

Абстрактні іменники на позначення почуттів, якостей та їх проявів представляють окрему групу плюративів. Їх особливість виявлена у компенсації значення та комплексності почуттів, що мають на увазі. (Wickens, 1992) Натомість в українській мові множина почуттів використовується для вираження надмірності. Переклад таких іменників був спрощеним до однини або множини корелятивної пари, через їх аломорфність: *brains* – *голова* (контекст. заміна), *spirits* – *настрій* (вар. відп.), *apologies* – *вибачення* (вар.відп), *guts* – *сміливість* (контекст. заміна), *amends* – *гріхи* (контекст. заміна), *compliments* – *компліменти* (вар. відп.) та *wits* – *голова* (контекст. відп.) Багато з цих плюративів в контексті перекладено ідіоматичними фразами, тобто задіяно стилістичну експресивацію. Наприклад, іменник *brains* в множині означає розумові якості людини: «*He had brains,*» *she concedes.* – *Він мав голову на в'язах, – визнає вона.* В даному випадку враховуємо контекстуальну заміну в зв'язку з залученням фразеологізму та оригінально збережену позитивну конотацію. Цікаво порівняти *brains* та *wits*, ознака розумової якості яких різняться. *Wits* позначає практичне значення дотепності, тобто її поява за необхідності, що і підтверджено контекстом: «*As long as Mr. Cattermole had his wits about him...*» Переклад: *Якщо в містера Катермола хоч трохи варить голова.* Досить помітно як трансформація експресивації гіперболізує оригінальне значення ідіоми. Такий спосіб перекладу є необхідним стилістичним засобом для вираження творчого задуму автора.

Список використаних джерел

1. Гумений В.В. Відтворення мовної картини світу при перекладі художнього тексту. «Молодий вчений». 2018. №2 С. 191.
2. Максимов С.Є. Перекладацький аналіз тексту у світлі дискурс-аналізу. Вісн. КНЛУ. 2017. №34 С. 124.
3. Rodney Huddleston., Geoffrey K. Pullum. The Cambridge grammar of the English language. New York , 2002, p. 340–343.
4. Wickens M. Grammatical number in English Nouns. Amsterdam/Philadelphia, 1992. 158 p.
5. Cambridge Dictionary: <https://dictionary.cambridge.org/> (Last accessed 20.03.24).

6. The Harry Potter lexicon: <https://www.hp-lexicon.org/thing/merlins-pants/> (Last accessed 18.03.24)

*Клиштя Анна Вікторівна
студентка IV курсу
спеціальності «035 Філологія»*

*Науковий керівник:
канд. філол. наук., доцент
Семененко Галина Миколаївна*

Використання методу проєктів на уроках англійської мови в 11 класі як один із шляхів формування комунікативної компетентності

Оскільки сучасні міжнародні відносини та мінливі засоби комунікації, тобто використання нових інформаційних технологій вимагають від учнів вдосконалення комунікативних навичок та лінгвістичної підготовки, вивчення іноземної мови є не лише засобом спілкування, а й специфічним способом узагальнення культурної спадщини країни, мова якої вивчається. Це також стало пріоритетним завданням. Розвиток комунікативної компетенції відбувається неспонтанно, а за допомогою спеціальних методик, які полягають у створенні спеціальних ситуацій. Іншими словами, соціальні та психологічні впливи, які сприяють розвитку та вдосконаленню комунікативних навичок.

Процес формування комунікативної компетентності є складним і залежить від багатьох чинників: індивідуальних особливостей, віку, психолого-педагогічних умов, соціокультурних особливостей макро - і мікросередовища тощо [6].

В курсі іноземних мов метод проєктів може використовуватися в рамках програмного матеріалу практично по будь-якій темі. Робота над проєктами розвиває уяву, фантазію, творче мислення, самостійність і інші особисті якості [3].

Метод проєктів не є принципово новим у педагогічній практиці, але разом з тим його сьогодні відносять до педагогічних технологій XXI століття, як такий, що передбачає вміння адаптуватися в світі, що стрімко змінюється, постіндустріальному суспільству. "Кинути уперед" - є точним перекладом слова "проєкт" [5].

Мета проєктного навчання, підкреслює Т. Шамова та Т. Давиденко, полягає в тому, щоб створити умови, завдяки яким учні: 1) самостійно й охоче набувають необхідних знань із різних джерел; 2) навчаються використовувати отримані знання для вирішення пізнавальних і практичних завдань; 3) набувають комунікативних умінь, працюючи в різних групах; 4) розвивають дослідницькі вміння (уміння визначати проблеми, збирати інформацію, спостерігати, проводити експеримент, аналізувати, формулювати гіпотези, узагальнювати); 5) розвивають системне мислення [4].

Основними критеріями розвитку творчих особистостей, здатних до самоосвіти, є самостійне навчання впродовж життя, креативність та вміння вирішувати будь-які проблеми нетрадиційним способом. Такі завдання мають більш слабкий контроль з боку вчителів, ніж звичайні завдання. Вони найчастіше виконуються наприкінці теми, оскільки вимагають багато часу на підготовку та мотивацію. Водночас це приємно для учнів, оскільки вони відчують, що дійсно створюють щось нове англійською мовою. Проєкти також дозволяють керівнику розподілити відповідальність між членами групи, коли сильніші учні допомагають слабшим, таким чином отримуючи соціальний досвід та досвід роботи в групі.

Е. Коллінгс була першим педагогом, який запропонував класифікацію для проекту, але не останнім. “Завдяки різним підходам до класифікації з'явилася низка параметрів:

- склад учасників проектної діяльності: індивідуальні, колективні (пари, групи);
- характер партнерських відносин між учасниками проекту: кооперативні, конкурентні, змагальні;
- рівні реалізації міжпредметних зв'язків: монодисциплінарні, міждисциплінарні, наддисциплінарні;
- за характером координації проекту: безпосередні (тверді чи гнучкі), приховані;
- за тривалістю: короткі, середньої тривалості, тривалі;
- мета/характер проектної діяльності: інформаційні, ознайомчі, пригодницькі, науково-пошукові, мистецькі, дослідницькі, конструкційні тощо”. [2].

Робота над проектом має здійснюватися поетапно. Кожен етап відіграє важливу роль у створенні якісного методу проектів:

- 1) підготовчий етап - визначення теми, постановка цілей і вибір робочої групи;
- 2) етап планування - аналіз проблеми та визначення джерел інформації; визначення завдань і вибір критеріїв оцінки результатів. Визначення та розподіл ролей у команді;
- 3) етап дослідження - збір інформації, необхідної для проведення дослідження;
- 4) етап висновків - аналіз інформації, отриманої в ході дослідження та аналіз інформації, отриманої в ході дослідження;
- 5) захист проекту - оформлення та підготовка результатів роботи; усний захист шляхом презентації;
- 6) оцінка результатів і процесів (рефлексія) - захист проекту, участь у колективному оцінюванні результатів [1].

Існує кілька способів оцінювання групових проектів:

- 1) однаковий бал виставляється всім учасникам проектної діяльності;
- 2) оцінювання кожного учасника індивідуально за виконану ним роботу;
- 3) дві оцінки: одна - за індивідуальну роботу, друга - за результати спільної проектної діяльності;
- 4) оцінка, яка унікальним чином розподіляється між учасниками відповідно до їхнього внеску в проект.

Список використаних джерел

1. Ващенко Л. М. Система управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону: дис. доктора пед. Наук : 13.00.01 / Л. М. Ващенко. – К., 2006. – С. 455 .
2. Задерей О.А. Метод проектної технології та його застосування на заняттях української мови та літератури: методична вказівка – Каховський державний агротехнічний коледж. – КДАК.: 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: olgazaderey.nethouse.ua/.../44364.gtm7umkh4.
3. Іванова, Л. Проектування в навчанні: дидактичні принципи [Текст] / Л. Іванова // Учитель. - 2004. - № 6. - С. 11
4. Методика використання проектних технологій. "Проекти в школі". Залозна С.В. [Електронний ресурс]: <https://naurok.com.ua/metodika-vikoristannya-proektnih-tehnologiy-proekti-v-shkoli-288319.html>
5. Романовська М.Б. Метод проектів у навчальному процесі (методичний посібник) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.google.com/books?hl=en&lr=&id=23wgMhmGE9gC&oi=fnd&pg=PA3&dq=%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4+%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%94%D>

0%BA%D1%82%D1%96%D0%B2&ots=RDu8el7wJb&sig=nWV5h4fT9w2R-Uj0oQDz8IhDSUw

6. Формування комунікативної компетентності учнів на уроках англійської мови. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/formuvanna-komunikativnoi-kompetentnosti-ucniv-na-urokah-anglijskoi-movi-495402.html>

7. Getting the most from groupwork assessment. Assessment Standards Knowledge exchange Oxford Brookes University, Business School. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.brookes.ac.uk/aske/documents/Obu123_GroupWork%5B1%5D.pdf.

*Ковальчук Роман Васильович
студент IV курсу
спеціальності «035 Філологія»*

*Науковий керівник:
доцент
Кодалашвілі Оксана Богданівна*

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ ЯК ЗАСІБ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОНЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 10 КЛАСУ

Формування фонетичної компетентності, тобто оволодіння фонологічною системою мови, є першим кроком у вивченні іноземної мови. Володіння нормативною вимовою англійської мови є необхідною умовою для здійснення ефективної іншомовної міжкультурної комунікації. Для того, щоб інші люди сприймали мову без ускладнень, мовець повинен будувати її у повній відповідності не лише з лексичними, але й фонетичними і граматичними нормами. Мета фонетичної компетентності полягає у здатності ефективно використовувати та розпізнавати звуки мови з максимальною точністю.

Англомова фонетична компетентність є важливим аспектом вивчення англійської мови. Дане поняття охоплює не лише правильну вимову слів, але й розуміння великої різноманітності фонетичних явищ. Під час аналізу наукової роботи Н. П. Антіпова ми акцентували свою увагу на тому, що фонетична компетентність є важливою здатністю, яка охоплює точне сприйняття, відтворення та розрізнення англійських звуків, ритму та інтонаційних моделей.

Важливим аспектом фонетичної компетентності є правильна артикуляція звуків. Також важливо враховувати різницю у вимові голосних та приголосних звуків, а також вивчати особливості акцентів різних англомоовних регіонів. Фонетична компетентність також пов'язана з розумінням інтонації та ритму мови. Успішна фонетична

компетентність дозволяє висловлювати почуття, нюанси та емоції через мову, збагачуючи комунікацію.

Під час розгляду наукової роботи Н. Ф. Бориско, ми виявили, що структура англomовної фонетичної компетентності, можна окреслити як комплексний аналіз та співставлення різних її компонентів. Структура фонетичної компетентності включає кілька важливих елементів, а саме: артикуляційна компетентність, аудитивна компетентність, акцентуаційна компетентність та фонематична компетентність.

Зміст фонетичної компетентності полягає в здатності особи правильно вимовляти звуки, слоги, слова та фрази відповідно до мовних норм та вимог комунікації.

Старшокласники поступово набувають здатності рефлексувати свої навчальні процеси, визначати сильні та слабкі сторони, а також застосовувати ефективні стратегії для розуміння та закріплення матеріалу. Вчителі відіграють вирішальну роль у розвитку цих метакогнітивних навичок за допомогою цілеспрямованого навчання, зворотного зв'язку та можливостей для самооцінки. Саме тому вікові особливості старшокласників охоплюють фізичний, емоційний та когнітивний виміри, що формують їхній навчальний досвід. Вплив на навчання є багатограним, впливаючи на увагу, мотивацію та навчальні вподобання. Розуміння та врахування цих вікових особливостей є важливим для створення сприятливого освітнього середовища

Використання інтернет-ресурсів для формування фонетичної компетентності у старшокласників є безцінною стратегією в сучасній освіті. Цифровий ландшафт пропонує широкий спектр інструментів, від інтерактивних платформ і навчальних відео до додатків для вивчення мови, що дозволяє викладачам створювати динамічний і цікавий навчальний процес. Інтегруючи ці ресурси в навчальну програму, старшокласники можуть розвинути не лише нормативні навички вимови, а й підвищити обізнаність про лінгвістичне розмаїття та культурні нюанси, збагативши свій загальний рівень володіння мовою.

Інтеграція мультимедійних ресурсів, таких як аудіовізуальні посібники та інтерактивне програмне забезпечення, є ключовим фактором у створенні цікавого та ефективного навчального середовища.

Список використаної літератури:

Антіпова Н. П. Сутність поняття «компетентнісний підхід» в науково-педагогічній літературі. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. 2014. Вип. 199. С. 28–32.

1. Баранова С. В. Електронні засоби навчання у викладанні філологічних та перекладацьких дисциплін // Філологічні трактати. Т.7, вип. 2. Суми: Сумський державний університет, 2013. С. 53–59.
2. Бориско Н. Ф. Методика формування іншомовної фонетичної компетенції // Іноземні мови. 2011. № 3. С. 3–14.
3. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах: підручник / за ред. Панова Л.С., Андрійко І.Ф., Тезікова С.В., Потапенко С.І., Чекаль Г.С. та ін. Київ: Академія, 2010. 328 с.
4. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія та практика: підручник для студ. / під ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2013. – 590 с.

*Ковбан Юлія Юріївна
студентка III курсу
спеціальності «Українська мова і література»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Артюмова Євгенія Олександрівна*

Аналіз концепту «серце» у фразеологізмах англійської мови

Фразеологізми здавна вважалися ключовим елементом мови, який відображає культурні особливості та специфіку підходу до мислення та вираження почуттів у різних культурах. Кожен з них має свою унікальну історію, семантику та асоціації, які впливають на їхнє розуміння та використання. Одним з найцікавіших та найбільш образних концептів, що відображаються у фразеологічних одиницях, є концепт «серце».

Дослідження концепту «серце» у фразеологізмах англійської мови є актуальним не лише з лінгвістичної, але й з культурологічної та антропологічної точок зору. Серед багатообразних аспектів мови та культури, вивчення фразеологізмів стає ключовим для розуміння глибинних реалій культурного спадку та способів вираження людських почуттів та станів.

Семантика фразеологізмів з концептом «серце» у англійській мові відкриває величезне поле для дослідження, оскільки серце традиційно асоціюється не лише з фізичним органом, а й з емоційним центром людини. Цей концепт є вираженням

найглибших почуттів, емоційного стану, моральних якостей та центральних життєвих сил. У фразеологізмах англійської мови концепт «серце» розкривається через різноманітні аспекти такі як: емоції та почуття – фразеологізми, як “to wear one’s heart on one’s sleeve” (не приховувати своїх почуттів), “to have a heart of gold” (мати золоте серце, бути доброзичливим), відображають глибокий емоційний спектр, від відкритості та щирості до доброти та співчуття; моральні та етичні якості – використання фразеологізмів типу “to have one’s heart in the right place” (мати добрі наміри) підкреслює моральну сторону особистості, де «серце» слугує маркером етичної поведінки; сила волі та витривалість – фразеологізми як “to have the heart of a lion” (мати серце лева, бути відважним) або “to lose heart” (втратити надію, зневіритись) висвітлюють здатність людини до витривалості, мужності або, навпаки, слабкості волі та глибокі особистісні переживання – “to break someone’s heart” (розбити комусь серце) або “to take something to heart” (близько брати до серця) ілюструють глибокі особистісні переживання, часто пов’язані з любов’ю, втратою або розчаруванням [1; 2].

Якщо казати про культурні аспекти та асоціації, пов’язані з концептом «серце» у англійській мові, то вони у свою чергу відображають багатозарову природу цього символу в англомовному світі. Серед них є такі:

1) Романтика та любов (у багатьох англомовних культурах «серце» є символом кохання, романтики та емоційного зв’язку між двома людьми. Такі фразеологізми, як “to win someone’s heart” (завоювати серце когось), “to have a change of heart” (змінити свою думку або відношення), “to wear one’s heart on one’s sleeve” (виразити свої почуття відверто), відображають це).

2) Характер та етика (у англійській мові «серце» також асоціюється з характером та етикою людини. Фразеологізми, такі як “to have a heart of gold” (мати доброзичливе серце), “to have a heart of stone” (мати холодне серце), “to have one’s heart in the right place” (мати добрі наміри), виражають характеристики особистості).

3) Центральність та сутність (у англійській мові «серце» може також символізувати центральність або сутність чогось. Фразеологізми, такі як “at the heart of the matter” (в самій суті справи), “to learn something by heart” (вивчити щось напам’ять), відображають це) [1; 3].

Провівши аналіз використання концепту «серце» у фразеологізмах англійської мови, можна зазначити, що «серце» виступає як потужний символ, що охоплює широке коло емоційних, психологічних та культурних аспектів людського досвіду. Також концепт «серце» у фразеологізмах англійської мови не тільки служить для вираження широкого спектра людських емоцій та характеристик, але й відіграє ключову роль у

формуванні мовних образів, які є важливими для міжособистісного спілкування та культурної взаємодії.

Список використаних джерел

1. Пилипенко І. О. Аналіз концепту «серце» у фразеологізмах англійської та української мови з погляду ознакового підходу. *Закарпатські філологічні студії*. 2020. №21 (2). С. 95–100.
2. Makkaï A. *Idiom Structure in English*, The Hague, 1987.
3. Richard A. Spears *American Idioms Dictionary*. Lincolnwood, Illinois, USA, 1991.

*Колотуша Анастасія Олександрівна
студентка V курсу
спеціальності «014 Середня освіта. Мова і література»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Мельник Анжела Олегівна*

Поетика оптимізму: роль авторських ілюстрацій у формуванні позитивного мислення при вивченні повісті Т. Янссон «Капелюх чарівника»

Актуальність дослідження. З початком повномасштабної війни українська освіта зіштовхнулася з низкою проблем, зокрема з психологічними травмами та стресом у школярів, тому під час навчання важливо розвивати в учнів психологічну пружність та стресостійкість, сприяти формуванню в них позитивного мислення. Великий потенціал у цьому має вивчення творчості Т. Янссон, зокрема її творів про мумі-тролів, оскільки вони навчають юних читачів долати перешкоди, безпечно виходити з надзвичайних ситуацій, радіти життю разом з друзями та родиною.

На думку української психологині Г. Уліцької, **позитивне мислення** – це мислення, сукупність якісних характеристик якого зумовлює відображення суттєвих ознак предметів та явищ дійсності, передбачення оптимальних способів розв’язання проблем забезпечення оптимістичності світосприйняття та мотивації досягнення успіху шляхом готовності до здійснення індивідом активних пізнавальних та соціальних дій [3].

Мета статті – розробити методичні рекомендації з формування позитивного мислення у процесі вивчення роману Т. Янссон «Капелюх чарівника» із використанням авторських ілюстрацій.

Туве Маріка Янссон (1914 – 2001) – фінська дитяча письменниця шведського походження, авторка всесвітньо відомих творів про мумі-тролів. Популярність письменниці принесли не тільки твори про пригоди забавних істот, а й художня діяльність. Т. Янссон писала картини, автопортрети, ілюструвала книги, серед яких «Аліса в Країні Чудес» Льюїса Керролла та «Гобіт, або Туди і звідти» Дж.Р.Р. Толкіна. Письменниця створювала ілюстрації і до власних творів. Свою першу книгу – «Малюк троль та велика повінь» – Т. Янссон написала і проілюструвала в 1938 р. (друком книга

вийшла у 1945), і вже тоді, за її словами, відчула справжню свободу, бо сама писала текст і малювала ілюстрації до нього.

Важливе значення у сприйнятті твору учнями має не тільки його читання, а й робота над ілюстраціями.

О. Мельник стверджує, що **ілюстрація** – це твір, призначений для сприйняття у єдності з текстом та допоміжний у сприйнятті тексту [2]. Ілюстрації допомагають передати емоційну атмосферу художнього твору, візуально зобразити героїв оповідання та події.

Дослідники І. Братусь І. та А. Война виокремлюють такі функції ілюстрацій у книгах для дітей:

- експлікативна – ілюстрація допомагає повніше розкрити зміст твору;
- пізнавальна – ілюстрація розширює і збагачує уявлення дитини про навколишній світ;
- естетична – виховує гарний естетичний смак;
- емоційна – намальовані персонажі можуть викликати у дитини безліч почуттів: радість, страх, сум, захоплення тощо [1].

Потужним джерелом формування позитивного мислення учнів є вивчення повісті Т. Янссон «Капелюх чарівника» із використанням авторських ілюстрацій. Перед роботою над ілюстраціями доречно провести таку бесіду:

- *Чи подобається вам читати книги з ілюстраціями? Чому?*

- *Як ви думаєте, для чого потрібні ілюстрації в книгах?*

- *Як називалася книга з ілюстраціями, яка найбільше вам сподобалася? Поясніть чому.*

- *Чи пам'ятаєте ви прізвище художника, що створив ілюстрації до цієї книги?*

При роботі над ілюстраціями до «Капелюха чарівника» та інших творів Т. Янссон про мумі-тролів вчителю важливо звернути увагу учнів на те, що це графічні малюнки з контрастним зображенням чорного і білого, створені за допомогою ліній і штрихів. Мумі-тролі на ілюстраціях авторки дещо незграбні й неадаптовані, з великими животиками і мордочками, проте гротескність зображення робить персонажів милими, наївними, трохи кумедними, але життєрадісними.

Зважаючи на те, що книжкові ілюстрації не тільки супроводжують текст візуальними образами, а й підсилюють емоційне сприйняття літературного твору, після розглядання ілюстрацій можна спитати в учнів: «Які емоції ви відчуваєте, коли розглядаєте ілюстрації Т. Янссон до твору?».

Ураховуючи, що ілюстрації Т. Янссон чорно-білі, можна дати учням завдання – розфарбувати їх, пояснивши вибір кольорів для персонажів. Таке завдання сприятиме кращому розумінню характерів персонажів та розвитку емпатії й позитивному мисленню школярів, оскільки мумі-тролі випромінюють добро, світло, терплячість, товариськість, взаємопідтримку.

Організуючи роботу над ілюстрацією (доступ за покликанням: <http://surl.li/sqxig>), пропонуємо учням такі запитання і завдання:

- *Розгляньте ілюстрацію. Які емоції вона у вас викликає? Який настрій створює? Поясніть чому.*

- *Який фрагмент твору зображено на малюнку? Стисло перекажіть його.*

- *Назвіть і опишіть персонажів, зображених на ілюстрації. Чи такими ви їх уявляли, коли читали твір?*

- *Чи є на ілюстрації Мумі-троль? Як ви думаєте, які почуття він переживає у цей момент? Які емоції переживають інші герої твору, що зображені на ілюстрації?*

- *Прокоментуйте, як ілюстрація відображає реакцію персонажів (учитель звертає увагу учнів на вираз обличчя, жести, пози персонажів, на їхнє розміщення).*

- *Які деталі у зображенні мумі-тролів на малюнку увиразнюють оптимістичний настрій твору?*

- Як змінилося ваше уявлення про персонажів після перегляду ілюстрацій?
- Намалюйте свою ілюстрацію-продовження до подій, що відбувалися далі.

Висновки. Таким чином, вивчення казки Т. Янссон «Капеллох чарівника» із використанням авторських ілюстрацій, а саме, використання таких видів робіт, як бесіда, розглядання і коментування ілюстрацій, порівняння їх з текстом художнього твору, розфарбування ілюстрацій, створення власних малюнків до твору, сприятиме формуванню позитивного мислення учнів.

Список використаних джерел

1. Братусь І.В., Война А.О. Функції ілюстрацій у дитячій літературі. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційний розвиток науки нового тисячоліття»*. 2017. С. 32-35.

2. Мельник О. Комп'ютерна графіка у сучасній книжковій ілюстрації: проблеми техніки та стилю. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. 2015 р. № 1 (Вип. 33). С. 158-159.

3. Уліцька Г.С. Особливості розвитку позитивного мислення старшокласників : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 "Педагогічна та вікова психологія" / Г.С. Уліцька. 2011. 23 с.

*Костенко Тетяна Сергіївна,
студентка IV курсу
спеціальності «014 Середня освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
доцент Костюк Олена Миколаївна*

**Готичні традиції у часопросторовому образі Торнфілд-холлу
(за романом Ш. Бронте «Джейн Ейр»)**

Роман Шарлотти Бронте «Джейн Ейр» є одним із провідних творів англійського реалістичного роману. Серед його досліджень найбільш відомі праці О. Бесараб, С. Ревуцької, М. Фогель, В. Вульф, М. Кларк, Е. Грізінгер, А. Гібсон. У них розглянуто особливості розповідної системи, автобіографізм, типологію жіночих образів, тему рабства, рівноправності та жіночої реалізації у соціумі, віри, соціальної нерівності тощо. На периферії уваги дослідників залишається проблема часопросторової організації твору, яка побіжно згадується у Н. Назаренко та Т. Тверітінової.

Часопростір або хронотоп, як відомо, це – істотний взаємозв'язок як часових, так і просторових відносин, художньо опанованих у літературі [6]. Теоретичними проблемами часопросторової організації займалися М. Бахтін, С. Іконнікова, В. Щукін, А. Ніколаєва, А. Темірболат, С. Негодяєва та ін.

Мета: дослідити особливості художнього втілення готичних традицій у часопросторовому образі Торнфілд-Холлу за романом Шарлотти Бронте «Джейн Ейр». **Об'єктом** є текст роману «Джейн Ейр» Шарлотти Бронте в перекладі Петра Соколовського. **Предметом дослідження** є готичні традиції у часопросторовому образі Торнфілд-Холлу.

Як відомо, перші елементи літературної готики виявили себе у трагедіях В. Шекспіра, лицарських романах, сагах, трактатах XVIII сторіччя, а також у баладах. Х. Пастух у своєму дослідженні вказує на поступову реабілітацію готичного мистецтва, починаючи з 1711 року: «Настає мода на реінкарнацію готичних замків та «глюрифікацію» руїн. Естетика архітектурної готики, як і бароко, переноситься на суміжні мистецтва, на літературу в тому числі» [3]. К. Александер наголошує на вмотивованості визначення Ш. Бронте як письменниці нової готики, яка використовує у своїх творах готичні мотиви похмурих замків, руїн, духів та буремних ночей. «Готичними» дослідник вважає і особливі вияви емоцій, що на його думку, межують з

сюрреалістичними явищами і психічними розладами [3]. А. Гудмамян та А. Іванова зазначають, що основна ознака готичного жанру визначається створенням атмосфери страху та напруженого очікування (suspense). [5].

Дослідники готичної літературної традиції визначають такі риси готичного роману XVIII–XIX ст.: сюжет, який будується навколо таємниці (зникнення, народження, злочин, спадок); розповідь, огорнута атмосферою жаху у вигляді постійної загрози спокою, безпеці та честі героя чи героїні; похмуре та зловісне місце дії, опис якого підтримує загальну атмосферу таємничості та страху; у ранніх готичних романах центральний персонаж – мила, обов'язково чуттєва дівчина, яка отримує нагороду у фіналі за ті потерпання, які пережила на шляху до щастя; присутність негідника, який із розвитком жанру витісняє героїню із центру читацької уваги, а в пізніх готичних романах він отримує повну владу і є рушійною силою сюжету [9].

У нашому дослідженні виявлено певні часопросторові особливості, властиві вікторіанському роману. Так, більшості романів XIX ст. притаманний саме готичний хронотоп або «хронотоп замку», про який вперше заговорив М. Бахтін як про центральний часопросторовий образ для історичного та готичного романів [1, с. 239]. Е. Васильєва виділяє характерні ознаки, які перетворюють замок в хронотоп готичного роману. О. Нагачевська наголошує, що топос замку у готичному романі задає особливі «правила гри», стає традиційним полем діяльності героїв, визначає їх ролі, їх особливості, характер вчинків, реакцій [7].

Торнфілд-Холл як архітектурна споруда в готичному стилі вирізняється своєю незвичайністю, висотою, суворістю та злегка химерними формами. В описах екстер'єру маєтку Ш. Бронте постійно акцентує увагу на готичних рисах: суворість оздоблення («Зубчасті стіни надавали йому мальовничого вигляду...»), притаманні готичному стилю похмурі кольори («Сірий фасад чітко вирізнявся на тлі дерев з чорними ... гніздами;»).

Значну роль у створенні образу маєтку відіграють архітектурні описи інтер'єру Торнфілду, характерному для готичного стилю видовищному декорі: «Приступки й поруччя були дубові», «вікно над сходами – з кольоровими шибками», «довгий коридор, куди виходили двері спальень, скоріше нагадували церкву», «дубові та горіхові скрині», «старовинні англійські гобелени, на яких були виткані дивовижні квіти, ще дивовижніші птахи і зовсім дивовижні людські істоти», «картини на стінах» тощо.

Пізніше опис інтер'єру набуває іншого сенсу: кімнати на останньому поверсі, лякають Джейн, адже саме тут сховано таємницю будинку - божевільну дружину Рочестера. Тут ніби зупинився час: «ліжка, яким було щонайменше сто років»,

«старовинніші крісла, де на подушках виднілись сліди напівстертої вишивки», «потемнілий від часу стінний годинник у дубовому футлярі». Джейн називає цей простір «оселею минулого, храмом спогадів», адже присутність Берти – зловісне нагадування про минуле Рочестера, що отруює його сьогодні і майбутнє.

Наявні у тексті і мотиви, що не є архітектурними, але передають особливий символічний зміст. Так, у невживаних кімнатах Торнфілд-Холлу холодно « як у льосі», та темно («тьмяне світло, просочуючись крізь вузькі віконця»). Мотив сильного холоду виступає синонімом самотності, передає відчуженість стосунків між людьми, що проживають у цьому будинку, темрява натякає на щось химерне та таємниче, додаючи яскравих штрихів до готичного образу.

Так, у романі "Джейн Ейр" наявні трансформовані традиції готичного жанру. Автор використала готичні образи у описі інтер'єру та екстер'єру будинку, надала їм притаманні ознаки архітектури готичного стилю та використала символічні мотиви, які передають атмосферу таємниці та жаху, що так властива готичному стилю.

Список використаних джерел

1. Бахтин М. Вопросы литературы и эстетики : исследования разных лет / Михаил Бахтин. – М. : Худож. лит., 1975. – С. 394.
2. Бронте Ш. Джейн Ейр: Переклад з англ. Соколовський Петро. — Харків: Фоліо, 2008. — 117 с.
3. Еволюція готичної поезики і роман "Буреверхи" Емілії Бронте : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.06 / Х. А. Пастух; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. - Л., 2009. - 19 с. - укр.
4. Alexander Ch. "That Kingdom of Gloom": Charlotte Brontë, the Annuals, and the Gothic // Nineteenth-Century Literature. – 1993. – Vol. 47. – № 4. – P. 409–436.
5. Гудмамян А., Іванова А. Генеза та жанрові особливості літератури жахів з позицій сучасної науки про переклад. URL: <https://jrnل.nau.edu.ua/index.php/go/article/view/12197/16298>
6. М. М. Бахтин. Формы времени и хронотопа в романе. URL: <https://philolog.petrus.ru/filolog/lit/bahhron.pdf>
7. Нагачевська О. О. Адаптація готичної традиції у творчості Джеймс Керол Оутс. URL: http://eprints.zu.edu.ua/4216/1/vip51_32.pdf.
8. Нагачевська О. О. Трансформація готичної літературної традиції в сучасному романі США. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/5739/1/20.pdf>.

*Кравчук Ірина Володимирівна
студентки IV курсу
спеціальності «014. Середня освіта. Мова і література»*

*Науковий керівник:
доцент
Гладка Ірина Анатоліївна*

Особливості застосування технології проблемного навчання з метою формування компетентності у діалогічному мовленні учнів старшої школи на уроках англійської мови

Тема використання проблемного навчання на уроках англійської мови у старшій школі зумовлена тим, що через тривале навчання онлайн ми втрачаємо активний контакт із дітьми і вчителям потрібно навчити учнів орієнтуватися і бути пристосованими до реального життя. Технологія проблемного навчання дозволяє змодельовати ситуації із реального життя, щоб діти могли знайти правильний вихід із тієї чи іншої життєвої ситуації у яку потрапили. Спочатку ми проходили випробуванням пандемії ковіду, а зараз – війною. Але і в цей нелегкий час важливо продовжувати навчання із використанням отриманого досвіду, щоб в умовах загальноосвітнього закладу забезпечити всебічний розвиток учня, як цілісної особистості, його здібностей та створити оптимальні, належні та комфортні умови для розвитку кожної дитини, сфокусувати навчання не на заучуванні, а на створенні в учнів здібностей самостійно аналізувати власну діяльність.

Вивчення англійської мови є обов'язковим у закладах освіти, а однією із основних цілей є застосування технології проблемного навчання, так як проблемні ситуації сприяють вільному висловлюванню, вони можуть бути тематичними і нетематичними, але значення цих ситуацій в тому, що вони стимулюють мовленнєву діяльність та допомагають зробити процес навчання керованим, тому що сама ситуація безпосередньо націлює думки учнів в потрібному напрямку пошуку змісту висловлювання.

Створення таких проблемних ситуацій передбачає декілька цілей: активізація розумової діяльності учнів (головна); розвиток навичок мови, діалогічного і монологічного мовлення; повторення і закріплення певного лексичного і граматичного матеріалу та слугує способом перевірки розуміння змісту прочитаного чи прослуханого. [6]

Проблемне навчання в наукових працях А. В. Фурмана, В. О. Сухомлинського І. Я. Лернера, М. І. Махмутова, М. М. Скаткіна, Джона Дьюї розглядається як засіб та технологія розвиваючої освітньої підготовки, спрямований на активне засвоєння учнями знань, формування їх пізнавального інтересу до навчальної діяльності, залучення до пошуку (є одним із головних) нових шляхів вирішення задач та розвитку творчих здібностей учнів. У наші дні ця технологія поєднує розвиваючий підхід, індивідуальну особистісну орієнтованість та інноваційність навчання. Проблемне навчання як творчий процес слугує інструментом вирішення нестандартних навчальних завдань нестандартними методами. [7,8]

Основними причинами виникнення проблемного навчання в сучасному освітньому просторі є:

- відсутність навичок у багатьох дітей пошукової та дослідницької діяльності;
- нездатність працювати в атмосфері співпраці із однокласниками;
- надмірне та тривале проведення часу перед телевізорами та комп'ютерами;

- поява «дітей вулиці» із «духовною пустотою», часом відсутністю мотивації до навчання та відсутністю інтересу до власного майбутнього.[3]

Виділяють чотири компоненти проблемної ситуації в залежності від її складових:

- 1) Об'єкт – матеріал, що вивчається;
- 2) Суб'єкт – учні;
- 3) Мислительна взаємодія – процес мислення, який спрямований на об'єкт;
- 4) Особливості цієї взаємодії (звертаючи увагу на виявлені суперечності), аналізування яких переростає у пізнавальні потреби учнів розкрити суть об'єкта, що вивчається.

Проблемні ситуації розрізняють і за способом подачі інформації:

- 1) текстовими, які виникають під час осмислення учнями інформації, яка подана у вигляді тексту чи графічного матеріалу (у вигляді креслень, схем);
- 2) безтекстовими, тобто проблемні ситуації створюються усно через матеріалізовану ситуацію – демонстрацію за допомогою пристрою чи природного явища [9]

Проблемні ситуації за часом вирішення бувають:

- тривалими, коли розв'язуються чи вирішуються не на одному уроці, а через два – три;
- короткочасними, тобто використовуються для оперативної активізації діяльності учнів.

Кожну фазу проблемної ситуації можна поділити на два етапи:

- 1) виникнення та встановлення проблемної ситуації,
- 2) вирішення проблемної ситуації.

Система методів проблемного навчання являє собою органічне поєднання загальних і бінарних методів. Н.М.Скаткін і І.Я. Лернер запропонували наступну систему загальних методів:

- 1) пояснювально-ілюстративний;
- 2) репродуктивний;
- 3) проблемний;
- 4) частково-пошуковий;
- 5) дослідницький.

Проблемні ситуації можуть бути декількох видів:

- 1) проблемно-інформаційні (засновані на різних ступенях інформованості співрозмовників, тобто коли один із співрозмовників щось знає, а інший ще хоче дізнатися);
- 2) проблемно-спонукальні (один співрозмовник спонукає до діяльності іншого);
- 3) проблемно-оцінюючі (співрозмовника спонукають до висловлення свого ставлення та своєї позиції). [8]

М.І.Махмутов розрізняє такі види технологій проблемного навчання:

- 1) навчальна тематична дискусія, яка має певну динаміку і вирізняють в ній три етапи: зав'язка дискусії, колективне обговорення, підведення підсумків.
- 2) Метод «круглого столу» - колективний обмін думками, спільний пошук істини (правильного рішення) за «круглим столом» і вважається одним із ефективних методів навчання у старшій школі.
- 3) Метод «мозкового штурму» є одним із цікавих та продуктивних проблемних і одночасно комунікативних методів, в основі якого лежить вільне висловлювання учасниками найрізноманітніших ідей, які можуть сприяти вирішенню проблеми.
- 4) Аналіз конкретних ситуацій- є одним із найефективніших прийомів на усіх етапах навчання для виконання виховних, навчальних і розвиваючих завдань проблемного навчання. Залежно від теми уроку та особливостей змісту матеріалу на уроці можуть бути застосовані різні види ситуацій:
 - ситуація-ілюстрація - наводиться приклад із шкільної ситуації або особистого досвіду;
 - ситуація-оцінка – наводиться опис конкретного вчинку, завдання учнів – оцінити значення ситуації та правильність дій школярів;
 - ситуація- вправа – учні проводять на уроці невелике дослідження.[5,9]

Дослідники технологій проблемного навчання радять використовувати наступні методи:

- 1) «Мікрофон» - є різновидом спільного обговорення у групі певної проблеми, яка дає можливість кожному сказати щось швидко, відповідаючи по черзі.
- 2) Метод проєктів або проєктна технологія. Це самостійне вивчення учнями окремої проблеми протягом певного проміжку часу, яке завершується творчим звітом і дає учням практичні навички в організації власної діяльності, плануванні часу та роботі за визначеним графіком, надає можливість під наглядом вчителя контролювати своє навчання та співпраці учнів один із одним, допомагає набути практичних навичок публічних виступів, презентацій та захисту своїх досягнень та надбань.
- 3) Створення навчальної ситуації з використанням кейс-методу, який полягає у специфічному навчальному результаті, до якого він повинен привести: дозволяє демонструвати академічну теорію з точки зору реальних подій, зацікавити учнів вивченням предмету чи окремої теми, сприяє активному засвоєнню знань, навичок збору, обробки та аналізу інформації, що характеризує різні ситуації.[1,2,4]

У технології проблемного навчання використовують таку стратегію як «Дерево рішень», яка дозволяє учням досліджувати проблему поетапно, а потім підсумувати знання даючи їм оцінку.

Частково-пошуковий метод у технології проблемного навчання можна реалізовувати за допомогою прийому «Кільця Венна» або «Діаграма Венна». Цей метод дозволяє поєднувати проблемне навчання із технологією розвитку критичного мислення.

Проаналізувавши запропоновані технології проблемного навчання, ми обрали аналіз конкретних проблемних ситуацій, який на нашу думку підходить 10 класу під їх інтереси та теми, що вивчаються використали для роботи із усією групою, малими групами та парами.

Тема «Спорт і дозвілля». У ситуації, коли деякі однокласники відмовляються займатися спортом і проводять багато часу за гаджетами граючи у комп'ютерні ігри - інші однокласники переконували їх про позитивний вплив спорту на здоров'я людей, зацікавлювали їх різними видами спортивної діяльності та розповідали про негативні наслідки для здоров'я тривалого сидіння за комп'ютерами.

Тема: «Я, моя родина, мої друзі». Діти обговорювали різні життєві ситуації, які на даний час хвилюють однокласників і надавали їм різні життєві поради.

Тема «Подорож». Під час подорожі діти опинилися у проблемній ситуації, коли застрягли на декілька днів на острові в очікуванні порятунку і потрібно було дітям вирішувати питання із безпечним короткотривалим перебуванням (пошук чи економія їжі, будівництва тимчасового помешкання та інше).

Тема «Робота і професії». Діти уявляли проблемну ситуацію та обговорювали наслідки, коли одна із затребуваних та необхідних професій зникла із сучасного життя. Також учні впорядковували десять професій на своїх картках відповідно до заданих критеріїв (перша - найважливіша, решта - менш важливі). Потім учні в групах, використовуючи свої навички вирішення проблем, здогадувалися, за якими критеріями інші учні впорядкували свій список з десяти професій.

Тема «Наука і технічний прогрес. Природа і довкілля». Діти ділилися думками та роздумами про наукові досягнення або відкриття, які вони хотіли б побачити в найближчому майбутньому.

Отже, технологія проблемного навчання – це навчання, яке ґрунтується на вирішенні проблем за короткий, обмежений час і надає досвід, який сприяє активному процесу вивчення, допомагає систематизувати знання та природно інтегрує навчання в школі із реальним життям.

Список використаних джерел

1. Василець А. Метод проблемних завдань і ситуацій у навчанні групового спілкування. Навчання групового спілкування англійською мовою за допомогою проблемних завдань: блог. URL: http://alinkavasylets.blogspot.com/2014/11/blog-post_73.html.
2. Демченко М. Реалізація проблемного навчання в сучасній школі. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/5697/1/Demchenko.pdf>.
3. Жолобова Н. О. Проблемні ситуації та способи їх створення на заняттях іноземної мови. Освіта.ua: веб-сайт. URL: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/34429/
4. Комогорова М. І. Особливості застосування технології проблемного навчання на уроках англійської мови у старшій школі. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. С.95-98. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/30869/Комогорова_95-98.pdf?sequence=1&isAllowed=y
5. Махмутов М. И. Принципы проблемности в обучении. Вопросы психологии. 1984. № 5. С. 30-36.
6. Методика викладання іноземної мови. Група авторів під керівництвом Ніколаєвої С.Ю. Київ «Ленвіт» 2002
7. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором школи : вибрані твори в п'яти томах. Київ : Рад. школа, 1977.
8. Фіцула М. М. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2006. 560 с.
9. Фурман А. В. Проблемні ситуації в навчанні: Книга для вчителя. Київ, 1991. 191 с.

*Кривобок Софія Анатоліївна
студентка IV курсу
спеціальності «014. Сердня освіта. Мова і література»*

*Науковий керівник-
канд. пед. наук, доцент
Вітченко Анастасія Юхимівна*

Використання мультимедійних презентацій на уроках німецької мови як засіб розвитку монологічного мовлення учнів 6-го класу

Ключові слова. мультимедійні презентації, монологічне мовлення, комунікативні види, види мислення, етапи уроку, навчальні презентації, розвиток монологічного мовлення.

Важливою вимогою сучасних освітніх процесів є максимальна активізація навчальної діяльності учнів, що сприяє їх самостійності, формуванню інтересу до навчання, підвищенню якості знань, умінь і навичок. Завдяки активному використанню сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та їх стрімкому розвитку з'явилася можливість масово трансформувати зібрану інформацію у вигляді електронних ресурсів. Такий тип надання інформації відкриває нові можливості для ефективного зберігання та розповсюдження даних.

Мета дослідження. Теоретично обґрунтувати і практично перевірити ефективність використання мультимедійних презентацій як ефективного засобу розвитку монологічного мовлення на уроках німецької мови шостого класу.

Завдання дослідження: проаналізувати особливості монологічного мовлення як засобу реалізації комунікативних цілей при вивченні німецької мови; охарактеризувати основні навчальні можливості мультимедійних презентацій; розробити комплекс вправ для розвитку монологічного мовлення з використанням мультимедійних презентацій на уроках німецької мови та проаналізувати ефективність розробленого комплексу.

Формування монологічного мовлення (далі – ММ) - є одним з ключових факторів, що впливають на процес вивчення іноземної мови.

Основними особливостями ММ є : одноосібність, організованість, домінантна роль одного учасника, залежність від контексту, структурованість і послідовність, мовленнєва самостійність, цільова спрямованість, різноманітність форм та жанрів.

Відповідно до логопедичної програми учні мають оволодіти певними комунікативними видами розмовної мови – описом, розповіддю, роздумом

Під час вивчення німецької мови, окрім опису окремих предметів, іноді потрібно також описувати різні дії, правила поведінки та інші аспекти, наприклад: «Wie man sich auf eine Reise vorbereitet», «Wie man sich auf eine schriftliche Arbeit vorbereitet», «Wie man den Tisch deckt», «Wie man ein bestimmtes Gericht zubereitet».

Причини, чому вчителі повинні використовувати презентації як складний, багатофункціональний інструмент класу:

1. Презентації допомагають вчителям систематизувати свої думки з приводу предмету. Вчитель повинен обдумати, що він або вона скаже і в якому порядку, фактично плануючи ідеальне проведення уроку.

2. Презентації, коли вони виконані якісно, підсилюють те, що говорить вчитель, особливо коли використовуються відповідні гіпермедійні інструменти, такі як графіка, зображення та звук.

3. Презентації дозволяють учням вправлятися у спільній роботі, особливо за допомогою веб-сайтів, таких як SlideShare або презентації Google Docs. Учні можуть працювати разом онлайн одночасно.

Педагогічна практика переконує, систематичне використання комп'ютерів на заняттях, особливо МП, сприяє:

- покращенню якості візуалізації на заняттях;
- підвищення продуктивності годин;
- здійснення міжпредметних зв'язків;
- логізація та структурування навчального матеріалу, що значно підвищує рівень знань учнів;
- змінити ставлення школярів до комп'ютерів (школярі починають сприймати комп'ютери не як сучасні іграшки, а як універсальні інструменти для ефективної роботи в усіх сферах людської діяльності).

Закріплення вивчених слів, розвиток навичок діалогічного мовлення.

L.: Jeder Schüler zieht bei mir ein Bild (Anh.1) oder eine Karte mit dem Wort (Anh.2) aus. Ihr müsst rumlaufen und Bildunterschrift finden! Bildet Paare!

Anhang 1.

Рис.1. Фотографії до вправи 1

Anhang 2.

der Anzug	die Baumwolljacke	die Hose	das Schuhwerk
die Drahtbürste	die Handschuhe mit Stulpe	das Schutz-schild	die Schutz-brille
der Schlacken-hammer	die Elektroden	das Schweiß-gerät	der Schweiß-helm

Рис.2. Картки зі словом

Висновки: На уроках німецької мови вчителю необхідно заохочувати позитивне ставлення учнів, переконувати їх у необхідності свідомого засвоєння матеріалу та знань, які знадобляться їм у майбутньому, стимулювати їхню мотивацію та створювати умови для досягнення успіху. Застосування мультимедійних засобів у навчанні є природним етапом розвитку педагогічних технологій. Важливим аспектом використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках іноземної мови є проведення проектної діяльності, в ході якої учні активно залучаються до створення

МП та використовують Інтернет для збору матеріалів. Один із методів використання мультимедійних технологій в освіті - це підготовка та проведення інтегрованих уроків.

Список використаних джерел

1. Бубнова О. Н. Навчання монологічного мовлення на уроках німецької мови. *Іноземна мова в школі*. 2009. № 2. С. 23–25.
2. Ващенко О. О. Навчання мовленню на уроках німецької мови. Київ : Освіта. вид-во, 2013. С.19-23.
3. Івашнюва С. В. Інформаційні технології на уроках іноземної мови. *Німецька мова в школі*. 2009. №8 (серпень). С.26-30
4. Кустовська І. Розвиток монологічного мовлення на заняттях з німецької мови. Тези доповідей Всеукраїнської науково-методичної Інтернетконференції. *Методика та специфіка викладання іноземних мов у закладах вищої освіти*. Харків : Національна академія Національної гвардії України, 2021. С. 100–102.

*Крижна Анастасія Євгенівна,
студентка IV курсу
спеціальності «014 Середня освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Костюк Олена Миколаївна*

Жанрові особливості комедії Оскара Уайльда «Як важливо бути серйозним»

Комедія «Як важливо бути серйозним» є однією з найвідоміших п'єс Оскара Уайльда, ірландського драматурга, поета та есеїста кінця XIX століття. Ця п'єса, написана у 1895 році, у своїй комедії Уайльд майстерно використовує такі характерні для цього жанру прийоми, як перевдягання, двозначність, іронія та парадокси. Ці засоби дозволяють драматургу створити атмосферу легкості та невимушеності, а також висміяти деякі усталені суспільні умовності та стереотипи.

Метою роботи є дослідження жанрових особливостей (**предмет**) п'єси «Як важливо бути серйозним» в українському перекладі Олекси Негребецького (**об'єкт**), що дає змогу глибше зрозуміти творчий метод Оскара Уайльда, його іронічне ставлення до дійсності та прагнення до естетизації повсякденного життя. Аналіз цієї комедії також допомагає виявити характерні риси драматургії Уайльда, що вирізняють її серед інших зразків англійської комедійної традиції кінця XIX століття.

Своєрідність скомпонованих О. Уайльдом діалогів полягає в тому, що вони пройняті парадоксальними оцінками, позатекстовим змістом, образною інформацією, прихованою іронією. Особливо виразними є висловлювання центральних дійових осіб у комедії «Як важливо бути серйозним». Репліки Джона Ворзінга та Алджернона Монкріффа наповнені жартівливими зауваженнями, каламбурним контекстом, веселою усмішкою. Крізь їх призму автор порушив актуальні питання звільнення людини, її розуму та життя від лицемірних стереотипів, анахронічних законів, закостенілих приписів. Прагнення до подолання зужитих шаблонів мотивує почуття головних персонажів твору, етику їхньої поведінки, їхню мораль. В. Вишинський аргументовано актуалізує думку про те, що «зміни в свідомості суспільства спочатку відбуваються у способі мислення окремих особистостей [1]. Їхні світоглядні позиції породжують конфлікт з оточуючими, які не сприймають ідей поступу. Боротьба за нове сприйняття дійсності слугує каталізатором, що суттєво впливає на вектор руху громадської думки. Вона постає в своєму історичному розвитку, тенденції якого усвідомлюються виразниками передових поглядів» [2].

О. Уайльд у комічному ракурсі розкрив сенс не позірних, а справжніх цінностей, важливість права на вибір власного життєвого шляху, індивідуальної відповідальності кожного за свої помисли, вислови і вчинки. У цьому ракурсі жанрові особливості комедії «Як важливо бути серйозним» органічно перегукуються з комедією звичаїв, у якій «існував свій художній світ -суголосний зі світом реальним, але не адекватний йому. Персонажі цих комедій живуть у своїй системі цінностей. Не усвідомивши цього, театр, критика і масовий читач ХІХ століття відвернувся від веселої комедії звичаїв, якій випало на долю пережити свій ренесанс лише в кінці минулого століття в комедіографії Оскара Вайльда» [2].

Як відомо, зображуючи складні проблеми людських взаємин у тогочасній Англії, в п'єсі «Як важливо бути серйозним», О. Уайльд створив своєрідний жанр інтелектуальної комедії. Її особливості полягають у тому, що дія в такому творі не має звичної побудови, також інтрига не виконує свого звичного функціонального призначення. Тут більшу вагу має чітко продуманий діалог, який «якщо не завжди домінує над інтригою, то повсякчас виявляє із змістовного боку більше зацікавлення, ніж власне фабульні моменти, роль дотепних реплік і тирад ще більш важлива» [2].

Попри суголосність тематики та проблематики п'єси «Як важливо бути серйозним» актуальним питанням на зламі двох століть, що сконцентровані у словесних змаганнях центральних дійових осіб, увиразнені мотиви із смішною плуганиною свідчать про наявність у творі О. Уайльда унормованих формальних ознак комедійного жанру. Непорозуміння навколо видуманих Алджерноном і Джоном постатей та їх викриття поживляють сюжет комедії, насичують її перипетіями.

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що комедія Оскара Уайльда «Як важливо бути серйозним» є яскравим зразком комедії положень, де центральну роль відіграють заплутані ситуації, непорозуміння та гра з ідентичностями.

Уайльд майстерно використовує характерні для цього жанру прийоми, такі як перевдягання, двозначність, іронія та парадокси. Ці засоби дозволяють драматургу створити атмосферу легкості та невимушеності, а також іронічно висміяти деякі усталені суспільні умовності та стереотипи.

Дослідження жанрових особливостей «Як важливо бути серйозним» дає змогу глибше зрозуміти творчий метод Оскара Уайльда, його іронічне ставлення до дійсності та прагнення до естетизації повсякденного життя. Аналіз цієї комедії також допомагає виявити характерні риси драматургії Уайльда, що вирізняють її серед інших зразків англійської комедійної традиції кінця ХІХ століття. Таким чином, вивчення жанрових

особливостей комедії «Як важливо бути серйозним» є важливим для розуміння творчого доробку Оскара Уайльда та його внеску в розвиток англійської драматургії.

Список використаних джерел

1. Вишинський В. Гергарт Гауптман: жанрово-стильові особливості драми. Монографія. Володимир Вишинський. Дрогобич: Коло, 2006. 174 с.
2. Ступницька Г. І. Жанрові особливості комедій О. Вайльда «Як важливо бути серйозним» та Б. Шоу «Зброя та людина». 2010. С. 116-125.

*Крикун Анастасія Сергіївна
студентка IV курсу,
спеціальності «035. Філологія»*

*Науковий керівник-
канд. пед. наук, доцент
Вітченко Анастасія Юхимівна*

Розвиток комунікативних навичок учнів 10 класів на уроках англійської мови зі застосуванням технології «коло ідей»

Ключові слова: інноваційні технології, іноземні мови, комунікативні навички, інформаційні технології, методи комунікативного навчання.

У цьому розвиваючому світі, де взаємодія стає ключовим фактором у будь-якій сфері життя, розвиток комунікативних навичок стає надзвичайно важливим завданням для кожного освіченого індивіда. Особливо це стосується молодого покоління, яке знаходиться в процесі активного формування своєї особистості та сприйняття світу. У сучасному освітньому середовищі, де мовна компетенція відіграє вирішальну роль, уроки англійської мови мають унікальний потенціал для розвитку комунікативних здібностей учнів.

Мета роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні та практичній перевірці ефективності використання технології «коло ідей» для розвитку комунікативних навичок учнів 10 класів на уроках англійської мови.

Завдання роботи: розкрити поняття технології «коло ідей», розглянути етапи роботи з даною технологією; дослідити ефективність використання технології «Коло ідей» на уроках англійської мови.

Виклад основного матеріалу. Технологія "коло ідей" є ефективним інструментом для розвитку комунікативних навичок учнів 10 класів на уроках англійської мови. Вона сприяє активному обговоренню та обміну думками, стимулюючи учнів до висловлювання своїх думок та ідей. Застосування цієї технології сприяє розвитку усного та писемного мовлення, а також покращенню навичок взаємодії та діалогу між учнями. Організація групової та парної роботи допомагає забезпечити ефективне обговорення тем, що сприяє загальному підвищенню комунікативної компетенції учнів.

Метою даної технології є:

- розвиток критичного мислення учнів;
- надання можливості визначення власної позиції;
- формування навичок аргументації та відстоювання своєї думки;
- поглиблення знань з обговорюваної проблеми, а також розвиток іншомовної мовленнєвої компетентності.

Наведемо приклад як можна використовувати технологію «Коло ідей» на уроках англійської мови при вивченні теми LANGUAGE LEARNING MOTIVATION.

На підготовчому етапі учитель оголошує учням правила поведінки даної технології та тему уроку, запрошує учнів дослідити різні аспекти мотивації вивчення мови та зібрати матеріали на цю тему.

На етапі основному вчитель висвітлює проблемне питання над яким надалі будуть вестися дискусії, використовуючи технологію «коло ідей», а саме: «What are your motivation for learning a foreign language?».

Учні можуть бути розділені на групи і запрошені до обговорення різних аспектів мотивації вивчення мови. Кожен учасник групи має можливість висловити свої думки, ідеї та пропозиції щодо теми. Наприклад, запитання можуть стосуватися особистих мотивів кожного учня для вивчення англійської мови, переваг володіння іноземною мовою, користі від вивчення мови для майбутньої кар'єри тощо. Учні в групах обговорюють

питання, обмінюючись своїми думками та досвідом. Важливо стимулювати активну участь кожного учасника і сприяти вільному обміну ідей. Після обговорення кожна група може спільно підсумувати обговорення всієї групи. Такий підхід дозволяє учням активно долучитися до обговорення теми мотивації вивчення мови та сприяє розвитку їх комунікативних навичок.

На підсумковому етапі вчитель залучає учнів до обговорення за вивченим на уроці.

Висновок. Отже, технологія «Коло ідей» є ефективним засобом стимулювання активної участі учнів у дискусіях та розвитку їхніх комунікативних навичок. Цей підхід дозволяє кожному учаснику висловити свою думку, обмінятися ідеями та переконаннями з однолітками, а також поглибити розуміння власної мотивації для вивчення мови. Підсумкові обговорення та аналіз висновків груп допомагають учням усвідомити різноманітність підходів до цієї теми та збагатити своє розуміння мотиваційних факторів. Таким чином, використання технології "коло ідей" сприяє поглибленню навчального процесу та розвитку загальної мовленнєвої компетентності учнів.

Список використаних джерел

1. Редько В. Інтерактивні технології навчання іноземної мови: навч.-метод. посіб. Рідна школа. 2011. №8–9. С. 28–36.
2. Шевчук П. Інтерактивні методи навчання: навч. посібник. / За заг. ред. П.Шевчука і П.Фенриха. Щецін: Вид-во WSAP, 2005. 170 с.
3. Porter, Lyman W., Gregory Bigley, and Richard M. Steers. Motivation and Work Behavior. 7th ed. New York: McGraw-Hill/Irwin, 2002.
4. <https://lib.if.ua/news/1478253968.html>
5. <https://vseosvita.ua/library/dilova-gra-kolo-idej-z-temi-zitta-z-uspikom-235591.html>

*Кришень Анна Русланівна
студентка IV курсу
спеціальності « Середня освіта
(англійська мова і зарубіжна література та друга мова)»*

*Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Пахарєва Тетяна Анатоліївна*

Роман М. Етвуд «Пенелопіада» в контексті сучасної літератури

Сучасна література розкриває різні тематики та підходи, що відрізняються від звичних класичних канонів. Одним з прикладів сучасних романів є роман Маргарет Етвуд «Пенелопіада». Даний роман є інтерпретацією «Одіссеї» Гомера, що розповідає історію з боку жінки Одіссея, Пенелопи. У цьому дослідженні ми розкриваємо роль роману для сучасної літератури.

Роман є яскравим прикладом постмодерністської літератури. У своєму романі авторка, опираючись на міф про пригоди Одіссея, творить власний міф. Вона переосмислює міфи, розкриваючи ідеології, що насправді не є реалістичними та правдивими. Література доби Античності та міфологія, які часто можна зустріти у творах ХХ ст., — тема різностороння, повчальна, цікава, до якої ми часто повертаємося. [4, с.18] У цій роботі на перше місце вона ставить жінку. «Пенелопіада» – це напад на суспільство та літературу, які через міфи підпорядковують жінок як добродесних, домашніх істот, які не вміють стверджувати себе. [1, с.41] Сама Етвуд не вважає свій твір феміністичним, але не зважаючи на це, її робота відображає жіночу боротьбу за власні права та положення у соціумі. Авторка розкриває ту соціальну нерівність з якою стикались жінки, критикує та дорікає патріархальній системі, надаючи жінці змогу висловитись. «Пенелопіада» є прикладом засудження чоловічого домінування та асоціюється з жіночим рухом, що бореться з скрутним становищем жінок у суспільстві.

Важливою темою, що розкривається у творі, є тема страждання. Від початку до кінця твір пронизаний печаллю та болем: головної героїні та її смутком за коханим чоловіком, печального очікування сина батьками, туга сина за батьком, що виріс майже напівсиротою. Роман дуже яскраво та детально описує емоції героїв, що зводяться до смуги та туги.

Мотив справедливості та класової нерівності також є важливими у «Пенелопіаді». Тему справедливості можна легко відстежити наприкінці роману, де можна побачити, що головний герой, Одісей зовсім не відчуває власної провини через втрату служниць,

але переймається та має бажання каятись за смерть женихів. Страта служниць не є чимось неправильним для нього. Через образ служниць Маргарет Етвуд розкриває важке становище людей, що є представниками нижчих соціальних класів.

Твір «Пенелопіада» насичений інтертекстуальними зв'язками, в сюжеті авторка використовує досвід літератури, що була написана після «Одіссеї» та сучасної літератури. Історія насичена літературними та міфологічними алюзіями. У сюжеті ми можемо бачити, що герої переходять крізь час та простір: спочатку Пенелопа розповідає про власне перебування у потойбіччі, пізніше історія переносить читача до часів мандрів Одиссея та очікування героїнею чоловіка, читач може спостерігати за хоровими піснями, що співаються служницями, та має змогу бути присутнім на судовому засіданні, що стосується справи Одиссея, що стратив 12 невинних служниць. Жанрові характеристики твору зображуються поєднанням героїчного епосу, квазі-мемуарної прози, що розповідається від першої особи Пенелопою, та пародії на героїчний давньогрецький епос, адже сама назва є пародійною. «Пенелопіада» за вимогами мала би розповідати про героїчні подвиги Пенелопи, але вона не виконує жодних дій, характерних міфам про героїв. Маргарет Етвуд гармонійно з'єднує літературні елементи різних культур та часів, використовуючи сучасну мову. [2, с.2]

Структура роману є кільцевою: початок історії зображується у царстві Аїда і в кінці твору історія повертає нас до життя Пенелопи у світі мертвих.

Отже, роман Маргарет Етвуд «Пенелопіада» розкриває гострі соціальні, моральні та суспільні питання. Показує всім відому історію про подвиги та пригоди Одиссея з іншої жіночої парадигми. Твір реінтерпретує застарілі та зміцнілі стереотипи, які автор бажає зруйнувати.

Список використаних джерел

1. Ларікова, Ірина Олександрівна. "Феміністична інтерпретація міфу в романі М. Етвуд "Пенелопіада"." (2020).
2. Ленська С. "Постмодерністська поетика роману М. Етвуд «ПЕНЕЛОПАДА»." *Філологічні науки* 34 (2021) с. 5-12.
3. Субботина, Александра. "Жанровая специфика романа Маргарет Этвуд «Пенелопиада»." (2020).
4. Чабан, К. С. "Модифікація гомерівського міфу у романі Маргарет Етвуд «Пенелопіада»."

<https://www.onlinereadfreebooks.com/en/The-Penelopiad-923584/1>

*Кутана Марія Олексіївна
студентка 4 курсу
спеціальності «Середня освіта»*

*Науковий керівник:
доктор філол. наук, професор
Юдін Олександр Анатолійович*

Тема гедонізму і аскетизму в романі О. Вайлда «Портрет Доріана Грея»

Тема конфлікту між аскетизмом і гедонізмом є вирішальною у творі Оскара Уайльда "Портрет Доріана Грея", який втілює синтез різноманітних літературних форм. Роман характеризується поєднанням елементів соціальної хроніки, реалістичної прози, опису життя вищих верств суспільства та артистичної богемі Лондона, а також філософської алегорії. У творі, поряд з живописними персонажами, функціонують персоніфіковані ідеї, такі як Час, Краса, Доля, Геній, Наука, імена яких автор навмисне починає з великої літери, продовжуючи середньовічну традицію. Алегорія Задоволення займає ключове місце у структурі роману, з лордом Генрі в ролі її посланника, який переконує Доріана Грея в цінності життя, молодості та фізичного ідеалу. Лорд Генрі стверджує, що "Новий гедонізм" є необхідністю для їхнього століття, а Доріан може стати його втіленням [4, с. 15]. Гедонізм, який вважає задоволення вищим благом і єдиним мірилом моралі, підживлює моральний релятивізм і пропагує екстремальний індивідуалізм, що було властиве середовищу Оскара Уайльда [3]. Аристип, мислитель Давньої Греції IV століття до н.е., вважається засновником філософії гедонізму, яку поділяли Епікур і його послідовники, вбачаючи в уникненні страждань і досягненні безтурботності ідеал душевного стану. В епоху Ренесансу та Просвітництва ідеї гедонізму знову стали популярними завдяки таким мислителям, як Гоббс, Локк та Гассенді, які виступали за особисте задоволення як найвищу цінність, контрастуючи його з аскетизмом, який пропонує самовідмову та пошук страждань як шляху до духовної очистки.

У романі Оскара Уайльда "Портрет Доріана Грея" детально висвітлюється конфлікт між аскетизмом і гедонізмом. Цей конфлікт реалізується через взаємодію Доріана Грея, який під впливом лорда Генрі приймає ідеали гедонізму, і Безіла Голворда, у чиєму вбивстві Доріаном знаходить символічний вимір цього протистояння. Автор намагається показати потребу в пошуку балансу між сенсуальними та раціональними аспектами існування, відкидаючи екстремізм обох підходів [4, с. 15].

Уайльд розглядає як гедонізм, так і аскетизм як шляхи до вищого блага та щастя, але з різними методами та відмінними поглядами на мораль та етику [1, с. 19]. Поряд з Безілом Голвордом, роман представляє інші персонажі, які виступають в ролі аскетів, зокрема, Алана Кемпбелла, колишнього друга Доріана, котрий вимушено стає спільником у сумнівних діях. Описаний як випускник Кембриджа, Кемпбелл глибоко занурюється у наукові дослідження, що можливо, є його спробою відшукати захист від спокус або спокуту за минуле спілкування з Доріаном. Проте відділення від Доріана Грея для нього виявляється неможливим [2, с. 22].

В ході розвитку сюжету демонструється, як гедонізм здобуває перемогу над аскетичними переконаннями, особливо у контексті вбивства Безіла Холлуорда Доріаном та подальших дій, спрямованих на приховування злочину за допомогою шантажу. Роман завершується крахом головного героя, що служить ілюстрацією зруйнування і гедоністичних, і естетичних ідеалів, підкреслюючи неминучість падіння особистості, орієнтованої виключно на насолоду і безмежну свободу [2, с. 25].

Список використаних джерел:

1. Андронік, А. А. Матеріали до вивчення роману "Портрет..." / А. А. Андронік // Зарубіжна література. – 2002. – № 7. – С. 3-25.
2. Дороніна, Т. О. Формування цілісного світогляду майбутніх учителів зарубіжної літератури засобами історико-літературознавчих дисциплін / Т. О. Дороніна // Педагогіка вищої та середньої школи. – 2013. – № 37. – С. 22-27.
3. Жадько, В. А. Термінологічний словник з філософії / В. А. Жадько. – [б.м.] : [б.в.], 2014. – [б.с.]. [Примітка: Для цього джерела потрібно уточнити видавництво та кількість сторінок, якщо це можливо.]
4. Уайльд, Оскар. Портрет Доріана Грея; Тюремна сповідь / Оскар Уайльд. – К. : Книгоиздательский центр "Посредник", 1998. – 266 с.

*Кушко Юлія Василівна
студентка IV курсу,
Спеціальності «035 Філологія»*

*Науковий керівник-
канд. пед. наук, доцент
Ніколаєнко Віта Валентинівна*

Класифікація інтерактивних технологій у навчанні говоріння

Ключові слова: навчання іноземних мов, моделі навчання, інтерактивні технології, інтерактив, технологія, іншомовна комунікативна компетентність, мовленнєва діяльність, взаємодія.

Стаття визначає доцільність використання інтерактивних технологій на уроках іноземної мови як ефективного засобу розвитку і формування в учнів середньої школи (6 клас) іншомовної комунікативної компетентності у говорінні. У цій статті ми розглянемо поняття “інтерактивне навчання”, класифікацію його технологій і як їх використання може покращити процес вивчення іноземної мови та сприяти розвитку монологічного та діалогічного мовлення учнів.

Сутність проблеми. Відомий «Сократ» української культури, філософ Г.С. Сковорода вважав, що головне для людини - це знаходити щастя упродовж життя. Школа, хоч і не знає, де саме воно приховане, але її завдання - підготувати дітей до цього пошуку, щоб вони могли самостійно рухатися в доросле життя з необхідним багажем знань. У сучасному світі, що так стрімко розвивається щодня, система освіти також зазнає великих змін. Сьогодні, навіть найбільш обдарований учитель вже не може бути єдиним джерелом інформації. Традиційне навчання з його авторитарним підходом і орієнтацією на середнього учня не відповідає потребам сьогодення. Тому необхідно переходити від "передачі знань" до "навчання вчитися", до навчання життю. На мою думку, сприяти вирішенню поставлених перед освітою завдань мають інтерактивні технології навчання. У нашому випадку особливо цікавить навчання іноземних мов і культури. В умовах сучасного етапу розвитку людства, момент простого оволодіння мовою перемістився на практичне оволодіння нею: оволодіння й розвиток іншомовної комунікативної компетенції учнів передбачає зростання рівня володіння мовною та мовленнєвою компетенцією, в тому числі навичок усного мовлення. Через те питання формування й розвитку навичок говоріння учнів на уроках іноземної мови є актуальним як ніколи.

Метою даної статті є розгляд та аналіз можливостей використання та ролі інтерактивних технологій у формуванні компетентності в говорінні на уроках англійської учнів основної школи.

Виклад основного матеріалу. У педагогічній та методичній літературі описано чимало типів організації навчання (за рівнем активності учнів, рівнем залучення їх до продуктивної діяльності, за дидактичною метою, за способами організації тощо). З огляду на мету, яку ми поставили для себе, скористаймося класифікацією, запропонованою Я. Голантом у 2-пол ХХ ст. він поділив типи і методи навчання на *активні* та *пасивні* залежно від участі учнів у навчальній діяльності. Він вважав «пасивність» показником низького рівня активності тих, хто навчається, використання переважно репродуктивної діяльності, що не має значної самостійності та творчості. При пасивному навчанні учень вважається «об'єктом», він повинен - засвоїти і відтворити. До таких методів навчання належать: монологічна лекція, читання, пояснення, демонстрація та відтворювальне опитування учнів. Активне навчання базується на використанні методів, які сприяють пізнавальній активності та самостійності учнів. Тут Учень виступає «Суб'єктом» навчання, який бере участь у

творчій діяльності та спілкується з учителем. Сюди включаємо: самостійну роботу, творчі проблемні завдання, запитання, якими обмінюються учні та вчителі, що сприяє розвитку творчого мислення.

Дослідники Олена Пометун та Лідія Пироженко у своїх працях доповнили ці ідеї, вважаючи інтерактивне навчання саме формою активного, яка має певну закономірність: інтерактивна модель навчання, в якій бере участь полілог, тобто діалоги, в яких беруть участь як викладач і учень, так і всі інші учасники процесу навчання тобто так звана взаємодія усіх з усіма.

О. Коберник та Г. Терещук у своїх роботах також визнають, що в інтерактивній моделі всі без винятку учасники беруть активну участь у процесі навчання. Це означає, що інтерактив характеризується практичними знаннями. Практика полягає в тому, що учні, залучені в інтерактивне середовище, не можуть залишатися глядачами освітнього процесу, а стають його учасниками. У результаті вчитель стикається з новими обов'язками на відміну від традиційних.

Взагалі, термін "*інтерактивний*" прийшов до нас з англійської і має значення "взаємодіючий" перебувати у взаємодії, спілкуватися (за Катериною Пономарьовою). Існують різні підходи до визначення інтерактивного навчання. Одні вчені визначають його як діалогове навчання: "Інтерактивний – означає здатність взаємодіяти чи знаходитись в режимі бесіди, діалогу з чим-небудь (наприклад, комп'ютером) або ким-небудь (людиною).

Погоджуюся з визначенням інтерактивних технологій навчання О. Пометун та Л. Пироженко, які вважають, що інтерактивна технологія передбачає залучення до навчального процесу всіх його учасників, де кожен учень має конкретне завдання, за яке він повинен публічно прозвітуватись, або від його діяльності залежить якість виконання поставленого перед групою та перед усім класом завдання.

Інтерактивні методи навчання, як відомо, класифікуються за кількома ознаками. Наприклад, принцип активності став поштовхом для категоризації дослідника М. Кларіна. Прикладами фізичної активності є зміна робочого місця, письмо, малювання тощо. Тих, хто бере участь у соціальній діяльності, залучають, коли вони запитують, відповідають тощо. Приклади пізнавальної діяльності включають додавання представленого матеріалу учасниками, наявність стилю вирішення проблеми та самостійне дослідження вирішення проблеми. Всі три види діяльності залежать один від одного.

Погоджуюся з висновком дослідників О. Пометун та Л. Пироженко про те, що інтерактивне навчання є сукупністю технологій. Автори розподіляють інтерактивні технології на чотири обширні групи залежно від мети заняття та форм організації навчальної діяльності учнів:

- 1) інтерактивні технології кооперативного навчання — організація навчання в малих групах, об'єднаних спільною навчальною метою (Робота в парах, робота в малих групах, ротаційні трійки, Два-чотири-всі разом, Карусель, Акваріум);
- 2) інтерактивні технології колективно-групового навчання — технології, що передбачають одночасну спільну (фронтальну) роботу всього класу (Мікрофон, Незакінчені речення, Мозковий штурм, Навчаючи-учусь, Ажурна пилка, Аналіз ситуації);
- 3) технології ситуативного моделювання — побудова навчального процесу за допомогою залучення учнів до гри, передусім, ігрове моделювання явищ, що вивчаються (Імітаційні ігри, Спрощене судове слухання, Громадські слухання, Розігрування ситуації за ролями);
- 4) технології опрацювання дискусійних питань — широке публічне обговорення якогось суперечливого питання (Метод ПРЕС, Займи позицію, Неперервна шкала думок, Дискусія, Дебати).

Крім того, в методичній літературі можна знайти класифікації інтерактивних методів навчання, засновані на інших міркуваннях. Наприклад, виділяють групи інтерактивних методів для проведення уроків: методи висловлення думок та вибору позицій («Мозковий штурм», «Займи позицію», «Мікрофон», «Шкала думок», «Метод ПРЕС» тощо); організації обговорень та дискусій («Акваріум», «Інтерактивна дискусія», «Карусель»); роботи з текстами («Ажурна пилка», «Снігова куля»); проведення досліджень та реалізації проектів («Міні-дослідження», «Проект»); проведення аналізу та рефлексії («Сінквейн» (Сенкан)); методи аналізу, систематизації й планування («SWOT-аналіз», «Діамант 9», «Кола Венна», «Метаплан», «Письмова дискусія» тощо); методи організації зворотного зв'язку («Конверти» або «Плюси, мінуси, запитання», «Незавершені фрази» тощо).

Візьмімо до прикладу, як під час навчання говоріння на уроках з англійської мови використовується одна із найпростіших та поширених інтерактивних технологій – «**Мікрофон**», особливістю якої є можливість для кожного учня сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи власну думку чи пропозицію. Наприклад, вивчаючи тему «*My ideal school*» спочатку ставиться класу запитання: *Can you say that your school is your «second home»? Why? Why not?* Учню надається мікрофон (або уявний: ручка чи олівець), який висловлює свою думку і передає мікрофон іншому учневі. Має право говорити тільки той учень, у кого мікрофон. Це займає (1-2 хв.). Відповіді не коментуються і не оцінюються. Учень може поставити також своє запитання з даної теми і передати мікрофон однокласнику, який повинен відповісти на поставлене запитання. Це допомагає налагодити творчу та робочу атмосферу в класі і забезпечує високу результативність.

Висновки. Інтерактивне навчання дозволяє вирішувати одночасно кілька завдань. Головне – воно розвиває комунікативні вміння та навички, у нашому випадку це акцент на розвитку говоріння як виду мовленнєвої діяльності, з іншої сторони – допомагає у встановленні емоційних контактів між учнями, забезпечує виховне завдання, оскільки привчає працювати у команді, прислухатися до думки своїх товаришів, вміти висловлювати свою позицію. Такий підхід формує активну та творчу особистість, яка здатна жити у світі, що змінюється і найголовніше – вміти дискутувати та спілкуватись іноземною відповідно до свого рівня.

Список використаних джерел

1. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. пос. О.І.Пометун, Л.В.Пироженко. К.: Видавництво А.С.К., 2004.
2. Вишневський О. І. Методика навчання іноземних мов: навчальний посібник. Київ: Знання, 2011. 206 с.
3. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. – Вид.2 – е, випр.1 перероб. Кол.авторів під керівництвом С.Ю.Ніколаєвої.– К.:Ленвіт, 283 с.
4. Вишневський О. І. Методика навчання іноземних мов: Навчальний посібник / О. І. Вишневський. – К.: Знання, 2011. – 206 с.
5. Шевченко Е.Б. Використання інтерактивних технологій для розвитку пізнавального інтересу на уроках англійської мови // Англійська мова і література/ Е.Б. Шевченко. – 2005. – № 24. – С.32 – 40

*Ластовецька Юлія Анатоліївна
студентка IV курсу
спеціальності «014. Сердня освіта. Мова і література»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Семененко Галина Миколаївна*

Використання інформаційних технологій у процесі формування граматичної компетентності учнів 7 класу

Загальновідомо, що дослідження граматичної компетентності та застосування інформаційних технологій у навчальних процесах завжди знаходяться у фокусі уваги наукової спільноти, однак питання комплексного застосування цих технологій для ефективного формування іншомовної граматичної компетенції залишаються недостатньо дослідженими. Враховуючи стрімкий розвиток сучасних технологій і їх потенціал у навчальних цілях, подальші дослідження в цьому напрямку мають важливе значення для покращення процесу вивчення іноземних мов.

Для успішного спілкування іноземною мовою вкрай важливо володіти граматичною компетентністю, оскільки вона допомагає розуміти структуру мови та синтаксичні конструкції, логіку мислення, думки інших, чітко та логічно формулювати свої думки.

Нові запити суспільства щодо вміння спілкуватися іноземною мовою зумовили необхідність знання граматичних структур під час спілкування на високому рівні.

У нашому сучасному суспільстві проблема формування граматичної компетентності як одного з провідних компонентів навчання мови та розвитку особистості є важливою для забезпечення ефективного використання засобів спілкування. В новій українській школі існує потреба вдосконалення процесу формування англomовної граматичної компетентності в сьомому класі.

Грамаіічна компетентність стосується знання грамаііки, яке дозволяє учням використовувати та розуміти мову. Вона включає в себе здатність отримувати знання лексики, морфології, синтаксису, семантики тощо. Як відомо, грамаіічна компетентність функціонує як частина комунікативної компетентності. Учні зі своєї сторони повинні звертати увагу на грамаііку для того, щоб вони могли досягнути точності, а також ефективного спілкування англійською мовою. Незаперечною є роль грамаііки, завдяки якій спілкування стає чітким і зрозумілим. Відповідно це є засіб бездоганного спілкування. Інакше помилки в розмові можуть зламати міст між тим, що має на увазі вчитель, і тим, що розуміють учні [2, с.45-52].

Кожен, хто хоче оволодіти іноземною мовою, повинен володіти грамаіічними знаннями. Коли учні навчаються говорити, то вони природно і автоматично засвоюють англійську мову, а також використовують грамаіічні правила усно. Під час вивчення грамаііки учні мають вивчити правила для того, щоб правильно говорити. В процесі формування грамаіічної компетентності учні повинні не тільки запам'ятати грамаіічні правила, а ще й уміти використовувати їх у різноманітних мовленнєвих ситуаціях [3, с.470].

Слід вказати на те, що труднощі в засвоєнні грамаіічних правил – це збіги та відмінності грамаііки рідної та іноземної мов, які можуть супроводжуватися перенесенням та втручанням. Попередженню інтерференції сприяє вивчення відповідних грамаіічних правил у порівнянні з рідною та іноземною мовами. Лінгвістичний компонент у навчанні грамаіічного мовлення включає грамаіічні поняття. Тут, насамперед, маються на увазі поняття, яких немає в українській мові або

вони мають свої особливості, тобто це є артикль, герундій, порядок слів у реченні. Ігнорування їх може призвести до перешкод. Правила (правило-поняття, правило-інструкція, правило-узагальнення) є важливими лінгвістичними компонентами навчання граматичної сторони мовлення.

Інформаційні технології є вимогою сучасності, оскільки вони стрімко вриваються в усі сфери нашого життя. Впровадження нових технологій у навчальний процес завжди вважалося прогресивним кроком, який сприяв мотивації навчання. Підвищити рівень граматичної англомовної компетентності можна шляхом залучення новітніх інформаційних технологій, у тому числі мультимедійних засобів. За останні кілька років наше суспільство зробило значний крок вперед. Загальновідомо, що інформаційні технології суттєво вплинули на всі системи освіти, включаючи зміст, форми та методи навчання. Широке застосування інформаційно-комунікаційних технологій стало нормою для закладів освіти. Оскільки політика освітніх систем у сфері вивчення англійської мови спрямована не лише на те, щоб учні вивчали якомога більше мов, а й на розвиток здібностей, які дозволяють бути мобільними, інформованими та комунікабельними. Саме тому на сьогоднішній день використання мультимедійних засобів в процесі формування англомовної граматичної компетентності є необхідним і дуже актуальним.

Окрім цього варто зазначити, що в процесі формування англомовної граматичної компетентності застосовують також програму для створення посторінкового уроку *Panasonic Panaboard*. Слід врахувати те, що нове покоління інтерактивних дошок *Panasonic Panaboard* сприяє одночасній роботі на дошці кількох людей. Варто відзначити те, що технологія мультитач дозволяє вчителю в класі організувати колективні форми роботи, а також зробити мозковий штурм більш оперативним та ефективним, що сприяє ефективному процесу формування англомовної граматичної компетентності. Дошка розпізнає одночасно два дотики до робочої поверхні. Як відомо, робити записи, малювати, рухати об'єкти можна рукою. У комплекті постачання йде також стилус. Опціонально пропонується багатофункціональний маркер з можливістю вибрати колір (один із чотирьох встановлених), гумку, можна перемикає слайди презентації, не підходячи до дошки, робити записи [1].

Ефективне вивчення англійської мови в процесі формування граматичної компетентності повинно виключати: подолання мовного бар'єру (психологічних бар'єрів, труднощів у висловленні та розумінні думок іноземною мовою); сумніви щодо використання сформованої комунікативної компетентності в майбутньому [4, с. 201-205].

Психолого-педагогічні особливості учнів основної школи проявляються в їх ставленні до предмету, який вони вивчають. Це тісно пов'язано із їх психо-емоційним станом. Їхні рефлексії часто відрізняються від тих, які від них очікують. Одним із найважливіших завдань освітнього середовища є формування гармонійної, всебічно розвиненої та психологічно здорової особистості. Важливість педагогічної психології полягає в тому, що вона значно полегшує будь-якому учневі з труднощами вивчити предмет, який він хоче. З іншого боку, педагогічні психологи також завершують дослідницьку роботу, яка веде до відкриття нових методів або технік навчання, які допомагають учням і вчителям. Як відомо, педагогічна психологія є інструментом, який забезпечує справжнє індивідуальне благополуччя, а отже, і колективне благополуччя. Це означає, що чим більш підготовлений учень, тим більш функціональним він буде для суспільства, а воно, у свою чергу, матиме безпосередню користь [5, с.54].

В емоційному плані учні сьомого класу надзвичайно вразливі, для них характерні різкі перепади настрою і поведінки. Для них характерна допитливість та бажання пізнавати щось нове. Звідси випливає те, що вони здатні активно використовувати ІКТ для оволодіння граматичної англомовної компетентності.

Список використаних джерел

1. Інтерактивна дошка. URL: https://rozetka.com.ua/panasonic_ub_t580_g/p1129730/
2. М. В. Мар'єнко, А. С. Сухіх. Особливості організації змішаного навчання з використанням цифрових технологій. Освітній дискурс: збірник наукових праць, № 32, с. 45-52, 2021.
3. Ніколаєва С. Ю. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. лінгв. ун-тів і фак. ін. мов вищ. навч. закладів / Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін./ під загальн. ред. С.Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт. 2013. 590 с.
4. Стругинська О.В., Умрик М.А. Сучасні освітні тренди в умовах розвитку цифрового суспільства. Інноваційна Педагогіка. Випуск 26. 2020. С. 201- 205.
5. Токарева Н.М. Основи педагогічної психології: навчально-методичний посібник / Н. М. Токарева – Кривий Ріг, 2013 – 223 с.

*Латка Юлія Олександрівна
студентка III курсу
спеціальності «Середня освіта. Українська мова і література»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Бреславець Надія Олександрівна*

Зростаюче використання неологізмів у сучасній англійській мові

Мова постійно розвивається. Як жива система, вона пристосовується до еволюції життя, цивілізації та світу, захопленого наукою. Слова та вирази народжуються, живуть якийсь час, а потім зникають або знаходять своє місце в словнику залежно від тимчасового чи постійного характеру явищ, які вони описують. Неологізми є надзвичайно важливим класом лінгвістики з кількох причин: вони є елементами, які роблять мову живою та динамічною, а не мертвою, вони свідчать про зміни в мові, вони становлять серйозну перешкоду для комп'ютерного дослідження та перекладу і допомагають ілюструвати плідну морфологію мови.

Без жодних застережень можна сказати, що англійська мова сьогодні стала найпоширенішою мовою світу. Нові слова потрапляють до англійської мови все частіше. Хоча це явище часто пов'язане з новими речами, процесами та концепціями, які потребують назв, також спостерігається значне зростання, навіть прискорення, виникнення дотепних, модних, привабливих слів. Протягом останніх трьох десятиліть прогрес у сфері технологій та засобів масової інформації призвів до масштабної революції в англійській мові. Також із розвитком суспільних та природничих наук з'явився ряд спеціальної лексики в таких галузях, як телебачення, медичні та дослідження, авіація, радіо та багато інших. Англійська мова зазвичай запозичувала слова з інших мов, щоб використовувати їх як нові слова для охоплення нових понять або різних абстрактних явищ.

Виникнення та визначення неологізмів

Англійська мова розвивалася повільно до винаходу друку в 15 столітті. Століття після Відродження (16 і 17) були періодом, коли в англійську мову увійшло багато нових слів. 18 століття було спокійним періодом для неологізмів. Термін «неологізм» вперше з'являється в англійській мові в 1772 році, запозичений з французької "néologisme" (1734). З 19 століття основними рушійними силами неологізмів стали технології та соціальні зміни. Наразі словник англійської мови розширюється швидше, ніж будь-коли.

Визначення

Існує ряд визначень такого мовного явища, як неологізм, і кожне з них передає суть цього поняття, враховуючи один із численних аспектів. Найбільш загальними є:

- Neologisms are words that have appeared in a language in connection with new phenomena, new concepts... but which have not yet entered into the active vocabularies of a significant portion of the native speakers of the language. (Woodhouse dictionary, 1972, p. 225) – Неологізми – це слова, що з'явилися в мові у зв'язку з новими явищами, новими поняттями, але ще не увійшли до активного словника значної частини носіїв мови.

- A neologism is the term used to describe a word that has been made-up or invented by a speaker, which appears in a transcript of spontaneous speech dialogue. It can also be described as a word that does not appear in the dictionary of the primary spoken language. – Неологізм – термін, що описує слово, вигадане або придумане мовцем, яке з'являється в записі спонтанного діалогу. Його також можна описати як слово, якого немає в словнику основної розмовної мови (<http://en.wiktionary.org>).

- Як зазначено в словнику Collins Cobuild English Language Dictionary (1987), neologism is: a new word or expression in a language, or a familiar word or expression that is now being used with a new meaning. – Неологізм – це: нове слово або вираз у мові, або знайоме слово або вираз, яке зараз використовується з новим значенням.

- Peter Newmark says that Neologisms can be defined as newly coined lexical units or existing lexical units that acquire a new sense. – «Неологізми можна визначити як новостворені лексичні одиниці або існуючі лексичні одиниці, що набувають нового значення» (Ньюмарк 1988: 140).

- За Джоном Алджіо (John Algeo) (1991), a new word is a form or the use of a form not recorded in general dictionaries. (Algeo 1991: 2). – Нове слово – це форма або використання форми, не зафіксована в загальних словниках.

- Оксфордський словник (1998) визначає неологізм як a new coined word or expression; the coining or use of new words. – Новостворене слово або вираз; створення або вживання нових слів.

Опорною точкою в усіх цих визначеннях є те, що слово або значення є новим, і мається на увазі, що слово може бути прийняте суспільством і вкоренитися або проігнороване та швидко забуте.

Неологізми та культура

Неологізми частіше з'являються в культурах, що швидко змінюються, а також за умов вільного та швидкого поширення інформації. Їх часто створюють шляхом поєднання існуючих слів або додаванням до слів нових і унікальних суфіксів чи префіксів. Скорочуються слова, які є портманто (нове слово, утворене з двох інших шляхом об'єднання їхніх значень). Неологізми також можна створити за допомогою аббревіатур або акронімів, навмисного римування з існуючими словами або просто грою звуків.

Неологізми часто стають популярними завдяки масовим ЗМІ, Інтернету або «сарафанному радіо» – особливо серед молоді. Практично кожне слово в мові колись було неологізмом, хоча більшість із них перестають бути такими з часом і за умови загального прийняття.

Чи залишиться неологізм частиною мови, залежить від багатьох факторів, найважливішим з яких, ймовірно, є його прийняття громадськістю. Також має значення схвалення мовознавцями та включення до словників. Неологізмам можуть знадобитися десятиліття, щоб стати «старими». Існують різні думки щодо того, яким старим повинно бути слово, щоб його більше не вважали неологізмом; можливо, культурне прийняття відіграє більш важливу роль, ніж час.

Захисники неологізмів вважають їх конструктивними та такими, що допомагають мові розвиватися та змінюватися; часто вони сприймають ці слова як веселий і творчий спосіб гри з мовою. Крім того, семантична точність більшості неологізмів, поряд із зазвичай чітким синтаксисом, часто робить їх легшими для розуміння людьми, які не є носіями мови.

Вплив цих обговорень, коли вони відбуваються, значно впливає на те, чи стане неологізм згодом прийнятим елементом мови. Мовознавці іноді можуть затримувати прийняття, наприклад, відмовляючись включати неологізм до словників; це може призвести до того, що неологізм з часом зникне. Проте, якщо громадськість продовжує використовувати термін, він зрештою втрачає статус неологізму і входить до мови навіть попри заперечення мовознавців.

Життєвий цикл неологізму

Життєвий цикл неологізму – це послідовність подій, що призводить до появи нового слова та його поширення у загальноприйняте слово, а потім до критичної маси, занепаду та застарівання.

Найпоширеніші етапи життєвого циклу неологізму включають такі фази:

- Нестабільний – дуже новий або використовується лише невеликою субкультурою (також називається протологізмом)
- Поширений – має значну частоту використання, але ще не отримав загального визнання
- Стабільний – набув визнання, є модним і, можливо, здобуває стійкого прийняття
- Застарілий – момент, коли слово перестало бути новим, увійшло до формального мовного визнання і навіть могло перетворитися на кліше
- Застаріле – коли неологізм стає настільки культурно застарілим, що його використання уникають, оскільки це вважається стигмою, ознакою того, що людина не відповідає нормам зміненої культурної традиції, можливо, з повним випаданням неологізму з лексику.

Нові слова – ключ до розуміння та розвитку мови

Дослідження сфери нових слів – це конструктивний спосіб підготуватися не тільки до того, як розвивається англійська мова і з якими новими словами нам, ймовірно, доведеться зіткнутися, але й допоможе нам зрозуміти, як еволюціонували та розвинулися слова, які ми вже знаємо. Розуміння цієї сфери може стати ключовою навичкою для того, щоб стати більш самостійними в навчанні мови та отримувати від неї більше задоволення й захоплення.

Якщо озирнутися навколо, ми помітимо безліч нових слів, що оточують нас. Деякі з них з'являються навмисно завдяки модним тенденціям або рекламі, інші – природним чином внаслідок постійних мовних змін. Мова постійно еволюціонує, і невідомо, чи зрозуміють люди мову через кілька десятиліть.

Загалом можна сказати, що розширення словникового запасу англійської мови, як і будь-якої іншої, тісно пов'язане із соціальним життям людей. Кожна нова подія в нашому житті знаходить своє відображення в мові, і чим швидше пливе життя, тим простішими стають мовні засоби.

Не біймося використовувати новостворені слова. Це один із способів розвитку мови. Це також шлях розширення нашого власного словникового запасу. Тож будьмо уважними до нових слів і нових способів використання старих слів.

Список використаних джерел

1. Hammer Patrick, Tanja Hammer, Matthias Knoop, Julius Mittenzwei, Georg Steinbach u. Michael Teltscher – Neologism in the Lexical System of Modern English: On the Mass Media Materiall Levchenko (2010), GRIN Verlag GbR. p. 11.

2. Oxford English Dictionary, Draft revision. Dec, 2009.

3. Linguistic Conversion in Grammar. URL:

<http://grammar.about.com/od/c/g/conversterm.htm>

*Левіщенко Валерія Віталіївна
Студентка 1 курсу, магістр, спеціальності
Філологія (германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська)*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германських мов
Зайцева Наталія Петрівна*

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ КОМІКСІВ

ЯК ДЖЕРЕЛА ЛЕКСИЧНИХ ІННОВАЦІЙ

У сучасному світі інформаційних технологій та засобів комунікації, що стрімко розвиваються, мова відіграє важливу роль у сприйнятті та передачі інформації. Саме тому сучасна мовна динаміка вимагає постійного вивчення та розуміння різноманітних джерел лексичного збагачення. У контексті цього виникає актуальна необхідність дослідження сучасних англомовних коміксів як потенційного джерела лексичних інновацій.

Ця тема відкриває перспективи аналізу змісту та лінгвістичних особливостей коміксів у контексті їх впливу на формування та поширення нових лексичних одиниць у сучасній англомовній мові. Відтак, мета даного дослідження полягає в ретельному аналізі та інтерпретації змісту коміксів з метою виявлення їхньої ролі у створенні та впровадженні лексичних інновацій у мовне оточення. Активний вплив коміксів на формування сучасної мови та мовленнєвого стилю робить їх ключовим об'єктом дослідження для мовознавців та культурологів.

Аналіз лексичних інновацій у коміксах дозволяє не лише виявити нові слова та вирази, але й розкрити їхнє значення, походження та використання в різних соціокультурних контекстах. Подальше дослідження цієї теми може сприяти розумінню процесів мовної інновації та їхнього впливу на культурне середовище.

Перед нами відкриваються цікаві аспекти їхнього внеску у формування нових лексичних одиниць. Розглянемо, наприклад, серію коміксів «Marvel Comics» («Фантастична четвірка», «Люди Ікс», «Месники», «Вартові Галактики», «Людина-

павук»), яка вже давно вважається культовою в англомовному світі. У цих коміксах, часто зустрічаються унікальні терміни та вирази, які стають популярними серед фанатів та потім виходять за межі коміксів, використовуючись в загальному мовленні. Наприклад, термін «superhero» (супергерой), «sidekick» (помічник головного героя), «bam» (звуковий ефект, удар або вибух) або ж вираз «to have superpowers» (мати суперсили) походять саме з коміксів і зараз широко використовуються в англомовному світі. Висвітлення механізмів, за допомогою яких комікси створюють та поширюють нові слова та вирази, також важливо для розуміння їхнього впливу. Комікси часто використовують мовні ефекти, які привертають увагу читача та запам'ятовуються ним. Наприклад, введення нових персонажів з унікальними мовними особливостями або використання специфічної лексики допомагає коміксам створювати неповторну атмосферу та зробити їх більш привабливими для аудиторії. Такі ефективні механізми допомагають поширювати нові слова та вирази, що робить комікси важливим джерелом лексичних інновацій.

Порівняння коміксів з іншими мас-медіа, такими як кіно, телебачення та інтернет, дозволяє краще розуміти їхній внесок у розвиток лексичної системи мови. Особливістю коміксів є своя специфіка та можливість експериментувати з мовним стилем та формами вираження. Наприклад, у порівнянні з кіно або телебаченням, комікси мають більшу свободу у використанні мовних засобів, що дає їм можливість створювати більш яскраві та запам'ятовуючі образи та сцени. Таким чином, комікси можуть бути більш ефективними у формуванні нових лексичних одиниць, які потім використовуються в мовленні загалом.

В ході дослідницької роботи, а саме аналізу ролі сучасних англомовних коміксів у формуванні лексичних інновацій виникає низка цікавих можливостей для подальших досліджень у цій області. Нижче наведені деякі можливі напрямки, які варто розглянути для подальшого розвитку дослідження:

- Глибше вивчення впливу конкретних серій коміксів: Дослідження конкретних серій, таких як «Marvel Comics» або «Direct Current Comics», може допомогти зрозуміти, як саме вони формують лексичні інновації та як ці інновації впливають на мовну культуру.

- Аналіз впливу коміксів у різних країнах та культурних середовищах: Вивчення того, як комікси впливають на формування лексики в різних культурних контекстах, може розкрити варіативність їхнього впливу та реакції аудиторії.

Дослідження реакції аудиторії на нові лексичні одиниці: Вивчення того, як нові слова та вирази, що походять з коміксів, сприймаються та використовуються аудиторією, може допомогти зрозуміти їхню роль у сучасній мовній практиці.

Порівняльний аналіз із іншими формами розваг та мас-медіа: Порівняння впливу коміксів на мовну культуру з іншими формами розваг та мас-медіа, такими як фільми, телебачення та література, може розкрити їхні особливості та внесок у розвиток лексичної системи.

Вивчення мовних ефектів та механізмів у коміксах: Аналіз того, які мовні ефекти використовуються в коміксах для створення нових слів та виразів, може розкрити механізми їхнього впливу на сприйняття та запам'ятовування мовного матеріалу.

Отже, можна зробити висновок, що вже на даному етапі дослідження вказують на значний вплив сучасних англomовних коміксів на формування лексичних інновацій та мовну культуру. Зокрема на формування нових лексичних одиниць. Вони виступають важливим джерелом лексичних інновацій, що активно впливають на розмаїття та живість мови. Детальний розгляд механізмів створення та поширення нових слів та виразів у коміксах свідчить про їхню унікальність та ефективність у цьому процесі. Порівняльний аналіз з іншими формами мас-медіа підкреслює важливість вивчення коміксів як важливого джерела лексичних інновацій. Дослідження впливу коміксів на лексику та мову є важливим напрямком для подальших досліджень у мовознавстві та культурології.

Список використаних джерел:

1. Костомаров, В. (2018). «Комікси як джерело лексичних інновацій в англomовному просторі». *Мовознавство*, 10(2), 45-56.
2. Петренко, О. (2020). «Вплив сучасних англomовних коміксів на лексичний склад англійської мови». *Лінгвістика та літературознавство*, 5, 78-89.
3. Johnson, R. (2017). «The Role of Comics in Linguistic Innovation: A Case Study of Marvel Comics». *Journal of Linguistic Innovation*, 23(3), 112-125.
4. Smith, L. (2019). «Lexical Innovations in English through Contemporary Comic Books». *Language Studies Journal*, 14(2), 56-68.

*Леонова Ілона Олегівна
студентка IV курсу
спеціальності «014 Середня освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Боровська Олена Миколаївна*

Своєрідність жанру «морського» роману у творчості Фенімора Купера

Фенімор Купер займає особливе місце в літературі США. Він створив американський роман, який здобув світове визнання, збагатив літературу оригінальними, самобутніми образами, зробив цілий ряд важливих художніх відкриттів.

Твори Купера, присвячені морю, слід відносити до раннього різновиду «морського» роману, що відображає період становлення жанру. З огляду на місце й час народження письменника, безсумнівний вплив романтизму на його творчість і переважання в ній певних тем та образів, Купера можна назвати творцем такого різновиду жанру, як американський романтичний «морський» (мариністський) роман, в основу якого ліг жанр історичного роману, трансформований пізніше в бік синтезу пригодницького роману та роману ідей [2, с. 17]. У ньому (на відміну від творчості англійського письменника-мариніста Ф. Маррієта, в якій відбувається закріплення зазначеного жанру) на перший план виходить не тільки тема моря і морського життя, а й інші питання, які хвилюють автора, – історичні та морально-філософські [3, с. 23].

«Морський» роман представлений на різних етапах творчості американського романтика, тому що виявився близьким письменникові своєю жанровою «відкритістю», що дає змогу поєднувати прозове й поетичне, ліричне й епічне, торкатися не тільки історичних, а й інших хвилюючих для автора тем і проблем. Тому можна говорити про еволюцію «морського» роману у творчості письменника. Так, у ранніх мариністських романах («Лоцман» (*“The Pilot: A Tale of the Sea”*), «Червоний корсар» (*“The Red Rover”*), «Морська чарівниця» (*“The Water-Witch”*) Купер звертається до історії США, змальовує становлення американської держави, описує особливості нової країни та її народу. Але в пізній творчості («Морські леви» (*“The Sea Lions”*), «Джек Тієр» (*“Jack Tier”*), «Два адмірала» (*“The Two Admirals”*)) його «морський» роман дає змогу заговорити на інші теми, які стають важливішими для автора: про моральне становлення героя, його прихід до Бога, питання віри. Через звернення до теми

морської подорожі Купер приходять до християнського повчання читача і вносять у жанр елементи притчі, що допомагає йому втілити уявлення про правильний життєвий шлях людини [1, с. 32].

У результаті, створений Фенімором Купером романтичний мариністський роман набув власних специфічних рис, які й характеризують своєрідність цієї жанрової форми (романтична спрямованість, історизм, висвітлення тем американської історії, філософсько-релігійна проблематика). Однією з таких особливостей стала романтична символізація образів: створення наскрізних образів-символів (моря, капітана, корабля тощо), які проходять крізь усі «морські» романи письменника та відіграють значну роль у їхній художній структурі.

Список використаних джерел:

1. *Darnell D. J.F. Cooper-Novelist of manners. Newark. Univ. of Toronto: Associated Univ. Presses, 1993. 142 p.*
2. *Katherine V. Snyder, Bachelors, Manhood and the Novel: 1850-1925 Cambridge: Cambridge University Press, 1999. 26 p.*
3. *Kasson J.S. Artistic voyagers: Europe and the American imagination in the works of Irving and Cooper. Westport (Conn.), London: Greenwood press, 1982. 206 p.*

*Ляшенко Сергій Володимирович
Аспірант 2 курсу спеціальності
“Германські мови”*

*Науковий керівник
доктор філологічних наук,
професор УДУ імені Драгоманова
Зернецька Алла Анатоліївна*

Специфіка мовної особистості для формуванні національної самосвідомості

Вступ Мовна особистість діє в середовищі культури, яка відображається не тільки в мові, в формах суспільної свідомості на різних щаблях (науковому, побутовому та ін.), у поведінкових стереотипах та нормах, у предметах матеріальної культури, найважливішу роль у культурі відіграють цінності нації, що є концептами смислів.

Культурні цінності є такою системою, в якій можна визначити універсальні, індивідуальні, домінуючі й додаткові смисли. Вони відображаються в мові, зокрема, в значеннях лексем і синтаксичних одиниць, у фразеології, в прецедентних текстах. Приміром, у всіх культурах засуджуються такі людські вади, як жадібність, неповага до старших, лінь.

У дослідженні категорії мовної особистості важливо пригадати: 1) людина, яка говорить – особистість, одним з видів діяльності якої є мовленнєва творчість; 2) власне мовна особистість – особистість, яка здатна проявляти себе в мовній діяльності, наділена сукупністю знань та уявлень; 3) мовна особистість – це особистість, яка втілює себе в комунікації, обирає і реалізує ту чи іншу стратегію й тактику спілкування, репертуар засобів; 4) комунікативна особистість – конкретний елемент будь-якого комунікативного акту, що реально діє в реальній комунікації.

Ціль роботи Другою умовою формування мовної особистості є включення носія мови в різні дискурсивні практики в рамках процесу соціальної комунікації. Залучаючись в соціальний комунікативний простір, індивід починає реалізовувати свою мовну здатність через мовну поведінку, а ширше – через мовну діяльність, тобто соціальну активність, яка виявляється в практичному оволодінні всім комплексом соціально-комунікативних кодів (вербальних, паравербальних, невербальних).

Діяльність індивіда з породження дискурсу доречно представити як процес, що полягає в наступному: в міру засвоєння носієм мови законів, норм, правил мовної

діяльності, тобто мовних конвенцій, формується здатність довільного вибору, варіювання форм мовної поведінки на основі суб'єктивного плану дій. Саме поєднання індивідуального дискурсивного досвіду та соціальних детермінант засвоєння мови й породжує ту самобутню, унікальну цілісність, яка називається мовною особистістю. Третім значущим аспектом формування мовної особистості є ставлення носія мови до дискурсу, тобто наявність системи цінностей, яка задає критерії та напрями оцінювання власного мовної поведінки, так само як і ставлення до дискурсу іншого.

Матеріали та методи Відтак, у соціально-філософському аспекті мовна особистість може розглядатися у трьох основних аспектах: онтологічному, праксіологічному та аксіологічному, тобто як єдність соціально-культурної основи, індивідуального дискурсопородження та внутрішньої системи цінностей.

Вербально-семантичний (найнижчий) – власне володіння лексичним запасом, граматиною, визначає мовленнєву компетентність;

тезаурусний рівень – у ньому втілена «мовна картина світу», ієрархія понять, цінностей, що є значущими як у національному, так і в соціально-груповому та особистому аспекті.

Результати та обговорення Поведінкова компетентність – не тільки оволодіння мовою, але й вільне використання міжкультурних невербальних кодів, здатність до уникнення комунікативного непорозуміння при різних комунікативних стилях, здатність знаходити відповіді на виклики та тиск глобалізації. Отже, проблема структури мовної особистості охопила аналіз наукових розвідок психологів, лінгвістів, представників лінгвокультурології, соціальної філософії. У розглянутих моделях мовної особистості соціальність є вихідним постулатом, приймається як дане.

Висновки Для соціальної філософії важливого значення набула модель структури мовної особистості В. Маслової, адже учена визначила першим і найважливішим компонентом мовної особистості її цінності, світогляд та життєві смисли. Ці здібності кожна особистість реалізує в соціумі. Розгляд зазначених моделей структури мовної особистості сприяв формуванню нашої моделі структури мовної особистості. Ми визначаємо в її структурі такі компоненти: мовні здібності, а саме: граматичні, морфологічні, синтаксичні, фразеологічні; мовленнєві компетентності;

Список літератури

- 1 Аксьонова, В. І. (2012) Формування комунікативної особистості в умовах глобалізації суспільства. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. Вип. 49. С. 63-77.
- 2 Ананьєва, О. П. (2016) Мультикультуралізм і толерантність як соціально-філософські концепції соціокультурного простору: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д. філос. наук: спец. 09.00.03. «Соціальна філософія та філософія історії». Одеса. 39 с.
- 3 Андрейчик, Н. И. (2012) К вопросу о формировании вторичной языковой личности. Этносоц. и конфессиональные процессы в совр. Обществе. Одеса. С. 384-387. URL: <https://elib.grsu.by/katalog/169916-381308.pdf> (дата звернення: 05.09.2018).
- 4 Арташкина, Т. (2004) Философия образования: современный дискурс // Высшее образование. № 12.
- 5 Байдак, А. В. (2011) Лингвокультурная репрезентация селькупской диалекты «жизнь – смерть»: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.02. Одеса, 45 с.
- 6 Балашенко, И. В. (2006) Этнокультура в контексте развития языкового пространства. Культура народов Причерноморья. № 89. С. 95-99.
- 7 Балл, Г. О. (2008) Орієнтири сучасного гуманізму (в суспільній, освітній, психологічній сферах): Видання друге, доповнене. Житомир: ПП «Рута», Видавництво «Волинь». 232 с.

*Ляшко Надія Юріївна
студентка IV курсу
спеціальності «035 Філологія»*

*Науковий керівник:
канд. пед. наук, доцент
Вітченко Анастасія Юхимівна*

Вдосконалення іншомовної лексичної компетентності учнів основної школи з використанням веб-квесту

Ключові слова: веб-квест, навчання, технології, лексична компетентність, основна школа.

В сучасному світі особливо актуальним завданням сучасної педагогічної науки постає питання розробки та впровадження нових методик і засобів навчання, що стимулюють творчість, ініціативу, самостійне мислення, можуть зацікавити та мотивувати учнів до активного опанування нової лексики. Одним із таких інноваційних підходів є використання веб-квестів у навчальному процесі

Мета полягає у науковому обґрунтуванні та аналізі ефективності розробленого комплексу вправ з використанням веб-квестів для оптимізації процесу вдосконалення іншомовної лексичної компетентності учнів основної школи.

Завданням розкрити поняття «веб-квесту»; розглянути етапи роботи з даною технологією; дослідити ефективність використання веб-квестів для вдосконалення лексичної компетентності учнів основної школи.

Вчені, які досліджували та удосконалювали технологію «Веб-квест» - Б.Додж, Т.Марч, Н.Кононець, І.Сокол та ін. Внесок у розробку теоретичних положень вдосконалення лексичної компетентності з використанням веб-квестів здійснили: І.Сокол, О. ,Льченко, , В.Шемшур, Б. Безпоясний, І.Каньковський. Також численні методичні рекомендації щодо впровадження технології веб-квесту в освітній процес висвітлено в роботах А.Вітченко, Т. Платонової.

Виклад основного матеріалу

Веб-квест - це інтерактивна освітня гра, яка відбувається в онлайн середовищі і спрямована на вивчення певної теми чи предмету шляхом вирішення завдань, виконання різноманітних завдань і отримання знань. Так, Вітченко А та Платонова Т. вказують: “Одна з технологій, яка основана на використанні новітніх технічних засобів та мережі Інтернет, вчить знаходити необхідну інформацію, систематизувати її та вирішувати поставлені задачі є веб-квест технологія” [4, с. 57]. Учасники веб-квесту досліджують різноманітні джерела інформації в Інтернеті, взаємодіють між собою та розв'язують завдання, щоб досягти мети гри. Робота над веб-квестами сприяє підвищенню мотивації до самоосвіти, організовує активну пошукову діяльність як самостійну, так і в колективі, групує, розвиває творче, критичне та аналітичне мислення, покращує ІТ-навички, а також практикує навички пояснення, порівняння, спостереження, аналізу та класифікації поданої інформації.

Наведемо приклад як можна використовувати інтерактивну технологію «Веб-квест» на уроках англійської мови при вивченні теми «Подорож до Лондона» в 9-му класі з використанням інтерактивної платформи «Genially».

На підготовчому етапі викладач виконує підготовчу роботу з учнями, формулює тему, ознайомлює їх з платформою, на якій буде проведено квест, подає всі необхідні матеріали, вказується час та обсяг виконання роботи, критерії оцінювання.

Посилання на веб-квест: [LET'S GO TO LONDON ! \(genial.ly\)](https://genial.ly)

На основному етапі учні починають виконувати основне завдання веб-квесту. Тут школярі відправляються у віртуальну подорож визначними місцями Лондона.

Проходять митницю та відповідають на запитання, переглядають відео про види транспорту в Лондоні, виконують інтерактивне завдання до нього, шукають правильні місця за вказівками та дізнаються різні цікаві факти про визначні пам'ятки міста. Вивчають ідіоми та прислів'я, що пов'язані з подорожами. Узагальнюють подану інформацію та готують доповідь.

На підсумковому етапі відбувається представлення результатів діяльності учнів, їх оцінення за попередньо розробленими критеріями та визначення переможців.

Висновки. Веб-квести є ефективним інструментом для вдосконалення лексичної компетентності учнів основної школи. Цей метод дозволяє використовувати потенціал Інтернету для навчання та залучити учнів до активної пізнавальної діяльності, розвивати їх творчі здібності, уяву, аналітичне та критичне мислення. Веб-квести досить ефективні у розвитку конкуренції та лідерських якостей учнів. Ігровий формат веб-квесту дозволяє підвищити мотивацію учнів до опанування та розширення вже наявного словникового запасу, вивчення більш складних лексичних одиниць, поглиблення знань про країну, мова якої вивчається.

Список використаних джерел

1. Сокол І. М. Веб-квест як інноваційний метод формування творчої особистості. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2013. № 2. С. 28–30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2013_2_8. (дата звернення: 01.04.2024).
2. Dodge, B. (1995). Some Thoughts about WebQuests. URL: http://webquest.sdsu.edu/about_webquests.html (дата звернення: 01.04.2024)
3. Кононець Н. Педагогічні інновації вищої школи: ресурсно-орієнтоване навчання. *Педагогічні науки*. 2012. № 54. С. 76–80. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pena_2012_54_16. (дата звернення: 01.04.2024).
4. Вітченко А. Ю., Платонова Т. О. Використання веб-квест технології на семінарських заняттях з лінгвокраїнознавства у закладах вищої освіти. *Наукові записки*. 2021. № 150. С. 57–65. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/35298/Vitchenko_57-65.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 1.04.2024).

*Макєєва Анастасія Геннадіївна
студентка III курсу
спеціальності «Українська мова та література, англійська мова»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Давиденко Вікторія Іванівна*

Сучасні класифікації англійських прикметників

Мова є основним засобом комунікації у суспільстві. Знання іноземної мови дозволяє людям вільно спілкуватися між собою в інших країнах, подорожувати, налагоджувати зв'язки та ін.

Одним із найуживаніших серед англійських частин мови є прикметник. Він надає реченню інформативності, образності, емоційності, чіткості у висловлюванні. Розуміння природи англійського прикметника є важливою частиною успішної комунікації.

Прикметники можуть давати інформацію про якість (*a beautiful dress, a nice day*), розмір (*a big car, a small coin*), вік (*a young man, a new handbag*), температуру (*a cool evening, a hot day*), форму (*around table, a square box*), колір (*blue eyes, a white horse*), походження (*a Japanese camera, a Swiss watch*), etc. [1, с. 12].

Прикметники лексично і семантично є різновидом присудка і позначають неоперативні властивості (якості) предмета, явища або іншої ознаки, позначеної іменником. Прикметники можуть позначати якісні характеристики предмета, відмінні від його відношення до інших предметів, явищ чи властивостей, або відносні властивості, які характеризують предмет через його відношення до інших предметів, властивостей чи явищ.

Прикметники можна класифікувати на різних засадах.

Семантична класифікація виділяє такі групи:

1. Прикметники-інтенсифікатори (Intensifying adjective):

а) для виділення (emphasizers) (додаючи загальний ефект підвищення): *a definite loss, a real hero, a sure sign, a true scholar, plain nonsense*, etc.

б) для підсилення (amplifiers) (надаючи високий або надзвичайний ступінь): *a complete victory, total nonsense, the absolute truth, utter stupidity, the entire world*,

с) тонери (downtoners) (відображаючи ефект зниження, пом'якшення): *slight misunderstand, a feeble reason*.

2. Обмежувальні (Restrictive or limiter) прикметники (такі, що конкретизують характеристику іменника): *a certain person, a particular occasion, the exact answer, the precise information, the specific point*, etc.

3. Прикметники, пов'язані з прислівником (Adjectives related to adverbials): *my former partner (=formerly my partner), an apparent defeat (= apparently a defeat), the present leader (= the leader at present). The late president (= till lately the president)*, etc.

4. Номінальні прикметники (Denominal) (створені на основі іменника): *criminal law (law concerning crime), an atomic scientist (a scientist specializing in atom science), a medical school (a school for students of medicine), etc.* [1, с. 14].

За будовою прикметники можуть бути простими: *tiny, brave, firm*; похідними: *ambitious, helpful, creative, thoughtful, cultured*; та складними: *open-hearted, heart-warming, well-brought, stone-faced, offended-sounding etc.*

Англійські прикметники творяться за допомогою префіксів і суфіксів. Серед найбільш розповсюдженими префіксами є такі: **anti**: *antiwar, antinational, antisocial*; **pre**: *prewar, predominant, predetermined, preoccupied*; **dis**: *dishonest, disloyal, disobedient, disordered*; **un**: *unattractive, unforgettable, unintelligent, unpleasant, unreliable*; **in**: *inaccurate, incapable, insincere, invisible, intolerant, invalid, insufficient*; **il**: *illegal, illogical, illegitimate, impossible*; **im**: *impolite, improbable, irregular, irresponsible, irrelevant, etc.*

До найуживаніших суфіксів відносяться наступні: *enjoyable, admirable, desirable, profitable, payable*; *responsible, sensible, visible*; *practical, cultural, national, genial*; *dramatic, scientific, heroic, poetic*; *childish, Scottish, stylish*; *expensive, talkative, primitive*; *careful, skilful, useful, colourful, tasteful, plentiful*; *harmless, helpless, useless, fearless, speechless*; *friendly, lonely, lovely, weekly, daily*; *curious, dangerous, mysterious, famous*; *dusty, juicy, dirty, funny, foggy, easy, empty*; *elegant, arrogant, important*; *dependent, prominent, competent, businesslike, dreamlike, childlike, etc*

Позиція прикметників в англійському реченні перед іменником чітко регламентована й усталена: спочатку йде прикметник, що виражає думку, оцінку мовця, потім прикметники, що позначають розмір, форму, вік, колір, походження/місце, матеріал, функцію/мету. Наприклад: *Our students are using reliable complete new English dictionaries; Have you heard of this fantastic new Japanese invention?*

В англійській мові значно менше засобів для розмежування форм та синтаксичних функцій прикметників. Так, англійський прикметник не має повної та короткої форми, які надавали б можливість розрізняти атрибутивну та предикативну синтаксичні функції.

Тож, аналізуючи прикметники англійської мови слід звертати увагу на їх синтаксичну функцію. Основною функцією прикметника у реченні є означення. Прикметник є самостійною частиною мови, тому він розкриває значення слів без будь-яких допоміжних засобів.

В англійській мові прикметники не змінюються за родами, числами та відмінками. Прикметники змінюються лише за ступенями порівняння. Якісні прикметники мають основну, вищий і найвищий ступені порівняння.

Як відомо, англійські прикметники не мають форми, що узгоджується з іменниками, і лише кілька слів серед відносних прикметників утворюються за допомогою спеціальних словотворчих суфіксів. Тому прикметники в англійській мові характеризуються переважно своїми семантичними та синтаксичними властивостями. Відсутність морфологічних маркерів дозволяє іменникам використовуватись як додаткові визначення інших іменників [1].

З точки зору семантики прикметники дуже неоднорідні, їх класифікація різноманітна і залежить не тільки від значення самого прикметника, але й від характеристик означуваного, до якого він відноситься, а також від можливості інтенсифікації.

Список використаних джерел

1. Brown K., Miller J. (Eds.) Concise Encyclopedia of Grammatical Categories. Amsterdam, Netherlands: Elsevier. URL: <https://www.twirpx.com/file/1568068/>
2. Seryakova I, Yanovaya O. English Adjective: enjoy the world of variety: Grammar Reference & Practice Book with substantial vocabulary supplement. К.: Osvita Ukrainy, 2009. 284 p.

*Максимук Богдана Віталіївна
студентка III курсу
спеціальності «Філологія»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Артьомова Євгенія Олександрівна*

Особливості вживання евфемізмів в англомовних ЗМІ

Медійний дискурс є засобом масової комунікації за допомогою якого здійснюється обмін інформацією між суб'єктами суспільства, який за окресленням І. Печеранського «націлений на формування громадської думки з приводу соціально значущого фрагмента соціального буття». Дослідник розглядає медійний дискурс як «соціально-когнітивний і соціально-регулятивний механізм, який безпосередньо спрямований на соціальне самопізнання, так і на соціальне конструювання, а також на об'єктивацію і моделювання суспільної свідомості і громадської думки за допомогою виробництва, тиражування і регулярної доставки широкій аудиторії соціально значущих змістів і оцінок». Повідомлення у медійному дискурсі спрямовані на різноманітний прошарок аудиторії, тому використання евфемізмів є обґрунтованим [3].

Появу та вживання евфемізмів у мові можна пояснити в межах наступних прагматичних чинників (принципів): принцип ввічливості; принцип мітігації; принцип табування; регулятивно-маніпулятивний принцип; принцип секретності. Ці принципи нерозривно пов'язані між собою. Вони досить часто переплітаються, доповнюють один одного. Але визначити і правильно декодувати зазначені прагматичні аспекти можливо лише при дослідженні контекстуального вживання евфемістичних утворень. Евфемістичні утворення, які реалізують регулятивно-маніпулятивний принцип, несуть в собі величезну спроможність до так званого «вербального камуфляжу».

Евфемізм являє собою слово або вислів, троп, що вживається для непрямого, прихованого, зокрема пом'якшеного, ввічливого позначення предметів, дій, явищ, замовчування їхньої прямої назви (вже наявної при перейменуванні або логічно найбільш вмотивованої при первинному найменуванні). Вживання евфемізмів у мові тісно пов'язане із намаганням замінити неприйнятні номінації на аналогічні з більш нейтральним значенням.

Евфемізми мають здатність приховувати певну інформацію, додавати повідомленню експресивності, а тому створюють ефект асоціативності і, адресант не помічає негативного у повідомленні через евфемістичне (завуальоване) значення. У

лінгвістиці явище евфемізації розглядається як складне та багатогранне мовне явище, в якому взаємодіють лінгвістичний, соціальний та психологічний аспект. Лінгвістичний аспект евфемізмів полягає у їхній здатності приховати, завуалювати явища, які у суспільній свідомості мають негативну оцінку. Таким чином здійснюється маніпуляція сприйняття інформації реципієнтом, оскільки створюється нейтральна чи позитивна конотація, а реципієнт не може виокремити евфемізми у контексті і осмислити їх через надмірність інформації чи через не здатність ідентифікувати табуований денотант [2, с. 96].

Використання евфемізмів у медійному дискурсі знижує використання образливої лексики, а також слів, що створюють негативні стереотипи у свідомості людей, процесу евфемізації піддається будь-яка сфера життєдіяльності людини. Слово слугує основним засобом діяльності медійного дискурсу і водночас є механізмом для творення евфемізмів, що мають подвійне значення. Завдяки евфемізмам здійснюється успішне спілкування між автором та адресантом.

Процес спілкування через медійний дискурс з використанням евфемізмів допомагає досягти успішне спілкування не завдаючи емоційного зранення. Основним способом евфемізації є: узагальнення, метафоризація, словотвір, запозичення, використання перифрази. Евфемізми здебільшого представлені словосполученнями, рідше окремими лексемами. Отже, евфемізми не тільки відображають особливості національної мовної картини світу.

Варто класифікувати особливості вживання евфемізмів в англомовних ЗМІ на такі групи:

- уникнення дискримінації за гендером / сексуальною орієнтацією;
- уникнення дискримінації за національністю;
- уникнення дискримінації за соціальним статусом та станом здоров'я [1, с. 177].

Спочатку варто проаналізувати особливості уникнення дискримінації за гендером на мовному рівні. Так, дискримінація за гендером визначається як сексизм – упереджене ставлення, дискримінація людини за ознакою статі або гендерної ідентичності. У суспільстві сексизм може бути представлений у вигляді системи стереотипів, офіційно закріплених положень або навіть ідеології. В основі сексизму лежить переконання в перевазі однієї статі над іншою. Наразі, фемінізм знаходиться на стадії боротьби за права жінок, ну підтверджується багатьма факторами, як, наприклад, чоловіки все ще обіймають більшість найвпливовіших посад. В англійській мові було виконано ряд змін, наприклад складову – “man” було замінено на “person”. Таким чином, “salesman” став “salesperson”, а “policeman” отримав нову назву – “police

officer”. 1. “The element of control, by contrast to the salesperson service experience, is attractive,” said Ravi Dhar, a professor of marketing and psychology at Yale. 2. The police officer in the South Carolina case, Michael T. Slager, was charged with murder based on a cellphone video. 3. Появою феміністичних ідей, почали змінюватися способи звернення до жінок. Заміжніх – “Mrs”, незаміжніх – “Miss”, замінила нейтралізація – “Ms.”, “Ms”, що походить від “Mistress”, і також, як і “Mr” (Mister), не вказує сімейний стан. Зараз “Ms” є сталим зверненням до жінки: 1. Ms Doria Ragland was also present. 2. In a statement obtained by USA TODAY Sports on Tuesday morning, Julia Leveridge said Ohio State has “never contacted Ms. Smith” to discuss the domestic violence allegations against her ex-husband, either in the immediate aftermath of an alleged 2015 incident or in the years since. 3. An attorney for Henry said, “The evidence in this case will demonstrate that Ms. Eckhart initiated and completely encouraged a consensual relationship”.

Крім того, сучасні ЗМІ зазначали, що зараз вираз “ladies and gentlemen” втрачає сенс. Гендерно-нейтральні конструкції вважаються більш актуальними, адже вони не підкреслюють жодну статеву приналежність, що, як наслідок, можна віднести до запобігання дискримінації за сексуальною орієнтацією. Таким чином, звернення: “attention to all passengers”, заміщує “ladies and gentlemen”: The London-based airline told CNN Travel that it would encourage flight crews to use more gender-inclusive greetings instead of “ladies and gentlemen” [4, с. 121].

Наразі також, одним з найбільш актуальних расових питань є присутність расизму, з яким активно борються вже кілька десятиліть. Слово «расизм» вперше було зафіксовано французьким словником Ларусса в 1932 році і трактувалося як «система, яка стверджує перевагу однієї расової групи над іншими». Нинішнє його значення в політичному дискурсі іноді розширюється, доповнюючи расовий критерій переваги етнічним, релігійним чи іншими. Отже, расизм – упереджене ставлення до певних національностей. Найчастіше від дискримінації за расою страждають темношкірі представники расових груп. Так, дуже часто їх образливо називають неграми, чорномазими, тощо. Тому існує певна стратегія толерантної поведінки по відношенню до людей з темною шкірою, в рамках якої їх називають African, African American, African European, залежно від місця проживання. Також, використовуються такі толерантні фрази, як black residents, black voters: Though they are in every other respect dominant, whites continue to possess an emotionally immature relationship to African Americans. There have been but a handful of reparations settlements for white violence against Black Americans. Саме тому, зараз активно впроваджуються евфемізми, що дозволяють уникати расової дискримінації, адже їх метою є зменшення ступеня

упередженості щодо різних рас у суспільстві. Дискримінація осіб через їх соціальний статус та стан здоров'я також є значною проблемою сучасного суспільства. Тому, щоб наголосити на тому, що всі професії важливі, і що будь-яка праця не є ганьбливою, і не засуджується суспільством, був створений такий евфемізм, як: cleaning manager: That cleaning manager is going to have to learn how to code.

Ще одна з актуальних проблем людства – дискримінація інвалідів. Для вирішення та подолання цієї проблеми евфемізми використовуються як назви для полегшення захворювань та фізичних вад людей, які на них страждають, за допомогою таких понять, як інвалідність.

Таким чином, евфемізація є засобом боротьби з дискримінацією за такими її видами, як: – уникнення дискримінації за гендером / сексуальною орієнтацією; – уникнення дискримінації за національністю; – уникнення дискримінації за соціальним статусом та станом здоров'я.

Список використаних джерел

1. Великорода В. Б. Семантичні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів в англійській мові: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. / Львівський національний ун-т ім. І. Франка. Львів, 2007. 268 с.

2. Вишнівський Р. Й. До питання про мотиви вживання евфемізмів (на прикладі сучасної англійської мови). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія, 2014. С. 95–98.

3. Сніховська І. Е. Механізми, засоби та прийоми мовної гри в сучасній англійській мові: автореф. дис. ...канд. філол. наук. Запоріжжя, 2005.

4. Allan and Burridge. Euphemisms and dysphemisms: Language used as Shield and Weapon. Oxford: Oxford University Press. 2006. 288 p.

*Маланкевич Анна-Марія Андріївна
студентка III курсу
спеціальності «Філологія (Українська мова та література)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Хижун Ярослава Володимирівна*

Специфіка невербальних засобів спілкування та їх роль в комунікативній діяльності

Комунікація для людей є основним засобом передачі інформації, організації взаємодії, формування уявлення про співрозмовника, впливу на його думки та сприйняття, а також здійснення впливу на іншу особу. Передача інформації у процесі комунікування здійснюється за допомогою двох знакових систем, а саме – вербальної та невербальної. Для реалізації комунікації найбільш універсальним засобом є саме мовлення, розвиток комунікативних навичок досягається за допомогою використання як монологічного, так і діалогічного мовлення [6]. Проте людина під час комунікативного процесу обирає ті мовленнєві засоби, що є найбільш доречними для тієї чи іншої ситуації. Невербальна комунікація здійснюється шляхом застосування немовних засобів. Невербальне спілкування використовується у людській взаємодії не менш активно, ніж вербальне, що у свою чергу є цілеспрямованою словесною передачею певного повідомлення.

Невербальне спілкування, на відміну від вербального, виникло ще задовго до появи людини і є притаманним для тварин, адже вони використовують звукові сигнали, рухи, що нагадують жести. Невербальна комунікація є більш різноманітною. Вона охоплює кінесіку, гаптику, окулесіку, паралінгвістику, хронеміку, зовнішній вигляд, проксемику та міміку [4].

Серед усіх інших засобів невербального спілкування саме зовнішній вигляд став першим з вивчених. Він використовується для формування судження про людей, залежно від того, як вони виглядають і що одягають. Часто зовнішній вигляд людини говорить і про її соціальний статус [1, с. 34]. Найважливішим невербальним каналом для вираження емоцій і відносин з іншими людьми є міміка. Класифікація виразів обличчя є неоднозначною, проте найчастіше дослідники класифікують такі шість: сум, радість, страх, здивування, гнів та відразу [1, с. 147].

Сукупністю рухів, жестів і поз, що доповнюють мовлення, роблячи її більш виразною є кінесіка. За допомогою даного методу можна акцентувати увагу

співрозмовника на тих моментах, що є особливо важливими для оповідача, а також допомагає підтримувати постійну увагу слухача [1, с. 68].

Гаптика є тактильним спілкуванням, що здійснюється за допомогою дотиків, і регулюється культурними відмінностями. Тактильне спілкування зачасту використовується для підтримки або ж поздоровлення в залежності від ставлення [1, с. 199].

Візуальний контакт або ж окулесика є контактом очей, що може вказувати на зміну ролей оратора і слухача, а також регулює розмову. Окулесіку застосовують для підтвердження присутності слухачів. За її допомогою можна також отримати інформацію про емоції, владу і домінування у соціальних відносинах [1, с. 155].

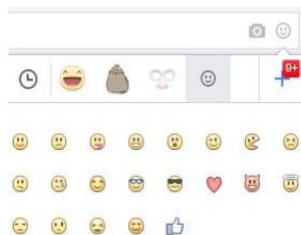
Вокальними особливостями, що супроводжують мовлення, є паралінгвістика. Інтонація, вокальні акценти та тембр голосу дають змогу посилити словесний сенс і слугують так званими «голосовими підказками». Окрім інтонації, тембру та вокальних акцентів, паралінгвістичними елементами вважаються також сміх і плач. Вони можуть передати емоційний стан співрозмовника, його ставлення до інших, рідше соціальний клас або походження [1, с. 43].

Хронемікою називають те, як оратор використовує час і говорить про нього. Різні психологічно-часові орієнтації людей впливають не лише на те про що думає особа, але й на її сприйняття часу у повсякденному житті. Важливу роль у визначенні спрямованості часу може відігравати культура, тому ораторам важливо бути в курсі відмінностей та їх потенційного впливу на відносини [1, с. 184].

Традиції спілкування у кожному куточку нашої планети є різними. Потрапивши до Сполучених Штатів Америки, слід пам'ятати, що жителі США не люблять коли розмовляють повільно та зловживають паузами під час передачі інформації. Якщо особа, що родом із США мало жестикулює, то це свідчить про її високий соціальний стан, якщо надто часто жестикулює – навпаки. На відміну від жителів Великої Британії, де необов'язково розмовляти з людиною, знаходячись з нею в одній кімнаті, у США – це найвищий ступінь негативного ставлення до співрозмовника. Схильність американців із здивуванням реагувати на відсутність міміки є ще одним прикладом культурних відмінностей у невербальній комунікації. Жителі США є дуже товариськими, що й сприяє тому, як вони легко знайомляться і комунікують з новими людьми, невимушено вітаються з ними за допомогою дружнього рукостискання або товариського поплескування по плечу. Характерним для американців вітанням є «спалах брів», що є своєрідним проханням наблизитися один до одного. Подарунки ж є

ознакою того, що житель Сполучених Штатів Америки хоче продемонструвати свої добрі наміри [5].

Широкий діапазон можливостей обміну інформацією пропонує сучасний англomовний Інтернет-простір. Комунікація в інтернеті стала можливою недавно і є найновішим способом спілкування. Зв'язок одного співрозмовника з іншим або з декількома іншими переважно відбувається через такі канали в Інтернет-просторі як соціальні мережі, чати, електронна пошта, скайп, мережеві щоденники, форуми, блоги тощо. Усі ці канали дають можливість спілкуватися не лише за допомогою вербальних засобів комунікації, але й невербальних. У писемному спілкуванні використовують вбудовані в ту чи іншу програму набори графічних засобів, що мають конкретне закріплене значення. Приміром співрозмовникам, що використовують таку соціальну мережу як Facebook, доступні вбудовані набори графічних засобів, які зображені на мал. 1, 2. Вони передають емоційний стан співрозмовника, що є важливо, адже в писемній комунікації ідентифікувати почуття комуніканта значно складніше, аніж в усному мовленні [3].

Мал. 1

Мал. 2

Співрозмовники обирають з наявних емотиконів ті, що на їхню думку є доречними для створення мультимодального тексту, адже в Інтернеті усталені норми спілкування. Часто вбудовані набори графічних засобів використовують для заміни слів, словосполук або ж навіть цілих речень чи текстів, що можуть містити суто невербальні засоби. Для розмовного стилю мовлення мультимодального характеру поєднання вербальних і невербальних засобів спілкування, що виконують різні синтаксичні ролі, є типовим. Для таких текстів характерним є скорочення слів самостійних частин мови, уникання службових частин мови, комбінування графічних та літерних одиниць, а також недотримання орфографічних норм [3].

Отже, невід'ємною частиною розвитку особистості, яка є професіоналом в обраній галузі або ж веде соціально активне життя, є розвиток та вдосконалення навичок вербальної та невербальної комунікації. Людина, що хоче передати повідомлення, може підготувати текст заздалегідь підібрати приклади або ж

переконливі аргументи. Проте якщо її розповідь буде монотонною, особа не використовуватиме таких важливих засобів невербальної комунікації як паузи, жести, голосові інтонації, а також вестиме розмову без доречних змін у міміці, то адресат буде гірше сприймати і засвоювати отримане повідомлення. Важливими складниками успіху фахівця будь-якої сфери чи галузі є вміння вдало переконувати, представляти інтереси колективу чи організації, захищати проекти, а також якісно подавати нову інформацію. Можливість краще зрозуміти співрозмовника, а також передбачити його реакцію на почуте чи розгадати якими є його наміри дають знання саме невербальних засобів спілкування. Від них залежить яка атмосфера пануватиме під час розмови: атмосфера позитивної налаштованості, відкритості, впевненості, зацікавленості, довіри, або ж навпаки – негативної налаштованості, закритості, невпевненості, байдужості та недовіри [2].

Список використаних джерел

1. Ковалинська І. В. Невербальна комунікація. Київ: Вид-во «Освіта України», 2014. 289 с.
2. Колотій Н.В. Важливість використання невербальних засобів комунікації під час публічних виступів фахівців технічного профілю. Прикладні соціально-комунікаційні технології. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. 2021. Т. 32(71). № 3. Ч.2. С. 247–251.
3. Макарук Л. Вербальні та невербальні засоби в англійській комунікації. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство*. 2015. № 4. С. 139–145.
4. Мізіна О. І. Комунікація у вербальних та невербальних засобах мовлення. *Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми і перспективи: матеріали II Всеукраїн. наук.-практ. Інтернет-конф.*, м. Полтава, 23 листопада 2016 р. / редкол.: І. Г. Передерій, А. А. Соляник та ін. Полтава: ПолтНТУ, 2016. С. 43–47.
5. Покорна Н. Невербальні засоби спілкування в мовних традиціях Сполучених Штатів Америки й Канади. *English for Specific Purposes. Збірник наукових тез*. Вип. 3. С. 54–58.
6. Хижун Я. В., Дишлева С. М. Розвиток діалогічного мовлення у студентів ВНЗ: аспекти та перспективи використання. *Наукові записки: [збірник наукових статей]*. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. С. 197–202.

*Мартинчик Антоніна Вікторівна
студентка III курсу
спеціальності «Середня освіта. Українська мова і література»*

*Науковий керівник:
доцент, кандидат педагогічних наук
Брєславець Надія Олександрівна*

Причини проникнення англіцизмів в українську мову

Англійська мова в теперішньому світі є дуже важливою, як засіб спілкування, в побутовому й діловому середовищі на міжнародному рівні. Англіцизми – це слова або ж мовні звороти певної мови, запозичені з англійської, або створені за їх зразковою моделлю слова чи словосполучення. В українській лінгвістичній термінології, терміни «англомовне запозичення» або «англомовна лексема, часто вживаються, як синоніми. Питання проникнення в українську мову англіцизмів сьогодні є дуже актуальним, особливо для сучасної лінгвістики. Внаслідок участі України у процесах глобалізації, безперервно відбувається запозичення слів іншомовного походження, поповнюючи словники української мови новими реаліями та поняттями. Ставлення мовознавців стосовно цього питання різноманітне у своєму прояві – одні наполягають, що поява запозичень в українській мові забруднює її та зменшує рівень унікальності, інші ж впевнені, що дане явище впливає на культуру сучасності лише позитивно.

Дослідження доводять, що підставами для запозичень з англійської мови є потреба в називанні нових явищ та предметів, потяг до економії у мові, необхідність збільшити кількість експресивних засобів вираження, бажання розвивати соціально-економічні зв'язки, мода на іншомовні слова та естетичні переконання мовців.

Якщо порівнювати запозичення з англійської мови з іншими іншомовними словами в українській мові у відсотковому співвідношенні, то можемо стверджувати про значні переваги перших. Розпочинаючи з останнього десятиліття ХХ – початку ХХІ ст. процес появи англіцизмів в українську мову значно зріс, що було зумовлено насамперед перетвореннями в країні: економічними та суспільно-політичними, а також посиленням процесів інтеграції на міжнародній арені у сферах культури та інформації. За даними досліджень О. А. Стишова, у 1980 – 1990-х роках англіцизми становили близько 75–80 % серед усіх нових запозичень в українській мові.

Причини запозичень є різноманітними. Багато мовознавців пропонують власні класифікації різних чинників запозичень, завдяки яким сучасна українська літературна мова збагачує свій словниковий склад.

Причини запозичень розподіляють на мовні (внутрішньолінгвістичні) та позамовні (зовнішні). Вони популяризують міркування про те, що внутрішньолінгвістичні причини мають саме об'єктивний характер, проте вони не є спонтанними, оскільки завжди детерміновані певними чинниками:

- Внутрішньолінгвістична необхідність в називанні нового предмета, явища і нестача слухного варіанта в словниковій основі мови-реципієнта. Наприклад, запозичене слово лайк (англ. like – подобатися) з'явилося в українській мові з появою соцмереж, а саме американської мережі Facebook. Згодом, з'явилося ще багато нових понять-запозичень: Репост – це використання в себе в соцмережі чужої публікації, залишивши покликанням на автора.; гуглити (англ. google – відомий сервіс для пошуку в Інтернеті) – пошук в Інтернеті певної інформації, за допомоги сервісу Google; фотошопити (англ. Adobe Photoshop – графічний редактор) – редагувати фотографії в застосунку Adobe Photoshop; інстаграмити (англ. Instagram – соцмережа для поширення світлин) – публікувати відео або ж в мережі Instagram.

- Мовна економія, заміна одним словом багатослівних великих висловів. Наприклад, на заміну «виконувач співу, який акомпанує вокальну партію» зручніше користуватися словом бек-вокаліст (англ. backing vocal – спів на задньому плані); Кінцевий термін, можна озвучити одним словом – дедлайн (англ. deadline – мертва лінія); Замість визначення «упорядкований список звукових доріжок, які входять до музичного альбому» дуже часто обирають лексему трек-лист (англ. track list); конкретний випадок, ситуація, справа яку цікаво обговорити чи вивчити, замінюють словом кейс (англ. Case- справа);

- Прагнення до новизни, емоційності та експресивності на фоні стандарту. Наприклад, прикметник англійського походження олдовий (англ. old – старий): *«Колега мого чоловіка мріяв про власну машину все своє життя, сьогодні він нарешті придбав собі олдовий мерседес».*

До позамовних причин відносять такі фактори:

1. Розвиток культурних та економічних зв'язків між Україною та іншими державами. Зміни в політичному устрої держави та вихід її на світову арену, як незалежної країни – найголовніші фактори оновлення українського лексичного складу мови.

2. Стереотипне сприйняття іншими країнами, їхнього життєвого стилю неординарними громадянами. Зараз серед молоді набули популярності такі англійські лексеми як світшот (англ. sweatshirt) – светр в спортивному стилі, виготовлений з

бавовни, тімберленди (англ. timberland) – черевики американського бренду The Timberland.

3. Застосування англомовних лексем мовцем для вираження рівня культури, ексцентричності і сприймання слухачами слова іншомовного походження, як більш авторитетного, водночас з ціллю модернізувати текст.

Таким чином, можемо зробити висновок, що основними причинами для запозичення слів з англійської мови у лад української мови є нестача підходящих слів для називання нових термінів, подій та явищ, які були названі в англійській мові, а також використання англомовних лексем змінює певну стилістику тексту. Вони можуть надавати тексту більш інтернаціонального характеру або використовуватися для виділення трендових елементів в мовленні. Вживання іноземних запозичень залежить і від бажання мовця вирізнитися, продемонструвати свою ерудицію та вміння володіти іноземною мовою.

Список використаних джерел

1. Гудима Н. В. Вплив мовних та позамовних чинників на збагачення словникового складу сучасної української літературної мови. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. Серія: Лінгвістика і літературознавство: Міжвуз. зб. наук. ст. 2010. Вип. 23. Ч. 4. С. 308–316.

2. Молоткіна Ю. О. Мовні та позамовні причини проникнення англіцизмів у сучасну українську мову. *Соціум. Документ. Комунікація*. 2016. Вип. 2. С. 112–124.

3. Павелків К. Вплив англіцизмів на сучасну українську мову: сфери проникнення. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023, Вип. 63, Том 2. С. 125–130.

А. І. Мельник
студентка 4 курсу заочного відділення
спеціальності “іноземна філологія”

Науковий керівник:
О. А. Юдін
доктор філол. наук, професор

"ВІЧНИЙ" СЮЖЕТ ТА "ВІЧНА" ТЕМА В ТРАГЕДІЇ В.ШЕКСПІРА "РОМЕО І ДЖУЛЬЄТТА"

Трагедія Вільяма Шекспіра “Ромео і Джульєтта” є одним з найвідоміших творів, який піднімає вічні теми любові, сімейних чвар, молодості та трагедії. Ця історія про двох закоханих з ворогуючих сімей, які борються за своє щастя в умовах суспільної ворожнечі, залишається актуальною і сьогодні, незважаючи на те, що була написана близько 1595 року.

Сюжет “Ромео і Джульєтта” веде нас до стародавньої італійської народної легенди, яка, за деякими джерелами, могла мати місце на початку XIV століття в місті Вероні. Шекспір не був першим, хто опрацював цей сюжет, але він перший зумів перетворити його на геніальний художній твір, який викриває безглуздість міжусобних чвар і показує, як вони можуть зруйнувати життя молодих людей [1, с. 27].

Основна тема шекспірівської трагедії — це трагічно перервана любов, яка зіткнулася з нелюдським світом. Багато літературознавців-ренесансологів і шекспірознавців детально вивчали творчу біографію Шекспіра і його трагедії. Серед них П. Брук, Дж. Гіббард, Д. Мель, С. Веллс, Г. Блум, Р. Емерсон, О.А. Анікст, Л.Є. Пінський та ін. Утім, у дослідницькому просторі ще є питання, які потребують вирішення. Одне з таких – усвідомлення художнього феномену кохання у драматичній творчості Шекспіра

Любов Ромео і Джульєтти, яка виникає раптово і стає для них обох сенсом життя, вступає в конфлікт із традиціями та волею батьків. Їхня історія закінчується трагічно, але їхня любов перемагає смерть, оскільки їхня загибель припиняє вікову ворожнечу між родами Монтеккі і Капулетті.

Загалом, у п'єсі було використано декілька трагічних епізодів, включаючи постаті Паріса, Меркуціо, Тібальта та смерть Ромео, Джульєтти та леді Монтегю. Усі ці образи немовби сприяють наступній смерті чи трагедії. Причинами зазначених трагедій могли стати наступні причини:

- бажання влади;
- патріархат;
- дотримання кодексу честі;
- суперництво двох родин;
- маскуліність, бунт, амбіції, доля тощо.

На початку п'єси «Ромео і Джульєтта» В. Шекспір постійно звертається до долі, починаючи з прологу:

Любов, що їм життя розбити має,
і довга ворожнеча двох родин,
що тільки з смертю їх дітей сконає,
за дві години наш перейдуть кін [2, с. 1].

У цьому фрагменті В. Шекспір натякає на те, що Ромео і Джульєтта повинні померти разом, адже така їхня доля. Таким чином, вже на початку п'єси дізнаємося про те, що трагічна смерть Ромео і Джульєтти була чимось, що повинно неминуче відбутися.

У трагічній смерті Ромео і Джульєтти важливу роль відіграють певні амбіції, для прикладу, брат Лаврентій може бути прикладом амбітної людини. Він твердо вірив у те, що, одруживши закоханих, ворожнеча родин припиниться.

Рішення монахів одружити Ромео і Джульєтту було з найкращих намірів, проте одночасно й досить наївних. Монах був справді амбітним, адже він швидко переконав Джульєтту погодитися прийняти сонне зілля та імітувати смерть. Монах був із тих людей, які завжди прагнули робити щось позитивне, але зазвичай його плани не вдавалися до кінця, адже доля мала свій план.

У трагедії спостерігається використання декількох прикладів так званого підліткового бунту. Як Ромео, так і Джульєтта повстають проти своїх батьків, продовжуючи спілкуватися один з одним. Джульєтта не тільки відмовляється від наказів батьків, але й намагається змусити Ромео повстати проти своєї особистості:

Ромео мій! О, чом же ти Ромео?

Зречися батька і відмовся ймення.

Коли ж не хочеш – поклянись кохати –

і я не буду більше Капулетті [2, с. 51].

Ромео і Джульєтта змушені зберігати своє кохання в таємниці та бути поспішними у прийнятті рішень, що потім призводить до швидкого одруження, виникнення різних катастрофічних подій, включаючи й їхню трагічну смерть. Ромео та Джульєтта завжди змушені зберігати власні стосунки в таємниці через ворожнечу та суперництво між двома родинами. Варто наголосити на тому, що суперництво відіграє важливу роль у п'єсі та призводить до насильства та смерті.

Ромео та Джульєтта страждають через те, як вони поведуться та живуть, оскільки вони належать до патріархального суспільства, відповідно до якого багато їхніх дій вважаються недопустимими. Якби тогочасне суспільство було більш відкритим, тоді Джульєтті не довелося б тримати свій шлюб із Ромео в таємниці та, можливо, можна було б уникнути трагічного кінця.

Принц використовує свій авторитет для того, щоб зробити те, що, на його думку, стало б найкращим для Верони, але, на жаль, ці рішення не допомогли Ромео і Джульєтті. Для прикладу, принц вирішує вислати Ромео, вважаючи, що така процедура заспокоїть агресивну ситуацію між родинами Монтеккі та Капулетті, а також змилосердить Ромео. Однак, згодом це буде однією з тих подій, яка призведе до трагічної розв'язки наприкінці п'єси, оскільки це призводить до неправильного розуміння фальшивої смерті Джульєтти. Незважаючи на всі події, які відбулися, він стверджує, що саме дві сім'ї винні у тому, що трапилося.

Трагедія закінчується миром, купленим дорогою ціною. Хоча саме кохання, цей найвеличніший ідеал гуманізму, повертається трагічною стороною, проте трагедія володіє катарсисом. Любов Ромео і Джульєтти не тільки перетворює їх самих, але й просвітлює і очищає інших [3, с. 53-59].

Варто акцентувати увагу на тому, що В. Шекспір часто використовує техніку грамотності передчуття, щоб дозволити реципієнту вгадати, що може трапитися далі. Так, використовуючи пролог, а також багато натяків упродовж п'єси, автор запевняє в тому, що смерть Ромео і Джульєтти неможливо запобігти.

Можемо стверджувати, що В. Шекспіру справді вдалося драматизувати цілу п'єсу. Він поступово підводить реципієнта до ряду ідей про те, хто або що призвело до трагедії Ромео і Джульєтти. Таким чином, на наш погляд, існує безліч факторів, які відіграли ту чи іншу роль у трагічності кохання Ромео і Джульєтти.

У своїй трагедії Вільям Шекспір створив шедевр, який залишається актуальним і привабливим для аудиторії будь-якого часу, нагадуючи нам про вічність та незмінність людських почуттів та страждань.

Список використаних джерел

1. Вітченко А. О. Шекспір як центр літературного канону. Проблеми оцінки шекспірівської драматургії в сучасній літературній критиці // Вітченко А. О. – 2005. – № 4. – С. 25–27.
2. Шекспір В. Твори : у 6 т. / В. Шекспір. – К. : Дніпро, 1986. – Т. 2. – С. 311-413.
3. Майстренко Л. В. Ерос Ромео і Джульєтти Шекспіра та його античне джерело // Науковий вісник. Миколаївський націон. ун-т ім. В.О. Сухомлинського: зб. наук. праць. – Миколаїв, 2010. – Вип.31. – С. 53-59.

*Мимренко Аліна Тимурівна
студентка VI курсу
спеціальності «Середня освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук
Нікітська Катерина Ігорівна*

Тема «втраченого покоління» та її відображення у новелах Е. Хемінгуея

Літературні діячі, що належать до так званого «втраченого покоління», ніколи не формували єдиного літературного угруповання або не поділяли однакової теоретичної основи. Проте, спільність досвіду та переживань цих письменників призвела до виникнення схожих життєвих позицій, які характеризуються розчаруванням у соціальних ідеалах, пошуком вічних цінностей та наголосом на індивідуалізмі. Тематика війни, повсякденне життя на фронті та повоєнна реальність тісно переплітаються в творчості цих авторів. У «воєнних» творах вони зображують життя на фронті без прикрас, а в «повоєнних» – наслідки війни, які часто зображуються через призму «джазового» століття, що, здавалося б, веде до радості, але насправді схоже на танок на краю прірви. Це світ, сповнений доль, скалічених війною, та зламаних людських стосунків. Герої «воєнних» творів відчують себе обдуреними та зрадженими суспільством, що відправило їх на війну, втратили віру в це суспільство і демонстративно рвуть з ним зв'язки.

Творчість Е. Хемінгуея 1920-х років стала новим явищем у літературі, відображаючи досвід та світогляд «втраченого покоління». Термін «втрачене покоління» набув широкого розповсюдження та використовується для позначення певного соціально-психологічного феномена, що характеризується втратою віри у традиційні цінності та пошуком нового сенсу життя після руйнівних подій Першої світової війни.

Література, створена письменниками, які відчули на собі жахи Першої світової війни, набула особливого звучання і змісту, що згодом було визначено як творчість «втраченого покоління». Цей термін охоплює авторів, які, переживши випробування війною, зазнали не лише фізичних ушкоджень, а й глибокого морального розчарування у принципах справедливості та раціональності світового порядку. Їхня творчість, що зародилася в європейських та американських літературних традиціях невдовзі після завершення війни, відзначена датою 1929 року з виходом таких романів, як «Смерть

героя» Р. Олдінгтона, «На західному фронті без змін» Е.-М.Ремарка та «Прощавай, зброе!» Е. Хемінгуея. Ці твори не тільки відображають військовий досвід авторів, але й передають загальне відчуття втрати та туги, що виникли в результаті воєнних подій [6, с. 99].

Проза «втрачених» вирізняється ліричністю, де реальність подається через особисте сприйняття автора, що нерідко збігається з переконаннями його персонажів. Стиль цих авторів можна впізнати по специфічному злиттю об'єктивного опису з глибоким ліричним змістом. Особливо у творах Ернеста Хемінгуея помітний лаконізм, простота мови і стриманість у вираженні емоцій. Він розробив ряд новаторських художніх прийомів для своїх творів, зокрема ідею «точки зору», створення «кодексу героя», використання образів-символів та зближення жанрів роману й новели, що дозволило йому досліджувати глибинні аспекти людської психіки та взаємодії з навколишнім світом [7, с. 13].

Тема війни в літературі Хемінгуея представлена як вираз особистого життєвого досвіду, що визначає його як видатного представника «втраченого покоління». Письменник рішуче засуджує воєнне лихоліття як злочин проти людства, акцентуючи на безглуздості війни, яка не вирішує, але загострює соціальні проблеми, призводячи до неоправданих жертв та руйнувань. Через свої твори, Хемінгуей прагнув висвітлити трагедію «втраченого покоління», яке повернулося з фронту морально та фізично скаліченим, втративши віру в майбутнє та здатність до повноцінного життя.

Творчість Ернеста Хемінгуея і його сучасників, які відчували на собі випробування Першої світової війни, відзначена глибоким антивоєнним змістом. Хемінгуей, як письменник-гуманіст, не лише засуджує війну як антигуманну трагедію, але й вказує на відповідальність правлячих кіл, які жертвують людськими життями заради політичних інтересів [7, с. 14]. Його романи, зокрема «І сходить сонце» та «Прощавай, зброе!», розкривають тему «втраченого покоління», людей, які повернулися з війни скаліченими не тільки фізично, але й морально. Хемінгуей акцентує увагу на втраті ідеалів, духовному спустошенні та неможливості адаптуватися до мирного життя після повернення з фронту.

Так, Хемінгуей у своїх роботах використовує новаторські художні засоби, включаючи ідею «точки зору», створення «кодексу героя», звернення до образів-символів та зближення жанрів роману й новели, що дозволяє йому більш глибоко досліджувати психологію своїх персонажів [7, с. 13].

Е. Хемінгуей вважав Першу світову війну цинічною боротьбою за переділ світу, що принесла лише горе та розчарування. Він гостро критикує воєнні дії та їх наслідки,

відображаючи втрату віри та надії серед своїх героїв. Через свої антивоєнні романи письменник висловлює гуманістичний протест проти деструктивних сил, що загрожують людству, і підкреслює важливість збереження життя та гуманних цінностей [7, с. 15].

Таким чином, літературна спадщина Хемінгуея є значним внеском у висвітлення трагедії «втраченого покоління» і відіграє ключову роль у розвитку антивоєнної тематики в світовій літературі. Його твори залишаються актуальними, наголошуючи на безцінності людського життя та необхідності пам'ятати уроки історії.

Список використаних джерел

1. Белехова Л. Сучасний підхід до інтерпретації художнього тексту. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»: зб. наук. праць. Херсон : Вид-во ХДУ, 2006. Вип. IV. С. 288–292.

2. Белехова Л. І. Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект : дис. ... доктора філол. наук : 10.02.04. Київ, 2002. 461 с.

3. Белехова, Л. І. (2015). Образ у лінгвокогнітивному висвітленні (на матеріалі віршованих текстів американської поезії). Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Сер.: Філологічні науки (мовознавство), (3), 6-16.

4. Бунина С. Н. Эрнест Хемингуэй. Харьков: Изд-во «Ранок», 2002. 72 с.

5. Гуменний М. Типологізація фаталістичного фактору в антивоєнних романах Хемінгуея, Ремарка, Барбюса і Гончара. Література. Фольклор. Проблеми поетики : зб. наук. праць / редкол.: Г. Ф. Семенюк (гол. ред.), А. В. Козлов (відп. ред.) та ін. Твім Інтер, 2008. Вип. 32.Ч. 1. С. 27–40.

6. Денисова Т. Н. Эрнест Хемингуэй. Жизнь и творчество. К. : Дніпро, 1972. 164 с.

7. Затонський Д. В. Эрнест Хемингуэй – письменник і людина. Вікно в світ. 1999. № 6. С. 6–26.

8. Хемінгуей Е. Прощай, зброє роман URL: <https://www.ukrlib.com.ua/bookszl/printout.php?id=172&bookid=5> (дата звернення 10.02.2024).

*Мищенко Аліна Вадимівна
студентка III курсу
спеціальності «Українська мова та література, англійська мова»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Блинова Ірина Анатоліївна*

Функціонування лінгвостилістичних засобів фонографічного та морфологічного рівнів у піснях співачки Адель

Стилістика – це розділ мовознавства, який вивчає виражальні засоби і можливості мови та закономірності її вживання в різних сферах суспільної діяльності і ситуаціях спілкування. Стилістика художнього мовлення, зокрема поетичного, зосереджена на дослідженні закономірностей і своєрідності функціонування мовних одиниць і категорій у художніх текстах. Лінгвостилістичні засоби наявні на різних мовних рівнях, як-от: фонографічному, лексико-семантичному, синтаксичному, морфологічному. У цьому дослідженні ми звернемо увагу на фонографічний та морфологічний рівні задля аналізу прийомів та визначення їхньої ролі в пісенних віршах. Матеріалом для опрацювання є тексти пісень співачки Адель (Adele).

Зазначимо, що оформлення фонографічного рівня важливе для загального звучання пісні. Автори текстів використовують певні лінгвостилістичні засоби для надання пісням особливого звучання. У цьому дослідженні спостерігаємо алітерацію, асонанс та графон як основні, проте варто пам'ятати, що їх існує більше.

Алітерація – стилістичний прийом, який полягає у повторенні приголосних, зазвичай на початку слів [3, с. 26]. Наприклад, у назві пісні “**When We Were Young**” повторюваним є звук [w], а також у наведених за приклад рядках повторюваним є звук [s]:

*“Sitting on the sea
Soaking up the sun”* [4];
*“You still look like a movie
You still sound like a song”* [6].

Асонанс – концентроване повторення схожих голосних, зазвичай у наголошених складах, у поетичному рядку чи строфі для рими [3, с. 66], як-от у наступних прикладах повторюваним є голосні звуки [əu], [ɔ:], [ɔ]:

*“But if by chance you're here alone
Can I have a moment before I go?”*

*'Cause I've been by myself **all night long**
Hoping you're someone I used to **know***" [6].

У поезії ці два прийоми можуть створювати ефект милозвучності або какофонії [2, с. 6] У піснях співачки Адель, на нашу думку, ці прийоми використано з метою створення відчуття легкості й комфорту при вимові та сприйнятті, підвищення інтонаційної виразності вірша.

Поширеним прийомом у пісенному дискурсі є використання графонів. **Графон** – це навмисне порушення графічної форми слова (або словосполучення), що використовується для відображення його автентичної вимови чи неформального мовленнєвого акту. Деякі злиті форми, які є результатом сильної асиміляції, стали кліше: “gimme” (give me), “lemme” (let me), “gonna” (going to), “gotta” (got to), “coupla” (couple of), “mighta” (might have), “willya” (will you), etc. [2, с. 6].

У піснях Адель графонів ужито незначну кількість:

*“Swear I'm never **gonna** leave you”*;

*“Tears are **gonna** fall”* [5];

*“You're **gonna** wish you never had met me”* [5];

*“We've **gotta** let go of all of our ghosts”* [6].

Графони у цьому випадку відображають не стільки особливості вимови, скільки використовуються для передачі інтенсивності наголосу, виділення й висунення на перший план наголошених слів.

Морфологічний рівень стилістики вивчає морфологічні виражальні засоби та стилістичні прийоми. Центральним поняттям морфологічної стилістики є поняття транспозиції. Транспозиція – це розбіжність між традиційним вживанням нейтрального слова і його ситуативним (стилістичним) вживанням. Транспозиція у вигляді переходу слова із розряду до розряду дає як експресивні, оцінні, емоційні, так і функціонально-стилістичні конотації [1, с. 94]. Як правило, транспозиції можливі не тільки для різних розрядів слів, але й для слів різних частин мови. Так, у пісні “Best for Last” транспозиція прикметника *hard* у найвищому ступені порівняння в розряд іменника (у значенні – *докладати зусиль*) отримує функціонально-стилістичне навантаження – особисто-драматичного забарвлення: *“And though I'm trying my **hardest** you go back to her”* [4].

Також одним із важливих способів виділення морфеми є її **повторення**. Як кореневі, так і афіксальні морфеми можуть бути виділені за допомогою повтору. Особливо яскраво це спостерігається при повторенні афіксальних морфем, які зазвичай несуть основне навантаження структурного, а не денотативного значення. При

повторенні вони потрапляють у фокус уваги і підкреслюють або своє логічне значення, або емоційно-оцінне значення, як у суфіксах, що утворюють ступені порівняння, або ж додають ритмічного ефекту й єдності тексту [2, с. 11].

Наприклад, у пісні “Daydreamer” трапляється суфікс *-er*, що позначає особу та дає їй якісну характеристику, а іноді – тимчасові характеристики, дії тощо, які в українській мові можна перекласти лише описово: “*Daydreamer*”, “*lover*”, “*jaw-dropper*” [4]. У пісні “When We Were Young”, приміром, повторюваним у лексемах є суфікс *-less*, що вказує на відчутність певної ознаки, якості: “*restless*”, “*reckless*” [6]. Використання повторів морфем додають ритму поетичного твору. За нашими спостереженнями, ані транспозиція, ані повторення морфем не є типовими для текстів пісень співачки Адель.

Отже, можемо зробити висновок, що стилістичні прийоми різних рівнів відіграють важливу роль при аналізі віршів. Насамперед йдеться про аналіз римування та виділення певних компонентів для підсилення емоційної конотації чи переносного значення. Для будь-якого різновиду повтору характерна емпатизація висловлювання. За рахунок особливостей стилістичних прийомів фонографічного та морфологічного рівнів твір набуває милозвучного звучання, підвищується інтонаційна виразність і гармонійно додається єдність тексту. Вивчення стилістичних прийомів, зокрема засобів фонографічного та морфологічного рівнів, сприяє кращому розумінню тексту та його інтерпретації.

Список використаних джерел

1. Блинова І. А. Стилістична транспозиція як спосіб актуалізації засобів морфологічного рівня при створенні комічного ефекту. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород: ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2018. Вип. 3. Т. 1. С. 92–96.
2. Кухаренко В. Практикум зі стилістики англійської мови: Підручник. Вінниця: Нова книга, 2000. 160 с.
3. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів, В. І. Теремко (ред.). Київ: Вид. центр «Академія», 2007. 752 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hromiak_Roman/Literaturoznavchyi_slovyk-dovidnyk.pdf
4. Adele 19. URL: <http://www.azlyrics.com/a/adele.html>
5. Adele 21. URL: <http://www.azlyrics.com/a/adele.html>
6. Adele 25. URL: <http://www.azlyrics.com/a/adele.html>

7. Yefimov L. P., Yasinetskaya E. A. Practical Stylistics of English. Vinnitsa: Nova Rnyha, 2004. 240 p.

*Моніч Вікторія Вячеславівна
студентка V курсу
спеціальності «014. Середня освіта. Мова і література»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Ісаєва Олена Олександрівна*

Взаємозв'язок різних видів мистецтв у процесі викладання зарубіжної літератури

Відомий італійський винахідник, художник та письменник Леонардо да Вінчі стверджував: «Живопис – це поезія, яку бачать, а поезія – це живопис, який чують». Важко не погодитися з цими словами, адже література – невід'ємна частина культурного простору будь-якої епохи. Саме на уроках зарубіжної літератури в учнів є шанс не тільки знайомитися з вигадливим та повчальним художнім світом письменника або письменниці тої чи іншої країни, а й збагачуватися захопливими та інформативними фактами про живопис, музичні твори, архітектуру тощо та виконувати різноманітні цікаві завдання на їх основі.

Ми живемо у прогресивному світі, який стрімко розвивається, тому сучасний школяр потребує інформації, яка зможе втримати його увагу та дати поштовх до особистої ініціативи до прочитання літературних творів, а також власної обізнаності крізь призму самовираження у сфері культури. Таке поєднання дозволяє збагатити навчальний процес. Використання музики, театру, кіно у навчанні може зробити його більш цікавим та зрозумілим для учнів, а також сприяти розвитку їхньої творчої уяви та критичного мислення. Талановиті вітчизняні педагоги, вчителі-літературознавці та викладачі висвітлюють інтеграцію інших видів мистецтва в урок зарубіжної літератури у своїх працях, розробляють на основі цього підручники та плани-конспекти уроків, проводять майстер-класи. Серед них: О. Ісаєва [3], Ж. Клименко [3], О. Ніколенко [5], Л. Мірошніченко [4], Ф. Штейнбук [7], Є. Волощук [2] та інші. Зокрема український літературознавець, педагог та методист Фелікс Штейнбук підкреслює: «<...>література – це те, що поряд з іншими видами мистецтва робить людину людиною. Доброю чи поганою, приємною чи відразливою – це не має жодного значення, тому що йдеться не про виховання чи «підручник життя», засвоївши який, учень обов'язково перетвориться на морально-етичний взірць. Йдеться про інше <...> лише людина здатна розуміти мистецтво, не говорячи вже про те, аби цим мистецтвом насолоджуватися» [7, с. 39].

Педагог Наталія Самохіна в одній зі своїх робіт зазначає: «молодші школярі захоплюються малюванням, учням середніх класів цікавіша рольова гра, театральне дійство. Старшокласникам до вподоби музика. Тому на уроках літератури доцільно використовувати різні завдання, які сприяють творчому розвитку дітей різних вікових категорій» [7, с. 232]. Українська науковиця Леся Мірошніченко [5, с. 186] наводить приклади видів навчальної діяльності на уроці зарубіжної літератури, які сприяють розширенню кругозору та спонукають до творчого самовираження за допомогою різних течій мистецтва, наприклад: ілюстрування прочитаного; створення сценаріїв; порівняння літературного твору з його екранізацією; самостійна оцінка вистави, кінофільму, твору живопису тощо.

Також серед популярних видів робіт слід виділити:

- малювання коміксів на основі твору;
- створення буктрейлерів;
- розігрування окремих епізодів твору у вигляді вистави;
- підбір картин видатних митців до літературного твору;

- порівняння написаного та зображеного;
- добір цитат до епізоду намальованого на полотні чи відображеного на фото;
- добір музичного супроводу для окремих сцен з твору або декламування поезії;
- створення асоціативних малюнків до творів;
- складання графічних карт подорожей героїв;
- створення титульної сторінки до твору та ін.

Мистецтво може ілюструвати або інтерпретувати літературні твори, допомагаючи нам краще їх розуміти. Наприклад, картини художників можуть відображати сцени з романів чи віршів, надаючи їм новий контекст і сприйняття. З іншого боку, літературні твори можуть надихати художників на створення нових творів мистецтва, що розширює наше розуміння і сприйняття. Під час вивчення деяких літературних творів також можна зустріти історичних постатей, з якими пов'язані визначні події, які б доцільно було уособити в репродукціях картин або дібрати вислови, якими та чи інша історична постать запам'яталась. Наприклад, у творі «Божественна комедія» Данте Аліґ'єрі згадує Марка Юнія Брута серед тих, хто скоїв найстрашніший, на думку автора, гріх. Через це фразу «І ти, Бруте?», яку приписують імператору Юлію Цезарю, вживають як сталий фразеологізм у випадку зради близької людини. Окремої уваги заслуговують картини видатних митців до твору відомого італійця.

Уроки зарубіжної літератури все тісніше переплітаються з іншими видами мистецтва, адже нові підручники, які орієнтовані на сучасного школяра представляють широкий вибір різноманітних цікавинок. До прикладу, твір Астрід Ліндґрен «Пеппі Довгапанчоха» охоплює сферу кіно, коміксів, пам'яток архітектури, музеїв та різноманітних ілюстрацій. Теж саме можна сказати і про вивчення доробку Вільяма Шекспіра, Редьярда Кіплінга, Чарлза Дікенса та багатьох інших, не менш цікавих, авторів.

Взаємозв'язок різних видів мистецтва у процесі викладання зарубіжної літератури – це не лише підвищення якості навчання, а й можливість краще розуміти та цінувати культурні надбання, розвивати логіку, мислення та творчість, а також збагачуватися новими знаннями, розширювати коло інтересів та черпати натхнення.

Список використаних джерел

1. Актуальні питання методики викладання літератури: навчально-методичний посібник. Кривий Ріг, 2017. 65с.
2. Волощук Є. В. Зарубіжна література: підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Є. В. Волощук, О. М. Слободянюк. Київ: Генеза, 2023. 256 с.
3. Ісаєва О. О., Клименко Ж. В. Зарубіжна література: підруч. для 5 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. О. Ісаєва, Ж. В. Клименко. Київ: УОВЦ «Оріон», 2022. 376 с.
4. Мірошніченко Л.Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: підручник /Л.Ф. Мірошніченко. Київ: Слово, 2010. 432 с.
5. Ніколенко О. М. Зарубіжна література (рівень стандарту): підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. М. Ніколенко, О. В. Орлова, Л. Л. Ковальова. Київ: Грамота, 2018. 208 с.
6. Освіта ХХІ століття: теорія, практика, перспективи: тези Першої міжнародної наук.-практ. Інтернет-конф., Київ, 18 квітня 2019 р. / *Дидактика: теорія і практика: зб. наук. праць*. Київ: Фенікс, 2019. С. 230–233.
7. Штейнбук Ф.М. Методика викладання зарубіжної літератури в школі: навчальний посібник / Ф.М. Штейнбук. Київ: Кондор, 2007. 316 с.

*Мошківська Дарина Вікторівна
студентка 4 курсу
спеціальності «035 Філологія.
Германські / романські мови
і літератури (переклад включно).
Англійська та 2 мова»*

*Науковий керівник:
доцент
Астахова Алла Андріївна*

Мотив гри та його функціональна роль у драмі

Г. Ібсена «Ляльковий дім»

Генрік Ібсен увійшов в історію західноєвропейської літератури як творець «нової драми», яку ще називали інтелектуальною. Серед літературознавців з'явилися навіть такі поняття як «ібсенізм», «ібсеніти», що свідчить про значний внесок Ібсена у розвиток драматургії.

Найбільш відомими творами залишаються драми «Пер Гюнт» та «Ляльковий дім». Про популярність цих творів свідчить, наприклад, музика норвезького композитора Г. Гріга до драми «Пер Гюнт», а за мотивами драми «Ляльковий дім» створено понад вісім кінофільмів.

Творчість Ібсена є предметом аналізу багатьох зарубіжних та вітчизняних літературознавців. До них належить Б. Шоу, який присвітив Г. Ібсену статтю «Квінтесенція Ібсенізму», І. Франко – статтю «Ворог народу», С. Актер - книгу «Re-reading Henrik Ibsen's A Doll's House: A Modern Feminist Perspective».

Перш ніж досліджувати мотив гри у драмі Ібсена «Ляльковий дім», варто розкрити поняття «мотив» та «гра». Мотив – це «підстава, привід для будь-якої дії, вчинку; причина». Поняття «гри» досліджували І. Кант у книзі «Основи метафізики моральності», Е. Берн у роботі «Ігри, у які грають люди» та Й. Гейзинга у книзі «Людина граюча». Дослідники вважають, що процес гри виступає необхідним компонентом нашого існування в соціумі, законів якого, тобто «правил гри», ми мусимо дотримуватися, щоб бути у грі.

Розглядаючи драму «Ляльковий дім», помічаємо, що основою сюжету драми є саме «гра», яка допомагає розкрити характери героїв. Уже в першій ремарці Г. Ібсен детально описує інтер'єр будинку Хельмерів. Декорації виглядають штучно, як іграшки. Натяком на це є слова зі зменшено-пестливими суфіксами («столик», «скатерка», «дрібнички», «шафка»).

Зі взаємин сім'ї Хельмерів дізнаємось, що Торвальд опікується дружиною, потурає її примхам та у звертаннях до неї використовує слова з пестливими суфіксами («білочка», «лялечка», «пташечка»). Стосунки виглядають на перший погляд ідеальними, але в той же час милі звернення чоловіка до Нори підкреслюють, що він не сприймає дружину як особистість, вона для нього іграшка, лялька, в яку можна лише гратись. На «гру» натякає розповідь Нори про костюмований вечір, на якому Торвальд хоче бачити дружину в неаполітанському костюмі, а також сцена, в якій Торвальд просить одягти цей костюм і перевіряє, як вона танцює тарантелу.

Нора, головна хазяйка «лялькового будинку», показана як вродлива, хазяйновита та турботлива жінка. Вона теж «грає» з Торвальдом, але це «гра в хованки», бо вона не хоче, щоб чоловік знав про її вчинок в минулому. В свій час вона позичила велику суму грошей, підробивши підпис вже померлого батька. Про це вона пізніше розповідає лише подрузі Фру Лінне. Саме тому тепер Нора мусить грати роль марнотратниці, заощаджуючи гроші.

Є у драмі і сцени, в яких ми бачимо гру в традиційному розумінні цього слова: це гра між дітьми, гра Нори з дітьми.

Найбруднішу «гру» починає Кrogстад, маніпулюючи Норою, яка намагається рятувати свій «ляльковий дім», приховуючи правду, яка може нашкодити чоловікові. Він «грає» Норою, використовуючи ситуацію. Ця «гра» характеризує його як людину жорстоку, егоїстичну, низьку.

Драматург доволі яскраво описує реакцію чоловіка на правду, ми бачимо справжню сутність Торвальда як людини, і розуміємо, що він лише грав роль турботливого, люблячого чоловіка. А оскільки вчинок Нори не вписується в правила гри тогочасного суспільства, за якими «грає» Торвальд, він різко змінює ставлення до неї.

У своєму останньому монолозі Нора озвучує правду і говорить про те, що всі взаємини між нею і Торвальдом, нею і дітьми будувались на грі.

Як бачимо, гра є основою сюжету драми Г. Ібсена «Ляльковий дім». Штучність, «ляльковість» взаємин між героями драми, зокрема між Норою і Торвальдом, допомагають розкрити і сцени, в яких показана реальна гра. Ремарка перед першою сценою та діалоги між персонажами, в яких часто використовуються зменшено-пестливі суфікси, підтверджують награність стосунків.

Список використаних джерел

1. Берн Е. Ігри, у які грають люди. Харків : КСД, 2000. - 256 с.

2. Іван Франко – «Ворог народу». *Енциклопедія життя і творчості Івана Франка*. URL: <https://www.i-franko.name/uk/Misc/1891/VorogNarodu.html> (дата звернення: 09.03.2024).
3. Гейзинга Й. Homo Ludens. Досвід визначення ігрового елемента культури. *Основи*, 1994. 250 с.
4. Ніколенко К. Естетичні погляди Б. Шоу в статті "Квінтесенція Ібсенізму": інтертекстуальний аспект. 2017. № 27.
5. Akter S. Re-reading Henrik Ibsen's *A Doll's House*: A Modern Feminist Perspective. *International Journal of English and Comparative Literary Studies*. 2021. Vol. 2, no. 3. P. 79–87. URL: <https://doi.org/10.47631/ijecls.v2i3.219> (date of access: 10.03.2024).

*Нагорна К. А.
Науковий керівник – Кодалашвілі О. Б.
доцент кафедри викладання іноземних мов
та світової літератури
Український державний університет імені
Михайла Драгоманова
(Київ, Україна)*

ВИКОРИСТАННЯ МОВНИХ ІГОР ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

Вступ. Сучасний етап розвитку освіти визначає важливість впровадження інноваційних методів та засобів навчання для ефективного формування граматичної компетентності учнів. Одним із перспективних напрямків в цьому контексті є використання мовних ігор. Здобуття граматичної компетентності є необхідною передумовою для успішного володіння мовою, що визначається як вміння використовувати мовні засоби в різних життєвих ситуаціях.

Актуальність дослідження. Актуальність теми обумовлена необхідністю вчителя використовувати сучасні технології та інноваційні підходи для максимально ефективного формування мовної компетентності учнів. Використання сучасних технологій, таких як комп'ютерні програми, мобільні додатки або онлайн ресурси, у поєднанні з мовними іграми, дозволяє створити цікаві та динамічні уроки, які зацікавлять учнів і спонукатимуть їх активно вивчати мову. Більш того, використання інноваційних підходів у навчанні мови допомагає залучити учнів різних типів сприйняття і навчання, що сприяє більш ефективному засвоєнню матеріалу. Мовні ігри, як інтерактивний метод, взаємодіють з емоційною, соціальною та інтелектуальною сферами учня, створюючи невимушену та захоплюючу атмосферу навчання.

Дослідженням навчання за допомогою використання мовних ігор як засобу формування граматичної компетентності учнів займалися такі науковці, як О.Б. Бігич, Н.Ф. Бориско, Г.Є. Борецька, А.В. Павлюк, С.В. Єловська, І.П. Тригуб та інші.

Мета дослідження. Мета дослідження полягає в комплексному аналізі ефективності використання мовних ігор для формування граматичної компетентності учнів основної школи. Суттєвою частиною цієї мети є визначення та оцінка впливу мовних ігор на процес засвоєння граматичних структур, їх роль у розвитку когнітивних

навичок, а також взаємозв'язок між використанням мовних ігор та мотивацією учнів до вивчення мови.

Виклад основного матеріалу. Мовні ігри, поняття, що глибоко вкоренилося в галузі вивчення мови, слугують ключовим інструментом у багатогранному процесі вивчення іноземної мови. Значення, яке надається цим іграм, виходить за рамки простої розваги; вони визнані незамінним елементом, що сприяє ефективному вивченню мови. Розгляд педагогічних методів використання ігрових технологій для оптимального формування граматичної компетенції є актуальною темою в галузі освіти. Інтеграція ігор у процес вивчення мови набуває все більшої популярності, оскільки освітяни визнають потенціал впровадження мовних ігор для залучення учнів, створення динамічного навчального середовища та покращення мовних навичок, зокрема, у сфері граматики.

У традиційному освітньому середовищі викладання граматики часто передбачає монотонні вправи та заучування, що призводить до втрати зацікавленості та обмеженого запам'ятовування. Ігрові технології пропонують рішення, перетворюючи процес навчання на інтерактивний і приємний процес. Ігри здатні привернути увагу учнів, роблячи набуття граматичної компетенції більш захоплюючим і приємним заняттям. Одним з відомих педагогічних методів є розробка ігор для вивчення мови, які спеціально спрямовані на вивчення граматичних структур і правил. Ці ігри можуть варіюватися від простих вікторин і головоломок до більш складних рольових сценаріїв, надаючи учням різноманітний набір завдань, які зміцнюють їхнє розуміння граматики в контексті. Завдяки ігровому процесу учні можуть засвоїти граматичні правила та моделі, що сприятиме кращому використанню та застосуванню їх у реальному спілкуванні.

Крім того, включення нарративних елементів у навчальні ігри сприяє контекстному навчанню. Вбудовуючи уроки граматики у захоплюючі сюжетні лінії, учні не лише засвоюють правила, але й розуміють культурні та ситуативні нюанси, пов'язані з використанням мови. Цей метод сприяє цілісному підходу до вивчення мови, дозволяючи учням пов'язувати граматику з автентичними сценаріями спілкування. Ще одна ефективна стратегія передбачає використання багатокористувацьких або спільних ігор, які заохочують спілкування між учнями. Мова за своєю природою соціальна, і, беручи участь у спільних іграх, учні можуть практикувати граматику в комунікативному контексті. Чи то через командні завдання, чи то через віртуальне середовище, що імітує реальні розмови, ці ігри сприяють застосуванню граматичних навичок в інтерактивний та змістовний спосіб.

Висновок. Отже, використання мовних ігор як методу розвитку граматичної компетентності учнів початкової школи має значні перспективи та потенціал. Використовуючи ігровий та інтерактивний характер мовних ігор, педагоги можуть прищепити любов до вивчення мови, сприяти лінгвістичному розвитку учнів і підготувати їх до успіху в дедалі більш взаємопов'язаному та мультикультурному світі.

Список використаної літератури:

1. Селіверстова М. А. Мовні ігри для формування англomовної граматичної компетентності учнів основної школи : курсова робота з методики навчання англійської мови / М. А. Селіверстова ; наук. кер. О. М. Устименко ; Київ. нац. лінгв. ун-т. К., 2023. 23 с.
2. Сем'ян, Н., Світашова, Ю. Рольова гра як ефективний метод формування граматичної компетентності учнів 7-го класу на уроках англійської мови. *Ars linguodidacticae*, 2023. (9), 70–80. Режим доступу: <https://doi.org/10.17721/2663-0303.2022.1.05>
3. Цикалова, В. С. Ігрові технології навчання англійської мови у закладах загальної середньої освіти = Game-based english language learning in secondary education: кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр» / В. С. Цикалова ; наук. керівник к. пед. н., доцент О. В. Кострубіна ; Міністерство освіти і науки України ; Херсонський держ. ун-т, Ф-т іноземної філології, Кафедра англійської мови та методики її викладання. Херсон : ХДУ, 2020. 55 с.

*Назарова Зейнаб Тельман Кизи
студентка IV курсу
спеціальності «014 Середня освіта. Мова і література»*

*Науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент
Давидюк Людмила Володимирівна*

Роман «Портрет Доріана Грея» у розвідках українських літературознавців

Сутність проблеми. Роман «Портрет Доріана Грея» Оскара Уайльда протягом десятиліть залишається одним із найвидатніших творів світової літератури, який породжує глибокі роздуми про природу краси, моральність та долю людини. Незважаючи на його вже встановлений статус класичного твору, в українському літературознавстві він залишається мало дослідженим об'єктом.

Актуальність. У світлі зростаючого інтересу української академічної спільноти до англійської та світової літератури, особливо в контексті їхньої взаємодії з українською культурою та літературою, вивчення роману «Портрет Доріана Грея» стає надзвичайно актуальним завданням. Розкриття його символіки, тематики та місця в світовій літературній спадщині може розширити розуміння твору в українському контексті, а також допомогти у визначенні його значення для сучасної української літературознавчої дискусії.

Виклад основного матеріалу. Роман О. Вайлда «Портрет Доріана Грея» отримує різнопланову оцінку з боку українських літературознавців. Вони виявляють бажання висунути аргументи проти традиційної у пізньовікторіанській літературній критиці ідеї про «аморальність» творчості О. Вайлда, зокрема його роману «Портрет Доріана Грея». І. Малицька-Федорович переконує у неправильності таких суджень, вказуючи, що Вайлд ніколи не мав наміру писати ні «неморальну», ні «моральну» книгу [7, с. 140]. Власними словами автора в передмові до роману відзначається, що важлива лише художня якість твору, а не його моральна спрямованість.

Є. Онацький відзначає широку популярність роману Вайлда і його особливості, що роблять твір цікавим для читачів. Він зазначає привабливість парадоксів у творі, які порівнює з дорогоцінними перлами, а також романтичний аспект, який привертає увагу своєю містичною силою та трагічним роздвоєнням людської натури [3, с. 70]. М. Соколянський вказує на унікальне місце цього роману, яке об'єднує позитивні результати творчих пошуків письменника наприкінці 1880-х років і визначає його творчу еволюцію [4, с. 31]. Дослідники, крім визнання художньої цінності творів Вайлда, акцентують увагу на морально-етичному вимірі його творчості. Наприклад, М. Соколянський наголошує, що навіть уникаючи моральних настанов у своїй творчості, Вайлд в романі чітко розкриває моральні аспекти, особливо у відношенні до злочинів головного героя, які не можна виправдати навіть за ідеологією нового гедонізму і які потребують покарання [4, с. 35].

Окремі критики цей твір розглядають як чисто декоративний текст, що виступає своєрідною основою для вишуканих авторських парадоксів та витончених, «естетичних» описів штучної, рукотворної краси різних предметів. Наприклад, В. Ботнер вбачає, що «Портрет Доріана Грея» – золота парча, – так само стверджував сам Оскар Вайлд [1, с. 23]. Його зацікавлювали не повнорозкішні характери, а передусім інтелектуальна гра, тонкі парадокси, словесні поєдинки.

Літературний критик та перекладач Р. Доценко у своїй роботі «Оскар Вайлд в тіні та світлі парадоксів» наголошує на тому, що О. Вайлд висвітлює у своєму романі, те що митець завдяки мистецтву відображає світ з унікальної точки зору [2, с. 470].

Важливою думкою цієї концепції є те, що кожен по-різному усвідомлює цінність мистецтва, у кожного своє розуміння та бачення прекрасного, проте найголовніша цінність полягає в тому що, треба вміти відкрити для себе щось нове та неординарне через творчість.

Як зауважує К. Шахова, у всьому, що писав Вайльд, проявлялася суперечливість поглядів. Його пошуки художньої і філософської істини часто приводили до протилежних висновків, що відображало ще одну тезу письменника про неможливість знайти єдину універсальну істину, придатну для всіх і всього [6, с. 31].

При дослідженні творів О. Вайлда, українські літературознавці визнають його поетичну вправність, вражаючу щирість та глибину художнього вирішення універсальних проблем. Скриті від поверхневого та упередженого погляду серйозні роздуми художника про життя та мистецтво виявилися в найкращих його творіннях. Понад століття історії сприйняття творчої спадщини автора у різних країнах, включаючи Україну, служить як найкращий доказ оригінальності його літературного таланту та серйозності художніх намірів [7, с. 137].

Український письменник Валер'ян Підмогильний переклав роман «Портрет Доріана Грея» на Соловках, але його рукопис зник після того, як письменника розстріляли у 1937 році. Попри це, існує відомість про намір видання роману компанією «Книгоспілка», але це не вдалося через початок репресій у 1930-х роках. Нова спроба перекладу відбулася через чверть століття. Ростислав Доценко вирішив перекласти твір, і перше українське видання побачило світ у 1968 році в Києві. У 2007 році літературознавець Максим Стріха відзначив цей переклад як «віртуозний» і «найбільшу подію української вайлдіани» [5, с. 141]. За часів Незалежності з'явилися ще три переклади роману: від Олени Ломакіної (2015 р.), Миколи Дмитренка (2017 р.) та Миколи Кулінича (2018 р.).

Висновки. Дослідження роману «Портрет Доріана Грея» у розвідках українських літературознавців є важливим кроком у розширенні нашого розуміння класичної світової літератури та її впливу на українську культуру та літературну традицію. Це дослідження підкреслює актуальність творчості Оскара Уайльда і показує, що «Портрет Доріана Грея» залишається джерелом інтелектуального вдосконалення та рефлексії для сучасного українського читача та дослідника. Ретельний аналіз цього роману в українському контексті допомагає розкрити нові шари його значення та впливу на українську літературну та культурну спадщину.

Список використаних джерел

1. Ботнер В.С. Бути красивим чи добродішним? [Матеріали до вивчення творчості Оскара Вайлда. 11 клас]. *Зарубіжна література в навч. закладах України*. 1997. № 5. С. 21-23.
2. Доценко Р.І. Оскар Вайлд в тіні та світлі парадоксів. Критика. Літературознавство. Вибране. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2013. С. 467-486.
3. Онацький Є. Оскар Вайльд – геній парадоксу. Портрети в профіль. Чикаго: Українсько-американська видавнича спілка, 1965. 300 с. С. 61-73.
4. Соколянський М.Г. Оскар Уайльд: Очерк творчості. К.; Одеса, 1990. 200 с.
5. Стріха М. Оскар Вайлд на тлі українських сюжетів. *Всесвіт*. 2007. № 3-4. С. 139-143.
6. Шахова К.В. Оскар Вайльд. *Зарубіжна література*. 2004. № 6. С. 29-35.
7. Янченко Ю.В. Творчість О. Уайльда в оцінках українських літературознавців. *Література в контексті культури*. 2010. Вип. 20 (1). С. 135-142.

*Неселевська С.В.
студентка IV курсу
спеціальності «014 Середня освіта. Мова і література»*

*Науковий керівник:
доктор пед. наук, професор
Ісаєва Олена Олександрівна*

Аналіз проблеми формування моральних цінностей учнів у практиці викладання зарубіжної літератури

Моральні цінності є необхідною частиною нашого суспільного існування. Без них суспільство втратить важливі патерни поведінки й зазнає деградації. Суспільні труднощі знаходять сьогодні відображення в процесі виховання молодого покоління. Шкільна практика доводить, що етичні цінності ще не посіли належного місця у системі цінностей учнів. В учнівському середовищі спостерігаються прояви крайнього індивідуалізму, егоцентризму та агресивності, чітко проглядається тенденція, спрямована на досягнення особистого успіху будь-якими засобами, не завжди морально виправданими. Особливу тривогу викликає те, що в ієрархії цінностей школярів цінності культури та моральності займають найнижчі місця.

Але саме вивчення літератури у школі може слугувати взірцевими та формотворчими моральними орієнтирами для учнів. Також, порівнюючи себе з персонажами, учні можуть оцінювати їх вчинки та переймати щось на себе.

Актуальність теми є беззаперечною, позаяк в кожній людині закладено величезний потенціал, але важливо правильно та гармонічно його розкрити. Й через те, що шкільні роки є ґрунтово-творчими у цьому процесі, на плечі вчителів покладається важлива й копітка ноша формування моральних цінностей учнів.

Матеріалом дослідження слугували плани конспекти уроків, підготовлені Бензлик Оленою та Ніколенко Ольгою. Також долучені неймовірні ідеї Лариси Малєєвої та Тетяни Романової, яка своєю чергою демонструє простий та ефективний спосіб повторення матеріалу. Всі дослідження були проведені на основі матеріалів 8-го класу та казки притчі «Маленький принц».

Підавши аналізу план-конспект уроку, тема якого «А. де Сент-Екзюпері «Маленький принц». Людські стосунки, моральні цінності у казці-притчі «Маленький принц», що вийшов з-під пера Бензлик Олени Леонідівни [1], я виділила певні завдання, які, на мою думку, особливо впливають на формування цінностей школярів. З самого початку вчитель оголошує мету й пропонує замислитися над важливими проблемними питаннями: «Для чого живе людина? У чому полягає щастя? Що значить вірна і справжня дружба?» [2]. Це стає певним спусковим гачком для думок та роздумів протягом уроку. Прийом евристичної бесіди надає можливість висловитися кожному, хто бажає. Ключ до успіху – грамотно розставленні запитання, які влучно продемонстровано у представленому плані-конспекті уроку. Ставлення до рідного дому, цінності, метафоричне значення певних об'єктів й суб'єктів твору, взаємостосунки, визначення найголовніших слів у роздумах, поступово постають перед учнями й формують цілісну картину. Також цікавий прийом коментованого читання представляється нам у пошуку відповідних моральних засад у тексті, їх занотовуванні та обговоренні. На завершення уроку постає ключове запитання, яке створює ідеальне коло уроку «Які цінності, на думку Екзюпері, найголовніші у житті?» [1].

Підсумовуючи усі обговорені моменти, кожен може визначити власний рейтинг цінностей й поміркувати щодо кінцівки твору.

Матеріал підготовлений Ольгою Ніколенко на тему А.де Сент-Екзюпері «Маленький принц» [2]. Пані Ольга проводить місток між життям автора, перетворюючи цей, на перший погляд, нудний матеріал, у цікаву зернину моральних цінностей. *“Хочеться, щоб ця жахлива війна якнайшвидше закінчилася. У мене так багато справ після війни”* А. де Сент-Екзюпері [2]. Прочитавши письменника, ми доторкнулися до гострого лейтмотиву нашого сьогодення, який є невіддільною часткою нашого життя – війна. Варто зазначити стрімкий розвиток альтруїзму та емпатії у реципієнтів. Обговорення складних переживань з іншими людьми може допомогти краще зрозуміти, осмислити ситуацію, що веде до покращення емоційного стану й позбавляє почуття самотності та відокремленості. Підійшовши ближче до космічної тематики та актуалізуючи трохи міжпредметних знань з астрономією, учні починають знайомитися з героями всесвіту «Маленького принца». У ході евристичної бесіди учнями розкриваються особистісні вади і переваги персонажів твору, аналізуються цінності їхніх душ.

Лариса Малєєва поширила цікаві методичні прийоми у вчительській професійній спільноті у Facebook «Методичні родзинки уроків зарубіжної літератури» [3]. На етапі аналізу художнього твору пропонуються такі завдання з навчальними картками. Перша картка презентована задля ознайомлення з ідеологічними особливостями кожного персонажа твору. Зручна форма викладу дозволять тезисно записати найголовніші моменти та прикріпити їх у зошити. Кластер, пазли, зображення систематизують та конкретизують отримані знання, збираючи їх в одному місці. Подібна діяльність сприяє кращому запам'ятовуванню та засвоєнню матеріалу. Використавши інтерактивні форми навчання, включаючи до них сучасні прийоми, такі як, QR-коди та ребуси, пані Лариса формує міжпредметні зв'язки з логікою.

Простий і ефективний спосіб повторення навчального матеріалу нам пропонує пані Т.Ф. Романова [4]. Її короткий виклад чудово презентує цінності моралі, а саме такі, як любов, дружба, життєствердність, доброта та чистота. Запропонована подорож передбачає формулювання завдання перед прочитанням, а його перевірка буде здійснюватися на етапі аналізу. Читаючи твір, учні мають вести так званий «Записник мудрості», який стане їх вірним другом. Занотуюючи цитати та певні думки, учні вчаться занотувуванню та запам'ятовуванню. Цікаво порівняти, хто з учнів й на які моменти найбільше звернув увагу, у кінці можна провести певний рейтинг тез, що найбільше привернули увагу учнів.

Підсумовуючи усе вище сказане, ми можемо констатувати, що саме уроки літератури стають основою для формування моральних цінностей учнів.

Список використаних джерел

1. Бензлик О. Л. А. де Сент-Екзюпері «Маленький принц». Людські стосунки, моральні цінності у казці-притчі «Маленький принц». URL: <https://naurok.com.ua/urok-a-de-sent-ekzyuperi-malenkiy-princ-135161.htm> (дата звернення – 10.04.2024).
2. Ніколенко О. А. де Сент-Екзюпері. "Маленький принц". Онлайн урок: URL: <https://www.youtube.com/watch?v=RgN4dzy-F3g>. (дата звернення – 10.04.2024).
3. Малєєва Л. 8 клас Антуан де Сент-Екзюпері «Маленький принц». Завдання для перевірки знання тексту казки – притчі «Маленький принц» URL: <https://www.facebook.com/groups/2001066366820920/posts/2518532828407602/> (дата звернення – 10.04.2024).

4. Романова Т. Ф. На уроках мудрості у маленького принца (фрагмент уроку пошуку афоризмів). *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2000. – №4. – С. 24.

*Нестеренко Аліна Володимирівна
студент IV курсу
спеціальності «014 Середня освіта»*

*Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Анненкова Олена Сергіївна*

**ЖІНОЧЕ СТАНОВИЩЕ В АНГЛІЙСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ ЕПОХИ
РЕГЕНТСТВА: РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ В РОМАНІ ДЖЕЙН ОСТІН "ЧУТТЯ І
ЧУТЛИВІСТЬ"**

В епоху Регентства жіноче становище в англійському суспільстві було визначене суворими соціальними нормами та очікуваннями. Жінки перебували під владою патріархальних структур, де їхня роль переважно обмежувалася домашнім господарством та виконанням соціально встановлених обов'язків. Література стала важливим інструментом для висвітлення цих питань, а одним із найбільш визначних творів, які відображають складність жіночого досвіду та взаємин у цей період, є роман Джейн Остін "Чуття і чутливість".

Англія XVIII – середини XIX століть належить до Георгіанської епохи, яка тривала з 1714 і до 1830 рр. У рамках цього періоду виділяється ще один міні-період – Регентство. Формально він продовжувався з 1811 по 1820 роки. Політичні та соціальні зміни цієї епохи впливали на літературну творчість, де автори висловлювали свої думки та реакції на події влади та суспільства. Літературна сцена цього періоду відображала турбулентність і протиріччя, водночас виражаючи індивідуальність та творчість письменників, які адаптувалися до нових реалій.

Складна політична та соціальна обстановка, а також рух за права жінок, сприяли виникненню британської жіночої літератури, яка розквітла в епоху Вікторіанської доби, хоча її передумови виникли ще в XVII столітті. Письменниці акцентували увагу на зміні ролей жінок в англійському суспільстві на початку XIX століття, відображаючи зміни в різних сферах життя, таких як культурна, соціальна та міжособистісна. Суспільні реалії стали джерелом вражень і досвіду, що знайшли відображення в творах письменниць, зосереджених на темі "жінка і суспільство". Осмислення цього процесу розвивалося на різних етапах, виявляючись як у особистому житті письменниць, так і у їхніх творах, які впливали на формування світогляду читачів.

Важливу роль у становленні передвікторіанського роману та, ширше кажучи, реалістичної естетики, нарівні з Ч. Діккенсом, В. М. Теккереєм, Т. Гарді та іншими,

відіграла жінка-письменниця XIX століття Джейн Остін. У її творчості виявилася переконаність у необхідності зміни ідеологічних установок епохи, суспільного ладу, традиційних сімейних норм і укладу. Готовність до утвердження нових соціокультурних установок знайшла повноцінне відображення в її художній творчості.

Сюжети Остін підкреслюють традиційну залежність жінок від шлюбу для забезпечення соціального становища та економічної безпеки. За словами критика Джона Бейлі, основою жартів та іронії Остін є її власне бачення комедії як "рятівної благодаті життя" [1, с. 25]. Окрім того, Остін використовувала гумор, щоб досліджувати індивідуалізм жіночого життя та гендерні стосунки, часто поєднуючи це з «етичною чутливістю», створюючи певну напругу в тексті.

Її героїні стають свідомими самих себе та своєї поведінки, розвиваються в більш вдосконалені, морально сильні особистості. Хоча Остін уникає повчальних висновків, що було характерним для літератури початку XIX століття, мораль, заснована на манерах, обов'язку перед суспільством та релігійній серйозності, виступає як центральна тема її творів. Окрім того, Остін звертає увагу на питання грошей та власності, особливо на випадковий характер спадковості та нестабільне економічне положення жінок. У всій її творчості існує напруженість між вимогами суспільства та вимогами індивіда.

Однією з основних тем у критиці творів Джейн Остін є аналіз правових аспектів суспільства та сім'ї, включаючи заповіді, права першого та другого синів і порядок спадкування. Книга "Jane Austen's Sense and Sensibility" Гін Руоффа присвячена дослідженню цих питань, особливо у перших двох розділах, які розглядають теми заповітів та обговорення спадщини. Руофф вказує на "культурну упередженість на користь народження чоловіка" [5, с. 71], що визначає питання придатності та заслуг у родині. Наприклад, у "Чутті і чутливості" шлюб розглядається як єдина практична відповідь на "невизначеність залишитися незаміжньою жінкою" [2, с. 63].

Феміністські критикині довгий час вивчають творчість Джейн Остін, зокрема роман "Чуття і Чутливість", особливо у відношенні до патріархальної системи успадкування та заробітку. Сандра М. Гілберт та Сьюзен Губар в дослідженні "The Madwoman in the Attic: The Woman Writer and the Nineteenth-Century Imagination" аналізують роман як переосмислення "Короля Ліра" з жіночої перспективи, вказуючи на потребу перегляду чоловічих традицій з урахуванням жіночого погляду [3, с. 149].

У розділі "Sense and Sensibility: Opinions Too Common and Too Dangerous" з книги "Jane Austen: Women, Politics, and the Novel" Клаудія Джонсон надає феміністське тлумачення "Чуття і чутливості". Вона підкреслює критичне ставлення

роману до кодексів порядку та несправедливої маргіналізації жінок через відсутність чоловічого захисту. Вона характеризує джентльменів у романі як невизначених осіб, які не відчувають відповідальності перед іншими [4, с. 52].

Роль жінок у суспільстві, описана в романі, обмежена. Протягом 1700-х років жінки в Англії не могли успадкувати будь-яку власність і вони не могли мати власну кар'єру. Однак Остін показує, що існують способи, за допомогою яких жінка може проявляти владу та мати якусь свободу в межах цих обмежень. Місіс Феррарс організовує життя своїх синів. Фанні Дешвуд спритно контролює рішення свого чоловіка, маніпулюючи тим, що він вважає її власною думкою. Перш ніж мати чоловіка, Люсі Стіл робить усе можливе, щоб знайти підходящу пару та забезпечити свій соціальний статус. Що ж до Елінор і Маріанни, то вони, хоч і не вдаються до таких хитрощів, але, одружившись по любові, теж встигають знайти свободу. Як би там не було, здебільшого жінки залежать від чоловіків і не можуть багато чого зробити, якщо поруч з ними немає чоловіка чи батька.

Романом "Чуття і чутливість" Джейн Остін робить вагомий внесок у розуміння жіночого становища в англійському суспільстві епохи Регентства. Її героїні стають символами сили, відданості та самостійності, які борються зі стереотипами та обмеженнями свого часу.

Список використаних джерел

1. Bayley J. "Characterization in Jane Austen". *The Jane Austen Companion*. Ed. J. David Grey. New York: Macmillan Publishing Company, 1986. P. 24–34
2. Galperin W.H. *The History Austen*. University of Pennsylvania Press, 2003.
3. Gilbert S.M. and Gubar S. *The Madwoman in the Attic: The Woman Writer and the Nineteenth-Century Literary Imagination*. Yale University Press, 1979. P. 120-172.
4. Johnson C. «Sense and Sensibility: Opinions Too Common and Too Dangerous». *Jane Austen: Women, Politics, and the Novel*. University of Chicago Press, 1988. P. 49-72.
5. Ruoff G. *Jane Austen's Sense and Sensibility*. Harvester Wheatshaff, 1992.

*Нога Руслана Вікторівна
студентка IV курсу,
спеціальності «035 Філологія»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Клименко Жанна Валентинівна*

Потенціал уроків зарубіжної літератури у світлі вивчення англійської мови в 5 класі

Уроки зарубіжної літератури відкривають широкі перспективи щодо реалізації міжпредметних зв'язків з англійською мовою. Зокрема школярі мають можливість певною мірою повторювати на них вивчений лексичний матеріал, а також пізнавати нові слова, розвивати навички читання англійською мовою, аудіювання, ведення діалогу і монологу. Особливі перспективи в цьому напрямку відкривають інтегровані уроки зарубіжної літератури та англійської мови.

Цікавими для нашого дослідження зокрема є праці зарубіжних науковців. Так, Х.Е.Р. Круз досліджує важливість інтеграції літературних та культурних аспектів у вивченні англійської як іноземної мови. Учений наголошує, що мова слугує не лише для вираження думок, але й формує ці думки через літературу та культуру. Викладання літератури не тільки покращує мовні навички через автентичні матеріали та мову вжитку, але й збагачує знання культури. Література відіграє ключову роль у створенні глибокого зв'язку з англійськими країнами, відкриваючи учням динаміку між мовою і культурою [1].

А. Паран у статті «Роль літератури в навчанні та викладанні іноземних мов: огляд на основі доказів» аналізує значення літератури в процесі вивчення іноземних мов. Він висвітлює позитивний вплив літературних творів на розвиток мовних навичок, критичного мислення та інтеркультурних компетенцій учнів [3]. А. Паран наголошує на необхідності більшої кількості емпіричних досліджень для глибокого розуміння цієї ролі та обговорює методи викладання, які залучають учнів до активного аналізу та інтерпретації текстів, сприяючи їх особистісному зростанню [3].

Інтеграція англійської мови в навчальний процес зарубіжної літератури збагачує навчальний досвід учнів, поєднуючи вдосконалення мовних навичок із культурним розвитком. Цей підхід у 5 класі можна застосувати, використовуючи, наприклад, такі твори, як "Зоряний хлопчик" Оскара Вайльда та "Полліанна" Елеонор Портер.

Для казки "Зоряний хлопчик" вчителі можуть створити плани уроків, які зосереджуються на розкритті характерів, моральних уроках та наслідках дій героїв. Вчитель об'єднує учнів в команди (або вони самі вирішують, із ким хочуть працювати) для роботи в парах, щоб виконати завдання *"Інтерв'ю з літературним героєм казки"*. Наприклад, перша команда: один із учнів виконуватиме роль журналіста, а інший - лісоруба. Інтерв'ю буде проводитись англійською мовою, вчитель має вказати, щоб учні дотримувалися обсягу висловлювання (5-6 реплік кожного учасника діалогу). Друга команда: один з учнів - журналіст, інший - Зоряний хлопчик, розмова відбуватиметься українською мовою. Третя команда: один із учнів - журналіст, інший - мати Зоряного хлопчика, спілкування англійською мовою. Після виступу всіх команд можна організувати обговорення, щоб дослідити моральні уроки казки та як вони застосовуються до життя, сприяючи критичному мисленню та особистому зв'язку з текстом. Зважаючи на рівень англійської підготовки учнів, таке інтерв'ю може бути заздалегідь підготовлене під керівництвом учителя, а на уроці озвучене як елемент інсценізації.

Працюючи з повістю «Полліанна» Е. Портер, учитель може запропонувати учням *прослухати англійською другий розділ твору “Старий Том і Ненсі”* (або його фрагмент) [2]. Перед прослуховуванням уривку вчитель *представляє слова, які будуть у тексті*, використовуючи картки. Після прослуховування уривку учні мають *творчо переказати* цей епізод, уявити приміщення, в якому буде жити Полліанна, описати зовнішність Тома та Ненсі, природи, яка їх оточувала. Комплект робочих аркушів, доступний на K12reader [4], пропонує активності, щоб розвинути в учнів навички читання. Вони включають розуміння прочитаного, поповнення словникового запасу та тематичний аналіз, адаптовані для читачів 2-го і 3-го класів, але можуть бути адаптовані для учнів 5-го класу для більш комфортної роботи.

Використовуючи англійські художні твори або їхні уривки, освітяни можуть створити уроки, що сприяють не лише вдосконаленню мовного рівня учнів, але й культурному зростанню, розвитку емоційного інтелекту і міжособистісних зв'язків.

Отже, з метою реалізації міжпредметних контактів зарубіжної літератури та англійської мови доцільно використовувати такі прийоми і види робіт: читання і прослуховування уривків адаптованих англійських творів, англійське інтерв'ю з персонажем казки, словникова робота, спрямована на пояснення нових слів англійської мови, творчий переказ українською мовою прослуханих англійських уривків, виконання завдань, поданих англійською на робочих аркушах. Пропоновані для читання уривки мають відповідати рівню знань англійської мови учнями 5-го класу.

Список використаних джерел

1. Cruz, J.H.R. The Role of Literature and Culture in English Language Teaching. URL: <https://www.yumpu.com/en/document/read/46377246/the-role-of-literature-and-culture-in-english-language-uam> (date of access: 05.04.2024).
2. Outstanding AudioBooks. Pollyanna by Eleanor H. Porter - FULL AudioBook, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=GCnXX6euVxY> (date of access: 06.04.2024)
3. Paran, A. (2008). The role of literature in instructed foreign language learning and teaching: An evidence-based survey. Institute of Education, University of London, UK. URL: <https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10023109/1/ParanStateoftheArt2008.pdf> (date of access: 06.04.2024).
4. Printable Classic Literature Comprehension Set: Pollyanna. Reading Worksheets, Spelling, Grammar, Comprehension, Lesson Plans. URL: <https://www.k12reader.com/worksheet/classic-literature-pollyanna/> (date of access: 05.04.2024).

*Носіченко Олександра Олексіївна
Студентка IV курсу
Спеціальності «014 Середня освіта»
Науковий керівник –доцент Астахова Алла Андріївна*

Особливості художнього втілення та інтерпретації роману Г. Флобера «Пані Боварі» в однойменному фільмі С. Барт

Гюстав Флобер – видатний французький письменник-реаліст. Творчості Флобера присвячено дуже багато досліджень зарубіжних і вітчизняних літературознавців, зокрема, Б. Ротфельда, Е. Шаріє, Ж.П. Сартр, Л. Келена, Р. Погге, Ж. Санда, О. Єременка.

Роман "Пані Боварі" Гюстава Флобера можна вважати психологічною драмою, що відтворює атмосферу життя французької провінції XIX століття. Цей твір є не лише портретом французької буржуазії того часу, а й торкається проблем природи людських амбіцій, моральних принципів та соціальних конвенцій. [1]

Існує декілька екранізацій роману «Пані Боварі». Одна з останніх, якій присвячені суперечливі відгуки кінокритиків та глядачів, здійсненна в 2014 році режисеркою Софі Барт.

На початку роману Гюстав Флобер розповідає про дитинство своєї героїні Емми та її виховання в монастирі. Флобер зосереджує увагу на її переживаннях, мріях та амбіціях, показуючи, як впливає середовище на формування її характеру. Початок роману дозволяє читачеві зрозуміти внутрішній світ головної героїні та мотиви її подальших вчинків

Фільм починається зі сцени, коли Емму вже знайомлять з її майбутнім чоловіком. Вочевидь, С. Барт робить це для забезпечення більшої динаміки та драматичності. Щодо візуальних образів фільму, то в ньому зосереджується увага на деталях інтер'єру та екстер'єру. У романі ж описам інтер'єру не приділяється стільки уваги. Режисерка у фільмі часто використовує крупні плани, на яких ми бачимо обличчя Емми в найбільш важливі моменти її життя. Якщо Флобер детально передає засобами непрямої мови думки Емми, то в фільмі ми мусимо емоційно відчувати, що переживає героїня через вираз обличчя актриси, яка грає роль Емми. [2]

Отже, різниця у вербальному та візуальному поданні твору призводить до його різного сприйняття, залежно від того, чи знайомі ви з романом або ж дивитесь тільки його екранізацію.

Відсутність деяких сцен у фільмі порівняно з романом пов'язано з режисерським задумом сконцентрувати увагу глядача саме на образі головної героїні і її почуттях.

У фільмі, як і в романі, ми бачимо героїню переважно у замкненому просторі. Цікаво, що у фільмі інтер'єр темних кімнат, в яких ми бачимо Емму, перенасичений красивими дрібничками. Так режисерка підкреслює прагнення героїні до багатства, її зацікавленість розкішними речами, такими, наприклад, як позолочені підсвічники.

Особлива увага в фільмі, на відміну від роману, приділяється експерименту, на який Емма спровокувала свого чоловіка, а саме історії невдалої операції Шарля.

По-іншому зображена у фільмі і сцена смерті Емми.

В контексті фільму "Пані Боварі" С. Барт певні образи і навіть кольори набувають символічного значення. У фільмі часто використовується теракотовий колір (поєднання двох кольорів: коричневого та червоного). Колір осіннього листя у фіналі відображає, з одного боку, бажання головної героїні знайти справжнє кохання, а також- невпевненість в собі. Цей колір в якійсь мірі нагадує ту «плісняву» життя, яку хотів зобразити, за його власним висловом, Гюстав Флобер у своєму романі. А теракотовий наряд Емми під час полювання може символізувати конфлікт між її мріями та реальністю.

Таким чином, режисерка робить свої акценти, підсилює та ілюструє кінематографічними засобами, а подекуди доповнює ідейний зміст роману Г. Флобера «Пані Боварі».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єременко О. У полоні романтичних уявлень, або Обережно: боваризм (за романом Г.Флобера «Емма Боварі»). //Всесвітня література в середніх навчальних закладах України, 2019. №7. С. 42–44.
2. Peter Bradshaw [Електронний ресурс].- Режим доступа- http://moviestape.net/katalog_filmiv/drama/15864-pan-bovar.html

*Оганесян Віра Маратівна
студентка IV курсу
спеціальності «Філологія»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук
Нікітська Катерина Ігорівна*

**Катастрофа «втраченого покоління» в екранізаціях роману Е. Гемінгвея
«Прощавай, зброе!»**

Кіномистецтво є одним з видів синтетичної художньої творчості, в якому органічно поєднано можливості просторових і часових мистецтв із власними засобами виразності на основі сучасної техніки, що зумовлює зримість, рухомість, звучність образів масштабного відображення життя через його глибоке осмислення, типізацію явищ, характерів і пропаганду передових ідей. Воно за своєю природою доступне і зрозуміле найширшим масам [7, с.9]. Естетика кіномистецтва передбачає, що кожен елемент змісту твору несе в собі певне смислове навантаження в розкритті ідеї, а кожен елемент форми служить розкриттю істотних сторін змісту, тобто всі елементи твору органічно поєднані в єдине художнє ціле. Додержання єдності змісту і форми, гармонійної їхньої відповідності і забезпечує органічну художність і правдивість твору. Основною рисою фільмів страхіть війни є напружена, тривожна атмосфера, яка реалізується на екрані тими чи іншими сюжетними поворотами, подіями, образами. Як і в багатьох інших жанрах кінематографу, перед глядачем класичної горор-стрічки постає картина боротьби добра і зла.

У фільмі промовистим має бути все: середовище, яке створюється через образ спільноти людей в історичному часі, інтер'єр, пейзаж, важливими є звукові ефекти, оточуючі речі тощо. Важливо, щоб кожна річ несла в собі пам'ять, виражала не лише загальноприйняте, але й особисте, безпосереднє, водночас набувала значення символічного. Це неодмінно посилює багатоплановість, поліфонізм фільму. Ідучи шляхом насичення кадру, постановник має дбати про те, щоб не було жодної зайвої деталі. І в зовнішності персонажа промовистим має бути і кожна репліка, і одяг, і кожен жест.

Історія виникнення терміну. Поняття «втрачене покоління» з'явилося у літературі у XX столітті. «Втрачене покоління», втрачена генерація) (фр. *Génération perdue*, англ. *Lost Generation*). Найбільш яскраво тема «втраченого покоління» розкрита

у романах «Прощавай, зброє!» і «І сходить сонце» («Фієста»). У романі «І сходить сонце» («Фієста») представлено ще одне втілення автобіографічних фактів письменника. Дія роману «Прощавай, зброє!» безпосередньо була пов'язана з війною. Сюжет твору заснований на реальному факті із життя автора – фронтового кохання між пораненим лейтенантом і сестрою милосердя. Це роман є оповіддю про декілька місяців його життя

Головні герої роману: американець лейтенант Фредерік Генрі, медсестра шотландка Кетрін Барклі. Війна і кохання, життя і смерть – усе органічно переплелось у творі. Війна показана лише через призму сприйняття головного героя і тих, з ким йому довелося безпосередньо зустрічатись: зрозуміло, як це безглуздо взагалі носити пістолет, і невдовзі я позабув про нього, і він болтався у мене на поясі.... Але я знав, що я не загину».

Роман Гемінгвея і екранізації 1932 і 1957 років розкрили образ людини, яка стоїть на порозі мирного життя, але розуміє, що в тому житті місця для нього немає.

Список використаних джерел

1. Безручко О.В. Вітчизняна кіношкола. Режисери-педагоги : навчальний посібник для ВНЗ. Т.1/О.В.Безручко. Київський Міжнародний ун-т. – К. : КиМУ. 2010.–305 с.
3. Девдюк І. В. Проблема трагізму буття у романі Е. Хемінгвея «Прощавай, зброє!» / І. В. Девдюк // Zbiór raportów naukowych. „KNOWLEDGE SOCIETY„ – Warszawa; 2014. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://xn--e1aaajfpcds8ay4h.com.ua/files/txt/scientific_conference_34/zbornik_Lodz_34_5-1.pdf.
4. Затонський Дмитро. Ернест Гемінгвей – письменник і людина / Д. Затонський // Вікно в світ. – 1999. – № 6.
5. Денисова Т. Ернест Хемінгвей . Життя і творчість / Т. Денисова. – К., 1972
6. Денисова Т. Н. Літературний процес ХХ сторіччя. Між двома світовими війнами: людина і світ / Т.Н. Денисова // Вікно в світ К. 1999. – № 5
7. Корнієнко І.С. Про кіномистецтво : у 2 т. Т.2 / І.С. Корнієнко; [упорядк. К.С. Корнієнко]. – К. : «Мистецтво».1985.– 247с.

*Окул Анастасія Сергіївна
студентка I курсу
спеціальності «Філологія. Переклад. Англійська мова та друга іноземна
мова»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Блинова Ірина Анатоліївна*

The use of euphemisms as a manifestation of the tolerance principle (on the English language material)

Euphemisms in English are used everywhere: in everyday speech, in newspaper articles and news portals, in books. They help your speech to sound softer, more delicate, less offensive and to say things that are inappropriate or not accepted in the society to talk about. In English euphemisms are also called soft language.

L. Kuragina notes that euphemisms are short-lived. As soon as an unacceptable expression goes out of use, the euphemism loses its positive properties because it passes into the category of “direct” names and then requires a new replacement [2, p. 4].

Most modern researchers distinguish the following levels at which euphemisms are formed, namely:

- **graphic** (omitting the middle or end of a word, also an abbreviated way of forming euphemisms: WC (water closet = toilet);
- **morphological** (mispronunciation: “shoot” instead of “shit”);
- **rhetorical** (formed with the help of paraphrasing and metaphor, for example “cherry” instead of “hymen”);
- **lexical** (words of foreign origin, for example, “faux” instead of “foolish error”).

As a rule, according to the sphere of their application, euphemisms can be classified into:

Personal: some physiological processes in states (**pie-eyed**); relations between the sexes (**to go out with**); disease and death (**other side**).

Social: politics (**find Cook County – be involved in electoral fraud**); repressive actions of the authorities (**sweep operation – cleaning operation**); state and military secrets, activities of the army, intelligence, police, and some other authorities (**paddy wagon – police vehicle**); the field of education distribution and service (**verbally deficient – can’t read**); relations between different national and social groups and religions (**West Briton – a careless Irishman trying to be British**).

Linguists focus on the position of the euphemisms function. According to the scientists [1; 2], the main factors are the following ones: 1) masking the speaker who tries to avoid using harsh words and expressions; 2) deliberate change of euphemisms so that the speaker can get the desired effect from the communication; 3) social, which means the fact that the common names of certain objects are used in euphemisms to help participants to maintain existing rules of the game; 4) establishing contact with the aim of conflict avoidance and reconciliation; 5) expressiveness, aimed at reflecting the emotional state of the speaker and his/her attitude to the subject of discussion; 6) aesthetics, which is expressed in the fact that euphemisms are used in expressions of political phenomena, negative emotions arise, so oral and written speeches become more “beautiful” and make people feel happy.

As the result of our study, the following euphemisms have been analysed.

Euphemisms to avoid gender discrimination aimed at improving the status of women.

Regarding the gender aspect of communication, the main characteristics of a tolerant attitude are inclusive expressions, as well as those that do not emphasize gender. American version “guys”, which is used in appeals, for example, “Hi/hey, guys!” gains importance in “Hello, everyone” (where “guys” – “a group of people of either sex”) [5].

The names of professions in the English language also often emphasize a person’s gender. In the restaurant business, the term “server” is preferred, which in comparison with “stewardess”, “steward”, “waiter”, “waitress” do not indicate gender differences.

Pregnancy is a good condition, but it is incorrect to call a woman pregnant. The following expressions exist in the English language: *in a delicate way/condition, expecting a baby, in a family way, eating for two or to have bun in the oven* [4].

Euphemisms to avoid discrimination of non-prestigious profession.

Euphemisms are often used to emphasize certain aspects of a person’s social life. For example, there is a tendency in the world to rename non-prestigious professions, like this way, *garbage collector – sanitation engineer, maid – domestic engineer, undertaker – funeral director, policeman – police officer, hairdresser – hairstylist* [3].

Euphemisms to avoid discrimination of appearance.

It is interesting that the process of euphemism also affected fashion. If you meet *mature figure, big gal, corpulent, buxom, crummy, woman size, queen size, full size* and other names, you should know that it is a large size.

Euphemisms to avoid racial discrimination.

Going to the black neighbourhoods of America do not forget to remember the words that can be used to call local residents. Surely, it is better to say *Afro-American, member of African Diaspora, person of black race* instead of “nigger” [3].

Euphemisms to avoid religion discrimination.

Euphemisms are also used when discussing such a complex topic as religion. If we do not know what faith the interlocutor professes, it is better to avoid the phrase *Merry Christmas!* and say neutral *Happy Holidays!* [5].

It is also not customary to speak openly about death. A lot of expressions occur to replace the word *die*: *to join the majority, to be in a better place, to meet your maker* [4].

Euphemisms for politicians.

The field of politics is very rich in euphemisms. The truth is hard enough to accept. During the research, we got the impression that Russia knows what euphemisms are and deliberately uses them. To tell the truth about Russia, this is a *war*, not *an armed struggle*, it is *an occupation*, not *a people's republic*. Also, in the field of politics there are such euphemisms as: *operation* instead of *an attack*, *special weapons* instead of *nuclear weapons* [5].

Euphemisms to avoid discrimination based on social status.

A person who *is in financial trouble* will not be called *easy poor*. To indicate this, there are such euphemisms as *economically disadvantaged, low-income. Poor areas* of the city will no longer be named *slum*, just *economically depressed neighbourhood*. About *unemployed* most often they will talk about someone who is *between jobs* [4; 5].

Euphemisms to avoid age discrimination.

The word “old” can be replaced by *aged, elderly*, “God” – by *the Lord, idol*. It would be more appropriate to call a person *mature, advanced in years, golden, senior citizen*, not at all “old” [4].

Euphemisms to avoid discrimination based on health status.

To describe a person with a disability, it is better to say *disabled* or *person with special needs; visually challenged* instead of *blind* [4].

To conclude, being expressive means at the lexico-semantic level of the English language, euphemisms make speech more polite, cultured, delicate, acceptable in certain situation and help the speaker follow the tolerance principle.

Список використаних джерел

1. Григораш А. С. Евфемізми як засіб маніпуляції свідомістю (на матеріалі англомовних мас-медійних текстів. *Мовні і концептуальні картини світу*: зб. наук. пр. 2013. Вип. 46 (1). С. 328–336.
2. Курагіна Л. Евфемізми як форма реалізації мовних табу (на прикладі англійської мови): Дис. ... канд. філол. наук. Л., 2016. 20 с.
3. Euphemisms in English. URL: <https://md-eksperiment.org/post/20220427-evfemizmi-u-anglijskij-movi>
4. Euphemisms in English. URL: <https://opentalk.org.ua/langstory/evfemizm-v-anglijskij-movi/>
5. Euphemisms in English. URL: <https://buki.com.ua/blogs/evfemizmy-v-anhliyskiy-movi/>

Олексюк Анастасія Віталіївна
студентка IV курсу
спеціальності «014 Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Боровська Олена Миколаївна

Роман Мері Шеллі "Франкенштейн, або Сучасний Прометей"
у сучасному науковому дискурсі

За останні декілька десятиліть роман Мері Шеллі "Франкенштейн, або Сучасний Прометей" привертнув активну увагу академічного співтовариства, зокрема завдяки роботам таких вчених, як Даян Лонг Хевелер, С. Гілберт, Маркмен Елліс та Майкл Лаплас-Сінатра. Їхні дослідження демонструють широкий спектр підходів до аналізу цього твору, включаючи літературну критику, постколоніальний аналіз та теорію інвалідності. Особливий інтерес до "Франкенштейна" відновився у 1970-х роках, коли дослідники зробили акцент на значущості твору, написаного жінкою на зорі дев'ятнадцятого століття. Це сприяло тому що цей роман ввели до шкільної та університетської програм в США, Британії та низці європейських країн.

Детальний аналіз роману "Франкенштейн" виявляє його складність і багатовимірність. Науковці акцентують на використанні Шеллі нетрадиційних наративних структур, символізму, обговорюють теми природи, людини, науки, гендеру та ідентичності у творі. Дебати навколо цього роману підкреслюють його вплив на різні галузі знань і культурні дискурси, виділяючи значимість "Франкенштейна" не тільки як літературного артефакту, але й як об'єкта соціокультурного аналізу. Різноманітні інтерпретації свідчать про необхідність комплексного аналізу, який включав би широкий діапазон літературно-критичних підходів для повного розуміння та оцінки твору.

Даян Лонг Хевелер у своєму дослідженні "Франкенштейн, фемінізм і літературна теорія" зосереджується на аналізі різноманітних літературно-критичних інтерпретацій роману Мері Шеллі. Вона детально досліджує як роман став предметом аналізу через призму феміністичної критики, культурології, постколоніальної теорії та теорії інвалідності. Хевелер підкреслює, що репутація і статус "Франкенштейна" в

літературному світі зазнали значних змін, особливо після того, як феміністичні критики "перевідкрили" роман у 1970-х роках. Вона аргументує, що ця "переоцінка" сприяла визнанню роману як важливого канонічного твору, написаного жінкою у дев'ятнадцятому столітті. Хевелер стверджує, що спроби зобразити "Франкенштейн" як продукт критики, а не літературного мистецтва, ігнорують його художню складність. Вона наголошує, що, незважаючи на недоліки, літературна сила роману є незаперечною, і він продовжує зачаровувати, дратувати та інтригувати читачів і критиків, одночасно висвітлюючи численні питання, що стосуються людської природи [1, с.16].

Френсіс Гілберт аналізує трактування роману "Франкенштейн" критиками, підкреслюючи, що більшість дослідників акцентують увагу на образі архетипічного божевільного вченого Віктора Франкенштейна, в той час як саме монологи створеного ним монстра є оригінальними і новаторськими. Гілберт також розглядає "Франкенштейна" як "жіночий твір", враховуючи, що Мері Шеллі написала його, будучи зацікавленою темою сексуальності та материнства. Критики, які трактують твір як жіночу фантазію, часто ігнорують його літературну складність і символічність, попри традиційні інтерпретації, що уникають цих аспектів [1, с.17].

Значна увага сучасної літературної критики до роману "Франкенштейн" Мері Шеллі зосереджена на його науковому контексті та впливі на гендерні питання. Даян Лонг Хевелер та Маркмен Елліс, аналізують роман через призму феміністичної критики, наукової фантастики та впливу на сучасні гендерні та наукові дискусії.

Хевелер в дослідженні "Франкенштейн, фемінізм і літературна теорія" підкреслює, що "Франкенштейн" зазнав переоцінки як канонічний текст, написаний жінкою на зламі віків, що значною мірою відбулося завдяки феміністичній критиці 1970-х років. Ця "переоцінка" сприяла зміцненню статусу роману в літературному світі, попри його складну та суперечливу природу [1, с.19].

Маркмен Елліс у "*Fictions of science in Mary Shelley's Frankenstein*" вивчає наукові аспекти роману, вказуючи на його зв'язок із радикальною політичною культурою того часу. Елліс аргументує, що Шеллі була активно залучена до наукових дискусій і використовувала форму роману як засіб для діалогу між різними поглядами на науку, що відображає її інтелектуальні занепокоєння та інтереси [2].

Майкл Лаплас-Сінатра у своїй роботі "*Science, Gender and Otherness in Shelley's Frankenstein and Kenneth Branagh's Film Adaptation*" аналізує гендерні та сексуальні мотиви в романі Шеллі та їх кінематографічні адаптації. Лаплас-Сінатра висвітлює, як адаптація Кеннета Брана поновлює науку як ключовий елемент, проте не повністю

відтворює гендерну амбівалентність оригінального тексту, акцентуючи на гетеросексуальності Віктора Франкенштейна та відхиляючись від більш відкритих інтерпретацій роману [2, с.256].

Комплексний аналіз літературної критики, присвяченої "Франкенштейну" Мері Шеллі, який включає дослідження Хевелер, Гілберта, Елліса та Лаплас-Сінатри демонструє актуальність твору, його літературну складність та тематичну глибину. Вивчення цього роману крізь призму різних критичних підходів, зокрема феміністичного та наукового аналізу, розкриває його як канонічний твір, важливість якого була заново оцінена у 1970-х роках завдяки великій увазі критиків.

Філософські, наукові та естетичні проблеми, підняті в романі Мері Шеллі "Франкенштейн, або Сучасний Прометей" здавна хвилювали людство, але саме глибина їх розуміння письменницею до сьогодні привертає увагу літературознавців і широкої читацької аудиторії.

Список використаних джерел

1. *Hoever Diane. Frankenstein, Feminism, and Literary Theory. Marquette University, 2003.*
2. *Laplace-Sinatra, Michael. "Science, gender and otherness in Shelley's Frankenstein and Kenneth Branagh's film adaptation." European Romantic Review, 1998. P. 253-270.*

*Онищенко Вікторія Олексіївна
студентка IV курсу
спеціальності «014 Середня освіта. Мова і література»*

*Науковий керівник
доктор педагогічних наук, професор
Ісаєва Олена Олександрівна*

Методика використання елементів компаративістики під час вивчення зарубіжної літератури у 8 класі

Вивчення літератури різних країн і культур дозволяє учням розширити свій кругозір і отримати більш повне уявлення про світову літературу. Літературна компаративістика значно допомагає у реалізації завдання шкільного курсу зарубіжної літератури – ознайомити учнів з кращими зразками світового письменства. Вона дає учням можливість аналізувати літературні твори, порівнюючи їх і знаходячи спільні риси. Це дозволяє їм краще зрозуміти світовий літературний процес. У зв'язку з тим, що з'являються і створюються все нові паралелі для порівняння, питання використання елементів компаративістики в уроках літератури залишатиметься актуальним.

Наша мета полягає у розробці основних методичних прийомів та видів роботи ефективного застосування елементів компаративістики під час вивчення зарубіжної літератури у 8 класі.

Важливо пам'ятати, що покоління Альфа, до якого належать учні восьмого класу, мають проблеми з концентрацією уваги, оскільки для них характерна багатозадачність [3]. Перед учителем постає непросте завдання зацікавити учнів, адже діти даного покоління не виконуватимуть нічого, поки самі цього не захочуть. При роботі з «альфами» потрібно структурувати навчальний матеріал на менші частини різної насиченості, враховуючи погану концентрацію учнів; активно впроваджувати принцип зв'язку теорії з практикою, оскільки для учнів надзвичайно важливо зрозуміти, де їм знадобляться отримані знання; використовувати візуалізацію, схеми та графіки; суміщати різні форми активності під час навчання, що дає змогу розподіляти увагу на декілька об'єктів одночасно [3].

Уроки компаративістики можуть включати порівняння сюжетів, тем і стилів у творах різних авторів і культур, порівняння оригіналу та перекладу творів, а також біографій письменників. Ми ж пропонуємо використовувати елементи компаративістики під час вивчення теми «Священні книги людства». Незважаючи на те, що цей матеріал викликає труднощі при вивченні та питання, чи взагалі потрібно розглядати релігійні тексти, вивчення, до прикладу, Біблії є важливим не тільки для формування в учнів загальнолюдських цінностей, а й для майбутнього аналізу інших творів. Як стверджує Валерій Шевчук [1], тексти Біблії значною мірою вплинули на розвиток світової культури, в тому числі літератури, і її образи надихали багатьох митців. Американські колеги [4] також вважають, що вивчення Біблії є важливим для розуміння західної культури. Як свідчить їхня практика, учні краще розуміють і сприймають твори, які використовують біблійні мотиви після ознайомлення зі священними текстами. Про це свідчать слова учнів: «I enjoyed it. I thought before that the Bible was a bunch of praying and stuff» (Мені сподобалося. Раніше я думав, що Біблія – це купа молитов і такого іншого), «I may not believe in it, but it gives overall knowledge of other things. It broadens my outlook» (Можливо, я в це не вірю, але це дає загальні знання про інші речі. Це розширює мій світогляд) [4].

Щоб привернути увагу школярів покоління Альфа, можна використати їхні захоплення. Наприклад, популярна серед молоді пісня відомого британського гурту

Coldplay «Viva La Vida» містить біблійні алюзії, які під час вивчення Біблії можна спробувати розтлумачити разом з учнями. Це завдання пов'язується з формуванням іншомовної компетентності, що забезпечує реалізацію міжпредметних зв'язків. Під час бесіди з учнями можна використати наступні запитання: «Як ви думаєте, який сенс вкладений у пісню? Хто, на вашу думку, є наратором? Чому ліричний герой називає дзвони «єрусалимськими»? Яку алюзію можна помітити в рядках «Revolutionaries wait for my head on a silver plate»? Що відчуває наратор, коли каже: «Who would ever want to be king?» Що означає рядок «I know Saint Peter won't call my name»?

За біблійними сюжетами також знято багато фільмів. Наприклад, «Ной» (режисер Даррен Аронофскі, 2014 р.), «Код да Вінчі» (режисер Рон Говард, 2006 р.) є популярними фільмами, які можуть бути цікавими для вікової групи учнів, яку ми розглядаємо. Їх перегляд та обговорення можна провести як позакласний захід, але перед аналізом учні мають бути ознайомлені з біблійними сюжетами, за чіьми мотивами була створена кінокартина.

У процесі опрацювання матеріалу з досліджуваної проблеми було виявлено наступне завдання, запропоноване авторкою підручника Ніною Мілянською: «Згадайте вивчений у 6 класі міф про Прометей. Що спільного і відмінного між образами Ісуса Христа і титана?» [2; с. 29] З допомогою такого завдання в учнів можна розвинути критичне мислення та аналітичні навички. Це завдання можна розширити за допомогою бесіди. Спочатку з учнями варто пригадати, хто ж такий Прометей і ким був Христос (титан та людина). Далі під час бесіди можна використати наступні запитання: Чого навчали людей Прометей та Ісус Христос? Любов до кого поєднує дані образи? Як вона проявлялась? Чи підкорився Ісус визначеній долі? Як щодо Прометей? Яку плату попросили Христос та Прометей у людей за їхнє навчання?

Можна спробувати разом з учнями створити інфографіку, щоб узагальнити та систематизувати опрацьований матеріал, особливо зважаючи на те, що більшість інформації ми сприймаємо візуально. Результати обговорення також можна зафіксувати у порівняльній таблиці чи колах Венна.

Таким чином, використання компаративістики на уроках має багато переваг. Зокрема, збільшення інтересу учнів до вивчення літератури через використання іншого підходу до аналізу творів, а також підвищення рівня розуміння літературних творів завдяки новому погляду на них через призму компаративного аналізу. Використання цього типу аналізу дає змогу краще зрозуміти художні твори, навчитися аналізувати та критично мислити, порівнювати літературні шедеври різних країн, що сприяє розвитку толерантності та розумінню культурних відмінностей.

Список використаних джерел

1. Білоус Н. Валерій Шевчук про вивчення Біблії в школі / Н. Білоус // *Волинь – Житомирщина*. 2010. № 20. С. 312-323. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vg_2010_20_37 (дата звернення – 10.04.2024).
2. Зарубіжна література : підруч для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Н. Р. Мілянська. Тернопіль: Астон. 2021. 295 с.
3. Шиліна Н. Є. Покоління «зет» та «альфа»: психологічні особливості навчання і виховання. *Znanstvena misel journal*. 2020. № 40. С. 36–39. URL: <https://www.znanstvena-journal.com/wp-content/uploads/2020/10/Znanstvena-misel-journal-%E2%84%9640-2020-Vol-2.pdf#page=36> (дата звернення – 10.04.2024).
4. Wachlin, M. G. (1997). The Place of Bible Literature in Public High School English Classes. *Research in the Teaching of English*, 31(1), 7-50. URL: <http://www.jstor.org/stable/40171263> (дата звернення – 10.04.2024).

Орбачевська Інна Сергіївна
студентка V курсу
спеціальності «014 Середня освіта. Мова і література»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Мельник Анжела Олегівна

Розвиток ціннісних орієнтирів старшокласників у процесі вивчення роману Джона Гріна «Провина зірок»

Актуальність теми дослідження полягає у тому, що формування ціннісних орієнтирів у тинейджерів є важливим показником їхнього дорослішання. Твори зарубіжної літератури мають потужний потенціал у розвитку моральних цінностей учнів, адже у процесі їх вивчення старшокласники вчаться емпатії, критичному оцінюванню вчинків героїв у різних ситуаціях та формуванню власних переконань. У романі Джона Гріна «Провина зірок» піднімаються важливі моральні питання для юнаків та юнок, наприклад, такі, як питання життя і смерті, боротьби за життя, труднощі першого кохання, проблема сприйняття соціумом «не таких» людей.

Мета дослідження – розробити методичні прийоми розвитку ціннісних орієнтирів старшокласників у процесі вивчення роману Джона Гріна «Провина зірок».

Виклад основного матеріалу дослідження. У філософському енциклопедичному словнику за редакцією В. Шинкарука дається таке визначення поняття *моральні цінності* – це «осмислені моральною свідомістю, етично обґрунтовані належні доброчесності й відповідні їм норми поведінки (мудрість, мужність, толерантність, вірність, правдивість, щирість та ін.) [3, с.714].

На основі праці дослідників У. Михайлишин та інших (у якій визначено п'ять категорій ціннісних орієнтирів у юнаків та дівчат: 1) професійні цінності; 2) цінності власного життя; 3) етичні цінності; 4) індивідуальні цінності; 5) цінності розвитку та пізнання) ми дослідили методику формування цінностей власного життя у старшокласників у процесі вивчення роману Джона Гріна «Провина зірок» [2, 142].

Роман «Провина зірок» – зворушлива історія кохання 16-річної дівчини Хейзел Ланкастер та 17-річного юнака Огастаса Уотерса. Їх об'єднує спільне горе – вони смертельно хворі. Письменник намагався показати, що найголовніше для підлітків – любов та підтримка одне одного. Не дивлячись на смертельну хворобу, головні герої намагаються прожити своє життя так, як самі цього хочуть, тому що не знають, що чекає їх в найближчому майбутньому. Протягом усього роману читачі спостерігають за почуттями Хейзел і Огастаса, за їхнім бажанням жити «на повну» і стати щасливими, насолоджуючись кожною хвилиною. На прикладі життя головних героїв Джона Гріна учні вчаться бачити красу у кожному моменті та переосмислюють своє бачення світу. Взаємопідтримка Хейзел і Огастаса у складних ситуаціях спонукає старшокласників вірити у важливість солідарності та взаємопідтримки у власному житті.

Для аналізу досліджуваної проблеми рекомендуємо використовувати проблемно-тематичний шлях аналізу, оскільки письменник у романі піднімає важливі моральні проблеми, які важливі у формуванні ціннісних орієнтирів старшокласників.

Під час аналізу твору Джона Гріна крізь призму ціннісних орієнтирів доцільно звернути увагу на епізод першої розмови Хейзел Ланкастер та Огастаса Уотерса. Просимо учнів прочитати цей фрагмент у ролях [1]. Після цього пропонуємо старшокласникам відповісти на запитання:

- *Як цей епізод допомагає нам краще зрозуміти головних героїв? (У цій сцені читачі розуміють, що Хейзел та Огастас зустрілися на групових заняттях для підтримки онкохворих. Вони обговорюють власні перспективи та почуття. Ця розмова розкриває їхню внутрішню силу та вміння зберігати гумор навіть у найскладніших ситуаціях).*
- *Що юнак розуміє під своєю «метафорою»? (Огастас постійно носить із собою пачку цигарок та інколи бере одну із них до рота. Проте жодного разу цигарка не була запалена, адже це метафора, яка полягає в тому, що хоч і смертельно небезпечна річ у роті, та все ж таки вона не має можливості виконати смертельне призначення).*

Доречним під час вивчення твору Джона Гріна крізь призму ціннісних орієнтирів старшокласників буде розроблення кластеру на тему «Цінність життя». Для цього учитель посередині дошки пише ключову тему, а далі учнями висловлюються відповідні факти, ідеї, що відносяться цієї тематики. Усі поняття з'єднуються між собою лінією, тобто утворюються логічні зв'язки між згаданими поняттями.

З метою формування ціннісних орієнтирів старшокласників, пропонуємо складання сенкана на тему «Життя». Після обговорення складених сенканів доречно провести таку бесіду::

Як ви думаєте, які цінності були важливими для Хейзел і Огастаса? Поясніть свою думку. (Найважливішою цінністю для кожного з героїв була цінність життя та вміння цінувати кожну мить. Поруч із цим, любов та підтримка були теж необхідними цінностями Хейзел та Огастаса, адже їхні почуття та взаємодопомога витісняли негативні думки та допомагали забути про хворобу).

Які обставини вплинули на їх формування? (Смертельна хвороба головних героїв стала основою у формуванні цінностей Хейзел та Огастаса. З одного боку, рак став вироком для обох героїв та мав негативний вплив на їхнє життя, проте саме на зібраннях онкохворих людей головні герої змогли познайомитися та знайти справжнє кохання).

Висновки. Отож, для аналізу роману Джона Гріна «Провина зірок» крізь призму ціннісних орієнтирів найбільш доречним буде використання проблемно-тематичного шляху аналізу. Під час аналізу було запропоновано такі види робіт, як: аналіз ключового епізоду, створення кластеру та сенкана. Наведені роботи сприятимуть критичному аналізу прочитаного й розвитку ціннісних орієнтирів старшокласників.

Список використаних джерел

1. Ісаєва О.О., Клименко Ж.В., Мельник А.О., Бицько О.К. Зарубіжна література (універсальний електронний посібник-хрестоматія) : посібник для 11 кл. закладів загальної середньої освіти. К. : УОВЦ «Оріон», 2019. 768 с. URL: <https://www.orioncentr.com.ua/e-knyhy/16-elektronni-khrestomatii/29-universalna-elektronnakhrestomatiya-do-pidruchnikiv-zarubizhna-literatura-11-klas>. (дата звернення: 16.04.2024).
2. Михайлишин У. Б., Завацький В.Ю., Гетта О.М. Психологічні особливості впливу ціннісних орієнтацій на формування особистості в юнацькому віці. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2017. № 3. С. 136-147. https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/36325/1/Tipp_2017_3_15.pdf (дата звернення: 16.04.2024).
3. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.

*Павленко Карина Олексіївна
студентка II курсу
спеціальності «Середня освіта. Англійська і світова література
та друга мова»*

*Науковий керівник:
старший викладач
Вдовиченко Лілія Федорівна*

Роль інтерактивної дошки *MIRO* у розвитку критичного мислення та співпраці учнів під час онлайн-навчання

В епоху стрімкого розвитку цифрових технологій та зростання популярності дистанційного і змішаного навчання, важливою метою освіти стає формування в учнів критичного мислення та навичок ефективної співпраці. Здатність аналізувати інформацію, виявляти зв'язки, робити обґрунтовані висновки та вміння працювати в команді є запорукою успіху в сучасному динамічному світі.

Взаємодія педагога та учня на відстані не є новою формою роботи, що виникла у XXI столітті [2]. Сьогодні розробники активно працюють над створенням різноманітного програмного забезпечення та мобільних додатків, які полегшують вивчення різних предметів, до прикладу іноземних мов. Серед популярних рішень можна назвати *LinguaLeo*, *Duolingo*, *Поліглот-16*, *BBC Learning English* та інші. Окрім спеціалізованих навчальних платформ, величезною популярністю користується соціальна мережа *Instagram*, де можна знайти відеоматеріали, тексти, створені блогерами та викладачами, з різноманітних тем. У цьому контексті інтерактивні інструменти, такі як онлайн-дошка *Miro* (колишня назва *RealimeBoard*), відкривають нові можливості для розвитку зазначених компетенцій в умовах дистанційного навчання.

Інтерактивна дошка *Miro* є потужним інструментом для розвитку критичного мислення та навичок співпраці у студентів під час онлайн-навчання. Візуальна природа платформи та її інтерактивні можливості дозволяють учням активно залучатися до навчального процесу, обмінюватися ідеями та створювати спільний контент. Використання *Miro* сприяє формуванню умінь аналізувати інформацію, генерувати ідеї, структурувати думки та презентувати результати спільної роботи в зрозумілій та привабливій формі.

Серед ключових переваг *Miro* для розвитку критичного мислення варто відзначити можливість створювати концептуальні карти, діаграми та схеми, що допомагає учням встановлювати логічні зв'язки між поняттями та візуалізувати складні

ідеї. Пропонована онлайн-дошка передбачає використання різних функцій та інструментів: робота з ручкою та гумкою, додавання малюнків (можна зазначити, що у *Miro* є прискорений пошук малюнків та фотографій), кольорових стікерів, а також прикріплення документів, навчальних посібників або окремих сторінок з книг, відео; створення різноманітних схем, таблиць, ментальних карт; написання тексту, коментарів, спілкування у чаті, експорт дошок у форматі PDF.

Окрім того, *Miro* є ідеальним середовищем для командної роботи в онлайн-форматі. Можливість одночасної спільної роботи над дошкою сприяє розвитку навичок співпраці, комунікації, вирішення конфліктів та досягнення консенсусу [1]. Учні можуть обмінюватися ідеями, обговорювати проблеми та знаходити оптимальні рішення, працюючи разом над спільним проєктом на віртуальній дошці.

Інструменти та функції *Miro* також можуть полегшити викладачеві процес комплексної подачі матеріалу. Використання віртуальної дошки робить незвичайними і такими, що запам'ятовуються як індивідуальні заняття, так і заняття з невеликою групою. Безперечним плюсом *Miro* є можливість одночасної роботи на дошці кількох людей. Викладач може бачити дії кожного учня та стежити за його переміщеннями [2].

У висновку, варто зазначити, що використання інтерактивної онлайн-дошки *Miro* під час дистанційного навчання відкриває широкі можливості для розвитку критичного мислення та навичок співпраці в учнів. Завдяки своїм потужним візуальним та інтерактивним можливостям, *Miro* дозволяє студентам активно залучатися до навчального процесу, структурувати та візуалізувати складні ідеї, обмінюватися думками та створювати спільний контент. Завдяки цьому вони вдосконалюють здатність аналізувати інформацію, критично мислити, комунікувати та ефективно взаємодіяти в команді. Таким чином, *Miro* є цінним ресурсом для педагогів, який допомагає забезпечити високу якість онлайн-освіти та сприяє формуванню важливих компетенцій XXI століття.

Список використаних джерел

1. Ганашок А. І. Інтерактивна дошка як засіб підвищення пізнавальної активності й ефективності навчання на уроках інформатики. *Information Technologies and Learning Tools*. 2016. Т. 51, № 1. С. 21. URL: <https://doi.org/10.33407/itlt.v51i1.1331>
2. Ципанова Н. Я. Використання віртуальної дошки *miro* для дистанційного навчання англійської мови. *Теорія та методика навчання (з галузей знань)*. 2023. Т. 2. № 57. С. 89–91.

Павліченко Анастасія Олександрівна

Використання проблемних ситуацій у навчанні майбутніх філологів ведення англомовної дискусії

Актуальність дослідження проблемних ситуацій у сфері освіти має важливе значення, оскільки такі ситуації сприяють активізації пізнавальної активності студентів, формуючи глибше розуміння матеріалу та розвиток критичного мислення. Зіткнення з реальними проблемами та необхідність їх розв'язання підвищують мотивацію студентів та готують їх до вирішення складних завдань у майбутній професійній діяльності.

Дослідженню використання проблемних ситуацій у методиці викладання іноземних мов присвячені роботи таких методистів і науковців, як М.П. Янісів, Г.І. Ромашкіної, А. Петрової, О.Подзигун та інших.

У науково-методичній літературі проблемна ситуація розглядається як психологічний стан суб'єкта (студента) під час мисленнєвої взаємодії з навчальним матеріалом, що стимулює його пізнавальну потребу розкрити суть вивчаємого процесу чи явища. Вона викликана об'єктивною нестачею знань і необхідних для розв'язання задач способів діяльності, що містить складне теоретичне та практичне питання в певних умовах[5]. Проблемна ситуація має предметно-змістову та мотиваційну сторони, включаючи виокремлення суперечностей базових знань і стимулювання бажання їх подолати. Створюється шляхом підведення студентів до суперечностей, зіткнення з реальними проблемами, викладення різних точок зору, спонукання до аналізу та самостійних висновків. Вдала проблемна ситуація пов'язана з реальним життям, мотивацією студентів, потребує групового рішення, розгляду з різних позицій, інтеграції мислення та може бути застосована в реальному житті[5].

У педагогічній практиці проблемна ситуація розглядається як стан, коли студент стикається з недоліком знань для розв'язання завдань, що стимулює пізнавальну діяльність та бажання виявити суть вивчаємого процесу чи явища. Вимоги до проблемної ситуації включають новизну, перешкоди на шляху до цілей і логічну послідовність. Пізнавально-комунікативні потреби мають відповідати здібностям студентів, а ситуації повинні бути реалістичними та відповідати їхньому досвіду і знанням. Методи створення проблемних ситуацій включають стимулювання самостійного пошуку рішень, аналізу та порівняння, сприяють розвитку професійних навичок і мотивації до вивчення мови [2].

Використання різноманітних мовних конструкцій, лексики, і обговорення широкого спектру тем допомагає студентам розвивати мовленнєві навички. Ефективне навчання передбачає систематичну працю, відпрацювання мовного матеріалу через різні вправи, що переводять студента від репродуктивного до продуктивного мовлення. Проблемні завдання можуть бути пошуково-ігровими, комунікативно-пошуковими, пізнавально-пошуковими, культурологічними, сприяючи розвитку комунікативних та аналітичних навичок у контексті вивчення іноземної мови .

М.П. Янісів у своїй статті розглядав застосування проблемних ситуацій під час навчання майбутніх філологів. Автор акцентує на значущості цього підходу для розвитку комунікативної компетентності та творчих здібностей студентів[3]. Зокрема, він підкреслює, що проблемні ситуації сприяють глибшому сприйняттю навколишнього світу, підвищують мотивацію до вивчення іноземних мов та

допомагають студентам адаптуватися до реалій майбутньої професійної діяльності. Важливість інтеграції цього підходу у сучасну модель навчання іноземної мови підкріплюється ідеєю про подальше дослідження та розробку методичних комплексів, зорієнтованих на професійні потреби студентів [4].

Проблемні завдання є важливим елементом навчального процесу, спрямованого на розвиток комунікативних вмінь студентів. Вони мають включати елемент новизни та викликати актуальність для учасників. Створення таких завдань передбачає врахування інформаційної нерівності між студентами, що мають різні інтереси, та залучення творчого підходу.

Ефективні методи створення проблемних ситуацій включають спонукання студентів до аналізу та порівняння фактів і явищ, що сприяють усвідомленню існуючих суперечностей; використання практичних ситуацій для вирішення завдань; заохочення до теоретичного обґрунтування і пошуку шляхів практичного використання нових знань[1].

Для студентів-філологів, з метою розвитку професійної обізнаності та творчих здібностей, пропонуються наступні завдання англійською мовою:

Case Discussion: *"Communication in a Multicultural Environment". Students discuss various scenarios of communication with foreign partners.* Завдання передбачає обговорення кейсу на тему *"Комунікація в міжкультурному середовищі"*, де студенти обговорюють різні сценарії спілкування з іноземними партнерами.

Debates: *"Pros and Cons of Remote Work". This task encourages students to express their own opinion and justify it.* Завдання полягає в проведенні дебатів на тему *"Переваги та недоліки віддаленої роботи"*, що спонукає студентів висловити власну думку та обґрунтувати її.

Висновки. Проблемні ситуації в навчанні майбутніх філологів з англійської мови відіграють ключову роль у формуванні іншомовної комунікативної компетентності, обговоренні різноманітних тем, від історії до музики. Вони сприяють цілісному сприйняттю світу, культурному обміну, розвитку творчих здібностей, стимулюють інтерес і мотивацію до вивчення мов, підвищують якість професійної підготовки. Через різноманітні ситуації як усного, так і писемного спілкування, студенти можуть адаптуватися до професійної діяльності, формуючи необхідні навички та уміння. Розробка сучасної моделі навчання, що включає професійно орієнтовані проблемні ситуації, є перспективним напрямком у підготовці філологів, вимагаючи подальшого дослідження та розробки методичних комплексів і критеріїв оцінювання.

Список використаних джерел

1. Волкова Н.П. Педагогіка: [Посібник для студентів вищих навчальних закладів]. К.: Видавничий центр «Академія», 2003. 576 с.
2. Ромашкіна Г.І. Шляхи створення проблемних ситуацій на уроці іноземної мови. *Іноземні мови*. 2009. №3. С. 18-19.
3. Янісів М.П. Психолого-педагогічні засади формування дискусійної компетенції у студентів-філологів на старшому ступені навчання. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. *Філологічні науки. Мовознавство*, 2014 (4). С.157-161. URL: [//www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvvnuflm_2014_4_36.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvvnuflm_2014_4_36.pdf)
4. Petrova A. Virtues of Problem-Based Learning in ESL Classroom. Актуальні проблеми лінгвістики та методики викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі та школі: зб. матеріалів наукової конференції викладачів та студентів факультету іноземних мов. Вінниця: Нілан ЛТД, 2017. С. 94-98.

5. Podzyhun O., Petrova A. Problem-based learning in ESL Classroom. Мова, освіта, культура: інтеграційні тенденції в сучасном світі: зб. матеріалів XIV міжнародної студентської Інтернет-конференції. Вінниця: Нілан ЛТД, 2016. С. 117-119.

*Передрій Діана Віталіївна
студентка IV курсу
спеціальності «035 Філологія»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Боровська Олена Миколаївна*

Прийоми психологічного зображення в новелістиці

Джеймса Джойса

Модернізм – період безпрецедентних за своїми масштабами та наслідками подій. Кінець XIX – початок XX століття вважається часом загальної психологізації літератури. Відкриття Зігмундом Фрейдом психоаналізу мало значний вплив на розвиток мистецтва та літератури. Його ідеї та концепції стали використовуватись при аналізі художньої літератури, при виявленні мотивів творчої діяльності письменників, а також при розкритті психології персонажів. Вони стимулювали новий підхід до багатьох конкретних проблем науки про людину, а також до осмислення по-новому взаємин індивіда та суспільства і внутрішнього життя людини як багаторівневої цілісності.

Одним із видатних представників літератури модернізму є ірландський письменник Джеймс Джойс. Він широко використовував оновлені засоби психологічного зображення у своїй творчості. Його збірка «Дублінці» (1914) складається з 15 новел, в яких описуються тогочасні реалії жителів Дубліна. В історіях збірки відтворена задушлива й обтяжлива атмосфера, в якій перебувають ірландці. Усі новели пов'язані лейтмотивом «паралічу», який виражається через одного із персонажів історій, але водночас описують духовний параліч Ірландії.

«Евеліна» – одна з найкоротших новел, що входять до збірки. Історія зосереджується на молодій ірландській дівчині дев'ятнадцяти років, яка втомилась від свого життя.

Символи, які Джойс відразу вводить в оповідь:

- Вікно (символічна лінза, через яку Евеліна спостерігає за світом («вечір поступово заповнює вулицю» [1]); різниця між реальністю, в якій живе героїня, та життям, до якого вона прагне);
- Пил чи порох (символізує монотонність, нудьгу та одноманітність: «Головою вона притулилася до фіранки, а в її ніздрях відчувався запах запиленого кретону» [1]).

Молодий моряк з Аргентини Френк стає для Евеліни своєрідним шансом спасіння. Згідно Ерлу Інгерсоллу, у свідомості Евеліни Френк розглядається як «метафора для звільнення» [3, с. 86]. Хлопець є засобом або ж надасть засоби, за допомогою яких героїня зможе задовольнити свої бажання самоствердження і свободи. Героїня усвідомлює це у момент епіфанії: «Евеліна підхопилась на ноги, раптом відчувши жах. Тікати! Вона повинна звідси втекти! Френк порятує її» [1].

В кінці новели Евеліна стоїть «серед метушливого натовпу на пристані» [1] і не зважає на втечу. Вона не може побороти власну глибоку ментальну безпорадність. Дівчина духовно паралізована, вона потрапила у смертельну пастку середовища, в якому зростає, і з відчаєм усвідомлює, що залишиться у стані бездиханності («смерті заживо») незалежно від того, залишиться чи піде.

Це один із можливих варіантів тлумачення даної новели. Модерністська література, як правило, не передбачає одного єдиного аналізу. Як зазначає Умберто Еко в своїй роботі “*Interpretation and overinterpretation*” («Тлумачення та надмірне тлумачення»), – «Деякі сучасні теорії критики стверджують, що єдине гідне трактування тексту – це неправильне трактування» (“*Some contemporary theories of criticism assert that the only reliable reading of a text is a misreading*”) [2, с. 24].

Список використаних джерел:

1. Джойс Дж. Евеліна. – Бібліотека української літератури УкрЛіб. [електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=266>
2. Eco U. *Interpretation and overinterpretation*. – Cambridge University Press, 1992. –152 p. [англійською]
3. Ingersoll E. *Engendered Trope in Joyce's Dubliners*. Carbondale: Southern Illinois University Press, 1996. – 193 p. [англійською]

Пінчук Карина Миколаївна
Студентка IV курсу
Спеціальності 014 «Середня освіта»
Науковий керівник
Спеціальності 014 «Середня освіта»
Науковий керівник – доцент Астахова
Алла Андріївна

**Тема кохання та особливості її художнього втілення в «Декамероні» Джованні
Боккаччо**

Як відомо, Джованні Боккаччо - один з представників італійського Відродження. Найвідоміший твір Дж. Боккаччо, безумовно, - «Декамерон». Про популярність твору свідчать екранізації багатьох новел, здійснені режисерами П'єтро Джермі (1971) та Давидом Лінчем (2007). Вперше українською мовою «Декамерон» був перекладений у 1928 році (перекладачі Л. Пахаревський і П. Майорський).

Творчість Боккаччо аналізували у своїх дослідженнях Р. І. Хлодовський, Д. С. Наливайко та інші, але найґрунтовніші роботи належать Р.І. Хлодовському. Дж. Боккаччо вважається творцем жанру новели. В центрі уваги дослідників були переважно структура твору, джерела сюжетів новел та гуманістичний пафос твору. Тема ж кохання не була досліджена ґрунтовно, але саме вона є головною в «Декамероні». Про це, зокрема, свідчить те, що у сучасників ця книга отримала назву «Принц Галеот». Відомо, що доба Відродження змінила сприйняття сутності кохання і, як зазначав А.Н. Веселовський, саме це нове сприйняття «манило до нового громадського ідеалу» і сприяло гуманістичному відкриттю людини. [2, ст. 5].

В передмові автор зауважує, що адресує твір закоханим, щоб допомогти їм поєднатися. Багато деталей «Декамерона» ще зберігають традиційну, середньовічну, нумерологічну та містичну символіку. Сам Боккаччо зазначає, що імена, які він дає цим оповідачам, насправді є псевдонімами, обраними як «відповідні якості кожного». І не випадково більшість їх імен пов'язані з поняттям «кохання» або це імена легендарних закоханих і коханих: Філомена, Нейфіла, Панфіло, Філострат, Ф'ямметта, Еліза, Діоней.

В значній мірі нове тлумачення кохання знайшло відображення в новелах «Декамерона», в яких тема кохання трактувалась по-новому. У Боккаччо вона представлена в різних аспектах: і плотської насолоди, і витончених високих почуттів. У

багатьох новелах «Декамерона» прославляється кохання, показується його сила, яка дарує людям здатність творити чудеса.

Всупереч віковим середньовічним уявленням кохання у Боккаччо не гріх, не вимушена необхідність, що забезпечує продовження роду, а велике диво, велика радість. У його новелах воно постає в найрізноманітніших іпостасях: і плотської насолоди, і глибокої вірності й відданості до повної самопожертви, і як сила, яка долає соціальні бар'єри. «Декамерон» складається з 100 новел, і з них тільки приблизно 5-та частина не розповідає про кохання. Новели 8 дня дають змогу ще раз впевнитись у цьому. Коли героям пропонують обрати будь-яку тему для своїх оповідок, всі розповідають історії про кохання.

Новели «Декамерона» Дж. Боккаччо свідчать про те, що коханню підвладні всі, навіть монахи, тобто, це природне людське почуття. В епоху Відродження «духовна диктатура церкви була зламана». [2 с. 20] Гуманісти не були атеїстами і майже ніколи не потішались над таїнством християнської релігії. Вони просто виносили Бога за межі своєї ідеології. Концепції кохання, характерні для «Декамерона», суттєво відрізняються від його середньовічного тлумачення. В добу Середньовіччя тілесне кохання вважалось гріховним. Як зазначалось вище, в «Декамероні» представлено кілька концепцій кохання. Безумовно, переважають новели, які розповідають про кохання як тілесне, природне почуття. Саме про це розповідає I новела 4 дня, де священник Аньезе закохується у жінку на ім'я Пероналла. Закохані вимушені зустрічатись таємно, адже Перонелла заміжня жінка. Вони зустрічаються вночі, коли чоловік Перонелли спить. Героїня прикривається вірою, для зустрічі зі священником.

Переказуючи історії про закоханих, оповідачі постійно підкреслюють, що закохані прагнуть саме до фізичної близькості. В деяких новелах вона навіть досить детально описана. Зокрема, в новелі про Катаріну, яка таємно від батьків вночі зустрічається з своїм коханим. Автор доволі часто використовує лексику, яка вказує саме на фізичну близькість. Таке кохання сприймається як норма, і кохання до жінки не тлумачиться як гріховне. Самих жінок в «Декамероні» порівнюють з янголами, і один з героїв виправдовує потяг до них. Гімн жінці та її красі звучить з вуст Філострата на початку 4 дня. Кохання тлумачиться як сила, яка долає соціальні бар'єри. В I новелі 4 дня розповідається, як дочка принца Танкреда закохалась в слугу свого батька. А в X новелі 10 дня розповідається про історію одруження Маркіза Салуцького на простій селянці. А найбільш відома новела про Федеріго і сокола присвячена історії кохання бідного рицаря до знатної і багатой дами, яка врешті-решт стає його дружиною. Кохання в

«Декамероні» показане як почуття, яке змінює і облагороджує людину. Саме кохання до красуні Ефігенії змінює і облагороджує тупого сільського хлопця Кімоне (I новела 5 дня). Під впливом цього кохання він стає розумним та змінюється.

Звісно, еротичні мотиви в новелах «Декамерона» переважають, але присутня в «Декамероні» і характерна для Середньовіччя платонічна концепція кохання, яке розкриває досконалість коханого, є необхідною вихідною умовою пізнання світу і Бога та переходу до більш піднесених форм кохання. У цьому сенсі найбільш показові канцони, які співають оповідачі, завершуючи кожен день. Вони ілюструють необхідність переходу від любові тілесної до любові духовної, яка і є необхідною складовою справжнього кохання. Їх зміст показує, що основною причиною, яка за принципом готичної вертикалі має посилюватися від канцони до канцони, є саме тема сходження від «любові мирської» до «любові небесної». Канцона – це різновид лірики трубадурів, в якій оспівується високе почуття кохання рицаря до прекрасної дами. Ці канцони в «Декамероні» передають всю гамму почуттів, пов'язаних з коханням: сум розлуки, силу почуттів. Звісно, вони виконуються під музичний супровід. Загалом, музика відіграє важливу роль в житті того ідеалізованого суспільства, яке в «Декамероні» пов'язано з образами оповідачів, освідчених, розумних людей.

Отже, як бачимо, кохання є головною темою новел «Декамерон», і Боккаччо використовує різні художні засоби, розкриваючи цю тему.

Список використаної літератури:

1. Наливайко Д. «Декамерон» Боккаччо на Україні.// Дж. Боккаччо. Декамерон. – К.: Дніпро, 1985 – С. 626 - 627
2. Хлодовський Р. Про життя Джованні Боккаччо, про його творчість та про те, як зроблений «Декамерон».// Дж. Боккаччо. Декамерон. – К.: Дніпро, 1985 – С. 5-26

*Плюта Наталія Леонідівна
аспірант II року навчання
спеціальності «035 Філологія»*

*Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Зернецька Алла Анатоліївна*

Certain features of the pragmatics of the White House press secretary's speech

A valid analysis of speech interaction in political discourse is possible only after taking into account a range of communicatively relevant data. In particular, this pertains to the information that characterizes the participants of communication [3, p. 449].

The purpose of this research is to study the characteristics of the addressor retransmitter's speech pragmatics in political discourse on the basis of press briefings of the US White House press secretary Ari Fleischer.

The White House press secretary's primary communication activity is a press briefing. The press secretary and the media representatives are the direct participants of the press briefing, while the president and the people of the US are the indirect ones.

As G. Pocheptsov notes, in acts of communication, the speaker and the addressee are not the unchanging values; changes can occur even within the same statement [3, c. 449].

Political discourse is an institutional status-oriented type of discourse, given that its participants "realize their status-role opportunities within the framework of established social institutions" [4, c. 119].

The relevance of the study is due to the fact that research on the peculiarities of the addressor retransmitter's speech is almost nonexistent in the scientific literature.

Let us look at the peculiarities of the status of the press secretary in comparison with other participants of the press briefing. The press secretary and the president are the representatives of the state authority institute, but they have different statuses. The president is an independent politician, i.e., he acts as a full-fledged addressor in the political discourse. The position of the press secretary is ambivalent. On the one hand, he is a representative of a political institution and fulfills the main task – struggle for the retention and exercise of the political power. On the other hand, in relation to the president, he is a subordinate whose function is to explain and defend the president's position before the people (the addressee). In

this regard, he can be considered an addressor retransmitter. The reporters, who are not the representatives of the authority institution, do not perform the main tasks of political discourse. They transmit the information received during briefings to the final addressee (the people). On this basis, they can be considered addressee retransmitters.

The social status of the speaker is a factor that influences the features of the speech: “typical participants, their communication statuses and role relations between them, typical events, time and place of communication acts, officially accepted communication norms, traditional forms of communication, situational contexts of communication acts” [1, 2].

Let us consider the peculiarities of the addressor retransmitter’s speech by comparing press briefings of the White House press secretary Ari Fleischer and the US President George W. Bush. Since there is no generally accepted classification of the communicative influence strategies and the techniques of their implementation in the scientific literature, we will develop an acceptable variant for the study in the course of analysis. While working with the texts, it was found that the most commonly used in the academic community techniques and tactics of speech influence are practically not found in their ‘pure’ form.

In the process of the briefing analysis, it was discovered that the main strategy of communicative influence, implemented in the press briefing of the press secretary, is the strategy of constructing a positive image of the US president and the presidential administration. The strategy is implemented through the following techniques of communicative influence: informing, explaining, inducing, narrating, emotional infection, appealing to credibility, removing the status restrictions, and emphasizing the status restrictions.

The following techniques are the most common in the analyzed press briefings of the press secretary: explaining (39,4%), informing (28,2%), and appealing to credibility (5,6%). The following techniques are relatively rare: inducing (1,4%), removing and emphasizing the status restrictions (1,4% each).

In the analyzed press conferences, the president makes use of the following techniques: informing, explaining, inducing, appealing to credibility, attracting supporters, diverting attention, persuading, asserting his own stance. The most frequently used techniques are explaining (39,4%), informing (14,3%), persuading (7,1%), and asserting own stance (7,1%). Less common techniques are persuading (3,6%), and diverting attention (3,6%).

The following conclusions were derived based on the results.

The position of the press secretary as a representative of the institution of power is ambiguous. He is a full-fledged participant of the political discourse, but he participates in the discourse in favor of another person (the president).

The main strategy of communicative influence, which is carried out in the speech of the White House press secretary, is the strategy of constructing a positive image of the US president and the presidential administration, while the president's aim is to maintain power and construct his own positive image.

The set of techniques used to implement these strategies has its own peculiarities for both speakers. The press secretary's speech is characterized by the techniques of removing and emphasizing the status restrictions, which were not found in the president's speech. At the same time, the president utilizes the techniques of diverting attention and asserting his own stance, which are atypical for the speech of the press secretary.

References:

1. Зубченко О.С. Theoretical and Methodological approaches to the Study of Scientific Discourse. *Міжнародна науково-практична конференція «Філологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень»*. 2014. Рр. 103-106. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/11066/>
2. Можейко О.О. Роль соціального статусу мовця в реалізації мовленнєвих актів погрози в сучасному англомовному політичному дискурсі. *Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Іноземна філологія*. 2015. Вип. 81. С. 114-118. URL: <https://periodicals.karazin.ua/foreignphilology/article/view/5348/4897>
3. Почепцов Г.Г. Избранные труды по лингвистике: монография. Сост., общ. ред. и вступ. статья Ирины Шевченко. Винница: Нова Книга. 2013. 560 с.
4. Томчаковська Ю.О. Дискурсологія: напрями і завдання (теоретичний огляд). *Записки з романо-германської філології*. 2021. Вип. 1 (46). С. 115-121. URL: <http://rgnotes.onu.edu.ua/article/view/234404/234177>

*Подолянюк Аміна Юрійвна
студентка II курсу
спеціальності «Середня освіта. Англійська і світова література
та друга мова»*

*Науковий керівник:
старший викладач
Вдовиченко Лілія Федорівна*

Верлан: мовний феномен молодіжного сленгу в сучасній французькій мові

Мова – явище динамічне і мінливе, це не лише засіб комунікації, але й відображення культури та суспільства кожної країни. Слова та вирази, якими користуються носії мов, відображають їхній спосіб мислення, почуття та взаємодію з оточуючими. У сучасному світі мова зазнає постійних змін, особливо в контексті спілкування молоді. Молодіжний сленг – одне із найцікавіших мовних явищ, яке відображає особливості мислення молодого покоління. Верлан виступає одним із специфічних типів молодіжного мовлення, в якому звичні слова або фрази перевертаються у зворотному напрямку. Наразі верлан не тільки привертає увагу мовознавців, але й має значний вплив на сучасну французьку мову.

Верлан (verlan, «мова навпаки») виник наприкінці 80-х років ХХ століття. Поява верлану пов'язана зі значними міграційними потоками, коли молодь північноафриканського походження активно входила у французький мовний простір [5]. Спочатку верлан використовували в якості таємної мови. У другій половині ХХ століття слова з верлану почали використовуватися в загальному молодіжному сленгу та стали популярною експресивною лексикою. Однією з причин виникнення і розповсюдження верлану можна вважати реакцію молоді на повсякденні проблеми і конфлікти. Підлітки, створюючи нову, самобутню мову, намагалися виразити свою індивідуальність і відокремитися від інших [2].

Верлан – це спосіб мовлення, в якому приголосні звуки переставляються, а голосні замінюються на «eu»: «**mec**» (чоловік) трансформується у «**keum**», «**frère**» (брат) стає «**reuf**». Іноді також переставляються склади слів, а не окремі звуки, як у випадку зі словом «**merci**» (дякую), яке у верлані перетворюється на «**cimer**». Саме слово «верлан» є верланською трансформацією французького прислівника «**à l'envers**» (навпаки, догори ногами) [4].

Можливо виокремити найпоширеніший тип верлану, окрім класичного: подвійний або зворотній («reverlanisation») – трансформація слів, які вже створені за допомогою правил верлану: («**feuck**» від «**keuf**» (від «**flic**» – поліцейський), «**femeu**» від

«meuf» (від «femme» – жінка)) [3]. Поява такого типу верлану зумовлена тим, що деякі слова стали настільки поширеними, що їх знову перетворили на сленг верлан, проте використання цих варіантів сленгу обмежена лише підлітками і молоддю.

Найбільш розповсюдженими типами утворення верлану є:

1. Фонетична заміна: цей прийом особливо часто використовується для слів, які завершуються закритими складами. У таких випадках використання фонемі [e] може мати велике значення. Наприклад, «femme» [fameu] перетворюється на «meuf».

2. Стирання складів: суть полягає в тому, щоб вилучити початок слова. Наприклад, «gicain» є трансформацією слова «américain».

3. Видалення складів: при використанні цього методу може бути видалений один склад або кінцева фонема слова. Найяскравіше це виражено, коли видаляється один склад в останніх складах слова, наприклад, коли закриті [e] стають відкритими: «jeter» (кидати) – «tej».

4. Видалення фонем: відбувається всередині слова, як, наприклад, «kroma» (від «maquereau» – скумбрія).

5. Суміщення і видалення складів: вирази складаються у єдине слово, наприклад: «sakom» (від «comme ça») [1].

Причиною, чому верлан, як французький сленг, став настільки популярним, особливо серед французької молоді, є те, що він став невід'ємною частиною реплік відомих фільмів, рекламних кампаній, музики в жанрах реп та хіп-хоп, а також засобів масової інформації [5]. Французькі мовознавці наголошують на тому, що «...верлан, безперечно, залишив свій слід у французькій мові...», «...у верлані багато творчості, і саме це чудово демонструє те, наскільки французька мова жива» [4].

Отже, молодіжний сленг, зокрема, верлан, виник і розповсюдився як спротив підлітків стандартам та мовній одноманітності французької мови. Такий мовний підхід є способом для молоді виражати свої бажання бути оригінальними і незалежними, а також демонструвати іронічне або критичне ставлення до застарілих суспільних цінностей. Неможливо заперечити фактичне існування сленгу, оскільки наразі він активно використовується у різних сферах життя французького суспільства. Однак, перенасичення мови сленгом і аргонізмами може призвести до порушення її комунікативної функції, тому важливо зберігати баланс між використанням молодіжного сленгу та дотриманням норм граматики та лексики.

Список використаних джерел

1. Мартинюк О. М. Верлан як вид молодіжного сленгу (на матеріалі французької мови). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*: Серія «Філологія». Вип. 46. С. 115–117.

2. BBC News. Parlez-vous verlan? URL: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1892853.stm>

3. France Alumni [USA] Get your verlan on! The basics of this French slang. URL: <https://www.francealumni.fr/en/position/usa/career/learn-french/get-your-verlan-on-the-basics-of-this-french-slang-25571>

4. Topics of linguists NYTimes; A version of this article appears in print on Aug. 17, 2002, Section B, Page 7 of the National edition with the headline: Backward Runs French. Reels the Mind. URL: <https://www.nytimes.com/2002/08/17/arts/backward-runs-french-reels-the-mind.html>

5. What is Verlan? Verlan Explained. URL: <https://job-in-france.babylanguages.com/french-language/what-is-verlan-verlan-explained/>

*Покідько Катерина Павлівна
студентка IV курсу
спеціальності «014 Середня освіта. Мова і література»*

*Науковий керівник:
доктор пед. наук, професор
Ісаєва Олена Олександрівна*

Використання відкритих освітніх цифрових платформ у процесі вивчення зарубіжної літератури в 9 класі

Ураховуючи реальний стан ситуації, пов'язаної з цифровізацією усіх сфер діяльності, де освіта не є виключенням, учителі постали перед проблемою адаптування традиційного методичного інструментарію до нових умов, знаходження нових ефективних методів, прийомів, засобів та форм організації навчання зарубіжної літератури в цифрову епоху, хоча, на думку О. В. Кицан та С. М. Романова література є найбільш стійкою до впровадження сучасних технологій [2].

У даному дослідженні звернемо увагу на відкриті освітні цифрові платформи та можливість їх використання у навчанні зарубіжної літератури. Згідно визначенню ЮНЕСКО, «відкриті освітні ресурси – навчальні та наукові ресурси, які існують у відкритому доступі або випущені під ліцензією, яка дозволяє їх безкоштовне використання і модифікацію третіми особами» [Error! Reference source not found.].

Всеукраїнська школа онлайн. На платформі пропонується відкриті освітні курси, наприклад, «Зарубіжна література. 9 клас» (<http://surl.li/owwxcx>), який поділено на теми. До кожної теми пропонується відео-урок (також можна завантажити конспект уроку), тест до відео та тест по темі.

Сайт для вчителів зарубіжної літератури України «Тисяча журавлів» (<https://www.xn--1000-83dma3a1c7b6a8s.xn--j1amh/>). Керівником авторського колективу даної цифрової платформи є доктор філологічних наук О. М. Ніколенко. Сайт містить корисні матеріали для вчителів: навчальні програми, електронні версії підручників, хрестоматії, зошити для контрольних робіт (на жаль, у відкритому доступі тільки зошит для 10 класу), книжки для вчителя, статті методичного спрямування, документальні та художні фільми, презентації до уроків, мультимедійні посібники (але тільки для 5 та 6 класів), матеріали вебінарів, експрес-уроки.

Національна освітня платформа Всеосвіта (<https://vseosvita.ua/>) – це ресурс, на якому зібрані методичні матеріали для вчителя (конспекти уроків, презентації до уроків, тести, вебквести), а також є можливість для підвищення кваліфікації. Учитель може як використати матеріали, що розміщено у вільному доступі, так і розмістити власні, за що він отримує сертифікати. В умовах дистанційного та змішаного навчання у школах України вчителі часто використовують тести, створені за допомогою платформи Всеосвіта. Перевагою такого тестування є різноманіття тестових запитань:

від традиційних (завдання з однією правильною відповіддю, з кількома правильними відповідями, на встановленні відповідності, з полем вводу відповіді) до нестандартних (пошук на зображенні, сортування по категоріях, пазл, філворд тощо), можливість автоматизованої перевірки результатів тестування. Учитель може використати один з трьох шляхів створення тесту: коректно використати тест колеги повністю, використати тести колег частково (скомбінувати деякі запитання з різних тестів та додати власні), створити власний тест «з нуля»).

Освітня платформа На урок (<https://naurok.com.ua/>) – це ресурс, який пропонує для вчителів бібліотеку розробок (конспекти уроків, презентації до уроків, сценарії позакласних заходів, тексти контрольних робіт тощо), онлайн-тести, можливість для підвищення кваліфікації (курси, вебінари, конференції), онлайн-конкурси та онлайн-олімпіади. Також платформа містить персональний помічник сучасного вчителя для створення інноваційних інструментів на основі штучного інтелекту, який оптимізує щоденну роботу. Вчителі можуть не тільки використовувати матеріали колег, але і розмішувати на платформі власні напрацювання. До того ж проєкт «На Урок» розробив перший освітній україномовний чат на основі ChatGPT, в якому моделюється спілкування із видатними постатями минулого, зокрема письменниками. Як зазначають автори розробки, «технологія дозволяє симулювати розмову з відомою особистістю, робота з чатом вчить культури спілкування, розвиває вміння лаконічно формулювати запитання та критично аналізувати інформацію» (<https://naurok.com.ua/chat>).

Щодо проведення тестування, то вчителі можуть організувати автоматизований контроль знань, як і на порталі Всеосвіта, трьома шляхами. Інструкції щодо створення тестів запропоновано у форматі відео «Як використати тест колеги?» (<https://www.youtube.com/watch?v=QrGWb4MI4-w>) та «Як створити та відредагувати тест?» (<https://www.youtube.com/watch?v=MtQHZTwuoHg>). На жаль, дана платформа дозволяє створювати тільки завдання двох типів: завдання з вибором однієї правильної відповіді і завдання з вибором кількох правильних відповідей. Але також є можливість автоматизованої перевірки результатів тестування, що значно полегшує роботу вчителя.

Освітня платформа «УМІТИ» (<https://umity.in.ua/>) пропонує добірку навчальних і демонстраційних відеороликів з різних джерел, добірку теоретичних і практичних навчальних матеріалів з різних джерел, дидактичні матеріали (зокрема, інтерактивні вправи, створені на платформі LearningApps). Матеріали для вчителя зарубіжної літератури для 9 класу можна знайти за посиланням <http://surl.li/owwdr>.

Цифрова платформа LearningApps (<https://learningapps.org/>) є сервісом для підтримки навчання за допомогою невеликих інтерактивних модулів. На платформі розміщено велику колекцію інтерактивних вправ з різних навчальних предметів, а також розробниками передбачена можливість створення матеріалів власноруч. Типологія завдань різноманітна і відповідає інтересам сучасних учнів (представників цифрового покоління). Серед нетрадиційних завдань відзначимо «знайди пару», «класифікація», «пазл», «знайти слова», «вгадай слово», «де це?» тощо.

Літературні подкасти. Такий формат контенту можна використовувати з навчальною метою. «Подкастинг – це спосіб публікації медіапотоків (звукових mp3 або відеопередач) в інтернеті для переважно вільного прослуховування й завантаження. Подкастом може бути окремих файл або серія таких файлів, що регулярно оновлюється і публікується за однією адресою в інтернеті» [2]. Наприклад, Kult: Podcast (<https://soundcloud.com/kultpodcast>, автори Т. Огаркова та В. Єрмоленко) присвячений обговоренню книжкових новинок та шедеврів світової літератури.

За результатами дослідження стану використання відкритих освітніх цифрових платформ в навчанні зарубіжної літератури в школі можна стверджувати про наявність та достатню поширеність такого досвіду. Вчителі та методисти активно використовують відкриті освітні цифрові платформи фахового спрямування з метою розповсюдження різноманітних матеріалів (аудіо, відео, тести, розробки). Акцентуємо увагу на тому, що використання цифрових технологій жодним чином не відкидає всі методичні напрацювання та надбання методики навчання зарубіжної літератури, а лише удосконалює та приводить у відповідність до вимог цифрової епохи.

Список використаних джерел

1. Bates T. National strategies for e-learning in post-secondary education and training. UNESCO, 2001. 132 p.
2. Кицан О. В., Романов С. М. Інформаційно-комунікаційні технології навчання зарубіжної літератури у вищій школі // *Інформаційні технології і засоби навчання*. – 2022. № 88(2). С. 86-102. URL: <https://doi.org/10.33407/itlt.v88i2.4702>. (дата звернення – 10.04.2024).

Попов Євген Якович
студент IV курсу
спеціальності «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук
Нікітська Катерина Ігорівна

Художня деталь як засіб реалізації авторського задуму в творах Джерома Селінджера

Будь-який літературний твір починається з ідеї, що виникла в автора. Ця ідея може мати форму як раптового осяяння, так і складного висновку. Саме вона називається художнім задумом.

Але задум — це ще не література. Щоб ідея стала твором, автору доводиться виконати кропітку роботу, виразити у літературно-художній формі свої уявлення про світ, спрямувати їх читачеві. При цьому автор має повну свободу вибору та використання різних стилістичних прийомів та засобів, які дозволяють створити наочно-образне уявлення про світ та донести зміст, ідеї та почуття до читача.

Тому у процесі створення твору від задуму до завершеного тексту перед письменником постає питання пошуку мовних засобів, серед яких важливе місце посідає художня деталь. Широке використання художньої деталі є важливим показником індивідуального стилю письменників.

Яскравим прикладом майстерного застосування художньої деталі є творчість Джерома Д. Селінджера – найвідомішого із представників американської літератури ХХ століття. Феномен Селінджера полягає в загадковості, неординарності і його особистості, і його власного неповторного стилю.

Наголошуючи на своєрідності творчої манери письменника, треба сказати, що Селінджер має гостру спостережливість, помічає кожну деталь, і це відображається у текстах, адже він найдокладнішим чином визначає предмети, що у його розповіді, і дії, здійснювані персонажами. Американський критик Альфред Кейзін [57] назвав це «жестом», точним застосуванням деталі. За допомогою деталей Селінджер створює панораму навколишнього світу.

Саме деталі наповнюють кожну розповідь, кожен опис, зустрічаються по всій канві творів, і цим об'єднують їх. Автор використовує прийом деталізації як основний

спосіб характеристики героїв. Не маючи на меті докладно описувати зовнішність своїх персонажів, за допомогою художніх деталей Селінджер фіксує увагу читача на найважливішому, характерному, унікальному та неповторному – незначними, на перший погляд, подробицями окреслено внутрішній світ героя, його психологічний стан, почуття, переживання, настрої. Деталь допомагає максимально яскраво уявити зображувану автором картину, предмет чи характер, може відтворювати деталі одягу, інтер'єру, риси зовнішності. В описах Селінджера підкреслюється візуальний план зображуваного. Його розповідні фрагменти нагадують часом своєрідне живописне полотно. При цьому художня деталь не лише передає необхідну інформацію, змальовує та зображає картину життя, а й надає описам емоційного навантаження. У загальній канві твору деталі вишиковуються в стрункий ряд і допомагають читачеві простежити за думкою автора, побачити не просто текст, а подібність до фотографій, які можна розглядати, проєцюючи на них свій життєвий досвід, свої відчуття.

Але крім зображальності, тексти Селінджера мають ще одну унікальну особливість – двоплановість оповідання. Головні, найважливіші думки глибоко приховано в підтексті творів. Адже Селінджер ніколи не проповідує, не повчає, не вкладає свої висновки в мовлення героїв. Відчуті певний настрої, виявити підтекст у творах Селінджера також допомагають художні деталі, що повторюються, різноманітні дрібниці, образи-символи, що переходять з твору в твір. Автора цікавлять певні жести персонажів, вирази їх обличчя, голос, репліки. Селінджер прагне привернути увагу читача до цих елементів, досліджує найменший рух душі. Саме так автор розкриває їх сутність, дає пояснення тим чи іншим діям героїв, звертаючи увагу читача на ті особливості, які могли здатися незначними. Тому читач не тільки бачить зображення, він може його інтерпретувати, як відчуває і як йому опосередковано підказує автор.

Серед художніх деталей є такі, які мають символічне значення. Для Селінджера символ є одним з головних інструментів його світорозуміння, тому в своїх творах він вдало поєднував художню деталь і художній символ в одному і тому ж концепті. Ці символи-деталі є ключем до внутрішнього світу як героїв Селінджера, так і до підсвідомого кожної людини, до потаємних думок та почуттів.

Таким чином, на шляху від задуму до його остаточної реалізації відбувається створення особливої картини реальності, яку бачить автор, а також здійснюється суб'єктивне відкриття смислів. Майстерно застосовуючи художню деталь, Селінджер зображує життя та створює підтексти відповідно до концепції свого авторського задуму. Саме художня деталь – головний засіб створення образу – відсилає читача до надзавдання автора. Але варто задуматися, що хотів сказати своїм читачам Селінджер?

Зважаючи на те, що Селінджер вів відокремлене, навіть таємниче життя, ми ніколи точно не дізнаємося, який саме авторський задум було реалізовано у творах письменника. Він ніколи нікому не пояснював, які ідеї втілювалися в твори. Але досліджуючи життєвий шлях письменника, аналізуючи створені їм образи та емоційну складову, можемо припустити, що авторський задум ґрунтується на особливому світорозумінні Селінджера.

Джером Селінджер творив у той час, коли війна змінила долі кількох поколінь та поставила під сумнів моральні підвалини цілих країн. Повернувшись з фронту, виснажені фізично та морально молоді солдати розчарувалися у нав'язаних суспільством цінності. Вони не відчували себе частиною соціуму, оскільки ні вони його, ні їх в соціумі не приймали.

Селінджер, який сам пройшов через військові дії, втілював у своїй творчості тотальне розчарування у сучасній цивілізації, втрату віри у моральні ідеали та відчуженість від антигуманного світу. Герої його творів – індивідуалісти, зосереджені на собі та своєму оточенні, «втрачене покоління». Вони, як і сам автор, прагнули гармонії в дисгармонійному світі, шукали і не знаходили відповіді на вічні питання. В цьому і полягав авторський задум – через своєрідну організацію творів дослідити трагізм американської післявоєнної дійсності. Не повідомляючи читачеві букввальних відомостей, Селінджер, за допомогою художніх деталей зображує реальне життя та психологію героїв, чим викликає у читача складний комплекс переживань. І, звісно, за зображеними картинами реального чи вигаданого життя в текстах Селінджера завжди є підтекстний, функціональний план, вторинна реальність, зрозуміти яку допоможе аналіз художніх деталей, що дозволяє розширити можливості інтерпретації цих літературних шедеврів.

Список використаних джерел

1. Горинь В.І. Художня деталь як мікрообраз літературного твору. Українське літературознавство. Львів: Вид-во ЛНУ, 1969. – Вип. 6. – С. 5-18.
2. Селінджер Дж. Д. Ловець у житті. /Переклад з англійської: Олекси Логвиненка. Художнє оформлення Є. В. Вдовиченко. — Харків: Фоліо, 2012. — 317 с.

3. Kazin A. «Everybody's favorite» // Salinger. A critical and personal portrait / Grunwald H.A. (ed.). - N.Y.; Evanston; L.: Harper & Row, 1963. - P. 43-52.

Попова Юлія Олександрівна
студентка III курсу
спеціальності «Українська мова та література, англійська мова»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Давиденко Вікторія Іванівна

Лексичні особливості британського й американського варіантів англійської мови

Англійська мова вважається однією з найпоширеніших та найбагатших мов світу. Понад 600 мільйонів людей усього світу володіють нею. Більша частина цієї кількості мовців є носіями, для яких англійська є рідною мовою, а інша половина вивчають її як іноземну. Також вона офіційно є державною або другою державною мовою у 45 країнах.

У результаті такої поширеності у всьому світі, не дивно, що виник далеко не один з її національних варіантів, які дещо відрізняються один від одного. Найвідомішими представниками варіантів англійської мови є її оригінальна британська та новітня американська англійська.

Відмінності між британським і американським варіантами простежуються у правописі. Наприклад: брит. *analogue* – амер. *analog*, брит. *archaeology* – амер. *archeology*, брит. *artefact* – амер. *artifact*, брит. *catalogue* – амер. *catalog*, брит. *centre* – амер. *center*, брит. *encyclopaedia* – амер. *encyclopedia*, брит. *favourite* – амер. *favorite*, брит. *honour* – амер. *honor*, брит. *humour* – амер. *humor*, брит. *practise* – амер. *practice*, брит. *programme* – амер. *program*, брит. *recognise* – амер. *recognize*, брит. *speciality* – амер. *specialty*, брит. *colour* – амер. *color*, брит. *cheque* – амер. *chek*, брит. *defence* – амер. *defense*, брит. *disc* – амер. *disk*, брит. *doughnut* – амер. *donut*, брит. *draught* – амер. *draft*, брит. *licence* – амер. *license*, брит. *manoeuvre* – амер. *maneuver* та *ін.*

Розрізняються британський і американський варіанти також у вимові, граматиці, зокрема вживанні прийменників тощо.

Мовознавці зазначають, що правила вимови та запису чисел у британському та американському варіантах англійської мови дещо відрізняються. У британському варіанті існує сполучник *and* перед десятками та одиницями, як, наприклад, у “*two hundred and fifty*”. Американці частіше читають числа, наприклад 1456, як “*fourteen*

fifty-six” замість “*one thousand, four hundred and fifty-six*”, якщо вони мають на увазі лише роки. Також лексика, що стосується валюти, певною мірою різниться у британському та американському варіантах англійської мови. На суми понад долар (*dollar*), американець сказав би і долари, і центи (*dollars* та *cents*) або, наприклад, “*three twenty*” або “*three dollars and twenty cents*” для \$3.20. У Великобританії найпоширенішою є форма “*three pounds twenty*” [3].

Лексичні відмінності британської та американської англійської мови знаходяться у фокусі досліджень багатьох науковців.

Мета роботи полягає в з’ясуванні лексичних відмінностей британської та американської англійської мови.

Так, варто звернути увагу на слова, які мають різне значення в американському та англійському варіантах: *homely* – *брум. pleasant*, *амер. ugly*; *public school* – *брум. fee-paying school*, *амер. state school*; *smart* – *брум. well dressed*, *амер. clever* тощо.

У двох варіантах мови можуть існувати різні назви для позначення одного поняття: *брум. dialling code* – *амер. area code*, *брум. cashpoint* – *амер. ATM*, *брум. rucksack* – *амер. backpack*, *брум. jacket potato* – *амер. baked potato*, *брум. coach* – *амер. bus*, *брум. primary school* *амер.* – *elementary school*, *брум. secondary school* – *амер. high school* etc.

Британці та американці мають більш контрастні терміни, коли мова йде про транспорт. Значною мірою відрізняється те, що якщо британець знаходиться на американській землі, йому буде важко зрозуміти терміни, і навпаки. Для порівняння пропонуємо розглянути поданий нижче список термінів: *a single ticket* – *one-way ticket*, *aeroplane* – *airplane*, *bonnet* – *hood*, *boot* – *trunk*, *car journey/ drive* – *road trip*, *car park* – *parking lot* etc.

Кожен у Британії чи США, хто намагається дотримуватися рецепту з іншого боку Атлантики, швидко зрозуміє, що американська та британська англійська мають багато відмінностей у термінології їжі. Хоча деякі кулінарні терміни ідентичні в обох варіантах англійської мови, є деякі відмінності, які можуть спричинити хаос на кухні. Наприклад, британське печиво (*biscuit*) – це американське печиво, а американське *biscuit* – це британська булочка (*scone*). І все стає ще більш заплутаним, коли справа доходить до м’яса. Британський *rumpsteak* або *Scotchfillet*— це *sirloin* у США, а британське *sirloin* у США називають *porterhouse* [1].

Отже, на основі наведених вище прикладів ми можемо зробити висновок про те, що відмінності між британським та американським варіантами англійської мови є доволі таки помітними, тому дослідження та вивчення відмінностей між британським

та американським варіантами англійської мови не лише ефективно сприяє формуванню світогляду культури особистості, а і значно поглиблює знання щодо багатогранності взаємовідносин різних варіантів англійської мови.

Список використаних джерел

1. Крицберг Р. Я. Дивергенція та конвергенція регіональних варіантів англійської мови. Київ. 2001. 32 с.
2. Лавренчук Я. Ю. Орфоепічна та орфофонічна варіативність англійського мовлення британців, американців і канадійців (експериментально-фонетичне дослідження) : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. філол. наук : 10.02.04 : Київ. 2018. 20 с.
3. Brown L. 10 Famous Names Brits and Americans Pronounce Differently. BBCAmerica. 2014. URL: <https://www.bbcamerica.com/anglophenia/2014/07/10-celebrity-names-brits-americans-pronounce-differently>

*Постернак Каріна Євгеніївна
студентка I курсу
спеціальності «Філологія»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германських мов
факультету іноземної філології
УДУ імені Михайла Драгоманова
Зайцева Н. П.*

Засоби вираження категорії роду в англійській мові

Останні досягнення наукової лінгвістичної думки призвели до переосмислення поглядів на багато мовних явищ. Досягнення сучасної лінгвістики в царині систем частин мови, зокрема точніше розуміння природи займенникового класу, дали змогу переглянути підхід до трактування категорії роду в сучасній англійській мові. Мета цього дослідження - вивчити лексичні засоби репрезентації категорій роду у сучасній англійській мові та виявити особливості й функції гендерно-класового конфлікту в мовній практиці.

Досі категорія роду в англійській мові розглядалася більшістю дослідників як суто лексична категорія. У традиційних граматиках вивчення гендерних ознак здебільшого обмежувалося описом найпоширеніших афіксів жіночого роду {-ess, -ix, -ette). Однак розвиток теорій про природу займенникових класів виявив той факт, що основним засобом позначення статі в англійській мові є особові займенники третьої особи однини he, she і it, а не окремі афікси, які становлять незначну частину іменника. Поряд із граматичними засобами вираження категорії роду (заміна займенників) можна виокремити лексичні засоби, що слугують для розмежування семантичних відмінностей між іменниками чоловічого і жіночого роду (опозиція his і her) і вказують на особисті та неособисті підкласові істоти в іменному оточенні.

Лексичні засоби вираження категорій роду поступаються займенникам за продуктивністю. До лексичних засобів реалізації гендерних категорій належать гетеронімія (номінативний суплетивізм) і використання іменників із природним родом (natural gender) при утворенні складних слів.

Взагалі, гетеронімія характерна для іменників, рід яких визначається біологічно, розглядається як вроджена характеристика і не має явних експліцитно засобів

вираження: *boar - sow, boy - girl, brother - sister, buck - doe, bull, steer - cow, husband - wife, uncle - aunt, тощо*.

Крім того, для позначення гендерних категорій використовуються складні слова (іменник + іменник/займенник + іменник), наприклад *hen - sparrow, he-wolf, she-wolf* (Бойван, Ковтун, 2021, с. 100). Тут, наприклад, стать тварини виражається як окремою словоформою, так і додаванням родовказуючої основи.

Словоскладання, що поєднує в собі основи, де одна з них вказує на значення чоловічого або жіночого роду. Цей спосіб позначення роду часто зустрічається в іменниках жіночого роду, особливо при позначенні професії. Сюди входить *girl, lady, maiden, maid, mistress* і *woman*.

Основа *woman* - найпродуктивніша з жіночих основ і займає кінцеве положення *policewoman, chairwoman тощо*. Вона утворює близько 34% усіх складних іменників жіночого роду.

22% випадків словоскладання іменників із значення жіночого роду припадає на основу *girl*, яка є доволі поширеною і майже завжди перебуває в кінцевій позиції слова, згідно зі словниковим аналізом: *papergirl, schoolgirl, showgirl тощо*.

Основа *lady* посідає початкову позицію в з'єднанні та вказує на високий соціальний статус жінки: *lady-lawyer, lady-judge*. Нині ця основа не дуже продуктивна. Про це свідчить невелика частка (14%) складних іменників жіночого роду з основою "lady" порівняно з іменниками з іншими основами жіночого роду.

У більшості випадків основа *maid* займає останню позицію в слові: *bridesmaid, chambermaid, nursemaid тощо*. Ця основа непродуктивна, і на сучасному етапі розвитку англійської мови кількість іменників, утворених за її допомогою, дуже мала. Складає всього 13 %.

Словотворення за допомогою основи *maiden* становить не більше 3% і положення не є строго визначеним, наприклад *handmaiden, maiden aunt тощо*.

Останньою є основа *mistress*, яка є кінцевим елементом слова, а також зустрічається у вигляді окремих слів: *headmistress, postmistress тощо*. Лише 5 % іменників утворено з цієї основою.

Є лише один приклад вираження чоловічого роду особистим іменником-компаундом: Основа *man*, найкраще підходить для утворення складних іменників чоловічого роду: *businessman, sportsmen, spokesman тощо*.

Однак варто зазначити, що з 1970-х років у Європі стався ідеологічний зсув, і суспільство почало рухатися в бік ідеї рівності. Так почала розвиватися гендерно-нейтральна мова (*gender neutral language*). В англійській мові це означає використання

гендерно-нейтральних іменників для позначення ролей і професій, неупереджену побудову фраз і припинення колективного використання чоловічих і жіночих термінів. Наприклад, слова *policeman* і *stewardess* - це гендерні назви посад, а відповідні гендерно-нейтральні терміни – *police officer* і *flight attendant*.

Морфологічні засоби змінюють будову слова, а саме – додаванням флексій. Цей метод все ж таки є менш продуктивним, ніж лексичні засоби. Типовими афіксами іменників на позначення осіб чоловічого роду є суфікси *-er, -or*: *actor, doctor, driver*. Для створення іменника жіночого роду на основі іменника чоловічого роду до основи слова додається найпоширеніший афікс *-ess, -ine*: *duch – duchess, prince – princess, count – countess, inventor – inventress моцо*.

Крім того, в англійській мові є ще один суфікс, який рідко використовується для позначення жіночого роду. Це суфікс *-ette*, що має французьке походження. Наприклад *bachelor – bachelorette; drum major – drum majorette ; farmer – farmerette; suffrage – suffragette, usher – usherette*.

Висновки. Отже, англійська мова має розгалужену систему лексичних засобів для визначення гендеру, які використовуються для іменників, що позначають живих істот. Основними індикаторами гендерних характеристик є особисті займенники третьої особи однини. Сучасні лексичні методи вираження гендеру в англійській мові значно різноманітніші, ніж вважалося раніше, і включають ковертивні (гетеронімія) та овертивні (словоскладання, суфіксація) способи. Наразі відбуваються зміни в системі гендерних засобів, які відображають соціальні зміни в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Демідов, Д. В. (2011). Лексичні засоби вираження категорії роду у сучасній англійській мові. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка №9 (220).
2. Словник української мови у 20 томах. Гетеронімія.
<https://slovnyk.me/dict/newsun/geteronimija>
3. Bražienė, N. (2006). Stylistic use of English Gender. Vytauto Didžiojo Universitetas Švietimo akademija <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=239353>
4. Desprez-Bouanchaud, A., Doolaege, J., Ruprecht, L. (1999). Guidelines on gender-neutral language.

*Пригара Антоніна Сергіївна
студентка V курсу
спеціальності «014. Середня освіта. Мова і література»*

*Науковий керівник:
канд. філол. наук., доцент
Семененко Галина Миколаївна*

Використання онлайн-платформ при формуванні англомовної граматичної компетентності учнів 11-го класу

Онлайн-платформи стають все більш популярним інструментом для навчання англійської мови в сучасному освітньому середовищі. Це відбувається через їх доступність з будь-якого місця з Інтернетом, що дозволяє учням навчатися у зручний для них час. Онлайн-платформи пропонують широкий спектр навчальних матеріалів - від відеоуроків та інтерактивних вправ до тестів та ігор, що дає можливість вибрати найбільш підходящий підхід.

Використання онлайн-платформ у формуванні граматичної компетентності учнів 11-го класу дозволяє індивідуалізувати навчання, враховуючи потреби кожного учня. Адже онлайн-платформи можуть адаптуватися до рівня знань та індивідуальних особливостей кожного учня. Вони надають можливість вибору завдань та матеріалів відповідно до потреб і інтересів учнів, що сприяє більш ефективному засвоєнню матеріалу. Такий підхід дозволяє кожному учневі розвиватися в особистому темпі та відповідно до його навчальних потреб.

Інтерактивність та доступність онлайн-ресурсів стимулюють учнів до вивчення граматики англійської мови з великим інтересом та ефективністю. Моніторинг прогресу та надання зворотного зв'язку на платформах дозволяють вчителям адаптувати навчання до потреб кожного учня. Інтеграція інноваційних технологій сприяє активному навчанню, а різноманітні візуальні та аудіовізуальні засоби допомагають учням засвоювати граматичні правила ефективно. Використання онлайн-платформ вимагає компетентного підбору контенту та підготовки вчителя, але вони доводять свою ефективність у підвищенні граматичної компетентності учнів 11-го класу.

Існує багато важливих причин, чому онлайн-платформи слід регулярно інтегрувати в процес мовної педагогіки. Деякі основні переваги включають:

- Мотивує учнів у вивченні нових мовних навичок;
- Закріплює мову вивчення;
- Допомагає продуктивно використовувати час викладання та навчання, залучаючи учнів до змістовної навчальної діяльності;
- Робить час навчання цікавим і приємним;
- Пропонує легкий доступ до матеріалів будь-де та будь-коли;
- Вносить різноманітність у клас;
- Забезпечує самостійне навчання та практику у зручний для студентів час;
- Економія часу на планування та підготовку;
- Економія коштів на таких матеріалах, як папір і чорнило, тим самим зберігаючи навколишнє середовище [1, ст. 216].

Платформи можуть поєднувати різні засоби. Існує 3 типи платформ: прості платформи, синхронні віртуальні класи, складні платформи. Прості платформи мають

на меті надання онлайн курсу, вони включають мінімальні асинхронні засоби зв'язку, студенти можуть записуватися на один або кілька модулів / курсів. Синхронні віртуальні класи – це поєднання синхронних засобів, які імітують клас, але з використанням онлайн-технологій. Викладач веде заняття на відстані й дозволяється більше або менше втручання аудиторії. Складні платформи, крім простих видів діяльності, можуть включати можливість педагогічного проектування та поширення. Деякі з них включають тільки Інтернет засоби, інші використовуються, щоб управляти стаціонарним навчанням та навчанням з використанням онлайн-технологій [3].

Існує безліч онлайн-платформ, які можна використовувати для формування англійської граматичної компетентності учнів 11-го класу. Деякі з них відомі своєю ефективністю та широким спектром навчальних можливостей. Ось кілька з них:

Duolingo: Ця платформа пропонує інтерактивні вправи, відеоуроки та ігри для вивчення граматики та інших аспектів мови.

Rosetta Stone: Розроблена науковцями у галузі мовної педагогіки, ця платформа надає інтерактивні уроки та ігри для вивчення англійської граматики.

BBC Learning English: Ця платформа містить безкоштовні ресурси, такі як відеоуроки, аудіоуроки та вправи, призначені для вивчення англійської граматики.

Grammarly: Це онлайн-інструмент для перевірки правопису, граматики та стилю. Він може бути корисним для учнів у вивченні та вдосконаленні своїх навичок граматики.

Quizlet: Ця платформа дозволяє створювати власні набори карток з граматичними правилами та вправами для вивчення та повторення.

Khan Academy: Ця платформа пропонує безкоштовні уроки з різних предметів, включаючи англійську мову та граматику.

Ці платформи можна використовувати для самостійного вивчення англійської граматики, а також у складі уроків або як домашні завдання під керівництвом вчителя. Вони допомагають учням отримати доступ до різноманітних навчальних ресурсів та відпрацювати навички граматики в різних форматах.

Використання штучного інтелекту (ШІ) при формуванні англійської граматичної компетентності учнів 11-го класу відкриває широкі можливості для ефективного навчання. ШІ може аналізувати індивідуальні потреби та здібності кожного учня, пропонуючи персоналізовані навчальні матеріали та завдання. Він також може надати негайний зворотний зв'язок та рекомендації щодо подальших кроків у навчанні. ШІ може створювати інтерактивні вправи та ігри, які зацікавлять учнів та сприятимуть їхньому активному навчанню. Крім того, він може адаптувати навчальний процес згідно з поточним прогресом учня та вносити корективи в програми навчання на основі аналізу даних про ефективність різних методів.

На основі ШІ створюють платформи з *Chatbots*, які можуть допомогти учням навчатися з гнучкістю в проведенні уроків завдяки індивідуальній компетенції мови учасників. Масштаби та складність створення чат-бота зі штучним інтелектом вимагають багатьох навичок та знань ІТ. Тому не багато вчителів мови вибирають його для застосування у викладанні мови. Крім того, учні, які бажають навчатися за допомогою чат-бота зі штучним інтелектом, повинні мати достатньо терпіння, щоб відповісти на серію автоматизованих повідомлень, які надсилаються програмами чат-бота. Ідея застосувати його для викладання іноземної мови на вищому рівні здається прийнятною, оскільки студенти достатньо зрілі, щоб змусити себе самостійно навчатися. Вчителям мов давно пора застосувати ІТ-технології у навчанні, щоб учні не нудьгували під час навчання та підвищити якість навчального процесу, особливо за допомогою мобільних та соціальних мереж [2, ст. 897].

Наразі ця сфера ще досить свіжа, але дедалі більше з'являється навчальних онлайн-платформ, що використовують штучний інтелект як асистента в багатьох сферах, в тому числі й у вивченні англійської мови. Таким чином подібні онлайн-

платформи могли б цілодобово виконувати роль вчителя, радника, генератора ідей та завдань для вивчення будь-яких компонентів англійської мови. Проте варто зазначити, що дана технологічна ніша ще досить «сиря» і може допускатись помилок, тож варто перевіряти отриману інформацію.

Список використаних джерел

1. Sangeetha, Valentina. "The Effective Use of Online Resources in Improving Students' English Grammar Skills in the EFL Classes at the Tertiary Level." *International Journal of Emerging Technologies in Learning (Online)*, vol. 18, no. 14, 2023, pp. 215-228. DOI:10.3991/ijet.v18i14.36745.

2. Tran Tin Nghi, Tran Huu Phuc, Nguyen Tat Thang. "Applying AI Chatbot For Teaching A Foreign Language: An Empirical Research." *International Journal of Scientific & Technology Research*, vol. 8, no. 12, December 2019, pp. 897-902. ISSN 2277-8616.

3. Горбатюк Р. М. Формування готовності майбутніх педагогічних фахівців засобами мобільних технологій до професійної діяльності / Р. М. Горбатюк, О. І. Потапчук // *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми.* – 2017. – Вип. 48. – С. 106–109.

*Пукало Віта Михайлівна
студентка IV курсу
спеціальності «0.14 Середня освіта(Мова і література)»*

*Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Пахарєва Тетяна Анатоліївна*

ЧАС І ПАМ'ЯТЬ У ПОСТМОДЕРНІСТСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Однією з визначальних рис постмодернізму є значна зміна показників часу та простору, що відповідає соціокультурному контексту сучасного світу. У цьому сенсі Девід Гарві (1990) підкреслює взаємодію між соціальними відносинами та просторово-часовими параметрами постмодернізму, стверджуючи, що "якщо темпоральний та просторовий досвід є основними засобами кодування та відтворення соціальних відносин... то зміна у способі їх представлення майже напевно викличе якусь зміну у останніх" [8, с.247].

У контексті модернізму та постмодернізму, простір і час займають центральні позиції в академічних дебатах. Лефевр (1991) стверджує, що в модернізмі простір відіграє незначну роль, але у постмодернізмі стає ключовим завдяки його соціальності та історичності [10, с.312]. Фуко (1980) підкреслює, що тривога постмодернізму глибоко пов'язана з простором, набагато більше, ніж з часом [9, с.22]. Тим часом, роздуми над теорією хронотопу Бахтіна показують, що простір насичений часом та історією, підкреслюючи їх нерозривний зв'язок у постмодернізмі [4, с. 84].

В той час як традиційні уявлення про час в модернізмі зосереджені на послідовності та лінійності, постмодернізм вносить зміни, описуючи час як "спіральне повернення" (Вуд, 2001) [33, розд. xxxv] і "де-конструкцію лінійної концепції часу" (Куррі, 2011) [5, с.79]. Ейнштейн з його теорією релятивізму вважає час четвертим виміром простору, що дозволяє сприймати події одночасно, а не послідовно [1, с.85]. Бахтін відзначає, що час і простір стають переплетеними, стираючи межу між ними [1, с.84].

Франк (1945) визначає модерністську літературу як рух до "просторової форми", де твори сприймаються цілісно, без послідовності, зливаючи події минулого і сьогодення [7, с.10]. Це перетворює час на континуум, де різниця між минулим та сьогоденням стирається, що є важливим аспектом постмодернізму.

Джеймсон висвітлює цю ідею, стверджуючи, що у постмодернізмі час стає "вічним теперішнім", перетворюючись на просторову категорію [11, с.6]. Це вказує на

фундаментальну зміну в сприйнятті часу і простору у постмодерністських текстах, де вони не просто співіснують, а активно формують один одного.

У дискусіях про модернізм та постмодернізм, особливе місце займає поняття простору та часу. Лефевр вказує на відсутність історичності та соціальності простору в модернізмі, на відміну від постмодернізму, де простір стає ключовим [10, с.312]. Фуко підкреслює зосередженість постмодернізму на просторі більше, ніж на часі [9, с.22]. Водночас, Бахтін зауважує, що простір та час глибоко взаємопов'язані в літературних творах, відкидаючи можливість їх повного розділення [4, с. 84].

Ці роздуми ставлять під сумнів традиційне сприйняття часу як лінійної послідовності, пропонуючи замість цього його просторову форму. Франк стверджує, що модерністська література вимагає від читача сприймати наративи як одночасно зіставлені елементи в просторі, а не як розгортання в часі [7, с.12]. Спенсер вказує на перехід сучасного роману від лінійної хронології до просторової форми, де різні події відбуваються одночасно [11, с.157].

Високий модернізм з його фокусом на одночасності подій передусє постмодерністському розумінню простору та часу. Фолкнер у "Шумі та гнєві" ілюструє це, представляючи наратив, що перемикається між минулим та сьогоденням, стираючи межі між часовими періодами [6, с.5].

Постмодернізм розширює цю концепцію, пропонуючи просторовізацію часу як спосіб розгляду різних часових моментів одночасно. Цей підхід відображає відмову від традиційної хронології на користь синхронічного зіставлення подій. Джеймсон розглядає постмодернізм як епоху, де час стає вічним теперішнім і тим самим просторовим, подальше пояснюючи переплетіння часу та простору [11, с.6].

Франк, визначаючи просторовізацію у модернізмі, вказує на рух від послідовності до одночасності в літературі. Письменники, такі як Еліот, Паунд, Пруст, та Джойс, змінюють спосіб викладу наративу, пропонуючи його сприймати як зіставлені одночасно події [7, с.10].

Цей перехід до просторовізації часу у модернізмі та постмодернізмі вказує на глибшу зміну у сприйнятті часу та простору в літературі. Постмодерністська література прагне зіставити різні часові моменти, розмиваючи границі між минулим, теперішнім, та майбутнім. Фуко зазначає, що сучасна епоха характеризується одночасністю та зіставленням [24, с.23], що вказує на особливе ставлення до часу в постмодернізмі.

Просторовізація часу в постмодернізмі трансформує сприйняття наративу, запрошуючи читача до більш активної участі у структуруванні розповіді. Ця динаміка відображає зміщення фокусу з лінійного розвитку сюжету до його просторового

розгортання, де події та персонажі з'являються як одночасні елементи ландшафту роману.

Просторовізація часу у постмодернізмі виступає як ключова стратегія, що субвертує традиційну хронологію, підкреслює одночасність різних часових моментів. Цей підхід демонструє відмову від лінійності на користь багатовимірного сприйняття часу, розглядаючи його через призму історіографічного, психологічного та соціального часу. Така динаміка зумовлює фрагментацію та неєдність як в тексті, так і в постмодерністському суспільстві, підкреслюючи значення теперішнього моменту як синтезу всіх часових періодів.

Список використаних джерел

1. Затонский Д. Модернизм и постмодернизм: Мысли об извечном коловращении изящных и неизящных искусств. Харьков: Фолио; М.: ООО “Издательство АСТ”, 2000.
2. Ігаб, Г.. Чим є постмодернізм і чим він стане? Літературний і культурний аспекти // Американська література після середини ХХ століття: Матеріали міжн. конф., Київ, 25–27 трав. 1999 р. К.: Довіра, 2000.
3. Соболев О. Постмодерн і майбутнє філософії. К.: Наукова думка, 1997.
4. Bakhtin, M. M. Michael Holquist, trans. 1981. *The Dialogic Imagination: Four Essays*. Austin: University of Texas Press.
5. Currie, Mark. 2011. *Postmodern Narrative Theory*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
6. Faulkner, William. 1929. *The Sound and The Fury*. New York: W.W. Norton.
7. Frank, Joseph. 1945. “Spatial Form in Modern Literature”. In *The Idea of Spatial Form*, ed. J. Frank. New Brunswick: Rutgers University Press.
8. Harvey, David. 1990. *The Condition of Postmodernity*. Oxford: Blackwell.
9. Hutcheon, L. 1988. *A Poetics of Postmodernism: History, Theory, Fiction*. London: Routledge.
10. Lefebvre, Henry. 1991. *The Production of Space*. Trans. Donald Nicholson-Smith. Oxford: Blackwell.
11. Spencer, Sharon. 1974. *Space, Time, and Structure in the Modern Novel*. New York: New York University Press.

*Рудик Юлія Павлівна
студентка 4 курсу
спеціальності «Середня освіта»*

*Науковий керівник:
доктор філол. наук, професор
Юдін Олександр Анатолійович*

"ПОРТРЕТ ДОРІАНА ГРЕЯ" О. ВАЙЛДА ЯК РОМАН РАННЬОГО МОДЕРНІЗМУ

В "Портреті Доріана Грея" Оскара Вайлда через призму ключових характеристик модернізму можна виявити декілька елементів, які віддзеркалюють модерністські підходи, свідчачи про те, що Вайлд міг виступати як значуща фігура в цьому русі. Зокрема, "Портрет Доріана Грея" досліджує наслідки поставлення під сумнів існуючих соціальних та етичних норм, що є характерною рисою модернізму. Вайлд застосовує цей підхід у своєму романі для критики суспільства та його норм [2, р. 26].

Оскар Вайлд також торкається соціально табуованої теми гомосексуальності, не тільки в "Портреті Доріана Грея", але й в інших творах, що відображає модерністську ідею про необхідність сумнівів, які повинні супроводжувати індивідуальну свідомість. Критика Вайлдом життєвої філософії лорда Генрі, орієнтованої на самозадоволення та гедонізм, яка впливає на Доріана Грея, підкреслює авторський огляд соціального порядку, який прославляє такі погляди, як важливий елемент, що потребує переосмислення [2, р. 28].

Наукова новизна роботи полягає в ретельному та глибокому аналізі приналежності творчості О. Вайлда то течії модернізму. Дослідження фокусується на функціонуванні образної системи та засобів її створення в романі. Цей підхід виводить дослідження на новий рівень, дозволяючи розкрити раніше непроглянуті аспекти та призвести до більш повного розуміння творчості великого письменника в контексті раннього модернізму.

На відміну від романтизму, де значна увага приділяється природі, модерністські письменники, включаючи Вайлда, зосереджуються на індивідах та їх самосвідомості. У "Портреті Доріана Грея" Вайлд прагне розкрити глибшу реальність за межами поверхневого сприйняття, що є однією з ключових занепокоєнь модернізму. Такий підхід відображається через глибоко розроблених головних персонажів та менший акцент на зображенні зовнішньої реальності через мистецтво, особливо в контексті розмов Доріана Грея про його портрет [2, р. 29].

У "Портреті Доріана Грея" Оскара Вайлда виявляється низка модерністських характеристик, які виділяють цей твір і його автора як важливих представників цього літературного руху. Вайлд активно ставить під сумнів соціальні та етичні норми, досліджуючи наслідки такого підходу, що є однією з основних рис модернізму [2, р. 33]. Він не лише займається соціально чутливими темами, як гомосексуальність, але й критикує суспільні погляди на самозадоволення та гедонізм, представлені через персонажа лорда Генрі та його вплив на Доріана Грея [2].

Вайлд переносить акцент з зовнішньої реальності на внутрішній світ персонажів, розкриваючи глибшу сутність через їхні дії, думки та моральний вибір. Портрет Доріана Грея, як і сам персонаж, стає відображенням внутрішніх змін і конфліктів, підкреслюючи ідею самопізнання та пошуку сенсу в житті, яка є важливою для модерністської літератури [2, р. 32]. В романі Оскара Вайлда "Портрет Доріана Грея" виявляється глибока зануреність в модерністські мотиви, що відзначають автора як ключову фігуру у цьому літературному напрямку. Твір розглядає наслідки поставлення під сумнів традиційних моральних та соціальних норм, що є типовим для модернізму. Вайлд критично досліджує суспільство, акцентуючи на темах, таких як гомосексуальність та гедонізм, демонструючи сумніви щодо існуючих усталених переконань [2, р. 29].

"Портрет Доріана Грея" зосереджує увагу на внутрішньому світі персонажів, їхній самосвідомості та моральному виборі, відкидаючи традиційний акцент на зовнішній світ і природу. Цей підхід відображає головні проблематики модернізму, такі як самопізнання та розгляд глибинної сутності за поверхневим сприйняттям [2, р. 33].

Крім того, Вайлд активно використовує символіку та метафору портрета, щоб підкреслити індивідуальні зміни та конфлікти, що стикаються з Доріаном Греєм. Цей елемент служить не лише як відображення внутрішньої динаміки персонажа, але й як критика суспільства, яке цінує зовнішню красу вище моральності та глибини людського досвіду [2, р. 27].

Роман також вивчає тему морального занепаду через персонажів, зокрема через взаємодію між Доріаном Греєм та Базілом Голвордом, де динаміка їхніх взаємовідносин відображає занепад ідентичності та моральності в суспільстві, яке слідує за поверхневими ідеалами [1, р. 64].

Загалом, "Портрет Доріана Грея" може бути оцінений як твір, що глибоко вкорінений у модерністську традицію, зосереджений на внутрішніх конфліктах персонажів, самопізнанні та критиці суспільних норм. Вайлд використовує літературні техніки для дослідження глибоких тем самосвідомості та морального вибору, водночас

кидаючи на критичні моменти, пов'язані з естетикою та етикою, що виходять за межі поверхневого сприйняття краси [1, р. 69-70].

У "Портреті Доріана Грея" Оскара Вайлда виявлено ознаки модернізму, такі як піддавання сумніву існуючих соціальних та етичних норм, критика суспільства через особисту ідентичність та самосвідомість персонажів, а також тема деградації моральних цінностей та індивідуалізму.

Список джерел:

1. Keefe R. Artist and Model in "The Picture of Dorian Gray" // Studies in the Novel. – 1973. – P. 63-70.
2. Manganiello D. Ethics and Aesthetics in "The Picture of Dorian Gray" // The Canadian Journal of Irish Studies. – 1983. – P. 25-33.
3. Wilde Oscar. The Picture of Dorian Gray. – URL: <https://www.gutenberg.org/files/174/174-h/174-h.htm>

*Салко (Чернишук) Анна Валеріївна
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта. Мова і література»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Костюк Олена Миколаївна*

Проблеми закону і свободи у драмі Фрідріха Шиллера «Розбійники»

У сучасному соціально-гуманітарному знанні категорія свободи є однією з найбільш актуалізованих і динамічних. Мислителі різних часів задавали собі питання: що таке свобода? Дану тему намагався для себе розкрити впродовж життя німецький поет і філософ Фрідріх Шиллер.

У народі його прозвали «співцем свободи», адже він не боявся озвучувати свої думки на тему прав і свобод людини та демократії, не дивлячись на терор та політичне пригнічення. Його твори присвячені справжній війні за звільнення від несправедливості в соціумі. Гете писав про письменника: «через всі твори Шиллера проходить ідея свободи».

Б. Б. Шалагінов писав з цього приводу: «Персонаж Шиллера міг належати до будь-яких соціальних верств — бути бюргером, аристократом, селянином, полководцем, принцем, королевою, але незмінним залишалося одне: це духовно сильний, пристрасний характер, що веде трагічну боротьбу з ворожим світом за самого себе. Результат боротьби — здобута свобода. Шиллер намагався ретельно дослідити відтінки людської свободи» [3].

Мета роботи: дослідити проблеми закону і свободи у драмі Ф. Шиллера «Розбійники». **Об'єктом** є текст драми «Розбійники». **Предметом дослідження** є художні прийоми втілення проблем закону та свободи у драмі «Розбійники».

Твір «Розбійники» Шиллер написав, перебуваючи на службі лікарем одного з полків герцога Карла-Євгенія, який був деспотом [1]. «Ми напишемо книгу, яку тиран повинен буде спалити» – сказав він приятелю. Отож, ідея твору була в тому, що душа має право відмовитися від суспільства та його традицій заради високих ідеалів та свобод. Письменник намагався створити ідеального героя, який бореться за свободу та справедливість в своїх особливих умовах.

Герой п'єси Карл Моор – пристрасний юнак, якому все здається низьким та нікчемним у сучасному суспільстві. Він вирішує повернути в реальність доблесть,

честь та хоробрість. Організувавши компанію однодумців-бандитів, він вирішує боротися за свободу та справедливість. Вони переслідують експлуататорів та тиранів, щоб захистити знедолених та бідних.

Але чи означає це насправді поняття свобода? Зовсім скоро герой починає розуміти, що йшов по хибному шляху і не зрозумів істинності закону і свободи. У результаті він визнає, що злими справами світ не виправиш і захищаючи таким чином нещасних людей, він сам перетворювався на одного з тих насильників, від яких захищав інших. Крім того, Карл Моор починає розуміти, що він не зможе поставити зловмисників на «правильний» шлях і навчити їх «правильної поведінки». Таке право може бути тільки у Вищих сил. У кінці драми герой здається закону.

У той же час висвітлюється інша сюжетна лінія – доля брата Карла Франца. Шиллер показує його як безпринципну людину, егоїста, самозакоханого нарциса, якому не знайомі поняття совісті та честі. Все, що цікавить Франца – це задоволення власних потреб. Але в кінці-кінців він не зміг справитися з муками совісті і наклав на себе руки.

Фрідріх Шиллер сюжетними, характерологічними та стилістичними засобами зобразив суперечності між двома братами та між Карлом і законом, щоб розкрити важливу тему: якщо проти насильства боротися насильством, то чи не перетворюєшся ти сам на те зло, з яким борешся? Автор доводить, що розплата неминуча для всіх, хто порушив моральні та етичні принципи, поступив несправедливо. Письменник підняв питання про складність і суперечливість права кожної людини на протест, свободу і самозахист та безпеку будь-якої насильницької боротьби за свободу.

Список використаних джерел

1. Пронін, В. Шиллер Йоганн Крістоф Фрідріх / В. Пронін // Зарубіжні письменники : енцикл. довід. / за ред. Н. Михальської та Б. Щавурського ; худож. В. Басалига. — Тернопіль, 2006. — Т. 2. — С. 783-787.
 2. Шалагінов Б. Б. Німецька література Х-ХVIII сторіч / Борис Шалагінов // Вікно в світ. - 1999. - № 1. - С. 8-89.
 3. Шалагінов Б. Б. До 250-річчя з дня народження Йоганна-Фрідріха Шіллера. Всесвіт, 2009. URL: <https://www.vsesvit-journal.com/old/content/view/667/41/>
 4. Шахова, К. Фрідріх Шіллер / К. Шахова // Шіллер Ф. Лірика. Драма. — Харків, 2004. — С. 3-20.
- Шиллер Фрідріх. Розбійники// Шіллер Ф. Лірика.

*Салюк Ліза Іванівна
студентка 4 курсу
спеціальності "035. Філологія"*

*Науковий керівник:
доктор філол. наук, професор Тетяна Анатоліївна Пахарєва*

Роль описових, уточнювальних та характерологічних деталей у формуванні атмосфери в романі «Портрет Доріана Грея» Оскара Вайлда

К. Рейс визначає художню деталь як малий, але значущий елемент, який допомагає розкрити персонажів, створити атмосферу та поглибити смислові відтінки твору. Вона включає в себе конкретні описи предметів, дій, зовнішності чи внутрішнього стану персонажів. Ці деталі допомагають читачам краще уявити ситуацію, переживання героїв та їхнє середовище [4, с. 163]. Без художніх деталей текст може втратити свою виразність і глибину. Вони є ключовими для формування повного образу персонажа і передачі його індивідуальності.

Художня деталь розглядається як важливий аспект текстової структури, що має вирішальне значення для формування повного образу або враження в читача. Згідно з цією концепцією, художня деталь виступає як мінімальний комунікативно значущий елемент, спроможний передати зовнішні ознаки об'єкта або явища, а також спричиняти уявлення про цілісну картину, що міститься в тексті. Вона відіграє ключову роль у створенні образів і вражень, що структуруються в процесі сприйняття літературного твору [3, с. 11].

Художня деталь, як стверджує дослідниця А. П. Козловцева, відображає особливість авторського стилю О. Вайлда через створення своєрідного мікрообразу, який є необхідним елементом утворення художнього цілого [1, с. 52]. Деталі в художньому тексті можуть бути різноманітними за своїми функціями та способами використання. Образотворчі деталі допомагають читачеві уявити живий образ, надаючи тексту індивідуальність та виразність. Уточнюючі деталі роблять сюжет більш вірогідним, додаючи реалістичності й вірності зображеному. А характерологічні деталі допомагають фіксувати особливості персонажів, роблячи їх більш живими та реалістичними [2, с. 647].

У романі «Портрет Доріана Грея» Оскара Вайлда описові, уточнюючі та характерологічні деталі грають ключову роль у формуванні атмосфери та розкритті внутрішнього світу персонажів.

Пейзажні описи, які розташовані в різних частинах роману, не лише допомагають створити зовнішній образ оточуючого світу, але й відображають емоційний стан головного героя, Доріана Грея. Наприклад, коли лорд Генрі описує небо: «*How horribly unjust of you!*», він говорить: «*The little clouds... were drifting across the hollowed turquoise of the summer sky*» [5, с. 15]. Ці описи не лише створюють образність та естетичність, а й відображають внутрішній стан героїв, які спостерігають за цими пейзажами.

У романі також зустрічаються описові деталі, що створюють образність та естетичність тексту. Наприклад, коли описуються зміни у небі: «*The darkness lifted, and, flushed with faint fires, the sky hollowed itself into a perfect pearl*» [5, с. 104], це передає відчуття зміни атмосфери та емоційний стан героя.

Уточнюючі деталі допомагають поглибити реалізм сюжету та образів персонажів. Наприклад, коли Доріан Грей розглядає своє відображення у дзеркалі, важливою уточнюючою деталлю є його внутрішні монологи: «*It is a miracle that such beauty can exist!*» [5, с. 42]. Ця деталь показує його внутрішні почуття та реакцію на власну красу, що робить його образ більш комплексним. Крім того, коли йдеться про реакцію Доріана на відображення у дзеркалі: «*This beauty should last forever, this moment should freeze, and I will always remain young and beautiful*» [5, с. 42], відображається його внутрішній стан і мотивація.

Характерологічні деталі розкривають внутрішній світ персонажів та їхні психологічні аспекти. Наприклад, коли Доріан розмірковує про свої почуття: «*He felt that if he brooded on what he had gone through he would sicken or grow mad*» [5, с. 180], ця деталь показує його внутрішню боротьбу та реакцію на минулі події, що допомагає розкрити його характер.

Сцена, де Доріан стоїть перед своїм портретом, дозволяє читачеві зануритися у внутрішній світ персонажа і відчутти його внутрішні почуття та роздуми.

У фразі: «*This drop of scarlet here is probably my thirst for adventure. And this spot of darkness is an expression of my deepest emotional concerns*» [5, с. 35], розглядає червону краплину як символ своєї жаги до пригод, а темну пляму – як вираження його найглибших емоційних переживань. Цей момент допомагає герою зрозуміти, що портрет не лише відтворює його зовнішній вигляд, а й стає віддзеркаленням його внутрішнього світу, його бажань, страхів і гріхів. Це дає йому можливість краще зрозуміти себе та прийти до важливих висновків про природу мистецтва і людської ідентичності.

Отже, у романі «Портрет Доріана Грея» Оскара Вайльда образів, уточнюючі та характерологічні деталі відіграють важливу роль у формуванні атмосфери та розкритті внутрішнього світу персонажів. Художні деталі є ключовими елементами тексту, які допомагають розкрити персонажів, створити образи та передати атмосферу твору.

Кожен тип деталі відіграє свою унікальну роль: образотворчі деталі допомагають читачеві уявити живий образ та надають тексту індивідуальність; уточнюючі деталі роблять сюжет більш реалістичним та вірогідним, додаючи деталізації зображеному; характерологічні деталі фіксують особливості персонажів, роблячи їхні образи більш живими та реалістичними.

Завдяки цим деталям читач може краще зрозуміти і відчувати емоційний стан персонажів, атмосферу оточуючого світу та відчувати глибину твору. Разом вони створюють повний образ роману, сприяючи його багатогранності та глибині. Таким чином, художні деталі виступають важливими будівельними блоками літературного твору, що допомагають читачеві поглибити своє розуміння та сприйняття тексту.

Список використаних джерел

1. Козловцева А. П. Парадокси у творах Оскара Уайльда та специфіка їх відтворення в українськомовних перекладах. Київ, 2019. 108 с.
2. Пасечник О. В. Основні підходи щодо класифікації художньої деталі. Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчяпроголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України) : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ.конф. (м. Одеса, 21 трав. 2021 р.). Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 1. С. 646-648.
3. Яцюк Є. Л. Художня деталь та її особливості у німецькомовних та англійськомовних романах першої половини ХХ століття (на матеріалі роману Ф.С. Фіцджеральда «Великий Гетсбі» та роману Т. Манна «Будденброки»). Вінниця, 2022. 98 с.
4. Reiss K. Type, kind and individuality of text: Decision making in translation. *The translation studies reader*. 2000. P. 160-171.
5. Wilde O. The Picture of Dorian Gray. URL: <https://ia601600.us.archive.org/2/items/pictureofdoriang00wildiala/pictureofdoriang00wildiala.pdf>

Сарахман Ксенія Ігорівна
студентка 2V курсу
спеціальності «014. Сердня освіта. Мова і література»

Науковий керівник:
канд. філол. наук., доцент
Семененко Галина Миколаївна

Формування іншомовної лінгвосоціокультурної компетентності засобами креолізованих текстів учнів старшої школи

У процесі пошуку нових засобів виразності людина створює нові різноманітні форми образотворчого оповідання, прикладом яких є креолізовані тексти. У сучасній міжкультурній комунікації постійно зростає роль креолізованих текстів, де іконічні засоби разом з вербальними відтворюють картину світу, шкалу цінностей, естетичні ідеали нації. Креолізовані тексти набувають усе більшого поширення в сучасній комунікації і є одним з найбільш успішних її засобів. У наукових виданнях дедалі більше з'являються дослідження, де об'єктом вивчення є не традиційний текст, а текст, орієнтований на використання різних платформ семіотичних систем. Варто зазначити, що науковці ще не виробили загального терміна на позначення таких текстів. Українські та зарубіжні дослідники найчастіше використовують у своїх наукових розвідках такі термінологічні номінації: креолізований текст, ізовербальний, гетерогенний (негомогенний) текст, полікодовий текст тощо.

Питання формування іншомовної лінгвосоціокультурної компетентності досить ґрунтовно досліджується в наукових працях науковців Н.В. Сем'ян, І.П. Білянської, В.Е. Краснопольський, А.О. Шинкаренко та інші [1]. У коло наукових пошуків семіотично ускладненого, відеовербального, складного, полікодового, креолізованого тексту входять роботи О. Анісімової, В. Березіна, Н. Валгіної, О. Каменської, О. Пойманової та інші [2]. Проте, обрана нами тема не стала об'єктом цілеспрямованого, цілісного, всебічного та вичерпного аналізу вчених, саме тому актуальність її дослідження зумовлена недостатнім висвітленням питання практичного використання креолізованих текстів з метою подальшого сприяння ефективному навчанню мови та культурного розвитку учнів, а також їх безпосереднього впливу на формування їхньої лінгвосоціокультурної компетентності.

Метою дослідження є обґрунтування ефективності застосування засобів креолізованих текстів з метою формування іншомовної лінгвосоціокультурної компетентності учнів старшої школи.

Вчені зазначають, що інформація, яка міститься безпосередньо у текстовому повідомленні, засвоюється лише на 7 %, голосові характеристики сприяють засвоєнню 38 % інформації, у той же час, коли наявність візуального образу помітно підвищує сприйняття – до 55 %. Проведені дослідження свідчать про те, що інформація, яка

передається вербальним та невербальним засобами сприймається адресатом по-різному: якщо вербально представлена інформація впливає на свідомість індивіда раціональним шляхом, то використання різноманітних паралінгвістичних засобів автоматично переводить сприйняття на підсвідомий рівень. Така інформація може міститися у креолізованих текстах.

Сьогодні існує широкий спектр підходів до визначення креолізованих текстів. Втім, більшість дослідників погоджуються, що креолізований текст – це текст, який містить елементи різних семіотичних систем, зокрема, словесні та візуальні складові [3]. Іншими словами, це тексти, в яких спостерігається взаємодія між словесним та візуальним змістом. Тобто, креолізовані тексти – це складне текстове утворення, що поєднує вербальні та невербальні елементи. Разом вони впливають на читача, створюючи комплекс образів, які супроводжують зміст прочитаного. Роль креолізованих текстів нестримно зростає у міру «ескалації зображення», яка знаменує собою якісно новий процес розвитку мовної комунікації, що відповідає потребам сучасного суспільства.

Головними завданнями креолізованих текстів є:

- Розвивати самостійність і критичне мислення учнів
- Спонукаати учнів до читання, зацікавити книгою
- Розвивати креативні здібності учнів
- Підвищити пізнавальний інтерес учнів до предмета
 - Розвивати навички самостійної пошукової та дослідницької діяльності учнів
- Розвивати партнерські стосунки «учитель-учень».

Світ креолізованих текстів надзвичайно різноманітний; він охоплює газетно-публіцистичні, науково-технічні, рекламні тексти, тексти-інструкції, ілюстровані художні тексти, плакати, афіші, комікси, карикатури тощо. Вони присутні практично в усіх сферах життя і є як засобом комунікації, так і носієм культури того чи іншого народу, його традицій, звичаїв, цінностей, історії та інших аспектів культури, що пов'язані з мовою, віддзеркалюючи світогляд, цінності, естетичні ідеали, вивчення яких у сукупності являє собою лінгвосоціокультурний аспект опанування іноземної мови. З цієї позиції розуміння креолізованих текстів пов'язане з володінням студентами лінгвосоціокультурної компетентності, що визначається як набір знань, умінь і навичок, що дозволяють особі ефективно спілкуватися в мовній спільноті, враховуючи соціальні, культурні та історичні контексти. Ця компетентність охоплює розуміння та застосування правил мовленнєвого етикету, норм мовної поведінки, а також вміння адаптувати мовну поведінку до різних комунікативних ситуацій та аудиторій. Вивчення лінгвосоціокультурної компетентності включає аналіз культурних особливостей, соціальних норм, стереотипів, мовних виразів та ідіом, що використовуються в певній мовній спільноті. Також важливим аспектом є розвиток умінь критичного мислення та відкриття до різноманітності культурних підходів до мови та спілкування. Отже, вищенаведене дозволяє виокремити у складі лінгвосоціокультурної компетенції такі компоненти, які спільно формують здатність особи до ефективного спілкування в мовній спільноті з урахуванням соціокультурних норм та контексту:

1. Мовна компетентність – розуміння мовної системи, граматики, лексики, фонетики та синтаксису мови.

2. Соціолінгвістична компетентність – розуміння соціальних аспектів мови, таких як мовленнєва ввічливість, рівні мовлення, мовленнєва поведінка в різних соціальних контекстах.

3. Культурна компетентність – знання та розуміння культурних особливостей мовної спільноти, включаючи традиції, цінності, звичаї, історію, культурні вирази та ідіоми.

4. Інтеркультурна компетентність – здатність ефективно спілкуватися та взаємодіяти з представниками інших культур, розуміти та поважати їхні погляди та цінності.

5. Мовленнєва стратегія – здатність використовувати різні стратегії спілкування для досягнення мовних та комунікативних цілей в конкретних ситуаціях.

6. Стереотипи та культурні уявлення – розуміння впливу стереотипів та культурних уявлень на сприйняття та використання мови.

7. Емпатія та толерантність – здатність сприймати та розуміти інші точки зору, відчувати емоції та переживати погляди інших людей без попереднього осуду.

Формування лінгвосоціокультурної компетентності засобами креолізованих текстів на занятті з іноземної мови сприяє набуттю культурного та контекстуального розуміння, міжкультурної чутливості, комунікативних навичок та творчого мислення. Отже, використання креолізованих текстів на заняттях з іноземної мови може значно збагатити навчальний процес та сприяти формуванню комплексної лінгвосоціокультурної компетентності учнів.

Список використаних джерел

1. Краснопольський В.Е. Формування лінгвосоціокультурної компетентності під час вивчення іноземної мови з використанням вебтехнологій: Закарпатські філологічні студії. Випуск 13. – Том 2. – С. 100-104.

2. Завадська О.В. Феномен креолізованого тексту: актуальна проблема сучасних лінгвістичних досліджень: Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. – 2016. – Вип. 43, С. 163-169.

3. Ципіна Д. С. Формування лінгвокультурної компетентності засобами креолізованих текстів на занятті з іноземної мови / Д. С. Ципіна // Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького держ. педаг-го ун-ту ім. І. Франка / [редактори-упорядники М. Пантук, А. Душний, І. Зимомря]. – Дрогобич: «Гельветика», 2021. – Вип. 41. – Т. 3. – С. 256 – 261.

*Самойлюк Маргарита Сергіївна
студентка III курсу
спеціальності «Українська мова та література, англійська мова»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Блинова Ірина Анатоліївна*

Переносні значення колірних епітетів як основного тропу сучасної англомовної поезії

Колірний епітет із переносним значенням – це такий, що використовується в контексті, відмінному від його прямого, буквального значення, зазвичай для передачі абстрактних або метафоричних концепцій. Кольори можуть самостійно функціонувати з переносним значенням, а можуть бути в складі ідіоми. Ідіоми – це сталі вирази, які мають переносне значення.

В англійській мові, як і в багатьох інших мовах, є ідіоми з компонентом на позначення кольору. Такі ідіоми створюються за допомогою сполучення кольорів з іншими словами або виразами, що змінюють їхнє первинне значення: вони набувають нових сенсів у зв'язку з культурним або лінгвістичним контекстами. Такі усталені вирази надають мовленню образності та виразності, допомагають виражати складні ідеї або почуття шляхом використання кольорових асоціацій. Їх використовують у різних мовленнєвих ситуаціях – від художньої літератури до повсякденного спілкування, і вони є важливою складовою культурного та мовного багатства мови.

Ідіоми з кольорами вживаються в переносному значенні для вираження різних емоцій, станів, властивостей та характеристик. Такі вирази мають своє походження з реальних спостережень над кольорами та їх асоціаціями у людей. В якості прикладу наведемо словосполучення “red tape” (звідси *red-tapish, red-tapist*). Асоціація з червоним кольором виникла тому, що червоною тасьмою прошивають документи в англійських державних установах, проте сама ідіома має значення – *бюрократизм*, отже червоний колір набуває переносного значення [1].

Орліківський Д. Ю. зазначив, що класифікувати ідіоми можна за трьома тематичними групами. До першої входять ті, “що описують людину, її моральні якості, зовнішній вигляд, фізичний склад, дії та стани”. Наприклад, при описі зовнішності можна використати фразу “(as) white as snow”, якщо прагнете вказати на те, що людина *бліда як сніг*. Якщо хтось має сердитий вигляд, то для цього підходить вираз “to look black”. Ідіома “in the pink of health” має значення – *перебувати в чудовому стані*, коли

говорять про здоров'я. Також до першої групи належать такі фразеологізми як “to prove that black is white” – *видавати чорне за біле*; “to disappear into the blue” – *зникнути безслідно*; “red blood (звідси *red-blooded*)” – *фізична сила, мужність, сміливість*; “blue blood” – *аристократичне походження, блакитна кров* тощо [1].

До другої групи належать ідіоми, що стосуються опису природи та тварин, як-от: “green winter” – *м'яка білосніжна зима*; “black frost” – *морози без інію та снігу*; “white frost” – *іній*; “rain cats and dogs” – *лити як з відра*; “black sheep” – *біла ворона*; “eat like a horse” – *бути голодним як вовк* тощо [1].

Ідіоми, що стосуються духовної та матеріальної культури належать до третьої групи. Наприклад, “roll out the red carpet” – *надати урочистий прийом, зустрічати хлібом-сіллю*. Також сюди зараховуємо й вирази, пов'язані з кулінарією, як-от: “red meat” – *червоне м'ясо* (яловичина, баранина тощо); “white meat” – *біле м'ясо* (свинина, телятина, курятина тощо) [1].

Отже, проаналізувавши три групи ідіом з компонентом на позначення кольору, можемо зробити висновок, що ними послуговуються чи не в усіх сферах нашого життя.

У цій розвідці досліджено колірні епітети, вжиті в сучасній англійській поезії в переносному значенні. Пол Брукс (Paul Brookes) використав колір “green” у назві вірша “**Green** Man Lie Within” та першому рядку поезії – “all along the maypole the **green** mans face appears” [3]. В обох випадках цей колірний епітет має переносне значення. Фраза “**Green** Man” має значення особи, яка є новачком у певній сфері, не має відповідного досвіду, знань та навичок.

У вірші “Fragor Magnus” переносне значення має золотий колір (**golden**):

“Having nothing to offer the Muse,
no sacrifice or rose red as blood,
no **golden** apple or flaming torch.
the room was quiet, as if full of thought.
silence hovering at the edge of time” [2].

Золоте яблуко символізує багатство, розкіш, цінні речі. Ліричний герой хотів би запропонувати такі дарунки Музі в обмін на натхнення, проте подібних речей у нього немає.

Елісон Муджати (Alison Mujati) назвав один з віршів ідіомою “**Black Sheep**”, що одразу дає розуміння сенсу твору – *вирізнення серед інших, відмінність від більшості*. Автор говорить про те, як складно виділятися серед великого натовпу, адже люди починають критикувати, ображати, а це не кожен може витримати. Є люди, здатні до протидії, а є ті, хто здаються. У кінці вірша автор пише про себе:

“I’m a sheep
This color gives a bad tag.
I fear as the rest
I bleat like my flock” [4].

Отже, використання колірних епітетів у переносному значенні допомагає письменникам створювати образність та емоційну насиченість тексту, поглиблює його зміст і виразність, а також сприяє створенню атмосфери та передачі психологічних станів персонажів.

Список використаних джерел

1. Орліківський Д. Ю. Класифікація Англійських фразеологізмів з компонентом позначення кольору. *Мова, освіта, наука в контексті міжкультурної комунікації: матеріали I Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції* (м. Тернопіль, 11 грудня 2020 р.) / За ред. Задорожної І. П. Тернопіль: ТНПУ, 2020. С. 107–108.
2. Brookes P. Frigor Magnus. URL: <https://www.poemhunter.com/poem/frigor-magnus/>
3. Brookes P. Green Man Lie Within. URL: <https://www.poemhunter.com/poem/green-man-lie-within/>
4. Mujati A. Black Sheep. URL: <https://www.poemhunter.com/poem/black-sheep-25/>

*Серіндаг Таїсія Казімівна
студентка IV курсу
спеціальності «014. Сердня освіта. Мова і література»*

*Науковий керівник:
Канд.пед.наук, доцент
Вітченко Анастасія Юхимівна*

Використання відеофрагментів як засобу вдосконалення комунікативної компетентності в аудіюванні учнів початкового етапу навчання

Ключові слова: *комунікативна компетентність, аудіювання, методи роботи з відео.*

Сутність проблеми: Дослідження показують, що використання відеофрагментів на заняттях з іноземної мови сприяє покращенню пам'яті та уваги учнів. Це забезпечується завдяки візуальній та аудіальній інформації, що водночас надходить до учнів, дозволяючи їм краще запам'ятовувати та усвідомлювати навчальний матеріал.

Однак, незважаючи на високу ефективність використання відеоматеріалів, існують певні виклики, з якими можуть зіткнутися вчителі. Наприклад, важливим є вибір відповідних відеофрагментів, що відповідають рівню знань та інтересам учнів, а також необхідність адаптації відеоматеріалів до конкретних навчальних цілей. Крім того, значущим аспектом є інтеграція відео у загальну навчальну програму, так щоб це не було лише розвагою, а ефективним засобом навчання.

Мета роботи: дослідити особливості застосування та довести ефективність використання відеофрагментів на уроках англійської мови.

Завдання роботи – визначити особливості використання відеофрагментів на уроках англійської мови, розглянути етапи роботи з даною технологією, а також довести необхідність використання відеоматеріалів під час вивчення іноземної мови та їх позитивний вплив на формування іншомовної комунікативної компетентності.

Вчені, які працювали з цим питанням: Бігич О.Б., Ніколаєва С. Ю., Верисокін Ю.І., та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Використання відео контенту в освітньому процесі, зокрема в навчанні іноземних мов, корениться в одному з найстаріших педагогічних принципів - принципу візуалізації. Візуально представлена інформація сприймається легше та ефективніше. Відео може бути особливо корисним у різних ситуаціях, наприклад, для демонстрації повного мовного контексту; вивчення міміки та жестів як частини комунікативного процесу; розвитку навичок аудіювання у натуральному середовищі; створення рольових ігор чи ситуацій для обговорення; вдосконалення навичок опису, переказу та розширення словникового запасу; стимулювання обговорення та дискусій. Використання відео у навчальному процесі сприяє розвитку комунікативних навичок, збагаченню словникового запасу, покращенню сприйняття на слух, розуміння розмовної мови, вимови, підвищенню якості знань, мотивації та знайомству з культурою іншомовних країн.

Існує кілька методів, що застосовуються під час роботи з відео, ефективність яких залежить від їх правильного застосування у відеоуроках.

1. Перегляд відео без звуку (так званий "тихий перегляд") може використовуватися для активізації мовленнєвої активності під час обговорення відео, а також для зосередження уваги на сказаному, використовуючи для цього різні завдання.

2. Прослуховування відео без візуального супроводу дозволяє студентам формувати припущення про дію, місце розгортання подій та персонажів, виходячи лише з аудіо.

3. Контроль за допомогою паузи відео (з звуком або без нього) передбачає паузи перед кожною реплікою, під час яких студенти намагаються передбачити, що буде сказано далі.

4. Перегляд відео з включеним звуком та зображенням для перевірки розуміння почутого та побаченого. Студентам дають список запитань перед переглядом, на які їм потрібно відповісти.

5. Переплутані фрагменти відео (jumbling sequences), де студенти дивляться частини відео і намагаються зрозуміти, що відбувалося у кожному фрагменті, а потім впорядковують їх.

6. Розділення групи на дві підгрупи (split viewing), де одні студенти дивляться відео без звуку, інші слухають без зображення. Потім вони виконують різноманітні завдання на заповнення прогалин у змісті сюжету.

Згідно з сучасними підходами до викладання іноземних мов, виявляється тенденція до зменшення часу, відведеного на перегляд відео. Короткі відеофрагменти, тривалістю від 30 секунд до 10 хвилин, вважаються більш ефективними, при цьому вважається, що 4-5 хвилин відео можуть забезпечити достатньо матеріалу для глибокого розуміння та активної роботи протягом уроку. Це обумовлено високою інформаційною щільністю відеоматеріалів, що робить короткі фрагменти більш підходящими для інтенсивного аналізу, ніж довгі епізоди для поверхневого перегляду.

Висновки. Отже, використання відеоматеріалів на уроках іноземної мови позитивно впливає на вдосконалення комунікативної компетентності в аудіюванні. За допомогою них учні готуються до реальних ситуацій міжкультурного іншомовного спілкування. На даний момент близько половини викладачів ІМ не користуються відеоматеріалами на своїх уроках належним чином, тож необхідно поширювати інформацію про важливість даного навчального інструменту для вивчення іноземної мови.

Список використаних джерел

1. Бігич О. Б. Як зрозуміти співрозмовника? / О. Б. Бігич, Г. Е. Борецька, С. Ю. Ніколаєва та ін. // Готуймося до Євро – 2012.: Спілкуймося англійською!: [навч. посібник]. – Київ: Ленвіт, 2012. – С. 36-46.
2. Близнюк О.І. Відео у навчанні іноземних мов. Іноземні мови. Київ: Ленвіт, 1996. № 3. С. 22
3. Верисокін Ю.І. Відео фільм як засіб підвищення мотивації учнів. *Іноземна мова в школі*. 2003. № 5–6. С. 31–34.

*Сіроштан Наталія Дмитрівна
студентка IV курсу
спеціальності «035 Філологія»*

*Науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент
Давидюк Людмила Володимирівна*

Творчі завдання на уроках зарубіжної літератури в 9 класі на прикладі роману Дж. Остін «Гордість і упередження»

Сутність проблеми. У сучасному освітньому середовищі акцент на розвиток творчого мислення та критичного підходу до вивчення літератури стає дедалі більш важливим завданням. Українські школярі, зокрема у 9 класі, зустрічаються з творами світової літератури, які не лише розкривають інші епохи та культури, але й стають інструментом формування світосприйняття учнів. Одним із творів, що освітлює різноманітні аспекти людських взаємин та суспільства, є роман Джейн Остін «Гордість і упередження». Дві методиці викладання зарубіжної літератури тему розвитку творчого мислення учнів висвітлювали Борківська О.П., Войтенко О.В., Дем'яненко О.О., Клименко Ж.В., Ніколенко О.М., Шарова В.І. та ін.

Актуальність обраної теми зумовлена потребою вдосконалення методик вивчення зарубіжної літератури, а також необхідністю стимулювання творчого потенціалу учнів. У контексті розширення можливостей для самовираження та розвитку аналітичних навичок учнів, творчі завдання на уроках літератури виявляються ключовим інструментом. Вивчення роману «Гордість і упередження» Джейн Остін стає не лише навчальним завданням, а й засобом формування творчого мислення, аналітичних умінь та літературної компетентності учнів.

Виклад основного матеріалу. В даний час метою педагогічного процесу можна визнати розвиток творчої особистості, самостійної у пізнавальній та практичній діяльності, вільної у виборі професійної, суспільної та сімейної кар'єри, вихованої на ідеалах моральності. Традиційна організація освітнього процесу орієнтована на передачу готових знань і слабо забезпечує становлення особистості, успішної у професійній сфері такої, що вмilo взаємодіє з іншими людьми. З іншого боку, розвиток нових соціально економічних відносин у суспільстві призвів до необхідності набуття та розвитку творчих якостей особистості, оскільки однією з найважливіших умов професійної кар'єри виступає саме критерій креативності й творчості.

Творче мислення – це здатність генерувати нові ідеї, рішення та концепції, які не пов'язані із вже існуючими стандартами чи шаблонами. Це процес, що включає в себе оригінальність, гнучкість та високий рівень самовираження. Людина з творчим мисленням може дивитися на проблеми чи завдання з нетрадиційних ракурсів, знаходити нестандартні шляхи до розв'язання проблеми та доповнювати існуючі ідеї новими, інноваційними підходами [1, с. 17]. Творче мислення часто виявляється у здатності до асоціацій, винаходженні або вдосконаленні концепцій, а також у здатності до експерименту та ризику у пошуку нових рішень [3, с. 46].

Творче мислення відіграє ключову роль у розумінні та аналізі літературних творів, оскільки воно відкриває для читача можливість сприймати твори як складні ментальні конструкції, які вражають не лише своєю сюжетною лінією, але й глибиною психології персонажів, майстерністю мовленнєвих прийомів та моральною сутністю.

О. Дем'яненко наголошує, що враховуючи історичні, соціокультурні та авторські витоки, читач може відчутти глибину і значущість того чи іншого твору. Творче мислення в цьому випадку допомагає сприймати твір не лише як сукупність слів, але як втілення ідей, поглядів та емоцій свого часу. А вміння генерувати

оригінальні ідеї та враження розширює можливості читача висловлювати свої власні переконання та реакції на прочитане. Такий підхід до аналізу стимулює активну взаємодію з текстом та розвиває критичне мислення. Читач, що застосовує творчий підхід, може розглядати літературний твір як відкритий для тлумачень, де кожен образ, епізод чи репліка може мати кілька значень. Це розширює сферу інтерпретацій та дозволяє знаходити нові сенси в творах [2, с. 50].

Творчі завдання впливають на навчання та розвиток учнів у різних аспектах. Вони стимулюють творчий вираз, розвивають критичне мислення, розширюють кругозір та культурну компетентність, а також сприяють формуванню навичок спілкування та обміну ідеями серед учнів.

Наприклад, на уроках зарубіжної літератури в 9 класі до роману Джейн Остін «Гордість і упередження» можна запропонувати такі завдання:

1. Учні обирають ключові епізоди роману і створюють ілюстрації або мультимедійні презентації, які відображають їхнє тлумачення та уявлення про події, персонажів та атмосферу твору.

2. Учні пишуть листи від імені різних персонажів роману, виражаючи їхні думки, почуття та переживання стосовно подій та інших персонажів.

3. Учні досліджують теми та проблеми, порушені в романі, та аналізують їхню актуальність у сучасному світі, роблять паралелі зі своїм досвідом та сучасними суспільними реаліями.

4. Учні вигадують та записують альтернативне закінчення роману, змінюючи хід подій або долі персонажів твору, і обговорюють можливі наслідки таких змін.

Використання різних форм творчих завдань, таких як листування персонажів, модернізація сценарію та створення альтернативного фіналу, забезпечує різнобічний підхід до вивчення роману, підтримуючи індивідуальний розвиток кожного учня.

Висновок. Творчі завдання сприяють глибшому розумінню тексту, підвищують активність учнів та стимулюють їхню творчість. Застосування такого підходу не лише допомагає усвідомленню цінності літературних творів, але й готує учнів до самостійного мислення та висловлення своїх ідей. Їх використання є важливим компонентом розвитку культури читання, розширення кругозору та формування особистісного відношення до світу літератури у учнів.

Список використаних джерел

1. Борківська О.П. Візуалізація навчального матеріалу як засіб розвитку логічного та творчого мислення учнів. *Зарубіжна література*. 2005. №8. С. 15-18.
2. Організація творчої діяльності школярів у процесі вивчення зарубіжної літератури: методичні рекомендації. Біла Церква, 2007. 98 с.
3. Психологія творчості: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 156 с.
4. Сафарян С. Творчість можна не тільки розвивати, а й навчатися їй. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2008. № 2. С. 12-15.

*Смяцька Вікторія Олегівна,
студентка V курсу
спеціальності 014. «Середня освіта. Мова і література»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Ісаєва Олена Олександрівна*

Формування уявлень учнів основної школи про роль перекладу під час вивчення новели «Павутинка» Рюноске Акутаґави

Нагальним завданням сучасної шкільної літературної освіти є творення уявлень про історію та менталітет народу через призму літератури, зокрема японську. Перекладачів заслужено вважають амбасадорами культури, які відкривають світу таємниці певного народу. Своєрідною характеристикою предмету «Зарубіжна література» є той фактор, що вивчається не протекст, а метатекст [4].

Блискучим представником японської прози ХХ століття є майстер новели **Рюноске Акутаґава**. У новелі «Павутинка» автор за допомогою простого та елегантного художнього стилю зображує сутність людської природи, її темні сторони. Найменші деталі новели демонструють по-справжньому японське світосприйняття [8].

У навчальній програмі курсу «Зарубіжна література» рівня стандарту пропонується вивчення зазначеного твору Акутаґави в 7 класі [1]. Після аналізу ґрунтовних напрацювань з вікової психології та методики викладання літератури варто зазначити, що вивчення новели «Павутинка» в основній школі є виправданим потребами учнів цього віку, які в цей період часто переживають кризу ідентичності у спробах зрозуміти себе. Проте риси японського устрою є не тільки оздобою тексту, а й проблемними моментами для трактування, без досконалого перекладу носій іншої культури не може збагнути всю глибину японського тексту, що зумовлює необхідність методичного вирішення зазначеної проблеми.

Українські дослідники **Ю. Калюжна** [2], **Ж. Клименко** [4], **Т. Тарасенко** [7] та ін. пропонували підходи до вивчення творів із врахуванням особливостей перекладу. Однак автори не подають методичних рекомендацій для проведення уроку за новелою «Павутинка» із використанням роботи з перекладом, особливо національно забарвленою лексикою. Недостатність методичного вирішення окресленої проблеми обумовлює потребу даного дослідження.

Під час перекладу перекладач часто зіштовхується із лексичними одиницями, які не мають однослівних еквівалентів. Такі лексеми прийнято вважати «національно маркованими поняттями». До них належать: безеквівалентна лексика, реалії, лакуни та екзотизми [5]. *Безеквівалентна лексика* є найкращим зразком носія однієї культури по відношенню до іншої. Учені трактують безеквівалентну лексику, як таку, яка не має доречних еквівалентів в іншій мові з певних причин [6]. Беззаперечним прикладом безеквівалентної лексики є імена, на кшталт імені автора новели (芥川龍之介), або імені головного героя – Кандата (犍陀多) та Будди (仏陀) [9]. Японські імена несуть багато значень. Одним із видів роботи з іменами, яку можна запропонувати учням, це укладання хмаринки слів. Учні можуть використати мережу Інтернет та знайти значення імені самостійно, а потім уже обговорити на уроці, або вчитель запропонує школярам для обговорення уже заздалегідь підібрані значення для трактування.

Компонентом безеквівалентної лексики прийнято вважати *реалії*. Позначення культурного та історичного періоду конкретної держави здійснюється за допомогою *слів-реалій*. Дослідники чимало вкладають у трактування поняття реалії: звичаї, традиції, культурні події та імена знакових для культури людей. Доречним можна вважати пояснення: «слова, що визначають предмети, поняття та ситуації, не існуючі у практичному досвіді людей, які розмовляють іноземною мовою»[6]. У новелі «Павутинка» реаліями є образ Будди, лотос, Сандзунокава, Шпиляста гора та криваве озеро. На етапі підготовки до сприйняття художнього твору демонстрація плакату із цими поняттями є вдалим рішенням, яка представлена у формі певного японського впізнаваного символу, наприклад, такого як японський храм. На верхньому поверсі храму розташовується Будда, далі – лотос, а внизу – Сандзунокава, Шпиляста гора та криваве озеро. Із використанням плакату можна провести бесіду на основі таких запитань: «Які елементи твору ви бачите?», «Чи можете уявити новелу без них?», «Чому вони розташовані саме у такій послідовності? Поясніть свою думку».

Лакунарність прослідковується у багатьох мовах. Вважаємо, що доречно говорити про відсутність не одного слова, а також про словосполучення чи фразеологічної єдності [7]. Помітним «пропуском» є описи зовнішності головних героїв. Під час аналізу художнього твору або в якості творчої роботи учнів доречно запропонувати їм написати або намалювати зовнішність Будди та Кандати.

Останнім, але не менш цікавим елементом, який заслуговує чималої уваги, є екзотизми у художньому творі. Література далекої східної японської мови наповнена екзотизмами, які прийнято вважати словами або сталими словосполученнями, які допомагають створити риси місцевого колориту у художньому творі [3]. Перед прочитанням новели корисно провести словникову роботу із екзотизмами (*Сандзунокава, Шпиляста гора*) та за допомогою інтерактивної дошки поєднати слово та його значення.

Отже, під час роботи із новелою Рюноске Акутаґави «Павутинка» необхідно приділити увагу ролі перекладу. Розуміння особливих «національно маркованих» лексем допоможе учням зануритися у культуру далекої Японії. Урахування вікових особливостей підлітків та використання різних методичних прийомів дозволить вирішити ці питання.

Список використаних джерел

1. Зарубіжна література. 6-9 класи. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Київ, 2022. URL: <https://cutt.ly/Pw9iY1gG> (дата звернення: 22.03.2024).
2. Калюжна Ю.А. Формування уявлення старшокласників про національну специфіку художнього твору. *Актуальні питання розвитку філологічних наук у XXI столітті*: міжнародна науково-практична конференція, 22-23 березня 2019 р. Одеса: Південно-українська організація «Центр філологічних досліджень», 2019. С. 49-50.
3. Картава Ю. К. Функції екзотизмів у художніх творах. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія"*. Серія: Філологічна, 2014. Вип. 43. С.131-133.
4. Клименко Ж.В. Теорія і технологія вивчення перекладних художніх творів у старших класах загальноосвітньої школи : монографія. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2006. 340 с.
5. Ніколенко О. М., Конєва Т. М., Орлова О. В. Зарубіжна література: підруч. для 7 класу закл. загальн. серед. освіти. Київ, 2015. 275 с.
6. Петришен О. Г. Поняття "реалія " як складова частина безеквівалентної лексики. *Мова і культура*, 2013. Вип. 16, т. 1. С. 406-410.

7. Тарасенко Т. В. Мовні лакуни у міжкультурній комунікації. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Сер.: Філологічні науки, 2016. Вип. 10. С. 68-75.
8. Juan De Dios Torralbo Caballero. Teaching literature through translation. John Milton, Dylan Thomas and T.S. Eliot: Parallels with the cordovan school of modern poetry. *Journal of Teaching English for Specific and Academic*. Spain, 2019. №7. pp. 53-61.
9. 芥川龍之介. 蜘蛛の糸. URL: <https://shorturl.at/qrBIV1> (дата звернення: 22.03.2024).

*Собчук Олена Петрівна
студентка II курсу
спеціальності «Середня освіта. Англійська і світова література
та друга мова»*

*Науковий керівник:
старший викладач
Вдовиченко Лілія Федорівна*

Використання сучасних онлайн-платформ як засіб удосконалення здобування освіти дітей з особливими потребами

Епоха стрімкого технологічного прогресу у 21 столітті відкрила нові горизонти для вдосконалення освітнього процесу. Швидкий розвиток науки, техніки, мобільних технологій та інтернету забезпечив освіту інноваційними методами та засобами для покращення здобуття знань як у шкільному, так і у вищому секторі. Ця хвиля новацій торкнулася й сфери інклюзивної освіти, створюючи унікальні можливості для дітей з особливими потребами.

Забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх особливих потреб, є одним з ключових питань сучасної педагогіки. Упровадження інклюзивної освіти залишається пріоритетним завданням для багатьох країн світу, адже воно спрямоване на створення сприятливого середовища для повноцінного розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Однак, незважаючи на зусилля, спрямовані на інтеграцію таких учнів у традиційну систему освіти, вони нерідко стикаються з перешкодами у процесі навчання.

У цьому контексті використання сучасних онлайн платформ відкриває нові перспективи для подолання бар'єрів та забезпечення ефективного засвоєння знань. Адаптивні цифрові ресурси дозволяють індивідуалізувати навчальний процес, пристосовувати його до унікальних потреб кожної дитини. Крім того, інтерактивні онлайн інструменти здатні підвищити мотивацію, залученість та концентрацію учнів, сприяючи кращому засвоєнню матеріалу.

Дослідження ефективності використання сучасних онлайн платформ у навчанні дітей з особливими потребами є вкрай актуальним, оскільки воно може відкрити нові шляхи для вдосконалення інклюзивної освіти та забезпечення рівних можливостей для всіх учнів.

Наша держава послідовно впроваджує інклюзивну модель навчання, створюючи належні умови для інтеграції осіб з особливими освітніми потребами в освітнє середовище.

Інклюзивна освіта – це система надання освітніх послуг, що ґрунтується на визнанні права дітей на здобуття освіти за місцем їхнього проживання, уможливаючи навчання дитини з особливими потребами у звичайних навчальних закладах [1]. Інклюзія передбачає адаптацію шкіл, їхньої освітньої філософії та практик до різноманітних потреб усіх учнів, як талановитих, так і тих, хто потребує особливої підтримки. Упровадження інклюзії вимагає реформ на всіх рівнях освітньої системи, при цьому середовище має пристосовуватися до індивідуальних потреб людей, а не навпаки.

Як вже було зазначено, онлайн платформи відкривають широкий спектр можливостей для вдосконалення процесу здобуття освіти дітьми з особливими потребами. Серед сучасних платформ, спрямованих на вдосконалення здобуття освіти дітьми з особливими потребами, вирізняється інноваційний навчальний додаток, розроблений дистанційною школою «Оптіма» для підготовки дошкільнят [3]. Додаток пропонує інтерактивні вправи, адаптовані до вікових особливостей малюків. Вони розроблені з урахуванням здатності утримувати увагу дітей та сприяти розвитку пізнавальних процесів, таких як пам'ять, моторика, уважність до деталей, мислення та сприйняття навколишнього світу.

Незважаючи на війну та відключення електроенергії, що завдають шкоди онлайн навчанню, усі ці фактори не стануть перешкодою цьому додатку. Тому що саме тут на допомогу приходять сучасні технології та методики дистанційної освіти, втілені в цьому застосунку. Окрім цікавих пізнавальних завдань, ресурс містить розвивальні відео, анімовані вправи та мультфільми, ігротеку для розвитку уваги, пам'яті та логічного мислення. Малеча зможе опанувати основи читання, математики та письма, а також ознайомитися з навколишнім світом у захопливій і веселій формі.

Також варто відзначити важливість платформ з доступом до мультимедійного контенту, таких як YouTube та TED Talks, які пропонують різноманітні відеоуроки, лекції та навчальні ресурси з широкого кола тем. Ці ресурси можуть бути адаптовані для різних стилів навчання та допомогти учням з особливими потребами краще засвоїти матеріал. Для прикладу хотіла б навести розважально-пізнавальний канал «Хмаринка» [2], орієнтований на вивчення цифр, алфавіту та знайомство з навколишнім світом у цікавій формі. Відео розроблені з урахуванням особливостей сприйняття дитячої аудиторії, використовуючи яскраві анімації, веселі персонажі та пісні.

Висновки. Проведене дослідження демонструє, що використання сучасних онлайн-платформ відкриває широкі перспективи для вдосконалення здобуття освіти

дітьми з особливими потребами. Цифрові ресурси забезпечують адаптивність навчального процесу, його індивідуалізацію та формування інклюзивного середовища для ефективного засвоєння знань.

Серед ключових переваг онлайн-платформ варто відзначити можливість налаштування контенту під унікальні потреби кожної дитини, використання різноманітних мультимедійних засобів, забезпечення гнучкості та доступності освіти. Це сприяє підвищенню мотивації учнів, їхньої залученості та досягненню кращих академічних результатів.

Важливо зазначити, що в межах даної роботи було розглянуто лише невелику частину існуючих онлайн-платформ, таких як «Оптіма», YouTube та інші. Насправді ж спектр цифрових ресурсів для інклюзивної освіти є набагато ширшим і постійно поповнюється новими інноваційними рішеннями.

Однак, для максимально ефективного впровадження онлайн-платформ у навчальний процес необхідна відповідна підготовка педагогічних кадрів, забезпечення технічної інфраструктури та доступу до стабільного інтернет-з'єднання.

Загалом, використання сучасних онлайн-платформ у сфері інклюзивної освіти є перспективним напрямком, який здатний забезпечити рівні можливості для здобуття якісних знань усіма дітьми, незалежно від їхніх особливих потреб, сприяючи їхньому всебічному розвитку та реалізації потенціалу.

Список використаних джерел

1. Вербицька І. ІКТ як педагогічна технологія інклюзивного навчання. Конф.: Психологічний супровід учасників освітнього процесу в умовах інклюзивної освіти (2018). URL: https://dpsz2018.blogspot.com/2018/11/blog-post25_18.html
2. Корисні дитячі сервіси – підбірка в поміч українським батькам (2021). URL: <https://2021.iforum.ua/news/kids-services/>
3. Новітня онлайн-платформа «optima kids» пропонує безоплатне навчання для дошкільнят (2022). URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/novitnya-onlajn-platforma-optima-kids-proponuye-bezoplatne-navchannya-dlya-doshkilnyat>

*Соловей Оксана Русланівна
студентка IV курсу
спеціальності «Українська мова та література»*

*Науковий керівник:
кандидат психол. наук, доцент
Василенко Оксана Миколаївна*

Функціонування французьких запозичень в англійській мові

Усім відомо, що англійська мова, як і будь-яка інша мова світу, має у своєму лексичному складі не тільки автохтонну лексику, а й запозичену. Розуміємо, якщо слова були запозичені носіями з іноземної мови та частково або повністю натуралізовані, то ці слова називають запозиченими. Тисячі слів іншомовного походження функціонують в англійській мові та мають значний вплив на її вокабуляр; вона постійно поповнюється новими словами з різних мов, таких як французька, німецька, іспанська, італійська тощо, тобто мов, які мали і мають культурні зв'язки з англійською.

Актуальність проблеми зумовлена тим, що запозичення слів є одним з продуктивних способів поповнення лексичного складу кожної мови в сучасному світі. Поява іншомовних слів у лексичному складі мови зумовлена передусім економічними, політичними і культурними контактами, які існували чи існують між окремими народностями і націями в процесі історичного розвитку. Аналізуючи різні джерела бачимо, що проблемі запозичень різних періодів присвячено чимало праць (Я. Голдованський, О. Саакян, Л. Архипенко, А. Тараненко, О. Муромцева, С. Семчинський, А. Олійник).

Дослідження впливу французьких запозичень на англійську мову та її діалекти можуть зробити великий внесок у вирішення багатьох спільних проблем варіативності мови, обумовленої феноменом мовного контакту.

Як зазначає мовознавець Берндт, мовний контакт між англійською та французькою почався набагато раніше, ніж під час норманського завоювання. Були носії цих двох мов, які впливали один на одного під час бенедиктинської реформи в X столітті. Потім за часів правління короля Етельреда та Емми, яка була сестрою Річарда II, герцога Нормандії, а також у 1042 – 1066 роках, коли на англійському престолі сів їхній син Едуард Сповідник [3, с. 57].

Сержанстон робить цікаве спостереження: перший французький вплив на англійську мову відбувся завдяки людям того самого походження, що й ті, хто приніс

скандинавські слова до Англії. Результатом цього французького впливу стала англо-норманська мова, з якої багато слів було перенесено в англійську, а пізніше ще деякі слова також були прийняті як з північнофранцузької, так і з центральнофранцузької, а також із ще більш південної французької мови провансальської, хоча не були настільки поширеними [4, с. 104–105].

Французька мова була мовою військово-політичних лідерів, яка мала найбільший вплив серед адміністрації, армії, у законі та придворній літературі.

Основні результати роботи: Досліджуючи вплив французької мови на англійську, можемо зазначити, що досить цікаво спостерігати за процесом зв'язку між французькими запозиченнями та автохтонними словами. Для багатьох слів французького походження, які проникли в англійську мову, вже існував німецький еквівалент, але важливо зазначити, що стилістично слова не збігалися. Порівняймо речення, наприклад: “*A lot of work has to be done around here*” та “*What is the value of labour in our society?*” – спробуємо показати стилістичну різницю між германським словом *work* і романським словом *labour*. Бачимо, що обидва слова мають однакове значення, але романський вираз демонструє вищий рівень, тоді як німецький є регулярно вживаним словом.

Якщо говоритимемо про деякі з перших запозичень французькою мовою, то зазначимо, що вони є сумнівними, напр. *prūd, prūt* (гордий), що могло походити від французької форми вульгарно-латинського *prōd-is i sot* (дурний), що походить від вульгарт-латинського *sottus* і могло бути передано через французьку *sōt*. Інші слова, які, очевидно, були прийняті з французької до Конкісти: *capun (capon), tumbere (dancer), gingifer (ginger), bacun (bacon), prisun (prison), arblast (arbalest), serfise (service), servian (serve), castel (castle), tūr (tower)*.

Тисячі французьких запозичень – стверджує Петерс, були прийняті англійською мовою в середньоанглійський період, і 75 % із них використовуються донині, наприклад: *boulevard, cigarette, champagne, de luxe, etiquette, menu, restaurant, souvenir* та інші. Кількість французьких позик зростала до кінця XIV ст., коли досягла найвищого розквіту, а потім пішла на спад, але процес запозичення тривав. Середньоанглійські французькі запозичення позначають області, в яких англійська мова зазнала впливу французької мови. Це, наприклад, уряд: *parlement (parliament)*, фінанси: *trésor (treasure)*, титули дворян: *duc (duke)*, військо: *serjeaunt (sergeant)*, право: *juge (judge)*, мистецтво: *tragedye (tragedy)*, медицина: *surgien (surgeon)*, страви: *diner (dinner)* чи церква: *religioun (religion)*.

До XIX століття французьку мову вважали важливим джерелом лексичних запозичень. Тільки в період між 1500 і 1700 роками її роль мови-донора перейняла латинь, але в наступні два століття вона знову стала основним джерелом запозичень в англійській мові. Обставини, що призвели до запозичень у цей період, дуже відрізнялися від тих, що були в середньоанглійський період. Кількість запозичень, що проникають у повсякденне мовлення, була значно меншою, ніж кількість попередніх запозичень, сучасні англійські запозичення були досить обмежені певним різновидом або стилістичним рівнем. У той час Франція відігравала провідну роль у соціальній та культурній сферах, тому прийнята лексика відображала її вплив у цих сферах. Ось кілька прикладів запозичень, що відображають мистецькі та культурні зв'язки з Францією: *artist, baroque, renaissance, rococo, ballet, burlesque, chanson, vase, memoir(s), essay, précis, cartoon, brochure, envelope* тощо. Інша група французьких запозичень пов'язана з політикою, торгівлею та промисловістю: *patriot, republic, regime, aristocrat, democrat, dissident, cabinet, diplomacy, ideology, socialism, communism* тощо. Слова з французької кухні та моди є наступною групою французьких запозичень: *cuisine, pastry, muscat, champagne, cutlet, picnic, canteen, tricot, vogue*. У XVIII сторіччі в Англії зріс інтерес до гір (особливо Альп), що спричинило проникнення в англійську мову геологічних термінів: *glacier, moraine, plateau, debris, avalanche* тощо. Щоб доповнити список найважливіших запозичень цього періоду, можемо додати ще змішану групу запозичених слів: *comrade, pilot, trial, entrance, attitude, detail, zero, apartment, bureau, development, garage, chauffeur, fiancée, practicable, invalid, entrap, develop, detach, embarrass*.

Висновки. Отже, серед усіх іноземних мов, які вплинули на англійську всю її лінгвістичність історії французький вплив був одним із найважливіших. Найінтенсивніший французько-англійський мовний контакт відбувся в середньоанглійський період, починаючи з норманського завоювання. Зміни, які відбулися в цей період, вплинули як на граматику англійської мови, так і на словниковий запас. Є багато семантичних полів англійської мови, куди проникли французькі слова (урядових та адміністративних слів, церковних слів, лексики права, війська, мистецтва, моди, соціального життя, кухні тощо).

Список використаних джерел

1. Мостовий М. І. Лексикологія англійської мови. Харків. 1993. 256 с.
2. Таловиря Г. Сучасні тенденції поповнення словникового запасу англійської мови: зовнішні запозичення. *Філологічні науки*. 2017. № 26. С. 73–77.

3. Berndt, Rolf. History of the English Language. Leipzig: VEB Verlag Enzyklopadie Leipzig, 1982.

4. Serjeanston, Mary S. A History of Foreign Words in English. London: Kegan Paul, Trench, Trubner and Co., LTD, 1935.

Стороженко Ірина Григорівна
студент IV курсу
спеціальності «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук
Нікітська Катерина Ігорівна

Фантастика у прозі Р.Л. Стівенсона

Жанр фантастики в літературі посідає важливе місце. З кожною епохою вона активно трансформувалась. На приклад, в язичницьких міфах фантастика, на той час, не була буквальною вигадкою, а визнавалась священною та відносно реальною. Згодом, з появою видів мистецтв, як скульптура, до яких можна доторкнутись, у людей виникло розуміння художньої форми, міфічні сюжети, вже можна було «потримати в руках», тому і змінилась свідомість, а так як у фантастиці реальність і вигадка нерозривно повинні бути пов'язані між собою, тепер міф вже не був сакральним. І нарешті, в епоху пізнього Відродження і до кінця 20-го століття виникає фантастика, як самостійний виток в літературі, з усіма жанрами та піджанрами які ми знаємо до сьогодні.

В 1885 році Стівенсон прочитавши роман Ф. М. Достоевського «Злочин і кара», не аби як проникся цим твором, що через рік вже випустив фантастично-психологічну повість про поважного доктора і його злу частину, яка живе в одному тілі. Тема роздвоєної свідомості, душевного «підпілля» поглядів в творчості Р.Л. Стівенсона – результат не тільки роздумів автора про гармонійну і негармонійну особистість, про весь характер в житті і літературі, його інтерес до наукових досліджень в галузі психології і, зокрема, до звільнення людських пороків під впливом наркотиків.

Прихована привабливість пороку, яка затьмарила вікторіанське уявлення про чесноту, не випадково викликала інтерес Р. Стівенсона. Він окреслив цю тему в «Острові скарбів», потім присвятив ціле оповідання «Дивна історія доктора Джекіла і містера Хайда» (1886), в якій пародіював думку про те, що він мав у душі. Але,

перетворюючись то на Гайда, то на самого себе, він уже не міг бути цілком добрим. Подібний діалектичний підхід до проблем раннього виховання застосовує Р. Стівенсон. З одного боку, він усвідомлював, що цей етап життя людини надзвичайно важливий і залишає незгладимий слід на особистості; з іншого боку, він вважає, що виховання дитини - це лише перший шар будівлі, в майбутньому дитина сама будуватиме свою долю і вибиратиме між добром і злом.

В «Острові скарбів» він — пірат, вихований у благочестивій родині; він завжди носить із собою Біблію, що не заважає йому вбивати, красти і навіть вирізати фрагмент біблійного тексту, щоб надіслати «чорну мітку» Сільверу та абсолютне зло і добро в людині – і його висновки жахають. Джекїлл, бажаючи позбутися зла, зробив собі двійника і переніс на нього всі погані якості в собі. Перлина творчої спадщини Роберта Стівенсона – «Дивна історія доктора Джекіла та містера Хайда», інтригуюче поєднання трилера і моральної алегорії, яке показує захоплюючу боротьбу двох протилежних особистостей в одній особі. Цей твір – класика «літератури жахів», твір, популярність якого з часом лише зростає.

Важко переоцінити важливість «Дивної історії доктора Джекіла та містера Хайда» початку 21 століття. Стівенсон не лише якомога краще пояснює структуру людської психіки, але й змушує нас майже постійно сумніватися в нашій власній розсудливості. Коли ми говоримо «я», хто насправді це говорить? Чи дійсно наші мрії та бажання належать нам? Чому існує така велика прірва між «хочу» і «треба» і немає способу подолати їх? Психологи та письменники досі не можуть відповісти на ці питання остаточно, навіть коли Стівенсону все зрозуміло. Я думаю, що добре і погане ніколи не покинуть людину фундаментальним, незважаючи ні на що, хоче вона бути хорошою чи поганою. Ми такі, які ми є, непоправна, незламна людська природа, як би ми не старалися.

Список використаних джерел

1. Фантастика // Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. — Київ : ВЦ «Академія», 2007. — Т. 2 : М — Я. — С. 522-523.
2. Стівенсон Р. Л. Дивна історія доктора Джекіла і містера Хайда. Харків : Фоліо, 2020. 315 с.

*Стужук Ірина Олегівна
студентка III курсу
спеціальності «Середня освіта»*

*Науковий керівник:
доцент, кандидат педагогічних наук
Бреславець Надія Олександрівна*

Загальна характеристика категорії роду англійських іменників

Актуальність дослідження. Граматичний рід є однією з основних категорій мовної граматики, що визначає статеву приналежність іменників та їхніх супутніх слів. У багатьох мовах, таких як французька, іспанська та німецька, граматичний рід відіграє важливу роль у синтаксичних та морфологічних конструкціях. Проте, англійська мова відрізняється від цих мов тим, що вона майже повністю позбавлена граматичного роду.

У цій статті ми розглянемо загальну характеристику категорії роду в англійських іменниках. Ми проаналізуємо відсутність граматичного роду в англійській мові, а також розглянемо семантичний рід та винятки, які можуть виникати у використанні іменників. Також ми дослідимо практичне значення цієї категорії в повсякденному мовленні та її вплив на спосіб вираження ідей в англійській мові.

Граматичний рід – це система класифікації іменників у мовах, що базується на їхній статевій приналежності. Він відіграє важливу роль у морфологічних та синтаксичних аспектах мови. Хоча в різних мовах ця система може виявлятися різноманітною, вона часто передбачає поділ іменників на різні класи за їхнім статевим або гендерним принципом.

У різних мовах граматичний рід може мати різні прояви. Однак, в англійській мові відсутній виражений граматичний рід, як у багатьох інших європейських мовах. Відсутність статевих характеристик у більшості іменників в англійській мові є відмінною особливістю, яка відрізняє її від французької, іспанської, чи німецької.

У англійській мові іменники не мають природної статевої асоціації. Наприклад, у французькій мові слово «стіл» (la table) є жіночого роду, а слово «стілець» (la chaise) – чоловічого роду, але в англійській мові обидва ці слова просто “table” і “chair” і не мають вираженого роду. Хоча англійська мова не використовує граматичний рід, вона може виражати статеві або гендерні аспекти через семантику. Наприклад, слова «чоловік» та «жінка» мають природний рід через їхнє значення.

Є деякі винятки, де в англійській мові використовуються статеві займенники, такі як “he” для чоловічого роду та “she” для жіночого роду. Однак, це обмежується

переважно людьми або тваринами, а не іменниками без вираженого роду. Граматичний рід у англійській мові має значний вплив на структуру речень та мовленнєві конструкції, але він зазвичай не виражається у формі іменників, як це відбувається у багатьох інших мовах.

М. Ібрахім стверджує, що походження категорії роду у мові пов'язане скоріше із лінгвістичними, ніж із екстралінгвістичними факторами. Його думка пов'язана із теорією, згідно з якою походження роду спричинене тим, що примітивні говори чоловіків і жінок розрізнялися закінченнями [3].

Думка про те, що категорія роду у мові виникає в основному через лінгвістичні фактори, а не позалінгвістичні, цікава та запропонована на основі певних лінгвістичних та історичних аргументів. Припущення, що походження роду може бути пов'язане з відмінністю в мовах примітивних чоловіків та жінок, які розрізнялися закінченнями, є цікавим підходом до розуміння еволюції мови.

Однак, варто також врахувати, що розвиток мови та її категорій є складним процесом, який може бути вплинутий різноманітними факторами, включаючи культурні, соціальні та історичні аспекти. Тому, хоча лінгвістичні аспекти можуть грати важливу роль у формуванні категорії роду у мові, вони, можливо, не єдині або визначальні у цьому процесі. Загалом, дослідження походження та еволюції категорії роду у мові є цікавою та важливою галуззю лінгвістики, яка допомагає краще зрозуміти природу мови та її розвиток через історію людства.

На думку багатьох лінгвістів, в англійській мові категорія роду іменників виявляється через постійний зв'язок іменників із займенниками третьої особи однини, які виступають як специфічні родові класифікатори іменників. Ця вища опозиція застосовується до всього набору іменників, поділяючи їх на назви осіб та назви неосіб. У множині іменників, що стосуються істот, спостерігається нижня опозиція, яка розподіляє їх на іменники чоловічого та жіночого роду. Це призводить до виникнення специфічної трьох родової системи, яка, на жаль, не завжди точно відображається у традиційній термінології: нейтральний рід (неособові іменники), чоловічий рід (іменники, що стосуються чоловіків), та жіночий рід (іменники, що стосуються жінок) [1].

Виокремлення назв осіб та неосіб, а також подальше розподілення між чоловічим і жіночим родами у множині іменників, створює складну систему, яка відображає не лише граматичну структуру мови, а й відбиття соціокультурних норм та уявлень про гендер. Це відкриває простір для розуміння того, як мова відображає та впливає на наше уявлення про гендерну ідентичність. Зокрема, виокремлення

неосібних іменників може свідчити про усвідомлення важливості не тільки людей, а й об'єктів, які не мають гендерної ідентичності у звичайному розумінні.

Також важливо зауважити, що така система може відображати історичні та культурні впливи, адже вона може відрізнятися в різних мовах та в різних культурних контекстах. Загалом, дослідження таких мовних явищ допомагає не лише краще зрозуміти мовну структуру, але й культурні та соціальні аспекти, які лежать в основі мовленнєвих практик.

Думка про класифікацію родів іменників у англійській мові, яку запропонував Ч. Хоккет, є цікавою та важливою з точки зору розуміння граматичної структури мови. Виокремлення таких родів допомагає краще розуміти та систематизувати іменники в англійській мові за їхньою граматичною природою [2].

Поділ іменників на різні роди, такі як чоловічий (he), жіночий (she) та неозначений (it), відображає різноманіття граматичних властивостей мови та допомагає в уникненні непорозумінь у комунікації. Крім того, виокремлення інших категорій, таких як спільний рід (he або she), або відсутність статевих характеристик (it), також є важливим для правильного вживання іменників у мовленні. Така класифікація дозволяє легше орієнтуватися у великому різноманітті іменників та їхніх граматичних властивостей у англійській мові. Вона створює зручний та логічний фреймворк для вивчення та використання мови у різних комунікаційних ситуаціях.

Висновок. Загальна характеристика категорії роду англійських іменників є важливою складовою для розуміння граматичної структури мови. Хоча англійська мова відрізняється від багатьох інших мов у відсутності граматичного роду в іменниках, існує певна система класифікації, яка включає чоловічий, жіночий та неозначений рід. Дослідження категорії роду допомагає краще розуміти граматичні закономірності мови, а також її культурні та соціальні аспекти. Детальне вивчення цієї теми може сприяти вдосконаленню мовленнєвих навичок та підвищенню ефективності комунікації на англійській мові.

Список використаних джерел

1. Федорова О. Гендерно-ненейтральні експліцитно марковані назви осіб у структурі функціональносемантичного поля статі сучасної англійської мови. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія: Сучасні тенденції розвитку мов. 2011. Вип. 5. № 9. С. 270–274.

2. Hockett Ch. A course in Modern Linguistics. N.Y.: The Macmillan Company, 1958. 233 p.

3. Ibrahim M. H. Grammatical Gender: Its Origin and Development. The Hague: Mouton and Co., 1973.

*Сулейманова Аліна Сергіївна
Студентка 1 курсу
Спеціальності «Філологія»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германських мов
факультету іноземної філології
УДУ імені Михайла Драгоманова
Зайцева Наталя Петрівна*

Функціональні особливості неозначеного артикля в англійській мові

Вивчення артиклів в англійській мові є другою найскладнішою темою після часів. Це пов'язано з тим, що правила вживання артиклів неоднозначні та різноманітні, а також існує багато винятків з цих правил, що робить артиклі складними для розуміння та вивчення. [1]. Використання артиклів у певній мові можна розглядати як наявність категорії визначеності в цій мові. Це також підтверджує, що ідея визначеності є важливим фактором для носіїв мови. Коли йдеться про категорії означеності та неозначеності, які існують в англійській мові, їх виділяють як центральне поле з непорушним морфологічним ядром, вираженим артиклем. Більшість лінгвістів вважають, що артикль (від латинського *articulus* - "елемент сполучника") є своєрідною назвою для відокремлення. Артикль виконує функцію маркера іменника, але є самостійним словом. Артиклі мають морфологічні, синтаксичні та семантичні особливості. Морфологічною ознакою артикля є його роль як формального показника іменника як частини мови. Синтаксична функція артикля полягає в тому, що він виконує роль маркера групи іменників. Семантична функція полягає в тому, що він надає додаткову інформацію про те, чи є предмет відомим або залишається невідомим (неідентифікованим) для мовця або адресата. Деякі автори виділяють ще й комунікативну функцію артиклів, яка, на їхню думку, полягає у вираженні невизначеним артиклем нової інформації, яка є епіцентром повідомлення, а визначений артикль вказує на вже дану інформацію і не є фокусом висловлювання. Артикль існує в багатьох мовах, в різних формах, виконуючи функцію означення, виокремлення предмета чи явища серед інших, частково артикль вказує і на чисельність предметів.

Основними семантичними функціями артиклів є реалізація понять, передача значення, розрізнення одного предмета від іншого та категоріальна характеристика предмета, вираженого іменником. Однією з проблем, з якою стикаються всі, хто починає вивчати англійську мову, є те, що артиклі не перекладаються "дослівно" українською мовою. Сучасна граматики української мови не виділяє артикль як окрему частину мови, а отже, ми не маємо можливості зіставити, порівняти ці явища в рідній українській мові та в іноземній мові, яка вивчається. Це, своєю чергою, призводить до нерозуміння й частого пропуску артиклів у мовленні. Однак існування загальних правил, що охоплюють більшу частину використання цих службових частин мови, значно спрощує їх вивчення [1]. Традиційно в англійській мові виділяють три види артиклів:

- неозначений артикль *a/an* (the indefinite article);
- означений артикль *the* (the definite article);
- нульовий артикль (zero article).

Що стосується неозначеного артикля, то він утворився із числівника *one* в середньоанглійський період. Цей числівник, перебуваючи в ненаголошеній позиції, починає виконувати роль неозначеного артикля. Неозначений артикль вживається, якщо особа чи предмет згадуються вперше. При їх повторному називанні перед відповідним іменником вживається означений артикль: *He sat up and took a wallet out of the inside pocket of his coat. Opening the wallet he pulled some notes out* [2]. Неозначений артикль вживається здебільшого перед іменником предикативом (іменною частиною складеного присудка). У цій синтаксичній функції іменник, як правило, вказує на клас, до якого належить особа або предмет, позначені підметом: *Odessa is a city. My friend is an engineer*. Але якщо предикатив означає якийсь певний предмет або особу, то він вже буде вживається з означеним артиклем [2]. Неозначений артикль також вживається перед іменником - прикладкою, яка вказує на те, ким є особа або чим є предмет, позначений іменником, до якого відноситься прикладка: *The report was made by Petrenko an engineer of our plant*. Але якщо прикладка відноситься до загальновідомої особи, то перед нею вживається означений артикль [2]. Неозначений артикль вживається перед зліченими іменниками в однині після слова *what* в окличних реченнях, а також після слів *such, quite, rather*: *What a beautiful day! It is rather a difficult problem* [2]. У деяких випадках неозначений артикль зберігає своє колишнє значення – один: *Nearly an hour passed* [2]. Неозначений артикль вживається також у значенні будь-який, всякий: *A bear likes honey* [2]. Неозначений артикль вживається в деяких сталих словосполученнях, наприклад: *to go for a walk; to have a look; to be in a hurry; for*

a long time [2]. Варто також підкреслити, що артиклі слугують інструментом, що допомагає відрізняти різні частини мови: «*to look - a look*», «*to net - a net*».

Однак, оскільки артиклі не мають самостійного лексичного значення і, відповідно, самостійної синтаксичної позиції, їх не можна вважати такою ж синтаксичною комбінацією, як поєднання "займенник + іменник". Лінгвісти вважають артикль перехідним явищем, яке не можна віднести ні до морфології, ні до синтаксису. З одного боку, артикль є маркером іменників і показником їхньої частиномовної належності, що наближає артикль до морфології. З іншого боку, артикль є абсолютно самостійним словом, яке через свій формальний статус чомусь не має самостійної синтаксичної позиції. В англійській мові артиклі вживаються виключно з іменниками або словами, що перейшли до категорії іменника, тобто субстантивованими частинами мови.

Таким чином, усі аспекти дослідження англійського артикля відображають складність і важливість артиклів у розумінні мови. Взаємодія між морфологічними, синтаксичними та семантичними особливостями артиклів ілюструє важливість артиклів у вираженні понять структури та визначеності мови. Існування різних типів артиклів, таких як неозначені, означені та нульові артиклі, відображає їх різноманітність та різні синтаксичні функції. Незважаючи на труднощі, які виникають при вивченні артиклів, існують загальні правила, які допомагають спростити цей процес. Необхідність артиклів в англійській мові створює потребу в їх розумінні та використанні, що робить їх важливими для всіх, хто вивчає англійську мову.

Список використаних джерел:

1. Артиклі та прийменники англійської мови / Ольга Черненко. — К. : Арій, 2017. — 48 с.
2. Граматика сучасної англійської мови : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів денної та заочної форм навчання / О. В. Гончарова, Є. Д. Коротенко, Т. З. Косовська, Н.І. Ковальова. – Краматорськ : ДДМА, 2009. – 208 с.

*Тимченко Софія Віталіївна
студентка IV курсу
спеціальності «035 Філологія»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Клименко Жанна Валентинівна*

Методичні рекомендації до використання медіатексту на уроках зарубіжної літератури в 5-6 класах

Спираючись на дослідження О. Ісаєвої, О. Биндас, І. Ціка [4;1;6], а також звертаючись до «Концепції впровадження медіаосвіти в Україні» [4], визначаємо медіаосвіту як частину освітнього процесу, який спрямований на підготовку особистості до взаємодії з масмедіа. Будь-яка особистість має вміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою, спілкуватися, а також виражати себе завдяки медіазасобам. Великого значення використанню медіатексту в ході вивчення зарубіжної літератури надає зокрема О. Ісаєва, яка вказує на важливість звернення уваги вчителів на сучасні анімаційні фільми, кінофільми, відеоролики, малюнки, кліпи, матеріали веб-сайтів тощо [4].

Працюючи з медіатекстом на першому етапі вивчення літературного твору – підготовці до сприймання, пропонуємо застосовувати такі види робіт: використання мультимедійної презентації; перегляд буктрейлера до твору; відвідування віртуального музею, обговорення заставки для Google. Під час роботи із відомостями із життя Марка Твена у 5 класі учні можуть переглянути випуск «Сніданок з 1+1» [6] з цікавими фактами із біографії письменника. Після цього школярі можуть відвідати віртуальний будинок-музей в Гартфорді [2]. Запропоновані завдання дозволяють учням ближче познайомитись із особистістю письменника, а також заохотять їх прочитати твір. Під час роботи з новелою «Усмішка» Рея Бредбері у 6 класі пропонуємо розглянути постер до новели та поміркувати, що саме зображено на ілюстрації, а також відвідати віртуальну мультимедійну виставку, присвячену 100-річчю Рея Бредбері [3].

На етапі читання вчитель може запропонувати учням попрацювати з аудіокнигами, а також порекомендувати сайти, які їм в цьому допоможуть. На етапі використання елементів аналізу твору пропонуємо порівняти анімаційний фільм та твір, кубування, розглянути комікс до твору, створити Instagram сторінку про твір. Наведемо приклад із застосуванням цих видів робіт при роботі з повістю-казкою А. Ліндгрена «Пеппі Довгапанчоха» у 5 класі. При порівнянні анімаційного фільму та твору запропонували учням переглянути екранізацію «Пеппідовга Панчоха» (1997, реж. Міхаель Шаак) та відповісти на такі запитання: Чи цікавий вам був цей анімаційний фільм? Порівняйте, якою є головна героїня у медіатексті та у художньому тексті (її зовнішність, риси характеру, поведінка)? Які пригоди ви переглянули, чи схожі вони з тими, що описані в тексті казки? Також було запропоновано переглянути епізод та спробувати знайти цей уривок, та розглянути, як саме він описаний в тексті.

Наступним видом роботи було кубування. При роботі з цим прийомом вчитель може запропонувати учням об'єднатись у команди та дати завдання розглянути конкретний епізод, порівнюючи медіатекст та художній текст. Наприклад, описати героїв у творі та у медіатексті, порівняти зображення подій, установити асоціації, а саме про що змушують задуматись описані події, проаналізувати поведінку героїв у різних ситуаціях, знайти застосування побаченої та прочитаної інформації у власному житті, запропонувати аргументи «за» чи «проти» відносно переглянутих та прочитаних подій. Крім роботи з анімаційним фільмом, учні мають змогу також переглянути

комікс, вчитель може запропонувати такі завдання: розглянути сюжет твору та композицію; охарактеризувати перебіг зображених подій; з'ясувати кульмінаційні моменти, зображені в коміксі; порівняти зовнішність персонажа з її описом у самому творі; підписати ілюстрації коміксу, використовуючи цитати з твору.

На закінчення етапу використання елементів аналізу, можна запропонувати учням створити Instagram-сторінку про твір чи улюбленого персонажа, де буде від 6 до 10 дописів з коротким описом. При роботі з творчими завданнями вчителям варто наводити запитання, які більш повно розкриють враження учнів від твору, а також дозволять узагальнити пройдений матеріал. Зокрема при роботі зі створеними обкладинками до повісті, вчитель може запитати: Що ви зобразили на обкладинці? Чи символізують щось ці зображення? Чому ви вирішили виділити саме цю інформацію? Якби була можливість ще більше попрацювати над створенням обкладинки, що б ви туди додали?

Останній етап присвячений повторенню та узагальненню вивченого під час роботи над твором, тому ми пропонуємо таке: пройти літературний тест за qr-кодом; створити презентацію «Топ-5 причин, чому мені сподобався твір/герої»; створити комікс / буктрейлер / власну обкладинку до твору. Одним із цікавих видів робіт є створення власного коміксу за твором, для виконання цього завдання, ми рекомендуємо використовувати такі додатки/сайти: Canva, Write comics. Створення коміксів на підсумковому етапі, на нашу думку, є доцільним, сучасним видом роботи, що дозволяє учням більш творчо ставитись до вивчення творів. Це ж стосується буктрейлерів чи рекламних роликів, які учні можуть поширювати в соціальні мережі. Для їх створення школярі можуть використовувати FlexClip, Veed.

Отже, використання медіатекстів на уроках зарубіжної літератури дозволяє учням бути активним творцем уроку. Учителям доцільно застосовувати різні сучасні програми та девайси, щоб покращити навчальний процес, зацікавити школярів вивченням програмового матеріалу, а також давати можливість створювати власні медіапродукти, розкривати творчі здібності учнів.

Список використаних джерел

1. Биндас О. Специфіка понять «медіаграмотність», «медіакомпетентність» та «медіаосвіта» в підготовці вчителів іноземних мов. *Education and Pedagogical Sciences ("Освіта та педагогічна наука")*. 2020. № 2 (175). С. 20–30.
2. Віртуальний музей Марка Твена. [Мандрівки місцями письменників: Будинок-музей Марка Твена в Гартфорді](http://mandrivki.mistram.com.ua). URL: starylev.com.ua (дата звернення: 15.04.2024).
3. Віртуальний мультимедійна виставка Рей Бредбері. [Рей Бредбері : віртуальна мультимедійна виставка](http://vspu.edu.ua). URL: vspu.edu.ua (дата звернення: 15.04.2024).
4. Ісаєва О. Критичний аналіз медіатекстів як засіб поглибленого вивчення художніх творів. *Нові концепція викладання у світлі інноваційних досягнень європейської дидактики вищої школи: Матеріали Міжнародної науково-методичної конференції 30-31 жовтня 2017 р.* 2017. С. 428–430.
5. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні. [Медіапсихологія і медіаосвіта](http://mediaosvita.org.ua). URL: mediaosvita.org.ua (дата звернення: 12.04.2024).
6. Телепрограма з. 1+1. День народження Марка Твена: цікаві факти з біографії письменника. *Youtube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=l3_8-g1S4Ic (дата звернення: 15.04.2024).
7. Ціко І. До проблеми формування медіаімунітету сучасних школярів : дидактичний аспект. *Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції «Медіатравма в умовах інформаційної війни: психологічний та педагогічний аспекти»*. 20-21 червня 2017. URL:

<http://mediaosvita.org.ua/book/tsiko-i-g-do-problemy-formuvannya-mediainunitetu-suchasnyh-shkolyariv-dydaktychnyj-aspekt/> (дата звернення: 16.04.2024).

*Токарська Вікторія Петрівна,
студентка V курсу,
спеціальності «014 Середня освіта. Мова та література»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Холодна Юлія Миколаївна*

Позакласна робота із зарубіжної літератури: поняття, принципи і форми

Організація позакласних заходів із літератури має велике значення для розвитку літературної освіти учнів. Завдяки позакласній роботі вчителі мають можливість більш ґрунтовно розкрити творчість письменників, включаючи ті твори, які можуть залишатися поза рамками навчальної програми.

Мета доповіді – ознайомити із поняттям позакласної роботи, визначити основні принципи організації позакласної роботи, представити одну із класифікацій позакласних занять.

Дану тему досліджували: науковиця *Леся Мірошніченко*, вчений-методист *Євген Пасічник*, доктор педагогічних наук і професорка *Олена Ісаєва*, літературознавець *Фелікс Штейнбук* та інші.

Аналізуючи праці вищезгаданих вчених-методистів можна стверджувати, що позакласна робота із зарубіжної літератури трактується як комплекс навчально-виховних заходів, які відбуваються у позаурочний час з метою поглиблення літературної освіти учнів, розширення їх читацьких навичок та формування багатих естетичних смаків. [2]

Український літературознавець та методист Ф. Штейнбук виділяє одну з головних особливостей позакласної роботи із літератури, а саме тісний зв'язок з уроками та обов'язковою програмою. Учений звертає увагу на те, що незважаючи на ідентичну мету уроку зарубіжної літератури та позакласного заняття, дані поняття все ж розмежовуються за основним принципом: уроки є обов'язковими, а позакласні заходи – добровільними. [5]

На думку Ф. Штейнбука, позакласні заняття сприяють більш відкритому спілкуванню та розвитку неформальних відносин між учителем та учнями. Вони також допомагають подолати методичні стереотипи та відкривають нові принципи викладання літератури, стимулюючи живий діалог та впроваджуючи нетрадиційні форми взаємодії з мистецтвом у навчальний процес. [5]

Доктор педагогічних наук та професорка О.Ісаєва виділяє такі основні принципи організації позакласної роботи із зарубіжної літератури, як: взаємодії позакласної роботи з уроками зарубіжної літератури; взаємодії з іншими шкільними предметами та видами мистецтв; взаємопов'язаного вивчення української та зарубіжної літератур; широкого використання різноманітних ігрових видів робіт; добровільної участі школярів; наступності і перспективності; доступності; індивідуального підходу. [1]

Позакласна робота із зарубіжної літератури вирізняється різноманітністю своїх форм, які можуть взаємодіяти між собою. Існує кілька класифікацій позакласних занять, і в нашому дослідженні ми розглянемо класифікацію доктора педагогічних наук О.Ісаєвої, яка виокремлює дві основні форми: систематичні та епізодичні. Систематичні форми, такі як літературні гуртки та театри, спрямовані на тривалу, поглиблену роботу, у той час як епізодичні дії, такі як літературні екскурсії та виставки, базуються на окремих заходах. [1]

На думку вченого-методиста Є.Пасічника, одним із найпопулярніших систематичних позакласних занять є літературний гурток, адже він надає можливість

учасникам брати участь у різноманітних заходах та діяльностях. Серед важливих форм епізодичних позакласних занять Є.Пасічник виділяє літературні екскурсії до краєзнавчих, літературно-меморіальних та історичних музеїв. [3]

У нашому дослідженні ми наведемо приклад епізодичної форми позакласної роботи, зокрема гри КВК “В гостях у героїв давньогрецьких міфів”, сценарій якої належить вчителю зарубіжної літератури Рівненського навчально-виховного комплексу "Колегіум" Табаковій Олені Володимирівні.

Основна мета даного заходу – активізувати знання учнів з вивченої теми, розширити коло знань про богів Давньої Греції; розвивати вміння самостійно аналізувати прочитані міфи, логічне мислення, зв'язне мовлення, ініціативу; сприяти вихованню інтересу до античної культури. [4]

Початковий етап гри складається зі вступного слова вчителя про Стародавню Грецію, формування двох команд з вибором капітанів та представлення журі. Основний етап починається із розминки команд, зокрема загальних питань про міфи, які плавно переходять у турнір. Гра має такі раунди: «Перевір пам'ять!»; «Допишіть головні ознаки даних героїв та назвіть їх»; «Пояснити крилаті вирази»; «Гра “Плутанина” – знайти правильну відповідь»; «Гра “Хто більше?”»; «Конкурс промовців. Розповісти та описати бога»; «Конкурс капітанів»; «Командний конкурс: “Ми вам – ви нам”»; «Літературна вікторина для команд». Останній етап позакласного заходу містить заключне слово вчителя та підсумки журі. [4]

Отже, позакласна робота має велике значення у формуванні глибокого розвитку літературної освіти учнів. Позакласні заняття в шкільному курсі зарубіжної літератури є не менш важливими, ніж уроки. Вони сприяють підвищенню інтересу учнів до літератури, розширюють їхній світогляд, задовольняють духовні потреби, допомагають у глибшому розумінні творів та підготовці до уроків, активізують творчі можливості та розвивають мислення. Різноманітність форм позакласних занять, таких як систематичні та епізодичні, дозволяє широко розвивати інтереси учнів у вивченні зарубіжної літератури.

Список використаних джерел

1. Ісаєва О.О. Теорія і технологія розвитку читацької діяльності старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури. К., Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2003. 380 с.
2. Мірошниченко Л.Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах : підручник для вузів. – Київ, 2007 . 413 с.
3. Пасічник Є.А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: Навчальний посібник. — К.: Ленвіт, 2000. — 384 с.
4. Табакова О.В. Коли закінчилися уроки. Позакласна робота із зарубіжної літератури та її видовий розмаї. Методичний посібник, - Рівне, 2015, 76 с.
5. Штейнбук Ф. М. Методика викладання зарубіжної літератури в школі : навчальний посібник для вузів. Тернопіль, 2009. с. 264-265

*Федорова Ольга Андріївна
студентка V курсу
спеціальності «014 Середня освіта . Мова і література»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
Ісаєва Олена Олександрівна*

Феномен інтерпретації художнього твору: методичний аспект проблеми

Актуальність дослідження зумовлена тим, що інтерпретація є ключовим фактором розуміння літературних творів і їхнього сприйняття. Наша робота полягає в розкритті цього феномена та пошуках нових підходів до аналізу та тлумачення художніх творів.

Мета роботи полягає в розробленні методичних рекомендацій щодо формування інтерпретаційної компетентності учнів 11 класів у процесі вивчення художнього твору.

Вихідні передумови. Теоретичну основу дослідження склали роботи О. Потебні («Естетика і поетика слова») [4], О. Білецького («Зібрання праць») [1], Г.-Г. Гадамера («Істина і метод. Герменевтика II») [3], П. Рікера («Про інтерпретацію») [6], П. Білоуса («Вступ до літературознавства») [2], О. Ратушняка («Формування інтерпретаційної компетентності старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури») [5].

Виклад основного матеріалу. У результаті дослідження було виявлено, що на сучасному етапі розвитку літературної освіти у школі набуває вагомості компетентнісний підхід до вивчення літератури, який сприяє формуванню соціокультурних компетентностей. Ця проблема зумовлена тим, що школярі не мають достатньо досвіду для того, щоб послуговуватися ним під час нестандартних ситуацій в житті. Тож формування інтерпретаційної компетентності учнів 11 класів є важливою складовою під час процесу навчання літератури.

На розв'язання цієї проблеми має бути спрямована методична система формування інтерпретаційної компетентності старшокласників, що передбачатиме цілісне використання методів, прийомів, видів навчальної діяльності на кожному етапі вивчення літературного твору на уроках зарубіжної літератури. Її основою стали методологічні положення наступних наук: літературознавство, педагогіка, психологія, методика викладання літератури.

Дослідження літературознавчих праць виявило, що автор вводить образ читача для прогнозування реакцій, а саме: емоційної складової, фабулу твору. Відповідно до цього у тексті присутні різні погляди умовної постаті, що формує бажаного емпіричного читача та надає йому можливість бути учасником подій у сюжеті [1]. Текст є рушієм: він перетворює людину з пересічної особи на свідомого читача [4], який збагачується духовно та виховує в собі почуття переживання, емпатії, естетичність.

Інтерпретація художнього тексту — складний і багатогранний процес [6], який вимагає від читача широкість поглядів і дотримання меж для адекватного трактування твору. Вона займає провідне місце у герменевтиці, науці, що займається поясненням чужої мови або тлумаченням незрозумілого [2]. Важливо наголосити на тому, що інтерпретація має не тільки опцію пояснення. Її сутність полягає у детальному формуванні розуміння роботи за допомогою інтертекстуальності. Також існують певні обмеження для емпіричних інтерпретацій, які встановлюються автором, адже дотримання правил і трактування ідей є важливою складовою прочитання твору.

Головна цінність рецептивної естетики як різновиду естетичної теорії полягає в тому, що читач сприймає текст [3], стає його каталізатором. Моральні цінності, вік, уподобання є факторами, які впливають на аналіз літературного тексту. Так твір наповнюється новими значеннями.

Підхід до вирішення проблеми інтерпретації під час актуалізації художнього твору у свідомості читача має бути комплексним. При впровадженні запропонованої методики пріоритетними є наступні специфічні принципи [5]: варіативність, множинність і рівноправність тлумачень під час аналізу шкільного твору.

Формування інтерпретаційної компетентності базується на методологічній системі, яка передбачає активну взаємодію між учителем і учнем [5]. Саме так можливий аналіз і інтерпретація твору зарубіжної літератури. Серед дій, направлених на формування вміння інтерпретувати художні явища, розвиток критичного мислення, естетичного сприйняття твору та вироблення власних уподобань, є наступні: оцінка художнього твору, виявлення первісних емоційно-оціночних вражень, аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, творче критичне переосмислення - реінтерпретація, побудова аргументованих доказів, вирішення проблемних, дослідницьких і творчих завдань, систематизація.

Висновки. Заявлений методичний підхід підвищує продуктивність аналітико-інтерпретаційної діяльності школярів, сприяє набуттю вміння інтерпретувати художні твори, формуванню в учнів предметної і загальної компетентності. Дана розвідка не є вичерпною у цій проблемі та потребує подальшого теоретичного обґрунтування та практичного застосування у вигляді дослідно-експериментального навчання під час вивчення літературних творів, а також створення чіткої структури для розвитку критичного мислення та формування інтерпретаційної компетентності на уроках зарубіжної літератури.

Список використаних джерел

1. Білецький О. Збір. праць: У 5 т. К., 1965. Т. 3. 272 с.
2. Білоус П. В. Вступ до літературознавства: навч. посіб. / П. В. Білоус. К. : ВЦ «Академія», 2011. 336 с.
3. Гадамер Г.-Г. Істина і метод. Герменевтика II. Т.2. К. : Юніверс, 2000. 314 с.
4. Потебня О. О. Естетика і поетика слова: збірник. Пер. з рос. / Упоряд., вступ, ст., приміт. І. В. Іванько, А. І. Колодної. К. : Мистецтво, 1985. 301 с.
5. Ратушняк О. М. Формування інтерпретаційної компетентності старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – К., 2008. – 20 с.
6. Рікер П. Про інтерпретацію / Поль Рікер // Після філософії : кінець чи трансформація? / [пер. з англ. В. Дондюка] / упор. : К. Байнес [та інші]. – К. : Четверта хвиля, 2000. С. 309–333.

Ходанович Д.С
Кодалашвілі Оксана Богданівна
доцент кафедри методики викладання
іноземних мов та світової літератури
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова (Київ, Україна)

ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ НА ЗАНЯТТЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗІ СТУДЕНТАМИ 1 КУРСУ

Ключові слова: *фразеологізми, лексична компетентність, комплекс вправ.*

Сутність проблеми. У процесі навчання іноземної мови значуще місце займає вивчення різноманітних мовних засобів та явищ, які збагачують та наповнюють мову експресивністю й образністю. До таких явищ належать й фразеологізми, які зважаючи на свій широкий семантичний потенціал застосовуються у різних типах комунікації.

Мета роботи – дослідити особливості формування англomовної лексичної компетентності студентів 1 курсу на матеріалі сучасних фразеологізмів.

Питання вивчення фразеологізмів перебуває у полі уваги таких науковців як І. Білошапка, Н. Бхіндер, Е. Сільва та інших.

Актуальність роботи зумовлюється частотністю застосування фразеологізмів в англійській мові, необхідністю поповнення лексичного запасу, що допомагає студентам ознайомитись з культурою та ментальністю англomовних країн.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особливості вивчення фразеологізмів у процесі навчання іноземної мови студентів полягають у коректному підборі методів та принципів навчання, відборі навчального матеріалу, а також у врахуванні етапів вивчення лексичного матеріалу. У закладах вищої освіти особливостями вивчення фразеологізмів є не- можливість їх дослівного перекладу українською мовою та образність, що лежить в їх основі. Відповідно до цього, існує необхідність застосовувати певні методи та принципи з урахуванням етапів формування лексичної компетентності у процесі вивчення англomовних фразеологічних одиниць.

Важливо розглянути поняття лексичної компетентності, що є здатністю розпізнавати та сприймати лексичні одиниці, визначати їх мовне та контекстуальне

значення, застосовувати словниковий запас, розуміти лексичні одиниці на рівні слова, словосполучення та понадфразової єдності, оформлювати власні висловлювання відповідно до ситуації спілкування на основі лексичних знань, навичок та мовної усвідомленості [1].

Формування лексичної компетентності є складним, цілеспрямованим процесом, що характеризується чіткою структурованістю. Відповідно до цього, поетапна організація навчання є важливою передумовою розробки підсистеми вправ [4].

У нашому дослідженні ми опираємось на етапи, запропоновані С. Ю. Ніколаєвою, а саме: етап ознайомлення, етап активізації дій студентів у застосуванні фразеологізмів, етап застосування фразеологізмів у комунікативних ситуаціях [2].

Нами було розроблено вправи за темою *'Youth is full of pleasure'*, в якій піднімаються актуальні питання стосунків підлітків з оточенням. Ми відібрали низку фразеологізмів, що є часто застосовуваними у контексті зазначеної теми. Розгляньмо детальніше етапи та запропоновані нами вправи.

Етап ознайомлення з новими лексичними одиницями передбачає формування у студентів знань про фразеологізми та специфіку їх застосування. На зазначеному етапі ми пропонуємо використовувати ілюстративні речення [1]. Вправа передбачає застосування таблиці з ілюстраціями, де зображена відповідна діяльність в одному стовпці, а в іншому – фразеологізм. Таким чином у студентів розвивається також мовна здогадка. Викладач може запропонувати студентам описати, як вони розуміють той чи інший фразеологізм.

Teacher: Look at the pictures and phrasal verbs opposite them. Guess and explain the meaning of phrasal units you see.

На етапі активізації дій студентів у застосуванні англійських фразеологізмів серед інших пропонуємо застосовувати заміну виділених слів в реченні на фразеологізм [1].

Teacher: Skim the sentences and choose an appropriate synonym to the words in bold:

*Jane's daughter has failed the exam. She **has no idea** what physics is about (to be out of touch).*

Кожен етап вживання фразеологізму в комунікативних ситуаціях передбачає їх продуктивне засвоєння. В такому разі важливо виконувати вправи, які пов'язані з використанням фразеологізмів у практиці [3]. Окрім цього, важливо, щоб завдання були спрямовані на вирішення різних комунікативних задач. У цьому разі пропонуємо застосувати завдання – короткі відповіді на запитання з використанням карток. На картках зазначається певний фразеологізм, завданням студента є зазначити, чи

відноситься вказана фразеологічна одиниця до позитивних, негативних чи обидвох (залежно від контексту). Також завданням студента є коротко обґрунтувати свою думку. Наприклад:

Teacher: Pick any card, read the phrasal unit and say what emotions it evokes. Provide your example or situation to prove your point of view. Use the phrasal unit in combination with its synonym. For example:

*Card 1: **behind the times***

*Student: Personally, I think this phrasal unit is more negative for me than positive one. I believe that being **behind the times** takes you back to the past. **Old fashioned** mindset is not convenient to live with these days.*

Висновки. Отже, фразеологізми є невід'ємною складовою лексичного фонду англійської мови, а їх вивчення дозволяє студентам значно розширювати свій лексичний запас та удосконалювати свою лексичну компетентність. Окрім цього, важливим аспектом у процесі розробки вправ на формування лексичної компетентності на матеріалах сучасних фразеологізмів є дотримання чіткої поетапності та структурованості занять.

Список використаної літератури

1. Гордієнко К. О. Методика викладання у навчанні іншомовних фразеологічних зворотів студентів факультету іноземних мов. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія.* 2018. Вип. 37 (2). С. 51-54.
2. Ніколаєва С. Ю., Борецька Г. Е., Майер Н. В., Устименко О. М., Черниш В. В. Сучасні технології навчання іноземних мов і культур у загальноосвітніх і вищих навчальних закладах: Колективна монографія / за ред. С.Ю. Ніколаєвої; техн. ред. І.Ф. Соболевої. Київ : Ленвіт. 2015. 444 с.
3. Полюжин І. І. Періодизація становлення фразеології як розділу мовознавства. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Філологія.* 2019. Том 2. №42. С. 86–90.
4. Bashir M. Factor Effecting Students' English Speaking Skills. *British Journal of Arts and Social Sciences.* 2014. Vol.2. No.1. URL : 30.10.2022: <http://widyawatipalupi.blogs.uny.ac.id/wp-content/uploads/sites/15732/2018/04/Factors-effecting-students-speaking-skill.pdf> (дата звернення: 25.03.2024).

Худушина Марина Андріївна

*Студентка IV курсу
Спеціальності «014 Середня освіта»*

*Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Юдін Олександр Анатолійович*

ОБРАЗИ ТОТАЛІТАРНИХ РЕЖИМІВ У ТВОРАХ ФРАНЦА КАФКИ І ДЖОРДЖА ОРВЕЛЛА

Дослідження образів тоталітарних режимів у творах Франца Кафки і Джорджа Орвелла залишається актуальним у зв'язку зі зростанням інтересу до історії та політики, політичної нестабільності у різних країнах та філософської значимості теми влади та контролю. Це дослідження важливе для розуміння подій минулого та їхнього впливу на сучасність, а також для аналізу сучасних політичних конфліктів та диктаторських тенденцій.

Протягом близько двох десятиліть проблема тоталітаризму, яка є ключовим явищем ХХ століття, залишається об'єктом обговорень серед істориків, політологів, літературознавців і мовознавців. Дефініція "тоталітаризм", його типи та різновиди викликають різноманітні тлумачення. Зазвичай це явище визначають як форму політичного устрою, що виникає в результаті еволюції авторитарного режиму та його перетворення. Серед його основних ознак можна виокремити диктатуру однієї партії, унітарну ідеологію, придушення громадянських свобод та прав людини, масові репресії, присутність харизматичного лідера, терористичний контроль поліції, централізацію влади та інші аспекти. Термін "тоталітарна література" використовується для позначення творів, які легко піддаються вимогам тоталітарної системи, таким як репресії, цензура та автоцензура [4, с. 25].

У творчості Франца Кафки та Джорджа Орвелла виявлено вражаючі образи тоталітарних режимів, які знайшли відгук у читачів і дослідників з усього світу. Ці два видатних письменники надали не лише літературні шедеври, але й важливі відображення та аналізи політичних реалій свого часу. У своїх творах вони звернули увагу на найтемніші сторони людської природи та суспільства, розкриваючи відчуття безпорадності, страху та підпорядкування перед тоталітарними режимами. Це дослідження спрямоване на аналіз образів тоталітаризму у творах цих двох великих майстрів літератури, зокрема, на вивчення їхнього впливу на сучасну культурну та соціальну дійсність [2, с. 35].

У романах "Процес" Франца Кафки та "1984" Джорджа Орвелла присутні образи тоталітарних режимів, які відображають спільні теми та аспекти.

Хоча Франц Кафка безпосередньо не переживав тоталітарний режим, «Процес» можна інтерпретувати як пророче зображення зловісних рис сучасного світу, особливо в його схожості з фашизмом і сталінізмом. Це розуміння підкреслює, чому Кафку часто вважають пророком ХХ століття, оскільки його творчість глибоко перегукується з досвідом людей, які чинили опір репресивним системам [2, с. 20].

У "Процесі" Кафки головний герой, Йозеф К., стикається з надмірною бюрократією та безпідставним контролем. Він опиняється під впливом безжалюїної системи, яка переслідує його без жодного пояснення чи винуватості. Кожен крок Йозефа контролюється та натикається на перешкоди без можливості протистояння. Бюрократичні структури є необхідними, адже явище бюрократії є необхідним для розвитку та існування цієї держави в цілому. Натомість абсурдними є перш за все

спосіб, за допомогою якого вони існують, який і зображає Кафка - де формальність переважає над справедливістю.

У "1984" Орвелла відображено світ Океанії, де править тоталітарний режим Великого Брата. Головний герой, Вінстон Сміт, опиняється в постійному стані страху та контролю. Його приватне життя та свобода обмежуються, а індивідуальність пригнічується системою масового спостереження та примусової ідеології. У цьому світі немає місця для особистої свободи та висловлення незалежних думок.

Обидва твори вражають глибокою песимістичною атмосферою, де життя під тоталітарним режимом здається неминучим та безвихідним. Образи тоталітаризму у творах Кафки та Орвелла стали важливими символами для розуміння соціальних та політичних процесів в минулому та сучасності.

Дослідження таких учених, як Стівен Норріс і Ханна Арендт, часто передбачають ретельний текстовий аналіз творів Франца Кафки та Джорджа Орвелла, торкаючись таких тем, як тоталітаризм, стеження та контроль. Вони досліджують, як твори Кафки та Орвелла відображають репресивну природу тоталітарних режимів, порівнюючи вигадані світи, зображені в їхніх творах, із реальним політичним контекстом. Завдяки детальному вивченню літературних прийомів, історичного контексту та філософського підґрунтя ці вчені підтверджують актуальність і значення тоталітарних образів Кафки й Орвелла в сучасному світі, підкреслюючи їхню постійну критику владних структур та їхній вплив на сучасне суспільство. Обидва письменники, через призму своїх творів, надають глибокий і переконливий аналіз тоталітаризму, висвітлюючи складні аспекти контролю, підпорядкування та підтримки влади. Вони підкреслюють сутність бюрократичних структур, психологічні наслідки безпорадності перед системою, а також негативний вплив тоталітарних режимів на індивіда та суспільство в цілому. Дослідження образів тоталітаризму у їхніх творах є важливим для розуміння історичних, політичних та соціальних процесів, які відбуваються в світі, а також для апеляції до важливості захисту особистої свободи та демократії.

Список використаних джерел:

1. Бенкендорф Г. Д. Химери з оселі бугтя. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2006. – 185 с.
2. Никифоров В. Кафка Франц // Зарубіжні письменники. Енциклопедичний довідник : у 2 т. / за ред. Н. Михальської та Б. Щавурського. – Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2005. [Т. 1 : А - К.](#) – С. 724 - 731.
3. Оруел Джордж // [Українська мала енциклопедія](#) : 16 кн. : у 8 т. / проф. [Є. Онацький](#). – Буенос-Айрес, 1962. Т. 5, [кн. X : Літери Ол — Пер.](#) – С. 1244-1245.
4. Тоталітарна література // Літературознавча енциклопедія : у двох томах / [автор-укладач Ю. І. Ковалів]. – К. : ВЦ “Академія”, 2007. Т. 2. – 489 с.

*Хребтань Анна Анатоліївна
студентка II курсу
спеціальності «Середня освіта. Англійська і світова література
та друга мова»*

*Науковий керівник:
старший викладач
Вдовиченко Лілія Федорівна*

Використання інтерактивної платформи Kahoot у вивченні французької мови

У нашому сучасному світі, де все швидко змінюється, успіх в навчальному процесі залежить від уміння викладачів ефективно залучити учнів до вивчення предмета. Адже засвоєння матеріалу можливе лише при активній участі та мотивації учнів у освітній діяльності. Особливо важливим це питання постає у викладанні іноземних мов, де потрібно не тільки запам'ятати правила та лексику, а й розвинути комунікативні навички.

Однією із найпоширеніших іноземних мов у світі є французька. Проте шлях її вивчення часто буває складним. Тому освітні онлайн-платформи та додатки, які дозволяють зробити процес навчання більш інтерактивним та ефективним набирають все більше і більше популярності. Одним із таких інструментів є “Kahoot” – це платформа на якій навчання проходить у формі гри, завдяки чому атмосфера навчання стає невимушена та цікава. Гра може бути різних типів: вікторини, дидактичні ігри, а також можемо застосувати у якості узагальнення матеріалу: лексичного, граматичного, країнознавчого – у формі пазлів, тестів, послідовності і т.і. [1].

Розглядаючи пропонований інструмент, ми можемо виділити низку його переваг для вивчення мови. Перш за все, “Kahoot” підвищує мотивацію та інтерес до навчання, адже все вивчення, закріплення матеріалу проходить у формі гри. Також дух суперництва, який створюється в умовах інтерактивної платформи допомагає учням бути задіяним у процесі навчання, а не бути спостерігачем.

Завдяки необхідності давати швидко відповідь студенти вчать використовувати мову автоматично, не думаючи по пів години, що є дуже важливим у практичному застосуванні. Окрім того, ми швидко можемо дізнатися рівень знань студента, бо платформа одразу демонструє правильну відповідь.

Кожен повинен розуміти, що мова – це перш за все про вміння говорити, тому для цього нам потрібно мати лексичний запас. Пропонована платформа дає можливість

легко розвивати його, бо вивчати нові слова, ідіоми легше у формі інтерактивних вправ, ніж вивчити їх стандартним методом [1].

Одним із традиційних методів вивчення французької мови є формування навичок читання та письма [2]. “Kahoot” – має низку можливостей аби розвинути ці навички, наприклад: вправи на розуміння прочитаного, знаходження відповідностей (між фразами з тексту), знаходження помилок у тексті, доповнення речень і т.д. Все вище перелічене буде формувати основну лінгвістичну компетенцію у студентів/учнів.

Ця платформа може стати прекрасним засобом для закріплення лексики, граматики, навичок читання та аудіювання французькою мовою. Під час гри студенти можуть спостерігати, слухати та обирати відповідь. Якщо розподілити дітей на команди, ми також, окрім закріплення, можемо попрактикувати мову в колі людей, які так само вивчають французьку.

Особливою перевагою є можливість покращити навички аудіювання. Ми можемо створити інтерактив, використовуючи французький медіа-файл, наприклад: прослухати діалог/розповідь та дати відповідь на питання, заповнити пропуски в реченні після прослуховування або під час слухання, прослухати, а далі сформулювати головну думку в 1 реченні.

Наостанок серед переваг “Kahoot” – це швидкий метод контролю/самоконтролю, що є важливим на будь-якому рівні вивчення французької мови. Саме ці засоби контролю можуть допомогти за короткий час провести опитування серед усіх учнів у класі [2].

Підсумовуючи, можна зазначити, що використання інтерактивної платформи “Kahoot” може стати прекрасним помічником для вчителя французької мови. Ігровий формат підвищує ефективність вивчення мови. Платформа дає широкі можливості для розвитку різних навичок мови: читання, аудіювання, лексики, письма. Окрім розвитку навичок, ми можемо закріплювати і контролювати їх. Миттєвий зворотний зв'язок полегшує роботу вчителю і допомагає учневі краще орієнтуватися в своїх помилках. Тому інтерактивна онлайн-платформа “Kahoot” є зручним інструментом вивчення французької мови, як для вчителів, так і для учнів.

Список використаних джерел

1. Однороманенко М. В. Застосування онлайн-платформи Kahoot у процесі викладання іноземних мов у технічних закладах вищої освіти. *Освіта і наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку* : Міжнар. наук. конф., м. Дніпро, 27 берез. 2024 р. 2020. С. 187–188.

2. Шерстньова О. Використання інтерактивних методів із залученням мультимедійних технологій як ефективна мотивація до вивчення французької мови. Марганець, 2017. 30 с.

*Цехмістер Катерина Олексіївна
студентки 1 курсу магістратури
спеціальності «Філологія.
Германські мови та переклад (включно)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германських мов
Зайцева Наталія Петрівна*

Лексико-стилістичні особливості англомовної реклами в умовах сьогодення

В сучасному світі реклама має одну з найпотужніших та рушійних сил для формування суспільства та його інтересів. Реклама виконує безліч функцій, але можна виділити 4 основні – економічну, соціальну, маркетингову та комунікаційну. Всі ці функції тісно переплітаються з особливостями мови та її лексико-стилістичних особливостей. Але чи є в рекламному світі головна мова, мова реклами?

Англійська мова – інтернаціональна мова, а отже англійську мову можна також вважати головною мовою ЗМІ та реклами. Саме англійською мовою публікуються всі нові рекламні новини світу. Всі тенденції різної продукції розповсюджуються в світі завдяки англійській мові. З цієї причини, мною було вирішено зробити аналіз та дослідження лексико-стилістичних особливостей саме англомовної реклами в сучасному світі. Рекламний світ має багату та різноманітну історію, але саме умови сьогодення, в яких розвивається реклама, має найбільше поле для досліджень.

Метою мого дослідження є аналіз лексично-стилістичних особливостей такої важливої в наш час сфери, як англомовна реклама. Основним предметом мого дослідження є англомовна реклама саме лікарських препаратів. Ця тема дослідження є досить актуальною в умовах сьогодення, люди все більше починають піклуватися про своє здоров'я і у фармакологічній діяльності з'являється сильніша конкуренція. І саме тут допоможе реклама, а особливо правильно сформований за всіма лексико-стилістичними особливостями рекламний англомовний текст.

Завдяки рекламному тексту, споживачі мають змогу задовольнити свої бажання та запити. Отож, рекламний текст має містити спеціальну структуру, яка буде задовільняти всі граматичні та маркетингові правила[2]. В англomовній рекламі можна знайти такі риси побудови рекламного тексту:

1. Використання назв країн, міст чи локального місцезнаходження. Наприклад: «A Coke and the American Dream» (Coca-Cola)
2. Використання слів-символів, що допомагають створити яскраві образи та зацікавити споживачі у покупці товару. Наприклад: «Am I your smallmate?» (Chevrolet).
3. Використання імперативних конструкцій. Наприклад: «Just do it!» (Nike); «Have a break. Have a Kit Kat» (Kit Kat)
4. Також в англomовній можна зустріти модальні дієслова, наприклад: «If no one thinks you can, then you have to» (Nike)[3].

Звичайно, в наш час найбільшого попиту в рекламному світі мають сфери одягу та продуктів харчування, проте варто не забувати і про теж не менш важливу для нас сферу продукції, як лікарські засоби. На жаль, люди похилого віку, середнього віку та діти інколи хворіють і використовують лікарські засоби. З цієї причини, багато фармакологічних виробників також виділяють не малу увагу для реклами їхньої продукції, адже вони також мають доволі сильну конкуренцію. Але чи існують свої особливості в рекламі лікарських засобів?

На відміну, від реклами якогось бренду одягу, нового ресторану чи торгового центру, нової серії продукції, лікарські препарати мають набагато більш вимог для публікування в рекламному світі. Якщо ми говоримо про нові весняні речі, то вони не проходять перевірки та узгодження, але якщо ми говоримо про лікарські препарати, то перед тим, як їх буде опубліковано в рекламній кампанії, на це потрібно отримати дозволу про перевірку на безпечність, оскільки їх можна віднести до групи спеціалізованих споживчих препаратів[6].

Першим і важливим правилом при створенні такої реклами є те, що під час реклами обов'язково буде транслюватися те, що заборонено користуватися ліками без нагляду лікаря. В англomовних рекламних брошурах та вивісках можна зустріти такі застереження:

- Ask your doctor
- Ask your healthcare provider
- See your doctor or health officer

Найбільше уваги рекламодавці приділяють для наведення позитивних результатів. Які отримую споживачі після користування цих лікарських препаратів. Якщо мова йде про препарати від сезонної алергії – акцент робиться на швидкості дії; якщо мова йде про вітаміни – акцент робиться на корисних речовинах, які допоможуть для покращення щоденного життя.

Важливо також відмітити, що при створенні рекламного продукту, використовуються короткі фрази, що допомагають швидко привернути увагу потенційного споживача, наприклад:

- “Right here, right now” – Humira adalimumab
- “Peaceful, restful sleep” – Lunesta sleeping pills
- “Wake. Drop. Drink. Done.” – Blowfish for hangovers

Оскільки тема англomовної реклами наразі є досить актуальною, існує багато дослідників, які досліджували цю тему та продовжують роботу над нею. Ось найвідоміші представники дослідників:

- Барбара ДеСанто. Переконавання та реклама: лінгвістичний аналіз реклами безрецептурних ліків.
- Дженсен, Р. Е. Взаємозв’язок між рекламою, спрямованою безпосередньо на споживача, і витратами на ліки, що відпускаються за рецептом
- Туров, Дж. Як Інтернет і соціальні мережі змінюють фармацевтичну рекламу.

Підбиваючи підсумки, можна сказати, що реклама тісно пов’язана з мовною частиною нашого життя. Без достатньої кількості знань лінгвістичних та стилістичних особливостей неможливо створити дійсно якісний рекламний продукт. Особливу роль в створенні, як звичайної реклами, так і реклами лікарських засобів, відіграє англійська мова. Таким чином, всі відомі фірми та виробники хочуть створити рекламу англійською мовою, оскільки це головна мова для багатьох сфер нашого життя.

Англomовна реклама має багато своїх спеціальних лексичних особливостей, які надають їй своїй неповторності. Особливо цікавим полем для дослідження є англomовна реклама лікарських засобів, яка є дуже різноманітною: вона може бути досить лаконічною, містить розширену інформацію про користь цієї продукції; також великого значення надають для застережень про використання цих ліків без лікаря.

Також багато дослідників намагаються розкрити всі аспекти особливостей англомовної реклами. Наразі існує не мала кількість досліджень, проте досі є велике поле для аналізу та досліджень цієї сфери.

Отже, тема правильності рекламного тексту відіграє одну з найважливіших ролей в створенні якісного рекламного продукту. Завдяки розумінню всіх лексико-стилістичних особливостей ми маємо змогу створити, як гарний проект, так і вміло зацікавити споживача. Рекламний англомовний текст – це необ’ємне поле для досліджень та аналізів специфіки лексико-стилістичного аспекту створення шедевру.

Список використаних джерел

1. MacRury, I. (2009). *Advertising: Introductions to Media and Communications*. New York: Routledge
2. Н.І. Талан, Англомовна реклама: її специфіка та особливості перекладу українською. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. (2021). с. 260-265
3. McQuarrie, E.F., Phillips, B.J. (2008). *Go figure! New directions in advertising rhetoric*. Armonk, New York, London: M.E. Sharpe.
4. Коваленко, Н. Л. (2006). *Лінгвістична означеність слогана в структурі рекламного тексту*. Дніпропетровський національний університет, Дніпропетровськ
5. DeSanto, B. (2002). *Persuasion and advertising: A linguistic analysis of over-the-counter medication advertisements*. *Language and Linguistics Compass*, 1(1), 17-31.
6. Віталій П. (2017). *Legal features of the drug advertising*, *Wiadomości Lekarskie*.

Цюп'ях Анна Леонідівна

*Студентка IV курсу
Спеціальності «Філологія»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук
К. І. Нікітська*

Образ Гассана в романі Халеда Госсейні «Ловець повітряних зміїв»

Ключовою колізією роману «Ловець повітряних зміїв» Халеда Госсейні є конфлікт між двома братами Гассаном та Аміром. Для виявлення специфіки даного конфлікту варто проаналізувати характери героїв. Дослідження образу персонажа дозволяє зрозуміти причини виникнення конфлікту та його розвиток. Гассан був хазарейським хлопчиком (той, що належить до хазарейської етнічної групи, яка проживає на території Афганістану). Він жив із своїм опікуном Алі на території заможної родини. Гассан з Алі працювали прислугами, а також були хорошими друзями сім'ї в якій проживали. Хлопчик мав досконало кругле обличчя, яке Амір вважав схожим на китайську ляльку: *«.....з плоским широким носом і вузькими розкосими очима, що нагадували бамбукове листя та здавалися, залежно від освітлення, то золотими, то зеленими, то навіть сапфіровими»*. Гассан народився із заячою губою, яку Амір називав помилкою китайського лялькаря, знову ж порівнюючи зовнішність друга із гарною іграшкою: *«.....І бачу губу, розсічену трохи лівіше від центру, мовби інструмент китайського лялькаря послизнувся або майстер просто втопився і втратив пильність»*. Гассан був одним із тих хлопчиків, які не зважаючи на свою добру та покірну натуру, могли постояти за себе. Зустрівшись на вулиці з місцевим хуліганом, Гассан сміливо погрожує поганцю своєю рогаткою, незважаючи на сильний страх. Юнак часто заступався за друга Аміра та проганяв нахаб, за що міг отримати синця. На противагу своїй сміливості, малий не здатен був скривдити невинну істоту. За словами Аміра, навіть перед тим як вперше з'явитись на світ, маючи на увазі пологи, Гассан і там проявив свою сутність та з легкістю народився. Гассан був дуже відданим та вірним компаньйоном, що проявлялось у різні способи. Він ніколи не відмовляв другу та підтримував будь-яку його витівку, навіть якщо сам цього не бажав робити: *«Іноді на верхів'ях тих дерев я підмовляв Гассана стріляти горіхами з рогатки в сусідську однооку німецьку вівчарку. Гассан зовсім не хотів, але якщо я просив, по-*

справжньому просив, він не міг відмовити». Він був готовий пожертвувати власною чесністю та перекласти провину на себе, аби тільки Амір не потрапив у халепу через свої ідеї. Любов Гассана проявлялось й у надзвичайній підтримці творчості друга. Прослухавши перше Амірове авторське оповідання, Гассан заплoduвав та прогнозував другу велике письменницьке майбутнє. Амір не мав освіти, але хлопчика приваблювала магія слова, а тому друзі проводили багато часу читаючи захопливі історії. Гассан був дуже відданим та вірним компаньйоном, його любов була безумовною, що часто мала дуже токсичні прояви. Знаючи про нездорову любов Гассана, Амір часто перевіряв ліміти другової відданості, тиснувши все глибше та глибше: *«— Ну, з'їв би грязюки, якби я тобі наказав?.....Якщо ти накажеш, то їстиму, — нарешті сказав він, дивлячись просто на мене».* Кульмінаційним моментом твору стала сугічка між Гассаном та місцевим хуліганом Асефом. Після закінчення турніру, зловивши повітряний змії, що зазнав поразки, Гассан хотів віддати трофей другу. Трохи відійшовши від Аміра, хлопець перестрів групу малих поганців. Вони вимагали віддати символ перемоги, який Гассан з нетерпінням бажав подарувати другу. Хлопець не здався до останнього, адже зробити Аміра щасливим було найголовнішим. Відданість Гассана привела до того, що Асеф звалтував дитину. Хлопець вочевидь був готовий стерпіти найстрашніші приниження та торттури, аби догодити другу. Неймовірна жертвність Гассана набула найвищої форми прояву та почала завдавати неабиякої шкоди герою.

Список використаних джерел

1. Госсейні Х. Ловець повітряних зміїв. Львів : Вид-во Старого Лева, 2017

Чумаченко Юлія Вікторівна
студентка V курсу
спеціальності «014 Середня освіта. Мова і література»

Науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент
Давидюк Людмила Володимирівна

Поняття літературної компетентності у сучасному науковому дискурсі

Актуальність теми обумовлена тим, що літературна компетентність набуває особливого значення в умовах сучасної освіти, у зв'язку з кризою гуманітарних знань, а також активізацією процесів, пов'язаних із захистом власної національної ідентичності, тому доцільно розглянути сутність цього поняття як з теоретичної, так і з практичної точок зору. До загального аналізу проблеми впровадження компетентнісного підходу зверталися Н. Бібік, С. Трубачева, І. Єрмаков та ін. Ключові компетентності в зарубіжній шкільній освіті досліджено в працях Дж. Равена та ін. На основі опрацювання вітчизняної і зарубіжної літератури можна визначити, що компетентність є складною системою дій, спрямована на досягнення певної мети. Компетентність – це сукупність якостей учня (знань, умінь, навичок) необхідних для успішної продуктивної діяльності. Сутність компетентнісного навчання полягає в спрямуванні навчального процесу на набуття учнями важливих компетентностей.

Згідно з Державним стандартом базової і повної середньої освіти змістовими лініями літературного компонента передбачено «формування літературної компетентності учнів загальноосвітньої школи, що забезпечує опрацювання художнього твору в єдності його етичних та естетичних вимірів, спрямованість роботи над текстом на формування ціннісних орієнтацій і розвиток творчих здібностей особистості, сприяє засвоєнню основних теоретико-літературних та історико-літературних знань» [1, с. 2]. В той же час, деякі науковці, розмежовують поняття «читацька компетентність» і «літературна компетентність». Зокрема Т. Яценко вважає, що читацька компетентність полягає у «здатності до творчого читання всього твору, ... сформованість власного кола читання; здатність вступати в діалог з епохою й культурою, утіленими в художніх творах, здатність до співпереживання з персонажами літературних творів; розуміння особливостей мови художнього твору, уміння розрізняти стилі художніх текстів». А літературну компетентність дослідниця трактує як «умовне поєднання особистісного, когнітивного та діяльнісного компонентів, взаємодія яких у читацькій діяльності й забезпечує (або не забезпечує) сформованість літературної компетентності, презентує модель літературної компетентності як інтегрований компонент навчальних досягнень учнів» [2, с. 4].

Модель літературної компетентності Т. Яценко презентує як інтегрований компонент навчальних досягнень учнів, як сукупність таких субкомпетентностей як: загальнокультурна, читацька, комунікативно-мовленнева, ціннісно-світоглядна, вказуючи на те, що «формування літературної компетентності учнів основної школи розглядається як цілісність, що забезпечується єдністю мети, змісту, методів, прийомів і форм організації навчальної діяльності» [2, с. 6]. Літературна компетентність полягає у володінні комплексом літературних знань, умінь і навичок, які надають можливість не тільки фахово й професійно читати книжки, а й творчо мислити, порівнювати та узагальнювати, зіставляти та вловлювати асоціативні зв'язки, бути обізнаним з

літературним контекстом і критичними рецепціями, мати власну інтерпретаційну точку зору тощо. Основними компонентами літературної компетенції є читацька, літературознавча, бібліотечно-бібліографічна, особистісно-діяльнісна компетенції, які формуються та розвиваються в дітей починаючи з молодшого шкільного віку (у процесі залучення дітей до читання художньої літератури) і протягом подальшого спілкування з книгою [5, с. 11].

Літературна компетентність однаково пов'язана зі здатністю читача здійснювати аналітичне та когнітивне мислення, включаючи розуміння, аналіз, висновки та інтерпретацію як явних, так і неявних значень, подій та ідей, написаних літературною мовою [3, с. 30]. Модель компетентної особистості в системі літературної освіти зорієнтована на досягнення практичних літературно – мистецьких досягнень, досвід особистої участі в читацькій діяльності, вироблення ціннісних орієнтирів засобами літератури та художніх творів, які допоможуть людині самовизначитися й самоутвердитися в житті, соціумі.

В. Шуляр зазначає, що «літературна компетентність – стала якість літературної освіти особистості-читача, яка забезпечує нерозривну єдність її літературної спрямованості і літературного досвіду в системі духовно-мистецької, літературної, читацької діяльності» [4, с. 11].

Отже, питання визначення літературної компетентності є доволі складним і неоднозначним. У своїй роботі будемо послуговуватись на термін “літературна компетентність” за визначенням Т. Яценко і розуміти її структуру, яка пов'язана безпосередньо з розумінням літературних текстів, їхнім аналізом та здатністю висловлювати власні думки.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011> (дата звернення: 14.04.2024)
2. Яценко Т.О. Тенденції розвитку методики навчання української літератури в загальноосвітніх навчальних закладах (друга половина ХХ –початок ХХІстоліття): монографія. Київ: Педагогічна думка, 2016. 360с.
3. Neranjani E. S. Enhancing Literary Competence through Activity Based Literature Learning : Master's Thesis. University of Colomo. Unpublished. 2011. 126 p. URL : <http://archive.cmb.ac.lk:8080/research/bitstream/70130/2187/1/sulochana.pdf> (дата звернення 14.04.2024)
4. Шуляр В. Модель літературної компетентності учнів-читачів Нової української школи : навчально-методичний посібник. Миколаїв, 2022. 192 с.
5. Качак Т. Б. Літературна освіта молодших школярів: Навчально – методичний посібник. Івано-Франківськ, 2017. 44 с.

*Шестіпалов Богдан Валерійович
студент 4 курсу
спеціальності «Філологія»*

*Науковий керівник:
доктор філол. наук, професор
Юдін Олександр Анатолійович*

"Дуель добра і зла, ігри кохання й ненависті у літературній творчості Миколи Гоголя 'Ніч перед Різдвом'"

Найголовніші проблеми, які висвітлює дана повість є, безперечно, вічними філософськими темами, які несуть у собі морально-етичні цінності. Основна проблематика твору полягає у зіткненні добрих і злих сил, які впливають на долі героїв, а також у складності людських стосунків, де кохання та ненависть часто переплітаються. Невипадково ці теми досліджувалися багатьма науковцями-філологами для розкриття їхньої суті та сенсу. Михайло Слабошпицький, український літературознавець, який присвятив багато уваги аналізу української народної міфології та її впливу на творчість Гоголя, активно досліджував цю проблему. Ігор Дзюба - український філософ та літературознавець, який аналізував проблеми моралі та етики в творчості Гоголя, дійшов висновку, що в творчості митця проблеми моралі та етики відображають важливі аспекти українського суспільства та національної ідентичності [2, с. 14]. Основна увага дослідників була сконцентрована на виявленні взаємозв'язку між народною міфологією і культурою та проблемами добра і зла, а також кохання і ненависті в повісті "Ніч перед Різдвом" Миколи Гоголя [3]. Дослідження показало, що образ Чорта, як відображення зла, та взаємодія героїв з ним, створює складний моральний контекст, де основні принципи добра та зла випробовуються через внутрішній конфлікт головного героя, Вакули. Через аналіз взаємин між героями було виявлено, що тема кохання і ненависті також глибоко вкорінена у народній культурі та традиціях. Аналіз взаємин між героями також виявив глибоке вкорінення теми кохання і ненависті у народній культурі та традиціях. Такі дослідження сприяють кращому розумінню та осмисленню твору, розкриваючи його значущість у контексті української літературної спадщини [4, с. 16].

Повість "Ніч перед Різдвом" увібрала в себе українську народну міфологію і культуру. У творах, де зображено реальні події реальних людей, можна знайти багато проблематичних моментів. Основними проблемами цієї повісті є:

- Добро і зло;
- Кохання і ненависть;

Проблема добра і зла у повісті Миколи Гоголя "Ніч перед Різдвом" представлена через взаємодію героїв з Чортом, який символізує зло і спокусу. Чорт – хитрий, спокусливий ворог головного героя Вакули. Він використовує свою хитрість і вміння будувати спільноту для досягнення своїх цілей, часто з негативними наслідками для інших персонажів. Боротьба між добром і злом відображена у внутрішньому конфлікті головного героя, Вакули. Він стикається з випробуваннями, нав'язаними йому дияволом, і намагається протистояти спокусам, залишаючись вірним своїм ідеалам. Однак йому не завжди вдається впоратися з цими випробуваннями. Українська

міфологія та народні перекази також відображають цю вічну боротьбу між добром і злом [3, с. 257]. В українському фольклорі диявол часто постає як уособлення зла, тоді як інші персонажі, такі як ангели та святі, символізують добро і моральні цінності. У творі переплітаються проблеми добра і зла, з церковної точки зору і суспільної. Дуже важливо, що у повісті добро перемагає зло, а світло тримає гору над пільмою. Вакула відважний і великодушний коваль, він не боюгуз і не складає руки перед труднощами. Саме такими, схожими на бравих билинних героїв, і хотів Гоголь бачити своїх сучасників. Однак реальність різко відрізнялася від його ідеалізованих уявлень. Автор намагається довести на прикладі Вакули, що тільки творячи добрі справи, ведучи праведний спосіб життя, можна стати щасливою людиною і перемогти зло всередині і ззовні.

Проблема добра і зла у "Ночі перед Різдвом" Гоголя створює складний моральний контекст, який заохочує читача роздумувати про природу людської доброти та злості, про їх вплив на життя і взаємини між персонажами, і створює важливий конфлікт, який відображається через моральний вибір героїв, співпрацю з соціальним середовищем, пошук внутрішньої сили і волі, а також примирення з добром і злом.

Українське кохання — тривожне та сповнене дивних речей. Проблема кохання і ненависті у повісті "Ніч перед Різдвом" Гоголя пронизує всі аспекти взаємин між героями та визначає їхні дії та почуття. З одного боку, є тема кохання між Вакулою та Оксаною, яка створює сильний емоційний зв'язок між героями. Молодий коваль Вакула закохується в красуню Оксану, і це кохання штовхає його на найсміливіші та найнеймовірніші вчинки. Ця тема відображає важливість кохання як рушійної сили, що спонукає героїв до прийняття рішень. Ненависть між Оксаною і Вакулою в повісті Гоголя виникає через конфлікт між їхніми світоглядами, соціальним статусом і очікуваннями [1, с. 45]. Ця ненависть є складною і багатогранною і впливає з їхніх різних поглядів на життя та міжособистісні стосунки. Зображена як красива, незалежна жінка, Оксана не відчуває симпатії до Вакули, селянина, який пропонує їй своє кохання. Її ненависть виражається в тому, що вона чинить опір його спробам завоювати її серце [3, с. 329]. Вона не знаходить у ньому ні рівності, ні соціального статусу, які б відповідали її очікуванням від чоловіків. Тим часом Вакула, який бачить в Оксані втілення своїх мрій і бажань, відчуває до неї ненависть, коли вона відкидає його і обирає інших.

Проблеми добра і зла, а також кохання і ненависті визначаються через взаємозв'язок між унікальними аспектами культурної спадщини та відтвореними в творі людськими взаєминами та моральними дилемами. Українська народна міфологія і культура, відображена в повісті, надає глибини та контексту всім аспектам боротьби добра і зла, а також кохання і ненависті. Символіка та образи з української фольклорної традиції, такі як Чорт, ангели, святі, відображають вічну боротьбу між силами добра й зла, яка спостерігається і в реальних взаєминах між персонажами [2, с. 15]. Наприклад, взаємодія головного героя, Вакули, з Чортом відображає вічний конфлікт між моральними принципами, добром і злом. Чорт, як уособлення зла, використовує свою хитрість, щоб спокусити Вакулу, а сам Вакула стикається з внутрішнім конфліктом, намагаючись залишатися вірним своїм ідеалам. Крім того, тема кохання та ненависті між Вакулою та Оксаною відображається через призму соціальних та культурних очікувань, що також корінням мають у народній культурі [1]. Ці почуття викликають не лише особисті конфлікти, але й відображають загальні соціокультурні реалії.

Список використаних джерел

1. “Вечори на хуторі під Диканькою”: [Для серед. шк. віку]: пер. з рос. / О.В. Кузнецової. – Київ: Школа, 2007. – 176 с.
2. “Вечори на хуторі біля Диканьки” М.В. Гоголя у сприйнятті І.Я. Пасяди / Валентина Мацапура // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка. – Полтава, 2005. – С. 14-17.
3. Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти: Теорія літератури / О. Галич, В. Назарець, Є. Васильєв. – За наук. ред. О. Галича. – Київ: Либідь, 2001. – 460 с.
4. Микола Гоголь і проблема української ідентичності / Микола Рябчук. – Київ: Українська культура, 2007. – №7. – С. 14–17.

*Шома Наталія Василівна
студентка III курсу
спеціальності «Українська мова та література, англійська мова»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Давиденко Вікторія Іванівна*

**Найпродуктивніші засоби збагачення сучасної англійської мови:
метафора, метонімія, синекдоха**

Збагачення англійської мови елементами креативності та образності становить одну з ключових функцій лінгвістичного розвитку. В цьому контексті, метафора, метонімія та синекдоха виходять на передній план як найпродуктивніші засоби збагачення сучасної англійської мови [1, с. 356].

Український мовознавець Зацний Ю. А., всебічно й глибоко дослідивши переносні значення, стверджує, що ця тема має надзвичайну важливість в сучасному світі, де мова виступає як ключовий інструмент комунікації та впливу. Використання метафор, метонімії та синекдох в мовленні сприяє створенню багатозарових образів, розширенню можливостей виразності та підвищенню ефективності комунікації. А також додає, що метафора, метонімія та синекдоха є не лише мовними фігурами, але й інструментами, які допомагають виражати складні концепції та почуття у найбільш доступний та ефективний спосіб. Метафора вносить образність та глибину, метонімія розширює асоціації, а синекдоха забезпечує точність та контекстуалізацію. Використання цих засобів стимулює розвиток мови та поглиблює розуміння тексту, що збагачує мовлення новими виразами та смисловими відтінками [1, с. 356].

Метою нашої роботи є розгляд ролі й потенціалу метафори, метонімії, синекдохи як найпродуктивніших засобів і найуживаніших інструментів збагачення англійської мови.

Зацний Ю. А. також зазначає важливість і потужність переносних засобів у мовній картині. Він стверджує, що «метафора – це не просто лінгвістичний засіб, але й ключ до розуміння глибинних сенсів та асоціацій. Вона дозволяє переносити значення з одного об'єкта чи явища на інший, що створює нові контексти та розширює межі мовлення. Метафора впроваджує в мову образність, емоційність та інтригу, роблячи її більш виразною та кольоровою. Вона дозволяє нам досягнути складні концепції та почуття через прості аналогії, що робить її незамінною в літературі, поезії, публічних виступах та повсякденному мовленні. Таким чином, метафора не лише збагачує

англійську мову новими образами та виразами, але й допомагає нам краще розуміти світ навколо нас через призму мовного виразництва. У сучасній англійській мові, метафори широко використовуються для вираження складних концепцій та емоцій» [2, с.190]. Наприклад: *Time is money* – Час – це гроші, *Time flies* – Час летить, *The world is a stage* – Світ – це сцена.

Підґрунтям метафори є схожість за відчуттям, функцією, формою, розташуванням, кольором, температурою тощо. Наприклад: англ. *a branch of linguistics* – укр. розділи лінгвістики, англ. *the root of a word* – укр. корінь слова, англ. *the key to a test* – укр. відповідь до тесту, англ. *to stumble through the text* – укр. не розуміти текст, англ. *to catch an idea* – укр. зрозуміти, англ. *to shower smb. with questions* – укр. засипати когось питаннями; англ. *the heart of a country* – укр. серце країни, англ. *the foot of a mountain* – укр. підніжжя гори, англ. *the eye of a needle* – укр. вушко голки, англ. *the leg of a table* – укр. ніжка столу, англ. *the mouth of the river* – укр. гирло річки, англ. *the neck of a bottle* – укр. горлечко пляшки; англ. *a film star* – укр. зірка фільму etc.

З метафорою тісно пов'язані метафоричні епітети. Наприклад: англ. *green youth* – укр. недосвідчена молодь, *a sour smile* – укр. кисла посмішка, англ. *a sweet temper* – укр. гарний характер (вдача), англ. *a thin excuse* – укр. непереконливе вибачення, англ. *bitter thoughts* – укр. гіркі думки, англ. *blooming health* – укр. квітуче здоров'я, англ. *faded beauty* – укр. зів'яла краса, англ. *cold reason* – укр. вагома причина, англ. *black ingratitude* – укр. чорна невдячність etc.

В англійській мові існує таке явище, як *simile* – an expression that describes something by comparing it with something else, using the words 'as' or 'like', for example 'as white as a snow' [3, с.1538]. Наприклад: англ. *big as a mountain* – укр. великий як гора, англ. *cold as ice* – укр. холодний як лід, англ. *dry as a bone* – укр. сухий як кістка, англ. *easy as apple pie* – укр. дуже легко, англ. *fit as a fiddle* – укр. у доброму здоров'ї, у прекрасному настрої, англ. *free as a bird* – укр. вільний як птах, англ. *happy as a claim* – укр. дуже щасливий, як риба у воді, англ. *light as a feather* – укр. легкий як пір'ячко, англ. *poor as a church mouse* – укр. бідний як церковна миша, англ. *pretty as a picture* – укр. красивий як картина, англ. *ugly as sin* – укр. страшний як гріх та ін.

Найрозповсюдженішим типом метонімії є просторова суміжність. Наприклад: *Downing Street 10* як резиденція Прем'єр-міністра Великобританії, *Wall Street in New York* означає місце розташування банків і головних фінансових установ країни, *The White House* – це резиденція Президента США, *The Crown announced new regulation* відображає авторитет монархії у Великобританії, називаючи королівську владу словом

'Crown', *the Pentagon* – величезна п'ятикутна штаб-квартира Міністерства оборони США.

Синекдоха у значенні, коли ціле позначається через частини й навпаки, не так широко представлена в англійській мові. Наприклад: *a fleet of twenty sail, to earn one's bread, I bought new wheels* та ін.

Найпродуктивніші засоби збагачення сучасної англійської мови включають в себе не лише технологічні інновації, але й глибокі соціокультурні трансформації. Завдяки зростанню глобалізації та міжнародних контактів, англійська мова стає все більш універсальною та розповсюдженою, що сприяє обміну лексичними одиницями з іншими мовами. Також великий вплив на мовну практику мають наукові та технічні досягнення, які стимулюють виникнення нових термінів та виразів для опису нових концепцій та технологій. Медіа та комунікації, зокрема інтернет, соціальні мережі та стрімінгові платформи, також вносять свій вклад у збагачення мови шляхом створення нових мовних форм та жанрів. Крім того, мовні реформи та стандартизація мовлення сприяють стабілізації мовної системи, що в свою чергу стимулює розвиток нових конструкцій та термінів. Узагальнюючи, міжпредметні взаємозв'язки, культурний обмін та технологічний прогрес відіграють ключову роль у збагаченні та розвитку англійської мови, роблячи її більш динамічною та адаптованою до потреб сучасного світу [1, с. 356].

Використання метонімії та синекдохи у мовленні допомагає створити більш живі та виразні образи, роблячи мовлення більш ефективним та цікавим для аудиторії. Ці фігури мови дозволяють передавати складні ідеї та концепції через короткі та образні висловлювання. Вони широко використовуються в різних сферах життя, від літератури до медіа та повсякденного мовлення, що свідчить про їхню важливість у мовному виразництві. Таке використання фігур мови робить мовлення більш цікавим, барвистим та ефективним, допомагаючи нам краще розуміти та спілкуватися з іншими.

Список використаних джерел

1. Зацний Ю. А. Розвиток словникового складу сучасної англійської мови / Ю. А. Зацний. Запоріжжя: Запорізь. ун-т, 2018. 429 с.
2. Зацний Ю. А. Шляхи і способи збагачення сучасної розмовної лексики англійської мови. *Нова філологія*. 2009. Вип. 34. С. 189–195.
3. Longman Dictionary of Contemporary English: the Living Dictionary with Longman Writing Assistant. L., 2005. 1950 p.

*Шматок Катерина Володимирівна
студентка IV курсу
спеціальності «014. Середня освіта.
Мова і література (англійська)»
Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Корнієнко Оксана Олександрівна*

ОСОБЛИВОСТІ ГОЛОВНОГО ГЕРОЯ В РОМАНІ ГАРРІСТ БІЧЕР-СТОУ «ХАТИНА ДЯДЬКА ТОМА»

На думку дослідників, роман Гарріст Бічер-Стоу «Хати́на дя́дка То́ма» («Uncle Tom's Cabin, or Life Among the Lowly», 1852) – художній твір, який містить могутній соціальний і моральний заклик, що свого часу сприяв зростанню антирабських настроїв у США, розвитку аболиціоністського руху, і навіть пришвидшив початок Громадянської війни 1861–1865 років [2; 4; 5].

Центральним персонажем у романі (ім'я якого винесено у назву твору) є афроамериканець Том, чия жертвність висвітлює моральну дилему рабства, підкреслюючи, що відповідальність за долю рабів лежить не лише на їхніх власниках, але й на всьому суспільстві, що закриває очі на цю несправедливість [3].

Тема жертвності в романі тісно переплітається з християнськими цінностями та мораллю. Головний герой Том виражає непохитну віру і моральну стійкість, жертвує своїм життям заради блага інших рабів. «If I must be sold, or all the people on the place, and everything go to rack, why, let me be sold. I s'pose I can bar it as well as any on 'em, he added, while something like» [1, с. 41].

Образ Тома можна порівняти з Ісусом, який приніс себе в жертву заради людей: «Направду ж Він немочі наші узяв і наші болі поніс...» (Ісаїя 53:4–5). Том постає як взірець християнських добродійності. Його благородство і смиренність виявляються в готовності терпіти несправедливість і жорстокість, щоб захистити інших. «Tom rose up meekly, to follow his new master, and raised up his heavy box on his shoulder» [там само, с. 99], – це слова, які підтверджують його покору і відданість долі.

У романі жертвність героя досягає апогею в сцені зустрічі з жорстоким Легрі, де Том виступає захисником слабких і безпомічних, зокрема мулатки Кассі, відмовляючись від насильства за будь-яких обставин: «...the poor crittur's sick and feeble; 't would be downright cruel, and it's what I never will do, nor begin to. Mas'r, if you mean to kill me, kill me; but, as to my raising my hand agin any one here, I never shall, – I'll die first» [там само, с. 408], – ці слова підтверджують його моральну непохитність і віру в християнські ідеали.

Сцена поховання Тома нагадує християнські обряди та символізує його мученицьку смерть заради свободи інших. «Beyond the boundaries of the plantation, George had noticed a dry, sandy knoll, shaded by a few trees; there they made the grave. ... 'No, no, –bury it with him! It's all I can give you, now, poor Tom, and you shall have it.' They laid him in; and the men shovelled away, silently. They banked it up, and laid green turf over it» [там само, с. 415], – епізод, що зображує Тома як християнського мученика, чия жертва не залишається безвідповідною.

Том як персонаж символізує ідеал християнської жертвності, демонструє, що справжня віра може вистояти перед лицем жорстокості та несправедливості. Його відмова від особистої свободи заради допомоги іншим підкреслює важливість морального вибору та дій у відповідності з власними переконаннями.

Бічер-Стоу образом головного персонажа підкреслює абсолютну несумісність рабства з християнською мораллю, розкриваючи вплив рабства як на жертв, так і на їхніх власників, останніх письменниця зображує морально розкладеними.

Використання християнських мотивів та образів у романі дозволяє Бічер-Стоу не лише критикувати інститут рабства, а й підкреслити силу віри та морального вибору навіть у найскладніших обставинах.

Висновки. Особливістю головного героя роману Гаррієт Бічер-Стоу «Хатина дядька Тома» є те, що раб-афроамериканець втілює християнські ідеали благодаті, прощення і самопожертви, наближаючись до образу Христа. Герой демонструє нескореність духу у випробуваннях. Його готовність терпіти страждання, не втрачаючи віри і співчуття до інших, підносить його на рівень мученика, чия жертва служить вищій меті – визволенню та звільненню від страждань для інших. Том як символ справжнього християнина показує, що найвища мужність і благородство полягають не у фізичній силі, а у силі духу, здатності до самопожертви та відданості ідеалам любові та милосердя. Його образ стає нагадуванням про те, що справжня людина готова віддати своє життя заради блага інших, виявляючи при цьому непохитну віру і гідність.

Список використаних джерел

1. Beecher Stowe Harriet. Uncle Tom's Cabin or Life among the Lowly Release Date: January 13, 2006. 447 p.
2. DeLombard Jeannine. Mightier than the Sword: Uncle Tom's Cabin and the Battle of America. *The Historian*. 2012. Vol. 74(3).
3. Hudson B. F. Another View of "Uncle Tom". *Phylon*. 1963. Vol. 24(1), P.79-87.
4. Kaufman Will. *The Civil War in American Culture*. Edinburg University Press, 2006. P.18.
5. Painter Nell Irvin. Honest Abe and Uncle Tom. *Canadian Review of American Studies*. Vol.30(3). P. 245-272.

*Шупейко Ірина Олександрівна
Студентки 401 АНН групи
факультету іноземної філології
денної форми навчання
спеціальності 035 Філологія*

*Науковий керівник:
доктор філ. наук, проф. Тетяна Анатоліївна Пахарєва*

Парні образи у світовій літературі: архетипна основа (на прикладі парного образу «Холмс/Ватсон» в оповіданнях А. Конан Дойла)

Завжди актуальною залишається проблема виявлення архетипної основи того чи іншого літературного образу, адже це веде до більш змістовного розуміння образу, а його актуальний смисл увиразнюється виявленим архетипним підґрунтям. Архетипна природа літературних образів глибоко досліджується у руслі архетипної критики, яка виходить зі сформульованого Н. Фраєм переконання у наявності обов'язкової міфологічної основи у будь-якого образу [2]. Архетипна складова зумовлює й можливість появи так званих «вічних», або ж традиційних образів у світовій літературі, які втілюють певні константні універсальні риси (див. на цю тему, наприклад: [1]). З цієї точки зору персонажна пара «Холмс/Ватсон» привертає увагу як варіант архетипного образу «близнюків», який простежується у міфології, а далі модифікує в численних літературних парах героїв, наділених рисами як спільності, так і протилежності, завдяки чому формується парний образ, створений на принципі протиставлення й водночас взаємодоповнення його складових. До таких «близнюкових» пар можна віднести біблійних Марфу і Марію, Роланда й Олів'є з «Пісні про Роланда», Дон Кіхота і Санчо Пансу, і так само – Шерлока Холмса і доктора Ватсона. Але, наскільки нам відомо, під таким кутом зору цю пару персонажів К. Дойла ще не було розглянуто дослідниками.

Аналізуючи канонічні риси парних образів на основі досліджень, присвячених проблемам парності, міфологічної близнюковості тощо, можна виділити кілька ключових характеристик. По-перше, парні образи виявляють схожість і контрастність між персонажами. Вони мають потужну спільну природу, але в той же час контрастують між собою, що підкреслюється через їхню взаємодію та взаємовідношення. По-друге, парні образи часто відображають тему дуалізму, представляючи протилежності, такі як добро та зло, реальність та мрії, розум та

почуття. Це дозволяє авторам розкривати різноманітні аспекти теми через взаємодію між героями. По-третє, парні образи допомагають розвивати персонажів та розкривати їхні характери через їхню взаємодію. Вони часто доповнюють один одного, створюючи цікаві і динамічні взаємовідношення, які допомагають у підвищенні глибини творів.

На мою думку ми маємо декілька аспектів для розкриття близнюкової архетипної основи тандему Холмса і Ватсона: порівняння спільності та контрастності героїв, доповнення один одного, взаємодія один з одним та вплив на один одного, рефлексія головних персонажів та драматичність їхніх відносин, які сприяють розвитку сюжету та динаміці оповіді.

Парність Холмса і Ватсона як протилежність і водночас взаємодоповненість проявлена на різних рівнях оповідань про цих героїв:

1) на рівні головної функції кожного – якщо Холмс реалізує функцію дієвого героя (дієвість якого в даному випадку – це ефективна розслідувальна діяльність), то Ватсон – героя-оповідача, який постає не стільки дієвою особою детективних історій, скільки свідком, який фіксує у своїх оповіданнях історії про Холмса;

2) на рівні психологічних характеристик – якщо Холмс втілює суто раціонально-аналітичний тип, то Ватсон часто проявляє живу емоційність, емпатію, і водночас емоційній нестабільності Холмса протиставляється врівноваженість Ватсона та його психологічна резистентність;

3) на моральному рівні – якщо Холмса найбільше цікавить складність і інтелектуальна «краса» справи, яку він розслідує, то Ватсона найбільше турбують питання справедливості, ствердження добра та покарання зла тощо, тобто, на відміну від Холмса, Ватсон схильний до відкритих проявів сентиментальності і моралістичних оцінок; відповідно, обидва героя вочевидь наділені високою спостережливістю, але якщо спостережливість Холмса є суто прагматичною (він тренує себе помічати саме те, що буде допомагати йому як сищику), то спостережливість Ватсона скоріш свідчить про його увагу до людей та їх переживань і емоційних станів (так, Ватсон завжди ретельно відмічає у своїх розповідях про найменші ознаки переживань та емоцій на обличчях і в поведінці і злочинців, і жертв).

В цілому, аналізуючи оповідання про Холмса і Ватсона, можна зробити висновок, що ці герої функціонують саме як парний образ, в якому протилежність персонажів, що складають пару, найбільше спрямована на їхнє взаємодоповнення та розкриття власної сутності через порівняння з іншим.

Список використаних джерел

1. Нямцу А. Є. До проблеми функціонування «літературних архетипів» у європейському загальнокультурному контексті // <https://il-journal.com/index.php/journal/article/view/511/342>
2. Фрай Н. Література як контекст: «Лісідас» Мільтона // Сучасна літературна компаративістика: стратегії і методи. Антологія / За заг. ред. Дмитра Наливайка. - К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. С. 243-254.

*Ющишена Анастасія Миколаївна
студентка IV курсу
спеціальності «Філологія»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук
Нікітська Катерина Ігорівна*

Образ головної героїні роману Д.Г. Лоуренса «Коханець леді Чаттерлей»

Однією з головних проблем літератури ХХ ст. в усьому світі було висвітлення тяжкого становища жінок, їхньої фізичної та емоційної експлуатації та душевних страждань шляхом підкорення їх у власних сім'ях.

Роман Д. Г. Лоуренса привернув увагу публіки з двох основних причин: спочатку як обурливо нескромне, відверте, скоріше порнографічне зображення сексу, яке, отже, було визнано непридатним для перегляду «порядною» читаючою публікою, а згодом як застарілі спроби говорити про сексуальність і його відношення до людського щастя, чи навіть релігійності [3, с. 262]. Та все ж, «Коханець леді Чаттерлей» – це літературний твір, написаний чоловіком із всезнаючим оповідачем від третьої особи та героїнею-жінкою як основою. Головною героїнею роману є, безперечно, Констанс Рейд, або ж Конні, або ж леді Чаттерлей.

На перших сторінках книги головна героїня постає перед нами саме як *«рум'яна дівчина сільського вигляду з м'яким каштановим волоссям, міцним тілом і повільними рухами, сповненими надзвичайної енергії»*, вона мала *«великі здивовані очі»* та *«ніжний лагідний голос»* [1]. Її характеристика встановлює, що відсутність сексу викликає видимі зміни в її тілі. Вона починає оглядати себе зауважуючи, що все втратило свою свіжість і стало *«пласкими, в'ялим, незначним»* [1]. Її тіло описано як слабе, йому *«бракувало сонця й тепла»* [1]. Хоча тіло жінки і не є помітно пораненим або понівеченим, саме думки Констанс проєктуються на її зовнішній вигляд та створюють пошкоджений образ [2, с. 197]. Конні впадає в депресію від вигляду свого тіла, і контраст стає очевидним: чоловіче тіло може існувати автономно і бути прекрасним у своїй недосконалості, тоді як жіноче існує, щоб виконувати своє біологічне призначення – служити чоловікові чи народжувати його дітей. Таким чином, через вираження власних невпевненостей, ми можемо спостерігати образ звичайної жінки –

жінки, чий рівень естетичності визначається чоловіками, і без належного прийняття якого існування вважається таким, яке не має сенсу.

Можна стверджувати, що саме через шлюб леді Чаттерлей має ту владу, якої вона могла прагнути. Саме вона *«належала до господинь, які так подобаються чоловікам»* [1]. Однак Конні лише *«грала роль цієї жінки»* [1]. Це не та роль, яка їй подобається, справді, вона відчуває, що *«усе зникало з її свідомості, коли вона грала цю роль»* і *«вона терпляче чекала, доки зможе піднятися нагору й залишитися наодинці з власними думками»* [1]. Ці рядки свідчать про те, що Конні почувається обмеженою цим середовищем. Та хоч вона і може залишити Кліффорда, а разом із цим роль домогосподині, вона не може цього зробити сама через питання влади.

Іншим важливим аспектом роману є те, що леді Чаттерлей відчайдушно прагне народити малюка і вона надзвичайно щаслива, коли в неї то виходить, оскільки це виконує її бажання *«мати повноту себе»* через материнство. Материнський архетип тут є основним рушійним фактором [3, с. 268] – і в цьому немає нічого поганого; в цьому бажанні та його виконанні немає нічого принизливого. Справа не в тому, що вона шукає задоволення лише через материнство, а в тому, що в іншому випадку вона боїться втратити авторитетність, якою зараз користується. Інші аспекти її особистості є надзвичайно значущими: вона насолоджується своєю повною свободою. Конні вирішує жити в своє задоволення, подалі від імені, слави, влади та комфорту. У цьому аспекті Конні не схожа на деяких жінок, готових пожертвувати собою заради патріархальних правил і підкоритися вимогам влади чоловіка. Ні, Конні не можна підкорити.

Чи можна через це її назвати бунтаркою епохи? Так, особливо в контексті її бажаної незалежності та пошуку особистого щастя. Вона відчувала внутрішній конфлікт між соціальними та власними бажаннями, була рішучою у прагненні щастя та відмови від стереотипів. Однак, з іншого боку, Леді Чаттерлей не була такою: вона просто шукала своє місце у житті. Вона потребувала зв'язку з природою та емоційними переживаннями, що цілком може вказувати на те, що героїня шукала гармонії, а не протестувала проти стандартів того часу.

Д.Г.Лоуренс у своєму романі відображає Леді Чаттерлей як особистість, яка виходить за певні рамки, що поставило для жінок суспільство. Він не закріплює за нею конкретний шаблон, а дозволяє нам, читачам, самостійно визначити її характер та дії.

Список використаних джерел:

1. Лоуренс, Девід Герберт. Коханець леді Чаттерлей/ Пер. з англ. Соломія Павличко. – К.: Основи, 1999. – 462 с.
2. Rook, O. Examine Lawrence's Depiction of the Body in Two or More Texts on the Module. – Leading student work in English studies, Volume 8 (2015-2016). – С. 195-200 [англійською]
3. Sharma, P. Archetypal Mothering: DH Lawrence's Lady Chatterley's Lover. – Çankaya University Journal of Humanities and Social Sciences, 2012. – С. 261-272 [англійською]

*Ющук Серафима Олексіївна
студентка IV курсу,
спеціальності «035. Філологія»*

*Науковий керівник-
канд. пед. наук, доцент
Вітченко Анастасія Юхимівна*

Використання блогу для формування міжкультурної компетентності на старшому етапі навчання іноземної мови

Ключові слова: навчання іноземних мов, старша школа, засоби навчання, блог, інноваційні технології.

Сучасна шкільна програма потребує підключення нових засобів навчання, які зможуть згуртувати учнів та замотивувати їх до отримання нових знань навичок та вмінь. Постійне використання інтернет ресурсів, зокрема соціальних мереж, які насичені блогами, спрощують використання їх в навчально-виховному процесі. Крім того, можливості спілкування з носіями відкривають не лише практику мови, а й складності у комунікації, не лише через мовний бар'єр, а й через культурні відмінності. Перегляд блогерів-носіїв дозволить розширити знання про культурні особливості їх повсякденного життя.

На даному етапі, інтеграція блогу до процесу навчання іноземних мові відбулася не повністю, та досить мало науковці досліджують можливості різних блогів як навчальних засобів. Однією з дослідниць блогу як засобу навчання є Буранова Аліна Володимирівна, викладачка факультету іноземної філології УДУ ім. Михайла Драгоманова. Її роботи присвячені не лише дослідженню блогу, як засобу навчання. Вона розглядає сучасні засоби інформації як засоби навчання.

Мета роботи полягає в теоретичній перевірці блогу на можливості бути використаним в навчанні іноземних мов, а також в створенні комплексу вправ, які можуть бути використані при опрацюванні блогу учнями.

Завдання роботи: схарактеризувати поняття блог, проаналізувати можливості застосування блогів у вивченні англійської мови, створити методичні рекомендації для використання блогу у процесі формування міжкультурної компетентності, проаналізувати ефективність розроблених методичних рекомендацій.

Виклад основного матеріалу. Блог - вебсайт, головний зміст якого – регулярно додані записи, зображення чи мультимедіа. Велика кількість блогу ведеться на основі живого матеріалу, тобто використовуються матеріали життя зафіксовані в навколишньому теперішньому, що висвітлюють актуальні події та інформації життя.

Цінність блогу у навчанні англійської мови виражена в тому, що формування міжкультурної компетентності важко відбувається в дистанційному форматі спілкування з культурою. Можна читати про повсякдення носіїв мови в книжках чи в фільмах, але вони можуть мати неактуальні далі для сьогодення, або бути недоступними для українських школярів. В такому випадку читання чи перегляд блогу допоможе не лише практикувати мову, а й знатися на останніх тенденціях соціального життя носіїв, мова яких вивчається.

Метою використання блогу є покращення знань, навичок та вмінь учні, залучивши їх до спостереження за блогерами, активного створення власних висловлювань у монологічному та діалогічному усному та монологічному письмовому форматі, що також стимулюватиме розвиток креативності, активного залучення до соціального життя.

При роботі з блогом, варто спочатку зрозуміти рівень учнів, їхні навчальні можливості та готовність.

Для цього варто звернути увагу на блогерів, які розповідають про повсякденне життя простою мовою. Наприклад, BALDHIKER розповідає про різноманітні подорожі, додаючи цікаві фотографії у свій блог. А @_theaccentgu_ використовує свою природну емоційність для того, щоб розширити знання тих, хто вивчає англійську мову, стосовно різних акцентів, Великобританії та англомовного світу в цілому.

На початковому етапі варто наголосити про особливості даного уроку та всіх процесів, які будуть відбуватися. Зрештою, також варто наголосити про часові межі роботи та оцінювання такої роботи.

На основному етапі варто навпаки дати учням можливості для креативності та самовираження через засоби іноземної мови. Завдання вчителя на даному етапі – слідкувати за дисципліною, відповідати на запитання учнів та власними запитаннями налаштовувати учнів на найоптимальнішу роботу.

На підсумковому етапі важливо проаналізувати помилки в роботі, за допомогою евристичної бесіди обговорити з учнями враження від роботи та створити позитивну атмосферу оцінювання.

Висновок. В результаті дослідження з'ясувалося, що використання блогу в процесі навчання міжкультурної компетентності в учнів старших класів матиме позитивний вплив на оволодіння іноземною мовою. Їхні зацікавленість та навички у використанні інтернет технологій допоможуть активізувати роботу та уроці та підвищити інтерес до тем, які використовуються для навчання англійської мови. Також можна використовувати їхнє бажання стати відомими блогерами в цілях розвитку мовлення іноземною мовою.

Список використаних джерел

1. Edward T. Hall. The Silent Language. URL: https://monoskop.org/images/5/57/Hall_Edward_T_The_Silent_Language
2. Буранова А. В. Блог-технології під час навчання аудіювання на заняттях німецької мови. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/35187/Buranova_22-24.pdf?sequence=1&isAllowed=y
3. Манакін В.М. Мова і міжкультурна комунікація / В.М Манакін. – Київ: ЦУЛ, 2012. – 288 с.
4. Недбай В. Інтернет-блоги як феномен політичної комунікації в інформаційному середовищі / В. Недбай // *Evropský politický a právní diskurz*. - 2014. - Sv. 1, Vyd. 6. - С. 296-308. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpol_2014_1_6_28

Ярмак Софія Сергіївна
студентка I курсу
спеціальності «Філологія (українська мова та література)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Давиденко Вікторія Іванівна

Інновації сучасної англійської лексикографії

У сучасному світі англійська лексикографія вважається найрозвиненішою, завдяки давнім традиціям, багатовіковій історії, масштабності завдань, викликам як з боку суспільства, так і окремих груп користувачів, довершеності, підходам до укладання творів, новітнім технікам і прийомам, які постійно розвиваються та вдосконалюються, відбору та опису матеріалу, яскравій переконливій джерельній базі, що у свою чергу проявляється в надзвичайно різноманітній типології, різножанровості праць, інноваційних складових, організації, наявності словників для широкої аудиторії тощо [1, с. 42].

Лексикографія – теорія та практика укладання словників – є важливою складовою прикладної лінгвістики.

Сучасні тенденції англійської лексикографії перш за все пов'язані з появою і стрімким розвитком таких галузей лінгвістики, як корпусна лінгвістика й комп'ютерна лінгвістика.

Розвиток національних корпусів сприяв появі корпусно-орієнтованій лексикографії. Так, наприклад, the “*COBUILD English Dictionary*” [2] використовує the Bank of English, який налічує 20 млн. слів сучасної англійської мови. “*Longman Dictionary of Contemporary English*” [3] ґрунтується на Британському національному корпусі, що включає 100 млн. слів розмовного і письмового стилю англійської мови. Використання корпусів лексикографам надає чисельні переваги при укладанні словникарських праць.

Інноваційні підходи в англійській лексикографії також включають:

- введення культурологічних фактів, інформації, пояснення й опис національних особливостей, традицій тощо;
- появу нових форм словників: спочатку на компакт-дисках, потім стрімкий розвиток комп'ютерної лексикографії та ін.;
- укладання словників на основі сучасних технологічних досягнень і можливостей; зокрема the Oxford Reading Programme, English profile тощо;

- супровід додатками, компакт-дисками, доступом до онлайн платформ тощо;
- наявність граматичних довідників, зошитів з інтерактивними завданнями тощо.

Якщо проаналізувати один із найавторитетніших словників – “*Longman Dictionary of Contemporary English*” [3] – з погляду саме інноваційних складових, можна зробити наступні висновки.

Макроструктура “*Longman Dictionary of Contemporary English*” налічує 56 тисяч реєстрових одиниць, що охоплюють наукові, технічні, економічні та комп’ютерні терміни, літературні слова, розмовні та сталі вирази, два варіанти англійської мови тощо.

Мікроструктура “*Longman Dictionary of Contemporary English*” – це організація словникової статті, яка представляє такі дані: правильні правопис та вимову, граматичні характеристики, включаючи віднесення до частини мови кожного введеного слова, якщо це іменник – тоді мова йде про злічуваність /незлічуваність, для дієслова – це перехідність/неперехідність та особливі форми (*irregular grammatical forms*), визначення, сучасне вживання, ілюстративні приклади, похідні, фразеологізми, інколи - синоніми та антоніми.

Особливо треба звернути увагу на такі структурні елементи зазначеного словника, як наявність граматичного довідника (*Language notes*): *articles, modal verbs, phrasal verbs, idioms, writing, linking ideas, pragmatics, collocations*; включення граматичних правил в текст словника (*grammar*); представлення лексики певної тематики за допомогою ілюстрацій (*full-page illustrations*): *bedroom, car, cleaning, country, where to eat, environmental problems etc.*; таблиць (*tables*): *numbers, weights and measures, word formation, irregular verbs, geographical names, Longman defining vocabulary etc.*; наведення синонімів (*word focus boxes*); пояснення складних у використанні слів (*word choice boxes*). До переваг цього словника також належить поліграфічне оформлення, обробка матеріалу, представлення найповнішої інформації про слово, склад і систему мови тощо. Крім того, до словника додаються два компакт-диски, на одному з яких представлений повний текст словника, а на другому – інтерактивні завдання, ілюстративний матеріал, планування уроків для викладача тощо. Всі ці прийоми допомагають під час навчання досягти кращого результату, мотивувати студентів тощо [1, с. 42–43].

Отже, сучасний стан англійської лексикографії характеризується розвитком комп'ютерної лексикографії, корпусно-орієнтованих словникарських праць, появою інтегрованих форм словників, представлення словників на компакт-дисках тощо.

Список використаних джерел

1. Давиденко В. І. Інноваційні підходи в сучасній навчальній англійській лексикографії. *Теорія і технологія іноземної освіти: матеріали IV (VIII) Міжнародної науково-практичної конференції 30 жовтня 2020 р.* Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. С. 42–44.
2. Collins COBUILD English Dictionary. L., 1993.
3. Longman Dictionary of Contemporary English: the Living Dictionary with Longman Writing Assistant. L., 2005. 1950 p.

Ярошевич (Магей) Вікторія Михайлівна

*Студентка IV курсу
Спеціальності «035.041 Філологія»*

*Науковий керівник:
доктор філол. наук, професор
Пахарєва Т.А.*

Образ дитини у творчості М. Твена у контексті американської національної міфології

Зображення дитинства Марком Твеном виходить за рамки простого наративу, глибоко вбудовуючись у тканину американської національної міфології, відображаючи цінності та теми, які сформували американський етос. Це зображення, як видно з творів Твена, є не просто оповідним прийомом, а відображенням ширших суспільних цінностей і прагнень.

Тема дитинства, яку досліджував Твен, несе в собі суть свободи, пригод і невинності юності — елементи, які є типово американськими. Це тематичне дослідження стало наріжним каменем американської літератури, започаткувавши традицію, яка сягає епохи Твена та продовжує впливати на письменників і мислителів американської літератури та за її межами [1, с.79].

Унікальний внесок Твена в цю традицію закріпив його місце як ключової фігури в історії американської літератури. Його твори не лише пропонують ностальгичний погляд на простоту та чистоту дитинства, але й залучають до складнощів дорослішання в Америці, сповненій багатообіцяючих можливостей і протиріч. Через призму Твена дитинство — це не просто етап життя, а символ американської культурної ідентичності, що відображає ідеали нації та міфи, що оточують її походження та еволюцію [3, с.126]. Зокрема, у творах Твена, героями яких є діти, найпомітніше відбувається канонізація національної ціннісної системи, яка будується навколо трьох понять: свобода, природа, юність. Молода країна, яка спостерігає власне становлення та зростання, асоціює себе з юною істотою, а свою територію, яка тільки засвоюється, — з новоствореним світом. Підґрунтя цього національного міфу закорінено в русоїзмі, з його ствердженням «наївної», «природної» людини та відповідних цінностей; в американському романтизмі ці ідеї активно впроваджував Р. У. Емерсон, а тепер Твен продовжив дану

лінію створення національного міфу, позбавивши його романтичної умоглядності. Отже, юність нації у Твена буквально репрезентує дитина – і в першу чергу діти-підлітки Том Соєр і Гек Фінн, які є головними героями «трилогії про Міссісіпі», з їх «наївним», чистим та свіжим поглядом на світ, постають носіями саме стрижневих національних цінностей: свободи, справедливості, демократії.

Але проблематизація ствердження цих цінностей підкреслена у Твена лейтмотивом втечі, що супроводжує його твори про дітей: від свого звичного життя втікають (хай і не назавжди) Том Кенті і принц Уельський у романі «Принц і жебрак», постійно втікає з-під пильного ока тітки Поллі Том, а сюжет «Пригод Гекльберрі Фінна» повністю будується навколо втечі Гека і Джима на свободу.

Втім, втеча – це завжди перетин певного кордону (в буквальному просторовому сенсі, але також і в сенсі психологічному та моральному). Це не лише висвітлює традиційну тему дитинства в американській літературі, але й підсилює уявлення про кордон як простір як буквального, так і метафоричного дослідження та формування ідентичності. Кордон, зображений у творах Твена, — це не лише фон для пригод, але й ключовий елемент у побудові американської ідентичності: пропонуючи надію та можливості, він водночас вимагає навігації через моральні та етичні труднощі [2,с.66]. Найяскравіше це реалізовано у романі «Пригоди Гекльберрі Фінна», де герой-підліток не тільки перетинає, рухаючись рікою Міссісіпі, кордони між рабовласницькими і вільними регіонами Сполучених Штатів, а й долає в самому собі кордони святенницьких та лицемірних заборон і, навпаки, обов'язків, якими вже було майже створено хибні ціннісні орієнтири, позбутися яких дозволила Гекові тільки його неупередженість та внутрішня свобода, що притаманна дитині як такій.

Отже, діти у творах Твена знаходяться на перетині невинності та суворих реалій світу, їм доручено приймати рішення, які відображають ширшу американську боротьбу між свободою та відповідальністю, правдою та суспільними нормами. Очима цих юних персонажів Твен не лише продовжує традицію дитинства як центральної теми американської літератури, але й інтегрує священність кордону в національну міфологію, спонукаючи читачів переглянути цінності та ідеали, які визначають американську ідентичність.

Список використаних джерел

1. Аверкієва Ю. А. Про дитинство Марка Твена: теоретичний аспект. Записки кафедри педагогіки. 2017. № 2 (29). С. 76-80.
2. Гундарін М.С. Марк Твен про дитинство (за повістю “Пригоди Тома Сойєра” та “Пригоди Гекльбері Фінна”). Філологічні трактати. 2016. – Вип. 8. С. 63-68.
3. Радзівська О. Мотив випробувань у романі "Пригоди Тома Сойєра" Марка Твена. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Проблеми літературознавства, культурології та фольклористики. 2018. Вип. 912. С. 125-130.

Ярошенко Вікторія Вадимівна
студентка IV курсу
спеціальності «Українська мова та література»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Василенко Оксана Миколаївна

Аналіз суто англійських фразеологізмів, історія їх створення

Мова – частина побудови нації. Розвиток мови залежить від розвитку суспільства. Кожна мова світу має у своєму арсеналі потужну зброю, що допомагає виразити, збагатити її, надати «кольоровості» – це фразеологізми. Паремійний фонд мови – це скарбниця народної мудрості, до якої входять найбільш влучні, ємні, художньо виразні вислови-спостереження, що торкаються всіх найсуттєвіших сфер життя та діяльності людини [3, с. 10].

Фразеологія – сукупність стійких, притаманній даній мові фразеологізмів, які від вільних словосполучень відрізняються регулярною відновлюваністю, поєднанням значень їх складників, експресивністю [2]. Для символічного вираження подій, відчуттів чи ситуацій, пов'язаних зі стосунками між людьми, ми використовуємо фразеологізми. Фразеологія англійської мови є багатою на ідіоматичні та сталі вирази. Фразеологічні вирази вживаються в усіх сферах життя сучасної людини. Ми можемо зустріти їх в оригінальних творах класиків та сучасних письменників, в засобах масової інформації, повсякденному мовленні тощо. Загалом до сталих виразів відносять не лише словосполучення, а й окремі слова, цікаві з точки зору їх мотивації, етимології та ступеню експресивності або забарвлення.

Велика кількість фразеологізмів в англійській мові є саме в британському варіанті. Такі одиниці називають суто англійськими одиницями, їх автори є здебільшого невідомими. Подібні ФО є національно самобутніми та специфічними одиницями в англійській мові, адже вони відображають багатовікову історію Британії, їхні традиції, своєрідність культури та побуду, а також уявлення предків про себе та навколишній світ. Цей тип фразеологізмів також служить для позначення універсальних значень, які відбивають основні світоглядні позиції людства та відсилають до канонізованих зразків мислення та світосприйняття.

- *To let your heir down (поводитись невимушено)* – вираз походить з тих часів, коли жінки носили складні, високі зачіски увесь день; тільки ввечері, перед сном, вони могли розпустити волосся та розслабитися;

▪ *Before you could say Jack Robinson (дуже швидко)* – за легендою начальником Tower of London в 1660 – 1679 рр. був такий собі Джек Робінсон, який мав славу за те, що вбивав засуджених, не довго думаючи;

▪ *To give someone a cold shoulder (холодно приймати когось або неприязно ставитись до когось)* – “shoulder” означає лопатка м'ясної туші, а бараняча лопатка була популярною стравою в англійців. Для бажаних гостей цю страву подавали гарячою, а якщо гість запізнювався або ж з'являвся недоречно, йому подавали холодну лопатку;

▪ *Queen Ann is dead! («це було при королеві Анні»)* – відповідь тому, хто повідомив застарілу новину.

▪ *To bring home the bacon (заробляти на шматок хліба)* – у ХХ столітті основною їжею робітничого класу був саме бекон. Є й інша версія даної ідіоми: в 1100 році в місті Грейт-Данмау в одній церкві діяло правило, чоловіку, який чесно зізнався в тому, що не сварився зі своєю дружиною рік, вручали шматок бекону.

▪ *To be as cute as a cucumber (урівноважений, спокійний)* – Огірок овоч, який практично не нагрівається на сонці навіть у найспекотніші дні адже, як правило, всі огірки «ховаються» під широким листям рослини. Ця рослина зберігає свою сталу температуру свого тіла навіть у найспекотніші дні. Температурна різниця між навколишнім середовищем та самим огірком може сягати 15° С, тому і людину, яка потрапляє у так звані «гарячі», напружені ситуації, називають «прохолодним огірком».

Фразеологізми такого типу характеризуються відносною стабільністю, проявляють стійкість до нейтралізації локальної ознаки протягом довгого часу. На це вказує збіг в сучасних словниках та тих, які побудовані на історичному принципі.

Список використаних джерел

1. Баранцев К. Т. Англо-український фразеологічний словник. К. 2005. 1056 с.
2. Літературна енциклопедія: у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т. 2: М – Я. С. 546.
3. Ужченко В. Д., Авксентев Л. Г. Українська фразеологія: Навч. посіб. для студ. філолог. фак-тів ун-тів. Харків: Основа. 1990. 167 с.
4. McCarthy M. Cambridge International Dictionary of Idioms. Cambridge: United Kingdom at the University Press, 2002. URL: <http://www.phrases.org.uk>
5. Skandera P. Phraseology and Culture in English. L.: Routledge, 2007. 511 p.

6. Strang B. *Britania in Brief: The Scoop on All Things British*. L.: Ballantine Books, 1991. 216 p.

*Факультет спеціальної та
інклюзивної
освіти*

*Андрощук Дар'я Андріївна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «Спеціальна освіта. Логопедія»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Пінчук Юлія Володимирівна*

«Технологія корекції фонетико-фонематичного недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку»

Розвиток мовлення, у тому числі вміння чітко вимовляти звуки і розрізняти їх, володіти артикуляційним апаратом, правильно будувати речення – це важливі завдання, які стоять перед педагогами закладів дошкільної освіти. Подолання фонетико-фонематичного недорозвинення мовлення (ФФНМ) у дітей досягається шляхом цілеспрямованої логопедичної роботи з корекції звукової сторони мовлення і фонематичного недорозвинення.

Проблема фонетико-фонематичного недорозвинення мовлення в дітей старшого дошкільного віку розглядається в роботах Коноплястої С.Ю., І.С. Марченко, Ю. В. Рібцун, Є. Ф. Соботович, В. В. Тарасун, В.В. Тищенко, Л.І. Трофименко, М.К. Шеремет, А.О. Яковенко та багатьох інших.

У зв'язку з орієнтацією логопедії на освіту дітей із порушеннями мовлення, термін ФФНМ визначається, як порушення процесів формування вимовної сторони рідної мови у дітей з різними мовленнєвими розладами внаслідок дефектів сприймання й вимови фонем [1, с.68].

До фонетико-фонематичної системи мовлення входять такі компоненти: звуковимова, фонематичне сприймання, фонематичні уявлення, фонематичний аналіз і синтез. Загальновідомо, що розвиток як усного, так і писемного мовлення суттєво залежить від рівня сформованості в дитини фонетико-фонематичної системи. Несформованість цієї системи в дітей зумовлює суттєві труднощі для засвоєння ними початкових знань із грамоти, а у подальшому навчанні в школі призводить до виникнення багатьох дисграфічних і дислексичних помилок. [2, с. 50].

Більшість науковців вважають що ключовими напрямками щодо усунення ФФНМ будуть такі:

1. корекція звуковимови;
2. сприяння розвитку фонематичних процесів (фонематичного сприймання, слухової уваги та слухового контролю на фонематичному рівні, а також фонематичний аналіз та фонематичні уявлення про звуковий склад слова);
3. підготовка до оволодіння грамотою.

О. М. Шпирна, М. А. Коваленко та інші автори пропонують почати роботу з розвитку фонематичного слуху з вправ з немовленнєвими звуками, поступово переходячи до звуків мовлення, які діти вимовляють правильно, та тих, які потребують корекції [5, с. 30].

Л.І. Трофименко пропонує роботу логопеда щодо розвитку здатності диференціювати фонему поділити на шість етапів:

1. Впізнавання і розрізнення немовленнєвих звуків.
2. Розрізнення однакових слів, фраз, звукокомплексів та звуків за висотою, силою та тембром голосу.
3. Розрізнення слів, близьких за звуковим складом.
4. Диференціація складів.
5. Диференціація фонем.
6. Розвиток навичок елементарного звукового аналізу [4, с. 32].

Корекція звуковимови та формування фонематичних процесів повинні відбуватися одночасно з розвитком аналізу та синтезу звукового складу мовлення. Вправи, які спрямовані на розвиток звукового аналізу та синтезу, сприяють усвідомленому оволодінню вимовою мовленнєвих звуків. Вправи на аналіз і синтез звуків дітей дошкільного віку допомагають у вирішенні двох завдань - нормалізації процесів утворення фонем і в підготовці дітей до засвоєння грамоти.

Підготовка дітей до навчання грамоти має на меті проводити такі вправи: розрізнення між собою як голосних і приголосних звуків; виділення звуків зі складу слова; членування слова на склади, а складів на звуки; об'єднання звуків у склади, а склади в слова; визначення послідовності звуків у слові.

Необхідно враховувати, що у дітей із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення може бути деяке відставання у лексико-граматичному розвитку. Корекційне навчання передбачає вправи, які спрямовані на розширення й уточнення словника та на виховання зв'язного, граматично правильного мовлення. Матеріал, за допомогою якого будуються вправи, потрібно добирати зі знайомих дітям слів, до звукового складу яких входять поставлені й автоматизовані звуки.

На логопедичних заняттях у спеціальних закладах дошкільної освіти компенсуючого типу для дітей із ТПМ, або на логопедичних дошкільних і шкільних пунктах використовується відповідний до віку наочний і мовленнєвий матеріал, різні дидактичні види робіт: розвивальні логопедичні ігри, артикуляційна гімнастика, логопедичний масаж, логоритміка. Робота ведеться в індивідуальній, підгруповій та фронтальній формі. Паралельно проводиться корекція емоційної, когнітивної та рухової сфер через театралізацію, комунікаційні ігри, вдосконалення розумової діяльності.

Як зазначає Ю.В. Рібцун, у результаті корекційно-розвиткової логопедичної роботи у фонетико-фонематичній ланці мовленнєвої діяльності дітей п'ятого року життя із ФФНМ на кінець навчального року мають сформуватися такі компетентності:

- інтерес до звукового оформлення мовлення;
- вміння помічати помилки у власних висловлюваннях і мовленні оточуючих;
 - здатність вимовляти всі мовленнєві звуки в різних фонетичних позиціях і формах мовлення, чітко диференціювати їх;
 - вміння правильно вимовляти слова різної складової структури, здійснювати їх складоподіл;
 - виконання елементарного звукового аналізу на фоні ряду ізольованих звуків, складів і зі складу слова;
 - прогнозування на фонологічному рівні та цілісне читання слів [3, с. 160].

Раннє виявлення дітей із ФФНМ і впровадження зазначеної логопедичної технології дає змогу повністю виправити недоліки звуковимови та розвинути всі фонематичні процеси. Необхідно, щоб ФФНМ було усунуто до вступу до школи - це дає змогу дитині у школі успішно оволодіти писемним мовленням.

Педагоги логопедичної групи - логопед, психолог, вихователі повинні працювати в тісній співдружності, прагнути до створення єдиного підходу в корекційно-виховній роботі. Важливе значення має увага батьків до мовлення своєї дитини та своєчасне звернення до логопеда для корекції наявних порушень.

Список використаної літератури:

1. Логопедія: підручник / за ред. М.К. Шеремет. Вид. 4-е. К.: Слово, 2017. 856 с.
2. Марченко І.С. Спеціальна методика початкового навчання української мови (логопедична робота з корекції порушень мовлення у дошкільників). Навчальний

посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Спеціальність: Корекційна освіта (логопедія). К.: Видавничий дім «Слово», 2010. 288 с.

3. Рібцун Ю. В. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення : програмно-методичний комплекс. К.: Кафедра, 2013. 284 с.

4. Трофименко Л.І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ: Програмно-методичний комплекс. 2013. 108 с.

5. Шпирна О. М., Коваленко М. А. Використання логоритмічних прийомів у корекційній роботі. *Логопед.* 2012. № 1. С. 28-31.

***Бошкова Анастасія Олексіївна
Студентки 1 курсу Імзлсф2 групи
спеціальності 016.01 Спеціальна освіта (Логопедія)***

***Науковий керівник:
Кандидат педагогічних наук,
доцент Чепурна Людмила Георгіївна***

«Особливості формування комунікативних умінь і навичок у дітей молодшого дошкільного віку»

Спілкування представляє собою обмін духовними цінностями, які є загальноновизнаними або специфічними для різних груп, який реалізується через діалог людини як у процесі взаємодії з оточуючими, так і з іншими особистостями. Особистість, яка проживає у суспільстві, повинна володіти навичками спілкування, при цьому творча особистість особливо вразлива та приваблива у взаємодії, що сприяє її успішності в професійній діяльності. Творчість виступає значущим чинником у розвитку особистості, особливо як це виявляється у спільній діяльності, де дитина може яскраво проявити свої здібності та розкрити власну сутність.

На різних етапах вікового розвитку комунікативні навички дітей зазнають змін і удосконалюються. У період від народження до 2 років, дитина розвиває перші комунікативні кроки, вчиться доносити свої потреби до дорослих та розуміти їх співрозмовників. Від 2 до 4 років відбувається ознайомлення дитини зі світом однолітків, що сприяє розвитку емоційно-практичного зв'язку та активізації комунікативних навичок через гру та діалог. У віці від 4 до 6 років дитина продовжує поглиблювати своє спілкування, взаємодіючи з однолітками в ігровій формі та поступово переходячи до вищого рівня комунікативної взаємодії. Зазначимо, що з 6 років у дітей виникає кооперативно-змагальний тип спілкування, де вони починають враховувати як свої бажання, так і позицію партнера в комунікативних ситуаціях. [3, с.61].

Зазначимо, що під час виховання дітей важливо охоплювати різні види діяльності, включаючи навчальні та позаурочні, щоб враховувати різноманітні аспекти освіти. Використання сучасних технологій у навчанні створює сприятливі умови для формування особистості дитини та відповідає вимогам суспільства. [1, с.12].

Особливу увагу звертаємо, що початковому етапі навчання, у випадку дошкільних закладів (ЗДО), подолання комунікативних проблем виявляється непростим завданням. Часто ці проблеми стають хронічними та переходять у стійкі характерологічні риси у значної кількості дітей. Тому важливо, створювати реальні умови для подолання егоцентричної позиції та формування навичок ефективної співпраці з однолітками це протидія численним особистісним порушенням у дітей.

Розвиток спілкування проходить кілька стадій та дотримується певних закономірностей. Здатність до чуттєвого спілкування з людьми виявляється у дитини

вже на третьому місяці життя, а до одного року вона розвиває виразне мовлення, що дозволяє швидко вивчати вербальну мову спілкування та користуватися звуковою мовою[4,с. 36].

Отже, кожен віковий етап визначається певними формами спілкування та мотивацією, відповідно до розвитку дитини. Також важливо враховувати, що свідоме розуміння та виконання комунікативних завдань розвивається виключно в дошкільний вік. На попередніх етапах можна говорити лише про формування мовленнєвих функцій.

Список використаної літератури:

1. Айзенбарт М., Квас О. Організаційно-педагогічні умови формування соціально-комунікативної компетенції старших дошкільників засобами ігрової діяльності. Молодь і ринок. 2015. № 7. С. 6-12.
2. Вашуленко М. Мовленнєвий розвиток дошкільників – запорука їхньої наступної успішності. Дитячий садок. 2004. № 20. С.10-13.
3. Піроженко Т.О. Психічний розвиток дитини дошкільного віку: досвід роботи сучасного дошкільного навчального закладу.2-е вид.,стереот. Запоріжжя: ТОВ «ЛППС» ЛТД. 2003. 168 с.
4. Васківська Г. Формування комунікативної компетентності особистості як основна проблема сучасної лінгводидактики. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2016. С.33-38.

*Васека Ірина Володимирівна
студентка I курсу спеціальності
«016.01 Спеціальна освіта.Логопедія»*

*Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Чепурна Людмила Георгіївна*

Розвиток навичок читання у дітей молодшого шкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ)

Реалізація концепції Нової української школи та гуманістичних принципів розвитку освітньої галузі в Україні вимагає необхідності оволодіння дітьми рідною мовою та мовленням.

Гуманізація освіти та спрямованість школи на розвиток особистості поставили перед початковою її ланкою проблеми формування в учнів інтересу до читання, міцних навичок осмислення даної дії, елементарного літературного та морально-естетичного розвитку, формування даного процесу як міжпредметного вміння.

Набуття навички читання на початковому етапі шкільного навчання має велике значення для розвитку мовної культури учнів, реалізації їх інтелектуальних та творчих можливостей.

Проблема порушення читання стала привертати увагу науковців ще у кінці ХІХ – початку ХХ століть (О. Беркан, Ф. Варбург, Д. Гиншельвуд А. Куссмауль, В. Морган, П. Раншбург та інші). В своїх дослідженнях Є. Соботович, В. Тарасун, В. Ільїна, І. Марченко і М. Шеремет, розкривають сутність понять, пов'язаних із мовленнєвими порушеннями у дітей молодшого шкільного віку з ЗНМ. О. Корнєв, Н. Чередніченко висвітлюють проблему засвоєння писемного мовлення та читання. Їх наукові надбання свідчать про своєрідність психічного розвитку дітей з мовленнєвими вадами, які проявляються в недорозвиненні пам'яті, зорового сприймання, уваги, у труднощах в утворенні та недостатній стійкості міжаналізаторних зв'язків, порушеннях вербального мислення, тощо. Дослідниками зазначено, що навичка читання у дітей із ЗНМ значно складніше формується, ніж у нормотипових однолітків і можуть спричинити труднощі в опануванні ними (Боряк О.В.). Однак спеціальних досліджень теоретичного та

прикладного характеру, присвячених питанню вивчення особливостей формування навички читання у учнів молодших класів, що мають загальне недорозвинення мовлення, на нашу думку недостатньо, що й зумовлює актуальність теми.

Під час вступу до школи, діти із загальним недорозвиненням мовлення, перебувають у потенційній групі ризику стосовно повноцінного оволодіння навичкою читання. У зв'язку з несформованістю психічних процесів, які забезпечують процес читання в нормі, у дітей із ЗНМ часто спостерігаються стійкі порушення даного процесу, що виявляються в помилках, які повторюються систематично. Труднощі при формуванні означених навичок у них виникають через недорозвинення фонематичних процесів, бідного словникового запасу, організації зв'язного мовлення, поліморфних порушень при звуковимові. І, як наслідок, учні читають у сповільненому темпі, припускаються великої кількості помилок, не розуміють і не можуть пояснити зміст прочитаного.

Розглядаючи визначення терміну «читання» у науковій логопедичній літературі, ми можемо говорити про те, що під ним прийнято розуміти складний психофізіологічний процес, у якому беруть участь зорові, мовнослухові, мовнозорові аналізатори, а в його основі «лежать найскладніші механізми взаємодії аналізаторів та тимчасових зв'язків двох сигнальних систем» [1].

З погляду психології читання входить до складу рецептивного, писемного мовлення та відображає його сприймання через процес зорового сприйняття. Важливим періодом щодо формування писемного мовлення є старший дошкільний або молодший шкільний вік. Зазвичай у результаті цілеспрямованого навчання оволодіння читанням відкриваються великі можливості для подальшого розвитку лексичної, граматичної та стилістичної сторін як усного, так і писемного мовлення. [3].

Розглядаючи психофізіологічну структуру процесу читання, можна говорити, що під час читання задіяні такі фізіологічні процеси, як зір та психічні процеси – пам'ять, увага, мислення. В основі читання, на думку доц. Марченко І., лежать «найскладніші механізми взаємодії аналізаторів та тимчасових зв'язків двох сигнальних систем» [2, С.25].

Махоня В. зазначає, що у логопедичній роботі з усунення порушень читання враховуються також загальні дидактичні принципи: принцип наочності, міцності, доступності, конкретності, принцип індивідуального підходу та обліку вікових особливостей дитини. Савченко О. наголошує на тому, що у навичці читання виділяються дві сторони, а саме технічна та смислова, де кожен із компонентів, спочатку формується, відпрацьовується як вміння і за допомогою вправ піднімається на рівень навички (здійснюється без напруги, автоматично).

Основним завданням у процесі оволодіння читанням є формування у дітей з ЗНМ загального орієнтування у звуковій системі мови, навчання їх звуковому аналізу слова. Вони повинні навчитися визначати порядок проходження звуків у слові, встановлювати роль звуків, знати їх основні характеристики.

У широкому значенні процес підготовки до оволодіння читанням пропонує різноманітні варіанти занять з використанням: літературних персонажів, сюжетів казок, елементів сюжетно-дидактичної гри, сюжетних картин, тощо.

Отже, навички читання у дітей з ЗНМ формуються у процесі тривалого та цілеспрямованого навчання, основними умовами якого є: сформованість усного мовлення, сформованість фонетико-фонематичних процесів, лексико-граматичної сторони мови, зорового аналізу та синтезу, мнєзису.

Список використаних джерел

1. Логопедія. Підручник, друге видання, перероблене та доповнене. За ред.. М.К. Шеремет. Київ :Видав.Дім «Слово», 2010. 376 с.

2. Марченко І. С. Спеціальна методика розвитку мовлення (логопедична робота з корекції порушень мовлення у дошкільників): Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Спеціальність: Корекційна освіта (логопедія). Вид 3-тє, перер. та доп. Київ : Видавничий Дім “Слово”, 2015. 312 с.

3. Сай Н.В., Кравченко І.В. Формування навички читання у дітей із ЗНМ. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації*. 2016. С. 126-129

4. Махоня В. Теоретичні основи формування писемного мовлення у дітей молодшого шкільного віку. Сучасний погляд на дисграфію. *Педагогіка. Актуальні питання гуманітарних наук*. 2018. №1. С.186-189.

Ващук Тетяна Янівна
студентка II курсу магістратури
спеціальності «016.01 Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, старший викладач
Ковальчук Жанна Михайлівна

«До проблеми формування фонетико-фонематичних процесів у дітей старшого дошкільного віку з ФФНМ»

Головною передумовою для всебічного розвитку дітей виступає повноцінне оволодіння мовленням. Прищеплення дітям інтересу до мови, створення відповідних умов для розвитку їх мовлення реалізується на основі формування мовних узагальнень та усвідомлення явищ мови й мовлення. Початковою ланкою опанування мовленням є формування у дітей дошкільного віку фонетико-фонематичних процесів.

Останнім часом спостерігається зростання кількості дітей із порушеннями мовлення, серед основних порушень: фонетико-фонематичне недорозвинення, порушення звуковимови, темпо-ритмічного ладу мовлення. При цьому у дітей із ФФНМ вказані процеси найчастіше страждають, а тому для вчасного попередження порушень вимови звуків, одним із найважливіших у логопедії завдань, є розвиток фонетико-фонематичних процесів у дітей з порушеннями мовлення.

До категорії дітей з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення (ФФНМ) належать діти з нормальним інтелектом та рівнем розвитку фізичного слуху, у яких порушені вимовна сторона мовлення і особливо – фонематичний слух. «Фонематичний слух і фонематичне сприймання – це тонкий систематичний слух, що дає змогу розрізняти і впізнавати фонемі рідної мови. Фонематичний слух є частиною фізіологічного слуху, спрямований на співвіднесення і зіставлення звуків, які дитина чує, з їх еталонами, що зберігаються в пам'яті людини» [4, с. 73].

Критеріями, за якими оцінюються фонетико-фонематичні процеси мовлення у дошкільників, Л. Трофименко називає: правильну звуковимову, сформованість фонематичних уявлень, що відповідають мовній нормі, сприйнятій з мовлення оточуючих (з 4-х років), навички фонематичного аналізу звукових складів слова (з 4-х років). Ці види аналізу спочатку формуються з опорою на слухове сприймання слова, яке дитина самостійно вимовляє (у зовнішньому мовленні), а пізніше й внутрішньому плані без опори на власне слухове сприйняття мовлення [6, с. 11].

Незважаючи на те, що корекція ФФНМ передбачає комплексний підхід у логопедичній роботі, основна увага логопеда спрямовується переважно на подолання основного порушення у цієї категорії дітей, тобто на подолання недоліків фонетичної і фонематичної сторін мовлення [3, с. 128], а також на розвиток фонетико-фонематичних процесів, щоб запобігти виникненню дисграфії та дислексії у подальшому шкільному навчанні.

Важливим у роботі з дітьми з ФФНМ є формування вміння виокремлювати з мовленнєвого потоку кожен звук у слові, що опирається на достатній рівень розвитку фонематичного слуху. В свою чергу, стан фонематичних процесів залежить від рівня розвитку слухового сприймання, фонематичної уваги, розвинутої пам'яті та здатності до контролю над власним мовленням, і достатнього рівня розвитку розумових операцій [2, с. 63].

Водночас фонетико-фонематична сторона мовлення має важливе значення для психічного розвитку дитини, впливає на успішність становлення пізнавальної діяльності, розвиває її здатність до понятійного мислення. Звукове оформлення мовлення є запорукою та важливою умовою налагодження гармонійних міжособистісних контактів, позитивно впливає на уявлення дітей про навколишній світ [1, с. 9].

Найбільш ефективною формою організації діяльності дітей із ФФНМ на логопедичному занятті є ігри, що зацікавлюють дітей, мотивують їх до виконання пізнавальних, мовленнєвих і творчих завдань разом з логопедом чи з іншими дітьми як в індивідуальній, так і в груповій взаємодії.

Використання різноманітних ігор на логопедичних заняттях спрямоване на розвиток мовленнєвих навичок, подолання недоліків мовлення, формування правильної звуковимови, лексичної, граматичної сторони мовлення у дітей із мовленнєвими порушеннями. Це дає педагогу змогу створити сприятливий психологічний фон на занятті, позитивно вплинути на їхню емоційно-вольову сферу, виховувати морально-вольові якості, активізувати психічні функції, поліпшити слухове сприймання, увагу і пам'ять, швидкість запам'ятовування. Завдяки іграм логопед на корекційних заняттях з дітьми з порушеннями мовлення підвищує їх мовленнєву мотивацію, формує у дошкільників мовленнєві навички, створює ситуації для відпрацювання нових мовленнєвих умінь у різних видах взаємодії з оточуючими людьми тощо [5, с. 117].

Отже, фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення трактується як сукупність недоліків мовлення, що вказують на порушення процесів формування звуковимовної системи рідної мови у дітей з різними мовленнєвими патологіями (через недоліки сприймання та вимови фонем). При цьому діти з ФФНМ мають психолого-педагогічні особливості, які варто враховувати при плануванні та проведенні корекційно-виховної, навчальної та логопедичної роботи. Робота з розвитку фонетико-фонематичних процесів у дітей із ФФНМ здійснюється за такими основними напрямками: розвиток слухової уваги, слухової пам'яті та фонематичного сприймання; удосконалення артикуляційної та загальної моторики; закріплення та автоматизація вимови звуків; диференціація звуків.

Список використаної літератури:

1. Барна Х. В., Кашуба Л. В. Особливості корекції з подолання фонетико-фонематичних порушень у дітей із заїканням. *Актуальні питання корекційної освіти*. 2021. Вип. 17. С. 5–14.
2. Ільяна В. М. Дослідження рецептивної діяльності різної модальності у контексті подолання розладів читання. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2016. № 11. С. 62–69.
3. Литвиненко В. А. Формування творчої уяви у дошкільників із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення. *Актуальні питання корекційної освіти*. 2011. Вип. 2. С. 127–136.
4. Логопедія: підручник / за ред. М. К. Шеремет. 2-е вид. Київ: Вид. Дім «Слово», 2010. 376 с.
5. Никоненко Н. В., Zenchenko Д. О. Використання логопедичної гри для подолання мовленнєвих порушень у дошкільників. *Актуальні проблеми корекційної педагогіки, психології та реабілітації: матеріали III Всеукраїнської студентської*

науково-практичної конференції (з міжнародною участю) (22 травня 2019 року, м. Суми). Суми: ФОП Цьома С. П., 2019. С. 115-117.

6. Трофименко Л. І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ: Програмно-методичний комплекс. Київ, 2013. 108 с.

Войтенко Олександра Максимівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «016.01 Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Швалюк Тетяна Миколаївна

«Методика діагностики звуковимовної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення»

Актуальність. Подолання тяжких мовленнєвих порушень у дітей та вибір оптимальних шляхів корекції мови і мовлення є актуальною проблемою у логопедії і набуває великого значення в умовах безперервного удосконалення змісту навчання даної категорії дітей у системі закладів спеціальної дошкільної освіти. Загальний недорозвиток мовлення (надалі – ЗНМ) є одним із найпоширеніших мовленнєвих порушень психофізичного розвитку серед дітей дошкільного віку.

В групи дітей із ЗНМ спеціальних ЗДО, згідно наказу МОН про затвердження «Порядку комплектування дошкільних навчальних закладів (груп) компенсуючого типу» № 240/165 від 27.03.2006 (пункт 18) зазначено, що до дошкільних навчальних закладів у групи для дітей із ЗНМ зараховуються діти з загальним недорозвитком мовлення (різного походження), та діти, у яких ЗНМ поєднується з клінічними проявами дизартрії, ринолалії, моторної та сенсорної алалії, дитячої афазії, заїканням або є їх наслідком. [1] На сучасному етапі розвитку вітчизняної логопедії проблемою вивчення популяції дітей із ЗНМ займалися такі вчені як: Є. Соботович (1995), Л. Андрусішина (2010, 2013); С. Конопляста; І. Мартиненко (2016); І. Марченко; В. Тищенко (2016, 2021); Л. Трофименко (2007, 2010, 2014, 2016); Ю. Рібцун (2011); Н. Січкачук (2011); Н. Ільїна (2011); М. Лепетченко (2012); Н. Чередніченко (2016, 2019); Т. Швалюк (2013). [3,4,5,6,7,8,9,10,11]

Аналіз наукових літературних джерел дав нам змогу констатувати, що проблемою звуковимовної сторони мовлення у дітей із ЗНМ вчені займалися опосередковано в контексті вивчення усіх сторін їх мовлення, але окремих досліджень з цього питання не було, що вказує на актуальність даної проблеми і подальшого її вивчення. Вчені наголошують на тому, що група дітей із ЗНМ є неоднорідною за своїм клінічним складом і має певні специфічні особливості порушення мовленнєвого та психофізичного розвитку (причини виникнення, характер порушень, їх симптоматику), звуковимовна сторона мовлення у даної популяції дітей може мати різний відсотковий показник порушення у порівнянні з іншими сторонами мовлення (більший, або менший відсоток). Також науковці одностайно відзначають те, що фонетичний рівень складає матеріальну основу мовної системи і порушення його часто призводить до розладу інших, більш високих рівнів (лексики, граматики, зв'язного мовлення в цілому).

Відомо, що основними компонентами звукової системи мови є: фонетика і просодика. *Фонетика* – звукова система, як єдність її фізіологічного, акустичного та значеннєвого аспектів. В свою чергу «вимова» – це процес утворення мовленнєвих звуків, який здійснюється дихальним, голосоутворюючим та звукоутворюючим або артикуляційним відділами. Регулюється ЦНС. *Вимовна сторона усного мовлення* включає у себе: артикулювання звуків та їх розрізнення; передачу звукоскладової структури слів; вимову слів,

синтагм, речень; дотримання ритму, темпу, наголосу та інтонації. (Н. Чередніченко, 2016, С. 81-83). [10]

Враховуючи актуальність даної проблеми, постає необхідність у розробці методики діагностики стану сформованості звуковимовної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ.

Метою нашого дослідження було розробити і теоретично обґрунтувати зміст діагностичної методики дослідження стану сформованості звуковимовної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

Це обумовило вирішення таких завдань: 1) вивчення складу групи дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ, з метою уточнення виду мовленнєвого порушення за клінічною ознакою. 2) вивчення стану сформованості звуковимовної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ. 3) вивчення стану сформованості ритміко-інтонаційної організації мовлення.

В основу методики було покладено методичні рекомендації: Г. Блінової, О. Вінарської, Н. Гаврилової, С. Коноплястої, І. Марченко, Ю. Рібцун, М. Савченко, Є. Соботович, В. Тарасун, В. Тищенко, Л. Трофименко, Л. Федорович, Н. Чередніченко, Т. Швалок та ін. Усі діагностичні завдання були адаптовані та модифіковані згідно вікових та індивідуальних особливостей дітей старшого дошкільного віку. Методика діагностики звуковимовної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ передбачала *три етапи*, кожен з яких включав в свою структуру декілька блоків дослідження та групу завдань, що мають свою чітку мету, хід роботи, інструкцію для дитини, діагностичний матеріал, види допомоги та інтерпретацію результату виконання завдання.

Показниками сформованості звуковимовної сторони мовлення у дітей виступили: психофізіологічні механізми: збережений фонематичний слух, розвинута моторика артикуляційного апарату, збережений кінестетичний або пропріорецептивний аналіз, слуховий контроль за власним мовленням [10, С. 84]; з погляду лінгвістики достатній рівень володіння фонологічним компонентом мовної компетентності, а саме: володіння узагальненими звукотипами (фонемами мови), звуковими образами слів (фонемним складом слова з урахуванням послідовності фонем у ньому); парадигматичною організацією фонем за їх смислорозрізняльними ознаками. Вміння відтворювати відповідні артикуляційні уклади звуків рідної мови та їх звукокомплексів, спираючись на кінестетичний і кінетичний аналіз. *Сформованість знакових операцій (психологічний аспект)* таких як: членування мовного потоку за ритміко-інтонаційним малюнком і впізнавання окремих значеннєвих структур; акустичний аналіз звукового складу слів; виділення і узагальнення постійних, корисних ознак фонем; розрізнення та запам'ятовування слів за їх фонемним складом; впізнавання слів у мовленні оточення; встановлення зв'язку між звуковою оболонкою слова та відповідними предметами та явищами. [5]

Перший етап дослідження – спрямований на аналіз складу групи дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ, згідно висновків ІРЦ та проведеного логопедичного вивчення мовлення цих дітей, з метою уточнення виду мовленнєвого порушення за клінічною ознакою. **Другий етап дослідження** – спрямований на вивчення стану сформованості звуковимовної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ. В свою чергу, цей етап передбачає 4 блоки завдань. **Блок А** – передбачає вивчення стану загальної, дрібної, а також мимічної та артикуляційної моторики, як однієї зі складників реалізації мовленнєво-породжувальної ланки мовленнєвої діяльності, що забезпечує перекодування змісту висловлювання в артикуляційну моторну реалізацію (Р. Лурія, Л. Трофименко, 2014). **Блок Б** – передбачає вивчення стану сформованості голосової та дихальної функцій. **Блок В** – спрямований на дослідження стану сформованості звукової та складової структури слів: дослідження можливості вимовляти звуки, слова різної складової структури, речення тощо. **Блок Г** – передбачає дослідження фонематичних процесів та операцій: фонематичного сприймання, слухової уваги та слухового контролю, фонематичного аналізу, синтезу, уявлень. **Третій етап дослідження** – спрямований на вивчення стану сформованості ритміко-інтонаційної організації мовлення.

Блок А – передбачає дослідження стану сформованості сприймання і відтворення темпоритмічної сторони мовлення. **Блок Б** – передбачає вивчення стану сформованості основних компонентів інтонаційної сторони мовлення (темп, тембр, мелодика, паузування).

На основі даної експериментальної методики нами були розроблені оцінні критерії та загальні рівні стану сформованості звуковимовної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ. Проблема дослідження стану сформованості звуковимовної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ не вичерпується результатами проведеного дослідження.

Список використаної літератури:

1. Наказ МОН про затвердження «Порядку комплектування дошкільних навчальних закладів (груп) компенсуючого типу» № 240/165 від 27.03.2006. URI: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0414-06#Text>
 2. Андрусишина Л.Є. Сучасний стан вивчення проблеми інтелектуального розвитку дітей із загальним недорозвитком мовлення (клініко-психологічний аспект). *Український логопедичний вісник: зб. наук. пр.* Київ: Актуальна освіта, 2010. Випуск 1., С. 4-15.
 3. Дефектологічний словник: навчальний посібник / За редакцією В.І. Бондаря, В.М. Синьова. Київ: «МП Леся», 2011. 528 с.
 4. Конопляста С.Ю.
 5. Марченко І. С. Спеціальна методика розвитку мовлення (логопедична робота з корекції порушень мовлення у дошкільників) : навч. посіб. 3-тє вид. Київ : Вид. дім «Слово», 2019. 312 с.
 6. Соботович Є.Ф. Нарушения речевого развития у детей и пути их коррекции: Учеб. Метод. Пособие. Киев: Ин-т систем, исслед. образования, АПН Украины. Ин-т Дефектологии, 1995. 203с.
 7. Тищенко В.В. Патогенез загального недорозвитку мовлення нез'ясованої етіології: психолінгвістичний аналіз проблеми. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія: збірник наукових праць.* Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. Випуск 31.С.109-115. URI: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/16768>
 8. Тищенко В.В. Обґрунтування типології первинного системного недорозвитку мовлення. *Науковий журнал Хортицької національної академії. Серія: Педагогіка, Соціальна робота.* 2021. Випуск 1 (4), С. 1-10. URI: <https://journal.khnnra.edu.ua/index.php/files/article/view/93>
 9. Трофименко Л. «Шляхи подолання загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку»: монографія. Київ : Ін-т спец. педагогіки НАПН України, 2014. 144 с.
 10. Чередніченко Н.В. Початковий курс навчання української мови молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення. Навчально-методичний посібник. Київ: ВД «Слово», 2019. 208 с.
- Швалюк Т.М. Методика формування складних синтаксичних конструкцій у дітей старшого дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія: збірник наукових праць.* Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. Випуск 18. С.283-287. URI: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/25878>

Гарбуза Анжела Сергіївна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «016.05 Спеціальна освіта. Тифлопедагогіка»

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Купріянова Тетяна Олександрівна*

«Розвиток та організація системи інклюзивного навчання в центральноєвропейських країнах»

Розвиток інклюзивного навчання у центральноєвропейських країнах є важливим для забезпечення рівних можливостей у навчанні. Ця тема актуальна з точки зору прав людини, соціальної інтеграції та ефективності освітнього процесу. Врахування різноманітних освітніх потреб сприяє створенню толерантного та ефективного суспільства.

Мета нашого дослідження – проаналізувати та порівняти розвиток та організацію систем інклюзивного навчання в центральноєвропейських країнах.

Предметом є система інклюзивного навчання в центральноєвропейських країнах.

Об'єкт – методи та форми організації інклюзивного навчання.

В останні роки міжнародне співтовариство взяло на себе зобов'язання покращити інклюзивну освіту та створити інклюзивне навчальне середовище, яке відповідає різноманітним потребам усіх учнів, у тому числі особливим освітнім потребам (ООП). Такі країни, як Франція, Німеччина, Швейцарія та Чехія зобов'язуються забезпечити рівні можливості для отримання освіти для дітей з різними здібностями.

Одним із ключових принципів інклюзивної освіти є те, що всі учні, незалежно від здібностей, повинні мати рівний доступ до якісної освіти. Цей підхід спрямований на подолання бар'єрів у навчанні та створення середовища, яке сприяє різноманітності та прийняттю. Хоча впровадження може відрізнятися від країни до країни, кінцева мета залишається незмінною: створити систему інклюзивної освіти, де кожен учень зможе реалізувати свій потенціал.

Франція має подвійний підхід до інклюзивної освіти. Хоча основна увага приділяється інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в звичайні школи, також визнається роль спеціалізованих установ. Закон, прийнятий 11 лютого 2005 року, посилює права студентів з вадами розвитку та підтримує індивідуальні плани підтримки. Спеціалізовані заклади під назвою "Instituts Médico-Éducatifs" (IMEs) призначені для студентів із глибокими вадами. Міністерство освіти Франції надає інформацію про національну політику щодо інклюзивної освіти.

Німецький підхід передбачає тісну співпрацю між звичайними школами та центрами спеціальної освіти. Діти з особливими освітніми потребами можуть відвідувати звичайні заняття з додатковою підтримкою або приєднатися до школи "Förder Schulen", створеної спеціально для людей з особливими освітніми потребами. Закон про інклюзивну освіту 2009 року підтримує інклюзивну практику, надаючи ресурси для підготовки вчителів і співпраці між школами. Німецький інститут міжнародних освітніх досліджень (DIPF) сприяє дослідженням та поширенню знань у цій сфері.

Шкільна система Швейцарії орієнтована на інтеграцію. Однак навчальна програма, яка використовується, базується на «нормальному розвитку дитини», тобто діти з обмеженими можливостями часто навчаються окремо.

З 2011 року в Швейцарії існує інклюзивний підхід до освіти. Роблячи це, вона хоче забезпечити всім дітям доступ до звичайних шкіл «усюди, де це можливо». Однак, оскільки програми орієнтовані на фізично незалежних дітей з когнітивними та соціальними навичками, що відповідають їхньому віку, діти з обмеженими можливостями часто стикаються з перешкодами та частково або повністю ізольовані. З іншого боку, системи інклюзивної освіти вже деякий час існують у Сполучених Штатах, Канаді, Новій Зеландії та в таких країнах, як Фінляндія, Швеція, Норвегія та

Італія. Незважаючи на те, що системи відрізняються, основний принцип полягає в тому, що діти з обмеженими можливостями та діти з працездатністю навчаються разом із самого початку, щоб вони могли вчитися одне в одного [3].

Інклюзію запровадили на законодавчому рівні в Чехії 15 років тому. Інклюзія забезпечується в будь-якій школі: маленькі школи, села у віддалених районах. Сільська школа, яку відвідали українські освітяни, вже давно практикує інклюзивність: вона повністю оснащена технікою, не лише пандусами, а й повністю обладнаними доступними просторами. Чеські школи займають друге місце в Європі за рівнем свободи пересування.

Чеську модель інклюзії можна назвати «множинними формами інклюзії», оскільки допомога, що надається дітям, є дуже персоналізованою та різноманітною. Наказ Департаменту освіти від 2016 року визначає п'ять рівнів підтримки, які можуть знадобитися дітям. Багаторівнева система інклюзії має чітко визначені механізми освітнього та психологічного супроводу, які завдання мають виконувати спеціалісти та їхні обов'язки [1].

Інклюзія – це не просто елемент освіти, в це вірять у Чехії, це освітня філософія. Вони не могли уявити себе тут без неї.

Хоча ці країни досягли певного прогресу, проблеми залишаються. Недостатні ресурси, недостатня підготовка вчителів і громадське сприйняття інвалідності є загальними перешкодами. Проте підвищення обізнаності, розробка політики та міжнародна співпраця дають надію на більш інклюзивне майбутнє.

Досвід Франції, Німеччини, Швейцарії та Чехії у створенні шкільного середовища для дітей з особливими освітніми потребами підкреслює різноманітність підходів, які відображають культурний, соціальний та освітній контекст кожної країни. Завдяки політичним діям, підготовці вчителів, співпраці та інноваційним практикам ці країни рухаються до більш інклюзивних систем освіти, які цінують і підтримують кожного учня.

Розвиток інклюзивного навчання в центральноевропейських країнах є ключовим для створення рівних умов у сфері освіти. Ця ініціатива сприяє формуванню толерантного суспільства та розвитку кожної індивідуальності. Забезпечення міжнародного обміну досвідом та ресурсами є важливим етапом у вдосконаленні інклюзивних освітніх систем для підтримки всіх учнів.

Список використаної літератури:

1. Інклюзія в Чехії. URL: <https://osvitoria.media/opinions/inkluziya-u-chehiji-25-rokiv-komfortnoyi-dlya-vsih-osvity>
2. Інклюзивна освіта за кордоном. URL: <https://schoolnavigator.com.ua/uk/posts/inkluzivna-osvita-za-kordonom>
3. How can inclusive education succeed in Switzerland? URL: <https://www.zhaw.ch/en/about-us/news/news-releases/news-detail/event-news/wie-gelingt-inklusive-bildung-in-der-schweiz/>

*Генералова Аліна Максимівна
студентка I курсу
спеціальності «Сурдопедагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент кафедри сурдопедагогіки та
сурдопсихології імені М.Д. Ярмаченка
Гренюк Лілія Степанівна*

«Методи роботи над розумінням текстів у школах для дітей з порушеннями слуху»

Центральною проблемою сурдопедагогіки протягом усієї історії її розвитку є формування і розвиток мовлення дітей з обмеженими слуховими можливостями. Виявлення за дітьми з порушеннями слуху здібностей до високого загального і мовленнєвого розвитку завжди було характерно для сурдопедагогіки.

В історії сурдопедагогіки вчені знаходять багаточисельні свідчення про необхідність формування і розвитку словесного мовлення в учнів з порушеннями слуху.

Найбільш корисними для практиків у цьому плані є розробки видатних сурдопедагогів – І.П.Колесник, Н.В. Іванюшева, А. М. Гольдберг, М.Д.Ярмаченко, Є.Ф. Соботович, Н.Ф. Засенко, Л.І. Фомічова, М.К. Шеремет, В.В. Засенко, Т.Ф. Марчук, К.Д. Бойко, О.С. Горлачов, Л.С. Гренюк і багато інших. Цими, а також іншими авторами підкреслюються ті ж труднощі у процесі розвитку мовлення, які характерні і для чуючих дітей [2, с 67].

Однак ці труднощі посилюються своєрідністю загального і мовленнєвого розвитку даної категорії учнів, що тісно пов'язані з порушенням слуху.

Як показують багаточисельні дослідження провідних вчених-сурдопедагогів, під час корекційної роботи у дітей з порушенням слуху мовленнєва недостатність³ поступово компенсується; вони оволодівають базисною лексикою, граматичними засобами її оформлення, що дозволяє вже наприкінці першого ступеня навчання значно розширити кругозір учнів, сформувати їх мовленнєву діяльність, перейти до вивчення елементарного, а на другому ступені навчання – систематичного курсу граматики [1, с 150]

Украй важливо навчити дитину користуватися тим слухом, який вона має. Очікуваним результатом такого навчання буде покращення сприйняття всіх звуків, мовленнєвих та немовленнєвих. Навчання користуватися порушеним слухом, називають розвитком слухового сприйняття.

Розвиток слухового сприйняття відбувається за такими напрямками:

- визначення того, є звук чи немає;
- визначення того, звідки чується звук (напрямок звучання);
- визначення кількості звучань;
- розрізнення гучного і тихого звучання;
- розрізнення різних немовленнєвих звуків навколишнього світу.

Важливо правильно підібрати відстань, з якої дитина сприйматиме звуки, оскільки діти дуже відрізняються за станом слуху, універсальних рекомендацій щодо відстані від джерела звучання до дитини не може бути. Робочу відстань потрібно встановити на практиці [2, с 68].

Читання художніх текстів – фольклорних та літературних – є найголовнішим засобом роботи над мовою та мовленням. Сила впливу мистецького слова є всебічною. Читаючи художній твір, учень перебуває під різноманітними впливами – естетичними, інформативними, морально-етичними, філософськими, етнічно-ментальними, психологічними, політичними, мовленнєвими та іншими.

Дітей з порушеннями слуху досить рано починають навчати читати. Це «обхідний шлях»: ускладнене слухове сприйняття промовлених слів замінюється зоровим сприйняттям написаних [3, с 278].

Навчання читання відбувається за спеціальною методикою. Один з методичних підходів у практиці навчання читання називається *глобальним читанням*. Це читання цілими словами. Знадобляться таблички з написами назв іграшок, усіх предметів побуту, меблів, частин приміщення, страв, продуктів тощо — всього, що оточує дитину. Таблички розташовують на предметах (або поруч із ними) і залишають для того, щоб

дитина краще їх запам'ятовувала, щоб ними можна було скористатися, коли виникне необхідність.

Під час заняття дитина добирає таблички до іграшок, малюнків із зображенням різних предметів, дій, ознак. У такий спосіб малюк усвідомлює, що все має назви-слова, що вони різняться за довжиною та складом. Спершу дитина запам'ятовує і розрізняє таблички в цілому, глобально, із часом починає вирізняти складові написаного слова — букви, помічає, що в різних словах є однакові букви.

Від глобального читання досить швидко переходять до традиційного, аналітичного. Ті частини слова, що їх важко сприйняти через слух, добре сприймаються у надрукованому вигляді. Таким чином, читання певною мірою замінює ускладнене сприйняття на слух [4].

Специфіка літератури полягає в різнобічному відображенні нею життя. Розмова про художній твір постійно виходить за суто естетичні рамки – у сфери суспільних і родинних стосунків, історичного минулого нації та передбачень її майбутнього, побуту та інші. Тому й мовлення, зразок якого дає вчитель, учень застосовуватиме в різноманітних життєвих ситуаціях.

Розвиток зв'язного мовлення на уроках читання має 3 етапи:

1. Підготовчий;
2. початковий;
3. основний.

На підготовчому потрібно звернути увагу дітей на твір, як джерело пізнання оточуючого світу. На початковому здійснюється перехід від окремих періодичних дій з книгою до більш систематичної читацької діяльності зі збільшенням далі самостійності учнів у цьому процесі [6, с 50].

Для перевірки якості читання, ступеня розуміння, для розвитку зв'язного мовлення використовуються різні прийоми:

- робота з ілюстрацією (опис зовнішності, портрета, характеристика рис характеру, описують, що його оточує);
- робота з малюнками дітей (за малюнками діти відтворюють прочитане);
- переказ тексту і складання плану (цитатного, простого, складного);
- характеристика образу, підбір цитат до характеристики образу;
- підбір рис характеру героїв і відповідних цитат;
- відповіді на питання один одного;
- знаходження описів і відтворення їх в усному мовленні.

Учитель має застосовувати диференційований та індивідуальний підходи, готуючи групові й індивідуальні завдання на урок та для виконання вдома, відповідно до мовленнєвого та загального розвитку учня, його читацького досвіду, здібностей, характеру, інтересів [5, с 174].

Отже, оволодіння словесною мовою – необхідна умова всебічного розвитку дитини з порушенням слуху. Тому проблема розвитку мовлення дітей з порушеннями слуху є одним з головних завдань школи, і в першу чергу уроків укр. мови та літературного читання, на яких вивчається наука про мову -- граматику, лексику, стилістику, але вивчення її не є ціллю, це вважається засобом усвідомлення власного мовлення учнями, що прискорює і поліпшує його розвиток, значно впливає на формування всієї особистості дитини, сприяючи включенню її у суспільство чуючих [7].

Список використаної літератури:

1. **Державний стандарт** спеціальної освіти дітей з особливими потребами / Інститут дефектології АПН України, НВП "ВАБОС". – Київ, 2003. – 150 с.
2. **Засенко В. В.**, Таранченко О. М. Розвиток сурдопедагогічної теорії і практики в Україні / В. В. Засенко, О. М. Таранченко // Вісник Луганського

національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. – 2005. – №13 (93). – С. 67–72.

3. **Засенко В. В.** Сучасна система освіти осіб з вадами слуху: стан, проблеми, перспективи / В. В. Засенко // Збірник матеріалів I Всеукраїнської конференції з історії навчання глухих в Україні. – К. : Українське товариство глухих, 2001. – 228 с. – С.43–50. 15. Збірник урядових нормативних актів України. – К. : Україна, 2004. –№29. – Ст. 533. 16. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: наук.-метод.посіб. / І. А. Зязюн. – К. : МАУП, 2000. – 306 с.

4. **Кабінет Міністрів України.** Розпорядження "Про затвердження плану заходів щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2012 року" № 1482-р від 3 грудня 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/1482-2009-p.

5. **Колупасва А. А.** Психолого-педагогічна підтримка дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання в європейських країнах / А. А. Колупасва // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. – К. : Університет "Україна", 2006. – С. 174–175.с.

6. **Колупасва А. А.** Спеціальна освіта в Україні: погляд в майбутнє / А. А. Колупасва // Дефектологія. – 2004. – № 2. – С. 50–52.

7. **Конвенція про права дитини** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.unicef.org/ukraine/ukr/children_11699.html 25. Концепція білінгвального навчання осіб з порушеннями слуху / [за ред. С. Кульбиди, І. Чепчиної, Н. Адамюк та ін.]. – Київ: СПКТБ УТОГ, 2011. – 53 с.

*Драєнкова Валентина Василівна,
магістрантка 2 курсу
спеціальності 016.01 Спеціальна освіта. Логопедія*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, старший викладач
Ковальчук Жанна Михайлівна*

«Розвиток дрібної моторики руки учнів із ЗНМ: теоретичний аспект»

Діти з порушеннями мовлення становлять найбільшу групу серед дітей з особливими освітніми потребами. Варто зазначити, що розвиток мовлення інтенсивніше нерозривно пов'язаний із розвитком рухового апарату, зокрема, дрібної моторики пальців рук. З огляду на це, розвиток дрібної моторики руки в учнів початкових класів із ЗНМ є актуальною науковою проблемою.

Дослідженню проблеми розвитку дрібної моторики у дітей у комплексі корекційно-розвивальних заходів були присвячені дослідження А. Богуш, Н. Голуб, К. Зелінської, А. Івахненко, З. Ленів, Н. Мовчан, Т. Харченко, М. Шеремет та ін.

. На думку вчених, «дрібна моторика – можливість працювати різними дрібними предметами, обмінюватися ними в межах рук, а також виконувати завдання, для яких потрібна взаємна робота очей та рук; властивість працювати руками, виконувати скоординовані рухи пальцями рук та ніг за допомогою кісток, м'язів та нервової системи. Тонкі рухи кистей і пальців рук людини є необхідною складовою багатьох дій: предметних, трудових, ігрових – вироблених в ході культурного розвитку людського суспільства» [3; 5].

У дитинстві, коли активно формуються мовленнєві зони, значний вплив на їхній подальший розвиток мають імпульси, що надходять від пальців рук до кори головного

мозку та стимулюють мовленнєву й розумову діяльність. Ба більше, прості рухи кистей допомагають зняти загальне напруження, що сприяє покращенню вимови звуків, побудові логічно правильних, семантично зв'язних висловлювань [3].

Вперше тенденцію впливу дрібної моторики на розумовий та мовленнєвий розвиток вивчав В. Сухомлинський. Вчений зазначав, що «..витоки здібностей і обдарувань дітей – на кінчиках їхніх пальців. Від пальців, образно кажучи, ідуть найтонші струмочки, які живлять джерело творчої думки. Що більше майстерності в дитячій руці, то дитина розумніша» [6]. Інші вчені стверджували, що «... в колекційному процесі необхідно приділяти увагу роботі з дрібною моторикою. Саме гімнастика рук, покращує тонкі рухи пальців, що призводить до покращення мовлення. Такі рухи допомагають дитині більш досконало розвивати своє мовлення, відповідно, саме розвиток рухового апарату стимулює розвиток мовлення» [3].

В свою чергу, Л. Виготський стверджував, що «.. хоч моторна сфера не залежить від вищих інтелектуальних функцій, та саме вона, дає багато можливостей для компенсації інтелектуального дефекту». Вчений наголошував на зв'язку між дрібною моторикою та пізнавальною діяльністю. На його думку, «сама дрібна моторика є початком розвитку мислення, відповідно, особливі діти потребують особливого підходу» [4].

На думку О. Яловської, рухова, мовленнєва функції дитини, як і інші вищі психічні функції, проходять тривалий шлях формування, починаючи із внутрішньоутробного розвитку. Цей шлях індивідуальний і нерівномірний. У певний період усі процеси синхронізуються, щоб створити разом цілісний ансамбль мовленнєвої діяльності, здатний адекватно реагувати на ті вимоги, які дитині висуває соціум [7].

Беззаперечною є думка вчених про те, що «дитина, у якої добре розвинена дрібна моторика, вміє логічно міркувати, у неї розвиваються увага і пам'ять, зв'язне мовлення, вона краще підготовлена до письма». Вченими доведено, що і думка, і очі дитини рухаються з тією ж швидкістю, що і рука. Таким чином, рухи рук безпосередньо пов'язані з розвитком зору. Цей взаємозв'язок зберігається протягом усього

Науковці зазначають, що поряд із загальною ослабленістю, діти із загальним недорозвиненням мовлення, у тому чи іншому ступені, демонструють збіднення, спотворення і порушення сенсомоторного розвитку як окремих систем (ноги, руки, очей, орального апарату), так і їх взаємодії [2]. Цим дітям властиве відставання у розвитку всіх видів моторики - загальної, мимічної, дрібної та артикуляційної: порушення у розвитку основних рухів і їх фізичних якостей, недостатня статична і динамічна координація загальних та дрібних рухів, зниження швидкості та спритності під час виконання вправ. У них порушеним є конструктивний праксис, що переважно пов'язано з недорозвиненням дрібної моторики пальців рук, вони відчувають труднощі під час маніпуляції дрібними предметами.

Л. Калмикова звертає увагу на те, що рівень розвитку мовлення дітей прямо залежить від сформованості тонких рухів пальців рук. Спочатку розвиваються дрібні рухи пальців рук, потім з'являється артикуляція складів [1].

В учнів початкових класів із загальним недорозвиненням мовлення розвиток дрібної моторики має свої особливості, які проявляються у несформованості дрібної моторики. Рухи, які виконують діти цієї категорії в основному мають швидкий, метушливий, поривчастий характер. Їх відрізняє від інших повільність, незграбність, відсутність чіткої пропорційності та послідовності у рухах. Тонкі, дрібні рухи, які потребують спритності й точності координації, їм, як правило, не притаманні [7].

Отже, для дітей із загальним недорозвиненням мовлення характерне відставання у розвитку рухової сфери, всіх видів моторики – загальної, мимічної, дрібної та артикуляційної; порушення у розвитку основних рухів і їх фізичних якостей,

недостатня статична і динамічна координація загальних та дрібних рухів, зниження швидкості та спритності під час виконання вправ. У них порушеним є конструктивний праксис, що переважно пов'язано з недорозвиненням дрібної моторики пальців рук, вони відчувають труднощі під час маніпуляції дрібними предметами.

Список використаної літератури:

1. Калмикова Л. О. Психологія формування мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку: Монографія. Київ: Фенікс, 2008. 497 с.
2. Логопедія: підручник. / М. К. Шеремет, В. В. Тарасун, С.Ю. Конопляста та ін.; за ред. М. К. Шеремет. 3-е вид., перероб і доп. К. Слово, 2014. 672 с.
3. Машталер А. Розвиток дрібної моторики у дітей із загальним недорозвиненням мовлення. *Таврійський вісник освіти*. 2015. № 4. С.242 – 247.
4. Розвиток дрібної моторики у школярів. URL: <https://seleznev.com.ua/rozvitok-motoriki-u-molodshix-shkolyariv/>
5. Рухові якості та методика їх розвитку у молодших школярів / укл. Н. А. Ноткін. К. Освіта, 2003. 164 с.
6. Сухомлинський В.О. Квітка сонця. Харків. Школа, 2015. 240 с.
7. Яловська О. О Пальчики дошкільнят. Розвиваємо руку – розвиваємо мозок. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 228 с.

*Елланська Наталія Григорівна
студентка I курсу групи I МЗЛП
спеціальності 016.01 «Спеціальна освіта. Логопедія»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Качуровська Оксана Борисівна*

«Особливості мовленнєвого розвитку дітей із порушенням зору»

Багато питань висвітлено у працях видатних науковців в галузі корекційної педагогіки щодо навчання та виховання дітей з порушеннями зору. Рівень фізичного розвитку дітей з порушеннями зору визначено у В. Афанасьєва, Н. Кравець, Ю. Павлова, Л. Коваль та інших. Про засоби, форми та методи виховання дітей з порушеннями зору йдеться у статтях Б. Г. Шеремета, Л. Ф. Касаткіної. Автори доводять, що обмеження по зору призводять до зниження слухо-мовленнєвої пам'яті, в результаті дітям складно самостійно будувати розгорнуті висловлювання і граматично правильно вибудовувати схему речення, виникають труднощі програмування змісту висловлювання і самостійний відбір його мовленнєвого оформлення. У більшій частині дошкільників з порушеннями зору дослідники зазначають системні порушення мовлення, при яких страждають усі його компоненти: фонетична, лексична, граматична сторони мовлення (Т.М. Гребенюк, О.Л. Жильцова, І.О. Сасіна, Т.О. Семенишина, С.В. Федоренко та інші).

Уповільненість формування мовлення проявляється в ранні періоди його розвитку через недостатність активної взаємодії дітей, які мають порушення зору, з оточуючими людьми, а також бідність предметно-практичного досвіду дітей. У зв'язку з цим спостерігаються специфічні особливості формування мовлення, що проявляються в порушенні словниково-семантичної його сторони, у формалізмі вживання значної кількості слів з їхніми конкретними чуттєвими характеристиками. Вживання їх дітьми буває надто вузьким, коли слово пов'язується тільки з одним знайомим дитині

предметом, його ознакою, або, навпаки, стає надто загальним, абстрагованим від конкретних ознак і властивостей предметів і явищ навколишнього життя [1,с.115].

До труднощів розвитку мовлення дітей з порушеннями зору відносяться особливості засвоєння і використання немовних засобів спілкування - міміки, жесту, інтонації, які є невід'ємним компонентом усного мовлення. Погано сприймаючи зоровим аналізатором велику кількість мімічних рухів і жестів, що надають одним і тим самим висловлюванням найрізноманітніших відтінків та значення, і не користуючись у своєму мовленні цими засобами, діти з порушенням зору істотно збіднюють своє мовлення, воно стає маловиразним. У цих дітей спостерігається зниження зовнішнього прояву емоцій і ситуативних виразних рухів, що впливає на інтонаційне оформлення мовлення, його бідність і монотонність.

Оволодіння фонетичною стороною мовлення, з якої починається засвоєння рідної мови, тобто формування фонематичного слуху і механізму звуковимови (артикуляції), відбувається на основі наслідування. І якщо розвиток фонематичного слуху та формування мовленнєво-слухових уявлень, що ґрунтується на слуховому сприйнятті, протікає в дітей із порушенням зору та дітей, які нормально бачать, ідентично, то формування мовленнєво-рухових образів (артикуляції мовленнєвих звуків), що ґрунтується не лише на слуховому, а й на кінестетичному та зоровому сприйнятті, істотно страждає. Це є наслідок повного або часткового порушення можливості візуально відображати артикуляторні рухи оточуючих людей, які вступають у мовленнєвий контакт з дитиною з порушеннями зору. Обмеження візуального контролю за мовними та невербальними засобами спілкування призводить до того, що в дітей із порушеннями зору проблеми зі звуковимовою трапляються у 2 рази частіше, ніж у дітей з нормотиповим розвитком [5,с.212].

У дітей із порушеннями зору спостерігаються порушення словниково-семантичної сторони мовлення, формалізм уживання значної кількості слів з їхніми конкретними чуттєвими характеристиками.

Обмеження можливостей зорово сприймати і безпосередньо наслідувати зовнішні виразні рухи оточуючих, негативно позначається на розумінні ситуативного, супроводжуваного мімікою усного мовлення, а також на зовнішньому оформленні мовлення. Діти не сприймають, або недостатньо добре сприймають багато мімічних рухів і жестів, які надають одним і тим самим висловлюванням найрізноманітніші відтінки і значення. Не користуючись у своїй мові цими засобами, вони істотно збіднюють своє мовлення, воно стає маловиразним.

Неточні уявлення про навколишній предметний світ є основою накопичення в мовленні дітей слів без конкретного змісту. Це є причиною недорозвинення смислового боку мовлення та труднощів у розвитку пізнавальної діяльності дошкільника. Недостатнє усвідомлення семантики понять призводить до формального засвоєння знань. Недорозвинення мовлення ускладнює осмислення матеріалу, веде до механічного його запам'ятовування і позбавляє дітей можливості застосовувати отримані знання в навчальній та ігровій діяльності.

Мовлення дітей із порушеннями зору, як і мовлення тих, хто нормально бачить, виконує такі функції, як комунікативну, регулювальну, пізнавальну, позначення, узагальнення, абстрагування. Тифлопедагоги і тифлопсихологи зазначають наявність компенсаторних функцій у означеній категорії дітей, адже мовлення здатне разом із мисленням давати напрямок чуттєвому пізнанню. Цим самим заповнюються прогалини, наявні за повної або часткової втрати зору, коли ціла низка предметів або явищ навколишнього світу виявляється недоступною для повного їхнього сприйняття збереженими органами чуття. Завдяки мовленню людина, користуючись не тільки своїм чуттєвим досвідом, а й словом, глибше проникає в явища і предмети навколишнього світу, пізнає їх. Саме тому випадання або зменшення зорових відчуттів не виключає можливостей набуття знань про навколишній світ. Таким чином,

компенсаторна функція мовлення спрямована на активізацію пізнавальної діяльності. За таких умов мовлення стає засобом пізнання, воно починає відігравати величезну роль у формуванні особистості дитини.

Отже, оволодіння мовленням дітьми з порушеннями зору здійснюється за тими самими закономірностями, що й зрячими дітьми відповідного віку. Загалом їхнє мовлення за правильного формувального впливу педагогів і батьків досягає нормо типового розвитку і слугує потужним засобом компенсації, істотно розширюючи можливості дітей у всіх видах діяльності, стаючи найважливішим засобом пізнання різних предметів та явищ, які дитина не в змозі сприйняти через порушення зору.

Тому необхідна така організація корекційної роботи з мовленнєвого розвитку дошкільників з порушенням зору, яка сприятиме взаємодії дитини в соціумі, де відбувається її повноцінний всебічний розвиток.

Список використаної літератури:

1. Інклюзивне навчання дітей з порушеннями зору: монографія / за ред. Є.П. Синьової, С.О. Рикова та авторів. К.: Кафедра, 2017. 320 с.
2. Коломєєць Л.М. Логопедичний супровід дітей з порушеннями зору. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Корекційна педагогіка і психологія.* / за ред. О.В.Гаврилова, В.І. Співака. Вип. 5. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори. 2006, 2014. С. 179 – 185.
3. Колупаєва А.А. Діти з особливими потребами та організація їх навчання / А.А. Колупаєва, Л.О. Савчук. К. : 2011. 274 с. 101
4. Крайнова Ж. Формування комунікативної компетентності молодших школярів на заняттях з рідної мови. Початкова школа. 2003. №11. С. 24–26
5. Луцан Н. І. Теорія і практика розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку в мовленнєво-ігровій діяльності: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02. Одеса, Південно-укр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. 2006. 467 с.

*Єсип Олена Ярославівна,
магістрантка 2 курсу
спеціальності 016.01 Спеціальна освіта. Логопедія*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, старший викладач
Ковальчук Жанна Михайлівна*

«Місце музикотерапії та вокалотерапії в корекції заїкання дітей молодшого шкільного віку»

Заїкання є одним з поширених порушень мовлення серед дітей, особливо молодшого шкільного віку. Це може суттєво впливати на соціальну і академічну адаптацію дитини, її самопочуття та ставлення до навчання.

Науковцями вже докладно проаналізовано причини заїкання (органічне ураження центральної нервової системи, соматична ослабленість, спадковість тощо) та визначено їх як індивідуальну схильність, яку дослідники цілком правомірно пов'язують із розвитком характерологічних особливостей особистості. [2, 124].

Одним із напрямів корекції заїкання, який набуває все більшої популярності та визнання, є використання музикотерапії, адже саме музикотерапія може бути ефективним інструментом при вирішенні проблеми заїкання у дітей молодшого шкільного віку. [5, 26-27]

Музикотерапія – це форма втручання, в якій музика використовується як засіб комунікації та взаємодії з дитиною чи дорослим. Її підходи базуються на тому, що

музика має потужний вплив на емоції, психічний стан і фізіологічні процеси людини. У випадку дітей із заїканням, музикотерапія може бути використана для досягнення одночасно багатьох цілей, таких, як релаксація та зниження стресу, покращення плавності та ритмічності мовлення, підвищення впевненості у собі, розвитку соціального спілкування. [4, 116]

Аналіз літературних джерел доводить позитивний вплив музики на емоційну сферу дитини, при різних мовленнєвих порушеннях, в тому числі і на стан мовленнєвої функції у дітей із заїканням [3, 246]. Саме за допомогою вокалотерапії можлива робота з формування та розвитку у дітей просодичної сторони мовлення, вимови, голосу, дихання, метою якої є руйнування патологічних умовно-рефлекторних зв'язків та створення правильних мовленнєвих нових навичок.

Вчені виділяють чотири основні аспекти лікувального використання музики в корекційному процесі дітей молодшого шкільного віку:

1. Безпосередній лікувальний вплив музики на нервово-психічну сферу людини за її пасивного чи активного сприйняття. У дошкільному віці седативний чи активізуючий ефект музики досягається музичним оформленням ігор, виховних заходів чи режимних моментів, спеціальною психотерапевтичною орієнтацією традиційних занять із дітьми.

2. Використання музики як допоміжного прийому, що супроводжує такі процедури як аутотренінг, ігротерапію, лікувальну драматизацію та інші. Почуття, що виникають під впливом музики, допомагають закріпити у свідомості та підсвідомості дитини зміст навчання, полегшують оволодіння прийомами саморегуляції, розвивають уяву тощо.

3. Корекція рухових та мовленнєвих порушень здійснюється у формі групових занять з ритмічними іграми, хороводами, дихальною гімнастикою, відтворенням заданого ритму в прискореному або уповільненому темпі, грою на ударних інструментах тощо. Вправи ритміко-психомоторної терапії забезпечують багатоканальність стимулів, що організують та концентрують увагу за рахунок поєднання акустичних, оптичних, тактильних та кінестетичних елементів вправ.

4. Музикотерапія як форма арттерапії спрямована на корекцію особистісних проявів, що дезадаптують дитину в колективі однолітків. У процесі емоційно насичених занять у дітей формуються навички спілкування. Боязкі, повільні діти набувають впевненості у собі, відчуття рівного серед рівних, підвищується їхня самооцінка. Розгальмовані, агресивні, егоцентричні діти привчаються стримувати свою імпульсивність, зважати на інтереси оточуючих [1, 24-36].

Застосування вокалотерапії, в комплексі лікувально-оздоровчих та педагогічних заходів, дозволить якісно по-новому досягти позитивних результатів у роботі з дітьми, оптимізуючи корекційно-виховний процес в цілому. [3, 248-250]

Складність структури порушення при заїканні визначає напрями та зміст комплексного корекційного впливу, що включає медичний, психолого-педагогічний та логопедичний блоки. Застосування різноманітних нетрадиційних форм у роботі на додаток до традиційних дозволить прискорити корекційний процес та досягти бажаного результату легше.

Отже, музикотерапія та вокалотерапія відкривають нові можливості у корекції заїкання у дітей молодшого шкільного віку. Їхня ефективність полягає в поєднанні впливу музики та співу на емоції та фізіологічні процеси з психологічним супроводом та спеціалізованими методами логопедичної роботи над мовленнєвими навичками.

Список використаної літератури:

1. Балашова І. В. Вокалотерапія як арттерапевтичний метод корекції заїкання у дітей молодшого шкільного віку : кваліфікац. робота на здобуття освіт. ступеня магістр

: спец. 016 Спеціальна освіта / І. В. Балашова. Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, каф. спец. педагогіки. Харків, 2024. 82 с.

2. Калмикова Л. О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей: психологічний та лінгвістичний аспекти : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / Л. О. Калмикова. К. НМЦВО. 2003. 300 с.

3. Ленів З.П. Сучасні технології корекції порушень усного мовлення засобами вокалотерапії. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. Луганськ. 2011. №23 (234). С. 245-252.

4. Максименко Д. С. Різнокольорове дитинство : ігротерапія, казко терапія, ізотерапія музикотерапія. Практична психологія. / Д. С. Максименко. Центр учбової літератури. К. 2018. 192 с.

5. Сютік Л. Використання елементів танцювальної, ігрової та музикотерапії у групах батьків та дітей з особливими потребами. *Дитяча та юнацька психотерапія в Україні: основні напрямки роботи : матеріали обл. науково-практичної конф.* Львів. 2003. С. 26-27.

*Журавська Галина Валеріївна
студент II курсу
спеціальності «Логопедія»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Коломієць Юлія Вікторівна*

«Особливості формування лексико-граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ»

Повноцінний розвиток мовленнєвої компетентності дитини суттєво впливає на формування її дошкільної зрілості. Оволодіння дитиною мовленнєвими навичками сприяє соціалізації, пізнавальному розвитку, формуванню навчальних умінь. У дітей старшого дошкільного віку лексико-граматична складова мовлення, як правило, сформована. Загальний недорозвиток мовлення у своєму складі містить порушення лексико-граматичної складової мовленнєвого розвитку у дітей та призводить до серйозних утруднень у формуванні мовленнєвої готовності до шкільного навчання.

Нами проведено експериментальне дослідження рівня сформованості лексичної та граматичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку, які відвідують логопедичні групи та групи загального розвитку ЖЦРД №68. За критерії взято компетентності, визначенні в освітньому напрямку «Мовлення дитини», програми розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». При оцінці лексичної сторони мовлення враховано наступні критерії: розуміння значення слова, здатність до формування лексичних узагальнень, використання лексичних одиниць, вживання лексичних одиниць у контексті. Визначено рівень сформованості граматичної сторони мовлення, а саме, здатність до словозмін, що виражають числові, родові, часові, відмінкові відношення, здатність до словотворення, використання синтаксичної складової мовлення (уміння складати різні типи речень). Розроблено показники рівнів оцінювання сформованості лексико-граматичної сторони мовлення дитини старшого дошкільного віку. Створено діагностичні ігри, в основу яких покладено дидактичні матеріали з програмно-методичного комплексу Л. І. Трофименко «Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ». При обстеженні враховано особливості дітей із ЗНМ: недостатня стійкість уваги, обмежені можливості її розподілу, знижена вербальна пам'ять, нездатність сприймати складні інструкції та дотримуватися послідовності у їх виконанні.

Проаналізувавши результати досліджень, з'ясували, що рівень лексико-граматичної сторони мовлення дошкільників старшого дошкільного віку із ЗНМ нижчий у порівнянні з результатами, які показали при діагностуванні діти відповідного віку з нормативним мовленнєвим розвитком.

В результаті дослідження виявили такі рівні сформованості лексичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ: високого рівня не виявлено, достатній рівень - 15%, середній рівень - 23%, низький рівень - 62%. У мовленні дітей переважає загальноживана та побутова лексика, диференційовано позначаються назви предметів, дій, окремих ознак. Словниковий запас відстає від вікової норми. Узагальнюючих слів недостатньо, виникають труднощі у доборі синонімів, антонімів, діти із ЗНМ не можуть пояснити переносного значення слів, омонімів, хоча розуміють значення слів у контексті. В результаті діагностування граматичної сторони виявили наступні результати: високого рівня не виявлено, достатній рівень - 27%, середній - 25%, низький - 48%. У дітей із ЗНМ спостерігаються порушення в узгодженні іменників з прикметниками, у вживанні прийменників, які виражають просторове відношення, при словотворенні.

Отримані результати при дослідженні, спонукали нас до розробки експериментального корекційно-розвиткового комплексу «Мовленнєвий калейдоскоп». За основу ми взяли рекомендації щодо формування лексичної та граматичної сторони мовлення дитини із ЗНМ з «Програмно-методичного комплексу з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ» Л.І.Трофименко, який адаптували та допрацювали відповідно до актуальних проблем, які виявлені під час констатувального етапу експерименту.

На початковому етапі формування лексико-граматичної сторони мовлення, у дітей із ЗНМ увагу звернули на: формування практичного уявлення про слово «як самостійного носія значення», «виділення слова з речення на основі сформованого функціонального використання мовних знаків», «формування аналізу словесного складу речення», а також на завдання, спрямовані на формування у дітей із ЗНМ навичок володіння граматичними категоріями рідної мови (рід, число, відмінок).

Під час основного етапу забезпечили формування та диференціацію різних типів лексичних значень (синонімічних, антонімічних, багатозначних) та формування навичок словотвору.

На третьому, заключному етапі, працювали над удосконаленням понять багатозначності, переносного значення слова та навичок помічати та виправляти граматичні помилки у мовленні оточуючих та власному.

Для організації корекційної роботи взяли методи та прийоми, які рекомендовані А.Богуш у «Методиці розвитку мовлення та навчання рідної мови дітей раннього і дошкільного віку», зокрема, методи: дидактичні ігри та вправи, розповіді з використанням слів, в яких діти допускають помилку, ігри-драматизації, читання віршів, переказ коротких оповідань і казок, складання дітьми розповідей із використанням групи слів на тему, яка вивчається, розповідь за картинками, коректурними таблицями, використання наочних моделей, символів, робота з деформованими реченнями; та прийоми: зразок, пояснення, вказівка, порівняння, повторення, створення проблемної ситуації, виправлення помилок у мовленні товариша, використання запитань, які мають характер підказки, оцінки. Крім традиційних методів та прийомів для забезпечення ефективності використали інтерактивні методи та прийоми, які адаптувати для роботи з дітьми старшого дошкільного віку із ЗНМ: «мікрофон», «мозковий штурм», «неперервні думки», «нескінчений ланцюжок», інтелектуальні хвилинки, «чарівні» перевтілення, вправи на поєднання мовлення та руху. Поєднували колективні, групові та індивідуальні форми роботи для розвитку лексики та засвоєння граматичних норм дитини старшого дошкільного віку із ЗНМ.

Встановлено, що після запровадження корекційно-розвиткового комплексу, який забезпечив врахування компенсаторних здібностей дитини, дотримання поетапності, включення традиційних та інтерактивних методів та прийомів розвитку лексико-граматичних категорій, налагодження тісної співпраці вчителя-логопеда, вихователів логопедичної групи та батьків вихованців, процеси формування лексико-граматичних категорій у дітей з ЗНМ прискорились.

Список використаної літератури

1. Богуш А.М., Маліновська Н.В. Методика розвитку мовлення та навчання рідної мови дітей раннього і дошкільного віку. Підручник для учнів педагогічних коледжів спеціальності 012 Дошкільна освіта. Київ: Видавничий дім «Слово», 2021.336с.
2. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля»/О.І.Білан. – Вид.2-ге, зі зм. і доп. - Тернопіль: Мандрівець, 2022. – 216с.
3. Трофименко Л.І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ:Програмно-методичний комплекс. – 2013. -108 с.

*Касьянова Анастасія Сергіївна
магістр II курсу
спеціальності «016. Спеціальна освіта»
Реабілітаційна педагогіка*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Бондар Наталія Василівна*

«Вплив навколишнього природного середовища на розвиток та пізнавальну активність дитини дошкільного віку»

У становленні теперішнього суспільства, значна кількість наукових працівників та педагогів все більше звертає нашу увагу на значущість впливу навколишнього природного середовища на гармонійний розвиток особистості дитини.

Як відомо, до популяризації комп'ютерних технологій у нашому житті, дитина проводила набагато більше часу на природі, взаємодіючи з нею. Наразі, ситуація є такою, що досвід дитинства кожної дитини, є зміненим, і відрізняється від досвіду попередніх поколінь. З раннього віку спосіб життя дитини вже не є настільки активним як раніше, з появою гаджетів, необхідність такої постійної взаємодії з природним середовищем відпала. Враховуємо також активність процесу індустріалізації та розбудови, під час якого фактично зменшуються і можливості для ігор на свіжому повітрі, оскільки спираючись на вимоги сучасного суспільства, дизайн оточуючого простору довкола не передбачає у більшості випадків доступності для пізнання природного, і простір відповідає більшій штучності та стандартності, у певних моментах стерильності умов.

Важливість взаємодії з природним середовищем для дитини активно

досліджують як в Україні, так і вчені закордоном. Так закордонні дослідження вказують на те, що гра на свіжому повітрі здатна надати дитині значні можливості для стимулювання розвитку уяви та творчого мислення. Такі ігри у майбутньому будуть сприяти розвитку фізичної активності, постійно рухаючись під час пізнання нового, та при спільній грі, у підростаючого покоління розвиваються і такі необхідні соціальні навички, вдосконалюється комунікація. Специфічні особливості та стимули зовнішнього середовища забезпечують різноманітні ігрові можливості, які навряд чи можна відтворити всередині приміщень, наскільки б якісно вони не були б облаштовані [2].

Природа – як ми знаємо, це неповторне джерело сенсорних вражень для дітей. Звуки, запахи, кольори, форми, текстури – все це може допомогти дитині збагатити її сенсорний досвід. Певні види ігрової діяльності, загалом є доступні у повній мірі лише на відкритому повітрі, і не матимуть такого повного ефекту при спробі здійснення такої діяльності у приміщенні, оскільки умови будуть обмежені і не зможуть бути відтворені повноцінно. До таких ігор належать: ігри з водою, стрибки по калюжах, збирання квітів, лазання по деревах, тощо. Наразі, дослідники та науковці припускають, що безпосередня та неструктурована взаємодія дитини з природою, є більш значущою для розвитку, ніж структурована взаємодія за посередництва дорослих, вони мають припущення, що така гра викликає більш щирий емоційний відгук, що і призводить до більш яскравих і тривалих спогадів [1].

Загалом, ми визначили, що взаємодія з навколишнім природним середовищем позитивно впливає на різні аспекти розвитку дитини, однак ця взаємодія також може бути пов'язана також і з певними ризиками, такими як:

- Фізичні ризики: а саме небезпека травмування під час гри (тілесні ушкодження, поранення, опіки, отруєння тощо), ризик отримання інфекційних захворювань, небезпека впливу шкідливих речовин.
- Соціальні ризики: небезпека насильства або злочину скоєного до дитини.
- Психологічні ризики: у дитини може виникнути або посилитись тривожність, страхи, фобії щодо окремих об'єктів або явищ природи, труднощі адаптації дитини до взаємодії з новим для неї оточенням.

Власне занепокоєння щодо психічного та фізичного благополуччя дітей часто вважалося фактором, що сприяє зменшенню ігор на свіжому повітрі у сучасному світі і є одним з обмежень які стоять на перепоні такій діяльності [2, 3].

Отже, взаємодія з навколишнім природним середовищем позитивно впливає на гармонійний розвиток дитини дошкільного віку, але при цьому варто враховувати безпекову ситуацію під час такої взаємодії, а також приділяти значний час для підготовки до такого виду діяльності.

Список використаної літератури:

1. Grofčíková S. Abilities of phonological awareness in the context of cognitive development in preschool age [Електронний ресурс] / S. Grofčíková, M.

Máčajová // Journal of Language and Cultural Education, 5(3). 2017. Режим доступу до ресурсу: <https://sciendo.com/pdf/10.1515/jolace-2017-0027>.

2. Bento G, Dias G. The importance of outdoor play for young children's healthy development. Porto Biomed J. 2017 Sep-Oct;2(5):157-160. Режим доступу до ресурсу <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32258612/>

3. Ergler CR, Kearns RA, Witten K. Seasonal and locational variations in children's play: implications for wellbeing. Soc Sci Med. 2013 Aug;91:178-85. Режим доступу до ресурсу: <https://www.edubeing.com/resources/ErglerKearnsWitten2013.pdf>

*Ковшар Антоній Ігорович
студент I курсу
спеціальності «016.05 Спеціальна освіта. Тифлопедагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Сасіна Ірина Олександрівна*

«Tactonom Reader як допоміжний засіб ознайомлення осіб з порушеннями зору з тифлографікою»

Забезпечення доступності складної графічної інформації є важливим засобом для формування предметних просторових уявлень у людей з глибокими порушеннями зору. Пристрої для зчитування тактильної графіки забезпечують інформаційну доступність до графічних даних через аудіо-тактильний інтерфейс користувача, який був реалізований у пристрої Tactonom Reader. Особливості використання даного інноваційного обладнання при порушеннях зору стало предметом досліджень G. Ramôa, O.Moured, T.Schwarz, K.Müller, R.Stiefelhaven [1].

Tactonom Reader - інтерактивний пристрій, що допомагає досліджувати та вивчати тактильну графіку для людей з глибокими порушеннями зору [3].

Розуміння графіки за допомогою тактильних відчуттів є, з одного боку, важливою навичкою, а з іншого - серйозною проблемою для незрячих і людей із порушеннями зору. Часто у вивченні графічного матеріалу люди з порушеннями зору покладаються на допомогу своїх зрячих вчителів, родичів чи друзів. Також і кількість плоскодрукованої графіки значно перевищує наявну тифлографіку. Це стосується і освітнього процесу: у той час як в загальноосвітніх установах за період навчання може використовуватись близько 25000 графічних зображень, то в спеціальних закладах освіти для людей з порушеннями зору їх використовують в 100 разів менше [2].

Tactonom Reader вирішує обидві означені проблеми: питання самостійного навчання, а також наявність великої кількості готових рішень тактильної графіки, яка доступна на сайті ProBlind [4].

Пристрій являє собою прямокутний планшет, з прищепкою, на яку кладеться та фіксується лист формату А3 з тактильним зображенням, з яким людина буде працювати. В нижній частині тактонома розташовані фізичні кнопки, які дозволяють обирати режими роботи, переміщатись в голосовому меню, налаштовувати роботу приладу. Зверху над робочою поверхнею тактонома розташована камера з ліхтарем для зчитування інформації з тактильної графіки, а також для розпізнавання пальця, яким людина досліджує графічний об'єкт.

Робота пристрою полягає в наступних етапах:

- а) обрання тактильної графіки;
- б) сканування та завантаження необхідної додаткової інформації;
- в) аудіо повідомлення заголовку та опису документа, який було відскановано;

г) визначення положення пальця;

д) обрання режиму роботи та озвучення тактильних елементів малюнку.

Коли людина рухає пальцем, камера Tactonom Reader визначає точку дотику та усно вимовляє записану інформацію про цей елемент [2].

Tactonom Reader стане ідеальним компаньйоном для вивчення геометричних фігур і звуків різних тварин для маленьких дітей у початковій школі, вивчення карти для мандрівників або аналізу складних даних і графіків в університеті.

Малюнки, які сумісні та придатні для використання з Tactonom Reader, можуть бути згенеровані на спеціальній та безкоштовній платформі ProBlind [4]. Ця платформа містить велику базу даних графіки кількома мовами: малюнки, карти, таблиці, ігри, тощо. Також можна створювати нову графіку, або редагувати вже існуючі об'єкти. Налаштовування графіки відбувається на цій же платформі, вміст можна додавати, змінювати назви, тощо.

Кожному малюнку присвоюється QR-код, за яким пристрій знаходить відповідну інформацію. Він розташований у верхньому правому куті картки. Нарешті, коли ця картка розміщена на Tactonom Reader, камера пристрою сканує цей QR-код, і користувач може почати навігацію.

Різноманітні функції Tactonom Reader дозволяють користувачеві вільно переглядати тактильну графіку за допомогою пальців, а також за допомогою навігації по принципу годинника знаходити необхідні елементи, проходити вікторини та виконувати інтерактивні вправи на знаходження відповідностей, пар, зайвих елементів, тощо [3].

Tactonom Reader дозволяє людям із порушеннями зору працювати з тим самим, але адаптованим, навчальним матеріалом, що й зрячі. Таким чином, люди з глибокими порушеннями зору не потребують допомоги інших і мають більше можливостей для самостійного навчання та поглиблення певного роду знань.

Отже, тактоном дає можливості до незалежного доступу до графічного навчального контенту, до самостійної роботи, навчання чи інтерактивних розваг. Допомагає надати рівні можливості усім учням у класі, тим самим, покращуючи рівень навчання та збільшуючи потенційні можливості осіб з порушеннями зору до опанування нового матеріалу.

Список використаної літератури:

1. Ramôa Gaspar, Moured Omar, Schwarz Thorsten, Müller Karin, Stiefelhagen Rainer. Enabling People with Blindness to Distinguish Lines of Mathematical Charts with Audio-Tactile Graphic Readers. *PETRA '23: Proceedings of the 16th International Conference on Pervasive Technologies Related to Assistive Environments*. Association for Computing Machinery, New York. 2023. P. 384–391.

2. Tactonom reader – understanding graphics with the sense of touch. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=zjpTx0zMbvc> (дата звернення: 08.04.2023).

3. The Tactonom Reader. URL: <https://www.tactonom.com/en/tactonom-reader/> (дата звернення: 08.04.2023).

4. Wir möchten Barrieren in der Bildung abbauen und einen Beitrag zur Chancengleichheit leisten. URL: <https://www.problind.org/de/ueberproblind/> (дата звернення: 08.04.2023).

Козел Дарія Федорівна
студентка I курсу
спеціальності «Логопедія»

Науковий керівник:
канд. пед. наук, доцент

«Особливості організації корекційно-розвивальної роботи у дітей з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення»

Одним із головних завдань для всебічного розвитку дитини у закладах дошкільної освіти та у спеціалізованих закладах для дітей з порушеннями мовлення є формування мовленнєвої компетентності.

Одне з найпоширеніших мовленнєвих порушень у осіб дошкільного віку – це фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення (ФФНМ). Особливістю даної категорії є порушення фізичного, фізіологічного і психологічного механізмів фонемоутворення, при якому збережений слух та інтелект.

У дослідженнях Н. Барської, Н. Кравець, І. Марченко, В. Тищенко, С. Коноплястої, І. Мартиненко, О.Гаяш, Н. Гаврилової, О. Мілевської, М. Плешканівської, Ю.Рібцун Н. Чередніченко, М. Шеремет та ін. висвітлювалися питання щодо формування фонематичних процесів у дітей дошкільного віку.

Мета нашого дослідження – теоретичний аналіз особливостей організації корекційно-розвивальної роботи у дітей з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення.

Ю. Рібцун термін «фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення (ФФНМ)» визначає, як порушення процесів формування звуковимовної системи рідної мови у дітей із різними мовленнєвими розладами внаслідок дефектів сприймання та вимови фонем [2; С. 37]. До даної категорії відносяться діти з фізично-нормальним слухом і інтелектом, але у яких порушена вимовна сторона мовлення та є «особливий» фонематичний слух.

Фонематичний слух є частиною фізіологічного слуху, який спрямовується на співвіднесення та зіставлення звуків, які дитина порівнює з їх «еталонами». Фонематичне сприймання – це здатність особи розрізняти і визначати звуковий склад слова. Поняття «фонематичний слух» та «фонематичне сприймання» необхідно відрізняти один від одного.

У дітей з ФФНМ помітним є певна залежність між рівнем фонематичного сприймання і кількістю дефектних звуків. Це означає: чим більша кількість звуків не сформована, тим нижче фонематичне сприймання, але не завжди є наявною відповідність між вимовою і сприйняттям звуків.

У разі недостатньої сформованості фонематичного слуху і сприймання, дітям необхідна спеціальна корекційна робота.

О.В. Гаяш у своєму науково-методичному посібнику, термін «корекція» (з лат. поліпшення, виправлення) визначає, по-перше, як сукупність педагогічних засобів, спрямованих на поліпшення та виправлення процесу розвитку особи; по-друге, як виправлення окремих вад у дітей із психофізичними недоліками. Перше тлумачення є широко диференційованим, а друге – використовується у вузькому значенні, наприклад «корекція вимови» - виправлення недоліків вимови дитини завдяки логопедичним засобам [1; С. 7-8].

О.В. Гаяш термін «корекційно-розвивальна робота» визначає, як систему заходів, що дозволяють вирішувати завдання своєчасної допомоги дітям, які зазнають труднощів у навчанні та адаптації [1; С. 8].

Основними завданнями корекційно-розвивальної роботи є: підвищення загального рівня розвитку дитини; заповнення прогалин її попереднього розвитку і навчання; розвиток недостатньо сформованих умінь та навичок; підготовка дитини до сприймання навчального матеріалу.

Корекційний вплив здійснюється відповідно до спеціальної програми навчання і виховання дітей з ФФНМ, яка розробляється окремо для кожної групи. Корекційно-розвивальна програма включає в себе:

- характеристику мовленнєвого розвитку дитини;
- обстеження мовлення;
- режим дня групи;
- логопедичну документацію.

Режим дня визначає оптимальний порядок проведення корекційного заняття логопедом і вихователем, із зазначенням кількості та тривалості. Відповідно до графіка, логопед проводить різні типи занять: індивідуальні, підгрупові – 3-4 дитини, фронтальні – з групою дітей.

Програму корекційного навчання поділяють на три періоди:

- період навчання;
- період подолання труднощів;
- формування зв'язного граматично-правильного мовлення.

У кожному періоді зазначено відповідний обсяг навчального матеріалу, заздалегідь запланованого для вивчення під час індивідуальних, групових та фронтальних занять.

Отже, корекційно-розвивальна робота з дітьми дошкільного віку з ФФНМ досягається шляхом цілеспрямованої логопедичної роботи, яка стосується корекції звукової сторони мовлення і фонематичного недорозвинення. Система навчання і виховання дітей даної категорії включає в себе корекцію мовного дефекту і підготовку до навчання грамоті. Логопедична робота включає в себе: формування навичок мовлення, розвиток фонематичного сприймання та навичок звукового аналізу і синтезу. Під час корекційно-розвивальної роботи логопед враховує особливості оволодіння звуковою стороною мовлення у дітей з ФФНМ.

Список використаної літератури

1. Гаяш О.В. Корекційно-розвивальна робота з дітьми з особливостями психофізичного розвитку : Науково-методичний посібник для вчителів інклюзивного навчання, асистентів учителів, які працюють з дітьми з психофізичними порушеннями в умовах загальноосвітніх навчальних закладів, соціальних педагогів, батьків / Укладач О.В. Гаяш. – Ужгород : Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2016. 120 с.

2. Рібцун Ю. В. Характеристика фонетико-фонематичної складової мовлення дітей п'ятого року життя із ФФНМ / Ю. В. Рібцун // Український логопедичний вісник : зб. наук. пр. – Вип. 2. – 2011. – С. 36–53.

Коржова Маргарита
студентка 4 курсу групи 4 к
спеціальності 016.02 «Спеціальна освіта. Олігофренопедагогіка»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Ханзерук Лілія Олексіївна

Снузелен терапія як інноваційний підхід до освітнього середовища у спеціальній школи

Аналізуючи тенденції, що перетворюють освіту сьогодні, дослідники, серед іншого, називають цифровий простір для освіти і навчання; розумне використання технічних, інтелектуальних та інформаційних ресурсів; розвиток культури інновацій; благополуччя і здоров'я учнів; адаптивність; персоналізацію освіти, індивідуальні освітні траєкторії; безпеку навколишнього середовища. Стверджується, що названі тенденції перетворення освіти забезпечуються освітніми технологіями, що зумовлює проблему готовності педагогів до їх творчого застосування у практичній діяльності [1].

Особливої гостроти проблема набуває у випадку здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, які вимагають якісного освітнього середовища, спроможного забезпечити комфортні, сприятливі та рівні можливості для їхнього навчання. Одним з таким середовищ правомірно вважається Снузелен (Snoezelen) терапія, за якою закріпилась багатофункціональна концепція як терапії та засобу підтримки, що застосовується для будь-якого віку (від раннього до похилого).

Неологізм «snoezelen» походить від скорочення нідерл. дієслів «snuffelen» - шукати або досліджувати і «doezelen» - розслабитися. Нідерландські терапевти Jan Hulsegge та Ad Verheul створили концепцію Snoezelen наприкінці 1970-х років минулого століття. Невід'ємною складовою підходу виступають спеціальні приміщення/середовища – снузелен/сенсорні кімнати, які слугують як для заспокоєння, так і стимуляції основних видів чуття на основі використання кольорів, музики, світлових ефектів, запахів, звуків, спеціальних зображень, різних сенсорних матеріалів, які стимулюють дотикові відчуття.

Аналіз джерел показує, що з часу розробки концепцій Снузелен терапії в їх основу було покладено два ключові підходи:

- недирективне/неструктуроване мультисенсорне середовище;
- контрольоване мультисенсорне середовище.

Перший, недирективний Snoezelen набув ширшого використання, оскільки відповідно з ним вважалось, що власне мультисенсорне середовище і його вплив мають позитивний ефект. Такі сенсорні кімнати звертають на себе увагу великою кількістю світлових ефектів, облаштованих стихійно, коли клієнта подекуди «бомбардують світлом», яке постійно блимає на фоні довільно вибраної музики. Стало зрозуміло, що це неприйнятний досвід. Адже, як можна досягти розслаблення або зосередитись на окремих подразниках в сенсорному хаосі?

Дослідники зазначають, що неструктурований, недирективний підхід у Снузелент терапії може викликати ризик перевантаження сенсорними стимулами і, як результат, викликати зворотню реакцію. Саме тому в науково-практичних колах сьогодні усвідомлюється важливе положення, що «Середовище» (кімната/приміщення) Snoezelen – не може бути неконтрольовано «мультисенсорним» [3].

Другий підхід зосереджено на перевагах контрольованого сенсорного середовища, відповідно до якого експерт Snoezelen

(педагог/терапевт) повинен спланувати світлові ефекти, звуки та музику, запахи, позиціонування, тривалість сеансів і зміст на основі потреб клієнта. Це набуває особливого значення у випадках особливих освітніх потреб дітей та дорослих з тяжкими інтелектуальними порушеннями, розладами аутистичного спектра, порушеннями функцій опорно-рухового апарату тощо. Усі три фактори: інформація про клієнтів та їх поточний стан, методична оцінка експерта Snoezelen та підготовка кімнати Snoezelen співвідносяться у так званому дидактичному трикутнику [3].

В Україні, як і переважній більшості країн Східної Європи, Снузелен терапія активно розвивається з 2010-го року. У найбільш відомому дослідженні А. Б. Заплатинської «Технологія сенсорної інтеграції у корекційному вихованні дошкільників із дитячим церебральним паралічем» (2016) Снузелен терапія позиціонується як комплексний багатосенсорний підхід до абілітації/реабілітації осіб з особливими потребами, спрямований на стимуляцію різних аналізаторних систем в контрольованому мультисенсорному середовищі [2].

Отже, реабілітаційний ресурс мультисенсорного середовища як основи Снузелен терапії для дітей з особливими освітніми потребами виступає ефективним засобом корекції порушень сенсорно-перцептивної сфери. Полісенсорні стимули активізують роботу мозку, сприяють синтезу сенсорної інформації в єдине ціле та покращують сенсорну інтеграцію. Комплексна стимуляція різних аналізаторів (зору, слуху, дотику, пропріоцептивних відчуттів тощо) підвищує мотивацію таких дітей до навчальної та корекційно-розвивальної діяльності. Адже поєднання яскравих кольорів, цікавих звуків та можливості для тактильних досліджень створює ефект занурення у захопливу гру.

Список використаних джерел

1. Богосвятська А.-М. Тенденції 20-х років ХХІ століття, що перетворюють освіту Освітнє Дитинство в 20-х роках ХХІ ст.: виклики та можливості: матеріали учасників Другої Міжнародної педагогічної стрітенської конференції. 20-21 лютого 2021 р. Електронний посібник. Львів, КЗ ЛОР «ЛОППО», СТ «Міські інформаційні частини». С. 233-243. Режим доступу: <http://surl.li/hqezb>
2. Заплатинська А. Б. Методичні основи корекції процесу сенсорної інтеграції дітей з ДЦП засобами темної сенсорної кімнати / А. Б. Заплатинська // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): Зб. наук. пр. Вип. 6. У 2-х т. / за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори 2006, 2015. Т.1. С 126–137.
3. International Snoezelen Association ISNA – Snoezelen professional e. V. <https://snoezelen-professional.com/en/snoezelen-engl>

4. Snoezelen. Multi-Sensory Enviroments. History.
<https://web.archive.org/web/20150403060045/http://www.snoezeleninfo.com/history.asp#>

*Лесак Анастасія Олександрівна
студентка I курсу магістратури,
спеціальності «016 Спеціальна освіта (логопедія)»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Чередніченко Наталія Володимирівна*

«До проблеми формування навичок словотворення у дітей дошкільного віку із ЗНМ»

Актуальною і поширеною проблемою сьогодення є освіта та виховання дітей дошкільного віку із порушеннями мовлення. Останнім часом спостерігається негативна тенденція до зростання кількості дітей з мовленнєвими порушеннями, найпоширенішим серед яких у дошкільному віці є загальний недорозвиток мовлення.

Науковці у своїх дослідженнях зазначають, що діти із ЗНМ мають відхилення у загальному мовленнєвому розвитку, що проявляється в уповільненому темпі засвоєння як лексичних засобів мовлення, так і граматичних форм та категорій (Л. Бартенева, І. Мартиненко, І. Марченко, Ю. Рібцун, В. Тищенко, Н. Чередніченко, Т. Швалюк). У дітей із загальним недорозвиненням мовлення виявляються порушення в оволодінні як морфологічними, так і синтаксичними одиницями мови, що зумовлює виникнення ускладнень у виборі граматичних засобів для висловлення думки та впливає на комунікацію з іншими особами в цілому [1]. Однією із причин уповільненого росту словника дитини із ЗНМ є порушення морфологічної системи словотворення.

Вивченню проблеми діагностики та особливостей формування навичок словотворення присвячено публікації Л. Арнаутової, В. Кондратенко, І. Марченко, О. Ревуцької, Л. Трофименко, Н. Савінової, Є. Соботович та інших вітчизняних та зарубіжних вчених [1,2,3,4,5].

Словотворення – це складний процес мовленнєво-мисленнєвої діяльності, що спрямований на творення слів із новим лексичним значенням за допомогою словотворчих засобів. Словотворчі навички є непротими для опанування, бо включають низку дій та операцій з мовними знакам (виділення та розпізнавання морфеми зі слова, включення словотвірної частки до складу нового слова), які необхідні для засвоєння морфологічної системи словотворення [2].

Оволодіння способами словотворення у дітей цієї категорії відбувається у тій же послідовності, що й при нормальному мовленнєвому розвитку, однак спостерігається певне відставання і своєрідність протікання словотворчих процесів [2,3]. Розлади в опануванні навичками словотворення спричиняють порушення в лексико-граматичній ланці мовлення і призводять до того, що дитина некоректно формулює свої висловлювання.

Варто зауважити, що труднощі засвоєння навичок словотворення у дошкільному віці спостерігаються не лише у дітей із порушеннями мовлення. Вони також присутні у дітей із нормотиповим розвитком (Л. Богуш). Недостатній розвиток процесів словотворення спричиняє зменшення обсягу словника у дітей, а також призводить до недостатньої організації семантичних полів, що ускладнює процес пошуку слів та їх переведення з пасивного в активний словник [3].

Порушення в опануванні словотворчими навичками у дошкільному віці у майбутньому може призвести до появи аграматизмів як в усному мовленні, так і на письмі, що надалі буде перешкоджати засвоєнню програмового матеріалу в період навчання у школі. Це, у свою чергу, підкреслює важливість логопедичної роботи, спрямованої на формування чи розвиток навичок словотворення та подолання вже наявних проблем.

Засвоєння морфологічної системи рідної мови ґрунтується на здатності дитини розрізняти звукову форму слова. У процесі опанування граматичною будовою мови дитина дошкільного віку проходить шлях від орієнтування на звучання морфем до розпізнавання її окремих фонематичних ознак [2]. Процес словотворення забезпечується когнітивними операціями з мовними одиницями: порівнянням слів за звучанням та значенням, виділенням загального звучання в ряді однотипних слів за морфологічним складом, співвіднесенням виділеної морфеми зі значенням, узагальненням правил морфологічного утворення слів, формуванням контролю за семантикою та морфологічним оформленням похідних слів [2,5].

Аналіз літературних джерел дає можливість з'ясувати, що порушення процесів словотворення у дітей із ЗНМ спостерігається при утворенні різних частин мови і характеризуються неправильним використанням суфіксів і префіксів та помилками у вживанні закінчень [1]. Окрім того, спостерігається недостатня сформованість окремих видів морфологічних значень (суфіксів зі значенням зменшеності, недорослості, вмістилища; префіксів, що означають різні, зокрема й протилежні, дії) та труднощі розуміння та використання у мовленні навіть засвоєних морфологічних елементів мови. Причинами цих труднощів є: недостатність сформованості слухової уваги та її спрямованості на морфологічне оформлення мовлення, недостатня сформованість операції утворення за аналогією, недоліки в розвитку слухового контролю за використанням морфологічних елементів мови [5].

У дітей дошкільного віку опанування мовленням здійснюється на практичному рівні, адже діти ще не усвідомлюють складні правила оперування одиницями мови. Вся робота з формування навичок словотворення відбувається під час ігор, з опорою на наочність, у вигляді не лише візуальних карток, зображень, а й з використанням об'ємних предметів для забезпечення можливості маніпулювання ними [1,2].

Розвиток навичок словотворення передбачає: формування фокусу уваги на морфологічне оформлення мовлення; спостереження за використанням морфем у різних словах для позначення схожих явищ; формування морфологічного аналізу слова (уміння визначити спільні словотворчі афікси в словах); утворення похідних слів за аналогією; вживання слів з морфемами, які мають різне лексичне значення, в усному мовленні [2,4].

Розпочинати формування словотворчих навичок потрібно з урахуванням становлення морфем в онтогенезі (від найлегших для засвоєння), тобто на матеріалі морфем у наступному порядку:

- 1) суфікси іменників: зі зменшено-пестливим значенням (-очк-, -ичк-, -чик-, -ик-, -оньк-, -еньк-); зі значенням збільшення/ згрубілості (-ищ-); зі значенням вмістилища (-ниц-, -иц-); зі значенням недорослості(-ен-, -ат- (-ят-), -к-);

2) суфікси прикметників: зі значенням якостей предмета (-ив-, -лив-, -н-); зі значенням присвійності (-ів- (-ов-), -ин- (-ін-), -ач-, -яч-, -и-); у значенні матеріалу (-н-, -ан- (-ян), -ов-, -ев- (-єв));

3) префікси дієслів зі значенням протилежності дій (за – ви, на – ви, при – від) та префікси дієслів доконаного та недоконаного виду (на-, з-, по-, про)[5].

Отже, спеціально організована робота логопеда сприятиме розвитку розумових операцій та дій, від яких залежить оволодіння системою словотворення та слугуватиме усуненню наявних труднощів, крім того матиме позитивний вплив на подальше засвоєння лексико-граматичної сторони мовлення.

Список використаної літератури:

1. Арнаутова Л. Корекційна допомога в розвитку словотворення дошкільнятам із загальним недорозвиненням мовлення. *Людинознавчі студії. Серія: Педагогіка*. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 16 (48). С. 11–16.
2. Марченко І. С. Спеціальна методика розвитку мовлення (логопедична робота з корекції порушень мовлення у дошкільників): навч. посіб. для студентів. вищ. пед. навч. закладів. 3-тє вид., перероб. та допов. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2015. 312 с.
3. Савінова Н. В. Логодіагностика та логокорекція мовленнєвої діяльності дошкільників із важкими порушеннями мовлення: монографія. Миколаїв : Іліон, 2017. 261 с.
4. Трофименко Л. І. Діагностична характеристика лексичного розвитку дітей п'ятого року життя із ЗНМ. *Теорія і практика сучасної логопедії*: зб. наук. праць. Київ: Актуальна освіта, 2004. Вип. 1. С. 61–76.
5. Трофименко Л. І. Діагностика та корекція загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку: навч.-метод. посіб. Київ : Інститут спеціальної педагогіки НАПН України, 2014. 72 с.

*Лозенко Марина Олександрівна
студентка II курсу магістратури
спеціальності «016.01 Спеціальна освіта. Логопедія»*

*Науковий керівник:
доктор психологічних наук, доцент
Мартиненко Ірина Володимирівна*

«Проблема афазії у вітчизняних дослідженнях»

Вагоме місце в логопедичних та медичних дослідженнях посідає проблема втрати мовлення у дорослому віці в результаті органічного ураження мовленнєвих центрів мозку внаслідок травм, певних захворювань, поранень та інсультів, що може призвести до часткової чи повної втрати мовленнєвої функції – афазії.

Афазія є мовленнєвим розладом, який суттєво обмежує можливості спілкування та психосоціальної адаптації пацієнтів. Розуміння та вирішення проблеми афазії стає важливим завданням для підвищення якості життя індивіда.

Вітчизняна логопедія накопичила вагомий арсенал досліджень з означеної теми, що сприяє вдосконаленню методів діагностики та лікування цього стану, що дозволяє покращити прогноз і реабілітацію пацієнтів, розширює наше розуміння мозкової організації мовлення та сприяє розвитку наукових та клінічних підходів у цій області. Проблема афазії представлена в наукових роботах Данько Р. В. (2007), Савицького А. М. (2009), Ляної О. В. (2018).

Аналіз наукової літератури підтверджує, що проблема афазії вивчається науковцями з різних країн (Ardila A., Code C., Davis G., Viader F. та ін.) та в різних наукових галузях, включаючи нейропсихологію, корекційну педагогіку, нейролінгвістику, психологію та неврологію. Еволюція наукових уявлень про природу афазії, різногалузеві дослідження сприяють виникненню різноманітних підходів у вивченні цієї проблеми. Впроваджуються міжнародні стандарти лікування та реабілітації після афазії, а в класичні методики з відновлення мовлення вдало імplementовано інноваційні технології.

Сучасні дослідження афазії зосереджені на розумінні її причин, механізмів прояву та методах лікування (Данько Р. В., Зарицька А. В., Лянна О. В., Савицький А. М.).

У вітчизняних дослідженнях у галузі афазіології акцент здебільшого робиться на вивченні порушень мовлення після перенесеного інсульту, що є однією з найпоширеніших причин афазії. Проте залишається актуальним дослідження порушення мовлення у дітей внаслідок хірургічних втручань на головному мозку.

В дослідженнях Савицького А. М. представлена методика, яка на ранньому етапі відновлення мовленнєвих та рухових навичок у дітей дошкільного віку з афазією мала позитивні результати. Науковцем була проведена діагностика дітей з ураженнями різних ділянок кори головного мозку. Для розробки та побудови корекційно-відновлювальної роботи Савицьким А. М. були відібрані діти з аферентними та еферентними моторними афазіями, проведений розподіл на групи за ступенем та рівнем порушень мовленнєвої та рухової діяльності. В результаті такого поділу і проведеного дослідження можливо диференційовано використовувати запропоновану методику, яка спрямована на відновлення функцій мовленнєвої та рухової сфер дошкільників з дитячою афазією [2].

Особливості відновлювальної роботи у осіб з афазією після інсульту висвітлені в дослідженнях Лянною О. В., яка запропонувала методику відновлення мовленнєвого спілкування. Авторкою акцентується увага на системному, комплексному та нерозривному проведенні всіх заходів з відновлення порушених мовленнєвих функцій, активному залученні членів сім'ї та близьких для ефективного виконання корекційно-відновлювальної програми [1].

На використання альтернативних засобів комунікації з пацієнтами з афазією спрямовані роботи Г. В. Усатенко. Дослідницею було запропоновано різні прийоми використання альтернативних засобів комунікації у пацієнтів з афазією. В результаті проведеної роботи з використанням альтернативних засобів комунікації вдалося досягти позитивної динаміки у відновленні мовлення. Крім того, у пацієнтів спостерігалось значне покращення їх психологічного стану [3]. Адже відомо, що особи, у яких діагностують афазію часто зазнають психологічних змін особистості. Про це у своїх дослідженнях зазначають К. І. Данич, А. В. Зарицька, О. В. Лянна, О. В. Козинець, В. І. Мілінчук, Г. В. Усатенко, М. С. Чайка.

Українські дослідники акцентують увагу на необхідності та важливості індивідуального підходу до кожного пацієнта з афазією, враховуючи всі фактори, які впливають на відновлювальні процеси. Вітчизняні дослідження висвітлюють методи роботи з пацієнтами, які мали моторну аферентну чи еферентну, динамічну, змішану афазію. Експериментальні методики з відновлення мовлення мали свої відмінності та особливості проведення, включали логоритмічні вправи (Кравченко І. В., Мороз Л. В., Стахова Л. Л.), логопедичний масаж (Кондратенко В. О., Потапенко О. М.) тощо. Ефективність застосування тієї чи іншої методики може бути оцінена не лише на основі змін у рівні відновлення мовлення, а й вивченні стійкості відновленої функції з часом чи продовженні роботи над її відновленням.

Глибоке наукове розуміння та багаторічні дослідження проблеми афазії сприяли вдосконаленню існуючих та розробці нових методик відновлення мовлення.

Список використаної літератури:

1. Лянна О. В. Відновлення мовленнєвого спілкування при афазії у осіб післяінсультного стану : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03. Київ, 2018. 17 с.
2. Савицький А. М. Корекція мовленнєво-рухової діяльності дошкільників з дитячою афазією : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.03 «Корекційна педагогіка» ; Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2009. 17 с.
3. Усатенко Г. В. Практичні аспекти створення символів альтернативної та додаткової комунікації для відновлення комунікаційних навичок у людей з афазіями. Наукові студії з соціальної та політичної психології. Київ. 2021. вип.47 (50). С. 190 - 200.

*Лонська Світлана Іванівна
студент II (магістерського) курсу
спеціальності «016. Спеціальна освіта. Логопедія»
Науковий керівник:
доктор психологічних наук, доцент
Мартиненко Ірина Володимирівна*

«Казка як засіб корекції зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення»

Мова – це основний показник розвитку суспільства, який виражається за допомогою мовлення. Проблемою становлення мовлення людини в різні часи займалися багато дослідників.

На думку лінгвістів, основними видами мовленнєвої діяльності є слухання, говоріння, читання, письмо. Відтак зв'язне мовлення – це певний процес, мовленнєва діяльність та її кінцевий продукт. Діти дошкільного віку оволодівають говорінням та слуханням в усному зв'язному мовленні і таким чином долучаються до комунікативної взаємодії.

Державна мова є базовим способом спілкування та висловлювання своїх думок у суспільстві. Від того, як людина знає знання рідну мову, вміння нею користуватись залежить її внутрішня культура особистості, моральні якості, суспільні та естетичні ідеали. Важливо, щоб виховання особистості здійснювалося з опорою на практичне засвоєння рідної мови, розширення словникового запасу, знання граматики граматики та зв'язного мовлення.

До питання розвитку зв'язного мовлення дошкільників зверталися класик дошкільної педагогіки С. Русова, педагоги і психологи (Й. Герbart, Т. Поніманська, О. Калмикова, Н. Шиліна, М. Фомічова та ін.) та методисти (Н. Гавриш, Л. Ейлер, О. Жильцова, К. Крутій, Є. Сухенко).

За Н.В. Гавриш формування зв'язного мовлення (слухання та говоріння) передбачає оволодіння такими вміннями та навичками, як: навички звукового оформлення висловлювання, що відповідають нормам мовлення; вміння підбирати слова та висловлювання відповідно до ситуації спілкування; вміння граматично правильно будувати власне висловлювання, що відповідають закономірностям мови; вміння використовувати різні види висловлювання, що відповідають комунікативному наміру; вміння розуміти предметно-змістовну сторону висловлювання; здатність розуміти інтонаційну сторону висловлювання, визначати його мету; вміння впізнавати слова відповідно до їх значення; здатність розрізняти слова, що глибокі за звучанням [2].

Проблема формування зв'язного мовлення у дітей із загальним недорозвитком мовлення (далі - ЗНМ) посідає вагомe місце в сучасній логопедії. Оволодіння мовою та мовленням це один із основних шляхів здобуття якісної освіти та всебічного розвитку дитини. Відхилення від вікових нормованих показників у розвитку зв'язного усного мовлення ускладнюють адаптацію дитини, спроможність контактувати з дорослими і ровесниками, якісно опанувати навчальну діяльність, що уповільнює процес засвоєння загальноосвітніх знань, розвиток навчальних умінь, навичок читання й письма в початковій школі, а також особистісний розвиток дитини.

Водночас, відомо, що упродовж довгої історії людства казки та легенди відігравали важливу роль як фольклорного здобутку народу так і мовленнєвого. Сьогодні казка залишається ефективним засобом навчання та виховання дітей дошкільного віку.

Використання казок з метою розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ вирішує такі завдання: формувати та розширювати знання дітей про казку як один з літературних жанрів; вчити відрізняти казку від оповідання; знайомити дітей з українськими, зарубіжними та народними казками; вдосконалювати вміння складати творчі розповіді, дотримуючись змістовності, послідовності та логічності викладу думки; вчити правильно та доречно вживати мовні та немовні засоби виразності; вчити дотримуватись композиційної структури під час складання казки; залучати до фантазування, придумування казок, нових сюжетів [5].

Вирішення означених завдань відповідає таким базовим принципам розвитку зв'язного мовлення у дітей із ЗНМ, як: природовідповідність; всебічне формування особистості; співробітництва; максимальної мовленнєвої активності; емоційної насиченості знань; виразності мовлення; включення в активну пізнавальну діяльність за змістом твору.

Високу мудрість у вихованні дітей за допомогою казки визначив відомий педагог В. Сухомлинський, а також визначив найбільш раціональні способи їх використання.

Основними формами роботи з казкою є наступні: слухання казки; читання казки; бесіда за змістом казки; виготовлення ілюстрацій; театралізація казок; творча робота, створення власних казок. Такий підхід є дійовим засобом впливу на морально-етичні почуття дітей.

За Богуш А. М. основними методами роботи з казкою є: створення продовження казки, фантазування дітей; зміна кінцівки казки; спільне розв'язання проблемного питання, міркування дітей; зміна знайомої ситуації в казках; зміна характерів казкових персонажів; придумування нової казки, наділення знайомих героїв новими якостями; складання нової казки з персонажами інших казок; складання казок про фантастичні країни.

Творче складання казки як один з напрямів розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників здійснюється ефективно за наступних організаційно-педагогічних умов, які визначила Т. Зінкевич: для казкового героя слід створити безпечне місце; бажано, щоб характер героя та дитини мали спільні риси; у казкового героя має бути друг-помічник; в казці має бути антигерой, якого треба перемогти; кінець казки має бути щасливим.

Отже, казка є одним із ефективних засобів активізації словесної творчості дітей із ЗНМ, розвитку зв'язного мовлення. Відтак для дітей дошкільного віку використовуються різні методи та прийоми роботи з казкою, що стимулюють розвиток зв'язного мовлення.

Список використаної літератури:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Затверджено наказом МОН № 33 від 12.01.2021. URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/nakaz-33-bazovyykomponent-doshk-osv.pdf>

2. Богуш А. М. Компетентнісний підхід до мовленнєвого розвитку дошкільників. Педагогічна і психологічна науки в Україні. Том 2 Дидактика, методика, інформаційні технології. К. : Педагогічна думка, 2007. С. 155-170.
3. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: Підручник / За ред. А. М. Богуш. К.: Вища школа, 2007. - 542 с.: іл.
4. Логопедія : Підручник / За ред. М. К. Шеремет. К. : Слово, 2017. 672 с.
5. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкільля». Вид.2-ге, зі зм. і доп. Тернопіль: Мандрівець, 2022. 216с.

*Мироненко Олена Володимирівна
студентка 1 курсу
спеціальності 016.01 Спеціальна освіта. Логопедія*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Чепурна Людмила Георгіївна*

«Розвиток зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення в процесі ігрової діяльності»

В дитячому садку основним завданням є розвиток та підготовка дітей до шкільного навчання. Якщо дитина має труднощі у спілкуванні, їй буде важко адаптуватися в шкільному просторі. Тому завдання логопеда вчасно зробити діагностику та провести ряд корекційних заходів для максимального усунення недоліків мовлення дитини та розвитку зв'язного мовлення саме в дошкільному періоді. Особливу увагу слід приділяти дітям із загальними недорозвитком мовлення (ЗНМ), оскільки у них спостерігається порушення всіх компонентів мовлення. Мізерність мовленнєвих навичок призводить до нерозуміння письмового та/або усного мовлення. Тому вкрай важливо логопедичну корекційну допомогу дитині дошкільного віку починати якомога раніше.

Проблему розвитку мовлення у дітей дошкільного віку досліджували сучасні вітчизняні науковці Конопляста С., Марченко І., Мартиненко І., Тищенко В., Пінчук Ю., Рібцун Ю., Шеремет М. та ін.. Вони вказували, що за останні роки збільшилася кількість дітей дошкільного віку, які мають мовленнєві порушення і потребують логопедичної допомоги. Незважаючи на значні досягнення спеціальної педагогіки та психології, ця проблема недостатньо вивчена і потребує подальшого вивчення.

Викладене вище і обумовило вибір теми й напрямку нашого дослідження і спрямоване на виявлення теоретичних аспектів розвитку зв'язного мовлення дітей із ЗНМ в процесі ігрової діяльності.

Оволодіння зв'язним мовленням – важлива складова загальної мовленнєвої культури дошкільника. Отримані в дошкільному віці „мовленнєві навички” забезпечують основу подальшого навчання. Тому вкрай важливо проводити ранню діагностику дітей для виявлення мовленнєвих порушень особливо звертаючи увагу на критичні періоди в розвитку мовлення, а саме 1-2 роки, 3 роки, 6-7 років життя. [4, 11]

Зв'язне мовлення – це розгорнутий виклад певного змісту, який відбувається логічно, послідовно та точно, граматично правильно та образно. Воно організоване за законами логіки, граматики та композиції, є одним цілим, має тему, виконує визначену функцію (здебільшого комунікативну), відносно самостійне та завершене, розчленовується на більші чи менші значні структурні компоненти. [2, 163]

Основна функція зв'язного мовлення – комунікативна, вона здійснюється у двох формах – діалозі й монолозі.

У дітей із ЗНМ, в залежності від рівня, мовленнєві порушення проявляються різноманітними мовними розладами, від повної відсутності мови до порушення зв'язного мовлення з елементами фонетико-фонематичного та лексико-граматичного недорозвинення. Чим складніший рівень ЗНМ, тим найбільше відмічається затримка у формуванні ігрової діяльності.

Гра посідає важливе місце в системі засобів розвитку зв'язного мовлення дошкільників, оскільки є провідною діяльністю. Гра передбачає розвиток творчих здібностей, самостійності, ініціативності, організованості дітей в ігровій діяльності та формування у них стійкого інтересу до пізнання довкілля і реалізації себе в ньому. [3, 20] За допомогою гри можна залучати дітей до розмови, вчити ставити питання та відповідати на них, вести діалог, робити опис предметів, формувати навички самостійної розповіді та міркування, навчати усвідомлено добирати слова, активувати наявні знання та уявлення про навколишній світ та ін.. Але треба пам'ятати, що ігрова діяльність дошкільників з ЗНМ успішно відбувається тільки тоді, коли дорослий впливає на саму гру. Вкрай важливо спонукати дітей із ЗНМ до активного мовлення, постійно створювати мотивації до спілкування, викликати прагнення розповісти про себе, своїх друзів, про події з життя родини, дитячого садка.

Завдяки грі логопед організовує продуктивне і цікаве для дитини логопедичне заняття. Гра активно сприяє формуванню відсутніх мовленнєвих компонентів та корекції вже сформованих. Гра в поєднанні з мовленням виконують низку функцій: освітню (в грі відбувається важливий процес набуття знань, який активізує розумові здібності дитини); виховну (гра з відповідним змістом та правилами сприяє формуванню моральних почуттів, благородних прагнень, навичок колективного життя тощо); естетичну (завдяки легкому запам'ятовуванню текстів віршів, пісень, примовок, мирилок, лічилок діти збагачують власне мовлення); історичну (народні ігри, які є національним скарбом, єднують минулі покоління з сучасністю в єдине ціле); розважальну (завдяки грі створюється позитивний настрій та сприятлива атмосфера); експресивну (за допомогою мови і рухів у грі відбувається емоційна насиченість і забарвленість мовлення індивідуально кожного гравця); культуроносну (з розвитком мовлення людини в різних дитячих іграх започатковується розвиток культури); контактновстановлювальна (гравці обмінюються інформацією для подальшої гри). Найважливішою функцією ігрової діяльності є функція мовленнєвого спрямування. [1, 13].

Отже, враховуюче вищесказане, можна зробити висновок, що ігрова діяльність – це один із найкращих засобів розвитку зв'язного мовлення здобувачів дошкільної освіти. Задоволення, отримане від гри, створює комфортну атмосферу на логопедичних заняттях і сприяє покращенню мотивації дітей із ЗНМ. Але логопеду слід обов'язково враховувати індивідуальні особливості кожної дитини, при потребі вибирати ігрові вправи, які, виконуючи навчальну функцію, насамперед забезпечували б психологічний комфорт дитини із ЗНМ.

Список використаної літератури:

1. Богуш А.М., Луцан Н.І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи: навч. посіб. Київ : Слово, 2012. 304 с.
2. Марченко І.С. Спеціальна методика розвитку мовлення (логопедична робота з корекції порушень мовлення у дошкільників): навч. посіб. Київ : Слово, 2019. 312 с.
3. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку/ Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, О. С. Рогозянський, О.

Ю. Хартман, А. С. Шевчук; За заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. Київ : Українська академія дитинства, 2017. 80 с.

4. Рібцун Ю.В. Професійний довідник учителя-логопеда дошкільного навчального закладу. Харків : Основа, 2012. 239 с.

*Назаренко Наталя Степанівна
магістр 2 курсу
Спеціальності “016 Спеціальна освіта (логопедія)”*

*Науковий керівник
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри логопедії та логопсихології
Чередніченко Наталія Володимирівна*

«Виховання художньо-естетичних смаків у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ в процесі ознайомлення з мистецтвом живопису»

Художньо-естетичне виховання є цілеспрямованим, систематичним впливом на особистість дитини із метою розвитку в неї здатності оцінювати красу навколишнього світу, мистецтва, самостійно створювати її. Сутність художньо-естетичного виховання дітей дошкільного віку полягає в тому, що воно надає можливості для створення такої виховної системи, що орієнтована, насамперед, на розвиток особистості дитини через залучення її до розуміння духовних цінностей, до реалізації творчої музичної, образотворчої, театралізованої діяльності [1]. Естетичні смаки, почуття та емоції дошкільників формуються на основі сприймання ними творів художнього мистецтва.

В логопедії питання корекційного впливу художньо-естетичного виховання вивчалися І. Дмитришиною, О. Мілевською та іншими науковцями. Вчені наголошували, що «унікальність мистецтва для корекційно-педагогічних впливів полягає в тому, що під час спілкування з ним дитина з певними порушеннями не лише формує відповідні знання про навколишній світ, збагачує свій власний досвід, розвиває здатність до пізнання процесів та явищ, а й формує в собі емоційно-ціннісне ставлення до явищ навколишньої дійсності» [3]. На важливості безпосереднього використання для виховання художньо-естетичних смаків витворів живопису наголошували Р. Підгорна, О. Половіна, К. Зелінська-Любченко. Зокрема, за словами А. Рожкової, К. Зелінської-Любченко, живопис, як своєрідна форма естетичного пізнання дійсності та відображення її в художніх образах, дозволяє дітям старшого дошкільного віку із ЗНМ відчувати світ у всьому його багатстві та красі і через художні види діяльності навчитися його перетворювати, що сприяє вихованню їхніх художньо-естетичних смаків [2,4,5].

Для практичного вивчення особливостей формування художньо-естетичних смаків у дітей старшого дошкільного віку було організовано та проведено констатувальний експеримент, у якому взяли участь 10 дітей із ЗНМ, 15 дітей із нормотиповим розвитком 5,5-6 років.

Для проведення діагностики сформованості художньо-естетичних смаків у дітей старшого дошкільного віку були обрані спеціальні методи і творчі завдання, які надали змогу визначити прояви вказаних смаків у різних видах дитячої діяльності. Перший метод, що був нами використаний у процесі обстеження стану сформованості художньо-естетичних смаків у дітей старшого дошкільного віку, - індивідуальна бесіда. Дітям було запропоноване завдання «Вибір будь – чого гарного для свого малюнка». У ході діагностичного обстеження проведено спостереження за поведінкою дошкільників

з використанням низки критеріїв і показників рівня сформованості їхніх художньо-естетичних смаків.

За результатами стану сформованості художньо-когнітивного критерію художньо-естетичних смаків дітей із ЗНМ нами визначено, що серед дітей із ЗНМ більшість опитаних дошкільників мали середній рівень такого показника, як «розуміння змісту естетичних понять «краса», «прекрасний», «досконалий». Діти із ЗНМ не знали, як пояснити ці поняття, переважно мовчали, на навідні запитання дорослого не відповідали. Припускаємо, що через недостатність словникового запасу та труднощі у засвоєнні абстрактних понять у дітей із ЗНМ не сформовані уявлення про естетичні поняття «краса», «досконалість» та ін. Більшість дітей із ЗНМ мали відсутність інтересу до таких бесід та до споглядання краси природи. Іноді діти вигукували позитивно забарвлені звуки «О», «Ах», однак більшість дітей із ЗНМ ніяк не реагували на запитання про красу природи. За показником «розуміння естетики світу людей, їхніх взаємин, світу мистецтва, естетичності вчинків та ін.» виявлено переважно низький рівень у дітей із ЗНМ. Лише третина дошкільників із ЗНМ засвідчили середній рівень. Дошкільникам із ЗНМ не були зрозумілими краса ввічливого спілкування із однолітками, турбота і догляд за рослинами тощо. Діти обирали переважно естетичні предмети, явища природи, однак не завжди могли їх правильно описати. Половина дітей із ЗНМ взагалі мовчали, пальчиком показуючи на об'єкт, який вони вибрали, або говорили однослівні відповіді «подобається», «красиве», «гарна квітка». А решта дітей – намагалися описати свій вибір, однак у їхньому мовленні спостерігалися значні помилки, неправильна звуковимова окремих звуків, аграматизми, неузгодженість слів у реченні, порушений порядок слів тощо. Через обмежений словниковий запас діти із ЗНМ не лише не могли правильно описати естетичний предмет, а й не знали, як розпізнати свої емоції та розповісти про свої враження.

Отже, діти не вміли виділити естетично цінний об'єкт з навколишньої дійсності ні самостійно, ні за завданням дорослого; не виявляли естетичні емоції і були нездатні описати свої естетичні враження від сприймання об'єктивно естетичної краси картин, музики, природніх явищ. З дітьми із ЗНМ важливо систематично проводити розвивальну роботу із метою формування у них художньо-естетичних смаків, які сприятимуть розвитку емоційної сфери, художньо-практичних навичок та вмінь, мовленнєвої активності, допомагатимуть у сприйманні навколишнього світу у всій його естетичній красі.

Список використаної літератури:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Освітній напрям «Дитина у світі мистецтва». URL: <https://ezavdnz.mcfr.ua/867853>.
2. Вінокурова О. В., Вінокурова С. М. Вплив мовленнєвих порушень на особистість, поведінку та емоційно-вольову сферу дитини. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19 «Корекційна педагогіка та спеціальна психологія». 2014. Вип. 28. С. 37-41.
3. Дмитришина І. М. Музично-естетичне виховання дітей з мовленнєвими вадами. URL: <https://vseosvita.ua/library/muzicno-esteticne-vihovanna-ditej-z-movlennivimi-vadami-311610.html>.
4. Клокова Ю. Формування художньо-естетичного смаку в дошкільників. Вісник Інституту розвитку дитини (додаток) : методичні та практичні матеріали. Київ, 2011. Вип. 2. С. 267.
5. Мілевська О. П. Корекційні можливості образотворчої роботи з другокласниками із загальним недорозвитком мовлення. URL: <https://aqce.com.ua/download/publications/380/331.pdf>.

6. Тищенко В. В. Класифікації порушень мовленнєвого розвитку: сучасний стан, протиріччя та шляхи їх усунення. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2016. Вип. 32(2). С. 165-169.

*Наугольна Анна Олександрівна
студентка 1 курсу ІмзлсфІ
спеціальності «логопедія»*

*Науковий керівник:
Кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психокорекційної
педагогіки та реабілітології
Чепурна Людмила Георгіївна*

«До проблеми застосування засобів мистецтва у розвитку дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями»

Порушення мовлення серед дітей дошкільного віку є розповсюдженим явищем, тому виявлення ефективних методів корекції стає важливим завданням фахівців. Дослідження теоретичних основ та застосування засобів мистецтва в логопедії для корекції мовлення дітей дошкільного віку є надзвичайно актуальним в контексті сучасних викликів в сфері логопедії та дитячого розвитку.

У наукових дослідженнях багатьох вчених розглядається роль мистецтва та ефективність використання арт-технологій у якості засобів психокорекційної роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби. Зокрема, проблему корекції фонетико-фонематичного недорозвинення мовлення засобами арт-педагогіки дослідила В. Литвиненко (2013), дослідженням можливостей використання арт-педагогічних технологій у позашкільній освіті займався А. Бойко (2014), проблему соціальної адаптації дітей з розладами спектру аутизму засобами казкотерапії досліджувала Ю. Бугера (2018), реабілітацію дорослих з інтелектуальними порушеннями засобами арт-терапії висвітлила Л. Чепурна (2023).

У 1938 році термін «арт-терапія» був вперше введений Адріаном Хіллом. Підґрунтям для його розвитку стали ідеї Фрейда про те, що внутрішня сутність людини може виявлятися у візуальній формі через її творчість, а також концепції Карла Юнга про персональність та універсальність символів. У процесі арт-терапії центральну роль відіграє не пацієнт, як у звичайному медичному контексті, а скоріше особистість, яка прагне до саморозвитку та розширення своїх можливостей [1, с. 7].

Визначення арт-терапії, запропоноване Американською асоціацією арт-терапії (2017), є наступним: «Арт-терапія - це інтегративна діяльність у сфері психічного здоров'я та соціальних послуг, яка збагачує життя людей, сімей та спільнот через активну творчість, творчий процес, прикладну психологічну теорію та людський досвід у рамках психотерапевтичних стосунків» [2, с. 482].

За дослідженням І.В. Бабій «Арт-терапія – це найбільш м'який метод роботи, контакту з важкими проблемами. Дитина може не говорити, або не може визнати свої проблеми своїми, але при цьому ліпити, рухатися і виражати себе через рухи тілом» [1, с. 11].

Арт-терапія в логопедичній практиці може бути ефективним інструментом для стимулювання мовленнєвого розвитку та покращення комунікативних навичок у дітей з різними мовленнєвими порушеннями, включаючи дислексію, дисграфію, дисфазію та інші. Цей підхід дозволяє логопедам створювати сприятливу атмосферу для розвитку мовленнєвих функцій та спілкування через використання художніх засобів та виразних мистецьких технік.

Бугера Ю. визначає ізотерапію одним із найпоширеніших методів арт-терапії спрямований на оздоровлення образотворчим мистецтвом. Цей метод ефективно використовується та демонструє позитивні результати при роботі з різними групами дітей із особливими освітніми потребами. Процес малювання сприяє гармонізації взаємодії між обома півкульними областями головного мозку. Крім того, він активізує конкретно-образне мислення, пов'язане із правою півкулею, а також абстрактно-логічне мислення, відповідальне за ліву півкулю [3, с. 42-43].

За словами Ладжинської О. В., арт-терапію, як методику корекції, доцільно використовувати в комплексі з навчально-виховною роботою. Застосування арт-терапії сприяє активізації пізнавальних процесів у дітей, допомагає їхньому сенсорному та руховому розвитку, а також підвищує концентрацію уваги. Крім того, дана терапія забезпечує більш ефективний вплив на формування емоційної сфери, а також сприяє кращому розвитку різних компенсаторних властивостей. Для корекції мовленнєвих проблем у дітей за допомогою арт-терапії важливо враховувати різноманітні фактори, такі як вік дитини, ступінь зрілості функціональних систем та індивідуальні особливості її особистості [4, с. 80].

Як психотерапевтичний напрямок, арт-терапія володіє численними перевагами, тому що має невербальний характер взаємодії. Для тих, хто має мовленнєві порушення або труднощі у вираженні почуттів та переживань, застосування арт терапевтичних методик для корекції порушень особливо корисно. Образотворча діяльність слугує засобом сприяння взаєморозумінню між дитиною і педагогом, а це має велике значення на корекційних заняттях [4, с. 80].

Вивчення можливостей мистецтва як інноваційного інструменту у логопедичній роботі відкриває перспективи для розвитку новаторських програм та підходів, спрямованих на покращення мовлення та соціальної адаптації дітей дошкільного віку.

Список використаної літератури:

1. Бабій І.В. Теорія і практика арт-терапії: навчально-методичний комплекс. – Умань, Алмі, 2014. – 75 с.
2. Paula Ferent, Emanuel-Sebastian Turda (2020) The importance of art therapy in preschoolers personal development Education, Reflection, Development, Eighth Edition DOI: 10.15405/epsbs.2021.03.02.49 C.482
3. Бугера Ю. Ю. Арттерапевтичні методи у роботі корекційного педагога [Електронний ресурс] / Ю. Ю. Бугера, Н. М. Дідик // Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки. – 2020. – Вип. 16(2). – С. 36-46.
4. Ладжинська О.В. Поняття «арт-терапія» в освітньому процесі. Ізотерапія, як складова арт-терапії в корекційній роботі з дошкільниками. Інноваційні технології в дошкільній освіті. Переяслав-Хмельницький, 2019. С. 79-85.

*Онищенко Наталія Василівна
студентка II курсу магістратури
спеціальності «016.05 Спеціальна освіта. Тифлопедагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Купріянова Тетяна Олександрівна*

«Розвиток просторових уявлень у дітей старшого дошкільного віку зі зниженим зором»

Діти з порушеннями зору пізнають світ більшою мірою через збережені аналізатори, такі як слуховий і дотиковий. В результаті цього у них формується інше уявлення про світ, ніж у зрячих, а чутгеві образи мають іншу якість і структуру. Зниження гостроти зору не тільки обмежує процес пізнання навколишнього світу, але і впливає на розвиток мови, пам'яті, уяви. Особливі труднощі діти мають у формування просторових уявлень та вмінь.

Поняття «просторове орієнтування» або «орієнтування у просторі» трактується рядом авторів по-різному (Т. Свиридюк, Є. Синьова, В. Ремажевська, Л. Чопик, О. Бессарабова, С. Кондратенко та ін.). Але всі вказують на те, що діти з проблемами зору здатні орієнтуватись в просторі на звуженій сенсорній основі. Для оволодіння уміннями і навичками самостійного орієнтування в просторі, з урахуванням індивідуальних особливостей дитини і зорової патології, з дітьми слід працювати з раннього періоду життя. В якості основних методичних прийомів, авторами рекомендуються спостереження і пояснення розміщення предметів відносно один одного, словесне і графічне позначення напрямків і орієнтування в просторі, вправи, дидактичні і рухливі ігри [1,2,3].

Мета нашого дослідження полягає у теоретичному аналізі та експериментальному вивченні особливостей формування просторового орієнтування у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями зору.

В процесі вивчення спеціальної психолого-педагогічної літератури з теми дослідження, нами були виділені основні завдання навчання просторовому орієнтуванню дошкільників із зоровими порушеннями: формування потреби в самостійному орієнтуванні; подолання страху простору й невпевненості у своїх силах; оволодіння орієнтуванням на своєму тілі; навчання способам і прийомам орієнтування в мікропросторі (за столом, на аркуші паперу, у книзі); формування необхідних спеціальних умінь і навичок самостійного оволодіння замкнутим і вільним простором й орієнтування в ньому; навчання орієнтуванню спільно з однолітками й дорослими, які нормально бачать; ознайомлення з прийомами орієнтування за допомогою допоміжних засобів (тростина, звукові сигнали).

Під час навчання орієнтуванню на власному тілі використовуються наступні прийоми: зорово-дотикове обстеження дитиною свого тіла; розглядання себе в дзеркалі; знаходження та називання частин свого тіла; співвіднесення дитиною частин свого тіла з тілом іншої дитини; словесне позначення їхнього просторового розташування; зорово-дотикове обстеження ляльки; виділення та називання частин її тіла; словесне позначення їхнього розташування [2].

Причини труднощів освоєння простору, які виникають у дітей із глибокими порушеннями зору, поділяються на специфічні та загальні. До специфічних відносяться: переоцінка своїх зорових можливостей; опора при орієнтуванні на неточне зорове сприймання; викривлення сприймання предметів і їх розташування у зв'язку із низькою гостротою зору і порушенням інших зорових функцій; невміння користуватися порушеним зором під час орієнтування. До загальних: недостатній запас предметних і просторових уявлень; складність аналізу та синтезу отриманої через збережені аналізатори інформації про оточуючий простір; нестійкі зв'язки між сприйманням просторових ознак і відношень та їх мовленнєвим позначенням; порушення мікро- і макрокоординації рухів [3].

У своїх дослідженнях Л. Чопик виділяє наступні напрями формування навичок просторового орієнтування: орієнтування на собі, від себе, щодо предмета, за схемою, за допомогою збережених аналізаторів. Останній напрям виділено з урахуванням того, що для дітей з порушеннями зору особливого значення набувають навички просторового орієнтування, з опорою на збережені аналізатори, зокрема слух, нюх, дотик [1].

Отже, для того, щоб діти з порушеннями зору в подальшому адаптувалися в суспільстві, необхідно проводити корекційну роботу з розвитку орієнтування у просторі. А ефективність роботи з формування просторових уявлень у дітей можлива тільки при спільній діяльності тифлопедагога та вихователів в цьому напрямку. Рекомендується використовувати різноманітні засоби, такі як дидактичні ігри та вправи на розвиток просторового орієнтування, заняття та ін.

Список використаної літератури:

1. Кондратенко С. В. Стан сформованості навичок просторового орієнтування у молодших дошкільників з порушеннями зору. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови : зб.наук.праць.* 2012. Вип. 3. С. 65-70. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ооор_2012_3\(1\)_15.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ооор_2012_3(1)_15.pdf)
2. [Особливості розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями зору. Частина I. Науково-методичний посібник / ав.: Вавіна Л. С., Гудим І. М., Кондратенко С.В., Довгопола К. С., Нафікова Л. А. К.: Педагогічна думка, 2012 . 136 с.](#)
3. Чопик Л. І. Формування навичок просторового орієнтування в старших дошкільників зі зниженим зором. Дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук. Спеціальність 13.00.03 – корекційна педагогіка. Київ, 2016. 198 с.

*Охріменко Олександр Сергійович
аспірант першого року навчання
спеціальності «016.05 Спеціальна освіта. Тифлопедагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Сасіна Ірина Олександрівна*

«Орієнтування у просторі як складний когнітивний процес»

У науково-методичній літературі поняття «орієнтування у просторі» - це складний когнітивний процес, який передбачає здатність людини з порушеннями зору визначати своє місцезнаходження серед оточуючих предметів й об'єктів, напрямок обраного руху, вміння знаходити предмет або об'єкт у закритому чи відкритому просторі. Є. Синьовою тема орієнтування просторі осіб з порушеннями зору розглядається як міжгалузєва, оскільки «для її вирішення використовують різні розділи математики, тифлографіки, географії, астрономії, фізики, космонавтики, філософії, фізіології, психології, педагогіки, тифлопсихології, тифлопедагогіки та інших наук» [2].

В історії тифлопедагогіки дослідження, присвячені процесам сприймання, формування просторових уявлень при глибоких порушеннях зору, розпочалися з ХІХ століття. Піонером у цьому напрямі досліджень став Герман Людвіг Фердинанд фон Гельмгольц. Науковцем проблема формування просторових уявлень і просторового орієнтування розглядалась з різних точок зору:

– дослідження механізму сприймання просторових відносин, згідно з яким розглядалась провідна роль м'язових рухів у формуванні просторового образу;

– запропонована гіпотеза «несвідомих умовиводів», згідно якої сприймання величини предмета залежало від реальної величини зображення об'єкта на сітківці і ступенем напруги м'язів, що пристосовують око до відстані, на якій він сприймається; попередня гіпотеза лягла в основу теорії акомодациї, яка має важливе значення у зорово-просторовому орієнтуванні та розглядається як рефлекторна дія ока у відповідь на фокусування на близькому об'єкті, а потім на віддалений об'єкт (і навпаки), що включає скоординовані зміни вергенції, форми кристалика і розмір зіниці;

– дослідження у напрямку сенсорної фізіології, зокрема фізіологічної оптики, містили емпіричні теорії сприйняття глибини простору, колірного зору та відчуття руху;

– вплив амплітуди звукової хвилі на сприймання об'єктів на відстані, що використовується для успішного орієнтування у просторі.

Ідеї Германа фон Гельмгольца знайшли своє продовження у рефлекторній теорії І. Сеченова, який писав: «... прийом, який використовується людиною для окомірного визначення розташування предметів у просторі, є по суті прийомом геометричним, тільки з використанням меншої точності кутоміра, ніж на знімках місцевості» [2, с. 224].

Є. Синьова, аналізуючи дослідження І. Сеченова, звертає увагу на роль «м'язового відчуття» у формуванні зорових просторових уявлень, в основі яких лежить усвідомлення просторових відношень між різними об'єктами як поблизу та вдалині, вгорі, внизу і з боків» [2, с. 224].

Л. Чопик у своєму дисертаційному дослідженні розглядає механізми формування просторових уявлень та формування навичок просторового орієнтування, зазначаючи, що «просторове орієнтування здійснюється за допомогою ряду аналізаторів і тих структур кори головного мозку, які синтезують їх діяльність в єдиний процес відображення просторових відношень» [3, с. 32]. Також науковець зазначає, що «сукупна діяльність кількох аналізаторів утворює функціональну системність більш високої якості... це утворення дозволяє перейти від відображення окремих якостей і властивостей просторових відношень до відображення їх сукупності» [3, с. 32], що є досконалою, ефективною формою взаємодії людини з зовнішнім середовищем. Таким чином, випадіння або зниження функції зору порушує рівновагу у взаємодії всієї цілісної структури і зменшує об'єм інформації про навколишній світ.

Е. Pissaloux, R. Velázquez досліджуючи проблему просторових уявлень та просторового орієнтування при порушеннях зору, зазначають, що люди набувають уявлень про простір, фізично ознайомлюючись з навколишнім середовищем, переміщаючись у ньому. Просторові уявлення, як правило, формуються під впливом когнітивних стратегій, які необхідні під час пересування у просторі. Також авторами підкреслюється важливість тактильних орієнтирів і візуальних підказок для реалізації як простих, так і складних стратегій навігації як на основі різних орієнтирів, так і на основі геометричних знань, які є основними когнітивними механізмами для просторового навчання [4].

Є. Синьова у своїх дослідженнях також вказує на недоліки просторового орієнтування дітей зі зниженим зором і пов'язує це зі специфікою зорового відображення дійсності при різних формах зорової патології у даної категорії осіб [2]. Різні ступені порушення зору вносять свої особливості у формування просторових уявлень і навичок. Тому дуже важливим є точне розуміння особливостей стану зорових функцій кожної людини та їх врахування в системі навчання.

Автори монографії «Інклюзивне навчання дітей з порушеннями зору» (за загальною редакцією Є. Синьової та С. Рикова) [1] описують тісний взаємозв'язок мобільності та просторового орієнтування: «Просторове орієнтування саме по собі, без мобільності, не має сенсу. Без просторового орієнтування незряча дитина не може взаємодіяти з середовищем, не може бути мобільною. Безпосередній зв'язок

просторового орієнтування незрячих з їхнім самостійним пересуванням дозволяє розуміти просторове орієнтування не лише як власне самостійне пересування, але і як можливість займатися активною діяльністю».

Список використаної літератури:

1. Інклюзивне навчання дітей з порушеннями зору: монографія / Войтюк, Ю. О. та ін. ; за ред. Є. П. Синьової, С. О. Рикова. Київ : Кафедра, 2017. 316 с.
2. Синьова Є. П. Особливості розвитку і виховання особистості при глибоких порушеннях зору : монографія. К., 2012. 441 с.
3. Чопик Л.І. Формування навичок просторового орієнтування в старших дошкільників зі зниженим зором : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03. Київ, 2016. 17 с.
4. Pissaloux, Edwige & Velázquez, Ramiro. (2018). On Spatial Cognition and Mobility Strategies. URL: <https://www.springerprofessional.de/on-spatial-cognition-and-mobility-strategies/14226842>

*Павловська Дар'я Сергіївна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «016.05 Спеціальна освіта. Тифлопедагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Паламар Олена Михайлівна*

«Реалізація корекційної складової на заняттях з соціально-побутового орієнтування для дітей з порушенням зору»

Проблема соціально-побутового орієнтування дітей з порушеннями зору є однією з актуальних та важливих проблем у сфері освіти та соціальної допомоги. Діти з порушеннями зору стикаються з рядом труднощів у повсякденному житті, які часто ускладнюють їх соціальну адаптацію та можливості самостійного функціонування. У зв'язку з цим, реалізація корекційної складової в рамках соціально-побутового орієнтування є ключовим аспектом підтримки та розвитку цих дітей.

Завдання сучасної освіти полягає у формуванні особистості з гнучким розумом, із швидкою реакцією на все нове, з повноцінними розвиненими потребами щодо подальшого пізнання й самостійної дії, з добрими орієнтувальними навичками й творчими здібностями [1, с. 34].

Необхідність корекційної спрямованості освітнього процесу в школах для дітей з порушенням зору обумовлюється провідним значенням навчання у розвитку дитини. Корекція здійснюється за рахунок використання компенсаторних можливостей, і чим краще будуть реалізовуватись ці можливості, тим ефективніше протікає процес розвитку і нівелювання наявних відхилень. Сприятливі поєднання компенсаторних можливостей дитини з правильно організованою корекційною роботою можуть в значній мірі, а іноді й повністю, нейтралізувати дію первинного порушення [1, с. 34].

Корекційне навчання спрямоване на усунення або компенсацію відхилень у фізичному, психічному, особистісному розвитку, пов'язаних з відсутністю одного з найважливіших аналізаторів – зорового аналізатора. Н. Харченко вважає, що розвиток і корекція повинні бути єдиним процесом, оскільки наявне порушення впливає на особистість дитини в цілому [6]. Тобто, корекційна складова становить сутність навчально-виховного процесу і не може бути відокремлена від нього. Тому сили вчителя повинні бути спрямовані на розв'язання проблем соціально-побутового характеру, подолання труднощів, пов'язаних з орієнтуванням у просторі, корегування

браку інформації та зумовлену цим боротьбу з формалізмом словесних позначень та вербалізмом мовлення. Коло аспектів, що потребують корегування, достатньо широке і кожна складова корекційної роботи потребує своїх методів, прийомів та технічних засобів [2, с. 415].

При реалізації корекційної складової навчання, вчитель має задіяти всі аналізатори, що збереглися у дитини (слух, нюх, дотик, залишковий зір, якщо такий є), допомогти учням доцільно використовувати їхні можливості, а також сприяти розвитку цих аналізаторів, враховуючи компенсаторний характер відповідних відчуттів. Важливо розвивати опорно-рухову систему, слух, тактильне сприйняття, нюх, а також просторове мислення [2, с.416].

Метою курсу є практична підготовка дітей з порушеннями зору до самостійного життя, формування знань та вмінь, пов'язаних з власною поведінкою у різних життєвих ситуаціях, вироблення навичок спілкування з оточуючими людьми, підготовку до самостійної життєдіяльності, оволодіння життєво-важливими побутовими вміннями і навичками.

Основними завданнями курсу є:

- накопичення й систематизація правильних уявлень учнів про предмети і явища, що знадобляться їм в самостійному житті;
- формування знань, умінь і навичок особистої гігієни й здорового способу життя;
- відпрацювання навичок самообслуговування;
- формування навичок правильного поведіння (у школі, родині, у громадських місцях й ін.);
- формування навичок спілкування з людьми в різних ситуаціях і мобільності в навколишньому просторі.

Навчання проводиться в наступних основних формах: практичні роботи, бесіди, ігри, екскурсії. У ході практичної роботи кожен учень опановує навичками поведіння й спілкування, вчиться виконувати необхідні повсякденні дії з особистої гігієни, прийому їжі й поведіння за столом, догляду за собою, за одягом, за житловим приміщенням й ін.

Практична робота з освоєння тієї або іншої навички містить у собі інструктаж, демонстрацію правильних прийомів виконання дії, відпрацювання учнями цієї дії за алгоритмом. Бесіда є важливим методом при проведенні занять з соціально-побутового орієнтування. Вона може бути вступною, а також може використовуватися для закріплення отриманих знань або повторення пройденого.

Бесіда завжди повинна супроводжуватися використанням засобів наочності з урахуванням особливостей сприймання матеріалу даною категорією дітей [3, с. 2].

Сюжетно-рольові ігри посідають важливе місце у навчанні соціально-побутовому орієнтуванню. Ігри полегшують дітям засвоєння правил поведінки й навичок спілкування. Екскурсії з соціально-побутового орієнтування займають значне за обсягом місце.

Екскурсії можуть носити ознайомлюючий характер або практичний, можуть випереджати вивчення теми, можуть бути поточними або завершальними.

Оволодіння навичками соціально-побутового орієнтування полегшує соціально-психологічну адаптацію дітей з порушенням зору до сучасних умов життя. Заняття із соціально-побутового орієнтування тісно пов'язані з формуванням життєвих компетенцій та соціалізації учнів з порушенням зору, а також мають важливе практичне значення у повсякденному житті учнів [3, с. 3].

Важливо враховувати особливості кожної дитини з порушенням зору і створювати для неї сприятливі умови для розвитку. Індивідуалізація програм навчання, врахування потреб та можливостей кожної дитини є ключовим аспектом успішної реалізації корекційної складової.

Крім того, необхідно створювати позитивну та підтримуючу атмосферу на заняттях, щоб діти відчували себе комфортно та мали бажання активно взаємодіяти та навчатися.

Список використаної літератури:

1. Водолазська О.С., Сопельнікова К.В. Організація корекційно-розвиткової роботи з учнями з порушенням зору в умовах спеціальної школи. Збірник за матеріалами VIII Всеукр. науково-практичної конференції з міжнародною участю (09 грудня 2020 року). Лисичанськ. 2020. С. 33 – 37.

2. Лазарева О.М., Стрельченко Є.О. Особливості навчання дітей з вадами зору в інклюзивній освіті. Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 12 грудня 2019 р.) / Харк. нац. пед. ун-т імені Г.С. Сковороди. Харків, 2020. С.414 - 417.

3. Соціально-побутове орієнтування. Програма з корекційно-розвиткової роботи для підготовчого, 1-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для сліпих дітей та дітей зі зниженим зором./упоряд. Легкий О. М. Київ: 2016. 17 с.

*Платонов Владислав Сергійович
студент I курсу магістратури
спеціальності «016.05 Спеціальна освіта. Тифлопедагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Сасіна Ірина Олександрівна*

«Механізми забезпечення інклюзивної освіти у національному законодавстві»

Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю є міжнародним договором, в якому описані права осіб з інвалідністю, а також зобов'язання держав-учасників Конвенції з метою сприяння, захисту і забезпечення цих прав. Стаття 24 Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю визначає, що обов'язком кожної держави, що її ратифікувала, є створення інклюзивної моделі освіти, тобто такого предметно-просторового спеціального середовища, яке б дало змогу всім дітям бути однаково рівними учасниками освітнього процесу, незалежно від їхніх особливостей, потреб та можливостей. У національному законодавстві відповідні механізми реалізації цього імперативу знайшли відображення в ухваленому у 2017 році Законі України «Про освіту». Так, стаття 20 згаданого закону передбачає, що в Україні мають бути створені рівні умови для навчання дітей з особливими освітніми потребами (ООП) у всіх закладах освіти на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників. Останнє передбачає уможливлення очного, дистанційного та індивідуального навчання дітей з ООП, зокрема завдяки створенню інклюзивних та спеціальних груп (класів) у закладах загальної середньої освіти; забезпечення психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг дітям з інвалідністю; адаптація освітнього середовища закладів освіти, у тому числі через відповідні архітектурні перепланування; введення додаткових посад: вчителя-дефектолога, вчителя спеціальної освіти, вчителя-реабілітолога, вчителя-логопеда та ін. Крім того, Міністерство освіти і науки України розробляє та затверджує навчальні плани та освітні програми, які призначені для учнів з особливими освітніми потребами відповідно до освітніх труднощів.

На нашу думку, одним з найбільших досягнень реформи інклюзивної освіти в Україні за останні десятиліття є збільшення кількості учнів з особливими освітніми потребами, які здобувають освіту у закладах загальної середньої освіти, де для них створюють інклюзивні класи. Відповідно до статистичних даних, наданих Інститутом освітньої аналітики МОН України, за останні 5 років кількість учнів з ООП, які навчаються в таких класах збільшилась у майже 2,5 з 18643 станом на 2019/2020 н. р. (у 13497 інклюзивних класах) до 40354 учнів станом на 2023/2024 н. р. (у 28321 інклюзивних класах) [2].

Таблиця 1

Кількість учнів з ООП в інклюзивних класах ЗЗСО у 2019-2024 рр.

Навчальний рік	Кількість учнів з ООП	Кількість інклюзивних класів
2019/2020	18643	13497
2020/2021	25078	18681
2021/2022	32686	23216
2022/2023	33861	24995
2023/2024	40354	29321

Зазначене вище є свідченням використання технологій адаптації та модифікації змісту навчання, які використовують у межах створення індивідуальних освітніх програм для учнів з особливими освітніми потребами, аби останні не відчували себе дискримінованими, проходили успішно соціалізацію та адаптацію до того середовища, у якому відбувається процес їх особистісного становлення.

Ще одним напрямком забезпечення реформи інклюзивної освіти є створення інклюзивно-ресурсних центрів – спеціальних установ, які здійснюють комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини та корекційну роботу з учнями, які мають особливі освітні потреби. Відповідно до суспільних запитів щорічно зростає мережа ІРЦ. Так, станом на 2023- 2024 навчальний рік в Україні налічується 664 (із попередньої мережі через воєнні дії в Україні 46 ІРЦ перестали працювати внаслідок окупації територій, ще 36 – внаслідок їх руйнування). За час від створення першого ІРЦ в Україні до сьогодні за даними всеукраїнського порталу ІРЦ громадянами України було подано 442468 заяв на проходження комплексної оцінки, по 405765 дітям було створено висновки, на основі яких ЗЗСО мали сформувати індивідуальні освітні програми, аби адаптувати шкільне життя дітей з ООП до їхніх можливостей та потреб. Разом із тим, за даними освітнього омбудсмена України, основними проблемами, з якими стикаються ІРЦ, особливо в умовах війни та обумовленою нею міграційною кризою, є територіальна недоступність центрів для отримання дитиною з ООП необхідних послуг; нестача фахівців ІРЦ, зокрема їх недостатня підготовка ЗВО та непривабливість професії, зростання кількості дітей з ООП без розширення штату працівників ІРЦ. Також до проблем ІРЦ в Україні можна віднести проблеми фінансування з державного бюджету за рахунок субвенції для підтримки дітей з ООП та нерівність фінансування за кошти місцевих бюджетів [1].

Ще одним важливим напрямком на шляху до навчання учнів з особливими освітніми потребами є створення відповідних доступних навчальних матеріалів для них. Так, лише у 2023 році за даними Міністерства освіти і науки України за кошти державного бюджету було надруковано понад 21 підручник для 5, 6 та 10 класів шрифтом Брайля загальним накладом 30047 примірників, тоді як на 2024 рік заплановано друк підручників для дітей з ООП накладом 661040 примірників, шрифтом Брайля накладом 37073 примірників.

Таким чином, попри збройну агресію проти України, наша держава докладає усіх можливих зусиль для створення безпечного та комфортного навчання дітей з особливими освітніми потребами: удосконалюється нормативно-правове забезпечення

навчання учнів з особливими освітніми потребами, заклади освіти облаштовують освітні простори, які є безбар'єрними та комфортними для навчання усіх осіб, незалежно від їхніх особливостей, а педагогічні працівники розробляють нове навчально-методичне забезпечення, використовуючи технології адаптації та модифікації, аби кожна дитина мала можливість здобувати якісну середню освіту.

Список використаної літератури:

1. Проблеми інклюзивно-ресурсних центрів та пропозиції щодо їх розв'язання. URL: <https://eo.gov.ua/problemu-inkliuzyvno-resursnykh-tsentriv-ta-propozytii-shchodo-ikh-rozv-iazannia/2024/03/06/>
2. Статистичні дані з інклюзивного навчання МОН України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani>

*Самойлюк Діана Володимирівна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «016.05 Спеціальна освіта. Тифлопедагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Паламар Олена Михайлівна*

«Організація психологічного супроводу дитини з порушеннями зору»

Порушення зору в дитинстві є серйозною проблемою, яка вимагає уваги та комплексного підходу з боку суспільства, медичної та педагогічної галузі. Діти, які стикаються з цими проблемами, часто зазнають психологічних та емоційних труднощів, що можуть негативно позначитися на їхньому розвитку та якості життя.

Розуміння типів, причин та наслідків порушень зору в дитинстві дозволить розробити ефективні стратегії діагностики, лікування та психологічної підтримки, спрямовані на забезпечення повноцінного розвитку та соціальної адаптації цієї вразливої групи дітей [1].

Психологічний супровід відіграє ключову роль у підтримці дітей з порушенням зору. Цей вид підтримки спрямований на забезпечення психічного здоров'я, соціальної адаптації та загального самопочуття дітей з порушеннями зору.

Психологічний супровід дитини впродовж всього шкільного навчання становить сутність психологічної допомоги у школі. Це дає можливість організувати шкільну психологічну діяльність як «свою» практику зі своїми внутрішніми цілями й цінностями, але при цьому органічно вплести цю практику в тканину освітньої системи. Реалізація парадигми психологічного супроводу дозволяє зробити її самостійною, але не чужорідною частиною освітньої системи, при цьому стає можливим поєднання цілей психологічної й педагогічної практики і їхнє фокусування на особистості дитини. В позиції «супроводу» активні всі суб'єкти освітнього процесу: спеціальний педагог, психолог, дитина, батьки.

Психологічні інтервенції можуть включати індивідуальні консультації, групові заняття та підтримку родини, що сприяє формуванню позитивного самопочуття, розвитку самоповаги та здатності до ефективної комунікації, що є важливим для успішної інтеграції дитини з порушеннями зору у суспільство та досягнення її особистісного потенціалу [2].

Психологічний супровід дітей з порушеннями зору, має проходити з використанням психологічної діагностики, індивідуальних консультацій, тренінгів, спрямованих на спілкування, міжособистісні стосунки, усвідомлення свого Я-образу та

життєвої мети, формування мотивації до навчання та подальшої професійної діяльності. Крім того, психологічний супровід має здійснюватися постійно, системно і на усіх етапах соціалізації.

1. Психологічний супровід дитини з порушенням зору сприяє її психічному благополуччю, допомагаючи знизити стресові реакції та покращити самопочуття.

2. Організація психологічного супроводу призначена для підтримки дитини з порушенням зору в процесі навчання, соціалізації та взаємодії зі світом довкола неї.

3. Психолог сприяє вирішенню емоційних та психологічних проблем, що виникають у дітей з порушеннями зору, допомагаючи їм розвивати позитивне ставлення до себе та своїх можливостей.

4. Організація психологічного супроводу ґрунтується на індивідуальному підході до кожної дитини з порушенням зору, враховуючи її потреби, можливості та особливості розвитку.

5. Психологічний супровід є необхідним елементом комплексної підтримки дітей з порушеннями зору, сприяючи їхньому відчуттю впевненості, самостійності та розвитку особистості [3].

Ефективна організація психологічного супроводу для дітей з порушенням зору вимагає комплексного підходу, враховуючи їхні індивідуальні потреби та особливості. Це означає створення доступного та адаптованого середовища для психологічних інтервенцій, залучення спеціалізованих фахівців, таких як психологи, педагоги, інструктори з розвитку, а також активну підтримку родини та близьких осіб. Важливо також забезпечити постійний моніторинг та оцінку ефективності програми психологічного супроводу з метою постійного вдосконалення та адаптації до потреб конкретних дітей та їхніх сімей [4].

Список використаної літератури:

1. Горпинченко О.М. Психологічний супровід дітей з вадами зору: теорія і практика. Львів: Видавництво ЛНУ ім. І.Франка, 2019. 180 с.

2. Шевченко С.П. Психологічний супровід осіб з вадами зору в умовах освітньої інклюзії. Харків: Видавництво ХНПУ ім. Г.С.Сковороди, 2017. 220 с.

3. Білоус І.О. Психологічний супровід дітей зі зниженим зором в умовах розвитку інклюзивної освіти. Одеса: Видавництво ОНПУ ім. М.П.Бажана, 2016. 160 с.

4. Ковальчук Н.М. Психологічний супровід дітей з порушеннями зору: методологія та практика. Херсон: Видавництво ХДПУ, 2020. 190 с.

*Терещенко Дарина Сергіївна
студент II курсу, магістр
спеціальності «016. Спеціальна освіта».
Реабілітаційна педагогіка*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Бондар Наталія Василівна*

«Організація корекційно-розвиткової роботи з дошкільниками з інтелектуальними порушеннями в умовах військового стану»

Впровадження в нашій країні процесу інтеграції та інклюзії в освітній простір є не тільки відображенням часу, переосмисленням суспільством ставлення до людей з особливими можливостями здоров'я, а й обов'язковим компонентом закону «Про освіту» [6]. Охорона та зміцнення психічного здоров'я дітей є одним із пріоритетних

завдань розвитку сучасної дошкільної освіти та розглядається як умова реалізації основної загальноосвітньої програми дошкільної освіти [3].

Діяльність сучасного педагога ДНЗ спрямована, з одного боку, на створення умов для реалізації можливостей розвитку дитини в дошкільному віці, а з іншого, на сприяння становленню тих психологічних новоутворень, які створюють фундамент розвитку у наступні вікові періоди.

Об'єктом професійної діяльності вчителя-логопеда, дефектолога у закладі дошкільної освіти виступають феномени внутрішнього життя дитини віком до 7 років.

Інтелектуальне порушення - це якісні зміни всієї психіки, всієї особистості в цілому, що стали результатом перенесених органічних ушкоджень центральної нервової системи.

До категорії дітей із особливими потребами входять діти з обмеженими можливостями здоров'я та діти «групи ризику». Група дошкільнят з обмеженими можливостями здоров'я неоднорідна. Це визначається, перш за все, тим, що до неї входять діти з різними порушеннями розвитку: слуху, зору, мовлення, опорно-рухового апарату, інтелекту, вираженими розладами емоційно-вольової сфери, затримкою та комплексними порушеннями розвитку [4].

Важливого значення в умовах воєнного стану набуває вирішення проблеми ранньої корекції психічного розвитку, навчання та виховання дітей з інтелектуальними порушеннями. З точки зору управління освітньою організацією та реалізації освітньої програми дошкільної освіти для забезпечення корекційної роботи з дітьми, що мають інтелектуальні порушення, в умовах військового стану необхідно організувати цілий комплекс заходів, які включають: предметно-просторове розвиваюче середовище; програмно-методичні; психолого-педагогічні; кадрові; матеріально-технічні; фінансові умови.

Даний напрямок корекційної роботи з дошкільниками, що мають інтелектуальні порушення включає формування міжособистісних відносин та спільної гри; образу «Я»; емоційної сфери; корекцію тривожності на адресу дорослого.

Робота у цьому напрямі базується на дослідженнях А. А. Рояк, Т. В. Антонової, С. Н. Карпової, Л. Г. Лисюк, Р. Бернса, В.А. Недоспасової, Н. А. Короткової, Н. Я. Михайленко, Ф. Й. Майснера, А. В. Запорожець.

Вона включає такі проблеми, як збагачення емоційного досвіду дітей, емоційний вплив, створення доброзичливого, радісного клімату в групі, моделювання конфліктних соціальних ситуацій та їх аналіз, проведення розмов на морально-етичні теми, включення дітей у спільну суспільно корисну діяльність [2]. Розвиток дитини виступає як соціокультурний процес, що здійснюється за допомогою включення дитини до різноманітних сфер суспільної практики, у широкий контекст соціальних зв'язків за допомогою доступних їй видів діяльності.

Для дітей дошкільного віку велике розвиваюче значення має ділове спілкування з дорослим, під час якого дитині, передаються способи дій із предметами, іграшками, будівельним матеріалом, оцінюються результати своєї діяльності, коригується її перебіг тощо. Дорослий виступає як носій мотиваційно-смыслових утворень, передаючи їх дитині та забезпечуючи її дорослішання шляхом організації специфічно дитячих видів діяльності.

Формування та корекція різних видів практичних і розумових дій у дошкільників з інтелектуальними порушеннями включає роботу над розвитком операційної сторони мовлення через предметні дії, сюжетно-рольові та дидактичні ігри, розвиток наочних форм мислення, уявлень про навколишній світ, поповнення словникового запасу та ін.

Входження дитини у соціальне буття дорослих відбувається у процесі освоєння нею освітніх областей [6].

У різні періоди дошкільного дитинства з метою зміцнення психічного здоров'я дітей передбачається розвиток: спонукань, мотивів та інтересів; свідомого ставлення до діяльності на рівні постановки цілей та їх досягнення; способів прояву самостійності, відносної незалежності, автономії від дорослих, способів взаємодії з дорослими та однолітками; результативності форм та видів дитячої активності, їх творчого характеру; елементів творчості.

У роки дошкільного дитинства зі своїм неухильним підйомом «вікових сходах» першорядне значення має проблема взаємозв'язку вікових та індивідуальних особливостей [1].

Під час корекційної роботи використовуються різноманітні методики у модифікованому вигляді з урахуванням особливостей психічного розвитку дітей зазначеної категорії. Модифікація здійснюється у таких напрямках: методики подаються на зорово-предметному рівні; кожній методиці передують пропедевтичний етап; навчання містить більшу кількість навчальних уроків; поетапного відпрацювання вимагає заключна частина методики, що передбачає узагальнення місця та широке перенесення, використання однакових за метою, але різних за формою завдань[5].

Список використаної літератури:

1. Біла І. М. Психологія дитячої творчості. / І. М. Біла. // Київ : Фенікс. – 2014. – С. 137.
2. Бобренко І. В. Здоров'я зберігаючі та здоров'я формуючі освітні технології в процесі розвитку просторового орієнтування дошкільників з розумовою відсталістю / І. В. Бобренко. // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: зб. наук. праць: К.: ТОВ «Поліграф плюс». – 2015. – №8. – С. 26–34.
3. Бобренко І. В. Рухливі ігри як засіб інтенсифікації розвитку просторового орієнтування старших дошкільників з порушеннями розумового розвитку. / І. В. Бобренко. // Особлива дитина: навчання та виховання. – 2015. – №3. – С. 58–64..
4. Вороніна М. Єдиний корекційний простір для дошкільників з особливими потребами. / М. Вороніна. // Дитячий садок. Управління. – 2015. – №1. – С. 26–28.
5. Мамінчева О. В. Особливості психокорекції дітей з розладами аутистичного спектру засобами арт-терапії / О. В. Мамінчева, С. В. Березка. // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Київ. – 2018. – №35. – С. 120–126.
6. Супрун Г. Особливості вивчення міжособистісних стосунків у дошкільників із розладами аутистичного спектра / Г. Супрун. // Особлива дитина: навчання і виховання. – 2016. – №2. – С. 76–82.

*Тягульська Інна Олегівна
студентка II курсу магістратури
спеціальності «016.05 Спеціальна освіта. Тифлопедагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Паламар Олена Михайлівна*

«Психолого-педагогічний супровід дітей з ООП у першому класі»

Станом на 2024 рік в Україні кількість дітей з ООП становить 40354 – це вдвічі перевищує кількість у порівнянні з 2020 роком (18643) [5]. Помилковою є думка, що усі діти з ООП мають інвалідність. Насправді, до даної категорії включають дітей

(наприклад, з соціально вразливих груп), які потребують допомоги та підтримки в освітньому процесі, адже кожен громадянин України без виключення має право на освіту [2].

Зарахування учнів до закладу освіти здійснюється відповідно до наказу № 367 від 16.04.2018 року на підставі заяви одного з батьків [4]. Керівник закладу формує команду психолого-педагогічного супроводу, опираючись на комплексну оцінку учня спеціалістами ІРЦ. Впродовж 2 тижнів від початку навчання команда з супроводу розробляє індивідуальну програму розвитку (ІПР), яку підписують усі учасники, включно з одним із батьків. ІПР переглядається двічі на рік (за потреби – більше).

Психолого-педагогічний супровід дітей з ООП спрямований на створення сприятливого середовища для успішного навчання, розвитку та має особистісно-орієнтований підхід. У першому класі команда з супроводу допомагає дитині адаптуватися до нових умов соціального життя, проявляти індивідуальні можливості та сприяє включенню даної особи у групу ровесників. Даний процес може ускладнюватися через перехідний вік дитини або особливості психічного розвитку.

О. Байер до основних принципів психологічного супроводу відносить: рекомендаційний характер порад психолога; пріоритет інтересів дитини; безперервність супроводу; мультидисциплінарність (комплексний підхід) супроводу; прагнення до автономізації (за Е. Фроммом, автономізація – це процес формування конструктивної «свободи для») [1].

Н. Захарова у своїх працях обґрунтовувала значущість компетентності педагогів, які працюють з дітьми з ООП та соціальним середовищем [3].

На нашу думку, у процесі супроводу важливу роль відіграє активність та співпраця усіх учасників команди (педагоги, психолог, дитина, батьки та інші).

Необхідною складовою психолого-педагогічного супроводу є партнерство з батьками, адже батьки – це першоджерело інформації про дитину. Також не менш значуще місце посідає індивідуалізація підходів до навчання та використання різноманітних методик, які допомагають створити оптимальні умови для учнів, а використання диференційованих підходів у навчальному процесі підвищує ефективність навчання та забезпечує успішну адаптацію учнів з ООП до шкільного середовища. Регулярний же моніторинг та оцінка прогресу допомагають визначити ефективність заходів психолого-педагогічного супроводу та вчасно коригувати навчальний процес для досягнення оптимальних результатів.

Список використаних джерел:

4. Байер О. Психолого-педагогічний супровід розвитку дитини в освітньому процесі ДНЗ : науково-теоретичний аспект. Гуманізація навчально-виховного процесу. 2010. № 4. С. 21-31.

5. Закону України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

6. Захарова Н. М. Особливості соціально-педагогічного супроводу інклюзивного навчання учнів в умовах загально-освітньої школи. Соціальна робота в Україні : теорія і практика. 2011. № 3-4. С. 40-49.

7. Про затвердження Порядку зарахування, відрахування та переведення учнів до державних та комунальних закладів освіти для здобуття повної загальної середньої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0564-18#n15>

8. Статистичні дані МОН України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani>

*Феденко Катерина Миколаївна
студентка 4 курсу
спеціальності 016.04. Спеціальна освіта. Сурдопедагогіка*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
кафедри сурдопедагогіки та сурдопсихології
імені М. Д. Ярмаценка
Тимофієнко Наталія Володимирівна*

«Особливості формування техніки читання у дітей з порушенням слуху»

У вирішенні проблеми загального мовленнєвого розвитку і підготовки дітей з порушенням слуху до життя важлива роль у системі шкільного навчання належить читанню. Художня і науково-популярна література розширює пізнавальний світогляд дитини з порушеним слухом, збагачує її життєвий і моральний досвід. На уроках читання діти отримують знання, які уточнюють наявні в них уявлення та поняття, доповнюють і збагачують їх новими фактами, відомостями, образами. Знання, отримані на уроках читання, виступають основою для подальшого сприйняття і вивчення багатьох інших навчальних дисциплін [2].

Значення читання книг полягає в тому, що вони занурюють читачів у роздуми над життям, над вчинками і поведінкою людей, над подіями, які відбуваються, спонукають до оцінки, збагачують емоційну сферу. У системі занять читанням у школярів виховуються моральні переконання, етичні поняття й естетичні ідеали. На уроках читання закладається емоційно-пізнавальне ставлення до книги як до джерела пізнання й естетичного задоволення, виробляються навички роботи з книгою.

Уроки читання також мають і корекційну спрямованість. На заняттях максимально стимулюється оволодіння дітьми всіма сторонами словесного мовлення – вимовною, лексичною, граматичною, семантичною в умовах використання і розвитку залишкового слуху [3].

Зазначені освітні, виховні і корекційно-розвивальні функції уроків читання можуть бути реалізовані лише за умови, якщо дитина з порушенням слуху вміє читати і розуміє прочитане. Тому основним завданням уроків читання у початкових і середніх класах є формування і розвиток навичок читання, які поєднують в собі такі якості, як правильність, свідомість, швидкість і виразність.

Правильне читання – це читання без спотвореного звуко-буквеного складу слів, без пропусків складів, без перестановки і доповнення звуків у словах, з дотриманням правильного дихання, словесного наголосу, пауз і орфоепічних норм. На початкових етапах навчання значної уваги потребує вироблення вміння регулювати дихання і читати на одному видиху певну кількість складів і слів [1].

Правильність читання – необхідна умова для формування швидкості читання. Швидкість читання – це читання в певному темпі, яке характеризується кількістю слів, прочитаних за хвилину. Швидкість не може оцінюватися у відриві від правильності й свідомості. Для того, щоб в учнів не розвивалась механічна швидкість читання вголос і про себе, необхідно перевіряти розуміння ними прочитаного [1].

Виразне читання – читання з дотриманням граматичних і логічних пауз, виділенням логічних наголосів, зі зміною темпу і ритму в залежності від змісту прочитаного. Виразність передбачає чітке, зрозуміле читання з використанням природніх виразних жестів. Вимоги щодо виразності в початкових класах школи для дітей з порушенням слуху є елементарними. Для дітей є доступними найпростіші інтонації – розповідна, оклична або питальна за наслідуванням [1].

Свідомість читання визначається розумінням школярами сюжетного змісту, образів дійових осіб, побудови, головної думки і мовленнєвих засобів тексту. Процес розуміння є складним, оскільки побудований на роботі пам'яті, сприймання, уваги,

уяви, мислення та інших психічних особливостей дітей (віку і загального розвитку читача, його потреб, життєвого досвіду, обсягу спостережень і вражень тощо) [1].

Отже, основним завданням уроків читання в початкових і середніх класах школи для дітей з порушенням слуху є формування і розвиток навичок читання, що поєднують в собі такі характеристики, як правильність, свідомість, швидкість і виразність. Відповідно в процесі читання й аналізу різноманітного за змістом і формою матеріалу створюються широкі можливості для організації роботи над розмовним і зв'язним мовленням, над розвитком мисленневих здібностей, корекцією таких психічних процесів, як пам'ять, сприймання, уява, увага [2].

Список використаних джерел:

1. Малина Л. О. Реалізація поглядів Ярмаченка М.Д. щодо розвитку мовлення учнів з порушеннями слуху на уроках української літератури. Ярмаченко Микола Дмитрович та розвиток української педагогіки : монографія / за ред. Л. І. Фомічової. Київ.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2018. С. 159-171.

2. Тимофієнко Н. В. Проблема усного мовлення учнів з вадами слуху у дослідженнях М. Д. Ярмаченка // Ярмаченко Микола Дмитрович та розвиток української сурдопедагогіки: монографія / за ред. Л.І.Фомічової. Київ: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2018. – С. 127-137.

3. Фомічова Л.І. Психолого-педагогічні умови реалізації уроку в спеціальних закладах освіти для дітей з вадами слуху. Актуальні питання сурдопедагогіки : зб. наукових праць / за ред. Л.І.Фомічової. Київ: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2017. С. 4-17.

*Хворостяна Ольга Григорівна
студентка II курсу магістратури
спеціальності «016.05 Спеціальна освіта. Тифлопедагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Паламар Олена Михайлівна*

«Оптимізація навчальної мотивації дітей з комбінованими порушеннями розвитку при вивченні математики за допомогою засобів наочності»

У процесі навчання учні з комбінованими порушеннями розвитку потребують більше індивідуального підходу, особливо при вивченні математики. Порівняння допомагає учням краще розуміти нові поняття та відчувати їх схожість відмінність. Використання протиставлень (більше – менше, збільшити – зменшити, додавання – віднімання тощо), допомагає учням усвідомлювати принципи та взаємозв'язки між різними математичними операціями. Прийом порівняння вимагає від учнів активного мисленневого процесу, адже вони повинні аналізувати і порівнювати факти, що сприяє їхньому кращому розумінню та запам'ятовуванню матеріалу. Такий підхід не лише поліпшує процес засвоєння знань, а й розвиває учнівське мислення, сприяє критичному мисленню та вмінню аналізувати та узагальнювати інформацію [1, с. 25].

Метод усного викладу знань дозволяє вчителю систематизувати та послідовно представити матеріал, надаючи учням чіткий зразок та послідовність дій. У цьому випадку це особливо важливо, оскільки учні ще не мають досвіду з даною темою і потребують чіткої і структурованої інформації.

Отже, на цьому етапі уроку метод викладу знань є найбільш доцільним для досягнення поставленої мети – познайомлення учнів з алгоритмом письмового множення та надання їм зразка правильного викладення цього алгоритму.

На уроках математики треба використовувати велику кількість наочних засобів та яскравого дидактичного матеріалу: таблиці, ілюстративні полотна з набором трафаретів, що зображують фрукти, овочі, дерева, гриби, птахів, звірів і тощо, різноманітні іграшки, лото, доміно, мозаїку, будівельні конструктори та ін., а також предмети реальної дійсності: засоби навчання, фрукти, овочі, природний матеріал. Під час вивчення чисел першого десятка використовують предметні та ілюстративні засоби [2, с. 30].

Оптимізація навчальної мотивації дітей з комбінованими порушеннями розвитку при вивченні математики за допомогою засобів наочності є важливим завданням. Діти з такими порушеннями часто стикаються з труднощами у сприйманні та засвоєнні абстрактних математичних понять, що може призвести до зниження інтересу та мотивації до навчання. Використання засобів наочності може допомогти підвищити мотивацію та полегшити процес навчання математики.

Полісенсорний підхід передбачає використання різноманітних предметів, моделей та маніпулятивних матеріалів, які діти можуть бачити, торкатися та обертати. Це дозволить задіяти кілька сенсорних каналів для кращого сприймання інформації. Застосовуйте динамічні візуалізації, анімації та відеоролики для демонстрації математичних концепцій та процесів. Використовуйте аудіо-супровід, музику чи звукові ефекти для залучення слухового сприймання.

Зв'язок навчання з реальним життям – використовуйте реальні предмети з оточення дітей для демонстрації математичних понять і зв'язку з повсякденним життям. Створюйте ситуації, пов'язані з життєвим досвідом дітей, де вони можуть застосувати математичні навички. Заохочуйте дітей до вирішення практичних задач з використанням математики [2, с. 32].

Ігрові та інтерактивні методи – використовуйте ігри, головоломки та вправи з маніпулятивними матеріалами для залучення дітей до активного навчання. Впроваджуйте елементи гейміфікації, такі як нагороди, рівні та виклики, для підвищення мотивації до навчання. Застосовуйте інтерактивні дошки, планшети чи комп'ютерні програми для створення захопливого та інтерактивного навчального середовища.

Диференціація та індивідуалізація – пристосовуйте засоби наочності до індивідуальних потреб і рівня розвитку кожної дитини. Надавайте різні варіанти завдань та матеріалів для різних рівнів складності. Заохочуйте дітей до самостійного вибору та використання тих засобів наочності, які їм найбільше підходять.

Створення позитивного емоційного середовища – використовуйте яскраві, привабливі та захопливі засоби наочності для підвищення інтересу дітей. Створюйте комфортну та безпечну атмосферу, в якій діти почуватимуться впевнено та не боятимуться помилок. Заохочуйте дітей до співпраці та взаємодопомоги під час використання засобів наочності [3, с. 12].

Важливо пам'ятати, що процес оптимізації навчальної мотивації за допомогою засобів наочності повинен бути індивідуалізованим та адаптованим до потреб і особливостей кожної дитини. Крім того, необхідно постійно оновлювати та варіювати засоби наочності, щоб підтримувати інтерес та залучення дітей до навчання математики.

Список використаної літератури:

1. Гаврилов О.В. Спеціальна методика викладання математики в допоміжній школі: Курс лекцій. Частина 2 [Укладачі: Гаврилов О.В., Лашенко О.М., Королько Н.І.]. Кам'янець Подільський: ПП Мошинський В.С. 2006. 432 с.

2. Дидактичні основи навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. / Укл: Л.О. Прядко, О.О. Фурман / Методичний посібник. Суми: РВВ СОШПО. 2015. 114 с.

3. Навчання дітей із порушеннями зору : навчально-методичний посібник / Т.М.Костенко, І. М. Гудим. Харків: Вид-во «Ранок», 2019. 184 с.

*Черечін Соломія Володимирівна
студентка І курсу
спеціальності «016.05 Спеціальна освіта. Тифлопедагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Гребенюк Тетяна Миколаївна*

«Теоретичні передумови корекції порушень письма у дітей зі зниженим зором»

У складному комплексі проблем суспільного розвитку України, як незалежної держави, важливим напрямком виступає проблема виховання освічених громадян. Різноманітні вимоги висуває сучасність перед молоддю, яка вступає у самостійне життя. Одна з них – досконале опанування нормами і законами державної мови.

Необхідність розробки та обґрунтування психолого-педагогічних засад удосконалення початкового навчання дітей з порушеннями зору зумовлена особливостями їх психофізичного розвитку та наявністю у них специфічних утруднень процесу письма.

У наукових працях Л.С. Вавіної, Т.М. Гребенюк, Г.П. Серпутько, Є.П. Синьова, Є.Ф. Соботович, В.В. Тищенко, С.В. Федоренко, Н.В. Чередніченко та ін. порушено проблеми виявлення загальних і специфічних особливостей цього процесу та розробки методик навчання письма дітей з різними порушеннями в розвитку.

Порушення письма є одними з постійних проблем загальноосвітньої школи. За даними вітчизняних і зарубіжних авторів, близько 20% школярів страждають різними типами помилок письма. Ці помилки є складними для корекції і носять стійкий характер впродовж всього процесу початкового навчання. Такі стійкі помилки називаються специфічними помилками письма. Вони не пов'язані з процесом засвоєння морфологічного принципу української граматики і діагностуються як графічні порушення письма.

Одним з найскладніших завдань навчання дітей зі зниженим зором є формування у них писемного мовлення. Функціональні механізми письма в нормі надзвичайно складні, адже процес письма здійснюється завдяки злагодженій роботі аналізаторів, що беруть участь у його організації. За даними спеціальних досліджень О.Р.Лурія, що порушення діяльності будь-якого з них (мовнослухового, мовнорухового, рухового та зорового) утруднює формування навичок письма. Багато зарубіжних та вітчизняних дослідників одноставні в тому, що порушення письма й читання ґрунтуються на сукупності дисфункцій, що призводять до недостатності сформованості мовлення, моторики пальців, схеми тіла, відчуття ритму та залежать від рівня сформованості зорового сприймання, просторово-часових уявлень, аналітико-синтетичної діяльності і відтворення точних просторово-часових послідовностей.

Вивчення спеціальної літератури з проблеми порушень письма у молодших школярів показує, що до справжнього моменту у вітчизняній педагогіці найбільш розробленими є аспекти, пов'язані з вивченням порушень письма у дітей з порушеннями усного мовлення (В.В. Тищенко, Н.В. Чередніченко та ін.). Відповідно даним дослідження, традиційна педагогіка спрямовує свої дії на усунення порушень

письма, пов'язана з корекцією звуковимови, фонемного сприйняття, звуко-буквеного аналізу, словника і граматичної будови.

Менш вивченими є порушення письма у дітей із нормотиповим усним мовленням і обумовлені недорозвиненням оптико-просторових, часових уявлень та особливостями зорово-моторної координації (Л.С. Вавіна, Т.М. Гребенюк, Є.П. Синьова, С.В. Федоренко та ін.). Ці особливості приводять до виникнення оптичної форми порушення письма.

У відповідності з теоретичними положеннями про будову психічних функцій та механізмів їх утворення можна стверджувати, що формування мовної функціональної системи у людей зі збереженим зором і незрячих людей має принципову єдність (Л.С. Виготський). Але неможна забувати, що відсутність зору або його зниження порушують взаємодію трьох провідних аналізаторних функціональних систем – слухової, кінестетичної і зорової. Через це, при глибокому порушенні або звуженні сенсорної сфери може з'явитися ряд особливостей у формуванні писемного мовлення.

Одним з найважливіших питань, які розглядаються в наукових дослідженнях, є питання про роль зорового сприйняття у формуванні навичок письма. Вчені відзначають, що зорове сприйняття відіграє важливу роль у процесі навчання письма. Воно забезпечує правильне відтворення графічного образу літер і слів. Зорові порушення ускладнюють учням виконання таких операцій, як: розпізнавання букв і слів та відтворення зорових образів. У зв'язку з цим, для успішного формування навичок письма в учнів зі зниженим зором необхідно проводити спеціальну корекційно-розвивальну роботу, спрямовану на розвиток зорово-моторної координації, формування навичок орієнтування у малому просторі та мовленнєвого розвитку [1; 2; 3; 4 та ін.].

Згідно засад системної будови психічних функцій, їх динамічній локалізації в онтогенезі, а також принципу відповідності внутрішньої будови психічних функцій її мозковій організації виникнення порушення письма, полягають не тільки у функціональній недостатності тієї чи іншої півкулі, але й в порушеннях взаємодії різних мозкових структур в процесах здійснення психічних функцій. Тобто, існує функціональна залежність між ступенем зрілості гностико-практичних функцій та готовністю дитини до опанування графічними навичками письма.

Таким чином для формування писемних навичок у молодших школярів зі зниженим зором необхідне своєчасне проведення діагностичного обстеження стану невербальних функцій (зорово-просторових уявлень, оптико-моторних координації, зорової пам'яті, уваги та контролю загальної моторики), що дозволить прогнозувати майбутні труднощі під час опанування грамоти та визначати зміст корекційно-попереджувальної роботи.

Список використаної літератури:

1. Коробкова С.В. Структура мовленнєвої діяльності при порушенні письма у дітей з порушенням зору. Український педагогічний журнал. 2012. №11. С.11-16.
2. Кравець О.О. Порушення письма у дітей з порушенням зору. Нова педагогічна думка. 2013. №1. С.12-16.
3. Мельник І. В. Психологічні особливості письма у дітей з порушенням зору. Педагогіка і психологія. 2014. №2. С. 82-87.
4. Федоренко С.В., Гребенюк Т.М., Синьова Є.П., Федоренко І.В. Вивчення орфографічної та пунктуаційної грамотності учнів 6-7 класів зі зниженим зором в умовах інклюзивного навчання. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). Випуск №14 (2019). С.324-334.
5. Федоренко, С.В. Спеціальна методика навчання української мови в школах для дітей з порушеннями зору: навч. посібник для студентів вищих пед. навч. закладів. К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова. 2011. С. 7-11.

*Чистобородова Катерина Вячеславівна
студентка III курсу
спеціальності «016. Спеціальна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Омельянович Ірина Миколаївна*

«Корекційно-розвивальна робота з учнями з інтелектуальними порушеннями в умовах спеціальної школи (досвід Польщі)»

Корекційно-розвивальна робота з дітьми, які мають порушення інтелекту, є дуже актуальною в спеціальній освіті. Існуюча в Україні «спеціальна освіта є складовою частиною системи комплексної медико-педагогічної, професійної та соціальної реабілітації» [с.14, 1].

Шлях європейської та світової інтеграції, обраний Україною передбачає підвищення рівня соціального захисту та приведення вітчизняного законодавства до міжнародних стандартів [с. 23-24, 1]

Система спеціальної освіти в Польщі відрізняється від української: діти з інтелектуальними порушеннями віком від двох до шести років відвідують дитячий садок, з шести до дев'яти років – підготовчі курси «зерувку». Навчання у школі для них починається в дев'ять і триває до вісімнадцяти-дев'ятнадцяти років.

Непублічна спеціальна початкова школа фундації «Porta Vitae» у Пйотркуві-Трибунальському – це школа, де проходить навчання і реабілітація дітей з аутизмом. У багатьох розлади аутистичного спектру поєднуються з синдромом Дауна, гіперактивністю, порушеннями зору, слуху та опорно-рухового апарату.

Навчання проводиться повністю польською мовою. Основним засобом комунікації для дітей виступають картки PECS. Немовленнєві учні також використовують планшети із спеціальним додатком «Móvik», де всі зображення мають голосовий супровід. Варто зазначити відмінності між польською та вітчизняною логопедичною роботою з немовленнєвими дітьми: якщо в Україні першочерговим завданням логопеда є запуск мовлення, то в Польщі більша увага приділяється розширенню пасивного словникового запасу.

В основу психолого-педагогічного супроводу дітей покладено мультидисциплінарний підхід, тобто з кожним учнем індивідуально працює команда фахівців з різних галузей: психокорекційний педагог, біхевіоральний терапевт, психолог, логопед, нейрологопед (починаючи з четвертого класу), спеціаліст із сенсорної інтеграції, фізіотерапевт і каністерапевт.

Усі фахівці використовують елементи АВА-терапії, побудованої на системі заохочень. За якісну роботу та гарну поведінку протягом заняття учень заробляє п'ять наліпок, які може обміняти на заохочення: мильні бульбашки, масаж, улюблену іграшку або частування – головне, щоб дитина засвоїла механізм «зараз – праця, пізніше – винагорода».

У польській спеціальній освіті спостерігається суттєве зниження вимог до учня. Набуття академічних знань не є пріоритетним, натомість головна роль відводиться формуванню соціально-побутових і комунікативних навичок. Так, у школі на сьогодні працюють чотири перші класи, але академічні заняття проводяться тільки в 1 «А», учні якого вважаються високофункціональними. Діти мають три основні дисципліни: читання і письмо, математика, праця пластична

(трудове навчання та малювання). Раз на тиждень запрошений фахівець дає урок танців.

Навчальний день у 1 «А» класі підпорядкований чіткому візуалізованому плану: сніданок, привітання з елементами логоритміки, заповнення календаря погоди, академічні заняття, обід, тиха година, підвечірок, вільний час. Для дітей з низьким рівнем соціалізації всі прийоми їжі проходять у кабінеті. Дотримання охоронно-педагогічного режиму позитивно впливає на нервову систему дітей з аутизмом, а також дисциплінує їх.

У 1 «D» відповідно навчаються діти з найтяжчими порушеннями інтелектуального розвитку та агресією. З ними проводяться лише сенсорні заняття для розвитку творчої уяви та посидючості. Діти вчать простих кулінарних операцій (розминання, перемішування, нарізування), працюють з пластичними масами й фарбами, спостерігають за різноманітними дослідженнями.

З четвертого класу діти продовжують активно працювати з планом дня, у їхній розпорядок додаються прогулянки на свіжому повітрі. Якщо в першому класі майже всю роботу проводять за принципом «рука в руці», то старшокласникам надається більша самостійність при виконанні завдань. Для учнів віком від тринадцяти років стає обов'язковим відвідування їдальні. Таким чином, їхня соціалізація відбувається поступово та не спричиняє стрес.

У класі навчається не більше чотирьох дітей, причому учитель працює виключно з асистентом. Якщо учні агресивні, то між кожним з них повинно сидіти по одному дорослому. У школі не існує поняття «заміна»: якщо вчитель тимчасово відсутній з поважної причини, інші приймають його учнів у свій клас. Так, у 1 «А» може потрапити дитина з 1 «С» і навпаки. Саме для таких випадків на кожного учня заводять паспорт, де вказують ім'я дитини, характерні риси її поведінки, мотивацію та особливості харчування.

Оцінювання учнів є словесним, причому для похвали всі педагоги послуговуються набором стандартних фраз: «Вау!», «Супер!», «Браво!», «Прекрасно!», «Дай п'ять». За відмінну роботу учні можуть отримати наліпку-зірочку, яка в кінці дня вивішується на дошку індивідуальних досягнень. Для покарання застосовується «стілець кари» – місце для сидіння, ізольоване від інших учнів. Домашня робота задається лише на вихідні дні.

Що стосується позакласної діяльності, з метою адаптації дітей до суспільства здійснюються екскурсії в парк, магазин, місцевий храм та будинок культури. Для високофункціональних учнів передбачені поїздки до сусідніх міст.

Польську спеціальну школу відрізняє велика кількість якісного обладнання. Для сенсорного розвантаження діти можуть скористатися фітболами та м'якими пуфами, одягти шумоізолюючі навушники або жилети з обтяжувачами. У кожному класі багато ігрового матеріалу: конструкторів, пазлів, сортерів. Ще одне нове придбання – інтерактивний килим для рухових навчальних ігор, що поліпшує зорове сприймання, дрібну моторику та координацію рухів.

Щотижня в школі організуються свята і майстер-класи: наприклад, на День шоколаду учні знайомилися з цікавими фактами про шоколад і оздоблювали шоколадні яйця, у Всесвітній день людей з синдромом Дауна проводилися розвивальні ігри зі шкарпетками, на Великдень дітям було запропоновано створити баранчиків з попкорну та писанку з кольорових макаронів.

Обов'язковою є робота з батьками. Учитель підтримує телефонний зв'язок з кожною сім'єю, в кінці тижня надає фотозвіт про діяльність дитини. Оскільки школа є приватною, тут заборонений будь-який тиск на батьків: вони можуть відмовитися від додаткових корекційно-розвивальних послуг та самостійно визначати тривалість знаходження дитини в школі. Оскільки сім'ї проживають в одному гуртожитку, батьківська спільнота за будь-яких обставин лишається міцною та дружною.

Кожен учень має свої освітні перспективи. Одного з першокласників, наприклад, уже готують до переходу в інклюзивну школу, але такого успіху зможуть досягти не всі. Держава фінансово підтримує дітей на всіх етапах життя, тож їхнє працевлаштування після повноліття не є обов'язковим.

Процес освітньої інклюзії має низку позитивних рис і свідчить про серйозні соціальні зрушення в суспільстві [с.6, 2].

Польські закони досить суворі, тож у школі не дозволяється залишати дітей у класі без нагляду дорослого, публікувати фото з дітьми в соціальних мережах (виняток складає лише офіційна сторінка фундації у Facebook), тісно притуляти дітей до себе, обіймати їх.

Отже, говорячи про навчання дітей з інтелектуальними порушеннями в спеціальній школі, досвід Польщі є безцінним. Польська система освіти налічує багато відмінностей від української, але їх об'єднує різнобічність і дитиноцентризм.

Список використаної літератури:

1. Навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах інклюзивної освіти: хрестоматія / за ред. В.І.Бондаря, Ю.Д.Бойчука, В.В.Золотоверх. В 2-х томах. Том 1. – Харків: ФОП Бровін О.В., 2023. – 284 с.
2. Основи спеціальної та інклюзивної педагогіки: навч. посібн. / за заг. ред. Проф Ю.Д.Бойчука. – Харків : Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди, 2018. – 338 с.

*Шевцова Анастасія Анатоліївна
студентка І курсу, магістр
спеціальність «016 Спеціальна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Кравець Ніна Павлівна*

«Особливості індивідуальної роботи з дітьми раннього віку з інтелектуальними порушеннями»

Індивідуальна робота з дітьми раннього віку з інтелектуальними порушеннями зараз набуває все більшої популярності як один з методів роботи з дітьми, які мають інтелектуальні порушення. Індивідуальна робота – це той вид роботи, який включає в себе знання особливостей розвитку дитини, рівень сформованості її когнітивних функцій, фізичних можливостей і потреб та спрямований на подолання її індивідуальних труднощів.

Важливим етапом і акцентом у даному дослідженні є саме ранній вік дітей, адже, чим раніше почати коригувати фізичні, когнітивні, поведінкові, емоційні труднощі, тим простіше буде у майбутньому цієї дитини. Ранній вік – це час коли формуються мовлення, мислення, спілкування, навички комунікації. Тому важливо не пропустити цей період який стає фундаментальним у подальшому розвитку дитини.

Актуальність нашої роботи обумовлена необхідністю початком корекційної роботи з дітьми раннього дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями, комплексним підходом та має на меті підвищення якості життя дитини й адаптацію її до соціального середовища.

Аналіз досліджень Серова О. В. свідчить, що важливим аспектом для індивідуальної роботи з дітьми є створення сприятливого емоційного середовища, в якому створюється атмосфера довіри, підтримки та розуміння для того аби дитина

відчувала себе у безпеці. Використання позитивного підкріплення, тобто заохочення, мотивування та похвала за успіх, навіть не значний, для дитини виступає важливим стимулом у подальшій роботі [4, с.35].

Головченко О.М. у своїй праці стверджує, що індивідуальний підхід має враховувати ретельне обстеження тобто, проведення комплексного психолого-педагогічного вивчення для визначення рівня розвитку дитини, її сильних та слабких сторін. Отже, логопед зможе створити індивідуальну, унікальну програму розвитку для дитини з інтелектуальними порушеннями, яка відповідатиме темпам розвитку та матиме на меті потенціал самої дитини [2, с.25].

Пироженко О.В. у проведеному дослідженні стверджує, що важливим етапом є робота з батьками, яким необхідно подати всю інформацію про особливості розвитку їхньої дитини, методи та прийоми роботи з нею, а також рекомендації щодо створення сприятливого домашнього середовища. Для цього радить залучати батьків у освітній процес з метою активної участі їх у навчанні та вихованні своєї дитини. Крім того, наголошується, про надання психолого-педагогічної підтримки батькам у подоланні труднощів, пов'язаних з вихованням дитини.[3, с.115].

Одним із методів який варто використовувати в індивідуальній роботі з дітьми раннього віку, є арт-терапія. Арт-терапія розвиває творчі уміння, комунікативні навички та емоційну сферу у дітей. Даний метод допоможе дітям виражати та розуміти свої емоції, покращить концентрацію уваги, пам'яті, мислення, мовлення та навички вирішення проблем. Також допоможе дитині відчути себе більш впевненою та компетентною, сприятиме налагодженню стосунків як з однолітками так і з дорослими, спілкуванню з ними [1, с. 215].

Отже, індивідуальна робота з дітьми раннього віку з інтелектуальними порушеннями є досить важливим методом для розвитку мислення, комунікації, мовлення, зміцнення емоційно-вольової сфери кожної дитини. Вона дозволяє краще враховувати індивідуальні особливості дитини та її потреби, оскільки індивідуальна робота має багато переваг, які роблять її цінним інструментом для допомоги дітям з інтелектуальними порушеннями щоб досягти свого повного потенціалу розвитку. До цих переваг належать персоналізований підхід, гнучкість, концентрація на потребах дитини, підвищення мотивації, кращі результати, покращення спілкування з дитиною та підтримка сім'ї.

Тому індивідуальні заняття повинні бути одним із ключових компонентів комплексної системи корекційної допомоги дітям раннього віку з інтелектуальними порушеннями. Вони мають поєднуватися з іншими методами, такими як групова робота, арт-терапія, фізична терапія, логопедія тощо. Для успішного впровадження методу індивідуальної роботи важливо залучати кваліфікованих фахівців, які мають досвід роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями. Ці фахівці повинні мати глибокі знання про особливості розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями та вміти розробляти індивідуальні програми корекційної роботи з кожною дитиною, а також враховувати забезпечення необхідних ресурсів, таких як приміщення, обладнання та методичні матеріали. Крім того важливо забезпечити співпрацю між педагогами, спеціальними психологами, батьками та іншими фахівцями, які залучені до роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями в закладах дошкільної освіти.

Отже, впровадження методу індивідуальної роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями може суттєво покращити якість їхнього життя та допомогти. Це є важливим кроком на шляху до створення більш інклюзивного та справедливого суспільства, де всі діти мають рівні можливості для розвитку та самореалізації.

Список використаної літератури:

1. Гаврилюк О. В. Індивідуальна робота з дітьми раннього віку з інтелектуальними порушеннями: теорія та практика. К.: ІЗМН, 2018.

2. Головченко О. М. Корекційна педагогіка: теорія і практика. К.: ІСДО, 2019.
3. Пироженко О.В. Особливості розвитку та навчання дітей з інтелектуальними порушеннями: навчально-методичний посібник. К.: Видавництво Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, 2013. 216 с.
4. Сєрова О. В. Індивідуальна робота з дітьми з вадами інтелекту: методичний посібник. К.: ІЗМН, 2015. 30- 40 с.

*Шевченко Дар'я Олександрівна
студентка III курсу
спеціальності «016.05 Спеціальна освіта. Тифлопедагогіка»*

*Науковий курівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Купріянова Тетяна Олександрівна*

«Навчання дітей з порушеннями зору в інклюзивному класі»

Інклюзивне навчання - це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей [1, с. 3].

Мета нашого дослідження – дослідження та аналіз організації навчального процесу в інклюзивному класі для дітей з порушеннями зору з метою розробки рекомендацій щодо покращення навчального процесу.

Об'єкт дослідження – організація навчального процесу в інклюзивному класі.

Предмет дослідження – інклюзивне навчання дітей з порушеннями зору

Перевагами інклюзивної освіти є: поліпшення усіх сфер розвитку дітей з порушеннями зору, завдяки цілеспрямованому спілкуванню з однолітками; однокласники відіграють роль моделей; оволодіння новими вміннями та навичками відбувається функціонально; навчання проводиться з орієнтацією на сильні якості, здібності та інтереси дітей; у дітей є можливості для налагодження дружніх стосунків з нормотиповими однолітками й участі у громадському житті.

Учасниками інклюзивного навчання є не лише діти з особливими потребами, але і команда супроводу. До неї входять дві категорії працівників – постійні учасники та залучені фахівці [2, с. 358].

Інклюзивне навчання сприяє соціальній інтеграції дітей з порушеннями зору. Участь у житті звичайного класу дозволяє їм взаємодіяти зі своїми однолітками, розвивати соціальні навички, навчатися спільно працювати в групі та відчувати себе частиною загального колективу. Інклюзивне навчання сприяє розвитку самооцінки та самоповаги дітей з порушеннями зору. Знання, що вони можуть успішно вчитися і взаємодіяти з іншими учнями, підвищує їхню віру у власні здібності та допомагає відчувати себе цінними учасниками навчального процесу.

Організація навчального процесу в інклюзивному класі для дітей з порушеннями зору вимагає застосування нових методів. Головними на нашу думку виступають: адаптація та модифікація.

Адаптація – це стратегії, що допомагають дитині з ООП засвоювати ті самі обсяги знань, що і її однокласники в інклюзивному класі. Тоді як модифікація – це зміна (зазвичай, спрощення) змісту предмету, програми викладання та, у результаті, рівня знань та навичок, які має опанувати дитина впродовж навчання.

Якщо у випадку адаптації зміст навчання відповідає рівню знань та навичок, що отримує весь клас, то модифікація – це змога дитині з ООП брати участь у навчальній діяльності, хоча рівень засвоєваних знань може не відповідати віковим особливостям учнів класу, у якому вона навчається [4].

Адаптація спрямована на:

- ✓ пошук і розроблення способів подання інформації та вивчення предмету дитиною з ООП з урахуванням особливостей її сприйняття;
- ✓ використання додаткових засобів і матеріалів (карток, інструкцій, правил тощо);
- ✓ розроблення та формування способів перевірки засвоєння знань та навичок.

Основні принципи модифікації: спрощення (зменшення складності цілей і / або змісту); виключення (скорочення кількості дисциплін, що вивчаються, або зменшення вимог до кінцевих цілей вивчення предмету та виключення певного змісту); поєднання або ущільнення (інтеграція деяких предметів в один курс або інтеграція кінцевих цілей, змісту) [3, с. 296].

Адаптація та модифікація програм навчання дозволяє забезпечити доступність освітніх можливостей для дітей з порушеннями зору. Це може включати використання спеціальних технологій, аудіовізуальних засобів та індивідуальних підходів до навчання.

Створення сприятливого середовища для навчання і розвитку дітей з порушеннями зору в інклюзивному класі є важливою складовою емоційного благополуччя дитини та можливості ефективно сприймати матеріал.

Адаптація навчального процесу для дітей з порушеннями зору передбачає врахування їхніх потреб та можливостей. Це може включати в себе використання спеціальних методик та матеріалів, які допомагають у засвоєнні навчального матеріалу, таких як аудіокниги, комп'ютерні програми для сліпих або слабозорих дітей, тактильні матеріали тощо.

Отже, інклюзивне навчання дітей з порушеннями зору є важливим кроком у забезпеченні рівних можливостей для всіх учнів. Цей підхід дозволяє кожній дитині розвиватися та досягати свого потенціалу, незалежно від її індивідуальних обмежень. Завдяки інклюзивному навчанню, діти з порушеннями зору можуть відчувати себе повноцінними членами суспільства та досягати успіхів у навчанні та житті.

Список використаної літератури:

1. Організація освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами на уроках математики в 5 класі. Методичні рекомендації. Освітній проект «На Урок» для вчителів. URL: <https://naurok.com.ua/organizaciya-osvitnogo-procesu-dlya-ditey-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-na-urokah-matematiki-v-5-klasi-metodichni-rekomendaci-309329.html>
2. THE WORLD OF SCIENCE AND INNOVATION; London, United Kingdom 2021. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/35892/1/THE-WORLD-OF-SCIENCE-AND-INNOVATION-1-3.07.2021.pdf>
3. Розвиток науково-методичної компетентності педагогічних працівників у контексті реформування системи професійної (професійно-технічної) освіти: збірник робочих навчальних програм спецкурсів / наук. ред., упорядкування А.Б. Єрмоленко, В.С. Кулішов, І.В. Кучерак. Біла Церква: БІНПО, 2021. 300 с. <https://binpo.com.ua/wp-content/uploads/2022/03/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%87%D0%B8%D1%85-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC-%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%86%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81%D1%96%D0%B2.pdf>

4. Навчання дітей з ООП: адаптація та модифікація навчальних програм. Нова українська школа. Веб-ресурс НУШ. URL: <https://nus.org.ua/articles/navchannya-ditej-z-ooop-adaptatsiya-ta-modyfikatsiya-navchalnyh-program/>

*Юрасова Кристина Сергіївна
студентка IV курсу
спеціальності «016 Спеціальна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Кравець Ніна Павлівна*

«Корекційна спрямованість уроку у спеціальних закладах»

Спеціальні заклади освіти є важливим елементом системи підтримки дітей з особливими освітніми потребами, забезпечуючи їм індивідуальний підхід, розширення соціального світогляду, підготовку до соціальної адаптації та інтеграції у суспільство, що забезпечує їхній успішний розвиток, корекцію та самореалізацію.

Корекційна педагогіка є галуззю педагогіки, спрямованою на індивідуальну допомогу дітям з особливими освітніми потребами у їхньому навчанні та розвитку. Основними принципами корекційної роботи є індивідуалізація, комплексність, системність, позитивний підхід, інтеграція та екологічний підхід.

Роль вчителя у проведенні корекційної роботи на уроці полягає в забезпеченні індивідуального підходу до учнів та використанні комплексних методик. Вони спрямовані на розвиток окремих навичок та вмінь дитини з особливими освітніми потребами. Як стверджує Кравець Н.П., успішне здійснення індивідуального підходу залежить від знання причин появи певних якостей особистості учня: здоров'я, особливостей психічного розвитку, умов виховання. Важливою умовою, без якої неможливе дотримання корекційної спрямованості індивідуального підходу, є опора на позитивні якості, особистості кожного учня, яка поєднуються з чуйністю до нього та розуміння вимоги. Компетентність учителя включає знання принципів корекційної педагогіки, володіння вміннями застосовувати різноманітні методи та технології, а також співпрацю з батьками та іншими фахівцями для оптимального навчання і розвитку кожної дитини окремо.

Дослідження корекційної спрямованості уроку в спеціальних закладах для дітей з інтелектуальними порушеннями вказує на важливість індивідуального підходу до навчання учнів, що сприяє покращенню їхніх навчальних досягнень та розвитку.

Комплексність корекційної роботи в спеціальній школі для дітей з інтелектуальними порушеннями забезпечується наскрізними прийомами корекції, спільністю підходів до навчання і виховання незалежно від предмета та індивідуальним підходом до кожного учня з урахуванням його особливостей пізнавальної діяльності та здатностей.

Під час основної частини уроку вчителю необхідно звертати увагу на психофізичний розвиток учнів, обираючи методи та прийоми з метою ознайомлення дітей з новим початковим матеріалом. Необхідно враховувати особливості пізнавальної діяльності учнів з інтелектуальними порушеннями і забезпечувати поетапне та індивідуальне засвоєння матеріалу з урахуванням їхніх потреб і можливостей. Це допоможе піднятися на наступний рівень розвитку та забезпечити успішне навчання кожного учня.

У розробці індивідуальної системи допомоги, важливо враховувати специфічні потреби кожного учня. Бажано використовувати різноманітні методи та прийоми, зокрема такі як спрощення структури і обсягу знань, уповільнення темпу навчання, повторення

навчального матеріалу, максимальне використання предметної діяльності, взаємокомпенсація функцій різних аналізаторів у поєднанні з аналітико-синтетичною діяльністю учнів, розбиття складних завдань на елементарні частини та застосування різних видів інструкцій.

Отже, важливо пам'ятати про постійне здійснення корекційної роботи з учнями з інтелектуальними порушеннями залежно від їх пізнавальних можливостей з метою усунення труднощів у засвоєнні навчального матеріалу на уроках в спеціальній школі.

Список використаної літератури:

1. Данилюк І. В. Реорганізація роботи з корекції для досягнення кращих результатів роботи на уроках з дітьми з особливими потребами. Записки, що містять результати наукових досліджень, проведених на кафедрі педагогіки, 38, 2017. 7-12.
2. Кравець Н. П. Індивідуальний підхід як основа корекційної роботи з розумово відсталими дітьми на уроках читання. Нова педагогічна думка, 3, 2006. 55-59.
3. Кравець Н.П. Учитель - організатор і керівник розвиткового корекційного навчання учнів допоміжної школи //Дефектологія, 2001. - №3. - С.18-22.
4. Матвеева М.П., Миронова С.П. Корекційна робота у системі освіти дітей з вадами розумового розвитку: Навчально-методичний посібник. - Кам'янець - Подільський, 2005. - 164 с

*Яблонська Марія Олександрівна
студентка II курсу
спеціальності 016.04 Спеціальна освіта (Сурдопедагогіка)*

*Науковий керівник:
старший викладач
Волос Анастасія Станіславівна*

«Психолого-педагогічний вплив батьків у реабілітації дітей з порушеннями слуху»

Народження дитини з порушеннями слуху неабияк впливає на самих батьків. Через невідповідність до того, що їх дитина матиме певні фізіологічні порушення, батьки можуть переживати великий стрес, смуток та розгубленість у подальших діях у реабілітації дитини задля забезпечення високого інтелектуального, фізіологічного, соціального розвитку тощо.

Після народження дитини неабияк важливо провести усі необхідні дослідження, аби впевнитись у нормальній функціональності організму. Один з таких є перший скринінг слуху дитини.

Дослідження слухового аналізатора впроваджується згідно «Стандарту здійснення програми раннього виявлення та корекції порушень слуху у дитини», розроблений «Об'єднаною комісією зі слуху дітей» (США) у 2007 р. під назвою «Принцип 1-3-6». [6, с. 82]

За цим принципом, до першого місяця життя дитини проводиться відповідний скринінг слуху, що виявляє порушення слуху або його відсутність.

До третього місяця життя, якщо у дитини є ознаки порушення слуху. Відбувається аудіологічне дослідження, яке підтверджує наявність порушення слуху, його характер та ступінь.

До шостого місяця народження слухопротезування та ряд реабілітаційних заходів зі кваліфікованими фахівцями у цій галузі (сурдопедагоги, психологи тощо).

Після другого етапу «принципу 1-3-6», дитину вносять в Єдиного реєстру дітей, що потребують слухопротезування [6, с. 87]. Держава забезпечує фінансування

слухопротезування дітей, а батьки можуть вибирати установу та засоби слухопротезування.

Дитину забезпечують «дитячим» слуховим апаратом, що підлаштовують до особливостей дитячої психіки та організму. Цей метод слухопротезування підходить для дітей, що мають порушення слуху першого та другого ступенів.

Якщо у дитини діагностовано важкий та глибокий ступені порушення слухового аналізатора, слід провести кохлеарну імплантацію (далі КІ). Для дітей КІ забезпечує підґрунтя для мовленнєвого розвитку і соціальної інтеграції [1, с. 89].

Проте слухопротезування для дитини недостатньо. Батькам необхідно підключитись до роботи з фахівцями: привчати сприймати дитині нові звучання, створюючи такі звукові ситуації, в яких дитині буде цікаво сприймати звуки.

Перш за все, дитину мають привчити до постійного носіння слухових апаратів, розвивати слух у повсякденному житті та під час занять зі сурдопедагогом. Заняття, що проводяться в домашніх умовах, подаються у вигляді гри, застосовуючи мовленнєві та немовленнєві матеріали.

Для батьків підтвердження факту того, що їх дитина «не така як всі» та має певні психофізичні порушення, є стресовим, адже їхні очікування, що були до появи дитини, не відповідають реальності, тому ставлення до батьківства змінюються.

В. Соммерс виділив п'ять категорій ставлення батьків до дитини, що має певні психофізичні порушення [1, с. 926]: прийняття дитини та її особливості; заперечення особливостей дитини; реакція у вигляді надмірної опіки та захисту; приховане зречення і відкидання дитини; відкрите зречення і відкидання дитини.

Рефлексія батьків дитини, що має порушення слухового аналізатора є складовою прийняти той факт, що їх дитина має певні фізіологічні обмеження. Частіше за все, батьки рефлексують з приводу таких тем ставлення персоналу до народження дитини з особливостями; майбутнє їх дітей через можливе не працевлаштування на роботу після випуску, відсутність досвіду.

Спілкування між чуючими батьками з нечуючими дітьми є важким процесом порозуміння та гармонійного спілкування. Батькам варто спілкуватись з дитиною за допомогою мімико-жестового мовлення та словесного мовлення, аби розвивати мовленнєву діяльність та ефективного розвитку соціальної сфери життя.

Виховання дитини з порушеннями слуху є складовою успішної соціалізації та становлення її як особистості. Протягом дорослішання вона переходить на певні етапи спілкування: ситуативно-особистісне спілкування, ситуативно-ділове спілкування, позаситуативно-пізнавальне спілкування, позаситуативно-особистісне спілкування.

Батьки повинні стати для дитини об'єктом наслідування для здобуття кращих людських якостей. Вони прививають здорову самооцінку дитині змалечку, вчать спілкуватись з однолітками, проявляти до них повагу та вирішувати конфлікти. Саме батьки відіграють важливу роль у становленні особистості дитини з порушеннями слуху та допомагають їй в реабілітації та покращення психофізичних навичок.

Список використаних джерел:

1. Варіна Г. Б. Психологічні засади роботи з батьками, які виховують дитину з інвалідизуючим захворюванням. *Topical issues of the development of modern science: international scientific and practical conference*. 2019. С. 924–934.
2. Горлачов О. С., Акусок А. С. Важливість мімико-жестового мовлення для розвитку контакту між чуючими батьками та нечуючою дитиною. *Освіта і наука – 2023. зб. наукових праць*. 2023. С. 717–718.
3. Дитина з порушенням слуху: навігація для батьків / В. В. Жук та ін. Київ : Ін-т спец. педагогіки і психології ім. Миколи Ярмаченка НАПН України, 2018. 47 с.

4. Жук В. В. Батьківсько-фахова взаємодія в освіті дітей з порушеннями слуху. *ТЕЗИ доповідей учасників Всеукраїнського онлайн марафону до Дня науки* : Всеукр. наук. конф., м. Київ, 16–24 трав. 2022 р. Київ, 2022. С. 45–46.
5. Кобель І. Г. Рефлексії батьків, які виховують дітей з порушенням слуху. *Наука та освіта в умовах викликів сьогодення* : матеріали Міжнар. наук. конф., м. Чернігів, 16 груд. 2023 р. Чернігів, 2023. С. 113.
6. Литовченко С. В. Діти з порушеннями слуху раннього та дошкільного віку: навчання і супровід : монографія. Київ : Ін-т спец. педагогіки ім. М. Д. Ярмаченка НАПН України, 2020. 276 с.
7. Мельничук О. В. Соціальне виховання дітей із вадами слуху в умовах спеціалізованих дошкільних закладів. *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2008. С. 177–180.

Ярмолюк Іванна Володимирівна
студентка I курсу, магістр
спеціальність «016 Спеціальна освіта»
Реабілітаційна педагогіка

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Геращенко Світлана Іванівна

«Організація корекційно-логопедичного супроводу дошкільників з інтелектуальними порушеннями в умовах спеціального освітнього середовища»

Мовлення посідає центральне місце в процесі психічного розвитку дитини. Воно має поліфункціональний характер і виконує комунікативну, сигніфікативну та індикативну функції. Своєчасне опанування мовленням є запорукою повноцінного розумового та пізнавального розвитку дитини та її успішного спілкування з навколишнім світом.

На сучасному етапі розвитку інтеграційних процесів у освіті проблеми розвитку мовленнєвої діяльності, набуття навичок мовленнєвого спілкування, адаптації дітей з інтелектуальними порушеннями в закладах дошкільної освіти набувають пріоритетного значення.

Тому сучасний етап розвитку логопедії характеризується новими підходами до диференціації осіб з інтелектуальними порушеннями, а також створенням нових освітніх і корекційно-розвивальних методик організації оптимального навчально-виховного процесу та соціалізації зазначеної категорії дітей.

Зміни у системі спеціальної освіти, процеси деінституалізації та демократизації освіти дітей з інтелектуальними порушеннями зумовлюють постійний пошук шляхів підвищення ефективності допомоги дітям з інтелектуальними порушеннями на засадах індивідуальної спрямованості, патофізіологічності та комплексності на тлі постійного зростання чисельності дітей, що потребують психолого-педагогічного та реабілітаційного супроводу, і тому поява рецензованого колективного доробку на часі.

Вивчення і корекція порушень усного та писемного мовлення здійснюються із використанням системного комплексного підходу як до мовленнєвого порушення, так і до психофізичного розвитку загалом. Пріоритетними для комплексного впливу є загальноприйняті, традиційні психолого-педагогічні та медико-реабілітаційні методи й засоби, з обов'язковим використанням додаткових, нетрадиційних та інноваційних методик.

Система психолого-педагогічного та корекційно-логопедичного супроводу для дітей з інтелектуальними порушеннями переживає певні зміни, але лише третина таких дітей отримує необхідну підтримку разом з їх сім'ями. Проблема організації та змісту корекційно-логопедичного супроводу для цієї групи дітей стає актуальною не лише в спеціальній, а й в загальній педагогіці, а також у психології, медицині та інших відповідних наукових галузях.

Дослідження особливостей мовленнєвого розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями вказує на виклики до сучасної дошкільної освіти.

Для подолання мовленнєвих труднощів застосовуються поєднання традиційних корекційних методів з психолого-педагогічними та логопедичними підходами, які підтвержені науковими даними. Позитивний вплив цих заходів підтверджується результатами діагностики усного мовлення дітей з інтелектуальними порушеннями [1, с. 1].

Активна участь батьків сприяє успішній корекції та розвитку мовлення дітей з інтелектуальними порушеннями середовищі, підвищує їх вмотивованість до мовленнєвої діяльності, впливає на особистісний розвиток та соціальну адаптацію дошкільників з інтелектуальними порушеннями. Такі результати підкреслюють важливість психолого-педагогічної підтримки та співпраці з сім'єю для ефективного навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому середовищі.

Список використаної літератури:

1. Байєр О.М., Матвєєва О.І. Соціально-педагогічний патронат як вид роботи соціального педагога в контексті забезпечення дошкільної освіти дітям. Запоріжжя: Акцент Інвест-трейд, 2017. С.99-116.

2. Рібцун Ю. В. Сучасні тенденції спеціальної дошкільної освіти та їх реалізація у створенні корекційно-розвивальних програм. Науковий вісник Чернівецького університету. Вип. 566. Педагогіка та психологія. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. С. 153–161.

3. Г.М. Лисенко. Логопедична робота у дитячому садку / Упорядник Лисенко Г.М. – К.: Шк. Світ, 2011.- 120 с.: іл. – (Бібліотека «Шкільний світ»).

4. Березіна О.М., Цимбалюк О.Л. Організована навчально-пізнавальна діяльність дітей середнього дошкільного віку: розробка занять / упорядник О.М. Березіна, О.Л. Цимбалюк.- Тернопіль: Мандрівець , 2018. – 304 с.

***Історичний
факультет***

*Басенко Олена Едуардівна
аспірант IV курсу
спеціальності «032 Історія та археологія»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Двірня Катерина Петрівна*

Вплив французької філософсько-педагогічної думки на освітні курси Києво-Могилянської академії XVIII ст.

Професійна філософія України почала зароджуватись саме в стінах Києво-Могилянської академії. В основу виховання ставили акцент на інтелектуальні здібності та самосвідомість. Звісно, що академія була теологічним закладом, але вплив західноєвропейської філософії, зокрема французької, заклав початок для раціонального осмислення та пошуку істини. Тому студенти вивчали і богослов'я, і сім вільних наук [5, с. 336]. Професори Києво-Могилянської академії мали бути виховані в схоластичних традиціях для того, щоб показувати приклад учням, який вони б наслідували [3, с. 97].

На цей час філософсько-педагогічні твори французьких просвітників мали вагомий вплив на формування філософських поглядів в інших країнах, зокрема в Україні [3, с. 48]. Усвідомлюючи необхідність розвитку, професори Києво-Могилянської академії почали вивчати праці західноєвропейських філософів та науковців [5, с. 335]. Викладачі цього освітнього закладу навчали студентів просвітницьких ідей за допомогою французької «Енциклопедії», яка складалась з тридцяти п'яти томів, які підготували передові на той час філософи, вчені та письменники [5, с. 148]. Лекційний курс з філософії передбачав ознайомлення з працями західної патристики, схоластики, з ідеями Відродження, Реформації, Ранняго Просвітництва та ін. Аспекти філософсько-педагогічного виховання особистості знайшли відображення в працях французьких філософів таких як Вольтер, Монтеск'є, Руссо та ін. [7, с. 207]. Французькі мислителі XVIII ст. за основу свого вчення закладали силу розуму та науки. Їхні погляди щодо педагогіки є досить схожими, але звісно мають і розбіжності [5, с. 26].

Вивчення в Києво-Могилянській академії просвітницьких західноєвропейських ідей в першу чергу починалось шляхом ознайомлення з філософськими творами Ш. Монтеск'є, Ф. Вольтера, Е. Кондільяка, Ж. Руссо, К. Гельвеція, Д. Дідро та ін., які у складні часи заборон в Російській імперії перекладались на українську та російську мови [3, с. 96]. Важливий внесок в історію виховання зробив філософ Ш. Монтеск'є. В своїй роботі «Дух законів» Монтеск'є виділяє перший і головний закон, який полягає в тому, що найпотужнішою силою є людський розум, а в межах цього закону існують закони виховання [3, с. 18]. Французький філософ, письменник та історик Ф. Вольтер висвітлював у своїх працях основи педагогічного виховання та прагнув втілити його в академіях Франції. Вольтер наголошував, що в дитинстві виховання повинно бути природним, а вчення наук вже в більш дорослому віці. Саме у юнацькому віці починається свідоме розуміння предметів і саме тоді книги активно сприяють розвитку дитини. Він відзначає важливість володіння розумом, адже саме в цей період у Франції стає модним мислити [3, с. 18].

Питаннями виховання людини також цікавився французький філософ Е. Кондільяк. Він надавав перевагу духовному та чуттєвому вихованню, спираючись на психологію людини [3, с. 22]. В основу свого бачення виховання молодшої людини, французький філософ Ж.-Ж. Руссо, покладає, в першу чергу, повагу до вихователя, який повинен пробудити в учня інтерес до навчання. Основні ідеї, щодо виховання він описав в своїй праці «Еміль, або про виховання» написану у 1762 році. Його філософські принципи базувались на вивченні концепцій Д. Дідро, Д. Аламбера, П. Гольбаха, К.

Гельвеція. Підхід до кожного учня повинен бути індивідуальним, залежно від віку та отриманої освіти. Ж.-Ж. Руссо засуджував релігійний фанатизм і вважав, що кожна людина народжується гармонійною особистістю, а неправильне виховання все це руйнує [3, с. 25].

Прибічником наукових знань щодо виховання також був французький філософ К. Гельвецій. В своїх працях він переконує, що всі люди однакові. Різниця лише в обставинах, в яких ми народились та у вихованні. Гельвецій був одним з перших, хто досліджував виховання як спосіб залучення людини до суспільного життя через професійну діяльність. Саме тому він вважав, що суспільне виховання в навчальних закладах краще, ніж домашнє. Тим паче, в школах та академіях виховання поєднувало в собі не тільки вивчення наук та дотримання дисципліни, а містило в собі також культурний і спортивний розвиток [3, с. 21]. Видатний французький матеріаліст Д. Дідро вважав, що все має схильність до розвитку. Основною потребою людини, звісно, є розвиток, тому спільні інтереси людей, зокрема навчання, покращують кінцевий результат для суспільства в цілому [6, с. 76].

Серед викладачів Києво-Могилянської академії французькою філософією захоплювались Ф. Прокопович та Г. Кониський. У своїх філософських курсах вони використовували вчення французьких мислителів, бачили переваги освіченості та розуму для кожної людини як критерій поведінки та індивідуальності [4, с. 61]. Бібліотека Києво-Могилянської академії поповнювалась філософською літературою, що написана французькою мовою, а викладачі готували свої лекційні матеріали, беручи їх за основу. Вихованці могли користуватись цими виданнями при підготовці до іспитів. Французька література звісно суттєво підвищувала рівень їхніх знань [1, с. 66]. Відзначимо, що у XVIII ст. студенти Києво-Могилянської академії починають активно вивчати французьку мову. Завдяки їй вивченню стало можливим читати книги в оригіналі, що дозволяло краще розуміти французьку філософію. Це був значний крок для взаємодії з західноєвропейськими науковцями [2, с. 121].

Вплив французької філософсько-педагогічної думки на освітні курси в Києво-Могилянській академії був досить вагомим. Викладачі користувались їх досвідом та спирались на думку французьких вчених при викладанні своїх дисциплін. Вони намагались виховувати майбутнє покоління науковців та духівництва з раціональної позиції, спираючись на чуттєвий досвід. Індивідуальний підхід до учнів сприяв покращенню виховання, заохочення до науки та мистецтва. Вивчення французької філософії допомагало краще пізнати західноєвропейську культуру та налагоджувати міжнародні зв'язки, що звісно, в свою чергу, сприяло освіченості як професорів, так і вихованців, а також загалом культурно – освітньому та духовному розвитку України.

Список використаних джерел

1. Дзюба О.М. Вихованці Києво-Могилянської академії: українські мемуаристи Я. Маркович та М. Ханенко (перша половина XVIII ст.). *Український історичний журнал*. 2016. № 3. С. 64-87.
2. Горський В. С. Філософія в українській культурі: (методологія та історія). Філософські нариси. Київ, Центр практичної філософії, 2001. 236 с.
3. Муранова Н. П., Волярська О. С., Літвінчук Л. Й. Ідеї філософії Просвітництва в українському освітньому контексті: монографія. Київ. : ТОВ «НВФ «Славутич Дельфін», 2020. 154 с.
4. Розвиток філософської думки в Україні : навч. посібник / за ред. проф. Ю. М. Вільчинського. 3-тє вид., перероб. і доп. К. : КНЕУ, 2014. 327 с.
5. Філософія: мислителі, ідеї, концепції: Підручник / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн. Київ: Книга, 2005. 528 с.
6. Радіонова Л.О. Філософія: Навчальний посібник (для студентів 2 курсу ФПО і заочного навчання). Харків: ХНАМГ, 2006. 142 с.

7. Філософія освіти: Навчальний посібник / За заг. ред. В. Андрущенко, І. Передборської. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 329 с.

*Булботка Тетяна Леонідівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»*

*Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Доценко Віктор Олександрович*

Політика компартійних органів влади щодо інтелігенції в 1917-1922 рр.

Інтелігенція. Еліта будь-якого суспільства. Майже всі зміни у владі, суспільно-культурному житті відбувається завдяки їй. Визначень поняття «інтелігенція» існує безліч. Наприклад, письменник П. Д. Боборикін у своїх романах за 1866 рік подає таке визначення: «інтелігенція є етично-антиміщанська, соціально-позакласова, спадкоємна група, що характеризується творчістю нових форм, ідеалів та активним проведенням їх у життя у напрямку до фізичного та розумового, суспільного та особистого звільнення особистості» [1, с. 80]. Так як тема стосується російської інтелігенції, варто згадати слова Володимира Леніна, як власне він характеризував цей стан суспільства. На його думку, «інтелігенція – це освічені люди, представники розумової праці на відмінну від представників праці ручної» [3, с. 309]. Тобто, можемо зрозуміти, що це освічені люди, які очолюють рух за свободу слова, думки, особистості та суспільства, виражають невдоволення стосовно ситуації в країні або пропонують свої ідеї, які можуть цю ситуацію покращити.

Прихід до влади більшовиків значно змінив становище привілейованого класу. Оскільки, нова влада вбачала в них серйозну загрозу. Як я вже наголошувала, це була могутня сила, яка могла згуртувати навколо себе противників більшовицького режиму, та, можливо, в майбутньому не допустити реалізації ідей нової влади. Так як більшовики на початку свого правління намагалися утвердитися при владі, така загроза існувала. Тому, перше, що вони намагалися зробити, це знищити морально та фізично інтелігентів, аби не допустити поширення їх ідей. По-суті, інтелігенція, як «рушій прогресу» більшовикам не потрібна була, оскільки головне завдання інтелігентів – мислити вільно, самостійно, формувати громадську думку стосовно подій, а також критикувати існуючу владу.

Які ж методи та прийоми використовувала нова влада щодо інтелігентів? Вище було сказано, що більшовики використовували як фізичні методи знищення: розстріли, ув'язнення, заслання, так і психологічні методи. Коротко охарактеризуємо кожні із них. На початку своєї політики нова влада намагалася лояльно ставитися до інтелігентів. Звісно, якщо це так можна назвати. Спочатку, був тиск цензури. І як наслідок, занепад культури та думки. Під заборону потрапила художня література. Твори не просто не видавалися, а їх вилучали із бібліотек. З полиць зникли твори І. Буніна, Н. Лескова, Л. Толстого, Ф. Достоєвського. Таку політику більшовиків охарактеризував О. Михайлов: «...інтелектуали були вимушені відмовитися від самих себе – від людської честі і совісті» [2, с. 386]. Окрім цього постраждали і діти інтелігентів. Їм було заборонено вступати у вищі навчальні заклади, а для робочого класу були створені окремі робітничі факультети. Наступним кроком були обшуки. Всю цю ситуацію реально описав М. Зернов – син відомого лікаря на той час в росії: «зграї розбещених і часто п'яних більшовиків вривалися в будинки, вимагали здачу зброї, забирали золото та коштовності та шукали запаси провізії. Декілька разів вони приходили до нас, копалися у наших шафах і комодах і погрожували нам репресіями» [5, с. 112].

Пізніше доля імперської інтелігенції стає дедалі трагічнішою. Наступні дії більшовицької влади в історіографії отримали назву Червоний терор. Взагалі Червоний терор ґрунтувався на розстрілах заручників. Ці всі арешти для радянської влади були так би мовити трофеями. Щоб осягнути масштаби цих репресій, варто згадати цитату одного з керівників ВЧК М.Я. Ласіца: «... не шукайте в справі звинувачувальних доказів; чи постав він проти Ради зі зброєю чи на словах. Насамперед ви повинні запитати його, до якого класу він належить, якого він походження, яка в нього освіта і яка його професія» [4, с. 183]. Ленін та його соратники вважали, що розстрілявши дві-три сотні представників буржуазії, то в принципі цілий клас буржуазії замовкне і затихне.

Розстрілювали без суду і слідства, просто вивозили і пускали пулю в голову. Аби зрозуміти масштаби можна згадати вбивство чоловіка Анни Ахматової М. С. Гумільова. Наведу стандартну схему більшості арештів: в 1921 році він був арештований, а пізніше розстріляли за підозрою в участі в змові «Петроградської бойової організації В. М. Таганцева». За цією «змовою» було розстріляно 56 засуджених. В майбутньому Ахматова в поемі «Реквієм» писала: « Чоловік в могилі, син в тюрмі, помоліться за мене...» [1, с. 387].

Якщо говорити за кількість жертв Червоного терору, то за даними В.В. Єрліхмана було вбито близько 370 тис. представників інтелігенції. Серед представників діячів культури можна назвати такі імена: О. С. Алфьорова – засновниця приватної гімназії для дівчат у Москві; князь М.М. Анроніков; М.С. Гумільов – російський поет Срібного віку; М.М. Казас – кримський художник-графік; М.Д. Бурлюк – російський поет та прозаїк; Т. Д. Флоринський – російський філолог-славіст, історик; С. Н. Щьоголев – політичний публіцист, лікар; В. С. Бабаджан – російський поет, художник та мистецтвознавець; В. В. Пауканіс – секретар видавництва «Мусажет»; О.С. В'язігін – історик-медієвіст, професор Харківського університету.

Проаналізувавши вище сказане, можна зробити висновок, що більшовики, при тому, що захопили владу, боялися інтелігентів. Спочатку це були заборони та цензура. Заборонялося публікувати свої праці, їх вилучали з полиць бібліотек, притому, що це були роботи відомих письменників, науковців того часу. Хто не встиг покинути росію, їхня доля склалася трагічно. Їх просто депортували у далекі куточки російської імперії, вилучали майно та їх праці. Проте, їм зберігали життя, хоча важко це назвати життям, але хоч щось. Остання стадія – це вбивства. Розстріли відбувалися без «суду та слідства». Інтелектуалів забирали, а наступного ранку виводили і біля стін в'язниці безжалісно вбивали. В деяких навіть не було могили, просто закидали в яму і засипали. В основному так відбувалися всі страти. Цим терором більшовики знищили плеяду видатних письменників, науковців та митців та відкинули культурний розвиток росії на декілька років назад. Розпочався новий етап у розвитку росії, який пішов розвитком соціалізму відкинувши попередні здобутки та перервавши всі стосунки із демократичним світом.

Список використаних джерел

1. Иванова Е. Ю. Трагедия русской интеллигенции. *Молодой учёный. Международный научный журнал.* 2016. №24. URL: file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD/Downloads/moluch_128_ch4_1.pdf
2. Иванов-Разумник Р.В. Что такое интеллигенция? *Интеллигенция. Власть. Народ: Антология.* М., 1993.
3. Ленин В.И. Шаг вперед, два шага назад. Полн. собр. соч. Т. 8. С. 309
4. Попович, Мирослав. Червоне століття. К.: АртЕк, 2005. 888 с.

5. Свиткова К. Эта каста должна быть разрушена!»: отношение большевиков к интеллигенции. URL: https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/53826/1/gv_2008_15.pdf

*Бушура Владислав Віталійович
студент I курсу магістратури
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Двірна Катерина Петрівна*

Аграрні реформи Павла Скоропадського та білих урядів в Україні (1918-1920 рр)

Події які почали відбуватися під час першої світової й продовжувались після її завершення, на теренах колишньої Російської імперії, назавжди змінили наш світ. Хвиля національних революцій та війна на постімперському просторі від 1917 до 1920 років, зокрема в Україні, проявили найбільш гострі й не зручні питання. Дуже важливими процесами на нашу думку, які варто розглядати, це питання, що стосуються аграрного сектору адже не потрібно забувати, що основу тодішнього суспільства, що складалася з селян землеробів. Селянські версти населення активно мобілізувалися до всіх військових формувань, тому догодити їм намагалися всі сторони конфлікту, незалежно від політичних поглядів. Не варто й забувати про село, котре одночасно було й місцем поповнення продовольства й інших важливих ресурсів, для ведення, як воєнних дій, так і економічних перетворень.

В більшій мірі, якщо ознайомитися з історіографією цього періоду, можна зрозуміти, що тема земельних перетворень вивчається побічно, тому є не такою розписаною, як наприклад військово-політичні протистояння, у зв'язку з чим потрібно досліджувати аграрне питання гетьманату Скоропадського в порівнянні з іншими представниками революційних подій, насамперед білих урядів Денікіна й Врангеля [3].

Ми вважаємо це порівняння відповідним, оскільки: по-перше, порівнюються подібні суб'єкти - учасники Української революції; по-друге, як Гетьман, так і лідери Білого руху на півдні Росії визнавали селянство як соціальну базу своїх державних утворень [7].

Основна ціль реформ гетьмана Скоропадського - створення в Українській Державі «селянства, яке було б здоровим, мало достатньо землі і було здатним максимально підвищити продуктивність сільського господарства» [8, с. 494].. Павло Скоропадський, 30 квітня 1918 підтвердив раніше висловлені плани щодо примусового продажу на користь селян великих земельних володінь, а вже в червні цього року, зустрівшись з делегаціями селян, окреслив свої плани й шлях реформування аграрного сектору [5, с. 70-75]. Було винесено максимальний розмір земельних ділянок, що становив 25 десятин [7]. Переглядаючи мемуари гетьмана, можна досить чітко й ясно побачити, що фундаментом України, мають стати дрібні високопродуктивні господарства [8, с. 494]. Павло Скоропадський, встановив собі за завдання не тільки задовольнити власні цілі, але й досягти підтримки селянства.

Якщо говорити про земельне законодавство Денікіна, то він у своїх мемуарах зазначав, що його концепція майбутніх нововведень в селі, пов'язаних із землеустроєм, повинна враховувати кілька аспектів: по-перше, врахування переваг забезпечення селян реманентами, захист принципу приватної власності і не порушувати сформованих під час революції відносин між землекористуванням і землеволодінням, другий етап —

забезпечення армії, і нарешті третє завдання — стабілізація обстановки в тилу Білої армії та створення відповідних умов для їх проникнути в глиб Росії [2, с. 85-89].

П. Врангель розумів нереальність комплексного вирішення аграрного питання в умовах загальної кризи з огляду на специфіку етнографічних та економічних умов. Він також був переконаний, що будь-який варіант земельної реформи неминуче буде підданий критиці з боку зовнішніх опонентів і представників політичних сил білого руху, що в принципі й сталося. З іншого боку, за спогадами генерала, зволікати з впровадженням інноваційних заходів на селі також було б нерозумно [1, с. 480].

Тож прийняв єдино правильне рішення: «швидким ножом зрізати безлад», яким стало земельне питання. Він вважав, що земельна реформа повинна поліпшити економічне становище селян, забезпечити їхню підтримку антибільшовицької боротьби, стабілізувати хлібний ринок, вирішити продовольчі та кормові проблеми народу й армії [1, с. 480].

Різні погляди на відчуження поміщицької землі, мали представники гетьманського та білогвардійського урядів. Перший стояв на тому, щоб уникнути примусової передачі залишків поміщицької землі, обмежити реформу добровільною купівлею землі селянами у поміщиків із встановленням максимуму на площу селянських земель у 25 десятин, примусове вилучення земель гетьманському урядові було обмежене домовленістю з окупаційними німецькими військами [6, с. 102 – 105].

Джерелом поповнення Державного земельного фонду Денікін і Врангель, навпаки, вважають примусову передачу надлишків землі від поміщицької, державної та казенної власності, яка передавалася з Державного земельного фонду у власність селян-фермерів [4, с. 340].

Отже, підсумовуючи варто констатувати, що земельні реформи, П. Скоропадського, А. Денікіна та П. Врангеля були з низкою схожих моментів, це зокрема розуміння й ставлення до реформування, низка спеціалістів, котрі були в обох таборах, кількість земельного паю для особи, реалізації запланованих реформ. Якщо перейти до відмінностей аграрних перетворень, в тому що перш за все, Павло Скоропадський бачив міцні селянські господарства, фундаментом Української держави, на противагу чому, білі генерали, як Денікін та Врангель вбачали в селянстві опору неділимій російській державності, але все ж реформованою. Також важливим аспектом який слід згадати, що гетьманська реформа передбачала зміну тільки в операціях купівлі-продажу, тоді як реформи білих урядів, як Денікіна так і Врангеля мали місце для відчуження надлишків поміщицьких земель й були на порядок кращими для селян, особливо реформи Врангеля, але й слід пам'ятати про вплив на уряд Скоропадського німців.

Список використаних джерел

1. Врангель П. Воспоминания барона П. Врангеля: в 2-х тт., Москва. 1992. 480 с.
2. Деникин А. Очерки русской смуты. *Вопросы истории*. 1994. № 4. С. 80 – 105.
3. Державний Вістник. 16. 5., 1918. № 1.
4. Дорошенко Д. Історія України. 1917 – 1923. Д. Дорошенко: У 2-х т. 2., Київ, 2004. 340 с.
5. Ковальова Н.А. Аграрні комісії Української Держави: участь у розробці земельного питання (серпень-грудень 1918 р.). *Придніпровський науковий вісник*. 1998. № 106. С. 65-80.
6. Корновенко С.В. Розробка білогвардійськими урядами А. Денікіна, П. Врангеля проектів земельної реформи (1919 – 1920 рр.). *Український історичний журнал*. 2006. № 1. С. 101-111.
7. Селянське слово. 25. 6, 1918.

8. Скоропадський П. Спогади П. Скоропадський. Київ, Філадельфія, 1995. С. 494.

*Власов Іван Анатолійович
студент IV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»*

*Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Шарпаний Віктор Григорович*

Народи України скіфо-сарматської доби

У цій науковій роботі, я коротко розглянув народи що проживали на території України протягом VII ст. до н.е - II ст. н.е., тобто в так звану скіфосарматську добу. Досліджуючи скіфосарматську добу, ми опиняємося перед викликом розгадати загадки минулого, щоб краще зрозуміти сучасність.

Територія нашої держави, дивлячись на специфічні геологічні і природні умови, була місцем багаточисленних міграційних процесів, що і сприяло появленню різноманітних, по етнокультурному складу народів, що в свою чергу сприяло і загальні кількості народів на території України протягом цього періоду.

Скіфи - це ірномовний народ, який проживав на території України, протягом VII-III ст. до н.е. За свідченнями джерел цей народ переселився з Малої Азії. В VII ст. до н.е скіфи утворили могутній племінний союз. За свідченнями Геродота, наймогутнішими і найчисленнішими були племена "Царських скіфів", а всі інші, можливі племена, вважались поневолиними.

Жили вони на лівому березі нижньої течії Дністра, до Азовського моря. На півночі від царських скіфів, у межах степової смуги України, були розташовані скіфи-хлібороби(ораці), скіфи-кочівники, та скіфи-землероби.

Також Геродот згадував східних сусідів під імям савромати. Геродот зазначає, що "за річкою Танаїс (Дон) закінчується Скіфія і починаються землі сарматів, що простягаються на північ на п'ятнадцять днів шляху, на яких не росте ніяких дерев, ні диких, ні насаджених". Кочові племена постійно стикались між собою. Так сармати, які постійно притіснялись різними тюркськими племенами, в свою чергу почали свій відтік на захід, потіснивши скіфів. У результаті боротьби, приблизно в II ст. До н.е Скіфське царство припиняє своє існування

У священній книзі зороастрійців Авесті сармати згадуються під ім'ям "сайріма" і називаються кочівниками, "які не знають влади верховних правителів". Амміан Марцелін зазначав, що в аланів не було рабів і "всі вони були шляхетного походження". Те ж саме, ймовірно, можна сказати про сарматські племена, оскільки жоден зі стародавніх авторів не згадував про наявність у них рабів. Амміан також каже, що вождями алани обирають "тих, хто прославив себе в боях".

VIII ст. до н. е. в передгірному Криму сформувався новий етнос, який елліни пізніше назвали таврами. В цього етнокультурного формування, не було довготривалих поселень. Тому вчені, згадуючи ще свідчення стародавнього автора: "Таври люблять кочове життя в горах", вважають, що вони вели рухливий спосіб життя, займаючись, головним чином, скотарством. У Кизил-Кобі знайдено уламок посудини з унікальним орнаментом. На ньому зображено сонце, ламані лінії та крапки. Засоби до існування таври часто добували розбоєм і війною, вони були, професійними грабіжниками і піратами.

Неври це нескіфський народ, яких Геродот розміщував на Гіпанісі (Пд. Буг), на захід від Борисфена (Дніпра). Неврів ототожнюють як різні археологічні культури лісостепової зони України: висоцька культура, населення раннього залізного віку

межиріччя Дніпра і Дністра – носії білогрудівської культури та чорноліської культури, милоградська культура пн. сучасної України, пд. Білорусі. Єдиної думки щодо етнічної належності Нервів немає. Їх вважають слов'янами або протослов'янами, балтами, кельтами.

Бастарни це кельтське плем'я, за думкою німецьких археологів, яке проживало на території карпатської України, за іншими джерелами це, сармато-фракійське, або балто словянське населення. У 230 р. до н. е. вони (разом із скирами) осаджували Олівією. Жили у Південній Україні, де довго воювали з грецькими колоніями та римськими легіонами.

На нижньому Дунаї вони з'явилися близько 200 р. до н. е. і були використані царем Македонії Філіпом V супроти його сусідів фракійців. Після поразки від даків, бастарни повернули на північ, залишивши частину племені на дунайському острові Певка . У II—III ст. н. е. бастарни поступилися остготами, з якими, ймовірно, асимілювалися.

Будини – численне плем'я, очевидно, корінні мешканці лісостепоного Подніпров'я скіф. доби. Будини вели рухливий спосіб життя, носили одяг, оздоблений хутром. Мова балтська. За свідченням Геродота, союзники скіфів у війні з персами, активні торговельні партнери скіфів та еллінів . Країну будинів найчастіше розміщують між Дніпром і Доном, де в VI—IV ст. до н. е. існувала однорідна археологічна культура. Вони, можливо, разом із жителями міста Галеон склали домінуючий на лівобережжі Дніпра союз племен. Деякі антич. автори згадують Будинів також на Кавказі, а пізніше – в Нижньому Подунав'ї, де вони могли опинитися внаслідок переміщення племен.

Отже, в так звану скіфо-сарматську добу, терени України були місцем багаточисленних міграційних процесів. Участь в яких приймали, різні, що до етнокультурного складу, народи. Цей період характеризується досить різкими змінами етносів, що проживали на цих територіях. Це і не дивно, зважаючи на динаміку переселення народів у Східній Європі, у цей період.

Список використаних джерел

1. Симоненко О. В. Сармати // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. К. : Наукова думка, 2012. Т. 9. 944 с.
2. Вязьмітіна М. І. Золота балка. Поселення сарматського часу на нижньому Дніпрі. К., 1962
3. Вязьмітіна М. І. Изучение сарматских племён степной Украины. *КСИАУ*, 1953, в.2;
4. Киммерийцы и скифы Степного Побужья (IX—III вв. до н. э.): [монография] / Ю. С. Гребенников ; НАН України, Ін-т археології. Николаев: [б. и.], 2008. 192 с.
5. Артамонов М. Киммерийцы и скифы. Л., 1974.
6. Граков Б., Скифы. М., 1971.
7. Жебелев С. Северное Причерноморье. М.-Л., 1953.
8. Ильинская В. Скифы Днепровского лесостепного Левобережья. К., 1968.
9. Петров В. Скифы: Мова і етнос. К., 1968.
10. Максимов Е. В., Петровская Е.А. Древности скифского времени Киевского Поднепровья / Под ред. Р. В. Терпиловского. Полтава, 2008. 126 с.
11. Смирнов А. Скифы. М., 1966.
12. Скифские древности. К., 1973.
13. Симоненко О. В. Сармати // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. К. : Наукова думка, 2012. Т. 9. 944 с.

14. Мавро Орбини. Историография народа славянского (1609).
15. Україна і Світ. Т.2. К.: КВІЦ, 2009.
16. К.П. Бунятян, В.Ю. Мурзін, О.В. Симоненко. На світланку Історії. Том 1.
17. Історія держави і права України. Частина 1: Підруч. для юрид. вищих навч. закладів і фак.: У 2 ч. / За ред. акад. Академії правових наук України А.Й. Рогожина. К.; Ін Юре.
18. Скіфська історія / За ред. Бартушева С.А. К., 1999.

*Гвоздік Олександра Романівна
студентка IV курсу
спеціальності «291 Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Дзюбленко Ірина Михайлівна*

Становлення українсько-американських відносин в незалежній Україні

США та Україна кожного дня розвивають взаємовідносини в реаліях сучасного світу. Звісно, це охоплює спільні зусилля в протистоянні корупції, в підтримці демократії та прав людей, а також в співпраці у сферах кібербезпеки та енергетики, що є надзвичайно актуальною проблемою у наш час. І такі виклики, як агресія з боку Росії, енергетична безпека, цифрова трансформація та розвиток демократії стають новою ареною та областями співдружності між нашими країнами[5]. І ці відносини продовжують рости, вони продовжують процвітати та змінюватись, тягнучи за собою зміни в США та в Україні, сприяючи стабільності та просуванню на нашому шляху до дружнього та мирного співіснування в міжнародній спільності та на міжнародній арені.

Можемо зауважити, що після проголошення незалежності України початок цих відносин став дуже важливою сходинкою у становленні американсько-українського партнерства. Основою ж для співпраці стали такі фактори, як політична підтримка, обмін культурними цінностями та економічна допомога. Ми маємо повне право на те, щоб вважати США дуже важливим стратегічним партнером, а особливо у таких ситуаціях, як геополітичні виклики та забезпечення національної безпеки[2]. Можемо з впевненістю заявити, що обидві країни виявляють свою готовність до спільних зусиль у різноманітних сферах, що є відображенням взаємного інтересу у боротьбі із загрозами. Звісно, не зважаючи на усі досягнуті успіхи у нашій співпраці, ми можемо завжди актуалізувати цю тему відносин між Україною та Сполученими Штатами Америки. Виклики, які були подолані та ті, які нас чекають, наприклад національна безпека, цифрові перетворення та сталість демократії, вони будуть потребувати зовсім нових спільних рішень та стратегій для підтримки міжнародної стабільності.

Варто також зауважили, що під час становлення міцних українсько-американських відносин відбулось багато важливих подій в реалізації космічних програм. Україна та США мають спільні інтереси в космосі, спільно працюючи у космічній галузі. У 2021 році між Державним космічним агентством України та Космічним командуванням Міністерства оборони США було підписано Меморандум щодо співпраці у сфері безпеки космічних польотів і надання послуг та інформації з космічної ситуаційної обізнаності[4]. Такий документ дав поштовх до розширення та розвитку українсько-американського співробітництва в реалізації космічної програми "Артеміда" під проводом США[6].

Не будемо забувати, що Україна має величезну діаспору на території США та черпає їх культуру та інтереси. Таким чином відбувається неймовірно важливий обмін

в наших суспільствах. Ще у 2005 році було підписано між обома сторонами Угоду про візовий режим, який спрощує в'їзд громадян обох сторін для туристичних, робочих та багатьох інших цілей. Це допомогло українцям з більшою легкістю відвідувати країну-партнера та вносити в їх економіку свій вклад [1]. Також США та Україна спільно співпрацюють у міжнародних миротворчих місіях, так було до початку повномасштабного вторгнення Росії. Україна до початку війни, та й зараз розвиває досвід своїх військових, відправляючи їх на навчання за кордон, а також військові проходять практику керування новітніми технологіями, що допомагає отримувати їм сучасні, потрібні в наш час, професійні навички.

Отже, відносини Україна-США у контексті нашої незалежності виявились ключовим елементом для формування зовнішньої політики нашої держави. Партнерство базується на взаємодії у всіх сферах та залишається однією з ключових складових геополітичної картини сучасного світу, а подальший розвиток є важливим для всебічного миру[3]. Наші відносини приносять багато користі обидвом сторонам, тому після завершення війни, Україна має стати повноправним союзником США та важливим партнером для демократичних країн усього світу.

Список використаних джерел

1. Галака С.П. Українсько-американська хартія партнерства, дружби і співробітництва 1994. Українська дипломатична енциклопедія: у 2 т. ред. кол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. К.: Знання України, 2004. 812 с.
2. Геращенко А. Публічна дипломатія України: теорія та практика. Київ: Інститут внутрішніх справ, 2018.
3. Досягнуто домовленості про створення Українсько-Американської Комісії зі стратегічного партнерства. Офіційне представництво Президента України. Архів оригіналу за 28 вересня 2014. Процитовано 22 липня 2009.
4. Меморандум про взаєморозуміння у сфері безпеки космічних польотів і надання послуг та інформації з космічної ситуаційної обізнаності. Міністерство оборони України, 01 вересня 2021 року.
5. Пеленський Яр. З. Українська справа у взаєминах межі США і СРСР під час і після Другої світової війни. Сучасність. Р.2. Ч.7. С.77-78.
6. Плохій С. Історія України в епоху незалежності. Київ: Факт, 2017.

*Грабінський Володимир Олексійович
аспірант IV року навчання
спеціальності «032 Історія та археологія»*

*Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України
Даниленко Віктор Михайлович*

Об'єкти військово-промислового комплексу 60-80-х рр. ХХ ст. на території України

Постановка проблеми. В умовах загострення зовнішньополітичної ситуації, що склалася на міжнародній арені в період 1960-80-х рр., керівництво СРСР намагалося значно розширити та зміцнити свій військово-промисловий комплекс для захисту власних кордонів від умовного ворога. Система ВПК створювалася з дотриманням найвищого режиму секретності та охорони державної таємниці. Основою ВПК стали закриті адміністративно-територіальні одиниці, що були розкидані по території всієї країни. Значна частина ВПК Радянського Союзу розташовувалася і в Україні. Зазначені формування базувалися в різних регіонах України, що визначило статус та розвиток цих територій на десятиліття вперед.

Метою нашого дослідження є вивчення особливостей функціонування закритих адміністративно-територіальних об'єктів на території України в 60-80-х рр. ХХ ст.

Історіографія проблеми. Відомості про формування ВПК СРСР ми знаходимо у працях О. Данілов «Рождение супердержавы: СССР в первые послевоенные годы» [2], О. Бакланов «Отечественный ВПК и его историческое значение. [1]

Особливості функціонування ЗАТО на території сучасної України, ми знаходимо в численних журналістських розслідуваннях.

Виклад основного матеріалу. На території України, в зазначений період, розташовувалася численна кількість ЗАТО. Спільним у функціонуванні цих комплексів було зміцнення обороноздатності країни. Проте, ми можемо прослідкувати певне «розділення функцій» на прикладі деяких ЗАТО.

Одним з напрямків оборони територій від атак ймовірного ворога був збір розвідданих та сканування повітряного простору СРСР та сусідніх країн. Для реалізації цього задуму на території України були побудовані два секретних містечка Чорнобиль – 2 та Любеч – 1. Чорнобиль – 2 був збудований у 1980-х роках, основною функцією містечка був догляд та обслуговування радіолокаційної станції «Дуга». Зазначений комплекс входив до системи космічного щита держави, його призначення – фіксувати запуски міжконтинентальних балістичних ракет. [5]

Оскільки об'єкт мав важливе значення для оборони держави то всі роботи велися в режимі абсолютної секретності, сама станція не була відмічена на картах, замість неї стояла позначка «піонерський табір».

На сьогоднішній день станція «Дуга» повністю не функціонує, хоча до наших днів зберігся її каркас.

Друге містечко, що обслуговувало «Дугу» називалося Любеч – 1. Містечко розташовувалося в Чернігівській області (нині с. Розсудів), за 50 км від Чорнобильської АЕС, таким чином, містечко не потрапило до зони відчуження. Початок роботи комплексу припав на 1976 рік, з появою тут обслуговуючого персоналу.

Як і більшість ЗАТО Любеч-1 був обладнаний розвиненою інфраструктурою, що мала на меті розселення співробітників та їх родин. [4]

Наука та техніка часів Холодної війни розвивалася під егідою розробки та зберігання «зброї стримування», в тому числі і ядерного озброєння. Одним із містечок, якого не існувало на карті був Житомир-21, де розташовувалася військова частина з ракетним озброєнням. Об'єкт було запущено в 1960 році, а вже в 90-х роках ХХ ст. військову частину було розформовано, а ракети утилізовано. Нині Житомир-21 має назву с. Висока Піч. [6]

Відповідно до «традицій» будівництва таких об'єктів, за декілька кілометрів від частини розташовувалася жила зона, з розвиненою інфраструктурою. За словами колишніх співробітників, надання комунальних послуг налагоджене і в наші дні, хоча і в значно меншому об'ємі. [5]

Одним з найбільш секретних об'єктів зберігання ядерної зброї на території України став Івано-Франківськ-16. Об'єкт знаходиться приблизно за 60 км від Делятина та суворо охороняється навіть у наш час.

До 1949 року на території майбутнього об'єкту знаходилося село Луг, але, під приводом нафтовидобування, місцеве населення було вивезене, а вже до кінця 1950 року постав секретний «Об'єкт 711» для зберігання ядерної зброї, або ж Івано-Франківськ-16. [3]

Сама територія містечка була поділена на три частини з різним рівнем допуску персоналу. На сьогоднішній день, містечко все ще перебуває під посиленою охороною, хоча послаблена система допуску цивільних населення, за часів СРСР, жоден цивільний житель, що не мав відношення до містечка, не міг підійти до КПП та огорожі об'єкту. [7]

Нині, в містечку продовжують проживати люди, що колись працювали на об'єкті або були переселені, на них і досі розповсюджується певна режимність та вимога зберігати таємницю. На території також розташовується військова частина.

Висновки. В умовах Холодної війни СРСР постійно працював на нарощення військової потужності та розвитку власного військово-промислового комплексу. Чимала кількість ЗАТО знаходилася і на території України. Ці утворення отримували належне фінансування з державного бюджету та були максимально захищеними, режим дотримання таємниці був найвищим, навіть люди, що проживали близько від такого утворення не знали, що діється за колючим дротом насправді.

З розпадом СРСР, більша частина ЗАТО припинила свою діяльність або була переведена на виконання інших завдань, найбільш цінне обладнання було вивезене чи знищене

Список використаних джерел

1. Бакланов О. Отечественный ВПК и его историческое развитие М, 2013. 792 с.
2. Данилов А. Рождение «сверхдержавы»: СССР В первые послевоенные годы [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://surl.li/bsuj>.
3. Івано-Франківськ 16 таємниці прихованого міста [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://surl.li/fihbu>.
4. Любеч-1 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://surl.li/figzm>.
5. Радіолокаційна станція "Дуга" [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://surl.li/figxg>.
6. Тронько П. Т. Історія міст і сіл Української РСР. Київ, 1973. 728 с.
7. Як живе місто-привид за колючим дротом? [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://surl.li/fihdc>.

*Гридковець Ангеліна Олександрівна
студентка III курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук
Бакуменко Олександр Петрович*

Інститут глави держави у Данії, Норвегії та Швеції: порівняльно-історичний аналіз

Постановка проблеми. Знання про історичний розвиток державних інституцій будь-якої країни дозволяють не лише глибше розуміти історичні процеси в конкретному регіоні, але й дають значне уявлення про сьогодення та визначають прогностичну функцію розвитку досліджуваної країни.

Мета дослідження – виявити спільні та відмінні риси інститутів глав держав у Данії, Норвегії та Швеції.

Виклад основного матеріалу. Глава держави – це особа, яка займає формально вище місце в структурі державних інститутів і водночас здійснює функцію представництва самої держави в цілому. Монархія, як форма правління, є однією з найстаріших у світовій історії. У скандинавських країнах - Данії, Норвегії та Швеції – монархічний інститут глави держави зберігається протягом великого періоду історії цих націй. Проте, кожна з цих країн має власну унікальну історію та культурні особливості, що відображаються в ролі та функціях монарха. У Данії монархія була встановлена в IX - X ст. починаючи з короля Горма Старого (? – 958). Бл. 960 р. Данія офіційно прийняла християнство. За короля Кнуда I Великого (1018 – 1035) Данія на

деякий час підкорила Норвегію та Англію. У Норвегії початком монархії вважається встановлення влади короля Гаральда Пишноволосого (бл. 880 – 931?). В IX - X ст. почалося політичне об'єднання Норвегії, яке завершилося після громадянських воєн 2-ї пол. XII - поч. XIII ст. Християнізація Норвегії почалася в 1000 р., король Гокон I намагався ввести християнство ще в середині X ст., але зустрів опір язичників. У сер. XI ст. процес християнізації посилювався і католицька церква сала домінувати вже до сер. XII ст.. У 1046 – 1066 рр. Норвегією правив король Гаральд Суворий, що був одружений з дочкою Ярослава Мудрого - Єлизаветою. У 1262 – 1264 рр. до складу королівства Норвегії ввійшла Ісландія. У Швеції монархія була впроваджена приблизно у той же час що в Данії та Норвегії. Християнство прийшло на територію Швеції в X столітті завдяки просвітницькій діяльності святителя Ансгарія. Олаф Шетконунг (995 – 1022) став першим королем і свеїв і гетів, об'єднавши їх під своєю владою та був хрещений в 1008 р. Але тільки в 1087 р. король Инге I Старший силою зброї зробив християнство офіційною державною релігією Швеції. Ярослав Мудрий був одружений з дочкою шведського короля Ингігердою. Становлення шведської держави датують 1060 – 1250 рр., а консолідації держави 1250 - 1319 рр.. У XII – XIV ст. шведські монархи завоювали Фінляндію (перебувала під шведською владою до 1809). У 1319 – 1355 рр. та 1362 – 1371 рр. королівства Норвегії та Швеції перебували у персональній унії. У 1380р. починається дансько-норвезька унія. На з'їзді знаті 1397 р. у м. Кальмарі було проголошено персональну унію королівств Данії, Швеції (з Фінляндією) та Норвегії (з Ісландією) під владою данських монархів. Під час Кальмарської унії (1397 - 1523) Данія, прагнула підкорити Швецію та Норвегію своїм інтересам. Внаслідок перемоги анти-данського повстання 1521 – 1523 рр. Швеція вийшла з унії. Данія у 1537р. позбавила Норвегію статусу окремого королівства і оголосила своєю провінцією. У 1530 р. Швеція стала першою країною у Скандинавії, яка змінила католицьку церкву на лютеранську. Реформація тут йшла важко. А в Данії та Норвегії у 1536 – 1537 рр. Реформація пройшла набагато спокійніше. У XVII ст. Данія за формою правління стає абсолютною монархією (юридично 1665р.). Скасування кріпосного права тут відбулося за законами 1788 та 1800рр. Внаслідок поразки у війні 1807 – 1814 проти Великобританії та Швеції Данія втратила Норвегію. У період революцій 1848 - 1849рр. в Європі в Данії посилювався масовий народний рух за політичні права. За конституцією 1849 данська монархія стала обмеженою. Упродовж 1849–1953 рр. Данія ухвалила шість конституцій (1849, 1855, 1863, 1866, 1915, 1953 рр.). Нині чинну конституцію Данії [2] було прийнято за результатами референдуму 5.VI.1953. Данія є конституційною монархією (§ 2). Фактично ж форму державного правління країни слід визначити як парламентарну монархію з певними рисами дуалістичної. Законодавчу владу здійснюють король (або королева) і Фолькетинг (Народні збори). Глава держави – король (або королева) має належати до євангелічної лютеранської церкви (§ 6). Формально король наділений «верховною владою щодо усіх справ держави». Йому ж належить виконавча влада, у період між сесіями парламенту і в разі «особливої терміновості» він може ухвалювати акти, що мають силу закону до поновлення роботи парламенту. Король може розпустити Фолькетинг, однак усі його рішення набувають юридичної сили тільки після контрасигнування урядом. Монарх Данії наділений досить широким колом повноважень у сфері зовнішньої політики [1]. У 1814 – 1905 рр. Норвегія була в персональній унії зі Швецією. У 1905 р. в результаті двох референдумів унію було скасовано. 17.V 1814 Установчі (Національні) збори країни прийняли конституцію, яка чинна і сьогодні, пройшовши три періоди істотних змін [3]. За формою державного правління Норвегія – монархія, визначена конституцією як «обмежена і спадкова» (ст. 1). Законодавчу владу здійснює двопалатний парламент – Стортинг. Виконавча влада належить королю (або королеві), який повинен сповідувати євангелічно-лютеранську релігію. Реальну виконавчу владу здійснює Державна рада, очолювана монархом, який наділений правом відкладального вето на закони. Сучасну

конституцію Швеції [4] фактично становлять прийняті парламентом 1974 Форма правління і Акт про свободу друку, а також Основний закон про свободу висловлювань 1991, Акт про престолонаслідування 1810 (зі змінами). Формою державного правління є парламентарна монархія. Законодавчу владу здійснює однопалатний парламент – Рикстаг. Главою держави є монарх (король або королева), владні повноваження якого суттєво обмежені. Зокрема, монарх навіть номінально не наділений правом вето, промугляцію (санкціонування) законів здійснює не монарх, а глава уряду, монарх відсторонений від участі у формуванні уряду. У Формі правління встановлено, що «глава держави має бути поінформований прем'єр-міністром про державні справи» (§ 1 гл. 5). Виконавчу владу здійснює уряд – кабінет міністрів. У Формі правління визначено: «Уряд керує державою. Він є відповідальним перед Рикстагом» (§ 6 гл. 1). Сучасний монарх Швеції здійснює представницькі та церемоніальні функції.

Висновок. Інститут глави держави в Данії, Норвегії та Швеції є важливим елементом політичної системи цих країн. Сучасні Данія, Норвегія та Швеція за формою державного правління є конституційними монархіями, але в Данії та Норвегії монархії мають деякі дуалістичні риси, а в Швеції явний парламентаризм. Передача престолу в Данії, Норвегії та Швеції відбувається від попередників до спадкоємців обох статей за принципом первородства та гендерної рівноправності.

Список використаних джерел

1. Черногор Я. Монархічна форма правління та особливості зовнішньої політики скандинавських країн (на прикладі Данії, Швеції та Норвегії). *Дослідження світової політики*: Зб. наук. пр. К.: ІСЕМВ НАН України, 2009. Вип. 48. С. 43-52.
2. Danmarks Riges Grundlov. <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/1953/169>
3. Kongeriket Norges Grunnlov. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17>
4. Sveriges grundlag. <https://www.riksdagen.se/sv/sok/?avd=dokument>

*Грязна Вікторія В'ячеславівна
студентка II курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Візер Світлана Олександрівна*

Протестантизм як релігійний і соціальний феномен на руських землях в другій половині XVI – на початку XVII ст.

Протестантизм є одним із найпоширеніших напрямів у християнстві, що відокремився від католицизму в період Реформації у XVI столітті. «Протестантизм (від лат. protestans – той, хто заперечує, незгідний) – загальна назва релігійних течій, генетично зв'язаних з Реформацією» [2, с. 156].

Головними центрами поширення релігії були міста, де концентрувалася активна торгівля й проживали різні групи руського населення та інших етносів. «Найбільше протестантських громад знаходилося у Галичині (понад 30 осередків), на Холмсько-Белзькім Побужжі (24 громади) та на Волині (біля 20 громад)» [7, с. 130].

Важливим способом поширення ідей Реформації на територію руських земель була місіонерська пропаганда через проповідь, відповідну літературу, організацію протестантських громад за підтримки шляхтичів чи впливових і заможних купців та ремісників [8].

Опираючись в основному на прихильність представників місцевої інтелектуальної еліти, протестанти розпочали широку діяльність і досягли на українських територіях певних успіхів [4, с. 143].

У контексті Реформації важливо відзначити активізацію православних в захисті своїх релігійних переконань та національної ідентичності. “Важливим стало те, що Реформація певною мірою активізувала православну шляхту, міщанство, козацтво і духовенство, для яких під загрозою католицького наступу, (особливо після Берестейської унії 1596 року), “руська” віра стала ознакою національної ідентичності.” [6, с. 101].

На руських землях серед протестантських рухів набули поширення кальвінізм, лютеранство, вчення чеських братів, антитринітаризм, соціанство. Ці релігійні течії мали значний вплив на соціальні та культурні процеси, формуючи нові ідеї та цінності серед населення.

Про поширення ідей Реформації на руських землях свідчить історик М. Драгоманов. У своїх наукових працях він трактував цей факт як важливий прояв зв'язків руського життя із Західною Європою: “...наші люди здавна мусіли знатись з людьми усякої віри... лютерами, кальвинами, соцініанами і т. и., котрими кишіло русько-польське королівство в XVI–XVII ст., до котрих приставали й пани й міщане, – тільки ще в XVI–XVII ст. наша Україна була найближче, ніж коли-небудь, до тих думок, які помогли в Європі переіменити папські церковні порядки на громадські” [3, с. 84].

Протестантизм змінював не лише релігійні, але й соціальні структури, привносячи нові погляди на індивідуальну свободу та відповідальність.

В цілому протестантизм не мав масового поширення на руських землях. Невдачі українського протестантського руху можна пояснити кількома факторами. По-перше, протестантські рухи, які виникли на Заході Європи, були соціально спрямовані та станово орієнтовані. Протестантизм став виразом віровизнання молодого європейського буржуазії, що створила оптимальне середовище для його поширення. В Україні, де соціальна структура суспільства відповідала пізньому феодалізму, протестантські ідеї не могли знайти відповідного ґрунту для їх широкого впровадження.

Історик Михайло Довбищенко, посилаючись на праці Михайла Грушевського, намагався підкреслити вплив історичних обставин на розвиток протестантизму в Україні. “Національні мотиви” в протестантизмі в Україні зародилися в той історичний період, який М. Грушевський визначив як часи культурно-національного відродження. Це був час інституціональної та духовної кризи українського православ'я, і водночас духовних та інтелектуальних пошуків для її подолання. За таких обставин невелика група “русських” протестантів-інтелектуалів могла певний час розвивати ідеї “руського” протестантизму” [1, с. 417–418].

Проте перспективи успіху для протестантських ідей були обмежені, переважно через консерватизм українського станового суспільства. Треба також мати на увазі, що оголошення Берестейської унії спровокувало тривалу боротьбу між її прихильниками та опонентами, в результаті чого розгорнулися дискусії на право історичної спадщини Русі. За таких обставин руські протестанти через свою невелику кількість та маргінальний статус вже не мали змоги сформувавши новий напрям у національно-релігійному розвитку України.

Культурно-освітню роль протестантів на руських землях неможливо недооцінити, найбільш повно вона проявилася через їхню активність у сфері освіти, видавничій та перекладацькій справі, а також у літературі й науці. Вони запроваджували перекладання релігійних книг на рідну мову та активізували православні братства до їхнього розвитку та рішучих дій.

“За оцінкою багатьох дослідників, налагодження і широке впровадження вже з другої половини XVI, а ще більше на початку XVII ст. шкільної справи стало важливим здобутком протестантизму. Й. Лукашевич, аналізуючи освітню діяльність протестантів, зазначав, що саме через неї відбувалася популяризація нової віри, оскільки їхні школи «засновувались насамперед для цього» [5, с. 118].

Отже, протестанти внесли значний вклад у культурні та національні процеси в Україні в другій половині XVI – на початку XVII ст. через свою наукову та літературну активність. Відкривши шлях індивідуальному тлумаченню Біблії та відкинувши монополію церковних авторитетів, рух протестантів сприяв релігійній свободі та розвитку духовності.

Список використаних джерел

1. Довбищенко М. Волинська шляхта у релігійних рухах: (кінець (XVI – перша половина XVII ст.). Київ: Сергійчук М.І., 2008. 882 с.
2. Докаш В. І. Загальне релігієзнавство: Навчальний посібник. Чернівці: Книги XXI, 2005. 376 с.
3. Драгоманов М. П. Документи і матеріали, 1841–1994. НАН України. Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського та ін. Львів, 2001.
4. Карпов П. Поширення Протестантизму В Україні: Основні Етапи Становлення. *Релігія та Соціум*. 2017. № 2(26). С. 141–147.
5. Історія релігії в Україні: у 10 т. // Редкол: А.Колодний (голова) та ін. Київ: Світ Знань. Т. 5. Протестантизм в Україні // За ред. П. Яроцького, 2002. 424 с.
6. Куренний Л. Загальноєвропейський зміст реформаційних рухів в Україні в XVI – XVII століттях. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2013. № 4. С. 99–104.
7. Лучкевич В. В. Культурно-Освітній Протестантський Рух В Україні У XVI ст.: Проблеми Історіографічних Інтерпретацій. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки*. № 53. С. 130–133.
8. Черкасов С. С., Протестантська Реформація в Польщі XVI–XVII ст.: передумови виникнення та шляхи експансії. *Гілея: науковий вісник*. 2018. Вип. 132. С. 135-138.

*Довга Катерина Леонідівна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «032 Історія та археологія»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Черевко Оксана Степанівна*

Боротьба американських жінок за виборче право: етапи, форми, підсумки (1848-1920 рр.)

Остання третина XIX ст. для жінок США стала періодом активізації руху за політичні та соціальні права. До подібних динамічних змін в жіночому русі спричинили ряд причин, зокрема християнський рух за реформу суспільної моралі та рух за відміну рабства, так званий аболіціонізм.

Однією із знакових подій, яка відкрила перший етап жіночого руху в США стала конференція в Сенека-Фоллс. Її проведення стало результатом низки подій. Зокрема американки активно брали участь у боротьбі за відміну рабства та не одноразово були учасницями різних з'їздів. На одному з них жінкам навіть не надали можливості займатися збором голосів, що дуже обурило жіноцтво, зокрема одну із лідерок тогочасного суфражистського руху Елізабет Кеді Стентон. З'їзд у Сенека-Фоллс завершився підписанням “Декларації переконань та постанов”, яка складалася з 12 резолюцій, 11 з яких було прийнято одногосно. Тим не менш залишилася дев'ята резолюція, яка викликала неоднозначні думки з боку учасників конференції. Цікаво, що саме в дев'ятій резолюції говорилося про право голосу для жінок [2, С. 127].

Причину не підтримки такої важливої резолюції визначити досить складно. В першу чергу важливо розуміти в якій історичний період відбувалися ці події. Ще до

недавня жінки були більше “власністю чоловіка” ніж повноцінними громадянками держави, адже переосмислення ролі жінки в американському суспільстві – це досить довготривалий процес. А по-друге, більшість учасниць з’їзду розуміли, що процес отримання права голосу не легкий та потребує тривалого часу та підтримки з боку керівництва країни. Тому ці обставини дещо гальмували процес отримання права голосу більш ніж на півстоліття. Тим не менш, закладені на з’їзді у Сенека-Фолс положення стали підґрунтям для подальшої боротьби американок за виборче право [1, С. 127].

1869 рік став роком створення Американської жіночої суфражистської асоціації (АЖСА). Це одна з перших жіночих організацій, основною метою якої було отримання жінками виборчого права. Саме учасниця цієї організації Єнтоні створили “поправку Єнтоні” у 1887 році, яка через 33 роки стала основою тексту поправки до конституції США про надання виборчого права для американських жінок. У 1890 році АЖСА об’єдналася з іншою впливовою жіночою організацією. Таким чином утворилася Національна американська жіноча суфражистська асоціація (НАЖСА), яка в подальшому відіграла важливу роль в американському суфражистському русі [3, С. 127].

Членкині новоствореної організації розпочали пошук союзників у своїй боротьбі. Ні про які політичні права не могла йти мова без підтримки політичної кіл США. Тому основним завданням активісток-учасниць організації стало налагодження зв’язків із політичними партіями. Тактика суфражисток була логічна та послідовна: виборче право мало бути впроваджено по чергово в кожному штаті, аж доки всі жінки США не будуть наділені цим правом. Проблема полягала в тому, що американські політики не поспішали співпрацювати з активістками суфражистського руху, оскільки не вбачали в них реального політичного важеля за умов відсутності у жінок активного виборчого права.

Один з учасників НАЖСА Генрі Бліквел констатував: «Жіноче виборче право неможливо отримати шляхом народного голосування, коли немає політичної партії, що підтримує його»[6, С. 59]. У 1889 році на з’їзді Популістської партії розглядалося жіноче питання, але рішення так і не було прийнято. Тим не менш, політики не відкидали можливість кожного штату вирішувати це питання на своєму рівні. Таким чином у 1893 році виборче право для жінок було надано в штаті Колорадо, а у 1896 - у штаті Айдахо.

Соціалістична партія США також здійснювала підтримку суфражистського руху. У 1907 році вимога про надання виборчого права для жінок була внесена до резолюції II Інтернаціоналу [2, С. 30]. Особливу підтримку жіночому руху надавала Прогресивна партія «Національна прогресивна партія вірить, що ні одна нація не може заслужено претендувати на те, що є справжньою демократією, якщо заперечує політичне право через стать, і дає обіцянку домагатися рівного виборчого права для чоловіків і жінок» [2, С. 127]. Завдяки підтримці цієї партії виборче право для жінок було впроваджено в ряді штатів: Вашингтон, Арізона, Канзас, Орегон, Монтана, Невада, Іллінойс.

Переломним моментом стали президентські вибори 1912 року, коли на посаду глави держави балатувався кандидат від демократичної партії Теодор Рузвельт, який висловлював підтримку суфражистському руху. Вперше постало питання надання загального виборчого права для жінок на всій території США. Та лише Прогресивна партія мала чітку позицію щодо жіночого питання, інші американські партії все ще не визначили чіткої позиції щодо проблеми.

Наступним важливим етапом в історії виборчого права стала Перша світова війна, яка внесла свої корективи в діяльність суфражистських організацій. Одні з них об’єднувалися задля мирних рухів проти війни, інші ж навпаки мілітаризували свою діяльність. З однієї сторони війна загальмувала отримання жінками права голосу, оскільки керівництво США не вважало це питання вкрай важливим в умовах війни.

Водночас жінки проявляли високу громадську та політичну активність. Вони створили масштабний надійний тил, та здійснили вагомий внесок у перемогу в Першій світовій війні, що засвідчувало готовність американських жінок закріпити свій статус законодавчо. [2, С. 127].

4 червня 1919 року став днем отримання всіма жінками США виборчого права. Дебати щодо жіночого питання тривало чотири години. Лише 18 серпня 1920 року виборче право для жінок остаточно було введено у всіх без виключення штатах [5, С. 127].

Отже, боротьба американок за виборче право була довготривалою та важкою. Задля досягнення права голосу жінки створювали різні організації, співпрацювали з політичними партіями та активно сприяли перемозі у Першій світовій війні. Тривала майже сторічна боротьба американських жінок за свої права завершилася прийняттям дев'ятнадцятої поправки до конституції США, яка надала їм право голосу. Тим не менше, це був лише перший етап в боротьбі жінок за свої політичні права, адже далеко не всі громадянські права в результаті прийняття цієї поправки стали доступними для американських жінок.

Список використаних джерел

1. Бабак Оксана .Еволюція розвитку жіночого руху за політичні права в США (кінець XVIII ст. – 1920 р.). Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Історичні науки. Випуск 17. С. 125–129.
2. Ніколаєва Н. Правовий статус жінки в США у першій половині XIX століття / Н. Ніколаєва // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. - 2007. - Вип. 89-90. - С. 30-33. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ist_2007_89-90_11.
3. Eisenstein, Z. (1981) *The Radical Future of Liberal Feminism*. New York and London: Longman.
4. Jensen, Kimberly: *Women's Mobilization for War (USA)* , in: *1914-1918-o International Encyclopedia of the First World War*, ed. by Ute Daniel, Peter Gatrell, Oliver Janz, Heather Jones, Jennifer Keene, Alan Kramer, and Bill Nasson, issued by Freie Universität Berlin, Berlin 2014-10-08.
5. 19th Amendment to the U.S. Constitution: Women's Right to Vote (1920) <https://archive.org/details/historyofwomansu01stanuoft>
6. Rebecca Mead *How the Vote Was Won: Woman Suffrage in the Western United States, 1868-1914..* New York: New York University Press, 2004. P 59.

*Євдокименко Оксана Олександрівна
студент III курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Камбалова Яніна Миколаївна*

Система та структурні компоненти позашкільної освіти в Україні

Актуальність теми. Позашкільна освіта ефективний інструмент для формування в учнів навичок необхідних для успіху в сучасному суспільстві. Сучасна система освіти постійно змінюється під впливом технологічних інновацій, соціокультурних трансформацій та економічних викликів. Вивчення структурних

компонентів позашкільної освіти в Україні дозволяє виявити, наскільки система готова адаптуватися до цих змін та як вона може впливати на формування нових підходів до навчання. Позашкільна освіта, через свою гнучкість та різноманітні форми, дозволяє індивідуалізувати процес навчання, надаючи учням можливість розвиватися в напрямках, які їх цікавлять, бо кожен учень унікальний, і його потреби та інтереси можуть відрізнятися.

У наш час важливо розвивати індивідуальний потенціал. Вивчення позашкільної освіти дозволяє визначити, як система сприяє виявленню та розвитку талантів учнів. Позашкільні гуртки та проекти має потенціал розвивати такі навички здобувачів освіти, як критичне мислення, комунікаційні, аналітичні та творчі навички, які не завжди можна розвинути в умовах формальної освіти. Сучасні умови вимагають змістовного визначення місця і специфіки позашкільної освіти та виховання у цілісній системі всебічного і гармонійного розвитку національно свідомої особистості в соціально-педагогічних умовах її життєдіяльності.

Мета роботи – дослідження та аналіз діяльності системи закладів позашкільної освіти як спосіб розширення та поглиблення знань, розвиток творчих здібностей та вмій, формування навичок самостійної роботи, профорієнтаційної роботи, виховання громадянської активності та соціалізації учнів та вихованців.

Виклад основного матеріалу. Завдяки позашкільній освіті вихованці, учні, слухачі в закладах позашкільної освіти чи в інших суб'єктах освітньої діяльності за програмами позашкільної освіти здобувають систему знань, вмій та навичок.

Законодавчою основою забезпечення права кожного на здобуття позашкільної освіти в Україні є Конституція України, Закон України «Про позашкільну освіту», «Про освіту», «Про охорону дитинства» і положення щодо змісту, форми і організації позашкільної освіти викладені в Національній доктрині розвитку освіти, Концепції позашкільної освіти і виховання, Державній національній програмі "Освіта" (Україна XXI ст.) та Програмі розвитку позашкільних закладів та інших нормативних документах.

Позашкільна освіта на практиці закріплюється закладами освіти, мистецтва, культури, фізкультури тощо. За останні роки відбувався перехід від різноманітної за змістом і якістю позаурочної виховної діяльності до логічно побудованої виховної діяльності, що ґрунтується на сучасних психолого-педагогічних теоріях, концепціях і підходах до виховання та розвитку підростаючого покоління, що дає змогу залучати дитину до особистісно навчальної діяльності чи конкретної суспільно корисної групової.

Зараз позашкільна освіта має ряд проблем, які потрібно вирішувати, а саме:

1. Недостатнє, а в деяких випадках мізерне фінансове й матеріально-технічне забезпечення галузі.
2. Низькі заробітні плати педагогів позашкільної освіти.
3. Напрямок роботи, який зумовлений пандемією та повномасштабною війною – компенсація освітніх втрат.
4. Підготовка майбутніх учителів позашкільної освіти та розвитку у ВНЗ здійснюється на недостатньому науково-методичному рівні, що призводить до дефіциту кваліфікованих педагогічних кадрів.

Функціонування позашкільної освіти в Україні тісно пов'язано з розвитком її теорії, практики і методики. Теорія розкриває закономірності діяльності особистості у вільний час, визначає та характеризує сутність, принципи, зміст, форми та методи навчально-виховного процесу в позашкільних навчальних закладах. Практика здійснює систематичну організацію позашкільної освіти в позашкільних навчальних закладах і методика містить в собі узагальнення досвіду, способів, прийомів доцільного здійснення позашкільної освіти в позашкільних навчальних закладах та інших соціальних інституціях.

Основними принципами позашкільної освіти та виховання є принцип гуманізації, єдності загальнолюдських та національних цінностей, демократизація, науковість і системність, безперервність, багатоукладність та варіативність, добровільність та доступність, самостійність та активність особистості, гармонізації родинної і суспільної освіти та виховання, принцип практичної спрямованості. Принципи є важливими орієнтирами, які визначають основні цінності та підходи у цій галузі, які спрямовані на глибший та більш повний розвиток особистості.

Позашкільна освіта розглядається як система, структурними компонентами якої є: процесуальні, змістовні, структурні, інституціональні, методичні, організаційні та функціональні компоненти. Система, яка характеризується цілеспрямованим функціонуванням навчання, виховання, розвитку та соціалізації особистості у вільний час, з її особливими структурами, зв'язками та відносинами між елементами.

Основними поняттями і категоріями системи позашкільної освіти є “особистість”, “вільний час”, “освіта”, “виховання”, “розвиток”, “навчання”, “соціалізація”, “культура”, “діяльність”, “творчість”, “дозвілля”, “пізнання”.

Позашкільний навчальний заклад для дитини може стати середовищем, де в процесі соціальних відносин в соціокультурному житті будуть формуватися особистісні якості, розвиток творчої та соціальної компетентності, розуміння морально-духовних цінностей.

Позашкільна освіта зосереджує увагу на вирішення багатьох завдань на реалізацію яких спрямовано роботу гуртків різних напрямів: художньо-естетичний, мистецький, туристсько-краєзнавчий, еколого-натуралістичний, науково-технічний, дослідницько-експериментальний, фізкультурно-спортивний, військово-патріотичний, бібліотечно-бібліографічний, соціально-реабілітаційний, оздоровчий та гуманітарний.

Гуртки, групи та інші творчі об'єднання позашкільного навчального закладу класифікуються за трьома рівнями: початковий, основний, вищий, де найвищу ланку посідає вищий рівень, бо є творчим об'єднанням, де збираються обдаровані та здібні учні за інтересами.

Також особливе місце в організації діяльності позашкільних установ займає питання їх функціонування влітку. Кожна секція, гурток чи профільний позашкільний заклад під час розробки перспектив розвитку роботи планує конкретні форми роботи та види діяльності влітку, які дозволили б перевірити рівень теоретичної та практичної підготовки гуртківців, що активізує зацікавленість дітей протягом року.

Формами організації роботи влітку є:

1. Організація роботи непрофільних гуртків на базі позашкільних закладів чи шкіл, де діти за кілька днів занять оволодівають певними знаннями і вміннями, що служить стимулом, основою для подальшого залучення їх до гурткової роботи за обраними видами діяльності.

2. Оздоровлення дітей, що займаються в колективах позашкільного закладу на базі позаміських дитячих оздоровчих закладів, де в таких умовах дитячі колективи з більшою інтенсивністю продовжують заняття, репетиції.

Велика роль відводиться керівникам гуртків. Щоби реалізувати вимоги та завдання, які ставить позашкільна освіта потрібно бути компетентним педагогом з глибокими знаннями, здатним до творчих нестандартних рішень, готовим до роботи в нових умовах. Лише через особистість керівника гуртка, який досконало володіє сучасною методикою використання методів, форм і засобів навчання, реалізуються закладені в них можливості.

Висновки. Отже, позашкільна освіта є важливим елементом системи освіти, який доповнює та розширює можливості формального навчання. Вона відіграє ключову роль у розвитку учнів, сприяючи їхньому творчому потенціалу та різносторонньому росту. Процес позашкільної освіти в закладах орієнтований на досягнення конкретних результатів та розвиток практичних навичок, які стануть корисними в подальшому

житті учасників. Система позашкільної освіти включає в себе різноманітні структурні компоненти, такі як гуртки, кружки, табори та інші соціокультурні заклади, які спрямовані на різні аспекти розвитку особистості учасників.

Список використаних джерел

1. Вербицький В.В. Позашкільна освіта: історичні поступи та здобутки до 90-річчя позашкільної освіти. URL: <https://nenc.gov.ua/doc/tezisu.pdf>.
2. Позашкільна освіта - проблеми, пропозиції та нові формати роботи. офіційний веб-сайт Служби освітнього омбудсмана України. URL: <https://eo.gov.ua/pozashkilna-osvita-problemy-propozytsii-ta-novi-formaty-roboty/2023/09/19/>
3. Міністерство освіти і науки України - позашкільна освіта. Головна | Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/pozashkilna-osvita>
4. Мелентьєв О.Б. Теорія і методика позашкільної освіти. Умань.: АЛМІ. 2013. 182 с.
5. Пустовіт Г. Позашкільна освіта та виховання крізь призму сьогодення. Рідна школа. 2010. № 3. С. 28-32.
6. THE STRUCTURE OF EXTRACURRICULAR SYSTEM OF EDUCATION IN UKRAINE. SWorldJournal. SWorldJournal. URL: <https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj06-04-075>.

*Іванюк Діана Русланівна
студент IV курсу
спеціальності «032 Історія та археологія»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Шевченко Олег Тарасович*

Особливості модерну Альфонса Мухи

Європа кінця XIX століття зазнає великих історичних та культурних потрясінь, одним з яких є поява ар-нуво, як стиль з необмеженою уявою. Ар-нуво, або «нове мистецтво» виникло в Європі і набуло широкої популярності з 1880-х років, як реакція на індустріальну революцію і загалом на історичні зміни у світі[4, с. 85]. Рух ар-нуво прагнув повернути увагу до естетики та краси в мистецтві та дизайні. Він виступав проти стандартизації мистецтва та промислового виробництва, підкреслюючи унікальність та красу ручної праці. Цей стиль як спроба відійти від канонів популярних епох минулого, його порівнюють з повстанням проти класичного і традиційного мистецтва[4, с. 85-86]. Ар-нуво став символом свободи світосприйняття, він порушував все загальноприйняте раніше і вдосконалював нове. Новизна полягає в тому, що доступ до них могли мати звичайні люди, мистецтво з'являлось у громадських установах, станціях з метро у Парижі, на плакатах, вивішених на вулицях і бульварах, вивісках і журналах.

Ар-нуво стало більшим, ніж культура, це була можливість відкрити доступ до чистого і прекрасного, для кожного хто хотів стати частиною культурного світу, за що і нещадно засуджувалось. Кожен з митців, які працювали у цьому напрямку відрізнялись особливими навичками та уявою; найвідомішим представником вважається чеський художник Альфонс Муха[4, 86]. Народився художник 24 липня 1860 р. у Іванчице, Моравія. Він був переважно відомий своїми афішами, картинами, меблями та ілюстраціями, які відображали естетику та дух того часу. Неоцінним внеском також є ювелірне мистецтво, що захоплює тонкістю і ніжністю[4, с. 92].

Одним із головних джерел натхнення для Альфонса Мухи було японське мистецтво, яке стало доступним для західного світу лише після 1860 р., коли східна держава, змогла відкрити свої географічні і культурні кордони. До того часу Японія жила цілісним усамітненням протягом століть. Усе могло стати мистецтвом, і в цьому проявив себе А. Муха працюючи над дизайном реклами шампанського і декорацій до великих національних картин.

Саме визнання ар-нуво як стилю відбулось в 1900 р. на всесвітній виставці в Парижі, громадськість позитивно сприйняла його, зробила популярним серед інших стилів; для них ар-нуво став викликом. Яскравим прикладом цього був плакат із зображенням відомий акторки кіно і театру Сари Бернар для вистави Гісмонда в 1895 році [1].

Альфонс Муха формулював власні теорії та заповіді та творчий світогляд яким хотів слідувати. В центр композицій він ставить жінку у квітах, що символізує певну пору року, знаки зодіаку тощо. Більш динамічні події художник зобразив у колекції «Слов'янська епопея». На творчість вплинула також і ситуація в Чехії, завдяки своїм націоналістичні поглядам, мистецькі твори набули народного характеру, за що митець був на довгий час заборонений на батьківщині[2, с. 117].

Альфонс Муха неодноразова надихав і інших художників, серед них був славнозвісний Густав Клімт, що був вражений стилем Мухи та його використанням символізму та декоративних мотивів[4, с. 90]. Також серед митців які наслідували стиль Мухи були Карл Ларсон, Вільям Морріс, Фелікс Валлотон. Завдяки цьому ар-нуво заповнив світ і став частиною мистецького руху.

Можна стверджувати, що поява ар-нуво та творчість Альфонса Мухи започаткували розвиток нового світового мистецтва, незалежного від класичних правил. Муха як представник ар-нуво став його феноменом, який привів його до світової слави.

Список використаних джерел

1. Павлова Олена. До 40 років людина не здатна зробити щось пугне. Gazeta. ua., 2010, URL: <http://surl.li/rezxm>.
2. Люханова М.О. Анализ творческого развития чешского художника Альфонса Мухи и его вклад в развитие модерна. 2019, с. 112-122
3. Potter P., Fine Art and Good Health for the Masses / Emerging Infectious Diseases – vol. 12, no 7, July 2006. P. 1182-1183, URL: <http://surl.li/reytn>.
4. Raluca Petre., Art Nouveau, Alphonse Mucha and the Mass Visibility of Culture. / Annals of Ovidius University Constanta, January 2008. P. 85-93, URL: file:///C:/Users/Professional/Downloads/Telegram%20Desktop/Art_Nouveau_Aplhonse_Mucha_and_the_Mass.pdf (date of access: 04. 03.2024).

*Іжук Софія Михайлівна
магістрантка I курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»*

*Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Доценко Віктор Олександрович*

Використання компартійним режимом РПЦ для насадження радянської моделі політичної системи у країнах Центрально-Східної Європи в 1944-1949 роках

У перші повоєнні роки під тиском військово-політичної присутності СРСР в країнах Центрально-Східної Європи до влади прийшли компартійні режими, що

зумовило встановлення в регіоні радянського типу тоталітаризму. Хоч диктатура і репресії, як зазначав знаний західний дослідник Т. Джадт у своїй масштабній праці «Postwar», не стали абсолютно новими політичними явищами для Центрально-Східної Європи, проте комуністична партійно-державна модель мала суттєву відмінність, котрою вирізнялася від попередніх режимів, а саме: «ресурси і владу, які тепер одноосібно привласнювали і якими зловживали заради майже виняткової користі іншої держави» [3, с. 296]. Цією іншою державою, в орбіту геостратегічних інтересів якої потрапила Центрально-Східна Європа, був Радянський Союз.

Радянське керівництво в процесі трансформацій політичних систем у державах-сателітах виконувало функції «контролю і кураторства». Нові комуністичні уряди, змагаючись у боротьбі за встановлення монополії на владу, значну увагу приділяли тим соціальним інститутам, котрі мали авторитет та вплив на свідомість населення, передусім церковним організаціям. За інструкцією до дії, зокрема і в конфесійній політиці, ними було взято досвід Москви [2, с. 7].

Російська православна церква, становище якої в СРСР зазнало суттєвих змін протягом Другої світової війни, повністю вбудовувалася в радянську компартійну систему та отримувала суб'єктність в обмін на «реалізацію державних зовнішньополітичних інтересів, що передбачали розширення впливу Радянського Союзу на країни християнського світу», серед яких значима роль надавалася підпорядкованим Кремлю країнам Центрально-Східної Європи [4, с. 244-245].

У доповідній записці з грифом «цілком таємно» від березня 1945 р. голова Ради у справах РПЦ Г. Карпов пропонував Сталіну здійснити цілий ряд заходів для посилення впливу РПЦ за кордоном: ліквідувати автокефалію Польської православної церкви, приєднати до Московської Патріархії Мукачівсько-Пряшівську православну єпархію, при посольствах європейських держав через Нарком іноземних справ сформувати парафії РПЦ, ключовим завданням яких буде «укріплення православ'я в цих країнах і популяризація авторитету Московської Патріархії» [6]. Тож фактично ставилася ціль сформувати блок православних Церков у Центрально-Східній Європі для забезпечення домінування Радянського Союзу в конфесійній сфері.

Ці пропозиції стали планом дій для компартійного режиму – російсько-радянська церковна дипломатія запускала у дію практично відразу після встановлення військово-політичного контролю в цьому регіоні. Активізувалися закордонні візити представників Московської Патріархії: вже у листопаді 1945 р. заступник голови Ради у справах РПЦ С. Белишев доповідав Сталіну про результати поїздки делегатів до Угорщини та Чехословаччини. Він повідомляв про бажання православних парафій на території Угорщини приєднатися до РПЦ, а також про аналогічне рішення єпархіальної ради Чеської православної церкви просити виключити її із сербської юрисдикції на користь Московської Патріархії. Першочерговим завданням у цьому напрямку уряд визначив створення екзархату середньоевропейських Церков та призначення російських єпископів до Будапешта, Праги та Братислави [7].

Досягнення поставлених цілей мало пріоритетне значення для радянських компартійних держорганів – у середині 1946 р. Рада міністрів СРСР спеціальним рішенням забезпечила цільове валютне фінансування «роботи з купівлі лояльності» православних Церков у Болгарії та Чехословаччині [5, с. 22-23].

Загалом до 1948-1949 рр. православний блок під егідою Москви був сформований. На території Чехословаччини у 1946 р. створено автономний екзархат під юрисдикцією РПЦ, з дозволу Священного синоду Московського патріархату 1948 р. отримала автокефалію Польська православна церква. Угорське православ'я як Церква «без юрисдикції» теж офіційно стало адміністративною одиницею РПЦ. Успішно встановилися тісні контакти з Болгарською та Румунською автокефальними православними церквами [8].

У країнах, що входили до радянської зони окупації, запроваджувалася запозичена з СРСР правова база щодо питань державно-церковної взаємодії. Нагляд і контроль режиму над діяльністю релігійних інституцій здійснювали «спеціальні представники» із сформованих у комуністичних урядах Міністерств у справах культів (віросповідань) [8, с. 170].

У перше повоєнне п'ятиріччя Кремлем відпрацьовувався ще один напрямок стратегічної боротьби за домінування у християнській Європі – зменшення впливу Ватикану, особливо в «сателізованих» Радянським Союзом Польщі, Угорщині, Румунії та Чехословаччині. Російській православній церкві відводилася чільна роль у спланованій компартійним режимом акції з ліквідації унійних Церков, котрі були у підпорядкуванні Папи Римського.

У ході трагічного для багатьох християн процесу, що розпочався Львівським собором 1946 р., своє існування припинили греко-католицькі Церкви не лише на території радянських республік, зокрема України, а й в усіх країнах «народної демократії» – уніати Румунії та Чехословаччини повністю «восс'єдналися із православними Московського патріархату», на території Польщі, Угорщини та Болгарії діючими лишилися лише декілька греко-католицьких парафій. Такі заходи, як підсумовує сучасна українська дослідниця Е. Бистрицька, «штучно» зміцнили становище православних у цих країнах, оскільки вони отримали захист та підтримку з боку прорадянських урядів [1, с. 115].

У цьому ж напрямі в межах радянської орбіти політичного впливу відбувалася активна боротьба із римо-католицькою Церквою. Режимом були розгорнуті жорсткі пропагандистські кампанії проти неї як «агентури міжнародного імперіалізму», спрямовані на дискредитацію підпорядкованої Ватикану західної Церкви та упокорення радянській владі кліру та вірян [9, с. 85].

Апогеєм дипломатичної діяльності РПЦ у повоєнний період стала Всеправославна нарада в Москві 1948 р., що готувалася компартійними органами як вселенський собор. Метою проведення церковних зборів було набуття Московським патріархом титулу Вселенського. У результаті цієї зустрічі, учасниками якої стали представники більшості православних Церков, у тому числі із країн Центрально-Східної Європи, Кремль зміг отримати значні тактичні досягнення, однак найбільш амбітної стратегічної задачі – створення нового центру світового православ'я в Москві – втілити не вдалося. Тож на кінець 40-х рр. XX ст. відбувається певний спад міжнародної активності РПЦ, причини якого сучасний італійський історик А. Рокуччі обґрунтовує тим, що в умовах виникнення у світі «залізної завіси» Центрально-Східна Європа як зона радянського впливу ставала чи не єдиним регіоном, де лишалося можливим використання церковного чинника в політиці [10].

Таким чином, упродовж першого п'ятиріччя після завершення Другої світової війни Російська православна церква стала досить ефективним інструментом в руках компартійних органів у процесі посилення суспільно-політичного впливу СРСР в Центрально-Східній Європі. Ключовими напрямками реалізації окресленого геополітичного курсу стало узалежнення від московської юрисдикції православних Церков, котрі опинялися під повним контролем прорадянських режимів, ліквідація унійних конфесій та боротьба проти католицизму, що сприймалися Кремлем як перешкода до монопольної влади в державах-сателітах. Така політика дозволила Москві взяти під повний контроль їхню церковну та ідеологічну сферу країн цього регіону, тим самим насадивши там політичну модель радянсько-комуністичного взірця.

Список використаних джерел

1. Бистрицька Е. Зміцнення авторитету Російської православної церкви у сталінському плані боротьби з Ватиканом (1943–1948 рр.). *Український історичний журнал*. 2009. № 6. С. 106-124.

2. Власть и церковь в Восточной Европе. 1944-1953. Документы российских архивов: в 2 т. / Ред. коллегия: Т. В. Волокитина (отв. ред.) и др. Москва, 2009. Т. 1: 1944–1948. 887 с.
3. Джадт Тоні. Після війни. Історія Європи від 1945 року. Пер. з англ. Катерини Зарембо. Київ: Наш формат, 2020. 928 с.
4. Доценко В. О., Іжук С. М. Становище і роль Російської православної церкви в житті радянського суспільства та її стосунки з компартійними органами у 1943-1945 роках. *Вісник аграрної історії*. 2023. № 45-46. С. 237-248. DOI: <https://doi.org/10.31392/VAN-2023.45-46.20>
5. Каиль М. «Православный фактор» в советской дипломатии: международные коммуникации Московского патриархата середины 1940-х гг. *Государство, религия, церковь в России и за рубежом*. 2017. №. 1 (35). С. 19-40.
6. О предложениях Совета по делам РПЦ по ликвидации греко-католической церкви в СССР, укреплению влияния Русской православной церкви за рубежом и организации Всемирной конференции христинских церквей в Москве: Докладная записка Г.Г Карпова И.В. Сталину от 15 марта 1945 г. *Власть и церковь в Восточной Европе. 1944-1953 гг. Документы российских архивов: в 2 т./* Ред. коллегия: Т. В. Волокитина (отв. ред.) и др. Москва, 2009. Т. 1: 1944–1948. 887 с.
7. О результатах поездки представителей Московской Патриархии в Германию, Австрию и Чехословакию: Докладная записка С. К. Бельшева И. В. Сталину от 22 ноября 1945 г. *Русская Православная Церковь в годы Великой Отечественной войны 1941–1945 гг.: сборник документов*. Москва: Крутицкое Патриаршее подворье, 2009. С. 510-512.
8. Православная Церковь в Восточной Европе. XX век. Под ред. Кристин Шайо / пер. с фр. Киев: ДУХ І ЛІТЕРА, 2010. 440 с.
9. Релігійний чинник у міжнародних відносинах: навч. посіб. / М. Палінчак, Р. Кухарчик, Д. Стеблак, В. Пупена. Ужгород: Ліра, 2020. 240 с.
10. Роккуччи А. Сталин и патриарх: Православная церковь и советская власть, 1917–1958 / пер. с итал. О. Р. Щелоковой. Москва: Политическая энциклопедия, 2016. 582 с.

*Ищенко Діана Віталіївна
студентка III курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Черевко Оксана Степанівна*

Еволюція суспільної думки британців щодо правління королеви Вікторії (друга половина XIX століття)

Вікторіанська епоха, яка тривала з 1837 по 1901 рік, була періодом значної зміни суспільної думки про монархію. Протягом тривалого правління королеви Вікторії відбулися значні еволюції в політичній, економічній і соціальній сферах, що вплинуло на думку британців про монархію. Зростання промисловості і розвиток капіталістичного суспільства привели до зміни в структурі влади і появи нових соціальних прошарків. Це стимулювало боротьбу за подальшу демократизацію політичної системи Великої Британії.

Принцеса Александріна Вікторія Кентська, «Дріна», народилася 24 травня 1819 року в Кенсінгтонському палаці в Лондоні. Її батьком був принц Едвард, герцог Кентський, а матір'ю Вікторія Саксен-Кобургська. 23 січня 1820 року після застуди, яка призвела до запалення легень, помирає батько маленької принцеси, на той момент

їй було лишень 8 місяців. [2, с.6-9] Тож їхнє життя, незважаючи на високий статус, було дуже скромним. Згодом королева Вікторія тишила себе думками, що вона знає, як живе народ, тому що їй самій у дитинстві довелося зазнати певних матеріальних обмежень.

Герцогиня Кентська була відома своєю вдумливістю та ретельним підходом до виховання дітей. Вона намагалася забезпечити їм якісну освіту та необхідні знання у всіх сферах життя. Королева Вікторія отримала домашню освіту, що було типовим для дітей з аристократичних сімей в XIX столітті. Вона вивчала широкий спектр предметів, включаючи мови (англійську, французьку, італійську та німецьку), музику (гра на фортепіано), танці, літературу та історію.

Вікторія зійшла на престол у період соціальної, політичної та економічної нестабільності, коли авторитет монархії був на досить низькому рівні. Нація вітала появу нової, молодої монархині, яка за віком, статтю та політичною лояльністю відрізнялася від своїх непопулярних попередників, Георга III, Георга IV та Вільгельма IV: « марнотратник і бовдур». [3, с.340] Низький авторитет цих монархів був спричинений цілою низкою чинників: недолуга політика, занадто розкішний спосіб життя та нездатність або небажання впливати на гострі суспільні проблеми. Всі ці чинники сприяли негативному ставленню до них серед широких верств населення.

У першій половині правління Вікторії, представники британської монаршої сім'ї все ще користувалися досить низьким рівнем поваги, розглядалися як дорогий прояв зайвих анахронізмів, до того ж неанглійський. [4, с. 8]

23 червня 1837 року король Бельгії Леопольд написав своїй племінниці Вікторії: «... Я був дуже радий дізнатися, що присяга Собору пройшла так добре. Оголошення в газетах я вважаю простими і доречними. Переклад у газетах говорить: «Я виріс в Англії». 1. Я б порадив якомога частіше говорити, що ви народжені в Англії, Георг III прославився цим, і оскільки ніхто з ваших двоюрідних братів не народився в Англії, це ваш інтерес 2. Ніколи не можна багато хвалити свою країну та її жителів. Дві європейські нації насправді майже смішні у своїх перебільшених похвалах самих себе; це англійці та французи. Ваша національність дуже важлива, і оскільки ви народилися в Англії і ніколи не залишали її ні на мить, було б досить дивно, якби люди намагалися довести протилежне. 3. Створену Церкву я також наполегливо рекомендую; Ви не можете, не зобов'язуючись ні в чому конкретному, сказати занадто багато на цю тему. 4. Перш ніж вирішите щось важливе, я буду радий, якщо Ви проконсультуетесь зі мною; це також дасть Вам час. У політиці більшість заходів прийде вчасно протягом певної кількості днів; навпаки, вкрай важко, і майже завжди завдає шкоди вищій владі.» [5, с. 78-79]

Однак, Вікторія досить швидко здобула популярність серед народу, особливо після одруження з принцем Альбертом у 1840 році. Її особистий приклад зразкового сімейного життя сприяв тому, що у другій половині XIX столітті у Британії встановився культ сім'ї. Вікторію називали бабусею всієї Європи, оскільки корони європейських країн дісталися її нащадкам. У перший рік її заміжжя з Альбертом народилася Вікторія, яка пізніше стала імператрицею Німеччини і матір'ю кайзера Вільгельма II. Через рік, 1841-го, народився принц Уельський, майбутній король Британії Едуард VII. Коли в 1860 році народилася її остання дитина, Вікторія була королевою вже 23 роки. Варто стверджувати, що у період між 1850-1861 роками суспільна думка британців щодо королеви Вікторії набула піку прихильності, її вважали визначним монархом свого часу. Вона визнавалася як символ стабільності та моральної сили британської нації.

Вікторія продемонструвала, що монархиня, яка мала високий рівень підтримки всередині країни і оволоділа ґрунтовним розумінням політичного життя, мала здатність позитивно впливати на авторитет британської монархії. Це було зокрема продемонстровано її посередництвом між Палатою Громад і лордами під час гострого

обговорення Акту про ліквідацію церкви в Ірландії 1869 року та Закону про реформи 1884 року. Тобто Вікторія активно брала участь у переговорах, шукаючи компроміс між сторонами. Її втручання допомагало вирішити складні проблеми та зберегти єдність країни, що позитивно вплинуло на авторитет монархії. А її підтримка прогресивних реформ продемонструвала, що монархія не є застарілим інститутом, а йде в ногу з часом.

Протягом вікторіанської епохи зросла роль парламенту і розвинулися політичні партії, що представляли різні інтереси та прагнення соціальних прошарків населення країни. За цих умов монархія частково втратила свою пряму владу і стала символом національного єднання та стабільності, але вже не найбільш впливовою політичною силою. Окремі члени королівської сім'ї, зокрема королева Вікторія, мали велику популярність серед народу, і це допомогло британцям змінити деякі уявлення про монархію. Вікторіанська епоха стала періодом масової комунікації, монархія використовувала засоби масової інформації, такі як газети та журнали, які висвітлювали активну участь королеви в економічному, політичному та культурному житті країни. Як приклад ми можемо навести статтю з газети Caledonian Mercury (7 січня 1850 року), в якій йдеться про доручення королеви Вікторії принцу-консорта Альберту про сприяння відкриття виставки промисловості, та про призначення вельми поважних осіб, які будуть відповідати за організацію цього проєкту. [1]

Після смерті чоловіка, принца Альберта, у 1861 році, Вікторія важко переживала втрату, тому тимчасово обмежила свої публічні обов'язки. Це спричинило поширення думки про те, що вона втратила інтерес до справ держави, і ставлення до неї стало менш прихильним. Проте, пізніше, Вікторія знайшла в собі сили повернутися до виконання своїх королівських обов'язків, чим підтвердила особисту відданість короні та народу.

Отже, епоха вікторіанської доби принесла суттєві зміни в сприйнятті британцями ролі монархії як авторитетної, потужної складової стабільності та процвітання нації. Вікторія створила образ освіченої монархині, що присвятила своє життя служінню своєму народу, зразкової дружини і матері, що стало прикладом для наслідування, так звані вікторіанські цінності, які не втрачають своєї актуальності протягом 120 років і слугують предметом гордості та слідування сучасних британців.

Список використаних джерел

1. Caledonian Mercury - Monday 07 January 1850 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.britishnewspaperarchive.co.uk/viewer/BL/0000045/18500107/001/0001>. – Дата останнього звернення: 18.04.2024.
2. Giglioltti Jim. Who Was Queen Victoria? Penguin UK, 2016. — 112 p.
3. Waller Maureen. Sovereign Ladies: Sex, Sacrifice and Power: The Six Reigning Queens of England, St. Martin's Griffin, 2013. — 575 p.
4. Williams Richard. The Contentious Crown: Public Discussion of the British Monarchy in the Reign of Queen Victoria, Routledge, 2019. — 284 p.
5. The Letters of Queen Victoria : A Selection from Her Majesty's Correspondence between the Years 1837 and 1861. Volume 1, 1837-1843

*Кизуб Артем Віталійович
студент III курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»*

*Науковий керівник :
кандидат історичних наук, доцент*

Використання інноваційних підходів до навчання історії у XX-XXI століттях (на прикладі проектного підходу)

Актуальність дослідження. Тема використання новітніх підходів до навчання історії у XX-XXI століттях є надзвичайно актуальною у нашій державі на сучасному етапі в умовах становлення Нової української школи. Актуальність теми зумовлена наступними факторами: 1) соціально-економічні зміни, які відбуваються в сучасному світі в умовах геополітичної та економічної глобалізації та вимагають перегляду підходів до навчання історії. Нові технології, глобалізація, зростання різноманітності системи загальнолюдських суспільних цінностей та, водночас, важливість розуміння національних ідентичностей, а також інші фактори змушують переосмислювати роль історії в суспільстві та її значення для удосконалення загальної системи освіти; 2) розвиток історіографії, який призводить до появи нових методів дослідження історії та нових інтерпретацій історичних подій. Це вимагає від вчителів історії вміння критично оцінювати історичні джерела та формувати в здобувачів освіти об'єктивне уявлення про минуле; 3) сучасні здобувачі освіти відрізняються від здобувачів освіти минулих років своїми інтересами, здібностями та потребами. Вони вимагають від процесу навчання історії бути більш цікавим, актуальним та інформативним [1].

Метою дослідження є аналіз традиційних та інноваційних підходів до навчання історії у XX-XXI століттях, задача яких полягає у тому, щоб зробити процес навчання історії більш ефективним і цікавим для здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу. Історія є однією з найважливіших дисциплін у шкільній освіті. Вона допомагає здобувачам освіти зрозуміти минуле, його роль у сучасному світі та вплив на майбутнє. Однак, у XX-XXI століттях в методології навчання історії відбулися значні зміни. На зміну традиційному формаційному підходу, який розглядав історію як закономірний розвиток певних суспільних формацій, прийшов багатовимірний підхід, який враховує взаємодію різних факторів, що формують історичний процес. Цей підхід дозволяє розглядати історію як більш складне та багатогранне явище [2].

Інноваційні підходи до навчання історії спрямовані на розвиток у здобувачів освіти вміння самостійно мислити, вирішувати проблеми, знаходити нестандартні рішення, аналізувати історичні джерела, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та робити висновки, застосовувати історичні знання в інших предметних областях. Спектр методик і технологій, що складають зміст інноваційного навчання досить широкий: вальдорфська педагогіка, технологія саморозвивального навчання дальтон-технологія, колективний спосіб навчання, ігрові технології навчання, технологія модульного та модульно-розвивального навчання, проектні технології, розвивальне навчання, технології проблемного навчання, сугестивні технології, особистісно-орієнтоване розвивальне навчання, інтерактивні технології та інші [4].

За характером організації навчального процесу можна виділити такі підходи: індивідуальний, груповий та багатоаспектний. Індивідуальний підхід передбачає, що вчитель працює з кожним здобувачем освіти індивідуально, враховуючи його індивідуальні особливості та потреби. Груповий підхід передбачає, що здобувачі освіти працюють у групах, обмінюються ідеями та допомагають один одному. Багатоаспектний підхід передбачає комплексне використання різних підходів до навчання, залежно від конкретних завдань і цілей уроку [5].

Проектне навчання виникло ще у II пол. XIX століття у США і застосовувалось спочатку лише у сільських школах, а з часом, на початку XX століття, проникло до загальноосвітніх шкіл. Власне метод "проектів" був заснований ще у 1920-х рр. на основних організаційних положеннях Дальтон-плану. Він набув широкого розповсюдження у 1920-х роках паралельно з Дальтон-планом, інколи

використовувався як складова частина лабораторної системи [2]. Засоби, аналогічні методу проектів, продовжують застосовуватися в американських школах, вважаються міцною складовою навчання. У багатьох школах США виконання протягом року проекту з навчального предмета є обов'язковим і оцінка за нього впливає на підсумкову оцінку. В середині 1990-х рр. метод проектів "пережив друге народження" й нині часто зустрічається в практиці українських вчителів. Метод проектів як педагогічна технологія передбачає використання сукупності дослідницьких, пошукових, проблемних методів, що є творчими за своєю суттю. Відповідно до мети, програму навчання за проектною системою складають ряд досвідів, пов'язаних між собою таким чином, що відомості, отримані від одного досвіду, сприяють розвитку і збагаченню цілого потоку інших досвідів. Великі можливості пошуку інформації для використання проектів сучасним здобувачем освіти надає Інтернет. За обсягом проекти бувають: великі, що виконувалися великою групою здобувачів освіти; малі, які були складовими великих проектів і над ними працювали окремі школярі або невеличкі групи. На практиці частіше розрізняли проекти за їх кінцевим результатом: проекти-розповіді, бесіди і доповіді; трудові проекти, ігрові проекти, проекти екскурсій. За характером контактів проекти поділяються на: внутрішні та зовнішні. За кількістю учасників проекти поділяються на: особистісні, парні, групові. Робота над кожним проектом починається з конференції (зборів всієї групи (класу), на якій здобувачі освіти самі пропонують проекти) [3].

Висновки. Підсумовуючи, варто зазначити, що використання новітніх підходів до навчання історії у XX-XXI столітті, зокрема проектного навчання, стало важливою тенденцією в освіті. Ці підходи спрямовані на формування в здобувачів освіти історичної свідомості та компетентності, які необхідні для повноцінного життя в демократичному суспільстві. Вони є важливою передумовою розвитку історичної освіти, оскільки дозволяють зробити навчання історії більш ефективним та цікавим, сприяє формуванню в здобувачів освіти історичної свідомості та компетентності, які необхідні для повноцінного життя в демократичному суспільстві. Використання новітніх підходів до навчання історії має ряд переваг: покращується якість знань здобувачів освіти з історії, вони починають краще розуміти історичні події та явища, вміють аналізувати та оцінювати їх. У здобувачів освіти розвивається критичне мислення, вміння самостійно знаходити інформацію та розв'язувати проблеми. Використання новітніх підходів до навчання історії не означає, що традиційні методи навчання варто повністю відкидати. Традиційні методи мають свої переваги, зокрема, вони дозволяють швидко надати здобувачам освіти певний обсяг знань. Однак, використання лише традиційних методів навчання не дозволяє в повній мірі реалізувати завдання історичної освіти. Як традиційні, так і новітні підходи, розраховані на сучасного здобувача освіти, завжди матимуть перспективу у сумісному існуванні з можливістю в доповненні один одного.

Список використаних джерел

1. Пометун О.І., Фрейман Г.О. Методика навчання історії в школі. К.: Генеза, 2006. 328 с.
2. **Метод проектів в українській школі 1920-1930-х років / Педагогічний музей України ; [укладачі : В.О. Гайдей, О.П. Міхно ; наук. консультант О.В. Сухомлинська]. – Вінниця : ФОП Кушнір Ю.В., 2019. – 192 с. – (Сер. «Педагогічні републікації» . Вип. 6).**
3. **Сидоренко О.В.** Особливості використання новітніх технологій на уроках історії. / Новітні підходи до навчання історії: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 20-21 жовтня 2022 р.). Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2022. С. 123-128.

4. Пушкаренко О.А. "Використання нових технологій НУШ на уроках історії в форматі компетентісного навчання" <https://naurok.com.ua/metodichni-rekomendaci-vikoristannya-novih-tehnologiy-nush-na-urokah-istori-v-formati-kompetentisnogo-navchannya-271927.html>
5. Мельник О.В. Методичні рекомендації "Використання нових технологій НУШ на уроках історії в форматі компетентісного навчання". Київ: Педагогічна думка, 2022. 112 с.
6. Джон Дьюї. "Демократія та освіта" (1916) URL: <https://terepishchyi.com/dzhon-dyui-demokratiya-i-osvita-2/>
7. Семенова Л. І. Використання проектного навчання на уроках історії. К.: Вид. «Наукова думка». 2015.
8. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти України з історії, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2022 року № 1268. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/

*Коваленко Вікторія Володимирівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, професор
Іванова Людмила Георгіївна*

Видавнича справа українських емігрантів у Канаді кінець XIX - I половина XX століття

Переселившись на нові землі, українці потребували друкованого слова. З огляду на нові умови, поселенці потребували зв'язка як зі зовнішнім світом, так і зі всіма українцями, які роз'їхалися по різних куточках не тільки Канади, а й, до прикладу, США.

Всі старання і намагання наших діячів принесли плоди, адже вже на початку XX століття було створено видавництво під назвою «Канадська північно-західна Видавнича Спілка у Вінніпегу» [4]. У самій назві вже є підказка, де було розташовано видавництво – у відомому культурному осередку українства – Вінніпег, провінції Манітоба. Стосовно дати заснування, то більшість дослідників, сходяться на думці, що слід орієнтуватися по виданню першого часопису. Так, як першою українською пресою виданою у Канаді є «Канадійський Фармер» створений 12 листопада 1903 року, то і створення самого видавництва слід віднести до цього ж року.

«Канадійський Фармер» відзначився не лише своїм закликком до створення українських шкіл, наукових установ, закладів, збереженні та поширенні українських цінностей, а й висвітленням питання Голоду 1921 – 1923 рр., друкуючі статті, які вказують на нищівну політику советів стосовно нашого народу. Треба також зазначити, що головними ініціаторами створення тижневика були І. Негрич, К. Генік, І. Бодруг, Т. Стефанік та Й. Дима – активні діячі у більшості церковних та громадських подіях. Популярною ця газета була не лише на території Канади, а й у США та Австрії.

«Канадська північно-західна Видавнича Спілка у Вінніпегу» була ініціатором видання перших книжок у Канаді: підручника для вивчення англійської мови українськими емігрантами та «Християнського Катехизму». Також у 1907 році видала публікацію «Західна Канада», у якій змальовано початки імміграції українців до нового краю, подано ілюстрації та мапу, на якій позначено українські поселення у Манітобі, Саскачевані, Алберті та Британській Колумбії.

У другій половині 1904 року створюється «Видавнича Спілка» та друкарня при цій спілці, що випускала газету «Слово», у 1905 році з'являється третя друкарня видавництва, що видавала «Ранок».

Під егідою УКГЦ, зокрема архієпископів А. Лянжевена та відомого митрополита Андрея Шептицького побачив світ часопис «Канадійський Русин». Мав власне видавництво, виходив щосуботи та спрямований на збереження греко-католицької віри, української мови та літератури, сприяння побудови церков, шкіл та організацій. Агітував про введення двомовного шкільництва та розвиток культурно-освітньої праці. У 1919 році змінює свою назву на «Канадійський Українець», підтримуючи національно-визвольну боротьбу нашого народу. Як і «Канадійський Фармер» висвітлював події Голоду 1921-1923 рр., зокрема 28 червня 1922 р. оприлюднив фотографії жертв та відповідно коментар: «Се той «рай», до якого при помочі гармат і багнетів затягли московські большевики Україну» [1].

«Канадійський Українець» випустив «Кобзар» Т. Шевченка, «Тараса Бульбу» Миколи Гоголя, «Чернігівку» М. Костомарова та інші.

Створюється також видавництво «Руська Книгарня», власником якої був Френк Доячек. Видало гумористичний журнал «Вуйко», «Загальний Календар», перевидало «Ілюстровану Історію України» М. Грушевського та ще півсотню альманахів.

Яків Н. Крет у 1908 році створює у Вінніпегу видавництво «Руська Друкарня». Друкувало переважно книжкові видання, зокрема випустила літературний журнал «Хата», «Помічник для малих школярів» та інші.

Існувала також «Українська Видавнича Спілка», створена 1910 року, котра спеціалізувалася на випуску поезій, оповідань та календарів-альманахів.

Відомим тижневиком був «Український голос» (1910 р.), випуском якого займалася Українська видавнича спілка «Тризуб». Тижневик був дуже популярним, адже закликав до збереження української мови та культури, впровадження двомовної системи, активної участі у громадському житті.

Якщо говорити за інші провінції Канади, то у них не настільки була розвинена видавнича справа, як у Манітобі. До прикладу, у Саскачевані відомим був часопис «Новий Край» (1910 р.) [3, с. 102]. Видавався «Товариством Руських Фармерів у Канаді», перший редактор Осип Мегас. Стосувався часопис економічних справ: становлення торгівельних підприємств, народної кооперативної торгівлі. Проіснував до 1916 року.

У 1931 р. в Саскачевані видавали ілюстрований журнал «Нова ера» під редакцією Н. Левчука, видання «Бюлетень Братства Українців Католиків Канади» (1933 р.), газета «Український Кооператор» (1937 р.) та інші.

У провінції Альберта були створені часописи «Нова громада» (1911 р., проіснував до 1912 р.), «Новини» (1913 р., до 1922 р.), «Канадієць» (1913 р.), «Поступ» (1915 р.). Цікаво те, що вже у 1920 році «Канадієць» об'єднується з газетою «Ранок», і потім вже буде виходити часопис під назвою «Канадійський Ранок».

На Сході Канади популярними виданнями були «Свідок Правди» (1909 р., Торонто, видавав «Союз руських і галицьких християн Бабтистів в Канаді і США»), «Зоря» (1914 р., Монреал, Видавнича Спілка ім. М. Драгоманова), «Свідома Сила» (1915 р., «Робітниче Слово з 1916 р.» Торонто, «Робітнича Спілка Кооперативна»), «Заморський Вістник» (1920 р.), «Думка» (1932 р.), «Наше Слово» (1933 р.), «Український Робітник» (1934 р.) [5, с. 281 - 284]. Всі, окрім останнього часопису, проіснували лише до середини 30-х років.

Наостанок, слід сказати про книгарні. Велика заслуга у розбудові книгарень належить «Просвіті» та місцевим товариствам. Найпершою була «Руська Книгарня» у Вінніпегу. Згодом у цьому місті були створені «Українська Книгарня», «Українська Робітнича Книгарня», Спілкова Книгарня «Акорд», Католицька Книгарня «Провидіння». У Саскатуні - «Українська Книгарня» та «Українська Торгівля і

Книгарня». Едмонтон - «Українська Книгарня». Торонто - «Українська Робітничка Книгарня Просвіта», у Монреалі - «Українська Книгарня» і «Загальна Книгарня», під час війни у Гамільтоні була теж «Українська Книгарня» [5, с. 318]. З кожним роком їх кількість збільшувалася.

Таким чином, після облаштування у новому краї, церковні, громадські діячі, інтелігенція почали розбудову українського видавництва у Канаді. Колискою українського видавництва стало місто Вінніпег, провінції Манітоба, адже тут не тільки з'являється перше українське видавництво, а й осідатиме велике коло інтелігенції, яке буде розбудовувати культурно-освітнє життя краю. Доказом цього є кількість періодичних видань, перелічених вище. Також слід дати належне часописам котрі не залишилися осторонь від подій в Україні, зокрема у висвітленні української революції 1917 -1921 рр., Голоду 1921 -1923 рр. тощо.

Список використаних джерел

1. Бігун Ігор. На поміч рідній землі. Голод 1921 -1923 рр. і українська преса Канади. Спецпроект «Канадіана». Науково-популярне видання «Історична правда». URL : <https://www.istpravda.com.ua/articles/2017/03/2/149578/> (дата звернення: 02.03.2017).
2. Боровик М. Століття українського поселення в Канаді (1891– 1991) / М. Боровик. – Монреаль – Оттава : Українська Могилянсько-Мазепинська академія наук (УММАН), 1991. 485 с.
3. Боровик М. Українсько-канадська преса та її значення для українських меншин в Канаді.- Мюнхен, 1977. 341 с.
4. Животко А. П. Історія української преси / Упоряд., авт. іст.-біогр. нарису та приміт. М. С. Тимошик. – К.: Наша культура і наука, 1999. – 368 с.
5. Кравчук П. І. Українці в історії Вінніпега / П. І. Кравчук. – Торонто : Кобзар, 1974. 169 с.
6. Марунчак М. Історія українців Канади. Т.1 / передм. від вид-ва. Вінніпег : Укр. Вільна Акад. Наук в Канаді, 1968. 467 с.
7. Марунчак М. Г. Студії до історії українців Канади. Т.2 / М. Г. Марунчак. – Вінніпег : Українська вільна академія наук, 1966–1967. 546 с.

*Коваленко Тетяна Олександрівна
студент III курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Камбалова Яніна Миколаївна*

Роль і місце історичного краєзнавства в системі історичної шкільної освіти

Актуальність теми Історичне краєзнавство в системі шкільної історичної освіти потребує поєднання збагачення знань про минуле та розвитку компетентностей учнів у контексті пошуку їх місця в сучасному світі. Вивчення історії на місцевому рівні надає можливість учням отримати відчуття приналежності до власної культури та сприяє формуванню патріотичних цінностей.

Історичне краєзнавство стає інструментом для формування учнівської свідомості, самоідентифікації учнів як представників української нації та громадян України та зміцнення особистісних цінностей.

Метою є аналіз та систематизація дидактичних та виховних функцій історичного краєзнавства в шкільній історичній освіті, а також вивчення методичних

підходів та прийомів роботи з історичного краєзнавства у навчально-виховному процесі загальноосвітніх закладів.

Виклад основного матеріалу. Стан наукового дослідження проблеми на сучасному етапі. Вчені, такі як Іванов О.П., Петрова Н.М., Сидоренко В.К., акцентують увагу на значенні історичного краєзнавства для розвитку пізнавальних і соціокультурних компетенцій, що стають важливими в сучасній освіті.

Наукові праці відображають важливість краєзнавства в українському науковому та освітньому просторі, таких вчених як П.Т. Толочко, О.П. Реєнт, Я. Верменич, Петранівський В.Л., Рутинський М.Й., спрямовані на розширення краєзнавчих знань про історію, культуру та територію України.

Спільна праця І.А. Колядита Я.М. Камбалової акцентує увагу на важливості включення краєзнавства у навчальні програми та позашкільну освіту. Їхні публікації, такі як "Краєзнавство в системі освіти і виховання в Україні" та "Навчальна програма з позашкільної освіти «Історичне краєзнавство»", створені для поглиблення розуміння історії та культури рідного краю. Роботи Кириєнко О.Ю. і Камбалової Я.М. "Як написати науково-дослідницьку роботу: запитання та відповіді (історичне краєзнавство)" відображають методичні аспекти дослідницької роботи в цій галузі. Також варто згадати працю Камбалової Я. та Семенової А., такі як "Туристично-краєзнавчі заходи як засіб патріотичного виховання", де вони розглядають краєзнавчі заходи як важливий інструмент для формування патріотизму серед молоді.

Методичні аспекти проведення музейних історико-краєзнавчих екскурсій для здобувачів освіти розглядаються в роботі Камбалової Я. та Грузін К. Це сприяє поглибленню знань студентів через практичні заходи та проведення екскурсій у краєзнавчому музеї. Всі ці праці спрямовані на підвищення інтересу до вивчення власної історії та культури, а також на поглиблення знань студентів та громадськості про багату спадщину України.

Історичне краєзнавство – це галузь науки, яка вивчає історію певного населеного пункту, регіону чи території з урахуванням специфіки її етнічно-конфесійного складу, культурних особливостей та впливу історичних подій на розвиток цієї місцевості.

Основна мета історичного краєзнавства – вивчення минулого певної території з урахуванням політичних, економічних, соціальних, культурних та географічних аспектів. Ця наукова галузь охоплює не лише великі історичні події, а й повсякденне життя людей, їхні традиції, звичаї, спосіб виробництва та взаємодії у різні епохи. Вона вивчає археологічні рештки, документи, предмети побуту, літературні твори, архітектурні споруди та інші джерела для реконструкції історії території. Вивчення історії своєї місцевості дозволяє учням створити особистий зв'язок із минулим. Це сприяє формуванню відчуття приналежності та ідентичності, розвиває патріотичні почуття та відчуття гордості за свій регіон. Вивчення історії на місцевому рівні спонукає учнів аналізувати, порівнювати та оцінювати історичні джерела та факти. Це розвиває їхні аналітичні та критичні навички. Завдяки цікавим історичним фактам, пов'язаним з конкретним регіоном, учні можуть отримати додатковий інтерес до вивчення історії та стимулювати свою увагу до навчання. Вивчення історії місцевостей допомагає учням розширити своє уявлення про світ, розуміти різноманітність культур та традицій у різних частинах світу. Історичне краєзнавство сприяє формуванню громадянської свідомості, відповідальності за свою культурну спадщину та активної участі у житті суспільства.

Висновки. Отже, вивчення історії та культури рідного краю через краєзнавство є надзвичайно цінним завданням для формування повноцінної особистості. Це є важливим внеском у педагогічну практику та можуть бути використані вчителями як інструмент підвищення якості уроків історії та краєзнавства. Зокрема, урахування індивідуальних особливостей учнів, використання інтерактивних методик, практична

спрямованість та врахування сучасних технологій є ключовими елементами успішного вивчення краєзнавства.

Список використаних джерел

1. Косило М. Розвиток туристсько-краєзнавчої роботи у позашкільних навчальних закладах України (II пол. XX ст. – поч. XXI ст.): Монографія / передм. І. Д. Бега. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2018. 320 с.

2. Наказ про затвердження критеріїв оцінки краєзнавчо-дослідницьких робіт Всеукраїнської краєзнавчої експедиції учнівської молоді «Моя Батьківщина – Україна». 2013. 1 арк. URL: <http://tourismcenter.if.ua/upload/files/%D0%91%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BA%D0%B0/%D0%9D%D0%BE%D1.doc>

3. Наказ про затвердження положення про Всеукраїнський конкурс на кращу туристсько-краєзнавчу експедицію учнівської молоді з активним способом пересування «Мій рідний край». 2013. 1 арк. URL: <http://tourismcenter.if.ua/upload/files/%D0%91%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0.doc>

4. Коляда І.А., Камбалова Я.М. Кирієнко О.Ю. Як написати науково-дослідницьку роботу: запитання та відповіді (історичне краєзнавство). К.:НЦ МОН України «МАН України», 2021.

*Корецька Юлія Юріївна
студентка IV курсу
спеціальності «014 Середня освіта (Історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Загребельна Ніна Іванівна*

Освіта в Норвегії: сучасний стан

Сучасний світ, надзвичайно динамічний та конкурентний, накладає нові вимоги на системи освіти країн, визначаючи їх ефективність через рівень готовності молодого покоління до подальшого життя та праці. Освітні системи, які успішно адаптуються до змін, забезпечують своїм громадянам не лише знання, але й розвивають критичне мислення, творчість та інші важливі навички. Аналіз ефективності таких систем стає ключовим завданням для визначення їх потенціалу та можливостей досягнення успіху в сучасному світі.

«Закон про освіту» в Норвегії передбачає наступні положення: навчання має базуватися на фундаментальних цінностях християнської та гуманістичної спадщини та людських чеснот, таких як повага до людської гідності та природи, свобода духу, милосердя, прощення, рівність та солідарність, цінності, які також виражені в різних релігіях і погляди на життя, які ґрунтуються на правах людини [1].

Навчання повинно сприяти розширенню знань і розумінню національної культурної спадщини та нашої (тобто норвезької) спільної міжнародної культурної традиції. Навчання має давати розуміння культурного розмаїття та демонструвати повагу до переконань людини. Воно сприятиме демократії, рівності та науковому мисленню.

Здобувачі освіти повинні розвивати знання, навички та ставлення, щоб мати можливість керувати своїм життям і брати участь у роботі та спілкуванні в суспільстві. Вони повинні розвивати творчу радість, відданість і бажання досліджувати. Здобувачі освіти повинні навчитися критично мислити та діяти етично та екологічно свідомо. Вони повинні нести спільну відповідальність і право брати участь [2].

Школа повинна зустрічати здобувачів освіти з довірою, повагою та вимогами та давати їм виклики, які сприяють освіті та бажанню вчитися. Необхідно протидіяти всім формам дискримінації [1].

Також варто зазначити про гомогенізацію в школах, адже тут під час освітнього процесу використовують стратегії організації класу, у якій вчителі розділяють здобувачів освіти на групи за рівнем знань, навичок або інтересів. До прикладу, здобувачі освіти 8 класу на уроці математики будуть навчатися за книгами як 8 класу, так і 7 або 9. Це допомагає забезпечити оптимальні умови для навчання кожного здобувача освіти, оскільки вони працюють у групі з рівними або схожими можливостями [5].

Отже, гомогенізація в норвезьких школах спрямована на забезпечення рівних можливостей для всіх здобувачів освіти та створення оптимальних умов для навчання та розвитку.

Також необхідно зупинитися на темі оцінювання здобувачів освіти в норвезьких школах. Метою оцінювання з предметів є сприяння навчанню та бажанню вчитися на цьому шляху, а також надання інформації про компетентність під час і в кінці навчання з предмету. До 7-го класу виключно виставляється лише оцінка “без оцінки”, тобто використовують наступні символи: G-добре, Ng- досить добре, Lg- мало добре(погано). Це робиться для того, щоб не травмувати дітей, адже вони ще зовсім малі для того, щоб їх оцінювали і, щоб вони не оцінювали один одного і відчували рівність. Починаючи з 8-го класу, оцінка повинна виставлятися як з цифровою оцінкою, так і без неї. Є лише вимога поставити числову оцінку під час середньорічного оцінювання з оцінками та підсумковими оцінками. Числові оцінки повинні використовуватися за шкалою від 1 до 6 [4]. Потрібно використовувати лише цілі числові оцінки. Окремі оцінки мають такий зміст:

- ✓ А - 6 оцінка свідчить про те, що учень має високу компетентність з предмету.
- ✓ В - 5 оцінка свідчить про те, що учень має дуже хороші знання з предмету.
- ✓ С - 4 оцінка свідчить про хорошу компетентність учня з предмету.
- ✓ D - 3 оцінка свідчить про те, що учень має досить хороші знання з предмету.
- ✓ Е - 2 оцінка свідчить про низьку компетентність учня з предмету.
- ✓ F -1 оцінка свідчить про те, що учень має дуже низьку компетентність з предмету.

У подальшому навчанні заліковий бал відповідає 2-6 балам. Предмети з оцінкою 1 не допускають здобувача освіти до здачі іспиту. Це не застосовується, якщо екзаменаційна оцінка призначена для міждисциплінарного іспиту. Міністерство може визначити в тексті навчального плану, що вирази «склав/не склав» або «беру участь»/не беру участь» повинні використовуватися замість числової оцінки.

Починаючи з 8-го класу, здобувачі освіти також повинні мати піврічне оцінювання з оцінкою. Піврічне оцінювання має бути письмовим і виражати здібності досягнуті здобувачем освіти на основі того, що очікується на момент оцінювання. Оцінка повинна бути виставлена в середині навчального періоду, а також в кінці навчального року з невивчених предметів. З предметів із кількома оцінками в навчальних планах наводиться інформація про кількість оцінок у проміжному оцінюванні.

Підсумкова оцінка повинна надати інформацію про компетентність здобувача освіти наприкінці навчання з предмету. Усі здобувачі освіти, включно зі здобувачами освіти з індивідуальним навчальним планом, повинні оцінюватися відповідно до цілей компетентності в навчальному плані. Остаточні оцінки повинні бути включені в документацію і є єдиним рішенням, яке можна оскаржити [4].

На окрему увагу заслуговує методика використання комп'ютерних ігор на уроках в норвезьких школах. Ігри використовуються як ефективний метод навчання, спрямований на залучення здобувачів освіти та покращення їхнього засвоєння навчального матеріалу. Потрібно зазначити, що у кожного здобувача освіти є ноутбук або планшет які їм надає школа з початку навчального року, якими діти можуть користуватися як в школі так і вдома. До прикладу на уроці історії або релігії здобувачі освіти отримують завдання побудувати мечеть у всім відомій грі «Minecraft» [6]. На наш погляд, це ефективний метод, щоб заохочувати дітей до навчання, а також цікавий спосіб для запам'ятовування нової інформації.

Отже, дослідження сучасного стану освіти в Норвегії виявило ряд ключових аспектів, які свідчать про високий рівень розвитку освітньої системи країни. Освіта в Норвегії ґрунтується на принципах демократії, рівних можливостей, відкритості та інклюзії, що дозволяє забезпечити доступ до якісної освіти для всіх здобувачів освіти. У різних рівнях освіти, від дошкільної до вищої, важливою є індивідуалізація навчання та підтримка розвитку кожного здобувача освіти. Використання інноваційних підходів, таких як інтерактивні технології та освітні ігри, допомагає створити стимулююче та цікаве освітнє середовище.

Список використаних джерел

1. Закон про початкову школу та середню освіту (Закон про освіту) URL.
2. Положення до Закону про освіту URL: https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-06-23-724/KAPITTEL_5#KAPITTEL_5
3. Bakken, A. (2004). Nye tall om ungdom. Økt sosial ulikhet i skolen? Tidsskrift for ungdomsforskning, 4(1).
4. Ottesen, E. (2013). Grunnleggende ferdigheter og individuell vurdering - mellom regulering og profesjonsmakt. In B. Karseth, J. Møller, & P. Aasen (Eds.), Reformtakter. Om fornyelse og stabilitet i grunnsopplæringen.
5. Utdanningsdirektoratet. (2012). Informasjon om nasjonale prøver. Til foreldre som har barn på 5., 8. og 9. trinn.
6. Andreassen, S.-E. (2014). Lokale læreplaner - kunnskapsmonopol eller kompetansemeny? In K.-A. Røvik, T. V. Eilertsen, & E. M. Furu (Eds.), Reformideer i norsk skole. Spredning, oversettelse og implementering (Vol. 1). Oslo: Cappelen Damm AS. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61/KAPITTEL_2#%C2%A72-12

*Косиченко Олександр Олександрович
студент IV курсу
спеціальності «014 Середня освіта (Історія)»*

*Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор,
заслужений працівник освіти України
Коляда Ігор Анатолійович*

Методика навчання правил дорожнього руху здобувачів освіти покоління «альфа»: формування практичних компетентностей

Важливою складовою безпеки людини є дотримання правил поведінки під час дорожнього руху, нехтування якими призводить до негативних і необоротних наслідків. Проблема дитячого дорожньо-транспортного травматизму та смертності дітей на дорогах потребує втручання та пошуку ефективних шляхів розв'язання в соціально-психологічному аспекті [4].

Здобувачі освіти покоління «альфа» — найуразливіші учасники дорожнього руху. Послідовне системне проведення освітньої та профілактичної роботи зі

здобувачами освіти покоління «альфа» 3-4 класів щодо усвідомлення ними неприпустимості порушень «дорожньої етики» та розуміння небезпеки негативних наслідків є першочерговим завданням шкільної освіти [1].

Безпека на дорозі – це набір навичок і звичок, якими повинні володіти пішоходи та водії під час руху дорогами. Все це робиться для уникнення ДТП та захисту всіх учасників дорожнього руху. Враховуючи безперервність та безперервність дошкільної освіти щодо набуття навичок поведінки у сфері безпеки дорожнього руху, навчання з безпеки дорожнього руху включає не лише знання правил дорожнього руху та дорожніх знаків, а й багато інших аспектів і має бути пріоритетом в еволюційному розвитку здобувачів освіти молодшого шкільного віку [2].

Завдання, які вирішуються під час вивчення основ правил дорожнього руху (далі – ПДР) у закладах загальної середньої освіти відрізняються від завдань автошкіл, які спрямовані лише на засвоєння знань, умінь і навичок водіями різних категорій транспортних засобів. Правильне користування світлофорами, пішохідними переходами, вміння переходити перехрестя, розпізнавання та тлумачення дорожніх знаків, повага до інших та інші навички, які будуть набуті в дитинстві слугуватимуть людині все життя.

Методами навчання називають способи упорядкованої взаємопов'язаної діяльності вчителя та здобувачів освіти, спрямованої на вирішення завдань освіти. Іншими словами, це способи спільної діяльності вчителя й учня з метою оволодіння учнем знаннями, навичками і вміннями, зокрема у галузі безпеки дорожнього руху. Методологія відкриває широкі можливості для прояву творчого пошуку, педагогічної майстерності, використання сучасних педагогічних технологій, серед яких й інформаційні [5]. У пригоді стане використання групи методів *проблемного навчання*, до них належать:

метод проблемного викладу, коли вчитель розкриває в досліджуваному матеріалі різні проблеми і показує способи їхнього вирішення;

частково пошуковий метод, коли здобувачів освіти поступово готують до самостійної постановки та вирішення проблем;

дослідницький метод, який забезпечує пошукову творчу діяльність здобувачів освіти.

Створюючи ігрову ситуацію-завдання, на початковому етапі пропонується кілька варіантів рішення, а під час обговорення остаточне рішення з'являється самостійно.

Ще один важливий метод, здатний активізувати пізнавальну діяльність здобувачів освіти, - змагальний. Ідеться не про спортивну діяльність, хоча природа ефективності використання духу суперництва і змагальності та сама. Змагання - це насамперед вікторини, інтелектуальні ігри, коли здобувачі освіти, об'єднані у команди, вмотивовані. Відповідаючи на запитання й виконуючи завдання, здобувачі освіти змагаються за перемогу, першість, шукають творчі рішення.

Майданчик з імітацією доріг, перехресть, дорожніх знаків і розмітки, транспортних і пішохідних світлофорів можна використовувати для закріплення знань обов'язків пішоходів, а також правил користування самокатом і велосипедом. За відсутності стандартного майданчика його можна обладнати своїми силами на прилеглий території до школи.

Корисним матеріальним об'єктом може стати схема прилеглої до школи місцевості з нанесеними на неї основними об'єктами інфраструктури. Наявність навчальних посібників, ілюстративного матеріалу, дошок інформування, куточків безпеки дорожнього руху є бажаним компонентом навчально-матеріальної бази.

Головним і необхідним аспектом у роботі з дітьми молодшого шкільного віку є створення позитивного емоційного фону в освітньому процесі. Слід уникати

докладного опису або демонстрації фотографій жертв ДТП, їхніх страждань, загибелі та інших подробиць, що травмують психіку дитини. [3]

Рекомендується організувати на початку навчального року, після зимових і весняних канікул екскурсії з рухом по тротуару, ознайомлення із загальними правилами перетину проїжджої частини дороги на регульованих і нерегульованих переходах, перехрестях. Для організації екскурсії необхідно узгодити з адміністрацією час, маршрут руху, уточнити склад учасників, забезпечити їх спеціальними жилетами і проінструктувати здобувачів освіти щодо заходів безпеки. З метою безпеки екскурсію проводять у супроводі не менш як двох співробітників установи освіти.

Практичні дії із застосування знань ПДР, можливість проявити свої творчі здібності можуть набувати різних форм. Наприклад, участь у вікторинах та конкурсах на знання ПДР, малювання в зошитах зображень дорожніх знаків, сигналів світлофорів, схеми місцевості (мікрорайону) прилеглої до школи території, опис і розповідь про безпечний маршрут до школи, обговорення труднощів і можливих небезпек на маршруті.

Список використаних джерел

1. Будна Н. О. Я досліджую світ: підруч. для 3-го кл. закл. заг. серед. освіти : у 2 ч. Ч. 2. /Н. О. Будна, Т. В. Гладюк, С. Г. Заброцька, Н. Б. Шост, Л. В. Лисобей. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2020. - 160 с.
2. Гільберг Т. Г. Я досліджую світ: підруч. для 3-го кл. закл. заг. серед. освіти (у 2 ч.)/Тетяна Гільберг, Світлана Тарнавська, Лариса Грубіян, Ніна Павич. - Київ: Генеза, 2020. - 160 с.: іл.
3. Твій друг - безпечний рух: Методичні поради бібліотекарям з популяризації правил дорожнього руху серед дітей / укладачі Л. Л. Дунай, К. Ю. Кругла; Запорізька обласна бібліотека для дітей «Юний читач». - Запоріжжя, 2018. - 16 с.
4. Степанов О.В. Сучасні причини виникнення проблем безпеки дорожнього руху / О.В. Степанов // Вістник ХНАДУ. – 2018. – Вип. 68. – С. 118-122.
5. Нечаяна А.Л. Методи навчання правилам дорожнього руху і основам безпеки дорожнього руху / А.Л. Нечанв. – К.: КНЕУ, 2017. – 58 с.

*Медвідь Олена Олександрівна
студентка III курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук
Бакуменко Олександр Петрович*

Інститут президентства в Італії

Постановка проблеми. Сучасна Україна прагне до вступу в Європейський Союз і НАТО, які надають їй суттєву допомогу в захисті від повномасштабної збройної російської агресії. Італійська Республіка одна з 12 держав, які 4 квітня 1949 р. заснували НАТО (об'єднує 32 держави-члени), а також одна з 6 держав, які 25 березня 1957 р. поклали початок Європейським спільнотам, що стали основою для створення 1 листопада 1993 р. Європейського Союзу (об'єднує 27 держав-членів). Це робить вивчення історії державних інститутів Італії для нас актуальним.

Мета дослідження: з'ясувати роль та повноваження президента Італійської Республіки, виявити сильні та слабкі сторони інституту президентства в Італії.

Виклад основного матеріалу. У сучасному розумінні («глава держави») слово «президент» не вживалося аж до XVIII століття. Лише при підготовці до прийняття

Конституції США 1787 року, коли постало питання про найменування нового виборного глави держави, вперше був використаний термін «президент» для позначення такої посадової особи. Першим президентом держави в світі став Джордж Вашингтон у 1789 році. Поняття «інститут президента» чи «інститут президентства» у літературі з конституційного права визначається як системи норм, які регулюють процес виборів президента, його повноваження та функціональні обов'язки, всі інші аспекти виконання ним владних повноважень. Нині інститут президентства дуже поширений у світі. З більш як 190 держав світу (у т.ч. 193 держави-члени ООН) понад 130 мають президентів [3].

Виникнення Італії як єдиної національної держави відноситься до другої половини XIX ст. Аж до закінчення Другої світової війни Італія формально залишалася монархічною країною, проте в період з 1922 р. по 1943 р. реальним лідером держави був глава уряду Б. Муссоліні, що очолював також фашистську партію. Після краху фашистського режиму питання про долю італійської монархії, яка виявила себе як реакційна сила, було вирішено в ході загальнонаціонального референдуму в червні 1946 р., за результатами якого Італія була офіційно проголошена республікою. А 22 грудня 1947р. Установчими зборами була прийнята Конституція Італійської республіки [1], відповідно до якої Італія стала парламентською республікою, що наближається до її класичної моделі, а главою держави став — президент.

З 1 січня 1948р. Конституція була введена в дію. Ще до прийняття основного закону країни тимчасовим президентом у 1946 р. був обраний Енріко де Нікола (1877-1959). Його було переобрано 1947 р., а 1 січня 1948 року він став першим президентом Італійської Республіки. 11 травня 1948 р. Палата депутатів і Сенат на спільному засіданні обрали другим президентом республіки Луїджі Ейнауді (1874-1961).

Президент Італійської Республіки (італ. *Presidente della Repubblica Italiana*) — глава держави, представник національної єдності і гарант конституції Італії [1,с.64 - 67]. Президент є конституційним органом держави, який обирається на спільному засіданні палат Парламенту Італії. Термін повноважень президента — 7 років. За тридцять днів до закінчення цього терміну голова Палати депутатів скликає Парламент і делегатів від областей на спільне засідання для обрання нового президента республіки. Більшість італійських президентів йшли у відставку раніше терміну (починаючи з 4го президента Антоніо Сеньї , який пішов у відставку за станом здоров'я 1964 року). В конституції Італії встановлено, що президентом може бути громадянин Італійської Республіки не молодше 50 років і володіє громадянськими і політичними правами.

Президента обирає спеціальна колегія вибірників, що складається з сенаторів і депутатів Парламенту, які засідають разом із представниками провінцій. У виборах беруть участь по три делегати від кожної області, які обираються обласною радою із забезпеченням представництва меншини. У перших трьох турах голосування потрібно не менше 2/3 голосів для обрання кандидата. Якщо президент не обраний протягом трьох турів, у наступних потрібна проста більшість голосів (50% + 1 голос). Найбільше турів знадобилося в 1971, 1978 і 1992 роках — по 16. Якщо палати розпущені або коли до закінчення їх повноважень залишається менше трьох місяців, вибори проводяться протягом п'ятнадцяти днів після скликання нових палат. На цей час продовжуються повноваження президента, що перебуває на посаді. Якщо президент Італії не може виконувати свої обов'язки, то його повноваження переходять до голови Сенату. Президент вступає на посаду після прийняття Присяги.

Чинним президентом Італії з 2015 року є Серджо Маттарелла (італійською *Sergio Mattarella*; народився 23 липня 1941, Палермо, Сицилія). Вибори президента Італійської Республіки 2015 р. відбулися 29–31 січня після відставки президента Джорджіо Наполітано 14 січня 2015 р.. 31 січня 2015р. в четвертому турі голосування суддя Конституційного суду і колишній віце-прем'єр С. Маттарелла був обраний

президентом Італійської Республіки 665 голосами з 1009 (321 сенатор , 630 депутатів і 58 регіональних делегатів). Вибори президента Італійської Республіки 2022 р. відбулися в Римі з 24 по 29 січня 2022 р.. С. Маттарелла спочатку виключав для себе другий термін бути президентом. Але 29 січня він погодився, оскільки більшість лідерів партії та Маріо Драгі, прем'єр-міністр Італії , попросили його. Після цього у 8-му турі голосування він отримав 759 голосів з 1009 (321 сенатор , 630 депутатів і 58 регіональних делегатів) і був переобраний президентом Італійської Республіки на другий термін [2].

З часу конституційного референдуму 2 червня 1946 і прийняття в 1947 Конституції Італійської Республіки вибори президента проводилися 13 разів: в 1948, 1955, 1962, 1964, 1971, 1978, 1985, 1992, 1999, 2006, 2013, 2015 та 2022 роках. При цьому вибори 2022 року вважаються 15-ми виборами глави італійської держави. На даний момент лише двічі в історії президент Італійської Республіки переобирався на другий термін (Джорджо Наполітано в 2013 році і Серджо Маттарелла в 2022 році).

Висновок. Сьогодні у світі існують три основні моделі президентської влади: президентська (США), напівпрезидентська (Франція) і парламентська (Італія). При цьому якщо в Італії президент виконує в основному представницькі функції, а реальним керівником держави є прем'єр-міністр, то держави найстаріших демократій - французької та американської - очолюються президентами, що володіють широкими повноваженнями. Інститут президентства Італії є важливою частиною італійської політичної системи. Президент Італії гарантує стабільність і безперервність роботи уряду. Він також відіграє важливу роль у представництві Італії на міжнародній арені.

Список використаних джерел

1. LA COSTITUZIONE ITALIANA. Конституція Італійської Республіки (італійською та українською мовами). Pisa University Press, 2022.112с.
2. Corinne Deloy. Sergio Mattarella re-elected as President of the Italian Republic. European Elections Monitor (EEM) for the Robert Schuman Foundation and project manager at the Institute for Political Studies (Sciences Po). 1 February 2022. URL: <https://www.robertschuman.eu/en/monitor/1924-sergio-mattarella-re-elected-as-president-of-the-italian-republic>
3. Shugart, MS (2008). "Comparative Executive–Legislative Relations". In Binder, SA; Rhodes, RAW; Rockman, BA (eds.). The Oxford handbook of political institutions (PDF). Oxford University Press. pp. 344–365.

*Обуховський Ігор Олегович
студент IV курсу
спеціальності «014 Середня освіта (Історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Жолоб Михайло Петрович*

Провал вермахту у захопленні Кавказу 1942 – 1943 рр.

Після програної битви за Москву війська вермахту опинилися відкинутими на 160 – 180 км від радянської столиці. За планами німецького командування 1942 рік повинен був стати вирішальним у війні. Загальний задум нового наступу на Східному фронті і план головної операції викладався у директиві верховного головнокомандування вермахту № 41 від 5 квітня 1942 року. Відповідно до неї головна мета гітлерівських військ на Східному фронті полягала в тому, щоб остаточно розгромити радянські армії на півдні країни, опанувати нафтові райони Кавказу, багаті сільськогосподарські райони Дону і Кубані, знищити комунікації, що зв'язували їх з

центром більшовицької держави, відповідно створити умови для закінчення війни в свою користь.

Вищим командуванням Третього Рейху було розроблено план захоплення нафтогазоносних районів Кавказу. В документах він зазначений як операція «Едельвейс», що була частиною загальної операції «Блау». За задумом вермахт мав швидко оточити і знищити на південь і на південний схід від Ростова-на-Дону війська Південного фронту Червоної армії, що відійшли за річку Дон, і оволодіти Північним Кавказом; швидким маневром передбачалося обійти Великий Кавказ однією групою із заходу, захопивши міста Новоросійськ і Туапсе, а іншою групою – зі сходу, оволодіти Грозним та Баку. Одночасно з обхідним маневром передбачалося подолання Вододільного хребта у його центральній частині перевалами з подальшим захопленням Грузії. Окремо планувалося захопити Сталінград та закріпитися на Волзі, що унеможливило нанесення флангових ударів по військах, які здійснювали наступ на Кавказ. Фюрер жадав позбавити противника «крові війни» – нафти та був налаштований рішуче. «Він сподівався, що Радянський Союз витратить на захист своїх родовищ «чорного золота» останні людські резерви, після чого перемога дістанеться Німеччині. Було навіть створено акціонерне товариство «Німецька нафта на Кавказі» та зібрано значний контингент з 15 тисяч фахівців та робітників для технічного обслуговування кавказьких нафтопромислів» [3, с. 202]. Напередодні Другої світової війни видобуток нафти та газу у цьому регіоні дійсно збільшувався, особливо у Бакинському родовищі. Станом на 1941 рік Кавказ мав частку близько 87% всієї нафти і нафтопродуктів усього Радянського Союзу, а газова промисловість принесла народному господарству СРСР близько 2,5 млрд. кубометрів блакитного палива, що становило 65% усього газовидобутку більшовицької держави [4].

Чіткий зміст плану літньої кампанії 1942 року був предметом дискусій серед гітлерівського командування. Генерал-фельдмаршал Кюхлер, командувач групою армій «Північ», пропонував спочатку здійснити наступ на півночі, з метою оволодіння Ленінградом. В той же час Франц Гальдер, також наголошуючи на потребі відновлення наступальних дій, як і раніше, продовжував вважати вирішальним центральний напрям і рекомендував нанести головний удар на Москву силами групи армій «Центр» [5]. Досить критично оцінював кампанію і Гайнц Гудеріан: «Поставлені завдання у своїй меті не відповідали можливостям наших військ, що були ослаблені під час зимової кампанії 1941 – 1942 рр. Гітлер переслідував економічні та політичні цілі, яких він хотів досягти ще до того, як буде зламано військову міць противника. Опанування нафтовими родовищами, що у районі Каспійського моря, порушення судноплавства Волгою і паралізація сталінградської промисловості – ті цілі, які послужили основою прийняття цих, незрозумілих з військової точки зору, рішень у виборі операційних напрямів» [2, с. 376].

25 липня 1942 року гітлерівські війська розпочали наступ з плацдармів у нижній течії Дону у напрямку Сальська, Ставрополя та Краснодару силами групи армій «А». У цій групі налічувалося 167 тис. солдатів та офіцерів, 1130 танків, 4540 гармат і мінометів, до 1 тис. бойових літаків. Противник мав кількісну перевагу над військами Південного фронту: у людях – у 1,5 рази, в артилерії – у 2, у танках більш ніж у 9, у літаках – майже у 8 разів [1, с. 160]. Хоча радянську статистику треба сприймати критично, все ж можна наголосити на певній перевазі німецьких військ. Таким чином, наступ на Кавказ вели 1-а танкова та 17-а польова армії вермахту, а також 1-й румунський армійський корпус та один кавалерійський. До 19 серпня нацисти захопили Краснодар, Армавір, Елісту, Ставрополь, Майкоп. Трохи пізніше вермахт одночасно завдав ударів по Таманському півострову та Анапі. Для захоплення цього міста знадобилося майже два тижні. До 11 вересня нацисти зайняли майже весь Новоросійськ, пізніше впав і Моздок. Гітлерівці форсували річку Терек, по якій проходила основна лінія оборони Червоної армії, проте просунулися вглиб лише на 10

км. Пройшовши ще трохи, наступ захлинувся на підступах до міста Малгобек, німецькі війська перейшли до оборони. Інші частини, що рухалися у бік Грозного, організовували спроби подолати Кавказький хребет. Значним досягненням вважається встановлення прапора Третього Рейху на вершині Ельбруса, що мало більш політичне, ніж військове значення. Проте надалі через міцну оборону радянської армії та виснаженість вермахту наступ зупинився. Намагаючись скористатися сприятливим становищем, РСЧА спробувала оточити гізельське угруповання. 11 листопада було відбито Гізель. Хоча замкнути кільце оточення і не вдалося, було зірвано останню спробу німців прорватися до Грозненського та Бакинського нафтових районів.

Однією з причин невдач німців на Кавказі було те, що командування приділяло головну увагу битві під Сталінградом, де події розгорталися теж не найкращим чином. Ще у вересні 1942 року, для захисту флангів групи армій «В» під Сталінградом, з кавказького напрямку було перекинута 3-ю румунську армію. У грудні 1942 року, у зв'язку з невдачами на Волзі, з кавказького фронту також було знято й деякі німецькі з'єднання, внаслідок чого угруповання вермахту на цьому напрямку ще більше ослабло. Окремо німці розраховували на підтримку місцевого населення у боротьбі з комуністами, але цієї мети не вдалося досягти. Після того, як радянські війська на початку 1943 року замкнули кільце оточення 6-ї армії Паулюса на Волзі, гітлерівські військові частини на Кавказі опинилися у безвихідній ситуації та, побоюючись повного оточення, почали загальний відступ на північний захід.

Отже, провал вермахту у захопленні Кавказу був пов'язаний з переоцінкою власних можливостей, важкими умовами ведення боїв у гірській місцевості, зяттям опором Червоної армії, а найголовніше – програшом битви за Сталінград, що відкрив можливість радянським військам вдарити у фланг та тил німецьких частин на Кавказі, які почали поспішний відступ в бік Тамані та Донбасу.

Список використаних джерел

1. Великая Отечественная война Советского Союза 1941-1945: Краткая история / Тельпуховский Б. С. и др. 3-е изд., испр. и доп. Москва : Воениздат, 1984. 560 с.
2. Гудериан Г. Воспоминания солдата. Смоленск : Русич, 1999. 654 с.
3. Непомнящий Н. Н. 100 великих тайн Второй мировой. Москва : Вече, 2006. 480 с.
4. СССР в цифрах в 1960 г. Краткий статистический сборник. М., Госстатиздат ЦСУ СССР, 1961. С. 128-154.
5. Halder F. The Halder War Diary 1939-1942. Greenhill, 1988. 716 p.
6. Mueller G., Mitcham S. Hitler's Commanders: Officers of the Wehrmacht, the Luftwaffe, the Kriegsmarine, and the Waffen-SS. New York, CSP, 2000. 384 p.

*Обуховський Ігор Олегович
студент IV курсу
спеціальності «014 Середня освіта (Історія)»*

*Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
заслужений працівник освіти України
Коляда Ігор Анатолійович*

Мультиплікація як засіб формування знань про правила дорожнього руху у здобувачів освіти покоління «Альфа»

У реаліях сьогодення педагогічна наука розглядає питання безпеки життєдіяльності здобувачів освіти як один із найважливіших освітніх напрямів,

спрямованого на збереження життя та здоров'я підростаючого покоління. Однак досі залишається актуальним пошук ефективних технологій формування основ культури безпеки відповідно до правил дорожнього руху.

Покоління “Альфа” відрізняється від попередніх своєю цифровою грамотністю та високим рівнем адаптивності до нових технологій, воно зростає у світі, де смартфони та планшети замінюють іграшки та книги. У дитинстві вони активно використовують розумні гаджети та усі їх переваги, водночас інтерес до традиційних прийомів, методів, форм навчання поступово знижується [4].

На основі статистичних даних та аналізу стану дитячого дорожньо-транспортного травматизму можна сказати, що найчастіше здобувачі освіти молодшого покоління гинуть і отримують каліцтва на дорогах саме через відсутність у них елементарних знань, умінь та практичних навичок поведінки, невміння орієнтуватися у просторі, негативного прикладу дорослих, що дозволяє наголошувати на необхідності формування основ культури безпеки на дорозі змалку [3, с. 181].

При аналізі науково-методичної літератури можна дійти висновку, що останнім часом питанням безпеки приділяється велика увага на різних рівнях, але водночас багато питань формування знань про Правила дорожнього руху (ПДР) ще не нерозкриті повністю.

Інтерактивні технології у поєднанні з різними видами діяльності при формуванні основ культури безпеки за правилами дорожнього руху у здобувачів освіти молодшої школи, орієнтовані на розвиток пізнавальних процесів (відчуттів, сприйняття, пам'яті, уяви, мислення), розвиток способів інтелектуальної діяльності (уміння порівнювати, аналізувати, узагальнювати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити висновки), стимулюють творчість та допитливість. Зрозуміле, цікаве й переконливе подання вчителем матеріалу, застосування практичної освітньо-виховної діяльності розвиваючої мети через формування життєвих ситуацій та орієнтацію на досвід підлітка – запорука осмислення та засвоєння знань здобувачем освіти.

В сучасних умовах активно розвиваються освітні технології, крім традиційних систем навчання велику популярність набирають інноваційні види діяльності і методики розвитку та навчання здобувачів освіти в загальноосвітній школі, в тому числі і мультиплікація. Вона володіє такими властивостями, які найбільше відповідають особливостям дитячого естетичного сприйняття світу, простору і часу: наочність, інтерактивність, доступність. Як зазначає Р. Силко: «Мультиплікація – це універсальна та інтернаціональна мова спілкування дітей та дорослих усього світу» [5, с. 188].

«Мультиплікаційний фільм – це вид кіномистецтва, твори якого створюються шляхом зйомки послідовних фаз руху мальованих (графічна мультиплікація) або об'ємних (об'ємна мультиплікація) об'єктів» [6, с. 155].

Найбільш відомі такі типи: лялькові, пластилінові, мальовані, комп'ютерні. Переглядаючи мультфільми, здобувачі освіти покоління “Альфа” ідентифікують дійових осіб, стилі їхньої поведінки, предмети побуту тощо. Порівнюючи себе з персонажем, вони намагаються наслідувати його і засвоювати моделі поведінки, зокрема це стимулює міжособистісні відносини, навчання та соціальний розвиток школярів молодшого віку. Звісно, кожен з обраних для застосування на уроці мультфільмів повинен мати виховний, навчальний, розвивальний вплив на здобувачів освіти, бути якісним та не суперечити реальності. Правильно підібрана мультиплікація, організований і прокоментований сеанс перегляду сприяє активізації навчально-пізнавальної активності. Оскільки дуже часто мультиплікація виступає казкою за жанром, то використання фантастичних персонажів має місце, проте вони повинні перебувати у справжніх людських обставинах та вирішувати проблеми властивими для суспільства методами, особливо коли ми говоримо про правила дорожнього руху. У

іншому випадку, якщо персонаж запропонує “перелетіти на крилах” перехрестя, то подібна практика не буде мати жодного сенсу.

Широке застосування новітніх технологій навчання стало можливим завдяки розвитку освітнього процесу, осучасненню навчально-методичного забезпечення. Тому актуальність цього засобу дуже велика, враховуючи ще й кількість вже існуючих мультиплікацій, які вчитель може використати на своїх уроках. Також є можливість створити примітивні в плані анімації, проте власні навчально-виховні зразки.

Отже, в умовах сьогодення необхідно збагачувати і поглиблювати знання здобувачів освіти про правила дорожнього руху, безпечної поведінки на дорогах, закріплювати знання про дорожні знаки, формувати вміння та навички, зокрема орієнтування в просторі, спостережливості. Мультиплікація має значні можливості як технологія навчання та виховання здобувачів покоління «Альфа». Вона виступає не лише розвагою, а й може застосовуватися у навчанні здобувачів освіти молодшого віку, наприклад при засвоєнні матеріалу про ПДР, для формування досвіду та важливих практичних навичок безпеки на дорозі.

Список використаних джерел

1. Безклубенко С. Д. Відеологія. Основи теорії екранних мистецтв. Київ : «Альтерпрес», 2004. 325 с.
2. Богомаз О. Ю. Чому вчитель має бути медіаграмотним? Актуальні питання гуманітарних наук. 2022. Вип. 47, Т. 1. С. 263-267.
3. Лазуткін М., Журавель С., Журавель М. Попередження дорожньо-транспортного травматизму. *Молодий вчений*. №2 (78), 2020. С. 179-183. DOI: 10.32839/2304-5809/2020-2-78-41.
4. Прокопенко І. Ф. Педагогіка : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закладів. Київ : Фоліо, 2015. 180 с.
5. Силко Р. М. Мульти-терапія як технологія виховання дітей. Активна мульти-терапія. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. Чернігів, 2014. № 120. С. 188-190.
6. Сітцева М. Психологічні особливості мультфільму для дітей. *Вісник Інституту розвитку дитини, Серія: Філософія, педагогіка, психологія: Збірник наукових праць*. №23. Київ, Видавництво Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, 2012. С. 155-158.
7. Старева А. М. Методика навчання суспільствознавства: навчально-методичний посібник. Миколаїв : Іліон, 2013. 484 с.

***Олефиренко Марина Володимирівна
студентка III курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»***

***Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Малежик Дмитро Іванович***

Зовнішньополітичні пріоритети США за президента Дж. Ф. Кеннеді

Холодна війна набирала обертів, світ опинився на межі ядерної катастрофи, а деколонізація та антикомуністичні повстання створили нові виклики для США. Президентство Джона Фіцджеральда Кеннеді припало саме на ці роки та стало одним із найнапруженіших та найдинамічніших періодів американської історії.

Сьогодні, коли світ знову стикається з геополітичними викликами та ядерною загрозою, досвід Кеннеді може бути корисним для сучасних політиків.

Серед американських і західноєвропейських науковців, які досліджували зовнішню політику Дж.Кеннеді можна відзначити Е.Тілфорда, Ф. Гевіна, Р., Дж. Холмса, А.Пріста, Дж. Жока. Окрім того, увага дослідників значною мірою зосереджена на аналізі відносин США та Франції з огляду на політику Ш. де Голля, який був категорично проти зміцнення американських позицій в Європі.

Українські вчені здебільшого зосереджують свої наукові пошуки на загальних тенденціях зовнішньої політики Дж. Кеннеді та розглядають їх у контексті світової історії [1, с 150].

Метою дослідження є аналіз основних зовнішньополітичних пріоритетів США за президентства Дж. Ф. Кеннеді., наслідки його дій та рішень на подальший розвиток країни.

Початок 1960-х років був бурхливим для Сполучених Штатів і світу. 20 січня 1961 року Джон Кеннеді склав присягу і став 35-м президентом США. На церемонії інавгурації новообраний Президент США, у промові, закликав народи світу об'єднатися, щоб побороти «спільних ворогів людства: тиранію, бідність, хвороби та війну як таку».

Інавгурація Джона Кеннеді ознаменувала початок нової ери в американській історії. Його президентство, хоч і коротке, було насичене значними подіями та вплинуло на хід світової історії.

Після Другої світової війни Сполучені Штати та їхні союзники, а також Радянський Союз та його держави-сателіти розпочали десятирічну боротьбу за панування, відому як «холодна війна». Дві наддержави постійно ворогували одна з одною через політичне маневрування, військові коаліції, пропаганду, нарощування зброї, економічну допомогу та війни між іншими державами. За час свого панування, Кеннеді значно збільшив оборонні витрати США, розширив ядерний арсенал та розгорнув війська в Південно-Східній Азії.

Через два роки після будівництва Берлінської стіни президент Кеннеді здійснив історичний візит до Берліна, щоб кинути виклик радянському гнобленню та дати надію людям розділеного міста.

Один з найнапруженіших моментів Холодної війни, коли Радянський Союз розмістив ядерні ракети на Кубі є Карибська криза. Кеннеді організував морську блокаду Куби та дипломатично змусив Радянський Союз вивезти ракети. [2, с 12].

На той час у Південному В'єтнамі йшла війна між комуністичним Північчю та антикомуністичним Півднем. Кеннеді був стурбований поширенням ідеології в Південно-Східній Азії. Він значно збільшив кількість американських військових радників у Південному В'єтнамі, щоб допомогти урядам Півдня протистояти комуністичним повстанцям. Це було одним з найсуперечливіших конфліктів в американській історії. Кеннеді й досі критикують за те, що він втягнув США у цю довгу і криваву війну.

У 1957 році Радянський Союз перший запустив супутник, і космічна гонка почалася. Потім, у 1961 році, нація зазнала ще одного шоку, коли радянський космонавт Юрій Гагарін став першою людиною, яка облетіла Землю. Кеннеді прагнув довести перевагу США над Радянським Союзом у космічній гонці. Він ініціював програму "Аполлон", яка 1969 року привела до першого висадження людей на Місяць.

За час свого президентства, Дж. Ф. Кеннеді дуже багато допомагав країнам що розвиваються.

В 1961 створена програма Корпусу миру, що була результатом холодної війни. Кеннеді хотів активніше залучити американців до справи глобальної демократії, миру, розвитку та свободи. Тому країни, які шукають допомоги, пропонують сфери, де могли б бути використані навички волонтерів. Потім Корпус Миру підбирає кандидатів, щоб вони могли надавати допомогу та знання. Ця програма працює й до сьогодні.

Ще однією програмою є Альянс заради прогресу, яка створена заради економічної допомоги країнам Латинської Америки, щоб стимулювати розвиток та протистояти поширенню комунізму. Було підтримано будівництво житла, шкіл, аеропортів, лікарень, клінік і проектів з очищення води. Проте на початку 1970-х років програму вважали невдалою, і в 1973 році Організація американських держав розпустила постійний комітет.

Дж. Ф. Кеннеді вірив, що США мають нести відповідальність за поширення демократії та прав людини в усьому світі. Він підтримував антикомуністичні рухи в країнах, що розвиваються, і виступав за расову десегрегацію в США.

Також, він розумів небезпеку ядерної війни і прагнув до укладення угод з Радянським Союзом про контроль над озброєннями. Він підписав Московський договір про заборону ядерних випробувань в атмосфері, космосі та під водою. [3, с 170].

Отже, зовнішня політика Дж. Ф. Кеннеді мала значний вплив, проте іноді була суперечливою. Його підтримка демократії та прав людини надихнула суспільство в усьому світі, а політика стримування допомогла запобігти Третій світовій війні. Деякі історики вважають його одним із найуспішніших президентів США, інші ж критикують за його роль у розширенні холодної війни та війні у В'єтнамі. Цей період й досі залишається предметом жвавих дискусій істориків та політологів.

Список використаних джерел

8. Лимар М. Розвиток трансатлантичних відносин за Адміністрації Джона Кеннеді. Емінак . 2019. № 4. С. 150-158. URL: <http://jnas.nbuu.gov.ua/article/UJRN-0001087700>
9. Красножон В. Р. Сучасний погляд на політику Дж. Ф. Кеннеді у контексті протистояння з СРСР (1962 р.) / Красножон В. Р. // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право : збірник наукових праць. – 2014. – № 1 (21). – С. 12–17.
10. Годлевський М. Силові і несилкові засоби в зовнішній політиці США в 1950–1960- х роках // Американська історія та політика. 2016. № 1. С. 168-175.
11. Holmes, J.E. (2015). The mood / interest theory of American foreign policy. Lexington, KY: University Press of Kentucky.
12. Martin, G.J. (2013). General de Gaulle's Cold War: Challenging American hegemony, 1963-68. New York, NY: Berghahn Books.

*Плечко Світлана Анатоліївна
студентка III курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Камбалова Яніна Іванівна*

Проблемні питання розвитку та функціонування шкільного історичного музею: методика організації та основні напрямки діяльності

Як соціокультурний інститут, музеї формувались у процесі довгого історичного розвитку. Цей розвиток полягав, насамперед, у збагаченні змісту та методів діяльності та своєї ніші в соціумі. Зажди в основі таких музеїв було збирання та подальше зберігання музейних експонатів, що є головною їхньою рисою [3, с. 6].

На початку ХХ ст. у системі освітніх установ існувало три типи музеїв: шкільний – збірка наочних приладь та колекцій у самій школі; регіональний пересувний музей – склад і виставка наочних приладь для обслуговування невеликої

групи шкіл повіту; центральний повітовий музей – як загальноосвітній з краєзнавчим напрямом [3, с. 7].

Під час системної роботи навчального закладу музейні надбання використовують комплексно:

1. При вивченні базових предметів;
2. При викладанні факультативних занять та спецкурсів;
3. Під час наукової діяльності гуртків.

Сам музей являє собою виховний центр для позакласної роботи, а також іноді використовується місцевою громадою та співпрацює з держаними установами та ветеранами, свідками історичних подій. На базі музеїв організуються семінари, засідають творчі групи, науково-практичні конференції [3, с.17].

Через залучення учнівського активу до пошуково-дослідницької та музейної роботи, у здобувачів освіти формується громадське мислення, учнями досліджуються проблеми, пов'язані з історією конкретного регіону та держави загалом. Дослідником осмислюються події, через долю своєї родини, близьких та знайомих, що жили в цьому регіоні. Таким чином, через пошуки музейного начиння, у свідомості дослідника закладаються основи регіональної та національної свідомості, розуміння місця українського етносу у колісці світової цивілізації [3, с. 18].

Кожна людина на певному етапі свого життя прагне дізнатися, що відбувалось на землі де вона виросла та живе, яким життя було до неї, як жили її предки, які труднощі виникали на їх життєвому шляху та як вони з ними боролися. Дітей шкільного віку особливо цікавить одяг, свята та будні – вся різнобарвна палітра життя їх предків. Саме це керівники та укладачі шкільних музеїв беруть за основу для своїх починань. Знання історії рідного краю не тільки задовольняє інтерес людини до пізнання чогось нового, а й слугує своєрідним містком, що поєднує минулі покоління з прийдешніми. [2, с. 261].

Варто пам'ятати, що шкільні історичні музеї є відмінними від класичних історичних музеїв. Базові відмінності між музеями:

- Результатом взаємодії учнівського та педагогічного колективу є діяльність музею при школі. У його роботі школярі приймають обопільну активну позицію, а саме: свідомо проявляють ініціативу, діють самостійно на всіх змістових етапах;
- Матеріали музею при закладах освіти являються основою безпосередньої взаємодії зі зразками культурної пам'яті. Включення їх в масив колекцій, їх представлення, сприяє вихованню історичної свідомості, забезпечує зв'язок поколінь, розвиває громадянську ідентичність школярів, формує їх толерантні погляди на різноманіття світових культур та повагу до своєї;
- Сталість колективу учнів, які працюють в науковій сфері, популяризують та відвідують музейні заняття та добровільність цих відвідин (основним постає розвиток школяра як суб'єкта життєдіяльності, акцентується становлення та розвиток його особистості, підтримується та мотивується самореалізація).

Сучасна система роботи в шкільному музеї передбачає апробацію і впровадження новаторських форм взаємодії педагогів, школярів, їх батьків з музейними предметами та історичними наративами певних експонатів та колекцій; становить вагомому частку саме виховної роботи, яка реалізується в позакласний час [4, с. 274].

Знання та дослідження історії своєї школи, рідного села, міста та краю робить людину більш свідомою. У здобувачів освіти виникає переживання за події минулого, дослідники замислюються над майбутнім та проблемами сьогодення, а це формує їх громадську активність. Коли учні беруть участь у створенні експозицій, виставок, самостійно проводять екскурсії музеєм, вони осмислюють своє коріння, унікальність своєї Батьківщини, та найголовніше – розуміють значення збереження коду нації який вписаний в музейну «книгу» [2, с.287].

Отже, популяризація створення шкільних історичних музеїв, зазначення їх важливої ролі в діяльності освітніх закладів і житті краю є одним із фундаментально важливих напрямків роботи та розвитку шкільних історичних музеїв та музейної педагогіки. Для забезпечення повноцінного існування такого музею потрібна підтримка органів місцевого самоврядування, громадськості, розширення співпраці із фахівцями музеїв різних профілів [5, с.65]. Розвиток нових напрямків шкільної музейної справи та інноваційних освітніх технологій є запорукою успішної модернізації шкільних музеїв у сучасних умовах, перетворення їх на дієві освітні й просвітницькі центри.

Список використаних джерел

1. URL: http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/10768/1/Павленко_Педагогічний%20потенціал.pdf.
2. URL: https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/muzeyna-pedagogika-v-naukoviy-osviti_2020_.pdf.
3. URL: http://zoomus.lviv.ua/files/ukr_museum%20pry%20navchal_zakladi.pdf.
4. Asacakawa S., Guerreiro J., Ahmetovic D., Ritany Kris M. The Present and Future of Museum Accessibility for People with Visual Impairments. The 20th International ACM SIGACCESS Conference. Galway, Ireland, 22–24 October, 2018. P. 382–384
5. Міхно О. Шкільний музей: минуле, сучасне, майбутнє. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/715484/1/D1%94.pdf>
6. Український музей при навчальному закладі: історія і сучасність. (за редакцією Гайди Л.А.). Кіровоград: Видавництво КОІПО імені Василя Сухомлинського, 2008. 148 с.

*Плісецький Дімітрій Вікторович
аспірант III курсу
спеціальності «032 Історія та археологія»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, професор
Ладиченко Тетяна В'ячеславівна*

Громадська діяльність А. Малишка у період «відлиги» (1953-1964 рр.)

Період «відлиги» був переломним моментом у історії України. Відносна лібералізація суспільно-політичного життя стала важливим для перетворень у середині СРСР. Саме у цей період радянський український поет Малишко Андрій Самійлович бере активну участь у громадській діяльності у Радянській Україні. На його прикладі можна простежити діяльність тодішньої інтелігенції у період «відлиги».

Важливим джерелом діяльності А. С. Малишка є архівні матеріали фонду 22 та 435 Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва (ЦДАМЛМ). Сучасна українська історіографія представлена публікацією дослідника Олега Бажана [2].

Виходячи зі стану дослідження окресленої проблеми у вітчизняній історіографії, ми поставили за мету: простежити громадську діяльність А. Малишка у період «відлиги».

У 1953 році до влади у СРСР приходять М. С. Хрущов. У країні відбуваються процеси відносно лібералізації. Починаються зміни політичних кадрів у керівництві Радянського Союзу та республік. Важливим моментом для «відлиги» став XX з'їзд КПРС у 1956 р. Саме тоді почалася вже не «м'яка», а «жорстка» десталінізація та подальший розвиток економічних реформ та кадрових змін у керівництві країни. Це було викликано політичною боротьбою М. С. Хрущова з іншими членами колективного

керівництва партії [1, с. 437]. Саме у цей період А. Малишко був депутатом Верховної Ради УРСР (1951 – 1967 рр.). Він продемонстрував себе прихильником нової лінії М. С. Хрущова у СРСР. Народний поет бере активну участь у громадському житті Радянської України.

Як вже зазначалося вище, А. Малишко був обраний депутатом Верховної Ради УРСР. Він активно займався роботою із виборцями. Про це свідчать листи від виборців із запитами, спогади від сучасників та газетні матеріали. Наприклад, А. Малишко виступав перед своїми виборцями в актовій залі Одеського університету ім. І. І. Мечникова, де отримав від них депутатський мандат [3, с. 173]. Він також брав участь у різних масових заходах. За приклад можна навести виступ А. Малишка під час міського мітингу присвяченого приїзду до Києва радянського українського космонавта Романа Петровича Поповича про який писали на сторінках газети «Радянська Україна» за 1962 р. [9, арк. 197]. Іншим прикладом є промова поета під час відкриття музею героїв визволення Києва у Нових Петрівцях. А. Малишко возвеличував українську культуру та подвиги народу, але при цьому хвалив діяльність М. С. Хрущова та його роль у битві за Київ 1944 р.: «Найдорожчий з цих бліндажів зберігся і до цього часу в с. Петровці, бліндаж з якого М. С. Хрущов керував битвою за Київську землю, за всю Україну» [4, арк. 2]. Зрозуміло, більшість української інтелігенції перебільшували із позитивними оцінками особистості першого секретаря М. С. Хрущова. Але при цьому всьому А. Малишко не підтримував курс на русифікацію освіти. Вони разом з О. Гончаром надали свої пропозиції до «Закону про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР», де вони виступали за обов'язкове вивчення української мови у школах [7].

Активну участь брав Андрій Самійлович під час подій 1957 – 1958 рр. У 1957 році відбулася спроба зміщення першого секретаря ЦК М. С. Хрущова членами Президії ЦК, але невдало. Доля змовників вирішувалася під час червневого Пленуму ЦК. До «антипартійної групи», яка виступала проти курсу Хрущова зарахували В. М. Молотова, Л. М. Кагановича, Г. М. Маленкова та Д. Т. Шепилова. Їх було виведено із Президії та із членів ЦК КПК. Після цього почалися численні збори робітників щодо діяльності цієї групи. В цих зборах активну роль зіграв А. Малишко. Вже 10 липня 1957 року відбуваються збори активу працівників літератури та мистецтва у Києві. Важливою була промова О. Є. Корнійчука [8]. Він у ній пройшовся по всіх членах антипартійної групи, але більше всього критикувався Л. М. Каганович: «Я ніколи не забуду, як ночами тримав він нас в кабінеті і вимагав, щоб ми підписали сфабрикований чорний документ, в якому обвинувачувалась уся письменницька організація в проявах націоналізму, обвинувачувалося керівництво ЦК, що допустило до цього – а це значить, готувався удар по усій партійній організації столиці ...» [8, арк. 37].

А. Малишко брав активну участь у осудженні «антипартійної групи», а особливо Лазаря Кагановича. Свої промови поет виголошував на зборах протягом 1957 – 1958 рр. Андрій Самійлович дуже сильно був обурений діями Лазаря Кагановича, бо сам був жертвою – його зняли з посади редактора журналу «Дніпро» та усунули з посади замісника СПРУ у 1947 році [2, с. 77]. Під час своїх промов А. Малишко виголосив наступне звинувачення: «За шість місяців свого не секретарювання, а панування і царювання, він знищив і посадив в тюрми вісім тисяч радянських людей...» [5, арк. 5]. Також поет звинувачував Л. М. Кагановича у цькуванні та переслідуванні інтелігентів та партійних робітників.

Отже, А. Малишко брав активну участь у громадському житті Радянської України у період «відлиги». Він виступав на мітингах, працював із своїми виборцями. Також він брав участь у осудженні антипартійної групи Маленкова, Молотова та Кагановича.

Список використаних джерел

1. Артюков А. П. Процесс «мягкой» десталинизации в СССР в 1953-1956 гг. *Известия Самарского научного центра Российской академии наук. Т. 17, № 3(2), Самара, 2015. С. 435 – 438*
2. Бажан О. Андрій Малишко та суспільно політичні процеси в Україні (друга половина 1940-х – 1960-ті роки): оцінки, судження, дії. *Науковий журнал «Краєзнавство»*. Київ, Вип. 81 (№ 4). 2012. – С. 75 – 87
3. Дузь І. М. Він з нами, він серед нас. *Малишкові дороги: спогади про Андрія Малишка*. Київ: Дніпро, 1975. С. 169 – 173
4. ЦДАМЛМ України Ф. 22. Оп. 1. Од. зб. 329. 2 арк.
5. ЦДАМЛМ України Ф. 22. Оп. 2. Од. зб. 1. 6 арк.
6. ЦДАМЛМ України Ф. 22. Оп. 4. Од. зб. 9. 9 арк.
8. ЦДАМЛМ України Ф. 22. Оп. 5. Од. зб. 95. 2 арк.
9. ЦДАМЛМ України Ф. 435. Оп. 2. Од. зб. 10. 48 арк.
10. ЦДАМЛМ України. Ф. 878. Оп. 1. Од. зб. 300. 278 арк.

*Порохнава Дар'я Романівна
студентка III курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»*

*Науковий керівник
кандидат історичних наук, доцент
Камбалова Яніна Миколаївна*

Практична краєзнавча діяльність вчителя історії

Могутнім і невичерпним джерелом духовності, моральності і культури суспільства є любов до рідної землі, її неоціненних багатств, глибока пошана до історії та віковичних традицій народу. Але мало любити рідну Батьківщину – її ще треба знати. Знання рідного краю не лише збагачує і звеличує людину, воно служить своєрідним містком, що єднає покоління минулі з поколіннями прийдешніми.

У цій доповіді ми хочемо зупинитись не лише на любові до Батьківщини, а й охарактеризувати види, особливості краєзнавства, назвати основні форми краєзнавчої діяльності для школяра, та проаналізувати важливість краєзнавчої діяльності для учнів.

Краєзнавча робота в школі ґрунтується на активізації пошукової та наукової діяльності, що спрямована на розвиток краєзнавства, популяризацію краєзнавчих досліджень, залучення громадськості й учнівської молоді до вивчення національних та духовних цінностей свого народу. Значення краєзнавства не тільки в тому, що дає вчителю можливість виявити інтереси учнів, виконання індивідуальних завдань краєзнавчого змісту формує в школярів пізнавальний інтерес до краєзнавчих знань, а через них – і до історії. Краєзнавство це одне з видів науково-освітньої діяльності, якому властиві свій зміст, техніка, функції, етапи, методи і форми.

Краєзнавство може складати зміст цілого уроку або окремих його елементів, розрізняють два основні види занять: урок вивчення історії краю та урок з елементами краєзнавства, де місцевий матеріал використовується як окремі питання або факти, фрагменти. Їх розгляд проводиться на будь-якому з його етапів. Твердження про те, що краєзнавство служить тільки ілюстрацією загальноісторичних подій, є помилковим. Відомі краєзнавці В. Грабовецький, А. Даринський, М. Лисенко, І. Прус дійшли висновку, що «вивчення краєзнавчих матеріалів забезпечує ознайомлення учнів з найбільш яскравими й знаменними сторінками історії свого краю, допомагає збагатитися першоджерелами нашої духовності, більш глибоко усвідомити витоки свого батьківського коріння».

Теми для краєзнавчої роботи в школі можуть бути різноманітні. Це і теми, присвячені вивченню історії міста чи села, краю, школи, і вивчення пам'ятників і пам'ятних місць, і біографій визначних людей, і вивчення краю в певний період, археологічне вивчення краю, вивчення топоніміки, ономастики, нумізматики краю тощо.

Проведення краєзнавчої роботи може включати різноманітні форми і методи навчання, зорієнтовані на поглиблене вивчення краєзнавчих об'єктів учнями.

Серед них визначальними є:

- методичні схеми і рекомендації вивчення краєзнавчих об'єктів; екскурсії до краєзнавчого музею, тематичні розповіді екскурсовода і керівника факультативу;
- навчально-практичні роботи, лабораторні (з документами, архівними матеріалами з історії краю);
- зустрічі з ветеранами війни, національно-визвольних рухів, народними умільцями; практикуми в місцевому архіві; тематичні походи та експедиції;
- конференції з історії краю;
- організація книжкових тематичних виставок і занять з бібліографії краю;
- робота з краєзнавчими текстами;
- дидактичні ігри з краєзнавства, брейн-ринг «Люби, вивчай свій рідний край», аукціони, ярмарки народних пісень, приказок, предметів побуту;
- тематичні бесіди і діалоги учителя та учнів.

Для поглиблення і деталізації краєзнавчої роботи можна запропонувати учням написання рефератів про історію вулиці села (міста), де вони проживають у відповідно обраний період. Крім цього учням, які бажають вивчати історію конкретної вулиці, можна запропонувати підготувати реферат на одну з таких тем: «Рідна вулиця», «Історія вулиці на якій ти живеш», «Роль вулиці у твоєму житті», «Меморіальна дошка – візитна картка історії вулиці».

Однією з найбільш складних форм краєзнавчої роботи є шкільна експедиція. Головною особливістю шкільних експедицій є пошуково-дослідницька спрямованість. Експедиція є найбільш поширеною формою збору етнографічних, археологічних, фольклорних та інших матеріалів з історії краю. В основу роботи експедиції покладена самостійна діяльність учасників: спостереження за життям, огляд предметів матеріальної культури, збір історико-етнографічного матеріалу, оформлення теми дослідження в письмовому виді, історико-етнографічний нарис за темою, реферат, альбом, виступ з доповіддю на шкільній конференції. Історико-краєзнавчі експедиції, як і туристично-краєзнавчі походи бувають тематичними і комплексними. За змістом шкільні експедиції поділяються на історичні, археологічні, етнографічні, фольклорні, археографічні.

На покращення ефективності краєзнавчої роботи у великій мірі впливає створення і функціонування шкільних краєзнавчих музеїв, кімнат. Практика свідчить, що шкільні музеї стають центром усієї краєзнавчої роботи і проводять результативну освітньо-пізнавальну, пошуково-дослідну та суспільно корисну діяльність за умови забезпечення їх методично підготовленими, диференційовано спрямованими програмами і тематичними планами. Експозиції музею можна використовувати на уроках, проводячи уроки в музеї, дослідження наявних у музеї документів, використовуючи навчальні екскурсії під час проведення уроків, демонструючи музейні експонати на уроках.

Отже, краєзнавча робота школярів має бути невід'ємною складовою навчально-виховного процесу, входити до складу навчальних програм, переважно географії та історії. Зважаючи на особливості і соціально-філософську сутність шкільного краєзнавства, цей напрям педагогічної творчості і надалі залишиться стійким елементом навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи, складовою

позакласної і позашкільної діяльності, ефективним засобом виховання учнів, розвитку пізнавальної активності, наукової творчості.

Список використаних джерел

1. Всеукраїнська спілка краєзнавства: матеріали та документи. Київ. : Рідний край, 1997.
2. Основи краєзнавства: навч. посіб. / О. Я. Демідієнко та ін. Київ, 2001. 305 с.
3. Корнеєв О. В. Методика шкільного географічного краєзнавства. Харків : Основа, 2007. 144 с.
4. Кудряченко А.І. Краєзнавство в Україні: сучасний стан і перспективи: наук. збірник. Київ. : Академія, 2003. 232 с.
5. Краєзнавство: навч. посіб. / В. В. Обозний та ін. Київ, 2004. 237 с.

*Похиль Світлана Сергіївна
студентка III курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Візер Світлана Олександрівна*

Особливості західноєвропейського бароко в Україні

Друга половина XVI ст. характеризується якісними змінами в архітектурних та мистецьких течіях у Європі, визначальною рисою яких стало поширення нового стилю бароко. Перебування українських земель у складі Речі Посполитої обумовило більш відчутну інтеграцію українських земель в загальноєвропейський культурний простір. Відтак, вже наприкінці XVI – на початку XVII ст. нові тенденції почали проявлятися і в Україні, зокрема, в Галичині, Волині та Західному Поділлі. Насамперед барокова традиція яскраво прослідковувалася у світських спорудах (палацах, замках, резиденціях) та католицьких храмах [1, с. 65].

Дослідженню західноєвропейського бароко в Україні присвячено ряд праць істориків, що відображають різноманітні аспекти цієї теми. Зокрема, нам стали в пригоді праці В. Вечерського [2], П. Жолтовського [3], І. Лисяка-Рудницького [4], К. Третяка [5].

Традиційно вважається, що першою пам'яткою барокової архітектури на Правобережній Україні був Львівський єзуїтський костел Петра й Павла, побудований у 1610-1630 рр. та зведений за зразком римської церкви Іль Джезу. Ці споруди яскраво характеризувалися багатьма різьбленими карнизами, пілястрами, ліпниною та численними скульптурами (яскрава ознака саме католицького храму). З боків прикрашені фронтонами і колонами [2, с. 200].

Яскравим прикладом є Жовківський замок в Галичині, який був побудований на замовлення Станіслава Жолкевського наприкінці XVI – на початку XVII ст., та згодом став улюбленою резиденцією його нащадка польського короля Яна III Собеського [1, с. 172]. Саме за нього він набув великого розквіту. Замок був побудований із цегли і каміння та був добре захищений від ворожих нападів. По середині північно-східного корпусу є в'їзна брама з надбрамною вежею, яка оздоблена різьбленим білокам'яним порталом у стилі маньєризму [5, с. 103].

Традиційно бароковою спорудою вважається Церква Стрітєння Господнього у Львові, яка була побудована у 1642-1693 рр. [2, с. 202]. Храм має власне внутрішнє подвір'я, на перетині трансепта розміщено невеликий купол, увінчаний сигнатуркою з хрестом. Кожне таке крило трансепта перекрите одним хрестовим склепінням.

Пресвітерія має прямокутну форму, вужчий від нави та перекритий хрестовим склепінням. Лівіше від пресвітерія прибудовано захристя, а справа – каплицю, у якій з обох боків прорізано по три віконечка. Фасад храму розділений карнизом, фризом та архітравом на два яруси. На першому ярусі розміщені декоративні вази, а на другому – скульптурні постаті святого Йосифа і святої Терези [1, с. 193]. Другий ярус розділяється чотирма пілястрами, має кам'яні волоти по боках і завершується трикутним тимпаном із хрестом.

Варто зазначити, що барокова архітектура Львова досягла свого розквіту в будівлі Домініканського собору, який було зведено у стилі пізнього бароко за західноєвропейським зразком у 1748-1764 рр. [5, с. 104]. Він характеризувався своєю еліптичною формою з капелами по боках, які зображали витягнутий хрест з овальною центральною частиною і двома дзвіницями по боках. Масивні здвоєні колони прикрашені дерев'яними статуями, а також наявний пластичний західний фасад з портиком і фронтоном [1, с. 208].

Перлиною українського західного бароко вважають Собор Святого Юра, який був побудований у Львові 1744-1762 рр. Головний фасад будівлі прикрашений різноманітними скульптурами. Угорі будівля оточена карнизом, а на стінах собору наявні парні і подвоєні пілястри, які увінчані кам'яними ліхтарями, що надають споруді стрункості [5, с. 105].

Як ми вбачаємо, бароко в українській сакральній архітектурі – це не просто розкішне втілення ідеалів у стінах споруд, а й спроба втілити унікальну духовність народу. Тема барокового пафосу не обмежується лише архітектурою – вона розширюється на вивчення особливостей ідентичності та духовного багатства.

Отже, особливості західноєвропейського бароко в Україні відображені в різноманітних аспектах мистецтва та архітектури. Цей стиль проявився у величних палацах, релігійних спорудах та розкішних резиденціях. Споруди відзначалися пишністю декору, величезними розмірами будівель, використанням рельєфних орнаментів, створенням вражаючих композицій з використанням світла та тіні. Архітектурні споруди цього періоду стали символами розкішного та монументального мистецтва, що відображало потужність та багатство даної доби.

Список використаних джерел

1. Біля джерел українського бароко: *збірник наукових праць*. Львів, 2010.
2. Вечерський В. Особливості стилю бароко в архітектурі України (XVII – XVIII ст.). *Українське мистецтвознавство*. 2009. Вип. 9.
3. Жолтовський П. Вибрані праці : у 3-х томах / редкол. О.Савчук. Харків, 2013.
4. Лисяк-Рудницький І. Розмова про бароко. *Історичні есе*. Київ, 1995. Т. 1.
5. Третьяк К. Західні та східні впливи на архітектуру України. *Етнічна історія народів Європи: Збірник наукових праць*. Київ, 2000. Вип.5.

*Сенчишен Віталій Русланович
студент III курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Загребельна Ніна Іванівна*

Методика формування уявлень у здобувачів освіти про вождя гунів Атіллу

«Історія світу — це біографії видатних людей». Це слова видатного британського письменника та історика Томаса Карлейля. З ними важко не погодитися, адже будь-яка історія завжди йде паралельно з життям видатних людей своєї епохи. Саме вони є рушійною силою в історичних процесах, тому на них нам варто акцентувати увагу.

Жодне історичне дослідження не може вважатися повноцінним без проведення аналізу життєдіяльності історичних постатей епохи та їх об'єктивної оцінки. У ході роздумів над історичними подіями певного періоду завжди логічно виникає питання про вплив історичних діячів того часу на ці події [1]. Як саме конкретна історична особистість вплинула на вибір шляху розвитку? Які зміни в історії виникли в результаті її діяльності і як вони відбулися? Що зумовило ці зміни?

Питання вивчення ролі особи в історії є надзвичайно актуальним не лише для наукових досліджень, але й для шкільної історичної освіти. В сучасний час перед вчителями історії постає виклик гуманізації історії, перш за все, "оллоднення" її матеріалу та розкриття ідеї самоцінності людини в історичному процесі[2].

Професор Ігор Коляда виділяє такі методи формування уявлень про історичного діяча: біографічна довідка; історико-біографічний портрет, історико-психологічний портрет; опис та характеристика діяча сучасниками, оцінки істориками[3].

Ми розглянемо створення **історико-біографічного портрету**. Аттіла, король гунів, є загадковою та грізною фігурою в анналах стародавньої історії. Народившись приблизно в 406 році нашої ери в великому євразійському степу, життя Аттіли розгорталося на тлі світу, що змінювався, позначений занепадом Римської імперії та міграціями різних кочових народів. Ранні роки Аттіли були сформовані суворими та кочовими умовами гунського способу життя. Будучи сином Мундука, видатного гунського вождя та спадкоємця кочових традицій гунів, дитинство Аттіли, ймовірно, пов'язане з опануванням навичок верхової їзди, стрільби з лука та мистецтва виживання у величезних відкритих степах. Кочовий спосіб життя прищепив йому глибоку цінність мобільності, пристосованості та важливості коня як у війні, так і в повсякденному житті. У 434 році нашої ери Аттіла разом зі своїм братом Бледою прийняв спільне керівництво гунами після смерті їхнього дядька Ругіли. Це стало початком сходження Аттіли до видатного становища. Відомий своїм харизматичним керівництвом, Аттіла незабаром став домінуючою силою в партнерстві, демонструючи перші ознаки військової та дипломатичної доблесті, які визначають його правління. Правління Аттіли було синонімом серії сміливих військових кампаній, які залишили незгладимий слід в європейській історії. Гуни під командуванням Аттіли застосовували швидкий і спритний стиль війни, використовуючи свою майстерність кінної стрільби з лука для нищівного ефекту. Стратегія Аттіли відрізнялася мобільністю, непередбачуваністю, гострим розумінням психологічних аспектів війни. Його походи Східною та Західною Римськими імперіями, а також у серце Європи принесли йому зловісний епітет «Бич Божий» або «Кара Божа».

Всупереч стереотипному образу варвара-завойовника, Аттіла був не лише військовим генієм, а й спритним дипломатом. Він вмів вів переговори як зі Східною, так і із Західною Римською імперіями, вимагаючи данини та поступок шляхом поєднання залякування та дипломатичної хитрості. Здатність Аттіли створювати стратегічні союзи з іншими кочовими племенами ще більше зміцнила його вплив на величезний євразійський степ.

Навали Аттіли, особливо його вторгнення в Західну Римську імперію, значно сприяли занепаду колись могутньої імперії. Битва на Каталаунських рівнинах у 451 році нашої ери, де Аттіла зіткнувся з коаліцією на чолі з римським полководцем Аецієм, ознаменувала поворотний момент. Хоча битва закінчилася безрезультатно, вона продемонструвала військову доблесть Аттіли та ступінь його впливу.

Обставини смерті Аттіли в 453 році нашої ери залишаються оповитими таємницею. Чи то через внутрішні травми, чи то вбивство, його смерть спричинила період нестабільності в Гунській імперії. Відсутність чіткого наступника призвела до внутрішніх чвар і зовнішнього тиску, сприяючи роздробленості та занепаду Гунської конфедерації.

Спадщина Аттіли зберігається як складний гобелен військових завоювань, дипломатичних маневрувань і лідерства кочівників. «Бич Божий» або «Кара Божа» залишив незгладимий слід на сторінках історії, вплинувши на траєкторію європейської цивілізації під час переломної епохи переходу[6].

Тому постать «Кари Божої» або «Бича Божого» Аттіли є невід'ємною частиною світової історії. Він зумів почати крах колись наймогутнішої імперії античності. Також багато міфічних і легендарних фактів про вождя гунів додають бажання досліджувати його та використовувати на уроках історії.

Список використаних джерел

1. Загребельна Н., Осмоловська І. Використання основних методів навчання в процесі навчання шкільного курсу історії: наук. ст. Київ, 2020. 7 с.
2. Камбалова Я. Методичні аспекти формування знань про історичну особистість в учнів загальноосвітньої школи (на прикладі теми «Кирило-Мефодіївське товариство»): наук. ст. Київ, 2016. 4 с.
3. Коляда І., Пацерук Д. Формування уявлень про історичного діяча: роль фізіогномістичного підходу як засобу конкретизації (на прикладі постаті Романа Шухевича: науч. ст. Кам'янець Подільський, 2023. 8 с.
4. Кравченко О., Бакка Т., Загребельна Н. Історико-біографічний та Історико-психологічний портрет П. Куліша: формування медіаосвітніми засобами: науч. ст. 2019. 6 с. онлайн доступ: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/31400/Bakka.pdf?sequence=1&isAllo wed=y>
5. Пометун О. Методика навчання історії в школі: навч. пос. Київ, Генеза, 2006. 328 с.
6. Яновський Я. Війна Гунського союзу племен із Західною Римською імперією 451-455 pp.: генеза, перебіг подій та наслідки: дис. Чернівці, 2016. 251 с.

*Стретович Марія Сергіївна,
магістр I курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Телегуз Ірина Олександрівна*

Освітні ініціативи та збереження культури: українська еміграція у міжвоєнній Польщі

У міжвоєнний період 1920-1930-х років українські емігранти були розпорошені по різних країнах Європи через політичні, економічні та соціальні потрясіння на Батьківщині. Деякий час представники української еміграції даного періоду зосереджувалися на Польщі.

На початку 1920-х років науковці, викладачі та молодь студентського віку, формуючи собою українську еміграцію, розташувались у Польщі, а саме у великих, визначних містах, як, наприклад, Варшава, Краків та Гданськ, де були створені громади та засновані культурні, громадські та політичні організації. Також видавалися газети та журнали, які стали важливим джерелом інформації та засобом підтримки зв'язків з

Батьківщиною. Тобто, таким чином, Польща відіграла роль одного із найважливіших центрів української еміграції у міжвоєнний період, оскільки великий відсоток емігрантів з України, схиляючись до сусідських країн, обирали саме Польщу [3, с. 2].

Представники української еміграції даного періоду розуміли, що на них покладається велика надія, у кожній організації були поставлені відповідні завдання, їх діяльність набула досить широких масштабів, і, варто зазначити, діяльність української міжвоєнної еміграції розпочалася саме зі створення наукових та освітніх установ, проте все залежало від того, в якій країні пощастило опинитися.

Головною причиною відмінності у ставлення до українців закладалася у безпосередній політиці уряду. Наприклад, якщо за урядом Чехословаччини простежується певна прихильність до емігрантів, до можливостей їх розвитку, то за урядом Польщі спостерігаються певні дії, після яких закриваються університети, розгортається підпільна освітня діяльність українських емігрантів. Проте, не дивлячись на ці аспекти, перш за все заслуговує поваги щире намагання, а також бажання українців в еміграції діяти, створювати та об'єднуватися.

Загалом створення навчальних та наукових установ було одним із тих важливих завдань, які ставила перед собою українська еміграція у міжвоєнний період. З придушенням української освіти та науки у Радянській Україні українські емігранти побачили необхідність створення навчальних закладів за кордоном для продовження розвитку української науки та освіти. Але важливо підкреслити, що наукова діяльність представників української еміграції на території Польщі не мала явних успіхів, доказом цього можуть бути численні освітньо-наукові проекти, які так і не вдалося втілити в життя, а також порівняння зі становищем освітньої діяльності українських емігрантів в інших країнах.

На території Польщі українськими вченими була неодноразова спроба відкрити університет, як легально, так і нелегально [5, с. 47].

Одним із важливих навчальних закладів, створеними українськими емігрантами, був Український педагогічний інститут (УПІ), заснований у Варшаві, 1921 року. Його основна мета полягала у підготовці вчителів української мови, культури та історії, а також для просування української освіти до Польщі та інших країн. Інститут пропонував курси педагогіки, психології, історії, літератури та інших предметів та відіграв ключову роль у розвитку української освіти у міжвоєнний період. Однією з провідних фігур у створенні УПІ був Дмитро Дорошенко, історик та політик, який обіймав посаду першого ректора інституту [1, с. 172-177].

Більше того, були спроби Українського національного комітету створити університет у самій Варшаві. Для цього була складена комісія, складено цикли лекцій з історії, української мови, політики, тобто підготовка йшла повним ходом, до цього ставилися серйозно, це було актуально, оскільки з університетами для українців в Польщі було складно, проте і ця ідея зазнала краху [4, ст. 14].

Своє існування припинив Український народний університет, довелося закрити підпільний Український університет у Львові, в якому викладали емігранти із Наддніпрянської України. Крім того, були плани відкрити Український університет або у Луцьку, або Станіславі, або Перемишлі, проте, нажаль, в результаті нічого не вийшло [4, ст. 13].

Важливою культурною організацією, створеною українськими емігрантами, було Українське культурно-просвітницьке товариство, яке було створено у Львові, 1926 року. Організація була створена для просування української культури та освіти у Польщі та інших країнах, а також відіграла ключову роль у розвитку українських установ культури у міжвоєнний період. Також, із важливих моментів діяльності цього товариства було те, що відбувалося спонсорство низки культурних заходів, які включали в себе концерти, виставки та лекції, і навіть видавництво широкого спектру книг та періодичних видань з української культури та історії [1, с. 181-183].

Паралельно у Варшаві діяв гурток «Спокій». Представники цього гуртка формулювали його завдання таким чином: «організувати молоді мистецькі сили, оберегти їх від чужого впливу, поширити мистецьку національну свідомість» [2, с.52].

Звичайно, що це висвітлена лише маленька частинка товариств, які діяли в еміграції у міжвоєнний період. Товариств, об'єднань, гуртків було набагато більше, їх діяльність була різнобічною, нерідко ставалася ситуація, коли в силу обставинам членам гуртків чи товариств доводилося роз'їжджатися по країнам Європи, що автоматично припиняло існування того чи іншого об'єднання.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що у міжвоєнний період 1920-1930-х років через політичні, економічні та соціальні потрясіння на батьківщині українські емігранти були розпорошені по різних країнах Європи, зі значною концентрацією в Польщі. Науковці, педагоги та студентська молодь створювали українські громади у великих польських містах, таких як Варшава, Краків і Гданськ, де створювали культурні, громадські та політичні організації, видавали газети та журнали та підтримували зв'язки з Україною. Хоча Польща стала значним центром української еміграції в цей період, ефективність освітніх ініціатив була різною внаслідок політики уряду. Незважаючи на виклики, українські емігранти в Польщі продемонстрували щире прихильність до дії, творення та єдності.

Список використаних джерел

1. Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома Світовими війнами. Прага: Студії Музею Визвольної Боротьби України, 1942. 372 с.
2. Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції 1919-1939. К.: Видавництво імені Олени Теліги, 1999. 271 с.
3. Вагіна О.М. Розміщення українських емігрантів у європейських країнах: 1918-1939 рр. *Культура народів Причорномор'я*. 1998. № 5. С. 352-354.
4. Колянчук О. Освітня, пресова та видавнича діяльність української еміграції в Польщі у 20-х роках ХХ ст. *Український Інформаційний Простір*, 2020. (№6). С. 119–138.
5. Портнов А. В. Наука у вигнанні: Наукова і освітня діяльність української еміграції в міжвоєнній Польщі (1919–1939). Харків: ХІФТ, 2008. 256 с.

*Тадеуш Анастасія Юрїївна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»*

*Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Чернега Петро Макарович*

Жінки в національному русі за незалежність Індії

Жінки відігравали значну, але часто недооцінену, роль у національному русі за незалежність Індії. Їхній внесок був різноманітним, від організації протестів і бойкотів до участі в збройних повстаннях та надання допомоги бідним і знедоленим. Жінки також відіграли важливу роль у поширенні націоналістичних ідей та підвищенні свідомості про несправедливість колоніалізму.

У ранні роки націоналістичного руху жінки в основному брали участь у соціальній та релігійній реформах. Вони виступали за покращення освіти для жінок, їхні права на спадщину та проти дитячих шлюбів. Ці ранні реформаторські рухи допомогли закласти основу для більш активної політичної участі жінок у майбутньому.

З початком ХХ століття жінки почали брати активнішу участь у політиці. Вони приєдналися до націоналістичних партій, таких як Індійський національний конгрес, і брали участь у протестах, демонстраціях та бойкотах. Жінки також організували власні жіночі організації, які працювали над поширенням націоналістичних ідей, мобілізацією підтримки руху за незалежність і надання допомоги бідним і знедоленим.

Під час індійської революції 1857 року жінки відіграли важливу роль у підтримці повстання. Вони надавали їжу, притулок та медичну допомогу повстанцям, а також брали участь у боях. У ХХ столітті жінки також брали участь у інших збройних повстаннях проти британського правління, таких як рух Квіту Індії.

Багато жінок зробили значний внесок у національний рух за незалежність Індії. Деякі з найвідоміших постатей включають:

— Сарводая Канчі Рані: Вона була активісткою за незалежність і реформатором соціальних питань, яка працювала над покращенням життя бідних і знедолених. Її робота зосереджувалася на освіті, охороні здоров'я та економічній допомозі.

— Камалата Неру: Вона була активісткою за незалежність і дружиною Джавахарлала Неру, першого прем'єр-міністра Індії. Вона відіграла важливу роль у мобілізації жінок для підтримки руху за незалежність, організувала Всеіндійську конференцію жінок у 1927 році та очолила Всеіндійський комітет Конгресу з питань жінок.

— Вінайя Деві: Вона була активісткою за незалежність і революціонеркою, яка брала участь у русі Квіту Індії. Вона організувала підпільну мережу для постачання зброї та боєприпасів повстанцям, а також брала участь у диверсійних операціях проти британських сил.

— Рани Лакшмі Баї: Вона була королевою Джхансі, яка вела свої війська проти британців під час індійської революції 1857 року. Її мужність і військово лідерство зробили її символом опору колоніальному пануванню.

— Бетті Капа: Вона була активісткою за незалежність і революціонеркою, яка брала участь у русі Квіту Індії. Вона кинула бомбу в Законодавчу асамблею Делі в 1929 році на знак протесту проти британського правління.

— Арундеті Деві: Вона була активісткою за незалежність і революціонеркою, яка брала участь у русі Квіту Індії. Вона застрелила британського колектора Джона Пірса в 1930 році на знак протесту проти смертної кари індійському революціонеру Багату Сінгху.

— Субхадра Кумарі Чаудхурі: Вона була поетесою, письменницею та активісткою за незалежність, яка використовувала свою роботу для пропаганди націоналістичних ідей. Її вірші та оповідання зображували боротьбу індійського народу проти британського правління.

— Раджабаї: Вона була активісткою за незалежність і релігійною лідеркою, яка заснувала Рама Крішна Мішн для жінок. Вона працювала над покращенням освіти та соціального становища жінок в Індії.

— Сарла Деві Сарабхай: Вона була активісткою за незалежність і політичною лідеркою, яка брала участь у Індійському національному конгресі. Вона також була однією з перших жінок, обраних до Законодавчих зборів Гуджарату.

Також жінки, які брали участь у національному русі за незалежність Індії, справили глибокий вплив на країну. Їхній внесок допоміг здобути Індії незалежність і проклав шлях для більшої участі жінок у суспільному та політичному житті країни. Вони також надихнули жінок по всьому світу боротися за свої права та свободи.

Отже, жінки відіграли незамінну роль у національному русі за незалежність Індії. Їхня мужність, відданість справі та жорсткість допомогли здобути свободу країни. Їхня спадщина продовжує надихати людей по всьому світу боротися за справедливість і рівність.

Список використаних джерел

1. Паніграхі С. Роль жінок Одії в Руху за свободу Індії. *Odisha Review*. Індія. 2018. 324 с.
2. Прасад С. Роль жінок у русі Квіту Індії. Індія. URL: <https://ijcrt.org/papers/IJCRT2209136.pdf> 2019. 20 с.
3. Сінгх І. Жіноча участь в індійському національному русі. Індія. URL: https://www.researchgate.net/publication/341119504_ROLE_OF_WOMEN_IN_INDIAN 2017. 15 с.

*Тадеуш Анастасія Юрїївна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»*

*Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Чернега Петро Макарович*

Методика формування моральних цінностей здобувача освіти на уроках історії

У сучасному світі, де панують інформаційні потоки та швидкі зміни, питання формування моральних цінностей особистості стає все більш актуальним. Історія, як наука про минуле людства, володіє безцінним потенціалом для виховання моральних якостей у здобувачів освіти. Її вивчення дає можливість не лише зрозуміти хід історичного розвитку, але й на прикладах минулого осмислити вічні цінності, такі як добро і зло, справедливість і несправедливість, мужність і боягузтво, відповідальність і байдужість.

Для досягнення цієї мети вчителю історії слід використовувати різноманітні методи та прийоми:

— Аналіз історичних подій та особистостей. Вивчення історичних подій та вчинків історичних особистостей дає можливість здобувачам освіти зрозуміти важливість таких моральних цінностей, як справедливість, чесність, мужність, співчуття, відповідальність тощо. Наприклад, можна провести аналіз постаті Івана Мазепи, який боровся за незалежність України, або розглянути приклади героїзму козаків під час національно-визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького.

— Дискусії та рольові ігри. Ці методи дозволяють учням поставити себе на місце історичних персонажів та прийняти моральні рішення в складних ситуаціях. Наприклад, можна провести дискусію на тему відповідальності влади перед народом, або організувати рольову гру, де учні будуть виступати в ролі суддів на суді над Іваном Франком за його політичну діяльність.

— Вивчення етичних дилем. Історія багата на приклади етичних дилем, з якими стикаються люди протягом століть. Вивчення цих дилем дозволяє здобувачам освіти розвинути критичне мислення та навички прийняття моральних рішень. Наприклад, можна розглянути дилему вибору між збереженням власного життя та життям інших людей під час Голодомору, або проаналізувати етичні аспекти застосування ядерної зброї під час Другої світової війни.

— Використання літератури та мистецтва. Використання літератури та мистецтва на уроках історії дозволяє здобувачам освіти глибше зрозуміти людські цінності та емоції. Наприклад, можна проаналізувати роман "Тіні забутих предків" М. Коцюбинського, де зображено етичні цінності українського народу, або обговорити картини Тараса Шевченка, які присвячені темі боротьби за свободу.

— Проектна діяльність. Виконання проектів з історії, присвячених темам моральності, гуманізму, прав людини, може допомогти учням не лише краще засвоїти історичні факти, але й сформуванню власну позицію щодо цих питань.

— Експерсії до музеїв та історичних місць. Відвідування музеїв та історичних місць дає можливість учням:

— Побачити на власні очі свідчення минулого. Це допомагає їм краще зрозуміти історичні події та відчутти атмосферу того часу.

— Зрозуміти людські цінності, які проявилися в історичних подіях. Наприклад, відвідування музею Голодомору може допомогти учням зрозуміти цінність людського життя та трагічні наслідки тоталітаризму.

— Відчутти себе частиною історії. Це може допомогти учням відчутти зв'язок з минулим та сформувати почуття патріотизму.

— Розвинути критичне мислення. Відвідування музеїв та історичних місць може допомогти учням навчитися аналізувати інформацію, робити висновки та формувати власну думку про історичні події.

— Виховати повагу до історії та культури. Це важливо для формування моральних цінностей та особистої ідентичності.

Отже, формування моральних цінностей у здобувачів освіти на уроках історії є важливим завданням, яке має суттєвий вплив на їхнє особистісне становлення та майбутнє життя. Використання різноманітних методів та прийомів, таких як аналіз історичних подій та особистостей, дискусії, рольові ігри, вивчення етичних дилем, використання літератури та мистецтва, проектна діяльність, експерсії до музеїв та історичних місць, дає можливість сформувати у здобувачів освіти стійкі моральні цінності, такі як справедливість, чесність, мужність, співчуття, відповідальність.

Виховання морально зрілої особистості — це спільна справа вчителя історії, батьків та всієї суспільності. Лише спільними зусиллями можна сформувати у молодого покоління моральні цінності, які допомагають їм стати гідними громадянами своєї країни та творити краще майбутнє.

Список використаних джерел

1. Колесникова І., Єрмак Г. Виховання моральних цінностей у дітей шкільного віку. Збірник наукових праць. Київ: НПУ імені М. Драгоманова, 2021. URL: <http://ppsh.udpu.edu.ua/article/view/204111>]

2. Формування моральних цінностей особистості учня: методичні рекомендації. Міністерство освіти і науки України. Київ, 2022. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/2161/Dolynska-L.V.-Maksymchuk-N.P.-Psykhohiia-tsinisnykh-oriientsii-maibutnoho-vchytelia.pdf?sequence=1>

3. Яковенко Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Видавничий дім "Школа". Київ. 2019. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5113/1/NMP_65.pdf

*Порохнава Дар'я Романівна
студентка III курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)*

*Науковий керівник
доктор філософії
Перепелюк Ольга Максимівна*

Традиційні дошлюбні розваги молоді у Великодній тиждень в Україні

Дошлюбне спілкування молоді було важливим етапом підготовки до одруження та створення міцної сім'ї. Виконання зазначеної суспільно необхідної функції відбувалося у формі молодіжних ігор та розваг, які тривали протягом календарного

року, поступово залучаючи молодь не лише до життя дорослої громади, але, передусім, спрямовувались на обирання шлюбного партнера. Кожен календарний цикл обрядовості включав у себе свої особливі традиції пов'язані із дошлюбним спілкуванням. Але ми хочемо зробити акцент на весняному циклі календарної обрядовості, а саме на Великодньому тижневі.

Великдень – найбільш важливе свято для православних вірян в усьому світі. У кожного народу є свої традиції його святкування. Великодній тиждень має велике сакральне значення. До свята відбувається фізична і духовна підготовка: піст, прибирання оселі, приготування пасок, розпис і фарбування яєць. З цього дня закінчувався піст та розпочиналися так звані вулиці: веселі ігри молоді на природі, хороводи та вечорниці.

Вулиця, зазвичай, збиралась в наперед визначеному місці. Це міг бути майдан посеред села, луг, левада тощо (все залежало від місцевості). Тривали «вулиці» все літо до дня Семена (14 вересня). До початку польових робіт молодь збиралась щовечора, а от з їх початком – у неділю та на свята, коли працювати було гріх. Проходили гуляння весело: з музикою, танцями, піснями та веселими забавами й іграми. «Вулиця» була не лише можливістю відпочити від важкої праці, але й місцем, де вивчались традиції, звичай народу та зароджувались стосунки.

У контексті звичаїв, пов'язаних із дошлюбним спілкуванням у Великодній тиждень, потрібно згадати, що саме у суботу, напередодні свята Пасхи, дівчата виготовляли писанки, які у перший день Великодня вони дарували хлопцям. За це парубки мусили на храмове свято (воно здебільшого випадало на осінь) почастиувати своїх коханих медівкою – спеціально звареним медом (по-народному – медовухою).

Парубки хвалилися один перед одним дарунками. Якщо хлопець мав образу на дівчину або вона була йому нелюбою, то повертав писанку або ж привселюдно розбивав її. Існували й забобони щодо писанок. Так, хлопці не їли подарованих їм дівчатами писанок, бо боялись, що таким чином їх приворожать.

По всій Україні поширені великодні забави з яйцями. Яйце пускали з горбочка, обмінювалися ними з неодмінним поцілунком. Крім цього, приходячи з церкви, усі дівчата клали свячене червоне яечко в миску з водою й умивалися, щоб бути «красною», тобто красивою. Могли випити дівчата й сире освячене яйце, аби голос був гарним.

У західних регіонах України біля храму співали пісні, водили танці і влаштовували ігри. Цей давній звичай отримав назву «гаївки», бо в давнину такі розваги влаштовували у священних гаях. Верховодила на них найвеселіша та найжвавіша дівчина. На завершення гаївкових розваг хлопці утворювали «вежу»: на плечі чотирьом хлопцям ставали трое, трьом – двоє, а вгорі цієї піраміди – один. «Вежа» повинна була обійти навкруги церкви, не розпавшись. У давнину, на думку дослідників, така конструкція із живих тіл уособлювала єдність світобудови й була пов'язана з культом сонця, яке й символізував хлопець нагорі «вежі».

Важливою забавою молоді під час Великодня на Буковині була гойдалка (колиска, гуцанка). Напередодні, в суботу, хлопці встановлювала на вулицях гойдалки на яких разом з дівчатами гойдалися (від Пасхи до Вознесіння). Поширення цієї забави спостерігалось у передгір'ї та припрутських селах Верхнього Буковинського Попругтя. Колиску споруджували хлопці певного кута села на вигоні або на майдані. Під час великодніх святкувань молодь збиралась біля колиски і забавлялась колисанням. Хлопець садив дівчину на лавку колиски – «столець», а сам, стоячи на тій же лавці, розхитував колиску, і обоє колисались.

За честь вважалось дівчині бути колисаною хлопцем на Великдень. Якщо ніякий хлопець не брав дівчину до колисання, то така дівчина вважалась неприйнятною у молодіжний колектив. На колисання сходились і дорослі, найчастіше батьки хлопців і дівчат, спостерігаючи і обговорюючи те, хто і чию дівчину колисав. За цим і

передбачали швидке одруження тих молодіжних пар, які колисалися. Гойдання мало символічний характер шлюбного єднання з Богом Неба – верховним Богом Сварогом. Символ «гойдалки» або «колиски» і справді був вкрай важливим елементом дошлюбного спілкування молоді.

У перший понеділок після Великодня народ починав ходити один до одного в гості христосуватися й обмінюватися писанками, а ще цей день називають «поливаним» чи «обливаним», бо цього дня хлопці обливали дівчат водою аби ті були здоровими й щасливими протягом року. За традицією парубки обливали водою тих дівчат, які їм найбільше подобаються. Тому дівчині котру в цей день ніхто не обілляв було вкрай образливо. Цей звичай також має стародавні витoki. Він пов'язаний з весняним очищенням водою й існував не тільки в Україні, а майже на всій території Західної Європи. Традиції «поливаного» («обливаного») понеділка найповніше збереглися на заході України. У цей день хлопці обливають дівчат водою, а ті у відповідь дарують їм писанки або інші страви з великоднього столу. Ганьбою вважалося, коли чийсь хату оминули і не полили тамтешню дівчину.

У Світлий вівторок починали ходити в гості дівчата, а у середу селяни влаштовували танці й веселощі, збираючись «на музику». Від Світлого четверга можна було влаштовувати оглядини, а тому молоді люди приглядали собі наречену.

Взагалі якщо говорити широко про Великодні молодіжні ігри також потрібно згадати про ігри: «гуляти у борща, коли хлопці й дівчата, тримаючись за руки, проходили вулицями села, співаю чи «посні пісні»; гра «у дучки»; гра «вдарив не вдарив так стій, вдарив не вдарив – тікай», гра у «крученого теляти»; у «Зайнку», зауважимо лише, що обрядодії Великоднього тижня були не тільки часткою весняного циклу календарної обрядовості (рудиментом архаїчного свята зустрічі Весни), а й різновидом дошлюбного спілкування молоді, спрямованого на вибір вірогідного шлюбного партнера.

Отже, розваги в системі дошлюбного спілкування молоді, що тривали протягом усього календарного року, мали завершуватись шлюбом. Якщо цього не сталося по закінченню нормативних термінів, вважалося, що перехід не відбувся, і за традиційною думкою людина входила до розряду соціально аномальних.

Найпоширенішими формами дошлюбного спілкування Великоднього тижня були вулиці, забави, гойдалки, вечорниці тощо. На забавах молодь розважалася, співала, танцювала, водила хороводи. Також однією із форм дошлюбного спілкування були і зустрічі молоді зумовлені циклом календарної обрядовості: на відповідні свята, особливі вечори, що їх предки з давніх давен асоціювали з сприятливим моментом для знайомства, та подальшого створення родини.

Список використаних джерел

1. Боряк О.О. Україна, держава: обряди життєвого циклу: енциклопедія: «Наукова думка», 2018. 608 с. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=1.%208> (дата звернення: 17.04.2024).
2. Етнографія України : навч. посіб. / за ред. С. Макарчука. Львів: Світ, 2004. 520 с.
3. Щербинін С.В. Українська дівчина в дошлюбному спілкуванні. *Вопросы духовной культуры. Исторические науки*. 2013. Вип. 264. С. 131-134.
4. Записки історичного факультету / Станко В.Н. та ін. ; за ред. ОНУ ім. І.І. Мечникова. Одеса, 2003. 306 с.
5. Практикум з української етнології: навч. посіб./ К. М. Соколовська та ін. Київ: Персонал, 2018. 192 с.
6. Кожолянко О. Пасхальні (Великодні) календарні обряди на Буковині. *Народознавчі зошити*. 2018. Вип. 1. С. 5.

7. Народний календар: посіб. для пед. працівників. / П. І. Матвієнко та ін. Полтава, 2003, 236 с.

*Ананко Ольга Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Двірна Катерина Петрівна*

Україна та «українство» у творчо-політичному спадку Івана Багряного

Україна та українство сьогодні є доволі актуальним питанням, але чи було так завжди? Дійсно, українство та Україна в серцях її патріотів завжди займали окреме та ледь не перше місце. Тоді варто більш детально та ретельно зануритись у глибину цього питання.

Українська ідентичність або українство є продуктом довгого історичного процесу, що визначив адаптивну систему характерних ознак і властивостей, які відрізняють українську людину, спільноту та культуру від інших аналогічних явищ.

Утворення українства як великої соціальної групи зумовлене різними аспектами української ідентичності, яка виявляється через етнічність, культурні традиції, мистецтво, громадянське життя та інші прояви. Українськість передбачає спільні цінності, мову, звичаї, світогляд та інші складові, які формують цю ідентичність.

Як зазначав, історик та громадський діяч – Михайло Грушевський, що українство виникло і розвивалося в самому серці українського життя, переважно у поміщицьких та духовних верствах лівобережної "Малоросії" і "Слобідської України". Два найвидатніших представники цього періоду, Гулак-Артемівський і Шевченко, були вихованцями духовних колективів лівобережної України — перший у Харкові, другий у Петербурзі. В цьому оточенні, у цей період у першій половині XIX століття, неможливо уявити будь-яких спеціальних зовнішніх впливів: все, що доходило сюди, проходило через призму російського життя і культури.

У XIX столітті термін "українство" використовувався для опису тих, хто підтримував український фольклор, побут, пісні, традиції і прагнув зберегти та вивчати ці аспекти культури.

У період з кінця XIX до початку XX століття поняття "українство" стало пов'язуватися із українським національним рухом і відображало усвідомлену настанову на обрання української національної ідентичності як основи світогляду та життєвої позиції. Це відображало бажання більш активно підтримувати і сприяти розвитку української культури, мови і національної самосвідомості.

Багато діячів XX ст. потрапили у немилість до більшовицького керівництва через своє «українство» і мусили емігрувати до інших країн Європи та Америки. Кожен з них намагався розвивати і реалізовувати українство, та посилювати значення України усіма доступними їм методами та способами. Пропоную розглянути ці процеси на прикладі творчо-політичному спадку письменника та політичного діяча Івана Багряного.

Іван Багряний, видатний український письменник і громадський діяч, який не лише вніс значний вклад у літературний світ, але й активно займався політичною діяльністю. Його пристрасне прагнення до національної свободи та гідності виявлялося не лише у його літературних творах, але й у активній участі в громадсько-політичному житті. [1] Він сприяв формуванню національної ідентичності під час складних

історичних періодів, використовуючи свою політичну агітацію та висловлювання думок.

Іван Багряний був активний під час культурно-політичного відродження в Україні, просуваючи ідеї українського націоналізму і самосвідомості. [4, с. 210] Його переконання базувалися на патріотичному ставленні до історії своєї країни, а його твори не лише відображали суспільні реалії, але й сприяли мобілізації громадян на шляху до національної самосвідомості. Він активно просував українську культуру та історію через літературну творчість і громадську діяльність.

Як громадський діяч, він активно підтримував інтереси українського народу, співпрацюючи з видатними українцями та організаціями. Його зусилля були спрямовані на підтримку національної культури, освіти та розвиток української літератури.

Іван Багряний був пронизливо проукраїнськи на протязі своєї творчої та політичної кар'єри. У 1925 році під псевдонімом І. Полярний видав збірку "Чорні силуети: П'ять оповідань", що висвітлювала його подорожі та реалістично описувала життя суспільства того часу. [1]

У 1926 році він вступив до Київського художнього інституту, розпочав публікації під псевдонімом Іван Багряний та приєднався до МАРС, де співпрацював з відомими талантами. [4, с. 206] Згодом він вперше представив свою прозу та виразив суспільну позицію через збірку віршів.

У 1929 році він видав поему "Аве Марія", в якій закликав українців прокинутись і вернутися до українства. Ця публікація була заборонена цензурою, але наклад розпродався.

У 1930 році його поема "Скелька" спричинила конфіскацію та вилучення його творів. [3, с. 20] Після арешту у 1932 році він провів час у в'язниці та на спецпоселеннях, але врешті повернувся до рідної землі.

У 1938 році його знову арештували, але після двох років і семи місяців у в'язниці він відмовився підписати акт про закінчення слідства. Пізніше його випустили під нагляд, де він працював у театрі та висловлював свою позицію через газету "Голос Охтирщини".

І. Багряний у своїх працях акцентує увагу на вихованні сміливих, гордих, незалежних людей, борців за долю України. Він аналізує проблеми кохання й ненависті, вірності та зради, батьківства та сімейних цінностей. У "Тигроловах" описує конфлікти з системою та жорстокість каральних органів. У "Саді Гетсиманському" розкриває репресивну систему СРСР через власний досвід.[1] Багряний підтримував ідеї ОУН, пропагуючи незалежність України через літературні твори та публіцистику.

Восени 1945 року на західнонімецьких землях створився Мистецький Український Рух (МУР) із колишніх "пражан" - У. Самчук, Є. Маланюк, Юрій Клен (О. Бургардт), О. Лятуринська, та поетів із Західної України - Б. Кравців, С. Гординський, Ю. Косач та інші. Також до МУР долучилися наддніпрянці, перебуваючи в таборах "насилено переміщених осіб" (Ді-Пі), такі як Юрій Шерех (Шевельов), В. Домонтович (Петров), І. Кошелівець, Іван Багряний (Лозов'ягін), Леонід Полтава (Пархомович), Василь Барка (Очерет), Т. Осъмачка, І. Костецький та інші. [3, с. 21]

Багряний і інші члени МУР протистояли політиці сталінізації, спрямованій на придушення національних рухів та висловлювань незалежності, виступаючи за збереження української самобутності та культурного розвитку.

Вони активно брали участь у громадських заходах, конференціях та дебатах, де обговорювалися національні питання. Роль Івана Багряного в МУР була визначальною у створенні ідеології та завдань об'єднання, спрямованого на підтримку та поширення української культури через мистецтво.

Багряний пропагував створення національної культури, що відображала б унікальний характер українського народу, підтримував організацію літературних

заходів, виставок і лекцій для популяризації ідей національного відродження через мистецтво.

Іван Багряний прагнув, щоб мистецтво не лише вражало естетично, але й відображало національну та патріотичну спрямованість. Його творчість, включаючи поезію та прозові тексти, відзначалася глибоким українським духом, виражала патріотичні почуття та бажання свободи для українського народу.

Політична діяльність Івана Багряного в МУР була спрямована на збереження української ідентичності та боротьбу проти асиміляції та політики придушення. Він відіграв ключову роль у формуванні громадянської свідомості та підтримці національних ідеалів в складний період історії України.

Після еміграції до США Іван Багряний активно співпрацював з українськими письменниками, створивши об'єднання "Слово" у Нью-Йорку. [4, с. 209] Він також був ініціатором Української революційно-демократичної партії в Новому Ульмі і засновником журналу "Наші позиції" і газети "Українські вісті".

Іван Багряний під час своєї політичної кар'єри досліджував трагічні сторінки історії України, звертаючи увагу на події Національної революції 1917-1921 років, голод 1932-1933 років, сталінські концтабори та репресії проти української творчої інтелігенції.

Пізніше Багряний очолив Українську демократично-республіканську партію, яка акцентувала увагу на відновленні політичних та особистих свобод громадян, розвитку сільського господарства та приватної власності.

Висловлювання Івана Багряного підкреслювали значення національної самостійності та демократичних цінностей для майбутньої Української держави.

Літературні твори та громадська діяльність Івана Багряного зробили його символом національної самосвідомості. Він активно захищав національні інтереси, спонукаючи до єднання та вірності вітчизні, що сприяло формуванню національного ідентитету та патріотизму серед українців.

Іван Багряний виступав у політичних партіях, борючись за політичну та культурну незалежність українського народу. Його дії та погляди стали важливими для формування національної свідомості та об'єднання українського народу. Цей світлий приклад і любов до Батьківщини залишаються важливими для українців, що прагнуть підтримувати та розвивати українські ідеали та культуру.

Список використаних джерел

1. Багряний біографія коротко. Dovidka.biz.ua. URL: <https://dovidka.biz.ua/ivan-bagryaniy-biografiya-korotko/>
2. Галкін О. «Голос Охтирщини» та його творці - [Електронний ресурс] URL: <http://www.okhtyrka.net/content/view/3763/106/>
3. Політична публіцистика Івана Багряного / О. Подобєд // Український історичний збірник. - 2013. - Вип. 16. - С. 203-212
4. Трансформація української національної ідентичності в умовах глобалізації: автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.05 / Н. С. Пелагеша; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. - К., 2009. - 20 с.
5. Шаргородська А. Ф. Традиції і новаторство І. Багряного в осмисленні національної ідеї (на матеріалі публіцистики). Електронна бібліотека Інституту журналістики URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2222>

*Біньковська Даріна Сергіївна
студентка IV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»*

Науковий керівник:

Українське жіноцтво в культурно-освітніх процесах періоду діяльності Центральної Ради (1917-1918 рр.)

Українська революція стала періодом значних змін для українського суспільства, включаючи істотні зрушення в ролі та статусі жінок. У цей час жіноцтво активно включилося в культурно-освітні процеси, прагнучи докорінно змінити своє становище та здобути рівні права з чоловіками.

Дослідження участі жіноцтва у культурно-освітніх процесах періоду діяльності Центральної Ради у 1917-1918 рр. є актуальним та важливим завданням для розуміння ролі жінок у формуванні національної самосвідомості та боротьбі за свободу. Враховуючи різноманітність їхніх дій та внеску у різні сфери життя країни, можна отримати глибше розуміння процесів, що відбувалися в роки Національної революції в Україні.

Дослідниця Оніщенко О. В. у своїй статті «Жінки в Українській Центральній Раді» пише, що: «З перших днів формування Центральної Ради жінки активно залучилися до державотворчого процесу. Велику роботу проводили вони з організації різноманітних з'їздів, конференцій, зустрічали делегатів, займалися їх розселенням, харчуванням» [2, с. 84]. У складі УЦР жінки зосереджувалися на соціальній, культурній та освітній діяльності, а також на благодійності. Вони також активно займалися питаннями прав жінок, залучалися до організаційної роботи та брали участь у формуванні державної документації. Цим жінкам доручалася важлива місія - першими пройти складний політичний шлях.

Яскравою постаттю жіночого складу Української Центральної Ради була Зінаїда Мірна. На початковому етапі діяльності Центральної Ради вона була залучена до підготовки Всеукраїнського національного конгресу та організації «Дня національного фонду». Понад 1000 делегатів, а саме - селяни, військові та робітники мали зібратися в Києві на конгрес. Центральній Раді доручили знайти їм місце для перебування, а саме Зінаїді було доручено організувати цю діяльність. «...З. Мірна виконала це доручення досконало – за допомогою жінок і молоді, що працювали при Ц. Раді. Зустріч делегатів, їх розміщення – все було проведено дуже добре...» [1, с. 222]. Після цього їй необхідно було виконати завдання щодо проведення «Дня національного фонду», який мав відбуватися у Києві протягом трьох днів. «Це опрацювали члени Малої Ради – Старицька-Черняхівська й Мірна з участю всіх жінок. Старицька-Черняхівська була головою комітету влаштування дня «Н.Ф.», Мірна – скарбником. Старицька-Черняхівська пише відозви, гарячі заклики, їздить і сама для організації в інші міста України...» [1, с. 222]. Завдяки такому наполегливому та масштабному заходу за участі жінок, Центральній Раді вдалося накопити всі необхідні гроші для своїх фондів. Ці дві події за участі З. Мірної та інших жінок підтверджують важливість їхнього внеску у діяльність Української Центральної Ради.

У серпні 1917 року З. Мірна очолила Комітет при «Товаристві допомоги населенню України, що постраждало від війни». Під час наради, скликаної В. Винниченком 5 жовтня 1917 року, створено Виконавчий Комітет у справах біженців, головою якого одногосно обрали З. Мірну.

Одним із ключових напрямків діяльності УЦР, яким також займалося жіноцтво, стало проведення процесу українізації освіти. Для встановлення загального плану роботи цього процесу було проведено два Всеукраїнські педагогічні з'їзди у Києві: перший - у квітні, а другий - у серпні 1917 року. На цих з'їздах була розроблена програма перебудови системи освіти в Україні. Ця програма давала свої позитивні результати щодо українізації освіти, не зважаючи на труднощі. Так, у Києві, розпочала свою діяльність Перша Українська гімназія (навчання українською мовою) 19 березня

1917 р. У наступний рік було відкрито 30 українських гімназій. У Вищій освіті закладом, який навчав також українською мовою, став Фребелівський Інститут у Києві, який готував кадри для дошкільних осередків. Саме тут Софія Русова проявила свою безпосередньо активну участь як представниця та членкиня Генерального Секретаріату УЦР.

С. Русова, З. Мірна, М. Грушевська та М. Ішуніна виступили як ініціатори створення центру поширення літератури, включаючи комісію з організації Книжкового фонду просвітницьких організацій України - української громадської організації, яка отримала назву «Джерело».

Події революції 1917 року сприяли піднесенню культурно-освітнього життя українців. Одним з перших кроків у відродженні української національної культури стало створення професійного театру. 24 квітня 1917 року був утворений комітет українського національного театру, до складу якого входили М. Грушевська, Л. Старицька-Черняхівська, О. Стешенко, М. Заньковецька. Саме Л. Старицька-Черняхівська, М. Старицька і Н. Дорошенко заснували Першу народну драматичну школу в Україні 8 жовтня 1917 року. Театральну діяльність активно підтримувала «Просвіта», важливим напрямом якої було проведення театральних вечорів та вистав. Також був створений організаційний Комітет заснування Української академії мистецтв. Урочисте відкриття академії відбулося 22 листопада 1917 року. Це був перший навчальний заклад в Україні, який отримав статус державного. 18 грудня 1917 року Центральна Рада ухвалила закон «Про Українську Академію Мистецтв».

Отже, Українська революція стала періодом значних змін для українського суспільства в цілому, а також вплинула на значимість, роль та статус жінки. У цей непростий час жіноцтво активно включилося в політичні та культурно-освітні процеси, прагнучи водночас докорінно змінити своє становище та здобути рівні права з чоловіками.

Дослідження участі жіноцтва у культурно-освітніх процесах періоду діяльності Центральної Ради 1917-1918 рр. дозволяє нам зробити наступні висновки:

- Жінки активно брали участь у роботі Української Центральної Ради, зосереджуючись на соціальній, культурній та освітній діяльності, а також на благодійності.
- Жінки відіграли важливу роль у проведенні українізації освіти. С. Русова, З. Мірна, Старицька-Черняхівська, М. Ішуніна та інші - завдяки їхнім зусиллям було відкрито українські гімназії, а також налагоджено видавничу справу - видано українські підручники для закладів освіти.
- Важливим напрямом діяльності жінок стало відродження української національної культури. Саме вони ініціювали створення українського театру, Української академії мистецтв, а також організували театральні вечори та вистави.

Важливо відзначити, що діяльність жіноцтва в цей період мала значний вплив на розвиток державотворчих процесів в Україні, адже вони зробили вагомий внесок у становлення української культури, освіти, політичного життя та соціальної сфери тогочасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Жінки у визвольній війни. Історії, біографії, спогади. 1917-1930 / за ред. Р. М. Коваль. Київ: Видавництво Марка Мельника, Історичний клуб «Холодний Яр». 2020. 432 с.
2. Оніщенко О. В. Жінки в Українській Центральній Раді. Література та культура Полісся. Серія "Історичні науки". 2016. Вип. 85, № 6. С. 81–90.
3. Русова С. Мемуари. Щоденник. Київ : Поліграфкнига, 2004. 544 с.

Негін Костянтин Сергійович

Становище православної церкви в 30-ті роки в УСРР/УРСР

Православна церква на території України, завжди відігравала важливу консолідуючу роль в суспільстві була символом духовної єдності та життя народу. З утвердженням комуністичного тоталітарного режиму в 30-ті роки, та настанням періоду сталінської модернізації. Розпочалось тотальне нищення церковного життя, церква страждає як і від фізичного нищення, руйнуються собори, закривають монастирі, відкриваються несправедливі кримінальні справи проти духовенства де звинувачення були за статтю зрада Батьківщині. Так і в пропаганді різноманітними методами, випуском спеціальних матеріалів які мали скомпрометувати Православ'я як пережиток минулого імперського гноблення. Програма безбожної п'ятирічки була офіційно закрита в 1933 році, просування атеїзму та боротьба з релігією продовжувалися протягом багатьох наступних років в СРСР.

Все це призводило до неминучого масового виходу людей з релігійних громад. Ті, хто вірили в Бога, вважалися безперспективними та пережитком минулого. Діти священнослужителів відрікались від батьків та тікали до лав армії, щоб не потрапити під хвилю репресій і не опинитись на далекому сході. Невелика кількість найвідданіших служителів ішли в підпілля, бо іншого варіанту існування не було. Окремою цариною досліджень цього періоду є репресії проти духовної інтелігенції — вищих ієрархів православної церкви, священнослужителів, церковнослужителів, хористів, церковних старост, викладачів духовних шкіл братчиків та сестер монастирів, і простих мирян. Будь-хто, пов'язаний з духовною інтелігенцією. Починаючи з 1929 р., масові репресії пройшли по Україні трьома хвилями:

1929–1931 рр. - примусова колективізація, розкуркулення, репресії проти духовенства;

1932–1934 рр. - голодомор, боротьба з внутрішньою опозицією, чистки партійних рядів;

1936–1938 рр. - “Великий терор”, від якого постраждали представники всіх соціальних груп, партійної приналежності, професій, поглядів та інтересів. Духовенство накрили перша та третя хвилі.

Можливість контрреволюції вбачалась з кожного кутка, наука, освіта, партія – церква була не виключенням. Згідно з даними, що вважаються офіційними, за період з 1927 по 1938 роки було засуджено близько 85 тисяч релігійних працівників. Однак, це число не враховує тих, хто був засуджений пізніше, після 1938 року, та тих, хто був засуджений за інші злочини, а не за свою релігійну діяльність. Тому загальна кількість репресованих священників складає кілька тисяч.

Особливості репресій ми можемо спостерігати в усіх регіонах УСРР. З джерел дніпропетровського архіву ми знаходимо такі статистичні дані: зі 158 священників 61 був розстріляний, 4 померли в тюрмі, решта були засуджені від 3 до 10 років ув'язнення в таборах, заслані до Північних районів, Сибіру та Казахстану.

Українська Автокефальна Православна Церква була утворена в добу національно-визвольних змагань 1918-1922 років і продовжувала свою діяльність при більшовицькій владі. Після остаточного встановлення більшовиків в Україні вона навіть отримала право легально діяти. За часів воєнного комунізму УАПЦ виконувала важливе завдання за думкою радянського керівництва — в розколі російського православ'я та ослабленні московського патріарха Тихона.

УАПЦ проводила свою діяльність в УСРР з 1921 року по 1930 рік. Оскільки Сталін оголосив 1929 рік роком великого перелому, УАПЦ була ліквідована в 1930 році після того, як зазнала репресій та тортур.

УАПЦ або Українська автокефальна православна церква була заснована у 1921 році після того, як Українська Православна Церква (Московського патріархату) відмовилася від автокефалії, тобто від самостійності. У 1930 році, коли була проведена перша всеукраїнська церковна конференція, УАПЦ вже існувала протягом дев'яти років.

Отже, 30-ті роки двадцятого століття в СРСР це період тотальної антирелігійної пропаганди, жертвами цієї політики стали духовна інтелігенція в обличчі як і простих священників так і вищих чинів, як і звичайних віряни.

Список використаних джерел

1. Бобко Т.Г. Православне духовенство в Суспільному Житті України: 20-30pp; спец- 07.00.01 (Історія України). М: Запоріжжя, 2005р. 30 с.
2. Оліцький В.О. Блаженні гнані за правду (репресії проти Православної церкви на Сумщині у 1920-1930-ті роки): монографія. Суми: Триторія, 2018. 242 с.
3. Рублева Н. Репресії проти «церковників» і «сектантів» в УРСР, 1917–1939 рр. 2016. 215 с.
4. Стоколос Н.Г. Конфесійно-етичні трансформації в Україні друга половина (XIXст- перша половина XXст): Монографія. Рівне:РІС. 2003. 480 с.

Татарінов Кирило Олександрович
студент III курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Малежик Дмитро Іванович

Особливості євроінтеграції Угорщини 1991-2004 рр

Оцінка досвіду Угорщини у євроінтеграції має велике значення для розуміння та аналізу процесів, що відбуваються в регіоні. Розгляд того, як Угорщина пристосовувалася до стандартів та вимог Європейського Союзу, дозволяє вивчити стратегії адаптації та вплив євроінтеграції на розвиток держави.

Вивчення особливостей євроінтеграції Угорщини у зазначений період є корисним для порівняння з іншими країнами Центральної та Східної Європи, які також пройшли складний шлях трансформації та інтеграції після розпаду комуністичних режимів.

Починаючи з кінця 20-го століття, Угорщина стала свідком періоду значущих змін в політиці, економіці та суспільстві. Одним із стратегічних кроків цієї країни стало прагнення до євроінтеграції, що відобразилося в активних зусиллях на шляху до вступу до Європейського Союзу (ЄС). У нашому дослідженні ми розглянемо особливості та важливі аспекти у процесі євроінтеграції Угорщини в період з 1991 по 2004 рік .

Першочергово треба розглянути чинники та передумови які сприяли прагненню Угорщини інтегруватися із європейським світом. Перший та найголовніший чинник це політичний і він ґрунтується на тому, що в 1990 році до влади в країні прийшла Угорська демократична спілка, яка проголосила курс на євроінтеграцію. У 1993 році Угорщина стала членом Європейського економічного простору, а у 1995 році – членом НАТО. Ці кроки сприяли зміцненню позицій Угорщини в Європейському Союзі і карбували новітні взаємовідносини із державами Заходу. Варто також зважати і на економічні фактори адже вони також були важливими важелями для

євроінтеграційного процесу Угорщини. У 1990-х роках країна пережила значну економічну кризу. Євроінтеграція розглядалася як можливість для Угорщини отримати доступ до європейського ринку та інвестицій. Соціальні чинники також мали значний вплив на євроінтеграцію Угорщини. Угорці ідентифікували себе частиною історичного європейського простору. Держава після патронату СРСР була економічно відсталою та з низьким рівнем життя. Угорці висловлювали сподівання, що вступ до Європейського Союзу сприятиме покращенню рівня життя в країні.

Угорщина розпочала свій шлях до євроінтеграції у 1991 році, коли відбулася революція та розвалився колишній соціалістичний блок. Першим кроком було наближення до Європейської Спільноти та подача заявки на вступ до ЄС у 1994 році. Як зазначає О. Бігунець цей період характеризувався активними політичними та економічними реформами, спрямованими на відповідність стандартам ЄС. Зокрема основна увага уряду зосередилася на подоланні корупції як основного фактору економічної нестабільності, знищенні ідеологічного експансіонізму в суспільстві, зокрема, із визнанням державних кордонів країн землі яких раніше входи до Великої Угорщини, визнанням прав національних меншин. Будапештський парламент консолідовано зосередив свою увагу на перебудові економічної моделі згідно із стандартами та вимогами ЄС і почав моделювання законопроектів які закріплювали верховенство права в країні [1, с. 216].

Вибори нового уряду від партії «Фідес» в 1998 році під головуванням Віктора Орбана сприяв активізації процесів євроінтеграції. У цей період Угорщина активно пристосовувалася до структурних та економічних вимог ЄС. Важливою складовою стала підготовка до введення євро, розвиток конкурентоспроможної економіки та підвищення якості громадянського суспільства.

Науковець В. Гурковський вважає, що період 2002-2004 років був складним для Угорщини з погляду політичної нестабільності та внутрішніх суперечок. Тим не менш, країна продовжувала активно працювати над втіленням євроінтеграційних законів, що зробило її однією з перших країн, що приєдналися до ЄС у 2004 році [2, с. 192]

Спираючись на науковий доробок Г. Гуяша, важливо зазначити, що після отримання повноцінного членства Угорщини в ЄС почався новий етап розвитку країни який супроводжувався економічним піднесенням адже Угорщина отримала доступ до європейського ринку, що призвело до зростання торгівлі та інвестицій. Це сприяло економічному зростанню країни та створенню нових робочих місць. У державі запанувала політична стабільність, бо євроінтеграція сприяла зміцненню демократичних інституцій в Угорщині. Країна стала частиною європейського співтовариства цінностей та принципів. Також важливо додати, що євроінтеграція сприяла покращенню рівня життя в Угорщині. Країна отримала доступ до європейських соціальних програм, що призвело до підвищення рівня доходів, охорони здоров'я та освіти [3, с. 160-161].

Отже, дослідження особливостей євроінтеграції Угорщини в період з 1991 по 2004 рік є важливим кроком у розумінні та аналізі європейської інтеграційної динаміки. За цей період Угорщина пройшла складний шлях від трансформації своєї економіки та політичної системи до підписання угод і приєднання до Європейського Союзу у 2004 році.

Список використаних джерел

1. Бігунець О. Угорщина на шляху до Європейського Союзу. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2003. 216 с.
2. Гурковський В. Європейська інтеграція Угорщини: політичні та економічні аспекти. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2005. 192 с.

3. Гуяш Г. Євроінтеграція Угорщини: політичні та економічні аспекти. Східноєвропейські політичні та економічні дослідження, № 2(10), 2003. 160-168 с.

*Федів Єлизавета Іванівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»*

*Наукова керівниця:
докторка філософії, доцентка
Перепелюк Ольга Максимівна*

Вплив ісламу на формування весільних традицій кримських татар

Через обмежений обсяг джерел з історії матеріальної та духовної культури кримськотатарського народу ми досі маємо білі плями, які ймовірно такими і залишаться. Весільна обрядовість є однією з тих тем, яку важко досліджувати через вже навіть відсутність тих, хто міг би бути носієм інформації. На це вплинули репресивні заходи російської влади по відношенню до корінного населення півострову Крим, а також депортація в 1944 р., аргументована «колабораціонізмом» кримських татар з нацистською окупаційною владою.

Після довгого періоду мовчання і заборони на вивчення етнічної спадщини депортованих народів, ми зараз можемо звернутися до малодосліджених аспектів кримськотатарської обрядовості. Під час депортації кримських татар до країн Середньої Азії, Уралу, Комі та Сибіру та під час насильної русифікації за часів радянського режиму багато весільних обрядів зазнали змін. Як зазначає Халілова Ленура: «характерною рисою етнокультурного життя було постійне рівноправне співіснування двох елементів Східної і Західної культур» [2].

Весільна обрядовість – не лише акт об'єднання двох людей, але й символізм, який відображає глибокі традиції та ідентичність народу. У випадку кримських татар, їхні весільні обряди є чудовим прикладом цього, відображаючи багатство культурного спадку цього народу.

Оскільки кримські татари перейняли іслам у XIII столітті, релігійна та культурна спадщина ісламу відіграла не останню роль у формуванні та розвитку культури та традицій цього етносу. Глибокий зв'язок ісламу з традиціями кирилми також свідчить про важливий внесок релігії у формування та збереження етнічної ідентичності цього народу протягом століть. Сам аспект впливу ісламу на весільні традиції кримських татар не дуже досліджений, але серед тих, хто займався цим питанням, можна назвати етнологиню Олену Соболеву. За її словами: «ісламські традиції вплинули на саму структуру проведення обряду, зокрема у зв'язку із заборонаю вільного спілкування між статтями, на весіллі існував чіткий статево-віковий розподіл» [1]. Це й спричинило розподіл обрядів на жіночі (так звана «Хна геджеси») та чоловічі (традиція гоління, коли були присутні лише чоловіки).

Очевидно, що і молитовний елемент не обійшов стороною та став однією з особливостей весільних обрядів (на прикладі колективного молебню дува). У весільному обряді велику молитву (нишан дуvasy), зазначає Соболева, проводять в день заручин [1]. Як правило, молодь не бере участь в цій колективній молитві. У весільному обряді дува є унікальним поєднанням релігійного та громадського аспектів. Цей акт не лише служить як благословення шлюбу з боку релігійної спільноти, але й є визнанням шлюбної угоди у громадському контексті. Дува включає в себе як релігійні обряди, що символізують святість та божественне благословення шлюбу, так і цілком світські елементи, які відображають соціокультурні та правові аспекти укладення

шлюбу. Це обряд, який об'єднує в собі духовні та світські цінності, віддзеркалюючи багатогранність суспільства та його культурні традиції.

Варто зауважити, що у середовищі кримських татар полігамія, хоч і дозволена офіційним ісламом з можливістю мати до чотирьох дружин, не стала поширеною практикою. Випадки багатоженства серед кримських татар зафіксовані дуже рідко, і їх сприймають скоріше як виключення або негативний приклад. Це свідчить про те, що культурні та соціальні уявлення про шлюб та родину серед кримських татар відрізняються від тих, що відображені у вченні ісламу. Така унікальність може бути пов'язана з історичними, культурними та соціальними факторами, що впливали на формування та розвиток їхньої спільноти.

Список використаних джерел

1. Соболева О. Ісламські традиції у весіллі кримських татар кінця XIX–початку XXI століття. *Етнічна історія народів Європи*. 2008. №25. С. 74.
2. Халілова Л. С. Етнокультурні традиції у сучасному кримськотатарському весіллі. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2014. №3. С. 137 с.

*Чмихова Анастасія Олександрівна
студентка III курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук
Бакуменко Олександр Петрович*

Аварія на ЧАЕС та її наслідки для людства

Постановка проблеми. Чорнобильська аварія, є однією із найбільших катастроф ядерної енергетики у світі. Ця подія мала серйозні наслідки для людства, яка буде переслідувати нас ще не одне десятиліття. Наслідки аварії відчутні в різних сферах життя та мають важливе значення як для сучасного, так і для майбутніх поколінь. Тому важливо по новому подивитися на саму аварію та на наслідки, які відбулися в наслідок цієї катастрофи.

Стан наукової розробки проблеми. Нині багато науковців досліджують цю тему. Наприклад, Паренюк О., Шаванова К., та Плохій С. працювали над питанням Чорнобильської аварії та наслідками, які вона за собою понесла [3, 4]. Одне із найбільших досліджень стосовно медичного та екологічного аспекту наслідків катастрофи провели Возіанова О.Ф., Бебешка В.Г., Базик Д.А., Коломієць О., Геномна Д [1, 2].

Мета дослідження. Визначити та подивитися по новому на наслідки аварії на ЧАЕС для людства.

Виклад основного матеріалу. В ніч з 25 на 26 квітня 1986 року, а саме о першій годині 26 хвилин пролунав сильний вибух на Чорнобильській АЕС. Це була наймасштабніша аварія ядерного реактора та найбільша радіаційна промислова катастрофа людства в XX ст., що призвела до викиду в атмосферу величезних доз радіації та радіоактивних речовин. Два вибухи, які пролунали з інтервалом в декілька секунд вщент зруйнували реактор. На даху почалася масова пожежа, і значна кількість радіоактивних матеріалів опинилися в атмосфері, де поширилися та стала осідати на землю, забруднюючи значну територію, включаючи міста, села та сільськогосподарські землі України, Білорусі та Росії, а також частини Європи і навіть східної частини США.

У цілому чорнобильська катастрофа охоплює надзвичайно широкий аспект наслідків. Це у першу чергу вплив на життя та долі людей. Першою жертвою став

старший оператор циркуляційного насосу В. Ходемчук, він був похований під завалами четвертого реактора. Пожежники, які прибули перші на ліквідацію пожежі були опроміненні великою дозою радіації, багато з них померло від гострої променевої хвороби та радіаційних опіків за досить короткий період часу, але були ті, хто вижив. Згодом у подоланні наслідків аварії взяло участь близько 600 тис. осіб.

Керівництво УРСР досить довгий час приховувало інформацію про рівень небезпеки, таким чином «запобігши паніки», у перші дні після аварії здійснивши евакуацію лише із 10-кілометрової зони. Навіть незважаючи на перевищення норми радіації у столиці Києві, 1 травня, сотні тисяч людей у т.ч. дітей, вивели на святкування. Закликаючи людей не вірити в повідомлення іноземної преси, називаючи її брехнею та провокацією. Тільки, через півтори доби після вибуху на ЧАЕС евакуювали мешканців міста Прип'ять, а на шостий день з 30-кілометрової зони. Своїми діями уряд СРСР показав всі слабкі сторони радянської системи, підірвавши довіру населення до влади.

На думку науковців найстрашніше, що створила Чорнобильська катастрофа – це негативний вплив на здоров'я великої кількості жінок та дітей [2]. Після аварії серед населення було зафіксовано стрімке збільшення кількості хворих на такі тяжкі недуги, як рак щитовидної залози, та збільшення летальних випадків. Ці наслідки для населення будуть залишатися актуальними досить довгий час.

Переселення людей, яке станом на 2 травня відбувалось швидкими темпами потягло за собою деякі психологічні проблеми пов'язані з адаптацією до нових умов. Основною причиною психологічних травм стало те, що у людей не з їхньої волі кардинально змінився спосіб життя, «перервався зв'язок часів» — зруйнувалося звичне соціальне оточення, змінилося довкілля, зникла можливість займатися традиційними формами господарювання, інколи доводилося змінювати професію [2]. Від психологічних трав дуже сильно потерпали діти. В спеціальних дитячих оздоровчих таборах відпочинку, їм допомагали адаптуватися до нових умов. Згодом через недостатній нагляд, у зоні відчуження по домівках жителів почали лазити мародери, які забирали всі цінності, та продавали ці радіоактивні речі, поширюючи радіацію серед населення, не зважаючи на закон, який забороняв це.

Екологічні наслідки які захопили більшу частину території від Чорнобильської АЕС є досить масштабними та довготривалими. На сьогоднішній день вплив радіоактивного забруднення на біологічні об'єкти має прояви на всіх рівнях організації від вірусів до екосистем. Особливо ми можемо спостерігати цю тенденцію в межах де біологічні об'єкти зазнали досить високого рівня ураження. Масштабніші дози радіації отримав «Рудий ліс», в якому загинуло багато рослин. Всіх домашніх тварин у зоні відчуження було вбито, що б вони не приносили радіацію. Згодом внаслідок зменшення людського втручання почалося відновлення природного характеру екосистеми. В даний час у зоні відчуження почало збільшуватися популяції різних тварин, що призвело до утворення там, так званого «Чорнобильського заповідника».

Чорнобильська катастрофа, також створила економічний виклик людству. Протягом 1986-1989 років загальна сума збитків і видатків на ліквідацію її наслідків склала близько 12,6 млрд дол. Після розпаду СРСР Україні перейшли в спадок об'єкти, які потребували негайних перебудов та великих коштів. Побудований в 1986 році саркофаг над четвертим енергоблоком потребував негайного ремонту. Так зване «мокре» сховище, не було розраховане на довгострокове зберігання палива ЧАЕС. Тому Україна потребувала фінансової допомоги, що б привести все до ладу. У 1997 році на засідання Великої сімки, був прийнятий «План здійснення заходів на об'єкті «Укриття». В цьому плані взяла участь Україна, США та ряд країн Євросоюзу. У 2019 році, Чорнобильський фонд «Укриття» було закрито та створено новий фонд Рахунок міжнародного співробітництва для Чорнобиля, що має фінансувати подальші заходи.

Висновок. Вибух, який стався на Чорнобильській АЕС поніс за собою катастрофічні наслідки для людства. Найбільш вагомим наслідком стали людські втрати та збільшення кількості захворюваності серед населення. Не менш важливим є втрата значної частини території через неможливість там жити, майже 30 км. від зони відчуження опустіли, і природа до цих пір вносить на цій території свої правила та корективи. Через ризик викиду забруднень на ще більшу територію, була виконана величезна робота як України, так і інших країн для подолання цієї проблеми.

Список використаних джерел

1. Коломієць О., Геномна Д. Нестабільність і віддалені ефекти хронічного та гострого опромінення рослин. Радіобіологічні ефекти опромінення рослин у зоні впливу Чорнобильської катастрофи. Київ: Наук. думка, 2008. С. 33–69
2. Медичні наслідки аварії на Чорнобильській атомній електростанції / За ред. Возіанова О.Ф., Бебешка В.Г., Базики Д.А. Київ : ДІА, 2007. 800 с.
3. Паренюк О., Шаванова К. Страшне, прекрасне та потворне в Чорнобилі. Від катастрофи до лабораторії. Київ: Віхола, 2023. 304 с.
4. Плохій С. Книга Чорнобиль. Історія ядерної катастрофи: науковий проект / Перекладачі: Махонін В., Тарнавський Є. Київ: Фоліо, 2019. 400 с.

*Шевченко Вадим Володимирович
студент III курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»*

*Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
заслужений працівник освіти України
Коляда Ігор Анатолійович*

Методика використання живопису на уроках історії України у 8 класі (на прикладі картини М. Самокиша «Бій Максима Кривоноса з Яремою Вишневецьким»)

Візуалізація навчального матеріалу є важливою частиною виховного процесу, і одну з ключових ролей у ній відіграють картини як творче зображення історичної дійсності. Теоретико-методичні аспекти використання картин на уроках історії розглядалися такими дослідниками, як Н. Загребельна [2]. І. Коляда [2, 3, 4], В. Козинець [1], О. Пометун [5],

На уроках історії України у восьмому класі використання живопису є ефективним засобом підвищення пізнавального інтересу в організації освітнього процесу. Одним із таких засобів навчання історії України для вчителя є картина М. Самокиша «Бій Максима Кривоноса з Яремою Вишневецьким», яку присвячено одному із важливих подій в історії Української революції середини XVII ст..

Аналіз використання творів історичного живопису на уроці історії України передбачає розкриття змісту засобу навчання, який обирає вчитель для формування історичних уявлень у здобувачів освіти про події Української революції середини XVII ст. : картина – це твір малярства, намальований переважно фарбами на полотні, картоні, дошці тощо.

Візуальний ефект творів живопису на історичну тематику дозволяє здобувачам освіти успішно засвоювати історичні факти, події та їх контекст. Багато картин відтворюють ключові моменти з історії України, надаючи здобувачам освіти можливість збагнути історичні події, які вони вивчають, за допомогою візуалізації цих процесів. Ефективному сприйняттю історичних фактів, подій сприяє використання вчителем історії України, як художніх, так і навчальних картин: перші спонукають до

емоцій та обговорень, а другі надають суб'єктивний контекст. Поєднання цих підходів сприяє комплексному навчанню, що розвиває навички критичного мислення та аналізу історичних процесів[3, с. 3]..

Історичний живопис підвищує пізнавальний інтерес здобувачів освіти до вивчення історії України. У нашому випадку ми пропонуємо використати тип художніх історичних картин, що являє собою витвір мистецтва, коли картина несе в собі історичний контекст, який можна використати для аналізу конкретної теми, тому, враховуючи обраний тип картин, вчителю слід надати більшу увагу саме емоційній стороні обраного твору. Також вчитель повинен враховувати специфіку для використання різних жанрів художньої історичної картини, щоб краще донести інформацію до здобувачів освіти [6, с. 62].

Організація зі здобувачами освіти аналізу картини М. Самокиша «Бій Максима Кривоноса з Яремою Вишневецьким» може посприяти розвитку у них аналітичних та критичних навичок. Здобувачі освіти, розглядаючи деталі картини, здобувають практичні навички аналізувати використані митцем образні засоби та з'ясувати як використання сприяє розумінню історичного контексту. Під час роботи з картиною М. Самокиша «Бій Максима Кривоноса з Яремою Вишневецьким» вчитель також може задавати запитання, які будуть стимулювати обговорення картини, спрямоване на розуміння збройного конфлікту та соціокультурних аспектів, наприклад:

- Тактичний аналіз: Яким чином художник передав бойовий характер сцени? Які деталі вказують на важливі моменти битви?
- Соціокультурний контекст: Які аспекти козацької культури та традицій відображені на картині?
- Значення події: Як ця битва вплинула на історію України? Які наслідки вона мала?

Обговорення картини М. Самокиша «Бій Максима Кривоноса з Яремою Вишневецьким» може стати стимулом для поглибленого дослідження історичних подій. Вчителі можуть заохочувати здобувачів освіти здійснювати додаткові дослідження, щоб краще розуміти обставини та наслідки подій, відображених на картині. Наприклад, підібрати історичні думи, в яких героями є герої картини, або в яких описані події, зображені на картині.

При роботі з картиною М. Самокиша «Бій Максима Кривоноса з Яремою Вишневецьким» здобувачі освіти мають можливість навчитись краще аналізувати історичні джерела. Тому при роботі з картиною в першу чергу вчитель звертаючи увагу на аналіз естетичного бачення конкретним автором подій, може запропонувати здобувачам освіти спів ставити це бачення з висвітленням цих подій в історичних думках, у козацьких літописах [5, с. 10]. Такий підхід допомагає уникнути непорозуміння та надмірної інтерпретації, сприяє критичному підходу до використання візуальних ресурсів і розвиває у здобувачів освіти здатність критично оцінювати джерела інформації в процесі вивчення історії та розвивати об'єктивне бачення історичного процесу [1, с. 3].

Твори живопису на історичну тематику, такі як картина М. Самокиша «Бій Максима Кривоноса з Яремою Вишневецьким» є одними з досить ефективним засобом візуалізації навчального матеріалу, особливо це важливо при роботі ззі здобувачами освіти покоління «Альфа», тип мислення яких потребує значної візуалізації історичного матеріалу. При цьому вчитель має пам'ятати і наголошувати для здобувачів освіти, що твори живопису в першу чергу є художніми витворами та не могу претендувати на повну документальну достовірність зображуваної події [1, с. 7].

Отже, використання творів історичного живопису на уроці історії України, зокрема, М. Самокиша «Бій Максима Кривоноса з Яремою Вишневецьким» має посприяти розвитку творчого та критичного мислення здобувачів освіти, створити атмосферу доброзичливої співпраці, коли можуть вільно висловлювати свої враження

від картини, розглядати альтернативні тлумачення та власні інтерпретації історичних подій, що сприятиме формуванню як аксіологічних, так і практичних компетностей, формуванню прагнення навчитися самостійно вивчати історію України.

Список використаних джерел

1. Козинець В. П. Живопис на уроках історії. Київ : Рад. шк., 1989. 126 с.
2. Коляда І. А., Загребельна Н. І. Історія України : 7 клас : методика навчання : НПУ ім. М. П. Драгоман. Харків : Ранок Веста, 2004.
3. Коляда І. А., Шиманська І. Ф. Історія України в завданнях, запитаннях, ілюстраціях : дидакт. матеріал 8 кл. 2-ге вид. Київ : Магістр-S, 1998. 112 с.
4. Коляда І., Шубер О. Формування історичних уявлень про козацтво засобами живопису на уроках історії України у 8 класі. Теорія та методика навчання суспільних дисциплін : науково-педагогічний журнал / МОН України, Сум ДПУ імені А. С. Макаренка. 2020. № 1(8). С. 132–137. URL: <http://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/12692> (дата звернення 10.04.2024).
5. Пометун О. І. Компетентнісний підхід у сучасній історичній освіті. Історія в школах України. 2007. № 6. С. 3–12.
6. Попова Л. І. Український радянський живопис. Київ : Рад. шк., 1973. 280 с.

*Шевченко Максим Сергійович,
студент I курсу магістратури
спеціальності «032 Історія та археологія»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Черевко Оксана Степанівна*

Еволюція ядерного чинника в контексті країн Сходу (1970-ті – початок ХХІ ст.)

З моменту початку протистояння між США та СРСР (друга половина 1940-х рр.) сучасний світ став багатополярним, на що вплинула, не в останню чергу, ядерна зброя. У контексті східного регіону варто звернути увагу саме на вплив ядерного чиннику щодо Китаю, Ізраїлю, Індії, Пакистану та Північної Кореї. Саме у контексті цих країн ми маємо можливість проаналізувати загальну картину еволюції ядерного чинника на Сході та прослідкувати характер діалогу з країнами Заходу, зокрема США та СРСР/РФ.

Розпочати аналіз розвитку ядерного чинника доцільно саме з Китаю, оскільки саме він претендував на гегемонію в Азії. До 1959 року СРСР сприяв КНР із ядерною програмою, але згодом через ідеологічні розбіжності відносини між двома країнами значно погіршилися. Китайський керманіч Мао Цзедун здійснював тиск на керівництво СРСР задля отримання Китаєм статусу ядерної держави, не дозволивши розмістити радянські ядерні реактори на території своєї країни. Таким чином, Радянський Союз дав старт для ядерної програми Китаю. Найнебезпечніша криза у відносинах між КНР та СРСР назріла у 1969 році, що переросла у збройне зіткнення через острів Даманський на р. Уссурі. Паритет у ядерному статусі не дав цьому загостренню перейти у повномасштабний військовий конфлікт. США у свою чергу засудили випробування ядерної зброї Китаєм, назвавши їхні дії порушенням міжнародних норм і загрозою світовій стабільності. Китай спочатку відмовився від участі в Договорі про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ), але згодом, у 1992 році підписав його.

Щодо Ізраїлю, то ця держава зайняла своєрідну позицію стратегічної неоднозначності. Ніколи офіційно не заперечуючи, одночасно не визнаючи факту володіння ядерною зброєю, незмінно використовує формулу: "Ізраїль не буде першою

країною, що вводитиме ядерну зброю на Близькому Сході"[2]. Сполучені Штати Америки вимушені рахуватися з умисною неоднозначністю Ізраїлю щодо наявності у нього ядерної зброї. До того ж Ізраїль не є учасником Договору про її нерозповсюдження. Таким чином, не визнаючи публічно, що Ізраїль, імовірно, має ядерну зброю, США уникають необхідності накладати санкції на нього за порушення американського законодавства про протидію розповсюдженню ядерної зброї. Роль ядерного чинника щодо Індії та Пакистану розглядаємо у спільному контексті. Оскільки набуття ними ядерної зброї було пов'язано з бажанням не поступатися своєму потенційному опоненту в регіоні, Китаю. Індія бачила реальну можливість на світовій арені посилити свою позицію завдяки ядерній зброї, а Пакистан у свою чергу розумів загрозу від свого сусіда, тому теж покладався на розробку власної ядерної програми. Причому обидві країни не стали учасниками ДНЯЗ.

Щодо Північної Кореї, то Філіпп Блік, професор кафедри нерозповсюдження та тероризму при Інституті міжнародних досліджень Міддлбері у Монтерейі спирається на той факт, що Пхеньян завжди прагнув мати ядерну зброю[1, р. 20], тому він співпрацював із СРСР, який зміг надати дослідницький реактор у 1965 р. та допомогти створити радіохімічну лабораторію. Під тиском СРСР КНДР підписав ДНЯЗ, але зобов'язань не дотримувався, що було підтверджено розвідкою: Північна Корея продовжувала займатися збагаченням урану та співпрацювала із Пакистаном аби отримати данні для створення ядерної зброї. Таким чином, у 2003 році КНДР стала першою країною, яка вийшла із ДНЯЗ. Північна Корея має довгу історію невиконання своїх міжнародних зобов'язань. Це реальність, з якою світовій спільноті доводилося неодноразово стикатися і виробляти спільну стратегію відносин з КНДР, яка б не дозволила ескалації напруженості у відносинах із країною.

Отже, розглядаючи проблему еволюції ядерного чинника у контексті країн Сходу, певною мірою прослідковується «політика двозначності». Кожна з вищезазначених країн східного регіону не проявляли ширості та відкритості у діалозі із країнами Заходу, в їхньому прагненні не допустити подальшого поширення ядерної зброї. У сучасних складних реаліях міжнародна напруженість посилюється, а країни Сходу, що володіють ядерною зброєю відіграють у подальшій ескалації велику роль. Зокрема це прослідковується в загостренні арабо-ізраїльського конфлікту, підтвердженні союзницьких відносинами з РФ у контексті військової агресії проти України. Враховуючи те, що, на сьогодні ми стаємо свідками подальшої глобалізації конфліктів, проблема участі у них Китаю, Ізраїлю, Індії, Пакистану та Північної Кореї вимагає від світової спільноти вироблення спільної стратегії щодо уникнення ескалації напруженості в східному регіоні та недопущення її переростання в активну військову фазу.

Список використаних джерел

1. Philipp C. Bleek, "When Did (and Didn't) States Proliferate? Chronicling the Spread of Nuclear Weapons," Discussion Paper (Cambridge, MA: Project on Managing the Atom, Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard Kennedy School and the James Martin Center for Nonproliferation Studies, Middlebury Institute of International Studies, Monterey, CA., June 2017).
2. The New York Times: Vague, Opaque and Ambiguous: Israel's Hush-Hush Nuclear Policy. URL: [nytimes.com/2010/10/14/books/14book.html?ref=bookreviews](https://www.nytimes.com/2010/10/14/books/14book.html?ref=bookreviews) (date of access: 23.02.2024)
3. Джонсон П. Современность. Мир с двадцатых по девяностые годы: у 2 т. Москва: Аноубис, 1995. Т. 2. : Мир с двадцатых по девяностые годы. 527 с.
4. Дюррозель, Жан-Батіст. Історія дипломатія від 1919 року до наших днів / Пер. з фр.: Є. Марічева, Л. Погорелової, В. Чайковського. Київ: Основи, 1999. 903 с.

5. История международных отношений: В трех томах: Учебник / Под общ. ред. А. В. Торкунова, М. М. Наринского. Москва : Аспект Пресс, 2012. Т. 3. : Ялтинско-Постдамская система / Ю. А. Дубинин, Б. Ф. Мартынов, М. М. Наринский, Т. В. Юрьева. 552 с.
6. Киссинджер Г. Дипломатия. Пер. с англ. В. В. Львова / Послесл. Г. А. Арбатова. — М., Ладомир, 1997. — 848 с.
7. Контроль над вооружениями: история, состояние, перспективы / А. И. Антонов. — М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН) ; ПИР–Центр , 2012. – 245 с.
8. Національний інститут стратегічних досліджень. Ядерне стримування і ядерний шантаж у політиці РФ. URL: <https://niss.gov.ua/news/statii/yadernestrymuвання-i-yadernyy-shantazh-u-politytsi-rf> (дата звернення: 21.02.2024)

*Юхименко Вікторія Олександрівна
студентка III курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»*

*Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор,
заслужений працівник освіти України
Коляда Ігор Анатолійович*

Художня література як основа тестових технологій на уроках історії України

Тестові технології є органічною складовою сучасної системи освіти, що займають особливе місце у системі шкільної історичної освіти. Особливе місце тестових технологій обумовлено їхньою об'єктивністю, яка є наслідком відсутності або мінімізації суб'єктивного фактора і технологічністю, яка є наслідком використання формалізованих процедур перевірки їх виконання [2].

Впровадження тестових технологій на уроках історії України дозволяє вчителям отримати цілісне уявлення про рівень засвоєння навчального матеріалу здобувачами освіти. Тестування є корисним інструментом для визначення того, наскільки добре здобувачі освіти засвоїли ключові історичні події, особливості цих подій та роль видатних історичних постатей.

Тест – це завдання стандартної форми, виконання якого має виявити наявність певних знань, умінь та навичок, здібностей або інших психологічних характеристик – інтересів, емоційних реакцій тощо [3, с. 193].

Тести, які застосовуються для оцінювання знань здобувачів освіти, являють собою сукупність взаємопов'язаних завдань зростаючої складності та специфічної форми, що дозволяє якісно оцінити освітній рівень здобувачів освіти при вивченні історії України [1, с. 67].

У статті «Тестові технології засобами художньої літератури на уроці історії України» автори І. Коляда і Ю. Якущенко пропонують використовувати тести таких видів: тест на встановлення відповідності; тест на виключення зайвого або продовження ряду в установленій закономірності; тест на систематизацію історичної інформації (розподілити по відповідним колонкам таблиці особисті імена, позначення історичних реалій); тест на встановлення хронологічної послідовності; тест на визначення логічної послідовності (побудуйте ланцюжок, розмістивши перелічені події і явища, виявивши причинно-наслідкові зв'язки між ними) [1, с. 68].

Крім цього, коли вчитель готує тести він має враховувати низку наступних критеріїв: змістовність завдання; які структурні компоненти історичних знань, пізнавальні вміння та інтелектуальні здібності здобувачів освіти виявляє пропонований

вчителем тест; компактність і точність: наскільки коротко і чітко формулюється запитання та інформативна частина тесту; зрозумілість: наскільки зрозуміла та відтворювана здобувачами освіти певного віку конкретна форма та умови тесту; об'єктивність: наскільки велика або малозначна вірогідність випадкового вгадування та суб'єктивного оцінювання відповіді; функціональність: які ще завдання, окрім контрольної-оціночної може виконати конкретний вид тесту [1, с. 71 – 72].

Тестова діагностика має як свої переваги, так і недоліки. До переваг тестової діагностики варто віднести: оцінка, яка виставляється за підсумком тестування є більш об'єктивною і незалежною від можливого суб'єктивізму вчителя; об'єктивність результатів тестування надає кількісну інформацію про якість засвоєння навчального матеріалу; тестування надає змогу учителю перевірити значний об'єм вивченого матеріалу малими порціями та діагностувати ступінь оволодіння цим матеріалом більшої частини здобувачів освіти; процедура проведення тестового контролю є відносно простою; тестова діагностика є короткочасною і в рамках її проведення встановлюються певні стандарти які розповсюджуються на всіх здобувачів освіти; перевірка з використанням тестових технологій значно швидша, ніж усне опитування, що дає можливість приділити більше уваги іншим аспектам освітнього процесу. До суттєвих недоліків відноситься: ймовірність угадування; можливість передання здобувачами освіти правильних відповідей іншим учасникам освітнього процесу; тести націлені на перевірку фактичних знань здобувачів освіти і не враховують потенційних можливостей розвитку особистості; тестова діагностика має лише оцінювальний, а не прогнозуючий характер [3, с. 193].

Тому вчитель історії при проведенні тестування на уроках історії України має поєднувати традиційний та тестовий контроль навчальних досягнень, що допоможе забезпечити активізацію пізнавальної діяльності здобувачів освіти та стане інструментом моніторингу якості шкільної освіти.

Використовуючи художню літературу в тестових технологіях на уроці історії України, варто мати на увазі, що уривки творів з художньої літератури варто наводити лаконічно. Тому необхідно підбирати короткі уривки, або скорочувати їх до мінімуму тексту, для розуміння про, що йде мова. Також обираючи художній твір для використання необхідно звернути на такі складові вибору: доступність творів за змістом; відповідність даній темі; високий художній рівень; достовірність подій, які описуються. Обраний художній образ повинен відрізнятися чіткістю і переконливістю персонажа, потрібною силою переконання, що виховує в здобувачів освіти відповідне ставлення до певної історичної події, співчуття, захоплення, ненависть [1, с. 76].

Таким чином, художня література виступає як важлива основа для тестових технологій, забезпечуючи можливість створення різноманітних тестових завдань, які сприятимуть розвитку мовленнєвої компетентності, критичного мислення та навиків аналізу та узагальнення у здобувачів освіти. Використання художньої літератури як основи тестових технологій дозволяє створювати більш варіативні завдання, які підвищуватимуть пізнавальний інтерес до вивчення історії.

Список використаних джерел

1. Коляда І. Якущенко Ю. А. Тестові технології засобами художньої літератури на уроці історії України. *Проблеми дидактики історії: збірник наукових праць*. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2020. Вип. 11. С. 67 – 77.
2. Ляшенко О. І., Раков С. А. Тестові технології і моніторинг в системі освіти України: стан і перспективи розвитку. *Вісник ТІМО*. 2008. № 11 – 12. С. 67 – 70.
3. Яковенко Г. Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків: Видавництво ХНАДУ, 2017. 324 с.

*Хршоян Арсенік Ваєндурівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Тицький Сергій Іванович*

П. Шелест: на шляху до вищої української партбюрократії

Актуальність. Дослідження про Петра Шелеста залишається актуальним у сучасному контексті, оскільки воно допомагає зрозуміти важливі історичні події, навчає уникати повторення помилок минулого та розробляти більш ефективні стратегії розвитку країни. Аналіз політичної кар'єри Шелеста стимулює загальну рефлексію про природу влади, необхідність реформ та вплив на суспільство, що має важливе значення для сучасної політичної аналітики та розробки стратегій сучасних політичних сил.

Виклад основного матеріалу. Як така особистість, як син селянина, георгівського кавалера останньої російсько-турецької війни та онук чумака, зуміла управляти заводом, та навіть могла стати першим секретарем Київського міськкому КПУ та потім першим секретарем ЦК КПУ під час періоду хрущовської політики.

Петро Шелест отримав свою освіту в церковно-приходській школі, а з 1923 року працював робітником-ремонтником на залізничній станції. Народившись та виховавшись у Харкові, він здобув професію слюсаря на паровозоремонтному заводі. У 1927 році він навчався в Ізюмській районній партійній школі, а з наступного року став членом Комуністичної Партії України. Пізніше він продовжив свою освіту в Харківському Комуністичному університеті імені Артема, а потім став студентом Харківського інженерно-економічного інституту.

З 1932 по 1936 рік Петро працював на Маріупольському залізничному заводі ім. Ілліча, де займав посади змінного інженера, заступника начальника і начальника цеху. У той же час він навчався у вечірньому відділенні Маріупольського металургійного інституту. У 1936-1937 роках він служив у Червоній армії, а після цього став начальником цеху і головним інженером на заводі "Серп і молот" у Харкові. Він також був обраний членом парткому заводу.

У період з 1940 по грудень 1941 року він обіймав посаду секретаря Харківського міськкому Компартії України з оборонної промисловості. Під час Великої Вітчизняної війни він очолював відділ оборонної промисловості Челябінського обкому ВКП(б), був інструктором Центрального Комітету ВКП(б) і партторгом ЦК ВКП(б) на декількох авіаційних заводах. Також він заступав секретаря Саратовського обкому ВКП(б) з оборонної промисловості. Він також керував колективами авіаційних підприємств як в Росії, так і в Україні. У 1954 році він став 2-м секретарем Київського міськкому КПУ, а з травня того ж року — 2-м секретарем Київського обкому КПУ. Від лютого 1957 до серпня 1962 року він обіймав посаду 1-го секретаря Київського обкому КПУ. У серпні 1962 року він став секретарем ЦК КПУ і головою бюро ЦК КПУ з промисловості і виробництва.

Починаючи як директор заводу імені Антонова, Шелест отримав можливість проявити свої управлінські та організаторські здібності. Його рішучість та ефективність у вирішенні завдань забезпечили йому репутацію ділового та компетентного лідера.

Завдяки успішній роботі на керівних посадах в промисловості, Шелест отримав можливість перейти до політичної сфери. Він став першим секретарем Київського міськкому КПУ, а потім перейшов на вищу рівень, ставши першим секретарем ЦК КПУ.

Поведінка українського партійного лідера на той час була нетиповою і базувалася, на думку дослідника Ю. Шаповала, на «своєрідній подвійній лояльності»

— до загальносоюзних та республіканських інтересів, на постійному маневруванні між двома політичними дискурсами — централізаторським та антицентралізаторським. Шелест, хоча не був радикальним націонал-комуністом, вірив у федеративну структуру СРСР та рівноправність усіх народів [3].

Архівні документи свідчать про те, що Петро Шелест систематично звертався до центральних органів влади з листами та записками, в яких аргументував потребу в економічній самостійності республіки. Наприкінці квітня 1965 року він направив листа до ЦК КПРС, в якому висловив думку про розширення прав Української РСР щодо використання місцевої продукції для потреб місцевих громадян. Поведінка Шелеста була відмічено негативно, коли в травні 1965 року він відкинув ініціативу Ради міністрів СРСР щодо передачі міністерству сільського господарства УРСР контролю над 17 заводами та 3 профспілковими господарствами, що виробляли продуктивну худобу та коней. Шелест був обурений тим, що Україна, хоча мала провідне місце у світовому промисловому виробництві, не отримувала повністю можливостей для розвитку зовнішньої торгівлі. У серпні 1965 року він висунув ініціативу створення торговельно-промислової палати УРСР.

Петро Шелест відзначався як прихильник принципу паритету в економічних відносинах між Києвом та Москвою, активно демонструючи це шляхом збереження частини валютних коштів, отриманих від зовнішньої торгівлі українською продукцією, в Україні. Він був активним опонентом політики надмірної централізації економіки, особливо під час лідерства Леоніда Брежнєва. Зокрема, після падіння Хрущова у 1965 році, коли було ліквідовано всі раднаргоспи і відновлено централізовану систему міністерств, подібну до тих, що існували в часи Сталіна, Шелест активно протистояв цим змінам [3].

Керівник республіки виявляв наполегливе прагнення до розвитку української економіки та вживав відповідні заходи. У процесі формування плану розвитку народного господарства України на 1966-1970 роки, Петро Шелест активно виступав за збільшення інвестицій у важке машинобудування, сільське господарство, енергетику, легку та хімічну промисловість, а також за будівництво житлових об'єктів та каналу Дніпро-Донбас для поліпшення водопостачання Донецько-Придніпровського економічного району.

Петро Шелест, перебуваючи на посаді вищого партійного керівника у республіці, сприяв періоду значного економічного росту завдяки своїм організаторським здібностям, ініціативності та здатності мобілізувати своє оточення. У втіленні досягнень науково-технічного прогресу він не залишав без уваги негативні тенденції, що спостерігалися в країні та в республіці. Наприкінці 1960-х років, промисловість все більше акцентувалася на виробництві засобів виробництва, в той час як фінансування виробництва предметів споживання зменшувалося у сім разів порівняно з важкою промисловістю [4].

Висновки. Роль Петра Шелеста в економічному та політичному розвитку України була надзвичайно значущою. Він демонстрував високу організаторську здатність та ініціативність у забезпеченні кількісного економічного зростання республіки. Також, Шелест неухильно впроваджував досягнення науково-технічного прогресу, одночасно бачачи й негативні тенденції в економіці. Його управлінський підхід та уважність до проблем сприяли зміцненню економічного потенціалу України, але також розкривали недоліки, які потребували уваги та корекції. Такий аналіз діяльності Петра Шелеста допомагає краще зрозуміти не лише минулі події, але й виклики та можливості, що стоять перед сучасною Україною, сприяючи розробці більш ефективних стратегій розвитку країни.

Список використаних джерел

1. [До 105-ї річниці від дня народження Петра Юхимовича Шелеста. ЦДАГО України](#). Електронна виставка. 2012.
2. [Жацько В. О.](#) Некрополь на Байковій горі. К. : Фенікс, 2008. С. 110—114, 164, 267.
3. Петро Шелест: «Справжній суд історії ще попереду». Спогади, щоденники, документи, матеріали. К., 2003.
4. Саган О. Петро Юхимович Шелест: міфи і реалії. URL: http://www.pseudology.org/Eneida/Shelest_PE.htm
5. Шаповал Ю. [Енциклопедія історії України](#) : у 10 т. / редкол.: [В. А. Смолій](#) (голова) та ін.; [Інститут історії України НАН України](#). К. : [Наукова думка](#), 2013. Т. 10 : Т — Я. 784 с.

*Фурсенко Юлія Юріївна
студентка III курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Камбалова Яніна Миколаївна*

Особливості позанавчальної роботи з історії, основні завдання та вимоги до її проведення

Засвоєння історичних знань в шкільному середовищі – ключовий етап формування свідомості та розуміння розвитку людства у здобувачів освіти. Історія в школі – не лише уроки, але і позанавчальна робота. Позанавчальна робота важлива для повноцінного навчально-виховного процесу та формування історичної компетентності. Технологічні зміни підкреслюють актуальність ефективної позанавчальної роботи з історії. Інтеграція позанавчальної роботи у навчальний процес важлива на етапі сучасного розвитку освіти. Потреба у формуванні особистості, громадянської свідомості та культурної компетентності. Важлива роль позакласної та позашкільної роботи у поглибленні знань, розвитку історичних інтересів та формуванні історичної культури в контексті сучасних викликів.

Роль видатних вітчизняних педагогів, таких як С. В. Кравченко, О. І. Пометун, О. В. Сухомлинська, В. О. Сухомлинський, у вивченні питань організації та проведення позакласної роботи з історії. Теоретичні основи, зміст, форми та методи позакласної та позашкільної роботи з історії, які досліджували вказані вчені, та їх внесок у педагогічну практику. Потреба в систематизації та узагальненні досвіду проведення позанавчальної роботи з історії на сучасному етапі розвитку освітнього процесу. Важливість дослідження історіографії даної галузі для визначення найбільш ефективних підходів та виявлення перспектив подальших наукових досліджень у сфері позакласної роботи з історії.

Позанавчальна робота представляє собою цілеспрямовану навчально-виховну діяльність, яка здійснюється в позаурочний час педагогами та спрямована на розвиток творчих здібностей та формування позитивних якостей особистості. Позанавчальна робота є організованою та цілеспрямованою, спрямованою на всебічний розвиток учнів і формування їхніх особистісних якостей. Позанавчальна робота має власну структуру і методи, враховуючи вікові особливості, інтереси і потреби учнів. Тісно пов'язана з освітньою роботою, доповнюючи та поглиблюючи її. Позанавчальна робота сприяє соціальній взаємодії, створюючи умови для взаємодії між учнями різних вікових груп та соціальних шарів.

Кожна з форм сприяє різнобічному розвитку учнів та їхній самореалізації. Клуби і гуртки за інтересами, конкурси, олімпіади, фестивалі, екскурсії, самостійна робота. Позанавчальна робота відіграє важливу роль у наданні можливостей для удосконалення

знань, розвитку творчих здібностей, формуванні моральних та духовних цінностей, а також у набутті соціальних навичок.

Розкриваючи питання позанавчальної роботи варто згадати і про позакласну роботу. Визначення Т. Ільїної та М. Фіцули підкреслює, що позакласна робота є важливим компонентом виховання, що реалізується класними керівниками та вчителями під час позаурочного часу. Розгляд позакласної роботи з історії, зокрема через призму розвитку аналітичного мислення та критичного оцінювання, визначається як необхідна складова для формування критичного мислення серед учнів. Виділення головної мети - формування критичного мислення та патріотичного виховання. Дебати, обговорення та написання історичних есе визначаються як засоби розвитку аналітичних навичок та самостійного висловлювання поглядів учнів.

Позакласна робота з історії сприяє ознайомленню з історичними фактами, що виходять за межі навчальної програми, розширюючи кругозір учнів і поглиблюючи їх розуміння причинно-наслідкових зв'язків у минулому. Проведення дебатів, обговорень та написання історичних есе в позакласній роботі сприяє розвитку аналітичного мислення, формує уміння критично оцінювати факти та аргументовано висловлювати свої погляди. Позакласна робота з історії є ключовим інструментом формування патріотичних почуттів, любові до рідного краю та поваги до історичної спадщини, сприяючи активній громадянській позиції учнів. Робота у форматі гуртків, проєктів та експедицій дозволяє учням самостійно вибирати напрямок дослідження, розвивати творчість та самодіяльність.

Позашкільна виховна робота включає в себе освітньо-виховну діяльність позашкільних дитячих та культосвітніх закладів, спрямовану на розвиток творчих, інтелектуальних та соціальних здібностей дітей. Поняття "позашкільна робота" охоплює центри естетичного виховання, станції юних техніків, театри юного глядача, дитячі бібліотеки тощо, що сприяє формуванню різноманітних інтересів та навичок у дітей. Позашкільна робота з історії спрямована на розширення та поглиблення знань учнів, розвиток історичного мислення, пам'яті, уваги та творчих здібностей.

Мета позашкільної роботи з історії включає формування у школярів історичної освіти з елементами критичного мислення, творчого підходу та цінностей, пов'язаних з історією. Установи позашкільної освіти є необхідною складовою системи, спрямованою на розвиток здібностей, творчої самореалізації та комплексного розвитку особистості.

Висновки. Узагальнюючи вищевказане, можна визначити, що роль видатних українських педагогів, таких як С. В. Кравченко, О. І. Пометун, О. В. Сухомлинська, В. О. Сухомлинський, у вивченні та організації позакласної роботи з історії була значущою. Їхні теоретичні основи та практичний внесок визначили напрями розвитку цього напрямку педагогіки. Аналіз історіографії проблеми дозволяє виявити різноманіття підходів до позакласної роботи з історії та визначити її важливість для формування критичного мислення та патріотичних цінностей серед учнів. Позакласна та позашкільна робота в історії є необхідним інструментом для розвитку творчості, самодіяльності, аналітичного мислення та соціальних навичок учнів.

Список використаних джерел

1. Даниленко М.В., Даниленко Л.І. Позашкільна і позакласна виховна робота К., 2004.
1. Захаров С. В. Формування пізнавальних інтересів учнів основної школи у процесі позакласної роботи : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / С. В. Захаров. - К., 2001. 20 с.
2. Зміни до Закону України "Про позашкільну освіту" від 06.09.2018. URL:<https://www.yurfact.com.ua> › zminy-vid-06-09-2...
5. Кобзар Б. С. Позакласна і позашкільна робота. К.: Рад. шк., 1975. 156 с.

6. Ребенок В. Р. Теорія та методика навчання суспільних дисциплін. *Науково-педагогічний журнал*. Вип. 9, СумДПУ ім. А. С. Макаренка м. Суми.
7. Стратегія розвитку позашкільної освіти / за ред. проф. О. В. Биковської. К.: ІВЦ АЛКОН, 2018. 96 с.

*Шершень Марія Володимирівна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»*

*Науковий керівник:
доктор філософії
Перепелюк Ольга Максимівна*

Освітні можливості для жінок в Україні наприкінці XIX - на початку XX століття

У кінці XIX та на початку XX століття в Україні відбувалися значні трансформації в соціально - культурній сфері. Одним з ключових аспектів цих змін була освіта, зокрема для жінок. Цей період характеризувався появою нових можливостей для них у сфері освіти, хоча про гендерну рівність ще не йшлося.

Загальні питання жіночої освіти розглядали С. Алексієнко, Л. Буряк, О. Заєць, Т. Сухенко та ін. [1,4,7, 8]. Окремі аспекти знайшли своє відображення у роботі Аніщенко О.В., та інші, де науковці розглядали характерні риси жіночих професійних навчальних закладів України. М. Богачевська-Хом'як та Л.Смоляр[3,6] в своїх наукових дослідженнях розкрили не тільки питання функціонування системи жіночих шкіл, але й проаналізували освітні запити жінок на початку XX ст.

На початку XIX століття освітні можливості для жінок в Україні були обмеженими. Суспільство переважно ставило жіночу освіту у підпорядковане становище порівняно з освітою чоловіків. Більшість шкіл призначалася для хлопчиків, а жінки мали обмежений до них доступ. Проте, незважаючи на це, кілька ініціативних особистостей того часу виступили за розширення можливостей для жіночої освіти. Вони відкривали жіночні школи та гімназії, де дівчата могли отримати базову освіту.

На західноукраїнських землях розвитком жіночої освіченості займалось товариство - «Союз українок» та «Товариства руських жінок». Основною метою таких організацій було організувати жіночу середню та вищу освіту. Наявні навчальні заклади не відповідали потребам суспільства, оскільки державні школи, інститути та церковні училища були доступні тільки для доньок дворян, чиновників і духовенства, і їх кількість була обмеженою. Пізніше почали виникати такі товариства як: «Жіночий гурток» (Коломия, 1893); «Жіноче товариство» (Городенці, 1894); «Руське жіноче товариство» (Буковина, 1894); «Жіночий гурток» (Тернопіль, 1896); «Жіноче товариство» (Тернопіль, 1896); «Читальня» (Долина, 1901); «Гурток українських дівчат» (Львів, 1901); «Жіноча громада» (Львів, 1908) та інші. [21].

На початку XIX ст. з'являється ідея про створення відкритої, доступної для всіх верств населення жіночої школи, яка б не відокремлювала дітей від родини, не звільняла б батьків від обов'язків щодо виховання, а в той же час забезпечувала б освіту. Так на початку XIX ст. в Україні виникли перші інститути шляхетних дівчат – Харківський (1812), Полтавський (1818), Одеський (1829), Київський (1833), Керченський (1836) [7].

О. Заєць зауважує, що у кінці XIX- поч. XX ст. середня освіта в імперії тільки починала формуватись і саме тоді закладались освітні і культурні вимоги до молодих дівчат. Вони повинні бути освіченими, розумними, ерудованими і в той же час стриманими, скромними, готуватися до сімейного життя, набувати добрих звичок і

якостей, що необхідні майбутній жінці і матері, весь час пам'ятати про Бога, бо все що людина робить, знаходиться під його поглядом [8].

У гімназіях, так само як і в початкових школах, освітній процес тісно переплітався з вихованням, що базувався на християнських моральних принципах. Закон Божий визначав загальний характер навчання у гімназіях і був обов'язковим для всіх християнських закладів. Дівчата повинні були регулярно відвідувати церкву та представляти наставникам відомості від священників про свою участь у сповіді. У разі наявності фінансових можливостей, на території шкіл навіть будували гімназійні храми.

Отже, становлення жіночої освіти наприкінці XIX початку XX ст. період ставало перед складними викликами, однак відображало процес руху в напрямку забезпечення рівних умов для навчання незалежно від статі. Важливими досягненнями було створення перших жіночих гімназій та вищих навчальних закладів, що розширило горизонти можливостей для жінок у сфері освіти.

Список використаних джерел

1. Алексієнко С. З історії жіночої освіти в Україні. *Відродження*. 1998. №4.
2. Аніщенко О. Деякі аспекти розвитку жіночої педагогічної освіти в Україні. *Початкова школа*. 2000.
3. Богачевська-Хом'як М. Білим по білому: Жінки в громадському житті України 1884–1939. К.: Либідь, 1995. 424 с.
4. Буряк Л. Жіноча освіта в Україні в контексті урбанізації. *Пам'ять століть*. 2006. №2. С. 52-60.
5. Кріль К. Листування Н. Кобринської з Нечуєм-Левицьким та Борисом Грінченком. *Українське літературознавство*. 1970. Вип. 10. С. 120-128.
6. Смоляр Л. Минуле заради майбутнього. Жіночий рух Наддніпрянської України II пол. XIX – поч. XX ст. Сторінки історії : монографія. Одеса : Astroprint, 1998. 408 с.
7. Сухенко Т. В. Жіноча середня освіта в Україні (19- 20 ст.). *Український історичний журнал*. 1998. № 5. С. 63-74.
8. Заєць О. З історії приватні жіночої гімназії О. Ф. Плетньової. *Київська старовина*. 2006. №4. С. 55-60.

*Ганенко Артем Артемович
аспірант III року навчання
спеціальності «032 Історія та археологія»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Іщенко Жанна Миколаївна*

Роль генерала Міхала Сокольніцького у проектуванні об'єктів інфраструктури та фортифікаційних споруд під час польсько-російської війни 1792 р.

Наприкінці XVIII ст. з карти Європи зникла Річ Посполита - друга за площею країна континенту з традиціями, що сягали X ст. Значна кількість її мешканців мала політичні права й брала участь у вирішенні державних справ. Проблематика поділів Польської держави стала предметом досліджень для багатьох істориків. З огляду на ситуацію в нинішній Європі з її інтеграційними процесами, з одного боку, і різноманітними конфліктами – із другого, видається важливим ще раз спробувати окреслити суттєві чинники постійної кризи суверенності Речі Посполитої, які

створювали більше можливостей для втручання у внутрішні справи держави. Польські патріоти, представниками яких були і шляхетські родини, і письменники, і науковці, і військові стали на захист своєї Батьківщини. Серед них був і видатний польський військовий та інженер М. Сокольницький.

Участь М. Сокольницького у російсько-польській 1792 р. є малодослідженою проблемою. Родичу польського генерала М. Сокольницькому та польському вченому А. Воланському належать ґрунтовні історичні дослідження цієї проблематики. Окремі аспекти, пов'язані з поділами Польщі, реакцію польського суспільства на втрату державності досліджували польські історики В. Грабенський, Т. Цегільський та Л. Каджела. Серед вітчизняних вчених, які досліджували окремі аспекти, пов'язані з поділами Речі Посполитої, варто виділити: О. Філатову, М. Пекарчука. Також слід виділити й такого іноземного дослідника як Н. Дейвіса. Окремі аспекти діяльності М. Сокольницького вивчалися вітчизняними сучасними істориками В. Ададуrowим, О. Захарчуком, Ж. Іщенко.

Після вторгнення росіян в прикордонну литовську землю, поляки намагались організувати опір загарбникам. М. Сокольницький, капітан литовської інженерії, був відправлений м. Гродно. для приведення міста в стан оборони. А. Воланський, досить високо оцінює діяльність капітана: «Ця працюювита, завзята, високоосвічена та завзята людина, незважаючи на численні нестачі та незручності, взялась за наполегливу роботу. Йому було доручено стільки роботи, що швидко виконати їх було понад людські сили, але енергія і залізна воля, усуваючи перешкоди, впоралися з усім» [5, с.197].

М. Сокольницький склав топографічну карту найближчих околиць, насипав дамби, що дозволяли захиститися від росіян, позначив табори. М. Сокольницький забезпечив будівництво зручної військової дороги, під'їздів для артилерії та важких возів, і головного і допоміжного мостів через р. Німан. Будівельні роботи велися успішно, і 6 червня 1792 р капітан Сокольницький доповів королю Августу.: «Я зробив приготування надто великої цінності, щоб ними знехтувати» [6, с. 197]. Крім того, під його керівництвом було побудовано понад 600 валів різних типів із понад двохста вагонів фашини. Результати діяльності М. Сокольницького із забезпечення оборони свідчать про високий професіоналізм та організаторські здібності, вміння налагодити спільну роботу різних фахівців в критичних умовах, Навіть затримки в роботі цивільно-воєвводської комісії не завадили М. Сокольницькому вчасно виконати поставлені завдання.

Головний міст М. Сокольницького був незвичайним явищем у містобудіванні того часу і варто з ним познайомитися. Береги Немана здіймаються настільки круто, що подекуди вздовж його русла вистачає лише для доріжок. Взагалі Німан тут широкий і тече стрімко. До того часу узбережжя, відстань між якими було менше 1100 м., з'єднував єдиний дерев'яний міст, вузький, крутий, нестійкий і піднятий над рівнем води більш ніж на 130 футів. Для другого мосту, більш довговічного і зручного, необхідно було вибрати відповідне місце і врахувати тип конструкції, зважаючи на значні труднощі і брак часу [6, с. 198].

Попри те, що польська армія змогла успішно протистояти загарбникам, король Август втратив бажання воювати і перейшов на бік конфедератів. Август був змушений поступитися вимогам бунтівників та домовитися про перемир'я з росіянами. У м. Гродно відбувся сейм, результатом якої була відновлена колишня конституція. Варшава і ряд інших міст Речі Посполитої були зайняті російськими гарнізонами. Польську армію реформували за російським зразком, велику кількість підрозділів розформували.

Отже, участь М. Сокольницького у цих важливих для держави були досить вагомою. Під час польсько-російської війни 1792 р. він показав себе як професійний інженер та комендант.

Список використаних джерел

1. Дейвіс Н. Боже ігрище: історія Польщі / пер. з англ. П. Тарашук. К.: Основи, 2008. 1080 с.
2. Рубльов О.С. Поділи Польщі 1772, 1793, 1795 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Podily_1772_1793_1795
3. Філатова, О. Поділи Речі Посполитої. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Серія : Історичні науки.* 2017. № 5 (354). С. 104-117.
4. Cegilski T., Kadziela L. Rozbiory Polski: 1772—1793—1795. Warszawa, 1989.
5. Sokolnicki M. Generał Michał Sokolnicki 1760-1816. Krakow – Warszawa: W.L. Anczyc, 1912. 448 s.
6. Wolański A., Wojna polsko-rosyjska 1792 r. T. Rawski, Warszawa: Volumen, 1996 414 s.

*Лозко Андрій
Анатолійович
студент III курсу
спеціальності «291 Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»*

*Науковий керівник
кандидат політичних наук, доцент
Дмитренко Степан
Петрович*

Еволюція «особливих відносин» Великої Британії та США

На сучасній міжнародній арені стосунки між США та Великою Британією є одним із найяскравіших зразків правильних та взірцевих відносин для інших країн. Відносини між цими країнами переживали різні періоди, і у певних політичних ситуаціях, вони неодноразово ледь не руйнували ці свої «особливі відносини». Та все ж, еволюція цього виду відносин добре показала цим країнам, над якими питаннями їм слід працювати, щоб довести до ідеалу свої стосунки, якими вони зараз є.

Серед зарубіжних дослідників, які займаються вивченням еволюції «особливих відносин» Великої Британії та США можна виділити таких, як: А. Добсона, В. Хічкока, М. Кокса та інших. У вітчизняній гуманітаристиці цією проблемою замаються такі дослідники, як: С. Куделя, О. Сушко, О. Гарань та інших.

Відомо є те, що в цілому відносини між Америкою та Англією розпочалися після Американської революції (1775-1783), коли королю Великої Британії Георгу III не залишалося нічого, окрім як визнати США незалежними від Сполученого Королівства, і з цього моменту були встановлені дипломатичні відносини між країнами [1, с.3].

Встановленням та налагодженням «особливих відносин» між країнами можна вважати кінець II світової війни і зусилля В. Черчилля та Г. Трумена, які своїми промовама, особистими зустрічами, нетривіальним поведженням між собою та готовністю до співробітництва показали своїм країнам, що потужний потенціал обох країн може розкритися в повну міру тільки тоді, коли країни співпрацюватимуть разом [2]. В подальшому країни не могли знайти спільних інтересів і до приходу Дж. Кеннеді на пост Президента США вони сперечалися з безлічі питань, які стосувалися Суецького каналу, ядерної зброї Британії, та намагання Англії стати наддержавою на рівні із США.

Пізніше «особливі відносини» між Британією та Америкою перейшли на новий рівень, коли в Америці президентом був Дж. Кеннеді, а в Британії прем'єр-міністром – Г. Макміллан. Захоплення Дж. Кеннеді Британією допомогло країнам подолати попередню кризу у стосунках. Також співпраця Дж. Кеннеді та Г. Макміллана, які також відкинули в сторону тривіальність та показали, якими дружніми повинні бути стосунки між народами, і те, як вони спільно вирішували питання Кубинської кризи [3] ще раз довело урядам обох країн, що їхня зовнішня політика, яка стосується своїх союзників є неправильною. Однак після вбивства Дж. Кеннеді та відставки з поста прем'єр-міністра Британії Г. Макміллана, стосунки між країнами знову зазнали кризи. Це тривало до поки не з'явилася нова пара потужних політиків, які усіма силами довели, що «особливі відносини» між Америкою та Великою Британією – це єдиний шлях для успіху обох країн. Мова йде про М. Тетчер та Р. Рейгана. М. Тетчер відкинула британський прагматизм та ідеї того, що Британія має бути наддержавою і визнала, що США була є і буде наймогутнішим партнером для Сполученого Королівства. І тому, для М. Тетчер та Р. Рейгана було набагато легше вирішувати питання, які стосувалися ядерної зброї, і також було легше завершити спільно Холодну війну [4].

XXI століття зустріло країни із новими викликами. Балканські війни, теракт в США 2001 року, світова криза 2008 року та багато інших викликів показали американцям та британцям, що лише співпрацюючи можна розвиватися в сучасному світі. Не дивлячи на те, що на даний момент немає таких сильних пар політиків, які були в XX столітті, а певні політики, такі як Д. Трамп лише псують стосунки із іншими державами, все одно не можливо сказати, що «особливі відносини» між США та Великою Британією переживають кризу. Ба більше, війна в Україні вкотре звертає увагу на те, якими міцними є стосунки між цими країнами, і як позитивно це впливає на інших.

Список використаних джерел

1. Версальський мир. Наслідки війни. *StudFiles*. С. 3. URL: <https://studfile.net/preview/9835079/page:3/> (дата звернення: 15.04.2024).
2. Winston Churchill's iron Curtain speech – march 5, 1946. *The National WWII Museum*, 2021. URL: <https://www.nationalww2museum.org/war/articles/winston-churchills-iron-curtain-speech-march-5-1946> (дата звернення: 15.04.2024).
3. Cuban missile crisis. *John F. Kennedy Presidential Library and Museum*. URL: <https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/jfk-in-history/cuban-missile-crisis> (дата звернення: 15.04.2024).
4. Britain in the Cold War. *Vaia*. URL: <https://www.hellovaia.com/explanations/history/modern-britain/britain-in-the-cold-war/> (дата звернення: 16.04.2024).

*Факультет фізичного
виховання, спорту та
здоров'я*

*Басанько Вікторія Миколаївна
студентка I курсу магістратури
спеціальності 017 Фізична культура і спорт*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Воловик Наталія Іванівна*

Формування цілеспрямованості в юних спортсменів-веслувальників на човнах типу Дракон

Проблематика виховної та спортивної діяльності завжди перебувала у центрі уваги вчених та дослідників, з огляду на це **тема магістерського дослідження «Формування цілеспрямованості в юних спортсменів-веслувальників на човнах типу Дракон»** є актуальною і малорозробленою. Сучасний етап розвитку спортивної діяльності вимагає від тренерів удосконалення методик, змісту, форм і методів тренувальних занять, які передбачають формування морально-вольових якостей (цілеспрямованість, витримка, наполегливість, дисциплінованість, рішучість та інших). Також необхідність означеного дослідження зумовлена тим, що тренери під час практичних занять приділяють недостатню увагу формуванню цілеспрямованості та іншим морально-вольовим якостям тощо.

Слід зазначити, що лише у 2004 році була заснована і зареєстрована Федерація України з веслування на човнах «Дракон», як всеукраїнська громадська організація фізкультурної та спортивної спрямованості. У тому ж році Федерацію України з веслування на човнах «Дракон» прийнято до складу Міжнародної Федерації з веслування на човнах «Дракон» – INTERNATIONAL DRAGON BOAT FEDERATION. Також Федерація сприяє вирішенню таких завдань як: підвищення ролі веслування на човнах «Дракон» в Україні; забезпечення успішних виступів українських спортсменів на спортивних змаганнях різних рівнів; організація підготовки спортсменів з веслування на човнах «Дракон»; організація та проведення змагань різних рівнів, а також спортивно-масових заходів тощо [5].

Веслування на човнах «Дракон» є особливим видом рухової спортивно-масової діяльності, який здійснюється на природних водоймах та в мінливих погодних умовах, що робить даний вид спорту засобом фізичного розвитку, оздоровлення, загартовування, формування морально-вольових якостей (цілеспрямованість, витримка, наполегливість, дисциплінованість та інших).

Цінними для нашого дослідження щодо формування цілеспрямованості в юних спортсменів-веслувальників на човнах типу Дракон є бачення М. Тимчика, який пропонує тренерам та педагогам дієві методики виховання морально-вольових якостей (цілеспрямованості, рішучості, наполегливості) спортсменів та школярів у процесі спортивно-масової роботи. Дієвий зміст виховання цілеспрямованості, на думку вченого, полягає у залученні спортсменів до діяльності, яка сприяє формуванню в них свідомості, відповідальності за свої дії, вчить дотримуватися правил та норм поведінки, доводити розпочату справу до означеної цілі; поважного ставлення до тренерів та партнерів по команді, національних традицій, задоволенню їхніх потреб; позитивної мотивації до тренувальних занять [3; 4].

Ключовими для нашого дослідження є наукові роботи Н. Касіч. Дослідниця обґрунтовує методику, зміст та шляхи формування цілеспрямованості здобувачів освіти та спортсменів у процесі спортивно-оздоровчої діяльності. За допомогою аналізу літератури Н. Касіч зробила висновки, що: проблемі формування цілеспрямованості приділяється недостатня увага за сучасних умов; виховання цілеспрямованості є актуальним науковим викликом, оскільки цілеспрямованість як вольова якість дозволяє спортсменам планомірно й зосереджено діяти, прагнучи до досягнення цілі; у спортсменів та школярів з'являється потреба ставити мету й завдання, вольова

готовність до їхньої реалізації. Це дає можливість ученій визначити цілеспрямованість особистості як «здатність підростаючої особистості настійливо керуватись у своїх вчинках і діях віддаленими цілями, успішно домагаючись їх, свідомо здійснювати вибір діяльності, готовність до прояву вольових зусиль» [2].

Отже, реалізація методики формування цілеспрямованості в юних спортсменів-веслувальників на човнах типу Дракон передбачає чотири етапи:

перший етап передбачає поглиблення знань про необхідність формування цілеспрямованості як важливої морально-вольової якості у спортивній діяльності для досягнення мети;

другий етап спрямований на розвиток мотиваційної сфери (формування бажання до тренувань, покращувати спортивні результати);

третій етап – усвідомлення спортсменами-веслувальниками здатності приймати відповідальні рішення та виконувати їх, дисципліновано ставитися до доручень тренерів та уміти їх виконувати на практиці, уміння активно й цілеспрямовано діяти в спортивній команді;

четвертий етап – виявлення спортсменами-веслувальниками цілеспрямованості у практичній та змагальній діяльності.

Список використаних джерел

1. Волков Л. В. Теорія і методика дитячого та юнацького спорту. Підручник. Вид. 2-е, пер. і доп. К.: Освіта України, 2016. 464 с.

2. Касіч Н. П. Виховання цілеспрямованості старших підлітків у фізкультурно-оздоровчій діяльності: дис. ...канд. пед. наук. Інститут проблем виховання НАПН України, Київ, 2020. 252 с.

3. Тимчик М. В., Г.А. Коломоєць, Докукіна, Ю. Є. *Фізичне виховання підлітків у позакласній роботі загальноосвітніх навчальних закладів*. Кіровоград, Імекс-ЛТД. 2014. 242 с.

4. Тимчик, М. В. *Виховання фізичної культури учнів у процесі ігрової діяльності. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія. Педагогічні науки: реалії та перспективи, 14. Київ, 2009. 237–240.*

5. *Історія. International dragon boat federation. Федерація України з веслування на човнах «Дракон»*: веб-сайт. URL: <https://udbf.org/index.php/fuvchd/istoriya> (дата звернення: 30. 06. 2023).

*Биковська Марія Вікторівна
студентка 2 курсу бакалаврату
спеціальності 017 «Фізична культура і спорт»*

*Науковий керівник :
кандидат медичних наук, доцент
Качур Євген Юрійович*

Про фізкультурно-спортивну реабілітацію для відновлення здоров'я юних спортсменів з інвалідністю з ураженнями опорно-рухового апарату у центрах «Інваспорту»

Сучасний спорт характеризується зростаючими вимогами до фізичної підготовленості спортсменів, що зумовлює все більший обсяг й інтенсивність тренувальних навантажень, починаючи з перших кроків у спорті. Усе це зумовлює необхідність вивчення та оцінки можливостей усіх систем організму юних спортсменів, їх взаємозв'язку, їх вплив на спортивні досягнення.

Однак поширеність уражень опорно-рухового апарату зросла також і у дітей, які займаються спортом. Визначено, що проблема уражень опорно-рухового апарату у

спортсменів є однією з найважливіших для досягнення найвищого спортивного результату й профілактики виникнення та прогресування захворювань.

Питання, пов'язані з реабілітацією юних спортсменів з інвалідністю з ураженнями опорно-рухового апарату, розглядали такі вітчизняні вчені, як А. Альошина, О. Гузак та І. Хмельницька, В. Кашуба, І. Миронюк, Т. Рожкова та ін.

Сучасні тренди профілактики та корекції нефіксованих порушень опорно-рухового апарату юних спортсменів досліджували І. Асаулюк, Г. Бойко, Є. Брилко та Н. Добровольська, О. Луковська, Л. Петречук і К. Бурдаєв, С. Люгайло та ін.

Проблемі реабілітації спортсменів з ураженнями опорно-рухового апарату приділили увагу зарубіжні вчені Р. Abraham [4], S. Snodgras [5], J. Sobiecka [6, В. Žuk [7] та ін.

Вважаємо, що потрібно шукати шляхи ефективного застосування засобів і методів фізкультурно-спортивної реабілітації для відновлення здоров'я юних спортсменів з інвалідністю з ураженнями опорно-рухового апарату у центрах «Інваспорту».

Системний аналіз спеціальної науково-методичної літератури, вітчизняного й зарубіжного практичного досвіду, об'єднаних проблемою охорони здоров'я спортсменів у процесі етапів першої стадії багаторічної підготовки, свідчить про єдність думки фахівців стосовно збільшення кількості негативних тенденцій у стані соматичного здоров'я юних спортсменів, зумовлених дисонансом між функціональними резервами організму, який росте, та факторами тренувальної діяльності; приросту показників поширеності патологічних порушень у діяльності провідних соматичних систем організму.

Р. Сушко вказує, що невідповідність фізичних навантажень функціональним можливостям організму юних спортсменів, нераціональна побудова змісту навчально-тренувального процесу, відсутність заходів щодо профілактики захворюваності й травматизму – усе це чинить негативний вплив на функціональний стан опорно-рухового апарату спортсменів, який значно посилюється під час формування та росту скелетної системи, коли побудова процесу навчально-тренувальних занять юних спортсменів відбувається без урахування анатомо-фізіологічних особливостей організму, що перебуває в стані розвитку [26].

Ураження опорно-рухового апарату охоплюють широкий спектр проблем, що впливають на скелет, м'язи, суглоби, хребет та сукупність механізмів, які забезпечують рухи та підтримку тіла. Акцентуємо увагу на найпоширеніших ураженнях опорно-рухового апарату у юних спортсменів з інвалідністю: переломи і ушкодження кісток: Вони можуть відбуватися внаслідок травматичних подій під час занять спортом або через певні медичні стани; ушкодження суглобів: травми суглобів, звиви, розтягнення зв'язок, а також хронічні захворювання суглобів, такі як артрит, можуть призвести до обмеження рухливості та болю; порушення хребта - це може бути через дефекти розвитку, травми або захворювання, такі як сколіоз, грижа диска або остеохондроз; м'язові та нервові захворювання, наприклад, церебральний параліч, м'язова дистрофія, поліомієліт або інші стани, що впливають на функціонування м'язів та нервову систему; дефекти в розвитку кістково-м'язової системи, наприклад, вроджені вади, такі як ампутації кінцівок або деформації кісток; спортивні травми: Травми, які виникають під час занять спортом, такі як струси мозку, забій, розтягнення м'язів тощо.

Р. Руденко та А. Магльований розглядають поняття «реабілітація спортсменів з інвалідністю» як комплекс медичних, педагогічних, соціальних і фізичних заходів скерованих на відновлення (або компенсацію) порушених функцій організму [1].

О. Томащук зазначає, що у 1993 році рішенням Уряду України було створено Український центр із фізичної культури і спорту інвалідів «Інваспорт» [3]. Одним з основних напрямів роботи Українського та регіональних центрів «Інваспорт» є

реабілітація та соціалізація осіб з обмеженими фізичними можливостями засобами фізичної культури і спорту.

Теоретичний аналіз спеціальної літератури свідчить про те, що поняття «реабілітаційна діяльність юних спортсменів з ураженнями опорно-рухового апарату» на сучасному етапі розвитку спортивної науки представляє систему, що динамічно розвивається, містить набір профілактичних і реабілітаційних заходів, функція якої орієнтована на збереження здоров'я спортсменів у процесі їх професійного становлення.

Фізкультурно-спортивна реабілітація в центрах «Інваспорту» для відновлення здоров'я юних спортсменів з інвалідністю з ураженнями опорно-рухового апарату є дуже важливою. До засобів і методів, спрямованих на поліпшення фізичного стану, підвищення функціональних можливостей та реінтеграцію в активний спорт і суспільство віднесено: Спеціалізовані вправи та методики, розроблені з урахуванням конкретних потреб і можливостей кожного спортсмена. Це може включати роботу з м'язами, розтяжки, вправи для відновлення рухомості та збільшення м'язової сили. Заняття у воді, що дозволяє зменшити навантаження на опорно-руховий апарат і полегшити рухи. Водні вправи можуть сприяти покращенню гнучкості, координації та рухових навичок. Заняття спеціально розробленими видами спорту, призначеними для юних спортсменів з інвалідністю, такими як паралімпійські види. Це може включати параолімпійське плавання, велоспорт, легку атлетику та інші. Використання спеціального обладнання та програм тренувань для підвищення загальної фізичної підготовки, м'язової сили і витривалості. Масаж: техніки масажу та ручної терапії можуть допомагати в полегшенні напруги в м'язах, зменшенні болю та покращенні кровообігу.

Таким чином, фізкультурно-спортивна реабілітація є важливим елементом відновлення здоров'я юних спортсменів з інвалідністю, особливо з ураженнями опорно-рухового апарату. Центри «Інваспорт» пропонують різноманітні засоби і методи для фізкультурно-спортивної реабілітації, спрямовані на покращення фізичної підготовленості, функціональних можливостей та якості життя юних спортсменів з інвалідністю.

Список використаних джерел

1. Руденко Р. Є., Магльований А. В. Вплив засобів фізичної реабілітації на показники функціонального стану систем організму спортсменів з порушенням функції зорового аналізатора URL : <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle-/123456789/21488/-Rudenko%20R.%2C%20Mahlovanyy%20A..pdf?sequence=1&isAllowed>
2. Сушко Р. До питання профілактики функціональних порушень опорно-рухового апарату юних спортсменів URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/271>.
3. **Томашук О. Підготовка майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання до роботи в центрах «Інваспорту»: як педагогічна проблема.** URL: <https://ap.uu.edu.ua/article/179>.
4. Abraham P., Rennert R.C., Martin J.R., Ciacci J., Taylor W., Resnick D., Kasper E., Chen C.C. *The role of surgery for treatment of low back pain: Insights from the randomized controlled Spine Patient Outcomes Research Trials.* Surgical Neurology International. 2016.
5. Sobiecka J. Sports activity as a form of increasing efficiency in rehabilitation of handicapped people. *Wiad Lek.* 2002. Vol. 55 P. 454-458.
6. Snodgrass, S.J., Ryan, K.E., Miller, A., James, D., Callister, R. Relationship between Posture and Non-Contact Lower Limb Injury in Young Male Amateur Football Players: A Prospective Cohort Study. *Int. J. Environ. Res. Public Health.* 2021. <https://doi.org/10.3390/ijerph1812642421>.

7. Žuk B., Sutkowski M., Paško S., Grudniewski T. Posture correctness of young female soccer players. *Scientific RepoRtS*. 2019.9.11179 URL: <https://doi.org/10.1038/s41598-019-47619-1>

Бова Валерій Вікторович
студент I курсу магістратури
спеціальності 017 Фізична культура і спорт

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Березовський Василь Анатолійович

Формування вольової саморегуляції футболістів 15-17 років

Актуальність магістерського дослідження «Формування вольової саморегуляції футболістів 15-17 років» обумовлене сучасними викликами спортивної підготовки. Враховуючи значні фізичні навантаження у процесі тренувань, індивідуальні та вікові особливості юнаків та інші аспекти, вимагають пошуку дієвих методик, підходів та принципів щодо дослідження питань вольової саморегуляції футболістів, що є важливою ланкою в їх спортивній та особистісній підготовці.

Теоретичні та методичні основи формування вольової саморегуляції спортсменів на різних етапах підготовки розкрито в наукових дослідженнях таких учених як: Р. Вейнберг, В. Волков, Н. Довгань, І. Дудник, С. Захарків, Н. Касіч, І. Коцан, І. Медведєва, Н. Олійник, В. Платонов, Л. Сергієнко, М. Тимчик та інших, які ґрунтовно розкрили методичні аспекти, зміст, форми і принципи формування вольової саморегуляції спортсменів різного віку.

Також досліджуваним феноменом на різних етапах спортивної підготовки займалися такі дослідники: методи формування ключових вольових та морально-вольових якостей (О. Артющенко, М. Зубалій, А. Пуні); різноаспектна психологічна підготовка юнаків в спортивній діяльності (Д. Бінецький, В. Платонов, М. Тимчик); основи психорегуляції у спорті (І. Дудник, Н. Олійник В. Платонов); методика виховання морально-вольових якостей та психологія спортивного колективу (М. Зубалій, Н. Зубалій, О. Остапенко, Б. Шаповалов).

Варто констатувати, що актуальність дослідження формування вольової саморегуляції футболістів 15-17 років під час тренувань в ДЮСШ зумовлена також низкою суперечностей між:

– визнанням потреби вольової саморегуляції спортсменів на різних етапах підготовки в сучасних ДЮСШ і недостатньою розробленістю означеної наукової проблеми на теоретичному й методичному рівнях;

– значним формувальним потенціалом спортивної діяльності, занять футболом та недостатньою розробленістю відповідного змісту й методів його реалізації в тренувальному процесі.

Погоджуємося з поглядами В. Пилипенка та М. Тимчика та ін. [1;3; 3], які переконані, що формування вольової саморегуляції футболістів залежить від вміння спортсменів контролювати свою практичну діяльність поставленим завданням. Дослідники вважають, що формування вольових якостей у сучасної молоді буде ефективним за умов дотримання логічної структури сходження особистості, а саме:

- формування когнітивного критерію – знання про вольові якості та вольову саморегуляцію футболістів; розуміння необхідності прояву дисциплінованості, рішучості, цілеспрямованості, самостійності тощо;

- формування емоційно-ціннісного критерію – бажання футболістів виявляти вольові якості та вольову саморегуляцію у процесі тренувальної діяльності; бажання формувати дисциплінованість, рішучість, цілеспрямованість, самостійність та інші морально-вольові якості;

- формування критерію довільного імпульсу – готовність футболістів до прояву вольових якостей та вольової саморегуляції на тренуваннях; готовність до прояву дисциплінованості, рішучості, цілеспрямованості, самостійності тощо;

- формування діяльнісно-практичного критерію – прояв вольових якостей та вольової саморегуляції на тренуваннях; уміння прояву дисциплінованості, рішучості, цілеспрямованості, самостійності та інших морально-вольових якостей [1; 2; 4].

На переконання українських дослідників дієвим інструментарієм щодо формування вольової саморегуляції спортсменів 15-17 років є впровадження таких методів як: роз'яснення, переконання, створення ситуації гарантованого успіху під час тренувань з футболу, змагання (з умовою долання футболістами труднощів), створення ситуації вибору тощо.

Список використаних джерел

1. Артюшенко А. О. Виховання вольових якостей в учнів середнього шкільного віку в процесі занять фізичною культурою : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 теорія і методика виховання. К., 2003. 20 с.

2. Дудник І. О. Формування у підлітків готовності до вольових напружень у процесі занять фізичною культурою : дис. ...канд. пед. наук : 13.00.07 – теорія і методика виховання. Київ, 2013 . 210 с.

3. Масол В.В., Тимчик М.В. Теоретичні аспекти виховання рішучості старшокласників у процесі занять фізичною культурою. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). Київ, 2020. Випуск 3 К (123) 20. С. 266-269.

4. Пилипенко В., Тимчик М., Педорич А., Ткаченко І., Гончар В., Лойченко М. Формування вольових якостей курсантсько-студентської молоді засобами футболу. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт), 2(122), 2020, С. 140-144.

***Бут Олексій В'ячеславович**
студент I курсу магістратури
спеціальності 017 Фізична культура і спорт*

***Науковий керівник:**
кандидат педагогічних наук, доцент
Тимчик Микола Валерійович*

Психологічний супровід навчально-тренувального процесу в тенісі

Удосконалення підготовки в тенісі не може здійснюватися лише за рахунок збільшення інтенсивності і обсягу навантажень, покращення організації навчально-тренувального процесу та підготовки до змагань. Ефективність змагальної діяльності тенісистів багато в чому зумовлена їхньою стійкістю до емоціогенних факторів, здатністю до мобілізації на досягнення максимального результату, а також проявом вольових якостей [5].

Одним із основних підготовки є поступове збільшення тренувальних і змагальних навантажень, доведення їх до величин спорту вищих досягнень, що передбачає збільшення психологічного впливу на підготовку тенісистів [4]. Але теоретичний аналіз програмного забезпечення навчально-тренувального процесу свідчить про відсутність годин для психологічної підготовки у плануванні всіх річних циклів, що негативно впливає на загальний стан підготовленості тенісистів. Очевидним є те, що сама собою спортивна діяльність не виховує позитивних особистісних якостей, тому що за певних умов у спортсмена можуть сформуватися негативні риси характеру

(надмірне честолюбство, марнославство, зазнайство, егоїзм та ін.), якщо цьому не протистоїть систематичне цілеспрямоване моральне виховання і самовиховання спортсмена.

Аналіз даних досліджень щодо психологічної підготовки тенісистів показав, що спрямованість на вивчення різних сторін психологічної підготовленості та не торкаються її педагогічних аспектів. Навчально-тренувальний процес є цілісним педагогічним процесом, в якому мають бути передбачені педагогічні умови формування психологічної готовності вихованців до змагальної діяльності з урахуванням усіх компонентів психічної підготовки (мотиваційної, волевої, емоційної, інтелектуальної). Систематична робота над психологічною підготовленістю не тільки підвищує майстерність тенісистів на етапі спеціалізованої базової підготовки і дозволяє підготуватися до професійної кар'єри, а й дає можливість набути життєво важливих поведінкових навичок. Психологічна підготовка розглядається як один із видів спортивної підготовки. Тому її, поряд з іншими видами, треба включати у планування тренувального та змагального процесів, визначити відповідні мету, форми, методи і засоби. Такий підхід спрощує вирішення організаційних завдань і структурування спортивної підготовки [3].

Психічна працездатність знижується раніше, ніж фізична, її вивчення більш інформативне про розвиток втоми, внаслідок чого можливе оперативне втручання з метою відновлення працездатності, що дозволяє коригувати навчально-тренувальний процес та підвищити ефективність спортивної діяльності методами і засобами психологічної підготовки [2].

Для успішного психологічного забезпечення підготовки спортсменів необхідно дотримуватися таких положень: рішення психологічних проблем спортсмена буде успішним, якщо психологічне забезпечення буде здійснюватися постійно, а не слугувати терміновим заходом виправлення негативних проявів психіки спортсмена; оскільки кожен етап є базою для успішного переходу спортсмена на наступні етапи, він повинен бути «випереджаючим», тобто зорієнтованим на вимоги та зміст наступних етапів підготовки; кожен етап багаторічної підготовки спортсменів має свої специфічні особливості, які і визначають конкретні завдання та зміст психологічного забезпечення [1].

Отже, збільшення тренувальних і змагальних навантажень суттєво впливають на планування спортивної підготовки тенісистів. Навчально-тренувальний процес доцільно будувати в такий спосіб, щоб психологічна підготовка розглядалася як один із основних видів спортивної підготовки з відповідними метою, методами та засобами.

Список використаної літератури:

1. Гринь ОР, Воронова В.І. Система психологічного забезпечення підготовки спортсменів як проблема сучасної психології спорту. Спортивний вісник Придніпров'я. 2015;3:29-34.
2. Костюкевич В.М. Теорія і методика тренування спортсменів високої кваліфікації: навч. посібник. Вінниця: Планер; 2007. 273 с.
3. Олійник Н.А, Войтенко С.М. Психологічні особливості спортивної діяльності: монографія. Вінниця: ВНАУ; 2020. 240 с.
4. Теніс: навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності та спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю. Республіканський науково-методичний кабінет Державної служби молоді та спорту України; 2012. 159 с.
5. Cowden R.G. On the mental toughness of self-aware athletes: Evidence from competitive tennis players. South African Journal of Science. 2017;113(1-2):1-6.

Греба Василь Васильович

Роль засобів і методів фізкультурно-спортивної реабілітації у відновленні здоров'я дітей із захворюваннями серцево-судинної системи

Майбутнє кожної країни, її економічний, політичний та культурний рівень залежать від того, наскільки вона піклується про здоров'я підростаючого покоління, створює сприятливі умови для їх повноцінного розвитку та зростання. Сучасне суспільство, яке прагне жити в гармонії з довкіллям, має не лише декларувати, а й формувати систему істинних цінностей у кожного громадянина. Тому одним із чинників благополуччя індивідуальності, родини та суспільства в цілому має стати здоров'я, як фундаментальна цінність нашого буття. Категорія здоров'я набула сьогодні особливої актуальності, трансформувавшись у глобальну проблему існування людської цивілізації, зумовивши перегляд ставлення населення до власного здоров'я та впровадження у життя оздоровчої ідеології. Така ситуація обумовлена тим, що вже майже два десятиліття в Україні триває глибока демографічна криза, яка має суттєвий вплив на економічний та соціальний розвиток країни.

Питання, пов'язані з реабілітацією осіб із захворюваннями серцево-судинної системи, розглядали такі вчені, як Н.В. Богдановська [1], О.В. Бондар [2], Т.М. Крайник і С.Г. Стародубцев [4], L. Banks [5], N. Duppen [6] та ін.

Науковці Н.О. Корчан та І.Є. Сиса вказують, що хвороби серця у дітей виділяють вроджені чи набуті вади серця, артеріальну гіпертензію, ревматизм, гіпотонію та інші [3].

Захворювання серцево-судинної системи у дітей можуть бути різноманітні і включати в себе широкий спектр патологічних станів, від вроджених вад до придбаних захворювань: Вроджені вади серця: це аномалії у розвитку серця або судин, які виникають внаслідок аномального формування серцево-судинної системи плоду в материнському організмі. Вроджені вади серця можуть варіювати від легких аномалій, таких як малий дефект між камерами серця, до важких аномалій, таких як транспозиція великих артерій. Це найчастіше виявляється при народженні або в перших місяцях життя дитини. Ревматична хвороба серця: це системне захворювання, яке виникає внаслідок інфекції стрептококового типу. Ревматична хвороба серця може призвести до ураження серця, зокрема клапанів, що може призвести до стенозу (звуження) або іншого ураження клапанів. Міокардит: це запалення м'яза серця, яке може бути викликане вірусними, бактеріальними або грибковими інфекціями. Ураження м'яза серця може призвести до порушення його функції. Артеріальна гіпертензія: хоча артеріальна гіпертензія зазвичай пов'язана з дорослими, вона може розвиватися у дітей. Причинами можуть бути спадковість, патологічні стани нирок або придбані захворювання. Кардіоміопатії: це група захворювань, які порушують функцію м'яза серця. У дітей це може бути результатом вроджених аномалій, генетичних аномалій, інфекцій або інших причин. Аритмії: це порушення серцевого ритму, яке може бути вродженим або придбаним. Порушення серцевого ритму може виникати внаслідок різних факторів, таких як вроджені аномалії серця або післяпологові ускладнення. Тромбоемболічні ускладнення: утворення тромбів або емболів може виникати у дітей з певними захворюваннями серця, такими як міокардит або вроджені вади серця, і може призвести до серйозних ускладнень, таких як інсульт або інфаркт мозку. Ці захворювання можуть бути важкими і вимагати комплексного підходу до лікування, догляду та реабілітації.

У ході дослідження Т.М. Крайник і С.Г. Стародубцев встановили, що найпоширенішими показниками, за якими слідкують за функціональним станом дітей є частота серцевих скорочень та артеріальний тиск, та їх зміна під час тестів з фізичним навантаженням (використовується в 66,6% досліджень) [4]. В якості тестів з фізичним навантаженням використовувались Гарвардський степ-тест, тредміл-тест, тест 6-хвилинної ходьби, індекс Шаповалової. Лише в 33,3% досліджень використовувались показники ЕКГ і в 22,2% – Ехо-КГ. Також, в 22,2% досліджень проводили анкетування визначення рівня стану здоров'я, наявності та вираженості симптомів захворювання, визначали об'єм споживаного кисню (VO₂), індекс Кердо та ін.

Сучасні підходи до фізкультурно-спортивної реабілітації дітей із захворюваннями серцево-судинної системи базуються на індивідуальному підході та використанні сучасних методів та технологій. Акцентуємо увагу на декілька сучасних підходів: Індивідуальна програма реабілітації: Кожна програма реабілітації розробляється індивідуально для кожної дитини з урахуванням її віку, стану здоров'я, фізичних можливостей та особливостей захворювання серця. Індивідуальний підхід дозволяє максимально ефективно використовувати ресурси та уникати ускладнень. Моніторинг фізичних показників: Використання сучасних засобів моніторингу, таких як пристрої для вимірювання пульсу, кров'яного тиску та інших параметрів, дозволяє точно відстежувати фізичний стан дитини під час занять та адаптувати навантаження відповідно до її потреб. Використання технологій у реабілітаційних програмах: сучасні ігрові технології та віртуальна реальність можуть бути використані для залучення дітей до фізичних вправ і забезпечення їх мотивації. Ігрові програми та вправи можуть бути спеціально розроблені для реабілітації дітей з серцевими захворюваннями, забезпечуючи ефективні та цікаві заняття. Інтеграція рухової активності в повсякденне життя: підвищення рівня фізичної активності у повсякденному житті дитини може бути одним із основних аспектів фізкультурно-спортивної реабілітації. Заохочення до активного способу життя, включення фізичних вправ у шкільну програму та розваги може покращити стан здоров'я дитини. Важливо, щоб батьки та інші члени здоров'я розумілися на особливостях реабілітаційної програми та могли надавати підтримку та поради дитині на всіх етапах.

Отже, засоби і методи фізкультурно-спортивної реабілітації відіграють важливу роль у відновленні здоров'я дітей із захворюваннями серцево-судинної системи.

Список використаних джерел

1. Богдановська Н. В. Сучасні підходи в корекції функціонального стану серцево-судинної системи в дітей старшого шкільного віку. *Вісник Запорізького національного університету*. Запоріжжя, 2009. № 2. С. 10–15.
2. Бондар О. В. Особливості проведення занять з фізичної культури для дітей, які мають захворювання серцево-судинної системи. URL: <http://dspace.megu.edu.ua:8080/jspui>
3. Корчан Н. О., Сиса І. Є. Серцеві захворювання у дітей шкільного віку та їх профілактика. URL : http://repository.pdmu.edu.ua/bitstream/123456789-/13969/1/-serce_2015.pdf
4. Крайник Т. М., Стародубцев С. Г. Особливості побудови програм оздоровчих занять у дітей з порушеннями серцевої діяльності. *Український журнал медицини, біології та спорту*. 2020. Том 5. № 3 (25). С. 58-64.
5. Banks L., Rosenthal S., Manlhiot C., Fan C. S., McKillop A., Longmuir P. E., et al. Exercise capacity and self-efficacy are associated with moderate-to-vigorous intensity physical activity in children with congenital heart disease. *Pediatr Cardiol*. 2017. Vol. 38. P. 1206-14. doi: 10.1007/s00246-017-1645-2

6. Duppen N., Takken T., Hopman M. T., en Harkel A. D., Dulfer K., Utens E. M. et al. Systematic review of the effects of physical exercise training programmes in children and young adults with congenital heart disease. *Int J Cardiol.* 2013. Vol. 168. P. 1779–87.

*Дроб'язко Дарія Сергіївна
студентка 1 курсу магістратури
спеціальності 017 «Фізична культура і спорт»*

*Науковий керівник :
доктор педагогічних наук, професор
Сущенко Людмила Петрівна*

Сучасний погляд на фізкультурно-спортивна реабілітація дітей дошкільного віку з синдромом Дауна у центрах реабілітації осіб з інвалідністю

На сучасному етапі суспільства розвиток особистості є актуальною проблемою. Перш за все, це стосується розвитку дітей дошкільного віку з синдромом Дауна, тому що саме в дошкільному віці йде активний психічний, розумовий, соціальний та фізичний розвиток у дітей. Але щоб створити благополучний і вдалий розвиток для дітей з синдромом Дауна необхідно створити всі відповідні умови для цього і розуміння цього розладу. Також ця патологія є найпоширенішою проблемою в усьому світі.

Вчені О. Чеботарьова, І. Гладченко, А. Василенко-ван де Рей та Н. Ліщук вважають, що діти «Сонця» є надто чутливі, вразливі та відкриті великому навколишньому світу і потребують особливої уваги та турботи з боку суспільства для створення необхідних умов для повноцінного розвитку і подальшого життя [1].

Питання, пов'язані з реабілітацією дітей з синдромом Дауна, розглядали зарубіжні дослідники: Р. Fisher [2], М. Weijerman і J. Peter de Winter [3], М. Bull [4], А. Saad [5], Н. Mazeed [6] та ін.

Р. G. Fisher вважає, що у дітей з синдромом Дауна характерні деякі ознаки, такі як інтелектуальну недостатність і широкий спектр вад розвитку, таких як вроджені вади серця, маленькі вуха, маленький рот та інші фізичні ознаки, а також такі захворювання, як гіпотиреоз, вивих стегна, втрата слуху, катаракта, атлантаоксіальна нестабільність і лейкемія [6].

М. Weijerman і J. Peter de Winter зазначають, що у дітей з синдромом Дауна також можуть бути певні зовнішні ознаки: розкосі очі, пласке обличчя, одна поперечна складка на долоні, відносно низький зріст, плями Брушфілда та інше, затримка психомоторного розвитку і такі захворювання як: шлунково-кишкового тракту, целіакія [5]. Внаслідок цього у дітей з синдромом Дауна можуть виникати певні труднощі у формуванні координації рухів рук та очей, моторики тіла, дрібної моторики рук, великих м'язів тіла, м'язів ніг та стоп. І такі діти частіше страждають від порушень м'язової гіпотонії, підвищення рухливості суглобів, клинодактилії та дисплазії. Для розуміння цього розладу необхідний комплексний аналіз і підхід, що охоплює різні аспекти життя дітей дошкільного віку з синдромом Дауна.

М. Bull підкреслює, що медичний менеджмент, домашнє середовище, раннє втручання, освіта та професійне навчання, реабілітація можуть суттєво вплинути на рівень функціонування і розвиток дітей із синдромом Дауна, полегшити і покращити їхній перехід до дорослого життя [3].

А. Saad та ін. акцентують увагу на тому, що у дітей з синдромом Дауна часто присутня затримка фізичного розвитку в ходьбі, оскільки вони повільніше досягають ранніх рухових етапів, таких як хапання, перекочування, сидіння та стояння. Але головна здатність ходити, асоціюється з рівнем незалежності та хорошим здоров'ям у дітей із синдромом Дауна, що вказує можливий надійний показник якості життя дитини [2].

Н. Mazeed описує, що діти з синдромом Дауна відчувають певні проблеми з контролем і виконанням таких основних рухових навичок, як: ходьба, біг, стрибки, метання, і тому вони потребують значно більше рухової активності, щоб подолати певні рухові труднощі. Але для того щоб діти з синдромом Дауна краще навчилися основним руховим навичкам і отримали від цього задоволення використовуються музично-ритмічний супровід, який позитивно впливає на розвиток їх тіла, сильно розвиває здатність дитини дотримуватися темпу, рухаючись у ритмі певної музики, і покращує спілкування з однолітками [4].

Порівняльний аналіз наукової літератури свідчить про важливість раннього втручання та діагностики для покращення розвитку дітей дошкільного віку з синдромом Дауна. Раннє втручання визнається ефективним, має значний потенціал для поліпшення життя і розвитку дітей з синдромом Дауна. Рух для дітей є однією з основних фізіологічних складових нормального формування та розвитку організму. Своєчасна поява в психічному розвитку дитини необхідних вікових досягнень залежить від низки умов: нормального функціонування головного мозку, фізичного здоров'я малюка, безпеки органів чуття, благополуччя соціального середовища, виховання.

Вважаємо, що для подальшого розвитку ефективних методів реабілітації дітей з синдромом Дауна у центрах реабілітації осіб з інвалідністю необхідні додаткові дослідження та практичні програми, що зорієнтовані на індивідуальні потреби та особливості кожної дитини.

Акцентуємо увагу на тому, що до засобів фізкультурно-спортивної реабілітації дітей дошкільного віку з синдромом Дауна у центрах реабілітації осіб з інвалідністю слід віднести: фізичні вправи на розвиток моторики, координації та балансу, які можуть бути адаптовані до різних рівнів фізичного розвитку; фізичні вправи з власною вагою або за допомогою спеціального обладнання, що сприяють розвитку м'язової сили та витривалості; ходьбу, біг, стрибки, метання та інші види рухової активності, які сприяють покращенню серцево-судинної системи і загального стану здоров'я; футбол, баскетбол, бадмінтон тощо, які сприяють розвитку соціальних навичок, співпраці та взаємодії з однолітками, також розвивають координацію та реакцію; використання спеціальних програм або технологій, які допомагають контролювати і регулювати виконання фізичних вправ, наприклад: інтерактивні ігри, рухливі ігри, музично-ритмічні ігри.

Таким чином, використання засобів і методів фізкультурно-спортивної реабілітації відіграє важливу роль у відновленні здоров'я дітей з синдромом Дауна. Підхід до реабілітаційних занять з дітьми з синдромом Дауна у центрах реабілітації осіб з інвалідністю повинен ґрунтуватися на принципі стимуляції та розвитку переважаючих інтересів дитини, установлення контакту з дитиною в рамках активності самої дитини, формування потреби в спілкуванні, розвиток взаємодії із зовнішнім світом.

Список використаних джерел

1. Дитина із синдромом Дауна / О. В. Чеботарьова, І. В. Гладченко, А. Василенко-ван де Рей, Н. І. Ліщук; Харків : Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 48 с.
2. Alhammad, S.A., Alqahtani, A.S., Alwadeai, K.S. et al. Walking capacity and its association with quality of life among children with down syndrome in Saudi Arabia. *BMC Pediatr* 24, 55 (2024). URL: <https://doi.org/10.1186/s12887-023-04519-8>
3. Bull M. Health Supervision for Children With Down Syndrome. MD; the Committee on Genetics. *Pediatrics*. 2021. Vol. 128(2). P. 393–406. URL: <https://doi.org/10.1542/peds.2011-1605>
4. Mazeed H. M. A Program for Developing Some Motor Skills for Down Syndrome Children Using Music. *IJEC* 55, 47–68 (2023). <https://doi.org/10.1007/s13158-022-00338-7>

5. Weijerman M.E, J. de Winter, JP Eur J Pediatr 169, 1445–1452 (2010). URL: <https://doi.org/10.1007/s00431-010-1253-0>

*Каньоса Олександра Василівна
студент 4 курсу спеціальності
Середня освіта (фізична культура)*

*Науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент
Галай М.Д.*

Біологічні передумови навчальної успішності студентів у спортивних іграх

Сучасність диктує пріоритети особистісного підходу у формуванні здорової, активної, креативної індивідуальності студента, але оцінювання досягнень студентської молоді не повинно підводитися під єдині нормативи [1]. При цьому нівелюються особливості фізичного розвитку молоді різних регіонів України, різні темпи фізичного розвитку, різні рівні природної моторної обдарованості тощо [5].

Пріоритетним принципом організації фізичного виховання у закладах вищої освіти сьогодні є «спортизація», тобто організація занять з фізичного виховання за вибором студента. Ефект від фізичних вправ, в такому разі, носить не лише оздоровчий вплив, а й виявляє прогрес у спортивних досягненнях студента. Успішність занять спортивно-педагогічних дисциплін виражається не лише у зростанні тренуваності та рухових досягненнях, а й відіграє ключову роль у мотивації вибору здобувачів вищої освіти.

Одним із завдань успішного розвитку України можна визначити перехід від авторитарно побудованого суспільного устрою, який гальмував творчий розвиток людини, її самоактуалізацію і особистісне визначення, до гуманізації та демократизації освіти, побудованої на принципах індивідуалізації та диференціації навчання і виховання студентів. А. Сітовський стверджує, що диференційований підхід до навчання не можливий без урахування індивідуальних особливостей кожного студента, що передбачає індивідуальний підхід. Тому індивідуалізація як складовий компонент диференціації навчання тісно пов'язана з останнім [6].

В основу досліджень проблеми індивідуалізації та диференціації рухової активності особистості та їхніх рухових режимів такі вчені, як О. П. Аксьонова, В. Г. Ареф'єв, А. В. Кучерова закладали показники психофізіологічного розвитку і параметри фізичної підготовки [1; 2; 6]

У своїх методиках учені пропонують диференціювати навчання за рівнем інтелектуального розвитку учнів, індивідуальними особливостями їхнього мислення, швидкістю навчання, рівнем навченості, реальними результатами навчання (М.О. Носко), станом здоров'я (В.Г. Ареф'єв, О.Д. Дубогай) та рівнем статевого дозрівання (Е.С. Вільчковський, С.Ф. Цвек, А.В. Кучеров).

На сучасному етапі склалася система навчання фізичних вправ, яка побудована, головним чином, на принципах вікової та статевої диференціації враховуючи стан здоров'я та рухової підготовленості студента [6], але при цьому інтенсивність біологічного дозрівання організму, особливості фізичного розвитку (довжина та маса тіла), розвиток властивостей психіки, тип будови тіла майже не враховуються. Отже, вік та стать - загальноприйняті фактори при розробці змісту навчання рухових умінь та навичок студентської молоді.

Оскільки період статевого дозрівання починається у дівчат з 11 років, у хлопчиків – з 13 років і супроводжується прискореним біологічним розвитком [1], то необхідність диференціювання фізичних навантажень за темпами біологічного розвитку більш актуальна для учнів основної школи.

В процесі занять фізичними вправами, крім зазначених критеріїв диференціації, широко використовують і специфічні критерії. Це залежить від того, яку ознаку фахівці беруть за основу класифікації груп: психологічну, морфологічну чи фізіологічну [7; 21; 89]. При цьому дослідники надають перевагу тим критеріям, які під впливом різних факторів не змінюють своїх властивостей [3, 6].

Ряд вчених (Л. В. Волков, Л. П. Матвєєв, В. М. Платонов, М. М. Булатова, Дж. Уїлмор, Д. Л. Костіл) встановили прогностичну значущість типу будови тіла і можливість надійної її оцінки. Врахування типу будови тіла дає можливість більш ефективно використовувати засоби фізичного виховання для рухового вдосконалення молоді та об'єктивно оцінювати успішність формування їх рухового досвіду [7].

Вважається доведеною неоднакова сприйнятливість осіб різних конституційних типів до дії зовнішніх факторів. Доведено, що одним з домінуючих факторів зміни показників фізичної підготовленості виступає тип тілобудови, довжинні та обхватні розміри тіла та його маса [1, 3, 6].

В той же час відсутні дослідження щодо диференціації фізичних навантажень різної спрямованості під час навчання спортивно-педагогічних дисциплін, визначення їх раціональних параметрів у студентів з різною будовою тіла, вивчення адаптаційних змін в організмі під впливом диференційованих навантажень упродовж навчання та оцінювання різних видів підготовленості студентів, зокрема і технічної. Виявлена специфіка співвідношення антропометричних показників у різних рухових діях: у кидках та метаннях домінуючий вплив здійснює показник маси тіла, у стрибках вгору помітну перевагу мають вищі на зріст та відносно легкі за масою тіла студенти.

На сучасному етапі склалася система визначення результативності педагогічного процесу, яка побудована, головним чином, на принципах комплексної оцінки рівня досягнень студентів, але при цьому інтенсивність дозрівання організму, особливості фізичного розвитку (довжина та маса тіла) і тип тілобудови найчастіше не враховуються.

Разом з тим, висока значимість в реалізації рухових можливостей, доступність і простота у вимірюванні, практичному використанні, тісний зв'язок з інтенсивністю психофізіологічного розвитку організму роблять показники довжини та маси тіла пріоритетними в оцінюванні рухових можливостей студентів. Вивчення вікової динаміки психофізіологічних, морфологічних та рухових показників дає можливість дослідити особливості їх прояву в певній категорії досліджуваних та розробляти методики щодо їх формування, розвитку та корекції.

Отже, антропометричні показники, конституційні особливості будови тіла та психофізіологічні показники розвитку організму студентів складають основу диференційованого навчання спортивно-педагогічних дисциплін, що зумовлюють вибір засобів і методів формування рухових умінь та формують зміст навчального матеріалу.

Список використаних джерел

1. Ареф'єв В.Г. Диференціація розвивально-оздоровчих занять з фізичної культури учнів основної школи. Теорія і практика: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 197 с.
2. Балацька Л. В. Соматотип як критерій інтегральної оцінки індивідуальності дітей. Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ. К.: Педагогіка, 2015. № 2 (14). С. 432-439.
3. Галай М. Д. Диференційований підхід у навчанні вправ ігрової спрямованості учнів молодших класів. Матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ; Роттердам: ГО «ВАДНД», 2021. С. 166-170.
4. Державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості населення України [за ред. М.Д. Зубалія. - 2-ге вид.] К., 1997. 36 с.

5. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» [Електронний ресурс]. Режим доступу – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/380-12>.

6. Круцевич Т. Ю. Диференційований підхід у фізичному вихованні студентської молоді. Оптимізація фізичного виховання в системі освіти: Матеріали міжнарод. наук.-практ. конфер. студентів і аспірантів. Тернопіль. 1997. С. 30–31.

7. Malina R., Pospiech J. Stan I status wychowania fizycznego w krajach Europejskich. Lider. 2000. №9. P. 5-11.

Козаченко Ігор Леонідович
Студент 1 курсу спеціальності
Фізична культура і спорт (здоров'я людини та фізична рекреація)

Науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент
Омельчук О.В.

Харчові добавки та їх вплив на здоров'я людини

Адитиви, або харчові добавки (ХД) це природні (виділені з природних продуктів харчування), ідентичні природним (речовини, які містяться в натуральних продуктах харчування) або штучно синтезовані речовини (не мають природних аналогів), які додають у їжу як інгредієнт [1, 8].

Харчові добавки-консерванти допомагають продовжити термін зберігання продуктів, захищаючи їх від мікробів, грибів, тощо; підсилюють або відновлюють природний колір продукту, або зберігають смакові якості продуктів, підсилюють смак і аромат; стабілізатори, емульгатори, загусники надають певну консистенцію, однорідність, текстуру.

Насьогодні хіміками та мікробіологами створено більш як 500 харчових добавок, використання яких дозволяється лише за наявності наукових даних щодо їх безпечності для здоров'я. Так у Європі безпеку продуктів для здоров'я людини оцінює Європейське агентство з безпечності продовольства (ЄАБП) [5]. В Україні на законодавчому рівні регулюється існує Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» [2]. Всі харчові добавки досліджуються за показниками токсичності, канцерогенності, мутагенності та інших індикаторів, визначається допустима денна доза безпечного вживання продукту на кілограм маси тіла.

Адитиви містяться в продуктах харчування в дуже малих кількостях і не повинні завдавати шкоди здоров'ю. Але, покращуючи смак і зовнішній вигляд, деякі харчові добавки їжі можуть мати негативний вплив на організм людини. Реакція організму людини на харчові добавки дуже індивідуальна. Не всі реагують негативно на харчові добавки, але деякі консерванти, такі як нітрат натрію та нітрит натрію можуть підвищувати ризик розвитку раку та інших захворювань. Крім того, дослідження припускають, що деякі харчові барвники, консерванти та добавки можуть сприяти підвищенню гіперактивності у деяких дітей [7].

Хтось сприймає ту чи іншу харчову добавку абсолютно спокійно, а у інших може виникнути алергія, приступи астми або аритмія.

Найчастіше алергічні реакції викликають добавки, які використовуються для надання продуктам харчування товарного вигляду, наприклад, кольору. Деякі з цих реакцій гіперчутливості включають: розлади травлення – діарея та коліки; нервові розлади – гіперактивність, безсоння та дратівливість; респіраторні розлади – астма, риніт та синусит; проблеми зі шкірою – кропив'янка, свербіж, висипання та набряки [7].

Серед харчових добавок є небезпечні – (Н!); заборонені (З); ті, що викликають кишкові (РК) та шлункові розлади (РШ); ті, що порушують артеріальний тиск (ПТ);

викликають висип (В), накопичують холестерин (Х); шкідливі для шкіри (ШШ); призводять до розвитку ракових пухлин (Р); підозрілі (П) [3].

Алергічні реакції на харчові добавки та барвники зустрічаються все частіше. Так, науковці відмічають, що найпоширеніша у харчовій промисловості ХД глутамат натрію – підсилювач смаку (Е621) її додають майже у всі продукти швидкого приготування, ковбаси, соуси, консерви може викликати наступні розлади як головний біль, кропивницю, напад бронхіальної астми. За статистикою більше ніж у 33% населення відмічається саме така реакція [6].

Але є і безпечні, і, навіть, корисні харчові добавки. Наприклад, барвник антоціан із шкірки винограду. Харчові добавки Е338 – антиоксидант; стабілізатор Е450 – безпечні фосфати які потрібні для укріплення кісткової тканини. Комбінація із Е260, Е334, Е620, Е160а, Е375, Е163, Е330, Е363, Е920, Е300 та Е101 взагалі міститься у звичайному яблуці і являє поєднання оцтової, винної та глутамінової кислот, каротину, цистину, вітаміну С та вітаміну В [3].

Отже харчові добавки та консерванти широко використовуються в продуктах харчування і стали невід'ємною частиною нашого раціону. Добавки та консерванти можуть варіюватися від простих цукрів, солей і кислот до штучних хімічних речовин. Вони використовуються в продуктах харчування для збереження їхнього смаку, текстури та кольору, а також для подовження терміну зберігання.

Ці добавки та консерванти призначені для підвищення привабливості продуктів харчування та запобігання їх передчасному псуванню. Хоча добавки та консерванти можуть бути корисними у багатьох відношеннях, вони можуть мати негативний вплив на здоров'я людей, які їх споживають. Насправді, деякі добавки та консерванти можуть бути токсичними, що призводить до серйозних ризиків для здоров'я.

Список використаних джерел

1. Фармацевтична енциклопедія. Режим доступу: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/173/xarchovi-dobavki>
2. Закон України Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19#Text>
3. Харчові добавки та барвники: що треба знати про небезпечні і безпечні Е-коди продуктів Режим доступу: <http://surl.li/sgjth>
4. Mwale M.M. Health Risk of Food Additives: Recent Developments and Trends in the Food Sector DOI:10.5772/intechopen.109484
5. The impact of food additives and preservatives on health. Retrieved from: <https://www.acko.com/health-insurance/impact-of-food-additives-and-preservatives/>
6. Sambu S, Hemaram U., Murugan R. and Also A.A. (2022) Toxicological and Teratogenic Effect of Various Food Additives: An Updated Review PMID: PMC9249520 DOI: [10.1155/2022/6829409](https://doi.org/10.1155/2022/6829409)
7. Mwale M.M. (2023) Health Risk of Food Additives: Recent Developments and Trends in the Food Sector DOI:10.5772/intechopen.109484
8. Food additives. World Health Organization. Retrieved from: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/food-additives>

*Коротков Михайло Михайлович
студент I курсу магістратури
спеціальності 014 Середня освіта (фізична культура)*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна*

Інтерактивні методи навчання фізичної культури

В умовах реалізації стратегії Нової української школи важливим є використання дидактичних методів, що сприяють ефективну комунікацію суб'єктів освітнього процесу. Позитивна взаємодія – основний принцип інтерактивних методів навчання, зміст яких полягає в досягненні результату зусиллями групи. Учень повинен вміти осмислювати отриману інформацію, аналізувати її, застосовувати в конкретних умовах; водночас думати, вміти висловити свою власну думку. Саме цьому сприяють інтерактивні технології.

В останні роки при викладанні різних шкільних предметів популярними є інтерактивні методи навчання, оскільки вони створюють необхідні умови для створення й розвитку компетентності учнів, різнобічного розвитку особистості, виховання активних громадян з відповідною системою цінностей [2; 5]. Інтерактивні технології необхідно впроваджувати і на уроках фізичної культури. При цьому вчитель повинен використовувати проблемні, творчі завдання; враховувати вікові особливості учнів і послідовно ускладнювати форми роботи; залучати до діяльності всіх учнів класу, забезпечуючи участь кожного з них у групових та колективних формах роботи; використовувати різноманітні інтерактивні форми і види роботи; стимулювати учнів до вибору і самостійного використання різних способів виконання завдань; створювати позитивний емоційний настрій в ході уроку. На практиці навчання фізичної культури широко використовуються наступні інтерактивні методи.

Робота в парах та групах. Учні працюють в парах, виконуючи завдання. Парна робота вимагає обміну думками і дозволяє швидко виконати вправи, які в звичайних умовах займають багато часу. Після цього один з партнерів доповідає перед класом про результати. Групова робота організовується як на уроках засвоєння, так і на уроках застосування знань, умінь та навичок, коли завдання вимагає спільного колективного вирішення проблемної ситуації [4].

Мікрофон. Ця технологія надає можливість кожному сказати (або виконати) щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку чи позицію. «Незакінчені речення». Цей прийом поєднується з «Мікрофоном» і дає можливість ґрунтовніше висловлювати власні ідеї, відповіді, порівняти їх з іншими [3].

Коло ідей. Вирішення проблеми здійснюється шляхом організації станції, створення ідеї з залученням усіх учнів до роботи або обговорення певного питання. Технологія застосовується у випадку, коли всі групи мають виконувати одночасно різне завдання, чи навпаки одне й те саме завдання, але представлять його по черзі.

Обговорення проблеми в загальному колі. Це технологія, яка застосовується, як правило, у комбінації з іншими. Її метою є прояснення певних положень, привертання уваги учнів до складних або проблемних питань у навчальному матеріалі, мотивація пізнавальної діяльності, актуалізація опорних знань тощо. Учитель має заохочувати всіх до рівної участі та дискусії. Ключем до ефективного обговорення великою групою є те, як учитель ставить запитання. Потрібно уникати закритих запитань, тобто таких, на які можна відповісти коротко («так» або «ні»).

Дерево рішень. Ця технологія допомагає дітям проаналізувати та краще зрозуміти механізм прийняття важливих, складних рішень. Це може бути проблема, дилема, що не має однозначного рішення. Викладена у формі історії, ситуації з життя, літературного епізоду [1].

Мозковий штурм. Відома інтерактивна технологія колективного обговорення й виконання вправ. Призначена для того, щоб вирішувати завдання, а точніше, генерувати рішення і вибирати найбільш доцільні.

Мозковий штурм спонукає учнів проявляти уяву та творчість, дає можливість їм вільно висловлювати свої думки, виконувати вправи. Мета «мозкового штурму» чи «мозкової атаки» в тому, щоб протягом обмеженого періоду часу зібрати якомога

більше ідей, вправ щодо вирішення задачі або проблеми. Умови використання: змусити працювати свою уяву, не відкидаючи ніяких ідей; розвивати ідеї інших учасників; не критикувати дії інших, не давати оцінку запропонованим ідеям.

Імітаційні ігри. Це процедури з виконання певних простих відомих дій, які відтворюють, імітують будь-які явища навколишньої дійсності. Імітаційні ігри розвивають уяву та навички критичного мислення, сприяють застосуванню на практиці вміння вирішити проблему.

Метод навчаючи – учусь використовується при вивченні блоку інформації або при узагальненні та повторенні вивченого. Він дає можливість учням узяти участь у передачі своїх знань та вмінь однокласникам. Використання цього методу підвищує інтерес до навчання. Використовувати його можна при навчанні елементів акробатики, гімнастики, рівноваги, елементів страхування, технічним та тактичним елементам спортивних ігор.

Незавершена вправа. Учитель або найбільш підготовлений учень показує вправу або комбінацію вправ і пропонує учням завершити її.

Дискусія – це широке публічне обговорення будь-якого спірного питання. Вона є важливим засобом пізнавальної діяльності, сприяє розвитку критичного мислення учнів, дає можливість визначити власну позицію, формує навички аргументації та відстоювання своєї думки, поглиблює знання з обговорюваної проблеми [3].

Метод проєктів. В ході модернізації освіти, одному з основних завдань у викладанні предмету «фізична культура» стає освоєння знань про фізичну культуру і спорт, їх історію і сучасний розвиток, роль у формуванні здорового способу життя.

Отже, що за умов впровадження інтерактивних технологій навчання стають можливими розвиток особистості, здатної визнавати й поважати цінності іншої людини; розвиток навичок спілкування та співпраці з іншими учнями класу; формування загальнолюдських цінностей та загально прийнятих норм поведінки; розвиток соціально комунікативних навичок soft skills.

Список використаної літератури:

1. Ведмеденко Б.Ф. Теорія і методика виховання інтересу в учнів до занять фізичною культурою. дис...докт.пед.наук. К., АПН України, 2005. 701 с.
2. Гільова І. Впровадження інноваційних технологій та їх елементів на уроках фізичної культури // Фізичне виховання в школі. 2007. № 3, С. 22 – 24.
3. Гнітецький Л.В. Формування потреби займатися фізичними вправами у дітей молодшого шкільного віку: Автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту. 24.00.02. Волинський держ. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 2000. 23 с.
4. Заклюжний В. Л. Впровадження інноваційних технологій в системі роботи фізкультурно–оздоровчого комплексу // Фізичне виховання в школі. 2006. №3. С. 9 12.
5. Тимошенко О.В., Дьоміна Ж.Г. Як модернізувати вітчизняну систему фізичного виховання? Сучасний освітній вимір. Освіта . 2016. 13–20 квітня (№ 15–16), С. 6–7.

*Коротков Михайло Михайлович
студент-1 курсу магістратури, спеціальності
014 Середня освіта (фізична культура)*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Ареф'єв Валерій Георгійович*

Теоретичні основи силової підготовки учнів старших класів (аналітичний огляд)

Старший шкільний вік характеризується завершенням статевого дозрівання, відносно спокійним і рівномірним протіканням процесів росту й розвитку. Уповільнюється ріст тіла в довжину, збільшується маса тіла. Майже закінчується процес окостеніння більшої частини скелета – він вже здатний витримувати значні навантаження [1].

Відмінність між морфофункціональними показниками юнаків і дівчат досягає максимуму. У юнаків з'являються сприятливі можливості для розвитку сили і витривалості. У дівчат значно менше збільшується м'язова маса, помітно відстає в розвитку плечовий пояс, проте, інтенсивно розвивається тазовий пояс. Грудна клітка, серце, легені, сила дихальних м'язів, життєва ємність легень, об'єм споживання кисню менш розвинені у дівчат, ніж у юнаків, через що функціональні можливості органів дихання та кровообігу у них значно нижчі [2].

Вміле застосування спеціально підібраних і дозованих фізичних вправ у віці 16-17 років сприяє стимулюванню, впорядкуванню та активізації морфофункціональних можливостей усіх систем організму.

Аналіз опрацьованої науково-методичної літератури вказує на наявність в Україні ситуації, пов'язаної з низькою фізичною працездатністю учнів, яка певною мірою обумовлена проявами м'язової сили й силової витривалості. Водночас вітчизняні вчені приділяють недостатню увагу цій проблемі, незважаючи на те, що в період завершення статевого дозрівання спостерігаються належні передумови щодо збільшення м'язової маси. Саме в старшому шкільному віці маса м'язів збільшується [2]. Варто зважати на те, що старші учні на сьогоднішній день мають гірший стан здоров'я, ніж це було раніше. Надмірні навчальні навантаження, недостатня спеціально організована рухова активність несприятливо впливають на ще неповністю сформований організм дітей.

Щодо суттєвого збільшення м'язової маси та завершення зрілості організму, то юнакам 16-17 років доступні найширші можливості в межах шкільного навчання для направленої розвитку м'язової сили. Для юнаків розвиток сили стає одним із головних завдань. Через це поступово привчати старшокласників до близькограничних зусиль вважається цілком виправданим [3]. Найефективніші при цьому такі види вправ, як-от: одностороннє, підтягування, підйом силою з вису в упор, піднімання ваги тощо.

Для дівчат використовуються вправи, що сприяють зміцненню м'язів живота та спини, малого таза. Вправи не повинні викликати сильного напруження м'язів.

Для розвитку м'язової сили в юнаків старших класів застосовуються вправи з обтяженням вагою 16 кг у дозуванні 3-4 серії по 6-12 повторень з інтервалами відпочинку 60-85 с у темпі 12-15 рухів за хвилину [1]. Корисно поєднувати вправи з обтяженням із вправами на гнучкість під час відпочинку між серіями. Величина опору при розвитку сили за допомогою методу максимальних напружень для початківців має становити 60-80 % максимальної сили. Кількість повторень при цьому коливається від 2 до 8 разів [4].

Приріст м'язової сили можливий за рахунок підвищення внутрішньої м'язової та міжм'язової координації [2]. Найбільш ефективно вдосконалення м'язової координації відбувається при виконанні вправ з обтяженням у межах 40-60 % максимуму. Темп рухів при розвитку сили за рахунок внутрішньої м'язової та міжм'язової координації становить 1,5-2,5 с на кожен рух, а за рахунок збільшення м'язової маси – 4-6 с на кожен рух [1]. Тривалість роботи, кількість повторень в одному підході залежить від того, які завдання ставляться на уроці.

Завдання	Кількість повторень
1. Удосконалення внутрішньої м'язової координації	Від 2 до 6
2. Удосконалення міжм'язової координації	Від 15 до 20 разів, вага обтяжень менше, ніж 30-60 % максимальної

3. Збільшення м'язової маси	30-60 с при 8-12 повтореннях
-----------------------------	------------------------------

Тривалість інтервалів відпочинку між підходами при розвитку максимальної сили за рахунок приросту м'язової маси становить 15-20 с у вправах локального характеру і 40-60 с – загального характеру [4].

Розвиток м'язової сили без приросту м'язової маси вимагає більш тривалих інтервалів відпочинку (від 20-30 с до 2-3 хв), що визначається характером виконуваної вправи (локального чи загального впливу), величинами опору та обтяжень. Інтервали відпочинку між підходами мають бути такими, щоб частота серцевих скорочень повернулася до робочого показника, відновилась працездатність.

В одному занятті силові вправи слід розподіляти у такій послідовності [1]: вправа на «вибухову» силу, потім – на максимальну силу і далі – на силову витривалість. Силові вправи виконуються на уроці після швидкісних, перед розвитком витривалості.

Список використаних джерел

1. Арефьев В. Г. Основы теории та методики физического воспитания : підручник. – К. : Міленіум, 2023. 378 с.
2. Теорія і методика фізичного виховання / під ред. Т. Ю. Круцевич. К. : Олімп. літ-ра, 2018. 391 с
3. Арефьев В. Г. Диференціація розвивально-оздоровчих занять з фізичної культури учнів основної школи. Теорія і практика.: монографія. К. : Центр учбової літератури, 2014. 197 с.
4. Арефьев В. Г., Михайлова Н. Д. Програмування змісту диференційованого фізичного виховання учнів основної школи // Наук. часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2019. – Вип. 3К(110)19. С. 43-47.

*Куртяк Роман Васильович
студент 1 курсу магістратури
спеціальності 017 «Фізична культура і спорт»*

*Науковий керівник:
доцент, кандидат медичних наук
Коваленченко Володимир Федорович*

Сучасний погляд на фізкультурно-спортивну реабілітацію юнаків 18-20 років з аутизмом у центрах осіб з інвалідністю

Аутизм є актуальною проблемою в сучасному світі. Оцінки світової організації охорони здоров'я показують, що аутизм досі є одним з найбільш розповсюджених розвинених неврологічних розладів. Часто увага зосереджується на дітях з аутизмом, але юнаки 18-20 років також потребують підтримки і можливостей для самостійного життя, роботи та соціальної включеності. Ефективна реабілітація може значно полегшити життя юнаків з аутизмом, допомагаючи їм розвивати навички, необхідні для самостійного життя та взаємодії зі світом навколо.

С.А. Walsh, Е.М. Morrow та J.L.Rubenstein визначають, що розлади спектру аутизму (РАС) – це група комплексних розладів, пов'язаних із розвитком мозку [5]. Як вказують А. Noura та М. Koushkin цей загальний термін включає аутичний розлад, розлад Аспергера та атиповий аутизм. Ці розлади характеризуються труднощами взаємодії та соціальної комунікації, а також обмеженим колом інтересів і діяльності до тих, що мають повторюваний характер [3]. РАС починається в дитинстві і, як правило, зберігається в підлітковому та дорослому віці. У більшості випадків РАС виявляється в перші 5 років життя.

Клінічна картина РАС змінюється відповідно до вимог навколишнього середовища та інших супутніх захворювань. Найпершими симптомами є труднощі

спільної уваги, зорового контакту, відсутність соціального наміру спілкуватися, відсутність соціальної імітаційної гри та захоплення сенсорними стимулами. Рівень когнітивних порушень може варіюватися по всьому спектру, і іноді люди мають відносну силу в певній сфері.

К. Tyler, М. MacDonald та К. Menear вважають, що люди з РАС часто мають інші захворювання, такі як епілепсія, депресія, тривога та синдром дефіциту уваги з гіперактивністю [4]. Рівень функціонального інтелекту людей з розладом аутистичного спектру надзвичайно різноманітний, починаючи від важкої розумової інтелектуальної недостатності до дуже високого рівня IQ.

О. de Vinck-Baroody, А. Shui, Е. А. Macklin, S. L. Hyman, J. M. Leventhal, та С. Weitzman вказують, що труднощі з виконанням відповідних віку рухових навичок можуть обмежити участь у заходах, необхідних для підтримки розвитку відповідних віку соціальних, комунікативних, поведінкових і когнітивних навичок [2]. Крім того, рухові порушення можуть обмежувати участь у фізичній активності, необхідної для сприяння оптимальному здоров'ю та самопочуттю. Юнаки з РАС демонструють знижений рівень фізичної активності і більш схильні до надмірної ваги або ожиріння.

Фізкультурно-спортивна реабілітація є дуже важливою для відновлення здоров'я юнаків у віці 18-20 років з аутизмом. Заняття фізичними вправами можуть допомогти їм розвинути фізичну працездатність, поліпшувати координацію та гнучкість, збільшувати м'язову силу і витривалість, а також сприяти психологічному благополуччю.

У центрах реабілітації осіб з інвалідністю повинні бути організовані спеціалізовані програми з фізкультурно-спортивної реабілітації, розроблені з урахуванням потреб і можливостей юнаків 18-20 років з аутизмом. Такі програми можуть включати в себе різноманітні види фізичної активності, від простих вправ з розтяжки до командних спортивних ігор.

Важливо, щоб програми були адаптовані до індивідуальних потреб і можливостей кожного юнака, враховуючи їх рівень фізичного розвитку, а також особливості аутистичного спектра. Крім того, спортивні заняття можуть бути ефективним способом соціалізації та взаємодії з однолітками, сприяючи розвитку комунікативних навичок та спільної діяльності.

Вважаємо, що масаж може бути корисним компонентом реабілітаційного процесу для юнаків віком від 18 до 20 років з аутизмом. Він допомагає поліпшити фізичне самопочуття, знизити рівень стресу, покращити моторику та координацію рухів, а також сприяти релаксації та спокою. Робити масаж слід обережно (спочатку тільки руки) з прийнятною для юнака швидкістю.

Т. Пітерс, зазначає, що допоміжними засобами реабілітації аутистів являються фізіотерапія, холдінг-терапія, теп-терапія, барабана терапія, йога, плавання, пісочна терапія, акупунктура [1]. Загальна мета таких програм полягає у підтримці фізичного, психологічного та соціального розвитку юнаків 18-20 років з аутизмом і сприяння їхньому включенню в активне життя суспільства.

Таким чином, фізкультурно-спортивна реабілітація відіграє важливу роль у підтримці розвитку та інтеграції юнаків віком від 18 до 20 років з аутизмом. Програми фізкультурно-спортивної реабілітації створюють сприятливі умови для їх фізичного, соціального та емоційного розвитку, допомагаючи їм досягати свого повного потенціалу та інтегруватися в суспільство.

Список використаних джерел

1. Пітерс Т. Аутизм. Від теоретичного розуміння до педагогічного вплив. Кн. Для педагогів-дефектологів, 2003, с. 230-238

2. de Vinck-Baroody O., Shui A., Macklin E. A., Hyman S. L., Leventhal J. M., Weitzman C. Overweight and obesity in a sample of children with autism spectrum disorder. *Academic Pediatrics*. 2015. Vol. 16. P. 396–404.

3. Noura, A., Koushik, M. Classification of Autism Spectrum Disorder From EEG-Based Functional Brain Connectivity Analysis. *Neural Comput.* 2021. Vol. 33. P. 1340-1356.

4. Tyler K., MacDonald M. and Menear K. Physical Activity and Physical Fitness of School-Aged Children and Youth with Autism Volume 2014, Article ID 312163. 6 pages.

5. Walsh C.A., Morrow E.M., Rubenstein J.L. Autism and brain development. *Cell*. 2008. Vol. 135. P. 396–400.

Литовченко Марія Сергіївна
студентка V курсу
Спеціальності 014.11 «Середня освіта(фізична культура)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Масенко Лариса Володимирівна

Проблематика ефективних методик дослідження координаційних здібностей дітей

У сучасних реаліях надзвичайно важливою науковою та педагогічною проблематикою виступає розробка ефективних та доступних методик контролю фізичного розвитку дітей у процесі освіти. Для українського суспільства проблема збереження громадського здоров'я дитячого та дорослого населення є надзвичайно важливою. У цьому контексті важливо на засадах наукового пізнання розробляти шляхи примноження ресурсів здоров'я у суспільстві України. У зв'язку із чим першочергового значення набуває система фізичного виховання у школі [1,5].

В Україні вже шостий рік триває процес запровадження освітньої концепції «Нова українська школа», основна мета якої – створення безпечного освітнього середовища. Відповідно до тих принципових засад, які наявні у актуальній програмі з фізичної культури для закладів загальної середньої освіти передбачається використання профільних спортивних програмних модулів [5]. Припускається, що на основі таких модулів у процесі фізичного виховання можна з одного боку привити дітям інтерес до занять окремими спортивними дисциплінами та сформувати у них мінімально необхідні навички для занять ними, а з іншого боку – розвивати базові фізичні якості, котрі є основою фізичної підготовленості організму дітей. Більшість видів спорту, які запропоновані у модельній навчальній програмі із фізкультури мають значний потенціал позитивного впливу на фізичне та ментальне здоров'я дітей [3,4]. Разом із тим опанування будь-якої спортивної дисципліни потребує контролю та корекції засвоєння умінь та навичок, а також прогресу фізичних якостей. З огляду на це важливо, щоб у широкому доступі були батареї методик, які дають змогу в «польових» умовах школи здійснювати метрологічний контроль розвитку сили, швидкості, витривалості, спритності та гнучкості у здобувачів освіти.

У рамках написання кваліфікаційної дипломної роботи було підібрано ряд методик дослідження розвитку координаційних здібностей. У представленій публікації здійснюється аналіз використання тесту Є.Я. Бондаревського та проби А.І. Яроцького для контролю розвитку здібностей до утримування рівноваги дітей основної школи [2].

Тест Є.Я. Бондаревського являє собою доступну та просту у використанні методику. Для його виконання передбачається прийняти стійке положення на одній опорній нозі, а другу – зігнувши у коліні підняти вгору та вперед так, щоб п'ята була на рівні коліна опорної ноги. Після чого досліджуваний закриває очі. З моменту набуття стійкого положення у даній позиції ведеться відлік часу. У момент, коли досліджуваний втрачає рівновагу відлік часу припиняється. Тривалість утримання

тестового положення свідчить про рівень розвитку здібностей до утримування рівноваги [2]. Застосувавши описану вище методику для здійснення першого тестового зрізу експериментальної частини магістерського дослідження зроблено наступні висновки. Тест Є.Я. Бондаревського є зручною та оперативною методикою, яка може використовуватися у закладах загальної середньої освіти, так як не потребує спеціального обладнання. У ході дослідження за участі двох дослідників удалося протягом відносно короткого часу (близько 1 години) зняти показники понад 30 досліджуваних осіб. При цьому тест не потребував попередньої підготовки (окрім інструктажу перед виконанням тесту) та не вплинув на самопочуття досліджуваних.

Проба А.І. Яроцького також є методикою дослідження здібності до утримування рівноваги. Тестування виконується у положенні стоячи із закритими очима. Досліджуваний виконує безперервні рухи головою у темпі 2 рухи за секунду. Відлік часу починається з моменту виконання тестових умов і припиняється у момент втрати рівноваги досліджуваним. Тривалість виконання тестових умов свідчить про рівень розвитку здатності до рівноваги [2]. Найперше, що необхідно зазначити – дана методика (у тому варіанті, що представлений у джерелі) потребує уточнень заданих тестових умов. До прикладу – необхідно уточнити, чи знаходиться досліджуваний у положенні стоячи в основній стійці з постановкою ніг на ширині плечей, чи з постановкою стоп впритул разом. Адже від цього прямо залежить здатність людини тримати рівновагу – чим менша площа опори тіла, тим рівновагу тримати важче. Наступне – важливо точніше указати характер руху головою. Наприклад, рухи головою можуть виконуватися у фронтальній площині, нахилиючи голову вухами до плечей. Рухи головою можуть виконуватися у горизонтальній площині, коли обличчя повертається у право – у ліво. Рухи можна здійснювати також у горизонтальній площині, коли голова здійснює коловий оберт управо, або ліво. З нашої точки зору характер цього руху також неоднаково може впливати на вестибулярний апарат досліджуваних. Другий важливий момент – виконання даної методики може вплинути на самопочуття досліджуваних. Після застосування даної методики у рамках експериментальної частини магістерського дослідження, протягом наступних трьох годин після проходження тесту семеро досліджуваних поскаржилися на запаморочення, головний біль та нудоту, в результаті чого необхідна була допомога медичного працівника. Нами припускається, що така реакція обумовлена навантаженням на вестибулярний апарат, яке було наявне під час виконання методики.

Таким чином можна зробити висновки про те, що на даний момент існують методики, які дозволяють виконувати метрологічний контроль розвитку координаційних здібностей дітей в умовах школи. Разом із тим такі методики потребують вдосконалення. Важливо зробити максимально точний, стандартизований та коректний опис виконання умов тестування. Крім того, необхідно досліджувати вплив виконання того чи іншого тесту на самопочуття досліджуваного та уточнити за яких умов та у яких випадках той чи інший тест застосовувати не можна, або ж яку попередню підготовку треба здійснити для безпечного тестування.

Список використаних джерел

1. Дудник С. В., Кошеля І. І. Тенденції стану здоров'я населення в Україні. Здоров'я населення: тенденції та прогнози. 2016. № 4 (40). С. 67 – 77.
2. Круцевич Т. Ю., Воробйов М. І., Безверхня Г. В. Контроль у фізичному вихованні дітей, підлітків і молоді : навчальний посібник. Київ: Олімп. літ., 2011. 224 с.
3. Лебединець Н. В., Мельниченко О. С. Вплив занять дзюдо на когнітивний розвиток молодших школярів. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. 2020. 3 К (123). С. 240–244.
4. Масенко Л., Мельниченко О. Вплив занять японськими бойовими мистецтвами на психологічний стан та властивості нервової системи дітей. Сучасні

аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ; Тампере, 07 грудня 2021 р., м. Тампере, 7 груд. 2021 р. Тампере, 2021. С. 178–183.

5. Модельна навчальна програма «Фізична культура. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти / О. Педан та ін. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/.pdf>.

*Мигаль Інна Миколаївна
студентка 1 курсу магістратури
спеціальності 017 «Фізична культура і спорт»*

*Науковий керівник :
доктор педагогічних наук, професор
Сущенко Людмила Петрівна*

Сучасний погляд на проблему фізкультурно-спортивної реабілітації дітей середнього шкільного віку з ДЦП в інклюзивно-ресурсних центрах.

Актуальне питання на сьогодні є проблема стрімкого розвитку захворювання дітей на дитячий церебральний параліч в Україні, а також в усьому світі, без тенденції на зменшення. Ця проблема є не тільки медичною., але й соціальною. П.А. Віндюк вказує, що в Україні проживає понад 30 тис. осіб, які страждають на церебральний параліч, з них – понад 18 тисяч дітей у віці до 16 років [1].

А. Susan зазначає, що Міжнародною робочою групою з визначення та класифікації ДЦП було прийнято таке визначення: ДЦП описує групу постійних розладів розвитку рухів та постави, які призводять до обмеження активності та які відносяться до не прогресуючих порушень, що виникають у розвиваючому плодовому чи немовлячому мозку [5]. Рухові розлади ДЦП часто супроводжуються порушеннями відчуттів, сприйняття, когніції, комунікації та поведінки, епілепсією та вторинними проблемами м'язово-скелетної системи

О.В. Гузій було встановлено, що особливість моторики дітей з церебральним паралічем полягає у наявності рухових вад, що виявляються у наявності обмеженні довільних, мимовільних, вимушених та сукупних рухів, розладі статичної та динамічної стійкості природних поз і рухів, відхиленні від оптимальної ритмічної структури крокових рухів тощо [2].

Вивченню питання реабілітації дітей з ДЦП присвятили свої наукові праці такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як: П.А. Віндюк [1], О.В. Гузій [2], А.Ю. Карпінський [3], Mintaze Kerem Gunel [4], А. Susan [5] та інші.

Вважається, що реабілітація сприяє покращенню моторних рухів. Також Mintaze Kerem Günel доповнює, що метою реабілітації у дітей із церебральним паралічем може відрізнитися залежно від клінічного типу і важкості, наявності споріднених захворювань, фізіологічного віку дитини та соціоекономічних факторів [4]. Крім того, візуальні, слухові, когнітивні порушення, епілепсія, навчальні відхилення та емоційні проблеми можуть впливати на результати втручання.

А.Ю. Карпінський та А.О. Ногас стверджують, що застосування засобів і методів реабілітації передбачає вирішенню таких завдань: здійснення оздоровчого впливу на організм школярів; відновлення втраченої рухової активності та розвиток компенсаторних рухових навичок; протидія утворенню контрактур; сприяння нормалізації тону м'язів; покращення координації рухів; стимулювання розвитку мовлення й розширення кругозору; соціальна інтеграція та адаптація школярів з церебральним паралічем [3].

Компаративний аналіз наукової літератури показав, що існують різноманітні засоби і методи реабілітації дітей з ДЦП, а саме: фізичні вправи, рухові ігри, масаж, Бобат-терапія, анімалотерапія, метод рефлекс-локомоцій Войта, методика Andras Рлто,

метод Казявкіна - СІНР (система інтенсивної нейрофізіологічної реабілітації), ТАНДО-терапія та інші. Ці засоби і методи широко застосовуються у реабілітації дітей з ДЦП.

На думку А.Ю. Карпінського, для вирішення корекційно-виховних і оздоровчих завдань необхідно збільшити рухову активність підлітків з церебральним паралічем [3].

Вчені вказують на те, що весь розвиток моторики у дітей з церебральним паралічем має здійснюватися за тими ж етапами і в тій же послідовності, що й у здорової дитини. П.А. Віндюк зазначає, що в останні кілька десятиліть досягнуто значні успіхи у вирішенні питань ранньої діагностики і лікуванні церебральних паралічів, розроблені методики реабілітації, які дозволяють в деяких випадках досягти практично повного одужання від цього захворювання [1]. Але, на жаль, проблему фізкультурно-спортивної реабілітації дітей середнього шкільного віку з церебральним паралічем не можна вважати повністю вирішеною і тому досі є актуальною для подальшого поглибленого дослідження.

Фізкультурно-спортивна реабілітація в інклюзивно-ресурсних центрах для дітей середнього шкільного віку з ДЦП стає все більш актуальною у сучасному світі. Зрозуміло, що дитина з особливими потребами має таке ж право на активний спосіб життя і розвиток, як і будь-яка інша дитина. Однак, на жаль, багато із цих дітей стикаються з викликами доступу до спортивних можливостей через фізичні обмеження або відсутність адаптованих програм.

Фізкультурно-спортивна реабілітація ставить перед собою завдання створення адаптованих програм і середовищ, що враховують індивідуальні потреби кожної дитини з ДЦП. Це може включати в себе використання спеціальних обладнань, залучення кваліфікованих інструкторів та фахівців у галузі фізкультури та реабілітації, а також створення сприятливого середовища для самовизначення та розвитку. Особливу увагу також слід звертати на роль родини в цьому процесі. Батьки та опікуни дітей з ДЦП можуть виступати важливими партнерами у розробці і реалізації програм реабілітації, а також у підтримці дитини у її спортивних зусиллях.

Сучасний погляд на проблему фізкультурно-спортивної реабілітації дітей середнього шкільного віку з ДЦП в інклюзивно-ресурсних центрах акцентується на важливості інклюзії, доступності та індивідуалізації програм. Інклюзія: підходи до реабілітації стають все більш інклюзивними, що передбачає включення дітей з ДЦП у спортивні програми разом з іншими дітьми. Це сприяє не лише фізичному здоров'ю, а й соціальній інтеграції та психологічному благополуччю. Доступність: інклюзивні ресурсні центри забезпечують доступність фізкультурних та спортивних заходів для дітей з ДЦП. Це може включати в себе спеціально адаптоване обладнання, технології та програми, що враховують їхні фізичні обмеження та потреби. Індивідуалізація: програми реабілітації повинні бути індивідуально орієнтованими, враховуючи конкретні потреби кожної дитини з ДЦП. Це означає розробку персоналізованих планів тренувань та реабілітації, що відповідають їхнім можливостям та цілям. Партнерство з батьками та опікунами: важливо залучати батьків та опікунів у процес реабілітації, оскільки вони є ключовими сторонами, що допомагають визначити потреби та мотивацію дитини, а також забезпечують підтримку вдома.

Таким чином, проаналізовано сучасну наукову літературу вітчизняних і зарубіжних науковців, які вивчали питання етіології та патогенезу ДЦП, впливу та особливості застосування засобів і методів реабілітації дітей середнього шкільного віку з ДЦП. Сучасний погляд на фізкультурно-спортивну реабілітацію дітей з ДЦП в інклюзивно-ресурсних центрах передбачає акцент на рівність можливостей, гуманне ставлення, комплексний та індивідуально орієнтований підхід, спрямований на підтримку повноцінного розвитку кожної дитини незалежно від її фізичних обмежень.

Список використаних джерел

1. Віндюк П. А. Особливості фізичної реабілітації підлітків, хворих на

церебральний параліч. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер.: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. 2013. Вип. 112(3). С.115-118.

2. Гузій О. В. Комплексна фізична реабілітація учнів 13-15 років з дитячим церебральним паралічем другої групи важкості захворювання: дис. канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02 / Львівський держ. ін-т фізичної культури. Львів, 2002. с.145-166.

3. Карпінський А. Ю., Ногас А. О. Фізична реабілітація дітей підліткового віку з дитячим церебральним паралічем. *Rehabilitation and Recreation: Реабілітаційні та фізкультурно-рекреаційні аспекти розвитку людини (Rehabilitation & recreation)*. 2018. №8. С. 39-45.

4. Mintaze Kerem Günel. Fizyoterapist bakış açisiyle beyin felçli çocukların rehabilitasyonu [Rehabilitation of children with cerebral palsy from a physiotherapist's perspective]. *Acta orthopaedica et traumatologica turcica* vol. 2009. Vol. 43 (2). P. 173-180. doi:10.3944/AOTT.2009.173

5. Susan A et al. Classification systems in cerebral palsy. *The Orthopedic clinics of North America* . 2020. Vol. 41 (4). P. 457-467. doi:10.1016/j.ocl.2010.06.005.

**Наворинська Катерина Андріївна
студентка I курсу магістратури
спеціальності 017 Фізична культура і спорт**

**Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Березовський Василь Анатолійович**

Формування морально-вольових якостей тенісистів

Актуальність дослідження формування морально-вольових якостей спортсменів обумовлене сучасними викликами та необхідністю спортивної підготовки. Враховуючи специфіку видів спорту, надмірні фізичні навантаження, анатоמו-фізіологічні та психологічні вікові особливості та інші аспекти, вимагають від учених й практиків пошуку ефективних змісту, засобів й методик формування морально-вольових якостей тенісистів, що є важливою складовою в їх спортивній підготовці. Необхідність вивчення досліджуваної наукової проблеми також зумовлена тим, що тренери з тенісу у процесі тренувальних занять приділяють недостатню увагу формуванню таких морально-вольових якостей як цілеспрямованість, впевненість у собі, самовладання, рішучість, дисциплінованість та іншим.

Теоретико-методичні закономірності формування морально-вольових якостей спортсменів на різних етапах підготовки розкрито у наукових працях таких дослідників: О. Артюшенко, І. Дудник, А. Пуні вивчали основи формування морально-вольових якостей (рішучість, впевненість у собі, самостійність та інші); С. Войтенко, І. Медведєва, М. Тимчик та інші досліджували закономірності психологічної підготовки спортсменів; Р. Вейнберг, В. Платонов розглядали основи психорегуляції у спорті; С. Захарків, М. Зубалій, В. Масол вивчали та впроваджували методики формування морально-вольових якостей особистості.

Необхідними для нашого дослідження є погляди В. Платонова [2], який у системі психологічної підготовки спортсменів виділяє ключові аспекти:

✓ формування мотивації до спортивної діяльності (необхідність формування активного бажання та інтересу до занять спортом; мотиваційне забезпечення спортсменів повинно бути пов'язано із внутрішніми і зовнішніми цілями та завданнями тощо);

✓ морально-вольова підготовка (формування сукупності морально-вольових якостей; обов'язкова реалізація тренувальних завдань та змагальних установок;

побудова тренувального процесу, зміст якого передбачає виконання додаткових посильних труднощів; систематичне використання змагальної діяльності для прояву морально-вольових якостей, як ефективного методу; послідовне посилення функцій, спрямованих на саморозвиток спортсменів);

✓ регулювання психічної напруженості (дослідником з'ясовано, що як низьке, так і високе збудження негативно впливає на результативність тощо);

✓ управління стартовими станами (вчений виділяє чотири стани змагальної готовності спортсмена: 1) недостатнє збудження; 2) оптимальне збудження; 3) перезбудження спортсмена тощо [2].

Ми погоджуємося із вченим про важливість психологічної підготовки та формування морально-вольових якостей спортсменів.

Тому, реалізація методики формування морально-вольових якостей тенісистів відбуватиметься у три послідовні етапи, а саме:

- перший етап – полягатиме у формуванні знань про морально-вольові якості (цілеспрямованість, впевненість у собі, самовладання, рішучість, дисциплінованість), які спрямовані на досягнення високих спортивних результатів; розуміння тенісистами про необхідність систематичних тренувань, морально-вольової підготовки, долання труднощів, прояву цілеспрямованості, впевненості у собі, самовладання, рішучості, дисциплінованості; знання тенісистами про емоційну стійкість, мотивацію, які необхідні для успіху в спортивній діяльності.

- другий етап – передбачав формування бажання в тенісистів до вивчення й прояву морально-вольових якостей, які спрямовані на досягнення високих спортивних результатів; бажання тенісистів формувати у себе інтерес до тренувань, морально-вольової підготовки, прояву цілеспрямованості, впевненості у собі, самовладання, рішучості, дисциплінованості; інтересу тенісистів до формування емоційної стійкості та мотивації.

- третій етап – передбачав формування умінь тенісистів проявляти морально-вольові якості на практиці, які спрямовані на досягнення високих спортивних результатів; умінь тенісистів проявляти цілеспрямованість, впевненість у собі, самовладання, рішучість, дисциплінованість, вольову підготовку, долати труднощі; умінь спортсменів проявляти емоційну стійкість, мотивацію, які сприяють успіху.

Відтак важливим є розробки методики формування морально-вольових якостей тенісистів, що передбачатиме урахування вікових закономірностей досліджуваних тенісистів, їхнього ставлення до тренувальної діяльності; розвиток інтелектуальних здібностей тенісистів, фізичних та морально-вольових умінь; формування в спортсменів мотивації до тренувальних занять з тенісу; впровадження змісту (використання рухливих ігор з елементами тенісу, тактико-тактичні вправи; змагальна діяльність тощо), форм (індивідуальна, самостійна та командна робота із тенісистами) і методів (метод доручення (для прояву цілеспрямованості, впевненості у собі, самовладання, рішучості, дисциплінованості), змагання метод віддаленої перспективи, створення ситуації успіху, заохочення та інші [1; 3; 4].

Список використаних джерел

1. Волкова В. І. Психологія спорту : навч. посіб. Київ : Олімп. літ., 2007. 298 с.
2. Платонов В. М. Фізична підготовленість спортсмена : навч. посіб. Київ : Олімпій. літ., 1995. 320 с.
3. Тимошенко О.В., Дьоміна Ж.Г. Моделювання і прогнозування у фізичному вихованні та спорті: методичний посібник. К., 2014. 198 с.
4. Тимчик М. В. Фізичне виховання підлітків у позакласній роботі загальноосвітніх навчальних закладів / М. В. Тимчик, Г. А. Коломоєць, Ю. Є. Докукіна. Кіровоград, Імекс-ЛТД, 2014. 242 с.

Особливості застосування засобів і методів фізкультурно-спортивної реабілітації для відновлення здоров'я дітей з порушенням зору

Дітей з вадами зору від народження або через хворобу на даний час в Україні нараховується близько 300 тисяч. На сьогодні сліпота та слабкозорість – основні причини інвалідності зору дітей в Україні. В структурі загальної дитячої інвалідності через дану патологію страждають 4,7% дітей, а за поширеністю захворювання зорового аналізатора посідають четверте місце. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, щороку кількість хворих з вадами зору у світі зростає на 1 мільйон осіб. У зв'язку із цим ВООЗ і коаліція неурядових організацій оголосили боротьбу з міопією та визначили пріоритетний напрям реалізації програми «Зір 2020: право на зір, глобальні ініціативи».

Р. С. Бутов підкреслює, що соціальна адаптація дітей із різноманітними вадами сенсорних систем є важливою проблемою сьогодення [1]. Вчений наголошує, що в Україні за різними причинами стрімко збільшилась кількість дітей, які мають відхилення у розвитку, зокрема кількість дітей з вадами зору постійно зростає.

Питання, пов'язані з реабілітацією дітей з порушенням зору, розглядали вітчизняні вчені і зарубіжні дослідники: Р. С. Бутов [1], J. Gwiazda [4], L. Hуman [4], K. A. Ferrell, D.W. Muir [3], H.R. Schiffman [6], M. E. Stuart [7], S. Houwen [4] та ін.

J. Gwiazda і L. Hуman вважають, що з позицій сьогодення причини виникнення короткозорості до кінця не вивчені [4]. Встановленими є окремі фактори ризику міопії. Вади зору – один із найпоширеніших видів порушень здоров'я. Через зорове сприйняття людина отримує 90–95 % інформації про навколишнє середовище. Основною функцією зорового апарату є гострота зору, яка в нормі приймається за 1,0. Збудження зорових нервів потоком фотонів активізує роботу гіпоталамуса, що призводить до активізації роботи всіх внутрішніх органів і систем організму.

K. A. Ferrell, D.W. Muir визначають, що зорова реабілітація включає в себе всілякі втручання, спрямовані на відновлення зорових здібностей, покращення зорових функцій і вирішення проблем із вадами зору. Поширеними термінами у зоровій реабілітації є стимуляція зору, зорова стимуляція та зорове навчання. Ці терміни використовуються в літературі непослідовно та взаємозаміно. Важливі дві відмінності: різниця між баченням і візуальною стимуляцією та повага. Можна сказати, що мета виправдовує засоби. Вирішальним у цьому відношенні є ефективність стимуляції зору, яка має бути підтверджена емпіричними дослідженнями [3].

H.R. Schiffman вважає, що хоча й головним фізичним параметром кольору є кольоровий тон, але сприйняття кольору визначається трьома атрибутами світла: довжиною хвилі, інтенсивністю та спектральною чистотою [6]. Кожному із цих параметрів відповідають особливі психологічні аспекти відчуття кольору: кольоровий тон, яскравість та насиченість [6].

M. E. Stuart вважає, що якості методів психотерапевтичного впливу пропонує застосовувати: арт-терапію, психодраму, сімейну психотерапію, позитивну терапію. Методи необхідно підбирати таким чином аби сприяти підвищенню компетентності людини з порушеннями зору у формуванні гармонійних міжособистісних відносин, вдосконаленню здатності до самопізнання та саморегуляції [7].

Тренажери не завжди є зручними для дітей з вадами зору, так як вони спроектовані з урахуванням анатомічних особливостей середньостатистичних людей, і лише одиниці тренажерів мають опцію тифлокоментаря або підключення по Bluetooth до смарт-годинників, які є адаптованими для користування незрячими або слабозорими користувачами.

Ефективним методом профілактики погіршення зору вважається вакуумний масаж. Метод заснований на впливі змінним вакуумом, який подається в спеціальні окуляри – «мінібарокамери». Апарат активує кровообіг ока, позитивно діє на цилиарний м'яз, покращує гідродинаміку очей. Вакуумний масаж використовують при порушеннях акомодатції, амбліопії, зоровому стомленні, захворюваннях очей метаболічного характеру.

Таким чином, фізкультурно-спортивна реабілітація є важливим і ефективним засобом для відновлення здоров'я дітей з порушенням зору. Особливості її застосування полягають у спеціальних методиках, які враховують особливості зорового порушення та сприяють загальному фізичному та психічному розвитку дитини. Фізкультурно-спортивна реабілітація є важливим елементом комплексного лікування дітей з порушенням зору. Її застосування допомагає поліпшити якість життя дітей, сприяє їхньому фізичному, психічному та соціальному розвитку, роблячи їх більш інтегрованими в суспільство та покращуючи їхню самооцінку. Особлива увага до індивідуальних потреб кожної дитини є ключем до успішної реабілітації.

Список використаних джерел

1. Бутов Р. С. Клініко-фізіологічне обґрунтування застосування засобів фізичної реабілітації при порушеннях зору у дітей шкільного віку. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. 2016. С. 38-44.
2. Ayvazoglu N., Kozub F. Explaining physical activity in children with visual impairments: A family systems approach. *Exceptional Children*. 2005. № 72. P. 235–248.
3. Ferrell K.A., Muir D.W. A call to end vision stimulation training. *J Vis Impair Blind*. 1996. № 9. 366 p.
4. Gwiazda J., Hyman L. Factors Associated with High Myopia After 7 Years of Follow-up in the Correction of Myopia Evaluation Trial (COMET) Cohort. *OphthalmicEpidemiology*. 2011. №14. P. 230–237.
5. Houwen S., Hartman E., Visscher C. Physical activity and motor skills in children with and without visual impairments. *Medicine and Science in Sport and Exercise*. 2004. № 41. P. 103–109.
6. Schiffman H. R. Sensation and Perception : An Integrated Approach. *5th Edition*. New York : John Wiley & Sons. 2015. 608 p.
7. Stuart M. E., Lieberman L. J., Hand, K. Parent-child beliefs about physical activity: An examination of families of children with visual impairments. *Journal of Visual Impairment & Blindness*. 2012. № 100. P. 223–234.

Опанасенко Євген Вікторович
студент 1 курсу магістратури
спеціальності 017 «Фізична культура і спорт»

Науковий керівник:
доцент, кандидат медичних наук
Коваленченко Володимир Федорович

Сучасний погляд на фізкультурно-спортивну реабілітацію юнаків 17-18 років з церебральним паралічем у центрах реабілітації осіб з інвалідністю

Церебральний параліч може впливати на різні аспекти життя людини, включаючи рухові функції, мовлення, когнітивні можливості та соціальну адаптацію.

Широке поширення цього захворювання впливає на різні вікові та суспільні верстви. Дане захворювання невиліковне, але з правильно підібраними методами реабілітації людина з церебральним паралічем може покращити свою якість життя та досягти свого потенціалу.

Церебральний параліч є захворюванням, що вражає людей протягом усього життя. Юнаки 17-18 років з церебральним паралічем знаходяться в групі ризику багатьох вторинних станів, які спричиняють втрату функції та призводять до погіршення якості життя.

Питання, пов'язані з реабілітацією людей з церебральним паралічем розглядали зарубіжні вчені: С.М. Bertoncelli [1], С. G. Gajdosik та N. Cicirello [2], I. Novak [3], L. Waltersson та E. Rodby-Bousquet [4] та ін.

Дослідники В.Ю. Мартинюк і С.М. Зінченко вказують що основним клінічним симптомом церебрального паралічу є рухові розлади, пов'язані із затримкою розвитку або неправильним розвитком статокінетичних рефлексів, патологією м'язового тону, парезами, які можуть спостерігатися в одній кінцівці (монопарез або моноплегія), обох верхніх або нижніх кінцівках (верхній/нижній парапарез або параплегія), на одній половині тіла (геміпарез і геміплегія), у всіх 4-х кінцівках (тетрапарез або тетраплегія) [5].

Церебральний параліч може мати значний вплив на фізичний стан юнаків у віці 17-18 років. Оскільки церебральний параліч є порушенням моторної функції, його вплив на фізичний стан може бути різноманітним, в залежності від характеристик та важкості самого захворювання. До найбільш поширених його виявів відносять: рухові обмеження (спастичність м'язів, неповна координація рухів та скорочення м'язів, що може ускладнювати виконання різних фізичних дій, таких як ходьба, стояння, піднімання предметів), м'язева слабкість, важкість зі збереженням балансу та правильною координацією рухів, що робить виконання багатьох фізичних вправ інгібованим та складним [2]. Спастичність м'язів, що часто виникає при церебральному паралічі, може призводити до болю та дискомфорту, що ускладнює фізичні навантаження та активність. У важких випадках при даному захворюванні може знадобитися постійна допомога або використання медичних пристроїв для руху, що обмежує самостійність у виконанні фізичних вправ [4].

С.М. Bertoncelli описує, що реабілітація для юнаків з церебральним паралічем є комплексним процесом, спрямованим на поліпшення фізичного стану, рухової функції та загального благополуччя [1]. Основною метою такої реабілітації є забезпечення максимальної самостійності, життєздатності та якості життя для юнаків з церебральним паралічем. Призначення засобів реабілітації, послідовність застосування її форм і методів визначається характером перебігу захворювання, загальним станом хворого, періодом та етапом реабілітації, руховим режимом.

Фізкультурно-спортивна реабілітація юнаків 17-18 років з церебральним паралічем відіграє важливу роль у відновленні здоров'я і покращення їх фізичного та психологічного стану. Основні цілі цієї реабілітації полягають у поліпшенні рухової функції, збільшенні міцності та гнучкості м'язів, покращенні координації рухів, а також підвищенні самостійності та якості життя.

До основних засобів фізкультурно-спортивної реабілітації юнаків 17-18 років з церебральним паралічем у центрах реабілітації осіб з інвалідністю відносимо :

1. Фізичні вправи (спеціально розроблені вправи для підвищення міцності м'язів, розвитку рухової координації та підтримки загального фізичного стану).
2. Масаж (допомагає розслабити м'язи, покращити кровообіг та підвищити гнучкість, полегшити біль та покращити рухливість).
3. Використання спеціальних технічних засобів (апарати для реабілітації, які допомагають в управлінні рухами та підтримці стійкості).

Таким чином, фізкультурно-спортивна реабілітація для юнаків 17-18 років з церебральним паралічем у центрах реабілітації осіб з інвалідністю спрямована на покращення їх фізичного стану, здатності до самостійного функціонування та відновлення якості життя. Програма фізкультурно-спортивної реабілітації юнаків 17-18 років з церебральним паралічем повинна бути індивідуалізованою, цілеспрямованою та враховувати потреби та можливості кожного юнака.

Список використаних джерел

1. Bertocelli C.M. Identifying Factors Associated with Severe Intellectual Disability in Teenagers with Cerebral Palsy. *Journal of Child Neurology*. 2019. Vol. 34(4). P. 221-229.
2. Gaydosik G. Secondary Studies of the Musculoskeletal System in Adolescents and Adults with Cerebral Palsy Pages ch-68 July 2009.
3. Novak I. Evidence-Based Diagnosis, Health Care, and Rehabilitation for Children With Cerebral Palsy. *Journal of Child Neurology* 2014. Vol. 29(8). P. 1141-1156.
4. Waltersson L., Rodby-Bousquet E. Physical Activity in Adolescents and Young Adults with Cerebral Palsy Volume 2017, Article ID 8080473, 6 p.
5. Мартинюк В.Ю., Зінченко С.М. Основи медико-соціальної реабілітації дітей із органічними ураженнями нервової системи. Київ : Інтермед, 2005. 416 с.

*Папсуєва Валерія Олексіївна
студентка I курсу, магістр
спеціальності Середня освіта (фізична культура)*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Масенко Лариса Володимирівна*

Методи визначення рівня інтересу до занять спортивно-масовою діяльністю учнів основної школи.

Спорт важливий для фізичного та психологічного розвитку дітей. Однак, рівень інтересу учнів до занять спортом може варіюватися в залежності від їхніх індивідуальних уподобань, фізичних здібностей та впливу оточення. Тому важливо визначити ефективні методи вимірювання цього інтересу для підтримки і стимулювання участі учнів у спортивно-масовій діяльності.

Анкетування та опитування є одним з найпоширеніших методів для вивчення інтересів учнів у заняттях спортом у школі. Цей підхід дозволяє зібрати відомості про вподобання учнів, що стосуються спортивних активностей, інформацію про їхню участь у спортивних заходах та зацікавленість у різних видах спорту. Під час створення анкети або опитувального листа важливо врахувати різноманітність спортивних інтересів серед учнів. Питання можуть стосуватися таких аспектів, як участь у різних видах спорту (футбол, баскетбол, волейбол, плавання тощо), участь у спортивних заходах (шкільні змагання, турніри), улюблені спортивні команди або спортивні ідоли, а також перешкоди, які можуть заважати участі у спортивних заходах (наприклад, часові обмеження, відсутність зацікавленості, фінансові або транспортні обмеження). Аналіз отриманих даних дозволяє сформулювати уявлення про загальний рівень інтересу учнів до спортивної діяльності та виявити найбільш популярні види спорту серед школярів. Це може стати основою для розробки програм та заходів, спрямованих на стимулювання участі учнів у спортивних заходах, впровадження нових видів спорту в шкільну програму або розвитку спортивних команд у школі. Анкетування та опитування є ефективним методом для визначення інтересів учнів у заняттях спортивною діяльністю, а також для формування стратегій підвищення активності та спортивної культури серед школярів.

Спостереження за учнями під час занять з фізичного виховання або спортивних заходів є цінним методом для оцінки їхнього рівня зацікавленості у різних видах рухової активності та реакції на різні спортивні ігри. Цей підхід дозволяє отримати безпосередні спостереження за учнями в природному середовищі, що може надати цінну інформацію для подальшого розвитку спортивної програми школи та вдосконалення методів викладання фізичного виховання [1]. Під час спостереження важливо звернути увагу на кількість бажаючих та активність учнів у фізичних вправах або спортивних іграх. Це дозволить оцінити їхню зацікавленість у заняттях руховою активністю. Крім того, спостереження дозволяє виявити, які види спорту або ігор викликають найбільший інтерес серед учнів, а також які складові спортивних занять можуть викликати труднощі або невдоволення. Додатково, спостереження дозволяє виявити індивідуальні реакції учнів на спортивні заходи, такі як рівень заохочення, співпраця з товаришами, вміння працювати в команді та вирішувати конфлікти. Ці аспекти є важливими для формування соціальних навичок та сприяють розвитку позитивних міжособистісних відносин серед учнів. Спостереження за учнями під час занять з фізичного виховання або спортивних заходів є ефективним методом для отримання інформації про їхню активність, зацікавленість у різних видах рухової активності та соціальні вміння. Ці дані можуть бути використані для адаптації програм фізичного виховання та спортивних заходів з метою забезпечення максимального задоволення та користі для учнів.

Тестування фізичних здібностей є важливим інструментом для визначення потенційних спортивних здібностей учнів та вибору оптимальних видів спорту для їхнього розвитку. Цей метод включає проведення різноманітних фізичних тестів, які оцінюють рівень фізичних здібностей, таких як швидкість, сила, витривалість, гнучкість та координація рухів. Результати таких тестів допомагають визначити, які види спорту можуть бути найбільш привабливими для конкретних учнів з урахуванням їхніх фізичних здібностей та потенціалу. Тестування фізичних здібностей є ефективним методом для індивідуалізації програм фізичного виховання та вибору оптимальних видів спорту для кожного учня, що допомагає стимулювати їхній інтерес до активного способу життя та розвитку спортивних здібностей.

Формування спортивних груп або клубів у школі є ефективним способом сприяти розвитку спортивної культури серед учнів та виявленню їхніх спортивних інтересів. Під час формування спортивних груп важливо врахувати різноманітність спортивних напрямків, інтереси та можливості учнів, наявні ресурси для організації спортивних груп. Це може включати командні види спорту або індивідуальні види, наприклад, легка атлетика, плавання, теніс тощо. Формування різних груп дозволяє задовольняти різноманітні потреби та інтереси учнів [2]. Спостереження за кількістю учасників спортивних груп може дати уявлення про популярність різних спортивних напрямків серед учнів. Розробка ефективних спортивних програм дозволяє залучати більше учнів до занять спортом, сприяючи їхньому фізичному та соціальному розвитку, а також формуванню здорового способу життя.

Оцінка участі учнів у шкільних спортивних заходах і активностях дозволяє не лише виявити потенційні таланти та зацікавленість учнів у спортивних активностях, але й визначити потреби та пріоритети для подальшого розвитку спортивної програми школи [3].

Залучення батьків є ключовим аспектом стимулювання інтересу дітей до спортивної діяльності. Опитування батьків може виявити їхні спортивні інтереси для своїх дітей та готовність активно підтримувати їх у спортивних заходах і заняттях [4]. Батьківська підтримка має велике значення для формування позитивного ставлення дітей до спортивної діяльності. Це може включати організацію батьківських днів, сприяння батьківського волонтерства, або навіть проведення спільних спортивних заходів для батьків та дітей, що може допомогти створити сприятливу атмосферу для

спортивної діяльності у школі та підтримати інтерес дітей до спорту через активну підтримку з боку сім'ї [5].

Отже, дослідження рівня інтересу учнів до занять спортивно-масовою діяльністю в основній школі є важливим завданням для підвищення активності та здоров'я школярів. Використання різноманітних методів, таких як анкетування, спостереження, тестування та залучення батьків, дозволить отримати комплексну інформацію про інтерес та готовність учнів до занять спортом.

Список використаних джерел

1. Ареф'єв В. Г., Єдинак Г. А. Фізична культура в школі (молодому спеціалісту) : навч. посіб. для студ. навч. закл. II-IV рівнів акредитації. 2-ге вид. Кам'янець-Подільський : ПП Буйн. О.А., 2007. 248 с.

2. Васьков Ю., Пашков І. Управління фізичним вихованням в загальноосвітньому навчальному закладі. Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2006. 192 с.

3. Волинець Ю., Нижник М. Методичні рекомендації з питань безпеки життєдіяльності під час занять фізичними вправами та при проведенні спортивно-масових заходів в загальноосвітніх навчальних закладах. Харків : СПД ФО Співак Т.К., 2006. 80 с.

4. Москаленко Н. В. Фізичне виховання молодших школярів: монографія. Дніпропетровськ : Вид-во "Інновація", 2007. 252 с.

5. Психологічне обґрунтування заходів пропагування психогігієнічного виховання і здорового способу життя серед сучасної молоді: Монографія / ред. С. Максименка. Київ : ДП «Інформ.-аналіт. Агенство», 2012. 152 с.

*Пустовалов Антон Тимофійович
студент I курсу спеціальності*

Фізична культура і спорт (здоров'я людини та фізична рекреація)

*Науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент
Омельчук О.В.*

Особливості впливу використання гаджетів на дітей підліткового віку

Сучасні комп'ютерні технології, та їх активне використання у сучасному світі накладає значний відбиток на розвиток особистості сучасних дітей та підлітків. Неможливо переоцінити вплив сучасних гаджетів на формування особистості підростаючого покоління. Неможливо недооцінювати і негативний вплив сучасних комп'ютерних технологій на стан здоров'я учнівської молоді [3].

Більшість підлітків, використовують гаджети (майже 97%) [1, с.82]. Перебуванню в Інтернеті, грі у різноманітні комп'ютерні ігри присвячують значну частину свого часу. Використовують електронні пристрої, такі як комп'ютер, планшет, смартфон для виконання домашньої роботи, відправлення повідомлень електронною поштою, у Twitter, Facebook, спілкування в чатах і використання Інтернету. За даними досліджень О.М.Балакіревої, діти 11-17 років проводять від 1,7 год до 3,1 год у будні дні, у вихідні від 2 год до 3,3 год. Вони навіть не помічають, як поступово поринають у віртуальне життя [1, с.83].

Доведено, що для окремої групи учнівської молоді гаджети стають головною життєвою цінністю, заради якої вони відмовляються від спілкування з іншими людьми, від участі в суспільному житті, прогулянок, занять спортом тощо., тобто даний вид комунікації витісняє безпосереднє живе міжособистісне спілкування [3, с. 18]. Таку неусвідомлену відмову підлітка від сприймання реальної дійсності називають віртуалізацією. Подібне захоплення є небезпечним [2, с. 159].

Дослідження науковців Н. С. Петрик та Федорів О. Є. [5] підтверджує що для більшості підлітків користування гаджетами – це спосіб налагодження контактів та онлайн-спілкування з друзями $\pm 46, 25\%$ та приємний спосіб проведення часу $\pm 46,25\%$. У результаті дослідження встановлено, що великий відсоток учнів не контролює час, який вони витрачають на телефон. Понад 90 % дітей та підлітків використовують гаджети кожного дня [5].

На думку науковців при використанні гаджетів покращуються когнітивні навички - це вміння обробляти інформацію, міркувати, аналізувати ситуацію [6].

Незважаючи на користь і багато переваг гаджетів, їх використання пов'язане з потенційними ризиками, з можливим негативним, іноді навіть руйнуючим впливом Інтернету. Підлітки дуже вразливі до негативних наслідків надмірного використання гаджетів. Невипадковий інтерес вітчизняних і зарубіжних науковців до вивчення ризиків інтернет-простору та їх можливого і реального впливу на психічне і фізичне здоров'я молоді [8]. Дослідження науковців виявили, що чим більше часу діти у віці 10 років проводять у соціальних мережах, тим більше погіршується їхнє психічне благополуччя в підлітковому віці від 10 до 15 років [9]. Після роботи з гаджетами майже всі користувачі відмічають втому, збудження, пред'являють скарги з боку опорно-рухового апарату – втому і біль у спині, в ший; втому і напругу в руках; погіршення зору [6]. Науковці доводять що існує значущий взаємозв'язок між використанням гаджетів та здоров'ям очей у підлітків-інформантів.

Зростає занепокоєння щодо впливу цифрових технологій на емоційне благополуччя дітей, особливо щодо страху, тривоги та депресії. Хоча існують докази того, що соціальна природа цифрової комунікації може бути використана в деяких ситуаціях для покращення настрою і сприяння стратегіям зміцнення здоров'я.

Технології можуть негативно впливати на розвиток соціальних навичок, стосунків та здоров'я дітей та загальну здатність зосереджуватися. У дітей, які проводять багато часу з девайсами, може погіршитися концентрація уваги та здатність зосереджуватися через те, що вони покладаються на технології. Гаджети потенційно можуть впливати на мозок дитини, що розвивається та її вміння вирішувати проблеми. Наприклад, дитина може покладатися на пристрій для вирішення замість того, щоб використовувати мозкові зв'язки для роботи над проблемою і знайти рішення [9].

Недостатня фізична активність через те, що дитина перебуває в приміщенні, в статичному положенні, веде малорухливий спосіб життя, що може призвести до збільшення ваги. Якщо діти користуються пристроями перед сном, це може призвести до погіршення якості сну, що впливає на загальне самопочуття та імунну систему.

Крім того існують небезпеки перегляду веб-сторінок. З такою великою кількістю інформації, доступної в Інтернеті, батькам важко контролювати, на що наражаються їхні діти, включаючи неприйнятний контент або взаємодію з незнайомцями.

Усі діти та підлітки повинні мати можливість безпечного та здорового переходу від дитинства до підліткового віку та від підліткового віку до дорослого життя, озброєні необхідними навичками та компетенціями для того, щоб зробити позитивний внесок у власне здоров'я та суспільство.

Список використаних джерел

1. Балакірева О. М., Бондар Т. В. та ін (2019) Соціальна обумовленість та показники здоров'я підлітків та молоді : за результатами соціологічного дослідження в межах міжнародного проекту «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді» : моногр.; ЮНІСЕФ, ГО «Укр. ін-т соц. дослідж. ім. О. Яременка». К. : Поліграфічний центр «Фоліант». 127 с.
2. Корнілов О.В. (2018) Психологічні особливості впливу сучасних ЗМІ на дітей підліткового віку. Бочаровські читання: Міжнар. наук.-практ. конф., Харків. нац. ун-т внутр. Справ: Харків. 324 с.

3. Омельчук О. В., Левицька Л. М. (2020) Діджиталізація суспільства і гаджет-залежність сучасної молоді – покоління Digital Natives *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Вип. 3 К (123) 20. с. 296.

4. Пацера М.В., Стець В.Р. (2021) Наслідки впливу гаджетів на сучасну дитину. *Міжнародний журнал педіатрії, акушерства та гінекології*. 14 (1): 99. Режим доступу: <http://dSPACE.zsmu.edu.ua/handle/123456789/14780>

5. Петрик Н. С., Федорів О. Є. (2023) Вплив сучасних гаджетів на здоров'я дітей та підлітків. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України № 3 (97)*. DOI:10.11603/1681-2786.2023.3.14218

6. Ariyanti K.S., Sariyani M.D., Viqtrayana I P.u E., Winangsih R. (2022) The Relationship Between Gadget Usage and Adolescents Eye Health Nursing and Health Sciences Journal DOI: <https://doi.org/10.53713/nhs.v2i3.129>

7. Hoge E., Bickham D., Cantor J. (2017) Digital Media, Anxiety, and Depression in Children PMID: 29093037 DOI: 10.1542/peds.2016-1758G

8. Littlefield L. M and. Gjertsen A.R Teaching 21st century brains: activating working memory in the online world. The Use of Technology in Teaching and Learning. Retrieved from the Society for the Teaching: Web site: <https://teachpsych.org/resources/Documents/ebooks/use-technology-teaching-learning.pdf>

9. The Impact of Technology on Children Режим доступу: https://www.cerritos.edu/hr/_includes/docs/August_2021_The_Impact_of_Technology_on_Children_ua.pdf

Савченко Оксана Василівна
студентка 1 курсу магістратури
спеціальності 017 «Фізична культура і спорт»

Науковий керівник :
доктор педагогічних наук, професор
Сущенко Людмила Петрівна

Сучасний погляд на фізкультурно-спортивну реабілітацію підлітків з аутизмом у центрах реабілітації осіб з інвалідністю

На сучасному етапі розвитку суспільства проблема соціалізації особистості є надзвичайно актуальною. Насамперед, це стосується соціалізації підлітків з аутизмом, тому що саме у підлітковому віці закладаються основи особистості та її здатність до адекватної оцінки суспільних процесів, формуються здібності до професійного й особистісного самовизначення, що є однією з найважливіших умов успішної соціалізації.

К.О. Островська, І.П. Островський та Х.Я. Сайко вважають, що ідея життєвого і професійного успіху особистості набуває сьогодні особливої актуальності, тому розпочинати формування успішної, життєво компетентної особистості необхідно починати з організації роботи щодо професійної орієнтації та професійного самовизначення підлітків з аутизмом, що дасть змогу визначити їх професійні наміри, підвищити ініціативність, самостійність та відповідальність [1].

Питання, пов'язані з реабілітацією дітей з аутизмом розглядали зарубіжні дослідники: Е.Аморос і А. Тзветкович [2], Л. Бассетт [3], В.А. Брікут [4], Г.Сарупо [6], Д. Фейн і М. Гельт [7] та ін.

Е. Аморос вважає, що багатьом дітям з розладами аутистичного спектру характерні порушення регуляції м'язової діяльності, що призводить до недостатнього формування контролю над рухами [2]. Внаслідок цього у дітей з розладами аутистичного спектру можуть виникати труднощі у формуванні довільних рухів та

їхній цілеспрямованості та координованості. Такі діти також можуть страждати від порушень просторового орієнтування через недостатній контроль над м'язовою активністю. Розуміння цих порушень регуляції м'язової діяльності може допомогти у вдосконаленні методів терапії та підтримки для дітей з розладами аутистичного спектру.

L. Bassette розглядає, що порушення рухової сфери у дітей з аутизмом поглиблюються через характерні особливості їх поведінки, такі як недостатня соціальна взаємодія, комунікація та недорозвинення уяви [3].

V.A. Vricout описує, що у дітей з аутизмом спостерігається глибока затримка розвитку побутових навичок, але при цьому вони можуть виявляти виняткову спритність у рухах, зокрема у стереотипній аутоstimуляції [4].

G. Caputo зазначає, що знижена довільність рухів у дітей з аутизмом перешкоджає їхній координації та може обмежувати їх здатність до стійкої вертикальної пози, збереження рівноваги та впевненої ходи [5].

D. Fein підкреслює, що поруч з іншими факторами, важливим є стан функціонування органів і систем організму у дітей з аутизмом, особливо в умовах обмеженої рухової активності, який може призводити до гіподинамії, гіпокінезії та супутніх змін у здоров'ї [7].

Розвиток аутизму є складним процесом, який може бути обумовлений різними факторами, такими як нейробіологічні, генетичні, соціальні та оточуючі умови. Для розуміння цього розладу необхідний комплексний аналіз і підхід, що охоплює різні аспекти життя підлітків з аутизмом.

Порівняльний аналіз наукової літератури свідчить про важливість ранньої діагностики та інтервенції для покращення прогнозу для підлітків з аутизмом. Рання інтенсивна поведінкова інтервенція визнається ефективною та має значний потенціал для поліпшення життя дітей з аутизмом. Додаткові дослідження та практичні програми, що зорієнтовані на індивідуальні потреби та особливості кожного підлітку з аутизмом, необхідні для подальшого розвитку ефективних методів реабілітації підлітків з аутизмом.

Акцентуємо увагу на тому, що до засобів фізкультурно-спортивної реабілітації для підлітків з аутизмом у центрах реабілітації осіб з інвалідністю слід віднести: прості фізичні вправи на розвиток моторики, координації та балансу, які можуть бути адаптовані до різних рівнів фізичного розвитку, фізичні вправи з власною вагою або за допомогою спеціального обладнання, що сприяють розвитку м'язової сили та витривалості; ходьбу, біг, велосипед, плавання або інші види аеробної активності, які сприяють покращенню серцево-судинної системи і загального стану здоров'я; футбол, баскетбол, волейбол тощо, які сприяють розвитку соціальних навичок, співпраці та взаємодії з однолітками, теніс, бадмінтон або інші, які розвивають координацію та реакцію; вправи йоги та методи медитації можуть сприяти релаксації, зниженню стресу та покращенню саморегуляції; плавання або водні аеробікальні вправи, які дозволяють розвивати фізичну силу та витривалість при мінімальному навантаженні на суглоби; використання спеціальних програм або технологій, які допомагають контролювати і регулювати фізичні вправи, наприклад, інтерактивні ігри або віртуальна реальність.

Таким чином, компаративний аналіз наукової літератури підтверджує важливість ранньої діагностики та інтервенції для покращення прогнозу для групи підлітків з аутизмом. Рання інтенсивна поведінкова інтервенція виявляється ефективною та має значний потенціал для поліпшення якості життя дітей з аутизмом. Використання засобів і методів фізкультурно-спортивної реабілітації може бути корисним в цьому процесі, пропонуючи різноманітні види активностей та сприяючи здійсненню комплексного підходу до підтримки підлітків з аутизмом у їхньому житті та розвитку.

Список використаних джерел

1. Островська К. О. Особливості профорієнтації підлітків з аутизмом. Проблеми сучасної психології. 2018. Вип. 39. С. 206-220.
2. Amoros E., Tzvetkovitch A. Thérapie aquatique pour les enfants autistes. Soins Pédiatr. Pueric. 2014. Vol. 276. P. 29-30.
3. Bassette L. The Use of a Multicomponent Behavioral Intervention to Promote Physical Activity in Adolescents with Autism Spectrum Disorders across Inclusive Community Settings / Bassette L., Kulwicki J., Dieringer S. T., Zoder-Martell K. A., Heneisen R. *Behav. Anal. Pract.* 2018. Vol. 11. № 4. P. 358-369. doi: 10.1007/s40617-018-00285-7.
5. Bricout V.A. Reduced Cardiorespiratory Capacity in Children with Autism Spectrum Disorders / Bricout V. A., Pace M., Dumortier L., Baillieul F., Favre-Juvin A., Guinot M. *J. Clin. Med.* 2018. Vol. 7. №10. P. 259-283. doi: 10.3390/jcm7100361.
6. Caputo G. Effectiveness of a Multisystem Aquatic Therapy for Children with Autism Spectrum Disorders / Caputo G., Ippolito G., Mazzotta M., Sentenza L., Muzio M. R., Salzano S., Conson M. *J. Autism Dev. Disord.* 2018. Vol. 48. № 6. P. 1945- 1956. doi: 10.1007/s10803-017-3456-y.
7. Fein D., Helt M. Facilitating Autism Research. *J. Int. Neuropsychol. Soc.* 2017. Vol. 23. № 9-10. P. 903-915. doi: 10.1017/S1355617717001096.

*Скидан Владислав Володимирович
студент I курсу магістратури
спеціальності 014 Середня освіта
(фізична культура)*

*Науковий керівник: кандидат
педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна*

Формування здоров'язбережувальної компетентності школярів

Збереження здоров'я людини завжди виступає на перше місце і відіграє важливу роль протягом всього її життя. Від народження піклуванням про дитину або основним її захистом та збереженням займається його сім'я, що природньо пов'язано з вузьким колом взаємодії та проведенням більшості свого часу зростання вдома. Підтримання показників здоров'я дитини на високому рівні допомагає гармонійно зростати та розвиватися кожній людині, що у свою чергу зрощує здорову націю. Зростання та зміна провідної діяльності дитини, кола її спілкування, загальнолюдських потреб змушує державу, як зацікавлений інститут, продовжувати піклування про людину вже на інших рівнях, а саме у дитячих садочках, школах, ЗВО, тощо. У період сучасності, збереження здоров'я дітей, навчання, розвиток та пропаганда здорового способу життя відіграє одну з провідних ролей для збереження нації. Воєнні дії у середині країни значною мірою впливають на розвиток українських дітей Розробка та впровадження здоров'язбережувальних програм, уроків фізкультури, додаткових занять, секцій на державному рівні допомагає зрощувати тих людей, які у майбутньому принесуть користь для нашого суспільства. Видатний український лікар Микола Амосов говорив: «Щоб бути здоровим, потрібні власні зусилля, постійні й значні. Замінити їх не можна нічим», і саме постійні та регулярні зусилля найкращим чином може запропонувати школа, тим самим облегшити та допомогти у цьому процесі [2; 3].

Формування здоров'язбережувальної компетентності у школярів – це, насамперед, комплексний підхід до всього змісту навчання учнів у школі. Організація здорового середовища, впровадження інноваційних програм навчання, індивідуальний підхід до учнів, проведення регулярних круглих столів та обговорення проблематики

між педагогами, сприяння комфортному проведенню часу дитини у школі прямо чи опосередковано впливає на розвиток здоров'язбережувальних компетентностей [5].

Український педагог О. А. Захаренко [4] описував школу як таке місце де дитина повинна себе почувати як вдома, де допомагають і підтримують її у цікавості до пізнання себе та світу, дають можливість відкрити свої ще не досліджені та не очікувані сторони своєї особистості, в першу чергу потрібно виховувати бажання до відвідування школи. Дитина має знати, що її не образять там, не будуть гримати, а навпаки сприятимуть у рості її цікавості до навколишнього світу.

Відомий вітчизняний дослідник Ю.Д. Бойчук [1] звертав неабияку увагу на кількість проведеного часу дітей у школі. Відповідно до його досліджень, середньостатистичний учень проводить у школі 70% свого часу, тобто більше ніж на половину активно проведеного життя на дитину впливає все, що відбувається у стінах школи. Він зазначав, що правильна організація шкільного устрою, а саме зацікавленість вчителів, адміністрації у своїй професії, побудова занять з різного роду інноваціями, психологічний клімат колективів, своєчасна робота з батьками, тощо, впливає на якісну характеристику особистості, наприклад: цікавість до себе, свого здоров'я, навчання, швидку соціалізацію, вміння долати життєві виклики, розвиток організаторських здібностей, вміння вчитися та ін.

Сучасні дослідники розглядають школу як систему впливів на особистість, та акцентують увагу на тому, що шкільні умови сприяють формуванню та розвитку особистості за певним зразком, який розділяється на предметно-побутову та соціальну орієнтованість. Форма організації школи за своїм устроєм має свій мікроклімат, де дитина є учасником та наслідувачем загальноприйнятих норм поведінки. Установки і правила, якими користуються педагоги у спілкуванні, повчання, вирішення завдань ефективно переносяться у інтереси і форми поведінки дітей.

За О.С. Сироватко [6], школа як здоров'язбережувальне середовище має обов'язково включати психологічний та медичний супровід дітей молодшої, середньої та старшої ланки, впровадження програм здорового способу життя, включення дітей до систематичних заходів з необхідності та пропаганди збереження та цінності власного здоров'я. Школа є невід'ємним інструментом впливу на свідомість людини і одночасно помічником.

Провівши аналіз літератури, ми можемо відмітити важливість та актуальність теми нашого дослідження, багато вітчизняних та зарубіжних вчених приділяють увагу розвитку здоров'язбережувальних компетентностей школярів. Перш за все виділяємо значущість та комплексний вплив школи на свідомість учня. Створення безпечного середовища, впровадження програм розвитку, робота над мікрокліматом колективу все це формує знання та компетентності дітей. Одним з головних завдань школи у формуванні здоров'язбережувальних компетентностей є системний і комплексний підхід до розвитку розуміння здоров'я як цінності людини.

Список використаних джерел

1. Бойчук, Ю. Д. Інклюзивна компетентність майбутнього вчителя основ здоров'я : монографія / Ю. Д. Бойчук, О. С. Бородіна, О. М. Микитюк ; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків : Вид-во Іванченко І. С., 2015. 117 с.
2. Бережна Т. Створення здорового середовища навчального закладу як шлях збереження і зміцнення здоров'я учнів // Рідна шк. 2012. № 1/2. С. 44-47. Бібліогр.: с. 47.
3. Валеологія: сучасний стан, напрями, перспективи розвитку: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., квітень 2007 р.: у 3 т. / за заг. ред. проф. М.С. Гончаренко. Харків, 2007. Т.1. 225 с. С. 26.
4. Захаренко О.А. Слово до нащадків / О.А. Захаренко. К.: Богданова А.М., 2006. 215 с.
5. Русова С. Моральні завдання сучасної школи // Рідна школа. 1938. Ч. 7. 159 с.

6. Сироватко О. Підходи до формування здоров'я в зберігаючого середовища в закладі освіти // Директор школи. № 38 (566). Жовтень. 2009.

*Скидан Владислав Володимирович,
студент-магістр першого курсу
спеціальності 014 Середня освіта (фізична культура)*

*Науковий керівник: доктор пед. наук,
професор Ареф'єв Валерій Георгійович*

Ставлення до власного здоров'я як умова впровадження фітнес-технологій у студентів

Сьогодні Україна потерпає від військової агресії та економічної кризи, які підсилюють одна одну і перешкоджають якості життя. Тому збереження та зміцнення здоров'я, зокрема, сучасної молоді є сьогодні одним із пріоритетних завдань держави [1, 3].

Перспективним напрямом реалізації даного завдання є впровадження фітнес-технологій, стимулювання інтересу до занять фізичними вправами [3, 4]. Тому метою роботи було – обґрунтувати організаційно-методичні умови покращення фізичного здоров'я студентів на основі їх мотиваційних пріоритетів до фітнес-технологій.

Виходячи з мети, були поставлені наступні завдання дослідження:

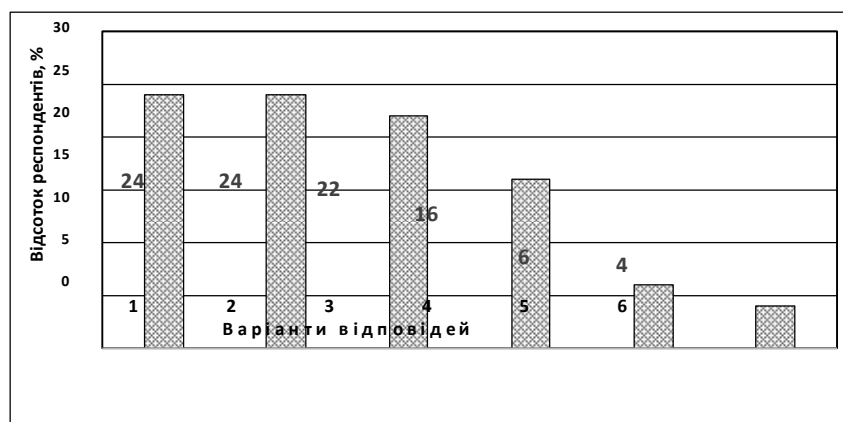
1. Здійснити теоретичний аналіз та узагальнити дані літератури про сучасні підходи щодо використання фітнес-технологій у фізичному вихованні студентів.
2. Дослідити рухову активність, рівень фізичного здоров'я та захворюваність студентської молоді.
3. Визначити чинники, що обумовлюють ефективність впровадження фітнес-технологій.

Об'єктом дослідження був освітній процес з фізичного виховання студентської молоді, а предметом – ставлення до власного здоров'я як умова до оздоровчої рухової активності у студентів.

Завдання дослідження вирішувалися за допомогою наступних методів:

- теоретичних: аналіз спеціальної науково-методичної літератури, порівняння й зіставлення, що дали можливість з'ясувати сучасні підходи до впровадження фітнес-технологій у фізичному вихованні студентської молоді;
- емпіричних: анкетування для визначення мотиваційних пріоритетів студентів до оздоровчої рухової активності; методика Фремінгемського дослідження, яка надає інформацію на основі хронометрування показників фізичного здоров'я студентів;
- статистичної обробки матеріалів дослідження (вибірковий метод).

Враховуючи, що ефективність впровадження фітнес-технологій значною мірою визначається мотивацією студентів, у роботі було проведено відповідне анкетування

(див. рис.). Переважним мотивом у студентів було покращення рівня фізичних якостей (24 %). На другому та третьому місцях – мотиви, пов'язані з необхідністю зміцнення фізичного і психічного здоров'я (відповідно 22 % і 20 %). Гармонійний фізичний розвиток відмічають 16 % опитаних студентів, а рухову активність як засіб відновлення після навчальних занять називають лише 6 % респондентів.

Рис. Пріоритетні мотиви студентської молоді щодо рухової активності:

- 1 – удосконалення фізичної підготовленості;
- 2 – поліпшення психоемоційного стану;
- 3 – зміцнення здоров'я;
- 4 – гармонійний розвиток;
- 5 – відновлення після навчальних занять;
- 6 – спілкування з друзями

Наступним етапом дослідження було вивчення структури та обсягу рухової активності студентської молоді. Рухова активність вивчалась методом самохронометражу за Фремінгемською методикою у модифікації О. В. Андрєєвої [3, 4]. Згідно з цією методикою рухова активність людини поділяється на п'ять рівнів: базовий, сидячи, малий, середній і високий. Більшість часу студенти витрачають на базову (або звичну) рухову активність: сон, прийом їжі, особисту гігієну. В межах доби переважає також рівень сидячи. Він становить у наших респондентів понад 9 годин. Виявлено, що рухова активність високого рівня складає в середньому 3,4 години на тиждень.

Отримані результати свідчать, що рівень рухової активності обстежених студентів нижче рекомендованої професором Ю. М. Вихляєвим фізіологічної норми [1].

При визначенні стану здоров'я респондентів методом самооцінки встановлено, що 62 % оцінюють його позитивно. Незважаючи на суб'єктивне сприйняття студентами власного здоров'я, об'єктивні дані після аналізу медичних карток свідчать про зворотне (див. табл.). Встановлено, що у студентів наявні захворювання шлунково-кишкового тракту (45,7 %), нервової системи (20,0 %), системи дихання та серцево-судинної системи (57,1 %), а також опорно-рухового апарату (31,5 %).

Аналіз захворюваності студентської молоді

Клас захворювань	Кількість студентів, %
Опорно-рухового апарату	31,5
Системи дихання і серцево-судинної системи	57,1
Ендокринна система (порушення обміну речовин)	15,7
Шлунково-кишкового тракту	45,7
Хвороби нервової системи	20,0
Органів чуття	11,8
Сечостатевої системи	8,0
Травми	5,7
Інші захворювання	8,0

Аналіз чинників рухової активності студентської молоді свідчить про недостатній рівень залучення студентів до занять фітнес-програмами оздоровчої спрямованості. Встановлено, що більшість опитаних навіть не виконують ранкову гімнастику, займаються вправами два рази на тиждень по 30 хвилин. Обсяг спеціально

організованої рухової активності надзвичайно низький. Студентам бракує знань з методики самостійних занять фізичними вправами.

Результати анкетування також дозволили виділити пріоритетні види рухової активності студентів вищого навчального закладу. Встановлено, що серед юнаків популярними є спортивні ігри (36 %) (футбол, волейбол, баскетбол, бадмінтон), заняття у басейні (26 %) та оздоровчий біг (14 %). Вправи на велотренажері приваблюють 6 % юнаків.

Проведені дослідження характеризуються відносно невеликою кількістю охоплених опитуванням студентів, що не дає достатніх підстав для широких узагальнень і перенесення отриманих результатів на інший контингент студентів.

Аналіз мотивів та інтересів студентів дозволив встановити цільову спрямованість занять з використанням фітнес-технологій. Молодь має значний мотиваційний потенціал для впровадження новітніх рекомендацій. Серед опитаних студентів 62 % зацікавлені в оздоровчих заняттях щодо удосконалення їхньої фізичної підготовленості, 24 % – в поліпшенні психоемоційного стану, 22 % – у зміцненні здоров'я тощо.

Список використаних джерел

1. Психофізіологія рухової діяльності : [навч. посіб.] / Ю. М. Вихляєв ; Київський національний університет технологій та дизайну. – Вінниця : ТВОРИ, 2022. – 339 с. : рис.
2. Дутчак М. В. Сучасні аспекти забезпечення якості вищої фізкультурної освіти в Україні / М. В. Дутчак, Л. П. Сущенко, Л. В. Денисова // Наук. часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова, Серія 15. Вип. 3К(147)27. С. 129-132
3. Андрєєва О. В. Фітнес-програми та сучасні рекреаційно-оздоровчі технології у фізичному вихованні. / О. В. Андрєєва, М. М Булатова, О. Л. Благий // В кн. Теорія та методика фізичного виховання. – К. : Олімп. л-ра, 2017. – Т. 2. – С. 415–439
4. Иващенко Л. Я. Программирование занятий оздоровительным фитнесом / Л. Я. Иващенко, А. Л. Благий, Ю. А. Усачев. Київ : Науковий світ, 2008. 200 с.

Федоров Олександр Сергійович

Студент першого курсу спеціальності

Фізична культура і спорт (здоров'я людини та фізична рекреація)

Науковий керівник

кандидат педагогічних наук, доцент

Омельчук О.В.

Сучасний погляд на виховання культури здоров'я особистості в учнівській молоді

Проблема формування здоров'я підростаючого покоління сьогодні постає як медична, психологічна та педагогічна проблема, адже здоров'я проявляється на фізичному, психічному, духовному та моральному рівнях [6]. Здоров'я молоді є головною проблемою нашої країни, адже весь потенціал держави, перспективи соціально-економічного розвитку, обороноздатність, високий рівень життя, науки, культури – можуть бути забезпечені лише завдяки вихованню здорового молодого покоління. Людина має право жити здоровим і повноцінним життям у гармонії з природою.

Нажаль статистика стану здоров'я учнівської молоді страшна: за час навчання школярі втрачають щонайменш третину свого здоров'я; 90% українських школярів мають відхилення у стані здоров'я, незадовільну фізичну підготовку має понад 50% школярів, низький рівень фізичного розвитку – 60%. Школу з погіршеним станом здоров'я завершують близько 80 % учнів. Серед хронічних захворювань переважають захворювання опорно-рухового апарату, у тому числі порушення постави,

плоскостопість (відповідно 5,6% і 7,6%), алергічний риніт (відповідно 5,5% і 7,8%), вади серця або порушення серцевого ритму (відповідно 5,3% і 3,9%), захворювання шлунково-кишкового тракту (відповідно 2,6% і 3,0%) [2, с. 14].

Для збереження і зміцнення здоров'я, профілактики його порушень необхідно змалечку формувати культуру здоров'я особистості: формування в школярів валеологічного світогляду, позитивного ставлення до збереження й зміцнення власного здоров'я [7].

Проблемі виховання культури здоров'я особистості приділяють увагу українські науковці: В. Бабич, Н. Базилевич, Н. Бутрин, С. Гаркуша, В. Горащук, О. Дубовой, О. Дубогай, І. Ізбаш, С. Кириленко, І. Коча, І. Ляхова, В. Саєнко, С. Токарева та ін.

І. Сухенко визначає поняття «культура здоров'я особистості» як комплексну програму, що функціонує на основі отримання та реалізації знань про здоров'я, з метою покращення функцій життєдіяльності та стану органів людини, продовження фізичного і творчого довголіття людини. Аргументовано, що процесу формування культури здоров'я молоді сприяють такі форми: теоретична основа, практична складова, що включає наочні приклади, мотивацію до самовдосконалення, спадковість, екологію [5].

Світова наука розробила цілісний погляд на культуру здоров'я особистості як феномен, що інтегрує принаймні чотири її сфери, або складові: фізичне здоров'я, психічне здоров'я, соціальне здоров'я і духовне здоров'я [4, 6].

Виховання культури здоров'я особистості школяра можна розглядати як важливий складовий компонент фізичної культури, що визначає формування, збереження та зміцнення її здоров'я, так як це ті знання, вміння та навички, що отримує дитина в процесі розвитку і які сприяють збереженню та покращенню її здоров'я.

Культура здоров'я розглядається як складова фізичної, а й відтак загальної культури, наявність якої сприяє збереженню здоров'я особистості [1]. Результат оволодіння знаннями з фізичної культури, методиками розвитку фізичних, психічних, інтелектуальних якостей організму, результат фізичного виховання особистості що проявляється у пропорційно гармонійному розвитку м'язової системи, розвитку фізичних якостей організму та морфофункціональному стані органів та систем організму; культура рухової досконалості; результат фізичного виховання особистості що проявляється у ефективній техніці виконання рухів, естетичності рухів та вмінні доцільно застосовувати набуті технічні вміння та навички у різних ситуаціях [1]

Процесу формування культури здоров'я учнівської молоді сприяють такі форми: теоретична основа, практична складова, що включає наочні приклади, мотивацію до самовдосконалення, спадковість, екологію. Культура здоров'я формується у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності саме тоді збільшується рівень здоров'я та рівень мотивації до здорового способу життя [3, 7].

З цією метою необхідно проводити просвітницьку роботу серед учнівської молоді, та виховувати дбайливе ставлення до свого здоров'я та здоров'я оточуючих, пропагувати здоровий спосіб життя, посилити контроль за шкідливими звичками (курінням, вживанням алкоголю, тощо), підтримувати розвиток фізичної культури і спорту, санітарно-гігієнічного обслуговування учнівської молоді. Формування культури здоров'я дитини представляє собою міждисциплінарну наукову проблему, від розв'язання якої залежить майбутній прогрес суспільства.

Список використаних джерел

1. Халайцан А. П. (2014) Культура здоров'я особистості як складова частина її фізичної культури. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. № 3. С. 79-84. doi:10.6084/m9.figshare.938185

2. Сірий Є.В., Жуляев В.М., Тілікіна Н.В. та ін. (2023) Результати комплексного дослідження «Рівень залученості дітей та молоді до рухової й фізичної активності та вплив спорту на фізичне і ментальне здоров'я» Всеукраїнський центр фізичного

здоров'я населення «Спорт для всіх», Благодійний фонд Катерини Білоруської, Міністерство молоді та спорту України, Державний інститут сімейної та молодіжної політики. Режим доступу: <http://surl.li/ntyed>

3. Griban GP, Liakhova NA, Sahach OM, Dikhtiarenko ZM, Fedorchenko TY, Pustoliakova LM, Kovalchuk AA. (2023) Formation of students' health culture in the process of physical education and health recreation activities Wiad Lek. 2023;76(2):264-273. doi: 10.36740/WLek202302104.

4. Momot, O., Novik, S., Shostak, Y., & Zhdanova-Nedilko, O. (2023). Education of the Health Culture for Future Teacher's Personality. Educational Challenges, 28(1), 128-138. <https://doi.org/10.34142/2709-7986.2023.28.1.10>

5. Sukhenko I. (2019) Forming health culture as a part of youth education. Physical Education, Sports and Health Culture in Modern Society. No 1(45), 2019, 29–36

6. Connolly K., Koslouski J.B, Chafouleas S.M., Schwartz M.B, Edmondson B., Briesch A.M. (2024) Evaluating the Usability of the Wellness School Assessment Tool Whole School, Whole Community, Whole Child (WellSAT WSCC): A School Wellness Policy Assessment Tool Journal of School Health 94(5): 406-414

7. Kristen S.S, Dauda KamaraD, Kathryn H. Jacobsen KH, (2024) Sedentary Behavior and Physical Inactivity Among Secondary School Students in the 2017 Sierra Leone Global School-Based Student Health Survey Journal of School Health 94(5):433-442 <https://doi.org/10.1111/josh.13402>

Федун Андрій Васильович
магістрант першого курсу спеціальності
«Здоров'я людини фізична рекреація»

кандидат педагогічних наук, доцент
Омельчук Олена Володимирівна

Сучасний погляд на проблему подолання тривожності у школярів

Сьогодення супроводжується цілою низкою психоемоційних переживань. Емоції і почуття є відображенням у свідомості людського індивіда. Рівень тривожності в сучасних умовах стає одним з визначальних факторів у становленні особистості дитини та формуванні її психологічних особливостей.

Вивченням проблеми тривожності займається багато вітчизняних і зарубіжних учених: В. Астапов, Ю. Бабаян, Н. Бочаріна, А. Бродовська, Л. Вишковська, А. Гордєєва, В. Козачук О. Коновалюк, Л. Котлова, В. Марченко, Т. Марушко Я. Омельченко, Т. Тараненко О. Турчак та ін.

В науковій літературі існують різні визначення дефініції «тривожність». Деякі дослідники розглядають – як ситуативне явище (тривогу), а також як особистісну характеристику з необхідністю врахування перехідного стану та його динаміки (тривожність) [3]. Це стан емоційного дискомфорту, пов'язаний з очікуванням неприємностей, з передчуттям загрозової ситуації, стало особистісне утворення [7]. Це психологічний феномен – суб'єктивний та неприємний емоційний стан, що характеризується відчуттям дискомфорту через невизначеність, очікування поганих подій, складно визначені передчуття [4].

За умов впливу негативних чинників та переживань, які виникають зазвичай в екстремальних ситуаціях, тривожність набуває загрозового характеру. Вона може цілком дезорганізувати поведінку і діяльність людини, завдати шкоди її психічному й фізичному здоров'ю (феномен «передстартової лихоманки» у спорті, екзаменаційне випробовування, тривожно-песимістичні очікування в конфліктних ситуаціях, хронічне відставання у навчанні тощо). Тривожність поділяється на дві основні категорії:

прихована, тобто різною мірою не усвідомлювана, виявляється або надмірним спокоєм, або непрямим шляхом через специфічні способи поведінки; відкрита, тобто свідомо пережита і проявляється в поведінці і діяльності у вигляді стану тривоги [2, 5].

Тривожність є однією з найпоширеніших проблем дитячого психічного здоров'я. Вона впливає на соціальні функції, академічні функції та підвищує ризик виникнення проблем з психічним здоров'ям на наступному етапі розвитку. Крім того, психопатологічні розлади у підлітків проявляються у вигляді емоційних симптомів [9].

Шкільна тривожність – це стан, який може впливати на учнів різного віку. Вона проявляється у надмірному страху перед школою та пов'язаними з нею видами діяльності, такими як знайомство з друзями, публічні виступи або складання тестів.

Діти можуть боротися з такими тривожностями: тривога розлуки: коли діти важко переносять і переживають розлуку зі своїми батьками під час відвідування школи та впродовж дня; соціальна тривожність: коли діти надмірно сором'язливі, що заважає їм брати участь у заняттях і спілкуватися з однолітками; вибірковий мутизм: дітям важко розмовляти в певних ситуаціях, наприклад, у школі в присутності вчителя; генералізована тривожність: коли діти турбуються про шкільну успішність і можуть страждати від перфекціонізму; obsesивно-компульсивний розлад: коли дитячий розум заповнений небажаними та стресовими думками; специфічні фобії: коли діти відчувають надмірний та ірраціональний страх перед певними речами [8].

М. Халько підтримує визначення загальних напрямків корекції тривожності в шкільному віці: опанування станом тривожності, нівелювання його негативних наслідків та подолання тривожності як стійкої якості особистості. Автор вказує, що необхідно знижувати рівень тривожності і здійснювати на взаємозалежних рівнях: навчання школяра прийомам та методам опанування хвилюванням; розширення функціональних та операційних можливостей школяра, тобто формування у нього знань, умінь, навичок, необхідних для підвищення результативності діяльності; формування адекватної самооцінки [6].

Аналіз сучасних досліджень дає можливість зробити наступні висновки: у школярів широко поширений страх перед іспитами та тестовими ситуаціями, він стає все більш поширеним, через збільшення частоти тестування та значення, яке надається тестуванню в освітніх системах; страх перед іспитом негативно впливає на результати тестування [9].

За даними наукової літератури можна зробити висновки про засоби профілактики та подолання тривожності і стресів у школярів: формувати компетенцію здорового способу життя, адже психологічний стан людини напряму пов'язаний із фізичним (повноцінний сон, збалансоване харчування та рухова активність покращують психологічний стан дітей та зменшують шкільну тривожність; необхідно активізувати у школярів самопізнання та усвідомленість – розвиток емоційного інтелекту, практика медитації та візуалізації, записування своїх думок та почуттів у щоденник та рефлексія своїх психологічних станів та процесів; важливим для профілактики тривожності та стресу є створення соціальної підтримки – стабільний емоційний контакт з близькими та друзями, важливо розмовляти та виражати свої почуття, шукати підтримки у друзів, сім'ї та вчителів; виробляти дисципліну і тайм-менеджмент, навчити учнів планувати свій час та свою діяльність, встановлювати чіткі цілі, використовувати сучасні технології для кращої організації (онлайн-календарі, нагадування у телефоні, планувальники задач тощо); формувати позитивне мислення [1, 2, 3].

Отже вчителі, батьки та медико-психологічна служба шкіл повинні працювати разом над подоланням тривожності в учнів щоб забезпечити профілактичні та заохочувальні втручання через шкільні служби психічного здоров'я. Програми профілактики та управління тривожністю у дітей повинні бути впроваджені в школах, щоб зменшити проблеми з тривожністю.

Список використаних джерел

1. Бабаян Ю. О., Коновалок О. О. (2014) Взаємозв'язок тривожності та навчальної успішності молодших школярів. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Психологічні науки.* Вип. 2.12:18-21. Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdups>. 2014,2.125
2. Дорофей С. (2020) Психолого-педагогічні умови подолання страхів і тривожності у дітей молодшого шкільного віку в умовах пандемії. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки.* Вип. 6:56-62.
3. Захарчук С.-М. Р. Психологічні засоби подолання тривожності у дітей молодшого шкільного віку. Тернопіль : ТНТУ, 2023. 76 с.
4. Марушко Т.В., Козачук В.Г., Тараненко Т.В. (2024) Синдром підвищеної тривоги як фактор порушення поведінки та самопочуття дитини під час воєнного стану ZU_4_2024/ZU_4_2024_World_Medicine Режим доступу: <http://surl.li/spfss>
5. Томчук С.М., Томчук М.І. (2018) Психологія тривоги, страху та агресії особистості в освітньому процесі : монографія. Вінниця : ВАНО, 200 с.
6. Халько М. С. (2020) Тривожність як чинник навчальної успішності молодшого школяра. Психологічний і педагогічний дискурс : наук. зап. вчених : зб. матеріалів конф. Київ: 304-306. Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/32573>
7. Хлівна О., Дучимінська Т. (2021) Психодіагностичні засоби виявлення шкільної тривожності в процесі психоконсультативної та психокорекційної практики. Сучасні стратегії впровадження світоглядної освіти : зб. наук. пр. Луцьк: 129-137.
8. Ehmke Rachel, Schuster Ken (2023). How Does Anxiety Affect Kids in School? <https://childmind.org/article/classroom-anxiety-in-children/>
9. Niman S., Dewa DK. and Indriarini MYu. (2022) The Prevalent Anxiety Disorders among Elementary Students in Bandung, Indonesia. J Public Health Res doi: 10.4081/jphr.2021.2408

Халіпський Павло Олександрович
магістрант 12мЗЛФР
Здоров'я людини фізична рекреація

Омельчук Олена
Кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри
здоров'язбережувальної освіти та
фізичної рекреації

Сучасний погляд на впровадження інтегративного підходу в освітній процес майбутніх бакалаврів з фізичної культури і спорту

У Державній національній програмі «Освіта» сформульовані такі завдання: відбір і структурування навчально-виховного матеріалу на засадах диференціації та інтеграції, забезпечення альтернативних можливостей для здобуття освіти відповідно до індивідуальних потреб і здібностей; орієнтація на інтегровані курси, пошук нових підходів до структурування знань як засобу цілісного розуміння й пізнання світу [2].

В Україні принцип інтеграції проголошений основним принципом реформування освіти поряд з принципами гуманізації та демократизації.

Функціонування системи освіти в умовах воєнного стану характеризується інтенсивним пошуком нових підходів до навчання, інноваційних форм організації освітнього процесу, ефективних педагогічних та інформаційних технологій.

Інновації варто розглядати як ефективні та результативні нововведення у змісті, методах, засобах і формах навчання та виховання особистості, в управлінні системою освіти, в організації освітнього процесу, у структурі закладів освіти [3].

Метою освіти є всебічний розвиток учасників освітнього процесу, їх талантів, здібностей, компетентностей і наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей й потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості [1].

Проблему міждисциплінарних зв'язків та міждисциплінарної інтеграції, та взагалі інтегративний підхід у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців розглядають у свої дослідженнях: Н.Бібік, Б.Будний, Н.Бордюг, М.Вашуленко, Т.Ганніченко, Н.Гуменна, О.Данилюк, Л.Демінська, І.Драч, О.Жебко, М.Іванчук, В.Льченко, І.Козловська, Л.Кочина, В.Тименко, Michele Minnis and Vera P. John-Steiner, Debora DeZure та ін.

У світовому досвіді під сформованими компетентностями розуміють інтегрований результат освіти, який є присвоєним особистістю. Таке досягнення передбачає зміщення акцентів з накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок на вироблення і розвиток в учасників освітнього процесу умінь, ставлень, цінностей. Завдяки цьому створюються умови для здатності діяти в конкретних життєвих ситуаціях та досягати успішних результатів [4].

Ідея інтегрованого навчання в тому, що вона є оптимальною для сучасного етапу розвитку національної школи, адже на даному етапі є ускладнення змісту освіти, зростання обсягу необхідної інформації та зменшення часу, відведеного для її засвоєння.

Вивчення наукової літератури дає підстави стверджувати, що на сьогодні єдине тлумачення поняття «інтеграція» відсутнє. Так у Великому тлумачному словнику сучасної української мови інтеграція трактується як доцільне об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи. За системного підходу інтеграція визначається як процес взаємодії двох або більше систем з метою створення нової, яка набуває нових властивостей завдяки зміні властивостей та зв'язків її елементів [2, с.7].

Науковці, педагоги практики використовують як суміжні такі терміни: інтеграція – об'єднання в ціле будь-яких частин, елементів; інтегративний – означає процес, в якому реалізуються зовнішня і внутрішня, змістова і процесуальна складові інтеграції; інтеграційний – це характеристика процесу, який реалізується за допомогою інтегративних засобів; інтегрування – процес знаходження цілості за елементами; інтегрувати – поетапно доповнювати задану систему елементами.

Встановлено, що досвід інтеграції наук має знайти відображення у трьох основних компонентах структури змісту освіти, кожної навчальної дисципліни: у системі знань, яка якісно перетворюється під впливом міждисциплінарних зв'язків; у системі умінь, які набувають специфіки у навчально-пізнавальній діяльності, що реалізує міждисциплінарні зв'язки; у системі відносин, які формуються навчальним пізнанням у процес синтезу знань із різних дисциплін [5]. Це процес взаємодії, об'єднання, взаємовпливу, взаємопроникнення, взаємозближення, відновлення єдності двох або більше систем, результатом якого є утворення нової цілісної системи, яка набуває нових властивостей та взаємозв'язків між оновленими елементами системи [6].

Отже, інтегроване навчання – засноване на комплексному підході; розглядається через призму цілісної картини світу; предметні межі руйнуються; учителі заохочують учнів спиратись на знання й навички з кількох предметних областей. Доведено, що інтегративний підхід у навчанні дає можливість формувати в здобувачів освіти нові знання, що характеризуються вищим рівнем осмислення [4].

Насьогодні важливим є впроваджувати інтегративний підхід у навчання, через застосування міждисциплінарних зв'язків, використовуючи базу та науковий потенціал фундаментальних медико-біологічних дисциплін та дисциплін природничо-

наукового циклу, майбутні фахівці галузі фізичної культури і спорту зможуть набути компетентності, що дозволять їм цілісно розв'язувати професійно-практичні задачі.

Список використаних джерел

1. Омельчук О., Білик, В., & Книш, С. (2024). Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців з фізичної рекреації та вчителів основ здоров'я на засадах міждисциплінарної інтеграції. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт), (2(174)), 118-122. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.2\(174\).27](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.2(174).27)
2. Інтегративний підхід : актуальність, сутність, особливості впровадження в умовах початкової школи : навчально-методичний посібник. уклад. : Н. Б. Ларіонова, Н. М. Стрельцова. Харків : «Друкарня Мадрид», 2018. 76 с.
3. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проектна діяльність: Науково-методичний збірник/ за загальною ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці «Букрек». 2022. 140 с.
4. Романюк С. З. (2021) Інтегративний підхід до організації навчальної діяльності учнів початкової школи Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича Режим доступу: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/2369>
5. Хомяк Г.Г. Інтеграційний підхід у підготовці майбутніх учителів фізичної культури. (2023). *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 68, 146-154. <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2023-68-146-154>
6. Ihnatenko H., Samus T., Ihnatenko O., Opanasenko V., & Vovk, B. (2022) Forming intending teachers' health preserving competence in the educational environment of higher educational institution. *ScienceRise: Pedagogical Education*, (2(47)), 27–34. DOI: <https://doi.org/10.15587/2519-4984.2022.254495>

*Хилобокій В`ячеслав Юрійович
магістрант 12мЗЛФР
Здоров'я людини фізична рекреація*

*Омельчук Олена
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри
здоров'язбережувальної освіти та
фізичної рекреації*

Використання Українських народних традицій та обрядів як засіб збереження здоров'я школярів

Для сьогодення України характерно значне зниження рівня здоров'я дітей та підлітків. Дослідження свідчать, що високий рівень фізичного здоров'я мають лише 2% школярів, вищий за середній – 7%, середній – 23%, нижчий за середній – 38%, низький – 27%. Сформованої патології не мають лише 1,6% дітей, а деякі відхилення, що можуть у майбутньому трансформуватись у певну патологію – 12,3%. У дітей з низьким рівнем фізичного здоров'я, які за даними щорічних медичних оглядів були віднесені до групи здорових або практично здорових, при стаціонарному обстеженні виявлено до чотирьох патологій організму [1]. Зокрема, серед учнівської молоді близько 35 % дітей мають хвороби дихання, 45 % - хвороби органів травлення, 10 % - хвороби нервової системи, 35 % - розлади психіки [5]. Статистика стану здоров'я учнівської молоді страшна: за час навчання школярі втрачають щонайменш третину свого здоров'я; 90% українських школярів мають відхилення у стані здоров'я, незадовільну фізичну підготовку має понад 50% школярів, низький рівень фізичного

розвитку – 60%. Школи з погіршеним станом здоров'я завершують близько 80 % учнів. Серед хронічних захворювань переважають захворювання опорно-рухового апарату, у тому числі порушення постави, плоскостопість (відповідно 5,6% і 7,6%), алергічний риніт (відповідно 5,5% і 7,8%), вади серця або порушення серцевого ритму (відповідно 5,3% і 3,9%), захворювання шлунково-кишкового тракту (відповідно 2,6% і 3,0%) [4, с. 14]. Проблеми, пов'язані зі здоров'ям, значно загострюються внаслідок поширення в учнівському середовищі паління, алкоголю, наркотичних речовин. Така ситуація великою мірою зумовлена відсутністю свідомого ставлення до свого здоров'я, розуміння його значення для себе і для суспільства.

Не випадково пріоритетними завданнями сучасної освіти в напрямі збереження й зміцнення здоров'я зростаючого покоління є активізація здоров'язберігаючої позиції самої особистості, оволодіння нею уміннями й навичками здорового способу життя, виховання у школярів свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших громадян як найвищої соціальної цінності.

Одним із важливих завдань, визначених Законами України є виховання у дітей любові до України, шановливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей українського народу, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля.

Створено Державну «Програму» - основним завданням якої є удосконалення та розвиток цілісної загальнодержавної політики національно-патріотичного виховання. Визначено «Стратегію» [3] де визначено пріоритети й основні напрями національно-патріотичного виховання дітей та молоді, зокрема: формування національно-культурної громадянської ідентичності, національно-патріотичного світогляду, збереження та розвитку суспільно-державницьких та духовно-моральних цінностей Українського народу [3].

Кожна нація має свої традиції, звичаї, обряди та свята, становлення яких відбувалося протягом багатьох століть. Українські народні традиції – це скарбниця українського народу, джерела народної мудрості. Традиції, звичаї, обряди та свята – це ті неписані закони, якими користуються в найменших щоденних і найбільших всенародних справах.

Роль народних традицій особлива й визначна: саме народна рухова культура дозволяє безпосередньо долучитися до глибоких, сакральних пластів національної культури – шлях самопізнання та самовдосконалення. Це етнічна філософія, народна етика гуманізму в дії, що породжує нові переживання та відчуття, відновлює втрачені зв'язки з рідною землею, мовою, культурою. Це безперечний, найдійовіший інструмент зміцнення духовності й здоров'я окремої людини й нації [6]. Вивчення Українських народних традицій у фізичному вихованні дітей та підлітків не лише доповнить існуючі, а забезпечить їх раціональне використання в сучасних умовах та забезпечить належний розвиток та міцне здоров'я дітей і молоді.

Народні традиції та звичаї завжди були духовною основою життя українців. Народні рухливі ігри мають оздоровче, освітнє, виховне значення. Оздоровче: сприяють гармонійному росту організму дитини; формують правильну поставу; загартовують організм; підвищують працездатність; зміцнюють здоров'я. Дійсний оздоровчий ефект має проведення народних ігор на свіжому повітрі незалежно від пори року. Це зміцнює мускулатуру, покращує діяльність дихальної, серцево-судинної системи, збільшує рухливість суглобів, міцність зв'язок, стимулює обмінні процеси, позитивно впливає на нервову систему, підвищує опірність організму до простудних захворювань. Освітнє: формують рухові вміння та навички з бігу, стрибків, метання тощо; розвивають фізичні якості - швидкість, силу, спритність, гнучкість, витривалість; дають основи знань з фізичної культури і спорту, валеології, народознавства, історії рідного краю тощо. Виховне: виховують моральні та вольові якості дітей; любов до

рідного краю, звичаїв і традицій українського народу; любов до щоденних і систематичних занять фізичними вправами.

Науковці наголошують на необхідності широкого впровадження в практику виховної роботи у школі заходів саме на основі народних традицій та обрядів. Це необхідно тому, що в наш складний час стресів та психологічного перенапруження дитини їй необхідно час від часу це напруження якимось чином знімати, а участь у народному святі чи обряді - один з найкращих видів психологічної релаксації [2, 6].

На уроках фізичної культури народна гра як засіб патріотичного виховання набуває особливого значення. Її виховна сила в русі, якого так потребує дитячий організм, в словах-переконаннях, що промовляються самими учасниками гри та наставником. Коли діти стають героями гри, вони щиро вірять в авторитет свого героя, його чесність, справедливість того, про що він говорить (гра «Їду на Січ», «Запорожець на Січі», «Силачі» та ін.) [2, с.550].

Отже використання народних традицій у вихованні здорового способу життя школярів задля збереження і зміцнення їх здоров'я проявляється в інтегруванні валеологічного підґрунтя в різні шкільні навчальні дисципліни і у використанні в навчально-виховному процесі народних рухливих ігор, забав, розваг, танців і таких дійств, які за змістом і формою проведення є подібними до народних. Застосовувати набуті знання та вміння валеологічних традицій українського народу в позакласній та позашкільній виховній роботі. Вивчення Українських народних традицій у фізичному вихованні дітей та підлітків не лише доповнить існуючі, а забезпечить їх раціональне використання в сучасних умовах та забезпечить належний розвиток та міцне здоров'я дітей і молоді.

Список використаних джерел

1. Гаркуша С. В. (2013) Характеристика стану здоров'я сучасної учнівської та студентської молоді в Україні. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. № 1(107), 2013. С. 33–37

2. Коваль Т. Українські народні традиції та звичаї як засіб національного виховання молодших школярів в умовах НУШ. *Актуальні питання у сучасній науці* № 2(2) (2022): DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2022-2\(2\)](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2022-2(2))

3. Концепція Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року Режим доступу: <http://surl.li/spmtv>

4. Сірий Є.В., Жуляев В.М., Тілікіна Н.В. та ін. (2023) Результати комплексного дослідження «Рівень залученості дітей та молоді до рухової й фізичної активності та вплив спорту на фізичне і ментальне здоров'я» Всеукраїнський центр фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх», Благодійний фонд Катерини Білоруської, Міністерство молоді та спорту України, Державний інститут сімейної та молодіжної політики. Режим доступу: <http://surl.li/ntyed>

5. Соціальна обумовленість та показники здоров'я підлітків та молоді за результатами соціологічного дослідження в межах міжнародного проекту «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді»: моногр. / О. М. Балакірева, Т. В. Бондар та ін. ; наук. ред. О. М. Балакірева ; ЮНІСЕФ, ГО «Укр. ін-т соц. дослідж. ім. О. Яременка». К. : Поліграфічний центр «Фоліант», 2019. 127 с

6. Хомич Л.О. (2013) Народні традиції у вихованні молодших школярів *Вісник Черкаського університету*. 2013. №21 (274): 125-127.

Проблеми управління та організація роботи реабілітаційних центрів

Існуюча проблема здоров'я завжди є і буде актуальною тому, що від його стану залежить існування людства. На сьогодні у галузі охорони здоров'я використовують великий спектр лікувальних фізичних факторів, що відрізняються природою, методиками та техніками застосування, механізмом дії та терапевтичною ефективністю. Весь цей арсенал фізичних методів, який постійно оновлюється, успішно використовується у реабілітаційному напрямі.

Обґрунтованість і перспективність використання лікувальних фізичних чинників для реабілітації визначається тими особливостями і перевагами, які відрізняють їх від інших лікувально-профілактичних засобів. Найважливіші з них: універсальність дії фізичних факторів, фізіологічність дії на організм, тривалий період післядії, сумісність з іншими реабілітаційними засобами, відсутність токсичності, алергенності та системної побічної дії.

Питаннями медичної, соціальної, професійної та фізичної реабілітації займаються Організація Об'єднаних Націй та її спеціалізовані підрозділи. В Україні діє Комітет експертів Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) з медичної реабілітації, який постійно вдосконалює її цілі та завдання [2].

Фізична реабілітація (відновлення здатності) – комплекс заходів, спрямованих на відновлення втраченої або ослабленої функції після захворювання або травми. Це потужний напрямок для відновлення та зміцнення здоров'я людей втілений у реабілітаційних центрах різної спрямованості та за профілем [1].

В Україні з'явилися кабінети інтерактивної реабілітації Iгex за канадською методикою. Ця реабілітація відбувається в ігровій формі: футбол, волейбол, парашут. Людина грає, гра відволікає її від больового синдрому і дає можливість розробити суглоби та сформувані новий руховий стереотип [5].

Повномасштабної і правильної *психологічної реабілітації* воїнів в Україні сьогодні немає. Наразі державна психологічна допомога для ветеранів ЗСУ передбачена у двох варіантах: у військовому госпіталі у випадку поранення та через сімейного лікаря, який дасть скерування до психолога [2].

На жаль, тисячі бійців повертаються у мирне життя без адаптаційного періоду - після пережитих жахів, з поламаною психікою, нічними кошмарами і нездатністю продовжувати звичайне життя, і часто їх історії закінчуються цілковитим розчаруванням у всьому, що відбувається навколо. Як підсумок – безліч бійців з надломленою психікою.

Учасники бойових дій після повернення до мирного життя, з одного боку, відчувають непереборну потребу знову «зануритися» у минуле, у військову обстановку; з іншого - глибоке почуття провини перед загиблими товаришами за те, що вони самі залишилися живими; і з третьої, - необхідність «виговоритися», виплеснути свій біль, що не вщухає, і одночасно донести свою особисту правду про війну до інших [3].

Зараз в Україні опановують незвичайний вид реабілітації для бійців, які повернулися з зони бойових дій - *дружню реабілітацію*. Це різновид соціальної та психологічної реабілітації, утім допомогу тут надають не лікарі, а такі ж колишні військові, а самі центри створено не на базі лікарні. Спілкування в групах відбувається з позиції рівного та побратима, друга, а не з позиції лікаря і хворого. Такі центри

існують як оф-лайн, так і можна знайти групу дружньої реабілітації он-лайн - наприклад, в соцмережах.

Наслідки війни у всіх проявляються по-різному. Особливість українців в тому, що вони не звикли звертатися за психологічною допомогою, а просто замикаються в собі. Тому, для того, щоб допомогти ветеранам війни повернути своє життя в потрібне русло і перестати прокидатися ночами від страшних спогадів, потрібен не тільки контроль з боку держави, а й *родинна реабілітація*. Доведено, що в люблячих дружніх родинах реабілітація військового відбувається набагато швидше та ефективніше. Зараз створено безліч онлайн та оф-лайн груп для постраждалих від війни, де спеціалісти навчають рідних, як підтримати військового, що повернувся з фронту, на що звернути увагу та що проконтролювати, а коли і вчасно звернутись до лікаря.

Animals реабілітація. Тим, кому після повернення потрібна психологічна допомога, тепер нерідко прописують каністерапію – лікування за допомогою спеціально навчених для цього собак. Терплячі хвостаті лікарі, після відповідного дресирування, здатні навіть витягти людину з депресії. Крім собак, використовують також коней і навіть бджіл. Їзда на коні відволікає і дозволяє забути жахи війни, а сон на ліжку, під яким стоїть бджолиний вулик, знімає стрес і допомагає хлопцям спокійно заснути.

Окрім вищеперелічених, важливими напрямками є: *соціальна реабілітація*, яка допомагає військовим налагоджувати соціальні навички, долаючи неконструктивну фіксацію на своєму стані, розвивати особистість, відновлюють здорову комунікацію, допомагає звикнути до спокійного стану; *освітня реабілітація* яка дає можливість ветеранам здобувати цивільну спеціальність; *бізнес-реабілітація* в рамках якої мова йде про менторські програми, які скеровані на те, щоб навчити військовослужбовців проектній діяльності та як правильно подаватися на ті чи інші грантові програми.

Також держава надає гранти на бізнес, наприклад, Український ветеранський фонд запустив конкурсну програму #Варто, в рамках якої надаватиме фінансування бізнесу ветеранів та членів їхніх родин на конкурсній основі [2,4].

В умовах війни, яка триває вже понад 10 років, питання розвитку нових реабілітаційних центрів стає все більш актуальним. Велика кількість постраждалих потребує якісної та комплексної реабілітації, яка допоможе їм відновити здоров'я та повернутися до повноцінного життя.

Список використаних джерел.

1. Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я : Закон України від 03.12.2020 р. № 1053-IX : станом на 7 верес. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text> (дата звернення: 21.04.2024).
2. Перелік закладів реабілітації для дітей із інвалідністю в Україні – мапа Мінсоцполітики | Національна Асамблея людей з інвалідністю України. Національна Асамблея людей з інвалідністю України. URL: <https://naiu.org.ua/perelik-zakladiv-reabilitatsiyi-dlya-ditej-iz-invalidnistyu-v-ukrayini-mapa-minsotspolityky/> (дата звернення: 21.04.2024).
3. Міністерство у справах ветеранів України – офіційний сайт. Головна| Міністерство у справах ветеранів. URL: <https://mva.gov.ua/ua> (дата звернення: 21.04.2024).
4. Українська правда. Життя. Реабілітаційні послуги: які вони нині в Україні та світі, і чи змінить ситуацію новий законопроект. Українська правда. Життя. URL: <https://life.pravda.com.ua/health/2020/08/5/241868/> (дата звернення: 21.04.2024).
5. Randomized Trial on the Effects of Attentional Focus on Motor Training of the Upper Extremity Using Robotics With Individuals After Chronic Stroke / G. J. Kim et al. Archives of Physical Medicine and Rehabilitation. 2017. Vol. 98, no. 10. P. 1924–1931. URL: <https://doi.org/10.1016/j.apmr.2017.06.005> (date of access: 21.04.2024).

*Хряков Ігор Валентинович
студент 1 курсу магістратури
спеціальності 017 «Фізична культура і спорт»*

*Науковий керівник :
доктор педагогічних наук, професор
Сущенко Людмила Петрівна*

Сучасний погляд на фізкультурно-спортивну реабілітацію дітей молодшого шкільного віку з ДЦП у центрах реабілітації осіб з інвалідністю

Вважається, що одним із поширених захворювань нервової системи серед дітей в Україні є ДЦП.

ДЦП - це вид патології, який являє собою результат органічного ураження головного мозку, перенесеного у пренатальний період або в період незавершеного процесу формування основних структур мозку, що обумовлює складне поєднання неврологічних і психічних розладів. Тобто, захворювання виникає на певному етапі онтогенезу в результаті ушкодження незрілого мозку дитини.

Аналіз медичної літератури свідчить про те, що хвороби нервової системи входять у першу п'ятірку причин дитячої інвалідності. Пошкодження нервової системи унаслідок впливу чинників різного генезу в перинатальний чи постнатальний період призводять до дегенеративних змін мозкової тканини і появи таких захворювань, як параліч Ерба-Дюшенна, нижній параліч Дежерин-Клюмпке, дитячі церебральні паралічі (ДЦП), гідро/мікроцефалії й ін. Ці захворювання характеризуються значними руховими порушеннями, що свідчать про загальну затримку психомоторного розвитку дітей.

Питання, пов'язані з реабілітацією дітей з ДЦП розглядали вітчизняні дослідники (В. Абраменко, В. Козьявкін, В. Кашуба, В. Чухловіна, В. Мартинюк, М. Пітик)

Вчені В. Абраменко і О. Коваленко зазначають, що незважаючи на досягнення сучасної медицини, кількість осіб з ДЦП у світі збільшується (нині вона в середньому становить 2–3 випадки на 1 тис. осіб; в Україні – 2,6) та є основною причиною дитячої неврологічної інвалідності у світі. Серед недоношених дітей частота ДЦП становить 1%. У новонароджених з масою тіла менше 1500 г поширеність захворювання збільшується до 5-15%, а при екстремально низькій масі тіла - до 25-30% [1].

В. Мартинюк вказує, що за даними МОЗ України, протягом останніх 10 років відзначено стрімке зростання дитячої інвалідності, а саме хворих на ДЦП як наслідок патології НС, що супроводжується розвитком парезів, паралічів, гіперкінезії й атаксії [3].

М. Пітик зазначає, що дитячий церебральний параліч (ДЦП)- це група непрогресуючих синдромів, які є наслідком недорозвитку або ушкодження мозку в пренатальному, інтранатальному та ранньому постнатальному періодах і характеризуються затримкою і патологією рухового, мовного та психічного розвитку[4].

В. Козьявкін, зазначає, що наявність різноманітних форм ДЦП та особливостей їх клінічних проявів обґрунтовує необхідність диференційованого підходу для вибору інноваційного та ефективного методу реабілітації [2].

Зарубіжні дослідники (Е. Hillesund J. Skranes, P. Kilpinen-Loisa, R. K. Lark і С.L. Williams, F. Lebon та ін.) вказували на те, що затримка психічного розвитку і дитячий церебральний параліч є серйозними медичними проблемами, які впливають на різні аспекти розвитку, функціонування та харчування дітей. Так, F. Lebon зазначає, що у медицині затримку психічного розвитку відносять до групи прикордонних форм

інтелектуальної недостатності, які характеризуються уповільненим темпом психічного розвитку, особистісною незрілістю, негрубих форм пізнавальної діяльності [8].

Е. Hillesund і J. Skranes вказують, що в процесі вивчення стану харчування дітей з ДЦП увага приділялась, як порушенням зросту і розвитку дітей, так і самому процесу споживання їжі, її повноцінності, рекомендаціям щодо корекції виявлених порушень. Визначено, що значна кількість причин порушень харчування полягає у фізичній неспроможності дитини споживати їжу належної для її віку консистенції [5].

Р. Kilpinen-Loisa зазначає, що діти з цією патологією погано контролюють і координують процеси жування, ковтання, роботу губ, щелеп, язика; у них виражена гіперсаливація [6]. У дітей з ДЦП процес прийому їжі, на жаль, може займати в 15 разів більше часу порівняно із здоровою дитиною

Р.К. Lark і С.Л. Williams вважають, що діти з ДЦП часто мають підвищену або знижену чутливість оральної ділянки, що заважає їм визначити, скільки їжі є у ротовій порожнині. У зв'язку з цими проблемами у них істотно збільшений ризик аспірацій, що супроводжується розвитком обструктивних бронхітів і/або пневмоній [7].

Компаративний аналіз наукової літератури свідчить про важливість ранньої діагностики та інтервенції для покращення прогнозу для дітей з ДЦП. Рання інтенсивна поведінкова інтервенція визнається ефективною та має значний потенціал для поліпшення життя дітей з ДЦП.

Фізкультурно-спортивна реабілітація є важливою складовою програми реабілітації дітей з ДЦП, яка включає в себе різноманітні фізичні вправи, вправи на розвиток моторики і координації рухів, спортивні заняття, спрямовані на покращення фізичної форми та загального самопочуття, плавання і масаж.

Основні цілі фізкультурно-спортивної реабілітації для дітей з ДЦП включають: вправи і заняття спортом, спрямовані на розвиток та зміцнення м'язів, покращення рухової координації та рухливості. Заняття спортом можуть допомогти дітям з ДЦП у навчанні незалежності та самостійності у виконанні різних фізичних завдань та повсякденних дій. Участь у спортивних заходах сприяє соціалізації дітей з ДЦП, допомагає їм встановлювати контакти з однолітками та розвивати комунікативні навички.

Активність та досягнення у спорті можуть позитивно впливати на психічний стан дітей з ДЦП, підвищуючи їхній настрій та самоповагу. Застосування засобів і методів фізкультурно-спортивної реабілітації допомагає зменшити вплив фізичних обмежень, що супроводжують ДЦП, і підвищити загальний рівень фізичного здоров'я та життєвого комфорту дітей. Такі програми повинні бути проведені під керівництвом кваліфікованих фахівців фізкультурно-спортивної реабілітації, які мають досвід роботи з дітьми з руховими обмеженнями.

Таким чином, фізкультурно-спортивна реабілітація стає необхідною складовою програми реабілітації дітей з дитячим церебральним паралічем. Дане захворювання визнається одним із поширених серед неврологічних патологій серед дітей в Україні та в світі. Його поширеність, зокрема серед недоношених дітей, свідчить про актуальність проблеми. Фізкультурно-спортивна реабілітація зорієнтована на покращення фізичного та психічного стану дітей з ДЦП. Цілеспрямовані заняття фізичними вправами сприяють покращенню рухових функцій, підвищенню самостійності, соціалізації та психологічному самопочуттю.

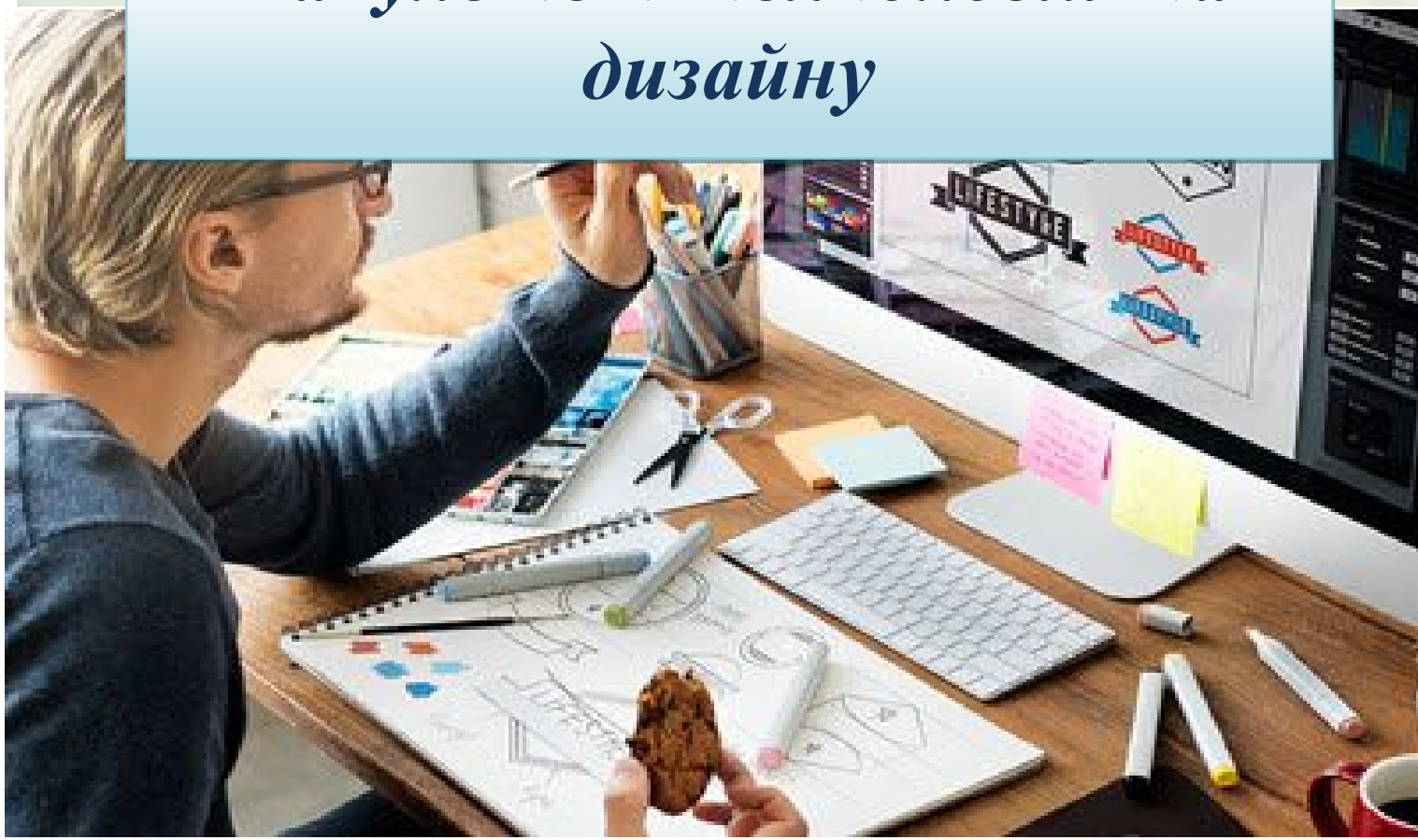
Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробленні програми фізкультурно-спортивної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з ДЦП у центрах реабілітації осіб з інвалідністю.

Список використаних джерел

1. Абраменко В.В. Комплексна реабілітація дітей, хворих на церебральний параліч, із застосуванням скальп-акупунктури. Сучасна педіатрія. 2017. №. 3(83). С. 132-137.
2. Козьявкін В.І. Динаміка показників психічного та моторного розвитку дітей з аутизмом в ході їх лікування за системою інтенсивної нейрофізіологічної реабілітації В. І. Козьявкіна / В. І Козьявкін, Л. Ф. Шестопалова, Т. Б. Волошин // Український вісник психоневрології. – 2015. – № 1(82). С. 12–16.
3. Мартинюк В. Ю. Основи медико-соціальної реабілітації дітей з органічним ураженням нервової системи / В. Ю. Мартинюк, Р. О. Моїсеєнко, С. М. Зінченко. Київ : Інтермед, 2005.416 с.
4. Пітик М.І. Дитячий церебральний параліч: сучасні підходи до діагностики, лікування і принципи реабілітації. Неврологія, Психіатрія, Психотерапія. 2016. № 1 (36). С. 28-29.
5. Hillesund E., Skranes J. Micronutrient status in children with cerebral palsy. *Acta Paediatr.* 2007. № 8. P. 1195-1198.
- 6 Kilpinen-Loisa P. Insufficient energy and nutrient intake in children with motor disability. *Acta Paediatr.* 2009. № 8. P. 1329-1333.
- 7.Lark R.K., Williams C.L. Serum prealbumin and albumin concentrations do not reflect nutritional state in children with cerebral palsy. *J. Pediatr.* 2005. № 5. P. 695-697.
8. Lebon F. Une politique de l'enfance. Du patronage au centre de loisirs, L'Harmattan, coll. Logiques sociales, 2005. 265 p.

*Факультет технологій та
дизайну*

*Литвин Володимир Сергійович
студент IV курсу
спеціальності «014.10 Середня освіта
(Трудове навчання та технології)»*

*Науковий керівник
асистент кафедри технологічної освіти
Полевик Роман Юрійович*

МОЖЛИВОСТІ КОМП'ЮТЕРНОГО ДИЗАЙНУ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У сучасному світі комп'ютери застосовуються в усіх сферах, включаючи освіту. Інтерес до навчання в багатьох випадках залежить від того, як проводяться уроки. Використання комп'ютерної техніки на уроках технологій дозволяє зробити навчання більш цікавим, насиченим та різноманітним, наповнюючи його зміст знаннями з інших научних областей [2].

Мета тез розкрити поняття комп'ютерного дизайну та визначити можливості його використання на уроках технологій в закладах загальної середньої освіти.

Комп'ютерний дизайн - це одна з ключових галузей сучасної технологічної епохи, яка постійно розвивається та знаходить нові застосування в різних сферах життя. Він має величезний потенціал у сфері освіти, зокрема на уроках технологій в закладах загальної середньої освіти [1].

Використання знань комп'ютерного дизайну набутих на уроках інформатики сприяє підвищенню ефективності навчання. З запровадженням таких міжпредметних зв'язків – ефективніше здійснюються загально-дидактичні принципи: свідомості, систематичності, послідовності, доступності, в оволодінні учнями необхідними знаннями, уміннями, навичками та досвідом творчої діяльності [4].

Можливості комп'ютерного дизайну в освітньому процесі [3]:

1. Створення дизайн-проектів. Учні можуть вивчати основи дизайну та створювати власні проекти за допомогою спеціалізованих програм. Що дає можливість розвивати креативні навички та особистість учня. Приклади таких програм: (Adobe Photoshop, Adobe Illustrator, CorelDRAW)

2. Моделювання та прототипування. За допомогою програм для 3D-моделювання, таких як Blender або AutoCAD, учні можуть створювати віртуальні моделі своїх ідей, що допоможе їм краще розуміти процес створення продуктів та вирішення технічних проблем. Так звичайне проєціювання на три площини (фронтальна, профільна, горизонтальна), можна роздивитися у 3D вигляді, визначити проблемні місця, послідовність виконання, тощо.

3. Навчання роботі зі спеціалізованими програмами. Використання програм для дизайну допомагає учням оволодіти сучасними інструментами та технологіями, які використовуються у виробництві та дизайні. Це надає їм можливість не лише оволодіти конкретними програмами, а й розвинути вміння працювати з різними інтерфейсами та інструментами, що покращує їх професійні навички та підготовку до майбутньої кар'єри.

4. Розвиток командної роботи. Участь у проектах з комп'ютерного дизайну сприяє розвитку навичок співпраці та комунікації учнів, оскільки вони можуть працювати над спільними завданнями та вирішують творчі завдання разом.

5. Підвищення мотивації та інтересу до навчання. Використання сучасних технологій на уроках, дозволяє зробити навчання цікавішим та привабливішим для учнів, що сприяє підвищенню їхньої мотивації та активності.

Етапи досягнення успіху у впровадженні комп'ютерного дизайну на уроках технологій:

1. Розробка навчальної програми: спочатку необхідно розробити детальну програму навчання, яка включатиме в себе різні аспекти комп'ютерного дизайну, від основ до більш складних технік. Це може включати в себе вивчення програмного забезпечення, технік дизайну та практичні завдання для учнів.

2. Підготовка вчителів: вчителі повинні бути підготовлені до викладання комп'ютерного дизайну, як мінімум, повинні мати базові навички роботи з програмами дизайну та знання основних принципів графічного дизайну. Важливо, щоб вони були здатні ефективно використовувати ці знання для навчання учнів.

3. Створення доступного середовища: Щоб успішно впровадити комп'ютерний дизайн на уроках технологій, необхідно мати доступне технічне обладнання та програмне забезпечення для учнів. Це може включати в себе наявність комп'ютерів з встановленими програмами для дизайну, доступ до Інтернету для додаткових матеріалів та підтримку технічних проблем з боку адміністрації.

4. Оцінка та вдосконалення: Після впровадження програми навчання комп'ютерного дизайну, важливо постійно оцінювати її ефективність та здійснювати відповідні корективи. Це може включати збір фідбеку від учнів та вчителів, аналіз результатів навчання та внесення змін у програму для покращення навчального процесу.

Висновки. Впровадження комп'ютерного дизайну на уроках технологій в закладах загальної середньої освіти створює широкі можливості для покращення якості освіти та розвитку учнів. Ця ініціатива відкриває широкі перспективи для розвитку учнів. Комп'ютерний дизайн дозволяє створювати інтерактивні та візуально привабливі проекти, що сприяє підвищенню зацікавленості учнів у вивченні технологій. Такий підхід сприяє не лише підвищенню мотивації, а й розвитку творчого мислення та умінь працювати в команді, що є важливими уміннями у сучасному світі.

Список використаних джерел

1. CAD Software Solutions. What is CAD? : веб-сайт. URL: <https://www.ptc.com/en/technologies/cad>
2. Архіпова, Т. Л. Вплив нових інформаційних технологій на активізацію навчально-пізнавальної діяльності підлітків. Т.Л. Архіпова. С.160-167
3. Годорожа, І. В., Стьопкін, А. В., Турка, Т. В. Використання засобів 3D моделювання на уроках трудового навчання. Духовність особистості : методологія, теорія і практика. 2016. С. 33-39.
4. Нікітіна О.В. Особливості методики викладання трудового навчання. Суми : СумДУ, 2012. С. 14-15.

*Дорошенко Максим Віталійович
студент III курсу
спеціальності «015.39 Професійна освіта.
Цифрові технології»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
старший викладач
Кучменко Олександр Миколайович*

ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙНИ

Війни часто супроводжуються інтенсивним використанням природних ресурсів. Це може включати використання великих обсягів води, деревини, мінералів та інших ресурсів для підтримки військових операцій. Наприклад, вода може використовуватися

для охолодження військового обладнання, деревина - для будівництва укріплень, а мінерали - для виробництва зброї.

В результаті такого використання ресурсів може виникнути виснаження цих ресурсів, що може мати негативні наслідки для місцевих екосистем та людських громад, які залежать від цих ресурсів. Наприклад, виснаження водних ресурсів може призвести до водного дефіциту, що в свою чергу може вплинути на доступ до питної води та зрошування для сільського господарства.

Крім того, війна може призвести до знищення природних ресурсів через бомбардування та інші форми військових дій. Це може призвести до втрати лісів, знищення родючого ґрунту та забруднення водних джерел.

Таким чином, війна може мати значний вплив на природні ресурси, що може мати довгострокові наслідки для екології та людських громад. З цієї причини важливо розглядати екологічні наслідки війни в контексті управління природними ресурсами та сталого розвитку.

Війни можуть призвести до значного забруднення навколишнього середовища. Це може включати забруднення води, повітря та ґрунту [1].

- Забруднення води: Військові дії, такі як бомбардування та використання хімічної зброї, можуть призвести до забруднення водних ресурсів. Це може мати негативний вплив на місцеві екосистеми та людські громади, які залежать від цих ресурсів для питної води та зрошування.

- Забруднення повітря: Військові дії також можуть призвести до забруднення повітря, включаючи викиди вуглецю та інших шкідливих речовин. Це може призвести до проблем з якістю повітря та вплинути на здоров'я людей.

- Забруднення ґрунту: Війна може також призвести до забруднення ґрунту, включаючи залишки військового обладнання та хімічних речовин. Це може вплинути на родючість ґрунту та продуктивність сільського господарства.

У результаті, війна може мати значний вплив на якість навколишнього середовища та призвести до широкого спектру екологічних проблем.

Війни можуть мати негативний вплив на біорізноманіття, включаючи втрату місць проживання та видів.

- Втрата місць проживання: Військові дії, такі як бомбардування та використання землі для військових баз, можуть призвести до втрати місць проживання для багатьох видів. Це може призвести до зменшення чисельності популяцій та, в кінцевому рахунку, до вимирання видів.

- Втрата видів: Війна може також призвести до безпосередньої втрати видів через вбивство та знищення. Це може включати вбивство тварин для їжі або використання як ресурсів, а також випадкове вбивство тварин в результаті військових дій.

- Вплив на екосистеми: Втрата видів та місць проживання може мати значний вплив на екосистеми, змінюючи баланс між хижаками та їхньою здобиччю, змінюючи рівні поживних речовин та впливаючи на інші екологічні процеси [2].

Отже, війна може мати значний вплив на біорізноманіття та екосистеми, що може мати довгострокові наслідки для природного середовища та людських громад, які залежать від цих екосистем для свого проживання та добробуту.

Екологічні наслідки війни можуть бути довгостроковими та впливати на майбутні покоління.

- Забруднення: Забруднення, спричинене війною, може залишатися в екосистемі протягом тривалого часу після закінчення війни. Наприклад, станом на 27 березня по всій Україні вже утворилося понад 600 тисяч тонн відходів руйнувань [3].

- Втрата біорізноманіття: Втрата видів та місць проживання, спричинена війною, може мати довгострокові наслідки для екосистем. Це може призвести до зміни екологічних процесів та зменшення біорізноманіття.

- Зміна ландшафту: Війна може призвести до значних змін в ландшафті, таких як втрата лісів або зміна річкових русел. Ці зміни можуть мати довгострокові наслідки для місцевих екосистем та людських громад.

- Вплив на людські громади: Довгострокові екологічні наслідки війни можуть також впливати на людські громади, які залежать від природних ресурсів для свого проживання та добробуту. Наприклад, виснаження водних ресурсів або забруднення ґрунту може вплинути на продуктивність сільського господарства та доступ до питної води.

Економічний та екологічний прогрес України дуже постраждав від початку російського вторгнення, що спричиняє як негайні, так і довгострокові наслідки для здоров'я людей та екосистем, а також гальмує сподівання на створення зеленої та соціально-відповідальної економіки в Україні. У рамках свого Плану післявоєнного відновлення та розвитку Україна має зосередитися на усуненні та зменшенні безпосередніх ризиків, які створює війна для здоров'я людей та навколишнього середовища. У довгостроковій перспективі післявоєнний економічний розвиток має сприяти фундаментальному переходу України до зеленої економіки з чистим нульовим рівнем шкідливих викидів [4].

Після завершення війни важливо не лише відбудовувати інфраструктуру, житло та об'єкти економіки, але й зосередитись на відновленні пошкоджених екосистем.

Список використаних джерел

1. Як війна руйнує природу України. *BBC News Україна*. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/extra/mwu5sxghvc/ukraine_war_damaged_nature (дата звернення: 17.04.2024).
2. Стрелець Руслан. Бомба сповільненої дії: чому світ не може ігнорувати екологічні наслідки війни в Україні. *Українська правда*. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2022/06/22/249216/> (дата звернення: 17.04.2024).
3. Орієнтовні збитки докільню внаслідок удару рф по ДніпроГЕС вже становлять понад 140 млн. гривень. *Урядовий портал.Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/orientovni-zbitky-dovkilliu-vnaslidok-udaru-rf-po-dniprohes-vzhe-stanovliat-ponad-140-mln-hryven> (дата звернення: 18.04.2024).
4. Екологічні наслідки війни в Україні та перспективи зеленої реконструкції. *OECD iLibrary*. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/environment/a7bd20e4-uk> (дата звернення: 18.04.2024).

*Дорохін Андрій Олександрович,
аспірант I курсу
спеціальності «Середня освіта. Технологічна освіта»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, старший дослідник, професор
Сліпчишин Лідія Василівна*

ГОТОВНІСТЬ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ІНОВАЦІЙ

Сучасні динамічні зміни на ринку праці, стрімкий технологічний розвиток та оновлення змісту і стандартів освіти актуалізують проблему готовності педагогів закладів професійної (професійно-технічної) освіти (П(ПТ)О) і коледжів до впровадження інновацій. Ця вимога скеровує педагогів професійного навчання до постійного самовдосконалення, оволодіння новими методами і формами роботи.

Питання модернізації освіти і готовності педагогів професійного навчання до інновацій стало надзвичайно актуальним в умовах воєнного стану.

Актуальність інновацій в освітньому процесі доцільно обґрунтувати наступними критеріями: зміною освітнього середовища, спричиненою значними руйнуваннями закладів освіти [1, с.32–38]. За умов, коли освітній процес відбувається дистанційно, традиційні методи навчання стають неефективними, і виникає потреба у використанні нових, інноваційних підходів. Окрім того зазнав негативних впливів і психоемоційний стан учасників освітнього процесу [1, с.50–51]. Саме інновації в педагогічній діяльності допоможуть зняти стрес, тривогу та страх, а також дати відчуття підтримки та єднання. Мотивація, підтримування і стимулювання мотивації до навчання в умовах воєнного стану є надзвичайно важливим завданням педагогів [1, с.57–59]. Інновації в освітньому процесі роблять його цікавим, інтерактивним і захоплюючим, що сприятиме збереженню бажання до знань у здобувачів освіти [1, с.61–66]. Дії воєнного характеру в будь-якому випадку завершаться, а для швидкої відбудови країни буде необхідне нове покоління фахівців, які матимуть усвідомлення важливості своєї справи та вміння, можливості їх подальшого розвитку. За допомогою саме інноваційної педагогічної діяльності можливо підготувати таких фахівців, засвоївши необхідні знання, навички та компетенції.

Під поняттям інновацій в освітньому процесі розглядаються різноманітні типи змін, основною метою яких є вдосконалення як самого процесу освіти, так і його окремих елементів [2, с.139]. Це можуть бути зміни як в компонентах освіти (освітніх програм), так і в організаційно-педагогічних засадах, які стосуються управлінських механізмів освітньої діяльності. Сучасна практика акцентує увагу на необхідності і готовності до інноваційної діяльності, орієнтує сучасного педагогічного працівника на самостійний, постійний розвиток власного професіоналізму.

Можна чітко сформулювати думку, про те що рівень готовності педагогічних працівників до інновації є не однаковим і залежить від різних чинників, до яких можна віднести: *вік* (досвідчені педагоги покладаються здебільшого на власний досвід і практику, а молоді педагоги більш відкриті до нових методів та технологій); *наявність ресурсів* (заклади освіти, які володіють новим обладнанням та доступом до мережі інтернету, надають ширші можливості для впровадження інноваційних методів); *місце здійснення педагогічної діяльності* (педагогічні працівники, які працюють в достатньо технологічно забезпечених закладах освіти і містах мають набагато більше можливостей доступу як до новітніх технологій, так і до їх впровадження); *дисциплін і предметів, які читають* (педагогічні працівники, які читають гуманітарні предмети, як правило, рідше використовують інноваційні технології на відміну від педагогів професійного спрямування, фізико-математичного напрямку).

Проведене анонімне опитування педагогів професійного навчання і гуманітарних дисциплін в закладах освіти (П(ПТ)О, коледжах) Львівщини дало можливість дійти висновку про рівень готовності до інновацій: 94 % респондентів мають певні знання про інноваційні методи навчання; 52 % використовують інноваційні методи у своїй діяльності; 80 % висловлюють готовність до впровадження інноваційних технологій в навчанні при умові надання їм відповідної підтримки і матеріального забезпечення. Наведені дані свідчать про досить високий рівень готовності педагогічних працівників до впровадження інноваційної педагогічної діяльності, але при умові допомоги.

Підвищення рівня готовності і сприйняття інновацій в педагогічній діяльності можна досягнути за допомогою наступних кроків [3, с.10–14]: проводити курси підвищення кваліфікації з використанням інноваційних методів навчання; надавати методичну підтримку педагогам, які хочуть використовувати інноваційні методи; забезпечувати заклади освіти необхідними ресурсами для використання інноваційних методів; створити атмосферу, яка сприятлива для впровадження інновацій. Як приклад

інноваційних методів можна вказати: використання онлайн-платформ, проектне навчання над реальними проектами, гейміфікація (використання ігрової технології в навчанні), персоналізоване навчання (навчання кожного здобувача освіти навчатися у власному темпі та з урахуванням його індивідуальних потреб).

Для підготовки фахівців і педагогів професійного навчання будівельного профілю інноваційними методами навчання можна вважати впровадження: BIM-технологій, які використовуються для створення цифрових 3D-моделей будівель, що дозволяє проектувати, будувати та експлуатувати об'єкти більш економічно, ефективно та якісно; використання VR/AR-технологій, що дають можливість здобувачам освіти візуалізувати складні концепції, відпрацьовувати практичні навички в безпечному середовищі та отримувати унікальний досвід роботи на будівельному майданчику; робота над реальними проектами, що відповідають актуальним потребам будівельної галузі, дозволяє здобути практичний досвід, розвинути командні навички та навчитися вирішувати проблеми; співпраця з роботодавцями (налагодження тісних зв'язків з будівельними компаніями (кластерами); розвиток онлайн-освіти; використання штучного інтелекту (ШІ) для персоналізації навчання, адаптації програм під індивідуальні потреби здобувачів освіти, а також для автоматизації деяких завдань; створення центрів інновацій.

Висновок: Інноваційна педагогічна діяльність є актуальною та необхідною в період воєнного стану в Україні. Вона забезпечить і покращить якість освіти, а також сприятиме підготовці нового покоління фахівців, які зможуть відбудувати і розвинути країну. Впровадження саме організаційно-педагогічних засад інноваційних педагогічних підходів, забезпечать якісні і обґрунтовані методи їх впровадження і використання, з метою досягнення максимально високого рівня підготовки фахівців. Централізована допомога держави, співпраця із міжнародними партнерами, кластерами та іншими стейкхолдерами забезпечить необхідними ресурсами для використання інноваційних методів навчання.

Список використаних джерел

1. Війна та освіта. 2 роки повномасштабного вторгнення: звіт за результатами дослідження.

Київ, 2024. 38 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2024/02/10/Zvit.Viyna.ta.osvita.Dva.roky.povnomasshtabnoho.vtorhnennya.2024.ukr-10.02.2024.pdf>.

2. Захаревич М., Куніцький Я. Проблема готовності майбутніх педагогів до інноваційної діяльності. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2022. Вип. 4. С. 138–144. DOI: 10.31499/2307-4906.4.2022.270392

3. Інноваційна діяльність педагога: від теорії до успіху : інформаційно-методичний збірник /упорядник Г.О. Сиротенко. Полтава : ПОППО, 2006. 124 с.

*Мохнацький Орест Олегович,
студент 1 курсу магістратури
спеціальності «Середня освіта. Трудове навчання і технології»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, старший дослідник, професор
Сліпчишин Лідія Василівна*

ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЯ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ

Питання професіоналізації майбутніх викладачів технологій та її особливостей в сучасній українській педагогічній науці постає дуже гостро. Проаналізувавши

дослідження і публікації з досліджуваної теми, ми встановили, що науковці зазначають важливість процесу професіоналізації у взаємодії та співпраці в освітній і самоосвітній діяльності в системі академічної підготовки майбутніх викладачів технологій до творчої професійної діяльності. Серед науковців, до чийх праць ми покликалися, досліджуючи проблему професіоналізації, є такі як: А. Бондаренко, О. Галус, М. Галушко, Л. Даниленко, Т. Десятов, М. Євтух, Д. Кільдеров, Л. Кіяшко, О. Кобернік, О. Сердюк, О. Мармаза та ін.

Основною суперечністю проблеми професіоналізації майбутніх викладачів технологій постають процеси, які демонструють професійний розвиток і самовдосконалення майбутніх педагогів в умовах університету. Наступною суперечністю, яка виникає у вивченні професіоналізації майбутніх викладачів, постає ціла низка проблем, зумовлених готовністю до певних реформ в системі освіти. Найбільш актуальними, на нашу думку, серед них є:

- традиційність і консервативність педагогічних працівників, низький рівень готовності до постійного саморозвитку та удосконалення;
- низький рівень мотиваційного підґрунтя для професійного удосконалення викладача та відсутність знань у сфері інформаційно-комунікативних технологій;
- відсутність фахового моніторингу в педагогічному середовищі, а, отже, і відсутність аналізу та врахування усіх суперечливих моментів у процесі формування професіоналізації викладачів технологій;
- низький рівень практичної дієвості неперервної післядипломної освіти, яка супроводжується відсутністю мотивації особистісного саморозвитку педагога.

Під час підготовки майбутніх викладачів технологій в академічному середовищі, має вирішитись низка проблем, серед яких:

- покращення системи профорієнтаційної роботи та удосконалення співпраці з освітніми закладами, в результаті якої покращиться якість прийому та збільшиться набір до них;
- удосконалення навчальних планів і робочих програм з навчальних дисциплін з врахуванням фахових компетентностей і соціально-професійних вимог до викладачів технологій.

Основною категорією в підготовці майбутнього викладача технологій є адаптація до творчої та креативної педагогічної діяльності та соціалізація, метою якої, як стверджують М. Євтух і О. Сердюк, є допомогти вихованцеві вижити у суспільному потоці криз і революцій - екологічних, енергетичних, комп'ютерних тощо, оволодіти досвідом старших, досягнути своє покликання, визначити власне місце в суспільстві, самостійно знайти шляхи найефективнішого самовизначення в ньому. Ці процеси стимулюють не пасивну адаптацію, а розвиток активного творчого самоствердження у суспільстві [1, с. 55]. У сучасній системі підготовки та професіоналізації індивіда в соціумі важливу роль відіграє гуманна педагогіка та відносини у системі «викладач-студент».

Сьогодні людина живе в таких умовах, які вимагають від людини спрямованості на постійний професійний розвиток. У цьому контексті профорієнтація розглядається як одна «з найважливіших професійних технологій, оскільки вона націлена на професіоналізацію особистості, сприяє одночасно гуманізації і технологізації професійного вибору» [2, с. 22].

З професіоналізацією тісно пов'язана професійна придатність суб'єкта діяльності, яка формується в такій послідовності: підготовка до вибору професії; профорієнтація; професійний відбір; професійна підготовка; професійна адаптація; професійна діяльність; професійна атестація; професійна реабілітація [2, с. 222–223]. З позицій професійної придатності можна оцінювати й успіхи в професійній діяльності. Успішність трудової діяльності, задоволення працею та прагнення до професійного самовдосконалення залежить від рівня придатності особи до певної професії.

На основі проаналізованих досліджень та стану педагогічної практики нами виокремлено такі особливості професіоналізації викладачів технологій: необхідність набуття суб'єктного досвіду педагогічної праці, що пов'язано з створенням передумов розгортання власного педагогічного потенціалу; постійна потреба удосконалення проектно-технологічної компетентності та техніко-технологічної культури, щоб завжди знати сучасні досягнення та інновації в технологічній сфері; необхідність удосконалення професійної системи знань у сферах, що відповідають структурно-змістовим основам освітньої галузі «Технології» та профілям.

Висновок. Професіоналізація розглядається як соціалізація особистості в процесі професійної діяльності. Цей процес пов'язаний із засвоєнням професійних цінностей, формуванням та удосконаленням професійно важливих якостей, професійного мислення і культури. Ключовими напрямками професіоналізації майбутніх викладачів технологій є поєднання принципів демократизації, соціалізації та гуманізації з принципом студентоцентризму; виявлення, активізація творчих здібностей та розкриття креативності студента; урахування фахових вимог у підготовці майбутніх педагогів. Найкраще професіоналізація відбувається тоді, коли людина має здібності до педагогічної діяльності, їй подобається спеціалізація, в якій вона буде реалізуватись, а також є мотивація будувати кар'єру в освіті.

Список використаних джерел

1. Євтух М.Б., Сердюк О.П. Соціальна педагогіка : підручник. Київ : МАУП, 2002. 232 с.
2. Професійна орієнтація : підручник [для студентів] / Єгорова Є. В., Ігнатович О. М., Кобченко В. В., Литвинова Н. І., Марченко І. Б., Мерзлякова О.Л., Синявський В. В., Татаурова-Осика Г. П., Шевенко А. М. ; [за ред. О. М. Ігнатович]. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 240 с.

*Решетник Назар
Студент III курсу
Спеціальності «Професійна освіта»
ОПП «Професійна освіта. Туризм та готельно-ресторанна справа»
Науковий керівник:
к.пед.н, доцент
Щербак Людмила Валеріївна*

Інноваційний підхід у розвитку музейної справи

Поняття музейних “інновацій” можемо розглядати як в широкому, так і у вузькому контексті. У широкому розумінні музейні інновації становлять докорінне переосмислення традиційних музейних практик, місця та ролі музеїв у суспільстві та культурі, що сприяє подальшій еволюції музею як особливого історично-культурного феномену, дає йому змогу належно відповідати на виклики сучасності й залишатися актуальним насамперед для відвідувача, місцевої громади. Яскравим прикладом подібного інноваційного музейного розвитку стала поява та становлення у середині 1980-х років нової музеології. Еволюція поглядів на суспільне призначення музею привела до виникнення нової музейної ідеології, системи уявлень про музей як соціокультурний інститут, здатний виконувати більш активну перетворювальну роль у суспільстві. У результаті суттєвій ревізії були піддані традиційні уявлення про музей. Музей почали сприймати не як сховище музейних предметів і науково-дослідний центр, а перш за все – як інструмент соціальних й культурних перетворень, установу, яка слугує конкретним міським та сільським громадам. Такий музей дає своїм відвідувачам змогу не просто отримувати якісь абстрактні знання або естетичні враження, а відчутти причетність до історії та самобутності своєї власної громади [1, с. 104]. “Нова музеологія – набагато більше, аніж рух, покликаний сприяти постійним пошукам нового у музейній справі. Вона мобілізує прихильників радикального перегляду цілей музеології та виступає за глибокі зміни психології та поглядів музейних працівників” – писав у 1985 році президент Асоціації екомuzeїв Квебеку П’єр Мейран [1].

Поняття “інновацій” у їх вузькому значенні можна звести до використання інтернет-ресурсів, аудіовізуальних, мультимедійних засобів у експозиційній та фондовій роботі музею. Так, наприклад, у 2015 році багато музеїв запустили нову технологію Beacon. Ви завантажуєте додаток для смартфона, який за допомогою bluetooth-технології визначає точне місце розташування відвідувача в музеї або галереї – аж до декількох кроків. Додаток отримує інформацію про те, де ви знаходитесь і, як цифровий екскурсовод, відправляє вам корисну інформацію про автора і його роботи, враховуючи аудіо-, відеоматеріали, статті та огляди. За допомогою Beacon можна відправляти картинки і фотографії друзям, через СМС або електронну пошту, опубліковувати в Фейсбуці або Твіттері. Крім того, так само, як і карти Google, Beacon – технологія, яка допомагає орієнтуватися у великих галереях [2].

Інновації в науково-фондовій музейній роботі – це насамперед оцифрування музейних предметів та створення відповідного програмного забезпечення (стандартів) для обліку музейних фондів. Найвідомішими сьогодні музейними стандартами є, зокрема, CDWA (Категорії для творів мистецтва). Описує інформаційні ресурси баз даних із образотворчого мистецтва, пропонує концептуальний підхід до опису та доступу до творів мистецтва й зображень. Пропонує термінологію, яка допомагає поєднати інформацію з різних систем і зробити її доступнішою. MIDAS (Керівництво та Стандарт даних для інвентаризації пам’ятників).

Ще однією точкою перетину “інновацій” та “інтерактивності” можна вважати музейний маркетинг. Одним із визначальних напрямів музейного маркетингу є передовсім ефективна стратегія залучення відвідувача до музею. Відтак музей повинен бути актуальним, цікавим, відомим, створювати належні умови для проведення вільного часу в контексті сучасних тенденцій “цивілізації дозвілля” тощо. Саме тому в музейному маркетингу органічно взаємодіють з одного боку інноваційні методики (паблік рилейшнз (ПР), пабліситі – техніка успішного формування іміджу, партнерські відносини (друзі музею) та ін.), а з іншого – інтерактивні (створення в музеї рекреаційних зон, зон творчості, ігрового простору, музейного магазину, арт-кафе та ін.). Загалом інновації та інтерактивність музейного маркетингу мають спільний знаменник, означений поняттям “маркетинг інновацій”, який може бути інтерпретований як сукупність дій, прийомів, методів, систематична активність суб’єктів економічних відносин щодо розроблення і просування на ринку нових товарів, послуг та технологій для задоволення потреб і запитів споживачів (суспільства) у ефективніший, ніж у конкурентів, спосіб на основі оновлення та підвищення рівня складових потенціалу підприємства, пошуку нових напрямів та засобів його використання з метою отримання прибутку та забезпечення умов тривалого виживання й розвитку на ринку [2]. Практичним втіленням інтерактивної маркетингової стратегії залучення відвідувачів до музею та використання інноваційного потенціалу сучасних мультимедійних технологій стала партнерська взаємодія Британського музею із потужною міжнародною корпорацією Samsung, яка розпочалася у 2008 році. Результатом співпраці стало відкриття Цифрового пізнавального центру (Digital Discovery Centre), за допомогою якого дітей знайомлять з творами мистецтва та історією їхнього створення. Щорічно приблизно 10 тисяч дітей та молодих людей вивчають колекцію Британського музею і організовані музеєм виставки за допомогою новітніх технологій, розроблених компанією Samsung [3].

Отже, в сучасній теорії та практиці музейної справи важливими, з огляду на спроможність музею відповідати викликам часу, є музейні інновації та інтерактивність. Дуже часто музейні інновації та інтерактивність перетинаються, взаємодоповнюючи одне одного. Особливо яскраво це проявляється у використанні інноваційного потенціалу новітніх технологічних досягнень під час проведення інтерактивних музейних уроків, екскурсій. Інноваційні та інтерактивні аспекти музейного маркетингу в комплексі та взаємодії дають змогу залучити до музею нових відвідувачів, фінансові ресурси та зробити музейний товар конкурентно здатним на ринку культурних послуг.

Список використаних джерел:

1. Бокотей А. А. Інноваційні впровадження в природничих музеях Швейцарії та Австрії. Наукові записки Державного природознавчого музею. Львів. 2022. Вип. 30 С. 41–50.
2. Климишин О. С. Освітні аспекти природничо-музейної комунікації. Наукові записки Державного природознавчого музею. Львів. 2021. Вип. 31. С. 15–22.
3. Комаріст О. І. Визначення сутності маркетингу інновацій [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_125/22.pdf

*Скуратович Роман Олексійович
студент II курсу
спеціальності 014 Середня освіта
(Трудове навчання та технології)*

Науковий керівник:

СУЧАСНІ ПІДХОДИ РОЗВИТКУ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ/УЧЕНИЦЬ ЧЕРЕЗ ВПРОВАДЖЕННЯ АВТОМАТИЗОВАНОГО ПРОЄКТУВАННЯ (САПР) В УМОВАХ ПРОЄКТУВАННЯ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

Актуальні питання сучасних підходів щодо розвитку ключових компетентностей учнів/учениць не залишають зацікавленість освітянського кола. Технологічна освітня галузь не є виключенням. Отож, як розвиваються ключові компетентності зазначені Законодавством України в учнів/учениць? Як саме автоматизоване проєктування (САПР) на уроках технологій впливає на формування компетентностей?! При розкритті цієї проблеми, в першу чергу, маємо зазначити, що предмет технології має всі можливості для формування ключових предметних компетентностей зазначених в Державному стандарті базової середньої освіти та в Стратегічному плані діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року [1].

Питання розвитку компетентності, спілкуючись державною мовою учитель технологій змістовно й в найкоротший термін передає необхідну інформацію, активізуючи увагу, пам'ять та почуття здобувачів/здобувачок освіти. Формування математичної компетентності на уроках технологій відбувається через оволодіння прийомами креслення та роботи з геометричними фігурами, має пряму взаємодію з автоматизованим проєктуванням (САПР). Здобувачі освіти, набуваючи навичок роботи з креслярсько-вимірвальними інструментами та побудови креслень, засвоюють основи геометрії та просторової уяви. Компетентності у природничих науках і технологіях набувається через отримання знань з основ матеріалознавства, що дозволяє ефективно вибирати матеріали для виробів. Такі навички та уміння в поєднанні з автоматизованим проєктуванням (САПР) допомагають оптимізувати витрати матеріалів і ресурсів при розробці та виробництві продукції. Результатом є зменшення витрат матеріалів та коштів на їх придбання і покращення якості та ефективності кінцевого продукту. Використання інформаційно-цифрових технологій на уроках технологій сприяє формуванню цифрової компетентності учнів/учениць, що дозволяє їм адаптуватися до змін у об'єктивній реальності. Під час роботи над проєктами здобувачі освіти застосовують інформаційно-комунікаційні технології для пошуку, обробки та обміну інформацією, а також для підготовки презентаційних матеріалів. Це створює базу для подальшого використання автоматизованого проєктування (САПР) у виготовленні виробів. Розвиток умінь розмірковувати над проблемами та шукати творчі рішення на уроках технологій сприяє формуванню компетентності навчатися протягом всього життя. Робота з інформаційними джерелами дозволяє учням/ученицям вдосконалювати свої навички пошуку нових технологій і вміння оновлювати свої знання. Такі вміння та навички є важливими для використання автоматизованого проєктування (САПР), де креативний підхід та ефективне використання інформаційних ресурсів відіграють ключову роль у вирішенні поставлених проблем. Розвиток ініціативності та підприємливості в процесі проєктної діяльності може бути ефективно поєднаний з використанням автоматизованих систем проєктування (САПР). Учні/учениці, використовуючи системи, втілюють свої творчі ідеї та проєкти в життя. САПР надає можливість реалізувати дизайнерські та технічні концепції учнів/учениць шляхом автоматизованого моделювання та виробництва. Використання автоматизованих систем проєктування (САПР) на уроках технологій сприяє розвитку соціальної та громадянської компетентності, оскільки вони навчаються спільно працювати над проєктами та обмінюватися ідеями в команді та поважати роботу інших.

Робота з автоматизованими системами проектування (САПР) сприяє розвитку обізнаності учнів/учениць у сфері культури шляхом використання сучасних технологій та візуалізації різноманітних культурних поглядів у проектах. Робота з САПР сприяє розвитку екологічної компетентності шляхом впровадження екологічного кута зору у проектну діяльність. Крім того, використання САПР може допомогти моделювати та аналізувати вплив різних технологічних рішень на здоров'я та довкілля, що сприяє формуванню здорового способу життя серед молоді. Впровадження екологічних елементів у проектну діяльність за допомогою САПР сприяє розвитку учнівської екологічної свідомості та відповідальності за збереження навколишнього середовища.

Створення ескізів, моделювання, складання конструкторської і технологічної документації в САПР є важливим для автоматизації процедур при розгортанні проектно-технологічної діяльності на уроках технологій і має значний потенціал для підвищення якості та ефективності навчання, що визначається в таких характеристиках [3]: швидкість та ефективність, моделювання й візуалізація, аналіз та оптимізація, співпраця та комунікація, навчання на практичних прикладах, інтуїтивність, розвиток критичного мислення. Розвиток здатності до опанування нових видів техніки, інноваційних технологій та передових методів організації освітньої діяльності є викликом для сучасної технологічної освітньої галузі. Саме він передбачає вміння використовувати відповідне спеціалізоване програмне забезпечення для вирішення завдань пов'язаних з проектною діяльністю на уроках технологій [4].

Використання САПР у навчанні інтегрується з іншими технологіями й сприяє повному засвоєнню матеріалу та практичному використанню отриманого досвіду, знань, вмінь та компетентностей у реальних умовах. Зокрема, вільне спеціалізоване програмне забезпечення (Fusion 360, FreeCAD, DraftSight) дозволяє учням/ученицям опановувати нові види техніки та інноваційні технології [5].

У підсумку ми вважаємо, що технології, є предметом який має можливість розкрити та розвинути в учнях ключові та предметні компетентності, а використання сучасного ПО та технічних засобів разом з практикою орієнтованою програмою збільшують ефективність навчання.

Список використаних джерел

1. Дятленко О.М. Трудове навчання та технології. 5-11 класи: навчальні програми, методичні рекомендації про викладання навчального предмета в закладах загальної середньої освіти. Харків: Ранок, 2019. 64 с.
2. Інформатика, 5-9 клас: навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів (для учнів, які вивчали інформатику в 2-4 класах). За Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти, 2011. URL: https://docs.google.com/document/d/1JUTsfvINSZ1bMJ8zNcoGO9rJecQae_iz/edit
3. Pavel Ikononov. CAD/CAM APPLICATIONS - CNC MILLING. Independently published. 2020. 289 pages.
4. Технології, 10-11 клас: навчальна програма для загальноосвітніх закладів «3Д моделювання в САПР» (за технологічним профілем)/ Р. Скуратович, 2022
5. Трифонова, О. М., Садовий, М. І. НАВЧАННЯ САПР НА ОСНОВІ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ АНАЛІЗУ ТА СИНТЕЗУ ЗНАНЬ НОРМАТИВНИХ ДОКУМЕНТІВ ДСТУ. //Наукові записки. Серія: Педагогічні науки, 2023. С.66-73. URL: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2023-1-210-66-73>

*Рудник Сніжана Миколаївна
студентка IV курсу
спеціальності 014: Середня освіта
(Трудове навчання та технології)*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри технологічної освіти
Харламенко Валентина Борисівна*

ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ НА РІЗНИХ РІВНЯХ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ФОРМИ ТА ІНСТРУМЕНТИ

Україна є частиною глобального світу й разом з ним проходить період трансформації суспільних і економічних відносин, які призводять до значних змін на ринку праці. Нові тенденції – стрімкий розвиток інновацій та технологій, виникнення нових спеціальностей на перетині декількох галузей, нових форм і видів зайнятості, підвищення конкуренції, посилення міграції, можливість постійно змінювати місце роботи та фах – висувають нові вимоги до володіння знаннями, вміннями та навичками. М'які універсальні міжпрофесійні навички (soft skills), такі як: менеджмент знань та інформації, самоорганізація, ведення переговорів, уміння аналізувати та приймати ефективні рішення, розв'язувати комплексні задачі, дозволяють нам швидко адаптуватися до нових умов, а разом з профільними знаннями – набуті конкурентоздатності та затребуваності на ринку праці. Професії, що вже існують, та професії майбутнього відображають наш світ – різноманітний, рухливий та цікавий, з безліччю можливостей для кожної людини, відповідно до її здібностей, талантів, знань, компетентностей, навичок та вміння адаптуватися до умов, що швидко змінюються [1].

Система професійного орієнтування – це можливість для економіки стати більш ефективною, для суспільства – більш справедливим. Усвідомлений вибір професії – важливий крок до успішної особистісної та професійної самореалізації молоді, розвитку майбутньої кар'єри та життєвих пріоритетів. Якісна професійна орієнтація неможлива без активної участі основної освітньої ланки-загальної середньої освіти. Для забезпечення цілісності освіти, професійна орієнтація має починатися з початкової школи й тривати до завершення повної загальної середньої освіти [4].

Профорієнтаційна робота у закладах загальної середньої освіти має величезне значення для учнів/учениць, оскільки сприяє оптимальному вибору кар'єрного шляху та визначенню майбутньої професійної діяльності. На нашу думку, важливими, ключовими аспектами профорієнтаційної роботи в школі є: своєчасне виявлення інтересів і здібностей, мінімізація ризиків помилкового вибору, підготовка до вибору навчального закладу, розвиток ключових навичок та компетенцій, підвищення мотивації до навчання, зменшення завантаженості системи освіти та соціальна підтримка. Враховуючи ці аспекти, заклади освіти можуть удосконалити свою профорієнтаційну роботу, підвищити її якість щоби підготовка учнів/учениць до майбутньої професії, кар'єри сприяла їхньому успіху у обраній галузі [5]. Профорієнтаційний супровід учня/учениці надає можливість розвитку їхніх навчально-пізнавальних і професійних інтересів, здібностей, нахилів, потреб, їхньої творчої самостійності, креативності, забезпечить випускникам/випускницям школи можливість успішно самореалізуватися в житті та свідомо обраній професії.

Професійна орієнтація на різних рівнях шкільної освіти має велике значення з кількох причин: зменшення вибору випадкової кар'єри, розвиток відповідальності та

самосвідомості, підготовка до ринку праці, підвищення мотивації навчання, ефективне використання ресурсів навчального закладу [2].

До наскрізних напрямів/тем, які варто представити в профорієнтаційному змісті освіти на кожному рівні шкільної освіти належать:

- власний особистісний розвиток через профорієнтаційний супровід, пізнання власних ресурсів та планування власного розвитку;
- вивчення світу професій і ринку праці;
- зв'язок між освітою та ринком праці;
- розвиток навичок (компетентностей) для власної професійної орієнтації та побудови кар'єри [3].

Профорієнтаційне навчання учнів/учениць рекомендовано проводити на основі інтегрованих підходів, для цього можуть бути використані такі інструменти та форми: інтегровані уроки; профорієнтаційні кейс-уроки; індивідуальні та групові проекти такі як: “Світ професій”, “Ринок праці”, “Професії майбутнього”, “Майбутня освіта”, “Соціальне підприємництво”; профорієнтаційні ігри: “Мої ресурси”, “Сучасні навички”, “Освіта впродовж життя”, “Планування розвитку”; інтерактивні заходи — ярмарки та пікніки професій, професійні майстер-класи - практичні проекти, соціальні проекти, заходи для ознайомлення з професіями; тренінги та заняття з сучасних навичок та наскрізних умінь (командна робота, лідерство, створення презентацій, публічні промови, ефективне спілкування, керування емоціями та ін.); екскурсії в компанії, на виробництво, в заклади освіти, центри зайнятості; участь у всеукраїнських та міжнародних проектах і конкурсах — “WorldSkills-junior”, “Вхід до професії”.

Отже, якісна професійна орієнтація відіграє важливу роль у формуванні особистості та кар'єрному розвитку кожної людини. Вона допомагає зрозуміти власні сильні та слабкі сторони, визначити свої цілі та плани на майбутнє. Якісна професійна орієнтація сприяє зниженню ризику помилкового вибору професії і, як наслідок, невдач у кар'єрному розвитку. Вона дає змогу молоді розглядати широкий спектр професійних можливостей, допомагає виявити потенціал та зацікавленість у певній галузі. Крім того, сприяє підвищенню мотивації до навчання та самореалізації, що є важливим аспектом успішного кар'єрного зростання. Таким чином, вона є ключовим елементом у формуванні особистості та досягненні успіху у професійній сфері.

Список використаних джерел

1. Інститут модернізації змісту освіти: Експеримент всеукраїнського рівня «Професійна орієнтація у Новій українській школі» URL: <https://imzo.gov.ua/osvitni-proekti/eksperyment-vseukrains-koho-rivnia-profesijna-orijentatsiia-u-noviy-ukrains-kiy-shkoli/>
2. ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ НАВЧАННЯ В ШКОЛІ URL: <https://nauka.udpu.edu.ua/2-1-zmist-profesijnoji-orijentatsiji-uchniv-na-riznyh-etapah-navchannya-v-shkoli/>
3. Професійна орієнтація : підручник [для студентів] / Єгорова Є. В., Ігнатович О. М., Кобченко В. В., Литвинова Н. І., Марченко І. Б., Мерзлякова О.Л., Синявський В. В., Татаурова-Осика Г. П., Шевенко А. М. ; [за ред. О. М. Ігнатович]. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 240 с. ISBN 978-966-189-333-6
4. Професійна орієнтація в новій українській школі URL: https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/konczepczyia-profori%D1%94ntaczii%CC%88-dlya-gromadskogo-obgovorennya-16_12_20-.pdf
5. Харламенко В, Рудник С. Зумовленість комплексної професійної орієнтації в закладі загальної середньої освіти. URL: <https://scholar.google.com/scholar?oi=bibs&cluster=3639932445570854874&btnI=1&hl=ru>

*Кузьменко Данійл Володимирович
студент II курсу
спеціальності 014 Середня освіта
(Трудове навчання та технології)*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри технологічної освіти
Харламенко Валентина Борисівна*

Формування компетентностей учнів/учениць на уроках технологій засобами інноваційних технологій в умовах глобалізаційного запиту

Зі швидким розквітом технологій та процесами глобалізації, роль уроків технологій набуває важливості у формуванні компетентностей учнів/учениць. Основним завданням таких уроків є розвиток учнів/учениць у галузі навичок, необхідних для успішної адаптації у сучасному світі. Ці компетентності містять технічні вміння, здатність до творчого мислення, вміння працювати в команді, а також прагнення до саморозвитку й самоосвіти. Інноваційні технології надають різноманітний арсенал інструментів досягнення цих цілей.

Одним із ключових способів, за допомогою яких технологічна освіта може сприяти розвитку компетентностей учнів/учениць, є використання інноваційних методів і технологій навчання. У нинішню епоху глобалізації, коли інформація є легкодоступною, а індустрії постійно розвиваються, педагогам важливо застосовувати інноваційні підходи до навчання учнів/учениць і кидають виклик. Це може бути через використання інтерактивних навчальних платформ, моделювання віртуальної реальності, або проектну навчальну діяльність, яка вимагає від здобувчів/здобувачок освіти застосування своїх знань у контексті реального світу.

Інноваційні методи відіграють важливу роль у цьому процесі, сприяючи більш ефективному та захоплюючому засвоєнню знань та умінь. Цю думку поділяють вчені Тетяна Грабовська, Олександр Грабовський та Ярослав Сивохоп, які стверджують, що сучасні методи навчання мають відповідати методам наукового пізнання, орієнтовані на інтерактивні методи, проблемні завдання, інформаційно-комунікативні засоби, проектні та модульні підходи, дослідницькі методики тощо [1, с.60].

Одним із найефективніших засобів формування компетентностей на уроках технологій є використання віртуальної реальності. З її допомогою учні/учениці можуть занурюватись у симуляції реальних робочих процесів, засвоювати навички безпечної взаємодії з обладнанням, а також розвивати просторове мислення та координацію рухів. Це робить уроки більш захоплюючими та ефективними, а також допомагає учням/ученицям швидше та глибше сприймати матеріал. Опанування графічними навичками, такими як створення та аналіз графічних зображень (наприклад, малюнків, креслень, ескізів), а також здатність будувати креслення та ескізи за знятими мірками є критично важливим для успішного початку трудової діяльності. Ці вміння дозволяють учням/ученицям аналізувати та проєктувати вироби, ознайомившись із послідовністю та методами їх виконання. Однак, для досягнення цієї мети необхідно володіти цілим комплексом знань, умінь та навичок.

На нашу думку ключовим аспектом розвитку учнів/учениць в умовах глобалізації є розвиток цифрової грамотності. Інноваційні технології під час уроків технологій дозволяють як засвоїти конкретні навички роботи з сучасними цифровими інструментами, так і розвинути в учнів/учениць критичне мислення, вміння аналізувати інформацію та приймати обґрунтовані рішення у цифровому середовищі. Це важливі

компетентності, необхідні для успішної адаптації до сучасних викликів та професійного зростання у глобальному масштабі.

Ще одним важливим аспектом використання інноваційних технологій на уроках технологій є можливість дистанційного навчання. В умовах глобалізації, коли співпраця та комунікація можуть відбуватися на відстані, вміння ефективно працювати у віртуальних командах стає ключовою компетентністю. Використання онлайн-платформ та спеціалізованих програм дозволяє учням набувати досвіду роботи в таких умовах вже на уроках.

Отже, використання інноваційних технологій на уроках технологій відіграє важливу роль у формуванні компетентностей учнів/учениць в умовах глобалізації, дозволяє створити більш цікаві та ефективні навчальні середовища, розвиває ключові навички, необхідні для успішної адаптації в сучасному світі, та готує майбутнє покоління до викликів та можливостей глобального суспільства.

Список використаних джерел

1. Грабовська Т., Грабовський О., Сивохоп Я. Інноваційні технології навчання як основа і засіб формування ключових компетентностей учнів. Педагогічні інновації у фаховій освіті. Випуск 10. Ужгород, 2019. 59-64
2. Овчарук О. Ключові компетентності: європейське бачення. Управління освітою. 2003. №15-16. С. 6–9.

*Майстерюк Богдан
Студент III курсу
Спеціальності «Професійна освіта»
ОПП «Професійна освіта. Туризм та готельно-ресторанна справа»
Науковий керівник:
к.пед.н, доцент
Щербак Людмила Валеріївна*

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ ТА ЙОГО МІСЦЕ В ОСВІТІ

Сьогодні туризм стає визначним та важливим фактором не тільки соціально-економічного розвитку для вітчизняної економіки, а й основою інформаційної політики і безпеки держави у частині формування її іміджу. Сьогодні розвиток культурно-пізнавального туризму повинен бути націлений не тільки на зовнішні туристичні потоки як елемент економічної перспективи задля відновлення української економіки після перемоги та формування позитивного іміджу країни з огляду на українську культуру та характерні для нації традиції; а і на внутрішнього користувача із метою розкриття усього історичного здобутку культури та її потужного потенціалу. Означені аспекти роблять дослідження перспектив післявоєнного розвитку культурно-пізнавального туризму актуальним та таким, який сьогодні потребує поглибленого дослідження через потужний потенціал України.

Культурно-пізнавальний туризм – це переміщення осіб за межі їхнього постійного місця проживання, мотивоване повністю або частково інтересом відвідування культурних пам'яток, до яких відносяться культурні заходи, музеї та історичні пам'ятки, художні галереї та музично-драматичні театри, концертні майданчики та традиційні проведення часу місцевого населення, історична спадщина, сучасна художня творчість та виконавське мистецтво, традиційні цінності, види діяльності та повсякденний спосіб життя мешканців з метою отримання нової

інформації, набуття досвіду та вражень для задоволення своїх культурних потреб [1]. Хоча культурно-пізнавальний туризм займає чільне місце у політиці економічного зростання, він має безліч переваг, що охоплюють весь спектр розвитку – економічний, соціальний та екологічний. Культурно-пізнавальний туризм розширює можливості для бізнесу та працевлаштування за рахунок використання культурних ресурсів як конкурентної переваги на туристичних ринках. Культурно-пізнавальний туризм все частіше використовується країнами та регіонами як стратегія збереження традиційних культур, залучення талантів, розробки нових культурних ресурсів та продуктів, створення творчих кластерів та розвитку культурних та творчих індустрій. Культурнопізнавальний туризм, особливо через музеї, може сприяти культурній освіті. Туристичний інтерес також допоможе забезпечити передачу практики нематеріальної культурної спадщини молодому поколінню. Культурнопізнавальний туризм може сприяти визнанню та гордості за місцеву спадщину, викликаючи тим самим більший інтерес та інвестиції у його збереження. Зростання культурно-пізнавального туризму змінило глобальний міський ландшафт за останні десятиліття, сильно вплинувши на просторове планування у всьому світі [2].

При розвитку культурно-пізнавального туризму у населених пунктах, які часто відвідують туристи, збільшується зайнятість мешканців та стає легше утримувати людей у регіоні, що позитивно впливає на розвиток країни та регіону. Це покращує демографічну ситуацію, оскільки у молоді з'являється більше можливостей. Крім того, культурно-пізнавальний туризм сприяє створенню нових ідей та запрошує місцевих жителів до співпраці, що у свою чергу сприяє економічному та соціальному розвитку країни.

Сьогодні гостро стоїть питання щодо зміцнення діалогу між туризмом і культурою та прийняття обґрунтованих рішень у сфері культурного туризму за рахунок обміну передовим досвідом, демонстрування інклюзивних систем управління та інноваційного досвіду культурного туризму.

Тож, метою культурно-пізнавального туризму є ознайомлення та популяризація культурних пам'яток серед населення. До об'єктів культурного туризму слід зарахувати місця культу, цивільної та ландшафтної архітектури, музеї, театри, виставкові зали, пам'ятники археології, сільські етнічні поселення, об'єкти соціально-культурного призначення, замки, фортеці, палаци, місця, пов'язані з історією та історичною спадщиною регіону, предмети етнографії, народні промисли та ремесла, центри прикладного мистецтва [3]. Таким чином, культурно-пізнавальний туризм – це вид туристичної діяльності, в якому основною мотивацією відвідувача є знання, відкриття, досвід та споживання матеріальних та нематеріальних культурних пам'яток/продуктів у туристичній дестинації.

Після закінчення війни туризм відіграватиме ключову роль у швидкому відновленні України та перезавантаженні її економіки. І хоча війна, яка почалася в лютому 2022р., виглядає далекою від завершення, місцева влада вже працює, відвідуючи численні міжнародні туристичні івенти та залучаючи міжнародних партнерів. У той момент, коли країна буде абсолютно безпечною, кожна область прагне бути готовою запросити гостей приїхати та відвідати її культурно-пізнавальні дестинації. Останніми роками Україна почала залучати нові ринки, такі як Саудівська Аравія та країни Перської затоки, завдяки безвізовому режиму та новим авіамаршрутам у стратегії, яку можна було б легко розширити. Але з пошкодженою залізничною мережею та знищеними історичними та культурними будівлями Україні доведеться зіткнутися з проблемою іміджу, враховуючи її асоціацію з війною. І коли закінчиться війна, настане час почати просувати інший образ України, сказала вона: Імідж хороброго народу, народу, який продовжує боротися, незважаючи ні на що. Таким чином, відновлення культурно-пізнавального туризму є надзвичайно невизначеними. Проте існує підґрунтя для достатньо оптимістичного прогнозу, щодо найшвидшого

відновлення туризму, передусім культурно-пізнавального спрямування. Визначені проблеми, виклики та загрози розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні дають можливість визначити перелік основних перспективних напрямів розвитку культурно-пізнавального туризму.

Список використаних джерел

4. Божко Л. Д. Культурний туризм: від старого змісту до нової концепції. Культура України. 2016. Випуск 52. С. 90-102. ULR: https://ic.ac.kharkov.ua/nauk_rob/nauk_vid/rio_old_2017/ku/kultura52/12.pdf (дата звернення 23.05.2023)

5. Величко В. В. Організація рекреаційних послуг: Х.: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2013. 202 с. ULR: https://tourlib.net/books_ukr/velychko9-1.htm (дата звернення 1.04.2024)

5. Всесвітня туристична організація: веб-сайт. ULR: <http://www2.unwto.org> (дата звернення 1.04.2024)

6. План заходів щодо підтримки сфери культури, охорони культурної спадщини, розвитку креативних індустрій та туризму. Міністерство культури та інформаційної політики України. 03.02.2021. ULR: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-zatverdiv-plan-zahodiv-shchodo-pidtrimkisferi-kulturi-ohoroni-kulturnoyi-spadshchini-rozvitku-kreativnih-industrij-ta-turizmu> (дата звернення: 1.04.2024)

*Царюк Богдан
Студент III курсу
Спеціальності «Професійна освіта»
ОПП «Професійна освіта. Туризм та готельно-ресторанна справа»
Науковий керівник:
к.пед.н, доцент
Щербак Людмила Валеріївна*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДИТЯЧОГО ТУРИЗМУ

Дитячий туризм є одним з перспективних секторів стабільного доходу для будь-якої країни, який має свою специфіку організації та потребує висококваліфікованих спеціалістів з досвідом роботи з дітьми. На жаль, ринок дитячого туризму в Україні на сьогодні не врегульовано, тому виникає маса непорозумінь і проблем як для батьків, так і для самих учасників ринку. Однак останніми роками ця галузь індустрії гостинності набуває особливої популярності серед населення, а отже, відкриває широкі можливості для розвитку й оздоровлення дитини.

Аналізуючи вітчизняний дитячий туристичний ринок за даними Державної служби статистики України за 2019-2022 рр., можна зауважити, що спостерігаються негативні тенденції [3]. Зокрема, відбулося значне скорочення кількості закладів для дітей та кількості дітей, які відвідали заклади влітку.

Результати аналізу стану розвитку дитячого туризму в Україні свідчать про наявність проблем організації та популяризації такого виду туризму. До основних можна віднести такі:

- висока ціна на масовий дитячий відпочинок;
- обмежений спектр пропозицій туристичних продуктів від туристичних організацій;
- недосконала законодавча база в цій галузі;
- незабезпечення соціальних стандартів та сертифікації послуг;
- нечітка процедура порядку направлення дітей на оздоровлення та відпочинок;
- недостатній розвиток інфраструктурної складової дитячого туризму;
- неможливість багатьох організацій, що працюють з дітьми, забезпечити безпеку відпочинку та унеможливити травматизм;
- невисока кваліфікація фахівців, які працюють у дитячих оздоровчих закладах;
- недостатня інформованість потенційного споживача про наявні туристичні продукти та ін.

Дитячий туризм як перспективний і прибутковий вид туристичної діяльності має всі умови для розвитку в країні, потрібно лише зорієнтувати всі потужності на правильний вектор. Для забезпечення належного рівня розвитку дитячого туризму в країні державою мають створюватися відповідні умови. По-перше, це реалізація Державної програми розвитку дитячо-юнацького туризму та підтримка функціонування бюджетних і небюджетних організацій, які займаються питаннями, пов'язаними з розвитком цього виду туризму. По-друге, це наявність відповідної інфраструктури, в першу чергу засобів розміщення. По-третє, це розроблення та запровадження системи заохочувальних заходів для туристичних підприємств, які здійснюють діяльність зі створення та реалізації внутрішнього туристичного продукту для дітей і молоді. По-четверте, це сприяння туристично-пізнавальній діяльності шляхом міжрегіонального та міжнародного обміну молоді, а також організація культурномистецьких, краєзнавчих і туристсько-спортивних заходів.

Висновки. Підсумовуючи результати дослідження, зазначимо, що туризм для дітей – це дійсно хороша можливість пізнати світ, знайти нових друзів, отримати незабутні емоції та спогади на все життя [2]. Сфера дитячого туризму для держави має

бути актуальною ланкою, яка невпинно буде розвиватися. Подорожування спонукає дітей до відкриття нових можливостей, вивчення своєї історії та культури, усвідомлення своєї належності до нації. Сьогодні в стратегічних інтересах держави виникає питання національно-культурного збагачення молодшого покоління, водночас законодавча база вже має для того основу, але не має конкретних дієвих методів. На жаль, нові економічні відносини, що виникли в нашій країні, загострили проблеми в дитячому туризмі та вимагають змін у підходах і механізмах організації діяльності. Однак вітчизняний внутрішній ринок дитячого туризму має хороші передумови для успішного й економічно обґрунтованого розвитку. Перспективою майбутніх наукових пошуків у сфері дитячого туризму є налагодження грамотної організації надання туристичних послуг закладами оздоровлення і відпочинку, чітке виокремлення завдань органів державної влади в цій сфері та формування нових ідей і рішень щодо розвитку вітчизняного дитячого туризму в Україні.

Список використаних джерел

1. Коцан Н. Н., Яворська А. В. Історія розвитку дитячого туризму в Україні. Актуальні проблеми країнознавчої науки: матеріали міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. 18.12.2021. URL: <https://internationalconference2014.wordpress.com/2021/12/18>
2. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР. Законодавство України: сайт. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text)
3. Державна служба статистики України: сайт. 2021. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> 7
4. Діденко К. Д., Дроздовська-Ілмаз О. В. Сучасний стан та перспективи розвитку молодіжного туризму в Україні. Географія та туризм: наук. зб. 2022. № 20. С. 139-145.

*Агеєва Руслана Миколаївна
Студентка IV курсу
спеціальності «014.10 Середня освіта»*

*Науковий керівник:
Старший викладач кафедри технологічної освіти
Шатова Олена Вікторівна*

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ ТА РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ/УЧЕНИЦЬ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Онлайн-освіта стала значною частиною освітнього ландшафту у світі, особливо з поширенням пандемії COVID-19. В Україні до цього фактору додалася ще повномасштабна війна з росією. Онлайн-освіта забезпечила доступ до навчання без обмежень географії чи фізичної присутності та дозволила здобувачам освіти мати доступ до якісної освіти, незалежно від їхнього місцезнаходження, соціального статусу або інших обставин.

Успіх Нової української школи полягає в наскрізному застосуванні інформаційно-цифрових технологій в освітньому процесі, що поліпшує доступність навчання та підвищує ефективність освіти. Цифрові інструменти дозволяють навчатися дистанційно, розвивати критичне мислення та творчий підхід до розв'язання проблем, а

також персоналізувати навчання для кожного учня. Це сприяє розвитку цифрових та інформаційних компетентностей, необхідних для успіху в сучасному світі. Такий підхід створює нові можливості для розвитку сучасної освіти та підготовки майбутніх громадян.

Для здобувачів освіти є три формати навчання – очний, дистанційний та змішаний, який місцева влада має обрати, виходячи із ситуації з безпекою в регіоні та іншими чинниками.

Виклики з якими стикається організація дистанційного навчання -79% заявили, що в багатьох учнів обмежений доступ до комп'ютерів (у сім'ї можуть бути двоє-трьох школярів і батьки, які працюють дистанційно); 55% скаржаться на брак інтернет-зв'язку; 32% опитаних вказали на ненормований робочий день учителів.

Освіта у цифрову епоху зазнає значних модифікацій та змін. Небачені раніше можливості використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) стають нормою для сучасних дітей та молоді. Наразі, невід'ємною частиною комплексної системи освіти є набуття та розвиток цифрових навичок. Діти з раннього віку використовують різноманітні гаджети і набувають досвід в оволодінні інформаційними та цифровими технологіями. Тому, представникам покоління Z та Альфа легше адаптуватися до вимог сьогодення.

Компетентнісний підхід в рамках загальної середньої освіти забезпечить якісне навчання, дозволить модернізувати освітній процес, впроваджувати більш результативні освітні технології, сприятиме формуванню конкурентоспроможної особистості та майбутнього фахівця.[1]

Цифрова компетентність – це здатність вміти використовувати цифрові медіа й ІКТ, розуміти і критично оцінювати різні аспекти цифрових медіа і медіа контенту, а також уміти ефективно комунікувати у різноманітних контекстах. Компоненти:

- Інформаційна і медіа грамотність;
- Комунікативний;
- Технічний;
- Споживацький [1]

Однак, діти знаходяться в зоні ризику, а особливо зараз під час війни : оманливі пропозиції, кібербулінг, сектинг та кібергрумінг, залежність від гаджетів, випадки залучення дітей російськими військовими до протиправної діяльності через інтернет тощо. Іноді вони переймають негативні моделі поведінки, які позначаються на їх взаєминах з іншими (батьками, друзями, вчителями). 56 % 8–12-річних дітей піддаються атакам у віртуальному світі та в 1,3 рази частіше піддаються атакам діти у країнах з низьким рівнем впровадження ІКТ.[3]

Співпраця педагогів з батьками – важлива складова успіху та якості дистанційного навчання учнів/учениць. Втім варто пам'ятати, що співпраця не означає перекладання на батьків роз'яснення матеріалу чи виконання завдань. Тут важливою є роль вчителя. Батьки ж зі свого боку можуть мотивувати дітей, підтримувати їх та допомагати організувати самостійну роботу, розмовляти про онлайн-безпеку, створити умови для самоконтролю і самооцінювання. [2]

Відсутність інформаційних технологій (ІКТ) може мати серйозні наслідки для майбутнього покоління і нести такі загрози, як обмежений доступ до інформації,

економічний відступ, соціальна відокремленість, технологічний розрив, екологічні проблеми. [3]

Підсумовуючи, відсутність інформаційно-цифрових технологій сьогодні справді обмежує можливості та розвиток майбутнього покоління в усіх сферах життя. ІКТ це не просто допоміжний інструмент в освіті, економіці та соціальній взаємодії, а є необхідною складовою кожного кроку сучасного життя.

У сфері освіти ІКТ відкривають нові можливості для доступу до знань, персоналізованого навчання та розвитку цифрових навичок, що стають все важливішими в цифровій епохі. Без них здобувачі освіти не отримують повноцінної підготовки до майбутнього, оскільки сучасна реальність вимагає від них не лише традиційних знань, але й умінь працювати з інформацією та технологіями. У сфері економіки ІКТ є ключовим фактором конкурентоспроможності та інноваційного розвитку, забезпечуючи ефективність виробництва, підвищення якості послуг та розвиток нових галузей бізнесу, таких як інтернет-торгівля, фінтех та інші. У сфері соціальної взаємодії ІКТ змінюють спосіб, яким ми спілкуємося, розважаємося та займаємося громадською діяльністю, створюючи нові можливості для взаємодії та співпраці. Однак вони також вносять виклики, пов'язані з приватністю, безпекою та цифровою нерівністю. Отже, відсутність інформаційно-цифрових технологій обмежує наш потенціал у всіх сферах життя, від навчання та розвитку до економічного та соціального прогресу. Впровадження та вдосконалення ІКТ є важливими для забезпечення сталого та успішного майбутнього суспільства.

Список використаних джерел

1. Байбара Т. М. Компетентнісний підхід в початковій освіті: теоретичні засади / Т. М. Байбара // Початкова школа. – 2010. – №8. – С. 46–51.
2. <https://osvitoria.media/experience/dystantsijka-pid-chas-vijny-use-shho-treba-znaty-batkam-ta-vchytelyam/>
3. <https://mon.gov.ua/ua/news/u-mon-obgovorili-pitannya-distancijnoyi-osviti-v-umovah-vijni>

*Іванів Іван Миронович,
студент 1 курсу магістратури
спеціальності «Середня освіта. Трудове навчання і технології»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, старший дослідник, професор
Сліпчишин Лідія Василівна*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВИТИ

Добробут людини і рівень життя в суспільстві залежать від результатів виробничо-господарської діяльності, до якої залучене активне населення держави. Усі заклади, установи і підприємства зацікавлені в прийнятті компетентних рішень, спрямованих на ефективне використання виробничого потенціалу. Тому важливим інструментом ринку є професійна орієнтація, спрямована на підготовку особистості до самостійного та усвідомленого вибору професії. Водночас цей вибір має узгоджуватись з потребами ринку праці та реалізацією власних потенційних можливостей.

Стрімкі технологічні зміни, зростання вимог до індивідуально-психологічних особливостей персоналу, проблеми зайнятості населення актуалізують потребу формувати особистість працівника нового типу, адаптованого до ринку праці, обізнаного зі світом професій і шляхів просування до своєї мети. Як зазначають автори [3, с.31–32], *професійна орієнтація* – це складний, динамічний і довготривалий процес, що передбачає: ознайомлення людини з професійним простором, вивчення її індивідуально-психологічних особливостей, виявлення професійних намірів, здійснення свідомих дій щодо планування свого майбутнього, розширення інформованості та практичного досвіду, формування професійно важливих якостей, становлення висококваліфікованого фахівця. Тобто, у процесі профорієнтаційної роботи реалізуються такі функції: *соціальна*, спрямована на засвоєння особистістю певної системи знань, норм цінностей щодо власних інтересів, соціального замовлення суспільства і прогнозування підготовки кадрів для різних сфер виробництва; *економічна*, орієнтована на поліпшення якісного складу робочої сили за критеріями (соціальним, професійним та особистісним); *психолого-педагогічна*, спрямована на адекватний вибір професії, коли враховуються нахили, інтереси і здібності; *медико-психофізіологічна*, покликана спостерігати та контролювати стан здоров'я, фізичний та психофізіологічний розвиток особистості, щоб застерегти від вибору професії, до якої є протипокази [3, с.32–33].

Традиційно до профорієнтації застосовують інформаційний, особистісно орієнтований, професіографічний підходи, проте на сучасному етапі актуалізується ще й компетентнісний підхід. Важливість останнього підходу пояснюється тим, що старшокласники повинні компетентно підходити до прийняття професійно значущих рішень щодо вибору майбутньої професії. Сучасний підхід до профорієнтації пов'язаний з переведенням старшокласників з пасивного стану в активний, коли для учня характерними будуть самостійна, активна, дослідницька та самоосвітня діяльності, які призведуть до набуття життєво важливих компетентностей «вільно й правильно орієнтуватися у світі професій, оволодівати адекватними уявленнями про різні галузі виробництва, усвідомлено підходити до обрання майбутньої сфери діяльності, спираючись на знання про різні галузі виробництва, та адекватно реагувати на динаміку змін на конкурентному ринку праці» [3, с.142]. Найважливішими є самовизначальні компетенції, які утримують від неправильного вибору професії.

На думку В. Лозовецької, професійний саморозвиток особистості потребує профорієнтаційного супроводу, в результаті чого людина здатна здійснити самостійний вибір професії з подальшим становленням як фахівця, професійно зростати за рахунок системного опанування додатковими кваліфікаціями і компетенціями. Цей процес має ґрунтуватися на особистісно орієнтованому та компетентісно-діяльнісному підходах [1].

Як уважає З. Охріменко, спрямованість, орієнтація і коригування в профорієнтації мають бути доповнені розвивальним, активізуючим і діалогічним підходами, які за допомогою психолого-педагогічного супроводу активізують внутрішні механізми професійного самовизначення [2, с.19–20].

Модель активної поведінки в профорієнтаційній діяльності враховує принцип активності як загальний принцип профорієнтації та загальнопедагогічні принципи, які його конкретизують, зокрема, принципи урізноманітнення форм і методів профорієнтації, емоційної насиченості процесу професійного самовизначення, діяльнісного характеру цієї діяльності. У цьому аспекті варто звернути увагу на методи: активізації професійного самовизначення особистості - ігрові профорієнтаційні вправи, профорієнтаційні ігри, використання опитувальників (ціннісно-сміслових і професійних); емоційної насиченості – рефлексивні методи.

Рефлексивний підхід дає можливість регулювати власну активність, розгорнути власну суб'єктність, орієнтує на партнерські взаємини, допомагає отримати зворотний

зв'язок, спрямовує на знаходження способів вирішення проблем. Цей підхід має велике значення для розвитку особистісних рис людини, освоєння різних нових видів діяльності, формування критичного мислення через оцінювання ставлення до себе і своєї діяльності. Саме за допомогою рефлексії долаються протиріччя, які виникають в процесі профорієнтаційної діяльності. Рефлексія може сприяти особистісним перетворенням і служити механізмом вдосконалення професійних якостей.

Висновок. Таким чином, незважаючи на довголітнє вивчення проблем з профорієнтацією молоді та їхній розв'язок на науковій основі, і надалі актуальним є питання щодо її удосконалення, створення кращих передумов і розробки ефективних технологій. Сьогодні спостерігається активна агітація зацікавлених освітніх закладів вступати до них на навчання. Водночас спостерігається вибір подальшого професійного навчання за престижністю професій, батьківськими уподобаннями і бажаннями учнів. Суперечності, які при цьому виникають, можна розв'язати з позицій сучасних підходів до профорієнтаційної діяльності, до яких відносяться особистісно орієнтований, компетентнісний, діяльнісний, рефлексивний і діалогічний. Із ускладненням виробництва все дорожчою стає «ціна» помилки працівників, тому потрібно використовувати науково обґрунтовану та перевірену практикою систему профорієнтації, в якій учні адекватно орієнтовані на вибір професії.

Список використаних джерел

1. Лозовецька В.Т. Концептуальні засади професійного саморозвитку сучасної особистості. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України* : зб. наук. праць. Київ : ПТО НАПН України, 2011. №1. С.33–39.
2. Охріменко З. Система професійної орієнтації старшокласників: Вимоги сьогодення. *Профтехосвіта*. №2. С.18–25.
3. Професійна орієнтація : підручник [для студентів] / Єгорова Є. В., Ігнатович О. М., Кобченко В. В., Литвинова Н. І., Марченко І. Б., Мерзлякова О.Л., Синявський В. В., Татаурова-Осика Г. П., Шевенко А. М. ; [за ред. О. М. Ігнатович]. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 240 с.

*Крупа Тарас Любомирович,
студент I курсу магістратури
спеціальності «Середня освіта. Трудове навчання і технології»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, старший дослідник, професор
Сліпчишин Лідія Васиївна*

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПОЗНАВЧАЛЬНІЙ ТУРИСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У віковому вимірі молодь вважається найперспективнішою частиною суспільства, тому потрібно розуміти аспекти і напрями її залучення до тих видів діяльності, в яких вона самореалізується, вдосконалюється, розвиває творчий потенціал. Підвищення рівня участі молоді у суспільному житті є пріоритетом молодіжної політики у багатьох країнах світу. Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2021-2025 роки» пропонує оновлені підходи, нові інноваційні механізми та інструменти роботи з молоддю, виокремлені в результаті вивчення досвіду зарубіжних країн, для підтримки молоді у різних сферах життєдіяльності [3, с. 5]. Одним із актуальних напрямів соціально-культурної активності молоді є туризм.

Метою дослідження є обґрунтування використання сучасних технологій у позанавчальній туристичній діяльності майбутніх викладачів технологій.

Сучасне молодіжне середовище характеризується різними видами культурної активності. Студентська молодь, яка навчається у вищому освітньому закладі не лише здобуває професію, але й водночас соціалізується, розвиває громадянську активність, вчиться налагоджувати соціальні взаємодії, розширює культурний світогляд. Це означає, що в освітньому закладі має бути створена система освітньо-виховного простору, в якій майбутній педагог зможе задовольнити власні потреби і бажання у вільний від навчання час.

Діяльність закладу вищої освіти (ЗВО) розгортається у таких напрямках: *навчальна*, яка є основною і регламентується нормативними документами; *методична*, пов'язана з удосконаленням освітнього процесу та впровадженням сучасних методик та інноваційних технологій; *науково-дослідницька*, спрямована на вирішення проблем освітнього процесу, проблем освіти та виробництва; *виховна*, яка в основному проводиться у вільний від навчання час як в межах закладу, так і поза ним; *культурно-просвітницька*, спрямована на підвищення духовно-культурного рівня та соціальну активність учасників освітнього процесу [2, с. 5].

Щоб створити можливості для розвитку пізнавальної та рухової активності студентів, в освітньому закладі звертають увагу на туристичну діяльність, яка сьогодні може бути організована як частина позанавчальної діяльності. Під час туристичної діяльності не лише виявляється особистісна активність, здобуваються спеціальні знання і вміння, але й водночас формуються вміння здійснювати вибір під час вирішення проблем, тренується сила волі переборювати труднощі.

Як зазначає тлумачний словник української мови, туризм розглядається як подорож, яка здійснюється переважно відповідно до маршруту пересування як в межах, так і за межами країни. Характерною ознакою туризму є поєднання відпочинку з пізнавальною активністю, яка водночас може мати ознаки спорту [5, с. 586]. Сьогодні зростає цінність тих видів туризму, які мають освітній потенціал, а також зв'язок з професією.

А. Глебова дотримується думки, що інноваційні технології - це «радикально нові або удосконалені технології, які суттєво поліпшують умови формування туристичного продукту чи послуги, або самі виступають товаром» [1]. Водночас, вона зазначає, що є науковці, які під інноваційними технологіями здебільшого розуміють Інтернет-технології. На її думку, Інтернет-технології самі є частиною інноваційних технологій. А в розвинутих країнах інноваційні технології застосовують, щоб зацікавити певними туристичними об'єктами, підтримати інтерес до них, а також залучити до ексклюзивних послуг. Учена розглядає інноваційні технології за такими критеріями: за сферою реалізації новизни (світ, країна, галузь, підприємство); за потенціалом (радикальні, модифікуючі); за причиною виникнення (стратегічні, реактивні); за змістом (інформаційні, технологічні, технічні, організаційно-управлінські) [1].

Корисними для студентської молоді є такі інноваційні технології, які водночас є новими форматами, пов'язаними з цифровими технологіями і штучним інтелектом: високотехнологічні віртуальні тури, застосування дронів для ознайомлення з цікавими туристичними об'єктами, використання додатків для мобільних пристроїв з розширеною реальністю та інші. Цікавою формою є пригодницький туризм, який дає можливість відчути нові враження і відчуття – альпінізм, рафтинг, мотузкові парки (тайпарки), освітній геокешинг, спортивне орієнтування, туристські квести та інші.

Майже у всіх країнах світу популярним є сільський туризм, який може мати багато розгалужень: від звичайного відпочинку у сільській місцевості до сучасного анімаційного туризму. До інноваційних технологій в сільському туризмі відносять такі, як автентичні, анімаційні та культурозберігання. Автентичні технології прилучають туристів до народних традицій, традиційного виробництва; анімаційні технології сприяють руховій активності, контакту з аніматором; технології культурозберігання

пов'язані з музеєфікацією історичних пам'яток, старовинних садиб і будинків [4, с.65–66].

Висновок. Туристична подорож може виконувати різні функції – відпочинок, взаємодію, вивчення і розвиток. Дуже часто каталізатором виникнення інноваційних технологій є молодь, напрями її уподобань, які формують тенденції. Залучення молоді до сучасних інноваційних видів туризму дає можливість змістовно наповнювати їхній позанавчальний час і сприяє здоровому способу життя. Зміна потреб туристів призводить до появи нових видів туризму. Активна туристична діяльність сприяє соціалізації молоді під час позитивного відпочинку чи рекреації.

Список використаних джерел

1. Глебова А.О. Інноваційні технології у туристичній галузі. *Економіка. Управління. Інновації*. 2012. №2 (8). URL: https://tourlib.net/statti_ukr/glebova2.htm
2. Немченко С. Г., Голік О. Б., Лебідь О. В Педагогіка вищої школи : підручник для студентів вищих навчальних закладів. Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2014. 534 с.
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021–2025 роки та внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України» від 02.06.2021р. № 579. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-cilovoyi-socialnoyi>
4. Сидорчук А.В., Бондар К.А. Перспективи використання анімаційних програм у розвитку сільського туризму. *Педагогічні науки* : зб. наук. праць. 2016. Вип. LXIX. Т. 3. С. 63-66.
5. Туризм. *Новий тлумачний словник української мови*. У 3-х тт. Том 3. П–Я. Вид. друге, виправл. /уклад.: В. Яременко, О. Сліпущко. К. : Вид-во «Аконіт», 2008. С. 586.

*Останчук Валентина Михайлівна
магістрантка 1 курсу
спеціальності «014.10 Середня освіта
(Трудове навчання та технології і інформатика)»*

*Науковий керівник:
кандидат пед.наук, доцент
Коломієць Микола Борисович*

РОЛЬ УЧИТЕЛЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ/УЧЕНИЦЬ СТАРШОЇ ШКОЛИ НА ОРГАНІЗАЦІЙНО- ПІДГОТОВЧОМУ ЕТАПІ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

Як визначено в Законі України «Про повну загальну середню освіту» метою загальної середньої освіти є «забезпечення: всебічного розвитку, навчання, виховання, виявлення обдарувань, соціалізації особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і здобуття освіти упродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності, дбайливого ставлення до родини, своєї країни, довкілля, спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству» [1].

Досягнення поставленої мети забезпечується комплексом навчальних дисциплін, які спрямовані на досягнення компетентностей в різних освітніх галузях, серед яких і технології. Стрімкий розвиток науки, техніки і технологій, інформатизація всіх сфер суспільної діяльності вимагають нових підходів до змісту й організації уроків технологій. Як зазначається в програмі Технології (10-11 класи) «метою технологічної освіти учнів, має стати не сума знань про певну технологію чи наперед визначені способи діяльності для їх вивчення і відтворення, а формування в учнів здатності до самостійного конструювання цих знань і способів діяльності через призму їх особистісних якостей, життєвих та професійно зорієнтованих намірів, самостійного набуття ними досвіду у вирішенні практичних завдань» [2]. Для цього заняття з технологій проводяться за проектною технологією, що змінює роль і діяльність вчителя з транслятора знань і вмінь на організатора творчого процесу. Фахівці зазначають, що «для вчителя трудового навчання новим і незвичним є те, що робота школяра має ґрунтуватися виключно на основі його особистого вибору, з урахуванням його інтересів. Учитель пропонує, зацікавлює, мотивує, направляє, стимулює, спостерігає, консультує, координує» [3].

Робота над проектом передбачає декілька етапів: організаційно-підготовчий, конструкторський, технологічний, заключний [3, с.17]. На кожному етапі організації проекту вчитель виконує певні функції, які викликані змістом і технологією організації діяльності. Розглянемо детально організаційно-підготовчий етап проектної діяльності та функції вчителя в його реалізації, що впливають із основних завдань етапу.

Аналіз і узагальнення різних підходів до змісту організаційно-підготовчого етапу дає підстави виокремити такі завдання: визначення цілей проекту; планування ресурсів; навчання методам дослідження та аналізу; створення прототипів та демонстраційних моделей; підтримка комунікації; оцінка результатів діяльності на даному етапі.

Кожне з цих завдань вимагає від учителя технологій певних дій, залежно від навчального модуля і віку учнів, можливостей матеріально-технічного забезпечення тощо. Слід уточнити, що в старшій школі програмою передбачено реалізацію проєктів лише з визначених навчальних модулів. Тому дуже важливо вчителю допомогти

старшокласникам вибрати проблему, яка їх цікавить та з якою вони готові працювати. Можна обговорити, що викликає у них незадоволення, що заважає їхньому комфорту чи що вони б хотіли покращити в своєму оточенні. Також важливо врахувати позиції інших людей та соціальних груп щодо цієї проблеми. Після цього необхідно зрозуміти сутність та аспекти проблеми, а потім розробити та втілити в життя варіанти рішення. Формулюючи тему у такий спосіб, ми спонукаємо до досягнення реального та актуального результату.

Мета проекту повинна бути конкретною та досяжною для учнів на момент завершення роботи над ним. Вона формулюється одним реченням за допомогою дієслова (наприклад: виготовити, виконати, створити, удосконалити, розробити тощо). Мета проекту має включати як зовнішній результат (що саме потрібно зробити), так і внутрішній (які нові знання здобути, якими новими навичками оволодіти). Наприклад: «Самостійно освоїти технологію виготовлення елементів садового дизайну на прикладі лавочки в стилі «Кантрі». Вчитель допомагає учням скласти план роботи, розробити технічне завдання, визначити необхідні ресурси (матеріали, обладнання, інформаційні джерела тощо) і розподілити обов'язки між учасниками проекту. При цьому необхідно орієнтувати учнів на використання українських народних традицій для виконання даного проекту.

Особливу увагу вчителя потребує розробка технічного завдання, яке визначає граничні вимоги до виробу, що має бути спроектований. Вимоги мають бути конкретні, враховувати всі вимоги до виробу (функціональні, технологічні, ергономічні, конструктивні, естетичні, екологічні, економічні). Для садової лавочки в стилі «Кантрі» такими вимогами можуть бути:

- виріб має бути виконаний в українському стилі;
- лавочка має бути міцною і зручною для сидіння;
- матеріали лавочки мають бути екологічно чистими і відповідати українським національним традиціям;
- розмір лавочки має забезпечити розміщення на ній не менше чотирьох дорослих осіб;
- конструкція лавочки повинна надавати можливість, за необхідності, переміщення лавочки в інше місце;
- запропонувати шляхи здешевлення виробу.

Після розробки технічного завдання вчитель спрямовує діяльність старшокласників на аналіз вже існуючих аналогічних виробів, дослідження історії об'єкта, вивчення особливостей технології його виготовлення, про асортимент сучасних матеріалів. Результат – прототипи для проекту, образ майбутнього виробу та усвідомлення в загальних рисах плану його матеріалізації

По закінченні організаційно-підготовчого етапу проекту вчитель технологій разом з учнями аналізує отримані результати та виробляє висновки щодо їхньої доцільності та ефективності з визначенням подальших кроків у розвитку проекту або корекції стратегії.

Саме така діяльність вчителя технологій є сприяє розвитку креативності, критичного мислення та практичних навичок учнів, а також допомагає їм реалізувати свої ідеї та навички у практичному проекті.

Список використаних джерел

1. Про повну загальну середню освіту. Закон України від 16.01.2020 № 463-IX (В редакції від 24.03.2024)// База даних «Законодавство України / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення 01.04.2024)
2. Технології 10-11 класи. (рівень стандарту): навчальна програма / МОН України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення 01.04.2024)

3. Пискун О.М. Методика трудового навчання. Проектна технологія навчання: Навчально-методичний посібник. Чернігів: ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка. 2017. 88 с.

*Токар Олена Анатоліївна
студентка Магістратури
спеціальності «Професійна
освіта (за спеціалізаціями)»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Шевченко Володимир Вікторович*

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕХНОГЕННИХ НЕБЕЗПЕК

Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується особливою інтенсивністю та масштабами перетворень, зумовлених не лише актуальними завданнями формування молоді особистості, а й залученістю системи освіти в світові інтеграційні процеси, що відбуваються в умовах інформатизації та глобалізації.

Цілеспрямоване набуття майбутніми фахівцями знань, умінь і навичок, орієнтація на розвиток фахової компетентності, розроблення та реалізацію ефективних механізмів її формування є важливою складовою освітньої політики нашої держави.

На основі теоретичного аналізу літератури, узагальнення особистого досвіду [1, с. 105], вивчення педагогічної практики, ми визначаємо фахову компетентність як характеристику теоретичної та практичної підготовки, що проявляється в характері їхньої фахової діяльності, забезпечує готовність і здатність виконувати педагогічні функції відповідно до Державного стандарту, бажання і вміння створювати нову педагогічну реальність на рівні цілей, змісту, технологій, а також розуміння і бачення цілісного освітнього процесу в початковій школі. Основними джерелами формування фахової компетентності є навчання, підвищення кваліфікації і суб'єктивний досвід.

Проведений аналіз досліджень дозволив нам констатувати, що педагогічна наука значно збагатилася системою науково обґрунтованих поглядів на такий освітній феномен, яким є «фахові компетентності», що дозволяє говорити про наявність певної концепції формування фахової компетентності у вітчизняній педагогіці.

Темпи інформатизації освіти зумовлюють необхідність високого рівня компетентності, що забезпечить їм можливість ефективного вирішення професійних завдань в умовах інформатизації освіти.

Слід зауважити, що важливим аспектом ефективного формування фахової компетентності з використанням інтернет-технологій при вивченні техногенних небезпек є розроблення методичного середовища, що включає інструкції до виконання практичних завдань, методичні рекомендації, навчально-методичні посібники тощо, і головне, рекомендації та інструкції щодо розробки, наповнення і використання інтернет-технологій в освітньому процесі в цілому.

Ми визначили [2, с. 6], що формування фахової компетентності засобами інтернет-технологій - це набір взаємопов'язаних елементів: мети, змісту, форм, методів і засобів навчальної діяльності, спрямованих на саморозвиток, самовдосконалення особистості при діалектичній взаємодії суб'єктів освітнього процесу, що передбачає набуття професійно та особистісно значущих якостей, затребуваних суспільством.

Для реалізації компетентнісного підходу важливо побудувати систему оцінювання сформованості фахової компетентності визначення компонентів, показників і рівнів її успішної реалізації. Вибір компонентів та показників сформованості фахової компетентності при вивченні техногенних небезпек залишається складним і досить суперечливим питанням у педагогічній теорії і

практиці. Нині вчені визначають різні підходи до компонентного складу фахової компетентності, її структури, наповнюваності та трактування.

Формування фахової компетентності при вивченні техногенних небезпек - це дидактичний процес із застосуванням цілісного комплексу комунікаційних, інформаційних та інших технологій і сервісів, що дозволяють на системній основі створювати абсолютно іншу організацію навчання, передбачають раціональне планування часу, і що найбільш важливо, допомагають сфокусувати увагу студентів не на пошуку інформації, а на її використанні, а також спонукають до виникнення нових форм опосередкованого спілкування викладачів і студентів.

На нашу думку нині створено усі передумови для інформатизації освіти, формування знань, умінь і навичок у галузі використання інформаційно-комунікаційних технологій, формування фахової компетентності при вивченні техногенних небезпек.

Таким чином, зміст фахової підготовки при вивченні техногенних небезпек визначається як аспект загальної фахової підготовки студентів до майбутньої фахової діяльності в умовах нової особистісної парадигми, що припускає формування у них мотиваційних, когнітивних і операційних компонентів фахової діяльності, які забезпечують ефективне включення їх в особистісно - орієнтований освітній процес та формування необхідних фахових компетентностей.

Список використаних джерел

1. Антонова О. Є. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності : монографія / Дубасенюк О. А., Семенюк Т. В., Антонова О. Є. — Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. — 193 с.

2. Спірін О. М. Критерії і показники якості інформаційно- комунікаційних технологій навчання / О. М. Спірін // Інформаційні технології і засоби навчання. — 2013. — № 1(33).

Яременко-Гасюк Олена Олександрівна
докторант кафедри інженерії та технологій виробництва

Науковий консультант
доктор педагогічних наук, професор
Корець Микола Савич

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ЦЕНТРІВ ТА ПРОГРАМ ІТ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ (ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД)

Зараз закордоном професійна освіта переживає свій підйом і саме інформаційні та цифрові технології є важливим елементом цього зростання. Адже саме такі технології дозволяють підвищити відсоток студентів, які навчаються за програмами професійного навчання, отримуючи практично-орієнтовані уміння й навички для подальшої роботи. Онлайн та віртуальне навчання суттєво підвищує рівень доступності студентам з віддалених територій і студентам зі спеціальними потребами та дорослим, які поєднують навчання та роботу.

Розглянемо, які переваги має використання інформаційних та цифрових технологій. Почнемо з того, що більш розвинені технології дають можливість урізноманітнити навчання, надаючи набагато більше варіантів для тренування та підготовки. Так, наприклад, віртуальна і доповнена реальності та симулятори допомагають студентам розвинути професійні навички у виконанні специфічних завдань на кшталт, управління важкою технікою, тестування хімічних продуктів в лабораторії, вимірювання електричного струму різної ємності, виготовлення продуктів, складові до яких важко знайти або придбати тощо.

Таке навчання є дешевшим та безпечнішим, ніж навчання у традиційних лабораторіях, які потребують оснащення, постійного оновлення та технічної підтримки. Також воно дозволяє скоротити витрати на матеріали та інструменти, необхідні для отримання умінь та досвіду такої діяльності. Крім того, спостерігається відчутна економія у розповсюдженні такої форми навчання, адже воно може бути використаним у будь-якій організації, центрі, інституті, університеті тощо. Ще один важливий аспект, програми, які застосовують віртуальну та доповнену реальність мають важливу роль для майбутніх роботодавців, які повинні підготувати випускника до реалій майбутньої роботи.

Взагалі, згідно досліджень World Bank, навчання та підготовка за допомогою технологій віртуальної реальності є більш ефективним ніж традиційне навчання в контексті розвитку технічних, практичних та соціо-емоційних умінь і особливо багатообіцяючим є застосування таких технологій в галузях здоров'я та безпеки, інженерії та технічної освіти.

Отже, яким чином забезпечується інноваційна складова професійної освіти закордоном та надається можливість використовувати новітні технології?

Проект Flexibility and Innovation in Apprenticeship Technical Training (FIATT), який був започаткований в Канаді дозволяє комбінувати онлайн навчання з навчанням в аудиторії, надає мобільні тренувальні комплекси, симулятори та підтримку власних інструкторів.

В Данії, урядом було створено Knowledge Centres for Automation and Robot Technology, які сприяють розповсюдженню інновацій в освітній та промисловій галузях, таких як універсальні роботи, симулятори та програми віртуальної реальності саме для професійного навчання. Кожен центр працює з професійними коледжами та закладами, які знаходяться поблизу, надаючи їм безкоштовно навчальні матеріали та обладнання, забезпечуючи технічною підтримкою.

У Швейцарії, був започаткований, так званий 'Leading House', який безпосередньо займається дослідженнями в галузі професійного навчання, співпрацюючи з декількома кафедрами швейцарського університету. Ця організація має офіційний статус і виконує свою просвітницьку та дослідну роботу згідно договору з The Swiss State Secretariat for Education, Research and Innovation (SERI). Темою досліджень 'Leading House' є, як раз, використання інноваційних технологій в професійній освіті та визначення того яким чином дизайн освітнього середовища сприяє зближенню аудиторного навчання у професійних коледжах та школах та підготовки до роботи в стейкхолдерських компаніях.

Але такі центри та програми займаються не лише студентами. Загальновідомо, що те наскільки часто викладачі та вчителі будуть ефективно інтегрувати нові технології у навчання залежить переважно від їх умінь самим використовувати такі технології. Багато закордонних досліджень свідчать, що викладачі, які працюють в сфері професійного навчання недостатньо володіють уміньми використовувати цифрові технології для навчання своїх студентів. І саме цей факт запобігає широкому та ефективному використанню «цифрових інструментів» навіть якщо освітні заклади мають найкраще технологічне оснащення.

Існують два шляхи, які використовують зарубіжні країни для виправлення такої ситуації та покращення інформаційно-технологічної здатності викладачів.

По-перше, самоосвіта, що ми спостерігаємо в Англії, де була розроблена *The Digital Teaching Professional Framework* - рамка компетентностей, що підтримує викладачів професійного навчання у використанні технологій у підготовці фахівців професійної освіти. Цей проект включає безкоштовні, онлайн курси, розділені на модулі та сертифікацію.

І, по-друге, як це було зроблено в Данії, фізична інфраструктура, *Knowledge Centre for IT in teaching* – центр для підтримки закладів професійної освіти та індивідуально викладачів та інструкторів, які проходять там підвищення кваліфікації. Такий центр фокусується на використанні ІТ у всіх дисциплінах, але акцент робиться на педагогічні аспекти викладацької практики професійної освіти. Курси, які читаються в таких центрах включають як теоретичний, так і практичний елементи. Також практикується обмін досвідом у застосуванні ІТ у навчанні.

В Англії також, розроблена Фондом освіти та навчання та фінансована Департаментом освіти платформа *Enhance Digital Teaching Platform*, підтримує вчителів у використанні технологій у своїх класах. Хоча вона була розроблена для сектору підвищення кваліфікації та

другої освіти, її безкоштовні невеликі сертифіковані онлайн-модулі самостійного навчання, можуть бути застосовані й для педагогів професійного навчання для розвитку студентських навичок «м'якого спілкування» з використанням технологій:

Такі навички сприяють активному навчанню, дозволяючи студентам активно взаємодіяти з предметом за допомогою цифрових технологій (наприклад, використання різних органів чуття, маніпулювання віртуальними об'єктами, варіювання поставленої проблеми для дослідження її структури тощо).

Фламандський уряд (*Бельгія*) започаткував ініціативу, яка спонукає співпрацю між різними стейкхолдерами та вчителями для обміну досвідом та інформацією в галузі застосування ІТ в професійній освіті. Використовуючи проектну технологію уряд спонукає професіональний розвиток вчителів через застосування інноваційних матеріалів і методик та потребу у співпраці та співфінансуванні з роботодавцями.

Таким чином, однією з цілей педагогіки професійного навчання, якою займаються центри та проекти закордоном, є показати студентам, що навчаються за програмами професійної освіти, що те чого вони навчились в аудиторії може бути безпосередньо використано на їх майбутній роботі та спонукати вчителів до саморозвитку в контексті використання інформаційних технологій у навчанні студентів майбутніх педагогів професійного навчання.

Список використаних джерел

1. OECD(2021) *Teachers and Leaders in Vocational Education and Training*, <https://doi.org/10.1787/59d4fbb1-en>;

2. Education and Training Foundation (2018), *Taking Learning to the Next Level: Digital Teaching Professional Framework*, www.et-foundation.co.uk/wp-content/uploads/2018/11/181101-RGB-Spreads-ETF-Digital-Teaching-Professional-Framework-Full-v2.pdf

Білецький Арсеній
студент I курсу Спеціальності 015
Професійна освіта. Харчові технології

Науковий керівник:
кандидат технічних наук, професор
Зубар Надія Миколаївна

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ

Інновації в харчових технологіях відіграють ключову роль у багатьох аспектах харчової промисловості та споживчих виборів. Ось деякі з найважливіших причин, для чого потрібні інновації в цій сфері:

- покращення якості продуктів та відповідності стандартам якості;
- збільшення тривалості зберігання без втрати якості, що допомагає зменшити відходи і збільшити доступність харчових продуктів;
- підвищення ефективності виробництва, зменшуючи витрати на енергію, воду та інші ресурси, а також підвищуючи продуктивність;
- створення нових типів харчових продуктів, які можуть бути більш здоровими, екзотичними, практичними або зручними для споживачів.
- забезпечення безпеки харчових продуктів та зменшити ризик поширення хвороб, що передаються через харчові продукти;
- сприяння розвитку більш сталої та стійкої харчової системи, яка може витримувати виклики, такі як зміна клімату, пандемії та інші кризові ситуації.

У цілому, інновації в харчових технологіях важливі для покращення всіх аспектів харчової промисловості, від виробництва до споживання і вони допомагають забезпечити стабільність та покращення якості життя для споживачів у всьому світі.

Інновації в харчових технологіях можуть ґрунтуватися на різних підходах, які включають в себе технологічні, наукові, екологічні та споживчі аспекти. Ось деякі з найбільш поширених підходів:

- Біотехнологічний підхід: використання біотехнології для створення нових продуктів або поліпшення існуючих (використання мікроорганізмів для ферментації їжі або клітинне вирощування м'яса без використання тварин тощо).

- Технологічний підхід: використання передових технологій для покращення виробництва, зберігання та обробки харчових продуктів (застосування нанотехнологій для створення покращених упаковок або використання 3D-друку для створення нових текстур продуктів тощо).

- Екологічний підхід: створення більш стійких та екологічно чистих харчових систем (розроблення біорозкладаючих упаковок, зменшення використання ресурсів та вплив на навколишнє середовище).

- Споживчий підхід: врахування потреб та побажань споживачів (створення персоналізованих продуктів, реагуючи на дієтичні обмеження, культурні вподобання та інші фактори).

- Міждисциплінарний підхід: об'єднання різних галузей знань та досліджень для створення комплексних інноваційних рішень (харчова наука, біотехнології, інженерія, маркетинг тощо).

- Глобальний підхід: вирішення глобальних проблем, таких як голод, нерівномірний доступ до харчових ресурсів та виробництво продуктів, які враховують потреби різних культур та регіонів.

При розробленні функціональних харчових продуктів як об'єкту інноваційної діяльності необхідно використовувати інтегральний підхід, котрий включає ряд взаємопов'язаних елементів для створення і впровадження нового харчового продукту.

Схема створення інноваційної продукції представлена на рис.1.

Рис. 1. Схема створення інноваційної продукції

В результаті інтегрального підходу можливо створити широкий спектр інноваційної продукції, а саме:

1. Функціональні харчові продукти на основі сировини, що містить високу концентрацію функціональних інгредієнтів (овес, ячмінь, соя, висівки, насіння льону, спіруліна, натуральні соки тощо).

2. Функціональні харчові продукти зі зниженим вмістом солі, цукру, тваринних жирів.

3. Функціональні харчові продукти на основі зернових (хлібобулочні, кондитерські, макаронні); молочні, м'ясні, консервовані; продукти, збагачені вітамінами, харчовими волокнами, мінеральними сполуками, поліненасиченими жирними кислотами, пробіотиками і пребіотиками, фосфоліпідами, амінокислотами тощо.

На початку 2024 року спостерігалось зростання інтересу до стійких до навколишнього середовища та здорових харчів, зокрема рослинницьких альтернатив м'ясу та продуктів на основі рослинницьких білків. Штучне вирощування м'яса та біотехнології також визначали тренди в галузі харчових технологій. Зокрема, тренди харчових технологій 2024 у виробництві та підвищення стандартів якості їжі стали акцентами у цьому секторі. Майбутні харчові технології обіцяють ряд інновацій:

- штучне вирощування м'яса, що може зменшити екологічний вплив та забезпечити стійке виробництво (використання клітинних культур для вирощування м'яса без участі тварин);

- рослинницькі альтернативи (розробка рослинного походження їжі, які максимально наближені до м'яса та інших продуктів тваринного походження, які задовольняють смакові та харчові потреби);

- генетично модифіковані організми (ГМО для поліпшення якості та врожайності рослин, а також їх стійкості до шкідників та стресових умов);

- біотехнології для підвищення ефективності (впровадження нових методів біотехнологій для оптимізації виробництва, включаючи використання мікробів для поліпшення ґрунту та стійкості рослин).

Лідерами України в розвитку харчових технологій є:

- "Миронівський хлібопродукт" - впроваджує сучасні технології вирощування птиці та виробництва продуктів з використанням екологічно чистих методів;

- "Roshen" - постійно вдосконалює свої технології виробництва, впроваджуючи нові інгредієнти та процеси для покращення якості продукції.

- "Чумақ" - активно використовує сучасні технології переробки та упаковки, а також впроваджує нові рецепти та інгредієнти для своїх продуктів.

- "Спайс Україна" впроваджує інноваційні методи обробки та упаковки спецій, а також розробляє нові суміші та рецепти з урахуванням потреб споживачів.

- "Молокія" - впроваджує сучасні технології виробництва та переробки молока, а також створює нові продукти з додаванням корисних складових, таких як пробіотики або вітаміни.

Список використаних джерел

1. Інновації в харчовій промисловості: здобутки та перспективи майбутнього URL:

<https://newfood.media/2022/01/27/innovatsii-v-kharchoviy-promyslovosti-zdobutky-ta-perspektyvy-maybutnoho/>

2. Харчові технології майбутнього: тренди та перспективи розвитку.

URL:<https://optimapharm.com.ua/kharchovi-tyekhnologiyi-maybutnogo-tryendi-ta-pyerspyektivirozvitku>

3. Ефективність за будь-яких умов. URL: <https://agroportal.ua/multimedia/molokiya-zaymaye-pershe-po-eksportu-suhogo-kazejynu>

**Бордюк Андрій Олександрович,
студент I курсу, 12мПОцт,
спеціальності «015.39 Професійна освіта.
Цифрові технології»**

**Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Яшанов Сергій Микитович**

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МОБІЛЬНИХ ЗАСТОСУНКІВ В ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ

Сучасна освіта безперервно пристосовується до вимог прогресуючого світу, включаючи в себе використання новітніх технологій. Мобільні застосунки стають важливим інструментом в цьому процесі, відкриваючи нові можливості для навчання та наукової діяльності. Їхній вплив на освітній процес і наукову спільноту зараз є предметом зацікавленості та широкого дослідження.

На сьогодні мобільні застосунки стали необхідним інструментом в сучасному навчанні. Вони надають доступ до великої кількості матеріалу в будь-який час і в будь-якому місці. Навчальні програмні засоби, електронні підручники, відеоуроки, тести та інші освітні ресурси стають більш доступними з використанням мобільних застосунків. Майже всі системи управління контентом, системи дистанційного навчання, програмні модулі, фреймворки та *API (Application Programming Interface)* розробляються з урахуванням можливостей використання на мобільних пристроях [1].

Наукова діяльність також залежить від інноваційних засобів, що полегшують доступ до наукової інформації та сприяють колаборації. Зокрема, застосування хмарних технологій для зберігання і обробки інформаційних ресурсів навчання сприяє синхронізації даних і вільному доступу до них з різних пристроїв [2].

Варто відзначити, що використання мобільних застосунків у сфері освіти також супроводжується певними викликами. Серед них можна виділити проблеми з доступністю до технологій, необхідність підготовки вчителів та студентів до доцільного та педагогічно виваженого використання нових інструментів, а також розгляду питання безпеки та конфіденційності даних. Проте, зростаюча популярність мобільних застосунків та швидкі темпи їх розвитку вказують на те, що вони залишаються важливим інструментом для подальшої модернізації освіти та наукової діяльності.

Насамкінець потрібно зауважити, що мобільні застосунки мають значний потенціал і для трансформації сучасної освіти та наукової діяльності. Вони забезпечують доступ стабільно швидкий доступ до інформації, сприяють інтерактивності та індивідуалізації навчання, а також підтримують наукову роботу та співпрацю. У процесі розробки освітнього контенту потрібно, у першу чергу, враховувати особливості сприйняття матеріалу з мобільних пристроїв. Візуальна складова має уподібнюватися до звичного вигляду на екрані мобільного пристрою (смартфона чи планшета) [3]. Незважаючи на виклики, використання мобільних застосунків у сфері освіти варто підтримувати та розвивати, оскільки вони допомагають підвищити якість та доступність освіти, а також сприяють науковому прогресу.

Список використаних джерел

1. Jeff Tang. Intelligent Mobile Projects with TensorFlow: Build 10+ Artificial Intelligence apps using TensorFlow Mobile and Lite for iOS, Android, and Raspberry Pi. Birmingham: Packt Publishing Ltd, 2018. 404 p.
2. Биков В.Ю. Мобільний простір і мобільно орієнтоване середовище інтернет-користувача: особливості модельного подання та освітнього застосування. Інформаційні технології в освіті. 2013. № 17. с. 9-37.
3. Tim Buff: eLearning Industry [Електронний ресурс] – Режим доступу до <https://elearningindustry.com/members/tim-buff> (дата звернення: 12.04.2024).

*Кардаш В'ячеслав Анатолійович
студент I курсу, 12мПОцт,
спеціальності «015.39 Професійна освіта.
Цифрові технології»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Яшанов Сергій Микитович*

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ІНФОРМАТИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Сучасне «цифрове» покоління студентів, покоління «цифрових аборигенів» нерозривно пов'язане з комп'ютерами, високотехнологічними гаджетами та інтернет-технологіями та характеризується постійним залученням до пошукової діяльності, здатністю вирішувати кілька когнітивних завдань одночасно [3]. Студенти прагнуть до використання онлайн-комунікацій та самостійного витягу та аналізу знань. Пасивне здобуття знань не цікаве сучасному поколінню. Тому розробка технології організації діяльності під час навчання інформатичним дисциплінам в електронному середовищі, що забезпечує формування інформатичних компетентностей, є актуальною необхідністю.

Відповідно до наведеного вище, інтенсифікація процесу інформатичної підготовки майбутнього педагога професійного навчання полягає в тому, щоб виконанню навчальних завдань надати додаткових стимулів і смислів, а навчальному пізнанню надати такі форми діяльності, які були б привабливі студентам, співзвучні їх внутрішнім устремлінням.

У цьому сенсі розглянемо деякі форми навчання, що застосовуються в процесі інформатичної підготовки майбутнього педагога професійного навчання.

Процес вивчення мікроконтролерів на платформі Arduino – це набір проєктів та експериментів, що дозволяє задовольнити творчі та освітні потреби майбутніх педагогів професійного навчання в частині набуття нових компетентностей, забезпечення оволодіння новими навичками та розширення кола інтересів за допомогою конструкторської та проєктної діяльності в процесі навчання інформатичних дисциплін [4].

Платформа Arduino ідеально підходить для освітнього процесу з проєктування різних мехатронних систем та роботів завдяки зрозумілому середовищу програмування та можливості спостереження фізичних процесів у реальному часі.

Популярність платформи Arduino багато в чому зумовлена зручністю програмування. Для написання програмного коду, який управляє роботою Arduino систем, використовується спеціальна версія мови C/C++. Є фірмове безкоштовне середовище розробки Arduino IDE, доступне для завантаження на сайті виробника. Воно дозволяє писати та налагоджувати програмний код (так звані скетчі – sketches), а

потім завантажувати його в мікроконтролер базового модуля через USB-інтерфейс. Середовище розробки Arduino IDE створено для операційних систем Windows, Mac OS X та Linux. Для більшості модулів Arduino існує готовий код із коментарями. Він легко вставляється в загальну програму управління системою і, як правило, вимагає лише невеликого доопрацювання стосовно конкретного додатку [1].

Інструментом Arduino IDE є Ardublock. Це графічна мова програмування для Arduino, призначена для непрограмістів і проста у використанні. Ardublock вбудовується в середовище Arduino IDE і генерує програмний скетч, що завантажувється в мікроконтролер. Причому після завантаження платформу виконання коду відбуватиметься автономно, тобто. не потрібне безпосереднє керування з комп'ютера по дротовому або бездротовому зв'язку.

Для написання програм можна використовувати середовище програмування Scratch for Aduino (S4A). Це модифікація Scratch, яка надає можливість простого візуального програмування контролера Arduino, а також містить нові блоки для керування датчиками та виконавчими механізмами, які підключаються до Arduino. S4A є скетч прошивки, яка завантажувється в Arduino, робить його виконавчим пристроєм, програма виконується на комп'ютері, Arduino її фізично виконує, передаючи сигнали на виходи плати. Arduino в цьому випадку через Serial з'єднання отримує від Скретча команди, які порти в який рівень встановити і передає на комп'ютер виміряні рівні з входів [3].

Arduino може використовуватися як для створення автономних об'єктів автоматизації, так і підключатися до програмного забезпечення на комп'ютері через стандартні дротові та бездротові інтерфейси. Пристрої збираються з використанням спеціальної макетної дошки, перемичок та проводів без паяння. У процесор Arduino можна завантажити програму, яка керуватиме пристроями за заданим алгоритмом. Таким чином, можна створити велику кількість унікальних класних пристроїв, зроблених своїми руками та за власним задумом. Платформа користується величезною популярністю у всьому світі завдяки зручності та простоті мови програмування, а також відкритій архітектурі та програмному коду. Пристрій програмується через USB без використання програматорів [4].

Загалом, систематичне використання платформи Arduino під час навчання студентів інформатичних дисциплін дозволяє вирішувати такі задачі:

- посилення мотивації майбутніх педагогів професійного навчання до самостійної навчально-пізнавальної діяльності під час навчання за рахунок додаткових мотивів пізнавального та іншого плану;
- використання у навчальному процесі додаткових (електронних) методичних освітніх ресурсів, нових видів навчальних пошуково-пізнавальних завдань узагальнюючої та систематизуючої спрямованості, що активізують дослідницьку та самостійну діяльність майбутніх педагогів професійного навчання;
- надання заключного етапу роботи над навчальною темою нової організаційної форми, привабливою для майбутніх педагогів професійного навчання.

Список використаних джерел

1. Матеріали для вивчення електроніки. Відкриті матеріали для вивчення електроніки з нуля. Режим доступу: <https://lampa.kpi.ua/education/>.
2. Підручник з програмування Arduino. Режим доступу: <https://www.hwlibre.com/uk/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B2-arduino/>.
3. Тищенко К. В. Програмування систем збору і аналізу даних / К. В. Тищенко, О. П. Ткач. Суми : Сумський державний університет, 2022. 168 с.

4. ARDUINO. Від азів програмування до створення практичних пристроїв.
Режим доступу: <https://arduino.ua/prod2985-arduino-ot-azov-programmovaniya-do-sozdaniya-prakticheskikh-ystroistv>

*Лішук Олег Анатолійович,
студент IV курсу, 43 ПОкт,
спеціальності «Комп'ютерні технології»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Бордюк Олександр Миколайович*

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ З ВИКОРИСТАННЯМ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Змішане навчання, яке поєднує традиційне очне навчання з навчальною діяльністю онлайн, стало перспективним підходом для підвищення активності студентів та покращення результатів навчання. Традиційне навчання в аудиторії було наріжним каменем вищої освіти протягом століть. Однак, цифрова епоха відкрила нові можливості для викладання та навчання. Комбінація різноманітних форм і систем навчання характеризують змішаний формат навчання [4, с. 92-98]. Змішане навчання, також відоме як blended learning, пропонує гнучкий та студентоорієнтований підхід, інтегруючи очне навчання з навчальною діяльністю онлайн. Зокрема:

–аудиторне навчання – навчання у присутності викладача, що передбачає безпосередній контакт студентів та викладачів (семінари, лекції, рольові ігри, інструктаж, окремі питання практики, конференції, тощо);

–інтерактивне навчання – навчання у мережі (e-learning), яке здійснюється за допомогою інструментального середовища (електронний навчальний курс, віртуальні класи та лабораторії, конференцзв'язок, індивідуальне консультування за допомогою електронної пошти, дискусійні форуми, чати, блоги);

–навчання з підтримкою різних засобів – розроблених нових навчальних матеріалів (Web-сайти, Web-лекції, Web-книги, відеоматеріали) [3 с. 45-52].

Дана форма навчання має кілька переваг над традиційними методами. Компоненти онлайн-навчання дозволяють студентам навчатися у власному темпі та у зручній для них спосіб, пристосовуючись до різних стилів навчання та графіків. Тому цифрові технології можуть сприяти активному навчанню за допомогою симуляцій, інтерактивних вправ і спільних онлайн-платформ. Хмарні технології акумулюють великі обсяги інформації, включаючи мультимедійний контент та онлайн-бібліотеки, що збагачує навчальний процес.

На нашу думку, інтеграція цифрових технологій у навчальний процес сприяє розвитку необхідних навичок 21-го століття, які мають вирішальне значення для успіху у подальшій фаховій діяльності майбутнього фахівця професійної освіти. Очевидно, що завдяки зазначеним технологіям викладач може досягти більш високого рівня наочності, розширити можливості включення різноманітних вправ у навчання, а швидкий зворотний зв'язок сприятиме динаміці навчального процесу. Окрім цього, впроваджуючи таку форму подання матеріалу, з одного боку студент має можливість більше отримати інформації, з іншого – перед викладачем постає нагальна потреба у значно глибшій та ретельнішій підготовці для ефективного використання лекційного часу та підняття мотивації студентів [2 с. 30-38].

Важливо, що використання цифрових засобів і технологій, впливають на середовище, де відбувається навчання і яке є механізмом реалізації розвитку та адаптації сучасної особистості до зміни способів навчальної взаємодії. Такому

середовищу властиві динамічність, мобільність та адаптивність, а реалізація освітньої взаємодії в ньому відбувається без територіальних обмежень, географічних, часових. Процеси цифровізації соціального життя й освіти зокрема – це об'єктивні процеси покращення життя людей через застосування технологій і зменшення витрат у процесі отримання благ і послуг [1 с. 10-22].

Список використаної літератури

1. Антонова О.Є., Фамілярська Л.Л., (2019) Використання цифрових технологій в освітньому середовищі закладу вищої освіти. Open educational e-environment of modern University, special edition : Спецвипуск «Нові педагогічні підходи в STEAM освіті». pp. 10-22.

2. Бордюк О.М. Чинники підвищення ефективності навчального процесу в мистецькій освіті шляхом застосування ІКТ /Наукові записки : збірник наукових статей / М-во освіти і науки України ; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. – Випуск 135. – С. 30-38.

3. Мар'єнко, М.В. Особливості організації змішаного навчання з використанням цифрових технологій / М. В. Мар'єнко, А. С. Сухих // Освітній дискурс : збірник наукових праць = Educational discourse : Collection of scientific papers / Голов. ред. О. П. Кивлюк. – Київ : ТОВ «Науково-інформаційне агентство "Наука-технології-інформація"», 2021. – Вип. 32(4). – С. 45-52. – DOI 10.33930/ed.2019.5007.32(4)-5.

4. Трубачева, С & Прохоренко, О 2019. 'Технологія змішаного навчання в здоров'язбережувальному освітньому середовищі гімназії', Український педагогічний журнал, № 4, с. 92-98.

*Андрющенко Анатолій Анатолійович
студент II курсу, 23ПОцт
спеціальності «015.39 Професійна освіта.
Цифрові технології»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Назаренко Віктор Степанович*

JAVAMOBILE MASTERY: ПІДКОРЮЙТЕ СВІТ РОЗРОБКИ МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ З НАШИМ УНІКАЛЬНИМ ПІДХОДОМ

Мобільні додатки стали не просто інструментом, але й необхідною складовою нашого повсякденного життя завдяки розвитку технологій. Щоб відповісти на зростаючий попит на інноваційні та функціональні додатки, розробники повинні мати глибокі знання та вміння в області програмування. У цьому контексті мова програмування Java відіграє важливу роль, забезпечуючи розробникам потужний інструментарій для створення якісних мобільних додатків.

Переваги використання мови програмування Java в мобільній розробці:

1. Кросплатформенність: Java є кросплатформенною мовою програмування, що дозволяє розробникам створювати додатки, які працюють на різних платформах, таких як Android і iOS, з використанням одного коду.

2. Велика спільнота розробників: Java має велику та активну спільноту розробників, яка надає різноманітні бібліотеки, інструменти та підтримку для мобільної розробки.

3. Багатофункціональність: Java надає широкий спектр можливостей для розробки різноманітних функціональностей мобільних додатків, включаючи взаємодію з базами даних, роботу з мережею та багато іншого [1].

З кожним роком мобільні додатки стають все більш необхідними у нашому повсякденному житті. Вони полегшують спілкування, допомагають у вирішенні завдань та навіть забезпечують розваги. Проте, за таким широким використанням стоїть армія розробників, які постійно розвиваються, вдосконалюючи свої навички та створюючи нові продукти. Основи програмування, розуміння архітектури мобільних платформ, технічні аспекти мобільного розробництва – все це стає важливим етапом у підготовці фахівців. Університети, онлайн-курси та спеціалізовані програми надають можливість отримати необхідні знання і навички.

Вивчення теорії важливо, але практика – це те, що дозволяє розробникам справжньою стати майстрами своєї справи. Проекти, лабораторні роботи та стажування надають можливість застосувати знання на практиці та отримати досвід у реальних умовах [2].

Освіта в мобільному розробництві не обмежується лише навчанням в аудиторії. Співпраця з колегами, участь у спільнотах розробників, участь у хакатонах – все це сприяє обміну знаннями та вирішенню складних завдань.

Розвиток навичок розробника мобільних додатків визначається не лише технічними знаннями, а й комплексним підходом до освіти. Освіта в цій сфері – це поєднання теорії та практики, співпраці та саморозвитку. Забезпечення доступу до якісної освіти та створення сприятливого середовища для розвитку талановитих молодих розробників є важливою складовою успіху цієї галузі в майбутньому. Підготовка кваліфікованих розробників мобільних додатків є важливим завданням у сучасному технологічному ландшафті. Курси, такі як "Java Mobile Mastery", надають

студентам можливість здобути глибокі знання та практичні навички в області мобільної розробки з акцентом на використанні Java.

Розробка мобільних додатків вимагає від розробників не лише творчості, але й глибоких знань в області програмування. Мова програмування Java, завдяки своїй кросплатформенності та багатофункціональності, стала важливим інструментом для розробників мобільних додатків. Освіта та навички грають ключову роль у формуванні успішної кар'єри в цій галузі, а курси, як "Java Mobile Mastery", допомагають студентам розвинути свій потенціал і стати експертами в області мобільної розробки.

Список використаних джерел

1. Max Firtman. "High Performance Mobile Web: Best Practices for Optimizing Mobile Web Apps." O'Reilly Media, 2016., ISSN: 978-1491912553.
2. Алгоритми і структури даних: навчальний посібник / Н. Б. Шаховська; Р.О. Голощук; за заг. ред. Пасічника В.В. - Львів : Магнолія 2006, 2011. - 215 с.

*Бордюк Андрій Олександрович,
студент I курсу, 12мПОцт,
спеціальності «015.39 Професійна освіта.
Цифрові технології»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Слабошевська Тетяна Миколаївна*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ

За останні роки хмарні технології значно змінили підхід до збереження та обробки даних, а також спрощення доступу до них. Оскільки хмарні технології дозволяють працювати з даними через Інтернет, без необхідності встановлювати спеціальне програмне забезпечення, вони стали популярними у багатьох сферах, включаючи освіту.

У сучасному світі професійна освіта змінюється і вимагає від людей постійного оновлення знань та навичок. Використання хмарних технологій може допомогти в цьому процесі, забезпечуючи зручний та доступний спосіб доступу до необхідної інформації, навчальних матеріалів та програмного забезпечення [2].

Особливості використання хмарних технологій в професійній освіті полягають у можливості створення спільних ресурсів для навчання, обміну інформацією та співпраці між студентами та викладачами. Вони дозволяють зберігати та оновлювати навчальні матеріали в режимі онлайн, що дає змогу забезпечити постійну актуальність інформації, доступ до якої можливий з будь-якого місця та пристрою, що підключений до Інтернету [3].

Також використання хмарних технологій в професійній освіті може значно зменшити витрати на придбання та підтримку дорогих програмних продуктів, оскільки більшість хмарних сервісів мають безкоштовну або дешеву версію з обмеженнями. Наведемо кілька можливих кейсів використання хмарних технологій в професійній освіті:

– використання Google Docs для колективної роботи. Google Docs – це безкоштовний онлайн-сервіс, який дозволяє створювати та редагувати документи, таблиці та презентації в режимі реального часу. Викладач може створити документ та надати доступ до нього студентам, щоб вони могли спільно працювати над проектом,

безпосередньо в одному документі. Цей кейс можна використовувати для практичних завдань, проектів та інших видів робіт;

- використання хмарних сервісів для збереження та організації матеріалів.

Студенти можуть зберігати та організувати свої нотатки, матеріали для вивчення та інші документи в хмарному сховищі, такому як Dropbox або OneDrive. Викладач може створити спільну папку для всієї групи, щоб студенти могли додавати свої матеріали та ділитися ними з іншими. Цей кейс можна використовувати для організації матеріалів для вивчення, збереження проектів та спільної роботи над матеріалами;

- використання хмарних ігор для навчання. Ігри, які працюють у хмарі, такі як Minecraft, можуть бути використані для навчання. Наприклад, студенти можуть побудувати в Minecraft експериментальну лабораторію та дослідити фізичні явища. Цей кейс можна використовувати для розвитку творчих та аналітичних навичок, а також для вивчення технічних та наукових концепцій;

- використання хмарних сервісів для проведення онлайн-курсів та тренінгів. Викладач може проводити онлайн-курси та тренінги за допомогою хмарних сервісів, таких як Zoom або Microsoft Teams. Цей кейс можна використовувати для вивчення нових тем, дискусій та зв'язку з викладачем та іншими студентами;

- використання хмарних сервісів для забезпечення доступу до онлайн-бібліотек та навчальних ресурсів. Викладач може надавати студентам доступ до онлайн-бібліотек та навчальних ресурсів через хмарні сервіси, такі як Google Drive або OneDrive. Цей кейс можна використовувати для підвищення доступності навчальних матеріалів та забезпечення додаткових ресурсів для вивчення;

- використання хмарних сервісів для вивчення та викладання програмування. Студенти можуть використовувати онлайн-середовища програмування, такі як CodePen або GitHub, для вивчення та практикування програмування. Викладач може надавати зворотний зв'язок та коригувати помилки в реальному часі. Цей кейс можна використовувати для розвитку технічних та дослідних навичок [1].

Нарешті, хмарні технології можуть бути корисні для проведення оцінювання та контролю знань. Наприклад, студенти можуть скласти тести та завдання в онлайн-форматі, що дозволяє викладачам ефективно оцінювати та контролювати знання студентів. Крім того, хмарні технології можуть забезпечувати зручну систему зберігання та обробки результатів тестування.

Усі ці кейси використання хмарних технологій можна адаптувати до різних дисциплін та рівнів навчання. Вони дозволяють студентам та викладачам працювати в режимі реального часу та спільно розвивати навички, що є важливими в сучасному світі.

Отже, використання хмарних технологій в професійній освіті може забезпечити багато переваг для студентів та викладачів. Важливо дотримуватися відповідних принципів безпеки та конфіденційності при використанні хмарних технологій, зокрема захищати доступ до конфіденційної інформації та використовувати надійні методи шифрування. Також важливо враховувати, що хмарні технології можуть бути досить витратними, тому важливо обрати оптимальний тарифний план для конкретних потреб викладачів та студентів. Крім того, необхідно забезпечувати надійний та стабільний Інтернет-зв'язок, оскільки це може вплинути на якість та продуктивність роботи з хмарними технологіями. Якщо ці рекомендації будуть враховані, використання хмарних технологій може бути дуже корисним для професійної освіти.

Список використаної літератури:

1. Використання хмарних технологій у вищій освіті // Інформаційні технології в освіті. - 2018. - Т. 28, № 2. - С. 43-49.
2. Роль хмарних технологій у формуванні компетентностей майбутніх фахівців // Професійна освіта: проблеми і перспективи. - 2019. - № 1. - С. 25-31.

3. Хмарні технології в освіті: переваги та недоліки // Наукові праці
Вінницького національного технічного університету. - 2019. - № 3. - С. 39-43.

*Петричковиц Єлизавета Вікторівна
Малишев Дмитро Дмитрович
студенти III курсу, 33 Покт,
спеціальності «015.39 Професійна освіта.
Комп'ютерні технології»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Ткаченко Людмила Анатоліївна*

ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМИ FIGMA В ОСВІТИ

У сучасному світі дизайну програмне забезпечення Figma зарекомендувало себе як потужний інструмент для колаборативної роботи та прототипування. Однак, щоб досягти максимального потенціалу цього інструменту, важливо мати належні знання та розуміння його можливостей.

Програма Figma є потужним інструментом для дизайну та спільної роботи над проектами, який також знаходить застосування в освітньому середовищі. Її використання в освіті може принести багато переваг для студентів та викладачів. Ця програма дає змогу студентам розвивати навички дизайну та ілюстрації, створюючи графічні роботи, дизайн веб-сторінок та мобільних додатків.

Вона надає інструменти для створення прототипів, що допомагає візуалізувати та тестувати ідеї студентів. Крім того, Figma забезпечує можливість колаборативної роботи в режимі реального часу, що сприяє розвитку комунікаційних навичок та спільної роботи над проектами. Програму використовують для створення навчальних матеріалів, презентацій та візуалізації інформації тощо.

Програма Figma дає змогу покращити наочність та ефективність навчання, роблячи навчальний матеріал більш привабливим та зрозумілим для студентів [1].

Наведено приклад створення нового файлу та нового фрейму у програмі Figma (див. рис. 1).

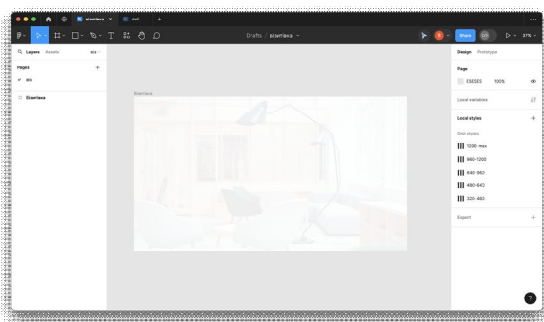

Рис. 1 Інтерфейс програми Figma

Розглянемо основні переваги використання програми Figma в освіті:

1. *Колаборативна робота та комунікація:* Figma забезпечує можливість спільної роботи та комунікації в режимі реального часу. Студенти можуть працювати над проектами разом, обмінюватися ідеями, коментарями та зворотним зв'язком. Це сприяє розвитку колаборативних та комунікаційних навичок, що є важливим аспектом сучасної освіти [3].

2. *Доступність та зручність:* Figma є веб-додатком, що означає доступність з будь-якого пристрою з підключенням до Інтернету та не потребує додаткової установки. Тому зручно використовувати веб-додатком студентами та викладачами з

будь-якого куточку світу. Гнучкість використання Figma робить його зручним інструментом для освітніх програм з різними форматами та графіками.

3. *Прототипування та візуалізація*: студенти можуть створювати інтерактивні прототипи веб-сторінок і мобільних додатків, візуальні матеріали, прототипи та дизайни, що допомагає візуалізувати ідеї, концепції і тестувати ідеї. Це дає змогу студентам краще зрозуміти досвід користувача і внести відповідні поліпшення. І це сприяє глибшому розумінню та запам'ятовуванню інформації.

4. *Дизайн та ілюстрації, візуалізації інформації*: Figma надає потужні інструменти для створення дизайну, візуалізації та ілюстрацій. Студенти можуть використовувати веб-додаток для створення графічних робіт, дизайну веб-сторінок, мобільних програм та інших проєктів. А також вивчати дизайн, графіку, мультимедіа та пов'язані з цим області.

5. *Зворотній зв'язок та рецензування*: Figma дає змогу коментувати та анотувати проєкти, що робить процес зворотного зв'язку та рецензування більш зручним та ефективним. Викладачі можуть легко залишати коментарі та поради студентам, а студенти можуть вносити зміни на основі отриманого зворотного зв'язку [2].

6. *Поліпшення дослідницьких навичок*: Figma може бути використана для пошуку та організації інформації. Студенти можуть створювати інформаційні графіки, діаграми, схеми та інші візуальні елементи, які допомагають структурувати та подати інформацію більш наочно та зрозуміло [3].

Програма має багато практичних застосувань в освіті, особливо в галузі дизайну, веб-розробки та взаємодії з користувачем.

Більш детально розглянемо використання Figma в освіті:

– Figma є ідеальним інструментом для навчання дизайну інтерфейсів. Студенти можуть використовувати програму для створення макетів веб-сайтів, мобільних додатків та інших інтерфейсів. Вони можуть вивчати принципи компоновання, кольорового використання, типографії та взаємодії з користувачем;

– Figma дає змогу створювати інтерактивні прототипи, які демонструють функціональність та взаємодію з користувачем. Студенти можуть створювати прототипи своїх проєктів та тестувати їх на користувачах, щоб отримати зворотний зв'язок та вдосконалити їх;

– Figma надає можливість спільно працювати над проєктами. Студенти можуть одночасно редагувати макети, обмінюватися коментарями та спілкуватися в реальному часі. Це сприяє колаборативній роботі в командах, розвитку комунікативних навичок та навчанню процесу спільної роботи;

– Figma є ефективним інструментом для дистанційного навчання. Викладачі можуть створювати віртуальні класи, завдання та проєкти в Figma, а студенти можуть працювати та спілкуватися з викладачами та один з одним в режимі реального часу, незалежно від місця перебування;

- цей веб-додаток може бути використаний для візуалізації даних. Студенти можуть створювати інфографіку, графіки, діаграми та інші візуальні елементи для представлення та аналізу даних в освітніх проєктах [1].

На підставі вищевикладеного, можемо зробити висновок, що використання Figma в освіті допомагає студентам активніше взаємодіяти з навчальним матеріалом, стимулює співпрацю та розвиває важливі навички, необхідні у сучасному світі. Крім того, веб-додатком має простий та інтуїтивно зрозумілий інтерфейс, що робить її доступною навіть для тих, хто не має досвіду роботи з програмами дизайну [4].

Список використаних джерел

1. Стаття "Figma в освітньому процесі: нові можливості для студентів та викладачів" (стаття на сайті figma.com). У цій статті можна знайти докладнішу

інформацію про застосування Figma в освіті та приклади використання програми на практиці.

2. Стаття «Використання Figma для покращення співпраці у сфері освіти» на сайті Figma (<https://www.figma.com/blog/using-figma-to-enhance-collaboration-in-education/>)

3. Стаття "Using Figma to Enhance Collaboration in Education" на сайті Figma (<https://www.figma.com/blog/using-figma-to-enhance-collaboration-in-education/>): дана стаття надає докладну інформацію про важливість використання Figma в освіті та пошуку інформації, засновану на практичному досвіді та прикладах використання програми у навчальних проектах.

4. Стаття "Using Figma to Enhance Collaboration in Education" на сайті Figma (<https://www.figma.com/blog/using-figma-to-enhance-collaboration-in-education/>).

*Дорошенко Максим Віталійович
студент I курсу, ІЗПОцт
спеціальності «015.39 Професійна освіта.
Цифрові технології»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Федоренко Ігор Васильович*

ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Сучасний світ динамічно розвивається, і освіта не є винятком. Сьогоднішня ситуація в суспільстві вимагає від освіти швидко адаптуватися до стрімко змінюваних умов технологічного прогресу. Зростає потреба у вчителях, які володіють не лише глибокими знаннями з відповідного навчального предмету, але й компетентно володіють цифровими технологіями та вміють використовувати їх в освітньому процесі. Використання таких технологій не тільки сприяє покращенню якості освіти, а й забезпечує доступ до новітніх знань та технологій, що важливо для формування конкурентоспроможної робочої сили в умовах сучасного світу [3, 4].

Змішане навчання, яке поєднує традиційні та онлайн-методи, стає все більш поширеним, що робить цю компетенцію ще більш актуальною. Використання цифрових технологій та інструментів, таких як комп'ютери, гаджети, інтерактивні дошки та засоби візуалізації є необхідним кроком в розвитку освіти та дозволяє підвищити ефективність та інтерактивність змішаного процесу навчання. Цифрові технології можуть допомогти зменшити бар'єри для освіти, зокрема, віддаленість від навчального закладу, фінансові обмеження та інші обставини, які можуть завадити отриманню якісної освіти. Для цього створюються електронні курси, онлайн-ресурси, відеоуроки та інші цифрові матеріали, які можна використовувати для навчання в будь-який час та з будь-якого місця з доступом до Інтернету [2, 6].

Перевагами використання цифрових технологій під час змішаного навчання є наступне:

- підвищення мотивації та залучення здобувачів вищої освіти за допомогою інтерактивних онлайн-завдань, візуалізації, гейміфікації, що робить навчання більш цікавим та захоплюючим;
- індивідуалізація навчання, адже цифрові платформи дозволяють адаптувати темп та складність завдань до потреб кожного здобувача;
- розвиток цифрових компетентностей. Здобувачі вищої освіти вчать використовувати різні онлайн-інструменти, що стануть їм у нагоді не лише в навчанні, майбутній професійній діяльності, але й у повсякденному житті;
- покращення доступності освіти, адже онлайн-ресурси дають можливість студентам з різних куточків світу отримати доступ до якісної освіти;
- ефективне використання часу. Цифрові технології дозволяють автоматизувати деякі рутинні завдання, звільняючи час для більш творчої та продуктивної роботи [1].

Використання цифрових технологій в освітньому процесі дозволяє досягати нових освітніх результатів, які відповідають вимогам сучасного цифрового суспільства. Наприклад, майбутні вчителі можуть вивчати не лише традиційним дисципліни, але й здобувати навички роботи зі штучним інтелектом, великими обсягами даних, програмуванням тощо.

Учені [2, 5, 7] визначають наступні напрямки можливого використання цифрових технологій у процесі підготовки майбутніх учителів:

1. Підготовка навчальних матеріалів: використання онлайн-платформ, інтерактивних дошок, віртуальних лабораторій, навчальних відео та інших ресурсів.
2. Організація онлайн-занять: проведення вебінарів, онлайн-дискусій, віртуальних уроків та інших форм онлайн-взаємодії.
3. Спілкування з учнями та батьками: використання онлайн-платформ для спілкування, обміну інформацією та зворотного зв'язку.
4. Оцінювання знань: використання онлайн-тестів, вікторин, проєктів та інших форм оцінювання.
5. Професійний розвиток: використання онлайн-курсів, вебінарів, форумів та інших ресурсів для підвищення кваліфікації.

Однак цифрова освіта ставить перед учасниками освітнього процесу й нові вимоги. Для успішної роботи у цифровому освітньому середовищі необхідно мати не тільки необхідні знання та вміння, але й бути гнучким, творчим та вміти працювати в команді. Також важливими постають питання забезпечення кібербезпеки та захисту персональних даних учасників освітнього процесу.

Потрібно зазначити про виклики застосування цифрових технологій в змішаному освітньому процесі закладів загальної середньої освіти та шляхи їх вирішення, а саме:

1. Недостатня технічна оснащеність, адже не всі навчальні заклади мають доступ до сучасних комп'ютерів, програм та Інтернету.
2. Неготовність вчителів. Деякі вчителі не володіють достатніми знаннями та навичками для використання цифрових технологій у процесі змішаного навчання.
3. Недостатня методична підтримка. Не вистачає методичних матеріалів та рекомендацій щодо використання цифрових технологій у змішаному навчанні.

Важливо зазначити, що успішна цифрова трансформація освіти не можлива без підтримки держави та розвитку відповідної інфраструктури, потрібне інвестування в оновлення матеріально-технічної бази освітніх закладів. Необхідно забезпечити високоякісний інтернет-зв'язок та доступ до сучасних комп'ютерів та програмного забезпечення для всіх учасників освітнього процесу. Також необхідно надавати педагогічним працівникам можливість проходити курси підвищення кваліфікації та навчатися використовувати нові цифрові технології в умовах змішаного навчання, розробляти методичні рекомендації та посібники з використання цифрових технологій у змішаному навчанні.

Отже, застосування цифрових технологій у підготовці майбутнього вчителя в умовах змішаного навчання є необхідним фактором для забезпечення якісної освіти. Використання цифрових інструментів дозволяє зробити навчання більш цікавим, ефективним та доступним для всіх.

Список використаних джерел

1. Інформаційні та цифрові технології : лабораторний практикум : навчально-методичний посібник / авт. кол. : О. Бордюк, Т. Слабошевська, Ю. Шпильовий, С. Яшанов. Київ : Вид-во "ОЛДІ+", 2022. 349 с. Режим доступу: <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/38504>
2. Інформаційно-технічні засоби навчання : навчально-методичний посібник / С. М. Яшанов, В. В. Шевченко, Ю. В. Шпильовий [та ін.]. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. 64 с. Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/41432>.
3. Кадемія М. Ю., Шахіна І. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі : Навчальний посібник / Кадемія М. Ю., Шахіна І. Ю. / Вінниця, ТОВ «Планер». 2011. 220 с. Режим доступу: https://dut.edu.ua/uploads/l_741_96203634.pdf.

4. Сороко Н. В. Організація STEAM-орієнтованого освітнього середовища закладу загальної освіти за допомогою сервісів Google [Текст] / Н. В. Сороко, І. Л. Пилипчук. Електронні текстові дані // Наукові записки = Academic notes / Міністерство освіти і науки України, Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. Кропивницький, 2020. Серія : Педагогічні науки, Вип. 191. С. 161-164.

5. Ставицька А.В., Шевчук Б.В., Шевчук Л.Д. Цифрові інструменти у діяльності освітянина: навчально-методичний посібник. Переяслав, 2022. 190 с. Режим доступу: <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/41550>

6. Сучасні інформаційні технології в науці та освіті : навчальний посібник [Електронний ресурс] / С. М. Злепко, С. В. Тимчик, І. В. Федосова та ін. Вінниця : ВНТУ, 2018. (PDF, 161 с.) Режим доступу: https://ecopy.posibnyky.vntu.edu.ua/txt/2018/Zlepko_tymchik_suchasn_inform_technol_np_p031.pdf.

7. Черепанська І. Ю. Сучасні інформаційні технології та системний аналіз у наукових дослідженнях [Електронний ресурс] : навч. посіб. для здобувачів освітнього ступеня доктора філософії спеціальності 151 “Автоматизація та комп’ютерно-інтегровані технології” / І. Ю. Черепанська, А. Ю. Сазонов ; КПІ ім. Ігоря Сікорського. Електронні текстові дані (1 файл: 5,76 Мбайт). Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 269 с.

*Шинкарук Анна Русланівна
студентка I курсу, 12мПОцт,
спеціальності «015.39 Професійна освіта.
Цифрові технології»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Шевчук Борис Вікторович*

МЕТОДИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ВІРТУАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасний світ зазнає швидкого технологічного розвитку, а отже, необхідність відповідного пристосування освітніх закладів до нових вимог і стандартів стає все більш об’єктивною. Інформатизація освіти та зростання вимог до якості та кількості висококваліфікованих фахівців створили потребу в розробці та впровадженні інноваційних освітніх методів і технологій, які сприяють формуванню нових форм навчання, не обмежених простором і часом. Цим вимогам відповідає концепція віртуального освітнього середовища, яка дозволяє студентам отримувати якісну освіту через Інтернет, незалежно від їх географічного розташування, навіть перебуваючи на роботі та враховуючи їх індивідуальну освітню траєкторію [5]. Віртуалізація освітнього середовища в закладах вищої освіти є актуальною та перспективною темою в контексті сучасного освітнього процесу. Вона відкриває нові можливості для навчання та сприяє доступності знань незалежно від географічного розташування студентів.

Технології дистанційного навчання цифрових технологій для проведення лабораторних практикумів з віддаленим доступом у ВОСІП, яке інтегрує в собі все більш сучасні та досконалі технології, такі як доповнена та віртуальна реальність, можна поділити на кілька типів:

- моделювання (симулятори, імітація) – технології ВОСІП;
- віртуальний експеримент (віртуальні прилади);
- технології ВОСІП, (наприклад, віртуальні прилади LabVIEW);
- інтерактивний експеримент (реальний експеримент);

➤ технології ВОСІП, що дозволяють проводити експеримент із використанням реальних пристроїв та приладів, керованих автоматизованими системами за участю людини;

- телеприсутність (реальний експеримент);
- доповнена дійсність (англ. mixed reality);
- віртуальна реальність (англ. virtual reality, VR)[4].

Віртуальне освітнє середовище – це інноваційна форма навчання, що використовує комп'ютерні технології та Інтернет для організації навчального процесу. У рамках цього середовища здійснюється розробка та реалізація віртуальних навчальних об'єктів та віртуальних лекцій, що дозволяють створити імітацію реальних навчальних ситуацій для підвищення ефективності навчання та залучення студентів до активної участі у процесі навчання [1].

Віртуальні Лекції та Семінари: Застосування відео конференційних платформ дозволяє проводити онлайн-лекції та дискусії, залучаючи студентів з різних куточків світу.

Віртуальні класи – це інноваційний метод віртуалізації освітнього середовища, які дозволяють студентам отримувати знання та взаємодіяти з викладачами за допомогою онлайн-платформ. У віртуальних класах студенти мають можливість взяти участь у заняттях в реальному часі через відеоконференції або онлайн-чати. Вони можуть спілкуватися з викладачами та іншими студентами, задавати питання та обговорювати матеріал. Віртуальні лекції дозволяють викладачам проводити лекції та передавати матеріал студентам через відео передачу або онлайн-системи навчання. Студенти можуть переглядати лекції в зручний для них час, повторювати матеріал та отримувати доступ до додаткової інформації через онлайн-ресурси [2].

Онлайн курси – це спеціально розроблені програми навчання, які можуть бути доступні через Інтернет на платформах для дистанційного навчання. Студенти можуть пройти курс у зручний для них час і місце, використовуючи різноманітні мультимедійні матеріали, відео уроки та завдання. Навчання через вебінари полягає у проведенні онлайн-семінарів, де викладач може ділитися знаннями зі студентами, взаємодіючи з ними в режимі реального часу. Учасники можуть задавати питання, обговорювати матеріал та ділитися думками один з одним. Вебінари дають можливість здійснювати взаємодію та спільно конфаблювати, навіть коли студенти знаходяться на великій відстані один від одного.

Віртуальні Практичні Заняття(використання лабораторій): Імітація реальних умов через спеціалізовані програмні засоби дозволяє студентам отримати практичний досвід без необхідності фізично бути присутнім у спеціально обладнаних лабораторіях. За допомогою віртуальних лабораторій студенти можуть виконувати практичні завдання, експериментувати та вдосконалювати свої навички у віртуальному середовищі, що дозволяє зменшити витрати на матеріальні ресурси та підвищити доступність навчання. Також віртуальні лабораторії дозволяють виконувати експерименти, які можуть бути небезпечними або дорогими у реальному житті [3].

Віртуальні Експерсії: Використання віртуальної реальності для організації віртуальних екскурсій дозволяє студентам досліджувати нові місця та події без покидання аудиторії. Метод віртуалізації освітнього середовища в закладах вищої освіти за допомогою віртуальних екскурсій може включати створення 3D-моделей культурних та історичних пам'яток, відтворення атмосфери певних подій через віртуальну реальність, а також створення інтерактивних уроків з використанням віртуальних екскурсій.

Інструменти Віртуалізації: Платформи для Відеоконференцій: Наприклад, Zoom, Microsoft Teams, Google Meet, які дозволяють проводити онлайн-лекції та взаємодіяти зі студентами в режимі реального часу.

1. Zoom – це популярна платформа для відеоконференцій, яка дозволяє користувачам проводити зустрічі в реальному часі, спілкуватися з допомогою чату та обмінюватися файлами. Zoom також має функції віртуального фону, запису зустрічей та можливості розділення екрану.

2. Microsoft Teams – ця платформа від Microsoft також є дуже популярною для відеоконференцій та спільної роботи. Вона поєднує в собі чат, відеозв'язок, обмін файлами, задачі та календар у одній програмі, сприяючи ефективності робочого процесу.

3. Google Meet – це ще одна платформа для відеоконференцій, розроблена Google. Вона дозволяє користувачам проводити зустрічі в реальному часі, ділитися екраном, вести записи та користуватися іншими корисними функціями.

Спеціалізовані Середовища Віртуальної Реальності: Наприклад, Oculus Rift, HTC Vive, які дозволяють створювати іммерсивні навчальні ігри та симуляції.

Oculus Rift створений компанією Oculus VR, яка належить Facebook. Він має високу якість зображення та широкий кут огляду, що забезпечує іммерсивний досвід віртуальної реальності [6].

HTC Vive розроблений спільно з компанією Valve і відомий своїми відмінними контролерами та системою відслідковування рухів. Обидва пристрої дають можливість користувачам зануритися в унікальні віртуальні світи, де вони можуть взаємодіяти з об'єктами та оточенням.

Електронні Навчальні Платформи: Наприклад, Moodle, Blackboard, які надають зручні інструменти для організації навчального процесу та взаємодії зі студентами.

Moodle – це відкрите програмне забезпечення для створення онлайн-курсів і навчальних матеріалів. Вона має велику кількість функцій, таких як форуми для обговорення, завдання для звіряння знань та засоби для співпраці. Moodle дозволяє викладачам створювати інтерактивні уроки та взаємодіяти зі своїми студентами в онлайн-середовищі. Blackboard – це інший популярний інструмент для навчання, що надає можливості для створення віртуальних класів, дискусійних груп та онлайн-завдань. Blackboard також має функціонал для ведення журналів та оцінювання студентів.

Висновок: Методи та інструменти віртуалізації освітнього середовища закладів вищої освіти відкривають широкі можливості для покращення процесу навчання та надання доступу до освіти на віддаленій основі. Впровадження віртуальних середовищ дозволяє студентам вільно отримувати знання з будь-якої точки світу, забезпечуючи гнучкість та індивідуалізацію у навчанні. Технології віртуалізації дозволяють створювати інтерактивні віртуальні лабораторії, симуляції та ігрові середовища, що сприяють залученню студентів та покращенню їх розуміння матеріалу.

Однак, потрібно зазначити, що необхідно враховувати можливі труднощі, пов'язані з віртуалізацією освіти, такі як нестабільне підключення до Інтернету, відсутність технічної підтримки та необхідність навчання викладачів використовувати нові технології. Для успішного впровадження віртуалізації освітнього середовища необхідно поєднувати технологічні рішення з педагогічними стратегіями та постійно вдосконалювати підходи до навчання з використанням віртуальних інструментів.

Загалом, віртуалізація освітнього середовища може стати потужним інструментом для розвитку дистанційного навчання, розвитку нових форматів навчальних програм та підвищення якості освіти в цілому.

Список використаних джерел

1. Вікіпедія. Вільна енциклопедія – [URL:https://uk.wikipedia.org/wiki/Віртуальне_освітнє_середовище](https://uk.wikipedia.org/wiki/Віртуальне_освітнє_середовище).

2. Віртуальна та доповнена реальність: як нові технології надихають вчитися <https://osvitoria.media/opinions/virtualna-ta-dopovnena-realnist-yakoyu-mozhebuty-suchasna-osvita/>
3. Віртуальні лабораторні (експериментальні) роботи з фізики <https://www.fizikanova.com.ua/virtualni-laboratorni-roboty>
4. Шевчук Б. В. [Віртуальне освітнє середовище навчання цифрових технологій студентів галузі професійної освіти](#). Матеріали X Міжнародної наукової-практичної конференції «Актуальні питання графічної підготовки: теорія, практика та шляхи розвитку», присвяченої пам'яті члена-кореспондента НАПН України Віктора Сидоренка (24 лютого 2024 року) / за заг. ред. Д. Кільдерова, В. Харламенко. Київ, 2024 с.
5. Шевчук Б.В. Віртуальне освітнє середовище закладу вищої освіти: реалії та перспективи. «Наука і техніка сьогодні» (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»): журнал. 2023. № 14(28) 2023, 493 – 505. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-14\(28\)-493-504](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-14(28)-493-504)
6. Virtual Reality, VR URL: <https://www.it.ua/knowledge-base/technology-innovation/virtualnaja-realnost-vr>

*Закусило Микола Миколайович,
аспірант I року навчання
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова Київ, Україна*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Шевчук Борис Вікторович*

ОГЛЯД ОСНОВНИХ МЕТОДОЛОГІЙ ТЕСТУВАННЯ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: ПОРІВНЯННЯ ПЕРЕВАГ І НЕДОЛІКІВ

Однією з найвідоміших моделей серед компаній розробників є Водопадна модель (Waterfall), її також часто називають каскадною. Основною характеристикою даної моделі є послідовність виконання різних етапів розробки, починаючи від вироблення вимог і закінчуючи підтримкою готового продукту. [1, с. 31]

Життєвий цикл даної моделі включає наступні етапи: аналіз, проєктування, розробка, тестування і підтримка. Як правило, результат однієї фази виступає, як вхідні дані для наступного етапу і тестування на даному етапі відбувається лише після розробки.

Основними перевагами даної моделі є:

- простий і легкий до розуміння і використання;
- легко керувати, завдяки жорсткій ієрархії етапів розробки;
- кожний етап формує закінчену документацію, яка відповідає критеріям

готовності;

- досягнення високої якості на ранніх етапах розробки.

В свою чергу аналізуючи дану модуль можна виділити наступні недоліки:

- високий рівень ризику та невизначеності. Інтеграція відбувається, як “великий вибух” в самому кінці, що не дозволяє виявити технологічні уязвимі міста на ранніх стадіях;

- узгодження результатів робиться лише в точках на завершальних стадіях кожного етапу;

- вимога завершення фази, закріплення результатів у вигляді проєктної документації.

- не підходить до проєктів, в яких вимоги можуть змінюватися. [2]

Waterfall підійде проєктам в яких стабільні вимоги з невеликою кількістю змін до них. В даній моделі ключовим аспектом успішної реалізації є детальне планування.

Для вирішення проблем, які виникали в Waterfall моделі була розроблена V-модель. Дана модель показує, що тестування потрібно починати виконувати якомога раніше і всі процеси повинні виконуватися паралельно з розробкою. Тобто дана модель ілюструє, як тестування може бути інтегровано в кожен етап життєвого циклу. [3, с. 37-38]

Основними перевагами даної моделі є:

- простота у використанні;
- деякі завдання тестування продукту, виконуються ще до процесу кодування, чим самим збільшує шанси на успіх;

- раннє виявлення дефектів у продукті, через паралельне тестування;

- зменшення ризиків, часу та витрат на подальше виправлення помилок.

Але яка б модель була б не ідеальна, вона все ж таки має недоліки:

- найменш гнучка модель і-за чітких етапів;

- при внесенні змін у вимоги на півдорозі, частину роботи із проєктної документації потрібно переробляти;
- вимагає великої уваги до деталей у плануванні та виконанні;
- може бути складнішою у реалізації порівнюючи з іншими моделями. [4, с. 39-41]

V-модель найбільш корисна у проєктах, де вимоги стабільні і не змінюються протягом розробки. Дана модель дозволяє забезпечити високу якість програмного забезпечення, через те, що розробка та тестування виконуються паралельно.

Наступна методологія розробки програмного забезпечення, яка останнім часом стала однією з найпоширеніших є гнучка модель Agile. В даній моделі замість довгих циклів розробки, прийшли короткі, регулярні цикли (спринти).

Основними перевагами даної моделі є:

- гнучкість процесу розробки, навіть при зміні вимог;
- високий рівень залучення користувачів і замовника протягом усього процесу;
- якість програмного продукту на високому рівні через постійний зворотній зв'язок.

Недоліки ж Agile моделі є:

- для забезпечення стабільності та надійної розробки потрібно прикласти чималих сил;
- вимагає постійної комунікації між учасниками проєкту протягом всього процесу розробки. [5]

Методологія Agile підійде проєктам яким необхідна швидкість розробки та гнучкість. Її використовують в ситуаціях, коли вимоги ще не до кінця визначені, або є така можливість, що з часом вони зміняться.

Кожна з цих моделей має свої переваги та недоліки, тому слід розуміти що не існує ідеальної моделі. Є та методологія яка гірше чи краще підходить під потреби команди та вимоги замовника.

Список використаних джерел

1. Авраменко А.С., Авраменко В.С., Косенюк Г.В. Тестування програмного забезпечення. Навчальний посібник. Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2017. – 284 с.
2. Udesh S. S. Waterfall Methodology, Prototyping and Agile Development. Technical Report, 2021 - 18 с.
3. Foundation of software testing. ISTQB certification. / Graham D., van Veenendaal E., Evans I., Black R. Thomson, 2006 - 258 с.
4. Edeki C. Agile software development methodology. European Journal of Mathematics and Computer Science. 2015. Vol. 2, no. 1. P. 22–27.
5. Software Development Model — V Model. URL: <https://bootcamp.uxdesign.cc/software-development-model-v-model-6a970e6ef029> (дата звернення: 21.01.2024).
6. Рудик І.І., Шевчук Б.В.. Потреби тестування програмного забезпечення. *Теоретична та практичне застосування результатів сучасної науки: матеріали III Міжнародної студентської наукової конференції* (м. Біла Церква, 07.10.2022 р.)

*Разумов В'ячеслав Дмитрович,
студент II курсу, 23 ПОцт,
спеціальності «015.39 Професійна освіта.
Цифрові технології»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Шпильовий Юрій Вікторович*

РОЗВИТОК ТА ПОТЕНЦІАЛ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТІ

Штучний інтелект (Artificial intelligence, скорочено – AI або ШІ) революціонує різні галузі, і освітя не є винятком. Перші спроби дослідження ШІ можна приписати А. Тюрінгу який вивчав емоційну складову ШІ. Однак саме у далекому 1956 році професор Стенфордського університету Джон Маккарті визначає розгляд можливостей ШІ в науці як феном біотехнологічного процесу. Питання застосування ШІ в освітньому процесі є актуальним питанням наукових досліджень українських науковців. Наприклад, І. Бубновим [1] були розглянуті можливості та ризики застосування ШІ в освітній галузі сучасної України та визначені завдання щодо роз'яснення потенціалу ШІ для суб'єктів та об'єктів навчального процесу, а в роботах І. Лубенеця, О. Мельника, А. Муртіщевої [2] висвітлені актуальні питання щодо використання технологій ШІ в освітньому просторі у розрізі збереження академічної доброчесності.

Сучасний розвиток технологій ШІ в освіті допомагає створювати та управляти освітнім контентом, наприклад, тестами, оцінками та інтерактивними матеріалами. Завдяки алгоритмам генерації природної мови (NLG) можна створювати персоналізовані пояснення на основі потреб студентів.

Серед результатів розвитку ШІ можна виділити можливість надання персоналізованого навчання [3]. Алгоритми ШІ здатні проводити аналіз даних про студентів для адаптації навчального процесу. Сучасні інтелектуальні системи навчання (360 Learning, TalentLMS, LearnUpon LMS тощо) використовують методи ШІ для надання персоналізованого навчання, зворотного зв'язку та рекомендацій студентам. Вони імітують взаємодію один на один, пропонуючи допомогу та адаптуючись до прогресу студентів.

Одним із перспективних напрямків застосування ШІ в освіті виділяють можливість проводити аналітику даних та предиктивне моделювання. Навчені за допомогою відомих обчислень статистичної математики інструменти аналітики на основі ШІ (Coefficient, AnswerRocket, Bardeen.ai тощо) аналізують величезні обсяги освітніх даних для виявлення закономірностей та тенденцій що допомагають вдосконалювати методи навчання і розробляти інноваційні підходи до навчання й розвитку освітніх програм. В свою чергу предиктивне моделювання дозволяє прогнозувати успішність студентів, корегувати навчальні траєкторії, що дає змогу здійснювати персоналізований освітній процес.

Вищенаведені приклади дозволяють припустити потенціал розвитку ШІ в освітньому процесі наприклад, інструменти з підтримкою ШІ пропонують персоналізований, інтерактивний та, найголовніше, цікавий досвід навчання для студентів, сприяючи підвищенню мотивації, ефективному запам'ятовуванню та розумінню навчального матеріалу. Тоді як додатки віртуальної реальності (VR) і доповненої реальності (AR) які працюють не в останню чергу за допомогою ШІ (зокрема, функції відстеження, розпізнавання, NLP тощо) дозволяють занурити студентів у віртуальне середовище, сприяючи навчанню через практичний досвід.

Також, технології ШІ здатні вирішити проблему освітньої нерівності. Такі функції як перетворення тексту в мову (технологія OCR) та розпізнавання мови (NLP) дозволяють студентам з обмеженими можливостями повноцінно брати участь в освітній діяльності.

Автоматизація виконання за допомогою ШІ адміністративних процесів в установах освіти, а саме створення персоналізованих навчальних програм та платформ для дистанційного навчання дозволить зменшити навантаження на викладачів і зосередити їх потенціал на проведенні освітньої діяльності.

Поряд з позитивним досвідом впровадження та перспективними можливостями ШІ в освітньому процесі варто відзначити можливі негативні наслідки та виклики. Зокрема, першочерговим викликом застосування ШІ є поява етичних проблем та проблем з конфіденційністю. Адже цілком аргументовано з'являються певні занепокоєння щодо конфіденційності даних, алгоритмічної упередженості та етичного використання даних про студентів. Тому захист конфіденційної інформації та забезпечення алгоритмічної (автоматизованої) справедливості мають першорядне значення для побудови довіри та прозорості в освітніх системах, керованих ШІ.

Також, збалансування ролей педагогів і технологій ШІ в навчальному процесі [5] має важливе значення для збереження цінностей, орієнтованих на людину, креативності та навичок критичного мислення. Сучасна думка полягає в тому що викладачі незамінні, і ШІ ніколи не зможе замінити професійні судження викладачів та їхні особисті стосунки з студентами. На нинішньому етапі розвитку мова йде про прагнення розвитку ШІ, щоб лише краще служити викладачам, а не забирати у них ту унікальну роль. Відповідно важливо забезпечити, щоб роль викладача залишається центральною і взаємодія учасників освітнього процесу продовжувалась на рівні реального, а не віртуального спілкування.

Отже, розвиток та інтеграція ШІ в освітню галузь має потенціал здійснити революційно-трансформаційні зміни у способах викладання та навчання, підвищити якість освітнього процесу та вирішити давні проблеми освітньої галузі.

Список використаних джерел

1. Бубнов, І. В. (2023) Можливості та ризики використання штучного інтелекту в освітній сфері сучасної України. In: Abstracts of XI International Scientific and Practical Conference “The latest information and communication technologies in education”, November 27-29, 2023, Florence, Italy.
2. Академічна доброчесність, відкрита наука та штучний інтелект: як створити доброчесне освітнє середовище : збірник есе програми підвищення кваліфікації / упорядники: А. Артюхов, М. Віхляєв, Ю. Волк. 18 вересня – 18 жовтня 2023 року. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. – 524 с.
3. Artificial Intelligence In Education: Teachers’ Opinions On AI In The Classroom [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <https://www.forbes.com/advisor/education/it-and-tech/artificial-intelligence-in-school/#:~:text=AI-powered%20educational%20technology%20encompasses,programs%20cater%20to%20education%20professionals>
4. The Future of Education: How Artificial Intelligence is Transforming Learning [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <https://www.linkedin.com/pulse/future-education-how-artificial-intelligence-transforming-alyre>

*Іваницька Валерія Вікторівна,
студентка IV курсу, 43 ПОкт,
спеціальності «015.39 Професійна освіта.
Комп'ютерні технології»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Ющенко Альона Петрівна*

ІНТЕРАКТИВНА ВЗАЄМОДІЯ СТУДЕНТІВ І ВИКЛАДАЧІВ В ІНТЕРНЕТ- НАВЧАННІ

Глобальне поширення COVID-19 призвело до призупинення занять більш ніж 850 мільйонів учнів та студентів по всьому світу, що значно порушило початкові плани навчання в різних країнах та регіонах. Тим часом оновлення та розвиток мережових інформаційних технологій прискорили процес цифровізації традиційної освіти, сприяли глибокій інтеграції предметних курсів та інформаційних технологій, а також сприяли практиці та дослідженню онлайн-освіти. Багато країн почали пропонувати студентам онлайн-навчання через такі платформи, як Zoom, GoogleMeet, Skype та різні соціальні месенджери [4].

Сьогодні онлайн-освіта стала поширеною формою навчання, тому інтерактивна взаємодія студентів і викладачів при такій формі навчання є важливим компонентом ефективності.

Існує кілька способів вдало забезпечити цю взаємодію:

Форуми та чати

Створення віртуальних форумів або чатів, де студенти можуть обговорювати матеріал, задавати питання та ділитися думками. Викладачі також можуть приєднуватися до цих обговорень, надавати пояснення та вирішувати проблемні питання.

Вебінари та віртуальні класи

Проведення онлайн-зустрічей, де викладачі можуть демонструвати матеріал, а студенти можуть активно взаємодіяти, задавати питання та отримувати миттєві відповіді [1].

Групові проєкти

Розподілення студентів на групи для спільної роботи над проєктами або завданнями. Вони можуть спілкуватися між собою та з викладачами через онлайн-платформи для спільної роботи.

Інтерактивні завдання

Використання інтерактивних завдань, таких як тести, квести, які стимулюють студентів активно брати участь у навчанні та перевіряти свої знання, що сприяє становленню адекватної самооцінки та рефлексії [3].

Обговорення відео та аудіо матеріалів

Створення можливостей для обговорення відео- або аудіо матеріалів, які надаються для самостійного вивчення. Студенти можуть обмінюватися враженнями, аналізувати вміст та розвивати критичне мислення.

Онлайн-оцінювання та зворотний зв'язок

Використання онлайн-інструментів для оцінювання знань студентів та надання їм зворотного зв'язку щодо їхньої продуктивності та прогресу [2].

Персоналізоване навчання

Персоналізоване навчання – це підхід до навчання, який спрямований на індивідуальні потреби, інтереси, навички та особистість кожного студента. Основна ідея полягає в тому, щоб надати кожному можливість навчатися у темпі, який

відповідає його унікальним характеристикам, і зосередитися на тих аспектах навчання, які для нього найбільш важливі та цікаві.

Підбиваючи підсумки, можна сказати, що інтерактивна взаємодія між студентами та викладачами у сфері онлайн-навчання відіграє важливу роль у забезпеченні успішного та ефективного навчання та створення освітнього середовища. Використання різноманітних інструментів, таких як форуми та чати, дозволяє створити відкрите та динамічне середовище, де студенти можуть активно обмінюватися ідеями, досвідом та знаннями. Через спільність думок та колективну роботу, учасники освітнього процесу розвивають критичне мислення, співпрацю та самостійність.

Список використаних джерел

1. Можливості інтерактивної взаємодії студентів та викладачів у процесі дистанційного навчання з позиції особистісного підходу. *Педагогічна та вікова психологія*. URL: https://psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/4_2020/30.pdf.
2. Enhancing teacher–student interactions and student online engagement in an online learning environment. *SpringerLink*. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10984-022-09447-5>.
3. Interactions With Teachers In Online Learning. *ACHIEVE VIRTUAL BLOG*. URL: <https://achievetvirtual.org/blog/student-resources/interactions-with-teachers-in-online-learning/>.
4. The Influence of Teacher–Student Interaction on the Effects of Online Learning: Based on a Serial Mediating Model. *frontiers*. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2022.779217/full>.

***Факультет соціології та
соціальної політики***

*Бабій Анастасія Русланівна
здобувачка першого
(бакалаврського) рівня освіти,
IV курсу*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Міхеєва Оксана Юрійвна*

Характеристика соціально-педагогічної підтримки вразливих сімей із дітьми

Стан незахищеності та нездатності витримувати зовнішні впливи середовища називають вразливістю. Це особливе сприйняття зовнішніх явищ у суспільстві через яке, відсутність внутрішніх та зовнішніх ресурсів членів сім'ї, може призвести до складних життєвих обставин.

В законодавстві визначено, що вразливі групи населення - це особи чи сім'ї з найвищим ризиком потрапляння в складні життєві обставини через вплив негативних зовнішніх чинників, таких як соціальні, природні, екологічні, політичні, або внутрішні чинники, такі як матеріальний стан, розумові або фізичні вади, спосіб життя тощо [1, с.107].

Існують різні типи сімей, які можна вважати вразливими. До них належать сім'ї, де дітей вилучено з дому, але батьківських прав їх не позбавлено. Також це можуть бути сім'ї, де після розлучення між батьками виникають конфлікти. До групи ризику входять сім'ї, де члени мають проблеми зі здоров'ям, а також ті, які стикаються з матеріальними труднощами.

Складні життєві обставини визначаються як обставини, які об'єктивно перешкоджають життєдіяльності особи чи сім'ї, під час яких вони не можуть самостійно подолати труднощі та потребують сторонньої допомоги [3, с.183].

Соціально-педагогічна підтримка даної категорії отримувачів послуг може включати в себе різноманітні види послуг та інтервенцій. А саме:

- соціальна підтримка. Консультування та психосоціальна допомога: надання індивідуальних чи групових консультацій для сімей та окремих її членів для вирішення соціальних, емоційних та психологічних проблем. Матеріальна допомога: надання фінансової допомоги, надання послуг соціальної допомоги, забезпечення доступу до соціальних програм та пільг;

- педагогічна підтримка. Навчальна допомога: організація додаткових навчальних занять, підтримка у вирішенні навчальних проблем, розвиток освітніх навичок. Розвивальні програми: залучення дітей до розвивальних та культурно-освітніх заходів, гурткової роботи, сприяння розвитку творчих здібностей;

- соціально-правова підтримка. Правові консультації: надання інформації про права та обов'язки сімей, допомога в урегулюванні правових питань. Захист прав дітей: виявлення та реагування на порушення прав дітей, сприяння їх захисту від насильства та зловживань;

- професійна підтримка. Трудова реабілітація: допомога у пошуку роботи, професійна орієнтація та підготовка до працевлаштування. Тренінги та навчання: організація тренінгів та навчання для розвитку професійних навичок та підвищення кваліфікації батьків;

- підтримка громади. Участь у громадських ініціативах: залучення сімей до участі у громадських організаціях, ініціативах та заходах, спрямованих на підтримку вразливих груп [1, с.109].

Види соціально-педагогічної підтримки вразливих сімей з дітьми представляють собою низку підходів до розв'язання проблем, з якими зіштовхуються такі сім'ї.

Соціальна підтримка вразливих сімей з дітьми має на меті розв'язання соціальних проблем, забезпечення емоційної та психологічної підтримки, а також надання матеріальної допомоги. Такий вид підтримки враховує усі аспекти сімейного життя та спрямований на поліпшення загального соціального становища сімей.

Педагогічна підтримка включає в себе заходи, спрямовані на покращення навчального процесу та розвиток дітей вразливих сімей. Сюди додаються і додаткові заняття, індивідуальний підхід до освітнього процесу, а також створення сприятливого середовища для навчання та розвитку дітей.

Соціально-правова підтримка спрямована на надання правових консультацій та захист прав сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Це включає в себе допомогу у вирішенні юридичних питань, захист від неправомірних втручань та забезпечення доступу до соціальних прав і послуг [2, с. 41].

Підтримка в громаді визначається участю вразливих сімей у громадських ініціативах та об'єднанням з іншими членами громади для спільного вирішення проблем.

Отже, родини, що перебувають в складних життєвих обставинах можуть потребувати підтримки та інтервенції з боку соціальних служб та інших соціальних інституцій. Соціальна робота з такими сім'ями має на меті сприяти їхньому функціонуванню та забезпеченню благополуччя усіх членів родини.

Списоко використаних джерел :

1. Гринюк Р. Ф. Правове забезпечення інформаційного та технологічного аспекту надання послуг // *Журнал Київського університету права*. 2017. С. 106-109.
2. Грудницька С. Щодо питання про напрями розвитку законодавства про об'єднання // *Право України*. С. 40-42.
3. Міхеєва О.Ю. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Київ: Компринт, 2022. 558 с.

*Бибик Ігор Юрійович
здобувач другого
(магістерського) рівня освіти,
I курсу*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Міхеєва Оксана Юрїївна*

Форми соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами в умовах територіальної громади

Тривалі військові дії на території України зумовили виникнення надзвичайно складної ситуації, що спричинило занепокоєння щодо соціально-психологічного стану тієї частини населення, якій довелося емігрувати до більш безпечних регіонів. Внаслідок цього постала проблема впровадження комплексної соціально-педагогічної допомоги та підтримки внутрішньо переміщеним особам. Вимушено переміщені особи (ВПО) потребують матеріальної, фінансової, соціально-педагогічної і психологічної допомоги та підтримки. Ситуація постійного стресу, зумовленого вимушеним від'їздом з постійного місця проживання, порушення стабільності та звичного стану життя, втрата годувальників, друзів, родичів, позбавлення батьківської турботи негативно впливає на особистість. Все це сприяє виникненню відчуття дискомфорту, зниження

соціальної активності та самооцінки, зростання тривожності, агресивності, появи негативного ставлення до інших. Саме тому проблема соціальної роботи з вимушеними переселенцями вимагає комплексної соціально-педагогічної роботи з використанням особливих ресурсів для її розв'язання.

Проблеми з якими стикаються внутрішньо переміщені особи:

- Медичні проблеми та проблеми зі здоров'ям;
- Соціально-економічні проблеми;
- Правові проблеми;
- Психологічні проблеми [1, с.13]

Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами (ВПО) в умовах територіальної громади є важливим аспектом розвитку та підтримки людей, які пережили конфлікти, природні катастрофи або інші складні ситуації, що змусили їх залишити свої домівки та шукати притулок в іншому місці. Ось деякі форми соціальної роботи з ВПО в межах територіальної громади:

1. Психосоціальна підтримка. Надання психологічної та соціальної підтримки для допомоги ВПО у подоланні стресу, травм та адаптації до нових умов життя.

2. Житлова підтримка. Забезпечення житлових умов для ВПО, включаючи тимчасове або постійне проживання, розміщення в гуртожитках або надання житлових субсидій або консультацій з питань житлового будівництва.

3. Медична допомога. Забезпечення доступу ВПО до медичної допомоги та реабілітаційних послуг, включаючи лікування та психіатричну допомогу, вакцинацію та інші медичні процедури.

4. Соціально-економічна реінтеграція. Надання послуг з працевлаштування, професійної підготовки, освіти, фінансової підтримки, мікрокредитування та інших форм підтримки для інтеграції ВПО в нове соціальне середовище.

5. Юридична допомога. Забезпечення правової допомоги та консультацій з питань прав людини, отримання статусу біженця, допомога у складанні та відновленні документів або іншої юридичної підтримки.

6. Освітня підтримка. Забезпечення доступу ВПО до освіти та навчання, включаючи підтримку дітей у закладах дошкільної, загальної середньої освіти та дорослих у закладах вищої освіти.

7. Культурна адаптація. Надання послуг з вивчення мови, культурної адаптації та інтеграції в нове соціокультурне середовище.

8. Мережа підтримки. Створення мережі підтримки та спільнот для ВПО, яка допомагає їм знаходити підтримку, взаємодіяти, обмінюватись досвідом і ресурсами, підтримувати одне одного у складних ситуаціях та налагоджувати співробітництво у вирішенні проблем [2, с.90].

Ці форми соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами можуть бути реалізовані через співпрацю громадських організацій, урядових агенцій, міжнародних організацій та інших зацікавлених сторін.

Список використаних джерел

1. Григоренко І.О., Савельєва Н. М. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в сучасних умовах: навч. посіб. [для студ. і магістр. спец-тей «Соц. робота» і «Соц. педагогіка»]. Полтава : ПНПУ, 2017. 100 с.
2. Міхеєва О. Соціально-правова підтримка сімей вимушених переселенців. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені МП Драгоманова. Серія 11: Соціальна робота. Соціальна педагогіка.* №24 (1), 2018, С. 88-95.
3. Міхеєва О.Ю. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Київ: Компрінт, 2022. 558 с.

Бондарук Юлія Сергіївна
студентка IV курсу
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»
ОПП «Соціально-виховна робота з дітьми та молоддю»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Неїжпапа Людмила Станіславівна

Сучасні тенденції формування культури здоров'я здобувачів початкової освіти

Здоров'я у дітей початкової школи є однією з ключових складових успішного навчання. Створення сприятливих умов для формування культури здоров'я в цьому віці є важливим завданням для шкіл та педагогів. Отже, які аспекти визначають ці умови? По-перше, сама інфраструктура школи має значення. Наявність спортивних майданчиків, можливість активного руху, чиста вода та здорова їжа - все це впливає на фізичне здоров'я дітей.

Спеціальні заняття з фізичної культури та спорту, спортивні секції та змагання допомагають учням розвивати здоровий спосіб життя та виховують в них бажання бути активними. Не менш важливий є психологічний клімат у школі. Підтримка та позитивне оточення впливають на емоційне здоров'я учнів, сприяють їхньому розвитку та впевненості у собі. Навчальна програма також має значення. Включення предметів, які навчають основам здоров'я та гігієни, допомагає учням зрозуміти, як важливо дбати про своє здоров'я і як це пов'язано з їхнім загальним самопочуттям та успіхом [1]. Ці умови разом створюють основу для формування культури здоров'я серед учнів початкової школи, сприяють їхньому розвитку та підготовці до здорового та щасливого життя.

Отримання освіти в початкових класах - це не лише навчання математики та мови. Це також час формування фундаментальних знань про здоров'я. Створення оптимальних умов для збереження й підтримки здоров'я учнів - це ключова мета шкільного середовища. Природні умови грають важливу роль. Наявність просторів для фізичного виховання, чиста вода та здорове харчування сприяють не лише фізичному здоров'ю, але й формуванню правильних звичок у дітей.

Окрім цього, активні заняття з фізичної культури та спортивні секції вчать дітей рухатися, спілкуватися та працювати в команді, розвивають вміння приймати рішення та переборювати труднощі. Не менш важливий є психологічний аспект. Створення позитивного психологічного клімату в школі, підтримка емоційного розвитку та робота з емоційним інтелектом допомагають учням краще розуміти себе та свої емоції.

Інтеграція в навчальну програму предметів, присвячених здоров'ю та гігієні, допомагає дітям зрозуміти, що здоров'я - це не лише фізичний стан, але й гармонія між тілом і розумом, важливий компонент успіху та щастя. Ці умови створюють основу для формування культури здоров'я, що є не менш важливою складовою освіти, ніж будь-який інший навчальний предмет. Вони надають дітям не лише знання, але й практичні навички та цінності для здорового та збалансованого життя [3].

Діяльнісний компонент характеризується реалізацією та передачею уявлення про культуру здоров'я в соціальному середовищі; засвоєння студентами на практиці здоров'язбережувальних технологій, спрямованих на всі аспекти здоров'я (духовного, психічного та фізичного); побудова, впровадження та вдосконалення власної системи охорони здоров'я під час шкільного навчання. Зауважимо, що представлені компоненти культури здоров'я не є чимось окремим, а навпаки, доповнюють один одного і становлять єдине ціле.

Формування культури здоров'я учнів за зразком у сучасних середніх загальноосвітніх навчальних закладах видається нам цілком можливим за таких умов: «формування, збереження та зміцнення здоров'я в усіх його аспектах засобами теоретичної частини «Я досліджую світ» та фізичної культури» для молодших класів, а також проведення навчального курсу «Я досліджую світ» для початкової та середньої школи; використання здоров'язберігаючих технологій, починаючи з молодших класів, що впливають на духовну, психічну та фізичну сторони здоров'я; здійснення моніторингу стану здоров'я протягом усього періоду навчання в школі; використання більш ефективних методів навчання здобувачам початкової освіти; надання допомоги їм у побудові індивідуальної системи охорони здоров'я та її подальшому вдосконаленні; здійснення позаурочної та позашкільної роботи, спрямованої насамперед на посилення мотивації учнів у сфері формування, збереження та зміцнення здоров'я, всебічного оздоровлення учнів, а також надання їм додаткової інформації з питань культури здоров'я» [2, с. 49].

Як наслідок, формування культури здоров'я учнів полягає насамперед у наданні їм актуальної інформації про здоров'я, ця інформація допомагає учню розвинути розуміння важливості здоров'я в житті кожної людини, відповідального застосування технологій, а також знання індивідуальних оздоровчих технологій, які використовуються в практичній діяльності та ведуть до здорового способу життя. У зв'язку з цим значну роль у освітньому процесі має займати теоретичний компонент, а саме надання здобувачам освіти необхідної інформації про здоров'я. Сьогодні сучасний підхід до реформування освіти передбачає надання учням необхідних знань у контексті формування, зміцнення та збереження здоров'я.

Важливо визнати, що організована фізкультурно-оздоровча діяльність відіграє значну роль у розвитку культури здоров'я здобувачів початкової школи. У зв'язку з цим додатковою необхідною умовою розвитку культури здоров'я молодших школярів є реалізація позаурочних оздоровчих ініціатив.

Сприятливі умови закладу освіти, наявність інфраструктури для фізичної активності, а також освітня програма, що включає в себе вивчення основ здоров'я та гігієни, створюють основу для виховання учнів у дусі здорового способу життя. Крім того, психологічний клімат школи, підтримка емоційного розвитку та робота з емоційним інтелектом є важливими аспектами, які сприяють формуванню культури здоров'я серед молодших школярів. Загалом, успішне формування культури здоров'я здобувачів початкової освіти вимагає комплексного підходу та врахування різноманітних соціально-педагогічних умов, що сприяють розвитку фізичного, психічного та соціального благополуччя дитини.

Список використаних джерел

1. Васильчик А. Г. Науково-методичні основи програмування навчання формування культури здоров'я. Теорія і методика формування культури здоров'я, 2018. №2. С.21-26.
2. Вовк В. М. Шляхи вдосконалення формування культури здоров'я студентів. Луганськ : вид-во СУДУ, 2018. 176 с.
3. Носко М.О. Формування здорового способу життя: навчальний посібник. К.: «МП Леся», 2017. 160 с.

*Бондарчук Анна Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»
ОПП «Соціально-виховна робота з дітьми та молоддю»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Неїжпапа Людмила Станіславівна*

Складові психолого-педагогічної культури батьків

Психолого-педагогічна культура батьків є сукупність специфічних механізмів та засобів, володіючи якими сім'я здатна організувати виховний процес та керувати ним відповідно до певних вимог, норм, цінностей. До таких специфічних механізмів та засобів належать чітке усвідомлення виховної мети, методів їх досягнень, включаючи певні знання у сфері наук про виховання, тобто відповідна сума психолого-педагогічних, фізіолого-гігієнічних та інших знань, а також уміння та навички їх реалізації в житті. З іншого боку, педагогічна культура батьків містить і педагогічну майстерність, тобто педагогічний такт, вміння бути чуйним, справедливим та розумно вимогливим до своїх дітей, а також володіння педагогічною технікою, спостережливостю, здатністю прогнозувати розвиток дитини, передбачати її майбутнє.

Деякі дослідники (Конончук А.І., Гоголя Хлебик С.Р.) розглядають педагогічну культуру як історичну програму соціального наслідування, яка охоплює соціально-педагогічний ідеал, адекватні форми та методи його досягнення, суб'єктів педагогічної культури, якими можуть бути батьки, родина, педагоги, суспільство, держава [2].

У дослідженні Дмитрук Т.В. виділено такі компоненти психолого-педагогічної культури батьків:

- аксіологічний (тип батьківського ставлення до дитини; здатність батьків до рефлексії себе, власної поведінки та вчинків),
- операційно-діяльнісний (способи та прийоми спілкування батьків з дітьми під час виховного дії; стиль взаємодії з дитиною),
- інформаційно-змістовний (наявність знань у батьків про загальні закономірності психічного розвитку дітей, наявність об'єктивних уявлень про психологічні особливості різних вікових періодів, зміст вікових криз; наявність знань про індивідуально-типологічні особливості своєї дитини; наявність знань про цілі педагогічної діяльності, методи та прийоми виховання, шляхи та способи організації діяльності дитини, спрямованої на її всебічний розвиток)» [1, с. 49].

Психолого-педагогічна культура батьків є складною та динамічною системою. Її утворюють такі компоненти:

1) «психолого-педагогічні знання – уявлення батьків про вікової динаміки розвитку дитини, самоцінність періоду дошкільного дитинства, про основні завдання виховання. Виявляються вони у відношенні до дитини, в оцінці її поведінки, реальної діяльності та спілкуванні з нею;

2) педагогічна та психологічна компетентність – здатність зрозуміти потреби дітей, раціонально направити зусилля та кошти на вміння бачити перспективи розвитку;

3) психолого-педагогічна рефлексія – вміння батьків аналізувати, критично оцінювати власну виховну діяльність, знаходити причини своїх педагогічних помилок;

4) емпатія - співпереживання, адекватна реакція на вчинки та почуття дітей» [3, с. 64].

На думку вченої Цуркан Т.Г, психолого-педагогічна культура батьків містить пов'язані між собою «аксіологічний, змістовно-інформативний і діяльнісно-технологічний компоненти. Аксіологічний компонент психолого-педагогічної культури відображає ієрархію ціннісних орієнтацій батьків, систему гуманістичних установок щодо виховного процесу, відповідальність за виховний процес. Змістовно-інформативний компонент психолого-педагогічної культури батьків відображає ступінь володіння основами сучасних педагогічних теорій, знань стилів взаємодії з дитиною

Діяльнісно-технологічний компонент відбиває володіння способами та прийомами спілкування з дитиною, готовність батьків до творчого використання сучасних виховних технологій у роботі з дітьми, вміння реалізовувати рефлексивну позицію у процесі стосунків «батьки-діти» [4, с. 51].

Визначальними характеристиками психолого-педагогічної культури батьків виступають мотиваційний (стимулювання інтересів, бажань, потреб, спрямованості до розвитку та вдосконалення, педагогічних спонукань до діяльності, визначення виховного ідеалу, мети та стратегії виховання дитини на сім'ї, а також забезпечення стабільності мотиву удосконалення позитивними емоціями та переживаннями), змістовний (забезпечення батьків надійними та усвідомленими знаннями про виховання дитини в сім'ї з урахуванням специфіки та завдань її віку, розвитку, стану здоров'я, спрямованими на пізнання закономірностей та особливостей, формування соціально-цінних форм поведінки та відносин з оточенням) та конструктивний (засвоєння всіх видів, форм, умінь, прийомів та методів виховного впливу на дитину та їх творче застосування власної практики) компоненти.

Узагальнивши різні підходи до визначення компонентів педагогічної культури батьків, відзначаємо їх змістовність та доцільність для інтегральної характеристики педагогічної категорії. Виділені нами структурні компоненти батьківської культури перебувають у тісному взаємодії, утворюючи цілісну, динамічну систему психолого-педагогічної культури батьків. Усе це дозволяє дати власне визначення феномену психолого-педагогічної культури батьків.

Психолого-педагогічна культура батьків - це така особистісна характеристика, яка виражається в ціннісно-цільовій спрямованості батьків на повноцінне виховання та розвиток дитини, у здатності до саморегуляції та контролю своєї поведінки, у творчому володінні психолого-педагогічними знаннями, технологіями, гуманістичним стилем взаємодії з дитиною.

Список використаних джерел

1. Дмитрук Т.В. Формування психолого педагогічної культури батьків. 2013. 79 с.
2. Конончук А.І., Гоголя Хлебик С.Р. Підвищення педагогічної культури батьків вихованці закладів позашкільної освіти. Інноваційна педагогіка. Вип. 36. 2021. 221 с.
3. Маценко Л.М. Педагогіка сімейного виховання. Підручник. 2019. 377 с.
4. Цуркан Т.Г. Формування педагогічної культури батьків молодших школярів у взаємодії сім'ї і школи. дис. канд. пед. наук : 13.00.07 Уманський національний університет. Умань, 2018. 340 с.

*Буйневич Анна Василівна
студентка IV курсу,
Спеціальності «Соціальна робота.
Соціальна педагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат психол. наук, доцент
Ясточкіна Ірина Анатоліївна*

Соціально-педагогічні умови соціалізації дітей з тимчасово окупованих та деокупованих територій в новому шкільному колективі

Допомогти дітям з тимчасово окупованих територій (ТОТ) успішно інтегруватися в новий шкільний колектив, включитися в освітній процес, зменшити рівень стресу, не виділятися з-поміж інших учнів як «жертва», мотивувати вчитися, подолати страх, зневіру, розпач, інколи депресію чи агресію та продовжувати своє життя в нових умовах є досить складним завданням соціально-педагогічної роботи.

Одним з головних і ефективних напрямів соціально-педагогічної роботи для підтримки дітей з ТОТ є створення соціально-педагогічних умов для їх успішної соціалізації в новому шкільному колективі, тобто включення їх у педагогічно доцільні види творчих і креативних відносин та максимальне забезпечення змістовного дозвілля.

Такими умовами можуть бути:

1. Сприяння в соціальній адаптації.
2. Участь в учнівському самоврядуванні.
3. Формування відповідальної активної громадянської позиції.
4. Участь в проектній діяльності.
5. Залучення до волонтерської діяльності.
6. Організація дозвіллевої діяльності.
7. Формування життєвих компетентностей, що сприяють здоровому способу життя.

Діти успішно соціалізуються і адаптуються через набуття соціального досвіду у залученні їх до різноманітної діяльності, у процесі виконання певних соціальних ролей та у процесі активної комунікації з різновіковими групами людей. Для дітей вимушено переміщених осіб першочерговим завданням є соціальна адаптація до нового шкільного середовища та умов проживання у новому мікросередовищі. Цей процес вимагає від особистості інтенсивної практичної діяльності, основним змістом якої є її пристосування і звикання до змінених умов, форм і способів приватного та суспільного життя і потребує особливої мобілізації та оптимізації зусиль у відповідь на ці зміни.

Нині існує безліч напрямків гурткової роботи: художньо-естетичний, декоративно-ужитковий, спортивно-туристичний, науково-технічний, соціально-реабілітаційний, національно-патріотичний, які допоможуть розкритися дітям, які проходять етап становлення у новому колективі, адже систематичність, неформальна атмосфера, заняття за інтересами, зближують учнів та формують стійкі колективні навички [2, с. 41]. Саме тому, гурткову роботу можна вважати, одним з основних дійових засобів адаптації дітей до нових умов.

Однією з важливих соціально-педагогічних умов для успішної соціалізації в новому шкільному колективі дітей з ТОТ, є учнівське самоврядування, де підлітки залучаються до активної участі у громадському житті закладу освіти, обговорення й вирішення його проблем, співпраці з органами педагогічного та батьківського самоврядування, ініціювання та реалізації суспільно-корисних справ. Участь в учнівському самоврядуванні дозволить учням відчути себе «господарями в класі», розвинути навички організаторської роботи в управлінні справами колективу, створить широкі можливості для самореалізації кожного, допоможе виховати почуття відповідальності, ініціативи і буде однією з важливих умов розвитку відповідальної громадянської позиції [1, с. 135].

Однією з умов успішної соціалізації дітей з тимчасово окупованих територій є навчання взаємодії і співпраці в новому шкільному колективі та формування відповідальної громадянської позиції. Формування відповідальної громадянської позиції дозволяє дитині більш повно самореалізуватися шляхом стимулювання доцільної та успішної поведінки, сприяє соціалізації та накопиченню соціально-значущого досвіду [3].

Волонтерська діяльність – одна з особливих форм залучення школярів з ТОТ до участі у соціально-значущій діяльності і є важливим фактором їх соціальної адаптації. Добрі справи, які починаються зі шкільних років, виховують у дітей емпатію, здатність

розуміти інших, дають змогу накопичувати досвід соціальної взаємодії та спілкування [5].

Однією з головних соціально-педагогічних умов успішної соціалізації дітей з ТОТ у нових шкільних колективах є організація активної виховної і розвивальної діяльності у позаурочний час, тобто у дозвіллі. Організація такої діяльності дозволить їм спілкуватися і взаємодіяти з своїми новими однокласниками без напруги, агресії та з отриманням позитивних емоцій. Найкраще організовувати групові форми дозвіллевої діяльності. Організатором групової дозвіллевої діяльності може бути як хтось із дітей, так і педагогічний працівник. Прикладом групових форм змістовного дозвілля, організованих самими школярами, залежно від віку, є: різні види ігрової діяльності; заняття спортом; прогулянки. Формами дозвілля, організованого спеціалістами, можуть бути: заняття в гуртках за інтересами; конкурс, аукціон; мандрівка, екскурсії тощо. У групових формах найкраще задовольняється потреба дітей у спілкуванні, пошуку нових друзів, адаптації до нових умов поселення та інтеграції в коло ровесників[4, с. 108].

Створення таких соціально-педагогічних умов для дітей з тимчасово окупованих територій сприятиме їхній соціальній адаптації до нової соціальної ситуації, задоволення духовних і фізичних потреб, повноцінної самореалізації творчих сил і потенцій, спонукання до прояву просоціальної активності, самодіяльності, інтенсивного розвитку індивідуальних здібностей. Соціально-педагогічна робота має проводитися не лише із дітьми з тимчасово окупованих територій (окремо від інших), а спільно з їхніми однолітками у громаді за місцем їх нового поселення. Саме така робота може забезпечити їх успішну соціалізацію, адаптацію та інтеграцію у нові умови.

Список використаних джерел

1. Алексєєнко Т.Ф., Гончар Л.В., Куниця Т.Ю., Бибик Д.Д. Вимушені переселенці: соціально-педагогічні проблеми і досвід підтримки. Монографія. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. 240 с.

2. Власова О. І. Соціалізація і ресоціалізація особистості в умовах сучасного суспільства. Фундаментальні і прикладні дослідження в практиках провідних наукових шкіл. 2014. №5 С. 35-42.

3. Куниця Т. Ю. Соціально-педагогічний супровід формування відповідальної громадянської позиції у дітей з сімей вимушених переселенців. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. №23 2019 р., кн. 1. <https://ojs.ipv.org.ua/index.php/zbirnyk/article/download/76/67> (дата звернення: 10.04.2024).

4. Організація соціально-педагогічної підтримки школярів групи ризику : метод. посіб. за заг. ред. Т. Ф. Алексєєнко. К. : ТОВ «Задруга», 2017. 168 с.

5. Суспільне служіння. Навіщо дітям досвід волонтерства. URL: <https://nus.org.ua/view/suspilne-sluzhinnya-navishho-dityam-dosvid-volonterstva/> (дата звернення: 10.04.2024).

***Волошина Вікторія Валеріївна
здобувачка другого
(магістерського) рівня освіти,
I курсу***

***Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Міхеєва Оксана Юріївна***

Формування здорового способу життя дітей старшого підліткового віку засобами хортингу

Розвиток українського суспільства, суттєві зміни в політичному та соціально-економічному житті України, зростаючі вимоги суспільства до якісної освіти все виразніше спонукають до реформ в українській освіті, поступових кроків для системного вдосконалення в галузі виховання та оздоровлення дітей. Законом України «Про освіту» визначені завдання з виховання громадянина – патріота України, забезпечення потреби особистості в творчій самореалізації, інтелектуальному, духовному та фізичному розвитку, підготовки до активної професійної та громадської діяльності, створення умов для соціального захисту та організації змістовного дозвілля відповідно до здібностей, обдарувань і стану здоров'я дітей та молоді. Одним із дієвих засобів фізичного та морально-етичного виховання дітей є хортинг – національний вид спорту України, заснований на культурних, оздоровчих і бойових традиціях українського народу. Він сприяє залученню підростаючого покоління до загальнолюдських цінностей, формуванню внутрішньої культури особистості, її високих вольових якостей, навичок здорового способу життя, гармонійному фізичному розвитку дітей.

Хортинг може бути ефективним засобом формування здорового способу життя у дітей старшого підліткового віку та сприяти розвитку особистості, а саме:

1. Фізичній активності. Хортинг — це вид спорту, який вимагає активного руху, координації та сили. Виконання трюків та вправ на дошці, роликах або велосипеді допомагає підліткам залишатися фізично активними та здоровими.

2. Розвитку навичок координації та балансу. Хортинг сприяє розвитку навичок координації, балансу та гнучкості, що є важливими для збереження фізичного здоров'я.

3. Підвищенню самооцінки та впевненості. Вміння виконувати нові трюки та подолувати перешкоди на хортинг-парках допомагає підліткам відчувати себе впевненіше та підвищує їхню самооцінку.

4. Стимулювання творчого мислення. Хортинг — це творчий спосіб вираження себе через виконання різноманітних трюків та пошук нових шляхів подолання перешкод.

5. Формування дисципліни та відповідальності. Практика хортингу вимагає дисципліни та відповідальності, оскільки безпека є важливою складовою цього виду спорту.

6. Розвиток соціальних навичок. Хортинг-парки часто стають місцем спілкування та взаємодії між підлітками, що сприяє розвитку соціальних навичок та формуванню дружби.

7. Дотримання безпеки. Виконання трюків на хортинг-парку навчає підлітків важливості безпеки та відповідальності за власне здоров'я [2, с.38].

Враховуючи всі ці аспекти, хортинг може стати важливим засобом для формування здорового способу життя у підлітків, стимулювати їхній фізичний розвиток, соціальну активність та самореалізацію. Однак важливо також пам'ятати про безпеку та правила користування обладнанням для уникнення травм.

Список використаних джерел

1. Міхеєва О.Ю. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Київ: Компрінт, 2022. 558 с.
2. Петрович Ж. В., Єрьоменко Е. А. Хортинг – школа сили і честі юного українця : метод. посіб. К. : ПАЛІВОДА А. В., 2016. 544 с.

*здобувачка першого
(бакалаврського) рівня освіти,
IV курсу*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Міхеєва Оксана Юріївна*

Соціальна профілактика алкогольної залежності підлітків

Збільшення кількості негативних явищ у молодіжному середовищі свідчить про необхідність більш детального вивчення різних аспектів профілактики вживання алкогольних речовин підлітками та молоддю.

Сучасна молодь перебуває в напруженому стані: з одного боку, економічна ситуація в країні змушує молодих людей відмовлятися від багатьох привілеїв, які може дозволити собі молодь європейських країн. З іншого боку, широке розповсюдження тютюнової, алкогольної та наркотичної продукції часто спокушає молодь своєю вседозволеністю та легендарною здатністю вирішувати проблеми та, як наслідок, підриває здоров'я підростаючого покоління. З усіх цих причин важливо «закріпити свідомість» населення, насамперед, молоді, створити такі умови, за яких остання зможе гармонійно розвиватися та реалізовуватися в суспільстві [1, с.8].

Соціальна профілактика алкогольної залежності серед підлітків грає важливу роль у створенні здорового та безпечного середовища для їхнього розвитку. Ось деякі стратегії соціальної профілактики:

1. Освіта та інформаційна робота. Надання зрозумілої, об'єктивної інформації про наслідки вживання алкоголю на здоров'я, соціальний та академічний успіх. Це може включати лекції в школах, семінари для батьків і навіть кампанії в медіа.

2. Розвиток навичок управління стресом та емоціями. Надання підліткам альтернативних методів розслаблення та стресового реліфу, таких як спорт, мистецтво, медитація або хобі.

3. Підтримка розвитку позитивних інтересів. Створення можливостей для підлітків займатися цікавими та корисними справами, які допоможуть їм відчувати себе важливими та задоволеними.

4. Залучення батьків та родини. Сприяння розвитку сімейних зв'язків, створення відкритої атмосфери, в якій підлітки можуть обговорювати будь-які проблеми та отримувати підтримку.

5. Створення безпечних середовищ. Підтримка політики нульової терпимості до алкоголю у закладах загальної середньої освіти, а також забезпечення контролю за продажем алкоголю неповнолітнім.

6. Підтримка розвитку і впровадження програм на рівні громади. Співпраця з місцевими органами влади, громадськими організаціями та школами для створення програм, спрямованих на підвищення свідомості та попередження алкогольної залежності серед підлітків.

7. Соціальна підтримка. Надання підтримки та ресурсів для тих, хто вже має алкогольну залежність, включаючи доступ до консультування та психологічної підтримки [3, с.80].

Ці заходи взаємодоповнюються та сприяють створенню середовища, де підлітки можуть приймати обґрунтовані рішення та розвиватися без впливу алкоголю.

Соціальна профілактика алкогольної залежності серед підлітків може здійснюватися через різноманітні форми:

1. Освітні програми. Проведення лекцій, семінарів, тренінгів та уроків у закладах загальної середньої освіти, де підліткам надається інформація про наслідки вживання алкоголю, ризики алкогольної залежності та стратегії уникнення цього.

2. Проведення масових рекламно-інформаційних кампаній в інтернеті, соціальних мережах та засобах масової інформації, які спрямовані на підвищення усвідомленості щодо шкідливих наслідків алкоголю серед підлітків.

3. Залучення підлітків до участі у молодіжних програмах. Організація спортивних, культурних, мистецьких та освітніх заходів для молоді, де надається альтернативні засоби проведення часу та стимулюється здоровий спосіб життя.

4. Надання підтримки батькам та сім'ям у спілкуванні з підлітками про алкоголь та створенні позитивної сімейної атмосфери, де обговорення проблем є можливим.

5. Розробка та впровадження законів та політики, які обмежують доступ до алкоголю для неповнолітніх, забороняють продаж та рекламу алкоголю у підліткових середовищах.

6. Підтримка місцевих громад та організацій у розробці та впровадженні програм, спрямованих на попередження алкогольної залежності серед молоді, враховуючи конкретні потреби та контекст кожного регіону.

7. Надання консультування, психологічної та психіатричної допомоги для підлітків, які мають проблеми з алкогольною залежністю або ризиком її розвитку [2, с.92-93].

Отже, такі напрями та форми соціальної профілактики можуть бути ефективними, якщо вони взаємодоповнюються та враховують місцеві особливості та потреби цільової аудиторії.

Список використаних джерел

1. Вольнова Л. Профілактика девіантної поведінки підлітків: навч.-метод. посібник. Ч. II. Практична частина. 2-ге вид., К., 2016. 193 с.
2. Міхеева О.Ю. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Київ: Компрінт, 2022. 558 с.
3. Савельєва Н. М. Соціальна профілактика девіантної поведінки: навчальний контент в оновленому форматі. Полтава : ПНПУ, 2020 р. 184 с.

*Дудка Вікторія Григорівна
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
ОП 231 «Соціальна робота»
УДУ імені Михайла Драгоманова*

*Науковий керівник:
Бирик Дар'я Дмитрівна
доктор філософії в галузі соціальна робота, доцент,
доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
УДУ імені Михайла Драгоманова*

Соціальна робота з неповнолітніми з питань запобігання злочинності в умовах центру ювенальної пробачії

Розкриваючи проблему злочинності серед неповнолітніх важливо враховувати, що науково-теоретичний аналіз повинен розглядатися як частина загальної злочинності в суспільстві, адже розвивається вона під впливом тих самих факторів, що і злочинність загалом. Саме тому, надзвичайно важливою є соціальна робота з неповнолітніми, які були причетними до криміналу, були засуджені або позбавлені волі.

Молоде покоління, як зауважує Л.М. Дубчак, є природним резервом соціального розвитку. Порушення кримінального закону особами молодого віку є підставою для прогнозу розвитку рецидивної злочинності [1, с. 46]. Крім того, вік неповнолітніх

правопорушників в Україні щороку молодшає. Ні для кого не секрет, що рівень цих правопорушень цілком залежить від норм соціального розвитку суспільства загалом, його культури, виховання дітей у сім'ї, у школі. Чим нижчий її рівень, тим вищий відсоток зростання правопорушень серед неповнолітніх і суспільні наслідки від їхніх діянь.

Вітчизняна вчена В.А. Мозгова розглядає злочинність неповнолітніх як відносно масовий соціальний феномен, що виражається у статистичній сукупності фактів протиправної (кримінально забороненої) поведінки суб'єктів злочину віком від 14 до 18 років на певній території за відповідний період часу [2, с. 143].

При цьому слід звернути увагу, що злочини, які вчиняють неповнолітні, пов'язані з їхньою незайнятістю, браком розваг, відсутністю чіткої мотивації на майбутнє. А безконтрольність батьків – характерні особливості сучасного неповнолітнього злочинця. За даними наукової школи «Інтелект», серед засуджених неповнолітніх переважають ті, які на момент вчинення злочину ніде не працювали й не навчалися, просто байдикували, вживали алкоголь, тютюнову продукцію, наркотики. Понад те, намагаючись стати популярними, вони відкрито висловлюють прихильність цінностям, які засуджуються персоналом виховної колонії. Ба більше, третина засуджених неповнолітніх, які відбувають покарання у виховних колоніях, вчиняли злочини разом із дорослими, переважно під їхнім безпосереднім керівництвом. Зазвичай ці дорослі вже мали судимість і свідомо втягували молодь у протиправну діяльність. До речі, злочинність неповнолітніх, за визначенням більшості кримінологів, має переважно груповий характер. У ролі мотивів вчинення злочинів неповнолітніми, як правило, виступають користь, помста, ревнощі та хуліганські спонування.

Запобігання злочинності неповнолітніх тісно пов'язане з урахуванням регіональних особливостей, причинних факторів і комплексу соціальних впливів, які можуть бути виявлені та враховані на регіональному рівні і щодо яких мають бути здійснені запобіжні заходи. Дорожня карта запобігання злочинності серед неповнолітніх передбачає:

- створення в Україні потужного інформаційно-аналітичного забезпечення запобігання злочинності серед неповнолітніх, тобто заснована на правових, організаційних, технічних і методичних засадах цілеспрямована діяльність зі збирання, переробки, зберігання, використання інформації, потрібної для ефективного функціонування системи запобігання злочинності неповнолітніх;
- нормалізацію умов життя і виховання неповнолітніх, оздоровлення соціального середовища. На жаль, відсутність державних програм підтримки неповнолітніх показує, що держава переклала функцію виховання дітей тільки на сім'ю.
- співпрацю працівників поліції з адміністрацією і педагогами навчальних закладів із метою проведення профілактичних бесід, читання лекцій не лише школярам і студентам, а й педагогам;
- проведення з неповнолітніми різних тематичних заходів органами поліції, освіти, соціальними службами, бібліотекам;
- проведення нарядами поліції рейдів відпрацювання щодо виявлення фактів перебування неповнолітніх до 16 років без супроводу батьків у торговельно-розважальних закладах після 22 години.

Таким чином, надзвичайно важливим заходом запобігання злочинності серед неповнолітніх є наявність відповідної політичної волі як основи такого запобігання. Саме політична воля визначає зміст, а значить, і ефективність двох інших основних факторів запобігання злочинності – належної законодавчої бази і діяльності правоохоронних та інших органів щодо її застосування. Останні, залежно від політичного керівництва держави, можуть бути використані з різною метою, з різним коефіцієнтом ефективності.

Список використаної літератури:

1. Дубчак Л.В. Злочинність неповнолітніх як віддзеркалення недоліків шкільного та вузівського виховання. Підприємництво, господарство і право. 2006. №7. С. 46–49
2. Мозгова В.А. Поняття та особливості злочинності неповнолітніх. Юридичний вісник. 2014. №2 (31). С. 142–147.
3. Профілактика злочинів : підруч. / О.М. Джужа, В.В. Василевич, О.Ф. Гіда та ін.; заг. ред. О.М. Джужи. Київ : Атіка, 2011. 720 с
4. Стеблинська О.С. Запобігання злочинам, які вчиняються неповнолітніми в стані сп'яніння : монографія. Івано-Франківськ, Надвірна : ЗАТ «Надвірянська друкарня» 2011. 280 с.

*Дума Юрій Володимирович
здобувача третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти, 1 курс*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Міхеєва Оксана Юріївна*

Розвиток комунікаційних технологій у соціальній роботі

Сьогоднішній високотехнологічний світ вражає розвитком новітніх технологій у тому числі новинками які допомагають у роботі соціального працівника. Це насамперед пов'язано з різноманітним явищем соціального життя. Соціальні інновації посилюють процеси соціальної мобільності, на що не здатні деякі традиційні форми і методи забезпечення соціальних гарантій. Процес розвитку суспільства вимагає створення передумов для формування нових нетрадиційних компонентів у соціальній сфері, інноваційних засобів соціальної діяльності, а нововведення є формою цього суспільного розвитку. Україна зазнала значних соціальних перетворень в останні роки, зокрема через військові конфлікти та економічні зміни. Ці трансформації створили нові виклики та потреби серед населення, особливо серед вразливих груп, які потребують соціальної підтримки. В умовах сучасних соціальних та технологічних змін, розуміння та оптимізація використання комунікаційних каналів у діяльності центрів соціальних служб є надзвичайно важливим для забезпечення ефективної соціальної підтримки та відповіді на сучасні виклики.

Розвиток комунікаційних технологій має значний вплив на соціальну роботу, розширюючи можливості спілкування, доступу до інформації та послуг, а також полегшуючи координацію та співпрацю між спеціалістами. Ось деякі аспекти розвитку комунікаційних технологій у соціальній роботі:

1. Віртуальні спільноти та онлайн-ресурси. Соціальні мережі, форуми, блоги та інші онлайн-платформи створюють можливості для обміну інформацією, досвідом та підтримкою між спеціалістами та отримувачами послуг.
2. Використання відеозв'язку та інших технологій для забезпечення консультацій та дистанційного обслуговування осіб, які знаходяться в віддалених або важкодоступних місцях.
3. Електронні засоби звітності та документування. Використання електронних систем для збору, зберігання та обробки даних про отримувачів та надавачів послуг, а також для складання звітів та документації у соціальній роботі.

4. Мобільні додатки. Розробка спеціалізованих додатків для мобільних пристроїв, які надають доступ до інформаційних ресурсів, інструментів самопомоги та підтримки отримувачів послуг у режимі реального часу.

5. Онлайн-терапія та консультивання. Надання психологічної підтримки, терапевтичних сесій та консультацій через відеозв'язок та інші електронні засоби спілкування.

6. Дистанційна освіта та навчання. Використання вебінарів, онлайн-курсів та інших електронних ресурсів для здобуття нових знань та професійного розвитку в галузі соціальної роботи.

7. Електронні системи управління кейсами. Впровадження спеціалізованих програмного забезпечення для управління кейсами та координації послуг у галузі соціальної роботи [1].

Ці технологічні інструменти та ресурси допомагають соціальним працівникам ефективніше взаємодіяти з отримувачами послуг, покращувати якість наданих послуг, сприяти професійному розвитку та розширювати можливості управління та координації діяльності в галузі соціальної роботи.

Комунікаційні технології в соціальній роботі включають різноманітні інструменти та методи спілкування, які допомагають спеціалістам взаємодіяти з отримувачами послуг, співробітниками та іншими зацікавленими сторонами. Ось деякі види комунікаційних технологій, які часто використовуються в соціальній роботі: електронна пошта. Використання електронної пошти для обміну інформацією, координації дій та спілкування з отримувачами послуг, колегами та партнерами; телефон. Взаємодія з отримувачами послуг та колегами через телефонні дзвінки, SMS-повідомлення та інші засоби зв'язку; відеозв'язок. Використання відеоконференцій та інших інтерактивних технологій для віддаленої комунікації з отримувачами послуг та співробітниками; соціальні медіа. Використання платформ соціальних медіа для спілкування з аудиторією, розповсюдження інформації та залучення уваги громади до важливих питань; веб-сайти та блоги. Створення та управління веб-сайтами та блогами для надання інформації отримувачам послуг, просування програм та послуг, а також спілкування з громадськістю; мобільні додатки. Розробка спеціалізованих мобільних додатків для надання підтримки отримувачам послуг, ведення звітності та забезпечення доступу до важливої інформації; електронні системи управління кейсами. Використання спеціалізованих програмних засобів для ведення інформації про отримувачів послуг, планування послуг та координації роботи з іншими спеціалістами; технології дистанційної роботи. Використання інструментів для дистанційної роботи, таких як Slack, Microsoft Teams, Zoom тощо, для співпраці та спілкування в онлайн-режимі [2, с.61-68].

Отже, дані технології допомагають соціальним працівникам ефективніше виконувати свої обов'язки, покращувати якість послуг та спілкування з отримувачами послуг та іншими учасниками процесу.

Список використаних джерел

1. Дітковська Л. Розвиток ікт-компетентності майбутніх соціальних працівників URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5113/292-293.pdf?sequence=1>
2. Скоромна О. П. Використання медіа технологій у роботі студентської соціальної служби // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2013. №13. С. 61 – 68.

*Запiтецький Андрій Олександрович
здобувача третього (освітньо-наукового)*

Характеристика соціальної реабілітації осіб з інвалідністю в наслідок війни

Критична ситуація, що склалась в Україні та пов'язана з веденням військових дій призвела до тенденції зростання чисельності осіб з інвалідністю. Відповідні умови зумовлюють необхідність посилення соціальної реабілітації та визначення пріоритетних напрямів її забезпечення.

Соціальна реабілітація – комплекс заходів, спрямованих на відновлення людини в правах, соціальному статусі, здоров'ї, дієздатності. Цей процес націлений не тільки на відновлення здатності людини до життєдіяльності в соціальному середовищі, але і самого соціального середовища, що зазнало негативних змін внаслідок соціальних причин. Основними принципами соціальної реабілітації є: здійснення реабілітаційних заходів на початку виникнення проблеми; неперервність та постійність їх проведення; комплексний характер реабілітаційних програм; індивідуальний підхід до визначення об'єму, характеру та змісту реабілітаційних заходів.

Соціальна реабілітація осіб з інвалідністю внаслідок війни є важливим аспектом підтримки та відновлення життєвої якості цієї вразливої групи населення. Ось деякі характеристики соціальної реабілітації для цієї категорії осіб:

1. Індивідуальний підхід. Кожна особа з інвалідністю внаслідок війни має унікальні потреби та обмеження, тому важливо забезпечити індивідуалізований підхід до планування та надання реабілітаційних послуг.
2. Медична реабілітація. Включає в себе надання доступної та ефективної медичної допомоги, фізіотерапії, лікування травм та інших медичних процедур, спрямованих на поліпшення стану здоров'я та функціональної здатності.
3. Соціальна підтримка. Забезпечення доступу до соціальних послуг, таких як психосоціальна підтримка, консультування, психотерапія та психологічна допомога, що допомагають змиритися з наслідками війни та інвалідності.
4. Професійна реабілітація. Надання можливостей для навчання та професійного розвитку, а також пошуку робочих місць або створення умов для самостійної працевлаштування для осіб з інвалідністю.
5. Фізична реабілітація та адаптивний спорт. Забезпечення можливостей для участі в фізичних вправах, спортивних змаганнях та інших активних заходах, адаптованих до потреб осіб з інвалідністю.
6. Соціальна інтеграція. Стимулювання участі в громадському житті, сприяння соціальній інтеграції та включенню в різноманітні сфери діяльності, включаючи освіту, роботу та культурні заходи.
7. Підтримка сім'ї та опікунів. Надання підтримки та консультування сім'ям та опікунам осіб з інвалідністю, сприяння їхньому фізичному та емоційному благополуччю [1].

Ці характеристики спрямовані на забезпечення повноцінного та достойного життя для осіб з інвалідністю внаслідок війни, сприяючи їхньому соціальному відновленню та інтеграції у суспільство.

Соціальна реабілітація осіб з інвалідністю внаслідок війни передбачає використання різноманітних форм та методів для підтримки їхньої соціальної адаптації та повернення до повноцінного життя. Ось деякі форми соціальної реабілітації для цієї категорії осіб: психосоціальна підтримка. Групові та індивідуальні консультації з психологами та соціальними працівниками для допомоги в прийнятті травми, стресом та переживанням

воєнних подій; групові заняття та психосоціальні програми. Участь у групових заняттях, тренінгах та програмах, спрямованих на підтримку соціальної взаємодії, розвиток навичок спілкування та самореалізації; професійна реабілітація. Навчання новим навичкам, професійна перепідготовка та підготовка до працевлаштування для стимулювання самостійного заробітку та соціальної інтеграції; підтримка у працевлаштуванні. Надання консультацій та підтримки у пошуку роботи, укладанні контрактів з роботодавцями та створенні сприятливих умов для зайнятості; організація дозвілля та соціальних заходів. Сприяння участі у культурних заходах, спортивних змаганнях, творчих групах та інших формах дозвілля, що сприяють соціальній інтеграції та підтримці здорового способу життя; освітні програми та тренінги. Надання можливостей для отримання освіти, навчання новим навичкам та розвитку особистості через різноманітні навчальні програми та тренінги; підтримка сімей та опікунів. Надання консультацій, психологічної підтримки та ресурсів для сімей та опікунів осіб з інвалідністю, що сприяє створенню сприятливого соціального середовища для їхнього розвитку та самореалізації [2, с.78-83].

Отже, такі форми соціальної реабілітації спрямовані на створення умов для повноцінного життя, соціальної адаптації та інтеграції осіб з інвалідністю внаслідок війни у суспільство.

Список використаних джерел

1. Кравченко О., Міщенко М. Інноваційний проєкт комплексної реабілітації людей з інвалідністю // Перспективи та інновації науки, №2 (7), 2022.
2. Міхеєва О.Ю. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Київ: Компрінт, 2022. 558 с.

*Коваленко Олеся Олегівна
студентка IV курсу
спеціальності «Соціальна робота»
ОПП «Соціальна педагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Неїжпапа Людмила Станіславівна*

Етапи реалізації профорієнтаційної роботи соціального педагога зі старшокласниками

Одним з найважливіших завдань освітнього закладу є забезпечення психологічного супроводу старшокласників у визначенні професійного шляху як основи їх життєвого вибору.

Професійна орієнтація у школі має здійснюватися спільними зусиллями педагогічних працівників закладу, медичної сестри та батьків. Найголовніша роль в такій роботі відводиться педагогам, оскільки саме від них залежить поява в учнів інтересу до різних галузей діяльності та пізнання. Разом з тим, приділяти увагу цьому напрямку розвитку учнів має соціальний педагог. При цьому при проведенні роботи з професійної орієнтації йому слід дотримуватись етичних принципів, у тому числі й принципу добровільності участі учнів у відповідних процедурах [2, с. 27].

Завдання профорієнтаційної роботи соціального педагога:

– провести заходи, спрямовані на виявлення інтересів та здібностей учнів у контексті вибору професії;

– забезпечити старшокласників інформацією про різні професії, вимоги до них та перспективи розвитку;

– забезпечити доступ до консультацій від фахівців для допомоги учням у визначенні свого професійного напрямку [1].

Процес реалізації профорієнтаційної роботи соціального педагога зі старшокласниками містить такі етапи:

Визначення індивідуальних інтересів та здібностей учнів. Здійснення заходів включає в себе декілька ключових етапів, спрямованих на розвиток і підтримку особистісного та професійного зростання кожного учня:

1. Підготовка діагностичного матеріалу.

2. Проведення діагностичного обстеження: організація тестування: групова або індивідуальна форма тестування залежно від обраного методу; забезпечення конфіденційності та відсутності стресу під час проходження тестів; збір та аналіз результатів: обробка результатів тестів для визначення основних тенденцій; створення індивідуальних профілів для кожного учня.

3. Індивідуальні консультації:

1) підготовка до консультацій: аналіз результатів тестів перед індивідуальними зустрічами.

2) організація індивідуальних зустрічей: спільне обговорення результатів тестів; спрямування розмови на виявлення особистих мрій та амбіцій.

3) розвиток плану дій: розробка індивідуального плану розвитку на основі виявлених інтересів та здібностей; визначення можливостей для подальшого розвитку.

Інформаційне забезпечення учнів. Робота соціального педагога включає організацію заходів, спрямованих на надання учням об'єктивної та актуальної інформації щодо професійної діяльності та можливостей навчання.

1. Аналіз сучасних тенденцій ринку праці та професій, що затребувані в суспільстві.

2. Організація заходів:

1) запрошення фахівців різних сфер для проведення лекцій та семінарів щодо їхньої професійної діяльності;

2) організація практичних майстер-класів для учнів, де вони зможуть випробувати себе в конкретних професійних навичках;

3) запрошення представників вищих навчальних закладів для презентацій та відповідей на питання щодо навчання та кар'єрних можливостей.

3. Індивідуальні консультації:

1) забезпечення можливості учням отримати важливу для них інформацію стосовно вибору майбутньої кар'єри.

2) допомога учням у розробці особистого плану професійного розвитку, враховуючи їхні інтереси та здібності.

4. Ресурси та інформаційна підтримка:

1) розробка інформаційних брошур, відеоматеріалів, веб-ресурсів, які надають докладну інформацію про різні професії та освітні шляхи;

2) використання онлайн-платформ для надання доступу до інформації та ресурсів, таких як відеоінтерв'ю з фахівцями чи віртуальні тури навчальних закладів.

5. Залучення батьків:

Соціальному педагогу важливо створити інтерактивні та відкриті для обговорення формати, щоб учні мали можливість отримати максимум корисної інформації та порад від фахівців.

Підтримка розвитку навичок учнів. Робота соціального педагога спрямовується на формування м'яких навичок, які є ключовими для побудови успішної кар'єри та особистісного розвитку.

Забезпечення отримання учнями практичного досвіду. Робота соціального педагога має на меті допомогти учням отримати конкретний практичний досвід та випробувати себе в різних сферах діяльності.

Проведення з учнями особистих консультацій. Проведення особистих консультацій та розробка особистих планів розвитку є важливою частиною профорієнтаційної роботи соціального педагога зі старшокласниками.

Робота з батьками. Робота соціального педагога з батьками є важливим елементом успішного процесу визначення професійного шляху учнями.

Оцінка ефективності. Вивчення ефективності впроваджуваних профорієнтаційних заходів є важливим напрямком роботи соціального педагога, оскільки отримані дані надають можливість переконатися, що заходи відповідають потребам учнів і приносять позитивні результати.

Запропоновані етапи профорієнтаційної роботи соціального педагога з підлітками спрямовані на розширення професійних горизонтів учнів, допомогу їм зрозуміти свої інтереси та здібності, а також надання практичної допомоги у реалізації їхніх професійних мрій та намірів як запоруки життєвого благополуччя в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Отрощенко Н. Л. Діяльність соціального педагога з профорієнтації здобувачів загальної середньої освіти. *Baltija Publishing*. 2020. №3. С. 518-532.
2. Пустовіт Г. П. Зміст та сутнісні характеристики професійних інтересів обдарованих старшокласників. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2015. №10 (41). С. 5-9.
3. Скиба М.Є., Коханко О.М. Теорія і практика професійно-орієнтаційної роботи з молоддю: навчальний посібник. Хмельницький : ХНУ, 2007. 322 с.

*Коломейцева Карина Миколаївна
студентка IV курсу
спеціальності «Соціальна робота»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Вайнола Ренате Хейкїївна*

Соціально-педагогічна робота з вразливими сім'ями з дітьми в умовах децентралізації

Проблема соціально-педагогічної роботи з вразливими сім'ями з дітьми в умовах децентралізації є дуже актуальною та важливою в контексті завдань сучасного соціального розвитку та умов соціальної трансформації. Децентралізація нині виступає в якості процесу передачі влади та відповідальності з центрального рівня до місцевих громад, що значно змінює умови та можливості для реалізації соціально-педагогічної роботи, особливо в контексті взаємодії з вразливими сім'ями [3].

Законодавство України передбачає ряд норм, що стосуються роботи соціальних працівників з вразливими сім'ями з дітьми. Зокрема, Закон України «Про соціальні послуги» визначає поняття соціальної служби, що надається сім'ям та дітям, що опинилися у складних життєвих обставинах [2].

Українські дослідники активно досліджували тему роботи соціальних працівників з вразливими сім'ями з дітьми. Теоретичні засади даної проблеми розкрито в дослідженнях І.Д. Зверевої, А.І. Капської, З. П. Кияниці,

Ж.В. Петрочко, Г.І. Слосанської та ін. Загальні рекомендації щодо методів соціальної роботи з вразливими сім'ями надано у працях Л. І. Барановської, Л. Г. Бондар, В. О. Гордієнко, Н. В. Дем'яненко, М. П. Дерев'янка, О.М. Журби, О. І. Капустян, Т.В. Касьянкової, М. В. Семерак, Б.С. Шулюк та ін.

Соціально-педагогічна робота з вразливими сім'ями та дітьми є важливим і комплексним аспектом сучасного соціального обслуговування. Сутність цієї діяльності полягає в створенні оптимальних умов для фізичного, емоційного та соціального розвитку особистості в умовах вразливості.

Соціально-педагогічна робота з вразливими сім'ями передбачає індивідуальний підхід до кожної сім'ї та дитини, комплексність заходів, спрямованих на вирішення різних аспектів їхнього життя, а також акцент на партнерство із громадою та створення сприятливого середовища для всебічного розвитку. Успішна соціально-педагогічна робота ґрунтується на використанні інноваційних методів, врахуванні емоційного благополуччя, активному залученні сімей та спільному створенні умов для розвитку соціальних навичок.

Паралельно з поняття «вразливі сім'ї» вживається поняття «складні життєві обставини». Н.В. Дем'яненко дає таке визначення: «Складні життєві обставини – соціальні, економічні, звичаєві, комунікаційні, вікові, медичні, родинні та інші проблеми і виклики, які людина не в змозі подолати самотійно і які спричинюють її соціальну дезадаптацію, випадання зі звичних соціальних систем» [1, с. 80].

Децентралізація створює унікальні можливості для більш гнучкого та індивідуалізованого підходу до розв'язання проблем вразливих сімей та сімей, що перебувають в складних життєвих обставинах. Однією з ключових особливостей нової системи стає активне залучення місцевих громад у розробку та впровадження програм соціально-педагогічної роботи. Важливим кроком є забезпечення децентралізованим структурам адекватного фінансування для реалізації соціально-педагогічних програм [1].

Реалізація програм соціальної підтримки сімей у СЖО передбачає розробку й впровадження тренінгових програм для сімей з числа внутрішньо-переміщених осіб (ВПО). Нами розроблено тематику тренінгів для членів родин, що пережили військові події та перебувають в складних життєвих обставинах, а саме родин ВПО:

1. Розуміння власних емоцій та реакцій на стресові ситуації.
2. Розвиток стратегій саморегуляції та мінімізація негативних наслідків стресу.
3. Впорядкування змін у побуті, роботі та соціальному середовищі.
4. Розвиток навичок адаптації та побудови нового життя.
5. Основні принципи фінансового планування та збереження ресурсів.
6. Ефективне управління бюджетом у складних економічних умовах.
7. Розвиток ефективної комунікації та вирішення конфліктів у родині.
8. Підтримка родинних зв'язків та зміцнення взаєморозуміння.
9. Ознайомлення з ресурсами та послугами, доступними в громаді.
10. Створення мережі підтримки та взаємодопомоги у громаді.

До проведення таких тренінгових занять слід залучити психологів, соціальних працівників, педагогів та інших фахівців, які мають досвід роботи з вразливими групами та можуть надати додаткову підтримку та експертні знання. Рекламу слід провести через соціальні мережі та інформаційні дошки у місцевих установах. Для дітей потрібно організувати окремі групи та зони занять під час тренінгів. Загалом, програма тренінгів є важливим інструментом соціальної підтримки сімей, що пережили військові події, та сприяє їхньому психологічному та соціальному відновленню, а також інтеграції в нові умови життя.

Отже, соціально-педагогічна робота з вразливими сім'ями з дітьми є важливим і комплексним напрямком сучасного соціального обслуговування, спрямованим на створення оптимальних умов для всебічного розвитку особистості в умовах вразливості. Процес децентралізації відкриває нові можливості для більш гнучкого та індивідуалізованого підходу до розв'язання проблем вразливих сімей. Залучення місцевих громад до розробки та впровадження програм соціально-педагогічної роботи сприяє врахуванню місцевих потреб та реалій. Ефективна соціально-педагогічна робота з вразливими сім'ями передбачає комплексний підхід та взаємодію різних суб'єктів: органів місцевого самоврядування, освітніх та соціальних установ, громадських організацій. Це дозволяє створити єдиний механізм підтримки сімей, що перебувають в складних життєвих обставинах.

Список використаних джерел:

1. Дем'яненко Н. В. Робота соціального працівника з сім'ями в складних життєвих обставинах. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія Педагогіка і психологія*. Київ : Вид-во КНУ ім. Т. Шевченка, 2017. Вип. 3 (1). С. 79-83.
2. Закон України Про соціальні послуги URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 05.02.2024)
3. Осадчук І. С. Роль соціальних працівників у роботі зі сім'ями в складних життєвих обставинах. *Соціальна робота: історія, теорія та практика : наук. журн.* Київ : Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2018. № 2. С. 67-73.

*Коляда Ауріка Миколаївна
здобувачка другого
(магістерського) рівня освіти,
1 курсу*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Міхеєва Оксана Юрійвна*

Соціалізація дітей дошкільного віку засобами ігрових технологій

Однією з найважливіших складових розвитку дитини є її соціалізація, особливо в період дошкільного віку. У цьому віці діти активно вивчають світ через гру, що робить ігрові технології важливим інструментом їхнього розвитку. Використання ігор та ігрових методів у педагогічній практиці сприяє формуванню ключових соціальних навичок у дітей, розвитку емоційного інтелекту та встановленню позитивних міжособистісних відносин.

А. Богущ, Н. Гавриш є одними з найперших науковців сучасності, які віддавали перевагу вивчення такого явища як соціалізація та визначили, що це придбання дошкільниками соціального досвіду, яке здійснюється через діяльність під час якого відбувається засвоєння дітьми цінностей, норм поведінки та процес включення їх в соціальне середовище, активну діяльність та комунікацію [1].

Соціальний розвиток дитини дошкільного віку є процесом поступового входження в нове соціальне середовище, під час якого доводиться послідовно долати різні фази свого становлення як соціальної істоти:

1) на першій фазі дитина дошкільного віку освоює різноманітні соціальні ролі (статеві, сімейні, громадянські; засвоює соціальні норми і культурні цінності, оволодіває відповідними формами і способами діяльності. Вона реалізує об'єктивну необхідність проявити типову, характерну для більшості людей поведінку, намагається «бути, як усі». Це – фаза адаптації дитини до соціуму, період втрати певних індивідуальних рис заради входження у бажану соціальну групу;

2) друга фаза породжується загостреною суперечністю між досягнутим дошкільником результатом адаптації і незадоволеною потребою проявити свою індивідуальність, виділитися з-поміж інших, проявити власне «Я» і зберегти своє обличчя, своєрідність, не розчинитися в соціальній групі:

3) на третій фазі відбувається інтеграція дитини дошкільного віку з групою ровесників: особистість дошкільника, що розвивається, прагне проявити індивідуальні якості, які відповідають груповим інтересам і водночас засвідчують її особистий внесок як члена колективу в загальну справу; завдяки трансформації «Я» у «Ми» відбувається зростання соціальної групи як спільності взагалі і кожного її члена зокрема [4, с.37].

Одним із ефективних засобів соціалізації дітей є використання ігрових технологій. Це концепція, що охоплює широкий спектр інтерактивних ігор та програм, які розробляються з метою навчання, розвитку і розваги. Так, Н.Головко визначає ігрові технології як такі, що «...засновані на груповому, колективному вирішенні системи навчальних проблем, внесенні в навчальну діяльність органічної функціональності...» [3, с.13].

До ігрових технологій зараховують ігрові програми, квести, вуличні ігротеки та станційний експрес.

Ігрова програма - це система ігор, розваг, творчих завдань, конкурсів, спрямованих на розвиток і виховання дітей. Вони створюють можливість для організації цікавого та змістовного дозвілля, дозволяють розвивати різні аспекти особистості дитини та навіть відтворюють деякі реальні ситуації, що сприяють соціалізації дітей.

Вуличні ігротеки, у свою чергу, створюють простір для творчості та взаємодії між дітьми та молоддю. Вулична ігротека є місцем, де реалізується концепція вільної гри та самовираження. Вона може включати в себе різноманітні ігрові споруди, такі як гойдалки, качелі, лабіринти, батуту, пісочниці та багато інших. Важливою складовою вуличної ігротеки є простір для творчості, де діти можуть відчути себе вільними та незалежними від дорослих. Вони розвивають соціальні навички, сприяють формуванню комунікативних умінь та виховують в дітей позитивне ставлення до спільної діяльності.

Крім того, *станційний експрес та квести* є іншими формами ігрових технологій, які допомагають у вихованні та соціалізації дітей. Участь у них стимулює активність та ініціативність, розвиває творчі здібності та сприяє формуванню командного духу [2, с.64].

У результаті нашого теоретичного аналізу ми прийшли до висновку, що використання ігрових технологій у процесі соціалізації дітей дошкільного віку є надзвичайно важливим аспектом їхнього розвитку. Ми визначили соціалізацію як процес входження індивіда в суспільство, активне засвоєння ним соціального досвіду, соціальних ролей, норм, цінностей, необхідних для успішної життєдіяльності в певному суспільстві. В свою чергу, ігрові програми, вуличні ігротеки та інші ігрові технології дозволяють дітям не лише весело проводити час, а й вчитися спілкуватися, розв'язувати проблеми, розвивати творчість та інші соціальні навички.

Список використаних джерел

1. Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних закладах : підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Слово, 2006. 304 с.
2. Вайнола Р. Технології соціально-педагогічної роботи : курс лекцій для студентів спеціальності 6.010105 «Соціальна педагогіка». КМПУ імені Б. Д. Грінченка. Київ, 2008. 152 с.
3. Головка Н. Ігрові технології як засіб активізації пізнавальної діяльності студентів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогіка*. 2015. Вип. 1. 20 с.
4. Міхеєва О.Ю. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Київ: Компринт, 2022. 558 с.

*Кондратенко Астрід,
студентка IV курсу,
спеціальності «Соціальна робота. Соціальна педагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат пед. наук, доцент
Вакуленко О. В.*

Соціальна ініціативність як чинник активізації молоді

Однією з характеристик молодіжного віку є креативність молодих людей, бажання продукувати ідеї, важливі для молоді. Врахування та провадження ініціатив молоді є основою формування активної життєвої позиції молоді, розвитку громадянських цінностей, усвідомлення власної гідності та спроможності змінювати світ на краще. Ініціативи, ініціативність молоді значною мірою впливають як на саму молодь, так і на суспільство в цілому. Одним із шляхів реалізації таких завдань щодо молоді є активізація молоді та створення соціальних умов щодо розвитку ініціативності молоді.

Проблему соціальної ініціативності досліджували ряд українських та зарубіжних учених, зокрема: М. Богуславський, А. Данілова, Т. Борисова, М. Галагузова, С. Гіль, С. Леснікова, Л. Новікова, Л. Рень, І. Плотнік, М. Степашов, С. Тетерський, І. Ясточкіна та інші. Так, науковець Л. Рень підкреслює, що «...сучасна соціальна ситуація вимагає розвитку у молоді якостей ініціативного, самостійного суб'єкта, здатного усвідомлювати та відстоювати свою позицію, права, будувати продуктивні взаємовідносини». А соціальна ініціативність молоді – це коли молодь не просто пристосовується до суспільства, а стає й суб'єктом соціальної діяльності. Цей двосторонній підхід робить молодь не тільки спостерігачем, але й ініціативним автором соціальних подій, людським чинником в розвитку суспільства. Адже важливим критерієм відмінності зрілої особи від інфантильної є диференційована самооцінка, здатність самостійно ухвалювати рішення тощо [4].

У контексті соціально-педагогічної теорії інновація характеризується як «...нововведення в соціально-педагогічну діяльність, основою яких є нова соціально-педагогічна ідея, шляхами реалізації – експериментальна діяльність, носіями – творчі фахівці соціально-педагогічної сфери». Термін «інновація» використовується у двох значеннях: «інновація – як процес внесення нового у систему та інновація як продукт, окремий засіб, ідея, методика, програма тощо» [4]. Український науковець І. Ясточкіна вважає, що під «соціальними інноваціями» розуміють «...нововведення у соціальній практиці, що виникає у відповідь на зміну соціальних умов, потреб суспільства, нові проблеми, які не вирішуються традиційними способами» [6].

На думку Ж. Петрочко соціальна ініціативність – це інтегрована якість особистості, що відображає готовність суб'єкта до самостійного висунання, пропагування та практичної реалізації соціально значущої ідеї. Ініціативність становить собою складну особистісну якість, інтегративну основу взаємозв'язку інших якостей особистості: цілеспрямованості, активності, самостійності, самодисциплінованості, відповідальності, довіри, готовності до взаємодопомоги тощо, розвиток яких відбувається через реалізацію ініціативних дій. Сформованість такої якості передбачає готовність до соціально значущих дій, добровільної допомоги іншим людям, виявлення співчуття та підтримки, реалізації добрих справ тощо [5].

Соціальні ініціативи є важливими факторами активізації молоді. Ці ініціативи сприяють розвитку громадської участі, емансипації та спільного прагнення до позитивних змін, запалюючи почуття цілепокладання серед молодого покоління. Соціальну ініціативу також можна розглядати як здійснення суб'єктом цілеспрямованих дій у висуненні, узгодженні, поширенні та реалізації ідей, спрямованих на соціальну користь [2]. Ці дії виконуються свідомо та самостійно особою і, водночас, виступають проявом соціальної активності особистості. Соціальна ініціатива взаємодіє з рядом особистісних якостей, таких як цілеспрямованість, настирність, рішучість, відповідальність, дисциплінованість, працьовитість та інші. Ці якості проявляються в діях, що, в свою чергу, сприяють самореалізації суб'єкта, формуванню самосвідомості, відповідальності, волі, самодисципліни та збагаченню особистого досвіду [3].

Найбільше вживаними та загальноприйнятими в сучасному європейському суспільстві форми участі молоді є такі: волонтерська робота, участь у різних формах неформальної освіти, навчання рівний-рівному, активна участь в організації/клубі та виконання обов'язків у цій організації, молодіжні ради, парламенти, форуми, комітети та інші структури, як традиційний спосіб участі в ухваленні рішень в рамках міжнародних, національних, регіональних або місцевих влад, шкіл, клубів, неурядових організацій тощо; системи спільного управління, консультації, різні рівні участі молодих людей в проектах та заходах, різного роду кампанії; членство в політичних партіях, спілках, групах інтересів; участі у виборах (щоб голосувати та бути обраним), молодіжні банки [1].

На сьогодні осередками роботи з молоддю в територіальних громадах є молодіжні центри. Важливим напрямом роботи молодіжних центрів є підтримка соціальних ініціатив молоді, а також така діяльність як сприяння соціалізації та самореалізації молоді, інтелектуальний, духовний розвиток, реалізація творчого потенціалу молоді, зайнятості у вільний час, забезпечення громадянської освіти молоді, підвищення рівня мобільності молоді тощо.

Шляхом активного взаємодії з різноманітними групами та культурами, молодь отримує можливість розширити свій світогляд, розвивати толерантність та розуміння різноманітності. Крім того, соціальні ініціативи сприяють формуванню лідерських якостей серед молоді. Участь у проектах та подіях дозволяє молоді брати на себе відповідальність, приймати рішення та керувати командами. Ці навички важливі для їх подальшого особистого та професійного розвитку. Створення інноваційних проектів і ідей, спрямованих на поліпшення якості життя, входить у сферу інтересів молоді через соціальні ініціативи. Одним із важливих завдань соціальних ініціатив є надання молоді можливості професійного та особистісного зростання. Завдяки участі у таких ініціативах, молодь може набути не лише нових знань та навичок, а й отримати цінний досвід роботи в команді, управління проектами та вирішення соціальних проблем. Це допомагає молоді стати конкурентними на ринку праці та здійснити свої кар'єрні плани [1].

Список використаної літератури:

1. Данилова А.П. Педагогічна підтримка соціальної ініціативи студентської молоді у проектній діяльності неурядових організацій місцевого рівня. Дис. канд. пед. наук: 13.00.05, Київський університет ім. Бориса Грінченка. К. 2013. 200 с.
2. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери /за заг. ред. І.Д. Зверевої. Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. 536 с.
3. Молодіжна робота: запитання та відповіді. Навчально-методичний посібник для фахівців, які працюють з молоддю. Київ: ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики». 2020. 84 с.
4. Рень Л.В. Соціалізація молоді у діяльності громадських об'єднань. 2015. С. 153-162. URL: https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1816/1/Соц_молоді_2015_24_18.pdf
5. Петрович Ж.В. Сутність і функціональна роль соціальної ініціативності у структурі лідерства підлітків URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32308463.pdf>
6. Ясточкіна І.А. Інновації соціальні технології у роботі з дітьми та молоддю. Вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». Випуск 2 (49). 2021. С 245-248.

*Кос Ольга Іванівна
аспірант кафедри соціальної освіти
та соціальної роботи
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки*

*Науковий керівник:
доктор пед. наук,
проф. Вайнола Рената Хейкківна*

Допуск волонтерів до здійснення соціальної роботи, досвід Шотландії.

У контексті воєнного конфлікту в Україні відбувається визначена трансформація соціальних тенденцій, яка проявляється у зміні характеру та формах міжособистісних відносин. Спостерігається зростання соціальної напруги серед значної кількості громадян, що викликане втратою соціального статусу та нестабільністю перспектив власного життя та майбутнього. Це призводить до появи соціальних проблем у різних соціальних групах, формування груп населення, які потребують соціальної допомоги, психологічного захисту і правової підтримки.

З метою підвищення ефективності соціальної практики в будь-якому суспільстві надзвичайно важливою є здорова конкуренція із соціальною роботою за кордоном. Вивчення досвіду зарубіжних колег не лише надає можливість ознайомитися з їхньою діяльністю, але й дозволяє оцінити власний досвід та визначити напрямки подальшого розвитку вітчизняної соціальної теорії і практики. У цьому контексті особливо важливим є врахування перспективного міжнародного досвіду, зокрема досвіду Шотландії, під час підготовки нового покоління сучасних соціальних працівників. Оскільки Шотландія, що є конституційною частиною Великобританії, розпочала свою соціальну діяльність ще у 1707 році.

Центральний уряд Шотландії активно підтримує волонтерські організації у сфері соціального добробуту з метою стимулювання та підтримки різноманітних видів діяльності, які доповнюють надання соціальних послуг державними установами. Фінансування, надане цим організаціям, спрямоване на національно важливі проекти чи експериментальні ініціативи.

Підготовка волонтерів соціальної роботи ведеться роботодавцем спільно з різними соціальними агентствами та навчальними курсами. Роботодавець бере на себе

відповідальність за відбір, навчання, оцінювання волонтерів та підтримку їхньої підготовки до конкретної діяльності. Кандидати на волонтерську роботу повинні продемонструвати свою придатність до даної роботи. Окрім академічної кваліфікації, важливими є відчуття зрілості, співчуття та здоровий глузд, що можуть бути отримані з власного життєвого досвіду та роботи з людьми. Часто волонтери вже мають досвід роботи в соціальних агентствах, не обов'язково на волонтерських засадах.

Навчання волонтерів соціальної роботи триває кілька тижнів і передбачає як онлайн, так і офлайн формати, а також практичні заняття на робочому місці під наглядом досвідчених соціальних працівників. Під час підготовки соціальних працівників орієнтують на роботу в конкретних сферах, вузьких спеціалізаціях, таких як: робота з дітьми і сім'ями в громаді, робота з дітьми та молоддю за місцем проживання, лікарняна допомога, допомога людям похилого віку, а також людям із розумовими та фізичними вадами та проблемами у навчанні. Робота може проводитися як у денних центрах, так і по місцю проживання. Під час проходження підготовки, кожен модуль завершується іспитом та оцінюється з метою переконання в наявності знань, вмінь, цінностей та компетентностей, необхідних для допомоги тим, хто переживає труднощі вирішення своїх життєвих проблем. Також видаються сертифікати з дисципліни та тривалості проходження.

Волонтери здобувають знання у ряді дисциплін для розуміння умов, у яких люди живуть і працюють, а також для надання адекватних послуг відповідно до конкретної ситуації. Ці дисципліни містять такі теми, як: • Вступ до рівності, різноманітності та прав людини • Громадський захист: відповідальність кожного • Управління інформацією: безпечне поводження з інформацією • Підтримка та захист дорослих: практичний рівень 1 • Захист дорослих: недієздатні дорослі [рівень 1] • Пожежна безпека • Переміщення та транспортування • Гігієна рук • Чому профілактика та контроль інфекцій важливі • Безпека харчових продуктів: обробка харчових продуктів у тарілках • Профілактика падінь для дорослих стаціонарних пацієнтів • Насильство та агресія: теорія та практика • Що таке стрес і дистрес при деменції?

Важливим є той факт, що відповідно до законодавства Шотландії, волонтери можуть бути перевірені на предмет їх злочинного минулого. Для цього потрібно звернутися до шотландської поліції. Вони можуть провести таку перевірку, яка включатиме: наявність злочинів, відомості про засудження, а також будь-які інші відомості, які можуть бути корисними для визначення придатності волонтера до виконання певної роботи. Найчастіше благодійна організація подає запит і оплачує його. Проведення такої перевірки є складним та часом довготривалим процесом. Особа не може бути допущена до виконання своїх волонтерських обов'язків доти, доки не отримає листа з номером своєї придатності.

У шотландському суспільстві волонтерська діяльність виявляється загальною практикою, охоплюючи всі вікові групи, від дітей до людей похилого віку. Волонтерство сприяє набуттю додаткових навичок і досвіду, які можуть стати важливими у подальшій кар'єрі. Для молоді волонтерство становить відмінну можливість розширити свої соціальні контакти та знайомства, що має потенційний вплив на професійний розвиток. У той час як для осіб похилого віку волонтерська діяльність служить способом відчувати себе корисними та уникнути почуття самотності.

Дане дослідження вказує на те, що волонтерство може виконувати важливу соціальну роль в українському пост воєнному періоді. Воно сприяє зміцненню єдності українського народу, надаючи молоді можливість розвивати свої особистість і збагачувати свій життєвий досвід через волонтерську діяльність. Робота волонтером впливає на визначення особистої життєвої мети, надаючи йому більше значущості, а також сприяючи усвідомленню цінності життя.

Список використаних джерел

1. Волонтерський рух в Україні: тенденції розвитку. К.: Академпрес, 1999. 112 с.
2. Попович Г.М. Соціальна робота в Україні і за рубежом: Навчально-методичний посібник.. Ужгород: Гражда, 2000. 134 с.
3. Романовська Л. І. Зарубіжний досвід організації соціальної та соціально-педагогічної роботи. Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць. Чернівці : Чернівецький нац. у-т, Серія : "Педагогіка та психологія". 2013. Вип. 654. С. 133-145.
4. Рябова Ю. М. Підготовка майбутніх соціальних працівників до міжнародної професійної діяльності Наукові праці : науково-методичний журнал. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. Вип. 203. Т. 215. Педагогіка. С. 114-117.

*Лященко Тетяна Вікторівна
аспірант II року навчання
спеціальності «011- освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Вайнола Ренате Хейкїївна*

Потенціал закладів позашкільної освіти у подоланні освітніх втрат та освітніх розривів

В умовах повномасштабної військової агресії російської федерації освіта України зіткнулася із численними викликами: евакуація або повне знищення закладів освіти, нестача педагогічних кадрів, нестабільність в освітньому процесі (вимушені перерви, відсутність очного навчання, труднощі в організації дистанційного навчання), погіршення фінансування та обмежені можливості забезпечення якісної освіти. З огляду на зазначене вище, національні та міжнародні експерти в галузі освіти акцентують увагу на значних освітніх втратах та освітніх розривах української освіти.

За визначенням міжнародних організацій (ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ) «освітні втрати» (learning losses) – це будь-які втрати знань або навичок та/або уповільнення/переривання освітнього процесу. В широкому розумінні дане поняття включає не лише навчальні втрати, але й втрату можливостей для всебічного розвитку здобувачів освіти: соціального, психологічного, емоційного та інтелектуального. Щодо поняття «освітні розриви» (learning gap), воно трактується як значні і стійкі відмінності в академічній успішності (фактичним та очікуваним результатами) між різними категоріями здобувачів освіти [4].

Бойові дії на території України призвели до стресу всіх учасників освітнього процесу, кожна ланка української освіти зазнала значних освітніх втрат. Заклади позашкільної освіти змогли швидко відреагувати на виклики воєнного часу та змінюються у відповідності до національних пріоритетів, враховуючи соціальні запити суспільства. Вони продовжують активну діяльність щодо розвитку творчих здібностей дітей та молоді забезпечуючи, не лише їх змістовне дозвілля, але й потужну психологічну підтримку.

Станом на 01 січня 2024 року кількість закладів позашкільної освіти становить 1155, у них здобувають освіту 795 019 вихованців.

Особливістю позашкільної освіти є індивідуалізація процесу виховання, здатність забезпечити широкий спектр інтересів та запитів вихованців, сприяння формуванню творчо спрямованої особистості, у контексті своєчасного виявлення нахилів та здібностей для її майбутнього успішного індивідуального розвитку.

Заклади позашкільної освіти створюють умови для творчого, інтелектуального, фізичного і духовного розвитку дітей та молоді, соціального захисту та організації змістовного дозвілля; забезпечують потреби особистості у творчій самореалізації; сприяють здобуттю вихованцями, учнями, слухачами первинних професійних навичок і вмій, необхідних для їхньої соціалізації, подальшої самореалізації та/або професійної діяльності; забезпечують підготовку до активної громадянської діяльності [3].

Долаючи воєнні виклики, у діяльності закладів позашкільної освіти значна увага приділена утвердженню української національної та громадянської ідентичності, плеканню любові до рідної землі, вихованню поваги до народних звичаїв, традицій, національних цінностей українського народу.

Зважаючи на специфіку позашкільної освіти, як то варіативність, мобільність, добровільність, доступність, соціально-педагогічна спрямованість та можливості її здійснення у різноманітних формах (гурток, студія, клуб або інше творче об'єднання); орієнтація на інклюзивність та безбар'єрність, вона має значні переваги у порівнянні з іншими складниками системи освіти, що зумовлює її виняткову значущість і затребуваність в умовах війни [1].

Про це свідчать результати опитування, що здійснено в рамках проведення дослідження стану розвитку позашкільної освіти в Україні (наказ Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» «Про проведення дослідження стану розвитку позашкільної освіти» від 16.06.2021 № 56) [2].

У 2023/2024 році проведено III етап дослідження. Згідно вибірки в дослідженні взяли участь 923 вихованці, учні, слухачі закладів позашкільної освіти. Опитування показало, що вони відвідують заклад позашкільної освіти щоб цікаво провести свій час (80,2%), навчитися новому (75,4%), поспілкуватися з друзями (52,1%), поглибити свої знання (38,4%), самореалізуватися (26,3%), визначитися з майбутньою професією (23,8%) та набути компетентностей (17,6%). Варто зазначити, що 74,2% вихованців самостійно обрали гурток чи інше творче об'єднання.

Заклад позашкільної освіти створює умови для набуття та вдосконалення комунікативних навичок вихованців, уміння налагоджувати конструктивну взаємодію з однолітками. 88,7% опитаних респондентів подобається колектив гуртка, у якому вони зараз навчаються, 69,1% вихованців, учнів, слухачів планують і надалі продовжити навчання/обрати майбутню професію за напрямом роботи гуртка.

У дослідженні також взяли участь батьки вихованців, учнів, слухачів закладів позашкільної освіти. Кількість їх згідно вибірки складає 923 особи. На думку 92,2% опитаних батьків, навчання у закладі позашкільної освіти сприяє творчому розвитку особистості дитини; 90,4% переконані, що відвідування закладу позашкільної освіти сприяє покращенню психологічного стану дитини. Також, 93,6% респондентів вказали, що найголовнішим мотивом відвідування дитиною закладу позашкільної освіти є її власне бажання.

Таким чином, в умовах воєнного стану діяльність закладів позашкільної освіти набула особливого значення. Поряд з організацією змістовного дозвілля, створенням сприятливих умов для творчої діяльності здобувачів освіти, їх соціалізації та самореалізації, заклади позашкільної освіти першочерговим завданням вбачають надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу, їх адаптації до наявних умов, збереженню психічного, морального, інтелектуального і фізичного здоров'я дітей та молоді.

Список використаних джерел

1. Литовченко О. Заклади позашкільної освіти України в умовах війни: освітня, просвітницька, громадська діяльність. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та молоді*. 2022. 26(1), 213-225. Режим доступу: <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2022-26-1-213-225>

2. Наказ Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» «Про проведення дослідження стану розвитку позашкільної освіти» від 16.06.2021 № 56. Режим доступу:

https://drive.google.com/file/d/11duknVG_Qf3rPZ7c0gw0gsmeYNfeUaZc/view

3. Про позашкільну освіту: Закон України від 22.06.2000. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text>

4. Рекомендації слухань у комітеті ВРУ з питань освіти, науки та інновацій на тему: «Освітні втрати й освітні розриви на рівні загальної середньої освіти: вимірювання та механізми подолання» (протокол №122 від 07.06.2023). Режим доступу: <https://kno.rada.gov.ua/uploads/documents/38605.pdf>

*Майданюк Марина Олександрівна,
аспірантка 3 курсу
спеціальності 321 «Соціальна робота»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Теорнопільська Валентина Іванівна*

Особливості формування соціальної ініціативності майбутніх соціальних працівників засобами коучингових технологій

Соціокультурні та економічні виклики в Україні актуалізують проблему застосування системою вищої освіти інноваційних освітніх технологій, які дозволяють сформувати не тільки соціокультурні, професійні компетенції, але й особистісну соціальну компетентність, конкурентоздатність, мобільність фахівців. У зв'язку з цим, перспективною освітньою технологією, що відповідає соціальним ризикам, сприяє формуванню соціальної ініціативності та ефективно застосовується у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників виступає коучинг.

Соціальну ініціативність визначаємо як інтегративну характеристику особистості майбутнього фахівця соціальної сфери, що виявляється в соціальній активності, суб'єктивності, здатності здійснювати самостійний вибір, соціально корисні рішення, реалізувати їх та брати відповідальність за майбутній розвиток держави.

Соціальна ініціативність є необхідною якістю, що пред'являється до фахівця соціальної сфери, оскільки вона впливає на успішність його діяльності та дає можливість реалізувати себе в професії. Соціальна ініціативність виявляється в діях, вчинках, ставленні до клієнтів, колег. При цьому вчинки є показником моральних і професійних якостей фахівця. Він має уміти організувати заходи щодо залучення ресурсів організацій, громадянських об'єднань і приватних осіб до надання соціальної підтримки громадянам, а також сприяти створенню клубів, об'єднань, груп взаємодопомоги. Соціально-активний фахівець прагне кардинально перетворювати оточуючий соціум, впливати на соціальні процеси, ефективно вирішувати проблеми в умовах, що змінюються.

Своєю чергою засобами коучингових технологій у майбутніх фахівців соціальної сфери розвиваються не тільки соціальна ініціативність, але й набуваються загальнопрофесійні та професійні компетенції, готовність до координації соціальної роботи, проведення ділових переговорів, зустрічей, здатності до участі у соціальних проєктах, розробці інноваційних майданчиків.

У науковій літературі коучинг окреслюється як цілеспрямований планомірний процес, за допомогою якого фахівець – коуч фасилітує стійкі позитивні зміни клієнта або групи клієнтів, орієнтуючись отримання максимально ефективного результату та сприяючи самостійному навчанню та особистісному зростанню [3].

Слід звернути увагу на розгляді коучингу як цілісної філософії, яка, використовуючи тренінгові технології, спрямована на навчання особистості новим успішним моделям поведінки та способам взаємодії з іншими, сприяє особистісному становленню та ефективному професійному розвитку [1]. Водночас коучинг як технологія формування соціальної ініціативності майбутніх соціальних працівників є цілісною системою принципів, форм та інструментів персональної та емоційної підтримки, яку отримує майбутній фахівець для здійснення самостійної діяльності, спрямованої на практичне втілення творчого потенціалу, соціально значущої ідеї з метою самореалізації та конструктивного перетворення оточуючої дійсності.

У практиці формування соціальної ініціативності майбутніх соціальних працівників використовується кілька основоположних методик та конкретних інструментів коучинг технології: 1) запитання методика GROW, що складається з 4 етапів та що передбачає певну послідовність постановки питань; 2) методика «ПРАВДА», що включає 6 аспектів: П – проблема, Р - результат, А - аналіз, В - погляди, Д - дії, А - аналіз; 3) «Піраміда Ділтса» («Піраміда логічних рівнів»), передбачає аналіз інформації відповідно до логіки ієрархії наступних логічних рівнів: оточення, дії, здібності, цінності та переконання, ідентичність. Вихід на позаособистісний інформаційний рівень є баченням своєї місії у широкому контексті великих соціальних груп та всього соціуму; 4) техніка «Колесо життєвого балансу Томас Дж. Леонарда» («Колесо коучингу»), яка по суті є малювання кола, що ділиться на сектори – 8 життєвих сфер, які потім оцінюються; 5) техніка стратегії Уолта Діснея є організацією розумового процесу з позиції трьох ключових ролей: мрійник (генератор ідей), реаліст (той, хто втілює ідеї у життя) та критик (критика ідей); 6) техніка «Декартові питання» побудована на основі особливої схеми візуалізації думок [2].

Таким чином, коучинг виступає ефективною технологією партнерської взаємодії, формування соціальної ініціативності, сприяє досягненню ефективних результатів в особистісному й професійному житті.

Список використаних джерел

1. Білик Н. І., Любченко Н. В. Педагогічний коучинг як технологія професійного розвитку вчителя в системі підвищення кваліфікації. *Імідж сучасного педагога*. 2020. №5 (194). С. 41–46.
2. Воронова С. В. Коуч-технологія для директора школи. Харків : Основа, 2018. 127 с.
3. Goldsmith, M., Lyons L., Freas A. Coaching for leadership: how the world's greatest coaches help leaders learn. New York: Jossey-Bass, 2000. 216 p.

*Маршанкін Антон Кирилович
аспірант I курсу
спеціальності 231 Соціальна робота*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Тернопільська Валентина Іванівна*

Соціальне партнерство як чинник розвитку соціально відповідального бізнесу в умовах воєнного стану

У жахливих реаліях сьогодення війна створює надзвичайно складні виклики для суспільства, бізнесу та держави в цілому. І саме співпраця між різними сторонами - державними органами, приватними підприємствами та громадським сектором - дозволяє ефективно відповідати на ці виклики.

Соціальне партнерство - це форма співпраці між різними суб'єктами, такими як урядові органи, бізнес, громадські організації та інші зацікавлені сторони, з метою спільного вирішення соціальних, економічних та екологічних проблем. Основна ідея полягає в тому, щоб об'єднати різні ресурси та експертизу для досягнення спільних цілей і подолання викликів, з якими суспільство зіштовхується.

Соціально відповідальний бізнес - це підхід до ведення бізнесу, який базується на урахуванні соціальних, екологічних та етичних аспектів у своїй діяльності. Він передбачає не лише прибутковість компанії, а й звернення уваги на вплив своєї діяльності на суспільство та навколишнє середовище. Соціально відповідальні компанії враховують інтереси різних зацікавлених сторін, таких як співробітники, клієнти, постачальники, спільноти та екосистема загалом, і стараються взаємодіяти з ними з урахуванням цих інтересів. Такий підхід дозволяє компаніям не лише виробляти продукцію чи послуги, що відповідають стандартам якості та безпеки, а й покращувати соціальні умови та стандарти життя, зменшувати вплив на довкілля та сприяти сталому розвитку суспільства.

У контексті розвитку соціально відповідального бізнесу, соціальне партнерство може відігравати ключову роль. Воно створює можливості для бізнесу співпрацювати з різними зацікавленими сторонами для вирішення соціальних проблем, зокрема боротьби з бідністю, підтримки освіти, здоров'я, екології тощо. Такі партнерства дозволяють бізнесу відігравати активну роль у суспільному розвитку та змінювати світ на краще, сприяючи при цьому власному успіху та стабільності.

У військовий час таке явище, як соціальна відповідальність бізнесу стає первинною складовою стабільності та підтримки суспільства. Бізнес володіє значними ресурсами та можливостями, які можуть бути використані для надання допомоги населенню в умовах конфлікту. Забезпечення безпеки працівників, підтримка вразливих груп населення, гуманітарна допомога та відновлення інфраструктури — це лише деякі аспекти соціальної відповідальності, які стають надзвичайно важливими в умовах війни. Бізнес може відігравати ключову роль у сприянні соціальному злагожденню та відновленні після конфлікту, сприяючи побудові мирного та стабільного суспільства.

Актуальність теми дослідження обумовлена істотною значущістю та важливістю у сучасному світі. Воєнний стан призводить до значних викликів і змін в економіці та соціумі, впливаючи на всі аспекти життя суспільства. У таких умовах підприємства стають перед важливим завданням забезпечення своєї стійкості та відповідальності перед спільнотою. Воєнний період вносить різноманітні виклики для бізнес-середовища, такі як економічні труднощі, зміни в правових умовах, а також підвищення вимог щодо соціальної відповідальності. У цьому контексті соціальне партнерство може стати ключовим чинником, сприяючи стійкості та розвитку підприємств.

Розуміння динаміки соціального партнерства в умовах воєнного стану може допомогти розробити рекомендації для підприємств щодо оптимального використання цього інструменту в умовах кризи. Крім того, дослідження може висвітлити вплив соціального партнерства на репутацію підприємств, їхні відносини зі співробітниками та споживачами в умовах нестабільності.

Важливим аспектом є також можливість дослідження взаємодії між соціальною відповідальністю та стратегіями ведення бізнесу в умовах воєнного стану. Як підприємства можуть вирішувати конфліктні ситуації, забезпечуючи високий стандарт соціальної відповідальності та етичності, а також забезпечуючи свою ефективність та стійкість.

Список використаних джерел

1. Волинець У. Моделі соціальної відповідальності / У. Волинець // Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія «Економіка АПК». – 2013. – № 20(1). – С. 117–122

2. Біла С. О. Європейський досвід успішної практики соціальної відповідальності бізнесу: орієнтири для України // Європейські студії в Україні: здобутки, виклики та перспективи: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 2 червня 2017 р.). Київ : Українська Асоціація Викладачів і Дослідників Європейської Інтеграції; Терен, 2017. С. 35–40

*Мельничук Валентин Сергійович
студент I курсу магістратури
спеціальності «Соціальна робота»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Ясточкіна Ірина Анатоліївна*

Соціальна профілактика залучення підлітків до секс бізнесу через соціальні мережі

У сучасному цифровому світі соціальні мережі стали не лише платформами для спілкування та розваг, а й потужним інструментом впливу, який може мати і негативний вплив на підлітків. Серед численних небезпек, що чатують на них, особливе місце займає залучення у сексуальний бізнес. Саме тут розвиваються механізми рекрутингу, які можуть призвести до серйозних наслідків для молоді.

Соціальна профілактика серед підлітків через соціальні мережі стає актуальною не лише в контексті їхнього здоров'я, але й у плані соціальної відповідальності. Залучення молоді до сексуального бізнесу часто починається з онлайн-знайомств, де недостатня освіченість ставлять підлітків у вразливий стан. Тому наша мета полягає у розробці та впровадженні ефективних соціальних програм, спрямованих на попередження залучення молоді до сексуальної експлуатації через мережі.

Ініціативи з соціальної профілактики мають включати різноманітні компоненти, починаючи від інформаційної кампанії про ризики та наслідки участі в сексуальному бізнесі до створення безпечних інтернет-середовищ для підлітків. Важливою частиною таких програм є надання доступу до професійної консультації та психологічної підтримки для молоді, яка стала жертвою сексуальної експлуатації.

Співпраця з розробниками соціальних мереж та інтернет-платформ є важливим аспектом ефективної соціальної профілактики. Впровадження механізмів фільтрації та блокування контенту, що пропагує сексуальну експлуатацію, може значно зменшити ризик залучення підлітків до цієї проблеми.

Соціальна профілактика залучення підлітків до сексуального бізнесу через соціальні мережі в наш час є надзвичайно важливою, оскільки ці мережі стали не лише місцем спілкування та розваг для молоді, але й потужним інструментом впливу, який може мати негативні наслідки, зокрема, стимулювати залучення підлітків до сексуальної експлуатації. Ця проблема вимагає комплексного підходу, починаючи від інформування громадськості про ризики та наслідки такої діяльності та закінчуючи розробкою технологічних рішень для блокування та фільтрації відповідного контенту [2, с. 31–40].

Основними факторами, які сприяють залученню підлітків до сексуального бізнесу через соціальні мережі, є:

Несвідомість ризиків. Багато підлітків не усвідомлюють наслідки участі в сексуальній експлуатації. Вони можуть ставити себе в небезпечне положення, приймаючи недоречні рішення через неадекватну інформацію та навіть психологічний тиск.

Соціальна незахищеність. Підлітки з низьким рівнем соціального захисту, зокрема ті, хто перебуває в складних сімейних умовах або бездоглядних дитячих будинках, можуть бути особливо вразливі перед рекрутерами.

Небезпечні знайомства. Соціальні мережі часто стають місцем для небезпечних знайомств, де підлітки можуть потрапити під вплив осіб, які використовують їх у своїх цілях.

Експлуатація через онлайн-платформи. Існують веб-сайти, де рекрутери шукають потенційних жертв для сексуальної експлуатації. Вони можуть використовувати соціальні мережі як платформу для пошуку та контакту з цільовими особами [1, с. 148-152].

З огляду на ці фактори, соціальна профілактика має за мету:

1. Проводити інформаційні заходи, що розкривають ризики залучення до сексуального бізнесу через соціальні мережі та наслідки таких дій.

2. Включати теми соціальної профілактики у навчальні програми, що дозволить підвищити рівень освіченості підлітків щодо цієї проблеми.

3. Надати доступ до професійної психологічної підтримки для тих, хто став жертвою сексуальної експлуатації.

4. Співпрацю з розробниками соціальних мереж для розробки та впровадження технологічних рішень, які дозволять ефективно фільтрувати та блокувати контент, що пропагує сексуальну експлуатацію.

5. Співпрацю з правоохоронними органами для виявлення та припинення діяльності організацій, які займаються рекрутингом підлітків у сексуальний бізнес через соціальні мережі [3, с. 140-144].

Такий комплексний підхід дозволить ефективно протидіяти залученню підлітків до сексуального бізнесу через соціальні мережі та забезпечити їхню безпеку та захист. Важливою складовою цього процесу є постійний моніторинг та аналіз ситуації для адаптації заходів до змін у соціальному та технологічному середовищі. Тільки таким чином можна забезпечити ефективну соціальну профілактику та захист молоді в цифровому світі.

Отже, ефективність соціальної профілактики залежить від поєднання різноманітних заходів, таких як інформаційні кампанії, освітні програми, психологічна підтримка, технологічні рішення та співпраця з правоохоронними органами. Важливо наголосити на потребі постійного моніторингу та аналізу ситуації для адаптації заходів до змін у соціальному та технологічному середовищі.

Спільними зусиллями ми можемо створити безпечне та здорове інтернет-середовище для розвитку молодого покоління. Лише забезпечивши доступність інформації, підтримку та захист, ми зможемо захистити підлітків від небезпеки залучення до сексуального бізнесу через соціальні мережі та забезпечити їм можливість розвитку та самореалізації у безпечному середовищі.

Список використаних джерел

1. Гуменюк О. В., Харитонова В. П. Соціально-педагогічні аспекти профілактики сексуальної експлуатації підлітків в Україні. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. 1(54), С. 148-152.

2. Зубкова І. В. Соціальна профілактика торгівлі людьми: питання теорії і методології. *Соціальна педагогіка*. (2). 2018. С. 31-40.

3. Кузьменко О. В. Профілактика торгівлі людьми: теоретичні основи та практика у забезпеченні прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2017. (37). С. 140-144.

*Мельнік Анастасія Романівна
Студентка V курсу
спеціальності « Соціальна робота»*

*Науковий керівник:
канд. наук з держ. упр., доцент
Івженко Інна Борисівна*

Технології мінімізації посттравматичного стресового синдрому в роботі з учасниками бойових дій

Актуальність теми вивчення технологій мінімізації наслідків посттравматичного стресового синдрому (ПТСР) серед учасників бойових дій стає дедалі більш важливою в контексті сучасних конфліктів та війн. Зокрема, ситуація в Україні зумовлює підвищений інтерес до цієї проблеми, оскільки країна переживає військовий конфлікт. У зв'язку з цим, українські науковці активно досліджують питання соціальної роботи з учасниками бойових дій та мінімізації наслідків ПТСР, однак все ж відчувається її недостатня розробленість з позицій ідей соціальної роботи і соціальної психології, без яких повноцінна реабілітація військовослужбовців буде малоефективною.

Про актуальність та важливість теми свідчить велика кількість сучасних методик роботи з військовослужбовцями і створені опитувальники для діагностики впливу інтенсивності бойового досвіду на виникнення симптомів ПТСР у військовослужбовців, такі як: О. Романчук, С. Рослюк, Н. Пов'якель, М. Матяш, О. Богомолець, І. Івженко, О. Кокун, Н. Агаєв, І. Пішко, Н. Лозінська, В. Осьодло, Д. Зубовський, О. Хміляр та багато інших.

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) —це хронічне порушення психічного стану, що може розвинутися після травматичної події, пише Міністерство охорони здоров'я. У списку тих, в кого може розвинути це порушення, —ветерани війни [3].

Згідно з Ю. Л. Бриндіковим, учасники бойових дій із посттравматичним стресовим розладом демонструють симптоми гіперзбудження, такі як дратівливість, гнів та схильність до насильства. Часто вони також відзначають нестійкість уваги, підвищену пильність і обережність. Крім того, вони можуть стикатися з депресією, тривогою, імпульсивною поведінкою, або ризиком розвитку алкогольної або наркотичної залежності, а також зі соматичними проблемами, порушенням сну та дисфункцією. Нерідко вони скаржаться на серцево-судинне та нервово виснаження, біль та різноманітні проблеми зі шлунково-кишковим трактом [1].

Діапазон форм і технологій мінімізації посттравматичного стресового синдрому в учасників бойових дій широкий, отже нами було виділено три етапи допомоги.

Етап 1. Підготовчий. На даному етапі основна увага зосереджена на формуванні психологічної готовності військовослужбовців до виконання службових обов'язків. Це досягається через увагу до таких ключових аспектів, як мотивація, когнітивний, емоційний, вольовий та поведінковий компоненти. У цей період важливо проводити тренінги, спрямовані на розвиток групової взаємодії під час виконання спеціальних завдань у складних умовах, що виходять за межі звичайного фізіологічного та психологічного комфорту. Тренінгові вправи спрямовані на збереження особистісної цілісності, розвиток соціально-психологічної взаємодії, усвідомлення шкідливих

звичок та їх наслідків, а також запобігання девіантній поведінці. Головна мета цього етапу - стабілізувати психоемоційний стан військовослужбовців, сприяти роботі в команді, підвищувати мотивацію до успішного виконання службових обов'язків, розвивати лідерські якості, коригувати самооцінку, адаптувати до умов служби та відпрацьовувати заходи безпеки з урахуванням місця дислокації в зоні проведення бойових дій.

Етап 2. Супроводжуючий. Під час несення служби військовослужбовцями має бути застосована низка заходів, серед яких: спостереження, вправи по роботі зі страхом, тривожності, агресії, злості, гніву, фрустрації та „прийняття ситуації” проходження служби; методи програмування з ціллю моделювання ситуації та відпрацювання поведінкових проявів (копінг стратегії); тощо.

Етап 3. Реабілітаційний. Проводиться після повернення військовослужбовців з зони бойових дій. Він спрямований на виявлення і подолання наслідків ПТСР, реабілітацію та реадаптацію, яка включає в себе плідну співпрацю з найближчим соціальним оточенням (рідні, близькі, особливо сім'я), так як роль сім'ї є недооціненим ресурсом допомоги у процесі повернення військовослужбовця до мирного життя. У непростий період соціально-психологічної адаптації, у супроводі бар'єрів, стресових реакцій та який ускладнюється посттравматичним стресовим розладом, учасник бойових дій особливо потребує підтримки та небайдужого ставлення членів сім'ї [2].

Ці різні етапи психологічної підтримки військовослужбовців демонструють важливість і комплексність підходу до соціально-психологічної підготовки, супроводу та реабілітації учасників бойових дій. Такий підхід допомагає забезпечити необхідну підтримку на різних етапах служби та після повернення у мирне життя. Проаналізувавши різні технології мінімізації ПТСР ми дійшли висновку, що етапом, якому треба приділяти більше уваги є підготовчий, який включає в себе профілактичні методи роботи з військовослужбовцями. Первинна профілактика передбачає впровадження систематичних заходів ще до виникнення травматичних подій. Це дозволяє вчасно виявити і адекватно реагувати на потенційні загрози для психічного здоров'я військовослужбовців.

Список використаних джерел

1. Бриндіков Ю. Л. Арт-терапія: суть, можливості роботи з військовослужбовцями учасниками бойових дій. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2017. Вип. 2 (41). С. 42–45.

2. ДЕЯКІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ УЧАСНИКАМ БОЙОВИХ ДІЙ З ПОДОЛАННЯ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО СТРЕСОВОГО РОЗЛАДУ. РЕАБІЛІТАЦІЯ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ В УКРАЇНІ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ : Тези доп. III Всеукр. науково-практ. конф., м. Хмельницький, 23 листоп. 2018 р. Хмельницький, 2018. С. 77–79.

3. НАКАЗ від 23 лютого 2016 року N 121 Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги при посттравматичному стресовому розладі. ЛІГА : ЗАКОН. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MOZ25625>.

*Мигун Богдана Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «Соціальна робота»*

Форми та напрямки здійснення соціального патронажу людей похилого віку

Соціальний патронаж людей похилого віку в сучасному суспільстві виявляється надзвичайно важливим аспектом соціальної політики та турботи про найбільш вразливі верстви населення. Забезпечення належної соціальної опіки є не лише моральним, а й етичним зобов'язанням суспільства перед людьми похилого віку, які потребують особливої уваги та підтримки. Вік не повинен бути перешкодою для повноцінного життя, тому виконання цієї соціальної функції є важливим для забезпечення якості життя громадян у подальшому житті.

Соціальний патронаж людей похилого віку є важливим аспектом соціальної підтримки та допомоги цій вразливій категорії населення. Існує кілька основних форм соціального патронажу, спрямованих на вирішення проблем самотності, соціальної ізоляції та депресії серед людей похилого віку.

Домашній догляд є однією з ключових форм, яка дозволяє літнім людям залишатися у власній оселі та отримувати необхідну допомогу без необхідності переїзду до спеціалізованих закладів. Працівники домашньої опіки відвідують літніх людей вдома, надаючи підтримку в повсякденному житті, а також налагоджуючи соціальні контакти та заохочуючи до активності.

Соціальні служби та центри підтримки відіграють важливу роль у наданні соціальної допомоги. Вони надають можливості для спілкування, участі в різних заходах і програмах, спрямованих на підтримку духовного і соціального благополуччя людей похилого віку.

Медична допомога відіграє важливу роль у вирішенні проблем психічного здоров'я та депресії серед людей похилого віку. Медичний персонал - лікарі, медсестри та психологи - проводять медичні огляди, консультують та надають психологічну підтримку, сприяючи психологічному благополуччю та якості життя цієї категорії населення [1, с. 37].

Напрямки соціального патронажу, особливо для людей похилого віку, охоплюють широкий спектр дій і заходів, спрямованих на забезпечення їх благополуччя і підтримку в різних аспектах життя. Одним з найважливіших напрямків є матеріальна допомога та забезпечення.

Матеріальна підтримка включає в себе надання необхідних фінансових ресурсів для забезпечення медичного обслуговування, придбання ліків, забезпечення належного рівня життя та інших необхідних витрат. Це можуть бути пенсії, соціальні виплати, відшкодування витрат на ліки та медичні послуги, фінансова допомога в разі надзвичайних ситуацій або надання послуг з догляду за особами з інвалідністю.

Забезпечення житлом є важливим аспектом матеріальної підтримки. Для людей похилого віку, особливо тих, хто живе один або не має достатніх фінансових ресурсів, надання житла або поліпшення житлових умов може мати вирішальне значення для забезпечення комфортного та безпечного життя.

Психологічна підтримка та консультування - ще один важливий аспект соціальної допомоги літнім людям. Похилий вік може бути періодом значних емоційних випробувань, включаючи втрату близьких, зміни у фізичному стані, відчуття самотності та невпевненості. Психологічна підтримка має на меті допомогти вам впоратися з цими змінами та адаптуватися до них, зменшити стрес і покращити загальний психологічний стан.

Психологічна підтримка може включати індивідуальні консультації з кваліфікованим психологом або психотерапевтом. Під час таких зустрічей можна

обговорити різні аспекти життя, емоційні та психологічні труднощі, шляхи подолання стресу та формування позитивного підходу до життя. Психолог може надати рекомендації щодо медитації, релаксації, позитивного мислення та інших технік для покращення емоційного стану [2, с. 55].

Соціокультурна інтеграція та активізація - ще один важливий аспект соціальної допомоги літнім людям. Забезпечення активного і повноцінного життя в громаді відіграє важливу роль у підтримці психічного і фізичного здоров'я літніх людей. У цьому контексті соціокультурна інтеграція означає залучення літніх людей до різноманітних соціальних, культурних і рекреаційних заходів, а також до життя громади.

Важливу роль у реалізації соціокультурної інтеграції та активізації відіграють центри соціального обслуговування, клуби для людей похилого віку, громадські організації та волонтерські ініціативи. Ці установи та ініціативи організують різноманітні заходи та програми, спрямовані на задоволення потреб та інтересів людей похилого віку. Це можуть бути культурно-мистецькі заходи (концерти, виставки, майстер-класи), спортивні змагання, екскурсії, освітні курси, ділові ігри, спільний відпочинок тощо [3, с. 80].

Отже, соціальне обслуговування людей похилого віку є невід'ємною частиною системи соціального захисту та підтримки. Загальні висновки свідчать про її важливість та ефективність у забезпеченні гідності, безпеки та комфорту старшого покоління. Розвиток соціального патронажу має великі перспективи, оскільки суспільство все більше усвідомлює необхідність піклування про своїх громадян похилого віку. Забезпечення доступу до різних форм підтримки та допомоги, включаючи матеріальну, психологічну, медичну та соціокультурну, може значно покращити якість життя людей похилого віку та сприяти їх активній участі в житті суспільства. Досягнення ефективної організації соціального патронажу потребує спільних зусиль держави, неурядових організацій, волонтерських груп та громади в цілому. Забезпечення оптимального рівня підтримки людей похилого віку є не лише питанням гуманності, а й стратегічним завданням для створення справедливого та соціально відповідального суспільства.

Список використаних джерел

1. Тюптя Л.Т., Іванова І.Б. Соціальна робота: теорія і практика: Навч. посіб. 3-тє вид., переробл. і доповн. К.: Знання, 2014. 575 с.
2. Голубенко Т. О. Основи патронажної роботи з людьми похилого віку : методичний посібник. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. 174 с.
3. Колініченко Т. І. Соціальне обслуговування як одна із форм соціальної роботи з людьми похилого віку. Соціальна робота в Україні: теорія і практика : науково-методичний журнал. 2009. № 1. С. 77–83.

*Мищак Людмила Михайлівна
здобувачка третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти, 3 курс*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Міхеєва Оксана Юріївна*

**Критерії та показники інтеграції студентської молоді у
соціокультурне середовище**

Студентська молодь – є важливою та значною ланкою суспільства. А інтеграція в середовище є частою проблемою та потребує значного впливу та часу для вирішення і допомозі молоді успішно увійти в соціокультурне середовище.

Інтеграція – це процес об'єднання, взаємодії та взаємовпливу двох або більше систем разом.

Тлумачний словник Оксфордського університету розглядає інтеграцію як «... акт чи процес поєднання двох чи більше частин таким чином, щоб вони функціонували разом....» [3]. Результатом інтеграції – є певний ступінь інтегрованості в оточення чи певне суспільство.

Для оцінювання рівнів інтеграції студентської молоді О. Кучерук обрала критерії, які, на її думку, характеризують ступінь готовності до навчального процесу у ЗВО, психологічний та психофізіологічний стан, ступінь активності в колективі та великому місті: когнітивно-пізнавальний (готовність до включення в навчальну діяльність та виконання поставлених навчальних завдань); психологічний (психологічний стан студента); психофізіологічний (тривожність, схильність до втоми; потреба в особливих умовах для занять; вміння планувати свій час; впевненість в собі; ініціативність, тощо); соціально-комунікативний (відносини в групі; наявність в групі друзів; вміння залагоджувати конфлікти, тощо) [1, с. 90].

Якісна та кількісна характеристика визначених критеріїв і показників адаптованості студентів дає можливість виокремити три рівні прояву цього феномена – високий, середній, низький.

Аналіз базових характеристик рівнів прояву основних критеріїв у студентської молоді дозволяє зробити такі узагальнення. *Низький рівень* передбачає відсутність чи мінімальність проявів показників адаптованості студентської молоді до соціокультурного середовища. Такі студенти не виявляють інтересу до навчальної та позанавчальної діяльності, є невизначеність мотивації вибору професії, не вміють керувати своїм емоційним станом, у них недостатньо розвинені комунікативні уміння, визначається пасивність і небажання долучатися до участі в різних формах виховної роботи університету, мають певні ускладнення в адаптації до умов проживання в гуртожитку, вирішення побутових проблем.

Студентів *середнього рівня* адаптованості вирізняє нестійкість мотивації щодо навчального процесу та позанавчальної роботи в умовах університету. У таких студентів помітними є прояви свідомої поведінки, у певних ситуаціях вони демонструють обізнаність і готовність приймати нові правила та норми освітнього та соціокультурного середовища ЗВО. Проте ці прояви виникають під контролем викладача чи в ситуаціях, коли студент сам у цьому зацікавлений, спостерігається інтерес до участі в різних формах дозвілєвої діяльності, але вони не завжди самостійно виявляють активність у її організації та проведенні. Студенти в цілому виявляють комунікабельність і відкритість у взаємодії з соціальним оточенням (адміністрацією, викладачами, одногрупниками тощо).

Високий рівень характеризується наявністю усіх показників готовності студентської молоді до швидкої адаптації. Для студентів цієї групи характерне чітке розуміння сутності норм, правил, умов нового життєвого середовища, виявляють комунікабельність, стійку мотивацію до навчання та прагнення творчо та професійно удосконалюватися, володіють глибокими знаннями, творчими вміннями, самостійним прийняттям рішень. У студентів із високим рівнем адаптованості виявляються уміння раціонально та усвідомлено долати стресові ситуації, контролювати власну поведінку [3, с.117].

Отже, аналіз вищеописаних критеріїв, показників інтеграції студентської молоді у соціокультурне середовище дає нам підставу зробити висновок, що критеріями особистісної адаптації студентів є рівень їхнього емоційного самопочуття, рівень

інтеграції з мікро- та макросередовищем, рівень реалізації внутрішньо-особистісного потенціалу.

Список використаних джерел

1. Кучерук О. Я. Адаптація студентів-першокурсників до навчання у ВНЗ в системі неперервної підготовки фахівців з прикладної математики // *Наука і освіта*. 2010. № 8. С. 88-91.
2. Міхеєва Оксана, Мищак Людмила. Нові умови соціокультурного середовища молоді. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. Випуск 1 (52), 2023, С. 115-119.
3. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / Sixth Edition; ed. By Sally Wehmeier. Oxford: University Press, 2000. 1540 p.

*Павлов Олексій Валерійович
здобувача першого
(бакалаврського) рівня освіти,
IV курсу*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Міхеєва Оксана Юрївна*

Соціальна профілактика суїцидальної поведінки серед неповнолітніх хворих

Самогубство залишається актуальною проблемою попри значні зміни, які відбуваються в суспільстві і стосуються всіх галузей – від рівня матеріального забезпечення людини до духовних цінностей. Стратегія сучасних суїцидологічних досліджень в Україні ґрунтується на розумінні суїциду не лише як індивідуальної поведінкової реакції, зумовленої психологічними або патопсихологічними особливостями особистості, а й пов'язує його з екстремальними життєвими обставинами, що пережила людина. Суїцидний феномен характеризується як статистично стійке соціальне явище, поширення якого підпорядковується певним закономірностям, пов'язаним із соціально-економічними, культурно-історичними та етнічними умовами розвитку країни й окремих її регіонів.

Сьогодні українська наукова спільнота феномен суїциду пов'язує зі травмованою свідомістю, унаслідок чого пережита людиною конфліктна ситуація розгортається в ситуацію кризи. Основними ознаками суїцидальної свідомості є її затемненість і звуженість. Науковці виокремлюють витoki затемненості суїцидальної свідомості: біль, відчай, образа, бездіяльність чи, навпаки, занадто бурхлива діяльність, яка не дає результатів, тобто все, що стає перешкодою на шляху продовження нормальної життєдіяльності особистості. Зростання напруженості потоку суїцидальної свідомості досягає свого апогею у її звуженості до однієї точки [2, с.228].

Профілактика суїцидальної поведінки серед невиліковно хворих є важливим аспектом медичної та соціальної підтримки цієї групи людей. Оскільки невиліковні захворювання можуть призводити до значного психічного стресу, фізичного дискомфорту та відчуття безнадійності, важливо вжити заходів для попередження суїцидальних думок та поведінки:

1. Психологічна та психіатрична підтримка. Надання доступних та ефективних психологічних та психіатричних послуг для невиліковно хворих, включаючи консультування, психотерапію та медикаментозні методи лікування.

2. Забезпечення соціальної підтримки. Створення мережі соціальної підтримки для невиліковно хворих, яка може включати підтримку з боку сім'ї, друзів, груп підтримки та соціальних служб.

3. Освіта та інформування. Забезпечення невиліковно хворих та їхніх близьких інформацією про ризики суїцидальної поведінки, засобами запобігання та шляхами отримання допомоги.

4. Розвиток механізмів копінгу. Навчання невиліковно хворих стратегіям копінгу зі стресом, емоційними та психічними труднощами, що допомагають зберегти психічне здоров'я та відчуття контролю.

5. Обмеження доступу до летальних засобів. Зменшення доступу до потенційно летальних засобів, таких як ліки, зброя або отруйні речовини, може знизити ризик вчинення суїциду.

6. Моніторинг та ідентифікація ризикових факторів. Проведення регулярного моніторингу стану невиліковно хворих та ідентифікація ризикових факторів для суїциду, що дозволяє своєчасно вживати заходи для запобігання.

7. Соціальна активація та включення. Стимулювання участі невиліковно хворих у соціальних, культурних та рекреаційних заходах, що сприяють збереженню соціальних зв'язків та відчуттю значущості.

Ці заходи спрямовані на створення оптимального середовища для невиліковно хворих, що допомагає їм відчувати себе підтриманими та захищеними, що зменшує ризик суїцидальної поведінки.

Соціальна профілактика суїцидальної поведінки серед невиліковно хворих має за мету створення підтримуючого та безпечного середовища для цієї вразливої групи людей. Ось деякі форми соціальної профілактики, які можуть бути ефективними: групи підтримки. Створення груп підтримки для невиліковно хворих, де вони можуть вільно обговорювати свої проблеми, ділитися досвідом та знаходити підтримку один від одного; соціальні клуби та заходи. Організація соціальних заходів, які сприяють соціальній активності та включенню невиліковно хворих у громаду; психосоціальна підтримка. Надання психосоціальної підтримки через консультування, психотерапію та групові сесії; тренінги з копінг-стратегій. Проведення тренінгів з розвитку копінг-стратегій, які допоможуть невиліковно хворим краще управляти стресом та емоціями; освітні кампанії та інформаційні матеріали. Проведення кампаній із підвищення свідомості про суїцид та його попередження серед невиліковно хворих та їхніх родин; соціальна реабілітація. Надання послуг з соціальної реабілітації, спрямованих на підтримку самостійного життя та адаптацію до нових життєвих умов; моніторинг та інтервенція. Регулярний моніторинг стану невиліковно хворих та своєчасна інтервенція у разі виявлення ознак суїцидальної поведінки або депресії; партнерство зі спільнотою. Співпраця з громадськими організаціями, медичними закладами, школами та іншими структурами громади для створення комплексної підтримки для невиліковно хворих [1, с.59].

Отже, такі форми соціальної профілактики можуть допомогти зменшити ризик суїцидальної поведінки серед невиліковно хворих та покращити їхнє психічне благополуччя та якість життя.

Список використаних джерел

1. Міхеєва О.Ю. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Київ: Компрінт, 2022. 558 с.
2. Москалець В. П. Психологія суїциду. Київ – Івано-Франківськ : Плай, 2002. 260 с.

*Науковий керівник:
к.н. д.упр., доцент
Івженко Інна Борисівна*

Технології коучингу в роботі з молоддю

Незважаючи на потенціал технологій коучингу в діяльності фахівців соціальної роботи, існує необхідність дослідження впливу коучингових технологій на процес саморозвитку та професійного самовизначення серед молоді. Ключові аспекти, такі як доступність технологій, якість коучингу, взаємодія з молоддю та вплив на їхні цінності та переконання, потребують уваги та подальшого дослідження.

У сучасному світі, де швидкість змін надзвичайно висока, особистісне та професійне самовизначення молоді стає ключовими аспектами успішної кар'єри та рівня задоволення від життя в їхньому майбутньому. У цьому контексті, коучинг виступає як ефективна технологія, яка спрямована на розвиток потенціалу особистості, стимулює до самовдосконалення та досягнення цілей. Особливо важливою виявляється роль коучингу у роботі з молоддю, яка стикається з унікальними викликами та можливостями в сучасному суспільстві.

Для фахівців-коучів коучинг – це планомірний двосторонній процес, у якому людина розвиває уміння та досягає зазначених компетенцій за допомогою ретельної оцінки, цілеспрямованої практики та регулярного зворотнього зв'язку. Коучинг можна використовувати у соціальній роботі з молоддю, щоби надати підтримку для молоді, розкрити їхні можливості та допомогти розвивати свої сильні сторони, що може відкрити нові шляхи для їхнього професійного та особистісного росту. Таким чином, коучинг стимулює молодь до максимального розкриття свого потенціалу, допомагаючи їм знайти своє місце у суспільстві та успішно впоратися з невизначеністю щодо майбутнього.

За Еріком Парслоу коучинг визначається як процес, який полегшує та супроводжує навчання та розвиток і таким чином підвищує ефективність. Для досягнення успіху коучу необхідно знати і розуміти сам процес, розмаїття стилів, навиків та технік, відповідно до ситуації, в якій здійснюється коучинг [1].

У технології коучингу можна виокремити наступні етапи: аналіз ситуації та збір інформації, на якому людина чітко має усвідомлювати потребу удосконалення; планування системи відповідальності, що передбачає складання плану особистісного розвитку, відповівши на такі запитання: «Чого саме необхідно досягти?», «Як це буде відбуватися?», «Де саме це будете відбуватися?», «Коли цей процес розпочнеться і коли завершиться?», «Хто буде задіяний у цьому процесі?», «З ким необхідно узгодити даний план?», тощо. Наступний етап – реалізація запланованого з використанням стилів, навиків і технік. Найважливішими уміннями є навички забезпечення зворотного зв'язку, активного слухання, використання правильних запитань. Заключний етап – оцінка результатів (успішності).

Головним фактором, що впливає на ефективність процесу коучингу є правильний вибір стилю. Виділяють «процесуальний» та «фрістайл» стилі коучингу, наголошуючи, що на початкових етапах роботи корисним є використання процесуального стилю з поступовим переходом на більш вільний. Головним при використанні будь-якого стилю коучингу є ставлення до клієнта, так як клієнт має відчувати підтримку коуча, зміцнювати впевненість в своїх можливостях, розкривати для себе різні способи досягнення цілі.

Найбільш розповсюджений метод коучинг-навчання – це метод «питання-відповідь». Іноді така технологія коучингу називається наставництвом. Її суть полягає у

тому, що кожна людина має потенціал, який достатній для досягнення досить високих результатів в тій чи іншій сфері діяльності. Відповідно, використовуючи зазначений метод коучингу, навчання полягає у тому, що наставник задає ряд запитань, які допомагають клієнту проаналізувати свою ситуацію, думки і самостійно знайти вихід. Результативність даної технології залежить від уміння коуча ставити запитання, які спонукають клієнта до самоаналізу.

Окрім технології «питання-відповідь» використовується технологія тренінгів. Коучинг-тренінг допомагає забезпечити продуктивний обмін знаннями та ефективне відпрацювання умінь..

Також існує метод консалтингу, який передбачає консультування клієнта, пропонування можливих схем дій, спрямування його зусиль на досягнення потрібного результату на основі повної свободи вибору. Досить ефективним є метод процесингу, який полягає у проведенні коучем певного процесу, наочно демонструючи клієнту як потрібно діяти для досягнення бажаного результату.

Технології коучингу в роботі з молоддю відіграють ключову роль у підтримці та розвитку молоді, сприяючи їхньому саморозвитку, розкриттю потенціалу, управлінню поведінкою та досягненню поставлених цілей. Вони допомагають молодій людині об'єктивно оцінити свою ситуацію, поглянути на себе з іншого боку, розвиватися та послідовно вирішувати поставлені завдання. Коучинг дозволяє людині усвідомити свої істинні думки, бажання, потреби та цінності, позбавитися внутрішніх бар'єрів і навчитися знаходити власні рішення.

Список використаних джерел

1. Auerbach, J. (2014). The well-being coaching workbook. Executive College Press. Beattie, R.S., Kim, S., Hagen, M.S., Egan, T.M., Ellinger, A.D., & Hamlin, R. G.
2. Coaching / Anna Cywińska, Sylwia Majewska, Kamila PeřiakKowalska, Eliza Szwec. – Wydanie pierwsze. – Lublin, 2013. – 190 s.
3. Коучинг – інструмент особистого і професійного розвитку [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.lifecoach.com.ua/>
4. Основи коучингу : навчальний посібник / О. О. Нежинська, В. М. Тименко. – Київ ; Харків : ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2017. – 220 с. : іл. ISBN 978-617-7384-92-1
5. Професійне самовизначення учнівської молоді в умовах освітнього округу : монографія /Л. А. Гуцан, О. Л. Морін, З. В. Охріменко, О. М. Пархоменко, Л. І. Гриценко ; І. І. Ткачук , за ред. О. Л. Моріна. • Харків: «Друкарня Мадрид», - 220 с.

*Пашазаде Жала Руфат кизи
здобувачка першого
(бакалаврського) рівня освіти,
IV курсу*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Міхеєва Оксана Юрїївна*

Соціально-педагогічні аспекти формування патріотичних почуттів дітей засобами театрального мистецтва

Пріоритетним напрямом соціально-педагогічної роботи України виступає патріотичне виховання, що має забезпечити формування у дітей та молоді високої патріотичної свідомості, готовності до виконання громадянського обов'язку. На

сучасному етапі проблема патріотичного виховання дітей набуває дедалі більшої актуальності. Події, що нині відбуваються в Україні актуалізували необхідність пошуку засобів ефективно виховувати в дітей і молоді почуття власної та національної гідності, відродити основи патріотизму, в його кращому розумінні, оновити систему їх патріотичного виховання.

В останні роки на державному рівні було прийнято ряд важливих законодавчих та нормативних документів, які розкривають засади національно-патріотичного виховання дітей та молоді, визначають цей напрям як один з пріоритетних, акцентують увагу на важливості розвитку у зростаючої особистості основ громадянської позиції, інтересу до українських традицій, морально-духовних цінностей, уміння реалізувати свій потенціал в умовах сучасного життя [3].

Театральне мистецтво як вид творчої діяльності здатне породжувати нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення у середовищі культури, науки, освіти.

Формування патріотичних почуттів у дітей за допомогою театрального мистецтва має численні соціально-педагогічні аспекти, які можна розглянути:

- емоційне занурення. Театральне мистецтво дозволяє дітям відчувати емоційне занурення в історичні події та символіку своєї країни через ролі, сюжети та візуальні ефекти;

- ідентифікація з героями. Діти можуть ідентифікуватися з героями п'єси або вистави, які вони бачать на сцені, що сприяє поглибленню їхнього зв'язку з історією та культурою своєї країни;

- створення позитивних образів. Театральні вистави можуть пропонувати позитивні образи героїв, які втілюють патріотичні цінності, що спонукає дітей віддавати перевагу таким характерам.

- навчання історії та культури. Театр може стати засобом вивчення історії, традицій та культурних цінностей країни через живе представлення подій та персонажів;

- розвиток творчості та самовираження. Участь у театральних виставах або їх перегляд сприяє розвитку творчих та акторських навичок, а також дозволяє дітям висловити свої думки та почуття через мистецтво;

- соціальна взаємодія. Участь у театральних проектах вимагає співпраці та взаємодії з іншими учасниками, що сприяє розвитку соціальних навичок та відчуття спільності;

- виховання громадянської позиції. Через театральне мистецтво діти можуть осмислити власну громадянську позицію, розвиваючи своє відповідальне ставлення до своєї країни та її майбутнього [2, с.49-53].

Таким чином, театральне мистецтво може бути потужним інструментом для формування патріотичних почуттів у дітей, сприяючи їхньому інтелектуальному, емоційному та соціальному розвитку.

Існує кілька форм театрального мистецтва, які можуть впливати на формування патріотичних почуттів у дітей: історичні вистави та реконструкції. Події, що базуються на історичних фактах та подіях, допомагають дітям краще зрозуміти минуле своєї країни та відчувати гордість за її досягнення; патріотичні драми та мюзикли. Вистави, які пропагують патріотичні цінності, символіку та ідеали, можуть впливати на формування патріотичних почуттів у дітей через емоційне занурення в сюжет та персонажів; вистави з національною символікою. Використання національних символів, пісень, танців та образів у театральних виставах допомагає поглибити зв'язок дітей зі своєю культурою та ідентичністю; дитячі театральні проекти на патріотичні теми. Включення дітей у створення та виставлення театральних п'єс або міні-вистав може допомогти їм активно висловлювати свої почуття щодо своєї країни та її історії; екскурсії та участь у театральних проектах. Участь у театральних гуртках, дитячих театрах або відвідування

театральних вистав на патріотичні теми може стимулювати інтерес дітей до культури та історії своєї країни; театральні ігри та діалоги. Використання інтерактивних методів, таких як рольові ігри та діалоги, дозволяє дітям відчувати себе частиною історії та культури своєї країни, активно спілкуватися та діяти як громадяни [1, с.28].

Отже, такі форми театрального мистецтва можуть сприяючи патріотичному вихованню дітей, спонукаючи їх до поглибленого розуміння та поваги до своєї країни та її культурного спадку.

Список використаних джерел

1. Міхєєва О.Ю. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Київ: Компрінт, 2022. 558 с.
2. Розлуцька Г., Куриця В., Куруц В. Патріотичне виховання дітей засобами театрального мистецтва // Освітні обрії. №2 (57), Ч 1, 2023. С.49-53
3. Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки (Указ президента України від 13 жовтня 2015 року № 580/2015) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text>.

*Пипич Дарина,
студентка IV курсу,
спеціальності «Соціальна робота»*

*Науковий керівник:
кандидат пед. наук, доцент
Вакуленко О. В.*

Проектна діяльність як засіб соціальної профілактики

Питання соціальної підтримки та забезпечення гідного рівня життя громадян у суспільстві, є надзвичайно важливим. Соціальна профілактика переважно розглядається як система заходів, спрямованих на охорону здоров'я, покращення фізичного розвитку населення забезпечення довголіття, а також попередження виникнення асоціальних факторів, явищ та процесів. Це є комплексом превентивних заходів, які проводяться шляхом організації загальнодоступної медико-психологічної та соціально-педагогічної підтримки [4]. Об'єктом соціальної профілактики можуть виступати негативні соціальні явища та соціальні проблеми, що перешкоджають соціальній адаптації різних соціальних груп, та поширені в суспільстві особистісні проблеми й складні життєві обставини. Предметом соціальної профілактики є соціальні та особистісні чинники соціальних проблем та негативних соціальних явищ, проблем та складних життєвих обставин особистості, поведінка або діяльність, що призводить до виникнення чи загострення певної проблеми, до її негативних наслідків, сприяє поширенню негативних соціальних явищ або заважає їх подоланню (проблемна поведінка). В процесі профілактики на соціальному або індивідуальному рівні мають бути усунуті або нейтралізовані чинники, що призводять до поширення негативних явищ, спричинюють проблеми та складні життєві обставини, заважають долати їхні негативні наслідки [6].

Соціальне проектування – це одночасно теоретична і практична діяльність, яка спрямована на підготовку і реалізацію проектів метою яких є розвиток соціальних систем, інститутів спираючись на професійний досвід спеціалістів соціальної роботи

для прогнозування і виявлення соціальних явищ. За допомогою якісно спланованого соціального проектування соціальний працівник може керувати соціальними процесами, запобігати утворенню негативних соціальних процесів, залучати до соціального проекту осіб, які б позитивно вплинули на соціум використовуючи свій життєвий, чи професійний досвід. Такий метод соціальної роботи як соціальне проектування дозволяє підключити отримувачів соціальних послуг у процес прийняття рішень, забезпечуючи проектам врахування реальних потреб соціальної групи. Таким чином досягнення мети соціального проекту відповідає очікуванням та інтересам тих, хто їх використовує [1].

У процесі залучення отримувачів соціальних послуг до проектної діяльності важливо забезпечити їм необмежений доступ до інформаційних ресурсів, підтримку громади, організації в якій проходить запланована проектна діяльність, оскільки у випадку їх зневіри у досягненні мети проекту виконання плану виявиться майже неможливим і основної цілі, як здійснення соціальної профілактики складних життєвих обставин шляхом залучення отримувачів соціальних послуг до проектної діяльності, не вдасться досягнути. Проектна діяльність у контексті соціальної профілактики насамперед представляє систему організованих заходів, спрямованих на розробку та впровадження програм або ініціатив для запобігання соціальним проблемам та складним життєвим обставинам. Проектна діяльність в рамках профілактики складних життєвих обставин представляє собою систему запланованих дій, які спрямовані на попередження виникнення, чи подолання проблем, які провокують складні життєві обставини [6].

Безпосередня участь отримувачів соціальних послуг у проектній діяльності є важливою для забезпечення вищої ефективності проектів і врахування реальних наявних потреб соціальних груп. Можна назвати деякі методи залучення здобувачів соціальних послуг до процесу організації проектної діяльності:

- метод групи обговорення (передбачає організацію зустрічей, або сесій де учасники можуть вільно обговорити наявні проблеми у групі, та висловити свої потреби і пропозиції які допоможуть зорієнтувати фокус уваги майбутнього проекту);
- анкетування або опитування (допоможе сформулювати уявлення про пріоритети та потреби цільової аудиторії, а також може допомогти зібрати більш правдиву інформацію від учасників проектної діяльності, у разі проведення анонімного опитування, отримувачі соціальних послуг зможуть описати свої потреби, чи незадоволеність окремих аспектів соціальних проектів);
- консультація та співпраця (передбачає залучення представників вищих інстанцій, або партнерів цільової групи до процесу розробки та планування проектів, представників установ, які могли б передати свій досвід у соціальному проектуванні, або виступити партнерами у розробці соціального проекту);
- творчі методи та інтерактивний підхід (дозволить залучити більше учасників, оскільки для отримувачів соціальних послуг проектна діяльність не буде здаватись такою, що потребує великої кількості особистих інтелектуальних та фізичних ресурсів).

Ці методи дозволяють підключити отримувачів соціальних послуг у процес прийняття рішень, забезпечуючи проектам врахування реальних потреб соціальної групи [6].

Долучення до роботи над соціальними проблемами забезпечить ефективну роботу і взаємодію учасників соціального проектування. Креативні справи, майстер-класи будуть сприйматися як новий досвід, відповідно викликатимуть у отримувачів соціальних послуг більшої зацікавленості. Досягнення мети соціального проекту відповідатиме очікуванням та інтересам тих, хто їх використовує, адже, загалом, соціальний проект розглядають як сукупність технологічних, організаційних рішень

спрямованих для вирішення соціальних проблем і поліпшення умов життєдіяльності особистості та соціальних нововведень.

Розробка ефективних інструментів, форм та методів соціальної профілактики має вирішальне значення для підтримки різних груп населення, як для профілактики соціально стабільних громадян, так і для профілактики отримувачів соціальних послуг, громадян які перебувають у складних життєвих обставинах. Відсутність вчасної допомоги, а також пізня реакція на певні соціальні відхилення призводять до поглиблення проблеми, або провокують виникнення нових соціальних дисфункцій і складних життєвих обставин. Для допомоги особам, які перебувають у складних життєвих обставинах, у відновленні їх життєдіяльності чи втриманні їх на соціально допустимому рівні потрібно залучити значні людські, економічні, часові та інші види ресурсів [4].

Список використаної літератури:

1. Безпалько О.В. Соціальне проектування. Навчальний посібник. Київ 2010. с. 127
2. Журавель Т.В. Соціальна профілактика як напрям соціально-педагогічної діяльності / Т. В. Журавель // Соціальна педагогіка : навч. посібник / За заг. ред. О. В. Безпалько; Авт.-кол. О. В. Безпалько, І. Д. Зверева, Т. Г. Веретенко та ін.: К. 2013. 312 с.; С. 85–101.
3. Науковий супровід, моніторинг та оцінка ефективності соціальних проектів / О.О. Яременко, О.Р. Артюр, О.М. Балакірева та ін. К. 2002. 123 с.
4. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. К. Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.
5. Соціальна педагогіка: словник-довідник /за заг. ред. Т. Ф. Алексеєнко. Вінниця: Планер, 2009. 542 с.
6. Соціальна робота з сім'ями: теорії, моделі, ефективні практики: колективна монографія. Волинський національний університет імені Лесі Українки. / За редакцією В. Петровича, С. Чернети. Луцьк. 2021. 342 с.
7. Як підготувати якісний соціальний проєкт? / Методичний посібник. К., 2010. 68 с. UA: <https://legal100.org.ua/wp-content/uploads/2020/09/yak-pidgotuvati-yakisnii---sotsialnii---proyekt.pdf>

*Погоржельський Ігор Валерійович
аспірант 1 курсу
спеціальності 231 «Соціальна робота»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
Соляник Марина Геннадіївна*

Емоційна життєстійкість молоді в полі дослідження соціальної роботи

Суспільні зміни, інтенсивність яких підвищується з кожним роком, є потужним чинником, що постійно випробовує на міцність життєстійкість кожної людини. Ці зміни супроводжуються збільшенням інформаційного потоку, постійними соціальними, економічними та політичними кризами. Крім того, в житті кожної людини періодично виникають ситуації, які стають випробовуванням життєстійкості особисто для неї. Все це, провокуючи інтенсивні стреси, часто вкрай негативно позначається на психічному здоров'ї людини, виявляючись у неврозах, депресивних станах, проявах неадекватної поведінки тощо. Останнім часом негативний вплив вищезгаданих чинників було

істотно посилено пандемією COVID-19 та військовими діями, повномасштабним вторгненням в Україну у 2022 році.

Тому досить закономірно, що проблема життєстійкості стала одною із провідних. Дуже важливою є проблема зміцнення життєстійкості, бо зростає важливість питань емоційного здоров'я та самопочуття серед молоді у сучасному світі і робить актуальною необхідність вивчення впливу формування естетичних ідеалів на їхню емоційну життєстійкість. Запропонована тема є актуальною, оскільки вона відкриває широкий спектр проблем, пов'язаних з емоційним здоров'ям та самопочуттям молоді. Розвиток сучасної інформаційної технології, швидкість поширення інформації через соціальні мережі, медіа та інші канали змінили парадигму сприйняття краси, ідеалів та стандартів у суспільстві, особливо серед молоді. Це створює не лише нові можливості для самовираження та саморозвитку, але й нові виклики, зокрема в сфері психічного здоров'я та емоційної стійкості.

За більше, ніж чотири десятиліття досліджень життєстійкості було розроблено значну кількість діагностичного інструментарію, а також його модифікацій та адаптацій на різні мови, для вивчення цього феномену. Серед найбільш відомих методик можна назвати: Опитувальник особистісних поглядів (The Personal Views Survey), Опитувальник життєстійкості (The Hardiness Survey), Шкалу диспозиційної стійкості (The Dispositional Resilience Scale). О. М. Кокун зазначає, що «у науковий обіг в галузі психології та соціальних наук поняття «hardiness» було введено переважно зусиллями S. Kobasa та S. Maddi в роботах, опублікованих у кінці 70-х – 90-х роках ХХ століття. Варіантами перекладу його з англійської мови є «міць», «стійкість», «витривалість» [1, с. 69-70]. У вітчизняній науці широкого розповсюдження набув термін «життєстійкість». Питанням життєстійкості присвячено праці Л. Бенішека, В. Предко, К. Спірідю, Дж. Фельдмана, Е. Фромма, Р. Харві, В. Хута та інших. Вивчення життєстійкості є важливим напрямком соціально-психологічних досліджень тому, що все більш своєчасно звучить питання про якість життя людини, її задоволеність собою, своєю працею, сім'єю. Увага концентрується на вивченні ключових передумов, що дозволяють підтримувати ефективну взаємодію зі значущими людьми, досягати успіху в житті, бути щасливим навіть за наявності несприятливих зовнішніх обставин.

Сформована емоційна життєстійкість особистості передбачає не просто виживання у сучасному суспільному потоці, але й здатність бути успішною людиною, яка зможе відповідати на виклики сьогодення. «Життєстійкість особистості – це вміння ефективно існувати всупереч життєвим перешкодам та труднощам. Це здатність людини зберігати баланс між пристосуванням до нових вимог та прагненням жити гармонійно, повноцінно. Ця якість не є рідкісним даром, який мають лише деякі щасливчики. Її можна і треба розвинути, і тоді буде легше зустрічатися з новими випробуваннями» [2, с. 4]. Життєстійкість є одним із ключових параметрів індивідуальної здатності людини до зрілих форм саморегуляції, фундаментом її особистісних рис. Власне, життєстійкість виникла як модель відносин і стратегій, які разом сприяють перетворенню стресових обставин із потенційних катастроф на можливості зростання особистості.

Розглядаючи життєстійкість як складну інтегральну властивість особистості в полі дослідження соціальної роботи, ми представили її як багаторівневе, цілісне утворення, що включає рівні, відповідні ієрархічній структурі властивостей особистості. «Життєстійкість – це цілісна система взаємовідносин зі світом, це той необхідний ресурс, який може сприяти підвищенню фізичного і психічного здоров'я людини й пов'язаний із самореалізацією, самоствердженням і трансценденцією особистості» [3, с. 213]. Важливо емпірично дослідити ціннісно-сміслові аспекти емоційної життєстійкості молоді, які формуються та розвиваються як цілісне особистісне утворення. Дослідження життєстійкості особистості є одним із важливих

напрямків у виявленні причин дій, учинків, діяльності людини, оскільки життєстійкість розглядається як сукупність компонентів, що допомагають особистості будувати повноцінне життя у важких умовах.

За С. Мадді, життєстійкість складається з трьох компонентів – залученості, контролю та прийняття ризику. Якщо на індивідуальному рівні життєстійкість характеризують такі складові, як включеність, контроль і прийняття ризику, то на груповому рівні сюди увійдуть особистісні параметри: цінності, цілі, смисли, автономія, самоставлення, самоактуалізація, самоефективність і психологічне благополуччя.

Отже, життєстійкість має тісні зв'язки з цінностями особистості, які проявляються як особливе ставлення людини до себе й оточуючого світу, щоб повністю включитися в розв'язання життєвих завдань, не звертаючи увагу на наявність стресогенних чинників і змін.

Список використаних джерел

1. Кокурн О. М. Професійна життєстійкість особистості: аналіз феномена. *Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. Том. V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. 2020. Випуск 20. С. 67–81.
2. Титаренко Т. М., Ларінв Т. О. Життєстійкість особистості: соціальна необхідність та безпека. Київ, 2009. 76 с.
3. Чиханцова О. Життєстійкість та її зв'язок із цінностями особистості. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*. 2018. Вип. 42. С. 211–231.

Поліщук Марина Олегівна
студентка IV курсу
спеціальності «Соціальна робота. Соціальна педагогіка.»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Соляник Марина Геннадіївна

Форми соціальної роботи з дитиною, якій надаються послуги сімейного патронату

Сучасне суспільство стикається з безліччю викликів та проблем, серед яких особливого захисту та уваги потребують діти, які опинилися в уразливих життєвих обставинах. Дитина, яка втратила підтримку сім'ї, пережила травму або опинилася в складних умовах, потребує особливого захисту та підтримки для забезпечення її фізичного, психологічного та соціального благополуччя. У цьому контексті, форми соціальної роботи з дитиною, якій надаються послуги сімейного патронату, стають надзвичайно актуальним та важливим напрямом соціальної роботи.

Особливо важливою є роль форм соціальної роботи з дитиною, якій надаються послуги сімейного патронату. Ці форми соціальної діяльності спрямовані на забезпечення дітей необхідною підтримкою та допомогою в умовах, коли вони потребують особливої уваги і турботи. Розгляд цих аспектів соціальної роботи не лише допомагає розкрити сутність сімейного патронату, але й вказує на важливість створення ефективних механізмів підтримки та захисту прав дитини в сучасному суспільстві [1].

Соціальна робота з дітьми, які перебувають під сімейним патронатом, вимагає комплексного підходу та використання різноманітних методів для забезпечення їхнього

захисту, добробуту та розвитку. Основними формами соціальної роботи з такими дітьми, спрямованими на підтримку їхньої адаптації та розвитку в суспільстві є:

- **Консультативна робота**

Перший і один із найважливіших аспектів соціальної роботи з дітьми в рамках сімейного патронату - це консультативна робота з дитиною. Це включає у себе індивідуальні консультації з метою розуміння їхніх потреб, виявлення проблем та надання необхідної підтримки. Консультативна робота охоплює роботу з батьками або опікунами, спрямовану на поліпшення умов виховання та підтримку дитини.

- **Соціально-педагогічний супровід**

Це означає надання допомоги дитині у навчальному процесі, стимулювання її розвитку та виховання. Соціальні працівники співпрацюють з навчальними закладами та вчителями, для забезпечення оптимального навчання та підтримки дитини.

- **Психологічна підтримка**

Для дітей, які пережили травматичні події або мають емоційні проблеми, важливою є психологічна підтримка. Спеціалісти з психологічної роботи працюють з дітьми, щоб допомогти їм управляти стресом, відновлювати психічне здоров'я та розвивати стратегії подолання труднощів.

- **Групова робота**

Групова робота є важливим елементом соціальної роботи з дітьми під сімейним патронатом. Участь у групових програмах або групових заняттях дозволяє дітям відчувати підтримку ровесників, навчитися спілкуватися та вирішувати конфлікти, розвивати соціальні навички та підвищувати самооцінку.

- **Робота з сім'єю.**

Надання підтримки сім'ї, яка бере дитину під патронат, є важливою частиною соціальної роботи. Це включає у себе консультування з батьківства, навчання навичкам ефективного батьківства, підтримка сімейного середовища і тд. Усі ці заходи спрямовані на покращення благополуччя дитини та підтримку сімейного оточення, щоб забезпечити їм необхідні ресурси та навички для успішного виховання та розвитку дитини.

Тобто, форми соціальної роботи з дитиною в рамках сімейного патронату повинні бути індивідуалізованими, орієнтованими на потреби конкретної сім'ї та сприяти позитивному розвитку дитини у її природному середовищі.

Список використаних джерел

1. Лешанич Л.В. Історія розвитку патронату над дітьми в Україні. Науковий вісник Ужгородського університету. 2011. С. 178.
2. Кияниця З. П. Сімейний патронат: перші кроки впровадження в Україні. Соціальна робота в Україні: теорія і практика. 2011. № 1/2. С. 86–88.
3. Петрочко Ж.В. Теоретичні основи патронату над дітьми. Соціальна педагогіка: теорія та практика. 2014. №1. С. 83–90.
4. Токарчук Л.М. Патронат над дітьми: Постановка проблеми. Правова держава. 2017. С. 84-95.

*Порядін Євгеній Вадимович
аспірант III курсу
спеціальності 231 Соціальна робота*

*Науковий керівник :
доктор педагогічних наук, професор
Вайнола Ренате Хейкїївна*

Розвиток професійної толерантності майбутніх соціальних працівників в освітньому процесі

У сучасному поліетнічному, багатомовному та полікультурному соціумі розвиток професійної толерантності в освітньому просторі набуває актуальності. Вітчизняні та зарубіжні вчені вивчали проблему толерантності в освіті, зокрема чинники та умови розвитку окремих видів толерантності студентської молоді досліджували О. Грива, О. Кихтюк, Л. Король, С. Литвинова, В. Полякова, О. Руда, А. Скок та ін.

На основі аналізу наукових джерел та власних розробок професійну толерантність розглядаємо як комплексне утворення взаємопов'язаних індивідуально-особистісних характеристик, які визначають інтегральну цінність соціальних працівників, що проявляється в шанобливому ставленні до інших суб'єктів професійної діяльності та охоплюють взаємодію особистості у процесі життєдіяльності з іншими особистостями. Ми погоджуємось з думкою О. Брюховецької [1], що такі системоутворюючі складові професійної толерантності, як: адаптивність, самоприйняття, прийняття інших, емпатія, афіліація, асертивність, надситуативність сприйняття виступають в якості критеріїв її розвитку.

Відповідно до розроблених моделей розвитку толерантності представників різних соціальних сфер [1;2;3], вважаємо, що до структури професійної толерантності майбутніх соціальних працівників необхідно включити наступні види: міжпоколінна (прояв поваги по відношенню до представників іншого покоління), гендерна (прояв поваги стосовно представників іншої статі), міжособистісна (прояв поваги у відносинах між людьми), міжетнічна (прояв поваги до представників інших етносів), міжкультурна (прояв поваги стосовно представників інших культур), міжконфесійна (прояв поваги стосовно людей іншої віри, релігійної конфесії); управлінська (прояв поваги в управлінських стосунках, у взаємодії «керівник-підлеглий»); соціально-економічна (прояв поваги до людей іншого соціального положення та іншого матеріального достатку); політична (прояв поваги до представників влади та людей, які приймають політичні рішення); педагогічна толерантність (прояв повага до студентів, власних дітей, уміння зрозуміти й пробачити їхню недосконалість).

Ми розглядаємо процес розвитку професійної толерантності майбутніх соціальних працівників як цілісну єдність взаємопов'язаних, цілеспрямованих та взаємодіючих змістовно-структурних компонентів, що виступають детермінуючими чинниками становлення фахівця протягом навчання у закладі вищої освіти.

Метою емпіричного етапу дослідження стала розробка та апробація програми соціально-психологічного тренінгу розвитку професійної толерантності майбутніх соціальних працівників як ефективного методу цілеспрямованого формувального впливу у навчально-виховному процесі. За результатами констатувального дослідження емпірично виявлено наявність кореляційних взаємозв'язків між рівнем розвитку структурних складових професійної толерантності респондентів загальної вибірки дослідження, до якої увійшли 100 здобувачів освіти рівнів «бакалавр» та «магістр» спеціальності «Соціальна робота», що навчаються у закладах вищої освіти м. Львів.

Здійснений кореляційний аналіз за коефіцієнтом Пірсона дозволив встановити наявність прямих взаємозв'язків між рівнем розвитку професійної толерантності (на рівні значущості $p < 0,01$ та $p < 0,05$) з міжпоколінною толерантністю (0,258*), гендерною толерантністю (0,228*), міжособистісною толерантністю (0,247*), міжетнічною толерантністю (0,231**), міжконфесійною толерантністю (0,223**), соціально-економічною толерантністю (0,172**), управлінською толерантністю (0,255**), політичною толерантністю (0,185**) респондентів. Отримані емпіричні дані підтверджують наше припущення стосовно наявності взаємозв'язку між рівнем розвитку видів толерантності як структурних складових професійної толерантності майбутніх соціальних працівників. Емпірично виявлено (на рівні значущості $p < 0,01$ та $p < 0,05$) прямі кореляційні взаємозв'язки рівнів розвитку професійної толерантності з рівнем розвитку емпатії (0,327*), емоційного інтелекту (0,400*), емоційної обізнаності (0,232*), управління своїми емоціями (0,376**), здатності розпізнавати емоції інших людей (0,236**), самомотивації (0,247**), толерантності до невизначеності (0,323**), рівнем суб'єктивного благополуччя (0,273**), самоприйняття (0,169*) респондентів загальної вибірки.

За результатами кореляційного аналізу безпосередньо доведено існування взаємозв'язку виражених типологічних особливостей розвитку компонентів структури професійної толерантності майбутніх соціальних працівників, зумовлених специфічною конфігурацією та різним рівнем їх розвитку. Таким чином, подальший аналіз типологічних особливостей майбутніх соціальних працівників дозволив виокремити дві групи респондентів: контрольну – респонденти з оптимальним рівнем співвідношення і достатнім рівнем розвитку структурних компонентів та експериментальну – з неоптимальним та недостатнім рівнем розвитку тих змістовно-структурних компонентів, що виступають детермінуючими чинниками розвитку їх професійної толерантності. Основним дослідницьким базисом для апробації розробленої нами програми соціально психологічного тренінгу з оптимізації розвитку професійної толерантності майбутніх соціальних працівників стали респонденти експериментальної групи.

Головною метою програми є розвиток змістовно-структурних компонентів професійної толерантності майбутніх соціальних працівників. До основних завдань віднесено: набуття майбутніми соціальними працівниками знань щодо сутності та змісту професійної толерантності, механізмів та чинників її розвитку; оволодіння майбутніми соціальними працівниками методиками діагностики змістовно-структурних компонентів професійної толерантності; оволодіння майбутніми соціальними працівниками вміннями та навичками розвитку професійної толерантності. Програма тренінгу розрахована на 24 год. Структура тренінгової програми складається з 8 тренінгових занять, тривалість кожного – 3 години з відповідними трьома тематичними етапами.

Вважаємо, що впровадження програми соціально-психологічного тренінгу сприятиме оптимізації розвитку професійної толерантності майбутніх соціальних працівників у процесі навчання у закладах вищої освіти. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у визначення та координування найбільш оптимальних форм, методів і засобів розвивального та корекційного впливу в освітньому процесі.

Список використаних джерел

1. Брюховецька О. В. Психологія професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів : монографія. Київ : Інтерсервіс. 2015. 360 с.
2. Грива О. А. Соціально-педагогічні основи формування толерантності у дітей і молоді в умовах полікультурного середовища : [монографія]. Київ : ПАРАПАН, 2005. 228 с.
3. Молчанова А. О. Толерантність як ціннісна основа професійної діяльності

педагога : посібник. Київ : Інститут педагогічної освіти дорослих НАПН України, 2013. 188 с.

*Прокопова Дана Романівна
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня освіти, IV курсу*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Міхеєва Оксана Юріївна*

Характеристика соціальної адаптації внутрішньо переміщених сімей з дітьми

В умовах сучасного світу, де конфлікти, природні катастрофи та інші події можуть висувати людей на шлях вимушеного переселення, питання підтримки та адаптації сімей з дітьми вимушених переселенців стає особливо актуальним. Такі сім'ї можуть зазнавати різноманітні труднощі та виклики, пов'язані з втратою стабільності, потребою в адаптації та переосмисленні свого життя. Внутрішньо переміщена сім'я з дітьми - це сім'я, яка змушена покинути своє попереднє місце проживання внаслідок конфліктів, природних катастроф, чи інших кризових ситуацій, і переїхати на нову територію всередині власної країни.

Однією з ключових характеристик сімей з дітьми вимушених переселенців є психосоціальна вразливість. Вони пережили стресові ситуації, пов'язані з втратою домівок, рідних місць та мережі звичного соціального оточення. Вони можуть відчувати тривогу, страх, невпевненість у майбутньому. Специфіка переселення може також впливати на соціально-психологічний розвиток, формування самооцінки та встановлення стосунків з оточуючими.

Також варто враховувати економічні обмеження та низький рівень матеріального забезпечення у сім'ях з числа ВПО. Доступ до освіти, медичної допомоги та культурних розваг може бути обмеженим. Соціальні працівники зобов'язані надавати консультації щодо можливостей отримання соціальних послуг, допомагати у вирішенні житлових та економічних питань.

Системна робота з сім'ями з числа ВПО передбачає співпрацю з іншими фахівцями різноманітних сфер, а саме соціального обслуговування, освіти, охорони здоров'я тощо. Важливою частиною соціальної діяльності є впровадження програм, спрямованих на відновлення психосоціального благополуччя та розвиток ресурсів, які допоможуть дітям та їхнім сім'ям інтегруватися в нове оточення та соціальне середовище.

Психологічні проблеми членів сімей з числа ВПО також носять комплексний характер. Ядром цих проблем є тяжкий травматичний досвід, переживання якого ускладнюється необхідністю адаптуватися у новому середовищі. Іншими словами, спостерігається ефект ретравматизації – одна травма накладається на іншу: загроза життю та благополуччю за місцем попереднього проживання (одна травма) поєднується із необхідністю контактувати із незнайомим середовищем (вторинна травма).

Особливо стресовою і травматичною ситуацією ці події стали для дітей, які змушені були змінити місце проживання і отримали статус внутрішньо переміщеної особи. Діти взагалі є більш вразливими та чутливими до впливу несприятливих чинників оточуючого середовища, аніж дорослі, а діти з внутрішньо переміщених сімей змушені зустрічатися із травматичними і стресовими чинниками значно частіше. Ці

чинники впливають на дитину в період її розвитку, тим самим порушуючи нормальні процеси формування і становлення особистості. Пережитий травматичний досвід впливає на когнітивні процеси, особливості поведінки, міжособистісні відносини, самооцінку і, в цілому на світогляд [2, с.91].

До основних проблем, які спостерігаються у внутрішньо переміщених сімей з дітьми, належать:

1) порушення когнітивних процесів (погіршення пам'яті, труднощі концентрації уваги, розлади мислення);

2) невротичні реакції (стресове виснаження, фобічні реакції, порушення сну й апетиту);

3) функціональні розлади (регрес поведінки та психосоматичні розлади);

4) емоційні та поведінкові порушення (реакції протесту, підвищена плаксивість та капризність (діти молодшого шкільного віку), часті зміни настрою);

5) проблеми пов'язані із спілкуванням (не сформованість адекватних соціально-комунікативних навичок, страх і недовіра або агресія і дратівливість стосовно оточення, можлива надмірна залежність від думок оточуючих);

6) порушення взаємовідносин в сім'ї, коли зміна соціальної ситуації та обов'язків у сім'ї часто змушує дітей і підлітків «включатися» в дорослі проблеми, до яких вони можуть бути не готові [3, с. 55].

Отже, створення сприятливого та підтримуючого середовища для внутрішньо переміщених сімей з дітьми є важливим завданням для соціальних працівників, щоб кожна дитина, незважаючи на своє минуле, могла відчувати тепло та підтримку на шляху до нового життя.

Список використаних джерел

1. Балакірева О. Вимушені переселенці та приймаючі громади: уроки для ефективної суспільної адаптації й інтеграції : наук. доп. НАН України. Київ: ДУ «Ін-т економ. та прогноз. НАН України», 2022. С. 96–115.

2. Міхеєва О.Ю. Соціально-правова підтримка сімей вимушених переселенців. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія соціальна робота. Соціальна педагогіка*. Київ. Видавництво НПУ ім. М.П. Драгоманова. 2018. С. 88-95.

3. Панок В., Гаркавенко З., Карагодіна О., Шапошнікова А. Соціально-педагогічна діагностика дітей та родин, які опинились в складних життєвих обставинах: метод. рек. [2-е вид., стереотип.], К.: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2019. 76 с.

*Сакали Дар'я Сергіївна
здобувачка першого
(бакалаврського) рівня освіти,
IV курсу.*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Міхеєва Оксана Юріївна*

Особливості підготовки до сімейного життя дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

Проблема дітей-сиріт в Україні є серйозною і вимагає уваги як з боку уряду, так і з боку громадськості. Ключовими аспектами даної проблеми велика кількість дітей-сиріт. Україна має велику кількість дітей, які залишилися без батьківського піклування

через різні причини, такі як бідність, або соціальні та економічні кризи. Число дітей-сиріт зростає через військові дії, а також через економічну нестабільність. Окрім цього Україна має систему інституційних закладів опіки, але вони часто не забезпечують належних умов для розвитку дітей. Потреба у реформації системи опіки та піклування, тобто є необхідність в реформуванні системи опіки та піклування в Україні, щоб забезпечити кращі умови для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Це включає удосконалення стандартів дитячих будинків, забезпечення доступу до якісної медичної допомоги та освіти, а також створення можливостей для прийняття дітей в прийомні та патронатні сім'ї. Наявність соціального відчуження та стигми з якими можуть стикатися діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування. Це може призвести до соціальної відірваності, низької самооцінки та відсутності можливостей для розвитку. Діти-сироти потребують підтримки та соціальної адаптації, щоб успішно інтегруватися в суспільство. Це може включати надання доступу до освіти, психологічну підтримку, підтримку в пошуку роботи та житла після досягнення віку дорослості.

Перераховані проблеми впливають на розвиток та подальше становлення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Важливим аспектом побудови сімейних стосунків та сімейного життя є формування відповідних навичок і цінностей у таких дітей. Підготовка дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, до сімейного життя вимагає комплексного підходу та спеціалізованих програм. Ось деякі особливості такої підготовки: Діти, які втратили батьків або були позбавлені батьківського піклування, часто мають складні емоційні та психологічні потреби. Важливо забезпечити їм психологічну підтримку та терапевтичну допомогу, яка допоможе їм управляти стресом, переживати втрату та розвиватися емоційно. Діти потребують навчання навичкам самообслуговування, таким як готування їжі, догляд за собою та розуміння основ здорового способу життя. Також важливо навчати їх навичкам самостійності та прийняття рішень. Для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, важливо мати можливість формувати стійкі відносини з дорослими, які надають їм підтримку та розуміння. Це можуть бути прийомні батьки, опікунські сім'ї або професійні працівники, які надають соціальну підтримку. Діти повинні бути підготовлені до участі в сімейних відносинах, включаючи розуміння ролі сім'ї, встановлення меж та навички міжособистісного спілкування. Проведення практичних занять, під час яких діти вчаться основам життя у сім'ї, таким як готування їжі, прибирання та організація свого простору. Це допоможе дітям відчувати себе більш самостійно та готовими до життя в новому середовищі [2, с.74].

Підготовка дітей-сиріт до створення сім'ї є складним та важливим процесом, який включає різні аспекти. Ось деякі з них:

1. Діти-сироти можуть мати емоційні та психологічні травми внаслідок втрати батьків або неповного піклування. Підготовка до створення сім'ї потребує емоційної підтримки та терапевтичної роботи для допомоги дітям вирішувати свої емоційні проблеми та підготувати їх до нового етапу життя.

2. Діти-сироти можуть потребувати допомоги у встановленні здорових міжособистісних відносин, включаючи вміння спілкуватися, розв'язувати конфлікти та виражати свої потреби. Навчання цим навичкам допоможе їм успішно інтегруватися в сімейне середовище.

3. Діти-сироти можуть мати обмежені знання та досвід у сфері батьківства через відсутність зразка батьківського виховання. Підготовка до створення сім'ї може включати навчання базовим навичкам батьківства, таким як догляд за дитиною, виховання та розвиток дитини.

4. Важливо навчити дітей-сиріт цінностям сім'ї та відповідальності, пов'язаної зі створенням та підтримкою сімейних відносин. Це може включати навчання про важливість родинних зв'язків, взаємопідтримку та спільність у вирішенні проблем.

5. Для дітей-сиріт важливо розуміти, що створення сім'ї відбудеться зміни у їхньому житті та ролях. Вони повинні бути готові до нових обов'язків, відповідальності та взаємодії з іншими членами сім'ї.

6. Важливо забезпечити дітям-сиротам підтримку та допомогу під час переходу до сімейного життя. Це може включати практичну допомогу з переїздом, психологічну підтримку та адаптацію до нового оточення [1, с. 226].

Ці аспекти підготовки є важливими для забезпечення успішного створення сім'ї дітьми-сиротами та їхньої інтеграції в сімейне середовище.

Загальною метою підготовки дітей до сімейного життя є створення безпечного, підтримуючого та стійкого середовища, де вони можуть розвиватися фізично, емоційно та соціально.

Список використаних джерел

1. Міхеєва О.Ю. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Київ: Компрінт, 2022. 558 с.
2. Петрович Ж. Найкращі інтереси дитини: сутність і шляхи забезпечення //Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Психолого-педагогічні науки.2014.№ 3. С. 70-74

*Синиця Антон Віталійович
здобувач третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти, 2 курс*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Міхеєва Оксана Юрївна*

Ефективність соціальної комунікації соціального працівника в роботі масмедіа: стратегії та виклики

Соціальна комунікація у сучасному світі є ключовим інструментом соціальної роботи, здатним сприяти ефективному взаєморозумінню, розв'язанню конфліктів та ініціюванню соціальних змін. Професіонали соціальної сфери використовують комунікацію для досягнення соціальної інтеграції та підтримки, вимагаючи ретельного розуміння її теоретичних і практичних аспектів.

Ключовим аспектом є визнання того, що соціальна комунікація служить не лише для передачі інформації, але й як могутній інструмент впливу на суспільні уявлення та ставлення до соціальних питань. Визначальним фактором ефективності соціальної роботи є розроблення та впровадження спеціалістами відповідних комунікаційних стратегій та моделей [1, с.111-114].

Сучасне мас-медійне середовище, яке швидко змінюється, породжує нові виклики для соціальної комунікації, змушуючи адаптуватися до ризику стигматизації та неправильного інтерпретування соціальних питань [3, с.5-14]. Тому актуальним є дослідження ефективних підходів до соціальної комунікації та взаємодії з масмедіа для оптимізації роботи в цілому.

О. Холод у праці «Соціальні комунікації: тенденції розвитку» підкреслює, що соціальна комунікація — це комплексний процес, який охоплює взаємодію між особами та інституціями, у тому числі з масмедіа. Процес не обмежується трансляцією інформації, але також включає розуміння, емпатію та реакцію на соціальні потреби [4, с.370].

I. Бондаренко у своїй роботі наголошує на необхідності розробки та застосування комунікаційних стратегій, що враховують широкий спектр соціальних, культурних та психологічних чинників. Врахування цих аспектів є життєво важливим для фахівців соціальної сфери, які мають не лише володіти технічними навичками, а й поглиблено розуміти соціальні та культурні контексти, що впливають на процеси взаємодії з отримувачами послуг.

II. Буслов зазначає, що постійне оновлення знань та навичок є критично важливим для ефективної роботи соціальних працівників у цифровому суспільстві, де нові платформи та технології досить швидко з'являються.

Соціальні працівники, спілкуючись з мас-медіа, можуть досягти значного впливу на громадську думку та свідомість щодо соціальних питань та проблем. Однак, для досягнення цілей і забезпечення ефективної комунікації, необхідно враховувати певні стратегії та стикатися з викликами:

1. Чітка комунікація цілей та повідомлень: спілкування з мас-медіа повинно бути спрямоване на конкретні цілі, такі як збільшення усвідомлення проблеми, мобілізація громадської підтримки або залучення уваги до конкретної ініціативи.

2. Проактивність у взаємодії з медіа: спілкування з мас-медіа не повинно обмежуватися лише реагуванням на події або запити. Спільна робота над публікаціями, прес-релізами та іншими матеріалами може допомогти формувати позитивне враження про організацію та її діяльність.

3. Створення партнерства з журналістами та редакторами: важливо розвивати партнерські стосунки з представниками медіа, надаючи їм достовірну інформацію, експертні коментарі та можливості для інтерв'ю. Це допоможе підвищити інтерес до соціальних питань, представлених відповідною соціальною установою чи службою.

4. Стратегії кризового комунікування: соціальні працівники повинні бути готові до кризових ситуацій, які можуть виникнути в медіа-просторі. Важливо мати чіткий план дій та знати, як ефективно реагувати на негативні ситуації, зберігаючи довіру громадськості.

5. Збалансованість інформації: При спілкуванні з медіа важливо забезпечити збалансованість та об'єктивність інформації, уникати перекоханості та спекуляцій [2, с. 107-108].

Виклики також можуть включати можливість виникнення конфліктів із журналістами, необхідність ефективного використання обмежених ресурсів для комунікації з мас-медіа, а також надмірне контролювання над повідомленнями. Однак, за допомогою правильної стратегії та професійного підходу, соціальні працівники можуть досягти значного позитивного впливу через мас-медіа.

Список використаних джерел

1. Корецький А. І. Розвиток наукознавчих досліджень під впливом засобів комунікацій веб-середовища // Наука та наукознавство. 2013, № 2, С. 111–114.
2. Трофимюк Ю., Міхеєва О. Соціально-педагогічні умови формування культури міжнетічного спілкування студентів // Редакційна колегія, К., 2023. С.107-108.
3. Холод О. М. Семантика терміна «соціальні комунікації»: концептуальні підходи // Соціальні комунікації: теорія і практика. 2015. Т. 1. С. 5–14. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/handle/123456789/4290> (дата звернення: 10.03.2024).
4. Холод О. Соціальні комунікації: тенденції розвитку : навч. посібник. 2-ге вид., Київ, Вид-во «Білий Тигр», 2018. 370 с. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/4189> (дата звернення: 10.03.2024).

*студентка IV курсу,
спеціальності «Соціальна робота.
Соціальна педагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат пед. наук, доцент
Вакуленко О. В.*

Цінність здоров'я, ціннісне ставлення до здоров'я як ключові чинники збереження здоров'я дітей та молоді

У наш час, діти та молодь стикаються з унікальними викликами та проблемами, що виникають у зв'язку зі складностями сучасного світу. Збільшення темпів життя, стресові ситуації та недостатня увага до здорового способу життя ставлять під загрозу здоров'я дітей та молоді. Відсутність регулярного фізичного навантаження, неправильне харчування та поганий сон стають частими причинами зниження фізичного та психічного благополуччя серед молоді та дітей. Здоров'я молодого покоління є важливою складовою їхнього успішного розвитку та внеску у суспільство. На сучасному етапі розвитку суспільства спостерігається суттєва тенденція перегляду людських цінностей, де однією з найбільш актуальних і важливих є особисте здоров'я. Воно є ключовою цінністю, що має глибокий вплив на якість життя людини [2, с.164]. Здоров'я є вкрай складним і системним явищем, що фактично є необхідною умовою для активного та нормального життя особи. Порушення в цій сфері можуть призвести до змін у щоденному способі життя, зміни у взаємодії з оточуючим світом, можливої втрати професійних здібностей та навіть перегляду майбутніх планів. На жаль, багато людей недооцінюють значення здоров'я [6, с.353]. Для багатьох представників молодого покоління ціннісне ставлення до їх власного здоров'я ще не є достатньо сформованим та не займає належного місця в системі їх цінностей.

Сучасна наука визначає здоров'я як комплексний феномен, що охоплює чотири його основні сфери: фізичну, психічну, соціальну і духовну. Для дослідження цього явища наука розробила різні підходи та концепції:

- фізичне здоров'я визначається як індивідуальні особливості анатомічної будови тіла, функціонування організму в різних умовах, рівень розвитку фізичних систем;
- психічне здоров'я пов'язане з особливостями мислення, характеру та здібностей людини, включаючи психічні процеси і властивості;
- духовне здоров'я відображає духовний світ особистості, її духовну культуру та цінності, такі як: освіта, наука, мистецтво, релігія, мораль і етика;
- соціальне здоров'я залежить від економічних факторів, стосунків індивіда з соціальними структурами, такими як: праця, соціальний захист, охорона здоров'я та безпека [5, с.82].

Ціннісне ставлення до здоров'я представляє собою комплексний психологічний аспект, що включає у себе усвідомлення важливості здоров'я та здорового способу життя на особистісному рівні. Вияв цінності здоров'я виявляється через відповідальне ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших, вміння обирати такі дії та поведінку, які сприяють укріпленню та збереженню здоров'я. Критеріями прояву ціннісного ставлення до здоров'я в дітей є розуміння здоров'я як фундаментальної цінності, бажання піклуватися про нього та зміцнювати його. Крім того, діти, які цінують здоров'я, мають знання, навички та уміння щодо методів зміцнення організму та ведення здорового способу життя. Прояв ціннісного ставлення до здоров'я виявляється у їхній поведінці, діяльності та спілкуванні, де вони враховують і прагнуть до збереження та підтримки здорового стану [6, с.245].

На особливу увагу заслуговує структура ціннісного ставлення до власного здоров'я. Її ідентифікують такі компоненти: когнітивний, емоційний та поведінковий. Під когнітивним компонентом розуміється система знань та уявлень у сфері здоров'я, яка включає розуміння його сутності, ознак, факторів і засобів підтримки, а також наслідків нездоров'я. Уявлення про власне здоров'я мають найнижчий рівень активності порівняно з іншими компонентами. Другий компонент, емоційно-оцінний, передбачає модально-оціночний аспект, в якому виявляється значущість, що приділяється здоров'ю в системі інших цінностей, а також задоволення від його реалізації. Цей компонент виконує регулятивну функцію та допомагає зберегти рівновагу між внутрішнім відчуженням і зовнішньою ідентифікацією. Нарешті, поведінковий компонент вивчається через рівень реалізації цінності здоров'я в реальному житті, ефективність дій, спрямованих на збереження здоров'я та здоровий спосіб життя. Він є показником особистісного зростання та рівня ціннісного ставлення до здоров'я [3, с.117].

Соціально-педагогічні умови формування ціннісного ставлення до здоров'я включають: створення ціннісно-орієнтаційного простору, спрямованого на здоровий спосіб життя; орієнтацію фізичного виховання на розвиток потреби в здоров'ї та мотивації для здорового способу життя; розширення змісту фізичного виховання шляхом впровадження валеологічних, психологічних, педагогічних знань, умінь і навичок; врахування вікових особливостей та загальних закономірностей формування ставлення до здоров'я під час організації психолого-педагогічного процесу; організацію особистісно-орієнтованого фізичного виховання з урахуванням особливостей особистісного ставлення до здоров'я; стимулювання оздоровчої активності; забезпечення єдності і взаємозв'язку розвитку всіх компонентів ціннісного ставлення до здоров'я [3, с.109]. Формування у дітей та молоді ставлення до здоров'я має бути системним і включати кілька ключових аспектів. Перш за все, це створення уявлень про здоровий спосіб життя, яке включає: правильне харчування, фізичну активність та здоровий режим дня [1, с.63]. Крім того, важливим є формування мотивації та установки на здоровий спосіб життя, оскільки бажання і зусилля піклуватися про своє здоров'я не завжди є достатньою серед молодого покоління.

Загалом, формування ціннісного ставлення до здоров'я представляє сучасну психолого-педагогічну проблему, аналіз якої дозволяє визначити це ставлення як інтегровану особистісну якість, що включає у себе усвідомлені особистісно-сміслові уявлення про цінності здоров'я та здорового способу життя.

Список використаних джерел

1. Афанасенко В., Апухтіна В. Формування мотиваційного компоненту ставлення до здоров'я студентської молоді. *Psychology Travelogs*. 2023. №4. С. 61–69.
2. Корінчак Л.М. Формування ціннісного ставлення до здоров'я у студентської молоді: євроінтеграційний аспект. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 2023. №16 (34). С.163-176.
3. Ларіонова Н.Б. Формування професійної готовності майбутніх соціальних педагогів у процесі навчальних практик: дисертація на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук: 13.00.05. Луганськ. 2013. 305 с.
4. Міхеєва Л.В. Шляхи формування у старшокласників ціннісного ставлення до власного здоров'я. *Психологічні травелоги*. 2021. № 1. С.115-125.
5. Толкачова Т.О. Цінність здоров'я та здорового способу життя в учнівському середовищі: аналіз результатів опитування. *Розвиток особистісного потенціалу учнівської молоді як чинник її соціального зростання: матеріали Всеукраїнського симпозиуму-практикуму (м. Біла Церква, 26 травня 2021 р.)* / за ред. Л.В. Канішевської, К.В. Плівачук; укладач В.М. Шахрай. Біла Церква: КНЗ КОР «КОПОПК». 2021. С.81-83.

6. Шагун Є.М. Формування ціннісних орієнтацій молоді щодо здоров'я. *Проблеми розвитку економіки підприємства: погляд молоді: Матеріали XVI Міжнародної наукової конференції здобувачів вищої освіти (м. Харків, 10 березня 2023 року)*. Харків: ХНАДУ. 2023. С.352-354.

7. Шевченко В.О. Формування у підростаючого покоління ціннісного ставлення до власного здоров'я. *Матеріали третього міжнародного симпозіуму «Освіта і здоров'я підростаючого покоління»: Зб. наук. Праць в 2-х частинах / За ред. Страшка С.В. Вип. 3. Ч. 1. Київ: Алатон. 2021. С.245-247.*

*Тарасюк Оксана Анатолійна
студентка VI курсу
спеціальності «Соціальна робота»*

*Науковий керівник:
к.н.д.упр., доцент
Івженко Інна Борисівна*

Міждисциплінарна взаємодія в соціальній роботі з безробітними в Україні

Зайнятість населення та явище безробіття в XXI столітті постають головними проблемами сучасного світу. Досягнення високого рівня зайнятості серед всіх вікових категорій населення – головна ціль соціальної політики країни. З економічної точки зору саме зайнятість є важливою складовою відтворення загальної робочої сили, тобто тої категорії громадян, які зважаючи на вік і обставини відносяться до працездатних осіб. Виникнення та зростання безробіття визначається цілою мережею факторів: структурні зміни в економіці ведуть до оптимізації кадрового складу, зменшення чисельності зайнятих у певних галузях виробництва, цьому також сприяє науково-технічний прогрес, який обумовлює скорочення перш за все робітників ручної праці; підвищення продуктивності праці також сприяє скороченню чисельності зайнятих; загострення екологічних проблем веде до згортання виробництв, які наносять шкоду навколишньому середовищу.

Безумовно, важливим для характеристики соціальної роботи в галузі праці є поняття безробіття. Явище безробіття є соціальним, психологічним та етичним явищем, яке має значення для сучасного суспільства та безпосередньо пов'язане з політикою країни. Соціальна робота у сфері зайнятості ускладнюється важкістю визначення чисельності безробітних, що пояснюється неоднозначною трактовкою самого терміна «безробітний» як науковцями, так і офіційними й неофіційними інституціями. За офіційними даними, як правило, занижується чисельність цієї категорії внаслідок того, що враховуються лише ті, хто стоїть на обліку в центрах зайнятості, тоді як соціологічні дослідження свідчать, що в ці установи з різних причин звертається лише кожний п'ятий з тих, хто не має роботи [2].

Сутність процесів безробіття активно досліджуються в працях як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Серед вітчизняних учених, які зробили свій вклад у дослідження даної тематики, слід назвати: В.В. Андрієву, О.С. Арсентьєву, Н.Б. Болотіну, І.О. Гуменюк, О.В. Москаленко, С.М. Прилипка, С.М. Синчук, Б.І. Сташківа, О.В. Тищенко, Р.І. Шабанова, Л.П. Шумну, В.В. Юровську, О.М. Ярошенка та ін. Попри те, що тема безробіття активно досліджується науковцями, на зараз потребує уваги саме міждисциплінарна взаємодія в соціальній роботі з безробітними в Україні, що передбачає системний підхід у вирішенні даної проблеми. Методологічна специфіка системного підходу полягає в тому, що метою дослідження є вивчення закономірностей

і механізмів утворення складного об'єкта з певних складових. В рамках системного підходу, в контексті міждисциплінарної взаємодії в соціальній роботі з безробітними в Україні, ми виділяємо наступні механізми (елементи системи управління), які забезпечують ефективну реалізацію цілей управління у сфері зайнятості населення.

Інформаційний механізм — це комплекс організаційних і технічних засобів, які забезпечують формування інформаційного ресурсу для забезпечення організацій та отримувачів послуг необхідною інформацією щодо працевлаштування з метою підвищення інформованості громадськості про робочі місця та відкриті вакансії; поширення інформації за допомогою засобів масової інформації; залучення надавачів соціальних послуг у сфері профілактики безробіття до ефективної комунікації із отримувачем соціальної послуги через Інтернет-мережу; інформаційно-методичне забезпечення своєї діяльності (надавачів соціальних послуг), зокрема забезпечення працівників нормативно-правовими актами, методичними та іншими матеріалами у сфері надання соціальних послуг; надання отримувачам соціальних послуг інформаційно-освітніх матеріалів, інструкцій, буклетів, листівок; забезпечення захисту інформації, включаючи персональні дані отримувачі соціальної послуги згідно із законодавством тощо.

Організаційний механізм - це система основних дій та заходів, що становлять зміст соціальної послуги по працевлаштуванню, спрямовану на виконання заходів із профілактики безробіття шляхом: реформування системи забезпечення соціального захисту; удосконалення державного управління в умовах реформування системи надання соціальних послуг; забезпечення взаємодії надавачів та отримувачів соціальних послуг; вдосконалення бюджетної політики України у сфері праці; удосконалення та розвиток системи громадського контролю у сфері надання соціальних послуг тощо.

Правовий механізм - це система законодавчих та нормативно-правових норм державного регулювання в сфері працевлаштування; прийняття системного законодавства, спрямованого на врегулювання ринку праці; узгодження правових норм з питань забезпечення взаємодії надавачів та отримувачів соціальних послуг по профілактиці безробіття; врегулювання питань суспільних відносин у соціальній сфері на підставі усталених принципів прав, тощо.

Таким чином, міждисциплінарна взаємодія в соціальній роботі з безробітними в Україні має бути направлена на формування, розвиток та реалізацію трудового потенціалу економічно активних верств населення, а також профілактику безробіття шляхом створення загальнодоступного постійно оновлювального банку соціальної інформації про потреби робочої сили у різних регіонах країни, ініціювання оптимізації правової бази щодо забезпечення кадрів, навчання, перекваліфікації, підвищення кваліфікації отримувачів послуг, а також системи основних дій та заходів, що становлять зміст соціальної послуги по працевлаштуванню, спрямовану на виконання заходів із профілактики безробіття.

Список використаних джерел

1. Безпалько О.В. Соціальна робота в громаді: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Академія праці та соціальних відносин. К.: Центр навч. літератури, 2005. 172 с.
2. Іванова О. Л. Соціальна політика: теоретичні аспекти. К.: Вид. дім «КМ Академія», 2003. 107 с.

*Тимофєєв Нікіта Ігорович
здобувач третього (освітньо-наукового)*

Ментальне здоров'я молоді: теоретичний аспект

Ментальне здоров'я – це стан психічного благополуччя, який визначається здатністю реалізовувати власний потенціал, можливістю ефективно впоратися зі стресом, працювати продуктивно та робити внесок у спільноту [4]. Воно включає в себе емоційне, психологічне та соціальне благополуччя. Ментальне здоров'я важливе з багатьох причин, як, наприклад: загальне благополуччя, оскільки стійкий емоційний стан корелює з рівнем фізичного здоров'я та загальним самопочуттям; соціальні відносини, бо ментальне здоров'я впливає на соціальні відносини та якість міжособистісного спілкування, а люди з позитивним психічним станом здатні побудувати більш стійкі та задовільні відносини з іншими людьми; продуктивність, бо рівень ментального здоров'я може впливати на продуктивність як в професійній діяльності, так і в житті загалом, також такі люди можуть краще поратися зі стресом, мати вищий рівень концентрації і легше приймати рішення; ментальне здоров'я також значною мірою впливає на здатність до адаптування [4]. Отже, ментальне здоров'я є важливою складовою загального благополуччя та якості життя.

Ментальне здоров'я є однією зі складових загального здоров'я. Ми поділяємо погляди В.М. Оржеховської, що науковий підхід до здоров'я передбачає розгляд його як комплексного явища, що охоплює принаймні чотири сфери: фізичну, психічну (розумову), соціальну (суспільну) та духовну. Усі ці компоненти взаємодіють між собою, не можуть бути розділені, і їх спільний вплив визначає стан здоров'я людини [3, с. 29-32].

Критерії ментального здоров'я, які були визначені Всесвітньою організацією охорони здоров'я, включають наступне:

- Усвідомлення і відчуття неперервності, стабільності і ідентичності свого фізичного та психічного «Я»;
- Стійкість і стабільність переживань у подібних ситуаціях;
- Критичне ставлення до себе та власної психічної діяльності, а також до її результатів;
- Адекватність психічних реакцій (відповідність) у залежності від інтенсивності та частоти впливу навколишнього середовища, соціальних умов та ситуацій;
- Здатність до самокерування поведінкою відповідно до соціальних норм, правил і законів;
- Можливість планування особистої діяльності та втілення цих планів у життя;
- Гнучкість у зміні способу поведінки в залежності від змін життєвих обставин і ситуацій [2].

Марія Ягода, британська соціальна психологиня, визначила шість ключових характеристик ідеального психічного здоров'я: особиста автономія (здатність до самостійності та прийняття рішень, враховуючи власний досвід і бажання); об'єктивне сприйняття дійсності; позитивне самовідчуття (впевненість у собі, розуміння власних сильних та слабких сторін, а також самооцінка); стійкість до стресу (здатність спокійно оцінювати дестабілізуючі ситуації); адаптація до оточуючого середовища (швидке пристосування до нових ситуацій); самореалізація (самоаналіз досягнень, прагнення до розвитку і зростання як у професійній, так і особистісній сферах) [5].

Ментальне здоров'я визначається різними чинниками, такими як стосунки у суспільстві, фізичне самопочуття, емоційний стан і самопізнання. Здоровий спосіб життя, включаючи збалансоване харчування, регулярну фізичну активність, якісний сон і позитивні взаємини з оточуючими, сприяють покращенню ментального здоров'я. Ментальне здоров'я визначається здатністю до щастя, досягнень і задоволення в житті, а також внутрішньою гармонією. Відповідна підтримка і психологічна допомога можуть бути корисними для збереження та підтримки ментального здоров'я.

Необхідно розрізняти області психічного і ментального здоров'я. Ознаками ментального здоров'я у молоді є їхня активність, радість в житті, спостережливість, здатність адаптуватися в умовах навчання у закладах вищої освіти, низький рівень тривожності, емоційна стабільність і здатність до сприйняття та аналізу інформації. Ментальне здоров'я студентів закладів вищої освіти залежить від педагогічних і психологічних чинників. До педагогічних чинників входять: умови навчання; умови проживання; організація навчального процесу; навантаження. Порушення ментальної рівноваги є першими ознаками психічних розладів, таких як: фізичні (раптові болі в тілі, проблеми зі сном); емоційні (тривожність, страх); когнітивні (порушення пам'яті, труднощі з мисленням); поведінкові (агресивність); перцептивні.

Як стверджує Т. Б. Костева – ментальність – це призма, через яку людина сприймає світ навколо себе і саму себе в ньому. Таким чином, можна стверджувати, що вона є властивістю кожної особистості, незалежно від її етнічного походження, соціального статусу, статі, мови тощо. Хоча ментальність піддається впливу цих факторів, особливо національності та культури, вони не виключають її існування, а навпаки – сприяють її формуванню [1].

В період воєнного часу вважаємо за доцільне вивчення ментального здоров'я молоді, враховуючи всі критерії, які можуть позитивно сприяти на життя молоді в важкі часи. Враховуючи актуальну ситуацію на території України та спостерігаючи погіршення загального стану ментального здоров'я молоді в нашій країні, нами прийнято рішення продовжити дослідження ментального здоров'я молоді в контексті навчання в закладах вищої освіти в нашій подальшій роботі.

Список використаних джерел

1. Костева Т. Б. Вплив ментального здоров'я на життєдіяльність особистості. *Наукові праці. Педагогіка*. Том № 311. 2018 р. С. 38-40.
2. Коцан І. Я., Ложкін Г. В., Мушкевич М. І. Психологія здоров'я людини. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2011. 430 с.
3. Оржеховська В. Педагогіка здорового способу життя. *Шлях освіти*. 2006. №4. С. 29-32.
4. Цюняк О.П. Стан ментального здоров'я здобувачів вищої освіти у період дистанційного навчання. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика». 27, 5, 2021. С. 250-255.
5. Gerhold, L. COVID-19: Risk perception and Coping strategies. Results from a survey in Germany. *PsyArXiv*, 25 Mar. 2020.

*Хайлук Таміла Олександрівна
аспірант кафедри соціальної освіти
та соціальної роботи
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки*

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З МОЛОДДЮ

Соціальна робота з молоддю є актуальною проблемою для нашого суспільства, оскільки молодь виступає однією із найважливіших та найпродуктивніших прошарків соціуму, без неї неможливий розвиток держави та зокрема самого суспільства. Молодь в якості провідної частина людських ресурсів держави виступає провідником соціальних змін, економічного розвитку і технічного прогресу країни. Молодь є однією з продуктивних сил суспільства. Ця категорія населення України визначається віком до 35 років. Молодь називають поколінням перехідного періоду, яке живе в епоху бурхливих і глибоких перетворень, в роки суворих потрясінь і нових можливостей. [4, с.85].

Молодь є майбутнім держави, її інтелектуальним потенціалом, основою економічного, політичного і суспільного життя. Тому соціальне становище і соціальні проблеми молоді вивчаються і досліджуються у таких аспектах: демографічна ситуація в молодіжному середовищі; молодь і здоров'я; соціальне становище та самопочуття молоді; молодь і шлюб, проблеми молодих сімей; зайнятість і професійна підготовка молоді; молодь і освіта; молодь і Збройні сили, інші військові формування України; фізична культура і спорт; система ціннісних орієнтацій, культурні потреби і духовний світ української молоді; групи ризику та ризикова поведінка; економічна активність молоді.

Соціальна робота з молоддю має давню історію і ґрунтується на основних підходах і напрямках соціалізації особистості, які сформувались на основі теорії соціальної педагогіки. Соціальні перетворення в державі, кризовий стан економіки і зміни у суспільному житті спричинили необхідність появи нових соціальних інститутів, уповноважених реалізувати соціальний захист молодих людей, нових напрямків і підходів у соціальній роботі з молоддю, які відповідають потребам і вимогам суспільства, соціальним запитам юнаків і дівчат. Соціальна робота з молоддю має мати загальнодержавний характер і повинна бути направлена на активізацію дій і розвиток партнерства її основних суб'єктів: органів державної влади, місцевого самоврядування, комерційних і некомерційних організацій, самої молоді, зокрема, щодо забезпечення ефективної реалізації державних і громадських інтересів в процесі соціального становлення та самореалізації молоді [1, с.35].

Як і будь-яка соціальна діяльність, робота з молоддю має свою мету та методи. Основними цілями соціальної роботи з молоддю є: виявлення факторів, що зумовлюють розвиток асоціальної поведінки неповнолітніх та молоді; надання екстреної допомоги неповнолітнім і молодим людям, які опинилися у важкій життєвій ситуації; збільшення ступеня самостійності клієнтів, їх здатності контролювати своє життя і більш ефективно вирішувати проблеми, що виникли; досягнення такого результату, коли у клієнта відпадає необхідність допомоги соціального працівника [3, с.240].

Під соціальною роботою з молоддю розуміється професійна діяльність з надання допомоги як окремій молодій людині, так і групам молодих людей з метою покращання чи відновлення їх здатності до соціального функціонування.

Можна визначити дві моделі соціальної роботи з молоддю - інтегративну і дефіцитну. Інтегративна модель - це соціальна робота в широкому сенсі, яка повинна сприяти соціалізації молоді. У цьому аспекті соціальна робота практично співвідноситься з таким видом професійної діяльності, як соціальна педагогіка. Реалізація даної моделі можлива лише через задіяння державно-громадського затратного механізму, використання значних фінансових, а також людських і

матеріальних ресурсів. Тому більшість країн з ринковою економікою вибирає дефіцитну модель розвитку соціальної роботи, орієнтовану, в першу чергу, на соціально уражені прошарки населення, групи ризику, інвалідів і одиноких, а також дітей і підлітків.

Головна мета соціальної роботи є: надання соціальних послуг, психолого-педагогічної, правової, інформаційної, а також матеріальної, соціальної допомоги. Слід відмітити, що внаслідок соціальних робіт можлива позитивно орієнтована соціалізація особистості, що сприяє соціальній адаптації.

Головним завданням соціальної роботи є вироблення у молоді здатності самостійно вирішувати свої проблеми, адаптуватися до нових соціально-економічних умов ринкової економіки, отримати навички самостійного життя і брати участь у громадському самоуправлінні. Суб'єкт цього виду діяльності - соціальні служби для молоді, що являють собою сукупність державних і недержавних структур, спеціалізованих закладів з надання соціальної допомоги й захисту молодих людей, підтримки їхніх ініціатив.

Серед науковців проблема технологій соціальної роботи з молоддю перебуває в процесі подальшого вивчення та класифікації. Так, до найбільш відомих технологій соціальної роботи з молоддю відносять соціальну терапію, консультування, арт-терапію, музикотерапію, бібліотерапію, соціально-педагогічні, творчі та ін. На сьогодні актуальним є питання модернізації соціальної роботи з молоддю, створення у суспільстві умов і механізмів оптимальної соціальної роботи з молоддю. Варто звернути увагу на соціальну підтримку молоді, створити умови для реалізації її життєвого і творчого потенціалу. [2, с.126].

Підбиваючи підсумки, варто підкреслити, що соціальна робота з молоддю є одним з її найважливіших напрямів. Вона потребує наукової обґрунтованості, творчості, ініціативності, наполегливості, системності, координації зусиль різних відомств, що займаються проблемами молоді. Отже, можна сказати, що соціальна робота з молоддю дуже потрібна та важлива практика. Завдяки цій роботі держава забезпечується свідомою молоддю та може не піклуватися про соціально-демографічні, економічні та морально-психологічні проблеми у молодіжному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Белецька І. В. Специфіка дозвілля в життєдіяльності молоді на сучасному етапі / І. В. Белецька // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2009. – № 4. – С. 35 – 39.
2. Семігіна Т. В. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.
3. Лукашевич М.П., Семігіна Т. В. Соціальна робота (теорія і практика): Підручник. – К.: Каравела. 2009. – 368 с.
4. Епель О.В. Актуальні питання соціальної роботи / Епель О.В., Лях Т.Л., Силантьєва І.В. // Навчальний посібник. ТОВ «РІК-У». – 2023. – С. 420.

*Христюк Станіслав Володимирович
здобувач першого
(бакалаврського) рівня освіти,
IV курсу*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Міхеєва Оксана Юріївна*

Особливості соціальної роботи з молоддю, що має проблеми з законом в умовах центрів пробації

Актуальним питанням соціальної роботи сьогодення є соціальна робота з молоддю та підлітками, засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі та з тими, що перебувають у СІЗО або ж звільнені від покарання, у зв'язку із закінченням терміну дії покарання.

Серед молоді, яка перебуває у конфлікті із законом, можуть бути такі категорії: особи віком від 18 до 35 років, які поставлені на облік у кримінально-виконавчій інспекції (підрозділі пробації), тобто засуджені до покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, або звільнені від відбування покарання з випробуванням; особи віком від 18 до 35 років, ув'язнені у слідчому ізоляторі; особи віком від 18 до 35 років, які відбувають покарання, пов'язане з позбавленням волі у тюрмах.

Існує ряд криміногенних факторів, які опосередковано чи прямо впливають на ризик розвитку девіантної поведінки, зокрема делінквентної та кримінальної. До них належать як статичні фактори ризику (такі, що не змінюються, включаючи фактори, пов'язані з історією попередніх правопорушень, віком та статтю), так і динамічні (такі, що можуть бути змінені, отже передбачають застосування виправних заходів). Криміногенні фактори ризику можуть бути класифіковані за п'ятьма категоріями: особистісні фактори; фактори сімейного впливу; фактори шкільного середовища; фактори впливу ровесників; фактори громади [2, с.311-314].

Соціальна робота з молоддю, яка має проблеми з законом і перебуває в умовах центрів пробації, вимагає особливого підходу та уваги до їхніх потреб та ситуації. Ось деякі ключові аспекти цієї роботи:

1. Індивідуалізований підхід. Кожна молода людина має унікальну ситуацію та потреби. Соціальний працівник повинен вивчати і розуміти фактори, що спричинили проблеми з законом у кожній молодій людині, і розробляти індивідуалізовані плани допомоги.

2. Партнерство з іншими службами. Робота з молоддю в умовах пробації часто вимагає співпраці з іншими соціальними службами, правоохоронними органами, освітніми установами та іншими зацікавленими сторонами. Це сприяє забезпеченню повного спектру підтримки та комплексної допомоги.

3. Підтримка в усвідомленні. Соціальний працівник повинен працювати над тим, щоб молодь розуміла наслідки своїх дій і усвідомлювала альтернативні шляхи поведінки. Це може включати формування навичок управління стресом, вміння вирішувати проблеми та вдосконалення навичок спілкування.

4. Розвиток навичок інтеграції. Важливо допомогти молоді в розвитку навичок, які допоможуть їм успішно інтегруватися в суспільство після закінчення перебування в центрі пробації. Це може включати підготовку до працевлаштування, навчання та підтримку у пошуку житла.

5. Підтримка сім'ї. Сімейна підтримка може виявитися критичною для успішної реінтеграції молоді в суспільство. Соціальний працівник повинен співпрацювати з сім'ями, щоб забезпечити підтримку та ресурси, необхідні для здорового розвитку та функціонування молодих людей.

6. Формування поваги та емпатії зі сторони зовнішнього середовища. Важливо підтримувати молодь, яка перебувала у конфлікті з законом та формувати у оточуючих емпатію та поваги до неї, навіть у випадках, коли їхні дії були неправильними. Безумовна підтримка може допомогти молоді відчувати себе потрібними та зробити позитивні зміни у своєму житті [1, с. 221-228].

Соціальна робота з молоддю, яка має проблеми з законом і перебуває в умовах центрів пробації, може включати різноманітні форми:

1. Індивідуальні консультації та підтримка: соціальні працівники здійснюють індивідуальні зустрічі з молоддю для обговорення їхніх потреб, проблем та цілей.

2. Групові сесії та тренінги: організація групових зустрічей та тренінгів дозволяє молоді обмінюватися досвідом, вивчати нові навички та отримувати підтримку від однолітків та фахівців.

3. Працевлаштування та професійна підтримка: соціальні працівники допомагають молоді знайти роботу або навчальні можливості, що допомагають їм здійснити позитивний перехід до дорослого життя.

4. Сімейна робота: робота з сім'ями молоді може включати консультації, сімейні терапії та підтримку, спрямовану на покращення сімейних відносин.

5. Виховна робота: організація розваг, спортивних змагань, мистецьких проєктів тощо, які сприяють формуванню позитивних інтересів та зниженню ризику повторного вчинення правопорушень.

Отже, соціальна робота з молоддю на умовах пробації вимагає комплексного та багатоаспектного підходу, спрямованого на підтримку та розвиток молодих людей, щоб допомогти їм здійснити позитивні зміни у своєму житті.

Список використаних джерел

1. Міхеєва О.Ю. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Київ: Компрінт, 2022. С. 221-228.

2. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми: посіб. у 2-х ч.; Ч. 2 (Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми). За заг. ред.: Т. В. Журавель, З. П. Кияниці. К. ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. С.311-314.

*Чекалкіна Олександра Максимівна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «Соціальна робота»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Костюшко Ганна Олексіївна*

Соціальна підтримка як напрям соціальної роботи з учасниками бойових дій та членами їхніх сімей

Соціальна підтримка в соціальній роботі відіграє ключову роль у забезпеченні добробуту та соціалізації особистості. Вона є важливим інструментом для вирішення соціальних проблем, надання допомоги та захисту осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах.

В Законі України «Про соціальні послуги» визначено, що «соціальна підтримка - сприяння подоланню особою/сім'єю складних життєвих обставин» [2].

Соціальна підтримка – це і система заходів, спрямована на створення умов, що дозволяють забезпечити соціальну захищеність людей [4].

Соціальна підтримка служить ключовим інструментом для реагування на виклики, перед якими стоять індивіди та громади. Ця підтримка може бути адресована як окремим особам, наприклад, родинам ветеранів, так і цілому суспільству. Хоча такі заходи не завжди надають безпосереднє рішення проблем, вони можуть допомогти у створенні сприятливих умов для їх вирішення чи пом'якшення.

Суб'єктами соціальної підтримки є не лише державні організації, а й органи громадського самоврядування, громадські, благодійні організації та фонди, які виконують важливу роль у наданні допомоги та ресурсів. Принцип адресності в соціальній підтримці передбачає надання допомоги з урахуванням конкретних потреб і обставин особи, забезпечуючи їй необхідний соціальний статус і підтримку.

Соціальна підтримка відіграє ключову роль у стабілізації та розвитку суспільства, виконуючи ряд важливих функцій:

- Економічна функція полягає у створенні умов для збільшення продуктивності праці та ефективності громадського поділу праці. Це досягається через часткове відшкодування доходу, втраченого через непрацездатність, вік, втрату годувальника, а також через надання мінімальної допомоги малозабезпеченим громадянам.

- Соціальна-ціннісна функція сприяє розвитку соціальних відносин, які базуються на довірі та взаємопідтримці. Вона включає в себе підтримку громадян, які опинилися у складних життєвих обставинах, і спрямована на зміцнення соціальної солідарності.

- Психологічна функція забезпечує особистісне зростання, допомагаючи людям використовувати свої психологічні та діяльнісні ресурси для подолання життєвих труднощів та стресових ситуацій.

- Інтегральна функція відображає здатність соціальної підтримки сприяти інноваційним змінам у суспільстві, інтегруючи різноманітні соціальні послуги, такі як освіта, охорона здоров'я, ювенальна превенція, для підвищення соціального добробуту громади [3].

Ці функції взаємопов'язані та спільно сприяють створенню стабільного та гармонійного суспільства, де кожен громадянин може розраховувати на підтримку та ресурси для розвитку своїх потенціалів.

Комплексна допомога, яка надається учасникам бойових дій і їхнім родинам, включає різноманітні заходи, що забезпечують фінансову, соціальну, психологічну, та професійну підтримку. В рамках цієї допомоги, родини загиблих, зниклих безвісти чи полонених отримують соціальний супровід, а також щорічну одноразову фінансову допомогу.

Змістова характеристика соціальної підтримки включає не лише надання державних соціальних послуг, але й процес, який охоплює різні сфери життєдіяльності сімей, спрямований на попередження чи вирішення їхніх проблем. Основні етапи надання соціальної підтримки включають збір інформації, прогнозування, впровадження, моніторинг і оцінку.

Програми соціальної підтримки розробляються з урахуванням чинного законодавства та потреб сімей, зокрема законів України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про соціальні послуги» та інших нормативно-правових актів.

У своєму дисертаційному дослідженні А. Дуля виокремлює найпоширеніші види соціальної підтримки учасників бойових дій і членів їхніх сімей [1]:

- матеріальна підтримка;
- психологічна підтримка;
- медико-соціальна підтримка;
- правова підтримка;
- соціально-педагогічна підтримка;
- інформаційна підтримка.

Ці види підтримки взаємопов'язані та спрямовані на забезпечення комплексного підходу до вирішення проблем клієнтів. Вони відіграють ключову роль у соціальній інтеграції та підвищенні якості життя осіб, які потребують допомоги.

Список використаної літератури:

1. Дуля А. В. Соціальна підтримка недержавними організаціями сімей учасників антитерористичної операції: дис...д-ра філософії: 231 «Соціальна робота» 23 Соціальна робота. Київ, 2023. 259 с.

2. «Про соціальні послуги»: Закону України № 2671-VIII Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
3. Соціальна робота з різними категоріями населення у територіальній громаді: українські реалії та міжнародний досвід: колективна монографія /В. Поліщук, Н. Горішна, Г. Слосанська та ін. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2018. 221 с.
4. Глумачний словник-мінімум із соціальної педагогіки та соціальної роботи / упор. Л. В. Лохвицька. 2-ге вид., оновл. Тернопіль: Мандрівець, 2017. 232 с.

*Шведченко Лариса Михайлівна
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
ОП 231 «Соціальна робота»*

*Науковий керівник:
доктор філософії в галузі Соціальна робота, доцент,
Бибик Дар'я Дмитрівна*

Оптимізація ефективного консультування багатодітних сімей в умовах воєнного стану

В сучасному світі, де військові конфлікти та кризові ситуації стають неодмінною реальністю, проблема психосоціальної підтримки сімей, особливо багатодітних, стає надзвичайно актуальною. Воєнні дії не тільки створюють великі труднощі в щоденному житті, але й впливають на психологічний стан сімейних учасників. У цьому контексті, важливо не лише розуміти вплив воєнного конфлікту на багатодітні сім'ї, але і розробити ефективні програми консультування, спрямовані на оптимізацію їхнього психологічного стану.

Оптимізована програма консультування суттєво покращить ефективність та психологічний стан багатодітних сімей в умовах воєнного конфлікту порівняно зі стандартними підходами, що не враховують специфіки кризової ситуації. Тому, розглянемо основні аспекти, які варто враховувати при консультуванні багатодітних сімей у період воєнного конфлікту: адаптація до стресових ситуацій, це говорить про те що в таких умовах, коли неможливо застосувати звичайний порядок організації та надання соціальних послуг, такі послуги мають надаватися екстрено (кризово) [1; 3; 5]; психологічна травматизація; специфіка сімейних взаємин; підвищення кваліфікації практичних психологів, соціальних педагогів та вчителів у сфері психологічних та соціальних консультацій [2]; застосування віртуальних платформ та засобів зв'язку, що дозволяє надавати консультації у віддаленому режимі, що є важливим в умовах обмежень та небезпеки [4]; інтенсивне консультування.

Наше дослідження проводилося на базі Комунальної установи «Центр соціальних послуг» Чернечинської сільської ради. В ньому брало участь 2 групи: експериментальна група – це 10 багатодітних сімей, що перебували на обліку у Центрі соціальних послуг, як сім'ї, що опинилися в складних життєвих обставинах та які отримували оптимізовану програму консультування; контрольна група – 10 багатодітних сімей, що проживають на території громади та які отримували стандартні послуги центру.

Отже, оптимізована програма консультування була реалізована таким чином:

1) Розробка, яка передбачала аналіз потреб та особливостей багатодітних сімей, які потрапили в умови воєнного конфлікту. На основі отриманих даних розроблялася адаптована програма консультування спрямована на врахування особливостей сімей, які переживають воєнні події. Вона містила індивідуальні консультації, що проводилися особисто, онлайн, а також в телефонному режимі та групові сесії, що теж проходили

онлайн, фокус-групи. Також до роботи залучалися психолог, соціальні працівники, медичні працівники та юрист для забезпечення комплексного та кваліфікованого підходу до потреб сімей.

2) Адаптація. Під час адаптації програми здійснювався постійний збір відгуків від учасників та фахівців. Отримані відгуки використовувались для коригування та вдосконалення методів консультування відповідно до реальних потреб.

3) Впровадження. Перед впровадженням програми проводився тренінг для фахівців, що охоплював навички роботи з багатодітними сім'ями в умовах стресу та воєнного конфлікту та партнерство з громадськими організаціями, місцевими владами та навчальними закладами для максимального охоплення сімей та забезпечення доступу до програм.

4) Висновки. Після завершального опитування були зроблені загальні висновки, які відповідали за ефективність програми консультування.

Під час реалізації програми використовували тест-опитувальники спочатку для збору інформації про сім'ї та їх проблеми, а потім вже для оцінки рівня задоволення та корисності консультування, порівняльні тест-опитувальники щодо психологічного стану до та після проходження консультування та велися спостереження за даними процесами. Всі опитувальники розроблені автором програми за спеціальною літературою.

За результатами дослідження експериментальної групи було зроблено висновки порівнюючи із контрольною групою. 80% багатодітних сімей (8 із 10 сімей) за період реалізації оптимізованої програми покращили свій психологічний стан, сімейні взаємовідносини, матеріальне становище сім'ї та вирішено багато побутових та юридичних питань. 20% – це 2 із 10 сімей, що залишилися мали часткового позитивні результати, це говорить про їх або небажання співпрацювати із Центром або дійсно про неможливість повністю вирішити їх проблеми.

Насамкінець зауважимо, що результати свідчать про важливість та успішність оптимізованого підходу до консультування, спрямованого на підтримку багатодітних сімей у складних умовах кризової ситуації.

Список використаних джерел

1. Соціальна допомога і соціальна робота: виклики сучасності: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 11–12 трав. 2023 р.) / упоряд.: О. Жук, В. Малиновський, О. Сільвестрова, І. Сушик. Луцьк: ЛНТУ, 2023. С. 70-73.
2. Щодо діяльності психологічної служби у системі освіти в 2022/2023 навчальному році : Наказ Міністерства освіти і науки України від 02.08.2022 № 1/8794-22.
3. Рекомендації громадам щодо організації надання соціальних послуг в умовах воєнного стану. Соціальних захист. 2022. Березень №10. URL:<https://auc.org.ua/novyna/rekomendaciyi-gromadam-shchodo-organizaciyi-nadannya-socialnyh-poslug-v-umovah-voynnogo>
4. Проєкт «Надання соціально-психологічної підтримки та допомоги населенню під час війни» URL:<https://ildc.org.ua/proyekt-nadannya-sotsialno-psyhologichnoyi-pidtrymky-ta-dopomogy-naseleennyu-pid-chas-vijny/>
5. Особливості організації надання соціальних послуг під час воєнного стану. 2023. URL:<https://react-aph.org/uk/osoblyvosti-organizaciyi-nadannya-soczialnyh-poslug-pid-chas-voynnogo-stanu/>

*Шестопал Анастасія Олегівна
здобувачка першого*

Формування соціальної успішності старшокласників засобами учнівського самоврядування

Формування органів учнівського самоврядування є важливим аспектом виховання та розвитку особистості учнів. Цей процес сприяє розвитку соціальних навичок та навичок спілкування, збільшенню відповідальності та самостійності. Участь у роботі органів самоврядування стимулює саморозвиток та формування особистісних якостей, таких як лідерство, толерантність, співпраця та взаємоповага. Такий підхід сприяє розвитку соціальної компетентності та підготовці учнів до активного громадянського життя.

Учнівське самоврядування, як педагогічно обґрунтована та науково підтверджена практика, допомагає глибше впроваджувати принципи демократії та громадянського виховання у навчальний процес. Воно стимулює активну участь учнів у прийнятті рішень та розв'язанні проблем, що стосуються навчального закладу, що сприяє їхньому розвитку як активних громадян [1, с.128]. Цей підхід також сприяє формуванню особистісних якостей, включаючи лідерство, відповідальність та толерантність, що є ключовими для подальшого успіху у суспільному житті [3, с. 66]. Учнівське самоврядування, відповідно до досліджень, сприяє активному громадянському розвитку та розвитку соціальної компетентності старшокласників.

Окрім того, учні, які активно беруть участь у роботі шкільних органів управління, розвивають навички адаптації до різних ситуацій, вирішення конфліктів та розв'язання складних завдань, що сприяє формуванню соціальної компетентності.

Участь учнів у шкільному самоврядуванні також сприяє їх самоаналізу та самовизначенню, спонукає до внутрішньої мотивації та розвитку впевненості у власних силах. Цей процес дозволяє їм виявити свої сильні сторони та перевірити власні здібності. Це має суттєве значення для формування особистості та розвитку їх потенціалу, що впливає на їхнє ставлення до себе та сприйняття своєї ролі у шкільному середовищі.

Важливою складовою формування соціальної успішності є розвиток навичок співпраці та партнерства. Учні, що беруть участь у самоврядуванні, навчаються працювати у команді, слухати думки інших та досягати спільних цілей.

Іншим важливим аспектом є підвищення самооцінки учнів. Участь у учнівському самоврядуванні дозволяє їм відчувати себе важливими членами шкільної спільноти та розвивати віру у власні сили та можливості.

Учнівське самоврядування відкриває перед старшокласниками можливість виявити свої таланти та інтереси, розвивати їх та сприяти їхньому самовиявленню. Це допомагає стимулювати їх до самореалізації та виявити свої таланти та інтереси, розвивати їх та сприяти їхньому самовиявленню. Це допомагає стимулювати їх до самореалізації та формування власної ідентичності, що є ключовим елементом соціальної успішності [3].

Важливою складовою учнівського самоврядування є можливість розвитку демократичних цінностей та виховання активних громадян. Приймаючи рішення та впроваджуючи проекти, учні не лише набувають практичний досвід, але й освоюють принципи демократії та громадянської участі. Взаємодія в рамках учнівського самоврядування розширює їхнє розуміння процесів колективного прийняття рішень і

вчить поважати думку інших. Цей процес сприяє формуванню учасників як активних громадян, здатних до взаємодії й толерантної поведінки в громадському житті.

Участь у учнівському самоврядуванні відкриває можливість створення атмосфери, що сприяє вихованню в учнів відкритості до нових ідей та готовності слухати та розуміти погляди інших. Цей процес допомагає зробити культуру діалогу та взаєморозуміння важливими аспектами освітнього середовища. Учні, які активно залучаються до учнівського самоврядування, виявляють більшу відкритість до нових ідей та готовність дотримуватися демократичних принципів взаємодії.

Підвищення соціальної успішності старшокласників через участь учнів у самоврядуванні також є актуальним завданням педагогічної практики. За допомогою цього інструменту вчителі можуть сприяти не лише академічному, а й загальному розвитку учнів, створюючи умови для їхньої активної участі у житті школи та громади. Такий підхід відповідає сучасним вимогам освітнього процесу та сприяє формуванню повноцінної, готової до викликів сучасності особистості.

Список використаних джерел

1. Белова, Л.М. Формування соціальної компетентності старшокласників у процесі учнівського самоврядування // Науковий вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. 2018. Вип. 156. С. 127-131.
2. Кириченко В. І., Нечерда В. Б., Безрук К. О., Лаврентьєва І. В. Методика формування соціально успішної особистості старшокласника в системі загальної середньої освіти: метод. рек. Київ, 2022. 133 с.
3. Міхеєва О.Ю. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Київ: Компрінт, 2022. 558 с.

*Штангрет Ярослав Володимирович
здобувача третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти, 1 курс*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Міхеєва Оксана Юрійвна*

Сутність та специфіка надання маркетингових послуг в умовах територіальної громади

Об'єктивною закономірністю сучасного розвитку світової цивілізації є пріоритет соціальних аспектів, сукупність явищ, тенденцій і пропорцій, що формуються в соціальній сфері. Економічна парадигма, що панувала протягом десятиліть у вітчизняній і зарубіжній управлінських системах, зосереджувала увагу переважно на матеріально-речових аспектах проблеми, відводячи їм роль домінанти суспільного розвитку. Соціально-орієнтовний маркетинг відкриває нові можливості для компаній: перехід від філантропії до соціальних інвестицій на регіональному та національному рівнях, зосереджуючись на поточній ситуації в країні щодо робочих місць, бідності, освіти, житла, охорони здоров'я та екологічної безпеки.

Соціально-орієнтований маркетинг спрямований на дотримання кількох заходів:

- виробництво якісної продукції;
- врахування потреб споживачів, постачальників, співробітників та акціонерів при створенні товарів і послуг компанії;
- забезпечення екологічної безпеки, охорона навколишнього середовища;
- дотримання прав людини;
- створення безпечних робочих місць і розширення можливостей працівників;

– взаємодія із суб'єктами владних повноважень – державними структурами, для вирішення соціальних проблем у регіоні розташування організації тощо [1, с.92-95].

Надання маркетингових послуг в умовах територіальної громади має свою сутність та специфіку, оскільки враховує особливості конкретного регіону, його мешканців, економічного потенціалу та соціокультурного середовища. Ось деякі ключові аспекти цього процесу:

1. Аналіз потреб та характеристик місцевого ринку. Надання маркетингових послуг починається з докладного аналізу потреб, уподобань та поведінки місцевих мешканців. Це включає вивчення демографічних характеристик, економічного стану, культурних особливостей та інших факторів, що впливають на споживчу поведінку.

2. Локальна спрямованість та персоналізація. Маркетингові послуги повинні бути адаптовані до потреб конкретної територіальної громади, враховуючи її унікальні характеристики та особливості. Це може означати розробку спеціалізованих пропозицій, які відповідають місцевим потребам та інтересам.

3. Взаємодія з місцевими зацікавленими сторонами. Важливо встановлювати ефективні стосунки з місцевими підприємствами, організаціями та установами, щоб спільно просувати маркетингові ініціативи та залучати ресурси для їх реалізації.

4. Акцент на місцеву ідентичність та культурні цінності. Враховуючи культурні особливості та ідентичність територіальної громади, маркетингові послуги можуть бути спрямовані на підтримку місцевої спадщини, традицій та цінностей.

5. Використання місцевих каналів комунікації. Ефективна комунікація з місцевими мешканцями може вимагати використання місцевих каналів інформації та комунікації, таких як місцеві ЗМІ, спільноти в соціальних мережах та інші місцеві платформи.

6. Соціальна відповідальність та участь у місцевому житті. Активна участь у соціальних та культурних ініціативах місцевої громади може позитивно впливати на сприйняття маркетингових послуг та підвищувати репутацію бренду серед місцевих мешканців [2].

Загалом, ефективне надання маркетингових послуг в умовах територіальної громади вимагає глибокого розуміння специфіки цього ринку та здатності адаптуватися до його унікальних особливостей.

В умовах територіальної громади можуть надаватися різноманітні маркетингові послуги, спрямовані на задоволення потреб місцевих мешканців та розвиток бізнесу. Ось деякі типові види маркетингових послуг для таких умов: місцевий маркетинг і реклама. Рекламні кампанії, спрямовані на місцевий ринок, включаючи розміщення оголошень у місцевих ЗМІ, рекламу на місцевих веб-сайтах та соціальних мережах, організацію місцевих заходів та акцій; місцевий пошуковий маркетинг. Оптимізація веб-сайтів для місцевого пошуку (Local SEO), створення профілів у місцевих каталогах та платформах карт, що дозволяють знайти бізнеси у конкретному регіоні; місцевий PR та відносини з громадськістю. Розробка та впровадження стратегій спілкування з місцевими ЗМІ, організація подій та акцій, які сприяють підвищенню свідомості про бренд серед місцевих мешканців; місцевий контент-маркетинг. Створення та поширення контенту, який цікавить місцеву аудиторію, такого як статті, блоги, відео, які відображають місцеві новини, події та інтереси; місцеві маркетингові дослідження. Проведення досліджень ринку, опитувань споживачів та аналізу конкурентів в межах конкретного територіального ринку; місцевий інтернет-маркетинг. Реклама у мережі Інтернет на місцевих платформах, ретаргетинг для місцевої аудиторії, електронна пошта та інші онлайн-стратегії маркетингу; місцеві послуги спілкування та взаємодії. Розробка та підтримка місцевих програм лояльності, клієнтських служб та інших ініціатив, спрямованих на збереження та залучення місцевих клієнтів [3, с.168-179].

Ці види маркетингових послуг спрямовані на взаємодію з місцевою аудиторією та задоволення її потреб у конкретному регіоні, що дозволяє бізнесам успішно функціонувати та розвиватися на місцевому ринку.

Список використаних джерел

1. Вакуленко В. Міський маркетинг як інструмент стратегічного планування економічного розвитку міста // Управління сучасним містом. 2002, № 4-6(6). С. 92-95.
2. Дробязко І. М. Можливості використання маркетингових технологій у діяльності органів місцевого самоврядування // Державне будівництво: [електронне наукове фахове видання Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України]. 2007. № 1, ч. 2. Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>
3. Чебан О.І. Визначення потреб муніципального утворення в системі муніципального маркетингу // Актуальні проблеми державного управління : [збірник наукових праць Одеського регіонального інституту державного управління]. Вип. 3(15). Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2003. С. 168-179.

*Шугалія Владислава Ігоріна
здобувачка першого
(бакалаврського) рівня освіти,
IV курсу*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Міхеєва Оксана Юріївна*

Особливості соціально-педагогічної роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами

В реаліях сьогодення, однією з вразливих груп населення є саме діти з особливими освітніми потребами. Оскільки сім'я є найпершим виховним середовищем, підтримка таких сімей є важливим аспектом, яка дозволить розв'язати комплекс проблем та труднощів, які пов'язані з вихованням такої дитини.

Зростання кількості дітей з особливими освітніми потребами потребує комплексної підтримки, в тому числі й соціально-педагогічної, а також і підтримки сімей, що виховують таких дітей. Батьки дітей з ООП стикаються з багаточисленними труднощами кожного дня, адже виховання такої дитини стає складним викликом для всієї сім'ї, що потребує підтримки та допомоги.

На думку Пюра О. основними завданнями роботи соціального педагога з батьками, які виховують дітей з особливими освітніми потребами є наступні: формувати у батьків сприйняття своєї дитини не як хворою, а такої, яка є особливою; посилити віру батьків у можливості та перспективи розвитку їхньої дитини [1, с. 534].

Обов'язковим елементом соціально-педагогічної роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами є партнерство і співпраця між батьками та педагогами. Важливо пам'ятати, що кожна сім'я має свої унікальні потреби, тому важливо дотримуватися індивідуального підходу.

Особливості соціально-педагогічної роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами включають в себе необхідність співпраці та взаємодії між педагогами, соціальними працівниками та самими батьками. Важливо виявити та зрозуміти потреби кожної такої сім'ї, враховуючи їхні побажання, можливості та

специфічні обставини. Також важливо створювати довірчі стосунки з батьками, щоб спільно вирішувати питання, пов'язані з освітою та розвитком дітей.

Крім того, соціально-педагогічна робота з батьками дітей з особливими освітніми потребами передбачає надання їм необхідної підтримки, консультацій та інформації про можливості отримання освіти та розвитку для їхніх дітей. Важливо також створювати сприятливе середовище для спілкування та діалогу, де батьки можуть ділитися своїми думками, побажаннями та відчуттями.

Соціально-педагогічна робота з батьками дітей з особливими освітніми потребами вимагає специфічного підходу та уваги до індивідуальних потреб кожної родини. Ось деякі особливості цієї роботи:

1. Індивідуалізація роботи: Кожна сім'я має свої унікальні потреби, вподобання та ресурси. Важливо розуміти ці потреби та працювати з кожною родиною індивідуально, створюючи програми та плани, що відповідають їхнім конкретним ситуаціям.

2. Емоційна підтримка: Батьки дітей з особливими освітніми потребами часто зіткнулися зі стресом, втомою та почуттям відчуження. Важливо підтримувати їх емоційно, надавати можливість поділитися досвідом з іншими батьками у подібних ситуаціях та надавати ресурси для підтримки психологічного благополуччя.

3. Інформаційна підтримка: батьки можуть мати багато питань про особливості розвитку своєї дитини та доступні освітні можливості. Спеціалісти повинні надавати достовірну інформацію про стан здоров'я, освітні програми та доступні ресурси.

4. Налагодження партнерства та співпраці: важливо розглядати батьків як партнерів у вихованні та освіті своєї дитини. Спільна робота між батьками та педагогічними працівниками допомагає створити сприятливе середовище для розвитку дитини.

5. Підтримка самопізнання і саморозвитку батьків: для багатьох батьків це новий досвід, і важливо надати їм можливості для саморозвитку та самопізнання. Робота з групами підтримки, тренінги та консультації можуть допомогти батькам зрозуміти себе та свої можливості краще.

6. Адвокація та захист прав: Спеціалісти повинні бути готові захищати права дітей з особливими освітніми потребами та їхніх батьків. Це може включати надання консультацій з правових питань, підтримку у взаємодії з установами та забезпечення доступу до потрібних ресурсів [2, с.205].

Загалом, успішна соціально-педагогічна робота з батьками дітей з особливими освітніми потребами базується на взаєморозумінні, підтримці та співпраці між всіма зацікавленими сторонами.

Отже, основними принципами соціально-педагогічної роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами є індивідуалізація підходу, підтримка, співпраця та взаємодія з метою досягнення успіху в навчанні та розвитку дітей.

Список використаних джерел

4. Пюра О.С. Прикладні аспекти соціально-педагогічної роботи з батьками дитини з особливими освітніми потребами. Молодий вчений. №2 (42). 2017. С.532-536.
5. Міхеєва О.Ю. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Київ: Компринт, 2022. 558 с.

*Яворська Софія Миколаївна
студентка IV курсу
спеціальності «Соціальна робота»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Соляник Марина Геннадіївна*

Технології соціальної роботи з сім'ями у СЖО

Робота з сім'єю в складних життєвих умовах – це система взаємодії між соціальними органами держави, громадськими структурами та самою сім'єю, спрямована на покращення її матеріально-побутових умов, розширення можливостей здійснення прав і свобод, що гарантовані міжнародними та національними законодавчими актами, а також на забезпечення повноцінного фізичного, морального та духовного розвитку всіх її членів, включаючи їх у трудовий та суспільно-творчий процес.

Соціальну роботу із сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах, безпосередньо здійснюють спеціалісти Центру соціальних служб відповідно із Порядком виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг та здійснення соціального супроводу таких сімей (осіб), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №587, від 01 червня 2020 р.

Українські дослідники О. Безпалько, І. Зверева, Г. Лактіонова, Ж. Петрочко наголошують на тому, що одним із ключових аспектів соціально-педагогічної роботи з такими сім'ями включає в себе проведення їх інспекції та забезпечення соціального супроводу, а також здійснення соціального діагностування і терапії. Це включає в себе надання соціальної допомоги, консультування і надання соціальних послуг, а також соціальну реабілітацію, що є системою комплексних заходів для тривалої підтримки. Метою цих заходів є збереження сім'ї, відновлення родинних зв'язків, а також захист та реалізація прав її членів як в межах сім'ї, так і в суспільстві.

Соціальне інспектування представляє собою складову соціального супроводу, яке спрямоване на перевірку виконання прав членів сім'ї та виявлення можливих порушень, а також факторів, що до цього призводять. Зазначено, що соціальне інспектування сімей у складних життєвих умовах полягає в проведенні візиту групи фахівців для оцінки сімейного стану. Це має на меті виявлення причин матеріального, соціального або фізичного недоладу, виникнення психологічних конфліктів та аналіз взаємовідносин між членами сім'ї, а також оцінку її життєвих циклів та виконання основних функцій.

Соціальна діагностика стану сім'ї є невід'ємною складовою соціального супроводу сім'ї, яка опинилася в складних життєвих обставинах. Ряд таких дослідників соціально-педагогічної сфери, як В. Байдик, Ю. Бондарук, Ю. Гопкало тощо стверджують, що соціальна діагностика є процесом аналізу причин виникнення соціальних проблем, які призводять до складних життєвих ситуацій для окремих осіб, сімей та груп. До найпоширеніших методів оцінки сімей в рамках соціальної діагностики входять: співбесіда, інтерв'ю, спостереження, аналіз документів, еко-карта, карта соціальної мережі, генограма та інші [1].

Форми та методи соціальної роботи постійно розвиваються та удосконалюються, особливо в умовах постійного реформування системи надання соціальних послуг. Особливість практики соціальної роботи полягає також у тому, що зміна об'єктивних умов надання соціальної допомоги та підтримки автоматично породжує нові соціальні ситуації та зміну взаємин між людьми у процесі соціальної роботи.

Методи соціальної роботи набувають конкретного значення через їх форми. Метод – це шлях досягнення мети та вирішення завдань; спосіб пізнавальної і практичної діяльності. Це сукупність підходів, прийомів, операцій, що використовуються для теоретичного або практичного засвоєння дійсності; це найкоротший шлях досягнення результату.

Всі різноманітні методи соціального супроводу можна розділити на дві основні категорії: прямі (коли фахівець соціальної роботи безпосередньо впливає на об'єкт) та косвенні (коли відбувається опосередкований вплив на об'єкт соціального супроводу, включаючи залучення недержавних громадських організацій до надання соціальних послуг).

У процесі проведення соціальної роботи з сім'ями, що стикнулися зі складними життєвими обставинами, доцільним вважається розподіл спеціальних методів на такі категорії: соціально-економічні, організаційні (адміністративні), педагогічні, психологічні та соціологічні.

Розрізняють форми та методи індивідуальної, групової та масової роботи.

Фахівець у галузі соціальної роботи має мати вміння використовувати різноманітні форми та методи соціального супроводу для сімей, які переживають складні життєві обставини, оскільки це вимагається відповідно до професійних стандартів у цій сфері. Проте варто зазначити, що опанування всією різноманітністю форм і методів потребує значних зусиль та наполегливої роботи. Форми і методи соціального супроводу є ключовими аспектами в галузі соціальної роботи як науки і навчальної дисципліни, тому їх класифікація має велике методологічне значення для фахівця. При цьому використання фахівцем отриманих практичних навичок та умінь має вирішальне значення для життя та благополуччя людей, для яких розробляються і систематизуються нові форми та методи соціальної роботи, зокрема з сім'ями, що переживають складні життєві обставини.

Розв'язання соціальних проблем завжди передбачає вплив на поведінку, діяльність і психіку людини, тому соціально-педагогічна терапія тісно пов'язана з психотерапією, в якій використовуються методи впливу на психіку. Ці методи ґрунтуються на психологічних теоріях і практиках та включають систематичні та цілеспрямовані заходи для надання підтримки особі або групі осіб у вирішенні питань, пов'язаних з регулюванням почуттів, імпульсів, думок, відносин та зняття психологічних симптомів, що викликають занепокоєння або дискомфорт у людини.

У сучасний час існує множина технологій терапії. Однією з ключових у соціально-педагогічній терапії є технологія терапії мистецтвом, яка використовує потенціал мистецтва для сприяння позитивним змінам у емоційному, інтелектуальному та особистісному розвитку людини. У практиці соціальних працівників використовуються різноманітні методи, такі як ігрова, арт-, бібліо-, казко-, лого-, лялько-, музична та танцювальна терапія, психогімнастика, епістолярна терапія і багато інших [2].

Для попередження сімейних проблем державним органам важливо забезпечити максимально раннє виявлення сімей, які потребують допомоги, та розпочати соціальну роботу вже на етапі, коли ще не виникла необхідність у тривалій та комплексній підтримці від багатьох спеціалістів. Соціальний працівник може застосовувати різноманітні методи у своїй роботі, щоб допомогти клієнтам відновити незалежний спосіб життя.

Список використаних джерел:

1. Соляник М. Г. Підтримка сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна.* 2014. № 18. С. 50-56.
2. Технології психосоціальної допомоги дітям і сім'ям, що опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій (з досвіду роботи) / авт. кол: В. В. Байдик, Ю. С. Бондарук, Ю. П. Гопкало, Т. Б. Гніда, І. О. Корнієнко, Н. В. Лунченко, Ю. А. Луценко, Р. А. Мороз, І. І. Ткачук; за наук. ред. В. Г. Панка, І. І. Ткачук. Київ : Ніка-Центр, 2021. 118 с.

*Яцина Єлизавета Русланівна
здобувачка першого
(бакалаврського) рівня освіти,
IV курсу*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Міхеєва Оксана Юрївна*

Технології соціальної роботи з особами з інвалідністю в умовах центру реабілітації

Соціальна робота в умовах військових дій спрямована на надання допомоги та підтримки значній кількості осіб, а особливо особам, які мають інвалідність.

Питання організації соціальної роботи з громадянами, які мають інвалідність вирішуються сьогодні шляхом створення спеціалізованих соціальних служб, які в свою чергу організують діяльність, спрямовану на інтеграцію людей, що опинилися в складних життєвих обставинах, у соціум.

Соціальна модель інвалідності трактує допомогу людям з інвалідністю як головне завдання сьогодення. Її основною метою виступає налагодження тісного взаємозв'язку людей з інвалідністю із соціумом, а не будь-яке відсторонення їх від навколишнього середовища. Суть цієї позиції полягає в тому, що ставлення соціального оточення до людей з інвалідністю розглядається одним із важливих чинників вирішення їхніх труднощів [3, с.180].

Значний аспект соціальної роботи щодо підтримки та надання соціальної допомоги особам з інвалідністю беруть на себе Центри реабілітації.

В умовах Центру реабілітації для осіб з інвалідністю можуть використовуватися різні технології для покращення якості та ефективності соціальної роботи:

1. Інформаційні технології: використання комп'ютерів, програмного забезпечення та Інтернету для збору, збереження та обміну інформацією про клієнтів, їх потреби та прогрес у реабілітації.

2. Онлайн консультації та підтримка: забезпечення можливості звертатися за консультацією та підтримкою через онлайн-платформи для клієнтів, які не можуть відвідувати Центр реабілітації особисто.

3. Технології доступності: розробка та впровадження технологій, які забезпечують доступність середовища для людей з різними видами інвалідності, наприклад, спеціальні інтерфейси для людей з порушеннями зору або слуху [1].

Ці технології можуть значно покращити якість підтримки для осіб з інвалідністю, що перебувають в умовах Центру реабілітації. Вони сприяють забезпеченню індивідуального та ефективного підходу до реабілітації та соціальної підтримки.

Умови Центру реабілітації надають можливість впроваджувати різноманітні форми соціальної роботи з особами з інвалідністю, а саме:

1. Індивідуальні консультації. Соціальні працівники можуть проводити індивідуальні консультації для обговорення потреб, проблем, планів та цілей осіб з інвалідністю.

2. Групові сесії та тренінги. Організація групових зустрічей та тренінгів, спрямованих на підтримку та розвиток навичок, які допомагають особам з інвалідністю управляти своїм життям, вирішувати проблеми та підвищувати самооцінку.

3. Робота з сім'єю. Важливо включати родину особи з інвалідністю в процес реабілітації. Це може здійснюватися через організацію консультацій з сім'ями, сімейні

терапії та надання підтримки для розвитку здорових та підтримуючих сімейних відносин.

4. Працевлаштування та професійна реабілітація. Реабілітаційні центри можуть надавати послуги з підготовки до працевлаштування, пошуку роботи, навчання навичкам роботи та підтримки на робочому місці для осіб з інвалідністю.

5. Послуги медичної та фізичної реабілітації. Центри реабілітації можуть надавати доступ до медичної реабілітації, фізичної терапії, реабілітаційних вправ та інших послуг, які допомагають покращити фізичний стан та функціональність осіб з інвалідністю.

6. Соціальна інтеграція та розваги. Важливо забезпечити можливості для соціальної інтеграції та розваг для осіб з інвалідністю. Це може включати організацію культурних заходів, спортивних подій та інших активностей, які сприяють розвитку соціальних навичок та підвищенню самоповаги [2,с.99].

Отже, такі форми соціальної роботи спрямовані на забезпечення індивідуальної підтримки та реабілітації осіб з інвалідністю, щоб допомогти їм досягти максимальної самостійності та якості життя.

Список використаних джерел

1. Бахтиєв Р. А., Остролуцька Л.І. Розвиток соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю з інвалідністю в період реформування соціальної сфери (з досвіду мережі центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та центрів соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями м. Києва) : інформаційно-методична збірка. Дніпро: Середняк Т. Київ, 2020. 116 с.

2. Міхеєва О.Ю. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Київ: Компринт, 2022. С.99-103.

3. Полулященко Ю. Підвищення ефективності діяльності центрів реабілітації дітей-інвалідів. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2014. Вип. 28. С. 177– 181.

*Полуйко Наталія Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «Соціальне забезпечення»*

*Науковий керівник:
старший викладач
Євтух Олексій Володимирович*

Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

Соціальний захист є невід'ємним елементом соціальної політики кожної країни, що передбачає підтримку певної категорії осіб. На сучасному етапі розвитку держави дедалі гостріше постає проблема соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, оскільки наявний механізм не завжди ефективно відповідає сучасним викликам і потребам цієї групи дітей.

Основоположним підґрунтям дослідження соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, є сирітство, яке обумовлене впливом різноманітних факторів. Вивчення явища сирітства привертало увагу значної кількості науковців, а саме: Л. Кальченко, А. Капської, Н. Павлик, С. Чернети, І. Монахіної, О. Мордань тощо. Аналіз цього явища передбачає вивчення усіх можливих аспектів,

враховуючи вплив на психосоціальний стан дітей, соціальний розвиток і можливості отримання ефективного соціального захисту в комплексі відповідних стратегій і підходів.

Одним із підходів удосконалення механізму соціального захисту такої категорії дітей, визначеним у дослідженні, є інтегративний, сутність якого розкривається крізь взаємодію органів державної влади, що здійснюють соціальний захист, з громадськими організаціями, дозволяючи оптимізувати і вдосконалити систему соціального захисту за допомогою комплексної співпраці суб'єктів, що в сукупності створять реальний механізм подолання проблем.

У своєму дослідженні ми зосереджуємося на практичних аспектах роботи Громадської Організації "Ліга соціальних працівників України", яка реалізувала проєкт ЮНІСЕФ «Забезпечення системного реагування на потреби дітей, які повернулися до біологічних сімей з інтернатних закладів, а також дітей групи ризику. Аналіз цієї практики дозволяє нам розробити конкретні механізми, спрямовані на задоволення потреб та покращення якості життя цих дітей. Тому дослідження, спрямоване на розроблення нових підходів до соціального захисту цієї вразливої категорії дітей, має велике значення для подальшого розвитку суспільства.

Актуальність та важливість соціального захисту як повноцінної системи надання допомоги досліджується багато років, постійно змінюється та розвивається відповідно до викликів держави та суспільства. З'ясування парадигми соціального захисту є важливим підґрунтям для подальшого дослідження та вирішення проблем, враховуючи особливості кожної категорії осіб.

Розроблення ефективних механізмів та стратегій для розвитку та вдосконалення системи соціального захисту неможливе без визначення самого терміну «соціальний захист».

Особливої уваги щодо визначення терміну «соціальний захист» було приділено вітчизняними науковцями, зокрема, вони трактують цей термін таким чином, а саме: згідно з думкою Т. В. Семигіної, соціальний захист – це засоби, що впроваджують потрібний рівень солідарності між особами, які отримують доходи, та особами, котрі їх не мають через вік, стан здоров'я та неможливість знайти роботу [1].

Основна мета соціального захисту полягає у задоволенні потреб певних категорій осіб, у нашому випадку – дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Визначення термінів «дитина сирота» та «діти, позбавлених батьківського піклування» закріплено на законодавчому рівні. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» дитина-сирота – дитина, в якій померли чи загинули батьки, а діти, позбавлені батьківського піклування, – діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав [2].

Брич В. Я. і Миколюк С. М. виділяють більш конкретні компоненти соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського, до яких вони відносять:

1. Державне влаштування дитини;
2. Виплати соціальної допомоги;
3. Контроль за утриманням, вихованням, проживанням дитини, у тому числі за цільовим використанням коштів [3].

У сучасному суспільстві важливою та актуальною є проблема соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Тому, створення оптимального механізму задоволення потреб цієї соціально вразливої категорії дітей вимагає дій не лише зі сторони держави, а й зі сторони активної громадськості. Такий підхід стане основою для вдосконалення соціального захисту дітей, включаючи

ефективну співпрацю з великою кількістю громадських організацій, які є ефективним інструментом у подоланні труднощів.

Взаємодія органів державної влади з різними організаціями є важливою складовою для ефективного та якісного соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Одним із головних методів у механізмі соціального захисту дітей можна виділити інтегративний підхід, аналіз якого дасть змогу всебічно дослідити всі можливі варіанти покращення соціального захисту дітей, створивши оптимальні умови для задоволення потреб такої групи осіб.

Проведене дослідження ґрунтується на інтеграції саме громадських організацій, як основного суб'єкта поряд з державними органами, у механізм соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Вдосконалення соціального захисту вразливих категорій дітей має відбуватись певними кроками, які в середньостроковій або довгостроковій перспективі відобразяться позитивними результатами.

Таким чином, соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, має відігравати надважливу роль у становленні майбутнього покоління на сучасному етапі функціонування нашої країни. Статус соціальної держави, який закріплений в Основному законі, є фундаментом для здійснення належного соціального захисту дітей.

Список використаної літератури

1. Семигіна Т. В. Словник із соціальної політики / Т.В. Семигіна. — К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2005. — 253 с.
2. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України від 13.01.2005 р. № 2342-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text>
3. Брич В. Я., Миколюк С. М., Соціальний захист сиріт в Україні: монографія / В. Я. Брич, С. М. Миколюк. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 200 с.

Гаврилова Софія Георгіївна
Студентка I курсу,
спеціальності «Соціальне забезпечення»

Науковий керівник:
викладачка кафедри соціальної
політики

Мариніч Оксана
Миколаївна

Особливості надання соціальної допомоги ветеранам війни БО «Veteran Hub»

Будь який благодійний фонд – це організація, створена на некомерційній основі, де основна мета – це акумуляція та збір фінансових і матеріальних ресурсів, спрямованих на безоплатне спонсорство благодійного проекту [1].

Благодійний фонд може бути створено одним чи кількома засновниками. Активи благодійного фонду можуть формуватися учасниками та/або іншими благодійниками. Метою благодійних організацій не може бути одержання і розподіл

прибутку серед засновників, членів органів управління, інших пов'язаних з ними осіб, а також серед працівників таких організацій [2].

Ветеранами війни є особи, які брали участь у захисті Батьківщини чи в бойових діях на території інших держав. До ветеранів війни належать: учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни, учасники війни [3].

Ветеран Хаб — мережа підтримки для воїнів та їхніх близьких. Наразі в Ветеран Хаб діють активні проекти: «Освітня платформа Це Ок» (платформа розповідає, чому психологічна підтримка – це ок та куди по неї звернутися), «Військовий досвід в резюме» (як використовувати свій військовий досвід у пошуках цивільної роботи), «Шлях коханої воїна» (дослідження, що допоможе розібратися, як саме кохані воїнів переживають війну, який шлях проходять, що для них важливо та як можна їх підтримати), «Усвідомлене батьківство» (посібник з рекомендаціями для військовослужбовця/ці та/або партнерки/ра, які щойно стали батьками або тільки готуються до цього), «Resex» (проект про повернення військових до сексуального життя, практичні рекомендації спеціалістів при різних ушкодженнях), подкасти «Воїни» та «Кохані» (щирі розмови захисників і захисниць, які боронять і звільняють Україну від російських окупантів).

Також Ветеран Хаб проводять навчання як для ветеранів, так і для цивільних людей, наприклад, курс навчання для роботодавців «Як працювати з ветеранами», курс для дружин, дівчат, хлопців та чоловіків захисників та захисниць «Комунікації», курс разом з ІТ-компанією SoftServe для українських ветеранів і ветеранок, а також членів їхніх сімей «Базовий курс тестування».

Ветеран Хаб провів серію глибоких інтерв'ю з військовими та ветеранами АТО/ООС і зібрав дані про особливості на різних етапах у цивільному житті. На основі цих інтерв'ю вони вивели траєкторію руху, а також важливі моменти, які відбуваються у житті ветеранів, потреби та виклики після повернення. Ці процеси та етапи у житті сформували у мапу «Шлях ветеранів та ветеранок». У дослідженні шлях ветеранів та ветеранок нерозривно пов'язаний з добробутом, який різниться на кожному етапі. Також на основі дослідження Ветеран Хаб підготували рекомендації для публічної політики разом з партнерами.

Ветеран Хаб має два простори, в Києві та Вінниці. Також діють простори «Плюс Плюс», партнерські простори Ветеран Хабу, в м. Дніпро, смт. Іванків (Київська обл.), м. Новомосковськ (Дніпропетровська обл.), м. Полтава, м. Тернопіль, м. Ужгород, м. Хмельницький [4].

У просторах проводяться різноманітні тренінги, майстер-класи, курси для ветеранів, їхніх сімей та дітей. Також надається психологічна допомога.

Отже Ветеран Хаб відіграє важливу роль у наданні соціальної допомоги ветеранам війни, забезпечуючи їм доступ до різноманітних освітніх, психологічних ресурсів і підтримки. Особливості цієї програми полягають у комплексному підході до потреб ветеранів, що включає в себе не лише матеріальну, а й психологічну, медичну та професійну допомогу. Ключові аспекти цієї програми включають індивідуальний підхід до кожного ветерана, розвиток спільноти та створення безпечного простору для обміну досвідом та підтримки один одного. Завдяки Ветеран Хаб ветерани/ки мають можливість знайти не лише допомогу, а й спільноту, де вони можуть відчувати себе частиною чогось більшого та отримати підтримку у подоланні складнощів після повернення з війни.

Список використаних джерел

1. «Що таке благодійний фонд і навіщо його створювати» [Електронний доступ] – Режим доступу: <https://www.vincos.com.ua/chtotakoe-blagotvoritelnyj-fond-i-zachem-ego-sozdavat/>

2. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України № 5073-VI від 05.07.2012 року: Редакція від 23.01.2024 URL: <https://document.vobu.ua/doc/6409>
3. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України № 3551-XII 0020 від 22.10.1993 року: Редакція від 04.04.2024 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>
4. Сайт Veteran Hub: <https://veteranhub.com.ua/>

*Романюк Катерина Олександрівна
Студентка I курсу,
Спеціальності «Соціальне забезпечення»*

*Науковий керівник:
викладачка кафедри соціальної
політики Мариніч Оксана Миколаївна*

Соціальне забезпечення внутрішньо-переміщених осіб в умовах воєнного стану в Україні

*“Та хоч би і крила мені солов’їні, і воля своя,
- Я б не лишила тебе в самотині, Країно моя!”
(Леся Українка)*

Починаючи з 2014 року Україна протистоїть збройній агресії російської федерації. Частина території нашої держави анексована, частина – тимчасово окупована, тривають бойові дії.

Початок повномасштабного вторгнення й активних бойових дій після 24 лютого 2022 року, запровадження воєнного стану в Україні спричинили масове переміщення – громадяни лишають свої домівки в пошуках безпеки та захисту. Наразі кількість офіційно зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб в країні досягає 4,9 млн осіб. ВПО стали значною частиною населення, які потребують соціальної підтримки та соціального забезпечення.

Внутрішньо-переміщена особа (ВПО) - це громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [1].

Одним із основних аспектів соціального забезпечення ВПО в умовах воєнного стану в Україні є надання житла. Держава та соціальні організації запровадили програми тимчасового та постійного проживання, зокрема шляхом надання соціальних квартир або розрахункової допомоги на оренду. До прикладу, наразі приблизно 194 тисячі маріупольців перебувають на підконтрольній Уряду території. З метою вирішення їхніх житлових питань було запроваджено програму «ЯМаріуполь. Житло». Пілотним проектом стало відкриття соціального житла у Дніпрі, де відремонтували наявний гуртожиток, а також запровадили бальну систему розподілу житла. Завдяки цьому в першу чергу житло отримують люди, які найбільше цього потребують. Зокрема, сім’ї військовослужбовців та малозабезпечені сім’ї. Також існують черги на квартири від держави, побудова модульних містечок, пільгова іпотека. А ще є ініціатива від держави для тих хто прийняв у себе вдома переселенців “Програма-Прихисток” [2].

Варто зазначити, що в Україні діє соціальна програма підтримки внутрішньо переміщених осіб «Доступні житло, доступні гроші», яка має на меті забезпечення умов для покращення житлових умов ВПО шляхом надання допомоги на оренду, конвертації боргів на комунальні послуги та інше.

Також важливо забезпечити внутрішньо-переміщеним особам доступ до освіти та медичних послуг. Це може включати виділення коштів для забезпечення навчального процесу та розвитку соціальної інфраструктури в районах, де проживають внутрішньо-переміщені особи. Крім того, внутрішньо переміщені особи повинні мати можливість отримати необхідну медичну допомогу безкоштовно або за пільговими тарифами. Тому держава запустила проект “Доступні ліки” [3].

Умови воєнного стану в Україні також вимагають уваги до питань забезпечення економічної діяльності ВПО, тому були розроблені програми, спрямовані на стимулювання зайнятості переміщених осіб шляхом організації навчання та підтримки підприємницької діяльності.

Соціальне підтримка внутрішньо переміщених осіб передбачає психологічну та психотерапевтичну допомогу. Військовий конфлікт може нанести серйозні травми у ВПО, які потребують професійної підтримки для подолання та травматичних наслідків війни. [4]

Отже, Україна активно працює над покращенням соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, розробляючи нові програми та законодавчі ініціативи для забезпечення їхніх прав та потреб. Влада та соціальні організації в Україні спільно працюють над вирішенням питань соціального забезпечення ВПО в умовах воєнного стану щоб забезпечити майбутнє та допомогти їм відновити та почати нове життя.

Список використаної літератури:

1. «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»: Закон України № 1706-VII від 20 жовтня 2014 року. Редакція від 30.12.2023 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T141706>
2. Суспільно-політичне інформаційне інтернет-видання «Суспільне Мовлення» Електронний ресурс. URL: <https://suspihne.media/Internet/>
3. Сайт Міністерства охорони здоров'я України URL: <https://moz.gov.ua/>
4. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України : посіб. для практиків соціальної сфери / Мельник Л.А. та ін. ; за ред. Волинець Л.С. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2015. – 72 с.

*Гальчич Ірина Петрівна
аспірантка першого року
навчання
спеціальності 231 «Соціальна
робота»*

*Науковий керівник:
доктор філософських наук,
професор
Ярошенко Алла Олександрівна*

Формування медіаційних умінь майбутніх соціальних працівників

У сучасному суспільстві соціальні працівники в професійній діяльності стикаються з різноманітними конфліктними ситуаціями, для вирішення яких необхідні

медіаційні вміння. Навчання медіаційним навичкам у майбутніх соціальних працівників має велике значення для їхньої компетентності та професійного успіху.

Медіація, як один із методів альтернативного вирішення конфліктів, стає все більш актуальною у роботі соціальних працівників. У цьому контексті, важливо дослідити процес формування медіаційних умінь серед майбутніх спеціалістів. Варто зазначити, що медіація визначається як процес вирішення конфліктів за допомогою нейтральної третьої сторони, яка допомагає конфлікуючим сторонам знайти взаємовигідне рішення. Основними принципами медіації є добровільність участі, конфіденційність, неупередженість та саморегуляція сторін [4].

Попередні дослідження підкреслюють необхідність впровадження навчальних програм з медіаційних умінь у вищих навчальних закладах, особливо серед студентів соціальної роботи. Однак, існують виклики у практичному застосуванні цих навичок в реальних ситуаціях.

Деякі українські дослідники: Ірина Мельничук [2], Олена Корнієнко [3] та Володимир Шевчука [5], які займаються темою специфіки медіаційних умінь українських студентів та адаптації міжнародних підходів до умов українського суспільства. Їхні дослідження можуть стосуватися

У сфері соціальної сфері, медіація може використовуватися для вирішення конфліктів у сім'ях, між різними соціальними групами або у взаємодії з клієнтами та іншими сторонами. Здатність вміло вести медіацію дозволяє соціальним працівникам ефективніше вирішувати конфлікти та сприяти побудові позитивних відносин у спільноті.

Процес формування медіаційних умінь у майбутніх соціальних працівників включає в себе теоретичне навчання з основ медіації, практичні тренування у проведенні медіаційних сесій, а також вивчення етичних та професійних стандартів.

Ірина Мельничук зазначила, що медіаційні вміння є ключовим елементом успішної роботи соціальних працівників у сучасному суспільстві. Здатність до медіації дозволяє їм ефективно вирішувати конфлікти, сприяти врегулюванню суперечностей та підтримувати гармонійні взаємини у спільноті. Важливою складовою медіаційних умінь є вміння слухати, сприймати інтереси різних сторін та знаходити компромісні рішення [2,с.125].

Тому, вміння медіації важливе для соціальних працівників, оскільки вони часто працюють у ситуаціях конфліктів та напружених взаємин. Медіаційні навички дозволяють їм сприяти вирішенню конфліктів шляхом прийняття потреб та інтересів всіх сторін, допомагаючи їм знайти компромісні рішення, які враховують потреби кожної сторони. Такий підхід сприяє побудові довіри між учасниками конфлікту та сприяє створенню гармонійних взаємин у спільноті. Уміння слухати і емпатія також є важливими аспектами медіаційних навичок, оскільки вони дозволяють соціальним працівникам краще зрозуміти потреби та переживання учасників конфлікту.

У своїй праці Володимир Шевчук наголошує, що для ефективного формування медіаційних умінь у майбутніх соціальних працівників необхідно застосовувати різноманітні методи навчання. Серед них: рольові ігри, симуляційні вправи, практичні тренування та аналіз реальних кейсів. Важливою є також можливість стажування на практиці під керівництвом досвідчених медіаторів [5,с.80].

Дійсно, різноманітні методи навчання є важливими для ефективного формування медіаційних умінь у майбутніх соціальних працівників. Рольові ігри дозволяють студентам відтворити ситуації конфліктів та вирішити їх у невідворотному середовищі, що дозволяє їм отримати практичний досвід і розвивати навички медіації. Симуляційні вправи дозволяють студентам реалістично відтворити процес медіації і вивчати різні стратегії та підходи до вирішення конфліктів.

А ось, практичні тренування дозволяють студентам застосовувати теоретичні знання у реальних ситуаціях та набувати навички медіації під час взаємодії з різними

людьми та конфліктними ситуаціями. Аналіз реальних кейсів допомагає студентам зрозуміти різні аспекти медіації та навчитися застосовувати їх у практичних ситуаціях.

Проходження практики під керівництвом досвідчених медіаторів дозволяє студентам отримати реальний досвід роботи з конфліктними ситуаціями та вивчити найефективніші стратегії та методи медіації. Такий підхід допомагає їм набути необхідні навички та впевненість у власних здібностях як медіаторів.

Щоб забезпечити ефективний розвиток медіаційних умінь у майбутніх соціальних працівників, важливо включити програми з медіації у навчальні плани вищих навчальних закладів. Це може відбуватися через впровадження спеціалізованих курсів, майстер-класів та семінарів з медіації, а також шляхом співпраці з організаціями, які займаються медіацією в реальних ситуаціях.

Тому, включення програм з медіації у навчальні плани вищих навчальних закладів є важливим кроком для забезпечення ефективного розвитку медіаційних умінь у майбутніх соціальних працівників. Спеціалізовані курси, майстер-класи та семінари з медіації дозволяють студентам засвоїти теоретичні знання та практичні навички, необхідні для вирішення конфліктів та сприяння гармонійним взаєминам.

Співпраця з організаціями, які займаються медіацією в реальних ситуаціях, також є корисним елементом. Це може включати стажування студентів у цих організаціях, де вони матимуть можливість отримати практичний досвід роботи з конфліктними ситуаціями та набути навичок медіації в реальних умовах.

Загальна мета таких програм полягає в тому, щоб підготувати майбутніх соціальних працівників до викликів сучасного суспільства та забезпечити їм необхідні знання та навички для ефективної медіації та вирішення конфліктів.

Олена Корнієнко відома своїми внесками в сферу медіації та конфліктології, особливо розвитку медіаційних умінь у майбутніх соціальних працівниках [3, с.45].

Формування медіаційних умінь передбачає розвиток навичок сприйняття, аналізу та вирішення конфліктів шляхом медіації, як зазначає Олена Корнієнко, що сприяє ефективному підвищенню компетентності у вирішенні конфліктів

Висновки:

Медіаційні вміння є важливим аспектом професійної підготовки майбутніх соціальних працівників [1]. Розвиток цих навичок важливий для побудови взаєморозуміння та конструктивного вирішення конфліктів у сучасному суспільстві.

Список використаної літератури:

1. Гончаренко, С. (2021). Використання методів медіації у соціальній роботі: погляд з України. Вісник соціальної роботи, 15(3), 210-225. – Режим доступу: <http://surl.li/nxkrc>
2. Мельничук, І. (2018). Розвиток медіаційних навичок серед студентів соціальної роботи: досвід України. Журнал соціальної роботи, 10(2), 120-135. – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/362180155_Mediacijni_navicki_navcalnij_p_osibnik_dla_pracivnikiv_zakladiv_socialnoi_sferi_ta_sferi_ohoroni_zdorov'a
3. Корнієнко, О. (2019). Практика навчання медіаційних умінь у студентів соціальної роботи: український контекст. Український журнал педагогіки та психології, 3(4), 45-58. – Режим доступу: <http://surl.li/sdstx>
4. Петренко, М. (2022). Особливості навчання медіаційних умінь у студентів соціальної роботи в умовах українського університету. Наукові записки університету імені Шевченка, 5(2), 55-67. – Режим доступу: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/08/NVUzhNU_71.pdf
5. Шевчук, В. (2020). Медіаційні навички у професійній підготовці майбутніх соціальних працівників в Україні. Соціальна педагогіка: теорія та практика, 12(1), 78-92. – Режим

*Прядун Сергій Сергійович
Аспірант кафедри
позашкільної освіти
УДУ імені Михайла Драгоманова*

*Науковий керівник –
доктор педагогічних наук,
професор кафедри
позашкільної освіти
Каричковський Василь
Дмитрович*

Інформаційно-управлінська діяльність закладу позашкільної освіти в умовах інформатизації

Важливість позашкільної освіти не викликає сумнівів, адже вона допомагає розвинути здібності та таланти дитини, які можуть бути корисними для дитини у її житті та більш повно реалізувати свій людський потенціал у майбутньому. За даними офісу освітнього омбудсмена України позашкільна освіта також зменшує підліткову злочинність, а в умовах війни – допомагає долати психологічні травми та розлади [1].

Неабияку роль позашкільної освіти у формуванні людського капіталу підтверджує й проект Концепції позашкільної освіти в умовах воєнного стану [2], яка також наголошує й на необхідності осучаснення підходів до управління як окремими закладами позашкільної освіти, так і всією мережею таких закладів.

Основним викликом сьогодення для закладів позашкільної освіти є необхідність адаптуватися до технологічного прогресу та змін у освітніх трендах. Заклади мають регулярно оновлювати свої навчальні програми, щоб вони були актуальними та ефективними. Крім того, вони повинні враховувати різні потреби своїх учнів, включаючи учнів з обмеженими можливостями, з різним культурним фоном та з різними стилями навчання. Успішне управління позашкільною освітою передбачає дотримання принципів інклюзивності та доступності, що гарантує рівний доступ до якісної освіти для всіх учнів [3].

На тлі скорочення кількості закладів позашкільної освіти (на початок 2023 р. їх кількість скоротилась на 17 % у порівнянні із 2019 р. [1]), управління ними та врахування згаданих вище вимог сьогодення, потребує підвищення якості освітніх послуг, що не можливо без ширшого застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у діяльності таких закладів.

Управлінська діяльність у закладах позашкільної освіти включає в себе різні завдання та обов'язки, які поєднані і взаємодіють між собою:

- навчально-виховна діяльність;
- науково-методична;
- управлінські обов'язки;
- господарська діяльність;
- кадрова політика.

Водночас управління у позашкільному навчальному закладі проводиться крок за кроком відповідно до послідовності функцій управлінського циклу. Цей цикл включає в себе розробку управлінських рішень (включаючи моделювання майбутньої діяльності), організацію та контроль виконання цих рішень, оцінку отриманих результатів та необхідні корекції. Кожен з цих етапів використовує свої власні методи,

утворюючи загальний технологічний процес управлінської діяльності [4]. Саме ширше застосування ІКТ сприятиме більш оптимальній взаємодії цих складових в управлінській системі закладу.

Безпекові виклики останніх 5 років сформували потребу в організації дистанційних форм організації навчального процесу, без застосування ІКТ реалізувати які було б неможливо. Сьогодні такі форми організації освітнього процесу мають стати невід'ємною складовою системи організації управління навчальним процесом, розширюючи можливості та форми надання позашкільних освітніх послуг.

Особливе місце у цих процесах також стало застосування так званих «хмарних технологій» в управлінні освітнім закладом з метою покращення, оновлення та підвищення якості позашкільної освіти. Створення єдиного інформаційного простору в закладі позашкільної освіти дозволяє забезпечити доступ до хмарних сервісів для всіх учасників освітнього процесу: педагогічних працівників, учнів, їхніх батьків та адміністрації закладу [5].

Важливим інструментом розвитку позашкільного закладу залишається запровадження нововведень у освітню систему: додаткові навчальні програми, інновації в адміністративно-економічній, фінансовій, методичній та освітній сферах освітнього життя. Важливо, щоб колектив розробляв продуктивні методи вирішення нових професійних завдань [6]. Зокрема це стосується вирішення таких проблем, які умовно можна поділити на технічні та педагогічні [7]:

- *організаційно-методичних*, що передбачають застосування ІКТ з урахуванням специфіки змісту навчального предмета, особливості методичної системи, визначення доцільності використання ІКТ, визначення дидактичного та технічного оснащення ІКТ, диференціація у підборі програмних продуктів;
- *загальнодидактичних*, що передбачають визначення ролі ІКТ у педагогічній системі у цілому та окремих педагогічних процесах зокрема;
- *інформаційних*, які спрямовані на дослідження психолого-педагогічних умов застосування ІКТ для ефективного використання у роботі закладу, складання вузькоспеціалізованих програмних продуктів за специфікою певного закладу та створення окремої бази програмних продуктів для вчителів позашкільних закладів;
- *кадрової*, яка з одного боку створення умов для підвищення ІКТ-компетентності педагогічних працівників, що є складним і безперервним процесом, з іншого – врахування низки аспектів процесу та засобів навчання.

Ефективне керування інформаційними ресурсами закладу позашкільної освіти вимагає створення системи інформаційних потоків, що досягається шляхом вдосконалення комплексу організаційно-технічних засобів, включаючи забезпечення обладнанням, документування, створення загальної бази даних вищого навчального закладу та забезпечення доступу до будь-якої інформаційної бази поза межами закладу.

Сучасні заклади позашкільної освіти стикаються з викликом адаптації до технологічного прогресу та змін у освітніх трендах. Це передбачає регулярне оновлення навчальних програм з метою забезпечення актуальності та ефективності освітнього процесу, а інформаційно-комунікаційні технології стають ключовим інструментом для досягнення цієї мети.

Водночас інформаційні технології допомагають долати проблеми управління закладами позашкільної освіти, зокрема, в аспектах навчально-виховної діяльності, науково-методичної роботи, управлінських обов'язків, господарської діяльності та кадрової політики, та оптимізують взаємодію між цими складовими.

Розвиток позашкільного закладу потребує постійного впровадження нововведень в освітню систему та надання підтримки персоналу у володінні ІКТ для забезпечення ефективного його функціонування. Водночас це формує нові завдання та функції для управління цими закладами.

Список використаних джерел

1. Позашкільна освіта – проблеми, пропозиції та нові формати роботи [Електронний ресурс] // Освітній омбудсмен України. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://eo.gov.ua/pozashkilna-osvita-problemy-propozytsii-ta-novi-formaty-roboty/2023/09/19/>.
2. Проект Концепції позашкільної освіти в умовах воєнного стану [Електронний ресурс] / [О. В. Лісовий, О. В. Биковська, О. В. Єресько та ін.] // Міністерство освіти і науки України. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://pou.org.ua/wp-content/uploads/Kontseptsiya-pozashkilnoyi-osvity-v-umovah-voennogo-stanu.pdf>.
3. Рижова А. О. Управлінська діяльність в закладах позашкільної освіти в умовах сьогодення / Анна Олегівна Рижова. // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. – 2022. – №207. – С. 390–394.
4. Вербовський І.А. Теоретичні засади управління закладами спеціальної освіти в умовах сучасної інформатизації. *Позиціонування закладу освіти засобами новітніх технологій менеджменту*: Матеріали Всеукраїнського науково-методологічного семінару 30 жовтня 2020 р. Київ – Бориспіль: ДЗВО «Університет менеджменту освіти». 2020. С. 19-23
5. Жорницька Т.В., Іваськ Г.І. Використання хмарних технологій – як створення інформаційного середовища для управління навчально-виховним процесом в гімназії. *Створення інформаційно-освітнього середовища сучасного закладу освіти України*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції / За заг. ред. Г. А. Коломоєць, О. М. Мельник, С. М. Грицай, А. В. Вознюк (м. Київ, 15 березня 2019 року). Суми: НВВ КЗ СОІППО, 2019. С. 37-41.
6. Ошнєк О. Управління освітнім закладом в умовах реформування освіти. *Нові підходи до управління освітнім закладом в умовах реформування освіти*: методичний посібник для керівників закладів загальної середньої освіти / уклад. : Л. М. Михайлова, Л. М. Савенко, В. С. Стасюк. Харків: «Друкарня Мадрид», 2018. С. 52 – 55.
7. Торубара О. М. Специфіка застосування персонального комп'ютера у навчальній діяльності позашкільних закладів / О. М. Торубара, Є. О. Клейно. // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. – 2016. – №2. – С. 56–62.

*Старіков Євген Олексійович
студент I курсу
спеціальності « Освітні педагогічні науки.
Позашкільна освіта»*

*Науковий керівник:
доктор наук, професор
Каричковський Василь Дмитрович*

Побудова моделі закладу позашкільної освіти (школи-родини, школи здоров'я, громадсько-активної школи тощо

Інтеграція України у світовий освітній простір потребує постійного вдосконалення національної системи загальної середньої, а також позашкільної освіти. Першочерговим завданням керівника закладу позашкільної освіти є пошук ефективних шляхів підвищення якості освітніх послуг та розроблення **інноваційної моделі навчального закладу**.

Існуючі моделі закладу позашкільної освіти:

- ❖ «Школа-родина»
- ❖ «Школа здоров'я»
- ❖ Громадсько-активна школа
- ❖ *Інші (альтернативні) моделі*

Ключові ідеї моделі «Школа-родина»

Провідна ідея моделі «Школи-родини» полягає у створенні відповідного шкільно-сімейного середовища, у якому діяльність класів-родин визначається новим стилем відносин між сім'єю і школою.

Це сприятиме гармонійному розвитку особистості, активізації педагогічного досвіду вчителів, стимулюванню їхньої творчої активності, пошуку нових форм і методів навчально-виховної діяльності.

Концептуальна ідея педагогіки української національної «Школи-родини» дає змогу формувати національну свідомість, забезпечувати єдність поколінь, виховувати моральну, громадянську і соціальну відповідальність вчителів, батьків, учнів.

Концепція та сутність «Школи-родини»

«Школа-родина» - це заклад, що забезпечує партнерство вчителів, учнів та громадськості, формує громадсько-державне управління освітою, плекає авторитет батька і матері, виявляє турботу про дітей; у ній глибоко вивчаються народні традиції в сімейному вихованні, досліджується історія української родини.

«Школа-родина» забезпечує достатній рівень знань учнів, душевний і психологічний комфорт, розвиток природних обдарувань, формує особистість, здатну творити себе і своє життя, а також створює єдиний культурно-освітній простір співпрацюючи з громадськими організаціями, та іншими позашкільними навчальними закладами.

У «Школі-родині» відбувається справжня співпраця школи і батьків як необхідна умова гармонійного розвитку дитини, формування соціальної активності, мотивації до здорового способу життя.

Поняття та головна мета моделі «Школа здоров'я»

«Школа здоров'я» (або *Школа сприяння здоров'ю*) – це така модель навчально-виховного закладу, у якому всі його структури, а також всі складові елементи освітнього процесу спрямовані на фізичний, психічний і духовний розвиток особистості, вироблення у неї навичок охорони власного життя і здоров'я, виховання екологічної культури.

Головною метою «Школи здоров'я» є створення умов для самореалізації особистості, орієнтованої на ідеал здоров'я, а також виховання свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших, як найвищої соціальної цінності.

Ключові ідеї «Школи здоров'я»

- ❖ Ідея «комфортності» – дуже важливо, щоб у школі панувала атмосфера добра, взаєморозуміння, творчого співробітництва;
- ❖ Ідея цінності категорії здоров'я;
- ❖ Ідея гармонії особистості з природою;
- ❖ Ціннісне відношення до дитини;
- ❖ Захист прав і свобод дитини;
- ❖ Збереження фізичного і психічного здоров'я дитини;
- ❖ Виховання здорового способу життя;
- ❖ Усвідомлення культури здоров'я як складової світогляду національно свідомої особистості;
- ❖ Надання дитині простору для саморозвитку.

Поняття та концепція Громадсько-активної школи

Громадсько-активна школа – це заклад, в якому велика увага приділяється налагодженню партнерських стосунків між школою та всіма ресурсами громади.

Концепція Громадсько-активної школи ґрунтується на демократичному ідеалі поваги до кожної людини та її прав на участь у справах громади, що стосуються загального добра; створенні можливостей для членів спільноти – окремих громадян, шкіл, бізнесу, громадських та приватних організацій – стати партнерами у реалізації потреб спільноти.

Ключові ознаки Громадсько-активної школи

- Участь учасників навчального закладу у вирішенні проблем громади;
- Використання ресурсів громади для шкільних програм;
- Виховання через громадсько-корисну діяльність;
- Залучення учнів та вихованців до роботи у громаді;
- Соціальна активність та соціальна відповідальність закладу;
- Залучення батьків та мешканців громади до навчального процесу;
- Активна взаємодія закладу з усіма установами та організаціями громади.

Список використаних джерел:

1. Усатенко Т. Українознавчі засади національної школи-родини. Наука самопізнання народу: зб. матеріалів і наук. пр. На пошану 70-річчя Петра Кононенка. Київ : Веселека, 2002. С. 124–130.
2. Білик Н. І. Українська національна школа-родина. Педагогічні технології. Досвід. Практика : довідник. Полтава : ПОПОПП. 1999. С. 274–279.
3. Білик Н. І. Школа-родина – НВК нової генерації. Навчально-виховний комплекс – новий тип сучасної школи : метод. зб. Полтава : ПОПОПП, 1997. С. 81–88.
4. Єжова О.О. Школи здоров'я у країнах Східної Європи: теорія і практика: монографія О.О. Єжова, А.А. Бесєдіна, Т.І. Бережна – Суми: СумДУ, 2016 – 288 с.
5. Кириленко С.В. Школа культури здоров'я: від сьогодення до майбутнього: навч.-метод. посіб./ С.В. Кириленко, О.В. Михайлов, В.П. Сергієнко – Київ, Чернівці: Букрек, 2012. -384 с.
6. Громадсько-активні школи: управління та механізми розвитку: практичний посібник / О. М. Онаць, Н. М. Островерхова, Л. М. Попович, М. Г. Шевцов - К.: КОНВІ ПРІНТ, 2019. - с. 96.

***Навчально-науковий
інститут філософії та
освітньої політики***

*Грушецький Віталій Віталійович
студент III курсу
спеціальності «Філософія»*

*Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор
Глушко Тетяна Петрівна*

Свобода як базовий морально-етичний принцип ефективного підприємництва в умовах війни

Сьогодні перед українцями стоїть ряд надважливих та складних завдань ціною вирішення яких є збереження незалежності та повернення окупованих територій. В першу чергу, це необхідність побудувати таку економічну систему, яка здатна одночасно та довгостроково забезпечувати як військові, так й соціальні потреби країни. Оскільки ворог значно переважає в кількості ресурсів, а війна може тривати довго, наша економіка, навіть у цих умовах, має постійно розвиватися та ставати ефективнішою на всіх рівнях. Забезпечити це, на наш погляд, можна за рахунок створення можливості для швидкого кількісного та якісного зростання підприємництва у всіх сферах економіки, особливо тих, які займаються забезпеченням армії ресурсами. Для того, щоб таке зростання було можливим, в основі підприємництва мають бути покладені певні філософські та соціально-етичні принципи.

Однією з ключових проблем є те, що в Україні досі «остаточно не викристалізувалося чітке усвідомлення сутності й практичного значення підприємництва та бізнесу для продуктивного розвитку національної економіки в цілому» [див. 1]. На жаль, сьогодні те саме стосується й комплексної ефективності країни під час війни. Саме тому важливими є пошук, формулювання, а головне, широке транслювання фундаментальних *філософських та морально-етичних принципів які мають лежати в основі економічної політики країни щодо підприємництва* та надавати їй змогу ефективно та продуктивно функціонувати, вирішуючи значимі соціальні та військові проблеми.

Першою такою фундаментальною категорією, яку варто розглянути, є, на наш погляд, «свобода». Свобода є фундаментальною характеристикою людського існування, оскільки, за своїми сутнісними характеристиками, свобода не є тим, чим володіють люди, а є тим, чим вони власне є за своєю суттю. У якості універсальної характеристики людського буття, свобода стосується здатності людини обирати своє буття та скеровувати його, можливості чинити вибір відповідно до своїх бажань, інтересів і цілей на основі доступних їй стратегій пізнання об'єктивної дійсності.

Розрізняють так звану *негативну свободу*, зміст якої зосереджуються на відсутності втручання з боку інших людей, та *позитивну свободу*, де увага зосереджується на спроможності особи самостійно ухвалювати рішення щодо вчинення власних дій. Іншими словами, позитивна свобода передбачає не свободу «від», а свободу «для» – свободу вести певний передбачений особою спосіб життя.

Зокрема, відомий норвезький філософ Л. Сведсен, який досліджував феномен «свободи» у своїй однойменній роботі «Філософія свободи» наголошує на тому, що у що у досучасному або традиційному суспільстві свобода визначається соціальним контекстом, в якому зростає особа. Традиційне суспільство дає людям набагато чіткіше визначене розуміння того, про що варто піклуватися. Традиція обмежує їхню можливість вибору й часто не надає достатнього знання щодо інших способів життя.

У такому суспільстві менше автономії, але водночас дещо простіше виявити сенс життя, бо його не потрібно активно відшукувати. Однак у сучасному суспільстві

цей соціальний контекст значно більш плюралістичний (або фрагментований), тож традиційні оціночні судження втрачають свою очевидність й значною мірою вимагають переосмислення, стаючи предметом свідомого вибору окремого індивіда. Для формування соціальної ідентичності залишається вирішальною належність до груп, але сучасна людина належить до значно більшого переліку груп, аніж представники традиційних суспільств [див. 2]. У сучасному світі одночасно можливо бути громадянином України, який має посвідку на постійне проживання у Польщі, але повернутися жити в Україну, працювати у ІТ-компанії, бути правих націоналістичних поглядів, донатити на українську армію, слухати американський реп, бути геймером, вважати себе християнином та займатися йогою.

І саме такий плюралізм та можливість вільно обирати сферу інтересів, ким бути та що робити й лежить в основі ефективного підприємництва, яке при належній підтримці та правильній комунікації з боку держави здатне реалізувати ті економічні прориви, яких наша країна зараз так потребує. Ми вже маємо досить багато позитивних прикладів, які були створені «всупереч», а не «завдяки», зокрема: додаток «Дія», яка спростила багато питань з документацією та продовжує це робити; Монобанк, послуги якого дозволяють оперативно збирати мільярди гривень для забезпечення армії, Superhumans - новітня ортопедична клініка для лікування постраждалих від війни, виробники дронів та інші компанії, які продовжують розвиватися. Задача полягає в тому, що «всупереч» має змінитися на «завдяки».

Необхідність переведення економіки на «військові рейки» також висловлюється деякими економістами та громадськими діячами. По суті йдеться про «комплекс заходів, спрямованих на максимальну концентрацію суспільства і економіки для виконання військових цілей» [3]. На наш погляд, для того, щоб це спрацювало ефективно, соціально-економічні заходи мають полягати не в «закручуванні гайок» та збільшенні фіскальних навантажень та тиску на бізнес, а навпаки, у створенні таких умов, які будуть сприяти максимальній реалізації потенціалу підприємців.

Яскравим прикладом цього стало виробництво FPV-дронів. За півтора роки від моменту, коли їх необхідність тільки була актуалізована, сьогодні вже є можливість прогнозувати, що «цього року спроможності виробництв досягнуть рівня двох млн дронів різних типів» [4]. Зокрема, спрощення процедури постановки на озброєння Міністерством оборони та запит ринку дали можливість підприємцям налагодити «понад 200 українських компаній, які займаються БПЛА або сервісами та продуктами у сфері дронів» [4]. Це і є, на нашу думку, реалізація підприємницької свободи в умовах жорсткої екзистенційної необхідності виживання країни.

Американський професор філософії та керівник Центру етики та підприємництва в Рокфордському коледжі С. Хікс у своїй лекції «Підприємці та філософія: чому філософія свободи має значення» показує, що саме політика та філософія мають стояти на захисті свободи, оскільки лібералізм уже довів свою правоту в економічному сенсі [5]. Варто, на наш погляд, додати, що це актуально під час війни та має транслюватися, в тому числі, на рівні державних інститутів.

Отже, постулювання критичної важливості такого морально-етичного принципу як «свобода» в основі підприємництва є однією з надважливих задач філософів сучасної України, для того, щоб далі ці принципи транслювалися на державному рівні через відповідні закони, постанови та комунікацію.

Список використаних джерел:

1. Глушко Т. Філософія бізнесу як міждисциплінарна освітня компонента. Філософія освіти. *Philosophy of Education*, 2022, № 28(1), С. 184-196.
2. Свендсен Л. Філософія свободи/ пер. з норвезьк. Львів: Видавництво Анетти Антоненко; К. : Ніка-Центр, 2016. 336 с.

3. Експерт назвав заходи для переведення економіки на «воєнні рейки». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3825059-ekspert-nazvav-zahodi-dla-perevedenna-ekonomiki-na-voenni-rejki.html> (дата звернення: 09. 04. 2024).
4. Балашова Л. Українські виробники виготовили близько 200 000 FPV-дронів з початку року. URL: <https://forbes.ua/news/ukrainski-virobniki-vipustili-blizko-200-000-fpv-droniv-z-pochatku-roku-zastupnitsya-golovi-minstrategpromu-29022024-19573> (дата звернення: 09. 04. 2024).
5. Entrepreneurs and Philosophers: Why a Philosophy of Freedom Matters. URL: <https://newmedia.ufm.edu/video/entrepreneurs-and-philosophers-why-a-philosophy-of-freedom-matters/> (дата звернення: 09. 04. 2024).

*Захарченко-Королевська Анна Олександрівна
студентка III курсу
спеціальності «Філософія»*

*Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор
Глушко Тетяна Петрівна*

Виклики фемінізму у сучасному світі: філософський аналіз

Фемінізм, як рух за права жінок, має свою довгу історію, починаючи від боротьби за право голосу, можливості обирати власну професію, закінчуючи відмовою від використання терміну фемінність або жіночність, боротьбою з сексуальним насильством, переслідуваннями, зґвалтуваннями та проявами сексизму в різних сферах життя. Проте, незважаючи на те, що минули цілі століття з моменту зародження фемінізму, його актуальність, як течії, все ще не втрачена, він залишається невід’ємною частиною сучасного соціального дискурсу.

Жінки в усьому світі все ще дискримінуються та стикаються з несправедливістю. Значна частина жіночого населення нашої планети бореться з такими важливими проблемами, як домашнє та репродуктивне насильство, віктимблеймінг або звинувачення жертви (термін, який використовується для опису ситуацій, коли вся відповідальність і провина за вчинене насильство лягає на жертву, а не на кривдника), домагання, зґвалтування; феміністки намагаються покращити законодавство, захищати права жертв і усувати культурні норми, які сприяють цьому. Серед серйозних проблем залишаються такі як сексуальна експлуатація, яка існує в усьому світі та залишається ігнорованою або недооціненою; нерівна оплата за працю, коли жінки, незважаючи на прогрес у гендерній рівності, все ще отримують менше грошей за ту саму роботу, яку виконують чоловіки; несерйозне сприйняття жінки та менсплейнінг – явище, коли чоловіки поблажливо пояснюють жінці, ставлячи під сумнів обізнаність жінки з даної теми.

Так, О. Кисельова, старший науковий співробітник Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди, у своїй публікації «Проблеми гендерної рівності в галузі культури та мистецтва», оглядаючи та аналізуючи проблеми гендерної рівності у галузі культури і мистецтва зауважує, що філософія та гуманітарні науки почали сприймати культуру як еквівалент? реального світу, в якому проста людина веде своє повсякденне існування. Таким чином, кожна людина бере участь у створенні культури й живе в ній засобами доступних їй повсякденних практик. Культура також має свій гендерний вимір. В межах її дослідження було виявлено, що жінки більш залучені у культурні практики, ніж чоловіки, але, не дивлячись на це, в творчих професіях переважають чоловіки. Вони займають домінуюче місце у сферах, що пов’язані з технікою, наприклад оператори. Гендерна дискримінація впливає на вибір напряму навчання, адже існують

«жіночі» (ткацтво, вишивка, бібліотечна справа, теорія музики) види діяльності та «чоловічі» (гончарство, художня обробка металу, диригування, режисура), тобто «гендер пронизує всі прояви особистості і є тим, з чим ми живемо щодня» [див. 4].

Сучасні англомовні розвідки також засвідчують, що «філософія переважно для білих і переважно чоловіча. Ця однорідність існує майже в усіх аспектах і на всіх рівнях дисципліни» [див. 1]. Не дивлячись на те, що філософія має бути відкритою до світу через сконцентрованість на його дослідженні та вивченні процесів, які у ньому відбуваються, вона є парадоксально консервативною й ухиляється від сучасних суспільних рухів. Таким чином, вона відмовляється від ідей жіночого руху, вважаючи, що це стосується соціології і не має нічого спільного з філософією.

Наразі ведеться безліч суперечок щодо того, чи можна вважати певну жінку філософією, чи це просто відлуння вже викладеного вчення певного чоловіка. Прикладом може слугувати ситуація С. де Бовуар, котру вважали більше феміністкою, ніж філософією, адже вона не внесла до лав філософії нічого «оригінального». Тільки через певний час після її смерті інтелектуалку стали визнавати як окрему філософію, а не тінь Ж.-П. Сартра [див. 2]. Саме про подібне ставлення чоловіків до жінок, немов власне передбачення, і вела мову С. де Бовуар у своїй книзі «Друга стаття», яка здійснила вагомий внесок в освітлення проблем дискримінації жінок, і яка стала рушієм другої хвилі фемінізму. У даній праці авторка наголошувала на ставленні до жінок не як до окремих автономних персон, а як порівняння до чоловіків [3, с. 27]. Наводячи цитату К. Моріака про відзеркалення чоловічих думок жінками, вона дійсно визнає, що часом одні повторюють думки інших, але насправді й серед чоловіків багато таких індивідів. Зведення всіх жінок до наївних істот, які не рівня чоловікам, є ознакою неповноцінності і бажанням зберегти собі старий статус короля. Це викликано страхом конкуренції, страхом того, що жінка відбере у чоловіка роботу [3, с. 37].

Додаючи до порівняння жінок і чоловіків вона пише: «...він – головний, вона – другорядна. Він – Суб'єкт, він – Абсолют. Вона – Інша» [3, с. 27]. Чоловіки у цьому світі королі, що вдячні Богу за те, що Той не створив їх жінкою. Навіть якщо чоловік за абстрактну рівноправність, він все ще не зважає на реальну нерівноправність, він просто замовчує її, і при першому ж конфлікті буде дорікати жінці цим. Така парадоксальність існує й наразі, коли чоловіки щиро вважають, що жінки і чоловіки рівноправні, та, разом з тим, наполягають, що жінкам ніколи не зрівнятися з чоловіками й всі їхні спроби є марними. Це пояснюється тим, що будучи привілейованою верствою населення, масштабу якого вони не бачать, чоловіки не можуть усвідомити наскільки дискриміновані жінки. Це обмеження йде з народження, воно вкорінюється у свідомість жінки та починає впливати на її поведінку, що чоловіками пояснюється як жіноча природа, а не вплив вже вибудованого сотнями років патріархального устрою. Схильність до керування почуттями, а не розумом, інфантильність – це все наслідки не природньої особливості, а виховання й соціальних умов. Хоча й відбулося багато позитивних змін з моменту написання й видання даної праці, та все ще є багато речей, які актуальні зараз і з якими потрібно продовжувати боротися.

Отже, фемінізм залишається важливим і актуальним рухом у сучасному світі, продовжуючи боротьбу за права жінок та гендерну рівність. Віддзеркалюючи сучасні реалії та виклики, фемінізм стає не лише реакцією на існуючі проблеми, але і джерелом позитивних змін у суспільстві. Розкриваючи нерівності в різних сферах життя, від культури до філософії, фемінізм надає голос жінкам та сприяє перетворенню сучасного соціального дискурсу. Його вплив і визнання важливості гендерної рівності свідчать про необхідність подальших зусиль у здобутті справедливості та вирівнюванні можливостей для всіх гендерних груп у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Ratcliffe R., Shaw C. Philosophy is for posh, white boys with trust funds – why are there so few women? The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/higher-education-network/2015/jan/05/philosophy-is-for-posh-white-boys-with-trust-funds-why-are-there-so-few-women> (дата звернення: 11.12.2023).
2. Simone de Beauvoir / Stanford Encyclopedia of Philosophy. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/beauvoir/#SituBeau> (date of access: 11.12.2023).
3. Бовуар де С. Друга стаття. Київ: Основи, 1994. 390 с.
4. Кисельова О.О. Проблеми гендерної рівності у галузі фізичної культури і спорту. Київ, 2019. 26 с.

*Дудко Софія Вікторівна
студентка IV курсу
спеціальності «Філософія»*

*Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор
Глушко Тетяна Петрівна*

Філософія музики як галузь міждисциплінарних досліджень

Існування музики охоплює значну кількість століть, тому на думку деяких дослідників, початок її зародження датується одночасно з появою людини. Саме від цього моменту прослідковується їхній тісний та нерозривний зв'язок. Пильна увага до музики сприяє збагаченню та розширенню наших знань про різнобарв'я мелодії й, тим самим, надає нам неабиякий інструмент не лише для наукового розвитку, а й для зміцнення моральних і фізичних станів індивідів.

Важливо підкреслити, що музика з самого дитинства супроводжує кожного з нас, адже де завгодно ми можемо почути звуки, які привертають нашу увагу. Вони здатні викликати різноманітний спектр емоцій, починаючи від надихаючих й піднесених станів, закінчуючи меланхолійними, або, навіть, трагічними мотивами. Тому пройти повз неї та залишитися байдужим, справді, доволі важко. Як наслідок, сучасні науковці розширюють межі дослідження музики та демонструють суспільству відповіді на ті запитання, які можна розглянути завдяки філософському осмисленню. Ця тенденція мелодійного розвитку сприяла появі відносно нової галузі – «філософії музики».

Таким чином, за словами сучасного дослідника Андре Кенія: «філософія музики – це дослідження фундаментальних питань про природу музики та наш досвід її сприйняття» [6]. Ця дефініція вдало, на наш погляд, підкреслює сферу інтересів цього відгалуження філософії та показує на чому вона ґрунтується. Також сюди можна віднести напрацювання питань, щодо появи музики, її трансформації, зміни її завдань та функцій залежно від часу, її вплив на людство та інші складові буття.

Філософію музики важко назвати вузькоспрямованою галуззю дослідження, адже її дотичність до багатьох інших гуманітарних, мистецьких та музикознавчих сфер, можна прослідкувати завдяки наявним науковим здобуткам. Одним із прикладів вищезазначеної думки, є творчий доробок німецького філософа Артура Шопенгауера, у межах якого проілюстровано своєрідне галузеве поєднання дослідницької активності. Зокрема, як зазначає Л.М. Гаврильчик «єдині інтерпретації музики, які допускав Шопенгауер, мали філософсько-світоглядний характер. І світ, і музичний твір вважалися ним віддзеркаленням єдиної волі на всіх щаблях її прояву, а тому будова світу і будова симфонії мали ідентичну структуру» [3, с.14].

Звернемо увагу й на те, що філософія музики у своєму трактуванні сутності мелодій сягнула високих вершин, тому цей підхід відкрив нові міждисциплінарні горизонти для вивчення. Адже вона може включати в себе елементи з таких наукових дисциплін, як естетика, музикознавство, соціологія, психологія, культурологія та інші. І результат спільної дії кожної із цих галузей, ілюструє вагоме значення для сучасної наукової думки.

Осягнення музики та її змісту з точки зору впливу на особистість, розкриває велику кількість проблемних запитань, дослідженням яких займаються науки, які зосереджені на вивченні людини. Проте, зупинимось на тому, яке потребує філософського осмислення, а саме визначення сенсу, який стоїть за слуховим образом. Наголошує на цьому авторка С.А. Скопіна: «людина не просто шукає в музичному творі відповідь на животрепетні питання буття, вона в ньому знаходить саму істину буття» [4, с. 56].

Більше того, музика наділена тією силою, яка здатна заподіяти впливу на ціле суспільство. Так, наприклад, В. Саранін зазначає, що виступаючи як одне з найкомунікативніших мистецтв, музика емоційно-просторово об'єднує людей, формує множинні моделі їх схожої свідомості й поведінки. В результаті цього вона стає носієм реалізації й проведення в життя різного роду змістовних основ суспільства» [2]. Також дослідниця А.Г. Басова ілюструє, що «результатом нарощування теоретичних доробків стало виділення соціології музики як окремої галузі в широкій мережі соціальних наук, із власним корпусом теорій та дослідницьких поглядів на музику в суспільному вимірі» [0, 42]. Істотно, що музика, завдяки своїй силі впливу, сприяла появі нової галузі, яка наразі продовжує свою діяльність.

Що стосується мистецького потенціалу музики та її відношення до естетичних засад, варто зазначити, що зустрічається некоректне відображення дійсних змістів. Це положення ілюструється у словах автора В. Боумана: «хоча філософію музики часто ототожнюють з музичною естетикою, ці дві галузі не є однаковими: філософія музики ширша за музичну естетику, і охоплює її» [5, 6].

Отже, філософія музики, як галузь міждисциплінарних досліджень, поєднує в собі елементи музикознавства, психології, культурології, естетики та інших дослідницьких галузей. Вона досліджує природу мелодій, їхню роль у людському бутті, вплив на моральний і фізичний стани людини, а також взаємодію з іншими аспектами культури та суспільства.

Список використаних джерел:

1. Басова А. Г. Концепт музики в соціологічній теорії ХХ століття. *НАУКОВІ ЗАПИСКИ. Соціологічні науки*. 2015. Т. 174. С. 40–45.
2. В чому цінність музичного мистецтва? *StudFiles*. URL: <https://studfile.net/preview/5775031/page:2/>.
3. Гаврильчик Л. М. Філософія музики Артура Шопенгауера : музика як мова світової волі. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. Вип. 14 (19), ч. 2. С. 13-15.
4. Скопіна С. А. Істинність музики суцього. Вісник ДАКККиМ. 2013. № 1. С. 56-60.
5. Bowman W. D. *Philosophical Perspectives On Music*. New York : Oxford University Press, 1998. 615 p.
6. Kania A. *The Philosophy of Music*. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. 2012. URL: <https://plato.stanford.edu/archives/spr2014/entries/music/>

Терещенко Марія Василівна,

**Гегелівський підтекст теоретичних моделей суб'єктивності
К. Малабу та С. Жижека**

Постмодерністська криза суб'єкта обтяжується новими трансгуманістичними тенденціями і ризиками переведення внутрішнього світу людини в цифровий актив. Це сформувало запит на перегляд інтегративної категорії суб'єктивності в рамках нової філософської парадигми.

У рамках даного дискурсу несподівано актуальним виявилось переосмислення змісту гегелівської філософії, зокрема, вагомими з даної проблематики є розробки французької філософині Катрін Малабу та словенського психоаналітика і філософа Славоя Жижека.

Концепція пластичності Катрін Малабу. Нейронауковий підхід стверджує, що «суб'єктивності як такої не існує, що вона є метафізичним поняттям, яке приховує реальність емпіричної реальності розуму» і зводиться лише до біологічної основи. У відповідь на такі претензії та з метою вибудовування нового формату діалогу між сучасною філософією, когнітивними та нейронауками Малабу намагається відшукати теоретичну модель, покликану зберегти і захистити дану філософську категорію як елемента людського буття, необхідного для побудови суспільства і політики, та врятувати вимір свободи і креативності, які в ній розкриваються.

У своїй роботі «Майбутнє Гегеля: Пластичність, темпоральність і діалектика» Малабу пропонує здійснити перевизначення суб'єктивності через призму власної концепції пластичності.

Запозичивши у естетиці Гегеля поняття пластичності, Малабу доводить, що спекулятивна гегелівська філософія «звільняє цю концепцію від строгих естетичних зав'язків, рішуче наділяючи її метафізичною якістю, завдяки чому, вона виявляється визначальною якістю суб'єктивності». Зокрема, уже в інтерпретації гегелівської системи пластичність розкривається на прикладах нерівномірного та патологічного розвитку, включаючи матеріальні, тілесні та мікробіологічні аспекти.

Пластичність, в розумінні Малабу, означає сходження протилежностей, але не у синтезі, як ми це розуміємо у зв'язку з Гегелем, а у стисненні – через специфічне розтягнення проміжних стадій між ними. Маючи на увазі як надання форми, так і прийняття форми, пластичність охоплює собою і екстремуми як крайні точки шкали і форми об'єднання різного (універсального і конкретного, матеріального і духовного і т.д.), які між ними виникають. Певною мірою, пластичність може бути описана як відкритість системи, завдяки якій система здатна розвиватися далі, не спрощуючи і не зациклюючись на собі, допускаючи інше.

Коли Малабу говорить про пластичність як про можливість вибуху, вона має на увазі «онтологічний вибух», адже будь-яка форма в самій собі несе можливість самоподолання та знищення. І справа тут не тільки в гегелівській діалектиці, а й у переході від нейронного до ментального, яке досі залишається невивченим і непрозорим в біології.

На відміну від гнучкості (як вміння пристосуватися, вбудуватися, адаптуватися), пластичність наділена здатністю супротиву. Саме наслідком «нормалізації» пластичності, на думку Малабу, в соціумі проявились «хвороби гнучкості» – нездатність індивіда включитися в символічний порядок, фрустрація, депресія та ін.

Таким чином, онтологія пластичності деконструє позитивний образ людини як гармонійної особистості, відновлюючи в правах негативність – можливість руйнування та радикальної зміни.

Так у Малабу з'являється концепція суб'єкта як «суперечливої конструкції», біологічно обумовленої, де конфлікт між гнучкою покірністю та вибуховим супротивом не лише не можна подолати, але й не треба цього робити.

Суб'єктивність в дослідженнях Малабу розглядається як відношення суб'єкта до субстанції, яке показує як субстанція може формувати саму себе, зберігати, відстоювати, а також самопідривати, трансформуючись до невпізнання, аби забезпечити собі майбутнє. З цього випливає суттєво гегелівський момент: пік вираження суб'єктивності (форми) – це вже неможливість її іншості, інтенція руйнування.

Суб'єкт сингулярності Славоя Жижека. Автор «дражливого суб'єкта» повертається до унікальної оптики Гегеля задля оцінки перспектив і загроз технічної сингулярності для суб'єктивності людини.

Передусім Жижек акцентує, що після теорії множин Кантора і теорем неповноти Геделя наука вступає в новий етап, який залишає позаду відносно несуперечливий погляд на реальність.

Це актуалізує гегелівсько-лаканівську перспективу, яка сприймає ці парадокси як вказівку на наявність суб'єктивності: суб'єкт може виникнути лише в дисбалансі між родом і його видами. Більш того, для Гегеля єдине самототожності – не просто завжди суперечливе, роздроблене і антогоністичне – сама самототожність є утвердженням радикального саморозрізнення: тотожність з собою означає відмінність від усіх своїх властивостей, незведеність до них. Мінімальна структура тотожності, таким чином, складає $1=1+a$, де a – це невідомий надлишок, який втримує тотожність. Суб'єктивність таким чином появляється, коли субстанція не може досягнути повної тотожності з собою, коли субстанція сама по собі «заборонена», через неї проходить іманентна неможливість чи антагонізм. Пустота суб'єктивності в кінцевому рахунку є пустою множиною як вид, в якому рід стикається з самим собою в своїй відмінній визначеності.

В сингулярності через прямий обмін думками та досвідом народжується глобальна сфера розумового досвіду. Наслідком цього безперешкодного і прозорого зв'язку між людськими мізками вчені прогнозують не лише велику швидкість отримання, а й точність знань. Але у цій швидкісній системі зникає місце для рефлексії, а отже, для самоусвідомлення. Жижек ставить питання: чи зможе великий цифровий Інший охопити цей рефлексивний вимір після занурення суб'єкта в сингулярність? А якщо ні, чи означитиме це, що рефлексивний вимір суб'єктивності просто зникне або появиться нова форма суб'єктивності?

Жижек припускає, що в сингулярності виживе пустий суб'єкт і віртуальне несвідоме. Суб'єктивність збережеться як чиста точка негативності, нетотожності зі своїм внутрішнім життям, повністю розчиненим в сингулярності (і таким чином суб'єкт виявить свою глибинну суть незвідності до своєї природи та своїх змістів). Суб'єкт буде розщеплений у собі: на точку незвідності до власних змістів і самі змісти, розчинені у сингулярності.

Якщо суб'єкт, як часто гадають, — це «внутрішнє життя», то він буде знищений у сингулярності. Якщо ж суб'єкт — не зводиться до своїх змістів, то тепер він вперше з'явиться в чистому вигляді: у сингулярності збережеться нульовий рівень суб'єктивності.

Водночас, на думку Жижека, суб'єкт все таки збереже мінімальну дистанцію з спільною колективною думкою. І це буде протиріччям, що породжуватиме нові страждання та нові надії.

Список використаних джерел:

1. Катрін Малабу. Філософія і мозок: критичний підхід до нейронаук: текст доповіді, 05.11.2020 в межах проєкту «Партизани культури» (Харків, Україна)/ <https://kontur.media/malabou/>
2. Ожеван М. По той бік технологічної сингулярності: дилема гуманістичних обмежень і необмеженого постгуманного розвитку. - Стратегічні пріоритети. Серія: Філософія, 2016. С. 33-46
3. Hegel in a wired brain / Slavoj Žižek. Description: London; New York: Bloomsbury Academic, 2020.
4. The Future of Hegel: Plasticity, Temporality and Dialectic 1st Edition, Kindle Edition by Catherine Malabou (Author), Jacques Derrida (Foreword), Lisabeth During (Translator).
5. Slavoj Žižek. Hegel e il cervello postumano. La voce repubblicana, 20.09.2021/ <https://huxley.media/>
6. What Should We Do with Our Brain? (Perspectives in Continental Philosophy) 1st Edition, Kindle Edition by Catherine Malabou (Author), Sebastian Rand (Translator), Marc Jeannerod (Introduction).

*Загребельна Інна Вадимівна
студентка І-го курсу
спеціальності «Філософія»*

Науковий керівник:

*кандидат філософських наук, доцент
Русаков Сергій Сергійович*

Жіночі образи в сучасній культурі

Сучасна культура – багатогранна та жива, вона розвивається буквально кожен день. Вплив культури на формування особистості неможливо переоцінити, саме тому нам було цікаво розібрати жіночі образи в сучасній культурі. Адже ці образи є породженням гендерних стереотипів і безпосередньо впливають на формування жінок, їх бачення світу та власного місця у цьому світі.

Почнемо з архетипів. Архетип – це прообраз, початкова ідея, яка дає початок для наступних утворень. Як відомо, активно ідеєю архетипів займався Карл Густав Юнг - швейцарський психоаналітик. Проте сьогодні говорити ми будемо не про нього, а про роботу його учениці – Тоні Вольф.

Тоні Вольф у своєму есе "Структурні форми жіночої психіки" представила 4 жіночі архетипи/образи вічної "жінки" - Матір, Гетера, Амазонка та Медіум. На основі цих ідей ми постараємося розібрати та класифікувати жіночі образи в сучасній культурі (фільми, серіали, аніме, сучасна література та музика).

Тоні Вольф почала з архетипу "Матір", так зробимо і ми. Матір – це про добро, турботливість, мудрість, співчуття, а також про вимогливість до себе. Втілення цього прообразу зараз ми можемо бачити у принаймні 2-ох відомих нам сучасних жіночих образах - власне матері та, так званої, традиційної дружини.

Матір – це образ жінки-матері, захисниці, яка заради безпеки та щастя своєї дитини здатна на все. Такій жінці необов'язково мати чоловіка, вона цілком може бути

самотньою, адже головна її роль - бути мамою, у цьому вона знаходить найкращу для себе реалізацію. Яскравий приклад цього образу ми можемо бачити у фільмі "Підміна" Клінта Іствуда та "Кролик Джоджо" Тайки Вайтіті. У "Підміні" головна героїня виховує сина одна і після певних подій змушена шукати свою справжню дитину та відстоювати правду, незважаючи на зовнішні перешкоди. У літературі ж ми можемо знайти приклад такої жінки в книгах "Щиголь" Донни Тартт та "Страшенно голосно і неймовірно близько" Джонатана Сафрана, де цю роль займали самотні мами головних героїв. Проте в даних творах цей образ не був розкритий повністю.

Традиційна жінка дуже схожа на "Матір", але обов'язково має повноцінну родину(чоловіка та дітей). Зазвичай така жінка не стикається з проблемами та переживаннями, що притаманні "Матері". Традиційна дружина є не лише мамою, але й дружиною - вона реалізується через ці дві ролі(причому ці ролі рівноцінні). У фільмах досить багато втілень цього образу, наприклад: мама Кевіна із знайомого всім фільму "Один вдома" Кріса Коламбуса; Брі Ван Де Камп, яка є еталонною домогосподаркою, із телесеріалу "Відчайдушні домогосподарки", створеного Марком Черрі; та врешті-решт Моллі Візлі з серії книг "Гаррі Поттер" авторки Джоан Роулінг.

Наступний архетип, протилежний Матері, - Гетера. Гетера - це яскрава, конвенційно красива, спокуслива жінка, яка орієнтована на чоловічий світ, і знаходить власну реалізацію через партнера. Як наслідок, іноді така жінка може попросту втратити свою особистість. У сучасній культурі цей архетип представлений в образах Рокової жінки та Відчайдушної.

Рокова жінка - чоловічий ідеал, недосяжна мрія, фам фаталь, яка заворожить чоловіка та, можливо, зламає його(навмисно чи ні). Цей образ є занадто ідеалізованим і багато людей не розуміють, що Рокова жінка - жінка, яка орієнтована на чоловічу увагу(що свідчить про неприйняття себе), просто досягає вона своєї цілі специфічно. У фільмах, літературі та музиці цей образ надзвичайно популярний, тому маємо чимало прикладів: Патриція Хольман із твору "Три товариші" Ерїх Марія Ремарка, Ірен Адлер із книги "Пригоди Шерлока Холмса" Артура Конан-Дойла та серіалу "Шерлок" від BBC, головна героїня пісні "Мадонна" українського рок-гурту "Жадан і Собаки" та героїня пісні "Femme Fatale" гурту "The Velvet Underground".

Зовсім інший образ Відчайдушної. Відчайдушна (як і Рокова жінка) орієнтована на чоловіків, прагне їхньої уваги.. Але вона, на відміну від Рокової жінки, не має тієї загадковості та руйнівної сили - Відчайдушна обирає інший спосіб. Вона часто нехтує собою заради чоловічої уваги, намагається підлаштуватися під чоловічі ідеали, має брак самоповаги і завжди готова грати роль "рятівниці" для чоловіка. У культурі цей образ не так сильно поширений, але приклади все таки є. І найяскравіший - Амане Міса із аніме "Зошит смерті" автора Цугумі Оба. Це неймовірно трагічний персонаж, адже дівчина жертвувала всім заради головного героя, а той просто використовував її у власних інтересах. Після смерті хлопця наша героїня, Міса, втрачає сенс життя і скоює самогубство. Від цього і назва "Відчайдушна", адже така жінка відчайдушно бореться за любов/увагу чоловіка.

Архетип, суміжний з Матір'ю та Гетерою, - Амазонка. Це жінка про незалежність, самостійність, досягнення успіху, ефективність - у цьому вона реалізується. Іноді вона може бути агресивною та проявляти "чоловічу" поведінку. У 21-ому столітті цей архетип є особливо актуальним і має безліч репрезентацій у культурі. Ми виділили 3 головні образи, натхнені Амазонкою, - Кар'єристка, Жінка-ідеал та Феміністка.

Кар'єристка – це впевнена у собі, розумна, амбіційна жінка, яка зазвичай має неабиякі здібності у чомусь. Проте часто у неї, враховуючи її успішну кар'єру, є певні проблеми в особистому житті чи просто у відносинах з людьми. Прикладів таких жінок повно, проте найбільш яскравим є Міранда Прістлі з фільму "Диявол носить Прада" режисера Девіда Франкеля за книгою Лорен Вайсбергер. Міранда - неймовірно

успішна, вона має все: гроші, владу, славу та репутацію. Але згодом ми дізнаємося, що Міранда не зовсім щаслива у своєму шлюбі - чоловік хоче розлучитися з нею. Також варті уваги героїні Мерфі з фільму "Інтерстеллар" Крістофера Нолана та Герміона Грейнджер із, вже згаданою вище, серії книжок "Гаррі Поттер". Ці героїні хоч і менш яскраво виражені Кар'єристками, проте є ними. Вони обидві розумні, впевнені, дисципліновані, амбіційні та мають проблеми у відносинах із людьми (у Мерфі - це образа на тата, а в Герміони - проблеми у спілкуванні з однолітками).

Жінка-ідеал - та ж Кар'єристка, проте в неї немає ніяких проблем. Жінка-ідеал представляє образ ідеальної жінки 21-го суспільства. Тому жінка-ідеал - це приваблива, розумна, впевнена та рішуча жінка, яка встигає все: від професійної реалізації до особистого життя. Що цікаво, якщо Рокова жінка або ж Відчайдушна орієнтовані на чоловіків і є значною мірою результатом чоловічих уявлень щодо жінок, тобто вважаються "ідеалом" для чоловіків, то Жінка-ідеал є відображенням жіночого "ідеалу" жінки, який сформований вимогами сучасності. Тому Жінка-ідеал(на відміну від Рокової жінки) є емоційно стабільною, вона завжди знає, чого хоче, і отримує це. Приклад цього образу знаходимо в фільмі "Білявка в законі" Роберта Лукетича. Головна героїня Ел протягом фільму руйнує стереотипи, досягає успіху в навчанні та професійній сфері, вибудовує чіткі моральні орієнтири, не втрачає себе і бонусом знаходить партнера, який бачить в ній особистість та поважає її. Дійсно, Жінка-ідеал.

Феміністка - це образ розумної, впевненої жінки, яка не шукає чоловічого схвалення та прагне рівності й незалежності. Вона хоче жити так, як хоче вона, але зазвичай зовнішні обставини перешкоджають цьому. Також досить актуальний для нашого часу образ, який має достатньо репрезентації у культурі - це, наприклад, Барбі в фільмі "Барбі" Грети Гервіг, героїні мультфільмів від компанії Disney, такі як Меріда із "Хоробра серцем" та Ельза з "Крижаного серця". Жодна героїня не знаходить собі партнера(тому що навіть не шукає його), проте проходить свій шлях і знаходить себе.

Останній архетип, протилежний Амазонці та суміжний з Матір'ю і Гетерою, - Медіум. Якщо коротко, то це жінка "не від світу цього". Вона загадкова, не шукає схвалення загалом, має зв'язок із "вищими силами" та гарну інтуїцію. Такі жінки дивовижні емпати й відчувають світ на іншому рівні. Архетип Медіум знайшов втілення в 2-ох жіночих образах - Відьма та Жінка-аутсайдер.

Відьма - це буквально відьма. Жінка, що має демонічні сили, таємні знання про світобудову, тримається відсторонено від суспільства, але може допомогти у вирішенні чогось, якщо це потрібно. Прикладів Відьом у сучасній культурі дуже багато, найбільш банальний - це всі 3 героїні телесеріалу "Всі жінки відьми". Проте яскравим прикладом є головна героїня фільму "Чаклунка" від Disney. Малефісента збрала в собі всі риси архетипу Медіум - вона має надлюдські сили, тримається відсторонено від суспільства і здатна до емпатії.

Щодо Жінки-аутсайдера, то тут трохи інша справа. Жінка-аутсайдер - це безперечно розумна, загадкова жінка з певними екстраординарними здібностями. Проте вона менш схильна до емпатії і зазвичай навпаки є соціопаткою. Її не цікавить суспільство і його потреби, вона живе у своєму світі. Цей образ втілений у таких героїнях: Евр Холмс із вже згаданого серіалу "Шерлок", Люсі з однойменного фільма "Люсі" Люка Бессона, Триніті з трилогії фільмів "Матриця" сестер Вачовські та Амелі з однойменного фільма "Амелі" Жана-П'єра Жене (хоч вона і не повністю збрала в собі риси Жінки-аутсайдера).

Це були всі жіночі образи, класифіковані на основі праці Тоні Вольф, та приклади образів у культурі, наведені власноруч. У висновку можемо стверджувати, що розуміння жіночих образів та їхнього втілення в культурі зможе допомогти жінкам краще розуміти себе.

Список використаної літератури:

1. Wolff, Toni. "Structural forms of the feminine psyche." *Psychological Perspectives* 31.1 (1995): 77-90
2. Bolen, Jean Shinoda, and Gloria Steinem. *Goddesses in everywoman: A new psychology of women*. New York: Harper & Row, 1984.
3. Пінкола Естес К. Жінки, що біжать з вовками. Архетип Дикої жінки у міфах та легендах вид. Yakaboo Publishing, 2019 р., 528с

Якубчак Ярослав Вікторович
студент III курсу, заочної форми навчання
спеціальності «033 Філософія»

Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор
Глушко Тетяна Петрівна

Досвід французьких філософів М. Фуко та Ж. Дельоза в контексті альтернативного погляду на вітчизняну історію

*Питання філософії - це питання про сьогоднішнє...
Тому сьогоднішня філософія має цілком політичний та
історичний характер. Вона є політикою, що іманентна історії,
вона є історією, що необхідна політиці*
М. Фуко

В сучасну епоху розвитку інформаційного суспільства, коли інформація виступає основним чинником не тільки виробництва, а й формування поля «соціального» та його меж, питання збереження та тлумачення історичної спадщини постає все гостріше по мірі того, як воно впливає на формування та відображення колективної історичної пам'яті, що є носієм цінностей груп, спільнот, націй та народів.

У зрізі зазначеної проблематики, зважаючи на розвиток історичної науки в Україні, варто розглянути альтернативні концепції тлумачення власної історії, одним з яких є концепція французького філософа М. Фуко. Вітчизняна історична наука в більшості своїй підходить до тлумачення історії як єдиного цілого, перебуваючи на позиціях, за словами Фуко, «традиційної історіографії», концепції «глобальної історії» [1].

Альтернатива розгляду історії як поступального розвитку – розгляд історії як генеалогії, як археології знання, як «плюралізму дискурсів», що дозволяє виокремити формування суб'єктності в тих чи інших умовах, відштовхуючись не від глобальної цілі чи ідеї, яка провідною ниткою пронизує кожен з історичних періодів, а виокремити особливості того чи іншого періоду, виходячи тільки з його унікальних «історичних апріорі». Як зазначає сам філософ, історичні апріорі – це сукупність умов, які роблять позитивність можливою лише на рівні реальності висловлювань, а не на рівні істинності суджень [1].

Даний генеалогічний підхід дозволить деконструювати українську ідентичність, збираючи її з елементів дискурсу та його конституційних висловлювань, заперечуючи нав'язану історичну монолітність, котра, зважаючи на нашу історичну генезу, усіяна постійними загостреннями та конфліктами з недружелюбними сусідами, дозволить нам заново, по-сучасному, відобразити той ментальний план, ті символи і сигнали несвідомого, що ми акумулювали з різних епох власного існування та конституювання.

Такий метод зближає М. Фуко з іншим філософом постструктуралізму – Ж. Дельозом, відсилаючи на його концепції номадичності суб'єкта та «горизонтальної

онтології», згідно з якими суб'єкт не є один раз взятим як цілий синтез сингулярностей, що його складають, а є динамічною, розрізною та гетерогенною системою, що повинна діяти в полі «реального», деконструювати «вертикальні», Платонівські метафізики та смисли як спосіб відчуження суб'єкта від своєї вітальності та розвитку [2].

Тілом історію тоді буде виступати концепт філософії, який він назвав «різоною». Дійсно, розуміючи історію як єдину гетерогенну структуру, що постійно розділена, але в той же час пов'язана між собою так званими «розривами», можна зрозуміти, що вона не підвладна інтерпретації її як метанаративу, приписання єдиного смислу та єдиної суб'єктності, що породжується ним.

Зазначені концепти допоможуть зрозуміти по-іншому формування сучасної біополітики, розглядаючи всю всесвітню історію – як тіло різони, елементами котрої будуть слугувати епістемі, що знаходяться в динамічній гетерогенній області, поєднанні «розривами» та мають горизонтальну орієнтацію: як поєднання дискурсів – вони є незалежними, як єдине ціле – така генеалогічна історія функціонує в якості абсолютно непроникного об'єкта, який відмовляється від феноменологічного інтерпретування, а змішує об'єкт та інструмент дослідження – дискурс та епістему, з якої її досліджують.

Отже, використання досвіду зазначених французьких філософів дозволить деконструювати нашу вітчизняну історію, зрозуміти її глибше та більш безпосередньо, заглибившись в саму стихію «дискурсу» та конституюючих його фрагментів висловів, сформувавши в собі єдині ціле – тіло різони, тіло глобальної історії, котра, однак, складається з концептуально незалежних складових. Все це дозволить поглянути на наше походження з іншого, сучасного боку та розширити межі нашої національної ідентичності та самоідентифікації.

Список використаних джерел:

1. Фуко М. Археологія знання. К.: Основи, 2003. 326 с. URL:<https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi72/0052345.pdf>
2. Дельоз Ж., Гваттарі Ф. Капіталізм і шизофренія: Анти-Едіп; переклад з франц., вступ О. Шевченка. К.: КАРМЕ-СІНТО, 1996. 384 с.

*Лінкевич Петро Іванович
магістрант 1-го року навчання
Спеціальність «Філософія»
ОНП «Теоретична та практична філософія»*

*Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Гончаренко Катерина Сергіївна*

Герменевтичні рефлексії: висвітлення соціокультурних цінностей в релігійних текстах

Герменевтичні рефлексії, спрямовані на розгляд соціокультурних цінностей у релігійних текстах, доводять факт того, що релігійний та теологічний контекст постійно

знаходиться в об'єктиві філософських рефлексій. Вивчаючи релігійні тексти з використанням герменевтичних методів не лише посилюється міждисциплінарний діалог, спрямований на пошук сенсу і значення, але й актуалізується щодо сучасного світу. Завдяки філософії розкриваються метафізичні основи релігійних текстів в сучасному розумінні соціокультурних номенів. Відтак, важливо розуміти, що контекстуальний аналіз впливає на формування суспільних цінностей і ідеалів. Релігійні тексти, як джерело культурної/духовної спадщини, допомагають вивчати широкий спектр людських ідентичностей та життєвих переконань. Це сприяє відновленню діалогу між різними світоглядними спільнотами: віряни, атеїсти, агностики, нігілісти, в герменевтичному об'єктиві можуть знаходити спільну мову, та порозуміння.

Варто згадати філософські ідеї Огюста Конта, який розглядає суспільство як загальний формат організації суспільства. Відтак у «Курсі позитивної філософії» він подає історію людства як історію єдиного народу. Мислитель обґрунтовує єдність людського роду постійністю людської природи, яка виражається в суспільному плані у фундаментальному порядку, що виказує себе, незважаючи на розмаїття історичних закладів [1, с. 117].

Важливо розуміти що по своїй суті *релігійний текст - це документ*. Документ, що містить в собі наратив, релігійну норму для спільноти віруючих, мирян та духовенства. Він функціонує як основа культурного канону, закладаючи фундамент морального порядку та етичних принципів, якими керуються віруючі для свого благополуччя. Протягом еволюції людської цивілізації ці значущі аспекти було документовано, що допомогло зберегти знання про світ і передати його майбутнім поколінням.

Навколо концепцій, які відображені у релігійних текстах, формується спільнота однодумців, - церква або зібрання віруючих. Така спільнота розробляє свою символіку, традиції і обряди що конструюють соціальну матрицю, і сприяють до набуття спільної ідентичності. Це відповідає концепції соціального конструктивізму, де взаєморозуміння будується через спільні норми, цінності і переконання, допомагає триматись єдиних думок, та знаходиться в єдиному інформаційному дискурсі. Моральні та етичні рамки відображають для віруючих ідею соціальної конструкції реальності, де соціальні структури формуються через соціальні угоди, символи, мову та культурні норми.

Участь у обговоренні ідей, викладених у релігійних текстах, сприяє розвитку емпатії та взаєморозуміння, оскільки людина навчається розуміти погляди та переживання інших людей, що сприяє покращенню міжособистісних відносин та підвищенню соціальної компетентності.

Крім того, обговорення релігійних ідей стимулює розвиток аналітичних та критичних навичок. Людина розбирається в складних поняттях та концепціях, відслідковує логічні зв'язки та перевіряє аргументи, формулює власні думки та переконання. Осмислення складних життєвих питань сприяє розвитку інтелектуальних здібностей та підвищенню рівня освіченості. Прийняття обґрунтованих рішень в свою чергу відображається на якості життя. Ось до прикладу можна розглянути тексти з Біблії, які передають *сучасні соціокультурні наративи*: *Від Матфея 12: 49* І, показавши рукою Своєю на учеників Своїх, сказав: ось мати Моя і брати Мої; *50* бо хто творитиме волю Отця Мого Небесного, той брат Мій, і сестра, і мати Моя. [2, с.1096]

Ісус говорить про духовну спорідненість однодумців і про важливість діяти відповідно до волі Отця Небесного. *Від Івана 6: 66* Відтоді багато з учеників Його відійшли від Нього і вже з Ним не ходили. *67* Тоді Ісус сказав дванадцятьом: чи не хочете відійти і ви? *68* Симон-Петро відповів Йому: Господи, до кого нам іти? Ти маєш слова життя вічного, *69* і ми увірували і пізнали, що Ти Христос, Син Бога Живого.[2, с.1197]

Усі ці фактори роблять лідерів церкви та авторів релігійних текстів важливими посередниками між духовним світом та вірянами, впливаючи на їхнє світосприйняття та духовний розвиток. Але недостатньо мати здорове світосприйняття, потрібно бути людиною спроможною діяти відповідно до правил існування цього світу, бути особистістю, яка гармонійно вписується в цей світ. До прикладу Ісус дає своїм учням нову заповідь: *від Іоана*

13: 34 Заповідь нову даю вам: щоб ви любили один одного; як Я полюбив вас, так і ви любіть один одного. 35 З того знатимуть усі, що ви Мої ученики, якщо будете мати любов між собою. [2, с.1208]

Цей вірш можна порівняти з ідеями взаємопідтримки та співчуття, які знаходять відображення у різних аспектах соціокультурного життя. Наприклад, у сучасному громадському дискурсі поняття "емпатія" та "спільна відповідальність" зазвичай підкреслюють важливість турботи про інших та підтримки взаємної доброчесності.

Послання до Римлян святого апостола Павла глава 2.: 13 бо не слухачі закону праведні перед Богом, але виконавці закону виправдані будуть, 14 бо коли язичники, що не мають закону, з природи законне чинять, вони, не маючи закону, самі собі закон: 15 вони показують, що справа закону написана у них в серцях, про що свідчить їхня совість і думки їхні, які то звинувачують, то виправдовують одна одну.[2, с.1281]

Тут висловлюється думка про закон і справедливість у контексті віросповідання. Наголошується на тому, що навіть ті, хто не мають прямого знання про закон, можуть мати внутрішню моральну свідомість, яка вказує на правильність або неправильність дій, що може бути інтерпретовано як аспект критичного мислення. Виокремлення цього аспекту укладається в загальний контекст моральної оцінки вчинків та спрямовано на підкреслення важливості внутрішньої моральної свідомості для визначення правильного морального ставлення до справ.

Висновок. Таким чином, аналіз релігійних текстів в сучасному контексті визначається як важливий момент інтелектуального та культурного діалогу, особливо у відношенні до розуміння сучасних цінностей та етичних концепцій. Завдяки аналізу релігійних текстів ми можемо отримати інсайти щодо еволюції цих цінностей у часі та їхнього впливу на формування культурних парадигм.

Сучасна філософія визнає потенційну важливість релігійних текстів як джерела філософських та моральних рефлексій, які можуть бути корисними в контексті розвитку сучасного соціуму. Аналіз таких текстів може сприяти розширенню обізнаності про складні аспекти людської екзистенції та глибинних проблем моралі, які є актуальними для нашого часу.

Список використаних джерел:

1. Реймон А. (2004). Етапи розвитку соціологічної думки. Київ: Юніверс. 688с.
2. Біблія. (2017). Книги Священного Писання Старого і Нового Завіту: К.: УПЦКП 1416 с. Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://parafia.org.ua/biblioteka/svyate-pysmo/bibliya-upts-kp/>

*Задорожний Віталій Андрійович
студент IV курсу
спеціальності «Філософія»*

*Науковий керівник:
кандидат філософських наук, викладач
Легкун Тетяна Василівна*

Сучасна ціннісна криза та пошук загальнолюдських цінностей

Ціннісна криза є результатом взаємодії різноманітних глобальних процесів, котрі охоплюють соціокультурні, економічні, та технологічні аспекти життя людини. Вона виражається через певну невідповідність між традиційними цінностями та викликами сучасності, які зумовлюють переосмислення моральних і етичних норм.

Сучасна ціннісна криза відображає фундаментальні зміни в системах цінностей, які історично формувались у рамках культурних, соціальних, і економічних структур.

Це явище характеризується деконструкцією традиційних ціннісних орієнтирів та емерджентністю нових форм ціннісної орієнтації, які відображають зміни в соціальному контексті та переоцінці існуючих ідеалів.

Однією з ключових ознак сучасної ціннісної кризи є культурний релятивізм, який викликає занепокоєння з приводу оцінки загальноприйнятих моральних норм та етичних принципів. Це відображається у зростанні суб'єктивізму та індивідуалізму, що зумовлює падіння авторитету традиційних ціннісних систем [2, с.87].

Друга ознака - це посилення технологічної домінанти у суспільному житті. Швидкий розвиток технологій та їх інтеграція у повсякденне життя веде до формування нових видів взаємодії та комунікації, що впливає на зміну ціннісних пріоритетів, зокрема зсув у бік гедонізму та консюмеризму.

Останнім аспектом є глобалізація, що викликає перетворення ціннісних структур на міжкультурному рівні. Глобалізація зумовлює конфлікти між універсалізмом та партикуляризмом, викликаючи необхідність пошуку глобальних ціннісних консенсусів у таких сферах, як права людини, економічна справедливість та політична стабільність. Особливе місце займають мас-медіа та соціальні мережі, котрі формують новий простір для поширення цінностей. Це приводить до популяризації поверхневих ідей та норм, що сприяє змінам в ціннісних орієнтаціях людей.

Сучасна ціннісна криза глибоко корелює з явищами консюмеризму та індивідуалізму, які стали суттєвими ознаками постіндустріального суспільства. Консюмеризм, як культура надмірного споживання в якій індивіда часто оцінюють через його споживацьку активність та володіння матеріальними благами, істотно впливає на систему цінностей сучасного суспільства. Консюмеризм сприяє формуванню поверхневих, матеріалістичних орієнтирів, заміщуючи більш традиційні моральні цінності. Культура споживання нав'язує ідею невідкладного задоволення потреб, що, у свою чергу, уособлюється у феномені індивідуалізму. Індивідуалізм, розуміючи себе як прагнення до особистої незалежності та самореалізації, часто може переходити у егоцентризм, що сприяє відчуженню людини від суспільства.

З іншого боку, індивідуалізм сприяє позитивним соціальним змінам, таким як розвиток особистої свободи людини та самовираження. Але, у поєднанні з консюмеризмом, він, скоріше, веде до розвитку поверхневого відношення до світу і основна увага приділяється задоволенню матеріальних потреб. Важливим елементом є Конфлікт поколінь, що виникає серед різних вікових груп через ціннісні розбіжності та є однією з характеристик сучасної ціннісної кризи. Цей конфлікт відбиває широкий спектр соціальних, культурних та економічних трансформацій, які впливають на формування цінностей в різних поколіннях. Різні покоління отримували різний освітній досвід, що впливає на їх світогляд та цінності. Зміни в освітній системі, доступ до інформації та загальна культурна обізнаність суттєво відрізняються між поколіннями.

Список використаних джерел:

1.Юм Д. Трактат про людську природу: спроба запровадження експериментального методу міркувань про об'єкти моралі / Девід Юм. – К.: Всесвіт, 2003. – 552с.

2.Музика О.Л. Ціннісна свідомість обдарованої особистості на тлі ціннісної кризи суспільства / Музика О. Л. // Психолого-педагогічна наука і суспільна ідеологія: Матеріали методологічного семінару АПН України. – К.: Гнозис, 1998. – С.397-401.

3.Ключник Р. М. Криза як чинник розвитку політичної системи : автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / Р. М. Ключник; Дніпропетровський нац. ун-т ім. Олеся Гончара. – Дніпропетровськ, 2015. – 20 с.

Берегун Ян Вячеславович

*студент IV курсу
спеціальності «Філософія»*

*науковий керівник
кандидат філософських наук, викладач
Легкун Тетяна Василівна*

Теорія неоколоніалізму як інструмент для побудови власного майбутнього

Сучасною тенденцією сучасного світового та регіонального розвитку є формування глобальної неоколоніальної системи. Неоколоніалізм прийшов на зміну тому, що існував століттями і був знищений у середині ХХ століття. Навіть після того, як метрополії отримали завдання керувати колишньою наддержавою, вони ніколи не втрачали інтересу до колоній. ХХ століття було не кінцем колоніалізму, а початком неоколоніалізму.

Глобальний неоколоніалізм виступає сучасним напрямом глобалізації та імперіалістичних практик, він перетворює імперіалізм на глобалізм. Виникає єдина світова імперія, якою керують по-новому корпоративні метрополії. Це вже не столиця, тобто місто, звідки прийшли колоністи, а держава чи навіть сукупність держав. Решта світу перетворюється на глобальну неоколонізацію.

Неоколоніальне утворення є єдиною економічною державною системою, яка може самостійно забезпечити внутрішню стабільність і розвиватися в конкуренції з іншими подібними утвореннями. У її межах відбувається спеціалізація на основі відносних переваг у виробництві товарів, що зрештою призводить до економічного вирівнювання неоколоніальних утворень і набуття напівколоніями статусу метрополії. Особливістю неоколоніалізму як тенденції та його визначальною рисою є його м'який наказ, замість того, щоб прямо вказувати своїм колоніям, що робити, сучасні метрополії створюють умови напівколоніальної політичної прихильності або нейтралітету для дій. Великі міста, розташовані в одному зі стратегічних регіонів міжнародної діяльності, утворюють навколо себе «сферу впливу». Такого роду експансія є природною реакцією світових політичних систем і, по суті, є іншим визначенням концепції глобалізації, якщо не передумовою її появи. Глобальний неоколоніалізм є сучасним напрямом глобалізації та імперіалістичних практик. Він перетворює імперіалізм на глобалізм. Виникає єдина світова імперія, якою керують по-новому з колективних (корпоративних) метрополій.

На противагу колоніалізму в сучасному суспільстві еволюціонує поняття автономії. Поняття автономії обґрунтовує існування об'єктів або явищ, яким притаманні закономірності існування та розвитку. Автономію можна розглядати як право на невтручання з боку держави чи інших суб'єктів, якщо втручання не виправдане законними цілями. Таке розуміння автономії не лише наближає нас до категорій справедливості та права, а й розширює коло автономних суб'єктів. Це означає, що ідея автономії - це не тільки ідея незалежності індивідів (індивідів), а й право соціальних груп, сімей, клубів, регіонів, націй створювати власні правила поведінки.

Соціальна нерівність і неоколоніалізм є важливими аспектами сучасного світу, особливо у відносинах між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються. Загалом соціальна нерівність і неоколоніалізм взаємодіють, поширюються і створюють складну ситуацію світових відносин, в якій у багатьох країнах і суспільствах продовжує відчуватися боротьба за соціальну справедливість і економічну незалежність. Поняття нерівності та поняття неоколоніалізму мають ряд спільних та відмінних рис, зокрема є подібними за характером впливу та створенням нерівних умов розвитку, тоді як відрізняються історичним підґрунтям, способами та механізмами впливу.

Сучасні трансформації неокolonіалізму створюють нові виклики та проблеми, на вирішення яких мають бути спрямовані сучасні філософські пошуки. Неокolonіалізм в сучасних реаліях зазнає істотних трансформацій, на рівні з економічним, політичним, культурним, іншими видами неокolonіалізму варто виокремити медіа-неокolonіалізм, тобто провадження неокolonіалізму медіа-засобами. «Ворожа мова» або ж «ворожі кліше» є проявом трансформації неокolonіалізму в сучасному дискурсі, а важливим елементом сучасного національно-визвольного руху є протидія таким кліше. Проведений аналіз довів, що риторика РФ дійсно свідчить про її неокolonіальну політику відносно нашої держави, оскільки росія намагається використати історичний ландшафт та за допомогою маніпуляцій виправдати свої дії на міжнародній арені та досягти відповідних колоніальних намірів відносно нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Ілляшенко Ю., Лисенко А. Світова колоніальна система: чинники формування та становлення в період раннього Нового часу (кін. XV – пер. пол. XVII ст.). Літопис Волині, (27). 2022. С. 154-158.
2. Історія міжнародних відносин : підручник / І.В. Алексеєнко, А.Х. Маргулов, І.А. Єремєєва, М.В. Несправа. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 2020. 228 с.
3. Мельник О. С. Етапи та регіональні особливості колоніальної політики у шкільному курсі історії: кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр» / О.С. Мельник; наук. керівник доцент Г. М. Михайленко; М-во освіти і науки України; Херсонський держ. ун-т, факультет психології, історії та соціології
4. ; кафедра історії, археології та методики викладання. - Івано-Франківськ: ХДУ. 2023. 42 с.

*Гладишко Катерина Сергіївна
студент IV курсу
спеціальності «Філософія»*

*Науковий керівник:
кандидат філософських наук, викладач
Легкун Тетяна Васиївна*

Філософська освіта XXI: виклики сьогодення

Формування викликів сьогодення пов'язано із становленням нової світоглядної культури, у розвитку якої велика роль належить освіті. Саме філософська компонента в системі знань, які фахівець здобуває у вищій школі, сприяє формуванню світоглядних орієнтирів, впливає на еволюцію системи цінностей людини. Міністерство освіти України – не вносить філософську освіту до списку обов'язкових навчальних програм, що повинні забезпечуватися державним бюджетом. Тож найголовніший виклик – це довести про свою актуальність. Тут можна влучно заперечити, що актуальні речі не потрібно доводити, що вони є актуальними. Тому можна говорити про особливе

значення викладання циклів філософських дисциплін, які відповідали б і за змістом, і за своєю світоглядною спрямованістю потребам виховання нової генерації фахівців у найрізноманітніших сферах діяльності. Саме як метод філософія може діяти в нашій сучасності, хоча варто відзначити, що філософія ніколи не була лише теоретичним дискурсом: маючи дихотомічну природу – це дискурс, що існує для обґрунтування практики, і практика, що усвідомлюється та аргументується через дискурс.

Ідея глобалізації, що сповідується як вирішення загальнонаціональних проблем сучасним західним світом, створила нову культуру в контексті якої тепер живуть і українці. Тож тепер освіта є продуктом, який потрібно продати, надати своєму споживачу. Як зацікавити студента, що стоїть на одному рівні з питанням, а як навчити, тому що тепер першочергово студент – це споживач, адже для нього інформація сама по собі не є цінністю. Адже це вплинуло на доступність інформації, та безмежну кількість інформації яку отримує сучасна людина навіть за один день. Зацікавити, пропонувати конструкт в якому розглядати певний набір інформації, сучасні методики спрямовані на постійне «загравання» з увагою студента – ми повинні її фокусувати медіа, аудіо матеріалами, навіть своїм пересуванням по кімнаті. Але філософська освіта не може існувати за таким принципом. У філософській освіті зобов'язана залишитися традиція, а саме віра в істину, повага до знання та інформації (тут я говорю про першоджерела чи трактування цих джерел викладачами) і традиція створення власних дискурсів та практик. Ми не можемо деградувати до безкінечного обговорення сюжетів. А також говорячи про глобалізацію та ринок праці, університети повинні забезпечувати інтеграцію випускників в різні професійні шляхи. Критерієм ефективності є те, що студенти повинні мати можливість реальної професійної практики не лише в педагогічній сфері до прикладу, а й в інших найбільш близьких для реалізації: в бізнесі, журналістиці, громадських організаціях, адміністративних інституціях, мистецьких тощо.

Еволюція системи методичного забезпечення викладання філософських дисциплін, з одного боку, розкриває особливості модернізації сучасної вищої гуманітарної освіти, а з другого – визначає вимоги і стандарти діяльності у вищій школі. В філософській освіті в сучасному світі, ми зобов'язані використовувати штучний інтелект, працювати з новими формами промовляння (маю на увазі, до прикладу, роботу з відео-есе) і бути максимально занурені в діджиталізацію. Саме цей пункт точно заслуговує більш глибоко аналізу, але обмежуся тим, що технології – це невід'ємна частина розвитку суспільства та одна з найголовніших причин змінення усвідомлення методів досягнення щастя в дійсності. Оскільки кінцевою метою тих наук, що ми називаємо гуманітарними є зрозуміти природу людини та досягти щастя, технології мають гармонійно інтегруватися в сферу освіти.

Нові теоретичні проблеми й завдання філософської освіти, пов'язані з усвідомленням духовного надбання людства, знятого в основних філософських парадигмах, потребують суттєвої модернізації викладання філософських дисциплін. Для філософської освіти в Україні важливим є напрацювання власних епістемологічних основ та рефлексія – як цей специфічний грецький метод мислення прижився у нас і реалізовувався.

Отже, можна говорити про особливе значення викладання циклів філософських дисциплін, які відповідали б і за змістом, і за своєю світоглядною спрямованістю потребам виховання нової генерації фахівців у найрізноманітніших сферах діяльності. Це доводить актуальність філософської освіти, особливо в контексті глобалізації та зміни підходів до освіти. Сьогоднішнє завдання полягає у демонстрації її ефективності та переваг перед іншими методами. Філософія, як метод, здатна діяти в сучасному світі, враховуючи її дихотомічну природу як теоретичного дискурсу та практики.

Список використаних джерел:

1. Адо П. Що таке антична філософія? / Переклад з французької С.Л. Йосипенка. К: Новий Акрополь, 2014. 428 с.
2. John Dewey. The school and society/ Composed and Printed By The University of Chicago Press Chicago, Illinois, U.S.A., 2017. 113 p. URL :<https://www.gutenberg.org/cache/epub/53910/pg53910-images.html>
3. Інтерактивні методи навчання: навч. посіб. / за заг. ред. П. Шевчука, П. Фенриха. Щецін: Вид-во WSAP, 2005. 137 с.

*Білинська Софія Євгенівна
студентка IV курсу
спеціальності «Філософія»*

*Науковий керівник:
кандидат філософських наук, викладач
Легкун Тетяна Василівна*

Роль сансари та карми у сприйнятті соціальної мобільності

Саме поняття «карма» (санскр. – «виконання, справа») означає дію, що породжує причинну силу і містить закон відплати за діяння в житті або в новому народженні. На думку дослідника М. Хіріяни, під «дією» слід розуміти обрядову дію, що передбачає жертвопринесення [4, с. 144]. А. Семенов відзначає, що витoki саме поняття «карма» географічним корінням сягають північної частини Індії, де карма була соціально зумовленою доктриною – механізмом впливу релігії на соціальну структуру давньоіндійського суспільства. Так, у пізній ведичний період, коли окремі села об'єднувалися у невеликі князівства та формувався кастовий лад, у громаді спостерігалася соціальна нерівність. Якщо член племені чинив якесь правопорушення, то відповідальність покладалася на клан або все плем'я. Науковець зазначає, що правова норма мала релігійну основу, звідси і правопорушення вмещувало порушення як моральних принципів, так і релігійних. З появою нових держав була потрібна більш індивідуалізована форма відповідальності, оскільки за злочини одного каралася вся держава. Тоді з'явилося поняття карми, яке стало регулятором відповідальності індивіда у новому соціальному середовищі [2, с. 84].

Закон карми нерозривно пов'язаний з реінкарнацією (лат. *reincarnatio* – «перевтілення»). Вперше реінкарнація (або сансара) згадується у ведичній поезії, згідно з текстами якої місцем перебування людини після смерті є небо. Проте ті, хто порушили закон «вселенської справедливості», повинні були повернутися в «земляний дім». Важливо відзначити, що вчення про карму мало істотний вплив на низку філософських течій у шраманський (пізньобрахманістський) період (середина I тис. до н.е.), але із застереженням, що не всі з них визнавали ідею причинно-наслідкових зв'язків. Так, наприклад, «адживіки», хоч і визнавали реінкарнацію, але заперечували існування нещадного закону відплати. Згідно з їх уявленнями людська душа мала зазнати низку перетворень протягом 8,4 млн. життєвих періодів і, зрештою, «звільнитися», незважаючи на попередні помилки. Для вчення Госали характерним є послідовний детермінізм: кожна жива істота перебуває у рамках навколишнього середовища, з якого вона не може вибратися й уникнути своєї долі [6, с. 169].

Згадку про сансару можна зустріти в шостому розділі Брихадараньяка Упанішад, де наводиться вчення «про п'ять вогнів» та посмертну долю людини. Згідно з давньоіндійським текстом, життя людини складається з декількох шляхів: «шлях предків» («пітрі-лока») та «шлях Богів» («дева-лока»). Перший шлях передбачає

переселення душі померлого на Місяць і подальше її повернення на Землю через певний часовий проміжок; другим шляхом йдуть душі людей, які, перебуваючи на Землі, зреклися мирських насолод і досягли істинного знання (тобто досягли світів Брахмана і більше не втілюються на Землі). Тих, хто не знає жодного з цих шляхів, чекає гірша доля: у нових інкарнаціях вони стануть комахами або собаками. Звідси головна мета життя – звільнитися від циклу народжень і смертей («мокша») [1, с. 77].

Мокша є найвищою метою життя у філософії Стародавньої Індії. Вона є звільненням від усіх обмежень і страждань матеріального світу та єднання з Брахманом, абсолютною реальністю. Для досягнення мокші необхідно подолати всі уподобання та ілюзії матеріального світу. Це досягається шляхом практики самоаналізу, медитації, зречення матеріальних бажань та розвитку духовних якостей. Вчення про мокшу передбачає усвідомлення своєї істинної природи та звільнення від ілюзій та обмежень, що їх створює матеріальний світ. Це дозволяє душі досягти стану вічного блаженства та звільнитися від циклу народження та смерті. Мокша не є просто концепцією чи ідеєю, вона потребує практичного застосування та духовного розвитку. Людина має прагнути самовдосконалення, усвідомлення своєї істинної природи та подолання всіх перешкод на шляху до мокші.

Ідеї сансари та карми стали центральними у більшості східних релігій, але формувалися в полеміці. Так, буддисти вбачали у джайнській філософії крайності суб'єктивізму, що виключає вплив минулих вчинків на майбутню долю індивіда. У спробі зрозуміти причину страждань вони протиставляли джайнській теорії «випадків» формулу «причинності». Для Будди страждання носили онтологічний характер і коренилися в самому існуванні індивіда. В індуїзмі вірним засобом з очищення карми була практика «карма-йоги», яка передбачала безкорисливе служіння людині ближньому з метою досягнення нею гармонії, набуття та збереження внутрішньої енергії. В індуїзмі карма ґрунтувалася на бажаннях і могла «видавати» миттєвий результат, але могла проявлятися і поступово [6, с. 170].

У джайнізмі карма представлена і як закон відплати, і як важливий елемент безсмертної душі – «дживи», яка, крім фізичного тіла, має «тонку» («кармічну») оболонку. В результаті вчинків, що здійснюються людиною, джива «збирає» нові карми, які буквально вриваються в неї, складаючи кармічне тіло – «карма-куля». З кожною новою кармою безсмертна душа все більше забруднюється, а властиві їй ознаки, такі як блаженство та могутність, спотворюються. Тому «джива» приречена на багаторазові втілення у матеріальному світі. Втім, деякі джайнські мислителі під кармою розуміли і помилку свідомості, яку потрібно було виправити.

У традиції індуїзму карма включає кілька аспектів. Негативний аспект, відомий як вікарма – «погана карма», пов'язаний з гріховною або засуджуваною діяльністю, яка призводить до наступного народження в нижчих способах життя. Позитивна карма має на увазі благодійну діяльність та милосердя, що винагороджується у вигляді матеріального благополуччя, проте також прив'язує душу до світу матеріального. Нарешті, існує категорія дій, що отримала назву акарма. Тільки вона вивільняє людину з кругообігу народжень і смертей, надаючи душі можливість повернутися до своєї справжньої первісної природи. Акарма вища за «погану» і «хорошу» карму. Існує нерозривний зв'язок між земною діяльністю людини та кармічними законами. Характер діяльності людини на Землі в одному житті визначає програму наступного життя [6, с. 171]. Згідно з раннім пуранічним світоглядом («Пурани» – «стародавні історії»), всесвіт сповнений райськими і пекельними планетами, де померлих винагороджують або карають залежно від вчинених ними вчинків. Починаючи з народження, душа, що ув'язнена у тілі, хибно ототожнює себе з цим тілом. Світогляд сансари – найбільш досконале пояснення феномена смерті в індуїзмі. Сансара вчить, що душа відразу після смерті народжується в матеріальному світі заново й обертається в кругообігу народжень і смертей («колесі сансари»), поки повністю не очистить свідомість від

матеріалістичних бажань. Душа, що очистилася, повертається в духовне царство, де набуває властивого для неї життя поруч із Богом [7, с. 13].

Тож, сансара як симбіоз пуранічної та ведичної концепцій повністю розкриває сенс реінкарнації, і говорить про безперервність циклу народжень та смертей для більшості душ. Лише душа, яка тільки очистилася в результаті духовних практик і добродесного життя, може вийти з порочного кола «колеса сансари». Вчення про мокшу та звільнення від циклу сансари було метою багатьох філософських практик. Реінкарнація є однією з найвагомійших доктрин індуїзму. На відміну від інших світових релігій, індуїзм не сприймає жодних суперечок щодо існування реінкарнації.

Список використаних джерел:

1. Петрушенко В. Л. Філософія. Вступ до курсу, історія світової та української філософії, фундаментальні проблеми сучасної філософії: навч. посіб. / За ред. В. Петрушенко. 2-ге вид., випр. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2019. 594 с.
2. Семенов А. Філософія людини в духовній культурі Стародавнього Сходу XV–III ст. до н. е. // *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2014. С. 82-89.
3. Hiriyan M. *Outlines of Indian philosophy*. Bombay, 1993.
4. McClelland N. C. *Encyclopedia of reincarnation and karma*. N. Carolina, London: McFarland & Company, Inc., Publishers, 2010. P. 146-147. 315 p.
5. O'Flaherty W. D. *Karma and Rebirth in Classical Indian Traditions*. Berkeley (California): University of California Press. 1980. P. 13. 341 p.

Рудий Ярослав Олександрович
студент IV курсу
спеціальності «Філософія»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, викладач
Легкун Тетяна Василівна

Вплив американської масової культури на формування моральних цінностей українського суспільства

Масова культура має великий вплив на формування моральних цінностей українського суспільства. Цей вплив стає особливо помітним у контексті американської масової культури, яка домінує на світовому ринку культурних товарів. У цьому дописі, хочу розглянути, як американська масова культура впливає на формування моральних цінностей українського суспільства, зосередившись на ролі масової культури у цьому процесі. Перш за все, слід зазначити, що масова культура є важливим каналом передачі ідей, цінностей та норм поведінки. Згідно з визначенням Едварда Саїда, масова культура "включає в себе широкий спектр культурних продуктів, які виробляються та споживаються великими масами народу" [1, с. 5]. Американська масова культура, завдяки своєму великому ринковому потенціалу, має здатність швидко поширюватися по всьому світу, включаючи Україну.

Вплив американської масової культури на моральні цінності українського суспільства може бути помітним у багатьох аспектах. Наприклад, американські фільми та телесеріали часто пропагують певні ідеали та стандарти життя, які можуть відрізнятися від українських. Згідно з Жаном Джозефом Габріелем, "фільми та телесеріали є одними з основних каналів формування соціальних норм та цінностей" [2, с. 118]. Наприклад, популярні американські серіали, такі як "Friends" чи "How I Met Your Mother", можуть пропонувати моделі міжособистісних відносин, які відрізняються від традиційних українських цінностей.

Окрім того, американська масова культура часто впливає на формування гендерних стереотипів. У багатьох американських фільмах та серіалах можна спостерігати упереджені уявлення про те, як повинні поводитися чоловіки та жінки. За словами Джона Арнетта, "гендерні стереотипи, які представлені у масовій культурі, можуть впливати на уявлення суспільства про соціальні ролі та очікування від чоловіків та жінок" [3, с. 777]. Це може призвести до зміни у сприйнятті гендерних стосунків українцями та вплинути на їхні моральні цінності.

Крім того, американська масова культура також може пропагувати споживацьку культуру, де матеріальні цінності вважаються важливішими за моральні. За словами Герта Хофстеде, "споживацька культура, яка активно пропагується у масовій культурі, може призвести до переоцінки матеріальних цінностей та знецінення моральних принципів" [4, с. 102]. Це може стати викликом для українського суспільства, особливо в контексті боротьби з корупцією та безпринципністю.

Проте, важливо зазначити, що вплив американської масової культури на українське суспільство не обов'язково негативний. Багато американських цінностей, таких як ідея свободи та рівності, можуть бути важливими для українців у контексті побудови демократичного суспільства. За словами Джона Томлінсона, "глобалізація може приносити користь, сприяючи культурному обміну та інноваціям" [5, с. 56]. Тому важливо зберегти баланс між впливом американської масової культури та збереженням української культурної ідентичності.

Отже, роль масової культури у формуванні моральних цінностей українського суспільства є значною, а вплив американської масової культури у цьому процесі є неоспоримим. Цей вплив може мати як позитивні, так і негативні аспекти і вимагає уважного аналізу та управління з боку суспільства та культурних експертів.

Список використаних джерел:

1. Саїд Е. Культура та імперіалізм. Нью-Йорк: Vintage Books. 1993.
2. Габріель, Ж.Д. Фільми і соціальні норми. Книжковий світ. 2002.
3. Арнетт Дж. Психологія глобалізації. Американський психолог, 2002, № 57. С. 774-783.
4. Хофстеде, Герт. Наслідки культури: міжнародні відмінності в роботі. Беверлі-Хіллз, Каліфорнія: SAGE. 1984.
5. Томлінсон, Джон. *Глобалізація та культура*, Кембридж: Polity Press. 1999.

*Зірко Лариса Борисівна
студентка IV курсу
спеціальності «Філософія»*

*Науковий керівник:
кандидат філософських наук, викладач
Легкун Тетяна Василівна*

та пошуку сенсу в сучасному світі

Альбера Камю є одним із лідерів філософського напрямку абсурдизму, для якого абсурд полягає в тому, що життя не має сенсу. “Абсурд є метафізичним станом людини у світі”, – говориться у “Міфі про Сізіфа” [1, с. 33]. Альбер Камю у своєму есе ілюструє відчуття абсурдності через образ міфічного героя Сізіфа, який у грецькій міфології засуджений богами до вічного покарання. Сізіф має невпинно котити великий валун на гору, проте кожного разу, коли він майже досягає вершини, валун знову скочується назад у долину, а цикл безглузлого піднесення і падіння повторюється безкінечно. Камю розглядає цей міф як метафору людського існування і ставить питання про його сенс та значення. “Чи варто життя того, щоб його прожити?” [1, с. 43], – Камю стверджує, що головне питання філософії.

Мистецтво надає людині засоби для вираження своїх внутрішніх конфліктів, роздумів та рефлексії над сенсом існування. “Екзистенція виявлюється, коли індивід з'ясовує, ким він є, чому з'явився на світі, яким є його призначення тощо. Невміння знаходити відповіді на ці питання веде до розпаду. Едвард Мунк у відомій картині “Крик” (1893) наочно вхопив цей стан” [2, с. 320], – пише Тарас Лютий. У картині “Крик” Едварда Мунка наочно відтворено відчуття абсурдності та розпаду, яке може виникати у людини, коли вона не може знайти відповіді на складні питання життя. Образ кричущої фігури, вкритої гострими контурами і виразом відчуття паніки, допомагає відчути стан внутрішнього розпаду, відчуття безладдя і страху. Такі твори нагадують про глибину людського існування, його загадковість та невідомість. Творчість може відобразити абсурдність у багатьох різних способах, в залежності від форми мистецтва і виразних засобів, які використовуються. “Творчу силу, здатність до творення Гегель переносить у сферу абстрактного, позасвідомого, надприродного. Такою властивістю він наділив Абсолютну ідею, яка є “вічною творчістю, вічною життєвістю”. Абсолютна ідея – це творче начало природи та людини, і як така вона є суб'єктом творчості. Творення – це діяльність абсолютної ідеї, від якої залежить і якою спрямовується вся творчість людини, запевняє Гегель” [4, с. 299], – і в цьому контексті мистецтво виступає як найвищий прояв творчої сили людини, шляхом творчого вираження мистецтво може відтворювати та висловлювати навіть найскладніші аспекти абсурдності життя, надаючи їм форму і смисл.

У п'єсі “Чекаючи на Году” Семюел Беккет створює атмосферу безнадійності та абсурдності, де персонажі застрягають у монотонному циклі очікування, не маючи змогу знайти сенс у своєму існуванні. Через використання мінімалістичного сценічного дійства та повторюваних діалогів, Беккет відтворює відчуття пустоти та безплідності, які є характерними і для сучасного світу: “Сльози світу суть величина постійна. Тільки-но хтось починає плакати, як інший припиняє. Так само й зі сміхом. Не будемо надто суворими до нашого часу, він не гірший за всі попередні. Але не будемо й надто поблажливими” [3, с. 360]. Персонажі безупинно прагнуть знайти значення у своєму очікуванні, у своїй безконечній рутині, але вони залишаються віддані безрезультативному пошуку: “Поки ждеш, ніколи нічого не трапляється” [3, с. 365]. Цей безперервний процес очікування є абсурдним, оскільки він не має жодного конкретного сенсу або цілі. Персонажі повторюють одні й ті ж дії, сподіваючись на щось, що може ніколи не настане. Абсурд відображає складність і суперечливість людського існування, підкреслюючи важливість постійного пошуку сенсу і розуміння значення власного життя.

У творі “Людина в пошуках справжнього сенсу” Віктор Франкл розглядає глибинні питання людського існування, зосереджуючись на пошуку сенсу у найтемніших часах. Мистецтво для Франкла стає засобом вираження людської душі, якій притаманні вічні прагнення до сенсу і значення. У творі В. Франкла мистецтво виступає як спосіб знайти внутрішню гармонію і розуміння в умовах абсурдності та

страждань. Мистецтво створює можливість виразити внутрішні переживання та рефлексії, дозволяючи людям знаходити глибинний сенс і спокій у відчуттях абсурдності та безплідності. “Якщо можна знайти сенс навіть у стражданні, сенс життя існує за будь-яких умов, принаймні потенційно” [5, с. 137].

Розглянуті твори, такі як "Чекаючи на Годо" і "Людина в пошуках справжнього сенсу" нагадують, що абсурдність і пошук сенсу є невід'ємною частиною людського існування. Мистецтво набуває особливого значення, як засіб спілкування та рефлексії. Діалог із мистецтвом відкриває шляхи для обговорення та вивчення різних перспектив, допомагаючи зрозуміти багатогранність та складність світу.

Список використаних джерел:

1. Камю А. Міф про Сізіфа [пер. з фр. Олег Жупанський] «Портфель», 2015. 105 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Kamiu_Alber/Mif_pro_Sizifa.pdf
2. Лютий Т. Пригоди філософських ідей Західного світу (від давнини до сучасності). Видання друге, виправлене і доповнене. К.:Темпора, 2021. – 384 с.
3. Семюел Беккет. Чекаючи на Годо. Переклад з французької: Володимир Діброва // Збірка «Французька п'єса ХХ століття. Театральний авангард». К.: Основи, 1993. 11 с.
4. Філософія: Навчальний посібник /І.Ф.Надольний, В.П.Андрущенко, І.В.Бойченко, В.П.Розумний та ін.; За ред. І.Ф.Надольного. К.: Вікар, 1997. 584 с.
5. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі / Віктор Франкл ; пер. з англ. О. Замойської. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 160 с.

Янишевська Ольга Олегівна
студентка IV курсу
спеціальності «Філософія»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, викладач

Легкун Тетяна Василівна

Криза як наслідок та початок руху, або ж боротьба за прояв своєї ідентичності в колективі

З року в рік «незліченна» кількість дослідників розриває трибуни власних відкриттів дотичних до теми ідентичності. Відколи і допоки існує людство, зазначена тема не буде спроможною на втрату своєї актуальності, актуальності власної самоідентифікації, яку кожен бажаючий жити своє Життя «якісно», повинен усвідомити самостійно.

Актуальність власної Самості, власного «Я», власних частот внутрішнього голосу — все це є невід'ємними частинками цілісності індивіда та його відчуття самодостатності у різноманітних «колективах», як наслідок.

Як наслідок процесування унікального досвіду життєвого процесу, кожна людина рано чи пізно, рідко чи регулярно, постійно чи разово зіштовхується з різнобічними кризами, які стають рушійними точками особистісного Прогресу. Відсутність внутрішнього діалогу є першопричиною особистісної кризи, яка, як правило, викликана взаємодією особи з колективом. Деструктивізм системи політичних

зв'язків створює деструкцію власного «Я», що унеможлиблює наповнення чітким розумінням особистісних цінностей. Головною проблемою визначення багатьох осіб є їхнє неусвідомлення власної цілісності, як наслідок відсутності внутрішнього діалогу. Індивід не є спроможним знайти спільну мову зі Світом навколо, потребуючи «перекладача», який давав би вказівки при тих чи тих життєвих подіях. Далі ми маємо щонайменше два можливі шляхи розвитку подій:

1. Знайти «перекладача» в колективі, до якого індивід є приналежним в моменті дисфункції, що може бути небезпечним для нього самого, при умові бажання жити Життя у всіх його значеннях та проявах: протягом моментів особистісної розгубленості люди здатні зазнавати більшого впливу «Середовища», яке є відображенням нас самих, відображенням нашого вибору, який у кризових точках буває затьмареним наративами оточення.

2. Стати «перекладачем» для самого себе, розшифровуючи власні сенси між двох Світів, світу Внутрішнього та світу Зовнішнього: значить бути Вільним.

Лише в Синергії з пізнанням власної Самості людина здатна по-справжньому пізнати Світ. Пізнати його так, як індивід відчуває, а не інакше; які відчуття надає ходу думок суспільство та держава, в рамках кордонів якої відбувається особистісний розвиток. Важливо зазначити, що криза ідентичності є Початком процесу становлення власних бажань та втіленням їх у реальність. Шлях до віднайдення Цілісності полягає в конкретизації визначення власних потреб. Потреби, які неодмінно Потребують навчання вмілого розрізнення та відділення себе від колективу, будучи його частиною, але маючи власні Кордони, які постійно потребують захисту.

Сам собі ворог та сам собі захисник: Людина визначає правила боротьби у рамках внутрішньої війни та боротьби з ворогом (ототожнюючи поняття «кризи» з поняттям «війни»). На рівні ідентифікації особистості дослідження можливостей Розуму та Тіла є шляхом до подолання особистісної кризи. Війна всередині кожного з нас, Людей, які процесують рушійні трансформації в межах відкриття нових вершин смаку, його наповненості ароматами та іншими аспектами відчуття якомога більшої кількості дескрипторів продукту, який зветься Життям. Будучи вільним від страхів, нав'язаних нам «системою», будучи впевненим у своїх бажаннях, будучи сміливими у Проявах, розрізняючи зв'язки понять «впевненості» та «сміливості», яка здатна існувати без впевненості, та найголовніше - створюючи Дію. Дії, які стають нашим середовищем та відчуттям світу, які я інтерпретую в значення відчуття Життя, «Життя як Сусідство.к». Проблема моєї концепції лежить глибоко, та лиш дослідження глибин Себе здатне розблокувати відчуття Сусідства, стати Сусідом для всіх об'єктів навколо, як наслідок відчуття та Бути Вільним, бути незалежним в адиктогенному суспільстві.

Підходячи до висновку, обираю трансформування його в питання, Запитання, відповівши на яке Собі, знаки питання впевнено перетворюватимуться на крапки. *«Егоекзистенціальна модель Миру або Сусідство»* - як би Ви описали відчуття Світу? Сусідство з кожним елементом Думки та Галактики. Це й є причиною постановки питання, чи відчуваєте ви себе сусідом? Сусідом, пов'язаним з кожним елементом думки та Галактики.к.

СЕКЦІЯ «ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ, ФІЛОСОФІЯ КУЛЬТУРИ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ»

***Струк Дмитро Сергійович
студент магістратури***

спеціальності «Культурологія»

Науковий керівник:

кандидат філософських наук, доцент

Русаков Сергій Сергійович

Медіаобраз Івана Марчука в українському та світовому інформаційному просторі

Підтримка сучасного українського мистецтва та культури в цілому, вважається обов'язком держави. За 30 років незалежності України змінювалися президенти та міністри культури, вектори у зовнішній та внутрішній політиці, але на підтримку митців та просування українського мистецтва в державі та в світі ніколи не вистачало грошей, сил та часу. Тому, розуміючи важливість підтримки українського сучасного мистецтва у складний для країни - військовий час, мною була обрана дана тема, а саме дослідити творчий шлях генія Івана Марчука та його популярність у медіапросторі.

Для початку, варто визначити термін медіапростір. Як зазначає, у своїй роботі Максимова І.І. медіа образом називається сукупність емоційних і раціональних уявлень, заснованих на інформації, одержуваної з ЗМІ [2]. Образом вважається реальним, оскільки формується на основі текстових даних, які розміщуються на інтернет-сайтах, а також газетах, телебаченні, соціальних мережах тощо [1].

Досліджуючи сучасний медіаобраз Івана Марчука ми дійшли висновку, що він займає важливе місце в медіа-сфері та стає все більш впізнаваним та популярним. Проте, цей образ формувався поступово, під впливом різних умов та історичних подій, тому, нами було виділено два періоди аналоговий та цифровий, які по різному описують становлення майстра.

Аналоговий період припадає на радянські часи, коли було важливо бути зручним для партії, а прояви індивідуальності засуджувалися. Через це Івану Марчуку було складно презентувати свої роботи, проте, підтримка української інтелігенції та партійної еліти УРСР в певний період дозволили йому працювати в своєму стилі [4]. Одночасно з цим, даний період характеризується низьким рівнем передачі інформації серед суспільства, що впливало на становлення художника в культурному просторі. По ряду причин, можливо і переслідувань, після зміни частини номенклатури на Печерських пагорбах, в кінці 80-х років художник виїздить за кордон.

Наступний період - цифровий. Він характеризується розвитком цифрових технологій, що сприяло швидкому обміну інформації, які поступово стали доступними для всього суспільства. В цьому медіапросторі існують різні інструменти, такі як інтернет ЗМІ, соціальні мережі, онлайн пошуковики, тощо. Вони, певною мірою, формують світовий медійний образ митця і, завдяки цьому, мають неабиякий вплив на масову свідомість. Також, зі здобуттям незалежності України, влада в державі намагається бути автономною та демократичною. Дані умови, сприяли бажанню митця регулярно відвідувати Україну та повернутися до Києва.

Надалі, ми також визначили що значний вплив на українські ЗМІ мали представники влади, а особливо Президенти, які оцінили творчість Марчука та стимулювали цікавість журналістів до постаті художника. Так, Володимир Зеленський підписав указ про створення музейно-культурного центру сучасного мистецтва Івана Марчука [3]. Також він проголосив, що кошти з концертів до 30-річчя Незалежності України будуть спрямовані на будівництва цього центру.

Після військової агресії РФ Марчук їде до Відня, надає свої роботи для благодійних аукціонів, продовжує писати, робить велику виставку, та веде сторінку на facebook. Важливо, що маестро лишається в контексті українських культурних новин,

що гарантує увагу до його медіаобразу. Додатково, варто відзначити, що його виставки організовувалися за підтримки першої леді - Олени Зеленської [4].

Аналізуючи закордонні періоди життя Івана Марчука, ми дійшли до висновків, що закордонні ЗМІ, як у 80-х, так і зараз, на жаль, мало приділяють уваги українському генію. Нами не було знайдено англomовних статей за цей період, в електронних ЗМІ. Хоча, є велика ймовірність в тому, що друковані медіа в Австралії, Канаді та США писали про виставки та творчість художника. Українська діаспора в цих країнах завжди допомагала та підтримувала нашого митця знаючи про утиски з боку радянської влади.

Отже, можна зробити висновок, що Іван Марчук займає важливе місце в українській медіа-сфері, стає все більш впізнаним та популярним. Підтримка українського живопису державою, не зважаючи на війну, є важливою для збереження культурної спадщини та розвитку мистецтва. Це сприяє стимулюванню творчого потенціалу художників, підвищенню їхнього престижу та міжнародного визнання. Також, така підтримка сприяє розширенню доступу громадян до високоякісного культурного продукту, що сприяє підвищенню національної самосвідомості через відображення українських традицій, ідентичності та історії.

Список використаних джерел:

1. Гуменюк Т. Сучасний блогерський медіапростір. Український інформаційний простір. 2022. № 1(9). С. 57–68. - Режим доступу: <http://ukrinfospace.knukim.edu.ua/article/view/257083/254010>

2. Максимова І.І. Медіа образ британської монархії та королівської родини. Кваліфікаційна (бакалаврська) робота 2021. - Режим доступу: <https://jarch.donnu.edu.ua/article/view/10653>

3. Скоробогач С. Портрет у творчості Івана Марчука. Магістерський науковий вісник Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2020. Вип. 34. С. 132-137. - Режим доступу: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/17978/1/50_Skorobohach.pdf

4. Тирик, М. І. Художник Іван Марчук та його внесок у розвиток українського малярства. Студентський вісник НУВГП (3(5)). 2015. С. 136-138. - Режим доступу: <https://goo.su/jB2DrKZ>

*Чуріна Дар'я Костянтинівна,
Марченко Вероніка Сергіївна
студентки 1 курсу
спеціальності «Культурологія»*

Науковий керівник:

кандидат філософських наук, доцент

Русаков Сергій Сергійович

Студентська преса як чинник формування культурного капіталу сучасної молоді

Варто розпочати з розгляду концепції П'єра Бурдьє «культурний капітал». Французький соціолог та філософ, представник постструктуралізму П.Бурдьє є

засновником концепції трьох форм капіталу. Три основні форми капіталу, які виділяв П.Бурдьє: економічний капітал, соціальний капітал, культурний капітал. Однією з цих концепцій саме «культурний капітал».

Економічний капітал безпосередньо конвертується в гроші та інституціоналізується у формі прав власності. Соціальний капітал формується завдяки соціальним зв'язкам між людьми, що здатний перетворитися на економічний капітал. Культурний капітал виражається через культурну та професійну діяльність. За певних умов може конвертуватися в економічний капітал у майбутньому. Тобто культурний капітал можна охарактеризувати як навички які людина набула протягом життя у формі знань, наприклад.

«Специфіка культурного капіталу полягає в тому, що він робить акцент на тих навичках і знаннях людини, отриманих як наслідок належності до окремої соціальної групи (мова, стиль одягу, смаки, хобі та ін.). Культурний капітал дає можливість незнайомим між собою людям, які належать до однієї соціальної групи, розпізнавати один одного та вступати в комунікацію» [1]. Тобто, люди які отримали/отримують однаковий досвід у сфері/діяльності, яка їх об'єднує, вони вже стають «ближчими», як мінімум через спектр роботи яку вони зробили та набули однаковий досвід. Студентська преса в цьому випадку стає прикладом дотичності до певних соціальних кіл та груп.

«У соціальному контексті існування культурного капіталу має цінність для тих, хто ним навіть не володіє/користується» [2]. Це означає, що в підсумку ми отримуємо не тільки матеріальний концепт. «Культурний капітал» є «невидимим» показником досвіду, статусності, та досвідченості людини у сфері в якій вона розвивалась. Тобто те, що набуває будь-яка сформована, доросла особистість протягом життя. І є не менш важливим аспектом в соціумі за вище сказаних причин.

На нашу думку, таким практичним та сучасним прикладом здобуття культурного капіталу є робота над студентською газетою Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики УДУ імені Михайла Драгоманова «CultWaves».

Для повного розкриття поняття студентської преси як частини культурного капіталу, необхідно розуміти, що «...під культурним капіталом, П. Бурдьє розуміє різні компетенції людини, а також відокремлені від нього об'єкти, наприклад, книги, картини, скульптури та ін.; цей вид капіталу може бути конвертований в економічний капітал».

Тобто газета «CultWaves» є елементом отримання культурного капіталу, як матеріальний об'єкт з певним призначенням, що має цінність сама по собі, як книги, збірники та інші газети.

В іншому контексті, «CultWaves» допомагає формувати компетенції, навички та нові знання – що також є особистим не матеріальним культурним капіталом. Це може розвинути вже наявні уміння, або формувати нові, що всебічно розвивають людину.

На різних етапах створення випусків газети, необхідно залучати різні культурні та технічні «інструменти» людини, наприклад:

- на момент обговорення ідей статей, загальної теми та мети випуску – вмикати творчу уяву, а також вміння спілкуватися, працювати в команді;
- під час написання, безпосередньо, матеріалу окрім стандартного збору інформації, обробки та осмислення, потрібно вміти критично та аналітично мислити, для виділення головного в ідеї статті;
- процес верстки та оформлення потребує здебільшого набуття абсолютно нових навичок дизайну, а також вирішення проблем, прийняття рішень, стійкість.

Загалом культурний капітал для кожної людини створюється індивідуально, де є особливі уміння проводити переговори, співчуття та розуміння людей, з якими спілкуєшся та інші ключові компетенції.

Отже, студентська преса, прикладом якої є газета «CultWaves» Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики УДУ імені Михайла Драгоманова є яскравим прикладом зручного інструменту формування культурного капіталу серед молоді. Такі проєкти дають змогу молоді розвиватися, висловлюватися, вчить формувати думку та залучають досвідчених науковців до обговорення, дискусій з молоддю завдяки такому формату активності.

Список використаних джерел:

1. Зирянов В'ячеслав. Людський капітал, культурний капітал, студентство, регіон, поселення. 2007. Харківський національний університет ім. В. Н Карабіна
2. П'ятецька О.С. Культурний капітал як нематеріальна форма капіталу. ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана
3. Bourdieu P. Forms of Capital: General Sociology, Volume 3: Lectures at the College de France 1983-84

Герасименко-Шаня Маргарита Тарасівна

студентка 4 курсу

спеціальності «Культурологія»

Науковий керівник:

кандидат філософських наук, доцент

Русаков Сергій Сергійович

Еволюція жіночого образу в кінематографі:

від стереотипів до емансипації (на прикладі фільмів ХХ - ХХІ ст.)

З самого зародження кінематографа на зламі XIX-XX століть він став своєрідним дзеркалом, що відображало панівні в суспільстві гендерні стереотипи та патріархальні уявлення про роль жінки. На великих екранах домінували візуальні образи, які нав'язували жінкам обмежені ролі та шаблони поведінки.

Типовими персонажами того часу були безпорадні "дами в біді", для яких єдиним порятунком могла стати поява чоловіка-рятівника. Або ж навпаки – фатальні спокусниці, що готові були піти на все задля досягнення своїх цілей, проте за сміливість у підсумку розпачувалися життям (як у стрічці "Подвійна страховка"). Окремим візуальним штампом була ідеалізована господиня дому, для якої дім, чоловік і діти ставали сенсом існування ("Це чудове життя").

Кіно тих часів не вирізнялося різноманітністю жіночих образів, натомість активно репродукувало та закріплювало в масовій культурі патріархальні гендерні ролі. Проте навіть на ранніх етапах існували певні винятки, коли деякі стрічки ("Небезпеки Хелен", "Маленькі жінки") пропонували світу більш прогресивні жіночі персонажі з рисами незалежності й рішучості.

Із розвитком феміністичного руху протягом XX століття зростанням ролі жінок у суспільстві та трансформаціями їхнього соціального становища, візуальна репрезентація жіночих образів у кіно також почала зазнавати значних змін. Виникла нагальна потреба критичного переосмислення наявних кінематографічних стереотипів із позицій гендерної рівності.

Актуальність дослідження трансформацій жіночих образів у кіно на рубежі XX-XXI ст. зумовлена загальносвітовими тенденціями переосмислення гендерних ролей, активним розвитком феміністичної критики візуальної культури, а також впливом кінообразів на формування суспільної думки та масової свідомості.

Починаючи з 1970-х років у феміністичній теорії активно розвивається критика традиційних патріархальних стереотипів репрезентації жінок у масовій культурі, зокрема в кінематографі. Дослідниці Лаура Малві, Е. Енн Каплан, Тереза де Лауретіс та інші наголошували на обмежувальному та применшувальному характері домінуючих кінообразів жінки.

Феміністичні кінокритики виокремили низку поширених стереотипних візуальних образів: жінка як пасивний об'єкт для чоловічого погляду (*male gaze*), безпорадна жертва, спокусниця-хижачка, домогосподарка-матір, красуня-трофей. Усе це редукувало та спотворювало репрезентацію жіночого досвіду, обмежуючи діапазон екранних ролей.

Критики звертали увагу на упереджену гендеризацію сюжетів і поглядів, переважання чоловічої перспективи у візуальному кінонарративі. Жінки зазвичай поставали пасивними, підпорядкованими чоловічим персонажам, їхня

суб'єктність применшувалася.

Поява нових, більш різноманітних і неупереджених візуальних репрезентацій жінок в кінематографі стала можливою завдяки загальним соціокультурним трансформаціям у другій половині XX століття. Феміністичні рухи, боротьба за рівні права та емансипація зробили вирішальний вплив.

Зі зростанням ролі жінок у публічній сфері, їх виходом на ринок праці, здобуттям економічної незалежності відбулися зрушення у масовій культурі та свідомості. Патріархальні уявлення про жінку як про домогосподарку, що перебуває під опікою чоловіка, поступово ставали анахронізмом. Паралельно відбувалися процеси переоцінки жіночого досвіду, його унормування та легітимізації у культурному дискурсі. Це стимулювало трансформацію жіночих кінообразів у бік більшої автентичності, відходу від шаблонів та розширення їхнього діапазону.

Порівнюючи сучасні тенденції в репрезентації жінок на екрані з класичними патріархальними образами, можна побачити різючі відмінності. Замість пасивних жертв, спокусниць чи домогосподарок сьогодні домінують різноманітні, активні та самодостатні персонажі. Героїні більше не є додатками до чоловічих персонажів, вони стають рівноправними протагоністками, які борються, долають виклики і керують власною долею. Зникають гендерні стереотипи та обмеження щодо професій, рис характеру чи зовнішнього вигляду. Замість спрощених архетипів, нові кінообрази прагнуть автентичності, не боячись показувати жінок зі всіма їхніми недоліками, амбівалентністю почуттів та складністю життєвих обставин.

Проведене дослідження засвідчило значну еволюцію репрезентації жінок у кінематографі від класичних патріархальних образів до сучасних емансипованих візуальних втілень. Ранні кінообрази великою мірою відтворювали та закріплювали у масовій культурі патріархальні гендерні стереотипи про роль жінки як підпорядкованого об'єкта, жертви чи спокусниці. Проте вже з самого початку були окремі винятки, що виходили за рамки шаблонів.

Сучасні тренди, такі як "gritty woman" чи героїні анімаційних фільмів, відзначаються неупередженим, автентичним і різноманітним зображенням жіночого досвіду, вільним від обмежувальних міфів та стереотипів. Трансформації жіночих образів у кінематографі від патріархальних до емансипованих стали віддзеркаленням ширших суспільних змін і процесу переоцінки гендерних ролей. Вплив феміністичного руху, здобутки жінок у царинах освіти, кар'єри, економічної незалежності створювали культурний запит на нові, більш автентичні репрезентації жіночого досвіду у візуальних мистецтвах. З іншого боку, сам кінематограф як потужний інструмент масової культури також ставав дієвим чинником трансформації гендерних стереотипів та уявлень у

суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Брюховецька Л.І. Феномен кіно: учора, сьогодні, завтра. К.: Логос. 2011. 391 с.
2. Федоренко В. П. Кінематографічне мислення як феномен підсвідомого в мистецтві. Вісник КНУКіМ. Серія «Мистецтвознавство». 2018. С. 77-84

Железняк Дарина Сергіївна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «Культурологія»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Русаков Сергій Сергійович

**Міфологічні сюжети як засіб створення візуальної ідентичності
бренду**

Міфи є невід'ємною частиною нашого життя. З дитинства ми бачимо сюжет
1205

міфу «герой, жертва, злодій» у казках, фільмах та мультфільмах. Міфологія заволодіває увагою та уявою людей, пропонуючи універсальні символи та образи, які резонують з людськими емоціями та досвідом [5, с.80]. Сюжет міфу також використовувався в політичній рекламі. Яскравим прикладом є агітаційна реклама радянського союзу. Але чому це працює? Міфи ґрунтуються на універсальних людських цінностях та архетипах, образи добре відомі та впізнавані, а тим самим легко проникають у нашу пам'ять та у потрібний момент, за допомогою асоціації, згадуються. Відомі світові бренди не залишились в стороні та також почали використовувати міфологію у своїх емблемах, логотипах та рекламі. У даній статті ми пропонуємо розглянути, які успішні бренди та як використовують міфологічні сюжети для створення візуальної ідентичності.

Один з найвідоміших брендів спортивного одягу Nike використав у своєму логотипі грецьку міфологію. Усім відома «галочка» була створена у 1971 році студенткою Портлендського університету на замовлення Філа Найта, засновника компанії Blue Ribbon Sports. Цей логотип є символом тріумфу та спортивного духу. Він був створений під враженням від крила Ніки, грецької богині, що вела до перемоги хоробрих воїнів. Спочатку логотип розміщували на взутті, а згодом він став невід'ємною частиною фірмового стилю та офіційно зареєстрованим товарним знаком компанії [3, с.183].

Логотип Maserati, який зображує тризуб Нептуна, є одним з найвідоміших та найвпізнаваніших символів у світі автомобілів. Вперше він з'явився у 1914 р., коли була заснована автомобільна компанія Officine Alfieri Maserati. Засновники компанії народилися в Болоньї – місті, яке протягом століть було пов'язане з морським царем. Їх надихнула скульптура Нептуна, створена відомим флорентійським митцем Джаамболоньї, що знаходилась біля штаб-квартири компанії [4, с.181]. Тризуб Нептуна, римського бога моря, є символом прагнення до досконалості та перемоги. Цей могутній символ підкреслює силу та швидкість автомобілів, які змагалися на гоночних трасах по всьому світу. Цей елегантний та динамічний образ протягом десятиліть втілює цінності бренду: потужність, швидкість та розкіш.

Логотип Versace, був створений Джанні Версаче у 1978 році та черпає натхнення з давньогрецької міфології [2, с.38]. На ньому зображена голова Медузи Горгони, що оточена зміями. Цей образ був натхненний мозаїкою на підлозі римських руїн, де Джанні Версаче грав з братами у дитинстві [1]. Сам засновник стверджував, що обрав Медузу, адже вона могла змусити людей безнадійно закохуватися в неї. Такого ж ефекту він чекав і від свого бренду. Медуза володіла неземною красою, яка зачаровувала та губила, що підкреслює елегантність та спокусливість одягу й аксесуарів Versace, а можливість перетворити поглядом людину на камінь підкреслює

непереможну силу та владу бренду.

Отже, ми можемо зазначити, що міфологія відіграє значну роль у світі брендингу. Вона пропонує потужні візуальні символи та образи, які резонують з людськими емоціями та досвідом. Універсальність, впізнаваність, потужність та емоційність є значними перевагами використання міфологічних сюжетів, які допомагають бренду виділитися на конкурентному ринку. Важливо зазначити, що використання міфології у брендингу має бути обережним та шанобливим. Необхідно враховувати культурний контекст та уникати образливих або стереотипних інтерпретацій міфів. Ця багата скарбниця може стати цінним ресурсом для створення візуальної ідентичності бренду, яка є одночасно привабливою, змістовною та легко запам'ятовується.

Список використаних джерел:

1. Business Yield. Історія бренду Versace: Історія логотипу Versace, 2023. URL: <https://businessyield.com/>.
2. Бондар А. Д. Розробка фірмового стилю бренду чоловічих парфумів. Розробка брендбука : кваліфікаційна робота. Кривий Ріг, 2023. 71 с.
3. Василюк О. В. Логотип компанії як відображення корпоративної культури. Мова і культура. Т.4. 2015. С. 177-184.
4. Вощенко В.Ю. Знаки-символи логотипів європейських автомобілів: історичний контекст. Тези 68-ої наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету. Полтава : ПолтНТУ, 2016. Т. 3. С. 179-181.
5. Чорний І. Міф у класичному психоаналізі Зигмунда Фрейда. Науковий вісник Чернівецького університету. Філософія. 563-564. 2011. С. 78-83.

Кісіль Вікторія Віталіївна

студентка II курсу

спеціальності «Культурологія»

Науковий керівник:

кандидат культурології

Соболєвська Світлана Олександрівна

Образ обраного героя в японській манзі

Манґа як форма японського мистецтва стала не лише одним з ключових аспектів культури «країни Вранішнього Сонця», а й також глобальним явищем, яке знаходить своє місце в серцях мільйонів читачів всього світу. Серед безмежної мозаїки манґи та її історій, образ обраного героя виступає особливим феноменом, який привертає увагу та сприймається читачами як символічна постать з власними унікальними рисами та властивостями

Обраний герой, в контексті японської манґи, представляє собою центральну постать, зазвичай обрану вищими силами чи призначеною долею для виконання ключової ролі у важливих подіях. Цей персонаж володіє особливими здібностями чи характеристиками, що відрізняють його серед інших персонажів, та призначають його захисником або лідером у світі його історії.

Початки виникнення образу обраного героя в японській манзі можна відстежити з кінця XIX та середини XX століття, коли Японія переживала період інтенсивних змін, що визначалися модернізацією та впливом Заходу, хоча манґа як явище існувала ще задовго до них. Зазвичай розповіді в манґах були напрочуд простими, тому вони не привертати увагу дослідників. Головні герої були відображенням звичайного японського громадянина, який готовий на самопожертву заради країни. Тож головний герой даного періоду не відрізнявся особливими властивостями. Період змін в історії Японії часто називають Мейдзі, коли країна швидко переходила від феодальної системи до індустріальної [1].

Зародження образу обраного героя пов'язане із культурними та історичними змінами, що відбулись у світі на початку XX століття. Під час переходу до вищезазначеного періоду, японське суспільство стає схильним до нових ідей, реформ та переосмислення раніше традиційних цінностей. Західні інновації та технології почали помалу поширюватись і на території Японії. Комікси та різноманітні сюжети також вплинули на японську культуру, але вже пізніше. Зазвичай таку тенденцію створення манґи, спочатку називали суто молодіжною справою. Ще недосвідчені манґаки, щоб поширити цю неприбуткову, але досить цікаву справу, вкладали свою творчу енергію у прописування цікавого сюжету та образів персонажів. Цей період також характеризується появою різноманітних літературних течій, де серед інших виділяються постаті – носії важливих моральних принципів і ціннісних орієнтирів, – які борються за справедливість [2].

Обраний герой став відображенням амбіцій нового покоління, що прагнуло до самовираження та незалежності від раніше нав'язаних звичаїв та

принципів. Нова ера стала відходженням від раніше нав'язаних норм буття звичайної родини в Японії. Віддзеркаленням цього явища стала зміна природи японської родини та суспільства, де молодь шукала свій шлях і виходила за межі традиційних ролей [3].

Роль обраного героя в манзі може відрізнятись, та зазвичай, він бореться за справедливість. Центральною роллю обраного героя є боротьба добра проти зла, вирішення конфліктів урегулювання складних життєвих ситуацій та допомога негативним персонажам перейти на світлий бік. Обраний герой виступає як захисник невинних або визволитель від темних сил. Саме тому цей персонаж часто стає символом ідеалів, таких як сміливість, самопожертва, справедливість та відданість. Його вчинки віддзеркалюють важливі цінності японського суспільства, тим самим надихаючи молодь [4]. Таким прикладом для наслідування став дуже відомий персонаж на ім'я Наруто з однойменної манги. Цей юнак – обранець з важкою долею та особливою демонічною силою дев'ятихвостого лиса. Тим не менш, це дуже позитивний та пропрацьований герой, який заряджав своїм позитивом та допомагав кожному, хто цього потребував. Саме він був ідеальним взірцем доброчесності для молодого покоління.

Отже, образ обраного героя в манзі впливає на культурні процеси та сприяє позитивним змінам у світовому сприйнятті японської культури. Його значущість полягає в тому, що він об'єднує різні культурні контексти та стає символом сучасних цінностей та ідеалів.

Список використаних джерел:

1. Історія розвитку манги. Все про мангу : веб-сайт. URL: <https://sites.google.com/site/ucenica11klassuromancuka/home/istoria-rozvitku-mangi> (дата звернення: 31.03.2024)
2. Усенко А. Історія та еволюція манги: японські графічні романи. Хід конем: веб-сайт. URL: <https://hidkonem.com.ua/blog/istoriya-ta-evolyutsiya-mangi-yaponski-grafichni-romani> (дата звернення: 31.03.2024).
3. McCloud S. Understanding Comics: The Invisible Art. William Morrow Paperbacks, 1994. 224 p.
4. Schodt F. L. Manga! Manga! The World of Japanese Comics. Kodansha Comics, 1986. 260 p.
5. Gravett P. Manga: Sixty Years of Japanese Comics. Laurence King Publishing, 2004., 176 p.
6. Patten F. Watching Anime, Reading Manga: 25 Years of Essays and Reviews. Stone Bridge Press, 2004., 360 p.

Павлюченко Світлана Юрїєна
студентка 4 курсу
спеціальності «Культурологія»

Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор
Розова Тамара Вікторівна

Мода ХХ століття як відображення соціокультурних змін

У ХХ столітті люди, які цікавилися модою, почали надавати перевагу вираженню своєї особистості через одяг, замість того, щоб слідувати стандартам штучного вигляду [1, с. 200]. Це означає, що кожен шукав спосіб виразити себе, а не тільки слідував загальним трендам. У минулому одяг був способом визначити свою приналежність до певного класу, релігії або регіону, але у ХХ ст. він став засобом вираження індивідуальності. Створення власного стилю допомагало людям відчувати себе унікальними.

У двадцятому столітті з'явилося багато нових груп, які використовували моду, щоб виділитися з загальної маси. У 1960-х роках соціолог Грегорі Стоун наголошував, що ідентичність формується не тільки через внутрішні якості, але й через зовнішній вигляд [4, с. 47].

Розвиток європейської моди початку ХХ століття можна поділити на три періоди, які відображали соціальні зміни, особливо у статусі та правах жінок.

У першому періоді, з 1900 по 1907 рік, патріархальні традиції ще міцно панували у суспільстві. Жінки були повністю залежними від чоловіків та не мали прав на розпорядження своїм майном чи права опікунства над дітьми. У моді цього часу переважали розкішні сукні з вишуканими деталями.

Другий період, з 1908 по 1914 рік, відображав боротьбу жінок за рівноправ'я. Мода стала більш вільною та простою, зникли об'ємні спідниці та корсети. Також у цей час простежується вплив східних та античних мотивів у одязі.

Третій період, з 1915 по 1929 рік, був визначений Першою світовою війною та зміненним становищем жінок. Вони почали працювати та носити одяг, який був зручним та практичним. Мода відображала соціальні зміни, сформувався популярний стиль а la garçonне, відображаючи емансипацію жінок та їхню рівність з чоловіками.

Рухи за права людини, фемінізм, гей- та лесбійські рухи використовували моду як засіб маніфестації та боротьби за свої права та ідентичність. Люди обирали одяг не лише на підґрунті моди, але й з огляду на свої переконання [2, с. 36].

Під час Першої світової війни дизайн військової уніформи змінився, щоб бути більш практичним у бойових умовах. Це також вплинуло на цивільний одяг, який став більш практичним. Після війни запаси військового одягу були перероблені у цивільний одяг, а деякі військові елементи стали популярними у повсякденному вбранні. У другій світовій війні ця тенденція на практичний та уніфікований одяг продовжилась.

Під час війни жінки творчо використовували старий одяг, перетворюючи чоловічі костюми на жіночі блузки та костюми, а також з військових речей робили свої сукні та пальта. Панчохи були рідкісним товаром, тому деякі жінки імітували їх, малюючи "шов" на носі олівцем для брів. Елементи військового одягу стали популярними серед цивільного населення, наприклад, льотні куртки та сонцезахисні окуляри. У цей період війни стали модними прикраси, зроблені зі складових військових предметів, таких як фрагменти снарядів та боєприпасів.

Згідно з Грегорі Стоуном, зовнішність грає важливу роль у формуванні ідентичності та сприяє розрізненню між людьми у повсякденному житті. Таким чином, мода стала не лише засобом вираження стилю, але й способом виявлення своєї індивідуальності та підтримки різноманітних суспільних рухів та ідей[4].

У світі постійних змін стиль зовнішності виконує декілька функцій: по-перше, він протистоїть ідеї про фіксовану особистість; по-друге, він допомагає зміцнити ідентичність, таку як етнічна приналежність чи релігія. Оскільки світ стає все більше глобальним, але в той же час і локальним, мода стає способом артикулювання різних ідентичностей в умовах сучасного хаосу повсякденного життя.

Список використаних джерел:

1. Beward, Christopher. The Culture of Fashion. Manchester, U.K.: Manchester University Press, 1995.
2. Crane, Diana. Fashion and Its Social Agendas: Class, Gender, and Identity in Clothing. Chicago and London: The University of Chicago Press, 2000.
3. Davis, Fred. Fashion, Culture, and Identity. Chicago: University of Chicago

Press, 1992.

4. Stone, Gregory P. "Appearance and the Self." In *Dress, Adornment, and the Social Order*. Edited by Mary Ellen Roach and Joanne B. Eicher. New York: Wiley, 1965.

Пальчинська Марія Романівна
студентка 3 курсу
спеціальності «Культурологія»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Осадча Ларисча Василівна

Міфологема сну у слов'янській культурі

Вивчення снів має великий потенціал з точки зору пізнання психічних процесів. Часто сон формує зовсім іншу оптику та погляд на проблему. У такому межовому стані людина здатна контактувати зі своїм підсвідомим, бачити фрагменти свого минулого та знаходити відповіді, яких вона потребує.

Якщо розглядати сон з точки зору психоаналізу, З. Фройд описав наш спогад про сон як фасад, покриття, яке приховує основний процес сну. Таким чином, на думку вченого, сон має як явний зміст, так і прихований. Сновидіння за змістом завжди є трансформацією, перебудовою того досвіду, яким індивід володіє. Тому, те, що називають віщим сном – фактично трансформація думок або ж такий собі доступ до підсвідомого, пограничного стану.

В розумінні архаїчної людини події, що відбуваються уві сні, сприймаються так, неначе вони є справжніми. В Античну епоху сновидіння аналізував Арістотель, який вірно виокремив фази сну та фізіологічні причини стану сну. В Середньовіччі сон трактувався як то як послання Боже, то як диявольську спокусу, тому природа цього явища швидше демонічна, ніж божественна.

Сновидіння сприяли виникненню в людей архаїчного періоду перших релігійних понять та ідеї душі. На погляд первісної людини сновидіння було настільки ж сакральним, містичним виявом неземних, вищих сил, як і природні стихії. Вважалося, що під час сну душа вилітає з тіла і мандрує у просторі. Це призвело до виникнення багатьох забобонів, поширених у різних народів.

Міфологічний простір слов'ян – це насамперед «нормальний», звичайний простір, координати якого набувають незвичайної, міфологічної значущості. Наші предки орієнтувались у просторі майже так само як і ми, але з однією

дуже важливою поправкою: напрямки світу для них були нерівноцінні – були «добрі», були «погані».

Образи пращурів часто асоціюються з сновидіннями, вони служать важливим джерелом інформації, що відображає сферу підсвідомого й невідомого. Пращури сприяли життєвим процесам, у тому числі росту дітей, який, за віруваннями, найкраще відбувався під час сну. Раптове пробудження та безсоння вважалися шкідливими, оскільки "несанкціоновано" переривали цей зв'язок і можливо спричиняли захворювання. Вважалося, що сновидіння служать засобом спілкування між світом божественного і людського. Етнографічна практика засвідчує випадки передачі сакральних знань, таких як лікувальні замовляння, під час сну. Згідно з аналітичною психологією, під час глибокого сну людина потрапляє у силове поле колективної підсвідомості, наслідуючи тисячолітній досвід, усталені традиції й вірування.

Сон часто трактувався як спосіб досягнення трансу, медитації, відновлення і очищення, навіть стан, коли душа виходить із тіла або смерті. У казках сновидіння має символічне значення, яке може відрізнитися від однієї казки до іншої. Його символіка виступає як засіб передачі певних повчальних або моральних відтінків. Наприклад, сон може бути пророчим символом, передбачаючи майбутні події або даючи підказки персонажам, як пристосуватися до складних ситуацій.

Сновидіння також могли мати символічне значення щодо внутрішнього стану персонажів. Наприклад, сон може відображати бажання, страхи, таємниці, роздуми персонажа. У казках, сновидіння іноді використовуються для показу внутрішнього світу героїв, їхніх надій, смутку, або навіть для підсилення конфліктів чи розвитку сюжету.

Сприйняття сну як міфу виникає в основному через його ірраціональну природу, що дозволяє архаїчній людині зв'язатися з світом її минулого. Сон для давніх слов'ян в окремих випадках був таким собі містком у минуле та майбутнє, джерелом мудрості та контактом із колективних несвідомим.

Це відображалось і у творчості. Мотив сну в літературі є одним із найпоширеніших. Споконвіку сновидіння супроводжувалися містичними елементами розповіді, передавали найпотаємніші почуття героїв, яскравіше розкривали їх особистість. Сон знаходив місце в прозі, у ліриці, оприявнюючи фантастичні образи й символи.

Список використаних джерел:

1. Попович Мирослав. Нарис з історії культури України. К: Арт-Ек, 1998. 728 с.
2. Фройд Зигмунд. Тлумачення снів. К: Фоліо, 2019. 608 с.

Скороход Анастасія Олександрівна
студентка 4 курсу
спеціальності "Культурологія"

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Русаков Сергій Сергійович

Методологічний підхід Стюарта Голла як ключовий інструмент аналізу сучасних культурних явищ

Сучасний світ, що характеризується швидкими та частими змінами, культурна динаміка виявляється особливо складною та різноманітною. Нові технології, глобалізація, зміни в соціальних структурах породжують низку нових явищ, які не тільки впливають на сучасну культуру, але й вимагають нового підходу у її дослідженні. Отже, для розуміння та аналізу сучасної культурної динаміки необхідно враховувати ці нові реалії та використовувати нову методологію дослідження відповідно до них. Бірмінгемська школа, в основі якої покладена методологія Cultural Studies, досліджувала актуальні питання популярної культури та всіх притаманних їй елементів. Стюарт Голл як один із провідних дослідників цієї школи у своїй праці «Кодування та декодування в телевізійному дискурсі» [1] комплексно дослідив як саме медіа стало рушійним елементом впливу на сучасні культурні явища та картину світу інтегрованого простору буття суспільства.

У другій половині ХХ століття відбувалися значні зміни у соціально-

культурних наративах суспільства, а разом із тим трансформувалась і сама культура. Старі парадигми та визначення не відповідали дійсності і необхідно було шукати все нові підходи до аналізу культури. 1964-го року у Великій Британії при Бірмінгемському університеті виникає школа сучасних культурних досліджень під назвою «Culture studies», яка вивчала феномени та об'єкти культури, раніше не досліджувані. До цього культура сприймалась як щось відділене від повсякдення, щось високодуховне і представлене у вигляді мистецтва, що зберігається у галереях та музеях. Дослідники нової британської школи ж визначили, що культура – це все що оточує нас, це те, як ми живемо і для чого. Культура простежується буквально у кожному, здавалося б, елементарному жесті та кроці. Це всі наші культурні практики. Як зазначав Стюарт Голл: «Досліджувати культуру – це зрозуміти “структуру думки”, властиву конкретному суспільству». У новосформованому культурному вимірі постало питання дослідження складного сплетіння різноманітних аспектів, як от: гендерні, расові, національні, політичні тощо. Як вказує С. Русаков у своєму дослідженні Бірмінгемської школи: «Дослідники, які працювали в цьому напрямі вивчали як практична культура взаємодіє з соціальними явищами як ідеологією класових структур, національних утворень, сексуальної орієнтації, статі та етнічної приналежності. Одним із найважливіших чинників є те, що культурні погляди не стабільні і обмежені, а постійно мінливі набори процесів.» Стюарт Голл, як один із фундаторів методології Culture studies у своїй праці «Кодування і декодування в телевізійному дискурсі» досліджує, як саме інформаційні медіа функціонують та чинять вплив на культурне середовище.

Стрімкий технологічний прогрес значно спростив механізм взаємодії усіх ланок суспільства між собою, і, відповідно, процеси інформування аудиторії про події. Політика почала активно застосовувати здобутки нових медіа задля не лише інформування, а й впливу на думку громадськості, що в результаті виник новий термін, який характеризує дане явище – медіатизація політики. Це складний процес, що утворює середовище медіазованої політики, у якому продукуються, транслюються та споживаються коди. В основі концепції С. Голла лежить гіпотеза, що процеси, які відбуваються у цьому середовищі, виходять за рамки лише двох складових: передача інформації – отримання. Цей механізм на даному шляху зазнає трансформаційних змін. Тут у силу вступає концепція кодування та декодування повідомлень. Перший етап – це завжди створення інформаційного продукту, що транслюватиметься аудиторії. Кодування відбувається в залежності від соціально-культурного простору глядачів, які цю інформацію отримують. Традиції, культурно-етичні норми, панівна ідеологія в суспільстві – всі ці елементи враховуються під час кодування повідомлення. Кодування передбачає видозміну повідомлення за допомогою

знаків та паттернів задля «правильного» сприйняття їх реципієнтом.

Повідомлення можуть кодуватися в залежності від жанрової специфіки, наприклад: рекламне повідомлення буде нести в собі схвалення продукту, який продається, а якщо це, наприклад, новини, то тут повідомлення оснащується відповідно до інших семіотичних проявів. Жанрове кодування спрямоване на легке та очевидне декодування новини реципієнтом. Як уже зазначали раніше, кодування залежить від соціально-культурного середовища, в якому воно буде транслюватися. Тому, створюючи продукт, відправник закладає в нього ті цінності, які зрозумілі та будуть позитивно прийняті в конкретному суспільстві. Наприклад: в американському кінематографі у період дії Кодексу Гейза сцени насильства та сексуального характеру були заборонені у кіновиробництві, тому коли в сюжеті необхідно було показати момент поцілунку чи іншої табуованої теми, на екрані транслювались символи без прямого показу сцени, але із закодованими знаками, які глядачі могли легко декодувати.

Кодування приймає різні форми. У залежності від очікуваного результату, це може бути агітація, реклама, викликання у глядачів конкретної необхідної емоції. В основі кодування повідомлення лежить конотація інформації. Будь-яке явище чи подія, ніколи не будуть передаватися реципієнту у своєму денотативному виді, будь-який знаковий символ, залучений до передачі інформації продукуватиме конотацію.

Тож, методологія С. Голла є надзвичайно важливим інструментом досліджень сучасних культурних явищ, адже з другої половини 20 століття технологічний процес розвинувся і вийшов на зовсім новий рівень. Медіа є ключовим елементом у формуванні суспільної думки та нашого сприйняття інформації будь-якого характеру.

Список використаних джерел:

1. Hall S. Encoding, decoding in the television discourse / S. Hall // Culture, Media, Language / S. Hall, D. Hobson, P. Lowe, (eds). – London : Hutchinson, 1980. – P. 20–35.
2. Русаков, С. С., & Ткачук, Н. М. Британський та американський напрями Cultural Studies: компаративний аналіз. Гілея: науковий вісник.115. 2016. С. 157-162
3. Меднікова, Г. С. Концепт " культурні практики" та його роль в трансформації сучасної культури. Науковий часопис НПУ імені М. П.

Драгоманова. Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. 37.
2017. С. 30-39.

Слюсар Марія Дмитрівна
студентка II курсу
спеціальності «Культурологія»

Науковий керівник:
кандидат культурології
Соболевська Світлана Олександрівна

Андеграунд в рок-музиці як культурний феномен

Рок-музика має велику кількість напрямків та піджанрів. Багато десятиліть рок-музика є відображенням цінностей і сприйняття світу нових поколінь. Але невід'ємною і впливовою частиною цього жанру є саме андеграундні рухи. Панк-рок, гранж, альтернативний рок, психоделічний рок, блек-метал – таке мистецтво навмисно не підтримувалося на офіційному рівні, а іноді заборонялося і критикувалося. Тому і нині часто молоді амбітні творці, які не є послідовниками пануючих музичних течій, грають, виступають та створюють музику у самодільних, неофіційних просторах. В основному це гаражі, або облаштовані покинуті будівлі (старі заводи, підвали тощо).

Рок-музика почала формуватися з рок-н-ролу на початку 1950-х років у США. Приблизно у цей період з'явилося поняття «андеграунд», яке має наступне визначення: «Андеграунд (від англ. Underground – підпілля) – нелегальне, яке не підтримується або навіть переслідується офіційною владою, явище художньої культури. У 40-х роках ХХ століття термін вживався на позначення некомерційних фільмів. Пізніше почав використовуватися до певних напрямів інших видів

художньої культури» [2, с. 17]. Також можна застосувати ще одне визначення: андеграунд – це незалежні або альтернативні культурно-мистецькі рухи, які не визнають або протистоять масовій культурі, її примітивним, комерційним стандартам і цінностям. Андеграунд часто асоціюється з інноваціями, експериментами, вираженням ідей. На першому етапі свого розвитку рок-н-ролл можна вважати андеграундним жанром. Він формувався під впливом музики темношкірих, а через расову неприязнь більшість населення вважала що ця музика не має право на існування, називали її «чорна зараза» або «музика диявола».

Наступний приклад андеграундного напрямку рок-музики – психоделічний рок. З виникненням цього жанру пов'язані індійські віровчення та філософія, які поширилися на Заході; вживання психоделіків і масштабний контр-культурний рух «хіппі», який зародився у Сан-Франциско. Його виникнення сприяло формуванню нових культурних цінностей, естетики та способу життя – пацифізм, сексуальна революція, піднесення духовних цінностей.

Представники прото-панку 60-70-х років (The Velvet Underground, MC5, The Stooges, Alice Cooper, Патті Сміт) і представники альтернативного року 80-х (Sonic Youth, Pixies, Nirvana, Soundgarden, The Cure, Joy Division) – яскраві приклади андеграунду.

Кожне покоління на початку свого шляху стикається з ворожістю та неприйняттям зі сторони загальної культури. Та представники андеграунду виводять музику на новий рівень, демонстративно виходять за рамки, вивільняючи нові горизонти для творчості. І звісно тим самим впливаючи на культуру, змінюючи норми і цінності. У різні періоди розвитку рок-музики, вона з андеграундної течії мистецтва у багатьох випадках стає популярною. Це відбувається саме через неконформістські настрої та ідеї, які несе в собі молодь, бажаючи подолати проблеми, що постають перед суспільством.

Як зазначають науковці, що вивчають андеграунд в українській музиці, зокрема О. Беда: «Андеграунд як підпільне мистецтво в різних типах суспільства має різні соціокультурні функції. У тоталітарних андеграундним є й елітарне, й масове мистецтво, яке має яскраво виражений неконформістський характер, а його зміст спрямований на подолання обмеження прав і свобод людини, а також творчого волевиявлення митця. У відкритих суспільствах андеграунд стає своєрідним самовираженням творчої еліти й спрямований на вузьку аудиторію, сьогодні він має яскраво виражений нішевий характер» [1, с. 165].

Отже, у першопочатку рок-музика є андеграундним явищем, яке в умовах сучасності виконує функцію елітарного. Андеграундний рок створював культурні спільноти, де прихильники об'єднувалися навколо спільних ідей та цінностей, формуючи субкультури та альтернативні способи життя, які з часом ставали

нормою.

Список використаних джерел:

1. Беда О. М. Андеграунд в українській музиці неакадемічної традиції. Культура і сучасність. 2019. № 2. С. 161-165.
2. Букач В. М., Бакланова Н. М. Теорія та історія культури Словник-довідник Одеса, 2021. 288 с.
3. Палкіна І. І. Рок-мистецтво як складова рок-культури. Міжнародний вісник: культурологія, філологія, музикознавство. Вип. 1(6). 2016. С. 232-237.

Смицька Аліна Валентинівна

студентка 4 курсу

спеціальності «Культурологія»

Науковий керівник:

доктор філософських наук, професор

Розова Тамара Вікторівна

Кіномистецтво як інструмент формування світоглядних наративів

Кіно в сучасному світі є одним з наймолодших і в той же час дуже затребуваних масових мистецтв. Тема складного впливу кіномистецтва на внутрішній світ людини дуже актуальна сьогодні, у зв'язку з тим, що з екрану телевізорів підростаючому поколінню нав'язують спосіб життя, почуття, психологічні та соціальні моделі, систему світогляду, моральні цінності [5].

У сучасному житті активно використовується інтернет та новітні технології. Молоді люди значну кількість часу проводять у соціальних мережах. Віртуальне життя починає замінювати реальну дійсність. Щоб залучити аудиторію, у мережі проводиться безліч рекламних акцій для інформування про привабливі товари та послуги. Це формує людину-споживача, занурену виключно у сферу своїх бажань та потреб, байдужу до всіх і всього навколо. Адже, коли тобі тепло і затишно, не

хочеться думати, що десь існують голодні та знедолені, не хочеться виходити із зони комфорту, терпіти незручності заради того, хто потребує допомоги. Це відбувається завдяки привабливій і часом дуже нав'язливій рекламі гарного безтурботного життя [6].

Сьогодні соціологи б'ють на сполох з приводу активної трансляції насильства в ефірах мас-медіа, сцен витончених вбивств на екрані, поширення кривавих комп'ютерних ігор, цинізм яких перевершує всі моральні бар'єри.

Соціологічне опитування: «Як впливає кіно на суспільство?»:

- 1) Кіно – один із видів мистецтва, тому це чудово – 56,73%.
- 2) Позитивно, що кіно розвиває молодь і дає реальну картину світу – 9,61%.
- 3) Негативно, занадто багато порнографії та вбивств – 24,03%.
- 4) На моє життя кіно не впливає – 9,61%.

Незважаючи на те, що більшість вважають кіно чудовим мистецтвом, негативний вплив кіно на суспільство відзначили чималий відсоток респондентів. Це говорить про те, що переважна більшість відчуває на собі вплив кінематографу і лише 9,61% усіх опитаних ставляться байдуже до кіномистецтва [7].

Сучасне життя схоже на гру, правила в якій встановлюємо не ми і відбувається підміна справжніх людських цінностей на хибні. Молоді люди починають пишатися негативними якостями характеру, здатністю виявити агресію, нахабством, хамством. Цьому процесу впливу на незміцнілі уми та душі молоді, безумовно, необхідне протистояння. І воно існує, тому звернемо увагу на позитивні аспекти впливу кінематографу.

Формування світогляду – складний процес, здатний спричинити серйозні особистісні зміни, впливає на психічну і когнітивну сутність людини. Виділяють три основні види формування світогляду особистості: стихійне, цілеспрямоване та самовиховання. І саме про стихійний вплив треба говорити, коли йдеться про перегляд кінофільмів. Кінематограф представляє цінність для виховання та формування особистості не тільки як один із кращих засобів відтворення дійсності, але і як спосіб її осмислення. Характеру юнаків та дівчат властиві романтична піднесеність, яскрава емоційність. Ефективність психологічного впливу перебуває у прямої залежності і від змісту фільму, цікавої теми та від вміння зацікавити аудиторію, знайти з нею контакт і ненав'язливо сприяти формуванню світогляду [8].

Культурні зміни мають значний вплив в розвитку сучасного кіномистецтва. Соціокультурні зміни стимулюють кінематограф до відображення актуальних тем та проблем суспільства. Наприклад, в останні десятиліття фільми все частіше

звертаються до питань расової та гендерної рівності, міграції, технологічного розвитку та екологічної стійкості. В цьому році український фільм "20 днів у Маріуполі" режисера Мстислава Чернова отримав Оскар у категорії "Найкращий документальний фільм". Це перший Оскар в історії України. І отримали його за стрічку про жахиття в Маріуполі, який оточили і обстрілювали росіяни [12].

Український режисер Мстислав Чернов, отримуючи нагороду, сказав: "Я вдячний. Але напевно я буду першим режисером на цій сцені, який скаже, що не хотів би робити цей фільм. Я хотів би мати змогу обміняти нагороду на те, щоб Росія ніколи не напала на Україну, ніколи не окупувала наші міста, щоб росіяни не вбивали десятки тисяч українців. Я б віддав це (Оскар - ред.), аби вони звільнили всіх заручників, солдатів, які захищали нашу землю, цивільних, які в їхніх тюрмах" [12].

Зі збільшенням міжкультурних контактів та міграції сучасне кіно стає більш різноманітним та міжкультурним. Фільми починають відображати різноманітність культурних перспектив, надаючи глядачам можливість поринути у різні культурні контексти та переживання.

Розвиток технологій, таких як комп'ютерна графіка та віртуальна реальність, відкриває нові можливості для створення фільмів та візуальних ефектів. Це дозволяє режисерам втілювати свої ідеї в життя більш креативно та вражаюче.

Поява цифрових платформ для перегляду контенту, таких як стрімінгові сервіси, змінила способи розповсюдження та споживання фільмів. Це створює нові можливості для незалежних кінематографістів та дозволяє урізноманітнити кінематографічну пропозицію.

Сучасне кіно все частіше стає інструментом для вираження соціальної активності та протесту. Фільми можуть порушувати важливі соціальні питання, викликаючи суспільний діалог та зміни.

Список використаних джерел:

1. «Понад століття українського кіно – інтерв'ю з кінознавцем Любомиром Госейком»; URL: <https://hromadske.ua/posts/ponad-stolittyaукраїнського-кіно-інтерв'ю-з-кінознавцем-lyubomirom-gosejkom>
2. «Сучасне українське кіно як політичний дискурс: Не слід робити політичні фільми, потрібно робити фільми політично»; URL: <https://moviegram.com.ua/new-ukrainian-cinema-political/>

3. «Сучасне українське кіно: від становлення до міжнародного визнання»; URL: <https://prm.ua/suchasne-ukrainske-kino-vid-stanovlenniado-mizhnarodnoho-vyznannia/>
4. «Сучасне українське кіно: здобутки і проблеми»; URL: https://upmp.news/post_blog/suchasne-ukrayinske-kino-zdobutki-i-problemi/
5. Оскар для України. Фільм про трагедію у Маріуполі отримав нагороду. <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cjl4zxlkj88o>

Сотник Юлія Денисівна
студентка 4 курсу
спеціальності «Культурологія»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Осадча Ларисча Василівна

Симультанізм Соні Делоне: авангардний експеримент з кольором та формою

Актуальність теми обумовлена вагомістю внеску Соні Делоне у розвиток сучасного мистецтва та жвавий інтерес суспільства до авангардних течій початку ХХ століття. Соня Делоне отримала визнання завдяки своїм інноваційним підходам до використання форми та кольору, завдяки чому її художній доробок асоціюють зі стилем симультанізм.

Симультанізм – термін, що визначає художній рух, який виник у ХХ столітті. Особливістю напрямку є орієнтир на візуальне враження взаємодій кольорів та їх вплив на сприйняття форми, внутрішнього простору художнього твору. Прихильники симультанізму використовували різноманітні кольорові прийоми та плями для створення та підсилення враження руху та світла, а також накладали кольорові плями одна на одну для досягнення ефекту просторової глибини. У французькій мові є слово “simultané”, що перекладається як “одночасний”, від цього слова й походить термін “симультанізм” і відображує головну ідею художнього напрямку: одночасне сприйняття форм для досягнення бажаного враження. Завдяки тому, що симультанізм підкреслює важливість кольору, абстракції та динаміки як засобу виразності в мистецтві, цей художній рух відіграв значну роль у розвитку авангардного мистецтва.

Симультанізм стимулював художників до експериментів з абстрактними

композиціями, різними матеріалами та техніками, це розширило межі розуміння традиційного мистецтва, а також повпливало на наступні напрямки: кубізм, сюрреалізм та експресіонізм. Симультанізм розвинув не лише використання певних технік при створенні творів мистецтва, а й відіграв важливу роль у формуванні ідей та концепцій митців ХХ ст., завдяки новим підходам до виразності.

В історії авангардного мистецтва творчість Соні Делоне є важливим етапом. Роботи мисткині відрізняються різноманітністю жанрів та форм. Соня Делоне використовувала яскраві кольори та експериментувала з різними їх комбінаціями, використовувала контраст та гармонію для створення та підсилення емоційних вражень у глядачів. Також її роботи насичені використанням геометричних форм, що дає можливість розглядати композицію як відкритий простір для тлумачень та інтерпретацій. Завдяки абстрактним формам, її роботи можна асоціювати з ландшафтами або емоційними станами. Важливо зазначити, що Соня Делоне також експериментувала з матеріалами та текстурами, застосовуючи не лише фарбу і полотно. В своїх роботах вона використовувала також пластик, метал та скло. Останнє мисткиня використовувала як частину композиції, а іноді й як самостійний елемент. Вона наносила фарбу на скляну поверхню або використовувала скляні об'єкти (пляшки, склянки) для колажів, що давало ефект глибини й прозорості.

Пластик у ХХ столітті був популярним матеріалом авангардних художників. Мисткиня ж різала або топила пластик для того, щоб створити унікальну форму та текстуру полотен.

Також Соня Делоне використовувала дроти, пластини або інші металеві фрагменти, які зварювала, шліфувала або згинала, щоб досягти бажаної форми, текстури та створити контрастний чи об'ємний елемент у композиції.

У роботі "Ритм" 1938 року можемо наглядно побачити динамічну композицію та яскраву кольорову палітру, характерну для симультанізму.

Соня Делоне не тільки писала картини, а й ткала килими, ілюструвала книги, а у 1920-х роках навіть створювала моделі одягу, взуття та працювала над дизайном автомобілів.

Вплив Соні Делоне на розвиток напряму "симультанізм" є важливим у контексті її інноваційних підходів, а саме: вплив на кольорову естетику, досягнення художньої виразності за допомогою форм та композицій. Це все спонукало інших митців до подальших експериментів, що сприяло розвитку авангардного мистецтва ХХ ст.

Симультанізм досі справляє відчутний вплив на актуальне мистецтво. Сучасні художники нерідко створюють роботи, використовуючи кольорові плями

та контрасти, геометричні та абстрактні форми, що є візуальними цитатами симультанізму.

Отже, симультанізм Соні Делоне чинить великий вплив на розвиток сучасного мистецтва, і хоча автентичних представників цього напрямку майже не залишилось, він надалі надихає та впливає на формування ідей та концепцій сучасних митців.

Список використаних джерел:

1. Соня Делоне: мистецтво, мода, Україна. URL: <https://plomin.club/sonia-delaunay-1/>
2. Соня Делоне: Ритм кольору. URL: <https://chernozem.info/journal/sonya-delone-ritm-koloru/>
3. Соня Делоне. Архітектори кольору. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3126359-sona-delone-arhitektori-koloru.html>
4. Шкандрій М. Авангардне мистецтво в Україні, 1910–1930: пам'ять, за яку варто боротися / пер. з англ. І. Семенюк. Харків : ВД Фабула, 2021. 224 с.

Станкевич Руслана Олегівна
студентка 1Культ.м.з
спеціальності «Культурологія»

Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор

Instagram як сучасний інструментарій просування культурного контенту

Instagram – це ефективний сучасний інструмент, який сприяє закладам культури та митцям популяризувати свої ідеї, демонструвати зображення своїх арттворів мільйонам людей по всьому світу. Соціальна мережа стає незамінним інструментом для просування культурного контенту в сучасному цифровому світі завдяки акценту на візуальність, чисельній аудиторії, можливостям взаємодії, простоті використання.

Нині на платформі Instagram все більшу популярність мають не лише блогери-фотографи та художники, але й музиканти, які діляться своєю творчістю у відеоформаті. Журналісти, письменники, поети та інші автори активно публікують різноманітний контент на різні теми – від подорожей до дизайну. Однак значний внесок у контент на платформі роблять вже досвідчені музиканти, блогери, які працюють у цій сфері протягом тривалого часу, але їхні можливості часто недооцінюються. Хоча Н. Козлова у дослідженні зазначає, що відео та все, що з ним пов'язано, не має широкого поширення серед аудиторії Instagram [2, с. 389]. Авторка вважає, що немає потреби в обміні особистою інформацією, основний тип контенту становлять фотографії особистості або компанії, а сама платформа орієнтована на розваги, включаючи перегляд інших користувачів, маніпулювання або публікацію фотографій з ними [1].

Instagram активно впливає на культурну динаміку, адже надає можливість суттєво впливати на різні аспекти життя людей завдяки інтерактивності та великому охопленню. Починаючи з 2014 року, коли дослідники переважно зосереджувались на розважальних можливостях цієї платформи, ми можемо констатувати значний прогрес у її функціональності, який має культуротворчий ефект. Поява блогерів сприяла збільшенню обсягу культурного контенту, що стимулює зростання творчих, соціальних, інформаційних та освітніх публікацій у соціальній мережі [3]. Одночасно активно відбувається комунікація та взаємодія за допомогою обговорень в коментарях під постами, можливість "поділитися" постами в особистих повідомленнях тощо.

Музей Лувр володіє однією з найбільших колекцій мистецтва у світі, тому їхній Instagram репрезентує колекцію, а також належить до культурологічних джерел для дослідження. Вони регулярно публікують детальні зображення експонатів, тому за допомогою цього заохочують підписників відвідати заклад культури. Також Instagram stories дозволяє переглянути різні зали музею. За

допомогою цієї функції можна побачити різноманітні колекції, галереї, та архітектуру музею перебуваючи в різних кінцях світу. Лувр використовує в Instagram розмовні відео, щоб розповісти історію творів мистецтва. Також за допомогою хештегів та позначок музею люди діляться своїми враженнями, таким чином просуваючи культурний контент.

Центр сучасного мистецтва PinchukArtCentre має активну сторінку в Instagram. Заклад використовує її для публікації фото- та відео-експонатів з виставок цікавих робіт, адже такий контент може зацікавити людей, щоб вони могли відвідати його особисто. Також міжнародний центр сучасного мистецтва в Києві анонсує майбутні події для того, щоб повідомити підписників про майбутні лекції, виставки, майстер-класи та інші заходи. Часто PinchukArtCentre публікує пости художників, чії роботи представлені на виставках, в описах під публікаціями додають біографію, цікаві факти або цитати митців. Центр ставить запитання підписникам, стимулюючи взаємодії з ними, та проводить конкурси і розіграші. За допомогою такої взаємодії відбувається розширення кола підписників та відвідувачів закладу. Ще важливою взаємодією є Instagram stories в яких PinchukArtCentre висвітлює підписникам процес монтажу виставки, реставрації творів мистецтва.

Отже, Instagram можна визнати як сучасний інструментарій для просування культурного контенту, який забезпечує культурним організаціям, та творчим особистостям можливість створювати, спілкуватися та залучати аудиторію в новий інтерактивний спосіб.

Список використаних джерел:

1. Кифяк О., Урда Д. Маркетинг у соціальних медіа (SMM) як інструмент просування товарів та послуг. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». 2017. No14. С. 123–130.
2. Козлова Н. С. Соціальна мережа «Інстаграм» як соціально-психологічне явище. Молодий вчений. 2014. No16. С. 387-390.
3. Vaughan, T. (2014). *Multimedia: Making it work*. McGraw-Hill Education Group.(дата звернення: 08.04.2024)
4. Rusakov S. S.; Biedin A. V. Digital ecosystem in contemporary art. In: Rusakov S. S.; Biedin A. V., A. V. *DIGITAL TRANSFORMATIONS IN CULTURE*. [N. d.]: Izdevnieciba "Baltija Publishing", 2023. p. 34-39. ISBN 9789934263194. Available at: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-319-4-3>.

СЕКЦІЯ «БОГОСЛОВ'Я ТА РЕЛІГІЄЗНАВСТВО»

*Складан Андрій Анатолійович
аспірант I курсу
спеціальної «Релігієзнавство»*

*Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Целковський Генадій Анатолійович*

Аксіологія релігійної журналістики

У журналістиці існує довга традиція висвітлення релігійних питань, які є важливою складовою суспільного життя, сама ж еволюція релігійного ритму у журналістиці відзначається важливими змінами, що відбувалися протягом минулого століття.

Початок цього процесу припав на середину XIX століття, коли релігійні розділи стали стандартом у багатьох газетах і коли цей тренд утвердився протягом наступних десятиліть. Вже на початку XX століття зростаючий інтерес до цієї теми у сфері журналістики спровокував появу перших відомих фахівців з релігії. У 1949 році з'явилася нова професійна асоціація релігієзнавців, а у 1980-х роках суспільство та журналістика зокрема визнали релігію актуальною темою досліджень, збільшивши таким чином запит на аналіз релігійного контенту в ЗМІ та кількість релігійних новин загалом.

Багатьом країнам сучасного світу властиве розповсюдження значної кількості різноманітних релігійних напрямків, які перетинаються і взаємодіють між собою. Таке явище визначено як «непостійну» суміш високого релігійного плюралізму — людей різних віросповідань у тісному контакті — і високого релігійного розмаїття — широкого спектру релігій [3]. Це, у свою чергу, може створювати як позитивні, так і негативні аспекти для суспільства, залежно від того, як воно впорядковує і реагує на цей релігійний плюралізм.

Події 11 вересня 2001 року мали значущу роль у зміні сприйняття релігії у національних та міжнародних відносинах. З того моменту релігійні питання стали більш актуальними та складними, ці події вплинули на глобальний дискурс щодо релігії, а також відкрили нові виклики щодо стереотипів і уявлень релігійної ідентичності та культурних розбіжностей. Засоби масової інформації часто відтворювали спрощені або навіть протилежні образи релігійних догм, що призводило до посилення конфліктів і непорозумінь. «На жаль, деякі з цих нових шляхів базуються більше на підозрі та невігластві, ніж на знанні, і часто здається, що засоби масової інформації не можуть протистояти проявам все більшої кількості релігії як релігії і все стає більш суперечливим» [4]. Це кидає виклик принципу об'єктивності, метою якого є поширення соціально значущої об'єктивної інформації, відображаючи фрагменти реальності максимально наближено до оригіналу таким чином, щоб зберегти притаманні різноманітності, складності, суперечності [1].

Варто також відзначити той факт, що у зв'язку з комерціалізацією багатьох сфер, у журналістиці також нерідко спостерігається використання релігійного конфлікту як способу залучення глядачів і зростання продажів. Але присутність релігії в медіа не обмежується суто журналістикою, адже зокрема й розважальним ЗМІ притаманне те, що соціологи називають «імпліцитною» релігією. Сьогодні всі форми

розважальних медіа містять все більше релігійних тематик, демонструючи ще тісніше зближення ЗМІ та релігії, можливо навіть взаємопроникнення, створюючи цим нові умови та виклики для суспільної свідомості.

Систематизуючи загальні засади і намагаючись зберегти об'єктивність дослідники у сфері релігійних питань у ЗМІ мають зважати на те, що, як мінімум: (1) різні віросповідання мають різний ступінь наголосу й звернень до священного писання, (2) священні тексти часто читаються дуже по-різному — навіть у релігіях, яким характерний сильний акцент на священному писанні, і (3) найбільш цікаві аспекти релігії, відбуваються на більш індивідуальному рівні, а центральним аспектом релігії буде феномен людського інтересу [2].

Цінність релігійної журналістики тісно й парадоксально взаємопов'язана з викликами, які вона отримала не тільки внаслідок власного розвитку, але і, що логічно, суспільних трансформацій, з характерними ознаками постіндустріального суспільства. Внаслідок цифровізації всієї індустрії новин, релігійна журналістика зазнала нових викликів, де аналітика і висвітлення релігійних питань стала доступною водночас як більшій кількості журналістів, так і (через розширення загального кола) меншій кількості спеціалізованих на даній тематиці експертів. Такий стан речей вимагає як вищого рівня збалансованості та об'єктивності від журналістів, так і відповідної критичної оцінки споживачів інформації у інтерпретації висвітленої інформації та авторитетності її джерел, що у часи «миттєвого» доступу і швидкого «споживання» є доволі складним завданням.

Список використаних джерел:

1. Владимиров В.М. Принципи журналістики в світлі теорії розуміння. [Електронний ресурс] / В.М. Владимиров. Інститут журналістики. – *Режим доступу* : <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1887>
2. Perreault G. *Religion Journalism*. [Електронний ресурс] / Gregory Perreault; In book: *Encyclopedia of Journalim* (); *Edition: 2nd; April, 2022.Publisher: SAGE. pp.1412-1415* – *Режим доступу* : https://www.researchgate.net/publication/359195830_Religion_Journalism
3. Putnam, R., Campbell, D. *American grace: How religion divides and unites us*. [Електронний ресурс] / R. Putnam, , D. Campbell. New York City, NY: Simon & Schuster. (2010). – *Режим доступу* : <https://www.pewresearch.org/religion/2010/12/16/american-grace-how-religion-divides-and-unites-us/>
4. Stewart M. Hoover *Religion and the Media in the 21st Century*. [Електронний ресурс] / Stewart M. Hoover. *Trípodos, número 29, Barcelona, 2012* – *Режим доступу* : <https://core.ac.uk/download/pdf/39028798.pdf>

*Ага Хайсам Мухаммад,
аспірант IV року навчання спеціальності
041 «Богослов'я»*

*Науковий керівник:
кандидат філософських наук
Целковський Геннадій Анатолійович*

Капсули для фармацевтичної промисловості стандарту халяль

Халяль - це найважливіше поняття для мусульманських споживачів щодо споживаних продуктів, включаючи фармацевтичні інгредієнти, які необхідні в сучасній

медицині. Щоб вирішити проблему використання інгредієнтів зі свинини в фармацевтиці, необхідно шукати халяльні альтернативи, отримані з м'яса птиці, побічних продуктів м'ясопереробки, морських продуктів і рослин. Однак складність цієї проблеми ще більше посилюється стрімким розвитком інновацій і технологій, які можуть привести до фальсифікації інгредієнтів, отриманих з м'яса свиней. Інші проблеми включають екологічність альтернативних матеріалів, практику поводження з відходами або побічними продуктами, обізнаність про халяльність, сертифікацію, державну політику, прихильність релігії споживачів, постачальників продуктів харчування, маркетологів та закупівлю продуктів. Важливість халяльних та не халяльних продуктів, особливо в контексті фармацевтичних матеріалів, все ще обговорюється не часто, включаючи альтернативи, отримані з м'яса птиці, побічних продуктів тваринного походження, морських джерел рослинного та тваринного походження та рослин [2].

У сучасній фармацевтичній промисловості багато лікарські препарати і біологічно активні добавки випускаються у вигляді желатинових капсул. Однак мусульманам варто бути уважними при виборі такої форми випуску. Якщо капсули мають тваринне походження, вони повинні відповідати стандарту халяль. На вітчизняному фармринку таких пропозицій на сьогоднішній день немає. На зарубіжних фармринках був налагоджений випуск капсул стандарту халяль. Виробник позиціонує їх як порожні желатинові капсули, сертифіковані як халяльні, різними організаціями, що проводять сертифікацію згідно стандарту халяль, наприклад, Muslim Consumer Group. Капсули стандарту халяль використовуються в харчовій і фармацевтичній промисловості для задоволення потреб людей, які суворо дотримуються правил ісламського закону.[5].

Капсули можуть мати різний склад: гелеві, желатинові, вегетаріанські або веганські (рослинні).

1. Гелеві капсули-зазвичай містять рідку або напіврідку речовину.
2. Тверді желатинові капсули-містять порошкоподібні або гранульовані речовини.
3. Тверді желатинові капсули з мікрогранулами-містять мініатюрні гранули лікарських речовин, спресовані всередині капсули.
4. Желатинові капсули з маслом риб'ячого жиру або іншим маслом.
5. Вегетаріанські або веганські капсули-виготовлені з декількох рослинних інгредієнтів . [4].
6. Капсули з мікрогранулами контрольованого вивільнення-забезпечують поступове вивільнення лікарських речовин протягом тривалого часу.
7. Желатинові капсули з капсульним наповнювачем, який підвищує ефективність ліків.

Також капсули можуть бути як кишковорозчинними, так і не бути кишковорозчинними. Це залежить від матеріалу, з якого вони були виготовлені. Вони підходять для мусульман. Потрібно розкрити оригінальну капсулу і пересипати вміст в рослинну. Такі капсули можна знайти на маркетплейсах або спеціалізованих інтернет-магазинах

У медицині речовини, отримані від тварин, застосовуються безпосередньо або після спеціальної обробки в ліках і вакцинах, різних фармацевтичних форм, таких як таблетки, капсули, креми і розчини для ін'єкцій [1] . Він також використовується у виробництві стоматологічних матеріалів, в якості основного інгредієнта або добавок [3]. Таким чином, наявність желатину, який у багатьох випадках виготовляється з туш заборонених тварин, у стоматологічних матеріалах створює критичний ризик використання медичних матеріалів, що містять заборонені компоненти. Тому відзначимо, що велика кількість фармацевтичних продуктів, з желатину, отриманого з туш свиней і вбитих недозволеним способом тварин не є дозволеною продукцією.

Тому дуже важливо при виробництві фармацевтичної продукції стандарту халяль, використовувати капсули, що відповідають даному стандарту.

Список використаних джерел:

1. Arslan, S. O., Çam, S. A. & Uysal, F. (2019). İlaç Bileşimlerinde İslam İnancına Göre Haram Olan Maddelerin Bulunma Durumu. Academic Platform Journal of Halal Lifestyle, 1 (1), 54-61. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/apjhls/issue/46548/525076>
2. Herdiana Y, Ferdiansyah S, Shamsuddin, and Rusdiana (2024) Towards halal pharmaceutical: Exploring alternatives to animal-based ingredients. Heliyon 15; 10(1) DOI: 10.1016/j.heliyon.2023.e23624
3. Mustaqimah, D. N., & Roswiem, A. P. (2020). Identification of Gelatin in Dental Materials using the Combination of Attenuated Total Reflection-Fourier Transform Infrared Spectroscopy (ATR-FTIR) and Chemometrics. International Journal of Halal Research, 2(1), 1-15. <https://doi.org/10.18517/ijhr.2.1.1-15.2020>
4. Лекарства в капсулах – халяль или харам? // Халяль. URL: <https://halalrt.ru/lekarstva-v-kapsulax-khalyal-ili-haram/> (дата звернення: 01.04.2024).
5. Что такое капсулы халяль и почему они становятся все более популярными? // Diapazon Farm. URL: <https://www.diapazon-pharm.ru/kapsuly-khalyal> (дата звернення: 11.12.2023).

*Савкін Олег Сергійович
магістрант 1 року навчання
спеціальності 031 «Релігієзнавство»*

*Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор
Чорноморець Юрій Павлович*

Гене́за ідей про обґрунтування насильства в іудео-християнській традиції

Філософський енциклопедичний словник лаконічно визначає насильство як «застосування сили або загрозу її застосування» [1, с. 408] із уточненням, що воно «включає нав'язування у той чи інший спосіб суб'єктам неадекватних їхній природі умов життєдіяльності» [1, с. 408],

Доповідь Всесвітньої організації охорони здоров'я 2002 року з назвою «Насильство - глобальна проблема охорони здоров'я» починається зі слів, що «насильство, вірогідно, завжди було частиною існування людського суспільства» [2, с. 3], та містить тезу, що «з того часу, як з'явилося насильство, існують різні системи – релігійні, філософські, юридичні та соціальні – покликані запобігти або обмежити його, жодна з яких не була абсолютно успішною, але всі внесли свій вклад у боротьбу з насильством» [2, с. 4].

Саме констатована у зазначеній доповіді принципова неможливість подолання насильства як особливості людського соціуму, з урахуванням однозначного його засудження в усі часи як негативного явища, поставила перед релігійними системами завдання розробки теоретичного апарату обґрунтування неминучості (а іноді і

необхідності) застосування насильства. Особливо важко це питання було вирішити для християнства з його однією з ключових концепцій Нагорної проповіді Ісуса Христа про «непротилеження злону» (Матвія 5:39) та «любов до ворогів своїх» (Матвія 5:44).

Однак витоків релігійного обґрунтування насильства, дослідники пов'язують ще із першими ідеями монотеїзму єгипетського фараона Аменхотепа IV та біблійного Моїсея. Так, відомо, що Аменхотеп IV у 14 сторіччі до н.е. запровадив у Стародавньому Єгипті культ єдиного бога Атона та прийняв ім'я Ехнатон, однак зазначений культ одразу втратив популярність після смерті фараона. Зігмунд Фрейд у своїй роботі 1939 року «Людина на ім'я Моїсей» висловив версію, що Моїсей був єгиптянином та сучасником фараона Ехнатона та після смерті останнього, поділяючи його релігійні ідеї, вжив заходи для збереження першої монотеїстичної релігії, при цьому очоливши плем'я єгипетських рабів-семітів [3].

У цьому зв'язку А. Баумейстер у 2017 році у статті «Моїсееве розрізнення або народження релігійної нетолерантності» ставить питання про те, «чи не міститься у монотеїстичній релігії та негативна сила, яка є перешкодою до побудови толерантного суспільства, оскільки у монотеїзмі наявна дуже сильна претензія на виключність, на ексклюзивне володіння істиною?» [4, с. 11]. Відповідь на це питання А. Баумейстер пропонує шукати у роботі Яна Асмана «Моїсееве розрізнення та ціна монотеїзму» та вказує з посиланням на Я. Асмана, що «політеїстичні вірування не знали поняття «істинної релігії». З того моменту, як Бог продиктував Моїсею свої закони (починаючи з першої заповіді), звернення до інших богів підпадало під найсуворішу заборону» [4, с. 11]. Він також зазначає, що наслідками стало те, що порівняно із язичництвом, яке «також не було вільним від насильства, монотеїзм вперше надає політичному насильству теологічне обґрунтування» [4, с. 13]. Найвідомішою ілюстрацією цих тез є біблійне оповідання про «золотого тільця».

Безпосередньо у християнстві перша ґрунтовна дискусія щодо можливості та допустимості насильницьких методів переконання виникла у IV сторіччі та пов'язана з ім'ям Августина Блаженного. У його часи християнство після Міланського едикту 313 року імператора Костянтина почало набирати силу, і перед ним, на відміну від попередніх періодів переслідувань, постало питання про необхідність проголошення «правильного» тлумачення віри, зокрема відповідно до затвердженого у 380 році на Нікейському Соборі символу віри. При цьому початок цієї полеміки пов'язаний ще із періодом гонінь християн імператором Діоклетианом наприкінці III- початку IV сторіччя, коли християнам була поставлена вимога закрити всі храми та передати владі для знищення всю богослужбову літературу. Центром протистояння стала Північна Африка (територія сучасного Алжиру), християнські єпископи якої під страхом страти почали шукати шляхи порозуміння із світською владою Римської Імперії та допускали певні компроміси. На цьому тлі і розгорілась дискусія з приводу того, чи є прийнятним для християн «зраджувати» вірі заради виживання перед обличчям язичників. Єпископи, які виконували такі вимоги влади, оголошувались «колаборантами» та такими, які більше не могли вчиняти таїнства. Із 313 року єпископом Нумідійським був обраний Донат, іменем якого в подальшому і був названий розкол. Донатисти дотримувались позиції заборони євхаристичного спілкування з тими християнами, які під час діоклетианових гонінь погодились на співпрацю з римською владою. Прибічники Доната в подальшому організували так звану «Церкву мучеників», яка знаходилась в опозиції до християн, офіційно підтримуваних імператором Костянтином. Рух донатистів у Північній Африці був надзвичайно популярним, та до нього охоче долучались представники найбільш вільних верств населення, невдоволених пануванням Риму. Вони отримали назву циркумцелліонів («ті, що бродять навколо житла») та вчиняли збройні напади і брали участь у антиримських повстаннях. Відповідно, офіційна влада Риму стала на шлях жорсткої антидонатистської політики.

Апологія державного переслідування донатистів, розроблена Августином Блаженным, і являє собою фактично перше обґрунтування насильства у християнстві. При цьому первинно Августин прибічником тільки мирного вирішення будь-яких конфліктів. Його запрошення на переговори до донатистського єпископа Максиміна словами «хай нас залишить жах мінливої влади, а від вас нехай піде жах бродячих разом циркумцелліонів. Будемо ж розмірковувати на підставі справи, розуму, прикладів Святого Письма; мирні та спокійні, будемо ж наскільки це можливо просити, шукати, стукати, щоб отримати і знайти, та щоб відкрили нам...» [5] демонструє бажання мирного вирішення розколу. Не тільки цей, а й багато інших листів Августина до донатистських єпископів із запрошенням до усної або письмової дискусії так і залишилися без відповіді. Результатом стало те, що на початку IV сторіччя Августин змінив своє відношення до насильницького звернення до «істинної» віри.

А.Л. Мамонтов, описуючи таку трансформацію розуміння насильства Августином, вказує, що «думка про необхідність зовнішнього стимулу до навернення у Августина була спочатку придушена звичкою до дискусій та вірою у силу розуму... очевидно що у перші роки свого служіння церкві Августин захопився полемікою та змінив своє відношення до неї, тільки зіштовхнувшись із її неефективністю» [6, с. 697].

Лінн О.С. з цього ж приводу резюмує, що «допоки римські імператори були язичниками, церква дотримувалась пацифістських поглядів та навіть забороняла християнам бути солдатами, але після того, як християнство стало державною релігією у часи Костянтина, церква була змушена змінити свій погляд на війну: відтоді християни повинні були проливати свою кров за імперію» [7, с. 626].

Список використаних джерел:

1. Філософський енциклопедичний словник. Національна академія наук України. Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди. Київ. 2002. 742 с.
2. Насильство та його вплив на здоров'я. Доповідь про стан справ у світі. Під ред. Етьєна Г. Круга та інш. World Health Organization 2002. 376 с.
3. Freud S. Moses ein Ägypter. Zeitschrift für psychoanalytische Psychologie ihre Grenzgebiete und Anwendungen. XXIII Band - 1937 - Heft 1 - p. 5-13.
4. Баумейстер А. Моисеево различение или рождение религиозной нетолерантности. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Альманах. Філософські проблеми гуманітарних наук. № 26/2017. с.10-16
5. Aurelius Augustinus, 1865: Epistolae. In: Aurelii Augustini Opera Omnia (Patrologia Latina; vol. 33).
6. Мамонтов А. Відношення Августина Блаженного до законів проти донатистів. Ранньохристиянська агіографія у контексті пізньоантичної культури. с. 691-697
7. Linn A. C. Just War Doctrine and State Liability for Paramilitary War Crimes. The Georgia Journal of International and Comparative Law. No. 34. 2005. p. 619-656

*Шумчук Богдан Олександрович
аспірант III курсу навчання
спеціальності 041 «Богослов'я»*

*Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор
Чорноморець Юрій Павлович*

Шлюбний завіт: райська модель з погляду Адвентистів Сьомого дня

Церква Адвентистів Сьомого дня на території України та й у світі, відома своїм поглядом на шанування суботи, як особливого дня поклоніння Богу. Що стосується

питання шлюбу, то церква притримується більш загальних принципів та практик, що в принципі і є відображенням полі-релігійного фундаменту при зародженні церкви. Та саме ці дві складові субота та шлюб названі «сестри-близнючки», адже обоє беруть початок від Едему [4]. У цих тезах представлений едемський шлюбний завіт котрий, як юридична основа пов'язаний із завітом Мойсея.

На початку, при утворенні шлюбу в Едемі ми можемо виокремити складові законного шлюбу. По-перше це присутність Бога. Саме Бог приводить Єву для Адама, що вказує на Боже верховенство у шлюбі. Шлюб існує під Божественним керівництвом, спостереженням, веденням та у Його присутності [3]. Таким чином сам Бог дає шлюб для людини. Так як Бог дав закон для народу Ізраїльського не тільки для покоління виходців з рабства а й на наступні покоління так і шлюб був даний не тільки для Адама та Єви а й для всього людства на всі покоління [3; 5].

По-друге, вступне «тому» (Бут 2:24) вказує на те, що стосунки Адама та Єви зберігаються як взірець для всіх майбутніх людських сексуальних стосунків. Посилання на «чоловіка і його дружину» — буквально, «чоловік і його жінка» — вказує на гетеросексуальні шлюбні стосунки чоловіка та жінки як едемську модель на всі часи [1].

Наступним аспектом виступає концепція єднання та вічності. Ідея вічності завіту між подружжям передається в паралелі між стосунками Бога та Ізраїлю. У Числах 36:7 слово приєднання до дружини прирівнюється до тримання постанов Бога. При чому в одному і іншому варіанті використане слово «dabak» - приліпитися (позначає спайку металів) [3; 8]. Ці постанови були невід'ємною складовою Ізраїлю, надання декалогу було часом коли Бог вступав у тісні відносини з Ізраїлем [10].

Полігамія едемською моделлю відкидається. Бог створив не кілька жінок а одну жінку, яка була «помічницею», що підходить Адаму. Полігамний зв'язок не є моделлю шлюбного завіту в едемі. Таким чином полігамна поведінка є формою ідолопоклонства [6; 7; 3]. Ідолопоклонство це те проти чого бореться перша заповідь. Що послабляє любов і стосунки з Богом стає ідолом [10].

Розглядаючи структуру Буття 2:24 дослідники приводять в приклад використання паралелей з четвертою заповіддю. Зокрема в приклад паралелі з використанням граматики по використанню слова al-ken (покине). Це ж словосполучення зустрічається в декалогу, а саме в четвертій заповіді. Так Роналд Геральд, вбачаючи подібну структуру приходять до висновку, що текст 24 книги Буття є свого роду шлюбним законодавством, яке говорить про шлюб у нормативно правовій формі [6]. Також імперфектна форма недоконаного часу може свідчити про форму наказу та інформувати людей що слід робити а чого ні [6; 2].

Ще одним із аспектів едемського завіту була публічність. Публічність виступає одним із важливих компонентів укладення завіту не тільки в едемі а й у всьому старому завіті. При укладанні завіту закликали свідків для того аби угода мала силу [8]. Було зазначено, що процес прилучення одної особи до іншої і перебування в «одному» передбачає публічну заяву в очах Бога. Шлюб не є приватною справою. Фраза «покине чоловік батька і матір» вказує на цю публічність. Згадка тих кого не існувало (батьки у першій парі) приписує цю постанову для всіх наступних пар [3].

Подібним чином описує і укладання завіту між Богом та Ізраїлем, адвентиська письменниця Еллен Уайт. Вона вказує на присутність свідків як Бог давав декалог для Його вибраного народу. Де сам народ і старійшини були свідками цього завіту [10].

Таким чином можна виокремити такі основні пункти у розумінні едемського шлюбного завіту. Публічність постанови в присутності свідків, тобто урочистість проголошення угоди. Присутність ініціатора шлюбу і завіту – Бог. Також завіт передбачає постійність, вірність та довго-тривалість, ніщо не може роз'єднати завіт без серйозних наслідків. Єдність, та прагнення бути з протилежною стороною завіту. І звичайно юридична складова завіту. Таким чином Адвентисти вбачають незмінну

модель шлюбного завіту котра була присутня у Едемі та на горі Синай, логічно, що і сьогодні її потрібно впроваджувати у життя церкви.

Список використаних джерел:

1. Davidson R. M. Homosexuality, Marriage and the Church. Homosexuality in the Old Testament. Andrews University Press. 2012. P. 5-52
2. Driver. S. R. A Treatise on the Use of the Tenses in Hebrew and Some Other Syntactical Questions. Oxford, England: Clarendon Press. 1892. 306 p.
3. Hasel F. M. Marriage biblical and theological aspects: The Biblical Concept of Marriage in the Bible. Review and Herald Publishing Association. 2015. P. 25 – 48.
4. Haskell S. N. The puzzling question. Seventh-day Adventist Publishing Association. Advent review. Vol. 62, No. 2. 1885. P. 27
5. Hugenberg G. P. Marriage as a Covenant: A study of biblical law and ethics governing marriage developed from the perspective of Malachi. Baker Academic. 1991. 434p.
6. Ronald A. G. Polygamy in the Bible with implications for Seventh-day Adventist missiology. Andrews University. 1993. 327 p.
7. Waggoner J. H. Evils of Religious Legislation. Pacific Press publishing. 1889. 8 p.
8. Девідсон Р. М. Полум'я Яхве. Експо. 2015. 1008 с
9. Уайт Е. Християнська родина. Джерело життя. 2021. 554 с. URL <https://m.egwwritings.org/uk/book/14370.1157#1157>
10. Уайт Е. Патріархи і пророки. Джерело життя. 2011. 752 с.

*Янауер Мечислав Мирославович
аспірант IV року навчання спеціальності
031 «Релігієзнавство»*

*Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор
Бондаренко Віктор Дмитрович*

Оптимізація взаємодії між місцевими структурними підрозділами та центральними органами влади в контексті законодавства про свободу віросповідання

В Україні взаємодія між місцевими та центральними органами влади є важливим аспектом управління у сфері координації релігійних громад та забезпечення свободи совісті. В умовах повномасштабного вторгнення російської федерації, релігійний фактор став одним з ризикогенних. Знаковим в цьому плані є рішення РНБО від 1 грудня 2022 року [1]. Дане рішення фокусується на контролі та регуляції діяльності релігійних організацій, а також на застосуванні персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій), що спрямоване на забезпечення духовної незалежності та захисту національних інтересів в умовах військової агресії. Однією з ключових складових зазначеного рішення було вдосконалення механізмів взаємодії між центральними та місцевими владними структурами, які займаються реалізацією державної політики у сфері релігійних питань. Проте, аналіз сучасного стану виконання цих заходів вказує на те, що цілісне впровадження рішення ще не відбулося, що свідчить про наявність значних перспектив для подальшого удосконалення даної сфери.

В історичній перспективі, управління в релігійній сфері в Україні зазнало значних трансформацій зі зміною відповідальних установ. У 2010 році функції з реалізації державної політики у сферах міжнаціональних відносин та релігії були

покладені на Міністерство культури України. В свою чергу, це призвело до утворення Департаменту у справах релігій та національностей Міністерства культури України як центрального органу, що реалізовує державну політику у сфері релігії. Відповідно, місцеві управління у справах національностей та релігій були так само віднесені до департаментів культури обласних та міських адміністрацій, утворивши таким чином фактично «подвійну вертикаль» підпорядкування. Станом на зараз, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері релігій є Державна служба України з етнополітики та свободи совісті (ДЕСС). Важливо відмітити, що ДЕСС є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується напряму Кабінетом Міністрів України. Дане рішення було прийнято постановою Кабінету Міністрів від 6 грудня 2022 року «Деякі питання діяльності Державної служби з етнополітики та свободи совісті». [2] Цим же рішенням було визначено, що «структурні підрозділи обласних, Київської міської державних адміністрацій (військових адміністрацій) з питань етнополітики та свободи совісті підзвітні та підконтрольні Державній службі України з етнополітики та свободи совісті». Таким чином можна говорити, що «подвійна вертикаль» підпорядкування, незважаючи на реорганізаційні процеси, продовжує функціонувати, оскільки структурні підрозділи обласних та міських адміністрацій не можуть вважатися регіональними відділами ДЕСС, що звісно відображає складність впровадження однозначних змін у державному управлінні. Водночас, наявність цієї системи, хоча й зберігає певні складнощі, може бути визначена як певний прогрес у консолідації управлінських функцій, що покликані підвищити ефективність реалізації державної політики у цій важливій сфері.

При цьому варто зазначити, що така структура надає можливості для ширшої оптимізації та значного спрощення управлінських процесів. Найкращим варіантом виявилось би зменшення ролі держави в житті релігійних спільнот та усунення зайвої бюрократії, що ставить під питання доцільність створення нових місцевих підрозділів у складі ДЕСС, підкреслюючи необхідність здійснення реформ, спрямованих навпаки на видалення адміністративних перепон та зменшення регулюючих державних органів в релігійній сфері.

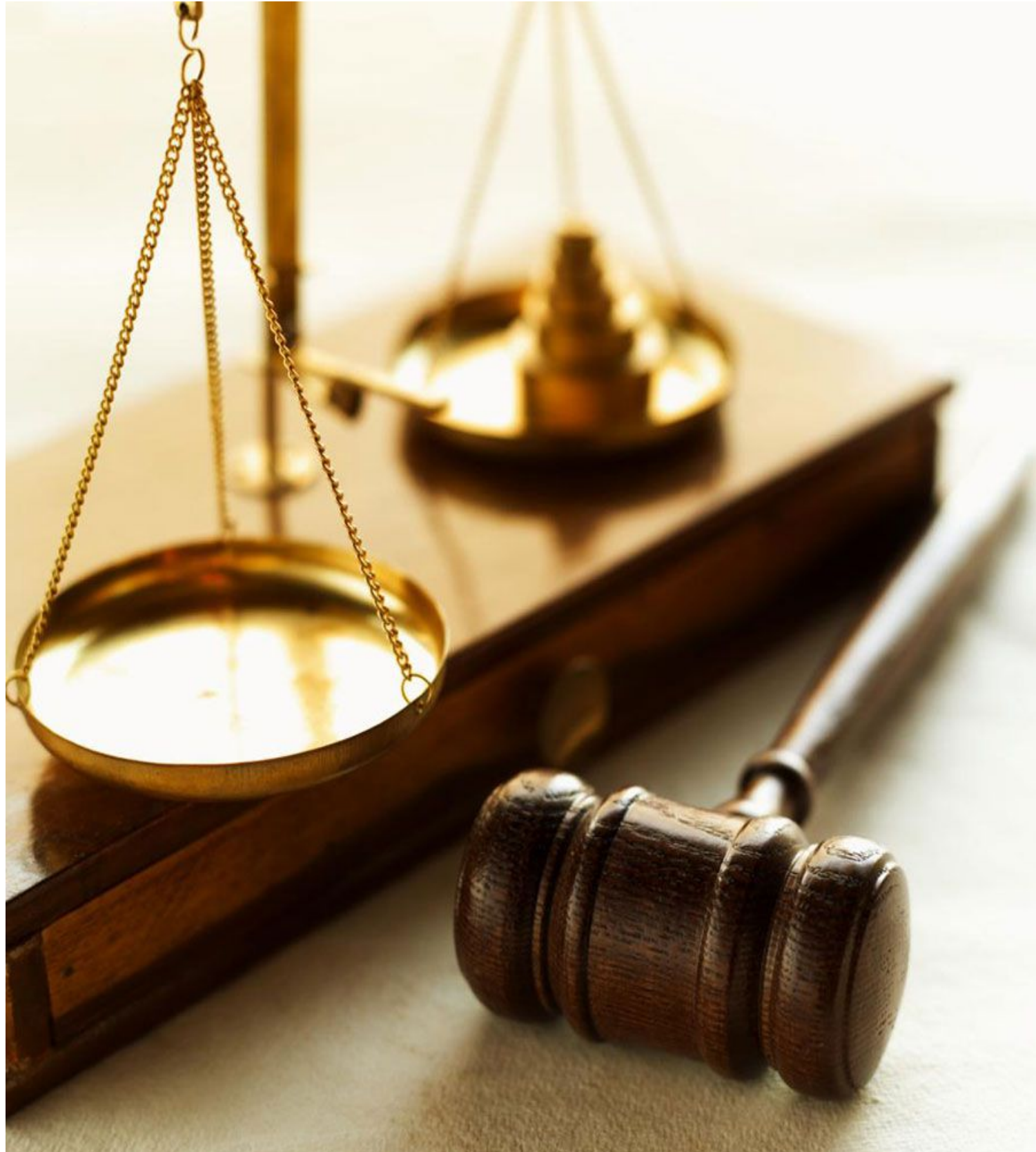
Так, більшість функцій місцевих структурних підрозділів можуть бути ефективно реалізовані серед інших державних інституцій. Зокрема, процес реєстрації статутів місцевих релігійних організацій має ґрунтуватись на юридичному аналізі відповідності законодавчим вимогам, а не на релігієзнавчій оцінці. Отже, необхідно вважати процес створення релігійної організації як аспект державної реєстрації юридичної особи, оскільки це зазвичай і становить кінцеву мету реєстрації таких організацій, оскільки відповідно до чинного законодавства, реєстрація не є обов'язковою, а релігійна громада може функціонувати без неї. Тому у контексті державної реєстрації релігійної організації як юридичної особи слід застосовувати принципи, аналогічні загальній реєстрації юридичних осіб, враховуючи специфіку, що така юридична особа може мати особливі права. Таким чином, розробка спеціалізованого порядку реєстрації, який би дозволяв релігійній організації відразу набути статус юридичної особи та прибирав необхідність у подвійному зверненні до державних органів, видається вкрай доцільною. У такому випадку, реєстрація місцевих релігійних організацій не потребуватиме діяльність спеціалізованого підрозділу в структурі міської влади. Інші функції також можна передоручити відповідним органам влади, що полегшить завантаженість державного апарату та спростить можливість здійснення діяльності релігійних організацій.

Слід зазначити, що реалізація згаданої реформи в управлінні у релігійній сфері найбільш доцільна у період стабілізації та мирного часу, враховуючи її складність та не терміновий характер. Особливо актуальним це стає у контексті потенційного прийняття законопроекту № 8371, який зобов'язує центральний орган виконавчої влади,

відповідальний за державну політику у сфері релігії, ініціювати судові процеси проти релігійних організацій з керівними центрами у державі, що здійснює військову агресію [3]. Однак стаття 16 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» говорить, що «суд розглядає справу про припинення діяльності релігійної організації ... за заявою органу, уповноваженого здійснювати реєстрацію статуту конкретної релігійної організації». Наявність вищезгаданої «подвійної вертикалі» у випадку прийняття законопроекту створить протиріччя в законодавчій сфері, а тому доцільним буде окремо прописати в законопроекті необхідність звернення до суду не тільки центрального органу, що здійснює політику у сфері релігії, а й загалом органів уповноважених здійснювати реєстрацію статуту конкретної релігійної організації. У світлі воєнного стану така політика може бути невідкладною, однак в нормальний період саме зменшення регулюючих державних органів в релігійній сфері має бути пріоритетним завданням.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України №820/2022 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 1 грудня 2022 року "Про окремі аспекти діяльності релігійних організацій в Україні і застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)». URL: [president.gov.ua/documents/8202022-45097](https://www.president.gov.ua/documents/8202022-45097)
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 6 грудня 2022 року № 1355 «Деякі питання діяльності Державної служби з етнополітики та свободи совісті». URL: [kmu.gov.ua/npas/deiaki-pytannia-diialnosti-derzhavnoi-sluzhby-z-etnopolityky-ta-svobody-sovisti-1355-061222](https://www.kmu.gov.ua/npas/deiaki-pytannia-diialnosti-derzhavnoi-sluzhby-z-etnopolityky-ta-svobody-sovisti-1355-061222)
3. Проект Закону № 8371 від 19 січня 2023 «Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності в Україні релігійних організацій». URL: itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41219

***Навчально-науковий
інститут права та
політології***

*Аліпов Ілля Юрійович
студент I курсу магістратури
спеціальності 052 «Політологія»*

*Науковий керівник:
доктор політичних наук, професор
Новакова Олена Вікторівна*

ШІ як інструмент аналізу великих даних у політичних дослідженнях

Актуальність теми обумовлена розвитком штучного інтелекту, інтеграція якого з аналізом великих даних у політичних дослідженнях відкриває нові горизонти для розуміння та управління політичними процесами. Це не лише збагачує традиційні методи аналізу, але й вимагає уваги до нових викликів, які виникають у зв'язку з розвитком технологій.

Аналіз основних понять Великих даних та Штучного інтелекту в контексті політичних досліджень дає можливість сформулювати поняття наступним чином.

Великі дані – це набори інформації, занадто великі або занадто складні, щоб обробляти, аналізувати або використовувати стандартними методами. Тобто, це такі дані, які характеризуються своїм об'ємом, швидкістю та різноманітністю, включаючи структуровані та неструктуровані дані, які зросли експоненціально з 1990-х років [5].

Штучний інтелект, зі своєю здатністю до виконання завдань, які зазвичай асоціюються з інтелектуальними істотами, охоплює машинне навчання як підхід, що дозволяє машинам навчатися на основі даних [2]. Ці технології можуть відігравати ключову роль в аналізі політичних даних, дозволяючи ідентифікувати тенденції, класифікувати тексти та прогнозувати результати, значно збільшуючи ефективність обробки великих масивів даних і автоматизацію аналітичних процесів.

У сфері політичних досліджень, великі дані та штучний інтелект відкривають нові можливості для аналізу складних політичних процесів. Машинне навчання, глибоке навчання, обробка природної мови (NLP), а також мережевий аналіз і кластеризація є ключовими технологіями, які дозволяють моделювати електоральну поведінку, аналізувати політичні текстові дані та виявляти електоральні тренди з високою точністю [7]. Техніки NLP, зокрема тематичне моделювання і сентимент-аналіз, важливі для розуміння публічних дискусій та виборчих кампаній, а розвиток моделей, таких як BERT і GPT-4, підсилює здатність до генерації та розуміння людської мови. Мережевий аналіз допомагає вивчати соціальні зв'язки і формування коаліцій, а алгоритми кластеризації визначають групи зі схожими політичними переконаннями, змінюючи методи аналізу та інтерпретації політичної інформації [6].

Великими даними для аналізу та прогнозування політичних тенденцій і розуміння громадської думки можуть бути дані з соціальних медіа, онлайн-медіа, публічні записи, електоральні дані, веб-трафік та мультимедійні матеріали. Дописи в соцмережах, блоги, законодавчі документи, результати опитувань і голосувань, а також онлайн-поведінка надають цінну інформацію для вивчення виборчих трендів, аналізу поведінки виборців, медіа-покриття та реакції на політичні події, дозволяючи глибше розуміти політичний ландшафт і ефективно прогнозувати виборчі результати. Практичними можливостями використання ШІ для аналізу великих даних в контексті політичних досліджень може бути аналіз громадської думки в соціальних мережах.

Громадська думка представляє собою сукупність індивідуальних поглядів та ставлень щодо певної теми, виражених частиною спільноти [3]. Її аналіз традиційно ґрунтувався на опитуваннях та фокус-групах, але сьогодні соціальні мережі дозволяють

дослідникам відстежувати громадську думку в реальному часі, надаючи нові можливості для аналізу думок та поведінки виборців. У політичних дослідженнях і прогнозуванні виборів технології обробки великих даних відіграють ключову роль, дозволяючи аналітикам отримувати інсайти з обширних інформаційних масивів через методи відстеження хештегів, аналізу популярності, сегментацію аудиторії, сентимент-аналіз, моніторинг поведінкових шаблонів, етнографічні методи та контент-аналіз. Це надає цінні дані для вивчення специфічних сегментів населення, ідентифікації настроїв та емоційних реакцій, та дозволяє аналізувати та прогнозувати громадську думку на основі реальної поведінки користувачів у соціальних мережах.

Точність прогнозів громадської думки з допомогою соціальних медіа може залежати від політичної демократії країни, при цьому в демократичних країнах різноманіття політичних думок і вища активність у соціальних медіа можуть ускладнити прогнозування [8]. Розповсюдження фейкових новин і ботів також впливає на точність аналізу, як показало дослідження дезінформаційної кампанії MacronLeaks під час президентських виборів у Франції 2017 року [4].

Фейкові новини, посилені сучасними технологіями та соціальними медіа, створюють глобальні загрози для демократії, впливаючи на виборчі процеси та політичні рішення. Використання ШІ і глибокого навчання для створення переконливих фейкових новин підвищує ризики для політичної стабільності та довіри до медійного контенту. Це також ускладнює публічний діалог, оскільки політичні актори можуть зловживати поняттям фейкових новин для дискредитації опонентів. Сучасні методи ШІ, включаючи машинне навчання та обробку природної мови (NLP), використовуються для виявлення та класифікації дезінформації, але потребують подальшого розвитку для ефективної боротьби з фейковими новинами, в тому числі через співпрацю з експертами та фактчекерами. Однак, незважаючи на технологічний прогрес, вирішення проблеми фейкових новин вимагає не лише розробки більш досконалих алгоритмів, але й врахування етичних та юридичних аспектів, щоб не порушувати права на конфіденційність та свободу слова.

Проблематика етики та конфіденційності у використанні ШІ і великих даних стає все більш актуальною з поширенням «розумних інформаційних систем». Ці системи, обіцяючи вирішення соціальних проблем, породжують занепокоєння щодо захисту даних, справедливості та упереджень [1]. Етичні, соціальні та юридичні розміркування вимагають уваги, особливо у світлі потенційних загроз конфіденційності та особистій безпеці. Важливо розробляти рішення, які залучають громадянське суспільство та враховують різні точки зору для забезпечення балансу між перевагами технологій і їх можливими негативними наслідками.

Таким чином можна констатувати значний потенціал штучного інтелекту та великих даних в аналізі політичних процесів, акцентуючи на важливості етичних стандартів та прозорості у їх використанні. Визначення «Великих даних» як масивів, що перевищують можливості традиційної обробки, та «Штучного інтелекту» як систем, здатних виконувати інтелектуальні завдання, підкреслює необхідність розробки комплексних алгоритмів для глибокого розуміння громадської думки та політичних тенденцій через соціальні мережі та текстові дані. Важливим вважається впровадження стандартів прозорості та механізмів для боротьби з дезінформацією, щоб забезпечити відповідальне використання технологій з урахуванням етичних і правових норм.

Список використаних джерел

1. B. C. Stahl and D. Wright, «Ethics and Privacy in AI and Big Data: Implementing Responsible Research and Innovation,» in IEEE Security & Privacy, vol. 16, no. 3, pp. 26–33, May/June 2018. DOI: <https://doi.org/10.1109/MSP.2018.2701164>

2. Copeland, B. (2024, March 6). artificial intelligence. Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/technology/artificial-intelligence>
3. Davison, W. Phillips (2024, February 10). public opinion. Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/topic/public-opinion>
4. Emilio Ferrara. Disinformation and Social Bot Operations in the Run Up to the 2017 French Presidential Election. 1 Jul 2017. DOI: <https://doi.org/10.48550/arXiv.1707.00086>
5. Gregersen, E. (2024, January 4). big data. Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/technology/big-data>
6. Hafner-Burton, E. M., Kahler, M., & Montgomery, A. H. (2009). Network Analysis for International Relations. International Organization, 63(3), 559–592. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0020818309090195>
7. Haselmayer, M., Jenny, M. Sentiment analysis of political communication: combining a dictionary approach with crowdcoding. Qual Quant 51, 2623–2646 (2017). DOI: <https://doi.org/10.1007/s11135-016-0412-4>
8. Skoric MM, Liu J, Jaidka K. Electoral and Public Opinion Forecasts with Social Media Data: A Meta-Analysis. Information. 2020; 11(4):187. DOI: <https://doi.org/10.3390/info11040187>

*Бабак Анна Володимирівна
студентка IV курсу
спеціальності 081 «Право»*

*Науковий керівник
кандидат юридичних наук, доцент
Сушицька Наталія Валеріївна*

Сучасні проблеми міжнародного права

На початку XXI століття міжнародне право досягло значного рівня розвитку, визначивши принципи доброчесності та справедливості як передові. Головними напрямками стали гуманізація та демократизація. Однак, незважаючи на цей високий ступінь розвитку, існують ряд проблем, які ще потребують вирішення, тож дослідження даної теми залишається актуальним і на сьогоднішній день [5].

Сучасний світ надзвичайно складний і динамічний, політична карта якого налічує чималу кількість держав і державних угруповань. За час свого розвитку кожне з них пройшли нелегкий шлях становлення, революцій, воєн, реформ, державного будівництва за вибраним напрямом. Кожна країна має свою історію, мову, культуру, надбання в сфері політики та економіки.

Історичний хід розвитку людства, поширення цивілізаційних процесів, необхідність вирішення загальнолюдських проблем, процеси глобалізації, тобто збільшення взаємодії економічних, політичних, соціальних, культурних, правових факторів та регіоналізації викликали потребу переходу до повної планетарної інтеграції, переходу від безлічі держав, народів, націй і культур до єдиної світової держави [1].

Сучасне міжнародне право стикається з численними протиріччями та проблемними питаннями, які потребують подальшого наукового дослідження. Відмінності від традиційного внутрішнього права полягають у відсутності єдиного джерела влади, що має імперативні функції щодо встановлення загальнообов'язкових норм та здійснення контролю за їх дотриманням. У внутрішньому праві ці функції

покладені на державу, яка несе відповідальність та забезпечує повний контроль за виконанням норм права.

Внаслідок цього, ефективний контроль за дотриманням внутрішньодержавного права здійснюється відповідно до внутрішніх механізмів. Однак, на міжнародному рівні, внутрішньодержавне регулювання правових відносин стає практично неможливим. Регулювання правових відносин на міжнародному рівні є результатом компромісу між державами-членами Європейського союзу та іншими організаціями, які прагнуть захисту прав та свобод людини, а також забезпечення мирних відносин між державами [3].

Загально відомо, що обов'язковий характер дотримання та функціонування міжнародного права серед країн-членів Світової спільноти та їх союзників випливає з принципу «*facta sunt servanda*» – усі договори мають бути виконані. Цей принцип підтверджує, що держави, що уклали домовленості про необхідність дотримання міжнародного права для спільного блага, зобов'язані його дотримуватися. Даний принцип вперше був закріплений у Віденській конвенції про право міжнародних договорів [4].

Однією з проблем, що гальмує прогресивний розвиток та функціонування міжнародного права, є проблема реалізації проголошених норм та принципів серед держав-членів міжнародної спільноти, які зобов'язані першочергово дотримуватися цих норм та відстежувати їх дотримання у світі. Прикладом цього може бути питання смертної кари. Згідно зі статтею 3 Декларації прав людини, кожна особа має право на життя, що передбачає скасування смертної кари, оскільки виконання цього виду покарання порушує права людини [2].

На сьогоднішній день у деяких країнах існує практика застосування смертної кари як форми покарання за особливо тяжкі злочини. Цей спосіб покарання залишається закріпленим на законодавчому рівні в країнах, таких як Саудівська Аравія, Китай, Іран, Пакистан, Ірак, Малайзія, Сінгапур, Таїланд, Північна Корея, В'єтнам, Білорусь та інші. Це свідчить про те, що, незважаючи на проголошені міжнародним правом норми, вона не завжди ефективна у своєму впровадженні.

Загалом, дотримання прав людини є однією з найслабших сторін, оскільки країни неоднаково здатні забезпечити основні права, такі як свобода думки, совісті, переконань, релігії, недоторканість житла та іншої приватної власності, а також невтручання у приватне життя особи.

Існує проблема того, що кожна країна надає перевагу своїм власним внутрішнім правилам і нормам, забуваючи про міжнародні стандарти, які мають загальнообов'язковість. Відхилення від норм міжнародного права може мати серйозні наслідки, які впливають на внутрішні процеси держави.

Отже, можна зробити висновок, що міжнародне право є основою для забезпечення та захисту загальних інтересів світового співтовариства. Без нього мирне співіснування держав було б ускладненим, оскільки це створювало б ситуацію, де держави діяли б відповідно до принципу «виживає найсильніший», що не відповідає гуманності, демократії та добросовісності, які визначаються системою міжнародного права як важливі принципи.

Список використаних джерел

1. Сушицька Н.В. «Основи права Європейського Союзу. Курс лекцій». Навчальний посібник. К.: Університет «Україна», 2012. 259 с.
2. Загальна декларація прав людини ООН : Декларація; міжнародний документ від 10.12.1948 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015

3. Блощаневич А. В. Проблеми та перспективи розвитку міжнародного права у ХХІ ст. Часопис Київського університету. 2012. URL: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2012_2/390.pdf
4. Баймуратов М.О. Міжнародний правопорядок та його роль у функціонуванні правової демократичної державності: теоретичні підходи. URL: <http://vuzlib.com/content/view/2264/73/>.
5. Борох О. Міжнародне право і процес глобалізації. Молодий вчений. 2017. № 11.

*Бараболя Вячеслав Іванович
аспірант I курсу
спеціальності 052 «Політологія»*

*Науковий керівник
доктор політичних наук, професор
Новакова Олена Вікторівна*

Гібридна війна: сутність та сучасні впливи

Поняття «гібридна війна» одним із перших став застосовувати американський дослідник М. Маклюен, який у своїх наукових працях детально аналізував роль інформації в сучасному світі. Вчений сформулював важливий висновок про те, що засоби масової комунікації стали новими «природними ресурсами», що збільшують багатство суспільства. Він запропонував світу новаторську тезу: істинно тотальна війна – це війна за допомогою інформації. На основі багаторічних досліджень він довів, що сучасні війни зазвичай ведуться в інформаційному просторі та за допомогою інформаційних видів озброєнь [5, с. 202].

Гібридна війна – це війна із поєднанням принципово різних типів і способів ведення війни, які скоординовано застосовуються задля досягнення спільних цілей. типовими компонентами гібридної війни є використання: – класичних прийомів ведення війни (із військовослужбовцями в уніформі, військовою технікою та ін.); – нерегулярних збройних формувань (повстанців, терористів, партизан та ін.); – засобів і прийомів інформаційної та кібернетичної війни [1, с. 230].

Саме тому в умовах гібридної війни бойові дії є другорядними, а на перший план виходять інформаційні операції та інші важелі впливу. Війна полягає у прагненні однієї держави агресивно діяти на свідомість жителів іншої держави. Іншими словами – це прагнення не знищити мільйони людей, а залякати й деморалізувати їх. Завдяки швидкості поширення інформації світом вона перетворилася не лише на товар, а й на зброю [4].

Поняття гібридної війни багато хто сприймає як явище нове, досі небачене. Насправді ж усі війни в історії супроводжувалися заходами гібридного характеру. Такими як, пропаганда і дезінформація, поєднання воєнних дій з дипломатичними заходами; різноманітні форми ідеологічних і силових впливів на місцеве населення.

Природу гібридної війни описує директор Інституту зовнішньої політики Дипломатичної академії України Г. Перепелиця: «Гібридна війна охоплює і активні бойові дії, і перемир'я, і переговори, і миротворчі заходи на різних стадіях ескалації конфлікту. У цьому новому виді війни розмитою стала і розмежувальна лінія між миром і війною. Тут немає оголошення війни, воєнні дії слідує відразу за «мирними переговорами» і «остаточним перемир'ям», під час яких гібридна війна, хоч і з меншою інтенсивністю, а все ж триває» [6, с. 34].

Гібридна війна, як і всі останні війни, спрямована передусім на населення, а не тільки на владу чи армію. Її інформаційні, соціально-психологічні, політичні та силові стратегії передбачають використання насамперед несилових засобів, які починають застосовувати ще задовго до того, як «жертва» почне усвідомлювати всі наслідки – суспільний спротив, терористична, квазімілітарна та військова діяльність, руйнування та захоплення території, людські втрати.

Загалом, гібридна війна ґрунтується на стратегіях компенсації нестачі ресурсів політичними угодами або відкритими конфліктами, у тому числі воєнними. Незважаючи на те, що останні передбачають втрати людських ресурсів, їх іноді розглядають саме в такому сенсі. Проведений аналіз дозволяє визначити структуру стратегій гібридної війни. Насамперед зазначимо, що вони спрямовані на заміщення конкуренції на світовому ринку політичними стратегіями:

1. Визначення і пропаганда власних «природних коренів» та інтересів в обраній країні, необхідність захисту російськомовного населення.

2. Інформаційна обробка власного населення, заміна загальноновизнаних критеріїв добробуту політичними цілями, наприклад побудовою світлого майбутнього, підготовка населення до «неминучої» війни або воєнного конфлікту, перенесення наголосу з внутрішніх проблем на зовнішні, застосування суспільного пафосу.

3. Масова пропаганда, інформаційна обробка населення інших країн та регіонів для забезпечення підтримки власних цілей; використання для цього окремих політиків, емігрантів, різноманітних об'єднань тощо.

4. Взяття під контроль ключових підприємств, що відбувається різними способами, в тому числі через ринкові механізми.

5. Створення військових баз, угруповань у максимальному наближенні до території визначеного супротивника (традиційна стратегія).

6. Визначення ворогів та конфронтація з країнами світу, які «стримують рух до світлого майбутнього і загрожують або шкодять країні».

7. Порушення міжнародних угод та договорів, їх інтерпретація та прикриття невиконання «власним розумінням».

8. Нехтування інтересами населення (в тому числі власного), його життям, здоров'ям, добробутом тощо. Поряд з цим надання «гуманітарної допомоги» із цькуванням населення на цільового ворога.

9. Створення та підтримка національних, регіональних та міжнародних об'єднань, угруповань, окремих осіб з метою їх використання для переорієнтації суспільства та політиків на власні цілі, розвалу життєдіяльності «на їхній території». Ця стратегія веде до конфліктів у цьому суспільстві, порушення його нормальної життєдіяльності та в результаті – до додаткових фінансових витрат, зниження добробуту, незадоволення та спротиву чинній владі незалежно від участі в таких об'єднаннях.

10. Розмиття меж миру і війни, порядку і хаосу, створення єдиної зони ризику, де можна стати «гарантом» порядку. Наслідком цієї стратегії є сфера впливу - країна або група країн.

11. Встановлення, використання та підтримка урядів-маріонеток, квазі-урядів, які підпадають під прямий або неявний вплив.

12. Використання для своїх цілей економіки, територій країн-маріонеток, створення мережевої структури таких країн як точок дезорганізації нормальної життєдіяльності.

13. Використання силових стратегій (за наявності істотної переваги), здійснюється під прикриттям.

14. Знищення економіки та інфраструктури обраної країни.

Усі перелічені стратегії в тому чи іншому вигляді мали і мають місце в Україні, деякі з них уже використовуються у світі [7].

Не тільки Україна, а й увесь світ уже усвідомив усі небезпеки інформаційного складника сучасної гібридної війни. При цьому політики, громадські активісти та журналісти Європи переконані, що вільні, незалежні засоби масової інформації є найкращим захистом від ворожого гібридного наступу, а найдієвішим методом визнається наполегливе й системне спростування фейків. Щоправда, не всі вважають саме таку відповідь на інформаційну агресію ефективною: «полювання на неправдиві повідомлення за своєю сутністю є гонитвою за сонячним зайчиком. Поки ті, хто вигадує та поширює дезінформацію, можуть діяти вільно та без перешкод, ви вимушені... стрибати від фейку до фейку... без жодного шансу припинити продукування спалаху брехні», – зазначає Н. Іщенко в статті «Полювання на «сніговика-расиста». Коли спростування фейків перетворюється на «сізіфову працю»». Більш дієвим методом може бути відстеження грошових потоків і з'ясування, ким ці псевдо новини «виготовляються, фінансуються або в інший спосіб підтримуються» [2].

Конституційне положення про те, що народ є джерелом державної влади передбачає дві форми його реалізації – безпосередньо та через органи публічної (державної та самоврядної) влади. Відповідно до ст. 140 Конституції України, місцеве самоврядування є правом територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [3]. На територіях, де введено воєнний стан, для забезпечення дії Конституції та законів України, забезпечення разом із військовим командуванням запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадської безпеки і порядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян Президентом України можуть утворюватися тимчасові державні органи – військові адміністрації. Військові адміністрації населених пунктів утворюються в одному чи декількох населених пунктах (селах, селищах, містах), в яких сільські, селищні, міські ради та/або їхні виконавчі органи не здійснюють покладені на них Конституцією та законами України повноважень, у тому числі внаслідок фактичного саморозпуску або самоусунення від виконання своїх повноважень, або їх фактичного невиконання, або припинення їх повноважень згідно із законом [3].

Список використаних джерел

1. Артюшенко О. М. Українське суспільство в умовах гібридної війни / О. М. Артюшенко // Гілея: наук. вісн. 2015. Вип. 102. С. 230–233.
2. Іщенко Н. Полювання на «сніговика-расиста». Коли спростування фейків перетворюється на «сізіфову працю». День. 2017. № 18–19. URL: <https://day.kyiv.ua/article/media/polyuvannya-na-snihovyka-rasyta> (дата звернення: 23.03.2024).
3. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
4. Магда Є. «Гібридна війна: питання і відповіді». Детектор Медіа. 2015. URL: <https://ms.detector.media/mediaanalitika/post/13805/2015-07-27-gibrydna-viyana-pytannya-i-vidpovidi/> (дата звернення: 03.04.2024).
5. McLuhan M. Understanding Media: The Extensions of Man. London and New York: The MIT Press, 1994. 396 с.
6. Перепелиця Г. Російсько-український конфлікт: гібридний мир проти гібридної війни / Григорій Перепелиця. Універсум. 2017. № 1–2. С. 34.
7. Полумієнко С. Гібридна війна, її окремі передумови, стратегії та наслідки / С. Полумієнко. Вісник НАН України. 2017. № 8. С. 72–81.
8. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

*Берзін Олександр Віталійович
студент I курсу магістратури
спеціальності 052 «Політологія»*

*Науковий керівник:
старший викладач
Козенюк Андрій Іванович*

Політична думка у США в період боротьби за незалежність

Під час революції відбувалася багатогранна політична дискусія і виникали різні ідеї та переконання. Основні гравці цього періоду, які підіймали революцію та просували свої переконання, були: [1]

Радикальні революціонери	Серед них виділялися особи, такі як Томас Пейн, який у своїх творах, зокрема «Вік розуму» (1776), стверджував необхідність повного розриву з британською короною та проведення повноцінної американської революції. Він висував ідеї республіканізму та прав людини.
Консервативні революціонери	До них відносився, наприклад, Джон Адамс, який підтримував революцію, але загалом був більше націлений на створення стабільної республіканської форми уряду на основі законів і порядку.
Роялісти (або лоялісти)	Це були колоністи, які залишалися вірними королю Великої Британії і виступали проти революції.

Ці переконання обслуговували певні класи та інтереси. Революція була спрямована на встановлення незалежності від британського володарювання та створення нової форми уряду, яка б відповідала інтересам місцевого населення і еліт колоній. Багаті плантатори та торговці, а також малоземельні фермери, були зацікавлені у відмові від британського оподаткування та контролю. Таким чином, політична думка війни за незалежність просувала ідеї свободи, прав людини і демократії, але в той же час відображала інтереси окремих соціальних та економічних груп [2].

Після завершення війни та підписання мирного договору в 1783 році, колонії стали об'єднуватися у нову державу – Сполучені Штати Америки. В 1789 році була прийнята перша Конституція, що встановила основи нової федеральної системи уряду. Щодо обіцянок, які були закладені організаторами революції, вони були визначені переважно Декларацією незалежності, а також ідеями республіканізму, демократії і прав людини. Щодо того, хто залишився «у розбитого корита» після революції, то це ті, хто не зміг адаптуватися до нових політичних умов або ті, чий інтерес не були враховані в новій системі. Наприклад, роялісти – ті колоністи, що підтримували Велику Британію – зазнали певних обмежень і переслідувань після перемоги колоній. Також частина корінних американців і рабів не отримала обіцяних свобод та прав, що привело до подальших соціальних конфліктів у країні.

Наскільки «чесною» була революція та її гасла?

Багато учасників американської революції дійсно підтримували ідеї свободи, демократії та прав людини, які вважалися справедливими та необхідними для колоній. Процес прийняття Декларації незалежності був відкритим і проводився за участю

представників колоній. Проте після революції не всі групи суспільства змогли скористатися обіцянками свободи та рівності. Участь окремих елітних груп, таких як багаті земельні власники та торговці, також може ставити під сумнів чесність руху, особливо якщо вони переслідували суто свої власні корисні цілі. Також важливо розглядати революцію в контексті світової історії та геополітичних взаємозв'язків. Деякі країни, такі як Велика Британія, можуть розглядати революцію як нелегітимну або нечесну через втрату контролю над колоніями [1].

Перемога в революції дала можливість елітам колоній, таким як багаті земельні власники, торговці, та інші представники верхівки суспільства, узурпувати владу. Вони стали домінуючою силою в нових державних установах та політичних структурах, які були встановлені після революції. Ці еліти були зацікавлені у зміцненні власних позицій і захисті своїх інтересів. Це призводило навіть до повстань (як наприклад, в 1786–1787 рр. під керівництвом Даніеля Шейса). Фактично, перемогою в боротьбі за незалежність, завойованою кров'ю народних мас, скористалася в більшості своїй крупна торговельно-промислова буржуазія Півночі і плантатори – рабовласники Півдня. Натомість реалізація принципів свободи і рівності після революції була обмеженою і не зачіпала всіх соціальних верств. Інститут рабства залишався. Це викликало серйозні соціальні і моральні проблеми, оскільки раби не отримали своїх прав і свобод аж до наступних історичних подій.

Український контекст. Що ми можемо взяти за урок з американської революції?

- Незалежно від того, які випробування ви зазнаєте, важливо дотримуватися принципів справедливості, рівності та гідності.
- Беріть участь у громадських і політичних ініціативах, де ви можете впливати на ситуацію і просувати свої інтереси. (від цього прямо залежить ступінь вашого залучення до політичного, соціального процесу після революції, війни)
- Розуміння історії, політичної ситуації та сучасних подій є ключовими. Підтримуйте свою освіту, читайте надійні джерела і діліться знаннями з оточуючими.
- Навіть у найскладніших моментах важливо зберігати надію і вірити у можливість покращення ситуації.

Список використаних джерел

1. Безродний Є. Ф., Уткін О. І. Історія політичних вчень: Навчальний посібник. К.: ВД «Професіонал», 2006. 432 с.
2. Шнипко О. С. Економічна влада США: історія та сучасність. Інвестиції: практика та досвід. № 15/2011. С. 22–26.

*Ваганова Єлизавета Вадимівна
студентка IV курсу
спеціальності 081 «Право»*

*Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Андрусишин Богдан Іванович*

Кібератака на мережу «Київстара»

Кібератака в сучасному світі не обмежується лише вірусами або викраденням паролів; це будь-які дії зловмисників, що використовують вразливості в кібербезпеці, що може

призвести до порушення політики безпеки та завдання збитків автоматизованим системам та мережам [5].

Захист персональних даних став обов'язковою вимогою для підприємств згідно з законодавством України, як власників даних. Конвенція № 108 Ради Європи та відповідний закон України надають вказівки щодо необхідних заходів безпеки. Виявлення потенційних ризиків та дотримання вимог законодавства можуть здійснити досвідчені юридичні радники, що допоможе у запобіганні порушень та притягненні до відповідальності, передбаченої адміністративним і кримінальним кодексом України [6]. 12 грудня 2023 року стався серйозний інцидент у роботі провідного українського оператора зв'язку «Київстар», що призвів до втрати мобільного зв'язку та доступу до інтернету для абонентів по всій країні, а також до недоступності веб-сайту та мобільного додатка компанії. Цей збій став наслідком серйозних проблем з обладнанням, використовуваним оператором [4].

Президент компанії «Київстар» Олександр Комаров вважає цей інцидент найбільшою хакерською атакою на телекомунікаційну інфраструктуру у світі. Відповідальність за атаку прийняло російське хакерське угруповання «Солнцепёк», що сталося на тлі російського вторгнення в Україну. Збої в роботі мобільного оператора «Київстар» мають серйозні наслідки для безпеки критичної інфраструктури України, що стає однією з ключових тем російсько-української кібервійни. Незабаром після початку російського вторгнення в Україну, компанія «Київстар» зазнала найбільшої хакерської атаки. Олександр Комаров повідомив, що з початку російського вторгнення компанія відбила понад 500 атак хакерів.

Уранці 12 грудня 2023 року о 5:26 фахівці компанії «Київстар» виявили аномальну активність у їхній комп'ютерній мережі, що вказувало на можливий інцидент. О 6:30 ранку персонал «Київстар» виявив, що компанія стала об'єктом масштабної хакерської атаки, спрямованої на її ядро – мережевий центр, відповідальний за обробку та маршрутизацію трафіку. О 8:04 ранку компанія зробила публічне оголошення про технічний збій та можливі обмеження послуг для своїх абонентів. У той же час внутрішні чати співробітників почали заповнюватися повідомленнями про атаку на мережеве ядро та бази даних. Протягом наступних годин стало очевидним, що збій має широкомасштабні наслідки: абоненти по всій країні втратили мобільний зв'язок та доступ до інтернету, а робота багатьох інших систем і послуг була порушена. Ближче до полудня компанія підтвердила масштаб хакерської атаки, а ЗМІ почали говорити про можливість тривалого періоду відновлення послуг. Хакерам вдалося не лише зруйнувати головний мережевий центр «Київстар», а й спричинити серйозні проблеми на транзитних базових станціях. Помітною проблемою стало відсутність національного роумінгу для абонентів «Київстар», що призвело до додаткових труднощів для користувачів. Інші оператори зв'язку також почали відчувати навантаження через збільшений потік абонентів, які намагалися скористатися їхніми послугами. Відновлення послуг почалося лише у вечірні години 12 грудня, проте повне відновлення зайняло кілька днів, а вартість атаки для компанії була значною. Наслідки атаки також стосувалися фінансового сектору та державних служб, що підкреслює серйозність інциденту та необхідність посилення кібербезпеки.

Під час масштабного збою, який стався 12 грудня 2023 року у роботі найбільшого в Україні оператора зв'язку «Київстар», було порушено приватну власність абонентів та компанії. Ця хакерська атака, відповідальність за яку взяло російське хакерське угруповання «Солнцепёк», є не лише порушенням приватної власності компанії «Київстар», а й загрозою для особистої приватної власності користувачів, а також критичної інфраструктури України.

Право інтелектуальної власності визначене у статті 418 Цивільного кодексу України, як право особи на результат своєї інтелектуальної творчості або на інший об'єкт, передбачений законодавством. Поняття права інтелектуальної власності включає дві

основні групи прав, які обговорені у відповідних статтях Цивільного кодексу України. Згідно зі статтею 422 Цивільного Кодексу України, підстави для виникнення або набуття права інтелектуальної власності можуть бути визначені законом, договором або іншими правовими актами [2; 3].

Право інтелектуальної власності включає в себе права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, які можуть бути підлягають захисту від незаконного використання. У зв'язку з кібератакою на оператора зв'язку «Київстар», ця компанія, як володар значного обсягу інформації, може мати певні права інтелектуальної власності, які підлягають захисту. Кібератака на компанію «Київстар» відкриває проблему забезпечення безпеки інформації, включаючи інтелектуальну власність, що може бути вимірюваною у широкому спектрі прав, включаючи авторські права, патенти, та інші. Захист права інтелектуальної власності стає критично важливим аспектом кібербезпеки, особливо в контексті зростаючих загроз кібератак і порушень кібербезпеки.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14>
2. Цивільний кодекс України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Закон України «Про авторське право і суміжні права». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n855>
4. BILIAVSKA, Yuliia, and Yaroslav SHESTAK. «Кібербезпека та кібергігієна: нова ера цифрових технологій.» International scientific-practical journal «Commodities and markets» 43.3 (2022): 47–59.
5. Похиленко І. С. Правові цінності в цифровій площині як складова розвитку України в умовах воєнного стану на шляху до ЄС. Правова парадигма відновлення України: проблеми та перспективи: матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, Національний авіаційний університет, 23 лютого 2024 р. Тернопіль: Вектор, 2024. С. 119–121. Бібліогр.: 7 назв.
6. Інжиєвський О. О. Підвищення ефективності методів протидії кібератакам на об'єкти критичної інфраструктури: кваліфікаційна робота: спец. 125 «Кібербезпека» / Поліський нац. ун-т, каф. Комп'ютерних технологій і моделювання ; наук. кер. С. М. Веретюк. Житомир: Поліський нац. ун-т, 2023. 32 с.

Дедкова Софія Юріївна
студентка IV курсу
спеціальності 052 «Політологія»

Науковий керівник:
старший викладач

Зайченко Лілія Михайлівна

Проблеми українсько-угорських відносин під час російської агресії

В українсько-угорських відносинах завжди були як періоди активної взаємодії, так і значного скорочення політичного діалогу. Після анексії Криму та окупації росією частини Донбасу Угорщина, з одного боку, на двосторонньому рівні та в рамках міжнародних організацій висловлювала солідарність щодо необхідності відновлення

територіальної цілісності України та суверенітету, а також підтримувала на рівні ЄС запровадження санкцій проти росії. З іншого боку, на рівні політичних заяв вищого керівництва Угорщини лунали слова щодо необхідності продовження активної співпраці з росією. Це пояснюється тим, що ще до початку російської агресії в Україні Угорщина та росія тісно співпрацювали як у політичній площині, так і в питаннях торгово-економічної та енергетичної співпраці. Була навіть запроваджена посада спеціального урядового уповноваженого щодо контактів з рф. Тому попри санкції ЄС проти росії Будапешт на двосторонньому рівні намагався утримати високий рівень кооперації з росією.

Подібною була позиція Угорщини щодо повномасштабного вторгнення росії в Україну. Так, Будапешт засудив вторгнення, а прем'єр-міністр Віктор Орбан заявив про необхідність єдності у захисті кордонів разом з НАТО та погодився з політичними рішеннями ЄС, зокрема про закриття європейського повітряного простору для російських польотів, стосовно заборони банкам рф використовувати систему переказів SWIFT тощо. Угорщина також відкрила свій кордон для українських біженців. Від початку повномасштабного вторгнення біля всіх пунктів пропуску на українсько-угорському кордоні було створено пункти цілодобової допомоги для надання медичної допомоги, транспортування, проживання українцям та іноземцям, які залишали Україну. Обіцяна Україні гуманітарна допомога дійсно надходила як від держави, так і від низки угорських неурядових організацій. Через угорсько-український кордон дозволили везти паливо, захисне обладнання та аптечки, а також інші медичні та гуманітарні матеріали.

З іншого боку, уряд Орбана відразу визначив так звані червоні лінії. А саме, уряд Орбана виступив проти енергетичних санкцій ЄС щодо рф, будь-якого залучення Угорщини до війни, в тому числі відправки зброї через Угорщину в Україну.

Також варто відзначити поляризацію угорського суспільства у оцінці подій в Україні. Так, за даними опитування Policy Solutions та Závecz Research, проведеного з 25 квітня по 4 травня 2022 року, 52% опитаних угорців погодилися, що В. Пугін є військовим злочинцем, а 38% не погодилися з цим твердженням [6].

Схожою є ситуація і в угорському політикумі. Опозиційні партії критикують уряд Орбана за зв'язки з росією та недостатню підтримку України. Так, соціал-демократична партія «Демократична коаліція» закликала заморозити всі активи наближених до Путіна людей в країні. Натомість представники ультраправої партії «Наша батьківщина» виступають проти санкцій щодо росії і називають політику України антиугорською. Партія критикує належність до НАТО, розглядає можливість захисту угорською армією «відірваних частин нації» у сусідніх державах, критикує «рабське і некритичне приєднання» до санкцій проти росії.

Отже, знову варто знову нагадати, що неостанню роль у позиції уряду Угорщини щодо України відіграє рф та ставлення до неї Орбана. За час перебування при владі Орбан інтегрував російський гібридний вплив в поняття угорський національний інтерес, що означає в першу чергу дешеві російські газ і нафта. Також розповсюдженими є думки, що Україна не виграє війну проти Росії за допомогою західної зброї, санкції завдають лише шкоду угорському народу, а більшість світу не на боці Заходу у цій боротьбі. Угорський політолог, експерт Німецької ради з міжнародних відносин Андраш Рац зазначає, що в Угорщині ніколи не було сталої політики щодо Східної Європи і розуміння процесів, які там відбуваються. Угорська політика щодо України завжди підпорядковувалася угорським інтересам в Росії[6].

Якщо говорити про можливість покращення українсько-угорських відносин, то вона також великою мірою залежить від зміни політики Угорщини щодо росії. Іншим фактором, що впливає на характер взаємин між Україною і Угорщиною, є те, наскільки остання лишається євроатлантичною, оскільки у випадку переважання ізоляціоністської позиції, шанси на покращення взаємин стають мінімальними.

Зі свого боку Україна має робити свою позицію стосовно проблемних питань більш зрозумілою для угорців, а для поліпшення сприйняття Угорщини українцями варто інформувати про позитивні моменти у відносинах двох країн: прийняття українських переселенців, надання гуманітарної допомоги з Угорщини для українців та ЗСУ, службу етнічних угорців в лавах ЗСУ та лікування українських військових в Угорщині.

Список використаних джерел

1. Андрейко В. Проблеми та перспективи військового співробітництва у форматі V-4 і Україна. Ужгород: Збірник наукових праць ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2017.
2. Андрейко В. Роль та місце угорської нацменшини в українсько-угорських міждержавних відносинах // Схід. 2012. № 1 (115).
3. Бабинець І. І. Суспільно-політичний та культурний розвиток угорців Закарпаття (1991–2008 рр.). Науковий вісник Ужгородського університету. 2010.
4. Бабинець І. Угорці Закарпаття в контексті українсько-угорських міждержавних взаємин (1991–2003 рр.) // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія. – Ужгород, 2005. – Вип. 12.
5. Берегсасі А., Черничко С. Гроші та (мовна) політика. Візуальна конструкція мовної політики на банкнотах на території сучасного Закарпаття. Tőrköbálint: Termini Egyesület, 2020.
6. Ерман Г. Чому в Угорщини така політика щодо України і чи можна її змінити. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62472746>

*Дроздюк Ярослав Олександрович
аспірант III курсу*

спеціальності 052 «Політологія»

*Науковий керівник:
кандидат політичних наук, доцент
Воляннюк Ольга Ярославівна*

Вплив війни в Україні на освітній процес

Війна в Україні негативно вплинула на якість освітнього процесу та погіршила доступ до освіти загалом. Вплив війни в Україні на освітній процес – це питання, яке потребує дослідження та аналізу, оскільки від нього залежить реалізація права на освіту та її здобуття.

Війна призвела до виникнення проблеми доступності та безпеки освіти загалом та, зокрема, вищої освіти в Україні. Відповідно до ч. 1 ст. 47 Закону України «Про вищу освіту» освітній процес – це інтелектуальна, творча діяльність у сфері вищої освіти і науки, що провадиться у закладі вищої освіти (науковій установі) через систему науково-методичних і педагогічних заходів та спрямована на передачу, засвоєння, примноження і використання знань, умінь та інших компетентностей у осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно розвиненої особистості [1].

Відповідно до ч. 1 ст. 49 Закону України «Про вищу освіту» особа має право здобувати вищу освіту в різних формах або поєднувати їх. Основними формами здобуття вищої освіти є: інституційна (очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна, мережева); дуальна [1]. Таким чином, організація освітнього процесу може

здійснюватись в очному та дистанційному режимах, або за змішаною формою, що поєднує, як очний так і дистанційний режими.

Безумовно, інституційна (очна (денна, вечірня) форма здобуття вищої освіти є найефективнішою, але в умовах сьогодення необхідно знайти баланс між безпекою освітнього процесу та його якістю.

У перші дні повномасштабної війни освітній процес у закладах вищої освіти (далі – ЗВО) було призупинено. Через обстріли, зазнали руйнувань будівлі багатьох академій, університетів, інститутів. Деякі ЗВО опинились в окупації та змушені були переміститись на підконтрольну Україні територію. Студенти та викладачі опинились у різних місцях та умовах: хтось знаходиться в окупації, хтось виїхав за кордон, хтось перебуває на фронті тощо. Тому, у більшості ЗВО було запроваджено дистанційне навчання, яке має ряд переваг, так і ряд недоліків.

Під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій (п. 1.2 р. 1 Положення про дистанційне навчання) [2].

Під дистанційним навчанням також розуміють таку форму здобуття освіти, індивідуалізований процес здобуття освіти, що відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу в спеціалізованому середовищі, що функціонує на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій (п. 4 ст. 49 Закону України «Про вищу освіту») [1].

До переваг дистанційної форми здобуття вищої освіти належать такі:

- можливість навчатись віддалено, у будь-якому місці;
- можливість обирати для навчання зручний час та комфортний темп;
- мобільність, яка дозволяє паралельно навчатись за декількома напрямками, а також без відриву від роботи;
- зручність доступу до навчальних матеріалів;
- індивідуальний підхід із врахуванням особливостей кожного користувача;
- інтерактивність, яка дає можливість комунікації з викладачем у різний спосіб, за допомогою інформаційних технологій.

Потрібно назвати і певні недоліки дистанційного навчання у ЗВО, а саме:

- викладачу треба набагато більше часу для створення навчальних матеріалів, які відповідають вимогам дистанційного навчання;
- відсутність цифрової грамотності у деяких викладачів;
- академічна недоброчесність;
- наявність тільки теоретичного навчання без практичної діяльності;
- проблеми з інтернетом та електропостачанням тощо.

Зважаючи усі недоліки та переваги, навчання в умовах війни все ж є важливою умовою національної стійкості та відкритих перспектив для подальшого суспільно-політичного розвитку.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#n822>
2. «Про затвердження Положення про дистанційне навчання». Наказ Міністерства освіти і науки України від 25 квітня 2013 р. № 466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>

Дубицька Марія Іванівна
студентка IV курсу
спеціальності 081 «Право»

Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент
Кончаковська Валентина Василівна

Сучасний стан умисних злочинів в Україні

У сучасному українському суспільстві умисна злочинність є серйозною проблемою, яка потребує уваги та системного підходу для вирішення проблемних питань. Злочинність, включаючи умисну, наразі визначається різними соціально-економічними та політичними факторами, які впливають на мотивацію, поведінку та психологію правопорушників. Порухення можуть мати різноманітні мотиви та наслідки, включаючи економічні, соціальні та політичні аспекти. В умовах постійних змін у суспільстві, технологіях та міжнародних відносинах аналіз сучасної ситуації з умисними злочинами має велике значення для розуміння сучасних викликів і розробки ефективних стратегій боротьби зі злочинною діяльністю.

Поняття «умисний злочин» зазначено в ст. 24 ККУ, відповідно до якої злочин визначається умисно вчиненим, якщо особа, що вчинила злочин, мала усвідомлення про криміногенний та небезпечний характер своєї діяльності або бездіяльності та передбачила суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання. Загалом умисел – це найбільш поширена форма вини, адже більшість злочинів вчинені умисно. Основними характерними ознаками умислу є:

1. Інтелектуальна – усвідомлення особою суспільно небезпечного характеру своїх дій чи бездіяльності та передбачення суспільно небезпечних наслідків.
2. Вольова – наявність у суб'єкта прагнення до настання суспільно небезпечних наслідків внаслідок своїх дій або свідомого прийняття цих наслідків.

Відповідно до статистичної інформації 2023 року на території України було зареєстровано поліцією 369927 кримінальних правопорушень. Водночас, в повоєнний час спостерігається зниження рівня злочинності порівняно з довоєнними роками. Зокрема, знизився рівень вбивств на 15,8%, грабежів – на 21,8%, розбоїв – на 19,3%. Крім того, начальником кримінальної поліції, А. Небитовим під час підсумкової наради 2023 року стосовно результатів роботи, було відмічено, що кримінальна поліція не лише оперативно реагує на виклики, що пов'язані з війною, але й виконує завдання у складі Сил безпеки і оборони, а й забезпечує стабільну оперативну обстановку в країні. Підрозділами Нацполіції розкрито 99% умисних вбивств, майже 99% від всіх тяжких тілесних ушкоджень зі смертельними наслідками, понад 96% згвалтувань. Позитивна динаміка спостерігається і щодо протидії майновим злочинам. Спрямовано до суду 87 обвинувальних актів щодо організованих злочинних груп і організацій», – повідомив заступник Голови Нацполіції. Подібний позитивний результат зумовлений також співпрацею Нацполіції з місцевими органами влади та військовими адміністраціями, що сприяє вдосконаленню та розвитку системи відеоаналітики, що важливо для ефективності кримінальних розслідувань.

Враховуючи складність та масштабність проблеми умисної злочинності в Україні, вважаємо за необхідне активно працювати над її вирішенням на всіх рівнях. Зокрема, необхідно зосередитися на удосконаленні законодавства, підвищенні ефективності роботи правоохоронних органів, розробки програм профілактики

злочинності та соціальних ініціатив щодо виховання свідомості та відповідальності громадян, протидії правовому нігілізму та поширенню фонових явищ. Лише системним та комплексним підходом можна значно зменшити кількість умисних злочинів та підвищити рівень безпеки та добробуту українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 2001 р. № 25–26 : станом на 09.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 10.04.2024).
2. Кримінально-правова характеристика злочинів проти особи: навч. посібник у схемах / В. К. Грищук, Т. М. Луцький, О. Ф. Пасека, М. В. Самарчук. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. 64 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/2736>
3. Офіційний веб портал Національної поліції України. URL: <https://www.npu.gov.ua/news/u-2023-rotsi-zrosla-efektyvnist-rozkryttia-politseiskymy-tiazhkykh-ta-osoblyvo-tiazhkykh-zlochyniv-andrii-niebytov> (дата звернення: 10.04.2024).
4. Бойко А.В. Непрямий умисел при вчиненні насильства щодо працівника правоохоронного органу. Актуальні проблеми держави і права. 2012. Вип. 67. С. 631–637. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2012_67_89 (дата звернення: 10.04.2024).

*Дячок Станіслав Миколайович
аспірант II курсу
спеціальності 052 «Політологія»*

*Науковий керівник:
доктор політичних наук, професор
Бабкіна Ольга Володимирівна*

Політичні партії в Україні в період воєнного стану

Починаючи з 24.02.2022 року з початком широкомасштабної воєнної агресії РФ проти України та запровадження воєнного стану в Україні значною мірою позначилося на всіх сферах життя, та зокрема і на політичних процесах у нашій країні.

Так, в Указі Президента України від 24.02.2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» в п. 3 вказано, що у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 - 34, 38, 39, 41 - 44, 53 Конституції України. А Верховна Рада України в свою чергу 24.03.2022 року прийняла Закон про внесення змін до Законів України «Про центральні органи виконавчої влади» та «Про правовий режим воєнного стану» щодо забезпечення керованості державою в умовах воєнного стану [2].

Також, цей вплив визначається не лише такими передбаченими Законом України «Про правовий режим воєнного стану» обмеженнями, як: призупинення виборів до виборних органів влади всіх рівнів; заборона на проведення референдумів, демонстрацій, мітингів тощо; утворення військових адміністрацій і делегування їм владних повноважень зокрема частково органів місцевого самоврядування [3]. Існує чимало інших важливих факторів, обумовлених війною, які вже сьогодні трансформують політичне життя України, через що виникають різні варіанти розвитку

суспільно – політичного життя в Україні у післявоєнний період, зокрема серед яких можна виділити наступні: зміна та/або часткова зміна політичних гравців; створення нових партій як загальнодержавного рівня, так регіональних політичних утворень; та інші трансформації політичного життя в Україні.

Хоча на даний час проведення виборів в Україні в умовах воєнного стану прямо заборонено статтею 19 Закону «Про правовий режим воєнного стану».

Про те, відповідно до ст. 36 Конституції України громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

Політичні партії в Україні сприяють формуванню і вираженню політичної волі громадян, беруть участь у виборах. Членами політичних партій можуть бути лише громадяни України. Обмеження щодо членства у політичних партіях встановлюються виключно цією Конституцією і законами України.

Право на свободу об'єднання у політичні партії не передбачено у переліку конституційних прав, що обмежується в умовах воєнного стану, так як і діяльність політичних партій, яка здійснюється з дотриманням законодавства України також не обмежується.

Однак, відповідно до ст. 37 Конституції України утворення і діяльність політичних партій програмні цілі або дії яких спрямовані на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення, забороняються [1].

Чинне законодавство України чітко не регулює процедуру призупинення діяльності політичних партій. Однак в умовах правового режиму воєнного стану РНБО чи інший уповноважений орган публічної адміністрації має законні підстави тимчасово обмежувати діяльність політичних партій чи ініціювати процес їх заборони.

18.03.2022 року Рада національної безпеки та оборони України ухвалила рішення «Щодо призупинення діяльності окремих політичних партій», затверджене Указом Президента № 153 від 19.03.2022 року, яким призупинила на період дії воєнного стану будь-яку діяльність в Україні певних політичних партій зокрема через їх антиукраїнську політичну та організаційну діяльність та інші порушення, а саме таких партій: «Опозиційна платформа – За життя», «Партія Шарія», «Наші», «Опозиційний блок», «Ліва опозиція», «Союз лівих сил», «Держава», «Прогресивна соціалістична партія України», «Соціалістична партія України», партія «Соціалісти», «Блок Володимира Сальдо» [4].

В подальшому за позовами поданими Міністерством юстиції України діяльність вище вказаних партій та «Партії регіонів» була заборонена на підставі відповідних рішень адміністративних судів України.

Що стосується діючих в Україні політичних партій, що діють на загальнодержавному рівні, окремих політиків та зважаючи на політичні процеси в Україні взагалі, то їх активність значно спала з початку широкомасштабної воєнної агресії РФ проти України, тому тут можна з упевненістю говорити про певну політичну кризу в Україні. Значною мірою на це впливає, зокрема заборона проведення виборів в Україні в умовах воєнного стану та ряд інших обмежень зазначених вище. Тому, на даний час в основному більш – менш активну участь в політичному житті України приймають/фактично можуть це робити партії та члени цих партій чи окремі політики,

які мають мандати в Верховній Раді України, та обласних, міських та районних радах, а також є керівниками органів місцевого самоврядування.

В свою чергу більшість інших політичних партій здебільшого «комерційного», та/або «закритого» типу (так звані виборчі проекти) та політиків через початок повномасштабної війни в Україні, та в умовах нових обставин майже зникли з інформаційного поля та політичного життя країни, деякі зовсім, а деякі, які в основі своєї діяльності мають більш ідеологічну основу переформатували свою діяльність на військову, волонтерську, дипломатичну та громадську.

Крім того, в даний час є певна криза в діяльності Верховної ради України, зокрема через більше зосередження влади (владних повноважень) саме у органах виконавчої влади, що в даний час очолюється фактично Президентом України, а в свою чергу Верховна Рада України не в повній мірі здійснює свої функції зокрема парламентського контролю, а саме контролю за виконанням обов'язків та здійснення повноважень органами виконавчої влади, а також негативним фактором, що впливає на діяльність парламенту є падіння рівня довіри серед населення до парламенту і це є взаємопов'язаними факторами. Падіння рівня довіри до парламенту як до законодавчої гілки влади тягне за собою падіння рівня довіри громадян до політичних партій, як до політичного інституту взагалі, більшою мірою це стосується політичних партій, що представлені саме у Верховній Раді України, що в цілому стає викликом для розвитку демократії в Україні [5].

Що стосується суспільно – політичних процесів на регіональному рівні (на рівні мерів міст, місцевих рад), то вони є більш активними в своїй діяльності, та на відміну від органів центральної влади, органи місцевого самоврядування з початку широкомасштабної війни зберігають більш-менш стабільний рівень лояльного відношення у населення. Це свідчить про те, що органи місцевого самоврядування намагаються виконувати свої функції більш-менш ефективно та відповідати на запити суспільства. Зокрема, хотілося зазначити, що органи місцевого самоврядування активно підтримують військових, які стоять на захисті України на передовій, а також і цивільних людей, які постраждали від війни.

Що стосується можливих варіантів розвитку суспільно – політичного життя в Україні у післявоєнний період, зокрема зміни та/або часткової зміни політичних гравців; створення нових партій як загальнодержавного рівня, так регіональних політичних утворень та можливої трансформації політичного життя та інститутів в Україні хотілося зазначити наступне.

З початком повномасштабної війни в Україні суспільство змінилося та в людей сформувався запит на швидкі та ефективні дії влади, очікування змін у всіх сферах життя та на відродження післявоєнної України без впливу олігархічних груп як загальнодержавному так місцевому рівнях, без корупції та без неефективних та бюрократичних органів всіх гілок влади та ін.

Тому, під впливом вимог суспільства повинні будуть створюватись нові політичні партії на ідеологічній основі, національно – патріотичного спрямування як загальнодержавного так і регіонального рівня основу яких мають складати в першу чергу громадські діячі – лідери суспільних думок, військові, волонтери та інші члени суспільства з активною громадянською позицією (відомі активісти та інтернет блогери).

В свою чергу діючі політичні партії зокрема «комерційного», та/або «закритого» типу (виборчі проекти) будуть ставати не затребуваними серед електорату та поступово зникати з політичної карти України. Діючі політичні партії з ідеологічною основою, зокрема які представлені в Верховній Раді України, та обласних, міських та районних радах зможуть продовжити своє функціонування в політичному житті України, а їх успіх в електорату (зокрема подолання прохідного 5% бар'єру) буде залежати від їх можливості швидко реагувати на виклики, які стоять перед Україною та дослухатися

вимог суспільства, а також оновлювати команду та змінювати неефективних та «токсичних» членів своїх команд.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96D0%B2%D1%#Text>;
2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента від 24.02.2022 р. № 64/2022. Президент України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>;
3. Про правовий режим воєнного стану: Закон від 12.05.2015 р. № 389-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>;
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року «Щодо призупинення діяльності окремих політичних партій»: Указ Президента України № 153/2022 від 19.03.2022 р. Президент України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1532022-41765>;
5. Політична система України: Конституційна модель та політичні практики : монографія / кол. авт.: Зеленько Г. І. (кер., наук. ред.) та ін. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. 536 с.

Задерей Владислава Миколаївна
студентка IV курсу
спеціальності 081 «Право»

Науковий керівник:
старший викладач кафедри
Деркачова Наталія Олександрівна

Укладання та розірвання шлюбу за законодавством України

Питання шлюбу та шлюбних відносин завжди зберігатиме свою актуальність, завдяки статусу одного із найдавнішого інституту правової науки.

Сімейні правовідносини в своєрідний спосіб здійснюють транслявання важливих соціальних цінностей, що в свою чергу підвищує правосвідомість у правовій площині соціуму загалом.

Відтак виникає питання, яким чином на практиці врегульований підхід до укладання та припинення шлюбних відносин.

Для початку з'ясуємо як правильно тлумачиться дефініція «шлюб» та який порядок і формат його укладання суб'єктами із повною правосуб'єктністю.

Згідно із чинним законодавством національної правової системи, а саме у відповідності до ст. 21 СК дефініція шлюб трактується як сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану (далі – РАЦС) [1; 5].

Порядок укладання та реєстрації шлюбу регламентується змістовим наповненням статті 24 СК України. Згідно вказаної правової норми законодавець акцентує увагу, що насамперед на тому, що укладання шлюбу ґрунтується на вільній згоді жінки та чоловіка. Примушування жінки та чоловіка до шлюбу не допускається.

Зрештою процедура реєстрації шлюбу характеризується відповідним алгоритмом. Перший крок полягає у поданні представниками майбутнього подружжя

особисто заяви про реєстрацію шлюбу. Подана заява опрацьовується представниками РАЦС та встановлюється відповідна календарна дата проведення процедури узаконення шлюбних відносин. Після укладання шлюбу, подружжю видається свідоцтво про шлюб, що в юридичній площині підтверджує факт укладання шлюбу.

Станом на сьогодні у зв'язку із повномасштабним вторгненням Міністерством цифрової трансформації розроблено можливість в онлайн-форматі зареєструвати шлюб.

Для цього необхідно здійснити автентифікацію на веб-порталі «Дія» [2], наступним кроком є здійснення переходу у вкладку «Сім'я» та обрати послугу «Заява про шлюб». Після заповнення даної заяви, необхідно сплатити адміністративний збір та здійснити підписання заяви шляхом застосування електронного підпису. Партнер особи на електронну пошту отримує посилання на відповідну заяву. Шляхом авторизації партнер особи також підписує заяву про шлюб за допомогою електронного (цифрового) підпису.

Як і питання укладання шлюбу, чинним законодавством врегульовано також питання розірвання шлюбу між подружжям та отримання статусу колишнього подружжя.

Частинами 3 та 4 статті 56 СК України [1] передбачено реальне право розірвати свої шлюбні відносини подружжям, оскільки прояв будь-якого примушування до збереження шлюбу із використанням різних форм насильства (фізичне, економічне, психічне) трактується як порушення прав та свобод одного із подружжя і тягне за собою відповідальність та наслідки, що передбачені чинним законодавством України.

Додатково зазначаємо на можливість посилались на міжнародно-правові акти, що регулюють дану проблематику та на судову практику ЄСПЛ.

Відповідно до ч. 3 ст. 105 СК України [1] юридично вірно припинення шлюбу відбувається у наслідок розірвання останнього судовою установою, тобто за у зв'язку із поданням позовної заяви про розірвання шлюбу та задоволення позовних вимог суддею після фактичного з'ясування предмета позову та доданих доказів до справи.

Особливістю такого різновиду позовних вимог, є їх подання однієї із сторони подружжя особисто чи за допомогою представника, наприклад завдяки послугам адвоката.

В ході з'ясування передумов подання позовної заяви про розірвання шлюбу судом досліджуються актуальні на момент подання заяви про розірвання шлюбу взаємини подружжя, дійсні причини позову про розірвання шлюбу, береться до уваги наявність малолітньої або неповнолітньої дитини/дітей, дитини з інвалідністю та інші обставини життя подружжя.

У ході проведеного аналізу обставин суд постановляє рішення про розірвання шлюбу, якщо буде встановлено та доведено сторонами (позивачем та відповідачем), що їхнє подальше спільне життя та збереження шлюбу суперечитиме інтересам одного з них, інтересам їхніх дітей за наявності, що має істотне значення при ухваленні відповідного судового рішення.

Повномасштабне вторгнення внесло свої корективи також і у процес розірвання шлюбних відносин між фізичними особами. Відтак у відповідності до п.14 глави 1 розділу II Правил у разі введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [3] державна реєстрація розірвання шлюбу проводиться будь-яким органом державної реєстрації актів цивільного стану за зверненням відповідного заявника.

Однак звертаємо увагу на те, що дана процедура містить відповідні нововведення, як наприклад обов'язкове заповнення графи «Відношення до військової служби», що передбачає зазначення таких відомостей щодо особи: місце розташування військової частини, статус особи та інші відомості, які не становлять державну таємницю та можуть бути розголошені, в тому числі зазначені військовослужбовцем в даному випадку [4].

Також не забуваймо про можливість подання заяви про розірвання шлюбу і в онлайн форматі, шляхом авторизації у онлайн-сервісі «Дія» та вчинення відповідного алгоритму дій, які вказані на даному веб-сайті та які є передумовою подачі даної заяви в електронному форматі.

Підсумовуючи, вищевказаний матеріал, спостерігаємо чітку врегульованість питань, що пов'язані із шлюбом та статусом подружжя в чинному законодавстві України, що є показником успішності законодавства в ході дотримання параметрів його практичної реалізації представниками соціуму.

Також бачимо застосування інноваційних технологій (онлайн – ресурсів), що забезпечує швидкість процедури як і укладання так і розірвання шлюбу між подружжям, що зважаючи на об'єктив дійсності є актуальною та виправданою, що підтверджує статистика використання та відгуки користувачів.

Список використаних джерел

1. Сімейний Кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
2. Офіційний веб-сайт порталу «Дія». URL: <https://diia.gov.ua/>
3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>.
4. Постанова № 213 «Деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану». URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-derzhavnoyi-reyestraciyi-shlyubu-v-umovah-voennogo-stanu-213?fbclid=IwAR0Q5Qorg_34LRa3u7D0R7wxKDDmuT8C0_G9X-VagSWRxTB-2Ni864BFU5c.
5. Дутко А. О. Практикум з сімейного права України. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013.

*Захаров Тарас Євгенійович
аспірант I курсу
спеціальності 052 «Політологія»*

*Науковий керівник:
кандидат політичних наук, доцент
Воляннюк Ольга Ярославівна*

Україна на шляху до ЄС: освітній аспект

Освітній аспект євроінтеграції належить до перспективних напрямів політологічного дослідження, адже йдеться про комплекс заходів та реформ, які спрямовані на інтеграцію з європейським освітнім та науковим простором, зокрема: активізація участі українських дослідників у наукових, науково-технічних, інноваційних програмах та ініціативах ЄС; імплементація зобов'язань Болонського процесу, що передбачає гармонізацію освітніх стандартів для забезпечення взаємного визнання кваліфікацій [2]; реалізація програми «EU4Skills: Кращі навички для сучасної України», яка спрямована на підвищення якості професійної освіти; продовження реалізації реформи «Нова українська школа», зокрема оновлення навчальних програм та методів викладання тощо.

Цей аспект, за визначенням високопосадовців, охоплює такі основні напрями: якість освіти (забезпечення високих стандартів освіти, що відповідають європейським

вимогам), мобільність (сприяння академічній мобільності студентів та викладачів для обміну досвідом і знаннями), сумісність (гармонізація освітніх програм із європейськими для спрощення процесу визнання кваліфікацій), формування довіри (розвиток взаємної довіри між освітніми інституціями в Україні та Європі), привабливість (підвищення привабливості української вищої освіти для іноземних студентів), організація міжнародних наукових заходів (проведення конференцій, семінарів, круглих столів тощо для підвищення міжнародного наукового співробітництва) [4]. Це зокрема і цілком предметні компетентності які, наприклад, пропонуються в рамках сучасної громадянської освіти, розвитку економічної грамотності, мовної обізнаності тощо.

З 2014 р. Україна попри зовнішню агресію активно рухається шляхом європейської інтеграції, підписавши Угоду про Асоціацію з ЄС, паралельно впроваджуючи євроінтеграційні реформи та наближаючись до *acquis communautaire* ЄС. Після повномасштабного нападу РФ у 2022 р., Україна прискорила євроінтеграцію, заявивши про бажання вступити до ЄС. У червні 2022 р. ЄС надав Україні статус кандидата, а в грудні 2023 р. – погодився розпочати переговорний процес про вступ. Таким чином, євроінтеграція стала стратегічним напрямом української політики, а від початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України – невідворотним і єдиною можливим шляхом подальшого розвитку країни.

Варто зазначити, що цей напрям тривалий час розвивають і громадські ініціативи. Наприклад, ще з 2011 р. в євроінтеграційному просвітницькому напрямі працює Українська національна платформа Форуму громадянського суспільства Східного партнерства – мережа з понад 140 громадських організацій України, що відстоює українські інтереси в рамках Східного партнерства (зовнішня політика ЄС у відносинах з південними та східними країнами-сусідами ЄС). Платформа має на меті інформування громадян України, представників громадянського суспільства, політиків, державних службовців, підприємців про програму Східного партнерства ЄС, а також про моніторинг і експертизу ключових політик у розрізі модернізаційного потенціалу реформ, пов'язаних із процесами європейської інтеграції. Ціллю Платформи є посилення інституційної спроможності громадських організацій впливати на порядок денний реформ та міжнародну політику України [5].

Виразними є окремі заходи держави у цьому напрямку. Наприклад, у листопаді 2023 р. Верховна Рада України підтримала в першому читанні законопроект про застосування англійської мови в Україні, який передбачає офіційне закріплення статусу англійської мови як однієї з мов міжнародного спілкування, визначення категорії посад, кандидати на зайняття яких зобов'язані володіти англійською мовою, унормування особливостей застосування англійської мови в роботі органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підрозділів екстреної допомоги населенню, під час перетину державного кордону, у сферах освіти, транспорту, охорони здоров'я [3].

Вочевидь рано чи пізно наша держава займе своє гідне місце серед інших країн Європи. Однак, підвищенням репутації країни на міжнародному рівні, особливо європейському, треба займатися вже сьогодні. Дослідники вважають, що цього можна досягнути, зокрема за допомогою освітньої складової, а саме: підвищення рівня освіченості та культурності, прищеплення європейських цінностей, розвиток громадянської відповідальності та захист принципів демократії, збільшення фінансових та інтелектуальних інвестицій у дослідження та розвиток наукового потенціалу країни, вивчення іноземних мов. Допоможе в розумінні контексту, в якому живе Європа, вивчення документів Ради Європи, участь у дискусійних програмах на кшталт «Європейські роки» і програмах у сфері освіти, науки та інновацій (наприклад, «Горизонт» та «Еразмус»). Важливим є залучення українських освітян до вирішення освітніх завдань Європи. Ідеться про розширення рамок компетенцій програмами 2021–2027 рр., інтеграції української освіти до європейського року *skills*, який розпочався 08

травня 2023 р. і завершиться в травні 2024 р., європейського тренду «NextGenerationEU» (2021–2027) [1].

Науковці повинні детально вивчати норми та нормативи ЄС, визначати ділянки (межі) протиріч і дисгармонії зі законодавством України та надавати свої пропозиції не лише депутатам-законотворцям, а й відповідним науково-дослідним інститутам в контексті шляхів і методів усунення таких проблем. Такі прогалини в політико-правовій, а також в економічній сферах мають бути заповнені якнайшвидше. Для цього необхідно готувати відповідних фахівців вже сьогодні. Покращення загальної обізнаності не лише наукових еліт, але й суспільства щодо євроінтеграції України має стати правилом життя держави, а знання європейських мов – пріоритетом серед вивчення інших іноземних мов, що неодмінно підсилить міжнародну суб'єктність нашої держави в європейському освітньому та науковому просторі.

Список використаних джерел

1. Ковальова О.А. Резолюція за підсумками круглого столу «Освіта обдарованих учнів: подолання сучасних викликів та євроінтеграція» (Київ, 30 травня 2023 р.). Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи, 1 (30). 2023. С. 38–45.

2. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>

3. Проект Закону України «Про застосування англійської мови в Україні»: № 9432 від 28 червня 2023 р. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3493-20#Text>

4. Шкарлет С. Реформи МОН направлені на євроінтеграцію України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/reformi-mon-nappravleni-na-yevrointegraciyu-ukrayini-sergij-shkarlet>

5. Українська національна платформа Форуму громадянського суспільства Східного партнерства. URL: <http://eap-csf.org.ua/>

*Зоценко Андрій Олегович
студент IV курсу
спеціальності 052 «Політологія»*

*Науковий керівник:
кандидат політичних наук, доцент
Волянюк Ольга Ярославівна*

Вплив цифрової дипломатії на міжнародні відносини

Раніше дипломатія вважалась відносно «закритою» сферою діяльності, сьогодні вона стає більш відкритою для звичайного громадянина, зокрема завдяки розвитку інформаційних технологій. Погоджуємося з дослідниками: якщо в роки «холодної війни» тільки держави могли здійснювати міжнародну комунікацію (через газети, радіомовлення), то сьогодні це загальнодоступна опція для більшості людей [1, с. 10].

В кінці ХХ ст. почала формуватися теорія цифрової дипломатії як важливого елементу політичної культури. У той час світова спільнота розуміла необхідність впровадження нових ефективних методів дипломатії, що виходили б за межі традиційних політичних інститутів. Сьогодні дипломатія, яка охоплює елементи інтернет-активності, використання електронних пристроїв, має різні визначення, такі як

«цифрова дипломатія», «електронна дипломатія» / «е-дипломатія», «дипломатія в соціальних мережах» та інші.

Серед дослідників в галузі новітніх цифрових технологій у е-дипломатії все частіше вживається термін «цифрова дипломатія»; зазначається, що однією з головних характеристик держав, які живуть у інформаційному просторі є вимушена відкритість, тож якщо не наповнити цей простір об'єктивною інформацією, то його наповнять інші учасники світових відносин, що може негативно вплинути на реалізацію зовнішньополітичних завдань [2].

Цифрова дипломатія стала важливим елементом сучасних міжнародних відносин і впливає на них у різних аспектах:

1) Зв'язок з громадськістю. Цифрова дипломатія дозволяє дипломатичним місіям та державам зв'язуватися зі своїми громадянами та громадськістю інших країн безпосередньо через соціальні мережі, веб-сайти та інші канали.

2) Підвищення прозорості. Завдяки цифровій дипломатії, діяльність держав у міжнародних відносинах стає транспарентною, доступною для широкої аудиторії, що сприяє збільшенню довіри до державних інституцій.

3) Культурний обмін. Цифрова дипломатія відкриває нові можливості для культурного обміну між країнами через цифрові технології, такі як віртуальні виставки, онлайн-концерти та інші форми взаємодії.

4) Кібербезпека. Водночас цифрова дипломатія створює нові виклики в галузі кібербезпеки, оскільки держави стають вразливішими перед кібератаками та дезінформацією.

5) Доступ до інформації. Цифрова дипломатія дозволяє державам швидше та ефективніше обмінюватися інформацією та координувати свою діяльність в різних міжнародних питаннях.

Цифрова дипломатія має значний потенціал для покращення міжнародних відносин. Вона може зробити дипломатію більш демократичною, ефективною та доступною. Однак важливо використовувати цифрові інструменти відповідально та з обережністю, щоб мінімізувати ризики. Однією з найбільших вразливостей цифрової дипломатії є можливість «витоку» конфіденційної інформації, що потребує вдосконалення заходів безпеки. Однак цей спосіб комунікації відкриває все ж нові можливості для обміну інформацією в реальному часі, що значно прискорює процеси зовнішньої політики.

Цифрова дипломатія впливає на міжнародні відносини і в умовах війни. Війна в Україні суттєво вплинула на роль цифрової дипломатії в міжнародних відносинах. З одного боку, війна призвела до зростання використання цифрових інструментів для комунікації, інформації та мобілізації підтримки. З іншого боку, війна також створила нові виклики для цифрової дипломатії, такі як кібератаки, дезінформація та пропаганда. Цифрова дипломатія може допомогти Україні перемогти у війні та побудувати краще майбутнє.

Незважаючи на постійні зміни у світі, головною метою дипломатії залишається захист і просування інтересів своєї країни за допомогою будь-яких інструментів. Відтак тема цифрової дипломатії вочевидь лише викликатиме більший інтерес у зацікавлених сторін і потребуватиме подальшого дослідження.

Список використаних джерел

1. Степанов В. Ю. Цифрова дипломатія в інформаційному просторі. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2020. № 3. С. 5–10.

2. Булега К., Чарських І. Цифрова дипломатія як елемент зовнішньополітичної діяльності держав. Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. 2018. Том 1. № 10. С. 9–12.

*Зубрічева Марія Назарівна
студентка IV курсу
спеціальності 081 «Право»*

*Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент
Сушицька Наталія Валеріївна*

Захист прав дитини в країнах ЄС: досвід для України

Права дитини є однією з найважливіших галузей прав людини, яка потребує особливої уваги та захисту. Країни Європейського Союзу (ЄС) мають великий досвід у цій сфері, і їх підходи та практики можуть бути важливим джерелом навчання для України.

У країнах Європейського Союзу захист прав дитини є пріоритетним напрямком державної політики. Існує ряд законів, політик та інституцій, які працюють над забезпеченням того, щоб права дітей були захищені та дотримувалися.

Одним із ключових документів, що стосуються захисту прав дитини в ЄС, є Конвенція ООН про права дитини (КПД). КПД була прийнята в 1989 році і ратифікована всіма країнами-членами ЄС. Конвенція встановлює ряд прав дітей, включаючи право на життя, право на освіту, право на охорону здоров'я та право на захист від насильства та експлуатації [2].

ЄС також прийняв низку власних директив та регламентів щодо захисту прав дитини. Ці закони охоплюють широкий спектр питань, включаючи захист дітей від насильства, експлуатації та зловживань, а також забезпечення доступу дітей до освіти та охорони здоров'я.

Крім законодавства, в країнах ЄС також діє ряд установ, які працюють над захистом прав дитини. Ці установи включають національні органи з прав дитини, гарячі лінії для дітей та організації, що надають підтримку дітям, які постраждали від насильства або експлуатації.

Загалом, в країнах ЄС існує сильна правова та інституційна база для захисту прав дитини. Однак завжди є сфери для вдосконалення, і ЄС продовжує працювати над зміцненням захисту прав дитини в регіоні.

Ось деякі приклади конкретних заходів, які вживаються в країнах ЄС для захисту прав дитини:

У Австрії діє цілодобова гаряча лінія для дітей, яка надає конфіденційну підтримку дітям, які постраждали від насильства або експлуатації.

У Бельгії існує національний план дій щодо захисту дітей від насильства, який включає заходи щодо запобігання насильству, виявлення та реагування на випадки насильства та підтримки дітей, які постраждали від насильства.

У Болгарії діє національна стратегія щодо захисту прав дитини, яка включає заходи щодо запобігання насильству проти дітей, захисту дітей від експлуатації та забезпечення доступу дітей до освіти та охорони здоров'я.

У Хорватії діє національний центр з прав дитини, який надає правову допомогу дітям, які постраждали від насильства або експлуатації, а також проводить кампанії з підвищення обізнаності про права дитини [4].

У Кіпрі діє національний план дій щодо захисту дітей від насильства, який включає заходи щодо запобігання насильству, виявлення та реагування на випадки насильства та підтримки дітей, які постраждали від насильства.

Захист прав дитини є важливою складовою гуманітарної політики будь-якої країни, включаючи Україну. Досвід країн ЄС може слугувати важливим джерелом навчання для України у поліпшенні системи захисту прав дитини та забезпеченні найкращих умов для їх розвитку та самореалізації.

Країни ЄС мають різний досвід у захисті прав дитини. Деякі країни, такі як Швеція та Фінляндія, вважаються лідерами в цій сфері. Інші країни, такі як Румунія та Болгарія, все ще стикаються з проблемами в захисті прав дитини [3].

Проте всі країни ЄС досягли значного прогресу в захисті прав дитини за останні десятиліття. Це включає:

- Зниження рівня дитячої смертності та захворюваності
- Збільшення доступу до освіти та охорони здоров'я
- Покращення захисту від насильства та експлуатації

Україна може винести цінні уроки з досвіду країн ЄС у захисті прав дитини. Ці уроки включають:

- Важливість комплексного підходу до захисту прав дитини, який охоплює всі аспекти життя дитини.
- Необхідність створення міцної правової бази, яка гарантує права дитини.
- Значення створення ефективних інституцій, які відповідають за захист прав дитини [1].
- Важливість участі дітей у процесі прийняття рішень, які їх стосуються.

Країни ЄС мають довгу історію захисту прав дитини, і їхній досвід може бути цінним для України. Вивчаючи уроки з досвіду країн ЄС, Україна може покращити захист прав дитини та забезпечити, щоб усі діти в Україні мали можливість реалізувати свій повний потенціал.

Список використаної літератури

1. Вибрані рішення Європейського суду з прав людини. Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного та місцевого самоврядування Академії правових наук України. Серія II. Коментарі прав і законодавства. Вип. 3. Редкол. П. М. Рабінович та ін.
2. С. Солоткий Рішення Європейського суду з прав людини: місце і роль у правовій системі України. Український часопис конституційного права. 2018. № 1. С. 40–48.
3. Л. В. Красицька Захист сімейних прав дитини Європейським Судом з прав людини. Вісник Донецького національного університету. Сер. В. Економіка і право. Вип. 2. С. 263–267.
4. В. М. Стешенко. Правовий захист прав дітей та підлітків і безпечний інформаційний простір. Навч. Посіб. 2-ге вид., змінене. Харків: Право. 2019. С. 392.

*Карбань Євгенія Віталіївна
студентка IV курсу
спеціальності 081 «Право»*

*Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент
Макарова Олена Василівна*

Сучасні концепції держави

В історії державно-правової та політичної думки можна виокремити різні концепції держави. Значна частина державницьких концепцій зумовлені складністю держави як суспільного явища, історичними ознаками, рівнем розвитку, різними методологічними підходами, рівнем науковості концепції тощо.

Розглянемо основні сучасні концепції держави. Концепція держави загального благоденства була започаткована Д. Кейнсом у 30-х рр., дістала свого розвитку в працях К. Боулдінга, Д. Мюрдала, Ст. Мунда, А. Пігу та ін. За теорією держави загального благоденства, держава виступає представником інтересів верств населення і надає благодійний вплив на приватний сектор за допомогою регулювання та управління, провадить політику «повної зайнятості» та запобігає виникненню економічних проблем за допомогою системи планування і прогнозування, здійснює політику соціальних послуг [3].

Заслуговує на увагу теорія еліт, яка створена італійськими політологами Г. Моска та В. Паретто у 20–30-х роках ХХ століття і характеризується ідеєю нездатності більшості населення управляти державою. Відповідно до цієї теорії держава виступає одночасно між двома протидіючими групами: панівною меншиною (еліта), та підпорядкованої їй «сірої маси» [5]. До початку Другої світової війни центр елітарної пропаганди знаходився в Європі. Після закінчення війни центр переїхав до Сполучених Штатів Америки, де було сформовано декілька елітарних шкіл. У теперішній час еліти намагаються співпрацювати одна з одною для управління державою та суспільством [7].

Етатична концепція держави, виокремлює державу як вищий результат й ціль суспільного розвитку. У певних країнах даний термін використовується для позначення офіційної державної політики (для прикладу, в Туреччині). Дана політика етатизму допомогла Туреччині прискорити розвиток національної економіки [6]. Якщо, розглядати етатизм у політичній науці, він виступає як переконання, що держава має певною мірою контролювати економічну та соціальну політику. Також, етатизм розглядається як протидія анархізму.

Найдавнішою в історії європейської суспільної думки виступає ідея соціально-орієнтованої державності. Вперше термін «соціальна держава» знаходимо в роботах Ад. Пренса, Г. Ф. Шершеневича. Соціальна держава – це система, де люди мають найвищу соціальну цінність, надає соціальну допомогу для забезпечення належного рівня життя для всіх, перерозподіляє економічні блага і має ціль забезпечення соціального миру. Під впливом концепції соціальної держави, дістала свого розвитку теорія правової державності [2]. Сама правова держава зосереджена на розвитку громадянського суспільства, в якому всі основні (природні) права і свободи людини юридично визнані та однаково гарантовані їх реалізація збалансована із зобов'язаннями й правами інших людей, а влада зобов'язана за законом запобігати зловживанню ними. Виокремлюють такі ознаки правової держави: реальність основних прав і свобод людини; дієвість принципу поділу влади; взаємна відповідальність держави й особистості; зв'язок та обмеження державної влади через закон; реалізація принципу справедливого суду тощо [4].

Розглядаючи Україну, як соціальну та правову, слід зазначити, наступне: Україна є молодою державою, що залишається в стані дисбалансу політичних, соціальних та державних інтересів, тому її розвиток як соціальної та правової держави має бути чітко врегульований. Наразі цьому перешкоджають кілька факторів. По-перше, Україна стикається з тривалою економічною кризою, по-друге, тривають військові дії та, по-третє, Україна потерпає від пандемій, що вимагає введення обмежувальних карантинних заходів тощо. Розбудова соціальної держави в Україні

неможлива без забезпечення повноцінного функціонування механізму правової держави. Саме тому, важливою частиною розбудови соціальної держави в Україні є забезпечення розвитку та дотримання принципів правової держави [8].

За роки незалежності Україна зробила значні кроки на шляху становлення соціальної та правової держави. Найголовнішим зі зробленого в Україні у становленні соціальної та правової держави є конституційне закріплення. Відповідно до статті 1 Конституції України, Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава [1]. Вона створює передумови для розбудови високорозвиненої держави із соціально-орієнтованою економікою, спрямованою на досягнення соціальної справедливості та забезпечення прав і свобод людини і громадянина, в тому числі соціальних прав.

Таким чином, розглянувши більшість концепцій держави, що набули поширення у ХХ столітті та ті, які поширені сьогодні, можна зробити висновок, що ці концепції відображають прагнення країни до зміцнення демократичних інститутів, розвитку громадянського суспільства, реформування економіки та підвищення якості життя населення. Реалізація цих концепцій вимагає постійних зусиль у всіх сферах державного управління, співпраці з міжнародними партнерами та впровадження конкретних заходів з модернізації країни. На теперішній час правлять правові, соціальні та демократичні держави, і Україна – одна з таких держав. І сама побудова демократичної, соціальної й правової держави має бути основною метою кожної незалежної держави. Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава, яка закріпила на конституційному рівні пріоритет прав людини та визначила комплекс соціальних прав і свобод людини й громадянина, які є загальними для більшості розвинених країн світу. Для наближення до європейських стандартів Україні необхідно зосередитися на конституційних аспектах свого соціального спрямування, що також має супроводжуватися серйозними соціально-економічними змінами в державі.

Список використаних джерел

1. Конституція України; Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. ст. 141.
2. Гай-Нижник П. П. Солідаризм як соціально-політична концепція: нарис історії розвитку в Європі та Україні. Гілея. 2011. № 44 (2). 9 с.
3. Гончарук-Чолач Т. Історія вчень про державу та право: навч. посібник для підготовки до іспитів. К.: Ліра-К, 2020. 228 с.
4. Концепція правової держави: сучасний контекст. Наукові записки НаУКМА. Політичні науки. 2012. Т. 134. 3 с.
5. Петришина О.В. Теорія держави і права: підручник. Х.: Право, 2015. 107 с.
6. Татаренко Н.О. Туреччина: модернізаційні проекти і етатизм. Науковий вісник Дипломатичної академії України. Вип. 21(2). 2014. 33 с.
7. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 268 с.
8. Яремчук В. Д. Історія політичних і правових вчень: схеми, дефініції, джерела та персоналії: навч. посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 380 с.

*Кривицький Геннадій Володимирович
аспірант II курсу
спеціальності 052 «Політологія»*

Гене́за республіканської форми правління та її варіації: соціально-філософський аналіз

Вступ. В сучасному світі, де етапи розвитку політики, економіки та суспільства в цілому, змінюються зі швидкістю світла, проблема дослідження генези республіки та її варіацій є надзвичайно актуальною. Зростання ролі громадянського суспільства, демократизація політичних процесів, а також розбудова правової держави є важливими аспектами функціонування республіки. Спроба соціально-філософського аналізу генези республіки дозволить більш детально розібратися в теоретичних та практичних аспектах цієї форми правління. В рамках такого аналізу повинні бути висвітлені різні питання, такі як: які соціальні фактори, що сприяли появі республіки; які інституції та процедури були запроваджені для забезпечення республіканської форми правління; які переваги та недоліки має така форма правління; як вона пов'язана з іншими формами демократії. Загалом, робота на тему «Гене́за республіки та її варіації: спроба соціально-філософського аналізу» має глибоку актуальність в контексті розуміння історії та розвитку республіканських форм правління.

Об'єктом дослідження є республіка, яка розглядається як форма управління та організації держави, що базується на владі народу та демократичних принципах.

Предмет дослідження – гене́за республіки та її варіації, яка включає аналіз процесів становлення та розвитку республіканської форми правління у різних країнах світу.

Метою дослідження є аналіз генези республіки та її варіацій на основі вивчення наукових праць провідних науковців, що досліджували цю проблему.

Завданням дослідження є дослідження джерел, які дали початок республіканській формі управління, а також вивчення розвитку цієї форми управління в різних країнах світу.

Матеріали та методи дослідження. Під час написання роботи автор використовував такі методи дослідження як порівняльно-описовий, історичний, теоретико-правового моделювання. Метод вивчення документів. Історичний метод був використаний при вивченні передумов виникнення і генезису республіканської форми правління, від стародавніх форм республік світу скрізь республіки середньовіччя (Швейцарський союз, Ганзійський союз, Найясніша Венеційська республіка та інші) до остаточних форм її закріплення після Другої Світової війни, розпаду світових імперії, розпаду Радянського Союзу та проголошення незалежності України. Порівняльно-описовий метод застосовувався під час аналізу практики функціонування республік світу в країнах з розвинутими демократичними традиціями, в пострадянських європейських країнах та в країнах, що розвиваються. Метод вивчення документів має місце під час роботи та аналізу з конституціями різних республік світу.

Аналіз досліджень і публікацій, та ступінь дослідженості теми. Вивченням питання форми правління, генезису республіки, соціально-філософським аналізом республіканської форми правління займалися: М. В. Цвік, В. М. Шаповал, П. В. Мироненко, Т. А. Бевз, Г. І. Зеленько, К. Г. Михайлова М. І. Михальченко, Даль Р. О. Шпенглер, Хосе Ортега-і-Гассет та інші.

Результати та обговорення. У процесі дослідження генези республіки та її варіацій, було з'ясовано, що історичні першо-республіки дали початок формування республіканській формі управління, яка існує зараз та, зокрема, було сформовано ознаки, які відрізняли її від монархічної форми влади. В античній Греції (де

починається генезис республіки) масові органи влади демосу (ради, народні збори, суди) мали переважну роль у виробленні і впровадженні політичних рішень [1]. Республіка передбачає владу народу, що здійснюється через вибори та представницьку демократію. Розглянувши розвиток республіканської форми управління на різних етапах та в різні періоди, було встановлено, що республіки можуть мати різні конституційні форми та можуть відрізнятися за способом обрання глави держави. Проте, в основі всіх республіканських форм управління лежать ідеї народного суверенітету, рівності перед законом та представницької демократії. У рамках соціально-філософського аналізу концепцій республіки було досліджено різні ідеї та теорії, що лежать в основі республіканської форми управління. Зокрема, виявлено, що республіканство може базуватися на ідеї вільної людини, громадянського патріотизму, республіканській конституції, національному інтересі та ідеї громадської моралі. Філософські течії, такі як лібералізм та соціалізм, вплинули на розвиток республіки в сучасному світі. Наприклад, у своїй праці «Про поняття історії» Йоханнес Клаус Бендікс стверджує, що «ліберальна демократія відкриває шлях до індивідуальної свободи та особистої автономії, що забезпечує можливість для розвитку людського потенціалу» [3]. У соціально-філософському аспекті, республіка розглядається як форма управління, яка передбачає владу народу через представницьку демократію. Це означає, що люди обирають своїх представників до органів влади, які потім приймають рішення в інтересах народу. Республіканство засноване на ідеї, що кращими керівниками країни є ті, хто були обрані народом, а не ті, хто народжується в родинах правителів. Основою республіканської форми управління є також ідея народного суверенітету. Це означає, що влада належить народу, а не окремим особам чи групам. Республіка забезпечує можливість участі громадян у прийнятті рішень та встановленні правил і законів, які регулюють життя суспільства. Республіканство, також, ґрунтується на ідеї рівності перед законом. Це означає, що ніхто не може бути вищим за закон і закони повинні бути однакові для всіх громадян, без зваження на їхнє походження, статус чи багатство. Одним з інших важливих аспектів республіканства є ідея громадянського патріотизму. Республіканці вірять, що громадяни повинні дбати про добробут своєї країни та бути відданими своїй нації. Загалом, республіканство базується на ідеї громадської моралі та відповідальності. Ці принципи демократії сприяють створенню сильнішого і більш відповідального громадянського суспільства, що має ключове значення для стабільності і розвитку країни [2]. Громадяни повинні бути свідомими своїх обов'язків перед нацією і дбати про загальну благодать суспільства, а не лише про свої власні бажання.

Висновки. Отже, здійснений соціально-філософський аналіз концепцій республіки, дозволив розкрити різні підходи та ідеї, які лежать в основі цієї форми управління. При цьому, встановлено, що республіканська форма управління є важливою складовою демократії та забезпечує можливість влади народу через представницьку демократію та інші механізми. Республіка забезпечує рівність перед законом та забезпечує захист прав та свобод громадян. При цьому, республіканська форма управління може приймати різні конституційні форми та мати різні способи обрання глави держави. Розуміння різних концепцій республіки може допомогти краще зрозуміти цю форму управління та сприяти розвитку демократії. Рекомендації щодо наукового та практичного застосування результатів дослідження:

Наукові рекомендації:

- продовжувати дослідження генези та розвитку республіканської форми управління в різних країнах світу з урахуванням соціально-філософських аспектів;
- вивчати теоретичні та практичні аспекти використання республіканської форми управління як ефективного засобу забезпечення народовладдя та демократії;
- розглянути можливості використання республіканської форми управління в контексті глобалізації та інтернаціоналізації політичного життя;

практичні рекомендації:

- впроваджувати республіканську форму управління на місцевому та національному рівнях з метою забезпечення ефективного народовладдя та демократії;
- розвивати представницьку демократію, забезпечуючи рівні можливості для всіх громадян брати участь у виборах та брати участь у політичному житті країни;
- забезпечувати взаємодію та співпрацю між владою та громадськістю в рамках республіканської форми управління з метою забезпечення ефективного та рівного представництва інтересів громадян.

Список використаних джерел

1. Личко Б. Т. Демократія в контексті еволюції суспільства / Б. Т. Личко, С. І. Назаренко. Х., 2000. 100 с.
2. Acemoglu D., Garcia-Jimeno C., Robinson J. A. Finding Eldorado: Slavery and Long-run Development in Colombia // Journal of Comparative Economics 2012. Vol. 40. N 4. P. 534–564
3. Костицький М.В., Чміль Б.Ф. «Філософія права» // Навч. посіб. К.: Юрінком Інтер, 2000. С. 46–47 с. 4.

*Кузуб Вікторія Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності 052 «Політологія»*

*Науковий керівник:
доктор політичних наук, професор
Остапенко Марина Анатоліївна*

Дослідження феміністичного руху у зарубіжній та вітчизняній політичній науці

Фемінізм – це сукупність політичних, економічних, соціальних теорій та рухів, спрямованих на повне визнання і досягнення політичних, юридичних та соціальних прав для жінок. Феміністична теорія охоплює широкий спектр ідеологій: від ліберального фемінізму, який прагне гендерної рівності в межах існуючого устрою і до радикального фемінізму, який вимагає викорінення пригнічуючої системи та погляду на гендерні ролі в суспільстві. Таким чином, фемінізм, як доктрина та окрема ідеологія, не залишила без уваги і політичну науку. Вчені, що вивчають фемінізм, намагаються змінити традиційні уявлення про політику і владні структури і пропонують нові теоретичні рамки для розуміння гендеру і політики. Феміністичні дослідження та вчення впливають на галузь політичної теорії, порівняльної політики та міжнародних відносин.

Провідне місце у вивченні проблематики фемінізму та гендерних аспектів політичної науки займають праці Г. Дідух, І. Добржанської, С. Жерьобкіна, І. Жерьобкіної, О. Іващенко, О. Катан, О. Кісь, Є. Кочкіної, І. Лебединської, Т. Мельник, М. Пірен, М. Скорик, Н. Степанової, І. Чикалової, Н. Чухим, І. Цікул, О. Ярош та інші. Термінологічне обґрунтування гендеру зустрічається в працях Р. Ліончука, Т. Мельник, М. Скорик, Н. Чухим. Вивченням розвитку теорії і методології гендерних досліджень у науковій сфері займаються О. Плахотнік, М. Скорик. Висвітленням діяльності жінок-лідерів займаються Б. Гуменюк, Є. Макаренко.

Для західних науковців, між 1988 та 1990 роками, відбулися три великі конференції, які відіграли ключову роль у впровадженні феміністичного підходу до теорії та політики міжнародних відносин. Перша конференція, організована журналом «Millennium: A Journal of International Studies» при Лондонській школі економіки (далі – LSE) у 1988 році, зібрала феміністичних дослідниць і фахівців з міжнародних відносин. Друга конференція, проведена в Університеті Південної Каліфорнії (USC) у 1989 році, розширила і поглибила дискусію, розпочату в LSE, зосередившись на специфічному феміністичному аналізі міжнародних проблем. Третя конференція, проведена в 1990 році в Жіночому коледжі Велслі (USC), стала кульмінацією ранніх етапів феміністичних досліджень міжнародної політики. Були представлені перші феміністичні дослідження в цій галузі, що заклали основу для подальших досліджень [1].

Здебільшого, зарубіжні дослідження містять в собі проблематику гендеру та фемінізму, а також базуються на надбаннях саме західних науковців. В Україні ж значно пізніше почали займатися цією проблематикою, але варто виділити наступних фемінологів та гендерологів: В. Архіпов, Г. Дідух, І. Добржанська, С. Жерьобкін, І. Жерьобкіна, О. Іващенко, О. Катан, О. Кісь, І. Лебединська, Т. Мельник, М. Пірен, М. Скорик, Н. Чухим, О. Ярош та інші.

Переважає більшість вчених у своїх роботах розглядають питання гендеру та стереотипів навколо нього. Наприклад, М. Пірен дає зрозуміти, що гендерні стереотипи – це не тільки уявлення про гендерні ролі, але й активне поширення такого роду парадигми, часто піддає повному ігноруванню індивідуальних особливостей людини. Авторка також підкреслює, що гендерні стереотипи визначають та нав'язують певну форму поведінку, яка ґрунтується на образі «ідеальної жінки» чи «ідеального чоловіка». А ті, хто не відповідає стереотипам, часто стикаються з різними видами дискримінації: від цькування до навмисного переслідування [2].

Інша частина дослідників/-ць визначають коло проблем в економічній сфері, а саме на ринку праці та підприємницькій діяльності. Так, Т. Марценюк розглядає економічну незалежність як одну з аспектів реалізації жінки, як особистості, без якої вона не зможе бути вільною повною мірою: ані в суспільстві, ані в шлюбі чи сім'ї. Згідно з цим, саме залучення жінки в сферу трудової зайнятості є одним з головних підходів до вирішення великої частки існуючих проблем. Такий підхід також має враховувати репродуктивну функцію жінки та ергономічних вимог до умов праці [3].

Чимало робіт присвячені проблематиці жіночих рухів, їхньої діяльності та іміджу жінок в політиці. Виходячи з цього, О. Кісь визначає такі типові образи жінки в українській публічній сфері: «Берегиня», «Барбі», «Ділова жінка» та «Феміністка». Науковиця підкреслює, що українським жінкам активно пропагується та насаджується образ Матері-Берегині, що вже не є коректним стосовно сучасної українки. Наслідком чого може бути викликаний гендерний конфлікт в суспільстві. Але і альтернатива не є достатньо сформованою та вживаною в публічному дискурсі, що і зумовлює складність самоідентифікації з тим чи іншим прототипом. Також дослідниця зазначає, що як і серед пересічних громадян, так і серед інтелектуальної меншості спостерігається упередженість щодо поняття «фемінізму» та його представниць. Саме це спричиняє неповне функціонування жіночих рухів та непопулярність серед можливих прихильниць [4].

Значна кількість дослідників, як Г. Дідух, Г. Слабчук, Л. Пиляєва та Л. Трофименко, зосереджують увагу на проблемі жіночого лідерства та його розвитку в контексті модернізації українського суспільства. О. Катан визначає ключові напрями реалізації політики в Україні щодо гендерного питання та шляхи забезпечення гендерної рівності. Дослідниця оцінила рівень гендерної чутливості в політичних партіях, владних інституціях та органів місцевого самоврядування. Також була

розглянута представленість жінок у політиці та їхню залученість в прийнятті політичних рішень [5].

Українська дослідниця О. Ярош проводить аналіз жіночих об'єднань та еволюції в умовах українського суспільства. В тому числі, науковицею було визначено умови їхнього становлення, класифікація та можливі напрямки діяльності. Вона довела, що прояв суб'єктності жіночих об'єднань в Україні може бути пов'язаний з певними соціально-економічними та духовними можливостями суспільства. Посилаючись на дослідження Дж. Хофстеде, О. Ярош наголошує, що, так звані, маскулінні країни часто схильні до розвитку правових інституцій, в той час як фемінні – встановленню соціально-орієнтованої держави. Прикладом правової держави є США, а соціальної – Швеція. Пояснити сутність такого підходу допоможе податкова система. У випадку США, існує фіксований податок незалежно від доходів громадянина, тому в американському суспільстві є як і мультимільйонери, так і найбідніші, між якими – великий фінансовий розрив. У соціальній державі, як Швеція, все навпаки: податок збільшується в залежності від доходу, тому в такій країні немає настільки істотного розриву в доходах громадян [6]. О. Ярош звертає увагу на те, що в Україні відслідковується розвиток аспектів як і соціальної, так і правової держави, що створює за собою певні суперечності. При цьому варто зазначити, що гарантувати гендерну рівність в недемократичній країні неможливо, адже недемократична влада не враховує гендерну складову розвитку суспільства [6].

Аналізуючи низку юридичної та історичної літератури, І. Грабовська доходить висновку, що в Україні є досвід становлення гендерної рівності. В. Архіпов, розглядаючи гендерні відносини в управлінських і владних структурах, наголошує на існуючій гендерній дискримінації в правоохоронних органах, яка є основною проблемою гендерної асиметрії. Крім того, В. Архіповим досліджено проблеми дотримання та реалізації прав людини, переважно гендерної рівності у контексті трансформації української політичної системи [3].

Гендерні та політичні питання тісно пов'язані між собою, оскільки містять в собі спільні теми рівності, розподілу ресурсів та влади. Феміністична та гендерна проблематика в політології знайшла своє втілення завдяки західним дослідникам. В Україні гендерні дослідження в політичній науці ще не розвинені повною мірою, тому потребують активної розробки та поширення в науковій сфері. З особливостей гендерних досліджень в Україні можна виділити аналіз реальних прав жінок та чоловіків, зацікавленість гендерним питанням і стереотипам в політиці та вивчення гендерного виміру політичних інститутів та органів влади. До того ж варто зауважити на гендерному вимірі і міжнародних відносин, вплив феміністичної теорії та методики на актуальний стан політичних процесів та явищ, а також на політиці протидії гендерній нерівності та експлуатації.

Список використаних джерел

1. Азбука прав працюючих жінок і гендерної рівності. Друге видання. Женева: Міжнародне бюро праці, 2010. 230 с.
2. Пірен М. І., Грицяк Н. В., Василевська Т. Е., Іваницька О. М. Гендерні аспекти державної служби. Київ: Основи, 2002. 235 с.
3. Klymchuk I. The Current State of Feminist and Gender Studies in Ukrainian Political Science. Young Scientist. 2019. Vol. 10, no. 74. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-10-74-28>
4. Кісь О. Кого оберігає берегиня, або матріархат як чоловічій винахід. «Я» (Інформаційно-освітнє видання). 2006, С. 11–16.
5. Гомза І. А. Суспільно-політичні рухи: навчальний посібник. Київ: НаУКМА, 2018, 176 с.

6. Ярош О. Чи є Конституція України ресурсом розвитку паритетної демократії? Гендерна освіта – ресурс розвитку паритетної демократії: збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 13–15 березня 2011). Київ, 2011. С. 31–33.

*Курівський Ігор Йосипович
студент I курсу магістратури
спеціальності 052 «Політологія»*

*Науковий керівник:
кандидат політичних наук, доцент
Воляннюк Ольга Ярославівна*

Сутність поняття «ядерний шантаж» в сучасній політичній науці та практиці

Ядерний шантаж як явище та поняття з'явилося в середині ХХ століття незабаром після розробки ядерної зброї. Ядерний шантаж відразу став невід'ємною частиною «атомної дипломатії» як сукупності методів та прийомів зовнішньої політики перших атомних держав США і СРСР, що полягали у здійсненні дипломатичного тиску з використанням факту наявності ядерної зброї та готовності її застосувати як головного аргументу [1].

Ядерний шантаж – це загроза застосування розщеплених матеріалів із метою змусити шантажованого державного чи недержавного учасника глобальної політики вчинити певні дії, вигідні шантажисту. Ядерний шантаж може полягати у погрозах: 1) підриву бомби (термо)ядерної; 2) розпилення радіаційно-небезпечних матеріалів – відпрацьованого ядерного палива та/або радіоактивних відходів («брудної бомби»). Перший тип ядерного шантажу передбачає погрозу (термо)ядерного вибуху з боку «ядерної держави». Другий тип ядерного шантажу полягає у погрозі довгострокового радіаційного зараження біосфери та території терористичними чи злочинними організаціями або особами [2, с.318]. Крім того, як показали події в ході війни Російської Федерації проти України, визначення двох типів ядерного шантажу можна доповнити і третім типом, коли саме держава-терорист, а не окремі особистості чи групи людей, загрожує пошкодженням або навіть і здійснює умисне пошкодження цивільних ядерних об'єктів на території іншої держави з метою досягнення своїх політичних і військових цілей. Мова йде про захоплену і контрольовану військами РФ Запорізьку АЕС, найбільшу в Європі [5], а також про ядерну підкритичну установку «Джерело нейтронів», що знаходиться в Харкові, яка часто втрачає живлення в результаті обстрілів. Ще одним прикладом такого виду ядерного шантажу є неодноразовий проліт російських крилатих ракет над майданчиками інших атомних станцій України. Це не може бути випадковістю, оскільки маршрут польоту цих ракет пролягає по заздалегідь внесеним координатам. Це, очевидно, розраховане на те, що українська протиракетна оборона не буде задіяна на підступах до АЕС.

На даний час під терміном ядерний шантаж найчастіше мається на увазі саме ядерний шантаж першого типу, коли загроза виходить від ядерної держави (або їх групи) іншій державі (або їх групі). Широковідомим випадком є застосування ядерного шантажу ще в 1962 році в ході Карибської кризи між СРСР та США з обох сторін. Менш відомими є випадки ядерного шантажу з боку США в бік Китаю у 1950-х роках в ході Корейської війни та на підтримку демократичного уряду Китаю, що знаходився на Тайвані. Також США розглядали можливість застосування або загрожували застосувати ядерну зброю у відповідь на блокаду Берліну у 1948 р., у кількох близько-

східних конфліктах 1953 та 1978 року, а також перед початком війни в Перській затоці у 1991 році [3].

Питання ядерного шантажу привернуло до себе увагу широкого загалу з початком війни Російської Федерації проти України. Як зазначає український дослідник Іжак О.І., доктринально невизначений (тобто відсутній у офіційних оборонних доктринах) ядерний шантаж став центральним елементом російської гібридної війни [4].

Після вторгнення Росії в Україну непрямі погрози застосувати ядерну зброю звучали як безпосередньо від президента Росії, так і від інших офіційних осіб країни-агресора. І якщо президент Росії адресував свої неодноразові погрози безпосередньо країнам, що могли втрутитися у війну на боці України [6], то нижчі за рангом офіційні особи та пропагандисти відкрито обговорювали варіанти нанесення ударів по території України тактичною ядерною зброєю [7]. Як західні політики, так і українське керівництво розглядало ці заяви серйозно [8,9], вживаючи кроків для уникнення ядерної ескалації [10].

Дослідники схиляються до думки, що справжньою метою ядерного шантажу з боку Росії може бути сповільнення або повне припинення військової допомоги Україні з боку західних країн [11,12]. Можна вважати, що агресор частково досягнув своєї цілі. Пригадаймо небажання «закрити небо» над Україною на початку повномасштабної війни, затримки та нерішучість з передачею навіть застарілих радянських винищувачів МІГ-29, танків Abrams та Leopard, далекобійний крилатих ракет та ракет АТАСМС. Найбільш свіжим прикладом є затримки з наданням винищувачів F-16 та відмова Німеччини надати ракети Taurus.

Як зазначають дослідники інформаційних джерел, посилення риторики ядерного шантажу з боку Росії здійснюється хвилеподібно в залежності від поточної ситуації на театрі конвенційних бойових дій та міжнародної ситуації [7]. Останнім епізодом ядерного шантажу можна згадати виступ президента РФ В. Путіна в кінці лютого 2024 року, де він знову погрожував застосуванням ядерної зброї. Вважається, що це було озвучено як відповідь на пропозицію президента Франції Е. Макрона надіслати свій військовий контингент в Україну [13].

Висновки: Ядерний шантаж є не новим явищем в світовій політиці і безпосередньо пов'язаний із застосуванням розщеплених матеріалів із метою досягнення агресором політичних чи військових цілей. Особливого значення аналіз цього поняття і динаміки процесу набуває як наслідок його постійного застосування Росією у війні проти України. Ядерний шантаж вимагає постійної протидії, оскільки її відсутність веде до висновків для країн, які не володіють ядерною зброєю, або країн, які плачуть агресивні загарбницькі намір стосовно своїх сусідів, що володіння ядерним арсеналом надає вирішальної переваги у конвенційній війні, стримуючи ініціативу сторони, що захищається, та паралізуючи надання їй можливої підтримки. Це сприятиме поширенню ядерної зброї у світі, а отже і підвищенню шансів її застосування, що може в кінці призвести до загибелі людської цивілізації. Використання ядерного шантажу В. Путіним виходить з його сприйняття колективного Заходу як слабкого, не здатного на рішуче протистояння силовій зміні світового устрою. І саме від стійкості Заходу залежить не лише виживання України, а і подальша траєкторія розвитку світової цивілізації.

Список використаних джерел

1. Атомна дипломатія // Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/> (дата звернення: 26.03.2024).
2. Сучасна політична лексика : енциклопед. словник-довідник / [І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін.]; за наук. ред. Хоми Н. М. – Львів : «Новий Світ-2000», 2015. – 396 с.

3. Robert S. Norris and Hans M. Kristensen. U.S. Nuclear Threats: Then and Now URL: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.2968/062005016> (дата звернення: 26.03.2024).
4. Іжак О.І. Ядерне стримування і ядерний шантаж у політиці РФ. URL: <https://niss.gov.ua/news/statti/yaderne-strymuvannya-i-yadernyy-shantazh-u-politytsi-rf> (дата звернення: 26.03.2024).
5. Ігор Петренко. Ядерний шантаж – основа російського тероризму URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/906553.html> (дата звернення: 26.03.2024)
6. Peter Dickinson. Bowing to Putin’s nuclear blackmail will make nuclear war more likely URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/bowing-to-putins-nuclear-blackmail-will-make-nuclear-war-more-likely/> (дата звернення: 26.03.2024).
7. Наталя Стеблина. Ядерна риторика кремлівських пропагандистів: від «удару по Лондону» до вимог зупинити «атомне жахиття» URL: https://detector.media/propahanda_vplyvy/article/211929/2023-06-01-yaderna-rytoryka-kremlivskykh-propagandystiv-vid-udaru-po-londonu-do-vymog-zupynyty-atomne-zhakhittya/ (дата звернення: 26.03.2024).
8. Andriy Yermak. We Must Reject Russia’s Nuclear Blackmail URL: <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2022/09/russia-putin-annex-ukraine-regions-nuclear-strikes/671614/> (дата звернення: 26.03.2024)
9. Перспективи забезпечення воєнної кампанії 2023 року: український погляд URL: https://detector.media/propahanda_vplyvy/article/211929/2023-06-01-yaderna-rytoryka-kremlivskykh-propagandystiv-vid-udaru-po-londonu-do-vymog-zupynyty-atomne-zhakhittya/ (дата звернення: 26.03.2024).
10. Cameron Manley. US asked China and India for help to prevent Russia from carrying out a nuclear strike in 2022, report says URL: <https://www.businessinsider.com/us-asked-non-allies-prevent-russia-using-nuclear-weapons-report-2024-3> (дата звернення: 26.03.2024).
11. Olivia Yanchik. Putin’s Russia must not be allowed to normalize nuclear blackmail URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/putins-russia-must-not-be-allowed-to-normalize-nuclear-blackmail/> (дата звернення: 26.03.2024).
12. Gustav Gressel. Shadow of the bomb: Russia’s nuclear threats URL: <https://ecfr.eu/article/shadow-of-the-bomb-russias-nuclear-threats/> (дата звернення: 26.03.2024).
13. Ірина Лаб'як. Пугін пригрозив ядерними ударами після заяви Макрона про західні війська в Україні URL: <https://tsn.ua/politika/putin-prigroziv-yadernimi-udarami-pislya-zayavi-makrona-pro-zahidni-viyska-v-ukrayini-2524369.html> (дата звернення: 26.03.2024).

*Лешків Олександр Анатолійович
студент IV курсу
спеціальності 081 «Право»*

*Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент
Песцов Руслан Геннадійович*

**Використання «психологічних пасток» у професійній діяльності
слідчого**

Насамперед, хотілось би розпочати із ключового терміна в темі моєї доповіді – «психологічні пастки». І найбільш поширене визначення, що простежується у науковій доктрині звучить наступним чином:

«Психологічні пастки – це своєрідні закономірності нашої поведінки, які мають деструктивний характер, беруть свій початок із дитинства і здебільшого пов'язані з особливостями виховання або травматичними подіями, які з нами відбулися».

Щоправда дещо інше значення мають «психологічні пастки» в контексті кримінології, а саме професійної діяльності слідчого під час проведення останнім окремим слідчих (розшукових) дій.

В зазначеному аспекті, ми розглядаємо «психологічні пастки», як специфічні «способи дії на людину, що викликають певні психологічні зміни, за допомогою яких досягається бажаний результат» [2, с. 14]. Іншими словами, «психологічна пастка» стає в один синонімічний ряд із поняттям «тактичний прийом психологічного впливу», який, в свою чергу розглядається як влучна наукова рекомендація, своєрідний спосіб поведінки (дії) слідчого у певній конкретній ситуації.

Розібравшись все ж із визначенням поняття «психологічних пасток» в криміналістичній тактиці, хотілось би перейти до окреслення конкретних «психологічних пасток», що застосовуються у вигляді тактичних прийомів психологічного впливу безпосередньо слідчим під час проведення ним окремих слідчих (розшукових) дій.

Розпочати хотів би із такої слідчої (розшукової) дії, як слідчий огляд місця події, який можна охарактеризувати наступним чином: своєрідна слідча (розшукова) дія, яка проводиться слідчим або іншою уповноваженою особою (прокурором) із метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення.

«При огляді місця події досить важливу роль відіграють такі елементи спостережливості як знання слідчого про об'єкт чи предмет спостереження, мислення слідчого, бажання спостерігати, а також і вольові якості слідчого, його працездатність, рівень знань» [1, с. 7]. Саме тому серед усього переліку тактичних прийомів психологічного впливу, що застосовуються слідчим під час проведення слідчого огляду місця події, до яких, зокрема, відносяться тактичний прийом максимального упередженого спостереження, тактичний прийом аналізу ознак ліквідування слідів, тактичний прийом порівняння уже відомих слідчому даних та фактів на місці події, тактичний прийом концентрації власної уваги та багато інших, хотілося би звернути увагу на наступний:

Тактичний прийом відтворення себе на місці правопорушника, – іншими словами це надзвичайно важливий прийом, що допомагає слідчому краще зрозуміти мотиви та інтенції злочинця. Шляхом уявлення себе на місці правопорушника, слідчий може легше відтворити ситуацію та, відповідно, визначити можливі шляхи дії та мотивації злочинця. Щодо даного тактичного прийому психологічного впливу можуть виникнути беззаперечні сумніви на рахунок доцільності віднесення його до ряду «психологічних пасток» через відсутність сторонньої особи, на якій б слідчий власне і використовував психологічний вплив. Тому необхідним є повторення визначення, яке ми дали «психологічним пасткам» на початку доповіді, згідно якого під ними розуміють «способи дії на людину, що викликають певні психологічні зміни, за допомогою яких досягається бажаний результат». Як бачимо, конкретизації особи, на яку може бути застосований психологічний вплив, немає, а отже необхідним є зазначення тези про те, що слідчий може проектувати конкретну «психологічну пастку» на самого себе задля викликання певних психологічних змін та досягнення успішного результату в процесі проведення ним окремої слідчої (розшукової) дії.

Задля проведення аналогії, пропоную розглянути декілька типових «психологічних пасток», що застосовуються слідчим під час проведення допиту, який характеризують як особливу слідчу (розшукову) дію, під якою розуміють своєрідний, визначений кримінально-процесуальними нормами психологічний процес спілкування осіб (які безпосередньо беруть участь в допиті), мета якого – отримання певної конкретної інформації про відомі допитуваному факти, які, в свою чергу, мають значення для встановлення істини по справі.

Загалом можна виділити три наступні найбільш вживані «психологічні пастки», що вживаються слідчим під час проведення допиту:

1) Маніпуляція, під якою розуміють своєрідний вплив, що є прихованим та, який переслідує інтереси виключно однієї сторони (в нашому випадку, слідчого). Таким чином, головною та єдиною метою маніпуляції є примушення допитуваного говорити, думати, діяти та почувати в такий спосіб, який є вигідним слідчому (маніпулятору).

2) Наслідування, що використовується слідчим для стимулювання правдивості у допитуваного. Цей підхід, також в науковій доктрині відомий як метод прикладу, помилково вважається більш педагогічним, проте, разом із тим, в його основі лежить перш за все психологічний феномен, а саме – наслідування.

3) Переконавання – досить складний та, водночас, надто дієвий метод психологічного впливу слідчого під час проведення допиту, що являє собою своєрідний спосіб словесного тиску на допитуваного та включає в себе цілу систему інструментів, що, в свою чергу, побудовані на основі базових законів логіки.

Завершити хотілось би наступною лаконічним твердженням: під час проведення слідчих (розшукових) дій слідчому вкрай важливо чітко розуміти психологічну природу використовуваних ним «психологічних пасток», враховувати психологічні механізми, що визначають ефективність запам'ятовування та відтворення інформації, особливості мислення учасників слідчих (розшукових) дій, у тому числі і самого слідчого.

Список використаних джерел

1. Дільна З. Ф. Психологічні особливості діяльності слідчого під час огляду місця події. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2020. № 1(21). URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n1/20dzfomp.pdf> (дата звернення: 05.04.2024).

2. Чорноус Ю. М. Психологічні основи реалізації тактичних прийомів. Юридична психологія. 2020. № 1(26). С. 13–22. URL: <https://psychped.naiu.kiev.ua/index.php/psychped/article/view/1260> (дата звернення: 10.03.2024).

*Літовченко Валентин Юрійович
студент III курсу
спеціальності 121 «Інженерія програмного забезпечення»*

*Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент
Гавронська Тетяна Володимирівна*

Суб'єкти та об'єкти авторського права

Первинним суб'єктом авторського права є автор твору. За відсутності доказів іншого, автором твору вважається фізична особа, зазначена звичайним способом як автор на оригіналі або примірнику твору (презумпція авторства) [1]. Суб'єктами авторського права є автори, їх спадкоємці, правонаступники, а також інші особи, які набули виключні майнові права на твір на підставі закону або договору, за яким передбачено передання (відчуження), перехід або розподіл виключних майнових прав на твір [3]. Автор – фізична особа, яка своєю творчою працею створила твір [2].

Суб'єктом авторського права може бути не тільки автор, а й інші особи:

- спадкоємці: у спадщину можуть перейти тільки майнові права, особисті немайнові права у спадщину не переходять.
- роботодавець (замовник): майнові права на твір, створений у зв'язку з виконанням трудового договору(замовлення), належать працівникові, який створив цей твір, та юридичній або фізичній особі, де або у якої він працює, або замовнику, спільно, якщо інше не встановлено договором.

Особа, яка отримує майнові права на твір за договором, також є суб'єктом авторського права.

Співавторство – це спільна творча діяльність щодо створення твору. Співавторство може виникати за наявності письмової або усної угоди про сумісну співпрацю над створенням твору. Співавтори є первісними суб'єктами авторського права. Не є співавторством надання автору твору будь-якої технічної допомоги. Також не є співавтором особа, що брала участь, навіть творчу, у створенні ідеї або концепції твору, оскільки ідеї є змістом твору й авторським правом не охороняються. Співавторство може бути нероздільним та роздільним.

Нероздільним вважається таке співавторство, за якого неможливо виділити частину твору, що створена конкретним співавтором. Зміна або вилучення частини такого твору неминуче призведе до зміни інших частин твору, або до неможливості використовувати твір взагалі. Наприклад, якщо вилучити із підручника, що написаний декількома співавторами, деяких глав, такий підручник перестане бути цільним твором, а в деяких випадках його просто не можна буде використовувати.

За роздільного співавторства у тієї чи іншої частини твору, що створений співавторами, існує конкретний автор. Роздільне співавторство існує тільки тому, що співавтори своєю угодою вирішили об'єднати частини твору, та використовувати їх разом. Наприклад, поєднання музики та слів призводить до появи нового твору — пісні, що заснована на роздільному співавторстві. Літературний твір із ілюстраціями також є прикладом роздільного співавторського твору [1].

Об'єктами авторського права є твори у галузі науки, літератури і мистецтва, такі як:

1. літературні письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті тощо);
2. виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори;
3. комп'ютерні програми;
4. бази даних (компіляції даних);
5. музичні твори з текстом і без тексту;
6. драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, музично-світлові шоу, циркові вистави, хореографічні та інші твори, створені для сценічного показу, та їх постановки;
7. аудіовізуальні твори;
8. твори образотворчого мистецтва;
9. твори архітектури, в тому числі в галузі містобудування і садово-паркового мистецтва;
10. фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії;

11. твори ужиткового мистецтва;
12. ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури та інших сфер діяльності;
13. сценічні обробки творів, зазначених у пункті 1 цієї частини, і обробки виражень народної творчості (фольклору), придатні для сценічного показу;
14. похідні твори;
15. збірки творів, збірки обробок виражень народної творчості (фольклору), енциклопедії та антології, збірки звичайних даних, інші складені твори за умови, що вони є результатом творчої праці за добром або упорядкуванням змісту без порушення авторських прав на твори, що входять до них як складові частини;
16. тексти перекладів для озвучення (в тому числі дублювання), субтитрування українською та іншими мовами іноземних аудіовізуальних творів;
17. інші твори [3].

Таким чином, авторське право, як правовий інститут, охоплює велику низку творчих проявів людини, від літературних творів та комп'ютерних програм та архітектурних ілюстрацій. Крім того, воно враховує різноманітні сценарії співавторства та правові аспекти щодо спадкування та передачі авторських прав. Загалом, авторське право забезпечує визнання та захист творчого потенціалу особи, а також визначення суб'єктів та об'єктів авторського права, завдяки чому встановлюються чіткі поняття того, в яких випадках твір може бути захищений авторським правом.

Список використаних джерел

1. Авторське право – WikiLegalAid. URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php%B3%D0%>
2. Про авторське право і суміжні права | від 23.12.1993 № 3792-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
3. Про авторське право і суміжні права | LIGA:ZAKON. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JI05406A>

*Лук'янець Тимофій Павлович
студент IV курсу
спеціальності 081 «Право»*

*Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, професор
Дубчак Леся Сергіївна*

Особливості застосування доктрини Venire Contra Factum (Заборони Суперечливої Поведінки) в судовій практиці України

Доктрина venire contra factum proprium (заборони суперечливої поведінки), базується на римському принципі – «non concedit venire contra factum proprium», що означає ніхто не може діяти всупереч своїй попередній поведінці. В основі доктрини venire contra factum proprium діє принцип добросовісності. Поведінкою, яка суперечить добросовісності є, зокрема, поведінка, яка не відповідає попереднім заявам чи поведінці сторони, за умови, що інша сторона діє собі на шкоду, розумно покладається на них [1].

В законодавстві України принцип добросовісності регулюється пунктом 6 статті 3 Цивільного кодексу України як певний стандарт поведінки, що характеризується

чесністю, відкритістю і повагою інтересів іншої сторони договору або відповідного правовідношення [2]. Метою нашої роботи є визначення особливостей застосування доктрини *venire contra factum proprium* в судовій практиці України та дослідження проблем її правової природи.

Правило заборони суперечливої поведінки застосовується у цивільному праві та цивілістичному процесі та представляє один з окремих випадків недобросовісної поведінки. Юридичними наслідками при суперечливому поведінці у рамках процесуального права виступає відмова у задоволенні клопотання позивача [3].

Для більш детального розуміння застосування даної доктрини необхідно встановити елементи доказування при застосуванні доктрини. Найбільш повно дане питання висвітлюється у роботах науковця Луїса Сомбри, який виділив такі елементи: 1) первісна поведінка (*factum proprium*); 2) поведінка, яка суперечить первинній (первинним запевненням) і здійснена в іншій часовий проміжок (*contra factum proprium*); 3) недобросовісність особи, яка діє суперечливо; 4) наявність шкоди чи загроза її заподіяння стороні, яка добросовісно покладалася на певну юридичну ситуацію [3].

Також необхідно зазначити деякі дискусійні питання щодо застосування даної доктрини. Одним із таких є виділення четвертого елемента заборони суперечливої поведінки, зокрема шкоди. Наприклад, Верховний суд Німеччини в одному із судових актів щодо застосування наслідків заборони суперечливої поведінки відобразив, що відповідачем не доведено, що зміна позиції позивача, який раптом усвідомив, що він здійснював оплату на підставі незаконних умов договору, спричинило суттєву шкоду відповідачу. Другою проблемою застосування заборони суперечливої поведінки виступає змішання її правової природи із суміжними правовими явищами, зокрема, преклюзією та зміною окремого пункту правочину через конклюдентні дії її сторін. Під преклюзією слід розуміти ситуацію, коли право припиняється через його нездійснення у визначений термін. У сучасному процесі дана юридична конструкція спрямована на забезпечення своєчасного розгляду справи шляхом сприяння оперативному та своєчасному вирішенню спорів [3].

У судовій практиці України дана доктрина найчастіше застосовується при вирішенні справ, в яких одна зі сторін стверджує про неукладеність договору з підстав не досягнення сторонами згоди щодо всіх істотних умов, підписання договору не тією особою, яка повинна його підписати, несвоєчасної реєстрації договору тощо.

Вперше застосування доктрини заборони суперечливої поведінки як складової принципу добросовісності зустрічається в рішенні у справі № 902/182/18 Господарського суду Вінницької області від 22.08.2018 [4].

В даній справі позивач звернувся з позовом про визнання недійсним договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі товариства, рішення загальних зборів товариства оформлених протоколом та скасування державної реєстрації змін до установчих документів, який обґрунтовував тим, що відчужена частка в статутному капіталі була не сформована в повному обсязі, порушено порядок скликання та проведення загальних зборів учасників товариства та оскаржуваним рішенням загальних зборів погоджено відчуження частки, яка повністю не сплачена до товариства.

Вирішуючи справу, суд зазначив, що позивач особисто брав участь в загальних зборах Товариства, якими вирішувалось питання його виходу зі складу учасників товариства, і голосував за усі питання порядку денного, підписавши протокол зборів учасників без будь-яких зауважень чи застережень; подав заяву про вихід з Товариства; звертався із позовними заявами до Господарського суду Вінницької області та Барського районного суду Вінницької області, в яких констатував факт свого виходу зі складу учасників Товариства. За таких обставин суд дійшов до висновку про

необхідність застосування при розгляді справи доктрини заборони суперечливої поведінки й відмовив в задоволенні позовних вимог.

В Постанові Верховного Суду від 7 жовтня 2020 року у справі № 450/2286/16-ц КЦС ВС вперше застосував доктрину *venire contra factum proprium* у спадковій справі [5]. За змістом справи після смерті батька позивача його мати відмовилася від своєї частки у спадщині, тому спірні будинок і земельну ділянку успадкував брат позивача, який проживав із батьками. Згодом мати позивача померла, і він звернувся до суду з проханням визнати відмову матері від спадщини батька недійсною, а її частку у спірному майні – спадковим майном. Суди попередніх інстанцій частково задовольнили позов.

У справі, що переглядається, особа, яка мала право на оспорення (спадкодавець – мати позивача), висловила як прямо (у заяві, поданій нотаріусу), так і своєю поведінкою (оскільки протягом майже 14 років не оспорювала свідоцтво про право на спадщину, видане її сину), що не буде реалізовувати свого права на оспорення.

За таких обставин суд прийшов до висновку що право на оспорення свідоцтва про право на спадщину, яке мала мати позивача, припинилося, отже, його не успадкував позивач, а тому підстав для задоволення відповідних позовних вимог як спадкоємця його матері, про визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину за законом на 3/4 частки спадкового майна та скасування реєстраційного посвідчення на 3/4 частки житлового будинку немає.

Також однією з найпоказовіших та вагомих справ сучасного українського цивільного судочинства, присвячених доктрині *venire contra factum proprium*, є ухвала Верховного Суду від 07.08.2019 по справі № 145/2047/16-ц в якій суд дійшов висновку, що «недійсність договору як приватноправова категорія покликана не допускати або присікати порушення цивільних прав та інтересів або ж їх відновлювати, але недійсність договору не повинна дестабілізувати цивільний оборот. Оскільки недійсність договору впливає на права та інтереси інших осіб, то при вирішенні спорів про недійсність договорів має враховуватися добросовісність як загальна засада цивільного законодавства та доктрина *venire contra factum proprium*» [6].

Отже, підсумовуючи наведене наголосимо, що доктрина *venire contra factum proprium* (заборони суперечливої поведінки) реалізується захистом законних очікувань сторони, яка діє добросовісно, і тому хоча для українського судочинства дана доктрина є доволі новою, однак суди України дедалі частіше застосовують цю доктрину при винесенні рішень.

Список використаних джерел

1. Паркулаб А.В. Доктрина *venire contra factum proprium* (заборони суперечливої поведінки) в судовій практиці. URL: [https://protocol.ua/ua/doktrina_venire_contra_factum_proprium_\(zaboroni_superechlivoi_povedinki\)_v_sudoviy_praktitsi/](https://protocol.ua/ua/doktrina_venire_contra_factum_proprium_(zaboroni_superechlivoi_povedinki)_v_sudoviy_praktitsi/) (дата звернення: 14.12.2022).
2. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV: станом на 10 жовт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 15.12.2022).
3. Codrea C. Nemo potest venire contra factum proprium. The coherence principle in European contract law. CES Working Papers, Centre for European Studies, Alexandra Ioan Cuza University. 2018. Vol. 10. Iss. 3. P. 357–370.
4. Рішення у справі № №902/182/18 [2018]. Господарський суд Вінницької області. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81080284> (дата звернення: 14.12.2022).

5. Постанова КЦС ВС від 7 жовтня 2020 року у справі № 450/2286/16-ц. (провадження 61-2032ск19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92173296> (дата звернення: 14.12.2022).

6. Ухвала КЦС ВС від 07.08.2019 у справі № 145/2047/16. (провадження № 61-41245св18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86570504> (дата звернення: 14.12.2022).

*Ляхвацька Марія Віталіївна
студентка III курсу
спеціальності 081 «Право»*

*Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент
Сухицька Наталія Валеріївна*

Сучасні виклики на ринку праці

Молодь є ключовим ресурсом розвитку будь-якої країни. Саме молоде покоління є рушійною силою економічного, соціального та культурного прогресу. Питання зайнятості та працевлаштування молоді є особливо актуальним в сучасних умовах, коли молоді люди стикаються з широким колом проблем на ринку праці. Процес переходу від навчання до трудової діяльності для багатьох молодих людей є складним та суперечливим. Стрімкі технологічні зміни, структурні трансформації економіки, високий рівень безробіття серед молоді – все це створює серйозні труднощі для молоді при працевлаштуванні. Відсутність досвіду, невідповідність освіти потребам роботодавців, низька конкурентоспроможність на ринку праці – ось лише деякі з ключових проблем, з якими стикається сучасна молодь.

Особливо гостро ці питання постають в умовах трансформації ринку праці, коли зростає потреба в кваліфікованих кадрах, здатних адаптуватися до змін. Молодь часто не має необхідних компетенцій та практичних навичок, що знижує її конкурентоспроможність. Тому важливо забезпечити тісну взаємодію освіти та ринку праці, щоб підготувати молодь до майбутніх потреб економіки. Вирішення проблем молоді на ринку праці потребує комплексного та системного підходу. Необхідна взаємодія органів державної влади, навчальних закладів, роботодавців та самої молоді для створення сприятливих умов для її зайнятості та професійного розвитку. Лише за таких умов можна забезпечити ефективне працевлаштування молоді та її успішну інтеграцію в соціально-економічне життя країни.

Російське повномасштабне вторгнення в Україну призвело до радикальних та руйнівних змін у нашій економіці. Ринок праці великою мірою зазнав змін через збільшення кількості безробітного населення та міграційних процесів, і тепер перебуває в кризовому стані. Військові дії призвели до значних втрат людського капіталу, втрати робочих місць для працівників та зростання кількості населення, яке перебуває в бідності через неможливість знайти роботу. Все це стає особливо актуальним і вимагає подальших досліджень тенденцій на ринку праці для визначення ключових напрямів його розвитку та пошуку шляхів вирішення цих проблем.

Відповідно, станом на 2023 рік, ситуація з працевлаштуванням багатьох українців змінилася. Соціальні та економічні потрясіння, обумовлені російською агресією, призвели до того, що значна кількість людей втратила роботу або була змушена змінити її звичний графік (почати працювати віддалено). Крім того, війна ускладнила доступ молоді до освіти та професійного розвитку. Багато навчальних закладів були змушені призупинити свою діяльність або перевести навчання в онлайн-

формат. Це ускладнило для молодих людей набуття необхідних знань та навичок для працевлаштування.

Згідно із результатами опитування, проведеного Соціальною групою «Рейтинг», серед тих, хто мав роботу до початку війни 2022 року працюють 59%, із них повноцінно – 34%, частково або віддалено – 19%, а нове місце працевлаштування знайшли 6%. Натомість кількість тих, хто втратив свою роботу, сягає 39% станом на липень 2022 року [1, с. 260].

Значних змін на ринку праці зазнала пріоритетність вакансій. Найбільше пропозицій щодо роботи пропонується серед торгівлі. Це зумовлено тим, що відкривається значна кількість магазинів із продуктами харчування та товарами першої необхідності. Професії продавців та касирів мали попит і в мирний час, натомість зараз пропозиції роботи в роздрібній торгівлі значно збільшились та складають 42% від усіх вакансій представлених на ринку, також спостерігається попит на спеціалістів у сфері перевезень, логістики та складів (8% від усіх актуальних вакансій). Не так багато, як у мирний час, пропозицій в ІТ-секторі, лише 7% від усіх актуальних і 40% пропозицій від кількості довоєнного рівня, а ІТ-галузь варто назвати найбільш мобільною та гнучкою. В десятку сфер із найбільшою кількістю вакансій також ввійшли: видобувна сфера, сільське господарство, сфера фінансів, медицина, фармацевтика, аптеки, продукти харчування.

Варто зауважити, що практично зникли пропозиції керівних посад та топ менеджерів, натомість набирають свою актуальність робітничі професії. Для працівників, котрі переважно займались офісною роботою це значний виклик, адже при потребі зміни роботи з'являється необхідність перепрофілювання або розгляду менш оплачуваних та некерівних посад. Таку зміну тенденцій варто віднести до ризикових, адже в сучасних умовах переважна більшість працівників не мають можливості перепрофілювання ні фізично (відсутність курсів перепідготовки через військові дії), ні фінансово (відсутність коштів, при наявності можливості перепідготовки). Тому можна сміливо стверджувати, що зараз почалась так звана «Епоха роботодавця» [2, с. 3].

Дійсність свідчить про те, що відновлення ринку праці після воєнного періоду буде складним завданням. Отже, державі необхідно зорієнтуватися на пріоритетні напрямки для якісного відновлення цього ринку в найближчій перспективі. Такі напрямки можуть включати в себе відновлення робочого потенціалу та капіталу, створення заохочень для швидкого працевлаштування працівників, ефективні програми перекваліфікації та підвищення кваліфікації, що відповідають поточній ситуації, залучення донорських коштів для створення нових робочих місць, прогнозування попиту на ринку праці для різних професій в короткостроковій та середньостроковій перспективі, розроблення програм зайнятості для внутрішньо переміщених осіб і розвиток дистанційних форм працевлаштування.

Список використаних джерел

1. Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства: Матеріали десятої Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів, викладачів та співробітників (Суми, 27–28 квітня 2023 р.) / уклад. М. М. Набок. Суми: Сумський державний університет, 2023. 367 с. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/91682/1/Zavadska_rynok_pratsi.pdf
2. Любомудрова Н., Гойчук В. Зміни на ринку праці в умовах воєнного стану та перспективи післявоєнного відновлення. Економіка та суспільство. Випуск №40. 2022. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-31>

*Маковецька Агнеса Сергіївна
студентка ІV курсу
спеціальності 052 «Політологія»*

*Науковий керівник:
кандидат політичних наук, професор
Остапенко Марина Анатоліївна*

Перспективи розвитку політичної системи України в умовах воєнного стану

Збройна агресія РФ проти України суттєво вплинула на політичну систему країни. З одного боку, війна призвела до консолідації влади та посилення ролі президента. З іншого боку – спричинила нові виклики для демократії, такі як обмеження свободи слова та прав людини.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну також змусило адаптуватися політичній системі під необхідність дати відсіч ворогу. Тема трансформації політичного режиму в Україні неодноразово була у фокусі уваги науковців Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України під час реалізації дослідницьких проектів у попередні роки [1], [2], [3], [4].

Науковці розглядають такі можливі сценарії розвитку політичної системи України в умовах воєнного стану:

1) Збереження статус-кво. В цьому сценарії війна триватиме протягом тривалого часу, що призведе до подальшої консолідації влади та посилення ролі президента. Це може призвести до авторитарних тенденцій та послаблення демократичних інституцій. Однак, сильна президентська влада може бути необхідною для забезпечення єдності та мобілізації зусиль у боротьбі з ворогом.

2) Перехід до парламентської республіки. В цьому сценарії після закінчення війни може відбутися перехід до парламентської республіки. Це може призвести до більшого розподілу влади та посилення ролі парламенту. Це може також допомогти зміцнити демократію та верховенство права.

3) Федералізація. В цьому сценарії Україна може бути федералізована, що надасть більшої автономії регіонам. Це може допомогти вирішити проблему сепаратизму та зробити країну більш стійкою до зовнішніх загроз. Однак, федералізація може також призвести до ослаблення центральної влади та посилення регіональних еліт.

4) Євроінтеграція. В цьому сценарії Україна може прискорити процес євроінтеграції, що допоможе їй зміцнити демократичні інституції та верховенство права. Це також може допомогти Україні отримати доступ до фінансової та військової допомоги з боку Європейського Союзу. Однак, євроінтеграція потребує від України проведення низки реформ, які можуть бути непопулярними серед деяких груп населення [5, с. 99].

Умови воєнного стану ставлять перед політичною системою України ряд важливих завдань та викликів, але також можуть відкривати нові перспективи для її розвитку. Деякі з можливих перспектив в умовах воєнного стану, на думку науковців, можуть включати:

– зміну конфігурації сил у політичній системі, адже умови воєнного стану можуть призвести до переосмислення політичних альянсів та зміни конфігурації сил в політичній системі;

– поглиблення внутрішньополітичних реформ пояснюється тим, що кризові ситуації, такі як воєнний стан, можуть стати каталізаторами для проведення широкомасштабних внутрішньополітичних реформ, спрямованих на покращення ефективності та стабільності політичної системи;

– зміцнення національної єдності – воєнний стан може сприяти зміцненню національної єдності та патріотичних почуттів серед громадян, що може мати позитивний вплив на політичну систему;

– посилення зовнішнього впливу – умови воєнного стану можуть призвести до зміни зовнішньополітичної орієнтації країни та зміни її стосунків з іншими країнами та міжнародними організаціями;

– виклики для демократії – оскільки воєнний стан також може призвести до обмеження прав і свобод громадян, а також до зміни балансу влади між виконавчою, законодавчою та судовою гілками влади [6, с. 302].

Таким чином, умови воєнного стану мають як позитивні, так і негативні аспекти для перспективи розвитку політичної системи України, і вирішальним чинником буде здатність країни ефективно впоратися з цими викликами та використати їх для покращення свого політичного курсу.

Важливо зазначити, що майбутнє політичної системи України залежить від багатьох умов і чинників, включаючи тривалість війни, її результат, та дії українського народу та влади.

Незалежно від того, який сценарій розвитку політичної системи України зрештою буде реалізовано, важливо, щоб Україна залишалася демократичною країною, де верховенство права та права людини поважаються. Тільки спільними зусиллями українського народу та влади можна побудувати демократичну, процвітаючу та вільну Україну.

Список використаних джерел

1. Зеленько Г. І. та ін. Політична система України: конституційна модель та політичні практики: монографія. Київ: ІПіЕнД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. 536 с.

2. Політичний процес у незалежній Україні: підсумки і проблеми: монографія. Вид. 2-ге, доп. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 704 с. URL: <https://ipiend.gov.ua/publication/politychnyj-protses-u-nezalezhnij-ukraini-pidsumky-i-problemy-2/>

3. Зеленько Г. І. та ін. Кризи політичного розвитку в Україні: причини, зміст і способи нівелювання: монографія. Київ: ІПіЕнД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 352 с. URL: <https://ipiend.gov.ua/publication/kryzy-politychnoho-rozvytku-v-ukraini-prychyny-zmist-i-sposobyniveliuvannia-2/>

4. Бевз Т. А. та ін. Зміни політичних режимів і перспективи зміцнення демократії в Україні: монографія. Київ: ІПіЕнД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2021. 416 с. URL: <https://ipiend.gov.ua/publication/zminopolitychnykh-rezhymiv-i-perspektyvy-zmitsnennia-demokratii-v-ukraini/>

5. Україна на шляху до ЄС: реалії та перспективи. Національна безпека і оборона. Razumkov centre. 2022. Випуск 1–2. 131 с.

6. Теремко В. Розвиток політичної системи України в умовах цифровізації. Літопис Волині. 2023. Випуск 28. С. 300–304. URL: <http://litopys.volyn.ua/index.php/litopys/article/view/446/382>

Порушення права інтелектуальної власності

Право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений Цивільним Кодексом та іншим законом (ст. 418 Цивільного кодексу України) [2].

Право інтелектуальної власності є непорушним. Ніхто не може бути позбавлений права інтелектуальної власності чи обмежений у його здійсненні, крім випадків, передбачених законом [2].

Порушенням права інтелектуальної власності визнається вчинення будь-якою особою дій, які порушують особисті немайнові права суб'єкта права інтелектуальної власності та їх майнові права. Порушенням визнається піратство у сфері авторського права і (або) суміжних прав – опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм і програм організацій мовлення [2].

Конституція України передбачає право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної та творчої діяльності (стаття 41) [1].

Захист особистих немайнових і майнових прав суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав здійснюється в порядку, встановленому адміністративним, цивільним і кримінальним законодавством [1].

Відповідно до ст. 176 Кримінального кодексу України, до кримінальної відповідальності притягаються особи, винні в такому порушенні авторського права і суміжних прав, як незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, а так само незаконне відтворення, розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо- та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації, або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав, якщо це завдало матеріальної шкоди у великому розмірі [2].

Кримінальне законодавство України за незаконне розповсюдження та відтворення творів, різного роду програм, виконань, фонограм, їх незаконне тиражування чи розповсюдження на носіях інформації, камкординг, кардшейрінг, інше умисне порушення, а також фінансування таких дій, якщо ними було завдано значну матеріальну шкоду передбачає штраф від двохсот до тисячі н.м.д.г., виправні роботи чи позбавлення волі на строк до двох років [3].

При вчиненні повторно, групою осіб чи при завданні великої матеріальної шкоди, відповідальність збільшується – накладається штраф від тисячі до двох тисяч н.м.д.г., застосовуються виправні роботи на строк до двох років, чи особа позбавляється волі на строк від двох до п'яти років, якщо дії вчиненні службовою особою та ще з використанням службового становища – караються штрафом від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавленням волі на строк від трьох до шести років, разом з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років [3].

Згідно з приміткою статті 176 КК України матеріальна шкода вважається завданою в:

- значному розмірі – якщо її розмір у двадцять разів і більше перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян;
- великому розмірі – якщо її розмір у двісті і більше перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян;
- особливо великому розмірі – якщо її розмір у тисячу і більше перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян [1].

Щодо адміністративно-правового захисту права інтелектуальної власності, то ст. 51-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення визнає адміністративно караним таке порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, як незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності, привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом [1].

Стосовно адміністративної відповідальності, то за незаконне використання, привласнення авторства чи інше порушення права інтелектуальної власності передбачено покарання у вигляді штрафу в розмірі від 10 до 200 н.м.д.г. та конфіскація продукції або матеріалів, обладнання, які призначенні для виготовлення такої продукції [3].

Цивільно-правовий захист права інтелектуальної власності, насамперед, може бути здійснено судом. Кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого права інтелектуальної власності [1].

Цивільно-правова відповідальність за порушення права інтелектуальної власності може бути встановлена і договором. Це може бути така відповідальність, яка не передбачена ні ЦК, ні іншими законами, її можна назвати додатковою до тієї, яка встановлена законодавством [4].

Список використаних джерел

1. Відповідальність за порушення авторського права та суміжних прав. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Відповідальність_за_порушення_авторського_права_та_суміжних_прав
2. Захист прав інтелектуальної власності. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Захист_прав_інтелектуальної_власності
3. Наслідки порушення чужих прав інтелектуальної власності. URL: <https://legalaid.gov.ua/novyny/naslidky-porushennya-chuzhyh-prav-intelektualnoyi-vlasnosti/>
4. Цивільний кодекс України. Стаття 431. Наслідки порушення права інтелектуальної власності. URL: <http://mego.info/матеріал/стаття-431-наслідки-порушення-права-інтелектуальної-власності>

*Мирончук Катерина Юріївна
студентка II курсу
спеціальності 081 «Право»*

*Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент
Сушицька Наталія Валеріївна*

Загальнотеоретичні засади поняття прав людини

Права людини – це комплекс природних і непорушних свобод і юридичних можливостей, що перш за все обумовлені фактом існування в цивілізованому суспільстві; іманентні можливості людини поводитись відповідно до своїх свідомих волевиявлень та робити все, що не заборонено законом і не спричиняє невинуватого шкоди правам і свободам інших людей.

Людина від народження отримує певні невід’ємні загально визнані права, які іменуються природними правами (право на життя, волю, свободу думки, право людської гідності, тощо). Такі права засновуються на принципі природної рівності людей та мають універсальний і невідчужуваний характер.

Права і свободи людини та їхні гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Здійснення основних прав, свобод і виконання обов’язків гарантується державою всією сукупністю матеріальних, політичних, ідеологічних і юридичних засобів [1].

Загальна декларація прав людини закріплює основні права людини та окреслює головні механізми їхнього захисту. Вона стала фундаментальним джерелом права загальносвітового значення для всіх сфер правозастосовної діяльності. Захист прав людини є основоположним принципом демократичного суспільства. В Україні цей принцип закріплений у Конституції України та інших нормативно-правових актах. Наприклад, Ратифікація Україною 17.07.1997 Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод і Протоколів до неї стала важливим кроком на шляху утвердження європейських цінностей у правовій системі України. Положення Конвенції увійшли в систему права України як її важливий елемент. Норми Конвенції можуть застосовуватися як норми права на території України, якщо вони не суперечать Конституції України.

Стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод має назву «Право на справедливий суд» і містить низку фундаментальних положень, які повністю чи частково увійшли в тексти конституцій та інших законів європейських держав, застосовуються та набувають розвитку в рішеннях Європейського суду з прав людини [2].

У статті 64 Конституції України сказано, що «Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції» [3].

Одним із випадків обмеження конституційних прав і свобод є введення воєнного стану. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», «воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [4].

Якщо розглянути норми міжнародного законодавства, можна сказати що можливість обмеження конституційних прав і свобод людини державою передбачено у всіх міжнародно-правових актах, що регламентують права і свободи людини, але не кожен міжнародний акт конкретизує перелік підстав обмежень прав людини та які саме права людини можуть бути обмежені і в якому обсязі.

З моменту введення воєнного стану на території всіх областей України 24 лютого 2022 року, деталізувалося та конкретизувалося вітчизняне законодавство щодо обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану. Зокрема, це торкається окремих особистих прав, політичних та соціально-економічних прав людини і громадянина. У кожному конкретному випадку обмеження прав людини і громадянина передбачає зменшення обсягу дозволеної нормами права поведінки людини та розширення повноважень органів державної влади [5, с. 8]. Конституція України та міжнародні документи, ратифіковані Верховною Радою України, щодо захисту прав людини повинні виконуватися, незалежно від воєнного стану. Внутрішнє законодавство України передбачає, що у разі воєнного стану можуть обмежуватись певні права людини та громадянина. Щоб забезпечити можливість громадянам і надалі користуватися правами, проголошеними в Конституції та міжнародних стандартах, Верховна Рада України змушена була в короткий термін вносити зміни в законодавство.

Список використаних джерел

1. Права людини: веб-сайт. URL: https://vue.gov.ua/Права_людини
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 13.05.2022).
3. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
4. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. №389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 13.05.2022).
5. Білоскурська О. В., Федорчук М. Д. Конституційне право; муніципальне право. Нормативно-правове регулювання обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина в умовах в умовах воєнного стану в Україні. С. 7–17.

*Науменко Марина Михайлівна
студентка II курсу
спеціальності 052 «Політологія»*

*Науковий керівник:
доктор політичних наук, професор
Бабкіна Ольга Володимирівна*

Державна політика щодо відновлення ринку праці в Україні в умовах війни

Україна стикається зі складними наслідками повної масштабної війни, яка спричинила серйозні руйнування і примусила багатьох людей залишити свої домівки, втративши житло та необхідні засоби для життя.

Більшість підприємств, особливо ті, що знаходилися в постраждалих районах, зазнали закриття або змушені були переїхати. У січні 2023 року близько 26,5% підприємств повністю припинили свою діяльність, а 50% зменшили свої обсяги. Найбільш важкою ситуацією виявилися для малих та мікропідприємств у районах, що звільнені від окупації у 2022 році, та областях, прилеглих до лінії фронту.

Протягом 2023 року українська економіка, не зважаючи на труднощі, показала певні ознаки відновлення. Умовна стабільність зберігалась в основних секторах, таких як сільське господарство, промисловість та торгівля. Тим не менш, багато підприємств

зазнали помірного скорочення виробництва, але попри це, деякі виявили оптимізм щодо майбутнього.

У 2023 році ринок праці залишався під впливом демографічних проблем та мобілізації. Зміни в кадровому обороті та підвищений попит на працю призвели до змін у зайнятості, зокрема, до збільшення кількості жінок на ринку праці [2].

Державна політика в цьому напрямку базується на ряді нормативно-правових актів, спрямованих на вирішення проблем, що виникають у зв'язку з війною. Одним із ключових законодавчих актів є «Закон України про соціальний захист військовослужбовців та членів їх сімей». Цей закон забезпечує соціальний захист військовослужбовців та їх родин, що потребують допомоги через участь у воєнних діях [1].

Крім того, Уряд України приймає рішення та розробляє програми, спрямовані на стимулювання зайнятості та підтримку безробітних, особливо тих, хто втратив роботу через війну. Програми перепідготовки та підвищення кваліфікації, а також надання фінансової підтримки для розвитку малого бізнесу серед ветеранів війни є частинами цієї політики.

Одним з ключових аспектів державної політики є створення умов для повернення на ринок праці тих, хто тимчасово залишив його через війну. Важливою частиною оцінки ефективності державної політики є аналіз підтримки внутрішньо переміщених жінок у пошуку роботи або запуску власного бізнесу у новій локації.

Існуючі програми, реалізовані державою та неурядовими організаціями, мають обмежений рівень охоплення та недостатню інформаційну підтримку.

Дослідження, проведене серед 500 жінок-ВПО, показало, що більшість з них мають високий рівень освіти та бажають працювати. Проте багато з них зіткнулися з проблемами при пошуку роботи, такими як низька оплата, невідповідність вакансій кваліфікації, а також брак вакансій, особливо в малих містах і селах. Більшість заходів з підтримки працевлаштування зорієнтовані на розвиток підприємництва, але бракує ізолюваних ініціатив сприяння найманій праці [3].

Розвиток освіти для дорослих та їх інтеграція в економічні процеси є важливою складовою сучасного суспільства в Україні. Проте, існують деякі проблеми, які потребують невідкладного вирішення:

- Недостатнє фінансування обмежує створення якісних програм професійного розвитку.
- Обмежений доступ до ресурсів ускладнює процес отримання освіти для дорослих, особливо для мешканців віддалених регіонів.
- Відсутність цільових програм ускладнює адаптацію освітніх програм до потреб ринку праці.
- Низька мотивація до самоосвіти призводить до зменшення інтересу дорослих до участі в освітніх програмах.
- Інтеграція в економічні процеси вразливих груп населення також потребує уваги:
 - Соціальна підтримка, професійна реабілітація та стимулювання участі у ринкових процесах є ключовими аспектами успішної інтеграції.
 - Розвиток soft skills через тренінги, семінари та включення до освітніх програм сприятиме підвищенню конкурентоспроможності [2].

Розвиток освіти для дорослих та їх інтеграція в економічні процеси в Україні вимагають комплексного підходу та спільних зусиль з боку уряду, бізнесу та освітніх установ. Тільки через співпрацю цих сторін можна досягти успішного розвитку суспільства та економіки країни.

Важливим етапом у відновленні ринку праці є також співпраця з міжнародними організаціями та партнерами з метою отримання додаткової підтримки та експертної допомоги в цьому процесі. Україна активно співпрацює з такими організаціями як

Міжнародна організація праці, Європейський союз та Європейський банк реконструкції та розвитку.

Отже, державна політика щодо відновлення ринку праці в Україні в умовах війни базується на комплексному підході, який враховує потреби та інтереси всіх зацікавлених сторін. Це дозволяє забезпечити соціальний захист та підтримку тих, хто постраждав через воєнний конфлікт, та сприяти відновленню економіки країни.

Список використаних джерел

1. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 29.03.2024 р. № 2011-ХІІ.

2. Микола Судаков Оцінка ринку праці та попиту на професійні навички в Україні, Київ – 2024. 84 с.

3. Ірина Демченко, Ірина Терюханова, Наталія Булига Дієвість політики підтримки економічної активності внутрішньо переміщених жінок як складової раннього відновлення України. Київ, 2024. 60 с.

*Нікітенко Дар'я Василівна
студентка II курсу
спеціальності 081 «Право»*

*Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент
Сушицька Наталія Валеріївна*

Сутність понять «амністія» та «помилування»

У сучасному правовому контексті помилування та амністія є важливими інструментами, які відображають глибокі принципи правосуддя, гуманізму та соціальної справедливості. Ці дві правові норми застосовуються для звільнення осіб від покарання або зменшення його суворості, особливо за наявності об'єктивних чи суб'єктивних обставин, що виправдовують або пом'якшують вину особи.

Амністія є повне або часткове звільнення від відбування покарання осіб, визнаних винними у вчиненні кримінального правопорушення, або кримінальні справи стосовно яких розглянуті судами, але вироки стосовно цих осіб не набрали законної сили [3].

Законом про амністію особи, визнані винними у вчиненні кримінального правопорушення обвинувальним вироком суду, або кримінальні справи стосовно яких розглянуті судами, але вироки стосовно цих осіб не набрали законної сили, можуть бути повністю або частково звільнені від відбування покарання [2].

Згідно до Закону України «Про застосування амністії України» амністією може бути передбачено:

а) повне звільнення зазначених у ньому осіб від відбування призначеного судом покарання (повна амністія);

б) часткове звільнення зазначених у ньому осіб від відбування призначеного судом покарання (часткова амністія).

Закон про амністію не може передбачати заміну одного покарання іншим чи зняття судимості стосовно осіб, які звільняються від відбування покарання, крім випадків індивідуальної амністії [3].

Таким чином, амністія виступає як спосіб виправлення правосуддя та гарантує реабілітацію осіб, які були піддані кримінальним процесам, сприяючи їхньому поверненню до суспільства.

Амністія не може бути застосована до:

а) осіб, яким смертну кару в порядку помилування замінено на позбавлення волі, і до осіб, яких засуджено до довічного позбавлення волі;

б) осіб, які мають дві і більше судимості за вчинення умисних тяжких та/або особливо тяжких злочинів, крім випадків індивідуальної амністії;

в) осіб, яких засуджено за злочини проти основ національної безпеки України, терористичний акт, бандитизм, умисне вбивство при обтяжуючих обставинах;

г) осіб, яких засуджено за злочин або злочини, що спричинили загибель двох і більше осіб;

д) осіб, стосовно яких протягом останніх десяти років було застосовано амністію або помилування незалежно від зняття чи погашення судимості та які знову вчинили умисне кримінальне правопорушення.

Амністія також не застосовується до осіб, засуджених за умисне вбивство; катування; насильницьке донорство; незаконне позбавлення волі або викрадення людини, якщо при цьому сталося заподіяння смерті, або нанесення тяжких тілесних ушкоджень, що потягнули за собою смерть [3].

Помилування - акт глави держави, за яким певна особа (чи кілька осіб) повністю або частково звільняється від відповідальності або покарання (незалежно від тяжкості злочину скоєного ними) [4].

Пункт 27 статті 106 Конституції України встановлює, що до повноважень Президента України належить здійснення помилування [1].

Помилування засуджених здійснюється у виді:

– заміни довічного позбавлення волі на позбавлення волі на строк не менше двадцяти п'яти років;

– повного або часткового звільнення від основного і додаткового покарань [5].

Отже, помилування – це індивідуальне рішення Президента України про звільнення від покарання окремих осіб, засуджених за вчинення кримінального правопорушення. Амністія, з іншого боку, застосовується до груп осіб, засуджених за кримінальні правопорушення, і може звільнити їх від повного або часткового відбування покарання.

Обидва ці механізми є важливими для забезпечення правосуддя та реабілітації засуджених осіб, сприяння їхній подальшій інтеграції в суспільство та відновлення їхніх прав і гідності. Важливо, щоб вони застосовувалися відповідно до закону та принципів правосуддя, балансує між захистом громадської безпеки та прав особи. Помилування та амністія є важливими інструментами в системі правосуддя, які враховують індивідуальні обставини та сприяють реабілітації осіб, підданих кримінальним процесам.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 19.03.2024).

2. Кримінальний кодекс України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 19.03.2024).

3. Основні відмінності понять амністія і помилування в законодавстві України., консультації онлайн | consultant.net.ua. «Консультант» Юридичний маркетплейс: послуги юриста онлайн – consultant.net.ua. URL: <https://consultant.net.ua/statti/ammistiya-i-pomiluvannya-v-comu-riznicya> (дата звернення: 19.03.2024).

4. Поняття та види звільнення від покарання – Наукові конференції. Наукові конференції. URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-2926/> (дата звернення: 19.03.2024).

5. Про Положення про порядок здійснення помилування. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws-/show/223/2015#Text> (дата звернення: 19.03.2024).

*Огурок Володимир Володимирович
студент IV курсу
спеціальності 052 «Політологія»*

*Науковий керівник:
кандидат політичних наук, доцент
Карнаух Анна Анатоліївна*

Правові цінності як детермінанти стратегії розвитку України в умовах євроінтеграції

Підписання Угоди про асоціацію з ЄС стало історичним кроком для України. Успішна імплементація цієї угоди потребує значних зусиль, євроінтеграційні зміни законодавства України відбуваються через визначення пріоритетних напрямів удосконалення правового регулювання суспільних відносин на засадах системності та забезпечення ефективності реформування, але воно того варте, адже в першому ряді – майбутнє України як демократичної, економічно розвиненої та європейської країни. Питання стратегії розвитку України в умовах євроінтеграції є не менш актуальним в умовах війни, адже стратегія має ґрунтуватися на правових цінностях, оскільки закони та інші нормативно-правові акти мають відповідати правовим цінностям.

Складність проблеми розробки ефективної стратегії розвитку України через призму євроінтеграції підкреслює думка про те, що «як відомо, євроінтеграційна стратегія – це складний комплекс інституційних, політичних, правових, соціокультурних перетворень суспільств, які залучаються до неї» [1, с. 3]. Україна стала на шлях руху до ЄС. А це означає, що нам необхідно прийняти основні цінності на яких базується ЄС. По-перше, це вміння поважати людську гідність. По-друге, це свобода слова та думки. По-третє, це демократичні цінності. Неможливо обійтися без верховенства права і поваги до прав людини. Основою сучасних європейських цінностей є повага до прав національних меншин.

Під повагою до людської гідності варто розуміти право, що захищає гідність будь-якої особи, забезпечує належне ставлення до неї з боку органів державної влади, інших осіб. Це включає в себе гідні умови праці, захист права на отримання медичних послуг або ж на електронні державні послуги для зменшення потреби перебування в черзі. Звісно, що це і повага до незахищених верств населення.

Ключовою є ідея свободи, яку варто розуміти, як можливість кожного робити свій вибір, та приймати рішення, які можуть позитивно вплинути на державу та життя людей. Необхідним елементом для захисту свободи є право на безпеку. Оскільки не можливо говорити про безпеку, коли людині погрожують і чинять тиск. Саме ці елементи є частиною авторитарних режимів, які не можуть допустити свободу для громадян.

В сучасних умовах набуває актуальності захист персональних даних, як один з елементів свободи людини в кіберпросторі. Свобода також включає можливість вільно пересуватися. Демократія в свою чергу дає можливість громадянам впливати на

державу в прийнятті рішень. Вплив з боку громадян може відбуватися в таких проявах, як діяльність громадянських організацій, або ж акцій непокори, або петицій до влади.

Наступним елементом успішної євроінтеграції України є рівність в можливостях, по тій причині, що Європа тримається на ідеї рівності між всіма людьми, чоловіками та жінками. До цього також відноситься і рівність в посадовому плані, оскільки рівність передбачає дотримання закону та нетерпимість до корупції. Критичним для існування України, як тієї держави, що хоче стати членом ЄС, є верховенство права. А. Дайсі в праці «Вступ в дослідження права конституції» (1885 р.) вважає, що «основу принципу верховенства права становлять три положення: 1) відсутність державного свавілля; 2) підпорядкування кожного звичайному закону, який застосовується звичайними судами; 3) загальні норми конституційного права утворюють результат загального права країни» [2, с. 3].

Ефективним, на нашу думку, є подальший розвиток таких сервісів, як «ДІЯ», оскільки вони допомагають громадянам уникнути занадто великої бюрократії. Що робить систему більш ефективною, оскільки бюрократизація є показником неефективності.

Підсумовуючи необхідно зазначити, що всі вищезазначені цінності є близькими для будь якого українця.

Зближення з ЄС потребує гармонізації українського законодавства з європейським правом, яке ґрунтується на спільних правових цінностях. Однак є ряд внутрішніх проблем таких як реформування судової системи, боротьба з корупцією та захист прав людини, котрі гальмують розвиток України та потребують утвердження правових цінностей. Для успішної стратегії України в умовах євроінтеграції потрібне здійснення ряду наступних дій:

1. Розробка навчальних дисциплін, підручників, заходів, конференцій з метою інформування і підвищення правової свідомості та правової культури громадян.

2. Удосконалення правового регулювання з урахуванням європейських стандартів.

3. Здійснення ефективної антикорупційної політики, враховуючи досвід європейських країн, з залученням міжнародних експертів і допуску їх до процесу розробки і здійснення антикорупційних заходів.

4. Консультація з європейськими країнами та реформування судової системи згідно європейських цінностей та забезпечення її незалежності від політичного впливу.

5. Подальша співпраця та партнерство з європейськими та міжнародними організаціями.

Список використаних джерел

1. Юрковський Д. Ю. Європейська інтеграція – стратегічний пріоритет зовнішньополітичної діяльності України. Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток». 2013. № 10. С. 3. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=761> (дата звернення: 15.10.2013).

2. Казарян В. М., Зернюк В. В., Лозовський Д. Є. Генеза принципу верховенства права. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 8. С. 46–51. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-8/10>

*Палій Катерина Олегівна
студентка IV курсу
спеціальності 081 «Право»*

Науковий керівник:

Правовий статус внутрішньо переміщених осіб в Україні і його гарантії

Протягом останнього десятиліття Україна стала свідком значного зростання числа внутрішньо переміщених осіб і зайняла провідне місце за цим показником. Наприклад, після вторгнення РФ до України у лютому 2022 року кількість внутрішньо переміщених осіб перевищила 8 мільйонів. Це серйозне виклик для країни, який вимагає не лише допомоги від уряду, а й активної участі громадськості та розробки нових стратегій соціальної підтримки. У зв'язку з глобальними трансформаціями та міграційними процесами, питання прав та свобод внутрішньо переміщених осіб потребує нового теоретичного підходу та врахування міжнародного та національного досвіду. Розбудова правової соціальної держави в Україні вимагає не лише виконання завдань, визначених раніше, але й інтеграції нових та інноваційних підходів.

Внутрішньо переміщена особа (ВПО) – це громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на законних підставах на території України та має право на постійне проживання в Україні, але була змушена залишити своє місце проживання через збройний конфлікт, тимчасову окупацію, насильство, порушення прав людини або надзвичайні ситуації природного або техногенного характеру (див. статтю 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб») [2].

При аналізі взаємозв'язку термінів «правовий статус» та «правовий стан» внутрішньо переміщених осіб можна розглядати термін «правовий стан внутрішньо переміщених осіб» з урахуванням наявності або відсутності громадянства у таких осіб, враховуючи національне законодавство та міжнародні стандарти. Згідно з нормами Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 року, внутрішньо переміщені особи включають громадян України, іноземців та осіб без громадянства. Правовий статус внутрішньо переміщених осіб є основою, закладеною в чинному законодавстві, стосовно принципів взаємодії цих осіб з державними та місцевими органами влади, а також інститутами громадянського суспільства.

Заява про взяття на облік внутрішньо переміщених осіб, включаючи неповнолітніх у віці 14–18 років, подається особисто. Щодо малолітніх дітей (до 14 років), недієздатних осіб або осіб з обмеженою дієздатністю, заяву подає законний представник. Довідка про взяття на облік внутрішньо переміщених осіб є дійсною безстроково, за винятком випадків, визначених статтею 12 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Взяття на облік малолітньої дитини може здійснюватися такими особами як законний представник, родич, або представник органу опіки та піклування. Для отримання довідки про взяття на облік малолітньої дитини-сироти або позбавленої батьківського піклування, заяву подає законний представник або керівник відповідного дитячого закладу. Особам, які мають право на отримання довідки, включаються такі категорії як військовослужбовці, студенти, особи, чиє житло було знищене або пошкоджене внаслідок військових дій, та інші. Згідно зі статтею 8 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», внутрішньо переміщені особи мають право використовувати своє право голосу на виборах Президента України, народних депутатів України, місцевих виборах та референдумах згідно з встановленими законом процедурами.

Відповідно до частини 3 статті 8 Закону України «Про Державний реєстр виборців», виборець може звернутися до органу, що веде Реєстр, з проханням визначити іншу

виборчу адресу, ніж та, що вказана відповідно до цього Закону. При цьому виборча адреса визначається згідно із законом про реєстрацію місця проживання в Україні. Після зміни виборчої адреси внутрішньо переміщені особи можуть вільно користуватися своїм правом голосу [3].

Згідно з пунктом 14 частини 1 статті 14 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» [2], внутрішньо переміщені особи мають право на безоплатну вторинну правничу допомогу, яка включає захист їхніх інтересів в судах та перед іншими органами, якщо це пов'язано з оскарженням рішень про відмову у видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщених осіб. Щодо кредитних відносин, частина 6 статті 15 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [4] передбачає, що внутрішньо переміщені особи, які проживають на тимчасово окупованій території, звільняються від погашення основної суми та відсотків за іпотечним кредитом, якщо об'єктом іпотеки є майно на цій території [5; 6].

ВПО мають право на збереження єдності сім'ї та сприяння у пошуку та з'єднанні з родиною, які були втрачені через внутрішнє переміщення, з допомогою державних органів, органів місцевого самоврядування та приватного сектору. Вони мають право на інформацію про місцеперебування зниклих родичів та стану їхнього благополуччя. ВПО мають право на безпечні умови проживання, а також на достовірну інформацію щодо загроз життю та здоров'ю на місцях їхнього тимчасового проживання. Вони мають право на оплату комунальних послуг та енергопостачання за тарифами, встановленими для населення, у місцях їхнього тимчасового проживання.

ВПО можуть користуватися безоплатним тимчасовим проживанням протягом 6 місяців з моменту взяття на облік, з можливістю продовження терміну для певних категорій осіб. Вони мають право на допомогу у переміщенні рухомого майна та поверненні на попереднє місце проживання. ВПО можуть отримати відпустку без збереження заробітної плати на певний термін та забезпечення лікарськими засобами за встановленими нормами. Вони мають право на надання медичної допомоги та влаштування дітей у навчальні заклади за місцем перебування. ВПО мають право на проведення державної реєстрації актів цивільного стану та інші адміністративні послуги за місцем перебування. Вони також мають право на безкоштовний проїзд для повернення на попереднє місце проживання та отримання гуманітарної допомоги. І, нарешті, вони мають інші права, що визначені Конституцією та законами України. Інститут правового статусу людини пов'язаний не лише з очікуваннями людей щодо гідного правового способу життя, але й з процесами трансформації державно-правової системи суспільства. Конституційний статус особи є конкретною та юридично значущою формою, в якій виявляються права і свободи людини, що є ключовою причиною демократичних змін у суспільстві. Ураховуючи це, роль інституту правового статусу особи, зокрема внутрішньо переміщених осіб, необхідно оцінити високо, особливо з урахуванням прагнення Української держави до інтеграції в європейський простір та відповідності характеристикам демократичної, соціальної держави.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>
2. Закон України «Про безоплатну правничу допомогу». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>
3. Закон України «Про Державний реєстр виборців». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-16#Text>

4. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>

5. Закон України «Про споживче кредитування». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#Text>

6. Закон України «Про іпотеку». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15#Text>

7. Постанова Кабінету Міністрів України від 01 жовтня 2014 року № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-%D0%BF>

8. Постанова Кабінету міністрів України від 8 червня 2016 року № 365 «Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/365-2016-%D0%BF>

*Подоляк Мар'яна Ігорівна
студентка IV курсу
спеціальності 081 «Право»*

*Науковий керівник:
старший викладач кафедри
Деркачова Наталія Олександрівна*

Сурогатне материнство в Україні: питання правового регулювання

З кожним роком все більше і більше пар, які не спроможні мати дітей, користуються послугами сурогатного материнства. Щороку ця статистика у світі збільшується, адже про її переваги дізнаються все більше людей. Стикаючись із труднощами, подружжя, яке з тих чи інших обставин не може мати дітей, вдаються до вищезгаданих послуг з метою продовжити свій рід. Багато іноземних пар обирають Україну для проведення сурогатного материнства через її сприятливе законодавство та високий рівень медичної допомоги. Ще одним із важливих плюсів є те, що наша держава визначається відносно низькими витратами на вказані послуги порівняно з іншими країнами, де сурогатне материнство також легалізовано [7].

Дослідженню питання регулювання сурогатного материнства на законодавчому рівні приділяли увагу не лише видатні зарубіжні вчені, але й багато вітчизняних, серед яких: Ватрас В., Верес Я., Квіт Н., Коренга Ю., Красницька Л., Митрякова О., Пестрикова А., Розгон О., Рінтамо С., Фаррар О., Торрес Г., Лоуренс Е.

Метою роботи є проведення комплексного аналізу та оцінка сучасного стану правового регулювання сурогатного материнства в Україні з метою виявлення проблемних аспектів та окреслення пропозицій щодо його вдосконалення.

Актуальність даного дослідження на сьогоднішній день в Україні все більше зростає через високий рівень популярності сурогатного материнства та доступність цієї послуги. Проте головним викликом є наявність неточностей і прогалин у законодавстві, що може призводити до правових конфліктів, які потребують уваги та регулювання.

Сурогатне материнство являє собою певну методику лікування безпліддя. Іншими словами, це вид допоміжних репродуктивних технологій, які застосовуються з метою народження біологічно чужої дитини. Тобто жінка, а саме – сурогатна матір, добровільно погоджується завагітніти, виносити та народити дитину, а опісля передати народжене немовля на виховання генетичним батькам. В той же час, сурогатна матір не

може бути пов'язана з новонародженим ні правами, ні обов'язками, адже цим немовлям відповідно до закону повинні опікуватися інші особи [6].

На сьогоднішній день в Україні немає окремого закону про сурогатне материнство. Це відповідно унеможлиблює розуміння всіма учасниками процесу своїх прав та обов'язків. Дана сфера регулюється лише підзаконним актом, а саме – наказом Міністерства охорони здоров'я, відповідно до якого в Україні дозволене комерційне сурогатне материнство. У наказі закріплено, що жінка не має жодного права на дитину [3]. Також питання сурогатного материнства регулюється Сімейним кодексом. Стаття 123 даного кодексу визначає, що батьками дитини, народженої від сурогатної матері, є подружжя, оскільки для запліднення використовувався їхній біологічний матеріал [2].

Наразі в Україні дозволене комерційне сурогатне материнство, що породжує низку етичних, моральних і духовних питань, які можуть викликати гостру дискусію у суспільстві [3]. Деякі люди вважають, що сурогатне материнство може розглядатися як комодифікація жіночого тіла, де тіло сурогатної матері стає об'єктом та засобом для вирішення бажань інших. Це викривлює певні засади моральних та етичних принципів, на якому формується зріле, толерантне суспільство. Використання жіночого тіла з метою збагачення чи отримання іншої вигоди порушує норми гідності та честі людини. Не варто забувати, що сурогатні матері можуть бути примушені до процесу під тиском інших учасників процесу, щоб задовольнити бажання біологічних батьків. Це відповідно порушує не лише морально-етичні засади, але й зазіхає на недотримання норм законодавства держави [1]. Дане питання регулюється статтею 3 Конституції України – «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» та іншими нормативно-правовими актами. Більшість християн та людей інших конфесій, погоджуються, що комерційне сурогатне материнство є проблематичним з моральної і законодавчої точки зору, адже в його основі є певна фінансова вигода, а саме – купівля-продаж дитини, живої людини, суб'єкта фундаментальних людських прав і свобод. Такий процес порушує права гідності та честі новонародженого, що відповідно є відхиленням усіх духовних засад, на яких ґрунтується релігія. Тож, власне нормативна база та відповідні органи повинні сприяти врегулюванню вищезгаданої проблеми, щоб запобігти комерціалізації людського тіла та забезпечити добробут всіх учасників процедури.

Як вже відомо, в Україні досить високий рівень надання медичної допомоги, в той же час відносно низькі витрати на послуги сурогатного материнства в порівнянні з іншими країнами. Проте існують певні медичні стандарти, з якими неодмінно повинен бути ознайомлений пацієнт [4]. Відповідні стандарти закріплені в Законі України «Про внесення змін до Основ законодавства України про охорону здоров'я щодо удосконалення надання медичної допомоги». Медичні, а також етичні стандарти, про які йшлося раніше, та яких повинні дотримуватися під час проведення процедури сурогатного материнства, зокрема, щодо запліднення, моніторингу розвитку плоду, вагітності, пологів та післяпологового періоду, є особливими, тому потребують окремого чіткого юридичного закріплення.

Одними із важливих проблемних аспектів даного питання, які потребують законодавчого врегулювання є ризики для здоров'я сурогатних матерів. У нормативній базі не встановлені медичні стандарти та процедури, які могли б допомогти зменшити відповідні небезпеки, включаючи регулярні медичні огляди та доступ до підтримки психолога [5]. Чітке окреслення усіх можливих викликів, проблем та способів їх вирішення дозволило б уникнути певних зловживань з боку агентств з сурогатного материнства або біологічних батьків, які можуть намагатися змусити сурогатних матерів приймати на себе надмірні ризики. У разі невиконання своїх обов'язків, або ж неналежне їх виконання, як зі сторони сурогатної матері, так і з боку біологічних батьків чи медичних працівників, повинна наставати відповідальність за недопустимість своїх дій [7]. Якщо сурогатна мати не виконує своїх обов'язки згідно з

установленими стандартами або вчиняє недопустимі дії, вона може бути піддана різним видам відповідальності, таким як відшкодування завданої шкоди, відмова від участі у майбутніх програмах сурогатного материнства, а також їй може бути відмовлено у виплаті винагороди за послуги сурогатної матері. Якщо медичні працівники не дотримуються медичних стандартів чи вчиняють недопустимі дії, вони можуть бути позбавлені ліцензії на медичну практику, а також піддані цивільній або кримінальній відповідальності за шкоду, завдану пацієнтам [4]. Закріплення відповідальності на законодавчому рівні та обізнаність усіх учасників з можливими наслідками від вчинення ними неналежних дій є важливими кроками для забезпечення дотримання законності та захисту прав у сфері сурогатного материнства.

Врегулювання усіх правових аспектів отримання послуг сурогатного материнства іноземцями в Україні потребує особливої уваги. Важливо забезпечити, щоб права іноземних громадян, які користуються послугами сурогатного материнства в Україні, були належно захищені. Це може включати право на інформацію, медичний догляд, право на участь у виборі сурогатної матері, а також право на конфіденційність і захист від дискримінації. Забезпечення чіткого законодавства і контролю над сурогатним материнством серед іноземних громадян також може допомогти у запобіганні торгівлі людьми та експлуатації жінок у вразливому стані [7]. Стандарти безпеки та захисту сурогатних матерів повинні бути обговорені на міжнародному рівні для затвердження однакових стандартів у всьому світі. На даний момент, в Україні немає спеціального закону, що закріплює права та обов'язки процесу сурогатного материнства для іноземних громадян. Використання даної процедури іноземними громадянами в Україні регулюється рядом нормативно-правових актів, включаючи цивільне законодавство, законодавство про охорону здоров'я, а також нормативні акти, видані Міністерством охорони здоров'я України, що стосуються медичного втручання та послуг.

Отже, питання правового регулювання використання допоміжних репродуктивних технологій у вигляді сурогатного материнства є надзвичайно важливим для суспільства. У державі повинен бути повноцінний законодавчий нормативний документ, який комплексно розв'яже цю проблему. Відповідний документ буде зобов'язаний встановлювати стандарти роботи центрів, які надають ці послуги, дозвіл на їхню роботу, а також містити інформацію про права та обов'язки усіх учасників процесу, можливі ризики при проведенні процедури, та врегульовувати усі етапи процедури. На законодавчому рівні повинні бути чітко прописані права не лише сурогатної матері та біологічних батьків дитини, але самого новонародженого.

Список використаних джерел

1. Конституція України: закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96 // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. С. 141. (із змінами від 1 січня 2020 р. № 254к/96-ВР)
2. Сімейний кодекс України: Кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III: станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 04.04.2024).
3. Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні: Наказ МОЗ України від 09.09.2013 р. № 787: станом на 11 квіт. 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13#Text> (дата звернення: 04.04.2024).
4. Про внесення змін до Основ законодавства України про охорону здоров'я щодо удосконалення надання медичної допомоги: Закон України від 07.07.2011 р. № 3611-VI: станом на 30 січ. 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3611-17#Text> (дата звернення: 04.04.2024).

5. Коренга Ю. В. Договір сурогатного материнства. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2012. № 5. С. 133–137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2012_5_19

6. Квіт Н.М. Інститут сурогатного материнства: проблеми колізійного регулювання. Альманах міжнародного права. 2016. Випуск 14. С. 38–49.

7. Николайчук Л. М., Купчак Н. М., Срібна Б. Р. Сурогатне материнство: суть, проблеми та правове регулювання. Public law. 2020. Т. 38, № 2. С. 113–120. DOI: <https://doi.org/10.32782/2020-38-13> (дата звернення: 04.04.2024).

*Притула Христина Святославівна
студентка II курсу
спеціальності 052 «Політологія»*

*Науковий керівник:
кандидат політичних наук, доцент
Волянюк Ольга Ярославівна*

Змістовне наповнення культурної дипломатії: політологічний аналіз

Культурна дипломатія є важливим аспектом міжнародних відносин, який базується на співпраці між країнами через мистецтво, традиції, освіту тощо. Вона спрямована на розвиток культурного життя, обмін ідеями, поглиблення міжкультурного розуміння; визнає значення культурного обміну та ініціатив для стійкого миру, спільного процвітання, вирішення конфліктів.

У сучасних джерелах зазначається, що культурна присутність держав за кордоном сприяє зміцненню їхнього становища, взаємовигідній співпраці, утвердженню прозорої світової політики; у сучасних умовах культурна дипломатія не лише елемент зовнішньої політики, але і механізм діалогу та миру між націями; це побудова мостів між різними культурами та спроби їх об'єднати [3, с. 122–123].

Сучасні дослідники відмічають низку підходів до визначення культурної дипломатії: як використання культурних зв'язків для пропагандистських цілей (це перше визначення американця Ф. Баргхона у 1930-х рр.); як «обмін ідеями, інформацією, цінностями, системами, традиціями, переконаннями та іншими аспектами культури з метою зближення та взаєморозуміння» (тлумачення від американського політолога М. Каммінгсома); як цілеспрямована політика, що потребує значних зусиль та підтримки з боку державної влади та інших організацій [2, с. 74].

Культурна дипломатія може також визначатися як інструмент, за допомогою якого країни демонструють світові свої політичні та культурні цінності. Це поле спрямоване на створення можливостей для людей різних культур та поглядів для взаємодії, сприяючи взаєморозумінню та відкритому діалогу. Доктор Інституту культурної дипломатії Е. Константінеску, який є президентом Академії для культурної дипломатії та колишнім президентом Румунії, вбачає у ній «стратегію, яка базується на обміні ідеями, цінностями, традиціями та іншими аспектами культури чи ідентичності з метою підсилення відносин, збільшення соціокультурного співробітництва та підтримки національних інтересів. Культурну дипломатію може втілювати як державний, так і приватний сектор, а також громадянське суспільство» [6, с. 30].

У контексті культурної дипломатії виокремлюють дві основні форми: позитивну (активну підтримку державою культурного обміну та використання так званої «м'якої сили» для зміцнення міжкультурних зв'язків і захисту національних інтересів) та

негативну (встановлення кордонів та обмежень у культурних взаємодіях держави з метою захисту її інтересів і національного образу) [6, с. 31].

Як зауважує Дж. Най, культурна дипломатія є «м'якою силою» політики, інструментом легітимізації ідеалів і впливу на світовій арені; а поняття «жорсткої» сили (здатність держави чинити економічний чи військовий тиск на інших) та «м'якої» сили (здатність досягати результатів шляхом побудови правильного уявлення про культуру країни та її пізнання, не застосовувати «підкуп» чи примус) є основними серед способів представлення інтересів держави на міжнародній арені [цит. за 1, с. 55].

Для Дж. Ная поняття «м'якої сили» ґрунтується на трьох китах:

1. культура країни, ті її елементи, які будуть привабливими для інших;
2. політичні цінності, за якими живе ця країна;
3. закордонна політика, моральний авторитет країни для інших [1, с. 56].

Основна мета дипломатії полягає у створенні позитивного іміджу держави, а культурна дипломатія – один із інструментів для досягнення цієї мети. Репутація країни формується не лише за рахунок економічних або ресурсних можливостей, але й за допомогою культурного потенціалу. З метою просування культурних досягнень держави на міжнародній арені необхідно, щоб країна зосереджувала увагу та ресурси (через виділення фінансових коштів та прийняття відповідного законодавства) на розвитку культурної дипломатії. Посилення мистецтва, музики, літератури, освіти сприяє підвищенню культурної взаємодії між націями [5, с. 90].

Сфера культурної дипломатії, як засобу міжнародної комунікації, залишається недостатньо дослідженою, особливо в контексті зростання глобалізаційних процесів. Цей розвиток допомагає підвищити значення культурної складової країни на міжнародній арені та змушує розглядати різноманітні методи політичного діалогу. Культурна дипломатія важлива тим, що вона дозволяє уникнути використання економічного або військового тиску, замість цього акцентуючи увагу на використанні інструментів «м'якого впливу», які часом є ефективнішими. Країни, які віддавали перевагу своїм національним інтересам і приділяли зусилля та фінансові ресурси розвитку культурної дипломатії, успішно досягали цілей.

Мета культурної дипломатії – це зменшення стереотипів та упереджень про країну, вирішення конфліктів шляхом діалогу та співпраці. Це відкриває можливість людям із різних культур зустрітися, обмінюватися ідеями та досвідом, створює фундамент для побудови довіри та миру. Актуальна роль культурної дипломатії полягає у зміцненні міжнародного порозуміння, співпраці, побудові мостів між різними націями, фундаменту для мирного співіснування та розвитку [4, с. 58–59].

Серед сучасних розвинутих країн, де співпраця підноситься вище за конфлікт, де спільними є прагнення стабільності й процвітання, культурна дипломатія стає невід'ємною частиною зовнішньої політики і міжнародних відносин. Її вплив допомагає формувати довіру, розуміння, сполучати народи, розвивати мир.

Список використаних джерел

1. Корнійчук Ю. Ю. Культура як «м'яка сила» в концепції зовнішніх відносин Джозефа Ная. Культурологічний альманах. 2023. № 5. С. 188.
2. Парчевська В. В., Паніна І. Г. Дискусія щодо поняття «культурна дипломатія». Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. 2020. Т. 1, № 12. С. 283.
3. Полякова Ю. В., Шайда О. Є., Степанов А. В. Культурна дипломатія як інструмент міжнародної комунікації. Herald of Lviv university of trade and economics economic sciences. 2023. № 71. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2023-71-08>

4. Сербіна Н., Кучмій О. Культурна дипломатія як інструмент зовнішньої політики сучасної європейської держави. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2011. № 100(1). С. 271.

5. Стасевська О. А., Маланчук І. І. Культурна дипломатія: симбіоз культурного та правового потенціалу. Право та інновації. 2021. № 1(33).

6. Cultural Diplomacy Dictionary / ed. by K. Chakraborty. Berlin: Center for Cultural Diplomacy, 2013. 97 p.

URL: https://www.culturaldiplomacy.org/culturaldiplomacynews/content/pdf/Cultural_Diplomacy_Dictionary.pdf

*Рубцов Станіслав Сергійович
аспірант I курсу
спеціальності 081 «Право»*

*Науковий керівник:
доктор юридичних наук, професор
Москаленко Сергій Іванович*

Структура інструментів зеленого фінансування

Термін «зелене фінансування» вважають пов'язаним із суміжними поняттями, такими як «кліматичне фінансування» та «стале фінансування». Хоча окремі організації використовують ці терміни як взаємозамінні, експерти наголошують на їх відмінностях [1, с. 2]. Поняття сталого фінансування є найбільш широким та включає в себе все фінансування, пов'язане із ESG: екологічною, соціальною та управлінською складовими. Зеленим, відповідно, вважається один із напрямів сталого фінансування – пов'язане з екологічною складовою.

Формулюючи дефініцію «інструменту зеленого фінансування» необхідно згадати про поняття «фінансовий інструмент» у розумінні МСБО 32 [2]. Так, під останнім розуміється будь-який контракт, який приводить до виникнення фінансового активу в одного суб'єкта господарювання та фінансового зобов'язання або інструмента капіталу в іншого суб'єкта господарювання. В контексті зеленого фінансування вбачається доцільним розширити вищенаведене визначення за рахунок того, що правовідносини можуть виникати не лише між суб'єктами господарювання, а й іншими типами суб'єктів: органами державної влади, органами місцевого самоврядування тощо.

Інструменти зеленого фінансування пропонується поділяти на дві великі категорії: 1) інструменти залучення капіталу; 2) інструменти управління ризиками. Необхідність виокремлення цих двох категорій пов'язана з їх різною цільовою спрямованістю: перші дозволяють залучити кошти, а другі – знизити ризиковість таких інвестицій. Незважаючи на різну спрямованість, ці дві категорії є тісно пов'язаними, зокрема, використання інструментів управління ризиками зумовлюється використанням інструментів залучення капіталу.

Під інструментами залучення капіталу пропонується розуміти інструменти, що використовуються для отримання від третіх осіб фінансових активів, переважно у формі грошових коштів, на реалізацію зелених проєктів, досягнення зелених цілей тощо. Ця категорія представлена великою кількістю інструментів, які за результатами аналізу, в залежності від способу фінансування, можуть бути поділені на три підкатегорії:

1) боргові інструменти – передбачають залучення фінансових активів на умовах їх повернення надавачу фінансування у визначений строк з виплатою процентів. Серед прикладів таких інструментів можна навести стандартні зелені облігації, кредити та позики тощо;

2) пайові та квазі-пайові інструменти – передбачають залучення фінансових активів на умовах здійснення надавачем фінансування вкладу в статутний капітал господарського товариства або на умовах, які передбачають можливість конвертації позики у частку в статутному капіталі. Тобто, цю підкатегорію об'єднує залучення фінансування на умовах, що передбачають виникнення або можливість виникнення у надавача фінансування корпоративних прав щодо отримувача фінансування. Серед прикладів таких інструментів можна навести зелені венчурні інвестиції, конвертовані облігації та позики тощо;

3) інструменти безповоротного фінансування – передбачають залучення грошових коштів на умовах, які не вимагають повернення цих коштів надавачу фінансування та отримання ним корпоративних прав щодо отримувача фінансування, проте можуть передбачати певні умови для отримання та використання таких коштів. Тобто, цю підкатегорію об'єднує залучення фінансування на умовах, що не передбачають повернення отриманих коштів в прямій (шляхом повернення боргу) чи непрямій (шляхом надання частки у статутному капіталі, виплати дивідендів тощо) формі. Серед прикладів таких інструментів можна навести зелені гранти, субсидії, технічна допомога тощо.

В свою чергу, інструменти управління ризиками – це інструменти, що знижують рівень інвестиційного ризику, зазвичай в обмін на певну винагороду, та стимулюють більш активну участь у фінансуванні зелених проєктів. Під інвестиційними ризиками ми розуміємо ймовірність виникнення непередбачених фінансових втрат (зменшення прибутку, доходів, втрати капіталу тощо) у ситуації невизначеності умов інвестиційної діяльності [3, с. 116]. Зниження інвестиційного ризику досягається шляхом досить широкого набору способів, які можуть стосуватись як особливостей інвестиційної стратегії, так і використання спеціальних інструментів. Ці інструменти можна умовно розподілити на дві групи:

1) такі, що є цінними паперами – деривативи. Під деривативами традиційно розуміються інструменти, механізм випуску та обігу яких пов'язаний із випуском та обігом інших фінансових інструментів чи з купівлею-продажем фінансових чи матеріальних активів [4, с. 727]. Серед прикладів таких інструментів можна навести свопи (валютні, відсоткові тощо), форварди, ф'ючерси та опціони;

2) такі, що не є цінними паперами – гарантії та страхування. Ці інструменти захищають надавачів фінансування від неспроможності отримувача фінансування повернути отримані кошти в результаті заздалегідь визначених подій. Серед прикладів таких інструментів можна навести екологічне страхування, гарантії платежу тощо.

Таким чином, правильна класифікація інструментів зеленого фінансування дозволяє структурувати розуміння цього інституту, що створює необхідне підґрунтя для подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Eisinger F. Defining «green» in the context of green finance – Final report [Електронний ресурс] / F. Eisinger, D. Hogg, A. Cochu // Publications Office. 2017. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2779/285586>

2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 32 «Фінансові інструменти: подання». URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IAS%2032_ukr_2018.pdf
3. Гайдис Н. М. Інвестування. Л.: Львівський банківський інститут НБУ, 2002. 271 с.
4. Цінні папери: підручник / В. Д. Базилевич, В. М. Шелудько, Н. В. Ковтун та ін.; за ред. В. Д. Базилевича. К.: Знання, 2011. 1094 с.

*Рудницька Леся Олександрівна
студентка II курсу
спеціальності 081 «Право»*

*Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент
Сушицька Наталія Валеріївна*

Кримінологічна характеристика злочинів проти волі, честі та гідності особи

Кримінальні правопорушення проти волі, гідності та честі людини є серйозними злочинами, які порушують основні права та свободи людини. Ці правопорушення можуть включати насильство, погрози, образи, дискримінацію та інші форми негативного впливу на особистість та гідність людини.

Враховуючи специфіку безпосередніх об'єктів, можна виділити такі групи злочинів проти волі, честі та гідності особи:

- незаконне позбавлення волі або викрадення людини, захоплення заручників, підміна дитини та незаконне поміщення в психіатричний заклад (статті 146–148, 151 КК);
- торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини, експлуатація дітей та використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (статті 149, 150, 151 КК) [2].

Із суб'єктивної сторони зазначена група злочинів може бути вчинена лише з прямим умислом. Певні з них обов'язковою ознакою вчинення злочину передбачають мотив (корисливий або інший особистий мотив – ст. 148 КК) чи мету (отримання прибутку – ст. 150 КК).

З об'єктивної сторони злочини проти волі, честі та гідності особи за загальним правилом можуть бути вчинені шляхом активної поведінки – дії. Для деяких із них обов'язковою ознакою вчинення злочину є спосіб (використання обману, шантажу чи уразливого стану потерпілої особи – ст. 149 КК) або місце (психіатричний заклад – ст. 151 КК) [3].

Незаконне позбавлення волі полягає в протиправному перешкоджанні людині обирати за своєю волею місцезнаходження (ст. 146 КК). Підміна дитини (ст. 148 КК). Безпосереднім об'єктом злочину є суспільні відносини, що забезпечують особисту недоторканність дитини та її нормальний розвиток. Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини (Ст. 149 КК). Торгівля людьми – це незаконна безповоротна передача особою (продавцем) хоча б однієї людини та відповідне її одержання іншою особою (покупцем) за грошову винагороду або шляхом обміну на коштовності, дорогоцінні метали, певне майно. Незаконне поміщення в психіатричний заклад (ст. 151 КК) становить спеціальний вид незаконного позбавлення волі. Безпосереднім об'єктом злочину є воля

особи, її гідність та недоторканність. Потерпілий від злочину – психічно здорова людина. Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом - це використання батьками або особами, які їх замінюють, малолітньої дитини для заняття жебрацтвом з метою отримання прибутку (ст. 150-1 КК) [1].

Злочини проти волі, честі та гідності особи порушують основні права та свободи людини, завдають шкоди її гідності та самовизначенню. Вони потребують ефективного запобігання та покарання з боку правоохоронних органів. Кримінологічна характеристика злочинів проти волі, честі та гідності особи включає в себе аналіз причин, умов і наслідків цих злочинів. Основними причинами таких злочинів можуть бути соціальні, економічні, психологічні та культурні фактори.

У результаті дослідження можна зробити висновок, що кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи є серйозною проблемою, яка потребує негайного врегулювання. Такі правопорушення порушують основні права людини і спричиняють значні шкоди її фізичному і психічному здоров'ю. Для боротьби з цими злочинами необхідно посилення контролю з боку правоохоронних органів, вдосконалення законодавства і підвищення свідомості громадськості про цю проблему.

Список використаних джерел

1. Запобігання злочинам проти волі, честі та гідності особи. URL: <http://mego.info/>
2. Кримінальний кодекс України. К.: Алерта, 2015. 208 с.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України, 5-те вид., переробл. та доповнень. / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. К.: Юридична думка, 2008. 1216 с.

*Свіридов Віталій Юрійович
студент III курсу
спеціальності 052 «Політологія»*

*Науковий керівник:
кандидат політичних наук, доцент
Карнаух Анна Анатоліївна*

Умови та перспективи розвитку демократії в Україні

Реалізація демократії в Україні як одна з основних умов членства в Європейському Союзі виступає важливим інструментом упровадження і дотримання національних інтересів, розбудови правової та демократичної держави, зміцнення вже існуючих і впровадження нових механізмів функціонування інститутів демократії в українському суспільстві відповідно до європейських зразків. Підвищення рівня реалізації демократії в Україні – це запорука подальшого зміцнення вітчизняних позицій на міжнародній арені й успішного членства в ЄС.

Сучасні демократичні перетворення в Україні вимагають зміцнення механізмів реалізації безпосередньої участі громадян у суспільно-політичних процесах держави. Наступні зміни у сфері реалізації демократії в Україні спричиняють необхідність законодавчого вдосконалення конституційних засад практичного втілення безпосередньої участі громадян в управлінні державою. Дане завдання є чи не головним утіленням в життя основних засад демократичного державного устрою, що

передбачає пряму владу народу, у вигляді безпосередньої участі, а також через обрання органів державної влади [1].

Участь народу в ухваленні державних рішень є однією з фундаментальних засад реалізації демократії. Найбільш ймовірним шляхом участі у державотворенні є голосування чи балотування на виборах і як результат — можливість стати представником /представницею від народу. Демократія, однак, — набагато глибше та ширше поняття, ніж просто голосування, існує безліч інших способів взаємодії з політикою і урядом в демократичному суспільстві. Ефективне функціонування демократії, по суті, залежить від звичайних людей, які мають використовувати різні засоби демократії, наскільки це можливо. Якщо люди голосують тільки один раз на 4 чи 5 років, або не голосують взагалі і після цього більше нічого не роблять між виборами, то уряд дійсно не можна назвати «народним». Важко сказати, що така система є демократичною.

Важливе місце в системі орієнтування суспільства на демократичний курс розвитку посідають засоби масової інформації. Саме вони повинні здійснювати прямий вплив на суспільну свідомість через передачу достовірної і правдивої інформації населенню. Для забезпечення основ демократії, зокрема відкритого обговорення в суспільстві різноманітних питань, прийняття рішень, постійний обмін ідеями, думками та інформацією є надзвичайно важливим. Газети, журнали, радіо і телебачення виконують функції трибуни для обговорення та є джерелами інформації, на основі якої можуть прийматись політичні рішення.

Роль ЗМІ в сучасному демократичному процесі України помітно зростає, особливого значення набуває рівень їх політичної культури. Мас-медіа можуть стримувати політичну конфронтацію в суспільстві, переводячи її у форму діалогу та співробітництва різних політичних сил. Розвинена демократія неможлива без поширення різних знань, поглядів, соціальних оцінок, без гарантії прав для всіх громадян, що і є функціями мас-медіа.

Демократія нині відчуває досить серйозні проблеми, основною з яких є недовіра громадян до політичної еліти (до політиків і політичних лідерів); політичних партій; парламенту та інших політичних інститутів.

Загальна довіра в суспільстві та довіра до формальних інститутів є ключовим фактором політичної стабільності та економічного процвітання сучасних демократій. Довіра також може бути важливим чинником підвищення стійкості суспільства до великих криз [2]. Довіра має вирішальне значення для легітимності влади та задоволеності населення діями інституцій, вона сприяє дотриманню правил та посилює демократичний процес і громадянську активність.

На довіру до влади та її політик сильно впливають задоволеність економічною політикою та загальною економічною ситуацією. Зрозуміло, що загальні економічні умови в країні з початку повномасштабної війни сильно погіршилися, знизився дохід людей.

«Для подолання абсентеїзму необхідно впровадити системну громадянську освіту на всіх рівнях навчання, створити у навчальних закладах органи самоврядування, підвищувати електоральну компетентність вчителів та викладачів, і закріпити ці завдання у нормативних документах. Також важлива активізація громадських організацій для розширення неформальної громадянської участі» [6, с. 16].

«Основним пріоритетом державної політики в галузі ЗМІ повинно стати підтримання демократичних правил гри на медійному ринку, чітке визначення критеріїв відносин влади та мас-медіа, впровадження механізмів постійного громадського контролю над прозорістю прийняття рішень, що стосуються діяльності засобів масової інформації» [7, с. 25]. У сьогоднішній це є важливою умовою для розвитку та становлення демократії.

Людина, орієнтована на розвиток майбутньої демократії, повинна мати національну свідомість українського громадянина, бути патріотом, який бореться за збереження єдності України і її становлення як великої держави [8].

Таким чином, можна впевнено сказати, що розвиток демократії в Україні є процесом не швидким, але доволі необхідним для забезпечення належного життя громадян. На шляху до демократизації в нашій країні є багато умов, які сприяють підсиленню позицій влади та взаємодії з нею громадян. Дослідження умов та перспектив демократії в Україні є доволі цікавою темою та носить великі перспективи у розробці в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Машталір Х.В., Леськів С.Р. Реалізація демократії в Україні: політико-правовий аналіз.

DOI: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/2_2020/part_1/6.pdf

2. Що впливає на довіру до місцевої влади. DOI: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3817666-vidkritist-ci-dopomoga-armii-so-vplivae-na-doviru-do-miscevoi-vladi.html>

3. Подп'ятнікова А. Я. Особливості розвитку демократичного транзиту в Україні. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління. Т. 30(69). № 5. 2019. С. 7–11. DOI: <https://doi.org/10.32838/2663-6468/2019.5/02>

4. Ковальчук В. Конституціоналізм в умовах війни: питання цінностей, прав та ідентичності. Право України, № 7. 2023. С. 115–127. DOI: <https://doi.org/10.33498/louu-2023-07-115>

5. Швець В., Шайхалієва Ю. Особливості становлення демократії та впровадження демократичних цінностей в Україні й світі. Віче. 2010. № 17. С. 13–16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2010_17_8

6. Андрушков І. Абсентеїзм як проблема сучасної демократії. Актуальні питання становлення та розвитку сучасного конституціоналізму в Україні (до 27-ї річниці Конституції України) Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Одеса, 27 червня 2023 р. / упорядник Є.О.Львова, Редакційна колегія М.В. Корнієнко, М.М. Юрченко Одеса, ОДУВС, 2023. 220 с. С. 14–17. URI: <https://dspace.oduvs.edu.ua/handle/123456789/6045>

7. Вербицький П. Взаємодія органів державної влади і мас-медіа як категорія науки про соціальні комунікації. Діалог: медіа-студії, № 22. 2016. С. 17–28. DOI: <https://doi.org/10.18524/2308-3255.2016.22.126182>

8. Куницький М.П. Виклики і перспективи розвитку сучасної демократії. DOI: http://politicus.od.ua/2_2021/6.pdf

*Сивець Валерія Ігорівна
студентка II курсу
спеціальності 052 «Політологія»*

*Науковий керівник:
кандидат політичних наук, доцент
Волянюк Ольга Ярославівна*

Особливості національної ментальності: політичні виміри

Досліджуючи поняття менталітету, ментальності, національного характеру через призму наукових дискусій, можна визначити, що ці категорії взаємопов'язані, але мають відмінності. Проблематиці присвятили дослідження представники різних

наукових шкіл і дисциплін [1; 2; 3]. Менталітет постає системою цінностей і норм моралі кожної нації, що формується у культурі та визначає колективне світосприйняття під впливом історії, соціального середовища, демонструє красу та унікальність народу. Формування менталітету відбувається повільно, під впливом різноманітних факторів (історія, політичні події, рухи за визволення, мова, мистецтво, вірування тощо). Ментальність зберігає деякий «генетичний код» народу, допомагає зрозуміти закономірності розвитку культури, суспільної моралі. На її основі виникає відчуття ідентичності, що визначає політичну і побутову поведінку. Національний характер описує стійкі особливості та стиль життя, властиві для певної нації.

Дослідження підходів та етапів до розуміння національного характеру українців, демонструє суть процесу формування ментальності, є важливими для глибшого розуміння поняття ідентичності та феномену *політичної культури* в Україні, допомагає висвітлити унікальність духовної спадщини, складових національної самосвідомості та специфічних рис української культури та історії. Характерні риси та політичні виміри менталітету українців відображають сукупність історичних, культурних, соціально-політичних факторів. Український менталітет відзначається національною свідомістю, підтримкою моральних цінностей, а також бажанням зберегти та розвивати свою культурну спадщину. Політично український менталітет може виявлятися у прагненні до незалежності та самоідентифікації, а також у боротьбі за демократію, права людини та соціальну справедливість. Ці риси визначають динаміку сучасного українського суспільства та його роль у *міжнародній спільноті*.

У своїй книзі О. Стражний унікає шаблонного явлення про ментальність українців, наголошує на особливостях культури та історії, по-своєму відповідає на запитання – хто такий українець, чим мешканці України відрізняються від європейців і росіян; а в розділі «Мозаїка української душі» звертає увагу на особливості рис менталітету українського народу на прикладі селян, додає, що українці не тільки працьовиті та хазяйновиті, а ще й вперті та характерні [6]. Зокрема український фольклор демонструє духовність української нації через традиції, обряди, вірування. Він охоплює різноманітні аспекти культури, в народних піснях відображає радість, смуток, хвилювання, використовується для передачі моральних уроків і повчання через алегорії, прислів'я, приказки. Це історія та цінності поколінь, що сприяє збереженню культурної спадщини, а також усталеним *політичним традиціям*.

Християнство вважається важливою частиною культури української нації, а релігійні переконання, обряди, цінності, настанови мають вплив на формування політико-культурних традицій. Ці етичні та моральні цінності зміцнюють спільноту і визначають стосунки між людьми. Поняття милосердя, терпимості, взаємопідтримки впливають на українську національну ідентичність, спосіб мислення; цінність міжрелігійного діалогу закладена в основи *етнополітики та політики у сфері свободи совісті* України.

Українська культура містить і багатство народних звичаїв, традицій, вірувань та обрядів, зокрема й матеріальні їх прояви (вишиванки, силянки, ікони) – це лише невелика частина того культурного скарбу, який українці передають із покоління в покоління, і що стає вже незмінною частиною *політичного іміджу* багатьох сучасних лідерів думок, громадських активістів та інших суб'єктів політики. Таке пошанування та збереження відображає неповторність української нації.

Серед факторів, що впливають на формування менталітету, соціальні й історичні події, академічні, творчі й інші інтелектуальні спроможності нації. Зміни в менталітеті цілком можливі, досягаються різними шляхами, в т.ч. під впливом політичних факторів суспільство може переосмислювати свої цінності та ідеологічні переконання. Важливим є усвідомлення того, що кожна особистість має вплив на ментальність нації, потенціал стати агентом суспільно-політичних змін, сприяти формуванню позитивних трансформацій у суспільстві.

Аналізуючи вплив сучасних подій на ментальність українського суспільства, відзначимо, що зміни є можливими і відбуваються під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників. Повномасштабне вторгнення сприяло консолідації громадян навколо української культурної традиції, відмові від радянських конструктів. Соціологічні дані [4] підтверджують зміни у світогляді українців, зменшення підтримки твердження про «братні народи», збільшення числа тих, хто спростовує тези радянської пропаганди. Помітна тенденція зміни ставлення суспільства до історії, культури. Війна негативно впливає на психіку людей і соціальну структуру, та в окремих випадках можна виявити й інші її наслідки для нації, що зазнала агресії: по-перше, війна може сприяти об'єднанню народу, пошуку мотивації для співпраці, взаємодопомоги; по-друге, змінити пріоритети та цінності суспільства, спрямувати зусилля на розвиток; по-третє, мотивувати до інноваційних підходів. Дослідження показують, що велика кількість людей, які пережили війну та відповідні травми, поступово пристосовуються до нової реальності, відновлюються, а деякі у відповідь на стресові обставини і події відчують піднесення, глибше розуміють цінність життя [5].

Отже, зв'язок менталітету, ментальності та національного характеру українців є складним і багатограним процесом, який вимагає аналізу різних аспектів культури, історії, мови, а також його впливу на політику, з одного боку, та суспільно-політичних чинників його формування, з іншого. Йдеться про пов'язанні проблеми: міжнародних комунікацій, політичної свідомості та політичної культури; культурної, інформаційної, історичної, освітньої політик; політичних конфліктів і воєн тощо. Усе це складає виразні перспективи подальших політологічних досліджень цієї теми.

Список використаних джерел

1. Галушко К.Ю. Ментальність, менталітет. Енциклопедія історії України: Т. 6: Ла-Мі / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2009. 790 с.
2. Гонський В. Український патріотизм і формування менталітету нації. Розбудова держави. 1993. № 11. С. 55.
3. Давидюк М. Як зробити Україну успішною. Київ : «Смолоскип», 2018. 287 с.
4. Разумков Центр. Ідентичність громадян України: тенденції змін. Травень 2023 р. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/identychnist-gromadian-ukrainy-tendentsii-zmin-traven-2023r>
5. Свеженцева І. Як життя в умовах війни впливає на психоемоційну стабільність людини. Суспільне. 11.05.2022. URL: https://suspilne.media/238315-bijsa-tikaj-abo-zavmriak-zitta-v-umovah-vijni-vplivae-na-psihoemocijnu-stabilnist-ludini/?utm_source=copylink&utm_medium=ps
6. Стражний О. Український менталітет: ілюзії-міфи-реальність. Київ : Дух і літера, 2017. 456 с.

*Сінг Радіон Тарсамович
студент IV курсу
спеціальності 052 «Політологія»*

*Науковий керівник:
кандидат політичних наук, старший викладач
Голішевська Анастасія Валеріївна*

В умовах повномасштабної війни важливою складовою політики держави є не лише забезпечення зовнішньої безпеки та боротьба з ворогом, що є безумовно основною місією України на сучасному етапі, але й забезпечення внутрішньої безпеки і стабільності. Враховуючи це, в умовах воєнного стану продовжується реформування окремих складових внутрішньої політики держави, що є важливим у тому числі і у контексті європейської інтеграції України. Важливою умовою забезпечення внутрішньої стабільності, безпеки та ефективності державної влади є викорінення корупції як негативного феномену, прояви якого мають місце на усіх рівнях, і яка стає причиною у тому числі і недостатнього забезпечення вирішення проблем, пов'язаних з обороною та безпекою держави в умовах війни. Корупція є характерною проблемою для України протягом усього її існування і, попри те, що в останні роки здійснювалась активна боротьба з корупцією, її прояви є актуальними і під час дії воєнного стану. Враховуючи її шкоду для авторитету країни, органів державної влади, сьогодні в Україні запроваджується комплексна антикорупційна політика, спрямована на вирішення цієї проблеми в умовах повномасштабної війни.

Зазначимо, що протидія корупції продовжує залишатися пріоритетним напрямом державної політики. Проявляється вона насамперед у сфері державної влади, також є поширеною у промисловості, соціальній сфері, сфері освіти, охорони здоров'я тощо. Крім того, корупція поширюється на усіх рівнях державної влади в Україні – від найменших органів місцевого самоврядування до найвищого рівня влади. Враховуючи це, вона негативно впливає на різні сфери життя:

- на формування моральних цінностей у суспільстві;
- економічний розвиток держави;
- на гуманітарний розвиток;
- стає загрозою для її соціального розвитку;
- стає загрозою для національної безпеки на внутрішньому рівні;
- руйнує авторитет держави.

З огляду на це, ефективним способом боротьби з корупцією є організована антикорупційна політика, яка є результатом розробленої стратегії та тактики боротьби з нею, є цілеспрямованою діяльністю держави, що має особливе матеріальне, фінансове, організаційне та правове забезпечення. Згідно з визначенням, антикорупційна політика є таким напрямком політики, що передбачає поступове зниження рівня корупції у межах держави, а також налагодження ефективного механізму із її запобігання та протидії. Мета антикорупційної політики в Україні полягає у протидії корупції на рівні державної влади і місцевого самоврядування завдяки підвищенню прозорості в їх діяльності, додержанню прав та свобод людини та громадянина, створенню умов для економічного розвитку, дотримання європейських соціальних стандартів та добробуту населення [1].

Насамперед, антикорупційна політика держави проявляється у вигляді відповідного законодавчого забезпечення. Антикорупційне законодавство України має наступний характер [2]:

- важливі положення протидії корупції закріплені в Конституції України;
- основні умови антикорупційної політики містяться у Законі України «Про запобігання корупції»;
- важливим також є Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України», що є основним державним органом, який забезпечує реалізацію антикорупційної політики;
- основні положення антикорупційної політики закладені у Законі України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки» та у Постанові КМУ «Про затвердження антикорупційної програми на 2023–2025 рр.».

Окрім цього, складовою антикорупційної політики за сучасних умов також є створення та функціонування державних органів, які безпосередньо пов'язані з впровадженням антикорупційної політики держави. Як зазначалось попередньо, основним державним органом є Національне антикорупційне бюро України (НАБУ). Діяльність органу спрямована на попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень. Відповідно, основне завдання – протидія корупційним правопорушенням, які вчиняються посадовими особами та становлять загрозу для національної безпеки України. В умовах воєнного стану діяльність НАБУ, як одного з основних органів, що реалізує антикорупційну політику, є архіважливою. Також важливим органом влади є Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), яка займається розслідуванням справ, пов'язаних з корупцією [3].

Щодо основних тенденцій, які характеризують антикорупційну політику України під час воєнного стану, можна зазначити:

- розвиток антикорупційної системи;
- внесення змін до антикорупційного законодавства;
- адаптація діяльності системи органів антикорупційної інфраструктури щодо воєнних реалій;
- розкриття все більшої кількості справ, пов'язаних з корупційними правопорушеннями, у тому числі і тих, що стосувались оборонного виробництва або закупівель;
- розвиток системи відкритих даних щодо тендерів та закупівель, що дає можливість виявляти прояви корупції.
- Зокрема, у липні 2022 року було внесено зміни до Закону України «Про запобігання корупції», які стосувались особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану [4]. Окрім цього, у березні 2023 року було прийнято Державну антикорупційну програму на 2023–2025 роки, яка має забезпечити більш ефективну реалізацію Антикорупційної стратегії, яка була прийнята на 2021–2025 роки [5]. Крім того, наприкінці березня 2022 року у Кримінальному кодексі України було внесено зміни, пов'язані зі встановленням відповідальності за службові зловживання у сфері незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, що відповідає актуальним вимогам воєнного стану [6].

Попри це, досі має місце низка проблем, пов'язаних з корупцією в умовах воєнного стану:

- незаконне збагачення посадових осіб, що не карається належним чином;
- тендери, спрямовані на закупівлю певних товарів або матеріалів, що мають абсурдний характер та є способом «відмивання» коштів, наприклад – закупівля барабанів у бомбосховища;
- недосконалість системи покарань, які призначаються за корупційні правопорушення, внаслідок чого особи не нехтують корупцією у гуманітарній сфері, в оборонному комплексі, у сфері закупівель техніки та екіпірування для військових тощо.

Враховуючи це, виникає потреба у подальшому вдосконаленні державної антикорупційної політики. Зокрема, мають місце пропозиції науковців-правників щодо прирівнювання корупції в умовах воєнного стану до державної зради. Окрім цього, важливо запровадити більш ефективні способи покарання, особливо що стосується корупції, пов'язаної з придбанням певних матеріальних ресурсів для військових [1].

Отже, можна сказати, що на сьогоднішній день в умовах воєнного стану антикорупційна політика поступово вдосконалюється, проте вона не є достатньо ефективною, про що свідчать численні корупційні правопорушення. Тому існує необхідність подальшого вдосконалення антикорупційної політики, зокрема, шляхом

запровадження більш жорсткого покарання за вчинення корупції в умовах воєнного стану, що дозволить мінімізувати цю проблему.

Список використаних джерел

1. Шило С. М. Особливості застосування законодавства щодо запобігання корупції в умовах воєнного стану. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Випуск № 74. Ч. 2. 2022. С. 86–93
2. Антикоруційне законодавство. URL: <https://nads.gov.ua/dobrochestnist-ta-zapobigannya-korupciyi/antikorupcijne-zakonodavstvo>
3. Завдання, цінності та принципи діяльності. URL: <https://nabu.gov.ua/about-the-bureau/zasadi-roboti/zmist-ta-pryncypy-diyalnosti/>
4. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2381-20#Text>
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-derzhavnoi-antikoruptsiinoi-prohramy-na-20232025-t40323>
6. Шведова Г. Л. Протидія корупційним правопорушенням в умовах воєнного стану. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/102-1.pdf>

*Стандратюк Діана Василівна
аспірантка III року навчання
спеціальності 052 «Політологія»*

*Науковий керівник:
доктор наук, професор
Андрущенко Тетяна Вікторівна*

Поняття публічного в політичній науці

На відміну від поняття політичного, класичне визначення якому дав К. Шмітт, визначення поняття публічного в політичній теорії є більш складним та неоднозначним, оскільки найчастіше розглядається в контексті публічної сфери або публічної політики. Сам критерій публічного виокремити можна або з контексту, або ж в протиставленні з антиподом приватне.

Розуміння публічного як протиставлення публічне/приватне найчастіше відбувається за кількісним, якісним та просторовим критеріями. Найтипівшими трактуваннями у цьому контексті є теорії публічності Х. Арендт та Ю. Габермаса. Згідно з поглядами Х. Арендт, у часи існування полісу, публічна сфера визначалася як простір свободи, де відбувався вільний обмін ідей, тоді як приватна сфера відігравала роль у збереженні людського виду та забезпеченні економічного благополуччя сім'ї [1, с. 38–40]. Все, що з'являється в громадській (тобто публічній) сфері, і що кожен може побачити і почути, має якнайширшу гласність [1, с. 55]. Публічна сфера сприяє об'єднанню людей, створює спільність, що дозволяє передавати і зберігати життєвий досвід для наступних поколінь. Основна характеристика публічної сфери як спільного світу – це можливість бачити та чути інших з різних позицій [1, с. 61]. В. Волковинська підсумовує наведені характеристики публічної сфери Х. Арендт як єдність відкритості та спільності [2, с. 2]. У цьому контексті варто додати, що відкритість є якісним критерієм, що описує визначеність предмета, а спільність – кількісним, оскільки

характеризує величину, а певного просторової визначеності публічне набуває тому, що його прояв можливий в конкретному фізичному (наприклад, грецький поліс) чи віртуальному (Інтернет) просторі.

Ю. Габермас розглядає публічну сферу як похідну від приватного життя індивіда. Приватна сфера у його розуміння – це життєвий простір, визначений родиною та іншими неформальними стосунками [4, с. 20]. Публіка може існувати самотійно, оскільки ґрунтується на автономії приватних осіб, які володіють власністю. Автономія власника на ринку відповідає самореалізації особистості в сім'ї. Крім того, сім'я, яка забезпечує власну неперервність та накопичення капіталу, є ще одним джерелом автономності, оскільки гарантує право на вільне спадкування власності [4, с. 92]. У сфері сімейних зв'язків, особи розуміють себе як незалежних від економічної діяльності, сприймаючи один одного як індивідуальності, здатні до «суто людських» стосунків [4, с. 96]. Отже, Ю. Габермас підкреслює, що з приватної чи навіть інтимної сфери життя громадяни формують свою ідентичність як рівноправних учасників публічного життя, де вони захищають свої інтереси перед державою. Він розглядає політичну відкритість (публічність) як найвищу форму комунікації, за якої може здійснюватися дискурсивне формування думок і волі публіки. Ця відкритість раціонально регулює суспільні конфлікти.

Аналізуючи класичні підходи до визначення поняття публічного, в тому числі Х. Арндт та Ю. Габермаса, В. Волковинська доводить, що набір класичних характеристик (у дослідниці це кількісний та просторовий критерії) поняття публічного не дозволяє адекватно описувати сучасну політичну реальність. Так, кількісний критерій не відповідає якості самої діяльності: «Виходить, байдуже, що саме ви робите, але якщо це мають можливість спостерігати інші, то ви дієте публічно [2, с. 3]». Дослідниця зазначає, що «кількісний підхід до розуміння публічного неявно передбачає, що передусім колективна дія або дія, спостережувана колективно, є публічною [2, с. 6]». На думку В. Волковинської, публічність і приватність повинні розмежовуватись не за зовнішніми критеріями (такими як можливість спостереження за діями особи іншими, або факт здійснення певної діяльності у доступному для спостереження іншими місці), а за характеристиками на зразок участі індивіда в ситуації [2, с. 10]. Авторка доводить, що публічність не досягається жодним кількісним показником, вона полягає у специфічному соціально свідомому ставленні до ситуації. Таким чином, за В. Волковинською публічним пропонується вважати не те, що є колективним (адже особистісна, приватна поведінка власне є колективною у наші часи) чи відкритим для колективного спостереження, а настанову індивіда у сприйнятті реальності [3, с. 3].

Додатково важливо зазначити, що ставлення індивіда до певної ситуації для визначення її публічного характеру має вагу не лише з точки зору особи, що вчиняє дію, але й з погляду тих, хто спостерігає за цією дією чи її наслідками, які впливають на них. В цьому контексті ми повертаємося до кількісного критерію, оскільки у випадку, коли суб'єкт дії розглядає реальність з приватних позицій, наслідки цих дій можуть мати публічний характер, оскільки вони впливають на життя значної кількості людей. Найбільш типовим прикладом є корупція політично значущих осіб, які можуть розглядати факт отримання неправомірної вигоди як приватну справу, але її наслідки є публічними через характер завданої шкоди.

Таким чином, публічне в політиці можна визначити за такими критеріями: кількісний (коли певна дія чи її наслідки впливають на життя значної кількості населення, а не лише на найближче оточення); якісний (коли дія відкрита і піддається спостереженню); просторовий (коли вона відбувається у доступному для спостереження місці); критерій особистого ставлення (ставлення індивіда чи громадськості до дії чи її наслідків для широкого кола населення). Зрозуміло, що певні дії можуть вчинятися приховано з метою уникнення можливості спостереження з боку

громадськості. Однак у таких випадках ставлення особи та/або громадськості визначає, чи буде така дія розглянута як публічна чи приватна.

Список використаних джерел

1. Арндт Г. Становище людини. Львів: Літопис, 1999. 255 с.
2. Волковинська В. О. Інтерпретація понять публічність та приватність Х. Арндт: поза просторовими та кількісними характеристиками. Нова парадигма. 2016. Вип. 129. С. 25–36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nopa_2016_129_5
3. Волковинська В. О. Публічне і приватне у феноменологічному пошуку смислу соціальності. Гілея: науковий вісник. 2014. Вип. 88. С. 182–185. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2014_88_45
4. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості. Дослідження категорії громадянське суспільство. Львів: Літопис, 2000. 321 с.

*Столяр Марина Вікторівна
студентка I курсу
спеціальності 081 «Право»*

*Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент
Бортун Микола Іванович*

Класифікація кримінальних правопорушень

В рамках системи юридичних правопорушень кримінальне правопорушення займає чітке місце. Це твердження викликає питання про те, як саме воно співвідноситься з іншими типами правопорушень. Аналіз сутності кримінального правопорушення показує, що його ключовою характеристикою є ступінь суспільної небезпеки. Саме цей фактор визначає специфіку даного виду правопорушення. Тому в кримінальному праві визнається, що саме суспільна небезпечність слугує критерієм для відмежування кримінального правопорушення від інших.

Іншими словами, ступінь шкоди, завданої суспільству, стає визначальним фактором у класифікації діяння як кримінального правопорушення. Це дозволяє чітко окреслити межі кримінального права та забезпечити справедливе й обґрунтоване покарання за скоєні злочини.

Всі ці фактори в комплексі дозволяють дати чітку й обґрунтовану оцінку діяння та визначити його місце в системі юридичних правопорушень.

Класифікація злочинів – поділ злочинів на певні групи, залежно від визначених у кримінальному законодавстві ознак, які впливають на покарання особи визнаної винною у вчиненні кримінального правопорушення.

1. Кримінальні правопорушення поділяються на кримінальні проступки і злочини.
2. Кримінальним проступком є передбачене цим Кодексом діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі.
3. Злочини поділяються на нетяжкі, тяжкі та особливо тяжкі.
4. Нетяжким злочином є передбачене цим Кодексом діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в

розмірі не більше десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше п'яти років.

5. Тяжким злочином є передбачене цим Кодексом діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше десяти років.

6. Особливо тяжким злочином є передбачене цим Кодексом діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад двадцять п'ять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі.

7. Ступінь тяжкості злочину, за вчинення якого передбачене одночасно основне покарання у виді штрафу та позбавлення волі, визначається виходячи зі строку покарання у виді позбавлення волі, передбаченого за відповідний злочин.

Залежно від особливостей зв'язку структурних елементів злочинів вони поділяються на прості та складні (ускладнені).

У літературі злочини класифікують також за іншими критеріями. Так, залежно від форми вини їх поділяють на умисні та необережні, залежно від ступеня завершеності – на закінчені та незакінчені, залежно від мотивації – на корисливі й некорисливі тощо.

Закінченим кримінальним правопорушенням визнається діяння, яке містить усі ознаки складу кримінального правопорушення, передбаченого відповідною статтею Особливої частини КК України.

Незакінченим кримінальним правопорушенням є готування до кримінального правопорушення та замах на кримінальне правопорушення.

Класифікація кримінальних правопорушень за ступенем суспільної небезпеки, має суттєве значення для формування окремих інститутів кримінального права, та для визначення видів і розмірів покарань у санкціях статей Особливої частини КК.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України.
2. Основи кваліфікації кримінальних правопорушень : навч. посіб. / [М. І. Панов, С. О. Харитонов, О. О. Володіна та ін.]; за ред. М. І. Панова та С. О. Харитонова. Київ: Норма права, 2023. 460 с.
3. Стаття 12. Класифікація кримінальних правопорушень. Кримінальний кодекс України. URL: https://protocol.ua/ua/kriminalniy_kodeks_ukraini_stattya_12/
4. Лугчин В. Формальний критерій класифікації кримінальних правопорушень на злочини та кримінальні проступки в кримінальному праві України та республіки Польща. Львівський національний університет імені Івана Франка. URL: https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/Lutchyn-V.I._Dopovid-.pdf
5. Фесенко Є. В. Проблема класифікації кримінальних правопорушень. Часопис Національного університету «Острозька академія». Сер.: Право. 2013. № 2(8). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Choasp_2013_2_33

*Столяров Віталій Вікторович
аспірант І курсу*

*Науковий керівник:
доктор політичних наук, професор
Зеленько Галина Іванівна*

Формальні та неформальні засоби лобіювання в Україні

З розвитком інститутів демократії виникає необхідність у інструментах залучення зацікавлених сторін до процесу вироблення та прийняття політичних, управлінських рішень, забезпечені конкуренції інтересів та визначені ролі груп інтересів в політичному процесі.

Лобізм в демократичних системах є для окремих громадян та організованих груп одним з цивілізованих засобів впливу на процес прийняття рішень, формування та реалізації державної політики. Лобіювання може здійснюватися як безпосередньо групою, або особою, так і уповноваженим представником цих суб'єктів. Існує величезна множинність та різноманітність учасників, які прагнуть здійснювати вплив на прийняття рішення [1, с. 13–14]. Це можуть бути профспілки, неурядові організації, професійні асоціації, міжнародні організації та інститути, представники усіх рівнів бізнесу, зокрема, промислові групи, корпорації, великі та малі компанії, тощо. Усі вони прагнуть або покращити своє становище та діяльність через вплив на прийняття певних рішень, або захистити вже існуючі, зберегти наявні нормативні умови діяльності (або їх відсутність), права та пільги. Усі вони мають за мету досягти власної мети через процес прийняття рішення державними органами влади, або органами місцевого самоврядування (якщо мова йде про питання місцевого значення) [2, с. 35–37].

Здійснення впливу на політичних суб'єктів може здійснюватися двома шляхами – формальним та неформальним. Формальний – передбачає використання методів, засобів та процедур впливу, які регламентовані законодавством та є фактично суспільно прийнятими. Неформальний – передбачає традиційно встановлені в процесі співпраці груп інтересів та об'єктів лобізму засоби комунікації та впливу, які не підпадають під нормативне регулювання, такі методи не завжди є протизаконними, іноді вони можуть бути просто поза нормами регулювання.

У формальній площині лобіювання здійснюється через участь представників зацікавлених груп у громадських обговореннях та консультаціях, засіданнях департаментів, парламентських комітетів у тому числі щодо проєктів законів та інших нормативно-правових документів. Фізичні та юридичні особи, громадські організації, представники галузей та інші зацікавлені сторони можуть брати участь в них, представляти та висловлювати свої пропозиції. Вони можуть об'єднуватись з іншими зацікавленими групами, громадськими організаціями, асоціаціями задля підсилення представництва та впливу на державні інституції. Лобісти можуть проводити аналітичну, експертну оцінку питання, що їх цікавить, та представляти результати цих оцінок законотворцям, службовцям у якості аргументації основи для ухвалення рішення. Також можуть бути використані інші правові механізми комунікації громадськості з владою.

При виконавчих органах вплив на посадовців може бути реалізовано також через функціонуючі громадські ради, які є консультативно-дорадчим органом при міністерствах, центральних органах виконавчої влади, обласних, у Києві та Севастополі міських, районних державних адміністраціях. Вони утворені задля забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики та використовуються задля створення рішень з механізмом залучення зацікавлених сторін [3].

Неформальними засобами впливу можуть виступати: особисті зв'язки та знайомства, в Україні вони відіграють значну роль у процесі прийняття рішень; фінансова підтримка політичним партіям, кандидатам на виборні посади та громадським фігурам, що може створювати сприятливі передумови задля просування приватних інтересів; також варто виділити надання послуг по обміну – це може проявлятися у наданні послуг лобістом політичному діячу в обмін на підтримку конкретних інтересів; деякі лобісти можуть дарувати подарунки, у тому числі грошові, задля прихильності посадовця. Поширеним є використання медійного тиску для створення суспільного обговорення проблеми та просування необхідного варіанту її вирішення, залучення до цього процесу лідерів громадської думки. Можливим також є, задля підтримки своїх ініціатив, залучення більш впливового на уряд та парламент посередника, яким може виступати впливові діячі бізнесу або інші наближені до владних кіл особи.

Деякі засоби неформального впливу можуть мати корупційний характер, коли посадовець на якого здійснюється вплив має власний інтерес, зокрема, використання службових повноважень задля отримання особистої неправомірної вигоди, будь то послуга, чи фінансова винагорода в обхід законодавчих інструментів за свої рішення на користь певного суб'єкта. Такі дії асоціюються в суспільстві з корупцією, неефективністю та непрозорістю дій влади, що негативно впливає на імідж України в середині країни та на міжнародній арені, зокрема, на інвестиційний клімат та репутацію держави в світі.

Отже, лобізм як політичний інститут є важливим інструментом впливу на прийняття політичних, управлінських рішень, захисту інтересів різних груп. Лобісти можуть використовувати у своїй, як формальні так і неформальні методи впливу. В той же час лобізм дозволяє громадян та організаціям приймати участь у процесі прийняття рішень. Важливим є забезпечення балансу між приватним, груповими, суспільними та державними інтересами, який може бути реалізовано через відповідне законодавче забезпечення та створення реальних нормативних механізмів комунікації між владою та лобістами.

Список використаних джерел

1. Кравчук В. Лобіювання як правовий концепт у загальнотеоретичному ракурсі. Актуальні проблеми правознавства. 2022. № 4. С. 12–17. URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1489> (дата звернення: 25.03.2024).
2. Лубінець Д. В. До питання про типологію українського лобізму. Політикус. 2019. № 4. С. 34–40. URL: http://politicus.od.ua/4_2019/6.pdf (дата звернення: 26.03.2024).
3. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 р. № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-п> (дата звернення: 25.03.2024).

*Сухомлин Владислав Олександрович
студент IV курсу
спеціальності 052 «Політологія»*

*Науковий керівник:
кандидат політичних наук, доцент
Воляннюк Ольга Ярославівна*

Вплив релігійних організацій на соціокультурні та політичні виміри суспільства

Сучасне суспільство в різних країнах світу стикається з численними викликами, серед яких особливе місце займають соціокультурні та політичні зміни. У цьому контексті релігійні організації відіграють значну роль, впливаючи на формування громадської думки, культурних норм, правових і політичних процесів. З одного боку, релігійні інституції мають глибокі традиційні зв'язки зі суспільством, що дозволяє їм ефективно впливати на моральні та етичні орієнтири населення. З іншого боку, вони часто, як важливі агенти соціальних змін, пропонують альтернативні погляди на вирішення сучасних конфліктів і криз.

Будь-яка релігія має певні норми. Ці норми торкаються питань суспільства, його організації, вони встановлюють певні правила поведінки. Релігійні норми також регламентують відносини між народами, націями, державами [1, с. 67]. Варто зазначити, що роль релігійних організацій трансформується в епоху війни, глобалізованого суспільства та інформаційно-технічного прогресу. Існує декілька точок зору з приводу цієї теми у науковому світі. Перша група науковців вказує на те, що роль релігійних норм у сучасному правовому регулюванні все більше віддає переваги новітнім підходам, і право тут відіграє домінуючу роль. Друга група має протилежну думку – релігія як споконвічна людська аксіологічна цінність має відповіді на всі життєві ситуації, зокрема й на новітні глобально-технічні трансформації [2, с. 68].

Релігійні організації мають унікальну здатність мобілізувати своїх прихильників і вести активну діяльність у сфері освіти, благодійності, культури та політики. Через свої освітні програми та соціальні ініціативи вони не тільки надають необхідну допомогу маргіналізованим групам, а й сприяють формуванню освіченого та соціально відповідального суспільства. Важливим є і їхній внесок у збереження культурної спадщини та передачі традиційних цінностей новим поколінням, що становить основу для розвитку міжкультурної діалогу та взаєморозуміння в багатоконфесійних державах.

На політичному рівні релігійні організації відіграють ключову роль у формуванні громадської думки та політичних ідентичностей. Вони можуть виступати як посередники між державою та громадянами, пропонуючи платформу для обговорення важливих суспільних питань і допомагаючи в розв'язанні конфліктів. Через свої проповіді, соціальні звернення та участь у публічних дебатах релігійні лідери впливають на формування моральних цінностей та політичних переконань своїх послідовників, що може мати як позитивний, так і негативний вплив на соціальну згуртованість.

Крім того, релігійні інституції часто використовують свій вплив для захисту прав людини, сприяння демократичним процесам та боротьби з соціальною несправедливістю. Вони активно беруть участь у кампаніях проти бідності, расизму, гендерної нерівності та екологічних проблем, піднімаючи ці важливі теми не тільки на національному, але й на міжнародному рівні. Наприклад, У Сполучених Штатах переважно релігійні установи активно займаються благодійною діяльністю. Потреба в їх допомозі відчувається особливо гостро у святковий період, час коли людям необхідна не лише матеріальна, але й духовна підтримка [2]. Також є приклади підтримки різних рухів, які проти расової дискримінації. До прикладу Лідери буддистів США представили Білому дому заяву про расову справедливість, у якій поділилися, що їх «надихнули мужність і лідерство» Black Lives Matter. Єврейські, мусульманські та багато інших релігійних організацій включили принципи BLM, щоб зробити свої громади більш інклюзивними та орієнтованими на справедливість [3]. Таким чином, релігійні організації вносять вагомий вклад у розвиток глобальної цивільної солідарності та підтримку міжнародного гуманітарного права.

Релігійні організації також відіграють важливу роль у культурній інтеграції та зміцненні міжетнічної злагоди. В умовах глобалізації та зростання міграційних потоків, вони стають місцями, де представники різних культур і релігій можуть зустрітися, обмінятися досвідом і знайти спільну мову. Через організацію культурних заходів, свят, обрядів релігійні громади сприяють взаємному збагаченню культур і розвитку взаємоповаги, толерантності серед різних соціальних груп. Таке культурне розмаїття допомагає створити більш інклюзивне суспільство, в якому кожен може відчути себе частиною спільноти незалежно від своєї релігійної або етнічної приналежності.

Однак, важливо визнати і потенційні ризики, пов'язані з впливом релігійних організацій на соціокультурні та політичні виміри суспільства. Іноді релігійні інституції можуть сприяти розпалюванню конфліктів, особливо в регіонах з високим рівнем міжрелігійної напруги, або використовувати свій вплив для посилення авторитарних режимів та обмеження прав і свобод людини. Тому критично важливим є забезпечення діалогу та співпраці між релігійними організаціями та державою, а також між самими релігійними групами для підтримки миру, толерантності та взаємоповаги в суспільстві.

У підсумку, релігійні організації відіграють багатогранну роль у розвитку соціокультурних та політичних вимірів суспільства. Вони можуть бути могутніми агентами позитивних змін, сприяючи соціальній єдності, культурній інтеграції та демократичному розвитку. Однак, для реалізації цього потенціалу необхідно створити умови для конструктивного діалогу та взаємодії між релігійними організаціями, державою та громадянським суспільством

Список використаних джерел

1. Жаровська І. Роль релігійних організацій у сучасних суспільно-правових відносинах. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки». № 1(37). Львів, 2023. С. 65–70. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2023/jun/30579/12.pdf>
2. Релігійні організації у США допомагають бідним краще, ніж держава. Інтернет видавництво «Голос Америки». 27.12.2011. URL: <https://www.holosameryky.com/a/charity-12-27-2011-136265753/246606.html>
3. Скубицька Ю. Пам'ятники в русі: протести Black Lives Matter і пам'ять про Громадянську війну в США. LB.UA. 23.06.2020. URL: https://lb.ua/culture/2020/06/23/460432_pamyatniki_rusi_protesti_black.html

*Трищук Анастасія Михайлівна
студентка IV курсу
спеціальності 081 «Право»*

*Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент
Сушицька Наталія Валеріївна*

Групова злочинність неповнолітніх: порівняльна характеристика

Групова злочинність серед неповнолітніх в Україні і країнах Європейського Союзу може відрізнятися за різними параметрами, такими як типи злочинів, частота вчинення, соціальні причини та наслідки. Україна, як і багато інших країн, може стикатися з проблемами, пов'язаними з відсутністю соціальної підтримки,

недостатньою освітою та відсутністю можливостей для розвитку, що може призвести до злочинності серед молоді [5]. У країнах ЄС можуть бути різні підходи до соціальної підтримки та програм превенції злочинності серед неповнолітніх, що може впливати на рівень цієї проблеми. Для більш точного порівняння потрібні статистичні дані та аналіз конкретних факторів, які впливають на злочинність серед неповнолітніх в обох регіонах.

Динаміка злочинності серед неповнолітніх може бути суперечливою. З одного боку, спостерігається тенденція до зниження загального рівня злочинності серед неповнолітніх у деяких країнах, що може бути пов'язано з ефективнішою роботою правоохоронних органів, розвитком соціальних програм та змінами в суспільстві. З іншого боку, спостерігається зростання деяких видів злочинності серед неповнолітніх, зокрема, пов'язаних із використанням Інтернету та соціальних мереж.

У країнах з розвинутою системою правосуддя та соціальною підтримкою спостерігається більш успішне управління проблемою злочинності серед неповнолітніх через впровадження комплексних програм, спрямованих на попередження злочинності та реінтеграцію молодих правопорушників у суспільство.

Україна може мати свої унікальні проблеми, такі як злочини, пов'язані з наркотиками, бандитизмом або економічними злочинами. У країнах ЄС можуть бути більш розповсюджені злочини, такі як кіберзлочини або дискримінація.

Статистика може відрізнятись в залежності від країни, але в цілому в ЄС може бути менше випадків злочинності серед неповнолітніх у порівнянні з Україною через більш розвинені соціальні програми та систему освіти.

Україна може стикатися з проблемами, такими як відсутність робочих місць для молоді, низький рівень освіти та низький рівень доступності до соціальних послуг. В ЄС може бути більше уваги до соціальної інтеграції та підтримки для неповнолітніх.

У різних країнах можуть бути різні підходи до вирішення проблеми групової злочинності серед неповнолітніх. Деякі країни можуть акцентувати увагу на реабілітації та ресоціалізації, тоді як інші – на покаранні та виправленні [4].

Злочинність серед неповнолітніх у країнах Європи може мати деякі спільні риси та відмінності в порівнянні з Україною. Ось кілька ключових характеристик: напрями злочинності, соціальні фактори, превентивні програми та система ювенальної юстиції. Злочинність серед неповнолітніх у країнах Європи може включати широкий спектр злочинів, від вандалізму та крадіжок до наркотикових злочинів, кіберзлочинів та навіть радикалізації.

Багато країн Європи мають розвинені системи соціальної підтримки та освіти, які можуть сприяти зменшенню злочинності серед молоді. Однак існують також соціальні виклики, такі як безробіття серед молоді, низький рівень освіти та інтеграція мігрантів, які можуть бути пов'язані зі збільшенням ризику злочинності. Також вони мають програми та ініціативи з превенції злочинності серед неповнолітніх, спрямовані на підвищення освіти, підтримку сімей, сприяння альтернативним шляхам розвитку та реабілітації [6].

Країни Європи мають спеціальні системи ювенальної юстиції, які спрямовані на реабілітацію та ресоціалізацію неповнолітніх, замість простого покарання.

Варто пам'ятати, що це лише загальні риси, і злочинність серед неповнолітніх може відрізнятись в залежності від кожної конкретної країни, її культурних, соціальних та економічних особливостей.

У країнах Європи існують різноманітні превентивні програми, спрямовані на запобігання злочинності серед неповнолітніх. Ось деякі з них:

Багато країн Європи мають освітні програми, які спрямовані на підвищення обізнаності про злочини та їх наслідки серед молоді. Програми можуть включати уроки про правові аспекти, етичність та соціальну відповідальність.

Програми соціальної підтримки для сімей і молоді можуть включати доступ до послуг соціальних працівників, консультативні центри для молоді та сімей, а також психологічну підтримку.

Спортивні та розважальні програми можуть допомагати залучити молодь у позитивні заняття та відвести їх від злочинності. Це можуть бути спортивні команди, клуби, художні гуртки та інші форми дозвілля.

Програми менторства можуть надати неповнолітнім позитивних ролей та допомогти їм у вирішенні проблем та встановленні цілей у житті.

Деякі країни мають альтернативні програми для неповнолітніх, які скоїли дрібні злочини. Програми можуть включати альтернативні форми покарання, такі як соціальні послуги, спільнотні послуги або реабілітаційні програми.

Ці програми часто працюють у комбінації для забезпечення комплексного підходу до запобігання злочинності серед неповнолітніх та підтримки їх соціального та психологічного розвитку.

Україна також має різноманітні превентивні програми, спрямовані на запобігання злочинності серед неповнолітніх [1]. Ось деякі з них:

Превентивні освітні програми зазвичай проводяться у школах та інших установах для молоді. Ці програми надають інформацію про права та обов'язки, наслідки злочинів та важливість відповідальної поведінки.

Соціальні центри та служби підтримки. Уряд та неприбуткові організації можуть надавати соціальні послуги для молоді, яка опинилася у складних життєвих обставинах. Це можуть бути послуги консультування, психологічна підтримка, допомога у пошуку роботи та інші форми підтримки [2].

Молодіжні клуби та центри, такі установи можуть надавати молоді можливості для позитивного дозвілля та соціальної взаємодії. Вони можуть проводити різноманітні заходи, такі як спортивні змагання, творчі майстер-класи, волонтерські проекти тощо [7].

Уряд та громадські організації можуть співпрацювати з місцевими громадами для впровадження проектів та ініціатив, спрямованих на підтримку молоді та запобігання її втягненню у злочинну діяльність.

Для молоді, які порушили закон і були звинувачені у скоєнні злочину, існують програми реабілітації та ре соціалізації [2]. Також програми можуть включати психологічну підтримку, професійну підготовку та інші послуги, спрямовані на відновлення їхньої інтеграції у суспільство.

Такі превентивні програми допомагають зменшити ризик злочинності серед неповнолітніх та сприяють їхньому позитивному соціальному розвитку.

Таким чином, порівняно з країнами Європейського Союзу, злочинність серед неповнолітніх в Україні може мати свої унікальні особливості та виклики. Україна стикається з різними соціальними, економічними та політичними факторами, які впливають на рівень злочинності серед молоді [3]. Наприклад, економічна нестабільність, відсутність ефективної системи соціальної підтримки та освіти, а також проблеми з корупцією можуть сприяти зростанню злочинності серед неповнолітніх в Україні.

У країнах Європи, зокрема в Європейському Союзі, спостерігається більш розвинена система соціальної підтримки, освіти та програм превенції злочинності серед неповнолітніх. Це може сприяти зменшенню ризику злочинності серед молоді та забезпеченню їхнього позитивного соціального розвитку. У країнах Європи існують широкомасштабні програми, спрямовані на попередження злочинності серед неповнолітніх, такі як освітні ініціативи, соціальна підтримка, спортивні та розважальні заходи, менторські програми та альтернативні форми виправлення. Мета цих програм - допомагати молоді знаходити конструктивні способи вираження себе та відвести їх від злочинної діяльності.

Отже, для України важливо підвищити ефективність своїх програм превенції злочинності серед неповнолітніх, а також вдосконалити систему соціальної підтримки та освіти для молоді. Взавши до уваги досвід країн Європи, Україна може розвивати та впроваджувати нові методи та підходи для зменшення злочинності серед неповнолітніх і створення безпечнішого та позитивного середовища для їхнього розвитку.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. Чинна редакція від 28.03.2024 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T124651>
2. Байда А. О. Запровадження інституту кримінальних проступків в Україні. Фінішна пряма на шляху. Молодий вчений. 2019. № 4(1). С. 108–111. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2019_4%281%29_27
3. Балабан І. М. Злочинність та міжнародне співробітництво з питань боротьби з нею. Судова практика. 2012.
4. Кримінальне право зарубіжних держав: Загальна частина: Англія, США, Франція, ФРН, Японія, Італія. Київ: Інститут міжнародного права і економіки ім. А. С. Грибоєдова, 2001. 576 с.
5. Присяжнюк Т. І. Потерпілий та поняття злочину в науці кримінального права України та деяких зарубіжних держав. Вісник Верховного суду України. 2013. № 4.
6. Шостко О. Ю. Протидія організованій злочинності в європейських країнах: монографія. Харків: Право, 2009. 400 с
7. Голосніченко І. П. До проблеми запровадження в Україні кримінального проступку та відмежування його від адміністративного правопорушення. Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право. 2014. № 1.

*Удалов Іван Олексійович
студент III курсу
спеціальності 052 «Політологія»*

*Науковий керівник:
старший викладач Козенюк Андрій Іванович*

Загрози поглиблення олігархізації в Україні

Слово «олігархія» походить ще із давньої Греції та в перекладі означає «владу небагатьох». Платон писав про олігархію так – олігархія є владою небагатьох, що спирається на «майновий ценз», тобто, багатство. В олігархії невелика група людей, відповідальних за управління нацією, може виявитися невідповідною для цієї ролі, а також часто асоціюється з тиранією тому що ця група часто зберігає своє становище, покладаючись на суспільство задля придушення, що є засобом підпорядкування тих громадян, які можуть почуватися вимушеними діяти в опозиції до групи, яка перебуває при владі.

Сучасні ж олігархи володіють багатоманітними суспільними ресурсами: економічними, промисловими, інформаційними (друковані та електронні ЗМІ), політичними (партії, парламентські групи й фракції, важливі державні посади, вплив на перших осіб у державі) й завдяки цим ресурсам олігархи приховують свої надприбутки

від оподаткування та використовують їх на політичні цілі. Більш того, через зрощення з владою та оволодіння ЗМІ олігархи перетворюються на кланові групи інтересів – закриті, засновані на круговій поруці та патронажно-клієнтельних стосунках об'єднання [1].

Одна з основних концепцій, що пояснює появу олігархії це «Залізний закон олігархії», який був сформульований Робертом Міхельсом у першому десятилітті ХХ століття у роботі «Політичні партії» [4]. Згідно з цим «законом» всі організації, які у тому числі віддані демократичним ідеалам, на практиці неминуче піддаються правлінню невеликої еліти, в нашому випадку олігархії [3]. Під впливом аналізу бюрократії Макса Вебера, а також теорій елітарного правління Вільфредо Парето та Гаetano Моска, Міхельс стверджував, що організаційна олігархія є найбільш фундаментальним наслідком імперативів сучасної організації: компетентного керівництва, централізованої влади та поділу завдань у рамках професійної бюрократії.

Ще одним із факторів появи олігархії є те, що на відміну від еліт, які наділені різними повноваженнями та орієнтовані на різні цілі, олігархи зазвичай визначаються владою грошей. Концентроване багатство в цьому випадку служить одночасно джерелом влади та мотивацією для її здійснення. На відміну від інших ресурсів влади, політично об'єднує олігархів навколо основного набору власного багатства [5]. Ще однією причиною появи олігархії служать масштабні фінансові кризи, які викликають соціальні потрясіння, безробіття серед молоді, що в свою чергу, призведе до гніву, спрямованого на чинних політиків, чим і користується Олігархи, які набирають політичну вагу протиставляючи себе сформованій ситуації.

Олігархія також може проявити себе через активну політику популізму, який останнім часом став вірусним, оскільки він застосовується до різних лідерів та груп, які апелюють до «народу». Сучасний популізм – це найчастіше електоральний тип політики, народжений внаслідок політизації нерівності та спрямований на зміцнення своїх позицій, впливу та рейтингу з метою підвищення легітимності прийнятих державою рішень у мінімальному вкладенні ресурсів.

Одна із основних загроз олігархії в політиці полягає в тому, що вона купує кваліфікованих професіоналів, не в останню чергу юристів, які роблять політичну участь олігархів більш опосередкованою, приховують їхню владу від очей і захищають від контролю з боку держави. Таким чином олігархи практично не відчувають руйнувань у своєму повсякденному житті, та допомагає їм краще просувати власні інтереси в державні органи, що зазвичай їдуть проти інтересів народу, та найчастіше проти інтересів держави. Олігархи, як правило, спілкуються лише з людьми, які поділяють їхні цінності. Хоча це може забезпечити стабільність, це також перешкоджає людям з новими ідеями та перспективами потрапити до правлячого класу. Олігархії, які отримують занадто багато влади, можуть завдати шкоди людям, обмежуючи вільний ринок. Маючи необмежену владу, олігархи можуть домовитися між собою про встановлення цін, позбавити певних пільг нижчим класам або обмежити кількість товарів, доступних для населення.

В Україні можна говорити про політичне домінування кланово-олігархічних груп, які, по суті, є групами фінансово-економічних інтересів «у законі». Вони використовують владу для максимізації своїх над прибутків і політичного впливу, спираючись на «право сильного». До середини 90-х років в Україні йшлося переважно про регіональні «клани», які боролися за вплив на центральну владу [2]. Нині майже в кожній партії України можна знайти слід впливу олігархічних груп [2]. Також однією з головних загроз олігархії в Україні є їх часті конфлікти з владою через кардинальні відмінності інтересів, особливо в критично важливих питаннях, а також поширення корупції у всіх рівнях і гілках влади.

Список використаних джерел

1. Михальченко М. Кланово-олігархічний режим: негативи і позитиви функціонування. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2010. № 5(49). С. 83–94. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/mykhalchenko_klanovo.pdf
2. Колодій А. Ф. «Олігархи» й «олігархія»: зміст понять та українська політична дійсність. К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2001. // Наукові записки НаУКМА. Том 19: Політичні науки. С. 31–36. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/9603>
3. Robert Longley. What Is an Oligarchy? Definition and Examples. November 14, 2019. URL: <https://www.thoughtco.com/oligarchy-definition-4776084>
4. Jeff Sluyter-Beltrão. Iron law of oligarchy. Sociological thesis. URL: <https://www.britannica.com/topic/iron-law-of-oligarchy>
5. Jeffrey A. Winters. Oligarchy and Democracy. The American Interest. Volume 07, Number 2. Published by Cambridge University Press in September 28, 2011. URL: <https://www.the-american-interest.com/2011/09/28/oligarchy-and-democracy/>

*Щур Юлія Дмитрівна
аспірантка кафедри теорії та історії держави і права
спеціальності «Право»*

*Науковий керівник:
доктор юридичних наук, професор
Токарчук Ольга Володимирівна*

Морально-духовне осмислення жінки при укладанні та розірванні шлюбу у мусульманських країнах

Іслам, як цілісна система загальнолюдських морально – духовних цінностей з питань ролі жінки у соціальному житті також далеко неоднорідна.

Констатується, що сімейно-шлюбні відносини, які склалися в країнах мусульманської цивілізації, становлять відносно цілісну й водночас гнучку модель, котра демонструє здатність пристосовування до різних географічних, соціальних та культурних умов.

Одним із центральних інститутів сімейного права є укладення шлюбу та розірвання шлюбу. Галузь мусульманського сімейного права найбільш тісно пов'язана з релігійними, духовними та моральними нормами і принципами ісламу, світоглядом і культурними традиціями які має населення мусульманських країн.

Мусульманське право визначає розподіл взаємовідносин в сім'ї на традиційний, помірний та радикальний. Є чимало наукових робіт у яких захищаються традиційні уявлення про становище жінки в ісламі. Однак зустрічаються роботи, де існує стан речей у цих питаннях які виступають як незадовільні і ставлять питання про потребу радикальних змін.

Дослідження морально – духовного осмислення жінки при укладанні чи розірванні шлюбу полягає у розкритті соціального життя, включаючи перш за все моральне та духовне виховання, взаємної поваги один до одного, доброти, любові, співпраці та гармонійних взаємин між подружжям.

Ісламське виховання жінки полягає в тому, що її із раннього дитинства привчають бути дружиною, матір'ю та господинею. І тому, традиційно з дитинства

дівчат привчають моральним та культурним цінностям, вчать бути вихованою, милою, скромною, покірною, слухняною та красивою для майбутнього чоловіка. Також, важливу роль відіграє походження жінки, її громадянство та віросповідання. З раннього дитинства у дівчат виховують підлеглий стан і обумовлено це специфікою звичаїв та культурою виховання народів у ісламі.

Особливістю середовища мусульманського світу є те, що жінка з'явилась на світ для того, щоб належати чоловіку, народжувати та ростити дітей, слухати та покорятись спочатку батьку, а згодом – чоловіку. Дана модель морально-культурного виховання відтворюється самими жінками-матерями, які реалізують відносини та транслують його між поколіннями.

Але, з часом ролі чоловіка та жінки поступово почали змінюватись, особливо помітно в країнах Туреччини та Тунісу. Зміни полягали в тому, що чоловік допомагає дружині з домашніми турботами, доглядом за дітьми та управлінням бюджетом. Такі зміни, мали місце у договорах під час укладання шлюбу.

Обов'язки в мусульманській родині розподіляються з урахуванням особливостей кожної статі: чоловік зобов'язаний бути захисником, годувальником, забезпечувати матеріальні потреби родини, а жінка – господарювати, виховувати дітей і, якщо хоче, – працювати за спеціальністю в жіночому колективі. Неминучі труднощі спільного проживання повинні переборюватися мусульманами на твердій підставі принципів любові і справедливості, для цього чоловік і дружина повинні уступати один одному, зберігаючи ніжні паростки сімейної єдності, вчасно гасити вогонь взаємного невдоволення і не доводити відносини до такого стану, поки розлучення буде здаватися їм єдиним виходом з нестерпно напруженої ситуації. У Корані сказано: [Дружина і чоловік, жінка і мужчина мають взаємні права згідно того, що справедливо] (2. 228), це означає, що вони повинні глибоко поважати один одного і відноситися до своєї половини з повагою. Святий Пророк Мухаммед у своїх хадисах постійно закликав чоловіків не кривдити своїх дружин і пояснював їм, що якщо сімейна пара живе кожний сам по собі, а не один для одного, якщо вони не розуміють, що сімейне щастя обумовлене їх взаємністю, то вони звичайно ж не зможуть зазнати всіх невимовних радощів шлюбу, що у стані подарувати їм щасливе сімейне життя.

Сім'я для мусульман є найвищою цінністю, а безшлюбність трактується Кораном як дуже небажане явище. У цьому аспекті європейські країни дуже відрізняються від мусульманських країн, оскільки мусульманські сімейні відносини й до теперішнього часу зберігають релігію, звичаї, традиції, суворому дотриманні норм Корану, положення якого залишається незмінним упродовж багатьох століть.

Характеризуючи взаємовідносини чоловіка та дружини в патріархальному суспільстві, соціолог А.Г. Харчев небезпідставно зауважує, що [чоловік поєднаний з дружиною, як чоловік, як господар, як частка тієї соціальної сили, яка поставила себе у привілейоване становище у ставленні до всіх жінок, ревниво оберігає свої привілеї, які в кінцевому підсумку стають звичками]. Саме, звички чоловіка патріархальної сім'ї, знайшли своє відображення та закріплення в мусульманстві.

Звертаючись до питання шлюбних відносин, можемо з упевненістю стверджувати, що в сучасному суспільстві більшість людей не усвідомлюють важливість такого відповідального рішення як укладення шлюбу. Від початку існування людського роду шлюб є одним із важливих обрядів. Родина – це доволі серйозний та значущий союз, від якого залежить щастя людини. Психологічні дослідження підтверджують, що в сучасному суспільстві як чоловіки, так і жінки не усвідомлюють своєї ролі в шлюбі. Сучасна сім'я нерідко характеризується такими негативними явищами як недовіра, зрада, недостатня увага до дітей тощо.

Мусульманський автор Абдель Рахім Омрана зазначає про те, що [сім'я - базова соціальна одиниця ісламського суспільства, а шлюб - основний ісламський інститут].

Шлюб в Ісламі розглядається, як природні узи між чоловіком і жінкою. Дійсно, Аллах в Корані говорить: [О, люди! Будьте відповідальні перед Богом вашим, Який створив Вас від однієї-єдиної людини, І від нього Він створив дружину його, І від них обох відбулося багато людей; Бійтеся Аллаха і того, з ким Він зв'язав вас взаємними правами; Не закінчуючи родинних відносин]. [Коран, 4: 1].

Поняття [шлюб] за шаріатом – це укладення договору, згідно з яким жінка перестає бути сторонньою, «забороненою» для чоловіка, з яким вона вступила у шлюбний союз].

Основою шлюбного союзу виступають взаєморозуміння і повага, законодавством деяких країн встановлюються умови укладання шлюбного договору та визначаються певні форми.

Основи цієї моделі були закладені в період генезису ісламу як світової релігії. Вони отримали релігійне санкціонування, будучи закріпленими в Корані. Для Корану притаманний високий рівень деталізації в плані етичної та правової регламентації взаємин між чоловіком та жінкою. Цілий ряд моментів цих взаємин, котрі, з позиції християн, часто сприймаються як профані й недостойні уваги в релігійному плані, в ісламі трактуються як такі, що мають фактично сакральний характер і є необхідним елементом релігійних вірувань. Це, зокрема, стосується питань укладання шлюбного договору, виховання й матеріального забезпечення дітей, а також розірвання шлюбу.

Дослідження даної теми дозволить зазначити, функціонування сучасних правових систем в ісламських державах які свідчить про можливість правової акультурації, завдяки якій класичне ісламське право абсолютно по-новому здатне регулювати різні сфери суспільних відносин. Це свідчить, що воно пристосовується до сучасних умов не лише через запозичення правових положень із територіальних правових систем, зокрема із західного права, а й шляхом застосування звичаїв, які не суперечать Корану та морально-духовному вихованню, за допомогою звичаїв та законотворчої діяльності ісламських держав.

Поверне до традиційних ісламських цінностей, які потребують знання релігійно-правових систем цих країн, оскільки вони мають специфічний характер, тому що сучасні системи будуються на основі мусульманського права. Основною особливістю мусульманського права є те, що воно впливає з релігійних законів ісламу та морально-духовним вихованням мусульман у сім'ї. Звідси й інша його особливість - необхідність для мусульман, у якій би країні вони не жили, керуватись, послуговуватись лише мусульманським правом.

Список використаних джерел

1. Черданцев А.Ф. Теорія держави і права. - Юрайт, [2002, с. 407].
2. Магаяева П.І. Адати і шаріат в судово-правовій системі карачаївців // Історія держави і права.[2005. № 7. с. 15].
3. Муллокандова О.М. Мусульманське релігійне право щодо шлюбів з іновірцями: філософсько-релігієзнавчий аналіз, [2014].
4. Тахмаз Абд аль-Хамид Махмуд. Ханафитский сикх в новом обличье: семейно-брачные отношения. [2007, с. 169].
5. Давид Р., Жоффре-Спинози До. Основні правові системи сучасності. – Міжнародні відносини, [2003].
6. Практична філософія №3-2006(№21) Практична дисципліна релігійних диспутів, М.В. Лубська, канд. Філософ. Наук,[ст. 154].
7. Ацамба Ф.М. / Історія релігії в 2-х кн. Кн. 2[2004. с. 619].

*Ярошенко Олександр Валерійович
аспірант кафедри політичних наук
спеціальності «Політологія»*

*Науковий керівник:
доктор політичних наук, професор
Ващенко Костянтин Олександрович*

Політологія як навчальна дисципліна: досвід і проблеми викладання в Україні

Політологія як навчальна дисципліна, що сформувалася разом з утвердженням незалежності України, покликана вирішально впливати на громадянську свідомість, формувати цінності свободи, права на усвідомлений вибір особистістю життєвих пріоритетів, плюралізму можливостей реалізації людської гідності.

На початку 1990-х років одним із фундаторів вітчизняної політичної науки був Володимир Дмитрович Бабкін. Багато років наукового життя він віддав Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. У 1993-2001 рр. В.Д. Бабкін був президентом Української асоціації політологів, саме завдяки його активній позиції як президента асоціації МОН України включив політологію до переліку базових навчальних дисциплін [1].

В Україні політологія як самостійна академічна дисципліна з'явилася в 90-х роках ХХ ст. Її стали викладати у вузах і середньо-спеціальних навчальних закладах як обов'язковий предмет. Затребуваність політології обумовлена початком переходу українського суспільства до самостійності, ринкової економіки, що помітно підвищило інтерес до політики у людей, які стали активними учасниками соціальних змін. Політична наука була покликана пояснити стрімкі економічні, політичні, психологічні й культурні трансформації українського суспільства.

На початку ХХІ ст. стан вітчизняної політичної науки проаналізував 24-27 жовтня 2000 р. Всеукраїнський науково-практичний симпозиум з проблем «Політологія в Україні: стан та перспективи розвитку», який зібрав понад 300 учасників – учених та освітян-політологів з усіх регіонів держави й країн СНД. Його учасники підкреслили значне зростання протягом останніх років рівня політичної освіченості громадян, активізацію наукових розробок, накопичення певного досвіду викладання політології.

Політологія – галузь знань про політику, закони функціонування і розвитку політичного життя держави і суспільства, що відбивають процес включення соціальних груп, особистостей в діяльність по вираженню політичних інтересів і політичної влади [2].

Як навчальна дисципліна політологія, спираючись на отримані дані, висвітлює історію політичної думки, дає знання про політичні інститути, їх організацію та функціонування; права, свободи, обов'язки громадян; участь особи в політичному житті; суб'єкти і об'єкти політики; політичний маркетинг і політичний менеджмент, політичну культуру, сучасні політичні доктрини, світовий політичний процес. Завдання політології як навчальної дисципліни – дати всім, хто цікавиться цими проблемами, мінімум наукових знань про політику, а політиків – навчити досягати успіху у виборчих кампаніях.

Політологія як навчальна дисципліна включає: 1) процес і результат вироблення та засвоєння соціальними групами й окремими індивідами систематизованих знань у галузі політики; 2) навички участі громадян у політичному житті в усіх його проявах і взаємозв'язках з іншими суспільними сферами; 3) методологію і засоби практичного застосування знань про політику в усіх сегментах суспільно-політичної діяльності.

Структура політології як навчальної дисципліни включає: предмет і методи політології; історію політичної думки; історію політичної думки України; політичну систему суспільства; політичну владу; політичні режими; демократію як форму організації політичного життя; державу як основний політичний інститут; політичні партії та партійні системи; громадянське суспільство; політичну культуру; особу в політичному процесі; технології політичної діяльності; міжнародну політику тощо.

Ключовим завданням політології є навчально-просвітницька діяльність, формування високої політичної свідомості та політичної культури громадян, зокрема – молодого покоління. У цих процесах політологія як навчальна дисципліна відіграє незамінну роль. Політичні знання мають утвердитися в усіх сферах свідомості. Йдеться передусім про поширення політологічних знань по вертикалі, тобто про підготовку професійних політиків, парламентарів, працівників державного апарату. Проблеми впорядкованості суспільних процесів і утвердження державності України, впливу владних структур на поліпшення життя громадян – усе це вимагає від носіїв політичної влади високої політичної культури.

Не менш актуальною і такою ж складною проблемою є поширення політичних знань по горизонталі: серед найширших верств населення, учнівської і студентської молоді, усіх соціальних груп, партій, рухів і організацій. Звичайно, це не означає, що всі люди мусять сісти за посібники з політології. Знання про політику засвоюються через ЗМІ, публічні зустрічі з політиками та управлінцями. Проте цілеспрямоване вивчення політології у закладах вищої освіти є базовим у засвоєнні систематизованих знань про демократію.

Грунтовно вивчивши основи політології, випускник, зрештою, має відчутти себе повноцінним громадянином, реальним творцем справжньої демократії, вміти професійно оцінювати реалістичність (чи утопічність) здійснюваної політичної модернізації і тим самим стати на шлях творення політичної філософії життя, формування правової свідомості, активної громадянської позиції.

Підвищення рівня викладання політології і, відповідно, поглиблене опанування учнями й студентами політологічними знаннями зумовлюють необхідність існування державної програми розвитку політичної науки й освіти. Мають з'явитися навчальні цикли з політології на радіо і телебаченні.

Необхідно удосконалювати систему підготовки та перепідготовки кадрів політологів, збільшити вакансії в аспірантуру і докторантуру, забезпечити державну підтримку видань політологічної літератури тощо. Важливо, щоб влада була зацікавлена в об'єктивних дослідженнях та розглядала політологію як суттєвий інтелектуальний ресурс суспільства.

Професійне і позитивне рішення проблем, які виникають у процесі викладання політології, допоможуть студентам більш досконало оволодівати політичними знаннями і ставати кваліфікованими спеціалістами з чіткою громадянською позицією і вмінням аналізувати суспільно-політичні явища на основі не тільки особистих переконань, а й наукового світогляду.

Список використаних джерел

1. Федорчук О.О. *Актуальні проблеми розвитку політичної науки в Україні в 1990-х рр. – на початку 2000-х рр.* URL: <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/12/14.pdf>
2. Щедрова Г.П., Барановський Ф.В., Новакова О.В., Пашина Н.П. *Основи політології: навчальний посібник.* URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-3325.html>
3. *Стан і перспективи політичної науки в Україні.* URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/politolog/17409/>

*Навчально-науковий інститут
публічного управління та
адміністрування*

*Айкало Марія Іванівна
студентка II курсу
спеціальності «Математика»*

*Науковий керівник:
кандидат економічних наук, доцент
Бицюра Юрій Васильович*

Економічні наслідки війни і стратегія повоєнної відбудови економіки України

Українці з 2022 р. переживають найтрагічніші події з часів Другої світової війни [1]. Повномасштабне вторгнення російських військ призвело до численних людських жертв, руйнування міст, знищення інфраструктури та промислових об'єктів.

Війна РФ проти України відбувається на українській землі та супроводжується спустошенням території і потоками біженців. За цих умов майбутнє вітчизняної економіки неможливо спрогнозувати навіть у короткостроковій перспективі. Поки не закінчатся бойові дії неможливо виявити межу економічного спаду та використати її як точку відліку для оцінки стану економіки та добробуту населення.

За час воєнних дій Україна, за різними оцінками, втратила від 30 до 50% виробничих потужностей на суму понад 110,4 млрд дол. США, водночас завдано значної шкоди транспортній, виробничій та соціальній інфраструктурі. Масштаб руйнувань величезний і він збільшуватиметься щодня, поки відбуваються воєнні дії. Наслідками зруйнованої інфраструктури насамперед є:

- неможливість функціонування найважливіших систем життєзабезпечення людей (значна частина населення України залишилася без житла, електрики, опалення та водопостачання);

- порушено логістику руху товарів та послуг, зокрема продовольства, ліків та медичної допомоги, що зумовлює загрозу реального голоду та відсутність життєво необхідної швидкої медичної допомоги населенню в окупованих регіонах;

- неможливість здійснювати виробничу діяльність внаслідок як руйнування безпосередньо активів підприємств, відсутності енерго- та водопостачання, так і руйнування ланцюгів постачання сировини та продукції проміжного споживання;

- відсутність необхідної робочої сили внаслідок евакуації населення з території воєнних дій у більш безпечні регіони, зокрема й за кордон.

Воєнні дії негативно вплинули на потенціал аграрного сектора України. Третина посівних площ України залишається незасіяною (окремі території є тимчасово окупованими, а на звільнених територіях ґрунти забруднені та засмічені: на полях залишається багато пошкодженої воєнної техніки, уламків снарядів та ракет, неспрацьованих снарядів та залишених окупантами мін). Агресія Росії завдала українському агропромислому комплексу понад 4 млрд дол. США прямих збитків. Для відновлення АПК на початковому етапі потрібно близько 500 млн дол. США, а загалом для відновлення збитків в аграрному секторі знадобиться понад 30 млрд дол. США.

З огляду на реалії, розвиток світової економіки, принциповим завданням сьогодення ще на шляху до перемоги України у війні з РФ має бути відхід від довоєнної сировинно-аграрної, імпортозалежної економіки та забезпечення її повоєнного відновлення на фундаменті сучасних досягнень науки, технологій та нового технологічного укладу, що створюватиме умови для якісної перебудови того, що зруйнувала війна, та інтенсивного зростання національної економіки на конкурентних засадах, повноправно інтегрованої у європейський та глобальний економічний простір.

Відновлення після руйнації та розбудова інфраструктури є невідкладним завданням, вирішувати яке потрібно починати, не чекаючи закінчення воєнних дій.

Уже з перших днів війни стало очевидним, що викликану соціально-економічну кризу неможливо подолати власними ресурсами без іноземної допомоги – як нині, так і після закінчення війни. З огляду на це найкращим способом прискорити відновлення, забезпечити соціально-економічну стабільність в Україні нині та після закінчення війни є запуск нової індустріалізації.

Для відновлення економіки України, що страждає в результаті руйнівної воєнної агресії РФ необхідний новий «план Маршалла». Є всі ознаки того, що США, ЄС і окремі його члени, Канада, Австралія й багато інших країн докладуть фінансових, управлінських та інших зусиль для повоєнної відбудови України. Але ми повинні зробити вирішальні дії для власної відбудови і реалізації стратегії високотехнологічного розвитку. Для подолання поточної кризи в Україні необхідними є не тільки нові економічні механізми, а й нові підходи в доборі кадрів, які враховуватимуть духовні, моральні та інші людські цінності в підготовці через освіту фахівців з високими етичними цінностями, оскільки повоєнним відновленням не завершується, а лише розпочинається тривалий рух України на шляху високотехнологічного розвитку.

Важливим провідником реалізації «плану Маршалла» в нашій країні повинен стати Уряд, у якому урядовці мають відповідні освіту і підготовку [2]. Крім того, в країні мають бути чітке, стабільне законодавство і прозора регуляторна система, вестися боротьба з корупцією; функціонувати ефективна правова і судова системи; бути сформована загальнодоступна система соціального забезпечення. З огляду на євроатлантичні цілі, відбудова України стане найбільшим проектом у світі, оскільки всі її сфери потребують відновлення і перебудови. Зважаючи ж на чисельність майбутніх донорів і розгалуженість об'єктів відбудови на території України, у першу чергу необхідно буде налагодити ефективну взаємодію всіх зацікавлених сторін. Ідеться про залучення надзвичайно талановитих фахівців для її реалізації.

Оборонно-промисловий комплекс має перебувати на першому місці для забезпечення України потужною зброєю на достатньому рівні. Під час воєнних дій Україна отримує необхідне озброєння для оборони та наступу ВСУ переважно від країн-партнерів завдяки величезним зусиллям Офісу Президента України. Держава, не чекаючи завершення воєнних дій, має організовувати вітчизняне виробництво хоча б найнеобхідніших видів озброєння на безпечних територіях або ж за кордоном, а також продовжувати створення підприємств з ремонту та обслуговування поставленої партнерами техніки.

Усі перелічені вище завдання вимагають величезних фінансових ресурсів, які для зруйнованої війною України є недосяжними (Європейська Комісія оцінює план відновлення у 500–600 млрд євро). Україна розраховує на технологічну та фінансову міжнародну підтримку. 5 травня 2022 р. в ЄС було створено Трастовий фонд солідарності з Україною, який має стати інструментом мобілізації коштів для відновлення України, зокрема й заморожених та конфіскованих активів російської та білоруської еліти та олігархів.

Список використаних джерел

1. Саліхова О., Крехівський О. Держава у повоєнній розбудові індустрії та відновленні економіки: історичні паралелі та рекомендації для України. Економіка та прогнозування. 2022. №4. С.7-42. <https://doi.org/10.15407/eip2022.04.007>
2. Кістерський Л.Л. Стратегічні принципи повоєнного відновлення України. Економіка України, 2023, № 2, С.3-16.
3. Оцінка втрат України від воєнного вторгнення РФ: макроекономічний вимір. Економіка і прогнозування, 2022, №1. С. 8-51.

*Саражинський Артем Сергійович
студент I курсу
спеціальності 051 «Економіка»*

*Науковий керівник:
кандидат економічних наук, доцент
Бицюра Юрій Васильович*

Монополія та наслідки її економічної діяльності

Ключовим поняттям, що виражає сутність ринкових відносин, є поняття конкуренції. Ефективність господарювання суб'єктів економіки значним чином залежить від розуміння природи конкуренції, форм її прояву, методів конкурентної боротьби і чинників, що визначають готовність суб'єктів економіки до такої боротьби. Забезпечуючи нагромадження капіталу, конкуренція поволяє сприяти появі монополізму, який, навпаки, може призвести до її знищення, що, в свою чергу, може призвести до підвищення цін, зниження якості продукції, обмеження інновацій та корупції. На конкурентному ринку покупець може вибрати ту ціну або якість товару, яка йому краще підходить.

Монополія – це наявність на ринку лише одного продавця і багатьох покупців. Це явище розглядають як нове в економіці, хоча воно зародилось майже одночасно з появою ринку і було присутнє на кожному етапі суспільно-історичного розвитку. Монополія існувала ще в Стародавньому Єгипті в II тисячолітті до н.е., коли лише обрана каста, складена з жерців і фараонів, яка володіла найбільшими мануфактурами, мала дозвіл продавати тканини за кордон. Також предметами монополії були виробництва меду, солі та пшениці.

В другій половині XIX століття найпоширенішими способами організації монополії були синдикати, коли підприємці домовлялися про єдину політику продажів, і трест, коли підприємці домовлялися про повне об'єднання всіх своїх фірм, що призвело до загального управління виробництвом і усупільнення винаходів і технологічних удосконалень.

У XX столітті виник абсолютно новий феномен в економічному житті світу. Компанії стали виходити на міжнародний ринок, при цьому не лише у сфері реалізації товарів, а й у виробництві. Національні монополії стали перетворюватися на транснаціональні компанії, які почали захоплювати світові ринки.

Монополія в порівнянні з конкурентною галуззю виробляє менший загальний обсяг продукції і встановлює вищі ціни. Вона неефективно розподіляє ресурси і обмежує вибір споживачів, що в свою чергу приводить до зниження якості продукції. Монополія неоднозначно впливає на науково-технічний прогрес, прийнято вважати, що вона максимізує свій прибуток за рахунок скорочення виробництва і підвищення цін, що тим самим дозволяє фірмі не надто перейматися впровадженням інновацій. Тим не менш, саме монополії тримають лідерство серед найпотужніших інноваційних компаній світу.

Галузями де вплив монополій є найбільш відчутним вважають сферу енергетики, нафтозагову сферу, металургію, транспорт, залізницю, пошту.

Монополістом на ринку споживчого газу є НАК «Нафтогаз». Розглянемо ефективність її діяльності впродовж останніх 12 років. Компанія в першому півріччі 2023 році отримала прибуток в розмірі 6,6 млрд. грн., що є значним результатом в порівнянні з першим півріччям минулого року коли були понесені збитки на 55,3 млрд. грн.

З 2012 до 2015 року «Нафтогаз» показував лише збитки. 2012 рік компанія закінчила зі збитком у 10,3 млрд гривень, 2013-й – 18 млрд (+74,8%), 2014-й – 88,4 млрд (+391,1%), 2015-й – 27,7 млрд (-68,7%). У 2019 році чистий прибуток «Нафтогазу» склав 63,3 млрд гривень. Більшу частина суми склала компенсація від російського «Газпрому», отримана за рішенням Стокгольмського арбітражу. За підсумками 2021 року компанія отримала 12 млрд гривень чистого прибутку.

Монопольне становище компаній спонукає до зловживання. Для захисту конкуренції розроблено антимонопольне законодавство і створено Антимонопольний комітет України. Захист конкуренції передбачає передусім демонополізацію економіки і створення конкурентного середовища. Форми прояву зловживання монопольним становищем можуть бути різними. Йдеться, насамперед, про такі порушення з боку монополістів, як зловживання, пов'язані з використанням різних цін і тарифів.

28 грудня 2023 року Антимонопольний комітет України (АМКУ) оштрафував підприємства групи "Нафтогаз" на загальну суму 1 млрд 744,75 млн грн за зловживання монопольним становищем. Згідно з документами, ухвалено рішення у справі про наявність різних цінових підходів ТОВ ГК "Нафтогаз Трейдинг" під час укладення навесні 2021 року оптових контрактів на перепродаж газу. Штраф підлягав сплаченню у двомісячний строк із дня отримання рішення.

Це лише окремі приклади порушення антимонопольного законодавства. Згідно звіту Антимонопольного комітету за 2023 рік було накладено штрафів на 2585,9 млн. грн., що на 364% більше ніж в 2022 році, припинено 1562 порушення, сплачено штрафів та пені на 328 млн. грн., оцінка впливу на суспільній добробут населення шляхом поновлення належних умов конкуренції склала 7,9 млрд. грн., було розглянуто 653 заяви про концентрацію та узгодження дій, отримано 10 967 скарг щодо закупівель, опрацьовано 639 нормативно-правових актів та рішень.

Формування і проведення ефективної антимонопольної політики повинно сприяти створенню конкурентної сфери ринків економіки України, від якої значною мірою залежить добробут людей України. Йдеться про підтримання і стимулювання вільної конкуренції в ринковому середовищі, підвищення державного стимулювання діяльності вітчизняних компаній, вдосконалення антимонопольного законодавства, його адаптації до міжнародних принципів і правил.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України» / Фінансова звітність. URL: <https://gas.ua/uk/financial-statements>
2. 18 млн штрафу. Укрзалізниця виконала рішення АМКУ щодо малодіяльних станцій / Офіційний сайт Антимонопольного комітету України. URL: <https://amcu.gov.ua/news/18-mln-shtrafu-ukrzaliznicya-vikonala-rishennya-amku-shchodo-malodiyalnih-stancij>
3. Інформація про рішення АМКУ 28.12.2023 / Офіційний сайт Антимонопольного комітету України. URL: <https://amcu.gov.ua/news/informaciya-pro-rishennya-amku-28122023>
4. Річні звіти АМКУ/ Офіційний сайт Антимонопольного комітету України. URL: <https://amcu.gov.ua/pro-nas/zvitnist/ricni-zviti>

*Швець Андрій Вікторович
студент I курсу
спеціальності 051 «Економіка»*

*Науковий керівник:
кандидат економічних наук, доцент*

Людський капітал та його розвиток

Сутність людського капіталу – це сукупність знань, навичок, здібностей, здоров'я та інших властивостей людини, які сприяють підвищенню її продуктивності та добробуту. Важливий фактор економічного зростання та розвитку суспільства включає в себе:

- **Освіту та кваліфікацію:** знання, отримані внаслідок навчання та досвіду, що дозволяють виконувати складні завдання.
- **Навички:** практичні вміння, необхідні для виконання конкретної роботи.
- **Здоров'я:** фізичне та психічне благополуччя, яке дає змогу людині працювати продуктивно.
- **Творчі здібності:** уміння генерувати нові ідеї та вирішувати проблеми.
- **Підприємницький дух:** готовність йти на ризик та розпочинати власну справу.

Процес формування та вдосконалення людських якостей, що сприяють їх продуктивності та добробуту здійснюється протягом усього життя людини. Інвестиції в людський капітал можуть бути: Індивідуальними(освіта, саморозвиток, турбота про здоров'я), державними (розвиток системи освіти, охорони здоров'я, соціального захисту), приватними(програми навчання та розвитку персоналу в компаніях)

Переваги розвитку людського капіталу:

- Підвищення продуктивності праці.
- Зростання економічного добробуту.
- Зниження рівня безробіття та бідності.
- Покращення якості життя.
- Підвищення конкурентоспроможності країни на світовому ринку.
- Стимулювання інновацій.
- Зміцнення демократії та громадянського суспільства.

Виклики розвитку людського капіталу:

- Недостатній доступ до якісної освіти та охорони здоров'я.
- Нерівність у доступі до можливостей для розвитку.
- Нестача кваліфікованих кадрів у деяких галузях.
- Вплив технологічних змін на ринок праці.
- Глобалізація та міграція робочої сили.

Стратегії розвитку людського капіталу:

- Інвестування в освіту та науку.
- Підвищення якості охорони здоров'я.
- Розвиток навичок протягом життя.
- Заохочення підприємництва та інновацій.
- Створення сприятливого середовища для розвитку людського капіталу.

Серед країн лідерів за Індексом людського капіталу у 2020 р. були: Сінгапур (0,88), Республіка Корея (0,84), Японія (0,84), Гонконг (Китай) (0,82), Фінляндія (0,81), Ірландія (0,81), Австралія (0,80), Швеція (0,80), Нідерланди (0,80), Канада (0,80).

Країнами-лідерами за Індексом людського розвитку у 2020 р. були: Норвегія (0,954), Швейцарія (0,946), Ірландія (0,942), Німеччина (0,939), Гонконг (Китай) (0,939), Австралія (0,938), Ісландія (0,938), Швеція (0,937), Сінгапур (0,935), Нідерланди (0,933).

При розрахунку індексу глобальної конкурентоспроможності країнами-лідерами були: США (85,6), Сінгапур (83,5), Німеччина (82,8), Швейцарія (82,6), Японія (82,5), Нідерланди (82,4), Гонконг (Китай) (83,3), Велика Британія (82,0), Швеція (81,7), Данія (80,6).

Лідерами глобального індексу інновацій у 2020 р. стали Швейцарія (68,4), Нідерланди (63,32), Швеція (63,08), Велика Британія (60,13), Сінгапур (59,83), США (59,81), Фінляндія (59,63), Данія (58,39), Німеччина (58,03), Ірландія (57,19).

Розвинені країни світу досягли високого рівня розвитку людського капіталу завдяки комплексному підходу, який включає в себе інвестування в освіту, охорону здоров'я, інновації, створення гнучкого ринку праці та захист навколишнього середовища. Цей підхід може слугувати прикладом для інших країн, які прагнуть підвищити рівень життя своїх громадян.

Саме людський капітал є ключовим фактором розвитку сучасної економіки та суспільства. Інвестування в розвиток людського капіталу дає змогу підвищити продуктивність праці, зростити добробут людей та забезпечити стійке економічне зростання.

Список використаних джерел

1. Освітня аналітика України. URL: https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/10/2_Agafonova_29_2020_29_40.pdf
2. The Human Capital Index 2020. URL: <https://reliefweb.int/report/world/human-capital-index-2020-update-human-capital-time-covid-19>
3. Інвестиції в людський капітал – інноваційний ресурс економіки. URL: [http://doi.org/10.31617/visnik.knute.2021\(139\)03](http://doi.org/10.31617/visnik.knute.2021(139)03)

*Цибульник Нікіта Юрійович
студент I курсу
спеціальності 051 «Економіка»*

*Науковий керівник:
кандидат економічних наук, доцент
Бицюра Юрій Васильович*

Безробіття в Україні та шляхи його подолання

Кожен з нас стикався з безробіттям, або принаймні хтось з родичів стикався з цією проблемою, ми розуміємо, що безробіття, це велика проблема всього світу, бо саме вона спричиняє бідність людей. Безробіття – це економічне явище, на ринку робочої сили, яке спричинене перевищенням пропозиції над попитом на працю. Безробіття за МОП (Міжнародна організація праці) – це економічно активне населення країни віком від 15-70 рр., які мають відповідну кваліфікацію й працюють або активно шукають роботу.

На думку класиків, безробіття виникає через перевищення зарплати її рівноважного рівня. Неокласичне пояснення безробіття базується на припущенні, що економіка може саморегулюватися, коли ринкові регулятори не діють. За Кейнсіанським підходом безробіття виникає через недостатній сукупний попит, який спричинений кризою.

В наш час в Україні панують два типи безробіття, а саме структурне безробіття, воно виникає через невідповідність та кваліфікації працівників потребам ринку праці, та структурно-циклічне безробіття, яке виникає внаслідок комбінації структурних змін та економічних циклів у суспільстві.

Основними причинами безробіття в Україні є:

1. Циклічний спад, найбільш небезпечний тип безробіття, який полягає в замкнутому циклі, котрий починається з падіння виробництва, безробіття, загального рівня доходів, зниження сукупного попиту.

2. Під час пандемії covid-19, більша частина людей була звільнена, через це вони повинні були шукати роботу дистанційно.

3. Пошук кращих умов, в даний час люди шукають собі роботу для душі, тому вони хочуть мати роботу, на якій їм буде подобатись працювати, та отримувати гарну заробітну плату.

4. Зміни у структурі економіки, тобто зміни в технологіях, ця причина є тимчасовою, тому що нові галузі будуть змінювати старі.

5. Втручання держави призводить до ринкової негнучкості заробітної плати і змушує підприємців вирішувати проблему зменшення зайнятості, щоб максимізувати прибуток.

Розглянемо особливості безробіття під час економічної кризи 1999 року. Економічна криза призвела до значного підвищення рівня безробіття в Україні. Багато компаній були змушені зменшувати обсяги виробництва або припинити свою роботу, що призвело до значних звільнень працівників. Соціально-економічні умови країни погіршилися через зростання безробіття. Багато безробітних втратили стабільні доходи, що призвело до зниження рівня життя та збільшення рівня бідності серед населення. Відповідно середня заробітна плата знизилась на 31% за один рік. Також кількість безробітних збільшилась до 1.2 млн.

Під час пандемії, в Україні безробіття стало однією з основних економічних проблем. Багато компаній були змушені звільнити працівників або відправити їх на неоплатну відпустку через обмеження та закриття підприємств у зв'язку з пандемією. Людям потрібно було шукати роботу дистанційно. Однак дистанційна форма роботи, могла стати перешкодою для людей, які не мали певні технології, або не могли пристосуватися до такої роботи.

Відсоток безробітних після початку повномасштабного військового вторгнення виріс до 25,8%, це чверть населення. Збройний конфлікт на сході країни змусив людей евакуюватися та закрити підприємства, що призвело до великих втрат робочих місць. Заради безпеки люди виїжджали в інші міста, що спричинило до навантаження на ринок праці в цих регіонах. Малий і мікробізнес, який забезпечує робочі місця для значної частини працездатного населення, зіткнувся з труднощами через ракетні обстріли, перебої з постачанням електроенергії та проблеми зі зв'язком.

Розглянемо основні наслідки безробіття в Україні: безробіття зменшує виробництво та грошовий потік в економіці через зниження рівня доходів і споживання. Це може призвести до зниження рівня економічного розвитку країни та ВВП. Збільшуються державні витрати через допомогу безробітним. За законом Оукена, якщо фактичний рівень безробіття перевищує природний рівень на 1%, ВВП знижується приблизно на 2,5%, виходячи з такого співвідношення рівня безробіття та втрат ВВП можна обчислити абсолютні втрати продукції за будь-якого рівня безробіття. Соціальні наслідки безробіття можуть призвести до зниження якості життя, та зростанням злочинності. На демографічну ситуацію в країні може вплинути високе безробіття, зменшуючи народжуваність і збільшуючи міграційний відтік населення за кордон.

Людина, яка давно закінчила навчання, втрачає кваліфікацію.

Розглянемо шляхи подолання безробіття в Україні. Перше, це стимулювання підприємства та інвестиції. Для повернення інвестицій і створення нових робочих місць, уряд може надавати підприємствам податкові пільги, знижувати адміністративні бар'єри та спрощувати процеси реєстрації бізнесу. Також центральний банк, може використовувати такі інструменти, щоб підвищити зайнятість: сприяння здешевлення державних позик, спрямованих на вирішення проблем зайнятості. Змінити політику відсотків, щоб залучити банки до кредитування економіки та виконання посередницьких функцій. Пом'якшення фінансового контролю над кредитними операціями банків, особливо щодо якості застави та надійності позичальників. Ще

одним шляхом для подолання безробіття є розвиток освіти та навчання, інвестувати у якісну освіту працівників, у відповідності до потреб ринку, щоб забезпечити кваліфіковану робочу силу, та конкурувати на міжнародному ринку.

Список використаних джерел

1. *Базилевич В.Д. Макроекономіка: підручник / В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич, Л.О. Баластрик; за ред. В.Д. Базилевича. — К.: Знання, 2007. — 703 с.*
2. *Економічна теорія: Політекономія: Підручник / за ред. В.Д.Базилевича. — 5-те вид., стер. — К: Знання-Прес, 2006. — 615 с.*
3. *Крупська Л.П. Економіка. 11 клас. Профільний рівень: Підручник для ЗНЗ / Л.П. Крупська, І.Є. Тимченко, Т.І. Чорна. — Х.: Ранок, 2011. — 288 с.*
4. **Політична економія: Навч. посібник / К.Т. Кривенко, В.С. Савчук, О.О. Беляєв та ін.; За ред. д-ра екон. наук, проф. К. Т. Кривенка. — К.: КНЕУ, 2001. — 508 с.**
5. *Радіонова І.Ф. Економіка (профільний рівень). 11 клас / І.Ф. Радіонова, В.В. Радченко. — Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2012. — 256 с.*

*Нехай Алла Володимирівна
студентка II курсу
спеціальності «Математика»*

*Науковий керівник:
кандидат економічних наук, доцент
Бицюра Юрій Васильович*

Внесок Туган-Барановського в розвиток економічної науки

Наукові дослідження М. Туган-Барановського можна розділити на кілька напрямків: праці, що стосуються синтезу теорій граничної цінності з трудовою теорією вартості; дослідження економічних криз та розробка теорії економічної кон'юнктури; теорія розподілу; теорія кооперації; кон'юнктурна теорія грошей і грошового обігу.

У своїй праці "Вчення про граничну корисність господарських благ, як причину їх цінності", що побачила світ у 1890 році на сторінках журналу "Юридический вестник", український вчений вперше довів відповідність трудової теорії та теорії граничної корисності. Згідно з твердженнями автора, теорія граничної корисності пояснює суб'єктивні аспекти в економічній оцінці, тоді як теорія трудової корисності розкриває її об'єктивні аспекти. Економічний процес визначається взаємодією між суб'єктом (людиною) та об'єктом (природою), що свідчить про те, що справжня теорія цінності витікає з суб'єктивних принципів, що згодом стають об'єктивними. М. Туган-Барановський вбачає основну проблему економічного процесу в досягненні балансу між виробничими витратами на виробництво благ та їхньою корисністю.

Згідно з його твердженнями, гранична корисність товарів має бути в пропорції до трудових витрат. М. Туган-Барановський розглядає єдність теорії граничної і трудової цінності в самому економічному процесі, що базується на людській діяльності та спрямований на виробництво товарів і благ для задоволення потреб. Товар виступає як унікальне творіння праці, результат людської активності, і саме в процесі його створення виникають витрати.

Після аналізу природи та суті економічного процесу, де засоби і цілі, витрати і прибуток є полюсами, між якими здійснюється економічна діяльність, М. Туган-

Барановський прокладає шлях до розуміння сутності науки менеджменту та її основних функцій, включаючи планування, організацію взаємодії, мотивацію та контроль.

Також учений поставив перед собою завдання з'ясувати причини промислових криз, їхнє повторення та періодичність. М.Туган-Барановський визначив, що кризи пов'язані з антагонізмами капіталістичного господарства, з його тенденцією до необмеженого розширення та неорганізованістю. Він вивчив особливості періодичності криз, стадії пожвавлення і застою, піднесення і занепаду, розкрив особливості переходу від однієї стадії до іншої. Періодичні кризи, за переконанням ученого, спричинені періодичною зміною розширення і скорочення виробництва основного капіталу, а не зубожінням населення, як стверджували марксистки. М.Туган-Барановський з цього приводу зазначав, що нагромадження в умовах повної неорганізованості національного виробництва неминуче веде до криз, які особливо важкі для робітників, зайнятих ручною працею. Зубожіння населення, отже, є наслідком, а не причиною криз.

М.І.Туган-Барановський опублікував низку праць, у яких розкрив зміст людських інтересів та мотивацій. У 1904 р. у журналі “Мир божий” він опублікував статтю “Психологічні фактори суспільного розвитку”, у якій описав значення соціальних і психологічних чинників в економічному розвитку. Задовго до формування школи людських відносин та поведінських наук М.Туган-Барановський сформулював групи потреб, або внутрішніх збудників, які змушують людей діяти так, а не інакше. Іншими словами, потреби слугують мотивами до дій для досягнення мети. А саме він виділяв п'ять груп потреб людей: фізіологічні – для безпосередньої підтримки життя й почуття спадковості; статеві; симптоматичні інстинкти; альтруїстичні; ті, що ґрунтуються на практичних інтересах.

М. Туган-Барановський, базуючись на теорії потреб, сформулював свою власну теорію розподілу, яка визначала доходи суспільних класів, розміри прибутку і заробітної платні. Вчений розглядав заробітну платню як частку робітників у суспільному продукті, яка може коливатися. Нижньою межею її був фізіологічний мінімум, а верхньою - весь продукт за винятком вартості засобів виробництва. Конкретні розміри заробітної платні визначалися співвідношенням соціальних сил робітників і підприємців. Зростання заробітної платні і прибутку ґрунтувалось на зростанні продуктивності праці, що дозволяло їм збільшуватися одночасно. Конкретне співвідношення залежало від відносин між найманими працівниками і підприємцями. Отже, соціальна теорія розподілу М. Туган-Барановського врегульовувала інтереси робітників і підприємців і визначала шляхи до соціального миру в капіталістичному суспільстві.

Опублікувавши 1916 р. працю “Соціальні основи кооперації”, М.Туган-Барановський заклав основи теорії кооперації, а сам увійшов в історію економічної науки як видатний її теоретик. Учений, проаналізувавши світовий та національний досвід кооперативного руху, дійшов висновку, що кооперація є формою “самозахисту трудящих класів від натиску капіталу”. Кооператив слугує інтересам економічно слабких суспільних груп, метою його існування є солідарність інтересів, а не отримання капіталістичного прибутку. Кооперацію, на думку вченого, треба розглядати як форму боротьби з капіталом мирними засобами.

М.Туган-Барановський зробив значний внесок у розробку теорії грошей і грошового обігу. У працях “Паперові гроші і метал”, “Паперові гроші та війна”, “Звідки беруться гроші для війни” він довів, що зміна цінності грошей пов'язана з фазами промислового циклу. “У зміні загального рівня грошових цін, – пише автор, що супроводжує рух промислового циклу, відбивається загальний стан промислової кон'юнктури. Треба визнати, що цінність грошей безпосередньо визначається загальною кон'юнктурою товарного ринку, яка є дуже мінливою у часі”.

У період промислового піднесення зростання товарних цін та зниження цінності грошей пояснюють зростанням попиту на товари та прискоренням обігу грошей. І

навпаки, у період промислового спаду є протилежна ситуація. Загальний рівень цін спадає, а цінність грошей зростає внаслідок уповільнення їхнього обігу. М.Туган-Барановський висловив думку, що на цінність грошової одиниці може вплинути лише держава, тобто вони повинні стати об'єктом державного регулювання. Цим учений заклав підвалини для вчення Дж.Кейнса щодо шляхів державного регулювання ефективного стимулювання платоспроможного попиту й інвестиційного процесу.

Список використаних джерел

1. Горкіна Л.П. На перехресті парадигм: М.І. Туган-Барановський в історії економічної думки / Л.П. Горкіна; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». – К., 2021. – 574 с.
2. Історія економічних учень: Хрестоматія: Навч. посіб. / за ред. В.Д. Базилевича. – К., 2011. – 1198 с.
3. Історія економіки та економічної думки: навч. посіб. / [С.В. Степаненко, С.Н. Антонюк, В.М. Фещенко, Н.О. Тимочко]; за ред. проф. С.В. Степаненка. – К.: КНЕУ, 2010. – 743 с.

*Кулаков Олексій Олексійович
студент II курсу
спеціальності 051 «Економіка»*

*Науковий керівник:
старший викладач
Манжула Євгенія Вікторівна*

Аналіз сегменту ринку праці України в сфері ІТ у сучасних умовах

Сектор інформаційних технологій (ІТ) впродовж кількох десятиліть продовжує привертати суспільну увагу, перетворившись на окремий економічний та соціокультурний феномен в Україні. Генераторами хайпу навколо айти традиційно були не лише відносно висока середня зарплата в твердій валюті та низький поріг входу для активних молодих людей, а й шалені щорічні темпи зростання виручки, суттєва експортна орієнтація. А відтак - висока платоспроможність ІТ як сегменту, зокрема в очах банкірів та ріелторів.

Проте, попри життєстійкість, продемонстровану ІТ-ринком на початковому етапі повномасштабної війни, у 2023 році почали надходити невтішні сигнали стосовно погіршення низки індикаторів рекрутингу, ділової активності та фінансового стану ринку інформаційних технологій. Аналіз відкритих даних дозволяє розібратись, що насправді зараз відбувається з економікою ІТ-ринку, які компанії утримують лідерські позиції за доходами, а також які регіони України залишаються найбільш перспективними для ІТ-бізнесу [1].

В умовах війни український ринок праці у сфері ІТ у 2022 р. налічував майже 309 тис. фахівців, зарплати збереглися на рівні кінця 2021 р. При цьому оплата праці висококваліфікованих працівників навіть зросла, для початківців та кандидатів без досвіду середня зарплата залишалась на рівні близько 500 дол. США на місяць. У період повномасштабної війни частка повністю віддалених робочих місць у галузі збільшилася з 27 % до 50 % [1]. Завдяки такому збільшенню вдалося запобігти масовим звільненням працюючих. Водночас найм ІТ-персоналу в 2022 р. скоротився на 13 %, унаслідок чого найбільше потерпали фахівці-початківці з мінімальним досвідом роботи або без нього. За даними українського сайту з пошуку роботи для спеціалістів у сфері ІТ «Djinni», кількість вакансій, на які могли претендувати безробітні, за останній рік скоротилася на 70 %, а конкуренція зросла більше ніж утричі. У квітні 2023 р. попит на

ринку праці сфери ІТ у 8,5 раза перевищував пропозицію (чисельність пошукачів роботи становила 82 тис. осіб за загальної кількості вакансій лише 9,5 тис) [2]. До початку повномасштабного вторгнення ринок праці ІТ-сфери був практично збалансованим. Отже, **ІТ-ринок праці тепер стає ринком роботодавця, а пропозиція кандидатів на робочі місця відчутно перевищує попит.**

За результатами опитування ІТ-спільноти України, проведеного DOU у 2023 р. серед українських ІТ-спеціалістів і тих, хто шукає першу роботу в ІТ, 16 % працівників були звільнені з проекту чи компанії після 24 лютого 2022 р. При цьому 38 % ІТ-спеціалістів в Україні вважають, що кількість робочих місць в ІТ-галузі зменшиться [3]. Ситуація із зайнятістю однакова як серед фахівців в Україні, так і серед тих, хто виїхав за кордон. Серед 84 %, які зберегли роботу, 40 % змушені були шукати нову компанію чи проєкт – як в Україні, так і за кордоном, решта 60 % після початку повномасштабного вторгнення продовжили працювати у своїй компанії чи проєкті. Втрата роботи торкнулася фахівців усіх рівнів в Україні, хоча за кордоном найчастіше втрачали роботу українські фахівці ІТ-сектору середнього та нижчого рівнів.

Варто відзначити, що на ринок праці ІТ-сектору суттєво впливають мобілізація до лав ЗСУ та міграція за кордон. Також потрібно враховувати, що навіть тимчасова відсутність одного з членів команди розробників створює загрозу для всього проєкту, може значно затримати роботу над ним та негативно позначитися на розгортанні перспективних проєктів з українськими командами. У цьому контексті актуальними залишаються питання, пов'язані з бронюванням спеціалістів від мобілізації та надання їм права виїзду за кордон, що є важливим для успішної взаємодії та ефективної комунікації українських компаній з іноземними представниками цієї прогресивної галузі.

До **негативних факторів**, що впливають на ситуацію на ринку праці вітчизняного ІТ-сектору, належать і глобальні виклики. Кризова економічна ситуація у світі, поштовхом для розгортання якої стала пандемія COVID-19, зумовила скорочення зайнятості у світових ІТ-компаніях. Хвиля звільнень, що розпочалася наприкінці 2022 р. у світовій ІТ-індустрії, набирає обертів: за тільки за перші три місяці 2023 р. без роботи залишилося 139 тис. працівників галузі. Навіть такі гіганти ринку, як «Google», «Microsoft», «Meta», «Amazon», «Twitter», «Apple», звільняють своїх працівників [4]. Компанії, оптимізуючи витрати, оприлюднили свої наміри про подальші звільнення працівників. Як наслідок – перенасичення ринку фахівцями, підвищення вимог до них, а невпинний процес технічного прогресу сприяє загостренню конкуренції. За такої ситуації вітчизняний ІТ-сектор змушений швидко адаптуватися до нових умов, аби забезпечити подальше зростання.

Тож український ІТ-сектор постраждав у 2023 році й від війни, і від негативних макроекономічних тенденцій. Кількість вакансій скоротилася в середньому на третину. Згідно з [дослідженням](#) порталу Work.ua, на початку повномасштабного вторгнення ринок праці для ІТ-сектору обвалився у 7 разів – із 9,8 тисячі до 1,3 тисячі вакансій. У вересні 2022 року, досягнувши піку у 4,9 тисячі пропозицій, вакансії в ІТ знову пішли на спад.

На кінець року ринок праці в категорії «ІТ, комп'ютери, інтернет» відновився на 57%. Для порівняння зауважимо, що відновлення ринку праці в цілому по Україні вже досягло 90%.

Зменшення кількості вакансій призвело до рекордної конкуренції серед кандидатів. У листопаді 2021 року було в середньому 4 відгуки на одну вакансію, торік – уже 17, а цього року – 37. Така динаміка згадується в аналізі від Work.ua. У червні 2023 року, за даними порталу, в категорії «ІТ, комп'ютери, інтернет» активно шукали роботу 26,5 тисяч осіб.

Експерти зазначають, що порівняно з минулим роком більш ніж удвічі зросла кількість відгуків у категоріях QA, Front-end, Java та в багатьох інших технічних

спеціальностях [2]. У сегменті нетехнічних вакансій найбільше зростання спостерігається у категоріях HR та у Scrum Master.

Що стосується аналізу проєкту Work.ua, то в ньому зазначається, що найбільш популярними вакансіями серед пошукачів роботи є посади Front-end програміста, UI/UX дизайнера, тестувальника.

Число відгуків на одну вакансію Front-end програміста становить 281, що у 10 разів більше, ніж в середньому по категорії. На одну посаду тестувальника претендує 132 людини, а UI/UX дизайнера – 130 людей [5].

За даними Львівського ІТ-кластеру, медіана доходу ІТ-фахівця в Україні становила \$2,6 тисячі, минулого ж року цей показник досягав позначки у \$2,3 тисячі. Середнє значення доходу технічних спеціалістів становить \$4,2 тисячі, а нетехнічних – \$2,3 тисячі [4].

Експерти відзначають в середньому на \$100 скорочення медіанних зарплат фахівців вищого рівня (senior). Одночасно з цим аналітики зауважують, що тільки 56% айтівців, які знайшли роботу цього року, почали отримувати вищу заробітну плату.

Дані Work.ua по зарплатах станом на червень 2023 року представлені у гривневому еквіваленті, проте є показовими. За даними Work.ua, у топ некерівних посад у категорії з найбільшою медіанною зарплатою у червні 2023 року увійшли програміст Java (80 тисяч гривень), Full Stack програміст (53,5 тисячі гривень), JavaScript-програміст (53,2 тисячі гривень), Back-end програміст (50 тисяч гривень), Android-програміст (47,7 тисячі гривень) [5].

Що стосується зростання зарплат, то у Work.ua відзначають, що найбільше заробітні плати зросли у JavaScript-програмістів – на 84% (із 29 тисяч гривень у лютому 2022 року до 53,2 тисячі гривень у червні 2023 року), у Java-програмістів (із 46,7 тисячі гривень до 80 тисяч гривень) та у програмістів WordPress (із 23,8 тисячі гривень до 35,8 тисячі гривень) [5].

Мобільність та швидка адаптивність до викликів дає змогу ІТ-індустрії бути важливою опорою України під час війни та в період післявоєнного відновлення. Збереження позитивної динаміки за умов повномасштабного вторгнення агресора, затребуваність на зовнішньому та внутрішньому ринках свідчать про накопичений значний потенціал та спроможність сектору до адаптації. Вітчизняний ІТ-сектор уже активно займає нішу кібербезпеки та military tech на світовому ринку і має досвід у діджиталізації державних послуг. За інформацією Міністерства цифрової трансформації, тільки у 2022 р. профінансовано проєктів на загальну суму 47,4 млн грн, а фінансування проєктів за програмою подвійного призначення (оборона, кіберзахист, відбудова інфраструктури, охорона здоров'я, освіта) становило 28 млн грн [4]. У період повномасштабної війни важливим напрямом став розвиток military-tech, зокрема розробка безпілотних літальних апаратів та створення інших новітніх продуктів у галузі, що буде пріоритетним і у найближчі роки.

Усі ці фактори вказують на складну ситуацію на ринку праці в сфері інформаційних технологій в Україні, що потребує розробки ефективних стратегій для подолання викликів та забезпечення сталого розвитку сектору. Аналіз розвитку сегменту ринку праці України в сфері ІТ у сучасних умовах можна оцінити зі стриманим оптимізмом. Якщо загальна ситуація в країні не погіршиться, є потенціал для подальшого росту сектору. Очікується позитивна динаміка в рекрутингу та зростанні заробітних плат. Проте, це можливо лише при умові відсутності потрясінь у державі.

Список використаних джерел

1. Фактор успіху. Вісім лідерів українського ІТ-бізнесу про результати 2022-го і те, куди рухатиметься ринок // Forbes Ukraine. URL: <https://forbes.ua/innovations/faktor-uspikhu-visim-lideriv-ukrainskogo-...>

2. Асоціація IT Ukraine стартує комітети для розвитку перспективних вертикалей IT-індустрії. Асоціація “IT Ukraine”. URL: <https://itukraine.org.ua/>
3. Ринок праці під час війни: 13% айтивців без роботи, ще половина боїться її втратити// DOU. URL: <https://dou.ua/lenta/articles/job-market-during-war-part-1/>
4. Стриманий оптимізм. З якими настроями український IT-ринок рухається у 2024 рік//PROIT. URL: <https://proit.org.ua/strimanii-optimizm-z-iakimi-nastroiami-ukrayinskii-it-rinok-rukhaietsia-u-2024-rik/>
5. Сайт пошуку роботи. URL: <https://www.work.ua/>

Індило Катерина
студентка III курсу
спеціальності «Інформаційні
системи та технології»

Науковий керівник:
старший викладач
Манжула Євгенія Вікторівна

Про кібербезпеку в Україні.

Під час військових конфліктів кіберзагрози можуть стати особливо важливими. Урядові інформаційні системи, енергетичні мережі, інфраструктура зв'язку та інші критично важливі об'єкти піддаються кібератакам. Агресор може використовувати цифрові технології для виконання важливих завдань та дезорганізації ворога.

У сучасній геополітичній ситуації кібербезпека стає не тільки засобом захисту, а й потужним інструментом ведення війни. Україна під час гібридної війни активно використовує кібербезпеку як стратегічний елемент своєї оборонної стратегії. Гібридна війна – це поєднання військових операцій та кібератак. Вона відбувається у кількох вимірах або просторах: військовому, економічному, кібернетичному, інформаційному та культурному [1].

Нижче представлено деякі аспекти застосування кібербезпеки у якості зброї в умовах конфлікту:

Інформаційне розвідування: Кіберзброя використовується для кібершпигунства та отримання конфіденційної інформації. У кіберпросторі можливо атакувати системи противника для отримання важливої військової та політичної інформації.

Відключення критичних інфраструктур: Атаки на енергетичні, транспортні та комунікаційні системи можуть призвести до серйозних збоїв у функціонуванні країни. Відключення критичної інфраструктури може бути використано для створення хаосу та обмеження здатності ворога вести війну.

Кібератаки на військові системи: Втручання у роботу військових систем, включаючи бойові технології та зв'язок, може виникнути через кібератаки. Це може призвести до втрат ефективності ворожих військових операцій та підвищення обороноздатності України.

Кіберпропаганда: Використання соціальних мереж та медіа для поширення дезінформації та ведення кіберпропаганди є ще одним аспектом кіберзброї. Фейкові новини, або дезінформація, грають суттєву роль в контексті кібербезпеки під час війни. Вони можуть бути використані як частина стратегії інформаційної війни для впливу на громадську думку, створення паніки та розпалювання соціальних конфліктів. [2]

Фейкові новини можуть бути розповсюджені в рамках стратегічної інформаційної війни для зміни уявлень громадськості щодо подій, зокрема військових операцій. Це може призвести до неправильної інтерпретації ситуації та неправильних висновків.

Фейкові новини можуть бути використані для створення психологічного тиску на населення та військові сили, спрямованого на виклик певної реакції або вплив на рішення.

Також дезінформація може бути спрямована на створення соціальних розбіжностей, конфліктів та поділу в суспільстві, щоб послабити єдність країни під час війни.

Фейкові новини можуть впливати на громадянську оборону, шляхом поширення неправильної інформації щодо евакуації, безпеки та інших аспектів важливих для захисту населення.

Важливим елементом кібербезпеки є розробка механізмів виявлення та протидії фейковим новинам, включаючи використання технологій штучного інтелекту для аналізу великих обсягів інформації.[3]

Захист від фейкових новин в умовах війни вимагає спільних зусиль уряду, ЗМІ, громадськості та технологічних компаній для забезпечення достовірності інформації та підтримки інформаційної безпеки.

Під час воєнних дій обидві сторони використовують кібератаки для дезорієнтації ворога.

Заблокування чи перешкоджання комунікаційних каналів ворога є одним із методів обмеження його здатності до організації та керування військовими діями.

Також воюючі сторони можуть розповсюджувати віруси та шкідливі програми. Використання кіберзброї може бути використане для пошкодження інформаційних систем, включаючи системи управління та зв'язку.

Людям під силу захистити себе від більшості таких загроз. Важливо пам'ятати про основні принципи, що захистять ваші персональні дані. Використовуйте паролі, які важко вгадати, із комбінацією великих і малих літер, цифр та спецсимволів. Уникайте використання легко вгадуваних паролів. Також важливо мати антивірусний захист у себе на приладах. З сторонніми програмами, які завантажуються з інтернету можна встановити не тільки застосунок, а й віруси та навіть прослушку.

Будьте уважні при отриманні електронних листів, особливо тих, що містять вкладення чи посилання. Уникайте відкривання непередбачених повідомлень та надсилання особистої чи фінансової інформації через ненадійні канали. Під час війни ворожі сторони часто відправляють посилання із словами про допомогу ЗСУ, або ж про ваш виграш і просять ввести ваші персональні інформацію. Банки також наголошують, що не можна повідомляти дані картки навіть їх працівникам, що телефонують вам з мобільного.

Окрім захисту себе, кожен може долучитися до ІТ армії, що існує майже з самого початку повномасштабного вторгнення. Були створені телеграм канали, а пізніше й організації, які об'єднують людей і ставить перед ними певні завдання. На їх меті об'єднання молодих і недосвічених ІТ спеціалістів, що допоможе їм набратися знань. А головне, що спеціалісти будуть працювати задля перемоги України. [4]

Забезпечення кібербезпеки в Україні та захист окремих осіб від кібератак вимагає ретельного, освітнього та системного підходу. З огляду на зростаючу загрозу в кіберпросторі, важливо розуміти і вживати заходів для забезпечення інформаційної безпеки себе та оточуючих.

Громадськість та органи влади повинні спільно працювати над розробкою та впровадженням стратегій кібербезпеки на національному рівні. Заходи щодо захисту від кіберзагроз є важливою складовою загальних зусиль щодо національної безпеки та стійкості в інформаційну епоху та в період воєнних дій на території України.

Список використаних джерел

1. Цифровізація української армії: Міноборони шукає ІТ-спеціалістів та юристів.
URL: <https://mezha.media/2023/07/04/minoborony-shukaie-iurystiv/>

2. IT-допомога: винаходи для армії, кібербезпека і підсилення військових. URL: <https://www.ukrainer.net/it-dopomoha/>

3. Громадська організація інформаційна підтримка ЗСУ. URL: <https://helparmyua.com>

4. Про кібербезпеку в Україні: Як бізнес зараз вирішує питання кіберзахисту? URL: <https://kpmg.com/ua/uk/home/media/press-releases/2023/08/pro-kiberbezpeku-v-ukrayini.html>

*Чень Тун
студентка I курсу магістратури
спеціальності 051 «Економіка»*

*Науковий керівник:
кандидат економічних наук, доцент
Підпригора Лариса Антонівна*

Характер та особливості транснаціоналізації сучасної світової економіки

Основними суб'єктами сучасної світової економіки та міжнародних економічних відносин є національні економіки, регіональні інтеграційні угруповання країн, транснаціональні корпорації та міжнародні організації. В результаті впливу глобальних тенденцій інтернаціоналізації виробництва й капіталу саме вони відіграють головну роль у розвитку сучасної світової економіки та міжнародних економічних відносин.

Транснаціоналізація сучасної світової економіки є провідною рушійною силою економічного розвитку, оскільки надходження фінансових ресурсів сприяє покращенню економічного становища країн, дає можливість бути активним гравцем не лише на локальному ринку, а й на світовому. В ХХІ ст. процеси транснаціоналізації світової економіки значно посилюються. Близько 1/2 світового промислового виробництва та зовнішньої торгівлі зосереджено в транснаціональних корпораціях. Але панівну роль у світовій економіці відіграють лише потужні компанії. Економічний потенціал деяких компаній перевищує економічний потенціал не тільки окремих країн, а й регіонів світу. Транснаціональний капітал володіє 1/3 всіх виробничих фондів та виробляє майже половину загальнопланетарного валового продукту.

Сьогодні за характером та формами прояву, дії транснаціональних корпорацій у міжнародних економічних відносинах переважно збігаються з діяльністю держав і це дозволяє експертам заявляти про ідентичність дій та проявів транснаціональних корпорацій та держав у глобальній політиці й економіці. Транснаціоналізація перетворила транснаціональні корпорації із суб'єктів на об'єкти міжнародної політики, що активно беруть участь у всіх глобальних світових процесах. Поряд з промислово розвиненими країнами вони здійснюють вагомий вплив в економіці, політиці, у фінансово-інвестиційній, науково-технічній, інформаційній, технологічній, військовій, екологічній та інших сферах. Транснаціональні корпорації створюють свою корпоративну ідеологію та реалізують власну корпоративну дипломатію.

Дослідження доводить, що провідну роль у сучасній світовій економіці відіграють транснаціональні корпорації США, але в ХХІ ст. цей розрив поступово скорочується за рахунок розвитку транснаціональних корпорацій держав Західної Європи, Японії та країн, що розвиваються. Водночас транснаціоналізація стимулює розвиток багатогалузевих компаній, діяльність яких розгалужено диверсифікована в багатьох галузях і сферах. Також збільшуються сукупні валютні резерви транснаціональних корпорацій, що перевищують сукупні резерви усіх центральних банків світу. Тому переміщення ними навіть незначної маси грошей здатне вплинути на паритет національних валют, що суттєво змінити перебіг міжнародних економічних відносин.

Суттєвою ознакою сучасної транснаціоналізації є зростання видатків транснаціональних корпорацій на науково-дослідницькі та дослідно-конструкторські розробки. При цьому все вагомішу роль у науково-технологічній стратегії транснаціональних корпорацій відіграють приймаючі країни, що переважно позитивно впливає на їх розвиток.

Отже, в умовах глобалізації суттєво посилюються процеси транснаціоналізації, завдяки чому транснаціональні корпорації стають впливовими учасниками міжнародних економічних відносин. Участь країни у міжнародному поділі праці, рівень її інтегрованості у світове господарство та міжнародна конкурентоздатність, її добробут дедалі більше залежать від того, наскільки успішна діяльність транснаціональних корпорацій, які базуються в її економіці. Крім того, капіталовкладення транснаціональних корпорацій в зарубіжну економіку – це активний спосіб стимулювання попиту на продукцію вітчизняної економіки. Це досягається через створення за кордоном нових ринків та експорту частини виробленої корпораціями продукції у створені ними закордонні філії. Таким чином, для країни базування транснаціональної корпорації відкривається доступ до нових ринків.

Отже, провідна роль транснаціональних корпорацій у сучасному світовому господарстві та міжнародних економічних відносинах пояснюється тим, що вони є найбільш динамічним елементом світового господарства, домінуючим фактором міжнародної спеціалізації та міжнародної торгівлі. Для транснаціональних корпорацій не існує поняття національних чи регіональних кордонів: відносини спеціалізації та кооперації встановлюються та розвиваються між підприємствами, які розміщені у різних країнах, але є власністю однієї корпорації.

Список використаних джерел

1. Dunning, J. (1998). Location and the multinational enterprise: A neglected factor (1998). Journal of International Business Studies, 29 (1), First Quarter, 45-46. Retrieved from <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.581.1880&rep=rep1&type=pdf>.
2. Markusen, J. R. & Venables, A. J. (1998). Multinational firms and the new trade theory. Journal of International Economics, 46, 183–203. Retrieved from https://www.princeton.edu/~erossi/courses_files/Markusen.pdf.
3. Wyrzykowska, M. (2016). Role of transnational corporations in the international trade. Retrieved from <http://www.etsg.org/ETSG2016/papers/Wyrzykowska.pdf>.
4. The Global 500: The Top 10 (2017). Retrieved from <http://fortune.com/global500/>.

*Ван Юаньцунь
студент I курсу магістратури
спеціальності 051 «Економіка»*

*Науковий керівник:
кандидат економічних наук, доцент
Підпригора Лариса Антонівна*

Місце державної власності на засоби виробництва в системі економічних відносин розвинутих країн

У кожній країні одержавлення виробництва і розвиток державного підприємства, звичайно, має свої особливі причини, форми розвитку та функціонування. Але вплив факторів об'єктивного та суб'єктивного порядку обумовив загальні тенденції прискореного розвитку державної власності на засоби виробництва в системі економічних відносин розвинутих країн на певному етапі розвитку.

Перша і друга третина ХХ ст. характеризується зростанням масштабів державної власності в більшості розвинутих країн світу. У власності держави в цей період перебуває значна частка підприємств базових галузей промисловості. У США в 1915-1918 роках питома вага державної власності в загальному будівництві становила до 30%, а під час Другої світової війни на державне будівництво припадало 2/3 загального обсягу будівництва в країні. Внаслідок кризи 1929-33 років державною власністю в США стали тепло- і гідроелектростанції, металургійні, хімічні, суднобудівельні та інші підприємства, вся атомна промисловість, 96% виробництва синтетичного каучуку, 71% виробництва літаків і моторів, 58% виробництва алюмінію [2, с. 238]. Після Другої світової війни у США почався масовий розпродаж державної власності і її частка скоротилася до 16% в 1960 році. У країнах Західної Європи, зокрема, в Італії та Німеччині в період 1920-1933 років у власність держави перейшло від 35 до 90% акцій найбільших банків, значна частина акцій судноплавних і металургійних компаній тощо. А у Великобританії на кінець Другої світової війни частка державної власності становила 20%. Такими швидкими темпами не розвивалася жодна форма власності за капіталістичного способу виробництва.

Вітчизняні дослідники пов'язують такий прогрес державної власності передусім зі змінами в продуктивних силах, а саме розгортанням науково-технічної революції. Це визнають також західні вчені. Відомий американський економіст А. Берлі стверджував, що розвиток освіти, частина наукових досліджень не можуть бути здійсненні у приватному секторі [2, с. 370]. А професор економіки Дж. Робінсон стверджує, що приватні підприємства перестали бути найкращою формою організації для використання переваг сучасної технології [2, с. 370]. Приватний і акціонерний власник став неспроможним сам обслуговувати дедалі складніший процес виробництва. Новий рівень розвитку продуктивних сил вимагав нової, більш масштабної, форми їх усупільнення. Такою більш розвинутою формою капіталістичного усупільнення стала державна власність, яка за своєю сутністю і змістом найадекватніше відповідала оновленим продуктивним силам. Такими чином, дія об'єктивних економічних законів визначила кількісне і якісне зростання частки державної власності в економіці.

Водночас, не можна забувати, що значний вплив на збільшення або зменшення масштабів державної власності здійснює суб'єктивний фактор. Аналізований нами період яскраво ілюструє такий вплив. По-перше, в більшості країн зростання частки державної власності у виробництві та національному доході пов'язується з їх участю у воєнних діях під час Першої та Другої світових воєн, а потім з післявоєнною відбудовою національних господарств. Такі екстремальні умови функціонування економіки потребували високого рівня централізації матеріальних і фінансових ресурсів, який могла забезпечити тільки державна форма власності. По-друге, періодичні коливання частки державної власності пов'язані зі зміною політичних сил, які приходили до влади.

В сучасні економіці розвинутих країн співвідношення між приватною і державною формами власності на засоби виробництва – це питання, яке кожна держава має вирішувати самостійно, виходячи зі своїх конкретних умов і можливостей та з урахуванням історичного досвіду й менталітету свого народу. Цю думку підтверджує досвід розвинених держав. Наприклад, у Франції 33% компаній у державній власності, в Німеччині – 30%, у Великій Британії – 25%, у США – 22%. В Україні частка державної власності становить менш як 10% [3].

На початку ХХІ ст. фінансова криза та економічний спад змусили цілий ряд країн знову замислитися про роль державних підприємств у національній економіці. Вплив фінансової кризи особливо виразно прослідковується в результатах опитування: чи відповідає інтересам країни збереження контролю держави в тих галузях, які мають особливу важливість. Зокрема, опитані вважають, що у власності держави повинні перебувати організації з таких галузей, як: оборона (86%), послуги поштового зв'язку

(71%) і банківський сектор (56%) [1]. На думку Ф. Пеш-Лестрейда, значимість державних підприємств зросла, і вони надалі будуть виступати важливими гравцями у світовій економіці, поки в Китаї та Індії, де зберігається домінування державних підприємств, триває бурхливе економічне зростання [1]. Серед інших факторів, які сприяють різкому зміцненню позицій державних підприємств можна назвати купівлю контрольних пакетів акцій фондами національного добробуту та наслідки фінансової кризи, що змусила уряди націоналізувати ряд приватних компаній.

Отже, державна власність на засоби виробництва продовжує займати важливе місце в системі економічних відносин розвинутих країн. Важливим для розв'язання сучасних складних проблем України під час війни є врахування успішного європейського досвіду реформ: орієнтація на змішану економіку, на соціально-орієнтований капіталізм та активне державне регулювання, а це потребує переосмислення місця державної власності на засоби виробництва у вітчизняній економіці.

Список використаних джерел

5. Глобальне дослідження виявило різні думки про державні підприємства (2010). <https://www.epravda.com.ua/press/2010/11/1/254622/>

6. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.1/Редкол.:...С.В.Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2000. – 864 с.

7. Павловський А. Україні не потрібні державні підприємства? (2023). <https://glavcom.ua/columns/apavlovskiy/ukrajini-ne-potribni-derzhavni-pidprijemstva-916619.html>

*Бу Юйчжень
студентка I курсу магістратури
спеціальності 051 «Економіка»*

*Науковий керівник:
кандидат економічних наук, доцент
Підпригора Лариса Антонівна*

Науково-технічний прогрес як основа інтенсифікації суспільного виробництва розвинутих країн

У 50-ті та 60-ті роки ХХ ст. більшість учених упевнилась в думці про те, що основою інтенсифікації суспільного виробництва розвинутих економік є радикальне прискорення технічного прогресу на базі зростання науки. Цей процес набув системного характеру, що визначило перехід західної цивілізації від індустріальної до постіндустріальної стадії розвитку. Науково-технічний прогрес та економічний розвиток, що паралельно набувають форми неухильного руху вперед, стають іманентними рисами економіки розвинутих країн.

Дуглас Норт звернув увагу на вплив руху НТП на інституційні зміни [2, С. 145]. Він підкреслює, що рух НТП та попиту вписується в процес економічного зростання, ключовими факторами якого є розширення обміну на основі поглиблення спеціалізації внаслідок НТП і поділ праці. Концентрація НТП в розвинутих країнах світу не обмежується розміщенням в них високотехнологічних виробництв, а також здійснює суттєвий вплив на посилення диференціації в економічному розвитку, детермінує товарну структуру міжнародної торгівлі та надає цим країнам можливість отримувати монопольну інтелектуальну ренту на інноваційні продукти та нові технології.

Інноваційний процес не здатний охопити всі галузі економіки водночас в масштабах світу та на рівні країн. Відмічається асинхронність прояву оновлення технологічного способу виробництва в межах країни в часі. Тому технологічне лідерство країн може набуватися і втрачатися в результаті порушення рівноваги в інноваційній сфері. Міжнародна торгівля, міжнародна передача технологій на комерційних та некомерційних засадах, міжнародна виробнича співпраця, відкритість економік дозволяють менш розвиненим країнам набувати для свого користування технологій більш вищих технологічних укладів випереджаючими темпами. Інклюзивність як форма фрагментарного доступу менш розвинутих країн у глобальні процеси технологізації вимагає від них розвинутого промислового потенціалу, висококваліфікованої робочої сили та розумної відкритості економіки, що визначає можливість доступу до ринків високих технологій, інформації та інших ресурсних ринків. Шанси інтенсивного зростання, які ініціює технологічна революція, поширюються від найбільш розвинених регіонів до найменш розвинених. Даний процес слід розглядати як прояв всеохоплюючої світової конвергенції (зближення за рівнем економічного розвитку), коли заключним етапом є поширення технологій, моделей поведінки економічних агентів, фінансового капіталу, які відповідають такій технологічній парадигмі.

Основними напрямками розвитку інноваційно-інтенсивного технологічного способу виробництва до 2025 року стануть такі галузі високотехнологічних виробництв, як: біотехнології як результат досягнень молекулярної біології та генної інженерії; нанотехнології; космічні технології; системи штучного інтелекту; гнучка автоматизація виробництва; глобальні інформаційні мережі та інтегровані високошвидкісні транспортні системи; виробництво конструкційних матеріалів із визначеними властивостями; атомна промисловість підвищеної безпеки; альтернативні джерела енергії; технології безвідходних та екологічно чистих виробництв.

Таким чином, НТП як результат глобальних зусиль стає рушієм інтенсифікації суспільного виробництва та постіндустріального розвитку, надаючи країнам шляхи доступу до моделі випереджаючого економічного розвитку, а також при вдалій економічній політиці створює можливості не тільки наздогнати розвинуті країни, а й набути нові знання та швидко сформувати технологічні конкурентні переваги, запозичити ефективні моделі поведінки економічних агентів для активації мотиваційних механізмів інноваційної конкуренції.

Зміна сукупної продуктивності факторів суспільного виробництва є, переважно, результатом НТП. Сукупна продуктивність факторів суспільного виробництва може змінюватися в умовах передачі або комерційного придбання існуючих технологій та знань. Саме таке відбувається у країнах з ринком, що формується, та в країнах, що розвиваються.

Віднесення до групи країн, які мають ринкові економічні системи, збільшує ймовірність того, що країна буде залучена до інноваційних процесів. Науково-технічний прогрес кардинально змінює не тільки технологічний спосіб виробництва, а й трансформує самі людські потреби. Я. Корнаї аналізує науково-технічний прогрес з точки зору капіталістичної та соціалістичної (постсоціалістичної) систем. Як він зазначає, з 1917 року виникло багато найважливіших інновацій. Він виділив близько 89 інновацій, залишивши поза розглядом ще близько 50 не менш значимих [1, С. 44]. Інновації революційним чином змінювали звичну повсякденну господарську практику життя людей, бізнесу, держав, трансформували моделі споживання та моделі економічної поведінки економічних агентів. Рубіж XX–XXI століття є найбільш динамічним, про що свідчить кількість інновацій, наприклад, у сфері інформаційних технологій.

Отже, можна визначити основні ознаки нової науково-технічної парадигми, які безпосередньо впливають на інтенсифікацію суспільного виробництва, а саме:

інформація є сировиною, яка набуває форми технології впливу на інформацію; інформація є капіталом знань та інтегративною складовою будь-якої людської діяльності, де процеси індивідуального та колективного існування людини формуються новим технологічним способом виробництва. Тому в моделі випереджаючого економічного розвитку має місце ефект всеохоплюваності нових технологій, їх проникнення в усі сфери господарського життя, організації та управління; ускладнення характеру взаємодій як у середині економічних систем, так і між економічними системами.

Список використаних джерел

8. Корнай Я. Размышления о капитализме / Янош Корнай / пер. с венг. О. Якименко / науч. ред. Д. Расков. – М. : Издательство Института Гайдара, 2012. – 352 с.

9. Норт Дуглас. Понимание процесса экономических изменений / Дуглас Норт. – М., 2010. гл. VII. – С. 147.

10. Саліхова О. Б. Високотехнологічні виробництва: від методології оцінки до піднесення в Україні: монографія / О. Б. Саліхова; НАН України, Ін-т екон. та прогноз. – К., 2012. – 624 с. – С. 183- 184.

*Коротун Аріна Віталіївна
студентка III курсу
спеціальності 051 «Економіка»*

*Науковий керівник:
кандидат економічних наук, доцент
Підпригора Лариса Антонівна*

Вплив війни на заощадження домогосподарств

Загальновідомо, що фінанси, які перебувають в розпорядженні домогосподарств, мають два застосування: або вони стануть витратами на споживання, що включають багато статей витрат, структуру і частку яких визначає кожне домогосподарство окремо. Фінанси ж, які не увійшли до витрат, тобто споживання, і залишились “на руках” можуть стати і частіше за все стають заощадженнями, тобто грошовими накопиченнями.

Заощадженнями називають частину доходів населення, яка залишилась після витрат на споживання, сплати обов’язкових платежів (податків, комунальних платежів тощо), яку вони вкладають чи то у фінансові активи, чи в активи іншої форми, але які принесуть дохід, або ж в майбутньому зможуть задовольнити потреби домогосподарств.

Величина заощаджень формується під впливом різних чинників: рівень доходу; інфляційні очікування; політично-економічні очікування населення (якою буде політична та економічна ситуація у країні найближчим часом); зміни в системі оподаткування; зміна рівня процентних ставок, рівня доходності вкладень (відношення річного доходу, отриманого на позиковий капітал, до суми наданого кредиту, помноженого на 100 відсотків).[4]

За 2021 рік заощадження населення зменшились на 177,4 млн.грн. , у порівнянні із попереднім роком.[2] Причиною цього є інтенсивніше зростання витрат (на 22%), аніж доходів населення (16,2%).[3] Чинником зростання витрат домогосподарств стало зростання інфляції у 2021 році (до 7,9% проти 4,5% у 2020 році).[6] Пандемія COVID-19, що розпочалась наприкінці 2019 році та увійшла на територію України на початку

2020 року, спричинила економічну нестабільність, дефіцит певних товарів, зниження ВВП через карантинні обмеження та загалом соціального пригнічення змушувала українців відправляти запити до банків для зняття депозитних коштів зі своїх рахунків, а деяких змусила збільшити запити до банків на видачі кредитів. Як бачимо, усі чинники, що впливають на заощадження населення, дійсно мали вплив на заощадження домогосподарств у 2021 році.

Проте, ситуація у 2022 ускладнилась. Політично-економічні очікування українців на початку 2022 року були найгіршими. Війна змусила населення використати свої заощадження, припинити виробництво та підприємницьку діяльність на території України, або ж перекваліфікувати своє виробництво на допомогу оборонному і продовольчому сектору (за даними Держстату, валовий внутрішній продукт України у 2022 році впав на 28,8%, у фактичних цінах він становив 5 трлн 239 млрд грн). Від початку повномасштабної війни Росії проти України, з 24 лютого 2022 року, за кордон виїхали і не повернулися 2,4 млн українців (за даними від Держприкордонслужби).[7]

У липні 2022 року Національний банк України (НБУ) дозволив банкам проводити продаж безготівкової валюти громадянам з можливістю її подальшого розміщення на депозит на період не менше трьох календарних місяців із обмеженням на суму до 50 тисяч гривень щомісячно (в еквіваленті). При цьому, 21 жовтня того ж року, ці обмеження були анульовані, і тепер банки не мають жодних обмежень на суму чи кількість таких вкладів для кожного клієнта. Такі дії були необхідними для того, щоб обмежити зняття коштів українцями зі своїх рахунків, що створило б складнощі для держави у здійсненні фінансувань та закупівель. Однак, наприкінці року темпи економічного відновлення знову почали гальмуватися у зв'язку із варварськими ударами російської армії по цивільній інфраструктурі України, що скорочує часовий день бізнесу, підвищує собівартість. (Рис.1).

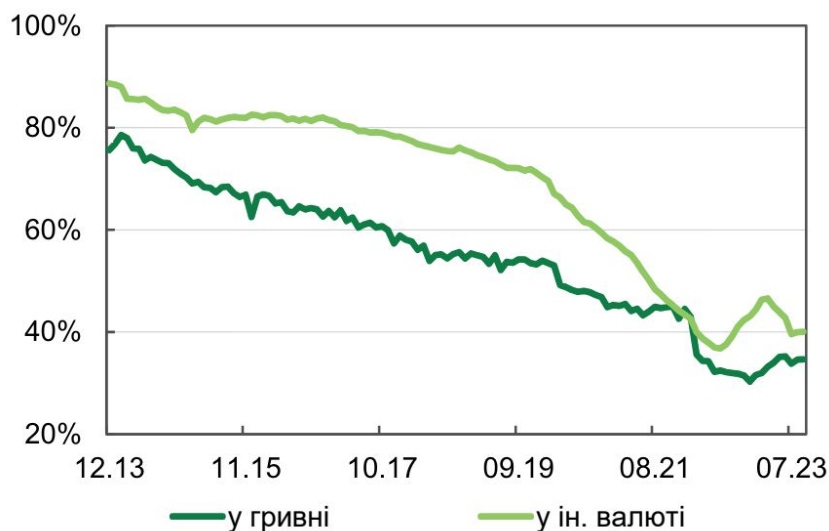

Рисунок 1. Частка строкових коштів населення.[1]

Як бачимо з даних НБУ, різке падіння графіку у періоді з серпня 2021 року, і який почав зростати лише на початку 2023 року якраз свідчить про усю згубність впливу війни на заощадження домогосподарств. Проте, збільшення строкових вкладів у 2023 році, що підтверджує звіт НБУ за 2023 рік [5], сприяє встановленню позитивного клімату серед українських вкладників, чії депозити допомагають розбудові економіки України.

Загалом заощадження українців зазнали суттєвих змін за період 2021-2023 роки. Пандемія, повномасштабна війна, масова еміграція населення закордон дійсно формують негативні очікування українців щодо майбутнього нашої держави. Проте, саме ці, на перший погляд, незначні вклади в облігації, чи відкриття депозитів, різноманітні пожертвування у цільові фонди - вони і формують ту стабільність і перспективне майбутнє, яке ми очікуємо.

Список використаних джерел

1. Банки: огляд тижня 08 лютого 2022 року. Тенденції банківського сектору станом на 16 листопада 2023 року. *Національний банк України*. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Tenditions_banking_sector_16-11-2023.pdf?v=7
2. Доходи та витрати населення у 2021 році. *Державна служба статистики України*. https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/02/zb_doch_21.pdf
3. Заощадження українців у 2021 р. скоротилися на 177,4 млрд грн - Держстат, станом на 31.03.2022. *Інтерфакс-Україна*.
4. Захарчук І. Ю. Чинники і мотиви заощаджень домогосподарств в сучасних умовах // Матеріали Всеукраїнської науково-технічна конференції магістрантів і студентів ТДАТУ. Факультет економіки та бізнесу: всеукраїнська науково-технічна конференція, збірник тез доповідей (м. Мелітополь, 09-18 листопада 2020 р.) — Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного, 2020. - С. 272-273.
5. Звіт про фінансову стабільність станом на грудень 2023 року. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2023-H2.pdf?v=6
6. Оцінка інфляції. Грудень 2021 року. *Національний банк України*. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/CPI_2021-12.pdf?v=4
7. Сайт Державної прикордонної служби України. URL: <https://dpsu.gov.ua/>

*Серветник Аліна Валентинівна
студентка I курсу,
спеціальності 029 “Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа”*

*Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Цимбал Світлана Миколаївна*

**Інформаційно-комунікаційні ресурси в цифровому суспільстві:
перспективи та бор'єри**

Інформаційно-комунікаційні технології стрімко стали невід'ємною частиною життя, що стимулює розвиток не тільки світової економіки, але й багатьох інших сфер людської діяльності. Сьогодні складно уявити сучасну школу без комп'ютерного класу, електронних бібліотек, що сприяють навчанню та самоосвіті. Враховуючи поточний стан державотворення та зростання значущості інформаційно-комунікаційних технологій у сучасному суспільстві, важливо розуміти, що без ефективного використання цих технологій управління країною та її економікою стане неможливим. Розвиток інформаційного суспільства та впровадження інформаційно-комунікаційних ресурсів у всі сфери суспільного життя, особливо в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, є необхідним.

Метою дослідження є аналіз перспектив використання інформаційно-комунікаційних ресурсів в цифровому суспільстві та виявлення бар'єрів, які заважають їхньому ефективному функціонуванню.

Завданнями дослідження є аналіз впливу інформаційно-комунікаційних ресурсів на економіку, освіту, медіа та політику; пошук шляхів удосконалення та розвитку інформаційно-комунікаційних технологій для розроблення ефективних механізмів функціонування цифрового середовища.

Глобальний процес інформатизації суспільства став ключовим етапом у розвитку людства. Інформаційний ресурс – це сукупність організованих даних, спрямованих на забезпечення доступу до достовірної інформації [2]. Інформаційний ресурс набуває особливих властивостей, сутність яких і робить його продуктом для споживання. Інформаційно-комунікаційні технології активно використовуються у багатьох галузях, зокрема, публічному управлінні, документообігу, правознавстві. Питанню впливу інформаційно-комунікаційних технологій присвячено праці багатьох вчених: Д. Белла, М. Кастельса, А. Тоффлера та ін. У наукових дослідженнях зауважено, що інформаційно-комунікаційні ресурси мають великий потенціал для стимулювання економічного розвитку та трансформації соціального життя [4].

Проаналізовано бар'єри та перспективи функціонування інформаційно-комунікаційних ресурсів у галузях державного управління, економіки та освіти, встановлено їхню значущість у житті кожного громадянина, а саме: швидкість та доступність послуг; залучення до участі в управлінських процесах; ефективність в бізнесі; інновації в освіті. Зазначені перспективи свідчать про великий потенціал цифровізації суспільства для покращення якості демократії, ефективності управління та доступності послуг громадянам [1]. Однак важливо розуміти, що разом із зростанням можливостей виникають і виклики, які потребують відповідних стратегій та заходів для подолання інформаційних бар'єрів.

На протигагу перспективам виокремлено проблеми, які перешкоджають ефективному функціонуванню комунікаційних ресурсів: технологічні обмеження; загрози конфіденційності інформації та баз даних; низький рівень інформаційної культури. Для їхнього подолання необхідно запроваджувати комплексний підхід та координувати зусилля між урядом, громадськістю та приватними установами. Вагому роль у інформаційній галузі відіграє комп'ютеризована система інформаційно-аналітичного забезпечення [3]. Її основними завданнями є вибір достовірних джерел інформації, забезпечення інформаційної взаємодії в органах влади, розроблення шляхів реагування на кризові ситуації. Ключовими векторами розвитку цифрового суспільства стають заходи щодо впровадження сучасних інформаційних технологій, методів моніторингу та обробки даних, аналітики та прогнозування бар'єрів та ризиків.

Отже, розвиток сучасного суспільства характеризується швидкими змінами у мережевих технологіях, зростанням ролі інформаційних продуктів, модернізацією інформаційно-комунікативних технологій, посиленням глобалізації, що вимагає ефективних методів та інструментів для протидії інформаційній агресії. Інформаційно-комунікаційні ресурси впливають на відкритість та прозорість влади, автоматизацію

управлінських процесів, електронну демократію. Вони дозволяють підвищити ефективність роботи державних установ і взаємодію між ними, виступають основою управлінської комунікації.

Список використаних джерел

1. Закіров М. Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ). *Українська бібліотечна енциклопедія*. URL: [https://ube.nlu.org.ua/article/Служба%20інформаційно-аналітичного%20забезпечення%20органів%20державної%20влади%20\(СІАЗ\)](https://ube.nlu.org.ua/article/Служба%20інформаційно-аналітичного%20забезпечення%20органів%20державної%20влади%20(СІАЗ)) (дата звернення: 07.04.2024).
2. Кравченко В. Інформаційні ресурси. *LivingFo*. URL: <https://livingfo.com/informatsijni-resursy/> (дата звернення: 06.04.2024).
3. Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади. *Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського*. URL: <http://www.nbu.gov.ua/node/620> (дата звернення: 07.04.2024).
4. Тронько В. Вплив ІКТ на економічний розвиток країни. *Ефективна економіка*. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3959> (дата звернення: 06.04.2024).

Северин Аліна Вадимівна
студентка IV курсу
спеціальності 073 «Менеджмент»

Науковий керівник:
кандидат економічних наук, доцент
Качан Ганна Миколаївна

Вплив гнучких методологій Agile на управлінські процеси

Гнучкий підхід Agile представляє собою новаторський напрямок управління, який витісняє традиційний регулярний менеджмент. Характеристикою Agile є систематичний контроль процесів та ресурсів з метою досягнення стабільності та стійкості в організаційній діяльності. Цей підхід передбачає неперервний моніторинг, оцінку та коригування діяльності з метою адаптації до змінних умов.

Інтеграція методології Agile у бізнес-середовище спричиняє формування концепції Agile Management (Гнучкого управління), яка дозволяє компаніям пропонувати на ринок інноваційні рішення з меншими ризиками. Ця концепція покращує комунікацію в команді та забезпечує високий рівень задоволення потреб клієнтів.

Незважаючи на зростання конкуренції та необхідність інновацій, більшість великих підприємств підтримує традиційні бюрократичні форми управління. Тим не менше, вони все більше відчують потребу в ефективних інноваціях, спрямованих на покращення бізнес-показників.

Методологію Agile можна розглядати як систему ефективних соціально-управлінських технологій, що сприяють свідомій координації людської діяльності. Ці технології допомагають упорядкувати міжособистісні та соціальні відносини, спонукаючи учасників до цілеспрямованих раціональних дій, формуючи вміння та навички колективної праці та стимулюючи формування внутрішньої корпоративної культури.

В рамках Agile-підходу створюються невеликі мультидисциплінарні команди, які мають автономію для розробки та впровадження стратегічних управлінських рішень. Лідер команди визначає пріоритети та ресурси для оптимізації результатів,

водночас координатор процесу забезпечує навчання команди методології Agile, сприяючи її інтеграції та розвитку.

Управління Agile ставить акцент на принципі самоорганізації команди. Менеджер створює умови для ефективної самоорганізації членів команди, сприяючи прийняттю рішень та вирішенню проблем на колективному рівні. Роль менеджера в контексті Agile включає в себе усунення бар'єрів для команди. Замість надання деталізованих інструкцій, менеджер активно сприяє видаленню перешкод та забезпеченню команди необхідними ресурсами.

Agile методології пропонують новий підхід до управління, акцентуючи на гнучкості, адаптивності та залученні команди. Впровадження концепції Agile Management дозволяє вищому керівництву перенести акценти з поточних завдань на стратегічне планування. Це також дозволяє швидко адаптувати стратегію під впливом інновацій, розширює фокус діяльності, зменшує багатозадачність, елімінує рутинні завдання та інші види непродуктивної діяльності. Використання сучасних цифрових інструментів управління сприяє підвищенню ефективності управління змінами в системі корпоративного управління.

Впровадження Agile-команд на рівні організації дозволяє вносити суттєві зміни в систему управління, підвищити ефективність роботи співробітників та сприяти стимулюванню інновацій. Однак для досягнення успішного результату важливе глибоке розуміння та правильна імплементація цього методу. Компанія, що впроваджує гнучке управління, повинна знайти баланс між оптимізацією, контролем функціоналу та інтеграцією інноваційних підходів.

Незважаючи на те, що Agile-команди можуть проявляти вищий рівень соціальної задоволеності та успішності, вони також потребують посиленої координації та частіших циклів планування і фінансування. Тому оптимальним підходом є комбінація Agile з іншими управлінськими інструментами.

Таким чином, Agile може виступати як ефективний інструмент для підвищення продуктивності та стимулювання інновацій, сприяючи реалізації стратегії швидкої та гнучкої адаптації до змін у сучасному бізнес-середовищі.

Список використаних джерел:

1. Large-Scale Agile Transformation: A Case Study of Transforming Business, Development and Operations. URL.: <https://link.springer.com/Large-AgileTransformation>
2. Гвоздь М.Я., Злидник Ю.О. AGILE – нова методологія менеджменту: теоретичні аспекти. Електронний журнал «Інфраструктура ринку». №25, 2018. С. 230-234.

*Потужня Анастасія Олегівна
студентка I курсу магістратури
спеціальності 291 «Міжнародні
відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії»*

*Науковий керівник:
доктор політичних наук, професор
Шипунов Геннадій Володимирович*

Особливості діджиталізації комунікації в системі міжнародних відносин

Актуальність проблеми. У сучасну епоху діджиталізації та домінування цифрових технологій, світ постійно зазнає змін, що відбуваються через поєднання технологій та людської діяльності. Використання новітніх технологій, соціальних

мереж, та медіа дає можливість по-новому вирішувати дипломатичні завдання та досягати основних цілей у зовнішній політиці держав. Протягом останніх десятиліть публічна дипломатія зазнала значного розвитку. Разом з технологічним прогресом, публічна дипломатія повинна розширювати свої транскордонні можливості. Зростання діджиталізації та стрімкий розвиток технологій прискорюють процеси глобалізації, що вимагає від сфери міжнародних відносин постійно адаптуватися та вдосконалюватися. Публічна дипломатія повинна переглядати та вдосконалювати свої методи, шукати нові підходи до вирішення питань та ефективного поширення інформації у міжнародному середовищі.

Ступінь розроблення проблеми. Значимо, що серед українських науковців, які досліджували міжнародну комунікацію, можна виділити: Андрущенко Т.В., Ковчину І.М., Панченко М.В., С. Грушко, О.П. Куглій, І.Ю. М'язова, П. Вербицька, Н. Голосова, В. Дяків. Науковці, які досліджували цифрову дипломатію: Т. Краснопольська, І. Милосердна, О. Висоцька та ін.

Серед закордонних науковців питання міжнародної комунікації досліджували: С. Хатінгтон, Р. Фортнер, І. Вольтметр, Р. Гібсон. Науковці, які досліджували цифрову дипломатію: К. Данком, І. Манор, В. Рашика та ін.

Виклад основного матеріалу. Цифровізація міжнародної комунікації означає все більше використання цифрових технологій і платформ для полегшення спілкування та обміну інформацією через кордони. Діджиталізація міжнародної комунікації являє собою процес використання цифрових технологій для полегшення взаємодії між індивідами, бізнесом та урядами різних країн. Ця трансформація зумовлена розвитком телекомунікацій, інтернету, соціальних мереж та цифрових платформ. Цифровізація міжнародної комунікації зробила революційні зміни в тому, як люди спілкуються по всьому світу. Вона зробила спілкування швидшим, доступнішим та транскордонним. [1]

Зростання соціальних мереж, як інструменту дипломатії дозволило державам налагодити двосторонню або « діалогічну » комунікацію з іншими дипломатичними акторами та їхньою іноземною громадськістю, порівняно з одностороннім характером традиційної публічної дипломатії . У той час як традиційна дипломатія відбувається офлайн у відносній конфіденційності, онлайн-дипломатія дозволила багатьом учасникам обговорювати формування зовнішньої політики, посилюючи вплив громадської думки на порядок денний зовнішньої політики.

Завдяки розвитку міжнародної комунікації та цифровій дипломатії в цілому, з'явилися такі методи впливу на закордонну аудиторію, як: використання соціальних мереж у дипломатичних цілях, може змінити практику залучення дипломатів до управління інформацією, публічної дипломатії, стратегічного планування, міжнародних переговорів і навіть врегулювання кризових ситуацій. [2]

Сьогодні більшість науковців розглядають соціальні мережі як ефективний інструмент "м'якої сили". Дипломатичні служби провідних держав світу активно використовують Інтернет для комунікації з громадянами країн перебування, проведення опитувань та надання необхідної інформації. Політичні еліти вміло застосовують інформаційно-комунікаційні технології у своїх інтересах як в межах своїх держав, так і на міжнародній арені. Раніше дипломатія вважалася відносно "закритою" сферою діяльності, але сьогодні вона стає більш відкритою для звичайних громадян, зокрема завдяки розвитку інформаційних технологій.

Основним інструментом здійснення цифрової дипломатії є соціальні мережі, особливо розвивається Facebook-дипломатія, Twitter-дипломатія, Zoom-дипломатія. Міністерства закордонних справ, консульства, дипломатичні представництва, міністри закордонних справ, а особливо голови держав мають змогу розширити межі свого спілкування і дізнатись більше про думку та настрої громадянського суспільства.

Таким чином, фактично стираються кордони в спілкуванні з громадськістю, як власної країни, так і за кордоном. [3]

Отже, як зазначають українські учені Т. Андрущенко, І. Ковчина, М. Панченко, міжнародні відносини, у сферу яких входить і цифрова дипломатія, потрібно постійно розвивати та оновлювати [4].

Як **висновок**, хочемо підкреслити, що діджиталізація комунікації глибоко змінила те, як люди, організації та уряди взаємодіють і обмінюються інформацією через кордони. Ця плідна культура, своєю чергою, породжує нові методи дипломатії: соціальні мережі міністрів, послів і дипломатів, які регулярно спілкуються з тисячами й тисячами людей або інноваційні процеси двосторонньої комунікації, які дозволяють звичайним людям, як в межах своєї країни так і за кордоном нарешті відчутти себе частиною колись обмеженого, елітарного та відстороненого дипломатичного апарату держави.

Список використаних джерел

1. Wikipedia. Digital diplomacy [Електронний ресурс] / Wikipedia – Режим доступу до ресурсу: https://en.wikipedia.org/wiki/Digital_diplomacy.
2. Digital Diplomacy: Emotion and Identity in the Public Realm [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://brill.com/view/journals/hjd/14/1-2/article-p102_8.xml.
3. Літра Л. Твітер-дипломатія. Як новітні технології можуть посилити міжнародні позиції України? [Електронний ресурс] / Літра Л, Кононенко Ю – Режим доступу до ресурсу: [URL:https://glavcom.ua/publications/119759-%C2%ABtviter-diplomatija.-jak-novitni-tehnologiji-mozhut-posiliti-mizhnarodni-pozitsiji-ukrajini-%C2%BB-doslidzhennja.html](https://glavcom.ua/publications/119759-%C2%ABtviter-diplomatija.-jak-novitni-tehnologiji-mozhut-posiliti-mizhnarodni-pozitsiji-ukrajini-%C2%BB-doslidzhennja.html).
4. Андрущенко Т. В., Ковчина І. М., Панченко М. В. ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТІВ “МІЖНАРОДНА ІНФОРМАЦІЯ”, “ПОЛІТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ” ТА “ЗВ’ЯЗКИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ” ПРИ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ-МІЖНАРОДНИКІВ. Режим доступу: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/41816/Andrushchenko-5-9.pdf?sequence=1>

*Малакеєв Павло Сергійович,
студент 1 курсу магістратури
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»*

*Науковий керівник:
кандидат політичних наук, доцент
Гуменюк Алла Германівна*

Напрацювання українських і зарубіжних учених в сфері етики

Актуальність проблеми. Протиставлення «добро – зло» є «вічним» в історії людства. ХХІ ст. — епоха інформатизації суспільства, стрімкого розвитку науки і технологій — відкриває багато можливостей і, відповідно, низку способів, щоб ними скористатися. Незмінною залишається необхідність оцінювати і розрізняти вчинки (розсудливість). На допомогу цьому має прийти певний регулятор поведінки, який являв би собою абстрактну формулу.

Норма як такий регулятор є широкою категорією, поєднуючи в собі об'єктивні та суб'єктивні характеристики, але в той же час встановлені нею рамки служать інструментом соціального контролю. У цих рамках прослідковується системність, що, в

разі їх порушення, призводить до наслідків [2, с.28-30].

Етика досліджує суще, яким воно повинне бути. Основні питання цього філософського знання покликані визначати позицію і діяльність індивіда. Ціллю є показати методично гарантовані основи для справедливих, осмислених вчинків і співжиття в соціумі. Етика присутня у кожного, але вона базується на різних цінностях. Одним із чинників, котрий впливає на моральну ідентичність, є культурне середовище. З огляду на це, можна навести положення вітчизняних і зарубіжних дослідників, а також їхню інтерпретацію наявних здобутків в сфері етики.

Ступінь розробленості проблеми. Питанню приділялось достатньо уваги в працях українських учених: зокрема, історії світової та української етичної думки, формуванню моральної культури, висвітленню морально-етичної проблематики глобалізаційних процесів. Зміст етичних категорій і цінностей розкривають К.М. Покотило, Т.І. Андрущенко, Т.Ю.Шульга, А.Е. Дробович, І.В. Овчаренко та інші учені.

В закордонному просторі дослідження звужуються і спеціалізуються, наприклад, на бізнесі як різновиді професійної етики. Не обмежуються увагою освіта і наука, більший наголос ставиться на етиці ХХІ ст. Такий висновок зумовлений працями А. Нормана, Е. Брейді, Дж. Беннетта, З. Баумана, Дж. Анаса і Р. Нісбета.

Виклад основного матеріалу. В навчальному посібнику «Етика» О.П. Магеря наводить предмет і завдання етики як сучасної галузі гуманітарного знання. Для цього він посилається на класифікацію В. Малахова, за якою: на емпіричному рівні етика взаємодіє з іншими дисциплінами в виокремленні, описі та систематизації фактів, які стосуються життя людини і суспільства; теоретичні ж завдання полягають в поняттєвому відтворенні, сутнісному осмисленні та обґрунтуванні моралі. Науковець тут же окреслює термін «ethos», який античні мислителі такі як Демокріт, Піфагор, Геракліт використовували з метою позначення усталеного характеру окремого явища, першоелементів дійсності. Магеря особливу увагу звертає на категорію міри і дотримання помірності за Арістотелем. Відтак, мудрість виступає «золотою серединою» між страхом і надмірною відважністю. Виходячи з ідеї рівності та категоричного імперативу І.Канта, Магеря зазначає, що моральні вимоги завжди повинні поширюватись на «всіх розумних істот». Сучасна етика наголошує на вихованні як духовному збагаченні людини, яке розгортається у взаємозацікавленому спілкуванні суб'єктів [1, с.8-22].

Витоки сьогodenних уявлень про моральність спостерігаються в слов'янській і язичницькій міфології. Важливе місце в розвитку української етичної думки посідає науково-педагогічна діяльність професорів Києво-Могилянської академії таких як І. Гізель, Ф. Прокопович і П. Юркевич. Пізніше М. Драгоманов, демократ і гуманіст, ставив понад усе інтереси індивіда, його громадянські права і свободу, а також справедливість. В основі його етичної концепції лежить пріоритет загальнолюдських цінностей. Моральне значення будь-якого руху, підкреслював він, має вимірюватись в можливості гармонійного розвитку і утвердження суспільства, піднесення самосвідомості людини [1, с.196-212].

Розглядаючи етику німецького ідеалізму, напряду кінця ХVІІІ – початку ХІХ ст., Н.О. Савранська говорить про припущення існування свободи, без визнання якого ми не мали б змоги надати вчинкам моральної оцінки. Мораль виступає «практичним розумом» особистості. За Кантом, людина є вільною в виборі, як чинити в тій чи іншій ситуації. Тим не менш, вагомим підґрунтям для цього повинен бути розум. Філософські ідеї цього періоду дозволяють підсумувати й те, що ознакою досконалої істоти є свідомість [1, с.127-139]. Досліджуючи етичні концепції ХІХ ст., Савранська зупиняється на «філософії життя» Ф. Ніцше. Його етика тримається на 4-х твердженнях: «Бог помер»; «ідея надлюдини»; «воля до влади»; «ідея вічного повернення». На думку дослідниці, доктрини ХІХ ст. є розмаїтими. Вони носять діяльнісний характер, впливають на суспільну практику, а також зосереджуються на

«земній», конкретній людині, а не на абстрактних постулатах [1, с.143-158].

Подібно до вітчизняних учених, Т. Талбот-Кеннеді посиляється на концепції античності. Він вірить, що філософія Платона дає фундаментальне знання моралі та етики, а концепція блага висуває основу для оцінки вчинків. Орієнтованість на ідеї Платона в етичних дискусіях збагачує розуміння моральних вимірів людського існування. Теорія форм стимулює нас на пізнання і пошук істини. Погляди Платона дають сучасній людині глибше осягнути етичні складнощі, які виникають в умовах глобалізації, технологічного прогресу і культурного плюралізму [4].

С. Бенкс справедливо зауважує, що термін «етика» набув ширшого використання в останні десятиліття. Вищезгадані норми набувають варіацій, які, в залежності від аспекта філософії моралі, можуть розглядатись як: звичаї, стандарти, принципи, переваги і навіть риси характеру. В своїй праці Бенкс описує, що вжитий у множині термін "ethics" також означає поведінкові стандарти, які можуть бути хорошими і поганими, правильними і помилковими [3, с.5-7]. Це вказує на те, що слова «етика» і «етикет» часто вживають як синоніми.

Отже, етика як складова міжнародних відносин, упевнені Т.В.Андрущенко, І.М.Ковчина, М.В.Панченко, потребують постійної, поглибленої уваги з боку політологів як національних, так і зарубіжних. [5]

У висновку, зважаючи на теоретичні дослідження джерельної бази, можна зазначити, що дослідники в будь-якому разі посиляються на етичну думку античності та Нового часу, інтегруючи наявні філософські напрацювання в сучасний дискурс. Від того й питання добра і зла є «вічним». Оскільки етика входить до філософських наук, її особливістю виступають запитання. Концепція дослідника, власне, й є відповіддю на них.

Список використаних джерел

1. Етика: навчальний посібник для педагогів / С.В. Скрипнікова, О.Ф. Коннов, Н.О. Савранська, О.П. Магеря, К.М. Покотило, Т. Ю.Шульга, Ю.Ю. Корнійчук, А.Е. Дробович, І.В. Овчаренко; за заг. ред. проф. Т.І. Андрущенко – К.: УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023 – 510 с.
2. Тихонович Л.А. Поняття соціальних норм та їх ознаки / Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, вип. 16 – Х.: Право, 2011 – с. 24-30
3. Banks S. *Ethics and Values in Social Work* – London: Bloomsbury, 2013 – 314 р.
4. Talbot-Kennedy T. *Ethics and Morality in the 21st Century: Navigating Complexities and Shifting Paradigms* [Електронний ресурс] – LinkedIn, 2023. URL: [linkedin.com/pulse/ethics-morality-21st-century-navigating-complexities-tyrone](https://www.linkedin.com/pulse/ethics-morality-21st-century-navigating-complexities-tyrone)
5. Андрущенко Т. В., Ковчина І. М., Панченко М. В. ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТІВ “МІЖНАРОДНА ІНФОРМАЦІЯ”, “ПОЛІТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ” ТА “ЗВ’ЯЗКИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ” ПРИ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ-МІЖНАРОДНИКІВ. Режим доступу: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/41816/Andrushchenko-5-9.pdf?sequence=1>

Соколова Юлія Сергіївна
студентка III курсу
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»

Науковий керівник:

Актуальність інформації в умовах повномасштабної війни РФ проти України

Актуальність проблеми. Інформаційні війни набувають все більшої поширеності у світі та становлять велику загрозу для збереження миру. До цього часу методи протистояння в таких війнах не були належним чином оцінені експертами. Ця проблема потребує ретельного вивчення, зокрема і в контексті повномасштабної війни, розв'язаною РФ проти України.

Протягом останніх років Україна стала ареною для випробувань новітніх форм та методів інформаційних військових дій, де росія виступає їх ініціатором. В сучасних політичних конфліктах виникає нова загроза - інформаційна, яка активно використовується різними сторонами за допомогою ЗМІ та соціальних мереж.

Ступінь розроблення проблеми. Вивченням гібридних війн займаються українські науковці, такі як Б. Калініченко, С. Меренюк, Х. Меренюк, І. Парфенюк, А. Яфонін та інші. Ю. Горбань провів аналіз феномену інформаційної війни та детально описав способи її проведення. І. Фещенко розкрив дефініцію терміну "інформаційна війна", розглянув основні її прояви, форми та методи. Він також аргументував перспективність інформаційно-психологічних кампаній як важливого фактора успіху в збройних конфліктах та війнах ХХІ століття. Я. Чмир дослідив питання забезпечення інформаційної безпеки внаслідок поширення інформаційної війни.

Виклад основного матеріалу. Інформаційні атаки на українське суспільство почались ще на початку 90-х рр. минулого століття, коли росія вперше зазіхнула на територіальну цілісність нашої держави. Це була, так би мовити, перша проба пера, коли 9 липня 1993 р. парламент росії ухвалив постанову, згідно якої Севастополь оголошувався російським містом і головною базою їхнього чорноморського флоту. Згодом, на початку 2000-х рр. була Тузла. Серед головних цілей російської пропаганди було дискредитування української влади, Збройних сил та суспільства загалом. Можна відзначити, що з початком повномасштабного вторгнення, у порівнянні з 2014 роком, Україна суттєво підвищила свій рівень готовності до інформаційних атак від потенційного ворога.

Головною метою інформаційної війни є утримання інформаційної переваги однієї сторони над іншою, шляхом застосування специфічного інформаційно-психологічного впливу на систему прийняття рішень держави. Згідно із сучасними дослідженнями, існує кілька етапів інформаційних війн. На початковому етапі відбувається збільшення обсягу матеріалів та інших форм інформаційної активності з метою привертання уваги до "проблеми". Другий етап передбачає пошук аудиторії, її завоювання та поступову зацікавленість споживачів інформаційного продукту навколо основного протиріччя. На третьому етапі відбувається масова інформаційна обробка аудиторії, насичення інформаційного простору матеріалами, які мають на меті залучення широкої аудиторії на свій бік. Завершальним етапом є реакція аудиторії, яка впливає на панування в інформаційному просторі конкретної сторони.[1]

Після початку російської агресії, зокрема під час окупації Криму, експерти Національного інституту стратегічних досліджень вказували на те, що військова операція росії включала в себе й інформаційно-психологічну кампанію, яка була націлена на російську аудиторію, з одного боку, та на українську і західну, з іншого [2]. Основними цілями інформаційних операцій були деморалізація української армії, силових структур, громадянського суспільства та спонукання українського керівництва до зради держави. Не менш важливим було формування у росіян та українців фейкового "медіабачення" подій, штучне створення враження масової підтримки дій росії серед населення півдня та сходу України. Ці завдання здійснювалися через

різноманітні канали комунікацій, включаючи традиційні та електронні засоби масової інформації, Інтернет та соціальні мережі.

З моменту російського повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року ворожа пропаганда стала ще більш активною. Безліч фейкових новин були випущені із провідних російських телеканалів, які досі активно використовують пропагандистські матеріали для виправдання своїх жажливих вчинків. Одним з таких фейків є поширення інформації про так званих «неонацистів» в Україні. Такий наратив є спробою позбавити Україну важливості та суб'єктності на міжнародній арені. Додатково, російська пропаганда підкреслює, що основна проблема полягає в окремих "нацистах" та "бандерівцях", які, на їхню думку, займаються утиском російськомовного населення в Україні [3].

Ще одним міфом, який розповсюджує російська влада, є твердження, що українські міста обстрілюють українські військові. Кримські новини стверджували, що 85% руйнувань Маріуполю завдавали війська «Азову». Зрозуміло, що насправді це були російські військові, які не змогли швидко захопити місто Маріуполь, тому вдалися до єдиного, що вони можуть – знищенню. Вказані аргументи не мають логічного обґрунтування, особливо з урахуванням того, що міжнародні спільноти, користуючись сучасними технологіями, можуть відслідковувати напрямок бомбардувань чи ракетних обстрілів. Важливо відзначити, що лише протягом першого тижня війни було зібрано тисячі підтверджень злочинів російської армії. Можна припустити, що такі заяви робляться лише з метою задоволення внутрішнього російського споживача.

Україна активно веде інформаційну політику для протидії російській пропаганді. Зокрема, була впроваджена програма інформування населення про можливі інформаційні фейки з боку ворога. Починаючи з кінця лютого 2022 року, українське населення отримувало детальні повідомлення, де особливий акцент робився на тому, що довіряти можна лише перевіреним офіційним джерелам. Це сприяло стримуванню традиційної російської тактики просування неправдивої інформації. З самого початку російсько-української війни українські журналісти та військово командування оперативно інформували населення про досягнення та труднощі української армії, що сприяло об'єктивному сприйняттю розгортання подій.

Також стратегія відкритості джерел інформації сприяла більш об'єктивній подачі новин у світових ЗМІ та ускладнила можливість російських агентів впливу розповсюджувати дезінформацію, наприклад, щодо обстрілу мирних міст націоналістичними батальйонами. Завдяки постійній брехні та відкритій пропаганді, російські версії подій втрачали довіру у світовому інформаційному просторі.

Українська інформаційна політика мала сильну сторону в тому, що журналісти не приховували жорстокість окупантів, а навпаки акцентували на цьому увагу. Це сприяло формуванню чіткого уявлення в українському суспільстві про злочини російських військових, виключаючи сприйняття їхніх пропагандистських тез. З іншого боку, з погляду російського керівництва, війна не повинна була тривати довше кількох днів. Отже, ефективний інформаційний критерій для приховання російської агресії, ймовірно, у них був відсутній. Росія поширювала інформацію про те, що "пригнічені" українці чекають на "визволителів", що, було великою помилкою, враховуючи непередбачений опір населення України та криваву реальність, що призвела до деморалізації російських військ. Високий рівень довіри громадян України до Збройних сил став ілюстративним прикладом успішної контрпропаганди. ЗСУ на сьогодні є однією з державних інституцій із найвищим рівнем довіри серед населення. Цей рівень довіри не лише не зменшується протягом усієї війни, а навпаки, зростає, незважаючи на всі інформаційні виклики.

Висновки. Отже, актуальність інформації в сучасному світі вкрай важлива. З відкритим доступом до Інтернету вплив інформаційних ресурсів лише зростає. Світ стає все більше взаємопов'язаним, і події в одній частині світу можуть впливати на

інші. Тепер будь-хто може за секунду дізнатись, що відбувається на іншому континенті, що робить вплив інформації на суспільство більш значущим та критичним. Людству потрібно вчитись працювати з великими потоками контенту та матеріалів з усіх куточків світу, щоб забезпечити стрімке реагування.

Новим викликом зі стрімким розвитком значущості впливу інформації стали інформаційні війни. Ведення сучасної інформаційної війни – це елемент глобального військового протистояння. Найбільш показовим прикладом такої війни є російсько-українська інформаційна війна, яка зараз перебуває в активній фазі. Хоч Україна й мала певні успіхи в інформаційних кампаніях, та це лише початок, росія не планує відмовлятися від своїх планів панування в інформаційному просторі України і проводить постійну роботу над помилками. Чим довше йде війна, тим швидше люди втомлюються, що робить їх вразливими для інформаційних атак.

Як указують українські учені Т.В.Андрущенко, І.М.Ковчина та М.В.Панченко у своїх працях, присвячених міжнародним відносинам, вони, міжнародні відносини, у тому числі й міжнародні конфлікти, потребують детального дослідження з боку як національних, так і зарубіжних учених. [4]

Тож важливо відслідковувати настрої у суспільстві і сприяти підняттю морального духу як населення, так і військових, а головне дотримуватись відповідних дій. Поки, можна відмітити, що є певні прогалини в нашому протистоянні інформаційним атакам з боку агресора, які потрібно негайно долати. На помилках вчаться. Враховуючи колосальний досвід російської пропагандистської машини, успадкованої ще від срср, можна стверджувати, що і на цій ділянці фронту ми стримали ворога і досягли незаперечних успіхів. Але вони є недостатніми. Для досягнення всеохоплюючої Перемоги наш інформаційний фронт, його бійців потрібно посилювати як професійно підготовленими новими кадрами, так і в рази підняти їх матеріально-технічну спроможність.

Список використаних джерел

1. Яфонкін А., Шевчук В. Інформаційна війна проти держави та інформаційна безпека України. Форум права. 2017. № 5. С. 466–472.
2. Чмир Я. Інформаційна війна як ключова загроза демократичному державотворенню України. Державноуправлінські студії. 2019. № 10. С. 1–11.
3. Меренюк С., Меренюк Х. Україно-російська гібридна війна. Україна в умовах трансформації міжнародної системи. Львів, 2019. С. 47–51.
4. Андрущенко Т. В., Ковчина І. М., Панченко М. В. ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТІВ “МІЖНАРОДНА ІНФОРМАЦІЯ”, “ПОЛІТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ” ТА “ЗВ’ЯЗКИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ” ПРИ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ-МІЖНАРОДНИКІВ. Режим доступу: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/41816/Andrushchenko-5-9.pdf?sequence=1>

*Брухаль Софія Романівна,
студентка 1 курсу магістратури
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Панченко Маргарита Валеріївна*

Формування нормативного забезпечення міграційної політики країн європейського союзу

Актуальність теми. Контроль над міграційною політикою ставить перед європейськими урядами складні дилеми. Існують серйозні проблеми для країн-учасниць Європейського Союзу контролювати нелегальне пересування, проживання та працю. Надійний контроль для запобігання нелегальному перебуванню та безпечному проживанню мігрантів вимагає певного рівня державного моніторингу та втручання. Саме нормативно-правове забезпечення допомагає фіксувати та регулювати таку складну сферу політики ЄС.

Стан розробки теми. Питання досліджували такі науковці як Безушко М.С., Сокурєнко В.А., Хрякова Н.О., Ніколас Ван Гір, Коррадо Боніфазі та інші.

Виклад основного матеріалу. Спочатку міграційна політика була обмежена угодами між членами ЄС щодо питань подорожей і праці в європейських країнах. Але з середини 1980-х років країни ЄС почали більше турбуватися про їхні спільні зовнішні кордони та намагалися виробити спільну політику щодо іммігрантів поза межами ЄС.

Ключовим моментом, першим кроком, яка запровадила опорну структуру і яка суворо відокремила питання юстиції та внутрішніх справ від спільної зовнішньої політики в рамках компонента ЄС була Маастрихтська угода 1992 року.[1] Розділи договору забезпечили правову основу для міжурядового співробітництва у сфері надання притулку та міграційної політики. Пізніше глави держав і урядів прийняли Декларацію про принципи, що регулюють зовнішні аспекти міграційної політики. Декларація підкреслила важливість усунення першопричин міграційного руху та закликала до комплексної політики, що охоплює такі аспекти як запобігання та врегулювання конфліктів, захист біженців, допомогу, розвиток. [3]

Одним із найважливіших кроків було прийняття Шенгенських угод, спочатку підписаних у 1985 році. У 1990 році вони були оформлені у Шенгенську конвенцію, яка наблизила ЄС до союзу без кордонів і спільної політики щодо імміграції та надання притулку. Це передбачає скасування прикордонного контролю між країнами ЄС і зміцнення зовнішніх кордонів.[1]

У випадку шукачів притулку найбільш значущою спробою встановити спільні кордони була Дублінська конвенція 1997 року, яка вимагає від шукачів притулку подавати клопотання в першій країні ЄС, куди вони потрапляють. [4]

Важливим поворотним пунктом у міграційній політиці на європейському рівні став, безсумнівно, Амстердамський договір. Угода мала на меті запропонувати загальну перспективу міграційної політики в більш загальних рамках «зони свободи, безпеки та справедливості», яка розглядається як одна з нових головних цілей Союзу. Договір також регулював питання довгострокових віз, питань в'їзду та перебування.

Реалізація міграційної політики в наступні роки базувалася на трьох багаторічних програмах, так званих етапах Тампере (1999–2004), Гаазькій програмі (2005–2009) і Стокгольмській програмі (2010–2014), кожна з яких супроводжувалася планом дій. Згідно з аспектами Тампере, міграційна політика повинна зосереджуватись на трьох основних підпунктах: «управління міграційними потоками» щодо прикордонного контролю та боротьби з проблемами нелегальної міграції; «справедливе ставлення до громадян третіх країн» щодо питань прийому та інтеграції; і «партнерство з країнами походження» щодо зовнішнього виміру міграційної політики.[3]

Міграційна політика залишалася головним пріоритетом і в рамках як Гаазької, так і Стокгольмської програм. У той час як Гаазька програма наголошувала на політику надання притулку між державами-учасницями і гармонізацію міграційної політики, Стокгольмська програма робить «практичні рішення» пріоритетом, що означає виконання ініціатив, які сприяють співпраці між державами-членами. Крім того, програма прагне використовувати «м'яке» право у формі керівних принципів і окремих агенцій ЄС, а не жорстке право, передбачене Маастрихтським договором.

Лісабонська угода, яка була також вагомою у формування нормативного забезпечення політики Європейського Союзу, внесла значні зміни в договірну структуру ЄС і законотворчі процеси, включно з імміграційним законодавством і законодавством про надання притулку. [3]

Можемо констатувати, міжнародні відносини, у тому числі і міграційна політика, потребують посиленої уваги, на це вказують такі українські учені – Т.В.Андрущенко, І.М.Ковчина, М.В.Панченко [4]

Висновки. Отже, у висновку можна сказати, що прогрес, досягнутий у формуванні міграційної політики ЄС, безперечно, значний. Але для того щоб дійти, як мінімум, до скасування прикордонного кордону, були пройдені важкі перші кроки в напрямку міграційної політики після створення Європейського Союзу. У розробці політики необхідно враховувати питання прав людини. ЄС також має бути надзвичайно пильним, щоб гарантувати відповідні оперативні заходи, які спрямовані на боротьбу з нелегальною міграцією.

Список використаних джерел:

1. Безушко М.С. Міграційна політика ЄС: виникнення та проблеми сьогодення // Чорноморський національний університет імені Петра Могили,. – 2020. – С.3
2. Сокурєнко В.А. МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЄС: СУЧАСНІ ПАРАДИГМИ / Сокурєнко В.А., Хрякова Н.О.. // Науковий вісник Ужгородського Національного Університету,. – 2021. – С. 5.
3. Georgia Papagianni. Eu migration policy / Georgia Papagianni // European Immigration / Georgia Papagianni.. – С. 11.
4. Андрущенко Т. В., Ковчина І. М., Панченко М. В. ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТІВ “МІЖНАРОДНА ІНФОРМАЦІЯ”, “ПОЛІТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ” ТА “ЗВ’ЯЗКИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ” ПРИ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ-МІЖНАРОДНИКІВ. Режим доступу: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/41816/Andrushchenko-5-9.pdf?sequence=1>
5. Mathias Czaika. Disentangling the European Migration Policy-Mix since 1990 / Mathias Czaika, Heidrun Bohnet, Federica Zardo., 2021. – 42 с. – (870299).
6. THE MIGRATION- DEVELOPMENT NEXUS / B.S. Chimni, Poul Engberg-Pedersen, Peter Gammeltoft та ін.], 2003. – 320 с. – (United Nations, International Organization for Migration). – (ISBN 92-9068-157-8).

*Скиба Михайло Едуардович
студент I курсу магістратури
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»*

*Науковий керівник:
доктор філософії
Сташук Віталій Філімонович*

Публічна дипломатія України як перспективний інструмент розвитку відносин між партнерами

Актуальність проблеми. Сьогоднішня зовнішня політика України як ще ніколи за час незалежності не стикалася з таким тиском завдань та цілей, які є стратегічними для держави, а її апарат робить дійсно вражаючі речі, цілодобово працюють сотні дипломатів, працівників МЗС, консульств, посольств, а це все для нашої спільної мети – перемоги України. А публічна дипломатія є одним з інструментів досягнення цієї

мети і не тільки. Після нашої перемоги через розвиток публічної дипломатії ми вже матимемо активні відносини між нашими партнерами та будемо широко представлені на міжнародній арені з чітким образом України.

Ступінь розроблення проблеми. Темою публічної дипломатії України займався Коптев О. С., у своїй статті «Публічна дипломатія як технологія зовнішньої політики України» він описав деталі публічної дипломатії в Україні, особливо під час актуальної війни в нашій державі. Це допомогло виділити деякі підходи і головні принципи, які зроблять можливим покращення безпеки та привабливості України на міжнародній арені. Також проаналізовано процес розвитку та різні дослідницькі шляхи публічної дипломатії в Україні та світі, змальовано особливості сучасної української публічної дипломатії та запропоновано ефективні техніки публічної дипломатії в умовах переходу від двовекторності до європейської інтеграції. А основна увага була зосереджена на дослідженні інструментів публічної дипломатії як дієвих механізмів розвитку зовнішньої політики України, тобто треба посилити активність громадян, інфлюенсерів та представників організацій для підвищенні іміджу нашої держави [1]. Також цікавою є робота «Українська публічна дипломатія: минуле, сьогодення та перспективи» Птащенко О.В., Пастушенко А.О., Курцева О.Ю. та Кулініча А.С., де вони дослідили головні моменти української публічної дипломатії. Вони проаналізували, що розвиток різних сфер життя країни повинен бути фундаментом для виходу України на міжнародну арену та одночасно супроводжуватися ефективним формуванням системи публічної дипломатії. Основна теза їх праці, яка просто кричить про себе є їх впевненість, що для того, щоб побудувати систему, яка буде не лише на словах, а й реалізується в реальності та покаже конкурентоздатність на міжнародній арені. Завдяки чому іноземці побачили, що таке справжня українська культура, а також, які сучасні та найкращі ідеї вони зможуть позичити в Україні [2]. А Віталій Терещук у своїй роботі «Культурна дипломатія як інструмент зовнішньої політики України: досягнення та виклики» розкрив сутність культурної дипломатії як зовнішньополітичного вектора, приділив увагу місцю серед інструментів публічної дипломатії. Основний момент статті приділений аналізу потенціалу культурної дипломатії в українській зовнішній діяльності. Зокрема, він розглянув інституційні аспекти популяризації української культури за кордоном, показав роль у цих процесах зовнішньополітичного відомства та інших інструментів, у тому числі непублічних [3]. У статті Піпченко Н. та Марії Довбенко «Публічна дипломатія як інструмент формування сприймання України на Заході посеред загострення відносин з росією» публічна дипломатія досліджується як інструмент формування сприйняття України на Заході, що піддається постійним загрозам інформаційного впливу з боку Російської Федерації. У статті проаналізовано роль публічної дипломатії у формуванні сприятливого іміджу держави в масовій свідомості та забезпеченні національних інтересів на міжнародній арені. Визначено особливості розвитку публічної дипломатії України на інституційному та практичному рівнях, яка активізується з 2014 року після початку російської агресії проти України. Зроблений висновок, що основними напрямками публічної дипломатії України є розвиток зв'язків із громадськістю та ЗМІ; реалізація іміджевих, культурних та інформаційних проєктів за кордоном; співпраця державних органів для забезпечення зовнішньополітичних інтересів [4].

Виклад основного матеріалу. Взагалі у міжнародних відносинах публічна дипломатія – це будь-яка з різних фінансованих урядом заходів, спрямованих на пряме спілкування з іноземною громадськістю для встановлення діалогу, призначеного для інформування та впливу з метою створення підтримки для стратегічних цілей держави. Через постійну зміну світових тенденцій, особливо протягом двадцятого століття, змінилася і практика публічної дипломатії, з самого початку це була лише пропаганда. Одними з інструментів публічної дипломатії можна вважати різноманітні інструменти та методи, починаючи від особистого контакту та інтерв'ю зі ЗМІ до Інтернету та

освітніх обмінів. Публічна дипломатія України – інструмент зовнішньої політики України, який спрямований на формування привабливого іміджу держави за кордоном через спілкування на рівні громадськості інших держав. Це – використання культурної дипломатії, соціальних медіа, співпраця з громадськими організаціями та українською діаспорою, створення та просування державного бренду тощо. Початок війни став стимулом для більш активного розвитку української публічної дипломатії, основними завданнями з цього моменту стали: протидія збройній агресії Росії проти України та інформаційній війні, пошук Україною зовнішньої підтримки, процес європейської та євроатлантичної інтеграції України [5].

Процес розвитку публічної дипломатії України почався одразу після здобуття незалежності. Основним завданням стало формування ідентичності та іміджу. Але все одно до військової агресії росії у 2014 році Україна була для світу як країна десь біля росії, знання про Україну в основному закінчувалися Андрієм Шевченко, братами Кличко та після 2012 року «Євро 2012». Але після початку анексії Криму та агресії на Донбасі для зовнішньої політики України настав новий етап для розвитку публічної дипломатії. Так званий «національний брендинг» почав активно розвиватися, але цього було недостатньо. Наприклад, навіщо звичайному італійцю або португальцю знати українську культуру? Немає сенсу згадувати про жителів Південної Америки або наприклад Азії, де взагалі не чули про таку країну як Україна. Після 2020 та 2021 року почався активний розвиток в цьому напрямку. Незнання лише показує, те що ми цікавимось чимось лише тоді, коли нам це буде потрібно або відбудеться щось страшне [6].

Саме це відбулось 24 лютого 2022 року, коли весь світ почув що існує така держава як Україна і вона бореться за свою незалежність об'єднавши всі зусилля і забувши про минулі образи проти військової агресії росії. Саме з цього моменту розпочався новий етап розвитку публічної дипломатії. Він мав характер стратегічної важливості. Ми показали всьому світові, хто такий українець, що таке Україна і що Україна без українців не Україна. Наші західні партнери, які раніше ставилися до нас так дружньо, більш нейтрально, особливо під час наших досить тісних відносин з росією, то з початком війни вони відкрили очі і побачили, що ми маємо такі ж цінності як і вони, хочемо миру, розвитку економіки звичайними ринковими відносинами, інвестиціями в економіку, в бізнес, а не пряме військове протистояння та анексію нових територій під гаслом застарілих монологів вождів, які в сучасному світі не працюють. Для України та її майбутнього настав час відновитися і знайти свій шлях розвитку за для збереження незалежності та виживання нації. На жаль, цим поштовхом стала війна.

Вже під час війни ми активно співпрацюємо з нашими партнерами в Європі, Америці, Азії, Австралії та навіть в Африці, де зараз активно відкриваються нові посольства та підписуються нові контракти за для двостороннього розвитку держав. Весь цивілізований світ побачив, що вести економічні, культурні, політичні, відносини з Україною це бути в групі перших держав, які побудують нову систему міжнародних відносин, як було після Першої світової та Другої світової війни. Остання Ялтинсько-Потсдамська система міжнародних відносин не працює. І звичайно, що війна в Україні фізично відбувається лише в Європі, але має вплив на геополітику всього світу. Ми це бачимо на активізації риторики та дій через проксі-сили або на пряму Ірану, Китаю та інших держав з «особливою політичною системою».

Як висновок, хочемо підкреслити, що публічна дипломатія України звичайно є перспективним інструментом розвитку відносин між партнерами. Бо українізація не повинна відбуватись одразу, це довгий процес зміни застарілих уявлень про Україну та її громадян. Публічна дипломатія дає поштовх до більш масштабних економічних, політичних, культурних змін у відносинах між державами. Це перспектива побудови амбітних цілей розвитку та імплементація їх в життя вже зараз. Результат публічної дипломатії України ми бачимо вже зараз, але звичайно будуть причини гальмування

цього розвитку, це причини, які вже багато років є наріжним каменем українського суспільства, але це по троху, але змінюється. Тому можна однозначно сказати, що публічна дипломатія працює і Україна йде до майбутнього лише через демократичні цінності та співпрацю з нашими партнерами. А міжнародні відносини, як зазначають українські учені Т.В.Андрущенко, І.М.Ковчина та інші, потребують постійного, щоденного оновлення [7]. Для цього потрібно вчитися й формувати професійні компетентності.

Список використаних джерел:

1. Коптев О. С. ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ [Електронний ресурс] / О. С. Коптев. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <http://heraldiss.onu.edu.ua/article/view/288707>.
2. УКРАЇНСЬКА ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ: МИНУЛЕ, СЬОГОДЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ [Електронний ресурс] / О. В.Птащенко, А. О. Пастушенко, О. Ю. Курцев, А. С. Кулініч. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/26035/1/%D0%9F%D1%82%D0%B0%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%9F%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%83%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%9A%D1%83%D1%80%D1%86%D0%B5%D0%B2_%D0%9A%D1%83%D0%BB%D0%BD%D1%87.pdf.
3. Tereshchuk V. CULTURAL DIPLOMACY AS A TOOL OF UKRAINE'S FOREIGN POLICY: ACHIEVEMENTS AND CHALLENGES [Електронний ресурс] / Vitaliy Tereshchuk. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_12775_CJPS_2016_009/c/CJPS.2016.009-17182.pdf.
4. Pipchenko N. PUBLIC DIPLOMACY AS A TOOL OF SHAPING THE PERCEPTION OF UKRAINE IN THE WEST AMID THE AGGRAVATION OF RELATIONS WITH RUSSIA [Електронний ресурс] / N. Pipchenko, M. Dovbenko. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: https://www.researchgate.net/publication/334859093_PUBLIC_DIPLOMACY_AS_A_TOOL_OF_SHAPING_THE_PERCEPTION_OF_UKRAINE_IN_THE_WEST_AMID_THE_AGGRAVATION_OF_RELATIONS_WITH_RUSSIA.
5. Публічна дипломатія України [Електронний ресурс] // Wikipedia. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%83%D0%B1%D0%BB%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D0%B4%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82%D1%96%D1%8F_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8#:~:text=%D0%9F%D1%83%D0%B1%D0%BB%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%B4%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82%D1%96%D1%8F%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8%20%E2%80%94%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%20%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96%D1%88%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D1%97,%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D0%B3%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B4%D0%BE%D1%81%D1%8F%D0%B3%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%86%D1%96%D0%BB%D0%B5%D0%B9%20%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8.
6. СТРАТЕГІЯ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ МІНІСТЕРСТВА ЗАКОРДОННИХ СПРАВ УКРАЇНИ НА 2021-2025 РОКИ [Електронний ресурс] // Міністерство закордонних справ України. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/public-diplomacy-strategy.pdf>.

7. Андрущенко Т. В., Ковчина І. М., Панченко М. В. ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТІВ “МІЖНАРОДНА ІНФОРМАЦІЯ”, “ПОЛІТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ” ТА “ЗВ’ЯЗКИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ” ПРИ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ-МІЖНАРОДНИКІВ. Режим доступу: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/41816/Andrushchenko-5-9.pdf?sequence=1>

*Коновалова Ольга Володимирівна
студентка III курсу
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»*

*Науковий керівник
кандидат історичних наук, доцент
Панченко Маргарита Валеріївна*

Історія, цілі створення та структура НАТО

Актуальність проблеми. На сьогоднішній день НАТО підтримує та допомагає координувати запити України в доставці гуманітарної та нелетальної допомоги. У ширшому плані гарантія безпеки НАТО і його залізна обіцянка колективної оборони дають членам Альянсу впевненість у тому, що вони можуть надсилати зброю в Україну, не погіршуючи власної безпеки. Крім того, добре налагоджена структура спільних стандартів і сумісних систем Альянсу дозволяє членам Альянсу надавати обладнання з гарантією того, що матеріальні засоби, передані в Україну, можуть бути заповнені сумісним обладнанням від інших членів Альянсу.

Окремі країни-члени НАТО надсилають зброю, боєприпаси та багато видів легкої та важкої військової техніки, включаючи протитанкові системи та системи ППО, гаубиці та безпілотники. На сьогодні члени НАТО надали Україні військового обладнання на мільярди євро. Все це щодня впливає на поле бою, допомагаючи Україні відстоювати своє право на самооборону, яке закріплене в Статуті ООН.

Багато членів Альянсу також надають гуманітарну допомогу цивільному населенню та приймають мільйони українських біженців. Члени Альянсу співпрацюють із відповідними зацікавленими сторонами в міжнародному співтоваристві, щоб притягнути до відповідальності всіх винних у військових злочинах, у тому числі сексуальному насильстві, пов’язаному з конфліктом. Союзники також тісно співпрацювали, щоб підтримати міжнародні зусилля, спрямовані на експорт українського зерна та пом’якшення глобальної продовольчої кризи.

Ступінь розроблення проблеми: Кринець Л.В., Салкуцан С.М., Алексієвець М.М., Знак В.М., Кравцова І.В., Лобанова Д.С., Магомедов А. О., Гладенко В. М., Бородай А. В., Щипанський П.В., Затинайко О.І., Павленко В.І., Андріянова Н.М., Слюсар В.І., Кулагін К.К. Брежнева Т.В. та інші.

Виклад основного матеріалу: Північноатлантичний альянс було створено з головною метою колективного захисту Західної Європи та Північної Америки від нападу Радянського Союзу. Створення НАТО відповідає статті 51 Статуту ООН, яка говорить: “Цей Статут жодним чином не зачіпає невід’ємного права на індивідуальну або колективну самооборону в разі збройного нападу на державу-члена цієї Організації.”

Під час холодної війни Альянс не використовував військову силу проти третіх країн або своїх власних членів. З іншого боку, СРСР, очолюючи Організацію Варшавського договору, використовував засоби для військового втручання у внутрішні

справи своїх соціалістичних союзників, як в Угорщині 1956 року і Чехословаччині 1968 року.

Після закінчення холодної війни Альянс взяв на себе нові й важливі завдання, такі як розвиток партнерських відносин і зміцнення безпеки з усіма демократичними країнами від Європи до Кавказу та Центральної Азії. Альянс також узяв на себе нові обов'язки у зв'язку зі зміною обстановки у сфері безпеки. Це охоплює боротьбу з нестабільністю, що виникає внаслідок регіональних та етнічних конфліктів усередині Європи, а також із загрозами, що виникають за межами євроатлантичного блоку.

Сьогодні діяльність Альянсу дедалі більше розширюється, включно зі співпрацею з країнами, що не входять до НАТО, такими як Україна і Росія, та зусиллями з розв'язання нових проблем безпеки 21 століття, як-от міжнародний тероризм і розповсюдження зброї масового знищення. Для захисту і зміцнення безпеки в сьогоdnішній швидко мінливій обстановці Альянс наразі переживає серйозні перетворення, що охоплюють всі аспекти його діяльності, включно з новими місіями, новими членами, вдосконаленими військовими можливостями, новими партнерствами і новими способами ведення справ.

На сьогодні у світі існує багато міжнародних організацій, які працюють над проблемами у всіх сферах людського життя, як економічних, так і політичних. Найактуальнішими питаннями в даний час є війна та мир, роззброєння та вирішення військових конфліктів. Зацікавленість держав у власній безпеці призвела до створення військово-політичних організацій. Одною з таких організацій є Організація Північноатлантичного договору (НАТО). НАТО була заснована 4 квітня 1949 року. Країни НАТО вирішили об'єднати зусилля для колективної оборони, миру і безпеки. Головною метою НАТО є забезпечення свободи та безпеки всіх своїх членів політичними і військовими засобами відповідно до принципів ООН. НАТО прагне забезпечити тривалий мир в Європі і підтримувати стратегічний баланс у всій Європі.

НАТО – це альянс, покликаний захищати не лише уряд країни, але й цінності, яким він має служити. НАТО захищає не національний суверенітет чи геополітичні інтереси, а певну людську культуру і цивілізацію.

Члени НАТО зобов'язуються вирішувати всі міжнародні суперечки мирними засобами, щоб не загрожувати міжнародній безпеці. Згідно з організацією НАТО, збройний напад на одного з членів НАТО вважається нападом на всі країни Північноатлантичного договору. Це основні положення статуту НАТО.

Як і інші міжнародні організації, НАТО має власну структуру. Керівними органами блоку є Північноатлантичного рада, Рада оборонного планування, група ядерного планування, інші комітети та Генеральний секретар, військова структура НАТО складається з Військового комітету, постійного військового комітету та Міжнародного військового штабу, штаб-квартира НАТО знаходиться в Брюсселі, військовим крилом організації є Міжнародний військовий штаб, НАТО є членом Ради міжнародної безпеки. Наразі НАТО налічує 26 країн-членів: США, Великобританія, Бельгія, Нідерланди, Люксембург, Португалія, Канада, Італія, Норвегія, Данія, Ісландія, Греція, Туреччина, Іспанія, Німеччина, Польща, Угорщина, Чехія, Мальта, Латвія, Литва, Естонія, Словаччина, Словенія, Румунія та Болгарія. Однак Ісландія не має власних збройних сил і не є частиною військової структури НАТО. Вона має не лише статус спостерігача у Комітеті військового планування. Франція також вийшла з військових структур НАТО в 1966 році. Вона планує розширювати організацію щороку.

Учасники Північноатлантичного договору зобов'язуються вирішувати всі міжнародні спори мирними засобами, щоб не підривати міжнародний мир, безпеку і справедливість. У своїх міжнародних відносинах вони утримуються від загрози силою або її застосування у спосіб, що суперечить цілям Організації Об'єднаних Націй.

Ми упевнені, що міжнародні відносини повинні розвиватися комфортно, постійно, їх потрібно підтримувати на високому професійному рівні. На це указують українські дослідниці Т.В.Андрущенко, І.М.Ковчина та М.В.Панченко [7]

Список використаних джерел:

1. Відносини з Україною [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37750.htm.
2. Вплив НАТО на стан і перспективи розвитку середовища безпеки [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/mekhdizade_vplyv.pdf.
3. Історія НАТО [Електронний ресурс] / Режим доступу до ресурсу: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/2/pdf/220214-factsheet_NATO-Ukraine_Relations.pdf.
4. Комісія Україна-НАТО [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50319.htm.
5. НАТО [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://esu.com.ua/article-70571>.
6. НАТО [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://golos.kyivcity.gov.ua/content/nato.html>.
7. Андрущенко Т. В., Ковчина І. М., Панченко М. В. ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТІВ “МІЖНАРОДНА ІНФОРМАЦІЯ”, “ПОЛІТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ” ТА “ЗВ’ЯЗКИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ” ПРИ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ-МІЖНАРОДНИКІВ. Режим доступу: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/41816/Andrushchenko-5-9.pdf?sequence=1>

*Тарасенко Віліна Олександрівна
студентка III курсу
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Ковчина Ірина Михайлівна*

Еволюція образу Іспанії

Актуальність. Глобалізація, яка зробила всі процеси у світі взаємозалежними, все більше підкреслює важливість ролі успішних іміджевих комунікацій держави. Іспанія – це одна з найпопулярніших туристичних країн світу. Вона є другою за розміром території та четвертою за розміром населення у Європейському Союзі. Дослідження еволюції образу Королівства дозволить краще зрозуміти його місце та роль на міжнародній арені, зокрема в контексті історичних взаємодій з іншими культурами, націями та формування його ідентичності, що прямопропорційно впливає на імідж країни і зараз.

Іміджеві комунікації Іспанії досліджували такі вчені як: Девід Леві (David Levy), Карлос Баррера (Carlos Barrera), Ана Белен Фернандес Суто (Ana Belén Fernández) та інші.

Виклад основного матеріалу. Первісне документування Іберійського півострова датується VII століттям, коли у своєму творі “Laus Spaniae” вестготський архієпископ Ісидор Севільський описав значущість місцевої культури в контексті підтримання національної самоідентичності. Втім, падіння Вестготського королівства у 711 році під ударами ісламських завойовників змінило політичний ландшафт регіону, ставлячи

Іспанію на перехрестя конфліктів і культурних впливів. Ці події зумовили значну зміну в сприйнятті країни, особливо з боку Франкської імперії під керівництвом Карла Великого (768-814 рр.). Буремність тогочасних реалій ускладнила й задокументувала образ іспанців: хоч перехідна доба і супроводжувалася збереженням християнських спільнот, розуміння самоідентичності іспанців у новому, мультикультурному полотні, характеризувалося неоднозначністю та комплексністю.

У зародку Західної Європи, ідентичність націй формувалася у двох площинах: індивідуальній (локальній), обмеженій географією, державністю та етносом, та загальною, об'єднаній християнством Католицької Церкви. Іспанія, спочатку як суб'єкт Римської імперії, довго не мала єдиного образу ідентичності, навіть всередині власних кордонів. Мусульмани бачили її як частину Дар Аль-ісламу, а християнські королівства відображали цю землю як «Іспанію, землю маврів». Лише в IX столітті, з початком арабського зазіхання на Астурію, королівство, яке вже мало статус першого християнського бастиону і стало символом відродження іспанської єдності, починає формувати перші підвалини ідентичності. Це кульмінувало у концепції відродження всього Вестготського королівства як частини Реконкісти, яку Х. А. Мараваль у 1954 році описав як «Концепцію Іспанії в Середньовіччі».

У сучасних дебатах активно обговорюється, наскільки справді об'єднуючим був процес Реконкісти з огляду на роз'єднаність королівств та їхні іноді неоднозначні альянси, включно з союзами з мусульманами проти інших християн. Критика цієї думки вказує на її незначну присутність поза декількома незначними королівствами. Визнаються певні аргументи, зважаючи на тривалу (понад 700 років) та заплутану історію Реконкісти, з усією комплексністю її численних перипетій та періодів як злетів, так і падінь.

Поняття «Іспанія» виникло у римському вжитку як передусім географічний термін, тож її образ серед інтелектуальної еліти Середньовіччя розвивався з географічного до більш культурно-мовного та політичного. Як така, політично єдина Іспанія у середньовіччі була відсутня, однак ідентичність іспанців як згуртованих географією та вірою, численними міждинастичними зв'язками та спільними зусиллями у своїй «божественній війні», породжувала все більш значну концептуальність. Ця епоха увійшла в історію як унікальний період, образ якого в XVI столітті був глибоко закарбований у свідомості як інтелектуалів, так і простих людей.

В Іспанії концепція "іспанської нації" була визначена більше культурно, ніж політично, та ідея "історичної нації" вже існувала у міждержавних відносинах Європи. Об'єднання Арагону та Кастилії у XV столітті закріпило Іспанію як політичну одиницю — Королівство Іспанії, монархію, що стала ключовим гравцем на міжнародній арені. Тоді під "іспанським" за кордоном почали асоціювати переважно кастильську культуру, а сама Іспанія набула образу могутньої, іноді навіть загрозливої держави в Європі.

У XVI та XVII століттях в Іспанії формується колективна свідомість, підсилена численними війнами за межами півострова, хоч і не стала повсюдною навіть в Кастилії. У XVII столітті Франція та Англія з Шотландією стали першими країнами, які прагнули створити унітарні держави. Проте, консенсус серед істориків визначає первісність побудови більш об'єднаної монархії саме за Іспанією, з приходом до влади Бурбонів, що було задокументовано в Конституції Кадіса 1812 року.

У XVIII столітті іспанське суспільство розділилося на реформаторів, які прагнули модернізації, та традиціоналістів, що боролися за збереження старих порядків. Соціокультурний мажизм відкрив еру романтичного сприйняття Іспанії, змінивши її образ від сурової Кастилії до колоритної Андалусії.

Відомий історик Хосе Альварес Хунко, який зробив значний внесок у визначення та конструювання різних іміджів Іспанії, показав, що стереотипи та образи

Іспанії розвивалися і змінювалися протягом всієї історії країни. Він узагальнив це у чотирьох категоріях:

1) Класичний стереотип "Чорної легенди", який виник у XVI - XVII століттях. Цей образ базується на негативному сприйнятті Іспанії, яке склалося в Європі під час відкриття Америки та підкорення індіанців, а також на уявленні про Іспанію як країну насильства, зла та фанатизму.

2) Критика "Просвітництва" почалася в XVII столітті та продовжилася в дещо іншій формі у XVIII столітті. В основі цього образу лежить уявлення про Іспанію як відсталу і нерозвинену країну. Також критикувалася соціально-політична ситуація в державі.

3) Міф про "романтичну Іспанію", який тривалий час існував у послабленому вигляді в першій половині XIX століття. Цей образ базується на уявленні про Іспанію як країну романтики, затишку та краси, що знайшло своє відображення в літературі та мистецтві.

4) Багатогранна композиція численних стереотипів кінця XIX - XX століть, які вбирали в себе аспекти попередніх образів, та іноді включали в себе елементи тогочасної політики чи культури, що, в свою чергу, часто створювало вже нові міфи і стереотипи.

Чорна легенда не зникла повністю, адже цей процес зайняв би не одне століття. Та занепад Іспанії привів до зміни образу зі страху до презирства, а іспанців тепер асоціювали з невіглаством та лінощами. Зміна почалася після середини XVII століття та тривала півтора століття, досягнувши свого апогею в епоху Просвітництва. Вона проявилася не лише в протестантських країнах, а й була домінуючою у Франції в той час, культура якої лідирувала в Європі.

У XXI столітті дослідження демонструють зміну образу Іспанії, що почалася з Війни за незалежність проти Наполеона (1808–1814 рр.), моменту, що вплинув на сприйняття країни з європейської точки зору. Цей період відзначився переосмисленням моральних та духовних якостей іспанців, замінюючи стереотипи на більш позитивне бачення їх унікальної, хоча і так званої доіндустріальної, культури.

Вони більше не сприймалися як жорстокі монстри, а як герої, що виявляють непереможну відвагу заради своєї незалежності. Іспанців перестали сприймати як релігійних фанатиків, натомість вони виступали як прихильники духовності, протиставляючи свої погляди матеріалістичним цінностям сучасного світу. Замість меркантилізму та лінощів, іспанці стали символом суспільних цінностей, які відмовлялись жертвувати за індустріалізацію. Те, що колись називалось невіглаством, тепер оцінювалося як почуття честі, важливої риси, що зникає в сучасному світі. Відкритість до культури, що віддає перевагу пісням і танцям, підкреслювала мистецьку енергію, яка здавалася втраченою за межами Піренеїв. Життєва автентичність та індивідуальність нижчих класів тепер вважались не зухвалістю, а виживанням.

Золотий вік (Siglo de Oro) відзначився великим внеском Іспанії у світове мистецтво та архітектуру, що мало великий вплив на європейську культуру у XIX столітті, особливо затвердивши образ "романтичної Іспанії". У Франції цей період сприймався з особливим захопленням, що виявилось у великій кількості публікацій про Іспанію, моді на іспанські традиції та великій популярності іспанських продуктів. Проте, новий позитивний образ "романтичної Іспанії" не змінив старі стереотипи, а додав до них вимір екзотичності та інакшості. Захоплення Іспанією не означало повного відкидання упереджень Просвітництва, а деякі аспекти, як-от тиранія Фердинанда VII та громадянські конфлікти, нагадували про складність іспанського суспільства, відображаючи його як країну, яка одночасно є близькою та відмінною від решти Європи.

У другій половині XIX століття утворився такий феномен, як "іспанізм" — інтерес іноземних учених до Іспанії, що спочатку проявлявся у Франції та Британії, а

згодом набув поширення в США завдяки таким фігурам, як Джордж Тікнор, який створив першу сучасну історію іспанської літератури, та Вільям Гіклінг Прескотт, перший американський історик, що писав про Європу. Зокрема, Вільям Прескотт милувався досягненнями Іспанії XV–XVI століть, вірячи в незмінний "іспанський національний характер", що включав "лицарський дух", честь та релігійні цінності. Цю концепцію Річард Каган назвав "парадигмою Прескотта", яка вважала Іспанію та англомовний світ природними антиподами: монархічна, католицька, нетерпима та антипрогресивна Іспанія протистояла республіканським, протестантським, толерантним і прогресивним США. Тож, образ Іспанії XIX століття не можна назвати простим, враховуючи як позитивні, так і спірні аспекти, поєднуючи романтизм з критикою та негативізмом, що відображало різнобічність і суперечливість її сприйняття.

В останніх десятиліттях XIX століття увагу привертав образ Іспанії як "східної країни", що виник ще в Середньовіччі, коли Іспанія вважалася прикордонним християнським регіоном, що протистоїть мусульманам. Ця ситуація призвела до унікальних характеристик іспанського суспільства, які французькі хрестоносці на свій подив вважали дивовижними, зокрема, високий рівень толерантності та взаєморозуміння з мусульманами.

Романтизація Аль-Андалусу виникла в пізньому Середньовіччі серед іспанців і посилилася в останньому столітті, особливо у Франції, де цей образ асоціювався з унікальною і менш загрозливою Іспанією. Цигани, мавританські елементи та уявні андалузці стали символами цього романтичного образу, хоча багато візитерів Іспанії залишалися розчарованими, не зустрівши очікуваного "східного" вигляду серед місцевого населення. Тож, хоч Іспанія і не була повноцінною "східною країною", вона вважалася культурно та історично розташованою між Європою та Близьким Сходом, частково через свою глибоку мавританську спадщину.

Після спаду зацікавлення романтичною Іспанією у другій половині XIX століття, за кордоном не залишилося певного єдиного образу Іспанії, натомість - з'явилися різноманітні інтерпретації та поєднання попередніх стереотипів. Після війни 1898 року американські коментари змішували "Чорну легенду" з уявленням про застарілість Іспанії, але це змінилося на початку XX століття з появою "іспанського божевілья", коли в моду увійшов іспанський стиль у всьому, від архітектури (Альгамбра, Алькасар та інші пам'ятки з назвами арабського походження) до літератури, завдяки творам таких авторів як Джон Дос Пассос і Ернест Гемінгвей.

З початком диктатури Франко Іспанія опинилася в ізоляції, яка тривала до Холодної війни, коли її антикомуністична позиція та географічне розташування зробили її союзником США, сприяючи вступу до ООН у 1955 році. Це, разом із економічним зростанням у 1960-х, відомим як "іспанське диво", і розвитком туризму під гаслом "Іспанія – інша" допомогло покращити міжнародний імідж Іспанії.

Демократичний перехід після Франко виявив політичну зрілість іспанського суспільства, вражаючи світ миролюбністю та відкритістю незважаючи на випробування, що суттєво покращило імідж Іспанії у світі.

У 1980-х роках Іспанія активно працювала над зміцненням своєї ролі на міжнародній арені, досягнувши значних успіхів. У 1982 році країна приєдналася до НАТО, подолавши внутрішню опозицію, а 1986 рік ознаменувався вступом до Європейського економічного співтовариства (нині Європейський Союз), втілюючи давнє прагнення Іспанії.

1990-ті роки принесли Іспанії не лише демократичні перетворення та економічне зростання, а й значне поліпшення міжнародного іміджу. Цей період вирізнявся успішним демократичним переходом, який, у свою чергу, сприяв формуванню нового образу Іспанії як сучасної, динамічної та успішної країни на світовій сцені.

Міжнародні відносини, як справедливо указують українські учені Т.В.Андрущенко, І.М.Ковчина, потребують постійного, щоденного удосконалення [3]

Висновок. Отже, образ Іспанії є результатом тривалої і складної еволюції, що почалася ще у середні віки. Спочатку Іспанія розглядалася як частина мусульманського світу, а потім як країна, де християнство протистояло мусульманським вторгненням. Після об'єднання корон Кастилії та Арагону в XV столітті виникло Королівство Іспанія, що поклало початок становленню могутньої та впливової держави, нового актора міжнародних відносин. Історичні події, такі як географічні відкриття та Війна за незалежність, перетворили Іспанію зі стереотипно насильницької та фанатичної на символічно героїчну та мужню.

Іспанія пережила міжнародну ізоляцію під час диктатури Франко, але через цей період демократизації країна швидко перетворилася на впливового гравця на міжнародній арені. Вступ до Організації Об'єднаних Націй, НАТО та Європейського Союзу, а також зміцнення економіки та поширення культури та туризму дали Іспанії новий імідж як сучасної, прогресивної країни з впливом у світі.

Список використаних джерел:

1. Araucaria: Revista Iberoamericana de Filosofía, Política, Humanidades y Relaciones Internacionales, ISSN-e 2340-2199, ISSN 1575-6823, Vol. 23, Nº 47, 2021 (Ejemplar dedicado a: La construcción de la nación española. Perspectivas de futuro / coord. por José Manuel Azcona Pastor, Roberto Muñoz Bolaños), págs. 9-20

2. LA IMAGEN DE ESPAÑA ANTES Y DESPUÉS DE LA CONSTITUCIÓN Blanca Sáez de Santa María Gómez-Mampaso Crítica, ISSN 1131-6497, Año 62, Nº. 979, 2012 (Ejemplar dedicado a: ¿La constitución de todos?), págs. 22-27

3. Андрущенко Т. В., Ковчина І. М., Панченко М. В. ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ОСВІТНИХ КОМПОНЕНТІВ “МІЖНАРОДНА ІНФОРМАЦІЯ”, “ПОЛІТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ” ТА “ЗВ’ЯЗКИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ” ПРИ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ-МІЖНАРОДНИКІВ. Режим доступу: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/41816/Andrushchenko-5-9.pdf?sequence=1>

Виконавець:

Лобатенко Олександра Максимівна
студентка I курсу магістратури спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Науковий керівник:

кандидат політичних наук, професор
Жовква Ігор Іванович

Конкурентна розвідка у міжнародних відносинах

Конкурентна розвідка – це процедура і практичні методи, що використовуються для пошуку інформації стосовно конкурентоздатного об'єкта з метою покращення ефективності своєї діяльності. Вона передбачає систематичний процес збору та обробки інформації з різних каналів, а також реалізацію відповідної комплексної стратегії. Це діяльність з ідентифікації, збирання, аналітики та поширення розвідувальних даних про продукти, клієнтів, конкурентів та інші аспекти конкурентного простору, необхідних для забезпечення підтримки управлінців у прийнятті стратегічних рішень для організації.

Глобальні виклики, світовий економічний кризовий стан, гібридні війни та пропаганда зумовлюють необхідність дослідження, наукового опрацювання та формування механізмів трансформації національних розвідувальних структур як інституцій, що здійснюють інформаційно-аналітичну активність в країні та за її кордонами.

Особливо це стосується міжнародних відносин, які потребують постійної роботи в усіх напрямках, у тому числі, і конкурентній розвідці [1]

Питання діяльності розвідувальних служб та їх роль у системі міжнародних стосунків є надзвичайно актуальним, оскільки переважна більшість інформації про діяльність спецслужб є конфіденційною. Основні наукові дослідження діяльності розвідувальних організацій спираються на інформацію, розміщену на офіційних порталах спецслужб, а також на відкриту інформацію, яка з часом втратила статус засекречення або не містить даних, що можуть становити державну таємницю.

Нормативно-правовою базою дослідження діяльності розвідувальних служб в Україні є ряд законів, як: Конституція України, закони України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про розвідувальні органи України», «Про службу зовнішньої розвідки України», Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо подальшої демократизації суспільства і посилення громадського контролю за діяльністю правоохоронних і розвідувальних органів України», «Про основи національної безпеки», «Про контррозвідувальну діяльність», та багато інших нормативних документів.

Загроза національній безпеці України з боку російської федерації, яка триває понад тисячоліття, зумовлює необхідність докорінного вдосконалення українських розвідувальних служб на всіх можливих етапах.

Упродовж останнього століття діяльність спецслужб зазнала значних трансформацій. Національні пріоритети безпеки були міцно переплетені із цілями і проблемами міжнародної інформаційної системи захисту. За цей час були сформовані різноманітні національні та регіональні міждержавні структури, призначені для координування спільних операцій у сфері оборони та безпеки.

Нині жодне національне розвідувальне управління не в змозі ефективно діяти в глобальному масштабі автономно. Саме тому співпраця розвідок в рамках різних міжнародних мереж і форумів є цілком виправданою і необхідною.

Кожна сучасна держава надає великого значення діяльності спецслужб. Кооперація між спеціальними службами окремих держав є досить розповсюдженим явищем. Вона має свій власний регламент - так зване правило "третьої сторони": коли дві держави співпрацюють у сфері зовнішньої розвідки, то інформаційний обмін здійснюється лише між цими країнами і не повинен потрапляти до їхніх партнерів або сторонніх осіб.

Місією зовнішньої розвідки є збирання за кордоном необхідних відомостей про зовнішню безпеку країни, що здійснюється відповідно до доручення вищого державного керівництва, міжнародного характеру та потреб нації. Зовнішня розвідка є основним орієнтиром для реалізації заходів і засобів забезпечення національної безпеки та зовнішньої політики.

Ефективна робота органів зовнішньої розвідки, особливо у виявленні діяльності терористичних формувань та міжнародної інтегрованої злочинності, плануванні системи оборони та проведенні воєнних операцій, економічній розвідці для підтримання торговельних взаємин з партнерами, контролі за дотриманням угод та договорів, захисті держави в процесі глобальних розвідок та кібератак.

Традиційно відомості, які отримують розвідувальні служби поділяють на політичну та військову інформацію. Політична інформація забезпечує державне управління відомостями політико-економічного характеру, що сприяють прийняттю

рішень. Військові дані вважаються базовим забезпеченням функціонування армії, а під час війни - і проведення бойових дій.

Отже, розвідувальна діяльність спеціальних служб спрямована на забезпечення у інформаційній сфері всіх видів державної діяльності та права будь-якої країни чи організації на захист свого суверенітету. Наявність належним чином побудованої розвідувальної служби, завжди оперативної та спроможної вчасно інформувати керівництво країни про розвиток подій у будь-якій частині світу, є найбільшою гарантією безпеки країни від будь-яких можливих небезпек.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко Т. В., Ковчина І. М., Панченко М. В. ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТІВ “МІЖНАРОДНА ІНФОРМАЦІЯ”, “ПОЛІТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ” ТА “ЗВ’ЯЗКИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ” ПРИ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ-МІЖНАРОДНИКІВ. Режим доступу: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/41816/Andrushchenko-5-9.pdf?sequence=1>
2. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку, випуск 27, 2015: <https://pnu.ua/sites/default/files/2020/9/16/paragraphs/812/gorbach0.pdf>.
3. Дипломатія та розвідка: <https://international-relations-tourism.karazin.ua/themes/irtb/resources/c46cedaaa4b2831ab474ffeafc9b8a27.pdf>.
4. Газін В. П., Копилов С. А. Н овітня історія країн Європи та Америки (1945 - 2002 роки): Навч. посібник. - К.: Либідь, 2004.
5. Власюк Л. Розвідка повинна працювати на попередження. Запис бесіди з головою Служби зовнішньої розвідки України М. Маломужем // Урядовий кур’єр. - 2008. - 4 грудня.
6. Пик С. М. Таємна дипломатія і розвідка у міжнародних відносинах : навч. посібник / С. М. Пик. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – 514 с.

*Петрова Маргарита Олександрівна,
студентка І курсу магістратури,
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»*

*Науковий керівник:
кандидат політичних наук, доцент
Жовква Ігор Іванович*

Порушення норм міжнародного морського права в акваторії України

Чорне море є важливим торговельним маршрутом і ресурсним хабом. Однак, у зв’язку з анексією кримського півострову Росією у 2014 році, виникла загроза для безпеки судноплавства через порушення міжнародного морського права.

Однією з головних проблем є обмеження судноплавства у Керченській протоці, вузькій прохідній зоні, що з’єднує Чорне та Азовське моря. Анексія Криму в 2014 році і подальше будівництво Росією мосту обмежили можливості проходу суден, що прямують до українських портів, що негативно вплинуло на торговельно-економічну діяльність. Крім того, Росія створила зону обмеженого доступу для проведення військових навчань, що перешкоджає комерційному судноплавству і викликає занепокоєння з причини штучних перешкод для вільного проходу суден.

Між Російською Федерацією та Україною було укладено два міжнародні документи, які впливають на правовий статус морського простору в Азовському морі та Керченській протоці і можуть обмежувати свободу судноплавства в регіоні. Спроможність України здійснювати свої права відповідно до Конвенції ООН з

морського права на власних територіях навколо Кримського півострова, в Азовському морі та Керченській протоці була порушена після окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополь. [1]

Україна звинувачує Росію у порушенні її суверенних прав у її територіальних водах в акваторії Криму. Контроль Росії над півостровом порушив доступ України до своїх потенційних ресурсів і підірвав її повноваження у власних морських акваторіях. Цей збройний конфлікт наочно засвідчує необхідність дотримання принципу суверенітету прибережної території держав, закріпленого в Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права (ЮНКЛОС).

ЮНКЛОС регламентує режим користування морськими зонами в мирний та військовий час. Ця правова база регулює ведення військових дій на морі між воюючими сторонами, включаючи обмеження щодо нападу на цивільні судна та забезпечення безпеки моряків. Порушення цих принципів може мати руйнівні наслідки для торговельних морських рейсів і прибережних громад.

Міжнародне співтовариство повинне сприяти дотриманню морського права в Чорному морі, використовуючи такі механізми, як процес врегулювання протистоянь в межах ЮНКЛОС, для урегулювання морських правопорушень з метою забезпечення пошуку консенсусу. Крім того, моніторинг і документування потенційних правопорушень за злочинної терористичної діяльності – може підвищити обізнаність міжнародної спільноти і змусити злочинців відповідати за встановленими законами міжнародного морського права.

Збройна агресія Росії проти України призводить до загострення ситуації в Чорному морі. Військова присутність Росії в регіоні, включаючи військові кораблі та підводні човни, створює залякувальну атмосферу і підвищує ризик невідповідних збройних нападів для суден під прапорами інших держав. При цьому створюючи порушення принципу свободи судноплавства в українських морських просторах.

Слід зазначити, що дії Росії в акваторії України повинні розглядатися та бути визнані як порушення Конвенції ООН з морського права що порушують законні інтереси України та інших країн.

Список використаної літератури:

1. Устименко Б. М. Агресія Російської Федерації в морських просторах України: політико-правові заходи протидії. Політикус. 2022. №3. С. 110–117. <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/16424/1/Ustymenko%20Bohdan%20Mykolai%20ovych.pdf>
2. Vladyslav Varynskyi, Karyna Kozyreva, Vitaliia Maksymenko, Oleksandra Savielieva. Political and legal factors of the functioning of the humanitarian corridor in the Black sea. The Journal of International Legal Communication. 10(3). С.15-23. URL: https://www.researchgate.net/publication/375010070_POLITICAL_AND_LEGAL_FACTOR_S_OF_THE_FUNCTIONING_OF_THE_HUMANITARIAN_CORRIDOR_IN_THE_BLACK_SEA
3. Політико-правові механізми протидії російській агресії на морі: дис. ... докт. філософ.: УДУ ім. Михайла Драгоманова. Київ, 2023. 209 с. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/43361/Ustymenko_dis.pdf?sequence=1&isAllowed=y

*Навчально-науковий
інститут
перепідготовки,
підвищення кваліфікації*

*Сидоренко Юлія Вікторівна,
аспірантка*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
Сергієнко Володимир Петрович*

Основні підходи до розуміння професійної компетентності сучасного вчителя як предмет наукових досліджень

Формування і розвиток професійної компетентності вчителя виступають сьогодні однією з центральних проблем у цілісній системі безперервної освіти. Її актуальність пояснюється необхідністю вирішення протиріччя, що створилося, між новими вимогами, запропонованими до педагогічної діяльності, самого вчителя як цілісної особистості, суб'єкта освітнього процесу, здатного до професійно-особистісного самовизначення і саморозвитку, конструювання і здійснення гуманістично спрямованих систем і технологій, і реальним рівнем професійної компетентності вчителя, його готовності вирішувати завдання школи.

Сучасна освітня система має відповідати високим вимогам суспільства до особистості педагога. Стає очевидним, що досягнення цілей сучасної освіти багато в чому пов'язано з особистісним потенціалом вчителя, його загальною та професійною культурою. Перехід до нової освітньої парадигми, домінуючим чинником якої є культура, виховання «людини культури», визначає орієнтири вищої педагогічної освіти.

Професійно компетентний вчитель початкових класів є чи не найголовнішою частиною української інтелігенції, яка дієво впливає на формування нації, молодшої її частини – дітей і молоді. Закономірно, що саме педагоги мають стати своєрідним еталоном, взірцем не тільки для молоді, а й для старшого покоління, носіями культури. Запорука ефективності навчально-виховного процесу – професійна компетентність вчителя, яка розширює можливості вчителів розв'язувати проблеми і конфлікти, що виникають у професійній діяльності і взагалі в особистому житті. Покликання педагога не тільки і не стільки передача знань, умінь і навичок, але і всебічний гармонійний розвиток здібностей та можливостей учня, виховання порядного, відповідального, свідомого громадянина країни.

Розкриваючи наукові підходи формування професійної компетентності педагога, вимагає теоретичного аналізу понять «компетенція», «компетентність», взаємозв'язок між цими поняттями, особливості формування професійної компетентності вчителя початкових класів, роль інституту післядипломної педагогічної освіти щодо оновлення професійно-педагогічної підготовки вчителів початкових класів до роботи в умовах сучасної української школи. Саме це зумовлює відсутність узгодженості в підходах вчених щодо трактування сутності, складових, співвідношення багатьох понять. Зокрема, це стосується таких понять, як «компетенція» і «компетентність».

Словник іншомовних слів: компетентність – обізнаність, поінформованість, авторитетність; компетенція – коло повноважень якої-небудь організації або особи; коло питань, з яких дана особа має певні знання, досвід, повноваження [5].

«Competence», у перекладі з англійської, означає: уміння, здатність; компетенція, компетентність, здатність [6].

В тлумачних словниках сучасної української мови досліджувані поняття тлумачаться наступним чином: компетенція – гарна обізнаність із чим-небудь; коло повноважень певної організації або особи. Компетентний – який має достатній рівень

знань в якій-небудь галузі; кваліфікований, ґрунтується на знанні, з чим-небудь гарно обізнаний, тямущий.

Під компетенціями розуміємо сукупність взаємозалежних якостей особистості (знання, вміння, навички, способи діяльності), необхідних для якісної продуктивної діяльності [3].

Пометун О. І. під поняттям «компетенція» вчені розуміють інтегративне поняття, що містить такі аспекти: готовність до ціле покликання; готовність до оцінювання, готовність до дії, готовність до рефлексії.

Компетентність – здатність (готовність) людини до практичної діяльності і вирішення проблем на основі набутого життєвого досвіду, його цінностей, схильностей та здібностей

У зв'язку з модернізацією національної системи освіти постають нові вимоги до якості педагогічних кадрів та їх неперервного зростання упродовж перебігу кар'єри, що детермінує переформатування змісту післядипломної педагогічної освіти відповідно до вимог постійно змінного суспільства на основі концепції освіти протягом життя (Lifelong Learning) та компетентнісного підходу. Система національної освіти України перебуває в стані докорінного реформування. Стратегія розвитку галузі визначена в ключових освітянських документах: Законі України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), Галузевій Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти (2013), Концепції «Нова українська школа» (2017 р.), Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року та полягає у всебічному розвитку людини як особистості, формуванні цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу. Успішна реалізація поставлених завдань залежить від рівня якості підготовки педагогічних кадрів [1]

В психолого-педагогічній літературі професійну компетентність визначають як інтегровану якість особистості.

Б. Авва наполягає на особистісній сутності професійної компетентності, стверджуючи, що вона являє собою складну, динамічну характеристику особистості, яка виявляється в проблемних ситуаціях педагогічної діяльності та дозволяє педагогові приймати ефективні рішення [Васильченко Л.В. Професійна компетентність керівника школи / Л.В. Васильченко, І.В. Гришина. Х. : Вид. група «Основа», 2006. 208 с.].

На думку І. Зязюна [2], професійна компетентність сучасного педагога містить:

- 1) нормативно-законодавчі знання;
- 2) теоретико-методологічні знання і вміння;
- 3) науково-методичні знання і вміння та практичні навички з основ наук, методик та технологій;
- 4) діяльнісно-особистісні особливості, моральні якості особистості педагога.

Серед науковців знайшли твердження, окреслюють професійну компетентність як здатність працівника якісно й безпомилково виконувати свої функції, як у звичайних, так і в екстремальних умовах, успішно опановувати нові знання й швидко адаптуватися до змінних умов.

Серед деяких вчених, нами виявлення інше поняття, яке описує поняття професійної компетентності, і вони її визначають, як Педагогічна компетентність — сукупність теоретичних знань, практичних умінь, навичок, ставлень, досвіду, особистісних якостей учителя, що дають змогу здійснювати пошукову, естетичну діяльність, самостійно здобувати нові знання, аналізувати діяльність учасників навчально-виховного процесу, приймати рішення [3].

Ключем до успіху освітніх реформ є, в першу чергу, учитель із сучасною професійною підготовкою і належним соціальним статусом. З 2017 року в Україні впроваджується реформа «Нова українська школа», яка базується на формуванні в учнів цілої низки компетентностей, необхідних для успішної самореалізації і співпраці у сучасному суспільстві. Нові очікувані результати шкільного навчання вимагають нових компетентностей і від учителя. З одного боку необхідно чітко визначити перелік таких компетентностей вчителя, а з іншого - держава має мотивувати вчителя до професійного розвитку через належну оплату праці і оновлену пропозицію підвищення кваліфікації.

Професійний стандарт містить сучасний підхід до визначення переліку та опису загальних і професійних компетентностей педагога. Яким має бути вчитель початкової школи – визначено у новому професійному стандарті «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», який був затверджений 23 грудня 2020 року. Він описує п'ять сфер діяльності (трудових функцій) учителя. До переліку професійних компетентностей увійшли: мовно-комунікативна; предметно-методична; інформаційно-цифрова; психологічна; емоційно-етична; педагогічне партнерство; інклюзивна; здоров'язбережувальна; проєктувальна; прогностична; організаційна; оцінювально-аналітична; інноваційна; рефлексивна; здатність до навчання впродовж життя.

Таким чином, нами виведено наступне поняття «професійна компетентність» це базова характеристика діяльності спеціаліста; вона включає як змістовий (знання) так і процесуальний (уміння) компоненти і має головні суттєві ознаки, а саме: мобільність знань, гнучкість методів професійної діяльності і критичність мислення, використання технологій тощо. На основі цього запроваджено розуміння професійно-педагогічної компетентності як складової багаторівневої, стійкої структури психічних рис педагога, що формуються внаслідок інтеграції досвіду, теоретичних знань, практичних умінь, значущих для вчителя особистісних якостей. Вони встановлюють нові вимоги до трудової діяльності: якості професійної підготовки й професійної компетенції, рівня соціально-професійної мобільності, конкурентоспроможність на ринку праці. Відповідно професійна компетентність вчителя це сукупність його особистісних якостей, загальної культури та кваліфікаційних знань, умінь, методичної майстерності, гармонійна інтеграція яких у педагогічній діяльності дає оптимальний результат.

Отже, професійна компетентність вчителя – це складна інтегративна якість особистості, що включає володіння ним професійними знаннями й уміннями, готовність і здатність реалізовувати свій потенціал (знання, уміння, досвід, особистісні якості тощо), творчі здібності з метою забезпечення успішної педагогічної діяльності

Список використаних джерел:

1. Гусак В. М. Розвиток професійної компетентності педагога-організатора в умовах післядипломної освіти (результати дослідження). *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2018. Випуск 61. С. 67-72
2. Зязюн І. А. Неперервна освіта : концептуальні засади і сучасні технології. *Творча особистість в системі неперервної освіти*. Харків, 2000. С. 8–16.
3. Професійна компетентність вчителя початкових класів: навчально-методичний посібник для вчителів / Автори-упоряд.: В. Є. Берека, А. В. Галас. Харків : Вид-во «Ранок», 2018. 496 с.
4. Професійна компетентність вчителя початкових класів: навчально-методичний посібник для вчителів / Автори-упоряд.: В. Є. Берека, А. В. Галас. Харків: Вид-во «Ранок», 2018. 496 с.
5. Словник іншомовних слів / уклад.: С.М. Морозов, Л.М. Шкарапуга. Київ : Наукова думка, 2000. 680 с.

6. The Concise Oxford English – Russian Dictionary / ed. by Paul Falla. Oxford : Oxford University Press, 2001. 1007 p.

Джурляк Андрій Володимирович студент 6 курсу спеціальності 122 «Комп'ютерні науки»

Науковий керівник:

*кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри комп'ютерної та
програмної інженерії Галицький
Олександр Вадимович*

Використання хмарного сервісу Wordwall у навчальному процесі закладу вищої освіти

Вступ. У сучасному світі, де технології швидко розвиваються, важливо інтегрувати інноваційні інструменти в навчальні програми. Wordwall, як хмарний сервіс, дає можливість викладачам та студентам взаємодіяти з навчальним матеріалом у вигляді ігор та завдань, створених в цифровому середовищі. Даний хмарний сервіс сприяє активному навчанню, роблячи процес засвоєння матеріалу цікавим та захоплюючим. Відгуки педагогічної спільноти підтверджують, що використання інтерактивних ігор з Wordwall сприяє покращенню рівня залученості студентів та їхнього розуміння навчального матеріалу. Різноманітність завдань, які можна створити в Wordwall, робить його універсальним інструментарієм для різних дисциплін та типів навчання. Викладачі можуть створювати кросворди, відгадування слів, пазли та інші завдання, спрямовані на підвищення якості навчання та розвиток ключових навичок студентів.

Мета дослідження: є аналіз та сервісу Wordwall.

Виклад основного матеріалу. Хмарний сервіс Wordwall – це багатофункціональний інструментарій для створення дидактичних навчальних матеріалів для подальшого їх використання під час проведення занять. Даний хмарний сервіс дає можливість створювати інтерактивні вправи, а також їх друковані версії (формат pdf), що значно спрощує роботу викладачеві за відсутності доступу до глобальної мережі.

У сервісі Wordwall є значна кількість шаблонів для створення навчальних ресурсів – це: «Відповідники» де потрібно перетягнути усі ключові слова до їх визначень; «Вікторина» - це серія запитань з декількома варіантами відповіді, а щоб продовжити виконання завдання потрібно натиснути на правильну відповідь; «Відсутнє слово» – це завдання, де необхідно перетягувати слова у тексті на місця пропусків; «Сортування за групами» потрібно перемістити кожний з елементів у правильну групу; «Відкрийте коробку» потрібно торкнутися до кожної «коробки» по черзі, аби відкрити її і побачити елементи, що містяться всередині; «Знайти відповідність» потрібно натискати на відповідні варіанти, щоб використати їх і здійснювати повторення доти, поки всі варіанти не будуть використані; «Анаграма» потрібно перетягнути літери в правильне положення, щоб розшифрувати слово або фразу; «Наведіть порядок» потрібно перемістити слова так, щоб в результаті отримати правильне речення (твердження); «Діаграма з мітками» потрібно перетягнути «шпильки» у правильне місце на зображенні (карті); «Відповідні пари» потрібно торкнутися пари «плиток» одночасно, щоб виявити, чи вони відповідають одна одній; «Шибениця» потрібно дописати слово, обираючи правильні літери; «Пошук слів» потрібно знайти всі слова, які приховані у сітці з літерами і це потрібно зробити якомога швидше; «Кросворд» використовуючи підказки потрібно вирішити кросворд; та інші.

Висновок. Wordwall є простим у використанні та доступним для всіх вчителів, незалежно від їхнього рівня комп'ютерної грамотності. Wordwall є потужним інструментом, який може допомогти вчителям зробити навчання більш інтерактивним та ефективним. Платформа пропонує широкий вибір можливостей для створення вправ, які відповідають конкретним навчальним цілям та вимогам.

Список використаних джерел:

1. Биков, ВЮ, Вернигора, СМ, Гуржій, АМ, Новохатько, ЛМ, Спірін, ОМ & Шишкіна, МП 2019. 'Проектування і використання відкритого хмаро орієнтованого освітньо-наукового середовища закладу вищої освіти', Інформаційні технології і засоби навчання, № 6 (74), с. 1–19.
2. Галицький, ОВ 2015. 'Web-орієнтовані комп'ютерні системи для управління інформаційними ресурсами в освітніх закладах', Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія №2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання, № 15 (22), с. 131–135.
3. Дюлічева, ЮЮ 2014. 'Хмарні технології у професійній підготовці майбутніх економістів', Інформаційні технології в освіті, Вип.18, с. 71–79.
4. Кобися, ВМ 2012. 'Використання хмарних технологій у педагогічній

діяльності', Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи, с. 155–158.

*Бикова Олександра Олександрівна,
студентка II курсу спеціальності
«014 Середня освіта (Українська мова і
література)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, професор,
професор кафедри української літератури
Осьмак Ніна Дмитрівна*

Сакральність символіки птаха в українському фольклорі

Символ птаха у традиційній культурі наших предків завжди наділявся сакральним змістом. Насамперед, як і у міфологіях інших народів, він поставав творцем Всесвіту, тією істотою, що існувала завжди, коли навіть не було землі, неба, а було «широке море». Існує багато легенд про народження Всесвіту, у яких завжди присутній птах у різних інтепретаціях як Першоптах і Першобог – птах Сокіл, або Світове яйце як першоелемент виникнення Всесвіту [3, с. 54]. Тому образ птаха стосується окрім традиційно небесного світу, ще й земної стихії, а також водної. Він є одним із найпоширеніших сакральних символів українського фольклору, як збірний або узагальнений образ, так і конкретизований: найпоширеніші серед яких сокіл, качка, ластівка, жайворон, лелека, півень, курка та ін. як символи чистого небесного світу, так і сова, ворон, сорока, пугач як представники нечистого, темного потойбіччя.

Залишки світового міфу про створення Всесвіту присутні у одній із перших українських народних казок «Про Курочку Рябу», у короткому варіанті відомому змалку всім, а повний варіант містить якраз пояснення причин великої трагедії у родині Дідуся і Бабусі: «Бо то була перша курка і перше яйце у світі» [2, с. 98]. Щодо сакрального значення яйця і його місця у створенні Сонця існує народна казка «Красноцвіт», де Сонце сприймається у вигляді ячного жовтка, оточене водою, воно рухається по небу і на ніч ховається у морські глибини. Воно у вигляді парубка Красноцвіта не може жити без «шкарлупки», а коли царівна її знищує, він безслідно зникає. У цій казці також присутній образ птаха – золотої качки (сакральність її символіки полягає у тому, що саме цей водоплавний птах допомагає сонцеві під землею, коли його не видно на небі).

Птах як космогонічний сакральний образ зустрічається також у народних загадках. Чимала кількість їх асоціюється із Сонцем. Так, Сонце у загадках асоціюється із півнем або якимсь чарівним птахом, що неможна роздивитися.

Образ птаха незмінно пов'язаний із образом світового дерева, або дерева життя, на верхівці якого сидять двоє або троє пташок. В українському фольклорі існує багато варіантів колядок, у яких якраз і розповідається про сакральний зміст цих образів. Наприклад, колядка «Ой як то ще було із нащада світа» містить найдавнішу українську версію про створення світу: три пташки пірнають у воду, дістають Жовтий Красен Камінь, Злоту Павутинку, Срібен Камінь, Золотий Пісочок і Темний Мул і таким чином створюють цей світ: Сонце, небо, Місяць, зірки та землю. Саме тому у вдячність за створення світу вони й зображені разом зі світовим деревом. З фольклору ці сакральні символи перейшли у традиційну українську культуру і їх можна побачити у народному малярстві, на рушниках, писанках, килимах тощо.

Сакральний образ птаха присутній і у інших обрядових піснях – веснянках. Це пов'язано з тим, що пташки стають ритуальними провідниками душ померлих людей,

поєднують потойбічний світ із реальним життям. Вони вилітають у вирій, який асоціюється з іншим неземним світом, щоб повернутися назад на ритуальне запрошення роду (у вигляді веснянок, закличок). Спостерігаючи за сезонною міграцією птахів, предки сприймали вирій як сакральну зону високих рівнів святості [3]. Саме тому з такою надією вони зустрічали птахів із вирію як тих, що повертаються додому, несуть вісточку із того світу, повертаються у світ життя і символізують його відродження і перемогу. Щоб прикликати цих сакральних пташок, пекли спеціальні печива – жайворонки, з якими дітки виходили на пагорби у сонячні дні, простягали їх до неба і співали закличні пісні: «Пташок викликаю з теплого краю, / Летіть, соловейки, на нашу земельку, / Спішіть, ластівоньки, пасти корівоньки! / Летіть, жайворонки, / До нашої сторонки, / Спішіть, ластів'ята, / До нашої хати – / Весну зустрічати, / Зиму проводити!». Інколи замість спечених жайворонків у долонях тримали суху траву і підкидували до птахів, які пролітали над угіддям з вирію, промовляючи: «Даю травичку вам на гніздечко, а мені дайте здоров'ячко», сподіваючись якомога довше жити. Пролітаючи над головами, птахи символічно втілювалися у сакральних істот і тим самим освячували всіх, хто їх бачив, зустрічав. Натомість останній птах, який прилітав із вирію також символізував і смерть. Це – зозуля, яка наділена найвищим правом: відкривати ключами вирій, щоб птахи летіли на цей світ і закривати на зиму царство мертвих, після їх повернення, а її спів символізує кількість років, яких залишилося прожити у цьому світі людині. Ця якість птаха відображена у численних закличках, наприклад: «Зозуле рябая, / Сім літ не кувала, / Закуй мені в цьому літі, / Скільки житиму на світі».

Часто у фольклорі, зокрема у народних казках, птахи зазнавали метаморфозів: перетворювалися або на неживі предмети, або на живі, найчастіше на дівчат, які «перекидалися» на птаха за цілих ряд причин. Наприклад, це казки «Кривенька качечка», «Про царенка Івана і чортову дочку», «Царівна-жаба», «Яйце-райце» та ін. Сакралізований образ птаха-качки присутній у казці «Кривенька качечка». Будучи символічною посередницею між світом живих і мертвих, качечка у казці асоціюється зі світом померлих – вона кривенька (а це здавна вважалась ознака, що символізувала причетність до світу потойбіччя), знайдена у лісі (в іншому світі, наповненому злими духами – за уявленнями предків), здатна у цьому світі перекидатися на гарну дівчину тільки до того часу, поки дід та баба не сплять пір'ячко, прагнучи, щоб вона залишилась з ними, тобто у світі живих. Однак це стає незворотнім вчинком щодо її знаходження у цьому світі – відбувається обряд ініціації, коли дівчина назад убирається у пір'я і відлітає у вирій (у небесний світ) із іншими качками, перед яким відбувається символічне прядіння, обряд поєднання неба і землі, землі і світу потойбіччя. Щасливого кінця казка не має, бо баба і дід підгляданням за качечкою порушили світопорядок, тому що нікому із живих не можна спостерігати за світом потойбічного.

Таким чином птах в українському фольклорі сповнений сакральної символіки і є символом поєднання трьох світів, птах належить відразу і до трьох часових вимірів – минулого, теперішнього та майбутнього. Тому саме у фольклорі – казках, легендах, загадках, колядках, веснянках, піснях – використання цього образу сакралізоване і наповнене багатьох смислових характеристик.

Список використаних джерел

1. Верговська М.С. Сакральна постать пташки у традиційній культурі. URL: <https://newacropolis.org.ua/theses/sakralna-postat-ptashky-u-tradytsiinii-kulturi-1500792592>.
2. Давидюк В. Первісна міфологія українського фольклору. Луцьк: Вежа, 1997. 296 с.
3. Плачинда С. Словник давньоукраїнської міфології. К.: Український письменник, 1993. 63 с.

Дубова Євгенія Юрївна

Антиномія «свій – чужий» у романі «Оголений нерв» Світлани Талан

Світлана Талан – українська письменниця, яка працює в жанрі «реальної історії». Романи авторки викликають у читачів почуття схвилюваності, жалю, співчуття, розчуленості, ніжності й т. ін. Кожен з головних героїв її творів має складний життєвий шлях, проте не зраджує власні принципи. Твори С. Талан відомі широкому колу читачів. За ними стежать та обговорюють. У цьому контексті наше дослідження є актуальним і важливим для осмислення світогляду авторки, чинників, які можуть бути основоположними для його формування і, як наслідок, – відображення у художніх текстах жорстокої, але реальної історії.

Визначальною рисою прози С. Талан є сюжети, що відображають факти, типові або непересічні життєві ситуації. Аналізований у статті роман «Оголений нерв» – своєрідний крик душі авторки. Перед читачем постають рідне місто, родина, друзі і, раптом, темнота – війна, яка розділила життя на «до» та «після» і показала, хто «свій», а хто «чужий».

У тексті читаємо: *«Зараз Донбас для всієї України – як болюча незагойна рана, а саме населення хворе»* [2, с.364]. Війна приносить сварки в родину, розбрат між давніми друзями, губити кохання, роздирає країну. Читач (як елемент тріади автор – текст – читач) у творі постає спостерігачем подій, або тією особою, крізь призму якої відбувається водночас рефлексія, переосмислення та самопізнання.

Наскрізною в «Оголеному нерві» є антиномія «свій – чужий». Стосовно такого протиставлення Заміна Алієва зазначає: *«“Я” / Інший – це бінарна ідеологічна, мовна, філософська, психоаналітична й соціальна конструкція, що постулює стан ідеального існування проти стану неіснування. Із приходом постмодерності Я / Інший дедалі частіше репрезентує виняткові стосунки між суб’єктами, які займають протилежні позиції в моделях раси, гендеру, та політичних владних відносин на зразок центр / околиці. «Я» характеризується як усе позитивне; Інший – як його протилежність – негативне, означальне ніщо, порожнеча й нестача, а тому він перебуває поза центром ідентичності та авторитету»* [1, с.4]. Така опозиція відносно центрального та маргінального сприяє зосередженню уваги читача на характерних рисах персонажів і різному сприйняттю відображеного.

У романі можемо дослідити антиномію «свій – чужий» аналізуючи різні образи, визначаючи спільне та відмінне, типові і нетипові. Головна героїня «Оголеному нерва» – Настя, яка має міцну сім’ю, роботу та впевненість у завтрашньому дні. Проте, у її рідному місті розпочинається війна. Родина розділилась навпіл. З одного боку опиняється Настя, що попри все любить свою Батьківщину, радіє звільненню міста, мріє придбати вишиванку та бачити довкола українські прапори. Разом із нею залишається Геннадій – патріот своєї країни, прихильник й учасник Майдану. Опозицію до Насті та Геннадія становлять палка любителька руского міра, яка приєдналася до ополченців, донька Іванна і байдужий до всього чоловік Валерій. Як бачимо з тексту, підставою для розколу сім’ї є протилежні політичні погляди і моральні принципи персонажів.

Настя – любляча мати, вірна дружина та патріотка своєї держави зазнає зради від багатьох близьких. Так, наприклад, її чоловік у небезпечних обставинах, так званій

межовій ситуації, проявляє апатію до членів своєї родини. У цей момент героїня розуміє, що не кохає Валерія. Врешті, попри всі намагання врятувати сім'ю, жінка розуміє: він – не та людина, яку вона хоче бачити біля себе. До категорії «чужий» з погляду Насті зараховуємо й її доньку, що стає на бік ополченців і робить матері боляче, але говорить своє найголовніше та останнє «пробач».

Головна героїня роману терпить побої й погрози від жителів міста, які чекають «визволителів», а сама мріє про піднятий український прапор і вільне «Слава Україні». Настя постає як сильний персонаж, який демонструє любов до своїх дітей попри будь-які обставини, любов до батьківщини і знаходить себе. У такому контексті антиномія «свій – чужий» модифікується у свідомості героїні. Валерій та Іванна, на противагу, проявляють слабкість і шукають кращого, легшого життя, зраджують свою країну, чим демонструють яскравий приклад «чужого» – не лише члена сім'ї, а й громадянина держави.

«Лугандія»: Льончик, Уляна, Генка, Антон, Нік, Іван, Яшка – компанія друзів, які пройшла випробування роками, проте не пройшла війною. У романі відображено різні політичні світогляди цих персонажів, що й розводять їх на різні сторони барикад. Коли описані події набувають державного масштабу, оскільки пропаганда росії зомбує усе більше людей, зв'язка «друг-товариш-брат-визволитель» відіграє роль лише ілюзорної підтримки. Тому члени однієї спільноти насправді виявляються чужими одне одному. Навіть маючи змогу допомогти, дехто з колись друзів обирають простішу позицію, ту, яку для них обрала і навіяла їм пропаганда. Хтось тікає, хтось стає на бік ворога, а хтось робить все задля того, щоб змінити свідомість населення. Свої стають чужими іншими.

Отже, у романі С. Талан «Оголений нерв» простежуємо ознаки автобіографії, виразне протиставлення та зіставлення понять і явищ, які яскраво проявляються у межових ситуаціях. Письменниця порушує актуальні питання, демонструє історичні аспекти й залучає смислову градацію (особисте – родинне – національне – загальнолюдське). Зображаючи характери, події, досліджуючи внутрішні переживання героїв, вона відтворює насамперед чуттєвий рівень сприйняття читача, який увиразнює зміни персонажів чи розкриває їхню сутність. На прикладі сім'ї авторка демонструє, наскільки різними можуть бути свідомість та сприйняття понять «родина», «дружба», «державна» у представників колись однієї спільноти.

Список використаних джерел:

1. Алієва З. Образ «Я» / Інший як проблема імагології / Заміна Алієва // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету. Сер. «Філологічні науки. Літературознавство». – 2013. – № 13 (262). – С. 3-6.
2. Талан С. Оголений нерв: роман; передм. О. Хвостової. 2-ге вид. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного дозвілля», 2017. 544 с.

***Крикун Вікторія Анатоліївна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «Середня освіта
(Українська мова та література)»***

***Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Урись Тетяна Юріївна***

Особливості ідіостилю Юрія Винничука

Юрій Винничук – сучасний український письменник, перекладач, журналіст, редактор, містифікатор, упорядник антологій, політичний оглядач та громадський діяч. Митець зумів реалізувати себе в багатьох жанрах. Його творчість активно збагачує нашу літературну спадщину. У творах Ю. Винничука є щось особливе, неповторне, те, що відрізняє їх від інших. Це власне і є індивідуальний стиль митця.

Літературознавці по-різному визначають поняття «індивідуальний стиль», зокрема Ю. Ковалів вважає його способом здійснення художньої творчості, що передбачає наявність у автора особливої манери, таланту [3, с. 433]. Стиль митця виражається в провідних мотивах творчості, темах, ідеях, проблемах, специфіка творення образів, використаних мовних засобах.

Сам Юрій Винничук зауважує, що на формування його ідіостилю вплинули українські перекладачі зарубіжної літератури: «Коли я почав читати ті книжки, я був захоплений високим рівнем української мови» [2, с. 272].

Однією з провідних рис ідіостилю Ю. Винничука є особлива увага до Львова. Це місто є центральним образом більшості його творів («Груші в тісті», «Мальва Ланда», «Танго смерті», «Аптекарь» та інші). Львів зображується живим, з особливою точністю автор переносить читача до його вулиць, парків та пекарень. Концепт львоцентризму у творчості автора ґрунтується на історичній ретроспекції.

Індивідуальний стиль автора характеризується містифікацією та фантазмагоризмом. Р. Семків зазначає: «Прихована стилізація містить не лише насмішку над довірливим читачем, але й, рівночасно, виклик – сигнал більш кваліфікованому читачеві, котрий може і повинен розгадати закладену в тексті таємницю його походження» [4]. Фантазмагоризація є одним з основних елементів творення віртуального історизму у текстах митця. Власне, автор в одному з інтерв'ю говорить: «Море, значить, яке хлюпає під Оссолінеумом, в неї не викликало заперечень, книжки, що повзають і літають, не викликали, а рожевий цвіт омели обурило! Та я міг написати хоч «фіолетовий»! Яка різниця, це є фантазмагоричний елемент» [7]. Митець вдало балансує на межі вигадки та історичної правди, реального факту і фантазмагорії, це не заважає його творам бути інтелектуально вартісними.

Готичні мотиви простежуються від ранніх оповідань автора до сучасних його творів. У романі «Танго смерті» готика зустрічається епізодично, а в «Мальві Ланді» ледь не наскрізна присутність. Готичні мотиви Ю. Винничука гротескні, співмежують з еротикою й бурлеском.

У своїй творчості митець не може обійти без еротичних елементів. Я. Голобородько називає письменника «Вагнером сексу», зазначаючи, що він «беззаперечно є міфологом і культурологом сексу буття» [1, с. 110]. Ю. Винничук зазначає, що всі сексуальні сцени він пише з власного досвіду.

Лексика письменника багата і різнопланова. Досить часто він буває різким і агресивним у своїх публіцистичних працях, адже пише критичні тексти. Статті автор пише динамічно, без перевантажень іншомовними термінами, використовує прислів'я, приказки, окремі діалектизми, такі як: *хлопаки, загапилася, ціхоша сидить, дзигар, все на буцім, бігме, ліпше ніч не знати, дайте сі на стримане, опозиціоньор* та ін.

Однією з головних особливостей стилю Ю. Винничука є використання галицької говірки. Наприклад: *либонь, сливе, даймо на те, еркер, блават, куртина, мосяжний, грубас, тузінь, мацьопик, кунитовний, порохняр, готеляр*. Митець виступає за рівноправне використання галицизмів на рівні з іншими словами української мови. Провівши власне дослідження, автор зазначає, що «галицька мова – то літературна мова, що мусіла поступитися українській літературній мові» [2, с. 275]. Галицизми – це важливий компонент художньої та мовної організації творів митця.

Примітною особливістю ідіостилю Ю. Винничука також є гумор, що присутній навіть в тих епізодах, де має бути сумно чи страшно. «Автор, схоже, сам не проти, аби

його вважали легковажним і галантним «пройдисвітом» чи «гульвісою» – це такий собі автомобіль, який органічно накладається і на більшість Винничукових персонажів, і на особу самого письменника» [5], – зауважує Р. Семків. Автор використовує форми комізму, такі, як іронія, сарказм, сатира, гротеск та бурлеск. Для висміювання певних груп він використовує різноманітні епітети, метафори, порівняння, якими саркастично забарвлює текст. Також доволі часто митець використовує ненормативну лексику, особливо у публіцистиці.

Р. Семків у своїх працях аналізує прояви національної ідентичності, містифікації, маскулінності та готику у творах Ю. Винничука через бурлескно-пародійні засоби, описує генезу ідіостилю митця, як «таку, що розвивається від готичних, романтичних та ранньомодерних засновків до стилізацій та містифікацій цілком постмодерного світогляду» [6].

Отже, індивідуальний стиль Юрія Винничука сформувався під впливом зарубіжної літератури та перекладів іноземних книг. Основними ознаками ідіостилю митця є наявність галицизмів, містифікацій, фантазмагорій, еротичних елементів, використання гумористичних прийомів (іронії, сатири, гротеску, бурлеску), особлива увага до Львова. Саме ці риси роблять стиль Юрія Винничука виразним, впізнаваним, неповторним та самотутнім.

Список використаних джерел:

8. Голобородько Я. Інтертекстуальність й ультрасексуальність. Синекура Юрія Винничука. *Артефакт. Український літературний істеблішмент* : зб. ст. Київ: Факт, 2006. С. 101–118.

9. Ліс-Маркієвич П. Філософсько-мистецький портрет Юрія Винничука (на основі проведеного у Львові інтерв'ю з письменником від 13 серпня 2018 р.). *Studia Ukrainica Posnaniensia*. 2020. № 8/1. С. 267-279.

10. Літературознавча енциклопедія: У 2-х томах. Т. 2./Авт.-уклад. Ю. Ковалів. К., ВЦ «Академія», 2007. С. 433.

11. Семків Р. Бурлеск і пародія у творчості Юрія Винничука. Наукові записки НаУКМА. 2015. Т. 176 : Філологічні науки: (літературознавство). С. 52-56. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/8354>

12. Семків Р. Тиха перемога Юрія Винничука. *Дзеркало тижня*. 2002. URL: https://zn.ua/ukr/ART/tiha_peremoga_yuriya_vinnichuka.html

13. Семків Р. Юрій Винничук як центральна постать галицької бурлескної літератури. Після постмодернізму? 2012. С. 83-98. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/1093035>

14. Юрій Винничук: Реалізм у літературі – це часто страшенно нудно [бесіду вів Станісевиц Є.]. *Інтерв'ю з України*. URL: <https://rozmova.wordpress.com/2015/10/08/urij-vynnychuk/>

*Степанченко Дарина Володимирівна
студентка II курсу
спеціальності «014. Середня освіта (Українська мова і література)»*

*Науковий керівник:
Кандидат філологічних наук, доцент
Векуа Наталія Володимирівна*

**Специфіка використання фемінітивів на позначення жінок за професією,
діяльністю в сучасних медіа**

Сьогодні жінки є рівноправними з чоловіками у всіх сферах життя: вони обіймають посади в різних галузях, стають відомими завдяки власній фаховій, мистецькій, публічній діяльності. Відповідно, часто на сторінках сучасних медіа з'являються матеріали, присвячені життю та професійній діяльності відомих жінок, тому в більшості сучасних видань спостерігається тенденція використання фемінітивів. Якщо можливо використати вже існуючий український фемінітив для позначення жінки (наприклад, «вчителька» замість «вчитель»), журналіст вказує на жіночий рід саме через використання такого слова, однак, багато професій мають чоловічу назву, але не мають стандартного жіночого варіанту. У таких випадках є кілька основних способів вираження гендеру для позначення жінок за професією, діяльністю:

- вживання іменника із прикладкою, що вказує на гендер (дівчина-льотчик, пані генерал тощо);
- збереження «чоловічого» варіанту назви, коли ідентифікація жінки досягається завдяки вживанню дієслів, дієприкметників та прикметників, маркованих жіночим родом;
- вживання фемінітивів-неологізмів.

М. Брус, у своєму дослідженні, визначила групу фемінітивів, які використовуються для позначення жінок за їхньою професією, діяльністю, інтересами та характером, і вважає цю групу найбільш численною [1, с. 177]. Саме ця група нараховує найбільшу кількість фемінітивів-неологізмів, оскільки суспільний прогрес породжує нові спеціальності, які потребують нових назв, жінки займають посади, які раніше були їм недоступні, що впливає на мову.

Так, скажімо, у медіа часто вживається політична лексика, серед якої зустрічається й значна кількість фемінітивів: **міністерка/ прем'єр-міністерка/ віцепрем'єр-міністерка** («Як пояснила **віцепрем'єр-міністерка** з питань реінтеграції Ірина Верещук, виконавча та місцева влада тепер отримала чіткий план дій, як повернути життя у звільнені українські міста та села» [5]), **депутатка/нардепка** («Помічника народної **депутатки** від СН викрито на корупції: допомагав незаконно виїжджати за кордон» [2]; «**Нардепка** Марія Мезенцева визнає, що проблема із нормою існує» [3]), **урядовиця** («...у рекомендаціях Венеційської комісії також йдеться про права російської меншини, а насправді російськомовної, як зазначає **урядовиця**...» [3]), **держслужбовиця** («Якщо депутатка чи **держслужбовиця** хоче відвідати дитину, яка вчиться за кордоном, їй треба мати довідку зі школи» [4]). Усі наведені фемінітиви є стилістично нейтральними, головна їх функція в тексті – номінативна з урахуванням гендеру, рідше атрибутивна.

Фемінітиви, що утворюються за допомогою суфікса **-к-, -иц-** для позначення жінок за професією/діяльністю є найуживанішими за частотністю, набагато рідше авторсько-редакційні колеги використовують іменники, утворені за допомогою суфіксів **-ин-, -ес-**, хоча зустрічаються й такі мовні одиниці. Проілюструємо це прикладами: **мисткиня** («Параска Плитка-Горицвіт: як жила карпатська **мисткиня**» [5]), **фахівчиня** («Друга фігурантка справи – **фахівчиня** зі зброї – досі лишається обвинуваченою» [2]), **деканеса** («І що ж ця молода **деканеса** такого страшного зробила?» [3]), **пілотеса** («Воллі Фанк, колишня **пілотеса**, в 1960-і роки була однією з групи Mercury 13» [2]).

Доволі часто на сторінках медіа зустрічаються фемінітиви, які ще не знайшли поширення серед носіїв мови, тобто фемінітиви-неологізми, наприклад: **творчиня** («Перелік розділили на три категорії: «Лідерки», «Героїні» та «**Творчині**» [5]), **генетикиня** («**Генетикиня** і популяризаторка науки Оксана Півень вивчає, як можна поліпшити функціонування міокарда після інфаркту» [2]), **педагогиня** («...більше уваги приділяємо українським традиціям», – каже **педагогиня** Олександра Кантек» [4]).

Наведені приклади свідчать про відкритість сучасних медіа до впровадження та активного використання фемінітивів-неологізмів. Усі проаналізовані приклади використовуються виключно для номінації жінок за професією чи діяльністю без будь-якого стилістичного забарвлення, лише із вказівкою на гендер.

Отже, сучасні українські медіа активно сприяють поширенню ідеї фемінізації мови, присутність якої виявляється на їхніх сторінках як у вживанні традиційних фемінітивів, що закріплені у словниках, так і в поширенні неологізмів, які ще не отримали широкого розповсюдження серед мовців. Зауважимо, що частотність вживання фемінітивів-неологізмів часто перевищує використання традиційних варіантів, що свідчить про готовність українських медіа до лінгвістичних інновацій. Всі проаналізовані фемінітиви використовуються для позначення жінок з акцентом на їхню стать, без надання мовним одиницям додаткових семантичних відтінків.

Список використаних джерел:

1. Брус М. П. Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування : монографія. Івано-Франківськ : ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2019. 440 с.
2. Сайт «Дзеркало тижня». URL : <https://zn.ua/ukr/>
3. Сайт «Радіо Свобода». URL: <https://www.radiosvoboda.org>
4. Сайт «BBC Україна». URL: <https://www.bbc.com/ukrainian>
5. Сайт «Hromadske.ua». URL: <https://hromadske.ua>

*Стеценко Ірина Володимирівна
студентка II курсу
спеціальності «014 Середня освіта»
(Українська мова та література)*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Галак Інна Петрівна*

Новаторське трактування морально-етичної проблематики балад Тараса Шевченка «У тієї Катерини» та «Утоплена»

Жанр балади привернув увагу Тараса Шевченка ще в часи його ранньої творчості, адже саме ці твори ліро-епічної поезії найбільше відповідали власне романтичному світобаченню поета. У баладах Кобзар виявив себе як глибокий лірик, тонкий знавець людської душі, фольклорист та дослідник.

Т. Шевченко зумів не лише скористатися кращими романтичними надбаннями своїх попередників у жанрі балади, зокрема зверненням до фольклору, як до одного з джерел баладних сюжетів, а й виявив інноваційну мистецьку індивідуальність: перетворив фантастику й казковість на поетичний засіб, завдяки якому в його творах можна зазирнути в життєві реалії. «Світ фантастики, — говорив Г. Нудьга, — стає ніби екраном, на якому фіксується і відповідно освітлюється художником реальне, соціально обумовлене життя особи на землі, між людьми»[1, с. 95]. Кобзаря цікавили справжні людські почуття, життя та щастя людини, болі та душевні переживання, боротьба за власну волю та гідність, а не жахи та кістлявий образ смерті й потойбічних страждань. Можливо, саме завдяки цьому М. Драгоманов, аналізуючи творчість Тараса Григоровича Шевченка, поставив балади поета на щабель вище за всі його твори інших жанрів.

Метою даного дослідження є виявлення новаторського трактування морально-етичної проблематики балад Тараса Шевченка «У тієї Катерини» та «Утоплена».

В основу балади «У тієї Катерини» поет поклав народну пісню «Тройзілля» та однойменну їй народну баладу. Він істотно змінив сюжетну канву цих фольклорних творів та ввів абсолютно нову лінію: головна героїня балади Катерина забажала, аби козаки звільнили з турецької неволі її брата, який насправді виявився коханим дівчини.

Козаки, не замислюючись, вирушають у небезпечну подорож, аби догодити коханій дівчині. Автор у цій частині балади акцентує увагу на мужності та відповідальності запорожців, які здатні пожертвувати собою, щоб дотримати дане слово, виконати свою обіцянку. На жаль, двоє з них гинуть: один козак утопився в Дніпрі, іншого — вороги на кіл посадили. Третьому козакові, Іванові Ярошенкові, вдалося визволити Катриного брата із неволі з Бахчисараю. Він, сповнений гордості та надії, привозить звільненого брата своїй коханій.

У кульмінаційному моменті балади Т. Шевченко підготував читачам несподіванку: брат, визволений Іваном, виявляється коханим Катерини. Дівчина хитрістю змусила козаків, які ризикували своїм життям заради примарного кохання, розшукати та привезти до неї милого. Поет яскраво підкреслює, що Катерина «одурила» козаків, скориставшись їхньою закоханістю та шляхетністю. Такого славні лицарі не могли пробачити, тим більше, що через цей обман двоє запорожців віддали Богові душу. Честь та справедливість, братерство та вірність обов'язку — саме ці шляхетні риси завжди стояли у козаків на першому місці. Тому фінал балади містить розплату за гріх брехні та омани:

«Це не брат мій, це мій милий,
Я тебе дурила...»
«Одурила!..» — і Катрина
Додолу скотилась
Головонька...[3, с. 42].

Т. Шевченко змалював у баладі «У тієї Катерини» соціальні реалії доби козаччини, підкреслив нечестиву натуру дівчини та благородство козаків, які завжди тримали дане комусь слово і ніколи не порушували братерської клятви. Поет також підкреслив, що таким, як головна героїня, навіть після смерті не знайдеться місця на цвинтарі: Катерину ховають у чистому полі як самовбивцю. А Іван та коханий дівчини стають друзями-побратимами.

У баладі «У тієї Катерини» в єдине ціле автор зумів поєднати лірику й героїку, епос і драму, щоб, як говорив І.Франко «схарактеризувати і глибину козацького почуття, козацьке завзяття для досягнення взятої на себе мети, і, зрештою, козацьку гордість, що не терпить ані тіні брехні»[2, с.79].

Кардинально іншою за усіма ознаками є балада «Утоплена» з глибокою морально-етичною проблематикою, якої раніше не було ні в усній народній творчості, ні в попередніх творах автора. Першоджерелом її стали живі спостереження поета, народні перекази та вірування. У народі завжди засуджувалися почуття заздрості, досади, підступності, роздратування, що були викликані якоюсь перевагою, вищістю іншої людини. А тим паче, якщо мова йшла про заздрощі до близької чи рідної людини.

У центр сюжету балади «Утоплена» Кобзар поклав незвичайний реальний випадок: мати-вдова, яка за гульнею не помітила, «як минули літа молодії», втопила свою дочку від заздрощів до її краси й молодості, а потім і сама загинула. Автор змалював нетрадиційний образ матері, який більше в жодному зі своїх творів не використав: вдова не мала материнського серця і сприймала нелюбу дочку, як суперницю в боротьбі за чоловічу увагу.

Т. Шевченко виступає в цій баладі глибоким знавцем людської душі, аналізує всі деталі, встановлює причино-наслідкові зв'язки між подіями.

У першій частині балади Т. Шевченко подає розгортання подій у реалістичному плані. Автор розповідає історію життя розгульної вдови, яке є доволі незвичною для зображуваної доби. Мати не може спокійно спостерігати за тим, як росте та з кожним днем стає все красивішою та привабливішою її дочка, «байстрия необуте». Автор подає душевні муки зрілої героїні та її нездорове прагнення покарати дочку, знищити її красу та привабливість.

Умовно друга частина балади — це площина романтичного зображення. Відповідно до народних уявлень та міфології, кожна з героїнь після смерті перетворюється на русалку та ніби продовжує своє земне буття: вночі мати впливає з води на одному боці ставка «страшна, синя, розхристана... рве на собі коси», а красуню Ганнусю на іншому боці «синя хвиля» виносить у незайманій дівочій красі та неповторності. Поруч з Ганною — її вірний коханий рибалонька, який «несе на сорочку баговиння зеленого та цілує в очі дівчину». Автор ніби підкреслює, що по смерті кожен з персонажів виглядає так, як за життя виглядала його душа, без жодних прикрас.

Символічного значення в баладі «Утоплена» автор надає міфологемі «вода», яка стає спочатку перепоною між Ганнусею і закоханим рибалонькою, а далі між матір'ю та донькою (як між добром і злом) після їхньої фізичної смерті.

Отже, в баладі «Утоплена» автор зобразив гостру морально-етичну проблему ставлення матері до своєї позашлюбної дитини, зародження почуттів заздрощів та егоїзму, бездушності та лицемірства, що призвели до страшною трагедії. Нетрадиційний та нетиповий для шевченківських творів образ матері подано в баладі як засторогу усім жінкам, що ведуть розгульний спосіб життя та не піклуються про долю своїх дітей. Осуд та зневага, забуття та справедливе покарання чекає на таких жінок — ось на чому зробив акцент поет.

Таким чином, Тарас Шевченко у своїх баладах зображував різні морально-етичні та гостро соціальні проблеми, які, пропускаючи через призму світобачення свого ліричного героя, зумів донести до читача у вигляді творів, що поєднали фантастику й реальність, закон і злочин, засторогу й науку для прийдешніх поколінь.

Список використаних джерел:

1. Нудьга Г. А. Українська балада (З теорії та історії жанру). Київ: Дніпро, 1970. 257 с.
2. Франко І. Я. Із секретів поетичної творчості: Повне зібрання творів. У 50-ти т. - Т. 31: Літературно-критичні праці (1897-1899). Київ: Наукова думка, 1981. 460 с.
3. Шевченко Т. Кобзар. Київ: Веселка, 1987. 607 с.

*Ткачук Людмила Володимирівна
студентка II курсу
спеціальності «Середня освіта
(«Українська мова і література»)*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, професор
Шемет Вплентина Григорівна*

Окаціональна деривація: теоретичний та функціонально-прагматичний аспекти

Актуальність проблеми. Лексика української мови – це відкрита система, яка постійно зазнає змін, поповнюючись новими словами для номінації, опису й характеристики предметів, процесів, явищ, понять, властивостей тощо. Внаслідок цього на кожному етапі наукового пізнання та вивчення мови виникають нові питання, які

стосуються потреби та доцільності вживання новотворів, зокрема і структурно-семантичного та функціонально-стилістичного аспектів okazіоналізмів.

Ступінь розроблення проблеми. Як позасистемні явища української мови, які відображають особливості її розвитку, okazіоналізми були предметом вивчення багатьох вчених, таких як Д. Гайданка, І. Денисова, Ж. Колоїз, О. Стишов, Т. Ткаченко, О. Турчак, М. Федурко, Т. Шинкар, А. Янков та ін. Так само представлено багато наукових розвідок, в яких описано особливості функціонування цих лексем. Зокрема, функціональний аспект okazіоналізмів розглядається в роботах С. Бузько, С. Воропай, Д. Мазурик, О. Попової, А. Приймак та ін. Мовознавцями досліджуються функції новостворених слів у художніх текстах різних жанрів, їх взаємодія з контекстом, співвідношення з іншими елементами тексту тощо. Водночас okazіональна деривація наразі залишається малодослідженою з погляду широти можливостей словотвірних процесів.

Виклад основного матеріалу. Okazіональну деривацію Ж. Колоїз називає процесом своєрідної матеріалізації, внаслідок якої відбувається актуалізація мовних потенцій та утворюються нові номінативні одиниці, в основу яких покладено «відпрацьований», адаптований у «мовному просторі» матеріал [5, с. 5]. Натомість Д. Мазурик наводить дещо вужче тлумачення okazіональної деривації, зауважуючи, що це процес утворення okazіоналізму, який виходить за межі наявних у словотвірній системі української мови способів, моделей чи типів і який має ознаки випадковості, «словотвірної гри», тобто сам спосіб словотворення є відповідним okazіоналізму, «ненормативним», проте водночас він з часом може трансформуватися у повноцінний новий спосіб творення узуальних одиниць [6, с. 104].

При створенні okazіоналізмів розрізняють два основних підходи: 1) створення okazіоналізмів із використанням встановлених мовних засобів відповідно до широко використовуваних моделей словотворення; 2) створення нетрадиційними, незвичними та «специфічними» способами [1, с. 156].

Функційні можливості okazіональних дериватів залежать від низки таких чинників, як: психолінгвістичні/когнітивні (втілення авторського задуму; передання художньо-образних аспектів твору, його жанру); прагматичні (особливості відношень між okazіональною одиницею і позначуваним явищем, здійснення взаємовпливу, «інтенційність»); соціальні (втілення нових форм, обумовлених необхідністю відобразити суспільно-політичні та культурні зміни; наявність контекстуальних зв'язків з урахуванням асоціативного фону); комунікативні (наявність комунікативної ніші, яка формує потребу для появи нового слова, створення як еквівалента ще невідомого відповідника) [2, с. 4-6].

Згруповуючи функції okazіоналізмів, можна диференціювати їх, виділивши: номінативну функцію, яка розмежовується на номінативно-оцінну та функцію образності; стилістичну; експресивно-оцінну функцію, яка розгалужується на суто експресивно-оцінну, а також експресивно-оцінну з акцентом саме на експресивності; поетичну функцію, головна сутність якої полягає в художньо-виражальній здатності для створення тропів, слів-образів; текстотвірну функцію (okazіоналізми згортають в однослівне найменування нашаровані деталі опису з метою синтаксичної стислості, раціоналізації побудови тексту, формування його структурної цілісності на мікро- та макрорівні) [4, с. 67].

Окрім наведених вище, О. Дюндик зауважує ще одну важливу функцію okazіональних одиниць – реалізації потенційних можливостей мови, які не були використані до цього часу. Вчена наголошує, що творення нових слів корисне для мовної системи. Наприклад, одним зі способів створення okazіонального слова є редукування наявних у мові словосполучень до слів. Таким чином, деякі okazіоналізми дуже влучно окреслюють однією лексемою те, що можна було б описати і наявними лексичними одиницями, але декількома. Такі okazіоналізми можуть бути включені у

словники та статі частиною загальнонавчального мовного фонду, якщо їм вдасться реалізуватися в мовленні [4, с. 69].

Також можна доповнити функціональний ряд оказіональних лексем вужчими текстуально-стилістичними функціями, а саме: створення ефекту зв'язності та аргументації; утворення текстуально-уявних світів (з метою ілюзії вірогідності та відчуження в жанрі наукової фантастики); виконання ігрової функції (маніпуляції на рівні фонології) [3, с. 33].

Висновки. Отже, оказіональна деривація є процесом утворення оказіоналізму, який виходить за межі наявних у словотвірній системі української мови моделей, типів чи способів і який має ознаки випадковості, певної «словотвірної гри». Це результат індивідуального мовного креативу, що сприяє збагаченню номінативних і значною мірою аксіологічних, емоційних, експресивних, образотворчих засобів мови, обумовлює її динамічний розвиток. Оказіональні деривати багатофункціональні. Виокремлюють загальні (номінативну, текстуально-стилістичну/креативну, експресивно-оцінну, естетичну, зображальну, текстотвірну та інші) та метакомунікативні функції, зумовлені низкою екстралінгвістичних чинників.

Список використаних джерел:

7. Бузько С. А. Оказіональні фразеологізми в текстах сучасної української прози. *Філологічні студії. Лінгвістика і поетика тексту*. 2014. Вип. 11. С. 152–157.

8. Воропай С., Ковальов О. Оказіональна деривація як засіб увиразнення медіатексту. *Журналістська освіта на Сумщині: набутки й проблеми: матеріали Десятої Міжнародної науково-практичної конференції* (Суми, 14-15 травня 2014 р.). Суми: СумДУ, 2014. С. 3–8.

9. Гайданка Д. В. Функціонально-прагматичний аспект оказіонального словотворення. *Сучасні дослідження з іноземної філології* : Збірник наукових праць. Ужгород: ПП «Аутдор-Шарк», 2015. Випуск 13. С. 29–35.

10. Дюндик О. Оказіоналізми як джерело збагачення сучасної української літературної мови (на матеріалі романів Є. Пашковського). *Лексикографічний бюлетень*. 2012. Вип. 21. С. 65–71.

11. Колоїз Ж. В. Оказіональна деривація: теоретичний та функціонально-прагматичний аспекти : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Київ, 2007. 40 с.

12. Мазурик Д. В. Оказіональна деривація як засіб сучасного українського новотворення. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2017. Вип. 64(1). С. 102–108.

Валентій Тетяна Анатоліївна
студентка II курсу
спеціальності «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Марченко Наталія Вікторівна

Педагогічні умови формування естетичних смаків здобувачів початкової освіти

В.О. Сухомлинський писав: «Немає і не може бути якогось єдиного всесильного методу, який міг би забезпечити успіх виховання і в той же час компенсувати недоліки, слабкі місця в інших сферах виховного впливу. Естетичне виховання може відбуватися прекрасно, але якщо інші елементи і складові частини виховання мають серйозні недоліки, то і вплив краси послаблюється і може бути зведений нанівець. Виховний

вплив на духовний світ дитини набуває силу лише тоді, коли поруч ідуть інші, настільки ж важливі» [1].

Естетичне виховання школярів у процесі всього їхнього життя породжує проблему взаємодії методів художнього виховання із загальними методами педагогічного впливу. Естетичний вплив виховання на дитину, як показують дослідження вчених-психологів, починається практично з її народження. У період раннього дитинства цей процес протікає стихійно. У сім'ї, де цікавляться мистецтвом, у дітей формується художній смак, розвивається естетичне сприйняття. У сім'ях, в яких мистецтво не користується великою популярністю, формування художнього смаку часто залежить від речей випадкових [2].

В єдиному процесі формування нової людини художнє та естетичне виховання нерозривно пов'язані. Перше є засобом другого, мета останнього - всебічний естетичний розвиток особистості. Тому вирішальну роль в становленні особистості грають методи власне естетичного виховання. Розглянемо питання про взаємодію методів естетичного виховання та педагогічного впливу. До методів власне художнього виховання, ймовірно, слід віднести критичне навчання дітей того чи іншого виду мистецтва (Я.Л. Коменський, І.Г. Песталоцці М.І. Пирогов, К.Д.Ушинський та ін). Отримуючи знання, дитина, так чи інакше, використовує їх у своїй поведінці, у своїй діяльності. Чи не менше значення мають методи практичного навчання і для естетичного виховання дитини, справа в тому, що практичне навчання завжди вирішує комплексне завдання: формування навичок, здібностей, емоційної сфери і індивідуальності, виховання художнього смаку [3].

Так, наприклад, навчання співу дає співочі навички, розвиває голосові дані і слух, вчить емоційному вираженню. Навчання малюванню дає можливість володіти технікою художнього письма, розвиває сприйняття кольору і форми, збагачує світ почуттів. Навчання танцю формує певні рухові навички, гостроту сприйняття пластичних рухів, вчить вираженню почуттів за допомогою танцю, а навчання тому чи іншому виду прикладного мистецтва формує творчі здібності. Навчання майстерності в будь-якій області людської діяльності, що здійснюється «за законами краси», забезпечує не тільки формування якихось навичок і розвитку здібностей, але і вдосконалення естетичного смаку [4].

По суті, сприйняття і аналіз невіддільні один від одного. Завдання полягає в тому, щоб забезпечити, перш за все, найбільш активне і продуктивне сприйняття. Тут мають велике значення два нюанси. По-перше, установка на сприйняття. Вона може полягати в попередньому ознайомленні з програмою, а також у створенні певного емоційного настрою, пробудження в дитині особистих переживань, близьких до тих, які народжує твір мистецтва. По-друге, створення відповідного змісту твору зовнішнього фону. Наприклад, сприйняття в музиці посилюється, загострюється, коли вона звучить в незвичайних умовах будинку, де жив композитор. Процес такого безпосереднього сприйняття протікає, як правило, поза аналізом. Це безпосереднє внутрішнє бачення образів, переживання тих почуттів, які виникли в результаті первинного сприйняття [5].

Далі дитина прагне до спілкування, вираження своїх переживань: порівнюючи, зіставляючи, аналізуючи, вона краще орієнтується в соціальному середовищі і стверджує себе в ньому. У цьому сенсі будь-яке сприйняття твору мистецтва для дитини - своєрідна сходинка у формуванні ставлення до життя. Нарешті, методи естетичного виховання, що сприяють естетичному розвитку школярів, формуванню їх художнього смаку - це організація їх самостійної художньо-творчої діяльності. Зовні форми організації художньо-творчої діяльності мало чим відрізняються від форм практичного навчання. Наприклад, гурток образотворчого мистецтва і гурток технічної творчості, музичний ансамбль і драмгурток можуть працювати або методами практичного навчання, або творчо розвиваючими [6].

Відповідно творчість дітей здійснюється або як повторення сприйнятого, або як оригінальне, самостійне. Важливо зрозуміти зовні малопомітні, але принципово важливі моменти. У першому випадку - стан непевності і очікування допомоги або більш-менш точні проходження за зразком. У другому випадку - стан впевненості, готовності до пошуків самостійних рішень [6].

У цих різних випадках різна і схема розстановки сил у педагогічному процесі. У першому випадку - це показ педагогом зразка, повторення його учнем і контроль за виконанням повторення вправи.

У другому випадку - постановка педагогом завдання, самостійні пошуки рішень, консультація і критика з боку педагога. Природно, що творчість не може починатися на порожньому місці і їй передую певний період навчання. У психологічному ж плані цей же період в тому випадку, якщо він успішно проходить, забезпечує відоме самоствердження, впевненість в силах, готовність до самостійних дій.

Список використаних джерел:

1. Сухомлинський В. Вибрані твори: у 5 т. / В. Сухомлинський. – К.: Рад. школа, 1976. Т. 2. – 1976. – 718 с. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000012788>
2. Везумська О.М. Естетичний розвиток учнів початкових класів // Таврійський вісн. освіти : наук.-метод. журн.; Херсон. акад. неперер. освіти. Херсон, 2011. №4 (36). С.109-116. http://ekhsvir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/13394/Solovey_pedfack_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y
3. Гриценко І.В. Формування естетичного досвіду молодших школярів у процесі художнього діалогу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.07. Херсон, 2002. 19с. <http://catalog.odnb.odessa.ua/opac/index.php?url=/notices/index/IdNotice:27186/Source:default>
4. Жуков С. Естетична культура, естетичне виховання як складові всебічного розвитку особистості. Зб. наук. пр. Уманськ. держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини. Умань, 2011. Ч. 2. С. 101-109. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpudpu_2011_2_14.pdf (датавернення:10.10.2020)http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=znpudpu_2011_2_14
5. Гудовсек О. Сучасні тенденції розвитку естетичного виховання молодших школярів. Нова педагогічна думка: наук. журн.; Рівнен. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. Рівне, 2012. № 4. С. 86-88. <https://scholar.google.com/citations?user=kfTM2a8AAAAJ&hl=ru>
6. Московчук Л. Структурні компоненти естетичного виховання здобувачів початкової освіти // Збірник наукових праць. Випуск 26 (1–2019) Частина 1. – 2019. – С. 143-148. <http://pedosv.kpnu.edu.ua/article/view/167353/166939>

*Герасименко Євгенія Віталіївна,
студентка II курсу
спеціальності «013 Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Слабко Володимир Миколайович*

Формування навчальної діяльності молодших школярів засобами ігрової технології

Першокласники сучасності – це шестирічні діти, для яких природне є навчання в іграх. Перебуваючи у дошкільному навчальному закладі дітей готують до школи саме дидактичними іграми, це є передумовою більш відповідальних та складних завдань у початковій школі. Додаючи ігри в навчальний процес вчитель значно спрощує задачі, роблячи їх зрозумілими маленьким учням. Ця методика є важливою підставою у поступовому зростанні молодшого покоління.

Гра-це цілеспрямована навчальна діяльність. Навіть найпростіша гра має поставлену ціль та досягнення мети.

Ми розуміємо, що, чим менше дитина, ти більше вона чутлива і вразлива, тому потрібно формувати такий підхід, який залишить позитивні спогади від навчального процесу.

По мірі зміцнення дитини, ускладнюються й навчальні задачі, але вони не будуть травматичними, тому, що поступово зростає й свідомість. У спілкуванні з друзями дітям не потрібен провідник, бо вони навчилися від вчителя розподіляти ролі та досягати мети під час ігрової діяльності.

У традиційній школі складні завдання та навчальні будні – це невід’ємна реальність. Але є чудова альтернатива – ігрові технології, які перетворюють освітній процес в захоплення й радість. Ігри допомагають позбавитися монотонності та навпаки, емоційно забарвлюють навчальну діяльність.

Одною з позитивних сторін ігрових технологій є подання навчальної інформації у новому вигляді і звісно сприймається із зацікавленістю і інтересом.

Всі школярі зараз перенасичені інформацією, яка негативно впливає на здоров’я та фізичний стан дитини, тому впровадження в навчальний процес початкової школи ігрових технологій стає досить актуальною проблемою. Ігрові вправи, а саме дидактичні, спонукають учня до самостійного відбору оточуючої інформації, до практичного застосовування отриманих в школі знань.

Ми вважаємо надважливим питанням на сьогоднішній день впровадження ігрових технологій у навчальний процес тому, що це створює ситуації успіху під час навчання, а також позитивне ставлення до цього процесу. Гра психологічно розкриває та відроджує творчі здібності. Радіючи, дитина непомітно втягується у навчальний процес із захопленням його здійснює.

Отже, виховання та розвиток дитини найкраще відбувається під час гри, яка допомагає навчатися, всебічно розвиватися та дає можливість якісно відпочити. Завдяки грі розвиваються такі важливі для дитини здібності, як: творчість, тобто вміння творити щось за своєю уявою, яка є підґрунтям для творчості, фантазія. Для кожної дитини ігрова діяльність, під час якої відбувається комунікація з однолітками, є загальною потребою у цьому віці, а для вчителя - способом реалізації різноманітних завдань навчально-виховного процесу. Сучасні вимоги щодо викладання в початковій школі диктують нові підходи з метою поліпшення навчального процесу, на нашу думку, один з таких способів є використання ігрових технологій.

На думку Л. Виготського, всі психічні процеси більш активно розвиваються у грі. Гра має інтегруватися з шкільною діяльністю. Науковець писав, що у молодшому шкільному віці гра пронизує всі реалії дійсності та продовжується у подальшому житті та праці.

Гра інтегрована в учбовий процес може супроводжувати дитину упродовж усього навчання. У грі діти отримують приклади вирішення непростих життєвих завдань, та закріплення навичок життєдіяльності.

Завдяки грі як процесу навчання змінюється мислення і життя дитини. Під час впровадження ігрової діяльності учень виявляє зацікавленість до процесу навчання, докладає вольових зусиль для досягнення гарного результату, вміє організувати свою працю, знаходить потрібні знання, способи для розв’язання поставлених задач, виконує

у певній послідовності розумові або практичні дії, прийоми, операції; усвідомлює свою діяльність, уміє її проаналізувати й прагне удосконалити.

Н. Бібік, М. Вашуленко, О. Савченко розглядають ігрову діяльність, яка дозволяє дитині вільно, творчо саморозвиватися, особливо якщо це діти 6-7 річного віку.

О. Савченко у своїй роботі «Дидактика початкової школи» зазначає: що «кожна дидактична гра виконує різні функції: збагачує пізнавальний досвід дітей, розвиває мислення, мову, уяву, точність рухів, витримку. Але головна мета включення ігор у навчальний процес — викликати інтерес до навчання. Якщо гра захоплює дітей, вони виявляють максимальну активність, не відчують втоми, їм хочеться досягти найкращого результату. Значущою для нашого дослідження є думка автора про те, що епізодично використовувані ігри суттєво не впливають на стійкість емоційно-позитивного ставлення дітей до навчального процесу. Отже, потрібна продумана насиченість уроків системою ігор на різних етапах навчання й емоційна підготовка дітей до засвоєння понять, розпізнавання їх суттєвих ознак і самостійного застосування засвоєних знань».

Завдяки ігровим технологіям активізуються увага та інтерес дітей, розвивається кмітливість, уява. Якщо ігровий процес правильно побудований, він збагачує мислення та тренує волю якості. Гра дозволяє дітям отримати емоційну розрядку та запобігає втоми дітей.

Гра має визначатися відповідно до вікових особливостей дітей, є дуже привабливою та істотною для школярів молодших класів. Ще К.Д. Ушинський писав: «зробити серйозне заняття для дитини цікавим – ось завдання початкового навчання».

На нашу думку, з перших же уроків треба привчайте дитину полюбити свої обов'язки й знаходити приємність в їх виконанні. Саме завдяки іграм діти можуть не вимушено спілкуватися, та знаходити порозуміння один одним. Пізнають щось нове, вчаться орієнтуватися в різних ситуаціях. У грі проявляються особливості характеру, здібності та нахили дитини. Самим важливим є те, що, в грі освітня, виховна і розвиваюча функції навчання знаходяться в дуже тісному взаємозв'язку.

Отже, гра це процес цілеспрямованого впливу на особистість. Гра є незамінним помічником кожного вчителя, та основним супутником в навчанні молодших школярів. За концепцією НУШ ігровий підхід у процесі навчання використовують шляхом пристосування цілей та основного змісту виховання до окремої дитини, щоб забезпечити повноцінний розвиток особистості. Це створює найбільш сприятливі умови для розвитку активності, схильності і обдарованості дитини.

Тому, використання ігрових технологій в освітньому процесі початкової школи так само, як і мистецтво, спорт, праця забезпечує всебічний розвиток особистості. На нашу думку, недостатніми є традиційні методи навчання, пропонуємо перетворення навчального процесу у чудову подорож ігрової діяльності!

Список використаних джерел:

1. Максименко С.Д. Генетико-психологічні проблеми становлення особистості. Психологічні чинники самодетермінації особистості в освітньому просторі: Колективна монографія / [Максименко С.Д., Куценко-Лада Г.В., Пророк Н.В. та ін.]; за редакцією Максименка С.Д. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 400 с.
2. Тарасова І. О. Дидактичні ігри в початковій школі [Текст] / І. О. Тарасова // Початкова школа. – 2018. – № 5. – С. 13–18.
3. Чайка В.М. «Ігрові технології навчання в початковій школі: особливості використання». [Електронний ресурс]
<http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/13013/1/9Dzyatkivska.pdf>

*Зайцева Віта Миколаївна,
студентка II курсу
спеціальності «013 Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Слабко Володимир Миколайович*

Педагогічні умови підвищення мотивації до навчання здобувачів початкової освіти

Актуальність дослідження. Відповідно до Закону України «Про освіту», «метою освіти є всебічний розвиток особистості та найвищих цінностей суспільства», кожен учитель має на меті забезпечити якісний освітній процес. Це можливо, коли є активність і зацікавленість у навчальному процесі.

У наш час педагоги помічають значне зниження зацікавленості та помітно низьку вмотивованість здобувачів освіти до навчального процесу. Це помітно вже і у молодших школярів. Формування вмотивованості до навчання є важливою складовою успішного навчання в цілому, спрямованого на загальний розвиток і виховання української молоді.

Міцна основа для втілення цих освітніх завдань починається вже у початковій школі. Вивчення питання педагогічних умов для підвищення мотивації до навчальної діяльності здобувачів початкової освіти спонукає нас знову і знову повертатися до настанов і напрямків сучасного вчителя. Тому наша мета – розкрити можливості підвищення мотиваційного рівня учнів початкової школи. Проводити дослідження з обраної проблеми необхідно, адже вирішення цієї проблеми є важливою умовою ефективною початкової освіти.

Олександра Савченко писала, що без формування навчальної мотивації неможлива реалізація навчальної автономії здобувачів освіти. Формування в учнів настрою та зацікавленості знаннями залежить не тільки від почуття відповідальності, сили волі та рівня оцінок, які в цей час ще дуже слабкі в регуляції знань і поведінки [Савченко, С. 213], а й природна допитливість дітей, емоційність, інтелект, прихильність, самооцінка, роль у колективі мають вплив.

М. Матюхіна також вивчала особливості формування інтересу та процесу засвоєння знань. За наявності навчальної мотивації учні молодших класів можуть вивчати значно складніший, ніж навчальна програма матеріал, не проявляючи жодних ознак пасивності та виснаження, більше того, під кінець початкової школи пізнавальний інтерес стає особистісною якістю учнів. На думку автора, розвиток окремих фундаментальних властивостей особистості молодших школярів підсвідомо пов'язаний з методами їх навчання [Матюхіна, С. 65].

Міністр освіти і науки України С.Ніколаєнко у своїй доповіді на підсумковому засіданні МОН України 17 серпня 2006 р. наголосив на універсальній істині про те, що для того, щоб здобувачі освіти хотіли вчитися, могли здобувати знання, вони повинні бути зацікавлені. Втрата учнями навчальної мотивації та інтересу до результатів є значною перешкодою на шляху до отримання якісної освіти.

Мотивація - це система дій, яка активізує учня і показує, чим викликана ця активність.

Мотивація -це вираження людських потреб (motivation у перекладі з французької – причина спонукати, причина діяти). Це стимулювання до діяльності, відповідь на те, чому саме так сталося.

Навчальна мотивація ґрунтується на необхідності стимулювати пізнавальну діяльність дитини, щоб вона була готова до здобуття знань. Мотивація спрямовує,

організовує знання та надає їм особистісного значення. Зовнішні мотиви не пов'язані безпосередньо з діяльністю, але впливають на її успішність. Потреба не визначає характер діяльності, її тема визначається тоді, коли людина починає діяти. До мотивів навчальної діяльності належать пізнавальні потреби, позитивне ставлення дитини до школи; допитливість; довіра вчителю; бажання бути дорослим; бажання володіти шкільним приладдям; навчальні бажання, над чим діти повинні працювати. Важливими умовами успішного навчального процесу є новизна, інтерес до матеріалу, яскравість унаочнення, емоційність виразності, гра та похвала за будь-які результати. Емоційне переживання пізнавальної потреби проявляється як інтерес.

Освіта по-різному впливає на інтелектуальний розвиток дитини залежно від того, наскільки успішно вона виховує в учневі повну мотивацію до навчання. Дані досліджень показують, що навчальна діяльність є не лише чинником формування здобувачів освітніх системи знань, а й навчально-пізнавальних інтересів, бажання вчитися, допитливості, любові до книги, кроки до подальшої самоосвіти.

Мотивація не тільки сприяє розвитку інтелекту, але й є рушійною силою загального вдосконалення особистості. Однією з головних проблем у формуванні навчальної мотивації учнів є подальше самостійне набуття знань, пізнавальних інтересів, життєвих навичок, позитивних життєвих установок, поєднання їх із працею та моральним вихованням.

Сьогодні школа має навчити учнів вчитися, планувати свою роботу, вчитися самостійно, знаходити свій шлях розвитку. Вона не має на меті озброїти школярів новими даними про останні відкриття, а розвивати навички самостійного навчання, самоорганізації та планування часу, відповідальності, соціальних навичок, уміння працювати в команді — якість, яку вже майже мають здобувачі початкової освіти. Важливо навчитися використовувати отримані знання. Тому дуже важливо набути навичок, оволодіти певними особистими техніками, розвинути вміння діяти з усіма наявними ресурсами.

Внутрішня мотивація пов'язана з процесом навчання та його результатами безпосередньо. Вона ще нестійка, їх зацікавленість полягає переважно у результатах їхньої праці. Прагнучи подолати інтелектуальні труднощі та наполегливо досягати навчальних цілей, здобувачі початкової освіти поведуться відповідно до ситуації. Адже веселі завдання, підтримка дорослих, друзів тощо їм подобаються і вони з задоволенням виконують навчальні завдання.

Таким чином, на основі наших результатів дослідження, можемо зазначити, що рівень вмотивованості здобувачів початкової освіти до навчання буде більшим при умовах врахування індивідуальних особливостей учнів під час навчання, а також при використанні різних сучасних ефективних методів, прийомів та форм організації навчального процесу в НУШ та застосуванні комплексу вправ для підвищення навчальної мотивації.

Список літературних джерел :

1. Воляннюк А. (2020). Мотивація як фактор підвищення навчальної успішності молодших школярів. Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка». Том 1, № 27, с. 241-245
2. Грабовська Т. Формування позитивної мотивації діяльності особистості /Т. Грабовська, О. Киричук // Рідна школа. – 2013. – № 4 (867). – С. 12-14.
3. Демченко Я.М. Засоби формування мотивації навчання молодших школярів. Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія». – Харків, 2015. – Вип. – № 47

Іванова Світлана Олексіївна,

Ігрові технології як засіб адаптації молодших школярів до навчального процесу в новій українській школі

Для колишніх дошкільнят, а теперішніх учнів початкової школи, с початком перебування в школі, здійсненні освітнього і виховного процесу та участі в активному житті в новому колективі виникає дуже багато проблем. В першу чергу в них з'являється нові обов'язки та зобов'язання, які вони не мали раніше. Нові обов'язки перед батьками, однокласниками, вчителем та іншими робітниками школи. Наприклад, додержання розпорядку дня, сумлінне виконання зобов'язань поставлених старшими, обов'язки тримати в чистоті та в належному стані свої речі, відповідальність за них, т.п. У цьому дітям, які до цього відвідували дитячий садок легше звикнути та старатись виконувати ці зобов'язання ніж дітям, які виховувались весь час в сім'ї. Незвичним та проблемним для дітей також є довгий час перебування на одному місці. Дітям дуже важко сидіти та працювати довгий період часу за дерев'яною партою та займатись одноманітною діяльністю. Також у дітей молодшого шкільного віку часто ще не до кінця сформовані почуття відповідальності за свої речі, тому в початкових класах діти часто гублять свою канцелярію, спортивну форму, змінне взуття, і т.п., а новий одяг швидко стає брудним та його необхідно лагодили. Розповсюдженою проблемою для дівчат та хлопців є те, що дуже часто їх очікування від класу, школи, проходження навчального процесу не співпадають. Тому дитина може розчаруватись та взагалі втратити інтерес до навчання, який до цього був дуже великим. Іноді коли очікування не відповідають реальності деякі учні можуть стати дуже образливими, вести себе та діяти так би мовити «на зло». Робити дії, які до цього учню були не властиві. Наприклад, нехтувати раніше даними дорученнями, умисно ображати інших однокласників. Коли раніше учень виконував поставленні задачі з радістю та мав гарні стосунки з однокласниками, взагалі був не конфліктною людиною. Наведенні вище причини викликають у дитини значний стрес, який унеможливує процес засвоєння нових знань в учня. А це в свою чергу не дає адаптуватись дитини.

Але все ж таки є відсоток дітей, які приходять до школи взагалі не підготовленими. Тому процес їх адаптації ускладнюється ще більше. Агресивність та постійне привертання уваги до себе є одним з проявів загального недостатнього рівня адаптації чи взагалі її відсутності. Такі діти постійно кричать та створюють забагато непотрібного шуму, можуть бити та зачіпати інших, виявляють неповагу до вчителя та старших. Важливим є те, що така поведінка заважає не тільки одній дитини адаптуватись, вона заважає всім дітям в класі. Надміру сором'язливі та боязкі діти також є достатньо готовими та не до кінця сформованими психічно та морально для адаптації в соціумі. Такі діти скуті, бояться сказати щось не те, висловити свою думку, яка відрізняється від думки інших, завжди намагаються залишитись одні, зробити так, щоб їх ніхто не бачив та ніхто не чіпав. Якщо таких дітей спитати про те, що вони не знають, або зробити якесь незначне зауваження вони можуть почати плакати та на довго образитись. Також такі незначні дії можуть відбитись на самооцінці тихого учня. Може почати формуватись занижена самооцінка, учень може перестати вірити в себе, починає вести та почувати себе в позиції «жертва». А це, в свою чергу, може призводити до того, що збивається режим сну, знижується апетит. Учень початкової школи, який готовий до адаптації, має досягнути певного рівня розвитку у соціальному, фізичному та емоційно-вольовому плані.

Концепції Нової української школи пропонує створити наступні педагогічні умови для підвищення рівня та полегшення процесу адаптації. Це створення у дитини відчуття єдності з групою і надання підтримки, таким чином щоб кожен з дітей зміг знайти своє місце в школі. Стимулювати дітей приймати рішення, користуючись здоровим глуздом, в подальшому, на основі цього, протистояти соціальному тиску. Показати як можна жити у світі без насильства. Також до таких концепцій можна віднести розвиток навичок критичного мислення, у виборі правильного шляху та відповідальності за свої дії, формувати навички протидії маніпуляціям і збільшення умінь дотримуватись своєї точки зору. Важливо надати знання як розподіляти свій час, відпочивати і розслаблятися душею і тілом в умовах інтенсивного навчального процесу. НУШ повинна допомагати учням розвивати навички спілкування, уникати конфліктів та шукати компроміси. Навчати дітей розуміти інших, розвивати толерантність і співчуття. Реалізація всіх цих концепцій допомагає в формуванні на встановлені гарного рівня адаптації в молодших школярів. Але найважливішим за умовами НУШ – є навчання граючись. І саме через правильно впровадженні ігрові технології найбільш швидко повинна відбуватись процес адаптації.

Деякі вчені досліджували це питання. Л. І Безкоровайна висловлювалась так: «Ігрові технології є важливим ресурсом для удосконалення якості освіти, забезпечують більш ефективний розвиток дитини та дозволяють пристосуватися до нових умов навчання в Новій українській школі.»

Н. О. Вакалова підтримує цю думку: «Використання ігрових технологій покращує ефективність навчання та дозволяє створити сприятливі умови для навчання дітей з різними індивідуальними потребами. Також вони сприяють позитивному ставленню до навчального процесу».

«Ігрові технології можуть використовуватися в усіх предметах, що забезпечує індивідуальний підхід до кожної дитини в навчанні. Використання цих технологій сприяє формуванню творчих та критичних мисленнєвих процесів, розвитку соціального досвіду та співпраці.»(Л.В. Ярошенко).

Провідною темою в працях Д.Б. Менжерицької, О. Ю. Приходько, О.Я. Савченко, А. М. Тютюнникова виступає впровадження та використання ігор у навчально-виховному процесі в закладах освіти.

На жаль, до всіх перелічених стресів та проблем, які виникали в учнів у це десятиліття, у нас час, додалися ще. Багато дітей змушені змінити школу, переїхати до іншого міста чи країну через війну. Діти, які були вигнані зі своїх домівок, затикаються з багатьма труднощами на новому місці, відчуваючи неприємні емоції та з постійними сумнівами чи повернуться вони коли не будь додому. Саме тому задача вчителя надати таким дітям тактовну підтримку, щиро брати участь та допомагати в житті дитини. Дитині необхідно дати зрозуміти, що вона не чужа на новому місці, що тут її підтримають. Але все ж таки, треба пам'ятати що завданням школи є не жаліти дитини і батьків, робити щось за них, а в тому, щоб надати допомогу в засвоєнні знань.

Ігрові технології будуються на основі педагогічних ігор. А ігрова діяльність не тільки способом розважитись та провести час для дітей, вона ще є діяльністю яка сприяє зростанню особистості та її інтелектуального розвитку. Якщо вчителі будуть правильно впроваджувати ігрові технології в навчання, це допоможе дітям активно вчитись, розвиватись, здійснювати самовиховання. Використання ігор на уроках є найприроднішим способом для дітей, який дозволяє дітям вивчати світ навколо себе. Рольова гра дозволяє дітям відтворювати соціальні ролі та сфери життя, що розширює їхню дійсність. Гра надає вільність вибору та допомагає уникнути психологічного напруження, що є важливим елементом повного розвитку дитини та підготовки її до життя. На разі, однієї чітко сформованої та загальноприйнятої класифікації ігор або ігрових технологій немає. Класифікація ігор ускладнюється тим, що кожен вид гри може мати безліч варіантів, а діти можуть змінювати правила до відомих ігор та

придумувати цілком нові гри на основі вже відомих. Саме тому в розділі представлено декілька прикладів класифікації ігор різноманітних діячів вітчизняної та зарубіжної педагогіки та психології. Аналізуючи всі ці періодизації можна побачити що різновидів ігор дуже багато та вони є досить різноманітними. Саме тому їх можна використовувати на різних елементах та типах уроку на різноманітних виховних заходах.

Список використаних джерел :

1. Ігри та вправи для підвищення мотивації учіння у молодших школярів [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://20.zosh.zt.ua/igry-ta-vpravy-dlya-pidvyshhennya-motyvacziyi-uchinnya-u-molodshyh-shkolyariv/>
2. Ігрові технології як інструмент профілактичної роботи спеціалістів психологічної служби закладів освіти : [навчально-методичний посібник] / Автор-упорядник Т. В Войцях. Черкаси : Черкаський ОІПОПП, 2014. – 92 с.
3. Підвищення якості освіти : стан, проблеми, перспективи – Кривий Ріг: Міністерство освіти і науки України Державний вищий навчальний заклад «Криворізький державний педагогічний університет», 2017. – 166 с.
4. Сучасний урок у початкових класах: Посібник для вчителя / О.Я. Савченко. - К.: Магістр-Б, 1997. - 256 с.

*Новікова Олена Володимирівна,
магістрантка II курсу, група 21 помз
спеціальності 013 Початкова освіта*

*Науковий керівник:
Викладач Дульська Оксана Володимирівна*

Розвиток індивідуальності молодших школярів у навчально-виховному процесі сучасної школи

Молодшими школярами вважають дітей віком від 6/7 до 10/11 років, які навчаються у 1-4 класах сучасної школи. Цей віковий період завершує етап дитинства. Опановуючи новий для себе вид діяльності - навчання, молодші школярі ще багато часу й енергії віддають грі. У цих видах діяльності розгортаються їх стосунки з ровесниками і дорослими, особистісне психічне життя і психічний розвиток, формуються психічні новоутворення, завдяки чому діти виходять на новий рівень пізнання світу і самопізнання, відкривають нові власні можливості і перспективи.

Початок шкільного навчання знаменує собою зміну способу життя дитини. Це принципово нова соціальна ситуація розвитку особистості. Перехід до шкільного життя пов'язаний зі зміною провідної діяльності з ігрової на навчальну. Навчальна діяльність має яскраво виражену суспільну значущість і ставить дитину в нову позицію стосовно дорослих і однолітків, змінює її самооцінку, перебудовує взаємини в сім'ї.

Формування індивідуальності особистості дитини починається у дошкільній та початковій ланках освіти. Саме ці вікові періоди є найбільш сприятливим до творчого розвитку дітей, оскільки у молодшому шкільному віці спонтанна і репродуктивна творчість дитини поєднується зі швидко зростаючим інтелектом, абстрактним та логічним мисленням. У цьому віці істотно зростає можливість самостійної постановки

цілей, мотиваційних спонукань, пошуку способів дій і контролю результатів, тобто освоєння всіх компонентів психологічної структури творчої особистості. За таких умов формування творчої індивідуальності кожної дитини, особливо у її дошкільному та ранньому шкільному віці, найбільш сензитивному періоді для творчості, є важливим завданням сучасної школи. В умовах сьогодення проблема актуалізації індивідуальних творчих можливостей у дітей молодшого шкільного віку, розвитку креативної особистості, обдарованості набуває особливої актуальності і стає найважливішим напрямком науково-теоретичних досліджень. Пошуку шляхів формування та розвитку індивідуальності, можливостей прояву її унікальних властивостей, індивідуальних стилів діяльності, присвячено низку спеціальних дисертаційних досліджень (Н. Баглаєва, С. Бубка, В. Галузинський, І. Дичківська, О. Дяченко, Я. Ковальчук, В. Кузьменко, В. Мерлін, І. Унт та ін.)

Дослідженню проблем творчості, креативності присвячені праці Д. Богоявленської, Дж. Гілфорда, В. Дружиніна, Є. Ільїна, В. Кременя, С. Медніка, В. Моляко, О. Музики, Е. Нецка, Я. Пономарьова, В. Роменця, С. Рубінштейна, С. Сисоєвої, Р. Стернберга, Ю. Трофімова, Р. Шмідта, В. Юркевич та ін.

Інтелект досліджували Д. Векслер, Г. Айзенк, Л. Термен, Р. Стернберг, Л. Веккер, А. Либин, Н. Чуприкова, С. Рубінштейн, А. Брушлінський, Е. Сергиєнко, В. Дружинін. Вагомий внесок у вивчення феномену пізнавальної активності внесли Д. Богоявленська, Г. Костюк, О. Леонт'єв, Л. Лісіна, О. Матюшкін, В. Моляко, С. Рубінштейн, І. Якиманська та інші. Серед досліджень останніх років розглядуваній проблемі присвячені роботи І. Литвиненко, Л. Мар'яненко, Т. Ткачук.

Таким чином, в результаті дослідження проблеми розвитку індивідуальності молодших школярів у навчально-виховному процесі сучасної школи було встановлено, що розвиток індивідуальності молодших школярів має ряд особливостей, які реалізуються в сприйнятті учнем себе як особливої, індивідуальної, творчої особистості в залежності від різних факторів, що впливають на неї. З'ясовано, що важливим засобом сприяння розвитку індивідуальності школяра є педагогічна підтримка – професійна інноваційна сфера діяльності педагога, спрямована на допомогу учневі розвинути його індивідуальні можливості, здібності, розкрити внутрішній потенціал та самостійно долати труднощі з урахуванням власних психолого-педагогічних особливостей.

Розвиток індивідуальності молодших школярів у навчально-виховному процесі сучасної школи буде можливий за таких умов: створення сприятливого психологічного середовища в колективі молодших школярів; організація і проведення спільної роботи в системі «вчитель -- діти -- батьки».

Розвиток індивідуальності молодших школярів має специфічні психолого-педагогічні особливості, які пов'язані з віковими особливостями молодшого школяра, та зовнішнім впливом, що на нього здійснюється.

У процесі розвитку молодшого школяра збагачується його чуттєвий досвід, розширюється розумовий кругозір, чому сприяють сім'я, позашкільні заклад, і саме навчання в школі. У молодшому шкільному віці формуються різні типи й види мислення, їх основні якості та властивості, розумові операції, закладаються передумови для розвитку стилю розумової діяльності. Саме на цьому етапі починає виявлятися творчий потенціал особистості.

Список літературних джерел :

1. Початкової школи засобами образотворчого мистецтва: Монографія. Анджейчак А. Психолого-педагогічні умови формування творчої особистості дитини в освітньо-виховних закладах// Обдарована дитина. - 2000. - №5.

2. Опис досвіду роботи за проблемною темою: "Розвиток пізнавальної активності молодших школярів". *Освітній проект «На Урок» для вчителів*. URL: <https://naurok.com.ua/opis-dosvidu-roboti-za-problemnoyu-temoyu-rozvitok-piznavalno-aktivnosti-molodshih-shkolyariv-34851.html> (дата звернення: 30.04.2024).

3. НАВЧАЛЬНО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ УМІННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ. *Головна*. URL: <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/95-innovatsiini-pedahohichni-tekhnologii-v-zahalnoosvitnii-shkoli-teoriia-ta-praktyka/410-navchalno-intelektualni-uminnya-molodshikh-shkolyariv> (дата звернення: 30.04.2024).

4. Розвиток пізнавальної активності учнів відповідно до вимог НУШ. *Освітній проект «На Урок» для вчителів*. URL: <https://naurok.com.ua/rozvitok-piznavalno-aktivnosti-uchniv-vidpovidno-do-vimog-nush-231089.html> (дата звернення: 30.04.2024).

*Олабіна Олена Миколаївна,
студентка II курсу
спеціальності 013 Початкова освіта*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Слабко Володимир Миколайович*

Формування мовленнєвої компетенції учнів початкових класів на уроках української мови шляхом використання інтерактивних методів і прийомів

Традиційно мета шкільної освіти визначалась набором знань, умінь і навичок, якими має оволодіти учень. Сьогодні такий підхід виявляється недостатнім. Однією з причин її занепаду є те, що в сучасних умовах «старіння» інформації відбувається значно швидше, ніж завершується цикл навчання в школі. З огляду на це традиційна система «передачі» від вчителя до учнів «необхідного запасу знань» виглядає до певної міри застарілою. Наступна причина кризи знаннєвої парадигми виявляється в тому, що сьогодні немає необхідності перевантажувати пам'ять дитини знаннями «про всяк випадок», бо існують величезні бази інформації, і необхідно просто навчити дітей правильно ними користуватися. Саме тому у 2018 році був прийнятий Державний стандарт початкової загальної освіти, який регулює зміст освіти (що вчити) та визначає методологію (як вчити) і ґрунтується на особистісно орієнтованому та компетентнісному підходах. Розробкою цього питання займалися такі науковці: Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, М. І. Жалдак.

У Державному стандарті початкової загальної освіти особливу роль відведено вивченню української мови, зазначено, що «мета і завдання цього навчального предмета у початковій школі полягає не лише в опануванні початкових умінь читати і писати, а й у мовленнєвому розвитку молодших школярів – висловлюватись в усіх доступних формах і стилях мовлення». Молодші школярі за чотири роки навчання у початковій школі повинні оволодіти усним і писемним мовленням на тому рівні, який би дозволив їм вільно спілкуватися з однолітками та зі старшими на будь – яку тему, доступну для їхнього віку і розуміння.

У структурі Державного стандарту визначено чотири змістові лінії:

- комунікативна;
- лінгвістична;
- діяльнісна;
- лінгвокраїнознавча

Як бачимо, на першому плані – комунікативна лінія, яка передбачає розвиток низки компетенцій, серед них і мовленнєвої. У зв'язку з цим першочергове завдання вчителя початкової школи на уроках української мови розвиток мовленнєвої компетенції учнів. Мовленнєвий розвиток особистості є одним з найважливіших показників її цілісності та самодостатності. Психологічні аспекти проблеми формування мовленнєвої компетенції відображені у працях Л. Виготського, М. Жинкіна, І. Синиці, Л. Щерби. Педагогічні і методичні питання формування мовленнєвої компетенції розробляли й сучасні вчені: В. Бадер, О. Біляєв, М. Вашуленко, І. Гудзик, Т. Ладижинська, В. Мельничайко, Л. Мацько, М. Пентлюк, Г. Шелехова.

Результативність формування компетенцій в учнів значною мірою залежить від використання вчителем відповідних методів і прийомів навчання. В освітніх документах акцент робиться на розвитку інтерактивних освітніх методів і прийомів у навчальному процесі з метою забезпечення переходу освіти на нову, особистісно орієнтовану парадигму.

Проте, ми можемо сказати, що проблема використання інтерактивних методів і прийомів навчання в процесі формування мовленнєвої компетенції в учнів початкових класів на уроках української мови на даному етапі вивчена недостатньо.

Для роботи за інтерактивними методами вчителів потрібно змінити свої особисті підходи до навчання.

Починати необхідно з поступового використання методів – і вчителів та учням треба звикнути до них. Доцільно навіть створити цілісний план поступового впровадження інтерактивних методів, краще старанно підготувати декілька інтерактивних занять у навчальному році, ніж часто проводити похапцем підготовлені «ігри».

Використання інтерактивних методів – не самоціль. Це лише засіб створення тієї атмосфери в класі, що найліпше сприяє співробітництву, порозумінню і доброзичливості, надає можливості дійсно реалізувати особистісно орієнтоване навчання

Для ефективного застосування інтерактивних методів зокрема, для того, щоб охопити увесь необхідний обсяг матеріалу й глибоко його вивчити, педагог повинен старанно планувати свою роботу: дати завдання учням для попередньої підготовки – почитати, подумати, виконати самостійні підготовчі завдання.

На одному занятті можна використовувати одну-дві інтерактивні вправи, а не цілий комплекс. Дібрати для уроку або заняття такі інтерактивні вправи, які дали б учням «ключ» до засвоєння теми. Під час цих вправ дати учням час подумати над завданням, щоб вони виконували його вдумливо, а не механічно або «граючись». Важливо провести спокійне глибоке обговорення за підсумками інтерактивної вправи.

Використання інтерактивних методів навчання веде до фахового зростання самого вчителя. Варто зробити перший крок, і після декількох старанно підготовлених уроків учитель зможе відчувати, як змінилося ставлення до нього учнів, сама атмосфера в класі, що послужить додатковим стимулом роботи за інтерактивними технологіями.

Список літературних джерел:

4. Активні та інтерактивні методи навчання /Укладач Кравчина О.С. – К.: ЦППО АПН України, 2003. – 32с.
5. Бібік Н.М. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти /Н.М. Бібік // Науковий часопис НПУ ім.. Михайла Драгоманова.-серія 17 (вип..17.). – 2010
6. Василенко В. Інтерактивні прийоми навчання // Початкова школа – 2006.- №8.-С.10-13

*Перевишко Ірина Володимирівна,
студентка II курсу
спеціальності «013 Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
Викладач Дульська Оксана Володимирівна*

Розвиток самостійної навчальної діяльності молодших школярів засобами проектної технології

Формування та розвиток у дітей ключових компетентностей стало основним завданням початку ХХІ століття. Ця проблема набуває актуальності у зв'язку з тим, що сучасний світ характеризується стрімким соціальним, технологічним і політичним розвитком, який потребує від людини здатності робити духовно-моральний вибір, мобільності та відповідальності у прийнятті рішень, вміння ефективно спілкуватися та бути успішним. В свою чергу це потребує переосмислення освітніх стратегій, визначення пріоритетів, характеру та нового змісту освіти, яка була б спрямована на формування життєздатної особистості і це наголошено у Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті, Державному стандарті загальної початкової освіти, концепції «Нова українська школа» (2016).

На сьогоднішній день зростає значення початкової освіти у навчанні учнів молодшого віку. Початкова ланка школи повинна не тільки дати учням певну суму знань, а й формувати в них навички самостійного учіння. Для цього проводяться пошуки таких методів і організаційних форм навчання, які сприятимуть розвитку самостійності учнів. Стратегія сучасної освіти полягає в тому, щоб надати можливість всім, без винятку, учням виявити свої таланти, творчий потенціал та реалізувати свої особисті плани. Оновлення форм, методів і прийомів навчання повинно бути спрямоване на заміну репродуктивного навчання творчим. Творча робота, яка наближена до наукового осмислення та узагальнення можлива тільки за умови організації самостійної діяльності особистості. Самостійна робота особистості є ефективною умовою свідомого оволодіння суб'єктом навчання необхідними знаннями, вміннями, навичками та безпосередньо впливає на формування самої особистості.

Найбільш перспективною у цьому відношенні є проектна технологія. Освітньо-виховний потенціал проектної технології полягає у можливості набуття учнями цілісних знань, у підвищенні мотивації школярів до здобуття додаткової інформації, опануванні найважливішими методами наукового пізнання (висунути та обґрунтувати задум, самостійно формулювати завдання проекту, знайти метод аналізу ситуації тощо), навиками пошуково-дослідницької роботи, а також рефлексії та інтерпретації результатів.

Проектна технологія в свою чергу забезпечує перехід від традиційних освітніх технологій до нового типу навчання. Вона посилює його розвивальний характер, передбачає спільну, обґрунтовану, сплановану й усвідомлену діяльність партнерів, що

вчаться. В свою чергу, проектна технологія спрямована на формування в учнів певної системи інтелектуальних і практичних умінь, орієнтована на виконання соціальних ролей та удосконалення особистості.

Розвитком самостійності в процесі навчальної діяльності займалися такі вчені, як В. Буряк, І. Малкіна, П. Підкасистий, Б. Єсіпов. Вони стверджували, що самостійність включає в себе такі сторони: ставлення вчителя до проявів самостійності учня; уміння учнів самостійно планувати свою навчальну роботу; уміння виділяти головне і другорядне; оцінку учнем труднощів у вивченні матеріалу; наявність або відсутність в учня інтересу до матеріалу, який вивчається; самостійне застосування засвоєних знань; оцінка учнем своєї роботи і її результатів.

Питання проектних технологій висвітлювали зарубіжні автори: Д.Дьюї, Д.Жак, У. Кілпатрик, Є. Коллінгс, Д. Фрід та інші. Теоретичні й концептуальні положення проектної технології в українській педагогіці досліджують: Н. Борисова, Т. Качеровська, О.Коваленко, О.Пехота, Г.Романова, С.Сисоєва та інші.

Проблема формування умінь самостійної навчальної діяльності молодших школярів засобами технологій проектного навчання є все більш актуальною з уведенням в дію Державного стандарту загальної початкової освіти та з упровадженням у навчально-виховний процес нових програм на засадах компетентнісного підходу.

Однією із умов підвищення ефективності навчального процесу є удосконалення традиційних методів навчання, зокрема методів стимулювання навчальної діяльності молодших школярів. З метою формування пізнавальної діяльності на уроках доцільно застосовувати елементи інтерактивних технологій, творчі проблемні завдання, що забезпечують розвиток тих здібностей і якостей, які перебувають у стадії формування.

Серед інтерактивних методів навчання найпоширенішими є метод «Мікрофон», «Асоціативний куц», робота в парах, робота в групах, оскільки мають великі виховні можливості. Вони сприяють підготовці підростаючого покоління до життя, формуванню умінь самостійно поповнювати знання, творчо розв'язувати навчальні завдання. Особливо цінним у стимулюванні навчальної діяльності молодших школярів є методи емоційного стимулювання, створення ситуації успіху в навчанні, заохочення.

Від того, як відбувається розвиток стійких пізнавальних інтересів учнів, залежить активність і самостійність молодших школярів на уроці, а отже і ефективність усієї роботи вчителя.

Як ми бачимо, навчальний процес відбувається за умови постійної активної взаємодії всіх учнів. У цьому і є суть інтерактивного навчання. Це співнавчання, взаємонавчання, де учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами процесу, розуміють, що вони роблять.

Інтерактивне навчання — це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету — створити комфортні умови, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність.

Ефективність процесу формування пізнавальної активності учнів залежить від цілеспрямованої спільної діяльності вчителя і школярів з вибору оптимального шляху до самостійної пізнавальної діяльності.

Очевидно, що ряд порушених у дослідженні питань: проблема ролі і місця заняття у формуванні пізнавальної активності учнів, її роль у становленні гармонійно розвиненої особистості вимагає спеціального глибокого вивчення.

Таким чином, завдання, поставлені на початку роботи були вирішені, мета дослідження досягнута, гіпотеза підтверджена.

Список літературних джерел :

1. Андрійчук Б.І., Данильченко Н.Г. Проектна діяльність учнів початкової школи /Б.І.Андрійчук, Н.Г.Данильченко // Таврійський вісник освіти. – 2013. – № 2

(42).

2. Бухлова Н. Навчаємо вчитися: діагностика і формування самоосвітньої діяльності учнів. – К.: Вид.дім «Шкіл.світ»: Вид. Л.Галійина, 2006. – с.19-21, 107-121.

3. Личик С. Шляхи формування оцінної самостійності першокласників// Початкова школа. – 2016. - № 11. – С.53.

4. Кодлюк Я.П. Дидактика початкової школи: практичний курс: навч.-метод.посіб. / Я.П.Кодлюк. – Тернопіль: Астон, 2013. – 160 с.

5. Тетеріна О. Урок позакласного читання в проектній діяльності молодших школярів // Початкова школа.- 2016.- № 2. – С.19

*Лисак Інна Іванівна
студентка II курсу,
спеціальності «013 Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
Викладач Дульська Оксана Володимирівна*

Формування пізнавальної активності молодших школярів засобами інтерактивних технологій

Пізнавальна активність особи започатковується під впливом пізнавальних потреб, мотивів, інтересів в процесі безпосередньої пізнавальної діяльності, вона характеризується відношенням школярів до процесу пізнання, що відображається на якості, характері і результатах пізнавальної діяльності у досягненні поставленої мети. Проблема формування пізнавальної активності безпосередньо пов'язана з вирішенням питання підвищення якості навчального процесу в школі.

Слід відзначити, що пізнавальна активність школярів є складовою мотиваційного компоненту навчання та однією з головних умов, як вважають вчені, розумового розвитку дітей, тому що інтелектуальна сфера дитини успішно розвивається лише за умови присутності і розвитку пізнавальних потреб. Вченими засвідчено на скільки важливо враховувати в ході навчально-виховного процесу власну активність дитини, і стимулювати її розвиток, для чого намічено ряд шляхів.

Існують різні підходи до визначення типів, рівнів, структурних елементів і основних форм прояву пізнавальної активності учнів початкових класів у відповідності з їх індивідуальними особливостями. Сам термін "пізнавальна активність" має різні тлумачення в педагогічній літературі. Так Т.І. Шамова говорить про взаємозв'язок активності як діяльності та активності як риси характеру. В.І. Лозова називає пізнавальну активність умовою духовного розвитку особистості, засобом поліпшення і в той же час показником навчально-виховного процесу.

Дослідження вчених переконують, що без активності учнів початкових класів у навчально-виховному процесі не може бути успішним засвоєння знань, не може бути повноцінним виховання. Тому актуальною залишається проблема оптимізації уроку, посилення його пізнавального і виховного потенціалу, проблема стимулювання навчально-пізнавальної активності і самостійності учнів в навчально-виховному процесі.

Актуальність дослідження обґрунтована необхідністю розробки механізмів пріоритетних напрямів розвитку загальної середньої освіти, які визначені Державною національною програмою «Освіта» (Україна ХХІ століття), Законом України «Про загальну середню освіту», Концепцією загальної середньої освіти (11-річна школа), Національною доктриною розвитку освіти.

У цих документах наголошується на важливій ролі інноваційних освітніх технологій в навчальному процесі загальноосвітнього навчального закладу з метою забезпечення переходу освіти на нову, особистісно-орієнтовану парадигму. Без відповідного рівня пізнавальної активності школярів у навчально-виховному процесі не може бути належним засвоєння ними знань, умінь та навичок інтелектуальної пізнавальної діяльності, не може бути повноцінним соціальне, духовне та культурне становлення особистості. Тому є актуальною проблема стимулювання пізнавальної активності і самостійності учня під час навчання, що може знайти своє розв'язання за умови наукової розробки і застосування педагогічних інтерактивних технологій в школі як під час уроків, так і в позаурочний час

Однією із умов підвищення ефективності навчального процесу є удосконалення традиційних методів навчання, зокрема методів стимулювання навчальної діяльності молодших школярів. З метою формування пізнавальної діяльності на уроках доцільно застосовувати елементи інтерактивних технологій, творчі проблемні завдання, що забезпечують розвиток тих здібностей і якостей, які перебувають у стадії формування.

Серед інтерактивних методів навчання найпоширенішими є метод «Мікрофон», «Асоціативний куц», робота в парах, робота в групах, оскільки мають великі виховні можливості. Вони сприяють підготовці підростаючого покоління до життя, формуванню умінь самостійно поповнювати знання, творчо розв'язувати навчальні завдання. Особливо цінним у стимулюванні навчальної діяльності молодших школярів є методи емоційного стимулювання, створення ситуації успіху в навчанні, заохочення.

Від того, як відбувається розвиток стійких пізнавальних інтересів учнів, залежить активність і самостійність молодших школярів на уроці, а отже і ефективність усієї роботи вчителя.

Навчальний процес відбувається за умови постійної активної взаємодії всіх учнів. У цьому і є суть інтерактивного навчання. Це співнавчання, взаємонавчання, де учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами процесу, розуміють, що вони роблять.

Інтерактивне навчання — це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету — створити комфортні умови, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність.

Ефективність процесу формування пізнавальної активності учнів залежить від цілеспрямованої спільної діяльності вчителя і школярів з вибору оптимального шляху до самостійної пізнавальної діяльності.

Очевидно, що ряд порушених у дослідженні питань: проблема ролі і місця заняття у формуванні пізнавальної активності учнів, її роль у становленні гармонійно розвиненої особистості вимагає спеціального глибокого вивчення.

Таким чином, завдання, поставлені на початку роботи були вирішені, мета дослідження

Список літературних джерел :

1. Губенко О.В. Стимулювання пізнавальної та творчої інтелектуальної активності школярів за допомогою оцінки // Практична психологія та соціальна робота. – 2015. - № 11. – С.6-11
2. Долбенко Т. Пізнавальна активність підлітків як предмет вивчення педагогіки і психології // Вісник Книжкової палати. - 2015. - № 10. - С. 22 – 25
- Давиденко В. Використання інтерактивних прийомів навчання на уроках у 1 класі – 2004. – №1. – С. 17 .

3. Зінченко В.І. Використання інтерактивних форм і методів навчання в ході реалізації навчальних програм в початкових класах //Початкове навчання та виховання. - 2016. - №19-21. - С. 35-37.
4. Іванішена С. Форми і методи інтерактивного навчання //Початкова школа. - 2016. - №3. - С. 9-11.
5. Савицька І., Тарасова О. Впровадження інноваційних технологій у практику роботи початкової школи //Початкове навчання та виховання. - 2016. - №16. - Методичний банк. - С. 1-9.

*Пуцяк Юлія Володимирівна,
студентка II курсу
спеціальності «013 Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Слабко Володимир Миколайович*

Розвиток творчості молодших школярів засобом казкотерапії

Сучасне суспільство вимагає від людини вміння ефективно і нестандартно вирішувати нові життєві проблеми, застосовуючи при цьому широкий спектр індивідуальних здібностей, творчий підхід, здатність до активної взаємодії з навколишнім середовищем. Цим параметрам відповідають творчі якості людини, які мають стати предметом цілеспрямованого виховання і розвитку.

Одним із провідних завдань освіти є розвиток творчого потенціалу підростаючого покоління. Важливою складовою виховання творчої особистості є розвиток уяви. Молодший шкільний вік є сприятливим періодом для розвитку цього пізнавального процесу. Саме тому вчителі повинні організовувати навчально-виховний процес в початковій школі таким чином, щоб дитина могла діяти не тільки за зразком, але й на творчому рівні, що забезпечує гармонійне поєднання рушійних сил активності дитини, спрямованих на здобуття знань, умінь, навичок та реалізацію особистісних механізмів регуляції своєї поведінки для досягнення поставленої мети.

Творчий підхід до навчання та виховання вимагає від педагогів та психологів не лише праці, заснованої на рекомендаціях діючих програм навчання та виховання, диференційованого та індивідуального підходу до дітей, але й ґрунтовних наукових знань з проблем теорії творчості та обдарованості, володіння новітніми методиками їх діагностики та формування, способами активізації творчої діяльності здобувачів освіти. Це вимагає переходу від директивної до особистісно-зорієнтованої моделі навчання й виховання, що націлює на пошук нових шляхів і засобів, які забезпечуватимуть розвиток внутрішніх можливостей учнів, їхніх потреб, інтересів, творчих здібностей. Зазначимо, що проблема розвитку творчості дітей є однією з важливих у психолого-педагогічній літературі.

Творчість – це одна із найзмістовніших форм психічної активності дитини. Дослідники розглядали її як універсальну здібність, що забезпечує успіх різноманітної діяльності особистості. Будь-який творчий акт дитини – результат її активних пізнавальних творчих дій. Засвоєння мови є творчим процесом, гра – теж творчість, оскільки створюючи нові ігрові ситуації, дитина вносить своє в ігрові дії, зображувальну, театральну діяльність тощо. Нові знання трансформуються кожною

особистістю і набувають нових властивостей. Ці процеси є основою тих неочікуваних актів творчості, які породжуються та реалізуються учнями.

Творчої уява є невід'ємним компонентом будь-якої творчої діяльності особистості, її поведінки в цілому. Про це свідчать дослідження видатних науковців та психологів: Л. Виготського, В. Давидова, О. Дьяченко, О. Кравцової, С. Рубінштейна та ін. Проблема розвитку дитячої уяви і творчості у вітчизняній науці досліджувалася у зв'язку з розвитком творчих здібностей (Л. Венгер, С. Волощук, О. Запорожець, Г. Костюк, С. Кулачківська); в ігровій діяльності (Л. Артемова, Р. Жуковська, Р. Іванкова, В. Проскура); формування творчості в різних видах художньої діяльності (Е. Белкіна, Т. Казакова, В. Мухіна, О. Ушакова та ін.).

Одним із ефективних засобів розвитку творчості є авторська казка, яка увібрала в себе кращі фольклорні традиції та найрізноманітніші авторські інтерпретації. Казка – один із найдинамічніших жанрів у дитячій літературі, вона перебуває у постійному русі та розвитку, щораз перевтілюючись та адаптуючись до певних культурно-історичних та суспільно-політичних обставин. Разом із тим, кожна казка несе на собі відбиток світогляду та ідейних переконань її творця.

Серед дослідників, коло наукових зацікавлень яких свого часу торкалося казки, імена Л. Брауде, Ю. Ярмиша, Л. Дерези, І. Лупанової, І. Токмакової, М. Липовецького, В. Кизилової, О. Горбонос, Г. Сабат, Т. Леонової, О. Гарачковської, Н. Тихолаз, Л. Овдійчук, В. Єфименко та ін. Їх наукові пошуки репрезентовані аналізом співвідношення літературної та фольклорної казок, жанрово-стильових особливостей, сюжетно-образної структури цього жанру, а також дослідженнями літературних казок окремих авторів.

Аналіз науково-методичної, психолого-педагогічної літератури засвідчує, що питання про розвитку творчості засобом казки є багатоаспектним і вимагає міждисциплінарного дослідження.

Усе вищесказане свідчить про актуальність обраної нами теми дослідження: «Розвиток творчості дітей середнього дошкільного віку засобом авторської казки».

Поняття «творчість» має досить великий зв'язок з діяльністю, яка дає можливість створити якісно нові неповторні, оригінальні, унікальні ідеї, вироби, продукти діяльності. Відомі науковці С. Рубінштейна, Б. Ананьєва, Г. Костюка, К. Платонова акцентували увагу у своїх роботах на зв'язок творчості, творчих здібностей особистості із діяльністю, під час якої здійснюється розвиток особистості. Однак, для розвитку творчості особистості потрібно здійснювати посилену діяльність. Лише та діяльність, яка подобається дитині, яка створює виникнення позитивних емоцій. Отже, це така діяльність, яка виникла на власній пізнавальній потребі особистості.

Розтлумачення поняття творчості допоможе зрозуміти його сутність. Визначення творчості в психологічному словнику дає можливість побачити, що «творчість – це діяльність, результатом якої є створення нових матеріальних і духовних цінностей».

Поняття творчості на думку Л. Єрмолаєва-Томіна «охоплює всі форми створення і появи нового на фоні існуючого. Тобто творчість людини визначається як створення необхідного, але ще не існуючого в реальності».

Творчість – «це вища форма активності й самодіяльності людини. Активність, що спрямована чужою волею, не є творчою» зазначає Л. Кузнецова.

На наш погляд є цікавою думка В. Сухомлинського, що : «Творчість є діяльність, в яку людина вкладає немовби частинку своєї душі, і чим більше вона вкладає, тим багатшою стає її душа. Процес творчості характерний тим, що творець самою працею своєю і її наслідками справляє величезний вплив на тих, хто поряд з ним».

Отже, сприятливим періодом становлення творчості є молодший шкільний вік. Прояви творчих здібностей та творчості спостерігаються в у формі спроб самостійного виконання різних видів діяльності. Дитячу творчість слід розуміти як створення

дитиною суб'єктивно нового продукту – малюнка, конструкції, гри, оповідання, створення невідомих раніше деталей, що по-новому характеризують створюваний образ: різних варіантів зображень, ситуацій, рухів, характеристик героїв, інших дій; застосування засвоєних раніше способів зображення або засобів виразності у новій ситуації; прояв ініціативи в усьому.

Основними характеристиками творчості є: оригінальність; семантична гнучкість; образна адаптивна гнучкість як найтипівіша форма прояву творчості.

Одним із ефективних засобів розвитку творчості молодших школярів є казка, як засіб казкотерапії, який сприяє розвитку у дітей творчої уяви, логічного мислення. Казка, вводячи особистість дитини у світ фантазії, пробуджує їх до активної діяльності: спочатку до співтворчості, а потім – до творчості. Вона є одним з вирішальних факторів, що визначають розвиток творчості молодших школярів. Слухаючи казки, які розповідають дорослі, діти й самі прагнуть складати їх.

Список використаних джерел:

1. Пасічник А. Казка як засіб розвитку словесної творчості / А. Пасічник, В.Белова // Дошкільне виховання. – 2009. – № 10. – С. 11-13.
2. Позняк Т. М. Розвиток творчих здібностей дитини / Т. М. Позняк // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Психологічні науки : збірник / Чернігівський нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. - Чернігів, 2011. - Вип. 94, Т. 2. - С. 103-106.
3. Скалозуб Т. І. В. О. Сухомлинський про казку як засіб розвитку мовлення дітей дошкільного віку / Т. І. Скалозуб // Наука і освіта. - 2008. - № 6. - С. 152-155.
4. Соколов Д. Ю. Сказки и сказкотерапия / Д. Ю. Соколов. - 2.изд., испр. и доп. - М. : Класс, 1997. - 160 с.
5. Творча діяльність в ускладнених умовах / Моляко В.О., Коваленко А.Б. [та ін.]; за загал. ред. В.О.Моляко. - К.: Освіта України, 2007. - 308 с.

*Степанченко Дарина Володимирівна,
студентка II курсу
спеціальності «013 Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Марченко Наталія Вікторівна*

Педагогічні умови формування образного мовлення здобувачів початкової освіти засобами фразеології української мови

Сьогодні освітнє середовище зосереджене на подоланні освітніх втрат, і одним із ключових завдань є формування емоційного інтелекту здобувачів освіти, що передбачає формування вмінь розуміння емоцій (своїх та інших людей), вираження їх, зокрема й вербально. У цьому контексті актуалізується необхідність розвитку образного мовлення, яке сприяє розвитку творчих та критичних мисленневих здібностей, підвищує комунікативні навички та допомагає виявляти та виражати емоції та ідеї. Типовими освітніми програмами для початкової школи [1; 2] передбачено, що на уроках української мови учні засвоюють такі мовні засоби творення образності як багатозначні слова, синоніми, антоніми, фразеологізми, а також «яскраві, образні слова, вислови», під якими розуміються епітети, метафори, порівняння, перебільшення. На наш погляд, особливо продуктивними є фразеологізми, адже вони як частина

фольклору прості за будовою, легкі для запам'ятовування, а також мають дидактичний характер, що важливо у освітньому процесі.

Робота з фразеологізмами може значно підвищити рівень сформованості образного мовлення учнів при методично грамотній її організації. У першу чергу, необхідно правильно підібрати мовний матеріал: вирази повинні бути простими і зрозумілими для учнів. При виборі прикладів слід звертати увагу на їх мотивованість, на семантику складових частин, щоб передати дітям загальний принцип створення художніх образів (реальний предмет, особа - їх творче осмислення, виявлення подібностей з іншими предметами - художнє відображення через ці подібності). Відповідно краще обрати фразеологічні сполучення та єдності, уникаючи зрощень.

Крім добору матеріалу слід приділяти увагу й методам, прийомам роботи, доречними будуть інтерактивні вправи та ігри (LiveWorksheets, Learning Apps тощо), інсценування, ілюстрування – створення власних малюнків чи добір готових ілюстрацій. Застосування цих методів, у тому числі за допомогою онлайн-ресурсів, сприяє візуалізації та засвоєнню фразеологічних одиниць, крім того фінальним етапом кожної вправи має бути введення опрацьованої мовної одиниці в контекст усно або письмово.

Не менш важливо пояснити дітям роль та значення фразеологізмів у мові, а також заохотити їх використовувати ці засоби. Ознайомлення із фразеологічними одиницями має сприяти розвитку вміння виражати свої думки та емоції за допомогою образних висловлювань. Тому важливо розуміти, що мета уроку не лише у вивченні фразеологізмів, а й у навчанні учнів їхньому використанню у мовленні та усвідомленні їхньої ролі у висловлюваннях. Працюючи з образними висловами (фразеологізмами), вчителю важливо пояснювати учням, як ці конструкції допомагають виражати певні ідеї та почуття. Це сприятиме коректному та ефективному використанню фразеологізмів у їхньому мовленні. Крім того, доцільно забезпечити учням кілька прикладів контекстів спочатку, а потім попросити їх використати фразеологізми у власних висловлюваннях.

Підкреслюючи роль фразеологізмів як засобів образності, необхідно розуміти, що вивчення їх не може відбуватися окремо від інших засобів виразності. Тому, пропонуючи учням аналіз текстів, слід звертати увагу на інші слова та вирази, що роблять текст яскравим та емоційним. Також важливо надихати школярів створювати власні виразні висловлювання, використовуючи фразеологізми та інші засоби мовної виразності.

Окремо акцентуємо на необхідності систематичності та повторюваності роботи з фразеологічними одиницями: уроки суспільно-гуманітарного циклу можна доповнювати рубриками «Хвилинка-цікавинка», «Цитата дня» тощо, протягом яких знайомити учнів із одним цікавим зразком фразеології, що тематично чи структурно близький до основної виучуваної теми; можна давати «фразеологізм дня» й на дошку оголошень, пропонуючи дітям якомога більше використовувати його протягом дня.

Ці педагогічні умови мають за мету створення стимулюючого середовища для розвитку образного мовлення молодших школярів за допомогою фразеологізмів. Ефективність такої системи роботи підтвердили й результати проведеного нами педагогічного дослідження, коли рівень сформованості образного мовлення учнів експериментальної групи у порівнянні з контрольною зріс у середньому на 19 %. Отже, цілеспрямована та систематична робота із фразеологізмами сприяє інтенсифікації розвитку образного мовлення загалом, що, в свою чергу, допомагає якісно покращити рівень сформованості образного мовлення учнів.

Список використаних джерел:

1. НУШ Типова освітня програма для закл. заг. серед. освіти, розроблена під керівництвом О. Я. Савченко. 1–2 класи, 3–4 класи / Уклад. А. В. Лотоцька. Харків : Ранок, 2019. 144 с.

2. НУШ Типові освітні програми для закл. заг. серед. освіти, розроблені під керівництвом Р. Б. Шияна. 1–2 класи, 3–4 класи / Уклад. А. В. Лотоцька. Харків : Ранок, 2020. 240 с.

*Сушко Галина Миколаївна,
студентка II курсу
спеціальності «013 Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
Викладач Дульська Оксана Володимирівна*

Формування умінь колективної творчої співпраці молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва

Прогресивні зміни в житті людства в XXI столітті зумовлюють формування суттєво нових відносин між людьми у інформаційному суспільстві. Нові технології, глобалізація, інформаційний простір в Інтернеті відкривають нові можливості та безмежно цікавий світ для розвитку особистості. Безумовно, такі докорінні зміни сучасності не можуть стояти осторонь системи освіти.

Концепцією Нової української школи та Закону України «Про освіту» визначено ключові засади глобальної реформи освітньої сфери, яка стартувала з вересня 2018 року з початкової школи. Згідно Закону України «Про освіту» від 05.09.2017р. метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству.

Типовою освітньою програмою для закладів загальної середньої освіти під керівництвом О. Савченко визначено мету початкової освіти – всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей та розвиток самостійності, творчості, допитливості, що забезпечують її готовність до життя в демократичному й інформаційному суспільстві, продовження навчання в основній школі.

Дітям молодшого шкільного віку дуже подобається спільна діяльність зі створення одного загального малюнку, аплікації, конструкції. Особливого задоволення їм приносить спільний результат, який має більш багатий зміст і емоційний вплив, ніж індивідуальна робота. Діти розуміють, що разом у них виходить краще і цікавіше, ніж у кожного окремо. У процесі колективної творчої діяльності створюються сприятливі умови для спілкування дітей один з одним і з педагогом, обговорення того, що вони створюють і як це краще зробити. Виконавши роботу, діти разом радіють результату, що, звичайно, об'єднує їх.

Колективна творча діяльність молодших школярів на уроках «Мистецтва» не тільки розв'язує завдання естетичного і художнього виховання дітей, але й активно

впливає на формування свідомості учні, дає можливість розвивати вміння і навички до творчої співпраці разом, спілкуватися, взаємно допомагати одне одному.

Все вищевказане обумовило вибір теми дослідження «Формування умінь колективної творчої співпраці молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва».

Актуальність теми дослідження зумовлена багатьма факторами:

Відповідно до вимог Типової освітньої програми для 1-2 класів Нової української школи та для реалізації її мети, впровадження та формування умінь молодших школярів до колективної творчої співпраці на уроках «Мистецтва» створить сприятливі умови для проведення колективних творчих справ, ситуацій колективного спілкування з грою, фантазією, імпровізацією, а також втілення у шкільне життя спільно спланованих мистецьких проєктів. У ході їх виконання виховується дитячий колектив, розвивається самоврядування, самостійність та ініціативність дітей, розкриваються їх творчі здібності, зав'язуються товариські стосунки.

Глобалізація суспільства ставить до дитини нові вимоги у розвитку - зростання комунікативних здібностей, креативного мислення та нестандартного підходу до вирішення питань. У повсякденному житті дітей і навіть дорослих нерідко відбувається так, що співрозмовникам складно знайти «спільну мову», встановити контакт. Тому підготовка діти до життя серед дорослих починається з умінь будувати свої відносини з однолітками у класі. Для того щоб між дітьми складались позитивні взаємовідносини, необхідно зробити їх колективне життя цікавим, активним і радісним, щоб у ньому діти знаходили втілення своїх задумів і поставлених цілей. Саме наявність інтересів і переживань, моральних звичок поведінки, організаторських умінь, що виникають на основі спільної діяльності, є важливою умовою, необхідною для формування колективу та колективної творчої співпраці.

Оскільки, через мистецтво учні навчаються бачити життя навколо себе яскравим та цікавим і це бачення породжує у них бажання вивчати, досліджувати, самому творити у цьому житті та змінювати його на краще, відповідно уроки образотворчого мистецтва є найкращим простором для проведення колективних творчих справ.

Успіх будь-якого виду діяльності залежить від взаєморозуміння між тими, хто займається цією діяльністю. Тому, ідея об'єднати дітей у групи, з формування інтересу та бажання виконувати спільну творчу справу є дуже цінною в наш час. Саме тому, прививаючи любов до світу мистецтва через колективну (парну, групову) творчу співпрацю учнів, для них відкриваються двері до інструментів, з допомогою яких вони можуть створювати свої мистецькі проєкти у парі, групі, цілим колективом класу та презентувати свої роботи на виставках, форумах, фестивалях.

Реалії вимог суспільства вимагають від уроку мистецтва нестандартного підходу у проведенні, тобто це має бути не просто урок – це має бути творче життя, в якому поєднані атмосфера мистецтва, культури, мови, науки, для того, щоб учні навчилися проживати своє життя в межах школи цікаво, позитивно, енергійно та продуктивно.

Оскільки, в Новій українській школі створюються умови для розвитку креативного мислення, емоційного інтелекту, то на нашу думку, саме в колективній творчій співпраці молодших школярів на уроках мистецтва можливо досягнення найбільш позитивного результату у цьому напрямку.

Колективний спосіб навчання – це організаційна структура навчально-творчого процесу, в якій переважає форма організації навчання в парах змінного складу. Така форма організації надає можливість працювати колективно, співпрацювати, і в той же час, формує самостійне мислення, розвиває мову та інші індивідуальні здібності учнів, одночасно підвищуючи якість знань, умінь та навичок.

Колективна творча співпраця - це виконання певної справи, що планується, готується, виконується, удосконалюється та обговорюється молодшими школярами

разом із вчителем, і ця спільна справа є творчою, оскільки під час її виконання кожен учасник вносить свій творчий вклад від якого залежить загальний результат.

Список літературних джерел :

1. Масол Л.М. Мистецтво: підруч. інтегр. курсу для 1 кл. закл. заг. серед. освіти / Л.М. Масол, О.В. Гайдамака, О.М. Копотило. - Київ: Генеза, 2018. - 144с.: іл.
2. Юсов Б. Принципи побудови інтегрованих поліхудожніх програм з образотворчого мистецтва // Мистецтво та освіта, 2001. – №3 – С.40-42.
3. Колективний спосіб навчання. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Колективний_спосіб_навчання

Ткаченко Світлана Вікторівна
студентка II курсу
спеціальності «013 Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Марченко Наталія Вікторівна

Формування творчих умінь молодших школярів засобами образотворчого мистецтва

Засоби образотворчого мистецтва, як і будь-які інші суспільні мистецькі галузі, здійснюють певне своє призначення та користь у формуванні творчих умінь школярів, зумовленими багатством життєдіяльності, творчості дитини та різними засобами художнього відображення.

Творчість дитини – це цілеспрямована, активна її діяльність, спрямована на пізнання та перетворення дійсності, створення нових, оригінальних предметів, витворів тощо, які ніколи ще не існували, з метою вдосконалення матеріального та духовного життя суспільства [1].

Сучасна теорія творчих умінь містить суперечності у питанні про структуру умінь, взаємозв'язки між задатками та вміннями. Передовими є думки про вміння, які визначаються в якості органічної успадкованої передумови розвитку умінь. А для перетворення задатків на вміння, крім вродженої здатності, треба включитися до певної діяльності, виявляти зацікавленість, прагнути займатися нею, володіти певними вміннями та навичками. Проблема формування творчих умінь в молодших школярів засобами образотворчого мистецтва потребує ґрунтовнішого висвітлення. Крім того, актуальність дослідження зумовлена потребою в теоретичному обґрунтуванні педагогічних умов формування творчих умінь в молодших школярів засобами образотворчого мистецтва, що сприятиме не тільки виявленню наявних умінь, а також їхньому удосконаленню [2].

Дослідження сучасних вчених переконливо доводять, що розвинуті творчі уміння не є наслідком фактору спадковості, а продуктом цілеспрямованого виховання й навчання. Будь-яка дитина, потрапивши у відповідне середовище спроможна розвинути свої творчі уміння.

Найсприятливішим періодом для формування творчих умінь є молодші школярі, коли в дитини активно розвиваються увага, творче мислення, допитливість, уміння спостерігати, порівнювати, оцінювати свою діяльність.

Творчі уміння молодших школярів є пріоритетним у навчальному процесі початкової школи й здійснюється відповідно до державних вимог у сфері освіти. За Державним стандартом початкова освіта дає всебічний розвиток дитині, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних особливостей і потреб, творчості та допитливості [2].

З-поміж різних навчальних дисциплін особливе значення для формування творчих умінь молодших школярів має образотворче мистецтво, а саме засоби образотворчого мистецтва, головною метою є навчання та формування естетичного розвитку учнів, їх емоційної чутливості, практичних творчих умінь, формування стійкого інтересу до образотворчої діяльності.

Засобами образотворчого мистецтва у молодших школярів виховують творчі уміння, самостійність, ініціативність, художній смак, формують естетичні почуття, навички оцінних суджень, збагачують духовний, емоційно-збагачений світ дитини [3].

Формування творчих умінь особистості неодмінно передбачає впровадження гуманістичних принципів освіти, у центрі має перебувати особистість дитини з її потребами, інтересами і можливостями, а вчитель з набором педагогічних методів, форм, засобів, технологій виконує функцію радника, консультанта, аби не допустити згубної дії зовнішніх чинників на психологічний розвиток дитини.

Отже, завдання образотворчого мистецтва – сформувати та розвинути потенційні творчі уміння, закладені в кожній дитині від народження. Щоб сформувати творчу особистість засобами образотворчого мистецтва в умовах початкової школи, потрібно створити належні педагогічні умови для розвитку творчих умінь кожного учня, задоволення його навчальних потреб на уроках.

Педагогічними умовами розвитку творчих умінь молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва є: створення сприятливого мікроклімату на уроках, посилення мотивації творчої діяльності, урахування психологічних особливостей кожного учня, уміла організація та керування діяльністю дітей, використання різноманітного та якісного наочного матеріалу [5].

Список використаних джерел:

1.Сотська Г.І., Шмельова Т.В. Словник мистецьких термінів <https://lib.iitta.gov.ua/709237/1/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%85%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B6%D0%BD%D1%96%D0%B9.pdf>

2.Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі. Харків: 2016. Ранок. 130 с.

3.Момот Л.Л., Шелестова Л.В. До проблеми формування творчих умінь у процесі навчання. Педагогіка і психологія, 1997. № 2. 53– 59с.

4.Образотворче мистецтво. Навчальні програми 1-4 класів URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>

5. Про внесення змін до Державного стандарту початкової освіти: Постанова Кабінету міністрів України від 24.07.2019 № 688. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>

6. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості вчителя. Навч. посіб. Київ: 2006. 123–124 с.

Хмарук Олена Русланівна
студентка II курсу
спеціальності «013 Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Марченко Наталія Вікторівна

Різновид інтерактивних методів навчання в початковій школі

Одним із найактуальніших завдань сучасної школи є пошук оптимальних шляхів виховання учнів як компетентних у життєвому та соціальному плані особистостей, здатних розвивати інтерес до навчання, підвищувати свою розумову активність, заохочувати творчість, самостійно обирати практичні та творчі дії, застосовувати набуті знання на практиці. Іншими словами, вчитель має зосередитися на використанні педагогічних технологій, які не лише поповнюють знання та вміння, а й розвивають такі якості учнів, як пізнавальна активність, самостійність, вміння творчо виконувати завдання та нестандартно підходити до вирішення конкретних проблем. Тому потрібно формувати не лише навчальну мотивацію у вузькому сенсі, а й пізнавальну мотивацію в широкому сенсі, а учні повинні пройти шлях від цікавості до зацікавленості [1,5].

Інтерактивні методи не можуть бути "мистецтвом заради мистецтва". Вони повинні вести до чіткого усвідомлення цілей уроку та очікуваних результатів. З іншого боку, суть інтерактивності полягає у внесенні елементу непередбачуваності. Тому результат - це, з одного боку, ефект підготовки ведучого (тренера), а з іншого - результат будь-яких реакцій, що виникають під час заняття. Досліджувана група - це не просто група осіб, з якими ведучий проводить заняття. Завдяки таким методам група продукує нову, творчу якість викладання [7].

Організація навчання в НУШ з використанням інтерактивних методів включає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор та спільне вирішення проблем на основі аналізу ситуацій та пов'язаних з ними контекстів. Інтерактивні методи навчання зазвичай поділяють на дві групи: групові методи та фронтальні методи. Ці методи використовуються на різних уроках, на різних етапах конкретного уроку, з різною метою і є найпоширенішими на сьогоднішній день [6,7].

До групових методів належать: метод "в парах", метод "в трійках", метод "в різних трійках", метод "каруселі", метод "в малих групах" і метод "в акваріумах".

Метод "зробіть це в парах по троє" - це складне завдання, яке виконується в парах. (Найкраще обговорювати в парах, обмінюватися думками, узагальнювати або, навпаки, виокремлювати протилежні погляди) [5,7].

"Карусель" - один з найвідоміших інтерактивних методів, який використовується в різних класах початкової школи. Учні сидять у двох колах - внутрішньому і зовнішньому. Внутрішнє коло є нерухомим, а зовнішнє - рухомим. Цей метод має два варіанти використання: дискусія (пари учнів дискутують один з одним, кожен член внутрішнього кола має власні докази) або обмін інформацією (учні зовнішнього кола збирають дані під час руху) [7].

В інтерактивному методі "робота в малих групах" розподіляються ролі: "спікер" - лідер групи (дотримується правил під час обговорення, зачитує питання, визначає

доповідачів, заохочує групову роботу), "писар" (веде облік результатів роботи, допомагає узагальнити та представити результати), "медіатор" (керує часом фасилітує роботу групи); "доповідач" (чітко висловлює думки групи, доповідає про результати роботи групи).

Також можна обрати групу експертів, що складається з сильніших студентів. Вони працюють самостійно, а під час представлення результатів аналізують і доповнюють інформацію[1,7].

Крім інтерактивного методу, описаного вище, типовим методом інтерактивного навчання та обміну є метод акваріума. У цьому методі одна мікрогрупа працює окремо в центрі класу і презентує свої результати після обговорення, а інші групи слухають їх без перерви. Потім групи в зовнішньому колі обговорюють роботу групи і свої власні результати[1,7].

До найбільш відомих фронтальних методів навчання належать: "Велике коло", "Мікрофон", "Незакінчені речення", "Мозковий штурм" та "Мозаїка".

"Велике коло" та "Майка" - дуже схожі інтерактивні методи навчання. Суть методу "Велике коло" полягає в тому, що студенти сідають у коло і по черзі говорять на певну тему. Обговорення триває доти, доки хтось хоче висловитися. Після обговорення слово може взяти викладач. А метод мікрофона - це, по суті, форма великого кола. Учні по черзі швидко говорять про проблему, передаючи один одному уявний "мікрофон"[1,7].

Відповіді учнів: "Ми можемо зробити висновок, що...", "Я зрозумів, що...". "Я зрозумів, що...", "Я зрозумів, що..." ", за якими слідує незакінчене речення на кшталт "Ми можемо зробити висновок, що...", "Я зрозумів, що..." і т.д.

"Мозковий штурм" - відомий інтерактивний метод, суть якого полягає в тому, що всі учні по черзі висловлюють абсолютно всі, навіть нелогічні, ідеї щодо проблеми. Їх не критикують і не обговорюють доти, доки вони не закінчать свої висловлювання[1,7].

"Мозаїка" - це метод, який поєднує в собі як групову, так і фронтальну роботу. Малі групи працюють над різними питаннями, а потім переформулюються таким чином, щоб кожна новостворена група мала експерта з кожного аспекту проблеми (наприклад, якщо кожна з перших груп аналізувала один вірш Тараса Шевченка, то після переформулювання перша нова група узагальнює всі теми віршів, друга - ідейне навантаження, третя - ідеологічне навантаження). узагальнює ідейне навантаження, третя - образи, а четверта - форму)[1,7].

Досвід, набутий до цього часу в Україні та за кордоном, переконливо свідчить, що інтерактивний метод сприяє активізації та оптимізації процесу навчання. Інтерактивні методи дозволяють учням

- Полегшити процес навчання;
- аналізувати навчальну інформацію та творчо підходити до навчання
- навчитися формулювати і правильно висловлювати свою думку, доводити свою точку зору, дискутувати і сперечатися
- Збагачувати власний соціальний досвід, моделюючи різні соціальні ситуації та занурюючись у різноманітні життєві ситуації
- прислухатися до думок інших, поважати інші думки та вести діалог
- вчитися будувати конструктивні стосунки в групах, визначати власну позицію в них, уникати конфліктів, розв'язувати конфлікти та шукати компроміси; вчитися бути відкритими до нових ідей, бути відкритими до нових ідей, бути відкритими до нових ідей, бути відкритими до нових ідей, бути відкритими до нових ідей, бути відкритими до нових ідей, бути відкритими до нових ідей;
- знаходити спільні рішення проблем; розвивати навички проектної роботи, самостійної роботи та творчої діяльності[1,6,7].

Список використаної літератури:

1. Використання інтерактивних методів навчання О. М. Ковальова, Н. А. Сафаргаліна-Корнілова, Н. М. Герасимчук, О. А. Кочубей. – 2016.— URL-<http://www.refs.in.ua/m-kochubej-o-a-vikoristannya-interaktivnih-metodiv-navchannya.html>.
2. Гадкевич Л. "Інтерактивні технології" // Завуч. – 2004
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376с
4. Інтерактивні методи навчання: Навч. посібник. / За заг. ред. П.Шевчука і П.Фенриха – Щецін: Вид-во WSAP, 2005. – 170 с.
5. Пометун О., Пирожено Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. Київ, 2011. 135 с.
6. "Використання інтерактивних методів навчання в НУШ" -URL-<https://naurok.com.ua/stattya-na-temu-vikoristannya-interaktivnih-metodiv-navchannya-v-nush-153336.html>.
- 7.«ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ» -URL-https://ira65.blogspot.com/2016/03/blog-post_24.html.

*Химочко Наталії Сергіївни
студентка II курсу
спеціальності 013 «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Марченко Наталія Вікторівна*

Особливості інтелектуального розвитку молодших школярів

Майбутнє України будуватиме нове покоління. Їх інтелектуальний розвиток, креативність, емоційний інтелект та допитливість будуть ключовими факторами на шляху до успіху нашої держави на світовій арені. «Інтеграція в європейський і світовий простір значною мірою залежать від підвищення інтелектуального, творчого й культурного потенціалу молодого покоління» [4,221].

Інвестування в інтелектуальний розвиток дітей виходять далеко за рамки сфери освіти. Це є стратегічне вкладання в майбутнє України, яке забезпечуватиме не лише економічне зростання, а й національну безпеку.

Країни з високоосвіченим населенням володіють більш стійкими та динамічними економіками. Інвестуючи в інтелектуальний розвиток дітей, Україна закладе фундамент для стійкого та динамічного розвитку на довгі роки. «Інтелектуальний потенціал суспільства – це його майбутнє» [3,52].

Інтелектуальний розвиток дітей – це спільна відповідальність уряду, освітян, батьків та громадськості. «Важливе значення для формування інтелектуальних умінь учнів має початкова школа, яка закладає фундамент для подальшої освіти й розвитку людини» [9,170]. Об'єднавши зусилля, ми маємо забезпечити всім дітям України можливість для інтелектуального розвитку та реалізації свого потенціалу. «Чим більше життєвого досвіду та «живих» контактів отримує дитина, чим більше ігрових дій із партнерами здійснює, тим більша ймовірність її успішного інтелектуального розвитку та самовираження» [5, 20]. Що, безперечно, буде запорукою процвітання та безпеки нашої країни.

Сучасні реалії диктують нові правила, яким має відповідати система освіти. Завдання педагогів сьогодення – навчити дітей оперативної й ефективно

розв'язувати складні задачі, розвинути логічне мислення, інтелект та генерувати оригінальні ідеї. «Не існує єдиного «правильного» способу розвитку інтелекту дитини. Важливо створити сприятливе середовище, яке буде стимулювати допитливість дитини та її бажання досліджувати світ» [2, 78].

Отримані здібності допоможуть досягти нових звершень, відкриттів у науці, медицині, будівництві та інших сферах. Важливо створити сприятливі умови для розвитку та реалізації талановитих дітей, адже вони – фундамент для майбутніх відкриттів та економічного зростання.

Саме молодший шкільний вік (від 6 до 10 років) є дуже важливим, адже в цей період закладаються основи подальшого розвитку – пізнавальні, соціальні, емоційні навички. Дитина переходить у новий етап свого життя – йде активний фізичний розвиток, рівень знань стрімко зростає, розвивається мислення, мова, формуються взаємовідносини із вчителями, однокласниками. У цьому віці дитина прагне вже опанувати нову соціальну роль.

Що ж таке інтелект? «Інтелект (від лат. intellectus – пізнання, розуміння, розум) розглядається як розумові здібності людини: здатність орієнтуватися в навколишньому середовищі, адекватно його відображати й перетворювати, мислити, навчатися, пізнавати світ і переймати соціальний досвід; спроможність розв'язувати завдання, приймати рішення, розумно діяти, передбачати» [6, 147-148]. Інтелект – це не просто сума знань, а й динамічний процес їх набуття, осмислення та використання, що залежить від особистих характеристик та потенціалу.

Видатні психологи, педагоги, філософи по-різному трактували поняття інтелектуального розвитку, але всі вони сходилися на думці, що це динамічний процес, який потребує постійного стимулювання та підтримки.

Платон писав, що душа існує до народження людини та вже наділена знаннями про вічні істини. Знання стираються при народженні. Тому інтелектуальний розвиток – це не набуття нового, а пригадування вже відомого.

Джон Локк вважав, що гра та дослідження є потужними інструментами для розвитку інтелекту, оскільки вони дозволяють дітям взаємодіяти з навколишнім світом і формувати власне розуміння. Він щиро вірив, що оточення дитини має бути сповнене стимулів, які б збуджували її цікавість та жагу до знань.

Жан – Жак Руссо зазначає, що дитина народжується з досконалим розумом, який потребує лише правильного розвитку. Також філософ застерігав батьків від раннього навчання, яке може зашкодити природній допитливості та творчості дитини. Також він писав, – «Не поспішайте розвивати розум дитини, щоб не загасити його» [7, 144].

Генріх Песталоцці вважав, що основою розумового виховання є засвоєння знань накопичених людством. Саме ці знання дають дитині фундамент для розвитку її мислення, пам'яті, уваги тощо. Він не схвалював зазубрювання знань, а наголошував на важливості глибокого розуміння.

Іммануїл Кант вважав, що інтелект – це здатність до навчання, розв'язання проблем і адаптації до нового досвіду. Він тісно пов'язаний з розумом, який дає нам знання про світ, але використовує ці знання практично. Також, завдяки інтелекту ми можемо досягати своїх цілей, набувати нові навички.

Василь Сухомлинський писав – «Я намагався, щоб в усі роки дитинства навколишній світ, природа постійно живили свідомість учнів яскравими образами, картинами, сприйняттями та уявленнями, щоб закони мислення діти усвідомлювали як струнку будову, архітектура якої підказана ще більш струнким витвором – природою» [8, 541].

Що ж дає інтелектуальний розвиток? Здатність приймати обґрунтовані рішення, можливість краще розуміти складні явища, нові можливості для саморозвитку та самовдосконалення, розвиток цивілізації, нові досягнення у сферах науки, медицини, ефективніше досягання поставлених цілей, гармонійні стосунки, більші успіхи у

навчанні та кар'єрі, шляхи розв'язання глобальних проблем людства (бідність, війна тощо), економічне зростання країни, нестандартні та креативні підходи у роботі та ін.

Які фактори, позитивно впливають на інтелект? Сприятливе середовище у сім'ї, читання літератури, спілкування, здоровий спосіб життя, заняття музикою, малюванням, дослідження навколишнього світу, фізична активність, якісна освіта.

Які фактори негативно впливають на інтелект? Неприятливі умови життя, стрес, боулінг, дефіцит уваги та спілкування, нездорове харчування, недостатня увага з боку батьків, відсутній доступ до якісної освіти, неякісний сон тощо.

Отже, підсумовуючи вищесказане, можна зробити такі висновки:

- інтелект – це не просто знання, а й здатність до навчання, мислення, розв'язання проблем та адаптації до нових умов;
- розвиток інтелекту дитини – це основа для її майбутнього успіху в житті;
- можна використовувати різноманітні методи та інструменти для розвитку інтелекту, щоб охопити всі аспекти логічного мислення.
- інвестиції в інтелектуальний розвиток дітей – це інвестиції в майбутнє України;
- важливо творити сприятливі умови для розвитку інтелектуального потенціалу нації;
- забезпечити населення України доступом до якісної освіти.

Список використаних джерел:

1. Гендерні особливості інтелекту: від юності до зрілості / Н. Л. Каменська, М. К. Кременчуцька // Вісник Одеського національного університету. Серія : Психологія. - 2015. - Т. 20, Вип. 2(1). - С. 74-80.
2. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 424 с.
3. Інтелектуальний потенціал нації та його розвиток засобами освіти / В. Андрущенко // Соціокультурні чинники розвитку інтелектуального потенціалу українського суспільства і молодь: Наук. пр. та матеріали конф. - К., 2001. - Вип. 1. - С. 52-55. - укр.
4. Інтелектуальний розвиток дітей старшого дошкільного віку як складник розумового розвитку/ Л. Л. Савченко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи. - 2019. - Вип. 71. - С. 221-224.
5. Інтелектуальний розвиток дітей за допомогою формування інформаційно-освітнього простору/ Д. Б. Ярош, А. В. Мовчан, В. В. Ємець, А. О. Ласкова // Освіта та розвиток обдарованої особистості. - 2014. - № 1. - С. 18-21.
6. Педагогічний словник / За ред. М. Д. Ярмаченко. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 516 с.
7. Руссо, Ж.-Ж. (2018). Еміль, або Про виховання. Київ: Арій. 448 с.
8. Сухомлинський В. О. Школа і природа / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5-ти т. – К., 1997. – Т.5. – С. 535 – 549.
9. Сучасні засоби розвитку інтелектуальної сфери молодших школярів / Г. Л. Баклан // Таврійський вісник освіти. - 2017. - № 1. - С. 170-177.

*Чередюк Анна Сергіївна,
магістрантка II курсу, група 21 помз
спеціальності 013 Початкова освіта*

*Науковий керівник:
Викладач Дульська Оксана Володимирівна*

Зміст і методи формування логічної компетентності у молодших школярів на уроках математики

Одним з найважливіших періодів у розвитку і формуванні людини є її навчання у початковій школі. В цей час закладаються основи розумового розвитку дітей, зокрема, їхнього логічного мислення, створюються передумови для підготовки самостійно мислячої, критично оцінюючої свої дії людини, здатної зіставляти, порівнювати, висувати різні способи вирішення проблем, оцінювати їх і вибирати найраціональніший, виділяти головне і робити узагальнені висновки, застосовувати отримані знання на практиці. Очевидно, що у розвитку логічного мислення ключову роль відіграє навчання математики.

Сучасна початкова школа не може залишатися осторонь від процесів модернізації, які відбуваються в освіті. Одним з напрямів оновлення вітчизняної системи освіти компетентнісний підхід, що впливає із Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», розвитку освіти, Державного стандарту початкової освіти. В основу змісту загальної освіти, який поступово оновлюється, покладено формування і розвиток ключових компетентностей учнів.

Проблема формування компетентної особистості стала предметом глибокого й різнобічного дослідження як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями (Н. Бібік, Н. Глузман, О. Митник, О. Овчарук, О. Пометун, С. Раков, О. Савченко, С. Скворцова, О. Онопрієнко, В. Сластьонін, О. Хижна, Л. Хомич, Л. Хоружа, А. Хуторський). Йдеться про компетентність як про нову одиницю виміру освіченості людини, при цьому увага акцентується на результатах навчання, в якості яких розглядається здатність діяти в різноманітних проблемних ситуаціях.

Проблему формування математичної компетентності на уроках у педагогічній науці досліджували в різних напрямках: розуміння сутності та особливостей математичної компетенції учнів Л. Гапоненко, В. Маслов, О. Беляніна, Л. Іляшенко, М. Зуєва, С. Раков; розвиток математичної компетентності дитини І. Єрмаков, О. Кононко, Е. Соф'яниц, С. Шишов; питання практичної реалізації математичної компетентності на уроках О. Біда, Н. Буринська, В. Ільченко, С. Ніконова; методична система навчання розв'язування сюжетних задач учнів початкової школи є предметом дослідження С. Скворцової.

Формування логічної складової математичної компетентності досліджували представники різних галузей наукового знання – філософи, психологи, педагоги – у ширшому значенні, як розвиток логічного мислення учнів. Специфічною рисою логічного мислення дітей є оперування поняттями. Уміння розпізнавати поняття, класифікувати їх, давати правильні означення, називати предмети за даними означеннями відіграють важливу роль у процесі вивчення різних дисциплін. Тому від розвиненості логічного мислення молодшого школяра, обсягу й правильності засвоєння ним понять залежить його загальний інтелектуальний розвиток та успішність навчання.

Педагогічні аспекти проблеми формування логічного мислення висвітлено в дослідженнях Л. Арістової, Д. Вількеєва, М. Данилова, Л. Добраєва, Б. Коротяєва, І. Лернера, Р. Павелківа, В. Паламарчука, П. Підкасистого, Н. Половнікової, О. Савченко, В. Тюріної, І. Федоренка.

Пошуку шляхів розвитку логічного мислення в процесі навчання математики присвячені дослідження вчених та учителів-практиків: О. Гришко, С. Жукової, Т. Кондрашенкової, О. Митника, І. Нікольської, В. Середи, А. Столяра, Л. Сухаревої, Т. Фадєєвої, Л. Шостак та багатьох інших.

Разом із тим, аналіз праць науковців дає змогу визначити, що проблема формування логічної компетентності у молодших школярів потребує подальшого дослідження.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає можливість стверджувати, що її теоретичні основи проблеми формування логічної компетентності знаходять відображення у працях видатних сучасних психологів, дидактів, методистів. У сучасній науці та практиці накопичений значний досвід щодо розвитку логічного мислення учнів початкової школи.

Під логічним мисленням розуміємо особливий вид розумової діяльності, характерними ознаками якої є прийняття правильних рішень при розв'язанні завдань на підставі аналізу, синтезу, опрацювання інформації; здійснення рефлексивних дій, оволодіння логічними вміннями та виведення нових знань.

Логічну компетентність молодших школярів розглядаємо як складову математичної компетентності, а, отже, здатність учня, яка поєднує в собі знання, вміння, навички, досвід розв'язування логічних завдань, прагнення й вміння розв'язувати проблеми і завдання, що виникають у реальних життєвих ситуаціях і потребують використання логічного мислення для їх розв'язання.

На уроках математики учні вчать використовувати прийоми логічного міркування: порівнювати, аналізувати, синтезувати, наводити аналогії, доводити.

Таким чином, навчання з використанням обґрунтованих змісту та методів набуває для кожного учня особистісний сенс, приводячи в дію механізм активної (суб'єктної) позиції та дає змогу ефективно формувати логічну компетентність в учнів.

Список літературних джерел :

1. Аксьонова Е. Інтерактивні методи розвитку логічного мислення в учнів початкової школи/ Е.Аксьонова// Інформатика. – 2012.- Листопад (№ 21).- с. 34-38.
2. Василенко Н. Сучасні підходи до змісту і методи формування логічно-математичного мислення школярів / Надія Василенко// Початкова школа.- 2015. - №9. – С.24-27.
3. Митник О.Я. Логіка на уроках математики. Методика роботи над завданнями з логічним навантаження у курсі математики почюкласів. К.: Поч.школа. 2004.- 156с.
4. Компетентнісний підхід до навчання математики – К.: Редакції газет з дошкільної та початкової освіти, 2014. – 128 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).

*Бондар Юлія Андріївна
студентка II курсу
спеціальності «012 Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Марченко Наталія Вікторівна*

Чинники та умови успішної адаптації дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти

Аналіз теоретичних досліджень та практичних розробок педагогів і психологів дозволяє стверджувати, що проблемі забезпечення успішної адаптації дітей раннього віку до ЗДО науковці завжди приділяли пильну увагу.

Н. Булатевич, аналізуючи власний досвід роботи в дитячому дошкільного закладі, виділили такі групи чинників, що зумовлюватимуть успішність адаптації дитини до ЗДО: чинники, які пов'язані з **особливостями взаємодії батьків зі своєю**

дитиною, з особливостями взаємодії вихователя та дитини, із взаємодією батьків та вихователів, з індивідуальними особливостями дитини [1].

В. В. Ніколова дає розлогу характеристику чинникам, що визначають успішність проходження дитиною адаптаційного періоду: вік, стан здоров'я і рівень розвитку дитини; сформованість предметної та ігрової діяльності; наближеність домашнього режиму до режиму дитячого садка; сформованість елементарних культурно-гігієнічних навичок; готовність самих батьків до перебування дитини в дошкільному закладі; компетентність педагога в питаннях, пов'язаних з індивідуальним підходом в процесі виховання і розвитку дошкільнят; чинники ризику біологічного і соціального анамнезу [4].

Відповідно до цього ряд науковців зосереджують увагу на створенні таких педагогічних умов успішної адаптації дитини до закладу дошкільної освіти: урахування органічних потреб дитини в процесі поступового привчання до режиму ЗДО; організація різноманітної і змістовної діяльності, відповідно до інтересів та потреб дитини; забезпечення єдності вимог, які пред'являються дитині в сім'ї і дошкільному закладі; забезпечення своєчасного засвоєння дитиною соціального досвіду нового середовища; збереження та розвиток повноцінного фізичного, психічного та соціального «Я» дитини; забезпечення емоційного комфорту та задоволення від перебування в ЗДО; організація підготовки вихователів до педагогічного керування процесом адаптації [3; 7].

Для успішної адаптації дітей до перебування у дошкільному навчальному закладі необхідно забезпечити такі умови: правильно здійснювати підготовку дітей до входження в нове середовище; попереджати появу дезадаптації та проводити її ранню корекцію; здійснювати комплексну роботу з дітьми, педагогами і батьками; створення атмосфери довіри та впевненості дитини в оточенні; створення емоційно-дружньої атмосфери в групі; систематична організація ігрової діяльності та створення умов для виникнення у дітей потреби у інших видах діяльності; побудувати чітку систему їх життєдіяльності (розширення кола знайомих дитини – зацікавлення навколишнім середовищем – зосередитися на взаєминах з іншими дітьми і формування правильних стосунків між ними); знайомство дитини з усім персоналом дошкільного закладу [2; 5; 6].

Теоретичні узагальнення, зроблені нами на основі аналізу представлених наукових досліджень, дозволили нам розробити програму психолого-педагогічного супроводу адаптації дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти на різних етапах адаптаційного процесу. Зокрема, з метою забезпечення умов їхньої успішної адаптації наша програма передбачає такі напрями супроводу: втілення системи заходів для розвитку у дитини навичок важливих для її успішної адаптації; формування батьківської компетентності з підтримки власних дітей в процесі подолання ними труднощів адаптації; створення умов освітнього середовища для успішної адаптації дітей, через реалізацію просвітницьких та формуючих методів з фахівцями закладу дошкільної освіти.

Список використаних джерел:

1. Булатевич Н. Чинники адаптації дитини до дитячого дошкільного закладу: [Електронний ресурс]. *Освіта регіону*. 2013. № 2. – Режим доступу : <http://social-science.com.ua/article/1087>.

2. Волкова В., Мерц О. Адаптація дітей раннього віку до умов дошкільного закладу. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*. 2017. №1. С.68-72. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdpu_2017_1_12

3. Захарова Н.М. Адаптація дітей дошкільного віку до сучасного соціального простору: Монографія. Донецьк: вид-во "Ноулідж" (донецьке відділення), 2010. 218 с.

4. Ніколова В. В. Психолого-педагогічні особливості адаптації дітей раннього віку до умов дошкільного закладу *Освіта дітей раннього та дошкільного віку: виклики та перспективи*. Зб.наук.пр. [ред. кол.: В. І. Очеретянко (гол.) та ін.]. Хмельницький: ХОШПО, 2021. С.165-170.

5. Соловей, Ю. О. *Соціальна адаптація дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти*. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота» (№ 1(50)). 2022. С. 260-263.

6. Тепляк С. Н. Посмішка малюка в період адаптації. *Дошкільне виховання*. 2006. 3. С. 29–35.

7. Шкляр Наталія. Проблема адаптації дітей раннього віку до умов ЗДО як психолого-педагогічна проблема. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2019. Т. 23. №. 2. С. 210-220.

*Кілкович Зіновія Михайлівна
студентки II курсу,
спеціальності «012 Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Слабко Володимир Миколайович*

Формування толерантних взаємин дітей старшого дошкільного віку в контексті співпраці закладу дошкільної освіти і сім'ї

Сучасний зміст дошкільної освіти передбачає формування такої важливої якості, як толерантні взаємини. Узагальнене тлумачення поняття «толерантність» (від лат. *tolerantis* – терплячий) в різних словниках передбачає терпиме, поважне ставлення до інших, чужих думок, вірувань, уподобань та позицій, тобто доброзичливі взаємини. Таке ж підтвердження визначення толерантності зафіксовано в американському словнику: «Толерантність – здатність до визнання чи практичне визнання й повага до переконань і дій інших людей». Оксфордський словник визначає толерантність як «готовність і здатність приймати без протесту чи втручання особистість або річ». Все це базується на гуманістичних ідеях, взаємоповазі суб'єктів, доброзичливих взаєминах тощо.

Сучасна світова психолого-педагогічна наука зараховує проблему формування толерантності, толерантних взаємин до одного з актуальних завдань морального виховання сучасної людини [1, с. 4].

Дослідження формування толерантних взаємин людської особистості, зокрема дітей дошкільного віку в різних аспектах відображені в працях науковців минулого і сучасності: філософів (Аристотель, Демокрит, Квінтіліан, Сократ), педагогів (А. Богущ, Т. Білоус, Я. Коменський, Т. Кравченко, М. Монтесорі, Т. Поніманська, В. Сухомлинський), психологів (І. Бех, О. Кононко, А. Маслоу), соціологів (О. Конта, О. Оксамитна) та багатьох інших. Питання підготовки майбутніх педагогів до виховання толерантних взаємин у дітей дошкільного віку (І. Дичківська, В. Ляпунова, О. Рейпольська, Г. Цветкова, Р. Шулигіна та ін.).

Одним з перших суспільних інституцій до яких потрапляє дитина, це заклад дошкільної освіти який якнайкраще уможливує виховання в особистості толерантності як найважливішої людської якості й суспільної цінності [2, с. 124]. Важливо відмітити, що саме старший дошкільний вік є найбільш сензитивним періодом для формування толерантних взаємин. Це пов'язано з віковими особливостями дітей

шостого року життя: вони відкриті до впливу дорослого, який може зацікавити їх з точки зору прояву своїх особистісних якостей. Більшість вчених доводять, що в дошкільному віці толерантність, доброта і чуйність проявляються головним чином у взаєминах з однолітками. Досвід перших, такого роду взаємин закладає міцний фундамент для подальшого соціального, етико-морального розвитку і виховання дітей. Це особливо актуально в умовах закладу дошкільної освіти, де важливим аспектом його діяльності є налагодження співпраці з батьками щодо формування толерантних взаємин дітей дошкільного віку.

В ході наукового пошуку, враховуючи мету і завдання, які дозволяють її (мету) досягти, нами було визначено *компоненти* сформованості даної якості у дітей старшого дошкільного віку в співпраці з батьками: когнитивний, емоційний, поведінковий компоненти. Подамо їх змістову характеристику:

– *когнитивний компонент* включає засвоєння правил поведінки в «дитячому співтоваристві» прояв доброзичливості (готовність сприяти благополуччю інших, бажати добра тощо), гуманність (людяність, чуйність), справедливість (прагнення до збереження миру, мирних відносин та ін.);

– *емоційний компонент* передбачає прояв інтересу до однолітків, друзів, наявність співчуття, співпереживання, прояви вдячності за підтримку, допомогу, розуміння почуттів інших (дітей дошкільного віку);

– *поведінковий компонент* визначає здатність порівнювати себе з однолітками, критично оцінювати себе та інших, проявляти гнучкість соціальної поведінки, яка відповідає нормам моралі, вирішувати конфлікти мирним шляхом, бути терплячим до висловлювань інших, поважати їхні інтереси; враховувати думку дитячого співтовариства, розпізнавати емоційні стани тощо.

Засобами формування толерантних взаємин можуть стати різні види діячості діяльності. Це взаємодія і взаємини через:

– *спілкування* – індивідуальна бесіда «У що і як грати з друзями», ситуація «Оціни вчинок»;

– *ігрова діяльність* – дидактичні ігри «Легідне ім'я», «Комплімент», «Дзеркало», «Відлуння», «Передай настрої», «Обери партнера» та ін.;

– *художня діяльність* – малювання, аплікація, ліплення на різноманітні теми: «Мій товариш», «Я і мої друзі», «Я і мої близькі», «Мої гості» та ін.;

– *пізнавально-практична діяльність* – проблемна ситуація «Справедливий вчинок», ситуативні питання «Щоб би ти зробив, якби...», «Які твої дії, коли твій товариш опинився в біді...»;

– *трудова діяльність* – ручна праця «Подарунок другу», спільна творча праця «Hand Made», ремонт книжок, іграшок тощо;

– *навчальна діяльність* – ознайомлення з оточуючим, пізнання себе, зокрема через проблемні питання до самого себе «Що я можу, що я вмію...», «Моя сила в...» та ін.

Реалізовувати змістові характеристики пропонованих компонентів, можна за допомогою різних форм роботи вихователя (індивідуальних, групових і колективних) з дітьми старшого дошкільного віку та батьками. Зокрема у співпраці закладу дошкільної освіти і сім'ї батьки можуть бути учасниками, співучасниками чи арбітрами певних заходів. Наприклад, корисними можуть бути такі: бесіди «Чи толерантні Ви?», індивідуальні психолого-педагогічні консультації «Роль батьків у формуванні толерантних взаємин дітей», тематичні групові збори, батьківські конференції «Приклад батьків у формуванні толерантних взаємин дітей дошкільного віку», групові консультації «Толерантні взаємини у вашій сім'ї», «Толерантність – залог успішних взаємин», вечори питань і відповідей, зустрічі за круглим столом, спільні з дітьми

свята, спортивні змагання, усні журнали «Моя дитина», інформаційні листівки «Стили батьківського виховання», «Співпраця дорослого і дитини» та ін.

Таким чином, можна переконливо стверджувати, що спільні зусилля закладу дошкільної освіти і батьків стануть активною платформою щодо формування толерантних взаємин дітей старшого дошкільного віку, а порушена в даній публікації проблема, набуватиме відповідних реакцій з боку науковців, які цікавляться тематикою толерантності для продовження досліджень у цьому напрямі.

Список використаних джерел:

1. Скрипник Н. І. Виховання толерантних взаємостосунків дітей старшого дошкільного віку: навчально-методичний посібник. Умань: ПП Жовтий, 2011. 99 с.
2. Шулигіна Р. А. Толерантність як ціннісна основа виховання дітей дошкільного віку в координатах сучасних змін. *Dieta a materská škola. Nekonferenčný vedecký recenzovaný zborník*. Editori: PaedDr. Monika Miňová, PhD. & PhDr. PaedDr. Matej Slováček. Slovakia: Slovenský výbor Svetovej organizácie pre predškolskú výchovu SV OMEP, 2023. С. 122-131. URL: https://omep.sk/wp-content/uploads/2023/12/Dieta-a-materska-skola_ZBORNIK-2023_OMEOP.pdf

*Козлюк Марина Валеріївна
студентка II курсу
спеціальності «012 Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Марченко Наталія Вікторівна*

Виховання любові до природи в дітей старшого дошкільного віку під час спостережень

Дошкільний вік є сенситивним періодом для формування емоційно-ціннісного ставлення до природи. Це сприятливий час для виховання любові до природи, розуміння її краси та багатства, бережливого ставлення до навколишнього світу. Одним із ефективних методів виховання любові до природи у дітей старшого дошкільного віку є спостереження за природними явищами та об'єктами.

Природа – це невичерпне джерело, з якого діти можуть черпати предмети для спостереження [2, 7]. Сучасна педагогіка ставить вимогу формувати у дітей дійову, активну любов до природи, яка починається з бережливого ставлення до рослин та тварин і розвивається в усвідомленій потребі дбати про те, за що ти відповідальний як людина [3, 17] Спостерігаючи за нею в різні пори року, діти глибше пізнають зв'язки між різними природними об'єктами та взаємовплив природи й людини. Разом із тим дошкільнята вчаться берегти та примножувати красу, багатство рідного краю, піклуватися не лише про себе, а й про інших людей. Спостерігаючи, діти починають усвідомлювати причинну залежність в природі, вплив людини на навколишнє середовище. Усе це допомагає дітям навчитися відчувати прекрасне, викликає у них бажання милуватися природою, оберігати її, самим творити красу і добро [4, 6].

Спостереження є надзвичайно важливим інструментом у вихованні дітей, особливо щодо розвитку їхнього ставлення до природи. Воно дає можливість дітям не лише сприймати природу як зовнішнє середовище, але й взаємодіяти з нею, спостерігати за різноманітними явищами, вивчати їх і впливати на них.

Спостереження допомагає дітям розглядати природу детальніше, виявляти її різноманітність, красу та складність. Вони можуть спостерігати за ростом рослин,

рухом тварин, змінами у погоді та сезонними перетвореннями. Це надає дітям можливість поглибленого вивчення природних явищ і процесів.

Крім того, через спостереження діти розвивають почуття поваги до природи. Вони починають усвідомлювати, наскільки природа важлива для їхнього благополуччя та життя на планеті. Сприймаючи природу як щось живе та цінне, діти вчаться бережливо ставитися до неї, не тільки як до джерела розваг, але і як до джерела життя.

Систематичні спостереження за природою допомагають дітям усвідомити важливість її збереження для майбутніх поколінь. Вони вчаться бути відповідальними громадянами, які беруть участь у збереженні навколишнього середовища.

Вчителі можуть організувати регулярні прогулянки у природу, де діти зможуть спостерігати за різноманітними явищами та живленням, вивчати рослини та тварин, а також взаємодіяти з природним середовищем: вчителі можуть передбачити маршрут прогулянки, щоб діти могли спостерігати різноманітні явища природи, такі як річки, ліси, гаї, струмки тощо. Метою може бути вивчення природного середовища, виявлення різних видів рослин і тварин, а також дослідження екосистеми.

Можна використовувати спостереження як основу для навчання дітей екологічних понять, таких як взаємозв'язок у природі, екосистеми, а також для навчання про вплив людини на навколишнє середовище.

Застосування сучасних технологій у спостереженнях відкриває нові можливості для дітей у вивченні природи та подальшому взаємодії з нею: Відеозапис - можна використовувати відеокамери або смартфони для запису коротких відеороликів про спостереження в природі. Відеозапис дозволяє зафіксувати рухи тварин, зміни у природному середовищі або будь-які цікаві події; Фотографії - зйомка фотографій - ще один ефективний спосіб фіксувати спостереження в природі. Можна фотографувати різноманітність рослин, тварин та природних ландшафтів.

Відомий вітчизняний психолог Г. Костюк, вважав спостережливість властивістю психіки, яка є важливим компонентом здібності до навчання і праці. Відчуття, на його думку, є джерелом усіх знань про зовнішній світ і результатом наших рухів, тому недостатність їх, а тим більше відсутність деяких з них є перешкодою в розвитку здібностей [5, 13].

Під час спостереження за природою, діти можуть спостерігати живі істоти у їх природному середовищі, такі як тварини чи рослини. Вони можуть бачити, як тварини виживають, шукають їжу, будують гнізда або виховують своїх малят. Ці спостереження спонукають дітей задуматися про потреби цих тварин та їхні способи життя, що сприяє розвитку емпатії.

Через спостереження, діти можуть відчуті глибший зв'язок з природою. Вони бачать, як природа реагує на зміни в навколишньому середовищі, та розуміють свою взаємодію з нею. Це стимулює їх до більшого зацікавлення та відповідальності стосовно дбання про природу.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти: Наук. кер.: А.М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук.; Авт. кол-в: Богуш А.М., Беленька Г.В., Богиніч О.Л., Гавриш Н.В., Долинна О.П., Ільченко Т.С., Коваленко О.В., Лисенко Г.М., Машовець М.А., Низковська О.В., Панасюк Т.В., Піроженко Т.О., Поніманська Т.І., Сідельнікова О.Д., Шевчук А.С., Якименко Л.Ю. – К.: Видавництво, 2012. – 26 с.

2. Кот Н.М. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Педагогічні умови ефективної взаємодії дитячого садка і сім'ї в екологічному вихованні старших дошкільників. К., 1993. – 24 с.

3. Давидов А.І. Знай, люби, бережи / А.І. Давидов. – К.: Веселка, 1985. – 117 с.

4. Дядечко Т. Мандруємо екологічною стежиною / Тетяна Дядечко // Дошкільне виховання. – 2002. – №5. – С.28.
5. Глухова Н. Гуманна взаємодія з природою як чинник становлення особистості дошкільника / Н. Глухова // Збірник наукових праць : Педагогічні науки / Редкол. : Бібік Н.М. та ін. – К. : КМІУВ, 1999. – С.9-13.
6. Глухова Н. Гуманна взаємодія з природою як чинник становлення особистості дошкільника / Н. Глухова // Збірник наукових праць : Педагогічні науки / Редкол. : Бібік Н.М. та ін. – К. : КМІУВ, 1999. – С.9-13.

*Пасечник-Яценко Катерина Юріївна
студентка II курсу
спеціальності “012 Дошкільна освіта”*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Марченко Наталія Вікторівна*

Формування моральних якостей дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності

Проблема моральності й формування моральної особистості була і залишається найбільш актуальною. Вона завжди привертала увагу філософів, соціологів, педагогів, психологів, письменників, прогресивних діячів різних історичних періодів.

При формуванні моральної свідомості у дітей старшого дошкільного віку, особливу увагу потрібно звернути на створення системи цінностей, яка буде сприяти становленню моральної культури дитини, формувати гуманістично спрямовану особистість. Кожен педагог, якщо він дійсно переживає за майбутнє дитини, а також за майбутнє країни, в якій живе, повинен на кожному кроці формувати в дитині хороші звички, щоб виховати особистість з високими моральними цінностями. Ті діти, які сьогодні відвідують садочок, завтра стануть тими, хто формує суспільство, його закони та принципи співіснування. Якщо ми мріємо жити в майбутньому у суспільстві з високими моральними цінностями – треба докладати зусиль сьогодні, щоб насадити ці цінності в серця наших вихованців.

«Моральне формування особистості дошкільника вимагає дотримання певних психолого-педагогічних умов:

- гуманного ставлення дорослих (насамперед батьків і педагогів) до дитини;
- чіткого формулювання завдань морального виховання;
- створення умов для активної (практичної) діяльності дитини, що формує доброзичливі взаємини.» [4,31].

Так як провідною діяльністю дитини дошкільного віку є сюжетно-рольова гра, то найкраще прищеплювати моральні цінності саме через неї. Діти люблять грати, їх не потрібно змушувати це робити. Дитинство проходить у світі рольових ігор, які допомагають дитині засвоїти правила дорослого життя. Через театральну гру діти можуть побачити та зрозуміти стосунки між різними персонажами, простежити причинно-наслідкові зв'язки. Залучення дітей до театралізованої діяльності сприяє вивченню людських почуттів. Діти вчаться розв'язувати різні проблемні задачі та діяти в різних ситуаціях. Також театралізована діяльність допомагає дитині глибше пізнати себе, свій внутрішній світ, спонукає її до самовдосконалення.

Дуже важливо дбайливо підбирати художні твори для театралізації. В характерах персонажів, в їх діях має бути яскраво виражена та риса, на яку би нам хотілося звернути увагу дітей. Вона може бути як позитивна, так і негативна. На прикладі персонажу діти побачать, до чого така риса може привести – чи до добра, чи

до лиха. Обов'язково потрібно обговорювати з дітьми сюжет твору, де «дітям доцільно задавати питання типу: «Як ти оцінюєш вчинок головного героя?», «Чому ти так думаєш?», «Щоб ти міг йому порадити?», «Чи вчинив би ти так? Чому?» тощо. Такі запитання апелюють до сумління дитини, допомагають зорієнтуватися у складних ситуаціях морального вибору, вирішення яких дитина потім обов'язково перенесе у своє власне життя.» [5,94] Також можна підібрати для одного з героїв твору крилатий вираз, приказку або самим вигадати правило, яке б виражало головну ідею твору, наприклад, «Хто всім добра бажає - той і собі має!» або «Завжди кажи правду, бо її не сховаєш!» Ці правила потрібно нагадувати дітям час від часу та вчити використовувати їх у режимних моментах.

Моральна вихованість – складна категорія, що характеризується багатьма показниками і про рівні їх сформованості у дітей навіть старшого дошкільного віку можна говорити лише умовно. Проведений педагогічний експеримент показав, що у дітей дошкільного віку часто можна побачити розбіжності між знаннями моральних якостей і чеснот та їх дотриманням, між тим, що думає, знає дитина та її поведінкою. Завдання дорослих - допомогти дитині навчитися використовувати моральні принципи у повсякденному житті. Театралізована діяльність в цьому напрямку дуже гарний інструмент для формування негативного ставлення до поганих вчинків та розвитку навичок добрих, виховання відповідальності, справедливості, чесності, доброти. Діти з задоволенням беруть участь у театральних етюдах, де потрібно показати на практиці знання. Так, чудовою є вправа «Автобус», у якій пасажери показують свою вихованість, коли в автобус заходять бабуся, жінка з важкими сумками, мати з дитиною, або вправа, у якій діти вибирають для себе будь-яку ляльку-рукавичку і від її імені розповідають, які добрі вчинки вона робить і за що їй буває соромно.

Отже, театралізована діяльність є ефективним методом морального виховання тому що дає можливість дітям поповнити «скарбничку вражень», вчить співпереживати, усвідомлювати й творчо виражати своє ставлення до сюжету й персонажів казки за допомогою міміки, інтонації, прищеплює навички використання загальноприйнятих людських цінностей у житті.

Список використаних джерел.

1. Березіна О.М., Гніровська О.З., Линник Т.А. Грайлик. Програма з організації театралізованої діяльності в дошкільному навчальному закладі. Тернопіль: Мандрівець, 2015. 56 с.
2. Гадзаман Л. Театр розважає, виховує й навчає. Дошкільне виховання. 2013. №9. с. 26-27
3. Лохвицька Л. Моральне виховання: нові чи старі проблеми? Дошкільне виховання. 2014. №6. с. 12-16
4. Лохвицька Л.В. Скарбниця моралі. Програма з морального виховання дітей дошкільного віку. Тернопіль: Мандрівець, 2020. -96 с.
5. Сучасні діти - відображення цінностей дорослого світу: методичні рекомендації/ Т.О. Піроженко та ін. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 120 с.

